THEOPHILOU ANTIKĒNSŌROS TA EURISKOMENA. THEOPHILI ANTECESSORIS...

Digitized by Google

BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
Racc.
de Marinis
248
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΝΤΙΚΗΝΣΩΡΟΣ

ΤΑ ἙΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ.

THEOPHILI ANTECESSORIS PARAPHRASIS GRAECA INSTITUTIONUM CAESAREARUM:

CUM NOTIS INTEGRIS
P. NANNII, J. CURTII, D. GOTHOFREDI,
H. ERNSTII, ET C. A. FABROTI,
AC SELECTIS QUAMPLURIMORUM ERUDITORUM
OBSERVATIONIBUS, CUM EDITIS TUM INEDITIS.

LECTIONUM VARIETATES EX PRIMARIIS EDITIONIBUS
ET PITHOEANO MS. INSERUIT,
novam verſionem κατα ποδας concinnavit, ſuaſque
animadverſiones & επιχειρησεις addidit

GUL. OTTO REITZ, J. Ctus:

Qui & Fragmenta THEOPHILINA nunc primum collecta, & titulos Græcos *de V. S.* ac *de R. J.* denuo recognitos, nec non XX. Excurſus varii argumenti,

CUM GLOSSARIO THEOPHILINO

atque copioſiſſimis tam Rerum quam Auctorum Indicibus ſubjunxit.

TOMUS PRIMUS.

HAGAE COMITIS,
Apud Fratres OTTONEM ET PETRUM THOLLIOS.
MDCCLI.

Digitized by Google

Digitized by Google

GVLIELMO. QVARTO.

ARAVSIONENSIVM. AC. NASSOVIORVM.

P R I N C I P I.

P A T R I. P A T R I A E.

CVNCTARVMQVE. BELGII. FOEDERATI. CIVITATIVM.
MVNICIPIORVM. PROVINCIARVM. ET COLONIARVM.

PRAESIDI. ATQVE. IMPERATORI.

P E R E N N E M. F E L I C I T A T E M.
V O V E T.
G V L. O T T O. R E I T Z.

Digitized by Google

ETIAMSI Vir multis nominibus clarus, qui primam Theophili Anteceſſoris editionem. Auguſtiſſimo Imperatori Carolo Quincto inſcribere ac dedicare ſuſtinuit, ſuo mihi exemplo non praeiiſſet: tamen haud verear, PRINCEPS CELSISSIME, ne hanc Cæſarearum Inſtitutionum paraphraſin, tot jam nunc doctorum curis & lucubrationibus expolitam, illuſtri SERENITATIS TVAE ſplendore illuminare dedigneris. Sive enim Latini exemplaris auctorem ſpectamus, eſt is Juſtinianus, & nomine & factis Magnus, qui uti Orbis Romani legiſlatorem, ita ſtudioſae legum juventutis magiſtrum ſe videri, Imperiali faſtigio ſacraeque purpurae nequaquam indecorum exiſtimavit: ſive materiae conſideramus utilitatem, ea tanta eſt, *ut nullius diſciplinae ſtudium aeque illi, qui civitatis, qui regni vel Imperii aliquando gubernacula ſuſcepturus eſt, magis utile aut neceſſarium aut proprium eſſe poſſit, quam legum & juris*: ſed haec atque alia poſt elaboratam Viglii Zuichemi præfationem dedicatoriam pluribus exponere ſuperſedeo: tantoque magis coram TE, GULIELME MAGNE, quod ipſe priſcorum heroum inſtar non eru-

Digitized by Google

erubeſcis Eruditorum Princeps nominari; dum inter graviſſimas publicorum negotiorum, vel ad Belgii noſtri ſalutem, vel ad conſervandam univerſæ Europæ pacem pertinentium, curas, non modo Academiarum patriarum Curatorem, ſed etiam Rectorem agis Magnificentiſſimum. Tantum ergo abeſſe confido, ut argumenti tenuitas, quae primis cujuſlibet ſcientiae elementis eſt communis, TE offendere queat; ut ſummo potius jure TIBI uni dedicationem hanc deberi, ultro poſtulare atque imperare videaris. Inprimis quando hoc accedit, quod Juventutis Batavae Princeps, in patrias & avitas majorum jamjam formandus artes ac virtutes, non alio fideliori duce & doctore, ad pernoſcendas Juris legumque antiquitates, uti aliquando poſſit. Quas enim ad haec uſque tempora paraphraſtae noſtro calumnias Doctorum nonnulli intenderunt, eas in hoc opere ita paſſim depulſas autumo, ut nemini amplius dubium eſſe poſſit, quin noſter Theophilus idem ille ſit *Vir Illuſtris & Anteceſſor, cujus ſollertiam & legum ſcientiam & circa juſſiones ſuas fidem* Caeſar Juſtinianus tam magnifice praedicat. Meam vero operam quoniam FILIO per aetatem necdum obferre & ſacrare licet, PATRI dedicare ut liceat, devotiſſimo rogo oroque animo. Nam ſicuti miſello clienti,

Digitized by Google

Theophilo, neque clarius neque potentius, quam tanti PRINCIPIS, patrocinium proſpicere poſſum, quo certius ac tutius bene merito poſtliminii jure in priſtinam reſtituatur dignitatem atque auctoritatem; ita me ipſum meaſque litterulas eidem TIBI, fugientium Muſarum Statori, exoptatoque diu ingruentis Barbariei Debellatori, adprobare inque Principalem clientelam commendare ſatago: quam mihi audaciam eo minus male ceſſuram & ſpero & auguror, quod laeto ſubinde animo mecum reputo, quam gratioſam ac beneficam TVA ſe Majeſtas plus ſemel erga conſanguineos meos praebuerit. Jamque alii, deſideratiſſimam hanc compellandi TVI, PRINCEPS SERENISSIME, adepti copiam, verboſos pro more ſolito panegyriſtas agerent: verumenimvero, quum tot jam & Oratores facundiſſimi, & Hiſtorici præſtantiſſimi, & Poëtae celeberrimi ſuas in decantandis Auriacorum heroum virtutibus periclitati ſint vires,

non meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recuſant.

Potius, quoniam in principe virtutum Juſtitia verſamur, cujus nobis heic regulas cum Imperatore ſuo tradit Theophilus, in ſimili morari argumento

Digitized by Google

to fas mihi ſit, iiſdemque, quibus ille Carolum Quinctum, verbis TUAM compellare CELSITUDINEM: „ Utinam aliquando eorum votis, GULIELME, annuas, novuſque nobis exoriare Julius „ aut Juſtinianus: nec ſolum inveteratum hoc „ ſcribendi & coacervandi cacoëthes (ut ille vocat) inhibeas, verum ab ipſis radicibus tot & tantarum opinionum diſſenſionumque ſeminaria, „ novis ſubſtitutis conſtitutionibus, evellas, vel „ ſaltem immenſa librorum volumina ad mediocrem aliquam ſummam perducas. Illo etenim „ malo non tantum diſcentium ſtudia jam pridem „ graviter exercentur, atque adeo affliguntur, ſed „ privatorum etiam fortunae cum luculento Reipublicae damno adteruntur. Tam multa enim „ interpretum jactitata opinionibus, cum in forum ac tribunal deferuntur, judicibus quidem „ bonis & probis magnum, in diſcernenda veritate „ examinandaque juſtitia, ſcrupulum injiciunt; „ improbis vero januam ad gratiam, odium, ſordes, ambitionem patefaciunt: diſpendioſa ſcilicet victis, & parum ipſis victoribus compendioſa, dum lucra pragmatici diſpertiuntur. Et profecto, Princeps Auguſte, nihil ſupereſt, quo „ tot illuſtribus rebus a Te geſtis, majorem diuturnioremque Tibi gloriam apud poſteros com-

„ parare

„ parare poſſis, quam ſi Jus Civile, quo publica
„ & privata reguntur, in ordinem, in concor-
„ diam, in brevitatem redigas; quo tandem ſcia-
„ mus, quo jure uti debeamus, atque ut idem
„ deinceps & intelligere & ediſcere commodius
„ poſſimus".

Qui quaerit Pater urbium
Subſcribi ſtatuis, indomitam audeat
Refrenare licentiam,
Clarus poſtgenitis: quatenus, heu nefas!
Virtutem incolumem odimus;
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.

Faxit DEVS TER OPTIMVS MAXIMVS, ut concatenatorum, quos in conſtituenda Republica, animo pluſquam Herculeo, inſumis laborum, cum regia Conjuge maturiores laetioreſque in dies effloreſcere videatis fructus: utique ex generoſiſſimis veſtris liberis, quibus Arauſina domus vel fulta jam eſt, vel Numine propitio amplius fulcietur, numeroſa nepotum propago viridem vegetamque Avorum ſenectutem, in aeternum & commune tam Germaniae utriuſque quam Magnae Britanniae bonum, exhilaret beetque!

Medioburgi in Selandis,
Kalendis Juliis A. CIↃIↃCCLI.

GUL.

GUL. OTT. REIZII
PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

§. 1. *Novæ editionis Theophilinæ deſiderium.*
§. 2. *Eam an* H. Mylius *promiſerit.*
§. 3. 4. G. d'Arnaud *verius quam* C. Siebenius *THum edere conſtituerat.*
§. 5 *Quis mihi ejus edendi auctor fuerit.*
§. 6. 7. 8. *Cur nullæ ex poſtumis aut Arnaldi aut Siebenii laboribus obſervationes in hac editione exſtent.*
§. 9. *Cur contextum Viglianum Fabrotiano plerumque prætulerim.*
§. 10. *De Lectionibus variantibus.*
§. 11. *Verſio* J. Curtii *elegantior quam fidelior.*
§. 12. 13. *Cur ego* κατὰ πόδα *verterim:*
§. 14. *aliiſque ſæpe quam Juſtinianeis verbis utar.*
§. 15. *Utramque Fabroti editionem quomodo conjunxerim.*
§. 16. *De ambarum nævis & vitiis.*
§. 17. *Poſterior magis quam prior Fabroti editio, Curtio qui tamen nullo MSto Codice inſtructus fuit, plus nimio tribuit.*
§. 18. *De labore* J. Doujatii & Car. Andr. Dukeri.
§. 19. *De MStis Anonymorum notulis.*
§. 20. *De* Lectt. Pithoeanis *ex litteris* D. Ruhnkenii,
§. 21. *et* A. D. Trekellii.
§. 22. *Codex ille unus ex Regiis Pariſienſibus fuiſſe videtur.*
§. 23. 24. *De poſtumis Mylii lucubrationibus.*
§. 25. 26. *Humanitas, induſtria & obſervationes ineditæ* G. Meermanni.
§. 27. *Extemporales* Trekellii *animadverſiones;*
§. 28. *Item* D. Ruhnkenii, *qui &* J. D. Ritteri *Diſſertationem &c. mihi procuravit.*
§. 29. J. Fr. Reizii & J. Gavellii *notulæ ſubitariæ.*
§. 30. Hoynckio van Papendrecht, *& ceteris Viris doctis, qui quid ſuppeditarunt, gratiæ aguntur.*
§. 31. *Excuſatio, quod non plura exſpectaverim ſubſidia.*
§. 32. 33. *De MSS. THi Florentinis.*
§. 34. *De Neapolitano & Veneto.*
§. 35. *De Regiis Pariſ. ſive Radulphianis.*
§. 36. *De Taurinenſi, & Vaticano ac Palatino.*
§. 37. *De Meſſanenſi ex litteris* J. P. d'Orville.
§. 38. *De Codd. Cujacii, Pithoei atque Ernſtii: nec non de Scaligerano.*
§. 39. *De ratione* ἐξηγήσεων *mearum.*
§. 40. *De* Διπλογραφίας *vocabulorum juridicorum.*
§. 41. *De vitiis primarum plagularum.*

§. 42

§. 42. *De omiſſis a me accentuum ſignis.*
§. 43. *De Opuſculis THinæ paraphraſi ſubjunctis.*
§. 44. *Probationes, THum hunc Tribuniani ſocium fuiſſe, & paraphraſin ante finem Anni Chr. 534. confeciſſe.*
§. 45. *Admonitio adv. ſecus ſentientes.*
§. 46. *Eam paraphraſin auditoribus in calamum fuiſſe dictatam.*
§. 47. *Juventuti Juris R. ſtudioſæ lectio THi commendatur.*
§. 48. *De Stilo nonnulla:*
§. 49. *nec non de vitiis Paraphraſtæ imputatis.*
§. 50. *Concluſio.*

GUL. OTTO REITZ

LECTORI JURIS ÆQUE AC GRÆCITATIS STUDIOSO S. P. D.

§. 1. CENTUM propemodum effluxerunt anni, ex quo THEOPHILUS Anteceſſor Græce poſtremum prodiit: nam poſt ſecundam Fabroti editionem A. 1657. non niſi Latina Jacobi Curtii verſio, tam πρωτοτυπος quam interpolata, aliquoties tantum repetita, ac ſemel in linguam Gallicam transfuſa fuit. Nihil igitur mirum, ſi ob ſummam exemplarium Græcorum penuriam complures hujus ſæculi Juriſconſulti & Anteceſſores ſæpius & privatim & publice exoptarunt, ut novæ ſe quis editioni accingeret, atque ea, quæ ad illuſtrandum a calumniisque vindicandum paraphraſten idonea viderentur, congereret.

§. 2. Talem Orbi Erudito editionem promiſiſſe Doctiſſimum Juvenem HENRICUM MYLIUM, auctor eſt Vir Conſultiſſ. G. A. Jenichen in præfat. de vita illius pag. XXVII. Sed ejus ego rei teſtimonium necdum in ipſis Mylii opuſculis invenire potui: contrarium fere perſuadent, & finis §. VII. Hiſtor. Theoph. pag. nobis 1065, & pars epiſtolæ Siebenianæ ad ipſum Mylium A. 1733. in hanc ſententiam ſcriptæ: *Totus hæreo jam in Novellis aliisque JCtorum Græcorum reliquiis perlegendis & emendandis: quo abſoluto opere demum de edendo Theophilo cogitabo.* Vix enim dubitari poteſt, quin poſterius hoc aliis expreſſurus fuiſſet verbis, ſi Theophilinam ab ipſo Mylio exſpectaſſet editionem.

§. 3. Poſt defunctum autem Mylium ſerio de edendo THo cogitaſſe

CORN.

Digitized by Google

CORN. SIEBENIUM, Anteceſſorem Amſtelodamenſem, idem l. c. prodidit Jenichen. Verum enim vero neque huic certum ea de re ſtetiſſe conſilium, ſed GEORGIO potius D'ARNAUD, Juveni mature jam, duce & doctore Wielingio, inter Eruditos clareſcenti, mox Anteceſſori Franekerano, hanc tradidiſſe lampada, certiſſimum eſt.

§. 4. Quum enim poſt præmatura Arnaldi fata, qui quam tritus ac familiaris ſibi eſſet THus, multis jam documentis probaverat, Abr. Wielingius ὁ πάνυ me identidem ad capeſſendam hanc provinciam adhortaretur atque impelleret: ego nihil temere ſuſcipiendum ratus, fratrem Dilectiſſ. Jo. Fredericum, eo forte tempore Amſtelodamum cogitantem, rogavi ut Virum Clariſſimum convenire, ac meo nomine, quid de edendo THo ſtatuiſſet, ſciſcitari vellet. Tum vero fratri ingenue profeſſus eſt, ſe nunc jam totum in Pſello eſſe adornando; & pauca admodum in THum aut obſervata aut ſubſidia habere; adeoque hanc mihi ſpartam facile concedere: quin immo, ſimulac primam operi admoviſſem manum, ea ſe libenter communicaturum, perquam humaniſſime pollicitus fuit.

§. 5. Vides hinc, Benevole Lector, quibus veluti gradibus ad me devolutum fuerit illud ſaxum. Ex eo itaque tempore majore mihi ſtudio varias editiones comparare, doctorum undecumque obſervationes colligere, celeberrimos hujus ævi JCtos per litteras conſulere, Typographum Theophilo jam meo proſpicere, denique medio anno 1745. *Prodromum Theophilinum* edere cœpi.

§. 6. Antequam vero ad memoranda ea, quæ vel præſtiterim vel præſtare tentaverim, devenio, cauſſas aperiam neceſſe eſt, unde factum ut ex ſolius Mylii aliquæ, ex Siebenii & Arnaldi laboribus nullæ in hac editione exſtent reliquiæ, ne quis eas a me vel neglectas vel meo ſub nomine ſuppreſſas ſuſpicetur. Enimvero is nec bonam meam fidem, nec ſedulam & forte nimis anxiam colligendi induſtriam novit, quarum utramque Erudito Orbi variis jam qualibuscumque ſcriptiunculis ſatis ſuperque probaſſe me confido. Alia, quod tantis Viris, Siebenio atque Arnaldo, ſuccedere haud verear, nec in laudem nec in contemtum mei non addo, ne aut falſæ modeſtiæ aut vanæ arrogantiæ arguar.

§. 7. Procedant jam duo fide digniſſimi teſtes: & primo quidem loco Franekeranus, dum vixit, Anteceſſor DOMINICUS BALK, qui A. 1745. hæc mihi reſcripſit:

„ Gratiſſimis Tuis dudum reſpondiſſem non tantum, ſed & pro
„ transmiſſo ad me Prodromo egiſſem gratias, niſi cuncta prius ten-
„ tare fuiſſet animus, per quæ Tibi noſtroque inſervire liceret THo:

 „ ſed

„ ſed hactenus fruſtra fuerunt omnia. *Parens* ARNAUDII *ex deſiderio* „ *tuo ſcripta ipſius ſedulo perſcrutatus eſt, ſed nullas in Paraphraſtam* „ *vel animadverſiones vel notas reperire potuit* ".

§. 8. Hunc excipiat alter, Vir mihi Amiciſſimus, quem evitandæ invidiæ cauſſa nunc non nomino: is poſtquam de exemplari quodam Viglianæ editionis conſcribillato dixerat, hæc ſubdidit: „ Majus operæ pre- „ tium fuiſſet Clar. SIEBENII notas THo ſubjungere. Sed quantum ego „ filium, ut copiam faceret, adhortatus ſum; tantum, ut ne faceret, de- „ hortatus eſt Juris apud nos Profeſſor, ... dignus ſane ob tan- „ tum ſcelus, qui publice a te in præfatione bonorum omnium indi- „ gnationi exponatur ". Crediderim tamen, haud adeo multa eſſe, quæ Siebenius pater, aliis occupatus ſcriptoribus, ad illuſtrandum THum meditata reliquit: alioqui indignam paternis manibus injuriam filius cetera haud degener inferre metuat, niſi ea publici quam primum juris faciat.

§. 9. Tempus jam eſt referre, quid ipſe in hoc opere aut præſtiterim, aut præſtare tentaverim. Et PRIMO quidem textum Græcum integrare, ſuamque, quantum fieri potuit, Theophilo ſcripturam, vel dictaturam verius, reſtituere adlaboravi: unde principi editioni Viglianæ (quam præ Fabrotiana, ob cauſſas Editori Leidenſi jam dictas, potiſſimum ſequendam eſſe duxi) non dubitavi Fabrotianam aliquando, immo vel meliores reliquarum editionum lectiones, vel aliorum aut meas ipſius emendationes, quæ certæ ſatis videbantur, ſubjicere. Exempla dabit Auctorum Index v. *Theophilus.* Non equidem ſumus neſcii, Viris quibusdam eruditis non placere, ut vel minimum in vulgata veterum auctorum lectione immutetur: ſed hoc cum Viris Clariſſ. Dukero ac d'Orvillio nonniſi ad primam cujuscumque ſcriptoris editionem reſtringimus. Cui alioqui bono ſana fuerit Critica, ſi glandibus ſemper pro frugibus veſci cogamur? Nec tamen ullam vel leviſſimam induximus mutationem, quin Lectorem illius commonefecerimus, ut veterem vel Viglii vel Fabroti, ſi malit, lectionem recipere poſſit.

§. 10. Hæc ergo eſt cauſſa & Variantium Lectionum origo, ex omnibus Græcis vel Græco-Latinis editt. a me primum adnotatarum, excepta Neidhartiana, cujus rei idoneam in Prodromo cauſſam dixi. Potuiſſem, fateor, Viglianis & Fabrotianis contentus eſſe lectionibus, quando nemo alius ex MSS. noſtrum auctorem vulgavit: ſed nimiæ malo diligentiæ incuſari, quam in alteram peccare partem.

In his Variantibus per *ad*: intelligi volo *addit* vel *additur*.

de:

de: deeſt vel *deſunt.*

ſ. l. ſuo loco.

h. l. hoc loco, quod modo ſignificat, ſic hoc loco, ſed alio aliter legi; modo, aliquid inverſo ordine in hunc locum eſſe tranſpoſitum.

cum Curt. Curtium in eum ſenſum Latine reddidiſſe.

ante Fabr. vel ſimiliter, deſignat omnes editiones Fabrotiana priores.

Idem aliquando numerus in textu Græco recurrens, (veluti pag. 88. ter legitur 7. pag. 146. non tantum bis 28. ſed & poſt 30. bis 22. & pag. ſq. ter 36. repetitur) pluribus locis eamdem lectionis varietatem indicat, quam uno loco notaſſe ſatis habebam.

Editiones autem decem *Baſil. Pariſ. Lovan. Lugd. Gothofr.* 1. 2. 3. *Genev. & Fabr.* aut *F.* 1. 2. vel per ſe Lector jam novit vel ex Prodromo noſtro pag. 1110. cognoſcet.

§. 11. Verſionem Curtianam (quam Fabrotus in prima editione rarius, quam in ſecunda, atque in deterius fere interpolavit, uti jure conqueritur ac demonſtrat editor Leidenſis) ſatis eleganter ſcriptam eſſe fateor. Sed eamdem parum eſſe fidelem, dum Juſtinianea verba paſſim & maxime in locis paullo difficilioribus pro Theophilinis ſubſtituit, (unde miſellus paraphraſtes alienam ſæpe culpam luere debuit apud eos, qui Græca non conſulebant) magna docebit exemplorum copia in noſtro Auctorum indice, v. *Curtii verſio*, quæ major etiam eſſet, ſi verſionem veterem ſemper & ubique cum mea comparaſſem, quem mihi laborem, niſi in locis hac cura dignis, ſubeundum non putavi.

§. 12. Non ſola autem hæc me cauſſa ad novam verſionem concinnandam impulit, ſed etiam hæ: primo, quod qui auctorem in aliam transfert linguam, ad vim verborum & ſenſuum cohærentiam multo eſt attentior, quam qui ea ſimpliciter legit. Et ſane multæ me olim obſervationes præterierant, quæ inter vertendum ſponte ſe obtulerunt. Deinde juventuti ſtudioſæ ad THum penitius intelligendum viam ſternere decrevi: quare ſtilo ſimpliciſſimo κατα ποδα fere decurrente uſus ſum, nec dubitavi vocabulis aliquando αδοκιμοις, & ſequiori quam aureæ ætati propriis, Græca ſignificantius exprimere; quod nec ipſe Curtius facere reformidavit. Verius igitur in meam verſionem quadrant ea, quæ Curtius (pag. nobis 1156.) de ſua ſcribit: „ Porro in vertendo „ eum morem ſervavi, ut orationis elegantiam verborumque lenoci- „ nia non ſane captarem, ſed verbum verbo, quoad fieri poſſet, ſum- „ ma fide redderem. Quod eo pertinet, ne quis aut ſermonis dictionis- „ que negligentiam " . . . . reliqua L. B. in d. pag. lege ſis, ut deſcribendi ſublever tædio.

§. 13. Namque in ea ego ſum opinione, ſi quis peregrini ſcriptoris adornare velit verſionem, quam ſeorſum edere geſtiat, ut quidem Curtius fecit, eam & elegantem & concinnam deſiderari, quo & legatur lubentius, & auctore πρωτοτυπῳ non indigna ſit. Cui autem bono fuerit talis verſio, ſi eidem, ut vulgo fit, auctori e regione adjungatur? Neque enim tironibus utilis eſſe poteſt, qui inde linguæ alterius genium non percipere, ſed ſola interpretatione uti poſſunt: viris autem doctis quid ea opus eſt? niſi ut illum librum altero tanto emere cogantur, quam ſi unico is ſermone prodiiſſet. Adeoque mea cum venia nunquam eventurum eſt, ut ſola hæc mea verſio ſeparatim excudatur.

§. 14. Ceterum hoc etiam ut plurimum obſervavi, ut, ſi Græca vocabula varie poſſent reddi, propriam (ſi res & ſenſus ferre poterat) ſignificationem prætulerim. Vide ex gr. L. II. c. 48. de verbo μιγνυσθαι, cap. 72. not. *i.* c. 232. ubi πολεμον bis verti *bellum*, licet *prælium* μετωνυμικως deſignetur. Tum dubius aliquamdiu hæſi, utrum, ſi Græca ſinerent, ipſis Juſtiniani verbis, an aliis & diverſis uterer: tandem poſterius prætuli ea de cauſſa, ut ſic Imperatorem ſimul quaſi cum THo μεταφραστικως interpretarer. Vide v. c. notas pag. 204. ad Juſt. & Curt. *non æque*, ubi THinum ουκετι cum Fabroto *non item* reddidi: Pag. 782. not. *s.* ubi Juſt. *ſtabulum*, THus πανδοχειον, ego hoc *diverſorium* interpretatus ſum. Pag. 840. not. *m.* pro Juſt. *taberna* Græcus καπηλειον, ego *cauponam* dedi. Denique vel me tacente Lectori patebit, ea quæ currentibus litteris in verſione expreſſa ſunt, ob Latinitatem aut ſenſum a me addita eſſe.

§. 15. Hactenus de verſione. Quantum ad Commentatores in THum typis jam vulgatos adtinet, unde animadverſiones & obſervationes in hanc editionem contuli, quum eorum & nomina & opera Index noſter recenſeat, ſupervacuum foret de ſingulis hic diſſerere. Aliqua tamen de ambabus Fabroti editionibus (tam quod ad notas quam quod ad Græcam lectionem & Latinam verſionem, longe inter ſe diverſis) nec non de Doujatiana ac Leidenſi verſionis Fabrotianæ editione, monenda duco. Primo: me, ſi utraque conſpiret, ſimpliciter ſubjunxiſſe FABR. ſi ambæ ex parte tantum conveniant, varietates illas his ſignis [*ex Edit.* 1. vel *ex Edit.* 2.] incluſiſſe; ne & libri moles ſine neceſſitate augeretur, & Lector eadem bis legere cogeretur, uti ſummo ſæpe cum faſtidio in duplici Jani a Coſta Commentario accidit. Pro exemplo ſit nota *c.* Pag. 25. quæ, ſi dupliciter edere maluiſſem, ſic Lectori legenda fuerat:

c. *Conſulere* quidem interdum idem eſt, quod providere & proſpicere;

re; & inde *conſules* dictos putant Pompon. in l. 2. §. quod ad magiſtratus D. *de Orig. jur.* & Flor. l. 1. c. 9. Martianus Capella l. 5. ſed *conſulere ſenatum* eſt rogare; ut olim populus rogabatur, id eſt conſulebatur. Sed & Senatus conſulere dicitur, quod eſt decernere, ut in SCto Vellejano, unde *Conſulta* pro SCtis, Tertull. *ad Nat.* I, c. 10. FABR. I.

Conſulere quidem interdum idem eſt, quod providere & proſpicere; & inde *conſules* dictos putant Pompon: in l. 2. §. quod ad magiſtratus D. *de Orig. jur.* & Flor. l. 1. c. 9. Martian. Capella l. 5. D. Hieron. cap. 3. in Eſaiam: *Senatus quoque conſulta dicuntur, & principes quondam Romani, Conſules appellati ſunt vel a conſulendo civibus, vel ab agendo cuncta conſilio.* Sed *conſulere Senatum* eſt rogare, ut olim populus rogabatur, id eſt conſulebatur. Sed & Senatus conſulere dicitur, quod eſt decernere, ut in SCto Vellejano. Juſtinus 1, 7. *Si quid in Croeſum crudelius conſuluiſſet.* & l. 11. ult. *Ne in ſe gravius conſulatur.* & l. v, 3. *crudeliter in plebem conſuleret.* FABR. II.

§. 16. Deinde de magno nævorum ac vitiorum numero, in omnibus quorumcumque auctorum editionibus, a Fabroto procuratis, poſt alios in Prodromo pag. 1123. conqueſtus ſum. Utinam Magnus ille Vir, (quod ei nomen ſerio, non ειρωνικως tribuo, cum ob diffuſam lectionem & eruditionem, tum ob Juris R. ſummam peritiam nec contemnendum judicii acumen) non nimium fuiſſet negotioſus & feſtinabundus, ne vere in illum vulgaris hæc gnoma quadraret: *Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus!* Illa ergo vitia, quæ per incuriam ſolam, non minus apud Fabrotum quam apud Viglium, inrepſiſſe nemo non videat, veluti διδοσται, ἐλευθεριαι, ενθαυθα, διατεμειν, ειδειτο, λιγατευομεν, νωμισματα, item ι, ει, η & ῃ ſexcenties confuſa, tacite ut plurimum correxi: ubi autem nihil mutare ſuſtinui, [*ſic*] adſcribere ſatis habui.

§. 17. Idem præterea Fabrotus, licet in poſteriori editione nonnulla ſive ex Codd. denuo relectis, inprimis eo quo antea Pithoeus uſus fuit, ſive ducibus Curtio, Nancelio aut Mentello, ſive ex ingenio & conjectura, recte emendaſſe nobis videatur: ſæpe tamen citra omnem neceſſitatem, & ſæpius perverſiſſime, vel ipſe vel quicumque typographica pro illo emaculare debuit ſpecimina, ad Curtianam verſionem Græca inflexit, quia nempe falſo credidit, Curtium ex MS. aliquo, præter editionem Viglianam, ſuam adornaſſe interpretationem. Sic enim ad §. 3. *de Nupt.* pag. nob. 96. ſcribit. *Denique non aliter legit Curtius, apud quem libris, opinor, auctoribus heic & in d. §.* duo *negatio deeſt in edit. Pictav. quæ prodiit anno* 1539. Certo autem certius eſt, Curtium neque in præfat. neque in notis neque in alio uſquam opere ad ullum

lum MS. provocare. Nam etſi Wechelianam editionem in uſum adhibere potuit, eam tamen ex novis haud editam fuiſſe Codd. in Prodromo monui. Eorum, quæ modo dixi, crebra tibi exempla L. B. ſuppeditabit Index noſter, v. *Fabroti verſio & editio caſtigatur.*

§. 18. De DOUJATIANO labore vide doctiſſ. Editoris Leidenſis judicium in prima hujus nota, quæ pag. nobis 54. occurrit. Ex notis autem Doujatio propriis vix alias ſelegi, quam quæ ad ipſum faciebant THum, niſi ſicubi memorabile quid aut novum præter alios Juſtiniani interpretes comprehendere mihi videbantur. Illud idem in excerpendis quorumcumque ſcriptorum animadverſionibus obſervavi: neque enim Commentarios Inſtitutionum nimis jam multos augere, ſed Anteceſſorem noſtrum pro viribus aut illuſtrare aut defendere, tum ex alienis tum noſtris laboribus, ſategimus. Immo nec omnia omnium JCtorum loca, quibus THinam paraphraſin aliorum explicationibus præferunt, adſcribere neceſſe duximus, ut in Prodromo pag. 1124. jam dicere occupavi.

Jam vero, ut ad Editorem Leidenſem deveniam, ordo poſtulat: de quo ſic aliquando ad me ſcripſerat Senator Ampliſſ. JO. VAN NISPEN: „ Quid movit Syndicum Ev. Ottonem, cur editionis „ Lugduni Bat. in 8. doctiſſimas anonymas obſervationes (in præfatio- „ ne Theſauri Juris Vol. V.) præfationi adjectas Celeberrimo Schul- „ tingio adſcribat: cum Celeberrimo ac incomparabili, nec mediocri- „ ter in Jure perito, in humanioribus diſciplinis maximo, in Græcis „ vere principi viro, CAROLO ANDREÆ DUKERO, tribuendas eſſe, „ peculiares ob rationes mihi certum ſit ". Hoc ego armatus teſtimonio, mox per litteras, dein præſens præſentem Vianæ conveni Cl. Dukerum, & numquid hunc fetum agnoſceret, rogavi. Tum vero ille, hunc ſe laborem, auctoribus Noodtio ac Schultingio, ſuſcepiſſe, candide profeſſus eſt: addens, ſe plura vel notaturum vel in verſione emendaturum fuiſſe, ſi per bibliopolam nimis ob ſuum commodum feſtinantem licuiſſet.

§. 19. Hinc ad ineditas antehac aliorum Obſervationes delabor: inter quas ipſo tempore primas tenent ANONYMORUM manu ſcriptæ, de quibus quum in Prodromo pag. 1112-3. ſatis dixerim, nunc Lectorem hoc tantummodo rogo, ut cum dictis meis conferat Nannianæ Apologiæ §. 13. pag. 1150.

§. 20. Succedat PITHŒANARUM lectionum hiſtoria ex litteris Viri Eruditiſſ. Ruhnkenii, A. 1747. menſe Decembri ad me datis: „Scias igitur, „ in publica Hamburgenſium Bibliotheca extare Varias Lectiones „ THi e Franciſci Pithoei Codice excerptas, eaſque poſt tres menſes

„ ad

„ ad Te perventuras beneficio Conſultiſſimi & Humaniſſ. Viri, Alb. „ Diet. Trekellii . . . . . Hujus Codicis mentio fit in vita Petri Pithoei „ a Clariſſ. Viro Joanne Boivinio conſcripta pag. 90. Namque ibi inter „ Pithoeana MSta adſertur Theophili paraphraſis ex edit. Baſil. 1534. „ cujus fronti Petrus Pithoeus hæc præſcripſiſſe dicitur: *Variantium* „ *lectionum adſcripſi huic libro ex codice impreſſo Cl. V. F. Pithoei, quem* „ *ille cum Reginæ exemplari MSS. contulerat*". Has ego tandem lectiones exeunte menſe Septembri 1748. quum alter jam THi Tomus prelo ſubjici coeptus eſſet, per eumdem Virum Amiciſſ. accepi, cum epiſtola ipſi a Clariſſ. Trekellio ſcripta, cujus initium hic deſcribendum duco: „ Tandem aliquando perveniunt ad Te diu deſideratæ variæ „ lectiones THi. Neque Cel. Wolfius, neque ego in mora fuimus: „ ſed fortuna obſtitit, quo minus ante hebdomadem præcedentem „ MS. inveniri potuerit. Ego ſtatim, poſtquam nactus fui, quantum „ per neceſſaria negotia licuit, me ad deſcribendum accinxi: nam ip„ ſius exemplaris tranſmiſſio per leges publicæ bibliothecæ permitti „ non potuit. Cæterum ego in deſcribendo quam religioſiſſime ver„ ſatus fui: ita ut omnes apices, immo & ipſos litterarum ductus, „ præſertim ubi dubium aliquod habui, quantum fieri potuit, quam „ accuratiſſime depinxerim. Conſtat MS. tribus plagulis in quarto, „ & ſingulæ paginæ in duas columnas ſunt diviſæ: ſed charta ita eſt „ minuta, ut ſingulæ columnæ non latiores ſint, quam columnæ illæ, „ quas ego feci. [Cl. Trekellius paginas ſingulas in ternas diviſe„ rat columnas ‖ HUJUS LATITUDINIS ‖] Et quia præ„ terea ſpatium inter lineas interdum ſatis amplum eſt, factum „ fuit, ut tres illæ plagulæ a me commode in unam cum dimidia redi„ gi potuerint. Cl. Reizius, qui ſine dubio præcipuas THi editiones „ ad manus habebit, jam facile deprehendet, ſecundum quam & pa„ ginæ & lineæ hic citatæ ſint: ego enim neque tempus neque occa„ ſionem inquirendi habui, & in ipſo MS. nullum hac de re indicium „ exſtat. Opto interim, ut multam exinde utilitatem haurire poſſit". Quas ego jam grates utrique Viro doctiſſimo & pro hac humanitate & pro obſervatt. aliis, quas deinde memorabo, per litteras ſuo egi tempore, eas nunc publice memori grataque mente repeto. Collatas autem fuiſſe has variantes ad primam D. Gothofredi editionem A. 1587. in 4. & ex numero verſuum hujus illiuſve paginæ, & ex typographicis vitiis, iſti editioni propriis, & ex vocibus in fine verſuum diremtis, ſtatim mihi innotuit. Tum concordant quam ſæpiſſime cum lectt. Fabrotianis, poſterioris maxime editionis: ita ut dubitare vix liceat,

quin is MS. Codex Reginæ, quæ Catharina fuit Medicea Henrico II. Gallorum Regi nupta, in ipſius Regis Bibliothecam poſtea tranſlatus, atque unus illorum fuerit, quos utinam Fabrotus nobis, quales ſint, deſcripſiſſet, ac κριτικωτέρως tractaſſet! Ceterum uti has lectiones, quæ aliquando vel noſtras vel aliorum conjecturas aut Fabrotianam mutationem confirmant, a pag. 624. inſerere coepi, ita præcedentes Tomo primo cum notulis meis præfixi, additis pagg. & verſibus novæ hujus editionis.

§. 23. Tranſimus ad poſtumas MYLII lucubrationes, quas mihi Bibliopolæ, quorum ſumtibus noſtrum publicatur opus, a defuncti Patre impetraverunt. En ipſius Venerandi Senis G. H. Mylii verba: „ Ut deſiderio Viri Cl. qui notas & fragmenta B. Joh. Henr. Mylii eo„ rum, quæ meditatus eſt ad THum, deſideravit, ſatisfiat aliqua ex „ parte, hac vice transmittuntur:

„ 1. Obſervatio de SCto Sabiniano, in qua quædam occurrunt „ ex verbis THi elicita.

„ 2. Obſerv. L. Aquiliæ nonniſi tria capita, in qua tamen pau„ ca, quæ ad THum pertinent, leguntur.

„ 3. Obſ. ad §. 3. Inſtit. Procemii ex THo emendatum. Sed „ hæc jam occurrit in Mylii Opuſc. Acad. Lugd. B. 1738. impreſſis „ pag. 69 §. 4. Defunctus autem hanc Obſ. ex Diſſert. habita ita „ contrahendo emendavit propria manu.

„ 4. Obſ. quæ ſint σκευη διπλωθεντα in argumento L. Aquiliæ, in qua „ explicatio verborum THi.

„ 5. Vindiciæ THi ad L. I. T. 2. §. 1. 2. nondum impreſſæ.

„ 6. Collectanea ad ſingulos tit. & §. §. Inſtit. THi.

„ 7. Alia quædam incompleta, & forte nullius pretii ".

§. 24. Ex his opuſculum *primo* loco memoratum invenies in Excurſus tertii Art. 5. pag. 1097. *ſecundum* Artic. 6. pag. 1101. & *quintum* Art. 7. p. 1104. Ex ceteris excerpta, quæ ad rem facere videbantur, cum Lectoribus per totam operis ſeriem communicavi, monens ea eſſe ex *Mylii ſchedis poſtumis*, ut Index auctorum oſtendit. Longe enim plurima in nudis tantum certorum ſcriptorum, qui THum aut illuſtraverant aut notaverant, citationibus conſiſtebant, quas tamen ipſas, niſi a me occupatæ jam erant, bona fide inſerui.

§. 25. Nemini autem omnium plus me debere gratiſſimo agnoſco animo, quam Viro Ampliſſimo Conſultiſſimoque GERARDO MEERMANNO, qui non tantum ex locupletiſſima ſua Bibliotheca, quoscumque optabam libros, utendos mihi transmiſit, ſed & dono aliquos dedit, ut

ut ex parte Prodromus teſtatur. Neque tamen intra hos fines aut humanitas ejus aut indefeſſum bonarum artium ſtudium conſtitit; verum ſua ipſe manu ex auctoribus compluribus, nominatim ex Amaya, Auliſio, Caimo, Carerio, Chriſtio, Covarruvia, Scipione Gentile, G. Goeſio &c. excerptas animadverſiones mihi impertivit, data licentia, ut illis pro arbitrio uterer: quibus non indicem modo locorum ex iis ſcriptoribus, quos penes me eſſe ſciebat, addidit, ſi ea forte loca (ut in talibus fieri ſolet) meam effugiſſent attentionem; ſed & doctiſſimis ex ſua Juris R. atque Antiquitatum peritia obſervationibus adauxit: quas me fateor decurtatas aliquando dediſſe, ſi easdem in erudita *de Rebus Mancipi Diatriba* jam ſatis deductas deprehendebam, inprimis quum ipſe alteram illius meditetur editionem.

§. 26. Meermannianas autem obſervat. in prioribus libris aliquanto eſſe crebriores, non mirabitur Lector, ſi ſciverit, Virum Nobiliſſ. tum temporis privatam ſtudioſique otii plenam egiſſe vitam; ſed non ita diu ei licuiſſe ſolis vacare Muſis, poſtquam Sereniſſimus noſter Princeps cognitas ejus virtutes ac dotes & meritiſſimo adfecturus honore, & in publicum patriæ commodum converſurus, ad civitatis Rotterodamæ Syndicatum eumdem provexit.

§. 27. Idem mihi Meermannus laudati ſupra Viri Conſultiſſimi TREKELLII Extemporales in THum Obſervatt. transmiſit, quæ tamen ultra tit. 5. Libri I. non extendebantur: quumque multa complecterentur ab aliis jam præcepta, non ægre feret ipſarum auctor, ſi non omnes ſub ejus nomine compareant. Illas tamen ex aliis ejusdem Operibus reſarcire conatus ſum, teſte Indice.

§. 28. Litteratiſſimus quoque RUHNKENIUS præter fragmentum Theophili ineditum, non modo per epiſtolas aliqua mihi ſuggeſſit, (vid. d. Ind.) ſed & Clariſſimi Viri ſummique JCti JO. DAN. RITTERI amicitiam conciliavit, ita ut is non modo *Ephraimi Gerardi de L. Fuſia Caninia Diſſertationem* admodum raram, cum ſua hac de re ſententia, quæ meam magis confirmat, (vid. Addenda ad pag. huj. Edit. 77.) ſed & ſingularem ſe auctore diſſertationem pro THo *de Via, actu & Itinere* (quam Excurſus XIX. exhibet) ad me transmiſerit.

§. 29. Neque me deſtituit vel Fratris Amatiſſimi æque ac Amantisſimi JO. FRED. REIZII, neque Collegæ Doctiſſimi Conjunctiſſimique JO. GAVELLII ſtudium atque opera: quorum alter cum fratre patrueli & adfini JO. HENR. REIZIO collationem Viglianæ & Fabrotianæ editionum elaborans, alter typographica mecum ſpecimina emendans, tumultuarias adſcripſere animadverſiones. Illis uti pro labore inſumto me-

meritas ago gratias, ita & lubenter me relaturum, ſi ſe dederit occaſio, promitto ſpondeoque.

§. 30. Eas me itidem debere profiteor Viro Ampliſſimo plurimumque Venerando C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, Archipresbytero Mechlinienſi, qui pro benigno, quo in bonas litteras earumque ſtudioſos fertur, animo ac voluntate, omnem meo rogatu movit lapidem, ut ipſa THi exemplaria, (quæ Lovanii in Collegio Vigliano adſervari, & ex *Bibliotheca Belgica* Viri ſumme Litterati ac Reverendi Jo. Franc. Foppens pag. 1155. & ex *Analectis Belgicis* laudati modo Papendrechti Tom. I. pag. 93. didiceram:) ſub idonea cautione vel pignore ad me transmitterentur, nec tamen a cuſtodibus illius theſauri nimium religioſis impetrare potuit. Licet autem noſtro non magis quam ſuo deſiderio ſatisfacere nequiverit, nos tamen æque gratos & memores erga Virum Ampliſſimum profitemur, ac ſi ejus interceſſio atque auctoritas apud Lovanienſes valuiſſet, idque quod petieramus, obtinuiſſet.

Ceteri denique Viri Clariſſimi, quorum Prodromus Theophilinus merita cum laude meminit, pro variis, quæ mihi ſuggeſſerunt ſubſidiis, obſtrictum me ſibi ſemper ſunt habituri.

§. 31. Quæ dixi hactenus, abunde me (ſpero) apud Lectorem Eruditum humanumque, præſertim ſi ipſe aliquando hujusmodi Opus elaboravit, excuſare poterunt, quod non plura præſtiterim, neque majorem collationum ex MStis copiam ante exſpectaverim, quam THum denuo ederem. Id ſi facere vel ego, vel alius in animum induxiſſet, dicere non habeo, quo demum tempore noſter paraphraſtes in lucem proditurus fuiſſet. Jam vero certus ſum, tam ſtudioſos quam Viros Doctos hac editione ad conſulendos & conferendos Codices MStos excitatum iri, ſive iis placuerit mea opera, ſive diſplicuerit. Neutro enim caſu auctorem hunc ceſſabunt caſtigatiorem ac juventuti utiliorem reddere

§. 32. Quam ob rem nec illis, nec Lectoribus meis, ingratum eſſe poteſt, ſi hoc loco Codicum Theophilinæ paraphraſeos MStorum, quos uſquam inveni memoratos, recenſionem inſtituam.

(I.) WILH. LANGIUS *in Catalogo Bibliothecæ Mediceæ Florentiæ ad D. Laurentii:* (impreſſo poſt Petri Lambecii Prodromum Hiſtoriæ Literariæ, Lipſiæ 1710. fol.) hos recenſet Codd.

Pag. 147. Pluteo 10. n. 16. Theophili Anteceſſoris Inſtit. Juſtiniani, cum arbore Conſanguinit ad finem. *MS. fol. Græce.*

Pag. 164. Plut. 80. n. 1. Juſtiniani Imp. Inſtitutionum Libri 4. traducti

ducti a Theophilo Anteceſſ. *Codex bonus & antiquus. MS. f. Græce.*

Plut. 80. n. 2. Collectio legum ac Conſtitutionum Principalium in *Lib. IV.* Inſtitutiones Juſtin. Imp. Theophili Anteceſſ. *Cod. inſignis ac egregius MS. 4. maj. Græce.*

Pag. 165. Plut. 80. n. 6. Novellæ aliquot Impp. Græcor. poſt Juſtinianum. Inſcriptio eſt. Prochiros Legum. Compendium Legum Michaëlis Attaliotæ. Aliud compendium titulis 50. factum juſſu Conſtantini & Leonis Impp. THEOPHILI ANTECESSORIS *Inſtitutiones Juſtinianeæ.* Comm. in Inſtituta ſeu inſtitiones [*ſic*]. Leonis Philoſophi ac Imp. Epitome Legum tam bellicarum quam civilium. Mich. Pſelli Synopſis Legum carmine jambico. Excerpta Conſtitutionum Juridicarum pragmaticarum ex libris Praxeon ſeu actuum Magni Euſtathii Romani. *Codex bonus. MS. omnia Gr. in 4.*

Plut. 80. n. 18. Inſtit. Juſtiniani Theophili Anticeſſ. Libri poſteriores III. Incipit lib. II. tit. 2. *MS. 4. Gr. bene.*

§. 33. *Eosdem hosce Codd. ſic deſcripſit Rev. Pat. D.* BERN. DE MONTFAUCON in *Bibliotheca Bibliothecarum MStorum nova:*

[I.] IN BIBLIOTHECA LAURENTIANA MEDICEA.

Pag. 266. A. Plut. x. n. 16. *In membr.* Theophili Anteceſſ. Inſtitutiones Juris Civilis.

Pag. 397. D. Plut. LXXX. n. 1. *Papyr.* Paraphraſis Inſtitutionum Juris Domini Juſtin. Imp. facta a Theophilo Anteceſſore Græce.

Ibid. . . . . . n. 2. *Membr. Cod. inſign. & egreg.* Ecloga ſecundum Synopſim Legum ac Conſtitutionum principalium.

Sequitur interpretatio Græce vocum Latinarum, quæ in his libris occurrunt.

Sequitur PARS LIBRI QUARTI INSTITUTIONUM JURIS JUXTA VERSIONEM THEOPHILI *a titulo V. uſque ad finem.*

Tetrabiblos Inſtitutorum Theophili Antec. *In libro quarto finis quarti tituli, & tituli ſequentes V. & VI. finis VII. & initium VIII. ſuo loco deſiderantur. Definit in titulo XI. libri IV. Index qui initio totius libri præmittitur, eſt Index Tetrabibli.*

Pag. 397. col. *b.* B. n. 6. Prochiros &c.

D. Inſtitutiones Juſtinianæ in græcum verſæ a Theophilo Antec. *Adjecta ſunt quædam legalia ſine titulo.*

Pag. 398. E. . . . . n. 18. Inſtitutionum Juſtiniani verſarum a Theophilo libri poſteriores tres. *Incipit in tit. de Reb. incorpor. Codex præ antiquitate fœde lacerus.*

§. 34. (II.) Idem Montf. DE BIBLIOTH. OLIVETANORUM NEAPOLI agens: Pag. 236. C. Plut. X. Theophili Anticenſoris Inſtituta, ſimpliciter memorat; ſed paginæ illi per typographi errorem ſuperinſcripta eſt *Bibl. Laurent. Medic.* unde hunc Cod. ab aliis confuſum invenio cum eo, qui itidem plut. x. in Laurentiana occurrit.

(III.) Pag. 473. E. in BIBL. VENETA S. MARCI invenio Inſtitutiones Græce in pergameno: quod Beſſarionis fuiſſe exemplar, nullus dubito.

§. 35. (IV.) Porro ex BIBL. REGIA PARISIENSI adducit Montf.

Pag. 727. D. Cod. 2050. Theophili Inſtitutiones.

Pag. 733. E. 2517. 2518. Theophili Inſtitutionum libri IV.

& ex BIBL. CARDINALIS RADULPHI IN REG. PAR.

Pag. 777. A. n. 7. Theophili Anticenſoris Inſtitutionum libri. IV.

n. 9. Theophili Anticenſ. Inſtit. libri IV.

n. 10. Theophili Inſtitutionum libri IV.

Quos ego Codices cum Viro Ampl. van Niſpen haud diverſos eſſe puto a ſuperioribus. Namque Montſalconius pag. 766. generaliter monuit, maximam Codicum Cardinalis Radulphi partem in Regiam fuiſſe translatam. Iidem ergo ſunt, quibus uſus eſt Fabrotus: quorumque unus Reginæ Catharinæ fuit, unde Franc. Pithoeus variantes ſuas hauſit. Radulphus autem *Odonis de Caſtro Rodulphi* nomine apud Hiſtoricos multo eſt celebratior, ad Cardinalatum evectus ab Innocentio IV. A. 1244. & mortuus A. 1273.

§. 36. (V.) Poſtremo IN REGIA TAURINENSI reperio:

Pag. 1402. D. Theophili Antiocheni [*ſic*] Inſtitutiones Jur. Civ. in 4. Græce.

(VI.) Forte etiam in DIARIO ITALICO pag. 216. m. Montfalconius Theophilum deſignat, quando inter Codd. Græcos Bibl. S. Baſilii in urbe Roma hunc memorat: *In Codice membranaceo XI. ſeculi, liber Inſtitutorum.* Ex hac enim parte retracto, quod ad Gundlingium notavi pag. 1033. col. *a.* Quem vero Codicem ex Diario illo, tamquam in *Vaticana Bibl.* exſtantem, Gundlingius laudat, nuſquam invenio, ut d. p. 1033. pluribus dixi; niſi quod SUARESIUS *in Notitia Baſilicorum* §. 18. hæc habet: „ Illas [*Inſtit. Juſt. a THo Græce verſas*] indicavit primus Ang. Politianus in Miſcell. Edidit poſtea Viglius Græce Pariſiis [*immo Baſileæ, ſed Wechelus Pariſ.*] A. 1534. „ cum exſcripſiſſet, nactus exemplar a Cardinali Bembo e Veneta „ Bibl. Marciana, cui Beſſarion Cardinalis id reliquerat, & dein aliud „ a Jo. Bapt. Egnatio. . , . . . Exſtant MSptæ in Vaticana & Palatino Cod. 195. ".

§. 37.

§. 37. (VII.) His addatur Codex eximius, de quo ſic in litteris ad me datis Vir multis Excellens nominibus JAC. PHIL. D'ORVILLE: „ Igitur „ de Codd. Theophili hanc periodum ſcias haberi in Specimine itine- „ ris Siculi mei typis deſcripti, ubi enumerantur Codd. Meſſanæ in- „ ſpecti: *Theophili Inſtitutiones.* Eſt ille ipſe Codex, quem Catalogus „ Ant. Poſſevini MSptorum Meſſanenſium recenſet p. 41. Liber pri- „ mus periit. Pagina, qua ſecundus incipit, hæc habet: Ἐπληρώθη ἡ „ α. Ἰνστιτουτιῶν Θεοφίλου ἀντικήνσορος. *Feliciter* † ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς β΄ Ἰνστιτούτου. „ Eſt fine quoque quarti libri mutilus. XImi ſeculi in membrana, & „ ejuſdem formæ cum Codice ex omnibus antiquiſſimo Theophiliano, „ qui in Bibliotheca Divi Laurentii Florentiæ adſervantur.

§. 38. (IIX.) Quoſnam vero MSS. Cujacius, Fr. Pithoeus & H. Ern- ſtius verſaverint, cum ignariſſimis ſcio. Princeps horum in Titulum *de Pœna temere litig.* ad verba *vel tripli* ſic commentatur: „ THus ea „ retinuit: quandoquidem ap. eum non εἰς τὸ τετραπλοῦν, ut vulgo, ſed „ εἰς τὸ τριπλοῦν OMNIA exemplaria manu exarata habent ". Atqui u- num tantum ex Codd. Regiis ſic habere, teſtatur in poſter. edit. Fa- brotus. Ernſtius autem ad tit. 1. Libri I. ſcribit: „ Hic tit. non eſt „ THi. . . . . Neque ego eum in ULLO MSto vidi. Referunt etiam, „ Franc. Pithoeum illum in NOVEM THi MSS. fruſtra quæſiviſſe ". Quæ de MSS. inſuper diſſerit Mylius, pag. 1065-6. videantur cum mea ἐπικρίσει. Utrum denique typis expreſſum an manu exaratum Codicem intelligat Joſephus Scaliger, Tom. II. pag. 598. *Scaligerano- rum*, dubium ſane eſt. Legimus ibi: „ THEOPHILE. Ce que j'ay dit „ contre Serarius des Teſtamens, eſt dans Theophile *de Teſtamentis*: „ j'en ay un, que j'ay bien manié & corrigé ".

§. 39. Sicuti ſuperiori §. 31. iis me purgavi, qui forte mallent, ut nonniſi a pluribus Codicum MSptorum collationibus inſtructus, ad edendum THum progreſſus fuiſſem: ita nunc, quam breviſſime potero, his reſpondebo, qui vel jure vel injuria alia quædam mihi ob- jecturi ſunt. Et primo quidem, quod nulli fere Eruditorum parcere videar, dum nimis frequentes notis illorum ἐπικρίσεις ſubjungam. Hoc ſi peccatum eſt, in commodum & utilitatem ſtudioſæ juventutis pec- caſſe fateor, quæ ne magnorum Virorum nomine & auctoritate in er- rorem pro mea opinione abriperetur, ſedulo præcavere volui. Quod ſi vulgarem auctorum edendorum methodum ſequi maluiſſem, ego maximo ſublevatus fuiſſem labore! Prorſus autem facio cum Illuſtri hujus ſæculi JCto, in præfatione *Heineccianæ Juris Hiſtoriæ* ita ſcri- bente: „ Enimvero, uti ſuum eſt cuique ingenium, ſcribendique co-

„ lor,

„ lor, ita etiam ego ſemper exiſtimavi, veritatem, etiamſi paucis „ jucunda ſit, gratiſſimam tamen nonnullis, ejuſque inquiſitionem „ viri ingenui eſſe propriam. Deinde id certiſſimum quoque eſt, ma- „ jora in juventutem conferri commoda a ſimplicibus, apertis, & „ aſſentationis omnis inimicis, quam a vilibus iſtis animis, quæ blan- „ ditiis virorum auctoritate valentium benevolentiam collecturæ, ne „ erroribus quidem propagandis ſe abſtinere poſſunt ".

§. 40. Erunt quoque, qui variam vocabulorum Jurisprudentiæ R. propriorum ſcripturam, quæ διπλογραφια dici ſolet, vitio mihi vertent; nunc enim Latine, nunc Græce, & poſteriori caſu modo Latina, modo Græca declinandi conſuetudine, ſcripta inveniuntur: exempla non adfero, quum eorum in Varr. Lectt. αφθονια occurrat. Atqui eadem omnium editionum non ſolum, ſed & Gloſſographorum & Scholiaſtarum in Baſilicis eſt varietas; unde mihi omnia ad eamdem ubique formam redigere non licuit, ſed quæ in decurſu Operis (namque a primo principio ad has minutias attentus eſſe nequii, contentus in Varr. eas notare) & a Viglio & a Fabroto, qui etiam tunc incipiebant ſibi eſſe conſtantiores, ut plurimum obſervata inveni, ea exinde eodem modo ſcribere coepi. Poſtquam ergo ιντεντιωνα, νοβατιωνα, ακτιωνα &c. ſæpius per ω, quam per ομικρον exprimere inceperunt, ego id conſtanter obſervavi. Nec tamen longas Latinarum vocum vocales ſemper per η vel ω ſcribere auſus ſum, ſi neuter mihi præibat. Itaque νεγατοριως, κομφεσσοριως, εμαγκιπατος, δεφενσας, περσοναλιος ac ſimilia retinui, quamquam unus Reſcius poſtremum περσωναλιος correctius dare maluit. Hoc autem unum mihi ſumſi, ut ν εφελκυστικον pro regulis Grammaticis innumeris locis aut detraherem aut adjicerem, quoniam illud inter dictandum ab exceptoribus facile παραχειται.

§. 41. Sed aliqua accentuum & diſtinctionum ſigna in primoribus aliquot plagulis novæ hujus editionis vitioſa remanſiſſe ex Gothofrediano exemplari, (quod a me correctum typographis, teſte Prodromo pag. 1111. imitandum dederam) ingenue fateor: quæ tamen, niſi ſenſum turbarent, inter Corrigenda referre ſupervacuum duxi. Poſtquam vero id animadverti, accuratius editionem illius Dionyſii emaculare coepi.

§. 42. Aliis minus placebit, quod poſt THinam paraphraſin Græca ſine accentibus ſcripſerim. Hi ſciant, me idem in ipſa paraphraſi facturum fuiſſe, niſi communi errori, qui jus aliquando facere dicitur, (Mos enim tyrannus) dandum aliquid putaviſſem; ne ſcil. Grammatiſtarum nonnulli male ſeduli totum opus THinum damnarent, atque in contemtum aliis adducerent, & ſic majus Bibliopolis meis quam mihi damnum crearent.

rent. Nec enim propter accentuum ignorantiam, ut forte interpretabuntur, eos mê negligere, ſancte adfirmo, quaſi vero ars non habeat oſorem, niſi ignorantem: ſed quia, quo magis omnem tonorum doctrinam a puero & didici & docui, eo magis eorum & inutilitatem (pauciſſimis exceptis caſibus) & vanitatem perſpexi. Immo vero ſexcenties me & in contextu & in notis accentus male poſitos emendaſſe, Lector, ſi ei operæ vacare & noſtram cum ſuperioribus editionem contendere velit, deprehendet: me ſane inutili hac oſtentatione defungi heic pertædet.

§. 43. Reſtarent aliqua de fragmentis THinis, a me primum collectis, dicenda; nec non de additis duobus Digeſtorum titulis; item de Excurſibus XX. deque Gloſſario noſtro, ac binis Rerum atque Auctorum Indicibus: ſed, quoniam hæc præfatio longius, quam ſperaveram, excrevit, malo iſta integro Lectoris judicio relinquere, & pro coronide utiliora ac magis neceſſaria de ipſius THEOPHILI ejuſque Paraphraſeos ætate ac natura adjicere; ne quis, quod vel præcipuum hujus præfaminis caput eſſe debebat, in eo fruſtra quæſiviſſe conqueratur.

§. 44. Licet autem varias Eruditorum de ætate THi opiniones tam in Judiciis ac Teſtimoniis paullo poſt ſubjiciendis, quam in Myliana potiſſimum Hiſtoria, Lector Benevole, invenire poſſis, atque indidem diſcere, eorum me adſtipulari ſententiæ, qui eumdem Tribuniani fuiſſe ſocium contendunt: tamen haud ab re fuerit, omnium argumentorum, quibus ad id probandum ego vel primus vel cum aliis uſus fui, brevem hic exhibere συλλογὴν; unde ſimul pateat, ipſum ante finem A. 534. hanc confeciſſe paraphraſin:

1. Memorabilia noſtra e Baſilicis pag. 1241--2. excerpta probant, quinque hos JCtos, Theophilum, Dorotheum, Thalelæum, Stephanum ac Theodorum, eodem vixiſſe tempore, etſi alium forte alio ſeniorem: atqui iidem in Præfationibus Juſtiniani memorantur, vel ut συνεργοὶ Tribuniani, vel ut Anteceſſores, quibus Jus ſuum docendum tradit. Ergo adverſariorum eſt, demonſtrare, alio quodam ſæculo alios quinque JCtos eodem nomine præditos ſimul inter ſe vixiſſe.

2. Stephanus JCtus, quem eadem Memorabilia aliis quoque argumentis Juſtinianeo ſæculo adſerunt, THum ſæpenumero μακαρίτην adpellat: quod de Thalelæo Fabrotus perperam prædicavit; vid. pag. 1028. not. ε.

3. THus Conſtitutiones quaſdam *nuper* promulgatas ait, tam de Theodoſianis quam de Juſtinianeis loquens, licet Inſtitutiones Latinæ vocem *nuper* ignorent. Vid. notam meam pag. 1050--1.

4. Juſtinianum nuſquam non vel magnifico exornat elogio, vel *noſtrum Imperatorem* aut *Dominum*, & Theodoram ejus conjugem *religioſiſſimam noſtram Dominam vocitat.* Vid. Myl. pag. 1048. ſqq. & nos adv. Hoffmannum in *Jud. & Teſt. de THo* pag. XLI.

5. Nuſquam vel prudens vel imprudens (quod unicum temporis, quo ſcriptor quicumque vixit, τεκμήριον καὶ κριτήριον eſt) jura Inſtitutionibus recentiora adducit: atque adeo ante omnes ita dictas Novellas, immo ante editum Codicem repetitæ prælectionis, hanc ejus paraphraſin confectam eſſe, ad Mylium pag. 1054--7. fuſe docui.

6. Juridica vocabula legitimaſque formulas atque ipſa Digg. verba Latine citat, pro vetuſto & ante editas Novellas uſitato more: quæ omnia poſteriores JCti & Scholiaſtæ Græce, partim male partim bene, maluerunt vertere; ut pluribus eadem Memorabilia oſtendunt pag. 1237. & 1242. §. V.

7. Prima Inſtitutionum Juſtinianearum editione videtur uſus: namque multa mihi ſeſe obtulerunt indicia, eas poſt Codicem rep. præl. ab Juſtiniano retractatas fuiſſe. Vid. ex. gr. pag. edit. noſtræ 97. ante not. *x*. & Excurſ. X. pag. 1188. item pag. 108. col. *b*.

8. Nec vanum omnino eſt argumentum Mylianum pag. 1055. quod, cum & Codici priori & Digg. & Inſtit. conſcribendis ſit adhibitus, nec tamen in præfatione Codicis poſterioris memoretur, interea temporis obiiſſe cenſendus ſit. Adde quæ artic. ultimo in Teſtim. Trekellio reſpondi.

9. Accedit, quod Anteceſſorum Juſtinianeorum vetuſtiſſimus fuiſſe videatur, quum eum Imperator in omnibus tum Codicis, tum Digeſtorum Inſtitutionumque præfationibus primo inter Anteceſſores nominet loco. Quin & hoc addo,

10. Quod ſuas in Pandectas expoſitiones morte præventus non ultra libros *de Rebus* produxiſſe videatur, uti fragmenta a nobis collecta oſtendunt: nec enim præterea quidquam in Scholiis Baſilicorum reperi.

§. 45. Denique ſi calculorum & ſententiarum numero quis mecum certare velit, vincetur procul dubio. Quotus enim quiſque Juriſperitorum paullo ſecundioris famæ vel vixit hoc ſæculo vel vivit etiam, qui THum ſuo hodie non redonet Juſtiniano. V. Mylium p. 1041. ſqq. cum notis tam illius quam meis, & Judicia Erudit. mox producenda. Injurioſe autem & mala fide eum pronuntio acturum, qui unam forte aut alteram harum probationum ſibi ſumſerit refellendam, & inde de reliquis omnibus idem judicium eſſe ferendum, Lectori ſuo perſuadere tentaverit. Namque etiamſi quædam ex his κρίσεως hiſtoricæ argumentis ſeparatim conſiderata poſſint imbecilliora videri, omnia tamen conjunctim ſumta plenæ vim demonſtrationis apud Judices æquos non poſſunt non obtinere.

§. 46.

§. 46. Hanc vero Cæſarearum Inſtitutionum paraphraſin a Theophilo, utpote Anteceſſore & Juris Doctore, ſuis auditoribus in calamum dictatam, neque ab ipſo aut ſub incudem revocatam aut editam fuiſſe, multa mihi perſuadent.

Primo nec ſuperbæ inſcriptionis Θεοφιλου Αντικηνσωρος Ινστιτουτα, quæ ipſe Juſtinianus ab imperiali ſplendore denominari voluit, nec Rubricarum Græco-barbararum auctor eſſe poteſt Theophilus, ſed ejus diſcipuli: quod utrumque fuſe probare tentavi in Excurſu VI.

Secundo non tam variantium lectionum nimia diverſitas, quam quod eadem Juridicæ artis vocabula modo Latinis, modo Græcis litteris ſcribantur, & varie admodum inflectantur ac declinentur, indicio eſt, hæc non ab uno eodemque auctore; ſed a diverſis ſcriptoribus, quorum alius alio alterutrius linguæ peritior fuit, profecta fuiſſe.

Tertio nimis multa reperiuntur ανακολουθα, quæ inter dictandum doctiſſimo cuique excidere ſolent; rarius autem iis, qui inter ſcribendum plus otii ac meditationis adhibent. Exempla των ανακολουθων qui deſiderat, Gloſſarium meum h. v. conſulat. Ea autem in veteri verſione minus adparebant, quia ut plurimum aut ſecundum textum Latinum aut in ſenſum commodum a Curtio inflexa fuerant.

Quarto ſæpiſſime eadem repetit, quæ ſemel ſcripſiſſe ſatis fuiſſet: cujus rei memorabile exemplum eſt, quæ de trina cognatione &c. ter dictavit, L. I. T. 10. cap. 158. ſqq. item L. I. T. 15. cap. 272. ſqq. & L. III. T. 2. cap. 53. ſqq. Eo trahas licet frequentiſſimas vel ſuperioris libri vel præcedentis tituli ανακεφαλαιωσεις, quas in auditorum, magis quam lectorum, gratiam hodieque inſtituere ſolemus.

Quinto diſcipulos ſuos vel ad futuram Digeſtorum doctrinam, vel ad ſubſecuturas prælectiones remittit, ſolemni formula, ὡς προϊοντες μαθησομεθα: de qua dixi pag. 1079. ad Mylium, not 47.

Sexto loca quædam non ſatis ex mente Juſtiniani expreſſit, etiamſi contra juris doctrinam nuſquam peccaverit: id quod nemini non dictanti aliquando accidit, dum ad verba magis transferenda quam ad ſenſum & cohærentiam attentus eſt. Vide Indicem auctorum, v. *Theophilus humani quid patitur.*

Accedit denique his omnibus Viri Litteratiſſimi A. D. Trekellii ſuffragatio; quæ tanto majoris eſt ponderis, quod ſua ſponte nihil a me admonitus in eamdem inciderit opinionem. Vide §. ult. *Teſtimoniorum & Judicior. de THo.*

§. 47. Agite jam, ſacrata Themidi pectora, hanc THi paraphraſin nocturna diurnaque manu eo uſque verſate, donec eam in ſuccum, quod ajunt, & ſanguinem converteritis, ſententiæ Juſtinianeæ memo-

res, hanc unicam ad ſolidam juris ſcientiam planamque eſſe viam; eoſque ex ſtudioſis, qui aliam ingrediantur, aut ſerius aut nunquam ad finem perventuros. Utilitatem noſtri auctoris pluribus haud commendabo, quum non modo Viglius eam in præfatione ſatis luculenter demonſtret; ſed multo etiam maxima pars eorum, qui THo minus favent, eamdem candide agnoſcat, ut Judicia & Teſtimonia probabunt.

§. 48. Neque vos deterreat vel, quam objectant quidam, ſtili barbaries, vel nævorum errorumque frequentia, quam Θεοφιλομαστιγες crepant. Utrumque enim procul a vero abhorret: quum ſtilum ejus ſimplicem & juvenili captui aptum, Latinorum vocabulorum, Juri R. propriorum, interſperſio non magis dedecoret, quam philoſophicum Ciceronis ſtilum audeas barbarum dicere, eo quod Græcis ſæpiſſime utatur vocabulis, ubi iis exprimendis Romanorum lingua non ſufficit. Immo tanto major noſtro ita faciendi incubuit neceſſitas, quod ſuo adhuc tempore omnia in judiciis & actis forenſibus Latino ſermone peragenda eſſent. Adde quæ dixi pag. 1032. not. *v*. & 1068. not. 49.

§. 49. Quantum autem ad errores paraphraſtæ imputatos, ex Mylio pag. 1044-5. & maxime ex Indice noſtro patebit, aut ipſos plerumque adverſarios, certæ addictos hypotheſi ac ſectæ, errare, ac THi veriorem eſſe ſententiam; aut verba Anteceſſoris olim male deſcripta, aut a gloſſatore ſciolo interpolata, aut ſolius interpretis Latini fuiſſe aberrationes. Sicuti autem haud arroganter gloriari poſſem, me non minus ſæpe, quam vel Fabrotum vel alium quemcumque, THum ſibi reſtituiſſe: ita fieri poterit, ut pauculas etiam maculas, quas ego ſive ſciens ſive inſciens intactas reliqui, alius vel me peritior, vel ab Codicum MS. lectionibus inſtructior, aliquando eluat.

§. 50. Vos denique, Viri quavis eruditione clari, leviores quidem errores, ſi non meis in THum bene meritis, laborioſo ſaltim conamini condonetis, oro quæſoque: majoribus autem ita non parcite, ut veſtræ memineritis humanitatis, *Exemplo ſimili ne quem derideat alter*. Sic valete, Lectores quicumque, & Juris & veritatis ſtudioſi!

Scripſeram Medioburgi 1750. menſe Octobri. Recenſui 1751. menſe Aprili.

CON-

CONSPECTUS
THEOPHILI REIZIANI.

TOMO PRIMO
continentur:

G. O. R. Dedicatio & Præfatio.
Eruditorum judicia & teſtimonia de Theophilo Anteceſſore. pag. XXXII.
Lectiones Variantes ex MS. Pithoeano. . . . . . . XLIII.
Addenda & corrigenda in Tomo I. . . . . . . LXI.
Alphabetica Rubricarum Latinarum tabula. . . . . LXXIII.
Index titulorum Græco-Latinus. . . . . . . LXXV.
Græca THEOPHILI Paraphraſis, cum lect. Varr. novaque verſione & variorum notis, ad finem uſque Tituli de Succeſſ. ſublatis *a pag.* 1. *ad* 612.

TOMO SECUNDO
continentur:

Præter reliquam Paraphraſin, a Tit. de Obligationibus *incipientem, a pag.* 613. *ad* 926.
Fragmenta THi nunc primum collecta, tam ex Inſtitutionibus p. 929.
quam ex Commentationibus in Digeſta. . . . . . . 944.
G. O. R. Proœmium de variis editionibus Græcorum titulorum de V. S. & de R. J. . . . . 958.
Titulus de Verb. Sign. *Græce, cum nova verſione & varr. Lectt.* 964.
—— de Reg. Jur. *&c.* 1000

Sequuntur EXCURSUS VIGINTI.

I. Fabroti Apologia pro THo. . . . . 1023.
II. Gundlingii Commentatio de THo, cum ἐπικρίσει *G. O. R.* 1027.
III. MYLII OPUSCULA, *cum notis noſtris:*
1. *Hiſtoria THi.* . . . . 1034.
2. *Vindiciæ THi.* . . . . 1074.
3. *De Prætore Peregrino.* . . . . 1081.
4. *De Jure Quiritium.* . . . . 1090.
(Appendices ex Vonckio & Trekellio 1094.)

5. *Diſſertatio poſtuma de SC. Sabiniano.* . . . 1097.
6. ——— *de tribus L. Aquiliæ capp.* . . . 1101.
7. ——— *ad* §. 1. & 2. de J. N. G. C. . . 1104.
IV. G. O. R. Prodromus Theophilinus, ſuperiorum editionum hiſtoriam enarrans. . . . . 1109.

V. DEDICATIONES ET PRÆFATIONES:

1. *Viglii Zuichemi ad Carolum V.* . . . 1126.
2. ——— ——— *Epiſtolæ ternæ.* . . . 1144.
3. *P. Nannii Præfatio.* . . . . . . 1146.
4. ——— *Apologia.* . . . . ibid.
5. *J. Curtii Dedicatio.* . . . . 1153.
6. *J. P. Neithardi Dedicatio.* . . . . 1157.
7. *Pontii a Quadraginta Dedicatio.* . . . 1158.
8. *Ant. Vincentii Præfatio.* . . . . . . ibid.
9. *Lud. Cloquemin &c.* . . . . . . 1159.
10. *Jo. Torneſii.* . . . . ibid.
11. *Variorum communis.* . . . . . . 1160.
12. *D. Gothofredi Dedicatio & Præfatio.* . . 1161.
13. *Jac. Stoer Præfatio.* . . . . . . 1162.
14. *C. A. Fabroti Dedicatio & Præfatio.* . . 1163.
15. *D. Galterii pars Præfationis.* . . . . 1166.
16. *J. Doujatii Dedicatio & Præfatio.* . . 1167.
17. *Verſionis Gallicæ Præfatio.* . . . . 1170.
18. *Editoris Leidenſis.* . . . . ibid.
19. *J. H. Boehmeri pars Præfationis.* . . . 1171.
20. *De Beaurieux Dedicatio & Præfatio.* . . 1174.
VI. G. O. R. de Græcis Rubricis THo abjudicandis. . . 1175.
VII. ——— *de* τριτη *corrupto ex* τετραιτη *in Proœmio Inſtit.* 1177.
VIII. ——— *de controverſia, fratrem inter & patruum defuncti exorta.* . . . . 1178.
IX. ——— *de L. Siſenna Prætore peregrino.* . . . . 1181.

X. DE

X. DE NUPTIIS CONSOBRINORUM.

G. O. R. Prologus. . . . . 1183.
1. *Fr Florentis Diſputatio.* - - - - - 1184.
2. *Jac. Sirmondi.* - - - - - - - - 1187.
3. *Jac. Gothofredi.* - - - - - - - 1189.
4. *Ever. Ottonis.* - - - - - - - - 1191.
5. *G. d'Arnaud.* - - - - - - - - 1194.
6. *G. O. R.* Επιχειρησις. - - - - - - - 1195.
XI. G. O. R. de adoptione filiifam. pro nepote adv. Hotom. 1196.
XII. ——— *de duabus legibus, Julia & Titia.* - - - 1197.
XIII. ——— *ſubſidiariam actionem eſſe in factum, adv. Merill. & Wiſſenb.* - - - - - - - - - - - - - 1199.
XIV. Gundlingii Diſſert. de Parthenio. - - - - - 1202.
XV. G. O. R. de Curialibus & Decurionibus. - - - - 1205.
XVI. ——— *de Servis binominibus.* - - - - - - 1208.
XVII. Gundlingius de Litter. Oblig. - - - - - - 1212.
XVIII. Doujatius de uno caſu &c. - - - - - - - 1222.
XIX. J. D. Ritterus de via, actu & itinere pro THo. - 1226.
XX. G. O. R. Memorabilia e Baſilicis, de ætate JCtorum &c. 1232.

Hos Excurſus excipit GUL. OTT. REIZII *Gloſſarium Theophilinum.* 1247.
Addenda & Corrigenda Tom. II. - - - - - - 1302.
Index Rerum generalis. - - - - - - - - 1305.
——— *Auctorum veterum ac novorum.* - - - - - - 1321.

ERU-

ERUDITORUM VIRORUM,

inprimis vetuſtiorum,

AEQUA INIQUA DE THEOPHILO PARAPHRASTE TESTIMONIA ET JUDICIA:

ordine Chronologico, quantum fieri potuit, diſpoſita a G. O. R.

I. ANGELUS POLITIANUS Miſcellaneorum cap. 84.

INſtitutiones hæ, quæ vocantur in Jure Civili, Juſtiniani principis nomine editæ, ſed a Triboniano tamen doctiſque aliis viris compoſitæ, etiam Græce ſcriptæ ſub eodem prorſus intellectu reperiuntur: niſi quia ritus quidam conſuetudineſque Romanorum veteres uberius aliquanto & laxius in Græco ipſo, quam in Latino codice referuntur, ut peregrinis hominibus, atque a Romanorum more conſuetudineque alienis, res tota penitus innoteſceret. Sed quod de libertinis iis, qui dedititii vocabantur, ſtrictius breviuſque in noſtris inſtitutionibus, non alienum viſum eſt, ex Græci voluminis ſententia prolixius hic, atque ob id etiam dilucidius explicare.

Reliqua huj. cap. retulimus in novam hanc Edit. pag. 53. & 54.

II. VIGLIUS ZUICHEMUS PHRYSIUS in præfat. ad Imperat. Carolum V.

quid judicet, vide ſis Lector in Excurſu noſtro V. Artic. 1. §. 21. ſqq.

III. ANDREAS ALCIATUS V. Parergorum, cap. 23.

Theophilus, ſeu quivis alius græcarum Inſtitutionum auctor fuerit, lege Furia cautum fuiſſe ſcribit, ne cui plus quam χίλια νομίσματα legari poſſent. - - - - - Cæterum ſuſpectus mihi is eſt auctor, quem deprændi multis locis non valde Accurſio noſtro doctiorem, quod ad hiſtorias & humanitatis ſtudia attinet.

Immo vero, Alciate, veriſſimum eſt, quod dixit THus. Conſulantur notæ ad noſtrum pr. tit. de L. Falcidia, cap. 543.

IV. EGUIN. BARO Comment. Inſtit. pag. m. 48.

Quod male percepit Accurſius. Nec mirum, cum vetera hæc jura ex juniore Cajo, Boëtio in Ciceronem, & Theophilo Græco nobis repetenda ſint: quorum illos nunquam legit Accurſius, hic (*) poſt eum floruiſſe videtur. arg. ſup. *de Adopt.* in pr. in gloſſ. & TH. & inf. *de Oblig.* in pr.

(*) Hoc nemo hodie credit.

V. FRANC. CONNANUS in Commentario Jur. Civ. L. II. cap. 15. §. 13.

Mihi quidem nugatorium videtur, quod affert THus, alioqui rerum Romanarum indagator (*) parum diligens: neque tamen melius quicquam habeo, quod poſſim afferre. - - - - Aut ut propius ad THi ſententiam accedamus, *&c.*

(*) Procul dubio ſcripſerat Connanus *haud parum*, cum quia præcedit *alioqui*, tum ob ſequentia, quæ addit. Ceterum ipſum Connanum hic nugas agere, Hotomanus jam animadvertit. Vide notas ad noſtrum THum pag. 528. *b.* ad pr. §. 14. *de Hered. ab inteſt.* Alium Connani errorem invenies pag. 55. *a.* huj. edit. &c.

VI. IDEM CONNANUS L. IX. cap. 7. §. 4.

Itaque magis ignoſcendum THo eſt, hujus civilis ſcientiæ hoſpiti & peregrino, ſi dum illorum [*qui inſtitutionum iſtam epitomen fecerunt; quos ipſos hac in re antiqui juris veritatem*

veritatem non percepiſſe, exiſtimat paullo ante Connanus,] veſtigiis inſiſtit, & Latina Græce transfert, offendat aliquando. Sic enim: Διαϑεμένος τις &c.

Si ipſi Tribuniano cum ſociis non parcit, quid mirum, ſi nec THo? Ceterum alias ſæpiſſime THi ſententiam amplectitur. Locus, quem Connanus hic carpit eſt §. 7. *Quib. mod. teſt. inf.* ſed carpitur ipſe ab Hotomano. Vide edit. noſtræ pag. 413.

VII. JAC. CURTIUS Εἰκαστῶν Lib. II. cap. ult.

Edidit, & magno ſtudioſorum bono in vulgus emiſit, his proximis annis, Dom. Viglius Zuichemus, omnium diſciplinarum, non Juris Civilis tantum, clariſſimus, Græcas THi anteceſſoris Juris Inſtitutiones, quas ego deinde, ut majore cum fructu populo innoteſcerent, utcunque in Latinam linguam converti. Sed habet is quædam exacta parum & negligentius, quam ab id ævi homine (nam vicinum Juſtiniani temporibus faciunt) par erat, tractata. Et cetera quidem viri peccata, ne cui vetuſtate collecta imponat auctoritas, alii (quibus otium erit, ſubtilius & curioſius ea conſectari) forte prodent. Quod autem ipſi, velut aliud agentes, nuper animadvertimus, haud diſſimulandum puto. Locus eſt Inſt. L. II. §. ult. *de Exhered. lib.* &c.

Poſt tantas minas quis non timeat miſello THo? ſed tandem naſcitur ridiculus mus, & tota res ad erratum librarii redit, ut pro *ἡ μέντοι* legendum ſit *ἀτεί*, quod cum Fabroto & aliis recepimus; quem e MS. hoc Codice hauſiſſe, poſtea ex variantibus Pithœi didicimus. Vide edit. noſtræ pag. 376. Alioqui Curtius in epiſt. Dedic. THum ſatis laudat. Vid. Exc. V. Artic. 5.

VIII. ANT. AUGUSTINUS L. III. Emendat. cap. 8.

Theophilus, antiquus ſatis Juriſconſultus, Juſtiniani Inſtitutiones Græce vertit, addiditque quaſdam doctas ſane antiquitatis interpretationes: quo libro nullus exſtat ad eos Juſtiniani libros intelligendos aptior. Sed ut in omnibus rebus evenit, in quibus nihil ita perfectum eſt, ut quod ille ait, omni ex parte beatum dici poſſit: ita in his Græcis interpretibus antiquitatis Romanæ peritia major nonnunquam deſideratur.

Verumenimvero bina, quæ adfert e THo exempla, hanc reprehenſionem nequaquam probant. Vide noſtras aliorumque notas ad §. 1. de Eo cui libert. cauſa cap. 213. atque ad §. 29. *de Legatis* cap. 508.

IX. JAC. CAPPELLUS ad cap. 36. Laur. Vallæ pag. Duker. edit. 22.

Utut ſit, non temere eſt, quod Tribonianus hanc differentiam ſtatuit, ut *noxa* ſit corpus quod nocuit, *noxia* ipſum maleficium. Neque mihi ſit veriſimile, tam impudentem futurum, ut homo Græcus Latinæ linguæ nova jura & ſignificata ſine probabili aliquo veterum teſtimonio obtruderet, maxime cum idem videamus a Theophilo Anteceſſore, qui ſane Triboniano non paulo doctior & accuratior fuit, in ſua paraphraſi Inſtitutionum confirmari.

Cujacium hoc putaſſe, negat *Fabr. in Apolog.* pag. huj. edit. 1022. §. II.

X. JAC. CUJACIUS ad §. 2. Inſt. de Actionib.

THum putat ſcripſiſſe poſt Accurſium, nec ei plus quam Accurſio credendum, & plerumque ſolere eum ita imitari, ut multis locis verbum ex verbo exprimat.

XI. Idem CUJACIUS notat, THum in tit. *de Bonorum poſſ.*

communem errorem ſequi, quod bonorum poſſeſſionem *Tum quem ex familia, Tanquam ex familia* appellet.

Hæc Cujacii judicia ad locum Alciati ſuperius prolatum Editor in margine addidit. Eadem inter alia oratione directa adnotavit E. MERILLIUS in Varr. Cujacii pag. m. 372. & 373. fin. unde nunc pluria non deſcribemus, ſed ea tantum ſubjungemus, quæ pro THo ex eodem Cujacio adtulit Fabrotus.

****

XII. CU-

XII. CUJACIUS in Not. poſterioribus ad tit. *de Inoffic. teſt.*

Emendavi ex veteribus, & ex Theophilitze noſtro interprete fideliſſimo, & antiquiſſimo.

XIII. IDEM Paratitl. C. lib. 8. tit. 1.

Hæc eſt mens Theophili graviſſimi auctoris.

XIV. Et Obſervat. lib. 27. cap. 28.

Theoph. quo ex Græcis talis, tamque eruditus interp. nemo, &c.

XV. IDEM ad leg. *non omnis* 19. §. 1. D. de reb. cred. Lib. 10. Dig. Salvii Juliani.

Quod tibi Theoph. noſter explicat peritiſſime ex intima Juriſprudentia. Fuit hic auctor, ut & vetuſtiſſimus, ita & juris peritiſſimus: ita ut ab iis, quæ ſcribit, non ſit temere recedendum.

XVI. ad l. actioni 54. D. *de ædilit. ed.* Lib. 4. Reſponſ. Papiniani.

Nec audit Theophili interpretationem, quo nullus melior, aut antiquior Inſtitutionum interpres.

XVII. IDEM ad l. 2. D. *de uſu & uſufr. leg.*

Nihil optimus ille interpres adfert, quod non ſumat ex intima Juriſprudentia.

XVIII. FRANC. HOTOMANUS in Comment. Inſtit.

Ad §. 17. *de Inut. ſtipul.* & forte alibi, Accurſio juniorem exiſtimat THum: tum non raro abſurdum, falſum, nugatorium eſſe ait, quæ ille tradidit: & non raro tamen ejus ſententiam amplectitur. Si utriuſque rei exempla deſideras, evolve noſtrum Auctorum indicem.

XIX. GUID. PANZIROLUS *de Claris Legum Interpr.* L. I. cap. 80.

Theophilus, vir illuſtris, magiſter juriſque peritus Conſtantinopoli jura docuit. Is cum Tribuniano & Dorotheo Inſtitutiones Juſtiniani ex veterum JCtorum Inſtitutionibus & Commentariis extractas compoſuit, Pandectaſque ex veterum JCtorum ſcriptis cum aliis ad hoc electis conſarcinavit: hunceque eſſe puto qui eaſdem Inſtitutiones in Græcum ſermonem, paraphraſi quadam addita, vertit, & Codicem Juſtiniani [*priorem*, vide Mylii Hiſt. THi cap. III. §. ult.] cum aliis ſociis compoſuit, quem ille Virum Clariſſimum & comitem ſacri Conſiſtorii appellat.

XX. IDEM *ibid.* L. II. cap. 11.

Qui igitur rudes ad legum ſtudia accedunt, primum univerſas juris Inſtitutiones, ſolo adhibito THEOPHILO interprete, percurrant.

XXI. JO. MERCERIUS in Conciliatore pag. m. 51.

Si quis locus ſuſpectus fuerit, ſi de cujus vera & germana lectione non conſtet ſatis, ſuppetias ferent ad interpellandum eorum poſſeſſionem Græci interpretes, THEOPHILUS, a quo Græce editæ ſunt Inſtitutiones, quibus Latine conſcribendis adjutor fuerat; Conſtantinus Harmenopulus *Etc.*

BERNARDI HENR. REINOLDI in hunc locum ἐπίκρισιν inferius ſ. i. dabimus.

XXII. FRANC. BROEUS in *Chronologica Juris hiſtoria.*

Sed a ſuperioribus [*interpretibus & Gloſſatoribus Græcis*] omnibus THus, harum Inſtitutionum paraphraſtes eruditiſſimus, eſt diſtinguendus, quod hic non libris Baſilicῶν, ſed

ſed Juſtinianeis operibus hæſerit, unde colligere eſt ante Baſilium fuiſſe, eumque Juſtiniano coætaneum, vel non longe poſt ipſum vixiſſe. Neque aſſentior iis, qui putant ab Accurſii gloſſis quædam ſumpſiſſe. Ut enim nec THus Accurſium vidit, cum eo antiquior ſit, ita nec Accurſius THum, quem nullum ex Græcis vidiſſe aut intellexiſſe puto.

XXIII. HENR. ERNSTIUS Var. Obſerv. L. I. cap. 13.

Reperiuntur nonnulli, qui THi, Græci Inſtitutionum Juris interpretis, auctoritatem Jurisprudentiæ ſtudioſis ſuſpectam ea propter reddere conantur, quod quibuſdam in locis ea notavit, quæ merito reprehendi poſſint: veluti quod ſtatim in initio §. ſed jus 2. *de J. N. G. & C.* Draconem, contra hiſtoricam veritatem, Lacedæmoniorum legiſlatorem fuiſſe tradiderit, cum fuerit Ἀθηναίων νομοθέτης: quod Macedonem, non turpem fœneratorem ſed filiumfamilias in §. illud 7. *Quod cum eo, qui in al. pot.* contra l. 1. D. *de SC. Maced.* dixerit: quod denique in §. ult. *de Vulg. ſubſt.* pro Tiberio Pium contra l. 41. D. *de Hered. inſt.* nominaverit, ac ejus generis alia commiſerit, quæ tamen non adeo credo eſſe multa. Verum non ſumam mihi in præſentia ex inſtituto doctiſſimi hujus JCti nomen vindicare, ſed hoc ſaltem monſtrare, in animum induxi, quod optimus ac de tironum juris ſtudiis optime meritus Anteceſſor de iis ſæpenumero accuſatur, quæ ab inſulſis ſcribis commiſſa ſunt. Id quod facile, ut equidem ſpero, ex iis quæ ſequuntur, diligens rerum ſcrutator intelliget, quæ brevibus notis adjectis eo velim animo accipiat, qua fide ac diligentia ego ea a viris doctis & ingenio meo exceperim.

Et hos errores falſo THo imputatos emaculant cum Fabrotus, tum Gundlingius & alii in noſtra editione.

XXIV. EMUNDUS MERILLIUS ad varium Cujacii de THo judicium.

Equidem THus paraphraſtes Inſtitutionum fuit alius a THo, cui Juſtinianus cum aliis juris enucleandi curam demandavit: ſed ex poſterioribus temporibus, ut ex paraphraſi ipſius deprehenditur, quæ ſcatet multis perperis interpretationibus, & a mente Juſtiniani alienis. Quod propediem (ſi Deus dederit) libro ſingulari animadverſionum in eum auctorem facto oſtenſuri ſumus.

De ætate noſtri THi, quodque Tribuniani ſocius fuerit, ad hiſtoriam Mylii dicemus. Ceterum Merillii liber ſingularis nunquam prodiit, ſive Fabrotus ſive Jac. Gothofredus eum abſterruerit; qua de re alibi.

XXV. IDEM VIII. Obſervat. cap. 27. in fin.

Scatet THus pleriſque aliis erroribus & ineptis interpretationibus, quas præter verba Juſtiniani de ſuo interjicit, quaſque (ſi Deus faciat) ſuis quibuſque locis indicaturi ſumus. Et vero indicare expedit, cum auctoritas THi non pauciores, ſed & potiores juris interpretes in eoſdem errores adduxerit facili lapſu, dum aut parum auctorem expendebant, aut aliquid ex interprete Græco noviter emiſſo proferre geſtiebant.

Quatuor capitibus 24. 25. 26. 27. varios ſibi errores in THo detexiſſe & refutaſſe videtur Merillius, in quibus omnibus ipſum errare, aut alii aut nos in notis ad THum probavimus. Per interpretem noviter emiſſum primam Fabroti editionem ſignificat: cujus APOLOGIA, quam Excurſ. I. ſiſtit, adverſus quatuor Merillii capp. eſt ſcripta.

XXVI. CAR. ANNIB. FABROTUS

quid ſenſerit, ex Apologia ejus pro Græcis Excurſu I. atque ex poſteriori ad THum præfat. in Exc. V. adparebit.

XXVII. JAC. GOTHOFREDUS in Manuali Juris pag. m. 77--8.

Habet hic Auctor [THus] multa, quæ textu Inſtitutionum non continentur, partim *bene*, partim *male dicta*: imo eſt etiam, ubi ab ipſo textu recedit. Ut inde colligere liceat, poſteriorem Juſtiniani ſeculo fuiſſe: neque dubium mihi, quin hic ille ſit THus vel Theophilitzes, qui inter cæteros Baſilicorum interpretes memoratur circa A. D. ferme 1000. De harum Inſtitutionum utilitate doctiſſime præfatus eſt Viglius. - - - - Ex his jam omnibus ſtatuere licet, THum eo tempore fuiſſe, quo veteris Juriſprudentiæ libri adhuc extabant.

Quæ hic Gothofredus ipſe partim bene, partim male dicit, diſcutiemus ſuo loco cum Mylio & Gundlingio.

XXVIII. HUGO GROTIUS in Florum ſparſione pag. 6.

THus, qui Græce ſed liberius fuſiuſque hunc librum vertit, poſt Juſtinianum fuit, ante Βασιλικῶν editionem; nam ille Βασιλικῶν non meminit, Βασιλικὰ autem ejus meminerunt. Cogitemus, an hic ſit, qui Theophilitzes dicitur Michaëli III. Imperatori apud Cedrenum Baſilio Macedone.

XXIX. JAC. OISELIUS ad Caji Inſtit. II: 9. §. 12.

Immo facile crederem, THum, quæcunque ibi de literarum obligatione adfert, ea vel ex ipſis Caji noſtri Inſtitutionum libris, vel ſaltem ex alterius veteris JCti ſcriptis hauſiſſe. Vixit enim THus eo tempore, quo integra veterum ſcripta, atque inter ea haud dubie Gaji noſtri Inſtitutionum libri adhuc exſtarent. *Etc.*

Conſequentia leguntur pag. 669. & 670. in hac THi edit.

XXX. M. AURELIUS GALVANUS de Uſufr. pag. 193.

Vixit THus Conſtantinopoli, & quidem ea tempeſtate, in qua libri veterum juris Auctorum proſtabant adhuc: cum multa ille ex libris veterum repetita nobis tradat in ſua paraphraſi. Quamobrem ineptum eſt, non ſolum dicere, ſed credere illum, ut nobis fucum obduceret, ſe ipſum mendacii reum apud coætaneos ſuos facere voluiſſe.

Plura vide ad tit. *de Litter. oblig.* pag. Edit. noſtræ 670.

XXXI. BERN. HENR. REINOLD ad Mercerii Conciliatorem pag. 52.

Idem, quod (1) Mercerius, exiſtimavit Briſſonius in Lex. Jur. v. *Antecesſor.* Et Jacobus (2) Curtius in epiſtola, quam THo ſuo Latino præfixit. At errant ſine dubio. Fuiſſet enim modeſtia (3) forte nimia, ſi in §. 3. *Proœmii Inſt.* ab ſe in ſermonem Græcum tranſlatarum, non nominaſſet diſerte ſemet, aut nimia arrogantia, cum poſſet voce *mibi* defungi, ſi ſuperba ſibi elogia tribuiſſet. Quid quod ea tradit, quæ Juſtiniani conſtitutionibus ſunt contraria, cujuſmodi exemplum (4) occurrit in §. 4. *de Nupt.* Non enim referam cum Antonio Contio 2. *Lect. ſubſ.* 1. in hunc cenſum, quod THus in fine §. 27. *de R. Div.* negationem habeat, Juſtinianus ignoret, cum regii Codices hac parte, Fabroto teſte, illum abſolvant. Neque tamen Cujacio videtur adſentiendum, qui THum ſæpe (5) Accurſii gloſſam convertere, & ab hujus non longe ſæculo vixiſſe autumabat; aut his, qui cum ex Placentini Joanniſve Commentariis quid hauſiſſe conjiciebant: doctior enim eſt THus, quam ut ad illa tempora pertineat.

(1) Vide ſupra Mercerii locum. (2) Nihil de ætate THi in ea invenio epiſtola. (3) Vide Gundlingii *Diſſert.* §. 4. & H. Mylii *Hiſtoriam THi* cap. II. §. 3. & nos inf. pag. XLI (4) Aliud tibi forte perſuadebunt, quas ad h. l. collegi notas. (5) Ergone nec in Fabroto nec in Merillio favorabilia Cujacii pro THo teſtimonia legit Reinoldus? V. ſup. pag. XXXIII. num. X.

XXXII. GREG.

XXXII. GREG. MAJANSIUS L. V. Epiſtol. 5. pag. m. 246.

Theophili paraphraſis multa continet, ſcitu digniſſima, quæ alibi non reperias.

XXXIII. IDEM de *Doujatiana editione*, *ibid.*

Hæ Inſtit. ſunt utiliſſimæ tironibus ob doctrinæ ſobrietatem mira perſpicuitate conjunctam. Notæ etiam in pretio debent haberi.

XXXIV. JO. GOTTL. HEINECCIUS in præfat. ad Comment. VINNII.

Laudanda quoque eſt Vinnii noſtri opera, quam in conferenda Theophili paraphraſi poſuit, ſane quam utiliſſima. Quamvis enim pleriſque vapulet hic Theophilus, & aliquando ab iis quoque, qui eum nunquam evolverunt, exagitetur; permultum tamen lucis eum fœnerare Inſtitutionibus, Car. Hannibal Fabrotus, cujus verba quædam ſupra dedimus, pridem evicit. Et ſane non hic nobis res eſt cum Theophilitze quodam, quem aliqui verbis quibuſdam Cujacii decepti Accurſio faciunt juniorem, ſed cum Theophilo, viro illuſtri, & anteceſſore, cujus opera ipſe Juſtinianus in conficiendis Inſtitutionibus uſus eſt.

Hunc ipſum enim eſſe illum paraphraſten, multis argumentis conſtat. Primo Theophilum, Triboniani συνεργὸν, Anteceſſoris munere Conſtantinopoli functum novimus. Anteceſſorem autem etiam paraphraſten fuiſſe, inde adparet, quod in codicibus vetuſtis ſingulis libris illa ſubnectuntur:

Ἐπληρώθη ἡ α. (β. γ. δ.) Ἰνστιτουτίων Θεοφίλου Ἀντικήνσωρος *feliciter.*

Eumdem deinde Conſtantinopoli vixiſſe, inde patet, quod ubicumque ejus facit mentionem, eam vocat ταύτην τὴν πόλιν, vel ταύτην τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, *hanc urbem* vel *hanc regiam urbem*, uti ſolent, qui urbis, in qua vivunt, meminerunt. Deinde, quum Theophilus Anteceſſor Juſtiniani temporibus floruerit: ejuſdem ætatis eſſe paraphraſten noſtrum, res ipſa docet.

Quemadmodum enim omnes, qui Juſtinianum anteceſſerunt, Imperatores Chriſtianos ita deſcribit, ut eos inter homines non amplius fuiſſe, ſtatim adpareat, veluti ubi meminit Λέοντος τῆς θείας λήξεως, itemque τῆς θείας λήξεως Λέοντος, ita Juſtinianus ipſi ſemper eſt θειότατος ἡμῶν δεσπότης, εὐσεβὴς βασιλεὺς, εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς, *ſacratiſſimus dominus noſter, Imperator noſter, Imperator noſter piiſſimus, clementiſſimus noſter Imperator*, quemadmodum & Theodoram τὴν εὐσεβεστάτην ἡμῶν δέσποιναν, *piiſſimam dominam noſtram*, & Conſtitutionem Juſtinianeam διάταξιν ἐν νεαρῷ χρόνῳ τεθεῖσαν, *conſtitutionem nuper promulgatam*, adpellat. Quæ ſane omnia non ſunt verba de principe dudum fatis functo diſſerentis. Accedit, quod Theophilus ſæpe paraphraſi ſuæ intexit formulas antiquas & ritus veteri juriſprudentiæ proprios, quos quum judice Fabroto non aliunde, quam ex Caji, Ulpiani, aliiſque veterum JCtorum libris, depromere potuerit, ſatis profecto manifeſtum eſt, eum ante commune iſtud illorum librorum naufragium vixiſſe, verſatiſſimumque fuiſſe in illorum operum lectione. Quod denuo non in Theophilitzen quemdam, Græculum novum, ſed in celeberrimum illum ſcholæ Conſtantinopolitanæ Anteceſſorem, Theophilum, cadit. Denique, quod palmarium, vir eruditiſſimus, & collega olim conjunctiſſimus, Nicolaus Hieronymus Gundlingius obſervavit, Theophili noſtri paraphraſin jam Thalelæus laudavit, & ille quidem, quem cum Triboniano, Theophilo, aliiſque Pandectas compoſuiſſe, eaſque poſtea κατὰ πόδα vertiſſe novimus. Quod quum & Fabrotus viderit, mirum ſane eſt, virum ipſum doctiſſimum Theophilum Juſtiniano non quidem multo juniorem, a Theophilo tamen Pandectarum & Inſtitutionum architecto diverſum crediſſe, quaſi ipſe paraphraſtes ætatem ſuam non multis iiſque luculentiſſimis prodiderit indiciis. Quod ſi itaque Theophilus noſter fuit Juſtiniano σύγχρονος, ceu hactenus mihi videor demonſtraſſe: gratiſſimum procul dubio cupidæ legum juventuti fecit Vinnius, quod eum diligenter conſuluerit, & inde textum Inſtitutionum vel ſtabiliverit vel explicarit.

XXXV. Idem HEINECCIUS in Hiſtoria Jur. R. L. I. c. 6. §. 402.

Et Inſtitutionum quidem elegantem paraphraſin debemus THEOPHILO, quem Juſtiniani temporibus floruiſſe, docent loca, ubi de Juſtiniano utitur verbis: ἡμέτερος βασιλεὺς . . . θειότατος ἡμῶν δεσπότης . . . . ἐφείσατο τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, ἣν καιρὸς ἐξεφώνησε . . . . itemque εὐσεβέστατος ἡμῶν δεσπότης. Quæ quum ex Latino Inſtitutionum textu non ſint, manifeſto probant, auctorem Juſtiniani temporibus ſcripſiſſe. *Gundl. P. II. Obſerv.* 2. Nec obſcure ætatem ſuam ipſe indicare videtur THus in paraphraſi §. 4. 5. *de SC. Tert.* & §. 10. *de Except.* Vid. *Mylii Hiſt. THi* c. III. §. 4. Unde nihil prohibet, quo minus eumdem dicamus cum THo, Anteceſſore Conſtantinopolitano, cujus in componendo corpore Juris opera uſus eſt Juſtinianus. . . . Fallitur ergo Cujacius, qui Theophilitzen vocat hunc paraphraſten, & eum Accurſio juniorem facit in *Recit. ad tit. I. de Act.* Falluntur, qui ei multos errores adfingunt, quum pleraque recte ſe habeant. Illud unum mirandum, vivo Juſtiniano id ſibi ſumſiſſe THum, ut uberiorem ſcriberet (*) Inſtitutionum paraphraſin, quum Juſtinianus verſiones tantum κατὰ πόδα permiſerit. l. 2. §. 21. C. *de Vet. Jure enucl.*

(*) Diximus hac de re pag. 1059 n. 18.

XXXVI. EVER. OTTO in *Comment. ad Inſtit.* pag. 16--7.

[*Poſtquam varias aliorum opiniones breviter expoſuit, ſic ipſe ſentit:*] Verum ego necdum ita felix fui, ut locum illum Thalelæi [*ad quem Gundlingius duce Fabroto provocat*] repererim; & ſi indicetur, videndum erit, num Thalelæus ille Scholiaſtes recentior ſit, an vero, qui toties a græcis interpretibus laudatur, & τῆς νομικῆς ὀφθαλμὸς dicitur, tom. 5. Baſil. pag. 732. Is enim anteceſſor τοὺς κώδικας εἰς πλάτος ἐκδέδωκε, *codices in latitudine edidit*, ait Matthæus Blaſtares *in hiſt. jur.* ejuſque παραγραφὰς corpori Baſilico quandoque inſertas eſſe, monent græci t. 7. Βασιλ. p. 230. An vero in his Theophili nomen uſquam reperiatur, dubito vehementer. Forſan probabilius argumentum erit, quod Theophili Ἰνστιτοῦτα non modo in ſcholiis Baſilικῶν laudantur t. II. pag. 182. & 554. ſed idem quoque multis in locis ὁ μακαρίτης a Stephano vocatur t. III. pag. 176 -- 180. &c. Is vero ſi idem fuerit cauſarum patronus, quem Juſtinianus in Conſtit. *Tanta* 9. & L. 3. §. 9. C. *de vet. jur. enucl.* inter adjuvas ſuos laudavit, res confecta foret: minime vero ea de re dubitandum eſſe, Suareſius in *Notit. Baſil.* §. 41. repudiata Cujacii ſententia, exiſtimavit: cui addo, quod antea laudatus Blaſtares ait, ætate Juſtiniani Στέφανος δέ τις εἰς πλάτος τὰ δίγεστα ἐξηγήσατο, *Stephanus quidam Digeſta in latitudine interpretatus eſt.* Quod ſi ergo ex hac explicatione Stephani ſcholia Baſil. poſtea deſumta ſunt, oportet, Theophilum æqualem ejus, etſi prius mortuum, fuiſſe. Et ſane major ejus eruditio fuit, quam ut ad Michaëlis aut Porphyrogenetæ ævum poſſit rejici: ipſe enim veteres juris auctores legit, & tot formulas, antiquitates & verba τυπικὰ nobis ſervavit, quot alius nemo. Ad hæc ſicut Valens plures antiquarios Græcos, quam Latinos, & Theodoſius plures Sophiſtas Græcos, quam Romanos Oratores, in Academia Conſtantinopolitana antea inſtituerant in *l.* 1. & 3. *C. Th. de ſtud. lib.* ita vivo Juſtiniano Inſtitutiones ſtatim in Græca urbe, in uſum Græcorum, qui legum ſtudio ibi incumbebant, in patriam linguam converti, utilius, immo magis neceſſarium fuit, quam Pandectas & Codicem, de quorum tranſlatione tunc facta nullus dubitat. Denique illud maxime me movet, quod Theophilus non tantum Juſtinianum perpetuo Imperatorem *noſtrum* vocat, ſed & alia epitheta addit, ut *in* §. 2. hujus procemii, *optimus hic noſter & maximus princeps*, & §. 4. *Sereniſſimus imperator noſter*, quæ ſatis mihi ætatem ejus indicare videntur. Ad errores autem Theophili quod attinet, non provocabo ad Fabroti apologiam pro Græcis interpretibus, Merillio oppoſitam; neque fidem ipſi habeo, graviora quævis errata a ſtudioſo aliquo in ora libri adſcripta, in textum deinde irrepſiſſe: illud potius urgebo, neque integrum, neque totum, ſed miſere, a ſemidoctis, qui eum poſtea interpretati ſunt, deturpatum Theophilum aliis adjectis, aliis omiſſis, ad nos perveniſſe. Cujus rei argumentum habeo, quod in ſcholiis Baſil. *lib.* 28. *tit.* 5. *t.* 4. *pag.* 280. lego: *in* 4. *autem tit. Inſtit. dicit Theophilus il-*

luſtres eſſe Protoſpatbarios, & qui ſupra eos ſunt, ſecundum conſtitutionem Zenonis: quorum nihil tale ad *tit. de injur.* hodie extat apud Theophilum, quem habemus, & ſilet ibi Fabrotus. E contrario in §. 4. *Inſt. de nupt.* poſteriores, ex uſu ſeculi ſui, particulam ᾗ inſeruerunt, quæ a manu Theophili eſſe nequit, ſi bona fide interpretis officio functus eſt: ubivis autem Juſtinianum ſuum fideliter exhibet nec quicquam de Jure recentiore adſpergit, neque per ætatem adſpergere potuit. Fruſtra igitur Alciatus *&c.*

XXXVII. Idem OTTO in præfat. Tom. III. Theſ. Juris, pag. 55..6.

Vir Eruditiſſimus N. H. Gundlingius in *Diſſert. de THo* §. 8. exiſtimabat, Fabrotum hac Apologia tam ſolide ad quatuor illos errores, THo impactos, reſpondiſſe, ut Merillius animum abjecerit de male dictis THi ſcribendi; at mihi id non videtur, nec ipſi pag. 111. *Vitæ ad verit.* c. 19. §. 54. nec Wiſſenbachio ad Tit. D. *de Magiſtr. conv.* Legendus tamen eſt THus omnino, qui ex intima Juriſprudentia tam multa nos docet; longeque abſit, propter paucos errores, eum, cum Alciato, in omni re hiſtorica ſuſpectum; cum Connano, civilis ſcientiæ hoſpitem & peregrinum habeamus: aut, cum aliis, ſtultitiæ ac imperitiæ inſimulemus; videntur enim quidam eorum, ut Fabrotus conjecit, imperiti ſtudioſi eſſe, cujus gloſſæ, margini allitæ, in textum deinceps irrepſerunt. *Etc.*

XXXVIII. JO. PETR. DE LUDEWIG in Vita *Juſtiniani M.* cap. II. §. 3. pag. 35. & ſqq.

§. 3. Princeps earundem [*Inſtitutionum*] interpres Græcus eſt THEOPHILUS, qui *inſtitutiones Juſtinianeas* non ſolum reddidit *Græce* verbatim; ſed etiam quandoque addidit aliqua de ſuo παρεργατικῶς. Maximi haberi ſolet ad ſphalmata tollenda Latinorum ſcribarum. Cum enim ipſe haud dubie uſus ſit exemplo Juſtiniani ſincero, & contextum Latinum ſecutus ſit κάτα πόδα, adeo, ut religioni duxerit ſibi, *technica* juris Latini verba reddere *Græce*, retinueritque ideo in Græca verſione formulas *Latinas*, exempli loco in lib. II. tit. 8. τῶν δωρεῶν δύο εἰσὶ γένη, καὶ ἡ μὲν λέγεται *mortis cauſa*, ἡ δὲ *inter vivos*; facile eſt ad intelligendum, in emendandis vitiis exemplorum Latinorum plurimum fiduciæ ponendum eſſe in Theophili interpretatione. Qua in re ego quidem eo ſum fidentior, quo vetuſtior mihi hic interpres eſſe videtur: ut eum omnino habeam ipſi Juſtiniano coævum. Idque ob conjecturas & rationes opinabiles. Nam principio Theophilus noſter §. *ult. de uſucap.* verba Juſtiniani: *Noſtra autem divina conſtitutio, quam nuper promulgavimus*, ita reddit: Ἐφεύρηται δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, ἣν ἔναγχος ἐξεφώνησε. *Extat & principis noſtri conſtitutio quam nuper emiſit.* Parum autem vocula *nuper* congrueret, ſi Theophilus diu poſt ſcripſiſſet, quam emiſerat eandem conſtitutionem Juſtinianus. Quid? quod verba ſequentia παρὰ τῆς εὐσεβεστάτης ἡμῶν δεσποίνης alii ſenſui inconcinna, quam ut accipiantur de *Theodora*. Licet enim id dare ſoleamus manibus imperatoris, ut etiam mortuum adpellemus *noſtrum* (ἡμέτερον.) imo verbis utamur τοῦ θειοτάτου ἡμῶν δεσπότου, quaſi ſcilicet, lege ſuperſtite, vivere adhuc videatur legiſlator: *Auguſtam* tamen demortuam quidem demortui Cæſaris nemo compellabit vel *dominam ſuam* vel *noſtram*. Quum ergo *Theodoram* Theophilus dixit *religioſiſſimam dominam ſuam*; certum eſt indicium, iſto tempore vel eandem ſuperſtitem vixiſſe, vel olim vivam coluiſſe Theophilum. Deinde ultimus *libri IV. titulus* exemplo ſit, quam ſuperſtitioſus fuerit Theophilus in *Latinis* Latini Juris *vocabulis* retinendis publicorum delictorum.

Quæ cauſa alia eſſe aut fingi non poteſt, quam hæc; illum dubitaviſſe, reddere Latina Græce, quod Latini Juris interpres Græcus primus eſſet. Statim enim poſt hæc vocabula, *aquæ & ignis interdictio*; *deportatio*; *adulterium*; *majeſtas*; *de falſis*; *de vi publica*; *de vi privata*; *de ambitu*; *de veneficiis*; & reliqua reddita ſunt Græce ab interpretibus Græcis, ut porro non opus eſſet Græco interpreti, induere hic os Latinum. Præterea illud ipſe nos docuit FABROTUS editor, quod Theophilus uſus ſit JCtis Romanis Cajo, Ulpiano,

Ulpiano, aliis: ſed poſt tempora Juſtiniani illi auctores neglecti, quos vero Theophilum legere oportuit, dum ederet Inſtitutiones. Porro laudatur Theophilus interpretibus Juris vetuſtiſſimis ipſique (*) Thalelæo. Quo ipſo facile convelluntur viri docti, qui illum Baſilicis ipſis putant eſſe recentiorem. Demum opinabile non eſt *Pandectas & Codicem* ante redditos fuiſſe Græce, quam *juris Inſtitutiones.* Partim quod illud operis fuerit longe difficilioris, quam hoc: & hoc magis tamen neceſſarium, ut in ſcholis tirones, Linguæ Latinæ non adeo periti, imbui interea poſſent hiſce juris elementis. Quæ vero adverſus tantam vetuſtatem obmovent auctores alii: illa facile diluuntur.

§. 4. Nam principio dicunt, multoties *lapſum* eſſe Theophilum tam in *ſenſibus* verborum, quam in *rebus* ipſis. Quod indignum ſit tribuere celeberrimo anteceſſori, cujus opera in jure conſcribendo uſus ſit Juſtinianus. Verum quoties oſcitavit Tribonianus? deinde cum Theophilus in Latinis inſtitutionibus ſcripſerit ſub *cenſura & juſſu* Triboniani: quid obſtat? quod ipſe in Græca paraphraſi ſuo abundaverit ſenſu, diverſo a Juſtinianeo & ejus magnifico magiſtro. Quod magis eſt, teſtatur cultiſſimus FABROTUS, ſe in Theophili exemplis *MSſtis* inveniſſe multiplicem varietatem. Inde ejus conjecturam eſſe hanc, plurimos juris doctores, qui his elementis uſi ſint in gratiam Græcæ juventutis, eis vel addidiſſe aliqua vel detraxiſſe, ut ſcilicet quemque tulerit ſenſus & ſtudium, jura alios docendi.

(*) Hoc Ludewigius æque ac plura alia aliunde deſcripſit. Vide Mylium & nos ad eum aut ſequentem Hoffmanni locum.

XXXIX. CHR. GODOFR. HOFFMANNUS in *Hiſtoria Juris*, Vol. I. pag. 631. ſqq.

§. 5. INSTITUTIONES vertiſſe, vel potius liberiore παραφράσει interpretatum eſſe THEOPHILUM nemo ignorat. Nemini contra liquido hujus JCti ætas perſpecta eſt, cum eum nonnulli Juſtiniano coævum faciant, (*a*) negantibus aliis (*b*).

(*a*) Ita quidem ſentiunt SUARESIUS in notit. Baſilic. §. XVII. BRISSONIUS de V. S. voce anteceſſor, GUIDO PANCIROLLUS de claris ll. interpretibus lib. 1. Cap. 80. GUNDLINGIANA P. 11. art. 2. EVERARD. OTTO ad inſtit. procem. p. 17. BOEHMERUS in Diſſ. prælim. de paraphraſi Theoph. §. 9. & qui eos ſequuntur bene multi, quorum omnium argumenta collegit, & auxit JO. HENRICUS MYLIUS in vindiciarum Theophili præparatione Cap. 2. & 3. Neque ea tamen omnia rem conficiunt, ut non tam argumenta, quam conjecturas ſatis aliquando debiles deprehendiſſe tibi videaris. Palmarium, & quod primus, ut videtur, GUNDLINGIUS expoſuit loc. cit. eo redit; Theophilum allegari a Thalelæo, Thalelæum vero fuiſſe Juſtiniano coævum, unde nihil eſſet apertius, quam quod eodem tempore vixerit Paraphraſtes. In quo argumento unuſquiſque videt duo eſſe probanda, & allegationem Thalelæi ſeſe recte habere, & ejuſdem ætatem; cum tamen neutrius certitudo ſatis ſit expedita. Obſervarunt enim EVERARDUS OTTO, JUSTUS HENNING. BOEHMERUS aliique, omni adhibita opera in fragmentis Thalelæi, quæ inter Baſilicorum Scholia leguntur, nullibi allegatum inveſtigari potuiſſe Theophilum: Neque enim FABROTTUS, qui primus hujus allegationis mentionem facit, neque GUNDLINGIUS Fabrotti fidem in eo ſecutus locum ipſum nobis indicarunt. Dein ſi quis etiam in eo indagando eſſet felicior, quid tamen exin argumenti deducemus, niſi prius liquido demonſtretur Thalelæi ætas, quam ad Juſtinianeam referre unice ob hujus JCti nomen, ut ſupra diximus, oppido eſt periculoſum. Regerunt equidem alii, parum referre, an Thalelæi ille locus inveſtigetur, cum occurrat ſæpe numero Theophili nomen a STEPHANO JCto in ſcholiis Baſilicorum adductum, qui cum a Stephano Juſtinianeo haud diſcrepet, non minorem eſſe argumenti vim, quam ſi illa Thalelæi allegatio ſe recte haberet. Aſt, quod

quod aliquoties jam dictum eſt, niſi liquido, certe melius (*) quam ab Ill. BOEHMERO factum eſt *Diſſ. prælim. de paraphr. Theoph.* §. 9. ætas Stephani Juſtinianeæ congruere doceatur, nec ex hoc argumento erit, quod ſibi arrogent hujus ſententiæ defenſores. Cætera levioris momenti ſunt. Aſſertur enim, Theophilum tamen ad calcem ſingulorum Paraphraſeos ſuæ librorum dici anteceſſorem; quaſi poſt Juſtinianum, qui jura profeſſi ſunt, deſierint vocari Anteceſſores, aut nullus omnino Theophilus anteceſſor eſſe potuerit, quam qui in componendis cum Triboniano & Dorotheo inſtitutionibus elaboravit? Quod Juſtinianum noſtrum ſacratiſſimum optimum imperatorem dicat, non magis evincit (†) Seculo ſexto vixiſſe Theophilum, quam JCtos noſtros, qui iiſdem de Flavio elogiis ſæpenumero utuntur.

Denique quod Triboniani & Theodoræ nominibus ſimilia elogia adſcripſerit, & conſtitutionem a Juſtiniano nuper emiſſam allegat, id hoc tantum conficit, quod omnia ** expreſſerit, quæ in ipſo Latino inſtitutionum textu legebantur, accurate functus ſit interpretis boni officio Theophilus ab ætate Juſtiniani etiam remotior.

(h) Ita cenſent VIGLIUS ZUICHEMIUS, qui primam ejus editionem dedit, & cui optimam debemus FABROTTUS, nec non maximi nominis JCti ALCIATUS, CUJACIUS, & JACOBUS GOTHOFREDUS, quos ſequitur aliorum turba. Dum vero Theophilum Paraphraſten cum Latinarum inſtitutionum artifice eundem eſſe negant, ſatis prægnantem ſententiæ ſuæ inhærendi rationem habent, ſi qui ſecus ſentiunt, probaverint nihil. Neque tamen aliis deſtituuntur argumentis, inter quæ haud contemnendum, minime probabile videri, Theophilum anteceſſorem Triboniani & Dorothei ſocium (‡) adeo hallucinari, & a ſenſu textus Latini aberrare potuiſſe, ac quidem aliquoties contigit Paraphraſtæ, acerrimis ejus vindicibus ne quidem diffitentibus. Dein urgent Paraphraſten, ſi olim ipſe, & Latinis inſtitutionibus manum admoverit, id minime ſilentio (‡) fuiſſe prætermiſſurum, ſiquidem exin major longe operi ſuo græco conciliari potuiſſet auctoritas. Denique cum Paraphraſtes Theophili illius Juſtinianei tot elogiis mentionem fecerit, conſequi putant, aut arrogantiſſimum eum fuiſſe, aut alium laudare THEOPHILUM a ſe diverſum.

(*) Hoc nos prodidiſſe in *Conſectariis Memorab. e Baſil.* Excurſu ult. nobis perſuademus.

(†) Non evinceret, fateor, ſi bis ac ter ita loqueretur: ſed quum nuſquam Juſtiniani tanquam demortui aut veteris alicujus Imperatoris meminerit, immo vix unquam hoc magnifico honoris titulo dimittat, maxime illud evincit; uti Mylius jam ſatis probavit, cujus hac in re argumenta Hoffmannus non ſat bona fide hic prætermittit, quia aliter refutare non potuit. Idem de Theodoræ nomine & de conſtitutionibus nuper emiſſis judicium feret Lector, ſi conſulat ſup. pag. XXXIX. ante fin. & inf. pag. 1050. not. Ceterum plura & nova argumenta in iiſdem Memor. adfero.

(‡) Generaliter hoc quiſque Theophilomaſtix effutit: ſed ſi ad ſpecialia & exempla venitur, hæ criminationes in fumum abeunt, & ipſos ut plurimum accuſatores erroris arguunt.

(‡) Si in mentem veniſſet Hoffmanno, quod mihi ac V. Cl. Trekellio, paraphraſin THinam ex eiſdem prælectionibus, tamquam Anteceſſoris, conſtare, duplicem hanc objectionem haud propoſuiſſet, credo. Vix enim, ſi quid Auditoribus in calamum dictamus, noſtrum nomen operi præmittere ſolemus, quod illorum quiſque pro ſuo ingenio addit. Tum vero, ubi etiam Juſtinianus ſui cum aliis meminiſſe cogebatur, elogia ſibi non magis, quam ceteris detrahere aut debuit aut potuit: maxime quum ſummo eſſet ingenio vir, & non minus excellens, quam quilibet Profeſſorum hodiernorum: ut taceam, cum ex omnibus Anteceſſoribus tempore confectarum Inſt. & Pand. honoratiſſimum, &, ut credo, vetuſtiſſimum fuiſſe, nam primo ubique loco ante alios omnes memoratur.

XL. ALB. DIET. TREKELL *de Teſtamenti factione.* Pag. 30.

Ex hiſce verbis videmus, Theophilum putaſſe, populum hic non fuiſſe convocatum, ut ſuffragia ferret, ſed tantum veluti teſtem, ut quilibet in conſpectu totius populi teſtamentum facere poſſet, hancque ſolemnitatem bis quovis anno celebratam fuiſſe. Sed ſcriptor hic neque ejus ætatis (*g*) neque auctoritatis (*h*) eſt, ut teſtimonium illius in re tam antiqua ſine ullo examine, præſertim contra aliorum aucto-

(1) auctoritatem, contra ordinationem reip. R., contra omnem denique probabilitatem admittamus.

(g) Aetas hujus Theophili adhuc manet incerta, neque eorum accedere poſſum opinioni, qui eum faciunt Juſtiniano σύγχρονον, putantque eum eſſe (2) ipſum illum Theophilum, qui cum Triboniano & Dorotheo Inſtitutiones confecit. Confer omnino V. Ill. Chr. God. Hoffmanni hiſtoriam Juris L. III. c. 1. §. 5. pag. 631. ſqq.

(*b*) Libenter quidem fateor, auctorem hunc in explicandis Inſtitutionibus egregia multa præſtitiſſe, eumque ſæpe in illuſtrandis quoque antiquitatibus bonos auctores (3) præ oculis habuiſſe, adeoque eum dignum eſſe, qui a cupida legum juventute frequentius legatur, cujuſque nova editio Græco-Latina adornetur. Negari tamen non poteſt, eum aliquando etiam nobis fabulas (4) pro veris hiſtoriis obtrudere, pro more ſequiorum temporum: immo interdum quoque eum vera falſis miſcere, quando nempe bonos veteres auctores, quos ad manus habuit, non ſatis intellexit. Exempla præbere poſſunt, quæ narrat in tit. Inſt. *de Jure N. G. & C.* Si ergo aliquid refert, quod in aliis ſcriptoribus (5) vetuſtioribus non exſtat, non debemus hoc ſtatim pro vero habere, neque etiam ſtatim ut falſum rejicere: ſed videndum eſt, num narret probabilia, num ea, quæ affert, formæ reip. R. vel analogiæ juris conveniant, num denique alia teſtimonia ei quodammodo adminiculentur. Si tale quid pro ſe habet, poteſt interim teſtimonium ejus tanquam veritas probabilis aſſumi: ſi vero hæc omnia contra eum militant, tunc demum eſt rejiciendus.

(1) Dubito, an unquam contra claſſicorum auctorum loca, ſi illud de vino Campano, quod nihil ad jus facit, excipias.

(2) V. Cl. tum temporis nondum legerat H. MYLII *Hiſt. THi*, qui cap. 2. & 3. partim ſuis, partim aliorum magni nominibus JCtorum argumentis hoc evincit: & nos pluribus in Præf.

(3) Inprimis Cajum ipſum. V. Mylius pag. 25—7.

(4) Vide in noſtro Indice *Theophilus defenditur:* & judica, utri ſæpius peccent, THuſne an qui eum notant.

(5) Idem ego ante lectam Viri Cl. Tractationem monui pag. 26. *a.*

XLI. IDEM *in Obſervatt. Extemporal.* MS.

De ipſo THo non muto ſententiam, quam in Tr. mea de Teſtamentif. dixi, licet poſtea demum Mylii tractationem de THo legerim. Poſſet, ſi vacaret, hoc argumentum adhuc in utramque partem diſputari. Inprimis vero ultimum Mylii argumentum cap. 3. §. ult. contra ipſum retorqueri poteſt. Si enim probabile, THum (α) ſtatim poſt vulgatos Pandectas & Inſtitutiones diem ſuum obiiſſe, vix videtur probabile eum tam cito paraphraſin ſuam compoſuiſſe. Quicquid vero hujus ſit, non videtur hæc paraphraſis ab ipſo auctore ſuo, quocunque demum is tempore vixerit, edita fuiſſe. Quo magis enim opus hoc conſidero, eo magis mihi ſimile videtur noſtrorum temporum (β) prælectionibus Academicis ſive Collegiis, ut vocant, quæ ab auditoribus calamo excipiuntur. Unde forte quædam errata non ab ipſo auctore ſunt, ſed ab auditoribus, non ſatis accurate mentem ejus percipientibus. Sed hæc libenter aliorum judicio relinquo.

(α) Non ſtatim, ſed intra annum: quod intervallum ei rei plus ſatis ſufficere quis dubitabit, maxime ſi mecum credat, & plures quotidie horas auditoribus erudiendis impendiſſe & pauciores brevioresque ferias habuiſſe priſcos quam hodiernos Anteceſſores.

(β) Idem & mihi ſuboluiſſe gaudeo, quod pluribus in præfat. deduxi pag. XXVII.

VARIÆ

VARIÆ LECTIONES
in Theophili Inſtitutiones,
AD EXEMPLAR
FR. PITHOEI.

IN LIBRUM PRIMUM.

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	HUJ. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
11, 35.	22, ult.	συγκλητικῶν] καὶ πατρικίων [Sic confirmatur conjectura Trekellii, quam cit. pag. memoravi. G. O. R.]
32, 24.	63, 12.	βλάβην] ἐκείνων.
36, 41.	69, ult.	συνηγορῶν] - - ρων [Devictus hac lect. vid. Præf. pag. XVII. G. O. R.]
Tit. 7.	77,	[Vid. Addenda noſtra. G. O. R.]
47, 13.	87, lect. 2.	φυλάξωσι] - - ωσι
19.	lect. 4.	μείζους] μείζονας.
25.	88, vſ. 5.	χρῆται] χρὴ
27.	8.	ἴδιον] δίκαιον [Unde utrumque conjungerem. G. O. R.]
51, 2.	93, 14.	κεκώλυται] τῶν μὲν ἐξ ἀθέσμων ὄντι γάμων.
7.	18.	ἐμανκιπ.] αὐτεξουσιότατος
10.	ult.	καὶ πάππου] ἢ ῥωμαίων.
15.	94, 5.	εἴτε μόνον] καὶ ὁμοίως.
54, 11.	99, pen.	συνημμένων] - - μένη
12.	ult.	ἐγὼ λαβεῖν] λαμβάνειν.
55, 4.	101, l. 87.	κόλασιν] καλῶσιν. v. Gell. 6. c. 14.
61.	114, l. 40.	τῶν πάντων πραγμάτων] h&c. [leg. hæc G. O. R.] uſque [illegible] alio loco reponenda cenſeo.
62, 11.	115, l. 50.	ἐσθ.] λα[illegible]
18.	vſ. 17.	δεῖ δὲ] [illegible]
63, 25.	117, 19.	Τῶν [illegible]] οἱ [illegible]
27.	21.	ἐστιν] μὲν ἐστιν
39.	118, 7.	καὶ] ἔτι
64, 1.	11.	πόδας] πόδα
33.	119, 19.	λήψεται] εἰς θέσιν λήψ.
69, 14.	126, pen.	ὑπὸ τῶν οἰκείων] ἢ
70, 17.	128, 15.	πειθόμεθα] [illegible]
22.	20.	τὸν παῖδα] τὸν ϗ.
23.	21.	ποσῆλιν.] τοῦτ' ἐστὶ πάντως.
25.	23.	[illegible] ἡμᾶς [illegible]] τὴν [illegible] αὐτεξουσιότητα
34.	129, 4.	ἐρημωμένη] - - νως.
35.	6.	εἴρηται δὲ] εἰρ. μὲν.
37.	l. 35.	τὰ] τῶ
71.	l. 37.	ἐβουλήθησαν] εἶναι
4.	l. 38.	limes] limen
7.	l. 39.	ἐπὶ] ὑπὸ
18.	130, vſ. 5.	ὄντα] ὄντας
26.	l. 41.	βούλεται] τὸν παῖδα

EDIT. GOTH 1587. Pag.	verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag.	verſ.	
71,	33.	131,	l. 43.	τῷ πατρὶ] τὸ τρίτον.
72,	4	132,	vſ. 2.	προσφόρως] πρόσφορος
	6.		4.	ὁ μὲν] οἱ
	12.		11.	ἐνεπιβιβάσαντι] ἐνεβιβᾶς [leg. ἐνε.]
	17.		16	τῷ ἄρχοντι] τοῖς ἄρχουσι
	37.	133,	l. 50	τούτων] αὐτῶν
73,	1.		l. 51.	ὑπεξουσίαν] - - - σίας
	5.		l. 52.	παρακρατεῖν] παρακατέχειν
	7.		l. 54.	τὸ αὐτὸ] τὰ αὐτὰ
	10.		l. 55.	τὸν υἱὸν καὶ] § uſque ε καὶ
	15.		l. 56.	ἐγὼ τὸν] §
	16.		l. 57.	^ εἰς υἱοθ.] ^ υἱὸν
	30.	134,	l. 61.	τοτε] τῶδε
	34.		l. 63.	ποιεῖν] ἀποτελεῖν
	40.	135,	vſ. 4.	πάππῳ] πατρός. [Hic errorem commiſſum credo. G. O. R.
74,	*6.		10.	πάππῳ] πάτρος.
	14.		l. 67.	^ δυνήσεται] ^ μοι
	32.	136,	l. 1.	καὶ ὁ] §
	34.		l. 2.	αὐτῶν] τοῦ τῶν
75,	2.	137,	l. 4.	ἐπιτρόπους] - - - πων
	7.		vſ. 7.	ὡς ὁ Σέβηρος] [Voluit ergo, artic. ὁ addi. G. O. R.
	10.		l. 5	διὰ τὸ] ἢ διὰ τὸ
	16.		l. 7.	οἷς] ὃς
	18.		l. 8.	ὑπ' αὐτοῖς] ὑπ' αὐτῶν
	37.	138,	vſ. 14.	ἰσχύσει] ἰσχύει
	39.		15.	αἱ πατ.] οἱ §
76,	2.		18.	ἢ καὶ] §
	8.		23.	καταλείψῃ] - - - ψει
	23.	139,	l. 19.	αὐτεξούσιον] - - - σίου
	31.		l. 21.	τοτε ^] ^ δὴ
	34.		l. 23 ſqq.	τεχθῆναι ^, ὑπεξούσιοι - - - περιλαμβανόμενοι ^] ^ ἐτέχθη, ὑπεξούσιος - - - περιλαμβανόμενος, ὥς τις καὶ λέγοιτο σύνος.
	38.		l. 27.	τετάρτῳ] - - ταρτου
77.		140,	vſ. 9.	ἢ ἡ] §
Tit.	14.	141.		Ver. ita habet: Τινὲς ἐπίτροποι καταλιμπανόμενοι δύνανται. [leg. δύνανται G. O. R.
	25.		5.	οἷον τι] οἷον τις
	85.		l. 3.	ἤγ. χωρ. ἐλευθ.] §
78,	20.	142,	l. 8. & 9.	huic] illi l. d. ſolidos
79.		143,	vſ. 13.	δίδονται] - - - τα
	7.		l. 15.	πρεκαρίαν ^] ^ ἤτοι fideicommiſſariam
	9.		l. 16.	ἔσχατον] ἐσταθέντα
	31.	144,	vſ. 7.	ἴδιον] §
	38.		l. 18.	κοινωνία] Conſilſo.
80,	6.	145,	l. *18.	ἐλευθερίαν] αἰτίαν
	13.		l. *19.	τοῦτον] αὐτὸν
	18.		vſ. 14.	τουτ. ὅταν ἐλευθ.] §
	23.		l. 22.	ἤτοι ὅταν ἐλευθ. γεν.] §
		146,	l. 23.	καὶ ὁ] ὁ δὲ
	33.		l. 27.	vel ex] καὶ ex

Pag. 37.

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
80, 37	146, l. 29.	ex certo ‸] ‸tempore
39.	l. 30.	ἰσω ‸] ‸ὁ δεῖνα
81, 7.	l. 31.	δυνάμεθα] - - μεθ
14.	147, l. 33.	ἐὰν ‸] ‸τις ταῖς
20.	l. 36.	καὶ οἱ ἐγγ.] καὶ ȣ
24.	l. 40.	καὶ οἱ ἐγγ.] οἱ ȣ
25.	vſ. 19.	εἶπε] εἶπεν
28.	l. 22.	καὶ ἐπιτρ.] καὶ ȣ
33	148, l. 41.	ἐπιτρόπου] ȣ
82, 15.	vſ. 12.	οτι] ὅτι
20.	17.	τούτων] τοῦτον
26.	149, vſ. 3.	τοὺς] ȣ
33.	10.	κατωτέρω] - - τέρω
83, 7.	ult.	οἷον] ȣ
9.	150, vſ. 2.	μητρὸς] πατρὸς [Credo leg. verſ. 10. mihi 3. ſive lect. 8. G. O. R.
20-1.	vſ. 12.	πρὸς. τῶν ὀφ. ἐπιτρ.] ἐπιτρόπων.
23.	l. 10.	ἀρρενογονων] - - - νιας
27.	vſ. 19.	συνεζευγμένοι] συναπτόμενοι
30.	l. *11.	μητρὸς] πατρὸς [Sic ego reſtitueram ex conjectura. G. O. R.
37.	151, 4.	διστιμοι] - - - μὲν
84.	l. 15.	ἡ τυχον ε. κ. α. τ. ὑπὸ Θέμιδος] ȣ
85, 30.	154, l. 8.	ei cui] τῷ δεπορταμένῳ
34.	l. 9.	ἀδιαφορῶ δὲ ‸] ‸inter deportatum, καὶ aqua & igni interdictum.
38.		τοῦτο ‸] ‸δὲ [Leg. Pag. 86. vſ. 38. mihi 156. vſ. 15. G. O. R.
87, 23.	157, 16	τουτους] τουτοις
41.	158, 8.	ἐπιτροπῆς] - - όπη
89, 13.	160, l 1.	ἰμαγκιπατους ‸] ‸ἐπιτρόπω δίεσθαι
23.	l. 2.	ἐπιτροπευουσι] - - - σωσι
90, 2.	161, l. 2.	εγω ‸] ‸μὲν
9.	l. 5	συμβῆ ‸] ‸μοι
16.	162, vſ. 2.	Ἀδελφῶ] - - φῷ
17.	l. 7.	τὸν μὲν ‸] ἴσως
23.	l. 9	κινδυνῷ] - - ῳ
25.	l. 10.	τελευ] προτελ.
28.	vſ. 13.	προτιμωσι] προτ.
31.	l. 11	παῖδα] παῖδες
39.	l. 14	επιτροποι οἱ δὲ τουτων τῶν πατέρων παῖδες] ἐπίτροποι τῶν ἀνήβων ἀπελευθέρων αὐτοῦ καὶ οἱ πάτρωνες. οἱ δὲ τῶν πατέρων τῶν πατρώνων ———
91, 4.	163, l. 15.	μοι] μου
20.	l. 17	κυρατορίας ‸] ‸κουράτωρ
21.	l. 18.	συγχωρούμενος] - - - μένοι
Cap. XX.	164.	Περὶ Ατιλιανῶ ἐπιτρόπῳ ὁ ουτε ὀκεινῶ οἱ ἐκ τοῦ νόμου ὀνόματα κύρια ἐδίδοντο. [Legend. Περὶ Ἀτιλ. ἐπ. οὔτε ἐκείνων, οἱ ἐκ τοῦ νόμου Ἰουλίου καὶ Τιτίου (quibus vocabulis gloſſatorculus ὀν. κύρια i. e. *nomina propria* adſcripſit) ἐδίδοντο. G. O. R.
92.	l. 2.	ἐν] ὁ [an ἐν deerat? an omiſſum ſignum ‸ G. O. R.
5.	vſ. 12.	τῷ] ȣ
8.	l. 4	τῶν ε η ζ] ἓξ καὶ ἕπτα

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
92, 10.	164, vſ. 17.	τοῦτο] τοῦτον
16.	165, l. 7.	καὶ Τιτιανὸς] τίτιος
20.	l. 9.	Τιτιανὸς] καὶ τίτιος
33.	vſ. 17.	ἰνδικὸς Τιτιανὸ] ἰνδικοτιτια
38.	21.	κληρονόμον] ȣ
93, 10.	166, l. 18.	ἐν ‸ ταῖς] ‸ δὲ
18.	14	καὶ] ἢ [leg. ἢ G. O. R.
19.	15.	γὰρ] μὲν
20.	16.	τάξιν] ὄψιν
22.	l. 20.	iurifdictionem] inquiſitiona
24.	vſ. 20.	ἔχουσιν] ȣ
27.	l. 23.	ὁ ut] ȣ καὶ [ita ambigue ſcriptum, ut neſciam, num ſignum hoc ſit delendum nec ne. TREKEL. Mihi videtur Pithoeus hoc voluiſſe: pro Gothofr. ὁ Τιτ. (quod ſcripſit ὁ Τιτ.) legi καὶ Τιτ. uti & Fabr. edidit. Prius notaverat ȣ ὁ, deinde vidit ejus loco καὶ haberi. G. O. R.
28.	167, l. 24.	ντα ‸] ‸ τῶν
	l. 25	διηγορευοντο] - - - το
38	9.	δίδοται] ȣ
38.	10	εἶπεν ‸] ‸ τὸν ἐπάρχοντα καὶ τὸν πρύτανιν
94, 11.	22.	κα ‸ κια] ‸ ἢ
13.	ult.	φ. νομ. ἐστιν] φ. ἐστιν. ὑπ.
31.	168, l. 31.	τετελκως] - - - λε συστασ. τῶν λογισμῶν
95,	169, vſ. 9	τούτου] αὐτοῦ
21.	11.	κηδεμόνος ‸] ‸ ἢ
31.	pen.	αὐτοῦ] ἑαυτοῦ
39.	170, l. 5.	μακεδόνα δικαστὴν] - - των - - των
41.	vſ. 8.	ὁ δὲ] ȣ δὲ
96, 3.	11.	ὁ μὲν ‸] ‸ ὖν
5.	l. 7.	συναλλακτοι] - - ατι.
7.	l. 8.	Οὐδὲ] Οὔτε δὲ
12.	l. 10.	τὰ μαλ] ȣ τὰ
19.	171, l. 11	πεπιλλυ] - - λω
23.	vſ. 13.	δι' ἐπιστολῆς] ȣ
30.	l 15.	πιλλυ] πιλλῳ
39.	172, l. 17.	ἐπὶ] ὑπὸ
97, 5.	l. 18.	παυεται ‸] ‸ ὁ κυρατωρ τὸ εἶναι
28.	173, l. 1.	τινὶ ‸] καὶ
98, 3	vſ ult	συνεδραμε] - - - ρθω
	ult.	ἐνσεβ. ὑμ. βασ. ‸] ȣ
	174, 1	ἀνάξιον ‸] εἶναι
8.	5	βεβαιοῦνται ‸] ‸ αὐταῖς
13.	l. 4.	τετυπ. τοῦτο κρ.] ȣ
32. (23.)	l. 6.	εἰς αἰχμαλ.] ȣ
24.	175, vſ. 2.	ἤτοι περὶ] ȣ
29.	7.	περὶ τῆς οἰκ. πατρ. ἢ λυρθ.] ȣ
34.	l. 8.	ματα] μάχεσ
99, 10.	176, vſ. 7.	ὑπὸ] ȣ αι [leg. αἱ G. O. R.
28.	l. 13	καὶ τὰς] ȣ και
100.	177.	περὶ κυρατορείων

Edit. Goth. 1587. Pag. verſ.	Edit. noſtræ noviſs. Pag. verſ.	
100, 9.	177, vſ. 3.	ἀντεξουσίων] [illegible] ξουσίων
27.	178, l. 6.	εἰ καὶ] τὰ μάλιστα γάρ ἐστιν
39.	l. 10.	ὡς προλαβ.] καὶ
41	l. 11.	τὸν επιτρ.] ȣ τὸν
101, 37.	180, vſ. 16.	κακούργους] - - - γῳ
102, 17.	181, l. 24.	auctoritate] pro curatore
103, 4.	182, l. 3.	κηδεμονευομένων] κηδευομένων
6.	vſ. 8.	υπεξειλε] ὑπεξεῖλε
8.	l. 4.	ἐγγύαις] ἐγγυηταῖς
12.	vſ. 14	ζητησεως] δοθείσης
15	17.	εἴωθε] εἰώθει
21, 22.	183, l. 8.	ἡγ. περὶ τ. πατρ.] ȣ
38.	184, vſ. 3.	εἰσχωρισμοῦ] ȣ εγ
104, 3.	l. 12.	πρότερον] ȣ
36.	185, l. 19.	ἔξει] ἕξουσι
38.	19, 20, 21.	ἔχει] ἕξουσι δὲ καὶ τουτων την in factum
40.	l. 23.	ἐχ. βοήθ. αὐ. περίχ.] [illegible] τὸ ἐχόμενον αὐτοῖς παρελθεῖν βοήθειαν. [ſaltim leg. παρελθεῖν G. O. R.
105, 4.	186, l.	λαβόντες] λαμβάνοντες
10.	7.	κληρονομιῶν] - - - μιας
	l. 25.	κατὰ δὲ] ſubſidiaria καὶ
15.	l. 27.	θελήσωσιν] θελήσω.
24.	187, l. 30.	[illegible]] - - [illegible] - - σιταὶ [illegible] τῇ
106, 25.	vſ. pen.	χρήσονται] - - σηται
107, 11.	189, 8.	διὰ τῶν] ἐκ τῶν
14.	l. 6.	ἐξαμηνιαίας] ἐξαμηνιαίαις
26.	190, l. 10.	επιχειρήσῃς] υποκ.
27.	l. 11	τοι] μετὰ ενμιξιν, ἤτοι
29	l. 12.	δημοσίας] ȣ
36.	vſ. 13.	αὐτοῦ] ἑαυτοῦ
108, 1.	l. 15.	excuſationa] vacationa
16.	191, l. 17.	η δεκάτω] καὶ
17.	l. 18.	η ὁμοῦ] καὶ
	vſ. 8.	καὶ απλως] ȣ
26.	l. 21	τουτο] μει
109, 6, 7.	193, l. 28.	Σεβ. καὶ Ἀντ. αὐτ.] ȣ
15.	194, l. 31.	ἀντιλαβέσθαι] ἀντιλαμβάνεσθαι
22.	vſ. 11.	δυνανται] δυναται
25.	l. 32.	εξανεστατευεται] - - - τευθησεται
27.	l. 33.	κατεστατευθησεται] - - τευεται
32.	l. 36.	ὑπάρχειν] υπαρχον
38.	l. 37.	απολυομαι] - - λύει με
110, 8.	195, vſ. 14.	απαλλαγησεται] ἀπαλλάττεται [leg. ἀπαλλάττεται. G. O. R.
32.	196, 13.	τὰ τοιαῦτα] διὰ ταῦτα
111, 6.	197, 8.	τὸ] τὸν [Voluit credo, τοῦτον. G. O. R.
9.	11.	κρατηση] - - - σει
15.	l. 44.	εστι] εἰσὶν εἴτε
26.	198, l. 46.	εκαστης] ἡμέραν
36.	vſ. 17.	ϛ] ε
38.	18.	δεκα] πεντε ἡμέρας καὶ μετα τὴν ——

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
112, 5.	199, 3.	λογυ τῆς ὁδῦ] &
10	l. 54	πλείονας ‸] ‸ ἐστιν ὅτι
16.	200, vſ. 2.	των δὴ] τον
19.	5.	τυτῦ] αὐτῦ
21.	l. 56.	ἀμέλει ‸] τοι
22.	vſ. 8.	κατέλειπε] - - λειπεν
36	l. 59.	ἐπιτεμβάσα] &
114, 2.	202, l. 6.	δημοσίαν] publicam
3.	l. 7.	τοιῦτον] - - το
10.	l. 9.	κεκώλυται] κολύεται
18.	203, l. 11.	ὡς] αὐτὸς
115, 6.	204, l. 14.	ὁ κρατ] & ὁ
7.	l. 15.	τοιῦτον] - - το
20.	l. 19.	τῷ πυκτίῳ] &
29.	205, l. 20.	κακῶς] κακουργῶς
	206, l. 22.	Ἐπληρώθη ὁ ᾱ ἰνστιτουτιόνων Θεοφίλυ ἀντικήνσορος. Feliciter. MS.
LIB. II.	207.	Diviſio illa τῶν πραγμάτων non eſt in vett. Cod. Videtur autem ex lib. 46. Βασιλικ. [Tit. 3 Schol. pag. 166--7. G. O. R.] deſumta, quam etiam Marhanus [leg. Martianus G. O. R.] adfert l. 2. ff. eod. Ut communia etiam ad publica extendantur, quemadmodum ſub publicis continentur communia & univerſitatis. l. 1. ff. eod.
	l. 1.	ΑΡΧΗ ΣΥΝ ΘΕΩ ΤΗΣ Β́ INSTITVTIONOS.
103, 32.	208, l. 7.	την τῶν Ρωμ.] & [Prima Goth. vitioſe 103. habet pro 117. Confer inf. poſt pag. 143.
33.	vſ. 3.	καταγίνεσθαι ‸] ‸ τον ρωμαικον.
35.	l. 8.	γας ‸] ‸ και
118, 1.	vſ. 12.	καὶ ‸] ‸ ὅτι
5.	l. 11.	ἐπιτρ ‸] ‸ καὶ κρατόρων
15.	209, l. 12	ἐστι] &
16.	ibid	ημετερας ‸] ‸ ἐστιν
17.	vſ. 11.	iure] iuris
18.	l. 14.	gentium ‸] ὡς αὐθέντες [leg. - - τες. G. O. R.] φυσόμεθα
19.	l. 15.	ἐστι δημόσια] &
26.	l. 17.	‸ [illegible]] ‸ καὶ
30.	210, l. 19.	ὑποσπορμ] αὐτόσπορ.
41.	l. 22.	ἐν λιμέσι] ἐν τοῖς λιμ.
119, 2.	l. 24.	ὡσπερ καὶ ἡ θαλ.] καθάπερ καὶ αὐτὴ
17.	211, l. 30.	πλέειν] πλεῖν
25.	l. 32.	τῶν ὀχθῶν] τῆς ὄχθης
28.	212, l. 35.	βλικα ‸] ‸ ἤτοι iurisgentia
30.	l. 36.	ἑαυτοῖς] ἐν αὐτοῖς
32.	vſ. 6.	ψύχειν] ψύγειν
36.	10.	τῇ θαλάσσῃ] τῆς γῆς θαλάσσης.
120, 7.	213, l. 42.	ἅτινα ‸] ὀρθῶς καὶ κατὰ
8.	ibid.	ὀρθὸν] &
13.	l. 44.	ημετερυ] ἐνυπάρχοντα ἡμῶν
22.	214, l. 48.	καὶ] ἤτοι
40.	l. 52.	γισα ‸] ὡς εἴρηται
	l. 53.	ἕκαστος] ἕκαστον

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
121, 25.	210, l. 63.	ὄχυρον] ἴσχυρον
31.	l. 64.	τῦτο] μετα ταῦτα
37.	l. 66	δύναται διεσπ.] ȣ
	ibid.	καὶ ‸ υπ] ‸ διὰ τῦτο διεσπόζεται
122, 10.	217, l. 69.	επει] ἐπειδὴ
30.	l. 76.	νιμου] νομίμου
41.	218, l. 78.	ἤρξαντο] ξατο
123, 5.	l. 80	ὅτα] πάντα τὰ ζῶα ὅτα
28.	219, l. 84.	τὸ ζῶον] ȣ
40.	220, l. 87.	χαρεία] χρεία
124, 30.	221, l. 96.	ἂς] δὲ εἰ
33.	l. 97.	γεγονηται] γεγονασιν
125, 4.	l. 3.	χρεὶς] εἰ γὰρ δυσχερὴς ἐστὶν ὁ κατάληψις
10.	222, l. 7.	‸ τυτο] ‸ κατα
18.	l. 10.	συνηθειαν ‸] ἀπιέναι καὶ παλιν
	ibid.	απιοντα] ȣ
20	l. 11.	οἶος] οἷον
21.	vſ. 13.	ταώνων] ταῶν
24.	l. 12.	επιςρ.] ὑπο.
33	223, l. 16.	ὑδίτο] ὑδίτοτε
128, 4.	227, l. 37.	οδ᾽ ετερος ο. ο. μ. ι. τ. δ. μ. ι. π. δ. π. ρ. ο. δ. ι. τ. α. ι. π. ο.] ἐν τῷ ἀρχοτικῷ μέρει πλατυνόμενος ἔχει τὸν ἄγρον μάκρει ποδων. ῑ. ὁ μὲν ō, ὁ δὲ ῑ ὧν πλατος διεσπόσει ποδῶν.
129, 1.	229, l. 47.	ὅλον] ȣ
12.	vſ. 19.	ἴσαι] ἐςὶ
19.	230, 3.	ἐξ ἀλλοτρίου χρυσοῦ] οὐκ ζώλω ἀλλοτρίας. [an voluit βώλου, *maſſa*? G. O. R.
22.	l. 51.	ἐνόμιζε ‸] ἢ ἐξ ἀλλοτρίων φαρμακων ἐμπλαστρον, ἢ κολλύριον συνέθηκεν. ergo hæc ſuperius ȣ.
24.	l. 52.	πλοῖον ‸] ‸ ἢ ἁρμάμαξαν, ἢ ὑποπόδιον κατεσκεύασεν
130, 19.	232, l. 60.	ἔμπλαστρον ‸] ἢ κολλύριον.
33.	l. 63.	τὴν furti condictionem] τὴν furtiuum condictitium. aly ita ῑ. [f. *atque* TREK Procul dubio voluit: *atque ita infra*, ſcil. pag. m. 233. lect. 67. Conf. ad pag. 171. G. O. R]
132, 4.	235, l. 77.	ἰδία] οἰκεία
5.	l. 78.	ἤμειψεν] ἔμιξεν
34.	237, l. 84.	προσαπάλις] - - ἄλλως
133, 11.	238, l. 86.	καὶ πολλῆς] πολλάκις γαρ
27.	l. 92.	τῆς ὕλης] σὺν ταῖς ὕλαις
134,	239, l. 94.	‸ ταυτα] ‸ αυτον
	vſ. 10.	αυτον ἐξαθ] ȣ αυτον
	l. 95.	λόγων αλλ᾽ ειμη καλη πιςει εκῖσα] ȣ
22.	240, l. 1.	οικειας] ἰδίας
33.	l. 2.	δρᾶξαι] δράξασθαι
135, 3.	l. 5.	τυτω ρῖξαι] ῥῖξαι αυτω
33.	242, vſ. 6.	γράψας] πράξας
137, 19.	245, vſ. 4.	ει πειπερων] εἴκε πέρων
138, 24.	247, 11.	‸ ζητει] ‸ κεφαλαίων
28.	l. 24.	ἀγαθὸν] ȣ
37.	vſ. ult.	ἢ ‸ ρελον] ‸ ἢ

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
140, 23.	252, l. 48.	οικιας] οικοδιαιρίας
24.	ibid.	οικοδιαιρια] - - ρια
142, 21.	256, l. 72.	ὥσπερ] ὁμοίως
25.	l. 74	επιθεμενη] ἀπιθ.
143, 7.	258, vſ. 6.	γινεται] ἐπὶ τὸ πολὺ
9.	l. 80.	προδιειλεκται
16.	l. 83.	ζάλην] ἅλμην
34.	259, vſ. 10.	διανοῦσαι] διανοοῦσαι,
*126, 28.	260, vſ. 6.	ἐστι] ἐστιν. *f 144 TREK. Recte quidem, ſed prima Goth. editio pro num. 144. male exhibet 126. Confer ſupra poſt princ. L. II. G. O. B.
	l. 1.	φυσικα] ꝗ
145, 10.	261, l. 6.	σωμα] σωμας
17.	l. 7.	οικοδομηθη] - - - μησει τις
18.	l. 8.	ἀλλοτρίῳ] τόπῳ
34.	262, l. 14.	ἡ τῆς] διὰ
146, 5.	vſ. 12.	ασωματα δε εστι ατινα εν
9.	17.	δεσποτείας] δεσποτείας
13.	263, l. 18.	ὁ ποιεῖ] τοῦ καταλαμβανόμενον
18.	l. 19.	δεσμὸς] συνοχή ἐστιν
147, 19.	265, vſ. 3.	βιωτικῶν] ἀβιωτικόν ἐστιν
36.	l. 1.	ἀγρῶν] δουλεία ἀγρῶν ποία ἐστιν
38	l. 2.	δουλείας] - - είαν
148, 8.	266, l. 5.	ὀχήματος] Actus δὲ τί ἐστιν
16.	l. 6.	υποζυγιω] - - γίων
17.	vſ. 12.	δίκαιον] τι καὶ
149, 9.	269, vſ. 5.	η τὰς κρήνας τὰς] τὸ χρονω
150.	270, l. 23.	τὸν γειτονα] ἀγρογείτονα
39.	272, l. 3.	σωματικῶς
152, 6.	274, l. 8.	εκτισεν] - - - ισεται με
8.	l. 9.	α] χιλίων
10.	l. 10	ἔλαιον] ἢ τὸν σῖτον
25.	275, l. 13.	η κηπῶ] ἢ καρπῷ
153, 14.	276, l. 18.	ἐπικλήσεται την δεσπ.] κέκτηται proprietariam.
155, 3.	279, vſ. 12	ἐλευθερ.] ἀπελ.
11.	l. 11.	δυναμεως] εἰς ἕτερον δὲ τοῦτο μεταφέρειν τὸ δίκαιον κεκώλυμαι
13.	vſ. 20.	συγχωρηθῇ] ἐτεθῇ
156, 33	281, l. 2.	προσυσσαι] αὐτῷ
157, 25.	282, l. 9.	αγτιας] ἀγωγας
159, 13.	285, l. 26.	κατα πρᾶξιν δυν. κτηκ.] πρᾶγμα δύν. κτηκ.
28	286, l. 29	πρᾶγμα] τῷ πράγματι
160, 13.	287, l. 35	τῶν δεσποτων] τοῦ δεσπότου
161, 20.	288, l. 44.	τῷ δεσπότῃ] ꝗ
	ibid.	κατὰ] τῷ προπριεταρίῳ
21.	l. 45.	προπριεταριω] κεκτημένῳ τοῦ ἐν
162, 41.	290, l. 59	εξεβληθη] ἐκβέβληται
164, 6.	292, l. 70.	εν] εἰρήκαμεν
	ibid.	ειπομεν] ꝗ
14.	vſ. 17.	ὅσια] ὅσιως.
27.	293, l. 77.	"ληφθεισα] ἐλείφθη"

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
164, 34.	293, l. 79.	αυτο] μονι
41.	vſ. 18.	ἢ] ὀκτὼ
165, 1.	l. 81.	ἢ ξ] κὴ ἐνίων
5.	vſ. 22.	ἀνεφαιρεῖται] - - φερ.
20.	294, 12.	κινητῷ] ἀκίνητῳ
	ibid.	λυσιτελεῖν] συντελ.
166, 7.	295, l. 87.	ἐξώθη] - - - θει
9.	l. 88,	θειοτάτε] βασιλέως
23.	296 l. 90.	τὰς ἀγωγάς] δ
29.	l. 91.	τας] τες
167, 35.	297, l. 6.	ἀναλαμβάνει] ἀναλήψεται
168, 21.	2,8, not. *m.*	Verſus Homerici non ſunt in MS. C. ſed eorum loco ſcriptum κεῖται ἐν τῷ ἑτέρῳ τὰ ἔπη
28.	299, vſ. 14.	δωρεᾶς] δ
169, 4.	300, l. 11.	περὶ] ὑπὲρ
20.	l. 15.	παντα] συμπαντα ἔχειν ἐν τοῖς
26.	l. 17.	δειχθῇ] ἀποδειχθῇ
28.	301, l. 18.	ἀναγραφομένων] ἀναφερομένων
170, 7.	l. 22.	γαμω] δωρεὰ
13.	302, vſ. 5.	ἐνεών] ἐνιαυτοῦ
19.	l. 25.	γυνὴ] αὔξειν ἤγουν
38.	303, l. 27.	πρὸς] εἰς
39.	l. 28.	διὰ] ἢ διὰ
171, 19.	l. 33.	πατρίμῳ] πρίμῳ. & ita i. [i. e. *infra*: confer ad p. 130. vſ. 33. G. O. R.]
22.	304, l. 35.	ἐπὶ ἄρχοντος] ἐν διαθήκῃ. & ita Juſtinian.
40.	l. 39.	τοῦτο] τὸ τοιοῦτον
172, 6.	l. 42.	τῶν] πάντως
9.	l. 43.	σπουδῇ] εἰς σπουδὴν τῆς ἐλευθ.
10.	305, l. 44.	πατρίμιον] πρίμιον χαίρειν
11.	vſ. 3.*	χαίρειν] δ
37.	l. 1.	σκοτεὶς] ὀρθῶς
173, 12.	307, vſ. 3.	νόμος] μόνα πράγματα ἀκίνητα.
174, 10.	309, l. 9.	γυναικὸς] - - - κείας
175, 2.	310, l. 15.	τὸν ταύτην] ἔξεστι λαβεῖν αὐτὴν
3.	vſ. 8, 9.	ἐπὶ συζεῦ] δ
4.	l. 16.	ἄλλον] δεσπότου
7.	l. 18.	οἰκεῖα] ἑαυτῶν
13.	vſ. 20.	αὐτῆς ὑποστάσεως] τοιαύτης οὔσα ποιότητος.
176, 3.	311, l. 23	λέγομεν] ὅτι
24.	312, l. 26	ἐπεὶ] ἐπειδὴ
177, 14.	313, l. 34.	κατὰ] παρὰ
23.	l. 36.	ποιήσασθαι τὴν καταβολὴν οἶδας] ἐπὶ τὸν ἐπίτροπον ἢ τὸν κουράτορα οὐκ οἶδεν.
178, 13.	315, l. 41.	ἐποίησε] - - - σατο
180, 10.	317, l. 4.	προσείη] προσεῖναι
14.	l. 5.	ἡμετέρῳ] εὐσεβεστάτου ἡμῶν
20.	l. 6.	διανύσηται] διανυται
	l. 7.	ὑπεξουσίων] οἷον
181, 1.	318, l. 14.	μητρῷα] μητ.

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
181, 5.	319, l. 15.	κατελπιν] παρακατέχειν
9.	l. 16.	διδομένη] ȣ
10.	vſ. 5.	πεξευσιν ^] ^ ἀποτελεῖ
22.	l. 19.	μείζονι ^] ^ μέρει [Lego ergo nunc: μείζονι μέρει. G. O. R.]
36.	320, vſ. 10.	ἡμῶν] ὑμῶν
182, 1.	11.	ὄψει ^] ^ φαινομένων
	l. 28.	καὶ μὴ φαινομένη] ȣ
20. (27)	321, l. 31.	ἐστὶν] οἷον
	ibid.	φροντίδας] φροντίδα
184, 2.	323, l. 44.	προάγεται] προαγ.
18.	324, l. 48.	τετέσιν ^] ^ ἐκ δύο αἰτίων
188, 2.	328, l. 2.	μηδὲν ^] ^ ἡμῖν
13	329, vſ. 10.	ηει] εη
12.	l. 4.	τουτον ^] ^ τον
20.	330, vſ. 4	ἐμελλ.] ἡμ.
26.	l. 7.	πρῶτον] πρότερον
28.	l. 8.	αφροδισ] - - - ω
29	ibid	νόσῳ] θανάτῳ
189, 25.	333, l. 17.	^ λοιπον] ^ ἤδη
	vſ. 7.	διάδοχον] ^ ὁ διάδοχος Signa ^ delenda videntur. διάδοχον Goth. vitioſe. G. O. R.
30.	l. 18.	διαθεμένος] διατιθέμ.
36.	334, l. 20	ἐπὶ ^ τῶν] τῇ ποιήσει
191, 5.	336, l. 30.	τῇ ^] ^ θεία διατ.
6.	l. 31.	τοῖς μάρτυσι] τοὺς μάρτυρας
192, 3.	338, l. 41.	ἐς ^ ἀκοήν] ^ ἐντεῦθεν
8.	vſ. 21.	κατονιον βῆρον] ἀντωνῖνον ἐνσεβέστατον
25.	341, l. 62.	ἢ ^ ὁ ἀδελφὸς ^] ^ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ. [leg. Pag. 193. Voluiſſe videtur: ἢ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ ἐπιξ. G. O. R.
194, 16.	342, vſ. 19.	καθω] καθάπερ
19.	l. 68.	ἐμαρτύρει] - - - ρει
23.	l. 69.	ἀλλὰ μὴν] ἀλλ' ὅμως
195, 8.	343, l. 72.	^ βασιλ] ἦν
9.	ibid.	ἐπέτρεψε] τρίτατα
11.	vſ. pen.	ἐγγεγραφέναι] μὴ ἐγγρ. [an ἐκέλευσεν paullo ante legebatur? G. O. R.
197, 30.	350, l. 7.	Τραϊανοῦ ^] ^ τοῦ βασιλέως
34.	l. 9.	εἶναι] αὐτοῦ ἠξιῶσθαι
35.	l. 10.	κετω ^] ^ αὐτοῦ
198, 15.	351, l. 12.	κινεῖται] κεκίνηται
16.	l. 13.	ἐκείνων] ἑαυτῷ
18.	l. 14.	ἔχειν] ἑαυτῷ εἶναι
23.	vſ ult.	παθεῖ] - - - θαειν
27.	352, vſ. 4.	ἐπ'] ἐπὶς
199, 7.	l. 19.	γάρ ^] ^ ἐστιν
38.	354, vſ. 9.	δικάτω] διαδικάτω [Prius ſcribendum credo, ut habet Goth. διαδικάτω G. O. R.
200, 35.	355, l. 34.	γνώμης] - - μην
201, 6.	356, l. 37.	νόμους] κανόνας
12.	vſ. 10.	δι] ȣ

Pag. 202.

EDIT. GOTH. 1567. Pag.	verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag.	verſ.	
202,	35.	359,	l. 9.	νόμοις] νομίμοις
203,	10	360,	vſ. 1.	[illegible]] πραγματικὸν
	11.		l. 13	[illegible] τὸ παγαν.] [illegible]
	17.		l. 15	[illegible]] [illegible] πάντων [illegible] παίδων τῶν ποτε ὑπαρξασῶν
204,	1.	361,	l. 19.	[illegible]] ϗ
	3.	362,	l. 20.	[illegible]] [illegible]
	[illegible]		l. 21.	τὸν δὲ ἀπέλιπε] τῷ δὲ ἀπολέλοιπεν
	10.		vſ. 8.	[illegible]] [illegible] [Voluitne [illegible]γμασι? G. O. R.
205,	13.	363,	l. 31.	τὰ ἐν τῇ [illegible]] τὰ [illegible] τῇ
207,	15.	366,	vſ. 11.	καταλείπων
	18.		13.	[illegible]] [illegible]
	19.		14.	ανγκιον] ὀγκίας
	27.	367,	l. 12.	[illegible]] - - - ρονόμοις
208,	4.		l. 15	ἀποκληρους] - - - ρονόμους [leg. 208. G. O. R.
	12.	368,	vſ. 1.	τὴν [illegible]] ϗ
	24.		14.	[illegible]] - - - [illegible]
	27.		17.	[illegible]] - - - [illegible]
	28.		17.	[illegible]] τὴν
	30.		19.	[illegible]] [illegible]
	31.		l. 23.	τα] τον
	34.		vſ. 23.	[illegible]] ϗ
209,	11.	369,	l. 29	λων] μον
	12.		vſ. 12.	αποκληρος] - - - ρονομος
	15.		l. 30.	ὡς ἐπὶ τετε] οἷον ὡς ἐπὶ
	16.		ibid.	[illegible]] [illegible]
	24.		vſ. 24.	οτι] τοῦτε
210,	[4].	370,	l. 36	ϗ [illegible] τῇ] [illegible]
	12.	371,	l. 38.	οτε το [illegible]] ϗ
	26.		vſ. 17.	αποκληρες] - - - ρονόμους
212,	7.	373,	21.	[illegible]] ἑαυτοῦ
	14.	374,	l. 56.	[illegible]] - - - [illegible]
	28.		vſ. 19.	[illegible]] [illegible]
213,	32.	376,	l. 62.	[illegible]] [illegible]
215,	15.	378,	l. 7.	[illegible]] [illegible]
	19.		l. 8.	[illegible]] [illegible]
	35	379,	l. 9	λυ] λω
216,	15.		l. 13.	[illegible]] [illegible]
	16.	380,	l. 14.	τὴν κληρονομίαν] τὸν κλῆρον
	21.		l. 15.	[illegible]] [illegible]
	32.		vſ. 16	δυνη[illegible]] - - [illegible]
	36.		20.	κατα] ϗ [illegible]
217,	2.		23.	ἐν τοὺς δεσποτ[illegible]] ἐς τῶν δεσπότων
218,	18.	382,	l. 33.	κληρονομιας] [illegible]
	20.		l. 34.	τρεὶς ουγκιας] τριούγκιον
	33.	383,	vſ. 12.	[illegible]] [illegible]
219,	26.	384,	l. 45.	[illegible]] ὁ [illegible] εἰς ὀγκίας. [Sic confirmatur poſterior mea conjectura. G. O. R.
220,	5.	385,	l. 49.	κληρονομον] - - - μος
	21.		l. 54.	ὑπολειφθεὶς] τοῦτο

EDIT. GOTH 1587.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag. verſ.	Pag. verſ.	
220, 29.	386, l. 58.	εἰς ἕκαστος] ἐν τῷ
221, 4	vſ. 15.	ἀνα] ἀνδρὸς
223, 37.	390, vſ. 15.	ͺἴσω] ͺκληρονόμος
224, 19.	391, l. 9.	ἐξ] ἑπτὰ
10.	l. 10.	ὑποκατέστησεν] - - - στα
23.	vſ. 11.	ὁμιλεῖ] ὡμίλησε
30.	392, vſ. 2.	ὡμίλει] ὡμίλησεν
225, 5.	vſ. 15.	γίνεται] γένοιτο
18.	393, l. 17.	ἤγουν ὁ ἑταῖρος] ȣ
226, 4.	l. 24.	Πῖος] Ἀντωνῖνος
227, 2.	395, l. 1.	ἴσω ͺ] ͺμοῦ
34.	396, vſ. 20.	αὐτῷ] αὐτοῦ
229, 28.	399, l. 23.	τοῦ πεκουλίου] πεκουλιάριος
29.	. . ibid	πεκουλίου] - - - λιαρίου
230, 37.	401, l. 32.	τῆς ͺ] ͺ pupillariam
232, 12.	403, l. 43.	ἀφήλικες] γενόμ. ἄνηβος
13.	ibid.	ἔχει] ἔχοντα
235, 2.	407, l. 7.	τούτῳ τῷ τρόπῳ] τοῦτον τὸν τρόπον
236, 3.	409, l. 13	ἴσω ͺ] ͺ μοῦ
5.	l. 14.	πρώτη] προτέρα
14.	l. 17.	δυνάμενοι] δύναται
238, 1.	412, l. 27.	οὐδὲ τὸ] τοῦ δὲ τοῦ ῥύπλου οὐ καταλύει αὐτήν. Ηr στας. οὐδὲ μὴν τοῦ γνωστοῦ καταλύει αὐτήν. καὶ συμβ.
24.	413, vſ. 15.	τῶν ͺ] ͺ ἰσομένων
39.	414, l. 34.	γεγονυίας] γενομένην
40.	vſ. 7.	διαθήκην ͺ] ͺ κελεύουσα
239, 12.	l. 37.	βουλήσει ͺ] γενομένης
20.	415, l. 39.	ſecund. leg. viu. vol.] legib. vivimus.
240, 30.	417, l. 6.	αὐτοὺς] ἑαυτοὺς
241, 29.	418, l. 15.	πάντες ͺ] ἐπίσης
242, 3.	419, vſ. 10.	Θειοτάτου] ἡμετέρου
23.	420, l. 19.	φυσικῶς παραδέχεται ἤγουν] διάταξις ὡς φύσει παρεχομένη δέχεται.
243, 24.	421, l. 23.	κληρονομιῶν] ἡ ἐν κληρονομίᾳ
244, 3.	422, l. 28.	ἥμισυ] ἡμισείαν
21.	423, l. 1.	ἤτοι ἀναγκ.] ȣ
33.	l. 2.	αὐξεῖται] - - ξηται
34.	l. 3.	περιουσίαν] κληρονομίαν
246, 4.	425, l. 12.	τοῦ] τῷ
5.	l. 13.	οἰκείου πατρὸς] τῷ οἰκείῳ πατρὶ
247, 41.	428, l. 24.	τὸ] ὅς
248, 1.	vſ. 7.	ταξὺ] μεταξὺ [vitium typogr. primæ edit. Gothof. c. o. n.
11.	21.	ἀρετικῶς] - - - κὸς
15.	l. 25.	ἤγουν τὸ ἀπεπλ.] ȣ
250, 19.	431, l. 43.	πολιτείαν] βασιλείαν
36	l. 47.	τῷ κλήρῳ] τῇ κληρονομίᾳ
35.	vſ. 27.	...τασο] - - - σει
254, 26.	438, l. 15.	ͺ ἀγωγ] ͺ ὁρίζεσθαι
32.	l. 17.	ῥήμασιν] ῥητοῖς
255, 9.	vſ. 19.	ἀναπληροῦσθαι] - - ρωθῆναι

Pag. 255.

EDIT. GOTH. 1587. Pag.	verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag.	verſ.	
255,	27.	439,	vſ. 12.	‸πραγματεία] ‸τὰ
257.		442,	l. 30.	Duas lucratiuas &c.] *V. C. ſic habet.* Ex duabus lucrativis cauſis eadem res ſæpius adquiri non poteſt.
258,	10.	443,	l. 33.	‸ει μὲν] ‸ὅτως
	41.	444,	l. 38.	λεγατοις] - - - τάριον
259,	12.		l. 42.	ποιεῖ] ἀποτελεῖ
	25.	445,	l. 45.	αποδοχὴν] ἀνέτρεχεν
260,	26.	446,	l. 51.	φιλίας] φιλοτιμίας
262,	8.	448,	l. 64.	λεγατον ‸] ‸τὰ δὲ ἀκριβῶς λεγάτα ἀνυπόστατα ἐστὶν
	9.		vſ. 17.	ετερῳ] ἴσῳ.
	11.		l. 65.	ει] δίκα
	21.	449,	l. 67.	ἀτονήσει] ἀθετήσει
264,	9.	451,	l. 77.	ετερῳ ‸] bona fide τουτ' ἐστιν ἀπὸ ... τοῦ λεγαταρίου
	13.		vſ. 15.	ει καὶ ‸] τὰ μάλιστα
			ibid.	λεγατευθῆναι] λελεγατεῦσθαι
	16.		l. 78.	τέκνων] εἰπὼν ὅτι λεγατεύω τιτίῳ τὸν δὲ μοῦ τὸν θεράποντα μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων. [videtur omiſſum ſignum „ Confer notam meam 11. G. O. R.
	37.	452,	l. 82.	ὑφίσταται] ὑφίστησι
265,	24.	453,	vſ. 13.	λεγατευσω] ἐλεγάτευσα σοὶ
267,	21.	456,	l. 96.	‸τῷ κλήρῳ] ‸[illegible]
	22.		ibid.	εκεκτητο] §
			vſ. 10.	αυτῷ ‸] δούλῳ ἐλευθερωθέντι
268,	21.	457,	l. 4.	ἐνταῦθα] ἐντεῦθεν
	22.		l. 5.	μὴν τουτου οικετου] μὴν τῷ οἰκέτῃ
	36.	458,	vſ. 2.	‸χιλίων] αὐτοῦ
269,	4.		vſ. 7.	εμοι] ἐμοῦ
	12.		l. 6	οικείας] ἰδίας
	16.		vſ. 19.	κυλίου] κουλιον
	17.		20—3.	ποθεν—uſque ad ει καὶ adſcripta erant margini V. C.
270,	2.	459,	l. 9.	ετερον ‸] οἷον [illegible]
	15.		vſ. 24.	ἰδίων] ἰκικῶν [An ἰδικῶν? C. O. R.
	19.	460,	l. 11.	επιλεξεται] - - - ται [ſic conjeceram. C. O. R.
271,	4.	461,	vſ. 1.	επιλέγεται] §
	5.		2.	‸καλα] ‸ἐπιλέγετο
273,	34.	465,	vſ. 8.	Πιος] Πιὸς
274,	1.		vſ. 12.	τις ‸] ‸Αἰκκὸν
			not. c.	Αικκιδιν] §
	10.	466,	vſ. 1.	τὸ κογνοιτόν] τὸν χρηματισμὸν
			ibid.	ὅλον. uſque χρηματισμον] ὅλον. ad marginem V. C. erant ſcripta.
275,	1.	467,	vſ. 7.	χον] χιν
	24.	468,	2.	ειπον] ειπων
	25.		l. 43.	‸τον] τόνδε τον [deleatur ſignum ‸ C. O. R.
276,	8.		l. 44.	ἐν] τὸ αὐτὸ
	12.		l. 45.	δεσπότης ων] δεσπόζων τοῦ λεγαταρίου
	20.		ibid.	πάλιν] §
	24.	469,	l. 49.	τοῦτο] τὸ λεγάτον
	27.		l. 51.	αντεισφερει] ἀπειθῆσεται [leg. ἀποβιασθήσεται C. O. R.
	32.		l. 52.	ἐξιοῦσα] ἐξελθοῦσα

Pag. 277.

Edit. Goth. 1587. Pag.	verſ.	Edit. Noſtræ Noviſs. Pag.	verſ.	
277,	14.	470,	l. 55.	ποιῆσαι] πληρῶσαι
			ibid.	ὁ πραίτωρ] ϗ
	15.		ibid.	ἥμισυ] ὁ διαθέμενος
	25.		vſ. 12.	λεγάτου] - - - ταρίω
278,	1.		l. 60.	τεθῇ] ποιηθῇ
	2.		vſ. 26.	τὸν κλῆρον.] ϗ
279,	4.	472,	l. 66.	εἶτι] ἐστιν
	8.		vſ. 5.	μου ὁ δεῖνα] πρῶτος
	15.		l. 69.	κληρονόμον] καὶ εἴπω; ἔστω ſecundus κληρονόμος.
	20.		l. 70.	τοῦ] ἐμοῦ
	25.		l. 72.	κληρονόμος] αὐτοῦ
	35.		vſ. pen.	ἢ ἀφ'] καθ'
280,	6.	473,	l. 78.	γὰρ] ἦν
	18.		vſ. 20.	παλαιοὶ] οἱ
	17.		vſ. 19.	φιδεικομμισσα] ϗ
	19.		l. 79.	ἀδημία] λοιπὸν
282,	25.	477,	l. 99.	τῶν εὐσεβῶν χρόνων τῆς αὐτοῦ βασιλείας
	35.		l. 4.	ἐνταῦθα] γὰρ
			l. 5.	ἢ αὐτῆς] καὶ αὐτῆς εἰπών. λεγ.
	38.		l. 7.	δίδωμι] τὸ πλέον Τίτιος τὴν ἰδίαν μερ.
283,	4.		l. 9.	οἰκείας] ἰδίας
		478,	l. 1.	*Titulus* κα *ſic incipiebat*: Ademptionem ἤτοι ἀφαίρεσιν τῶν ληγάτων δυνάμεθα καὶ ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ ποιεῖν ἰσχυρῶς καὶ ἐν κωδ. &c.
285,	36.	482,	vſ. 10.	ἐνεχεῖτο] ἠδύνατο
286, vſ. 6. 25. 32. 35. 39.		vſ. pen. 483, vſ. 16. 484, 3. 5. & 10.		pro τετάρτου ſcriptum erat τρίτου [Sic Gloſſator aut deſcriptor ex jure Novellarum emendandum putavit. Conf. not. ult. ad Tit. *de Inoffic. teſtam.* pag. Edit. noſtræ 422. G. O. R.
287,	24.	484,	l. 18.	παρακατέχειν] παρακατέχειν εἰκοστὸν ἤτοι ... τουτέστι τὸ τέταρτον, τρίτον, ὀκτ.
288,	9.	485,	l. 22.	εἰκὼς] συνέβη
	15.		vſ. 28.	προσιὼν] παρ' ὧν
	18.		l. 23.	εἶχεν] ὡς ἔχων
291,	2.	489,	l. 2.	ἀπεῖχον] - - χον
	7.		l. 3.	οἷς οὐκ ἐξῆν] ϗ [ὡς omitti nequit G. O. R.
	9.		ibid.	νον] ἐξῆν
	28.	490,	l. 8.	κινηθεὶς] παρακιν.
292,	13.		l. 14.	μισθὸν] μόνος
	28.	491,	vſ. 13.	ὀνήθης] θεῖς
293,	21.	492,	vſ. 18.	ἀπαιτηθῶ] ἀπολύσω
	30.	493,	l. 25.	χωρεῖς] - - ρήσεις
	38.		vſ. 9.	δικάζεσθαι] - - - σασθαι
294,	7.		l. 27.	κληρονόμος] νομία
	10.		l. 29.	τῇ] καὶ τὴν
	11.		ibid.	κελβεια] κελβειαν
	14.		vſ. 22.	σαρκα] ια
	16.		vſ. ult.	πλαγιαστικὰς] πλαστικὰς [Vide noſtra Addenda G. O. R.
	20.	494,	l 31.	σπηχει] - - χον
295,	13.	495,	l. 38.	& cum Seio] partitoque meam hereditatem cum Seio parte dimidia.

EDIT. GOTH. 1587. Pag.	verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag.	verſ.	
296,	14.	497,	vſ. 3.	τοτι] τυτίςιν
	17.		vſ. 5.	‸ινκγει] ‸vtilios
	38.		vſ. 26.	ὑσίας] κληρονομίας
	25.		l. 49.	κὴ ὁ ‸] ὁ μὲ
297,	3.		vſ. pen.	τασης] τασιν
	7.	498,	l. 54.	παρατεῖται] - - τάσηται
298,	15.	499,	l. 59.	ρεπυδιατιονι] MS. ρεπετιτιόνι
	34.	500,	vſ. 15.	δόγμα] ꝗ
297,	5.		l. 63.	μερ☉] τὸ μερ☉
300,	7.	502,	l. 69.	πασης] τῆς πασης
	12.		l. 70.	μετέρχονται] μεταφέρονται
301,	32.	504,	l. 83.	Τερβυν. ‸] ἐνδοξότατ☉
302,	2.		l. 85.	μαρτυραι] ꝗ
	3.		ibid.	‸ η παντιλῶς] ‸μάρτυρες
	7.		l. 87.	‸φαινομθ☉] ἀπίςως
305,	2.	507,	l. 13	κιρδαίνει] ἐκέρδανεν
306,	11.	509,	vſ. 10.	ει διαθηκη &c.] διαθέσεως γνώμης διατιθεμβρε κτλ.
	15.		l. 2.	περιερον επι τῶν] περὶ τῶν
	31.	510,	vſ. 12.	‸κατελ.] περίξη
307,	23.	512,	l. 14.	σβίτασις, τοιωμον] - - - σιμον, ἴσομον
	32.		vſ. 19.	περιγεγραμμβρον] περιγεγραμμβρενς [leg. περιγρ. G. O. R.]
308,	4.	513,	l. 19.	non poſſum] Codicillis hereditas neque dari, neque adimi poteſt.
	7.		l. 13.	κωδικιλλοι] - - - λλυς
	20.		l. 22.	προθεῖναι] προστιθέναι
	32.	514,	l. 24	δυνάμεθα] συγχωρέμεθα
			l. 26.	ἐπληρώθη σὺν Θεῷ ὁ β. Ινςιτυτιων Θεοφίλυ ἀντικένσωρ☉.

LIB. III.

		515,	l. 1.	Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς Γ Ινςιτυτιον☉.
Pa.1.vſ.27.			vſ. 9.	ἤ] ꝗ
	28.		l. 2.	ἐις] ἐφ'
	32.		vſ. 13.	κὴ ‸ φιδεικ.] ‸περὶ
2,	22.	517,	vſ. 7.	‸οἱ εν] ‸οιον οἱ εν
3,	2.	518,	vſ. 5.	εκωλυετο] κεκ.
	7.		vſ. 9.	μονον ‸] ‸τὰς
	10.		vſ. 12.	‸οἱ κὴ] ‸δεῖ γὰρ τύτυς τιμᾶσθαι τὰς περὶ τῶν πρωκάων τεχθέντας.
	15.		l. 16.	‸οἱ] ‸συμβολαίων
4,	25.	520,	vſ. 9.	μεμηνως] μαινόμβρ☉
	28.		l. 21.	ξένον] ꝗ
5,	32.	522,	l. 29.	αποκλειει] - - - κιεῖ
	34.		l. 30.	ωςι] ꝗ
	39.		vſ. 10.	καταλειπων] - - - λώπων
6,	17.		l. 33.	ὥσπερ ‸] ‸ἐκείνω
			ibid.	ἐδίδοται] - - δοτο
7,	20.	524,	l. 36.	γίνεται] γινέσεται
	23.		l. 37.	τοιῦτ☉ ‸] ἔγγον☉
	33.		vſ. 21.	θαι ‸] ‸μεν
8,	38.	525,	l. 43.	θέσιν] adrogatiena

EDIT. GOTH. 1587. Pag.	verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag.	verſ.	
9,	17.	526,	l. 44.	νενομιςαι] ἐνομίσθη
	30.		vſ. 28.	ἐξωθῆναι] ἐξωθηθῆναι
11,	33.	529,	l. 61	ἔχων] ἔχω ἐγώ.
12,	11.	530,	vſ. 16.	‸ατινα] ‸τίνα
	22.		65.	πάντα‸] μόνα
	23		ibid.	τουτον εχειν] ὃ
			vſ. pen.	‸της αυτου] ‸αυτου τῆς αὐτοῦ
	32.		l. 67.	τὸ πρωτόγερον δίκαιον] τὸν πρωτογεν
13,	8.	531,	l. 70.	ἀπὸ‸] ‸τα [Leg pag. 13. vſ. 8. G. O. R.]
			ibid.	πρὸς‸] ‸τὴν
	22.	532,	vſ. 1	προλαβούσης] προλεχθείσης
	37.		l. 71.	‸εις] ‸καὶ εἰς
14,	5.		vſ. 19.	τινα] που
	9.		vſ. 23	διαδοχης] - - - θεσεως
	14.		l. 72	πλεῖον] πλέον
	23.	533,	l. 74.	μη‸] αὐτῶν
15,	41.	535,	vſ. 1.	εἶναι] ἐντεθῆναι
16,	8.		l. 83.	πλαγίων‸] παραγινομένους
	17.		l. 87.	αἱ] οἱ
	18.		ibid.	ἔγγονοι] υἱῶν ἔγγονοι
	26.		vſ. pen.	τετραουγκιων] τριούγκιον
	29.	536,	vſ. 2.	διαφόρου] - - - ρους
	37.		vſ. 8.	ἀπὸ‸] υἱοῦ
17,	1.	537,	l. 91.	ενα‸] ὁ καὶ δύο
			vſ. 2.	ετερου γ] δευτέρου γ
	8.		vſ. 10.	τοτε‸] ‸τὸ
Tit.	3.			— νικη‸ διαδοχῆς] νίκης συγγενῶν διαφορῆς [vitioſe in 1. ed Goth. III. pro II. G. O. R.
18,	14.	538,	vſ. 27	‸καὶ ουκ] ‸δὲ
	15.		vſ. 28	ἐκθέμενοι‸] ἐν πλαγίω
	26.	539,	l. 5.	ἰδίω] ἰδιάζοντι
21,	29.	543,	l. 33.	τισι] τέτρασι
24,	15.	546,	l. 52.	μετεθηκεν] μετατίθησιν
25,	39.	549,	vſ. 2.	ἐνικῷ] μὴ ἀρσενικῷ
26,	8		vſ. 13.	‸πλην] ‸τοῦτο δὲ
	16.		vſ. 20.	αυτος] ὁ αὐτός
27,	20	551,	6, 7.	δωδεκαδελτου] πολιτικοῦ
	24.		10.	αδνατικα] κογν.
	39		l. 73	‸αδελφ.] ‸εἶεν
	40.		ibid.	θεῖος‸] ‸πρὸς πατρὸς
30,	16.	554,	vſ. 23.	κλῆρον] - - - ρονόμον
	26	555,	l. 13.	εἰ ἦν] ἂν εἴη ὤν
	28.		vſ. 6	ἀποκλείετο] μόνη ἀποκλείεται
	41.		vſ. 19.	συμβῇ] συνέβη
32,	20.	557,	l. 27.	ογονων] ἢ καὶ ἀδελφοὶ, ὁ γοῦν ἀναμὶξ
	21.		l. 28.	κογνατικα‸] ‸ἢ ἀδγνατικά.
			vſ. 13.	ἢ‸] ‸καὶ
	28.		vſ. 19.	ἀδελφοὶ‸] ‸ὅσοι δήποτε εἰσὶν
	41.		l. 32.	χρόνω] ὁ καὶ χρόνον αὐτὸς
33,	7.	558,	vſ. 5.	λειπουσαν] λειπούσης
	9.		l. 34.	‸εις] ‸ἡ μήτηρ

EDIT. GOTH 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
35. Tit. 5.	561, vſ. 5.	περὶ συγγενῶν τὸ [leg. τῶν G. O. R.] κατὰ θηλυγονίαν
36, 2.	562, l. 4	τεχθέντες‸] ‸παῖδες
39.	563, l. 11.	γνατων] - - τικὴν
39, 1.	566, vſ. 7.	ἄρχεται] ἀριθμοῦται
40, 18.	568, vſ. 2.	πατρὸς] μητρὸς
22.	vſ. 5.	δύο‸] ‸ἀδελφῶν. [optime. G. O. R.
41, 3.	569, l. 19.	μὲν‸] ‸λέγονται
17.	vſ. 15.	πατρὸς] μητρὸς
19.	vſ. 17.	μητρὸς] πατρὸς
42, 27.	572, l. 24.	ὁμοθέντες] ἰδιόπιστοι
29.	vſ. 14.	χοις] ἔχοι
43, (2)	l. 27.	ἀναδέξωνται] - - - χονται
44, 37.	575, l. 40.	βλαπτ‸] καταβλ.
38.	l. 41.	παντων‸] ‸προτιμᾶσθαι
45, 1.	ibid.	τῶν] ἢ
	ibid.	η‸ καὶ] ‸τετάρτη, η καὶ τῦ επιχ.
2.	ibid.	προτιμᾶται] ȣ
46, 18.	577, l. 12.	ἄλλου‸] ‸ἀπελευθέρῳ
19.	ibid.	ποιεῖν] καταλείπειν
25.	l. 13.	‸ν] ‸τοῦτο
38.	l. 15.	εἰ δὲ‸] ‸ἢ ἄλλον, ἢ ἡμῖν
	vſ. 25.	κατέλιπε] κατέλειπεν
47, (32)	578, not. *l.*	‸καὶ] ‸ἢ contra τοὺς σκευς
48, 10.	579, vſ. 18.	συμβῇ] συνέβη
49, (4)	580, l. 30.	‸εἰ μὲν] ‸ὁ ἀπελεύθερος
6.	l. 31.	ἢ‸ του] ἀπὸ
36.	581, l. 38.	εἰς‸] μίαν
41.	l. 40.	‸καλαβ.] ‸αὐτοὺς
50, 21.	582, l. 44.	ἢ‸ πα] δύο
51, 37.	584, vſ. 20.	λαργιτιανῶν] λαργιτιανῶν. & ita ſemper.
52, 15.	585, l. 57.	τερβιανοῦ‸] τοῦ βασιλέως
38.	l. 2.	προσκυρώσεως] adſignaτζιος
53, 11.	586, l. 4.	ὅσοι] οἵτινες
12.	l. 5.	μιᾶς] μηδεμιᾶς
38.	587, l. 10.	Σιλλίου] Κουΐλλιου
	ibid.	Ουηρίου] Ἀβηρίου
54. Tit. 10.	588.	Περὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν κληρονομίας
28.	vſ. 9	τυτης‸] ἤγουν οἱ ἀγνάται
30.	l. 2	‸το πολι] ‸ἔστι δὲ ἐναντιότης
55, 2.	589, vſ. 4.	μοι‸] γίνεται
	l. 6.	‸ὅσον] ‸προσουμενος
9.	l. 9.	ἡμετέρου] θειοτάτου ἡμῶν
56, 39.	591, l. 24.	‸η κοιτη] προστη
41.	l. 25.	καὶ‸] ‸ἢ [forte ſine ſignis‸ legend. ἢ pro καὶ G. O. R.
57, 6.	592, vſ. 6.	‸λεγω] ‸σκοι
59, 10.	595, l. 38	μη] μήτε πατ. μήτε παιδ.
14.	l. 40	μὲν] σὺν [forte omiſſum ſignum‸ G. O. R.
26.	596, l. 42.	‸οὐδὲ] ‸τουτέστιν
32.	l. 44.	εἰρημένου] ἡμετέρου
60, 6.	vſ. 21.	εγδοτ‸] κοινὴν

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
60, 10.	596, l. 48.	συνθ.] συντιθ.
61, 11.	598, l. 55.	ἐφευρόντες] ἐφορμήσαντες
62, 4.	599, l. 60.	ἡμετέρων ‸] περὶ τοῦτο
6.	l. 61.	τῶν] τούτων
39.	600, l. 66.	εἰς] περὶ
64, 31.	603, l. 10.	διαμετοχὴν] διαδοχὴν
Tit. XII.		περὶ ταῖς ἐν ταῖς ἐλευθερίαις ἐξεταζομένοις αἰτίαις.
66, 4.	604, vſ. pen.	Ποπίλλιος] Ποπίλιος
30.	606, 7.	κληρονόμος ‸] ‸ οὕτως [An αὐτὸς? G. O. R.
67, 10.	24.	προϊόντος] προλαμβάνοντος [ſaltem προλ. G. O. R.
31.	607, l. 14.	τῃ ‸] τοιαύτῃ
68, 3.	l. 16.	ἢ καὶ] ου
4.		τὰ ‸] ‸ τότε [Voluit poſt ῥήματα ſequi τότε G. O. R.
24.	608, l. 19.	ἐλευθερίαν] χάριν τῆς ἐλευθερίας
25.	vſ. 12.	τῶν πραγμάτων] ου
69, 3.	vſ. 26.	αὐτῶν ταύτας] αὐταῖς ταῖς ἐλευθερίαις
10.	l. 23.	ἰδιώτης] - - - πω
16.	l. 25.	αὐτῆς] ταύτης
71, 2.	611, l. 10.	Venditorum] vendendarum.

[Reliquas variationes ipſi jam Operi inſeruimus. G. O. R.]

ADDENDA

ADDENDA ET CORRIGENDA
IN TOMO PRIMO.

Pag. XXXIII. verſum 35. *Cujacium &c.* repone poſt vſ. 38.

Pag. LIII. vſ. 17. principio repone 108. [quod in 208. typographi ſedulitas mutavit.]

Pag. 3. notæ *n.* adde:] ANON. HISP. in eumdem ſenſum adſcripſit: *utrumque tamen poteſt tolerari.*

Pag. 3. notæ *t.* vſ. 4. ad verba, *Hæc Curtius non vertit*, rogitabundus ſcripſi: An ergo deerant in prima Antverpienſi 1536?] Nunc poſt tranſmiſſum a Cl. Vryhovio primæ hujus edit. exemplar video, recte me conjeciſſe: ſicuti eadem quoque verba deſunt in Pictavienſi 1539. quam Vir Nobiliſſ. Ger. Meerman dono mihi miſit. Ceterum G. d'Arnaud vel Præſes ejus Abr. Wieling in diſputatione A°. 1734. ad procem. THi hæc habet: „ καθο και νομ@- „ αυτ@-. Interpres vertit *quaſi ipſe lex ſit.* „ Melius, quod ad ſententiam & ad Græ- „ ca verba attinet, *quandoquidem & ipſe* „ *lex eſt.* THus hoc addidit, Juſtiniano „ ſuo, cujus æqualis erat, ut luculenter „ ſatis demonſtrat Doctor meus Abr. „ Wielingius, aſſentari cupiens". Maneo tamen in priori ſententia; quin etiam miror, eam Georgio d'Arnaud, Græcitatis peritiſſimo, in mentem non veniſſe.

Ibid. vſ. 17. *poſt* REGNANTUR *adde*:] Unde communis lectio in l. 2. §. 13. *de O. J.* defendi poteſt: „ Quantum eſt enim, „ jus in civitate eſſe, niſi ſint, qui *jura* „ *regere* poſſint"? ubi Cujac. & Bynkerſh. ex MS. malunt *jura reddere*, ut §. 10.

Pag. 4. vſ. 9. legitur, οι ταις εμφερομεναις διαταξεσι τοις ειρημενοις συνταγμασιν] Poſt διαταξεσι videtur deeſſe και ANONYMO HISP. qui adeo locum non intellexit.

Pag. 5. vſ. 5. corrige Τριβωνιανε, & in nota *g.* vſ. 3. lege ὁ τῶν. ſed hujuſmodi allucinationes quid notare opus eſt?

Pag. 5. col. *b.* vſ. 7.] Bertrandum in Vitis JCtorum, pro Ρωμη και Βηρυτ legentem Ρωμης, Βηρυτ@· refellit Menagius c. 24. Amœnit. J. C. Fabrotumque defendens docet, eamdem eſſe urbem. Contra ſentire videtur Holſtenius in Notis ad Stephanum Byzant. ſed nihil hæc ad THum.

Pag. 6. vſ. 8. & 9.] τυτο μεν ταις ιουστινιανειοις τυτο δε και ταις ψυχαις, optime conjicit V. D. GAVELLIUS.

Ibid. lect. 17. deletis, quæ ſequuntur poſt voculam ως repone: *Vide Gloſſarium THinum.*

Pag. 8. v. 4. ιερωμα & vſ. 6. ως ως primo ediderat Viglius, quæ deinde correxit in ιερωμας & ως. Attamen prior lectio ferri poteſt.

Ibid. vſ. 13. των ως ειδεστατοις.] Vide omnino Gloſſarium THinum in v. ως.

Ibid. notæ *b.* ſubjice:] J. P. Balguerie in diſputatione A°. 1734. ſub Præſide Wielingio habita mecum facit: „ Addit THus „ των ειρημενων Διγεστων, quæ tamen, quamvis „ regiorum fide codicum ſubnixa, abun- „ dare videntur Fabroto. Curtius vero ad „ TH. h. l. [*Non is*, *ſed Hotomanus*] pro „ Διγ. mavult Ινστιτουτων. Sed recta proba „ vulgaris THi lectio eſt, quum Inſtitu- „ tiones nihil fere aliud quam introductio- „ nem in jus Digeſtorum contineant."

Ibid. col. *b.* inter vſ. 7. & 8. inſere.] Sic Cicero I. de Oratore c. 39. *Nonne in ea cauſa jus applicationis, obſcurum ſane & ignotum, patefactum in judicio atque illuſtratum eſt a patrono?*

Pag. 9. verſ. 5. Edidimus cum pleriſque, prout Viglius in Emendandis juſſit, ſed ipſe ſic dederat: ἡ δε αυτη γαληνοτης αναγνουσα ΤΑΥΤΑ, εκυρωσε ΤΕΩΣ οικειας και πληρεστατης αυταις ΔΙΑΤΑΞΕΣΙΝ ισχυν ΦΙΛΟΤΙΜΗΣΑΣΑ. Nunc ſecundis curis judico, dummodo pro dictione poſtrema cum ipſo legamus φιλοτιμησαμενη, omnia recte ſe habere, & ſic vertenda eſſe: *Serenitas autem ipſius hæc legens, decrevit* ante omnia *propriam & pleniſſimam* [una cum] *ipſis conſtitutionibus robur* [iis] *largiri.* Quæ Latino etiam textui melius congruunt: *& pleniſſimum noſtrarum conſtitutionum robur eis accommodavimus.* Necdum tamen ſatis hæc ſanata ſuſpicor.

Ibid. col. *a.* vſ. 16. deletis his, *Plura in Gloſſ. Th. v.* κοινω, ſubſtitue:] Immo vero, quum ipſe Conradi in iiſd. Parerg. pag. 122. obſervet, hos *Rer. Quot. libros* convenire ac reſpondere ipſius *Inſtit. Libris*, concluſerim inde, Gajum in his Theoriam Juris, ut hodie loquimur, tradidiſſe, in illis auream Praxin. Poſt hæc ſcripta in GALVANUM incidi, qui *in Uſufr.*

 cap.

cap. XVII. pag. 198—9. ſic diſſerit: „ In „ quibus libris (Aurcorum ſ. Rer. Quot. „ Gajus) egerat, ut exiſtimo, de his quæ „ verſantur in uſu quotidiano frequentio- „ rique fori agitatione. Sic enim accipio „ illum tit. *Rer. Quot.* adſtipulatorem ha- „ bens non ſolum THum, ſed & eum qui „ Paulo excitavit quæſtionem propoſitam „ in l. *legavi* 25. pr. D. *de Liber. leg.* ubi ea „ videtur appellare *Quotidiana*, quæ uſu „ quotidiano frequentique contingunt, ac „ propterea quotidie agitantur in foro; ad „ eorum ſcil. diſſimilitudinem, quæ ſpe- „ ctant ad Juris Theoriam, nam iſta ver- „ ſantur etiam circa res non quotidianas, „ ſed infrequentes & raras ".

Pag. 14. vſ. 13. καλύφω dedit typographi noſtri culpa pro Theophilino ἀποκαλύφω.

Pag. 15. notæ meæ *t.* ſubjice:] Appoſitiſſimus eſt Ciceronis locus L. III. de Legib. c. 4. in fin. ubi Magiſtratibus inter alias leges ita præſcribit: *Donum ne capiunto nec danto, neve petenda, neve gerenda, neve geſta poteſtate. Quod quis earum rerum migraſſit, noxiæ pœna par eſto.* In quas leges cap. ult. ſic commentatur: *Sequuntur de captis pecuniis & de ambitu leges. Quæ cum magis judiciis quam verbis ſanciendæ ſint, adjungitur:* NOXIÆ POENA PAR ESTO, *ut in ſuo vitio quiſque plectatur:* VIS CAPITE, AVARITIA MULTA, *honoris cupiditas ignominia ſanciatur.* Putaveram hæc amplius deducere, ſed nunc uno Camerarii JCti Nobiliſſimi loco contentus, Lectorem ablego ad notulam meam pag. 1079. Mylio ſubjectam. Is igitur *Horarum ſubciſiv.* Cent. I. cap. 99. hæc ſcribit: „ Ariſtoteles L. V. „ c. 5. [immo 8.] *Ethic.* allegat Pythago- „ ræorum ſententiam, qua definitur ſim- „ pliciter JUS, id quod viciſſim defertur, „ & [*legend.* ex] reciprocata affectione „ ſeu pœna. Idque jus volunt Rhadaman- „ ti perhiberi: *Quod fecit, ferat, hæc fuerit directio juris.* Unde talionis pœna o- „ riginem ſuam traxit. [Hinc Moſaicis „ & Romanis legibus in exemplum prola- „ tis, ſubdit:] Quid autem Chriſtus, uni- „ cus ſervator noſter, de hac lege doceat, „ apud Matth. videre licet. Alibi quoque „ expreſſe dicit: *Qua menſura metimini,* „ *eadem remetientur alii vobis.* Et in libro „ Sapientiæ legimus: *Quod per quæ quis peccat, per eadem etiam puniatur.* Et Haba- „ cuc Propheta exclamat: *Quia tu ſpoliaſti* „ *gentes multas, reliqui te quoque ſpoliabunt.* „ Nam lege DEI, lege naturæ, & lege o- „ mnium gentium, receptum eſt pro æ- „ quiſſimo, ut quiſque expectet ſibi irro- „ gandum, quod alteri privata cupiditate „ intulerit. Ideo dicit DEUS, Geneſ. 9. „ *qui effundit ſanguinem, hujus ſanguis effundetur.* Et Apocal. 13. *ſi quis in captivitatem duxerit, in captivitatem abit; ſi quis* „ *gladio occiderit, oportet eum gladio occidi*". Hæc inde ſufficiunt: reliqua apud Camerarium, cui volupe eſt, legat.

Pag. 17. vſ. 6. corrige τοῦτο, & vſ. 10. τοιοῦτον τι νομ.

Ibid. ante not. *d.*] Non fugit Petiti diligentiam, licet THi locum non adducat, frumentarios a vectigalibus fuiſſe immunes, qui ut Athenas importarent, inquit [pag. edit. noviſſ. 514.] immunes erant belli καὶ τῶν εἰσφορῶν, ut adnotat Euphronius, [*immo ex Euphronio*] Græcus Ariſtophanis interpres, ad vſ. Pluti 905.

ΔΙ. Ἀλλ' ἔμπορος; ΣΥ. ναὶ σκήπτομαι γ' ὅταν τύχω. &c.

Ex litteris JO. *van* NISPEN.

Pag. 19. vſ. ult. ἀπὸ Κουίρεως] Videtur potius Romanos a *Curibus* Quirites dictos eſſe: nam a *Quirino* Quirinales dicendi eſſent. ANON. *Niſp.*

Immo vero Quirini: ſed THo ſatis gloriæ, Imperatorem ſuum ſequi.

Ibid. col. *b.* vſ. 9. adſcribe:] Fabroto adſentitur Gundlingianorum auctor Part. XXXIX. Art. 2. quem *Draco* inſcripſit, ubi & Meurſium in Solone c. 13. ait ſubſtituiſſe Lycurgum. In qua etiam ſententia eſt Senator JCtiſſimus Jo. van Niſpen, qui ſic in litteris ad me: „ Non dubito, „ quin Petri Nannii emendatio ſit vera, „ admiſſo Lycurgo. Nulla mihi videtur „ ratio THo ſtetiſſe, cum Athenienſium „ Draconem & Solonem nominavit, cur „ Lacedæmoniorum nomothetæ Lycurgi „ nomen præteriverit. Nec facit Æliani „ locus ad fulciendam doctiſſimi Vonckii „ opinionem, qua Nannii Lycurgum, „ quem etiam THi fuiſſe puto, in exilium „ mittere conatur". Aſt ego non video, cur lectionem Fabrotianam repudiemus, non modo quum facti rationem hic reddat, ſed & Juſtinianus Solonis quidem & Draconis, non tamen Lycurgi meminerit. G. O. R.

Pag. 20. lect. 25.] Hanc emendationem repudio in Gloſſ. THino v. Καλιν.

Pag.

Pag. 21. vſ. 17. lege:] καλειται, 'Ex ωδὲ Ρωμαιοις ειναι ...

Pag. 23. col. *a*. vſ. 8. adde:] Sic ſeq. cap. occurrit τη δε TOI *plebis* ονομασια, & ſupra cap. 31. TO *lex*, & alibi το *actus*, &c. Cl. Vryhovius in Obſerv. J. C. pag. 25. πληθους reponit.

Pag. 24. col. *a*. vſ. 10. adjunge:] Interim pro Juſtiniano faciunt & Pompon. l. 2. §. 9. & 12. *de Orig. Jur.* ad quem videatur Commentatorum turba: & ſolemnis hæc antiquarum legum formula, ITA. VTEI. LEGIBVS. PL. VE. SC. OPORTET. OPORTEBIT. EVM. H. L. N. R. (*ita uti legibus, plebiſve ſcitis, Senatusconſultis, oportet oportebit, eorum hac lege nihil rogatur.*

Pag. 24. notæ meæ *t*. ſubde:] Immo ipſa *Plebis* definitio apud Juſtinianum eam non a patriciis tantum, ſed & a ſenatoribus diſtinguit. Quin & Decuriones plebejorum numero eximuntur iiſq. opponuntur l. 2. §. 2. 3. 4. & l. 7. §. 2. D. *de Decurionib.*

Pag. 25. notæ meæ *b*. addatur:] Admodum lætor, Rupertum ad Enchirid. Pomponii L. 1. cap. 9. adv. Muretum & L. Ampelium eadem omnia fuſius probare, quæ ego hic adv. Doujatium diſputo, licet ille THi non meminerit.

Pag. 26. lect. 44. omiſi monere, in Fabr. 2. legi των δικων, και εχ.

Ibid. col. *a*. vſ. 12. adjice:] In eamdem mecum ſententiam diſputat V. Cl. TREKELL *de Teſtam. fact.* pag. 30. in nota.

Pag. 27. col. *a*. vſ. 2. pro *Excurſu* VI. repone *Gloſſ. THino* v. Αντικηνσωρ ſub fin.

Pag. 29. notæ *t*. ſubde:] Decretum eſſe, ait THus, ſententiam principis inter litigantes cognoſcentis; quod quidem verum eſt, ſed & decretum eſt, cum princeps ad conſultationem relationemve Magiſtratuum reſcriberet, ut oſtendimus II. Obſerv. 2. [immo 7.]

MERILL. *ad Inſtit.*

Hoc vero nodum eſt in ſcirpo quærere, quum noſtro Anteceſſori ὡς εν εισαγωγη ſatis fuerit auditores aliquo exemplo docere, quid proprie eſſet Decretum principis: cujus rei plenior diſcuſſio ad interpretationem ſ. Digeſtorum ſ. Codicis pertinet.

G. O. R.

Pag. 30. in verſione vſ. 12. pro *reprimere*, malo *præcavere, anteverte re*

Ibid. not. *d*. verſ. 3. 4. & 5. ſic reforma: ſed licet N. character του κειμενου, præſertim inverſe ſcriptum ν facile in η mutari potuerit, hoc tamen ſenus nimis grave hic videtur. Quare malim κ. &c.

Pag. 31. notæ Fabr. *k*. adde:] THum tuetur G. Noodtius Orat. de L. Regia, & I. Obſerv. 3.

MYLIUS *in ſchedis poſt.*

Pag. 33. vſ. 13. pro την legatur τῶν. Sed hoc fere eſt, lectori diffidere. Et in verſione vſ. 17. *inſtruere* mutetur in *inſtructam eſſe.*

Pag. 34. lectionem *9. ſic emenda:] αυτη habent omnes. „ *legend.* αυτη". J. F. R.

Ibid. col. *a*. vſ. 8. repone:] quod tale eſt: „ *Anagramma.* CAROLUS ANNIBAL „ FABROTUS JURIS ANTECESSOR. *Nota clarus, libros in uſu æternos fabricas.* Thomas Billonius J. C.

Pag. 37. vſ. 13. diſtinctim lege, Ε. τυχειν. In notis autem col. *b*. vſ. 2. excidit verbum *ſcribit.*

Pag. 37. not. *q*.] Locum Plutarchi indicavit nobis Gavellii diligentia, qui exſtat in Mario p. m. 408. A. Μετα δε την δημαρχιαν, αγορανομιαν την μειζονα παρηγγειλε. Δυο γαρ εισι ταξεις αγορανομων· ἡ μεν απο των διφρων των αγκυλοποδων, εφ' ὧν καθεζομενοι χρηματιζουσιν, εχουσα τ' ονομα της αρχης· την δ' ὑποδεεστεραν, δημοτικην καλουσιν. Suam ergo notulam paullo ſuperius adſcribere debuiſſet Fabrotus.

Pag. 43. verſ. 17. Pro ευτιλης Gavellius recte conjicit ατιλης. Vid. α & ευ in Gloſſario THino.

Pag. 45. notæ *a*. adſcribe:] Eadem varietas occurrit in Fabrotiana Baſilicorum editione, Tom. VI. pag. 144. ubi ſub littera *B*. legimus, μαγκιπια δε λεγονται, καθο τη χειρι λαμβανονται ὑπο των πολεμιων· ſed ſub *D*. κατα δε τον *juris gentium* [νομον] γινονται δουλοι, οι απο των πολεμιων αιχμαλωτοι λαμβανομενοι.

Ibid. in nota *t*. lege *Pacbomi.*

Pag. 47. col. *b*. vſ. 11. lege:] Sed nec illi, nec THus, Juſtinianum aſſequuntur. Et notæ Fabrotianæ hanc ſubjice:] „Verba Juſtiniani *quoniam is vulgo conceptus eſt*, THus (non ut adderet rationem, ob quam is liber habendus ſit, ſed ut explanaret, quid ſit *incerto patre naſci*:) ſic reddit: *i. e. ex meretricio concubitu.* Vapulat igitur Fabrotto, diciturque illi ſenſum Juſtiniani non aſſecutus. Sed ipſe, fateor, Fabrottum non aſſequor, arbitrorque THum rectius, quæ ſit mens Juſt. percepiſſe, quam

ego

ego Fabrotti. Sed quæ jam circa Latina verba exercent interpretes dubia, græcam confirmant lectionem. Nec enim defuere, qui illa Latina mutare, atque alii alia ſubſtituere maluerunt, quam *quoniam vulgo conc.* legere. Omnium arbitror optime, ſi juvet lectionem codicum auctoritas, Hottomannus: *naſcitur, qui vulgo.*

MYLIUS *in ſchedis poſt.*

Non hoc voluit Hotomanus, ſed ſic: *incerto patre natus, i. e. qui vulgo conc. eſt*, plane ut THus.

Pag. 49. vſ. 8. legito ἐλευθέρων, & vſ. 19. ſcito αὐτοῦ legi in Fabr. 2.

Pag. 53. col. *a*. vſ. 12. pro *Mocbus* leg. *Moſcbus*.

Pag. 57. vſ. 13. THus procul dubio dictaverat πᾶσαι.

Pag. 62. lect. 63. dubiam ſic intellige:] Sic Lovan. ſed Lugd. Goth. & aliæ διαφέρειν.

Ibid. notæ *q.* poſt HEINECC. adnecte:] A. D. TREKELL *Select. Antiq.* P. I. pag. 74. „ Ex quo apparet, inquit, erraſſe veterem illum JCtum, cujus fragmentum „ Gr. & Lat. edidit V. Cl. MATTH. RÖVER, quando §. 16. pag. 30. (§. 14. pag. „ 806. ſq. edit. Schult. *in Juriſpr. Antej.* „ ubi verba mutila exſtant) ita ſcribit: „ Οὗτος δὲ ὁ [ὃς reponend. G. O. R.] ἐλευθερωθεὶς εἰς φίλους, ἥττων κ' ἐτῶν ὤν, Λατῖνος γίνεται· „ καὶ μόνον αὐτῷ τοῦτο παρέχεται ἐλευθερία, ἵνα μετὰ ταῦτα πάλιν δυνηθῇ ἐκ προσαγωγῆς ἢ διαθήκης ἐλευθερωθῆναι, καὶ πολίτης Ῥωμαῖος γίνεσθαι. Licet „ enim jam locus nunc, ut eſt a Cl. Rövero ſuppletus, plenus & perſpicuus „ ſit, (ut dicit Röver in notis) continet „ tamen errorem manifeſtiſſimum, id quod „ doctiſſimum editorem non animadvertiſſe miror. Nam minor 30. annorum „ inter amicos manumiſſus non ſiebat Latinus, ſed manebat ſervus, (ut recte „ Schult. notavit ad Ulp. pag. 575.) adeoque nec iteratio quidem proprie in eo „ locum habebat", *&c.* Idem Trekellius in præfat. har. Antiq. „ Ad §. 48. h. c. „ velim addat Lector, THum errare, „ dum putat ſervos minores 30. annorum, quomodocunque manumiſſos, Latinos ſemper factos fuiſſe, qui error ex „ iſtis, quæ ibi dicta ſunt, facile poteſt „ refelli". Atqui bona cum venia Viri Cl. moneo, boni antiquitatum interpretis & veri Critici eſſe, potius de conciliandis optimi nominis auctoribus, (quibus THum hodie eruditiſſimus quiſque adnumerat) ſi diſcrepare inter ſe videntur, quam de iis committendis & alterutris vituperandis cogitare. Jam vero & THo & Fragmento Röveriano ipſe adſentitur Ulpianus non modo T. 3. §. 3. (ubi ſic: *Liberis jus Quiritium conſequitur Latinus, qui minor 30. annorum manumiſſionis tempore fuit*) ſed & §. 4. ſi recte diſtinguatur, ut vel ipſe obſervaverat Trekellius, h. m. *Iteratione fit civis R. qui poſt Latinitatem quam acceperat, major 30. annorum iterum juſte manumiſſus eſt* &c. Quo pacto nota Schultingii p. 575. prorſus concidit. At enim hic, dices, aut probat hoc ex Tit. I. §. 12. aut Ulpianus ſibi contraria ſcripſiſſe dicendus eſt? Neutrum: Ulpianus ſibi conſtat, dummodo recte intelligatur. Dicta §. 12. de ſola L. Ælia Sentia differit, quæ Latinos prorſus ignoravit, quos ſcimus quindecim annis poſt per L. Juniam Norbanam introductos fuiſſe: idque quum Schultingius in nota 52. optime explicet, miror, qui idem hoc confundere potuerit cum §. 4. Tit. 3. ubi de recentiori jure agitur. Videntur & Schult. & Trek. in errorem inducti eſſe poſtremis §. 12. verbis: *atque ſi domini voluntate in libertate eſſet, ideoque Latinus fit.* Quare mihi liceat totam h. §. παραφραστικῶς interpretari: *Eadem Lege* Ælia Sentia ſub Auguſto A. U. C. 757. *lata cautum eſt, ut minor 30. annorum ſervus vindicta manumiſſus, civis R. non fiat, niſi apud conſilium cauſa probata fuerit: ideo ſine conſilio* ex gr. inter amicos *manumiſſum ſervum manere putat* vel judicat. [Ita quidem L. Ælia: ſed Junia Norbana, A. U. 772. ſub Tiberio ſancita, hunc Latinum pronuntiat, teſtibus ipſo Ulpiano, THo & Fragmento illo, ll. cc.] *Teſtamento vero manumiſſum* ſervum 30. annis minorem, *perinde haberi jubet* L. Ælia, *atque ſi domini voluntate in libertate eſſet*, i. e. (ut idem Fragm. §. 6. docet) manebat ſervus, & manumiſſor audebat eum iterum per vim in ſervitutem ducere: ſed interveniebat Prætor & non permittebat manumiſſum ſervire; omnia tamen adquirebat manumiſſori: aſt hodie ex L. Junia *Latinus fit*, & propriam habet libertatem, quod pluribus idem Fr. §. 8. & Ulp. T. I. §. 10. declarant.

G. O. R.

Pag. 62. vſ. 17. ad verba περὶ δεσποτείας adde

adde hanc notam *r.*] Hinc apud Juſtin. *dominii*, ut referatur ad jus bonitarium & Quiritarium, non *domini*, ut referatur ad *ætatem domini*, legendum eſſe, Auguſtinus, Connanus, Grotius, Vinnius, recte cenſent, fruſtra obnitente Ottone, quum §. 7. ſeq. tit. non tollat diſcrimen ætatis, ſed triennio tantum deminuat. Facit etiam Cujacius cum THo, quamvis *domini* retineat: ſed manifeſtum eſt ex Imperatoris ſtilo, eum *dominii* ſcripſiſſe, quum ſingulis genitivis diverſum vocabulum, unde pendent, addiderit; dicit enim, *ætatem manumiſſi*, *dominium manumiſſoris*, *modum manumiſſionis*.

Pag. 63. vſ. 3. lege ΤΙΤΛΟΣ Ϛ ſive ϛ.

Pag. 65. vſ. 13. Pro αὐτοῖ Lugdun. & Fabr. 2. habent αὐτῷ.

Pag. 71. col. *b.* vſ. ult. adde:] ſed talia noſtrum ex antiquo JCto Stoico hauſiſſe, mihi credibile ſit.

Pag. 74. notula *e.* adſcribatur voci ἀμφοτέροις in verſu ultimo.

Pag. 76. notam *g.* ſequentibus auge:] Legis Sentiæ rationem eam fuiſſe dicit Juſt. quod *inæſtimabilis* quædam res eſt libertas, h. e. ut vulgo interpretantur, tanti pretii, ut vix digne æſtimari queat. At hoc cuique videtur fuiſſe promptiſſimum, & juſtum ejus conſtituere pretium, quod ad eum quidem attinet, qui manumittit: tanti enim æſtimare eam oportet, quanti eſt ſervus, aut etiam minoris, quia jus patronatus retinetur a manumittente. In quo Juſt. certam legem dedit, qua ratio æſtimandorum ſervorum iniri poſſet. ea autem eſt in cap. ult. *Communia de legatis.* .... Ex quibus planum eſt, facile eſſe ut cujuſque rei, ſic & libertatis æſtimationem habere. Quo magis miror THum, cum h. l. interpretatur, quod Juſt. *inæſtimabile* dixit, ἀδιατίμητον vertiſſe, i. e. *inæſtimabile pretio*: niſi eum putemus huic verbo tantam vim voluiſſe tribuere, quantam & verbum ipſum Latinum habet. *Æſtimare* enim quandoque pro *exiſtimare* ponitur.... ea ratione libertas dicitur inæſtimabilis, quia magna quædam res eſt, & difficilis ad judicandum, quis libertate dignus ſit: nec enim omnes, & reip. intereſt, nullos niſi probos & vitæ honeſtæ cooptari in numerum civium. ETC.

CONNAN. II. *Comment. J. C. cap.* 5. §. 3.

Apud Romanos poterat quis ſe ipſum vendere ad participandum pretium: hoc nemo non novit. Et tamen etiam verum eſt, quod libertas ſit inæſtimabilis. . . . . Libertas vel expenditur ratione ejus, qui ea præditus eſt; vel ratione utilitatis, quam poteſt quis percipere ex ea, ſi ille, qui liber eſt, fiat ſervus. Prima ratione libertas inæſtimabilis eſt: ſi enim vitam excipias, nihil eſt libertate præſtantius. Secunda ratione libertas æſtimabilis eſt: fit enim ſolutione pretii adæquatio quædam inter nummos ſolutos, & emolumentum, quod percipit emptor ex miniſterio ejus, qui ſe ipſum vendidit.

PAG. GAUDENT. II. *Jurid. Expoſit.* 40.

THus procul dubio Juſtinianum rectius & intellexit & expreſſit, quam Connanus. Licet autem veriſſimum ſit, libertatem nullo pretio aut æſtimari aut lui poſſe, quum pari cum vita gradu ambulet, quod toties ab JCtis inculcatur, (vid. not. THinas pag. 51, *k.* 76, *g.* 424, *d.* & Charondam cum Schult. ad Ulpiani tit. II. §. 11.) tamen Vinnio facile adſentior, hanc non eſſe adæquatam Legis Aeliæ rationem, ſed eam quod ſervi dominis minoribus facile blandis verbis aut aliis artibus perſuadere poſſunt, ut ſe manumittant. G. O. R.

Pag. 77. inter not. *o.* & *p.*] γρ. ΦΟΥΡΙΟΥ. Nam & Fuſia & Furia ſeparantur a Caninia. Plauti Quærol. ad legem Portiam Caniniam Furiam. PITH. *in Varr.*

Sive Plauti, ſive alius cujuſcumque hæc eſt fabula, (de qua vid. Fabricii Bibl. Lat. §. x.) nihil probat hic locus, quum complures fuerint leges ſeu Furiæ ſeu Fuſiæ. Præterea non video, quo hinc argumento concludi debeat, Φυσίου potius quam Φυρίου ſcribendum eſſe. G. O. R.

Pag. 77. notæ *p.* ſubjunge.] *Hujus mihi Diſſertationis copiam tandem fecit Viri Excell.* Jo. DAN. RITTERI *humanitas, qui in litteris A.* 1749. *menſe Januar. Witteberga Saxon. ad me datis ſic diſſerit*: Ephraimi Gerhardi diſſertationem de L. Furia Caninia libenter ad te miſiſſem typis expreſſam, at enim vero ea adeo rara eſt; ut nullibi inveſtigare potuerim. Ne vero tibi deeſſem, deſcribendam dedi tironi, ut inſpectis hujus viri rationibus, accuratius judicare poſſes, quid præſtiterit. Ea vero, quæ tu Vir Præſtantiſſime profers in medium de de L. Fuſia, pulcherrime ſunt excogitata, mi-

mihique vehementer placent. Sed quoniam ita jubes, venia tua, ad animadverſionem, quam mecum communicaſti, quædam adjiciam. Probo rationem primam, præſertim, cum legis ætas incerta ſit; ad alteram vero quod attinet, tu vide, an verba illa, *quod & invidioſius erat ſupremorum judiciorum libertatem reſtringere*, locum hic obtinere queant. Mihi perſuaſum eſt, Auguſtum tum extra invidiam fuiſſe poſitum. Ita enim concludo: Qui jam A. V. C. 724. exercuit principem; in cujus acta Senatus A. 730. juravit; qui Senatum A. 736. ex ſua ſententia mutavit; qui A. 748. multitudinem eorum, qui frumentum ex publico accipiebant, ad hominum CC. millia redegit; is profecto ſummam exercuit in urbe potentiam, cauſſamque non habuit, cur timeret invidiam, ſanciendo legem Furiam, præſertim, cum Dionyſius auctor ſit L. IV. honeſtos proboſque cives Romanos, impuros pileos cum ſtomacho adſpectaſſe, reſpuiſſeque teſtatorum conſuetudinem, indignum facinus clamitantes, populum rerum dominum talibus contaminari civibus. Secundum ea igitur, quæ propoſuit Dionyſius, qui ante hanc legem latam concinnavit hiſtoriam, non potuit non Auguſtus hac l. Furia lata magnam apud optimos quoſque inire gratiam, ſive ea ante, ſive poſt l. Ael. Sent. rogata ſit. Sed quæ hic moneo, pace tua, Vir Human. reſpiciunt tantum ad ea animadverſionis tuæ verba, quæ ſuperius adſcripſi; reliqua enim magni ſunt ponderis, efficiuntque, ut pedibus quaſi in tuam eam ſententiam. Ad tertiam rationem addo, cauſſam forſan legis eſſe potuiſſe annonæ penuriam, & ingentem plane famem, quæ urbem fere A. 759. & 760. oppreſſit, ita quidem, ut gladiatores & mancipia venalia ultra octoginta M. paſſuum eſſent ab urbe rejicienda, multoſque ex famulis cum alii, tum Auguſtus ipſe, ablegarent. Hæc Dio L. 55. Tum vero Auguſtus non modo CC. millibus hominum frumentum dividere, verum omnes pene egenos cives, & præſertim libertos, quos non, ut ſervos, ablegare potuit, alere coactus fuit. Reſpiciens igitur ſummam hanc calamitatem, timensque maximopere, ne forte manumiſſi, & inter eos ſentinæ reip. tumultum excitarent, ſequenti A. 761. quo *M. Furius Camillus* conſul prodiit, ſtultiſſimis teſtatoribus, qui manumiſſione majorem poterant Cæſari creare moleſtiam, obicem ponere voluit. Porro optime judicas, V. Cl. de conſulatu M. Furii Camilli: eſt enim hoc veriſſimum, ipſum, ſi geſſiſſet antea conſulatum ſuffectum, hoc anno in Faſtis Conſulem iterum dicendum fuiſſe. Sed habes jam legem Furiam: quid fiet Caniniæ? Poſſemus fingere legem *Furiam Camillam*, ſi modo Codices addicerent. Nec enim infrequens eſt, quod noſti, ut leges ab uno conſule nomen habeant. Enimvero eadem eſt tibi quoque poteſtas, addendi ſuffectum quendam conſulem Caninium, cum tantopere ſeſe hactenus omnibus probaverit Gerhardi opinio, qui *M. Furium* finxit. Hæc RITTERUS.

Quibus jamnunc ſubjungo *Excerpta Diſſertationis Hiſtorico-Politicæ de L. Furia Can. a Juſtin. ſublata, quam in alma Saxonum ducali Academia, præſide* EPHR. GERHARDO, 15. *Octobr.* 1707. *publico Eruditorum examini ſubmiſit J. Chr. Schutz.*

§. VI. Non eſt autem, quod quis certitudines Mathematicas in re maxime intricata expectet, ubi in diverſum euntibus tot virorum doctiſſ. ſententiis nil niſi conjecturas afferre permiſſum eſt: quod iis mirum non videbitur, qui aliquam Chronologicis curis dederunt operam, quique Romanorum faſtos, quos habemus, non rudi oculo adſpexerunt. Videtur interim non ſine magna veritatis ſpecie aſſeri poſſe: hanc, de qua ſermo eſt, legem latam eſſe *S. Furio Camillo* [*nullum ego in Faſtis S. Furium Camillum*, ſed *vel* L. *vel* M. *invenio.*] *& C. Caninio Gallo Coſſ.* quorum faſti perſpicuam mentionem [*at diverſis longe annis*] injiciunt, indeque recte *Furiam Caniniam* dicendam eſſe. Habeo hic, quamvis non ſine dubitatione, præeuntes viros legum R. conſultiſſimos, Fr. Hotomanum in *Ind. Legg. R.* p. 73. Val. Forſterum *Hiſt. J. Civ. R.* I, 32. p. 226. Ulr. Huberum in *Prælectt. Inſt.* h. t. Jo. Schilterum ad I. h. t. & qui primo loco nominandus erat, Ulpianum tit. 1. §. 24. [*Si Ulpianus præiit, certiſſime ſequendus: at enim pudeat!*] Atque ad horum ſtabiliendam ſententiam obſervandum mihi videtur PRIMO, hanc L. latam eſſe tempore Imp. Auguſti. Equidem ſcio, Rittershuſium in *Comment. Inſt.* incongrue hoc probare aniti

nihi ex Dionis Caſſi L. 55. p. 557. quippe qui de Ael. Sent. quatenus de manumittendorum & manumittentium ætate diſponebat, tantum loquitur legiſlatione, verbis ſic habentibus: πολλων τε πολλους ακριβως ελευθερουντων, διεταξε την τε ἡλικιαν, ἡν τον τε ελευθερωσοντα τινα, και τον αφεθησομενον ὑπ' αυτου, εχειν δεησοι, και τα δικαιωματα, οἱς οἱτε αλλοι προς τους ελευθερουμενους, και αυτοι οἱ δεσποται σφων γιγνομενοι χρησοιντο· *quia multi multos manumittebant, ætatem, quam & manumittens & manumittendus habere deberent; juraque, quibus erga libertos cum alii, tum ipſi patroni uterentur, conſtituit.* Sed nobis tamen inſervit luculentus Suetonii locus in vita Aug. 40. inquientis: *Auguſtum & de numero & de conditione ac differentia eorum, qui manumitterentur, curioſe caviſſe*: quæ tuto de noſtra L. capiunt Fr. Balduinus ad Inſt. Sigonius de antiquo R. jure L. I. c. 12. & Forſterus in Hiſt. J. C. Obſervandum eſt SECUNDO circa hæc, quo communiter referunt hanc L. tempora conſulatum geſſiſſe *C. Caninium Gallum*, quem ad A. U. C. 752. [*Vitioſe igitur ap. Maſcov. ad Gravin. editum* 756.] referunt faſti. vid. Hub. Golzii Rom. & Gr. antiquitatis monumenta e priſcis numiſmatibus eruta p. 222. & Onuphrii Panvinii Comment. ad L. II. Faſt. p. 185. Quorſum accedit, quod hoc anno C. Caninio Gallo Coſ. ab Auguſto Juliam filiam in exilium miſſam referat Vell. Pat. II, p. m. 255. TERTIO & in eo conveniunt faſtorum ſcriptores, Auguſtum hoc anno una cum honorum ſocio M. Plautio abdicaſſe imperium, in hujus locum *C. Caninio Gallo ſuffecto*, quum Auguſti ſucceſſor nullibi reperiatur. [*Immo vero ei ex Kal. Sept.* Q. Fabricium *non modo ſubſtituit Lydiatus, ſed &* A. Cæcinam *eod. anno conſulem ſuffectum fuiſſe, docuit Patinus ap. Almelov.*] V. qui rem pluribus oſtendit, Steph. Vin. Pighius in Annal. R. XVIII. p. 530. & On. Panvinius p. 185. Denique QUARTO nec hoc prætereundum eſt, quod inter Coſſ. Auguſto coætaneos neque Fuſius neque Fufius quiſpiam commemoretur. Remanet itaque QUINTO ſolus *S. Furius Camillus*, qui & A. 760. notante Dione L. 55. conſulatum geſſit, [*non* S. *nec* P. *ut alii, ſed* M. Fur. Cam. *A.* 761. *Conſul fuit.*] per vero non abſimilem conjecturam Auguſto & Plautio una cum C. Caninio Gallo ſufficiendus. Atque hac quidem ratione exiſtimamus non improbabilem allatam eſſe legis hujus ſic denominatæ rationem, qua tamen noſtra opinione doctiorum cogitatis nequicquam derogatum volumus.

§. VII. Nobis interim ſufficit, quod inter eos, quos circa Chronologiam hujus legis laborantes videre licuit, nemo meliori utatur demonſtrandi ratione. [*Conjecturam video; non demonſtrationem, cui vel mea vel Ritteriana cedere debeat.*] Plurimi, inprimis qui ad Inſtitutionum Juſtinianearum libros commentati ſunt, autorem quicumque modo placuerit, ſupponunt, ſine ulla facta probationis mentione: quos inter etiam ſunt Viri Doctiſſ. qui de legibus veterum ſcripſerunt. Illi etiam, qui nobiſcum eundem Furium autorem conſtituunt, de difficultatibus extricandis parum ſunt ſolliciti, quemadm. Val. Forſt. & Fr. Hotom. in Indice LL. R. qui editioni Wechelianæ Briſſonii adjunctus eſt p. 73. ſine omni fundamenti mentione M. Furium Camillum & C. Caninium Gallum ad A. V. 752. referunt, uti & nos, ſed cum addita faſtorum conciliatione fecimus. [*Grandia verba ſine pondere!*] Alii legem hanc latam contendunt Coſſ. M. Furio Camillo & S. Nonio Quinctiliano, qui ad A. 760. pertinent, & Quinctiliano quidem ſine omni conjectandi ratione C. Caninium Gallum ſuffectum fingunt. [*Quos ſignificet, ignorare me fateor. Ceterum pro me & ego & Ritterus diximus.*] Illi qui Fuſium quendam citant autorem, plane quod ipſis faveat, non reperiunt, quum nomen Fuſii Coſ. neque tempore Auguſti, neque ante ipſum in faſtis appareat, niſi huc trahant, quod plerique Furiorum cognomine Fuſiorum fuerint uſi, ita autem pro nobis militabunt. [*Plura ad legis hujus Chronologiam & auctores pertinentia non habet Gerhardus. Itaque nihil amplius vos moror, Lectores. Ite in ſuffragium!*]

Pag. 84. col. *b.* vſ. 5. leg. *Rufini.*

Pag. 94. notæ *b.* ſubjice ex epiſtolis V. D. DAVIDIS RUHNKENII ad me aliquando ſcriptis:] Grammatices ratio poſtulat, ut ſcribamus: Αισχυνθω γαρ ᾗ νυν θετη τη παλαι του πατρος και παππου προσηγορια Sed gravior huic loco corruptela inhæret, eaque tam vetuſta, ut jam olim Baſilicorum auctoribus, & Harmenopulo, THum pro more exſcribentibus, tenebras offuderit. Quod ut intelligatur accuratius, lectionum

num varietatem notemus. Baſil. Tom. IV. p. 284. Αἰσχυνέσθω γὰρ τὴν νῦν ἡ πάλαι τοῦ πατρὸς ἢ πάππου προσηγορία. Synopſis Baſil. L. XXVIII. t. 5. p. 273. Αἰσχυνέσθω γὰρ τὴν νῦν ἡ πάλαι τοῦ πατρὸς ἢ μάμμης προσηγορία, ubi dum Leunclavius pro τοῦ πατρὸς emendat τῆς μητρὸς, næ intelligendo facit, ut nihil intelligat. Harmen. IV, 6: 21. Αἰσχυνέσθω γὰρ τὴν ἔκγονον πάλαι ἡ τοῦ πάππου προσηγορία. Recte THus vocem θετὴ ſervavit, quæ perperam abeſt a Baſilicis; quorum, niſi fallor, auctoritate inductus Fabrotus eandem e ſecunda edit. ejecit. At vero in iſto ΝΥΝ hucusque delituit vera lectio ΓΥΝΗ, quam ita THo reſtituo: Αἰσχυνέσθω γὰρ ἡ γυνὴ, ἡ θετὴ πάλαι, τὴν τοῦ πατρὸς καὶ πάππου προσηγορίαν. Nihil hoc ſenſu commodius. [*Fateor & accipio, dummodo pro* καὶ *ſubſtituamus ex Baſil.* ἢ, *quo de vid.* Gloſſar. Theoph. *Porro* ἢ μάμμης *in Synopſin ex corrupto magis THi Cod. irrepſit, nam & Pithoeus in Varr. poſt* πάππου *inſerit* ἢ μάμμης. G. O. R.] Librarios turbavit articulorum neceſſarius concurſus. Atque ad hanc ipſam normam utrumque Baſilicorum locum refingendum puto. Harmenopuli verba, conſtructione leviter mutata, ita legas: Αἰσχυνέσθω γὰρ ἡ ἔκγονος πάλαι τὴν τοῦ πάππου προσηγορίαν· quamquam is, nimio compendifaciendi ſtudio, quæ de filia adoptiva a patre adoptivo non ducenda ab omnibus traduntur, conſilio haud probando prætermiſit. Ceterum quod ad ipſam rationem a THo allatam attinet, convenit quodammodo, quod Anonymus Schol. Baſilic. T. IV. p. 297. e diſertiſſ. Patre Baſilio M. affert: Τῆς γὰρ φύσεως, ὥς φησιν ὁ ἅγιος καὶ μέγας Βασίλειος, πάλαι διακρινάσης τὰς τοῦ γένους προσηγορίας, αἰσχρόν ἐστι τὴν ἀνεψιὰν γαμετὴν κληθῆναι. Magna in ſolo nomine reverentia eſt. Ariſtæn. II. ep. 8. Τί οὖν πράξω; πῶς αἰσχύνης ἐμαυτὴν ἐρῶμαι, πῶς ἐπὶ τινας ἐμαυτῆς πεῖθειν ἐκλαλήσω; αὕτη μοι τὸν κάλλιστον ἐξ εὐνοίας παῖδα καλεῖ· πῶς ἐρωτικῶς οὖν διαλέξομαι γυναικὶ, ἣν πολλάκις μητέρα ἐμαυτοῦ. ubi vide elegantiſſ. Joſ. Mercerum. [*ad q. l. Abreſchius noſter laudat quoque* Pricæum ad Apul. *VI. Miſcſ. p.* 112. *&* Em. Merill. *VII. Obſerv.* 12. G. O. R.]

Pag. 96. col. *a.* ℣. 6. lege:] Primus Gothofr. in d. §. 4. negationem *&c.* Ac paullo poſt:] Plane autem in hac §. 3. facio *&c.*

Pag. 98. not. mea *c.*] Vid. Eruditiſſ. Ruhnkenius in ſua Harmenopuli editione, qui docebit, jam ab aliis eumdem errorem caſtigatum fuiſſe. Interim confer quæ in principio pag. 932. notavi.

Pag. 107. col. *b.* ℣. 5. ſic emenda:] Nov. 89. cap. 2. ad finem 6. Et notæ *m.* adde:] Vide nos omnino ad tit. *de Hered. ab int.* cap. 5.

Pag. 109. notæ meæ *c.* ſubde:] Item Guil. Maranus ad Pand. h. t. p. 66. explicat THum adv. Cujac. De cauſis autem adoptionis V. Otton. *Juriſpr. Symbol.* L. III. c. 1. MEERM.

Quin ipſe Cujacius legitimum eſſe actum profitetur 26. *Obſer.* 7. G. O. R.

Pag. 110. ℣. 1. ad 4. include parentheſi verba (διὰ τὸ uſque ad τούτοις) & ſic in verſione ℣. 5. dele *Hic.*

Pag. 112. lect. 27. Pro γὰρ non dubito, quin legendum ſit γε.

Pag. 114. ℣. 8. reſcribe τοῦ ἀνθρώπου.

Ibid. notæ *a.* ſubjice:] Vid. Franc. Boſquetus ad d. l. Pſelli. MEERM.

Pag. 115. ante not. *f.*] Adde Otton. *de Juriſprud. Symb.* Exerc. III, c. 5. MEERM.

Pag. 117. notæ fin.] It. Ulp. l. 128. *de V. S.* cui Brechæus in Comment. contradicit, & THum defendit. Adde Connanum II. Comment. Jur. 15. Briſſon. de V. S. & Plin. XIII. Hiſt. nat. 4. MEERM.

Pag. 120. ℣. 10. poſt δῆλον, & in verſione ℣. 13. poſt *eſt* comma ponatur.

Ibid. ℣. ultimo adde has notas.] JANUS A COSTA ad h. l. „ Quia actus hic, inquit, non valet ut adoptio, ſed tantum „ ut manumiſſio; nec enim ſervus adoptione filius fieri poteſt, cum nec libertus poſſit l. ult. D. *de Statu hom.* ut adv. „ Accurſium recte cenſuit THus ". Ubi ergo cenſet THus, libertum nec adoptari, nec filium poſſe fieri? adeoque nec Accurſio contradicit, qui rectiſſime & d. l. ult. & l. 32. *de R. Nupt.* explanat, habetque adſentientem GELLIUM N. A. V. 19. *Libertinos vero ab ingenuis adoptari quidem jure poſſe, Maſurius Sabinus ſcripſit. Sedid neque permitti dicit, neque permittendum eſſe unquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptationem in jura ingenuorum invadant. Alioquin, ſi juris iſta antiquitas* (Lipſius I. Elector. 21. legit, *juris tantum æquitas*) *ſervetur, etiam ſervus a domino per prætorem dari in adoptionem poteſt. Idque ait pleroſque juris veteris auctores poſſe fieri ſcripſiſſe.* Ex his omnibus concludo, civi Romano licuiſſe vel filium naturalem ex ſerva qs. concubina natum vel

vel alium ex vernis, primo manumittere, & poſtea in filium adrogare, eo effectu, ut in privata ejus familia ingenui jura conſequeretur, quamvis publici ratione juris libertinus maneret, l. 32. *de R. N.*
G. O. R.

Pag. 122. lect. 2. Facilior erit emendatio, ſi τι interponamus, abſorptum vel a præcedente τις vel ſeq. τας h. m. Θεων διεξελθοντες τι τας.

Pag. 123. col. *b*. præmitte notæ meæ:] Quod h. l. THus notat de ſententia judicis, quæ deportationis pœnam inflixit, intelligendum eſt cum diſtinctione l. 2. §. 1. *de Poenis* & l. 1. §. 3. *de Legat.* 3. A COSTA.

Pag. 129. ℣. 6. Deleatur §. V. & Gr. & Lat.

Pag. 145. ℣. 9.] Forte τετα ονομ. ιλ. κ. αυτοι. Et vſ. ult. malim ζευτας. GAVEL.

Ibid. col. *a*. vſ. 17. niſi LEO:] Nihil inde pro ſententia Auguſtini conficies, quum nec SCta in textu Baſil. nominatim diſtinguantur: ſed pro me facit Scholiaſtes eorumdem Tom. VI. pag. 387.

Pag. 148. col. *a*. vſ. 14. adde:] vel verius προςτιθεικασι.

Pag. 153. ante notam *c*. inſere:] Optime habet THi definitio: *capitis deminutio eſt affectio ſive paſſio, modis jure definitis eveniens, mutans aut minuens ſtatum ejus, qui patitur.* Amiſſionem & mutationem in deterius, εις το χειρον, ut eſt in Synopſi Attaliotæ tit. 3. hæc definitio recte exprimit, verbis παθος, ελαττων, & πασχοντος, quæ in omni capitis deminutione contingit, obſervante Hubero III. Digr. 6. §. 2. Neque de maxima & media cap. dem. res difficultatem habet. At enim de minimæ cap. deminutionis ſpecie, emancipatione dubitari ſolet.... cum filiifam. exiſtat melior ſtatus, dum ex alterius poteſtati obnoxio fit ſui juris & liberum caput.... Neque enim nodum ſolvit Paulus in l. 3. §. 1. *de Cap. min.*.... Qui emancipatur, amittit familiam, quam jure communi habuit, h. e. jus ſuitatis & adgnationis... ut proinde Scholiaſtes STEPHANUS ad L. XLVI. Baſil. t. 2. de minima cap. dem. non male dixerit, ὅτι μιμειται τελευτην, & de adrogatis, ὅτι τῳ πολιτικῳ νομῳ τεθνηκεναι δοκει.

FR. CAR. CONRADI *in Parerg. pag.* 175-8.

Plura ex hujus Parergo, a pag. 163. ad 193. excurrente, adducere nihil jam attinet. Conferendam quoque eſſe Doctiſſ. GERLACI SCHELTINGÆ Diſſert. II. *de Emancip.* pag. 3. monuit in litteris
RUHNKENIUS.

Pag. 165. vſ. 10. interrogandi ſignum pone poſt τί γαρ; quod typographorum pueri perperam adpoſuerunt in ſuperiori vſ. 8. ubi delendum.

Pag. 167. col. *b*. vſ. 8. Quamvis προτικτορες rectius foret, tamen Græculi apud du Cangium ſolent προτικτορες ſcribere. Notæ autem Fabroti ſubde:] Agunt quoque de στρατηγοις Scipio Gent. II. *de Juriſd.* 5. & Zach. Huberus I. Diſſert. 2. cap. 3.
MEERM.

Pag. 168. col. *b*. vſ. 3. adde:] THus *defenſores* εκδικους, *magiſtratus* στρατηγους appellat. Qui ſignificare videtur, publicas has perſonas teſtes eſſe creationis, quod mihi non probatur: ſed exiſtimo Defenſori, Pontifici, Magiſtratui, Juridico licuiſſe ex ea conſtit. ex inquiſitione tutorem dare. Sed & idem THus §. ult. Inſt. *de ſatiſd. tut.* cum vellet interpretari, qui eſſent, qui ſatiſdationem exigere ſoleant, hos magiſtratus & defenſores civitatum enumerat.
ANT. AUGUST. *ad Modeſt.* pag. 1581.

THus non legit, ut omnes uno ore citant, *vel alias publicas perſonas, i. e. magiſtratus* &c. ſed, *& aliis publicis perſonis, i. e. magiſtratibus.* Ceterum Cujacium ex parte juvat MS. Gottorp. in quo exſtat: *vel apud al. publ. perſ.* VEL *mag.* G. O. R.

Pag. 177. vſ. 10. ſic corrige:] επιτροπη) φιδουκιαρια, και ἡ Ατ. In verſione autem reſcribe: (*hac vero patrum quoque emancipantium tutela continetur*) *fiduciaria*, *& Atil.* Denique notulam meam col. *b*. ita refinge: „ Immo quinque recenſet tutelæ ſpecies „ THus: *teſtamentariam*, *agnatorum ſ. legitimam*, *patronorum ac patrum*, *fiduciariam*, „ *Atilianam*, cui poſtremæ ſucceſſerit Juſti„ nianea. Idemque hoc repetit. tit. XXV. „ cap. m. 358. ειτε τεσταμενταριοι, ειτε λεγιτιμοι, „ ειτε πατρωνες, ειτε φιδουκιαριοι, ειτε ὑπο αρχοντος „ διδομενοι".

Pag. 178. notæ meæ *l*. adde:] THum omnes tutorum & curatorum differentias non plene exhaurire, facile largior Böhmero ad Inſt. h. §. Satis illi ac mihi h. l. eſt præcipuas tetigiſſe.

Pag 183. *col.* a. *not.* k. *adde*:] Adjicit hic THus, inquiſitionem factam fuiſſe in liberos tutoris, puta, an liberos haberet, eoſque recte regeret, ut ita pupillum regere poſſe

fuiſſe videretur: at magis videtur facta poſſe inquiſitio in liberos tutoris, ne tutor eſſet, neve ſe excuſare poſſet a tutela propter liberorum numerum.

MERILL. *ad Inſtit.*

In inquiſitione autem non tam quærebatur, an tutor liberos haberet, & patriam diligeret, ut ait THus, quam an frugi & locuples eſſet. EV. OTTO *ad Inſtit.*

Nollem hæc tantis viris excidiſſent! Quod enim Merillius ſubſtituit, vix inquiſitionis nomen meretur, quæ exactam & ſcrupuloſam rei indagationem requirit: quum nihil facilius ſit, quam ſcire, quantum quis liberorum numerum habeat. Alterius criſis verior foret, ſi THus de frugalitate & patrimonii facultate tacuiſſet. Denique loca parallela a Fabroto & me adlegata ſententiam noſtri indubiam reddunt, ut taceam Harmenopulum V, 11: 2. qui noſtrum deſcripſit. G. O. R.

Ibid. notæ *n.* ſubjice:] Η' εγγενεστα dicitur *patria.* Vid. Bos in Ellipſ. v. γη. Suid. v. Alcman: Αλκμαν εις των λυρικων, ων γενος ο Μεσσηνη. Id. v. Anaſtaſius: κ ων εγγυμενον πολεων τους οικουντας, τας οικοδομας κτισεν, ως κ την εγγενεστατην επιμελως κοσμησαι. JO. GAVEL.

Pag. 184. col. *b.* vſ. 7. lege *Excurſu* XIII. Et pag. ſq. in fine lect. 19. Gloſſ. Th. v. ν.

Pag 186. vſ. ult. lege [Ουτι 29. δι ο Ρωμης] & in Variant. 29. δι ο de: Goth.

Ibid. in fine notæ meæ:] inclino, ut Ουτι δι ο Ρωμης pro Scholio rejiciatur. Non poſſum tamen celare Lectores, ſimiliter in l. 52. §. 2. Cod. *de Epiſc. & Cleric.* Anno 532. Juſtinianum ſic loqui: *Et hoc non ſolum in vetere Roma, vel in hac regia civitate, ſed & in omni terra, ubicumque Chriſtianorum nomen colitur, obtinere ſancimus.* Minoris auctoritatis eſt Scholion Baſil. Tom. V. pag. 29. *c.* Ου γαρ εξεστι εν ετερα πολει ημας εξηγεισθαι, ει μη εν εκατερα Ρωμη κ Βηρυτω. Voluitne Juſt. & Occidentis & Orientis Imperator ſalutari? G. O. R.

Pag 187. vſ. penult. χρησεται rectius ap. Pith. & Fabr. 2.

Pag. 188. col. *a.* vſ. ult.] τη εν Ρωμη. rectius foret. GAVEL.

Pag. 189. vſ. 8. εκ pro δια Pith. & Fabr. 2. In not. col. *a.* adde:] voluit, credo, *patrum proderant.*

Pag. 198. vſ. 11. μετα repone pro κατα, qui error cum ſequenti editioni Gothofr. debetur.

Pag. 199. vſ. 10. & in verſione 13. deleto parentheſeos ſigna: atque in fine lect. 53. reſcribe, ſi vis: *Paullo poſt* ' *de: Goth.*

Pag. 201. vſ. 3. emenda Κυ. vel κε.

Pag. 203. col. *a.* vſ. 6.] G. d'Arnaud præſide Wielingio conjiciebat: και ανατιν δημοσιας.

Pag. 209. col. *a.* vſ. 8. ſubjunge:] Plura dabit ex Hubero Gloſſ. THinum v. καινον.

Pag. 212. col. *a.* vſ. 12. lege των Ρωμαιοις.

Pag. 213. col. *b.* vſ 6. poſt notam CURT.] Deeſt hæc notula in edit. principe 1536. ſed manu vetuſta hoc adſcriptum: „ κειμηλια „ τα. Theſauri (opes, pecuniæ repoſitæ). „ inſtrumenta pretioſa, aurea vaſa: vulgo „ *clinodia*, res pretioſæ & charæ repoſitæ „ a κειμαι". V. etiam Alciatus IX. Par- „ erg. 7.

Pag. 214 vſ. 4. Pro αγορευση Gavellius ανακρινεται conjectat.

Pag. 215. col. *b.* vſ. 3. adde:] Secundis curis idem GAVELLIUS mecum quidem facit in loco conſtituendo, credens ſic olim in MS. fuiſſe:

μη βουλομενον ... επεκφερειν εκειν αλοιτος τω κοινωνω ουκ εξεστιν αυτω αποτιθεσθαι λειψανον.

ſed εκειν & αυτω nunc refert ad locum, non ad τον ληια. Eligat Lector!

Pag. 217. vſ. 3. G. d'Arnaud ſub præſidio Wielingii tentat præter neceſſitatem: ετη νε εφ' αιμασι ασφ. &c.

Pag. 221. col. *a.* vſ. 7. deletis *Gajum autem* &c ſubſtitue:] De *Gajo* vid. du Cange.

Pag. 224. vſ 7. pro ετω Fabr. habet τυπος.

Pag. 225. vſ. 5. pro δι reponendum και.

Pag. 233. col. *b.* vſ. 1. pro *Fallitur TH. nam*, reſcribe:] ſed mirum eſt, quod Juſtinianus in §. 26. h. t. etiam condici voluerit purpuram a quibuſcunque poſſeſſoribus, nam condictitia ſeu condictione furtiva &c.

Ibid. vſ. 4. pro *Quare* reſcribend.] TH. intelligit, condictionem furtivam etiam dari adverſus alios poſſeſſores: ſed verius eſt &c.

Pag 235. col. *b.* vſ. 24. ut quidam ſcribunt:] inſere, [*Fabrotus hic Merillium notat.*]

Pag. 245. col. *b.* vſ. penult. adde:] Immo *quinto* nec Baſilica habent, vid. inf. p. 935. fin.

Pag. 261. vſ. 3. ταχυς reſcribe.

Pag. 262.

Pag. 262. cap. 92. *ad verba* ὁ καὶ ὀνόματι γνωρίζεται *adde hanc not.*] gg. TH. ait, *quæ nomine cognoſcuntur*, quod non conſtituit differentiam, quia & res incorporales, non minus quam res corporales, nomine cognoſcuntur, veluti hereditas, ſervitutes ſeu jura prædiorum. MERILL. *ad Inſtit.*

Mihi THus hoc voluiſſe videtur, ipſum σωματικοῦ nomen indicare, intelligi *corpus*, quod videri ac tangi poſſit, quum incorporalis ſolo animo concipiatur, & ut ait Gajus, non in corpore, ſed in jure conſiſtat. G. d'Arnaud præſide Wielingio minus recte conjecit: ὁ καὶ ὁμωνύματι γνωρ. G. O. R.

Ibid. vſ. 17. delebis verba, *quo THum* uſque ad *notam*.

Pag. 268. vſ. 9. adde var. lect. *13.] εἶεν, ad: F. ante εἶχεν.

Pag. 272. col. *a* vſ. 1. legito: *ſublato.*

Pag. 274. vſ. 10. pro *decem* legend. *viginti*. Et paullo poſt lectio 10. in textum recipienda.

Pag. 281. in Rubrica Lat. pro *Præſcriptionibus* Fabrotus habet *poſſeſſionibus*: de q. l. ſic Galvanus de Uſufr. c. XI. pag. 100. „ Comprobant hanc emendationem primum conſenſus MSS. deinde THi græca „ paraphraſis, hoc tamen loco perperam „ a Curtio converſa: tandem tota tractatio earum rerum, quæ ſub eo tit. ſunt „ ab Imp. congeſta; cuncta enim ſi perluſtrentur, ad ſolam pertinent uſucapionem mobilium, & longi temporis poſſeſſionem immobilium, non autem præſcriptionem". ETC. Nos Viglium cum vulgata expreſſimus, quam propugnant Bachovius & Vinnius. Græcæ autem Rubricæ non ſunt a manu THi, ut Exc. VI. docebit: neque Curtius illas vertit, ſed Latinas Viglii ſecutus eſt. G. O. R.

Pag. 282. in verſione vſ. 6. *annalem* muta in *temporalem*, & confer Gloſſ. THinum v. χρόνος, ubi ſententiam retracto.

Ibid. in Græcis notam *f.* ex vſ. 6. transfer in 11. ad verbum ποιοῦντα.

Pag 325. vſ. 5. τῶν muta in τοῦ.

Pag. 326. notæ meæ *z.* adde:] ſequitur Fabrotus Maranum, qui in Parat. ad Dig. pag. 472. *b.* fuſius hoc exſequitur, & pro longa poſſeſſione *donationem* hic inter civiles adquirendi modos numerare mavult.

Pag. 343. ante not. *s.* inſere:] Ex luculenta παραφράσει, quam habet THus ad d. §. 10. tres mihi ſuccurrunt rationes, quare in teſtamento per æs & libram ipſe heres, non vero familiæ emptor potuerit eſſe teſtis. Prima eſto, quod κατὰ πρώτην ὄψιν. *prima fronte*, familiæ emptor haberetur pro ipſo herede, atque adeo omne lucrum & compendium familiæ videretur mancipari in hunc fiduciarium, qui in cauſa propria, ex regula juris, teſtis eſſe non poterat. Secunda ratio, quæ primæ conſequens erat, quod ipſe heres alienus videretur ab eo actu, neque enim nuncupabatur, neque quicquam ei mancipabatur, atque ita teſtis eſſe videbatur in re non ſua. Tertia eaque præcipua ratio eſto, quod tabulæ teſtamenti per æs & libram fuerint clauſæ, & heres clam ſcriptus, ut diſcimus ex Ulp. t. XX. §. 9. & THo ad d. §. 10. Teſtamentum ita nuncupabatur. *Hæc uti in his tabulis cerisve ſcripta ſunt*, &c. Heres ſc. non nuncupabatur, atque ita is, clam ſcriptus, rem ſuam agi ignorabat, certe ignorare poterat. Si ignoraret, id utique omnem doli falſique ſuſpicionem excludebat; ſi ſciret, vel quia ſcire poterat, Veteres ſuadebant, ne heres illo jure dicendi teſtimonii abuti vellet, ut eſt in d. §. 10. & apud THum.

BYNKERSH. VIII. *Obſerv.* 24.

Pag. 351. in fine notæ *k.* ſcripſeram: *præ uno Catillo.*

Pag. 366. in fine notæ *n.* lege ex Edit. 2. Fabr. ut puta, *filius meus exheres eſto.* ubi addit DOUJ. ſi np. unicus ſit filius.

Pag. 396. col. *b.* vſ. 12. Conf. Schol. Baſil. Tom. V. pag. 241. C.

Pag 402. notæ *c.* Fabr. ſubjice meam:] Nec omiſit THus, vid. med. cap. 373. nec, ſi forte omiſiſſet, ob cauſam Fabroto adlegatam omittere potuiſſet, quum ante jus novum ſcripſiſſe eum ſatis jam conſtet. Recte ergo hæc notula a Fabr. 2. abeſt.

Pag. 407. col. *b.* vſ. 6. a fine dele ſigna [ ]

Pag 411. in verſione vſ. 4. & 5. ſic ſupple:] & novus ſuus *heres* ſuccedens, & novus ſuus *heres* agnaſcens.

Pag. 412. notæ *s.* adjice poſt Baronem:] Sic Schol. Baſil. Tom. V. pag. 226. C. τὸ γὰρ ῥουσῖον (leg. ῥουπτον) πάθος οὐκ οἶδεν ὁ πραίτωρ, ubi vide cohærentia. G. O. R.

Pag. 419. ante not. *t.* inſere:] Joannes in Schol. ad Baſil. II, 559. B. κυνηγοὺς γὰρ τοὺς θηρίων

θηελομαχους ... , quos Arcadius l. 21. §. 2. *de Teſtib.* nominat *barenarios.*

Pag. 438. col. *b.* notæ Fabr. ſubjice:] Latius hoc exſequitur Schulting. ad Gloſſ. Nomic. pag. 1795.

Ibid. ult. vſ. lege:] Pleonaſmus. GAVEL.

Pag. 456. vſ. 13. & 14. numerum 98. adſcribe ſequenti verbo ....

Pag. 486. vſ. 21. lege ....

Pag. 489. ante not. *d.* inſere:] Male THus affert exemplum peregrinorum, quibus nec legari nec fideicommitti potuit cum nullam prorſus haberent juris civ. communionem, & eſſent απολιδες, i. e. ſine civitate, l. 1. §. 4. *de Legat.* 3.

I M. MERILLIUS *ad Inſtit. h. l.*

Quo non cœca in THum declamandi libido hominem abripit? cui Fabrotus in Comment. ad Inſt. reſponſurus fuiſſe videtur. Nos illius hic vicem, qua poterimus, fungemur. I. Non hic de poſteriori fideicommiſſorum jure, ſed de prima origine agitur, de qua ſic ipſe Imp: *Quibus enim non poterant hereditatem vel legata relinquere, ſi relinquebant, fidei committebant eorum, qui capere ex teſtamento poterant:* quæ verba THus cur male peregrinorum exemplo illuſtrare dicatur, quibus nec hereditas nec legatum jure civ. relinqui potuerit, nullus intelligo. II. Quid opus eos probare απολιδας fuiſſe, quod ipſe hic THus declarat? Quid autem huc facit citata lex? quæ non modo de deportatis loquitur, (qui ſane ob maleficium in peregrinitatem redigebantur, aſt non omnes peregrini ſunt deportati) ſed & de activa teſtamenti factione his verbis diſſerit: *& ideo nec teſtamenti faciendi jus, nec fideicommittendi conſtat habere.* Meliori jure citaſſet Ulp. Tit. XXV. §. 6. *Fideicommiſſa dari poſſunt his, quibus legari poteſt:* (ubi Heineccio ad Vinnium pag. 430. *legari non poteſt* legenti, non modo obſtat §. 7. & 17. ejuſdem tit. ſed & argum. SCti Aproniani, de quo vid. Spanhemii *Orb. R.* p. 142.) Verum, ut dixi, non agitur hic de jure fideicommiſſorum poſt Auguſtum, ſed ante eum. III. Voluitne Merillius, aptiora exempla fuiſſe, ſi THus deportatos & exules memoraſſet? quibus ante Aug. per fideicommiſſum hereditatem vel partem relictam fuiſſe, certis exemplis probant Vinnius in Comment. ad h. l. Heinecc. in Antiquitt. aliique. Eamdem forte criſin inſtituiſſet, ſi paraphraſtes cœlibes, orbos, civitates &c. in exemplum produxiſſet. Sed deſino. G. O. R.

Pag. 493. vſ. 6. pone ſignum notæ *u* ante Αυ.

Pag. 507. vſ. 6. pro και legerem ἢ. Vid. Gloſſ. THinum.

Pag. 514. in verſione vſ. 1. lege omnino:] heredi in teſtamento ſcripto, directe ſubſtituere.

Pag. 515. notæ *b.* ſubjice.] Conſulueram de h. l. Eruditiſſ. Ruhnkenium, qui aliis diſtentus negotiis ſerius mihi reſpondit, quum mea jam nota typis eſſet expreſſa. In ſumma autem inter nos convenire, eſt quod gaudeo. Sic enim ille: „Lego & „ interpungo: επειδη ουν τα εκ διαθηκης, ως εν „ εισαγωγη ειπειν τι ην, απηλθομεν, δια την ακολουθιαν „ επειτα και περι ληγατων, κ. λ. Alterum ως „ redundat. Verto: *Cum igitur de hereditatibus ex teſtamento, quoad ejus in Elementis fieri potuit, pleniſſime diximus, & ob conſequentiam etiam de legatis, &c.* Forte „ etiam και deeſt ante δια".

Pag. 529. col. *b.* vſ. penult. *comminiſci putans*, ait Fabr. quibus verbis Merillium deſignat.

Pag. 535. notæ *b.* adjice:] Ex litteris RUHNKENII: „Non puto, ει βραχει μερει ſignificare, *ne multa*; neque aliam hujus „ phraſeos notionem obſervavi præter „ vulgarem illam, quæ eſt apud Dionem „ Caſſium L. 40. pag. 126. edit. Wechel. „ Αυτη τε εν μερει χωρει βραχει ... Dicam tamen, quid mihi in mentem venerit, ſed „ dicam dubitanter. Recenſet THus argumentum l. ult. C. *de ſuis & legit.* Hujus Conſtitutionis duæ ſunt partes, altera longior, brevior altera. Brevior „ hæc eſt: *quod tantum in futuris, non etiam præteritis negotiis ſervari decernimus.* Hanc, „ puto, THus dixit μερος βραχυ. Tu, mi „ Reizi, vide & judica". Mihi aqua etiam nunc hæret. G. O. R.

Pag. 579. col. *a. poſt Fabr. not.* n. *adde*:] Adverſus hanc Fabroti notulam hæc ſcripſiſſe videtur MERILLIUS *ad Inſtit.* „Ceterum in hoc §. legitur ſub f. *perinde pars dim. debeb. patrono, ac ſi is ſ. u. f. filiave inteſt. dec.* THus paraphraſtes iſtam „ lectionem non attigit: ſunt tamen, qui „ ex THo tentant, legendum eſſe contrario omnino ſenſu, *teſtatus dec.* Sed „ obſervandum eſt, Juſtinianum duos ca- „ ſus

„ ſus retuliſſe in §. 1. h. t. quibus pars di- „ midia patrono competebat ”. *&c.* Tu vide ſequentem mox Schultingii notam.

G. O. R.

Pag. 589. vſ. 10. typographus dedit ἡ pro καὶ.

Pag. 612. col. *b.* ante *r.* inſere:] Sunt qui putant, hoc SC. proſpexiſſe tantum dominis, ne in ſervis ſuis, alieno amori operam dantibus, detrimentum paterentur; honeſtatem vero mulierum parum curaſſe Claudium, quoniam hæ, permittente ſervi domino, impune cum ipſo concumbere potuerint. Eſt hæc ſententia Gothofredi in Comment. ad l. 1. C. Th. *ad SC. Claud.* quam amplectitur quoque G. d'Arnaud *Var. Conj.* I, 20. Et tam Taciti locus, quam THus in Inſt. immo etiam Paullus R. S. II, 21: 1. [eorum] opinioni favere videntur. Sed tu vide ea, quæ notat elegantiſſ. vir Schultingius ad Paul. pag. 306. *Juriſpr. Antej.*

RITTERUS *ad Heinecc. Hiſt. Jur.*

TABULA TITULORUM
ALPHABETICA.

	LIB.	TIT.	PAG.
DE *Acquiſitione per arrogationem.*	III:	10,	601
Actionibus.	IV:	6,	783
Ademptione legatorum.	II:	21,	478
Adoptionibus.	I:	11,	109
Aſſignatione libertorum.	III:	8,	585
Atiliano tutore, & eo qui ex L. Julia & Titia dabatur.	I:	20,	164
Auctoritate tutorum.	I:	21,	169
Bonorum poſſeſſionibus.	III:	9,	588
Capitis deminutione.	I:	16,	152
Codicillis.	II:	25,	509
Curatoribus.	I:	24,	177
Diviſione ſtipulationum.	III:	18,	637
Donationibus.	II:	7,	296
Duobus reis ſtipulandi & promittendi.	III:	16,	631
Emptione & venditione.	III:	23,	674
Eo cui libertatis cauſa bona addicuntur.	III:	11,	603
Exceptionibus.	IV:	13,	875
Excuſationibus tutorum vel Curatorum.	I:	25,	187
Exheredatione liberorum.	II:	13,	364
Fideicommiſſariis hereditatibus.	II:	23,	488
Fidejuſſoribus.	III:	20,	662
Fiduciaria tutela.	I:	19,	161
Gradibus cognationum.	III:	6,	565
Heredibus inſtituendis.	II:	14,	377
Hereditatibus quæ ab inteſtato deferuntur.	III:	1,	515
Heredum qualitate & differentia.	II:	19,	423
His per quos agere poſſumus.	IV:	10,	860
His qui ſui vel alieni juris ſunt.	I:	8,	79
Is qui ſui ſunt vel alieni juris.	I:	8,	79
Ingenuis.	I:	4,	47
Injuriis.	IV:	4,	768
Inofficioſo teſtamento.	II:	18,	415
Interdictis.	IV:	15,	888
Inutilibus ſtipulationibus.	III:	19,	643
Jure Naturali, Gentium & Civili.	I:	2,	12
Jure perſonarum.	I:	3,	42
Juſtitia & Jure.	I:	1,	10
Legatis.	II:	20,	433
Lege Aquilia.	IV:	3,	753
Lege Falcidia.	II:	22,	480
Lege Fuſia Caninia tollenda.	I:	7,	77

Le-

	LIB.	TIT.	PAG.
Legitima agnatorum ſucceſſione.	III:	2,	537
Legitima agnatorum tutela. - -	I:	15,	148
Legitima parentum tutela. -	I:	18,	160
Legitima patronorum tutela. -	I:	17,	156
Libertinis. - - - -	I:	5,	50
Litterarum obligatione. -	III:	21,	668
Locatione & conductione. -	III:	24,	683
M*Andato.* - - -	III:	26,	696
Militari teſtamento -	II:	11,	346
N*Oxalibus actionibus.* -	IV:	8,	852
Nuptiis. - - - -	I:	10,	87
O*Bligationibus.* - -	III:	13,	613
Obligationibus ex conſenſu.	III:	22,	672
Obligationibus quæ quaſi ex contractu naſcuntur. - -	III:	27,	707
Obligationibus quæ ex delicto naſcuntur. - - -	IV:	1,	726
Obligationibus quæ quaſi ex delicto naſcuntur. - -	IV:	5,	778
Officio Judicis. - -	IV:	17,	910
P*Atria poteſtate.* - -	I:	10,	85
Perpetuis & temporalibus actionibus &c. - - -	IV:	12,	870
Per quas perſonas nobis acquiritur. - - - -	II:	9,	316
Per quas perſonas nobis obligatio acquiritur. - - -	III:	28,	714
Pœna temere litigantium. -	IV:	16,	905
Publicis judiciis. - -	IV:	18,	917
Pupillari ſubſtitutione. -	II:	16,	395
Q*Uibus alienare licet vel non.*	II:	8,	305
Quibus ex cauſis manumittere non licet. - - -	I:	6.	63
Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur. - - - -	I:	12,	121
Quibus modis re contrahitur obligatio. - - - - -	III:	14,	616
Quibus modis tollitur obligatio.	III:	29,	717

	LIB.	TIT.	PAG.
Quibus modis teſtamenta infirmantur. - - - - -	II:	17,	406
Quibus modis tutela finitur. -	I:	22,	173
Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum. - -	II:	12,	357
Qui teſtamento tutores dari poſſunt. - - - -	I:	14,	141
Quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt, negotium &c. -	IV:	7,	838
R*Ebus corporalibus & incorp.*	II:	2,	260
Replicationibus. - -	IV:	14,	885
Rerum diviſione. - -	II:	1,	207
S*Atiſdatione tutorum vel curatorum.* - - - -	I:	24,	181
Satiſdationibus. - - - -	IV:	11,	864
Senatusconſulto Orphitiano. -	III:	4,	558
Senatusconſulto Tertulliano. -	III:	3,	552
[*Servili cognatione.* Pars tit. 6. L. III.] - - - - -			572
Servitutibus. - - -	II:	3,	265
Singulis rebus per fideicommiſſum relictis. - - -	II:	24,	505
Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. - - -	IV:	9,	858
Societate. - - - -	III:	25,	689
Stipulatione ſervorum. - -	III:	17,	634
Succeſſione cognatorum. - -	III:	5,	561
Succeſſione libertorum. - -	III:	7,	575
Succeſſionibus ſublatis &c. -	III:	12,	609
Suſpectis tutoribus vel curatoribus.	I:	26,	201
T*Eſtamentis ordinandis.* -	II:	10,	328
Teſtamento militari. -	II:	11,	346
Tutelis. - - - - -	I:	13,	136
V*Erborum obligationibus.* -	III:	15,	622
Vi bonorum raptorum. -	IV:	2,	746
Uſucapionibus & longi temporis præſcriptionibus. -	II:	6,	281
Uſu & habitatione. -	II:	5,	278
Uſufructu. - - -	II:	4,	271
Vulgari ſubſtitutione. -	II:	15,	389

ΤΙΤΛΟΙ

ΤΙΤΛΟΙ [1] ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΩΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΩΝ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ.

TITULI QUATUOR LIBRORUM INSTITUTIONUM D. JUSTINIANI.

[2] Διάταξις βεβαιοῦσα τὰ Ἰνστιτοῦτα.		Procemium Inſtitutionum.	Pag. 1
ΤΗΣ Α. [3] ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΙΩΝΟΣ.		LIBRI I.	
α. Περὶ δικαιοσύνης καὶ νόμου.	I.	De juſtitia & jure. - - -	10
β. Περὶ νόμου φυσικοῦ, [4] ἐθνικοῦ, καὶ πολιτικοῦ.	II.	De jure naturali, [a] gentium, & civili. - - - - - - - - -	12
γ. Περὶ νόμου προσωπικοῦ.	III.	De jure perſonarum. - -	42
δ. Περὶ εὐγενείας.	IV.	De ingenuis. - - - -	47
ε. Περὶ ἀπελευθέρων.	V.	De libertinis. - - - -	50
ς. Τίνες καὶ ἐκ ποίων αἰτιῶν ἐλευθεροῦν οὐ δύνανται.	VI.	[b] Quibus ex cauſis manumittere non licet. - - - - - -	63

ζ. VII.

LECT. VARIANTES AC NOTULÆ G. O. REIZII.

1. Quibus ego rationibus motus Græcam hanc Titulorum verſionem ſive Græcas Rubricas Theophilo ipſi abjudicem, vide in *Excurſu* VI. §. 4. ſqq. Quamvis autem nunc ſolliciti non ſimus de lectionum varietate in ipſis Inſtit. Latinis adnotanda: tamen quum hic Titulorum Index a Viglio ex ipſis paraphraſtæ noſtri exemplaribus ſit deſumtus, (uti in ſua teſtatur *præfatione* §. 28--9.) operis ratio exigit, ut diſcrepantes ab his aliarum editionum lectiones ſub litteris *a*, *b*, &c. itidem ſubjungam: Lectore generaliter præmonito, Fabrotum in ipſo opere (ubi ſæpiſſime aliam, quam h. l. Rubricam exhibet) Cujacianas ut plurimum lectiones fuiſſe ſecutum; de quibus judicium aliquando tuli in *Obſervatt. Miſcell.* Tom. V. VI. & VII. Aliorum in hos titulos notas, quia ad hunc Indicem ſcriptæ non erant, in Opere ipſo exhibeo. Paginas tandem noſtræ edit. huic Elencho ad poſui, eique tabulam Titulorum Alphabeticam præfixi.

2. Διάτ. ἡ βιβ. F. Sed idem cum omnibus in ipſo opere, ἡ Διάτ. ἡ βιβ.

3. Ἰνστιτουτίωνος ante F. 4. καὶ ad: F.

a. & ad: F. in ipſo operis contextu. b. *Qui & ex quibus c. man. non poſſunt.* F.

ζ. Περὶ νόμου [5] Φουσίου ἀναιρέσεως.	VII.	De lege [c] Fuſia Caninia tollenda. 77
η. [6] Τίνες ἰδίου ἢ ἀλλοτρίου δικαίου εἰσίν.	VIII.	De his qui ſui ſunt vel alieni juris. 79
θ. Περὶ πατρικῆς ἐξουσίας.	IX.	De patria poteſtate. 85
ι. Περὶ γάμου.	X.	De nuptiis. 87
ια. Περὶ υἱοθεσιῶν.	XI.	De adoptionibus. 109
ιβ. Ποίοις τρόποις τὸ ὑπεξούσιον διαλύεται.	XII.	Quibus modis jus [d] patriæ poteſtatis [e] ſolvitur. 121
ιγ. Περὶ ἐπιτροπῶν.	XIII.	De tutelis. 136
ιδ. [7] Τίνες δίδοσθαι ἐπίτροποι ἐν ταῖς διαθήκαις δύνανται.	XIV.	[f] Qui teſtamento tutores dari poſſunt. 141
ιε. Περὶ [8] νομίμου συγγενῶν ἐπιτροπεύσεως.	XV.	De legitima agnatorum tutela. 148
ις. Περὶ ἀρχῆς ἐλαττουμένης.	XVI.	De capitis deminutione. 152
ιζ. Περὶ νομίμου [9] πατρώνων ἐπιτροπεύσεως.	XVII.	De legitima patronorum tutela. 156
ιη. Περὶ νομίμου γονέων ἐπιτροπεύσεως.	XVIII.	De legitima parentum tutela. 160
ιθ. Περὶ πεθαρρημένης ἐπιτροπῆς.	XIX.	De fiduciaria tutela. 161
κ. [10] Περὶ Ἀτιλιανοῦ ἐπιτρόπου ἢ [11] ἐκ τοῦ νόμου Ἰουλίου καὶ Τιτίου διδομένου.	XX.	De Atiliano tutore, & eo qui ex lege Julia & Titia dabatur. 164
κα. Περὶ [12] αὐθεντίας ἐπιτρόπων.	XXI.	De auctoritate tutorum. 169
κβ. Τίσι τρόποις ἡ ἐπιτροπὴ διαλύεται.	XXII.	Quibus modis tutela finitur. 173
κγ. Περὶ τῶν [13] κουρατώρων.	XXIII.	[g] De curatoribus. 177
κδ. Περὶ τῆς ἐγγύης τῶν ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων.	XXIV.	De ſatiſdatione tutorum [h] vel curatorum. 181
κε. Περὶ παραιτήσεως [14] τῶν ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων.	XXV.	De excuſationibus [i] tutorum vel curatorum. 187
κς. Περὶ ὑπόπτων ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων.	XXVI.	De ſuſpectis tutoribus [ii] vel curatoribus. 201

ΤΗΣ LI-

5. φουσίου hic Goth. vitioſe. φουρίου F. φουσίου Κανινίου Lovan. Vid. inf. p. 77. notulam Gothofr. & in Addendis noſtris Pithœum. 6. Περὶ τῶν τοῦ ἰδ. ἢ ἀλλ. δικ. ὄντων. F. 7. Τίνες ἐπίτροποι καταλιμπάνεσθαι δύναται [leg. δύνανται] in Varr. Pith. 8. Sic Lovan. Pith. ac Fabr. pro vulg. νομίμων. 9. πάτρωνος F. 10. Vide omnino Varr. Pith. in Addend. ad pag. 164. ubi dixi. 11. τοῦ ad: F. ante quem mox Τιτζίου legitur. 12. αὐτεντείας omnes præter Lovan. & F. 13. κουρατορικῶν F. Περὶ κουρατορικῶν Pith. & ſic articulum τῶν F. omiſit in 2. edit. 14. ſeqq. voces deſunt F. Idem edit. 2. in ipſo opere Περὶ παραιτήσεων pluraliter dedit.

c. *Furia* F.
d. *patria* de: F.
e. *diſſolvitur* Vigl. in opere.
f. *Qui tutores dari poſſunt vel non.* Vigl. in opere.
g. *De Curationibus.* F. Vide Schulting. ad hunc Gaji tit. pag. 66.
h. *&* pro *vel* F. in opere.
i. *tut. vel cur.* de: F. in op.
ii. *&* pro *vel* F. in op.

ΤΗΣ Β. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤ.		LIBRI II.
α. Περὶ πραγμάτων διαιρέσεως.	I.	De rerum diviſione [k] & acquirendo ipſarum dominio. - 207
β. Περὶ πραγμάτων [15] σωματικῶν καὶ ἀσωμάτων.	II.	De rebus [l] corporalibus & incorporalibus. - - - - - - 260
γ. Περὶ δουλείας [16] ἀγρῶ.	III.	De ſervitutibus [m] prædiorum. 265
δ. Περὶ χρήσεως καρπῶν.	IV.	De uſufructu. - - - - 271
ε. Περὶ χρήσεως καὶ οἰκήσεως.	V.	De uſu & habitatione. - - 278
ς. Περὶ τῶν ἐν χρήσει λαμβανομένων καὶ *16 μακροῦ χρόνου διακατεχομένων.	VI.	De uſucapionibus & longi temporis [n] præſcriptionibus. - 281
ζ. Περὶ δωρεῶν.	VII.	De donationibus. - - - 296
η. Τίσιν [17] ἐκποιεῖν ἔξεστιν ἢ οὐκ.	VIII.	Quibus alienare licet vel non. 305
θ. Διὰ ποίων προσώπων ἡμῖν [18] προσπορίζεται.	IX.	Per quas perſ. nobis acquiritur. 316
ι. Περὶ διαθήκης καταστάσεως.	X.	[o] De teſtamentis ordinandis. 328
ια. Περὶ στρατιωτικῆς διαθήκης.	XI.	De militari teſtamento. - 346
ιβ. [19] Τίνες οὐ συγχωροῦνται διαθήκας ποιεῖν.	XII.	Quibus non eſt permiſſum [p] facere teſtamentum. - - - - 357
ιγ. Περὶ ἀποκλήρων [20] παίδων.	XIII.	De exheredatione liberorum. 364
ιδ. Περὶ τῆς τῶν [21] κληρονόμων ἐνστάσεως.	XIV.	De heredibus inſtituendis. - 377
ιε. Περὶ χωρικῆς [22] ὑποκαταστάσεως.	XV.	De vulgari ſubſtitutione. - 389
ις. Περὶ ὀρφανικῆς ὑποκαταστάσεως.	XVI.	De pupillari ſubſtitutione. - 395
ιζ. Ποίοις τρόποις αἱ διαθῆκαι ἀκυροῦνται.	XVII.	Quibus modis teſtamenta [q] infirmentur. - - - - - - - 406
ιη. Περὶ ἀτάκτου διαθήκης.	XVIII.	De inofficioſo teſtamento. 415
ιθ. Περὶ κληρονόμων ποιότητος καὶ διαφορᾶς.	XIX.	De heredum qualitate & differentia. - - - - - - - - 423

x. XX.

15. σωμ. καὶ de: Pith. & F. 16. ἀγρῶν de Pith. ac F. qui poſterior pluralem habet: περὶ δουλειῶν. *16. Ut ſanus ſit ſenſus, legendum vel μακρῷ χρόνῳ vel pro ſequenti voce διακατεχων. 17. ἀλλοτριοῦν πρᾶγμα F. ἀλλοτριοῦν τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα Pith. 18. προσπορίζονται Pith. 19. Τίσιν οὐ συγκεχώρηται Pith. 20. ἐλευθέρων ὄντων ad: Pith. 21. κληρον. Pith. Tum καταστάσεως Goth. in opere. 22. ἤτοι πληθυντικῆς ad: F.

k. *& adq. ipſ. dom.* de F. ubique, ſed Viglio ſolum in op.

l. *corpor. &* de: F.

m. *prædiorum* de: F, ubique, ſed Viglio in op.

n. *poſſeſſionibus* F. Vide Addenda noſtra ad pag. 281.

o. *De teſtamenti ordinatione*. F.

p. *teſtamenta facere*. F.

q. *infirmantur* F.

κ. Περὶ ληγάτων 23.	XX.	De legatis. - - - - - -	433
κα. Περὶ ἀφαιρέσεως τῶν ληγάτων 24.	XXI.	De ademptione legatorum [r].	478
κβ. Περὶ νόμου Φαλκιδίου.	XXII.	De lege Falcidia. - - -	480
κγ. 25 Περὶ τῶν ἐν πίστει καταλιμπανομένων κληρονομιῶν, καὶ τοῦ θεσπίσματος Τρεβελλιανείου.	XXIII.	De fideicommiſſariis hereditatibus, [s] & ad Senatuſconſultum Trebellianum. - - -	488
κδ. Περὶ ἰδικῶν πραγμάτων τῶν διὰ τοῦ φιδεϊκομμίσσου καταλιμπανομένων.	XXIV.	De ſingulis rebus per fideicommiſſum relictis. - - -	505
κε. Περὶ τῶν 26 κωδικέλλων.	XXV.	De codicillis. - - - -	509

ΤΗΣ Γ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤ. — LIBRI III.

α. Περὶ 27 κληρονομιῶν τῶν ἐξ ἀδιαθέτου προσφερομένων.	I.	De hereditatibus quæ ab inteſtato deferuntur. - - - -	515
β. 28 Περὶ τῆς νομίμου τῶν κατ' ἀῤῥενογονίαν διαδοχῆς.	II.	De legitima agnatorum ſucceſſione. - - - - - - -	537
γ. Περὶ συγκλήτου δόγματος τοῦ 29 Τερτυλλιανείου.	III.	De ſenatuſconſulto Tertulliano. - - - - - - - - - - -	552
δ. Περὶ 30 συγκλήτου δόγματος Ορφιτιανείου.	IV.	De ſenatuſconſulto [t] Orphitiano. - - - - - - - - - -	558
ε. 31 Περὶ διαδοχῆς τῶν κατὰ θηλυγονίαν.	V.	De ſucceſſione cognatorum.	561
ς. Περὶ βαθμῶν 32 τῆς συγγενείας.	VI.	De gradibus [u] cognationum.	565
ζ. Περὶ 33 συγγενείας ἀπελευθέρων.	VII.	De ſucceſſione libertorum.	575
η. Περὶ προσκυρώσεως ἀπελευθέρων.	VIII.	De aſſignatione libertorum.	585
θ. 34 Περὶ τῆς πραιτωρίας διαδοχῆς.	IX.	De bonorum [x] poſſeſſionibus.	588
ι. 35 Περὶ προσπορισμοῦ διὰ υἱοθεσίαν.	X.	De acquiſitione per arrogationem. - - - - - - -	601

23. καὶ μεταθέσεως ſubdit Pith. librarii errore, quum pertineat ad ſqq. tit. 24. καὶ μεταθέσεως ad: F. Confer præced. lect. Idem F. in hoc Indice λεγ. in oper. ſemper λεγ. ſcribit. 25. Περὶ τῶν καταπιστευομένων κληρονομιῶν. Pith. ac F. Cetera deſunt. 26. κωδικίλλων F. in Opere ipſo. 27. κληρον. τῶν de: Pith. 28. Περὶ τῆς de: Pith. qui ſic: Νομίμων τῶν κατ' ἀῤῥενογονίας συγγενῶν διαφορᾶς. 29. Τερτυλ. F. hic, ſed in Opere Τερτυλ. ubi vide ipſum & meam notulam. 30. συγκλήτου de: F. 31. Περὶ συγγενῶν τὸ [leg. τῶν] κατὰ θηλυγονίαν. Pith. in Op. 32. τῆς de: F. Sed var. Pith. ſic: Περὶ βαθμῶν κατὰ θηλυγονίαν συγγενείας. Poſt hanc rubricam D. Gothofredus de ſuo infarſit novum titulum Περὶ συγγενείας δούλων, ita ut ſequentes omnes unitate auxerit, & titulos 30. huic tertio libro adſignaverit. 33. διαδοχῆς Goth. in op. at F. ubique. Rectius omnino. 34. Περὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν κληρονομίας. Pith. Π. τ. τῶν ἀγ. διακατοχῆς F. 35. Περὶ τῆς ἐπιζήτησιν διὰ παραλήψεως F.

r. *& tranſlatione* ad: F.
s. *& ad SC. Treb.* de: F. ubique, ſed Viglio in ipſo Op.
t. *Orfitiano* F. in op.
u. Sic Vigl. utrobique, & F. in op. edit. 1. ſed *cognationis* in op. edit. 2. hic vero in Indice *cognatorum* cum Goth. De inſerta a Goth. rubrica vid. in Græc. num. 32. & ipſum opus.
x. *poſſeſſione* F.

ια. [36] Περὶ τοῦ ὅτι τῇ τῶν ἐλευθεριῶν αἰτίᾳ τὰ πράγματα ἐπιζητοῦνται.	XI.	De eo cui libertatis cauſa bona [y] addicuntur. - - -	603
ιβ. Περὶ διαδοχῶν ὑφαιρεθεισῶν, τῶν [37] γινομένων ἐκ πραγμάτων διὰ πράσεως, καὶ θεσπίσματος [38] Κλαυδιανοῦ.	XII.	De ſucceſſionib. ſublatis quæ fiebant per bonorum venditiones, [z] & Senatuſconſulto Claudiano. - - - - - - - -	609

TOMUS SECUNDUS.

ιγ. Περὶ ἐνοχῶν.	XIII.	De obligationibus. - - - -	613
ιδ. [39] Τίσι τρόποις ἡ ἐν πράγμασι συναλλάττεται ἐνοχή.	XIV.	Quibus modis re contrahitur obligatio. - - - - - -	616
ιε. Περὶ τῆς [40] ἐν λόγοις ἐνοχῆς.	XV.	De verborum [a] obligationibus. - - - - - - - - - - -	622
ιϛ. [41] Περὶ δύο ῥέων στιπουλάνδων καὶ προμιττένδων.	XVI.	De duob. reis ſtipulandi & promittendi. - - - - - -	631
ιζ. Περὶ ἐπερωτήσεως δούλων.	XVII.	De ſtipulatione ſervorum.	634
ιη. Περὶ διαιρέσεως ἐπερωτήσεων.	XVIII.	De diviſione ſtipulationum.	637
ιθ. Περὶ ἀχρησίμων ἐπερωτήσεων.	XIX.	De inutilibus ſtipulationibus.	643
κ. Περὶ ἐγγυητῶν.	XX.	De fidejuſſoribus. - - - -	662
κα. Περὶ [42] τῆς ἐν γράμμασιν ἐνοχῆς.	XXI.	De litterarum obligatione.	668
κβ. Περὶ συναινετικῆς ἐνοχῆς.	XXII.	[b] De obligationib. ex conſenſu.	672
κγ. Περὶ ἀγορασίας καὶ πράσεως.	XXIII.	De emptione & venditione.	674
κδ. Περὶ μισθώσεως καὶ ἐκμισθώσεως.	XXIV.	De locatione & conductione.	683
κε. Περὶ κοινωνίας.	XXV.	De ſocietate. - - - - -	689
κϛ. Περὶ μανδάτου [43] ἤτοι ἐντάλματος.	XXVI.	De mandato. - - - - -	696
κζ. Περὶ [44] ἐνοχῆς ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγματος.	XXVII.	De obligationibus [c] quæ quaſi ex contractu naſcuntur. - -	707
κη. Διὰ ποίων [45] ἡμῶν προσώπων ἡ ἐνοχὴ ἐπιζητεῖται.	XXVIII.	Per quas perſonas nobis obligatio acquiritur. - - - -	714
κθ. Τίσι τρόποις ἡ ἐνοχὴ [46] λύεται.	XXIX.	Quib. modis tollitur obligatio. - - - - - - - - - -	717

ΤΗΣ LI-

36. Περὶ τῆς [ταῖς Pith.] ἐν ταῖς ἐλευθερίαις ἐκζητουμένης αἰτίας. Pith. & F. 37. γεγονότων F. 38. Κλαυδιανείου F. 39. Τίσι τρόποις αὐθέλκεται ἡ ἐνοχή. F. & ſic fere Pith. qui vel αὐθεκλήρου] vel αὐθεκλήρω] dubie ſcripſit. 40. ἐν βίβλοις ἤτοι ad: Pith. 41. Περὶ δύο ἐνοχῶν, ἐπερωτώντων καὶ ἐπαγγελλομένων F. hic & in contextu Ed. 1. aſt in contextu Ed. 2. dedit: Π. Δ. ΕΝ. ἐπερωτώντων καὶ δύο ῥέων ἐπερωτωμένων. Pith. habet: Περὶ δύο ῥέων ἐπερωτώντων (al. τυτων) καὶ δύο ῥέων ἐπερωτωμένων. Si THi eſſet verſio, ex his vitioſis lectt. hic & alibi unam conarer bonam exſculpere. 42. τῆς de: Pith. 43. ἤτοι ἐντ. de Pith. 44. ἐνοχῶν τῶν F. & ſine artic. Pith. qui & mox συναλλαγμάτων habet. 45. ἡμῶν de: Pith. 46. ἄρεται F. ubique, ſed Pith. rectius αἴρεται.

y. *adquiruntur* F. in op.
z. *venditionem* F. in op.

a. *obligatione* F. b. *De conſenſu obligatione* F. c. *quæ* cum verbo *naſcuntur* de: F.

ΤΗΣ Δ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤ.		LIBRI IV.	
α. Περὶ ἐνοχῶν τῶν ἀπὸ ἁμαρτίας γινομένων ἤτοι 47 φυομένων.	I.	De obligationibus quæ ex delicto naſcuntur.	726
β. Περὶ τῶν βίᾳ τὰ ἀλλότρια ἁρπαζόντων.	II.	De vi bonorum raptorum.	746
γ. Περὶ νόμου ἀκυϊλίου.	III.	De lege Aquilia.	753
δ. Περὶ ὕβρεως.	IV.	[d] De injuriis.	768
ε. Περὶ ἐνοχῶν 48 ὡσανεὶ ἀπὸ ἁμαρτίας φυομένων.	V.	De obligationibus quæ quaſi ex delicto naſcuntur.	778
ϛ. Περὶ ἀγωγῶν.	VI.	De actionibus.	783
ζ. 49 Περὶ πεκουλίου.	VII.	Quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe [e] dicitur.	838
η. Περὶ βλαβερᾶς 50 ἀγωγῆς.	VIII.	De noxalibus actionibus.	852
θ. Ἐὰν τὸ τετράποδον ζημίαν ποιῆσαι 51 λέγεται.	IX.	Si quadrupes pauperiem feciſſe [f] dicatur.	858
ι. Περὶ ὧν τὰς ἀγωγὰς κινεῖν δυνάμεθα.	X.	[g] De his per quos agere poſſumus.	860
ια. Περὶ ἱκανοδοσιῶν.	XI.	De Satiſdationibus.	864
ιβ. Περὶ διηνεκῶν καὶ προσκαίρων ἀγωγῶν, καὶ τῶν πρὸς τοὺς κληρονόμους, ἢ ἐν τοῖς κληρονόμοις 52 διαβαινουσῶν.	XII.	De perpetuis & temporalibus actionibus, & quæ ad heredes [h] & contra heredes tranſeunt.	870
ιγ. Περὶ 53 παραγραφῆς.	XIII.	De exceptionibus.	875
ιδ. Περὶ ἀνταπλοκῶν.	XIV.	De replicationibus.	885
ιε. Περὶ τῶν διαλέξεων.	XV.	De interdictis.	888
ιϛ. Περὶ 54 τιμωρίας καὶ φόβου τῶν δικαζομένων.	XVI.	De pœna temere litigantium.	905
ιζ. Περὶ 55 τάξεως τῶν δικαστῶν.	XVII.	De officio judicis.	910
ιη. Περὶ 56 δημοσίων δικαστηρίων.	XVIII.	De publicis judiciis.	917

ΤΕΛΟΣ. FINIS.

47. [illegible] F. 48. [illegible] &c. F. [illegible] &c. Pith. 49. Περὶ πεκ. de: Pith. ſed vide lect. ſq. Fabrotus tanto auctiorem habet: Περὶ πεκ. ὅτι ἡ μετὰ τῆς ἑτέρας [illegible] λέγεται. 50. [illegible] inſerit F. in op. ſed Pith. ſic: Περὶ βλαβερᾶς νοξαλίας ἀγωγῆς, ὅτι ἡ μετὰ τῆς ἑτέρας [illegible] λέγεται. vel [illegible] λέγονται [illegible]. Ita VC. adſcripſit Pith. Vid. lect. prox. præced. 51. λέγεται F. 52. [illegible] F. 53. παραγραφῆς F. 54. τῆς ad: F. Mox [illegible] Pith. 55. [illegible] Pith. ac F. 56. τῶν ad: Pith. & F.

d. *De injuria.* F.
e. & f. *dicetur* F. in op.
g. *de iis* &c. F. in op.
h. *vel in her.* F. in op.

[Η ΔΙΑΤΑΞΙΣ Η ΒΕΒΑΙΟΥΣΑ[a] ΤΑ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ.[b]]

[CONSTITUTIO CONFIRMANS INSTITUTIONES.]

Βασιλικῆς[c] μεγαλοφροσύνης[d] ἐστὶν ἴδιον, οὐ μόνον ὅπλοις κοσμεῖσθαι[e], ἀλλὰ καὶ

1 Imperatoriæ Majeſtatis proprium eſt, non ſolum armis decorari, ſed etiam

NOTAE.

a. Hoc eſt quod paulò poſt §. 6. *in f.* ſcribit, ſe his Inſtitutionibus νικαίαν καὶ πληρεστάτην τὴν ἰσχὺν φιλοτιμεῖν. D. GOTH.

Ceterum hanc ἐπιγραφὴν ſive Rubricam poſt SCHWARTZIUM in Scholiis Philog. cum ceteris Rubricis omnibus Theophilo abjudico. Vide EXCURSUM VI. G. O. R.

b. Sic Græci, in queis Harmenopulus 1. *tit.* 1. §. 8. Latini, non modò Juriſconſulti, ſed & Theologi Inſtitutiones dixiſſent: Lactantius 1. *c.* 1. *Si quidam prudentes, & arbitri æquitatis Inſtitutiones juris civilis compoſitas ediderunt, quanto melius nos divinas Inſtitutiones, in quibus non de ſtillicidiis, aut aquis arcendis, aut de manu conſerenda, ſed de ſpe, de vita, de ſalute, de immortalitate, de Deo loquemur.* D. GOTH.

De diſcrimine *Inſtitutorum* & *Inſtitutionum*, quæ à Græculis & ſequioribus L. L. ſcriptoribus confuſa fuerunt, vide plura in Viri Cl. EV. OTTONIS *Comment. ad Inſtit. pag. m.* 3. *num.* 5. & 6. quosque ibid. laudat. G. O. R.

c. Ad verb. *regia.* Sed Βασιλεὺς pro *Imperatore* ſ. *Principe*, [paſſim occurrit apud Græcos, quibus etiam dicitur αὐτοκράτωρ, σεβαστὸς, σεβαστοκράτωρ. *Genev. ed.*] ut & Βασίλισσα pro *Auguſta, Imperatrice.* Hinc *Lex Regia*, quæ *de Imperio* lata eſt §. 6. *inf. de J. Nat.* ubi quid Βασιλεὺς, definitur. Perinde eſt ergo, ac ſi αὐτοκρατορικῆς dixiſſet. D. GOTH.

d. Æque commode dixiſſet μεγαλειότητος, hæc enim *majeſtas*; μεγαλοφροσύνη *magnanimitas.* Ut ſæpius his libris γαληνότης, hoc eſt, *ſerenitas, tranquillitas*, Imperatoribus tribuitur: idque *majeſtatis* loco. Quid autem *majeſtas*, dixi tit. Pand. *ad L. Jul. Maj.* D. GOTH.

Μεγαλοφροσύνη ſive *Magnanimitas* virtus eſt, non *majeſtas*, i. μεγαλωσύνη, ut *Cap. I. Ep. Paul. ad Hebr.* aut μεγαλειότης, ut *Petr.* 2. *c.* 1. & Gloſſ. Gr. Lat. Alii σεμνὸν ἀξίωμα vertunt. *Imperatoria* autem *Majeſtas* ſive *Imperialis Majeſtas*, ut loquitur Capitolinus in Clod. Albino, eſt ipſe Imperator, ut in l. 1. C. *de Theſauro.* Phaedr. *Aeſop. Fab.* 2, 3. Horat. 2. *Ep.* 1. FABR. I.

Μεγαλοφροσύνη ſive *Magnanimitas* virtus eſt, non *majeſtas.* μεγαλωσύνη exponitur *majeſtas* Sap. Syr. Cap. 2. verſ. ult. & cap. 1. ep. Pauli ad Hebr. & μεγαλειότης Petri 2. c. 1. a veteri autem interprete, *magnitudo.* Gloſſae: μεγαλειότης *magnitudo, majeſtas.* FABR. II.

e. Latine ſic: *Imperatoriam majeſtatem non ſolum armis decoratam*, &c. Nihil hic vitii eſt: ſed quia vulgo intelligunt hoc verbum *decoratam* ad ornatum armorum pertinere, ac non potius vel ad gloriam bellorum & decus triumphorum, vel peritiam ducendi exercitus, libuit hunc locum annotare. Græci enim κοσμεῖσθαι *inſtrui* dicunt, unde Homerus ſæpe duces belli κοσμήτορας appellat, & κόσμος ipſe ordo exercitus dicitur. Herodotus [apud Suidam h. v.] οἱ δὲ Πέρσαι νοστήσαντες ἔφευγον οὐδενὶ κόσμῳ, *Perſae victi*

καὶ νόμοις [f] ὁπλίζεσθαι, [1] ὥστε ἑκάτερον [g], καὶ τὸν τοῦ πολέμου καὶ τὸν τῆς εἰρήνης καιρὸν, ὀρθῶς κυβερνᾶσθαι [h]. καὶ ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς [i] ἀποφέρηται νίκας, οὐ μόνον ἐν ταῖς τῶν πολεμίων συμπλοκαῖς [2] εὐδοκιμῶν, ἀλλὰ καὶ νομίμοις ἐπινοίαις τὰς τῶν συκοφαντῶν [k] ἀδικίας ἐξωθῶν. Καὶ [3] γένοιτο μὲν ἐν νόμοις [l] σεβάσμιος, θριαμβεύοι δὲ τῶν πολεμίων κρατήσας.

§. I. Τούτων ἑκατέραν τὴν ὁδὸν ἀγρυπνιῶν 2 [m] ὑπερβολαῖς, καὶ μεγίστῃ προμηθείᾳ τῶν ἐσομένων, Θεοῦ συνεργοῦντος ὁ ἡμέτερος δι-ήνυ-

etiam legibus armari, ut utrumque, & belli & pacis tempus recte gubernetur: ac Romanorum Imperator victorias reportet, non ſolum in prœliis hoſtilibus excellens, ſed etiam legitimis inventis calumniantium iniquitates expellens; fiatque in legibus quidem venerabilis, triumphet autem devictis hoſtibus.

§. I. Horum utramque viam vigiliarum exceſſibus, maximaque rerum futurarum providentia, DEO adjuvan-

LECTIONES VARIANTES.

1. ὥς γε ἐκ. F. 2. ἐνδοκιμῶν de: F. ſed unde pendebit tum participium ſequens ἐξωθῶν? Nonne ſic praeſtitiſſet pro eo reſcribere ἐξωθοῖ? 3. Γίνηται F. male.

NOTAE.

victi nullo ordine ſugerunt. Videtur Latinus nonnihil reſpexiſſe ad ἀντιμεταβολὴν, veluti ſi dixiſſet, δεῖ τὸν αὐτοκράτορα οὐ μόνον ἐν τοῖς νόμοις πολεμικὸν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πολέμοις νομικὸν εἶναι. P. NANN.

His ſimilia philoſophatur in *Comment. Inſtit.* FR. HOTOM.

Χιασμὸς. tribuit enim τοῖς ὅπλοις κοσμεῖσθαι, νόμοις, ὁπλίζεσθαι. magis proprie poſt aliquot verba ait Imperator: Principem τοῖς νόμοις σεβάσμιον, θριαμβεύειν τῶν πολεμίων κρατήσαντα. His adde quae ad juris laudem in l. 14. *Cod. de Advoc. diverſ. jud.* D. GOTH.

Sic Onoſand. στρατηγικαῖς ἐξουσίαις κεκοσμημένους, ut ibi notat Nic. Rigaltius, V. Cl. FABR. I.

f. Georg. Alexandr. apud Phot. νόμοις ὁπλίσας βασιλικοῖς. Iſid. Peluſ. epiſt. 228. Lib. 5. τῇ τῶν νόμων ὡπλισμένῃ ἰσχύϊ. FABR. I.

g. Sic Juſtin. *Nov.* 24. *c.* 1. *in fin.* Quis non revereatur, inquit, ὁμοῦ μὲν τοὺς νόμους, ὁμοῦ δὲ τὰ ὅπλα θεωρῶν εἰς ταυτὸ συνιόντα. D. GOTH.

In duo tempora vita tributa eſt, belli & pacis. Ariſt. Pol. 1. c. 3. & L. 7. c. 14. Themiſt. or. 9. Lucian. de paraſ. Theon Chr. 1. FABR. I.

h. Jornand. *de Regnor. Succ.* Romani, ut ait Jamblichus, armis & legibus exercentes ſeſe, orbem terræ ſuum fecerunt: armis ſiquiden conſtruxerunt, legibus autem conſervaverunt. vid. Themiſt. Or. 10. Liban. κατὰ τῶν προσεδ. τοῖς ἄρχουσιν & declam. 28. FABR. I.

i. Gloſſ. Nom. *Princeps*, αὐτοκράτωρ, βασιλεύς. B. Auguſtin. de Civ. D. 18. 45. Quamvis & qui Rex eſt, poſſit dici princeps, a principatu imperandi. FABR. I.

k Calumniatores, legum hoſtes *l.* 1. §. 1. *ff. de regula Catoniana. l.* 2. §. 1. *ff. ad Tertul.* Calumniari, ſcienter falſo uti. *l.* 177. *l.* 234. *ff. de verb. ſignific. l.* 65. *ff. de Reg. Jur.* D. GOTH.

Sycophantæ ſunt vitilitigatores, juris cavillatores, δικορράφοι, φιλοίδικοι, κακοπραγμονοῦντες. Δύστροπα ταράχων ἐπὶ τόλμῃ τ' ἀληθὲς ἀεὶ μεθιστάντες, Philo περὶ γεωργ. Sueton. Auguſti, *c.* 32. Tabulas veterum ærarii debitorum, vel præcipuam calumniandi materiam excuſſit [*Leg.* exuſſit.] FABR. I.

Sycophantæ ſunt improbi litigatores, vitilitigatores. Vetus Onomaſt. *vitilitigatores*, συκοφάνται, δικορράφοι, φιλόνικοι, κακοπραγμονοῦντες. Gloſſæ: κακοπράγμων, *litigioſus*, *calumniator*. κακοπραγμοσύνη, *calumnia.* [*Leg* utrobique φιλόνεικοι.] FABR. II.

l. Juſtin. fiat tam juris religioſiſſimus, ut D. Marcus *in l. unum* 67. *D. de legat.* 2. FABR. I.

An vana ſit Marciiii criſis, qui mallet ἐν νόμοις ἀκριβέστατος· quum σεβάσμιος etiam *auguſtus* & *religioſus* verti poſſit, vid. Gloſſar. Th. G. O. R.

m. Vigilias ſuas obtrudit, ut nov. 8. *Præf.* & nov. 30. *c.* 12. §. 2. Vet. inſcriptio apud Alemannum Not. ad Procop. ἀγρυπνίαις Κωνσταντίνου βασιλέως ἀκοιμήτοιο φυλάξει, καὶ κράτος αὐξήσει θεοτρόφος Θεοδώρας. FABR. I.

ἥττησε βασιλεύς. Καὶ τοὺς μὲν ἐν πολέμοις ἱδρῶτας αὐτοῦ, τὰ βαρβαρικὰ 4 γένη [n] δουλωθέντα κηρύττει [o], πείρᾳ μαθόντα τὸν κρείττονα· καὶ τοῦτο μὲν [p] Ἀφρικὴ, τοῦτο δὲ καὶ ἕτεραι τὸ πλῆθος 5 ἀναρίθμητοι [q] ἐπαρχίαι, μετὰ πολλὰς ἐνιαυτῶν [r] περιόδους, 6 ταῖς αὐτοῦ νίκαις, [s] ἄνωθεν 7 φιλοτιμηθεῖσαι, πάλιν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ καὶ τῇ αὐτοῦ προστεθεῖσαι βασιλείᾳ, βοῶσιν.

§. II Ἅπας δὲ δῆμος, ὑπὸ νόμων ἐκφωνηθέντων τε ὑπ' αὐτοῦ καὶ 8 συντεθέντων ἰθύνεται, 9 καθὸ καὶ νόμος αὐτός [t]. 3

vante, noſter perfecit Imperator. Et bellicos quidem ſudores ejus barbaricæ gentes domitæ prædicant, experimento fortiorem cognoſcentes: & tam Africa, quam aliæ multitudine innumerabiles provinciæ, poſt multos annorum circuitus, ipſius victoriis divinitus præſtitis, Romanæ rurſus ditioni ejusque imperio additæ, clamant.

§. II. Univerſus autem populus legibus tam promulgatis ab ipſo quam compoſitis regitur, quemadmodum & lex ipſa.

Καὶ Et

4. Ἔθνη al. *Vide Notam.* 5. Μυρίαι Hotom. *Vid. Not.* 6. Ταῖς αὐτοῦ τῶν νίκαις, ὅθεν φιλ. prius ediderat Viglius, ſed emendari juſſit, uti cum aliis edimus. 7. Φιλοτιμηθεῖσαι omnes ante poſter. Gothofr. 8. Συντεθέντων Lugd. Goth. & Fabr. Viglius ediderat ἐκφωνηθέντων αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τῶν συντεθέντων, ſed correxit, ut cum Reſcio edimus. 9. Καθὸ καὶ νόμος αὐτὸς de: F. forte quia & Viglius primo omiſerat, ſed is in Emend. addi juſſerat. *Vid. Not.*

n Γένη ediderat Viglius, ſed in Emend. reponi juſſit ἔθνη, quod ceteras omnes editt. occupavit usque ad Fabrotum, cum quo prius revocavimus. In Dukeriano exemplari ad marginem vocabulo ἔθνη repoſito adſcriptum eſt ab ANON: " vel etiam legi „ poteſt γένη, i. e. genera barbarica: ut ap. Virg. „ *Quod genus hoc hominum.*" G. O. R.

o. Κηρύττειν plus eſt quàm cognoſcere: & noſſe eſt & eo amplius prædicare. Hoc ſenſu ſcriptum κηρύσσειν & κῆρυξ *Act. Apoſt.* 15 *verſ.* 21. 2 *Petr.* 2. *verſ.* 5. D. GOTH.

p Vide Procopium. 1. *de bello Vandalico circa finem* D. GOTH.

Vid. Procop. ἀνέκδοτα. FABR. I.

q Pro ἀναρίθμητοι in quibusdam eſſe μυρίαι, ait HOTOM *in Comment. Inſtit.* atque hinc in Latino *numeroſæ* rectum pronuntiat. Sed neque hoc inde ſequitur, cum potius ex vulg. interp. *innumeroſæ* amplectendum ſit, neque unde hanc variantem hauſerit, divinare queo. G. O. R.

r. Africa à Juſtiniano recepta eſt poſt 95. annum *l.* 1. *Cod. de off. P prætorio Africæ.* Italia poſt 60 annum. D. GOTH.

s. Ἄνωθεν autem interdum *antea* ſignificat, interdum *denuo*, etiam *ſuperne*: hic *antea.* ANON. immo hic *ſuperne*, *cœlitus*, *divinitus.* G. O. R.

t. Ad verba καθὸ καὶ νόμος αὐτός, vetuſta manu in exemplari Wielingiano Edit. Pariſ. adſcriptum invenio: h. e. *quemadmodum æquum eſt, hæc Curtius non vertit.* An ergo deerant in prima Antverpienſi 1536? nam in altera Antv. 1539 legitur: *ſicut & jus ipſum*: Optime. Ceteræ omnes ante Fabrotum, *quaſi ipſe lex ſit*, exhibent; minus recte. peſſime Fabrotus, qui tam Græca quam Latina in utraque Edit. omiſit, nullam ejus rei reddens rationem. Magnam tamen habent vim, nec facile à Scholiaſte aliquo profecta credam: ſignificant enim, non populum tantum, ſed & leges ipſas principis arbitrio eſſe ſubjectas. Tantum enim abeſſe, ut leges eum teneant, ut ipſe legibus legem dicat, illasque pro ſumma ſua poteſtate mutet & abroget, prout e rep. communique omnium ſalute neceſſarium atque utile judicaverit. Quo fere pertinet, quod Moralium Diſtichorum ſcriptor monet: *Ipſe etiam LEGES cupiunt, ut jure REGANTUR.* Sed magis ad rem Nov. CV. fin. Πάντων δὲ δὴ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἡ βασιλέως ἐξῃρήσθω τύχη, ᾗ γε καὶ αὐτοὺς ὁ Θεὸς τοὺς νόμους ὑποτέθεικε, νόμον αὐτὸν ἔμψυχον καταπέμψας ἀνθρώποις. *Omnibus autem à nobis dictis, imperatoris excipiatur fortuna* (malim *conditio* vel *ſtatus*): *cui & ipſas DEUS leges ſubjecit, legem animatam eum* (*eam*) *mittens hominibus.* Opportune nunc in manus venit hæc A. CONTII notula: " *ut & ipſæ leges*, „ addit Th. unde idem hic addendum forte quis „ conjecerit. Sextus eſt verſus: *Ipſæ etiam leges* &c.". G. O. R.

u. Paul.

Καὶ τὰς μὲν βασιλικὰς διατάξεις πάλαι συγκεχυμένας, καὶ μαχομένας ἀλλήλαις, εἰς σαφεστάτην ἤγαγε u συμφωνίαν· τριῶν 10 γὰρ ὄντων κωδίκων, x τοῦ τε Γρηγοριανοῦ φημὶ, καὶ Ἑρμογενιανοῦ, καὶ Θεοδοσιανοῦ, προσέτι δὲ καὶ ἄλλων πολλῶν διατάξεων, αἳ μετὰ τὸν Θεοδοσιανὸν ἐτέθησαν, καὶ πολλῆς οὔσης ἐν ταῖς ἐμφερομέναις διατάξεσι τοῖς εἰρημένοις συντάγμασιν ἐναντιώσεως, ὁ κράτιστος ἡμῶν βασιλεὺς τὰς ἀχρήστους, καὶ τὰ αὐτὰ λεγούσας, καὶ τὰς ταῖς κρατούσαις μαχομένας, περιαιρεθῆναι προσκελευσάμενος, 11 κώδικα y ἐκέλευσε συγγραφῆναι, ὁμώνυμον τῇ αὐτοῦ γαληνότητι 12. Ἠξίωσε δὲ τῆς οἰκείας φροντίδος καὶ τὰ ἀναρίθμητα τῶν πάλαι νομικῶν βιβλία· καὶ πρᾶγμα πά-

Et principales quidem conſtitutiones olim confuſas atque inter ſe pugnantes in evidentiſſimam perduxit conſonantiam. Quum enim tres Codices eſſent, Gregorianus puta, & Hermogenianus, & Theodoſianus, & multæ inſuper aliæ conſtitutiones, quæ poſt *Codicem* Theodoſianum latæ fuerant, nec non magna eſſet contrarietas inter conſtitutiones dictis Codicibus
4 inſertas: Optimus Imperator noſter inutiles atque eadem dicentes, & cum iis quæ nunc obtinent pugnantes, tolli jubens, Codicem mandavit conſcribi, ſuæ Serenitati cognominem. Sed & innumeros veterum Jurisprudentium libros ſua cura dignatus eſt: & opus

10. Δὲ reponi juſſit Viglius pro edito a ſe γὰρ; quod cum Fabr. reſtituimus.
11 - 12. ὁμων. τῇ αὐ. γαλ. κωδ. ἐκελ. συγγ. F.

u. Paul. Walafrid. de *geſt. Longob. lib.* 1. *c.* 25. Sueton. *Julii* 44. ſcribit Jul. Cæſ. cogitaſſe de jure civili in anguſtiorem molem contrahendo, quod tamen non peregit. jam tunc ſcilicet legib. laborabatur, eratque legum multitudo infinita, & varietas immenſa. FABR. I.

x. Adde 1. Harmenop. 1. §. 7. D. GOTH. potiſſimum vero Cujacium in princ. *Parat. Cod.* ED. GEN.

y. Iſidor. Peluſ. 4. *ep.* 91. οἱ τῶν νομοθετῶν κώδικες. Chryſoſt. *hom. in Nat. Salvat.* Evagr. 1. 12. FABR.

yy. Vid. Joſ. Nerius L. I. Analect. c. 21.

z. Scholiaſtes: πέλαγος εἶπεν, τὸ βάθος τῶν νόμων. [Legend. βάθος.] FABR.

a. Pandectæ igitur nihil aliud quàm εὐδοκιμοῦσαι τῶν παλαιῶν γνῶμαι ſelectæ, receptæ & illuſtres veterum prudentum ſententiæ, Sententiarum libri. D. GOTH.

b. Vel ex uno hoc loco clarebit, quàm non attenti fuerint ad ipſa Theophili verba & editores & commentatores, qui nec tantilla notula h. l. adſperſerunt, quem illi ſic exhibent: Τοῦτο δὲ πρᾶξαι, Τερβουνιανῷ . . . . . προσέταξεν, οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ Θεοφίλῳ καὶ Δωροθέῳ, quæ ſi vera eſſet lectio, verti debuerat: *Hoc autem perficere Tribuniano . . . . imperavit non modo ſed & Theophilo ac Dorotheo.* (nam quod mox Græcum εἰρημένως in verſione omittant, tanti non eſt.) Verum ſicuti pro hac lectione non id modo facere videtur, quod iidem tres viri veterem quoque Codicem cum Digeſtis compilaverunt; ſed etiam hoc, quod prius verbum προσέταξεν ad infin. πρᾶξαι, & poſterius (quod mox ſequitur) παρήγγειλεν ad συνθεῖναι referendum videatur: ita contra eamdem facit, primo quod Inſtitutiones Imperatoriæ ſic non loquantur; deinde quod ſoli quidem tres Viri dicti hæc elementa, non autem ceteros Juris libros, niſi cum aliis pluribus compoſuerint; denique quod verbum προσέταξεν a prima Viglii editione abſit, id quod in Emendandis demum addi voluit, ſed abſque neceſſitate. Illo igitur rejecto, πρᾶξαι mutavimus in πράξας participium: quod & Fratri Optimo Jo. Frederico in mentem venit, cum ſuo exemplari adſcriberet: "*peragere* „ *juſſit* vertendum, commate in Græcis deleto. „ An πράξας invenit interpres?" Invenire quidem non potuit, ſed ex ingenio forte nobiſcum ſic emendavit. Manere tamen aliquam ſtili ſtribiliginem, fateor: ſed ſimilia exempla congeſſimus ex noſtro ad cap. 6. not. *q.* G. O. R.

c. De Triboniani ingenio & eruditione vide Procop. *de bello Perſico.* ED. GEN.

Tribun. erat Palatii magiſter. Procop. *anecd.* FABR. I.

Tri-

πάσης κρεῖττον ἐλπίδος, ὥσπερ διὰ μέσου βαδίζων [z] πελάγους, Θεοῦ κατορθώσει εὐνοίᾳ, καὶ τὰς εὐδοκιμούσας τῶν παλαιῶν γνώμας [a] ἐν ἑνὶ συνήγαγε βιβλίῳ.

5 §. III. Τοῦτο δὲ 13 πράξας [b], Τριβουνιανῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ [c], καὶ ἀπὸ 14 κοιαιστώρων [d] τοῦ θείου [e] παλατίου 15 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Θεοφίλῳ καὶ Δωροθέῳ, ἀνδράσιν [f] ἰλλουστρίοις τε καὶ [g] ἀντικήνσωρσιν, ὧν τὴν σύνεσιν ἁπάντων, καὶ τὴν ἐν νόμοις παίδευσιν, καὶ τὸ περὶ τὰς βασιλικὰς κελεύσεις πιστότατον, ἐκ πολλῶν ἐλέγχων [h] ὁ θειότατος γνοὺς βασιλεὺς, τοὺς εἰρημένους συγκαλεσάμενος, παρήγγειλεν [i] ἰδικῶς, ὥστε κατὰ τὴν αὐτοῦ αὐθεντίαν, καὶ ταῖς αὐτοῦ πειθομένους 6 ὑποθήκαις [k], τὰ ἰνστιτοῦτα ἤτοι τὰς εἰσαγω-

opus omni ſpe majus, quaſi per medium profundum iens, divino exſtruxit favore, & probatas veterum ſententias in uno collegit libro.

§. III. Hoc autem cum perfeciſſet, Tribuniano, glorioſiſſimo Magiſtro & Exquæſtori ſacri Palatii, nec non Theophilo & Dorotheo, viris illuſtribus & Anteceſſoribus, quorum omnium ſolertiam & legum ſcientiam, ſummamque circa Principales juſſiones fidem, ex multis argumentis Imperator ſanctiſſimus intelligens, dictis *viris* convocatis mandavit ſpecialiter, ut pro ipſius auctoritate & ſuaſionibus ejus obtemperantes, Inſtitu-

13. Πράξας Omnes ante hanc Edit. *Vid. Not.* 14. Κοιστ. h. l. ante F. 15. προσιτάξει inter παλατίου & οὐ μὴν Viglius in Emend. interſeri jubet, quod inde omnes Editt. occupavit. *Vid. Not.* ad lect. 13.

Tribonianus Magiſter officiorum nunc erat, Gall. *Grand Maiſtre*; Quæſtor antea Palatii fuerat, Gall. *Chancelier*. J. DOUJ.

Vid. J. P. DE LUDEWIG in *Vita Juſtiniani M.* pag. 178. ſqq. Cur *Tribuniani* nomen per U potius quam per O ſcribendum putem, dixi in *Obſervatt. Miſcell. Nov.* Tom. V. pag. 323. G. O. R.

d. Quæſtor fuerat. *Proc. ἀν.* Quæſtura ſummus erat poſt Principem magiſtratus. Id. Περσ. α. Fungebatur autem adhuc magiſterio, ideoque dicitur magiſter, non exmagiſtro, vel ἀπὸ μαγίστρων, ut Chalced. *conc. act.* I. FABR. I.

e. Macarius *homil.* 17. ὁ σχολάζων τῷ παλατίῳ. FABR.

f. Sch. ἰλλούστριοι κυρίως οἱ ἀπὸ ὀφφικίων, οὐ μὴν πρωτοσπαθάριοι, νῦν δὲ ὡς ἀπὸ συνηθείας μακρᾶς καὶ οὗτοι καταχρηστικῶς καλοῦνται. Theophanes: μετὰ καὶ ἄλλων ιη πατρικίων, καὶ ἰλλουστρίων, καὶ ὑπατικῶν. Vid. *Gloſſ. Nom.* v. ἰλλούστριοι. [& quæ ib. diximus. Edit. I.] FABR.

g. Heſych. ἀντικήνσωρ, ὁ τοὺς νόμους μεμαθηκώς. At Anteceſſor non eſt tantùm juriſperitus, ſed juris interpres, profeſſor, ὁ τῶν νόμων διδάσκαλος *l.* 6. *D. de excuſ. tut.* Theophilus erat anteceſſor *Berytienſis*, Doroth. *Conſtantinopolitanus.* [Error Mylio jam notatus *Hiſt. Th.* p. 35.] Berytum Juſtin. appellat legum nutricem, & Zacharias Scholaſticus *de mundi opificio*: νόμων μοι ὦ φίλος, ἴσως ἄγει πρὸς τὴν μητέρα τῶν νόμων. Vid. Agathiam lib. 2. Gregor. Thaum. προσφων. εἰς Ωριγένην, Nonnus Dionyſ. lib. 4. Βερόη δὲ χαλέζεται ἡνία θεσμῶν. Ex quibus epigrammatis in Julianum Anteceſſorem acumen intelligimus:

Τοῦτον Ἰουλιανὸν νομικῆς φάος εἶχον ἰδοῦσαι
Ῥώμη καὶ Βερόη· πάντα φύσις δύναται.

Duæ civitates legum nutrices Conſtantinopolis, & Berytus de Juliano legum periſſimo [illegible] hæc dicere: πάντα φύσις δύναται, quaſi Julianus eſſet maximum naturæ opus & miraculum. FABR. I.

Heſych. ἀντικήνσωρ, ὁ τοὺς νόμους γεγυμνασμένος. Anteceſſores non ſunt tantum juriſperiti, νομικοί, id eſt, οἱ νόμους εἰδότες, οἱ νόμων ἔμπειροι, ſed legitimæ ſcientiæ profeſſores, legum magiſtri, οἱ τῶν νόμων διδάσκαλοι in *l.* 6. *D. de excuſat. tut.* Gloſſæ, νομοδιδάσκαλος, *legis doctor.* νόμων καθηγηταί, Juſtiniano in Orat. Græca ad Senatum, qui ad juris ſtudium præeunt. FABR. II.

h. Ut apud Alexandr. Aphrod. περὶ εἱμαρμ. οἱ θειότατοι αὐτοκράτορες. Polyæn. *Strat.* I. *Præf.* ἱερώτατοι βασιλεῖς. Sacratiſſimi, & Sanctiſſ. Impp. FABR. I.

i. Sch. ἐντίμως μονομερῶς. FABR. I.

k. Ubi in Latino Textu legitur, *ut ipſi noſtra authoritate noſtriſque ſuaſionibus*, ſi Græca reſpiciamus,

ἀγωγὰς [l] τῶν νόμων συνθεῖναι· ὥστε τοῖς νέοις ἐξεῖναι, τὰ πρῶτα τῶν νόμων [m] προοίμια, οὐκ ἐξ ἀρχαίων μύθων [n] παραλαμβάνειν· ([o] τὰ γὰρ πάλαι μὲν κρατήσαντα, νῦν δὲ τῆς χρήσεως ἐκβεβλημένα ἀναγνώσκοντες, ἐοίκασι τοῖς ἐντυγχάνουσι μύθοις) ἀλλ᾽ ἐκ τῆς βασιλικῆς λαμπρότητος ταῦτα γνώσκοντες, τοῦτο μὲν τὰς ἑαυτῶν ἀκοὰς, τοῦτο δὲ καὶ τὰς ψυχὰς, μηδὲν ἄχρηστον, μηδὲ εἰκῆ κείμενον, ἀλλ᾽ ὅπερ [p] δι᾽ αὐτῆς τῶν πραγμάτων ἰσχύει τῆς πείρας, [q] μανθάνειν.

Καὶ ὅπερ πρώην μετὰ [16] τριετῆ [r] μόλις 7
χρόνον τοῖς ἀναγινώσκουσι συνέβαινεν, ὥστε μετὰ τοσούτου χρόνου παραδρομὴν, βασιλικαῖς ἐντυγχάνειν διατάξεσι, τοῦτο νῦν ἐξ αὐτῶν, [17] ὡς εἰπεῖν, τῶν πραγμάτων ἐφαπλῶσαι, το-

tutiones ſive Elementa legum componerent: ut adoleſcentibus liceat prima legum exordia, non ab antiquis fabulis diſcere; (namque ea quæ olim obtinebant, at nunc ab uſu rejecta ſunt, legentes, ſimiles ſunt iis qui fabulas legunt:) ſed ab Imperiali ſplendore hæc accipientes, tam auribus ſuis quam mente, nihil inutile neque fruſtra poſitum, ſed quod in ipſo negotiorum obtinet experimento, addiſcant.

Et quod antea vix poſt trienne tempus legentibus contingebat, ut poſt tanti temporis ſpatium Imperatorias legerent Conſtitutiones: illud nunc ex ipſo, ut ita dicam, facto ad-

16. Τετραετῆ legendum cenſeo cum Hotomano, Ernſtio, Fabroto & Galterio. *Vid. Notas.* 17. ὥσπερ Fabr. & antea Vigl. ſed in Emend. ὡς. Necdum autem didici, ὥσπερ cum verbo infinito conſtrui.

mus, videtur deeſſe τὸ *optemperantes*, ut ſit ſenſus, *ut ipſi noſtra authoritate noſtriſque ſuaſionibus obtemperantes* &c. Græce habetur, ὥστε κατὰ τὴν αὐτοῦ αἴθεν ἴσω καὶ ταῖς αὐτοῦ πειθομένους ὑποθήκαις & cæt. hoc eſt, *ut pro ejus authoritate, monitiſque*, ut intelligamus eos ad ſcribendum & Cæſaris authoritate & monitis adductos eſſe. P. NAN.

l. Inſtitutiones Juris hic author (ut & 1. Harmenopulus 1. §. 11.) appellat, εἰσαγωγὰς τῶν νόμων, & poſt τὰ πρῶτα τῶν νόμων προοίμια. & poſt, τῶν νόμων ἀρχὴν· ut &, προοίμιον τῆς τῶν νόμων διδασκαλίας. & §. 4. *inf. eod.* (ut & Harmenop. *d. loco* §. 8.) πάντες ὑμεῖς παιδεύσεσθε πρῶτα στοιχεῖα, non ſecus ac naſcente Eccleſia νήπιοι initio diſcebant τινὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ. *Epiſt. ad Hebr.* 5. *verſ.* 12. Sic ab Aelio Tripertita, liber cunabula Juris continens. *l.* 2. §. 38. *D. de Origine Juris* nam & aliàs conſtat Juris ſtudioſos, primam legum audientiam, ſuaque cunabula habuiſſe. *l. unica. Cod. de nudo jure Quiritum tollendo.* D. GOTH.

m. Gloſſæ: *Inſtituta*, προοίμια. FABR. II.

n. Ἀρχαίους μύθους quid appellet, multi diſputant. Sed rem totam nobis aperit *lex unica Cod. de nudo Jure Quiritum tollendo* in qua Imperator exoſa habens antiqua illa vocabula, Ex jure Quiritum, &, In bonis, hoc eſt, Bonitarii dominii ac domini (de quo infra titulo de libertinis in f.) tandem ait, illa nomina nihil ab ænigmate diſcrepare, nunquam videri, in rebus non apparere, vacua & ſuperflua verba quibus animi juvenum, qui ad primam legum veniunt audientiam, perterriti, ex primis cunabulis inutiles legis antiquæ diſpoſitiones accipiant. Hæc, imò fortè etiam pejora ſtudioſis, ut opinor, devoranda erant, quæ Imperator fabulas antiquas hic appellat. Et ſane non pauci inter antiquos ac noſtros, quibus placuit, leges XII tabularum loqui, ut ſcribit Seneca, aut cum Evandri matre, ut Ammianus, idque ut altius jura tollere viderentur. Sed hæc aliàs fuſius. D GOTH.

o. Antiquas igitur fabulas Juſtinianus vocat jura per inſuetudinem abolita, atque obliterata, vel obruta vetuſtate. Nam ea quæ obſoleverunt, videntur eſſe μύθων συγγενῆ, & proxima fabulis. FABR. II. Adde Huberi *Digr.* Otton. præf. T. III. *Theſ. Jur.* pag. 46. & de Juriſpr. Symbol. pag. 115. ſqq.

p. Cujus in rebus experimentum eſt, *l.* 1. *C. de Lat. libert. toll.* FABR. II. Adde Nerii I. Anal 21.

q. Fors μανθάνειν, ob præmiſſum ὥστε παραλαμβάνειν. Sed nil mutem, ſi ψυχαὶ & ἀκοαὶ præcederet J. F. R. Quia præceſſit nominativus γνώσκοντες, ego pro ἀνακολούθῳ habeo: ut in principio ſtatim habuimus: ὥστε . . . κοσμηθεῖσαν, καὶ . . . ἀπεφέρετο & modo hoc ipſo §. ἐν τὴν σύνεσιν ἁπάντων . . . γνῶ, τοὺς εἰρημένους συγκαλεσάμενος, παρήγγειλεν. G. O. R.

r. Im-

τοσαύτης ἀξιωθέντες τιμῆς, καὶ τοσαύτης [r] ἀπολαύσαντες εὐτυχίας, ὥστε καὶ τὴν τῶν νόμων ἀρχὴν, καὶ τὸ πέρας τῆς τούτων διδασκαλίας, ἀπὸ [s] βασιλικῆς αὐτοῖς προσγίνεσθαι φωνῆς. [18] Καὶ τὸ παρὸν γὰρ σύνταγμα, ἐκ βασιλικῆς συντίθεται φωνῆς, [t] προοίμιον τὸ ἄρχον τῆς τῶν νόμων διδασκαλίας· καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς τῶν παλαιῶν νόμων ἐκθέσεως, ἀνάγκη τὸν τοὺς νόμους παιδευόμενον, τῇ τῶν διατάξεων [u] ἀναγνώσει ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι.

adgrediuntur, tanto dignati honore, tantaque fruentes felicitate, ut & le-
8 gum initium & harum doctrinæ finis ab imperatoria iis voce accidat. Nam & præſens volumen ab imperatoria componitur voce, quod exordium eſt legum doctrinæ: & poſt lectionem interpretationis veterum legum, oportet eum qui leges docetur, conſtitutionum ſeſe lectioni dedere.

§. IV: Μετὰ ταῦτα [x] μὲν οὖν συντίθειται βιβλία τῶν Διγέστων, ἤτοι [*18] Πανδέκτων, ἐν οἷς ἤθροισται πᾶσα ἡ τῶν ἀρχαίων νομοθεσία, ἅτινα διὰ [19] τοῦ ἐνδοξοτάτου [y] Τριβωνιανοῦ [20] καὶ τῶν λοιπῶν [z] περιφανῶν, καὶ ἐλλογιμωτάτων ἀνδρῶν συντέθειται· μετ' ἐκεῖνα δὲ ἐν

21

9 §. IV. Poſt illa igitur compoſiti ſunt *quinquaginta* libri Digeſtorum ſive Pandectarum, in quibus collecta eſt omnis antiquorum legiſlatio, quæ per glorioſiſſimum Tribunianum & ceteros illuſtres ac facundiſſimos viros com-

18. συντίθεται γὰρ καὶ τὸ παρὸν συντ. ἐκ βασ. φων. F. *18. Sic Lovan. ceteræ πανδέκτων
19. τοῦ αὐτοῦ F. 20. ἐμοῦ addit F.

r. Imperatorum Conſtitutiones olim non niſi quarto ab hujus diſciplinæ inſtitutæ anno legebantur. Quod tamen Juſtinianus non abrogavit: ut patet ex præfat. Pandectarum: nam anno quinto *Prolytæ* (ſic enim hujus anni ſtudioſi appellantur) Principum inſtitutiones [Lege Conſtit.] per ſe lectitant. Apud Theophilum igitur *triennium* corrupte legitur. nam poſt quadriennium, olim quoque Conſtitutiones legebantur. ut patet ex præfat. *Omnem* 4. §. 2. [*ex Comment. Inſtitutt.*] FR. HOTOM.

Aut corrupti ſunt omnes Th. codices, aut erravit ipſe Th. omnino enim recte apud Juſtin. legitur, per quadriennium, ut conſtat ex orat. ad Anteceſſ. §. 1. FABR.

Contra ſentit MYLIUS & τετάρτῳ defendit *Vindic. Cap.* I. §. 4. ſed vide Excurſum meum *num.* VII. G. O. R.

rr. Conſulatur NERIUS I. *Analect.* cap. 21.

s. Juſtin. in conſtit. de concept. Digeſtor. Tanquam ſi eorum ſtudia ex principalib. conſtitutionibus profecta, & noſtro divino fuerant ore profuſa. FABR. I.

t. Inſtitutiones ſunt cujuſque ſcientiæ prima cunabula, & elementa, προοίμια, στοιχεῖα, στοιχείωσις, ejuſmodi eſt Procli στοιχείωσις θεολογική. κατήχησις, Straboni πρώτη ἀγωγή. εἰσαγωγή. hinc εἰσαγωγικοί, i. νεαροί. ἀρχάριοι, Heſychio. incipientes. FABR. I.

u. De ordine, quo libri Juris legi debent, vid. Conſtit. Juſt. *de Jur. doc. rat.* ED. GEN.

x. Interpretes etiam hic, ut paſſim, Juſtiniani textum, non verba Theophili nobis exhibent. Ego quid hæc oppoſitio, μετὰ ταῦτα μὲν . . μετ' ἐκεῖνα δὲ ſibi velit, vix ſatis intelligo. Aut μετὰ ταύτας legendum erit, ut ſubaudiamus διατάξεις, aut vulgata ſaltem lectio, quam fideliter verſam hic habes, ſic accipienda eſt, ut ſignificet: *Ergo poſt Conſtitutionum quidem Principalium Codicem compoſita fuere Digeſta . . . . . poſt illa vero Digeſta* &c. Tum pro præſenti συντίθειται reſtituendum omnino cenſeo perf. συντέθειται, ut paulo poſt & in ſq. §. ἀντέθειται, ubi ſimilis variatio. Præterea ægre mihi perſuadere poſſum, Theophilum nomen numerale *quinquaginta* omittere voluiſſe, maxime cum eo omiſſo Græcorum lingua (cujus ſane peritiſſimus fuit, non meo tantum ſed & aliorum judicio) articulum deſideret, nec ſimpliciter hic βιβλία, ſed τὰ βιβλία dicendum foret. Putem ergo litteram numeralem N propter finalem in OYN à librariis omiſſam, totumque locum ſic forte ſanatum eſſe: Μετὰ ταῦτα (vel ταύτας) μὲν οὖν ν' συντέθειται βιβλία &c. G. O. R.

y. De fide Triboniani in jure conſtituendo vid. I. *Harmenopul.* 1. §. 10. & *Suidam.* D. GOTH.

z. Illuſtres igitur ſunt, περιφανεῖς ſive ἔνδοξοι, ut vocat Juſtinianus in orat. Gr. ad Senat. [Gregorius lib. II. Dial. cap. XXVI. *Quod illuſtri viro Antonio narrante cognovi.* Zacharias PP. ita Græce extulit ὅπερ ἰλλουστρίῳ ἀνδρὶ Ἀντωνίῳ τ' ὄνομα, διηγη-

μένου,

[21] τέτρασι ἐν τούτοις βιβλίοις b τῶν εἰρημένων Διγέστων τὰς εἰσαγωγὰς ἐκέλευσεν ὁ γαληνότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐπιμερισθῆναι, πάσης νομικῆς παιδεύσεως ἐσομένας πρῶτα στοιχεῖα.

§. V. Ἐν αἷς διὰ c βραχέων [22] ἐκτέθειται, καὶ ὅπερ ἐκράτει πάλαι, καὶ d τὸ μετὰ ταῦτα τῇ ἀσυνηθείᾳ συσκιασθὲν, ἐκ τῆς βασιλικῆς θεραπείας ἐφωτίσθη.

§. VI. Ταύτας δὲ e τὰς εἰσαγωγὰς ἐκ πάντων τῶν τοῖς ἀρχαίοις γεγραμμένων Ινστιτούτων, καὶ μάλιστα τῶν ὑπομνημάτων f Γαΐου, τοῦτο μὲν τῶν ὡς ἐν Ινστιτούτοις, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν Κωδίκων αὐτοῦ, ἔνθα

compoſita fuit: poſt hæc autem in quatuor his libris dictorum Digeſtorum introductiones juſſit Sereniſſimus Imperator noſter partiri, ut totius legitimæ diſciplinæ prima ſint elementa.

§. V. In quibus breviter expoſitum eſt, & quod olim obtinebat, & *quod* poſtea deſuetudine inumbratum, ab Imperiali remedio illuminatum eſt.

§. VI. Hæc autem Elementa ex omnibus ab antiquis ſcriptis Inſtitutionibus, & maxime ex Commentariis Gaji, tam quos in modum Inſtitutionum *conſcripſit*, quam ex Codicibus ejus,

21. τέσσαρσι F. *Vid. Not.* 22. ἐκτέθειται Fabr. & antea Vigl.

μένη, ἔχοντα. Edit. 2.] Nam alii ſunt Illuſtres, ſive Illuſtratus honore decorati, ut appellantur à Caſſiod. ἰλλούστριν ἀξίωμα ἔχοντες, Illuſtri dignitate decorati, l. un. C. de ratioc. op. pub. de quib. Inſtit. 4. tit. 4. §. 10. FABR.

a. Ἐν τέτρασι. Sic & Fabrotus primo ediderat, ſed in Corrigendis legi vult τέσσαρσι, quod & ſecunda editio exhibet: unde ſatis patet, prius ei vitioſum viſum; quod tamen probiſſimum eſſe, non modo Pindari, bis illo uſi, ſed Diogenis quoque Laërtii, ac Suidæ auctoritas probat. Loca ipſa dabunt Mattaire in *Dialect. Gr. L.* ex edit. Fratris Cariſſimi pag. 308. & H. Stephanus in Theſauro. G. O. R.

b. Corrigerem *Inſtitutorum* & ſic converterem: *Poſtea vero in hoſce quatuor Inſtitutorum (quæ vocantur) libros Introductiones partiri juſſit.* HOTOM.

Tres voces ſeqq. abundare videntur, tametſi exſtent in regiis codic. FABR.

Non recte à Theophilo appellari *Inſtitutiones Digeſtorum*, cum ad univerſum juris corpus hæc elementa pertineant, arbitratur D. GALTIER.

Potiſſimum tamen introitum & veſtibulum exhibent ad penetralia Digeſtorum, ut ſatis indicat ipſe Juſtinianus in Conſtit. *Tanta* §. 11. G. O. R.

c. Διὰ συντόμου παραδόσεως, §. ult. inſ. *de publ. jud.* FABR.

d. Pro τὸ legendum videtur ὃ i. e. ὅπερ & ſic vertimus, ut cum Juſtiniano loquatur, quem aliter Hotomanus, aliter Vinnius interpretatur: ego ſic παραφράζω: *In quib.* Inſtitutionib. *breviter expoſitum eſt, & jus antiquum quod antea obtinebat, &* illud *quod quum poſtea deſuetudine inumbratum* & obſcurum eſſet, *ab Imperiali remedio* in Codice Juſtinianeo *illuminatum eſt.* quo facit §. 10. *de Grad. Cogn.* ubi ſic Imperator: "Sed noſtra Conſtitutione, quam pro jure patronatus fecimus, quod jus uſque ad noſtra tempora ſatis obſcurum atque nube plenum & undique confuſum fuerat." Si quis τὸ retinere malit, de ipſis Inſtitutionibus, quæ de Codice modo diximus, intelligere debet, ut illi qui apud Schwartzium poſt *inumbratum* addunt *eſt* vel *erat*, & ſic vertere: "In quib. Inſt. & jus quod antea obtinebat, breviter expoſitum eſt: & illud quod poſtea deſuetud inumbr. fuerat, ab Imp. remedio illuminatum eſt." G. O. R.

e. Omnes artes habent εἰσαγωγὰς ſuas. Gell. 16. 8. Hieronym. ad Algaſ. Chryſippus ſcripſerat εἰσαγωγὰς συλλογισμῶν, & περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν εἰσαγωγὴν, ut citat Origen. 4. contra Celſ. & Στοϊκῶν εἰσαγωγαὶ ſunt Inſtitutiones, & introductiones in diſciplinas dialecticas, apud Empiric. 7. comment. FABR. I.

Gloſſæ: εἰσαγωγὴ, *inductio*, *introductio*, *inſtitutio*, *inſtitutum.* Priſcianus *lib.* 6. citat Gajum in primo Inſtitutorum. FABR. II.

f. De Cajo JCto, quo ſeculo vixerit, controverſantur Interpretes. V. Auguſtin. I. Emend. c. 5. ED. GEN.

aut vitas JCtor. tripertitas, vel Ant. Schulting. in *Juriſpr. Ante-Juſtin.* & F. C. Conradi II. *Parerg.* 5. De verſione autem h. l. ubi Interpretes more ſolito Juſtinianum deſcribunt, vide nos in Gloſſario Theophilino ſub voce ὡς. G. O. R.

g. De

11 ἔνθα διαλέγεται περὶ τῶν ȣ καθ' ἑκάστην ἡμέραν κινουμένων πραγμάτων, καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν συνταγμάτων, οἱ εἰρημένοι τρεῖς σοφώτατοι[23] ἄνδρες συνθέντες, βασιλεῖ τῷ μεγάλῳ προσήγαγον· ἡ δὲ αὐτοῦ γαληνότης ἀναγνοῦσα ταύτας, ἐπέγνω[24] δεῖν οἰκείαν καὶ πληρεστάτην αὐταῖς διατάξει[25] τὴν ἰσχὺν φιλοτιμήσασθαι.

ejus, ubi de rebus quotidie incidentibus diſſerit, atque ex aliis multis voluminibus, dicti tres Viri prudentiſſimi compoſita, Magno Imperatori obtulerunt: Serenitas autem ipſius ea legens, decrevit propriam & pleniſſimam iis vim conſtitutione indulgendam eſſe.

12 §. VII. Προτρέπει τοίνυν διὰ τῆς παρούσης διατάξεως ὁ ἡμερώτατος[h] ἡμῶν βασιλεύς, πρὸς οὓς ταύτην ἐποιήσατο τὴν ἀντιγραφήν, ὥστε πολλῇ τῇ δυνάμει καὶ προθύμῳ σπουδῇ, τοὺς παρόντας δέξασθαι νόμους· καὶ διὰ τῆς αὐτῶν ἀναγνώσεως οὕτως ἑαυτοὺς ἐπιδεῖξαι[i] σοφούς, ὥς τε αὐτοὺς ὑπὸ καλλίστης τρέφεσθαί τε καὶ θάλπεσθαι[k] τῆς ἐλπίδος, ὡς παντὸς τοῦ νομικοῦ[26] διανυσθέντος ἔργου, διαφόρων τῆς αὐτοῦ πολιτείας ἄρχειν[l] μερῶν.

§. VII. Adhortatur igitur per præſentem conſtitutionem Clementiſſimus Imperator noſter *eos*, ad quos hoc reſcriptum emiſit, ut ſumma ope & alacri ſtudio, præſentes accipiant leges: & per earum lectionem ſic ſe oſtendant prudentes, ut pulcerrima alantur ac foveantur ſpe, fore ut omni legitimo perfecto opere, diverſas reipublicæ ipſius partes gubernent.

IN-

23. συνθ. ἀνδ. Fabr. 24. δεῖν Fab. ſed Vigl. primo ediderat τίνι. 25. τὴν deeſt Pariſ. 26. διανυσθέντος Lugdun. Gothofr. & Fabr. 2.

g. De rebus quæ in cotidiano judiciorum uſu verſabantur. FABR. II.

At vero V. Cl. Franc. Car. Conradi in *Parergis* L. I, 7. ex collatione Fragmentorum, quæ ex his libris, (qui & *Aureorum* dicti) in Digg. ſuperſunt, oſtendit, Cajum in iisdem notaſſe præcepta & ſelectiores ſententias Juris, quotidie traditas & dictatas in uſum juris ſtudioſorum, adeoque res non ad forum, ſed ad principia & diſciplinam juris ſpectantes: qui idem V. Cl. poſt Rad. Fornerium L. I. *Rer. Quotid.* 1. & Aeg. Menagium in *Amoen. Jur.* c. 43. de hiſce *Rer. quot.* libris ex profeſſo agit. MEERMAN.

Utrumque ego conjunxerim: nam ſelectiores juris ſententiæ in quotid. judic. uſu verſantur. Plura in *Gloſſ. Th.* v. κοινά. G. O. R.

h. Ἡμερίτης Imperatori tribuitur, ſicut & γαληνότης & μεγαλειότης. Ita Imper. l. 1. Cod. *de Summa Trinit.* clementia noſtra. ED. GEN.

i. [Iſaac. Caſaubon. in Theocrit. *oſtendere* apud Juſtinianum accipit, pro facere, vel reddere, ut apud Græcos φαίνειν, ἀποδεικνύειν, & μηνύειν, ἀντὶ τοῦ ποιεῖν. Eutrop. de Tacito: *Vir Reip. gerendæ idoneus, nihil tamen clarum potuit oſtendere* i. Pauſaniæ verbis, οὐδὲν ἀποδεικνῦναι λαμπρόν. Edit. I.] Erotian. *in Lex. Hippocrat.* ἀποδείξαμεν, ἐποιήσαμεν. FABR.

Sed hoc non pertinet ad ἐπιδεῖξαι, quod aliud eſt quam ἀποδεῖξαι. J. F. R.

Locus Caſauboni ſive Hortiboni in Lectt. Theocrit. cap. VI. ad Thalyſia ſive Eid. 7. vſ. 8. hic eſt: τοί δε παρ' αὐτὰν Αἴγειροι πτελέαι τε εὔσκιον ἄλσος ἔφαινον. φαίνειν hic accipit pro ποιεῖν, h. e. *facere* vel *reddere*: quomodo ſæpe accipi notum eſt. ἀποδεικνύειν & μηνύειν pro eodem interdum legas: ut ap. *Laërtium in Democrito*: & Latini quoque recentiores ſcriptores *Oſtendere* interdum ſic uſurpant, ut in h. l. *Et voſmet ipſos ſic eruditos oſtendite*: ubi Theophilus: οὕτως ἑαυτοὺς ἐπιδεῖξαι σοφούς. *Etc.* [vid. Gloſſ. Th.] G. O. R.

k. Hoc verbum θάλπεσθαι Harmenopulo, ut & noſtris [*leg.* noſtro] familiare eſt. D GOTH.

l. Sueton. Aug. *Quo plures partem adminiſtrandæ Reip. caperent.* Recte Tribun. ait, *gubernari*: Reſpublica enim dicitur gubernari. Mar. Victor. *in* 1. *Rhet. ſic.* [leg. *Cicer.*] FABR. I.

a. Har-

INSTITUTIONUM LIBER PRIMUS.

[ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ [a] ΝΟΜΟΥ.

ΤΙΤΛΟΣ Α.

ΠΡΟ [b] πάντων δεῖ εἰδέναι τὸν τῆς δι- 13
καιοσύνης ὅρον. ἔστιν [c] ἡ δικαιοσύνη
[1] σταθηρὰ [d] καὶ διηνεκὴς βούλησις [e], ἡ ἑκά-
στῳ [f] τὸ οἰκεῖον [g] δίκαιον [h] νέμουσα· Ἐπει-
τα δὲ [2] λέγωμεν, καὶ πῶς ὁρίζεται ἡ νομική.

§. I. Νομικὴ δέ ἐστι [i] θείων τε καὶ ἀνθρωπείων πραγμάτων γνῶσις, τῶν δὲ δικαίων καὶ ἀδίκων ἐπιστήμη.

§. II. Τούτων δὲ γενικῶς προθεωρημένων, 14
νῦν ἀρξαμένοις ἡμῖν ἐξηγήσεως τῶν νόμων, καὶ
τῶν δικαίων τῆς τῶν Ῥωμαίων πολιτείας, [3]
οὕτως δοκεῖ αὐτὰ βέλτιστα ἂν παραδίδοσθαι,

DE JUSTITIA ET JURE.

TITULUS I.

ANTE omnia definitionem juſtitiæ ſcire oportet. Eſt igitur juſtitia, conſtans & perpetua voluntas, jus unicuique ſuum tribuens. Deinde dicamus, quomodo definiatur & Juriſprudentia.

§. I. Juriſprudentia autem eſt, divinarum atque humanarum rerum notitia, juſtique & injuſti ſcientia.

§. II. His igitur generaliter præcognitis, incipientibus nunc nobis exponere Leges ac Jura populi Romani, ita maxime videntur ea commode tradi

1. al. μόνιμος *Lovan. in marg.* nam ſic primo verterat Vigl. ſed in Emend. σταθηρὰ reponi jubet, pro quo σταθερὰ *ap. Fabr.* 2. λέξωμεν Fabr. 3. οὕτω Lugd. & ſqq. omnes.

a. Harmenopul. 2. Eclog. 1. D. 1. D. GOTH.

b. Hic titulus non eſt Theophili, ſed à doctiſſ. olim VIGLIO Græce redditus eſt. Neque ego eum in ullo MSto vidi. Referunt etiam, Franc. Pithœum illum in novem Th. MSS. fruſtra quæſiviſſe. H. ERNST.

Hic titul. deeſt in Regiis Codicib. & Viglianis, eſtque à Viglio Græce redditus, ut ipſe teſtatur in epiſt. ad Carol. Imp. [Vide tamen ſi vis lib. 2. Baſilic. tit. 1. cap. 10. *Ex Edit.* 2.] FABR.

Plura de hoc Tit. vid. in nota mea ad Viglii præf. §. 28. & in MYLII *Hiſt.* pag. 52-3. G. O. R.

c. Juſtitia eodem modo definitur. 2. *Eclog.* 1. *c.* 10. *l.* 9. *D. de juſtitia.* D. GOTH.

Juſtitia eſt habitus animi volentis ſuum cuique tribuere. ἕξις ψυχικὴ, Euſtath. ad Il. V. ἕξις ἐν ψυχῇ τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ ἀπονεμητική. Oecumen. in ep. *Jac.* c. 1. FABR. I.

d. Hinc Juſtus Ariſtoteli 2. *Ethicon* 4. qui βεβαίως καὶ ἀμετακινήτως δικαίως πράττει. D. GOTH.

Habitus enim ἀμετακίνητος, aut certe δυσκίνητος τρόπος. Juſtus eſt juſtitiæ pertinax, indeclinabilis juſtitiæ. Pſell. Syn. LL. verſ. 70. FABR. I.

e. Τὸ γὰρ βούλεσθαι ἕξεώς ἐστιν, Olympiodor. *in Gorg. Plat.* FABR. I.

f. Juſtitia alienum bonum ſpectat, ad alios pertinet. alienum bonum eſt, & amor ſoli amato ſerviens. FABR. I.

g. Juſtitia τὰ δίκαια πᾶσι βραβεύει, Novellæ 69. pr. τὰ ἄξια ἑκάστοις ἀπονέμει. Athanaſ. in Syn. 8. Ser. τοῦτό ἐστι τὸ ἀληθῶς δίκαιον, ἀποδιδόναι ἑκάστῳ τὸ ἴδιον. FABR. I.

h. Ulp. in l. 10. D. eod. *tribuendi*, ut Flor. legitur. Sed auctores Baſilic. & Leo & Conſtantinus legerunt, *tribuens.* Nam ſic Græce reddunt ἀπονέμουσα. M. Tullius lib. 5. de Finib. [c. 23.] *Juſtitia*, inquit, *eſt animi affectio ſuum cuique tribuens.* Alcuinus de arte Rhetor. *Juſtitia eſt habitus unicuique tribuens propriam dignitatem*, id eſt ἑκάστῳ τὸ κατ' ἀξίαν. Vide Comment. noſtrum ad Inſtitutiones Juſt. FABR. II.

Minus recte dici à Theophilo *tribuens* &c. diſputat D. GALTIER: in quo ſi erratum, Viglio, non Theophilo, hoc adſcribendum. Mihi non lubet hic philoſophari cum aliis, quos in nota ad Mylii Vind. citatos invenies, ſed hoc tantum dicam, Græcos carere gerundiis, eorumque loco aut infinitivis uti aut participiis. G. O. R.

i. Subjectum juriſprudentiæ ſunt res divinæ & humanæ: modus conſiderandi eſt, quatenus in iis ju-

σθαι, ἐὰν πρότερον μὲν εὐχερεῖ[k] καὶ ἁπλῷ τρόπῳ, εἶτα δὲ μετὰ ταῦτα ἀκριβεστάτῃ καὶ λεπτοτάτῃ ἐξηγήσει ἕκαστα διεξέλθωμεν. ἄλλως τε γὰρ ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν νόμων προοιμίοις ἀπείρους[l] καὶ ἀσθενεῖς ἔτι τῶν 15 νέων ἀκοὰς τῷ τῶν πραγμάτων πλήθει καὶ τῇ ποικιλίᾳ βαρήσαντες, τῶν δύο ἕτερον, ἢ ἀφισταμένους αὐτοὺς ταύτης τῆς σπουδῆς, ἢ καὶ μετὰ μεγάλων πόνων ἔσθ' ὅτε καὶ μετὰ [4] δυσελπιστίας[m], τῆς τοὺς νέους ὡς ἐπὶ πολὺ ἀποστρεφούσης, ὀψιμαθεστέρους ἀπεργασόμεθα, οὕσπερ εὐκολωτέρως ὁδηγησάμενοι, ἀπονητὶ καὶ εὐελπιστὶ ἐπιτυχεῖν [5] διὰ ταχέως ἂν ἠδύναντο.

§. III. Τὰ δὲ τοῦ δικαίου[n] παραγγέλματα 16 ταῦτα τρία· καλῶς[o] βιοῦν, ἕτερον μὴ[p] βλάπτειν, καὶ τὸ οἰκεῖον[q] δίκαιον ἑκάστῳ[r] νέμειν.

§. IV. Καὶ ταύτης μὲν τῆς[s] σπουδῆς δύο εἰ-

tradi poſſe, ſi primo facili ac ſimplici via, poſt deinde exactiſſima diligentiſſimaque interpretatione ſingula exequamur. Alioqui ſi ſtatim in ipſis initiis proœmiiſque rudes etiamnum & infirmas adoleſcentum aures multitudine ac varietate rerum oneraverimus: duorum alterum, aut deſertores hujus ſtudii efficiemus, aut cum magno labore, ſæpe etiam cum diffidentia, quæ plerumque juvenes avertit, ſerius ad ea perducemus, ad quæ leviori via deducti, ſine labore & bona cum ſpe maturius perduci poſſent.

§. III. Juris autem præcepta tria ſunt hæc. Honeſte vivere: alterum non lædere: & jus cuique ſuum tribuere.

§. IV. Porro ſtudii hujus duæ ſunt po-

4. Sic pro δυσελπιστιας recte correxit Fabr. 5. vel διὰ dele, vel τάχους lege.

juſtum vel injuſtum ſpectatur. ED. GEN.

Omnes veteres philoſophi ſapientiam definiunt, *div. atq. hum. rer. not.* ejuſq. defin. auctor eſt Homer. ut ait Euſt. ad Odyſſ. α. Quidam tamen Pythagoræ acceptam ferunt, ut ſcribit Nicol. Blemmidius, Epit. Log. c. 4. Hoc igitur commune habet Juriſp. cum ſapientia. ſed propterea [*leg.* præterea] Juriſconſulti munus præcipuum eſt juſtum ab injuſto, licitum ab illicito diſcernere. l. 1. D. eod. unde δίκην putant appellari, παρὰ τὸ διχάζειν καὶ χωρίζειν τὸ ἄδικον ἐκ τοῦ δικαίου, Etymolog. FABR. I.

k. Juris ſcientia τυπωδῶς hic proponitur; optima enim docendi ratio, quæ à levioribus ad majora procedit, quo dulcius poſſint diſciplinam appetere, quam timere. Syneſ. in Dione: Δεῖ γάρ τοι πρῶτον ἀποδῦναι τὴν ἀγροικίαν, καὶ τὰ μικρὰ ἐποπτεῦσαι πρὸ τῶν μειζόνων, καὶ χορεῦσαι πρὶν δᾳδουχῆσαι, καὶ δᾳδουχῆσαι πρὶν ἱεροφαντῆσαι. Juſtinian. primo levi ac ſimplici via. id eſt, ratione, μεθόδῳ. Serv. in 1. Georg. FABR. I.

l. Juſtin. rudem adhuc & infirmum animum ſtudioſi. Jul. Firmic. lib. 6. c. ult. omnia enim, quibus rudes animos inſtituere debemus. FABR. I.

m. Diophantus Arithmet. lib. 1. δυσέλπιστοι γὰρ δὶς κατόρθωσιν εἰσιν αἱ τῶν ἀρχομένων ψυχαί. FABR. I.

n. 1. Harmenopul. 1. §. 18. *l.* 19. §. 1. *ff. eo.* D. GOTH.

Th. addit *tria*, quod falſum puto. Nam horum omnium una & eadem vis eſt. H. MESSAGG.

Licet Viglius, non Th. addiderit, tamen rectum puto. Quid autem opus aliorum ad Inſtitutt. Commentatorum auctoritates adferre? Ego ad h. l. conferre ſoleo hoc S. Pauli dictum ad Titum II. 12. ἵνα σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. G. O. R.

o. Lex eſt προστάτης τῶν καλῶν, καὶ τῶν αἰσχρῶν, *l. 2. D. de leg.* imperat honeſta, prohibet contraria, Cic. Antoniana 11. Sed & honeſtatis à natura nobis indita notio eſt, Polyb. 6. Plutarch. *de fort. Alexand.* vid. Baſil. *hom.* 7. in Hex. ut & boni & mali. B. Chryſoſt. *homil.* de fide & lege naturali. FABR. I.

p. Naturæ quoque vox eſt: οἷα πρὸς ἄλλου μὴ παθεῖν ὅλως θέλεις, τοιαῦτα καὶ σὺ μηδὲ δρᾷν ἄλλῳ θέλε. Greg. Nazianz. in Jamb. FABR. I.

q. Hinc apud Ariſtotelem 5. *Ethicon* 1. ἀλλότριον ἀγαθὸν δοκεῖ εἶναι ἡ δικαιοσύνη. D. GOTH.

Et hoc à naturali jure non recedit. Sen. 3. de Ben. c. 14. Æquiſſima vox eſt, & jus gentium præ ſe ferens. Redde quod debes. FABR. I.

r. Ariſtoteles 5. *Ethic.* 3. τὸ δίκαιον ἐν ταῖς διανομαῖς ὁμολογοῦσι πάντες, adde quæ dicuntur initio hujus tituli. D. GOTH.

s. Sic Viglius. Cujacius in recitatione ad tit. *D. de juſt. & jur.* ταύτης τῆς ἐπιστήμης. Ego malim: τούτου

εἰσὶ θέσεις [t] ἤγουν εἴδη, πούβλικον, τουτέστι δημόσιον, καὶ πρίβατον, τουτέστιν ἰδιωτικόν. καὶ πούβλικον [u] μὲν δίκαιον λέγεται, ὅπερ πρὸς στάσιν τῆς τῶν Ῥωμαίων πολιτείας ὁρᾷ· ἰδιωτικὸν, ὃ πρὸς τὴν τῶν ἑκάστων ὠφέλειαν.

Ἀναγκαῖον δὲ εἰπεῖν περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ, ὅτι ἐστὶ τριμερές. συλλέλεκται [x] γὰρ ἢ ἐκ φυσικῶν [y] ἢ ἐθνικῶν ἢ πολιτικῶν παραγγελμάτων.]

poſitiones ſive ſpecies, Publicum & Privatum. Et dicitur Publicum quidem Jus, quod ad ſtatum rei Romanæ ſpectat. Privatum vero, quod ad ſingulorum utilitatem pertinet.

Dicendum eſt autem de Jure privato, quod ex tribus conſtat partibus: collectum eſt enim aut ex naturalibus, aut ex gentium, aut ex civilibus præceptis.]

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ, ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ Β.

Φυσικὸν [a] νόμιμόν ἐστι, τὸ καθὰ πάν- 17 των ζώων, [b] χερσαίων, ἐνύδρων, καὶ ἀερίων

DE JURE NATURALI, GENTIUM ET CIVILI.

TITULUS II.

NATURALE jus eſt, quod ad omnia animalia, terreſtria, aqua-

τούτου τοῦ ἐπιτηδεύματος. Gloſſæ: ἐπιτήδευμα, *ſtudium, profeſſio.* Lucretius 4. *Cætera ſic ſtudia, atque artes plerumque videntur.* Sic Stoici τὴν φιλομουσίαν, καὶ καθόλου τὰς ἐγκυκλίους λεγομένας τέχνας, ἐπιτηδεύματα μὲν καλοῦσι, ἐπιστήμας δὲ οὔ. Auctor anon. apud Stob. FABR. II.

t. Θέσεις hic exponit Theophilus εἴδη, non male. Nam ut apud authorem *Eclogæ* 2. *tit.* 2. *c.* 14. & Harmenopulum 1. *tit.* 1. §. 22. exſtat νόμος διαιρεῖται εἰς δημόσιον καὶ ἰδιωτικόν. D. GOTH.

Vid. Cujac. ad l. 1. §. 2. D. de J. & J. GEN. ED.

Potes vertere genera. εἶδος Latine redditur genus vel ſpecies, ut & ἰδέα. Gloſſæ: εἴδεα, *genus, ſpecies.* FABR. II.

Janus etiam à Coſta in *Comment. Inſtit. p. m.* 13. *b.* (illud εἴδη i. e. *ſpecies* & *partes* reprehendens, quod legale ſtudium ſive Juriſprudentia in Jus publicum & privatum dividi haud poſſit) Theophilo tribuit, quæ Viglii verſio eſt: quam ego neque damno neque defendo. G. O. R.

At vero Imp. Juſtinianus h. l. ſive potius Ulpianus l. 1. §. 2. h. t. per *ſtudium*, ut jam Vinnius aliique notarunt, intelligit jus, cui ſtudetur, quod ſane in *partes* dividi poteſt. Hinc Baſilici Ulpianum ſic interpretati ſunt: Διαιρεῖται ὁ νόμος εἰς δημόσιον καὶ ἰδιωτικόν. Et ita Harmenop. l. 1. 22. MEERMAN.

u. Anonym. int. Aphthon. τῶν νόμων οἱ μέν εἰσι κοινοί, ὡς οἱ καθόλου περὶ τῶν τῆς πόλεως· οἱ δὲ ἴδιοι, οἱ περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους συμβολαίων. JC. quod ad ſtatum rei Romanæ pert. Quidam legunt, *Reip. Romanæ.* Nihil mutandum. Ammian. Marcell. lib. 15. Aſcitus in ſocietatem rei Romanæ, & lib. 17. Nuſquam ab utilitate Romanæ rei, majeſtateque diſcedebant. & lib. 18. In clientelam rei Romanæ ſuſceptus. FABR. I.

Mox στάσιν Viglius dedit pro *ſtatum*: ubi Th. dixiſſet vel κατάστασιν vel τύχην. G. O. R.

x. Σύγκειται Eclog. ibidem: ut & infr. pro παραγγελμάτων legit νόμων. D. GOTH.

y. Naturalia præcepta ſunt, αἱ κοιναὶ καὶ φυσικαὶ ἔννοιαι. inſitæ & quaſi conſignatæ in animis noſtris notiones, Chryſoſt. in *Pſ.* 110. Oecumen. in 1. *Joh.* c. 2. FABR. I.

a. Vid. 1. Harmenopul. 1. §. 13. 14. Eclog. d. *tit.* c. 14. *verſ.* καὶ φυσικὸς *l.* 1. §. *jus naturale* 3. *ff. de juſtitia & jure.* D. GOTH.

Φύσεως θεσμός. jus quo natura imbuimur, & docemur. FABR. I.

b. JC. in *l.* 1. *de juſt. & jur.* quod natura omnia animalia doc. Natura, Deus ille princeps, parens rerum fabricatorque mundi. Atque ita Stoici Naturam accipiunt pro Deo. Senec. 4. de Ben. c. 7. τὸν θεὸν εἰς φύσιν μετονομάζοντες. Cl. Alexandr. St. 2. & SS. PP. Chryſoſt. *hom.* 26. in 1. *ad Cor.*

Qui-

ἀερίων ἐπεκτεινόμενον. [1] οὐ γὰρ μόνον μέχρις ἀνθρώπων ἔστησεν ἡ Φύσις τὰ ἑαυτῆς, ἀλλὰ διέταξε τὰ ἐναέρια, [2] τὰ ἐν τῇ γῇ διετύπωσεν. οὐκ εἴασε δὲ οὐδὲ τὰ ἐν θαλάσσῃ τικτόμενα τῆς οἰκείας προμηθείας ἐκτός. 3 Παράδειγμα δὲ τοῦ Φυσικοῦ νομίμου, ἄρρενός τε καὶ θηλείας [c] συνάφεια, ὅπερ ἡμεῖς γάμον [d] προσαγορεύομεν, καὶ ἡ περὶ τοὺς τεχθέντας ἀνατροφὴ, καὶ σπουδή. ὁρῶμεν γὰρ, οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα ἐν τοῖς τιμῶσι [e] τοῦτον τὸν νόμον [f] ἀναγεγραμμένα. ἡ γὰρ Φύσις [g] ὁρῶσα τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ζώων θανάτῳ δαπανώμενον, διὰ [h] τοῦ γάμου, καὶ τῆς ἐντεῦθεν παιδοποιΐας, καὶ τῆς

quatica & aëria extenditur. Nec enim ad homines tantum natura ſuam *vim & curam* reſtrinxit, ſed diſpoſuit aëria *et* terreſtria ordinavit: neque quæ in mari naſcuntur, extra providentiam ſuam deſtituit. Exemplum autem Juris Naturalis *eſt* maris ac feminæ conjunctio, quam nos Matrimo-
18 nium appellamus, & natorum educatio & cura. Videmus enim, non modo homines, ſed & reliqua animalia iis qui hoc jus obſervant, acccnſeri. Namque natura videns unamquodque animalium morte conſumi, per matrimonium & exinde *conſequentem* liberorum pro-

1. οὐ καὶ γὰρ F. 2. Legendum cenſeo καὶ τὰ vel τά τε. G. O. R. 3. παραδείγματα F.

Quoniam autem in beſtiis apparet aliqua juris imago, brutorum impetum, ὁρμὴν, jus appellare non veremur: τὸ γὰρ ἀγαθῷ ὅμοιον, ἀγαθὸν πάντως, Greg. Nyſſ. *de Beat. or.* 6. FABR. I.

c. Τοῦ θήλεως Eclo. *d.* c. 14. adde Ariſtotel. 1. *Politic.* 1. D. GOTH.

Muſon. Stob. c. 64. FABR. I.

d. Non quælibet viri & mulieris conjunctio, atque luxuriæ evagatio naturalis eſt, ſed matrimonium. Tertul. adv. Marcion. 5. Athanaſ. *de Definit.* Anaſtaſius Sinaita ὁδηγῷ *c.* 2. *l.* 4. à fi. lib. 1. ut ap. Latinos conjugium. Lutatius: Meduſa Gorgo, cum propter pulchritudinem à pluribus peteretur, conjugium Neptuni effugere non potuit. Arnob. 3. Per coitus & connubia corporum. Iſidor. Peluſ. 1. 296. & libr. 5. 253. ea re adulterium natura turpe dicitur l. 42. D. de v. s. quod JC. hauſit è Stoicor. placitis. Orig. 7. cont. Celſ. Lact. ep. c. 6. FABR. I.

e. Demoſt. *Orat. fun.* Euripides Dictye: εἷς γάρ τις ἐστὶ κοινὸς ἀνθρώποις νόμος. καὶ θεοῖσι τοῦτο δόξαν, ὡς σαφῶς λέγω, θηρσίν τε πᾶσι τέκνα τίκτουσιν φιλεῖν. τὰ δ' ἄλλα χωρὶς χρώμεθ' ἀλλήλων νόμοις. vid. Arr. Epict. 1. 23. Chryſoſt. hom. 46. to. 5. in illud: vid. elig. &c. [Eurip. ap. Stob. c. 81. al. 201.] FABR. I.

f. [JC. peritia cenſeri. Sen. pater Cont. 24. *Qui mendicitate cenſentur* Ex Edit. I.] Th. in hunc cenſum referri. Schol. ait, animalia quædam iſtius juris peritia non cenſeri, prolato exemplo viperæ, quæ parricidio gignitur, & hos Nicandri verſ. adfert, ἐκεὶ διὰ μητρὸς ἀραιὴν γαστέρ' ἀναβρώσαντες ἀμήτορες ἐξεχύθοντο. Ubi Sch. notat, viperam ἀντὶ τοῦ πατρὸς ἐκδικεῖν τὸν θάνατον. [Theophylactus in Epiſtola 73. τὰ τῆς ἐχίδνης κυήματα μητρικὴν ἀνοσιότητα διαδέχεται, τὴν κυοφόρον καὶ τίκτουσαν γαστέρα διαρρηγνύοντα. Sed nec in hunc cenſum thynnos referemus, ſi vera ſunt, quæ de his ſcribit Conſtantinus Manaſſes in Ann. *Ex Edit.* 2.] FABR.

g. De hac materia *Lactant.* lib. 3. & *Valer. Max.* lib. 10. ANON.

Sed verus Valer. Max. libros 9. tantum reliquit: & fragmentum decimi, non ſolum alterius eſt, ſed & de nominibus agit, quæ nihil huc faciunt. Ego quem Lactantii, quem Valerii locum in animo habuerit, quærendo nondum inveni. G. O. R.

h. Id eſt, μίξεως. Ariſtænetus epiſt. 21. lib. 1. [S. Baſilius homilia 7. in Hexamer. ἔχιδνα πρὸς γάμον ἀπαντᾷ τῆς θαλασσίας μυραίνης. ut apud Latinos conjugium. Arnobius 3. adv. Gent. *Per coitum & connubia corporum. Ex Edit.* 2.] FABR.

Didac. Covarruvias de *Matrim. Part.* II, 1. 7. & Alex. Carerius *de Sponſal. & Matr. L.* V, 9. notant Th. quod is *matrimonium* appellet qualemcunque coitum etiam brutis convenientem. MEERMAN.

Neque παιδοποιΐα brutis proprie tribui poteſt. An vero Theophilo minus licet, atque aliis auctoribus, improprie & μεταφορικῶς loqui? Nonne nota ſunt hæc: *Vir gregis, ipſe caper? olentis uxores mariti? arbores maritæ*? Quin Colum. VI, 37. brutis *filios* ac *nepotes* tribuit. Hinc non dubitavi cum Curtio *matrimonium* vertere, licet Fabrotus maluerit *concubitum*, qui tamen *liberorum procreationem* retinuit. G. O. R.

i Vd

τῆς πρὸς τοὺς τεχθέντας στοργῆς [i] τε καὶ ἀνατροφῆς [k] καὶ διαδοχῆς, τὴν ἀθανασίαν τούτοις ἐμηχανήσατο.

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι τῶν 19 νόμων οἱ μέν εἰσι φυσικοὶ, οἱ δὲ ἐθνικοὶ, οἱ δὲ πολιτικοί. εἰπόντες οὖν τοῦ φυσικοῦ νομίμου τὸν ὅρον καὶ τὰ παραδείγματα, ἀναγκαίως ὀφείλομεν εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ. ὁ γὰρ πολιτείαν συνιστῶν, καὶ βουλόμενος νόμοις [l] ταύτην κοσμῆσαι [m], ταῖς δυσὶ ταύταις προσέχων ὁδοῖς τὴν νομοθεσίαν ἐργάζεται. ἢ γὰρ ἐθνικοὺς [n] τίθησιν, οὓς καὶ φυσικοὺς καταχρηστικῶς [o] καλοῦ-

procreationem, atque erga natos amorem, educationemque & ſucceſſionem, iis immortalitatem paravit.

Diximus in ſuperioribus, legum alias eſſe naturales, alias gentiles, alias civiles. Cum ergo Juris naturalis definitionem & exempla diximus, neceſſario etiam de *jure* gentili dicere debemus. Nam qui rempublicam conſtituit, eamque legibus ornare cupit, duabus his attendens viis legiſlationem conficit: aut enim *leges* gentium ſancit, quas & naturales abuſive appella-

i. Vel ut ait Harmenopul. *d. loco.* §. 14. *οἷον τὸ τὰς μητέρας στέργειν τὰ γινόμενα ἐξ αὐτῶν.* D. GOTH.

k. Sic loquitur Juſt. No. 22. Ariſtot. Oecon. 1. c. 3. *ἡ φύσις ἀναπληροῖ ταύτῃ τῇ περιόδῳ τὸ ἀεὶ εἶναι* Plut. *ἐρωτ.* Lucian. Galen. *de uſu part.* Theod. Prod. in Amar. Proclus in hymno quodam: *ἄλλοι δ' ἐγγαμίων ὀάρων πολυειδέας οἴμους, αἰὲν ὑποκλίνουσιν, ὅπως θνητῆς ἀπὸ φύτλης ἀθάνατον τεύχωσι διηνεκέων γένος ἀνδρῶν.* FABR. I.

Sic loquuntur Juſtin. in Nov. 22. Plutarch. & Lucian. *in amor.* Galenus *de uſu part.* lib. 14. Olympiodorus ad cap. 15. Jobi apud Nicetam in Catena: *καὶ ταῖς ἐπιγοναῖς τὴν ἀθανασίαν μιμούμενοι.* Theodorus Prodromus in Amor. vid. *Comment. ad Inſtitut.* FABR. II.

l. Adde 1. Harmenopul. 1. §. 15. D. GOTH.

m. Superius in Procemio tribuerat *ὅπλοις κόσμον* hic *νόμοις.* D. GOTH.

Æſchin. cont. Cteſiph. Theodor. 5. c. 28. *κατεκόσμει τοῖς νόμοις.* FABR. I.

n. Non ab ullo ſpeciali Legiſlatore conſtitutum eſt *Jus gentium:* ſed naturali ratione & uſu ipſo introductum, ut mox dicitur. J. DOUJ.

Non percepit mentem Theophili Profeſſor primicerius: qui Theophilus tam brevi ſibi intervallo contrarius eſſe non potuit, ſed h. l. idem vult, quod & ipſe & Imperator dixerunt in f. præced. tit. & clarius c. 20. h. t. uti quivis paulo attentior ſatis per ſe intelligit. G. O. R.

o. Jus igitur gentium improprie jus naturæ dicitur, eſt enim jus gentium *τῶν λελογισμένως βιοῦν ἐθελόντων.* Jus naturæ *οὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν πάντων ζώων.* D. GOTH.

Jus naturale proprie dicitur, quod omnium animalium commune eſt ex ſententia Th. [quamquam & ipſum jus gentium naturale appelletur §. 11. infr. de rer. div. Ariſt. eth. Nico. 5. c. 10. *Ex Edit.* 1.] [Jus autem gentium per abuſionem naturale dicitur. Vid. *Comment. ad Inſtitut. Ex Edit.* 2.] FABR.

Imo jus naturale, quod omnium animantium proprium eſt, minus proprie dicitur *jus naturale*, quia nullum jus eſt inter homines & belluas: at jus gentium vel maxime proprie dicitur, *jus naturale*, quod naturalis ratio inter homines conſtituit. l. 9. D. de J. & J. MERILLIUS *in Comment. h. l.* Add. Cl. Salmaſ. *de Uſur.* c. 9. *pag.* 242. ſq. MEERMAN.

Non potuit, nec debuit Th. ex veterum JCtorum & Juſtiniani philoſophia aliter loqui; quippe qui *jus naturale* univerſis animantibus, *jus gentium* cunctis hominib. *jus civile* ſolis civib. commune ſtatuebant, l. 1. §. 4. D. *eod.* vel ut Heinecc. enuntiat: In jure Nat. hominem, ut *animantem*; in jure gent. ut *hominem*; in civ. ut *civem* conſiderabant. G. O. R.

p. Ad omnes gentes humanas. cæteræ feris ſimiles à jure naturali deſcivere. [Ariſtot. Eudemior. 6. c. 5. *Ex Edit.* 1.] Michaël Epheſius in 5. Ethic. Nicom. [*τὸ πανταχοῦ, ἀντὶ τοῦ, παρὰ τοῖς πλείστοις, καὶ ἀδιαστρόφοις, καὶ κατὰ φύσιν ἔχουσι· παρὰ γὰρ τοῖς θηριώδεσι, καὶ παντάπασι τὸν νοῦν ἐκτετυφλωμένοις, καὶ μόνην τὴν ζωώδη διώκουσιν ἡδονὴν, οὐκ ἔστι τὸ φυσικὸν δίκαιον. Ex Edit.* 2.] FABR.

q. Alia exempla juris gentium vide apud Harmenop. d. loco & authorem Eclogæ. D. GOTH.

r. Forte *ἀνδροφόνους.* nam poſt paulo dicit *μοιχὸν καὶ κλέπτην.* D. GOTH.

Si Fabrotus ex Codd. *φονεῖς* edidit, nihil obloquor: ſin ex ingenio, poterit alterum defendi, quia dialectorum ſcriptores Dorienſibus tribuunt *φόνος* pro eo, *qui cæde digna perpetravit.* G. O. R.

Phi-

λοῦμεν, ἢ πολιτικοὺς, καὶ ἢ ἐγγράφους, ἢ ἀγράφους.

*3 Τί ἐστιν ἐθνικὸν νόμιμον; ἐθνικὸν νό- 20
μιμόν ἐστι, τὸ κατὰ πάντων ἀνθρώπων, 4 ἤγουν τῶν λελογισμένως βιοῦν ἐθελόντων [p] ἐπεκτεινόμενον. Παραδείγματα [q] δὲ αὐτοῦ, τὸ τοὺς *4 φόνους [r] ἀποτέμνεσθαι. [5 δεῖ γὰρ αὐτοὺς, δι᾽ ὧν ἠδίκησαν, τιμωρεῖσθαι·] τὸν μοιχὸν [s] κολάζεσθαι· τὸν κλέπτην εἰς χρήματα [t] τιμωρεῖσθαι, ἐπειδήπερ ἔβλαψεν ἡμᾶς περὶ χρήματα·, τὸν χρεώστην εὐγνώμονα [u] γίνεσθαι πρὸς τὸν ἐν καιρῷ ἀνάγκης χρή- 21
σιμον ὀφθέντα· τὸν οἰκέτην ὑποτετάχθαι 6 τοῖς

lamus, aut civiles, & vel ſcriptas, vel non ſcriptas.

Quid eſt Jus Gentile? Jus Gentile eſt, quod ad omnes homines, ſcilicet qui ſecundum rationem vivere volunt, extenditur. Exempla autem hujus *ſunt*: Homicidas *capite* truncari; [oportet enim illos, per quæ peccaverunt, puniri;] Adulterum puniri, Furem pecunia multari, ſiquidem nos in pecunia læſit; Debitorem benevolum eſſe erga eum, qui neceſſitatis tempore benignus apparuit; Servum obedire ratio-

*3. Καὶ τί F. 4. ἤγουν λελογισμένως βιούντων ἐπεκτ. citare Salmaſium *de Uſur. p.* 241. monuit MEERM. tantum ex memoria crediderim. *4. φονεῖς F. *v. N.* 5. Incluſa ex Fabroto addidimus, quæ utrum Theophili ſint an gloſſatoris, non definio.

Philo *περὶ τῶν ἐν εἴδει νόμων· χαλεπὸν δ᾽ οὐδὲν, εἰ τὰ αὐτὰ, οἷς διέθηκε, πείσεται.* Theophylact. in c. 26. Sen. ep. 7. occidit hominem: quia occidit ille, meruit ut hoc pateretur. Iſidor. Orig. 5. c. 26. FABR. I.

Theophylactus in *Matth.* c. 26. *ὁ φονεὺς ἀντιφονεύεται.* Seneca in epiſtola 7. *Occidit hominem; quia occidit ille, meruit ut hoc pateretur.* FABR. II.

Adde MYLII *Vind.* c. 3. §. 2.

s. Adulterium natura turpe dicitur in *l. probrum* 42. *D. de verb. ſign.* Lactantius Epit. cap. 4. *Hoc præcepto non ſolum corrumpere alienum matrimonium prohibetur, quod etiam communi gentium jure damnatur.* Oecumenius in epiſt. *Pauli ad Gal.* cap. 3. *τὰ ἀναγκαῖα τῷ νόμῳ καὶ ὁ φύσις ἐδίδαξε, τουτέστι τὸ, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις.* De fure vide Comm. ad Inſt. lib. IV. 1. FABR. II.

Adde MYLIUM *ibid.* §. 3.

t. Th. decipitur, cum exiſtimat, furem jure gentium pecunia multandum, quod nos perſimili damno affecit. Hic enim etſi fatetur, jure gentium furtum eſſe prohibitum, tamen eam pœnam naturalis ratio non inter omnes homines conſtituit, arg. c. *omnes* 9. D. *de Juſt. & Jur.* Nam ut illos præteream, qui furto favebant, Draco Athenis fures capite puniri juſſit & ex L. XII. Tabb. non ſolum nocturnum furem occidere ſemper licebat, & eum qui interdiu ſe telo defendebat, c. *ſi pignore* 54. D. *de Furt.* c. *itaque* 4. D. *Ad L. Aquil.* c. *ſi perfodiens* 3. X. *de Hom.* ſed & manifeſti fures liberi verberabantur, & his addicebantur, quibus furtum feciſſent, ſervi verberibus cæſi de ſaxo præcipitabantur. Cujus rei *Gell. L. II. cap* 18. auctor eſt. Et ob eam rem Theophilus ſub tit. *de Perpet. & tempor. act.* capitalem pœnam furti in XII. Tabulis indictam ait. [L. IV. *Emendatt. cap.* 4. *pag. m.* 1532. *f.*] A. AUGUST.

Exemplum hoc falſum eſt, ſine dubio: quum multari furem ſolius ſit juris gentium: pecunia aut capite multari, populorum civitatumque arbitrio permiſſum. FR. HOTOM.

Notatur heic Th. quod furti pœna apud omnes gentes pecuniaria non ſit. FABR. II.

Fabroto ſuccinit MYLIUS in *Vindic.* c. 3.

Sed Th. notatur injuria, neque hoc exemplum falſius, quam ſuperius *τοὺς φόνους* ſive *φονεῖς ἀποτέμνεσθαι*, etſi homicidæ antiquitus exemplo Caini exularunt ut plurimum. Ego ad jus gentium refero vulgare hoc dictum: *Per quod quis peccat, per idem punitur & idem.* Nonne hoc natura ipſa puellos docet? quos talionis jus obſervare quotidie videmus. Si iis maledixeris, maledicent & tibi: ſi quid eripias, minabuntur ſe aliud tibi erepturos: ſi verberaveris, reverberabunt: ſi quid donaveris, promittent ſimile beneficium. Rectiſſime ergo idem repetit noſter, citato ab Auguſtino loco: *δίκαιον γὰρ ἦν, τὸν εἰς χρήματα ἀδικήσαντα, εἰς χρήματα τιμωρεῖσθαι*, id quod Juri quoque Moſaico convenit. G. O. R.

u. [Theodor. *de Provid.* Orat. 1. *Ex Edit.* 1.] Heliodorus Pruſæus in libr. V. Ethic. Nicom. cap. 14. [*φυσικὸς νόμος ἐστὶ τοὺς εὐεργέτας ἀντευποιεῖν.* Salvianus

[6] τοῖς εὐλόγοις προστάγμασι [x] τῶν δεσποτῶν· τὸ γίνεσθαι συναλλάγματα, πράσεις, ἀγορασίας, μισθώσεις, ἐκμισθώσεις, παρακαταθήκας, κοινωνίας, δάνεια· τὸ γίνεσθαι [y] δωρεὰς, διαθήκας [z] συγγράφεσθαι.

[7] Τί ἐστι πολιτικὸν [a] νόμιμον; ὅπερ τοπικὸν καὶ χρειῶδες προσαγορεύεται, τὸ τόπῳ περικεκλεισμένον, καὶ τόπου χρείαν ἀποπληροῦν, καὶ τὸ λυποῦν ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐκκόπτον· οἷον [b] ἡ τῶν Ἀθηναίων πόλις 22 ἐκέχρητο ἐπεισάκτῳ σίτῳ [c], οἷα λεπτόγεως οὖσα, καὶ μέγιστον ἦν παρ' αὐτοῖς ἐλάττωμα τὸ τῆς σιτοδείας [8] βάρος· [9] ὁ τοῦτο τοίνυν βουλόμενος καταπαῦσαι, [10] τί ἂν ἐνομοθέτει ἢ τοῦτο; ὥς τε τοὺς σιτεμπόρους [d] ἀτελείας ἀξιοῦσθαι· τούτου γὰρ δήλου γενομένου, πολλοὶ κατέπλεον ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, διὰ ταῦτα πραγματευόμενοι, [11] ὅτι

tionabilibus dominorum juſſis; Contractus, venditiones, emtiones, locationes, conductiones, depoſita, ſocietates, mutua celebrari; donationes fieri; teſtamenta conſcribi.

Quid eſt Jus Civile? Quod locale & utile *aut neceſſarium* appellatur, loco incluſum, & loci neceſſitatem explens, atque *id* quod illum locum lædit, tollens. Veluti Athenienſium civitas frumento advectitio utebatur, quippe quæ ſterilis eſſet, & maximum apud eos incommodum erat, penuriæ frumentariæ onus. Hoc igitur *aliquis* tollere volens, quidnam ſanciret niſi hoc? ut negotiatores frumentarii *vectigalium* immunitate donarentur. Hoc enim palam facto, multi navigabant

6. ταῖς εὐλ. προστάξεσι F. 7. Πολιτικὸν δέ ἐστιν, ὅπερ καὶ τοπικὸν F. 8. πάθος F. & Salmaſ. ex vett. Codd. *pag.* 195. *de modo Uſur.* 9. ὁ τοίν. βουλ. τοῦτο F. I. 10. τί ἂν ἐνομοθέτησεν, ἢ ὥστε F. & Salmaſ. *ibid.*

vianus contra Avarit. *Natura ipſa hominum conſuetudoque communis hac quaſi generali lege conſtringit, ut à quibus aliquid liberalitatis accepimus, plus eis gratia debeamus: arctat quippe nos ad retributionem dati accepta largitio.* Vid. dict. Comm. *Ed.* 2.] FABR.

x. Scholiaſtes heic notat, recte jure gentium conſtitutum eſſe, ut ſervus in his quæ fieri jus eſt, domino dicto audiens ſit, non ſi quædam imperavit turpia, aut impia, ut l. 20. D. *de oblig.* v. Senecam *de Beneſic.* 3. c. 20. FABR.

y. Vid. ad tit. *de Donat.* FABR. II.

z. Et hæc quidem exempla juris gentium veriora *ex l.* 5. *ff. eod.* 2. *Ecloz.* 2. *c.* 14 quam quæ ab Harmenopulo 1. 1. §. 15. adferuntur, apud quem jus gentium definitur, jus unius aut plurium gentium, non omnium. D. GOTH.

Teſtamenta ſunt juris gentium, tametſi nullum olim Athenis ante Solonem. Plutarchus in Sol. nullum in Germania, Tacitus *de mor. G.* c. 20. id eſt, nuda illa ſupremæ voluntatis teſtatio juris gentium eſt, teſtamenti autem factio juris civilis. FABR.

Ut liceat ſuprema voluntate res ſuas in alium transferre, pleraſque apud gentes receptum videtur: quis & qua forma teſtari poſſit, ex Jure Civ. pendet. J. DOUJ.

Vere ac nervoſe. Omnium acerrime contra Theophilum inſurrexit E. MERILLIUS VIII. *Obſerv.* 25. cui reſpondit FABROTUS in *Apologia pro Græcis*, quam Excurſus I. exhibebit. Pro Theophilo etiam diſputant COSTANUS *Quæſt. Jur. Memor.* c. 6. &, ne omnes citem, VINNIUS in Comment. ad pr. *de Teſtam. ordin.* ſed res non adeo expedita videtur HEINECCIO in ſubjuncta ibid. adnotatione ob rationes, quas adfert. Denique EV. OTTO in præf. *Tom.* V. *Theſ. Jur.* pag. 18. cum aliis, quos citat, vim teſtamentorum à Jure Civili pendere contendit: ſed hoc concedo, modo teſtamentorum origo juri gentium debeatur. Cur alioqui Juris Naturæ & Gentium ſcriptores tot de ſucceſſionibus ac teſtamentis verba perdunt, ſi nihil ad hoc Jus pertinent? Tandem defendendo Theophilo ſufficit, quod non recentiores modo JCtos, ſed & vetuſtiores habeat conſentientes. Appoſite enim PERRENONIUS II. *Animadv.* 21. hunc Quinctiliani locum laudat, ex III. *Inſtit. Orat.* 6 p. m. 261. *Sunt enim quædam non laudabilia natura, ſed jure conceſſa . . . . & aliquid æquum, ſed prohibitum jure*, UT LIBERTAS TESTAMENTORUM. Plura vide ad MYLII *Vindic.* c. 3. §. 5. G. O. R.

a. In localem ſuam utilitatem. Jus enim civile, ſi Lactantio credimus, non juſtitia ſed utilitas repo-

[11] ὅτι τε ταχεῖα διὰ τὴν ἔνδειαν ἡ τοῦ σίτου γένηται πρᾶσις, καὶ πρὸς τούτοις, ὅτι τέλος ὑπὲρ τῆς τοιαύτης οὐ κατατιθέασιν ἐμπορίας. πολλῶν δὲ καταπλεόντων, εἰκότως πολὺς εἰσεκομίζετο σῖτος. τοῦ το γοῦν τὸ νόμιμον, Ἀθηναίοις χρήσιμον μόνοις ἦν· Ἀλεξανδρεῦσι [e] δὲ ἢ ἑτέροις, [12] οἷς ἐστὶν ἀφθονία σίτου, οὐ μόνον περιττὸς, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστος ὁ τοιοῦτον τὸ νομοθετῶν. Δεύτερον παράδειγμα τοῦ πολιτικοῦ νομίμου [13] ἡ τῶν Λακεδαιμονίων πόλις, ἥτις ἐκέχρητο ξενηλασίᾳ [f], Λυκούργου τοῦτο νομοθετήσαντος· ἵνα μὴ διὰ τῆς τῶν ξένων ἐπιμιξίας [g] διαφθείροιτο καὶ χεῖρον γένοιτο τὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἦθος. ὁ τοιοῦτος νόμος τιμᾶται μὲν παρὰ Λακεδαιμονίοις, Ἀθηναῖοι δὲ [14] τούτου [h] καταφρονοῦσι, τοσοῦ-

bant in Atticam, duo hæc ſtudentes, ut & celeriter propter inopiam frumen-
23
ti procederet venditio, & inſuper quod pro hujusmodi negotiatione vectigal non ſolvebant. Multis autem *eo* navigantibus, multum nimirum importabatur frumentum. Hoc igitur jus Athenienſibus ſolis utile erat: Alexandrinis autem vel aliis, quibus abundantia eſt frumenti, non ſolum inutilis ſed & ridiculus foret *legiſlator* tale quid ſanciens. Alterum exemplum Juris civilis Lacedæmoniorum urbs *præbet*, quæ peregrinos expellebat, lege à Lycurgo lata, ut ne per peregrinorum admixtionem corrumperetur deteriusque
24
redderetur Lacedæmoniorum ingenium. Hæc quidem lex obſervatur apud

11. καὶ ὅτι ταχ. F. 12. παρ' οἷς F. 13. ὁ τῶν F. 14. τοῦτο Gothofr.

reperit. Cur enim per omnes populos diverſa jura condita ſunt, niſi quod unaquæque gens id ſibi ſanxit, quod putavit rebus ſuis utile? Ideoque Th. recte ait hoc jus vocari χρειῶδες, elegantibus exemplis adductis propriæ Lacedæmoniis ξενηλασίας, & Athenienſibus σιτεμπόρων ἀτελείας. A. CONT.

Ecl. d. c. 14. 10. D. GOTH.

Πολιτικὸν νόμιμον aliter ſumitur ap. Ariſtot. L. V. *Ethic.* c. 10. ED. GEN.

Pſellus verſ. 87. πολιτικὸν δὲ νόμιμον, τοπικὸν καὶ χρειῶδες. ut Servius Honoratus in VII. Æneidos ait, *Deos Topicos*, id eſt, *locales, ad alias regiones nunquam tranſire.* FABR. II.

b. Inter exempla juris civilis apud authorem Eclogæ recenſetur novatio & emphyteuſis 1. *Eclog.* 2. c. 14. D. GOTH.

c. 1. *Harmenop.* 1. §. 16. D. GOTH.

Ulpian. in *Timocrateam*: λεπτόγεως ἦν ἡ Ἀττική. [Thucyd. Maximus Tyrius *diſſert.* 13. in *fi.* Galenus in προτρεπτ. πρὸς τὰς τέχνας. *Edit.* 2.] FABR.

Conſuli quoque poſſunt Salmaſ. *de Modo Uſur.* p. 193. & S. Petitus ad L. Attic. L. V. T. 5. qui plenius agunt de legib. Atticis frumentariis: licet mirari ſubeat, Legem hanc de immunitate frumentariorum à vectigalibus, Theophilo memoratam, Petiti diligentiam fugiſſe. MEERMAN.

d. Scholiaſt. Ariſtoph. in *Pluto.* [Naucleris quoque conceſſam immunitatem portorii & vectigalis, qui frumentum, oleum, aut alias ſpecies invexiſſet, ſcribit Æneas *Poliorcetici* cap. 10. *Ed.* 2.] FABR.

e. Alexandria frumenti copia commendatur *Edicto Juſtiniani* 13. *c.* 5. & paſſim fit mentio αἰσίας ἐμβολῆς καὶ σιτοπομπείας. ſolemnis illationis ſpecierum quæ quotannis Alexandria Conſtantinopolim mittebatur: quæ ſacra embola. *l.* 10. *Cod. de ſacroſ. eccleſ. & l. ult. Cod. de navibus non excuſandis. & Novell.* 163. de quo etiam dixi illo loco *edicto* 13. *& in l.* 5. *Cod. de epiſcopali audientia* D. GOTH.

f. Lacedæmoniorum ξενηλασίας meminit Suidas in ξενηλατεῖν. D. GOTH.

Joſeph. 2. cont. App. Plut. in Agi. & Cleom. Dion. Hal ant. 2. Liban. Ariſtid. Heraclid. *de Polit.* Themiſt. Philoſt. Xenoph. Iſidor. Peluſ. Tzetz. Chil. FABR. I.

Xenophon in *Lacedam republ.* Joſephus 2. *adverſus Apion.* Dionyſ. Halicarn. 2. *Antiq.* Ariſtides *orat.* 2. Platon *pro Quat* Liban. in *Archidami Apol. & orat. pro Saltator.* Heraclid. *de Polit.* Philoſtr. VI. *de vita Apollonii* cap. 10. Syrianus in *Hermogenem*, Tzetzez in *Chiliad.* Procedente tamen tempore Lacedæmonii cum animadverterent inhumanum eſſe peregrinos urbe pelli: morem illum obſoleſcere paſſi ſunt. Theodoretus *gr. aff. curat.* 9. FABR II.

g. Ὅπως μὴ ῥᾳδιουργίας οἱ πολῖται ἀπὸ τῶν ξένων ἐμπίπλαιντο. Xenoph. FABR.

h. Joſeph. d. lib. 2. Liban. *declam.* 17. vid. eund. in *Antioch.* FABR.

i. Hu-

σοῦτον τῆς ξενηλασίας ἀφεστῶτες, ὅτι καὶ βωμὸς [i] ἐλέου τιμᾶται παρ᾽ αὐτοῖς· οὕτως ἑτοίμως τοὺς εἰς αὐτοὺς φοιτῶντας ὑποδεχόμενοι, ὅτι πολλάκις διὰ φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν [k] καὶ πολεμεῖν ὑπὲρ αὐτῶν οὐκ ὤκνησαν.

pud Lacedæmonios; Athenienſes vero eam adſpernantur, in tantum ab expellendis peregrinis alieni, ut & ara Miſericordiæ apud eos colatur: tam promte eos qui ad ſe commeant, excipientes, ut ſæpe ob humanitatis exceſſum bellare quoque pro iis non dubitaverint.

§. I. Ἅπας οὖν δῆμος, [l] ἢ ἐγγράφοις κέχρηται νόμοις, ἢ ἀγράφοις. καὶ [15] πῇ μὲν ἰδίοις, τουτέστι πολιτικοῖς, [16] πῇ δὲ [m] κοινοῖς, τουτέστι [17] jure gentium. ὅσα γὰρ νόμιμα ἑκάστη πόλις ἑαυτῇ συνεστήσατο, [18] καὶ μέχρις αὐτῆς [19] ἵσταται, ταῦτα jus civile προσαγορεύεται. ὅσα δὲ ὁ φυσικὸς ἤτοι ἐθνικὸς λόγος μεταξὺ πάντων ἀνθρώπων ἐφεῦρε, ταῦτα παρὰ πᾶσιν ἔθνεσι φυλάττεται [n], [20] καὶ jus gentium προσαγορεύεται. καὶ ὁ δῆμος οὖν ὁ Ῥωμαϊκὸς, ποτὲ μὲν πο-

§. I. Omnis igitur populus aut ſcriptis utitur legibus, aut non ſcriptis, & partim propriis, id eſt civilibus, partim communibus, id eſt jure gentium. Quæcumque enim jura civitas quælibet ſibi conſtituit, & intra eam conſiſtunt, ea Jus civile appellantur: quæcumque autem naturalis aut gentilis ratio inter omnes homines invenit, ea apud omnes gentes cuſtodiuntur, & Jus gentium appellantur. Et populus igitur Romanus alias

15. 16. τῇ μὲν — τῇ δὲ Gothofr. 17. *juribus gentilibus*, F. ἰθναγεντίοις, τουτέστι νομίμοις ἐθνικοῖς ἤτοι φυσικοῖς, ex vet. Cod. Salmaſ. *de Uſur. p.* 242. MEERM. 18. καὶ deeſt. F. 19. ἵσανται ante F. qui ſtatim ταῦτα καὶ *jura civilia* κτ. 20. *jura gentilia*. F.

i. Hujus aræ meminit Pauſanias in *Atticis* Cui adjungendum quod de ara ſalutis legitur *l.* 3. *Cod. de his qui ad Eccleſiam confugiunt. ubi dixi.* D. GOTH.

Cic. [Senec. controv. L. X. *Ed.* 2.] Stat. 12. Thebaid. *Schol. vet. ibid.* Serv. in 8. Æneid. [Claudian. *de bello Gildon.* (vſ. circiter 400. *ſi flentibus aram*) *Et proprium miſeris numen ſtatuiſtis Athenæ.* Lucian in Timone & alibi. *Ed* 2.] Philoſtr. 2. *Sophiſt. in Poll.* [Sext. Empir. *Ed.* 1.] Liban. in Demoſth. relat. *de Ara.* Pauſan. in Attic. Diodor. Sic. 13. Zenob. centur. 2. ad. 61, [Sopater in diviſ. Quæſt. p. 377. *Ed.* 2.] FABR.

Imo ap. Athenienſes etiam lex vigebat, ne peregrini injuria afficerentur. Vitruv. L. VI. *de Archit.* Vid. Petitus ad *Leg. Att.* VIII, 4. 12. MEERMAN. Et maxime a Cl. Weſſelingio ib. citatus Spanhemius ad *Ranas Ariſtoph. vſ.* 470. G. O. R.

k. Exemplo ſint Theſei bella, præſertim duo: quorum alterum, adverſus Creontem, cæſos in obſidione Thebana ſepeliri prohibentem; alterum adverſus Euryſtheum pro Heraclidis, qui Athenas confugerant, in Poloponeſum deducendis ſuſcepit. Addi poſſunt Jonum Peloponeſo quoque ejectorum ſuſceptio, & coloniæ in Aſiam à Codri filiis deductæ, aliaque hujusmodi. J. DOUJ.

l. Theoph. legiſſe videtur: *legib aut morib.* Quidam enim legibus reguntur, quidam moribus. Cæſarius λόγῳ. ρϑ´. cujus verba refert Cedrenus, & Georgius Phranz. Chron 3. c. 3. Legibus ut Athenienſes; moribus ut Lacedæmonii, & Cretenſes, Joſeph. 1. *con Ap.* Lycii, Heraclid. *de Pol.* & gentes barbaricæ, Sopater in *Hermogen.* Quidam legib. & morib. ut pop. R. jam ab ipſo Romulo, Dion. Halic. 2. Liv. 1. FABR.

Diſtinctius hic Juſtinianus *populos omnes, qui legibus & moribus* (ſive ut legiſſe Th. videtur, *legibus aut moribus*) *reguntur, partim proprio, partim communi jure uti.* Ubi etiam τῷ Theophili eſt *partim*, non *alias*, ut verſum erat. J. DOUJ.

Nec tamen Doujatius verſionem hic correxit. Qui plura velit, conſulat Schultingii notas ad Cajum pag. 2. G. O. R.

m. Ariſtot. Rhet. ad Theoph. 1. c. 13. Corn. Nep. in Themiſt. Lactant. ep Inſt. cap. 6. B. Chryſoſt. homil. *de Fide & Lege naturali.* FABR. l.

n. *Jura Gentilia* minus commode noſter dicit, pro iis quæ ſunt *Juris Gentium.* J. DOUJ.

Capitalis κρίσις. Non aliud ac Juſtinianus dicit noſter: *Jura* autem *Gentilia* eſt lectio Fabroti. G. O. R.

o. In hoc loco error eſt, ut à Viglio notatum

πολιτικοῖς, ποτὲ δὲ ἐθνικοῖς κέχρηται νόμοις, ἅ τινα καθ' ἕκαστον καὶ ὁποῖα τὴν φύσιν ἐστὶν, ἐν τοῖς οἰκείοις ἐκθησόμεθα τόποις.

alias quidem civilibus, alias autem gentilibus utitur legibus, quæ ſingula, & qualia natura ſint, ſuis exponemus locis.

§. II. Ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν νόμιμον ἐκ μιᾶς ἑκάστης πόλεως πρόεισιν, ἐν ᾗ καὶ κρατεῖ, δέχεται τὴν ὀνομασίαν, [21] [οἷον τῶν Ἀθηναίων ἢ Λακεδαιμονίων.] εἰ γάρ τις ἐθέλει τοῦ Σόλωνος [τοῦ τῶν Ἀθηναίων νομοθέτου,] ἢ [τοῦ] Δράκοντος o [τοῦ τῶν Λακεδαιμονίων] jus civile Athenienſium [vel Lacedæmoniorum,] τουτέστι πολιτικὸν νόμιμον τῶν Ἀθηναίων, [ἢ Λακεδαιμονίων [[22] ἀποκαλέσαι, οὐκ ἂν διαμάρτοι, οὐδὲ σφαλῇ τῆς ἀληθείας· ὡσαύτως καὶ τὸ νόμιμον, ᾧπερ ἡ Ῥωμαϊκὴ κέχρηται πολιτεία, [23] jus Quiritum, τουτέστιν ᾧ κέχρηνται οἱ Κυιρῖται p. οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι ἀπὸ Κυιρίνου, τουτέστι Ῥωμύλου τοῦ ἐξ

26 §. II. Sed jus civile ex unaquaque civitate proficiſcens, in qua etiam obtinet, appellationem accipit, [veluti Athenienſium vel Lacedæmoniorum]. Nam ſi quis velit *leges* Solonis [Athenienſium legiſlatoris] vel Draconis [Lacedæmoniorum] jus civile Athenienſium [vel Lacedæmoniorum] appellare, non peccaverit neque a veritate aberraverit. Similiter & jus, quo Romana utitur civitas, jus Quiritum *dicitur*, id eſt, quo Quirites
27 utuntur. Romani enim a Quirino, id eſt Romulo, qui ex Marte ortum habere jactabat, Quirites appellantur.

21 -- 22. Quæ inter hos numeros cancellis incluſa ſunt, Fabrotus ejecit: cujus & aliorum vide Notas. Ceterum in Græcis vel νόμους, vel νόμιμον excidit, aut ſaltim articulus τοὺς ante τοῦ Σόλωνος. G. O. R. 23. *jus civile Romanorum* προσαγορεύεται, ἤτοι *jus civile Quiritium*. F.

tum eſt. [in præfat. §. 46.] Fuit enim Draco non Lacedæmoniorum, ſed Athenienſium legislator, cujus leges ob atrocitatem ſuppliciorum, ſanguine olim ſcriptæ dicebantur. Huic quum ob gloriam latarum legum in Theatro populus petaſos, tunicas, aliaque veſtimenta ex benevolentia & cum fauſtis acclamationibus injiceret, ſub pondere miſſilium ſuffocatus interiit. Niſi Viglius hunc errorem Theophilo imputaret, poſſet ita locus emendari: *Εἰ γάρ τις ἐθέλει τοῦ Σόλωνος τοῦ τῶν Ἀθηναίων νομοθέτου καὶ τοῦ Δράκοντος, ἢ Λυκούργου τοῦ τῶν Λακεδαιμονίων.* &c. Mirum autem eſt, Græcum hominem res Græcas ignoraſſe, præſertim quum Latina incorrupta extarent, quæ transferebat. P. NAN.

Draconem hic facit inepte legiſlatorem Lacedæmoniorum: cùm fuerit *Ἀθηναίων νομοθέτης*. Draconis meminit Ariſtotel. 2. *politicon ultimo*. Plutarchus & Laërtius *in Solone* Gell. D. GOTH.

Videtur interponendum eſſe *Lycurgi* nomen. H. ERNST.

Καὶ τοῦ Δράκοντος ἢ Λυκούργου. Et ita hic omnino legendum eſt. Nam & Solonem & Draconem Athenienſis reip. legiſlatores, non Lacedemoniorum fuiſſe conſtat, cum ſolummodo Lycurgus apud Lacedemonios leges tulerit. ANON.

Turpe gloſſema ex hoc loco ejecimus ope manuſcript. codd. in quor. margine Græculus quidam ad vocem *Δράκοντος* adnotaverat; *τοῦ τῶν Λακεδαιμονίων νομοθέτου*. Sol. enim, & Drac. legum Atticarum fundatores fuere. Draconis leges propriè *θεσμοί*, Solonis a. *νόμοι*. Ælian. *ποικίλ*. 8. c. 10. Etymolog. M. in *θεσμοθέται*. FABR.

En tibi levius forte remedium, (*quam audacior Nannii criſis.*) ἢ τοῦ Δρακ. ἢ τοῦ τῶν Λακεδ. Poſt ἢ τοῦ itaque ex præcedenti membro νομοθέτου erit ſub audiendum. Similis locutio ap. Aelian. XIV. v. H. 45. γυναικας των Ελληνων εκεινηςδη, πεντηλοπην, Αλκηστιν, ΚΑΙ ΤΗΝ πρωτεσιλαου. C. V. VONCK.

p. Adde Feſtum in *Quirites*. D. GOTH.

Rom. Quirinus eſt cognominatus. Corn. Nep. Illuſt. c. 2. Dion. Hal. 2. Ant. Julian. Cæſar. Gloſſ. Gr. Lat. *ῥώμυλος*, *Quirinus*. Arnob. 1. adv. G. Liv. 2. Quirites à Curibus appellatos tradit. vid. Strab. 5. Plutarch. Rom. & Num. Serv. in 1. & 8. *Æn*. Corn. N. *d*. c. 2. FABR. I.

Ex h. l. Theophili patere ait *Petr. Burgius*, verba

ἐξ Ἄρεως q τὴν γένεσιν ἔχειν *23 αὐχοῦντος r Κυιρῖται προσαγορεύονται. ἡνίκα δέ τις ἀπροσδιορίστως εἴποι jus civile, οὐ προστιθεμένου τοῦ τῆς δεῖνα πόλεως, τὸ Ῥωμαϊκὸν σημαίνει. ὥσπερ ἡνίκα ποιητὴν εἰπόντες, καὶ μὴ προστιθέντες τὸ κύριον ὄνομα, παρ' Ἕλλησι μὲν δηλοῦμεν τὸν Ὅμηρον s, παρὰ δὲ Ῥωμαίοις τὸν Βεργίλιον t.

Τὸ δὲ ἐθνικὸν νόμιμον, κοινὸν τοῦ παντὸς 28
ἀνθρώπων γένους ἐστί. 24 τῆς χρείας γὰρ 25 καλούσης, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀνάγκης ἀπαιτούσης, τὸ ἡμέτερον γένος ἐφεῦρεν ἀφ' ἑαυτοῦ πάμπολλα, ἤτοι κατεστήσατο. καὶ γὰρ ἀνεφύησαν u πόλεμοι, καὶ τούτοις ἐπηκολούθησαν αἰχμαλωσίαι, καὶ εἰσηνέχθησαν δουλεῖαι, ὅπερ ἐναντιοῦσθαι τῷ φυσικῷ συμβαίνει νόμῳ. ἡ γὰρ φύσις ἐξ ἀρχῆς πάντας ἀνθρώπους ἐλευθέρους οἶδε τικτομένους. ἐκ x τούτου τοῦ ἐθνικοῦ νομίμου καὶ πάντα σχεδὸν y ἐπενοήθησαν τὰ συναλλάγματα. οἷον ἀγορασία, πρᾶσις, μίσθωσις, ἐκμίσθωσις,

tur. Si autem quis indefinite jus civile dicat, non addito hujus illiuſve civitatis, Romanum ſignificat: ſicuti, quum Poëtam dicentes neque proprium nomen addentes, apud Græcos quidem Homerum, apud Romanos autem Virgilium ſignificamus.

Gentile autem jus commune eſt omni hominum generi. Uſu enim jubente, & humana neceſſitate exigente, noſtrum genus permulta ex ſeſe invenit ſive conſtituit. Etenim bella ſunt orta, & ea captivitates ſecutæ & ſervitutes introductæ, id quod juri naturali contrarium accidit. Natura enim ab initio omnes homines liberos naſci novit. Ex hoc jure gentili etiam omnes pæne contractus inventi ſunt, veluti emtio, venditio, locatio, conductio, ſocietas, depoſitum, mutuum,

*23. αὐχοῦντες F. 2. forte per errorem, nam utrobique *gloriabatur* retinuit ex Curtio. 24. τῆς γὰρ τῆς χρ. F. 25. An κελευούσης; adſcripſit Frater Optimus JO. FRED. quod parum abfuit, quin in textum reciperem. Ita certe verti.

ba *a Romulo* in textu Latino gloſſema eſſe: neque nos in MS. Gottorp. aut Dorvill. invenimus. Cujacius quoque ejecerat. Contra Ev. Otto ob eumdem hunc Th. locum male ejectum putat. Ceterum *de Jure Quiritium* & *Civitatis* vide ſingularem MYLII *Diſſert.* & nos ad eam. G. O. R.

q. Fabius Pict. ut refertur in *Origine gent. R.* Flor. 1. c. 1. Eutrop. 1. Tzetz. in *Lycoph.* FABR. I.

r. Cariſ. 1. *hi Quirites*, οἱ πολῖται ῥωμαῖοι. idem Gloſſ. Lat. Gr. hinc vindicatio ex *lege Quiritium*, i. ex *jure Romano* l. 1. §. 1. D. *de rei vind.* v. Ovid. *Faſt.* FABR. I.

s. Cic. Top. Sen. ep. 58. Philo *de Abr.* Theon περὶ χρείας. Galen. 1. περι. ἡμ. & lib. Quod animi morb. Proclus in *Chreſtom.* Strabo. 1. Zenob. *Cent.* 1. 93. Apollonius Alexandr. *Artis* 1. ὁ ποιητὴς ὑπαγορεύει τὸν Ὅμηρον. excellentia ejus commune nomen vertit in proprium, Boët. in Top. FABR. I.

t. Serv. Poëtam dicimus, & intelligimus Virgilium. FABR. I.

u. Bella juſta. Pop. R. non indicebat præter pium, purumque duellum. Diodorus in *Excerptis Valeſii*: σφόδρα οἱ ῥωμαῖοι φιλοτιμοῦνται δικαίους ἐνίστασθαι τοὺς πολέμους, καὶ μηδὲν εἰκῇ καὶ προχείρως περὶ τῶν τοιούτων ψηφίζεσθαι. vid. Suidam in ἀμυνόμενοι & ἱμῶσιν. FABR. I.

x. Lex hoc jure 5. *ff. eod.* D. GOTH.

y. Τὸ fere additum eſt δι' εὐλάβειαν φιλοσόφων, ut ait Euſtrath. in 5. Nicom. c. 8. ſive ut ait Acc. Philoſophicum temperamentum eſt. Græci ad l. 5. *de Juſt. & Jur.* excipiunt literarum obligationem & emphyteuſim. Sic enim accipi poſſe videntur Græcorum verba, ὡς ἡ ἀγωγὴ ἡ μετατιθεῖσα τὸ παλαιὸν χρέος εἰς καινόν. Theodor. Hermopolites lib. 2. tit. 1. Καὶ τὰ συναλλάγματα καὶ αἱ ἐνοχαί, πάντα σχεδὸν τοῦ ἐθνικοῦ ἐστι. τινὰ δὲ καὶ ὁ πολιτικὸς ἐφεῦρεν, ὡς τὴν literis ἀγωγὴν, τὴν μετατιθεῖσαν παλαιὸν χρέος εἰς καινὸν, καὶ τὴν περὶ ἐμφυτεύσεως. Vid. infr. *de liter. oblig.* Cujac. interpretatur ſtipulationem Aquilianam. & literarum obligationem FABR. I.

z. 2. *Ecl.* 2 *c.* 14. *l.* 6. §. 1. *ff. eod.* D. GOTH.

Jus aliud ſcriptum eſt, aliud inſcriptum. Ariſt. *Eth.*

σις, κοινωνία, παρακαταθήκη, δάνεισμα, καὶ ἕτερα πάμπολλα συναλλάγματα.

§. III. Εἰπόντες οὖν τὴν πρώτην τῶν νόμων 29
διαίρεσιν, ὅτι οἱ μέν εἰσι Φυσικοὶ, οἱ δὲ ἐθνικοὶ, οἱ δὲ πολιτικοὶ, καὶ ἕκαστον [26] ὁρισάμενοι, καὶ παραδείγμασι σαφηνίσαντες, ἔλθωμεν ἐπὶ δευτέραν τῶν νόμων διαίρεσιν. Τῶν [z] νόμων, οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι. καὶ ἔγγραφοι μὲν νόμοι εἰσιν, οἷον ἡ lex, τὰ plebiſcita, ſenatusconſulta, διατάξεις βασιλικαὶ, ἀρχόντων ἔδικτα, τῶν σοφῶν ἀποκρίσεις.

§. IV. Ἡδέως δὲ ἐμάνθανον, πόσοι πα- 30
ρὰ Ῥωμαίοις εἰσὶν νομοθέται, καὶ τίνες οὗτοι, καὶ πῶς τὰ παρ᾽ ἑκάστου νομοθετούμενα κέκληται; Ἓξ παρὰ Ῥωμαίοις εἰσὶ [27] νομοθέται [a], δῆμος, χυδαῖος δῆμος, σύγκλητος, βασιλεὺς, ἄρχοντες τῆς Ῥώμης, [aa] σοφοί. Καὶ τί ἐστι δῆμος; κοινῆς τύχης [b] σύ-

tuum, & alii quam plurimi contractus.

§. III. Quum igitur primam legum diviſionem diximus, quod *earum* aliæ ſint naturales, aliæ gentiles, aliæ civiles, & unamquamque definivimus exemplisque declaravimus, veniamus ad alteram legum diviſionem. Legum aliæ ſunt ſcriptæ, aliæ non ſcriptæ. Et ſcriptæ quidem leges ſunt, ut lex, plebiſcita, ſenatusconſulta, conſtitutiones Imperatoriæ, magiſtratuum edicta, prudentum reſponſa.

§. IV. Libenter vero diſcerem, quot apud Romanos ſint legumlatores, & quales ii, & quomodo ea quæ a ſingulis ſanciuntur, nominentur? Sex apud Romanos ſunt Legumlatores, Populus, Plebs, Senatus, Imperator, Magiſtratus *urbis* Romæ, Pru-

26. ὁρισάμενοι ante Ed. Lugd. 27. οἱ νομ. F.

Eth. Nic. 8. c. 15. & *Rhet. ad Theod.* 1. c. 13. Ulpian. in *or. Dem. contra Lept.* Iſidor. *Orig.* 5. c. 3. *Omne jus legibus & moribus conſtat.* Vet. Schol. Horat. Sat. 1. 1. Seneca Controv. 1. lib. 1. Quædam enim jura non ſcripta, ſed omnibus ſcriptis certiora ſunt. Quintil. 12. c. 3. ἔγγραφος καὶ ἄγραφος θεσμοθεσία. Can. 7. Syn. 7. & ibi Zonar. " Jus ſcriptum " Ulp. *poſitivum* appellat, in fragm. Regul. ut Chal" cidius in Timæum Platon. juſtitiam poſitivam " opponit æquitati naturali " FABR. I.

a. Tametſi hæ juris civilis conſtituendi formæ variæ ſint: ſunt tamen, qui hic enumerantur vere νομοθέται. Interim *vide* 2. *Eclog.* 1. *c.* 4. ubi paulo aliter hic locus exprimitur. Vult enim jus civile ſcriptum venire ἀπὸ δωδεκαδέλτου (ex legibus dixit Papinianus in *l.* 7. *ff. eod.*) τῶν τοῦ δημοσίου δογμάτων (hoc eſt plebiſcitis) τῶν τῆς συγκλήτου θεσπισμάτων, βασιλικῶν δογμάτων, τῆς αὐθεντίας τῶν σοφῶν· Facit quoque τὸ πραιτώριον νόμιμον ζῶσαν φωνὴν τοῦ πολιτικοῦ. D. GOTH.

Juris Conditorum ſex Romæ erant vel fuerant genera; ſed non eodem tempore, nec eadem ratione. [*Nusquam hoc ait Theoph*] Populus & plebs, itemque Magiſtratus in Rep. ſub Imperatoribus autem, Senatus ipſis volentibus, ut & Jurisprudentes; deinde Imperatores [*facto ab Hadriano initio*] ſoli ac per ſe. J. DOUJ.

Memoriæ cauſa his verſiculis omnes incluſi:

Jus ſcriptum faciunt Populus, Plebs atque Senatus,
Prætor & Ædilis,) Princeps, Jurisque peritus.
Cumque Magiſtratu,)

G. O. R.

aa. Ante Fabrotum diſtinguebatur ἄρχοντες, τῆς Ῥώμης σοφοί. unde Curtius male verterat: *Magiſtratus, & prudentes urbis Romæ.* ſed mirum, quod §. 8. in f. *eod. tit.* eum in viam non reduxerit, ubi ait Th. ἢ ἀρχόντων τῆς Ῥώμης, ἢ τῆς τῶν σοφῶν ἀποκρίσεως. G. O. R.

b. Hæc vox mihi ſuſpecta. placet itaque potius populum ita definire, κοινῆς σύνοδον, hoc eſt univerſitatis concilium, cœtum, ſeu univerſos cives ſimul congregatos & collectos. Niſi communicationis cauſa inſtitutam eſſe hanc ſocietatem, id eſt populum innuere velit, quemadmodum Halicarnaſſeus uxorem viro adjungit κοινωνὸν ἁπάντων χρημάτων, & *lex* 4. *Cod. de crimine expilatæ hereditat.* divinæ & humanæ domus ſociam. Iſidorus 1. c. 4. Populum

σύνοδος [c], κατὰ ταυτὸ συναριθμουμένων τοῖς ἰδιώταις καὶ τῶν συγκλητικῶν. Τὸ δὲ παρὰ τοῦ δήμου νομοθετούμενον, λέγεται [28] lex, ἐπειδὴ ἐγγράφως ὁ δῆμος ἐνομοθέτει. κοινὸν δὲ τῶν ἐγγράφων [d] νόμων ὄνομα [29] τὸ lex, [30] [καθὸ ἐξ αὐτοῦ κατάγονται αἱ λοιπαὶ νομοθεσίαι] ἐπειδὴ [e] κορυφαιότατός [31] ἐστιν ὁ δῆμος τῶν νομοθετῶν, ἔδει καὶ τὴν παρ᾽ αὐτοῦ νομοθεσίαν κεκοσμῆσθαι τῷ κοινῷ τῶν ἐγγράφων νόμων ὀνόματι. Ἐγίνετο δὲ τοῦτον τὸν τρόπον. Τοῦ συγκλητικοῦ ἄρχοντος, οἷον τοῦ ὑπάτου [f], ἐρωτῶντος, εἰ χρὴ τόδε νομοθετεῖν, ὁ δῆμος ἐπένευεν.

Prudentes. Et quid eſt Populus? communis ſtatûs concilium, una cum plebejis *ſive privatis*, etiam connumeratis Senatoribus. Quod autem a popu-
31 lo ſancitur, dicitur LEX, quia in ſcripto populus legem ferebat. Commune autem ſcripti juris nomen *eſt* lex: [ſiquidem ex ea reliquæ juris ſanctiones deducuntur.] Quoniam vero ſummus legiſlatorum eſt populus, oportebat etiam jus ab eo conſtitutum communi ſcripti juris nomine ornari. Fiebat autem *lex* in hunc modum: Senatorio magiſtratu, veluti Conſule, interrogante, an hoc conſtitui oporteret, populus adnuebat.

Ὁ χυδαῖος [g] δῆμός ἐστι, τὸ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος, ἐξῃρημένων τῶν συγκλητικῶν

32 Plebs eſt reliqua omnis multitudo, exceptis Senatoribus. Jus autem ab ea

28. λέξ ante F. 29. τὸ λέξ. ante F. 30. Incluſa omiſit F. perperam, judice M. RÖVER *ad Fr. vet. JC.* §. 3. 31. ὁ δῆμός ἐστι F.

lum definit ſociatum humanæ multitudinis juris conſenſu & concordem communione. D. GOTH.

Vox τύχης Gothofredo ſuſpecta, & merito ſi cum Curtio *fortuna* reddas. Sed Fabrotus verſionem jam correxit. vid. *Gloſſar.* noſtrum *Theophilinum.* G. O. R.

c. Conventum, concilium, & ut ex Iſidoro antea dixi, ſociatus. Sane Ariſtoteles 1. *Politicon* 1. πόλιν ſeu civitatem facit κοινωνίαν τινά. & 3. c. 1. Civitatem ita definit πλῆθος ἱκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς. D. GOTH.

d. *Lex* omne ſcriptum jus dicitur. ut etiam Cic. L. III. *de legib.* ſcribit: *populariter legem eam eſſe, quæ ſcripto ſancit, quæ vult, aut jubendo, aut vetando, pag.* 426. ANON.

Locus Cic. hic videtur deſignari ex *L.* 1. *de LL. cap.* VI. ſeu §. 19. *populariter interdum loqui neceſſe erit, & eam legem, quæ ſcripto ſancit quod vult, aut jubendo, aut vetando, ut vulgus, appellare.* G. O. R.

Sic legis nomen γενικῶς accipitur in *l.* 1. C. *ne fidejuſſ. dot. dent.* FABR.

e. [Legum enim rogandar. & abrogandar. jus & poteſtas penes populum erat, ſive ut ait Polyb. 6, ἔχει τὴν κυρίαν καὶ περὶ τῆς τῶν νόμων δοκιμασίας. *Ed.* 1.] Theoph. autem σολοικίζει ex Luciani ſententia: debuit enim dicere, κορυφαῖος. [Phrynichus: κορυφαιότατον, ἐσχαλεύψαμεν ἰσχὺν περὶ φράζειν. λέγε δὲ, κορυφαῖον. *Edit.* 2.] Plutarchus tamen ita loquitur in Pompejo, [& adverſ. Colot. *Edit.* 2.] κορυφαιότατος Πάπας Concilii VI. act. 18. κορυφαιότατος τῶν κακῶν, Iſidorus Peluſiot. lib. 5. epiſt. 482. FABR.

Dionyſium Halic. inſuper & Joſephum & Laërtium præter alios hoc ſuperlativo uſos, docet Grævius ad *Luciani Solœciſtam*, novæ Edit. T. III. *p.* 565. G. O. R.

f. Cicer. Antoniana 1. Conſules populum jure rogaverunt (hoc enim à majoribus accepimus jus rogandi) populusque jure ſcivit. lex igitur eſt, quam populus centuriatis comitiis ſciverit. Boët. in Top. FABR. I.

g. Πλῆθος. 2. *Eclog.* 1. c. 238. *ff. de verb. ſignificat.* D GOTH.

h. Ἀξιωματικῶν. *Eclog. d. loco* & infra eodem πατρικίων. D. GOTH.

Th. & h. l. & mox verſ. ὀχυδαῖος rectius addidiſſet verba καὶ πατρικίων, quemadm. ea non omiſit in fine huj. §. ubi verborum Juſtiniani nudum tranſlatorem agit. TREKELL.

i Plebiſcitum ἀπὸ τοῦ ſciſcere ἢ ψηφίζεσθαι, quod eſt decernere & conſtituere, non ἀπὸ τοῦ ſcire. FABR.

Ideo addidit Th. καὶ κυρωθὲν: ut taceam γνώσεως ſigni-

τικῶν [h]. Τὸ δὲ παρ᾽ αὐτοῦ νομοθετούμενον, πλεβίσκιτον [32] ἐκαλεῖτο, τουτέστι τὸ ὑπὸ τοῦ πλήθους [i] γνωσθὲν, καὶ [k] κυρωθέν. Τοῦ γὰρ [33] πλεβισκίτου [l] ἄρχοντος, [m] τουτέστι τοῦ τριβούνου, (οὗτος δέ ἐστιν ὁ [n] δήμαρχος) [o] ἐρωτῶντος, ἐνομοθέτει τὸ πλῆθος.

ea conſtitutum, Plebiſcitum vocabatur, id eſt a plebe cognitum & decretum. Plebejo enim magiſtratu, id eſt Tribuno, (hic *Græcis* eſt δήμαρχος) interrogante, plebs jus conſtituebat.

33 Τὸ δὲ χυδαῖον πλῆθος τοῦ δήμου τούτῳ διενήνοχεν, ᾧ διενήνοχε γένος [p] ἀπὸ εἴδους. Τῇ γὰρ τοῦ δήμου προσηγορίᾳ, πάντες σημαίνονται πολῖται συναριθμουμένων πατρικίων, καὶ συγκλητικῶν. τῇ δὲ τοῦ [34] plebis ὀνομασίᾳ, δίχα [q] πατρικίων τε καὶ συγκλητικῶν [r] οἱ λοιποὶ πολῖται δηλοῦνται.

Plebs autem a populo *in* eo differt, quo genus differt a ſpecie. Populi enim appellatione omnes ſignificantur cives, connumeratis Patriciis & Senatoribus: Plebis autem appellatione ſine Patriciis & Senatoribus reliqui cives ſignificantur.

34 §. V. [s] Ἐν τρίτῃ τάξει [35] νομοθετοῦσι παρὰ Ῥωμαίοις ἡ σύγκλητος. Σύγκλητος δέ ἐστι, σύστημα ἐξ ἐπιλέκτων ἀν-

§. V. Tertio loco apud Romanos jus conſtituit Senatus. Senatus autem eſt cœtus ex ſelectis viris, purus ab

32. κέκληται F. 33. *plebis* legend. vid. Not. 34. πλέβης ante F. 35. νομοθετεῖ F. quod & mihi magis placeret.

ſignificare etiam *judico, decerno, conſtituo.* G. O. R.

k [*Gloſſæ Ed.* 2.] κυρῶ, *decerno, ſancio* FABR.

l. Vox iſta plane ſuſpecta: non enim tribunus erat magiſtratus plebiſciti, ſed plebis. Itaque videtur legendum πλέβης. ED. GEN.

Eamdem emendationem propoſuit G. D'ARNAUD in Conject. pag. 148. Ego tentabam vel πλεβείων vel convenientius *plebis* τῆς. G. O. R.

m. Melius οἷον *veluti* FABR. II.

Immo recte Th. mentem expreſſit, namque Latinum *veluti* hic valet, *id eſt*: quæ duo inter ſe confundi, monui in *Obſ. Miſc. Nov.* T. V. *pag.* 381. Tribuni enim & ædiles plebeji, proprii plebis magiſtratus erant, ut VINNIUS h. l. ait, ſed ædiles rogationes ad plebem tuliſſe, nemo prodidit. G. O. R.

n. Gloſſæ: δήμαρχος, *tribunus.* FABR. II.

o. Inter. ἀντὶ τοῦ rogante: hinc rogationes pro legibus & plebiſcitis. Gell. 10. 20. lex rogata in l. 1. D. ad leg. Falc. Notæ Probi: P. I. R. P. Q. I. S. I. F. P. R. E. A. D. P. populum jure rogavit, populusque jure ſcivit in foro pro roſtris, & ante diem pridie. Gloſſ. lat. gr. rogatæ ſunt, ἐκυρώθησαν κύρωσις. εἰσφορὰ νόμου, rogatio legis. FABR. I.

Jure rogante, [*l.* interrog.] pro rogante. Gloſſæ: ἐρωτᾷ, *rogat.* Hinc rogationes pro legibus & plebiſcitis. FABR. II.

p. Immo quo differt ὅλον σύνολον ἀπὸ τοῦ μέρους. Nam populus eſt totum quoddam, cujus pars eſt plebs. vid. Iſid. I. c. 4. & Feſt. in *Populus.* GEN. ED. & *alii.*

q. d. c. 238. adde Iſid. 1. c. 4. Feſtum in Populi. D. GOTH.

r. L. 238. D. de verb. ſig. Idem ſcripſerat Feſt. in *ſcitum populi.* prout ſcilicet à Romulo in Patricios & Plebejos Romani diſcreti ſunt, atque ita plebs exponitur in Gloſſ. gr. lat. δῆμος μικρὸς, & plebiſcitum, λεκτὸν δήμου ψήφισμα. Livius 2. *Conſul Appius negare jus eſſe Tribuno in quemquam niſi in plebejum: non enim populi, ſed plebis eum magiſtratum eſſe.* & lib. 29. *Ea mihi populo, plebique Romanæ.* Populus igitur ex omni conditione conflatur, plebs patres non continet, Gell. 10. 20. Interdum tamen populum pro plebe dixerunt. Gloſſ. gr. lat. δῆμος, populus, vulgus. Plin. Paneg. *Datumque congiarium populo.* Martial. 8. 15. *Dat populus, dat gratus eques, dat thura Senatus.* Plutarch. in Rom. ποπούλους ὀνομασθῆναι πλῆθος. FABR. I.

s. In his quæ ſequuntur, confundit Theoph. Senatusconſultum cum lege. Lex erat populi conſtitutio. Senatusconſultum Senatus annua conſtitutio.

ἀνδρῶν, καθαρεῖον [t] ἰδιώτου [u] παντός. Τὸ δὲ παρ᾽ αὐτῶν νομοθετούμενον, λέγεται *35 ἰδικῷ [x] ὀνόματι ſenatusconſultum [y], τουτέστι τῆς συγκλήτου τὸ θέσπισμα. Ἀλλ᾽ ἔχει τὶς εἰπεῖν, Πῶς δυναμένου τοῦ δήμου συνιέναι, καὶ 36 legem 37 [ἤτοι τὸν νόμον] ποιεῖν [z], εἰς διαφόρους 38 διῃρέθησαν τὸν νόμον ὀνομασίας; ἡ δὲ αἰτία ἐστὶν αὕτη. ἐν τῇ Ῥώμῃ πολυανθρώπῳ οὔσῃ, οἷα φιλεῖ γίνεσθαι, στάσις καὶ διχόνοια τὶς *38 ἀνεφύη, μεταξὺ τῶν [a] συγκλητικῶν καὶ τοῦ χυδαίου δήμου, τυχὸν προτίμησιν ἔχειν βουλομένων τῶν συγκλητικῶν. Τούτου χάριν ἀλλήλων ἐχωρίσθησαν [b] καὶ ἰδίᾳ διῆγον, καὶ

ab omni plebejo *ſive privato*. Jus autem ab illis conſtitutum ſpeciali nomine Senatusconſultum dicitur. Sed poſſit aliquis dicere: quomodo, cum populus poſſet convenire legemque facere, in diverſas appellationes *ipſam* legem diſtraxerunt? Cauſa autem hæc eſt: In *urbe* Roma, *utpote* populoſa, ut fieri amat, ſeditio & diſcordia aliqua exorta fuit inter Senatores ac Plebem, Senatoribus forte principatum habere cupientibus. Hujus *rei* cauſa a ſe diſcedebant & ſeparatim agebant, ſeparatimque reſpublicas adminiſtrabant. Et quoniam in republica

*35. ἰδιωτικῷ F. v. Not. 36. λέγεμ ante F. 37. de: F. & ſane gloſſam ſapit. 38. διῃρέθησαν τῶν νόμων ὀνομ. F. & ſic Vigl. primo ediderat, ſed in Emend. corrigitur, διήρουν τὸν νόμον ὀνομ. pro quo Lovan. & reliquæ διῄρησαν τ. ν. ὀν. Reliqua in Not. *38. ἀνεφύει F.

tio. Dionyſius Halicarnaſſeus Antiq. 9. Boët. in Top. *Senatusconſulta ſunt, quæ fuerunt Senatus auctoritate decreta.* FABR.

Inanis & vana criſis, quam refellunt præter alia capp. 36. 37. & 40. Nam neque TREBELLIUS neque ego hanc *SCti* & *Legis* confuſionem in noſtro deprehendere poſſumus. Adde Not. *i.* ad cap. 39. Quæ autem alii de *SCtorum* vi in libera rep. diſputant, adverſus Juſtinianum magis quam adv. Th. faciunt. G. O. R.

t. Adde *l.* 2. §. 25. 26. *de origine juris.* D. GOTH.

Initio ita ſe res habuit. At honoribus, qui ab origine Senatorii fuerant, cum plebe communicatis, patuit in Senatum aditus plebejis, qui Magiſtratum adepti erant. J. DOUJ.

Rurſus in immerentem Th. faba cuditur. Ut enim taceam, Juſtiniani ævo, immo ante illum (vid. ex. gr. l. 8. *de Senatorib.*) Viros Senatorios & illuſtres plebi exemtos fuiſſe: vertamus græcam vocem ἰδιώτου per *privatum hominem*, ut vel gloſſæ docent; & cogitemus, noſtrum hic Senatum opponere populo ac plebi in eo, quod in legibus plebiſcitisque rogandis nonniſi *privati cives*, aut ita ſaltem conſiderati, in ſuffragium mitterentur, at in SCtis faciendis publicæ tantum perſonæ conſulerentur. G. O. R.

u. Vide *l.* 2. §. 20. & 24. *ff. de origine juris.* D. GOTH.

x. Priores editiones ἰδικῷ. Henricus Erneſtius amicus noſter vir doctiſſ. mallet ἰδίῳ cum Curt. ego puto lect. vett. Codd. retinendam, & ita vertend. *vulgariter*, ἰδιωτικῶς. FABR. I.

Priores editiones, ἰδικῷ ὀνομ. quod eſt *ſpeciali nomine.* Curtius videtur legiſſe, ἰδίῳ Hoc forte voluit Th. id quod Senatus jubet atque conſtituit, Latino ſermone Senatusconſultum dici. FABR. II.

Immo ſpeciali nomine *SCtum*, generali *Lex* appellatur. confer cap. 30. &c. Nec tamen damno ἰδίῳ i. e. *proprio.* G. O. R.

y. Senatusconſultum ut differat à Senatus decreto, vide apud Feſtum *in Senatus decreto.* D. GOTH.

Alibi legitur συγκλήτου δόγμα, & ſimpliciter δόγμα. Quod ſi probe notaveris, multa loca à paucis intellecta, perſpicua deprehendes. H. ERNST.

z. Ex duabus editionis Viglianæ lectionibus unam, ni fallor, veram conſtitui. Namque primo ἀνακόλουθον foret non tolerandum, τοῦ δήμου δυναμένου . . . . . ὁ δῆμος διῄρησε. Deinde verbum διαιρέω in aor. 1. act. nusquam adhuc reperi. Tertio, verba autem paſſiva ſæpius pro mediis & activis uſurpari, lectori vel notum eſt, vel innoteſcet ex *Kuſtero de Verb. med.* §. 35. atque alibi: cui comitem do Laſcarin p. m. 257. Πλεῖστα δὲ τῶν παθητικῶν κοινῶς λαμβάνονται, ἐνέργειαν καὶ πάθος σημαίνοντα ἔθει Ἀττικῷ· καὶ μάλιστα οἱ καλούμενοι μέσοι χρόνοι αὐτῶν, adde pag. 283. & *Vigeri* Idiot. Cap. V. Sect. 3. §. 14.

καὶ ἰδίᾳ ἐπολιτεύοντο. καὶ ἐπειδὴ ἐν πολιτείᾳ ὄντας δίχα πραγμάτων οὐκ 39 ἦν βιοῦν, διὰ τὸ τὰς ἐγειρομένας καταπαύειν φιλονεικίας τε καὶ δίκας, ἐτίθεντο νόμοι ὑπὸ τῶν συγκλητικῶν· ἐνομοθέτει δὲ 40 καὶ κεχωρισμένος bb ὁ χυδαῖος δῆμος, καὶ εἰκότως 41 ἐδέχετο τὰ παρ' αὐτῶν νομοθετούμενα διάφορον προσηγορίαν. Τὸ γὰρ ὑπὸ τῆς συγκλήτου 42 νομοθετούμενον, lex οὐκ ἠδύνατο προσαγορεύεσθαι, διὰ τὸ μὴ προσεῖναι τὴν τοῦ χυδαίου δήμου προαίρεσιν, καὶ ἀναγκαίως ἐκ τῶν εὑρόντων, ἐκλήθη Σενάτους κονσούλτον, τουτέστι τῆς συγκλήτου τὸ δόγμα. Senatus γάρ ἐστιν ἡ σύγκλητος· c conſulere δὲ τὸ πρόνοιαν ποιεῖσθαι· d ἐπειδὴ 43 οὖν ἡ σύγκλη-

blica verſantes ſine negotiis vivere non poterant, ad exorientes controverſias ac lites tollendas, a Senatoribus leges ponebantur. Sed & plebs
36 ſeorſum jura conſtituebat, & merito quæ ab his conſtituebantur, diverſam acceperunt appellationem. Jus enim a Senatu ſancitum, non poterat Lex appellari, quum plebis voluntas non acceſſiſſet; ac neceſſario ab auctoribus dicebatur Senatusconſultum. Senatus enim eſt *cœtus ille*: conſulere autem curam agere. Quoniam ergo Senatus, curam agens eorum qui in lites incidebant, jura
37 conſtituebat, merito Senatusconſul-

39. ἰῶν. F. 40. καὶ Fabroti fide adjecimus. Præſtatne mox κεχωρισμένως; ut Huber. citat & ego verti. 41. ἐδέχ. διάφ. παρ' αὐ. τὰ νομ. προσηγ. F. 42. τιθέμενον οὐκ ἠδύνατο *lex* F. 43. ἐν προτ. ἡ σύγκλ. F.

14. cum quo ſic concludo: *Monuiſſe ſat eſt.* Vide tamen Gloſſarium noſtrum h. v. Τῶν autem νόμων quis ferat? G. O. R.

a. Hæc enarrantur ap. Liv. L. II. ANON. DUX.

b. Non una fuit ſeceſſio, ſed plures: quarum præcipuæ tres; in montem Sacrum [A. U. 260.] in Aventinum [A. U. 305.] in Janiculum [A. U. 467.] J. DOUJ.

Num plures fuerint, quam tres, non ſat ſcio: niſi paucorum militum ſeceſſiones adnumeres. Sed quid hic Theophilus commiſit, qui non plebis R. ſed plebiſcitorum pro legibus obſervatorum hiſtoriam nobis tradit. Atqui id tertia ſeceſſione valide impetratum. G. O. R.

bb. ULR. HUBERUS in *Digreſſ. Juſtin* P. II. L. I. c. X. primo contendit adverſus Sigonium, minus recte cum Imperatore exiſtimaſſe Theophilum, Patricios ac Senatores a comitiis tributis fuiſſe excluſos, id eſt: quemadmodum Senatus ſeorſum a plebe ſua decreta fecerit, ita etiam in plebiſcitis condendis Senatores & Patricios non fuiſſe admiſſos, &c. Sed primo Th. hic non de omnibus plebiſcitis, ſed de illis tempore ſeceſſionis factis diſſerit: ſecundo ſi *plebs* definitur, ceteri cives ſine patriciis & ſenatoribus, quid inde ſequitur? tertio Livii & Lælii Felicis ap. A. Gellium auctoritas apud me prævalet Dionyſ. & Plutarchi dictis, quæ ap. Huberum invenies, qui & ipſe tandem pro Sigonio & noſtro contra Gruchium diſputat, ejusque objectionibus ſatisfacit. G. O. R.

c. *Conſulere* quidem interdum idem eſt, quod providere, & proſpicere, & inde conſules dictos putant Pompon. in l. 2. §. quod ad magiſtratus D. de orig. Jur. & Florus lib. 1. c. 9. Martian. Capella lib. 5. [D. Hieron. cap. 3. in Eſaiam. *Senat. quoque conſulta dicuntur & principes quondam Romani, Conſules appellati ſunt vel à conſulendo civibus, vel ab agendo cuncta conſilio.* Ed. 2.] Sed conſulere Senatum eſt rogare, ut olim populus rogabatur, id eſt, conſulebatur. Sed & Senatus conſulere dicitur, quod eſt decernere, ut in Senatusconſulto Velleiano, [unde *conſulta* pro SCtis, Tertull. *ad Nationes* l. c. 10. Edit. 1.] [Juſtinus 1. 7. *Si quid in Crœſum crudelius conſuluiſſet* & lib. 11. ult. *Ne in ſe gravius conſulatur.* & lib. v. 3. *Crudeliter in plebem conſuleret.* Ed. 2.] FABR.

d. Raro privatarum litium (1) cauſa fiebant tempore Reip. SCta aut plebiſcita, præterquam ſi crimen majeſtatis verteretur. Raro etiam in dubium a plebejis (2) revocata eſt SCtorum vis, niſi in iis, quæ populo ab ipſis Urbis primordiis reſervata erant: jus ſcil. legum condendarum, creandorum Magiſtratuum, belli indicendi, pacisve ſanciendæ: in quibus ipſis magni ſemper momenti fuit auctoritas Senatus; quæ cum populi ſcita initio ſequeretur & confirmaret, poſtea ut præiret, conſtitutum eſt. Lege Valeria ſancitum eſt jus pro-

κλητος πρόνοιαν [44] ποιουμένη [e] τῶν δίκαις ὑποπιπτόντων ἐτίθετο νόμους, δικαίως ἐκλήθη [45] σενάτους κονσούλτον· καὶ παρὰ τοῖς ἰδιώταις [f] δὲ ἐτίκτοντο [46] δικῶν προφάσεις, καὶ νόμος ἐτίθετο παρ' αὐτοῖς ὃς οὐκ ἠδύνατο λέγεσθαι [47] lex, διὰ τὸ μὴ κατὰ γνώμην [48] γενέσθαι τῶν συγκλητικῶν· ἐκαλεῖτο οὖν πλεβίσκιτον [g], τουτέστι τοῦ πλήθους ἡ γνῶσις καὶ νομοθεσία, ἐπειδὴ δὲ τὰς ἔχθρας ἀθανάτους μένειν 38 παρ' αὐτοῖς οὐκ ἦν, [49] Ὀρτήσιος [h] τις Φιλόπολις ὢν συνεβούλευσεν αὐτοῖς, ἀποτίθεσθαι μὲν τὴν πρὸς [50] ἀλλήλους δυσμένειαν, εἰς ὁμόνοιαν δὲ τραπῆναι, τὰ διὰ τὴν ἔχθραν συμβαίνοντα δυσχερῆ [51] διηγησάμενος, καὶ πείσας εἰς Φιλίαν συνήλασε· συνελθόντων οὖν κατὰ ταυτὸ, ὁ χυδαῖος ἐβούλετο δῆμος, τὰ παρ' αὐτοῦ νομοθετηθέντα κρατεῖν καὶ κατὰ τῶν συγκλητικῶν· ἀπῄτει δὲ καὶ ἡ σύγκλητος, ὥστε τὰ σενάτους κονσοῦλτα καὶ κατὰ [52] ἰδιω-

ſultum dictum eſt. Sed etiam apud plebejos oriebantur litium cauſæ, & jus ſtatuebatur ab illis, quod non poterat Lex dici, quum non ſecundum ſententiam & *auctoritatem* Senatorum factum eſſet. Dicebatur igitur Plebiſcitum, id eſt multitudinis ſententia ac decretum. Sed quoniam inimicitias immortales inter eos manere non poterant, Hortenſius quidam civitatis *patriæ* amans ſuaſit iis, mutuum odium deponere, & in concordiam reverti, enarrans mala ex inimicitiis evenientia, & perſuadens in amicitiam *utroſque* coëgit. *Illis* igitur in unum convenientibus, plebs volebat, ut jura a ſe conſtituta etiam adverſus Senatores obtinerent: poſtulabat autem & Senatus, ut Senatusconſulta etiam adverſus plebejos valerent. Et utriſque adverſantibus, ac

44. Vigl. ediderat, ποιουμένη τῶν δίκαις ὑποπιπτόντων ἐτίθετο νόμους· ſed emendat, ἐποιεῖτο τῶν δικῶν τῶν ὑποπιπτουσῶν τιθοῦσα νόμους, quod ceteri editores amplexi, præter Fabrotum, qui ſic: ποιουμένη τῶν δικῶν τῶν ὑποπιπτόντων ἐτίθετο νόμους. Vid. Not. 45. *Senatusconſultum* F. 46. δικ. ἐτικτ. F. 47. λὲξ ante F. 48. γεγράφθαι F. 49. Ὀρτήσιος omnes ante F. vid. Not. 50. ἀλλήλους Goth. & F. 51. διηγήσας ante F. cujus fidem ſecuti ſumus. 52. τῶν ad: F.

provocandi a Magiſtratibus ad Populum: cui & data (3) poteſtas de capite civis R. per maximum comitium judicandi. J. DOUJ.

(1) Sæpius hoc factum eſſe, quis dubitet, cum ad A. U. 631. usque judiciorum regnum penes ſolos Senatores fuerit? qua de re videantur, qui de Judiciis P. R. ſcripſerunt. Neque ſtatim, ſi quid a probato auctore dictum, teſtimoniis aliorum probare non poſſumus, pro ſomnio id habendum, ſed videndum anne conveniat ceteris reip. moribus atque inſtitutis. Aliud foret, ſi antiquiores omnino contraria & directe oppoſita prodidiſſent. (2) Vid. mox notam i. (3.) Hoc lege XII. Tabb. cautum, non L. Valeria. quam, ſi viciſſim Doujatium reprehendere velim, non unam, ſed tres eadem de re A. U. 245. 305. & 453. latas fuiſſe dicerem, ſicut ipſe ſuperius non unam, ſed tres ſeceſſiones fuiſſe animadvertebat. Sic enim Livius X: 9. *Eodem anno M. Valerius Conſul de provocatione legem tulit, diligentius ſanctam. TERTIO ea tum poſt reges exactos lata eſt, ſemper a familia eadem.* G. O. R.

e. Poteſt legi ἐτίθετο νόμους, ut ſit: σύγκλητος ἐτίθετο νόμους. i. e. *Senatus leges ponebat*: nam & antea σύγκλητος ſingularis numeri cum verbo pluralis numeri conjungitur. (*cap.* 34.) Vel poteſt legi, ἐποιεῖτο τῶν δικῶν, τῶν ὑποπιπτουσῶν, τιθοῦσα νόμους. ANON. DUK.

Poſterius ANON. quoque NISP. ex emend. Viglii adſcripſit: ex cujus binis lectionibus unam veram rurſus extricare tentavi: nam nulla aliarum aut ſenſui aut Græcitati ſatisfacit. G. O. R.

f. ἰδιώτης Gloſſis, κοινός, plebejus. Ἰδιώτας igitur hic pro plebejis accipit, ut & infra ἰδιώτην δῆμον. D. GOTH.

g. *d. l.* 1. §. 20. *&* 24. ubi de plebiſcitis. D. GOTH.

h. Forte Ὁρτήσιος. Adde *l.* 2. §. 8. *ff. de origin. jur.* D. GOTH.

Sed

ἰδιωτῶν ἰσχύειν. Καὶ ἑκατέρων ἐναντιουμένων, 53 καὶ τῶν μὲν συγκλητικῶν ἀπαξιούντων δέχεσθαι τὰ πλεβίσκιτα, τοῦ δὲ χυδαίου δήμου δυσανασχετοῦντος, καὶ τοῖς τῶν σενάτους κονσούλτοις ὑποκύπτειν 54 μὴ βουλομένου, ἔμελλεν ἀνανεοῦσθαι τὰ τῆς ἔχθρας, μέχρις οὗ ὁ αὐτὸς 49 Ὀρτήσιος k παύσας αὐτῶν τὴν διχόνοιαν, ἔπεισε τὰς ἀλλήλων δέξασθαι νομοθεσίας, καὶ ταύταις ὑπείκειν. Καὶ οὕτως 47 lex μὲν οὐκ ἠδυνήθη κληθῆναι τὸ παρ᾽ ἑκατέρου τεθὲν, διὰ τὸ μὴ τὴν ἀρχὴν κατὰ συναίρεσιν τῶν δύο τίθεσθαι μερῶν 55 ἐπεὶ δὲ 56 [καὶ τὸ νομοθετηθὲν ἐκ τοῦ ἰδιώτου δήμου πλεβίσκιτον] τὴν αὐτὴν ἔκβασιν ἔσχε, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτυχεν ἀποτελέσματος, 57 τοῦ κρατεῖν 58 φημὶ κατὰ πάντων, 59 καὶ legis 60 vigorem habet, τουτέστι νόμου τάξιν 61 ἐπέχει. Τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, καὶ τῶν Ῥωμαίων εἰς πολὺ πλῆθος αὐξανομένων, ὡς δυσχερῆ τὴν εἰς ἕνα τόπον αὐτῶν γίνεσθαι σύνοδον, τοῦ νομοθετεῖν ἕνεκα, δικαιότατον ἐνομί-

39 ac Senatoribus quidem dedignantibus plebiſcita accipere, plebe autem *id* ægre ferente, Senatuſque conſultis obtemperare nolente, futurum erat ut inimicitiæ renovarentur: donec idem Hortenſius, ſedans eorum diſcordiam, perſuaſit ut alteri alterorum jura acciperent, iiſque parerent. Neque ſic quidem lex poterat appellari jus ab alterutro conſtitutum, quum ab initio ex conſenſu ambarum partium ſancitum non eſſet. Quoniam vero
40 [etiam a plebe factum plebiſcitum] eumdem exitum habebat, & eumdem ſortiebatur effectum, ut ſcilicet adverſus cunctos obtineret, etiam Legis vigorem habet. Tempore autem procedente, & Romanis in magnam multitudinem adauctis, *ita* ut eorum difficilis in unum locum eſſet conventus ad leges ferendas, æquiſſimum viſum eſt, vice univer-

ſi

53. ὡς pro καὶ F. 54. οὐ pro μὴ F. 55. ἐπειδὴ δὲ F. Paulo ante lego τίθεσθαι. 56. Incluſa ignorat F. 57. τὸ pro τοῦ F. 58. φημὶ deest F. 59. καὶ deest F. 60. *Ordinem* pro *vigorem* F. Si ob Græcum τάξιν quid mutandum, præferrem *vicem*. G. O. R. 61. ἔχει F.

Sed Græcos N in hujusmodi vocabulis negligere, ſatis docuimus in Excurſu VI. υ autem in ι, & ſigma, ut Latinum C pictum, in K ſæpius degeneraſſe, norunt eruditi. G. O. R.

Marcilius, Vinnius & plerique Inſtitutionum interpretes turpiſſimum hic in Chronologia errorem committunt, dum legem *Publiliam* recentiorem faciunt L. Hortenſia, quæ tamen plus quinquaginta annis antiquior eſt, nim. lata A. U. 415. MEERMAN.

l. Facit huc egregie locus Dionyſ. Halic. VII. 28. pr. etſi de prima ſeceſſione loquatur: μετὰ τοῦτο πολλαὶ καὶ περὶ πολλῶν ἐγίνοντο τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς ὑπάτους ἀντιλογίαι, καὶ οὔτε ὁ δῆμος ὅσα Η ΒΟΥΛΗ ψηφίσαιτο, κύρια ἡγεῖτο, οὔτε ἃν Ο ΔΗΜΟΣ γνοίη, τῇ βουλῇ φίλιον τι ἦν. His nunc adde Huberi *Digr.* P. I. L. 1. cap. 3. §. 2. G. O. R.

k. Hæc lex *Hortenſia* dicta eſt ab Hortenſio dictatore, ut teſtatur Aul. Gell. lib. 15. cap. 27. & Plinius L. XVI. c. 10. Livius tamen L. 3. autor eſt, iſtam legem latam eſſe a Lælio Valerio & Marco Horatio. ANON. DUK.

Utrumque verum, ut JCtis jam ſatis notum. G. O. R.

Dictator fuit teſte *Gellio lib.* 15. Lege igitur Hortenſia conſtitutum, poſt revocatam à ſeceſſione plebem, ut plebiſcita pro legibus obſervarentur. Eadem quoque lege conſtitutum fuit, ut nundinæ, quæ olim feriæ fuerant, faſtæ poſtea eſſent, teſte Macrobio, 1. Saturnal. D. GOTH.

De trina ſeceſſione Plebis, v. Cuj. ad l. 2. §. deinde cum eſſet D. de orig. jur. FABR. I.

Secundam ſeceſſionem ſedaverat M. Horatius Conſul lata lege qua cavebatur, ut quod tributim plebs ſciviſſet, populum univerſum teneret, & ſic Senatores obſtringeret, *Liv.* III. 55. [*Dion. Hal.* XI. 45.] Sed cum hæc lex minus ſervaretur, eam deinde tertia ſeceſſione renovavit *Q. Hortenſius Dictator*. Liv. Epit. XI. J. DOUJ.

His ſimilia jam anticipavit Hotomanus aliique multi.

ἐνομίσθη ἐν [l] τάξει τοῦ παντὸς δήμου [m] τὴν σύγκλητον μόνην νομοθετεῖν.

§. VI. Εἰρήκαμεν τρεῖς νομοθέτας, δῆ- 41 μον, χυδαῖον δῆμον, σύγκλητον. Εἰπόντες 62 οὖν τὸν ὅρον ἑκάστου, καὶ πῶς ὀνόμασται τὸ παρ' αὐτῶν νομοθετούμενον, εἴπωμεν *62 τοίνυν καὶ περὶ τοῦ τετάρτου νομοθέτου. Τέταρτος νομοθέτης 63 παρὰ Ῥωμαίοις ἐστὶν ὁ βασιλεύς.

Καὶ τί ἐστι βασιλεύς; Βασιλεύς ἐστιν, ὁ [n] τὸ κράτος τοῦ ἄρχειν παρὰ τοῦ δήμου λαβών. Τὸ δὲ παρ' αὐτοῦ νομοθετούμενον, ὀνόματι κέκληται γενικῷ [o] 64 κονστιτουτίων, τουτέστιν ἡ διάταξις ἢ διατύπωσις· τέμνεται δὲ εἰς τρία [p], εἰς ἐπιστολήν, εἰς ἔδικτον, εἰς δέκρετον.

Καὶ τί ἐστιν ἐπιστολή; [q] ἀντιγραφὴ 42 βασιλέως πρὸς ἄρχοντα ἀναφορᾷ περὶ τινος ἀμφιβόλου πράγματος γενομένη· οἷον [r] συνέβη κατὰ τινὰ ἐπαρχίαν τελευτήσαντος τινὸς, 65 καὶ μὴ ὄντος τινὸς κληρονόμου τῶν ἀνιόντων, ἢ κατιόντων, δύο περὶ τῆς ἐκείνου κληρονομίας ἀμφισβητεῖν, ἀδελφὸν καὶ θεῖον 66 τοῦ ἀποιχομένου. Τούτων 43

γὰρ

ſi populi ſolum Senatum jura conſtituere.

§. VI. Diximus tres legumlatores, Populum, Plebem, Senatum. Quum ergo definitionem cujusque diximus, & quomodo jus ab his conſtitutum appelletur, dicamus igitur etiam de quarto legiſlatore. Quartus legiſlator apud Romanos eſt Princeps.

Et quid eſt Princeps? Princeps eſt, qui poteſtatem imperandi a Populo accepit. Quod autem ab eo conſtituitur, generali nomine CONSTITUTIO vocatur, id eſt diſpoſitio aut forma. Dividitur autem in tria, in Epiſtolam, in Edictum, in Decretum.

Et quid eſt Epiſtola? Reſcriptum Principis ad relationem Præſidis *aut magiſtratus* ſuper quadam re ambigua emiſſum. Veluti, eveniebat in aliqua provincia, *ut* mortuo quodam, quum non eſſet ullus heres aut adſcendentium aut deſcendentium, duo de illius hereditate litigarent, frater & thius

ſive

62. ἂν de: F. *62. τοίνυν de: F. 63. *ita huc rejicit* F. 64. κονστιτουτίων ante F. Mox articulum ὁ delerem. 65. καὶ μὴ ὄντ. τιν. κληρ. τῶν ἀν. ἢ κατ. de: Fabr. *perperam.* 66. τοῦ ἀποιχ. *deeſt* Fabr.

l. *l.* 2. §. 9. *ff de orig. jur.* D. GOTH.

m. Senatusconſulta frequentiora quidem eſſe cœperunt, quam leges & plebiſcita, nec tamen leges ferri deſierunt. FABR.

n. Hoc eſt cui & in quem populus omne imperium ſuum ac poteſtatem contulit, ut hic *& l.* 1. *ff. de conſt. principum.* D. GOTH.

Schol. βασιλεὺς νόμιμος. Princeps autem eſt στρατηγὸς τῆς ἡγεμονίας. Strabo *lib.* 9. FABR.

o. Sic ſupra §. 4. λίξ dicitur κοινὸν τῶν ἐγγεγράφων νόμων ὄνομα. *l.* 1. *ff. de conſtitut. principum.* 2. *Eclog.* 6 *c.* 2. 1. *Harmenopul.* 1. §. 34 D. GOTH.

p. *Lex* 1. §. 1. *ff. de conſtit. principum*: ut & author Eclogæ plures ſpecies facit: Epiſtolam, ſubſcriptionem, cauſa cognita decretum, de plano interlocutionem, Edictum. D. GOTH.

q. Th. ait, *epiſtolam* eſſe reſcriptum Principis ad relationem magiſtratus, ut in l. ult. C. de diverſ. reſcript. quæ & conſultatio, & relatio dicebatur. Plin. 10. ep. 97. *Solenne eſt mihi, Domine, omnia de quibus dubito, ad te referre.* Symmach. *Conſultus relatione divus genitor clementiæ veſtræ, finem poſuit quæſtioni.* v. Th. infr. de his qui ſui. Sed & epiſtola dicitur reſcriptum Principis ad deſiderium petentis *d. l. ult. l.* 1. *D. de conſt. pr. l. ſi quis* 6. §. 5. *D. de ini. rup. communi* [coni. *Ed.* 2.] *l. ejus militis* 34. *D. de teſtam. mil. & l. omne* 6. §. *pen. D. de re milit.* Literæ Imperatoris in *l. Titia* 87. §. *ult. de leg.* 2. FABR.

Quid in prima Ed. *communi*, in 2. *coni.* ſibi velint, non intelligo, niſi ex ambigua Fabroti manu *co* pro *to*, & *ni* pro *irr.* irrepſerint, ut ſcripſerit *rupto*, *irrito*: Præterea pro §. 5. legendum procul dubio §. 7. G. O. R.

Ea-

γὰρ ἑκάτερος ἠξίου μόνος τὸν κλῆρον λαμβάνειν· ὁ μὲν ὡς ἀδελφὸς, ὁ δὲ ὡς θεῖος. Νόμου [67] οὖν μὴ κειμένου, ταύτην τέμνοντος τὴν ἀμφιβολίαν, ἀναφορὰ γέγονε πρὸς βασιλέα, παρὰ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος. Ἀναγνοὺς τὸ ἀνενεχθὲν ὁ βασιλεὺς, ἀντέγραψε [s] τὸν ἀδελφὸν τοῦ τελευτήσαντος προτιμηθῆναι.

Νομοθετεῖ [68] δὲ καὶ ἐν δεκρέτῳ ὁ βασιλεύς. Καὶ τί ἐστι δέκρετον; [t] Ἀπόφασις βασιλέως μεταξὺ δύο μερῶν παρ' [69] αὐτῷ δικαζομένων ἐκφερομένη, [70] ὡς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. Δύο τινὲς ἐφιλονείκουν περὶ κληρονομίας τελευτήσαντός τινος, ἀδελφὸς φημὶ, καὶ θεῖος τοῦ κατοιχομένου, περὶ τοῦ τίνα δεῖ εἰς τὴν κλῆσιν προτιμηθῆναι [71] τῆς κληρονομίας. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀμφοτέρων ἀκροασάμενος, ἀπεφήνατο τὸν ἀδελφὸν προτιμηθῆναι· καὶ τοῦτο νόμος ἐστὶ [72] βασιλέως. Λέγεται δὲ δέκρετον παρὰ τὸ
45 [73] decernere, [u] ὅ ἐστι θεωρῆσαι. Σκοπήσας γὰρ τῇ οἰκείᾳ διανοίᾳ, τὸ νομιζόμενον αὐτῷ δίκαιον ἀποφαίνεται. Λέγεται δὲ ὁμωνύμως δέκρετον, [x] καὶ ἡ τοῦ ἄρχοντος ἀπόφασις· ἀλλὰ τοῦτο διενηνόχασιν, ὅτι τὸ μὲν τοῦ

ſive patruus defuncti. Horum enim uterque volebat ſolus hereditatem conſequi: ille ut frater, hic ut thius *ſive patruus*. Quum ergo lex non eſſet, hanc ambiguitatem dirimens, relatio ad Principem facta eſt a provinciæ præſide. Lecta relatione Princeps reſcripſit fratrem mortui præferendum eſſe.

44 Jus quoque in decreto conſtituit Princeps. Et quid eſt Decretum? Sententia Principis inter duas partes apud ipſum litigantes prolata, veluti in eadem ſpecie: Duo quidam litigabant de hereditate cujusdam mortui, frater nempe & thius *ſ. patruus* defuncti, de eo quem oporteret in aditione hereditatis præferri. Et Princeps ambobus auditis, pronuntiavit fratrem præferendum eſſe: atque hoc eſt lex Principis. Dicitur autem decretum a decernere, quod ſignificat diſpicere. Diſpiciens enim *in* ſuo animo, quod ei videtur juſtum, pronuntiat. Dicitur autem æquivoce etiam magiſtratus ſententia decretum. Sed hoc differunt, quod Principis decre-

67. δὲ pro οὖν Fabr. 68. δὲ *del.* F. 69. αὐτῷ ante F. 70. ἐπὶ F. 71. τοῦ κλήρου F. 72. βασιλικὸς F. 73. δεκέρνερε ante F.

Eadem quæ Fabr. fere habere Ger. Cocceji ad l. 1. §. 1. D. *de Conſtit. princ.* niſi quod Theophilum contra Bachovium & Vinnium defendat, monuit MEERMAN.

r. Hoc exempli cauſa proponitur, non quod revera ejusmodi quæſtio in dubium venerit. J. DOUJ.

Atqui foret exemplum abſurdiſſimum, niſi aliud quid lateret, de quo vid. Exc. VIII. G. O. R.

s. Frater defuncti, patruo ejusdem potior in jure ſuccedendi: adde verſum ſequentem & *Novellam de hereditatibus ab inteſtato* 118. *c.* 3. D. GOTH.

Eamd. Nov. citat ſimpliciter FABR.

Sed Th. ante omnes Novellas ſcripſit. Vide Mylii Hiſt. Th. & d. Exc. VIII. G. O. R.

t. Schol. δέκρετον κυρίως λέγεται ὅπερ ἰδικῶς, ἢ κατὰ φιλοτιμίαν, ἢ τιμωρίαν ἐφ' ἑνὶ προσώπῳ ἐκφωνηθῇ, εἰ μὴ τοῦτο καὶ εἰς παράδειγμα ἕλκεται, imo hæc eſt conſtitutio perſonalis, ut inf. §. 6. Eſt igitur decretum Imperialis ſententia in cognitione prolata. Melius hic à Th. & in gloſſis baſilic. decretum exponitur ἀπόφασις βασιλική. FABR.

u. Decernere, ſtatuere: ut decernere Senatum dicimus, Servius in 12. Aen. FABR.

Gloſſæ etiam Nomicæ δεκέρνερε exponunt προθεσπίσαι. dubito an recte. Nec enim *decernere*, ut ſimplex *cernere* aut compoſitum *diſcernere*, videndi vim induit. Niſi ſequens σκοπήσας obſtaret, Theophilum dicerem ſcripſiſſe ὁρίσαι. G. O. R.

x. Gloſſæ Baſil. decretum, ἀπόφασις βασιλέως καὶ ἄρχοντος. FABR.

 y. Si-

τοῦ βασιλέως δέχεται, καὶ αὐτὴν [y] καὶ ἄλλην ταυτότροπον [73] ὅτε δήποτε ἀναφυομένην ὑπόθεσιν ἐκτέμνει· τὸ δὲ τοῦ ἄρχοντος, [z] αὐτήν· ἔσθ' ὅτε [74] οὐδὲ αὐτήν, εἴγε ἔκκλητος παρακολουθήσῃ.

Νομοθετεῖ [75] δὲ καὶ ἐν ἐδίκτῳ ὁ βασιλεύς. Καὶ τί ἐστιν ἔδικτον; [a] Πᾶν ὅπερ ἐξ οἰκείας [b] φύσεως κινηθεὶς [76] ὁρίζει ὁ βασιλεὺς, πρὸς τὴν τῶν ὑπηκόων εὐταξίαν καὶ λυσιτέλειαν. Λέγεται δὲ ἔδικτον, παρὰ τὸ [77] edicere, [c] ὅ ἐστι προλέγειν, καὶ προαναστέλλειν τὰ ἔσθ' ὅτε τοῖς ὑπηκόοις συμβησόμενα λυπηρά· πολλάκις γὰρ καθ' ἑαυτὸν ἐλογίσατο [78] ὁ βασιλεὺς, ἄτοπον εἶναι τὸ παρὰ τῶν ὑποτελῶν αὐτοῦ γινόμενον· οἷον δανείσας τις ρ̄ νομίσματα λόγῳ [79] τόκου ἐπηρώτησε δίδοσθαι [80] κατ' ἔτος αὐτῷ νομίσματα [d] η̄. Ἄτοπον [e] τοῦτο καθ' ἑαυτὸν ἐνθυμηθεὶς [81] ὁ βασιλεὺς, καὶ κινηθεὶς κατὰ [82] τῶν τοιαῦτα πλημμελούντων τίθησι διάταξιν [f], ὥστε καθ' ἕκαστον ἔτος, ἕνεκα νομισμάτων ἑκατὸν δεδανεισμένων, [83] ς̄ λόγου χάριν [84] ὑπὲρ τόκου δίδοσθαι νομίσματα. Τὰ δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως νο-

cretum & *eam* ipſam & aliam ejusmodi quandocumque exortam cauſam dirimat; magiſtratus autem *decretum ſolam* eam: aliquando nequidem eam, ſi appellatio ſecuta fuerit.

46 Jus etiam in Edicto conſtituit Princeps. Et quid eſt Edictum? Omne quod ex ſua natura motus Princeps ſtatuit ad ſubditorum diſciplinam atque utilitatem. Dicitur autem edictum ab edicere, quod ſignificat prædicere & reprimere quæ aliquando ſubditis eventura ſunt triſtia *ſ. mala*. Sæpe enim apud ſe ratiocinatur Princeps, abſurdum eſſe quod a ſubditis ſuis fiat. Ve-
47 luti, quidam mutuos dans centum aureos uſuræ, nomine ſtipulatus eſt ſibi in annum dari aureos octo [*vid. Not.*] Abſurdum hoc apud ſe meditatus Imperator, & commotus adverſus talia peccantes conſtitutionem emiſit, ut quoque anno ob aureos centum mutuo datos, ſex verbi gratia aurei pro uſura dentur. Quæ autem a Principe conſtituuntur, æquipol-

*73. ὅτε δήποτε de: F. 74. δὲ ad: F. 75. δὲ βασ. καὶ ἐν ἐδ. F. 76. ὁρίζει ante F. qui & ſequens ὁ omittit. 77. ἐδίκτου ante F. 78. ὁ de: F. 79. τόκου Fabr. 80. αὐτῷ καθ' ἕκαστον ἔτος πεντήκοντα νομίσμ. F. *Vid. Not.* 81. ὁ βασιλεὺς de: F. 82. τῶν de: F. 83. ἓξ F. 84. ὑπὲρ addimus ex Fabroto.

y. Siquidem ea ſit mens Principis de re decernentis. J. DOUJ.

Manifeſte Doujatii nota contraria eſt l. ult. Cod. *de Legg. & Conſtitutt. Princ.* ab Juſtiniano latæ, quam quia longior eſt, hic transſcribere vereor. ſed ut lector eam conſulat, maximopere moneo. G. O. R.

z. Nota contra vulgarem noſtrorum errorem, qui ex ſententiarum præjudiciis argumenta captant. J. CURT.

a. Dion. Halic. 5. *Τὰ μὲν ἐπιτάγματα, καὶ τὰς διαγραφὰς τῶν δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἔδικτα οἱ ῥωμαῖοι καλοῦσι.* Plutarch. in Marcello: *τὰ διαγράμματα τῶν ἀρχόντων ἅπαντες μὲν διατάγματα, ῥωμαῖοι δὲ ἔδικτα προσαγορεύουσι.* Donatus: *Edicta Imperatoris ſunt*, Eun. act. 3. Sc. 5. Alia igitur ſunt *Edicta* Magiſtratuum, alia Principum. FABR.

b. Ἐξ *οἰκείας φύσεως* dixit, pro ſpontaneo motu, ut *l.* 3. *Cod. de legib.* Barbari, de motu proprio dixiſſent. D. GOTH.

Spontaneo motu *l.* 3. *C. de legib.* FABR.

c. Gloſſ. Lat. Gr. *edicere*, *προλέγειν*. Græco-Lat. *προλέγω*, *prædico*, *edico*, *præfor*, *antedico.* FABR.

d. Pro η̄ i. e. *octo* Fabr edidit *πεντήκοντα quinquaginta*. Debet ſane gravius eſſe fenus quam *octo* pro *centenis*, ut nunc loquimur: ſed quum ν non facile in η mutetur, & inſuper hoc nimis grave videatur, malim κ̄ i. e. *viginti* pro η̄ ſubſtituere, quas litteras inter ſe ſæpiſſime confundi, norunt,

νομοθετούμενα ἰσοδυναμεῖν [g] τῷ [85] lex, τῶν
[h] ὡμολογημένων ἐστίν. Ἀλλ' ἔχει τις
48 εἰπεῖν, Διά τι [86] τῶν νομοθετησάντων τὰ [87] σενάτους κονσοῦλτα πολλῶν ὄντων, ἡ γνώμη κατὰ τῶν ἰδιωτῶν οὐκ ἐκράτει; Καὶ πάλιν τοῦ χυδαίου [88] δήμου ὄντος ἀμέτρου, οὐκ ἴσχυον αἱ νομοθεσίαι κατὰ [89] τῶν συγκλητικῶν, εἰ μὴ [90] Ὀρτήσιός τις, κατὰ ἀμφοτέρων τὰ παρ' ἑκατέρων κρατεῖν ἔπεισε. βασιλεὺς δὲ εἷς *[90] ἄνθρωπος ὢν νομοθετεῖ, καὶ οὐδεὶς τοῖς τούτου δόγμασιν ἐναντιοῦται; Ἀλλ' ἐροῦμεν,
49 ὡς εἴτις βουληθείη τὴν αἰτίαν γνῶναι, τὸν ὅρον ὀφείλει λαβεῖν κατὰ διάνοιαν τὸν τοῦ βασιλέως, ὅτι βασιλεύς ἐστιν, ὁ τὸ κράτος τοῦ ἄρχειν παρὰ τοῦ δήμου λαβών. Δῆμος δὲ ἐν [91] ἑαυτῷ τὴν σύγκλητον ἔχει καὶ τοὺς ἰδιώτας. *[91] Ὥς τε οὖν, οὔτε τὸ χυδαῖον πλῆθος ταῖς τούτου διατάξεσιν [92] ἠναντιοῦτο, οὔτε ἡ σύγκλητος ταύτας ἀπεδοκίμαζε· Τοῦτο γὰρ πράττοντες, ταῖς
50 ἑαυτῶν ἐμάχοντο ψήφοις· ὁ γὰρ δῆμος τοῦτον ἐχειροτόνησε, νόμου ῥεγίου [i] τοῦτο κυρώσαντος, ὃς περὶ βασιλείας τεθεὶς, πᾶσαν βασιλεῖ δέδωκε [k] κατὰ τοῦ δήμου τὴν ἐξου-

pollere Legi, inter confeſſa eſt. Sed
48 dicere aliquis poſſit: Cur, quum qui Senatusconſulta condebant, multi eſſent, decretum *eorum* adverſus plebejos non obtinebat? Et rurſus cum plebs innumera eſſet, *cur* plebiſcita adverſus Senatores non valebant, niſi Hortenſius quidam, ut adverſus utrosque ab alterutris *ſancita* obtinerent, perſuaſiſſet? Princeps autem quum unus ſit ho-
49 mo, jus conſtituit, & nemo ejus placitis adverſatur? Sed dicemus, ſi quis velit rationem cognoſcere, *eum* definitionem Principis in animo concipere debere: namque Princeps eſt, qui poteſtatem imperandi a populo accepit. Populus autem in ſe *et* Senatum & plebejos habet. Quapropter neque plebs ejus conſtitutionibus adverſaba-
50 tur, neque Senatus illas reprobabat. Hoc enim facientes ſuis ipſorum repugnarent ſuffragiis. Populus enim cum conſtituit, Lege Regia hoc ſanciente, quæ de Imperio lata, omnem Princi-
pi

85. νόμῳ F. 86. τῶν de: Goth. 87. *SCta* F. 88. πλείους F. 89. τῶν de: Lugd. & Goth. 90. Ὀρτίκιος ante F. quo de vide lect. 49. cum nota. Edidit autem F. εἰ μὴ Ὀρτήσιός τις τὰ παρ' ἑκατέρου καθ' ἑκατέρου κρ. ἐπ. *90. ὢν ἄνθρ. F. 91. ἐν αὐτῷ F. *91. Οὔτε οὖν τὸ χυδ. F. 92. ἠναντιοῦτο ante Lugd.

runt, qui antiquos Græcorum characteres triverunt. G. O. R.

e. Vide omnino §. *ἡ δὲ plus petitio* 33. Inſtit. inf. *de Action.* ubi de uſura centeſima. ERNST.

f. Vid. l. 26. Cod. *de Uſuris.* IV. 32. G. O. R.

g. Hoc eſt, *legis habens vigorem.* D. GOTH.

Legis vim, & ordinem habere. Legem eſſe, Juſtinian. §. 6. [Vide nos ad Lect. 60.] FABR.

h. Cod. MS. Mediceus addit: πάντα δ' ἐνικᾷ βασιλεῦσι. Gloſſema ex his Eurip. πάντα δ' ἐνικᾷ θεοῖς. Erneſt. FABR. L.

i. Legis Regiæ *initio hujus* §. *fit* mentio & *l.* 1. §. 7. *Cod. de veteri jure enucleando. l.* 1. *ff. de conſtitu. princi. facit, l.* 2. §. *noviſſime ff. de origine juris.* D. GOTH.

Vid. Auguſt. *de Legib. Rom.* GEN. ED.

& quos non JCtos aut Antiquarios? G. O. R.

De ea lege Liv. 34. *Vetus Regia lex ſimul cum urbe nata.* quæ revocata fuit ſub Auguſto, Dio 53. eamque legem intelligit Strabo 17. ut ibi notat Iſ. Caſaub. Quoniam autem pop. R. legem Regiam revocavit, majeſtate, atque poteſtate omni in Cæſares tranſlata, non immerito Regia lex dicta eſt, tametſi non reges, ſed Senatus principes, aut exercitus Imperatores videri vellent. FABR. I.

k. Theoph. ita videtur Juſtinianum accepiſſe, ut populus ei principi, & in eum. i. in ſe poteſtatem omnem contuliſſe dicatur. Seneca epiſt. 14. *Quib. poteſtas pop. & in pop. data eſt.* Sed magis eſt, ut populus majeſtatem ſuam καθόλου in Principem tranſtulerit, quod ſignificatur his verbis, *ei & in eum.* FABR.

l. Sen

ἐξουσίαν. Τὰ μὲν οὖν ὑπ' αὐτοῦ τεθέντα, κοινῷ ὀνόματι *92 κέκληται constitutiones.

Τούτων δὲ, αἱ μὲν εἰσι περσονάλιαι [l], καὶ οὐδ' εἰς [m] παράδειγμα 93 ἕλκονται, διὰ τὸ μὴ τοῦτο βασιλέα βεβουλῆσθαι· ἐὰν γὰρ 94 τινὰ τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν εὐεργετήσαντα φιλοτιμήσηται, ὁποῖον 95 τὸ ἐξεῖναι *95 αὐτῷ φόρους δημοσίους μὴ καταβάλλειν. ἐὰν οὖν συμβῇ μετὰ ταῦτα ἕτερον ὅμοια, ἢ καὶ ἴσως μείζονα, ὠφελῆσαι τὴν 96 ἑαυτοῦ πολιτείαν, ὁ τοιοῦτος οὐ δυνήσεται ἐξ ἐκείνου τοῦ νόμου περιποιεῖν ἑαυτῷ παραπλήσια, διὰ τὸ προσώπῳ περικεκλεῖσθαι τὸν νόμον. Εἰ δὲ καὶ τιμωρίαν ἔσθ' ὅτε τοῖς τῶν ἐπταικότων τοῦ δέοντος ἐπήγαγε μείζονα, ἢ καὶ ἡμαρτηκότι πολλάκις συνέγνω τινὶ, οὐ πρὸς μίμησιν τοῦτο 97 πέπραχεν· ἀμέλει τοι, οὐδεὶς τῶν μετὰ ταῦτα πεπλημμεληκότων, τεύξεται τῆς ὁμοίας φιλανθρωπίας, ἢ περαιτέρω τιμωρηθήσεται τοῦ προσήκοντος. Μέχρι γὰρ τῶν τετυχηκότων στήσεται ταῦτα. Αἱ μὲν οὖν περσονάλιαι οὐχ ὑπερβαίνουσι τοὺς ἐφ' ὧν ἐτέθησαν· αἱ δὲ γενικαὶ *97 καὶ κατὰ πάντων ἐκτείνονται προσώπων τε καὶ πραγμάτων.

pi adverſus populum poteſtatem dedit. Quæ igitur ab eo ſanciuntur, communi nomine Conſtitutiones vocantur.

Harum autem aliæ ſunt perſonales, neque in exemplum trahuntur, quoniam non hoc Princeps voluit. Nam ſi
51 quem de republica ſua bene meritum honoraverit, veluti ut ei liceat publica vectigalia non ſolvere. Si igitur evenerit poſtea, ut alius ſimiliter aut forte etiam magis rem ejus publicam demeruerit, is non poterit ex illa lege ſimilia ſibi vindicare, quia perſonæ inhæret *hæc* lex. Sed etſi pœ-
52 nam interdum alicui delinquentium juſto majorem irrogavit, aut etiam alicui peccanti forte ignovit, non ad imitationem hoc fecit. Nimirum nemo eorum qui poſtea deliquerint, ſimilem conſequetur gratiam, aut ulterius punietur quam oportet. Hæc enim intra *perſonas* paſſas conſiſtent. Perſonales igitur non transgrediuntur eos, de quibus ſancitæ ſunt: Generales autem ad omnes & perſonas & negotia extenduntur.

§. VII.

§. VII.

*92. κέκληται F. cum quo tamen κονστιτουτιόνες Latine ſcripſimus. 93. ἕλκεσθαι δύναται F. 94. τινι δι' εὐεργεσίας τὴν ἑαυτῦ πολ. εὐεργετήσαντι F. 95. τὸ ἐξ. Lugd. Goth. Genev. Fabr. *95. αὐτοῦ F. male. 96. ἑαυτοῦ de: F. Ego malim αὐτοῦ, & ſic verti, ut ad Principem referatur, ſicuti modo & in fine Procœmii. 97. πράξας F. *97. καὶ delendum videtur.

l. Seu προσωπικαὶ, 1. *Harmenop.* 1. §. 34. 2. *Eclog.* 6. 2. *l.* 1. *in f. ff. de conſtitut. principum.* D GOTH.

m. Ὑπόδειγμα Harmenopul. & *Eclog d. loco.* D. GOTH.

n. Schol. οἱ ἄρχοντες τῦ δήμυ τῦ ῥωμαϊκῦ, οἵτινες ἐν αὐτοῖ τῦ εἶναι τῇ ὑπατικῇ, ἤγυν τῦ δίφρῳ ἐκέχρηντο Martian. Capella 5. *Faſces & toga, ſella curulis, magiſtratuum ornamenta ſunt.* Boët. in Top. Cic. *Edicta Magiſtratuum ſunt, quæ Prætores Urbani, vel peregrini, vel ædiles curules jura dixere.* FABR.

Vid. not. *p.*

o. Adde finem hujus paragraphi. Apud veteres, Conſules & Prætores propter itineris longinquitatem curru utebantur, ſellæ autem, quæ poſt eos vehebantur (quibus ſedentes jura dicere ſolebant) à curru curules ſunt nominatæ. 20. *Iſid.* 12. hinc Feſto, magiſtratus Curules: qui curru vehebantur. adde quæ de ſella prætoria dicuntur *in l.* 1. §. *caſum. ff. de poſtulando* geſtatoria *l.* 7. *ff. de ſervit. ruſticorum*: *l.* 49. *ff de leg.* 3. balneari. *Paul.* 3. *ſent.* 6. D. GOTH.

p. Donec certiora de Regiis Codd. deque Fabrotiana in iis tractandis methodo edoctus haud fuero,

§. VII. Εἰρήκαμεν 98 δὲ δ̄ νομοθέτας, 53 δῆμον, χυδαῖον δῆμον, σύγκλητον, βασιλέα. Ἐν πέμπτῃ τάξει νομοθετοῦσι παρὰ Ῥωμαίοις [n] οἱ ἄρχοντες 99 τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ, οἵτινες καὶ αὐτοὶ τῇ σέλλῃ [o] τῇ ὑπατικῇ, ἤγουν τῷ δίφρῳ, ἐκέχρηντο. 99 Πολλοὶ δὲ οὗτοι καὶ διάφοροι· γενικῷ δὲ πάντες ὀνόματι κέκληνται magiſtratus populi Romani, 1 [τουτέστιν 2 ἄρχοντες [p] τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ.] [q] Ἐνο-54 μοθέτουν δὲ οὗτοι, οὐκ ἐν ἐπιστολῇ, 3 οὐκ ἐν δεκρέτῳ, ἀλλ' ἐν ἐδίκτῳ 4 μόνον. Καὶ τί τὸ αἴτιον, τὴν βασιλέα μὲν καὶ ἐν δεκρέτῳ νομοθετεῖν, καὶ ἐν ἐδίκτῳ· τοὺς δὲ ἄρχοντας, ἐν ἐδίκτῳ μόνον; 5 ἐντεῦθεν ἡ αἰτία· οἱ πάλαι τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν καταστήσαντες, καὶ ταύτην εὐνομεῖσθαι βουληθέντες, ἀνεπίληπτον τὴν οἰκείαν γενέσθαι νομοθεσίαν ἐσπουδάσασαν. Τούτου δὲ ἐπετύγχανον, βασιλεῖ καὶ ἐν δεκρέτῳ καὶ ἐν ἐδίκτῳ [r] νομοθετεῖν ἐπιτρέψαντες, ἄρχουσι δὲ οὐκ ἔτι· ᾔδε-55 σαν γὰρ ὡς ὁ ἄρχων, πολλαῖς ὑποψίαις ὑπόκειται, 6 ὅτι τε φιλίᾳ 7 χαρισάμενος [s], ἢ δῶρα λαβὼν, ἢ πρὸς ἔχθραν κρίνων, ἀπεφήνατο τοιῶσδε· Βασιλεὺς δὲ τούτων κρείττων· οὔτε γὰρ χρυσῷ [t] δελεάζεται, (ὃς οὐ [u] μόνον τῆς ἡμετέρας ἐξουσίας, ἀλλὰ

§. VII. Diximus quatuor Legumlatores, Populum, Plebem, Senatum, Principem. Quinto loco jura conſtituunt apud Romanos Magiſtratus Populi R. qui & ipſi ſella conſulari ſive curuli utebantur. Multi autem hi ac diverſi *ſunt:* generali autem nomine omnes vocantur Magiſtratus Populi R. Hi autem jura conſtituebant, non in Epiſtola, non in decreto, ſed in Edicto tantum. Et quænam *eſt* cauſa, Principem quidem & in decreto jura condere & in edicto: Magiſtratus autem in Edicto tantum? Inde *hujus rei fluxit* cauſa: Veteres Romanam rempublicam conſtituentes, eamque bonis legibus inſtruere cupientes, ut inculpata ſua foret legumlatio, ſtuduerunt. Hoc autem adſecuti ſunt, permittentes Principi, & in decreto, & in edicto jus conſtituere, magiſtratibus non item. Sciebant enim, magiſtratum multis ſubjacere ſuſpicionibus, quod vel amicitiæ gratificans vel dona accipiens vel ob odium judicans, ſic pronuntiaverit. At Imperator his *ſuſpicionibus eſt* ſuperior: neque enim au-

98. Nota numeri δ̄ de: Goth. Contra ap. F. ἃ de: quo facile carere poſſumus: & pro δ̄ habet τέσσαρας. 99 — 99. His numeris comprehenſa de: F. *vid. Not.* 1. Incluſa hæc gloſſema ſapiunt. *vid. Not.* 2. οἱ ἀρχ. F. 3. forte οὐδ'. vel οὔτ'. 4. μόνον de: F. 5. ἐνταῦθα ante F. 6. Suſpectum hoc mihi. conjicio vel ὅτι ἢ, vel ἤτοι, vel ὅτι τῇ, quod vulgatæ proximum. G. O. R. 7. χαριζόμενος F.

fuero, non media illa, quæ ipſe ejecit; ſed poſtrema hæc, a me cancellata, pro gloſſemate habuerim: quia ſic ſtilus non modo concinnior erit, ſed etiam quia Theophilus Latina vocabula explicationi ſuæ Græcæ ſubjicere amat. G. O. R.

q. Schol. τοτέστι, τὸ δίκαιον τίμιον. FABR.

r. Decreta & edicta Principum leges ſunt, Juſtiniani §. 6. ſqq. FABR. J.

s. Dio 36. de Prætoribus, πολλάκις αὐτὰ μετέγραφον, καὶ συχνὰ ἐν τούτῳ πρὸς χάριν, ἢ καὶ κατ' ἔχθραν τινῶν, ὥσπερ εἰκὸς, ἐγίνετο. FABR.

Quæ cauſa etiam fuit atque origo Edicti Perpetui. Vid. HEINECC. *Antiq.* h. t. Ceterum paulo poſt adſcripſit Frater: O *adulatorem!* Nec cauſam pro reo dico. G. O. R.

t. Judiciorum peſtes χρυσῷ δελεάζεσθαι, φιλίᾳ ὑπερβαίνειν τὸ νόμιμον, δι' ἔχθραν τι ποιεῖν. adde quæ ſcripſi ad Harmenopulum *in proœmio ad Judices* §. 2. D. GOTH.

Juſtin. Nov. 22. c. 2. §. 1. FABR. J. *in Add.* ſed nihil ad h. l. facit.

u. *De jure principis* vide, quæ ſcripſi *ad novel.* de

ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν σωμάτων ἐστὶ κύριος·) οὐδὲ [8] φιλίᾳ ὑπερβαίνει τὸ νόμιμον, (φιλῶν γὰρ βασιλεὺς, ἑτέρως ὠφελῆσαι δύναται, ἐξ ὧν μᾶλλον [uu] εὐδοκιμεῖ·) οὐδὲ δι' ἔχθραν [9] τι ποιεῖ, (οὐ γὰρ μισεῖ τινὰ βασιλεὺς τῶν ὄντων ὑπὸ τὴν [*9] αὐτοῦ πολιτείαν· Εἰ δέ τις εὑρεθῇ, τοῖς τελευτῶσι [x] συναριθμηθήσεται.) Τὸ δὲ ἐν ἐδίκτῳ [10] μόνῳ νομοθετεῖν τοῖς ἄρχουσιν ἐφεῖται. ἐπειδὴ περὶ [y] τῶν πραγμάτων τιθέντες [*10]
[του-

auro inescatur, (qui non ſolum fortu-
56 narum noſtrarum, ſed & ipſorum corporum eſt dominus:) neque ob amicitiam jus transgreditur, (Imperator enim *aliquem* diligens, aliter juvare poteſt, unde magis inclareſcat & *commendetur:*) neque per odium quid facit, (non enim odit quemquam Imperator eorum qui ſunt ſub ejus regimine; ſi quis autem
57 inveniatur, mortuis connumerabitur.)
In

8. διὰ φιλίαν F. 9. τι ποιεῖ de. F. ſed Latine ſequitur, ut alias, Curtium. *9. αὐτοῦ omnes præter Viglianam edit. 10. μόνον F. *10. Non modo incluſa de: F. ſed & pro his καὶ πάσ. χύρ. ὑποψ. ἱστ. unicum verbum habet ἀπέλαμψαν. Vid. Not.

de conſulibus 105. *c.* 2. §. 4. *in verbo, cui & ipſas* leges Deus ſubjecit. D. GOTH.

Ambroſ. 5. *ep.* 33. *Allegatur, Imperatori licere omnia, ipſius eſſe univerſa.* Corippus de laud. Juſt. *Vobis quis veſtra negaret, cum veſtrum eſt quod mundus habet?* vide tamen Philon. περὶ φυτουργ. FABR.

[In Edit. II. ſequentia adjicit poſt anagramma Billonii:] quod ſ. l. dabimus.

Quod duæ paginæ vacarent, viſum eſt eis implendis quæ ſequuntur adjicere.

Scribit Theophilus in §. 7. de jure natur. gent. & civ. Principem non modo fortunarum noſtrarum, ſed etiam corporum ipſorum dominum eſſe. quod confirmavi allato D. Ambroſii loco ex epiſtola 14. (ſic ibi emendandum eſt) & Corippo de laudibus Juſtini libro 2. Integrum locum Ambroſii heic ſubjeci, ut rem plenius intelligeret lector: *Convenior ipſe à Comitibus & tribunis, ut Baſilicæ fieret matura traditio dicentibus, Imperatorem jure ſuo uti, eo quod in poteſtate ejus eſſent omnia.* & ibidem: *Domum privati nullo potes jure temerare: Domum Dei exiſtimas auferendam? allegatur, Imperatori licere omnia, ipſius eſſe univerſa.* quibus adde Iſocratem ad Nicoclem: ἅπαντα γὰρ τὰ τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν, οἰκεῖα τῶν καλῶς βασιλευόντων ἐστί. *bona enim omnia urbem inhabitantium ad Reges pertinent bene imperantes.* Horum locorum non alium interpretem quæramus quam Philonem περὶ φυτουργίας· οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν ἁπάντων ὄντες κτημάτων δεσπόται, καὶ ὅσων ἐπικρατοῦσιν οἱ ἰδιῶται δοκοῦσι, μόνα ταῦτα ἔχειν νομίζοντες, ἅπερ ἐπιτρόποις καὶ ἐπιμεληταῖς ἐγχειρίσωσιν, ἐφ' ὧν καὶ τὰς ἐτησίους προσόδους ἐκλέγουσιν· εἰς ἃ πολλάκις ἀνέσεως καὶ εὐθυμίας ἕνεκα παρέρχονται, τὸ βαρύτατον τῶν ἐν πολιτείᾳ καὶ βασιλείᾳ φροντίδων ἄχθος ἀποτιθέμενοι. καὶ καλεῖται μόνα ταῦτα τὰ κτήματα αὐτοῖς βασιλικά. καὶ μὴν ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς καὶ ὅσα ἄλλα κειμήλια παρὰ τοῖς ὑπηκόοις θησαυροφυλακεῖται, τῶν ἡγουμένων μᾶλλον ἢ τῶν ἐχόντων ἐστὶν, ἀλλ' ὅμως ἴδιοι τῶν βασιλέων θησαυροὶ λέγονται, ἐν οἷς οἱ ταχθέντες τοὺς φόρους ἐκλέγειν ἀπὸ τῆς χώρας προσόδους κατατίθενται. *Idem autem (de Regibus loquitur) quamvis omnium poſſeſſionum ſeu prædiorum quæ in regione ſunt, domini ſint, & eorum etiam quæ ſibi quiſque privatus habet: ea tamen ſola habere creduntur, quæ procuratoribus ſuis commiſerunt, à quibus annuos reditus exigunt. In ea ſæpe animi laxandi cauſa ſe conferunt, graviſſimo Reipublicæ & Imperii curarum onere depoſito: & prædia dominica ſive Imperatoria cognominantur. Imo vero argentum aurumque, cæteraque cimelia quæ penes ſubditos conduntur, Imperatorum magis ſunt quam poſſeſſorum. Attamen quidam ſunt Regii theſauri, in quibus tributorum coactores regionis proventus reponunt.* Vide Cujacium Obſervationum libro XV. capite XXX. FABR. II. in fine plagularum, quæ ipſum Paraphraſtæ opus præcedunt.]

uu. Εὐδοκιμοῖ videtur Curtius voluiſſe, qui vertit: *unde & certiorem gratiam & veriorem gloriam adſequatur*, quod & F. retinuit. Optativum etiam ego præfero, ſed dubito utrum hoc de Imper. an de amico ejus intelligat Theophilus. Poſterius tamen magis probo. G. O. R.

x. Auctor Octaviæ trag. *Cum liceat una voce ſuſpectos ſibi Mori jubere.* Q. Curt. 4. *Cum in regali ſolio reſidebis, vitæ necisque omnium dominus.* FABR.

Θυμὸς βασιλέως, ἄγγελος θανάτου· Salom. in Proverb. XVI. 14. G. O. R.

y. Edicta quando proponantur & cur edictis tantum magiſtratus jus conſtituant, adde *l.* 7. *ff. de Juriſdict. &* 7. *Ecloz.* 3. περὶ διαφθειρόντων τὸ προτεθὲν ἢ μέλλον προτίθεσθαι ἐπὶ δημοσίῳ αἰτίᾳ πρόσταγμα. D. GOTH.

z.Schol.

[τουτέστι [z] πρὸ τοῦ κινηθῆναι τὰ πράγματα καὶ τὰς ὑποθέσεις] καὶ πάσης χείρονος ὑποψίας ἐστέρηται. [11] Δεδώκασι δὲ κατεξαίρετον [a] τὸ νομοθετεῖν, τῷ πραίτωρι [b] τῷ οὐρβανῷ καὶ τῷ πραίτωρι [c] τῶν περεγρίνων, καὶ τοῖς ædilibus curulibus· καὶ πραίτωρ οὐρβανὸς ὠνόμασται ἐντεῦθεν· πραίτωρ μὲν παρὰ [d] τὸ [12] præcedere, τουτέστι προηγεῖσθαι καὶ ἄρχειν. οὐρβανὸς δὲ [e], ἐπειδὴ [13] urbs κατ' ἐξοχὴν

In edicto autem ſolo jura conſtituere magiſtratibus conceſſum eſt: quoniam ante negotia & cauſſas proponitur, [id eſt, antequam negotia & cauſſæ moveantur] & omni ſiniſteriori ſuſpicione caret. Jura autem conſtituere inprimis conceſſerunt Prætori Urbano & Præ-
58 tori Peregrinorum, atque Aedilibus Curulibus. Et Prætor Urbanus hinc nominatus eſt; Prætor quidem a præceden-

11. Καθεξ. δὲ τὸ νομ. διδόν. F. Tamen cum Curtio malim *præire*. 12. *præeſſe* F. eoque ducunt Gloſſæ Nomicæ. 13. *urbs* de: F.

z. Schol. τουτέστι πρὸ τοῦ κινηθῆναι τὰ [γράμματα καὶ τὰς Ed. 1. πράγματα, τυτέσιν Ed. 2.] ὑποθέσεις. Prætores enim edicta proponebant, ut ſcirent cives quod jus de quaque re dicturi eſſent. l. 2. §. eodem tempore, D. de Orig. J. Cic. 2. de LL. FABR.

Quid ſibi verbum ſolitarium ἀτίμαστον apud Fabr. velit, non intelligo, præſertim cum Curtianam verſionem retinuerit, *atque ita omnis ſiniſterior ſuſpicio ceſſet*. Quæ incluſi, pro gloſſemate libens habeo: ſed pro τιθεῖσθαι legendum aut τίθεσθαι aut τίθεται, uti verti. G. O. R.

a. Confundit Th. jus *legis ferendæ* cum poteſtate *edicendi*. Legem ferre poterat Prætor, non Aediles. Edictum proponebat non ſolum Prætor, ſed etiam Aediles . . . . . Utrumque confudit Th. & cum ſciret, Prætorem habuiſſe jus ferendæ legis, hoc jus accommodavit Edictis, cum ſit valde diverſum. Niſi dicamus, eum leges vocaſſe Edicta: nam & Cenſorum edicta *leges cenſoriæ* dicebantur. Cic. 3. *de Divin.* & 1. *in Verr.* & *pro Cluent.* Hæc AVERANIUS *Interpr. Jur. L.* 1. *c.* 6. §. 15. Tu vide potius BRISSON. *de Formul. P. R.* III. 10. & VI. 81. atque HEINECC. *præfat. ad Spanhemii O. R.* Tum injuriam facit Theophilo, dubitans an Edicta vocaverit leges. Itane negligenter eum legit? Nonne ſic §. 8. (ut ne alia loca nunc coacervem) ait: ἐν ποίᾳ τάξει νομοθετοῦσιν οἱ σοφοί? ubi Curtius recte, ut alibi, *jura conſtituunt*, non *leges ferunt*. Et ſic ipſe Averanius in Theophilum iniquior, namque potiſſima tantum excerpſi, Hiſtoricum ſuum (forte Pſeudoſeneſtellam ſive Andr. Dom. Floccum c. 19. quem tamen non invenio dixiſſe *jus conſtituere*, ſed *jus condere*) defenderat §. 7. ſcribens: " Non poterat „ igitur Prætor *legem condere*, [ſed *ferre legem* ad „ populum.] Contrarium tamen innuere videtur „ Hiſtoricus: *Penes quem Magiſtratum omnis publici* „ *privatique juris poteſtas eſſet, ut & novum jus conſtituere & vetera abrogare facultas eſſet.* Sed animadvertendum eſt, aliud eſſe *legem condere*, aliud *jus* „ *conſtituere. Juris* nomen comprehendit etiam prætoris edicta " &c. Immo *jura condere* etiam dicuntur JCti ſq. §. 8. ut MSS. quos verſavi & optimæ editt. habent. Adde Cujac. VII. Obſ. 25. & Wæchtler. qui in *Opuſc.* p. 606. Averanium quoque refutat. G. O. R.

b. In uno cod. [Schol. *Ed.* 1.] τῷ στρατηγῷ. Gloſſæ Gr. Lat. στρατηγία ῥώμης, prætura. στρατηγὸς ῥώμης, prætor. στρατηγὸς οὐρβανὸς dicitur in vet. inſc. Prætura urbana τῶν ἀστῶν προέδρευσιν. Appian. Civ. 2. Plut. in Bruto. FABR.

c. Schol. τῷ ξενικῷ, τῷ νῦν λεγομένῳ κοιαίστωρι. vet. Sc. στρατηγὸς κατὰ πόλιν, καὶ ἐπὶ τῶν ξένων. Frag. legis judic. *Pr. qui inter peregrinos jus dicet.* [Valer. M. l. cap. 3. 2. *Hiſpalus prætor peregrinus.* Ed. 2.] de cujus officio ſcripſerat Labeo l. 9. §. ult. de dol. FABR.

Vide Mylii Hiſt. Th. pag. 12. & Diſſert. ſing. pag. 97. & noſtrum Excurſum IX. G. O. R.

d. Rectius dixiſſet ab eo, quod eſt *præire*, prætorem dici, quaſi præitorem. J. CURT.

Prætor à præeundo. Varro 4. *de lingua, numer.* 14. & 16. *Nonius* 1. *numero* 9. 9. *Iſid.* 2. & 3. adde Feſtum *in Prætoria porta.* D. GOTH.

Η παρὰ τὸ præire. Nov. 24. Varro 4. de LL. V. Priſc. 8. Non. in v. Conſulum. FABR. I.

Videtur Theophilus Prætoris nomen deducere ἀπὸ τοῦ præeſſe. Gloſſæ: ἄρχω *præeſt.* vel ἀπὸ τοῦ præire. Gloſſæ: προηγοῦμαι, *præeo*, ut Varro 4. de L. L. Priſc. 8. Non. in v. Conſulum, Novel. XXIV. FABR. II.

Ex Th. in Gloſſis Nomicis in voce πραίτωρ, pro πραιπόσιτος corrigit προηγεῖσθαι MEERMAN.

e. De Prætore Urbano *Adde l.* 2. §. 27. *ff. de origine juris.* D. GOTH.

f. De

χὴν 14 ἡ Ῥώμη λέγεται· ἐδικαιοδότει γὰρ τοῖς ἐν 15 Ῥώμῃ· ὁ δὲ ἕτερος ὠνομάζετο πραίτωρ περεγρῖνος f. πραίτωρ μὲν διὰ τὸ 12 præcedere, περεγρῖνος δὲ, ἐπειδὴ ἐδικαιοδότει τοῖς ξένοις τε καὶ ἐπήλυσιν. ἐπειδὴ γὰρ πλήθους ὄντος ἀναριθμήτου, οὐκ ἐξήρκει πάντων ἀκροᾶσθαι ὁ πραίτωρ ὁ οὐρβανὸς, ἐπενοήθη 16 ὁ περεγρῖνος, ὥστε δικαιοδοτεῖν τοῖς περεγρίνοις.

dendo, id eſt anteeundo & imperando: Urbanus autem, quia Urbs per excellentiam Roma dicitur: jus enim reddebat *civibus* qui Romæ erant. Alter autem nominabatur Prætor Peregrinus; Prætor quidem a præcedendo: Peregrinus autem, quia jus reddebat peregrinis & advenis. Quum enim multitudo eſſet innumera, neque omnes Prætor Urbanus audire poſſet, creatus eſt Peregrinus, ut jus redderet peregrinis.

Οἱ δὲ ædiles curules h, καὶ αὐτοὶ ἐνομοθέτουν. ὠνομάσθησαν δὲ ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ i φροντὶς αὐτοῖς ἦν ἡ τῶν ναῶν k εὐκοσμία. (ædes l γὰρ οἱ ναοί· cura δὲ ἡ φροντίς. ἦν γὰρ αὐτοῖς ἐν ἐπιμελείᾳ, ὥστε μὴ m πρὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ τυχὸν ἐνιαυτοῦ, ἱερωσύνης ἐπιλαβέσθαι τινά) ἢ μαλ- 59

Aediles porro Curules & ipſi jura conſtituebant. Nominati autem ſunt inde, quoniam templorum ſplendor & *decentia* iis curæ erat. (Aedes enim ſunt templa; & *Curules dicuntur a* cura. Namque iis curæ erat, ne quis ante quadrageſimum forte

14. ἡ Ῥώμη *urbs* F. reliqui ἡ Ῥώμη. Adde Gloſſ. Th. 15. τῇ ad: F. Si liceret, ſubderem potius πολίταις. 16. ὁ de: F.

f. De Prætore peregrino adde *l.* 2. §. 28. *ff. de origine juris. l.* 9. §. 4. *ff. de dolo.* D. GOTH.

g. Gloſſæ Lat. Gr. *Urbs.* πόλις, μόνη ῥώμη Serv. in 1. *&* 3. *Aen.* Quintil. 8. c. 2. FABR.

h. De Aedilibus Curulibus adde *l.* 2. §. 26. *ff. de origine juris.* de eorum edictis. *l.* 1. *ff. de aedilitio edicto.* D. GOTH.

i. l. 2. §. *cumque Conſules*, D. *de orig. L.* vel etiam inter peregrinos & cives, Liv. 33. Tacit. Ann. 1. Sen. *de tranq. an.* c. 3. FABR.

k. Aedilium triplex denominatio Theophilo, vel quod illis ædium ſacrarum cura, vel quod foro præeſſent, (verum hæc origo nimio plus à ſenſu remota eſt). vel quod plebem (quo tempore ſecedebat) adirent. quod ex *l.* 2. §. 20. *ff. de origine*, mutuatum eſſe videtur. non tamen omnimodo, quippe inibi Aediles, qui præerant ædibus, in queis ſcita ſua plebs habebat. Simile huic loco poſtremo Theophili quid exſtat apud Feſtum in Aedilis, quo etiam loco præterea notat, ædium privatarum curam habuiſſe, quod Varro 4. de *lingua* etiam confirmat. D. GOTH.

l. Non tantum ſacrarum, ſed etiam privatarum: Feſt. & Varro 4. de L. L. Dionyſ. Halic. 6. Zonar. 2. FABR.

Quatenus in publicum verſæ erant, ut & Fori ac rerum venalium. J. DOUJ.

Theophilum defendit hic locus ap. Dionyſ. Hal. Antiq. VI. 90. Νῦν μέντοι κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν ἀφ' ἑνὸς ὧν πράττουσιν ἔργων, ἹΕΡΩΝ ΤΟΠΩΝ ἐπιμεληταὶ καλοῦνται, καὶ τὴν ἐξουσίαν ὑπηρέτων ἑτέρων [Tribunorum pl.] ἔχουσιν, ὡς πρότερον. ἐπιτέτραπται δὲ αὐτοῖς πολλὰ καὶ μεγάλα, καὶ σχεδὸν ἐοίκασί πως κατὰ τὰ πλεῖστα τοῖς παρ' Ἕλλησιν ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΙΣ. Quanto magis ergo Aediles Curules? G. O. R.

m. Vide *Novel.* 123. *c.* 13. D. GOTH.

Hoc nugatorium eſt. in Presbytero & Epiſcopo exigitur ætas annor. 30. *Nov.* 137. *c.* 2. *Nov.* 123. *c.* 13. perperam enim apud vet. int. legitur 35. ut conſtat ex ipſo contextu G. & Theodoro Balſ. [in collectione conſtitutionum eccleſiaſticarum. *Sic Edit.* 2. *ſed prima eorum loco has habet:* in Paratitlis: vid. Chronicon Hippolyti Thebani. Hieron. ep. ad Euſtoch. eſt enim hæc ætas perfecta. Theophylact. in Luc. c. 3. & in Jo. cap. 1. FABR.

Aedilium hæc notio non fuit, ſed Pontificum. J. DOUJ.

Sed cur Doujatio magis credemus quam Theophilo? Debuiſſent deinde interpretes cogitaſſe, nuſquam in hac paraphraſi juris noviſſimi fieri mentionem, ne ex Codice quidem repetitæ prælectionis, qua de re latius ad Mylianam Th. Hiſtor. Præterea ipſæ hæ novellæ non modo ſuperiori VI. cap. 5. & 6. & ſibi invicem, ſed legi etiam 9. Cod. *de Epiſc. & Cler.* derogant, Sed hoc non agimus,

μᾶλλον ἐπειδὴ [n] τῆς ἀγορᾶς ἐφρόντιζον,
οὕτως ὠνομάσθησαν· ædiles γὰρ οἱ [o] ἀγο- 60
ρανόμοι· ἢ τὸ πάντων ἀληθέστατον, ἐν-
τεῦθεν· ἐν τῷ [oo] καιρῷ τῆς διαστάσεως,
ὥσπερ παρὰ τοῖς συγκλητικοῖς ἦν ὁ ὕπα-
τος, δικαιοδοτῶν καὶ τέμνων τὰς δίκας,
οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἰδιώταις προεβλήθη
τὶς, ὃν ἔδει δέχεσθαι τὰς προσελεύσεις
τῶν δεομένων τινὸς βοηθείας· καὶ ἀπὸ τῆς
προσελεύσεως, [17] adilis [p] ὠνομάσθη [*17
ἀπὸ τῆς ἀδιλίας, ὅ ἐστι προσέλευσις]
εἶτα [18] διὰ τὴν εὐφωνίαν, προσετέθη τὸ
Ε στοιχεῖον, καὶ γέγονεν [19] Aedilis. Cu- 61
rules [20] διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐκέχρηντο τῇ
σέλλῃ τῇ ὑπατικῇ. [q] τὰ δὲ τούτων ἔδικτα
ἐκράτει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. ἐλέγετο
δὲ ἡ τούτων νομοθεσία, jus [r] honora-
rium, [s] ἐπειδὴ [21] εἰς τιμὴν τῶν ἀρχόν-
των,

te annum ſacerdotium capeſſeret:)
vel potius, quia forum curabant, ita
vocati ſunt. Aediles enim *Græcis ſunt*
ἀγορανόμοι: vel *quod* omnium *eſt* ve-
riſſimum, hinc: ſeceſſionis tempore,
ſicuti apud Senatores erat Conſul, ju-
ra dans liteſque dirimens; ſic etiam
apud plebejos conſtituebatur quidam,
quem oportebat accipere aditiones
eorum qui aliquo auxilio indigebant,
& ab aditione ADILIS nominatus
fuit: poſtea ſuavioris ſoni cauſa ad-
dita eſt littera E, & factum AEDI-
LIS. Curules ideo, quia ſella curu-
li utebantur. Horum autem edicta
obtinebant etiam in provinciis. Di-
cebatur autem horum legiſlatio Jus
honorarium, quoniam in honorem
ma-

17. *ædilis* ante Goth. *17. Videtur autor ſcripſiſſe ἀπὸ τοῦ *adire*, nam ἀδιλία Græcum non eſt. ANON. Niſp. & ſic edidit F. omiſſis vocibus ὅ ἐστι προσέλευσις. Ego quæ incluſi, pro Schol. rejicerem. 18. δι' εὐφ F. 19. ἄιδιλις ante F. qui αἴδιλις habet. Ego hanc vocem & ſequentem Κέρυλις ſive Fabroti Κουρούλες Latine malui ſcribere. 20. δι ad: F. 21. πρὸς τιμ F.

mus. Immo non loquitur Th. de Presbyteris & Epiſcopis, ſed de priſcis Romanorum ſacerdotibus. Accedit quod Aediles utrique ſub Imperatoribus ſenſim creari deſierint, atque ævo Juſtiniani nulli eo nomine fuiſſe legantur. Pertinet ergo hoc Theophili teſtimonium ad ceteras de legibus Romanorum annalibus quæſtiones, quas nemo hodie facile ſolverit. Ad fidem ſane noſtro habendam ſufficit, quod Quirites ſacerdotiis olim certos præſtituiſſe annos ſciamus, licet & ipſorum numerum ignoremus, & multi Viri principes his legibus ſoluti fuerint. Hæc mea eſt ſententia: in alia, attamen a Fabroto diverſa eſt Vir Ampl. EV. OTTO *cap.* XI. *de Aedil. Coloniar. p.* 382. *ſqq.* G. O. R.

n. [Aedilium enim præcipua de rebus venalibus juriſdictio erat, l. 63. D. *de Aedil. ed.* Ed. 1. Addend.] Halicarn. VI. FABR.

o. Ἀγορανόμοι qui erant, docet Ulp. in Orat. *contra Timocrat.* verſic. ἦσαν δὲ ἀγορανόμοι. ERNST.

Qui plura cupit, adeat eumdem *Ottonis* librum pag. 80. & 117. nec non G. d'Arnaudtii *Conject. p.* 120.

oo. Cum plebs a patribus receſſit in montem Aventinum. ANON. DUK.

Immo in montem Sacrum A. U. 260. Dionyſ. Antiq. Rom. VI. cap. 90. Feſtus v. *Pleb. Aed.* & Gell. N. A. XVII. c. ult. pag. 793. *Romæ autem iſtis fermo temporibus* tribunos & ædiles *tum primum* per ſeditionem *ſibi plebes creavit.* G. O. R.

p. Falſum: nam *ædiles*, qui ædes ſacras & privatas procurarent, dicti ſunt. *Curules* autem non a *cura*, ut Th. putat, ſed a *Curia*, item ut ſella curulis, ut a plebejis diſtinguerentur, appellati ſunt. HOTOM.

Feſtus: *dictus eſt autem ædilis, quod facilis ad eum plebi aditus eſſet.* FABR.

Tamne perfunctorie Theophilum legit Hotomanus, cum ſupra c. 59. *adium* & ſq. c. 61. *ſella curulis* ipſe meminerit? confer cap. 53. G. O. R.

q. Vid. Plutarch. in Mario. FABR. Quam vellem, locum Plutarchi diſtinctius deſignaſſet! Interim conſulatur EV. OTTO *de Aedilib. Colon.* pag. 454-5.

r. Gloſſæ Gr. Lat. τιμιδάριον δίκαιον, ἢ ἐνέχυρον, *honorarium jus, vel pignus.* ſic leg. FABR.

s. Adde *l.* 2. §. 10. & 12. *ff. de orig. jur.* D. GOTH.

Ut in l. 7. D. de juſt. & ju. Honorarium dicitur ad honorem Prætorum ſic nominatum. Hinc Prætor honoratus Magiſtratus, Ovid. Faſt. 1. *Nam ſi-*

τῶν, καὶ τῶν 22 τιθέντων, ἐκράτει ταῦτα καὶ ἐπολιτεύετο, καὶ οἱ ἀέδιλες οὖν ἐνομοθέτουν περί τινων κεφαλαίων, καὶ τὸ τούτων ἔδικτον, μέρος γέγονεν, ἤτοι t συνήφθη τῷ ἐδίκτῳ τῶν δύο πραιτώρων, οὐρβανοῦ τε καὶ περεγρίνου.

§. VIII. Ἐν ἕκτῃ τάξει u νομοθετοῦσιν 62 οἱ σοφοί. Σοφοὺς δὲ λέγω x, οἷς τὸ νομοθετεῖν ἢ y δῆμος, ἢ σύγκλητος, ἢ βασιλεύς,

magiſtratuum atque auctorum, ea obtinebant & obſervabantur. Et Aediles igitur de quibusdam capitibus jus conſtituebant, atque horum edictum pars facta ſive connexa fuit Edicto amborum Prætorum, Urbani ac Peregrini.

§. VIII. Sexto loco jura conſtituunt Prudentes. Prudentes autem voco, quibus jura condere aut Populus aut Se-

22. Sic reſtituo pro vulg. τεθέντων. Fabrotus dedit: πρὸς τιμὴν τῶν ἀρχόντων τεθέντα, nec tamen verſionem Curtii mutavit.

ſimul exta Deo data ſunt, licet omnia fari, Verbaque honoratus libera Prætor habet. FABR. II.

Verba εἰς τιμὴν male a Curtio verſa ſunt *in honorem*, quum verti debuiſſent *ob honorem*, quomodo etiam in l. 7. §. 1. D. *de J. & J.* quidam legunt. F. C. CONRADI L. 1. *Parerg.* 1. §. 8. *not.*

Sive Viglianum εἰς cum Curtio *in*, ſive cum Fabroto πρὸς *ad* vertas, res eodem recidit, ſed neutrum *ob* ſignificat, niſi cum verbis laudandi & vituperandi conſtructum: vid. Vigeri *Idiotiſm. L. Gr.* Indices Thucydidis & omnino Dukeri notam ad L. VIII. c. 88. p. 558. Præterea Papiniano & Theophilo conſentientibus ego nolo videri ſapientior. G. O. R.

t. Aedilium quoque edicta juris Prætorii appellatione continentur, ut in Prætoriis ſtipulationibus ædilitiæ l. 5. D. de verb. oblig. Denique Prætor pro quolibet Magiſtratu hic accipitur. Sed & Paulus Prætorem pro ædili dixit Sent. 1. tit. 15. §. feram, ut ibi obſervat Cuj. FABR. I.

Præcipua hujus Edicti capita in Edictum perpetuum Prætoris transfuſa eſſe, docet Imp. l. 2. §. 5. & l. 3. §. 5. C. *de Vet. Jur. enucl.* Adde ad Pauli I. *Sent.* 15. §. 2. notata, Cujac. VIII. *Obſ.* 38. Chr. G. Hoffmann. *Hiſt. Jur. T. I. P. I. p.* 225. MEERMAN.

u. Vid. ſuperior. not. *a.* in fin. G. O. R.

x. Hotomanus & Vinnius in *Commentar. Inſtit.* atque Heineccius in *Antiquitt. Syntagmate* carpunt noſtrum, quod hoc jus a populo aut ſenatu datum fuiſſe ſcribat. Sed ſi l. 2. §. 5. & 6. cum §. 12. & pr. §. 35. D. *de Orig. Jur.* inter ſe contendamus, res nondum ad liquidum mihi deducta videtur. Namque primo *diſputationem fori* dicit Pomponius communi nomine appellatam fuiſſe *Jus civile*: deinde eodem fere tempore actiones compoſitas, & hanc Juris partem *Legis actiones* dictas, & ita eodem pæne tempore *tria hæc Jura* (quæ Tripertita & Cunabula Juris appellat §. 38.) eſſe nata, nim. Leges XII. Tabb. atque ex his jus civile & legis actiones. Omnium tamen harum (malim *horum* cum Bynkershoekio τῷ μακαρίτῃ) & interpretandi ſcientia & actiones ap. collegium Pontificum erant, (in quorum penetralibus abditum erat jus civile, &c. uti ex Livio IX. 46. recte citat Cujac.) ex quibus conſtituebatur (a Senatu, credo, aut populo) quis quoquo anno præeſſet privatis. Hinc §. 12. poſt *Leges* ſtatim ſequitur *proprium Jus Civile*, quod ſine ſcripto in ſola prudentium interpretatione conſiſtit: & §. 35. denique ſic ſcribit Pompon. "Juris Civ. ,, ſcientiam plurimi & maximi viri profeſſi ſunt: ſed ,, qui eorum maximæ dignationis ap. P. R. fuerunt, eorum in præſentia mentio habenda eſt, ,, ut appareat, a quibus & qualibus *hæc jura orta* ,, & tradita ſunt." His a me ita contractis ſi jungas, quæ ad d. §. 5. & 6. Cujac. commentatur, nec non veriorem in hoc §. Inſtit. lectionem (ut pro verbis *antiquitus conſtitutum erat*, cum Hotom. Cuj. & Vinn. quibus inter alios Codex Gottorpienſis ſive Gudianus adſentitur, legamus *antiq. inſtitutum erat*:) nihil reſtat quam illud declarare, cur Theophilus, duce Juſtiniano, ſcripto juri adnumeret reſponſa prudentium, quæ Pomponius ſine ſcripto conſtitiſſe ait. Sed facilis eſt reſponſio, quam auctoritatis cauſa alienis verbis reddam. Scribit enim Vir Ampl. VAN DER MEULEN ad d. §. 5. pag. m. 376. "Initio inſpecto jus hoc, ſcil. ,, prudentium reſponſa, ſine ſcripto veniſſe: verum interjecto tempore poteſtas reſpondendi de ,, Jure Juriſprudentibus, [*addere liceat*, non omnibus, ſed certis ac potentiæ ſuæ faventibus] a ,, Cæſaribus conceſſa fuit; eorum reſponſa pars ,, Juris Civ. eſſe cœperunt, præſertim cum Theodoſius vim legis ipſis tribuerit, *l. 1. Cod. Theod.* ,, *de Reſp. Prud.* & deinde Juſtinianus vicem legis ,, obtinere voluerit, & juri ſcripto adnumerari. ,, *l. 1. §. 6. Cod. de Vet. Jur. enucl.*" G. O. R.

y. *Vid. l. 2. §. 47. ff. de origin. juris.* D. GOTH.

z. Cic.

λεὺς, ἐπέτρεψε· τὸ δὲ παρ' αὐτῶν νομοθετούμενον, γενικῷ ὀνόματι κέκληται 23. reſponſum [z] prudentum, τουτέστιν ἡ ἀπόκρισις τῶν σοφῶν, ἐπειδὴ [a] κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν ἐνομοθέτουν.

Τὸ δὲ reſponſum [b] τέμνεται εἰς 24 σεντέντιαν [c], καὶ ὀπινίονα· καὶ τί ἐστι 25 ſententia [d]; ἡ αὐτοτελὴς καὶ ἀναμφίβολος ἀπόκρισις [e]· οἷον ἔξεστι τόδε ποιεῖν· οὐκ

Senatus aut Princeps permiſit. Jus autem ab his conſtitutum generali nomine vocatur Reſponſum Prudentum, quoniam per conſultationem & reſponſionem jura condebant.

Porro reſponſum dividitur in Sententiam & Opinionem. Et quid eſt Sententia? Abſoluta & indubia reſponſio, veluti Licet hoc facere; Non li-

23. *ῥέσπονσον prudentium* F. omnes reliqui *reſponſa pr.* 24. *Sententiam καὶ opinionem* F. 25. *σεντέντζια* ante F.

z. Cic. de Juriſconſ. pro Mur. Veſtra reſponſa, atque decreta. Vitruvius 1. c. 1. Reſponſa Juriſconſultorum noverit. Hi dicebantur jus civile reſpondere, Plin. 6. cap. 15. Horat. ep. 1. 3. atque ita v. CL. Emar. Rancon. legend. putabat in l. 2. §. pen. D. de Orig. J. ex auctoritate jus reſponderent. Sed verior edita lectio: ex auct. ejus: id eſt, ex auct. Cæſaris Auguſti. dicuntur & jura condere hic apud Juſt. ut Hippocrates conditor noſtræ profeſſionis Scribonio Largo ep. ad Caj. Jul. Caliſt. FABR. I.

a. Veteres prudentes conſultoribus [conſultatoribus *Ed.* 1.] tantum vacabant, *l.* 2. §. *juris civilis*, *D. de orig. jur.* FABR.

b. Hinc Reſponſorum, Sententiarum, Opinionum libri. D. GOTH.

c. Judices plerumque imperiti dabantur, nonnunquam etiam rure acceſſebantur: ut ſcribit Fabius. quare ad prudentes fere confugiebant, qui ſua reſponſa ipſis ſcripta dabant: ut l. 2. §. *& ut obiter D. de Orig. Jur.* Quare abſurdum eſt, quod noſter ait. *Opiniones* enim & *ſententias* Imperator pro eodem poſuit. permiſſum autem ipſis fuiſſe diverſas inter ſe opiniones tueri, Fabius L. X. teſtatur. HOTOM. *in Edit. Lugd.* 1558.

Theophilus differentiam inter hæc [*ſententias & opiniones*] conſtituit. Sed cum aliud ſit jus certum, aliud incertum: ac de certo quidem, quod ſcripto aut conſuetudine continetur, Juriſconſulti (ut ait Fabius) non conſulantur: neque vero ſi maxime legis carmen interrogati pronunciarent, jus tamen facerent: (quod hoc loco quærebamus) certæ & indubitatæ eſſe illorum reſponſiones non poterant. HOTOM. *in Comment. Inſt. p.* 21.

Indigna Hotomano, qua Litteratore, qua JCto, κρίσις, adeoque indigna ut multum ei refellendæ tribuam temporis. Namque primo, quotusquisque non fatebitur, veriſſimas hic *ſententiæ* atque *opinionis* definitiones a Theophilo tradi, quæ etiam Gloſſatoribus placuerunt, ut Gloſſ. Nomicas taceam? Adde notam Fabroti ſq. Deinde quod ex Fabio citat, ſequentem mox credo locum ſignificare, qui neutiquam tamen id quod Hotomanus vult, dicit: Audiamus ergo & interpretemur ipſum *Quinctil. L. XII. Orat. Inſt. cap.* 3. *pag.* 1066. (Nam in toto libro X. ſimilem locum invenire non potui, nec eum ſibi alibi contraria ſcripſiſſe, temere crediderim:) " Namque omne jus, quod eſt CERTUM, „ aut *ſcripto* aut *moribus* conſtat: [Hinc *Sententiam* „ JCtus deſumit] DUBIUM *æquitatis* regula exa- „ minandum eſt. [Hinc variæ ſæpe JCtorum *o-* „ *piniones.*] Quæ ſcripta ſunt, aut poſita in more „ civitatis, nullam habent difficultatem, [ſi *Ju-* „ *risperitum* ſpectes, non ſi *conſultorem*, nam & „ hic de Jure certo ſæpe conſulit:] cognitionis ſunt „ enim, non inventionis. At quæ *Conſultorum* „ [i. e. Prudentium] *Reſponſis* explicantur, aut in „ verborum interpretatione ſunt poſita, aut in re- „ cti pravique diſcrimine". Optime hic *Turnebus*: „ Jus igitur illud (*dubium*) petendum eſt aut ab „ æquitate, aut ab aliqua legis ſimilitudine, aut ab „ *Opinione* alicujus JCti". Non muto ſententiam, etſi Jac. Gothofredus in prolegom. ad *l.* 58. *de R. J.* inanem hac parte obſervationem noſtri appellet, eique ſubſcribat Cl. Otto *in Comment. Inſtit.* Nec enim vocabulorum κατάχρησις verum propriumque uſum tollit. G. O. R.

d. Sententia eſt ἀσφαλὴς καὶ βεβαία, καὶ ἀμετάθετος ὑπὸ λόγου κατάληψις. Opinio vero, ἀσθενὴς καὶ ψευδὴς συγκατάθεσις. Empiric. comm. 7. Donatus in Andr. act. 2. Sc. 2. [vſ. 30. *Opinor, narras? non recte accipis. Certa res eſt.* ubi ſic Don. *Quoniam argumenta ſunt & conjectura, OPINOR dixit. Nam contra opin.* &c. ut ſequitur. G. O. R.] *Contra opinionem certa res eſt. quæ autem opinamur, putamus. quæ putamus, incerta ſunt.* FABR.

e. Ita deſcribitur in Gloſſ. Baſil. GEN. ED.

f. Schol.

οὐκ ἔξεστι τόδε ποιεῖν. *[25] Opinio δὲ ἡ ὑπεσταλμένη, καὶ μετὰ ἐνδοιασμοῦ προσφερομένη ἀπόκρισις, οἷον νομίζω [26] ὅτι ἔξεστι τόδε ποιεῖν· νομίζω ὅτι οὐκ ἔξεστι τόδε ποιεῖν· ἐπιτέτραπτο δὲ τούτοις δημοσίᾳ νομοθετεῖν, [f] ἤτοι τοὺς νόμους ἑρμηνεύειν. οἵτινες [27] Juriſconſulti [28] προσηγορεύθησαν, τουτέστιν οἱ περὶ τοῦ νόμου ἐπερωτώμενοι· Conſulere [29] δέ ἐστι [g] τὸ ἐρωτᾶν· ὧν αἱ [30] σεντέντιαι καὶ ὀπινιόνες ταύτην ἔχουσι τὴν [31] αὐθεντίαν, ὥς τε μὴ ἔχειν παῤῥησίαν [h] δικαστὴν ταῖς αὐτῶν ἀπειθεῖν ἀποκρίσεσιν, ὥσπερ καὶ βασιλέως [32] θεία διάταξις [i]· καὶ ἐν τούτοις μέν ἐστιν ἡ ἔγγραφος νομοθεσία, τουτέστιν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ δήμου τεθεῖσιν, ἢ χυδαίου δήμου, ἢ συγκλήτου, ἢ βασιλέως, ἢ ἀρχόντων τῆς Ῥώμης, ἢ τῆς τῶν σοφῶν ἀποκρίσεως.

§. IX. Ἄγγραφος δὲ νόμος ἐστὶν, ὅπερ ἡ [k]

63 licet hoc facere. Opinio autem ſuſpenſa & cum dubitatione prolata reſponſio, veluti Opinor licere hoc facere; Opinor non licere hoc facere. Ceterum conceſſum his eſt publice jura conſtituere ſive leges interpretari, qui Juriſconſulti ſunt dicti, hoc eſt de Jure interrogati. Conſulere enim eſt interrogare: quorum ſententiæ & opiniones eam habent auctoritatem, ut non audeat Judex ipſorum reſponſis
64 non parere, ſicuti & Imperatoris conſtitutio declarat. Et in his quidem conſiſtit Jus ſcriptum, id eſt in iis quæ conſtituuntur a Populo, aut Plebe, aut Senatu, aut Principe, aut Magiſtratibus *urbis* Romæ, aut Prudentum reſponſione.

§. IX. Non ſcriptum autem Jus eſt, quod

*25. Ὀπίνιο ante hanc. Mox malim προσφερομένη, quam vocem Gloſſæ Nom. omittunt. 26. deeſt ὅτι ante Lugd. 27. καὶ inſerit F. 28. προσηγορεύοντο F. 29. γὰρ pro δὲ F. 30. *ſententiæ* καὶ *opiniones* F. 31. αὐθεντίαν ante F. 32. διάτ. θεία F.

f. Schol. ἤτοι, ἀντὶ τοῦ, ἢ τοὺς νόμους· τὸ γὰρ ἤτοι ἐν τοῖς νόμοις πολλάκις ἀντὶ διαζευκτικοῦ. De Juriſconſultis v. Strabon. lib. 12. FABR. I.

Schol. ἀντὶ τοῦ, ἢ τοὺς νόμους ἑρμηνεύειν. τὸ γὰρ ἤτοι ἐν τοῖς νόμοις πολλάκις ἀντὶ διαζευκτικοῦ. FABR. II.

g. Gloſſæ Lat. Gr. *conſulit*, πυνθάνεται. [Horatius Sat. 3. libri 2. *Ergo conſulere & mox reſpondere licebis? Conſule.* Hinc conſultores, qui juriſconſultos conſuluat. Idem Horat. Sat. 1. libri 1. *Ed.* 2.] FABR.

h. Judicem pedaneum, χαμαιδικαστήν. [id autem conſtitutum à Cæſare Aug. *l.* 2. §. *pen. de Orig. J.* Ed. 1.] FABR.

Non ſolum judicem pedaneum, ſed & Centumviros & ipſos Prætores. Vide G. Maſcovium *de Sectis JC. cap.* 2. §. 5. *p.* 33. G. O. R.

i. De reſponſis juris prudentum, & eorum authoritate vid. Theodoſium & Valentin. *in l.* 1. *Cod. Theodoſ. de reſponſis prudentum.* D. GOTH. & Hotom. in JCto. GEN. ED.

Hanc Valentiniani legem a Tribuniano & Theophilo ſignificari, Jac. Gothofr. in Cod. Theod. aliique poſt eum credunt: ſed noviſſimus Editor Cl. Ritterus in nota adjecta rectius de Auguſto interpretatur, quem vide. Ceterum Curtius verterat: *quemadmodum & Principis cujuſdam conſtitutione cavetur*: ſed Fabrotus voculam *cujuſdam* ejecit, qui & ipſe de Auguſto in notis prioribus accipit: in poſterioribus omiſiſſe videtur, quia illud in Comment. forte deducturus fuerat. Nos Græca ſtrictius expreſſimus. G. O. R.

k. Quæ hic dicitur χρονία συνήθεια, alibi παλαιὰ, alibi μακρὰ. 1. *Harmenopul.* 1. §. 42. 2. *Eclo.* 1. *c.* 32. inveterata, diuturna, longa *l.* 32. §. 1. *l.* 33. *l.* 34. *ff. de legib.* D. GOTH.

Conſuetudo eſt jus quod multorum conſenſione convaluit. Lex non ſcripta, Dio Chryſoſt. orat. 76. Hierocles apud Stob. c. 37. Sopater in Hermogen. ἔθος δὲ νόμιμον ἄγραφον ἐκ συλλογῆς παραγενόμενον παραδειγμάτων. FABR. I.

l. Quintil. decl. 310. Cum hoc jure civitas tam diu uſa ſit, jam approbatum eſt. Ovid. Metam. lib. Fab. 2. nam morem fecerat uſus. FABR. I.

m. Quip-

ἢ [k] χρονία συνήθεια συναινέσει τῶν χρωμένων [l] ἐβεβαίωσε, καὶ εἰς μίμησιν ἀνήγαγε τοῦ ἐγγράφου νόμου.

§. X. Ἀνεπιλήπτως οὖν εἴποι τις, εἰς 65 δύο εἴδη 33 ταύτην τὴν πολιτικὴν διαιρεῖσθαι νομοθεσίαν, εἰς ἔγγραφον νόμον, καὶ ἄγραφον· ἡ δὲ τούτων ἀρχαιογονία [m] ἐκ διδασκαλίας τῶν δύο πόλεων, Ἀθηνῶν φημὶ καὶ Λακεδαίμονος, 34 καταῤῥυῆναι δοκεῖ· ἐν γὰρ 35 ταῖς πόλεσι ταύταις εἰώθει πράττεσθαι τοῦτο καὶ κρατεῖν, ὥς τε Λακεδαιμονίους μὲν μνήμῃ [n] τοὺς οἰκείους νόμους διαφυλάττειν, Ἀθηναίους δὲ ἐκείνους τιμᾷν, ὅσους ἐν γράμμασιν ἴσασιν ὄντας [o], καὶ τούτους φυλάττειν.

§. XI. Ἀλλὰ τὰ μὲν jura gentium, 66 ἤτοι 36 ἐθνικὰ νόμιμα, παρὰ πᾶσι ἔθνεσι πολιτεύεται, ἐκ 37 θειοτέρας [p] εὑρεθέντα προνοίας· ὅθεν τὸ βέβαιον καὶ [q] ἀμε-

quod diuturna conſuetudo conſenſu utentium confirmavit, atque ad ſimilitudinem Juris ſcripti redegit.

§. X. Inculpate ergo dicat quis, in duas ſpecies hanc civilem dividi legiſlationem, in Jus ſcriptum & non ſcriptum. Prima autem horum origo ex diſciplina duarum urbium, Athenarum puta & Lacedæmonis defluxiſſe videtur: in his enim urbibus ſolebat hoc fieri atque obtinere, ut Lacedæmonii quidem ſuas leges memoriæ mandarent, Athenienſes autem illas obſervarent, quas ſcriptas eſſe ſcirent, easque cuſtodirent.

§. XI. Sed jura quidem gentium apud omnes gentes obſervantur; *utpote* ex divina *quadam* providentia conſtituta: unde firmitatem atque immu-

33. ταῦτα F. 34. καταῤῥυῆναι fuit in omnib. & licet Fabr. *in Errat. I.* Edit. καταῤῥυῆναι correxerit, tamen Edit. 2. iterum vitioſe exhibet. 35. ταύτ. ταῖς πόλ. F. 36. φυσικὰ F. 37. V. Not.

m. Quippe leges ab Athenienſibus etiam & Lacedæmoniis Romani petiere: Halicarnaſſ. 10. Diodor. Livius 3. 1. *Harmenop.* 1. §. 30. D. GOTH.

Diod. Sic. 12. Halic. 10. Ant. liv. 3. Silius Italic. lib. 13. exin deſignat vates, &c. A. Marcellin. lib. 22. Symmach. 3. 11. Leges de lare Lycurgi, & Solonis ſumpſeramus. FABR. I.

n. Hinc illa lex Lycurgi *apud Plutarchum in Lycurgo*, μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις. D. GOTH.

Eadem verba habet Fabr. I. addens: v. eundem Lacon. Ap.

o. Ex diverſo Athenienſium lege cautum, ἀγράφῳ νόμῳ τὰς ἀρχὰς μὴ χρῆσθαι. Andocid. Orat. 1. Quanquam & ipſi A. partim moribus regebantur. Demoſth. adv. Ariſtocr. Thucyd. 2. Lyſ. contra Andocid. Et ideo Solonem Anacharſis vocat νόμων τινῶν ξυγγραφέα, καὶ ἰδεῖν τῶν ἀρίστων ἱερτῶν, apud Lucian. *de Gymn.* FABR. I.

p. Hoc verbum de Jure gentium primævo, non ſecundario [capiendum.] GEN. ED.

Sic apud Xenoph. 4. ἀπομν. jura quæ apud omnes gentes peræque obſervantur, θεοῦ νόμοι dicuntur. S. Chryſoſt. homil. de fide & lege naturali, ἡ γὰρ φύσις ἀπαγορεύει τοὺς νόμους, οἶδαμεν ἐξ ἑαυτοῦ τὸ καλὸν, καὶ τὸ πονηρὸν. ἔθηκεν ὁ θεὸς νόμον ἐν τῇ φύσει ἄγραφον, τὸν φωτίζοντα ἡμῶν τὰς διανοίας. μηδεὶς λεγέτω, οὐκ ἀνέγνων νόμον, οὐκ οἶδα τὰ τοῦ νόμου· ἐὰν γὰρ ἀρνήσῃ τὸν κοινὸν νόμον, ἐλέγχει σε ὁ τῆς φύσεως νόμος. θέλεις μαθεῖν, ὅτι ἐν τῇ φύσει ἔθηκεν ὁ θεὸς τοὺς νόμους τοὺς διακρίνοντας τὸ καλὸν, καὶ τὸ πονηρὸν, &c. FABR. I.

Forte quis malit θείας τινος, ut cum Juſtiniano loquatur: ſed elegans hic videtur Comparativi uſus. Similem locum in Max. Planudis Vita Aeſopia in pr. indicavit Doctiſſ. Gavellius: Αἴσωπος δὲ δοκεῖ, μὴ πόῤῥω θειοτέρας ἐπιπνοίας τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας ἀψάμενος &c. Sic ipſe Th. I. 5. 108. καινοτέρῳ φιλανθρωπίας χρησάμενοι λογισμῷ. Add. Gloſſ. Theoph. in voce *Comparativus*. G. O. R.

q. B. Chryſoſt. epiſt. 3. ἐν τοῖς ἀκινήτοις τῆς φύσεως νόμοις, οὓς ἀναμοχλεῦσαι ἡμῖν ἀδύνατον, καὶ μεταθεῖναι. & in terræ motum & Lazarum ſerm. οὐ λύονται γὰρ οἱ νόμοι τῆς φύσεως, οὐδὲ σαλεύονται, ἀλλὰ μένουσιν ἀκίνητοι. FABR. I.

ἀμετακίνητον ἔχει [r]· ὅσα δὲ 38 jus civile, τουτέστιν ἅπερ ἑκάστη πόλις ἐνομοθέτησεν ἑαυτῇ, [s] ἀμείβεσθαι πολλάκις εἴωθεν, ἢ σιωπηρᾷ [t] τοῦ δήμου συναινέσει, ἢ δευτέρου [u] νόμου θέσει 39.

immutabilitatem *ſuam* habent. Quæcumque autem Jus civile, id eſt quæ civitas quælibet ſibi conſtituit, immutari ſæpe ſolent, vel tacito populi conſenſu, vel alterius legis latione.

38. *jura civilia* Fabr. 39. Huic inſuper Tit. adjicit Goth. procœmium ſequentis.

r. 1. Harmenopul. 1. §. 23. D. GOTH.
s. Libanius Declam. 29. & 33. Liv. 34. Tertull. Apol. cap. 4. Porro inter flagitia Juſtiniani hoc quoque ponit Procop. in ἀνεκδ. quod eo rerum potiente, οὐ νόμος ἐχυρὸς, οὐ πρᾶξις βεβαία, οὐ συμβόλαιον οὐδέν. FABR. I.
t. *l.* 31. §. *ff. de legibus.* hoc eſt ἀχρηστίᾳ, deſuetudine 2. *Eclog.* 1. *c.* 32. D. GOTH.
Ἀχρηστία, uſus unus eſt legum corrector. *Liv.* 45. Leges Solonis αὐτόματοι ἐλύθησαν, Theodoret. *Græc. paſſion. curatione* 9. FABR. I.
u. 1. *Harmenopul.* 1. §. 26. 27. D. GOTH.
De legum civilium mutabilitate egregie diſſerit Ann. Robert. L. II. *Rer. Judic. c.* 1. GEN. ED.
Varro 8. de L. L. *veteres leges abrogatæ novis cedunt.* FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ *.]

ΤΙΤΛΟΣ Γ.

[a] Εἰπόντες τί ἐστι δικαιοσύνη, καὶ τὴν 67 γενικὴν διεξελθόντες τῶν νόμων διαίρεσιν, μαθόντες δὲ καὶ πόσοι τὸ παλαιὸν ἐνομοθέτουν, καὶ πῶς τὸ παρ' ἑκάστου νομοθετούμενον κέκληται, καὶ ὅτι τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι· μετέλθωμεν ἐφ' ἕτερον, καὶ μάθωμεν περὶ πόσα ἡ τῶν Ῥωμαίων καταγίνεται νομοθεσία· περὶ τρία τοίνυν [2] καταγίνεται, περὶ προσω-

DE JURE PERSONARUM.

TITULUS III.

Quum diximus, quid ſit juſtitia, & generalem Legum *ſive Juris* diviſionem enarravimus, didicimusque & quot olim legumlatores fuerint, & quomodo id quod a quoque conſtituebatur, appellatum ſit: & ut legum aliæ ſcriptæ *ſint*, aliæ nec ſcriptæ, deveniamus ad aliud, ac diſcamus circa quot Romanorum legiſlatio verſetur.

1. Totum fere procœmium, Latine usque ad verba *Summa itaque*, Græce Ἡ τοίνυν τῶν προσώπων ἄχρι διαιρέσεως, Gothofredianæ Editt. adjiciunt ſuperiori titulo. Sed ex ſolita Theophili formula καὶ ἀνακεφαλαιώσει patet, eum novum hinc inchoaſſe Tit. quod & veteriores Gothofredo Editiones & Fabrotus obſervarunt. 2. γίνεται cunctæ ante Fabr.

* Huic titulo reſpondet apud Harmenopulum 1. περὶ ἐλευθεριῶν, *de libertatibus libro primo tit.* 18. *adde* Titulum Pandectarum *de jure perſonarum*: & 46. *Eclog.* 1. FABR.
a. Adde l. 1. *ff. de ſtatu hominum.* D. GOTH.
Hæc ſunt Jurisprudentiæ objecta, ut vulgo vocant partialia. Objectum adæquatum alii ſtatuunt judicium, alii actiones civiles, qua juſtæ aut injuſtæ ſunt. ED. GEN.
b. Imo, hic liber eſt, hic ſervus; hic ingenuus, hic libertinus; hic in manu mancipioque, hic ſui juris; hic in tutela, vel curatione, hic ſuæ tutelæ, vel ætatis legitimæ. FABR.
c. Imo, quibus modis jure gentium, vel civili per nos, aut per alios res ſingulas adquiramus, vel per univerſitatem, quibus adde contractus. FABR.
d. Imo quid ſit actio, & quot ſint actionum ſpecies. FABR.
Non tamen omnino reſpuenda videntur adducta a Th. exempla, quaſi nunquam inciderent ejusmodi

πρόσωπα, [a] περὶ πράγματα, περὶ ἀγω- 68 γάς· καὶ περὶ πρόσωπα μὲν, ὅταν εἴπωμεν, ὁ δεῖνα [b] συγκλητικός ἐστιν, ἢ ἰδιώτης· περὶ πράγματα, ἡνίκα ζητοῦμεν, [c] πότερον ἔρρωται ἡ γενομένη ὑπό τινος διαθήκη, ἢ ἄχρηστός ἐστι· περὶ ἀγωγάς, ἡνίκα ἀμφισβητεῖται, [d] πότερον τῷδε πρόσεστιν ἀγωγὴ, ἢ οὐ πρόσεστι; καὶ δεῖ κατὰ *2 πρώτην τάξιν περὶ προσώπων διαλεχθῆναι, εἶτα περὶ πραγμάτων, καὶ μετὰ ταῦτα 3 περὶ ἀγωγῶν. Συμβαίνει [e] δὲ 69 τῷ καλῶς ἔχοντι ἡ τοιαύτη τάξις· προσώπων μὲν γὰρ ὑποκειμένων, ἀναφύεσθαι πράγματα, τῶν 4 ὡμολογημένων ἐστίν: ὑπόντων δὲ πραγμάτων, καὶ περὶ ἀγωγῶν ἀνάγκη ζητεῖν· δεῖ οὖν περὶ προσώπων εἰπεῖν· εὐτελὴς γὰρ καὶ 5 ἀνόνητος [f] ἡ τῶν νόμων κατάληψις, εἴγε τὰ πρόσωπα παρ᾽ ἡμῶν ἀγνοεῖται, ὧν χάριν ἐπινενόηνται νόμοι.

Ἡ [g] τοίνυν τῶν προσώπων ἄκρα [h] διαί- 70 ρεσίς ἐστιν αὕτη· ὅτι τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν εἰσιν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι.

§. I. Καὶ τὴν μὲν ἐλευθερίαν, ἐξ ἧς ἡ τῶν ἐλευθέρων ἐπινενόηται προσηγορία, οὕτως ὁρίζεσθαι χρή. ἐλευθερία [i] ἐστὶν, εὐχέρεια φυσικὴ, ἑκάστῳ συγχωροῦσα [k] πρατ-

tur. Circa tria igitur verſatur, circa perſonas, circa res, circa actiones. Et quidem circa perſonas, cum dicimus, ille Senator *vel Senatorius* eſt, aut plebejus *ſive privatus*. Circa res, cum quærimus, utrum ratum ſit factum ab aliquo teſtamentum an irritum? Circa actiones, cum ambigitur utrum illi competat actio, an non competat? Atque primo loco de perſonis diſſerere oportet, deinde de rebus, & poſt illa de actionibus. Convenit autem concinnitati ejusmodi ordo. Perſonis enim exſiſtentibus, inter confeſſa eſt *etiam* res exoriri: Rebus autem exſiſtentibus, & de actionibus neceſſe *eſt* quærere. Oportet igitur de Perſonis loqui. Frivola enim & inutilis legum *eſt* cognitio, ſi perſonæ a nobis ignorentur, quarum gratia leges inventæ ſunt.

Summa itaque perſonarum diviſio hæc eſt, quod hominum alii ſint liberi, alii ſervi.

§. I. Et libertatem quidem, ex qua etiam liberorum *hominum* appellatio ſumta eſt, ſic definire oportet: Libertas eſt, facultas naturalis cuique permit-

*2. τὴν ad: Lugd. & inde omnes reliquæ. 3. διδάξαι inſerit Fabr. 4. ὁμολογημένων Fabr. voluitne ὁμολογουμένων? 5. Sic reſtituit Reſcius, probante Nannio & Fabroto, etſi hic cum aliis ἀνόητος edidit.

modi quæſtiones. DOUJ.

c. *l. 2. ff. de ſtatu hominum.* D. GOTH.

f. Leg. ἀνόνητος, vide inf. de diviſ. ſtip. §. 1. FABR.

g. Idem exſtat apud 1. *Harmenopul.* 18. §. 1. *l.* 3. *ff. de ſtatu hominum.* 1. *Gajum.* 1. D. GOTH.

h. Πρώτη καὶ ἀκροτάτη, 46. Baſilic. tit. 1. FABR.

i. Idem vide apud 1. *Harmenopul.* 18. §. 2. *l.* 4. *ff. de ſtatu hominum.* 46. *Eclog.* 1. c. 2. D. GOTH.

Ἐλευθερία definitur a Zenone Stoïcorum parente ap. Laërtium: ἐξουσία αὐτοπραγίας· ſicuti δουλεία, στέρησις αὐτοπραγίας. Cicer. in Parad. *Libertas eſt poteſtas vivendi, ut velis.* GEN. ED.

Mihi adæquata libertatis, ſaltim civilis, definitio hæc videtur: eſſe eam *conditionem* ſeu ſtatum *hominis non alium dominum agnoſcentis, niſi leges publicas.* Qua mente Cicero alicubi ait: eam demum *veram eſſe libertatem, ſervire legibus.* G. O. R.

k. Πράττειν ἁπλῶς τὰ δοκοῦντα ἑαυτῷ. Dio Chryſ. or. 14. v. Arrian. Diſſert. Epict. 1. c. 12. & lib. 2. c. Julian. Imp. Miſopog. Anaſtaſ. Sin. ὁδηγοῦ c. 2. ἡ αὐτεξουσιότης κυρίως ἐστὶν ἡ ἀκουσίου [καὶ addendum videtur] πρὸς τὸ καταθύμιον ἀνεμπόδιστος κίνησις. FABR. I.

πράττειν ἃ βούλεται, [l] εἰ μὴ νόμος [m] ἢ βία [6] κωλύσῃ· βία μὲν, ἐπειδὴ βουλόμενόν [*6] με ἔσθ' ὅτε τι πρᾶξαι, ὃ τοῖς νόμοις οὐκ [7] ἀπηγόρευται, διακωλύει τις ἰσχύϊ μείζονι [8] βιαζόμενος· [*8] νόμος δὲ, ὅτε τιμωριῶν 7 [n] ἀπειλαῖς εἴργομαι πράττειν ἃ [o] βούλομαι· [p] οἰκέτῃ γὰρ ποιεῖν τι κατὰ γνώμην καὶ δεσπότου δέος ἐμποδίζει.

mittens facere quæ velit, niſi lex aut vis prohibuerit. Vis quidem, quando volentem me aliquid forte facere, quod legibus non eſt vetitum, prohibet quiſpiam, vi majori *me* cogens. Lex autem, quando pœnarum minis cohibeor facere quæ volo. Servo enim facere quid ſecundum *ſuam* ſententiam, etiam domini timor impedit.

§. II. Δουλεία [q] δέ ἐστιν, ἐθνικοῦ νομίμου διατύπωσις, ἐξ ἧς τὶς ὑποβάλλεται [9] τῇ ἑτέρου δεσποτείᾳ, [*9] ἀπεναντίον [r] τοῦ φυσικοῦ νομίμου· ἡ γὰρ φύσις [s] πάντας ἐλευθέρους προήγαγεν, ἡ δὲ τῶν [10] πολέμων ἐπίνοια τὴν δουλείαν ἐφεῦρεν· ὁ γὰρ τοῦ πολέμου νόμος, [t] κτῆμα τῶν κρατούντων θέ-

§. II. Servitus autem eſt conſtitutio Juris gentium, ex qua quis alterius dominio ſubjicitur, contra jus naturale. Natura enim omnes produxit liberos; bellorum autem ratio ſervitutem adinvenit. Nam jus belli victos vult eſſe poſſeſſionem *ac rem* vin-

6. *κωλύσει* Omn. ante Fabr. qui *κωλύει* edidit. Ego *κωλύσῃ* emendavi, quia *ει* & *η* millies confunduntur. Vid. Gloſſar. noſtrum. *6. *ἐσθ' ὅτι μή τι* F. Vigl. primo ediderat, *βούλομαι ἔσθ' ὅτε τι*. 7. *ἀπηγορεύεται* Lugd. & Goth. 8. *βιασάμενος* F. *8. *νόμῳ* Vigl. primo edid. 9. *τῇ ἑτέρου δεσπότου* Vigl. primo. *9. Sic Vigl. & Pariſ. *ἐπεναντίον* Lovan. Lugd. & Goth. cum Harmenop. *ἀπεναντίας* F. 10. *πολεμίων* Omn. ante F. quem ſequor, etſi infra c. 80. pro vulgato *πολέμων* perperam *πολεμίων* reſcripſit. Curtius ſibi conſtans, utrobique mecum facit.

l. Excepto ſi quid Maſuri rubrica vetavit, Perſ. Sat. 5. FABR. I.

m. Vis potentior, vis intolerabilis, *κώλυμα μείζων*. [*Lege μεῖζον.*] FABR. I.

n. Jus quædam vis legitima eſt. Crates ep. ad familiares: *ὁ μὲν γὰρ (νόμος) βιάζεται μὴ ἀδικεῖν.* *Quibus enim ad honeſtam vitam deeſt ratio, metus eſt neceſſarius, ut qui rationem reliquerunt, vel terrore moveantur*, ut ait Novatian. de Trin. ſive ut ait Quintil. *Qui ratione traduci ad meliora non poſſunt, ſolo metu continentur.* FABR. I.

o. *Ὃ αἱρούμενος βούλομαι*, Scholiaſt. Gr. ad lib. 2. Boët. de different. top. FABR. I.

p. Vid. Harmenop. lib. *α* tit. 3. ubi hæc aliter legit. [immo tit 18.] H. ERNST.

An feſellit Ernſtium Græci numeri nota IH? Ceterum eſt Vir Conſultiſſ. qui ex Harmenopulo hic legi vult, *οἰκέτι γὰρ ποιεῖν τι κατὰ γνώμην καὶ δεσποτείαν δέος ἐμποδίζει*, in litteris ad me datis hæc ſcribens: " Joannes etiam Mercerus in notis ap„ prime doctis ad Harmenop hos inter ſe locos „ contulit, ſed uter ex utro emendandus ſit, pro„ nunciare non eſt auſus. Ego vero non dubito, „ quin Th. in mendo cubet. Nec quiſquam, cre„ do, refragabitur, modo hunc locum accuratius „ in contextu expendat. Dici enim non poteſt, „ quam frigide illud *ſervi* exemplum hic afferatur. „ Vel ſola particula copulativa *καὶ* prodit, locum „ corruptum eſſe. Inſulſe enim hoc modo poſita „ eſt, nec habet, quocum conjungatur. At con„ ſideret mihi aliquis locum, ut ap. Harm. extat, & „ tum judicet, utri lectioni primæ ſint deferendæ." Cui viro doctiſſ. hæc fere reſpondi: Contra perpendas, quæſo, Theophilum hic opponere ſervum homini libero, & voluntatem domini legi publicæ. Particulam autem *καὶ* non copulative accipio, ſed ſuperaddendi facultate, ut cum Devario loquar, pro *etiam*, quomodo & Curtius reddidit, aut pro *vel*, ſi quis alius hoc malit. Tum ſi ex Harm. legatur *δεσποτείαν*, neſcio quam ſignificationem hoc vocabuli hic obtineat; neque enim ex Græcorum more idem quod *γνώμη* ac *liberum arbitrium* deſignat: ut taceam, Merceri verſionem ſiliculis ex Græcis verbis elicitam eſſe. Amicos autem amice inter ſe diſſentire liceat. Hanc etenim veniam petimusque damusque viciſſim. G. O. R.

q. Har-

θέλει τοὺς νενικημένους εἶναι.

§. III. [11] Καὶ οἱ δοῦλοι λέγονται [12] 72 ſervi, ἐντεῦθεν προσαγορευθέντες, ἐπειδήπερ οἱ τῶν πολέμων [u] ἡγεμόνες τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς [13] ἠβούλοντο πιπράσκεσθαι, ἐφύλαττον καὶ ἀναιρεῖσθαι διεκώλυον· ἀπὸ [w] τοῦ [14] ſervare, [x] ὅ ἐστι φυλάττειν, ὠνομάσθησαν [15] ſervi [y], οἵτινες καὶ [16] mancipia [z] προσαγορεύονται, quia manu capiuntur. ἐπειδὴ [17] ἀπὸ [a] τῶν πολεμίων χειρὶ λαμβάνονται.

vincentium.

§. III. Atque inde Servi dicuntur, quoniam bellorum Duces captivos, quos vendere volebant, ſervabant atque occidi vetabant. Itaque a ſervando dicti ſunt ſervi, qui & mancipia appellantur, quia manu capiuntur ex hoſtibus.

§. IV. Οἱ δὲ δοῦλοι [b] ἢ τίκτονται, ἢ 73 γίνονται· τίκτονται οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἡμῖν προσγινόμενοι θεραπαινῶν· γίνονται [18] οἱ ἐκ τῶν ἐθνικῶν νομίμων, τουτέστιν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας· ἢ νόμῳ [c] πολιτικῷ, ὅταν ἡνί-

§. IV. Porro ſervi aut naſcuntur aut fiunt. Naſcuntur qui ex noſtris ancillis nobis obveniunt. Fiunt aut ex jure gentium, hoc eſt ex captivitate; aut lege civili, veluti quum quis homo liber &

11. οἱ δὲ F. 12. Sic ſcribo pro vulg. σέρβοι quod F. male omiſit. 13. ἐβούλ. ante F. quem ſequor, ut Th. orthographia ſibi conſtet. Vid. Gloſſ. in βούλομαι. 14. σερβάρε ante F. quod ſaltim σερβάρε ſcribend. 15. σέρβοι ante F. 16. μαγκίπια ante F. 17. ὑπὸ Fabr. vid. Not. 18. pro εἰ lego & verto ἢ cum Curtio.

q. Harmenopulus d. titulo §. 3. 46. Eclog. 1. t. 2. l. 4. §. 1. ff. de ſtatu perſonarum. D. GOTH.

r. Natalium conditione mutata, in quibus initio omnes homines fuerunt l. 2. D. de Natal. reſtit. FABR. I.

s. Philiſtio: φύσει γὰρ οὐδεὶς δοῦλος ἐγενήθη ποτέ. Baſil. de Spir. S. c. 20. Gregor. Nyſſ. hom. 4. in Eccleſ. Greg. Naz. περὶ τῶν καθ᾽ ἑαυτ. Theodoret. de Provid. Cyrill. hom. 5. de feſt. Paſch. αὕτη γὰρ ἡ ἐλευθερία τῆς ἀνθρωπότητος φύσις. FABR. I.

t. Arnobius 2. adverſus Gentes. Luctatius in illud Statii 5. Theb. Ne triſtes dominos, &c. Dominos vero dixit ſecundum jus gentium, quia victi, vel capti, ſervilibus deputantur officiis, a quo enim quis vincitur, ei & ſervus addicitur, 2. Petri: ſic legitur in Vatican. a quo quis ſuperatur, huic & ſervus addicitur. Sic legitur in vita Pachonii interp. Dionyſ. Exiguo. FABR. I.

u. d. §. 1. l. pupillus 239. §. 1. ff. de verborum ſignificat. 2. Eclog. 2. c. 239. l. 4. §. 1. ff. de ſtatu. D. GOTH.

Στρατηγοί· quos enim Polyb. στρατηγοὺς appellat, eosdem Imperatores Liv. vocat. στρατηγοὶ αὐτοκράτορες, Appiano adminiſtratores belli gerendi. FABR. I.

x. Auguſtin. de Civ. D. 19. c. 15. Eucher. in Geneſ. 3. c. 46. ſervabantur διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς πράσεως, ut eſt in Baſilic. FABR. I.

y. Harmenopulus d. l. §. 1. l. 5. §. 1. ff. de ſtatu hominum. D. GOTH.

z. A quib. manciparii dicti, Juven. Schol. 1. verſ. [illegible] ii. FABR. I.

a. Mutavit hoc in ὑπὸ τ. π. Fabrotus, neutrum tamen Latine expreſſit. Ego retineo ἀπὸ, ut ſenſus ſit: quoniam EX hoſtibus manu capiuntur; non, quoniam hoſtes manu eos capiunt. Atque hoc & Imperatorem & Theophilum voluiſſe, indicio eſt §. 17. de R. D. ubi, quod ille dixit: Item ea quæ EX hoſtibus capimus, hic reddidit: φυσική κτῆσίς ἐστι καὶ τὰ [Fabr. ἡ] ΑΠΟ τῶν πολεμίων. G. O. R.

b. Quia ita naſcitur, verna Latinis: οἰκογενὴς Græcis. Iiſdem vernaculus, vernus, domi natus, cujus deminutivum vernula. D. GOTH.

Et vernæ, aut vernaculi dicuntur. Marc. Antonin. 1. de vita ſua: οἰκογενοῦς νεανίσκος. videtur abundare vox, οἰκογενοῦς. FABR. I.

c. Sic ex Bryſon. œconom. refert Stob. τινὰς δούλους κατὰ νόμον γίνεσθαι. Ariſt. Polit. 1. c. 4. ait eſſe quædam [lege quoddam] κατὰ νόμον δοῦλον, id eſt, jure gentium. FABR. I.

ἡνίκα τις ἐλεύθερος ὢν καὶ μείζων [d] τῶν κ̄ ἐτῶν, [19] ἐπὶ τῷ μερίσασθαι τὸ τίμημα, ἑαυτὸν ἠνέσχετο [e] διαπραθῆναι· [f] ἔσθ᾽ ὅτε γὰρ διαλέγομαί τινι ὥστε με πωλῆσαι νομισμάτων, λόγου χάριν, κ̄, 74 καὶ αὐτὸν μὲν ἀποκερδᾶναι ε̄, ἐμοὶ δὲ παρασχεῖν ιε̄· ὁ γὰρ τοιοῦτος, ἐκ τῆς ἰδικῆς τῶν Ῥωμαίων νομοθεσίας [20], ὑφαίρεσιν ὑφίσταται τῆς ἐλευθερίας, ἣν ὕβρισεν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ταύτης ἀποδείξας, καὶ τὴν ἐκεῖθεν αὐτῷ προσοῦσαν παῤῥησίαν προδοὺς, εὐτελοῦς χρυσίου λήψει.

§. V. Καὶ ἡ μὲν τῶν δούλων τύχη οὐδεμίαν ἐπιδέχεται [g] διαίρεσιν· οὐ γάρ ἐστιν εἰπεῖν ἐπ᾽ αὐτῶν, ἧττον δοῦλος, ἢ μᾶλλον δοῦλος· ἔστιν οὖν ἄτομον ἡ δουλεία. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐλευθέρων, πολλὰς εὑρίσκομεν διαφοράς· ἢ γὰρ εὐγενεῖς εἰσιν, ἢ ἀπελεύθεροι.

[ΠΕΡΙ

& major viginti annis ad participandum pretium ſe ipſum paſſus eſt venumdari. Fortaſſe enim dico alicui, ut me vendat aureis ex. gr. viginti, & ipſe quidem lucretur quinque, mihi autem præbeat quindecim. Talis enim ex propria Romanorum lege ademtionem ſuſtinet libertatis, cui inſultavit, indignum ſe illa oſtendens, & inde ſibi competens arbitrium liberum prodens, vilis auri acceptione.

§. V. Et ſervorum quidem conditio nullam recipit diviſionem. Nec enim dici poteſt de illis, minus ſervus aut magis ſervus. Eſt itaque indiviſum *quid* ſervitus. In liberis autem multas invenimus differentias. Aut enim ingenui ſunt aut libertini.

DE

19. Pro Græc. ἐπὶ τῷ μερ. τὸ τιμ. Fabr. dedit, *ad pretium participandum.* 20. ἀφαίρεσιν Fabr.

d. In uno κ̄ ἐτῶν, tam in contextu, quam in ſcholio, ubi refertur ſpecies *legis* 7. §. 1. *D. de Liber. cau.* male. l. ſi & cauſa 9. §. Papin. D. de minor. adde tit. 2. *quibus ad liber. proc. non lic.* FABR. II.

e. *L.* 5. *ff. de ſtatu hominum.* l. 40. D. de Liber. cauſa. GEN. ED.

Cur ait venundari? Nam videtur in libertatem proclamare non poſſe, qui ſe paſſus eſt in ſervitutem quaqua ratione deduci l. 23. §. D. *de lib. cau.* in qua nil mutant baſilica in Regio cod. Verior tamen videtur Cujacii & Contii emendatio d. l. 23. Græci ad l. 2. D. *de fund. dot.* fingunt maritum in ſervitutem ad pretium participandum ſe vænire paſſum eſſe. FABR. I.

f. Pro ἔσθ᾽ ὅτε γὰρ, quod incommodum eſt, levi mutatione facta, ſcriptum mallem ἔστι γὰρ ὅτι. G. D'ARNAUD *in Diſſert. de his qui pret. part.* &c. *pag.* 119. Quamquam Arnaldii lectio per ſe bona foret, tamen admittere eam non poſſum, quia nec in vulgata quid incommodi video. G. O. R.

g. Vide infra *tit.* 5. *in ſ. pr.* ubi ſervitutem ἄτομον eſſe ait. Harmenop. d. tit. § 5. D. GOTH.

Status ſervilis eſt individuus, quia omnes ſunt æque ſervi. l. 5. pr. D. *de Statu hom.* GEN. ED.

Baſilica, ὁ μὲν οἰκέτης ἄτμητόν τι ἐστι, καὶ ἀδιαίρετον. Mich. Attal. οἱ δοῦλοι ἓν εἶδός εἰσιν. Denique ſervi, πάντες τὴν αὐτὴν δουλείαν δοῦλοί εἰσι. conditione & ſtatu non differunt, opere & miniſterio differunt, v. Gregor. Nazianz. or. 40. Liberi autem πάντες τὴν αὐτὴν εὐγένειαν οὐκ εἰσὶν εὐγενεῖς, ἢ τὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν ἐλεύθεροι· aut enim ſunt ingenui, aut libertini. Liberti non multum ſupra ſervos ſunt: nam propter jura patronatus quodammodo vinculo ſervitutis adtinentur. Ingenuorum libertas ſolida eſt, καὶ ἀκέραιος ἐλευθερία. FABR.

[ΠΕΡΙ ΕΥΓΕΝΕΙΑΣ [h].]

ΤΙΤΛΟΣ Δ.

Εἰρήκαμεν [1] τὸν ἐλεύθερον εἰς [i] δύο διαι- 75
ρεῖσθαι, εἰς εὐγενεῖς καὶ ἀπελευθέρους.

Καὶ εὐγενής ἐστιν, ὁ εὐθέως ἅμα τῷ [k] τεχθῆναι ἐλεύθερος ὤν, καὶ μήπω τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας γευσάμενος, εἴτε ἐκ συνοικεσίου δύο εὐγενῶν ἐτέχθη, εἴτε ἐκ δύο ἀπελευθέρων· εἴτε τὸ ἓν πρόσωπόν ἐστιν εὐγενὲς, τὸ δὲ ἕτερον ἀπελεύθερον.

Εἰ δὲ καί τις ἐξ ἐλευθέρας τεχθῇ μητρὸς, δούλου δὲ πατρὸς, [l] εὐγενὴς ὁμοίως ἔσται, ὥσπερ ὁ ἐξ ἐλευθέρας μητρὸς [m], καὶ ἀδήλου [n] πατρὸς, [2] τουτέστιν ὁ ἀπὸ πορνείας· οὐδὲ γὰρ βλάπτει τὴν τοῦ παιδὸς εὐ- 76
γένειαν, τὸ ἐκ πορνείας γενέσθαι τὴν σύλληψιν· ἀρκεῖ δὲ ἐλευθέραν εἶναι τὴν μητέρα κατὰ τὸν χρόνον τοῦ τοκετοῦ [o], εἰ καὶ ὁ τῆς συλ-

DE INGENUIS.

TITULUS IV.

DIXIMUS liberos in duo dividi, in ingenuos & libertinos.

Et ingenuus eſt, qui ſtatim a partu liber eſt, & nondum ſervitutis jugum guſtavit, ſive ex matrimonio duorum ingenuorum natus eſt, ſive ex duobus libertinis: ſive una perſona ſit ingenua, & altera libertina.

Sed & ſi quis ex libera naſcatur matre, patre vero ſervo, ingenuus ſimiliter erit, ſicuti qui ex libera matre & incerto patre, hoc eſt ex meretricia con-
ſuetudine. Nec enim lædit infantis ingenuitatem, quod ex meretricia conſuetudine facta ſit conceptio. Sufficit autem liberam eſſe matrem in tempore par-

1. τοὺς ἐλευθέρους dicendum videtur; nam τὸ ἐλεύθερον non placet. 2. τουτέστιν ἀπὸ πορνείας τεχθεὶς Fabr.

h. Gajus 1. §. 1. 1. Harmenop. 18. §. 5. D. GOTH.

i. Idem apud Harmenopulum 1. *titul.* 18. §. 6. idem author *ibidem* §. 7. *l.* 5. §. 2. *ff. de ſtatu hominum.* Gajus 1. §. 1. D. GOTH.

k. Qui cum libertate ſolem reſpexit, ut eſt in l. 14. C. *de fideic. libert.* Sic olim dixit Commodus, Herodian. 1. ὁμοῦ δέ μοι ἰδεῖν ἥλιος ἀνέσχε καὶ βασιλεία. FABR. I.

l. Tul. 3. de Nat. D. *ut enim in jure civili, qui eſt de matre libera liber eſt: item jure naturæ, qui de Dea matre eſt, Deus ſit neceſſe eſt.* Dionyſ. Halicar. antiq. 11. FABR. I.

m. Hinc illud πορνευθέντος ἕπεται τῇ μητρί. 46. *Eclog.* 2. *c.* 16. *l.* 19. *ff. de ſtatu.* D. GOTH.

Ὁ πορνογενὴς τῇ τύχῃ τῆς μητρὸς ἕπεται. Schol. Eclog. p. 314. vid. l. 24. de Statu homin. GEN. ED.

Quia vulgo quæſitus, aut ex injuſtis nuptiis matrem ſequitur. Cic. Top. Boet. *Filii non jure ſuſcepti, in patrum non erant poteſtate, ſed matres potius ſequebantur.* FABR. I.

n. Vox *quoniam* [in textu Inſtit. Latino] ſenſum h. l. habet omnino nullum. Præterea Th. ſic locum vertit, τουτέστιν . . . . Et profecto ita eſt, ut omnes antiqui libri notam habeant q̄ī, quæ facile ex *qui* naſci potuit: quum altera hæc nota i. quæ *id eſt* ſignificat, plerumque omittatur, &c. in *Comm. Inſt. pag.* 27. FR. HOTOM.

Th. legiſſe videtur: *incerto patre natus eſt, id eſt, vulgo conc.* & ita quidam legunt. Alii: *quamvis vulgo.* Sed nec illi Th. nec Juſt. aſſequuntur. Is qui naſcitur ex libera & ſervo, ingenuus naſcitur, ſicut qui ex matre libera, & incerto patre: Nam is quoque ingenuus eſt: nec enim intereſt, juſtis nuptiis conceperit, an vulgo l. 5. D. *de ſtat. hom.* uterque vulgo conceptus videtur ex ſententia Juſtiniani. FABR.

o. Hinc illud Paul. 2. *ſent.* 24. §. 1. ſi ſerva concepit & poſtea manumiſſa peperit, liberum parit. adde Gajum 1. *tit.* 5. §. *ult. in f.* D. GOTH.

p. l.

συλλήψεως καιρὸς, *2 εἶδεν αὐτὴν δούλην.

Καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου εἰ p ἐλευθέρα] συλλάβῃ, καταδουλωθεῖσα δὲ, 3 ἐπειδὴ ἠνέσχετο ἑαυτὴν πραθῆναι q ad pretium participandum, τέκῃ, ἐλεύθερον τὸ τεχθέν· ὁ γὰρ κυοφορούμενος οὐ βλαβήσεται r ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς περιστάσης τὴν μητέρα.

77 Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ἀρκεῖν πρὸς ἐλευθερίαν τῷ παιδὶ, τὸ ἐλευθέραν ἐν τῷ τίκτειν εἶναι τὴν μητέρα, καὶ ὅτι ἐὰν γένηται σύλληψις ἐν ἐλευθερίᾳ, τοκετὸς δὲ ἐν δουλείᾳ, ἐλεύθερος ὁ τικτόμενος, ἐντεῦθεν ὅρα οἷον ἐζητήθη· δούλη s τις οὖσα κατὰ τὸν καιρὸν ὃν συνέλαβε, τῆς δουλείας ἠλευθερώθη· ὀλίγου χρόνου παραδραμόντος, κατεδουλώθη· τέτοκε 4 μετὰ τὴν καταδούλωσιν· σκοπήσωμεν, 5 πότερον ἐλεύθερον ἢ δοῦλόν ἐστι τὸ τικτόμενον· 6 καὶ φαμὲν ἐλεύθερον εἶναι· ἀρκεῖ t γὰρ τῷ ὄντι ἐν γαστρὶ, τὸ κατὰ τὸν μέσον καιρὸν ἐλευθέραν εἶναι τὴν μητέρα, ὅπερ καὶ ἀληθές 7 ἐστιν.

78 §. I. Ὁ δὲ τικτόμενος εὐγενὴς, ἐὰν ἐν ἀγνοίᾳ u τῆς οἰκείας δουλεύσῃ τύχης, εἶτα ἐλευ-

partus, etſi conceptionis tempus eam vidit *aut novit* ſervam.

Et ex contrario, ſi libera conceperit, in ſervitutem vero redacta, quoniam ſe ipſam paſſa eſt venumdari, pepererit, liberum eſt quod naſcitur. Qui enim in utero eſt, non læditur ex calamitate quæ matri accidit.

Sed quoniam diximus, ſufficere infanti ad libertatem, quod mater in pariendo libera ſit, &, ſi conceptio in libertate, partus autem in ſervitute contingat, liberum eſſe qui naſcatur, exinde vide quid quæſitum ſit: Quædam cum ſerva eſſet eo tempore quo conceperat, ſervitute liberata eſt: parvo tempore elapſo, in ſervitutem *rurſus* redacta eſt: peperit in hac ſervitute. Videamus, utrum liber an ſervus ſit qui naſcitur. Et dicimus liberum eſſe. Sufficit enim ei qui in utero eſt, quod medio tempore libera fuerit mater: quod etiam verum eſt.

§. I. Natus autem ingenuus, ſi per ignorantiam ſuæ conditionis ſervierit, &

*2. Conjeceram εἶδεν, antequam Harmenop. conſulebam, qui I. 18. 7. partim recte, partim male habet εἶδε τὴν δουλείαν. Adde Gloſſar. Theophil. 3. ἐπ. ἠνέσχετο ἑαυτ. πραθῆναι, καὶ ἐκ τοῦ τιμ. ἐλευθέρας, καὶ τέκῃ. Omnes ante Fabr. qui in 1. Edit. habet: ἐπ. ἠνέσχ. ἑαυτ. πρ. *ad pretium participandum*, τέκῃ ἠνέσχετο ἑαυτ. πραθ. καὶ ἐκ τοῦ τιμ. ἐλευθ. καὶ τέκῃ. ſed in 2. ut hic eum ſecuti edimus. 4. κατὰ Goth. 5. πότε Fabr. vitioſe. 6. καὶ φησὶν ὁ Μαρκιανὸς ἐλεύθ. εἶναι τὸ τικτόμενον. Ἀρκεῖ &c. Fabr. 7. ἐστι ante Fabr.

p. *l. 5. §. ult. ff. de ſtatu hominum*: quæ libera concepit, ancilla peperit, liberum parit. 2. *Paul. ſent.* 24. §. 1. D. GOTH.

q. Sch. ἐπὶ τιμήματος μισθωτοῦ. FABR. II.

r. In uno additur: κατὰ τὸν χρόνον τοῦ τοκετοῦ. FABR. II.

s. Idem apud 2. Harmenop. 18. §. 8. D. GOTH.

t. *d. §. ult. ff. de ſtatu hominum.* Paul. 2. *ſent.* 24. §. 3. D. GOTH.

u. Adde *titul. prox. inf. eo. in prin.* D. GOTH.

x. Adde *l. 22. C. de probat. l. 2. Cod. de ingenuis manumiſſ.* D. GOTH.

y. Εὐγένειαν hic uſurpat pro natalibus: ut ſit ſenſus, natalibus ſeu ingenuitati non officere manumiſ-

ἐλευθερωθῇ, οὐδεμίαν ὑποστήσεται περὶ τὴν εὐγένειαν βλάβην ἐκ τοῦ ἐλευθερωθῆναι· τοῦτο γὰρ πολλάκις ταῖς βασιλικαῖς εἴρηται διατάξεσι, τὴν [x] κατὰ τὸ περιττὸν διδομένην ἐλευθερίαν, πρόκριμα μὴ ποιεῖν τῇ εὐγενείᾳ [y]· καὶ πῶς συμβαίνει τὸν εὐγενῆ ἐλευθερωθῆναι; εἴπωμεν ὡς ἐπὶ θέματος· εἶχον ἐγὼ ἐλευθέραν τινὰ γυναῖκα πρὸς ὑπηρεσίαν· τέτοκεν αὕτη [8], καὶ ἐνιαυσιαῖον, λόγου χάριν, καταλιποῦσα τὸ τεχθὲν, ἐτελεύτησε· συνέβη κἀ- 79 με τελευτῆσαι μικρὸν ὕστερον· ὁ ἐμὸς κληρονόμος εὑρὼν ἐν τῇ ἐμῇ περιουσίᾳ τὸ παιδίον, ἐνόμισεν εἶναι δοῦλον, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ παιδίον τέλειον γεγονὸς, τὴν οἰκείαν ἠγνόει τύχην· ὁ δὲ νόμος εἰδὼς τὸ ἀληθὲς, ἐκ τῆς τοῦ κληρονόμου [9], καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ [10] παιδὸς πλάνης, οὐκ ἤμειψεν αὐτοῦ τὴν εὐγένειαν· κἂν ὁ ἐμὸς πειραθεὶς κληρονόμος, εὐνοίᾳ [11] ἑαυτοῦ ἠλευθέρωσεν, ἡ κατὰ τὸ περιττὸν, ὡς εἴρηται, προστεθεῖσα ἐλευθερία, διὰ τὴν ψευδῆ δουλείαν, τὴν ἐξ ἀληθείας οὐκ ἠδίκησεν εὐγένειαν.

& poſtea manumiſſus fuerit, nullum circa ingenuitatem patietur damnum ex manumiſſione. Hoc enim ſæpius principalibus dictum eſt conſtitutionibus, datam ex abundanti libertatem, præjudicium ingenuitati haud facere. Et quomodo contingit, ut ingenuus manumittatur? Dicamus veluti ex facto: Habebam ego liberam quamdam mulierem in miniſterio. Peperit hæc, & anniculum, verbi gratia, relinquens infantem, obiit. Evenit ut & ego paulo poſt morerer. Heres meus in meis bonis infantem reperiens, putavit eſſe ſervulum; & ipſe quoque infans adultus ſuam ignorabat conditionem. Lex autem veritatem noſcens, propter heredis & ipſius pueri errorem non mutavit ejus ingenuitatem. Et ſi heres meus benevolentia affectus ipſum manumiſerit, libertas ex abundanti, ut dictum eſt, addita, propter falſam ſervitutem, veram ingenuitatem non læſit.

ΠΕΡΙ | DE

8. Καὶ de: F. male. 9. ἀγνοίας ad: F. 10. παιδίου. F. 11. Forte legendum αὐτὸν, uti (commate poſt κληρονόμος deleto) verti, conſtruens εὐνοίᾳ πειραθεὶς.

miſſionem, ut hic. vel ut apud Paulum 5. *ſent.* 1. §. 2. veritatis & ingenuitatis origini non officere manumiſſionem. Tametſi ut Plutarchus *in Lucullo* ſcribit, ἀφαίρεσις τῆς ὑπαρχούσης, ἢ τῆς δοκούσης ἐλευθερίας δόσις. D. GOTH.

Recte Th. vertit hæc Juſtiniani: *natalibus non officere manumiſſionem.* Soſipater Chariſ. 1. *hi natales,* εὐγένεια. Th. tamen non obſervavit, quid eſſet apud Juſtinian. *in ſervitute eſſe*, quod ſcire licet ex Quintil. Declam. 311. 340. & 342 & altero Quintil. L. 5. c. 10. ſicut aliud eſt *poſſidere*, aliud *in poſſeſſione eſſe*, l. 10. D. *de adq. poſſ.* FABR.

Si non obſervavit, ſaltim ſignificavit per verba κατὰ τὸ περιττόν. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ε.

Εἰρήκαμεν [a] τίνες εἰσὶν εὐγενεῖς, εἴπωμεν καὶ τοὺς ἀπελευθέρους· [b] ἀπελεύθερος [1] δέ ἐστιν, ὁ ἐκ [c] δικαίας δουλείας ἐλευθερωθείς· πρόσθες δὲ, [d] Καὶ ἐννόμου. οὐκοῦν ἀπελεύθερός ἐστιν, ὁ ἐκ δικαίας καὶ ἐννόμου δουλείας ἐλευθερωθείς [e]· πρόσκειται τῷ ὅρῳ, Δικαίας, ἵνα ἐξέλω τὸν ἐν ἀγνοίᾳ [f] τῆς οἰκείας [2] δουλεύσαντα καταστάσεως. Εννόμου [g] δὲ προσετέθη, διὰ τὸ τὴν φύσιν οὐκ εἰδέναι τοὺς δούλους, ἀλλὰ ταύτην [3] εὑρῆσθαι ἐκ τῆς τῶν [4] πολέμων ἐπινοίας· ἡ δὲ [5] ἐλευθερία

DE LIBERTINIS.

TITULUS V.

80 Diximus quinam ſint ingenui: dicamus etiam de Libertinis. Libertinus autem eſt, qui ex juſta ſervitute manumiſſus eſt. Adde autem, Et legitima. Itaque libertinus eſt, qui ex juſta & legitima ſervitute manumiſſus eſt. Adjectum eſt definitioni, Juſta, ut eximam *eum* qui per ignorantiam ſui ſtatus ſerviit. Legitima autem additum eſt, propterea quod natura ſervos ignoret, ſed illa *ſervitus* ex bellorum ratione inventa eſt. Liberatio

1. δὴ de: F. 2. δουλεύοντα F. 3. εὑρέσθαι Editt. priores ante Goth. poſt: in qua εὑρῆσθαι. Fabr. in utraque εὑρῆσθαι. Nos perf. paſſ. ſubſtituimus, non tam quod aor. medius reprobetur a Grammaticis, vid. *Mattaire in Gr. L. dialectis pag.* 49. quam quod paſſivum, non medium, hic deſideretur. 4. πολεμίων F. vid. ad cap. 71. lect. 10. 5. ἐλευθερότης. F.

a. Politianus cap. 84. in Miſcell. magnam partem hujus tituli tractat. ANON.

b. 5. Harmenop. 3. §. 1. 46. *Ecl.* 1. *c.* 1. *in fin. l.* 6. *ff. de ſtat. hom.* D. GOTH.

Polyb. Legat. exc. 97. οἱ προσφάτως ἐλευθερωμένοι παρὰ Ῥωμαίοις, οὓς καλοῦσι λιβέρτους. Appian. de bel. Mit. Chryſoſt. hom. 15. in act. apoſt. FABR. I.

Bene Juſtinianus rubricam hujusce tituli fecit *de Libertinis*, minus proprie Th. περὶ ἀπελευθέρων, i. e. *de Libertis*; quamquam etiam veteris fragmenti rubrica eſt *de Libertis.* Et in pleriſque libris Inſt. hæc rubrica ita ſcripta eſt. Et quidem hoc ipſo titulo, eod. accepti ſignificatu *liberti* & *libertini*: & *libertos* pro *libertinis* Ulp. dixit in l. 4. D. *de J. & J.* & *Regulis t.* 1. Sed proprie quidem *libertini* dicuntur, ut oppoſiti ingenuis; liberti autem relationis viciſſitudine ad patronum. Neque dixeris, Theophilo defuiſſe proprium in L. Græca nomen, quo diceret *libertinos.* Copioſiores enim Græci hac in parte ut & alias plerumque Latinis. Quadruplex nempe Græcis nominum differentia in hoc juris articulo. Ἀπελεύθερος *libertus*, Ἀπελευθέριος *libertinus*, Gloſſæ Philoxeni. Ἐξελεύθερος *liberti filius* ap. Heſych.. Atque hoc diſcrimen Ulp. Sophiſta voluit tangere ap. Athenæum L. III. interrogans, τίνι διαφέρει ἀπελεύθερος τοῦ ἐξελευθέρου; *qua re differt* &c. Ἀπελευθερικὸς ὀρφανὸς *pupillus libertinus*, ſive manumiſſus ætate pupillari in l. 1. D. *de Excuſ. tut.* MARCIL.

Nec aliter JCti Græci noſtro poſteriores, ut Baſilici, Harmenopulus, aliique: *libertos* tamen & *libertinos* ab JCtis Rom. accurate diſtingui, monui in Animadv. Crit. in Caji Inſtit. L. I. T. I. MEERMAN.

Pro Th. pauca nunc dicam, cætera in Gloſſar. rejiciens. 1. Ἀπελευθέριος non Græcum, ſed erratum crediderim: ſed ſi ſit Gr. cur eæd. Gloſſæ *libertinum* & ἀπελεύθερον & ἀπελευθέριον: rurſusque ἀπελεύθερον & *libertum* & *libertinum* indiſtincte exponunt? 2. Modeſtinus & *libertos* & *libertinos* d. l. & l. 14. tot. & l. 15. §. 8. ſine ullo diſcrimine ἀπελευθέρους nominat. Plura alibi, utdixi. G. O. R.

c. Gajus 1. *tit.* 1. §. 1. pro juſta ſervitute manumiſſum dixit. D. GOTH. Vid. mox notas *g.*

Tull. pro Cæc. *Cum is qui in ſervitute juſta fuerit, cenſu liberetur.* ſervus enim eſt, qui eſt jure in ſervitute, Quintil. Inſt. 7. c. 4. puta ſi jure belli captus ſit, vel e præda ſub corona emptus. Dionyſ.

ρία λέγεται παρὰ Ῥωμαίοις [6] manumiſſio.

Καὶ τί ἐστι [6] manumiſſio [h]; datio libertatis, τουτέστιν ἡ δόσις τῆς ἐλευθερίας· καὶ γὰρ ἐφ' ὅσον τίς ἐστιν ἐν τῇ δουλείᾳ, τῇ χειρὶ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ὑπόκειται τῇ ἡμετέρᾳ· [7] ἐλευθερωθεὶς δὲ, ἀπαλλάττεται τῆς ὑπεξουσιότητος· αὕτη δὲ ἡ ἐλευθερία, ἐκ τοῦ jure gentium, τουτέστι τοῦ ἐθνικοῦ νομίμου, τὴν ἀρχαιογονίαν ἔλαβε, διὰ τὸ κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον [i] πάντας ἐλευθέρους τίκτεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἦν ἐγνωσμένη ἡ ἐλευθερία, τῆς δουλείας οὔσης ἀγνώστου· μεθ' ὃ δὲ [8] ὁ ἐθνικὸς νόμος εἰσήγαγε τὴν δουλείαν, ἀκολούθως [9] ἡ ἐκ τῆς ἐλευθερίας [k] εὐεργεσία [10] χρειώδης ὤφθη· καὶ τῆς φύσεως ἓν ὄνομα παρασχούσης ἡμῖν τὸ τοῦ ἀνθρώπου, (ἅπαντες [l] γὰρ ἄνθρωποι προσαγορευόμεθα) τὸ jus gentium [m] τρία τῶν ἀνθρώπων εἶναι γένη διετύ-

ratio autem dicitur a Romanis manumiſſio.

§ 1 Et quid eſt Manumiſſio? Datio libertatis. Etenim quamdiu quis in ſervitute eſt, manui ac poteſtati noſtræ ſubjacet: ſed manumiſſus, ea poteſtate liberatur. Hæc autem manumiſſio ex jure gentium primam originem ſumſit, quoniam ſecundum jus naturale omnes naſcuntur liberi. Neque enim manumiſſio erat nota, cum ſer-
§ 2 vitus eſſet incognita. Poſteaquam vero jus gentium ſervitutem introduxit, conſequenter *et* manumiſſionis beneficium utile viſum eſt. Et quum natura unum nobis nomen Hominis præbeat, (omnes enim homines appellamur) jus gentium ut tria eſſent hominum genera, conſtituit. Sunt enim liberi, & liberis

6. *μανουμίσσιο* ante F. 7. *καὶ ἐλευθ.* ſine *δὲ* F. 8. Artic. maſc. de: F. 9. *καὶ* inſerit F. 10. Sic Reſcius reſtituit, probante Nannio, recepitque Fabrotus in 2. Aliæ habent *χρειώδες.*

nyſ. Halic. Antiq. 6. Ariſtot. Polit. 1. c. 3. Varro de re R. 2. c. 10. FABR. I.

d. Th. non contentus *juſta ſervitute* addit *&* *legitima*, at quam affert rationem, ſatis non percipio. mihi quidem juſtæ ſervitutis appellatione abunde intelligi ea videtur, quam Cajus intendit. Cæterum non me latet, juſtam ſervitutem poſſe dici alterius ſervi, qui mihi bona fide ſervit. l. 28. *de Noxal act.* & liberi hominis, quem bona fide poſſideo, l. 34. *de Stipul. ſervor.* ALBAND. *ad Caji l. 1. pr.*

e. Adde quæ ſcripſi de juſta ſervitute ad *l.* 34. *ff. de ſtipulat. ſervorum.* D. GOTH.

Juſta ſive legitima ſervitus opponitur opinatæ, cujus exemplum habes in l. 21 pr. D. *de Capt. & poſtlim. reverſ.* & injuſtæ, qualis fuit ſervitus Joſephi in Aegypto. GEN. ID.

f. Adde *titulum proximum ſupra eod.* §. 1. D. GOTH.

Qui in injuſta ſervitute eſt, liber ſervitutem ſervit [non ſervit *leg.*] Dio Chryſ. orat. 15. *ὁ νόμος οὔ φησι δούλους γεγονέναι, τοὺς ἀδίκως δεδουλωμένους.* FABR. I.

g. Sic *Eclog. d. loco.* D. GOTH.

Quidam cum Acc. ſic accipiunt, ut libertini ſint, qui quod juſte ſervierunt ſunt liberati, quaſi in pretium juſtæ & liberalis ſervitutis, ut apud Gaj. Inſt. 1. *Libertini ſunt, qui pro juſta ſervitute liberi fiunt.* Sed emendatiores Gaji cod. ita legunt: *qui juſta ſervitute manumiſſi liberi fiunt.* FABR. I.

Vid. Oitel. Schulting. & *Animadv. Crit.* Meermanni *ad Cajum* h. l.

h. *l.* 4. *ff. de ſtatu hominum.* D. GOTH.

In Pandectis Florentinis legitur, *de manu miſſio, id eſt datio libertatis.* ERNST.

i. Quintilian. Inſt. III. c. 10. FABR. I.

k. l. 19. C. *de liber. cauſ.* beneficium libertatis, Symmach. 10. 41. grande beneficium l. 1. D. *de bon. libert.* *τὸ μέγιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν*, Dionyſ. Halic. 4. Dio Chryſ. orat. 14. FABR. I.

Feci e ſervo ut eſſes libertus mihi, Propterea quod ſerviebas liberaliter: Quod habui *ſummum pretium*, perſolvi tibi. *Terent. Andr.* I. 1. 10. G O. R.

l. *Uno naturali nomine omnes appellamur* l. 4. D. de juſt. & ju Servus apud Plaut. *Tam ego homo ſum, quam tu* FABR. I.

m. Condicio una naſcendi eſt: ſed conſtitutio-

διετύπωσεν· εἰσὶ γὰρ ἐλεύθεροι, καὶ οἱ τοῖς ἐλευθέροις [n] ἀντικείμενοι δοῦλοι· καὶ τρίτον γένος, τὸ τῶν ἀπελευθέρων, τουτέστι τῶν παυσαμένων εἶναι δούλων.

ris oppoſiti ſervi, & tertium genus libertinorum, id eſt eorum qui ſervi eſſe deſierunt.

Εἰρήκαμεν τῶν ἀνθρώπων τοὺς μὲν εἶναι 83 δούλους, τοὺς δὲ ἐλευθέρους· καὶ τὴν μὲν δουλείαν ἄτομον [o] εἶναι, τὴν δὲ ἐλευθερίαν τέμνεσθαι εἰς δύο, εἰς τε εὐγενεῖς καὶ ἀπελευθέρους· ἔστι δὲ 11 ἡ εὐγένεια [p] ἄτομος, οὐκ ἔχουσα τὸ μᾶλλον ἢ τὸ ἧττον ἐν ἑαυτῇ· σκοπήσωμεν δὲ περὶ τῆς ἀπελευθερότητος, ἥτις καὶ *11 αὐτὴ σήμερον ἄτομός ἐστιν, εἰς τρία πάλαι τεμνομένη, ὡς προϊόντος 12 τοῦ λόγου ἐροῦμεν· ὡρισάμεθα δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσι τὸν ἀπελεύθερον ὅστις ἐστί.

83 Diximus hominum alios eſſe ſervos, alios liberos: & ſervitutem eſſe individuam; libertatem vero in duo dividi, in ingenuos & libertinos. Ingenuitas quoque individua eſt, nec majus aut minus in ſe habens. Videamus porro de Libertinitate, quæ & ipſa hodie individua eſt, olim in tria ſciſſa, ut procedente ſermone dicemus. Definivimus autem in ſuperioribus libertinum, qualis ſit.

§. I. Πολλοῖς δὲ τρόποις ἡ ἐλευθερία 84 συμβαίνει· ἢ γὰρ ἐκ τῶν θείων διατάξεων ἐν [q] ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις [r] ἐλευθεροῦν δυνάμεθα· ἢ ἐπὶ ἄρχοντος, ὅ ἐστι 13 vindicta. [s] (τὴν δὲ αἰτίαν τῆς ὀνομασίας μαθησόμεθα·) ἢ μεταξὺ φίλων [t], ὅπερ

84 §. I. Multis autem modis manumiſſio procedit. Aut enim ex ſacris conſtitutionibus in ſacroſanctis eccleſiis manumittere poſſumus; aut apud magiſtratum, quod dicitur vindicta; (cauſam appellationis *infra* diſcemus) aut

11. Pro ἡ Fabr. καὶ habet, ex Curtio forte: καὶ facile admitto, ſed ἡ deſiderari nequit. *11. αὕτη Lugd. Goth. & Fabr. male. 12. ἐρ. τοῦ λόγ. F. 13. βινδίκτα ante F.

tutione gentium tria ſunt hominum genera. FABR. I.

n. Quid enim tam contrarium eſt ſervituti, quam libertas? l. *rogo* ff. *de fideic. libert.* FABR. I.

o. Ἄτομον δουλείαν eſſe, nihil aliud, quam quod hic & *ſup. dixit. tit. 3. inf. in ſervitute* μήτε ἧττον, μήτε μᾶλλον εἶναι. D. GOTH.

p. Εὐγένειαν ἄτομον quum dicit, nihil aliud innuit quam ingenuorum *omnium unum* ſtatum eſſe. 1. Gajus I. §. I. D. GOTH.

q. Idem 1. *Harmenopul.* 18. §. 9. D. GOTH. Auguſtin. Serm. de com. vita cleric. *Diaconus Hipponenſis homo pauper eſt: quid alicui conferat, non habet. tamen de laboribus ſuis, antequam eſſet clericus, emerat aliquos ſervulos. hodie illos in conſpectu veſtro manumiſſurus eſt Epiſcopalib. geſtis.* & ita manumiſſi plenam, & juſtam libertatem conſequebantur. Vetus libertatis inſtrumentum: *ut ab hodierno die, & tempore bene ingenuus, atque ſecurus permaneat, tanquam ſi ab origine fuiſſet parentib. liberis procreatus, vel natus*, &c. FABR. I.

r. 1. Cajus 1. §. 2. & 5. *in f. l. 1. l. 2. v.* quæ ſcripſi *ad l. 1. & 2. C. de his qui in Eccleſiis manumittuntur.* D. GOTH.

s. *v. tit. de manumiſſ. vindicta.* Ulpianum 1. §. 6. 7. hi fiebant cives Romani. D. GOTH.

t. Hi fiebant Latini, 1. Gajus 1. §. 3. D. GOTH.

u. Hi quoque Latini fiebant. Gajus d. loco. D GOTH.

x. Hi cives fiebant, Gajus *d. tit.* §. 2. adde Ulpianum 1. §. 9. *& tit. ff. & C. de manumiſſ. teſtam.* D GOTH.

y. Sic leg. in 3. cod. R. Editio Viglii ſic habet: δύναται δίδοσθαι καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ. quod ſpernendum non eſt: ut non ſolum negotioſis, ſed etiam ſacris dieb. manumiſſio fieri poſſit: Sic enim Paulus 2. Sent. tit. 25. ait, *emancipationem etiam die feriato fieri poſſe.* & hodie emancipare, & manumittere licet, ſolemnibus etiam feriis, quas ἱκετεσίμους ἱερὰς appellare poſſumus, ut Marinus in vita Procli: puta die dominico, & 15. diebus paſcha-

ὅπερ λέγεται inter amicos, ἢ δι' ἐπιστολῆς [u], ἢ ἐν διαθήκῃ [x], ἢ ἐν οἱαδήποτε τελευταίᾳ βουλήσει, καὶ ἑτέροις [14] πλείστοις τρόποις ἐλευθερία δίδοσθαι δύναται· ὧν [15] οἱ μὲν ἐκ τῶν παλαιῶν, οἱ δὲ ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐπινενόηνται.

aut inter amicos, aut per epiſtolam, aut in teſtamento, aut in qualibet ultima voluntate, & aliis quamplurimis modis libertas dari poteſt: quorum quidam ex veteribus, alii ex noſtri Imperatoris conſtitutionibus introducti ſunt.

§. II. Ἡ δὲ ἐλευθερία τοῖς οἰκέταις ἐν 85 παντὶ χρόνῳ νομίμως [16] δύναται δίδοσθαι [y], καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ· οὐ μόνον ὄντος τοῦ ἄρχοντος ἐν τῷ οἰκείῳ [17] πραιτωρίῳ [z], ἀλλὰ καὶ [18] προϊόντος [a], δυνατὸν προσελθόντα ἐλευθεροῦν· οἷον ἡνίκα ὁ πραίτωρ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἢ ὁ ἀνθύπατος, ἢ ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐπὶ βαλανεῖον [b]· ἢ θέατρον ἄπεισιν, ἢ τυχὸν ἐπὶ δημόσιον οἰκοδόμημα [19] ἢ διὰ οἱανδήποτε αἰτίαν ἐν δημοσίῳ φαίνεται τόπῳ.

§. II. Libertas porro ſervis omni tempore legitime dari poteſt, etiam feriato die: non ſolum cum magiſtratus in ſuo Prætorio eſt, ſed etiam *eo* procedente, poteſt *aliquis* adiens manumittere: veluti, quum Prætor Romæ, vel Proconſul aut provinciæ rector in provinciis ad balneum aut theatrum abit, aut forte ad ædificium publicum, aut propter quamcumque cauſam in publico conſpicitur loco.

§. III. Τῶν δὲ ἀπελευθέρων [20] τριχῶς 86 ἦν ἡ διαίρεσις. [21] Πάλαι [c] γὰρ ἐλευθερούμενοι, ποτὲ μὲν τὴν μείζονα καὶ ἐννομωτάτην

§. III. Libertinorum autem triplex erat diviſio. Olim enim manumiſſi, aliquando majorem & maxime legitimam

14. δὲ ad: F. 15. Sic cum Fabroto damus pro vulg. αἱ μὲν . . αἱ δέ. niſi Theophili animo forte vocabulum ἐλευθερίαι obhæſit. 16. δίδοται F. omiſſis inſuper, καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ. 17. δικαστηρίῳ F. 18. προϊόντι F. 19. ἢ καὶ δι' F. 20. τριχῇ F. 21. πάλαι ante F. cujus lectionem recepimus.

ſchalib. *l.* 1. *C. Th. de fer. l.* 2. & 8. *Cod. eod.* FABR.

Antiquis temporibus ejusmodi libertas die nefaſto data ipſo quidem jure non ſubſiſtebat, quoniam tali die Prætor lege agere non poterat, ſed tamen publicæ utilitatis cauſa favore libertatis tolerabatur. Varro L. V. *de L. L.* pag. 50. Add. Wilh. a Loon *de Manumiſſ. ſervor.* L. III. c. 3. MEERMAN.

z. Πραιτώριον hic videtur uſurpare pro tribunali. *l.* 7. *ff. de manumiſſ. vindict.* D. GOTH.

Vigl. πραιτωρίῳ, quod non diſplicet. Joann. Mochus Limonarii *c.* 72. εἰς τὸ πραιτώριον εἰσήγαγον. Menolog. Gr. M. Ap. ἐν τῷ πραιτωρίῳ τοῦτον κατεῖρξεν. B. Chryſoſt. δικαστήριον interpretatur in Joan. hom. 83. in illud c. 18. ingrediuntur prætorium. Alii ſecretarium dicunt. FABR.

a. Schol. οὐκ ἐπὶ βήματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν παρόδῳ, κἂν μὴ παρῇ τῷ ἄρχοντι ῥαβδοῦχος. πλὴν ἰστέον εἰ μὴ ἧττων ἐστὶ τῶν κ΄ ἐνιαυτῶν, καὶ παρ' ἑαυτῷ τις ἐλευθεροῖ, ex l. 7. & 8. D. de man. vind. l. un. D. de offic. conſ. FABR.

b. Non tamen in theatro ex jure Attico, Aeſchin. contra Cteſiph. FABR. I.

c. Hunc locum Politianus in *Miſcellaneis cap.* LXXXIIII. tranſtulit hoc modo: " Qui igitur apud antiquos manumittebantur, modo majorem „ & juſtam libertatem conſequebantur & fiebant „ cives Romani, modo minorem & Latini Juniani „ ex lege Junii Norbani fiebant, qui illorum quaſi „ ſectæ fuerit inventor atque autor: modo etiam „ inferiorem, & fiebant ex lege Aelia Sentia dedititii. Nam ſi quis, qui diu ſervitutem ſervieſat. [*hoc non dicit Theoph.* G. O. R.]" ſupplicium ex delicto dediſſet, ut aut inſcriptus fuiſſet, hoc eſt, ut notas & ſtigmata inuſta fronti „ accepiſſet, aut in publicum carcerem conjectus „ aut

ἀμετακίνητον ἔχει [r]· ὅσα δὲ [38] jus civile, τουτέστιν ἅπερ ἑκάστη πόλις ἐνομοθέτησεν ἑαυτῇ, [s] ἀμείβεσθαι πολλάκις εἴωθεν, ἢ σιωπηρᾷ [t] τοῦ δήμου συναινέσει, ἢ δευτέρου [u] νόμου θέσει [39].

immutabilitatem *ſuam* habent. Quæcumque autem Jus civile, id eſt quæ civitas quælibet ſibi conſtituit, immutari ſæpe ſolent, vel tacito populi conſenſu, vel alterius legis latione.

38. *jura civilia* Fabr. 39. Huic inſuper Tit. adjicit Goth. procemium ſequentis.

r. 1. Harmenopul. 1. §. 23. D. GOTH.

s. Libanius Declam. 29. & 33. Liv. 34. Tertull. Apol. cap. 4. Porro inter flagitia Juſtiniani hoc quoque ponit Procop. in ἀνεκδ. quod eo rerum potiente, ὁ νόμος ἐχυρὸς, ἡ πρᾶξις βεβαία, ἡ συμβόλαιον οὐδέν. FABR. I.

t. *l.* 31. §. *ff. de legibus.* hoc eſt ἀχρηστίᾳ, deſuetudine 2. *Eclog.* 1. *c.* 32. D. GOTH.

Ἀχρηστία, uſus unus eſt legum correctot. *Liv.* 45. Leges Solonis αὐτόματοι ἐλύθησαν, Theodoret. *Græc. paſſion. curatione* 9. FABR. I.

u. 1. *Harmenopul.* 1. §. 26. 27. D. GOTH.

De legum civilium mutabilitate egregie diſſerit Ann. Robert. L. II. *Rer. Judic. c.* 1. GEN. ED.

Varro 8. de L. L. *veteres leges abrogatæ novis cedunt.* FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ *.]

ΤΙΤΛΟΣ Γ.

[1] Εἰπόντες τί ἐστι δικαιοσύνη, καὶ τὴν 67 γενικὴν διεξελθόντες τῶν νόμων διαίρεσιν, μαθόντες δὲ καὶ πόσοι τὸ παλαιὸν ἐνομοθέτουν, καὶ πῶς τὸ παρ' ἑκάστου νομοθετούμενον κέκληται, καὶ ὅτι τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι· μετέλθωμεν ἐφ' ἕτερον, καὶ μάθωμεν περὶ πόσα ἡ τῶν Ῥωμαίων καταγίνεται νομοθεσία· περὶ τρία τοίνυν [2] καταγίνεται, περὶ πρόσ-

DE JURE PERSONARUM.

TITULUS III.

Quum diximus, quid ſit juſtitia, & generalem Legum *ſive Juris* diviſionem enarravimus, didicimusque & quot olim legumlatores fuerint, & quomodo id quod a quoque conſtituebatur, appellatum ſit: & ut legum aliæ ſcriptæ *ſint*, aliæ nec ſcriptæ, deveniamus ad aliud, ac diſcamus circa quot Romanorum legiſlatio verſetur-

1. Totum fere procemium, Latine usque ad verba *Summa itaque*, Græce Ἡ τοίνυν τῶν προσώπων ἄκρα διαίρεσις, Gothofredianæ Editt. adjiciunt ſuperiori titulo. Sed ex ſolita Theophili formula καὶ εἰκὰν φυλαιόσι patet, eum novum hinc inchoaſſe Tit. quod & veteriores Gothofredo Editiones & Fabrotus obſervarunt. 2. γίνεται cunctæ ante Fabr.

* Huic titulo reſpondet apud Harmenopulum 1. περὶ ἐλευθερῶν, *de libertatibus libro primo tit.* 18. *adde* Titulum Pandectarum *de jure perſonarum:* & 46. *Eclog.* 1. FABR.

a. Adde l. 1. *ff. de ſtatu hominum.* D. GOTH.

Hæc ſunt Juriſprudentiæ objecta, ut vulgo vocant partialia. Objectum adæquatum alii ſtatuunt judicium, alii actiones civiles, qua juſtæ aut injuſtæ ſunt. ED. GEN.

b. Imo, hic liber eſt, hic ſervus; hic ingenuus, hic libertinus; hic in manu mancipioque, hic ſui juris; hic in tutela, vel curatione, hic ſuæ tutelæ, vel ætatis legitimæ. FABR.

c. Imo, quibus modis jure gentium, vel civili per nos, aut per alios res ſingulas adquiramus, vel per univerſitatem. quibus adde contractus. FABR.

d. Imo quid ſit actio, & quot ſint actionum ſpecies. FABR.

Non tamen omnino reſpuenda videntur adducta a Th. exempla, quaſi nunquam inciderent ejusmodi

πρόσωπα, [a] περὶ πράγματα, περὶ ἀγω- 68
γάς· καὶ περὶ πρόσωπα μὲν, ὅταν εἴπω-
μεν, ὁ δεῖνα [b] συγκλητικός ἐστιν, ἢ ἰδιώτης·
περὶ πράγματα, ἡνίκα ζητοῦμεν, [c] πότερον
ἔρρωται ἡ γενομένη ὑπό τινος διαθήκη, ἢ
ἄχρηστός ἐστι· περὶ ἀγωγὰς, ἡνίκα ἀμ-
φισβητεῖται, [d] πότερον τῷδε πρόσε-
στιν ἀγωγὴ, ἢ οὐ πρόσεστι; καὶ δεῖ κατὰ
*2 πρώτην τάξιν περὶ προσώπων διαλε-
χθῆναι, εἶτα περὶ πραγμάτων, καὶ μετὰ
ταῦτα 3 περὶ ἀγωγῶν. Συμβαίνει [e] δὲ 69
τῷ καλῶς ἔχοντι ἡ τοιαύτη τάξις· προσ-
ώπων μὲν γὰρ ὑποκειμένων, ἀναφύεσθαι
πράγματα, τῶν 4 ὡμολογημένων ἐστιν·
ὑπόντων δὲ πραγμάτων, καὶ περὶ ἀγω-
γῶν ἀνάγκη ζητεῖν· δεῖ οὖν περὶ προσώπων
εἰπεῖν· εὐτελὴς γὰρ καὶ 5 ἀνόητος [f] ἡ τῶν
νόμων κατάληψις, εἴγε τὰ πρόσωπα
παρ' ἡμῶν ἀγνοεῖται, ὧν χάριν ἐπινενόη-
ται νόμοι.

Ἡ [g] τοίνυν τῶν προσώπων ἄκρα [h] διαί- 70
ρεσίς ἐστιν αὕτη· ὅτι τῶν ἀνθρώπων, οἱ
μὲν εἰσιν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι.

§. I. Καὶ τὴν μὲν ἐλευθερίαν, ἐξ ἧς ἡ τῶν ἐλευθέρων ἐπινενόηται προσηγορία, οὕτως ὁρίζεσθαι χρή. ἐλευθερία [i] ἐστὶν, εὐχέρεια φυσικὴ, ἑκάστῳ συγχωροῦσα [k] πρατ-

tur. Circa tria igitur verſatur, circa perſonas, circa res, circa actiones. Et quidem circa perſonas, cum dicimus, ille Senator *vel Senatorius* eſt, aut plebejus *ſive privatus.* Circa res, cum quærimus, utrum ratum ſit factum ab aliquo teſtamentum an irritum? Circa actiones, cum ambigitur utrum illi competat actio, an non competat? Atque primo loco de perſonis differere oportet, deinde de rebus, & poſt illa de actionibus. Convenit autem concinnitati ejusmodi ordo. Perſonis enim exſiſtentibus, inter confeſſa eſt *etiam* res exoriri: Rebus autem exſiſtentibus, & de actionibus neceſſe *eſt* quærere. Oportet igitur de Perſonis loqui. Frivola enim & inutilis legum *eſt* cognitio, ſi perſonæ a nobis ignorentur, quarum gratia leges inventæ ſunt.

Summa itaque perſonarum diviſio hæc eſt, quod hominum alii ſint liberi, alii ſervi.

§. I. Et libertatem quidem, ex qua etiam liberorum *hominum* appellatio ſumta eſt, ſic definire oportet: Libertas eſt, facultas naturalis cuique permit-

*2. τὴν ad: Lugd. & inde omnes reliquæ. 3. διδάξαι inſerit Fabr. 4. ὡμολογημένων Fabr. voluitne ὁμολογουμένων? 5. Sic reſtituit Reſcius, probante Nannio & Fabroto, etſi hic cum aliis ἀνόητος edidit.

modi quæſtiones. DOUJ.

c. *l.* 2. *ff. de ſtatu hominum.* D. GOTH.

f. Leg. ἀνόνητος, vide inf. de diviſ. ſtip. §. 1. FABR.

g. Idem exſtat apud 1. *Harmenopul.* 18. §. 1. *l.* 3. *ff. de ſtatu hominum.* 1. *Gajum.* 1. D. GOTH.

h. Πρώτη καὶ ἀνωτάτη, 46. Baſilic. tit. 1. FABR.

i. Idem vide apud 1. *Harmenopul.* 18. §. 2. *l.* 4. *ff. de ſtatu hominum.* 46. *Eclog.* 1. c. 2. D. GOTH.

Ἐλευθερία definitur a Zenone Stoïcorum parente ap. Laërtium: ἐξουσία αὐτοπραγίας· ſicuti δουλεία, στέρησις αὐτοπραγίας. Cicer. in Parad. *Libertas eſt poteſtas vivendi, ut velis.* GEN. ED.

Mihi adæquata libertatis, ſaltim civilis, definitio hæc videtur: eſſe eam *conditionem* ſeu ſtatum *hominis non alium dominum agnoſcentis, niſi leges publicas.* Qua mente Cicero alicubi ait: eam demum *veram eſſe libertatem, ſervire legibus.* G. O. R.

k. Πράττειν ἁπλῶς τὰ δοκοῦντα ἑαυτῷ. Dio Chryſ. or. 14. v. Arrian. Diſſert. Epict. 1. c. 12. & lib. 2. c. Julian. Imp. Miſopog. Anaſtaſ. Sin. ὁδηγοῦ c. 2. ἡ αὐτεξουσιότης κυρίως ἐστὶν ἡ ἀνεξούσιος [*καὶ addendum videtur*] πρὸς τὸ καταθύμιον ἀνεμπόδιστος κυρίευσις. FABR. I.

l. Ex-

πράττειν ἃ βούλεται, [l] εἰ μὴ νόμος [m] ἢ βία 6 κωλύσῃ· βία μὲν, ἐπειδὴ βουλόμενόν *6 με ἐσθ' ὅτε τι πρᾶξαι, ὃ τοῖς νόμοις οὐκ 7 ἀπηγόρευται, διακωλύει τις ἰσχύϊ μείζονι 8 βιαζόμενος· *8 νόμος δὲ, ὅτε τιμωριῶν 71 [n] ἀπειλαῖς εἴργομαι πράττειν ἃ [o] βούλομαι· [p] οἰκέτῃ γὰρ ποιεῖν τι κατὰ γνώμην καὶ δεσπότου δέος ἐμποδίζει.

mittens facere quæ velit, niſi lex aut vis prohibuerit. Vis quidem, quando volentem me aliquid forte facere, quod legibus non eſt vetitum, prohibet quiſpiam, vi majori *me* cogens. Lex autem, quando pœnarum minis cohibeor facere quæ volo. Servo enim facere quid ſecundum *ſuam* ſententiam, etiam domini timor impedit.

§. II. Δουλεία [q] δέ ἐστιν, ἐθνικοῦ νομίμου διατύπωσις, ἐξ ἧς τὶς ὑποβάλλεται 9 τῇ ἑτέρου δεσποτείᾳ, *9 ἀπεναντίον [r] τοῦ φυσικοῦ νομίμου· ἡ γὰρ φύσις [s] πάντας ἐλευθέρους προήγαγεν, ἡ δὲ τῶν 10 πολέμων ἐπίνοια τὴν δουλείαν ἐφεῦρεν· ὁ γὰρ τοῦ πολέμου νόμος, [t] κτῆμα τῶν κρατούντων θέ-

§. II. Servitus autem eſt conſtitutio Juris gentium, ex qua quis alterius dominio ſubjicitur, contra jus naturale. Natura enim omnes produxit liberos; bellorum autem ratio ſervitutem adinvenit. Nam jus belli victos vult eſſe poſſeſſionem *ac rem* vin-

6. κωλύσει Omn. ante Fabr. qui κωλύει edidit. Ego κωλύσῃ emendavi, quia ει & η millies confunduntur. Vid. Gloſſar. noſtrum. *6. ἐσθ' ὅτε μέ τι F. Vigl. primo ediderat, βούλομαι ἔσθ' ὅτε τι. 7. ἀπηγορεύεται Lugd. & Goth. 8. βιασάμενος F. *8. νόμον Vigl. primo edid. 9. τῆς ἑτέρου δεσπότου Vigl. primo. *9. Sic Vigl. & Pariſ. ὑπεναντίον Lovan. Lugd. & Goth. cum Harmenop. ἀπεναντίας F. 10. πολεμίων Omn. ante F. quem ſequor, etſi infra c. 80. pro vulgato πολέμων perperam πολεμίων reſcripſit. Curtius ſibi conſtans, utrobique mecum facit.

l. Excepto ſi quid Maſuri rubrica vetavit, Perſ. Sat. 5. FABR. I.

m. Vis potentior, vis intolerabilis, κώλυμα μείζων. [*Lege* μεῖζον.] FABR. I.

n. Jus quædam vis legitima eſt. Crates ep. ad familiares: ὁ μὲν γὰρ (νόμος) βιάζεται μὴ ἀδικεῖν. *Quibus enim ad honeſtam vitam deeſt ratio, metus eſt neceſſarius, ut qui rationem reliquerunt, vel terrore moveantur*, ut ait Novatian. de Trin. ſive ut ait Quintil. *Qui ratione traduci ad meliora non poſſunt, ſolo metu continentur.* FABR. I.

o. Ὃ ἀδιαφόρως βούλομαι, Scholiaſt. Gr. ad lib. 2. Boët. de different. top. FABR. I.

p. Vid. Harmenop. lib. α tit. 3. ubi hæc aliter legit. [immo tit 18.] H. ERNST.

An fefellit Ernſtium Græci numeri nota ιη? Ceterum eſt Vir Conſultiſſ. qui ex Harmenopulo hic legi vult, οὐκέτι γὰρ ποιεῖν τι κατὰ γνώμην καὶ δεσποτείαν δέος ἐμποδίζει, in litteris ad me datis hæc ſcribens: " Joannes etiam Mercerus in notis apprime doctis ad Harmenop hos inter ſe locos contulit, ſed uter ex utro emendandus ſit, pronunciare non eſt auſus. Ego vero non dubito, quin Th. in mendo cubet. Nec quiſquam, credo, refragabitur, modo hunc locum accuratius in contextu expendat. Dici enim non poteſt, quam frigide illud *ſervi* exemplum hic afferatur. Vel ſola particula copulativa καὶ prodit, locum corruptum eſſe. Inſulſe enim hoc modo poſita eſt, nec habet, quocum conjungatur. At conſideret mihi aliquis locum, ut ap. Harm. extat, & tum judicet, utri lectioni primæ ſint deferendæ." Cui viro doctiſſ. hæc fere reſpondi: Contra perpendas, quæſo, Theophilum hic opponere ſervum homini libero, & voluntatem domini legi publicæ. Particulam autem καὶ non copulative accipio, ſed ſuperaddendi facultate, ut cum Devario loquar, pro *etiam*, quomodo & Curtius reddidit, aut pro *vel*, ſi quis aliud hoc malit. Tum ſi ex Harm. legatur δεσποτείαν, neſcio quam ſignificationem hoc vocabuli hic obtineat; neque enim ex Græcorum more idem quod γνώμη ac *liberum arbitrium* deſignat: ut taceam, Merceri verſionem ſiculis ex Græcis verbis elicitam eſſe. Amicos autem amice inter ſe diſſentire liceat. Hanc etenim veniam petimuſque damuſque viciſſim. G. O. R.

q. Har-

θέλει τοὺς νενικημένους εἶναι.

vincentium.

§ III. [11] Καὶ οἱ δοῦλοι λέγονται [12] servi, ἐντεῦθεν προσαγορευθέντες, ἐπειδήπερ οἱ τῶν πολέμων [u] ἡγεμόνες τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς [13] ἠβούλοντο πιπράσκεσθαι, ἐφύλαττον καὶ ἀναιρεῖσθαι διεκώλυον· ἀπὸ οὖν τοῦ [14] servare, [x] ὅ ἐστι φυλάττειν, ὠνομάσθησαν [15] servi [y], οἵτινες καὶ [16] mancipia [z] προσαγορεύονται, quia manu capiuntur. ἐπειδὴ [17] ἀπὸ [a] τῶν πολεμίων χειρὶ λαμβάνονται. 72

§. III. Atque inde Servi dicuntur, quoniam bellorum Duces captivos, quos vendere volebant, ſervabant atque occidi vetabant. Itaque a ſervando dicti ſunt ſervi, qui & mancipia appellantur, quia manu capiuntur ex hoſtibus.

§. IV. Οἱ δὲ δοῦλοι [b] ἢ τίκτονται, ἢ γίνονται· τίκτονται οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἡμῖν προσγινόμενοι θεραπαινῶν· γίνονται [18] οἱ ἐκ τῶν ἐθνικῶν νομίμων, τουτέστιν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας· ἢ νόμῳ [c] πολιτικῷ, οἷον ἡνί- 73

§. IV. Porro ſervi aut naſcuntur aut fiunt. Naſcuntur qui ex noſtris ancillis nobis obveniunt. Fiunt aut ex jure gentium, hoc eſt ex captivitate; aut lege civili, veluti quum quis *homo* liber &

11. οἱ δὲ F. 12. Sic ſcribo pro vulg. σέρβοι quod F. male omiſit. 13. ἐβούλ. ante F. quem ſequor, ut Th. orthographia ſibi conſtet. Vid. Gloſſ. in βούλομαι. 14. σερβάραι ante F. quod ſaltim σερβάρε ſcribend. 15. σέρβοι ante F. 16. μαγκίπια ante F. 17. ὑπὸ Fabr. vid. Not. 18. pro οἱ lego & verto ἢ cum Curtio.

q. Harmenopulus *d. titulo* §. 3. 46. Eclog. 1. *t.* 2. *l.* 4. §. 1. *ff. de ſtatu perſonarum.* D. GOTH.

r. Natalium conditione mutata, in quibus initio omnes homines fuerunt l. 2. D. *de Natal. reſtit.* FABR. I.

s. Philiſtio: φύσει γὰρ οὐδεὶς δοῦλος ἐγεννήθη ποτέ. Baſil. de Spir. S. c. 20. Gregor. Nyſſ. hom. 4. in Eccleſ. Greg. Naz. περὶ τῶν καθ' ἑαυτ. Theodoret. de Provid. Cyrill. hom. 5. de feſt. Paſch. αὕτη γὰρ ἡ ἐλευθερία τῆς ἀνθρωπότητος φύσις. FABR. I.

t. Arnobius 2. adverſus Gentes. Luctatius in illud Statii 5. Theb. Ne triſtes dominos, &c. *Dominos vero dixit ſecundum jus gentium, quia victi, vel capti ſervilibus deputantur officiis, a quo enim quis vincitur, ei & ſervus addicitur*, 2. Petri: ſic legitur in Vatican. *a quo quis ſuperatur, huic & ſervus addicitur.* Sic legitur in vita Pachonii interp. Dionyſ. Exiguo. FABR. I.

u. *d.* §. 1. *l. pupillus* 239. §. 1. *ff. de verborum ſignificat.* 2. *Eclog.* 2. *c.* 239. *l.* 4. §. 1. *ff. de ſtatu.* D. GOTH.

Στρατηγοὶ· quos enim Polyb. στρατηγοὺς appellat, eosdem *Imperatores* Liv. vocat. στρατηγοὶ αὐτοκράτορες, Appiano *adminiſtratores belli gerendi.* FABR. I.

x. Auguſtin. de Civ. D. 19. c. 15. Eucher. in Geneſ. 3. c. 46. ſervabantur διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς πράσεως, ut eſt in Baſilic. FABR. I.

y. Harmenopulus *d. l.* §. 1. *l.* 5. §. 1. *ff. de ſtatu hominum.* D. GOTH.

z. A quib. mancipari dicti, Juven. Schol. 1. [illegible]ii. FABR. I.

a. Mutavit hoc in ὑπὸ τ. π. Fabrotus, neutrum tamen Latine expreſſit. Ego retineo ἀπὸ, ut ſenſus ſit: *quoniam EX hoſtibus manu capiuntur*; non, *quoniam hoſtes manu eos capiunt.* Atque hoc & Imperatorem et Theophilum [illegible], in [illegible] eſt §. 17. de R. D. ubi, quod ille dixit: *Item ea quæ EX hoſtibus capimus*, hic reddidit: φυσικὴ κτῆσις ἐστὶ καὶ τὰ [Fabr. ἐ] ΑΠΟ τῶν πολεμίων. G. O. R.

b. Quia ita naſcitur, verna Latinis: οἰκογενὴς Græcis. Iisdem vernaculus, vernus, domi natus, cujus deminutivum vernula. D. GOTH.

Et vernæ, aut vernaculi dicuntur. Marc. Antonin. 1. de vita ſua: οἰκογενοῦς ὑπεράκλου. videtur abundare vox, οἰκογενής. FABR. I.

c. Sic ex Bryſon. œconom. refert Stob. τινὰς δούλους κατὰ νόμον γίνεσθαι. Ariſt. Polit. 1. c. 4. ait eſſe quædam [*lege* quoddam] κατὰ νόμον δοῦλον, id eſt, jure gentium. FABR. I.

ἡνίκα τις ἐλεύθερος ὢν καὶ μείζων [d] τῶν κ̄ ἐτῶν, 19 ἐπὶ τῷ μερίσασθαι τὸ τίμημα, ἑαυτὸν ἠνέσχετο [e] διαπραθῆναι· [f] ἔσθ' ὅτε γὰρ διαλέγομαι τινι ὥστε με πωλῆσαι νομισμάτων, λόγου χάριν, κ̄, καὶ αὐτὸν μὲν ἀποκερδᾶναι ε̄, ἐμοὶ δὲ παρασχεῖν ιε̄· ὁ γὰρ τοιοῦτος, ἐκ τῆς ἰδικῆς τῶν Ῥωμαίων νομοθεσίας 20, ὑφαίρεσιν ὑφίσταται τῆς ἐλευθερίας, ἣν ὕβρισεν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ταύτης ἀποδείξας, καὶ τὴν ἐκεῖθεν αὐτῷ προσοῦσαν παῤῥησίαν προδοὺς, εὐτελοῦς χρυσίου λήψει.

§. V. Καὶ ἡ μὲν τῶν δούλων τύχη οὐδεμίαν ἐπιδέχεται [g] διαίρεσιν· οὐ γάρ ἐστιν εἰπεῖν ἐπ' αὐτῶν, ἧττον δοῦλος, ἢ μᾶλλον δοῦλος· ἔστιν οὖν ἄτομον ἡ δουλεία. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐλευθέρων, πολλὰς εὑρίσκομεν διαφοράς· ἢ γὰρ εὐγενεῖς εἰσιν, ἢ ἀπελεύθεροι.

[ΠΕΡΙ

& major viginti annis ad participandum pretium ſe ipſum paſſus eſt venumdari. Fortaſſe enim dico alicui, ut me vendat aureis ex. gr. viginti, & ipſe
74 quidem lucretur quinque, mihi autem præbeat quindecim. Talis enim ex propria Romanorum lege ademtionem ſuſtinet libertatis, cui inſultavit, indignum ſe illa oſtendens, & inde ſibi competens arbitrium liberum prodens, vilis auri acceptione.

§. V. Et ſervorum quidem conditio nullam recipit diviſionem. Nec enim dici poteſt de illis, minus ſervus aut magis ſervus. Eſt itaque indiviſum *quid* ſervitus. In liberis autem multas invenimus differentias. Aut enim ingenui ſunt aut libertini.

DE

19. Pro Græc. ἐπὶ τῷ μερ. τὸ τιμ. Fabr. dedit, *ad pretium participandum.* 20. ὑφαίρεσιν Fabr.

d. In uno κ̄ ἐτῶν, tam in contextu, quam in ſcholio, ubi refertur ſpecies *legis* 7. §. 1. *D. de Liber. cau.* male. l. ſi & cauſa 9. §. Papin. D. de minor. adde tit. 2. *quibus ad liber. proc. non lic.* FABR. II.

e. *l.* 5. *ff. de ſtatu hominum.* l. 40. D. de Liber. cauſa. GEN. ED.

Cur ait venundari? Nam videtur in libertatem proclamare non poſſe, qui ſe paſſus eſt in ſervitutem quaqua ratione deduci l. 23. §. D. *de lib. cau.* in qua nil mutant baſilica in Regio cod. Verior tamen videtur Cujacii & Contii emendatio d. l. 23. Græci ad l. 2. D. *de fund. dot.* fingunt maritum in ſervitutem ad pretium participandum ſe vænire paſſum eſſe. FABR. I.

f. Pro ἔσθ' ὅτε γὰρ, quod incommodum eſt, levi mutatione facta, ſcriptum mallem ἔστι γὰρ ὅτε. G. D'ARNAUD *in Diſſert. de his qui pret. part.* &c. *pag.* 119. Quamquam Arnaldii lectio per ſe bona foret, tamen admittere eam non poſſum, quia nec in vulgata quid incommodi video. G. O. R.

g. Vide infra *tit.* 5. *in f. pr.* ubi ſervitutem ἄτομον eſſe ait. Harmenop. d. tit. § 5. D. GOTH.

Status ſervilis eſt individuus, quia omnes ſunt æque ſervi. l. 5. pr. D. *de Statu hom.* GEN. ED.

Baſilica, ὁ μὲν οἰκέτης ἄτμητόν τι ἐστι, καὶ ἀδιαίρετον. Mich. Attal. *οἱ δοῦλοι ἓν εἶδός εἰσι.* Denique ſervi, πάντες τὴν αὐτὴν δουλείαν δοῦλοί εἰσι. conditione & ſtatu non differunt, opere & miniſterio differunt, v. Gregor. Nazianz. or. 40. Liberi autem πάντες τὴν αὐτὴν εὐγένειαν οὐκ εἰσὶν εὐγενεῖς, ἢ τὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν ἐλεύθεροι· aut enim ſunt ingenui, aut libertini. Liberti non multum ſupra ſervos ſunt: nam propter jura patronatus quodammodo vinculo ſervitutis adtinentur. Ingenuorum libertas ſolida eſt, καὶ ἄκρατος ἐλευθερία. FABR.

[ΠΕΡΙ ΕΥΓΕΝΕΙΑΣ [h].]

ΤΙΤΛΟΣ Δ.

Εἰρήκαμεν [1] τὸν ἐλεύθερον εἰς [i] δύο διαι- 75
ρεῖσθαι, εἰς εὐγενεῖς καὶ ἀπελευθέρους.

Καὶ εὐγενής ἐστιν, ὁ εὐθέως ἅμα τῷ [k] τεχθῆναι ἐλεύθερος ὤν, καὶ μήπω τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας γευσάμενος, εἴτε ἐκ συνοικεσίου δύο εὐγενῶν ἐτέχθη, εἴτε ἐκ δύο ἀπελευθέρων· εἴτε τὸ ἓν πρόσωπόν ἐστιν εὐγενὲς, τὸ δὲ ἕτερον ἀπελεύθερον.

Εἰ δὲ καί τις ἐξ ἐλευθέρας τεχθῇ μητρὸς, δούλου δὲ πατρὸς, [l] εὐγενὴς ὁμοίως ἔσται, ὥσπερ ὁ ἐξ ἐλευθέρας μητρὸς [m], καὶ ἀδήλου [n] πατρὸς, [2] τουτέστιν ὁ ἀπὸ
πορνείας· οὐδὲ γὰρ βλάπτει τὴν τοῦ παιδὸς εὐ- 76
γένειαν, τὸ ἐκ πορνείας γενέσθαι τὴν σύλληψιν· ἀρκεῖ δὲ ἐλευθέραν εἶναι τὴν μητέρα κατὰ τὸν χρόνον τοῦ τοκετοῦ [o], εἰ καὶ ὁ τῆς συλ-

DE INGENUIS.

TITULUS IV.

Diximus liberos in duo dividi, in ingenuos & libertinos.

Et ingenuus eſt, qui ſtatim a partu liber eſt, & nondum ſervitutis jugum guſtavit, ſive ex matrimonio duorum ingenuorum natus eſt, ſive ex duobus libertinis: ſive una perſona ſit ingenua, & altera libertina.

Sed & ſi quis ex libera naſcatur matre, patre vero ſervo, ingenuus ſimiliter erit, ſicuti qui ex libera matre & incerto patre, hoc eſt ex meretricia con-
ſuetudine. Nec enim lædit infantis ingenuitatem, quod ex meretricia conſuetudine facta ſit conceptio. Sufficit autem liberam eſſe matrem in tempore par-

1. τοὺς ἐλευθέρους dicendum videtur; nam τὸ ἐλεύθερον non placet. 2. τουτέστιν ἀπὸ πορνείας τεχθεὶς Fabr.

h. Gajus 1. §. 1. 1. Harmenop. 18. §. 5. D. GOTH.

i. Idem apud Harmenopulum 1. *titul.* 18. §. 6. idem author *ibidem* §. 7. *l.* 5. §. 2. *ff. de ſtatu hominum.* Gajus 1. §. 1. D. GOTH.

k. Qui cum libertate ſolem reſpexit, ut eſt in l. 14. C. *de fideic. libert.* Sic olim dixit Commodus, Herodian. 1. ὁμοῦ δέ με ἰδὼν ἥλιος ἄνθρωπον καὶ βασιλέα. FABR. I.

l. Tul. 3. de Nat. D. *ut enim in jure civili, qui eſt de matre libera liber eſt: item jure naturæ, qui de Dea matre eſt, Deus ſit neceſſe eſt.* Dionyſ. Halicar. antiq. 11. FABR. I.

m. Hinc illud πορνογέννητος ἕπεται τῇ μητρί. 46. *Eclog.* 2. *c.* 16. *l.* 19. *ff. de ſtatu.* D. GOTH.

Ὁ πορνογενὴς τῇ τύχῃ τῆς μητρὸς ἕπεται. Schol. Eclog. p. 314. vid. l. 24. de Statu homin. GEN. ED.

Quia vulgo quæſitus, aut ex injuſtis nuptiis matrem ſequitur. Cic. Top. Boet. *Filii non jure ſuſcepti, in patrum non erant poteſtate, ſed matres potius ſequebantur.* FABR. I.

n. Vox *quoniam* [in textu Inſtit. Latino] ſenſum h. l. habet omnino nullum. Præterea Th. ſic locum vertit, τουτέστιν . . . . Et profecto ita eſt, ut omnes antiqui libri notam habeant q̄ı̄, quæ facile ex *qui* naſci potuit: quum altera hæc nota i. quæ *id eſt* ſignificat, plerumque omittatur, &c. in *Comm. Inſt. pag.* 27. FR. HOTOM.

Th. legiſſe videtur: *incerto patre natus eſt, id eſt, vulgo conc.* & ita quidam legunt. Alii: *quamvis vulgo.* Sed nec illi Th. nec Juſt. aſſequuntur. Is qui naſcitur ex libera & ſervo, ingenuus naſcitur, ſicut qui ex matre libera, & incerto patre: Nam is quoque ingenuus eſt: nec enim intereſt, juſtis nuptiis conceperit, an vulgo l. 5. D. *de ſtat. hom.* uterque vulgo conceptus videtur ex ſententia Juſtiniani. FABR.

o. Hinc illud Paul. 2. *ſent.* 24. §. 1. ſi ſerva concepit & poſtea manumiſſa peperit, liberum parit. adde Gajum 1. *tit.* 5. §. *ult. in fi.* D. GOTH.

p. l.

συλλήψεως καιρὸς, *2 εἶδεν αὐτὴν δούλην.

partus, etſi conceptionis tempus eam vidit *aut novit* ſervam.

Καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου εἰ [p] ἐλευθέρα] συλλάβῃ, καταδουλωθεῖσα δὲ, 3 ἐπειδὴ ἠνέσχετο ἑαυτὴν πραθῆναι [q] ad pretium participandum, τέκῃ, ἐλεύθερον τὸ τεχθέν· ὁ γὰρ κυοφορούμενος οὐ βλαβήσεται [r] ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς περιστάσης τὴν μητέρα.

Et ex contrario, ſi libera conceperit, in ſervitutem vero redacta, quoniam ſe ipſam paſſa eſt venumdari, pepererit, liberum eſt quod naſcitur. Qui enim in utero eſt, non læditur ex calamitate quæ matri accidit.

Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ἀρκεῖν πρὸς ἐλευ- 77
θερίαν τῷ παιδὶ, τὸ ἐλευθέραν ἐν τῷ τίκτειν εἶναι τὴν μητέρα, καὶ ὅτι ἐὰν γένηται σύλληψις ἐν ἐλευθερίᾳ, τοκετὸς δὲ ἐν δουλείᾳ, ἐλεύθερος ὁ τικτόμενος, ἐντεῦθεν ὅρα οἷον ἐζητήθη· δούλη [s] τις οὖσα κατὰ τὸν καιρὸν ὃν συνέλαβε, τῆς δουλείας ἠλευθερώθη· ὀλίγου χρόνου παραδραμόντος, κατεδουλώθη· τέτοκε 4 μετὰ τὴν καταδούλωσιν· σκοπήσωμεν, 5 πότερον ἐλεύθερον ἢ δοῦλόν ἐστι τὸ τικτόμενον· 6 καὶ φαμὲν ἐλεύθερον εἶναι· ἀρκεῖ [t] γὰρ τῷ ὄντι ἐν γαστρὶ, τὸ κατὰ τὸν μέσον καιρὸν ἐλευθέραν εἶναι τὴν μητέρα, ὅπερ καὶ ἀληθές 7 ἐστιν.

Sed quoniam diximus, ſufficere infanti ad libertatem, quod mater in pariendo libera ſit, &, ſi conceptio in libertate, partus autem in ſervitute contingat, liberum eſſe qui naſcatur, exinde vide quid quæſitum ſit: Quædam cum ſerva eſſet eo tempore quo conceperat, ſervitute liberata eſt: parvo tempore elapſo, in ſervitutem *rurſus* redacta eſt: peperit in hac ſervitute. Videamus, utrum liber an ſervus ſit qui naſcitur. Et dicimus liberum eſſe. Sufficit enim ei qui in utero eſt, quod medio tempore libera fuerit mater: quod etiam verum eſt.

§. I. Ὁ δὲ τικτόμενος εὐγενὴς, ἐὰν ἐν 78
ἀγνοίᾳ [u] τῆς οἰκείας δουλεύσῃ τύχης, εἶτα ἐλευ-

§. I. Natus autem ingenuus, ſi per ignorantiam ſuæ conditionis ſervierit, &

*2. Conjeceram οἶδεν, antequam Harmenop. conſulebam, qui I. 18. 7. partim recte, partim male habet οἶδε τὴν δουλείαν. Adde Gloſſar. Theophil. 3. ἐπ. ἠνέσχετο ἑαυτ. πραθῆναι, καὶ ἐκ τοῦ τιμ. μεταλαβεῖν, καὶ τέκῃ. Omnes ante Fabr. qui in I. Edit. habet: ἐπ. ἠνέσχ. ἑαυτ. πρ. *ad pretium participandum*, τέκῃ ἠνέσχετο ἑαυτ. πραθ. καὶ ἐκ τοῦ τιμ. μεταλαβ. καὶ τέκῃ, ſed in 2. ut hic eum ſecuti edimus. 4. κατὰ Goth. 5. πότε Fabr. vitioſe. 6. καὶ φησὶν ὁ Μαρκιανὸς ἐλεύθ. εἶναι τὸ τικτόμενον. Ἀρκεῖ &c. Fabr. 7. ἐστι ante Fabr.

p. *l. 5. §. ult. ff. de ſtatu hominum*: quæ libera concepit, ancilla peperit, liberum parit. 2. *Paul. ſent.* 24. §. 1. D. GOTH.

q. Sch. ἐπὶ τιμήματος μεταλαβεῖν. FABR. II.

r. In uno additur: κατὰ τὸν χρόνον τοῦ τοκετοῦ. FABR. II.

s. Idem apud 2. Harmenop. 18. §. 8. D. GOTH.

t. *d. §. ult. ff. de ſtatu hominum.* Paul. 2. *ſent.* 24. §. 3. D. GOTH.

u. Adde *titul. prox. inf. eo. in prin.* D. GOTH.

x. Adde *l. 22. C. de probat. l. 2. Cod. de ingenuis manumiſſ.* D. GOTH.

y. Εὐγένειαν hic uſurpat pro natalibus: ut ſit ſenſus, natalibus ſeu ingenuitati non officere manumiſ-

ἐλευθερωθῇ, οὐδεμίαν ὑποστήσεται περὶ τὴν εὐγένειαν βλάβην ἐκ τοῦ ἐλευθερωθῆναι· τοῦτο γὰρ πολλάκις ταῖς βασιλικαῖς εἴρηται διατάξεσι, τὴν x κατὰ τὸ περιττὸν διδομένην ἐλευθερίαν, πρόκριμα μὴ ποιεῖν τῇ εὐγενείᾳ y· καὶ πῶς συμβαίνει τὸν εὐγενῆ ἐλευθερωθῆναι; εἴπωμεν ὡς ἐπὶ θέματος· εἶχον ἐγὼ ἐλευθέραν τινὰ γυναῖκα πρὸς ὑπηρεσίαν· τέτοκεν αὕτη [8], καὶ ἐνιαυσιαῖον, λόγου χάριν, καταλιποῦσα τὸ τεχθὲν, ἐτελεύτησε· συνέβη κἀμὲ τελευτῆσαι μικρὸν ὕστερον· ὁ ἐμὸς κληρονόμος εὑρὼν ἐν τῇ ἐμῇ περιουσίᾳ τὸ παιδίον, ἐνόμισεν εἶναι δοῦλον, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ παιδίον τέλειον γεγονὸς, τὴν οἰκείαν ἠγνόει τύχην· ὁ δὲ νόμος εἰδὼς τὸ ἀληθὲς, ἐκ τῆς τοῦ κληρονόμου [9], καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ [10] παιδὸς πλάνης, οὐκ ἤμειψεν αὐτοῦ τὴν εὐγένειαν· κἂν ὁ ἐμὸς πειραθεὶς κληρονόμος, εὐνοίᾳ [11] ἑαυτοῦ ἠλευθέρωσεν, ἡ κατὰ τὸ περιττὸν, ὡς εἴρηται, προστεθεῖσα ἐλευθερία, διὰ τὴν ψευδῆ δουλείαν, τὴν ἐξ ἀληθείας οὐκ ἠδίκησεν εὐγένειαν.

& poſtea manumiſſus fuerit, nullum circa ingenuitatem patietur damnum ex manumiſſione. Hoc enim ſæpius principalibus dictum eſt conſtitutionibus, datam ex abundanti libertatem, præjudicium ingenuitati haud facere. Et quomodo contingit, ut ingenuus manumittatur? Dicamus veluti ex facto: Habebam ego liberam quamdam mulierem in miniſterio. Peperit hæc, 79
& anniculum, verbi gratia, relinquens infantem, obiit. Evenit ut & ego paulo poſt morerer. Heres meus in meis bonis infantem reperiens, putavit eſſe ſervulum; & ipſe quoque infans adultus ſuam ignorabat conditionem. Lex autem veritatem noſcens, propter heredis & ipſius pueri errorem non mutavit ejus ingenuitatem. Et ſi heres meus benevolentia affectus ipſum manumiſerit, libertas ex abundanti, ut dictum eſt, addita, propter falſam ſervitutem, veram ingenuitatem non læſit.

ΠΕΡΙ DE

8. Καὶ de: F. male. 9. ἀγνοίας ad: F. 10. παιδίου. F. 11. Forte legendum αὐτὸν, uti (commate poſt κληρονόμος deleto) verti, conſtruens εὐνοίᾳ πειραθείς.

miſſionem, ut hic. vel ut apud Paulum 5. *ſent.* 1. §. 2. veritatis & ingenuitatis origini non officere manumiſſionem. Tametſi ut Plutarchus *in Lucullo* ſcribit, ἀφαίρεσις τῆς ὑπαρχούσης, ἢ τῆς δοκούσης ἐλευθερίας δίκης. D. GOTH.

Recte Th. vertit hæc Juſtiniani: *natalibus non officere manumiſſionem.* Soſipater Chariſ. 1. *hi natales, εὐγένεια.* Th. tamen non obſervavit, quid eſſet apud Juſtinian. *in ſervitute eſſe*, quod ſcire licet ex Quintil. Declam. 311. 340. & 342 & altero Quintil. L. 5. c. 10. ſicut aliud eſt *poſſidere*, aliud *in poſſeſſione eſſe*, l. 10. D. *de adq. poſſ.* FABR.

Si non obſervavit, ſaltim ſignificavit per verba κατὰ τὸ περιττόν. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ε.

Ειρήκαμεν [a] τίνες εἰσὶν εὐγενεῖς, εἴπωμεν καὶ τοὺς ἀπελευθέρους· [b] ἀπελεύθερος [1] δὲ ἐστὶν, ὁ ἐκ [c] δικαίας δουλείας ἐλευθερωθείς· πρόσθες δὲ, [d] Καὶ ἐννόμου. οὐκοῦν ἀπελεύθερός ἐστιν, ὁ ἐκ δικαίας καὶ ἐννόμου δουλείας ἐλευθερωθείς [e]· πρόσκειται τῷ ὅρῳ, Δικαίας, ἵνα ἐξέλω τὸν ἐν ἀγνοίᾳ [f] τῆς οἰκείας [2] δουλεύσαντα καταστάσεως. Εννόμου [g] δὲ προσετέθη, διὰ τὸ τὴν φύσιν οὐκ εἰδέναι τοὺς δούλους, ἀλλὰ ταύτην [3] εὑρῆσθαι ἐκ τῆς τῶν [4] πολέμων ἐπινοίας· ἡ δὲ [5] ἐλευθερία 80

DE LIBERTINIS.

TITULUS V.

Diximus quinam ſint ingenui: dicamus etiam de Libertinis. Libertinus autem eſt, qui ex juſta ſervitute manumiſſus eſt. Adde autem, Et legitima. Itaque libertinus eſt, qui ex juſta & legitima ſervitute manumiſſus eſt. Adjectum eſt definitioni, Juſta, ut eximam *eum* qui per ignorantiam ſui ſtatus ſerviit. Legitima autem additum eſt, propterea quod natura ſervos ignoret, ſed illa *ſervitus* ex bellorum ratione inventa eſt. Liberatio

1. δὴ de: F. 2. δουλεύοντα F. 3. ἐυρῆσθαι Editt. priores ante Goth. poſt: in qua εὑρεῖσθαι. Fabr. in utraque εὑρεῖσθαι. Nos perf. paſſ. ſubſtituimus, non tam quod aor. medius reprobetur a Grammaticis, vid. *Mattaire in Gr. L. dialectis pag.* 49. quam quod paſſivum, non medium, hic deſideretur. 4. πολεμίων F. vid. ad cap. 71. lect. 10. 5. ἐλευθερότης. F.

a. Politianus cap. 84. in Miſcell. magnam partem hujus tituli tractat. ANON.

b. 5. Harmenop. 3. §. 1. 46. *Ecl.* 1. c. 1. *in fin. l.* 6. *ff. de ſtat. hom.* D. GOTH.

Polyb. Legat. exc. 97. *οἱ προσφάτως ἠλευθερωμένοι παρὰ ῥωμαίοις, οὓς καλοῦσι λιβέρτους.* Appian. de bel. Mit. Chryſoſt. hom. 15. in act. apoſt. FABR. I.

Bene Juſtinianus rubricam hujusce tituli fecit *de Libertinis*, minus proprie Th. *περὶ ἀπελευθέρων*, i. e. *de Libertis*; quamquam etiam veteris fragmenti rubrica eſt *de Libertis.* Et in pleriſque libris Inſt. hæc rubrica ita ſcripta eſt. Et quidem hoc ipſo titulo, eod. accepti ſignificatu *liberti* & *libertini*: & *libertos* pro *libertinis* Ulp. dixit in l. 4. D. *de J. & J.* & *Regulis t.* 1. Sed proprie quidem *libertini* dicuntur, ut oppoſiti ingenuis; liberti autem relationis viciſſitudine ad patronum. Neque dixeris, Theophilo defuiſſe proprium in L. Græca nomen, quo diceret *libertinos.* Copioſiores enim Græci hac in parte ut & alias plerumque Latinis. Quadruplex nempe Græcis nominum differentia in hoc juris articulo. Ἀπελεύθερος *libertus*, Ἀπελευθερικός *libertinus*, Gloſſæ Philoxeni. Ἐξελεύθερος *liberti filius* ap. Heſych. Atque hoc diſcrimen Ulp. Sophiſta voluit tangere ap. Athenæum L. III. interrogans, *τίνι διαφέρει ἀπελεύθερος τοῦ ἐξελευθέρου; qua re differt* &c. Ἀπελευθερικὸς ὀρφανὸς *pupillus libertinus*, ſive manumiſſus ætate pupillari in l. 1. D. *de Excuſ. tut.* MARCIL.

Nec aliter JCti Græci noſtro poſteriores, ut Baſilici, Harmenopulus, aliique: *libertos* tamen & *libertinos* ab JCtis Rom. accurate diſtingui, monui in Animadv. Crit. in Caji Inſtit. L. I. T. I. MEERMAN.

Pro Th. pauca nunc dicam, cætera in Gloſſar. rejiciens. 1. Ἀπελευθέριος non Græcum, ſed erratum crediderim: ſed ſi ſit Gr. cur ead. Gloſſæ *libertinum* & *ἀπελεύθερον* & *ἀπελευθέριον*: rurſusque *ἀπελεύθερον* & *libertum* & *libertinum* indiſtincte exponunt? 2. Modeſtinus & *libertos* & *libertinos* d. l. & l. 14. tot. & l. 15. §. 8. ſine ullo diſcrimine *ἀπελευθέρους* nominat. Plura alibi, utdixi. G. O. R.

c. Gajus 1. *tit.* 1. §. 1. pro juſta ſervitute manumiſſum dixit. D. GOTH. Vid. mox notas *g.*

Tull. pro Cæc. *Cum is qui in ſervitute juſta fuerit, cenſu liberetur.* ſervus enim eſt, qui eſt jure in ſervitute, Quintil. Inſt. 7. c. 4. puta ſi jure belli captus ſit, vel e præda ſub corona emptus. Dionyſ.

ρία λέγεται παρὰ Ῥωμαίοις [6] manumiſſio.

Καὶ τί ἐστι [6] manumiſſio [h]; datio libertatis, τουτέστιν ἡ δόσις τῆς ἐλευθερίας· καὶ γὰρ ἐφ' ὅσον τίς ἐστιν ἐν τῇ δουλείᾳ, τῇ χειρὶ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ὑπόκειται τῇ ἡμετέρᾳ· [7] ἐλευθερωθεὶς δὲ, ἀπαλλάττεται τῆς ὑπεξουσιότητος· αὕτη δὲ ἡ ἐλευθερία, ἐκ τοῦ jure gentium, τουτέστι τοῦ ἐθνικοῦ νομίμου, τὴν ἀρχαιογονίαν ἔλαβε, διὰ τὸ κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον [i] πάντας ἐλευθέρους τίκτεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἦν ἐγνωσμένη ἡ ἐλευθερία, τῆς δουλείας οὔσης ἀγνώστου· μεθ' ὃ δὲ [8] ὁ ἐθνικὸς νόμος εἰσήγαγε τὴν δουλείαν, ἀκολούθως [9] ἡ ἐκ τῆς ἐλευθερίας [k] εὐεργεσία [10] χρειώδης ὤφθη· καὶ τῆς φύσεως ἓν ὄνομα παρασχούσης ἡμῖν τὸ τοῦ ἀνθρώπου, (ἅπαντες [l] γὰρ ἄνθρωποι προσαγορευόμεθα) τὸ jus gentium [m] τρία τῶν ἀνθρώπων εἶναι γένη διετύ-

ratio autem dicitur a Romanis manumiſſio.

§ 1 Et quid eſt Manumiſſio? Datio libertatis. Etenim quamdiu quis in ſervitute eſt, manui ac poteſtati noſtræ ſubjacet: ſed manumiſſus, ea poteſtate liberatur. Hæc autem manumiſſio ex jure gentium primam originem ſumſit, quoniam ſecundum jus naturale omnes naſcuntur liberi. Neque enim manumiſſio erat nota, cum ſer-
§ 2 vitus eſſet incognita. Poſteaquam vero jus gentium ſervitutem introduxit, conſequenter *et* manumiſſionis beneficium utile viſum eſt. Et quum natura unum nobis nomen Hominis præbeat, (omnes enim homines appellamur) jus gentium ut tria eſſent hominum genera, conſtituit. Sunt enim liberi, & liberis

6. μανυμίσσιο ante F. 7. καὶ ἐλευθ. ſine δὲ F. 8. Artic. maſc. de: F. 9. καὶ inſerit F. 10. Sic Reſcius reſtituit, probante Nannio, recepitque Fabrotus in 2. Aliæ habent χρεώδης.

nyſ. Halic. Antiq. 6. Ariſtot. Polit. 1. c. 3. Varro de re R. 2. c. 10. FABR. I.

d. Th. non contentus *juſta ſervitute* addit *&* *legitima*, at quam affert rationem, ſatis non percipio. mihi quidem juſtæ ſervitutis appellatione abunde intelligi ea videtur, quam Cajus intendit. Cæterum non me latet, juſtam ſervitutem poſſe dici alterius ſervi, qui mihi bona fide ſervit. l. 28. *de Noxal act.* & liberi hominis, quem bona fide poſſideo, l. 34. *de Stipul. ſervor.* ALBAND. *ad Caji l. 1. pr.*

e. Adde quæ ſcripſi de juſta ſervitute ad *l.* 34. *ff. de ſtipulat. ſervorum.* D. GOTH.

Juſta ſive legitima ſervitus opponitur opinatæ, cujus exemplum habes in l. 21 pr. D. *de Capt. & poſtlim. reverſ.* & injuſtæ, qualis fuit ſervitus Joſephi in Aegypto. GEN. ED.

f. Adde *titulum proximum ſupra eod.* §. 1. D. GOTH.

Qui in injuſta ſervitute eſt, liber ſervitutem ſervit [non ſervit *leg.*] Dio Chryſ. orat. 15. ὁ νόμος οὔ φησι δούλους γεγονέναι, τοὺς ἀδίκως δουλεύοντας. FABR. I.

g. Sic *Ecloga. d. loco.* D. GOTH.

Quidam cum Acc. ſic accipiunt, ut libertini ſint, qui quod juſte ſervierunt ſunt liberati, quaſi in pretium juſtæ & liberalis ſervitutis, ut apud Gaj. Inſt. 1. *Libertini ſunt, qui pro juſta ſervitute liberi fiunt.* Sed emendatiores Gaji cod. ita legunt: *qui juſta ſervitute manumiſſi liberi fiunt.* FABR. I.

Vid. Oiſel. Schulting. & *Animadv. Crit.* Meermanni *ad Cajum* h. l.

h. *l. 4. ff. de ſtatu hominum.* D. GOTH.

In Pandectis Florentinis legitur, *de manu miſſio, id eſt datio libertatis.* ERNST.

i. Quintilian. Inſt. III. c. 10. FABR. I.

k. l. 19. C. *de liber. cauſ.* beneficium libertatis, Symmach. 10. 41. grande beneficium l. 1. D. *de bon. libert.* τὸ μέγιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, Dionyſ. Halic. 4. Dio Chryſ. orat. 14. FABR. I.

Feci e ſervo ut eſſes libertus mihi, Propterea quod ſerviebas liberaliter: Quod habui *ſummum pretium*, perſolvi tibi. *Terent. Andr.* I. 1. 10. G O. R.

l. *Uno naturali nomine omnes appellamur* l. 4. D. de juſt. & ju. Servus apud Plaut. *Tam ego homo ſum, quam tu* FABR. I.

m. Conditio una naſcendi eſt: ſed conſtitutio-

διετύπωσεν· εἰσὶ γὰρ ἐλεύθεροι, καὶ οἱ τοῖς ἐλευθέροις [n] ἀντικείμενοι δοῦλοι· καὶ τρίτον γένος, τὸ τῶν ἀπελευθέρων, τουτέστι τῶν παυσαμένων εἶναι δούλων.

ris oppoſiti ſervi, & tertium genus libertinorum, id eſt eorum qui ſervi eſſe deſierunt.

83 Εἰρήκαμεν τῶν ἀνθρώπων τοὺς μὲν εἶναι δούλους, τοὺς δὲ ἐλευθέρους· καὶ τὴν μὲν δουλείαν ἄτομον [o] εἶναι, τὴν δὲ ἐλευθερίαν τέμνεσθαι εἰς δύο, εἴς τε εὐγενεῖς καὶ ἀπελευθέρους· ἔστι δὲ 11 ἡ εὐγένεια [p] ἄτομος, οὐκ ἔχουσα τὸ μᾶλλον ἢ τὸ ἧττον ἐν ἑαυτῇ· σκοπήσωμεν δὲ περὶ τῆς ἀπελευθερότητος, ἥτις καὶ *11 αὐτὴ σήμερον ἄτομός ἐστιν, εἰς τρία πάλαι τεμνομένη, ὡς προϊόντος 12 τοῦ λόγου ἐροῦμεν· ὡρισάμεθα δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσι τὸν ἀπελεύθερον ὅστις ἐστί.

Diximus hominum alios eſſe ſervos, alios liberos: & ſervitutem eſſe individuam; libertatem vero in duo dividi, in ingenuos & libertinos. Ingenuitas quoque individua eſt, nec majus aut minus in ſe habens. Videamus porro de Libertinitate, quæ & ipſa hodie individua eſt, olim in tria ſciſſa, ut procedente ſermone dicemus. Definivimus autem in ſuperioribus libertinum, qualis ſit.

84 §. I. Πολλοῖς δὲ τρόποις ἡ ἐλευθερία συμβαίνει· ἢ γὰρ ἐκ τῶν θείων διατάξεων ἐν [q] ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις [r] ἐλευθεροῦν δυνάμεθα· ἢ ἐπὶ ἄρχοντος, ὅ ἐστι 13 vindicta. [s] (τὴν δὲ αἰτίαν τῆς ὀνομασίας μαθησόμεθα·) ἢ μεταξὺ φίλων [t], ὅπερ

§. I. Multis autem modis manumiſſio procedit. Aut enim ex ſacris conſtitutionibus in ſacroſanctis eccleſiis manumittere poſſumus; aut apud magiſtratum, quod dicitur vindicta; (cauſam appellationis *infra* diſcemus) aut

11. Pro ἡ Fabr. καὶ habet, ex Curtio forte: καὶ facile admitto, ſed ἡ deſiderari nequit. *11. αὕτη Lugd. Goth. & Fabr. male. 12. ἐρ. τοῦ λόγ. F. 13. βινδίκτα ante F.

tutione gentium tria ſunt hominum genera. FABR. I.

n. Quid enim tam contrarium eſt ſervituti, quam libertas? l. *rogo* ff. *de fideic. libert.* FABR. I.

o. Ἄτομον δουλείαν eſſe, nihil aliud, quam quod hic & *ſup. dixit. tit. 3. inſ. in ſervitute* μήτε ἧττον, μήτε μᾶλλον εἶναι. D. GOTH.

p. Εὐγένειαν ἄτομον quum dicit, nihil aliud innuit quam ingenuorum *omnium unum* ſtatum eſſe. 1. Gajus 1. §. 1. D. GOTH.

q. Idem 1. *Harmenopul.* 18. §. 9. D. GOTH. Auguſtin. Serm. de com. vita cleric. *Diaconus Hipponenſis homo pauper eſt: quid alicui conferat, non habet. tamen de laboribus ſuis, antequam eſſet clericus, emerat aliquos ſervulos. hodie illos in conſpectu veſtro manumiſſurus eſt Epiſcopalib. geſtis.* & ita manumiſſi plenam, & juſtam libertatem conſequebantur. Vetus libertatis inſtrumentum: *ut ab hodierno die, & tempore bene ingenuus, atque ſecurus permaneat, tanquam ſi ab origine fuiſſet parentib. liberis procreatus, vel natus*, &c. FABR. I.

r. 1. Cajus 1. §. 2. & 5. *in f. l. 1. l. 2. v.* quæ ſcripſi *ad l. 1. & 2. C. de his qui in Eccleſiis manumittuntur.* D. GOTH.

s. *v. tit. de manumiſſ. vindicta.* Ulpianum 1. §. 6. 7. hi fiebant cives Romani. D. GOTH.

t. Hi fiebant Latini, 1. Gajus 1. §. 3. D. GOTH.

u. Hi quoque Latini fiebant. Gajus d. loco. D GOTH.

x. Hi cives fiebant, Gajus *d. tit.* §. 2. adde Ulpianum 1. §. 9. & *tit. ff. & C. de manumiſſ. teſtam.* D GOTH.

y. Sic leg. in 3. cod. R. Editio Viglii ſic habet: δύναται δίδοσθαι καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ. quod ſpernendum non eſt: ut non ſolum negotioſis, ſed etiam ſacris dieb. manumiſſio fieri poſſit: Sic enim Paulus 2. Sent. tit. 25. ait, *emancipationem etiam die feriato fieri poſſe.* & hodie emancipare, & manumittere licet, ſolemnibus etiam feriis, quas ἱεροσήμους ἑορτὰς appellare poſſumus, ut Marinus in vita Procli: puta die dominico, & 15. diebus paſcha-

ὅπερ λέγεται inter amicos, ἢ δι' ἐπιστολῆς [u], ἢ ἐν διαθήκῃ [x], ἢ ἐν οἱαδήποτε τελευταίᾳ βουλήσει, καὶ ἑτέροις [14] πλείστοις τρόποις ἐλευθερία δίδοσθαι δύναται· ὧν [15] οἱ μὲν ἐκ τῶν παλαιῶν, οἱ δὲ ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐπινενόηνται.

aut inter amicos, aut per epiſtolam, aut in teſtamento, aut in qualibet ultima voluntate, & aliis quamplurimis modis libertas dari poteſt: quorum quidam ex veteribus, alii ex noſtri Imperatoris conſtitutionibus introducti ſunt.

§. II. Ἡ δὲ ἐλευθερία τοῖς οἰκέταις ἐν παντὶ χρόνῳ νομίμως [16] δύναται δίδοσθαι [y], καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ· οὐ μόνον ὄντος τοῦ ἄρχοντος ἐν τῷ οἰκείῳ [17] πραιτωρίῳ [z], ἀλλὰ καὶ [18] προϊόντος [a], δυνατὸν προσελθόντα ἐλευθεροῦν· οἷον ἡνίκα ὁ πραίτωρ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἢ ὁ ἀνθύπατος, ἢ ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐπὶ βαλανεῖον [b]· ἢ θέατρον ἄπεισιν, ἢ τυχὸν ἐπὶ δημόσιον οἰκοδόμημα [19] ἢ διὰ οἱανδήποτε αἰτίαν ἐν δημοσίῳ φαίνεται τόπῳ. 85

§. II. Libertas porro ſervis omni tempore legitime dari poteſt, etiam feriato die: non ſolum cum magiſtratus in ſuo Prætorio eſt, ſed etiam *eo* procedente, poteſt *aliquis* adiens manumittere: veluti, quum Prætor Romæ, vel Proconſul aut provinciæ rector in provinciis ad balneum aut theatrum abit, aut forte ad ædificium publicum, aut propter quamcumque cauſam in publico conſpicitur loco.

§. III. Τῶν δὲ ἀπελευθέρων [20] τριχῶς ἦν ἡ διαίρεσις. [21] Πάλαι [c] γὰρ ἐλευθερούμενοι, ποτὲ μὲν τὴν μείζονα καὶ ἐννομωτάτην 86

§. III. Libertinorum autem triplex erat diviſio. Olim enim manumiſſi, aliquando majorem & maxime legitimam

14. δὲ ad: F. 15. Sic cum Fabroto damus pro vulg. αἱ μὲν - - αἱ δὲ. niſi Theophili animo forte vocabulum ἐλευθερία obhæſit. 16. δίδοσθαι F. omiſſis inſuper, καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ. 17. δικαστηρίῳ F. 18. προϊόντι F. 19. ἢ καὶ δι' F. 20. τριχῆ F. 21. πολλοὶ ante F. cujus lectionem recepimus.

ſchalib. *l.* 1. *C. Th. de ſer. l.* 2. & 8. *Cod eod.* FABR.

Antiquis temporibus ejusmodi libertas die nefaſto data ipſo quidem jure non ſubſiſtebat, quoniam tali die Prætor lege agere non poterat, ſed tamen publicæ utilitatis cauſa favore libertatis tolerabatur. Varro L. V. *de L. L.* pag. 50. Add. Wilh. a Loon *de Manumiſſ. ſervor.* L. III. c. 2. MEERMAN.

z. Πραιτώριον hic videtur uſurpare pro tribunali. *l.* 7. *ff. de manumiſſ. vindict.* D. GOTH.

Vigl. προαιτορίῳ, quod non diſplicet. Joann. Moſchus Limonarii *c.* 72. εἰς τὸ πραιτώριον εἰσήγαγον. Menolog. Gr. M. Ap. ἐν τῷ πραιτορίῳ τούτου καθεζόμενον. B. Chryſoſt. δικαστήριον interpretatur in Joan. hom. 83. in illud c. 18. ingrediuntur prætorium. Alii ſecretarium dicunt. FABR.

a. Schol. οὐκ ἐπὶ βήματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν παρόδῳ, κἂν μὴ παρῇ τῷ ἄρχοντι ῥαβδοῦχος, πλὴν ἐπείπερ εἰ μὴ ἐστιν ἐστι τῶν κ. ἐκαστῶν, καὶ παρ' ἑαυτῷ τις ἐλευθεροῖ, ex l. 7. & 8. D. de man. vind. l. un. D. de offic. conſ. FABR.

b. Non tamen in theatro ex jure Attico, Aeſchin. contra Cteſiph. FABR. I.

c. Hunc locum Politianus in *Miſcellaneis cap.* LXXXIIII. tranſtulit hoc modo: " Qui igitur apud antiquos manumittebantur, modo majorem „ & juſtam libertatem conſequebantur & fiebant „ cives Romani, modo minorem & Latini Juniani „ ex lege Junii Norbani fiebant, qui illorum quaſi „ ſectæ fuerit inventor atque autor: modo etiam „ inferiorem, & fiebant ex lege Aelia Sentia dedititii. Nam ſi quis, qui diu ſervitutem ſervie„ rat, [*hoc non dicit Theoph.* G O. R.]" ſupplicium ex delicto dediſſet, ut aut inſcriptus fuiſſet, hoc eſt, ut notas & ſtigmata inuſta fronti „ accepiſſet, aut in publicum carcerem conjectus „ aut

τάτην ἐλάμβανον ἐλευθερίαν, καὶ ἐγίνοντο πολῖται Ῥωμαῖοι· ποτὲ δὲ [d] τὴν ἐλάττονα, καὶ ἀπετελοῦντο Latini Juniani, ἀπὸ νόμου [22] Ἰουνίου Νορβανοῦ [dd], ὃς εὑρετὴς [e] ἐγεγόνει τῆς αὐτῶν αἱρέσεως· τοὺς δὲ [23] dedititios ἐπενόησεν ὁ Αἴλιος Σέντιος· φησὶ γὰρ, ἐάν τις ἐν τῷ καιρῷ τῆς δουλείας ὑποπέσῃ ἑνὶ τῶν παθῶν τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ [f] εὑρεθέντων, οἷον ἐὰν διά τι πταῖσμα λάβῃ [g] στίγματα [h] κατὰ τοῦ μετώπου, 87 ἤγουν ἐμβληθῇ ἐν [i] δημοσίᾳ [24] εἱρκτῇ, ἢ καὶ

mam accipiebant libertatem, fiebantque cives Romani: aliquando minorem, & efficiebantur Latini Juniani ex lege Junia Norbana, quæ conditionem eorum prima reperit. Dedititios vero invenit *lex* Aelia Sentia. Ait enim, ſi quis ſervitutis tempore in unum ex vitiis ab ipſa notatis inciderit, veluti ſi propter aliquod delictum ſtigmata in fronte acceperit, vel in publicum carcerem conjectus fuerit, aut etiam pro-

22. Junii *Norbani* ante F. qui dedit Ἰουνίου Ὀυρβανοῦ. Vid. Not. Ne autem ἀπὸ hic mutemus in ὑπὸ, vid. Gloſſ. Theoph. 23. *deditICIOS* Lugd. & Goth. 24. Sic principes Editt. Baſil. Pariſ. & Lovan. Ceteræ ſpiritu lævigato εἱρκτῇ.

„ aut ex delicto verberatus & ſe deliquiſſe confeſſus fuiſſet, dein gratia inita a domino" &c. P. NAN.

Si integrum Politiani locum deſideras, primo legito, quæ ex principio ejuſdem cap. 84. inter Teſtimonia de Theophilo familiam ducunt; tum pergito ad hanc notam Nannii; atque hinc ad ſequentia delabitor: " dein gratia inita a domino manumitteretur, Libertinus dedititius vocabatur, ad exemplum videlicet peregrinorum dedititiorum. Nam cum aliquando peregrini quidam Romanorum vectigales, elatis animis bellum repente adverſus eosdem ſuſcepiſſent, tum victi vi, abjectis armis, ſe victoribus dedidiſſent, hactenus humane tractati ſunt a Romanis, ut vitam quidem impetrarent, ſed hac velut ignominia notarentur, ut dedititii deinceps vocati ſint, quia ſe dedidiſſent. Quare etiam libertinorum hoc genus dedititii ſunt ab Aelio Sentio [immo *lege Aelia Sentia* vertendum] nuncupati, ut qui in admittendo crimine velut iidem fuiſſent, eodem quoque nomine appellarentur." G. O. R.

d. Salvian L. III. ad Eccleſ. Cathol. *More ergo illorum uteris, qui ſervos ſuos non bene de ſe meritos, quia civitate Rom. indignos judicant, jugo Latinæ libertatis addicunt. quos ſcil. jubent ſub libertinorum titulo agere viventes, ſed nolunt quicquam habere morientes.* HEERMAN.

dd. Pro Ἰουν. Ὀυρβ. lege Ἰουν. Νορβ. Jun. Norb. ut inf. lex Aelia S. Ἰούλιος μισκέλλας, Nov. 22. c. 43. ubi vet. int. perperam vertit: *Julius Miſcellus*, pro, *lex Julia miſcella.* FABR.

Legendum ex Lege *Junia Norbana*, quæ lata videtur a Conſulibus M. Junio Silano & C. Norbano Flacco ſub Auguſto A. U. C. 729. J. DOUJ.

Immo A. U. 772. ſub Tiberio a Coſſ. M. Junio Silano & L. Norbano Balbo. Doujatius diverſos Annorum 729. & 730. conſules conjunxit. G. O. R.

Fabrotus in utraque Ed. *ex Lege Junia Orbana.* Et monet in Notis, vitioſe legi in MSS. Græcis Ἰουνίου Ὀυρβανοῦ pro Ἰουνίου Νορβανοῦ. Sed ſatius fuerat lectionem, quæ ſine controverſia vera eſt, in contextum recipere, & in Notis monere de corruptione MSS. quam e corruptis MSS. falſam ſcripturam dare, eamque deinde in Notis corrigere. Jo. Doujatius, Regiorum Profeſſorum Primicerius, qui Interpretationem Fabroti, ubi opus videbatur, correctam, ut titulus libri præfert, edidit Pariſiis Anno CIↃ IↃC LXXXI. hic quoque retinuit *Junia Orbana.* Neque hic ſolum, ſed quam plurimis aliis in locis ſecundam editionem Fabroti tanta fide ſecutus eſt, ut etiam manifeſtiſſima typographorum peccata retinuerit. EDITOR LEIDENSIS.

e. Cottanus in Quæſt. juris Tom. V. Theſ. pag. 380. carpit Theophilum, quod Junium a Norbano non ſecernat, ſed eumdem Conſulem fuiſſe putet: verum, uti noſtrum defendit Cl. Otto in præf. ad h. Tom. pag. 17. ita contra alios, qui ignorantes νόμος intelligi, ei ſimili errore objectant, quod *Aelium Sentium* de uno homine acceperit, defenditur a G. d'Arnaudt Conject. p. 312. & H. Mylio pag. 14. quos conſulat, qui talia adhuc doceri vult. G. O. R.

f. Fr. Hotom. ὑφεθέντων. FABR. I.

Heic omnes libri conſtanter quidem legunt εὑρεθέντων. ſed malim cum Hotomano ſcribere, ὑφεθέντων. Quid enim eſt dicere: *Aelium Servium dixiſſe, vitia a ſe repetita eſſe?* ERNST.

Sic editum invenio, ſed procul dubio ſcripſerat Ernſt. *Aelium Sentium* (licet & hoc ſit vitioſum, *vid. not. prox. ſupr.*) & mox *reperta.* Ceterum nulla hic Græcus textus emendatione indiget, ut in Gloſ-

καὶ διά τι πλαῖσμα τυπτόμενος 25 ὁμο-
λογήσῃ [k] τὸ πλαῖσμα, καὶ μετὰ ταῦτα
εὔνους γενόμενος τῷ δεσπότῃ ἐλευθερωθῇ,
ἐγένετο *25 δεδιτίτιος ἀπελεύθερος· ὠνόμα-
σε δὲ αὐτοὺς δεδιτιτίους, κατὰ μίμησιν [l]
τῶν περεγρίνων· ποτὲ γάρ τινες τῶν πε-
ρεγρίνων [m], ὑποτελεῖς ὄντες Ῥωμαίοις,
τυραννικόν τι φρονήσαντες κατὰ τῶν Ῥω-
μαίων, ὅπλα ἔλαβον κατ' αὐτῶν, καὶ
παραταξάμενοι Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν· οὐ δυ- 88
νηθέντες γὰρ αὐτῶν ὑπενεγκεῖν τὴν ἀνδρείαν
οἱ

propter aliquod delictum verberatus, delictum confeſſus ſit, & poſt illa reconciliatus domino manumiſſus fuerit, fiebat dedititius libertinus. Nominavit autem eos dedititios, ad exemplum peregrinorum. Quondam enim peregrinorum aliqui, cum tributarii Romanorum eſſent, rebellionem meditantes adverſus Romanos, arma cepere contra eos, *quos* acie inſtructa Romani vicerunt. Peregrini enim illorum

25. Sic ſcripſi pro vulg. ὁμολογήσει. vid. Gloſſ. Theoph. in ſyllaba ει. *25. δεδιτίζιος cum ζ hic & deinceps ante Fabr.

Gloſſario Theoph. voce ἐνδόσιμα oſtendemus. G. O. R.

g. Gajus 1. §. 4. 5. indicia vocat, Ulpianus 1. §. 11. veſtigia. *lex* 1. §. 8. *ff. de fugitivis*, cicatrices. D. GOTH.

Stigmata ſunt notæ ſervilium pœnarum, quibus ſolent ſervi fugitivi notari comprehenſi à dominis ſuis. Fugitivi enim ſtigmate purgebantur, Quintilian. 7. c. 5. Clem. Alex. Pæd. 3. c. 11. FABR.

Vid. Rad. Forner. L. VI. *Rer. Quot.* c. 25. & Comment. ad *Caji Inſt.* l. 1. §. 3. MEERM.

h. Claudian. 2. in Eutrop. *Facies quamvis inſcripta repugnet, Seque ſuo prodat titulo.* Gaj. Inſt. 1. t. 1. *In quor. facie quæcunque indicia aut igne, aut ferro impreſſa ſunt.* Sic loquitur Petron. ut notat Wouwer. Laërt. in Bione, Plutarch. περὶ ἀοργ. FABR.

i. Carcer nihil habet alienum homine libero, vincula habent. (1) Ex quo reprehendi poteſt error Politiani, qui vertit, *ſi in publicum carcerem conjectus eſt.* debuit enim vertiſſe, *ſi in publica vincula conjectus eſt.* nam & εἱρκτὴ verbum *carcerem* & *vincula* ſignificat. (2) Illud etiam non recte Th. qui dedititiorum conditionem & nomen excogitaſſe *Aelium Sentium* ſcribit, quia non idem fuit Aelius Sentius, ſed duo conſules (3) Nec ſcio, an illud item vere, quod tradit dedititios vocatos fuiſſe ad exemplum peregrinorum. At iſtius rei nullum uſquam verbum in tota R. hiſtoria: mihi ut probabilius videatur, hos dedititios libertos inveniſſe nomen ſuum ab iis populis, qui victi bello ſeſe populo R. dedebant, nam nec in civitatem ſuſcipiebantur, & quas victor voluiſſet, leges accipere cogebantur. FR. CONNAN. II. *Comment.* 6.

(1) Pluribus Connani ſententiam probari atque illuſtrari ab Jo. Brechæo ad l. 216. *de V. S.* conferendasque notas 27. & 28. ad Cajum edit: Schulting. pag. 15. & 16. monet MEERMAN. Ego miror Fabrotum cum Curtio plurative vertere *publicos carceres*, quod longe aliud eſt, vid. Servius ad l. Aen. 54. (2) Vide notam *e* ad cap. 86. ſupra. (3) Vid. notas *m* & *p* ſqq. G. O. R.

Conjectus ſit in publicum carcerem, ſic vertendum eſt omnino. Nam *publicum vinculum*, non bene (opinor) Latine diceremus. Nonnulli autem Politianum reprehendunt, & *vincula publica* convertendum dicunt, non ex mente Theophili, ut videtur: tametſi verum hoc certe ſit, quum Ulpianus ſcribat: *eum qui carcere clauditur, non videri neque vinctum, neque in vinculis eſſe, niſi corpori vincula ſint adhibita.* HOTOM. in Lugdun. 1558.

Ulp. Regul. tit. 1. *vel in cuſtodiam conjecti fuerunt.* FABR.

In publicum carcerem. Igitur publicus carcer deditícium facit, non privatus: niſi corpori vincula adhibita ſint. l. 216. *de V. S.* CUJAC. ad Ulp. i. c. qui jam damnati in carcere adſervantur, ut pœnæ tradantur, &c. CHAROND.

Quod Cuj. habet, videtur verius ac probat quoque Theophilus. SCHULTING.

k. Nam de nulla culpa confeſſus ad juſtam libertatem perduci poteſt, Paul. 4. Sent. tit. 12. FABR.

l. Recte κατὰ μίμησιν dixit, ut & Ulpianus 1. §. 11. dedititiorum numero: tametſi poſtea idem fuit, dedititium eſſe & in dedititiorum numero. D. GOTH.

m. Hujus rei auctorem habemus unum hunc, non bonum fortaſſe: quis negat? verum hos dicere inſtar eorum, qui bello ſubacti ſeſe populo R. dedebant, neque in civitatem aſciſcebantur, appellatos eſſe, nulla ratio eſt: quum quæ optimo jure eſſent provinciæ, non tamen continuo civitate donarentur. An igitur ab eorum potius exemplo nominati ſunt, qui quum belli cauſam injuſte præbuiſſent, hoſtibus dedebantur? Sic videtur: niſi po-

οἱ περεγρῖνοι [n], ῥίψαντες τὰ ὅπλα, ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασι· Φιλανθρωπευσάμενοι δὲ Ῥωμαῖοι, τὸ μὲν ζῆν αὐτοῖς ἐχαρίσαντο· ὕβρισαν δὲ αὐτοὺς μόνῃ προσηγορίᾳ, δεδιτιτίους [26] αὐτοὺς ὀνομάσαντες [27], ὅτι ἐκδεδώκασιν ἑαυτούς· καὶ οὗτοι οὖν οἱ ἀπελεύθεροι ἀπὸ τοῦ Αἰλίου Σεντίου [o] ὠνομάσθησαν δεδιτίτιοι [p]· κοινωνήσαντες γὰρ [28] αὐτοῖς τῆς αἰσχρότητος, ἐκοινώνησαν καὶ τῆς προσηγορίας.

Ἀλλ' οἱ μὲν δεδιτίτιοι [q], ἐκ πλείστων 89 ἤδη τῶν χρόνων, εἰς ἀσυνήθειαν ἐχώρησαν· τὸ δὲ τῶν Λατίνων ὄνομα οὐκ ἦν ἐν τοῖς συχνάζουσι· ὅθεν καὶ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς αὔξων ἅπαντα, καὶ εἰς [29] καλλίω τάξιν μεταφέρων, ἐν δύο διατάξεσι τὰ τῶν παλαιῶν διώρθωσε πλαίσματα, ἀνελὼν τὴν τῶν δεδιτιτίων τε καὶ Λατίνων τύχην, εἰς δὲ τὸ ἀρχαῖον [r] σχῆμα τὰ τῶν ἀπελευθέρων 90 ἀνακαλεσάμενος, καὶ μονοειδῆ τὴν ἀπελευθερότητα ποιήσας· ἐπειδὴ καὶ ἐκ προοιμίων ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ, [s] ἁπλῆν [30] τινα τῶν ἀπελευθέρων αἵρεσιν ἠπίστατο, τουτέστιν [31] ὥστε τὴν αὐτὴν ἔχειν ἐλευθερίαν, ἣν

rum fortitudinem ſuſtinere non valentes, abjectis armis ſe dediderunt. Humane autem agentes Romani, vitam quidem iis conceſſere, ſed ſola appellatione eos notavere, nominantes eos dedititios, quia ſeſe dedidiſſent. Et hi igitur libertini ex *lege* Aelia Sentia, vocati ſunt dedititii: namque participantes cum illis turpitudinem, participarunt etiam appellationem.

Sed dedititii quidem ex plurimis jam annis in deſuetudinem abierunt: Latinorum vero nomen haud erat inter frequentata. Unde & Imperator noſter, omnia augens & in pulcriorem ordinem transferens, in duabus conſtitutionibus veterum correxit errata, tollens & Dedititiorum & Latinorum conditionem, atque ad priſtinam formam Libertinorum *ſtatum* revocans, & libertinitatem faciens uniformem: ſiquidem etiam ab initio Romanorum Imperium ſimplicem quamdam libertinorum conditionem noverat, hoc eſt ut

26. αὐτοὺς de: F. 27. *quia victi ſeſe dediderunt*, τουτέστιν ἐπειδὴ ἡττηθέντες [leg. ἡττηθέντες] ἑαυτοὺς δεδώκασιν. F. 28. αὐτῆς Goth. poſter. & F. 29. καλλίονα F. 30. τινα τὴν τῶν F. 31. ὥστε de: F.

potius non liquere tantiſper pronuntiandum eſſe videatur. HOTOM. in Lugd. 1558.

Quis autem in re dubia Theophilo non adſentiatur potius: præſertim quum & liberti Norbani ad imitationem populorum Latinorum Latini fuerint dicti? Non proletaria de dedititiis præter JCtos dabit Ez. Spanhemius in *Orbe Rom.* p. m. 87, 88. G. O. R.

Servos fuiſſe ait Iſidorus 8. *c.* 5. non peregrinos. D. GOTH.

Sed non recte. GEN. ED.

n. Liv. 6. *Volſci abjectis armis ſeſe dediderunt.* Appian. Lyb. FABR. I.

o. De lege Ælia Sentia v. Ulpianum 1. §. 11. *& ſequentibus.* D. GOTH.

p. Servi à dominis vinculorum pœna, & inexpiabili litterarum nota per ſummam oris contumeliam inuſti civitatem adipiſci non poterant, Sueton. Aug. c. 40. Sed erant dedititii, exemplo populorum, qui ſe dediderant in arbitrium, ditionemque P. R. Liv. 7. Ammian. Marc. lib. 20. *ex dedititiis, qui ad noſtra deſciſcunt.* De libertinis dedititiis Tertull. de Pallio: *Paſſivitas offert libertinos in equeſtribus, ſubverbuſtos in liberalibus, dedititios in ingenuis.* Hos intelligit Auguſt. lib. ſing. ad epiſt. Pauli ad Galat. in fine. Stigmata enim dicuntur notæ quædam pœnar. ſervilium: ut ſi quis, verbi gratia, ſervus in compedibus fuerit propter noxam, vel hujusmodi aliquid paſſus fuerit, ſtigmata habere dicatur: & ideo in jure manumiſſionis inferioris eſt ordinis. De dedititiis v. Papiam, & Iſidori Hiſpal. Origines. FABR.

Durum in deditos exemplum habes ap. Livium L. XXVI. c. 14. & ſqq. ubi Capuâ deditâ, Senatores ſecuri percuſſi, multitudo venundata; Magiſtra-

ἣν καὶ 32 ὁ ἐλευθερῶν ἐκέκτητο, καὶ ἀμφοτέρους εἶναι πολίτας Ῥωμαίους, ἐν τούτῳ μόνῳ τῆς διαφορᾶς οὔσης, ὅτι ὁ μὲν ἐλευθερούμενος ἀπελεύθερος ἦν, εἰ καὶ ὁ ἐλευθερῶν εὐγενὴς ὑπῆρχε.

ut eamdem haberent libertatem, quam etiam manumiſſor poſſidebat, & ambo eſſent cives Romani, in eo ſolo differentia manente, quod manumiſſus eſſet libertinus, quamvis manumittens eſſet ingenuus.

§. IV. Καὶ τοὺς μὲν δεδιτιτίους διάτα- 91
ξις ἀνεῖλε τοῦ θειοτάτου βασιλέως ἀντιγραφεῖσα πρὸς [t] σουγγεστίονα ἀπὸ Τριβουνιανοῦ τοῦ ὑπερφυεστάτου κοιαίστωρος, ἣν ταῖς 33 δεκισιόσι συναριθμουμένην ἐξεφώνησε, τὰς τῶν ἀρχαίων διακρίνων ἀμφιβολίας· τοὺς δὲ Λατίνους Ἰουνιανοὺς, καὶ πᾶσα ἥτις 34 ἦν παρ᾽ αὐτοῖς παραφυλακὴ, τοῦ αὐτοῦ σουγγερεύοντος ἐνδοξοτάτου κοιαίστωρος, τῆς πολιτείας ἐξήλασε δι᾽ ἑτέρας διατάξεως, ἣν 35 καὶ ἐκλάμπου- 92
σαν ἔστιν ἰδεῖν μεταξὺ τῶν βασιλικῶν διατάξεων, ὥστε πάντας ἀπελευθέρους, πολίτας εἶναι Ῥωμαίους, μηδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς περὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἐλευθερουμένου, ἢ τὴν δεσποτείαν [u] τοῦ ἐλευθεροῦντος, ἢ τὸν τρόπον τῆς ἐλευθερίας, καθάπερ ἐφυλάττετο 36 πρόπαλαι· τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον

§. IV. Et dedititios quidem conſtitutio ſuſtulit ſanctiſſimi Imperatoris, reſcripta ad ſuggeſtionem Tribuniani excellentiſſimi Quæſtoris, quam deciſionibus connumeratam promulgavit, veterum ambiguitates dirimens. Latinos autem Junianos & omnem quæ circa eos erat obſervantia, eodem ſuggerente glorioſiſſimo Quæſtore, republica expulit per aliam conſtitutionem, quam quoque effulgentem videre licet inter Imperiales conſtitutiones, ita ut omnes libertini, cives ſint Romani, nullo habito diſcrimine circa ætatem manumiſſi, aut dominium manumittentis, aut modum manumiſſionis, ſicuti obſervabatur antiquitus. Quid autem hoc ſit, neceſſe *eſt* dicere.

32. ὁ de: Baſil. 33. Sic legere jubet *Nannius*. In Baſil. Lovan. & Lugd. eſt δεδιτιτζιόσι. In Pariſ. & Goth. δικιτζιόσι. Fabr. edidit *deciſionibus*. 34. ὑπ᾽ αὐτοῖς ἦν *Fabr*. forte voluit ὑπ᾽. Item pro πᾶσα ſi quis malit πᾶσαι, non refragabor. 35. deeſt καὶ *Fabr*. 36. καὶ addit *Fabr*.

ſtratus inpoſterum ablati, urbe quantum ad tecta & muros incolumi, ſed ita ut nullum eſſet corpus civitatis. Videntur itaque dedititii ſervi tanquam ἀπόλιδες & nullius civitatis, omnis Juris Civilis expertes: cum Latini Juniani perinde ac Latini populi ante bellum Italicum, & Provinciales, quibus jus Latii datum, participes quidem non eſſent eorum, quæ propria civium Romanorum, veluti teſtamenti factio, connubium, patria poteſtas &c. utpote qui peregrinorum inſtar eſſent. Verum jus commercii habebant cum Romanis, & ſuis legibus utebantur. Præterea Latini Juniani iterata manumiſſione aliiſque modis civitatem Rom. adipiſci poterant: non ita dedititii Libertini. *Ulpian.* Tit. I. J. DOUJ.

q. *l. unica C. de dedititia libertate tollenda. l. unic. Co. de latin. libert. tollenda.* D. GOTH. & Auguſtin. in lib. de legib. Rom. GEN. ED.

r. Ἀρχαῖον σχῆμα libertinorum dixit, quoniam ut paulo poſt ait, ἐκ προοιμίων, i. ab incunabulis ſeu ab initio, Romanis una atque ſimplex libertinorum conditio fuit. D. GOTH.

s. Sic infra *tit.* 8. *in fin. prin.* D. GOTH.

t. Schol. ἀναφορὰν. & mox ad dictionem, σουγγερεύοντος, ἀναφέροντος. Gloſſ. gr. lat. ὑποβολὴ, ἡ ἀναφορὰ πρὸς βασιλέα, ἢ ἄρχοντα, *ſuggeſtio*. Rufinus Joſephi Ant. lib. 15. c. 11. *Caſar autem delata ſuggeſtione reſcripſit.* Joſephus: Καῖσαρ δὲ ἀνενεχθέντων τούτων, ἀντέγραψεν. FABR.

u. *Dominii*, non *domini* ap. Juſtin. eſſe legendum, hinc probat ac Theophilum pluribus illuſtrat Ant. Auguſtinus III. *Emend.* 7. *fin.* ac poſt eum alii. G. O. R.

χαῖειν εἰπεῖν· ἔχε 37 ταῦτα ὡς ἐν προ-
θεωρίᾳ· ἔστι παρὰ 38 Ῥωμαίοις ἔννομος [x] 93
ἡλικία, καὶ φυσικὴ ἡλικία, ἔννομος δεσπο-
τεία, καὶ φυσικὴ δεσποτεία, ἔννομος τρό-
πος ἐλευθερίας, καὶ φυσικὸς τρόπος ἐλευθε-
ρίας· καὶ φυσικὴ μὲν ἐστιν ἡλικία, *38 ἡ
ἧττον τῶν λ ἐνιαυτῶν· ἔννομος [y] δὲ ἡ ὑπὲρ
τῶν λ· οὐχ ὅτι τὴν μείζονα τῶν λ ἐνιαυτῶν
ἡλικίαν ἡ φύσις ἀγνοεῖ, (πᾶσα γὰρ ἡλικία
φυσικὴ) ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νόμος ἰδικῶς ἐμνή-
σθη τῆς ὑπὲρ τὰ λ ἔτη, διὰ τοῦτο εἶπον
αὐτὴν ἔννομον· ἔστιν οὖν ὡς εἶπον φυσικὴ 94
δεσποτεία, 39 καὶ ἔννομος δεσποτεία· καὶ
ἡ μὲν φυσικὴ λέγεται in [z] bonis, καὶ 40
ὁ δεσπότης βονιτάριος, ἡ δὲ ἔννομος λέγεται
41 jure [a] Quiritum, τουτέστιν 42 ἐκ τοῦ
δικαίου τῶν Κυιριτῶν [Ῥωμαίων]. 43 Κυι-
ρῖται γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ Ῥωμύλου, ἐξ οὗ
τὴν ἀρχαιογονίαν ἐσχήκασιν· ὁ δὲ δεσπότης
44 jure Quiritario. Εἰ δέ τις 45 τὰς ἀμφο-

re. Habe hæc in modum præviæ con-
93 templationis: Eſt apud Romanos le-
gitima ætas & naturalis ætas; legiti-
mum dominium & naturale dominium;
legitimus manumiſſionis modus & na-
turalis manumiſſionis modus. Et na-
turalis quidem ætas eſt, quæ minor
eſt triginta annis; legitima autem, quæ
ſuperat triginta *annos*: non quod ma-
jorem triginta annorum ætatem natu-
ra ignoret, (omnis enim ætas *eſt* natu-
94 ralis) ſed quia lex ſpecialiter memorat
ætatem triginta annos ſuperantem, id-
circo eam vocavi legitimam. Eſt igi-
tur, ut dixi, legitimum dominium &
naturale dominium. Ac naturale di-
citur in bonis, & Dominus Bonita-
rius: legitimum vero dicitur jure Qui-
ritum, id eſt Romanorum. Quirites
enim *dicuntur* Romani a Romulo, ex
quo

37. δὴ inſerit *Fabr.* 38. Ῥωμαίοις Fabr. *38. Quidni ſcribimus ἡ ἧττον? 39. καὶ ἐν. δεσπ. Hæ tres voculæ deſiderantur in Baſil. & Pariſ. licet deinde addi juſſerit ipſe Viglius. 40. ὁ ex Fabr. admiſi. 41. *jure Quiritium* Lugd. & Gothofr. *ex jure Quiritium* F. 42. ἐκ τοῦ νόμου τῶν πολιτῶν Ῥωμαίων. Fabr. vid. Not. a. 43. Κυίριτες F. 44. *ex jure* F. 45. τὰς Fabr. trajicit ad δεσποτείας.

x. Naturalem ætatem in hoc ſignificatu vix reperias: ætas vero legitima dicitur de ea, quæ 25. annum exceſſit. Cujac. de Præſcript. c. 29. GEN. ED.

Sic *ætas legitima* dicitur in L. ult. C. *de his qui ven. æt. imp.* & l. ſi actor. 10. C. de appellat. à lege Lætoria, quæ *quina vicenaria* Plauto. FABR.

y. In ſervis nempe manumittendis. Alias *legitima ætas* eſt fere 25. annorum. J. DOUJ.

Sic enim ait Ulpian. I. Tit. §. 12. "Eadem „ lege [Aelia Sentia] cautum eſt, ut minor 30. „ annorum ſervus vindicta manumiſſus, civis Rom. „ non fiat, niſi apud conſilium cauſa probata fue- „ rit." Etc. G. O. R.

z. Vide Ulpianum 1. §. 16. & *tit.* 3. §. 4. & *tit.* 19. §. 20. *l. unica C. de nudo jure Quiritum tollendo.* D. GOTH.

Cl. Trekell. in Relat. Literar. Hamburg. A. 1740. n. 20. putat labi Theophilum, quando dominium *naturale* & dominium *in bonis* ſeu *bonitarium* pro ſynonymis ponit, quum ipſe exiſtimet dominium *bonitarium* ſpeciem duntaxat eſſe dominii *naturalis*, hoc vero (*naturale*) triplici appellatione accipi poſſe: 1. pro eo quod peregrinus habebat; 2. quod civis R. habebat in fundis provincialibus; 3. quod civis R. habebat in re mancipi per nudam traditionem adquiſita, quod ſimpliciter dominium *in bonis* vocatur, & *nudo juri Quiritium* opponitur, docente Ulp. I. §. 16. Sed nos V. Cl. argumenta late ſub examen revocavimus, & Theophili defenſionem ſuſcepimus in Diatriba noſtra *de reb. mancipi & nec manc.* ſect. 145. in qua etiam de dominio bonitario ac Quiritario, utriuſque natura ac differentia pleniſſime egimus. MEERMAN.

a. Vel ut apud Ulpianum 1. §. 16. & *tit.* 3. *paſſim*, ex jure Quiritum. D. GOTH.

Hoc loco interpretes brevitatis ſtudio male, *id eſt Romanorum*: debebant ad Græcum plenius, *i. e. ex jure Quiritium Romanorum*. Quid interſit, monſtrabimus infra, alios videl. eſſe *cives Rom.* omnes in genere, alios *Quirites Romanos*. Fabrotus etiam in Græco perperam exhibuit . . . illud τῶν Κυϊριτῶν Ῥωμαίων multo, meo arbitrio, rectius J. F. CHRISTIUS in *Noct. Acad.* Obſ. 6. §. 3.

φυσίκως ἔσχε δεσποτείας, ἐλέγετο pleno jure dominus, τουτέστι τελείῳ δι- 95 καίῳ δεσπότης, ὡς ἔχων ἀμφοτέρας, τὴν ἔννομον, καὶ τὴν φυσικήν· ἔστι καὶ ἔννομος τρόπος ἐλευθερίας, καὶ φυσικὸς τρόπος ἐλευθερίας· καὶ ὁ ἔννομος τρόπος [46] ἐγίνετο [47] κατὰ τρόπους [b] τρεῖς, vindicta, cenſu, teſtamento.

Καὶ [48] vindicta [c] ἦν ἡ ἐπὶ ἄρχοντος γινομένη ἐλευθερία· ἐλέγετο δὲ [48] vindicta, quia [49] vindicabatur [d] mancipium in naturalem libertatem. [illegible] ἐξ- 96 [illegible], καὶ [illegible] τὸ [illegible] εἰς τὴν φυσικὴν [illegible] [illegible], ὃς [illegible], [illegible] [51] τῶν Ῥωμαίων [illegible], καὶ ἠλευθερώθη δημοσίᾳ ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ εἰς τιμὴν τούτου πάντες οἱ ἐπὶ ἄρχοντος ἐλευθερούμενοι, ἐλέγοντο βινδίκτᾳ ἐλευθεροῦσθαι. Τὸ

quo originem habuerunt; & dominus jure Quiritario. Sed ſi quis utrumque habebat dominium, dicebatur pleno jure dominus, utpote ambo habens, legitimum & naturale. Eſt etiam legitimus manumiſſionis modus, & naturalis manumiſſionis modus: & legitimus modus fiebat tribus modis, vindicta, cenſu, teſtamento.

Et vindicta erat facta apud magiſtratum manumiſſio. Dicebatur autem vindicta, quia vindicabatur & revertebatur mancipium in naturalem libertatem: aut a Vindicio quodam, qui, cum ſervus eſſet, conjurationem adverſus Romanos erupturam indicavit, & publice a Romanis manumiſſus fuit, inque ejus honorem omnes, qui apud magiſtratum manumittebantur, vindicta dicebantur manumitti.

Cen-

46. [illegible] Goth. & Fabr. male. 47. [illegible] F. 48. [illegible] ante Fabr. 49. [illegible] ante Fabr. 50. [illegible] Lugd. Gothofr. & Fabr. male. 51. [illegible] F.

In [illegible] [illegible] III. G. O. R.

[illegible]

b. [illegible] HEIM.

[illegible] FABR.

[illegible] 1. C. de vindi[illegible] GOTH.

[illegible] FABR.

[illegible] G. O. R.

[illegible] FABR.

Add. [illegible] HEIM.

c. [illegible] FABR.

[illegible]

Τὸ δὲ cenſu [f] προέβαινε τοῦτον τὸν τρόπον· [52] κῆνσος ἦν ἡ σανὶς ἤτοι χάρτης, ἔνθα Ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο τὰς οἰκείας περιουσίας, ἐπὶ τὸ ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ τὸ μέτρον [gg] τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστον εἰσφέρειν· ἐν τούτῳ οὖν τῷ κήνσῳ [h], εἴ ποτε οἰκέτης κατὰ κέλευσιν δεσπότου ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἔγραψεν, ἀπηλλάττετο [hh] τῆς δουλείας.

97 Cenſu autem procedebat in hunc modum. Cenſus erat tabula vel charta, in qua Romani ſuas conſcribebant facultates, ut tempore belli pro modo proprii patrimonii quisque conferret. In hoc igitur cenſu; ſi quando ſervus juſſu domini ſeſe liberum ſcripſiſſet, liberabatur a ſervitute.

[53] Teſtamento [i] δὲ, ἡνίκα τις τὸν ἴδιον οἰκέτην ἠλευθέρωσεν ἐν διαθήκῃ· Φυσικοὶ δὲ τρόποι ἐλευθερίας ἦσαν τρεῖς [k], inter amicos, per menſam, per epiſtolam· καὶ inter [l] amicos μὲν, ἡνίκα

98 Teſtamento vero, quum quis ſuum ſervum in teſtamento manumitteret. Naturales porro manumiſſionis modi erant tres, inter amicos, per menſam, per epiſtolam. Et quidem inter

52. κῆνσος - κήνσῳ *Fabr.* In Gloſſis Nomicis utramque ſcripturam invenio. 53. τεσταμέντῳ ante F.

f. Adde Ulpianum 1. §. 6. 8. D. GOTH.

Gloſſ. lat. gr. *cenſus*, ἀπογραφὴ οὐσίας. Gl. gr. lat. ἀπογραφὴ, *cenſus*, *profeſſus*, *profeſſio*. ἀπογράφομαι τὰ ἴδια, *profiteor*. Item, ἀποτίμησις, ἀπογραφὴ χωρίων, *cenſus*. FABR.

g. Theophili definitio cenſus mihi non probatur, tum quod ea cum antiqua profitendi cenſus ratione nihil quicquam commune habeat, tum etiam, quod ſervi manu *propria* ſe liberos eſſe *in cenſu* h. e. in tabula cenſuali ſcribere non ſoleant, ſiquidem hujusmodi tabulis ſcribendis ſcribæ & ſervi publici operam dabant. Liv. IV. 8. *&c.* RAEVARDUS *de Auctor. prud. c.* 7. Ego nullus dubito, quin patresf. cenſum ſuum in ſcriptis tradiderint, a publicis ſcribis in libros cenſuales transſcribendum, ejusdemque cenſus ſibi exemplar ſervaverint. Sed ſi auctoritate opus eſt, audi Dionyſ. Halic. IV. 15. qui inter alia, κατέχων τε, inquit, ὡς ἔστι ΓΡΑΦΟΝΤΑΣ, καὶ ἡλικίαν ἣν ἔχουσι, δηλοῦντας, γυναῖκάς τε καὶ παῖδας ὀνομάζοντας, καὶ ἐν τίνι κατοικοῦσιν ἕκαστοι τῆς πόλεως τόπῳ ἢ πάγῳ τῆς χώρας προστιθέντας. Adeoque recte cenſum a Theophilo definiri *tabulam* docet Gul. Fornerius I. *Select. c.* 24. II. *Tom. Theſ. pag.* 35. & P. Perrenonius II. *Animadv. cap.* 28. I. *Tom. Theſ. p.* 659. ex eod. hoc loco *peculium præſidii cauſa* illuſtrat. G. O. R.

gg. Conſentit Livius I. 42. *Cenſum inſtituit, rem ſaluberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli pacisque munia, non viritim, ut ante, ſed PRO HABITU PECUNIARUM fierent.* MEERMAN.

h. Tull. pro Cæc. Ulp. Reg. 1. Papias: *Si quis jubente vel conſentiente domino, nomen detuliſſet in cenſum, civis Romanus fiebat, & ſervitutis vinculo ſolvebatur*, ex Boetio ad Top. lib. 1. FABR.

hh. Dubitarunt tamen vett. JCti, an ejusmodi ſervus ſtatim ac cenſus eſſet, an vero demum poſt luſtrum conditum liber fieret. Vid. Cic. I. de Oratore c. 40. Ulpian. in Fr. de Manum. §. 19. ibique notata pag. 808. Edit. Schult. MEERMAN.

i. Adde Ulpianum 1. §. 6. 9. *&* ff. *&* C. *de teſtam. manum.* D. GOTH.

Ἐν διαθήκῃ ἐλευθερωθεὶς, Appian. Priſcus in Eclog. Legat. de Romanis: *ἐλευθερίας δὲ τρόποι παρ' αὐτοῖς πλεῖστοι, ἣν οὐ μόνον ζῶντες, ἀλλὰ καὶ τελευτῶντες χαρίζονται.* FABR. I.

k. His modis olim manumiſſi fiebant Latini 1. Gajus 1. §. 3. 8. Iſidor. 4. D. GOTH.

Imo etiam alii plures modi fuerunt, quibus Latina libertas competebat, iique innumerabiles, ut Juſtin. ait in l. un. C. *de Lat. lib. toll.* ubi & quosdam retulit, & præterea quosdam retulimus L. VI. Obſ. c. 20. & VII. 14. MERILL. *ad Inſt. h. l.*

Adde Aleandr. ad Caji l. 1, 2. not. 26. MEERM.

l. Plin. 7. ep. 16. Ulp. Regul. fragm. Sen. de vit. 8. c. 24. Martial. 9. 87. ad Lup. l. un. §. 2. C. de Lat. libert. FABR. I.

Petron. Satyr. c. 41. MEERM.

m. Gajus 1. t. 1. §. 3. dixit convivii adhibitione. Tertullianus de reſurrectione, ſi famulum tuum libertate mutaveris *circuitione illa*. [Hæc verba *circ. illa* in meo exemplari non lego; ſed poſt quædam longe alia, ſic pergit: Atquin & veſt. albæ nit. & an. aur. &c. G. O. R.] Veſtis albæ nitore, annuli aurei honore & patroni nomine ac tribu, menſaque [honoratur]. Eodem modo veteres putabant ſemones fieri, qui convivio deorum excepti fuiſſent. Virgil. *tu das epulis accumbere divum* & Ariſtoteles 2. *Rhetor.* τὸ ἐπὶ δεῖπνον κληθῆναι, τιμιώτατον. D. GOTH.

Theo-

κα φίλων παρόντων ἠλευθέρουν τινά· per mensam, ὅτε συνεστιαθῆναι [54] ἐπὶ ἐλευθερίας δόσει προσέταττον τῷ οἰκέτῃ· per epistolam, [n] ἡνίκα ὄντι αὐτῷ ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ, δι' ἐπιστολῆς ἐπέτρεπον διάγειν ἐν ἐλευθερίᾳ· ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἡνίκα [o] τρία ἔννομα [55] συνδράμωσιν ἐπὶ τῷ ἐλευθερουμένῳ οἰκέτῃ, ὥστε αὐτὸν καὶ ὑπερβεβηκέναι [p] τὸν λ' ἐνιαυτὸν, καὶ ἔχειν ἐπ' [56] αὐτῷ τὸν δεσπότην τὴν ἔννομον δεσποτείαν [pp], τουτέστι τὸ ex jure [*56] Quiritum, ἠλευθεροῦτο δὲ καὶ ὁ οἰκέτης [57] βινδίκτᾳ, ἢ κένσῳ, ἢ τεσταμέντῳ, πάθος

ter amicos, quum præſentibus amicis aliquem manumittebant: per menſam, quando una accumbere ad liberta-
99 tis donationem imperabant ſervo: per epiſtolam, quum agenti illi in alia regione per litteras permittebant in libertate verſari. Poſtquam tibi hæc ſunt præcognita, vide reliquum quod *nobis* propoſueramus: quum tria legitima concurrerent in ſervo manumittendo, ut ipſe & annum trigeſimum ſuperaſ-
100 ſet, & dominus in eo haberet dominium legitimum, id eſt ex jure Quiritum, & ſervus quoque vindicta vel cenſu,

54. οἱ addunt Baſil. & Lovan. Ceteræ ejecerunt. An pro eo reponendum μοι, ut ἠλευθέρουν, προσέταττον & ἐπέτρεπον ſint primæ ſingularis, *manumittebam*, *imperabam*, *permittebam?* Et nunc bona fortuna in Gloſſis Nomicis lego: Πεκουλιάσαμι ἐλευθερία, ὅταν συνεστιαθῆναι (ſic enim reponendum,) μοι κελεύσω τὸν δοῦλόν μου G. O. R. 55. συνδράμωσι F. ſine ἔννομα. 56. αὐτὸ Baſil. αὐτῷ F. Reliquæ, ut edidi. *56. Sic tres principes: aliæ *Quiritium.* 57. ἢ *vindicta*, ἢ *cenſu*, ἢ *teſtamento* F.

Theodor. Prodrom. Rhod. & Doſ. am. 8. hujusce manumiſſionis exemplum ſoppeditat, ut ibi notat v. Cl. Gilb. Gaulmin. Non tamen videtur menſæ honor ſervum συντράπεζον liberum feciſſe. Dionyſ. Alexandrin. ep. ad Paul. Samoſat. qu. 7. Sed cum menſæ dominicæ ſervus adhibebatur, ut honor ille ad liberationem ei prodeſſet: [ἡ κοινὴ τράπεζα τὴν αὐτὴν τιμὴν τοῖς μεταλαμβάνουσιν αὐτῆς δίδωσιν, ut ait Apollonii Schol. ἀργ. α. *Ed.* 2.] Inter epulas forte, aut etiam antequam adſiderent, manu dominus eum emittebat. Sic Vitellius Aſiaticum aureis donavit annulis ſuper cœnam. Suet. Vitel. c. 12. FABR.

Locum Tertulliani huc non pertinere, ſed de ſervis rite jam manumiſſis agi, docent Merillius VI. Obſ. 20. & Schulting. ad Gajum I. 1. 2. quorum prior etiam agit de loco Euang. Lucæ XII. 37. Turbas hic dat Ræyard. de Auctor. prud. c. 7. quas refutare negligo. G. O. R.

Papianus in Reſponſ. tit. 43. *Latini aliter intelligi non poſſunt, nec aliter intelligendi ſunt, quam ſi inter amicos pronuntiante domino ad convivium evocentur, ita ut illis amicis, ubi conveniunt, ſic dominus conteſtetur, eum cauſa Latinitatis ad ſuum adhiberi convivium. Quod ſi cum eo ſervus manducaverit, non cauſſa Latinitatis, ſed paupertatis propter ſolatium, præjudicium domino heredibusque ex convivio adferri non poterit.* Ut proinde mirer, Jac. Cujacium ad cap. 19. X. *de Præſumt.* Tom. VI. Oper. pag. 887. Edit. Neap. ex Th. ſcribere, argumentum eſſe libertatis, ſi ſervo dominus dederit poteſtatem accumbendi ſuis epulis. Cæterum de hac manumiſſione *per menſam* pluribus agunt Gul. Fornerius 3. Select. 13. & Merill. 6. Obſ. 20 NEERM.

n. L. qui abſenti 38. D. *de adq. poſſ.* Euſtath. Iſm. 1. ut & ibi obſervavit idem vir ampliſſ. Gaulmin, Concil. Matiſcon. can. 7. FABR. I.

o. Ad hæc tria fortaſſis alludit Plautus *Caſina* II. 8, 67. *Tribus non conduci poſſim* libertatibus. H. ERNST.

p. L. 2. C. comm. de manum. Fragm. Reg. Ulp. idque lex Ælia Sentia facit, idem Ulp. de libert. §. ead. lege. Dio 55. πολλῶν τε πολλοὺς ἀκρίβως ἐλευθερούντων, διέταξε τήν τε ἡλικίαν, ἣν τόν τε ἐλευθερώσοντά τινα καὶ τὸν ἀφελευθερούμενον ὑπ' αὐτοῦ ἔχειν δέησοι. Legem Æliam intelligit, quæ lata eſt Auguſti temporibus. Quod ait de ætate manumiſſoris, pertinet ad § 4. tit. ſeq. FABR. I.

pp. Hoc loco dominium legitimum ſ. ex jure Quiritum non eo ſenſu accipere debemus, quo ſupra id adhibuerat, ſcil. pro nudo jure Quiritium, verum pro pleno jure dominii. Si enim ſervus alterius in bonis eſſet, alterius ex jure Quiritium, ex omnibus cauſis adquirebat ei, cujus in bonis erat, Ulp. T. 19. §. 20. & inde dominus bonitarius tali caſu ſervum manumittens libertatem quidem in eum conferre poterat, ſed Latinam, Ulp. T. 1. §. 16. Adde Cl. Roveri notam ad Fragm. JC. §. 11. junct. §. 19. unde probabile eſt, eum qui ex nudo jure Quiritium ſervum poſſidebat, manumittendo eum

θος δὲ μὴ ὑπέκειτο, πάντως ὁ ἐλευθερούμενος ἐγίνετο πολίτης Ῥωμαῖος· εἰ δὲ πάθους [58] μὴ ὑπόντος, μὴ συνέδραμε τὰ τρία ἔννομα (ἢ γὰρ ὁ οἰκέτης [q] ἦν ἐλάττων τῶν λ ἐτῶν, ἢ ὁ δεσπότης βονιτάριος μόνον ἦν, οὐκ εἶχε δὲ καὶ ἔννομον δεσποτείαν, ἢ ἐγίνετο ἡ ἐλευθερία, per menſam, ἢ per epiſtolam, ἢ inter amicos, [59] ἤτοι δύο ἔσθ' ὅτε ἐνέλιπε τὰ ἔννομα, [60] ἢ καὶ τὰ τρία) ὁ ἐλευθερούμενος ἐγίνετο [61] Latinus Junianus· πάθους δὲ ὑποκειμένου πάντως ἐγίνετο δεδιτίτζιος· ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ παλαιόν· σήμερον δὲ, ἐπειδὴ μονοειδής ἐστιν ἡ [62] ἀπελευθερότης, ὡς εἴρηται, ὁ ἐλευθερούμενος [qq] πάντως γίνεται πολίτης Ῥωμαῖος, οὐ [63] διαφερομένων ἡμῶν, οὔτε περὶ δεσποτείας, οὔτε περὶ τρόπου ἐλευθερίας, οὔτε περὶ ἡλικίας.

ſu, vel teſtamento manumitteretur, neque vitium ſubeſſet, omnino manumiſſus fiebat civis Romanus. Si vero, cum vitium nullum ſubeſſet, non concurrebant tria legitima, (aut enim ſervus minor erat triginta annis, aut dominus tantum bonitarius erat, neque legitimum quoque habebat domi-
101 nium, aut manumiſſio fiebat per menſam vel per epiſtolam, vel inter amicos, aut duo interdum deficiebant legitima, aut etiam *omnia* tria) manumiſſus fiebat Latinus Junianus. Quum vero vitium ſubeſſet, omnino fiebat dedititius. Sed hæc quidem olim: hodie autem, quoniam uniformis eſt libertinitas, ut dictum eſt, manumiſſus omnino fit civis Romanus, haud quærentibus nobis neque de dominio, neque de manumiſſionis modo, neque de ætate.

TI- QUI

58. ὂν pro μὴ F. 59. ἢ τοῖς ante F. male. 60. ἢ de: F. male. 61. Λατῖνος Ἰουνιανός. F. 62. Sic correxit ipſe Vigl. cum edidiſſet ἡ ἐλευθερία, quod tamen ferri poſſet, ſive pro *libertate*, ſive pro *manumiſſione* accipias. 63. Sic Lov. Lugd. & Goth. aliæ διαφερομένων, male: debuiſſent ſaltim διαφερομένων.

eum ſine conſenſu bonitarii, nihil egiſſe, ad exemplum proprietarii, qui ſervo, cujus uſusfructus ad alium pertinebat, libertatem imponeret. arg. l. 1. pr. *Comm. de Manum.* MEERMAN.

q. Dubito an verum ſit, quod generaliter definit Th. ſervum minorem 30. annis, quoquo modo manumiſſum, Latinum fieri. VINN. *in Comment. h. l.*

Non dubium tamen, quin & cenſu manumiſſus minor 30. annis Latinus manſerit. Eum enim non niſi 30. annorum civitate R. potitum eſſe, docet *Fragm. Regularum ex vetere JCto*, quod Pariatori legum Moſ. & Rom. ſubjici ſolet §. 17. Confer V. Cl. Schulting. ad Ulp. tit. 1. §. 12. [*ubi inter alia memorabile*, Cujacium *poſtea ſententiam mutaſſe.*] MEINECC. *ad Vinn.*

qq. Omnes qui ſunt in Orbe Romano, ἐν ἁπάσῃ τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐπικρατείᾳ, cives Romani facti ſunt, ex conſtit. Antonini, id eſt, Marci Aurel. Antonini, ut ſcribit Aur. Vict. vel Anton. Pii, auctore Juſtiniano in Nov. 78. c. 5. aut Ant. Caracallæ, Dionis potior fides in Excerptis ab eruditiſſimo Valeſio editis. ex qua magna pars generis humani in unum tranſivit populum, l. 17. D. de ſt. hom. B. Auguſt. in Pſalm. 58. parte 1. Prudent. in Symm. Rutil. itiner. 1. Sidon. 1. 6. Egeſipp. excid. Hier. 2. c. 9. Id Adriano tribuitur apud Chryſoſt. homil. 48. in Act. Apoſt. Sicut igitur ex D. Pii, vel Marci, aut Caracallæ conſtit. omnes imperio Romano ſubditi, cives Romani effecti ſunt: ita ex conſtit. Juſtin. videtur ſublata libertinorum conditio, hodieque manumiſſi omnes ingenui fiunt, d. Nov. c. 5. FABR. I.

Caracallæ deberi ad fiſcum locupletandum, primus probavit Ez. Spanhemius *de Orbe Rom.*: ſed hæc Conſtitutio a Fabroto atque aliis perperam huc trahitur, cum ea ad ſolos ingenuos pertinuerit, quam Juſtinianus demum ad libertinos, ſalvo jure patronatus, produxit. Vid. Cujac. IV. Obſ. 5. Spanhem. d. l. pag. 155. hodiernosque JCtos. G. O. R.

1. Ad-

[ΤΙΝΕΣ ΚΑΙ ΕΚ ΠΟΙΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΝ ΟΥ ΔΥΝΑΝΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ζ.

Ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὰ περιλαβόντα, κα- 102
τὰ πόσους τρόπους γίνεται ἡ ἐλευθερία· νῦν ἀναγκαῖόν ἐστι μαθεῖν, ὅτι οὐ παντὶ δεσπότῃ παρέχειν ἔξεστιν ἐλευθερίαν· ὁ γὰρ in fraudem creditorum [a], [1] τουτέστιν ὁ πρὸς βλάβην καὶ ἀπάτην τῶν δανειστῶν, ἐλευθερῶν οὐδὲν πράττει· ὁ γὰρ Αἔλιος [b] Σέντιος ἐμποδίζει τῇ ἐλευθερίᾳ· μισεῖ γὰρ τοὺς ἐπὶ [2] βλάβῃ [3] τὴν οἰκείαν μειοῦντας περιουσίαν ἐκείνων, οἳ ἐν καιρῷ ἀναγκαίῳ τοῖς δεηθεῖσιν ἐχορήγησαν χρήματα. Αὐτὸς δὲ ὁ ταῦτα κελεύσας, 103
δέδωκέ τισιν ἄδειαν τοῦ ἐλευθεροῦν, εἰ καὶ ἐλαττοῦται ἐντεῦθεν αὐτῶν ἡ περιουσία, τουτέστι τοῖς ἀπόροις· ἄπορος δέ ἐστιν, [4] [ᾧ μηδὲν ὑπολιμπάνεται μετὰ τὴν τῶν χρεῶν ἐξαίρεσιν· ἢ οὕτως, ἄπορός ἐστιν,] ὁ

QUI ET EX QUIBUS CAUSIS MANUMITTERE NON POSSUNT.

TITULUS VI.

Docuerunt nos ſuperiora, quot modis fiat manumiſſio: nunc neceſſarium eſt diſcere, quod non omni domino liceat dare libertatem. Namque in fraudem creditorum, id eſt in damnum & fraudationem creditorum, manumittens nihil agit. *Lex* enim Aelia Sentia libertati impedit; nam odit eos qui proprias facultates deminuunt in damnum eorum, qui tempore neceſſitatis egentibus pecunias præbuerunt. Ipſa autem *hæc lex*, quæ hæc cavit, dedit quibusdam manumittendi licentiam, etſi eorum patrimonium inde minuatur, ſcilicet obæratis. Obæratus autem eſt, [cui nihil relinquitur poſt debitorum detra-

1. τυτέστι πρὸς F. 2. βλάβην Omnes ante F. quem hic ſequor. 3. τῶν F. perperam pro τὴν. Conſtructio hæc eſt: μισεῖ γὰρ τοὺς μειοῦντας τὴν οἰκείαν περιουσίαν ἐπὶ βλάβῃ ἐκείνων. 4. Incluſa ex Fabr. addimus: quæ ſi quis pro ſcholio habere velit, non intercedo: ſed potuit tamen librarius facile ob repetitionem eorumdem verborum ἄπορός ἐστιν intermedia illa tranſiluiſſe. G. O. R. Plane ut Fabrotus, ex libris vett. citat Cl. Salmaſ. L. 3. de Fœn. Trapez. pag. 647. MEERM.

a. Adde 28. *Eclog.* 3. περὶ ἐλευθερουμένων εἰς βλάβην τῶν δανειστῶν. D. GOTH.

Creditores autem accipe etiam conditionales, l. 27. l. 8. D. *qui & à quib. man. lib. non f.* quam rectè Cujac. emendavit. in vet. cod. deeſt quidem negatio, ſed perperam legitur fideicommiſſi cauſa, ut conſtat ex libris Baſilicon Regiis, & Cujacianis. Creditor enim is quoque eſt, cui ſub conditione debetur, ut notant gr. ad d. l. 27. ex l. 10. D. de V. S. interim tamen à debitore manumiſſus, quaſi ſtatuliber eſt, ut pendeat libertas ex conditione, lib. 16. §. pen. eod. & ſi conditio extiterit, libertas reſcindetur: ſi non extiterit, non incidet in l. Æliam S. Sed & ſi purè debeatur, quoniam tamen incertum eſt, an creditor jure ſuo utetur, quodque ſibi debetur, in judicio perſequetur, in fraudem creditorum manumiſſi interim vi ipſa ſtatuliberi ſunt, quia fraus cum effectu in lege Æl. S. accipitur. l. 1. D. *de ſtatul.* FABR. I.

b. Adde Ulpianum 1. §. 14. *l. 1. Cod. qui manumittere non poſſunt, & titulum Pandectarum, Qui & à quibus manumiſſi liberi non fiant, & ad legem Aeliam Sentiam.* D. GOTH.

Ita loquitur Afric. Caj. & Paul. ſic impediri dicitur donatio inter vir. & ux. l. 5. §. conceſſa, & §. ult. D. de donat. inter vir. & ux. id eſt, libertas ex l. Æl. & nulla eſt: libertas per leg. Æ. S. reſcinditur l. 5. §. 1. D. qui & à quib. manum. quamvis

ὁ πλείονα [c] ἐποφείλων ὧν κέκτηται· ὁ τοίνυν ἄπορος ἐν πολλῇ [5] καθειστήκει ἀθυμίᾳ, λογιζόμενος οὐχ [6] οὕτω τὰ αὐτῇ ζωῇ [7] ἐπαχθῆ (ἅπερ ἔσθ' ὅτε ἠδύνατο τρόποις τισὶ διαφυγεῖν) ἀλλὰ τὰ μετὰ [d] [8] τὴν τελευτὴν ἐνθυμούμενος, καὶ τὴν προσγενησομένην αὐτῷ ὕβριν· [e] οὐδεὶς γὰρ ἀνέξεται 104
τῶν εὖ φρονούντων προσελθεῖν [9] κληρονομίᾳ, ἐξ ἧς κέρδος μὲν οὐδὲν τῷ ἀδιτεύοντι, ὕβρεις δὲ μυρίαι [ee] καὶ ζημίαι, καὶ οἱ ἐπὶ δικαστηρίων ἑλκυσμοί· [f] μηδενὸς οὖν ὑπεισιόντος [10] τὴν τούτου κληρονομίαν, ἀνάγκη διαπιπράσκεσθαι ὑπὸ τῶν δανειστῶν τὴν [11] τούτου περιουσίαν, καὶ ἐντεῦθεν τὴν αὐτοῦ [g] μνήμην εὐτελίζεσθαι· οἱ γὰρ κρεδίτορες οὐκ ἔτι λέγουσιν, ὅτι τὰ τοῦδε διαπιπράσκεται πράγματα τοῦ κληρονόμου, ἀλλὰ τοῦδε τοῦ τελευτήσαντος.

tractionem, aut ſic: Obæratus eſt] qui plura debet quam poſſidet. Hic igitur obæratus in multa verſabatur anxietate, non tam ipſius vitæ perpendens ærumnas, (quas aliquando modis quibusdam poſſet effugere) quam quæ poſt mortem *eventura ſint*, cogitans & inferendam ſibi ignominiam. Nemo enim bene ſanorum adire ſuſtinebit hereditatem, ex qua nullum lucrum adeunti *adlucet*, ſed innumeræ injuriæ, calamitates & in jus raptiones. Nemine igitur hujus hereditatem adeunte, neceſſe *eſt* ut patrimonium ejus a creditoribus divendatur, atque hinc ipſius memoria vileſcat. Neque enim creditores jam dicunt, hujus *illiusve* heredis bona venumdari, ſed ipſius defuncti.

§. I. Λέγει τοίνυν [h] τῷ ἀπόρῳ ὁ Αἴ- 105
λιος Σέντιος, ὥστε εἰ ἔχει οἰκέτας, ἕνα τούτων [12] γράψαι κληρονόμον cum libertate, ὃς μετὰ τελευτὴν γενήσεται αὐτῷ κληρονόμος ἐξ ἀνάγκης, καλούμενος ſolus [13] & [i] neceſſarius. Solus μὲν, ἐπειδὴ ἕνα

§. I. Dicit ergo obærato *lex* Aelia Sentia, ut, ſi ſervos habet, unum eorum ſcribat heredem cum libertate, qui poſt mortem heres illi fiet ex neceſſitate, dictus Solus & Neceſſarius. Solus quidem, quia unum ac ſolum, neque

5. καθειστήκει F. 6. οὕτως ἐν τῇ ζωῇ F. non ſat bene. 7. ἐπαχθῇ Lugd. Goth. & F. 2. cum ἰῶτα, quaſi verbum eſſet, cum ſit ab adjectivo ἐπαχθής. 8. deerat τὴν ante F. 9. Sic cum Fabr. malo, quam vulg. κληρονομίαν. 10. τῇ τούτου κληρονομίᾳ F. 11. αὐτοῦ F. 12. γράψει F. 13. et de: F. vid. Not.

vis debitori heres, qui ſolvendo eſt, extiterit l. 5. C. de teſtam. man. FABR. I.

Νόμος ſubintelligi in Græcis, verbo monuimus ad cap 86. Not. *e*. G. O. R.

c. Ἄπορος eſt, egens, egenus, inops, Gloſſ. gr. lat. ὁ ἐνδεὴς, egeſtuoſus, indigens, indigus. FABR.

d. Huc adde Novellam 60. *ut defuncti ſeu funera eorum non injurientur à creditoribus*. D. GOTH.

e. Adde *Novel.* 135. ubi quæſitum an bonorum ceſſio infamet. adde quædam *ex* §. 1. *infra eod.* D. GOTH.

ee. Carpit hic verſionem Curtianam Nannius in Apolog. §. 17. quam in poſteriorib. editt. aut ipſe, aut alius ſic correxit: *ſed quæ multas injurias moleſtiasque & damna & lites ſecum adferat.* G. O. R.

f. Quid enim ſi dominus uſque ad detrectationem heredis ferè rem ſuam exhauſerit? FABR. I.

g. Bonorum proſcriptio erat injurioſa, Tull. pro Quinct. Tertullian. Apolog. c. 4. Plin. 2. ep. 4. l. 23. quæ in fraud. credit. l. 28. de reb. auct. jud. poſſ. FABR. I.

h. Juſtin. *qui ſolvendo non eſt.* Macrob. Sat. 7. c. 9. *Sed de hoc quoque tentabo ſi potero eſſe ſolvendo.* FABR.

i. Dicitur quidem neceſſarius, ſed non ſolus neceſſarius, licet teſtator eum ſolum heredem inſtituat. FABR.

Co-

ἕνα καὶ μόνον, καὶ οὐ περαιτέρω ἔξεστι τῷ ἀπόρῳ γράφειν κληρονόμον· μέχρι γὰρ ἑνὸς τὴν οἰκείαν [k] παραχαράττει νομοθεσίαν· Neceſſarius δὲ, ἐπειδὴ καὶ μὴ βουλόμενος γίνεται κληρονόμος· ἐγίνετο δὲ οὗτος κληρονόμος, ἑτέρου μὴ κληρονομοῦντος ἀπὸ διαθήκης, ἢ διὰ [14] τὸ μὴ γεγράφθαι ἕτερον, ἢ ἐπειδὴ ὁ γεγραμμένος οὐκ [15] ἠβούλετο κληρονομῆσαι· μεγίστης [16] ἦν τοῦτο προμηθείας τοῦ νόμου, ὥστε τοὺς ἀπόρους, ὧν ἕκαστος παρῃτεῖτο τὴν κληρονομίαν, ὑπὸ οἰκέτου αὐτῶν κληρονομεῖσθαι, ὃς ἤμελλε τὸ ἱκανὸν τοῖς [17] κρεδίτορσι ποιεῖν, [l] καὶ τὸ χρέος αὐτοῖς ἀποπληροῦν· ἢ τούτου μὴ γινομένου, τὰ πράγματα [18] διεπιπράσκετο, οὐκέτι τοῦ τελευτήσαντος, ἀλλὰ τοῦ κληρονόμου, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἀνύβριστον τῷ τελευτήσαντι περιεγίνετο, καὶ ἑκάτερος [19] εὐηργετεῖτο, καὶ ὁ τελευτήσας καὶ ὁ ἀπελεύθερος· ὁ γὰρ ἄπορος, εἰ καὶ εἰς τὴν τοῦ οἰκέτου διατίμησιν ἠλάττωσε τὴν οἰκείαν περιουσίαν, ἀλλ' οὖν ὕβριν διέφυγεν· ὁ δὲ οἰκέτης, εἰ καὶ [20] ὑβρίσθη, ἀλλὰ μισθὸν ἔσχε τῆς ὕβρεως τὴν ἐλευθερίαν.

§. II.

que ultra, obærato licet heredem ſcribere: nam intra unum *lex* ſuam conſtitutionem terminat: Neceſſarius autem, quoniam etiam nolens
106 ſit heres. Sed hic ſiebat heres, quum alius non eſſet heres ex teſtamento, vel quia alius haud erat ſcriptus, vel quia ſcriptus nolebat heres eſſe. Summæ *ergo* providentiæ hæc legis *pars* erat, ut obæratis, quorum hereditatem quisque repudiabat, ſuus ſervus eſſet heres, qui creditoribus ſatisfacturus & debitum iis perſo-
107 luturus erat: aut eo non facto bona vendebantur, non jam defuncti, ſed heredis, & inde mortuo ſalvus honor contingebat. Atque uterque beneficio adficiebatur, & defunctus & libertus. Nam obæratus, etſi *quantum* ad ſervi pretium ſuas facultates minuerat, tamen ignominiam effugiebat: ſervus autem, etſi ignominiam patiebatur, tamen ignominiæ mercedem habebat libertatem.

§. II.

14. τὸ ἐτ. μὴ γεγρ. F. 15. ἐβούλετο & mox ἡμῖν ante F. 16. γὰρ ad. F. Mihi ſuſpectus locus, niſi ſic conſtruas: τοῦτο γὰρ τοῦ νόμου (ſcil. μέρος) ἦν μεγίστης προμηθείας· an ſcripſit Th. μεγίστη δὲ ἡ τούτου προμήθεια τοῦ νόμου? 17. κρεδίτωρσι F. 18. διεπιπράσκεται ante F. Curtius non male διεπιπράσκεσθαι emendaſſe videtur. 19. εὐεργετεῖτο ante F. 20. ὑβρισθῇ Lugd. & Goth.

Copulam *&* omiſit in utraque Fabr. cujus rei debuiſſet rationem reddere. An ideo quia Julianus l. 42. *de Hered. inſtit.* eam omiſit, ſcribens *: eum qui ſupererit, liberum & ſolum neceſſarium heredem fore . . . . propter L. Aeliam Sentiam, quæ amplius quam* unum neceſſarium *heredem fieri vetat.* In hoc autem Inſtit. loco nusquam hanc, niſi in ſolo Cod. Gottorpienſi, lectionis varietatem inveni. Quantum vero ad Fabroti notam, convenit illi hoc Horatii: *brevis eſſe laboro, Obſcurus fio.* Si enim hoc voluit, ſuos olim quoque fuiſſe neceſſarios §. 2. Inſt. *de Hered. qual. & diff.* nihil tamen peccavit Th. qui plane ut Imp. & L. Aelia Sentia loquitur: ut taceam, ſuos deinceps beneficio prætoris haud permanſiſſe neceſſarios §. *ead.* G. O. R.

k. Gr. παραχαράττει· fortaſſe ſic, *usque ad unum ſuam novam conſtitutionem induxit.* Nam hoc verbum novi aliquid & præter conſuetudinem inducere ſignificat. HOTOM. in Lugdun. 1558. Curtius verterat *vitiat & corrumpit*, non male, ſi παραχαράττει retineatur, etſi Nannius aliud ſentit in Apolog. §. 18. Sed Collega doctiſſimus J. GAVEL περιχαράττει legendum cenſet, quod eſt *circumſcribere, terminare*, vulgo *limitare*, ſenſu optimo & unice vero, quem in verſione expreſſimus. G. O. R.

l. Implere creditorem eſt πᾶν τὸ χρέος ἀποβαλεῖν. Iſidorus Peluſiotes epiſtol. lib. 2. 212. ἀρε εἰ

§. II. Εἰ δὲ καὶ [m] δίχα ἐλευθερίας ὁ 108
οἰκέτης ἐγράφη κληρονόμος, ἐλεύθερος ἐγίνετο, τούτο διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως κελευούσης γενικῶς, εἴτε ἄπορος, εἴτε πλούσιος ἦν ὁ τελευτήσας, καινοτέρῳ φιλανθρωπίας χρησαμένης λογισμῷ· ὥστε ἐξ αὐτῆς μόνης [n] τῆς ἐνστάσεως τὸν οἰκέτην ἐλευθεροῦσθαι· οὐ γάρ ἐστι πιθανὸν, μὴ βούλεσθαι τὸν δεσπότην ἐλεύθερον εἶναι ἐκεῖνον, ὃν ἑαυτῷ διάδοχον ἐσπούδασεν εἶναι, ἀλλὰ μένειν ἐν τῇ δουλείᾳ, μηδένα δὲ τῆς αὐτοῦ [21] κληρονόμον εἶναι περιουσίας.

§. II. Sed etſi ſine libertate ſervus ſcriptus erat heres, liber fiebat, generaliter hoc jubente Imperatoris noſtri conſtitutione, ſive obæratus, ſive locuples erat defunctus, quæ nova *quadam* humanitatis ratione fuit uſa, ut ex ipſa ſola inſtitutione ſervus liberetur. Nec enim veroſimile eſt, non velle dominum, eum liberum eſſe, quem ſibi ſucceſſorem ſtuduit eſſe, ſed in ſervitute manere, & neminem ſui patrimonii fieri heredem.

§. III. In [o] fraudem [22] creditorum, 109
τίς πῶς ἐλευθεροῦν δοκεῖ, ἀναγκαῖον ζητῆσαι· καὶ [p] οἱ μὲν ἔλεγον, ἐκεῖνον in fraudem creditorum [q] ἐλευθεροῦν, τὸν πλείονα ἐποφείλοντα ὧν κέκτηται· οἱ δὲ ἐκεῖνον, ᾧ μηδὲν περιλιμπάνεται μετὰ τὴν τῶν χρεῶν [23] ὑπεξαίρεσιν· οὗ ἡ μὲν ὑπόστασις ἡ παροῦσα ἀποπληρῶσαι τοὺς κρεδίτορας ἐξαρκεῖ, τῆς δὲ ἐλευθερίας διδομένης, συμβαίνει τοὺς δανειστὰς ἀδικεῖσθαι, τούτῳ τῷ τρόπῳ [24] παυομένης αὐτοῦ τῆς 110
περιουσίας [25] τοῦ δύνασθαι τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι τοῖς κρεδίτορσιν· ἐκράτησε δὲ, τὸ μὴ μόνον σκοπεῖν, εἰ ἄπορός ἐστιν ὁ ἐλευθερῶν, ἀλλὰ καὶ εἰ πρὸς περιγραφὴν τῶν δανειστῶν δίδωσι τὴν ἐλευθερίαν· τότε γὰρ καὶ ἡ δόσις ἐπέχεται τῆς ἐλευθερίας, ὅτε θεωρεῖται [26] conſilium καὶ eventus. ὥστε οὖν ἀμφοτέρων μὲν συντρεχόντων, ὁ οἰκέτης

§. III. In fraudem creditorum quomodo quis manumittere videatur, neceſſe *eſt* quærere. Et quidam dicebant, eum in fraudem creditorum manumittere, qui plura debeat quam poſſidet: alii eum, cui nihil relinquitur poſt æris alieni deductionem: cujus præſentia quidem bona creditores abſolvere ſufficiat, ſed data libertate eveniat ut creditores fraudentur, quum hoc modo ſubſtantia ejus creditoribus ſatisfacere poſſe deſinat. Obtinuit autem, non *hoc* ſolum ſpectare, an obæratus ſit manumiſſor, ſed etiam an in fraudem creditorum det libertatem: tunc etenim datio libertatis inhibetur, quando *et* conſilium & eventus cernitur: ita ut ambobus concurrentibus,

21. κληρονομεῖν οὐσίας F. 22. δὲ hic inſerit F. 23. ἐξαίρεσιν F. 24. μειουμένης F.
25. καὶ παυομένης ad: F. 2. 26. καὶ *conſilion* καὶ ἔνεντος F.

εἰ χρεώστην τινὰ ἐπαγγειλάμενον τῷ οἰκείῳ δανειστῇ μετὰ τρεῖς ἡμέρας πληρώσειν τὸ χρέος, ἀπὸ τῆς προθεσμίας πληρώσαντα θεωρούμεθα, &c. Vide Cuj. ad leg. 4. C. de Conven. fiſ. debit. FABR. II.

m. 3. Harmenop. 18. §. 24. D. GOTH.

l. ult, Cod. *de Neceſſ. hered. inſtit.* G. O. R.

n. Non etiam legatum, aut fideicommiſſum, l. pen. §. illo C. de neceſſ. ſer. her. inſtit. FABR. I.

o. *V.* 48. *Eclog.* 3. *c.* περὶ ἐλευθερουμένων εἰς βλάβην τῶν δανειστῶν. D. GOTH.

In fraudem creditorum manumiſiſſe videri poterat Scevinus apud Tacit. ann. 15. qui cum tenui jam re familiari eſſet, & inſtantibus creditorib. teſta-

της οὐκ ἐλευθεροῦται· ἑνὸς δὲ ἐλλείψαντος, ὁ δοῦλος ἐλεύθερος ἀποτελεῖται.

bus, ſervus haud liberetur; uno autem deficiente, ſervus liber efficiatur.

Εστὶ δὲ εὑρεῖν ἀμφότερα, τό, τε [27] 111 consilium καὶ eventum, ἐπὶ θέματος τοιούτου· Εκέκτητό τις τριακοσίων νομισμάτων περιουσίαν· οὗτος ἐχρεώστει τριακόσια νομίσματα· [28] ἠβουλήθη πρὸς περιγραφὴν τῶν οἰκείων δανειστῶν ἐλευθερῶσαι οἰκέτας, ἀξίους [29] ὄντας ἑκατὸν νομισμάτων, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ [30] ἐγίνετο ἡ αὐτοῦ περιουσία νομισμάτων διακοσίων· ἐνταῦθ' ἀμφότερά ἐστι, [31] καὶ consilium καὶ eventus, καὶ γὰρ πονηρᾷ γνώμῃ τοῦτο πεποίηκε, καὶ ἡ ἀπόβασις ζημιοῖ τοὺς κρεδίτορας.

Ambo autem, & conſilium & eventum, invenire licet in hujusmodi ſpecie. Poſſidebat quis trecentorum aureorum patrimonium: hic debebat aureos trecentos: volebat in fraudem ſuorum creditorum ſervos manumittere, qui centum aureos valebant, atque hoc modo fiebat patrimonium ejus ducentorum aureorum. Hic utrumque eſt, & conſilium & eventus, namque mala mente *conſilioque* hoc fecit, & eventus lædit creditores.

Ελλείπει δὲ [32] ὁ eventus οὕτως· Εχων 112 τις χιλίων νομισμάτων περιουσίαν, ἐνόμιζεν [33] ἔχειν τ̄ νομισμάτων [34], ἐχρεώστει δὲ ῡ· ἠλευθέρωσε τοὺς ἰδίους οἰκέτας [35] in fraudem creditorum, ἀξίους ὄντας ἑκατὸν νομισμάτων· ἐνταῦθα τὸ μὲν κονσίλιον κάκιστον, ἐπὶ βλάβῃ γὰρ γεγένηται τῶν δανειστῶν· ἡ δὲ ἀπόβασίς ἐστιν αὐτοῖς ἀζήμιος· [36] καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῆς τῶν ἐλευθερωθέντων οἰκετῶν διατιμήσεως, ὑπολιμπάνεται περιουσία ἱκανὴ τοὺς δανειστὰς ἀποπληρῶσαι.

Deficit autem eventus ſic: Habens quis mille aureorum patrimonium, aureos trecentos *ſe* habere putabat, ſed debebat quadringentos. Manumiſit ſuos ſervos in fraudem creditorum, qui valebant centum aureis. Hic quidem peſſimum *eſt* conſilium, nam in damnum creditorum factum eſt: ſed eventus ipſis eſt innoxius. Etenim poſt deductionem pretii ſervorum manumiſſorum, relinquitur res ſufficiens ad creditores abſolvendos.

Ελλείπει δὲ κονσίλιον, ὡς ἐπὶ τούτου 113 τοῦ θέματος· Εἶχε τις τῶν χιλίων νομισμάτων [37] περιουσίαν, ἐχρεώστει ῡ· συνέβη τοῦτον ἀπολιμπάνεσθαι τῆς οἰκείας πα-

Deficit autem conſilium, veluti in hac ſpecie: Habebat quis mille aureorum patrimonium, debebat quadringentos. Evenit, ut hic ſuam patriam re-

27. *conſilion* καὶ τὸ ἔυεντον F. 28. ἠβουλ. ante F. 29. ὄντας omittit F. 30. ἐγίνετο αὐτοῦ ἡ F. 31. καὶ κονσίλιον καὶ ἔυεντον F. 32. τὸ ἔυεντον F. 33. ἔχειν deeſt Gothofr. 34. ὑπόστασιν ſubdit F. 35. *ἰν φραύδεμ κρεδιτόρουμ.* Omnes ante F. 36. καὶ γὰρ καὶ F. 37. ὑπόστασιν F.

ſtamento diffideret, ſervorum cariſſimos libertate donaverat. verebatur ſcilicet, ne deſtitueretur ejus teſtamentum, & interciderent libertates. Sed ita tamen nihil agebat, quia lex Æl. S. libertates impediebat. FABR. I.

p. Eadem quoque manumittere vetat in fraudem patroni. Ulpian. 1. §. 15. D. GOTH.

q. *V. l. in fraudem* 10. *ff. qui & à quibus manumiſſi liberi non fiant.* D. GOTH.

1. Quod

πατρίδος· ἐκ τινος τυχηρᾶς περιστά-
σεως ἀπεμειώθη αὐτοῦ ἡ περιουσία, [r] τυ-
χὸν οἰκίας ἐμπρησθείσης, ἢ καταπεσού-
σης, ὥστε περιστῆναι αὐτὴν εἰς τ̄ νομίσματα·
μήπω γνοὺς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἰδίας ὑπο- 114
στάσεως, οἰκέτας τινὰς ἀξίους ὄντας ρ̄ νο-
μισμάτων, εἰς χάριτας ὡμολόγει διὰ
τὴν 38 περὶ αὐτοῦ εὔνοιαν, ἠλευθέρωσεν·
ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος, πονηρὰ μὲν οὐκ
ἔστι διάθεσις, ἡ δὲ ἀπόβασις βλάπτει τοὺς
δανειστάς· οὐκ ἐξαρκεῖ γὰρ ἡ ὑπολειφθεῖ-
σα περιουσία τοὺς κρεδίτορας ἀποπληρῶ-
σαι· ἰδοὺ γὰρ, ἐνταῦθ' ἐνόμιζε, πολλὴν
εἶναι τὴν οἰκείαν ὑπόστασιν, καὶ δύνα-
σθαι τὸ ἱκανὸν ἐντεῦθεν γενέσθαι τοῖς ἐπ- 115
οφειλομένοις, καὶ εὐνουστάτους ἠλευθέρω-
σεν οἰκέτας, καὶ πανταχοῦ ἐδείκνυτο,
ὅτι πονηρὰ διάθεσις οὐχ ὑπῆν. 39 Even-
tus δὲ ἦν κάκιστος, ἐπειδὴ οὐχ, ὥσπερ
ἐνόμιζε, κατὰ ἀλήθειαν μείζων ἦν τῶν χρεῶν
ἡ αὐτοῦ περιουσία· Ἔσθ' ὅτε γὰρ δι'
ἄγνοιαν ἑτέρως [s] οἰόμεθα περὶ τῆς ἡμετέ-
ρας περιουσίας, ἤπερ ἔχει τὸ ἀληθές· ὥστε
οὖν δεῖ 40 συνελόντα εἰπεῖν, τότε ἀκυ-
ροῦσθαι τὰς ἐλευθερίας, ὅτε 41 καὶ γνώ-
μη

relinqueret. Ex quodam fortuito caſu
imminutum eſt ejus patrimonium, do-
mo forte deſlagrata aut collapſa, ut
illud ad trecentos recideret aureos.
Nondum ſciens ſuarum facultatum im-
minutionem, ſervos aliquot, qui cen-
tum valebant aureis, quibus propter
benevolum erga ſe animum gratiam
referre *cupiebat*, manumiſit. In hac
ſpecie, non malum quidem eſt con-
ſilium, at eventus lædit creditores.
nam non ſufficit reliquum patrimo-
nium ad creditores abſolvendos. Ecce
enim hic putabat, magnas eſſe ſuas
facultates, & creditoribus inde poſſe
ſatisfieri ac benevolentiſſimos ma-
numiſit ſervos, atque omnino oſten-
dit, malum conſilium haud ſubeſſe.
Eventus autem erat peſſimus, quia
non, ut putabat, revera patrimonium
majus erat ære alieno. Nonnunquam
enim per ignorantiam aliter opina-
mur de noſtris facultatibus, quam *ſe*
habet veritas. Itaque dicendum eſt
breviter, libertates tum eſſe irritas,
quum

38. περὶ αὐτῶν F. male, maxime cum Curtii verſionem retinuerit. 39. Εὔεντος δὲ ἦν κάκιστος F. 40. συνελοῦντα Lugd. & Goth. male. 41. καὶ addidimus fide F.

r. *Quod & accidit his qui transmarinas nego-tiationes, & aliis regionibus quam in quibus ipſi mo-rantur, per ſervos atque libertos exercent, qui ſæpe attriti iſtis negotiationibus, longo tempore id ignorant.* Sic leg. & interpung. in l. 10. D. qui & à quibus man. Græci verba illa: *qui ſæpe att.* &c. rectè in-terpretantur, ὅτι τινὲς ἀγνοοῦσι τὴν γενομένην μείωσιν ταῖς ἐπὶ ξένης διαπραγματείαις οἰκέταις αὐτῶν, lib. 48. Baſil. t. 7. FABR. I.

s. Juſtin. *ſæpe enim de facultatibus ſuis amplius quàm in his eſt ſperant homines*, & plerumque hu-mani ingenii vitio, rei modicus, ſpei immodicus eſt, Apuleji verbo, ἐλπίδος γὰρ τὸ ἀνθρώπινον βιώσιμον γένος, Syneſius de Inſomn. quæ ratio referen-da eſt ad ſuperius membrum: deſiturus eſt ſolven-do eſſe, ſicut ſupra de ingen. in pr. ibi: *patre ſervo, quoniam vulgo*, &c. FABR. I.

t. Meminit hujus loci Ulpianus 1. §. 13. & Harmenopu. 3. *tit.* 18. §. 18. ubi hanc legem ab-rogatam eſſe ait. poſſe enim minores ſervos ſuos in ultima voluntate manumittere. antea conſtitu-tum erat, minores ea ætate in teſtamento manu-mittere poſſe, qua teſtari poterant. *Novell.* 119. *c.* 2. 48. *Ecloq.* 16. *c.* 2. D. GOTH.

u. *Sedula quidem ſervitus patronorum judicio libertatem adipiſci poteſt*, ut eſt in l. ult. C. de vind. lib. ſed tamen ex lege Æl. Sent. minor ann. 20. ſine conſilio libertatem præſtare ſervo non poteſt. v. locum Dion. ad §. ult. tit. ſup. qui à ſervulorum delinimentis, & doloſis artibus facilè circumſcri-beretur, l. 16. C. de lib. cauſ. l. 2. C. ſi adv. lib. FABR. I.

x. *Quam ſi dicta apud conſilium.* Sic hunc lo-cum ex antiquorum librorum & Theophili aucto-rita-

Digitized by Google

μὴ πονηρᾷ τοὺς οἰκέτας 42 ἐλευθερώσῃ, καὶ τὸ 43 γινόμενον ζημιοῖ τοὺς δανειστάς.

§. IV. Ἔγνωμεν ἐκ τῶν προλαβόν- 116
των, ὅτι ὁ 44 Αἴλιος Σέντιος ἀκυροῖ τὰς ἐλευθερίας, τὰς 35 in fraudem creditorum διδομένας, μισῶν τὴν τοῦ ἐλευθεροῦντος διάνοιαν, ὡς ἐπ' ἀδικίᾳ γινομένην ἑτέρων· ὁ αὐτὸς νόμος ἐπέχει τὰς ἐλευθερίας, τὰς παρεχομένας ὑπὸ [t] τῶν ἐλαττόνων τῶν κ̄ ἐνιαυτῶν, οὐ διὰ μῖσος, ἀλλὰ δι' εὔνοιαν τῶν ἐλευθερούντων· ἠπίστατο γὰρ, ὡς οἱ τοιαύτην ἄγοντες ἡλικίαν, [u] εὐχερῶς ἀπατῶνται, καὶ ταῖς τῶν οἰκετῶν εἴκουσι κολακείαις, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τὴν ἑαυτῶν ἐλαττοῦσιν ὑπόστασιν· τοῦτο οὖν εἰδὼς, ταῖς 117
ἐκεῖθεν ἐπιβουλαῖς τὴν ἑαυτοῦ νομοθεσίαν ἀντέστησε· κωλύσας δὲ τούτους τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐλευθεροῦν, 45 ἐπέτρεψεν ἐλευθερίαν διδόναι ἐπὶ εὐλόγου αἰτίας [x], ἐπὶ ἄρχοντος ἐν κονσιλίῳ δοκιμαζομένης. Εἴπωμεν δὲ πρότερον, τί ἐστι κονσίλιον, καὶ οὕτως ἐροῦμεν τὰς εὐλόγους αἰτίας. Κονσίλιον [y] ἐστι συνέδριον φανερῶν ἀνδρῶν, κατὰ ῥητὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον συνιστάμενον· ἐγί-

quum & mala mente ſervos manumiſero, & factum creditores lædat.

§. IV. Intelleximus e ſuperioribus, *legem* Aeliam Sentiam impedire libertates, in fraudem creditorum datas, *quippe* quæ manumittentis conſilium odit, utpote in aliorum injuriam initum. Eadem lex inhibet libertates, quæ a minoribus viginti annorum præſtantur, non ob odium, ſed ob favorem manumittentium. Sciebat enim, quam facile, qui hanc agunt ætatem, decipiantur, & ſervorum blanditiis obſecundent, atque hoc modo ſuam ipſorum minuant ſubſtantiam. Hoc ergo ſciens, iſtorum inſidiis ſuam oppoſuit legiſlationem. Prohibens autem hos ſuum liberare ſervum, permiſit libertatem dare juſta de cauſſa, apud magiſtratum in conſilio probanda. Sed dicamus primo, quid Conſilium ſit, & ſic dicemus juſtas cauſas. Conſilium eſt conſeſſus certorum virorum, ſtato anni tempore conveniens.

42. ἐλευθερῶ F. 43. forte γινόμενον. 44. ὁ Αἰλ. hic Goth. & F. non male, ſi ubique ſervaſſent. 45. ἐκέλευσεν ἐλευθερίαν ἐπὶ εὐλ. Omnes ante F. quem hic ſequimur: alioqui facilius foret remedium, ſi legamus ἐκέλευσεν ἐλευθεροῦν. Curtius ſtellulam adpinxerat.

ritate correximus, &c. FR. HOTOM.

Cui adſtipulatur in *Obſerv. Vol. I. pag.* 72. B. BRANCHU.

Recte ſic legitur *vindicta*, ut in MS. Videbatur quidem ex Th. legendum *dicta*, ſed re diligenter perpenſa, obſervabimus *vindictæ* mentionem eſſe neceſſariam: quia teſtamento, etiamſi cauſa probetur, non licebat manumittere, l. 3. D. *de Manumiſſ.* Ideoque tit. 1. L. VII. Cod. recte ita inſcribitur, *De vindicta libertate & apud concilium manumiſſione*, quia illa apud concilium manumiſſio fit tantum vindicta. A CONT.

Id quidem vindicta fit: ſed vindictæ nomen non exprimitur a noſtro, neque in veteribus quibusdam Juſtiniani codicibus, in quibus teſte Hotomanno, pro *vindicta* legitur *dicta*; quod & ipſum ſupervacaneum eſt, cum addatur *approbata*. J. DOUJ.

In eo falluntur omnes, quod *vindictæ* vocabulum a Theophilo omiſſum dicant, quum hæ voces ἐπὶ ἄρχοντος hic & Tit. 14. cap. 262. *vindictam* deſignent, namque eam ſic definit ipſe ſupra cap. 84. & 95. His demum lectis conſule OTTONIS notam Criticam. G. O. R.

y. Adde huic loco Titulum *Co. de vindicta libertate, & apud conſilium manumiſſione*, Ulpianum 1. §. 13. Conſilii fit mentio paſſim *ff. de manumiſſis vindicta.* D. GOTH.

Recte συνέδριον a Th. definiri, probat Joach. Stephani de Jurisd. Jud. Græc. Rom. & Eccl. L. III. c. 10. §. 4. Lucas in Act. Ap. c. 25. 12. vocat συμβούλιον. HEERMAN.

z. Ulpianus *d. loco* ſcribit in conſilium Romæ ad-

ἐγίνετο δὲ τοῦτο τὸ κονσίλιον, οὐ μόνον ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις [z]· συνίστατο δὲ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ 46 κομβέντου· καὶ τί ἐστι 47 κομβέντος [a]; ῥητὸς χρόνος, πρὸς κατάλυσιν δικῶν ἐπινενοημένος· οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι τὸν πάντα σχεδὸν ἐνιαυτὸν ἐν τῷ πολεμεῖν δαπανῶντες, κατά τινα χρόνον [b] ὑπὸ 48 τοῦ χειμῶνος καὶ τῶν 49 ἐν αὐτῷ δεινῶν κωλυόμενοι (ἐπειδήπερ ὄντας αὐτοὺς ἐν πολιτείᾳ, οὐκ ἐνῆν ἐκτὸς εἶναι δικῶν) ἀφέντες τὰ ὅπλα, ταῖς δίκαις ἐσχόλαζον, καὶ πολλοὺς εἰς τοῦτο δικαστὰς ἐκάθιζον, τέμνοντας 50 αὐτῶν τὰ ἀμφίβολα, οἵ-

niens. Habebatur autem hoc conſilium non ſolum Romæ, ſed etiam in provinciis: coibatque tempore conventus. Et quid eſt Conventus? Statum tempus ad litium diremtionem introductum. Romani enim integrum fere annum bellando tranſigentes, ad quoddam tempus ab hieme atque ejus incommodis prohibiti (ſiquidem in republica verſantes, extra lites vivere non poterant) omiſſis armis, litibus vacabant, multosque ad hoc judices conſtituebant, qui ſuas controverſias dirimerent,

46. κουμβέντου hic & deinceps Baſil. & Lovan. 47. κονβέντος F. 1. κουμβέντου F. 2. hoc tantum loco, alias ut alii & nos. 48. τοῦ de: F. 49. σὺν pro ἐν F. 50. αὐτοῖς F.

adhibitos fuiſſe quinque ſenatores & totidem equites. In provinciis 20. recuperatores cives Romanos. D. GOTH.

a. Adde infra *libr. 3. tit. de ſucceſſionib. ſublatis.* Sane Feſtus Conventum eſſe ait, cùm à magiſtratibus judicii cauſa populus congregatur. Hinc Cicero 7. in *Verrem*, Livius 28. Cæſar 6. conventus agere, ſed & eidem Feſto, Forum agere dicitur is, qui provinciæ præeſt, cum civitates vocat, & de controverſiis eorum cognoſcit; Virgilius 5. *Æneidos* & ibi Servius, forum indicere. Lucas *in actis* αἱ ἀγοραῖοι ἄγονται. Galli noſtri forte ita loquerentur: *tenir les grands jours, les Eſtatz, le parlement.* D. GOTH.

Papias: *Circumforaneus qui advocationum cauſa circum fora & conventus vagatur.* FABR.

Certo quidem anni tempore indicebatur, atque habebatur in unaquaque provincia conventus a Proconſule vel Prætore. Sed ipſum *Conventus* nomen magis pro concione ac multitudine hominum in unum coëuntium, aut etiam pro loco ſumitur, quo juris dicendi cauſa conveniri ſolet. Qua ratione Plinius in Hiſpania quatuordecim conventus juridicos nominat. J. DOUJ.

Hoc Theophilus ſatis ſciebat, cum præmittat ἐν καιρῷ τοῦ κομβέντου: adeoque hic κομβέντον dicit μετωνυμικῶς pro καιρῷ τοῦ κομβ. ſicuti comitia, mercatus, Bacchanalia, meſſis &c. pro tempore comitiorum, mercatus &c. uſurpari ſolent. Quam ſtolidum eſt nimis ſapere! G. O. R.

b. Quod dicit hybernis tempeſtatibus ſolitos eſſe a bello interquieſcere Romanos, id obſervatum eſt usque ad tempora Camilli, qui primus Romanum militem ſub pellibus in obſidione Vejorum habuit. Liv. L. V. 1. Decad. P. NANN.

Quod de æſtivis & hybernis loquitur, totum nugatorium eſt: cum in provinciis quovis tempore anni conventus haberentur. HOTOM. *in Comm. Inſt.*

Livius 34. *Eodem hoc anno Tit. Quintius Elatia, quò in biberna reduxerat copias, totum hiemis tempus jure dicundo conſumpſit.* Strabo 3. αὐτὸς δὲ ὁ ἡγεμὼν διαχειμάζει μὲν ἐν τοῖς ἐπιθαλαττίοις μέρεσι, καὶ μάλιστα τῇ Καρχηδόνι, καὶ τῇ Ταρράκωνι δικαιοδοτῶν. Dio Chryſ. orat. 35. (*Hinc tempus hyemale quietis.* Ammian. Marcell. lib. 17. *Ex 1. Edit.*) Longè igitur falluntur, qui totum nugatorium eſſe putant, quod ſcribit hic Theoph. de conventu hiberno. FABR.

Egregie inſuper Theophilum illuſtrat ac laudat SIGONIUS de Ant. Jure Italiæ T. I. pag. 724. ſq. & de Conventibus fuſe agit T. II. 184. ſqq. cui comitem adde CIACCONIUM ad hæc verba Cæſaris I. B. G. fin. *hibernis Labienum præpoſuit, ipſe citeriorem in Galliam ad conventus agendos profectus eſt.* Denique ex indicio PERRENONII II. Animadv. 20. ſubjunge Ciceronis locum ad Attic. V. 14. *Erat mihi in animo recta proficiſci ad exercitum, æſtivos menſes reliquos rei militari dare, hibernos juris dictioni.* G. O. R.

Defendit etiam Theophilum Jac. Ræviardus in Pro-

οἵτινες ἐλέγοντο recuperatores [c], quia per eos unusquisque debitum recipiebat, ἐπειδὴ δι᾽ αὐτῶν εἷς ἕκαστος τὸ οἰκεῖον χρέος ἀπελάμβανεν· ἐλέγετο δὲ ὁ καιρὸς Κομβέντος, ἐπειδὴ convenire ἐστὶ τὸ συνιέναι. Συνίεσαν δὲ [51] ἐν ταυτῷ [cc] οἵτε δικασταὶ, καὶ οἱ δικαζόμενοι [52]· ἐν δὲ [d] τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ κομβέντου ἐγίνετο [53] τὸ κονσίλιον, καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον· προῄει ὁ ἄρχων, καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ οἰκείῳ [e] δικαστηρίῳ, καὶ ἅμα αὐτῷ κ̄ ἄνδρες, οἵτινες ἐλέγοντο [f] περεγρῖνοι recuperatores, quia per eos mancipium [g] naturalem libertatem recipiebat.

rent, qui*que* vocabantur Recuperatores, quia per eos unusquisque debitum recipiebat. Tempus autem *hoc* dicebatur Conventus, quia eodem conveniebant & judices & litigantes. Poſtremo autem conventus die habebatur conſilium, etiam in provinciis in hunc modum. Procedebat Præſes, & in ſuo conſidebat tribunali, & cum eo viginti viri, qui dicebantur Peregrini Recuperatores, quia per eos mancipium naturalem libertatem recipiebat; ſcis enim, naturam omnes produxiſſe libe-

51. ἐν αὐτῷ F. 52. ἐν σὺν τῇ F. 53. τὸ ex Fabr. addidi.

Protribunalib. c. 14. & ſic etiam ætate Caroli M. certis anni temporibus juſtitia exercebatur, ut late docet Ant. Mornacius in Obſ. ad tit. Cod. *Si adv. libert.* MEERMAN.

c. Recuperatores (delegati hodie) dicuntur; quibus jurisdictio mandabatur, quacunque de re ageretur, à recuperando, hoc eſt iterum adquirendo quod amiſſum erat. quod per eos exercebatur judicium, Recuperatorium dicebatur. D. GOTH.

Apul. de Mundo: *Recuperatores judiciis præſidebunt.* An *adſidebunt*? recuperatores in conſiliis ſuis proconſules aut præſides adjuvabant. FABR.

Vulg. *præſidebunt* tuetur Noodtius 1. *de Jurisdict.* cap. 12. G. O. R.

De judicio recuperatorio pluribus agit Franc. Polletus *Hiſt. For. Rom.* L. 3. c. 15. MEERM.

cc. Non inde conventus dicitur, quod ſimul judices & litigatores convenirent, ut exiſtimavit Th. (omne enim judicium dici conventus hac ratione poſſet) ſed inde potius, quod omnes unius provinciæ civitates certo tempore in locum certum, ſuarum litium apud Præſidem proponendarum cauſa, edicto contraherentur, &c. RAEVARDUS c. 14. *Protribun.* Sed mi Ræevarde, qui *ſuarum litium proponendarum cauſa* conveniunt, an non ſunt *litigatores*, οἱ δικαζόμενοι? nec *Præſes* cum adſeſſoribus οἱ δικασταί? mihi non dubium videtur. G. O. R.

d. Mirum ſi extremo tantum conventus die *Conſilium* habebatur. Nam quoties cauſæ cognitione opus erat, Magiſtratus aſſeſſorum conſilio uti, deque conſilii ſententia pronuntiare conſueverat. vid. l. 1. D. *de off. aſſeſſ.* & l. 2. D. *Quod quisque jur. in al. ſtat.* J. DOUJ.

Nihil mirum, ſi primo loco jurisdictionem contentioſam de rebus controverſis & quaſi publicis exercuerunt: & poſt illa judicia res, quæ voluntariæ & quaſi privatæ erant jurisdictionis, expedierunt. Quid autem citatæ leges huc pertinent? G. O. R.

e. Hinc verba Suetoniana de Galba, Hiſpaniæ Præſide, cap. 10. *igitur cum quaſi manumiſſioni vacaturus conſcendiſſet tribunal*, illuſtrant Turnebus ac Torrentius, ille *Adverſar.* V. 2. hic ad *Suet.* G. O. R.

f. Hoc totum falſum & nugatorium eſt. Nam conventus ex civibus Romanis, qui in provinciis negotiabantur, conſtabat: ex quorum copia & decuriis Recuperatores ac Judices dabantur. Quum igitur recuperatores Rector Provinciæ viginti in conſilium advocaſſet, quibuſcum manumittendi cauſam cognoſceret, id *Conſilium* vocabatur: quod, ut diximus, ex conventu negotiatorum conſtabat. *In Lugdun.* 1558. HOTOM.

Ulp. cives Romanos fuiſſe ſcribit. FABR.

Sed forte *peregrini* ſcriptum eſt pro *peregre*, i. e. in Provinciis, ad diſcrimen Conſilii, quod Romæ habebatur. J. DOUJ.

Nihil adeo tutum eſt Theophilo! An hi tres Viri, Hotom. Fabr. Douj. tam cito *Prætoris Peregrini* obliviſcuntur! Sapienti ſat. Et nunc video, pluribus noſtrum defendi a SCHULTINGIO *ad Ulpianum.* G. O. R.

g. Uti ſuperiorem *recuperatorum* definitionem, quod per eos ſuum quisque *reciperet*, probat Schulting. ad Ulp. 1. 13. ita hanc improbat. G. O. R.

gg. De

piebat, ἐπειδὴ δι᾽ αὐτῶν τὸ ἀνδράποδον τὴν Φυσικὴν ἐλευθερίαν ἀνελάμβανεν· οἶδας γὰρ ὡς ἡ Φύσις πάντας ἐλευθέρους παρήγαγε, καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν ἐλέγοντο εὔλογοι αἰτίαι ὑπὸ τῶν ἐλευθερούντων· ἐγίνετο
121 δὲ καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸ κονσίλιον, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τοῦ κομβέντου, τοῦ πραίτωρος [gg] καθημένου ἐν τῷ οἰκείῳ δικαστηρίῳ, καὶ [54] συγκαθεζομένων αὐτῷ πέντε [h] συγκλητικῶν, καὶ πέντε [hh] ἱπποτῶν Ῥωμαίων· τὸ δὲ τῶν ἱπποτῶν Ῥωμαίων ἀξίωμα ἦν ὑποβεβηκὸς τὴν συγκλητικότητα.

§. V. Εἰπόντες τὸ κονσίλιον, εἴπωμεν καὶ [i] τὰς εὐλόγους αἰτίας.

Εὐλογός ἐστιν αἰτία, ἡνίκα ὁ ἐλάττων 122
τῶν κ̄ ἐτῶν βουληθῇ τὸν πατέρα [k] ἢ τὴν μητέρα ἐλευθερῶσαι, οὓς πεποίηκε μὲν ἡ Φύσις τῷ παιδὶ γονεῖς, ἡ δὲ γνώμη τοῦ δεσπότου δούλους ἀπετέλεσε· καὶ πῶς [l] προβαίνει, τοῦτον μὲν ἐκ [55] δουλείας τεχθέντα ἐλεύθερον εἶναι καὶ Ῥωμαῖον, τοὺς δὲ γονεῖς ὑπὸ τὴν τοῦ παιδὸς τελεῖν δεσποτείαν; ὑπόθου τοὺς τρεῖς ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι δεσποτείαν· τελευτῶν-

beros: atque apud hos dicebantur juſtæ cauſſæ a manumittentibus. Habebatur autem & Romæ Conſilium, uno conventus die, prætore
121 in ſuo tribunali ſedente, eique aſſidentibus quinque Senatoribus & quinque equitibus Romanis. Equitum vero Romanorum dignitas erat inferior honore Senatorio.

§. V. Quando Conſilium diximus, dicamus quoque juſtas cauſas.

122 Juſta eſt cauſa, quum minor viginti annis patrem vel matrem voluerit manumittere, quos natura quidem filio parentes dedit, ſed domini voluntas ſervos fecit. Et quomodo procedit, ut ille quidem in ſervitute genitus ſit liber & Romanus, parentes autem ſub filii ſint dominio? Pone hos tres ſub uno eodemque eſſe dominio; morientem

54. συγκαθημένων F. 55. δουλείων F. 1. δούλων F. 2.

gg. De ſedente in tribunali prætore vid. Sigon. *de Ant. Jur. Provinc.* T. II. pag. 191. G. O. R. & Noodt. 1. *de Jurisd. & Imp.* c. II. MEERMAN.

h. Horum nomine conſulares intelligere licet, & interpretari ex loco Apuleji in Apolog. *Cum Lollius Urbicus V. Cl. verum videri & ratum eſſe debere de conſilio conſularium virorum pronuntiaſſet:* niſi diſtinguendum putes inter Prætorem, de quo Th. & Præfectum urbi, ut hic Conſulares, ille Senatores tantum in conſilio habuerit. SCIPIO GENTILIS *ad Apul. n.* 47. Ulp. tit. 1. §. 13. in hac materia non de 5. conſularibus, ſed de 5 Senatoribus loquitur, & ita etiam Dion Caſſ. MEERM.
Ergone conſulares deſinunt eſſe Senatores? G. O. R.

hh. Penes equites Romæ judicia fuerant. Diodor. Sicul. in Excerpt. lib. 34. Huc pertinere putant illud Petronii: *Atque eques in cauſa, qui ſedet, empta probat.* FABR.
An iidem fuerint decemviri litibus judicandis, vide Pollet. Hiſt. Fori Rom. L. V. c. 6. & quos ad Ulp. laudat Schulting. MEERM.

i. Donat. in Adelph. act. 5. ſc. ult. aſcribi cauſas manumiſſionis in jure formula eſt. Has minor ann. 20. apud conſilium adprobare debet. FABR. I.

k. 1. Gajus 1. §. 8. D. GOTH.
Ut apud Calphurn. Flav. Declam. 14. Nam & redemi patrem, & manumiſi. FABR. I.

l. Facit *lex ad probationem* 22. *C. de probationibus.* Sic per contrarium nihil prohibet, patrem ingenuum, filiam ancillam eſſe. *l.* 10. C. *de probationibus.* D. GOTH.

m. l. 11. D. *de Manum. vind.* D. GOTH.

n. Iſidor. Peluſ. 4. epiſt. 129. *εἰ δούλη τις κυηθείη, δοῦλος ἔσται τὸ τικτόμενον.* FABR.

o. Plerumque ſervi ingenuis pædagogi adhibebantur, l. 35. D. de fideic. lib. Plutarch. *περὶ παίδων ἀγωγῆς*, à quibus inſtituti manumitti ſolebant. Ariſtid. orat. fun. in Alexandr. Terent. loco cit. *Judico Syrum fieri eſſe æquum liberum*, & mox: *docui, monui, &c.* Sic Alexandrum Mileſium Cornel. Lentulus manumiſiſſe dicitur, Suidas. Juſta igitur ratio manumiſſionis eſt, ſi minor ann 20. manu-

ταῦτα δὲ τὸν δεσπότην, ἐνστήσασθαι [56] 123 τὸν παῖδα κληρονόμον, ἐλάττονα ὄντα τῶν κ̄ ἐτῶν, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ συμβῆναι τῶν οἰκείων γονέων μετὰ τῶν ἄλλων πραγμάτων δεσπότην αὐτὸν γενέσθαι· εἶτα μὴ βουλόμενος ὁ παῖς ἐν δουλείᾳ τοὺς φύσαντας αὐτὸν [57] ὁρᾷν ὑβριζομένους, ἠλευθέρωσε τούτους ἐν κονσιλίῳ· εὔλογός ἐστιν αἰτία καὶ τὸ εἰπεῖν, υἱός [m] μου ἐστὶ φυσικὸς, θυγάτηρ μου ἐστὶ φυσική· θε- 124 μάτισον γὰρ, ὅτι ἐρασθείς τις τῆς οἰκείας θεραπαίνης, ἔσχεν ἐξ αὐτῆς υἱὸν ἢ θυγατέρα, [n] καὶ δοῦλον ἦν τὸ τεχθὲν, ὡς ἐκ δούλης γαστρὸς προελθόν· καὶ πάλιν τὸ εἰπεῖν, ἀδελφός μου ἐστὶ φυσικὸς, καὶ ἀδελφή μου ἐστὶ φυσική· ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἐμὸς πατὴρ, [58] οἰκείᾳ δούλῃ μιγεὶς, ἔσχε παῖδας, οὓς οὐκ ἠλευθέρωσεν, ἐκείνου [59] δὲ τελευτήσαντος, ἐμὲ τούτων [60] ἐποίησε δεσπότην ὁ νόμος, ἐγὼ [59] τούτους διὰ τὴν φυσικὴν ἠλευθέρωσα συγγένειαν· εὔλογος αἰ- 125 τία ἐστὶ καὶ τὸ εἰπεῖν, ὅτι παιδαγωγός [o] μου ἐστὶν, ἢ [p] τροφὸς, ἢ [q] τροφεὺς, [61] ἢ ἀλουμνος [r], ἢ ἀλουμνα, [s] τὸ ἐν τῇ συνη-

tem vero dominum inſtituere filium heredem, qui minor ſit viginti annis, & hoc modo evenire, ut ſuorum ipſe parentum cum aliis rebus dominus fiat. Deinde filius nolens ſuos genitores in ſervitute videre injuria affectos, manumittebat eos in conſilio. Juſta eſt etiam cauſa, dicere, filius naturalis meus eſt, filia mea naturalis eſt. Finge enim, aliquem ſuæ ſervæ amore captum, habuiſſe ex ea filium vel filiam; ſic ſervus erat infans, utpote ex ventre ſervo natus. Et rurſus dicere, frater naturalis meus eſt, & ſoror mea naturalis eſt. Nam quum pater meus, cum ſua ſerva concumbens, haberet *ex ea* liberos, quos non manumiſit; illo moriente, lex me horum fecit dominum, ſed ego propter naturalem cognationem eos manumiſi. Juſta quoque cauſa eſt, dicere, pædagogus meus eſt, aut nutrix, aut educator, aut alumnus, aut alumna,

56. κληρ. τὸν παῖδα F. 57. ὑβριζ. ὁρ. F. 58. ἰδίᾳ F. 59. Particulam δὲ ex priori in poſteriorem locum tranſlatam mallem, quomodo cum Curtio verti. 60. ὁ νομ. ἐκ. δεσπ. F. 61. ἢ ἀλουμνος, ἀλουμνα. τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ λεγόμενον *collactaneos*, τουτέστιν ὁμογάλ. F. v. Not.

manumittere velit præceptorem ſuum, vel filiorum ſuorum, ut addunt græci ad l. 13. D. de man. vind. præceptores enim parentum loco ſunt, Theophylact. in Mat. c. 3. parentes ſunt non corporum, ſed mentium, Quintil. 2. c. 9. FABR. I.

p. Nutrix *l. 13. ff. de manumiſſis vind.* Gloſſis τροφεὺς nutritor, educator, altor, nutricius. D. GOTH.

Terent. loco cit. *Siquidem primam dedit mammam, haud dubium quin emitti æquum ſiet.* eſt enim matri proxima, Claudian. 3. de rapt. P. imò etiam nutrices matres vocabant. Servius Æneid. 8. Ariſtæn. ep. 1. 6. Non. in v. *genitrix.* FABR. I.

q. Educator, nutritor, altor, nutricius, alerius, alumnans, Educatores olim dicti, quib. pueri delactati tradebantur educandi, à præceptoribus diverſi. Ariſtid. d. orat. fun. ὅτι καὶ τροφέως χώραν οὐχὶ διδασκάλου μόνον τῶν παίδων ἔχειν. Fragm. Dionis in Ecloga Theodoſii, aut Joannis Conſtantinop. περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας· ἀλλ' ἡ Αγριππῖνα τούς τε ἄλλους περιέποντας αὐτὸν, τοὺς μὲν ἐξέβαλλε, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτεινε, καὶ τὸν Σωσίβιον, ᾧ ἥ τε τροφὴ, καὶ ἡ παιδεία αὐτοῦ ἐπιτετάκτο, κατέσφαξεν, ὡς καὶ τῷ Νέρωνι ἐπιβουλεύοντα. Hunc Soſibium Britannici educatorem appellat Tacit. Ann. II. & hi parentibus quoque proximi. Hieron. ep. 1. *Nutricius ſecundus poſt naturalem pietatem pater.* FABR. I.

r. *l. 13. l. 14. ff. de manumiſſ. vindict.* Idem Gloſſis τρόφιμος, τροφεύς. D. GOTH.

s. Melius legeretur, ſi καὶ interponatur. ANON. DUK.

t. Pro

συνηθείᾳ λεγόμενον, [t] ἀναθρεπτὸς, ἢ ἀναθρεπτὴ, τουτέστιν ὁμογάλακτος [u]· ἢ οἰκέτην ἐλευθερῶσαι βούλομαι procuratoris [x] habendi gratia, ἐπὶ τῷ ὡς ἐλεύθερον αὐτὸν ὄντα ἀκωλύτως πάντα μου διοικεῖν τὰ πράγματα· ἢ [62] θεράπαιναν ἠλευθέρωσα matrimonii [y] causa, τουτέστιν, ἐπὶ τῷ λαβεῖν αὐτὴν γαμετήν· ἐπειδὴ γὰρ 126 μεταξὺ [z] ἐλευθέρου καὶ [63] δούλης οὐ συνίσταται γάμος, ἠλευθέρωσα αὐτὴν διὰ τοῦτο· τὸν δὲ ἐλευθερώσαντα matrimonii causa, εἴσω ἓξ μηνῶν δεῖ ταύτην ἄγεσθαι γυναῖκα, εἰ μὴ εὔλογος αἰτία [64] κωλύσῃ· οἷον ἐπειδὴ [65] συγκλητικὸς γέγονεν ὁ ἐλευθερώσας· ὁ γὰρ συγκλητικὸς [a] ἀπελευθέραν γαμεῖν οὐ δύναται· καὶ ὁ ἐλευθερούμενος δὲ procuratoris habendi gratia ὀφείλει [b] μείζων εἶναι τῶν [66] ιζ ἐνιαυτῶν.

§. VI. Ἅπαξ δὲ ἐὰν ἡ [c] εὔλογος αἰτία ἐν κονσιλίῳ λεχθῇ, εἴτε ἀληθής ἐστιν, εἴτε ψευδής, [d] οὐκ ἀναψηλαφᾶται, τῆς ἐλευθερίας προβάσης· [e] λεγομένης [67] γὰρ αὐτῆς, ἀντειπεῖν ἔξεστι, καὶ τὴν ταύτης δόσιν ἐπισχεῖν· ἁρμοσάσης δὲ ἤδη, πᾶς λέ-

mna, *aut* quod vulgo dicitur, collactaneus: aut ſervum manumittere volo procuratoris habendi gratia, ut ſcil. liber factus ſine impedimento omnia mea adminiſtret negotia: aut ancillam manumiſi matrimonii cauſa, hoc eſt, ut eam uxorem du-
126 cam. Nam quoniam inter liberum & ſervam nuptiæ non conſiſtunt, idcirco eam manumiſi. Sed manumittens matrimonii cauſa, intra ſex menſes eam ducere debet uxorem, niſi juſta cauſa impedierit: veluti quum Senator factus eſt manumiſſor, nam Senator libertinam ducere non poteſt. Et manumiſſus procuratoris habendi gratia ſeptemdecim annis major eſſe debet.

127 §. VI. Si autem ſemel juſta cauſa in conſilio dicta fuerit, ſive vera eſt ſive falſa, non retractatur, libertate *jam* impertita. Nam cum illa dicitur, contradicere licet, & hujus dationem impedire: *libertate* autem jam compe-ten-

62. ἢ καὶ F. 63. Sic cum F. reſcripſi pro vulg. δούλου, etſi ſciam γυναικὸς poſſe ſubintelligi. 64. ante hanc κωλύσει. 65. ὁ artic. addunt Lugdun. & Goth. 66. δέκα καὶ ἑπτά. F. 67. μὲν γὰρ F.

t. Pro ἀναθρεπτὸς & ἀναθρεπτὴ mihi legendum videtur ἀμαθρεπτὸς & ἀμαθρεπτὴ, ut conſonet cum interpretatione, quam addit ὁμογάλακτος. Deinde mihi poſt ἀλούμνα videtur deeſſe ἢ, ut legatur ἢ τὸ ἐν συνηθείᾳ & cæt. F. NAN.

Idem θρεπτὸς nutricius. D. GOTH.

In duobus codicibus R. ſic habetur, ut editum eſt, in tertio ſic legitur: λεγόμενον διλιγέντιος, ἢ κολλακτάνεος, τουτέστιν ὁμογ. an διλιγέντιος vox græcobarbara eſt? Collactanei igitur ſunt, qui eandem nutricem ſimul biberunt. FABR.

u. 1. Gajus 1. §. 8. malè in d. l. 13. collectaneus. Conlactaneus, σύντροφος, ὁμογάλακτος. D. GOTH. Male hoc additur τουτ. ὁμογάλ. eſt enim hic collactaneus, qui ab alumno differt. Tu lege καὶ ὁμογάλακτος. IDEM in *Nomenclat. Gr. ad Harmen.* v. ἀναθρεπτός.

De collactaneo vid. Munker. ad Hygini Fab. 224. & Schulting ad Gloſſ. Nom. v. Διλιγεντοκολλακτανεος. Ceterum totum h. l per transpoſitionem ſic reformandum conjicio: ἢ ἀλούμνος ἢ ἀλούμνα, τουτέστιν ἀναθρεπτὸς, ἀναθρεπτή· ἢ τὸ ἐν τῇ συνηθ. λεγ. κολλακτάνεος, τουτ. ὁμογάλ. G. O. R.

x. Ad agendum, defendendumve, non ad adminiſtrandum, ut putat Th. & alii. FABR. & ſic fere D. GALT. Non putavit Th. qui & ἀκωλύτως & πάντα addidit. G. O. R.

y. *d. l. 13 in f. l. 14 §. 1. & 2. l. 15. §. 4. l. 19. ff. de manumiſſ. vindict. l. matrimonii 21. ff. qui & à quibus manumiſſi* D. GOTH.

Vide Artemid. Dald. ὀνειρ. 3. c. 30. Lex Longobard. tit. 89. §. 1. Si quis ancillam ſuam propriam

λέγων, 68 πεπλασμένην εἶναι τὴν εὔλογον αἰτίαν, ἀπίθανος.

§. VII. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ὅτι ὁ 128
ἐλάττων 69 τῶν κ̄ ἐτῶν ἐλευθεροῦν οὐ δύναται, εἰ μὴ εὔλογον εἴπῃ αἰτίαν ἐν κονσιλίῳ, ἐντεῦθεν ἀναφύεταί τι παράδοξον· συμβαίνει γὰρ τὸν μὲν μείζονα τῶν ιδ̄ ἐνιαυτῶν δύνασθαι ληγάτα καταλιμπάνειν πολλῶν ἄξια νομισμάτων, καὶ διατίθεσθαι, καὶ κληρονόμους ἐνιστᾷν, καὶ ὅπως βούλεται τὴν ἑαυτοῦ διατιθέναι περιουσίαν· οἰκέτην δὲ δέκα νομισμάτων ἄξιον, μὴ 129
δύνασθαι ἐλευθεροῦν· καταγέλαστος οὖν ὁ νόμος, ὅτι τὰ μὲν [f] μείζονα φιλοτιμεῖται, τὰ δὲ ἥττονα οὐ δίδωσιν 70 ἐν ἐξουσίᾳ, ὅπερ οὐ φορητὸν εἶναι νομίζεται, ὅτι πᾶσαν μὲν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἐφ᾽ ὃν βούλεται, μετατίθησιν, ἐλευθερῶσαι δὲ δοῦλον οὐ δύναται· διὸ καὶ ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἐπὶ τῇ τοῦ νόμου κινηθεὶς ἀτοπίᾳ, ἐκέλευσεν, ἵνα ὥσπερ τὰ ἄλλα πράγματα διατυποῖ ὁ νέος, διατιθέμενος ὡς βούλε- 130
ται, 71 οὕτως καὶ τοὺς ἰδίους οἰκέτας ὁ τῶν κ̄ ἐνιαυτῶν ἐλάττων, ἐλευθεροῦν ἐν δια-

tente, omnis qui fictam eſſe dicit juſtam *illam* cauſam, ineptus *eſt*.

§. VII. Quoniam vero diximus, minorem viginti annis manumittere non poſſe, niſi juſtam in conſilio cauſam dixerit, inde abſurdum quid oritur. Contingit enim, ut annis quatuordecim major legata poſſit relinquere multis aureis digna, & teſtari heredesque inſtituere, & quomodo velit, de ſuo patrimonio ſtatuere; ſervum vero decem aureis dignum manumittere nequeat. Ridicula ergo lex, quod majora quidem indulgeat, minora autem in poteſtate non relinquat: *id* quod non ferendum eſſe videtur, quia omne quidem patrimonium ſuum, in quem velit, transfert, ſervum autem manumittere non poteſt. Ideo etiam ſanctiſſimus Imperator noſter abſurditate legis motus, ſanxit, ut, ſicuti alias res diſponit adoleſcens, teſtans quomodo velit, ſic etiam viginti annis minor ſuos ſervos ma-

68. Sic F. pro vulg. πεπλανημένην. 69. τῶν εἴκοσι ἐνιαυτῶν F. 70. οὐ δίδωσιν ἐξουσίαν Vigl. primo ediderat. 71. οὕτω F.

priam matrimoniare voluerit ad uxorem, ſit ei licentia. & §. 2. tamen debeat eam thingare, hoc eſt manumittere. FABR. I.

2. Scholiaſt. γάμοι δὲ εἴρηται τὸν ἔννομον, ἐπειδὴ ἀπηγόρευται οἱ δοῦλοι. FABR. II.

a. l. 23. D. *de Ritu nupt.* GOTH. & FABR. & omnino l. 44. *eod.* Etiam hinc intelligimus, Theophilum ante Novellas Juſtiniani ſcripſiſſe, quibus & hoc caput Legis Papiæ Poppææ & leges Conſtantini ac Martiani, l. 1. Cod. *de Natur. lib.* & l. 7. Cod. *de Inc. Nupt.* plane ſublatæ ſunt. G. O. R.

b. Ergo apud Juſtinian. non minor an. 17. dicitur, qui implevit decimum ſeptimum, [& decimum octavum attigit *Edit.* 2.] FABR.

c. *l.* 19. §. 1. *ff. de manumiſſis vindict.* D. GOTH.

d. Niſi forte ut Harmenopul. 1. *tit.* 18. §. 18. ἐξ ἀχαριστίας ex ingratitudine. Adde *l. ſicut ſemel* 20. *Cod. de liberali cauſa* D. GOTH.

Cauſa jam probata non retractatur, l. 9. §. 1. D. de manum. vind. ſi hi qui manumiſſi ſunt dicantur falſa demonſtratione liberati, l. ἀπὸ πλαστῆς αἰτίας ἐλευθερωθέντες, ut vertunt Baſilica in l. 1. C. *de vind. lib. & ap. conſil. man.* FABR. I.

e. Poteſt intelligi & de libertate aut de juſta cauſa ANON. Duk.

Verius de libertate. G. O. R.

f. Sic Cicero *in Topic.* Quod in re majore valet, valet in minore. D. GOTH.

Non enim debet, cui plus licet, quod minus eſt non licere. l. 21. D. de reg. jur. Per contrarium, qui caret minoribus, frui majorib. non debet, l. 5. D. *de ſerv. export.* FABR.

διαθήκῃ 72 συγκεχώρηται. Ἐπειδὴ δὲ 73 ἀδιατίμητος οὐ παρὰ Ῥωμαίοις ἐστὶν ἡ ἐλευθερία, καὶ διὰ τοῦτο πρὸ τοῦ κ̄ ἐνιαυτοῦ ὁ Αἴλιος Σέντιος τὴν ἐλευθερίαν ἐκώλυσε δίδοσθαι, τούτου χάριν h μέσην τινὰ ὁδὸν αὐτὸς βαδίσας, οὐχ ἑτέρως ἐπέτρεψε τῷ ἐλάττονι τῶν κ̄ ἐνιαυτῶν ἐν τῇ 74 ἰδίᾳ διαθήκῃ 75 διδόναι ἐλευθερίαν τῷ 131 ἰδίῳ οἰκέτῃ, εἰ μὴ τὸν ιζ̄ ἐνιαυτὸν ὑπερβῇ, καὶ *75 ἄρξηται τοῦ ιη̄. ὁπότε γὰρ οἱ παλαιοὶ τῷ μείζονι i τῶν ιζ̄ ἐνιαυτῶν συνηγορεῖν k ἐπιτρέπουσιν ἑτέροις, τίνος ἕνεκα μὴ λέγωμεν τὸ τῆς αὐτοῦ διανοίας l σταθηρὸν, καὶ πρὸς τὸ τὸν ἴδιον οἰκέτην τῆς δουλείας ἀπαλλάττειν συμβάλλεσθαι; ὁ γὰρ 76 ἑτέρους, ὡς ἔμφρων, διὰ τοῦ συνηγορεῖν ὠφελῶν, τὸ ἀβλαβὲς ὁμολογουμένως ἑαυτῷ 77 περιποιήσει· ὥστε οὖν ὁ ἐλάττων τῶν κ̄ 132 ἐνιαυτῶν inter vivos m μὲν οὐκ 78 ἐλευθερώσει, ἐν διαθήκῃ δὲ μετὰ τὸν ιζ̄ ἐνιαυτὸν τοῦτο πράξει· ἓξ γὰρ ὄντων ἐνιαυτῶν μετὰ τὸν ιδ̄ μέχρι τῆς τοῦ κ̄ πληρώσεως, ὁ βασιλεὺς ἐν μὲν τοῖς πρώτοις τρισὶν ἐνιαυτοῖς, μέχρι τοῦ ιζ̄ τὴν κώλυσιν ἐφύλαξε τοῦ Αἰλίου Σεντίου, μετὰ δὲ τὸν ιζ̄ τοῦτο πράττεσθαι n συνεχώρησε.

manumittere in teſtamento permittatur. Quoniam vero inæſtimabilis apud Romanos eſt libertas, & propterea *lex* Aelia Sentia ante vigeſimum annum libertatem dare prohibuit; ideo mediam quamdam viam ipſe iniens, non aliter permiſit minori viginti annis in ſuo teſtamento dare libertatem ſervo ſuo, niſi decimum ſeptimum annum exceſſerit, & decimum octavum inchoaverit. Quum enim veteres majori annis ſeptemdecim pro aliis poſtulare permittant, quare non dicamus, ſtabilitatem judicii ejus etiam ad ſervum ſuum ſervitute liberandum prodeſſe? Nam qui ceteros, tamquam prudens, in poſtulando juvat, indemnitatem procul dubio ſibi ipſe procurabit. Itaque annis viginti minor inter vivos quidem non manumittet, in teſtamento autem poſt decimum ſeptimum annum hoc faciet. Cum enim ſex ſint anni poſt decimum quartum uſque ad vigeſimum impletum, Imperator in tribus prioribus annis uſque ad decimum ſeptimum *impletum*, prohibitionem *legis* Aeliæ Sentiæ ſervavit, poſt decimum vero ſeptimum hoc fieri permiſit.

ΠΕΡΙ DE

72. Sic F. pro vulg. συγκεχώρηκε, quamvis maneat, ἀνακόλουθον propter præcedens ἐκώλυσε. 73. ἀδιατίμητόν τι F. 74. ἰδίᾳ deeſt F. 75. τῷ ἰδ. διαθ. διδ. ἐλευθ. F. *75. ἄρξεται ante F. 76. ἑτέροις Omn. ante F. Scio & dativum reperiri, ſed raro: nec οις & ους quidquam ſolent differre. 77. περιποιήσεται F. 1. περιποιήσει F. 2. vitioſe. 78. ἐλευθερώσῃ F. perperam.

g. V. 1. Harmenopul. 18. § 10. & 11. D. GOTH. Libertas τιμῇ οὐχ ὑποβάλλεται ὡς ἀδιατίμητος οὖσα, ſive ut ait Paul. *infinita eſt æſtimatio libertatis*, l. 176. §. 1. D. de reg. jur. ἐλευθερίας οὐδὲν τιμιώτερον, §. 1. infra de her. qual. FABR.

h. Vid. inf. *de Rer. diviſ.* §. 25. FABR. I.

i. Hodie ea ætate quis manumittere poteſt, qua teſtamentum facere. *Novel.* 119. *c.* 2. D. GOTH. Ergo & ante hanc Nov. ſcripſit noſter. G. O. R.

k. *d. l.* 1. §. 3. *ff. de poſtulando.* D. GOTH.

l. Nam hac ætate & habitudo robuſta, & judicium plenum. Dio Coccejan. lib. 52. ἐν γὰρ ταύτῃ ἡλικίᾳ μάλιστα, ἥτε τῶν σωμάτων αὐτῶν ἰσχὺς, καὶ ἡ τῶν ψυχῶν ἐπιτηδειότης διαφαίνεται. FABR. I.

m. Inter vivos legi Æliæ Sentiæ derogatum non eſt. Gloſſa hic apud Juſtin. FABR.

n. Scholiaſt. γίνωσκε δὲ ὅτι ἀπὸ ιδ. ἐτῶν, ἤ ἐν ... ἐλευθεροῖ, νεαρᾶς διατάξεως τοῦτο ἐπιτρεπούσης, ex Nov. 119. c. 2. [*lege* ἐπιτρεπούσης.] FABR.

o. Sic

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΦΟΥΣΙΟΥ [o] ΑΝΑΙΡΕΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ζ.

Ὁ Μὲν Αἴλιος Σέντιος τῷ ἐλάττονι τῶν κ' ἐνιαυτῶν δεσπότῃ τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐλευθεροῦν οὐ συνεχώρει· ἦν δὲ ἕτερος [p] νόμος περὶ ἐλευθερίας διαλεγόμενος, ὁ Φούριος [q] Κανίνιος, [1] ὃς φανεροὺς [1] ἐλευθε-

1. vid. Not. *r*.

DE LEGE FUSIA CANINIA TOLLENDA.

TITULUS VII.

133 LEX quidem Aelia Sentia minori viginti annis domino ſervum ſuum manumittere non permittebat. Erat autem *et* alia lex de manumiſſione loquens, Furia Caninia, quæ certos manu-

o. Sic Cod. de lege Fuſia. & 4. *Paul.* 14. aliàs ΦΟΥΡΙΟΥ. Nam & paulò poſt Theophilo dicitur φούριος & ita Ulpiano 1. §. 24. *Lex Furia.* D. GOTH. Sed commutatio elementorum R. & S. eſt frequens ap. veteres. ED. GEN.

p. Cuncti pæne JCti poſt Hotomanum hanc legem latam ſcribunt A. U. 752. (qui nonnullis 751. & ſic deinceps numeratur) a Conſulibus M. Furio Camillo & C. Caninio Gallo; niſi quod Schultingius ad Caj. pag. 24. de prioris Conſulis nomine nihil certi ſtatuat, cum quis Auguſto ſuffectus tum fuerit, in Faſtis ajat non apparere. Sicuti autem necdum expiſcari potui, unde hic *M. Furius Camillus* erutus ſit: ita Auguſto ex Kal. Sept. ſuffectum fuiſſe *Q. Fabricium*, ex Lydiato docuit Almeloveenius. FR. BROEUS in Expoſit. Inſtit. pag. 70. itidem ſine teſte hæc ſcribit: *Hac lex lata eſt rogantibus Furio &c. Fuſio Camillo & C. Canino* [ſic] *A. ab U. C. DCCXVI. Coſſ. Triumviris adminiſtrantibus: eamque legem iuvit* [lege *innuit*] *Suet. in Aug. c.* 40. Alt in Faſtis A. 717. *L. Caninium Gallum* & alios, nullum autem nec *Furium* nec *Fuſium* invenio. RAEVARDUS A. U. 706. Q. Fuſio [Almel. *Fuſium* nominat] Caleno, P. Vatinio Coſſ. primum latam, ſed ab Auguſto A. 751. renovatam ſuſpicatur L. II. *Conject. c.* 1. Jam ego, quod pace omnium dixero, ob tres rationes, de quarum gravitate judicabunt Eruditi, profiteor hanc mihi legem videri latam non ante, ſed poſt L. Aeliam Sentiam i. e. poſt A. U. 757. Harum prima eſt, quod Aelia non ab Juſtiniano tantum, ſed & ab Ulpiano & Cajo & Jul. Paulo præmittatur Furiæ Caniniæ. Altera, quod ipſa ambarum legum argumenta ſatis indicent, utra præceſſerit alteram: neque enim veriſimile, Auguſtum prius de ſolo manumittendorum a teſtatoribus numero caviſſe, quod & invidioſius erat ſupremorum judiciorum libertatem reſtringere, & viventes etiam domini facile hanc legem eluſiſſent: ſed credibilius, eum maxime fuiſſe ſollicitum de qualitate tam ſervorum quam dominorum, ut nec illi civitatem dehoneſtarent, nec hi aut ſe ipſos aut creditores fraudarent; qua ratione de numero ſimul pæne cautum fuerat: verum quum ſuperiorem Aeliam nondum ſatis diligenter manumittendi licentiæ obſtare videret, addidit alteram Furiam Caniniam, quæ idcirco unius tantum capitis fuiſſe videtur. Tertia, qua utor, ratio hæc eſt, quod M. Furius Camillus primum Conſul occurrat A. U. 761. cui, ſi ante hunc annum hic honos obtigiſſet, Faſti nunc notam ſecundi aut tertii conſulatus adjicerent. Poſtquam hæc ſcripſi, video non CONNANUM modo L. II. Comment. c. 5. §. 5. ſcripſiſſe: *POST L. Aeliam Sentiam tulit aliam Fuſius Caninius* &c. ſed etiam V. C. MASCOVIUM ad Gravinam p. 327. hæc dicere: *Noviſſime Ephraimus Gerardus in Diſſert. ſingulari de L. Fuſia Caninia hanc legem A. U. 756. latam conjecit. Heinec. Hiſt. Jur. p.* 138. Quam diſſertationem cum necdum indagare potuerim, hic deſinere cogor. G. O. R.

q. Meminit Vopiſcus *in vita Taciti.* D. GOTH.

r. Interpres τὸ φανερῶς hic ſumit pro certo numero ſervorum. Id ſane conſtitutum lege Furia 4. Paul. *ſent.* 14. §. *ultimo.* Ulpian. 1. §. 24. 1. Gajus. 2. D. GOTH.

Sed in hac ſignificatione vix ap. autores φανερῶς reperias. GEN. ED.

Ego Theophilum Caniniæ vim, aut quod ad Caniniam pertinere poſſit, una voce exprimere voluiſſe ſuſpicor, dum ſcribit: ὁ Φουρ. Καν. ὃς φανερῶς ἐλευθ. ἐδίδ. ἐν διαθήκῃ. Nam vetitum fuit teſtamento *confuſe* libertates ſervis præſtari; *nominatim* tantummodo permiſſum, idque uſque ad certum numerum. *Ulp. in fragm. T.* 1. *in fin.* Confuſe liberta-

θεροῦσθαι ἠβούλετο ἐν [s] διαθήκῃ· τοῦτον δὲ τὸν νόμον ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεύς, ὡς τῇ ἐλευθερίᾳ μαχόμενον, καὶ τῇ ταύτης φθονοῦντα δόσει, δι' οἰκείας ἀνεῖλε διατάξεως· ἀπάνθρωπον εἶναι κρίνας, τοὺς μὲν ζῶντας ἔχειν ἄδειαν πάντας ἑαυτῶν τοὺς οἰκέτας ἐλευθεροῦν, εἰ μή τις αἰτία διακωλύει, [2] οἷον τὸ τὸν ἐλευθεροῦντα ἥττονα εἶναι τῶν κ̄ ἐνιαυτῶν, ἢ [3] in fraudem creditorum δίδοσθαι τὴν ἐλευθερίαν, τοῖς δὲ τελευτῶσι μὴ ἐπιτετράφθαι, τοὺς ἑαυτῶν [4] οἰκέτας [t] ἀκωλύτως ἐλευθεροῦν.

numitti volebat in teſtamento. Hanc
vero legem religioſiſſimus Imperator
noſter, tamquam libertati repugnan-
tem, ejusque dationi invidentem, ſua
ſuſtulit conſtitutione: inhumanum eſſe
134 judicans, vivos quidem licentiam ha-
bere omnes ſuos ſervos manumitten-
di, niſi aliqua cauſa impediat, veluti
quod manumittens viginti annis ſit
minor, aut in fraudem creditorum li-
bertatem det: morientibus autem li-
citum non eſſe, ſuos ſervos ſine im-
pedimento manumittere.

TI- DE

2. οἷον fide Fabroti addimus : & Curt. habet *veluti*. 3. Græcis litteris ante F. 4. ἀκωλ. οἰκ. F.

tes præſtabat, qui καθολικῶς omnes ſervos ſuos ſeſe manumittere dicebat, ut qui prior, qui poſterior nominatus eſſet, dignoſci nequiret. φανερῶς igitur, i. e. *diſtincte* teſtatorem manumittere oportuit; denique *nominatim*, §. 25. vſ. *libertas* Inſtit. *de Legat. l. nominatim* 24. D. *de manum. teſt.* Interpres ap. Theoph. eam vocem aliter expreſſit. JOS. NER. I. *Annal. c.* 27.

An *nominatim*, ut Pauli Sentent. 4. *tit. ult.* §. 1. & Ulp. *Reg. tit.* 1. §. *ult.* [Sic videbatur Cujac. in prælectione quadam, ſed verior *Edit.* 1.] [§. Libertas, inf. de legat. Vera *Ed.* 2.] eſt interpretatio Curtii : nam lege Furia cavebatur, ne plures omnino, quàm centum ex cujuſdam teſtamento liberi fierent, Ulp. d. t. §. pen. Paul. d. t. ult. §. ult. Vopiſcus in Tacito. Sic loqui ſolet Theoph. ut §. 6. de oblig. qu. ex del. φανερὸν διάστημα & §. 12. de act. φανερὰ ποσότης. [certa quantitas. *Edit.* 2.] FABR.

Ος ἀπὸ φανερῶν νόμων ἐνεστ. omiſſis mediis verbis ediderat VIGLIUS, ſed in emendandis legi jubet : ὃς φανερὸς ἐλευθεροῦσθαι ἠβούλετο ἐν διαθήκῃ. Τοῦτον δὲ τὸν νόμον ὁ εὐσεβ. in quibus verbis Anonymus in utroque exemplari φανεροὺς correxit: ſed Pariſ. ap. Wechel. & Lovan. Reicii editiones habent φανερῶς cum addita negatione h. m. ὃς φανερῶς ἐλευθεροῦσθαι, [*Pariſ.* ἐλευθ.] οὐκ ἐβούλετο &c. Lugdunenſis Tornæſii & reliquæ omnes dederunt: ὃς φανερῶς ἐλευθ. ἠβ. [Fabr. ἠβ.] Ego ne opponendo diſputandoque & tempus & chartas perdam, breviter dicam, ex utraque Viglii lectione legendum mihi videri : ὃς φανεροὺς ἀπὸ [id eſt ἐκ] φανερῶν ἐλευθερ. ἠβούλ. &c. hoc ſenſu : *quæ lex certos ex certis* (ſervis) *manumitti volebat*, i. e. certam partem ex certo ſervorum numero : qua de re ſatis multa dixi in *Matheſi Juridica* pag. 40 ſq. G. O. R.

s. Præterquam in teſtamento militis, ut notant gr. ad l. 51. D. de man. teſt. erant quidam, qui propter gloriam poſtumam ſervos omnes etiam nequiſſimos teſtamento manumitterent, quo plures pileati funus præcederent, ut ſcribit Dionyſius Halicarn. [IV. 24.] Lex Furia teſtamentarias libertates impediebat. Quid ergo ſi intrà ſtatutum manumiſſi non eſſent? ſoli ad libertatem perveniebant, qui primi nominati erant, uſque ad legitimum modum. Quid ſi omnes in orbe tereti ſcripti eſſent? nullus ad libertatem perveniebat, Caj. Inſt. 1. t. 2. quia non conſtat, quis primus ſit, quis noviſſimus: in orbe enim nullus ordo eſt, Plutarchus in Ῥωμαϊκοῖς, Senec. de Ben. 5. cap. 8. Auſon. Lud. 7. Sap. Chryſoſtom. in Laud Machab. τίνα οὖν βούλεσθε τῶν ἑπτὰ ἀπολαύσωμεν ἀθλητῶν; ἆρα τὸν πρῶτον, ἢ τὸν δεύτερον, ἢ τὸν τρίτον, ἢ τὸν ἔσχατον; μᾶλλον δὲ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς ἔσχατος· χορὸς γάρ ἐστι· χοροῦ δὲ οὔτε ἀρχὴ, οὔτε τέλος φαίνεται. FABR. I.

t. Hoc eſt familiam, ut hoc loco Inſtitutionum. alias οἰκέτης ſervus, οἰκετεία familia. D. GOTH.

Ne teſtamentorum pro ſuis ſervis clementes diſpoſitiones impediantur, lege un. C eodem tit. FABR. I.

[ΤΙΝΕΣ [a] ΙΔΙΟΥ Η ΑΛΛΟΤΡΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΙΣΙΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Η.

Πεπλήρωται ἡμῖν ἡ πρώτη τῶν προσώπων διαίρεσις, ἐν ᾗ εἴρηται, ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰσιν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι· καὶ ὅτι ἡ [1] μὲν δουλεία ἄτομόν [b] τι ἐστιν, ἡ δὲ ἐλευθερία διαιρεῖται εἰς δύο· τῶν γὰρ ἐλευθέρων οἱ μὲν [2] εἰσιν εὐγενεῖς, οἱ δὲ ἀπελεύθεροι· καὶ ἡ μὲν εὐγένεια ἄτομος, ἡ δὲ ἀπελευθερότης πάλαι διῃρεῖτο εἰς τρία· τῶν γὰρ ἀπελευθέρων οἱ μὲν ἐγίνοντο πολῖται Ῥωμαῖοι, οἱ δὲ Λατῖνοι Ιουνιανοὶ, οἱ δὲ [3] δεδιτίτιοι· προσεθήκαμεν δὲ, ὅτι τὴν αἵρεσιν τῶν δεδιτιτίων καὶ Λατίνων [4] ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς διαφόροις διατάξεσιν ἀνεῖλεν, ὥστε λοιπὸν καὶ τὴν ἀπελευθερότητα εἶναι μονοειδῆ [c], καθάπερ ἐστὶν ἡ εὐγένεια.

Λεγέσθω δὲ καὶ δευτέρα τῶν προσώπων διαίρεσις· τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰσιν ὑπεξούσιοι [d], οἱ δὲ αὐτεξούσιοι· τουτέστιν, οἱ μὲν ἰδίου δικαίου, οἱ δὲ ἀλλοτρίου δικαίου· μάθωμεν [e] οὖν πρότερον περὶ τῶν ὑπεξουσίων, ἐντεῦθεν γὰρ ἡμῖν ἡ γνῶσις καὶ περὶ τῶν αὐτ-

DE HIS QUI SUI VEL ALIENI JURIS SUNT.

TITULUS VIII.

135 Absoluta eſt nobis prima perſonarum diviſio, in qua dictum fuit, hominum alios eſſe liberos, alios ſervos; & ſervitutem eſſe individuum quid, libertatem vero dividi in duo: nam liberorum *hominum* alii ſunt ingenui, alii libertini. Et ingenuitas eſt individua: Libertinitas autem olim
136 in tria dividebatur. Namque libertorum quidam fiebant cives Romani, nonnulli Latini Juniani, alii dedititii. Addidimus quoque religioſiſſimum Imperatorem noſtrum variis conſtitutionibus dedititiorum ac Latinorum conditionem ſuſtuliſſe, ut deinceps etiam libertinitas ſit uniformis, ſicuti eſt ingenuitas.

137 Dicatur autem etiam ſecunda perſonarum diviſio: namque hominum alii ſunt in poteſtate, alii ſuæ poteſtatis; hoc eſt, alii ſui juris ſunt, alii juris alieni. Diſcamus igitur prius de *hominibus* alieni juris, nam inde nobis notitia

1. μὲν deeſt F. 2. εἰσιν deeſt F. 3. δεδιτίτζιοι ante F. & ſic deinceps. Nos vulg. quoque *Iuniani* Græce ſcripſimus, ne tam varius eſſet Th. 4. ἀνεῖλε διὰφορ. διατ. ὁ εὐσ. ἡμ. βασ. F.

a. 1. Digeſtorum 6. 1. Gajus 3. D. GOTH. Sui juris, ſuæ poteſtatis, ſui. Gloſſæ græcolat. αὐτεξούσιος, ſui juris, item ὁ ἑαυτοῦ, ſuus. Plaut. Menæch. act. 5. ſc. 7. ut apud Perſ. ſat. 5. meus à Prætore receſſi, id eſt, liber, mei juris. Priſcianus 27. Niſi figuratè velim dicere: ô tue, & non aliene, id eſt tui poteſtatem habens, quomodo ego ſum meus. Euripides: ἐγὼ δὲ ἐμὸς εἰμι. Hi ſunt patresfamiliarum, id eſt, principes familiarum ſuarum, Ulp. Reg. tit. 4. FABR. I.

b. Ἄτομόν τι δουλεία ut *ſupr. titulo de jure perſonarum in ſ. & titulo de Libertinis in ſ. princip.* D. GOTH.

c. Μονοειδὴς ut §. 3. *ſupr. de libertin.* cui opponitur πολυειδὴς καὶ ποικίλος. D. GOTH.

d. Hominum alii ὑπεξούσιοι, alii αὐτεξούσιοι. Gloſſis ὑπεξούσιος filiusfamilias, αὐτεξούσιος ſuæ poteſtatis, ſui juris, emancipatus. qui autem ſui juris ſint, vide apud Ulpianum *tit. 4. de his qui ſui juris ſunt.* D. GOTH.

e. 1. Gajus 3. §. 1. *l.* 1. §. 1. *ff. eod.* D. GOTH.

f. I.

αὐτεξουσίαν γενήσεται· ὅσοι γὰρ μὴ ἐν τούτοις, πρόδηλον ὅτι ἐν τοῖς αὐτεξουσίοις εἰσίν· ἡ δὲ ὑπεξουσιότης λέγεται poteſtas· ταύτην δὲ ἔχομεν 5 ἢ κατὰ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν, ἢ κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων.

titia etiam de *hominibus* ſui juris accidet: quotquot enim inter hos non *ſunt*, manifeſtum *eſt* inter *homines* eſſe ſui juris. Jus vero alienum dicitur Poteſtas: eamque habemus aut in ſervos noſtros aut in liberos noſtros.

§. I. Καὶ πρότερον σκοπησώμεθα περὶ 138 τῶν ὄντων in poteſtate τῶν οἰκείων δεσποτῶν· Ἔστι δὲ 6 poteſtas ἡ ἄκρα ἐξουσία· αὕτη δὲ ἡ κατὰ τῶν οἰκετῶν ὑπεξουσιότης 7 juris gentium [f] ἐστίν· οὐ μόνον γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τοῦτο πολιτεύεται, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι, καὶ οὕτως ἐστὶ μεγίστη αὕτη ἡ ὑπεξουσιότης, ὅτι vitæ [g] neciſque poteſtatem εἴχομεν 8 ἐπ᾽ αὐτῶν, τουτέστι ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν, καὶ ἐξὸν 9 ἡμᾶς ἀκινδύνως τούτους ἀποσφάττειν· καὶ ὅπερ δήποτε διὰ τῶν οἰκετῶν προσπορίζεται, τοῦτο τῷ δεσπότῃ προσγίνεται.

§. I. Et prius videamus de his, qui in poteſtate ſuorum dominorum ſunt. Eſt autem poteſtas ſummum jus & *arbitrium*. Hæc autem in ſervos poteſtas juris gentium eſt: nec enim apud Romanos tantum hoc obſervatur, ſed etiam apud alias gentes. Et in tantum ſumma hæc eſt poteſtas, ut vitæ necisque poteſtatem in illos habuerimus, & licuerit nobis impune eos occidere. Et quodcunque per ſervos adquiritur, hoc domino obvenit.

§. II. Σήμερον [h] δὲ οὐδενὶ ἀνθρώπων 139 ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν τελοῦντι βασιλείαν, ἔξεστι δίχα αἰτίας νόμοις [i] ἐγνωσμένης ἀναιρεῖν τὸν ἴδιον οἰκέτην, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀμέτρως [k] κατ᾽ αὐτοῦ χαλεπαίνειν· διάταξις γὰρ Ἀντωνίνου τοῦ βασιλέως ὥρισε, τὸν δίχα αἰτίας

§. II. Hodie autem nemini hominum ſub Romano imperio degenti, licet citra cauſam legibus cognitam ſuum ſervum occidere, ſed neque ſupra modum in eum ſævire. Namque Antonini Imperatoris conſtitutio ſanxit,

5. ἢ cum F. & Curtio addimus. 6. ποτέστας ante F. 7. ἰουρισγεντίου F. 8. κατὰ F. 9. ὑμᾶς Baſil. Pariſ. & Lovan. ὑμῖν F.

f. *l.* 1. §. 2. *ff. eod.* 1. Gajus 1. §. 2. D. GOTH. Patria poteſtas juris civilis eſt, dominica juris gentium. FABR. I.

g. Dominus in ſervos habebat vitæ neciſque arbitrium, id eſt, dandi auferendique vitam poteſtatem, quia pecunia ejus eſt, ut eſt in Exod. c. 21. Gr. *τὸ γὰρ ἀργύριον αὐτοῦ ἐστιν.* Dio Chryſoſt. orat. 14. Lactant. Inſt. ep. c. 3. Salvian. de Gubern. Dei 4. Conſtitutionem hanc juris gentium Plato probavit, quo nomine reprehenditur à Theodoreto Gr. paſſ. curat: & Lycurgus lege lata confirmaverat, Philoſtr. de vita Apoll. 6. c. 10. eandem in ſervos poteſtatem ſibi vindicabat Herulus quidam, Agathiæ lib. 2. FABR. I.

Male autem Theophilina εἴχομεν & ἐξὸν præſenti tempore reddidit Curtius ac retinuit Fabrotus. G. O. R.

h. Et ita jus vitæ & necis in ſervos abrogatum, ut *hic l.* 1. §. 3. *ff. eo.* Gajus *d. loco*, *l.* 11. *ff. ad l. Cornel. de ſicariis.* D. GOTH.

Hodie non licet dominis acerbè poteſtatem exercere, id eſt, ut ait Plutarch. *δούλους προσυβρίζειν*, *de liber. educ.* FABR. I.

i. Ut puta, domino ſordidum adulterium vindicare licet, id eſt, ſervum in uxore adulterum deprehenſum occidere, l. 24. D. *ad leg. Jul. de adult.* l. 96. D. *de verb.* O. FABR. I.

Injuria hic Th. cum Accurſio ab J. a Coſta carpitur ob bina exempla, quæ in fine h. c. adfert. Tu vide Comment. ad Cajum p. 29. 30. & ad Collat. Legum p. 742. ſq. G. O. R.

k. Non

τίας εὐλόγου τὸν ἴδιον οἰκέτην ἀναιροῦντα οὕτω τιμωρεῖσθαι, ὥσπερ [l] ὁ ἀλλότριον οἰκέτην φονεύσας [10]· εὔλογος δέ ἐστιν αἰτία, ἡνίκα τὶς εὕρε τὸν ἴδιον οἰκέτην τῇ ἑαυτοῦ [11] συγγενόμενον γαμετῇ [m], ἢ χεῖρας ἐπέβαλε τούτῳ· ὁ δὲ προλαβὼν [mm] ξίφει τοῦτον ἀνεῖλεν. ἀκίνδυνος ἐπὶ τούτων ἐστὶν ὁ φόνος.

Οὐ μόνον δὲ ἐπέσχεν ὁ βασιλεὺς τὴν 140 ἄλογον τῶν οἰκετῶν ἀναίρεσιν, [12] ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγανάκτησιν ἐπέσχεν τῶν δεσποτῶν, ἐν ἑτέρᾳ διατάξει, ἐκ προφάσεως τοιαύτης λαβούσῃ τὴν ἀρχήν. Ἰούλιός [n] τις Σαβῖνος τραχὺς ἦν κατὰ τῶν ἰδίων οἰκετῶν· οὐ φέροντες οὗτοι τὴν ἄμετρον αὐτοῦ πικρίαν [13], τὸν δεσπότην ἀπολιπόντες, οἱ μὲν εἰς [o] σεβασμίους κατέφυγον ναοὺς, οἱ δὲ ἐπὶ ἀνδριάντας βασιλικούς· *[13] προϊόντος Αἐλίου Μαρκιανοῦ τοῦ [p] τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος, ἐπεκαλέσαντο 141 τὴν αὐτοῦ βοήθειαν· ὁ δὲ ἐρωτήσας, ἔγνω τὴν τύχην, ἔμαθε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης προσελεύσεως· οὐκ ἔχων δὲ νόμον τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν τέμνοντα, ἐπύθετο [14] βασιλέα, τὶ δέοι πρᾶξαι, πάντα τὰ γεγονότα διηγησάμενος· ὁ βασιλεὺς πρὸς τοῦ-

xit, ut citra juſtam cauſam ſervum ſuum occidens ſic puniatur, ut qui alienum ſervum occidit. Juſta autem cauſa eſt, quum quis ſuum ſervum uxori ſuæ concumbentem invenit, vel manus ei intulit: at is antevertens enſe illum occidit. Impunis in his eſt cædes.

Imperator autem non modo injuſtam ſervorum necem prohibuit, ſed & indignationem dominorum *terminos* excedentem inhibuit in alia conſtitutione, quæ ex hac cauſa originem ſumſit. Quidam Julius Sabinus, adverſus ſervos ſuos aſper erat. Hi non ferentes immoderatam ejus acerbitatem, relicto domino, alii in ſacras confugiebant ædes, alii ad ſtatuas Imperatorias: *et* procedente Aelio Marciano provinciæ præſide, inclamabant ejus auxilium. Hic autem interrogans, conditionem *eorum* cognovit, & cauſam hujus aditionis intellexit. Legem vero non habens, quæ talem ſpeciem dirimeret, quæſivit ex Principe quid *ſe* oporteret facere, omnia enarrans fa-

10. κολάζεται ſubjungit F. 11. malim συγγιν. ſed μιξόμενον F. 12. ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸ ὑπερβ. F. ſatis pleonaſtice. 13. καὶ τιμωρίαν ſubdit F. *13. An καὶ excidit? 14. βασιλέως. F.

k. Non modo ſervos occidere non licet, ſed ne in ſervos quidem ſæva atque injuſta imperia probantur. FABR. I.

l. Vitæ neciſque arbitrium in ſervos ademptum eſt. Priſcus in Legat. Excerpt. οὐ δὴ γὰρ οὐδὲ αὐτοῖς θάνατον, ὥσπερ σκύθαις, ἐπάγειν θέμις. Imò dominus homicidii reus eſt, qui ſervum occidit, lege un. C. de emend. ſerv. acſi liberum hominem occidiſſet, ut apud græcos non minus ſervi quàm liberi capitis mors vindicatur. Euripid. in Hecub. Scholiaſtes ibidem: νόμος δὲ κεῖται ἐν ὑμῖν κακοῦ τάξιν τὸν τοῦ δούλου φόνον. FABR. I.

m. *Facit l. 53. §. 3. ff. de leg. 1. l. 96. ff. de verborum obligat.* D. GOTH. adde ſuperior not. *i.*

mm. Curtianam h. l. verſionem reprehendit Nannius in Apolog. §. 20. ubi dicam. G. O. R.

n. *l. 2. ff. de his qui ſunt ſui.* D. GOTH.

o. Servi ad templa confugiebant, Deorum aras & ſimulachra. Diodor. Sic. de templo Palico in Sicilia, bibl. 11. ἔστι δὲ τοῦτο τὸ τέμενος ἔκ τινων χρόνων ἄσυλον τετηρημένον, καὶ τοῖς ἀτυχοῦσιν οἰκέταις, καὶ κυρίοις ἀγνώμοσι περιπεπτωκόσι πολλὴν παρέχεται βοήθειαν. τοὺς γὰρ εἰς τοῦτο καταφυγόντας οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ δεσπόται βιαίως ἀπάγειν, &c. Fulgent. Mythol. 1. *Nonnulli etiam ſervorum cultabiles domini furiam evitantes ad ſimulachrum profugi veniam merebantur.* Sed & ad ſtatuas confugiebant, Senec. 1. de Clem. cap. 18. FABR. I.

p. Proconſulis Bæticæ l. 2. D. eod. & tit. 3. Collat. leg. Moſaic. & Roman. FABR.

q. Hinc

τοῦτο κινηθεὶς προσέταξε, μὴ χρῆναι προπετῶς πιστεύειν τοῖς οἰκέταις, λέγουσί τι 15 κατὰ τῶν δεσποτῶν· (φύσει q γὰρ ὁ δοῦλος τοῦ δεσπότου πολέμιος) ἀλλὰ συγκροτεῖν 16 δικαστὴν r, καὶ διαγινώσκειν τὰ μεταξὺ αὐτῶν· καὶ εἰ φανῇ ἀφόρητος οὖσα τῶν δεσποτῶν ἡ ἀγανάκτησις, ἀνάγκην ἕξουσιν οἱ δεσπόται 17 τοὺς οἰκέτας, καθ' ὧν 18 οὕτω χαλεπαίνουσι, καλῇ αἱρέσει πωλῆσαι, καὶ τὸ τίμημα 19 τοῖς δεσπόταις δοθήσεται· διὰ τοῦτο δὲ εἶπε, Καλῇ s αἱρέσει, ἵνα μὴ ὁ δεσπότης ἀγανακτῶν ἔσθ' ὅτε κατὰ τοῦ οἰκέτου, αἱρέσεις ἐν τῇ πράσει βαρείας ἐγγράψῃ· συμφωνήσας τυχὸν, ὥστε t αὐτὸν εἶναι ἐν δεσμοῖς, ἢ ἐπὶ τῷ μηδέποτε ἐλευθερωθῆναι, u ἢ ἐπὶ τῷ οἰκεῖν αὐτὸν ἐν χώρᾳ, βαρυτάτους ἀέρας x ἐχούσῃ τοῖς ἀήθεσι· καὶ γένηται παῤῥησία τῷ δεσπότῃ πιπράσκοντι, διὰ τῶν πάκτων τιμωρεῖσθαι καὶ μετὰ τὴν πρᾶσιν τὸν οἰκέτην· ὀρθῶς δὲ κἀκεῖνο ὁ βασιλεὺς προσετέθει-

facta. Imperator hac re commotus admonuit, non oportere *eum* temere credere ſervis, aliquid contra
142 dominos dicentibus, (ſervus enim natura domini hoſtis *eſt*.) Sed judicium conſtituere *cauſam*que inter illos cognoſcere. Et ſi appareat dominorum indignatio intolerabilis, cogentur domini ſervos, contra quos ita ſæviunt, bona conditione vendere, ac pretium dabitur dominis. Propterea autem dixit, Bona condi-
143 tione, ut ne dominus ſuccenſens forte ſervo, graves conditiones in venditione adſcribat: pactus ex. gr. ut ille in vinculis ſit, aut ut nunquam manumittatur, aut ut in regione habitet, habente graviſſimum inſuetis cœlum: ac domino vendenti poteſtas fiat, per pacta ſervum et-
144 iam poſt venditionem puniendi. Recte autem & illud Imperator addidit,

15. κατὰ τοῦ δεσπότου F. 16. Melius legeretur δικαστήριον. i. e. *conſeſſum judicum*. ANON. DUK. videtur leg. δικαστήριον ANON. NISP. δικαστήρια FABR. Ego cum *Anon*. facio. 17. τοὺς οἰκέτας ex F. addimus. 18. Sic cum Curtio lego pro vulg. οὕτοι. 19. δοθήσεται τοῖς δεσπ. F.

q. Hinc illud proverbium apud Feſtum in, Quot ſervos, & Senecam *epiſtola* 47. Totidem eſſe ſervos, quot hoſtes, vide Ariſtotelem 1 Politicõn. 4. *circa finem*. D. GOTH.

Servi philodeſpoti non ſunt. [Auctor Queroli: *vobis naturale eſt odiſſe dominos*. Edit. 2.] Plato 6. de Leg. Ariſtid. orat. Sic. pr. Heliodor. 7. Syneſ. de Regno, Lyſias orat. de ſacro oliv. trunco. Varro, Quint. Curt. 7. Sen. ep. 47. Macrob. Tertull. Apolog. c. 7. Simplicius in Epict. Hermogenes in Part. ſect. 5. Sopater ibid. Euſtath. de Iſm. & Iſm. am. 8. Anna Comnena. Alexiad. 2. Apoſtolius Cent. 20. ad. 42. FABR.

Adde Cujac. ad Pauli R. S. 5, 16. 4. G. O. R.

r. Si tantum delictum erit, ut ultio remittenda non ſit, ſervus coërcendus magiſtratibus offerendus eſt, Caj. Inſt. 1. t. 3. l. 24. §. ult. D. de pigner. act. Spartian. in Adriano. Id Philo ſuadet περὶ τῶν ἐν ἴδει νόμων, v. Liban. decl. 24. FABR.

Curtianam verſionem carpit Nannius in Apolog. §. 21. quam ſ. l. dabimus. G. O. R.

s. Bonis igitur conditionibus ſervum vendere, refertur ad ipſorum etiam ſervorum, non ad dominorum tantum utilitatem. D. GOTH.

Bonis conditionib. opponuntur duræ, l. 25. D. de ſtatulib. βαρυτέραι [leg. βαρυτέραι] αἱρέσεις. FABR. I.

Jo. Leunclavius L. II. Notat. Sect. 4. ait, Theophilum hæc deſcripſiſſe e libris Baſil. ubi ſimilia legi ſecundæ D. *de His q. ſ. v. al. jur.* ſubnectunt in Addend. ad L. XIX. Tit 17. Tom. II. p. 662. edit. Fabr. *ἀλλὰ καὶ τὴν πρᾶσιν καλῇ αἱρέσει ποιεῖν, ὥστε μὴ διά τινων εἰσφερομένων αἱρέσεων, καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησιν αὐτοὺς κακοποιεῖν, ἢ ἐν δεσμοῖς εἶναι συμφωνοῦντας, ἢ ἐπὶ τῷ οἰκεῖν ἐν χώρᾳ βαρυτάτους ἐχούσῃ τοὺς ἀέρας. Sed & bona conditione venditio fa-*

θῆκε, [20] καὶ τὸ πραθῆναι τὸν οἰκέτην, καὶ τὸ τίμημα δοθῆναι τῷ δεσπότῃ· ἵνα ὁ μὲν οἰκέτης διὰ τῆς πράσεως [21] πικρὸν διαφύγῃ δεσπότην, ὁ δὲ δεσπότης μὴ ζημιωθῇ τὸν οἰκέτην, διὰ τῆς τοῦ τιμήματος λήψεως, καὶ μὴ ἀγανακτείτω ὁ δεσπότης, μὴ συγχωρούμενος τῶν ἰδίων ἄρχειν οἰκετῶν· ὁ γὰρ βασιλεὺς καὶ ἄκοντας y τοὺς ὑπηκόους εὐεργετεῖ· εἰκὸς γὰρ ἦν [22] τοὺς οἰκέτας ἀποροῦντας καταφυγῆς ἑαυτοὺς ἀνελεῖν, ἢ καὶ φυγῇ χρησαμένους τὸν δεσπότην ζημιῶσαι τὴν οἰκείαν τιμήν· ὥστε οὖν ἀμφοτέρων ἐποιήσατο πρόνοιαν, καὶ τῶν δεσποτῶν, καὶ τῶν οἰκετῶν· λυσιτελὲς γάρ ἐστι πρᾶγμα τῇ πολιτείᾳ, τὸ μηδένα κακῶς τῇ οἰκείᾳ κεχρῆσθαι περιουσίᾳ· ἔστι δὲ τὰ τῆς διατάξεως ῥήματα, πρὸς Αἔλιον Μαρκιανὸν ἀντιγραφέντα, ἐν τούτοις· τὴν τῶν δεσποτῶν ἐξουσίαν z ἀμείωτον εἶναι χρὴ κατὰ τῶν οἰκετῶν· καὶ οὐ δεῖ τούτῳ [23] τῷ νόμῳ πε-

dit, ut & ſervus vendatur & pretium domino detur: quo ſervus quidem per venditionem acerbum effugiat dominum, dominus autem ſervi damnum non patiatur, propter pretii acceptionem, neque indignetur dominus, non licere ſibi 145 propriis imperare ſervis. Imperator enim ſubditis etiam invitis bene facit. Fieri enim poterat, ut ſervi refugio deſtituti ſeſe interimerent, aut etiam fugam adornantes dominum ſuo *ipſorum* pretio defraudarent. Ita utrorumque curam habuit, & dominorum, & ſervorum. Utilis enim res eſt reipublicæ, ne quis ſuo patrimonio male utatur. Sunt 146 autem conſtitutionis verba, ad Aelium Marcianum reſcripta, hæc: dominorum poteſtatem imminutam oportet eſſe in ſervos, neque decet *eam* hac lege tolli, hoc eſt, non de-

20. τὸ καὶ F. 21. διαφ. πικρ. F. 22. τοὺς deeſt F. 23. τῷ deeſt F.

facienda eſt, ne per aſtute fictas quaſdam conditiones etiam poſt alienationem eos lædant, vel ut in vinculis habeantur paciſcendo, vel ut in regione degant, quæ aëra maxime gravem ac peſtilentem habeat. Sed verius eſt, Th. anteriorem ætate eſſe Baſilicorum auctoribus, adeoque potius hæc verba dictæ legi adſuta ſunt ex Th. noſtro, non quidem ut exiſtimo, ex hoc Inſt. loco, nam alias verba non tantopere differrent, verum potius ex ejus Scholiis ad Digeſta d. l. unde perperam in contextum dictæ legis Græce verſum irrepſit, perinde atque etiam Scholia Thalelæi nonnunquam ipſi contextui inſerta eſſe Cl. Hoffmannus oſtendit in Hiſt. Jur. Vol. I. P. 1. p. 655. Cæterum, quid ſit bonis conditionibus vendere, late docet Gul. Fornerius III. Select. c. 9. & 10 MEERM.

t. Dura conditio eſt ſi ſervus ſub pœna vinculorum diſtractus ſit à domino, ut in l. 17. §. pen. D. de ædil. ed. vel ut nunquam manumittatur, [*hic domini nunquam mutabit habenas, Perpetuis frenis, atque uni ſerviet.* ut in l. ſtatuliberos 25. D. *de ſtatulib.* Edit. 2. &] in l. 9. §. 1. D. qui & à quibus man. l. 3. §. hi quoque. D. ad Silan. l. 44. §. 5. de leg. 1. l. 4. §. 4. l. 9. D. de manum. l. 5. C. ſi mancip. ita fuer. alien. FABR.

u. *v. l. 5. & quæ ibidem ſcripſi Co. ſi mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur vel contra.* D. GOTH.

x. Qualis forte Oaſis, infeſta culicibus & muſcis, in quam relegatio, quaſi in inſulam relegatio *erat l. 7. §. 5. ff. de interdictis & relegatis l. ul. §. 2. ff. de pœnis.* Unde à Nazianzeno dicitur ἀπάνθρωπος ἐρημία· adde huic loco tit. C. ſi ſervus exportandus vænierit. Adde de fundo & agris peſtilentibus *l. 46. ff. de ædilitio. l. 4. C. de ædili act.* D. GOTH.

Ut vix quiſquam ſuſtineat gravitatem cœli. FABR.

y. Atqui *non eſt beneficium, accipere cogi,* ut ait Seneca lib. 2. de benef. cap. 19. FABR. II.

z. Intactam, intemeratam. FABR. I.

περαιοῦσθαι [a]· τουτέστιν, οὐ δεῖ τί ποτε τῶν τοῦ δεσπότου δικαίων μειῶσαι· συμφέρει δὲ καὶ τοῖς δεσπόταις, τὸ βοηθεῖσθαι τοὺς οἰκέτας κακῶς φερομένους ὑπὸ τῶν δεσποτῶν, ἢ ἐξ ὀργῆς ἀμέτρου, ἢ [b] λιμοῦ, ἢ ὕβρεως [c] ἀφορήτου· ὅθεν οὐ χρὴ ἀρνεῖσθαι τοῖς δίκαια αἰτοῦσιν οἰκέταις· διάγνωθι τοίνυν περὶ τῆς μέμψεως τῶν ὄντων μὲν ἐκ τῆς Ἰουλίου Σαβίνου φαμιλίας, καταφυγόντων δὲ ἐπὶ [d] ἀνδριάντας· καὶ εἰ ζητῶν [24] εὕρῃς ἀπανθρωπότερον περὶ αὐτοὺς τὸν Σαβῖνον, ἤπερ ἐχρῆν, ἢ εἰς αἰσχροτάτην αὐτοὺς ἑλκυσθέντας πρᾶξιν, [e] διαπιπράσκεσθαι κέλευσον, οὕτω μέντοι, ὥστε μὴ ὑποστρέφειν [25] αὐτοὺς εἰς τὴν τοῦ πεπρακότος δεσποτείαν· εἰ γὰρ ὁ εἰρημένος Σαβῖνος πρὸς περιγραφὴν τῆς τοιαύτης πρᾶξαί τι διανοηθῇ διατάξεως, κατὰ πρώτην μὲν ὄψιν [26] τοὺς οἰκέτας πωλήσας, ἰδίᾳ δὲ συμφωνήσας, ὥστε [26] τούτους αὐτῷ ἀναδοθῆναι, πικρότατος αὐ-

decet quidquam de domini juribus deminui. Expedit vero & dominis, ut adjuventur ſervi a dominis male habiti, vel ex ira immoderata, vel fame, vel intolerabili injuria: unde ſervis juſta petentibus negare haud oportet. Cognoſce igitur de querela *eorum* qui e familia ſunt Julii Sabini, atque
147 ad ſtatuas confugerunt. Et ſi quærens compereris inhumaniorem in eos *fuiſſe* Sabinum quam deceat, vel in turpiſſimam eos deductos actionem, venumdari jube, ita tamen, ut ne revertantur in vendentis dominium. Si enim dictus Sabinus in fraudem hujus conſtitutionis aliquid facere meditatus fuerit, prima quidem ſpecie ſervos vendens, clanculum autem pactus, ut ſibi illi reddantur, ſeveriſſimum ei

24. Sic reſcripſi. εὑρῇς omnes ante F. qui dedit εὕρῃς. 25. αὐτοὺς ex F. addimus. 26. τὸν οἰκέτην & τοῦτον F. *ſed cur tam varie? nam præceſſit ubique pluralis.*

a. Quod [περαιοῦσθαι] qua ratione notare poſſit, quod debet, dum oſtendent alii, ego interim legam παραιρεῖσθαι, aut ſi malis περιαιρεῖσθαι, quibus convenit expoſitio quam ſubdit, ipſiusque reſcripti verba. *In Animadverſ. ad Aeſchylum pag.* 485. F. L. ABRESCH.

Ego malim περιαιρεῖσθαι. vid. Gloſſar. Theoph. G. O. R.

b. Si dominus ſervum ſuum in præbitis injurioſè tractet, ut loquitur Columella 1. c. 8. id eſt, ſufficientia præbita, ut ait Ulp. apud Ruf. tit. 3. ſive conſueta ſalaria, καὶ γαστρὸς ὀφειλόμενον δασμόν, ἢ τακτά, ut loquitur Phocylid. Cibaria, Sen. de Ben. 3. cap. 21. non præbeat, & ad Eccleſiam ſervus confugiat, venire jubet Juſtinian. in aurea bulla, quam Eccleſiæ majori conceſſit, to. 1. juris græcorum. Huic dominorum avaritiæ jam olim obviam itum fuerat. Sen. de Ben. 3. cap. 22. FABR. I.

c. Injuriam quæ morte ſit gravior, infamem injuriam appellat Antonin. Ulp. obſcœnitatem, l. 1. §. 2. de offic. præſ. urb. hoc eſt, ſi dominus ad impudicitiam, turpémque violationem compellat; l. 2. D. eod. quod Græci dicunt, ὑβρίζειν εἰς σῶμα. FABR. I.

d. Delenda eſt vox, *ſacram*, apud Juſtin. auctore ipſo Ulp. Rufini tit. 3. & in l. 2. D. eod. Jvone etiam Carnot. decreti parte 16. cap. 76. videntur etiam delenda illa: *ad ædem ſacram*, quæ nec Theoph. agnoſcit. FABR. I.

Videntur delenda illa, *ad ædem ſacram*, apud Juſtin. auctore Ulp. Ruf. tit. 3. & in l. 2. D. eod. Jvone etiam Carnot. decr. part. 16. cap. 76. quæ nec Theoph. agnoſcit. FABR. II.

Quamvis ut ſtatuis principum, ita vel potiori jure ſacris ædibus attributum ſit jus aſyli, apud Ethnicos non paucis, apud Chriſtianos omnibus. *toto tit. Cod. de his qui ad Eccleſiam confugerunt.* J. DOUJ.

Adde notam EV. OTTON. Criticam. G. O. R.

e. Ereptio magis eſt, quàm emptio, cum venditori ſuo arbitratu vendere non licet. Tullius in Rullum: Quaſi verò non intelligamus ab invito emere, injurioſum eſſe, ſed Reip. expedit. Similiter

αὐτῷ φανήσεται ὁ βασιλεὺς, τοιαῦτα πλημμελοῦντι καὶ τὴν αὐτοῦ περιγράφοντι διάταξιν.

ei ſe præbebit Imperator; talia peccanti & ipſius eludenti conſtitutionem.

liter hæc venditio bono publico fit, ne re ſua domini abutantur. Athenis injuriarum actio ſervis dabatur contra dominos, cujus hic erat effectus, ut poſſent πρᾶσιν αἰτεῖν, & parum æquos dominos ad venditionem adigere, Athen. 6. v. Plutarch. περὶ δεισιδαιμονίας. Polluc. lib. 7. c. 2. FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ Θ.

Ἔγνωμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι [1] τὸ 148 in poteſtate ἔχομεν κατὰ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν, καὶ κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων· τῆς δὲ κατὰ τῶν οἰκετῶν λεχθείσης ὑπεξουσιότητος, ὑπόλοιπον εἰπεῖν τὸ κατὰ τῶν υἱῶν [2] in [a] poteſtate, ἤγουν [3] ὑπ᾽ [b] ἐξουσίαν. In poteſtate ἔχομεν [c] τοὺς ἡμετέρους παῖδας, οὓς ἐξ [d] ἐννόμων ἐσχήκαμεν γάμων.

§. I. Ὁ δὲ γάμος εἴρηται Ῥωμαϊκῇ 149 διαλέκτῳ [e] nuptiæ [4] ſive matrimonium.

DE PATRIA POTESTATE.

TITULUS IX.

COGNOVIMUS in ſuperioribus, jus poteſtatis nos habere in noſtros ſervos & in noſtros liberos. In ſervos autem poteſtate dicta, reliquum *eſt* dicere de poteſtate in liberos. In poteſtate habemus liberos noſtros, quos ex legitimis nuptiis *ſive conjugio* genuimus.

§. II. Conjugium vero dicitur Romana lingua Nuptiæ ſive matrimo-

1. τὸ deeſt ante F. 2. ἐν ποτεστάτε & deinceps ante F. 3. ὑπεξούσιοι ediderat Vigl. ſed emendat ὑπεξούσιον, quod omnes Editt. occupavit præter F. qui ἤγουν ὑπεξ. omiſit. Reliqua vide in Not. ſubjecta. 4. ἤτοι F.

a. *l. 3. ff. de his qui ſunt ſui.* Ulpianus 5. §. 1. 1. Gajus 3. §. 3. D. GOTH.

b. Pro ὑπεξουσίαν ubi reſtituit Viglius ὑπεξούσιον, legendum eſt ὑπεξουσίων, ut ſit genitivi caſus, refertur enim ad υἱῶν. P. NAN.

Sed ſi dividas vocem in duas ὑπ᾽ ἐξουσίαν, neutra correctione opus erit; idque in textum recepimus. G. O. R.

c. Philo leg. ad Caj. Lib. Declamat. 37. κύριοι τῶν παίδων οἱ γονεῖς οὐχ ἧττον, ἢ τῶν οἰκετῶν. Rectè: Liberi enim haud multùm à ſervientium ſpecie differunt, Serv. 11. Æneid. Plaut. Trin. act. 2. ſcen. 2. Seneca Controv. 4. lib. 3. Lactant. de ver. ſap. c. 3. Auguſt. 1. de mor. Eccl. cath. c. 30. Manuel Palæol. or. 7. κύριοί γε μὴν δικαιότατα· τίνος γὰρ κτῆμα μᾶλλον εἴημεν, ἢ ἐκείνων δι᾽ οὓς ἐσμέν, ut ait Hierocles. v. infr. tit. 18. FABR. I.

d. Ex juſta venere, juſta uxore, juſta matreſam. Boëtii in Top. lib. 2. FABR. I.

e. Gloſſis matrimonium γάμος καὶ συμβίωσις. Dicitur etiam connubium Ulp. 1. §. 5. D. GOTH.

Eſt aliquid inter nupt. & matr. ut hic obſervat Cujac. Firmic. lib. 6. c. 5. Proſperi matrimonii nuptias ex iſta conjunctionis ſocietate perficiunt. Locus Pap. quem citat Cujac. exſtat apud Rufin. t. 4. Th. 2. hic & §. 12. tit. ſeq. §. 2. *infrà de her. quæ ab int.* nullam inter hæc differentiam ponere videtur, an quia nuptiarum ſolemnitates conſtitutionibus pridem eſſent remiſſæ? [Sed Juſt. non videtur ex abundanti utramque vocem adſcripſiſſe. *Ed. 1.*] FABR.

Nonne Theophilo licet Imperatorem ſuum ſequi, qui itidem non diſtinxit, dicens: *Nuptiæ autem ſive matrimonium eſt* &c? Fabroto in carpendo hic Theophilo præiviſſe Maranum in Parat. Dig. de R. N. monet MEERM. G. O. R.

f. l.

nium. Καὶ τί ἐστι [f] γάμος; ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς [g] συνάφεια, ἀχώριστον [h] τοῦ βίου τὴν συνήθειαν [i] ἐπαγγελλομένη, [5] ἤγουν παρέχουσα [k].

§. II. Τὸ δὲ in poteſtate, ὅπερ ἔχομεν κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων, μόνων Ρωμαίων [l] ἴδιόν ἐστιν· οὐδεὶς γὰρ ἕτερος κατὰ τῶν οἰκείων παίδων τοιαύτην ἔχει ὑπεξουσιότητα, ὁποίαν Ρωμαῖοι· ὥστε οὖν juris [m] civilis ἐστὶ τοῦτο [6] τὸ νόμιμον· τὸ γὰρ κατὰ τῶν οἰκετῶν juris gentium.

§. III. Ὁ τοίνυν ἐξ [n] ἐμοῦ καὶ τῆς 150 ἐμῆς τικτόμενος γαμετῆς, ἐμὸς ὑπεξούσιός ἐστιν· ὡσαύτως καὶ [7] ὁ ἐκ τοῦ ὑπεξουσίου [8] μου παιδὸς καὶ τῆς αὐτοῦ τικτόμενος γαμετῆς, τουτέστιν ὁ ἐμὸς ἔγγονος, καὶ ἡ ἐμὴ ἐγγόνη, ὁμοίως ἐμοὶ γενήσονται ὑπεξούσιοι· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ [9] προεγγόνων καὶ ἀπεγγόνων, καὶ τῶν ἐφεξῆς· οἱ γὰρ ἐκ τῆς ἐμῆς [o] τικτόμενοι θυγατρὸς οὐχ ὑπο-

monium. Et quid eſt matrimonium *ſive nuptiæ*? Viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ conſuetudinem promittens aut præſtans.

§. II. Jus autem poteſtatis, quod habemus in noſtros liberos, Romanorum tantum proprium eſt. Nemo enim alius in ſuos liberos talem habet poteſtatem, qualem Romani. Itaque juris civilis eſt hoc jus: nam in ſervos *poteſtas eſt* juris gentium.

§. III. Natus igitur e me & uxore mea, in mea poteſtate eſt; ſicuti & natus ex filio meo qui in poteſtate eſt, & ejus uxore, id eſt nepos meus ac neptis mea, ſimiliter mihi ſubjecti fient. Idem *eſt juris* & in pronepotibus & abnepotibus ac deinceps. Nati autem ex filia mea non ſubjicientur poteſtati materni avi,

5. ἤτοι περιέχουσα F. v. Not. 6. τὸ νόμιμον deeſt F. 7. & 8. ſic cum F. damus. Vulgo deſunt hæ tres voculæ ὁ - μου παιδὸς. 9. προεγγόνων καὶ προεγγόνης F.

f. l. 1. ff. *de ritu nuptiarum* Ulp. *d. l.* §. 2. 1. Gajus 4. §. 1. 4. Harmenop. 4. §. 1. D. GOTH.

g. Intelligit σύνοδον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, συνουσίαν κοίτης. FABR. I.

h. Columell. 12. nihil conſpiciebatur in domo dividuum. Lactant. 2. c. 21. qui ſervari poteſt charitas, niſi devota mens & ſervata invicem fides individuam fecerit charitatem. ſed hæc ad communionem bonorum & amoris, non vitæ referenda ſunt, de qua hic agitur. D. GOTH.

Hinc matrimonii individuitas, Tertull. de Monog. Idem matrimonium convictum & individuum uſum appellat, 2. ad uxor. convictus eſt, συμβίωσις, ut σύμβιος conjunx exponitur in Gloſſ. græcolat. Marmor Arundelianum: Αμμία μητρὶ ζῶσα κατεσκεύασε [ſic] ἑαυτῇ, καὶ τῷ συμβίῳ Ασκληπιάδῃ τὸ μνημεῖον. vet. inſcr. Grut. p. 86. c. 8. ὑπὲρ σωτηρίας αὐτοῦ καὶ τῆς συμβίου, καὶ τῶν τέκνων. Georgius Logotheta in Chron. ἱερέων δὲ θήλειαν ἐτίκτετο, ἐξ ἧς ἡ σύμβιος αὐτοῦ Εἰρήνη ἐξ ἀνθρώπων ἐξῄεσο. individuum uſum dicit. Theod. Prodr. in Amar. πόθον ἄρρηκτον, poſt Simonidem. Aſterius, ἀκολυθίαν τῆς συνοικήσεως ἀπαραίτητον. FABR. I.

i. Recte τὸ ἐπαγγελλομένη additum. Id enim votum nuptiarum, reipſa autem nuptiæ divortio dirimuntur. D. GOTH.

Societas vitæ eſt cauſa finalis matrimonii. GEN. ED.

k. In Inſtit. omnib. legitur *continens*, unde ap. Th. legend. περιέχουσα: qui rurſus cum dicit ἐπαγγ. ἠγ. περιέχ. duplicem lectionem notaſſe videtur, *condicens ſive continens*. CUJAC. *in Comm. ad* cap. 11. *X. de Præſumt.* Add Otto in Not. Crit. MEERM.

Hinc Fabrotus περιέχουσα correxiſſe videtur, ut conveniret Latino Inſtitutionum verbo *continens*: ſed vulgatum παρέχουσα prætuli, quia ἐπαγγελλομένη præceſſit, ut mens Theophili ſit: *promitti quidem, ſed non præſtari ſemper illam conſuetudinis individuitatem.* Monebo hic ſimul novos Juſtinianos, quia Schultingius neglexit, Aleandrum ad Cajum pag. 86. & nuptias & divortium inter actus legitimos male referre. G. O. R.

l. Hanc legem, teſte Plutarcho, tulit Romulus. ANON. DUK.

l. 3. ff. *de his qui ſunt ſui.* D. GOTH.

Ut putà jus parentibus vitæ, neciſque conceſſum eſt. Simplic. in Ep. πιστεύσειεν εἰ βούλοιτο τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπιτρέψαι, καὶ φονεύειν ἀνιεμένους. Sopat. in Hermog. ἐξῆν πατρὶ ὄντι τοὺς παῖδας ἀναιρεῖν. Dio Chryſ. or. 15. l. 11. D. de

ὑποβληθήσονται τῇ ὑπεξουσιότητι τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου, [10] ἐμοῦ δηλονότι, ἀλλ' ὑπεξούσιοι ἔσονται τῷ ἰδίῳ πατρί.

avi, meæ ſcilicet, ſed patri ſuo ſubjecti erunt.

10. ἐμοῦ δηλονότι deeſt F. qui forte pro ſcholio rejecit.

de lib. & poſt. l. ult. C. de pat. pot. Ex jure quoq. vetuſtiſſ. Rom. quidquid adquirebat filius, totum adquirebat patri, Dion. Halic. 8. Sed & alia præcipua civ. Rom. jura. FABR. I.

m. Adde *l.* 215. *ff. de verborum ſignificatione.* D. GOTH.

Inf. de nupt. ibi, *civilis ratio*, l. 3. D. *de his qui ſui vel al. jur.* FABR. II.

n. *l.* 4. *ff. de his qui ſunt ſui.* D. GOTH.

o. Eſt enim filia aliena poſſeſſio. Euripid. γυνὴ γὰρ ἐξελθοῦσα πατρῴων δόμων, οὐ τῶν τεκόντων ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ λέχους· τὸ δ' ἄρσεν ἕστηκ' ἐν δόμοις ἀεὶ γένος, θεῶν πατρῴων καὶ τάφων τιμάορον. FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ I.

Ἐννόμους δὲ [a] γάμους μεταξὺ ἀλλήλων 151 συνιστῶσι Ῥωμαῖοι, ἡνίκα [1] τὰ περὶ γάμων [b] τοῖς νόμοις διηγορευμένα [2] φυλάξωσι· δεῖ δὲ τοὺς μὲν ἄῤῥενας [c] ἐφήβους εἶναι, τὰς δὲ θηλείας ἀνδρὸς [d] δεκτικάς· τουτέστι, τοὺς μὲν [3] ὑπερβεβηκέναι τὸ [e] τεσσαρακαιδέκατον ἔτος, τὰς δὲ [4] μείζους εἶναι [f] τῶν [5] ιβ ἐνιαυτῶν· ταῦτα δὲ λέ-

DE NUPTIIS.

TITULUS X.

JUSTAS vero nuptias inter ſe contrahunt Romani, ſi legibus cauta de nuptiis cuſtodiverint. Oportet autem mares eſſe puberes, feminasque viripotentes: hoc eſt, illos exceſſiſſe quartum decimum annum, has majores eſſe duodecim annis. Hæc autem dicimus, ſive alieni, ſive ſui juris

1. περὶ γάμων τὰ F. 2. φυλάξωσι F. 3. ὑπερβεβηκέναι F. vitioſe. 4. μείζονας F. 5. ιβ Baſil. quæ ubique locorum pro numero β ſive II. hoc charactere utitur, ex gr. infra n. 26. & Tit. 14. n. 28. & L. II. T. 9. n. 48. omnino.

a. Juſtæ nuptiæ ſunt, quæ moribus, legibusque conſtant, l. 3. §. 1. D. de don. int. vir. & uxor. FABR. I.

b. Νόμους γαμικοὺς appellat Chryſoſt. hom. 5. in act. Apoſt. FABR. I.

c. Puberes, veſticipes. Gell. 5. 19. Auſon. eid. 4. *queis pudor ubique veſtitur.* Tertull. de virg. vel. & de An. c. 20. *Ab his autem annis, & ſuffuſior, & veſtitior ſexus eſt.* Gloſſæ Doſithei: *veſticepe* [ſic] *pubeſcens.* Aliæ Gloſſæ: *Veſticepe, juvenis, qui barba veſtitur*, & ut loquitur Afran. in Compit. *cujus corpus pilare primùm cœpit*, & per contrarium depubes, inveſtis, inveſticeps, ἄνηβος· eſt enim ἄνευ ἥβης· λέγεται δὲ ἥβη ἡ πρώτη τε τρίχωσις τῶν αἰδοίων. Euſt. il. ι. FABR. I.

d. *Sic* 4. Harmenop. 1. §. 2. *Gloſſis viri potens* ἐκ ἀκμῆς κόρη, ἔκνιδρος, *virago, adulta, pubes.* D. GOTH.

Viri potentes, viro nubiles, maturæ, tempeſtivæ, ὡραίας γάμου, ὥραν ἐχούσας γάμου, τὴν ἡλικίαν ἐχούσας γάμου· id eſt, ut expleverint annos 12. maſculi autem 14. l. 4. D. de rit. N. l. 24. C. de nupt. FABR. I.

e. Plut. in Numa, Dio 54. eoq. tempore exurgit τῆς συνουσίας ὄρεξις. Ariſt. Polit. 7. cap. 17. & 5. hiſt. de anim. Alex. Aphrod. Probl. 1. 125. Philo de Mundi opif. Martianus Capella 7. FABR. I.

f. Feminæ pubertatem feſtinant. Ariſtot. de generat. anim. l. 4. c. 6. Plutarch. Symp. 3. q. 4. αἱ δὲ παρθένοι τῶν παίδων ὀργῶσι πρότερον, καὶ τελειοῦνται πρὸς τὸ φθίνειν. v. Excerpta Gemaræ Sanhedrin c. 8. §. 1. in fine. FABR. I.

Naturale præceptum eſt, quia matrimonium maximi res momenti, voluntatem conſiliumque in eo pa-

λέγομεν, εἴτε [6] ὑπεξούσιοι, εἴτε αὐτεξούσιοί εἰσιν οἱ πρὸς γάμον συνιόντες· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὑπεξουσίων καὶ ἕτερόν τι ζητοῦμεν, συναίνεσιν [g] εἶναι τῶν γονέων, ὧν ὑπεξούσιοί εἰσιν οἱ συναπτόμενοι· τοῦτο γὰρ χρῆναι γίνεσθαι καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ φυσικὸς ἀπαιτεῖ λογισμός· ὁ πολιτικὸς μὲν διὰ τὸ τῶν Ῥωμαίων ἴδιον [h], τουτέστι τὴν ὑπεξουσιότητα· ὁ [i] φυσικὸς δὲ, ἐπειδὴ δίκαιον, τοὺς μέχρι τοιαύτης ἡλικίας ἀναθρέψαντας [7] [τοὺς γονεῖς δηλονότι] ταύτης ἀξιοῦσθαι τῆς τιμῆς, [7] [τουτέστι τῷ γάμῳ συνευδοκιμεῖν]· δεῖ δὲ τὴν τοῦ πατρὸς ἡγεῖσθαι [k] κέλευσιν, [7] [τουτέστι δεῖ τὸν πατέρα συναινεῖν]· ὅθεν ἀμφιβολίας αἴτιον [8] γέγονε κἀκεῖνο· μαινομένου [9] πατρὸς [l] υἱὸς ἢ θυγάτηρ ἐπὶ γάμον ἐλθεῖν [10] ἠπείγοντο· οὐ γὰρ παύεται τοῦ ἔχειν [11] in potestate τοὺς παῖδας [m] μανίαν ὁ πατὴρ δυστυχήσας· ἐπειδὴ [n] οὐχὶ νήφων λογισμὸς τοῦ πατρὸς in potestate ποιεῖ τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας, (ὥστε ἡμᾶς

152 ris ſint, qui nuptias coëunt. Sed in *hominibus* alieni juris etiam aliud quid quærimus, ut conſenſus ſit parentum, quorum in poteſtate ſunt coëuntes. Hoc enim fieri oportere & civilis & naturalis ratio exigit: Civilis quidem propter *jus* Romanis proprium, id eſt poteſtatem *patriam*: Naturalis autem, quia æquum *eſt*, *eos* qui ad eam usque ætatem *liberos* educarunt, [parentes ſcil.] hoc honore dignari, [id
153 eſt nuptiis conſentire]. Oportet autem patris præcedere juſſum, [id eſt oportet patrem conſentire]. Unde controverſiæ cauſa etiam illud exſtitit: Furentis patris filius aut filia in matrimonium coïre geſtiebant. Nec enim deſinit in poteſtate habere liberos pater furore laborans: quoniam neque ſana mens patris liberos in poteſtatem redigit paternam, (ut dicamus patrem mente orbatum, una &

6. αὐτεξ. εἴτε ὑπεξ. F. 7. Incluſa omittit F. & ſane ſcholia videntur. Saltim pro συνευδοκιμεῖν legendum foret συνευδοκεῖν, ut verti. 8. γέγονεν ἐκεῖνο F. 9. παιδὸς F. I. quod ferri poteſt. ſed in Ed. 2. παῖδος peſſime. 10. ἐπειγόντο ante F. 11. ἐν πότ. ante F. Sequens τοῖς πατράσι vel ejiciendum, vel τῷ πατρὶ ſubſtituendum.

parentum minime negligi. Hinc optime Th. naturalem rationem explicat . . . . . Minime quidem ſpernenda hæc ratio; nihil tamen affertur, quare tam neceſſaria ſit, ut absque parentum adſenſu matrimonium ipſo Naturali jure ſit nullum &c. HUBER. *Digr.* P. I. *pag.* 128.

g. 4 Harmenop. 4. §. 3. l. 2. *ff. de ritu.* Quid ſi qui in poteſtate eſt, nuptias contraxit? Paulus 2. *ſentent.* 19. §. 2. contractas nuptias ſolvi negat, contemplationem enim publicæ utilitatis privatorum commodis præferri, de qua quæſtione plenius dixi *ad l.* 25. *ff. de ritu nuptiar.* D. GOTH.

Tertull. 2. ad uxor. Achill. Tat. 8. FABR. I.

h. Jus patriæ poteſtatis civium Rom. proprium eſt, §. 2. *ſup. t. prox.* FABR. I.

i. Id ſuadet pietas quæ parenti debetur, qui cupidus liberor. uxorem duxit, natum ſuſtulit, filium educavit, in adoleſcentiam produxit. denique vitæ juriſque beneficium præſtitit. utrumque jus, id eſt, civile & naturale tangit Iſidor. Peluſ. ep. 352. lib. 5. FABR. I.

Siccine Concilio Tridentino obloqui audet; nec metuit anathema? Laudo. G. O. R.

k. Imo ſubſequi poteſt conſenſus *l.* 5. *Cod. de nuptiis l.* 7. *inf. ff. de ſponſalib.* non tamen cogitur pater conſentire, cum poſſit contradicere, *d. l.* 5. *d. l.* 7. non conſentit autem qui ignorat. *l.* 11. *ff. de ſtatu hominum.* D. GOTH.

An filiusfam. jure nuptias contrahit, τοῦ πατρὸς ἐπαινοῦντος καὶ κελεύοντος; Plutarch. Num. an juſſum pro conſenſu etiam tacito accipiemus? ſic ſane l. 5. C. eod. non enim pater velle debet, ſed non nolle. Scholiaſtes Th. τουτέστι, δεῖ τὸν πατέρα συναινεῖν. Ex diverſo voluntatem patris Donat. in

Ter.

ἡμᾶς λέγειν, στερηθέντα τὸν πατέρα τοῦ φρονεῖν συναπολλύναι καὶ τὴν κατὰ τῶν παίδων ὑπεξουσιότητα) ἀλλ' ὁ ἐξ ἐνθέσμων γάμων γενόμενος τοκετός. [12] ἠβούλοντο οὖν οἱ παῖδες ἐπὶ γάμον ἐλθεῖν· ὑπεξούσιοι δὲ ὄντες, τῆς τοῦ πατρὸς ἐδέοντο συναινέσεως· [o] συναινεῖν δὲ ὁ μαινόμενος οὐκ ἠδύνατο· ζητοῦμεν εἰ [13] δύνανται; καὶ εἰ μὲν [14] εἴπωμεν, συναίνεσιν εἶναι, τὸ λέγειν ἰδικῶς τὸν πατέρα, ὅτι ἀρέσκομαι τῷ γινομένῳ, [15] τὴν τοιαύτην ἐπὶ τοῦ μαινομένου [16] γενέσθαι συναίνεσιν ἡ νόσος οὐ συγχωρεῖ· [p] εἰ δὲ δεξώμεθα συναίνεσιν εἶναι, τὸ ὁρῶντα [17] πατέρα μὴ ἀντιλέγειν τῷ πραττομένῳ, ἀκωλύτως ὁ γάμος προβήσεται· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἀληθές· ὁ γὰρ μαινόμενος σιωπῶν οὐ συναινεῖ· ἐκεῖνος γὰρ σιωπῶν συναινεῖ, ὃς αἰσθανόμενος τοῦ γινομένου, ἐναντιοῦσθαι δύναται, εἰ μὴ ἀρέσκεται τούτῳ· ὁ δὲ [18] μεμηνὼς σιωπᾷ, νικώμενος ὑπὸ τοῦ πάθους, [19] οὐχ ἡδέως ἔχων. Ἐπειδὴ οὖν πολλαὶ περὶ τούτων,

154 & poteſtatem in liberos amittere) ſed natus ex juſtis nuptiis partus. Voluerunt ergo liberi in matrimonium coire; ſed cum alieni juris eſſent, patris indigebant conſenſu; conſentire autem furioſus non poterat. Quærimus an poſſint? & ſiquidem dicamus, conſenſum eſſe, cum pater expreſſe dicat, Placet mihi factum, talem a furioſo conſenſum fieri mor-
155 bus haud permittit. Si vero admittamus, conſenſum eſſe, cum pater videns non contradicat negotio, nuptiæ ſine impedimento procedent. Sed neque hoc verum eſt: furioſus enim tacens non conſentit. Is enim tacens conſentit, qui ſentiens quid agatur, contradicere poteſt, ſi *ſibi* illud non placeat. Furioſus autem tacet, victus a malo, non adquieſcens. Quum igitur multæ ſuper his Juriſconſultorum controverſiæ eſſent,

12. ἠθέλ. ante F. 13. δύνανται Goth. 14. εἴπωμεν ante Lugd. 15. καὶ injicit F. mox pro ἐπὶ malim ὑπό. Saltim ſic verto cum Curtio. G. O. R. 16. γενέσθαι F. 17. τὸν adjicit F. 18. μαινόμενος ante Gothofr. 19. οὐχ ἡδόμενος τῷ γάμῳ. F.

Ter. And. act. 5. ſc. 3. imperium patris interpretatur. & ita voluntatem pro juſſu accipimus apud Salluſt. Catil. c. 19. FABR. I.

Scholiaſtes: τουτέστι συναινεῖν. FABR. II.

l. *l. 8. ff. de iis qui ſunt ſui: l. 9. ff. de ritu. l. tam dementis* 18. *Cod. de epiſcop. audientia: l. ſi furioſi* 25. *C. de nuptiis.* Μαινομένου appellatione intelligendus eſt mente captus & furioſus. D. GOTH.

m. Pater furioſus poteſtatem retinet, l. 20. D. *de ſt. hom.* patriam ſcilicet, ut rectiùs Græci quàm Acc. l. 8. D. *de his qui ſui vel al. jur.* l. 52. D. *de adq. her.* & meritò: nam & retinetur matrimonium ejus, l. 4. D. *de divort.* FABR. I.

n. Nuptiæ poteſtatem conciliant, non ſana parentis mens, ſive ut ait Schol. *γάμος αὐτοὺς ποιεῖ ὑπεξουσίους εἶναι τοῦ πατρὸς τοὺς παῖδας, καὶ οὐχὶ ὁ νήφων λογισμός.* FABR.

o. Furioſi nullus eſt conſenſus, l. 2. C. *de contr. empt.* quia non videtur conſentire, qui ſentire non poteſt, l. 8. §. 2. D. *de opt. leg.* conſenſus enim animi ſocietas eſt, aut ut ait Damaſcenus contra Manich. *συμβιβασμὸς, κοινωνία γνώμης ἐστί.* nec voluntas l. 47. D. *de adq. her.* voluntas enim ex ſenſu conſtat, & appetitu, aut ut ait Gr. auctor apud Stob. *συνίσταται προαίρεσις ἐκ διανοίας καὶ ὀρέξεως·* furioſus autem ſenſu caret, *ἐστέρηται διανοίας.* Nec igitur furioſi filius jure nuptias contrahet. FABR. I.

p. In quibuſdam patientiam accipimus pro voluntate, l. 2. §. 1. D. *ſolut. matr.* l. 1. §. *ſcientiam* D. *de trib. act.* plerumque enim conſentimus & taciti, ut ait Serv. in 7. Æn. taciturnitas imitatur conſenſum: *τὴν σιωπὴν συγκατάθεσιν εἶναι δεδίδαχε καὶ ἡ παροιμία*, ut ait Greg. Theol. qui refertur in Antonii & Max. collect. c. 93. Sed neque pater furioſus tacitè conſentire intelligi poteſt,

τῶν, τῶν νομικῶν ἀμφιβολίαι γεγόνασι, 156
γέγονε διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, τέμνουσα τὴν ἀμφισβήτησιν, καὶ ἐπιτρέπουσα τῷ παιδὶ τοῦ μαινομένου, νόμιμον ἑαυτῷ [20] λαβεῖν [q] γυναῖκα, [21] καὶ τὴν τοῦ πατρὸς μὴ [22] ἀναμένειν συναίνεσιν, [23] ὥσπερ καὶ τῇ [r] θυγατρί, (τὸ γὰρ τῆς θυγατέρος ἀναμφίβολον ἦν) φυλαττομένων δηλονότι τῶν [24] τῇ θείᾳ [25] περιεχομένων διατάξει.

ſent, facta eſt conſtitutio noſtri Imperatoris, hanc litem dirimens, ac furioſi filio permittens, legitimam ſibi ducere uxorem, neque conſenſum patris exſpectare, ſicuti & filiæ, (nam *jus* filiæ indubium erat) *his* ſcilicet ſervandis, quæ ſacra continentur conſtitutione.

§. I. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ὅτι ἔννομος 157
γάμος ἐστίν, ἡνίκα Ῥωμαῖος ὑπερβὰς τὸν τεσσαρακαιδέκατον ἐνιαυτὸν ἀγάγηται Ῥωμαίαν, οὖσαν μείζονα τῶν [26] δώδεκα [27] ἐτῶν· ἆρα καὶ ἐάν τις λάβῃ τὴν ἰδίαν [s] μητέρα, ἢ ἀδελφήν, ἢ θυγατέρα, θεμιτὸς ὁ γάμος; καὶ λέγομεν, οὐδαμῶς· εἰσὶ γὰρ [t] γάμοι κεκωλυμένοι.

§. I. Quum vero diximus, juſtas eſſe nuptias, ſi Romanus quartum decimum egreſſus annum duxerit Romanam duodecim annis majorem: an ſi quis ducat matrem ſuam vel ſororem vel filiam, licitum *eſt* matrimonium? Et dicimus, nequaquam: dantur enim nuptiæ prohibitæ.

Καὶ πρὸς κατάληψιν τούτων, ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· ἡ συγγένεια [u] ὄνομά ἐστι γενικόν· διαιρεῖται δὲ εἰς τρία [x], εἰς ἀνιόντας, εἰς κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ 158
πλαγίου· καὶ ἀνιόντες μέν εἰσιν, οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, [28] οἷον πατήρ, μήτηρ, πάππος, μάμμη, καὶ οἱ ἔτι τούτων ἀνώτεροι· κατιόντες δὲ οἱ ἐξ ἡμῶν γενόμενοι, οἷον

Atque ad harum intellectum, habe hæc in modum præviæ inſpectionis: Cognatio nomen eſt generale; dividitur autem in tria, in adſcendentes, in deſcendentes & ex transverſo. Et adſcendentes quidem ſunt, qui nos genuerunt, veluti pater, mater, avus, avia, & qui his etiam ſu-

20. λαμβάνειν F. 21. καὶ deeſt F. 22. ἀναμένοντι F. 23. ὥσπερ ante F. 24. τῇ αὐτῇ F. 25. περιεχομένων ante F. 26. τῶν Baſil. *vid. Var. Lect.* 5. h. t. 27. ἐνιαυτῶν F. 28. οἷος F.

l. 14. D. *loc.* quoniam is tacitè conſentire creditur, qui cum actum rei intelligat, contrariam voluntatem ſignificare poteſt. FABR. I.

q. Juſtinian. *matrimonium ſibi copulare*, & matrimonium igitur pro uxore. Sulpit. Sev. hiſt. ſac. 1. Marcellus Empyric. cap. 13. Juſtin. lib. 3. Concil. Agathenſ. can. 25. Aur. Vict. *Matrimonia militum* i. e. uxores. Amm. Marcell. 17. *Quaritantium conjugium, liberoſque.* FABR. I.

r. Jus in filiabus fœminis conſtitutum, nonnunquam extenditur ad maſculos filios: *l.* 28. C. *de Epiſcopali audient.* *l.* 25. C. *de nupt.* D. GOTH.

s. Perſæ etiam matres in uxores ducebant. Aegyptii & Græci [*item Abrahamus*,] proprias ſorores. Cretenſes filias. ANON. DUX.

t. Legiſlatores in hoc juris articulo ea, quæ permiſſa ſunt, perſequi non ſolent, ſed quæ prohibita. Demetrius Syncellus in Declam. quadam juris Græco-Rom. 1. ex quo intelligimus quæ nuptiæ permiſſæ ſint. Liban. pro templis, οὐδὲ γὰρ κεκώλυκας ταῦτα, ὦ βασιλεῦ, νόμῳ, ἀλλ' ἐν εἰκὸς δεῖν μὴ ποιεῖν, τἄλλα πάντα ἀφῆκας. Innocent. tert. in cap. 23. ext. de ſponſalibus: *cum prohibitorium ſit edictum de matrimonio contrahendo, ut quicunque non prohibetur, per conſequentiam admittatur.* Verum licet hic titulus principaliter eas perſonas nume-

οἷον υἱὸς, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, καὶ οἱ ἔτι τούτων κατώτεροι· ἐκ πλαγίου δὲ, οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεννηκότες, μήτε ἐξ ἡμῶν γενόμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες, οἷον ἀδελφὸς, ἀδελφὴ, θεῖος, θεία, ἀνεψιὸς, ἀνεψιὰ, καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγόμενοι· ἡ δὲ ἐκ πλαγίου συγγένεια διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς [29] ἀδνάτους καὶ κογνάτους· καὶ ἀδνάτοι [y] μὲν εἰσιν, οἱ ἐξ ἀῤῥενογονίας ἡμῖν συναπτόμενοι, οἷον ἀδελφὸς ὁμοπάτριος, ἢ ἀδελφὴ [30] ὁμοπάτριος, καὶ οἱ παῖδες οἱ ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ οἱ ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ ἔγγονος, ἐγγόνη, [31] ἢ θεῖος πρὸς πατρὸς, καὶ οἱ ἐκ τούτου παῖδες, καὶ [*31] οἱ ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ θείου ἔγγονος, ἐγγόνη, ἢ θεία πρὸς πατρὸς· καὶ ἁπλῶς, ἡνίκα μὴ εὑρεθῇ θῆλυ πρόσωπον, αἴτιον ὑπάρχον τῆς συγγενείας, λέγεται κατὰ τάξιν [32] προσιέναι τὴν ἀδνατιόνα· κογνάτοι [z] δὲ οἱ ἐκ θηλυγονίας ἡμῖν γνωριζόμενοι, οἷον ἀδελφὸς ὁμομήτριος [*32] (οὐκέτι δὲ ὁμοπάτριος) καὶ οἱ ἐκ τούτου κατιόντες, ἢ ἀδελφὴ ὁμομήτριος, ἤγουν καὶ τῆς [33] ὁμοπατρίου ἀδελφῆς οἱ παῖδες· καὶ [34] αὐτοὶ γὰρ κογνάτοι εἰσὶν, ἐπειδὴ [35] τὸ τῆς ἀδελ-

ſuperiores *ſunt*: Deſcendentes autem, qui ex nobis gignuntur, veluti filius, filia, nepos, neptis, & qui his etiam *ſunt* inferiores. Ex transverſo *ſunt*, qui neque nos genuerunt, neque ex nobis gignuntur, ſed ejusdem ſtirpis &
159 radicis nobiſcum *ſunt* participes, veluti frater, ſoror, patruus vel avunculus, amita vel matertera, conſobrinus, conſobrina, atque ex his prognati. Transverſa porro cognatio dividitur in duo, in agnatos & cognatos. Et agnati quidem ſunt, qui per virilem ſexum nobis conjunguntur, veluti frater* conſanguineus aut ſoror conſangui-
160 nea, & liberi ex fratre *conſanguineo*, atque ex filio fratris nepos, neptis; aut patruus & liberi ex eo, atque ex filio patrui nepos, neptis; aut amita: & ſimpliciter quando non invenitur perſona feminina, quæ cauſa ſit cognationis, dicitur ex ordine procedere agnatio. Cognati autem *ſunt*, qui per femininum ſexum nos con-
161 tingunt, veluti frater uterinus (non item conſanguineus) & qui ex eo de-

29. In ſcribendo *agnati* ſ. *adnati* vocabulo Græcis literis ſibi non conſtat *F.* nec in priori, nec in poſteriori Edit. Sæpiſſime quidem utraque litera δ & γ utitur h. m. ἀδγνατ. ſed alias ἀγνατ. alias ἀδνατ. cum Viglio & ceteris, quos ſecuti ſumus. Quare hoc ſemel hic monitum voluimus. 30. ὁμοπάτριος hic deeſt *F.* 31. ἢ deeſt F. *31. ὁ F. 32. Meo periculo lege προσιέναι. G. O. R. *32. Hæc parentheſi incluſi, ut ſequens ἐκ τούτου ad ὁμομήτριον potius referatur, quam ad ὁμοπάτριον. 33. Sic reſcribere auſus ſum pro vulg. ὁμομητρίου. Et mirum, hoc Fabrotum ne quidem monuiſſe, quum Curtianam verſionem *conſanguineæ* retinuerit. 34. οὗτοι Goth. & F. uti Curt. *bi.* 35. θῆλυ πρόσωπον παρεντεθὲν τὸ τῆς ἀδ. διέκ. F.

meret, à quibus abſtinendum eſt, tamen quaſdam, inter quas nuptiæ prohibitæ non ſunt, complectitur. FABR. I.

u. Idem §. 1. *de legit. agnat. tutela.* 28. *Ecl.* 5. *c.* 2. περὶ βαθμῶν συγγενείας, & 4. Harmenop 6 *l.* 1. *ff. de gradibus.* D. GOTH.

x. Adde *Novell.* 118. *c.* 1. 45. *Eclog.* 3. *c.* 8. D. GOTH.

y. Adgnatio nihil aliud quàm civilis id eſt; per mares cognatio. *l.* 4. §. 2. *in f. ff. de gradibus.* D GOTH.

z. *l.* 10. §. 2. §. 6. *ff. de gradibus.* D. GOTH.

a. Seu

ἀδελφῆς πρόσωπον διέτεμε τὴν ἀδνατίονα· οἱ ἀδνάτοι λέγονται καὶ λεγίτιμοι, τουτέστι νόμιμοι, καὶ κογνάτοι ἤγουν φυσικοί· οἱ δὲ κογνάτοι 36 μόνον φυσικοὶ, οὐκ ἔτι δὲ 37 καὶ λεγίτιμοι· οὓς γὰρ 38 ὁ νόμος ἐπίσταται, τούτους οἶδε καὶ ἡ φύσις· οὓς δὲ ἡ φύσις γινώσκει, οὐ πάντας οἶδεν 162 ὁ νόμος. Αὕτη δὲ 39 ἡ συγγένεια διχῶς [a] συνίσταται, ἢ φύσει, ἢ 40 νόμῳ καὶ θέσει· καὶ φύσει μὲν, ὅταν ἐξ ἐννόμων γάμων παῖδες προέλθωσι· θέσει δὲ, ὅταν ἔχων τις υἱὸν, λάβῃ ἕτερόν τινα εἰς υἱοθεσίαν, 41 οὕτω γὰρ ὁ υἱοθετούμενος τοῦ ἐμοῦ μὲν φυσικοῦ παιδὸς, 42 τοῦ ἰδίου δὲ θετοῦ ἀδελφοῦ 43 ἐστιν ἀδνάτος· ἔστι δὲ καὶ κογνάτος· οὓς [b] γὰρ ἡ θέσις ἀδνάτους αὐτῷ ποιεῖ, τούτους ἀποτελεῖ καὶ κογνάτους· καὶ γὰρ ἡ νόμιμος [c] πρᾶξις, τουτέστιν ἡ 163 υἱοθεσία, εὐχερῶς συνάπτεται τῇ ἀδνατιόνι, ἐννόμῳ οὔσῃ καὶ αὐτῇ· τὰ γὰρ νόμιμα τοῖς νομίμοις συνάπτεται· λοιπὸν δὲ ἡ ἀδνατίων συναπτομένη τῇ θέσει ἕλκει μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὴν φύσιν, τουτέστι τὴν κογνατιόνα, καὶ οὓς ἀδνάτους καλεῖ ὁ θετὸς, 44 τούτους καὶ κογνάτους ὀνομάζει· οὓς δὲ ἠμελ-

deſcendunt; aut ſoror uterina; aut etiam ſororis conſanguineæ liberi, nam & ipſi ſunt cognati, quoniam ſororis perſona agnationem diremit. Agnati dicuntur & legitimi, & cognati ſive naturales: cognati autem naturales tantum, non item quoque legitimi. Quos enim lex novit, hos & natura novit: quos vero natura agnoſcit, non omnino & lex agnoſcit. Hæc autem agnatio bifariam contrahitur, aut natura aut lege ſive adoptione. Et natura quidem, quum ex nuptiis legitimis liberi prognati fuerint: adoptione autem, quum quis filium habens alium quemdam in adoptionem acceperit: ſic enim adoptatus filii mei naturalis & fratris ſui adoptivi eſt agnatus. Eſt vero cognatus quoque: quos enim adoptio agnatos ei facit, hos facit etiam cognatos. Etenim actus legitimus, id eſt adoptio, facile connectitur agnationi, quæ & ipſa eſt legitima. Legitima enim legitimis connectuntur. Ceterum

36. Sic cum F. edo pro vulg. μόνοι. Is autem auctius ſic exhibet: φυσικοὶ μόνον λέγονται. 37. καὶ de: F. 38. μόνον ad: F. 39. ἡ de: ante F. 40. νόμῳ καὶ de: F. 41. οὗτος Goth. & F. mox ὁ υἱοθετ. de: F. 42. τοῦ de: F. 43. ἐστὶ loco verbi ἐστιν F. 44. κογν. καὶ ὀνομ. τούτ. F.

a. Seu, ut ait Modeſtinus *l. 4. §. 2. ff. de gradib.* Cognationis ſubſtantia biſariam apud Romanos conſideratur. Quædam civilis, quædam naturali jure connectitur. Nonnunquam, utroque jure concurrente (& naturali & civili) copulatur cognatio. Naturalis per ſe ſine civili, (ut ſunt inter ſe ex eadem matre vulgo quæſiti:) Civilis per ſe (quæ & legitima) ſine naturali cognatione (ut ſunt adoptati:) utroque jure conſiſtens, ut qui ex juſtis nuptiis. D. GOTH.

Non hoc vult Th. neque *de cognatione* (ut Curtius verterat) generatim hic loquitur, ſed ſpeciatim *de agnatione*. G. O. R.

b. *V. l. 23. ff. de adoptionib.* D. GOTH.

l. patris 7. D. *de in jus voc.* FABR. II.

c. Νόμιμον πρᾶξιν, id eſt actum legitimum, adoptionem eſſe ait, de quo vide quæ ſcripſi ad *l. actus legitimi 77. ff. de regu. jur.* adde §. 2. *inf. eod. & titul. proximum de adoptionib.* Ubi adoptio inter actus legitimos cenſetur. D. GOTH.

Non ait, adoptionem eſſe actum legitimum, ſed civilem rationem. uti infra ad tit. de adopt. FABR. [ubi vide not. *e.* ad pr. tit.]

d. 28. *Eclog.* 5. c. 2. *l.* 53. *l.* 54. *ff. de ritu.* D. GOTH.

Jure civili, Paul. in *Sent.* Lic. Ruf. tit. 6. & jure gentium, l. 8 & ult. D. *de rit. N.* l. 38. §. 1. D. *ad leg. Jul. de ad.* Denique publica lex hominum

ἤμελλε κογνάτους καλεῖν, εἴγε φυσικὸς ὑπῆρχέ μου παῖς; τούτους θετὸς ὢν οὐδὲ ἀδνάτους, οὐδὲ κογνάτους καλεῖ· τὸ γὰρ ἐν φύσει κογνάτον, ἐν θέσει οὐδὲν εἶναι νομίζεται.

rum agnatio adoptioni connexa [*vel, per adoptionem contracta*] ſecum trahit & naturam, id eſt cognationem: & quos agnatos vocat adoptivus, hos & cognatos appellat: quos autem cognatos vocaturus erat, ſi naturalis mihi filius eſſet; hos, quia adoptivus eſt, neque agnatos neque cognatos appellat. Nam cognatio naturalis in adoptione nulla eſſe cenſetur.

164 Ἐπειδή σοι ταῦτα 45 προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἐλέγομεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι οὐκ ἀεὶ Ῥωμαῖος Ῥωμαίᾳ συναπτόμενος ἔννομον γάμον ἀποτελεῖ, διὰ τὸ εἶναί τινας κεκωλυμένους.

Poſtquam tibi hæc præcognita ſunt, vide reliquum argumentum. Diximus in ſuperioribus, non ſemper Romanum cum Romana junctum legitimas facere nuptias, quia nonnullæ ſint prohibitæ.

Καὶ τέως ἐπὶ τῶν [d] ἀνιόντων καὶ 46 τῶν κατιόντων [e] εἰς ἀπέραντον ὁ γάμος κεκώλυται· οὐ δύναται γάρ τις λαμβάνειν τὴν ἰδίαν μητέρα, ἢ μάμμην, ἢ θυγατέρα, ἢ ἐγγόνην, εἴτε φυσικαί εἰσιν, εἴτε [f] θεταί, εἰ [g] καὶ τὰ μάλιστα ἡ θέσις ἐλύθη τῷ τρόπῳ τῆς ἐμαγκιπατίονος· [h] αἰσχυνέσθω γὰρ τὴν νῦν 47 θετὴν ἡ πάλαι τοῦ πατρὸς καὶ πάππου προσηγορία.

Et ſane inter adſcendentes & deſcendentes in infinitum nuptiæ ſunt prohibitæ. Nec enim poteſt quis ducere matrem ſuam, aut aviam, aut filiam, aut neptem, ſive naturales ſint, ſive adoptivæ, etiamſi maxime adoptio per emancipationis modum diſſoluta ſit. Pudefaciat enim *quondam* adoptivam priſtina patris & avi appellatio.

§. II.

45. προθεώρηται Baſil. Pariſ. & Lugd. male. vid. Not. 46. ἐπὶ ad: F. 47. θετὴν de: F. 2:

minum naturaq. continet hoc fas. Ovid. Met. lib. 10. f. 9. *Neve potentis Concubitu vetito naturæ pollue fœdus. Velle puta res ipſa vetat. pius ille memorque Eſt moris.* Hoc violant Perſæ, quos miſcei [illegible] eſt. Olympiodor. in Gorg. Plat. ὁ γὰρ παρὰ Πέρσαις δίκαιος ὁ κελεύων μίγνυσθαι ταῖς μητράσιν, παρ' ἡμῖν ἄδικός ἐστι. idque ab Aſſyriis profectum ſcribit Conſt. Manaſſ. videndus Agathias lib. 2. imò & bruta quædam ab ejusmodi concubitu abſtinent. No. 12. c. 1. αἰδοῦνται καὶ τὰ θηρία τὴν φύσιν, ut ait Liban. declam. 44. Auctor Geopon. lib. 16. c. 22. Ariſtotel. Ælian. 3. περὶ ζώων c. ult. Senec. Oed. act. 3. ſcen. 1. Hippol. act. 3. ſc. 3. vide in Ovid. fab. 9. FABR. I.

e. Ulp. tit. 5. ubi τὸ infinite addi videtur ἐκ περισσοῦ, nec extat apud Ruf. FABR. I.

l. nuptiæ 53. D. de rit. nupt. Quidam Cod. addunt, κἂν μὴ ἐξ ἐννόμων ὦσι γάμων. [& ſic Harmenop. IV. 6, 21. cum Baſil.] *[illegible] ex inceſtis nuptiis.* Puto eſſe Schol. ex l. 54. eod. FABR. II.

f. *l. 55. ff. de ritu nuptiar.* D. GOTH.

g. l. Gajus 4. §. 2. in hoc igitur caſu patriæ poteſtatis retinetur veſtigium *d. l. 55. d.* §. 2. in aliis fere non retinetur, adoptione finita *l. 13. ff. de adoptionibus.* 28. *Eclog.* 5. c. 3. & 10. *l. 14. ff. de ritu.* D. GOTH.

Leg. 5. *de rit. N.* propter memoriam priſtinæ cognationis. & ideò Pap. ait, *in omni fere jure, finita patris adopt. poteſtate, nullum ex priſtino retineri veſtigium.* FABR. I.

h. Locum hunc a Curtio, ut alias, pro lubitu verſum in mendo cubare, manifeſtum eſt: cui forte Fabrotus in 2. edit. mederi voluit, ſublata voce θετὴν: ſed quid τὴν νῦν ſignificare poſſit, haud in-

§. II. Καὶ μεταξὺ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου 165
προσώπων ἐστί τις κώλυσις, ἀλλ' οὐ διηνεκής· ἰδοὺ γὰρ, μεταξὺ [i] ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς [48] οὐ συνίσταται ὁ γάμος, εἴτε ὁμοπάτριοί [49] εἰσι καὶ ὁμομήτριοι κατὰ ταυτὸ, εἴτε μόνον ὁμοπάτριοι, ἢ μόνον ὁμομήτριοι.

Εἰ δὲ εἴη μοι θετὴ [k] ἀδελφὴ, ἐφ' ὅσον [50] μὲν συνέστηκεν ἡ θέσις, ὁ γάμος ἐμποδίζεται· ταύτης δὲ διαλυθείσης, διὰ [l] τὸ ἐμὲ [*50] ἢ ἐκείνην ἐμαγκίπατον γενέσθαι, ἀκωλύτως ὁ γάμος προβήσεται· ἐπειδὴ γὰρ ἡ θέσις, νόμιμος οὖσα, διὰ τῆς 166
ἐμαγκιπατιόνος, [51] ἐννόμου [m] οὔσης καὶ αὐτῆς, διελύθη, εἰκότως οὐδὲ ἓν εἶδος ἔχω πρὸς αὐτὴν συγγενείας· πάλαι μὲν γὰρ, ὅτι οἱ δύο ἡμῶν ὑπεξούσιοι, καὶ ἀδνάταν αὐτὴν ἐκάλουν καὶ κογνάταν· τῆς δὲ ἐμαγκιπατιόνος διαλυσάσης τὴν θέσιν, ἀδνάταν αὐτὴν οὐ καλέσω· οὐκ ἔτι γὰρ [52] ἔννομος ἡ θέσις οὖσα κρατεῖ παρ' ἑαυτῇ τὴν νόμιμον συγγένειαν, τουτέστι τὴν ἀδνατιόνα· τῆς

§. II. Sed & inter perſonas transverſas aliqua eſt prohibirio, at non perpetua. Ecce enim, inter fratrem ac ſororem non contrahuntur nuptiæ, ſive eodem patre eademque matre pariter ſint nati, ſive conſanguinei tantum aut uterini tantum.

Si autem adoptiva mihi ſit ſoror, donec quidem adoptio conſtitit, matrimonium impeditur: ea vero diſſoluta, quoniam *aut* ego aut illa emancipata fuit, ſine impedimento procedent nuptiæ. Quum enim adoptio, quæ legitima eſt, per emancipationem, quæ & ipſa eſt legitima, diſſoluta ſit: conſequenter nullam cognationis ſpeciem ad eam habeo. Antea enim, quum ambo eſſemus in *ejusdem* poteſtate, ipſam & agnatam & cognatam vocabam: poſtquam autem emancipatio adoptionem diſſolvit, agnatam eam non vocabo. Nec enim amplius adoptio, quæ legitima eſt, in ſe con-

48. ἐν συνίσταντα· οἱ γάμοι F. 49. εἰσιν, εἴτε [μόνον ad: Goth.] ὁμομήτριοι. κατὰ ταυτὸ δὲ, εἴτε &c. omnes ante F. qui dedit: εἰσι καὶ ὁμομήτριοι· κατὰ ταυτὸ δὲ, εἴτε &c. unde ego, deleto δὲ & mutata diſtinctione veram lectionem reſtituere tentavi. G. O. R. 50. μὲν de: ante F. *50. ἢ de: F. male. 51. ἐνν. ἐπ. F. 52. ἡ θέσ. ἔπ. F.

invenio; nec verbum αἰσχύνομαι usquam hoc modo conſtruitur; nec Harmenopulus fert opem, apud quem IV. 6, 21. lego: Αἰσχυνέσθω γὰρ τῇ σκηνῇ πάλαι, ἡ τοῦ πάππου προσηγορία. Sicuti autem Harmenopulum aliis atque inprimis Viro Doctiſſimo Ruhnkenio aut emendandum aut defendendum relinquo, ita in noſtro legendum cenſeo, donec aliquis meliorem lectionem adferat: ΑΙΣΧΥΝΕΤΩ γὰρ τὴν ΠΟΤΕ θετὴν ἡ πάλαι τοῦ πατρὸς καὶ πάππου προσηγορία. G. O. R.

i. *l.* 35. §. 1. *ff. de verb. oblig. l.* 16. *Cod. de nuptiis.* 1. Gajus 4. §. 3. *Eclog. d. loco.* D. GOTH.

Plutarch. in Rom. Q. Sext. Empiric. Pyrrhon. hyp. 1. c. 14. & lib. 3. c. 24. Simplic. in Ep. τοῦ δὲ ἔθους καὶ τοῦ νόμου τὴν πρὸς ἀδελφὴν ἢ ἀδελφὸν μῖξιν ἀποκωλύσαντος. Anonym. int. Ptolemæi, μεμάθηκας δὲ ἤδη, ὡς ἐν μὲν Ἰταλίᾳ οὐκ ἂν ἀδελφήν τις λάβῃ. Lucian. ἀσελγεστάτην μῖξιν appellat in Philop. ſi modo ejus dialogi auctor eſt. Phocylid. λαίγρεπτον εὐνήν. Athenis tamen germanam conſanguineam ducere licebat, id eſt, ſororem ὁμοπάτριον, non autem ὁμομητρίαν [*ſic*]. Philo περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων. FABR. I.

k. *l.* 17. *ff. de ritu.* Gajus *d.* §. 3. D. GOTH.

l. Lege 35. D. de verb. obl. Paul. apud Ruff. *Adoptiva cognatio impedit nuptias inter parentes & liberos omnimodo: inter fratres eatenus, quatenus capitis minutio non intervenit.* FABR. I.

m. Emancipatio, actus legitimus. *facit l.* 77. *ff. de regulis.* civilis ratio dicitur §. 11. *inſ. de hered. ab inteſtato*: legis actio apud Paulum 2. *t.* 25. §. 4. adde *l.* 6. *Cod. emancipat. liberor.* D. GOTH.

n. De genero adoptato, adde *l.* 67. §. 3. *ff. de ritu nupt.* adde *titulum proximum inſ. eod. in principio.* [ubi vide.] D. GOTH.

Sic Claudius, qui Neronem è genero adoptavit, ſi-

τῆς δὲ ἀδνατιόνος ἀναιρεθείσης, *52 ἀπολέλυται καὶ ἡ κογνατίων· ἐπειδὴ γὰρ ἀδνάταν αὐτὴν καλεῖν οὐ δύναμαι, εἰκότως οὐδὲ κογνάταν.

continet legitimam cognationem, id eſt agnationem: agnatione autem ſublata, diſſoluta eſt etiam cognatio: Nam quoniam eam agnatam vocare non poſſum, conſequenter nec cognatam.

167 Διὸ ἐάν τις τὸν ἴδιον γαμβρὸν [n] εἰς θέσιν 53 βούληται λαβεῖν, ὀφείλει πρότερον τὴν θυγατέρα ποιεῖν *53 ἐμαγκίπατον· εἰ δέ 54 τις ἔχων υἱὸν καὶ νύμφην, βούλεται εἰς θέσιν λαβεῖν τὴν νύμφην, ἐμαγκιπατεύειν πρότερον ὀφείλει τὸν υἱόν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο *54 πράξῃ, τῇ θέσει τοῦ γαμβροῦ ἢ τῆς νύμφης [o] ὁ γάμος διαλυθήσεται· εὑρεθήσονται γὰρ 55 ἀδελφοί· μεταξὺ δὲ ἀδελφῶν, οὐδὲ 56 ἐὰν εἰσι θετοί, συνίσταται γάμος.

Ideo ſi quis ſuum generum in adoptionem velit accipere, debet prius filiam emancipare. Si quis autem filium habens & nurum, nurum in adoptionem velit accipere, filium prius emancipare debet. Niſi enim hoc fecerit, per adoptionem generi vel nurus nuptiæ diſſolventur; invenientur enim fratres: atqui inter fratres, neque ſi adoptivi ſint, conſiſtit matrimonium.

168 §. III. Τὴν [p] τοῦ ἀδελφοῦ 57 μου, ἢ τῆς ἀδελφῆς μου θυγατέρα, λαμβάνειν πρὸς γάμον οὐ θέμις· ἀλλ' οὐδὲ τὴν τούτων ἐγγόνην [q], εἰ καὶ τὰ μάλιστα τετάρτου εἰσὶ βαθμοῦ· 58 ἐξ οὗ βαθμοῦ [οὐ] [r] δύναμαι λαμβάνειν πρὸς γάμον, οἷον τὴν 59 θε-

§. III. Fratris mei aut ſororis meæ filiam, uxorem ducere fas non *eſt:* ſed neque horum neptem, etiamſi maxime quarti ſint gradus: ex quo gradu uxorem poſſum ducere, veluti patrui vel amitæ, *avunculi vel matertera*

*52. Si quis malit [illegible], non refragabor. Alind foret [illegible]λυται. G. O. R. 53. βούληται ante F. *53. ἐμαγκιπάτευε F. 54. τις de: Lugd. & Goth. *54. πράξῃ ante hanc. 55. οἱ ad: Lugd. & Goth. male. 56. εἰ pro ἐὰν F. 57. μου de: F. 58. ἐξ οὗ βαθμοῦ δύνασθαι λαμβ. πρὸς γάμον οὐ θέμις, οἷον F.

filiam ſuam emancipavit, Suet. Claud. c. 27. ἵνα μὴ ἀδελφοὺς συνοικίζειν δοκῇ, Dio 60. FABR. I.

o. Th. ſententia confirmatur, l. pen. §. 3. D. de rit. N. [& l. 17. pr. & §. 1. eod.] ad quam rectè Theod. Balſ. ὥσπερ γάμος λύεται, ἡνίκα τις τὸν ἴδιον γαμβρὸν υἱοθετήσηται, Phot. Nom. t. 13. c. 2. idem ſcribit gr. int. 28. baſil. Itaque volenti generum adoptare ſuadetur ut filiam emancipet, & ei qui nurum velit adoptare, ut emancipet filium, l. 17. eod. v. infrà de adopt. in princ. FABR. cap. 193. not. *b.*

p. *l. 17. Cod. de nuptiis.* 1. Gajus 4. §. 4. *l. ult. Cod. ſi nuptiæ ex reſcripto.* D. GOTH.

Ex 3 gradu non licet uxorem ducere, Ambroſ. octavo ep. præter fratris filiam, Ulp. Rufini t. 6. quod Claudius invexit. Suet. Cl. 26. Tac. an. 12. Schol. Juven: Auctor Octaviæ act. 1. *Genitamque fratre conjugem captus, ſibi Toris nefandis flebili junxit face.* Nerva prohibuit, Xiphilin. in N. Sororis autem filiam ducere nunquam licuit, ut conſtat ex Paul. Pap. & edicto Dioclet. & Max. d. t. 6. Hodie ſublata eſt ejuſmodi differentia. FABR. I.

q. Imo ne proneptem quidem, *l. ſororis proneptem 39. ff. de ritu.* D. GOTH.

r. Contra ſententiam Juſtiniani negationem adjecit [Th. ex jure novo *Ed.* 1.], quamquam, ſi verum amamus, τὸ οὐ non videtur a manu Theophili eſſe: imo quod ait Juſtinianus, non licere fratris neptem ducere, quamvis quarto gradu ſit, Theophilus exemplo ducto ex §. ſeq. illuſtrat, licere ſcilicet patrui filiam ducere, quæ quarto gradu eſt: hoc eſt inter duorum fratrum liberos eſſe matrimonium, quaſi, quod dicitur de fratris nepte, ſit vitium regulæ quæ definit, ex quarto gradu, licere uxorem ducere, quia fratris nepti parentis loco ſum, ac per hoc tollenda erit negatio ex §. cit. De-

[59] θετὴν θυγατέρα τȣ̃ θείȣ ἢ τῆς θείας· κανὼν γὰρ ἔϛω σοι καθολικὸς, [s] ἐκείνου τοῦ προσώπȣ, ȣ̃ τὴν θυγατέρα ȣ̓ δύναμαι λαϐεῖν πρὸς γάμον, τούτου οὐδὲ τὴν ἐγγόνην· εἰ δὲ ὁ Φυσικός μου πατὴρ λάβῃ τινα κόρην εἰς [60] θέσιν, γένηται δὲ ἐκ ταύτης θυγάτηρ, δύναμαι [61] λαϐεῖν ταύτην πρὸς γάμον, ἐπειδὴ [t] κογνάτα [*61] μοῦ ἐϛιν αὕτη, ὡς ἐκ θηλυγονίας γινωσκομένη· εἰρήκαμεν δὲ, [62] τὸν ἐν Φύσει κογνάτον ἐν θέσει [*62] μηδὲν εἶναι.

§. IV. Δύο ἀδελφῶν ἀῤῥένων ἢ [63] θηλύων παῖδες, ἢ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, ἀλλήλοις [*63] οὐ [u] δύνανται πρὸς γάμον συνάπτεσθαι.

§.V.

teræ, filiam adoptivam. Generalis enim tibi ſit regula: illius perſonæ, cujus filiam non poſſum uxorem ducere, hujus neque neptem. Si autem pater
169 meus naturalis puellam aliquam adoptaverit, & ex ea nata ſit filia, poſſum eam uxorem ducere, quia hæc cognata mihi eſt, quaſi per femininum ſexum *me* contingens. Diximus autem, cognationem naturalem in adoptione nullam eſſe.

§. IV. Duorum fratrum vel ſororum liberi, aut fratris & ſororis, inter ſe non poſſunt matrimonio conjungi.

§. V.

59. θετὴν F. cum Curtio ejecit. 60. θετὴν Lugd. & Goth. male. 61. λαμϐάνειν F. *61. μοι F. 62. legendum τὸ neutro genere, ut cap. 163. & 173. *62. οὐδὲν F. 63. Sic omnes editt. Vid. θῆλυς in Gloſſ. Th. *63. οὐ de: in ſola Lovan. vid. Not.

Denique non aliter legit Curtius, apud quem libris opinor auctoribus heic & in d. §. δύο negatio deeſt in editione Pictavienſi, quæ prodiit anno 1539. alioquin videri poterit Theoph. non ſatis bona fide interpretis officio functus. FABR.

Primus Gothofredus negationem in verſione Curtiana addidit, quæ in omnibus editionibus ipſo vetuſtioribus, non in ſola Pictavienſi, deeſt. Plane autem facio cum G. d'Arnaud, qui in *Var. Conject.* pag. 161. lectionem Viglianam Fabrotianæ præfert, dummodo negatio ex ultima ſyllaba vocis præcedentis βαθμοῦ orta, tollatur, quam ideo cancellavi. Quod cum pluribus explicuiſſet, ſic concludit: „ Aliquam autem differentiam fuiſſe, „ quod ad prohibitiones nuptiarum, inter adoptio- „ ne & natura conjunctos, inde colligo, quod „ Juſtinianus in §. 5. de amita loquens, eam *licet* „ *adoptivam* uxorem ducere licere neget. Et „ Theophilus τὴν ἐμὴν ἄμιταν" &c. G. O. R.

s. Intellige fratris vel ſororis. D. GOTH.

Hoc ita verum, ſi filiam ideo ducere non poſſim, quod ei ſim loco parentis, ut in hypotheſi propoſita a Juſtiniano. Alias enim avi neptem, quæ mihi amitina eſt, ducere poſſum, licet ejusdem avi filiam, amitam nempe meam, non poſſim uxorem habere. J. DOUJ.

Sed nec avi mei neptem tum temporis, quo Theophilus ſcribebat, mihi nubere potuiſſe, patebit ex Notis atque Excurſu X. ad ſeq. § G. O. R.

t. Imo ne cognata quidem eſt hæc ſororis adoptivæ filia, ſecundum ea quæ ipſe Th. ſupra commentatus eſt, & quæ paulo poſt ſubjicit ex l. 23. D. *de Adopt.* & l. 12. §. ult. *de R. N.* J. DOUJ.

Itane ex ſola ſemper verſione ſapit Profeſſor Primicerius? nonne & hic ſibi conſtat Th. qui ὡς ἐκ θηλυγονίας dicit? G. O. R.

u. Bene οὐ a Reſcio ablatum eſt: quamquam enim nulla gens caſtius gradus affinitatis [cognationis *dicendum erat*, G. O. R.] obſervavit quam Romana, ut argumento eſt, quod apud Perſas inter matrem & filium, apud Græcos inter fratrem & ſororem nuptiæ coibant, tamen inter patrueles, atque eos qui ejusdem gradus ſunt, licitæ ſemper nuptiæ fuere: ſupra hunc gradum inceſtæ habitæ ſunt. Primus autem Claudius Cæſar Agrippinam, cui patruus erat, in uxorem duxit, ſed nonniſi unum imitatorem Talledium Severum invenit. Vide Corn. Tacitum Lib. XII. P. NANN.

Th. h. l. legit negative: ut & Ivo Carnotenſis Pannonias parte 7. & Damianus in epiſt. ad Ruſticum ait ſuo tempore negativam fuiſſe lectionem in omnibus exemplaribus. Cajus quoque, qui hodie exſtat, negative legit. Habeo etiam duo exemplaria manuſcripta, in quibus negativa eſt lectio: quorum alterum aliquando oſtendi Cujacio noſtro. Puto tamen nihilominus Juſtinianum ſcripſiſſe affirmative: idque ait Gregorius in reſponſione ad Auguſtinum Angliæ epiſcopum. Hanc autem quæſtionem tractavi fuſiſſime L. II. *ſubſecivarum lectionum* cap. I. A. CONT.

Quin etiam [præter Cod. Theodoſ. & Cajum] Tigurinus liber manuſcriptus [& Codex Gottorpienſis a prima manu, G. O. R.] negationem habet hoc loco, *conjungi NON poſſunt*, quæ tamen in altero quodam codice deleta eſt. Theophilus autem eam omnino retinet; atque ut verum dicamus,

§. V. Τὴν ἐμὴν ἄμιταν [x] (ἄμιτα δέ 170
ἐστιν ἡ πρὸς πατρὸς θεία) οὐ δύναμαι [63]
λαβεῖν πρὸς γάμον, εἰ καὶ θετή ἐστιν· οὐ
μὴν οὐδὲ τὴν ματερτέραν, (ματερτέρα [y] δέ
ἐστιν ἡ πρὸς μητρὸς θεία) ἐπειδὴ μητρῶν [z]
τάξιν ἐπέχουσι· τούτῳ [64] τῷ λόγῳ οὐδὲ
τὴν μεγάλην ἄμιταν, οὐδὲ τὴν μεγάλην
ματερτέραν, ἐπειδὴ μαμμῶν τάξιν ἐπέχου-
σι· [65] καὶ ἔστι μεγάλη [a] ἄμιτα ἡ τοῦ πάπ-
που μου ἀδελφή, ἣν ὁ ἐμὸς πατὴρ ἄμιταν,
[66] ἐγὼ δὲ μεγάλην ἄμιταν ἀποκαλῶ· μεγά-
λη δὲ [b] ματερτέρα ἡ ἀδελφὴ τῆς ἐμῆς μάμ-
μης, ἣν ἡ ἐμὴ μήτηρ ματερτέραν καλεῖ, ἐγὼ
δὲ μεγάλην ματερτέραν· Εἴρηται [67] ἐπὶ τῆς
ἀμί-

§. V. Amitam meam (amita autem
eſt patris ſoror) haud poſſum uxorem
ducere, etſi adoptiva eſt: quin nec
materteram, (matertera autem eſt ma-
tris ſoror) quia matrum locum obti-
nent. Eadem ratione neque amitam
magnam, neque materteram magnam,
quia aviarum locum obtinent. Eſt au-
tem amita magna avi mei ſoror, quam
pater meus amitam, ego vero magnam
171 amitam nomino: matertera autem
magna aviæ meæ ſoror, quam mea
mater appellat materteram, ego autem
magnam materteram. Dictum eſt in
ami-

64. τοῦτο δὲ τῷ F. 1. ſed in 2. ſimpliciter τούτῳ. 65. Ἔστι καὶ F. 66. ἐκάλει ad: F.
67. δὲ injicit F.

mus, noſter hic locus ita ſcriptus a Juſtiniano eſt, ut ſeries orationis negationem potius flagitare, quam repudiare videatur. FR. HOTOM. *in Comm. Inſt.*

Quidam negationem tollunt: quorum adjuvare ſententiam videtur, quod in l. *Celebrandis C. de Nuptiis* hujusmodi nuptiæ permittuntur. Variaſſe tamen hac in re Romanorum leges, multis ex locis intelligitur. &c. *Ex edit. Lugdun.* FR. HOTOM.

Eadem negatio extat apud Gajum 1. *tit.* 4. §. 7. [vid. Briſſon. in libro de Jure Connubior. GEN. ED] Deeſt autem in ipſo inſtitutionum authentico, quod etiam confirmatur *l.* 3. *ff. de ritu l.* 19. *C. de inſtitut. & ſubſtitutionibus.* D. GOTH.

Negativa particula οὐ videtur deſumpta ex Codice Theod. tit. *de inceſt. nupt.* l. 3. & l. un. C. Th. *Si nuptiæ ex reſcripto petantur.* In textu enim Juſtiniani neque in ſacris litteris ejusmodi conjunctio prohibita eſt. Vid. Harmenop. lib. δ'. tit. ς'. H. ERNST.

In vett. Inſt. deeſt negatio. Quid ergo faciemus Theophilo, qui legiſſe videtur, *non poſſ.* In duob. enim Th. R. codicib. leg. οὐ δύναται, in tertio deeſt neg. ſed recentiore manu adjecta eſt. verſus incipit à verbo δύν. & alieno loco & ordine præponitur neg. [Certe mihi conſtat, recte abeſſe negationem apud Juſtinian. in §. *duorum*, ac Theophilum ita legiſſe & vertiſſe perſuaſiſſimum habeo. vide ad §. 3. *Edit.* 2.] Sed & hæc ex jure noviſſ. adſcripta eſt, eademque ratione l. celebrandis cod. non eſt in lib. baſil. propter junior. Principum conſtitutiones. Anianus quoque ſæculi ſui jus, &c. barbariem obtruſit. [Conjunctionem hanc divina lege conceſſam quidam putant, argumento ejus, quod relatum eſt de filiab. Salphaad, quæ nupſerunt filiis patrui ſui. Num. c. ult. Sanctus Athanaſius in Synopſi S. Scripturæ: γίνεται πρόσταγμα κυ-ρίου καὶ νόμος, νόμιμον εἶναι γάμον, τὴν πρὸς ἀνεψιὰς συζυγίαν. Apud Græcos juſtæ erant nuptiæ inter conſobrinos, Andocid. or. 1. Iſæus or. 7. Ex Theodoſii magni conſtitutione juſtæ non ſunt, Liban. περὶ ἀγγαρειῶν. utique autem hoc jure juſtæ ſunt. His jam editis nactus ſum Fr. Florentis Anteceſſ. Aurel. eruditiſſ. diſputationem de nuptiis conſobrinar. prohibitis aut permiſſis, ex ipſius auctoris dono: in qua de tota hac re peritiſſime & ingenioſiſſime tractat, quam operæ pretium videre. Addam tantum, mihi conſtare, recte abeſſe (&c. *ut modo ex Edit.* 2. *dedimus.*) Ex Edit. 1. & add.] FABR.

Juſtinianum hac in materia variaſſe, in Inſtitutionibus ejus vetitas, in Codice repetitæ prælectionis permiſſas eſſe, (cum Sirmondo, etſi neſcius) cenſet probatque G. D'ARN. quorum uti & aliorum diverſas ſententias atque argumenta excutiemus in *Excurſu X.* G. O. R.

x. *l.* 17. §. 2. *ff. de ritu nuptiarum* ἄμιτα gloſſis θεία πρὸς πατρός. quaſi à me tertia Feſto. D. GOTH.

Plut. in Rom. Q. FABR. I.

y. *Matertera* gloſſis μητρὸς ἀδελφή. D. GOTH.

Matert. gloſſ. ἡ πρὸς μητρὸς θεία. GEN. ED.

z. Hinc Feſto matertera quaſi mater altera. D. GOTH.

Dionyſ. Halicarn. 4. Ταρκυνίαν δὲ τὴν ἐκείνου γυναῖκα, ἣν προσῆκεν αὐτῷ τιμᾶν ὥσπερ μητέρα, πατρὸς ἀδελφὴν οὖσαν. Sicut patruus, aut avunculus pene pater. certè fratris filium τέκνον patruus appellat in l. 60. §. 4. *Mand.* ideoq. ſororum filiis idem apud avunculum, qui apud patrem honor, apud Germanos auct. Tac. de morib German. FABR. I.

a. Magna amita, avi ſoror *l.* 1. §. 6. *l.* 10. §. 15. *ff. de grad.* D. GOTH.

b. Matertera patris & matris, mihi magna ma-

ἀμίτας, ὅτι οὐ δύναμαι ταύτην λαβεῖν, οὐδὲ εἰ ὑπάρχει θετή, [c] οὐκέτι δὲ [68] ἐπὶ τῆς ματερτέρας.

amita, quod non poſſim eam ducere, neque ſi adoptiva ſit; non autem in matertera.

Καὶ πῶς [d] συμβαίνει εἶναι θετὴν ἄμιταν, ἢ μεγάλην θετὴν ἄμιταν; οἷον [69] ὁ πρὸς πατρὸς πάππος μου ἔχων υἱὸν τὸν ἐμὸν πατέρα, ἔλαβε κόρην τινὰ εἰς θέσιν, καὶ ὁ μὲν ἐμὸς πατὴρ ἐκάλει αὐτὴν θετὴν ἀδελφὴν, ἐγὼ δὲ θετὴν ἄμιταν.

Et quomodo contingit, ut amita ſit adoptiva, aut magna amita adoptiva? Veluti avus meus paternus habens filium, meum patrem, accepit puellam quamdam in adoptionem, & pater quidem meus vocabat eam ſororem adoptivam, ego autem amitam adoptivam.

Μεγάλη δὲ θετὴ ἄμιτα πῶς [70] συμβαίνει; ὑπόθου, ὅτι ὁ πρόπαππός μου ὁ πρὸς πατρὸς, ἔχων υἱὸν τὸν ἐμὸν πάππον, ἔλαβεν εἰς θέσιν κόρην τινὰ, ἣν ὁ ἐμὸς πάππος ἐκάλει θετὴν ἀδελφὴν, ὁ δὲ ἐμὸς πατὴρ θετὴν ἄμιταν, ἐγὼ δὲ μεγάλην θετὴν ἄμιταν· διὰ τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς ἀμίτας προσετέθη τὸ τῆς θέσεως, οὐ μὴν ἐπὶ τῆς ματερτέρας, ἐπειδὴ κατὰ ἀρρενογονίαν μοι συναπτομένη [71] εὑρίσκετο ἀδνάτα· ἦν δὲ αὐτὴ καὶ κογνάτα· ὁ γὰρ ἀδνάτος πάντως καὶ κογνάτος· ἐπὶ δὲ τῆς ματερτέρας [72] ἡ θέσις πάντως οὐκ ἐνεπόδιζε τῷ γάμῳ ματερτέρας

172 Magna autem amita adoptiva quomodo contingit? Finge, proavum meum paternum, habentem filium, meum avum, accepiſſe in adoptionem puellam quamdam, quam meus avus vocabat ſororem adoptivam, & pater meus amitam adoptivam, at ego magnam amitam adoptivam. Ideo autem in amita adoptionis *appellatio* addita fuit; non item in matertera, quia per virilem ſexum mihi conjuncta, inveniebatur agnata: erat autem ipſa & cognata.
173 Agnatus enim omnino & cognatus *eſt*. In matertera autem adoptio plane non im-

68. καὶ addit F. 69. ὁ πάππος μου ὁ πρὸς πατρὸς. F. 70. προβαίνει F. 71. εὑρίσκεται F. 72. ματερτέρας, ὁ γάμος πάντως οὐκ ἐνεπόδιζε ματερτέρας οὔσης Vigl. ediderat, ſed emendari jubet: ματ. ἡ θέσις πάντως οὐκ ἐμποδίζε τῷ γάμῳ ματ. οὔσ. quod ceteras Editt. occupavit, niſi quod Lovan. & F. 1. recte habent ἐνεπόδιζε, & F. inſuper in utraque ματερτέρα οὔσα. ANON. DUK. prius correxerat ἀνεποδίζετο, poſtea Viglianam emendationem adſcripſit. Quid ſi poſt γάμῳ diſtinguamus; & tum ſic legamus? ἐπειδὴ γὰρ ματερτέρα οὖσα ἀπὸ θηλυκ. &c. G. O. R.

matertera eſt. (Sic enim legendum apud Feſtum, non mater magna). Igitur magna matertera ſoror eſt aviæ. *d.* §. 6. *d.* §. 15. D. GOTH.

c. Harmenopulus contrariam opinionem tuetur: quæ defendi etiam poſſe mihi omnino videtur per vulg. lect. l. 17. D. *de R. N.* H. ERNST.

Ego tamen pro Theoph. pronuntiare non dubito. Nam quod Harmenop. L. IV. T. 6. §. 22. περὶ κεκωλυμένων γάμων inter alia ait: ἀλλ' οὐδὲ τὴν [πρὸς addendum, uti mox dicam] τοῦ πατρός ἢ τῆς μητρός μου θείαν, εἰ καὶ ἐστὶ θετή: ejus longe apud me inferior eſt auctoritas quam Theophili: maxime quando ille id ſimpliciter tantum dicit, hic autem dicta ſua ex ipſis Jurisprudentiæ R. fontibus ita probat, ut vix dubitare de veritate poſſit, qui ſequentia in noſtro perlegerit. Πρὸς autem addendum, & in Merceri verſione pro his, *Item nec patris aut matris meæ amitam aut materteram*, ſubſtituendum eſſe, *Item nec meam amitam aut matert.* patet primo, quia ſequitur, ἐπειδὴ μητέρων τάξιν ἐπέχουσι; & ſtatim, καὶ πῶς συμβαίνει εἶναι θετὴν θείαν: deinde quia de magna amita & mat. ſive avi ſorore poſtea loquitur. At cum Harmenop. facit vulgata l. 17. *de R. N.* lectio? Sed falſam erroneamque eam eſſe & Haloander docuit, & Taurelliana Pand. Florent. editio deinde comprobavit.

ρας οὔσης, ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ [73] θηλυγονίας ἐγγίζεταί μοι, κογνάτα ἐστίν· ὑποκειμένης δὲ θέσεως, οὐδὲ ἓν εἶδος ἔχει πρός με συγγενείας [74], διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, τὸ ἐν φύσει κογνάτον, ἐν θέσει οὐδὲν εἶναι νομίζεται· ὡς οὖν μὴ κεκωλυμένου τοῦ γάμου, διὰ τοῦτο οὐκ [75] ἐθεμάτισα θετὴν ματερτέραν.

impediebat nuptias: nam quum matertera per femininum ſexum me contingat, cognata eſt: ſed adoptione interjecta, nullam cognationis ſpeciem adverſus me habet, propter regulam dicentem, naturalis cognatio in adoptione nulla eſſe intelligitur: itaque quum hæ nuptiæ non prohibeantur, idcirco non appoſui *in ficta ſpecie* adoptivam materteram.

Πῶς δὲ ἐνταῦθα συμβαίνει, [76] γενέσθαι 174
ἐκ θέσεως ματερτέραν; οἷον ὁ πάππος μου ὁ πρὸς μητρὸς ἔχων θυγατέρα, τὴν ἐμὴν μητέρα, ἔλαβεν εἰς θέσιν κόρην τινά, ἣν ἡ ἐμὴ μήτηρ ἐκάλει θετὴν ἀδελφήν, ἐγὼ δὲ θετὴν ματερτέραν.

Quomodo autem hic contingit, ut matertera per adoptionem fiat? veluti avus meus maternus habens filiam, matrem meam, in adoptionem accepit puellam quamdam, quam mea mater appellabat ſororem adoptivam, ego autem materteram adoptivam.

§. VI. Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι τοὺς διὰ συγγένειαν κεκωλυμένους γάμους· εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι, οὐ διὰ θεσμὸν συγγενείας, διὰ δὲ ἀγχιστείαν μὴ προβαίνοντες· ἀγχιστεία [c] δέ ἐστιν, οἰκειότης 175
προσώπων ἐκ γάμων ἡμῖν [77] συνημμένων συγγενείας ἐκτός· οἷον, οὐ δύναμαι [78] ἐγὼ λα-

§. VI. Diximus in ſuperioribus nuptias propter cognationem prohibitas. Sunt vero etiam aliæ, non propter jus cognationis, ſed propter adfinitatem haud procedentes. Adfinitas autem eſt neceſſitudo perſonarum per nuptias nobis conjunctarum extra cognationem.

73. θήλεως ἐγγ. μοι προσώπου F. 74. Ejecimus cum Curtio & Fabroto, quæ vulgo hic legebantur: ἐπειδὴ τὴν θετὴν ματερτέραν δύναμαι λαβεῖν, τουτέστι τὴν μάμμην μου τὴν πρὸς μητρός, τὴν δὲ θετὴν ἄμιταν οὐ δύναμαι, τουτέστι τὴν μάμμην μου τὴν πρὸς πατρός. Nam & Viglius in Emend. ait: „ a „ verbo ἐπειδὴ usque ad verbum διὰ omnia in caſtigato exemplari deſunt; tolerari tamen „ utcumque poſſunt, ſi pro μάμμην, θεῖαν legerimus." Pariſ. & Lovan. hanc admonitionem in marg. adpoſuerunt: ſed ipſa tantum verba ſuſpecta cancellarunt Lugd. & Goth. 75. ἐθεμάτισα Omnes ante hanc. 76. ἐκ θέσεως γυ. F. 77. συνημμένην F.

havit. Eo enim pertinet & Haloandri emendatio & illa Viglii in præfat. ad Carol. V. comprobatio §. 41. in Excurſu V. exhibita, ad quam lectu digniſſimam lectores remittimus, ne hic nimis longi ſimus: ita ut humani aliquid paſſus ſit Vir Conſultiſſ. qui dictam emendationem in notis Criticis ad §. 5. Inſt. h. t. non ad d. l. 17. retulit. Haud minor poſtea JCtorum digladiatio fuit circa l. 55. §. 1. *eod.* de qua conſuli poſſunt Hotom. V. *Obſ.* 27. & *Amic. Reſp. pag.* 238. Cujac. XXIII. *Obſ.* 36. & Noodtius *Comment. p.* 494. a. G. O. R.

d. Adde 28. *Eclog.* 5. *c.* 2. D. GOTH.

e. Adfines, qui? *v.* 25. *Eclog.* 5. *c.* 2. *l.* 4. §. 5. *ff. de gradibus*; unde dicti pete ex Feſto. Adde 4. Harmenop. 6. *c.* περὶ ἀγχιστείας. D. GOTH.

Callicratidas apud Stob. 83. οἰκεῖοι δὲ ἐπίκτητοι συγγενεῖς ἀπὸ τᾶς τῶ γάμω κοινωνίας λαμβάνοντες τὰν κατάρχαν. Sunt igitur adfines, οἱ κατ᾽ ἐπιγαμίαν συγγενεῖς. Gloſſ. lat. gr. FABR. I.

Carpit verſionem Curtii Nannius in Apol. §. 22. cui nos cum Fabroto paruimus. Callicratides (ſic eum nominare debuerat Fabrotus) librum *de familiarum felicitate* ſcripſerat, unde longum locum excerpſit Stobæus in λόγῳ Οἰκονομικῷ, qui Geſnero eſt

λαβεῖν τὴν ἐμὴν [f] προγόνην ἢ [g] νύμφην,
ἐπειδὴ [h] θυγατέρων τάξιν 79 ἔχουσι· καὶ
νύμφη [i] μέν ἐστιν ἡ τοῦ υἱοῦ γαμετὴ,
προγόνη [k] δὲ 80 ἡ τῆς ἐμῆς γυναικὸς
θυγάτηρ· δεῖ δὲ προστεθῆναι [l] τὸ Πο-
τὲ, καὶ λέγειν, οὐ δύναμαι λαμβά-
νειν πρὸς γάμον τὴν ποτέ μου νύμφην,
ἢ τὴν ποτέ μου προγόνην· [m] προστι- 176
θέντες γὰρ τὸ Ποτὲ δεικνύομεν, μὴ
ὑπάρχοντα τὰ τῆς ἀγχιστείας αἴτια γε-
γονότα 81 πρόσωπα· καὶ ὅμως οὐδὲ
οὕτως δύναμαι συναφθῆναι, καὶ ἀπογενομέ-
νων τῶν προσώπων, δι' ὧν ἡ ἀγχιστεία
γέγονεν, καὶ αἰδοῖ τῆς ἀγχιστείας τὴν
συνάφειαν ἐπέχομεν· ἐὰν γὰρ εἴπω τὴν πο-
τέ μου νύμφην, ἔδειξα ὅτι 82 ἐτελεύτησεν
ὁ ἐμὸς μὲν υἱὸς, αὐτῆς δὲ ἀνήρ· ἐὰν δὲ 177
εἴπω τὴν ποτέ μου προγόνην, ἔδειξα ὅτι
ἐτελεύτησεν ἡ αὐτῆς μὲν μήτηρ, ἐμὴ δὲ
γα-

nem. Veluti, non poſſum ego ducere
meam privignam vel nurum, quia fi-
liarum locum tenent: & nurus quidem
eſt filii uxor; privigna autem meæ
uxoris filia. Sed addendum eſt Quon-
dam, dicendumque, non poſſum uxo-
rem ducere, *quæ* quondam mihi nurus,
176 vel *quæ* quondam mihi privigna *fuit*.
Addentes enim Quondam oſtendimus,
non ſupereſſe perſonas quæ adfinitatis
cauſæ fuerunt. Et tamen ne ſic qui-
dem poſſum *matrimonio* jungi, etiam
mortuis perſonis, per quas adfinitas
exſtitit, ſed pudore adfinitatis conju-
gium prohibemus. Quum enim di-
xero meam quondam nurum, oſtendi
177 obiiſſe meum filium, illiuſque virum.
Quum autem dixero meam quondam
privignam, oſtendi mortuam eſſe illius
ma-

78. λαμβάνειν ſine ἐγὼ F. 79. ἐπέχουσι F. 80. ἣν ἔχω ἐξ ἑτέρων γάμων ἡ ἐμὴ γαμετή. F. Mox ego malim προστεθῆναι. 81. πρόσωπα. καὶ ὅμως & reliqua usque ad καὶ αἰδοῖ *omiſit* Fabr. Neſcio cur? 82. ἐτελεύτησε μὲν ὁ ἐμὸς υἱὸς F.

eſt 83. al. 58. in edit. Wechel. 173. pag. m. 590. ſq. Male autem Fabr. τῷ γάμῳ ediderat dativo caſu, cum ſine ἰῶτα ſubſcripto Laconicus ſit genitivus. G. O. R.

f. Paul. apud Rufin. t. 6. Nec ſocrum, nec nurum, privignam, nec novercam quondam citrà pœnam inceſti uxorem ducere licet. FABR. I.

g. Jure gentium, l. ult. D. de cond. ſine cauſa. FABR. I.

h. Philo περὶ τῶν ἐν εἴδει νόμων· δυνάμει γὰρ ὅ γε πατρωὸς πατὴρ, ὀφείλει τὴν ἐκ τῆς γυναικὸς ἐν τάξει θυγατρὸς τίθεσθαι. Tacit. Annal. 12. *Privignis parentis loco futura.* Ovid. 4. de Ponto el. 8. *Jus aliquod faciunt affinia vincula nobis: Nam tibi quæ conjux, eadem mihi filia pæne eſt, Et quæ te generum, me vocat illa virum.* & in fin. — *pro ſocero penè precare tuo.* Nurus quoque filiæ loco eſt, ut gener filii. Diod. Sic. 17. Plin. 7. c. 13. *Nurus verò generosque & omnes, qui ſe patris appellatione ſalutarent viginti ſeptem.* FABR. I.

i. Adde *l.* 4. §. 6. *ff. de gradibus.* D. GOTH.

k. Feſto privignus, qui, antequam mater ſecundo nuberet, progenitus. Adde *l.* 4. §. 6. *ff. de gradib.* D. GOTH.

l. Ut apud Paul. ſup. [not. *f.*] FABR. I.

m. *l.* 17. *Cod. de nuptiis.* 1. Gajus 4. 6. D. GOTH. Soluto matrimonio dirimitur adfinitas. [Vid. omnino Heinecc. ad L. Jul. & Pap. Popp. p. 310. ſqq.] Philo *legat. ad Caj.* Sed tamen reſpectus honeſti nuptias inter ejusmodi perſonas impedit. FABR. I.

n. v. *l.* 18. *Cod. ad l. Jul. de adult.* & quæ ſcripſi *ad l.* 7. *Cod. de Judæis.* D. GOTH.

L. 2. C. *de inc. nupt.* Sext. Empir. Pyrr. 3. c. 24. Theodoret. in 1. ad Timoth. Auguſt. de bono communi c. 27. & lib. 22. contra Fauſt. Caſſiod. 9. 18. etiam jure Attico, Athen. δειπν. 13. Ariſtoph. Schol. ad Plut. Valentinianus tamen πολυγαμίαν permittere voluit. Theophan. ἔγραψε δὲ καὶ νόμον παρεγγυώμενον τῷ θέλοντι δύο γυναῖκας ἔχειν κατ' αὐτὸν μὴ κωλύεσθαι. Niceph. Calliſt. lib. 11. c. 33. Julius Pollux *in Chronico*: νόμον γράψας ἐξεῖναι τῷ θέλοντι δύο ἔχειν γυναῖκας νομίμως. & Leo imp. Cedren. Glycas 4. FABR. I.

o. Bigami pœna capitalis, *ut hic* & §. 7. *inf.* eo quod Romanus *ſingulari* 533. notavit ex *d. l.* 18. ſanè infamem eſſe ex eadem lege conſtat, ubi plenius dixi. D. GOTH.

Ut

γαμετή· εἰ γὰρ ἔτι ἡ μὲν ἐστι νύμφη, ἡ δὲ πρoγόνη, μείζονι κεκώλυμαι λόγῳ ταύτην ἀγαγέσθαι· εὑρίσκεται γὰρ, ἢ ὁ ἀνὴρ ἔχων δύο [n] γαμετὰς, ἢ ἡ γυνὴ δύο ἔχουσα ἄνδρας· ἐὰν γὰρ λάβω γυναῖκα τὴν [83] νῦν μου νύμφην, εὑρίσκεται ἐκείνη ἔχουσα τὸν ἐμὸν παῖδα, καὶ ἐμέ· εἰ δὲ τὴν νῦν μου πρoγόνην, συμβήσεταί [84] μοι δύο γαμετὰς ἔχειν, τὴν νῦν [85] μου γαμετὴν καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα, τὴν ἐμὴν πρoγόνην· κεφαλικὴ [o] δὲ ὥρισται τιμωρία κατὰ τῶν [86] διπλοῦν γάμον συνιστάντων· οὐδεὶς οὖν τὴν μείζονα [87] κώλυσιν [p] ἀφεὶς, λέγω [88] δὲ τὴν κεφαλικὴν τιμωρίαν, πραγματεύει τὴν ἐλάττονα, καὶ λέγει κεκωλῦσθαι τὴν συνάφειαν διὰ τὴν τῆς ἀγχιστείας τιμήν.

§. VII.

matrem, meamque uxorem. Si enim adhuc illa quidem nurus, hæc autem privigna eſt, majori ratione prohibeor eam ducere: invenitur enim aut vir duas habens uxores, aut mulier duos habens maritos. Si enim uxorem du-
178 xero *quæ* nunc mihi nurus *eſt*, invenitur illa habens & filium meum & me: ſi vero *eam quæ* nunc mihi privigna *eſt*, eveniet mihi, ut duas uxores habeam, *eam quæ* nunc mea uxor *eſt*, & illius filiam, privignam meam. Capitalis autem ſancita eſt pœna contra *eos qui* duplex matrimonium contrahunt. Nemo igitur majorem prohibitionem negligens, ſcilicet pœnam capitalem; minorem tractat, dicitque conjunctionem eſſe prohibitam propter adfinitatis honorem.

§. VII.

83. νῦν omittunt Pariſ. Lugd. & Goth. νῦν τὴν μου habet F. 84. μοι F. 85. μου deeſt F. 86. διπλοῦς γάμους F. 87. Sic Egnatii exemplar & F. κώλασιν Baſ. κόλασιν ceteræ. *Vid. Not.* 88. δὲ F.

Ut adulter punitur, vel ut eſt in 60. Baſil. tit. 37. c. pen. ὁ δύο γυναῖκας ἔχειν πειραθεὶς, οὐ νόμῳ, ἀλλὰ φάκτῳ καὶ συναιρέσει, καλῶς ὑποπίπτει τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι, recte: nam ut ait Tertull. 4. adv. Marc. Manente matrimonio nubere adulterium eſt. [Nonn. Dionyſ. 42. οὐδὲ κελεύει Θεσμὸς γάμων ἄχραντα μίαν ξυνήονα κούρην Ζεῦξαι διχθαδίοισιν ἀμοιβαίοις παρακοίταις. *Edit. 1. in Add.*] [Lactantius IV. 3. *Cultus duorum veri eſſe non poſſunt; eodem modo, quo matrimonium dici non poteſt, ubi mulier una multos viros habet, ſed hæc aut meretrix, aut adultera nominabitur.* Græci apud Matthæum Blaſtar. δύο γαμετὰς ἐν ταυτῷ ἔχειν τυπτέσθω, ἐκδιωκομένης τῆς ἐπεισακτῆς γυναικὸς μετὰ τῶν τεχθέντων ἐξ αὐτῆς παίδων. eoque jure nos utimur. *Edit. 2.*] FABR.

Pro adulteris puniuntur polygami, arg. l. 18. Cod. *Ad L. Jul. de adult.* & l. 2. C. *de Inc. & inut. N.* &c. Apud nos hi binubi ſuſpendio plectuntur. J. DOUJ.

Menochio & Bezæ ſtatuentibus, bigamum committere adulterium, reſpondens A. MATTHAEUS *de Criminib. pag. 367. ſq.* ſic concludit: Quapropter concludimus, polygamum ſtupri, non adulterii reum eſſe, ſed ſtupri gravioris, cujus pœna, auctore Theophilo, ad mortem usque extendatur. Theophilo tamen adverſari videtur l. *miles* 11. §. *mulier* D. *ad L. Jul. de adult.* quæ mulierem duobus nubentem pro admiſſi qualitate, plectendam dicit: niſi dixeris, vel his ipſis verbis pœnam capitis deſignari; vel ævo Papiniani pœnam capitis nondum fuiſſe ſancitam. *Hæc Matthæus.*

p. Græce eſt in edit. Baſil. κώλασιν, quod nihili verbum eſt. Ideoque aut κόλασιν legendum eſt, aut κώλυσιν. Editio Lovan. habet κόλασιν. Ego malui κώλυσιν. J. CURT. Malint alii nonnulli κόλασιν. *Additum in plerisque Curtianæ verſ. editionib.* Adde reſponſum NANNII in *Apologia* §. 9. Excurſ. V. cum quo facit FR. HOTOM. quia ſequatur λέγω δὲ τὴν κεφ. τιμ. ſed Curtianum probat H. ERNST: rectiſſime, non modo quia VIGLIUS in Epiſt. 3. (quam idem Excurſ. V. exhibebit) litem a Curtio decidit, cum ſic legatur in Exemplari Egnatiano; ſed maxime, quia ſententia loci hoc poſtulat: ſicut enim Th. cap. 177. dixerat μείζονι κεκώλυμαι λόγῳ, ita idem hic repetit: ſunt enim hæc duo, κεφαλικὴ τιμωρία & ἀγχιστείας τιμὴ, *major & minor* κώλυσις *prohibitio*, non *major & minor* κόλασις *pœna*. G. O. R.

§. VII. Οὐ δύναμαι *88 λαβεῖν τὴν 179 ποτέ μου πενθερὰν, ἢ τὴν ποτέ μου μητρυιὰν, 89 ἐπεὶ μητρῶν τάξιν ἐπέχουσι· καὶ πενθερὰ μὲν ἐστιν ἡ τῆς ἐμῆς γαμετῆς μητὴρ· μητρυιὰ *89 δὲ ἡ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς γαμετὴ, ἐξ ἧς οὐκ ἐτέχθην· 90 προστέθεικα δὲ κἀνταῦθα τὸ Ποτὲ, ἵνα δείξω μὴ ὑπόντα τὰ τῆς ἀγχιστείας αἴτια πρόσωπα, διὰ τὸ τελευτῆσαι τὴν ἐμὴν γαμετὴν, ἤγουν τὸν ἐμὸν πατέρα 180 εἰ γὰρ ἔτι ζῶσι, δίπλωσις ἐπεισάγεται γάμου· εἰ γὰρ λάβω τὴν ἐμὴν πενθερὰν, εὑρίσκομαι δύο ἔχων γαμετὰς, τὴν πενθερὰν καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα· εἰ δὲ τὴν νῦν μητρυιὰν, ἀποτελεσθήσεται ἐκείνη δύο προσώπων γαμετὴ, τοῦ πατρός μου καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ· οἶδας δὲ, κεφαλικὴν εἶναι τὴν ἐπὶ τῶν διπλῶν γάμων τιμωρίαν.

§. VII. Non poſſum ducere *eam quæ* mea quondam ſocrus, aut mea quondam noverca *fuit*, quia matrum locum obtinent. Et ſocrus quidem eſt uxoris meæ mater; noverca *autem* patris mei uxor, ex qua non ſum natus. Addidi vero & hic Quondam, ut oſtendam non ſupereſſe perſonas *quæ* adfinitatis cauſæ *exſtiterunt*, quia 180 mortua eſt mea uxor aut pater meus: ſi enim adhuc vivunt, duplicitas matrimonii introducitur. Namque ſi meam ſocrum duxero, invenior duas habens uxores, ſocrum atque ejus filiam: ſin *eam quæ* nunc noverca *eſt*, efficietur illa duarum perſonarum uxor, patris mei & mea ipſius. Scis autem, capitalem eſſe in duplici conjugio pœnam.

§. VIII. 91 Πατρίμος, ἔχων υἱὸν 181 ἀπὸ Τιτίας, ἔλαβε 92 Πατρίμαν πρὸς γάμον, ἔχουσαν θυγατέρα ἀπὸ Τιτίου 93 ἢ

§. VIII. Patrimus habens filium ex Titia, duxit uxorem Patrimam habentem filiam ex Titio: aut etiam ex

*88. λαμβάνειν F. 89. ἐπειδὴ F. *89. δὴ de: Lugd. & Goth. 90. προστέθεικα omnes præter Lovan. quam ſequimur. Alioqui προσέθηκα legerem. G. O. R. 91. Πρῖμος F. 92. Πρῖμαν F.

pp. *l. 4. §. 7. ff. de gradibus.* Adde 1 *Corinth. 5.* D. GOTH.

Phocylid. verſ. 168. Philo περὶ τῶν ἐν εἰδ. νόμ. διά τε τὴν εἰς τὸν πατέρα τιμὴν, καὶ διότι μητρυιᾶς καὶ μητρὸς ὄνομα συγγενές. Sic apud Lycophron. δευτέραν τεκοῦσαν, Iſaac. Tzetzes μητρυιὰν interpretatur. Ariſtænet. 2. ep. 8. de ſocru: αὕτη μοι τὸν κηδεστὴν ἐξ εὐνοίας παῖδα καλεῖ· πῶς ἐρωτικῶς οὖν διαλέξομαι γυναικὶ, ἣν πολλάκις μητέρα προσεῖπον; FABR. l.

q. Latine poſſent dici *comprivigni*, nempe quorum alterius pater alterius matrem in uxorem duxerit. Sicuti a Tranquillo in vita Claudii *conſoceri* dicuntur, quorum alterius filia alterius filio nupſiſſet. JAC. CURT.

Specie quadam & commento affinitatis Ap. Syllanus a Tranquillo in Claudio c. 29. *conſocer* eſt dictus Claudii Cæſaris, poſtquam is L. Syllanum Ap. F. ſibi generum in Octavia filia deſtinaviſſet. Quo vocabulo & Domitius Ulpianus e noſtris utitur, l. 32. §. 1. D. *de Donat. int. V. & U.* Qua figura eos *comprivignorum* nomine (quanquam id inſolens valde eſt) quondam complexus ſum, quorum parentes ſimul matrimonio coiiſſent. Hos Th. & Harmenop. ἀλληλοπρογόνους vocarunt; id eſt, ſi latine ad verbum interpreteris, *invicem & inter ſe privignos.* Non ſatis (ut opinor) recte: nec enim, ſi Q. Mævii pater (ut exemplo rem oſtendam) Sexti Titii matrem in matrimonium accepit, Q. Mævius Sexti Titii, aut Sext. Titius Q. Mævii (id enim eſt invicem & inter ſe) privignus erit; quod tamen ἡ τοῦ ἀλλήλων vis, poteſtas & cauſſa exigit, ſicut ἀλληλεγγύους Græci dixerunt, qui inter ſe mutuum & invicem alter pro altero fidejuſſerunt; ἀλληλοφάγους, qui mutuo laniatu vivunt; ἀλληλοφόνους, qui mutuis vulneribus cadunt, & multa id genus alia. *&c.* IDEM III. Εἰκασμῶν c. 17.

Vereor, ne hoc nimis ſit philoſophatum: nec enim ita ipſi reſpectu ſui, ſed parentium, quorum

[93] ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ μὲν εἶχε θυγατέρα, ἡ δὲ υἱόν· οἱ τούτων παῖδες, οἱ ἐν [94] τῇ συνήθει λεγόμενοι [q] ἀλληλοπρόγονοι, καλῶς ἀλλήλοις συνάπτονται· εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ αὐτοῖς τεχθείη ἐκ τοῦ [95] συστάντος μετὰ τὴν [*95] αὐτῶν γέννησιν γάμου.

ex contrario, ille quidem filiam habebat, hæc autem filium. Horum liberi, vulgo dicti comprivigni, recte inter ſe junguntur: etiamſi maxime frater aut ſoror iis nata fuerit ex matrimonio poſt ipſorum nativitatem contracto.

§. IX. Ἡ [r] ἐμὴ γαμετὴ, τὸν πρὸς ἐμὲ 182 ῥεπουδίῳ διαλύσασα γάμον, ἀνδρὶ δευτέρῳ συνήφθη· ἔσχεν ἐκ τούτου θυγατέρα· ζητοῦμεν, εἰ τὴν ἐξ αὐτῆς θυγατέρα δύναμαι [96] λαβεῖν; καὶ φημὶ μὴ εἶναι μὲν αὐτὴν προγόνην [97], (προγόνη [98] γάρ ἐστιν, ἡ [99] πρὸ τῶν ἐμῶν τεχθεῖσα γάμων) πλὴν διὰ τὸ εὐπρεπὲς [s] ἀπέχεσθαι δεῖ με τῆς πρὸς αὐτὴν συναφείας· καὶ γὰρ ἡ γενομένη μνηστὴ τοῦ ἐμοῦ παιδὸς 183 οὐ γέγονέ μου [t] νύμφη, γάμου μὴ παρακολουθήσαντος· οὐδὲ ἡ τοῦ πατρός [1] μου μνηστὴ γέγονέ μου μητρυιὰ, τῶν γάμων ἐμποδισθέντων· καὶ ὅσον ἐκ τῶν εἰρημένων ἠδυνάμην ταύτας λαμβάνειν πρὸς γα-

§. IX. Uxor mea meum matrimonium repudio diſſolvens, ſecundo viro ſe conjunxit: ex hoc peperit filiam. Quærimus, an *hanc* ejus filiam ducere poſſim? Et fateor, eam non eſſe privignam; (privigna enim eſt, *quæ* ante meas nuptias *fuit* nata) verum propter honeſtatem abſtinere me oportet ab illius conjunctione: nam & *ea quæ* filii mei ſponſa *fuit*, mihi nurus non facta eſt, nuptiis non ſubſecutis; neque patris mei ſponſa mihi noverca facta eſt, impeditis nuptiis: & quantum per *jam* dicta poteram eas uxores ducere: ſed etiam hic propter ho-

93. εἰ καὶ Lugd. Goth. F. 1. male. 94. ἐν τῇ συνηθείᾳ F. 95. συνιστάντος Lugd. & Goth. *95. αὐτοῦ male ante F. cui præivit Curt. in verſ. 96. πρὸς γάμον λαμβάνειν F. 97. ἐμὴν ſubdit F. 98. μὲν adjicit F. 99. πρὸς F. male. 1. μου deeſt Goth.

rum ultro citroque privigni ſunt, appellantur: ſicut belgice eosdem, & rectiſſime (opinor) *wederzydſche voorkinderen* vocare ſoleo. Sed licet demus, vocabulum illud non ſatis Græcum eſſe, nihil tamen peccavit Th. qui eos ipſe ſic non appellat, ſed *vulgo* ſic appellari ait. Liceat his addere, *comprivigni* vocabulum, quod Curtius primus effinxit, ſed hic fere repudiat, recte ab Juriſconſultis in familiam verborum juris fuiſſe adſcitum, quum deterius non ſit quam *contutor*, *concurator*, *compatronus*, quibus non minus uti audebo, quam Ciceroni placuerunt *conſponſor* VI. *ad Famil*. 19. *conſuaſor* Orat. pro Quinct. §. 12. aut eidem cum Terentio *conſervus* & *conſerva*, Plauto *collibertus*. &c. G. O. R.

Ἀλληλοπρόγονοι comprivigni. privigni ſimpliciter dicuntur *in l*. 34. §. 2. *ff. de ritu*. D. GOTH.

L. 34. §. inter. D. *de rit*. N. l. Titia 134. D. *de verb. ob*. FABR. l.

r. *l*. 12. §. *uxor* 3. *ff. de ritu*. D. GOTH.

Scholiaſt. τοῦτο νῦν οὐ γίνεται, εἰ μὴ παρὰ Ῥωμαίοις ἤτοι Λατίνοις. Verùm & ante hunc Schol. deſierant quoque apud Latinos bonâ gratiâ matrimonia diſſolvi [de jure quod anteà obtinebat, Auguſtin. 1. ad Valer. de Nupt. & concup. c. 10. & de bono conjug. c. 8. *Edit*. 1.] FABR.

s. Honeſtatem ſpectamus in conjunctionib. l. 42. de rit. N. κατὰ τὸν θεοφύλακτον μέγαν Βασίλειον, ἐν τοῖς γάμοις οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον ζητεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπές, ut ajunt canonum interpretes. Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor. FABR.

t. Nurus non propriè dicitur, & noverca l. 12. §. 1. *eod*. nurus tamen appellatione ſponſa continetur, l. 6. D. *de grad*. eſt enim ſperata, ſive ſponſa, quaſi uxor; & ſponſus, quaſi maritus. Tertull. de veland. virg. *Deſponſata enim quodammodo nupta*. Ambroſ. de Inſtit. virg. c. 6. *Deſponſata enim*

γάμον· ἀλλὰ κἀνταῦθα διὰ τὸ εὐπρεπὲς ἐπαινεῖ 2 ἡμῖν Ιελιανὸς τοῖς τοιούτοις μὴ 3 προσιέναι γάμοις.

honeſtatem ſuadet nobis Julianus, ut ne ad tales accedamus nuptias.

§. X. Αρα δὲ ἡ συγγένεια [u] ἡ ἐν δου- 184
λείᾳ ἐμποδὼν γίνεται τῷ γάμῳ; οἷον 4 συνηλευθερώθη τις τῇ οἰκείᾳ 5 ἀδελφῇ· ζητοῦμεν, εἰ ἐπιτέτραπται γάμος 6 γενέσθαι αὐτῶν ἀναμεταξύ· καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὴν ἀκρίβειαν, οὐ νομίζεται τις 7 ἀναμεταξὺ αὐτῶν εἶναι [x] συγγένεια· πλὴν διὰ τὸ τοῦ αἵματος δίκαιον, ὅ ἐστι 8 jus ſanguinis, 9 ἡ συνάφεια κεκώλυται.

§. X. An vero cognatio ſervilis impedimento eſt nuptiis? veluti, aliquis manumiſſus eſt cum ſua ſorore: quærimus an permiſſum ſit, nuptias inter illos contrahi. Et quantum quidem ad *juris* ſubtilitatem, haud cenſetur aliqua inter illos eſſe cognatio: ſed propter jus ſanguinis conjunctio prohibita eſt.

§. XI. Εστι δὲ καὶ ἕτερα πρόσωπα, 185
ἅτινα διαφόρων αἰτιῶν χάριν οὐ δύναμαι 10 λαβεῖν πρὸς γάμον· ταῦτα δὲ ἐν τοῖς Διγέστοις, 11 ἤγουν τῷ 12 Πανδέκτῃ, ἐκ πολλῶν ἀρχαίων 13 συναχθέντα, ἐγγραφῆναι ὁ θειότατος ἡμῶν 14 ἐπέτρεψε βασιλεύς.

§. XI. Sunt autem & aliæ perſonæ, quas ob diverſas cauſas uxores ducere non poſſum. Sed has in Digeſtis ſive Pandectæ ex multis veteribus collectas, inſcribi ſanctiſſimus Imperator noſter permiſit.

§. XII. Εἰ δέ τις 15 ὑπεναντίον [y] τῶν εἰρη-

§. XII. Si quis vero adverſus *jam* dicta

2. ὑμῖν F. 3. προσιόντας F. 4. συνελευθ. ante F. 5. θυγατρὶ ἢ τῇ οἰκείᾳ inſerit F. forte ex Codd. forte ex ingenio ad Inſtit. textum. 6. γίνεσθαι αὐτῶν μεταξύ. F. 7. μεταξὺ F. 8. jure ſ. F. 9. ἤγουν δίκαιον αἵματος vulgo additum cum F. ejecimus. 10. λαμβάνειν F. 11. ἤτοι F. 12. Πανδέκτῃ Omnes ante F. 13. συναχθέντι, F. procul dubio, ut textui Lat. reſponderet. 14. ἐπέτρεψε Lugd. Goth. F. male. 15. ὑπεναντίον Lugd. & Goth. ἀπ' ἐναντίας F.

enim viro conjugis nomen accepit: cum enim initiatur conjugium, tunc conjugii nomen adſciſcitur. Theophylact. in Mat. c. 1. Baſil. de div. Ch. diſpenſ. Baſil. Seleuc. de vita Th. 1. Cyrill. Hieroſ. cath. 12. FABR. I.

u. *l.* 14. §. *ſerviles quoque cognationes ff. de ritu.* D. GOTH.

x. Non facilè ulla ſervilis videtur eſſe cognatio, l. 1. §. 1. D. *unde cogn.* græci: τὸ δὲ εὐπρεπὲς διὰ τοὺς γάμους ἀπείρηται. 45. baſil. t. 2. naturale enim jus & pudor inſpiciendus eſt in nuptiis. FABR. I.

y. Delinquunt qui prohibitas nupt. contrahunt, l. ult. D. *de leg.* 1. l. 3. §. 1. D. *de donat. int. vir.* l. ult. D. *de rit.* N. hic igitur §. pœnas injuſtar. nuptiar. continet. FABR. I.

z. Recte, opinor, hæc de cognatione, cæteriſque prohibitionibus ſive impedimentis nuptiarum interpretatur Theoph. Cæterum ex aliis cauſis, veluti deficiente patris conſenſu, injuſtæ nuptiæ, propter utilitatem publicam ſuſtinentur. Paul. J. C. 2. *Sentent.* 19. & patre comprobante, aut moriente conciliantur, ut l. 6. Cod. *de Nupt.* J. DOUJ.

Videndi omnino Schulting. ad d. l. *Pauli* §. 2. pag. 300. & Otto præf. ad *Tom. V. Theſ. Jur. pag.* 18. At l. 6. *Cod.* plane aliam tractat ſpeciem. G. O. R.

a. *Libro* 13. *tit.* 2. *add. Titul. Cod. de inceſtis nuptiis. l.* 18. *Cod. de nuptiis, & Cod. de interdicto matrimonio.* & ſimiles: 28. *Eclog.* 5. 4. Harmenopul. 6. περὶ κεκωλυμένων γάμων. D. GOTH.

b. *Novell.* 12. *c.* 1. Adde *l.* 4. C. *de inceſtis.* r. Gajus 4. §. 8. Nuptiæ inceſtæ, nuptiæ non intelliguntur. D. GOTH.

Concil. Matiſcon. c. 18. *Inceſtam copulationem in qua nec conjunx, nec nuptia recte appellari leges ſanxerunt.* Uxor enim propriè vocatur uxor legitima, Thalel. 45. baſil. t. 5. vir & uxor, ὀνόματα ἀξιώματα, Chryſ. hom. in Nativ. Salv. Joannis 4. *Quinque enim viros habuiſti: & nunc quem habes, non*

εἰρημένων ἀγάγηταί τινα πρὸς γάμον, [z] οὐκ
αἰσχυνθεὶς τὴν τῶν ἀνιόντων ἢ κατιόντων
συγγένειαν, οὐδὲ τὰ ἐκ πλαγίου κεκωλυ- 186
μένα πρόσωπα, οὐδὲ ἐν νῷ λαβὼν [16] τὴν
τῆς ἀγχιστείας κώλυσιν, καταφρονήσας δὲ
καὶ τῶν συνελευθερωθέντων συγγενῶν, οὔτε
[17] αὐτὸς ἀνὴρ, [a] οὔτε ἐκείνη γαμετὴ κλη-
θήσεται, ἀλλ' οὐδὲ [b] γάμος τὸ πρᾶγμα,
οὐδὲ προὶξ [c] τὸ ἐπιδιδόμενον· ἀλλ' ἐπειδὴ
ταῦτα τῶν ἀκολάστων ἐπισχεῖν οὐ δύναται
τὴν προαίρεσιν, μείζονα ποινὴν ἐπιτίθησιν ὁ
νόμος· λέγει γὰρ, τοὺς ἐκ [18] τοιαύτης συνα- 187
φείας τικτομένους [d] ὑπεξουσίους μὴ γίνεσθαι
τῷ πατρὶ, καὶ οὓς ἡ φύσις [e] ἐδωρήσατο, ὁ
νόμος ἀγνοεῖ, ὡς μὴ κατὰ τὴν αὐτοῦ τεχθέν-
τας προαίρεσιν· ἀλλ' ὅσον ἀνήκει εἰς τὴν τοῦ
πατρὸς ὑπεξουσιότητα, τοιοῦτοί εἰσιν, ὁποίους
εἶναι συμβαίνει τοὺς ἀπὸ [f] πορνείας συλλη-
φθέντας· καὶ [19] γὰρ οὐδὲ οὗτοι [20] πατέ-
ρας ἔχειν νοοῦνται, ὁπότε ἄδηλος [g] οὗτός
ἐστι

cta aliquam uxorem duxerit, non reveritus adſcendentium aut deſcendentium cognationem, neque perſonas ex transverſo prohibitas, neque animadvertens adfinitatis prohibitionem, *aut* negligens etiam cognatos una *ſecum* manumiſſos: neque ipſe maritus, neque illa uxor vocabitur, immo neque matrimonium *eſt ille* actus, neque dos *quod* datum *fuerit*. Sed quoniam hæc impudicorum propoſitum coërcere non poſſunt, majorem pœnam imponit lex: dicit enim ex tali conjunctione natos in poteſtate patris non fieri, & quos natura donavit, lex ignorat, tamquam non natos ſecundum ſuam voluntatem: ſed quantum pertinet ad patris poteſtatem, tales ſunt, quales contingit *eos* eſſe *qui* ex meretricia conſuetudine ſunt nati, nam

16. τὴν ἐκ τῆς F. Sed vulgata ſuſtineri poteſt. 17. αὐτὸς deeſt F. 18. τῆς præmittit F. 19. γὰρ de: Goth. 20. πατέρας F.

non eſt vir tuus. - - ὃν γνήσιός ἐστιν ἀκοίτης, Nonni paraphr. quem ibidem νόθον ἀκοίτην vocat. Ovid. 2. de Arte: *Quos faciet juſtos ignis & unda viros.* Quintil. declam. 247. FABR. I.

c. *l. 52. ff. de ritu*, unde infra negat γίνεσθαι κοινὸς ἀπαίτησιν. D. GOTH.

Ubicumq. enim matrim. nomen non eſt, nec dos eſt, l. 3. D. *de jur. dot.* l. 20. C. *de don. ant. nupt.* FABR. I.

d. 1. Gajus 4. §. 9. Ulp. 5. §. 7. D. GOTH.

Nec filii legitimi habentur, nec in patris ſacris ſunt, l. 4. C. Th. *de inc. nupt.* i. e. in patris pot. non ſunt. Excerpta ex Vat. Gloſſ. *in ſacris patris*, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατρός. FABR. I.

e. Eſt perſpicuus error Th. dum hujusmodi natos *naturales filios* eſſe dicit, *&c.* OISEL. *ad Cajum* I. 4. 8.

Th. dicit, ita natos eſſe tales, *quos natura dedit, lex ignorat*, quod veriſſimum eſt: natura enim illos produxit, idque meri facti eſt, nec negari poteſt: at hos liberos eſſe naturales eo ſenſu, quo dicuntur naturales in jure noſtro, vel illorum loco haberi, non dicit Th. verum ſubjungit, illos, quod ad patriam poteſtatem attinet, perinde haberi, ac ſi ex meretricio coitu eſſent concepti, uti & verba Imperatoris exigebant. Nihil ergo peccavit Theoph. SCHULTING. *ibid.*

f. Qui ex injuſto coitu naſcuntur, conveniunt cum ſpuriis, & his qui ex ſcortis meritoriis, atque in vulgarem libidinem proſtitutis, progeniti ſunt, quòd in parentum poteſtate non ſunt. FABR. I.

g. Et in hoc ſpuriorum & injuſtorum liberorum conditio ferè par eſt, quod ſicut ſpuriis pater incertus eſt, Cic. pro Roſc. Sen. Cont. 2. 4. Calphurn. Flac. decl. 30. Auſon. ep. 25. nam πάντας ὅσους ἱερεὺς ἔχει ἡ μήτηρ, ἐπιγράφοντας πατέρας, ὑιὸς ἀγνοίας τῆς φύσεως. Philo de Decal. & lib. de vict. offer. Clem. Alexand. προτρ. & mater tantùm certa. Syneſ. ep. 3. ita qui naſcuntur ex injuſto coitu, patrem habere non creduntur: pater dicitur, l. 1. C. de nat. lib. ſed pater non eſt, quoniam licet patrem demonſtrare poſſint, eum tamen habent, quem habere non licet, l. 23. D. de ſt. hom. & viciſſim filii non dicuntur: filius enim dicitur, qui ex viro & uxore ejus naſcitur, l. 6. D. de his qui ſui vel al. l. 6. C. de int. mat. Calp. Fl. decl. 41. Procop. Gaz. in Levit. *Semen eor. non recenſebitur inter liberos, quod quidem Ro-*

ἐστι διὰ τὸ πλῆθος τῶν μιγνυμένων, ἀλλ' εἰώθασι τούτους σπυρίους καλεῖν, ἢ ἀπὸ ἑλληνικῆς φωνῆς, quaſi σποράδην conce- 188
pti, [21] οἷον σποράδην συλληφθέντες, ἢ [h] quaſi ſine patre [22] filii, [23] ἤγουν ἐπειδὴ παῖδές εἰσιν ἀπάτορες· [24] ἀκολούθως οὖν ἐστι λέγειν, τῆς τοιαύτης διαλυθείσης συναφείας, μὴ γίνεσθαι προικὸς [i] ἀπαίτησιν· οἱ δὲ τοὺς ἀθεμίτους ἀσπαζόμενοι γάμους οὐ μόνον τὰς εἰρημένας ὑφίστανται ποινὰς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἑτέρας τινὰς, ἃς ἐκ τῶν βασιλικῶν ἐστι μαθεῖν διατάξεων.

§. XIII. Ἔστι δὲ ἰδεῖν ποτε, *[24] τις 189
ἅμα μὲν τῷ τεχθῆναι οὐκ ἔστιν [25] in poteſtate τοῦ πατρὸς, [26] μετὰ ταῦτα δὲ γίνεται in poteſtate: καὶ ποῖος οὗτός ἐστιν;

nam neque hi patres habere cenſentur, quoniam incertus hic eſt propter multitudinem coëuntium: ſed ſolent hos ſpurios nominare, vel a Græca voce, quaſi σποράδην concepti, vel quaſi ſine patre filii. Conſequenter igitur dicendum eſt, tali conjunctione diſſoluta, non fieri dotis repetitionem. Qui autem illicitas amplectuntur nuptias, non ſolum dictas ſuſtinent pœnas, ſed quaſdam etiam alias, quas ex Imperialibus conſtitutionibus diſcere licet.

§. XIII. Porro videre aliquando licet, *quod* aliquis ſimul ac natus eſt, in poteſtate patris non ſit, ſed poſtea in poteſtate fiat. Et qualis hic eſt? Con-

21. οἷα F. 22. *filios* F. ſed ſic & *conceptos* edere debuiſſet & συλληφθέντας. Vide *Anacol.* in Gloſſ. Th. 23. ἤγουν de: F. 24. ἀκόλουθον F. *24. ὅτι excidiſſe credo. 25. ἐν ποτεστάτι hic & deinceps ante F. 26. μετὰ δὲ ταῦτα F.

Romani ſanxerunt obſervandum in omnibus nuptiis inceſtis. Denique utrique ſpurii dicuntur, & vulgò concepti, d. l. 23. Ulp. t. 5. FABR. I.

h. Spurii dicuntur quaſi ſine patre nati, §. 3. inf. *de ſucc. cog.* l. 25. D. *de captiv. & poſtl.* Plutarch. in *Rom. Q.* non quòd ſine patre ſint: ἄνευ δὲ πατρὸς τέκνον οὐκ εἴη ποτ' ἄν, ut ait Euripid. Sed quoniam pater illis incertus eſt, & ut *Pan* dicitur à Poëtis ἀπάτωρ, quod ex promiſcuo procorum concubitu natus ſit, ἐκ τῆς πανσπερμίας γενόμενος, ut ait Leo Imp. *homil.* 2. Joann. Pediaſimus in *Theocriti Syr.* ἀπάτωρ, ἤγουν πολυπάτωρ· ἐκ πολλῶν γὰρ τῶν μνηστήρων γεγέννηται. FABR. I.

Utraque edit. Fabr. & Doujat. *concepti.* Curtius verterat: *ſed receptum eſt, ut ſpurii vocentur - - quaſi - - concepti.* Fabr. cum pro *receptum eſt, ut ſp. voc.* poſuiſſet, *ſolent eos ſpurios vocare*, retinuerat *concepti*: & tamen pro eo, quod mox ſequitur ap. Curt. *vel quaſi ſine patre filii*, dederat *vel qs ſ. p. filios.* EDITOR LEID. Hoc ad verſionem Latinam pertinet: at eamdem in Græco negligentiam notavimus *lect. var.* 22. G. O. R.

i. 28. *Eclog.* 5. περὶ γάμων ἀθεμίτων 24. 4. Harmenop. 6. §. 60. *l.* 52 *ff. de ritu.* D. GOTH.

Scholiaſtes notat, dotem caducam fieri. v. ad Inſtitut. Juſtin. FABR. II.

k. Errat Theoph. nam qui ex illicito coitu naſcuntur, naturalium appellatione non cenſentur, l. 44. C. de Epiſc. & cler. Nov. 74. c. 6. Balſam. ad c. 1. Syn. Laodic. οἱ δὲ νόμοι τοὺς ἐκ πορνείας τεχθέντας, ὡς ἐκ νομίμων συναφείας γεννηθέντας λογίζονται, ἐὰν ὕστερον τὴν μητέρα αὐτῶν νομίμως ἀγάγηται ὁ πατήρ. Errat: nam, ut idem ait, concubina legibus cognita eſt, non meretrix ad can. 26. epiſt. S. Baſilii ad Amphiloch. naturales appellare ſolemus eos, qui ex concubinatu progeniti ſunt. D. Aug. Conf. 6. c. 17. FABR.

Si ex Novellis pro Th. argumentari liceret, (ante quas omnes ipſe παράφρασιν compoſuit) hac ipſa Nov. 74. *præf.* §. 1. *fin.* & *cap.* 6. uterer: ſed ſicuti concedo, proprie & olim naturales tantum dictos, qui ex concubina nati fuerint, ita deinde etiam illos eo nomine appellatos, quos pater naturalis pro ſuis, i. e. ex ſe natis agnoſceret, patet ex l. 1. & 7. Cod. *de Natur. lib.* & l. 1. C. Theod. *eod.* In prima harum dicit Conſtantinus A. „ Senatores . . . . placet maculam ſubire infamiæ „ . . . . ſi ex ancilla . . vel liberta . . vel ſcenica . . vel tabernaria [de qua vid. omnino l. 1. „ Cod. Theod, *de Adulter.* & ibi Jac. Gothofr.] „ . . . . ſuſceptos filios in numero legitimorum „ habere voluerint . . . ſeu illos legitimos ſeu „ na-

ἐστιν; [27] ἐμιγνύμην μὲν ἐγὼ [*27] τινι γυναικὶ, πρὸς ἣν νόμιμον οὐκ ἐκωλυόμην συστήσασθαι γάμον· [27] ἐμιγνύμην δὲ αὐτῇ, οὐχ ὡς γαμετῇ, ἀλλ᾽ ὡς πόρνῃ τυχὸν, ἢ παλλακῇ· ἐτέχθησαν παῖδες ἐντεῦθεν· οὐκ εἰσὶν in poteſtate, διὰ [28] τὸ γάμον μὴ προηγεῖσθαι, ἀλλ᾽ ἔστι [k] φυσικὸς ὁ παῖς· [kk] τοῦτον [29] ἐπιδέδωκα [l] μετὰ ταῦτα εἰς βουλευτήριον [m]· γενήσεταί μοι in poteſtate. Τὸ δὲ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ συνεκάθευδον γυναικί τινι, οὐχ ὡς γαμετῇ, ἣν ἔχειν με γυναῖκα οὐχ ὁ νόμος, ἀλλ᾽ ἡ τῆς διαθέσεως ἐκώλυσεν [30] ἔλλειψις· ἐτέχθη παῖς, οὐκ ἔστιν [25] in poteſtate. εἰ δὲ μετὰ ταῦτα, [31] καθὰ εἴρηκεν ἡ διάταξις τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, [32] προικῷα γένηται [n] πρὸς αὐτὴν, οὐ μόνον

Concubui ego mulieri cuidam, cum qua legitimas contrahere nuptias non prohibebar. Concubui autem illi, non ut uxori, ſed ut meretrici forte vel concubinæ. Nati inde ſunt liberi. Non ſunt in poteſtate, quia nuptiæ non præceſſerunt, ſed naturalis eſt filius. Hunc poſtea in curiam tradidi; fiet mihi in poteſtate. Idem quoque eſt, etſi mulieri cuidam concubui, non ut uxori, quam me uxorem habere non lex, ſed voluntatis impedivit defectus. Natus eſt puer: *is* in poteſtate non eſt. Si vero poſtea, ſicuti conſtitutio religioſiſſimi Imperatoris noſtri ſancivit, dotalia *inſtrumenta* cum ea fiant, non modo nati

27. ἐμιγνύων Lugd. & Goth. Sed Baſil. & Pariſ. priori loco ἐμιγνύων, poſteriori ἐμιγνύμην. *27. γυν. τινι F. 28. τὸν ante Goth. 29. ἐπιδέδωκε ante F. 30. Sic Lovan. & F. 2. ceteræ ἔλλειψις. 31. κατὰ εἴρηται διατάξει F. 32. προικῶα & προικώων ſine ἰῶτα ante F. 2. qui in 1. προικῷα & προικῴων edidit.

„ *naturales* dixerit, " ſcil. pater. In l. 1. C. Th. *de Nat. lib.* (ut temporis ordinem ſequar) Imppp. Valent. Val. & Grat. dicunt, *ſi ex conſortio* NB. *cujuslibet mulieris* naturales *ſuſceperit*, quod quidem ad natos ex concubina reſtringit Gothofr. ſed ex præjudicio tantum. Denique Juſtinianus in d. l. 7. ſic: „ Legem Anaſtaſii divinæ recordationis, quæ „ ſuper *naturalibus filiis* emiſſa eſt &c. ita tamen „ ut non *aliunde* progenitis ſubveniſſe credatur, „ quam non ex nefario nec inceſto conjugio. *Na*„ *turalibus* inſuper filiis vel filiabus ex *cujuslibet* „ *mulieris* cupidine, non inceſta, non nefaria pro„ creatis". &c. Nunc vero in argumentum Novellam quoque 74. citare licebit, quum oſtenderim, cujusmodi liberi jam ante eam *naturales* ſint dicti, plane ut loquitur Balſamo, injuria a Fabroto notatus, & Thomas Mag. in Τίθη ſub fin.: φυσικὸς υἱὸς, ὁ ἐκ πορνείας γεγονώς τινι, ᾧ ἐναντίον ὁ γνήσιος. Intellige autem ſemper ſoluti ex ſoluta; ut & Jus Canonicum & hodierni mores ſervant, de quibus Vinnius *in Comment.* ad §. 12. & Huberus in *Prælect.* h. t. G. O. R.

kk. Ante τοῦτον Curtius in verſione ſupplet εἰ aut ἐὰν· Gavellius noſter καὶ ſupplendum cenſet poſt βουλευτήριον. Sed conſideremus, Theophilum hoc capite conciſe loqui ſine conjunctionibus & copulis. Obſervanda etiam numerorum enallage: nam plurali ἐτέχθησαν --- εἰσὶν ſubjungitur ſingularis, ἀλλ᾽ ἔστι φυσικὸς ὁ παῖς. G. O. R.

l. Nov. 83. c. 2. & 8. D. GOTH.

Potius l. 3. & 4. Cod. *de Natural. lib.* &c. G. O. R.

m. Βουλευτήριον gloſſis curia, ordo. Unde βουλευτὴς Decurio, curialis. *l.* 53. *Cod. de Epiſcopis.* D GOTH.

Liberi naturales oblatione curiæ legitimi efficiebantur propter onera curialium, Theophylact. in Marc. c. 15. itaque Chriſtiani inviti ad decurionatum vocabantur. Sozom. 1. c. 8. FABR. I.

n. Injuſti liberi juſti fiunt accedente honeſto nomine matrimonii, maritali honore, & affectione, ut in l. 31. D. *de donat.* Libanius declam. 22. D. Auguſt. Confeſſ. lib. 6. c. 12. & de bono conjug. cap. 14. D. Hieron. de ſupp. cont. vit. Senec. in Hippol. act. 2. ſc. 3. *forſan jugali crimen abſcondam face.* Ovid. epiſt. Parid. ad Helen. *Nunc ea peccemus, quæ corriget hora jugalis.* Tabulæ tamen matrimoniales neceſſariæ ſunt, aliter quam in juſtis nuptiis l. 13. C. eod. Hebræorum tamen jure juſta uxor eo differebat à concubina, quòd uxor non

νοι οἱ προτεχθέντες τῶν προικώων, ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα, ὅ εἴ τινας 33 συμβαίη τεχθῆναι, ὑπεξούσιοί μοι γενήσονται, κατὰ τὰ περιεχόμενα τῇ τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως διατάξει.

nati ante *inſtrumenta* dotalia, ſed & qui poſtea, ſi aliquos naſci contigerit, in poteſtate mea fient, ſecundum *ea* quæ ſanctiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutione continentur.

[ΠΕΡΙ

DE

33. συμβαίνει F.

non fieret ſine ritu & celebritate nuptiarum & dotalib. inſtrumentis, quod non obſervabatur in concubina Gemara Babylonia tit. Sanhedrin. Rabbi Bechai ad Geneſ. 25. Dotalia quoque inſtrumenta deſiderantur in matrimoniis ſcenicarum mulierum, & reſcriptum principis, l. 23. C. eod. quanquam poſteà Juſtinian. inſtrumenta dotalia duntaxat exegit in conſt. Gr. quam edidit Alemannus in ἀνεκδ. Procop. FABR. L

o. Non percepit Juſt. Theophilus: nec enim indigent principali beneficio, qui ex juſtis nuptiis procreati ſunt Juſtin. conſtit. ſua liberos anteà ſuſceptos æquavit poſtea natis, ut poſteriores in hereditate patris potiores non ſint, ſed una eademque lance trutinentur, ut eſt in l. 10. C. de natur. lib. ſic legend. videtur apud Fulgent. in Continentia Virgiliana: *Tum demum*, inquit, *trutane aqua lance, morum gravitate ponderatur ac deponitur.* Lege, inquam, *unà eademque lance*, vel certè, *trutane aqua*, [*trutane aliqua* Edit. 1.] *morum*, id eſt, τρυτάνῃ. lance autem Græcè [*leg.* Græcæ] dictionis interpretatio eſt. FABR.

Ulcus aliquod hic [*in textu Juſtin.*] latere, viſum eſt viris eruditis; quia liberi poſtea nati Principis auxilio non indigebant. Cujacii lectio dubium non tollit, & pariter ac Hotomani emendatio, *quod etſi nulli alii*, repugnat conſenſui MS. Probabilius Muretus *h l.* & *Obſerv Jur* 6. XI. unam literam mutat, *quod ei ſimiliter aliis.* Optime Ampl. Bynkersh. L. II. Obſ. XI. legit, *quod ut aliis.* Et tamen Anonymus quidam, in *Vindiciis* horum verborum, acri contentione nil mutandum eſſe cenſet; quia de legitimis natalibus poſtea natorum, ſaltem illorum, qui ante matrimonium concepti, ſed poſt illud editi eſſent, olim dubitatum fuerit, l. 11. Cod. *de Nat. lib.* Nov. 12. c. 4. Nov. 18. c. 11. Adde Baſil T. IV. p. 280. f. & Th. h l. in *Not. Crit.* EV. OTTO.

Licet non faciam cum Anonymo, cui præivit Alber. Gentilis in Dial. VI. pag m. 650. tamen unanimis omnium fere MSS. Latinorum cum Theophilo conſenſus ſatis oſtendit, latere hic quidpiam, quod nemo adhuc aſſecutus ſit. Interim ne plane ἀσύμβολος videar, primo in ea me eſſe opinione dicam, Inſtitutiones ipſas, ut alios veterum & hodiernorum auctorum libros, plus ſemel fuiſſe editas: tum ex collatione tam MSS. (quorum lectt. var. exhibui in *Obſerv Miſcell. Nov Tom* V. *ſqq.*) quam diverſarum editionum crediderim, Tribunianum primo ſcripſiſſe: *Quod, & aliis liberis ex eod matrim poſtea procreatis, ſimiliter noſtra conſtitutio præbuit* hoc ſenſu, ὅτι, καὶ ἄλλων τέκνων ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου γεννηθέντων, ὁμοίως ἡ διάταξις ἡμῶν παρέχει: ſed quum eadem verba ambigua eſſe cerneret, nam ſignificare quoque poſſunt, ὅτι καὶ τοῖς ἄλλοις τέκνοις, ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου γεννηθεῖσι, ὁμ. ἡ διατ. ἡμ. παρ. (quomodo Th. ea accepiſſe videtur, quippe inter dictandam hanc paraphraſin ad verba magis, quam ad ſenſum attentus, quod optimo cuique accidere nonnunquam, experientia docet) Tribunianum credo ſic mutaviſſe: *Quod, etſi alii liberi ex eod. matr. fuerint procreati, ſimil n. conſt pr.* ſed librarios, ne priorem ſcripturam nimis macularent, voculæ *poſtea* inductæ ſuper inſcripſiſſe ambas voculas *ſi fuerint*, ac S finale in *aliis*, *liberis*, *procreatis* partim deleviſſe, partim id facere oblitos fuiſſe. Uti autem voculam *poſtea* quidam retinuerunt; ita altera *ſi*, quam & MSS. noſtri & Cujacius & Hotomanus agnoſcunt, apud alios degeneravit in *qui* Veriores ego quidem in h. l. conciliandæ lectionum varietatis rationes haud invenio. G. O. R.

2. Ad-

[ΠΕΡΙ ΥΙΟΘΕΣΙΩΝ [a].]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΑ.

Ἔγνωμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι περι- 191
έχομεν τὸ [1] in poteſtate [b] κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων, τῶν ἐξ ἐννόμων γάμων ἡμῖν γεννωμένων· εἰδέναι δὲ χρὴ, ὅτι [2] αὕτη ἡ [3] poteſtas καὶ ἐπὶ τοὺς θετοὺς πρόεισι παῖδας.

Καὶ τί ἐστιν υἱοθεσία; νομίμη [c] πρᾶξις [d] μιμουμένη τὴν φύσιν, πρὸς [4] ἀπαίδων [e] παραμυθίαν [f] ἐπινενοημένη· τυχὸν γὰρ

DE ADOPTIONIBUS.

TITULUS XI.

In ſuperioribus cognovimus, habere nos quidem jus poteſtatis in liberos noſtros, ex legitimis nuptiis nobis natos. Scire autem oportet, hanc poteſtatem etiam in adoptivis procedere liberis.

Et quid eſt adoptio? Legitimus actus, naturam imitans, in ſolatium improlium inventus. Forte enim ali-

1. ἐν ποτ. ante F. 2. αὐτὴ ἡ F. 3. ἐν ποτεστάτε ante F. 4. παίδων omnes præter Lovan. *vid. Not.*

a Adde 2. Harmenopul. 8. περὶ υἱοθεσίας & 23. *Eclog.* 1. περὶ υἱοθετούντων καὶ υἱοθετουμένων, καὶ τίνες δύνανται υἱοθετεῖν, καὶ υἱοθετεῖσθαι, καὶ τίνες οὐ δύνανται: U p. 8. 1. Gajus 5. 1. ff. 7. D. GOTH.

b. Semper Græcus has dictiones τὸ ἐν ποτεστάτε uſurpat pro una dictione. id libuit annotare, quia ſæpius recurrit, & non obſervanti molestiam adfert interpretandi. P. NANN.

c. Νομίμη πρᾶξις. *Actus legitimus.* Hanc definitionem tradidit & Placentinus cum Joanne, licet ab Accurſio reprehendatur. [*ex edit. Antverp.* 1539.] JAC CURT.

Utrum ex Accurſii gloſſa hoc ſumptum eſt, & ex Placentini Joannisve Commentariis, ut Th. illorum ætate poſterior eſſe videatur: an contra, tum illi, tum hic noſter, ex tertio quopiam, cujus Latina extaret hæc definitio, totum hoc exſcripſerunt? HOTOM. *in Lugd* 1558.

Al. νομιμος. [noli alios intelligere Codices, ſed alia loca, nim. *de Nupt* cap. 162. & 165. & ſic νομίμοις ἐννόμοις in Procem. *pr* G. O. R.] Adoptionem νομίμην πρᾶξιν εἶναι, actum legitimum eſſe, ſuperius dixit titulo proximo §. 1. *in f. & §.* 2. Adde *l. ult. Cod. de adoptionibus*, *l.* 25. §. 1. *ff de adoptioniv.* D. GOTH.

Id eſt, civilis ratio: ſic enim vertendum exiſtimo cum Cuj. ex Th. ſententia, qui ad §. 1. ſup. de nupt. ait, civilem rationem, id eſt adoptionem facilè conjungi adgnationi, quæ & ipſa civilis ratio eſt, §. ult. inf. de leg. adg. tut. deniq. in §. 2. eod. & §. adoptivi inf. de exher. lib. nihil aliud vult, quàm civilem rationem, civilem quoque rationem perimere. Adoptio quidem erat actus legitimus, qui ſolemni juris ordine fiebat per populum, curiatis comitiis adhibitis Pontificibus, ſed Th. opinor, ſimpliciter intellexit civilem modum, quo illiberis, & improles ad vicem naturalis ſobolis quem ſibi aſſerit, ut fiat ei legibus filius, cui natura filium proprium denegavit, ut eſt apud Jul. Firmic. lib. 6. c. 31. FABR.

Quomodo πρᾶξις *ratio* poſſit reddi, ratio me fugit Argumento autem Cujaciano in Paratitl. ad Cod. *de Adopt.* reſpondet Wiſſenbachius ad *l.* 77. *de R J. num.* 7. quamquam ſe antea cum Cujacio ſenſiſſe fatetur. G. O. R.

d. Unde naturæ ſimilitudo dicitur à Gajo 1. tit 5. §. 11. D. GOTH.

Huic ſimilem defin. adfert gloſſa apud Juſt. [ex Placentino & Joanne. Ed. 2.] FABR.

e. Bene pro παίδων repoſuit Reſcius ἀπαίδων. P. NANN.

Et ſic Curtius vertit, cujus verſionem omnes, prout debebant, amplexi ſunt, ſed Græcum παίδων neque mutarunt, neque quidquam monuerunt, licet in fine h. pr. ipſi recte exhibeant ἀπαίδων, ubi Th. definitionem ſuam repetit. Sed cur plura verba perdam? G. O R.

f. Facit *l.* 15. §. 2. *ff. eo.* adde *l.* 5. *Cod eod.* D GOTH.

Adoptio quidem eſt φάρμακον τῆς ἀπαιδίας, & πρὸς

γὰρ οὐκ ἔχων τις παῖδας, διὰ τὸ μὴ 192
ἐλθεῖν ἐπὶ γάμον, ἢ ἐλθεῖν μὲν, μὴ παιδοποιῆσαι δὲ, ἢ παιδοποιῆσαι μὲν, [5] ἀποβαλέσθαι δὲ τούτους· τὸ ἐκ τῆς φύσεως ἐλάττωμα, ἢ καὶ τὸ συμβὰν δυστύχημα βουλόμενος ἐπικουφίσαι, ἔλαβεν εἰς υἱοθεσίαν τινά· τοῦτο δὲ εἴρηται, [6] ὡς οὐ μόνον ἐκείνων εἰς θέσιν λαμβανόντων, τῶν οὐκ ȣ ἐχόντων παῖδας· καὶ οἱ ἔχοντες γὰρ [7] ἀκωλύτως λήψονται, ὡς καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἴρηται ἐπ᾽ ἐκείνου τοῦ θέμα- 193
τος, ἔνθα [h] εἴπομεν [8] τὸν εἰς θέσιν βουλόμενον λαβεῖν τὸν γαμβρὸν, ἢ τὴν νύμφην, πρότερον τὸν υἱὸν, ἢ τὴν θυγατέρα [9] ὀφείλειν ποιεῖν [10] ἐμανσιπάτον· ὥστε οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ θέματι, εἰ μὴ ὁ γάμος ὑπῆν, οὐδὲν ἐνεπόδιζε τῇ πράξει τῆς θέσεως· ἀλλ᾽ εἶπον ἐνταῦθα, πρὸς παραμυθίαν ἀπαίδων ἐπινενοῆσθαι τὴν θέσιν, ἵνα δηλώσω τὸ γινόμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

§. I. Ἡ δὲ υἱοθεσία [i] Ῥωμαϊκῇ φωνῇ λέ- 194
γε-

192 aliquis liberos non habens, quod matrimonium non iniit, aut iniit quidem, ſed liberos haud ſuſtulit, aut ſuſtulit quidem, ſed eos amiſit. *Hic* naturæ vitium, vel contingens etiam infortunium levare cupiens, accepit quemdam in adoptionem. Hoc autem dictum eſt, quia non modo illi in adoptionem accipiunt, qui liberos non habent: nam & ha-
193 bentes ſine impedimento accipient, ut & in ſuperioribus dictum eſt ſuper illa ſpecie, ubi dicebamus, *eum qui* adoptare velit generum vel nurum, prius debere filium vel filiam emancipare. Itaque in illa ſpecie, niſi nuptiæ fuiſſent, nihil impediebat adoptionis actum: ſed dixi hic in ſolatium improlium adoptionem eſſe inventam, ut oſtenderem quod ut plurimum fit.

§. I. *Quæ Græce* υἱοθεσία, Romana lin-

5. Sic reſtituo pro vulg. ἀποδέχεσθαι. 6. οὐχ ὡς μον. F. Jo. Gavellius V. D. ſic verba hæc conſtruere mavult: τοῦτο δὲ οὐκ εἴρηται, ὡς μόνον ἐκ. *hoc autem non eo dictum eſt, ac ſi ii ſoli* &c. 7. ἀκολούθως Goth. poſter. & F. male. 8. τὸν βουλόμ. εἰς θέσιν λαβ. τ. νύμφ. ἢ τὸν γαμβ. F. 9. ὀφείλειν de: F. 10. ἐμανσιπάτους F.

πρὸς τὴν παραμυθίαν ἀπαίδων inventa [Iſæus. Demoſthen. πρὸς Λεωχάρην. Cic. pro dom. Chryſoſt. hom. de cæco & Zac. οἱ τέκνα μὴ ἔχοντες υἱοποιητοὺς λαμβάνουσι. Ed. 1.] procedente tamen tempore uxores & liberos habentibus adoptio conceſſa, ſed non temerè, néc inexploraté. [Id ſolemne Principibus, quo pluribus munimentis inſiſterent, ut de Tiber. Tacit. Ann. 1. *Edit.* 1.] FABR.

g. Adoptare poteſt vel is qui uxorem non habet, *l.* 30. *ff. eod.* D. GOTH.

h. [Locum Balduini ſequentem, a nobis ſuo loco prætermiſſum, hic non incommode inſerimus; pertinet autem proprie ad Tit. *de Nuptiis* cap. 167. & ſpeciatim ad verba Juſtiniani, *debere eum ante filiam ſuam emancipare.* G. O. R.]

Sed quid ſi id non fecerit, & nihilominus adoptavit? Certe crediderim adoptionem nullius fore momenti, potius quam irritas fieri nuptias, quæ prius rite contractæ ſunt. Neque enim noſtro commento vel arbitrio diſſolvi debet ratum matrimonium. Nec moror Theophilum, qui hoc loco videtur aliter ſentire: nam & alio paulo poſt loco palinodiam canit, cum in tit. *de Adopt.* ait, niſi nuptiæ prohibuiſſent, nihil eſſe, quod hanc adoptionem impediſſet: ſatis innuens, adoptionem impediri nuptiis præcedentibus, non autem eas jam contractas adoptione impediri vel diſſolvi. FR. BALDUIN. in *Commentar. pag.* 77. *pr.*

Nuptiæ enim conſiſtere non poſſunt inter fratres. Ne igitur ſolvantur nuptiæ, generum aliter adoptare quis non poteſt, quàm emancipatâ filiâ ſuâ. Non ait adoptionem interire, matrimonium autem non ſolvi, ſed adoptionem impediri matrimonio, quia ſecuta adoptione, matrimònium reſolvitur. v. tamen Cuj. Obſerv. 25. c. 3. FABR.

CUJAC. *l. c.* exiſtimat jus controverſum fuiſſe, hu-

γεται ἀδοπλίων· αὕτη οὖσα γενικὸν [k] ὄνομα, εἰς δύο διαιρεῖται, εἰς ἀδρογατίονα καὶ τὴν ὁμώνυμον ἀδοπλίονα· ἡ δὲ ἀδοπλίων γίνεται δύο τρόποις, ἢ ἐκ [11] βασιλικῆς ἀντιγραφῆς, ἢ ἐκ προστάξεως ἀρχόντων.

Ἐξ ἀντιγραφῆς [12] βασιλικῆς τούτους ἢ ταύτας εἰς θέσιν λαμβάνομεν, οἵ τινές εἰσιν αὐτεξούσιοι· τοῦτο δὲ τὸ τῆς υἱοθεσίας εἶδος λέγεται [13] ἀδρογατίων. [l] Κελεύσει δὲ τῶν ἀρχόντων ἔξεστι [14] λαβεῖν εἰς θέσιν τοὺς ὑπεξουσίους, ἢ τὰς ὑπεξουσίας ἑτέρων, εἴτε πρῶτον ἐπέχωσι παρὰ τοῖς φυσικοῖς γονεῦσι βαθμὸν, ὁποῖός ἐστιν υἱὸς ἢ θυγάτηρ, εἴτε [15] τὸν ἐπέκεινα, ὁποῖός ἐστιν ἔγγονος, ἐγγόνη [16]· τοῦτο δὲ κυρίως [17] ἀδοπλίων λέγεται [18], [m] καὶ γενικῷ καὶ ἰδικῷ ὀνόματι.

Ἀλλὰ πάλαι μὲν ἐξῆν [19] πάντως ἀλλότριον ὑπεξούσιον εἰς θέσιν λαμβάνειν· καὶ τὸ [20] in poteſtate τοῦ φυσικοῦ πατρὸς μετέβαινεν ἐπὶ τὸν θετόν.

§. II.

lingua Adoptio dicitur. Ea quum ſit nomen generale, in duo dividitur, in adrogationem & æquivocam adoptionem. Adoptio autem duobus modis fit, vel ex reſcripto Imperiali, vel ex magiſtratuum juſſu.

Ex Imperiali reſcripto eos vel eas adoptamus, qui ſui juris ſunt: & hæc adoptionis ſpecies dicitur Adrogatio.
195 Magiſtratuum vero juſſu adoptare licet, *eos easve* qui quæve alieni ſunt juris, ſive primum apud parentes naturales gradum obtineant, qualis eſt filius vel filia, ſive ulteriorem, qualis eſt nepos, neptis. Hæc autem proprie adoptio dicitur, & generali & ſpeciali nomine.

Atqui olim omnino licebat alienæ poteſtatis *liberum* adoptare: & poteſtas patris naturalis tranſibat ad adoptivum.

§. II.

11. βασιλέως F. 2. 12. βασιλέως F. 13. *adrogatio* F. quod ſequebatur vulgo ἤγουν παρακλήσεις cum Fabroto ejecimus. Rationem dabo in Gloſſario Th. 14. λαμβάνειν F. 15. τὸν ἐπ' ἐκεῖνα Lugd. & Goth. 16. συζυγος, συζυγόνη ad: F. 17. λέγεται *adoptio.* F. 18. ἡ γὰρ υἱοθεσία vulgo add. ante F. vid. Not. *m.* 19. πάντα F. an, quia Curtius vertit *quemvis ?* 20. ἐν ποτ. ante F. ſed hoc amplius monere ſuperſedebo.

humaniusque eſſe adoptionem impedire, quam diſſolvere matrimonium: Theophilumque uno loco ſtrictum jus ſpectare, altero æquitatem. Ceterum vid. notam Fabr. *o* ad *ſup. tit. cap.* 167. G. O. R.

i. [Nam jura conſtituuntur in his quæ ut plurimum accidunt, l. 6. D. *de legib.* vide Exercit. 2. *ex Ed.* 2.] Gloſſæ lat. gr. *adoptio*, τεκνοποιΐα, υἱοθεσία. Hieron. ep. ad Algaſ. *Adoptio quæ ſignificantius græce dicitur* υἱοθεσία. Hinc filium adoptivum græci θετὸν appellant, quaſi dicas poſitivum, ut quidam dixere poſitione fieri filium. Marius Victorinus in libello quodam adverſ. Candidum Arrian. qui exſtat in biblioth. Regis Chriſt. FABR.

k. *l.* 1. §. 2. *ff. eod.* 1. Gajus 5. §. 2. D. GOTH.

Boët. ad Top. lib. 2. Fit verò id ſæpè, ut ſpecies iisdem nominibus nuncupentur, quib. & genera: Nicol. Blemmid. Epit. Log. c. 22. ἕξεως μὲν ὄν, καὶ διαθέσεως ὄνομα ἡ διάθεσις· διαιρεῖται γὰρ ἡ διάθεσις εἰς τε τὴν ἕξιν, καὶ τὴν ὁμωνύμως τῷ κοινῷ καλουμένην διάθεσιν. FABR. I.

l. Ex jure veteri ſolemni juris ordine adoptio fiebat: erat enim actus legitimus, qui trina mancipatione, & binâ manumiſſione peragebatur. A. Gell. 5. 19. Suet. Aug. c. 64. Tull. 1. de Fin. *Quem in adoptionem D. Silano emancipaverat.* & conſtat etiam ex Feſto in vv. *mancipatum*, & *emancipati.* Tertull. Apol. c. 9. *Adoptandos melioribus parentibus emancipatis.* FABR. I.

m. Tres voculas hic inſertas *l. var.* 18. ANON. correxit ac Gothofr. primus edidit ἡ γὰρ υἱοθ. Ego non dubito quin ἡ γὰρ corruptum fuerit ex ἤγουν, atque ita tamquam manifeſtum ſcholion, ut pau-

§. II. Σήμερον δὲ [n] διάταξις τοῦ εὐσε- 196
βεστάτου ἡμῶν βασιλέως γέγονε κελεύουσα,
ἡνίκα τις ὑπεξούσιον εἰς θέσιν λαμβάνει,
μὴ διαλύεσθαι τὴν τοῦ φυσικοῦ πατρὸς
ὑπεξουσιότητα, μηδέ τι μετιέναι ἐπὶ τὸν
θετὸν πατέρα, μηδὲ γίνεσθαι αὐτοῦ in
poteſtate τὸν παῖδα, εἰ καὶ τὴν ἐξ
ἀδιαθέτου κλῆσιν, εἰς τὰ πράγματα τοῦ
λαβόντος αὐτὸν εἰς υἱοθεσίαν, ἡ εἰρημένη
διάταξις αὐτῷ ἐφιλοτιμήσατο· εἰ δὲ ὁ
φυσικὸς πατὴρ οὐκ *[20] ἐξωτικῷ τινι, [o]
ἀλλὰ τῷ οἰκείῳ [21] πενθερῷ τοῦτον δέδω-
κεν εἰς [22] θέσιν, ὃς ἦν [23] αὐτῷ πάππος
πρὸς μητρός, ἢ [24] πολλάκις γενόμενός τις 197
ἐμαγκιπάτος, εἶτα παιδοποιήσας, τὸν
μετὰ [25] τὴν ἐμαγκιπατίονα τεχθέντα [26]
αὐτῷ παῖδα, τῷ οἰκείῳ μὲν πατρί, πάπ-
πῳ δὲ πρὸς πατρὸς τοῦ λαμβανομένου, δέ-
δωκεν εἰς θέσιν· ἐπὶ τούτων [27] γὰρ τῶν
θεμάτων, ἐπειδὴ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ
πρόσωπον συντρέχει τά τε φυσικὰ δίκαια,
τουτέστι τὰ ἐκ τῆς [28] γενέσεως, καὶ [29]
τὰ τῆς υἱοθεσίας, ἀμάχως ὁ παῖς in po-
teſtate γενήσεται τοῦ θετοῦ πατρός, συν-
απτόμενος αὐτῷ καὶ νόμῳ καὶ φύσει, καὶ
τῆς [30] τοῦ πρὸς πατρὸς [p] πάππου γενή-
σεται φαμιλίας τε καὶ ὑπεξουσιότητος.

§. II. Sed hodie religioſiſſimi Imperatoris noſtri Conſtitutio edita eſt jubens, ſi quis filiumfamilias adoptet, non diſſolvi naturalis patris poteſtatem, neque quidquam ad patrem adoptivum tranſire, neque filium fieri in ejus poteſtate, licet jus ſuccedendi in bona adoptantis inteſtati dicta conſtitutio illi tribuerit. Si vero pater naturalis non extraneo cuidam, ſed ſocero ſuo eum in adoptionem dedit, qui illi erat avus maternus; vel ſæpe aliquis emancipatus, poſtea
197 liberos procreans, natum ſibi poſt emancipationem filium, patri ſuo, atque adoptati avo paterno, in adoptionem dedit. In his enim caſibus, quoniam in unam atque eamdem perſonam & naturalia jura, id eſt & geniture, & adoptionis *jura* concurrunt, ſine controverſia filius in patris adoptivi poteſtate erit, conjunctus ei & lege & natura, & in avi paterni *vel materni* erit familia ac poteſtate.

§. III. §. III.

*20. ἐκεῖ additum in Baſil. Viglius in Emend. deleri juſſit. 21. πενθερῷ de: Goth. 22. υἱοθεσίαν F. 23. αὐτοῦ F. 24. καὶ ad: F. 25. τὴν de: F. 26. αὐτῷ ante F. 27. γὰρ de: F. 2. & Curtius omiſit: ſatis recte, ſi Th. ſic dediſſe conſtaret. Vid. *Anacoluiba* in Gloſſ. Th. 28. γενέσεως F. 29. τὰ de: ante F. 30. καὶ τῆς αὐτοῦ γενήσεται φαμ. F. Cui hoc non placet, addat poſt πατρὸς, ἢ μητρὸς.

paulo ante ἤγουν παρέλκοντος, duce Fabroto exulare juſſi. Si quis mordicus retinere velit, verba λέγ. αὐδοτ. repetere & ſic legere poterit: ὁ γὰρ υἱοθ. καὶ γεν. καὶ ἰδ. εἰς λέγ. αὐ. G. O. R.

n. *l. penult. C. eod.* D. GOTH.

Qui dabantur in adoptionem, ſacrorum, familiæque hæredes eſſe deſinebant. Suet. Tiber. c. 15. Quintil. declam. 346. Hoc jus ex parte immutatum eſt. FABR. I.

o. Et is capite minuitur: tranſit enim in patris adoptivi familiam ὁ παρὰ πατρὸς μὴ ἐξωτικῷ δεδομένος εἰς θέσιν, ἀλλ' ἐφ' ὧν νῦν τὸ in poteſtate μεταφέρεται, capitis ὑφίσταται δημινουτίονα, Græci ad l. 3. D. de cap. min. lib. 46. baſilic. tit. 6. FABR.

p. Hoc loco aut addendum eſt *materni*, ſimileve quippiam; aut tollenda eſt dictio *paterni*: de utroque enim avo loquitur, quod vitium & in Græcis eſt. J. CURT.

q. Gellius L. V. c. 19. GEN. ED.

Filius autem familias impubes in adoptionem dari

§. III. Εἰσὶν οὖν πολλαὶ διαφοραὶ ἀδ-198 ρογατίονος καὶ ἀδοπτιόνος· καὶ πρώτη αὕτη, ἡ μὲν ἀδρογατίων ἐπὶ βασιλέως γίνεται, ἡ δὲ ἀδοπτίων ἐπὶ ἀρχόντων.

§. III. Sunt igitur multæ differentiæ adrogationis atque adoptionis. Et prima hæc: adrogatio fit apud Principem, adoptio apud magiſtratus.

Δευτέρα 31 διαφορὰ, ὅτι ἡ μὲν ἀδρογατίων ἐπὶ αὐτεξουσίων, ἡ δὲ ἀδοπτίων ἐπὶ ὑπεξουσίων χώραν ἔχει· Ἔστι δὲ καὶ τρίτη διαφορά· ὁ ἄνηβος [q] αὐτεξούσιος ἐκεκώλυτο εἰς θέσιν πάλαι λαμβάνεσθαι, τελευταῖον δὲ ἐπετράπη [r] γίνεσθαι, μετά τινος παραφυλακῆς· ἡνίκα οὖν διὰ βασι-199 λικῆς ἀντιγραφῆς 32 ἄνηβος αὐτεξούσιος εἰς θέσιν λαμβάνεται, δεῖ ζητῆσαι, εἰ σεμνή τις αἰτία τὴν υἱοθεσίαν συνεστήσατο, τουτέστι μὴ δι' [s] αἰσχρὸν ἔρωτα τὴν θέσιν ὁ ἐσόμενος πατὴρ γενέσθαι βούλεται, καὶ εἰ λυσιτελὲς τοῦτο τῷ πουπίλλῳ, ἢ καὶ μὴ συμφέρει· τυχὸν γὰρ ἄπορός [t] ἐστιν ὁ θετὸς πατὴρ, αὐτὸς δὲ πλούσιος, ἢ 33 ἔσθ' ὅτε δαπανηρός· 34 καὶ εἰ ἓν ἐξ αὐτῶν φανῇ, οὐ προβήσεται ἡ θέσις· δεῖ 35 δὲ πρὸς 200 τούτοις, καὶ ἀσφάλειαν ποιεῖν τὸν ἀδρογάτωρα 36 [ἐν] δημοσίῳ προσώπῳ, τουτέστι τῷ ταβουλλαρίῳ [u], ὡς εἰ συμβῇ τὸν 37 εἰς θέσιν ληφθέντα ἄνηβον τελευτῆσαι, 38 ἀποκαταστήσει ἐκείνοις τὰ πράγματα

Secunda differentia: Adrogatio in patribusfamilias, adoptio in filiisfamilias locum habet. Eſt etiam tertia differentia. Paterfamilias impubes olim adoptari prohibebatur; tandem vero permiſſum eſt *hoc* fieri, cum quadam cautione. Quum igitur per reſcriptum Imperiale paterfam. impubes adoptatur, quærere oportet, an honeſta aliqua cauſa adoptionem conflaverit, id eſt an non ob turpem amorem futurus pater adoptionem fieri velit, & an hoc utile *ſit* pupillo, an vero non expediat. Forte enim obæratus eſt pater adoptivus, ipſe autem dives, aut interdum ſumtuoſus. Et, ſi unum ex his adparuerit, non procedet adrogatio. Debet autem inſuper cautionem præſtare adrogator perſonæ publicæ, id eſt tabulario, ſi acciderit ut adrogatus moriatur impu-

31. ἡ ad: F. 32. αὐτεξ. ἄν. Fabr. 33. καὶ addit Fabr. 34. καὶ εἰ ἓν ἐξ αὐτ. φανῇ deſunt ap. Fabr. Gr. & Lat. 35. γὰρ ante Fabr. 36. Præpoſitio ἐν quo modo hic locum inveniat, etſi omnes poſſideat Editt. ego non invenio: adeoque tollendam puto. An ſcriptum fuerat ἀδρογάτωρ μὲν? 37. εἰς θέσιν deeſt F. 38. ἀποκαταστῆσαι F. Sed ſi me audis, ἀποκαταστήσειν legito.

dari poteſt. FABR.

r. Nempe ex conſtitutione D. Antonin. Ulp. in *Fragm. eod. tit.* H. ERNST.

s. l. 17. ibi *ne forte turpis* ff. eod. & §. 1. ibidem *ſanctiſſima affectione.* Adde 33. Eclog. 1. c. 17. D. GOTH.

An ſit honeſta benevolentia. FABR.

t. l. 17. §. 2. ibi, *quæ facultates pupilli, & quæ ejus qui adoptare velit* ff. eod. D. GOTH.

Sen. Contr. 1. 6. *Aliquis in adoptionem juvenis petitur? Si volet ire, quæret ſenex ille, qui petit, quales, & quos habeat majores. quanta bona, an ſatis magno ſe poſſit addicere.* Internum tamen pauperiori ditiorem adoptare permittitur, l. 17. §. pen. D. eod. Ut olim Athenis homines paupertini divites peregrinos adoptare ſolebant, ut cives effecti laborantib. patribus ſubſidio eſſent, *Iſæus.* FABR. l.

u. l. 18. ibi *ſervo publico* ff. eod. l. 4. Cod. eod. D. GOTH.

ματα, οἳ [39] ἤμελλον ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν
αὐτοῦ κλῆρον, εἴγε μὴ ἐδώκει ἑαυτὸν εἰς
θέσιν· ἀλλ' οὐδὲ ἑτέρως τὸν τοιοῦτον ἄνη-
βον ἐμαγκιπάτον ὁ ἀδρογάτωρ ποιεῖν δύ-
ναται, εἰ μὴ εὐλόγου [x] αἰτίας ἀποδειχθεί-
σης· [40] [y] τί γάρ; ὅτι [41] ἢ ἐπεβούλευσε τῷ 201
θετῷ πατρὶ, [42] ἢ ἕτερόν τι ἔπραξεν, [43]
ὥσπερ ἄξιον ἑαυτὸν ἐποίει, τοῦ ἐκβληθῆ
τῆς τοῦ [44] θετοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητος,
ἀποδιδομένων αὐτῷ δηλονότι τῶν ὑπ' αὐ-
τοῦ προσπορισθέντων πραγμάτων τῷ θε-
τῷ πατρί· εἰ δὲ καὶ τελευτῶν ὁ θετὸς
πατὴρ ἐξερεδάτευσεν αὐτὸν, [45] ἤγουν ἀπό-
κληρον αὐτὸν ἐποίησεν, ἢ καὶ ζῶν [z]
ἀλόγως ἐποίησεν [46] ἐμαγκιπάτον, κελεύ-
εται τὸ τέταρτον [a] μέρος τῶν οἰκείων
πραγμάτων αὐτῷ καταλείψαι, [b] ἐξῃρη- 202
μένων δηλαδὴ τῶν ἐπὶ τὸν θετὸν πατέρα
μετενεχθέντων, καὶ ὧν αὐτῷ τὸ κέρδος
προσεπόρισε μετὰ τὴν θέσιν· ταῦτα δὲ πάν-
τα ἐπὶ τοῦ εἰς θέσιν λαμβανομένου ἀνή-
βου ὑπεξουσίου ἀργεῖ· διὰ τὸ πρῶτον
μὲν

pubes, *ſe* reſtituturum bona illis, qui
ad ejus hereditatem venturi erant,
niſi in adoptionem ſe dediſſet. Sed
neque aliter hunc impuberem eman-
cipare adrogator poteſt, niſi adpro-
bata juſta cauſa. Quid enim? ſi aut
patri adoptivo inſidiatus fuit, aut
aliud quid egit, quo ſe dignum fe-
cit, ut patris adoptivi poteſtate e-
jiceretur, redditis ſcilicet illi bo-
nis, patri adoptivo per ipſum quæ-
ſitis. Sed & ſi moriens adrogator
eum exheredaverit, aut vivus etiam
ſine cauſa emancipaverit, jubetur
quartam ſuorum bonorum partem ei
relinquere, præceptis ſcilicet *iis quæ*
ad patrem adoptivum tranſtulit, &
quorum illi lucrum poſt adrogatio-
nem adquiſivit. Hæc autem omnia
in adoptando filiofamilias impubere
ceſſant: primo quidem, quia ipſe
filiusfam. nihil habere intelligitur:
de-

39. ἤμ. ante F. 40. ὅτι πάντων πραγμάτων, ὧν ἂν λέγωνται διάφοροι, τούτων καὶ κοινωνίαι τυγχάνουσι. Omnes hic inſerunt ante F. Sed Curt. in verſ. omiſit. F. in Scholion ad §. ſq. recte rejecit. *Vid. Not. y.* 41. εἰ pro ἢ F. 42. ἢ καὶ F. 43. ὅπερ ἄξ. αὐτὸν F. 44. θε-τοῦ deeſt F. 45. ἤγ. ἀποκλ. αὐτ. ἐπ. deſunt F. 46. ἐμαγκιπάτον deerat ante F.

Quærit Theophili *Schol.* cur tabulario caveatur, non adgnatis. Quoniam, inquit, incertum eſt, quis tempore mortis pupilli proximior futurus ſit, eique ab inteſtato ſucceſſurus. FABR.

Hi *tabularii* olim ſervi publici erant, ut cuivis e populo ſtipulari poſſent. vid. l. 18. D. *h. t.* J. DOUJ.

x. Pubes igitur ſine juſta cauſa videtur etiam invitus emancipari poſſe. Filius autem naturalis emancipari invitus non cogitur, Paul. 2. ſent. t. 25. §. ult. Nov. 89. c. 11. FABR.

y. Omnia iſta verba [lect. 40.] temere injecta ſunt, nullumque hic locum habent. ſunt autem inſerenda tit. & pag. iisdem [in *edit. Lovan.* hic *cap.* 203.] poſt hæc verba ἀδρογατίονος καὶ ἀδοπτίονος. P. NANN.

Hæc ſententia hoc in loco nihil ad rem facit. Et melius conveniret, ſi infra poneretur, poſt verſiculum ἵνα γὰρ διάφοροι. ANON. DUK.

Hoc nullum hic locum habet. Videtur enim ſcriptum fuiſſe in margine ſq. §. ubi dicitur, ἵνα γὰρ διάφ. &c. H. ERNST.

z. Si cauſa cognita impubes emancipatus fuerit, quartam perdit, l. ult. D. *ſi quid in fraud. patr.* FABR. I.

a l. 21. ff. *de collationibus*, ubi dixi. D. GOTH.

Mich. Pſell. Synopſ. verſ. 281. τρίτον. ex jure novo quadrantem in trientem Græci ubiq. mutant. v. infra *de inoff. teſt.* §. ult. & ad tit. *de lege Falc.* in princ. FABR. I.

b. Gr. ἐξῃρημένων i. e. *exemptis*, ut ſit *præceptis* & ante captis a filio. HOTOM. *in Lugd.* 1558. Curtius verterat, *exceptis videlicet bonis.*

c. Propter paternam providentiam. FABR.

d. Sch.

μὴν μηδὲν δοκεῖν ἔχειν αὐτὸν ὑπεξούσιον· δεύτερον 47 δὲ, ὅτι ἐστὶ 48 πατὴρ, δυνάμενος [c] ταῦτα περιεργάζεσθαι, καὶ οὕτως αὐτὸν εἰς υἱοθεσίαν παρασχεῖν.

§. IV. Εἰρήκαμεν τρεῖς διαφορὰς, εἴ- 203 πωμεν 49 καὶ κοινωνίας ἀδρογατίονος καὶ ἀδοπτίονος· [d] ἔνθα γὰρ διαφορὰ, πάντως ἔσται καὶ κοινωνία.

Ἐστι δὲ πρώτη κοινωνία αὕτη· δεῖ τὸν λαμβάνοντα εἰς υἱοθεσίαν εἶναι μείζονα 50 τοῦ υἱοθετουμένου [e], ἐπειδὴ πρὸς μίμησιν [ee] τῆς φύσεως ἐπινενόηται· ἡ δὲ φύσις πρεσβύτερον οἶδε τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα· νομίζεται γὰρ τέρας εἶναι καὶ τῆς φύσεως ἀλλότριον, τὸ λέγειν μείζονα 51 εἶναι τὸν παῖδα τοῦ πατρός· ταῦτα δὲ 52 καὶ ἐπὶ ὑπεξου- 204 σίων, καὶ αὐτεξουσίων προβαίνει· δεῖ δὲ προηγεῖσθαι τὸν πατέρα 53 ἐνιαυτοῖς [f] ιη'· ἡ γὰρ τοιαύτη ἡλικία plena [ff] λέγεται pubertas, τουτέστιν ἐφηβότης τελεία, 54 ὅτε καὶ οἱ βραδέως ἡβῶντες ἡβῶσι, τοῦ σχήματος πάντως συντρέχοντος.

§. V.

deinde quia adeſt pater, qui horum poteſt ſatagere, & ſic eum in adoptionem dare.

§. IV. Tres diximus differentias: dicamus etiam adrogationis & adoptionis communia. Ubi enim differentia, omnino erit & *aliquid* commune.

Eſt autem hoc primum commune: In adoptionem accipiens major eſſe debet adoptando, ſiquidem ad naturæ imitationem inventa eſt: namque natura patrem filio ſeniorem novit. Portentum enim eſſe cenſetur, & a natura alienum, dicere majorem patre eſſe filium. Hæc autem & in filiisfam. & *in* patribusfam. procedunt. Porro patrem oportet annis duodeviginti præcedere: hæc enim ætas plena pubertas dicitur, quando etiam tarde pubeſcentes puberes fiunt, *corporis* habitu omnino concurrente.

§. V.

47. δὲ deerat ante F. 48. ἐστὶν ὁ π. F. 49. καὶ deerat ante F. 50. τοῦ λαμβανομένου F. 51. τὸν π. εἶν. F. 52. ἐπὶ cum F. addimus. 53. ιη' ἐνιαυτοῖς ante F. 54. ὅτι F. male.

d. Sch. Σημ. ὅτι πάντων πραγμάτων ἐν οἷς ἂν λέγονται διαφοραὶ, τούτων καὶ κοινωνίας τυγχάνουσι. FABR. II.

Vid. ſuper. lect. 40. & Not. y.

e. Idem 33. *Eclog.* 1. c. 51. l. 40. §. 1. ff. eodem. D. GOTH.

Cic. pro domo ſua: *Factus es ejus filius contra fas, cujus per ætatem pater eſſe potuiſti.* Et mox: *Nego iſtam adoptionem Pontificio jure eſſe factam: primùm quòd ea veſtra ſint ætates, ut is qui te adoptavit, vel filii tibi loco per ætatem eſſe potuerit.* De qua adopt. Sueton. in Tib. c. 2. Heliogabalus annos ſexdecim natus Alexandrum annorum duodecim adoptavit. Senatus adoptionem perridiculè confirmavit, ut ait Herodianus 5. deque ea adopt. Xiphil. in Sard. FABR. I.

ee. Adoptio eſt æmula naturæ, ſive imago naturæ, l. 23. D. *de lib. & poſt.* Auſon. in Cæſarib. *imitatur adoptio prolem.* ut ars naturam imitari dicitur, Ariſt. 2. *Phyſ.* c. 2. Hinc in adoptionibus veritatem ſuſcipiendorum liberorum quidam imitabantur, ut cum Herculem Juno adoptavit, apud Diod. Sic. 4. & fortè ante genialem thorum adoptio peragebatur. Plin. pan. *Non tua, in cubiculo, ſed in templo: nec ante genialem thorum, ſed ante pulvinar Jovis opt. max. adoptio peracta eſt.* In templo, id eſt, in Capitolio, Xiphilin. in *Nerva ſub fin.* FABR. I.

f. Pubertatem quidam generaliter ſic definiunt. Philoſt. de vita Apoll. 2. c. 12. FABR. I.

ff. Adde l. 14. §. 1. ff. *de alimentis* 33. *Eclog.* 1. c. 51. in fi. 3. Paul. *ſenten.* 4. §. 2. D. GOTH.

Paul. Sent. 3. t. 4. §. 2. Cenſor. de die N. c. 7. [ſcribit, *omnes intra ſeptimum decimum annum pubeſcere.* Edit. 2.] FABR.

§. V. Εστι δὲ δευτέρα κοινωνία ἐν τούτοις· δύναμαι γὰρ εἰς τάξιν ἐγγόνου 55 ἢ ἐγγόνης [g], ἢ προεγγόνου καὶ προεγγόνης, ἢ καὶ τῶν ἔτι [56] κατωτέρων εἰς θέσιν λαβεῖν, εἰ [h] καὶ τὰ μάλιστα μὴ ἔχω παῖδα.

§. V. Alterum quoque commune eſt in his: nam in locum nepotis vel neptis, aut pronepotis & proneptis, aut inferiorum etiam adoptare poſſum, etiamſi maxime prolem non habeam.

§. VI. Τὸ δὲ μέλλον λέγεσθαι οὐ κοι- 205
νωνίας, ἀλλὰ μᾶλλον διαφορᾶς 57 ἐστιν ἴδιον, ἥτις ἐστὶ τρίτη· ἐπὶ γὰρ αὐτεξουσίων οὐ προβαίνει· εἰς τάξιν γὰρ ἐγγόνου δύναμαι [58] λαβεῖν τὸν ἀλλότριον υἱὸν, καὶ πάλιν τὸν ἀλλότριον ἔγγονον εἰς τάξιν υἱοῦ· [i] οὐ γὰρ ἀνάγκη ἕπεσθαί με τῇ τάξει, τῇ οὔσῃ παρὰ τῷ φυσικῷ πατρί.

§. VI Quod autem dicetur, non communionis ſed potius differentiæ proprium eſt, quæ eſt tertia; nam in patribusfamilias non procedit. In locum enim nepotis adoptare poſſum alienum filium, & rurſus alienum nepotem in locum filii. Nec enim opus me ſequi ordinem, qui apud naturalem patrem eſt.

§. VII. Εστι καὶ τετάρτη κοινωνία, 206
59 εἴ τις ἐν τάξει ἐγγόνου εἰς θέσιν λάβῃ τινὰ, ὡσανεὶ τεχθέντα ἐκ τοῦ οἰκείου παιδὸς, τοῦ φυσικοῦ ἢ τοῦ θετοῦ, δεῖ πάντως καὶ αὐτὸν συναινεῖν [k] τὸν παῖδα· ἐπειδὴ γὰρ τελευτήσαντος τοῦ λαβόντος εἰς θέσιν, ὁ ληφθεὶς εἰς θέσιν μέλλει μεταπίπτειν εἰς τὴν ὑπεξουσιότητα ἐκείνου, ἐξ οὗ τετέχθαι [60] αὐτὸν ἡ θέσις [l] ἐσχηματίσατο· διὰ τοῦτο δεῖ συναινεῖν τὸν μέσον, ἵνα μὴ ἄκοντι αὐτῷ σοῦς γένηται κληρονόμος.

§. VII. Eſt etiam quartum commune, ſi quis in locum nepotis adoptet aliquem, tamquam natum ex ſuo filio, *ſive* naturali ſive adoptivo, oportet omnino & ipſum conſentire filium. Nam quum mortuo *illo qui* adoptavit, adoptatus recaſurus ſit in poteſtatem ejus, ex quo natum eſſe illum adoptio finxerat: ideo medium conſentire oportet, ne invito illi ſuus naſcatur heres.

Ei

Si

55. καὶ pro ἢ F. ego potius pro ſeq. καὶ itidem ἢ legam. 56. κατωτέρω λαμβάνειν bis 5. F. 57. ἰδ. ἐστ. F. 58. λαμβάνειν F. 59. ἐάν τις F. 60. αὐτῷ ἡ φύσις ante F. qui in 1. αὐτὸν ἡ φύσις, in 2. ut hic, dedit. *Vid. Not.* l.

g. l. 6. l. 10. l. 11. l. 43. l. 44. ff. *eodem.* D. GOTH.

h. l. 37. D. *eod.* D. GOTH.

i. Mire hic turbat *Franc. Hotomanus*: cujus de h. l. ſententiam, ne quis omiſſum quid conqueratur, in Excurſ. XI. cum ἐπικρίσει noſtra exhibemus: idque eo magis, quod neminem Hotomano reſpondiſſe inveniam. G. O. R.

k. l. 6. & 7. D. *eod.* D. GOTH.

l. Pro φύσις legend. eſt θέσις. Eſt enim ſenſus: adoptatum pro nepote poſt avi adoptivi mortem recidere in ejus poteſtatem, ex quo illum natum eſſe adoptio finxit. P. NANN.

Si legeretur pro φύσις, θέσις: minus moleſta eſſet ſententia. *In utroque exempl.* ANON.

Alii legunt θέσις, ut & Curtius vertit. ERNST.

Viri docti legunt ἡ θέσις. *in Addend.* FABR. I.

m. Appian. 3. Civil. ſcribit, Romanorum more τὰς θετοὺς ἐπὶ μάρτυσι γίνεσθαι τοῖς δημάρχοις. FABR. I.

n. l. 8. Cod. *eod.* D. GOTH.

o. Totus iſte textus cum gloſſis vulgatis pugnat,

Εἰ μὲν τοι ἐκ τοῦ ἐναντίου ἔχων τις υἱὸν, καὶ ἐκ τούτου ἔγγονον, [61] τὸν ἔγγονον ἑτέρῳ δίδωσιν εἰς υἱοθεσίαν, οὐκ ἀνάγκη τὸν υἱὸν συναινεῖν [62].

Si tamen ex contrario aliquis filium habens atque ex eo nepotem, alii nepotem in adoptionem det, non neceſſe eſt filium conſentire.

§. VIII. [63] Ἐστι δὲ πέμπτη κοινωνία ἀδ- 207 ρογατιόνος καὶ ἀδοπτιόνος ἐν τούτοις· ὄντινα γὰρ λάβω εἰς θέσιν κατὰ ἀδρογατιόνα, ἢ κατ' ἀδοπτιόνα, εἴτε παρὰ βασιλεῖ, εἴτε [m] παρὰ τῷ πραίτωρι, [64] εἴτε ἄρχοντι, οὐκ ὄντα ἐξωτικὸν, δύναμαι [n] τοῦτον εἰς θέσιν [65] διδόναι ἑτέρῳ· ὥσπερ γὰρ ἐν πλείστοις, οὕτω καὶ τούτῳ μίμησίς ἐστιν ἀδρογατιόνος καὶ ἀδοπτιόνος.

§. VIII. Eſt & quintum commune adrogationis & adoptionis in his: Quemcumque enim qui extraneus non eſt, adoptavero per adrogationem vel per adoptionem, ſive apud principem, ſive apud prætorem aut magiſtratum: poſſum hunc alii in adoptionem dare. Sicut enim in plurimis, ſic etiam in hoc ſimilitudo eſt adrogationis & adoptionis.

§. IX. Ἐκτὴν κοινωνίαν ἀδρογατιόνος 208 καὶ ἀδοπτιόνος δίδωσιν ἡμῖν ὁ εὐνοῦχος· ἔχε δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· [66] εὐνοῦχος ὄνομά ἐστι γενικὸν, τέμνεται δὲ εἰς τρία.

§. IX. Sextum commune adrogationis & adoptionis præbet nobis eunuchus. Habe autem hæc tamquam in prævia inſpectione. Eunuchus vocabulum eſt generale, ſed dividitur in tria.

Τῶν γὰρ εὐνούχων [o] οἱ μὲν εἰσι σπάδωνες, οἱ δὲ καστράτοι, οἱ δὲ θλιβίαι· καὶ σπάδωνές εἰσιν, οἵτινες διά τι πάθος ἢ ψύξιν ἐνοχλήσασαν τοῖς γονίμοις μορίοις παιδοποιεῖν κωλύονται, τούτου δὲ ἀπαλλαγέντες παιδοποιοῦσι· θλιβίαι δὲ, 209 οἵτινες ὑπὸ τῆς τροφοῦ, ἢ τῆς μητρὸς τυχὸν, ἔκθλιψιν τῶν διδύμων ὑπέστησαν· καστρά-

Nam eunuchorum alii ſunt ſpadones, alii caſtrati, alii thlibiæ. Et ſpadones ſunt, qui propter vitium aut frigiditatem genitalibus membris incommodantem liberos procreare prohibentur: eo autem liberati procreant. Thlibiæ vero, qui a nutrice, aut matre forſitan, teſticu-

61. τὸν ἔγγονον omittunt Goth. & F. ſed ſic vel particip. ἔχων in ἔχει mutare, vel copulam καὶ ejicere debuiſſent. 62. ἔστι δὲ πέμπτη αὕτη διαφορά. ad: F. 63. ἡ δὲ F. rejecto ἐστὶν poſt ἀδοπτιόνος. 64. ἢ pro εἴτε h. l. F. 65. ἐν. διδ. F. 66. ὁ ad: F.

gnat. Sed ne quis Græcum interpretem calumnietur, quod ſpadones etiam eos intelligat, qui ex vitio naturali gignendi impotentes ſint, ac non potius, quibus teſticuli avulſi ſint, annotandum putavi, τὸ σπάω non pro *avello* ſemper, ſed ſæpius pro *contorqueo* poni. unde σπασμὸς morbus, non qui membra abrumpit, ſed diſtorquet. Eſt autem genus herniæ, quod ita diſtorquet genitalia, ut fœcunda eſſe deſinant, niſi remediis ſuccurratur. poſſe autem ſpadonibus ſuccurri docet Juven. Sat. VI. P. NAN.

Idem extat apud 2. Harmenop. 8. §. 2. ubi Eunuchorum alios facit Thlibias, ſpadones, caſtratos: & qui illi ſint, exponit. Adde 33. *Eclog.* 1. c. 52. l. 2. ff. *eod.* D. GOTH.

Gloſſæ juris: Spadones, οἱ ψύξιν τῶν γονίμων μορίων ὑπομένοντες. Nov. 36. c. 2. Juliani Anteceſſoris. FABR.

Qui plura cupit, conſulat Oiſel. & Aleandr. ad Caji l. 5. 3. ac Menagii *Amœnit. Jur.* cap. 39. v. *Eunuchus* & c. 40. & Doctorum quæſtiones Medico-Legales. G. O. R.

P 3 p. Idem

κάστρατοι δέ εἰσιν, ἐφ' ὧν γέγονεν ἐκτομὴ τῶν γεννητικῶν μορίων· ἐπειδὴ σοὶ ταῦτα 67 προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἐζητήθη, εἰ ἄρα ὁ εὐνοῦχος δύναται υἱοθετεῖν; καὶ λέγομεν, ὅτι ὁ μὲν κάστρατος καὶ ὁ θλιβίας οὐ [p] λαμβάνουσιν εἰς θέσιν, οὐδὲ αὐτεξούσιον παρὰ 68 βασιλέως, οὐδὲ ὑπεξούσιον παρὰ ἄρχοντος· οἷς γὰρ ἡ φύσις [q] ἠρνήσατο 69 τὸ παιδοποιεῖν, τούτοις καὶ ὁ νόμος, κατὰ πόδας βαδίζων τῆς φύσεως· ἀνέλπιστα [qq] γὰρ αὐτοῖς τὰ τῆς παιδοποιΐας· ὁ δὲ σπάδων (ἐπειδὴ τούτῳ ἐλπὶς, εἰκὸς 70 γὰρ τοῦ πάθους *70 ἀπαλλαγέντος [r] δύνασθαι παιδοποιεῖν) εἰς θέσιν λήψεται, 71 καὶ ὑπεξούσιον καὶ αὐτεξούσιον· ἀλλ' ὁ σπάδων 72 λαβὼν ὑπεξούσιον εἰς θέσιν [s], οὐχ ἕξει τοῦτον in poteſtate· πάντως γὰρ ὁ λαμβανόμενος ἐξωτικὸς 73 ἔσται· πῶς γὰρ ὁ σπάδων πάππος εἶναι πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρὸς δυνήσεται; 74 εἰ μὴ ἄρα τις εἴπῃ, τὸν σπάδωνα μὴ μόνον ἐκεῖνον εἶναι, τὸν ἐξ ἀρχῆς οὐ δυνηθέντα παιδο-

culorum contritionem paſſi ſunt. Caſtrati autem ſunt, in quibus genitalium membrorum exſectio facta eſt. Poſtquam hæc tibi ſunt præcognita, vide reliquam argumentationem. Quæſitum eſt, an igitur eunuchus adoptare poſſit? Et dicimus, caſtratum quidem & thlibiam non adoptare, neque patremfamilias apud principem, neque filiumfam. apud magiſtratum. Qui-
210 bus enim natura liberorum procreationem negavit, his etiam jus *civile*, naturæ veſtigia premens: namque his procreandi ſpes nulla *eſt*. Spado autem (quoniam ei ſpes *eſt*: veriſimile enim, *eum* vitio liberatum liberos procreare poſſe) adoptabit, tam filiumfamilias quam patremfam. Sed
211 ſpado filiumfam. adoptans hunc in poteſtate non habebit: omnino enim adoptatus extraneus erit. Nam quomodo ſpado avus paternus vel maternus eſſe poterit? niſi forte quis dixerit, ſpadonem

67. προτεθεώρηται Baſil. Pariſ. Lugd. male. 68. βασιλεῖ F. & mox tamen ἄρχοντος. 69. τὸ de: ante F. immo in Gothofr. per typographorum incuriam ipſum quoque παιδοπ. omiſſum. 70. γὰρ de: F. *70. ἀπαλλαγέντα requirit lingua Græca, ut cap. 208. G. O. R. 71. καὶ αὐτ. κ. ὑπ. F. 72. λαμβάνων F. 73. ἐστιν F. 74. εἰ de: F.

p. Idem extat apud 2. Harmenop. 8. §. 1. Hoc abrogatur *Novella Leonis* 26. quæ poteſtatem facit Eunuchis & caſtratis adoptandi, cujus conſtitutionis etiam meminit 2. Harmenopulus tit. 8. §. 4. Adde 1. Gajum tit. 5. §. 4. Ulpianum 1. ff. 6. ubi de ſpadonibus & his qui generare non poſſunt. D. GOTH.

q. Sive ut ait Javol. in l. 16. D. h. t. *Adoptio in his perſonis locum habet, in quibus etiam natura poteſt habere.* FABR. I.

qq. Nec enim in teſtes vim genitalem adfundunt, aut ſi quod virus emittunt, ad gignendum vanum, & invalidum eſt. FABR. I.

r. Natura enim magis in homine generandi & conſuetudo ſpectanda eſt, quàm temporale vitium, aut valetudo, propter quam abducatur homo à generandi facultate, l. 9. D. *de lib. & poſth.* Et ſpadones igitur, qui ſublato vitio corporis liberis procreandis operam dare poſſunt, adoptare etiam poſſunt: nam & uxorem ducere, l. 6. §. 1. D. *de jure patronatus*, l. 39. §. 1. D. *de jur. dot.* l. 40. §. 1. D. *h. t.* FABR. I.

s. Adde *in locum nepotis*, ut oſtendit ſequens ratiocinatio. J. DOUJ.

Immo nec ſi in locum filii adoptet, habere eum in poteſtate poteſt, ſecundum perſpicuam Theophili ratiocinationem, quam ſane miror Doujatio non ſatis eſſe intellectam. Ego liquidius eam dicere nequeo. G. O. R.

t. Hoc abrogatur *Novellâ Leonis* 27. quæ poteſtatem facit fœminis adoptandi, adde 2. Harmenopul. 8. §. 4. Adde l. 5. *Cod. eodem.* Ulpianum 8. §. 9. 1. Gajum 5. §. 3. D. GOTH.

u. Gregor. Theolog. orat. 31. οὐδεὶς ἦσαν αἱ νομο-

δοποιῆσαι, ἐλπίζοντα δέ· ἀλλὰ 75 καὶ ἐκεῖνον, ὃς πάλαι μὲν ἠδύνατο παιδοποιεῖν, τελευταῖον δὲ διὰ τὸ συμβὰν αὐτῷ πάθος περιέστη εἰς τὸ μὴ δύνασθαι παιδοποιεῖν.

§. X. Ἔστι δὲ ἡ ἑβδόμη κοινωνία, ἣν 212
ἀποτελεῖ ἡ γυνή· γυνὴ [t] γὰρ οὐδὲ κατ' ἀδρογατιόνα, οὐδὲ κατ' ἀδοπτιόνα δύναται λαμβάνειν εἰς θέσιν τινά· ἡ γὰρ θέσις δίδωσιν ἡμῖν τὴν κατὰ τοῦ παιδὸς ὑπεξουσιότητα· αὕτη δὲ τοὺς [u] φυσικοὺς παῖδας ὑπεξουσίους οὐκ ἔχει· ὁ δὲ νόμος ἀκολουθεῖ τῇ φύσει· εἰκότως *75 οὖν οὐ λήψεται εἰς θέσιν τινά, εἰ μὴ ἄρα ἐκ φιλοτιμίας βασιλέως, πρὸς παραμυθίαν [x] τῶν τελευτησάντων αὐτῆς παίδων, βουληθῇ λαβεῖν· ὥστε οὖν ἡ μὴ 76 σχοῦσα [y] παῖδας γυνή, οὐδὲ διὰ 77 βασιλικῆς ἀντιγραφῆς λήψεταί τινα.

§. XI. Πρὸς ταῖς εἰρημέναις διαφοραῖς 213
ἐστι καὶ αὕτη· ἐὰν εἰς υἱοθεσίαν λάβω τινὰ ἔχοντα 78 υἱὸν ὑπεξούσιον, ἕπεται [z] αὐ-

donem non modo illum eſſe, qui ab initio liberos procreare non potuerit, ſed ſperaverit: verum etiam illum, qui olim quidem procreare potuerit, ſed poſtremo propter vitium ei accidens in procreandi impotentiam devenerit.

§. X. Eſt etiam commune ſeptimum, quod mulier facit. Mulier enim neque per adrogationem, neque per adoptionem adoptare poteſt quemquam. Adoptio enim dat nobis in filium poteſtatem: hæc autem liberos naturales in poteſtate non habet: at lex imitatur naturam. Conſequenter igitur non adoptabit quemquam, niſi forte ex indulgentia Principis, in ſolatium mortuorum liberorum, adoptare voluerit. Itaque mulier, quæ liberos non habuit, neque per reſcriptum Imperiale quemquam adoptabit.

§. XI. Præter dictas differentias hæc quoque eſt: Si quempiam adoptavero, qui filium in poteſtate habet,

75. γὰρ pro καὶ omnes ante Goth. Utrumque conjunxit F. ἀλλὰ γὰρ καί. *75. οὖν deerat ante Goth. 76. Omnes ante hanc ἔχουσα. vid. Not. y. 77. βασιλέως F. 78. υἱὸν der ante F.

νομοθετοῦντες, διὰ τοῦτο κατὰ γυναικῶν ἡ νομοθεσία, ἐπεὶ καὶ τοῖς πατράσιν ὑπ' ἐξουσίαν δεδώκασι τὰ τέκνα, τὸ δὲ αὖθις ἀδελφὰ ὄντα εἶναι. Ex Nov. Leon: 26. & 27. adoptare poſſunt caſtratus, & femina, quas in Oriente receptas fuiſſe conſtat ex Harmenop. brev. lib. 2. t. 8. §. 4. & ex Matthæi mon. quæſtion. matrim. FABR. I.

x. L. 5. C. *eod.* quib. etiam jus trium liberorum ſolatii loco dabatur, ut Liviæ ob interceptum Druſum, Dio 55. FABR. I.

y. Quæ liberos non habet, nec habuit ſcil. Leo tamen Sapiens id omnibus permiſit, etiam virginibus. J. DOUJ.

Græce, ἡ μὴ ἔχουσα παῖδας γυνή. Atqui etiam mulier, quæ liberos amiſit, eos non habet, & tamen ex indulgentia Principis adoptare poteſt. Doujatius notulam addiderat, *nec habuit ſcil.* ED. LEID.

[1] Vulgata hactenus lectio ἔχουσα Viris doctis neceſſario facere debuit negotium: quibus me audaciorem dicam an fortunatiorem, quod primus veterem lect: immutem: niſi tamen ipſi ſuis notis viam mihi ad deprenendendam Theophili ſcripturam præiverunt. Jam vero vel Græca tantum legentibus ignotum eſſe nequit, quam ſæpe inter ſe adfinitatem characteres ψιλοῦ ac σίγματος in libris etiam impreſſis habeant, ne ad Montfauconii Palæographiam confugere opus ſit. Sic ipſe Viglius, quum προστίθεται alicubi edidiſſet, emendari jubet προσίθεται: & Fabrotus alibi priorem lect. περιχορόμενον recte mutavit in περιεχόμενον. Taurellius quoque in Adnot. ad Pand. Florent. pag 895. ſcribit: „ Ετοιχειῶθαι. ſic ſane in Pandectis. niſi quis putet „ Στοιχειῶθαι illic legi: nam prima litera non omnino certa illic eſt, " &c. G. O. R.

z. Ulpianus 8. §. 1. 1. Gajus 5. §. 5. l. 2. in f. ff. *eod.* D. GOTH.

αὐτῷ ὁ παῖς· καὶ ὁ μὲν ἔσται παρ' ἐμοὶ ἐν τάξει υἱοῦ, ὁ δὲ ἐν τάξει ἐγγόνου· εἰ δὲ ὑπεξούσιον, ἐξ οὗ γέγονεν υἱὸς, λάβω εἰς θέσιν, αὐτὸς μόνος παραγενήσεται, τὸν δὲ ἴδιον υἱὸν ἐᾷ παρὰ τῷ φυσικῷ πάππῳ· καὶ ὁ λογισμὸς δῆλος, ἐπειδὴ ὑπεξούσιος ὢν ὑπεξούσιον ἔχειν οὐκ ἠδύνατο· ὅτι 214 δὲ ὁ ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον, καὶ ληφθεὶς εἰς θέσιν, συνεφέλκεται τὸν οἰκεῖον παῖδα, δῆλον· ἐξ ὧν Αὔγουστος οὐ πρότερον Τιβέριον, τὸν μετὰ ταῦτα γενόμενον βασιλέα, ἔλαβεν εἰς θέσιν, πρὶν οὗτος τὸν Γερμανικὸν εἰς θέσιν ἔλαβεν· ἐπειδὴ γὰρ ἠβούλετο, Τιβέριον [a] μὲν ἔχειν ἐν τάξει υἱοῦ, Γερμανικὸν δὲ ἐν τάξει ἐγγόνου, καὶ διὰ μιᾶς τοῦτο 79 υἱοθεσίας γενέσθαι, παρεσκεύασε, πρότερον τὸν Γερμανικὸν εἰς θέσιν ὑπὸ Τιβερίου ληφθῆναι, εἶτα οὕτως αὐτὸς τὸν Τιβέριον ἔλαβεν εἰς θέσιν.

bet, ſequitur eum & filius. Et ille quidem apud me erit loco filii, hic autem loco nepotis. Si vero filiumfam. ex quo filius eſt natus, adoptavero, ipſe ſolus tranſibit, filium autem ſuum apud naturalem avum relinquit. Et manifeſta *eſt* ratio, quoniam qui in poteſtate eſt, *alium* in poteſtate habere non potuit. Quod autem *is*, qui filium in poteſtate habet, & in adoptionem accipitur, proprium filium ſecum trahat, manifeſtum *eſt*: ex eo quod Auguſtus non prius Tiberium, qui poſtea Imperator factus eſt, adoptavit, quam hic Germanicum adoptaſſet: nam quoniam & Tiberium filii loco, & Germanicum nepotis loco habere, atque hoc per unam adoptionem fieri volebat, curavit ut prius Germanicus a Tiberio adoptaretur: poſtea ipſe ſic Tiberium adoptavit.

§. XII. Τὸν ἴδιόν τις οἰκέτην ἔλαβεν 215 εἰς υἱοθεσίαν· ζητοῦμεν, εἴγε ἔρρωται ἡ θέσις, ἢ τί ἐντεῦθεν ἀποτελεῖται; καὶ φασὶν οἱ παλαιοὶ τὸν Κάτωνα [b] εἰρηκέναι, τὴν μὲν θέσιν μὴ ἰσχύειν, 80 ἐπ' ἐλευθέρων γὰρ αὕτη προβαίνει· ἡ δὲ θέσις, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὡς θέσις οὐκ ἔρρωται, ἀλλ' οὖν τὸν οἰκέτην ἐλεύθερον ἀποδείκνυσιν· ὁ γὰρ τὸν δοῦλον 81 εἰς θέσιν

§. XII. Quidam ſervum ſuum adoptavit: quærimus an rata ſit adoptio, aut quid inde efficiatur? Et dicunt veteres Catonem dixiſſe, adoptionem quidem non valere, nam in liberis *perſonis* hæc procedit: ſed adoptio, licet maxime ut adoptio rata non ſit, tamen ſervum liberum efficit. Qui enim ſervum adoptare vo-

79. γεν. υἱοθ. F. 80. ἐπὶ F. 81. εἰς θέσιν de: ante F.

a. Vid. Sueton. [in *Aug.* c. 5. & 9. ANON. & GEN. ED.] *Tib.* c. 15. Tacit. 2. D. GOTH. vid. Briſſon. L. VII. *de Formul.* ED. GEN.
Auguſtus Tiberium adoptavit, Eutrop. 7. Tiberius Germanicum, Dio 55. Tacit. Ann. 1. & 4. Suet. Tib. c. 15. & Calig. c. 4. Ipſe Germanicus in Aratæis Phænom. Auguſtum genitorem ſuum vocat, ſe autem natum. —*at nobis genitor tu maximus auctor.* Et mox: *Tuque adſis nato, numenque ſecundes.* Sic videtur Hugoni Grotio V. Cl. vide tamen Jani Rutgers var. lib. 2. c. 9. FABR. I. GEN. ED.

b. Vid. Gell. V. 19. fin. GEN. ED.

c. Hoc

θέσιν βουληθεὶς λαβεῖν, πρόδηλόν ἐστιν, 216 [82] ὡς τῆς δουλείας αὐτὸν σιωπηρᾶς ἔσπευσεν ἀπαλλάξαι· οὗτος τοίνυν, ὃ μὲν ἐξεφώνησεν, οὐκ ἔπραξεν· ὃ δὲ [83] οὐκ [c] ἐνεθυμήθη, διεπράξατο· ἐντεῦθεν ὁρμηθεὶς ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, εἰσελθόντος [d] ἐν δικαστηρίῳ τινὸς καὶ εἰπόντος [e] ἐν ὑπομνήσει περὶ οἰκέτου [84] τινὸς, υἱός μου ἐστὶν, ἐθέσπισεν ἐκ τῶν τοιούτων ῥημάτων, τὸν μὲν οἰκέτην υἱὸν μὴ εἶναι, παύσασθαι δὲ τοῦ εἶναι δοῦλον.

voluit, manifeſtum eſt, quod eum tacite ſervitute liberare ſtuduerit. Hic igitur, quod quidem expreſſit, non peregit: quod autem non cogitavit, effecit. Hinc motus Imperator noſter ſanctiſſimus conſtituit, aliquo in judicium veniente atque in actis dicente de ſervo aliquo, filius meus eſt; ex his verbis ſervum quidem non eſſe filium, ſed deſinere ſervum eſſe.

82. ὥστε δουλ. ante F. 83. οὐκ de: F. *vid. Not.* 84. τινος de: F. qui mox ita: οὗτος υἱός μου.

c. Hoc affirmative edidit & vertit Fabr. procul dubio, quia σιωπηρᾶς præceſſit: quaſi ſcil. eum adoptando manumittere voluerit ſciens prudensque. Sed ego veterem lectionem verſionemque Curtii præfero, neque de vera ſed præſumta ac quaſi voluntate manumittendi accipio. Alioqui eum potius ſolenniter manumiſiſſet, quam adoptaſſet. G. O. R.

d. Non ſi extra judicium, & ſervum ſuum benignè compellans, ut mos eſt clementiorum dominorum. S. Athanaſius orat. 2. adv. Arian. Hebræorum jure, qui aſſeruerit quem ſibi filium eſſe, ei fides habetur, Miſna tit. Baba Bathra c. 8. ubi R. Obadias Bartenorius: adeò ut filius ejusmodi ei ſuccedat. Jure Romano non nudis aſſeverationibus nec ementita profeſſione, ſed matrimonio jure contracto, vel adoptione ſolemni filii patri conſtituuntur, l. 14. C. *de probat.* FABR. I.

e. 1. Harmenopul. 18. §. 25. l. unica. §. 10. *Cod. de latina.* D. GOTH.

[ΠΟΙΟΙΣ ΤΡΟΠΟΙΣ ΤΟ ΥΠΕΞΟΥΣΙΟΝ [2] ΔΙΑΛΥΕΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΒ.

Ἐδιδάχθημεν [1] ἐκ τῶν προλαβόντων, 217 κατὰ τίνων ἔχομεν τὸ in poteſtate,

QUIBUS MODIS JUS PATRIAE POTESTATIS SOLVITUR.

TITULUS XII.

DIDICIMUS ex ſuperioribus, in quos habeamus *jus* poteſtatis, id

1. Sic ANON. DUK. correxit, & Lugdun. primum edidit pro veteri Ἐδιδάχθη μὲν.

2. Adde 1. Harmenopul. 17. περὶ λελύσεως ὑπεξουσιότητος. & Ulp. tit. 10. qui in poteſtate mancipiove ſunt, quemadmodum ex jure liberentur. 2. Paul. *ſentent.* 25. *Novell.* 81. 1. Gajus 6. D. GOTH.

Latine. *Quib. mod. jus pot. ſolv.* in omnibus Theoph. codicib. & apud Julianum Anteceſſ. conſtit. 75. quamquam auctor veterum ſcholiorum in Julianum conſtit. 32. communem & vulgatam lectionem agnoſcit, eamque defendi poſſe non inficior. quamvis enim de poteſtate dominorum agatur, præcipua tamen tituli materia eſt *de patria poteſtate.* ſimiliter infrà libro tertio titulus eſt, *de inutilibus ſtipulationibus*, quamvis de utilibus agatur in principio. Attamen puto vocem, *patria*, rectiùs abeſſe tam à veteribus Theophili, quam Juſtinia-

ſtate, τουτέστι κατὰ τῶν οἰκετῶν καὶ τῶν ἡμετέρων παίδων, τοῦτο μὲν φυσικῶν, τοῦτο δὲ καὶ θετῶν· 2 διεξελθόντες τὰς 3 περὶ τῆς ἀδρογατίονος διαφορὰς τε καὶ κοινωνίας, (εἰσὶ γὰρ διαφοραὶ μὲν ἕξ, κοινωνίαι δὲ ἑπτά·) νῦν σκοπήσωμεν, τίνι διαλύεται τρόπῳ τὸ in poteſtate· τὸ γὰρ τρόπῳ τινὶ συνιστάμενον, τοῦτο καὶ τρόπῳ τινὶ διαλύεται· διαλύει 218 δὲ τὸ κατὰ τῶν οἰκετῶν in poteſtate ὁ τρόπος τῆς ἐλευθερίας· τὴν δὲ ἐλευθερίαν, πόσοις συμβαίνει τρόποις, φθάσαντες εἰρήκαμεν· ἡ γὰρ τελευτὴ τοῦ δεσπότου οὐκ ἀπαλλαγὴν δουλείας, ἀλλὰ μετάθεσιν δεσποτείας ἐπαγγέλλεται.

Τὸ δὲ κατὰ τῶν υἱῶν in poteſtate πλείστοις διαλύεται τρόποις· τέως γὰρ ἡ τοῦ γονέως τελευτὴ [b] αὐτεξούσιον ποιεῖ τὸν παῖδα· ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι Parentes [c] λέγονται πάντες οἱ ἀνιόντες· Liberi [d] δὲ πάντες οἱ κατιόντες· τὸ 4 εἰρημένον, 219 ὅτι ἡ τελευτὴ τοῦ 5 πατρὸς αὐτεξούσιον δείκνυσι τὸν παῖδα, ἔχει τινὰ διάστιξιν· εἰ μὲν γὰρ πατήρ ἐστιν ὁ [e] τελευτήσας, ἀμά-

id eſt in ſervos & liberos noſtros, tam naturales quam adoptivos. Exſecuti etiam adrogationis *atque adoptionis* differentias & communiones, (ſunt enim differentiæ ſex, communiones ſeptem) nunc videamus, quo modo jus poteſtatis ſolvatur. Quod enim aliquo modo contrahitur, illud & aliquo modo diſſolvitur. Diſſolvit autem in ſervos poteſtatem modus manumiſſionis. Libertas autem quot modis contingat, antea diximus: nam domini mors non ſervitutis liberationem, ſed dominii mutationem promittit.

In filios autem poteſtas *quamplurimis* diſſolvitur modis: primo enim parentis mors ſui juris facit filium. Scire autem debes, parentes dici omnes adſcendentes, liberos vero omnes deſcendentes. Quod diximus, patris mortem ſui juris facere filium, habet aliquam diſtinctionem. Nam ſi pater eſt qui obiit,

2. διεξέλθωμεν F. 2. ex ingenio & verſione Curtii, ut judico: ſed facilior & verior correctio videtur, ſi καὶ poſt θετῶν h. m. legamus: θετῶν καὶ διεξελθόντες, quomodo nos vertimus. G. O. R. 3. Sicuti περὶ hic plane vacat, ita poſt ἀδρογατίονος neceſſe eſt, addamus duce Curtio ac bono ſenſu καὶ ἀδοπτίονος. G. O. R. 4. ὃ ad: F. 5. γονέως F.

ſtiniani codic bus. FABR.

Ego ut in *Obſ. Miſc. Nov. T. V. p.* 369. dixi, malim vocabulum *poteſtatis* hic κατ' ἐξοχὴν accipere de *patria poteſtate*: quia a Tit. X. ad finem huius libri nonniſi de nuptiis, adopt emancip. tutel. & curat. agitur, quorum nihil ad ſervos pertinet. G. O R.

b. Vid. Harmenop. *d. c.* 17. § 2. Ulpianum X. §. 2. I. Gaium I. D. GOTH.

Petrus Blæſenſis ep. 52. *Nec aſtringit ipſam paterna devotio, quia non eſt in ſacris patris; ſed quaſi emancipata per patris mortem, & in alienam poteſtatem non recidens, liberam animi ſui adepta eſt facultatem.* FABR. l.

c. Adde l. *appellatione* 51. ff. *de verb. ſignif.* D. GOTH.

d. Adde l. *cognoſcere* 56. in f. *l. liberorum* 220. ff. *de verbor. ſignif.* D. GOTH.

e. Qui ſui juris eſt: nam ſi pater in poteſtate moriatur, nepos ex filio ſui juris eſſe non poteſt, l. 3. §. 1. D. *de agnoſc. liber.* Caj. tit. 6. Apul. Apol. *eosque pupillos in poteſtate avi relictos paterni.* FABR. l.

f. Quidam libri apud Juſtinianum hæc addunt, *per emancipationem*: quæ nec libri veteres, nec Th. agnoſcunt, & gloſſema eſſe conſtat etiam ex

ἀμάχως ὁ υἱὸς καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτεξούσιοι γίνονται· τελευτήσαντος δὲ [6] τοῦ πάππου, οὐ πάντως οἱ ἔγγονοι καὶ αἱ ἔγγοναι αὐτεξούσιοι γίνονται· δεῖ γὰρ σκοπεῖν τὸν καιρὸν τῆς τοῦ πάππου τελευτῆς· καὶ εἰ [7] μὲν εὑρεθῇ τὸ μέσον πρόσωπον, τουτέστιν ὁ υἱὸς ὑπεξούσιος, οἱ δὲ ἔγγονοι 220
κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον [8] ὑπεξούσιοι τῷ πάππῳ, καθ᾽ ὃν τελευτᾷ, ἔσονται ὑπεξούσιοι τῷ πατρὶ, τελευτήσαντος τοῦ πάππου, οἱ ἔγγονοι· μεταπεσοῦνται γὰρ εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πατρὸς ὑπεξουσιότητα· εἰ δὲ ὁ μέσος ἢ [9] προετελεύτησε τοῦ πατρὸς, [f] ἢ τῆς ὑπεξουσιότητος αὐτοῦ ἠλευθερώθη, τότε οἱ ἔγγονοι, ἐπειδὴ οὐ μεταπίπτουσιν εἰς τὴν [10] αὐτοῦ ὑπεξουσιότητα, αὐτεξούσιοι [11] γενήσονται.

obiit, ſine controverſia filius ac filia ſui juris fiunt: mortuo autem avo, non ſemper nepotes nepteſque ſui juris fiunt. Spectare enim oportet tempus obitus avi: & quidem ſi inveniatur perſona media, id eſt filiusfamilias, nepotes autem illo tempore in poteſtate avi, quo moritur, erunt nepotes in poteſtate patris, mortuo avo: recident enim in ſui patris poteſtatem. Si vero medius vel ante patrem mortuus, vel poteſtate ejus liberatus ſit, tunc nepotes, quia non recidunt in ejus poteſtatem, ſui juris fient.

§. I. Διαλύει δὲ τὴν κατὰ τοῦ παι- 221
δὸς ὑπεξουσιότητα, καὶ ἡ δεπορτατίων [g] τοῦ πατρός· ἐὰν γάρ τις κατηγορηθεὶς ἐπί τινι ἐγκλήματι, ἐλεγχθῇ καὶ δέξηται τοιαύτην ἀπόφασιν [12] τοῦ ἄρχοντος [h], Volo te deportari in illam inſulam, [13] τουτέστι βούλομαί σε ἀπενεχθῆναι εἰς τὴν-

§. I. Diſſolvit autem in filium poteſtatem, etiam patris deportatio. Si quis enim aliquo crimine accuſatus, convincatur & hujusmodi ſententiam a magiſtratu accipiat, VOLO TE DEPORTARI IN ILLAM INSULAM; ſimul ac dicta fuerit ſenten-

6. τοῦ deeſt F. 7. μὴ pro μὲν ante F. 8. *in poteſtate* F. 9. προτελεύτησε F. 10. ἐκείνου F. 11. γίνονται F. 12. τοῦ ἄρχοντος λέγοντος, *Deporto te in illam inſulam.* F. 13 - 13. Incluſa his numeris non habet F.

ex Ulp. tit. 10. §. 2. nam aliis rationibus liberi deſinunt eſſe in poteſtate parentum. FABR.

Adde Schulting. ad Caj. pag. 46 - 7.

g. Ut & aquæ & ignis interdictio Ulp. 10. §. 3. exſilium 1. Gajus 6. §. 2. quod qui patiuntur peregrini, Ulp. d. *loco* l. 1. *Cod. de hæredib. inſtituendis*, peregrinæ conditionis Gajus d. *loco*, ἀπόλιδες l. 1. §. hi qui 2. ff. *de legat.* 3. l. ſunt quidam 17. §. 1. ff. *de pœnis.* 60. *Eclog.* 51. c. περὶ ἀπορεγκζομένων c. 22. Plura de deportatis, vide 60. *Eclog.* 51 c. περὶ τῶν ἀπορεγκζομένων, de his qui in inſulam deportantur. D. GOTH.

h. [Schol. τουτέστιν ἀποβαστάζω σε εἰς ἐκείνην τὴν νῆσον· ἐκεῖνος τόπος μὴ περικλείεται, καὶ οὐ δύναται ἀλλαχοῦ ἀπιέναι· ὁ δὲ relegatos εἴργεται τοῦ ἐπιβῆναι τοῦ τόπου ἐκείνου, ἐξ οὗ ἐξορίζεται. *Ed* 2.] Vetuſtior [& verior, DOUJ.] formula: L. Titium in inſulam deportari placet. l. 40 D. *de pœn.* [Liv. Tertull. ad Nationes 1. c. 3. Aug. in ſerm. de Cypriano: *Cyprianum gladio animadverti placet*, ut l. 3. de juriſd. In Pand. Flor. *ad animadvertendum facinoroſos.* quamquam in ſerm. ejusd. Auguſt. in Natal. Cypr. legitur, *in Cyp.* utrumque rectum eſt: Diomedes lib. 1. *ex Ed.* 1.] FABR.

Græcum ἄρχοντος cum Curtio verti *magiſtratus*, ut ſignificetur Præfectus Urbi, non Præſes, qui deportandi jus non habet, l. 2. §. 1. *de Pœnis*, l. 6. §. 1. *de Interd. & releg.* neque obſtat l. 7. §. 1. *eod.* etſi alia opinio eſt Hotom. *Obſ.* III. c. 12. G. O. R.

τήνδε τὴν νῆσον 13, ἅμα [i] τῷ λεχθῆναι τὴν ἀπόφασιν, 14 ἐξαιρεῖται 15 αὐτοῦ ὁ νόμος [k] τὴν πολιτείαν καὶ τὰ πράγματα, καὶ γίνεται [l] περεγρῖνος, τῆς Ῥωμαϊκῆς στερούμενος πολιτείας· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ, ὥσπερ τῇ αὐτοῦ [m] τελευτῇ, οὕτω καὶ τῇ δηπορτατιόνι παύεται ὁ παῖς τοῦ εἶναι in poteſtate· Ῥωμαῖος γὰρ ὢν ὁ παῖς
222 οὐ δύναται ὑπεξούσιος εἶναι τοῦ περεγρίνου· μόνοι γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς παῖδας ἔχουσιν in poteſtate· εἰ δὲ καὶ ὁ παῖς γένηται δηπορτάτος, παύεται τοῦ εἶναι ὑπεξούσιος· περεγρῖνος [n] γὰρ ὢν, ὑπεξούσιος εἶναι Ῥωμαίου οὐ δύναται. Εἰ μέν τοι ἐκ βασιλέως φιλανθρωπίας [o] ἀνακληθεὶς 16 ἀναλάβῃ τὴν πολιτείαν, ἅπαντα αὐτῷ εἰς τὴν ἀρχαίαν 17 ἀποκαθίστανται τάξιν.

§. II. Εἰ [p] δὲ δηπορτάτος μὲν μὴ
223 γένηται, γένηται δὲ ῥελεγάτος [q] ὁ πατήρ, εἶπε γὰρ ὁ ἄρχων, Relego te in illam in-

tentia, jus ei adimit civitatem & bona, & fit peregrinus, Romana civitate privatus: atque hoc modo, ut ipſius morte, ita & deportatione deſinit ſilius eſſe in poteſtate. Romanus enim cum ſit filius, nequit in poteſtate eſſe peregrini: ſoli enim Romani filios in poteſtate habent. Sed et ſi filius fuerit deportatus, in poteſtate eſſe deſinit: cum enim peregrinus ſit, in poteſtate Romani eſſe nequit. Si tamen ex Imperatoris indulgentia revocatus civitatem recipiat, omnia ei in priſtinum reſtituuntur ſtatum.

§. II. Si quidem non deportatus, ſed relegatus fuerit pater; dixit enim magiſtratus, RELEGO TE IN ILLAM IN-

14. ἀφαιρεῖται F. 15. Si quis αὐτῷ malit, ſciat mox cap. 223. & Tit. 16. cap. 283. eumdem genitivi uſum reperiri. 16. ἀπολαύσῃ F. 17. ἀποκαθίστανται F. Sed & pluralis locum tueri poteſt.

i. Statim à ſententia mutat ſtatum, l. ult. D. de interd. & releg. [cum diſtinctione tamen legis 1. §. 2. verſic. deportatos, D. de leg. 3. & l. 2. §. 1. D. de pœn. *Ed.* 2.] FABR.

k. Τὴν πολιτείαν ἀπολλύει, οὐ μὴν τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τῶν μὲν ἰδικῶν νόμων τῆς πολιτείας στερεῖται, τοῖς ἐθνικοῖς δὲ κέχρηται, 60 Baſ. t. 54. ex l. 15. D. eod. deportati ſunt ἀπόλιδες. FABR.

l. Aqua & igni interdictus ad peregrinitatem redigitur, l. 10. §. 3. D. *de in jus voc.* [ſic loquitur Suet. *Claud.* c. 16. *Ed.* 1.] id eſt, peregrinus fit. Ulp. d. t. 10. ac per hoc carebat togæ jure, & pallio utebatur, Plin. 4. ep. 11. In pœnam interdictionis ſucceſſit deportatio, ideoq. deportatus peregrinus efficitur, l. 1. C. *de her. inſt.* FABR.

m. Deportatio proxima morti pœna eſt, l. 28. D. *de pœn.* Simeon Metaph. Sept. d. 26. in B. Joan. Euangel. imò morte atrocior videtur. Liban. Decl. 30. & ideò deportati mortuorum loco habentur. l. 4. §. 2. D. *de bon. lib.* l. 1. §. pen. D. *de bon. poſſ. cont. tab.* l. 63. §. ult. D. *pro ſoc.* FABR.

n. Peregrini qui, dixi ad l. 1. C. *de heredibus inſtituendis.* Ulp. tit. 4. & 10. D. GOTH.

o. Φιλανθρωπία pro indulgentia. Gloſſæ gr. lat. φιλανθρωπία, indulgentia. [Tutor tamen datus impuberi filio non deſinet tutor eſſe, quamvis pater reſtitutus ſit, ſi non erit bonæ frugi, hoc colore, quaſi ſui juris ſit filius, cujus pater libidinum omnium, vitiorumq. ſervus eſt in l. ult. §. 2. C. *de ſent. paſſ.* quanquam pater οὐχ ἁπλῶς δοῦλος, ἀλλὰ τῶν παθῶν δοῦλος, καὶ ἐν καταχρήσει δοῦλος, καὶ μᾶλλον μοχθηρὸς ἄνθρωπος, ἢ δοῦλος κατὰ φύσιν, ut eſt in Bryſonis œconomico apud Stob. cap. 83. *ex Ed.* 1.] FABR.

p. Deportati & Relegati differentia eſt, hi ἐξόριστοι, & ἐξοριζόμενοι: illi περιοριζόμενοι. Hinc ἐξορία & περιορισμός. Eclog. 51. περὶ ἐξοριστῶν &c. περὶ τῶν περιοριζομένων. D. GOTH.

q. Adde ff. *de interdictis & relegatis*: l. 8. *Cod. de pœnis.* 60. *Eclog* 51. περὶ τῶν περιοριζομένων. D. GOTH.

r. Ὁ ἐξόριστος ἀκέραιον ἔχει τὴν ἰδικὴν κατάστασιν, καὶ τὴν δεσποτείαν τῶν αὐτοῦ πραγμάτων, καὶ τὴν ὑπεξουσιότητα τῶν παίδων. Baſil. lib. 60. t. 54. ex.

inſulam, τουτέστιν ἐξορίζω σε εἰς τήνδε τὴν νῆσον, οὐκ ἀφαιρεῖται ὁ νόμος [r] τοῦ πατρὸς τὴν πολιτείαν· διὸ μένει ἐπὶ σχήματος, ἔχων ὑπεξουσίους τοὺς παῖδας· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ, εἰ οἱ παῖδες [18] ῥελεγατευθῶσιν, οὐκ ἀπαλλάττονται τῆς τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητος.

INSULAM, jus non adimit patri civitatem. Quapropter in *ſuo* ſtatu manet, habens liberos in poteſtate: atque ex contrario, ſi liberi relegentur, non liberantur patris poteſtate.

§. III. Ἐκατηγορήθη τις, ὡς δή τι 422 πλημμελήσας, εἶτα τοῦ ἁμαρτήματος ἀποδειχθέντος, ὁ ἄρχων [19] ἀπεφήνατο, Πέμπω σε εἰς μέταλλον [s], ἢ παραδίδωμί σε [t] θηρίοις· οὗτος εὐθέως δοῦλος γίνεται [u], [20] τῇ τιμωρίᾳ ἐκπίπτων οὐ μόνον πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίας· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ αὐτεξούσιοι γίνονται αὐτοῦ οἱ παῖδες.

§. III. Accuſatus eſt quis ut qui quid deliquerit: poſtea crimine probato, magiſtratus pronuntiavit, MITTO TE IN METALLUM, aut BESTIIS TE TRADO. Hic ſtatim ſervus fit, *ſimul cum* pœna non civitate modo excidens, ſed & libertate: atque hoc modo ſui juris fiunt ejus liberi.

§. IV. Ὑπεξούσιος ἔνοπλον ἐστρατεύσατο [x] στρατείαν, ἢ γέγονε [y] συγκλητικὸς, ἢ καὶ [z] ὑπατικὸς, μένει [21] οὐδὲν ἧττον ὑπεξούσιος τῷ πατρί· στρατείας γὰρ

§. IV. Filiusfamilias armatam ſecutus eſt militiam, aut ſenator aut conſul etiam factus eſt: manet nihilominus in poteſtate patris. Militiæ enim vel

18. ἐξορισθῶσι F. 19. ἀπεφήνατο Omnes, quamvis de errore Lovan. in Edit. in Emend. monuerit. 20. τῆς τιμωρίας F. referens cum Curtio ad δοῦλος, non male quidem: ſed Theophilus forte per uſitatam ellipſin ſic dixit pro σὺν τῇ τιμωρίᾳ, i. e. *ſimul cum ipſa pœna*; ſive *per ipſam pœnam libertate excidens*. G. O. R.

ex l. pen. D. *de interd. & releg.* [relegato bona non adimuntur, Ovid. Triſt. 2. *Inſuper accedunt, te non adimente, paterna. Tanquam vita parum muneris eſſet, opes?* Triſt. 4. eleg. 9. *Omnia, ſi neſcis, Cæſar mihi jura reliquit, Et ſola eſt patria pœna carere mea.* Triſt. 5. El. 2. *Nec mihi jus civis, nec mihi nomen abeſt* & El. 11. *Nec vitam, nec opes, nec jus mihi civis ademit.* Et mox: *ipſe relegati, non exulis utitur in me Nomine.* Et lib. de Ponto. El. 8. *parva relegati pœna futura fuit.* ex Ed. 1.] FABR.

s. V. *Eclog. d. tit* 51. περὶ μεταλλιζομένων & quæ ſcripſi ad. l. 8. §. 4. ff. *de pœnis.* D. GOTH.

Iſidor. Orig. 5. t. ult. *Metallum eſt, ubi exules deportantur ad eruendam venam, marmoráque ſecanda in cruſtas.* De hac veteri pœna Hippocrat. *ep. ad Demagor.* Prudent. *hym. in S. Laurent.* B. Chryſoſt. 3. *de Provid.* In metallum vel opus aliud publicum damnati fuſtibus prius cædebantur Paul. ſent. 5. t. 18. l. ult. D. *de effract.* l. 2. D. *de term. mot.* l. 10. D. *de pœn.* Athan. ep. *ad ſolit. vit. ag.* Cyprian. *ep.* 77. *ad Nemeſian.* FABR. I.

t. In metallum Chriſtiani damnabantur; aut beſtiis ſubjiciebantur, Tertull. Apol. c. 12. Prudent. περὶ στεφ. hymn. in Hemit. Euſeb. 8. hiſt. Eccl. FABR. I.

u. Hodie nemo fit ſervus pœnæ. *Novel. de nuptiis* 22. c. 8. abrogata hac lege & 18. ff. *de pœnis.* D. GOTH.

L. 12. & l. 29. D. de pœn. eleganter Theophylact. in Joan. c. 19. ſcribit, judices prolatâ ſententiâ illico crucifigere & punire intelligi. quod videtur exſcripſiſſe ex Chryſ. v. locum beatiſſ. patris in Eclog. Anton. tit. 7. [Heſychius in homil. de hora 3. & 6. quibus dominus fuiſſe crucifixus dicitur: καὶ τιμωρήσασθαι ἔκτοτε οἱ δικασταὶ λέγονται, ἀφ᾽ οὗ τὴν ἀπόφασιν ἐξενηνόχασιν. *ex Ed.* 2.] FABR.

x. Militia non liberat filium patria poteſtate, l. 7. *Cod. de patria poteſtate*: l. 3. *Cod. de caſtrenſi peculio.* D. GOTH.

y. L. 18. D. de ind. [Lego *Judic.* l. 18. fin.] l. ult. D. *de pet. hered.* Dion. Halic. 2. Quintil. decl. 286. FABR. I.

z. Hodie Conſularis dignitas filium liberat patria

γὰρ ἡ ὑπατείας ἀξίωμα αὐτεξούσιον οὐ 225
ποιεῖ τὸν παῖδα· εἰ δὲ γένηται πατρί-
κιος [a] ὁ ὑπεξούσιος, τηνικαῦτα ἐκ [b] δια-
τάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἅμα τῷ
δέξασθαι τοὺς [22] κωδικίλλους [c] τῆς πα-
τρικιότητος, τῆς τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότη-
τος ἀπαλλάττεται· τίς γὰρ ἀνάσχοιτο,
[d] πατέρα μὲν δύνασθαι διὰ τῆς ἐμαγ-
κιπατίονος διαλύειν τὸν τῆς ὑπεξουσιό-
τητος δεσμόν; τῆς δὲ βασιλικῆς ἐξουσίας
τὸν ὄγκον μὴ δύνασθαι τῆς τοῦ πατρὸς
ὑπεξουσιότητος ἐξελέσθαι ἐκεῖνον, ὃν ἑαυ-
τῷ πατέρα πεποίηκε;

vel conſulatus dignitas filium ſui juris non facit. Si vero filiusf. fiat patricius, tunc ex conſtitutione Imperatoris noſtri, ſimul ac codicillos patriciatus acceperit, patris poteſtate liberatur. Quis enim patiatur, patrem quidem poſſe per emancipationem diſſolvere poteſtatis vinculum? imperatoriæ autem poteſtatis majeſtatem non poſſe patris poteſtati eximere eum, quem ſibi patrem fecit?

§. V. Τὸν ἐμὸν πατέρα συνέβη αἰχμά- 226
λωτον [e] ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθῆναι, καὶ
γέγονε δηλονότι δοῦλος τῶν πολεμίων· ζη-
τοῦμεν, εἰ ἄρα ἐγὼ ὁ τοῦ ληφθέντος παῖς,
[f] αὐτεξούσιός εἰμι ἢ ὑπεξούσιος; καὶ τέως
αὐτεξούσιον ἐμαυτὸν εἰπεῖν οὐ δύναμαι,
διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ ποστλιμινίου. ποσ-
τλιμίνιον [g] δέ ἐστι δίκαιόν τι, τοῖς ἀπὸ
πολεμίων ὑποστρέψασιν [23] ἀποκαθιστῶν
πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν· διὰ
τί δὲ λέγεται ποστλιμίνιον, περιιόντες ἐ-
ροῦμεν· ὑποστρέψας [24] ὁ πατὴρ, ἀνα- 227
λήψεται τοὺς παῖδας ὑπὸ τὸ οἰκεῖον
in poteſtate· τὸ γὰρ ποστλιμίνιον οὕτως
αὐ-

§. V. Evenit ut meus pater captivus ab hoſtibus abduceretur, & *ſic* nimirum ſervus hoſtium factus eſt. Quærimus, utrum ego captivi filius, mei juris ſim an alieni? Et ſane mei me juris dicere non poſſum, propter ſpem poſtliminii. Poſtliminium autem eſt jus aliquod, revertentibus ab hoſte reſtituens omnem ſtatum priſtinum. Cur autem poſtliminium vocetur, deinceps dicemus. Pater reverſus, liberos in ſuam poteſtatem recipiet. Poſtliminium enim ſic eum fingit, quaſi ſemper in civitate manſiſſet,

22. κωδικίλλους F. 23. ἀποκαθιστὸν F. male: namque contractum eſt ex ἀποκαθιστάον: niſi voluerit ἀποκαθιστᾶν. 24. ἂν addit F. forte quia Curt. habet: *idcirco*.

patria poteſtate. *Novell.* 81. D. GOTH.

L. 1. §. ult D. ad Sc. Mac. licet Conſulatus primum faſtigium eſſet privati hominis. Procop. ἀπόρ. α. Themiſtius orat 11. ad Valentinian. jun. Julianus Imp. orat. 3 Conſtantin. Manaſſ. B. Chryſoſt. hom. 50. to. 5. & in Acta, & Ep. Paul. ad Heb c. 6. hom. 10. Cyprian. *de idol. van* hodie liberat à poteſtate. FABR. I.

a. 1. Harmen. 18. §. 4. hujusmodi autem ſumma dignitas dicitur à Juſtiniano hoc loco: ſumma, inquam, non gradu ſed duratione. hæc enim dignitas perpetua, cæteræ temporales; adde Caſſiodorum *in formula patriciatus.* D. GOTH. ex *Contio* fere.

b. l ult. Cod. *de Conſulib.* XII. 3. G. O. R.

c. Principes per codicillos honores deferebant vel auferebant, l. 41. D. *de exc. tut.* Arrian. diſſ. 3. c. 7. Syneſ. ep. 127. Machar. hom. 30. Sidon. 5. 16. FABR. I.

d. Ferendum non erat, privatum hominem liberos ſuos patrio nexu poſſe liberare, Imperatorem autem humani generis parentem ac dominum non poſſe eum, quem ſibi patrem elegit, ſui juris efficere? FABR. I.

e. Captivitate patris ſuſpenditur patria poteſtas. Adde Ulp. 10. §. 4. 1. Gajum 6. §. 2. 2. Paul. *ſent* 25. § 1. D. GOTH.

f. Pater ab hoſtibus captus deſinit habere filios in

αὐτὸν πλάτῃ, ὡς ἀεὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ μεμενηκότα, καὶ μηδέποτε ταύτης ἐξελθόντα· οὐ δύναμαι δὲ οὔτε λέγειν ἐν τῷ μεταξὺ ἐμαυτὸν [25] ὑπεξούσιον· πῶς γὰρ ἐγὼ ὁ Ῥωμαῖος ἔσομαι ὑπεξούσιος δούλου [26] τῶν πολεμίων; ὥστε οὖν ἐν τῷ μεταξὺ ἐν ἠρτημένῳ ἔσται τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος· καὶ εἰ μὲν ὑποστρέψῃ ὁ πατήρ, 228 ἔσομαι αὐτοῦ ὑπεξούσιος· εἰ δὲ ἐκεῖ [*26] τελευτήσῃ, γενήσομαι αὐτεξούσιος· καὶ ὅτι μὲν γίνομαι αὐτεξούσιος, τελευτήσαντος [27] αὐτοῦ παρὰ τοῖς πολεμίοις, συνωμολόγηται· ἀλλὰ ζητοῦμεν, ἐκ ποίου [*27] χρόνου δοκῶ τῆς ὑπεξουσιότητος ἀπαλλάττεσθαι; πότερον ἐξ οὗ ἐλήφθη, ἢ [28] ἐξ οὗ ἐτελεύτησε παρὰ τοῖς πολεμίοις; ἔστι γὰρ ὅλως τις διαφορὰ, καὶ πάνυ. Ὑπόθου [h] γὰρ, ἔχειν τινὰ δύο παῖδας, 229 καὶ δισχιλίων νομισμάτων περιουσίαν, ληφθῆναί τε ὑπὸ τῶν πολεμίων· τούτων [29] δὲ, ὁ μὲν ἦν σπουδαῖος, καὶ λαβὼν νομίσματα χίλια ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς περιουσίας, ἐξ οἰκείων καμάτων ἠδυνήθη χίλια νομίσματα ἐμπορευσάμενος κερδᾶναι· ὁ δὲ ἕτερος ῥᾴθυμος ὢν, οὐδὲν προσεκτήσατο. Μετὰ χρόνον τινὰ ἀπηγγέλθη, ὅτι παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐτελεύτησεν ὁ πα-

ſiſſet, eaque nunquam exiiſſet. Neque vero interim mei me juris dicere poſſum. Quomodo enim ego Romanus in poteſtate ero ſervi hoſtilis? Itaque jus poteſtatis *patriæ* interim in ſuſpenſo erit. Et ſi quidem reverterit pater, in poteſtate ejus ero: ſin illic mortuus fuerit, mei juris fiam. Et me quidem mei juris fieri, illo apud hoſtes mortuo, res confeſſa eſt: ſed quærimus, ex quo tempore videar poteſtate liberari? utrum ex quo captus eſt, an ex quo apud hoſtes obiit? eſt enim omnino aliqua differentia, & maxime. Finge enim, habere aliquem duos filios, & bis mille aureorum patrimonium, captumque eſſe ab hoſtibus. Horum autem alter erat diligens, & mille aureos accipiens e bonis patris, ſuis laboribus ſcivit aureos mille negotiando lucrifacere: alter autem negligens, nihil adquiſivit. Poſt tempus aliquod renuntiatur, apud hoſtes obiiſſe eorum patrem. Volebant igitur hereditatem paternam partiri. Et dicebat negligens,

25. καὶ δούλου addit F. ſed in verſione non expreſſit. 26. καὶ δούλου hic repetit & in verſione exprimit F. *26. τελευτήσει ante hanc Ed. 27. τοῦ Lugd. & Goth. *27. χρόνου deeſt Goth. 28. ἀφ' οὗ F. 29. δὲ deeſt F.

in poteſtate. Seneca Controverſia 4. lib. 3. *Quomodo*, inquit, *civis jura habeat, qui liberi hominis non habet?* Paul. ſent. 2. tit. 25. §. 1. Imò quandiu pater captus ab hoſtib. vivit, patria poteſtas in filio ejus interim pendebit, Ulp. l. 10. §. pen. & l. 1. §. 1. D. *de Sc. Mac.* ſive ut idem loquitur, ſuſpenditur filii ſtatus, l. 2. §. 2. D. *unde legit.* & in l. 1. §. 1. D. *ad Sc. Tertull.* & hoc eſt, quod ait Pap. in l. pen. *de ſuis & leg. her.* filium quandiu pater vixerit, non eſſe in plenum liberatum, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι τὴν κατ' αὐτοῦ ὑπεξουσιότητα, ἕως ὅτι περιῆν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὁ πατήρ. Baſil. 45. t. 1. Si vero ibi deceſſerit, filius ſui juris erit. d. §. *pen.* ab eo tempore, quo pater captus eſt, Caj. *inſt.* 1. t. 6. nam quaſi tunc deceſſiſſe videtur, l. 18. *de capt. & poſtl. rever.* FABR. I.

g. l. *poſtliminium* 19. *Cod. de captivis & poſtliminio reverſis.* 2. Harmenop. 7. §. 2. 34. *Eclog.* 1. c. 16. vide Feſtum *in poſtliminium.* D. GOTH. [vid. mox cap. 233.]

h Reverſus jure poſtliminii omnia priſtina jura recipit, Ulp. d. §. *pen.* Boët. in *Top.* Poſtliminio enim redit, quisquis captus ab hoſtib. ad patriam remeaverit: namque dum captivitatem hoſtium pa-

πατὴρ αὐτῶν· ἠβούλοντο 30 οὖν μερίσασθαι τὸν πατρῷον κλῆρον· καὶ ὁ μὲν ῥάθυμος 230 ἔλεγε, νῦν ὅτε τῇ ἀληθείᾳ ὁ πατὴρ ἐτελεύτησε, γεγόναμεν αὐτεξούσιοι· οὐκοῦν ὅσα ἐκτήσω σὺ ὁ σπουδαῖος, τοῦ πατρός ἐστι, καὶ δεῖ ἡμᾶς τὰ τρισχίλια μερίσασθαι, τουτέστι λαβεῖν ἀνὰ χίλια πεντηκόσια· ὁ δὲ σπουδαῖος ἔλεγεν, ἐξ ἐκείνου, ἐξ οὗ συνέβη 31 ληφθῆναι τὸν πατέρα, γεγενῆσθαι ἡμᾶς αὐτεξουσίους· δοκεῖ γὰρ ὁ μὴ ὑποστρέψας κατ' ἐκεῖνον τεθνάναι τὸν καιρόν· οὐκοῦν ὡς αὐτεξούσιος, ὅσα ἂν ἐκτησάμην, ἐμαυτῷ καὶ οὐχ ἑτέρῳ προσεπόρισα· καὶ 32 ταύτῃ μᾶλλον πειθόμεθα τῇ γνώμῃ.

Εἰ δὲ καὶ 33 ὁ ἐμός υἱὸς, ἤγουν ὁ ἔγγονος, 231 ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθῇ, ὁμοίως λέγομεν, ἠρτῆσθαι κατ' αὐτοῦ τὸ δίκαιον τῆς ὑπεξουσιότητος· οὔτε γὰρ λέγω ἐμαυτὸν μὴ ἔχειν ὑπεξούσιον τὸν παῖδα, διὰ τὸ δίκαιον τοῦ ποστλιμινίου· εἰκὸς γὰρ ὑποστρέψαι αὐτόν· πᾶς δὲ ὁ ἅπαξ ἐξελθὼν τῆς ἐμῆς ὑπεξουσιότητος, ἀμέσως [i] ὑποβάλλεται ταύτῃ· τὸ γὰρ ποστλιμίνιον 232 οὐ μόνον 34 ἀποδίδωσί μοι, ἣν εἶχον καθ' ἑτέρων ὑπεξουσιότητα, ἀλλὰ καὶ ἣν ἕτεροι [k] εἶχον κατ' ἐμοῦ ὑπεξουσιότητα, ἀποσώζει

gens, nunc quum vere pater obiit, 230 noſtri juris facti ſumus. itaque quæcumque tu diligens adquiſiſti, patris ſunt, & oportet nos tria millia partiri, id eſt, capere *utrumque* millenos quingentos. Diligens autem dicebat, ex eo *tempore*, ex quo evenit ut pater caperetur, noſtri nos juris eſſe factos. Videtur enim non reverſus illo deceſſiſſe tempore. Itaque ut paterfamilias, quæcumque adquiſivi, mihi ipſi, non alii, adquiſivi. Et huic potius obſequimur ſententiæ.

231 Sed et ſi filius aut nepos meus ab hoſtibus fuerit captus, ſimiliter dicimus, poteſtatis in eum jus ſuſpenſum eſſe. Neque enim dico me filium in poteſtate non habere, propter jus poſtliminii: nam fieri poteſt ut redeat. Quomodo autem, qui ſemel mea poteſtate exiit, nulla re interveniente, 232 eidem ſubjicitur. Poſtliminium enim non ſolum reſtituit mihi, quam in alios habebam poteſtatem, ſed & quam alii in me habebant poteſtatem, mihi reſervat.

30. οὖν de: F. 31. τὸν πατ. λ. F. 32. μᾶλλον ταύτῃ F. 33. ὁ υἱὸς ὁ ἐμὸς F. 34. ὑποδ. Goth.

patitur, jus civis amittit. omnia verò jura recipit, ſi poſtliminio revertatur; quaſi nunquam hoſtium potitus ſit. Leo M. ep. 79. c. 2. FABR. I.

h. Eadem verba extant apud 1. Harmenop. 17. §. 7. D. GOTH.

i. Ἀμέσως fieri dicitur hic, quod ipſo jure fit, nullo actu ſolenni interveniente, aut neceſſario. aliud in uxore dicitur: quippe maritus non jure poſtliminii uxorem recipit, ſed conſenſu interveniente redintegrat matrimonium. l. *cùm duæ* 14. §. *non ut pater.* ff. *de captivis.* D. GOTH.

Nam qui liberatus eſt patria poteſtate, reverti in poteſtatem non poteſt, niſi novo facto, puta adoptione, l. 12. *de adopt.* FABR. I.

k. Cum filius revertitur, duplicem in eo cauſam eſſe oportet poſtliminii: & quòd pater eum recipit, & ipſe jus ſuum, ut eſt in l. 14. D. *de capt. & poſtlim. rev.* Quid autem juris ſit in uxore. v. d. l. 14. & l. 8. *eod.* Leon Mag. ep. 79. c. 2. Raban. Maur. *in pœnit. l.b. c.* 7. & 9. FABR. I.

l. In ſuſpenſo, *ut hic &* l. 22. §. 3. ff. *de captivis:* in pendenti d. l. 22. §. 2. in incerto l. 12. §. 1. ff. *de captivis.* Sic 1. Harmenopul. tit. 17. §. 5. ἐν τῷ μεταξὺ ἀνῃρτημένα εἶναι τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος dixit. D. GOTH.

m. Dicitur & poſtlimen gloſ. eſtque ἐπάνοδος ἀπὸ τῶν πολεμίων, dicitur quoque Græcis Juriſconſultis δίκαιον ὑποστροφῆς 34. *Eclog.* 1. c. 44. D. GOTH.

V. Pri-

σώζει μοι· οὔτε λέγω σώζεσθαί μοι τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος τῆς κατὰ τοῦ παιδός· πῶς γὰρ δύναμαι ὑπεξούσιον ἔχειν τὸν δοῦλον τῶν πολεμίων; ὥστε οὖν ἐν [l] ἠρτημένῳ ἔσται τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος.

vat. Neque dico ſalvum mihi eſſe jus poteſtatis in filium: quomodo enim in poteſtate habere poſſum ſervum hoſtium? itaque in ſuſpenſo erit jus poteſtatis.

§. V. Εἴρηται δὲ ποστλιμίνιον [m] a li- 233 mine & poſt, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ οὐδοῦ, καὶ [35] τὰ μετὰ ταῦτα· τὸν γὰρ ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθέντα, εἰς δὲ τοὺς ὅρους τοὺς Ῥωμαϊκοὺς μετὰ ταῦτα παραγενόμενον, καλῶς λέγομεν ὑποστρέφειν [n] διὰ τοῦ ποστλιμινίου· καὶ γὰρ οἱ οὐδοὶ ὥσπερ ἐν ταῖς [36] οἰκίαις τέλος εἰσὶν αὐτῶν τῶν οἴκων [o], οὕτω καὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους οὐδὸν [oo] ἤτοι ὅρον οἱ παλαιοὶ ἠβουλήθησαν [37]· ἐν- 234 τεῦθεν καὶ [38] limes ἐλέχθη, ὡσανεὶ τέλος τι καὶ ὅρος· ἐντεῦθεν καὶ ποστλιμίνιον ὠνομάσθη, ἐπειδὴ διὰ τοῦ αὐτοῦ οὐδοῦ ὑποστρέφει, δι᾽ οὗ καὶ ἀπώλετο ληφθεὶς [39] ὑπὸ τῶν πολεμίων· [p] οὐ μόνον δὲ [*39] ὁ διαφυγὼν τοὺς πολεμίους, ἢ ὑπ᾽ αὐτῶν ἀφεθεὶς, ἔχει τὸ ποστλιμίνιον, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ νικηθέντων τῶν πολεμίων ὑφ᾽ ἡμῶν ἀναληφθείς.

§. V. Dictum autem eſt poſtliminium a LIMINE & POST. Eum enim, qui ab hoſtibus captus eſt, & in fines Romanos poſtea pervenit, recte dicimus per poſtliminium rediiſſe. Etenim uti limina in domibus ipſarum ædium ſunt finis, ita & Romani imperii limen *ejus* terminum eſſe veteres voluerunt. Unde & LIMES dictus eſt, tamquam finis aliquis & terminus. Hinc etiam poſtliminium dictum eſt, quoniam per idem limen revertitur, per quod amiſſus fuerat, ab hoſtibus captus. Non ſolum autem, qui hoſtes effugit, aut ab ipſis dimiſſus eſt, habet poſtliminium, ſed etiam qui devictis hoſtibus a nobis receptus eſt.

§. VI. Διαλύει [q] τὸ in poteſtate 235 καὶ ἡ ἐμανκιπατίων· καὶ τί ἐστιν ἐμανκι-

§. VI. Solvit etiam jus poteſtatis emancipatio. Et quid eſt emancipatio?

35. τοῦ pro τὰ F. 36. οἰκείαις Goth. poſter. & F. 37. ἔνιοι ad: F. vid. Not. oo. 38. *limen* F. 39. ἐπὶ ante F. *39. ὁ de: F. 2.

V. Priſcian. ſup. 12. verſ. Æn. lib. 3. FABR. I.

n. Gloſſæ gr. lat. ἐπανελθὼν ἀπὸ πολέμου, *poſtliminium.* v. Iſid. gloſſ. & Papian. FABR. I.

o. Sic Flacc. de condit. agror. *Limites autem ab liminibus vocabula acceperunt: quomodo limina introitus exitusque locis præſtant, limites agris introitus exitusque.* Serv. in illud 11. Æneid.

- - *prima inter limina.*

In ipſo, inquit, *limine imperii, id eſt, in litore.* Iſidor. orig. 5. c ult. *poſtliminio redeuntibus, hoc eſt, exilio reducendis, qui ſunt ejecti extra limen patriæ.* FABR. I.

oo. Poſt ſequens ἠβουλήθησαν Fabrotus ἔνιοι ſubdit: ſed nondum hoc mihi ſatisfacit. Suſpicor, ut verti, Theophilum reliquiſſe τοῦ Ῥωμ. κρ. οὐδὸν ἤτοι τὸν ὅρον οἱ παλ. ἠβουλ. atque voces ἤτοι τὸν per compendium ſcriptas degeneraſſe in ἔνιοι. G. O. R.

p. l. *nihil intereſt* 29. in f. ff. *de captivis.* l. 12. Cod. *de captivis* D. GOTH.

Nihil intereſt quomodo captivus reverſus ſit: utrum dimiſſus, an vi, vel fallacia poteſtatem hoſtium evaſerit, ſive ut ait Homerus, ἢ δόλῳ, ἠὲ βίῃ, ἢ ἀμφαδὸν, ἠὲ κρυφηδόν. Ita tamen ſi ea mente fuerit, ut apud hoſtes non reverteretur, l. 26. D. *de capt. & poſtlim.* FABR. I.

q. De antiquis ſolennibus vide Ulp. 10. §. 1. 1. Gaj. 6. §. 4. l. 5. Cod. *de dolo*, l. 5. l. 6. Cod. *de emancipat. liberor.* D. GOTH.

κιπατίων; πρᾶξις [r] τριῶν ἐμανκιπατιόνων καὶ τριῶν ἐλευθεριῶν, ἢ μιᾶς ἐμανκιπατίονος καὶ μιᾶς ἐλευθερίας περιεκτική· ἐγίνετο δὲ τὸ παλαιὸν ἡ ἐμανκιπατίων οὕτω· πέντε [s] παρεγίνοντο μάρτυρες, καὶ ζυγοστάτης [t] ἐπιφερόμενος [u] ζυγὸν καὶ χαλκοῦν νοῦμμον, καὶ μέσος [x] τις· εἶτα παρόντων αὐτῶν ὁ μέσος [40] ἠγόρασε τὸν παῖδα παρὰ τοῦ πατρὸς, διδοὺς αὐτῷ, λόγῳ τιμήματος εἰκονικοῦ, τὸν ἕνα νοῦμμον· καὶ οὕτως ὑπεξούσιος ἐγίνετο ὁ παῖς τοῦ μέσου, ὡς ἐν τάξει δούλου· ὁ μέσος [41] ἠλευθέρου [τὸν παῖδα] βινδίκτᾳ [y]· κἀκεῖνος σιωπηρῷ τινι λόγῳ [42] ἀνέτρεχεν εἰς

tio? Actus tres emancipationes & tres manumiſſiones, aut unam emancipationem atque unam manumiſſionem continens. Olim autem emancipatio ſic fiebat: Quinque aderant teſtes, & libripens libram & æreum nummum ferens, & medius quis: 36 Tum præſentibus illis medius filium de patre emebat, dans ei in ſpeciem pretii imaginarii unum illum nummum, atque ita in poteſtatem medii tranſibat filius, quaſi loco ſervi. Medius filium manumittebat vindicta: & ille tacita quadam ratione recurrebat in

40. ἠγόραζε F. 41. ἠλευθέρουν Lugd. & Goth. τὸν παῖδα addidimus ex F. 42. ἀνέτρεχεν F.

De conſuetudine veteris emancipationis videnda eſt lex XII. Tabb: *Si pater filium ter venundavit,* [malim cum Schultingio *venumduit,*] *filius a patre liber eſto.* Solet [*legend.* Solebat] autem initio ſerio venundari, ut auctor eſt Dionyſ. Halicarn. L. II. c. 28. H. ERNST.

Gloſſæ gr. lat. ἐλεύθερος τῆς ὑπεξουσιότητος, *emancipatus.* Auguſt. 1. contra Secund. Jul. reſp. *Emancipatum hominem dicis à Deo, nec attendis hoc cum emancipato agi, ut in familia patris non ſit.* Codex CC. Eccleſ. Afric. c. 35. emancipatio eſt actus legitimus, πρᾶξις νόμιμος, Pſell. verſ. 1291. FABR. I.

r. πρᾶξις hoc loco actus legitimus. Nam & ſup. §. 2. *de nuptiis* emancipatio dicitur ἔννομος πρᾶξις. adde §. 4. inf. *de exheredat. liberorum.* D. GOTH.

s. Caj. apud Boët. in Top. Lib. 3. & Priſcian. 6. in fine. Aniani Epit. 1. t. 6. Ulp. tit. 19. FABR.

t. Ad verba XII. Tab: *Randuſculo libram ferito* hæc commentatur Marcilius: Emtor nempe ferito randuſculo ſive ære rudi aut gravi, idque emtori [*legend* venditori] ut arram tradito. *Cajus Inſtitutis* L. 1. ap. Severum Boetium L. 3. Comment. ad Top. Cic. Alioverſum Corippus L. 2. *Et lancem pollice pulſans.* Dixeris: at Theophilus libripendem cum aſſe ſive nummo inducit. Facile hoc diluo: Adtulit nummum libripens, ſed tenuit ac libram eo percuſſit rem mancupio accipiens ſive emtor. Neque recte interpretati ἐπιφερόμενος *tenens.* Nummum vero dixit Th. ritu poſtdecemvirali. Nam in lege quidem ipſa æs vel randuſculum eſt. Poſteri nummum aſſemve dixere. *&c.* Hæc MARCILIUS *Interpret.* *L. XII. cap.* 14. cui junge *Ger. Meermanni* Diatribam Inaug. de Reb. mancipi pag. 175.

Tertull. 2. adv. Marcion *Aſcripta eſt illi, quaſi libripens emancipati à Deo boni, libertas & poteſtas arbitrii.* [Gloſſæ ζυγοστάτης, *libripens.* Ed. 2.] nummus Cajanus imaginariam venditionem arguit. FABR.

De libripende poſt alios videatur d. Diatriba pag. 161. ſq.

u Fabr. utraque: *libram (aeneam) & nummum aereum inferens.* Nota ſunt e Varrone *L. VIII. de L. L.* & Boëtio *in Top. Cic* verba in formula mancipationis: *iſque mihi emtus eſt hoc aere aeneaque libra.* Nec ideo tamen vocem *aeneam*, quæ non eſt in Græcis Theophili, hic magis infarcire licet, quam ap. Liv. VI. 14. *Libraque & aere liberatum emittit.* vel. ap. Suet. *Aug* 64. *Adoptavit domi per aſſem & libram emtos.* Itaque rejectum eſt cum Duaatio hoc adtumentum, quod nec in verſione Curtii erat. ED. LEID.

x *Μέσος* quo de agitur hoc §. noſtris *fiduciarius pater* dicitur 1 Gai. 1. §. 4. D. GOTH.

Μέσον illum Oiſelius ad Cajum *Anteſtatum*, atque hunc cum Cujacio *patrem fiduciarium* interpretatur. Merillius Alcandrum ſequens rectius alium facit Anteſtatum a patre fiduciario. Schultingius quis Anteſtatus fuerit, explicatu difficile ait. Quæ porro addit, quæque ex tot aliis JCtis GER. MEERMAN (præter novam opinionem de Anteſtato poſt Caji & Ulpiani tempora exorto:) in laudata modo *Diatriba* pag. 163. ſqq. atque

εἰς τὸ τοῦ πατρὸς in poteſtate· ἐπίπρασκεν αὐτὸν τὸ δεύτερον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ὁ λαβὼν ἠλευθέρουν αὐτὸν βινδίκτα, καὶ πάλιν ἀῤῥήτῳ λόγῳ ὑπέστρε- 237
φεν εἰς τὴν τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητα· ἐπίπρασκεν αὐτὸν 43 τὸ τρίτον [z], καὶ οὕτω διελύετο τὸ in poteſtate: ἠλευθεροῦτο δὲ βινδίκτα [a], καὶ ἐγίνετο αὐτεξούσιος· ὥστε οὖν διαλύουσι τὸ in poteſtate τρεῖς [b] ἐμαγκιπατίονες καὶ τρεῖς ἐλευθερίαι· ἐμαγκιπατίων δὲ λέγεται ἡ πρᾶξις [c], ἡ γενομένη τῷ εἰρημένῳ τρόπῳ· [αὐτεξούσιον 44 τὸν παῖδα ποιοῦσι τρεῖς ἐμαγκιπατίονες, καὶ τρεῖς ἐλευθερίαι·] διὰ τοῦτο δὲ ἐπίπρασκε-

in patris poteſtatem. Secundo vendebat eum eodem modo, & accipiens vindicta eum manumittebat: ac rurſus arcana ratione in patris revertebatur poteſtatem. Vendebat eum tertio *pater*, & ſic jus poteſtatis ſolvebatur: nam manumittebatur vindicta, ſuique fiebat juris. Itaque diſſolvunt poteſtatem tres emancipationes & tres manumiſſiones. Emancipatio autem dicitur venditio, quæ dicto fiebat modo. [Filium ſui juris faciunt tres emancipationes & tres manumiſſiones.] Ideo autem vendebatur filius, ut

43. τῷ πατρὶ omnes ante F. vid. Notas z.

44. δὴ ad: F. Ego quæ incluſi, ad ſcholia ablegarem.

que in *Animadv. Crit. ad Caj.* pag. 7. differit, longiora ſunt quam ut hic locum inveniant. Liceat tamen & mihi, quod in mentem jam olim venit, paucis adjungere: Anteſtatum puto vix diverſum fuiſſe ab eo, quem hodie *Notarium* dicimus, ſive cum veteribus tabellarium vel tabellionem, ſive ſcribam vocitare malis, qui totum mancipationis atque emancipationis actum, ritum & ordinem apud vulgus & juris civilis imperitos dirigeret, atque in perpetuam rei memoriam ac fidem, tabulas inde conficeret. Adeoque præter venditorem, emtorem & rem mancipi, interveniſſe exiſtimo ſeptem perſonas, anteſtatum, libripendem & quinque teſtes: & inde fluxiſſe, ut obſoleſcente mancipationis ritu in teſtamentis ac nuptiis, uſurpandæ antiquitatis gratia, ſeptem teſtium numerus remanſerit: adde Fin Merillii VIII. *Obſ.* 37. & quæ poſt alios cum Meermanno noſtro dicemus de familiæ emtore *Tit. de Teſtam. cap.* 234. G. O. R.

y. V. quæ ſcripſi ad l. 6. Cod. *de emancipat. liberor.* D. GOTH.

z. Legendum puto ἐπίπρ. α. ὁ πατήρ. alioqui tres emancipationes & tres manumiſſiones, quæ in ſolvenda patria poteſtate olim erant, ſuum numerum non habebunt. Deinde quomodo poteſt patri vendi, qui jam tacita ratione in patriam poteſtatem rediit, ut plenius poſtea docetur Tit. *de Bonor poſſeſſ.* 6. *ſunt* ἐὰν συνθῶ μοι τὸν ἐμὸν υἱὸν ποιοῦντι ἐμαγκιπάτον, δοῦναι σοι αὐτὸν εἰς πρῶτον μαγκιπίον, καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον *Si in emancipando filio, cum tibi tradidero, in primum, & in ſecundum, & tertium mancipium.* P. NANN.

Græce eſt τῷ πατρί. Nannius quidam (ut audio) legit ὁ πατήρ: ego vero lego, ut & verti, τὸ τρίτον. JAC. CURT.

Filius quidem ter mancipatus, & manum ſius ſui juris fit, Ulp. tit. 10. §. 1. cæteri autem liberi unâ mancipatione, l. 8. §. 1. D. *de inj. rup.* Caj. d. t. 6. *Hoc ſecundùm fit, & tertio cum fiduciario patri mancipat & tradit, & ſic de patris poteſtate exit.* Sic legi in ſcripto codice, in quo præterea erant Aniani ad Pauli Sent. notæ Boët. in Top. lib 2. *Civitatis Romanæ jure liberi retinentur in patrum arbitrio, uſque dum tertia mancipatione ſolvantur.* FABR.

Vide in Excurſû V. *Apologiam* NANNII § 8 & VIGLII *Epiſt.* 3. qui pro Curtio litem decidit. Ego vix dubito, quin Th. utrumque voluerit, h. m. ἐπίπρασκεν αὐτὸν τὸ τρίτον ὁ πατήρ. Sed hunc locum uſque ad ἐγίνετο αὐτεξ. minus integrum, immo mutilum eſſe, plane crediderim, cum nihil de fiducia, nihil de remancipatione, &c. hic inveniatur. G. O. R.

a. A patre, ut hic not. Scholiaſtes: τὴν γὰρ τρίτην ἐλευθερίαν μετὰ τὴν πρᾶξιν ἐδίδου ὁ πατήρ, καὶ αὐτὸς vindictâ. Specialiter nimirum contracta fiducia, Caj d. t 6. FABR.

b Hoc ad filium referendum: nam in cæteris liberis una emancipatio ſufficiebat. 1. Gaj. 6. §. 4. unde mox ſequitur τὸν παῖδα αὐτεξούσιον ποιοῦσι τρεῖς ἐλευθερίαι. D GOTH.

c. Cajus apud Boët. in Top. lib 3. *Eſt autem mancipatio imaginaria quædam venditio* Præterea liberi poteſtate parentum liberandi circumducebantur & rhapiſmate pulſabantur, ut ſervi manumittendi. Gloſſ. in Perſ. ſat. 5. Liban. in panegyr.

πράσκετο ὁ παῖς, ἵνα δόξῃ [d] καταβιβάζεσθαι εἰς δουλείαν, καὶ προσφόρως ἐπαχθῇ αὐτῷ ἡ ἐλευθερία· ὁ γὰρ ἐλεύθερος οὐκ ἠδύνατο ἐλευθεροῦσθαι· ἡ μέντοι θυγάτηρ, καὶ ἔγγονος, 45 καὶ ἐγγόνη, καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα, διὰ *45 μιᾶς ἐμαγκιπατίονος καὶ μιᾶς ἐλευθερίας [e] ἐγίνοντο αὐτεξούσιοι· ἐπράττετο δὲ ταῦτα καὶ 46 δίχα [f] βασιλικῆς ἀντιγραφῆς· ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· [g] μετὰ δὲ ταῦτα γέγονε διάταξις τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, ἥτις ἐπὶ τὸ βέλτιον ἤγαγε ταῦτα, ὥστε τοῦ παλαιοῦ σχήματος, καὶ τῶν εἰκονικῶν πράσεων παυσαμένους ἡμᾶς παρὰ 47 τῷ ἁρμοδίῳ [h] δικαστῇ ἤγουν τῷ ἄρχοντι, δύνασθαι τοὺς γονεῖς 48 προσιέναι, καὶ τοὺς οἰκείους υἱοὺς, ἢ θυγατέρας, ἢ ἐγγόνους, ἢ ἐγγόνας, καὶ τοὺς ἐφεξῆς τῆς οἰκείας ἐλευθεροῦν ὑπεξουσιότητος, λέγοντας ἁπλούστερον, Τόνδε ποιῶ ἐμαγκιπάτον, καὶ τῆς ἐμαυτοῦ ἀφίημι χειρός· καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην ἐμαγκιπατίονα, ἐὰν συμβῇ τὸν 49 γενόμενον ἢ τὴν γενομένην ἐμαγκιπάτον ἢ ἐμαγκιπάταν, τελευτῆσαι ἄπαιδα διαθέμενον, τὰ αὐτὰ παρασχεθήσεται ἐκ τοῦ ἐδίκτου τοῦ

238 ut videretur in ſervitutem redigi, ac libertas ei congrue præſtaretur: nam liber manumitti non poterat. Filia tamen & nepos & neptis ceteræque perſonæ, per unam emancipationem unamque manumiſſionem ſui fiebant juris. Hæc autem peragebantur etiam per reſcriptum principale: ſed hæc quidem olim. Poſtea vero edi-
239 ta eſt religioſiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutio, quæ in melius hæc reduxit, ut veterem ſpeciem & imaginarias venditiones omittentes parentes competentem judicem vel Præſidem adire poſſint, ſuoſque filios vel filias, vel nepotes vel neptes, ac deinceps, ſua dimittere poteſtate, ſimpliciter dicentes: HUNC EMANCIPO MEAQUE EMITTO MANU. Et poſt hanc emancipationem ſi evenerit, ut emancipatus aut emancipata moriatur improles
240 ac teſtatus, eadem *jura* ex edicto Prætoris parenti manumiſſori præſtabuntur in bona filii defuncti, quæ patrono in bona liberti improlis cum teſtamento defuncti dantur. Sed etſi acci-

45. ἢ pro καὶ F. *45. μιᾶς ἐμαγκ. καὶ de: Goth. ac F. ſed in Græco tantum. 46. leg. διὰ, v. N. 47. τοῖς ἄρχουσι F. 48. ἰσιέναι F. & Viglius primo. Eſt autem ἀνακόλουθον, ἡμᾶς & γονεῖς, item παρὰ δικαστῇ - - - προσιέναι. 49. γενόμ. ἢ τ. γεν. ante F.

gyr. Jul. dicto. Greg. Nyſſ. orat. 3. de Paſch. & domin. reſ. Cæſarius dial. 3. R. 166. Huc alluſit Sedul. Carm. 5. in Matt. c. 26. & Paſchal. oper. 5. c. 6. Timotheus presb. Antioch. εἰς τὸν σταυρόν. Baſilius in ſerm. à Simeone collectis vocat τὴν τελευταίαν τῶν δούλων πληγήν, *felicem injuriam* Claudianus. FABR.

d. Cum emancipari nemo poſſit, niſi in imaginariam ſervilem cauſam deductus, l. 3. § 1. D. *de cap. min.* ἢ ἐσχηματισμένη τις ἐπ' αὐτῷ γίνεται πρᾶσις. gr. ibid. FABR.

e. Caj. d. tit. 6. *Feminæ vel nepotes maſculi ex filio una emancipatione de patris vel avi exeunt poteſtate & ſui juris efficiuntur. Et hi ipſi una mancipatione de patris vel avi poteſtate exeunt: niſi à patre fiduciario remancipati fuerint: & ab eo manumiſſi. ſuccedere eis naturalis pater non poteſt, ſed fiduciarius, à quo manumiſſi ſunt: nam ſi remancipatum ſibi naturalis pater vel avus manumiſerit, ipſe eis in hereditate ſuccedit.* Sic eum locum reſtitui partim ope ſcripti codicis, partim conjectura ductus. [ſed vid. Schulting. ad Caj.] FABR. II.

Carpitur Fabrotus, quod locum Caji non bene emendaverit a *Schulting. ad Caj* I, 6. *pag* 59. *b.* & forte recte carpitur. H. MYLIUS *in ſchedis poſtum.*

f. Hæc verba parum commode explicaſſe videtur Th. Quid ſi pro δίχα legas μετὰ, vel δίχα adverbium ſumas, hoc ſenſu: *Hæc autem fiunt ſeparatim & ſeorſim, per Imperiale reſcriptum?* A COSTA.

Tum

τοῦ πραίτωρος τῷ ἐλευθεράσαντι γονεῖ, κατὰ τῶν τοῦ τελευτήσαντος παιδὸς πραγμάτων [i], ὅσα δίδοται τῷ πάτρωνι κατὰ τῆς οὐσίας τοῦ ἀπελευθέρου ἀπαιδος ἐπὶ διαθήκῃ τελευτήσαντος· εἰ δὲ καὶ συμβῇ τοὺς ἐμανκιπατευθέντας ἀνήβους εἶναι, ὁ ἐλευθερώσας ἐπιτροπεύσει 50 τούτων· παρέπεται γὰρ τῇ δόσει τῆς ἐλευθερίας [k] τὸ τῆς ἐπιτροπῆς βάρος.

accidat, ut emancipati ſint impuberes, manumiſſor eos tuebitur: comitatur enim libertatis dationem tutelæ onus.

§. VII. Εἶχέ τις υἱὸν καὶ ἐκ τούτου 241
ἔγγονον ἢ ἐγγόνην 51 ὑπεξουσίαν· δύναται [l] τὸν μὲν υἱὸν ποιεῖν ἐμανκιπάτον, τοὺς δὲ ἐγγόνους κρατεῖν ὑπεξουσίους: καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τοὺς ἐγγόνους ποιεῖν ἐμανκιπάτους, 52 παρακρατεῖν δὲ in poteſtate τὸν υἱόν· εἰ δὲ 53 προέγγονον ἔχει ἢ προεγγόνην, 54 τὸ αὐτὸ φαμὲν, ὅτι ἔξεστι τὸν μὲν προέγγονον ποιεῖν ἐμανκιπάτον, τὸν δὲ υἱὸν καὶ ἐγγόνους παρακατέχειν, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, 55 τὸν υἱὸν καὶ ἐγγόνους ποιεῖν ἐμανκιπάτους, καὶ τὸν προέγγονον παρακατέχειν 55, ἢ καὶ πάντας ποιεῖν ἐμανκιπάτους.

§. VII. Habebat quis filium & ex eo nepotem vel neptem in *ſua* poteſtate: poteſt filium quidem emancipare, nepotes autem in poteſtate retinere; atque e diverſo nepotes emancipare, & filium retinere in poteſtate. Quod ſi pronepotem habeat vel proneptem, idem dicimus, *ſcil.* licere pronepotem quidem emancipare, filium vero & nepotes retinere; vel etiam e contrario, filium & nepotes emancipare, ac pronepotem retinere, aut etiam omnes emancipare.

§ VIII. Ἐστι καὶ ἄλλος τρόπος, 242
διαλύων τὸ in poteſtate· ἐὰν γὰρ 56 ἐγὼ τὸν ἐμὸν ὑπεξούσιον 57 εἰς υἱοθεσίαν παρα-

§. VIII. Eſt etiam alius modus, poteſtatem diſſolvens. Namque ſi ego filiumfam. meum in adoptionem de-

50. αὐτῶν F. 51. ὑπεξουσίους F. 52. παρακατέχειν F. 53. καὶ interjicit F. 54. τὰ αὐτὰ F. 55. hoc numero incluſa de: F. 56. ἐγὼ deeſt F. 57. υἱὸν addit F.

Tum vero inſuper legendum foret βασιλικῇ ὑπογραφῇ. Ego, & quis non? cum Fabroto mox laudando facio. G. O. R.

Puto legendum, διὰ βασ. ἀντ. *& per Princ. reſc.* FABR. II.

Merito, ex Anaſtaſii np. Conſtit. l. 5. Cod. *de Emancipat.* J. DOUJ.

g. Jus legis XII. Tabularum intelligit, de quo apud Ulpianum 10 §. 1. ſi pater filium ter venundavit, filius à patre liber eſto. Fuit & aliud jus in eo conſtitutum lege Anaſtaſii; l. 5. Cod. *de emancip. liberor.* D. GOTH.

Emancipationem legitimam ſuſtulit Anaſtaſius, & ex reſcripto Principis fieri juſſit. ex Juſt. conſt. emancipatio fieri poteſt apud judicem competentem ſine reſcripto, l pen. & ult. Cod. *de emancip. lib.* FABR. I.

h. Ἁρμόδιος δικαστὴς competens Judex. Sic quoque Harmenopulo dicitur, *lib.* 1. *tit.* 117. §. 8. & infra verò προσφορος. D. GOTH.

De δικαστῇ & ἄρχοντι vid. Gloſſarium noſtrum. G. O. R.

i. l. 1. ff. *ſi quis à parente manumiſſ* D. GOTH.

Scholiaſtes, τουτέστι τὸ τέταρτον μέρος. puto legend. τρίτον. Juſtin. in conſtitut. lat. de jure patron. *Sed & is qui filium emancipavit, liberto ab inteſtato ſine liberis decedente, vel extraneo herede inſtituto, in aſſem, vel in trientem vocetur.* in conſt. græc. σώζεται δὲ τὸ πατρωνικὸν δίκαιον. FABR.

k. Vid. infra *de Legit. patron. tut.* cap. 253. G. O. R.

l. Species l. *liberum arbitrium eſt* 28. ff. *de adoptionibus.* Idem Gajus 1. tit. 1. §. ultimo in fine

παραδόσχω τῷ πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρὸς πάππῳ, διαλύεται μὲν ὃ εἶχον in poteſtate κατ' αὐτοῦ, μετατίθεται δὲ εἰς τὸν πάππον· γίνεται δὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπὶ ὑπομνημάτων 58 πραττομένων ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος τοῦ προσφόρου· 59 δεῖ γὰρ εἰσιόντα τὸν πατέρα, παρόντος τοῦ πάππου τοῦ μέλλοντος 60 εἰς ὑπεξουσιότητα αὐτὸν λαμβάνειν, ἔτι δὲ καὶ τοῦ παιδὸς τοῦ εἰς θέσιν παρεχομένου συναινοῦντος, καὶ μὴ ἀντιλέγοντος, 59 ἐὰν φανερώσῃ τὴν οἰκείαν γνώμην ὁ πατὴρ εἰπὼν, [m] Ὅτι τόνδε δίδωμι εἰς θέσιν 61 τῷδε, τότε μετατίθεται ἐπὶ τὸν πάππον τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος· ἐπὶ γὰρ 62 τοῦ τοιούτου θέματος εἰρήκαμεν τὴν θέσιν ποιεῖν τὰ οἰκεῖα, καὶ ὑπεξούσιον 63 ποιεῖν τὸν λαμβανόμενον.

dedero avo paterno aut materno, diſſolvitur quod in eum habui, jus poteſtatis, atque in avum transfertur. Fit autem hunc *in* modum per acta quæ fiunt apud magiſtratum competentem. Si enim introiens pater,
243 præſente avo accepturo eum in adoptionem, & filio inſuper, qui in adoptionem datur, contentiente neque contradicente, ſuam declaraverit ſententiam, dicens: HUNC IN ADOPTIONEM DO ILLI; tum jus poteſtatis in avum transfertur. In hac enim ſpecie diximus adoptionem ſuam *vim* exſerere, & adoptatum facere filiumfamilias.

§. IX. Εἶχε [n] τις υἱὸν ὑπεξούσιον, ὃς 244 εἶχε γαμετὴν ἐγκύμονα· τὸν υἱὸν ἐποίησεν ἐμαν-

244 §. IX. Habebat quis filium in poteſtate, qui uxorem habebat prægnantem:

58. τῶν præmittit F. 59. Memorabile ἀνακόλουθον· δεῖ γὰρ εἰσιόντα τὸν πατέρα - - - ἐὰν φανερώσῃ τὴν οἰκ. γν. ὁ πατήρ· pro quo aut dicendum fuiſſet, δεῖ γὰρ τὸν πατέρα - - φανερῶσαι &c. aut potius: ἐὰν γὰρ εἰσιὼν ὁ πατὴρ - - φανερώσῃ. G. O. R. 60. αὐτ. εἰς ὑπεξ. F. 61. Nos hic duas conjunximus lectiones, & vulg. τότε & Fabrotianam τῷδε. Cui hoc minus placet, ejiciat alterutram. 62. τοῦ deeſt F. 63. ἀντιλεῖν F.

fine. 1. Harmenopul. 17. §. 10. D. GOTH.

L. 6 §. 2. & l. ſeq D. *de bon. poſſ. cont tab.* l. 6. D. *ſi tab teſtam. null exſt* FABR. l.

m. Adoptionis quædam formula poſterioris ævi videtur extare apud Paul. Aquil adv. Felic. Urgelit. *omnis* inquit, *adoptio ex affectione ducit vocabuli ſui originem quomquam etymologia ſua non videatur trahere ſimilitudini ſonum: habet namque ex utraque parte, utinam, adverbium eleganter inſitum, ut dicas: utinam ſis mihi in filium adoptivum, & contrà: utinam merear à te in filium adoptari.* Alia vetuſtior [venuſtior *Edit.* 1.] exſtat apud Xiphilin. in Nerva ſub fin. FABR.

n. Idem 1. Harmenopul. 17. §. 11. D. GOTH.

o. Ulp. Regul. tit. 5. §. ult. ſic alias ſpectatur tempus conceptionis. l. 7. D. *de Senator.* FABR.

p. Adde l. 13 ff. *de captivis.* D. GOTH.

q. Emancipare filium pater invitus non cogitur. v. l. 4 Cod *de emancip.* vide tamen l 4. Cod. *de ſpectaculis*, ſic è contrario filiusfamilias invitus non emancipatur. *Novell.* 89. c. 11. 2. Paul. *ſentent* 25. in f. D GOTH.

[L. 31. D. *de adopt* l. 4. Cod. *de emancip. liber.* quoniam in alicujus injuriam beneficia tribui non ſolent. d. l. 4 nec ab invitis extorquentur: omnium enim beneficiorum illa natura eſt, ut non ſit neceſſitas, ſed poteſtas Senec. *de beneſ.* 5 c. 9. *beneficium res voluntaria eſt.* Ed. 1] Excipiuntur tamen quidam caſus, l. ult. D. *ſi à par. quis man.* l. 92.

ἐμανκιπάτον, ἢ δέδωκεν εἰς θέσιν τῷ πάππῳ· ἐτέχθη μετὰ ταῦτα ἔγγονος· ζητοῦμεν, τίνος ἔσται ὑπεξούσιος ὁ τεχθεὶς, πότερον τοῦ πάππου, ἢ τοῦ πατρός; καὶ λέγομεν in poteſtate αὐτὸν [64] γίνεσθαι τοῦ πάππου· ἐπειδὴ σκοποῦμεν ἐπὶ τῶν ἐννόμων γάμων τὸν καιρὸν τῆς ° συλλήψεως· ὅτε δὲ ἡ σύλληψις ἐγένετο, ὑπεξ- 245 ούσιος ἦν ὁ υἱὸς ὁ τοῦτον σπείρας, καὶ εἰκότως ὑπεξούσιος γίνεται τοῦ πάππου τοῦ φυσικοῦ· εἰ δὲ P μετὰ τὴν ἐμανκιπατιόνα ἤγουν υἱοθεσίαν συλληφθῇ καὶ τεχθῇ, [65] τῇ τοῦ οἰκείου πατρὸς ἤγουν τῇ τοῦ θετοῦ πάππου ὑποβάλλεται ὑπεξουσιότητι.

tem: filium emancipavit, vel in adoptionem dedit avo: poſt illa natus eſt nepos: quærimus, cujus in poteſtate ſit infans, utrum avi an patris? & dicimus, eum in avi poteſtate naſci: quoniam in juſtis nuptiis conceptionis tempus ſpectamus. Quum autem conceptio facta fuit, in poteſtate erat filius qui eum genuit, & conſequenter in poteſtate eſt avi naturalis. Si vero poſt emancipationem vel adoptionem conceptus & natus fuerit, ſubjicitur poteſtati patris ſui aut avi adoptivi.

§. X. [66] Τοῦτο δὲ κανονικῶς ὀφείλομεν εἰδέναι, ὅτι ὁ υἱός μου ὑπεξούσιος, εἴτε φυσικός ἐστιν εἴτε θετὸς, οὐδεμίαν q ἀνάγκην ἐπιθεῖναί [67] μοι δυνήσεται, ὥστε αὐτὸν ποιῆσαι ἐμανκιπάτον.

§. X. Hoc autem regulariter ſcire debemus, filium meum familias, ſive naturalis ſit ſive adoptivus, nullam mihi imponere poſſe neceſſitatem, ut ipſum emancipem.

[ΠΕΡΙ

DE

64. γιν. F. 65. τῇ ex F. admiſi. 66. Τοῦτο δὲ καὶ ὀφ. εἰδ. F. 1. τ. δὲ εἰδ. καὶ ὀφ. F. 2. vid. Not. q. 67. μοι deerat ante F. Vox præcedens in Baſil. Pariſ. & Lugd. ſcripta eſt ἐπιθῆναι. Vide in Gloſſar. Th. ει & η.

l. 92. D. *de condit. & dem.* ideò Juſtinianus ait, *penè*, quod Th. prætermittere non debuit. ſed videtur Th. ex d. l. 31. vel ex Baſilicis ita ſcripſiſſe. FABR.

Niſi ergo Fabrotus vitioſam Theophilo obtruſiſſet lectionem καὶ pro veteri ac vera κανονικῶς, bonamque Curtii verſionem interpolaſſet, carpendi illius non habuiſſet occaſionem. Hoccine eſt Criticum agere? G. O. R.

a. Idem

[ΠΕΡΙ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ a.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΓ.

Εἰρήκαμεν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν 246
εἰσι δοῦλοι, οἱ δὲ ἐλεύθεροι· καὶ τῶν ἐλευθέρων οἱ μὲν εὐγενεῖς, οἱ δὲ ἀπελεύθεροι· εἰρήκαμεν καὶ δευτέραν διαίρεσιν, ὅτι οἱ μὲν αὐτεξούσιοι, οἱ δὲ ὑπεξούσιοι· εἰπόντες οὖν τὴν ὑπεξουσιότητα τὴν κατὰ τῶν οἰκετῶν, καὶ τὴν κατὰ τῶν παίδων, ἣν ἔννομος γάμος ἀποτελεῖ, [1] ἤγουν καὶ ἡ θέσις [παιδὶ ὑπεξουσίους]· εἰπόντες δὲ καὶ τὰς λύσεις [2] αὐτῶν, μετέλθωμεν ἐπὶ ἑτέραν διαίρεσιν· τῶν αὐτεξουσίων [b] οἱ μὲν ἐπιτροπεύονται, οἱ δὲ [*2] κουρατωρεύον- 247
ται, οἱ δὲ οὐδὲ ἐπιτροπεύονται [c] οὐδὲ κουρατωρεύονται· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοί εἰσιν οἱ μηδ' ἑτέρου μετέχοντες, εἴπωμεν τοὺς ἐπιτροπευομένους καὶ κουρατωρευομένους· οἱ [3] δὲ μὴ ὄντες ἐν τούτοις, δηλονό-

DE TUTELIS.

TITULUS XIII.

Diximus, hominum alios eſſe ſervos, alios liberos; & liberorum alios eſſe ingenuos, alios libertinos: diximus & ſecundam diviſionem, alios ſui eſſe juris, alios alieni. Quum ergo de poteſtate diximus in ſervos, atque in liberos, quam juſtæ nuptiæ efficiunt, aut adoptio quoque: quumque etiam horum ſolutionem diximus, transeamus ad aliam diviſionem. *Hominum* ſui juris alii in tutela, alii in cura, alii neque in tutela neque in cura ſunt. Sed quoniam multi ſunt, qui neutro *jure* tenentur; dicamus *de his* qui in tutela & cura ſunt: qui vero inter hos non ſunt, nimirum inter illos ſunt.

1. ἤγ. θέσις· omiſſis ceteris F. Ego delerem tantummodo παιδὶ ὑπεξ. 2. τούτων F.
*2. κουράτορ. ante hanc Edit. 3. γὰρ F.

a. Idem titulus exſtat apud Harmenopul. 5. *tit.* 11. & 37. *Eclog.* 1. 1. Gajum, 7. Ulpian. 11. D. GOTH.

b. Pupillus ſui juris eſſe dicitur, l. 18. Cod. *de jur. delib.* ſuæ poteſtatis, l. 239. D. *de V. S.* l. 43. D. *de oblig. & act.* ſed non eſt ſuæ auctoritatis, ut loquitur Spartian. *in Aureliano*, aut ſui arbitrii. Liv. 42. *Ptolemæus propter ætatem alieni etiam tum arbitrii erat: tutores & bellum adverſus Antiochum parabant.* FABR. l.

c. Ἀνεπιτρόπευτοι. FABR. l.
Nihil addit aliud: aſt unde hoc vocabuli hauſerit, divinare nequeo. Ἀνεπίτροπος Suidas habet, citante H. Stephano. G. O. R.

d. Idem §. 4. in f. inf. *quibus modis tutela.* D. GOTH.

e. Δίκαιον, ita 5. Harmenop. 11. §. 1. pro eo quod apud Juſtinianum, vis. D. GOTH.
Videtur legiſſe, *jus & poteſtas*, quæ duo ſæpe junguntur, ut in l. 1. §. 1. D. *ad leg. Falc.* l. 59. D. *de reg. jur.* Alii verò meliores nacti codices legerunt *vis*: nam vertunt δύναμιν in Gloſſis Baſil. quæ vera lectio eſt, ut conſtat ex §. 2. hæc duo quoque junguntur, ut in §. quorum & §. adipiſcendæ inf. *de interd.* l. 17. *de leg.* l. 7. Cod. *de codicil.* Tull. 1. *de Nat. D.* FABR.
De tota hac tutelæ definitione videatur inter alios H. ERNST. L. II. *Var. Obſ. cap.* 35. & HUBER. *Digreſſ. p.* 152. G. O. R.

f. Rectè: Servius enim *in cap. libero* dixit ἀρχικῶς pro *in caput liberum.* [Ut in l. 12. Tab. in eo pecuniaque ejus poteſtas eſto: & in adrogationis formula: uti patri endo filio eſt, Gell. 5. 19. & Tull. pro dom. Caput autem liberum pro pupillo ut d. c. 19. & perſona, quæ ſui juris eſt. *Ed.* 1.] FABR.

g. Ἡλικίας ἀτελὲς vocat, ætatis imbecillitatem, ut & 5. Harmenop. 11. §. 1. & *lib.* 1. *tit.* 3. §. 18.

λειόντι ἐν ἐκείνοις εἰσί· καὶ πρότερον σκοπήσωμεν περὶ τῶν 4 ὑπὸ ἐπιτρόπους τελούντων· τέως δὲ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ἀλλότριον d ὑπεξουσίων ἐστὶ τὸ ἐπιτροπεύεσθαι, ἴδιον δὲ τῶν αὐτεξουσίων.

ſunt. Et prius diſpiciamus de *his* qui ſub tutoribus agunt. Utique enim ſcire debes, ab alieni juris *hominibus* eſſe alienum, in tutela eſſe; ac proprium *hominum* ſui juris.

§. I. Καὶ τέως ὁρισώμεθα, τί ἐστιν 248
ἐπιτροπή· ἐπιτροπὴ ἔστιν, ὡς Σέρβιος ὁρίζεται, δίκαιόν e τι καὶ ἐξουσία κατὰ ἐλευθέρας f κεφαλῆς διδομένη, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῆς ἐπινενοημένη, 5 διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἀτελὲς g, ού δυναμένης αὐτῆς h ἑαυτῇ 6 περιΐστασθαι, ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀκριβείας i ἐπιτετραμμένη.

§. I. Et primo definiamus, quid ſit tutela. Tutela eſt, ut Servius definit, jus aliquod & poteſtas in caput liberum data, & in tuitionem ejus inventa, propter ætatis imbecillitatem, quæ ſibi ipſa præeſſe *ſeque regere* nequit, ex civili *juris* ratione permiſſa.

§. II. Ἐπίτροποι τοίνυν εἰσὶν, οἱ τὴν 249
εἰρημένην δύναμίν τε καὶ ἐξουσίαν ἔχοντες, 7 οἷς ἀνάγκη πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοῦ νέου, καὶ τὰ τούτου φυλάττειν πράγματα· ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ 8 ὑπ' αὐτῶν πραττομένου τὴν προσηγορίαν ἐδέξαντο· 9 εἴρηται γὰρ Ῥωμαϊστὶ tutores, quaſi tuitores τινὲς ὄντες, ὡσανεὶ ἐν ἀσφαλεστέρᾳ τάξει τιθέμενοι τὰ τοῦ νέου πράγματα, καὶ πανταχόθεν αὐτὸν δεφενδεύοντες· ὥσπερ 10 ædi-

§. II. Tutores igitur ſunt, qui dictam vim ac poteſtatem habent, quibus neceſſe *eſt* curam agere pupilli, & res ejus cuſtodire: ex eo autem quod ab iis fit, appellationem acceperunt: nam latine TUTORES vocantur, quod quaſi TUITORES quidam ſint, quaſi in tutiore ſtatu collocantes pupilli bona, & ubique eum defendentes: ſicut AEDI-TUI

4. ὑπ' ἐπιτροπευόντων Viglius primo, ὑπ' ἐπιτρόπων τελ. F. edidit. 5. ἡ inſerit F. 2. 6. περιστάναι ante F. qui in 1. περιιστάναι, in 2. recte, uti edimus. 7. οἷς F. 2. 8. ὑπ' αὐτοῖς ante F. 9. εἴρηται ante Goth. 10. *æditores* F. „ Sic leg. in MS." FABR. vid. Not. *k*.

18. hoc eo amplius eſt apud Harmenopulum d. §. 1. quod poſt hæc verba ſequitur ἢ διὰ τὸ τῆς ἐνεργείας ἀληθές. Quod quia maxime corruptum, pro ἀληθὲς legendum inibi ἀηθές. His duabus enim de cauſis tutelæ maxime inventæ: *ob ætatis*, quæ circumſcriptioni obnoxia eſt, *& rerum gerendarum* atque explicandarum *imbecillitatem*. ut & Ulpian. 11. §. 1. *propter forenſium rerum ignorantiam.* D. GOTH.

Διὰ τῆς ἡλικίας ἀτελὲς, καὶ τὸ τὰ συνοίσοντα φρονεῖν ἐνδεὲς, Nicet. Chron. in Alex. Comn. [propter ætatis infirmitatem. Ulp. t. 11. l. 4. § ult. D. *rem pup. ſalv.* & propter infirmum judicium, l. ult. D. *de manum. vind.* διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀνεπιτηδειότητα, καὶ βουλευτικὸν ἀτελὲς, Ariſtot. Polit. 1 c. 8. *ex Ed.* 1.] FABR.

h. Pupillus ſe tueri non poteſt, l. 3. §. 4. D. *de Carb. ed.* Procop. in Eſai. πατρὸς γὰρ ἔρημος, καὶ βοηθεῖν ἑαυτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν ἀδυνατεῖ, ideoque pupillus, qui tutorem non habet, indefenſus dicitur in l. 5. §. ſatisfactionis 14. D. *ut in poſſ. leg.* FABR. I.

i. Th. non videtur agnoſcere differentiam inter hæc duo, *data ac permiſſa*, quæ tamen non modica eſt. Legitima datur, ſeu defertur a lege 12. tab. l. 7. D. *de cap. min.* l. 1. & 6. D. *de leg. tut.* eademque tutores teſtamento dare permittit, l. 1. D. *de teſt. tut.* ſeu datos confirmat, Ulp. d. t. 11. his verb. *uti legaſſit ſuper pecunia tutelave ſua, ita jus eſto.* Plato: ἡ τῶν ἐπιτρόπων αἵρεσις γιγνέσθω κυρία 11. de LL. Honorarii deſcendunt ex novis legibus. In ſumma *datur* legitima, *permittitur* teſtamentaria & dativa, §. 3. h. t. L. 1. §. 2. D. *de tut. dat.* FABR.

Recte mihi videtur Th. noſter has duas voces unico vocabulo expreſſiſſe ἐπιτετραμμένη *permiſſa.*

S Qua

ædituì [k] λέγονται οἱ ἱερεῖς, qui ædes tuentur, [11] τουτέστιν ὅιτινες τοὺς ναοὺς [l] ἀσφαλίζονται.

§. III. Εἴπωμεν [12] κατὰ πρώτην τά- 250
ξιν, τίνες τίσι καταλιμπάνουσιν ἐπιτρόπους· ἐπιτρόπους καταλιμπάνουσι τοῖς ὑπεξουσίοις [13] παισὶν οἱ πατέρες ἐν διαθήκῃ· καίτοι παρὰ βραχέως [14] εἴπομεν, ὅτι ἀλλοτρίαν ὑπεξουσίαν [15] ἐστὶ τὸ ἐπιτροπεύεσθαι· ἀλλ᾽ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι καταλιμπάνονται μὲν ὑπεξουσίοις οὖσι τοῖς παισὶ, μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς, ὅτε [16] γίνονται οἱ παῖδες αὐτεξούσιοι· τότε γὰρ καὶ ἰσχύσει τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ γεγραμμένα· ὥστε οὖν καταλιμπάνουσιν [m] οἱ πατέρες 251
παισὶν ὑπεξουσίοις ἀνήβοις ἐπίτροπον ἐν [n] διαθήκῃ, τοῦτο μὲν ἄῤῥεσι, τοῦτο δὲ θηλείαις· ἐγγόνοις δὲ καὶ ἐγγόναις τότε δυνατὸν καταλιμπάνειν, ἡνίκα μετὰ τὴν τοῦ πάππου τελευτὴν οὐ μέλλουσιν οὔτοι μεταπίπτειν εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πατρὸς ὑπεξουσιότητα· ὥστε οὖν, ἐάν τις ἔχῃ υἱὸν ὑπεξούσιον, καὶ ἐκ τούτου ἔγγονον, καταλείψῃ δὲ τῷ ἐγγόνῳ ἐπίτροπον ἐν διαθήκῃ, εἰ 252
μὲν ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ [17] διαθεμένου τελευτῆς ὁ μέσος [o] ἔμεινεν ἐν τῇ ὑπεξουσιότητι,

TUI dicuntur ſacerdotes, qui AEDES TUENTUR, i. e. templa.

§. III. Dicamus primo loco, qui quibus tutores relinquant. Tutores relinquunt liberis in poteſtate *ſua agentibus* patres in teſtamento. Atqui paulo ante diximus, alienum eſſe *hominum* alieni juris, eſſe in tutela: ſed ſcire debes, relinqui quidem liberis qui in poteſtate ſunt, ſed poſt mortem patris, quando liberi ſui fiunt juris. Tunc etenim valebunt in teſtamento ſcripta. Itaque patres liberis impuberibus in poteſtate *ſua agentibus* relinquunt tutorem in teſtamento, tam maribus quam feminis. Nepotibus autem & neptibus tunc relinqui poſſunt, quando hi poſt avi mortem in patris ſui poteſtatem non ſunt recaſuri. Itaque, ſi quis filium in poteſtate habeat, & ex eo nepotem, reliquerit autem nepoti in teſtamento tutorem, ſiquidem tempore mortis teſtatoris medius in poteſtate remanſit, nepotes non erunt in

11. τουτ. de: F. 2. 12. δὴ ad: F. 13. παισὶν de: F. 14. εἴπας (Lat. *dixiſti*) F. 15. ἦν F. 16. γίνονται F. 17. διατιθεμένου F.

Qua interpretatione adhibita, definitio tutelæ generalis eſt, neque ulla vis fit textui, ſicut accidit, cum particula conjunctiva *&* [*ac* dixit Tribun.] explicatur disjunctive pro partic. *aut*. D. GALT.

k. Iidem Æditumi Varroni 6. *de lingua*. & Æditimi Feſto & ſane vix ſeparantur à Soſipatro. Eſt enim Soſipatro *Æditimus*, qui ædem ſervat: *Æditumus*, qui tuetur. D. GOTH.

Fabr. utraque & Douj. *quemadm. &* æditores *dicuntur ſac. q. a. t.* Ita in MSS. fuiſſe teſtatur Fabr. Sed quum non minus credi par ſit, Viglium in ſuis inveniſſe *æditui*, quod edidit, idque auctoritate Paul. in *l. 1. §. 1. D. de Tutel.* & Juſtiniani in *Inſt.* confirmetur, ea vox e Curtio reſtituenda viſa eſt: eo magis, quod nec *æditor* apud Latinos ſcriptores pro *æditus* lectum eſt, nec quidquam habet, quod ad verbum *tueri* referri poſſit, quod hic requiritur. EDITOR LEID.

l. Inde Æditum Gloſſis ναοφύλαξ & νεωφύλαξ, hinc Nonio 2. *numero* 56. *Æditumari in templo, eſt ædem tueri*. D. GOTH.

m. L. 1. ff. *de teſtament. tutela*. Ulp. 11. §. 15. D. GOTH.

Tutela jure patriæ poteſtatis mandatur, l. 40. D. *de adm. tut.* quo verbo utitur iterum Pap. in l. 26. *de teſt. tut.* & l. 39. §. tutor, *de adm. tut.* Valer. Max. 1. c. 7. §. 4. FABR. I.

n. Lex 12. tutorem liberis inſtituere permittit, ut loquitur Cic. pro Sext. & ep. 13. 61. Liv. 1. idque teſtamento l. 120. D. *de V. S.* Varro Teſtamento, περὶ διαθήκης: *E mea Philophtonia natis, quos Menippea hæreſis nutricata eſt, tutores do.* Dio

τητι, οἱ ἔγγονοι οὐκ ἐπιτροπευθήσονται ὑπὸ τοῦ [p] τεσταμενταρίου ἐπιτρόπου· ὑπεξούσιοι γὰρ γενόμενοι μετὰ τὴν τοῦ πάππου τελευτὴν τῷ οἰκείῳ πατρὶ, οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτροπευθήσονται· εἴρηται [q] γὰρ, ἀλλότριον εἶναι τῶν ὑπεξουσίων τὸ ἐπιτροπεύεσθαι· εἰ δὲ συνέβη τὸ μέσον πρόσωπον εὑρεθῆναι [18] κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς αὐτεξούσιον, τότε, ἐπειδὴ ὁ τοῦ πάππου θάνατος τὸν ἔγγονον αὐτεξούσιον ἀποδείκνυσιν, ἡ δόσις ἔρρωται τῆς ἐπιτροπῆς [19] εἰς αὐτεξούσιον περιϊοῦσα.

in tutela teſtamentarii tutoris: nam poſt avi mortem filiifam. facti ſuo patri, nulla ratione in tutela erunt: dictum enim eſt, alienum eſſe *hominum* alieni juris, eſſe in tutela. Sin autem evenerit, ut media perſona mortis tempore ſui juris inveniatur, tunc, quoniam mors avi nepotem ſui juris efficit, datio tutelæ valet, procedens in *homine* ſui juris.

§. IV. Καὶ ὅτι μὲν τοῖς [r] ἐν φύσει 253 παισὶ δυνάμεθα καταλιμπάνειν ἐπίτροπον, πρόδηλον· [20] ἆρα δὲ καὶ τοῖς ποστούμοις; [s] ποστοῦμοι δέ εἰσιν, οἱ μετὰ τὴν ἡμετέραν τικτόμενοι τελευτήν· καὶ λέγομεν, ὅτι [t] καὶ πάνυ· ἐπειδήπερ ἐν πολλοῖς [u] θέμασιν ἀντὶ τῶν ἤδη τεχθέντων παραλαμβάνονται· τότε [21] δὲ καλῶς τοῖς ποστούμοις ἐπίτροποι δίδονται, ἡνίκα [22] ἤμελλον, εἴγε ζώντων ἡμῶν [23] ἐτέχθησαν, [24] ὑπεξούσιοι ἡμῖν εἶναι, ὑφ' ἑτέρου μὴ [25] προλαμβανόμενοι, οἵτινες λέγονται σοῦοι.

§. IV. Et liberis quidem, qui in *rerum* natura ſunt, poſſe nos tutorem dare, manifeſtum *eſt*: an vero etiam poſtumis? Poſtumi autem ſunt, qui poſt mortem noſtram naſcuntur. Et dicimus, vel maxime: quoniam in multis caſibus pro jam natis accipiuntur. Sed tunc poſtumis tutores recte dantur, quando, ſi vivis nobis nati eſſent, in poteſtate noſtra futuri fuiſſent, quos alius haud præcedit, qui dicuntur SUI.

§. V. Εἰ δὲ ἐμαγκιπάτῳ [x] παιδὶ [26] 254 καταλείψῃ πατὴρ [27] τεσταμέντῳ ἐπίτροπον,

§. V. Sin emancipato filio pater teſtamento tutorem reliquerit, datio qui-

18. μετὰ F. minus recte. 19. εἰς αὐτεξουσίαν πρόσωπον λοιπὸν πρ. F. nec tamen in verſione Curtiana quidquam mutavit. 20. pro ἄρα vulg. ſcribe ἆρα, quia interrogat. J. F. R. Parui & hic & cap. 270. ſq. tit. G. O. R. 21. δὲ cum F. addidi. 22. ἤμελλεν F. 2. 23. ἐτέχθησαν F. 1. ἐτέχθη F. 2. 24. ὑπεξούσιος F. 25. προλαμβανόμενος, ὅστις καὶ λέγεται σοῦος F. Sed ſic paulo ante τῶν ποστούμων edere debuiſſet. 26. καταλείψῃ Lugd. Goth. Fabr. male. 27. τεσταμενταρίῳ F.

Dio Chryſ. or. 73. ſed poſt uſum codicillorum receptum, tutores etiam dari cœperunt codicillis teſt. confirmatis, l. 32. in fin. D. *de exc. tut.* FABR. I.

o. Aliquando tamen tutor dabitur utiliter nepoti, cujus pater ſuperſtes eſt, & in poteſtate. l. 10. §. 2. D. *de teſt. tut.* FABR. I.

p. Schol. [illegible]. FABR.

q. In pr. h. t. cap. 247. fin. G. O. R.

r. *Schol.* τουτέστι τοῖς ζῶσι, καὶ φαινομένοις. qui ſunt in reb. humanis. οἱ ἐν ἀνθρώποις εἰσίν. FABR.

s. d. l. 1. §. 1. l. 16. in f. ff. *de teſt. tutel.* D. GOTH.

t. L. 29. D. *de negot. geſt.* Sueton. Jul. c. 83. atque ita Andronicus jun. tutorem reliquit Cantacuzenum, τῷ τεχθησομένῳ παιδίῳ, ὅσα καὶ βασιλεῖ, εἰ ἄῤῥεν εἴη, Niceph. Gregor. 9. FABR. I.

u. V. l. 231. ff. *de verborum ſignific.* l. 7. ff. *de ſtatu.* D. GOTH.

Ἐν πολλοῖς μέρεσιν τοῦ νόμου, l. 2. §. 1. D. *de exc. tut.* nec tamen infirmabitur tutoris datio, ſi vivo patre natus ſit, l. 16. §. ult. *de teſt. tut.* FABR. I.

x. Emancipato filio pater non jure tutorem dat, tamen datus confirmatur, καὶ ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ſine

που, οὐκ ἔρρωται μὲν ἡ δόσις κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀκρίβειαν, διὰ τὸ λελέχθαι, μόνοις ὑπεξουσίοις τεσταμενταρίους ἐπιτρόπους δίδοσθαι· ὁ δὲ πραίτωρ, ἤτοι ὁ ἄρχων, τὴν τοῦ τελευτήσαντος γνώμην ἀναπληρῶν, τὴν τοιαύτην κομφιρματεύει (ἤτοι βεβαιοῖ) δόσιν ſine inquiſitione, τουτέστιν οὐκ ἐπιζητήσας, πότερον εὔπορος ἢ [28] ἢ τῶν δυναμένων τὰ τοῦ νέου διοικεῖν [29] πράγματα, ἀρκούσης αὐτῷ πρὸς [30] τελειοτάτην τούτων περίστασιν, τῆς τοῦ τελευτήσαντος μαρτυρίας.

quidem non valet ſecundum civilem *juris* rigorem, quia dictum eſt, ſolis filiisfam. tutores teſtamentarios dari: ſed prætor aut magiſtratus *vel præſes* defuncti voluntatem implens, hanc confirmat dationem ſine inquiſitione, i. e. non inquirens, an locuples ſit vel poſſit pupilli res adminiſtrare, quum ei ſufficiat ad pleniſſimam horum *omnium* probationem defuncti teſtimonium.

[ΤΙΝΕΣ

QUI

28. ἢ καὶ F. 29. ἰστι ad: F. 30. τελειοτάτην Goth. & F. 1.

ſine inquiſitione; l. 1. D. *de conf. tut.* cur ait *plerumque?* quia non ſemper voluntas patris, aut juſſum conſervari debet, l. 7. D. *de ann. leg.* & nonnunquam igitur à voluntate patris recedet Prætor, l. 8. & duab. ſeqq. D. *de conf. tut.* l. 4. D. *de teſt. tut.* quid enim ſi tutor rem familiarem inopinato fortunæ impetu amiſerit? Si verò mater inſtituto filio tutorem dederit, decreto Prætoris ex inquiſitione confirmabitur, l. 76. §. non jure D. *de leg.* 2. mater autem nonniſi inſtituto filio tutorem dat l. 69. §. mater *eod.* d. l. 4. & l. 4. C. *eod.* in qua rectè pridem obſervatum eſt, ex abundanti adjectam eſſe negationem, quam nec libri veteres agnoſcunt, nec interpretes Græci, iidem ad *l.* ult. C. *arbitr. tut.* Scimus, inquiunt, etiam matrem filio inſtituto heredi rectè tutorem dare: imò nec jure datur. Cæterùm cofirmari non deberet. Sed quia uno illo caſu confirmatur, mater quaſi quodam jure ſuo tutorem filio inſtituto dare videtur. Quæritur autem, cur tutor à patre datus emanc. ſine inquiſit. confirmetur: vitiosè autem datus à matre nonniſi cum inquiſit. & verius eſt tutorem illicitè à patre datum citra inquiſit. confirmari, quaſi poteſtatis reliquiis in patre manentibus, & ſacra quadam memoria, καθάπερ λαμπάδιον ἀρχῆς καὶ δυναστείας πατὴρ φυλάττει, matris autem poteſtas nulla eſt. Item inter patrem & matrem intereſt, quod pater exheredato filio jure tutorem relinquit, l. 26. §. 2. l. 31. D. *de teſt. tut.* l. 8. §. 3. D. *de adm. tut.* l. 77. §. 2. D. *de condit. & dem.* Theoph. §. 1. inſr. *de Atil.* quoniam tam exheredatio jure patriæ poteſtatis ſit, quam tutela delegatur.

[FABR. L.

2. Quia

[ΤΙΝΕΣ ΔΙΔΟΣΘΑΙ ΕΝ ΤΑΙΣ ΔΙΑΘΗΚΑΙΣ ΔΥΝΑΝΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΔ.

Εἰπόντες, τίνες καταλιμπάνουσιν ἐπι- 255
τρόπους, μάθωμεν καὶ τίνας οἷόν τε [1] καταλιμπάνειν· καταλιμπάνομεν οὐ μόνον αὐτεξουσίους, ἀλλὰ καὶ ὑπεξουσίους. [a]

§. I. Καὶ τὸν ἡμέτερον οἰκέτην ἐν [2] διαθήκῃ cum libertate ὀρθῶς ἐπίτροπον δίδομεν· εἰ δὲ κατέλιπον μὲν τὸν οἰκέτην ἐπίτροπον τῷ ἐμῷ παιδὶ, ἐλευθερίαν δὲ αὐτῷ οὐ προσγέγραφα, ἀλλὰ τὸ
λεγόμενον ſine libertate, [3] ἤγουν χωρὶς 256
ἐλευθερίας, αὐτὸν κατέλιπον ἐπίτροπον, διὰ τὴν περὶ τοὺς ἀνήβους σπουδὴν, ἤρεσε σιωπηρὰν ἐλευθερίαν διρέκταν [b] ἁρμόζειν αὐτῷ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐπιτροπὴν ἰσχυροποιεῖσθαι· διὰ [4] τοῦτο δὲ εἶπον διρέκταν ἐλευθερίαν, ἵνα ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ [5] διαθεμένου, ἀνεμποδίστως [c] ὁ οἰκέ-

QUI TESTAMENTO TUTORES DARI POSSUNT.

TITULUS XIV.

POSTQUAM diximus, qui relinquant tutores, diſcamus quoque quos liceat relinquere. Relinquimus non modo patresfam. ſed etiam filiosfam.

§. I. Et ſervum noſtrum in teſtamento cum libertate recte tutorem damus. Quod ſi ſervum quidem filio meo tutorem reliquero, libertatem vero ei non adſcripſero, ſed quod dicitur, ſine libertate eum tutorem dedero, propter impuberum favorem, placuit tacitam libertatem directam illi competere, atque idcirco tutelam ratam fieri. Ideo autem dixi directam libertatem, ut ſimul cum morte teſtatoris ſervus ſine impedimento ſervitute liberatus tutelam ſuſcipiat: nam

1. καταλιμβάνειν Lugd. & Goth. male. 2. τῇ præfigit F. 3. ἤγ. χωρ. ἐλ. de: F. 4. τούτῳ F. 5. διατιθεμένου F. 2.

a. Quia in publicis cauſis filiusfam. loco patrisf. habetur, veluti ut magiſtratum gerat, ut tutor detur l. 9. D. *de His q. ſ. ſ. v. al. jur.* ED. GEN.

b. Facit l. quæro 32. in f. ff. *de teſtam. tutela.* Imò fideicommiſſariam l. ſi hæreditas 10. in f. ff. *de teſtament. tutel.* l. generaliter 24. §. ſi quis tutorem ff. *de fideicommiſſ. liber.* l. etſi 9. Cod. *de fideicommiſſ. libert.* 4. Paul. *ſentent.* 13. §. ultimo. D. GOTH. Vide tamen Ant. Fabrum L. VI. *Conject. c.* 16. & ad tit. *de Tutel.* Inſtit. *pr.* 1. *ill.* 42. ED. GEN.

Thalel. ad l. 9. C. *de fideicom. lib.* ὅτι ἐν τοῖς ἐπιτρόποις directam ἴσθι ἁρμόζειν ἐλευθερίαν, ἐνταῦθα δὲ fideicommiſſariam, πλὴν οὐκ ἔστιν ἐναντίον· οὐδὲ γὰρ εἶπεν ἐνταῦθα τὴν directam ἐλευθερίαν· ἑκατέρα οὖν δύναται ἁρμόζειν· in poteſtate igitur ſervi eſt, utrum velit directo, an ex fideicommiſſo ad libertatem pervenire, ut in l. 56. D. *de man. teſt.* FABR. I.

Fideicommiſſariam tamen libertatem, utpone Regulis Juris minus adverſam, plures leges tribuunt, quarum conciliationem non capit harum notarum brevitas. DOUJ.

Pluribus hoc defendit A COSTA. Sed quum mihi ſufficiat, Theophilo convenire cum Juſtiniano, in cujus verbis nusquam ullam lectionis varietatem reperi, ablegabo tantum lectores ad Vinnium & Ottonem h. l. qui pro directa pugnant, atque ad Marcilium, qui mediam quamdam viam inſiſtit. [adde not. *λ.] G. O. R.

c. Ἀνεμποδίστως: idem hic quod ἀμέσως. D. GOTH.

d. Paul.

κέτης τῆς δουλείας ἀπαλλαγεὶς, ἀντιλάβηται τῆς ἐπιτροπῆς· εἰ γὰρ ἦν [6] φιδεϊκομμισσαρία [d], ἐδεῖτο τῆς ἀπὸ τοῦ πουπίλλου ἐλευθερίας.

Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον σαφέστε- 257
ρον εἰπεῖν· ἔχε δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ·
ἔστιν ἐντυχόντα διαθήκῃ εὑρεῖν διάφορα ῥήμα-
τα· ἔστι γάρ τινα δι᾽ ὧν γράφομεν κληρονό-
μον, ἕτερα δι᾽ ὧν ληγατεύομεν, ἄλλα δι᾽ ὧν [7]
ἐπιτρόπους δίδομεν, ἄλλα δι᾽ ὧν ἐλευθερίαν
καταλιμπάνομεν, ἄλλα δι᾽ ὧν φιδεϊκόμμισ-
σον ἢ φιδεϊκομμισσαρίαν ἐλευθερίαν ἐῶμεν·
γράφομεν κληρονόμον λέγοντες, illum [*7] he- 258
redem eſſe jubeo, τουτέστι, τόνδε κληρονό-
μον εἶναι κελεύω, καὶ καλεῖται τοῦτο ἔνστα-
σις κληρονόμου: ληγατεύομεν δὲ οὕτως, [8] huic
lego decem [9], τουτέστι, τῷδε ληγατεύω ι
νομίσματα, καὶ λέγεται ληγάτου δόσις· ἐπί-
τροπον ([10] δίδομεν) οὕτως, illum filio meo
tutorem [e] do, τουτέστι, τόνδε τῷ ἐμῷ
υἱῷ ἐπίτροπον δίδωμι· καὶ λέγεται ἐπι-
τρόπου δόσις· ἐλευθερίαν καταλιμπάνομεν
οὕτως, ille ſervus meus liber eſto, 259
τουτέστιν, ὁ δεῖνα ὁ ἐμὸς οἰκέτης ἐλεύθε-
ρος ἔστω, καὶ λέγεται ἐλευθερίας δόσις·
ταῦτα δὲ πάντα ῥήματα λέγεται [f] δι-
ρέκτα· καταλιμπάνομεν δὲ καὶ ἑτέροις ῥή-
μασι χρήματα οὕτως, rogo te [11] heres,
ut

nam ſi fideicommiſſaria eſſet, indigeret pupillari manumiſſione.

Quid hoc autem ſit, neceſſe *eſt* clarius dicere. Habe autem hæc in modum præviæ inſpectionis. Teſtamentum legenti invenire licet diverſa verba: Sunt enim quædam, quibus heredem ſcribimus; alia, quibus *quid* legamus; alia, quibus tutores damus; alia, quibus libertatem relinquimus; alia, quibus fideicommiſſum vel libertatem fideicommiſſariam relinquimus. Heredem ſcribimus dicentes, ILLUM HEREDEM ESSE JUBEO, & hæc vocatur heredis inſtitutio: Legamus autem ſic, HUIC LEGO DECEM [SOLIDOS], & vocatur datio legati: Tutorem ſic damus, ILLUM FILIO MEO TUTOREM DO, & dicitur tutoris datio: libertatem relinquimus ſic, ILLE SERVUS MEUS LIBER ESTO, & dicitur libertatis datio. Sed omnia hæc verba dicuntur directa. Relinquimus autem & aliis verbis res ſic, ROGO TE HERES UT DES

6. Sic corrigi juſſit ipſe Vigl. quum editum eſſet φιδεϊκομμισσάριος, quod tamen ferri ac relinqui poterat, quia hujusmodi adjectiva ap. Græcos commune habent genus. 7. ἐπίτροπον F. *7. *hæredem* ante Lugd. 8. *illi*, pro *huic* F. 9. *ſolidos* ad: F. & mox pro ληγατεύω ι Goth. poſt. & F. 1. habent ληγατεύω. quod verbi Fabr. conſtanter cum derivatis omnibus per ι maluit ſcribere λιγατ. ſed de his in *Gloſſ. Th.* 10. hoc verbi inſeri in Add. jubet F. 1. in 2. eſt δίδωμι. 11. *hæres* ante Lugd. & ſic alibi.

d. 4. Paul. *ſent.* 13. §. ult. D. GOTH.
e. L. 16. & l. pen. D. *de teſt. tut.* vel, tutor eſto, *eod. tit.* & paſſim. vel, illum tutorem eſſe volo, vel, tutorem eſſe jubeo, l. pen. C. *de rer, & verb. ſ.* Hæc ſunt verba legitima, quibus tutor dabatur. Hodie verò quibuscunque verbis tutor relinqui poteſt. Nov. Theodoſ. de Teſtam. in f. l. ult. C. *de teſtam. tut.* FABR.
f. De verbis directis & precariis, vide infr. *de ſing. reb. per fid. rel.* FABR. I.
g Παρακλητικὰ precaria dicuntur verba ἐκ τοῦ παρακαλῶ: idque accidit, quoties teſtator ita loquitur

ut des illi decem ſolidos, τουτέστι, παρακαλῶ σε ὦ κληρονόμε, ἵνα δῷς τῷδε νομίσματα δέκα, καὶ λέγεται φιδεϊκόμμισσον· [12] ἐλευθερίαν οὕτως καταλιμπάνο- 260 μεν, rogo te heres, ut [13] ſervum illum meum manumittas, τουτέστι, παρακαλῶ σε ὦ κληρονόμε, ἵνα ἐλευθερώσῃς τόνδε μου τὸν οἰκέτην· καὶ λέγεται αὕτη δόσις φιδεϊκομμισσαρίας ἐλευθερίας· τὰ δὲ ῥήματα ταῦτα, δι' ὧν φιδεϊκόμμισσον ἀποτελεῖται, λέγεται precaria, τουτέστι ȣ παρακλητικά· ὥστε οὖν ἐλευθερίαν καταλιμπάνομεν, διὰ μὲν τοῦ [14] ἔστω διρέκταν, διὰ δὲ τοῦ rogo πρεκαρίαν [15]· δια- 261 φορὰ δὲ τῶν δύο ἐλευθεριῶν αὕτη· ὅτι ἡ μὲν διρέκτα, ἅμα τῷ τὸν [16] ἔνστατον κληρονόμον καταδέξασθαι τὴν κληρονομίαν, ποιεῖ [h] τὸ ἑαυτῆς, καὶ τὸν οἰκέτην ἀπαλλάττει τῆς δουλείας· ἡ δὲ πρεκαρία δεῖται καὶ φάκτου τοῦ κληρονόμου, τουτέστιν ἵνα ἐλευθερώσῃ αὐτὸν ἐπὶ [i] ἄρχοντος, ἢ δι' ἑνὸς τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων τρόπων· ἐπειδὴ σοι ταῦτα προ- 262 τεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· εἴρηται δὲ ἡμῖν, ὅτι ἐὰν τὸν οἰκέτην τὸν ἐμὸν ſine libertate καταλείψω ἐπίτροπον τῷ ἐμῷ παιδὶ, διρέκτα αὐτῷ σιωπηρῶς καταφέρεται ἐλευθερία· διὰ τοῦτο δὲ διρέκτα, ἵνα μὴ δεηθῇ φάκτου τοῦ κληρονό-

DES ILLI DECEM SOLIDOS, & dicitur fideicommiſſum: Libertatem ſic relinquimus, ROGO TE HERES UT SERVUM ILLUM MEUM MANUMITTAS, & dicitur hæc libertatis fideicommiſſariæ datio. Verba autem hæc, quibus fideicommiſſum efficitur, dicuntur precaria. Itaque relinquimus libertatem directam quidem per *verbulum* ESTO, precariam vero per ROGO. Ambarum autem libertatum hæc *eſt* differentia: quod directa, ſimul ac heres inſtitutus ſuſcipiat hereditatem, ſuam *vim* exſerat, ſervumque ſervitute liberet: ſed precaria etiam aliquo heredis facto indigeat, id eſt, ut liberet eum vindicta, aut uno ex ſupra dictis modis. Poſtquam tibi hæc ſunt præcognita, vide reliquum argumentum: Dictum eſt *a* nobis, ſi ſervum meum ſine libertate tutorem meo filio reliquero, directam ei tacite deferri libertatem; directam autem ideo, ut ne facto heredis indigeat, ſed ex ipſo teſtamento libertas ei competat. Si enim fideicommiſſaria foret, & pupillus

12. καὶ ad: F. 13. *illum ſervum* F. 14. *eſto* F. 2. 15. ἤτοι φιδεϊκομμισσαρίαν F. 16. ἐνσταθέντα F.

tur cum herede, παρακαλῶ σε ὦ κληρονόμε· dicuntur & hujusmodi verba inflexa. Sunt autem hæc Paulo 4. *ſent.* 1. §. 6. *Rogo, peto, volo, mando, deprecor, cupio, injungo, deſidero, impero.* Eſt & *jubeo* l. Aurelius 28. §. pen. ff. *de liberali cauſa*, ut & *relinquo.* l. Livius 78. §. *filiam* ff. ad Sc. Trebel. (quod tamen Paulus d. *loco* negat) *Commendo* non eſt verbum precarium, Paul. ibidem. l. ex verbo Cod. *de fideic. liber. fideic.* 11. §. *ſi ita quis.* 2. ff. l. *de legat.* 3. niſi fortè alia defuncti voluntas fuerit. Eſt enim novo jure omne verbum ad fideicommiſſum utile: l. 2. Cod. *com. de legatis.* De verbis precariis adde §. ult. inf. *de ſingulis reb. per fideicommiſſ.* & d. l. 2. D. GOTH.

Hinc παρακλητικὴ ἐλευθερία in libris Baſilic. *fideicommiſſaria libertas.* FABR.

h. Hæc verb. ποιεῖ τὸ ἑαυτῆς innuunt directam libertatis dationem per ſe ipſam, ſuaque vi agere, non indigere facto hæredis. D. GOTH.

i. Vide ſup. ad tit. de Libertin. §. 4. FABR. I.

*i, Con-

νόμου, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς διαθήκης ἁρμόσῃ αὐτῷ ἡ ἐλευθερία. *i εἰ 17 γὰρ ἦν 263 φιδεϊκομμισσαρία, ὁ πούπιλλος δὲ ἐγέγραπτο κληρονόμος, οὐκ ἠδύνατο ἐλευθεροῦν τὸν οἰκέτην τὸν καταλειφθέντα αὐτῷ ἐπίτροπον· εἶδας γὰρ ὅτι ὁ ἐλάττων τῶν κ ἐνιαυτῶν οὐ δύναται ἐλευθεροῦν τὸν ἴδιον οἰκέτην, ὑπὸ τοῦ Αἰλίου Σεντίου νόμου κωλυόμενος, εἰ μὴ ἐν κονσιλίῳ εὔλογον αἰτίαν *17 δοκιμάσῃ· ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, εἶναι 264 καὶ ταύτην εὔλογον αἰτίαν· ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὐ συνηριθμήσαμεν προλαβόντες καὶ ταύτην τὴν αἰτίαν ταῖς εὐλόγοις αἰτίαις· εἰ δὲ καὶ ἰδικῶς συνηριθμήσαμεν, ἐδεόμεθα 18 conſenſu καὶ συναινέσεως k ἐπιτρόπου· πῶς δὲ ἠδύνατο l συναινεῖν ὁ μήπω ὢν ἐπίτροπος, ἀλλ' ἐν οἰκέταις τελῶν; εἰ m δὲ ὁ τεστάτωρ τὸν ἴδιον οἰκέτην

pillus ſcriptus eſſet heres, non poſſet ſervum relictum ſibi tutorem manumittere. Scis enim, minorem viginti annis non poſſe ſervum ſuum manumittere, quum lege Aelia Sentia prohibeatur, niſi in conſilio juſtam cauſam adprobaverit. Sed dicere quis poſſit, etiam hanc eſſe juſtam cauſam. Verum primo non adnumeravimus ſupra juſtis cauſis hanc quoque cauſam: etſi autem ſpecialiter adnumeraſſemus, indigeremus conſenſu & auctoritate tutoris. Quomodo autem conſentire poteſt, qui nondum eſt tutor, ſed in ſervis cenſetur? Quod ſi teſtator ſuum ſervum liberum eſſe opinans, ut libe-

17. δὲ pro γὰρ F. *17. Sic dedi pro vulg. δοκιμάσῃ. 18. κονσένσῳ ante hanc G. O. R. Quidam cod. *conſilio* καὶ σ. FABR. II.

*i. Connanus *Commentar. J. Civ. II*, 4. §. 8. [*pag. m.* 115.] Theophilum reprehendit, quod falſa ſit cauſa, quam adduxit ille, cur directæ, non fideicommiſſariæ, libertates ſint, ſervis tutoribus datis. (Cauſa Theophili eſt, quod pupilli facto ſuo non poſſint facere tutores liberos: quod non habeant tutores alios, quorum auctoritate id faciant:) *Nam*, inquit, *quid ſi exheredato tutorem dederit.* Sed reſpondeo, illum caſum non pertinere ad quæſtionem noſtram. Tunc enim controverſia non eſt, directam deberi; quum non ſit heres, qui fideicommiſſariam præſtet. Quanquam dem a Coſtæ, non recte hæc Th. intellexiſſe. H. MYL. *in ſched.*

Ego hoc a Coſtæ non do, quem ipſum errare credo, quum ſcribit: *Nam ſi dicamus, fideicommiſſariam tantum competere; initio non recte tutor datus erit: ſed prius præſtanda erit libertas, & dedeinde incipiet competere tutela*, l. 28. §. 1. D. de teſtam. tut. *idque obtinet beneficio SC. Daſumiani, ut Paulus expoſuit* IV. Sent. 13. §. ult. *quod Th. non intellexit.* Videtur hic, ut alias, præceptorem ſuum Cujacium ſequi, qui cap. 5. Obſerv. XVIII. ſic concludit: *Incommodum, quod attulit Th. SC. Daſumianum tollit, ex quo pupillus interim vice abſentis habetur, ut libertas ſervo competat, ac ſi ex cauſa fideicommiſſi manumiſſus eſſet.* Nego enim, SC. Daſumianum in hac juris quæſtione invenire locum, ubi nulla libertatis mentio a teſtatore eſt facta. Porro & Juſtinianum & Th. omnium optime adverſus Cujacium tuetur ANT. FABER. VI. *Conject.* 16. cum quo ſi voculas *per fideicommiſſum* in l. 9. Cod. *de fideicomm. libert.* pro gloſſemate vano tollas, uti manifeſta juris R. ratio poſtulat, nec dubium, nec difficultas ulla ſupererit, ſed omnes inter ſe leges ab aliis citatæ concordabunt. G. O. R.

k. Paul. ſent. lib. 4. tit. *fideicomm. libert.* §. ult. l. ex cauſa 11. D. *eod.* FABR. I.

l. Sed ex Senatusconſulto Daſſumiano libertas ſervo perinde competit, atque ſi ex cauſa fideicommiſſi manumiſſus eſſet, Paul. *Sentent.* lib. IV. tit. *de fideicomm. libert.* §. ult. FABR. II.

Vid. & l. 36. pr. & l. 51. §. 4. D. *de Fideic. libert.* Ex quibus patet ad hanc hypotheſin non pertinuiſſe ſpecialiter Daſumianum SC. ſed fictione juris ad eam tractum. J. DOUJ.

De fideicommiſſariis libertatibus plura SCta ſunt facta:

κέτην ἐλεύθερον εἶναι νομίσας, ὡς ἐλεύθερον, ἐπίτροπον κατέλιπεν, οὐκέτι λέγομεν σιωπηρῶς αὐτῷ τὴν *[18] ἐλευθερίαν καταφέρεσθαι· ἐν γὰρ τῷ προλαβόντι θέματι, ἐκ τῆς τοῦ τελευτήσαντος ἐννοίας ταύτην αὐτῷ δεδώκαμεν, ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος [19] θέματος, οὐδὲ τοιαύτην τοῦ τελευτήσαντος ἔννοιαν [n] εὑρεῖν δυνατόν· πῶς γὰρ τοῦ οἰομένου ἐλεύθερον εἶναι *[19] τοῦτον;

265 liberum, reliquerit tutorem, non jam dicimus libertatem illi tacite deferri. In præcedenti enim ſpecie, ex defuncti voluntate eam illi dedimus, at in præſenti ſpecie nulla talis defuncti voluntas inveniri poteſt. Quomodo enim? illo putante eum eſſe liberum?

Ο ἀλλότριος οἰκέτης ἐν διαθήκῃ πούρως, ἀχρήστως [o] δίδοται ἐπίτροπος· οὕτω μέντοι δυνατόν, Εστω ὁ δεῖνα ἐπίτροπος ὁ τοῦδε οἰκέτης, [20] cum liber erit, τουτέστιν ὅταν ἐλευθερωθῇ. τὸν δὲ ἡμέτερον οἰκέτην ἀχρήστως ὑπὸ τοιαύτην αἵρεσιν [21] δίδοαμεν ἐπίτροπον, λέγοντες, Εστω ἐπίτροπος ὁ ἡμέτερος οἰκέτης cum liber erit, [22] ἤτοι ὅταν ἐλεύθερος γίνεται,

266 Alienus ſervus in teſtamento pure, inutiliter tutor datur. Sic tamen poteſt: ILLE ILLIUS SERVUS TUTOR ESTO, CUM LIBER ERIT. Noſtrum autem ſervum ſub tali conditione inutiliter damus tutorem, dicentes: SERVUS NOSTER TUTOR ESTO, CUM LIBER ERIT. Et ratio eſt manifeſta: quoniam quem in noſtra habemus

*18. duo R. Codd. αἰτίαν. 3. [id eſt, *Codex tertius*, G. O. R.] ἐλ. FABR. II. 19. θέματος de: F. ſicut & a Baſil. primo abſuerat. *19. αὐτὸν F. 2. 20. *cum libertate* ediderat Viglius hic & mox, ſed ſic corrigi juſſit. ANON. DUK. adſcripſit: „ legend. eſt, *cum liber erit*, vel: *cum libertate donabitur.*" 21. δίδομεν F. ſed illa dialecto delectatur Th. *vid. Gloſſar.* 22. interpretationem Gr. omittit F.

facta: *Daſumianum*, cujus ætas incerta; *Articulianum* & *Rubrianum*, facta A. U. 854; *Vitraſianum* A. U. 928. factum creditur; *Juncianum*, quod aliis *Aemilianum*, A. U. 935. conjectum. Hoc ὡς ἐν παρέργῳ præmiſi, ut data hac occaſione & Ant. Auguſtini & Cl. Colombeti ἀντιχρονισμὸν corrigam: ille *de Nominib. propr. pag.* 325. ait, *Daſumianum fuiſſe poſt Rubrianum, ante Articulianum*, quod ex ipſius etiam opinione ἀδύνατον eſt, cum utraque ſub Hadriano Aug. facta ſtatuat: atqui hic quartum Conſul collegam habuit *Sext.* ARTICULEJUM *Patum*, cui ſuffectus ex Kal. Mart. *Corn. Scipio Orfitus*: dein ex Kal. Maji *Babius Macer* & *M. Valer. Paulinus*: denique ex Kal. Jul. C. RUBERIUS *Gallus* & *Q. Calius Hiſpo*. Adeoque ſcribere debuiſſet Auguſtinus, *ante Artic. & Rubrianum*: niſi LEO *L.* 48. *T.* 4. *c.* 35. & *c.* 50. *Baſil.* qui nunc ad manum non ſunt, liquido aliud dicat, ſed ſic Articulejo alius quærendus eſt conſulatus. Colombet *pag.* 599. *ſq.* hoc ordine locat, *Rubr. Daſum. Juncianum*, quod perperam ibi legitur *Jumetianum*, eaque ad provincias producta fuiſſe *SCto Articuliano*: quum ex l. 51. §. 4. 7. 8. appareat, Articulianum fuiſſe medium inter Daſum. & Junc. prout in παρέργῳ poſuimus. G. O. R.

m. l. *ſi quis tutorem* 22. ff. *qui teſtamento tutores.* l. 24. §. 9. ff. *de fideicommiſſ. libert.* D. GOTH.

n. Tutela libertatis præſtationi patrocinari non poteſt, l. 24. §. *ſi quis* D. *de fideic. lib.* ἐπειδὴ ἐπεπλάνητο περὶ τὴν τύχην αὐτοῦ ὁ διαθέμενος, ut ibi græci. FABR.

o. Imo utiliter datur, cùm videatur ineſſe hæc conditio l. *ſi hereditas* 10. §. 4. D. *de teſtament. tutela.* D. GOTH.

Ant. Faber ad *tit. de Tutel. pr.* 1. *illat.* 41. GENEV. ED.

Quia hæc quæſtio ad Juſtin. aut Tribun. magis ſpectat, quam ad Th. lectorem rurſus remitto ad *Marcil. Vinn.* & *Heinecc.* G. O. R.

ται, 23 καὶ ὁ λογισμὸς πρόδηλος· ἐπειδὴ τὸν ἐν ἡμετέρᾳ ὄντα ἐξουσίᾳ, τοῦτον εἰς τύχην ἀνάγειν οὐκ ὀφείλομεν.

mus poteſtate, cum in caſum deducere non debemus.

§. II. 24 Ἐὰν μαινόμενον, 25 ἤγουν καὶ 267
p ἀφήλικα, ἐπίτροπον κατέλιπον ἐν διαθήκῃ, γενήσονται ἐπίτροποι, ἡνίκα q ὁ μὲν
26 ἀνανήψῃ, ὁ δὲ τὸν κε ἐνιαυτὸν ὑπερβῇ.

§. II. Si furioſum aut annis etiam minorem, tutorem teſtamento reliqui; fient tutores, quum ille reſipuerit, hic viceſimum quintum annum exceſſerit.

§. III. Ad certum tempus, 27 vel ex certo tempore, ὀρθῶς δίδοται ἐπίτροπος· ad certum tempus r, οἷον ὁ δεῖνα ἔστω ἐπίτροπος, ἕως 28 β ἐνιαυτῶν· ex certo 29, οἷον Ἔστω ὁ δεῖνα ἐπίτρο- 268
πος, μετὰ 28 β ἔτη τῆς ἐμῆς τελευτῆς· δυνατὸν καὶ ὑπὸ αἵρεσιν, Ἔστω 30 ἐπίτροπος, ſi navis ex Aſia venerit, 22 ἤγουν εἰ τὸ πλοῖον ἔλθῃ ἀπὸ Ἀσίας· δυνάμεθα καὶ ante heredis inſtitutionem, 22 ἤγουν πρὸ τῆς ἐνστάσεως τοῦ κληρονόμου, καταλιμπάνειν ἐπίτροπον· οἷον ἵνα εἴπωμεν, Ἔστω ὁ δεῖνα ἐπίτροπος τοῦ ἐμοῦ παιδός. Ἔστω δὲ μοῦ ὁ δεῖνα κληρονόμος.

§. III. Ad certum tempus vel ex certo tempore recte tutor datur. Ad certum tempus, veluti ILLE TUTOR ESTO USQUE AD DUOS ANNOS: ex certo tempore, veluti ILLE TUTOR ESTO POST BIENNIUM MORTIS MEAE. Poteſt quoque ſub conditione: TUTOR ESTO, SI NAVIS EX ASIA VENERIT. Poſſumus etiam ante heredis inſtitutionem relinquere tutorem: veluti ut ſi dicamus, ILLE TUTOR ESTO MEI FILII. AT ILLE MEUS HERES ESTO.

§. IV. 31 Οὐ δυνάμεθα δὲ ἐπὶ s ῥητῷ

§. IV. Non poſſumus autem ad cer-

23. ὁ δὲ λογ. F. 24. Ἐὰν τὸν μαιν. ἢ ἀφ. F. 25. ἤγουν τὰ ἀφ. Lugd. & Goth. qui ad primam voculam *al.* ἢ, ad mediam *legend. eſt* τὸν adſcripſit. De tertia vid. *Gloſſ. Th.* 26. ἀνανήψει ante hanc. 27. καὶ pro *vel* F. 28. ū Baſil. *vid. ſupra ad Tit. X. Var. Lect.* 5. 29. *tempore* ad: F. 2. 30. ὁ δεῖνα ad: F. 2. 31. Οὐ δυνάμεθα ἐπὶ F. 1. Οὐ δυνάμεθα δὲ ἐπὶ F. 2.

p. Schol. ἀφῆλιξ ἐστὶν ὁ ἀπὸ τῶν ιδʹ ἐτῶν ἕως τῶν κεʹ ἐλθών. FABR.

q. Furioſus enim auctoritatem pupillo ſuo accommodare non poteſt, l. 1. D. *quod falſ. tut. auct.* FABR. I.

r. Ut in teſtamento Ariſtotelis apud Diogen. Laërt. ἕως δὲ ἂν Νικάνωρ καταλάβῃ, ἐπιμελεῖσθαι Ἀριστομένην, Τίμαρχον, &c. vult Ariſtoteles, ex interpretatione viri magni, interim Ariſtomenem, Timarchum & reliquos tutores eſſe, donec Nicanor redierit, vel certè convaluerit. FABR. I.

s. Apud 5. Harmenop. 11. §. 9. & authorem *Ecloz.* 37. tit. 2. c. 22. legitur δήλῳ πράγματι· addc l. 12. ff. *de teſtam. tutela.* D. GOTH.

Ulp. in l. 12. *de teſt. tut. Certarum rerum*, inquit, *vel cauſarum tutor dari non poteſt, nec deductis rebus*, οὔτε ὑπεξῃρημένων πραγμάτων, ut Græci vertunt, id eſt, fruſtrà datur tutor certæ rei, nec defendi poteſt, ut ſolet heredis inſtitutio: cum enim quis certarum rerum heres ſcriptus eſt, detrahitur rerum mentio, proinde ac ſi ſimpliciter heres eſſet inſtitutus, l. 1. D. *de her. inſt.* ſed ſi tutor certarum rerum datus fuerit, tota datio nihil valebit, ut apertius ait Pomponius in l. 1. *de teſtam. tut.* FABR. I.

t. Ἐπι-

τῷ πράγματι, ἢ ῥητῇ αἰτίᾳ, ἐπίτροπον καταλιμπάνειν· οἷον, Εστω ὁ δεῖνα ἐπίτροπος ἐπὶ τῷδε τῷ ἀγρῷ ἢ ἐπὶ 32 τῇδε τῇ δίκῃ· προσώπῳ γὰρ εἴωθεν [t] ἐπίτροπος δίδοσθαι, οὐ μὴν αἰτίᾳ ἢ πράγματι.

§. V. Εὰν 33 ταῖς ἑαυτοῦ 34 θυγατράσιν ἢ τοῖς [u] ἰδίοις υἱοῖς ἐπίτροπον 35 καταλείψῃ, 36 καὶ ταῖς ποστούμαις, 37 καὶ τοῖς ποστούμοις δοκεῖ καταλελοιπέναι· ἐπειδὴ τῇ τοῦ υἱοῦ *37 ἤγουν θυγατρὸς προσηγορίᾳ, καὶ ὁ ποστοῦμος καὶ ἡ ποστοῦμα περιέχεται· ἆρα δὲ 36 καὶ οἱ ἔγγονοι τῇ τῶν υἱῶν περιέχονται προσηγορίᾳ, ὥστε 38 αὐτοῖς δοκεῖν δεδόσθαι τὸν τοῖς υἱοῖς δεδομένον ἐπίτροπον, ἵνα τῇ τοῦ 39 filiorum προσηγορίᾳ σημανθῶσι καὶ 40 οἱ ἔγγονοι; καὶ λέγομεν ὅτι καὶ πάνυ, μόνον εἰ μὴ εἶπε filiis, ἀλλὰ liberis· [x] εἰ γὰρ εἶπε filiis meis tutorem do, οὐ περιέχονται [y] οἱ ἔγγονοι· ἑτέρως γὰρ οἱ υἱοὶ, 36 καὶ ἑτέρως οἱ ἔγγονοι προσαγορεύονται· εἰ δὲ εἶπε [z] poſtumis do

269 certam rem aut certam cauſam relinquere tutorem: veluti, ILLE TUTOR ESTO IN ILLO AGRO AUT IN ILLA LITE. Nam perſonæ ſolet tutor dari, non cauſæ vel rei.

§. V. Si *quis* ſuis filiabus vel ſuis filiis tutorem reliquerit, etiam poſtumabus & poſtumis videtur reliquiſſe: quoniam filii vel filiæ appellatione etiam poſtumus & poſtuma continetur. Ergone etiam ne-
270 potes filiorum appellatione continentur, ut illis *quoque* datus videatur, qui filiis datus eſt tutor, ut filiorum appellatione etiam nepotes ſignificentur? Et dicimus, vel maxime, dummodo non dixerit filiis, ſed liberis. Si enim dixit: FILIIS MEIS TUTOREM DO, non continentur nepotes. Aliter enim filii, & aliter nepotes appellantur. Si vero dixit: POSTUMIS

32. τῇδε δίκῃ F. 2. 33. τοῖς pro ταῖς F. 2. 34. Sic F. θυγατράσι Lov. Reliquæ θυγατέρεσι. 35. καταλείψῃ omnes præter Pariſ. & Lovan. hic & alibi. 36. καὶ de: F. 2. 37. ἢ pro καὶ F. *37. legend. ἢ D. GOTH. 38. καὶ ad: F. cum Curtio. 39. *filiis* F. 40. οἱ de: F. 2.

t. Ἐπιτροπὴ Harmenop. V. 11. §. 6. & 9. D. GOTH.

u. l. 5. D. *de teſtam. tut.* D. GOTH.

x. 2. *Eclog.* 2. *c.* 104. l. 6. ff. *de teſt. tut.* D. GOTH.

y. Nepotes in hoc caſu filiorum nomine non continentur, & naturales appellationes hic magis ſequimur: natura enim filium à nepote diſtinguit. In aliis continentur, ut hic notat Th. Schol. juſta nimirum juris interpretatione, l. 201. D. *de V. S.* ut in Sc. Mac. & aliis, ut l. 2. §. ſi mater. D. *ad Sc. Tert.* & l. 59. D. *de rit. N.* Auctor incert. in Matth. homil. 1. Procop. Gaz. in Geneſ. cap. 11. *Moris eſt ſcripturæ, ut propinquos & conſanguineos fratris nomine complectatur, ſicuti & nepotes filiorum continentur nomine.* FABR. I.

Schol. *ſciendum*, inquit, *eſt*, *in tractatu tantum de tutelis, nepotes filii appellatione non contineri*, ut lib. 37. Baſ. tit. 11. c. 3. *in aliis contineri*, ut lib. 11 Baſ. tit. 11. cap. 201. FABR. II.

z. Ita quidem legitur d. l. 6. in f. verum, ut hic Juſtinianus, ita & illic Haloander legit, *Poſteris.* quam ſane lectionem non improbo, ut agatur hoc loco de tutore dato filiis, liberis, poſteris. D. GOTH.

Nemo hoc hodie admittet: vid. OTTON. *not. Crit.* & variantes noſtras in *T. V. Obſ. Miſc. Nov. pag.* 376. G. O. R.

Schol. βλέπε δὲ, ὅτι ἀορίστως εἶπεν. Qui igitur poſtumis tutorem dederit, tam filiis, quàm cæteris liberis poſtumis dediſſe creditur: qui enim poſtumis conſulit, omnibus ſine diſtinctione proſpicere videtur, aliter quàm qui filiis tutores dat, cùm manifeſtius filios à nepotibus diſcreviſſe videatur. FABR.

do tutorem, τότε ὁποῖος ἂν εἴη ὁ τεχθεὶς, εἴτε υἱὸς εἴτε ἔγγονος, ἐπιτροπευθήσεται ὑπὸ τοῦ δεδομένου 41 ἐπιτρόπου.

MIS DO TUTOREM, tunc quicumque natus fuerit, ſive filius, ſive nepos, in tutela erit ſub tutore dato.

41. ἐπιτρόπου de: F.

[ΠΕΡΙ [a] ΝΟΜΙΜΩΝ ΣΥΓΓΕΝΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΕ.

Εἰρήκαμεν, ὅτι δυνατὸν ὑπὸ τῶν γονέων τοῖς in poteſtate παισὶ τεσταμεντάριον [1] καταλιμπάνειν ἐπίτροπον· τί οὖν, ὅτε οὐκ ἦν τεσταμεντάριος ἐπίτροπος; ἢ γὰρ ὁ πατὴρ ἀδιάθετος ἐτελεύτησεν, ἢ διαθέμενος ἐπελάθετο καταλιπεῖν ἐπίτροπον, ἢ [2] ὁ καταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ τεστάτωρος προετελεύτησε, τίς [3] ἐπιτροπεύσει τούτων; τότε ὁ [b] δυωδεκάδελτος νόμος [c] δίδωσι τούτοις τοὺς [4] ἀδνάτους. 271

§. I. Καὶ τίνες εἰσὶν ἀδνάτοι; ἔχε ταῦτα 272

DE LEGITIMA AGNATORUM TUTELA.

TITULUS XV.

Diximus poſſe a parentibus teſtamentarium relinqui tutorem liberis in poteſtate *ſua agentibus*. Quid ergo, ſi non eſt tutor teſtamentarius? aut enim pater inteſtatus obiit, aut teſtatus tutorem relinquere oblitus eſt, aut relictus a teſtatore ante obiit: quis eos tuebitur? tunc XII. tabularum lex his agnatos dat.

§. I. Et qui ſunt agnati? Habe hæc

1. Nonne καταλιμπάνεσθαι? Sic certe verti. G. O. R. 2. ὁ addidi cum Fabr. mox τεστάτορος per ω ſcripſi, ut alibi. 3. ἐπιτροπεύει Lugd. & Goth. mox δυωδεκ. F. 4. Vide ad Tit. X. Lect. Var. 29.

a. Adde quæ infra dicuntur tit. *de legitima patronorum tutela.* D. GOTH.

Vid. tit. D. *de Legit. tutor.* & Cod. *eod.* GEN. ED.

b. Scholiaſtes: ὄνομα νόμου· εἴρηται δὲ δυωδεκάδελτος τούτῳ τῷ τρόπῳ· μετὰ τὸ ἐξελάσαι τοὺς ῥῆγας οἱ ῥωμαῖοι νόμον ἔθεντο, ὥστε μὴ τοὺς νόμους αὐτῶν μὴ πολιτεύεσθαι· καὶ τοῦτο κ΄ ἔτη ἐκράτησεν· ἐλθόντες δὲ παρὰ Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις δέκα ἄνδρες ἔλαβον τοὺς ἐκεῖθεν νόμους· εἶτα νομίσαντες τούτους ἐλλείπειν, ἦσαν γὰρ ἐν δέκα δέλτοις ἐλεφαντίναις γεγραφέντες, ἑτέρους προστεθήκασι δύο· καὶ ἐκ τοῦ συμβάντος ἐκλήθη δυωδεκάδελτος. FABR. II.

Προστεθήκασι videtur mutandum in προστεθείκασι, niſi Doriſmus ſit, de quo valde dubito: vide Mattaire *Dial. Gr. pag.* 225. Scholiaſten ſic verto: *Legis nomen. Dicta autem ſunt XII. tabulæ hoc modo: Poſt reges exactos Romani legem ſanxerunt, ut ne illorum leges obſervarentur, atque hoc annos viginti obtinuit. Profecti igitur ad Athenienſes & Lacedæmonios decem viri leges inde acceperunt. Poſtea exiſtimantes eas non ſufficere, erant enim in decem tabulis EBOREIS ſcriptæ, alias addiderunt duas. atque* ita *ex accidenti* duodecim tabulæ *ſunt dictæ.* G. O. R.

c. Idem Ulpian. II. §. 3. l. 1. & 5. ff. *de legitimis tutorib.* l. 1. Cod. *de legitima tutela.* D. GOTH.

Lex 12. tab. adgnatis tutelam defert ſummâ providentiâ, ut ait Ulp. ut qui ſperarent hanc ucceſſionem, iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur, l. 1. *de legit. tut.* eadem ratione utitur. Diodor. Sicul. lib. 13. in referenda lege Charondæ, qua cognatis pupilli tutela committebatur, adgnatis autem rei pupillaris adminiſtratio. Οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ μητρὸς συγγενεῖς οὐ προσήκοντες τῇ κληρονομίᾳ τῶν ὀρφανῶν

τα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· ἡ συγγένεια [d] ὄνομά [5] ἐστι γενικόν· τέμνεται δὲ εἰς τρία, εἰς τοὺς ἀνιόντας, εἰς τοὺς κατιόντας, εἰς τοὺς ἐκ πλαγίου· καὶ ἀνιόντες μέν εἰσιν, οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, πατὴρ, μήτηρ, πάππος, μάμμη, πρόπαππος, προμάμμη, καὶ οἱ ἔτι τούτων ἀνώτεροι: κατιόντες δὲ, οἱ ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, υἱὸς, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, προέγγονος, προεγγόνη, καὶ οἱ ἔτι τούτων κατώτεροι· ἐκ πλαγίου δὲ, οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεν-273 νηκότες, μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς, καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες, οἷον ἀδελφὸς, ἀδελφὴ, θεῖος, θεία, ἀνεψιὸς, ἀνεψιὰ, καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγόμενοι· αὕτη δὲ [6] ἡ ἐκ πλαγίου συγγένεια εἰς [7] β διαιρεῖται, εἰς ἀδνάτους καὶ κογνάτους· καὶ ἀδνάτοι [e] μέν εἰσιν, οἱ ἐξ ἀρρενογονίας ἡμῖν συναπτόμενοι, οἷον ἀδελφὸς ὁμοπάτριος, καὶ οἱ ἐκ τούτου παῖδες, ἀδελφὴ ὁμοπάτριος, θεῖος πρὸς πατρὸς, καὶ οἱ τούτου παῖδες, καὶ θεία πρὸς πατρός· κογνάτοι δέ εἰσιν, οἱ ἐκ 274 θηλυγονίας ἡμῖν συναπτόμενοι· οἷον ἀδελφὴ

hæc in modum præviæ inſpectionis. Cognatio nomen eſt generale: dividitur autem in tria, in adſcendentes, in deſcendentes, in *propinquos* ex obliquo. Et adſcendentes quidem ſunt, qui nos genuerunt, pater, mater, avus, avia, proavus, proavia, & his etiam ſuperiores: deſcendentes autem, qui e nobis naſcuntur, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis, & 273 his etiam inferiores. Ex obliquo vero, qui neque nos genuerunt, neque ex nobis naſcuntur, ſed ejusdem ſtirpis & radicis nobiscum *ſunt* participes, veluti frater, ſoror, patruus *vel avunculus*, amita *vel matertera*, conſobrinus, conſobrina, atque ex his progeniti. Hæc autem ex obliquo cognatio dividitur in duo, in agnatos & cognatos. Et agnati quidem ſunt, qui ex virili cognatione nobis conjunguntur, veluti frater conſanguineus, & 274 ejus liberi; ſoror conſanguinea, patruus & ejus liberi; & amita. Cognati

5. μὲν injicit Fabr. 6. ἡ deeſt Lugd. & Goth. 7. τοῦ Baſil. Vide ad *Tit.* X. *Lect. Var.* 5.

φανῶν οὐκ ἐπιβουλεύουσιν· οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ πατρὸς οἰκεῖοι ἐπιβουλεῦσαι μὲν οὐ δύνανται, διὰ τὸ μὴ πιστεύεσθαι τοῦ σώματος, τῆς δ' οὐσίας εἰς ἐκείνους καθηκούσης, ἐὰν οἱ ὀρφανοὶ τελευτήσωσιν, ἢ διὰ νόσον, ἤ τινα ἄλλην περίστασιν, ἀκριβέστερον οἰκονομοῦσι τὰ χρήματα, ὡς ἰδίας τὰς ἐκ τῆς τύχης ἐλπίδας ἔχοντες. Eadem ratione lege Solonia tutela non deferebatur agnatis, niſi in remotiore gradu eſſent. Diog. Laërt. in Solone, Etymologicum in v. χειρωσταί [*leg.* χηρωσταί] Inteſtato igitur parente mortuo adgnatis defertur tutela, l. 6. *eod.* quod ita prudentes interpretati ſunt, ut ad eos, quos proxima ſpes ſucceſſionis contingit, tutela pertineat. Caj. t. 7. l. 3. §. pen. & l. 9. *eod.* §. ult. infra *de cap. dem.* & quia conſanguinei, id eſt fratres, primum inter adgnatos locum acceperunt interpretatione prudentium, ut ait Paul. apud Ruf. t. 16. ideo Ulp. in l. 1. *eod.* ait, legitimas tutelas adgnatis delatas eſſe, & conſanguineis. ex quo regulam hanc condiderunt prudentes: *quo tutela redit, eo & hereditas pervenit*. l. 73. *de reg. jur.* Hanc juris definitionem ita Græci efferunt: *Quo hereditas redit, eo & tutela pervenit.* rectè ut videtur. Cic. pro Balbo: *Non legib. tanquam tutelas pervenire.* hereditas autem *redire* dicitur, l. 69. *de leg.* 2. l. 3. D. *ſi quis omiſ. cauſ. teſt.* l. 10. D. *de grad.* Cajus apud Ruf. d. t. 16. Cic. 1. *de orat.* quanquam & tutela *redire* dicitur, l. 11. D. *de teſt. tut.* d. l. 10. ut parum interſit, utro modo legatur. Hodie juris adgnatici & cognatici ſublata eſt differentia, ut lege quoq. Platonica cautum, ἐπιτρόπους εἶναι τοὺς ἐγγύτατα γένει αὐτοῦ πατρὸς καὶ μητρὸς, 11. *de leg.* FABR. I.

d. Idem §. 1. ſup. *de Nuptiis.* 4. Harmenop. 6. §. 1. D. GOTH.

e. Adde Ulpian. 11. §. 4. l. 7. ff. *eod.* D. GOTH.

f. Schol.

φὴ ὁμομήτρια [f], καὶ οἱ ταύτης παῖδες, θεία πρὸς μητρὸς, καὶ οἱ ταύτης παῖδες; [g] ἤγουν τῆς πρὸς [8] πατρὸς θείας οἱ παῖδες· οἱ δὲ ἀδνάτοι λέγονται καὶ λεγίτιμοι, τουτέστι νόμιμοι· λέγονται καὶ κογνάτοι, τουτέστι φυσικοί· ἐπειδὴ οὓς ὁ νόμος ἐπίσταται, οἶδε καὶ ἡ φύσις· οἱ δὲ κογνάτοι λέγονται φυσικοὶ μόνον· οὓς γὰρ ἡ φύσις οἶδεν, οὐ πάντως ὁ νόμος ἐπίσταται· ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, 275
ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· τεσταμενταρίων μὴ ὑποκειμένων [9] προσώπων, τῶν ὀφειλόντων ἐπιτροπεύειν, ἀνάγκη λεγιτίμους, ἤτοι ἀδνάτους ἐπιτροπεύειν, οἵτινες [10] δι' ἀρρενογονίαν ἡμῖν συνάπτονται· λέγονται δὲ οὗτοι ἀδνάτοι, οἷον ὁμοπάτριος ἀδελφὸς, καὶ ὁ τούτου υἱὸς, καὶ ὁ ἐξ ἐκείνου ἔγγονος· οἱ δὲ διὰ θηλυγονίας ἡμῖν συνεζευγμένοι οὐκ εἰσὶν ἀδνάτοι, ἀλλὰ φυσικῷ λόγῳ κογνάτοι· [11] ὥστε [h] οὖν τῆς 276
θείας μου τῆς [i] πρὸς [*11] πατρὸς ὁ υἱὸς οὐκ ἔστι μοι ἀδνάτος, ἀλλὰ κογνάτος, κἀγὼ δὲ αὐτῷ κογνάτος εἰμί· ἐπειδὴ οἱ τικτόμενοι τὴν τοῦ πατρὸς, οὐ τὴν τῆς μητρὸς [12] διώκουσι φαμιλίαν, καίτοι ἡ πρὸς

gnati autem ſunt, qui ex feminina cognatione nobis conjunguntur, veluti ſoror uterina & ejus liberi; matertera & ejus liberi, aut amitæ *quoque* liberi. Agnati vero legitimi etiam vocantur; dicuntur & cognati, id eſt naturales: quoniam quos lex novit, novit etiam natura. Sed cognati tantum naturales vocantur:
275 quos enim natura novit, non per omnia lex novit. Poſtquam hæc tibi præcognita ſunt, vide reliquum argumentum. Quum teſtamentariæ perſonæ non adſunt, quæ tueri debeant, oportet legitimos ſive agnatos eſſe tutores, qui per cognationem virilem nobis conjunguntur. Hi autem dicuntur agnati, veluti frater conſanguineus & hujus filius,
276 & ex eo *filio* nepos. Qui vero per femininam cognationem nobis ſunt conjuncti, non ſunt agnati, ſed naturali ratione cognati. Itaque amitæ meæ filius non eſt mihi agnatus, ſed cognatus, & ego illi cognatus ſum:

8. μητρὸς Omnes ante F. *vid. Not.* 9. προσώπων de: F. 10. δι' ἀρρενογονίας F. 11. ὥσπερ ante F. *v. N.* *11. μητρὸς ante hanc. *v. N.* 12. μετιδιώκουσι F.

f. Schol. οὐχὶ ὁμοπατρία· ἐκ γάρ ἐστιν ὁμοπάτρια, καὶ οὐχὶ ὁμομήτρια, ἀδνάτα ἐστίν. FABR. II. Cur autem Th. nec fratris uterini nec avunculi, nec liberorum ſororis conſanguineæ, meminerit, nullam cauſam video: unde ob concurſum earumdem vocum ſæpius repetitarum aut hæc, aut his ſimilia excidiſſe reor, inter οἷον & ἀδελφὸς h. m. ΟΙΟΝ ἀδελφὸς ὁμομήτριος, καὶ οἱ τούτου παῖδες· τῆς ἀδελφῆς ὁμοπατρίας (vel ὁμοπατρίας) οἱ παῖδες· θεῖος πρὸς μητρὸς, καὶ οἱ τούτου παῖδες· ΑΔΕΛΦΗ G. O. R.

g. Legend. eſt ἤγ. τῆς πρὸς πατρὸς θείας· alioqui nulla mentio fieret *de amitæ filiis*: deinde battologiſmus eſſet. P. NANN.

Huic emendationi cum Curtio, Anonymo in utroque, Ernſtio ac Fabroto locum dedimus. Adde inf. *not. i.* G. O. R.

h. Pro ὥσπερ legend. eſt ὥστε, ut vitemus ἀνανταπόδοτον. eſt enim hic confirmantis ſuperius dicta, non exemplum adducentis, & quodammodo ſuperioris ſententiæ συμπέρασμα. P. NANN.

Melius fortaſſe legeretur ὥστε, i. e. *quare*: quia particula, quæ reſpondeat ὥσπερ, deeſt. ANON. DUK. vid. leg. ὥστε. ANON. NISP.

i. Auſus ſum etiam hic reſcribere πατρὸς pro μητρὸς, ut not. g. quod miror nemini alii ſuboluiſſe, quum tamen ſupra Tit. X. cap. 161. & modo cap. 274. ejusdemmodi vitium unanimes ſuſtu-

πρὸς πατρὸς θεία ἀδνάτα ἐστὶν, ὁ δὲ ἐξ αὐτῆς κογνάτος· τίς οὖν ἡ αἰτία; ἐπειδὴ θῆλυ πρόσωπον [13] παρεντεθὲν τὸ τῆς θείας διέτεμε τὴν ἀδνατιόνα· καθολικῶς δὲ ἴσθι, ὅτι ἣν προίσχεταί τις πρὸς ἐμὲ συγγένειαν, κἀγὼ ταύτην προβάλλομαι πρὸς αὐτόν.

ſum: quoniam qui naſcuntur, patris, non matris ſequuntur familiam: etſi amita eſt agnata, at ex illa cognatus. Quæ igitur eſt cauſſa? quia feminina amitæ perſona interpoſita agnationem interſcidit. Generaliter autem ſcito, quam quis cognationem adverſus me habet, eamdem & me obtinere adverſus illum.

§. II. [14] Καθὼς δὲ εἶπον, χώρα τῇ 277 ἀδνατιόνι ἐπὶ τῇ ἐπιτροπῇ [k] οὐ μόνον, ἡνίκα μὴ διαθῆται ὁ πατὴρ, ὁ δυνάμενος καταλιπεῖν ἐπίτροπον· ἀλλ' ἐὰν, ὅσον ἀνήκει εἰς τὸν τῆς ἐπιτροπῆς λόγον, ἀδιάθετος [l] τελευτήσῃ· ὅπερ συμβαίνει, καὶ εἰ κατέλιπε μὲν, τοῦ δὲ καταλιπόντος προετελεύτησεν ὁ ἐπίτροπος, [15] ἢ τυχὸν ἐπελάθετο καταλεῖψαι ἐπίτροπον τῷ υἱῷ διαθέμενος [15].

§. II. Sicuti autem dixi, locus *eſt* agnationi in tutela non ſolum, quum pater non teſtatus fuerit, qui tutorem relinquere poterat; ſed *etiam* ſi, quantum ad tutelæ cauſam pertinet, inteſtatus obierit: quod accidit quoque, ſi reliquerit quidem, ſed tutor *ante* relinquentem præmortuus ſit, aut forte teſtatus filio tutorem relinquere oblitus fuerit.

§. III. Ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς ἀδνατιόνος 278 δίκαιον πάσαις [m] ταῖς [16] κάπιτις δημινουτιόσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον [n], ἀναιρεῖται· ἡ γὰρ ἀδνατίων νόμιμόν τί ἐστιν ὄνο-

§. III. Sed jus quidem agnationis omnibus capitis diminutionibus ut plurimum tollitur. Agnatio enim legitimum quoddam nomen eſt: jus vero

13. παρενταθὲν ante F. 14. κατὰ F. 1. καθὰ F. 2. 15 -- 15. his numeris incluſa de: F. 16. κατ. δημινουτζιόσιν ante F. qui dedit *capitis* δημινουτιόσιν. Nos ſolum ζ ejecimus, de quo vide in Gloſſ. Theoph.

ſuſtulerint: id quod quia ſole meridiano clarius eſt, non amplius probabo, quam ſimili errore in Gloſſis Nom. legi: Ἀμιτα, ἡ πρὸς μητρὸς θεία. G. O. R.

k. Juſtin. *non hanc habet*, & Th. rectè ſupplet τὸ *ſolum*. [Sic in l. 50. D. de verb. oblig. *non hoc ſignificatur*, id eſt, non hoc ſolum; & in l. 1. D. de term. mo. *non multa pecuniaria eſt*, id eſt, non ſolum, ut recte Græci: οὐ μόνον χρηματικῶς καταδικάζονται: *non ſolum pecuniariter damnantur*. Ed. 2.] Inteſtatus quidem dicitur, qui omnino non fecit teſtamentum, Juvenal. ſat. 1. *Hinc ſubitæ mortes, atque inteſtata ſenectus*. v. inf. ad t. 1. lib. 3. Verùm hic inteſtatus etiam dicitur, qui quantùm ad tutelam attinet, inteſtatus deceſſit, ſive qui teſtamento tutorem liberis non reliquit. Scholiaſt. τυχὸν γὰρ ἐπελάθετο ἐπίτροπον καταλεῖψαι τῷ υἱῷ, εἰς ὅλα διαθέμενος τὰ ἄλλα. FABR.

l. v. l. 6. D. *eod.* D. GOTH.

Ut apud Platon. 11. de Leg. ἐὰν δέ ἢ τὸ παράπαν μὴ διαθέμενος τελευτήσῃ τις, ἢ καὶ τῶν ἐπιτρόπων αἱρέσεως ἐλλιπής. FABR. I.

m. Πάσαις ταῖς κάπιτις δημινουζιόσι dixit pro eo quod Juſtinianus dixit, *omnibus modis, capitis diminutione*. id eſt pro omni ſpecie capitis diminutionis. D. GOTH.

n. Quia interdum, non ſemper neque omnino, perit agnationis effectus capitis diminutione. [non-

ὄνομα· τὸ δὲ τῆς κογνατιόν⊙ δίκαιον ὐ πάσαις ἀμείβεται ταῖς [16] κάπιτις διμινυτιόσιν· ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ἀδνατιόν⊙ λόγ⊙, ὗτός ἐστιν· ἐπειδὴ ὁ πολιτικὸς λόγος, τυτέστιν ἡ [17] κάπιτις διμινυτίων, τὰ πολιτικὰ δίκαια, τυτέστι τὰ ἀδνατικὰ, διαφθείρειν δύναται, τὰ δὲ φυσικὰ, τυτέστι τὰ κογνατικὰ, ὐ πάντως [o].

vero cognationis non omnibus capitis diminutionibus mutatur. In agnatione autem hæc eſt ratio: quoniam civilis ratio, id eſt capitis diminutio, jura civilia, id eſt agnatitia, corrumpere poteſt; naturalia vero, id eſt cognatitia, non utique.

17. *κακ. διμινυτζίων* ante F. qui edidit *capitis* διμινυτίων.

[confer §. 6. *ſq. tit.*] quoniam conſtitutione Anaſtaſii emancipati §. 1. inf. *de ſucceſſ. cog.* facit §. ul. inf. *de gradibus.* l. frater Cod. *de legit. tut.* l. ne lucrum Cod. *de curat.* emancipatorum liberi Juſtinianea conſtitutione l. ult. Cod. *de legit. heredib.* ad fratrum legitimam ſucceſſionem, curam, tutelam vocantur. Quin & conſtitutione alia Anaſtaſii l. ſi ab eo Cod. *de legit. hered.* emancipati jura familiæ non amittunt, ſi id nominatim imperiali reſcripto comprehenſum. D. GOTH.

Cur ait *plerumque?* διὰ τὴν τῦ Αναςασίυ διάταξιν, ut hic ait Schol ex l. 4. Cod. *de leg. tut.* [Stephanus etiam ait, non perimi jus adgnationis, jus legitimum, minima capitis deminutione, id eſt emancipatione: emancipatum enim, puta fratrem, ad tutelam adgnationis jure vocari, perinde ac ſi jus adgnaticum integrum manſiſſet, [ſi nimirum id nominatim Reſcripto comprehenſum ſit. DOUJ.] δύναται γὰρ αὐτὸς ἐπιτροπεύειν, ἐὰν ὁ λύεται ἡ ... ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς μικρᾶς capitis διμινυτιόν⊙. *ex Ed.* 2.] FABR.

o. Juſtin. *non utique.* Gloſſæ græcolat. πάντως, utique. FABR.

[ΠΕΡΙ ΑΡΧΗΣ [a] ΕΛΑΤΤΟΥΜΕΝΗΣ.]

DE CAPITIS DIMINUTIONE.

ΤΙΤΛΟΣ ΙϚ.

TITULUS XVI.

Εἰρήκαμεν τῇ [1] κάπιτις διμινυτιόνι 279
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἀδνατικὰ διαφθείρεσθαι δίκαια· ὁρισώμεθα δὲ, τί ἐστι κάπιτις διμινυτίων· κάπιτις διμινυτίων

DIXIMUS capitis diminutione ut plurimum jura agnatitia corrumpi. Porro definiamus, quid capitis ſit diminutio. Capitis diminutio

1. *κακ. διμινυτζίονι* ante F. qui habet *capitis* διμινυτιόνι. Confer. Lect. 16. ſuper. tit. & ſcito eamdem varietatem per totum deinceps Operis decurſum obſervari.

a. Adde 4. ff. 5. & Ulp. 5. §. 10. & ſequent. ἀρχὴν hic uſurpat pro capite, ἀρχὴν ἐλαττουμένην pro capitis diminutione. Apud authorem *Ecloga* 46. tit. 2. ex lib 16. tit. 8. c. 33. capitis diminutio dicitur τῆς πρώτης καταστάσεως ἐλάττωσις, & *ibidem* tit. 2. c. 7. καταστάσεως ἐναλλαγὴ, ut hæc omnia pro uno ſint, caput, ἀρχὴ, κατάστασις ſeu ſtatus, ut & deminutio ἐλάττωσις. ἐναλλαγή. D. GOTH.

Gloſſæ baſilicorum? *capitis deminutio*, ἐλάττωσις ἀρχῆς, κεφαλῆς ἐναλλαγὴ, καταστάσεως ἐναλλαγὴ, Baſilica lib. 46. tit. 2. in Regio Cod. Theodorus Balſamon ad Nomocan. Photii, tit. 2. c. 1. Gloſſæ

τίων b ἐστὶ τῆς προτέρας καταστάσεως ἐναλλαγή· ἢ οὕτως, bb πάθος ἐκ περιστάσεως νόμων συμβαῖνον, κατάστασιν ἀμεῖβον ἤτοι ἐλαττοῦν τοῦ πάσχοντος· τρεῖς c δέ εἰσι κάπιτις διμινουτίονες· 2 ἢ γὰρ μεγίστη ἐστὶν, ἥτις λέγεται maxima, ἢ minor, ἣν τινες mediam προσαγορεύουσι, τουτέστι μέσην, ἢ minima, ἤτοι ἐλαχίστη· 3 [εἰσὶν οὖν κάπιτις διμινουτίονες τρεῖς, μεγίστη, μέση, ἐλαχίστη.]

tio eſt prioris ſtatus mutatio: vel ſic, Paſſio ex legum circumſtantia *aut neceſſitate* contingens, ſtatum patientis mutans aut minuens. Tres autem ſunt capitis diminutiones: aut enim maxima eſt & *ſic* dicitur, aut minor, quam quidam mediam appellant, aut minima. [Tres igitur ſunt capitis diminutiones, maximâ, media, minima.]

§. I. Μεγίστη δέ ἐστι κάπιτις διμινουτίων, ὁπότε τὶς ἅμα 4 καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πολιτείαν ἀπόλλυσιν, ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ ἐκείνων d, οἳ δοῦλοι γίνονται τῆς τιμωρίας, διὰ τὸ τραχὺ τῆς κατ' αὐτῶν ἐξενεχθείσης ἀποφάσεως, οἷον ἡνίκα θηρίοις ἢ πυρὶ παραδιδῶσιν· ἤγουν 5 οἱ ἀπελεύθεροι, οἱ 6 ὀφθέντες ἀχάριστοι περὶ 280

§. I. Maxima capitis diminutio eſt, quum quis ſimul & libertatem & civitatem amittit, quod accidit in his, qui ſervi pœnæ fiunt, propter aſperitatem ſententiæ contra eos prolatæ, veluti quum beſtiis aut igni tradantur: vel liberti, qui ingrati apparuerunt adverſus patronos, atque ideo

2. ; ante Goth. niſi quod jam ANON. DUK. · correxit. 3. incluſa omittit F. neque ego deſidero. 4. καὶ τὴν πολ. κ. τ. ἐλ. F. 5. ἢ pro οἱ. F. 6. ὀφθέντες ante hanc.

ſæ lat. gr. *capitis diminutio*, κεφαλῆς ἐλάττωσις. *dminutio* autem ſcribitur in libris veteribus, & in P. Florent. Notæ Magnonis: *K. D. Capite deminutus.* FABR. I.

Et ego præfero *deminutio*: ſed quum MSS. etiam Gudianus & Dorvillianus conſtanter fere *diminutio* exhibeant, nec Fabrotus teſtetur in Regiis Codd. δημιν. ſcribi, retinui cum ceteris Editoribus Viglianam ſcripturam. G. O. R.

b. Cap. dem. eſt ſtatus permutatio, Paul. 1. ſent. t. 7. §. 1. l. 2. D. de in integr. reſt. l. 1. D. de cap. min. Boëtius ad Top. lib. 2. FABR. I.

bb. Plus artis habet hæc altera definitio. Verba quæ generis locum tenent, a Gothofredo [Curtium *nominare debuiſſet, neque is legis, ſed* juris civilis *habet*:] vertuntur, *Accidens ex circumſtantia legis*; minus proprie, nec ſatis, ut videtur, efficac ter. Πάθος enim eſt *paſſio ſ. afflictio*, cui reſpondet vox finalis πάσχοντος *patientis.* Vox περιστάσεως obſcurior eſt: ſignificat *caſum & circumſtantiam*, ut Gothofredus reddidit; item *neceſſitudinem*, qua quis conſtringitur, denique *cladem* aut *afflictionem*; quo ſenſu accipi à Th. propter ſequentia ἐλαττοῦν & πάσχοντος videtur, & quia ut eſt in Synopſi Attal. tit. 3. capitis minutio hominem ſemper redigit εἰς τὸ χεῖρον, in ſtatum *deteriorem.* Denique verbotenus Theophili definitio reddenda videtur: *Paſſio ex afflictione legum eveniens, mutans aut minuens ſtatum ejus qui patitur.* . . . . Sed emancipatus, ex alterius poteſtati obnoxio, fit ſui juris, & capite ac facultate augetur. Hunc nodum ſolvit Paulus in l. 3. §. 1. de Cap. min. *Emancipato filio*, inquit, *capitis minutio manifeſto accidit, cum emancipari nemo poſſit, niſi in imaginariam ſervilem cauſam deductus.* &c. HUBER. *Digreſſ. pag.* 164.

c. Auſon. Id. 11. *Triplex libertas, capitisque minutio triplex.* Trib. cap. dem. ea adimuntur, quæ à genere, à civitate, à rer. natura tribuuntur, l. 3. D. *de int & releg.* id eſt familia, civitas, & libertas: tria enim ſunt quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam l. ult. D. *eod.* quæ complecti videtur Ter. *Eun. act* 4. Sc. 7. his verſ. --*principio eam eſſe dico liberam.* T. *Hem!* C. *civem Atticam.* T. *Hui!* C. *meam ſororem.* FABR. I.

d. Maximam cap. dim. patiuntur ſervi pœnæ, revocati in ſervitutem ob ingratitudinem, qui ſe ipſos vendiderunt, ut hic: qui in inſulam deportati ob delictum *Ecl. d.* c. 33. de quo tamen v. §. 2. inf. *eod.* qui liberi cenſeri noluerunt. Ulp. 11. §. 11. Cicero pro Cecinna. Livius 1. Halicarnaſ. 4. & ex S. C. Claudiano, quæ ſciens prudens alicui ſervo ſe conjunxit, denuntiante id ſervi domino. Ulp. d. §. 11. D. GOTH.

c. Li-

περὶ [e] τὸν πάτρωνα, καὶ διὰ τοῦτο καταδικασθέντες· ἢ οἱ ἀνεχόμενοι ad pretium participandum ἑαυτοὺς [7] διαπραθῆναι· τούτων ἕκαστος περιπεσὼν τῇ μεγάλῃ κάπιτις διμινουτίονι, τῇ πολιτείᾳ συναπόλλυσι τὴν ἐλευθερίαν.

ideo condemnati ſunt: vel qui ſe ad pretium participandum venumdari paſſi fuerunt. Horum quisque in magnam capitis diminutionem incidens cum civitate libertatem amittit.

§. II. Μέση [f] κάπιτις διμινουτίων ἐστὶν, 281
ὁπότε ἡ μὲν πολιτεία ἀπόλλυται, ἡ δὲ ἐλευθερία μένει ἀκέραιος· ὅπερ συμβαίνει [8] οἱ, [g] cui aqua & igni interdictum fuerit, ἢ τῷ εἰς νῆσον δηπορτατευθέντι [h]· ἑκάτερος γὰρ ἐλεύθερος ὢν, ἐκπίπτει τῆς Ρωμαϊκῆς πολιτείας, καὶ ἐν τούτῳ μὲν ἰσότης· διαφορὰ δὲ [9], ὅτι ὁ μὲν δηπορτάτος τόπῳ [10] περικέκλεισται, τουτέστι τῇ νήσῳ· ὁ δὲ, [11] cui aqua & igni interdictum eſt, [12] παντὸς [i] εἴργεται τόπου.

§. II. Media capitis diminutio eſt, quando civitas quidem amittitur, ſed libertas integra manet: quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit; vel qui in inſulam deportatus fuerit. Uterque enim manens liber, Romana civitate excidit; atque in hoc quidem æqualitas *eſt*: differentia autem, quod deportatus loco circumcludatur, id eſt inſula; is autem, cui aqua & igni interdictum eſt, omni arceatur loco.

§. III. Ἐλαχίστη [k] δέ ἐστι κάπιτις 282
διμινουτίων, ὁπότε καὶ ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἐλευθερία περικατέχεται [13] ἤγουν φυλάττεται,

§. III. Minima capitis diminutio eſt, quando & civitas & libertas retinetur ſive ſervatur, ſed ſtatus præſens

7. πραθῆναι F. 8. τῷ ζητουμένῳ *aqua & igni interdicto*. F. 9. F. addit hæc: δηπορτάτου καὶ *aqua & igni* ἰντερδίκτου. 10. περικλείεται F. 11. aqua & igni ἰντερδίκτος F. 12. *vid. Not.* 13. ἤγ. φυλ. de: F.

e. Libertus ingratus, quem ſuperbiæ reum vocat Valentin. Nov. *de Libert.* Attico jure retrahebatur in ſervitutem, Plato 11. *de Leg.* Plut. *in Sol.* Val. Max. *lib.* 2. c. 1. Donat. & Eugraph. *in Terent.* Jure quoque civili R. libertus ingratus jure libertatis exuitur, l. 2. Cod. *de libert.* FABR. I.

f. Μέση hic & d. c. 33. *Eclogæ* dicitur, quæ apud Juſtinianum *minor*, apud Ulpianum 11. §. 12. & Paulum l. ult. ff. *eod. media.* D. GOTH.

g. Feſtus: *Deminutus capite appellatur, cui aqua ignique interdictum eſt.* Ulp. t. 11. FABR. I.

h. Deportatio hic ſpecies *media* capitis diminutionis, conſtituitur apud auctorem *Eclog.* d. c. 33. *maxima.* D. GOTH.

Vide Huberi *Prælect.* h. t. §. 3. & in *Digreſſ.* pag. 503. Ger. Noodt II. *Obſ.* c. 21. Ottonis Comment. h. l. aliosque. G. O. R.

i. In duob. Codd. deeſt vox παντὸς, [πάντως Edit. 2.] & ita legiſſe videtur Schol. Interdictus aqua & igni arcetur certo loco: τουτέστιν ἵνα μὴ μετάσχῃ ἐκ τοῦ τόπου ἐξ οὗ ἐξορίζεται, ἢ πυρὸς, ἢ ὕδατος, τουτέστιν ἵνα μὴ πολιτεύηται [leg. πολιτεύηται] ἐκεῖ· ταῦτα γάρ εἰσι περὶ ζωὴν τῆς ἀνθρώπου· ſive ut ait Feſt. *hæ duæ res humanam vitam maximè continent.* Lactant. de orig. err. cap. 10. FABR.

Et Ulpianus meminit interdictorum aqua & igni ſimpliciter l. 18. D. *de ſtatu hom.* l. 10. §. 2. D. *ad L. Jul. de vi publ.* & tit. 10. §. 3. & horum ſimul & deportatorum, tanquam talium, inter quos aliquid eſſet diſcriminis l. 1. §. 2. D. *de Legat.* 3. nec multo aliter Imp. hos diſtinguit §. 2. Inſt. *de Cap. deminut.* Et Th. hoc diſcrimen agnoſcit, dum ait: διαφορὰ &c. ubi illud παντὸς *omni* in quibusdam libris non eſſe teſtatur Fabrotus. Et certe arcetur quidem interdictus talis certo loco, ſed non omni loco. Ceterum videtur ſenſim magis magisque obſervatum eſſe, ut ita damnati in inſulas deportarentur. . . . . . Sed & nuda tamen interdictio aqua & igni aliquando uſurpari, atque inter

τίτα, ἡ δὲ παροῦσα κατάστασις ἀμείβεται· ὅπερ συμβαίνει [14] ἐπ' ἐκείνων, οἱ αὐτεξούσιοι ὄντες δεδώκασιν ἑαυτοὺς εἰς [l] υἱοθεσίαν, καὶ γεγόνασιν ὑπεξούσιοι· [15] ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ ὑπεξούσιος γέγονεν [m] αὐτεξούσιος· ἐνταῦθα γὰρ μόνης τῆς ὑπεξουσιότητος ἢ αὐτεξουσιότητος γέγονεν ἐναλλαγή.

§. IV. Αρα [16] δὲ ὁ οἰκέτης ἐλευθερωθεὶς ὑφίσταται κάπιτις δεμινουτίονα; καὶ λέγομεν, οὐδαμῶς· ἐπειδὴ οὐδεμίαν πάλαι εἶχε κεφαλήν, [n] ἀλλὰ νῦν μετὰ τὴν ἐλευθερίαν ἤρξατο ἔχειν κεφαλήν, καὶ γνωρίζεσθαι ὑπὸ τῶν νόμων. 283

§. V. Ων δὲ τὸ ἀξίωμα βασιλεὺς ἀφείλετο, οὐχ [17] ὑφίστανται κάπιτις δεμινουτίονα· ὥστε οὐν ὁ τῆς συγκλήτου [o] ἐκβληθεὶς οὐκ ἔστι capite [18] diminutus.

§. VI. [19] Η μὲν ἀδνατίων ἀναιρεῖται διὰ 284 τῆς κάπιτις δεμινουτίονος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· (διὰ τί δὲ [20] προσετέθη [p] τὸ ὡς ἐπὶ

ſens mutatur: quod in his accidit, qui quum patresfamilias eſſent, in adoptionem ſeſe dederunt, & filiifamilias ſunt facti. aut ex contrario, filiusfamilias factus eſt paterfamilias. Hic enim ſolius poteſtatis alienæ aut ſuæ facta eſt commutatio.

§. IV. An vero ſervus manumiſſus capitis diminutionem patitur? & dicimus, nequaquam; quoniam nullum quondam habebat caput, ſed nunc poſt libertatem caput habere cœpit, & a legibus agnoſci.

§. V. Quibus autem princeps dignitatem ademit, capitis diminutionem non patiuntur: itaque ſenatu *quis* motus non eſt capite diminutus.

§. VI. Agnatio ut plurimum quidem per capitis diminutionem tollitur, (cur autem UT PLURIMUM additum

14. ἐπὶ F. 15. ἢ καὶ F. 16. οὖν pro δὲ F. 17. ὑφίστατο ante F. 18. *deminutus* Lugd. & Goth. δεμινοῦτος F. 19. Η μὲν οὖν ἀδγνατίων ἀναιρεῖται τῇ *capitis* δεμινουτίονι F. 20. προστιθέται F.

inter hos interdictos & deportatos differentia, de qua in præcedentibus dixi, manere potuit. SCHULTING. *ad Caj. p.* 48.

Ulr. Huberus in *Digreſſ. pag.* 175. ne cum Theophilo interdicti ac deportati differentiam agnoſcat, & Inſtitutiones & Digeſta vel corrigere vel mire detorquere ſuſtinet: mihi, quod rurſus moneo, ſatis eſt Theophilo convenire cum ſuo Imper. Vocabulum autem πάντως defendendum omnino videtur ex l. 5. D. *de Interd. & releg.* quam varii varie emendant, ut A COSTA *h. l.* Cujacius ad *Pauli R. S.* 5, 17, not. 4. & poſt alios G. Noodt III. *Probab.* 3. Sed vulgatam rectius tuetur atque ex Theophilo illuſtrat Huberus in *Digreſſ.* pag. 167. & maxime p. 504. ſqq. item in *Prælect. ad Dig.* III. pag. 709. G. O. R.

k. l. ult. ff. *eod.* Ulp. 11. §. 13. *Eclog.* d. §. 10. & 33. D. GOTH.

l. Minima capitis diminutio fit adoptione, emancipatione, ut hic: in manum conventione Ulp. 11. §. 13. Cicero *in topicis loco ab adjunctis*, ubi dicam aliquando plenius. D. GOTH.

m. Emancipatus capite minuitur, l. pen. C. *de uſufr.* l. 8. in fi. conj. l. ſeq. D. *eod.* & ſignificat Gell. 1. 12. FABR. I.

n. l. 3. in f. ff. *eod.* D. GOTH.

Scholiaſt. ἐπειδὴ ἡ κεφαλὴ, καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ οἰκέτου ὁ δεσπότης ἐστίν· ὥστε ἐλευθερούμενος ὁ οἰκέτης μέλλει ἔχειν πρόσωπον παρ' αὐτοῖς νόμοις. FABR.

o. l. 3. ff. *de Senatoribus.* D. GOTH.

Senator remotus Senatu, capite non minuitur, l. 3. D. *de Senat.* ſed minuitur tantùm ejus exiſtimatio, l. pen. D. *de extraord. cogn.* FABR. I.

p. Multa quidem promittit Th quando dicit μαθησόμεθα. Sed ubi quæſo in hoc libro? ERNST.

Aut ſpurius eſt hic verſic. διὰ τί δὲ, &c. aut Th. ex oblivione diſceſſit à promiſſo: illud enim duntaxat mox explicat, cur dixerit cognationis jus pleiumque non perimi. [Niſi forte hæc ſint Schol. & legas μεμαθήκατε, *didiciſti*, nempe in Sch. ad §. ult. t. 15. *Edit.* 2.] FABR.

Dicemus ad Hiſtor. Th. Mylianam. G. O. R.

 q. Schol.

ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μαθησόμεθα·) ἡ δὲ κογνατίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐκ ἀναιρεῖται· διὰ τοῦτο δὲ εἶπον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ ἡ [21] ἐλαχίστη κάπιτις δημινουτίων παρεντεθεῖσα, ἐπὶ σχήματος φυλάττει [q] τὰ κογνατικὰ δίκαια· ἡ [22] γὰρ 285
μεγίστη κάπιτις δημινουτίων συμβᾶσα, καὶ τὴν κογνατιόνα [r] διαφθείρει· εἰ γάρ τις καταδουλωθῇ, οὐκέτι μένει κογνάτος, οἷς ἦν κογνάτος· ἀλλ' οὐδὲ ἐλευθερωθεὶς, ὁ πρώην [s] ὢν ἐλεύθερος, τὴν παλαιὰν, [23] ἤγουν τὴν πρὸ τῆς δουλείας, ἀναλαμβάνει κογνατιόνα. Εἰ δὲ καὶ τὴν μέσην κάπιτις δημινουτιόνα τις ὑποστῇ, οἷον δηπορτάτος γενόμενος, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ διαλύεται ἡ κογνατίων.

§. VII. Ἡνίκα [24] πούπιλλος δεῖται 286
ἐπιτροπῆς, οἶδας ὅτι, τεσταμενταρίας μὴ ὑποκειμένης, χώρα τῇ ἀδνατικῇ· εἰ δὲ πολλοὶ εἶεν [t] ἀδνάτοι, οὐ πρὸς πάντας ἅμα κάτεισιν [u] ἡ ἐπιτροπὴ, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐγγύτερον [x] ἐπιγραφομένους βαθμὸν· οἷον,

dirum ſit, diſcemus.) at cognatio ut plurimum non tollitur. Ideo autem dixi, ut plurimum, quoniam minima capitis diminutio interveniens in ſtatu conſervat cognationis jura. Nam maxima capitis diminutio accidens, etiam cognationem corrumpit. Si quis enim in ſervitutem redigatur, non jam manet cognatus, quibus fuerat cognatus. Sed neque manumiſſus, qui antea fuerat liber, priſtinam, ſive *quam* ante ſervitutem *habebat*, cognationem recipit. Sed etſi quis mediam ſubierit capitis diminutionem, veluti deportatus, etiam hoc modo ſolvitur cognatio.

§. VII. Quando pupillus tutela indiget, noſti, quum teſtamentaria non ſit, locum *eſſe* agnatitiæ. Si vero multi ſint agnati, non ad omnes ſimul pervenit tutela, ſed ad eos qui proximiore cenſentur gradu: veluti, agna-

21. μὲν ad: F. 22. δὲ Ego malim, inprimis ſi ſupra cum F. μὲν admittatur. 23. quinque voces ſqq. deſunt F. 24. δὲ inſerit F.

q. Schol. τουτέστι τὴν ἀδγνατιόνα· οἱ γὰρ ἀδγνάτοι λέγονται καὶ κογνάτοι. leg. κογνατιόνα. utique enim minima cap. dem. perimitur adgnatio, l. 4. §. pen. D. *de grad.* l. 7. D. *de cap. min.* l. 11. D. *de ſu. & leg. her.* §. 1. infr. *de adq. per adrog.* Cognitio autem non perimitur, quia jura ſanguinis nullo jure civili dirimi poſſunt, l. 8. D. *de reg. jur.* Pet. Cenenſis 1. ep. 9. Hinc civile jus, inde jus naturale de me conqueritur. Sed quid? civilia nunquam naturalia corrumpunt. maxima tamen & media cap. min. perit cognatio, quia morti comparantur. FABR. I.

r. Κογνατιόνα dixit improprie pro jure cognationis: hoc jure civili tolli poteſt, cognatio tolli non poteſt. v. l. 8. ff. *eod.* l. 8. ff. *de reg. jur.* D. GOTH.

s. L. 7. ff. unde cognati: l. 2. §. 2. ff. ad Sc. Tertull. D. GOTH.

t. Curtius *cognati* Imprudens, ut credo, hic habet: quod caſtigat Nannius in *Apologia* §. 13. G. O. R.

u. Gajus lib. 12. ad edictum provinciale dixit, omnes tutelam nanciſci l. ſi plures. 9. ff. *de legitimis tutorib.* quod ultimum verbum ex lege XII. tabularum eſt. Feſtus in Nancitor. D. GOTH.

ED. GEN. ſic: " Gajus in l. 9. D. *de Legit.* „ *tut.* ait, omnes tutelam nanciſci: ſed hoc ac- „ cipito de iis, qui ſunt ejusdem gradus." Gothofredus ſcil. per inconſiderantiam, quæ utinam mihi nusquam accidat! huic loco ſuam notam adſcripſit, quam in fine hujus tituli ponere debuiſſet. G. O. R.

x. Proximus adgnatus intelligitur etiam qui ſolus eſt, quique neminem antecedit, l. 9. D. *de reb. dub.* l. 34. D. *de vulg.* ſicut interdum idem primus poſtremusque, qui ſolus occurrit. l. 2. §. 3. D. *de ju. & leg. her.* Itaque primogenitus dicitur etiam qui unigenitus. Theophylact. in Matthæum: οὐχ ὡς δευτέρου τινὸς τεχθέντος λέγει τοῦτον πρωτότοκον, ἀλλ' ἁπλῶς, ὡς πρῶτον τεχθέντα, καὶ μόνον. quod repetit in c. 2. Lucæ. FABR. I.

y. Uni

οἷον, ἔστιν [25] ἀδιάτες ὁ ἀδελφὸς [26] καὶ θεῖος, ὁ ἀδελφὸς μᾶλλον προσέρχεται· εἰ δὲ πολλοί εἰσι τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, οἷον πολλοὶ ἀδελφοὶ ἢ πολλοὶ θεῖοι, [y] πάντες ἅμα [z] κληθήσονται.

agnatus eſt frater & patruus; frater potius pervenit. Si vero multi ſunt ejusdem gradus, veluti multi fratres aut multi patrui, omnes ſimul vocabuntur.

25. ἀδιάτες deeſt F. 26. ἔστι δὲ ad: F.

y. Uni tamen decerni poterit adminiſtratio, ut hic notat Schol. quod confirmat l. 5. §. 1. D. *de legit. tut.* FABR.

z. Huc proprie pertinet ſuperior Gothofr. nota *u*, ubi dixi. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΙΜΟΥ [a] ΠΑΤΡΩΝΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΖ.

Ἀπελεύθερος ἢ ἀπελευθέρα ἐδέοντο 287 ἐπιτρόπου, διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας· τίς αὐτῶν ἐπιτροπεύσει; [1] τεσταμεντάριος; οὐδαμῶς· τούτους γὰρ καταλιμπάνει ὁ ἔχων ὑπεξουσίους τοὺς ἀνήβους· οὗτοι δὲ ὑπεξούσιοι οὐκ εἰσὶν, ἐκ δουλείας ἐλευθερωθέντες, οὐ γὰρ ἔχουσι τοὺς ἀνιόντας· [2] ἀλλὰ λεγίτιμοι; καὶ πῶς ὁ μὴ ἔχων ἀνιόντας, ἔχειν δύναται τοὺς ἐκ πλαγίου; ἐξ ἐκείνων [b] γὰρ οὗτοι καταλαμβάνονται· τί οὖν; ὁ νόμος ὁ [3] δυωδεκάδελτος τοὺς [c] 288 πάτρωνας, καὶ τοὺς τῶν πατρώνων παῖδας

DE LEGITIMA PATRONORUM TUTELA.

TITULUS XVII.

Libertus aut liberta tutore indigebant, propter ætatis defectum. quis eos tuebitur? teſtamentarius? Nequaquam: hos enim relinquit qui impuberes in *patria* poteſtate habet; hi autem in poteſtate *patria* non ſunt, ex ſervitute manumiſſi, non enim habent parentes. *An* vero legitimi? Et quomodo qui parentes non habet, habere poteſt *propinquos* ex latere? ex illis enim hi deprehenduntur. Quid ergo? Lex XII. tabularum patronos &

1. τεσταμεντάριος οὐδαμῶς absque medio interrogationis ſigno, ante F. cui præivit Curtius. 2. Sic Lovan. Curt. & F. Ceteræ ἀλλὰ λεγίτιμοι. per colon diſtinguunt. 3. δωδεκαδ. Pariſ. Lugd. & Gothofr. δυωδεκαδ. F. hic & deinceps.

a. Superior tit. eſt de legitima adgnatorum tutela, hic de quaſi adgnatorum: nam ut ait Juſtin. in conſtit. de jure patron. δοκοῦσι συγγενεῖς εἶναι τῶν ἐλευθερωμένων οἱ ἐλευθερώσαντες. Imò patroni quaſi patres, Servius in 6. Æn & extraneus manumiſſor, qui erat quaſi patronus, pater fiduciarius appellatur à Cajo lib. 1. inſt. t. 6. Boet. in Top. lib. 3. *Tutela quatuor ferè modis eſt: aut enim conſanguinitatis gradu, aut patronatus jure defertur, aut teſtamento patris eligitur, aut Urbani Prætoris juriſdictione formatur.* FABR. I.

b. *Cum hi per illos comprehendantur*, Fabr. in prima Edit. cum Curtio dederat: [at in Corrigendis legi juſſit, *ex illis enim iſtos accipimus:*] In ſecunda, *ex illis enim aſſumitur:* quod & Donatio placuit. Hoc quid ſit, intelligi non poteſt. Sententia eſt a parentibus oriri ſive accipi propinquos ex latere. Sic inf. pr. de Succeſſ. libert. ubi omnes verterunt, *cum hi ex illis intelliguntur*, & ibid. *nam hi ab illis procedunt*, Forte Fabrotus hic edi voluerat *aſſumuntur.*. EDITOR. LEID.

c. L. 3. ff. *de legitim. tutorib.* D. GOTH.

δας ἐπὶ τὴν τούτων ἐπιτροπὴν καλεῖ· εἶπον γὰρ προλαβὼν, ὅτι ἐπὶ τῇ δόσει τῆς ἐλευθερίας τὸ βάρος ἕπεται τῆς ἐπιτροπῆς· λέγεται δὲ καὶ αὕτη λεγίτιμα, ἐπειδὴ ὑπὸ τῦ δυωδεκαδέλτου εὑρέθη· ἀλλὰ ἔχει τις εἰπεῖν, καίτοι ἀναγνοὺς τὰ τῦ δυωδεκαδέλτου ῥήματα, μνήμην ὐχ εὗρον ταύτης τῆς ἐπιτροπῆς· ἀλλ' ἐροῦμεν, ὡς [d] εἰ μὴ σαφῶς [e] τοῖς ῥήμασι τοῦ νόμου περὶ αὐτῆς διηγόρευται, ἀλλ' οὖν ἐκ τῆς ἐννοίας [f] τῦ δυωδεκαδέλτου ἐστὶ τῦτο λαβεῖν· Φησὶ γὰρ ἔν τινι μέρει τῆς οἰκείας νομοθεσίας, Ἐάν τις ἄπαις καὶ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, οἱ ἀδνάτοι [g] παραγενέσθωσαν ἐπὶ τὴν τούτου κληρονομίαν· καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ μέρει Φησὶν, Ἐάν τις δεῖται 4 ἐπιτροπῆς, [h] οἱ ἀδνάτοι ἐπιτροπεύουσιν· οὓς τοίνυν ἀδνάτους παρεμυθήσατο τῷ κέρδει τῆς κληρονομίας, τούτους ἐβάρυνε τῇ ἐπιτροπῇ· ταῦτα περὶ εὐγενῶν· ἐλθὼν δὲ εἰς τοὺς ἀπελευθέρους εἰπεῖν,

& patronorum liberos ad tutelam horum vocat. Dixi enim ſuperius, libertatis dationem ſequi tutelæ onus. Aſt etiam hæc vocatur legitima, quoniam *lege* XII. tabularum inventa eſt. Sed dicere quis poſſit, etſi *legis* XII. tabularum verba legi, mentionem *ta-*
289 *men* hujus tutelæ haud inveni? Sed dicemus, etiamſi non diſerte verbis legis de illa cautum ſit, attamen ex mente *legis* XII. tabularum hoc deprehendere licet. Dicit enim in quadam ſuæ legiſlationis parte: SI QUIS SINE LIBERIS ET INTESTATUS OBIERIT, AGNATI PERVENIANT AD EJUS HEREDITATEM: & in alia rurſus parte ait: SI QUIS TUTELA INDIGEAT, AGNATI TUTORES ERUNT. Quos igitur agnatos conſolata eſt heredi-
290 tatis emolumento, eoſdem tutela oneravit. Hæc de ingenuis: ad libertos

4. ἐπιτρέπει cum Curt. F. Statim malo ἐπιτροπευέτωσαν. G. O. R.

d. Ex lege eſſe dicitur, quod ex ejus interpretatione eſt l. 6. §. 1. ff. *de verb. ſignif.* D. GOTH.

e. Σαφῶς nominatim & aperte. Ulpianus 11. §. 3. *propalam* dixit. D. GOTH.

f. Forte ἑρμηνείας, nam hic apud Juſtinianum dicitur eſſe per interpretationem introducta, tametſi ἔννοια ſeu intellectus legis, idem quod ejus interpretatio. D. GOTH.

Legitima patronorum tutela non ex verbis deſcendit, ſed ex legis interpretatione. Ulp. t. 11. ait *tutelam hanc ex lege 12. tab. introduci per conſequentiam*, ſive ut idem ait in l. 3. D. de leg. tut. *per conſequentias hereditatum, quæ ex ipſa lege patronis datæ ſunt*, l. 11. D. *de jur. patron.* & legitimum igitur eſt, tam quod ex lege proficiſcitur, quam quòd ex ejus interpretatione: imò etiam, cum ad aliud producitur interpretatio, id quoque legitimum eſt. FABR. I.

g. V. l. 53. ff. *de verborum ſignific.* Authorem ad Herennium 1. & 2. *de inventione*, Gajum 3. Inſtitut. apud Ruffin. tit. 16. collat. legum Moſaicarum. Adde inf. *de legitima agnatorum ſucceſſ.* & quæ ſcripſi ad leges XII. tabularum tit. *de hereditatib. ab inteſtato.* D. GOTH.

Vid. l. 73. D. *de R. J.* & ibi P. Fabr. GEN. ED.

Verba legis v. apud Licin. Rufin. t. 16 & Regul. Ulp. t. 26. FABR.

h. l. 1. l. 5. pr. ff. *de legit. tutorib.* & ſup. *de legit. adgnat. tutela* Ulp. 11. §. 4. l. 1. Cod. *de legit. tutela.* D. GOTH.

i. Adde Ulpianum tit. 29. §. 1. & paſſim, ubi de bonis libertorum & eorum ſucceſſione. D. GOTH.

k. Κατὰ μίμησιν, id eſt ad ſimilitudinem & imitationem: Ulpianus 11. §. 3. per conſequentiam tutores liberorum dixit patronos: agnatos propalam tutores agnatorum ſuorum in legibus duodecim tabularum. D. GOTH.

l. V. 5. Harmenop. 11. §. 10. Hic autem notandum, quòd tutelas deferri ait ex ratione heredi-

εἶπεν, Ἐὰν ἀπελεύθερος ἢ ἀπελευθέρα ἄπαιδες καὶ ἀδιάθετοι τελευτήσωσιν, τὴν τούτων κληρονομίαν [i] οἱ πάτρωνες, ἤγουν οἱ παῖδες τῶν πατρώνων *4 διαδέχονται· περὶ δὲ ἐπιτροπῆς οὐδὲν εἶπεν· ἐπειδὴ οὖν ἐκάλεσε τοὺς πάτρωνας εἰς τὴν τῶν ἀπελευθέρων κληρονομίαν, κατὰ μίμησιν [k] τῶν ἀδνάτων, ἐξ ἀνάγκης οἱ παλαιοὶ καταστοχαζόμενοι τοῦ νόμου λέγουσι, τὸν 291 αὐτὸν τρόπον καὶ βαρύνεσθαι αὐτοὺς τῇ ἐπιτροπῇ· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γὰρ, ἔνθα [l] τῆς διαδοχῆς ἐστι τὸ κέρδος, ἐκεῖ καὶ τῆς ἐπιτροπῆς 5 τὸ βάρος εἶναι χρή.

tos autem deveniens ait: SI LIBERTUS VEL LIBERTA SINE LIBERIS ET INTESTATI DECESSERINT, HEREDITATEM EORUM PATRONI AUT PATRONORUM LIBERI ACCIPIENT. Sed de tutela nihil dixit. Quoniam ergo patronos vocavit ad libertorum hereditatem, ad ſimilitudinem agnatorum, neceſſario veteres legis *mentem* conſiderantes dixerunt, eodem modo ipſos etiam tutela onerari. Ut plurimum enim, ubi ſucceſſionis eſt emolumentum, ibi & tutelæ onus eſſe decet.

Διὰ τοῦτο δὲ εἶπον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ, ἐὰν θηλεία ἄνηβον ἐλευθερώσῃ, τελευτήσῃ δὲ ὁ ἄνηβος ἀπελεύθερος, καλεῖται μὲν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ κληρονομίαν, οὐ βαρύνεται δὲ τῇ αὐτοῦ ἐπιτροπῇ· ἐπειδὴ τὸ ἐπιτροπεύειν ἀρρένων, [m] θηλειῶν δὲ 6 ἀλλότριόν ἐστιν.

[ΠΕΡΙ

Ideo autem dixi Ut plurimum, quoniam, ſi mulier impuberem manumittat, & libertus impubes moriatur, *ipſa* quidem ad ejus hereditatem vocatur: ſed ejus tutela non gravatur, quia tutorem eſſe virorum eſt, & alienum a feminis.

DE

*4. & hic malo διαδέξονται, quomodo verti. 5. τὸ de: Lugd. & Goth. 6. ἐστιν ἀλλ. F.

reditatis, aliàs in l. quo tutela. ff. *de reg. jur.* hereditas deferri dicitur pro ratione tutelæ D. GOTH.

m. L. 16. & l. ult. D. *de tut.* & l. 1. Cod. *quando mul. tut. off.* Denique feminæ ob omnib. officiis civilib. vel publicis remotæ ſunt, *ὡς ἐλεύθερον καὶ ἀνυπότακτον ἔχουσαι φρόνημα*, ut ait Theodorus Hermopolites ad l. 2. D. *de reg. jur.* imò mulieres erant in perpetua tutela. Boet. in Top. lib. 2. FABR. I.

Abſurdum enim videbatur, feminas quæ veteri Jure in perpetua erant tutela, ipſas aliorum tutelam gerere. Id itaque incognitum fuiſſe videtur ante Valentinianum ac Theodoſium, qui matri filiorum tutelam poſtulare certis conditionibus permiſerunt, ſi nulli eſſent ſive teſtamentarii ſive legitimi tutores, l. 2. *Cod. Quando mul.* Juſtinianus matres atque avias transverſalibus in eo munere antepoſuit. *Nov.* 118. c. 5. J. DOUJ.

a. Apud

[ΠΕΡΙ [a] ΝΟΜΙΜΟΥ ΓΟΝΕΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΣΕΩΣ]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΗ.

Ἐποίησα τὸν ἐμὸν υἱὸν, ἢ τὴν ἐμὴν θυγατέρα, ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἀνήβους ὄντας, ἐμανκιπάτους· τίς [1] αὐτῶν ἐπιτροπεύσει, ἐπειδὴ ἐπιτρόπου δέονται; τεσταμεντάριον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· τὸν γὰρ τεσταμεντάριον καταλιμπάνει ὁ ἔχων τὸν ἄνηβον ὑπεξούσιον· ἀλλὰ ἀδνάτον; ἀλλὰ διέφθαρται τῇ ἐμανκιπατίονι τὰ ἀδνατικὰ δίκαια· τίς οὖν κληθήσεται ἐπὶ τὴν ἐπιτροπήν; καθὰ καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἰρήκαμεν, ὁ πατὴρ καὶ ὁ πάππος, οἱ ἐλευθερώσαντες αὐτοὺς, καὶ [2] ἐπιτροπεύσουσι κατὰ μίμησιν τῶν πατρώνων, λεγόμενοι καὶ αὐτοὶ λεγίτιμοι ἐπίτροποι. 292

DE LEGITIMA PARENTUM TUTELA.

TITULUS XVIII.

Filium meum aut filiam meam, vel nepotem neptemve, impuberes cum eſſent, emancipavi. quis eos tuebitur, quandoquidem tutore indigent? Teſtamentarium non licet dicere: teſtamentarium enim relinquit, qui impuberem in poteſtate habet. An ergo agnatum? Sed jura agnatitia emancipatione ſunt corrupta. Quis ergo ad tutelam vocabitur? Sicuti in ſuperioribus etiam diximus, pater & avus, qui eos emancipaverunt, & tutores erunt ad patronorum ſimilitudinem, dicenturque & ipſi tutores legitimi.

[ΠΕΡΙ DE

1. Lugd. & Goth. αὐτὸν male pro αὐτῶν. Fabrotus inverſe: ἐπιτρόπου δέονται· τίς αὐτῶν ἐπιτροπεύσει; 2. ἐπιτροπεύουσι ante F.

a. Apud Ulpianum 11. §. 5. filii filiæve emancipatorum tutor fiduciarius dicitur, *is* qui liberum caput mancipatum ſibi, vel à parente, vel à coëmptore, hoc eſt, fiduciario patre manumiſit: idque per ſimilitudinem patroni. Erit igitur hæc tutelæ ſpecies non modo legitima ſed & fiduciaria. D. GOTH.

Vid. Cujac. hic & ad tit. Ulp. XI. GEN. ED.

Parens emancipati filii ſui tutor eſt, l. 15. §. 1. D. *de excuſ. tut.* l. 28. §. 3. D. *de liber. leg.* id eſt, parens manumiſſor exemplo patroni legitimus tutor efficitur, ſive ut ait Ulp. *vicem legitimi tutoris ſuſtinet*, l. 3. §. ult. D. *de leg. tut.* id eſt, patroni: filius enim fam. parenti ſervi loco eſt: poſt manumiſſionem autem libertus. Pater verò velut dominus tam civili, quàm naturali ratione. Euſebius, ut refert Epiphanius diaconus, act. 6. Concilii Nic. 2. νόμοις φύσεως πατρὸς υἱοῦ πατὴρ κύριος ἐστιν αὐτοῦ· poſt manumiſſionem autem patronus. Ejusmodi tamen ſervitus magis ad ſpeciem eſt, quàm vera ſervitus: & liberi noſtri dicuntur ſuſtinere conditionem liberæ ſervitutis, ut loquitur Servius de muliere, quæ in viri manum convenerat, quæque ei filiæ loco erat. & rectè Auguſt. 1. de morib. Eccl. cath. c. 30. *filios parentibus libera quadam ſervitute ſubjungi.* Petrus Chryſologus ſerm. 1. *Eſt penes patrem dulcis conditio, libera ſervitus.* In ſumma ſervus veram ſervitutem ſervit, filius imaginariam, ut tangit Th. t. ſeq. Et rectè igitur ad tit. *de Curat.* ait, Sub tutela patronorum contineri parentum manumiſſorum tutelam. Imò legitima parentum tutela dicitur hic, & in l. 5. Cod. *de dol. mal.* Legitimi ergo tutores ſunt adgnati & patroni. FABR. l.

b. Ta-

[ΠΕΡΙ ΤΕΘΑΡΡΗΜΕΝΗΣ [b] ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΘ.

Πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἐπιτροπαῖς ἐστὶ καὶ ἑτέρα, ἥτις λέγεται [1] φιδουκιαρία· ἐὰν γὰρ ἐμαγκιπάτον [c] ποιήσω τὸν ἐμὸν υἱὸν ἢ θυγατέρα, ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἢ προέγγονον ἢ προεγγόνην, ἀνήβους ὄντας, ἐγὼ, [2] καθάπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου [3] διεξήλθομεν τίτλῳ, γίνομαι [d] αὐτῶν λεγίτιμος ἐπίτροπος· ὁ γὰρ [4] ἐλευθερωτὴς ἐλευθέρας [e] κεφαλῆς, κατὰ μίμησιν τοῦ ἀπ' ἀληθοῦς δουλείας ἐλευθεροῦντος, κληθήσεται ἐπὶ τὴν ἐπιτροπήν· εἰ δὲ συμβῇ [5] με τελευτῆσαι ἔχοντα παῖδας ἄρρενας, γενήσονται οὗτοι [6] φιδουκιάριοι ἐπίτροποι τοῦ ἀνήβου, οὗπερ διὰ τὴν ἐμαγκιπατίονα γέγονα λεγίτιμος ἐπίτροπος.

Συμβαίνει δὲ, οὐ μόνον ἀδελφὸν ἀδελφῷ γίνεσθαι φιδουκιάριον ἐπίτροπον, ἀλλὰ καὶ

DE FIDUCIARIA TUTELA.

TITULUS XIX.

293 PRAETER dictas tutelas eſt etiam alia, quæ vocatur fiduciaria. Si enim filium meum aut filiam, vel nepotem aut neptem, vel pronepotem aut proneptem, cum impuberes eſſent, emancipavero, ego, quemadmodum in *proximo* ante hunc titulo diſſeruimus, legitimus eorum tutor fio. Nam manumiſſor liberi capitis, ad ſimilitudinem *ejus* qui ex ve-
294 ra ſervitute manumittit, ad tutelam vocabitur. Si vero accidat, ut ego moriar habens liberos maſculos, hi fient tutores fiduciarii impuberis, cujus per emancipationem tutor legitimus factus eram.

Evenit autem, ut non ſolum frater fratri fiat tutor fiduciarius, ſed & pa-

1. *fiduciaria* F. 2. μὲν ingerit F. 3. διεξήλθομεν Lugd. Goth. F. 4. ἐλευθερωτὴς Goth. male. 5. με addidi ex F. 6. *fiduciarii* F.

b. Τεθαῤῥημένην ἐπιτροπὴν vocat fiduciariam tutelam, unde fiduciarii tutores, qui infra authori noſtro φιδουκιάριοι. D. GOTH.

Sed Rubricæ Græcæ non ſunt a Theophili manu, neque is usquam τεθαῤῥημένην nominat tutelam. G. O. R.

c. Rectiùs Th. utitur verbo ἐλευθεροῦν in §. 6. ſupra: *quib. mod. jus pat. pot. ſolv.* & prox. tit. ſupra: pater enim manumiſſor tutor eſt legitimus. FABR.

Neſcio, cur illud rectius: niſi ne qua vituperandi Theophili occaſio elabatur. nam poſtquam Anaſtaſius & Juſtinianus l. 5. & 6. C. *de Emancip.* nec non §. fin. Inſt. *de Legit. agnat. ſucc.* emancipationem ad ſimpliciſſimam redegiſſent juris obſervantiam, pater filium verius emancipabat quam manumittebat. At objiciat quis, ipſum Imperatoris textum dicere: *nam ſi parens filium - - - manumiſerit:* non reſpondebo, hoc ex veteri Juriſconſulto deſumtum; neque dico, Theophilum illuſtrandi cauſa aliis hoc verbis παραφράζειν; ſed oppono & tit. ſuper. & ipſum Ulp. l. 3. fin. *de Legit. tut.* ubi ait: *Si parens filium* EMANCIPET, *vicem legitimi tutoris ſuſtinet* G. O. R.

d. Juſtin. decemvirali verbo uti videtur: *Legitimam*, inquit, *nanciſcitur eorum tutelam*, argumento ejus, quod ſcribit Feſtus in *nancitor*, & Caj. in l. 9. *de legit. tut.* FABR. I.

e. Liberum caput opponit ſervili, ut in §. 1. infr. *de bonor. poſſ.* Liv. 31. *Servitia inde cum cetera præda abduxit, & libera capita ſine pretio dimiſit.* Sic accipitur liberum caput apud Ulp. Reg. t. 11. §. *qui liberum.* FABR. I.

f. Fa-

καὶ θεῖον ἀνεψιῷ, καὶ πατέρα παιδί· καὶ ἀδελφὸν μὲν ἀδελφῷ οὕτως· εἶχον δύο παῖδας, τὸν μὲν [7] κε ἐνιαυτῶν [f], ἢ καὶ μείζονος ἡλικίας, τὸν δὲ ἄνηβον· τὸν ἄνηβον ποιήσας ἐμαγκίπατον, [8] ἐπετρόπευον αὐτοῦ ὡς λεγίτιμος· ἐμοῦ τελευτήσαντος, ὁ ἀδελφὸς ὁ τέλειος γενήσεται αὐτοῦ Φιδουκιάριος ἐπίτροπος.

patruus fratris filio, & pater filio. Et frater quidem fratri ſic: Habebam duos filios, alterum viginti quin-
295 que annorum, aut majoris etiam ætatis, alterum impuberem. Impuberem emancipans tuebar eum tamquam legitimus. Me mortuo, frater perfectæ *ætatis* erit tutor ejus fiduciarius.

Θεῖος δὲ [9] ἀνεψιῷ, τίνα τρόπον; εἶχον υἱὸν μείζονα τῶν κε ἐνιαυτῶν, καὶ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην ἀπὸ υἱοῦ [10] τελευτήσαντος· ἐποίησα τὸν ἔγγονον ἐμαγκίπατον· ἐγὼ μὲν ὡς λεγίτιμος ἐπιτροπεύσω· μετὰ δὲ τὸν ἐμὸν θάνατον, ὁ θεῖος ὡς Φιδουκιάριος ἐπιτροπεύσει.

Patruus autem fratris filio, quo modo? Habebam filium, majorem viginti quinque annis, & nepotem aut neptem ex filio mortuo. Emancipavi nepotem. Ego quidem ut legitimus, tutor ero: poſt meam vero mortem, patruus ut fiduciarius tuebitur.

Πατὴρ δὲ [11] παῖδα τοῦτον τὸν τρόπον· εἶχον [12] υἱὸν μείζονα [13] κε ἐνιαυτῶν, καὶ ἄνηβον ἔγγονον ἐκ τούτου· τὸν ἔγγονον ἐμαγκίπατον ἐποίησα· ἐγὼ μὲν ὡς λεγίτιμος ἐπιτροπεύσω, μετ᾽ ἐμὲ δὲ ὁ πατὴρ ὡς Φιδουκιάριος ἐπιτροπεύσει.

296 Pater filio hunc *in* modum: Habebam filium majorem viginti quinque annis, atque ex eo nepotem impuberem. Nepotem emancipavi. ego quidem ut legitimus tuebor, poſt me autem pater ut fiduciarius tuebitur.

Ἀλλ᾽ ἔχει τις εἰπεῖν, τί δήποτε; οἱ μὲν τοῦ πάτρωνος παῖδες, λεγίτιμοι λέγονται [14] ἐπίτροποι, οἱ δὲ τούτων τῶν πα-

Sed poſſit aliquis dicere: Curnam patroni quidem liberi, legitimi tutores dicuntur: at horum patrum libe-

7. ἕπτα εἴκοσι ἐξ F. *v. Not.* 8. ἐπιτρόπευον Baſil. Lugd. Goth. 9. ἀνεψιοῦ F. 10. συντελ. F. cum Curtio. 11. παιδὸς F. Ego ſcriberem παιδί. 12. ἐγὼ injicit F. 13. τῶν εἴκοσι πέντε F. 14. ἐπίτροποι τῶν ἀπελευθέρων, ὥσπερ καὶ οἱ πάτρωνες, οἱ δὲ τῶν πατέρων τῶν ποιητ. F.

f. Fabrotus in utraque edit. & Doujat. *alterum viginti ſex annorum.* Græca hic variant. Vigl. τὸν μὲν κε ἐνιαυτῶν: Fab. τὸν μὲν ἕπτα εἴκοσι ἐξ ἐνιαυτῶν. Prior ſcriptura verior eſt. Cur enim viginti ſex anni memorentur, quum ut aliquis tutor eſſe poſſit, ſufficiat eum viginti quinque annis minorem non eſſe? §. 2. Inſt. *Qui teſt. tut. d. p.* & §. 13. *de Excuſ. tut.* Et ſic mox, ubi de patre legitimo tutore filii agit Th. etiam Fabroti edd. εἴκοσι πέντε: & in fine tituli, *præfati omnes ad dictas tutelas vocantur, cum majores fuerint* τῶν κε ἐνιαυτῶν. EDITOR LEID.

g. Th. hic interpretatur verba illa Juſtin. *& cæterorum.* quæ perperam abſunt à quibusdam libris tam veteribus quam recentioribus. FABR.

h. Vertit hunc locum Curtius ac retinuit Fabrotus, *Nam parentes legitimi tutores dicuntur* contra mentem Theophili non tantum, qui *de patronorum liberis* hoc ait, ſed & contra ipſum jus, quod *cap.* 296. *pr.* modo docuit, ubi videmus *patrem ipſum* filii ſui ab avo emancipati non legitimum, ſed *fiduciarium* eſſe tutorem. G. O. R.

i. Hoc vult Juſtinianus: Quoniam in poteſtatem fratris frater non erat recaſurus, nec etiam in ejus tutela futurus erat: tutela enim hæc à manumiſſione deſcendit: is autem manumittit, qui in poteſtate habet. Atqui nepos emancipatus ab avo recaſurus erat in poteſtatem patris ſui. & verum igitur eſt Juſtiniani rationem claudicare. Vera eſt in fratre, & patrono: in patre non item. FABR. I.

Præivit Fabroto Cujac. *ad Ulp.* XI. §. 5. Joſ. Nerius II. *Anal.* 17. ſubtilius quam verius poteſtatem, quam pater in filium habuiſſet, diverſam facit

πατέρων παῖδες, τῶν ποιησάντων ἐμαγκιπάτους τοὺς ἀνήβους, διαλλάττουσι τῇ
προσηγορίᾳ· οἱ [h] μὲν γὰρ λέγονται λεγί- 297
τιμοι ἐπίτροποι, οἱ δὲ τούτων παῖδες φιδουκιάριοι· ἀλλ' ὁ λογισμός ἐστιν οὗτος· εἰ μὴ συνέβη [15] με ποιῆσαι προελθόντα τὸν ἐμὸν υἱὸν αὐτεξούσιον, τῇ ἐμῇ τελευτῇ [16] γίνεται αὐτεξούσιος, [i] οὐ μεταπίπτων εἰς τὴν ὑπεξουσιότητα τοῦ οἰκείου ἀδελφοῦ, ἢ τοῦ ἰδίου θείου· διὸ οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἕξει ἐπιτροπὴν ὁ παῖς τοῦ ἐμαγκιπατεύσαντος, ἀλλὰ κληθήσεται φιδουκιάριος· ὁ δὲ ἀπελεύθερος, εἰ μὴ ἠλευθέρωτο, 298
ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τῇ δουλείᾳ, πάντως οἰκέτης ἐγίνετο τῶν παίδων τοῦ τελευτήσαντος.

liberi, qui impuberes emancipaverunt, differunt appellatione? illi enim dicuntur tutores legitimi, at liberi horum fiduciarii. Sed ratio hæc eſt: niſi eveniſſet, ut ſuperſtes ego meum filium ſui juris feciſſem, morte mea fit ſui juris, non recidens in fratris ſui aut patrui poteſtatem. Ideo neque filius emancipatoris eamdem habebit tutelam, ſed vocabitur fiduciarius. Libertus autem, niſi manumiſſus eſſet, ſed in ſervitute manſiſſet, omnino ſervus fieret liberorum defuncti.

Τότε δὲ οἱ προειρημένοι πάντες εἰς τὰς προλεχθείσας ἐπιτροπὰς ἕλκονται, ἡνίκα συμβῇ μείζονας [k] αὐτοὺς εἶναι τῶν κε' ἐνιαυτῶν· τοῦτο γὰρ γενικῶς διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐπὶ πάσης ἐπιτροπῆς καὶ [17] κουρατωρείας ἐθέσπισεν, ἄτοπον [18] ἡγησάμενος, τὸν δεόμενον τῆς ἑτέρου κηδεμονίας, τὴν ἑτέρων διοικεῖν περιουσίαν.

Tunc autem prædicti omnes ad dictas tutelas vocantur, quum ipſi majores ſint viginti quinque annis. Hoc enim generaliter conſtitutio Imperatoris noſtri in omni tutela & cura ſanxit: abſurdum ducens, *eum* qui alius cura indigeat, aliorum adminiſtrare patrimonium.

15. μοι F. 2. 16. ἐγίνετο F. 17. ἐπιτροπῆς τε καὶ κουρατορείας κρατεῖν F. qui poſtremum verbum forte ex Curtiano *obſervari* addidit. 18. ἡγησαμένη F. ſed alterum poteſt ἀκόλουθον eſſe pro ἡγησαμένῳ.

cit ab avi poteſtate, & ſic concludit: " Id ipſum „ forte vult Th. cum dicit, *neque eamdem habiturum eſſe tutelam*, quia neque eamdem omnino „ poteſtatem. Ita cum nec emancipator ſit, nec „ emancipatoris in hac parte ſucceſſor, ſequitur „ nec patrono comparari poſſe, " &c. Fr. Broeus dictæ objectioni ſic reſpondet: recaſurum quidem nepotem a poteſtate avi in poteſtatem patris; ideoque patrem legitimum filii tutorem poſſe eſſe, non tantum quod manumiſerit, ſed quod potuerit manumittere: ſed nullo caſu fratrem in fratris poteſtatem poſſe recidere; ideo nullo caſu legitimum eſſe poſſe fratri emancipato. Verius Vinnius in *Comment.* & Ulr. Huberus in *Prælect. ad h. t.* adæquatam rationem hanc dant, quod Lex XII. liberos patronorum ad ſucceſſionem libertorum vocaverit; ergo & ad tutelam legitimam: ſed liberi emancipatoris ab hereditate emancipati fuerint alieni; ergo & a tutela legitima. Denique G. d'Arnaud in *Conject.* *pag.* 86. ex Theophilino οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἕξει ἐπιτροπὴν apud Juſtinianum legendum cenſet *ideoque nec in tutelam* ILLAM, ut vox *illam* referatur ad tutelam legitimam patris, cujus initio tituli meminerat Imp. Sed nec Th. diverſum quid ab Juſtiniano ſignificare videtur, neque vox *illam* præter omnes Codd. inſerta totam difficultatem tollit. G. O. R.

k. Hoc eſt perfectæ ætatis. l. 4 ff. *de legitim. tutoribus.* D. GOTH.

Ætas perfecta in omnibus tutorib. deſideratur, l. 1. C. *de tut. vel curat. ill.* ne minor facilis juventâ rem pupilli perire, vel deminui facile pateretur. Scholiaſt. πάντες οἱ ἐπίτροποι κἂν ἐξωτικοί, κἂν πατέρες, κἂν ἀδγνάτοι, κἂν πάτρωνες, ἢ τέκνα πατρώνων, κἂν fiduciarii, κἂν dativi, πλὴν [*ſic*] θέλουσιν εἶναι τῶν κε' χρόνων, ἵνα ἐπιτροπεύσωσι, καὶ κουράτωρες δὲ ὁμοίως. FABR.

[ΠΕΡΙ ΑΤΙΛΙΑΝΟΥ [a] ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ, Η ΕΚ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΙΤΙΟΥ ΔΙΔΟΜΕΝΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ Κ.

ΠΟύπιλλος ἢ πουπίλλα ἐδέοντο ἐπι- 299
τρόπου· τεσταμεντάριος οὐχ ὑπῆν, οὐδὲ μὴν ἀδιάτος· ἤργει δὲ καὶ [1] πατρωνικὴ ἐπιτροπή· οὐδὲ πατὴρ ἦν [2] ὁ κατὰ μίμησιν τῶν πατρώνων ἐπιτροπεύειν ὀφείλων· ἐσχόλαζε δὲ καὶ φιδουκιαρία ἐπιτροπή· τίς κληθήσεται ἐπὶ τὴν ἐπιτροπήν; καὶ λέγομεν, ὅτι ἐν τῇ Ῥώμῃ [b] ὁ πραίτωρ ὁ οὐρβανὸς, μετὰ τοῦ μείζονος μέρους τῶν [c] δημάρχων, ([3] ῑ δὲ ἦσαν οἱ πάντες) τουτέστι μετὰ τῶν [4] ϛ̄ ἢ ζ̄, ἐπι- 300
ζητήσας, τὸν ἐπιτήδειον δίδωσιν, [5] Ἀτιλίου νόμου τοῦτο νομοθετήσαντος, ὃς [6] ἐκ τοῦ νομοθέτου τοῦ εὑρόντος λέγεται Ἀτιλιανός· στενοτάτη δὲ ἡ τούτου νομοθεσία· μέχρι γὰρ τῆς Ῥώμης, καὶ οὐ περαιτέρω προβαίνει· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις κατὰ μίμησιν

DE ATILIANO TUTORE, ET EO QUI EX L. JULIA ET TITIA DABATUR.

TITULUS XX.

PUPILLUS aut pupilla indigebant tutore, teſtamentarius non erat, nec quidem agnatus. ceſſabat quoque patroni tutela. neque pater erat, qui ad ſimilitudinem patronorum tutor eſſe deberet. Vacabat autem & fiduciaria tutela: quis ad tutelam vocabitur? Et dicimus, in *urbe* Roma Prætorem urbanum cum majori parte Tribunorum plebis (omnes autem decem erant) id eſt cum ſex aut ſeptem, inquiſitione habita, idoneum dare, lege Atilia hoc ſanciente, qui ex legiſlatore auctore dicitur Atilianus. Anguſtiſſima autem hujus *legis eſt* conſtitutio; nam intra Romam, nec ulterius procedit. Sed in provinciis ad ejus

1. πατρονομικὴ Lugd. & Goth. 2. ὁ cum F. addidi. 3. δέκα F. 4. ἓξ ἢ ἑπτὰ F. 5. Ἀτιλ. conſtanter Lugd. & Goth. 6. ἐπὶ pro ἐκ F.

a. Vide Ulpianum 11. §. 18. 1. Gajum 7. Hi dari dicuntur. [unde *tutores dativi* dicuntur, & *tutela dativa*, l. 52. C. *de Epiſc. & Cler.* GEN. ED.] Et tamen Harmenopul. lib. 5. tit. 11. §. 13. λεγιτίμους vocat, *ut qui lege dati ſint*. lege, inquam, hoc eſt, à magiſtratibus & Judicibus, quorum officii & muneris eſt ſecundùm Leges exque legibus judicare. D. GOTH.

b. Liv. 39. *Quin eo proceſſerat conſuetudine capta, ut poſt patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore a Tribunis & Prætore petito, cum teſtamentum faceret, unum Æbutium inſtitueret heredem.* Scholiaſt. Juvenal. in Satiram 3. Uti ſibi Prætor tutorem det. Prætor tutelaris, vet. inſcript. FABR. I.

c. Tribuni plebis totidem, id eſt decem fuere creati L. Minutio & M. Horatio Pulvillo Coſſ. Itaque hic major pars tribunorum, ſex tribuni. D GOTH.

Duo primum Tribuni pleb. creati. Hi tres collegas ſibi creaverunt, Liv. 2. unde Dionyſ. quinq. tribunos plebis creatos ſcribit lib. 6. poſt creati ſunt decem ex Senatusconſulto l. 2. §. capta D. *de orig. jur.* Dionyſ. 10. Liv. 3. Aſcon. in Cornelianam. Prætor autem in medio ſedebat, ut ferè magiſtratus & judices ſolent. Lucian. in Amoribus, ἐν μέσῳ πάνυ δικαστικῶς ἐκαθεζόμην. Appianus 4. Civil. καὶ συνήδρευον οἱ τρεῖς, Καῖσαρος ἐν μέσῳ διὰ τὴν ἀρχὴν προκαθεζομένου. FABR. I.

Vide ad Juſtinianum. FABR. II.

d. Unica lex eſt, lex Julia, & Titia, ut lex Julia & Papia [Cæterum ante legem Jul. & Tit. Præ-

μησω τούτου [d] γεγόνασι β̄ νόμοι, Ἰούλιος καὶ [7] Τιτιανὸς, οἳ ἐκέλευσαν ἐν ἀπορίᾳ ἐπιτρόπου, κρίσει τοῦ ἄρχοντος τῆς ἐπαρχίας δίδοσθαι ἐπίτροπον, [8] ὃς ἐξ αὐτῶν ὠνόμασται [9] Ἰούλιος Τιτιανός.

§. I. Οὐ μόνον δὲ τῷ μὴ ἔχοντι ἐπί- 301
τροπον δίδοται Ἀτιλιανὸς, ἢ Ἰούλιος Τιτιανὸς, ἀλλὰ γάρ; [10] εἰ ὑπέστιν, ἐμποδίζεται δὲ ὑπό τινος αἰτίας ἀντιλαβέσθαι τῆς ἐπιτροπῆς· τί γάρ [*10] ὅτε τελευτῶν τις τὸν ἴδιον υἱὸν [11] ἐνεστήσατο κληρονόμον, δέδωκε δὲ αὐτῷ ἐπίτροπον ὑπὸ [e] αἵρεσιν, ſi navis ex Aſia [12] venerit, τουτέστιν εἰ ἡ ναῦς ἀπὸ Ἀσίας ἔλθῃ, [f] ἢ in diem, τουτέστι μετὰ διετίαν τῆς [13] αὐτοῦ τελευτῆς· ἐφ' ὅσον ἡ αἵρεσις ἢ ἡμέρα ἤρτηται, Ἀτιλιανὸς ἤτοι Ἰούλιος Τιτιανὸς ἐπίτροπος δίδοται· εἰ δὲ [14] πούρως ἐδόθη, 302
ὁ δὲ γραφεὶς κληρονόμος διασκέπτεται, εἰ δεῖ προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ, (ὑπόθου γὰρ ἐξωτικὸν γεγράφθαι κληρονόμον, [g] exheredatum δὲ γενέσθαι τὸν παῖδα, ἐπίτροπον δὲ αὐτῷ πούρως καταλελεῖφθαι, καὶ [15] διεσκέπτετο ὁ γραφεὶς κληρονόμος ἐν τῷ μεταξύ·) κἀνταῦθα δίδοται [5] Ἀτιλιανὸς ἤτοι [9] Ἰούλιος Τιτιανός· ἐὰν δὲ συμβῇ

ejus exemplum, duæ factæ ſunt leges, Julia & Titiana, quæ jubebant deficiente tutore, præſidis provinciæ judicio tutorem dari, qui ex illis dictus eſt Julius Titianus.

§. I. Non ſolum autem non habenti tutorem Atilianus vel Julius Titianus datur, verum etiam ſi eſt *tutor*, ſed ex aliqua cauſa prohibetur tutelam ſuſcipere. Quid enim? quum moriens quis ſuum filium inſtituit heredem, deditque ei tutorem ſub conditione, ſi navis ex Aſia venerit; aut in diem, hoc eſt poſt biennium mortis ſuæ: quamdiu conditio aut dies pendet, Atilianus vel Julius Titianus tutor datur. Si autem pure datus eſt, & ſcriptus heres diſpicit, an adire hereditatem oporteat: (finge enim extraneum ſcriptum eſſe heredem, filiumque eſſe exheredatum, & tutorem ei pure relictum, atque interim deliberare ſcriptum heredem:) & hic Atilianus vel Julius Titianus datur. Si vero eveniat, ut conditio exſiſtat, aut

7. Τίτι☉ F. 2. 8. ὡς ante Goth. „ ὡς pro ὥστε i. e. *quare*: ſed melius legeremus „ ὃς, i. e. *quæ lex*." ANON. DUK. 9. Ἰουλιοτιτιανὸς F. ubique. 10. καὶ ad: F. Ego ſolum καὶ pro γὰρ ſubſtituerem. *10. Sic Lovan. aliæ ὅτι, quod Gavellio magis placet. 11. Sic in emend. Lov. ceteræ ἐνστήσατο. 12. *veniret*, ἢ *in die*, omiſſis mediis. F. *vid. Not.* f. 13. αὐτοῦ Lugd. & Goth. 14. καὶ ad: F. 15. Anacoluthon pro διασκέπτεσθαι τὸν γραφέντα κληρονόμον, ut verti cum Curtio.

Prætores, qui præerant provinciis, quæ venerant in ditionem Pop. Rom. tutores dabant. Diodor. Sicul. in Excerptis Valeſii viri doctiſſimi operâ editis. *Ed.* I.] FABR.

Vide Excurſum noſtrum numero XII. G. O. R.

e. Vide l. 11. ff. *de teſtament. tutela.* D. GOTH.

f. Legend. *ex die.* FABR. Ante Fabr. ἢ *in diem* legebatur: quamquam autem cum eo & Curtio ἢ recepimus, non potuimus tamen neque illud *in die* neque alterum *ex die*, quomodo Curtius jam dederat, recipere: quum dictio *in diem* duplici ſignificatione gaudeat, notetque vel *ex die* vel *ad diem.* Poſterius probatione haud indiget. Prius ex his auctoritatibus adparebit: §. 2. Inſt. *de V. O.* ubi ipſe Fab. *in diem* habet; l. 8. D. *eod.* l. 46. & 49. D. *de C. & D.* l. 213. D. de V. S. &c. G. O. R.

g. Exheredato tutor rectè datur à parente, qui in poteſtate habet [ut ſupra d. eſt ad tit. *de tut.* Ed. I.] FABR.

h. *Schol.*

βῇ τὴν αἵρεσιν ἐξελθεῖν, ἢ τὴν ἡμέραν παραγενέσθαι, ἢ τὸν κληρονόμον [h] ἀδιτεῦσαι, τότε ὁ τεσταμεντάριος 16 ἀνθέξεται τῆς ἐπιτροπῆς· οὗτοι δὲ 17 παύονται.

aut dies veniat, aut heres adeat; tunc teſtamentarius ſuſcipiet tutelam: hi autem deſinunt.

§. II. Εἰ δὲ ὁ ἂν ἐπίτροπος ὑπὸ 303 [i] πολεμίων ληφθῇ, πάλιν ἐν μὲν τῇ Ῥώμῃ Ἀτιλιανὸς, ἐν 18 δὲ ταῖς ἐπαρχίαις Ἰουλιοτιτιανὸς δίδοται· ὃς παυθήσεται, ἐὰν ὁ ὑπὸ πολεμίων ληφθεὶς διαφύγῃ τοὺς πολεμίους· ὑποστρέψας γὰρ ἀναλαμβάνει τὴν ἐπιτροπὴν δικαίῳ τοῦ ποστλιμινίου.

§. II. Sed et ſi tutor ab hoſtibus fuerit captus, rurſus in *urbe* quidem Roma Atilianus, in provinciis autem Julio-Titianus datur: qui deſinet, ſi ab hoſtibus captus effugerit hoſtes. Nam reverſus tutelam recipit jure poſtliminii.

§. III. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· μετὰ δὲ ταῦτα ἡ τῶν Ἀτιλιανῶν καὶ Ἰουλιοτιτιανῶν ἀνῃρέθη δόσις· ἤρξαντο γὰρ κατὰ μὲν πρώτην τάξιν, [k] οἱ ὕπατοι τῆς ἑκατέρας φύσεως 19 ἀνήβοις ἐπιτρόπους κατὰ 20 ἰνκουισιτιόνα [l] διδόναι· τουτέστι 304 ζητοῦντες, εἰ εὔποροί εἰσιν οἱ ἐσόμενοι ἐπίτροποι, 21 εἰ χρηστὸν ἔχουσι βίον, ἢ δυνάμενοι διοικεῖν 22 ἀλλοτρίαν περιουσίαν· μετὰ δὲ τοὺς ὑπάτους, καὶ οἱ [m] πραίτωρες ἐκ τῶν διατάξεων τὰ αὐτὰ ἐποίουν· οἱ γὰρ προειρημένοι νόμοι, ὁ Ἀτίλιος 23 καὶ ὁ Τίτιος, οὔτε περὶ

§. III. Sed hæc antea *obtinebant*: poſtea *tutorum* Atilianorum & Julio-Titianorum datio ſublata eſt. Cœperunt enim primo loco conſules utriusque ſexus pupillis tutores dare ex inquiſitione; id eſt inquirentes, num locupletes ſint tutores futuri, an honeſtam ducant vitam, aut alienum poſſint adminiſtrare patrimonium. Poſt conſules autem, Prætores etiam ex conſtitutionibus eadem fecerunt: nam prædictæ leges, Atilia ac Titia, neque

16. ἀντέξεται omnes ante hanc. 17. παύσονται F. 2. 18. δὲ de: ante F. 19. ἀνήβως F. male. 20. *jurisdictionem* ante F. v. N. 21. εἰ χρηστὸν βίον, ἢ F. An ἄγουσι pro ἔχουσι, & pro ἢ ſequenti legend. εἰ? 22. ἀλλοτρίαν F. 23. Nos hic Fabrotianam & vulgatam lectionem conjunximus: ille habet καὶ Τιτ. hæc ſine copula ὁ Τιτ.

h. *Schol.* intellige heredem extraneum. FABR.

i. l. 15. ff. *de tutoribus.* D. GOTH.

k. Ex conſtitutione Claudii tutores à Conſulibus dabantur, Suet. Claud. cap. 23. Plin. 9. ep. 13. *Datum ſe à Conſulibus tutorem Helvidii filiæ.* FABR. I.

l. Ex conſtit. Imper. Claudii. Vid. Suet. & Capitol. in Marco. GEN. ED.

Magis arriſiſſet fateor, ſi dixiſſet *inquiſitionem.* ERNST.

Sic eſt in MSS. perperam igitur anteà legebatur, *κατὰ jurisdictionem*: & non rectè quidam Juſtinianum ad eum modum emendant. FABR.

Fr. Hotomanum tangit in *Comment. Inſt.* h. l. In quid inquiratur, pluribus docemur inf. T. 24. c. 331. G. O. R.

m. Prætoris tutelaris fit mentio in l. 1. Cod. *de Tutor. illuſtr.* & ap. Capitol. in Marco. GEN. ED.

Capitolin. in M. Anton. *Prætorem tutelarem primus fecit, quum ante tutores à Conſulibus poſcerentur.* De cujus officio libros ſingulares ſcripſerunt Ulp. & Paul. FABR. I.

n. An quia compellendi non viderentur dati à magiſtratu, non magis quàm teſtamentarii, quos ἑκόντας καὶ ὁμολογοῦντας ἐπιτροπεύσεις [*ſic*] dari lege Platonica cavetur 11. *de Leg.* FABR. I.

o. L. penult. §. Romæ ff. *de excuſat. tutorum.* D. GOTH.

p. Scholiaſtes, ὁ γὰρ ἔπαρχος τοῖς στρατευομένοις, καὶ ἔχουσι πολλὴν ὑπόστασιν δίδωσιν ἐπίτροπον, τοῖς δὲ ἐλαχίστην ἔχουσι [l. ἔχουσιν] ὑπόστασιν δίδωσιν ἐπίτροπον ὁ Κουαιστιανικὸς πραίτωρ, τουτέστιν ὁ μάγιστρος cen-

[illegible] τὰ πράγματα [25] [illegible]

§. IV. [illegible] ἐν [illegible] τῇ Ῥώμῃ [illegible] 305 [illegible] ἰουρισδικτιῶνα διδόναι· [illegible] εἰσί τινες, οἷς ὁ ὕπαρχος [illegible] δύναται χειροτονεῖν ἐπιτρό[illegible] ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις [illegible] οἱ στρατηγοὶ [illegible] τῶν ἀρχόντων, [illegible] τοὺς ἐπιτρό[illegible]

§. V. Ὁ δὲ πρότερος βασιλεὺς [illegible] 306 [illegible] τῶν πόλεων, [illegible] κέλευσιν, [illegible] ἀφήλικος [27] [illegible] νομισμάτων [illegible]

neque de cautione a tutoribus præſtanda loquebantur, ſe res pupillorum ſalvas conſervaturos, neque de compellendo tutore ad res pupilli adminiſtrandas quidquam cavebant.

305 §. IV. Hoc ergo jure utimur, ut in *urbe* quidem Roma Præfectus urbis, aut Prætor ſecundum ſuam juriſdictionem *tutorem* det; (ideo autem dixi, ſecundum ſuam juriſdictionem, quoniam ſunt quidam, quibus Præfectus, non Prætor, tutorem conſtituere poteſt:) in provinciis vero, provinciarum Præſides, aut magiſtratus juſſu Præſidum, quando facultates pupillorum exiguæ ſunt, tutores creant.

306 §. V. Verum noſter Imperator ſua conſtitutione hujuſcemodi hominum difficultates reſecans, juſſit defenſores civitatum, haud exſpectantes Præſidum juſſum, quando pupilli vel minoris patrimonium uſque ad quingentos ſolidos valent, una cum [illegible]

24. [illegible] F. 25. [illegible] Goth. I. [illegible] Goth. poſt. 26. [illegible] F. 27. [illegible] hic repetit F.

[illegible] lege [illegible] cenſu, vel [illegible] FABR.

[illegible] hoc loco, juncta l. 1. Cod. [illegible] illuſtr. textum [illegible] illuſtrat adverſus [illegible] in Conject. pag. 87. [illegible] Prætermiſit illa [illegible] tamen maxime neceſſaria [illegible] quod obtinebat, cum tutorum datio [illegible] ad Conſules, in uſum [illegible] FABR. [illegible] hic [illegible] Harmenopul. [illegible] magiſtratus [illegible] hic magiſtratus municipales [illegible] [illegible] Duumvir. Idem, quod duumviris ſeu magiſtratibus municipalib. [illegible] in defenſoribus plebis, [illegible] Novell. [illegible] [illegible] Duumviri, magiſtratus municipales. Vide [illegible] J. C. olim præſtantiſſimum, in [illegible] tit. qui [illegible] Antonio Auguſtino [illegible] hominis, [illegible] omnes tamen non [illegible]

[illegible] aſſurgant Juris conſultis. [illegible] [Theſ. Jur. T. IV. pag. 158[illegible]] Ex [illegible] deſcripſit Dionyſ. Gothofredus. [illegible] doctore, quum [illegible] Vid. Tit. XXV. [illegible] Schol. [illegible] videtur leg. [illegible] defenſores?] Magiſtra[illegible] hic intellige, vel etiam adde, municip[illegible] [illegible] D. ad Sc. Tertull. [illegible] quanquam magiſtratuum appellatio[illegible] municipales intelligimus. [Græci [illegible] Th. [illegible] Baſilica, & [illegible] gloſſ. nec [illegible] interpres vetus novi Teſtamenti. [illegible]] [illegible] L. 30. Cod. de epiſc. audientia. [illegible] Adde Novell. 15. [illegible] S. Chryſ. hom. 50. [illegible] Aureus antiquus, ſeſterti[illegible] [illegible]

τῆς πόλεως εὐλαβεστάτῳ [x] ἐπισκόπῳ, παρόντων καὶ ἑτέρων δημοσιευόντων [y] προσώπων, τουτέστι στρατηγῶν, ἢ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοῦ [28] ἰουριδίκου, [z] ἐπιτρόπους ἢ 307 κουράτωρας χειροτονεῖν, ἀσφαλείας ἐννόμου, καθὰ τῇ αὐτῇ περιέχεται διατάξει, παρεχομένης, κινδύνῳ τῶν [29] ταύτην κομιζομένων, εἰ συμβῇ τοὺς ταύτην τὴν ἀσφάλειαν δόντας ἀπορῆσαι.

§. VI. Τὸ δὲ τοὺς ἀνήβους ἐπιτροπεύεσθαι, τῷ φυσικῷ συνᾴδει νομίμῳ· δίκαιον γάρ ἐστι τοὺς ἀτελῆ [a] τὴν ἡλικίαν ἄγοντας, τῇ ἑτέρων ἰθύνεσθαι διοικήσει.

§. VII. Ἐπειδὰν δὲ ἔφηβοι [30] γένωνται οἱ ἄνηβοι, ἕξουσι κατὰ τῶν ἐπιτρόπων τὴν [31] τουτέλας [b] προσαπαίτησιν.

[ΠΕΡΙ

giosiſſimo civitatis Epiſcopo, præſentibus etiam aliis perſonis publicis, id eſt magiſtratibus, aut in Alexandriæ *urbe* Juridico, tutores vel curatores conſtituere: cautione legitima, prout eadem conſtitutione continetur, præſtanda, periculô *eorum* qui illam accipiunt, ſi accidat, ut egeant qui hanc cautionem dederunt.

§. VI. Impuberes autem in tutela eſſe, naturali juri concinit. Aequum enim eſt, imperfectam ætatem agentes aliorum adminiſtratione regi.

§. VII. Sed poſtquam pupilli facti fuerint puberes, habebunt adverſus tutores tutelæ exactionem.

DE

28. ἰουριδίκου ante F. 29. ταύτῃ ante Lugd. 30. γένονται F. an voluit γένωνται? 31. τουτέλας, [τουτέλας Edit. 2.] [illegible] F. non male: imo optime, ſi conſtaret ex MSS. deſumtum: intelligitur autem more ſolito ἀγωγὴν h. m. *habebunt adverſus tutores tutelæ* actionem, *ad rationum exactionem*. G. O. R.

ut cuivis notum, hoc eſt, libras noſtrates ferme decem: ſi aurum inter & argentum rationem more veterum decuplam ponas, quam poſterior ætas non parum intendit: [hodie ultra quaterdecies tanto ampliorem æſtimationem:] Juſtiniani tempore *aureus* ſive *ſolidus*, & ponderis tertia parte imminutus & probitate, pretium ſiliatorum noſtrorum, qui ſeptem libris Francicis expendebantur, haud multum (opinor) ſuperabat. J. DOUJ.

Non dabo hic Catalogum eorum, qui de veteri ſcripſerunt pecunia, ſed moneo tantum, aureum veterem Belgis taxari tribus nummis Imperialibus, quos thaleros vocamus, ſive ſeptem Carolini, cum ſemiſſe: Juſtinianeum autem ſolidum vulgo in tribunalibus uno ducato aureo æſtimant. O. O. R.

x. Forte εὐσεβεστάτῳ. Ἐπίσκοπον hic vocat, quem Juſtinianus Antiſtitem dixit. D. GOTH.

[Quidam leg. εὐσεβεστάτῳ. Nil mutandum. *Ed.* 2.] Gloſſ. gr. lat. εὐλαβέστατος, religioſiſſimus. Syneſius epiſt. 67. Concil. Chalcedonenſ. act. 1. ὁσιωτάτων καὶ εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων: ſanctiſſimis & religioſiſſimis Epiſcopis. FABR.

y. Th. legit apud Juſt. *vel alias pub. perſ. id eſt magiſtratus vel jurid. Al. civ.* at ex l. 30. Cod. de Epiſc. aud. conſtat legend. *vel aliis pub. perſonis, vel magiſtratus, vel juridicum* FABR.

Ita jam Cujac. *h. l.*

z. Schol. [illegible] ἀρχῆς τῆς πόλεως. [Juridicus, δικαιοδότης exponitur in baſil. ad l. 41. §. 4. D. de fideic. lib. & in gloſſ. vet. Strabo 17. Juridicus provincialis eſt magiſtratus prov. in hoc Apul. loco Mileſ. 1. Liberis tuis tutores juridici provincialis decreto dati. *Ed.* 1.] [Defenſor civitatis differt à Juridico. Vide Cujac. ad Nov. 15. *Ed.* 2.] FABR.

a. l. 1. ff. *de minorib.* Sic ſupra de tutelis §. 1. & 5. Harmenop. 11. §. 1. D. GOTH.

Juſtæ ætatis, quæ pupillari opponitur in l. 16. D. *de jur. fiſc.* legitimæ ætatis l. 2. Cod. *ſi mat. indemn.* ubi notat Thalel. legitimam ætatem accipi pro pubertate, ut in cap. *de illis* 7. ext. *de deſponſ. impub.* plerumque tamen perfectæ ætatis eſſe dicuntur majores an. 25. FABR. I.

Hanc ego notam fugitivam credo, & refero ad medium cap. 295. G. O. R.

b. L. 1. §. 3. ff. *de tut. & rationibus diſtrahendis.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΑΥΘΕΝΤΙΑΣ ᶜ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΑ.

Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν, τὸν ἐπίτροπον 308
ἐπὶ διοικήσει τῶν τοῦ πουπίλλου
δίδοσθαι πραγμάτων· ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι
δεῖ τοῦτον αὐθεντεῖν [d] ἔν τισι γινομένοις ὑπὸ
τοῦ πουπίλλου, καὶ τὸ μὴ κατ' αὐθεντίαν
τούτου πραχθὲν, οὐδὲ γεγονέναι δοκεῖ· ἔστι
δέ τινα, ἐφ' οἷς οὐκ ἀναγκαία [1] ἡ τοῦ
κηδεμόνος αὐθεντία· οἷον, ὁ πούπιλλος
ἐπηρώτησέ με, [e] Ὁμολογεῖς δίδοναι μοι
δέκα νομίσματα; πρὸς τὸ ἰσχῦσαι τὴν
ἐπερώτησιν ἡ τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντία περιτ-
τή· εἰ δὲ αὐτὸς ὁ πούπιλλος ἐπερωτη- 309
θεὶς ὡμολόγησε, συνίστησι τὴν ἐπερώτησιν
[f] ἡ τοῦ ἐπιτρόπου συναίνεσις· ἤρεσε [g] γὰρ
[2] τὸν ἄνηβον καλλίονα μὲν τὴν οἰκείαν
αἵρεσιν ἐξεῖναι [2] αὐτῷ ποιεῖν, καὶ [3] αὔξειν
τὴν αὐτοῦ περιουσίαν [h] ſine tutoris au-
ctoritate, [4] ἤγουν ἄνευ τῆς τοῦ ἐπιτρό-
που

DE AUCTORITATE TUTORUM.

TITULUS XXI.

Quoniam didicimus, tutorem ad bonorum pupilli adminiſtrationem dari: ſcire debes, eum auctorem eſſe debere in *cauſis* quibusdam a pupillo agendis: & *illud* quod non ex auctoritate ejus factum eſt, nec factum eſſe videtur. Sunt autem *cauſæ* quædam, in quibus haud neceſſaria eſt tutoris auctoritas; veluti, pupillus ſtipulatus eſt a me, Spondesne decem mihi aureos dare? ad confirmandam *hanc* ſtipulationem tutoris auctoritas ſupervacua *eſt*. Si autem ipſe pupillus rogatus ſpopondit, tutoris auctoritas ſtipulationem conſtituit. Placuit enim, impuberi licere quidem conditionem ſuam meliorem facere, ſuumque auge-

1. ἡ poſt κηδεμόνος ap. F. 2. Obſerva ἀνακόλουθον, quod facile tollitur, mox legendo αὐτῷ pro αὐτῷ. 3. αὔξειν omnes ante hanc, ſed αὔξειν nondum inveni, etſi αὐξάνειν uſurpatur. ſtatim αὐτοῦ ante Lugd. legebatur. 4. Græca verſio de: F.

c. 27. *Eclog.* 8. περὶ αὐθεντίας [ſic] καὶ συναινέσεως ἐπιτρόπων. Ulp. 11. § 25. 26. 27. D. GOTH.
Hic ergo titulus eſt de officio tutoris, cum ſuperiores ſint de tutelæ ſpeciebus. ED. GEN.
Tutores vel negotia gerunt, vel pupillis negotium gerentibus auctoritatem interponunt, Ulp. tit. 11. id eſt, negotium confirmant, l. 8. *eod.* FABR. I.

d. Vertit Curt. neque correxit Fabr. *in omnibus quæ a pupillo geruntur*, contra clara Theophili ac Tribuniani verba ipſamque veritatem. Homines ſcil. ſumus! G. O. R.

e. Pupillus qui jam aliquem intellectum habet, ſibi dari rectè ſine tutore ſtipulatur, l. 9. §. item D. *de reb. cred.* l. 1. Cod. *de auct. præſt.* l. 7. Cod. *de cont. ſtipul.* quia non erat invidendum, ut rem ſuam augeret pup. ſine tutore, qui magis cuſtos datus videtur pupillo, ne rem ſuam perdat. FABR. I.

f. l. 9. D. & l. 1. Cod. *eod.* D. GOTH.
Pupillus qui alii ſine tutore promittit, ne naturaliter quidem obligatur, l. 41. *de cond. ind.* ſimiliter quod mulier ſine tutore promiſerat, non debebatur. Tull. pro Cec. Romani enim nullam, ne privatam quidem, rem agere feminas ſine auctore voluerunt, Liv. 34. FABR. I.

g. Prudentibus. FABR. I.

h. Pupillus, quantum ad adquirendum, non indiget tutoris auctoritate, l. 11. D. *de adq. rer. dom.* FABR. I.

i. L.

που αὐθεντίας, ἐλαττοῦν δὲ οὐχ ἑτέρως, εἰ μὴ προσῇ [i] τῷ γινομένῳ ἡ τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντία· ὅθεν ἐπὶ τούτων τῶν 310
θεμάτων, ἐφ' ὧν ἐξ ἑκατέρου πλευροῦ τίκτονται ἀγωγαὶ τοῖς συναλλάττουσιν, οἷον [k] ἐπὶ 5 μισθώσεως, μανδάτα, δεπόσιτα [l] (ὁ μὲν γὰρ παραθέμενος ἔχει διρέκταν 6 δεπόσιταν, ὁ δὲ δαπανήσας περὶ τὸ δεπόσιτον ἔχει κοντράριαν 6. δεπόσιταν·) ἐὰν μὴ ὑπῇ ἡ τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντία, ὁ μὲν συναλλάττων τοῖς πουπίλλοις ἔνοχος αὐτοῖς γενήσεται, αὐτοὶ δὲ τῷ 7 συναλλάσσοντι οὐ γίνονται ὑπεύθυνοι.

§. I. 8 Οὐδὲ κληρονομίαν [m] ἀδιτεῦσαι, 311
οὔτε διακατοχὴν [n] αἰτῆσαι, οὔτε 9 φιδεϊκομμισσαρίαν [o] κληρονομίαν καταδέξασθαι ἑτέρως δύνανται, εἰ μὴ αὐθεντίᾳ τοῦ ἐπιτρόπου· εἰ καὶ 10 τὰ μάλιστα ἐπικερδὲς

augere patrimonium ſine tutoris auctoritate; minuere autem non aliter, niſi *rei* agendæ tutoris auctoritas adſit. Unde in his caſibus, in quibus ab utraque parte actiones naſcuntur contrahentibus, veluti in locatione, mandato, depoſito, (nam qui depoſuit, directam habet depoſiti *actionem*; qui *quid* impendit in depoſitum, contrariam depoſiti habet.) niſi tutoris adſit auctoritas; contrahens cum pupillis, obligatus iis erit, ipſi vero contrahenti non fient obnoxii.

§. I. Neque hereditatem adire, neque *bonorum* poſſeſſionem petere, neque hereditatem fideicommiſſariam ſuſcipere aliter poſſunt, niſi auctoritate tutoris: etiamſi perquam lucro-

5. μισθώσεων, μανδάτων, δεποσίτων F. 6. διπόσιτι F. Et ſic invenimus in titulis convenientibus ap. noſtrum λοκάτι, μανδάτι, διπόσιτι. Neque tamen auſus ſum quidquam hic mutare, nec in ſup. lect. ubi alioqui μανδάτα, δεπόσιτα maluiſſem, nam & hæc ap. noſtrum ſæpius invenimus: quoniam nimis multam in hujusmodi vocabulis varietatem exhibent Gloſſæ Nomicæ: ex. gr. Δεπόσιτα, δεπόσιτης, δεπόσιτον, δεπόσιτος. Κονδικτα, κονδικτι. Λοκατα. Μανδατης, μανδατον &c. Adde Cl. J. Alberti *Miſc. Crit. in Gloſſ. Nom.* pag. 245. G. O. R. 7. συναλλάττοντι F. 8. οὔτε δὲ F. 9. *fiduciariam* F. v. Not. *o.* 10. τὰ deeſt F.

i. L. 28. in pri. ff. *de pactis.* D. GOTH.
Ubi Cujac. & Ant. Faber. ED. GEN.
Nam ſi quid contra commodum pupilli actum erit, pupillus tutelæ judicio jacturam hanc conſequetur, l. 11. & l. 17. D. *eod.* FABR. l.

k. Prætermiſit Th. illa Juſtin. *ut in emptionibus venditionibus.* FABR.

l. Adde commodatis, l. 1. §. 1. D. *Comm. & pignoribus*, l. 38. D. *de pign. act.* & ſocietatibus, l. 33. D. *pro ſoc.* Denique pupillus obligari ex omni contractu ſine tutore non poteſt, ut eſt in l. 9. D. *eod.* id eſt ex nullo contractu obligatur ſine tutoris interventu, ut Pſal. 142 οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. Apolinarius in Metaphraſi: οὔτις γὰρ μερόπων ὅσιος οἶδεν ἄντα φανῆναι. S. Athanaſius in Metaph. manuſcripta tamen οὐκ ἔστι δίκαιος, οὔτε εἷς· πάντες γὰρ ἥμαρτον. v. Can. 31. Synodi Laodic. & gr. int. Gemara Sanhedrin c. 2. *Quid igitur, illud, Ne polluamini in omnibus iſtis, hunccine ſenſum habet; ut nefas non ſit, niſi cunctis ſimul pollui? Non. ſed ullo eorum.* FABR. l.

Poſteriora a Pſalmo 142. incipientia, quomodo huc, immo ad ullum Theophili locum quadrent, nullus intelligo. Forte ex incuria Theophilo adlevit Fabrotus, quæ alii cuicumque ſcriptori, tunc ſub manibus etiam verſanti, adſcribere voluit; atque ideo ab Edit. II. hanc notam abeſſe juſſit. G. O. R.

m. l. 9. §. 3. D. *eod.* D. GOTH.
Ne temere ſuſcipiat incognitam ſucceſſionem, ut eſt in l. 58. D. *ſol. mat.* & oneri cui ferendo par pupillus non ſit, temere ſe ſubjiciat, ut Octavium Antonius dicebat, φορτίον ἀνάγκαστον αἰρέσθαι τὸν Kai-

κερδὲς ὑπάρχει τὸ [p] φιδεϊκομμίσσον, καὶ οὐδεμίαν ἔχει [q] ζημίαν ἐν ἑαυτῷ.

§. II. Ο δὲ ἐπίτροπος [r] παρὼν αὐθεντεῖν ὀφείλει, εἰ τοῦτο συμφέρον εἶναι κρίνει τῷ ἀνήβῳ· μετὰ δὲ χρόνον παρὼν, ἢ ἀπὼν δι' ἐπιστολῆς, οὐκ ἰσχυρῶς αὐθεντεῖ· οἷον, συνήλλαξα ἐγὼ [11] πουπίλλῳ· 312 δεῖ τὸν ἐπίτροπον παρόντα, ἅμα τῷ γίνεσθαι τὸ συνάλλαγμα, λέγειν, [s] ὅτι αὐθεντῶ. εἰ δὲ [12] ἐνδημῇ τῇ πόλει, μετὰ [t] δὲ μίαν τυχὸν ἡμέραν ἐλθὼν εἴπῃ, ὅτι αὐθεντῶ, ἢ καὶ ἀπολιμπανόμενος δι' ἐπιστολῆς τοῦτο [13] δηλώσῃ, ὅτι αὐθεντῶ, καθὼς εἴρηται, ἀνίσχυρος ἡ αὐθεντία.

§. III. Ο ἄνηβος cum tutoris au- 313 ctoritate ὀφείλει δικάζεσθαι· ὅθεν ἐκεῖνο ἐζητήθη· [14] ἐπιτροπεύων ἐγὼ [15] πουπίλλου

crosum ſit fideicommiſſum, neque ullum in ſe damnum habeat.

§. II. Tutor porro præſens auctor fieri debet; ſi hoc utile eſſe judicat pupillo; ſed præſens poſt tempus, aut abſens per epiſtolam, non valide fit auctor: veluti, contraxi ego cum pupillo: tutorem oportet præſentem, ſimul atque contractus fit, dicere, Auctor ſum. Si vero in urbe agat, ſed poſt unum forte diem veniens dicat, Auctor ſum; aut abſens etiam per epiſtolam hoc declaret, Auctor ſum, ut dictum eſt, invalida *eſt* auctoritas.

§. III. Pupillus cum tutoris auctoritate litigare debet. Unde illud quæſitum eſt: Ego tutor pupilli, habe-

11. πουπίλλῳ ante F. 12. Sic dedi pro vulg. ἐνδημεῖ, & Fabrotiano ἐνδημοῖ. 13. Sic reſcripſi pro δηλώσει. G. O. R. 14. ἐπιτροπεύων F. 1. ἐπιτροπεύων. 2. 15. πουπίλλῳ F. hic minus recte.

Καίσαρος διάδοχον. Plut. in Anton. hereditas enim interdum damnoſa eſt propter æris alieni magnitudinem, l. 32. D. *Mand.* imò nec ei proderit, quòd locuples ſit hereditas: hereditatis enim compendium interdum magno luendum eſt incommodo, quia nos æri alieno obligat: pupillus autem ſine tutore non obligatur. In ſuis tamen heredib. neceſſaria non eſt tut. auctor. de quo Inſtit. 3. t. 1. FABR. I.

n. l. 91. D. *eod.* D. GOTH.

Schol. τουτέστιν αὐτοῦ τὴν περιστασιν τῷ διαδεχθῆναι καὶ κατασχεῖν τὰ πράγματα τοῦ συγγενοῦς ἢ τοῦ πατρός· σωματικὸν γὰρ ἐστιν αὐτὸ κρατεῖν. Sed bonorum poſſeſſio hæc magis juris eſt, quam corporis. qui autem rerum hereditariarum poſſeſſionem apiſci vult, aget interdicto quorum bonorum. FABR. II.

o. d. l. 9. §. 4. D. GOTH.

Pro fideicommiſſaria, ut in l. 9. §. 1. D. *de reb. cred.* FABR.

Magis propria ergo lectio Vigliana, quam ſequimur, eoque verior quod cum Juſtiniano concordet. G. O. R.

p. Juſtin. loquitur de hereditate, quæ directò datur, & ea quæ per fideicommiſſ. relinquitur, deque bonorum poſſeſſione. FABR.

q. Quia in hereditatibus multa ſunt metuenda, vexatio, negotiorum multitudo, æs alienum latens, offenſæ, &c. l. 4. in f. D. *ad SC. Trebell.* GEN. ED.

Rectiſſime! Sed perperam legitur in Latinis Inſtitutionum libris, *ne ullum damnum habeant.* Quo de errore vide jam laudatum Antonium Auguſtinum *lib.* 3. *Emend.* c. 7. [ſuper. tit. *not. r.*] ERNST.

Rectè igitur apud Juſt. legitur: *nec ullum damn. hab.* FABR.

Adde, ſi vis, a me dicta in *Obſ. Miſc. Nov.* T. V. *pag.* 388. G. O. R.

r. l. 9. §. 5. D. *eod.* D. GOTH.

s. Tutor auctor fieri dicitur, cum ſe probare dicit id quod agitur, l. 3. D. *eod.* ideoque mutus tutor dari non poteſt, l. 1. D. *de tut.* FABR.

t. Vid. l. 25. §. *juſſum* D. *de Acquir. hered.* GEN. ED.

πίλλου εἶχον δίκην πρὸς αὐτὸν, ἢ ἐνάγων ἢ ἐναγόμενος· εἰσιέναι τὴν δίκην οὐκ ἠδύνατο δίχα τῆς ἐμῆς αὐθεντίας· ἐγὼ in rem meam, [u] τουτέστιν εἰς τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, αὐθεντεῖν ἐκωλυόμην, ἡ δὲ δίκη ὑπέρθεσιν οὐκ ἐπεδέχετο· ἐπὶ τοῦ τοιούτου σχήματος πάλαι ἐδίδοτο ὑπὸ τοῦ πραίτωρος ἐπίτροπος, ὃς καὶ ἐλέγετο [x] πραιτώριος 16, ἐπειδὴ 17 ἐπὶ τοῦ πραίτωρος ἐδίδοτο· ἀλλὰ τῆς παλαιᾶς ἀναι- 314 ρεθείσης ἀκριβείας, συνανῃρέθη καὶ ὁ πραιτώριος ἐπίτροπος· σήμερον [y] δὲ κουράτωρ εἰς τάξιν αὐτοῦ δίδοται. οὗ καταστάντος, ἀνύεται τὸ δικαστήριον· καὶ τούτου περαιωθέντος παύεται 18 τοῦ εἶναι κουράτωρ: καὶ ἐν τούτῳ τῷ θέματι κατὰ ταυτὸν ὁ πούπιλλος καὶ ἐπιτροπεύεται καὶ κουρατωρεύεται· ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἄλλοις ἐγώ εἰμι αὐτοῦ ἐπίτροπος, ἐν δὲ τῇ πρὸς ἐμὲ δίκῃ μόνῃ κουρατορεύεται ὑπὸ τοῦ δεδομένου κουράτωρος.

habebam litem adverſus eum; ſeu actor, ſeu reus: litem ſuſcipere non poterat ſine mea auctoritate. Ego in rem meam auctor fieri prohibebar, aſt dilationem lis non patiebatur. In hac ſpecie olim a prætore dabatur tutor, qui & prætorius dicebatur, quoniam a prætore dabatur. Sed veteri *juris* rigore ſublato, una ſublatus quoque eſt tutor prætorius. Hodie autem curator in ejus locum datur: quo conſtituto, judicium peragitur: eoque peracto deſinit eſſe curator. Atque in hoc caſu pupillus ſimul & ſub tutore eſt & ſub curatore: in aliis enim *rebus* ego tutor ejus ſum, ſed in ſola mecum lite ſub cura eſt dati curatoris.

[ΤΙΣΙ

QUI-

16. *quia a Prætore dabatur*, addit F. 17. Melius legeretur ὑπὸ, i. e. *a*. ANON. DUX. Adſentior. G. O. R. 18. ὁ κουράτωρ hic ſuperflue adjicit F. 2.

u. L. 1. §. *fuit* D. *ad Sc. Trebell.* eſt juris regula l. 1. D. *eod.* quod etiam ſignificatur his verbis, l. 7. *eod.* quod dicimus, quib. utuntur auctores noſtri in regulis juris referendis. FABR. L.

x. Idem Prætorianus, *Ulp.* XI. §. 24. GOTH. & FABR.

y. V. l. 1. Cod. *de in litem dando.* D. GOTH.

[ΤΙΣΙ [a] ΤΡΟΠΟΙΣ Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΙΑΛΥΕΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΒ.

Εἰπόντες τὴν σύστασιν τῆς ἐπιτροπῆς, εἴπωμεν αὐτῆς καὶ τὴν διάλυσιν· τὸ [b] γὰρ τρόπῳ τινὶ συνιστάμενον, τρόπῳ [1] τινὶ διαλύεται· διαλύεται ἡ ἐπιτροπὴ τῇ ἥβῃ [c], τοῦτο μὲν τοῦ ἄρρενος, τοῦτο δὲ καὶ τῆς θηλείας· τὴν δὲ ἥβην [d] οἱ παλαιοὶ οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐνιαυτῶν, τουτέστιν ἐκ τοῦ ὑπερβεβηκέναι τὸ ιδ ἔτος, ἔκρινον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ [e] σχήματος [2] τοῦ σώματος· ὥστε οὖν εἴτε τὸ σχῆμα ἐπεγένετο πρὸ τοῦ ιδ ἐνιαυτοῦ, εἴτε τις ὑπερέβη τὸν ιδ ἐνιαυτόν, μὴ ὑπόντος τοῦ σχήματος, οὐκ ἐνομίζετο ἔφηβος, ἀλλ᾽ ἡνίκα τὰ δύο συνέδραμε· σήμερον δὲ ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασι-

QUIBUS MODIS TUTELA FINITUR.

TITULUS XXII.

315 POSTQUAM tutelæ conſtitutionem
diximus, dicamus ejus etiam
diſſolutionem. Quod enim aliquo
modo conſtituitur, aliquo modo diſ-
ſolvitur. Tutela diſſolvitur puberta-
te, tam maſculi, quam feminæ. Pu-
bertatem autem veteres, non ſolum
ex annis, id eſt ex ſuperato anno de-
cimo quarto, judicaverunt, ſed etiam
316 ex corporis habitu. Itaque ſive habi-
tus acceſſiſſet ante annum decimum
quartum, ſive quis exceſſiſſet annum
decimum quartum, niſi habitus ad-
eſſet, non cenſebatur pubes, ſed
quum ambo concurrerent. Hodie
au-

1. τινὶ deeſt F. 1. ſed auctius Ed. 2. τινὶ καὶ. — 2. τῆς ἡλικίας pro τοῦ σώματος primo ediderat Vigl. unde remanſit in Pariſ. τῆς h. m. σχήματος τῆς τοῦ σώμ.

a. V. Titul. Cod. *quando tutores eſſe deſinunt.* D. GOTH.

b. L. 35. l. 100. l. 153. ff *de reg. jur.* D. GOTH.

c. Ulp. 11. §. ult. ἥβη pubertas, unde ἔφηβος inf. *eod.* pubes. ἄνηβος impubes & §. inf. *de ſatisdat.* ἡβᾶν [leg. ἡβῆσαι] Puberem fieri. Ἐφηβεῦσαι 2. Harmenop. 8. §. 5. D. GOTH.

Ulp. t. 11. §. ult. Macrob *in ſomn. Scip.* 1. c. 6. ideoq. tunc in ſuam tutelam venire dicuntur, infr. *de pup. ſubſt.* vel ſuæ tutelæ fieri, l. 9. §. 1. D. *de adm. tut.* l. 51. D. *de leg.* 3. quaſi virile jam robur habeant. FABR. I.

d. Non conveniebat, pubertas annis an habitu corporis æſtimanda eſſet, ut innuit Quintil. 4. c. 2. Caſſiani puberem eum eſſe dicebant, qui habitu corporis pubes apparet, id eſt, qui generare poteſt. Proculejani autem, eum qui decimum quartum annum implevit. Priſcus Javolenus pubertatem annis & habitu corporis æſtimabat, eamque ſententiam obtinuiſſe, ſignificat hic Juſtin. cum ait, *veteres non ſolum ex annis*, &c. Servius ad Eclog. 8. *Bene cum annis jungit habitum corporis: nam & in jure pubertas ex utroq. colligitur.* Iſidorus in c. 7. de deſponſ. imp. in 1. collect. *Quidam*, inquit, *ex annis pubertatem æſtimant, id eſt, eum puberem eſſe, qui 14. annos explevit, quamvis tardiſſimè pubeſcat. Certum autem eſt, eum puberem eſſe, qui & ex habitu corporis pubertatem oſtendit.* videtur Iſidorus Javol. ſententiam comprobare. Nec debuit in Collect. Raymundi particula, *&*, expungi, quâ jus vetus ſignificatur. ſed neque rectè, in veteri Iſidori apud me codice, legitur *à pudenda* (alii habent, *à pudentia*) pro *à pudendis.* FABR. I.

Quo melius hæc intelligas, vide c. 3. X. *de Deſponſ. imp.* G. O. R.

e. σχῆμα τοῦ σώματος hic appellat corporis habitum, ſeu habitudinem, quam inſpectione. Juſtinian.

βασιλεὺς 3 ἀνάξιον f τῆς τῶν οἰκείων χρόνων σωφροσύνης κρίνας, ἐκέλευσεν, ὅπερ ἦν τὸ παλαιὸν ἐπὶ θηλειῶν· (ἐπ' ἐκείνων γὰρ ὁ χρόνος μόνος ἐζητεῖτο, τὸ ὑπερβεβηκέναι τὸν δωδέκατον ἐνιαυτὸν· σχῆμα γὰρ ἐπὶ αὐτῶν πολυπραγμονεῖσθαι g, ἀπρεπὲς ἐνομίσθη·) Ἐνόμισεν οὖν ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς, ἀναίσχυντον εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ σώματος ὁρᾶσθαι τῶν ἀρρένων· 4 τετύπωκε τοῦτο κρατεῖν, ὅπερ ἐκράτει καὶ ἐπὶ τῶν θηλειῶν· ὅθεν τέθεικε διάταξιν, ἐν ᾗ διηγόρευσε, τὴν ἥβην ἐπὶ τῶν ἀρρένων ἄρχεσθαι μετὰ τὸ πέρας τοῦ ιδ ἐνιαυτοῦ· τὸ δὲ ἐπὶ τῶν θηλειῶν εἴασεν ἐπὶ σχήματος, ὥστε μετὰ 5 τὸν ιβ πληρούμενον h ἐνιαυτὸν ἐφήβους εἶναι ταύτας νομίζεσθαι.

autem Imperator noſter ſanctiſſimus indignum *illud* ſuorum temporum caſtitate judicans, imperavit *id* quod olim in feminis ſervabatur: (in illis enim tempus ſolum quærebatur, num exceſſiſſent annum
317 duodecimum: nam habitum in illis curioſius inquiri, indecorum habebatur.) Putavit ergo Imperator noſter, impudicum eſſe; habitum corporis maſculorum inſpicere, *ſed* conſtituit id ſervari, quod ſervabatur etiam in feminis. Unde conſtitutionem emiſit, in qua ſanxit, ut pubertas in maſculis inciperet poſt finem anni quarti decimi; in feminis autem reliquit in *ſuo* ſtatu, ut hæ poſt impletum annum duodecimum puberes eſſe cenſeantur.

§. I. Πρὸς τῷ εἰρημένῳ τρόπῳ ἡ ἐπιτροπὴ διαλύεται, ἐὰν ἄνηβοι ληφθῶσιν 6 [εἰς αἰχ- 318

§. I. Præter dictum modum tutela ſolvitur, ſi impuberes [in captivita-

3. ἄξιον εἶναι F. *vid. Not.* 4. τετύπ. τ. κρ. tres voces haſce omittit F. ſed ferri poſſunt, ſi cum Curtio καὶ adjicias; vel antea Νομίσας legas: alioquin & ſequentia ad ὅθεν usque ſupervacua ſunt. 5. τὸν de: F. 6. εἰς αἰχμ. ἢ de: F. nec ego deſidero, quia mox ſequitur ληφθ. ὑπὸ τῶν πολ. Illud autem ἢ feci cum Curtio ex vulg. ἡ.

ſtinian. hic aſpectu l. 32. ff. *de minoribus.* l. 3. Cod. *ſi minor majorem ſe eſſe dixerit*, indecora atque inhoneſta indagatione corporis colligebant. l. ult. Cod. *quando tutores eſſe deſinant.* ubi plenius dixi. D. GOTH.

f. Sic legitur in omnib. MSS. [ut in vett. Juſtiniani *dignum eſſe caſtitate.* Edit. 2.] [Juſt. *indignum.* omnes retro editi ἀνάξιον. *Edit.* 1.] FABR.

Cur ergo in verſione *indignum* dedit? J. F. R.

Elephas ille non curat muſcas. G. O. R.

g. Non rectè igitur Servius ad fœminas quoque refert, in illud Æn. 7. *Jam matura viro, jam plenis nubilis annis.* „Non eſt iteratum, inquit, ſed ſecundum jus dictum, in quo & ex „annorum ratione, & ex habitu corporis ætas „comprobatur," &c. Sunt tamen, qui negent tale quid apud Romanos factitatum, & inſpectionem habitudinis corporis Romanis morib. indignam exiſtimant. Habitum igitur accipiunt pro totius corporis forma, figura, atque diſpoſitione: tamen negare non auſim, Romanos ex habitu corporis in maſculis pubertatem æſtimaſſe. Quintil. declam. 279. *Poſteà nudari filium, atque in conſpectu judicum conſtitui coëgiſſet: atque interrogaret, an ille maritus eſſet, qui fieri pater non poſſet.* Idem non obſcurè probat, l. 4. C. *qui teſt. fac.* Sed & apud Judæos ſimilis erat obſervatio. puella enim, cui 12. anno atque die unico inſuper exacto duo ſaltem pubis pili, quos ſignum inferius vocant, non excreverint, pro minori habebatur. ſimilis in maſculo ratio, qui tunc habitus major, & vir, cum exacto anno 13. præter diem unicum bini ejusmodi pili excreverint. Ex Maimonide v. Sanhedrin cap. 8. §. 1. Juſtin. Proculejanis acceſſit. FABR. I.

De hac quæſtione videri poſſunt præ aliis omnibus, adverſus quidem Juſtin. OISELIUS *ad Cajum* I. 4. pr. ſed pro eo SCHULTINGIUS *ad Ulpian.* Tit. XI. fin. tum fuſius BYNKERSH. III. *Obſ.* c. 24.

αἰχμαλωσίαν, ἢ] εἰς ἀδρογατιόνα [i], ἢ γένωνται δηπορτάτοι, [k] ἤτοι περιωρισμένοι· ἔσθ' ὅτε γὰρ [l] πρόξιμοι ὄντες πουβερτάτι ἥμαρτόν τι, καὶ ταύτην ἐδέξαντο τὴν τιμωρίαν· ἢ ἐὰν καταδουλωθῶσιν, ἀχάριστοι [m] τυχὸν ὀφθέντες περὶ τοὺς οἰκείους πάτρωνας, ἢ ληφθέντες [n] ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὥστε οὖν ἀναιρεῖ τὴν ἐπιτροπὴν ἡ ἐλαχίστη, καὶ 7 ἡ μέση, καὶ ἡ μεγίστη κάπιτις δημινουτίων.

vitatem aut] in adrogationem capiantur, vel deportati fuerint. Aliquando enim pubertati proximi peccarunt quid, atque hanc ſubierunt pœnam: aut ſi in ſervitutem redacti ſint, ingrati forte viſi erga ſuos patronos, vel capti ab hoſtibus. Itaque tollit tutelam & minima & media & maxima capitis diminutio.

§. II. Εἰ δὲ καί τις δοθῇ ἐπίτροπος 319
ἐν διαθήκῃ τῷ ἀνήβῳ 8 μετὰ φανερᾶς αἱρέσεως, οἷον, Εστω ἐπίτροπος, ἕως οὗ ἡ ναῦς ἔλθῃ ἀπὸ Ἀσίας, τῆς αἱρέσεως ἐκβάσης [o] διαλύεται ἡ ἐπιτροπή.

§. II. Sed etſi quis impuberi in teſtamento tutor ſit datus cum certa conditione, veluti, Tutor eſto, donec navis ex Aſia venerit, exſiſtente conditione tutela ſolvitur.

§. III. Οἶδε 9 καὶ ἡ τοῦ ἐπιτρόπου τελευτὴ, ἢ τοῦ ἐπιτροπευομένου, διαλύειν τὴν ἐπιτροπήν.

§. III. Solet etiam tutoris vel pupilli mors tutelam ſolvere.

§. IV. Εἰ δὲ καὶ ὑποστῇ ὁ ἐπίτροπος 320
μεγάλην κάπιτις δημινουτιόνα, δι' ἧς ἀποβάλλει τὴν ἐλευθερίαν, ἢ τὴν μέσην, δι' ἧς

§. IV. Sed etſi tutor magnam capitis diminutionem patiatur, per quam perdit libertatem, vel mediam

7. ἡ de: ante F. 8. μέχρι (*ad*) F. cum Curt. 9. καὶ τελευτὴ τοῦ ἐπ. ἢ F. 2.

24. OTTO *in Comment. hic*, & noviſſime G. MASCOVIUS *de Sectis JC. c. 9. p. 151. ſqq.* In utramque vero partem ULR. HUBERUS binis *Digreſſ.* capitib. *pag.* 183 *ſqq.* G. O. R.

h. Senec. Conſolat. ad Marc. c. 24. Macrob. ſat. 7. c. 7. & hoc legitimum tempus dicitur, quo pupillorum nomen deponitur, l. 96. D. *de adq. her.* Quintil. declam. 280. *Nomen pupillorum legitimo tempore finitur.* FABR. I.

i. Quia dando ſe in adrogationem cum capite fortunas quoq. ſuas in familiam & domum alienam transfert, l. 11. §. *qui teſtamento* D. *de bon. poſſ. ſec. tab.* FABR. I.

Scholiaſt. ἀμφότεροι γάρ ἐστιν τῆς ὑπεξουσίας ἐπιτροπεύεσθαι. FABR. II.

k. Pupillus deportari poteſt, dummodo ejus ætatis ſit, ut dolum capiat, hoc eſt, pubertati proximus ſit, quem Græci [illegible] appellant. ideoq. de impubere ſumitur ſupplicium, l. 14. D. *de Senatusconſulto Sil.* in parvulis enim nulla deprehenditur culpa, l. pen. D. *de fid. lib.* innoxia eſt ejusmodi ætas, καὶ ἄκακος ἡλικία. FABR. I.

l. Si & doli ſint capaces, ut l. 111. D. *de R. J.* l. 4. Cod. *de Auctor. præſt.* DOUJ.

Hanc in rem conſuli meretur Fabroti noſtri Exercitatio IX. *de Delictis impuberum*, ſub finem, quæ exſtat Tom. III. *Theſ. Jur.* pag. 1205. *ſqq.* G. O. R.

m. Ἀχαριστίας igitur pœna quædam legibus conſtituta, adde §. 1. l. *de cap. diminut.* D. GOTH.

L. 14. *de tutel.* quam Juſtinianus heic explicat, ſi modo legatur ut in vett. *ut ingratus a patrono*, quam lectionem confirmat Theophilus [quidam tamen Th. codices ea non agnoſcunt. *Edit.* 2.] FABR.

Confer Alber. Gentilis Dialog. VI. pag. 652. *Edit. Hoffman.* G. O. R.

n. Interim autem bonis curator dabitur, l. 15. D. *ex quib. cauſ. maj.* quem mater dari petet, ne repellatur ab impuberis ſucceſſione l. 2. §. *ſi mater.* D. *ad Sc. Tert.* τὰ γὰρ πράγματα τοῦ αἰχμαλώτου κουρατωρεύονται, ut ib. ſcribit int. anon. notato Dorotheo, qui putabat ei qui captus eſt ab hoſtibus curatorem peti, lib. 45. Baſil. t. 1. FABR. I.

o. Adde l. 8. §. 2. l. 11. ff. *de teſtam. tut.* l. 6. §. 1. l. 14. in f. ff. *de tutelis.* D. GOTH.

p. Scho-

ἧς ἀποτίθεται τὴν πολιτείαν, πᾶσα διαλύεται ἡ ἐπιτροπή· τῇ δὲ ἐλαχίστῃ κάπιτις δεμινουτιόνι τοῦ ἐπιτρόπου, οἷον ἐὰν ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίονα παράσχῃ, ἡ λεγίτιμα [p] μόνη φθείρεται ἐπιτροπή· αἱ δὲ λοιπαί, οἷον τεσταμενταρίαι [10] καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος δεδομέναι, μένουσιν ἐπὶ σχήματος· ἡ γὰρ τοῦ πουπίλλου κα- 321
πίτις δεμινουτίων, εἰ καὶ ἐλαχίστη ὑπάρχει, πάσας ἀναιρεῖ τὰς ἐπιτροπάς· γίνεται γὰρ ὑπεξούσιος ὁ ἄνηβος· ὑπεξουσίαν δὲ ἀλλότριον [11] τὸ ἐπιτροπεύεσθαι.

§. V. Ἐδόθη τις ἐπίτροπος ἐν διαθήκῃ, μέχρι β ἐνιαυτῶν· τῆς διετίας παραδραμούσης, παύεται τοῦ εἶναι ἐπίτροπος.

§. VI. [q] Παύει τὸν ἐπίτροπον καὶ τὸ 322
ὡς [r] σούσπεκτον αὐτὸν ἐκβληθῆναι τῆς ἐπιτροπῆς· τυχὸν γὰρ κακῶς διῴκει τὰ τοῦ ὀρφανοῦ πράγματα· εἰ δὲ καὶ [12] χρήσεται ἐξκουσατίονι [s], τουτέστι παραιτήσεται ἐξ εὐλόγου αἰτίας, (μαθησόμεθα δὲ [13] καὶ τὰς εὐλόγους αἰτίας περιϊόντες) καὶ οὕτως [14] παυθήσεται [t] τοῦ εἶναι ἐπίτροπος.

[ΠΕΡΙ

diam, per quam amittit civitatem, omnis tutela ſolvitur. Minima autem capitis diminutione tutoris, velut ſi in adrogationem ſe dederit, ſola tutela legitima amittitur: reliquæ vero, ut teſtamentariæ & a magiſtratu datæ, in *ſuo* ſtatu manent. Nam capitis diminutio pupilli, etiamſi minima eſt, omnes tollit tutelas. fit enim alieni juris pupillus: atqui alienum eſt *hominum* alieni juris, in tutela eſſe.

§. V. Datus quis eſt tutor in teſtamento ad duos usque annos. Biennio elapſo, deſinit eſſe tutor.

§. VI. Deſinit quoque tutor eſſe, ſi ut ſuſpectus a tutela removeatur: forte enim res pupilli male adminiſtrabat. Sed etſi excuſatione utatur, id eſt ex juſta cauſa deprecetur, (diſcemus autem juſtas quoque cauſas inferius) & ſic deſinet eſſe tutor.

DE

10. καὶ ἀπὸ τοῦ ἄρχ. F. 11. τὸ admiſi ex F. 12. Malim χρήσηται & mox παραιτήσηται. 13. καὶ deeſt F. 14. παύσεται F. 2. cum Curt.

p. Scholiaſtes, λύεται ἡ λεγίτιμα, τουτέστιν, ἡ ἀγνάτων ἐπιτροπὴ καὶ μόνη· ἡ δὲ συγγενῶν μένει διὰ τῆς κληρονομίας. [Paul. in l. 7. *de cap. min.* tutelas etiam non amittit capitis deminutio (minima ſcilicet) exceptis his quæ in jure alieno perſonis poſitis deferuntur. Græci lib. 46. Baſil. tit. 2. ἀπεξουσιασθέντων ἐκείνων τῶν ἐπιτροπῶν, ὅσαι αὐτονόμως μεταφέρονται τοῖς οὖσιν ὑπὸ ἀλλότριον δίκαιον, τουτέστι τοῖς διαμένουσιν ὑπεξουσίοις μέχρι τῆς τοῦ πατρὸς τελευτῆς. vide tamen Cujac. ad Reg. Ulp. t. 12. *Ed. 1.*] FABR.

q. Non adgnoſcit differentiam inter finiri, & deſinere, quam Cujac. hic obſervat in N. poſter. ex veteri lectione: *Deſinunt autem.* FABR.

r. l. 14. §. 4. D. *de tut.* Ulp. 11. §. 23. l. 11. §. 1. D. *de legit. tutorib.* D. GOTH.

s. l. 11. §. 1. ff. *de legit. tutorib.* l. 2. Cod. *in quibus cauſis tutor. habent.* D. GOTH.

t. In locum autem ſuſpecti, qui convictus ac remotus eſt, datur alius tutor, & in locum excuſati in perpetuum, l. 11. D. *de teſtam. tut.* FABR. I.

2. Cu

[ΠΕΡΙ ΚΟΥΡΑΤΩΡΩΝ. [a]]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΓ.

Εἰρήκαμεν, ὅτι τῶν αὐτεξουσίων οἱ μὲν 323 ἐπιτροπεύονται, οἱ δὲ κουρατωρεύονται, οἱ δὲ οὐδετέρῳ τούτων ὑπόκεινται· εἰπόντες περὶ τῶν ἐπιτρόπων, καὶ πόσαι εἰσὶν ἐπιτροπαί· εἰσὶ δὲ [1] αὗται, τεσταμενταρία [b], ἀδνατικὴ ἤτοι λεγίτιμα, πατρωνική, (ταύτῃ δὲ περιέχεται καὶ ἡ τῶν ἐλευθερωσάντων πατέρων ἐπιτροπὴ φιδουκιαρία) καὶ [c] ἡ [2] Ἀτιλιανὴ ἤτοι Ἰουλιοτιτιανή, ἧς ἐν τάξει [3] ἑτέραν νῦν ἐπενόησεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεύς· εἰπόντες [4] δὲ 324 καὶ πόσοις διαλύεται τρόποις, νῦν εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς κουρατίωνος· οἱ ἄρρενες [5], ἔτι δὲ καὶ αἱ θήλειαι, ἔφηβοι [d] γεγονό-

DE CURATORIBUS.

TITULUS XXIII.

Diximus *hominum* ſui juris alios in tutela, alios in cura eſſe, alios neutri harum ſubjacere. Quum *ergo* diximus de tutoribus, & quot ſint tutelæ: ſunt autem hæ, teſtamentaria, agnatorum ſive legitima, patronorum, (hac vero fiduciaria etiam patrum emancipantium tutela continetur) & Atiliana ſive Juliotitiana, cujus loco aliam nunc Imperator noſter ſanctiſſimus excogitavit: quumque diximus, quot modis diſſolvatur, nunc dicamus etiam de curatione. Maſculi, item & feminæ, pube-

1. αὐταὶ Lugd. & ceteræ, αὗται F. 2. 2. Ἀτιλ. Lugd. Goth. poſt. F. 2. 3. νῦν ἐπ. ἑτ. F. 4. τε καὶ F. 2. 5. δὲ add: F.

a. Curatores Cajus *Curiales* appellat. ANON. DUK. Quid hoc ſit, neſcio. G. O. R.

Pupillus in tutela eſt, quoniam obnoxius eſt injuriæ, nec per ætatem ſuam rudem & imperitam ſponte ſe defendere poteſt. Itaque perſonæ tutor dari dicitur, §. *certæ* ſupra *qui teſt.* & pupilli tutelam adminiſtrare, l. 39. §. 2. D. *de lib. cauſ.* Adultus autem poſt tutelam receptam liber quidem & ſui potens eſt, κύριος μὲν ἐστιν ἑαυτοῦ, ut apud Eunap. in Liban. ſed nondum eſt κύριος τῶν αὐτοῦ, Philoſtr. de vit. Apoll. 1. c. 10. & propter lubricum conſilii, & quoniam, ut adſolet, juventà incurioſus eſt. Puberes igitur ſub curatoribus agunt, quia negotia ſua tueri non poſſunt, ut hic ait Juſt. & Ulp. Reg. t. 12. Th. exponit, ſubſtantiam ſuam tueri: curatores enim negotia gerunt, l. 16. D. *de exc. tut.* res adminiſtrant. d. l. 39. curatores ſubſtantiæ ſunt. l. 78. §. 1. D. *ad Sc. Treb.* rerum magiſtri. FABR. I.

b. Erat & tutor Prætorius de quo §. ult ſup. *de auth. tut.* Erat & Ceſſitia (unde Ceſſicus tutor) Ulp. 11. §. 7. 8. D. GOTH.

Tres tutelæ ſpecies recenſet Juſtin, in l. 52. C. *de Epiſc. & Cler.* teſtamentariam, legitimam & dativam: cum eo conſentit Th. ſpecies tamen legitimæ adjungit, & dativam *Attilianam* vocat. GEN. ED.

Immo quatuor recenſet Th. teſtamentariam, agnatorum, patronorum, & Atilianam, cui ſucceſſit Juſtinianea. G. O. R.

c. Jungenda eſt hæc ſpecies tutelæ poſt legitimam, ne alioqui dativam hanc tutelam putes ſub legitima comprehendi, quod tamen Harmenopul. 5. tit. 11. §. 3. factus. [l. facit.] D. GOTH.

d. l. 3. §. Minorem. ff. *de minoribus.* D. GOTH.

Sunt enim puberes ἀνεπάτητοι, ἀνεπιχείρητοι· fragile eſt & infirmum eorum conſilium, l. 1. D. *de min.* viridis enim calidusque ſanguis adoleſcentium animos à recta ratione ferè ſolet avertere. B. Chryſoſt. epiſt. 3. Achill. Stat. τὸ γὰρ αἷμα πάντη ζέον, καὶ ὑπὸ πολλῆς ἀκμῆς ἀναζέον, ὑπερβλύζει πολλάκις τὰς φλέβας, καὶ τὴν κεφαλὴν ἔνδον περικλύζον, βαπτίζει τοῦ λογισμοῦ τὴν κυβερνήτην. FABR. I.

γονότες, κουρατωρεύονται μέχρις οὗ τὸν [e] κε´ ἐνιαυτὸν ὑπερβῶσιν· εἰ καὶ [6] μάλιστά εἰσιν ἔφηβοι, ἀλλ' οὖν ἔτι τοιαύτην ἄγουσιν ἡλικίαν, ὥστε μὴ δύνασθαι τὴν [f] οἰκείαν διαφυλάττειν περιουσίαν.

puberes facti, in cura ſunt, donec vigeſimum quintum exceſſerint annum: licet maxime puberes ſint, ſed eam adhuc ætatem agant, ut ſuum patrimonium ſervare non poſſint.

§. I. Δίδονται [7] δὲ κουράτωρες [8] ὑπὸ 325 [8] τῶν αὐτῶν ἀρχόντων, ὑφ' ὧν καὶ ἐπίτροποι· κουράτωρ οὐ δίδοται μὲν ἰσχυρῶς ἐν διαθήκῃ [h], δοθεὶς δὲ ψήφῳ τοῦ πραίτωρος ἢ τοῦ ἄρχοντος κομφιρματεύεται.

§. I. Dantur autem curatores ab iiſdem magiſtratibus, a quibus etiam tutores. Curator in teſtamento quidem non recte datur; ſed datus decreto Prætoris aut Præſidis confirmatur.

§. II. Ὁ νέος ἄκων [i] οὐ λαμβάνει κουράτωρα, εἰ μὴ ἄρα ἐπὶ αἰτίᾳ ῥητῇ [k]· [9] ἐπειδὴ κουράτωρ καὶ ἐπὶ φανερᾷ δίκῃ δίδοσθαι δύναται, ὡς [10] προλαβόντες εἰρήκαμεν· ὥστε οὖν πολλαί εἰσι διαφοραὶ [11] τῶν ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων· ὁ μὲν γὰρ ἐπίτροπος, ἀνήβων [l] μόνον ἐστὶν ἐπίτροπος· ὁ δὲ κουράτωρ, ἐφήβων, ἔστι δὲ ὅτε

§. II. Adoleſcens invitus curatorem non accipit, niſi forte ad certam cauſam, quoniam & ad certam litem curator dari poteſt, ut ſuperius diximus. Itaque multæ tutorum & curatorum ſunt differentiæ. Tutor enim, impuberum tantum tutor eſt; Curator autem, puberum, & aliquando impuberum.

6. τὰ μάλιστα γὰρ F. 7. δὲ deerat primo in Baſil. ubi ſic ANON. „ δὲ, vel poſſet legi, δίδονται οὖν i. e. *dantur ergo.*" 8. Hic ὑπὸ, ſed mox ὑφ' ὧν in omnib. ante F. 2. legitur, in qua prius mutavit in ὑπ', ut ſcil. utrumque conveniret: ego contra poſterius mutavi. G. O. R. 9. ἐπεὶ δὲ ſolus Goth. 10. καὶ inſerit F. 11. τῶν deeſt F.

e. B. Chryſoſt. in Pſal. 5. Ambroſ. 9. ep. ad Clementian. Hieron. 2. in epiſt. Pauli ad Gal. cap. 4. FABR. I.

f. Οἰκείαν διαφυλάττειν περιουσίαν nihil aliud quàm rebus ſuis ſupereſſe l. 2. ff. *eod.* aut idoneè ſua negotia tueri poſſe. Ulp. 12. §. ult. idque 5. Harmenop. 11. §. 1. dicitur τὸ τῆς συνηγορίας ἀδε-ιῆς, ut illo loco emendavi. D. GOTH.

g. v. l. 3. ff. *de tut. & curat. datis.* D. GOTH.

h. l. 1. in f. ff. *de confir. tut.* l. 6. Cod. *de negotiis* l. 7. Cod. *de teſtament. tutela.* D. GOTH.

Octavio tamen curatores Cæſaris teſtamento datos ſcribit Appian. 3. Civil. nam κηδεμόνας vocat, quo nomine curatores ſignificantur: imò etiam tutores §. 2. inf. de excuſat. quanquam Dio vocat ἐπιτρόπους, ut & idem Appian. 4. Civil. quod enim ſcribunt quidam ad Sueton. Jul. c. 83. neminem id dixiſſe præter Dionem 44. memoriæ lapſus eſt. Auctores noſtri, quorum ſummus circa verborum proprietatem labor eſt, his appellationibus non abutuntur. FABR. I.

i. Adde §. in f. *eod.* l. 2. §. 4. 5. ff. *qui pet. tutor.* l. 3. §. 2. in f. ff. *de tutelis.* adde l. 7. §. 2. ff. *de minorib.* D. GOTH.

k. Ῥητῆς αἰτίας vocat certam ac definitam litem. Adde 5. Harmenopul. 11. §. 17. D. GOTH.

Τῇδε τῇ δίκῃ. FABR. I. [ex Scholiaſte forſitan.]

l. 5. Harmenopul. 11. §. 16. D. GOTH.

M. V. Maurus *de Jure liberor.* cap. 31. Tom. III. Theſ. pag. 1051. reprehendit noſtrum, primo quod tutorem ad certam cauſam dari negaverit, deinde quod ſolis impuberibus tutorem dari dixerit, quum mulieribus puberibus ad nuptias dotemve dicendam tutor ſolitus ſit dari: ſed vana eſt criminatio, quum de tutela muliebri Th. non magis agere debeat, quam Imperator. G. O. R.

m. Inutiliter. l. 39. §. *curatores* D. de adm. tut. datus tamen εἴωθε βεβαιοῦσθαι ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, l. 1. in fi. D. *de conf. tut.* l. 2. Cod. *eod.* in quibus verbum εἴωθε, vel *ſolet*, oſtendit magiſtratum omnimodo ſequi judicium defuncti ſolere. optimo conſilio pater creditur puberi curatorem reliquiſſe. FABR. I.

n. v. l. 1. ff. & Cod. *de curatoribus.* Ulp. 12. §. 1.

ὅτι καὶ ἀνήβων· ὁ ἐπίτροπος ἐν διαθήκῃ καλῶς δίδοται, ἀνισχύρως [m] δὲ ὁ κουράτωρ· ἄκων οὐδεὶς κουρατωρεύεται, ἐπιτροπεύεται δέ τις καὶ μὴ βουλόμενος· ἐπίτροπος ἐπὶ φανερᾷ δίκῃ δοθῆναι οὐ δύναται, κουράτωρ δὲ καὶ πάνυ.

§ III. Κουρατωρεύονται πρὸς τοῖς ἀφήλιξι [n] μαινόμενοι, ἔτι δὲ καὶ ἄσωτοι [o], εἰ καὶ μείζονες εἶεν τῶν κε ἐνιαυτῶν· κουρατωρεύονται δὲ ὑπὸ τῶν ἀδνάτων, τοῦ [12] δυωδεκαδέλτου [p] νόμου τοῦτο κελεύσαντος· ἀλλ' ἐν τῇ [q] Ῥώμῃ ὁ τῆς πόλεως ἔπαρχος ἢ ὁ πραίτωρ, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις οἱ ἄρχοντες διδόασι τοῖς μαινομένοις καὶ ἀσώτοις, ex inquisitione, [13] ἤτοι ἐκ συζητήσεως, κουράτωρας· ἡνίκα [r] μὴ ὕπεστιν ἀδνάτος, ἢ ὑπὼν ἀνεπιτήδειός ἐστι πρὸς διοίκησιν. 326

§. IV. Κουρατωρεύονται καὶ ἀνόητοι [rr], 327 καὶ

berum. Tutor in teſtamento recte datur; non recte autem curator. Invitus nemo in cura eſt; in tutela autem aliquis eſt etiam nolens. Tutor ad certam litem dari non poteſt; curator autem vel maxime.

§. III. Præter adoleſcentes in cura ſunt furioſi, nec non prodigi, etiamſi majores ſint viginti quinque annis. In cura autem ſunt agnatorum, lege duodecim tabularum hoc jubente. Sed Romæ Præfectus Urbis vel Prætor, in provinciis autem Præſides furioſis ac prodigis ex inquiſitione curatores dant, quando nullus eſt agnatus, aut qui eſt, adminiſtrationi non eſt idoneus.

§. IV. In cura quoque ſunt demen-

12. Vid. ad Tit. XVII. Lect. 3. 13. ἤτοι ἐκ συζ. deeſt F.

§. 1. inſani. 1. Gajus 8. *de mente captis.* Adde §. prox. *eod.* D. GOTH.

Legem 12. ita primus Q. Mutius accepit, ut ad pupillos furioſos non pertineat, & Julian. probavit. Ulp. autem eorum hærens veſtigiis, credidit & in minorum perſona adgnatos, curatores non eſſe admittendos, l. 3. D. *de tut.* Græci ad l. 2. §. *ſi mater* D. *ad Se. Tert.* tradunt, matrem filio furioſo tutorem petere debere, ne coerceatur: ſi enim, inquiunt, non habet, curatorem accipiet ut minor, non ut furioſus: ſed & tutorem accipiet ut pupillus: καὶ γὰρ ἄνηβος ὁ υἱὸς μαινῇ, εἰ μὲν ἔχει κηδεμόνα, μένει ὑπ' αὐτόν· εἰ δὲ μή, λαμβάνει ὡς ἄνηβος, ὁ υἱὸς, οὐ μόνον ὡς μαινόμενος κουράτορα, ἕως οὗ ἔστιν ἀφῆλιξ. 45. Baſ. t. 1. Baſilica adgnoſcunt illa verba, *vel curatorem*, quæ Flor. deſunt, quod aliàs excutiemus. FABR. I.

o. Hi dicuntur a Cajo *everſores*, quia bona ſua evertunt. ANON. DUE.

Ἄσωτοι prodigi, qui neque finem, neque modum expenſarum habent. qui bona ſua dilacerando & diſſipando profundunt. l. 1. ff. *de curat. furioſ.* Ulp. 12. §. 2. everſores dicuntur 1. Gajus 8. luxurioſè viventes. l. 15. Cod. *de curat. furioſi.* D. GOTH.

p. d. l. 1. d. §. 1. v. quæ ſcripſi ad leges 12. tabularum Tit. *de tutelis*, ubi de curatoribus agitur. D. GOTH.

q. Quid ergo furioſorum & prodigorum hodie non legitimi, ſed Prætorii curatores ſunt? Equidem opinor adgnatos ipſo jure curatores eſſe, plerumque tamen furioſis & prodigis, quòd legitimum curatorem non habeant, aut quòd legitimi inhabiles ſint, alii dantur, aut certè Prætor aliis adminiſtrationem dat cauſa cognita propter quorundam προσποίητον μανίαν. ſunt enim qui furorem fingant ad civilia munera detrectanda, l. 1. 6. 12. 13. D. *de cur. fur.* l. ult. §. 4. C. *eod.* Cum igitur Prætor his aliiſque, quos enumerat Ulp. tit. 12. curatores daret, per partes cœpit omiſſa lege curatores dare: & ideò Juſt. utitur verbo, *ſolens*, ut Ulp. in l. 3. *de poſtul.* in qua rectè Flor. legitur, *dare ſolent.* Horat. epiſt. 1. 1. Seneca Contr. lib. 3. procem. FABR. I.

r. L. 13. D. de curat. fur. l. ult. §. ſin autem teſtamento, C. *eod.* FABR.

rr. Gord. quidem in l. 2. C. de cur. fur. mente captum & furioſum ſine diſtinct. ponit. alii mente captum ſeu dementem ſeparant à fur. l. 8. §. 1. D. de tut. l. 25. C. de Nupt. l. 6. D. de cur. fur. l. 2. D. de inoffic. teſt. l. 27. §. coram. D. de recept.

καὶ κωφοὶ, καὶ ἄλαλοι [s], καὶ [14] οἱ νόσῳ κατεχόμενοι διηνεκεῖ [t], διὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς τῶν οἰκείων φροντίζειν πραγμάτων.

mentes, & ſurdi, & muti, & perpetuo morbo laborantes, quoniam hi non poſſunt propria curare negotia.

§. V. Ἔσθ' ὅτε [15] καὶ πουπίλλοι κουρατωρεύονται· οἷον ἐὰν ὁ λεγίτιμος ἐπίτροπος οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος· διὰ τοῦτο γὰρ [16] ἕτερος ἐπίτροπος οὐ δίδοται, ἀλλὰ κουράτωρ [u], ἐπειδὴ κανών ἐστιν ὁ λέγων, tutorem habenti tutor dari non poteſt, [17] ἤτοι τῷ ἐπίτροπον ἔχοντι ἐπίτροπος δοθῆναι οὐ δύναται.

§. V. Interdum & pupilli in cura ſunt: veluti quum tutor legitimus non eſt idoneus. Ideo enim alius tutor non datur, ſed curator, quia regula eſt quæ dicit: TUTOREM HABENTI TUTOR DARI NON POTEST.

Εἰ δὲ [18] ὁ τεσταμεντάριος ἐπίτροπος, 328 ἢ ὁ [19] ὑπὸ ἀρχόντων δοθεὶς, ἀναρμόδιός [x] ἐστι πρὸς διοίκησιν, οὐ μέντοι κακούργως διαγίνεται περὶ τὰ τοῦ ὀρφανοῦ πράγματα, [20] εἴωθε κουράτωρ αὐτῷ συζευγνύσθαι.

Quod ſi tutor teſtamentarius aut a magiſtratibus datus, adminiſtrationi non ſit idoneus, nec tamen circa res pupilli malitioſe verſetur, ſolet ei curator adjungi.

Εἰς τόπον τῶν πρὸς καιρὸν ἐξκουσατευόντων ἑαυτοὺς τῆς ἐπιτροπῆς, κουράτωρες εἰώθασι δίδοσθαι, ὅπερ μαθησόμεθα προϊόντες.

In locum *eorum* qui ad tempus a tutela ſe excuſant, curatores dari ſolent, quod pergentes diſcemus.

§. VI. Ἐὰν ὁ ἐπίτροπος νοσῇ, ἢ ὑπὸ 329 ἑτέρας ἀνάγκης ἐμποδίζηται τὰ τοῦ πουπίλλου διοικεῖν πράγματα, οἷον οἰκείαις συνεχόμενος δίκαις, καὶ ὁ πούπιλλος ἢ ἄπεστιν, ἢ παρὼν [21] ἴμφας ἐστὶν ἤτοι νήπιος, δύναται ὁ ἐπίτροπος οἰκείῳ κινδύνῳ [22] ἄκτωρα προβάλλεσθαι παρὰ τῷ πραίτωρι,

§. VI. Si tutor ægrotet, aut alia neceſſitate impediatur pupilli negotia adminiſtrare, veluti propriis diſtentus litibus, & pupillus vel abſit, vel præſens infans ſit, poteſt tutor ſuo periculo actorem conſtituere apud prætorem aut apud præſidem provinciæ.

14. οἱ deeſt Lugd. & Goth. 15. δὲ καὶ F. 16. ἐπ. ἐτ. F. 2. 17. Græcam ἐξήγησιν ignorat F. 18. καὶ inſerit F. 19. ὑπὸ F. 20. εἴωθεν αὐ. κουρ. σ. F. 21. ἴνφανς Pariſ. Lugd. Goth. & F. Sed & Gloſſæ Nomicæ ἴμφας ter habent: vid. *Excurſ.* VI. ſub fin. Mox ἤτοι νηπ. de: F. 22. ἄκτορα ante hanc.

recept. mente captus eſt ἄνους, ἀνόητος. fur. μανιώδης. FABR. I.

s. 5. Harmenop. 11. §. 13. D. GOTH.

t. Νόσος διηνεκὴς perpetuus morbus, qui & ſonticus, de quo dixi ad l. 4. §. 5. ff. *de ædilicio*, & ad leges XII. tabularum tit. *de judiciis* ubi de dilationib. & ad Feſtum in *ſonticum morbum*. D. GOTH.

u. Et hic quidem magis διοικητὴς καὶ βοηθὸς adminiſtrator & adjunctor quàm curator dicitur l. 13. ff. *de tutelis*, 5. Harmenopul. 11 §. 15. adde l. 11. §. 4. & ſeq. ff. *de excuſationib. tut.* D. GOTH.

x. Ἀναρμόδιος ἐπίτροπος πρὸς διοίκησιν, non idoneus ad adminiſtrationem ut hic: vel qui non poteſt ſufficere adminiſtrationi tutelæ l. 13. in f. D. *de tut.* D. GOTH.

y. l.

τωρι, ἢ παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι· ὃς ἄκτωρ [y] διὰ τοῦτο προσαγορεύεται, quia per acta conſtituitur, ἐπειδὴ διὰ τῆς πράξεως τῶν ὑπομνημάτων χειροτονεῖται· εἰ δὲ παρῆν [23] ὁ πούπιλλος, καὶ ἠδύνατο φθέγγεσθαι, cum tutoris auctoritate [24] προκουράτωρ [z] ἐχειροτονεῖτο.

ciæ. Qui idcirco actor vocatur, quia per acta conſtituitur. Si autem pupillus aderat, & loqui poterat, cum tutoris auctoritate Procurator conſtituebatur.

23. ὁ de: F. 24. vocabulum αὐθεντ. F. recte addidit, forte ex Codd.

y. l. 13. ff. *de tutelis.* l. 10. §. 7. ff. *de excuſ. tut.* l. 24. ff. *de adminiſt. tut.* D. GOTH.

Qui hic *actor* dicitur, in l. 13. D. de Tut. appellatur *adjutor tutelæ.* Actor autem dicitur ab agendo i. e. adminiſtrando, non ab *actis*, ut vult Th. GEN. ED.

Illud verum eſt, actorem tutelarem dictum ad ſimilitudinem actoris domeſtici, quod ei æque omnium rerum *actus* incumbat. Non enim adſentior Theophilo exiſtimanti, actorem hunc inde dictum, quod apud *acta* conſtituatur: ſicuti neque Cujacio, neque Hotomano & Briſſonio, qui ab *agendo* dictum volunt, propterea quia officium ejus in litibus exercendis & perſequendis actionibus poſitum eſt: longe etenim, ut dixi, latius patet. M. H. GOLDASTUS *ad Doſitheum ap. Schulting. p.* 868. *b.*

Hoc videtur Th. à veteri aliquo juris auctore accepiſſe, quia Th. aliàs, ut videtur, id latinis verbis non expreſſiſſet. FABR.

Addatur HUBER. Digreſſ. pag. 514. G. O. R.

z. L. *decreto* 24. D. *de admin. tut.* l. *neque* 11. C. *de Procur.* Mater tamen, cui pater filii negotia teſtamento commiſit, actorem conſtituere non poteſt, l. 31. §. pen. D. *de neg. geſt.* FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΓΓΥΗΣ [a] ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΚΟΥΡΑΤΩΡΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΔ.

Εἰπόντες [1] τῶν κουρατώρων τὴν σύστασιν καὶ [2] τὴν διάλυσιν, καὶ ὅτι οἱ μὲν μέχρι τοῦ κε ἐναυτοῦ κουρατωρεύονται, οἱ δὲ διὰ πάθος, μέχρι τῆς τοῦ πάθους ἀπαλ- 330

DE SATISDATIONE TUTORUM VEL CURATORUM.

TITULUS XXIV.

Poſtquam curatorum conſtitutionem & liberationem diximus, atque alios quidem ad annum vigeſimum quintum in cura eſſe, alios autem propter

1. τῆς κουρατωρίας F. 2. τὴν de: F.

a. Huic titulo reſpondet tit. D. *Rem ratam hab.* item tit. *de Fidejuſſ. tut.* & tit. *de Magiſtr. conven.* GEN. ED.

Satisdare eſt ἐγγύας παρέχειν, ut ſatis accipere ἀπεγγυᾶν, ſive pupillum aut adultum datis fidejuſſoribus ſecurum facere, l. ult. §. *ſed cum* Cod. *de cur. fur.* quæ quidem ſtipulatio committitur, ſi tutor malè aut fraudulenter tutelam adminiſtraverit, quod frequenter accidit. Apul. Apol. *Quia mihi fortuna divitias invidit, easque ut ferme evenit, aut tutor minuit,* &c. Symmach. ep. 7. 65. *Sed ut eſt multiformis plerumque perfidia tutorum.* Itaque ſcribit Ulp. quotidie ſuſpectos poſtulari, l. 1. *de ſuſp. tut.* eſt frequentiſſima accuſatio. Si inquam tutor rem pupilli diſtraxerit, & quò minus ſalva eſſet fecerit, fidejuſſores ex ſtipulatu tenebuntur, & pupillus ſecurus fiet, indemnis enim pupillus intelligitur, qui jacturam vel à fidejuſſorib. conſequitur. FABR. I.

b. Ca-

ἀλλαγῆς· νῦν εἴπωμεν γενικόν τινα λόγον ἐπὶ πάντων τῶν κηδεμόνων ἐπεκτεινόμενον· πᾶς ἐπίτροπος καὶ πᾶς κουράτωρ ἀσφάλειαν ὀφείλει ποιεῖσθαι μετὰ δόσεως [b] ἐγγυητῶν, ἐν ᾗ συνομολογεῖ, σῶα καὶ ἀκέραια φυλαχθήσεσθαι τὰ τῶν 3 κηδεμονευομένων πράγματα· αὕτη γὰρ μεγίστη τοῦ πραίτωρος [c] φροντίς· ὑπέξελε δὲ ἐπὶ 331
τῶν ἐπιτρόπων τὸν τεσταμεντάριον· οὗτος γὰρ 4 ἐγγύαις [d] οὐ *βαρύνεται*· πιστὸν γὰρ αὐτὸν καὶ ἐπιμελέστατον ἔσεσθαι περὶ τὴν διοίκησιν, ἡ τοῦ τεστάτωρος ἡμῖν παραδέδωκε [e] *μαρτυρία*· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ 5 ex inquiſitione, ἤτοι ἐκ ζητήσεως, ἐπίτροποι ἢ κουράτωρες ἐγγύας οὐκ ἀπαιτοῦνται· ἀξιοπίστους γὰρ αὐτοὺς εἶναι, ἡ τῶν ἀρχόντων παρέστησεν ἐξέτασις· εἴωθε γὰρ ταῦτα [f] ἐπιζητεῖν· εἰ 6 σώφρων [g] τὸν βίον, εἰ εὔπορός [h] ἐστιν, *6 εἰ ἔχει ἐνέχυρα [i] βίου, τουτέστι παῖδας (ὁ γὰρ παῖδας ἔχων οἶδεν

pter incommodum, usque ad incommodi liberationem: dicamus nunc generalem quemdam ſermonem ad omnes adminiſtratores ſeſe extendentem. Omnis tutor, omnisque curator cautionem præſtare debet cum datione fidejuſſorum, per quam promittit, res *eorum* qui in tutela vel cura ſunt, ſalvas & integras ſervatum iri. Hæc enim ſumma Prætoris cura. Excipe tamen ex tutoribus teſtamentarium; hic enim ſatisdationibus non gravatur: nam fidelem eum ac diligentiſſimum fore circa adminiſtrationem, teſtatoris nobis teſtimonium prodidit. Similiter autem & ab *datis* ex inquiſitione tutoribus vel curatoribus ſatisdationes non exiguntur. Idoneos enim illos eſſe, magiſtratuum probavit inquiſitio. Solet enim *magiſtra-*

3. κηδευομένων F. 2. 4. ἐγγυηταῖς F. 2. 5. *ex inquiſitionos* δοθέντες ἐπίτροποι F. 6. εἰ εὔπορός ἐστιν hoc loco præmittit F. 2. Paulo ante vel ἐπιζητεῖσθαι cum Curtio legi poſſet, vel εἰώθασι: nec enim placet, ut εἴωθε referatur ad ἐξέτασις· niſi credibile cui ſit, Theophilum a plurali deſlexiſſe ad ſingularem, ut in verſione expreſſi. *6. ἢ ante hanc edit. ſed & Curt. *an* reddidit.

b. Cavetur enim pupillo hac ſtipulatione per ſatisdationem, l. 4. D. *rem pup. ſalv. f.* FABR. I.

c. Prætor curat, ſive ut in §. *communes*, inſ. *de diviſ. ſtip* jubet rem pupilli, vel adoleſcentis ſalvam fore caveri. Sidon. 4. 24. Curatori necdum ſatisdator inventus eſt. Curat inquam Prætor, ut tut. & cur. ſatisdent, id eſt, ut alii ſatisdationem exigant: nam ipſe non exigit, ut ſignificat §. ult. h. t. FABR. I.

d. l. 17. ff. *de teſtament. tutela.* l. 7. ff. *rem pupilli.* D. GOTH.

e. Paternum teſtimonium pro ſatisdatione ſufficit, l. 7. §. 3. Cod. *de curat. fur.* nec enim tutor à patre niſi fidelis & diligens eligi ſolet. Xenoph. ἀπομν. 1. εἰ δ' ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου γενόμενοι βουλοίμεθά τῳ ἐπιτρέψαι, ἢ παῖδας ἄρρενας παιδεῦσαι, ἢ θυγατέρας παρθένους διαφυλάξαι, ἢ χρήματα διασῶσαι, ἆρ' ἀξιόπιστον εἰς ταῦτ' ἡγησόμεθα τὸν ἀκρατῆ; FABR. I.

f. Idem omnino exſtat apud Harmenopulum lib. 3. titul. 11. §. 2. D. GOTH.

Et ſupra Tit. 20. c. 304. G. O. R.

g. Mores igitur benigni in tutore creando inveſtigandi l. ſcire 21. §. 5. ff. *de tutorib.* D. GOTH.

h. Facultatum poſt mores in inquiſitione habetur ratio, cur autem id. v. d. §. 5. D. GOTH.

i. Ἐνέχυρα βίου ſeu vitæ pignora hic vocat liberos, ut & Harmenop. d. §. 2. & Theophylact. in epiſtolis. hinc pignus naturale in l. 4. Cod. *de decurionibus* pro filio. ſic pignora pacis. D. GOTH.

Zeno Veron. ſerm. 1. de Abr. liberos vocat pignus ſuccedaneum. Salv. v. de Gub. D. *Initio parentum mendicitate pignorum comparatur.* [S. Cyprianus de opere & eleemoſ. *Ut in hac vita ſeculari alendis ſuſtinendisque pignoribus quo major eſt numerus, hoc major & ſumptus eſt.* Lactantius VI. 12. *Ne quis reſpectu pignorum ſuorum retardetur, &c.* Ed. 2.] FABR.

k. Liberorum parens pupillo ſuo affectum parentis exhibet Tac. Ann. 13. *Non miror Silanam nunquam edito partu, matrum affectus ignotos habere.*

δεν., ὅπως δεῖ [k] προσφέρεσθαι τοῖς [l] ὀρφανοῖς, οἷς [m] ἐν τάξει 7 δίδοται πατρὸς·) καὶ εἰ στοργὴν [n] ἔχει περὶ τὴν ἐνεσχημένην 8.

giſtratus hæc inquirere: an probus ſit vita, an locuples, an habeat vitæ pignora, id eſt liberos, (nam liberos habens novit, quomodo gerere ſe debeat erga pupillos, quibus loco patris datur:) & an caram habeat quæ *ipſum* tulit.

§. I. Εστι δὲ ὅτε καὶ αὐτοὶ παρέχουσιν 332 ἐγγύας· εἰ γὰρ συμβῇ, δύο ἢ καὶ πλείονας δοθῆναι τεσταμενταρίους 9, ἢ ex inquiſitione ἐπιτρόπους ἢ κουράτωρας, εἷς δὲ τούτων, βουλόμενος τὸ ἀζήμιον φυλαχθῆναι τῷ νέῳ, δίδωσιν ἐγγύας, προτιμᾶται τοῦ συνεπιτρόπου [o] ἢ 10 συγκουράτωρος, καὶ μόνος καταπιστεύεται· ἀσφαλεστέρα γὰρ τῷ νέῳ τῶν ἐγγυῶν ἡ δόσις τῆς τοῦ τελευτήσαντος μαρτυρίας, ὃν εἰκὸς ἦν πλανηθῆναι, ὥσπερ καὶ τὸν ἄρχοντα ἐν 11 τῇ ζητήσει· διὸ μόνῳ αὐτῷ καταπιστευθήσεται ἡ διοίκησις· δύναται δὲ τούτου γενο-

§. I. Sed & ipſi nonnunquam ſatisdationem præſtant: Si enim eveniat, ut duo vel etiam plures teſtamentarii aut ex inquiſitione dati ſint tutores vel curatores, & unus horum, volens pupillo *vel adoleſcenti* indemnitatem ſervari, ſatisdationem præſtet, præfertur contutori vel concuratori, & ſolus conſtituitur: tutior enim pupillo *vel adoleſcenti* ſatisdationis præſtatio, quam defuncti teſtimonium, qui potuit falli, ſicut & magiſtratus in inquiſitione. Ideo ſoli illi adminiſtratio committetur. Poteſt

7. πατ. διδ. F. 8. ἤγουν περὶ τὴν πατρίδα, addebatur ante F. *vid. Not.* 9. ἢ ἀπὸ *inquiſitionos*. F. 10. συγκουρατωρεύοντος F. 11. τῇ non habet F. 2.

re. Theophylactus ep. 58. Sic Euſtathius ſcribit olim electos παιδονόμους, οὐ τοὺς ἄπαιδας, ἀλλ' οἷς παῖδες ὑπῆρχον, ἵνα οἷς αὐτοὶ ἔχουσι συμπαθοῦντες, ἐπιμέλωνται καὶ τῶν ἐπιτετραμμένων αὐτοῖς, ad Il. κ'. FABR.

Paria his monet Apoſtolus Paulus in epiſtolis I. ad Timoth. III. 4. 5. & 12. it. V, 4. & 10. & ad Tit. I. 6. Plura in Addendis. G. O. R.

l. Ὀρφανοὶ patre deſtituti, ut in l. 6. §. 17. 18. ff. *de excuſat.* Gloſſis ὀρφανὸς orbus, pupillus; unde ὀρφανία orbitas, & ὀρφανεία ſeu ὀρφανοτροφεία, ὀρφανικὸν πρᾶγμα. 3. Harmenop. II. 30 Alio ſenſu orbus Ulpiano titul. 13. pro eo vel cui nulli unquam liberi, aut qui liberos amiſit, cui ibidem pater ſolitarius adjungitur, quaſi medius inter orbum & proletarium. D. GOTH.

m. Facit l. *orphanotrophos* 32. in f. Cod. *de Epiſc.* D. GOTH.

Curæ ſimilitudine: patria benevolentiâ: πατρικῇ κηδεμονίᾳ, καὶ φροντίδι. Philo: τῶν γονέων ἐν ἅπασι τοῖς συμφέρουσι τάξιν ἐκπληροῦντα. Ariſtid. orat. Plat. 3. ὁ θεῖός τι καὶ ἐπίτροπος, καὶ ἀντὶ τοῦ πατρὸς ἦν. Apollin. Sidon. 2. epiſt. 4. [οὕτω καὶ Ἰωσὴφ πατὴρ ἐκαλεῖτο τοῦ Χριστοῦ, οὐ διὰ τὸ γεννῆσαι, ἀλλὰ διὰ τὴν περὶ τὴν ἀνατροφὴν κηδεμονίας γεγενημένην. *Ita Joſeph pater Chriſti vocabatur non propter generationem, ſed propter curam quam in alendo præſtabat.* Ut ait Cyrillus Hieroſolymit. Catech. 7. Sed & qui liberos habent, ſi non erunt φιλόγονοι, ſi eorum quos genuerunt educationem negligant, temere admittendi non erunt. Theophylactus in epiſt. ad Titum c. 1. ὁ γὰρ τὰ οἰκεῖα τέκνα μὴ παιδεύσας, πῶς ἄλλους ῥυθμίζει; Ed. 2.] FABR.

n. Facit l. 2. D. *de Juſtit.* Cic. *in ſomnio.* D. GOTH.

Schol. τουτέστι περὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μητέρα. aliud Scholion: ἤγουν περὶ τὴν πατρίδα. vet. Onomaſt. *patria*, ἡ ἐνεγκοῦσα. Virg. Æn. 3. -- *Amiſſæ cura parentis.* Servius: *Parentem patriam accipiamus*, &c. & in illud 10. Æn. *Non te optima mater: utrum*, inquit, *verè mater, an terra patria?* Julianus or. 3. ὑπολαμβάνει γὰρ ἅπαντας εἶναι τὴν πατρίδα κοινὴν ἑστίαν, καὶ μητέρα. FABR.

Illam Græci textus ambiguitatem in verſione expreſſi, etſi de patria malo. G. O. R.

o. l. 17. D. *de teſtam. tutela.* Fit & mentio ςυναθλέως τοῦ ἐπιτρόπου l. 10. §. 6. ff. *de excuſat.* D. GOTH.

p. l.

γενομένου ὁ ἕτερος ἀνθίστασθαι καὶ παρέχειν ἐγγύας, καὶ εἰς ἑαυτὸν μετατιθέναι τὸν ἐγχειρισμόν· ὥστε οὖν πολλῶν ὄντων τεσταμενταρίων, οὐ δύναταί τις ἀνθιστάμενος λέγειν τῷ συνεπιτρόπῳ ἢ συγκουράτωρι, Δὸς ἐγγύας, καὶ ἔχε τὴν διοίκησιν· ἀλλ' εἰ βούλεταί τις παρασκευάσαι, τὸν σὺν αὐτῷ κηδεμονεύοντα παρασχεῖν ἐγγύας, αὐτὸς [12] πρότερον ἐγγύας προτεινέτω, ἵνα ἐκ ζήλου καὶ παρακλήσεως ὁ ἕτερος παράσχῃ ἐγγύας· προσφέρων γὰρ ἐγὼ τὴν ἱκανοδοσίαν, ἐπιλογὴν δίδωμι τῷ συνεπιτρόπῳ, πότερον βούλεται λαβεῖν ἀσφάλειαν παρ' ἐμοῦ, καὶ παραχωρῆσαί μοι τῆς διοικήσεως, ἢ δοῦναι καὶ λαβεῖν τὴν διοίκησιν· εἰ δὲ μηδεὶς τῶν τεσταμενταρίων ἢ τῶν ex [13] inquiſitione ἐγγύας προσφέρει, εἰ μὲν ὁ τελευτήσας ῥητῷ τινι προσώπῳ τὴν διοίκησιν ἐπέτρεψεν, ἐκεῖνος [p] διοικείτω μόνος: εἰ δὲ περὶ μηδενὸς τοῦτο ἐσαφήνισεν ὁ τεστάτωρ, ἐκεῖνος διοικείτω, ὃν τὸ μεῖζον [q] μέρος [14] ἐπιλέξαιτο τῶν συνεπιτρόπων· τοῦτο γὰρ καὶ τῷ ἐδίκτῳ, [15] ἤγουν νομοθετήματι, περιέ-

333 Poteſt autem, cum hoc agitur, alter ſe opponere & ſatisdationem offerre, atque in ſe adminiſtrationem transferre. Itaque cum multi ſunt tutores teſtamentarii, non poteſt quis ſe opponens dicere contutori vel concuratori, Satisda & adminiſtrationem ſuſcipe. Sed ſi quis velit efficere, ut contutor vel concurator ſatisdationem præſtet, ipſe prius ſatis offerat, ut ex æmula-
334 tione atque exſtimulatione alter ſatisdet. Ego enim ſatisdationem offerens, contutori optionem permitto, utrum cautionem a me accipere, mihique adminiſtratione cedere velit, an *ipſe* dare & adminiſtrationem ſuſcipere. Quod ſi nemo teſtamentariorum aut ex inquiſitione *datorum* ſatis offerat; ſiquidem defunctus certæ alicui perſonæ adminiſtrationem permiſit, is ſolus adminiſtret: ſin autem de nemine hoc teſtator ſignificavit, ille ſolus admi-
335 niſtret, quem major pars contutorum elegerit: hoc enim & edicto ſive conſtitu-

12. πρότερον de: F. 13. *inquiſitionos* F. 14. ἐπιλέξαιτο. 15. ἤγ. νομ. de: F.

p. l. 3. §. 1. ff. *de adminiſtrat. tutorum.* D. GOTH.

q. l. 3. §. 6. l. 19. ff. *de teſtament. tutela.* D. GOTH.

r. Diffuſa negotia dixit Paulus l. 24. ff. *de adminiſtrat. tut.* magnitudinem patrimonii Calliſtratus l. 17. ff. *de excuſat. tut.* diffuſam & negotioſam tutelam Paulus l. 31. in f. ff. *de excuſ.* D. GOTH.

s. Schol. νόησον δὲ καθ' ἑαυτούς. FABR. II.

t. Schol. ἤγουν ὁ σκεψάμενος. Alius: τὸν σκεψάμενον λέγει. FABR. II.

u. Quidam heic & alibi notant Theophilum, quod hanc actionem appellet *in factum.* Iidem illi Theophilum reprehendunt, in quibus Cujacium habet adſtipulatorem. vide ad tit. Cod. *de magiſtr. conv.* FABR. II.

An & qua ratione hæc ſubſidiaria *in factum* dici poſſit, aut debeat, altioris eſt indaginis, quam ut brevi nota ſatis explicetur. Vide inter cæteros *Merillium* in hunc locum. DOUJ.

Defendit noſtrum adv. Merillium Fabrotus in Apologia pro Græcis, quam videſis in *Excurſu I.* Huic reſpondere conatur Wiſſenbachius, cui, niſi omnia nos fallunt, ſatisfacimus, noviſque argumentis pro Theophili ſententia pugnamus in *Excurſu XII.* G. O. R.

x. Magiſtratus, cujus officii fuit providere, ut pupillo caveretur, in omne periculum ſuccedit, l. 4. D. *de magiſtrat. conven.* quibus verbis continetur culpa etiam leviſſima, ut in l. 5. §. 2. D. *Comm.* heres autem ipſius dolo proximæ culpæ, ſive latæ culpæ ſuccedaneus eſt, ut ait Ulp. d. l. 4. quaſi diceret: ſuccedit tantum in latam culpam, non etiam in levem: quod quidem ne novum videretur, ſubjicit Ulp. ſimiliter heredem tutoris non ſuccedere in levem culpam: *negligentia* nam-

que

μέχεται τοῦ πραίτωρος· εἰ δὲ [16] διχονοοῦσι μεταξὺ ἀλλήλων οἱ ἐπίτροποι, περὶ τὴν τοῦ ὀφείλοντος διοικεῖν ἐπιλογὴν, καὶ οἱ μὲν τόνδε, οἱ δὲ [17] τόνδε ἐπιλέγονται, (εἰκὸς γὰρ πολλῆς [r] οὔσης τῆς πουπιλλαρίας οὐσίας, μὴ ἀρκεῖν ἕνα πρὸς διοίκησιν·) τηνικαῦτα ὁ πραίτωρ ἐπιλεγέσθω ὃν βούλεται, καὶ αὐτῷ τὴν διοίκησιν ἐπιτρεπέτω· τὸ αὐτὸ φαμὲν διὰ πάντων καὶ περὶ πολλῶν [18] δοθέντων ex inquiſitione· δεῖ γὰρ καὶ ἐπὶ αὐτῶν τὸ μεῖζον μέρος ἐπιλέγεσθαι τὸν ὀφείλοντα [s] διοικεῖν.

§. II. Ἡβήσας δὲ ὁ νέος, ἤγουν ὁ ἀφῆλιξ γενόμενος τέλειος, οὐ μόνον τοὺς ἐπιτρόπους ἢ τοὺς κουράτωρας προφάσει τῆς διοικήσεως [19] ἔξουσιν ὑπευθύνους, ἀλλὰ [t] κἀκείνους, οἳ παρὰ τῶν κηδεμόνων λαμβάνουσι τὴν ἱκανοδοσίαν· [19] ἔχουσι δὲ [20] κατὰ τούτων [21] τὴν in [u] factum, [[22] ἢ τὸ ἀζήμιον] ἥτις ὀνόμασται [x] ſubſidiaria, [23] ἐσχάτην βοήθειαν αὐτοῖς παρέχουσα· ἡνίκα γὰρ μηδὲ οἱ κηδεμόνες, μηδὲ οἱ τούτων ἐγγυηταὶ τὸ ἀζήμιον περιποιοῦσι τῷ νέῳ, τηνικαῦτα οἱ τὴν ἀσφάλειαν

ſtitutione Prætoris continetur. Quod ſi tutores inter ſe diſſentiant de electione ejus qui debeat adminiſtrare, atque alii hunc, alii illum eligant, (nam fieri poteſt, ut, cum magnum ſit pupillare patrimonium, unus adminiſtrationi non ſufficiat) tunc prætor eligat quem velit, eique adminiſtrationem permittat. Idem per omnia dicimus etiam de multis ex inquiſitione datis: nam & in his major pars debet eligere, qui adminiſtrare debeat.

336 §. II. Pupillus adultus, aut adoleſcens major factus, non ſolum tutores aut curatores ex adminiſtrationis cauſa habebunt obligatos, ſed illos quoque, qui ab adminiſtratoribus ſatisdatione accipiunt: habent autem adverſus hos *actionem* in factum [ſive indemnitatem] quæ nominatur ſubſidiaria, ultimum iis præbens auxilium.
337 Quum enim neque adminiſtratores neque horum fidejuſſores indemnitatem pupillo præſtant, tunc qui cautio-

16. διχονοοῦσι F. 17. τὸν δὲ F. 18. *ex inquiſitionos* δοθ. F. 19. Sic Baſil. primo exhibebat, atque ego cum F. reſtituo: quod autem Viglius reponi juſſit ἔξει & ἔχει, ceteras occupavit editiones. Pluralem vero confirmat ſequens αὐτοῖς, quod nemo mutavit. Adde Gloſſar. Th. v. *Conjunctio*. G. O. R. 20. καὶ Lugd. & Goth. male. 21. τὴν cum F. addidi. 22. deeſt F. nec mihi placet. 23. διὰ τὸ ἐσχάτην αὐτὴν αὐτοῖς παρέχειν βοήθειαν F.

que nomine, quo utitur Ulp. culpa levis intelligitur. & hoc eſt quod ait l. 2. C. *de mag. conv. In heredes magiſtratus, cujus non lata culpa idonè cautum pupillo non eſt, non ſolere actionem dari:* id eſt, heres magiſtratus tenetur quidem ex lata culpa defuncti, non autem ex non lata, ſive levi culpa. & nihil igitur in d. l. 2. mutandum eſt: nam præter omnium veterum codicum conſenſum, vulgatam lectionem confirmant Baſil. in queis ita legitur lib. 38. t. 8. *Heredes magiſtratus ita demum tenentur, ſi lata culpa magiſtratus cautio præſtita non ſit. Heredes autem tutorum ob negligentiam, quæ lata culpa comparari poſſit, non condemnantur* l. 1. Cod. *de her. tut.* id eſt, ex remiſſiore, & diſſoluta negligentia tutorum non tenentur, quæ dolo proxima eſt, prope fraudem accedit. dolus quidem & culpa ſeparantur, ſed lata culpa dolo proxima eſt. imò dolus eſt, l. 226. D. *de V. S. Quis nomen unquam ſceleris errori dedit? Sæpe error ingens ſceleris obtinuit locum*, Seneca in Herc. fur. Omnino igitur verior eſſe videtur lectio Baſilicôn in quibus ſic habetur: τοὺς κληρονόμους τοῦ ἐπιτρόπου διὰ μεγάλης ἀμελείας οὐ προσήκει καταδικάζεσθαι. *Heredes tutoris ex magna negligentia condemnari non oportet.* In eo igitur conveniunt heres magiſtratus & tutoris, quod neuter tenetur ex levi culpa defuncti. ſed

λειαν παρὰ τούτων λαβόντες κατασχεθήσονται τῇ in factum, ἥτις ἐκ τοῦ γενομένου ἐκλήθη ſubſidiaria· δίδοται y δὲ, ἡνίκα [24] ἢ παντελῶς μὴ λάβωσιν ἐγγύας οἱ εἰωθότες ταύτας λαμβάνειν, ἢ λάβωσι μὲν, ἐγγυητὰς δὲ δέξωνται ἀπόρους· αὕτη δὲ [25] καὶ κατὰ κληρονόμων δίδοται, ὥσπερ εἴρηται [26] ταῖς τῶν σοφῶν ἀποκρίσεσι, καὶ ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσι.

tionem ab his acceperunt, *actione* in factum tenebuntur, quæ ex facto ſubſidiaria dicta eſt. Datur autem, quum vel omnino ſatisdationem non acceperint, qui eas accipere ſolent, aut acceperint quidem, ſed fidejuſſores admiſerint inidoneos. Eadem & adverſus heredes datur, ſicuti prudentum reſponſis & principalibus conſtitutionibus cavetur.

§. III. Κἀκεῖνο z δὲ περιέχεται· ὅτι 338 περ οἱ χειροτονηθέντες ἐπίτροποι ἢ κουράτωρες, εἰ μὴ [27] θελήσωσιν ἱκανοδοσίαν προφάσει τῆς ἰδίας παρασχεῖν διοικήσεως, a captis pignoribus, [28] ἤγουν ἀπαιτήσει ἐνεχύρων, εἰς τοῦτο συνελαθήσονται, τουτέστι κελεύσει τοῦ ἄρχοντος ληφθήσεται ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν, ἐν τάξει ἐνεχύρου, πράγματα.

§. III. Et illud continetur, ut conſtituti tutores aut curatores, ſi ſatisdationem *ex* adminiſtrationis ſuæ cauſa præſtare noluerint, captis pignoribus ad id compellantur, hoc eſt, juſſu magiſtratus ex bonis eorum, pignoris loco, res capientur.

§. IV. b Οὔτε [29] Ῥώμης, οὔτε δὲ ὁ 339 τῆς

§. VI. [Neque Romæ] neque urbis

24. ἢ deeſt F. 25. ἡ *ſubſidiaria*, addit F. 26. καὶ adjicit F. 27. θελήσουσιν ante F. 28. ἤγ. ἀπ. ἐν. deſunt F. 29. δὲ ὁ inſerit F. *vid. Not.*

ſed differt heres tutoris ab herede magiſtratus, quia magiſtratus heres tenetur de dolo & lata culpa defuncti. Gloſſ. jur. MS. καὶ ὁ μὲν στρατηγὸς ἐκ παντὸς κινδύνου ἐνάγεται, οἱ κληρονόμοι δὲ αὐτοῦ ἀπὸ λάτας κούλπας. Heres autem tutoris non tenetur. Cur tam diverſum? an quia ignorantiæ heredis tutoris conſtitutionibus ſubventum eſt? heredi autem magiſtratus nulla conſtitutione ſubvenitur? l ult. D. *de fidej. tutor.* FABR. I.

y. l. 1. & l. 6. ff. *de magiſtrat. conveniend.* l. 2. Cod. *de magiſtratibus conveniendis.* D. GOTH.

z. l. 3. *in princip.* Cod. *de ſuſpect. tut.* l. 4. ff. *de damno.* D. GOTH.

a. De pignoris capione vid. Briſſon. in Lexico. GEN. ED.

Tutores niſi caveant pignoribus captis coërcentur, quæ quidem pignora concidebantur, Tibullus 4. -- *Heu heu mea pignora cedo* [*ſic*]: huc enim alludi putat Joſeph. Scalig. & Cujac. ad l. 11. Cod. *de pign.* vel diſtrahebantur, l. 5. §. *ſi quis.* D. *de liber. agnoſc.* & l. 1. §. 1. D. *de inſp. vent.* vel etiam tutores niſi caveant, ut ſuſpecti removentur, l. 2. D. *de tut. vel cur. qui ſat. non ded.* ſine infamia, ſi inopia faciant: ſi dolo malo, etiam cum infamia, l. 2. Cod. *eod.* FABR. I.

b. Lege: οὔτε δὲ ὁ Ῥώμης τῆς πόλεως ἔπαρχος. [Gloſſæ: Præfectus urbis. ἔπαρχος Ῥώμης τῆς πόλεως. Ed. 2.] FABR.

Sed quum in Conſtitutione *Omnem* præfixa Digeſtis §. 7. bis etiam mentio fiat, *urbium regiarum* i. e. Romæ veteris ac novæ, crederet aliquis hic per Ῥώμην Romam veterem, & per πόλιν intelligendam Conſtantinopolin? Quid autem Juris in Romam ipſam habuerit tum temporis Juſtinianus, diſquirit V. Cl. RITTERUS in præfat. Tom. 2. *Cod. Theodoſ.* pag. 8. & concludit fere, nullum id fuiſſe, adeoque rectius in ſingulari numero *urbe regia* legendum conjicit, eumque numerum in pluratiwum a librariis forte mutatum poſt Romam ab Juſtiniano receptam. Quare ego & hoc loco inclino, ut Οὔτε Ῥώμης pro Scholio rejiciatur, quæ ſane facilior quam Fabroti eſt emendatio. G. O. R.

c. Schol.

τῆς πόλεως ἔπαρχος, οὔτε ὁ πραίτωρ, οὔτε ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων, [30] ὑπεύθυνοι γενήσονται τῇ σουβσιδιαρίᾳ· ἀλλ' οὗτοι μόνοι, οἷς [31] ἐστι σύνηθες τὰς τοιαύτας [c] λαμβάνειν ἐγγύας [[32] οἷον οἱ στρατηγοὶ, οἱ ἔκδικοι τῶν πόλεων.]

bis Præfectus, neque Prætor, neque provinciæ Præſes *actioni* ſubſidiariæ ſubjacebunt : ſed hi ſoli, quibus mos eſt hujusmodi ſatisdationes accipere, [veluti Duumviri, & defenſores civitatum.]

30. ὑπεύθυνος γενήσεται τῇ *ſubſidiaria*. F. Vid. Gloſſ. in voce *Conjunctio*. 31. ἐστι ignorat F. 32. Incluſa non agnoſcit F.

c. Schol. εἰσὶ δὲ οἱ λαμβάνοντες τὰς ἐγγύας ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ταξεῶται, καὶ ὁ σκρίβας, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις ὁ ἔκδικος, οἱ στρατηγοὶ, ὁ Ιουρίδικος Ἀλεξανδρείας. [Prætor igitur actione ſubſidiaria non tenetur, l. 1. §. 1. D. *de mag. conv.* ſed hi tantum qui ſatisdationem exigere ſolent : λαμβάνουσι τὴν ἱκανοδοσίαν Th. τὸ ἱκανὸν Actor. c. 17. 9. in urbe nimirùm ſcriba, in provinciis duumviri, l. ult. Cod. *eod.* l. 3. §. ult. D. *de pecul.* Ed. 1.] ταξεῶτες in Gloſſ. gr. lat. exponitur apparitor, officialis. Macarius hom. 15. οἱ διάκονοι τοῦ ἄρχοντος καὶ οἱ ταξεῶται· Concil. Chalcedon. act. 1. μετὰ πολλοῦ πλήθους στρατιωτῶν καὶ μοναχῶν καὶ ταξεωτῶν. [In Excerpt. è veteribus Gloſſ. tit. de Magiſtratibus, numeratur Scriba, de quo vide Novellam Conſtantini Porphyrog. de Sportul. c. 3. & Cujac. *ad Nov.* 94. Ed. 1.] FABR.

[ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΙΤΗΣΕΩΣ [a] ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΚΟΥΡΑΤΩΡΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΕ.

ΟΥ μόνον δὲ ἡ προλαβοῦσά ἐστιν ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων κοινωνία, 340
ὅτι ἕκαστος αὐτῶν ἐγγύαις βαρύνεται· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἑτέρα, ὅτι ἕκαστος αὐτῶν [1] ἐξκουσατιόνι καλούμενος ἐπὶ τὴν κηδεμονίαν κεχρῆσθαι δύναται· εἰδὼς γὰρ ὁ νόμος φορτικὸν εἶναι καὶ βαρὺ τὸ τῆς κηδεμονίας φρόντισμα, παραιτήσεις ἤτοι ἐξκουσατιόνας ἐκ διαφόρων ἐπενόησεν αἰτιῶν, ὧν εἴ τις χρήσεται μιᾷ, διαφεύγει τὸ τῆς κηδεμονίας ἄχθος· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ διὰ

DE EXCUSATIONIBUS TUTORUM VEL CURATORUM.

TITULUS XXV.

NON ſolum autem ſuperius eſt commune tutoribus & curatoribus, quod quilibet eorum ſatisdationibus gravetur ; ſed etiam aliud, quod quilibet eorum ad tutelam vel curam vocatus excuſatione uti poſſit. Lex enim *ſatis* ſciens, adminiſtrationis ſolicitudinem eſſe oneroſam ac gravem, deprecationes ſive excuſationes ex multis adinvenit cauſis, quarum una ſi quis utatur, effugit admini-

1. ἐξκουσατζιόνι ante F. per tot. tit. *Vid. Gloſſar.* in τζ.

a. Confer tit. D. *de Excuſatt.* & ibi Cujac. & Anton. Auguſtin. doctiſſ. Interp. GEN. ED.
Quidam in perpetuum excuſantur, ut Ilienſes propter inclytam nobilitatem civitatis, & propter conjunctionem originis Romanæ, ut ait Jc. in l. 17. D. *eod.* Romani enim τὸν Αἰνείαν ἀρχηγέτην ἡγοῦνται, ut ait Strabo lib. 13. ubi agit de Ilienſibus. Immunitas quoque tributa eſt Senatusconſulto familiæ Gordiani. Capitolinus in Gordianis : *Familia Gordiani hoc Senatus decrevit, ut à tutelis atque lega-*

διὰ [b] τοὺς παῖδας [c] ἐξκουσατεύειν ἑαυτοὺς δυνάμεθα, εἴτε ὑπεξούσιοι εἶεν, [2] εἴτε ἐμανκίπατοι· εἰ γάρ τις ἔχει τρεῖς παῖδας περιόντας [d] ἐν Ῥώμῃ, ἢ [3] τέσσαρας ἐν [e] Ἰταλίᾳ, ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ε̅, ἀκωλύτως ἑαυτὸν ἐξκουσατεύει ἐπιτροπῆς τε καὶ κουρατίωνος, πρὸς μίμησιν τῶν λοιπῶν [f] λειτουργημάτων· καὶ γὰρ τὴν ἐπιτροπὴν καὶ κουρατίωνα τοῖς δημοσίοις [g] συναριθμεῖσθαι λειτουργήμασιν, ὡμολόγηται.

341 miniſtrationis moleſtiam. Ut plurimum vero propter liberos excuſare nos poſſumus, ſive in poteſtate ſint, ſive emancipati. Si quis enim tres liberos ſuperſtites habeat Romæ, aut quatuor in Italia, aut in provinciis quinque, ſine impedimento & a tutela & a cura ſe excuſat, exemplo reliquorum munerum: nam & tutelam & curam publicis connumerari muneribus conſtat.

Θετοὶ [h] παῖδες οὐκ ὠφελοῦσιν εἰς ἐξκουσατίωνα, ἀλλὰ φυσικοί, [i] καθὰ εἴρηται, εἰ καὶ ἔτυχον [4] ἑτέρῳ δοθέντες εἰς υἱοθεσίαν.

342 Liberi adoptivi non proſunt ad excuſationem, ſed naturales, ut dictum eſt, etſi in adoptionem alteri ſunt dati.

Οἱ ἐξ υἱοῦ ἔγγονοι ὠφελήσουσι, τοῦ μέσου τελευτήσαντος προσώπου· ὑπεισέρχονται γὰρ τὴν τοῦ πατρὸς τάξιν· οἱ δὲ ἐκ θυγατρὸς οὐ παρέχουσιν ἐξκουσατίωνα.

Nepotes ex filio proderunt, defuncta perſona media; namque ſubeunt in patris locum: ſed ex filia *nepotes* excuſationem non præbent.

Παῖ- Libe-

2. Sic repoſuit Reſcius in Lovan. probante Nannio pro ἢ Baſil. & Pariſ. idque cum Fabr. recepimus. Lugd. autem & Goth. habent ἢ. 3. ἐν Ἰτ. τέσ. F. 4. ἑτέρῳδοθέντες conjunctim Baſil. Pariſ. & Lov. quod nos cum ANON. DUK. & F. diviſimus. ἑτερωθέντες Lugd. & Goth.

legationibus, & à publicis necesſitatibus, niſi ſi vellent, poſteri ejus ſemper vacarent: v. Plin. 7. c. 2. FABR. I.

b. v. l. 1. Cod. *qui numero liberorum* l. 2. §. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. ff. *de excuſat. tutor.* D. GOTH.

Vet. Juven. Schol. ad verſ. 90. Sat. 9. *Si tres filios fecero: nam à tutela excuſant liberi.* Symmachus 1. 71. cujusmodi excuſatio ſua nititur æquitate: πολυμέριμνοι γὰρ οἱ πολύπαιδες. Itaque ei qui liberos in ſomnis viderit, curas & ſollicitudines portendi tradunt ſomniſolutores. Artemid. 1. cap. 16. FABR. I.

c. Joannes Malela in Chronicis: ἀπελύθη τοῦ ἐξκουσσευθῆναι. FABR.

Malela P. II. p. 56. hæc habet: Συνέβη δὲ μετὰ χρόνον, ἐν τῷ ἀπιέναι τὸν βασιλέα Θεοδόσιον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐν τοῖς ἁγίοις Θεοφανίοις, τὸν μάγιστρον Παυλῖνον, ἀσθενήσαντα ἐκ τοῦ ποδὸς, αἰτήσασθαι μεῖναι καὶ ἐξκουσσεῦσαι. Sed quid hoc ad Theophilum? G. O. R.

d. Schol. τὸ αὐτὸ νόμιμον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ ἐν Ῥώμῃ ἔχειν γ παῖδας. eodemque modo Theodor. Hermopolit. quod dicitur de Præfecto urb. in l. ult D. *de pr. urb* producit ad præf. novæ Romæ, ſive Conſtantinop. FABR.

e. Zonar. ad can. 1. Syn. in temp. Sap. hab. Ἰταλία δ᾽ ἐστὶν ἡ πᾶσα χώρα ἡ περὶ τὴν Ῥώμην, καὶ ἡ κατὰ ταύτην διοίκησις. quod de terra Italia hic dicitur ad Thraciam transfert Schol. τὸν ἐν Ἰταλίᾳ νόμον ἐν τῇ Θρᾴκῃ. FABR.

f. Schol. λειτούργημα γάρ ἐστιν δημόσιον πρᾶγμα ἀδιάφορόν τινι, οἷον στρατικὸν, ἐφορικόν. FABR.

g. l. 1. ff. *de muneribus.* Imo non eſt reipublicæ munus aut provinciale l. 6. §. 15. ff. *eod.* D. GOTH.

Quum Th. non aliud dicat quam Imperator, remittimus lectorem ad Commentatores Inſtit. & Digg. qui hunc nodum ſatis ſolvunt. G. O. R.

h. l. 2. §. 2. ff. *de vacat. munerum.* D. GOTH.

Olim tamen adoptivi filii patri adoptatori inter præmia parum prodierant, adeo ut fictis adoptionibus orbi legibus illuderent: quibus obviam itum eſt Sc. Tac. ann. 15. *cantumque ne ſimulata adoptio in ulla*

343 Παῖδες δὲ, ὡς εἶπον, μόνοι ζῶντες ὠφελήσουσιν, οὐ μὴν τελευτήσαντες· εἰ δὲ [k] ἐν πολέμῳ [5] τελευτήσωσιν, ἐζητήθη εἰ ὠφελοῦσι· καὶ ἤρεσε τούτους μόνους παρέχειν ἡμῖν ἐξκουσατιόνα, οἳ ἐν [l] τῇ παρατάξει καὶ ἐν αὐτῇ πεπτώκασι τῇ συμπλοκῇ· ἐπειδὴ γὰρ οὗτοι ὑπὲρ τῆς πολιτείας τεθνήκασι, [m] δοκοῦσι διὰ τῶν ἔργων [n] εὐκλείας ἀεὶ περιεῖναι

Liberi autem, ut dixi, tantum vivi proderunt, non defuncti. Quod ſi in bello obierint, quæſitum eſt an proſint? Et placuit, eos ſolos excuſationem nobis præbere, qui in acie atque in ipſo conflictu ceciderint: nam quoniam hi pro republica obierunt, videntur per rerum geſtarum gloriam ſemper ſupereſſe.

344 §. I. Καὶ Μάρκος δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς [6] ἑξαμηνίαις [7] αὐτοῦ διατάξεσιν [o] ἐκέλευσε, τὸν φισκάλια [8] ἤγουν δημόσια [p] διοικοῦντα πράγματα, ἐφ᾽ ὅσον τῆς τοιαύτης ἀντέχεται διοικήσεως, παραίτησιν αὐτὸν ἔχειν κουρατιόνος τε καὶ ἐπιτροπῆς· καὶ ὁ λογισμὸς δῆλος· ἀνάγκη γὰρ [9] ἡμᾶς ἢ συντρέχοντας τῷ νέῳ βλάψαι τὸν φίσκον, ἢ τὸ ἀζήμιον τῷ φίσκῳ περιποιοῦντας, τὰ τῶν νέων ἐλαττῶσαι δίκαια.

§. I. Etiam Marcus Imperator in ſemeſtribus ſuis conſtitutionibus juſſit *eum*, qui res fiſcales ſive publicas adminiſtrat, quamdiu ea adminiſtratione fungitur, & curæ & tutelæ habere deprecationem. Et ratio *eſt* manifeſta: neceſſe enim *eſt*, nos aut pupillo ſuccurrentes lædere fiſcum, aut fiſco indemnitatem procurantes, jura pupillorum minuere.

§. II. §. II.

5. τελευτήσουσι F. 2. 6. Sic Lovan. ceteræ vocem lævigant. ἐξαμηναίαις F. 1. ἐξαμηνιαίαις 2. 7. αὐτοῦ Lugd. Goth. & F. 1. 8. ἤγ. δημ. deeſt F. 9. ἢ συντ. ἡμ. F.

ulla parte muneris publici juvaret. v. Gell. 5. 19. FABR. I.

Pro *parum prodierant* bonus ſenſus exigit, ut legamus: *haud parum proderant*, vel ſimiliter; ſaltim adfirmative. G. O. R.

i. Et quidem legitimi l. 2. §. 13. ff. *eod.* D. GOTH.

k. Hi & alias prodeſſe ſolent. Gell. 2. 15. FABR. I.

l. l. 18 ff. *eod.* l. ult. ff. *de vacat. munerum.* D. GOTH.

[Παράταξις interdum eſt legio, ſalanx. Gloſſæ παράταξις ἐν πολέμῳ, *ſalanx, acies, legio.* Theophilus autem illa Juſtiniani *in acie*, rectè interpretatur ἐν τῇ συμπλ. id eſt in prælio *Ed.* 2.] Modeſtinus hanc juris regulam refert in l. ult. de vac. mun. *defunctus filius non proficit, præterquàm in bello amiſſus.* hanc veterem definitionem Ulp. ita interpretatur, ut non ſimpliciter bello amiſſi proſint ſecundum antiquam juris civilis conſtitutionem, ſed in acie, in prælio l. 18. D. *eod.* Nec novum eſt ut bellum pro pugna uſurpetur. Nonius: *bellum eſt ut plerumque pugna.* Gloſſæ gr. lat. πόλεμος, *bellum, prælium.* Lat. gr. *prælium*, πόλεμος, μάχη. FABR.

m. Ἀντὶ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον μνήμην καταλείπουσιν. in Lesbonactis hortatoria. Lyſ. Orat. 31. Diod. Sic. lib. 15. Liv. 25. Tull. pro Planc. Calphurn. Flacc. decl. 50. Senec. Contr. lib. 1. 8. *Parco tibi, pater, qui gloriâ nos immortales fieri dicebas, qui ex acie redeuntis vulnera oſculabaris.* Quemadmodum autem qui pro Rep. ceciderunt, gloriâ æterni fiant, & à gloria non pereant, quod μὴ τεθνάναι δι᾽ εὔκλειαν dixit Theoph. hiſt. Mauric. 2. cap. 14 explicat Iſocrat. Panath. FABR. I.

n. Frontinus in expoſ. formar. *Nec quicquam aliud, quàm belli gloriam cogitabam.* FABR. I.

o. Ἑξαμηνιαῖαι διατάξεις forte quæ ſemeſtribus conciliis fiebant. conſtat enim Auguſtum & Tiberium ſemeſtria concilia iniiſſe. Dion. Suetonius. utriusque forte exemplo D. Marcus ſemeſtres conſtitutiones edidit. D. GOTH.

p. l. 10. Cod. *eod.* exactores tributorum dicuntur. D. GOTH.

§. II. Καὶ οἱ rei publicæ [q] cauſa 345 ἀπόντες ἐξκουσατεύονται κηδεμονίας, οὐ μόνον ἐσομένης, ἀλλὰ καὶ [10] ἐπικειμένης· καίτοι [11] μετὰ τὸ ἅψασθαι τῆς διοικήσεως οὐ παρέχεται ἐξκουσατίων· ὁ δὲ ἁψάμενος τῆς [12] διοικήσεως, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ rei publicæ cauſa, [13] ἤγουν χάριν δημοσίου πράγματος, ἀποδημήσας, χρῆται μὲν ἐξκουσατίονι, μέχρι δὲ τοσούτου χωρίζειν ἑαυτὸν ἀκινδύνως δύναται τῆς διοικήσεως, ἕως οὗ ἄπεστι rei publicæ cauſa· ἀμέλει [r] καὶ κουράτωρ [14] δίδοται ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τάξιν αὐτοῦ· ὑποστρέψας δὲ ἔτος ἐκ τῆς rei 346 publicæ cauſa ἀποδημίας, εὐθέως ὑποβάλλεται τῷ τῆς ἐπιτροπῆς βάρει· οὐδὲ ἐνιαυτοῦ [s] ἔχων πρὸς τοῦτο [15] vacationa ἤτοι ἀτέλειαν· ὥσπερ καὶ Παπινιανὸς ἐν τῷ ε [16] αὐτοῦ βιβλίῳ τῶν ῥεσπόνσων γράφει· τὸ γὰρ τοῦ ἐνιαυτοῦ διάστημα τοῖς ὑποστρέψασιν ἀπὸ τῆς rei publicæ cauſa ἀποδημίας δίδοται πρὸς ἐξκουσατίονα, ἡνίκα τις ἐπὶ νέαν καλεῖται κηδεμονίαν· ὥστε οὖν, εἰ μὲν ἐπίτροπος ὢν rei publicæ cauſa ἀπο-

§. II. Et rei publicæ cauſa abſentes a tutela & cura excuſantur, non tantum futura, ſed etiam incumbente: quamvis poſt ſuſceptam adminiſtrationem excuſatio non tribuatur. Qui autem adminiſtrationem ſuſcepit, atque interea rei publicæ cauſa proficiſcitur, excuſatione quidem utitur, ſed eo usque ſine periculo adminiſtrationi ſe ſubtrahere poteſt, quousque rei publicæ cauſa abeſt. Utique & curator interea in ejus locum datur. 346 Reverſus autem ille ex profectione *ſuſcepta* rei publicæ cauſa, ſtatim oneri tutelæ ſubjicitur; ne quidem anni vacationem ſive immunitatem ad id habens: ſicut & Papinianus in quinto Reſponſorum ſuorum libro ſcribit. Anni enim intervallum revertentibus a *ſuſcepta* rei publicæ profectione datur ad excuſationem, ſi quis ad novam 347 vocetur tutelam vel curam. Itaque, ſi, cum tutor eſſem, rei publicæ cauſa

10. [illegible] F. 11. μετὰ [illegible] ἔτει interjicit F. 12. δημοσίας hic vulgo additum ejeci ducibus Curt. & Fabroto. 13. ἤγ. χαρ. δημ. πρ. ignorat F. 14. ἐν τῷ μετ. ἀδ. F. 15. Sic fide F. damus pro vulg. ἐξκουσατζίονα. 16. αὐτοῦ poſt ῥεσπόνσων rejicit F.

q. l. 1. l. 2. Cod. *ſi tutor vel curator reipub. cauſa abſuerit.* D. GOTH.

Æquum enim viſum eſt, abſentes Reip. cauſa excuſari, quatenus abſunt, id eſt, ἕως οὗ, μέχρις οὗ quandiù, ut in l. 3. §. 2. D. *de pignor.* quia Reip. operantur. ut puta, qui in legatione ſunt, niſi libera legatio ſit, quæ gratuita dicitur in vet. lapide. FABR. I.

Neſcio an omnes lectores probaturi ſint, quod *rei publicæ* diviſim ſcripſerim, cum aliæ editt. *reipublicæ* & plerique Digeſtt. atque Inſtitutt. editores *Reip.* dederint. Id autem feci, tum quia ſive Th. ſive Scholiaſtes δημόσιον πρᾶγμα & *Modeſtinus* l. 10. §. 1. *de Excuſatt.* χρείας δημοσίας *publicam neceſſitatem* exponunt: tum quia Ulp. l. 36. Ex quib. cauſ. majores, *publica cauſa abeſſe* ait, & Alfenus l. 42. eod. *rei publicæ* opponit *privatum negotium.* Verum quidem eſt, δήμου Ῥωμαίων a Modeſtino addi in pr. d. l. ſed illud interpretamentum eſt τοῦ δημοσίου. Si JCti hic *Remp.* ſignificaſſent, Græci reddidiſſent πολιτείας Ῥωμαίων, vel ſimiliter. Ceterum an & municipiorum legati hoc jure gaudeant, alia quæſtio eſt, quam Commentatoribus Juſtiniani relinquimus diſcutiendam. G. O. R.

r. Imò tutor l. *quæſitum* 12. ff. *de tutelis,* l. 3. §. *ſi quis abſuturus* 10. ff. *de ſuſpectis* l. *ſi tutor* 9. ff. *de tutela & rat. diſtrahendis.* D. GOTH.

Idem moneo, quod ſupra ad not. g. G. O. R.

s. Imò anni habent vacationem, qualitercunque publico nomine abfuerint l. 10. in pr. & §. 1. ff. *eod.* D. GOTH.

Canis feſtinans cæcos parit catulos. Nonne Th.

in

ἀποδημήσω, παύομαι μὲν τοῦ εἶναι ἐπίτροπος, ὑποστρέψας δὲ εὐθέως ἀνθέξομαι τῆς διοικήσεως ἐξ ἀνάγκης· εἰ δὲ μὴ ὢν ἐπίτροπος rei publicæ cauſa ἀποδημήσω, εἶτα ὑποστρέψω, μετὰ δὲ τὴν ὑποστροφὴν κληθῶ ἐπὶ κηδεμονίαν, οἷον ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ μετὰ τὴν ὑποστροφὴν, ἢ ἕκτῳ, [17] ἢ δεκάτῳ, [18] ἢ δωδεκάτῳ, καὶ ἁπλῶς πρὶν περαιωθῇ ὁ ἐνιαυτὸς, δύναμαι [19] ἐμαυτὸν ἐξκουσατεύειν.

ſa profectus fuero, deſino quidem tutor eſſe, ſed reverſus ſtatim neceſſario adminiſtrationem recipiam. Si vero, quum tutor non eſſem, rei publicæ cauſa profectus, deinde reverſus, & poſt reverſionem ad tutelam vel curam vocatus fuero, veluti in primo menſe poſt reverſionem, vel ſexto, vel decimo, vel duodecimo, & ſimpliciter antequam annus ſit circumactus, excuſare me poſſum.

§. III. Καὶ ὁ ἀρχὴν [t] μετερχόμενός τινα χρῆται ἐξκουσατίονι, ὡς βούλεται ἡ τοῦ θείου Μάρκου ἀντιγραφή· τὴν δὲ ἀρχθεῖσαν ἐπιτροπὴν ἀρχὴ [20] ἐπιγενομένη οὐ διαλύει. 348

§. III. Et magiſtratum *ſive poteſtatem* aliquam adeptus excuſatione utitur, ut vult Divi Marci reſcriptum: ſuſceptam vero tutelam poteſtas ſuperveniens non diſſolvit.

§. IV. Δίκην [u] εἶχον πρὸς τὸν πουπίλλον ἢ τὸν νέον, ἐξκουσατίονα [21] τοῦτο οὐ παρέξει, εἰ μὴ ἄρα περὶ πάσης ἡμῶν τῆς οὐσίας ἤγουν [22] κληρονομίας [23] ἡμῖν ἐστιν ὁ ἀγών.

§. IV. Litem habebam adverſus pupillum vel adoleſcentem, excuſationem hoc non præbebit, niſi forte de omnibus noſtris bonis aut hereditate inter nos certamen ſit.

§. V. Τρεῖς [x] ἐπιτροπαὶ ἢ κουρατίονες, 349 ἃς οὐκ ἐπιτηδεύσας ἔλαβον, ἀτέλειάν μοι παρ-

§. V. Tres tutelæ vel curæ, quas non adfectans ſuſcepi, vacationem mihi

17. ἢ ι' F. 18. ἢ δωδεκάτῳ, ἁπλῶς πλὴν πρ. F. 1. ἢ καὶ δωδ. ἁπλῶς πρὶν πρ. F. 2. Utrumque vitioſe. 19. Sic corrigi ipſe juſſit Vigl. quum primo edidiſſet ἑαυτὸν, nec enim in ſingulari ſic ſolet Th. *Vid. Gloſſar.* 20. ἐπιγιν. F. 21. μοι addit F. 22. περὶ repetit F. 23. ἐστ. ἡμ. F.

in ſeqq. ſatis clarus eſt? G. O. R.

t. Ἀρχὴν pro poteſtate uſurpavit. ſed & pro honore l. 17. §. 5. ff. *eod.* cui adde l. 41. ff. *eod.* nec enim minorib. magiſtratibus id competit l. 25. ff. *eod.* D. GOTH.

A tutelis excuſantur qui poteſtatem habent, ut puta Conſul, Proconſul, Prætor, qui in poteſtate poſiti eſſe dicuntur. l. 3. D. *de recept.* l. 15. D. *de jurisd.* imò magiſtratus municipales excuſantur, ſive ut eſt in l. 6. §. pen. D. *eod.* στρατηγοὶ τῶν πόλεων· στρατηγοὶ, ferè ſunt magiſtratus municipales, ut act. Ap. c. 16. FABR. I.

u. l. propter litem 21. ff. *eod.* D. GOTH.

x. l. 2. §. ult. l. tria 3. l. 4. l. *tria onera* 5. l. 6. ff. *eod.* adde Cod. *qui numero liberorum.* D. GOTH.

[Tres tutelæ non perfuſoriè ſuſceptæ excuſant, id eſt, tres tutelæ non adfectatitiæ: exiguæ enim & tenuiſſimæ ambiri ſolent, ut νόμου χάριν trium tutelarum numerus expleatur. pupilli tam parentibus deſtituti quàm re, ut loquitur Tertull. oneri non ſunt. εὐτελεστάτην ἐπιτροπὴν Th. vocat, *Fid.* 1.] id eſt tenuiſſimam, ut repoſui. Theophilum cepit gr. Schol. non Curtius, qui opulentam verterat, quem ideò Cuj. notat. verba Schol. ἐπὶ χήματος ταύτην τὴν ἐλαχίστην ἔλαβον, ἵνα ἐξκουσατιόσω ἑαυτὸν ἐκ τῆς μελλούσης δίδοσθαί μοι ἐπιτροπῆς. FABR.

J. Ev-

παρέχουσι τετάρτης κηδεμονίας, ἐφ' ὅσον καὶ συνεστήκασιν αἱ τρεῖς ἐπιτροπαὶ ἤτοι κουρατιῶνες· διὰ τοῦτο δὲ εἶπον, ἃς οὐκ ἐπιτηδεύσας ἔλαβον, ἐπειδὴ, εἰ πολλάκις ἐσπούδασα τὴν τοῦδε ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρείαν ὑπεισελθεῖν, οὖσαν εὐτελεστάτην y, οὐκ ἀποπληρώσει τὸν τῶν τριῶν ἀριθμόν· ἐκεῖνο δὲ εἰδέναι χρὴ, ὅτι ἐκ z τῶν οὐσιῶν, οὐ μὴν ἐκ τῶν προσώπων, τὸ πλῆθος κρίνεται τῶν ἐπιτροπῶν· εἰ γάρ τις 24 τελευ-

mihi a quarta adminiſtratione præbent, quamdiu etiam tres *illæ* tutelæ vel curæ conſiſtunt. Ideo autem dixi, quas non adfectans ſuſcepi, quoniam, ſi forte alicujus tutelam vel curam, quæ tenuiſſima erat, ſuſcipere ſtudui, non implebit *ea* numerum trium. Porro illud ſcire oportet, quod ex patrimoniis, non ex perſonis, tutelarum multitudo judicetur. Si quis enim obi-

24. τελευτήσει ante hanc.

y. Εὐτελεστάτην ἐπιτροπὴν interpres vertit opulentam tutelam, male, cum εὐτελεστάτη ſit tenuiſſima. vide quæ notavi ad l. 15. §. 15. ff. *eod.* D. GOTH.

Ante Goth & Fabrotum jam reprehendunt Curtium NANN. *in Apolog.* §. 23. & Cujac. VI. Obſ. 6. Mirum autem eſt, Vinnium hoc ſcribere: „Curtius „perperam interpretatus eſt *tutelam opulentam*, cum „*tenuiſſimam* vertere debuerit: quod mirum eſt, D. „Gothofredum non animadvertiſſe." G. O. R.

z. l. 3. D. *eod.* D. GOTH.

2. νενόμισμαι δὲ τούτου κηδεμών. Pro τούτου legend. eſt τούτων, nimirum παίδων. P. NAN.

Poſſet recte legi τουτῶν (*ſic*) i. e. *horum.* ANON. in utroque.

Prudensne ac ſciens νενόμισμαι ſcripſerit Nannius, quum Lovan. edit. γεγόναμεν exhibeat, dubito. Pluralem vero & Curtius expreſſit. G. O. R.

b. l. paupertas 7. l. 40. §. 1. ff. *eod.* D. GOTH.

Pauperes excuſantur ab onere tutelæ, cur impares ſunt, l. 7. & l. 40. §. 1. D. *eod.* an quia per inopiam non facilè ſatisdationem offerre poſſunt, l. 2. §. ult. D. *de coll. bon.* l. 2. D. *de cuſt. reor.* Chryſoſt. ſerm. in illud Pſ. 38. verumtamen fruſtrà, &c. πάντων δὲ τούτων ἰσχυρότερος ὁ πτωχὸς, οὐκ ἀποθήκην ἔχων (οὐ κέκτηται γὰρ οὐδὲν) οὐκ οἰκέτας φέρων (γεγύμνωται γὰρ) οὐ τὸν ἀντιφωνοῦντα παρέχων, ἀπιστεῖται γὰρ διὰ τὴν πενίαν. Verùm ſi teſtamento tutor datus ſit, ſatisdare non cogitur. Excuſatur igitur qui propter paupertatem tutelæ adminiſtrationi ſupereſſe non poteſt, cujuſque ita ſunt tenues facultates, ut vix ſe exhibere poſſit. FABR. I.

c. Juſtinianum non recte Th. interpretatur, cum diceret: *tam divi fratres quam per ſe D. Marcus reſcripſit.* ex quo etiam colligitur, Marcum unum eſſe ex fratribus: Th. fratres Severum & Antoninum interpretatur: qui ut alio loco ſcripſimus, non fratres, ſed pater & filius fuerunt. ANT. AUGUST. *ad Modeſtinum de Excuſatt.* pag. 1582. Hinc de commutatis ſæpius inter ſe *Veri* ac *Severi* nominibus in Pandectis fuſe agit, cujus exemplis addo l. 13. D. *de Accuſatt.* ubi *D. Severus & Antoninus* reſcripſiſſe dicuntur, quod in l. ult. D. *de L. Jul. de Annona* Imperatoribus *Antonino & Vero* Auguſtis tribuitur. Mirum autem nec Viglio, nec Curtio nec poſt Auguſtinum D. Gothofredo hunc in Th. errorem ſuboluiſſe: Muretus tamen obſervavit. G. O. R.

Legend. Βῆρος. nam divi fratres in jure ſunt Verus & Antoninus. *Ant. Faber* XIII. Conject. c. 3. *Scaliger* in Euſeb. pag. 202. GEN. EDIT.

Quibus ſimilia HOTOMAN. *in Lugdun.* 1558.

Incredibile eſt dictu, quot præſtantiſſimos Juris doctores παραφραστὴς noſter hoc paragrapho ſeduxerit. Non recte enim Juſtinianum interpretatur &c. ERNST. qui porro Auguſtinum deſcripſit, in eamdem culpam incidens, quam Gothofredo exprobrabat Tit. XX. *cap.* 305. *not.* r. G. O. R.

Schol. ad voc. ἀδελφοὶ notarat Βῆρος καὶ Ἀντωνῖνος quæ deinde in textum recepta non ſine menda: anteà enim legebatur, Σεβῆρος, ἀντὶ τοῦ Βῆρος. FABR. I.

Theophilus in antiquaria juris enarratione haud quaquam ſpernendus auctor, quod facile tamen labi potuerit, nec proinde non immerito a nobis uti ſæpe laudatus, ita quandoque ſpretus ſit, exemplo prope joculari in paraphraſi præcedentis capitis palam fecit. *&c.* HUBER. in *Digr.* pag. 226.

Reliqua, ut hodie in vulgus nota, quid opus erit transſcribere? maxime quum mirer Huberum poſt tot alios hæc Theophilo objicere, quaſi ipſe primus animadverterit. Quod autem deinde diſputat: *Sed videamus, ne periculum ſit, Marcum & Verum Imperatores fuiſſe fratres, adoptivos ſcilicet, ſiquidem aliunde conſtare videtur, Marcum fuiſſe patrem Aelii Veri adoptivum ſive Adrogatorem:* apud ipſum legi malo, vel in Divo Marco J. O. Weſtenbergii pag. 6. ſqq. quia ad Th. non faciunt. G. O. R.

Et ipſum illud Veri nomen in Severi abiiſſe notavit Salmaſius ad Lamprid. pag. 114. quo refert quod in Theophili inſtitut. de excuſat. legatur . . . ſic ut illic pro Σεβῆρος legend. putet Βῆρος. Qua in

λευτήσῃ ἐπὶ τρισὶν 25 ἢ πλείοσι παισὶ, 26 γένωμαι δὲ [a] τούτων κηδεμὼν, μία ἔσαι ἡ ἐπιτροπὴ, ἐπειδὴ καὶ μία περιουσία.

obierit, *relictis* tribus aut pluribus liberis, & *ego* horum tutor vel curator ſiam, una erit tutela, quoniam & unum *eſt* patrimonium.

§. VI. Οἶδε καὶ πενία [b] παραίτησιν παρέχειν 27 τῆς κηδεμονίας· τοῦτο γὰρ οἱ θειότατοι ἀδελφοὶ [28 Σεβῆρος [c] καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν,] καὶ Μάρκος δὲ [d] καθ' ἑαυτὸν 29 ἀντέγραψεν· ὥστε οὖν ἔστιν εὑρεῖν καὶ πενίαν ἐπωφελῆ [e].

§. VI. Solet etiam paupertas adminiſtrationis deprecationem præbere. Hoc enim divi fratres [Verus & Antoninus reſcripſerunt,] & per ſe Marcus reſcripſit. Itaque & paupertatem invenire licet utilem.

§. VII. §. VII.

25. ἢ καὶ F. 26. γένωμαι ante Lugd. & τούτου ante F. *vid. Not.* 27. τῆς de: F. 28. Incluſa omiſit F. *vid. Not.* 29. ἀντέγραψαν F. 1.

in re ego quidem viro maximo non aſſentio, quoniam ſi Βῆρος illic legeretur, præponeretur Verus Antonino, quum ſoleant divi fratres Antoninus & Verus dici: e contrario Severum & Antoninum videmus ſæpius conjungi in ſcriptis JCtorum & catalogo Hieronymiano ſcriptorum eccleſiaſticorum, non fratres, ſed patrem Septimium Severum & filium Antoninum, qui vulgo Caracalla dicitur, quod etiam confirmatur ex contextu Latino inſtitutionum, ſic ut illud ἀδελφοὶ male ſit additum, quod & in quibusdam codicibus Græcis non legitur. [Contextus Latinus ſine ulla lectionis varietate *tam divi fratres, quam per ſe D. Marcus* exhibet: quos autem Græcos codices laudet, cum ignariſſimis ſcio. Quare nullus dubito, quin Vir Summus inciderit in fin. cap. 362. ac falſo putaverit iſtum locum a Salmaſio ſignificari. G. O. R.] Erunt tamen forſitan, qui Verum fratrem M. Antonini Philoſophi Severum etiam nuncupatum fuiſſe ſibi perſuadebunt, quia M. Antoninus in lib. I. τῶν εἰς ἑαυτὸν §. 14. ſcribit, didici παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου Σεουήρου *a fratre meo Severo*: ubi Scaliger & Salmaſius Οὐήρου legendum cenſent, at non perſuadent Gatakero, cujus rationes vide. Et pro iis etiam hoc facere poteſt, quod in Codicibus Ammiani lib. XXIII. 5. manuſcriptis legitur *Trajanus & Verus Severus*, ubi *Verus ac Severus* vulgo nunc editum extat, quod & ego prætulerim. HADR. RELANDUS *in præfat. ad Faſtos fraternos pag.* 12.

Gatakerus non in id inclinat, ut Antonini fratrem credat Severum dictum, ſed vel Claud. Severum philoſophum, vel Catilium Severum Marci conſanguineum, deſignari conjiciat. In ſumma tamen ἐπέχει. G. O. R.

Licet *Lucius Verus* Marci Antonini filius eſſet adoptivus & gener, fuit tamen ejusdem & jure adoptionis frater; ut plenius monitum § 8. Ut adeo vehementer erret Th. in antiquaria juris enarratione cæteroquin haud quaquam ſpernendus auctor, dum in paraphraſi divos fratres Severum & Antoninum eſſe ſtatuit: Τοῦτο γὰρ inquit. (uti in pleriſque editt. habetur, licet in editione Fabrotti, quod mireris, verba Σεβῆρος (*ſic*) καὶ Ἀντωνῖνος (*ſic*) ἀντέγραψαν ſine ulla admonitione omiſſa ſint) οἱ θειότατοι ἀδελφοὶ, Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγρ. . . . . niſi forte pro Σεβῆρος, Βῆρος uti cenſet Scaliger ad *Euſeb.* p. 220. vel, quod malim, Οὐῆρος, ſcriptum ſit. WASTENBERG in D. *Marco* p. 8.

Cujus in Græcis peritia hinc patet: præterea ſolam editionem Fabroti ſecundam, conſuluit. G. O. R.

Nemo autem mirari debet, librarios *Severum* ex *Vero* effeciſſe . . . . . . quod Mureto occaſionem dedit carpendi Theophili, ac ſi ipſe ita reliquiſſet, cum dudum eſt quod Ernſtius Var. Obſerv. l. 14. ibi reponendum monuerit Βῆρος καὶ Ἀντωνῖνος [*ſic* bis *ſcripſit.*] Nec quicquam cauſæ video cur Fabrottus, omiſſis Imperatorum nominibus, & integra voce deleta ediderit: τοῦτο γὰρ οἱ θ. ἀδ. καὶ Μ. δὲ καθ' ἑαυτὸν ἀντέγραψαν. ita in priore edit. in poſter. exhibuit ἀντέγραψεν. *&c.* G. D'ARNAUD *in Var. Conject.* p. 329. ſq.

Si Muretum Ernſtio juniorem credidit, falſus eſt: nam Muretus Anno 1585. obiit, Ernſtius 1635. Obſervatt. ſcripſit. Deinde non Ernſtius, ſed alii Βῆρος legendum cenſent. Quod autem præter ſolitum mihi morem tam longis aliorum notis meisque ἐπικρίσεσιν hunc locum oneraverim, quum plane cum Fabroto ſentiam, illa verba ad Scholiaſtas rejicienda eſſe, ea mente feci, ut tria hæc oſtenderem: primo, neminem omnia aliorum ſcripta aut legere, aut meminiſſe ſemper: ſecundo, ſolere ſæpe Viros etiam doctos aliena transſcribere; tertio, Eruditiſſimos quosque nonniſi homines eſſe errori obnoxios, adeoque in nullius verba magiſtri jurandum. G. O. R.

d. *Per ſe* i. e. *ſolus.* Græca locutio. ANON. DUK.

Per ſe i. e. *ſolus* Græci uſitatius καθ' ἑαυτὸν & *ſolum* & *per ſe* dicunt. HUBER *d. l.*

e. Idem notat Gloſſa ad tit. *de ſucc. libert.* FABR.

351 §. VII. Ἐάν τις κληθεὶς εἰς ἐπιτροπὴν, [f] ἀνεπιτήδειον ἑαυτὸν καὶ οὐκ [g] ἐξαρκεῖν πρὸς τὴν διοίκησιν ἀποδείξῃ, ἢ καὶ νόσον αὐτῷ προσεῖναι [30] δικαιολογήσηται, μὴ συγχωροῦσαν αὐτῷ μηδὲ τῶν οἰκείων [31] ἀντιλαβέσθαι πραγμάτων, δεχθήσεται ἑαυτὸν ἐξκουσατεύων τῆς ἐπιτροπῆς.

§. VII. Si quis ad tutelam vocatus, inidoneum ſe *eſſe*, neque adminiſtrationi ſufficere probaverit, aut morbum etiam ſibi eſſe cauſetur, qui nec propria gerere negotia ipſi permittat, audietur a tutela ſeſe excuſans.

352 §. VIII Ὁ ἀγράμματος [h] ἔχει παραίτησιν κηδεμονίας, τοῦ θειοτάτου Πίου τοῦτο θεσπίσαντος, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ οἱ ἀγνοοῦντες γράμματα ἐστὶν ὅτε δύνανται ἀλλοτρίας διοικεῖν περιουσίας.

§. VIII. Illiteratus adminiſtrationis deprecationem habet, ita ſanciente Divo Pio, quamvis & imperitiliterarum *quam* maxime aliquando aliena patrimonia adminiſtrare poſſint.

§. IX. Ἐάν τις τὸν οἰκεῖον ἐχθρὸν [i] καταλείψῃ τεσταμενταρίον ἐπίτροπον τῷ οἰκείῳ παιδὶ, [32] ἐξκουσατεύεται ὁ δοθείς· ὥσπερ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου οὐκ [33] ἐξκουσατευθήσεται, ὅστις [34] ἔτι ζῶντι τῷ πατρὶ τῶν ἀνήβων ἐπηγγείλατο [k] τῶν αὐτοῦ παίδων [35] ἐπιτροπεύειν.

§. IX. Si quis inimicum ſuum proprio filio teſtamentarium reliquerit tutorem, excuſatur datus: ſicut & ex contrario non excuſabitur, quicumque viventi adhuc patri pupillorum promiſit, *ſe* liberorum ejus tutorem fore.

353 § X. Οὐδεὶς ἐκ τούτου μόνου ἐξκουσατίονα ἑαυτῷ κατασκευάσαι δυνήσεται, λέγων ὡς ἄγνωστος [36] ὑπῆρχον [l] τῷ τῶν νέων

§. X. Nemo ex eo ſolo excuſationem ſibi comparare poterit, dicens, Ignotus eram pupillorum patri: hoc enim

30. Sic Pariſ. & Lovan. ceteræ δικαιολογήσεται. at F. δικαιολογήσῃ. 31. ἀντιλαμβάνεσθαι F. 2. 32. ἐξκουσατευθήσεται F. cum Curt. 33. ἐξκουσατεύεται F. deſerens Curtium. 34. ὅτι de: F. 35. ἐπιτροπεύσειν F. 2. 36. ὑπῆρχεν Goth. & F.

f. Hunc locum Th. non recte vertit. Exiſtimat enim is illa verba, *ſi quis imparem*, ad ea, quæ de adverſa valetudine poſtea dicuntur, pertinere, non ad paupertatem: ex quo loco cognoſci poteſt, quod nos in multis Digeſtorum locis animadvertimus. L. *l. noſtrarum Emendat.* interpunctiones jam tunc errandi cauſam dediſſe. ANT. AUGUST. *ad Modeſtin. pag.* 1585.

Th. hæc verba Juſt. *ſi quis imparem.* &c. perperam divulſit à ſuper. §. ut conſtat ex d. l. 7. & 40. FABR.

Vid. tamen l. 33. §. ult. D. *de Adminiſtr. tut.* J. DOUJ.

g. Adde Titul. Cod. *qui morbo* l. 10. in f. l. 12. pr. ff. *eod.* l. 2. §. 7. ff. *de vacat. muner.* D. GOTH.

h. ἀγράμματος ut l. 6. in f. ff. *eod.* illiteratus, qui literas neſcit. qui literas ignorat, de quo vocabulo dixi ad l. 21. Cod. *de teſtamentis.* D. GOTH.

Literas neſcire dicuntur, non qui ſtudiorum rudes, & literarum profani, atque expertes ſunt, ut loquitur Minut. Felix, ſed qui ἀγράμματοι, ut jam convenit. neſcientes literas, literarum expertes, literarum neſcii. Colum. de re R. 1. c. 8. [Hi excuſantur à tutelis, licet expertes negotiorum non ſint. Qui literas neſciunt, interdum periti ſunt negotiorum, & ut loquitur Tertull. de an. c. 2. indoctâ prudentiâ pollent, quidam autem literas ſciunt, & ad negotiorum adminiſtrationem non ſufficiunt. Theophyl. in Act. Apoſt. ἔστι γὰρ καὶ ἀγράμματον εἶναι καὶ μὴ ἰδιώτην, καὶ ἰδιώτην καὶ μὴ ἀγράμματον quæ verba Theoph. exſcripſit ex Chryſoſt. hom. 10. in Act. Apoſt. Itaque Paul. excuſationem eorum non admittebat qui ſe negarent literas ſcire, ſi modo non eſſent expertes negotiorum, l. 6. §. ult. D. *eod.* Ex D. autem Pii reſcripto excuſantur generaliter illiterati propter actionum conficiendarum, & reddendarum difficultatem.

νέων πατρί· τοῦτο γὰρ διάταξις τῶν θειοτάτων ἀδελφῶν κελεύει.

enim Divorum fratrum conſtitutio jubet.

§. XI. Ἔχθρα συμβᾶσά μοι πρὸς τὸν πατέρα τῶν ἀνήβων ἢ τῶν ἀφηλίκων, εἰ μὲν εἴη κεφαλικὴ [m], φιλίας ἐν τῷ μεταξὺ μὴ παρεντεθείσης, 37 ἀπολύει με τῆς ἐπιτροπῆς· εἰ δὲ οὐκ ἔστι κεφαλικὴ, οὐ δίδωσιν ἐξκουσατιόνα.

§. XI. Inimicitia interveniens mihi cum patre impuberum vel adoleſcentium, ſi quidem capitalis ſit, non interpoſita interim amicitia, liberat me a tutela: Sin autem non ſit capitalis, excuſationem non præſtat.

§. XII. Ἐάν τις ἐπαγάγῃ μοι περὶ 354
[n] καταστάσεως ζήτησιν, οὐκ ἀναγκασθήσομαι τῶν τούτου παίδων ἐπιτροπεύειν.

§. XII. Si quis de ſtatu quæſtionem mihi intulerit, non cogar liberos ejus tueri.

§. XIII. Ὁ μείζων τῶν ἑβδομήκοντα [o] ἐνιαυτῶν καὶ ἐπιτροπῆς καὶ κουρατιόνος ἀπαλλαγήσεται· ὁ δὲ ἥττων τῶν κε [p] ἐνιαυτῶν, πάλαι μὲν κληθεὶς ἐκέχρητο ἐξκουσατιόνι λέγων, ὅτι ἥττων εἰμὶ τῶν κε ἐνιαυτῶν· διάταξις δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐν κωλύσει τοῦτον ἐποίησεν εἶναι, οὐ μὴν
38 ἐξκουσατιόνι· ὅθεν εἴ τις ἐλάττων ὢν τῶν 355
κε ἐνιαυτῶν κληθῇ εἰς ἐπιτροπὴν 39 ἢ κουρατιόνα, οὐδὲ δεῖται ἐξκουσατιόνος, ὡς τῇ αὐτῇ θείᾳ περιέχεται διατάξει· ὥστε οὐν οὐδὲ

§. XIII. Major ſeptuaginta annis & a tutela & a cura liberabitur: minor autem viginti quinque annis olim quidem vocatus excuſatione utebatur dicens, Minor ſum viginti quinque annis; ſed Imperatoris noſtri conſtitutio hunc in prohibitione eſſe juſſit,
non *in* excuſatione. Unde ſi quis minor viginti quinque annis ad tutelam vel curam vocetur, nec excuſatione indiget, ut eadem ſacra continetur con-

37. Sic olim conjeceram, & nunc cum Fabroto repono pro vulg. ἀπολύομαι
38. ἐν add. F. 39. ἢ καὶ F.

tatem. *Ex Edict.*] FABR.

i. Adde Tit. 1. Cod. *ſi propter inimicitias creatio facta ſit.* lib. X. D. GOTH.

k. l. 29 in f. ff. *de teſtam. tutela.* D. GOTH.

Schol. τουτέστι, φίλος ὢν καὶ οὐκ ἐχθρὸς, ὡς εἶπον ἐπάνω εὐθέως. FABR. I.

l. Dixi ad l. 11. Cod. *de heredibus inſtituendis* l. 29. Cod. *de donationib.* adde Novell. 90. c. 1. §. 1. D. GOTH.

m. Κεφαλικὴ ἔχθρα, ut hic, ut & κεφαλικὸς ἀγὼν l. 6. §. 17. ff. *eod.* capitalis inimicitia, capitale certamen. Dicuntur autem κεφαλικὰ, quæ mortem aut civitatis amiſſionem inferunt 2. *Eclog.* 2. c. 103. l. 102. ff. *de verborum ſignificatione.* D. GOTH.

n. Περὶ καταστάσεως ζήτησις, quæ in l. 6. §. 18. ff. *eodem.* περὶ καταστάσεως ἀμφισβήτησις dicitur, & alibi περὶ τύχης δίκη. 7. Eclog. 5. c. 86. περὶ τύχης ζήτησις ib. *Eclog.* 2. ex lib. 48. tit. 11. ut illis locis τύχη ſit idem ac κατάστασις & ſtatus, ut & 49. *Eclog.* 22. paſſim. D. GOTH.

Schol. τουτέστι, περὶ τύχης εἰπὼν, ὅτι δοῦλός μου εἶ. [Joannes Caſſianus coll. 24. cap. ult. *Pro Chriſti autem militia nemo ſtatus calumniam commovere, nemo obſcuritatem generis audebit opponere.* Ex Edict. 1.] FABR.

o. l. 2. ff. *eod.* adde l. unicam Cod. *qui ætate* l. 1. & 2. Cod. *qui ætate vel profeſſione.* lib. X. D. GOTH.

Excuſat quis ætatem, ſi exceſſit annum 70 l. 74. §. 1. D. *ad Sc. Treb.* l. un. Cod. *qui æt.* quemadmodum enim tutelæ par erit, qui & ipſe invalidus ſenectâ, & leviſſimis quoque curis impar rebus ſuis ſupereſſe non poteſt? Symmach. ep. 71. Senectutis appellatio incipit ab anno 70. Dionyſ. Halic. in Dinarcham. FABR. I.

p. V. l. ult. Cod. *de legit. tutel.* D. GOTH.

Minor datus tutor per excuſationem poterat efficere, ut hæc datio penitus ipſum præterveheretur, tutelaque ad alium deferretur, neque curatorem opus eſſet ſurrogari. Non quidem ut diceret, excuſari peto, quia minor ſum: ſed, ut dictum,

οὐδὲ πούπιλλος, οὐδὲ ἔφηβος μὲν, ἀφῆλιξ δὲ, εἰς τὴν λεγίτιμαν ἐπιτροπὴν κληθήσονται· ἦν γὰρ τοῦτο πάσης πολιτικῆς νομοθεσίας ἀλλότριον, τοὺς τῆς ἑτέρου δεομένους βοηθείας ἐπὶ διοικήσει τῶν οἰκείων πραγμάτων, καὶ τοὺς ὑφ' ἑτέρων ὀφείλοντας ἰθύνεσθαι, ἑτέρων γίνεσθαι κηδεμόνας.

conſtitutione. Itaque neque impubes, nec pubes quidem ſed annis viginti quinque minor, ad legitimam vocabuntur tutelam. Erat enim hoc ab omni jure civili alienum, *eos* qui alterius indigerent auxilio in rerum ſuarum adminiſtratione, & qui ab aliis deberent regi, aliorum fieri rectores.

§. XIV. Ὥσπερ δὲ ὁ ἀφῆλιξ, οὐδὲ 356 βουλόμενος, γίνεται κηδεμὼν, οὕτως οὐδὲ ὁ στρατιώτης [q].

§. XIV. Sicut autem minor annis, neque volens, tutor vel curator fit, ita neque miles.

§. XV. Οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ [r] γραμματικοὶ, [s] ῥήτορες, [t] ἰατροὶ, καὶ οἱ ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι τὰ τοιαῦτα μετιόντες ἐπιτηδεύματα, καὶ ἐντὸς ὄντες τοῦ τῇ διατάξει περιεχομένου ἀριθμοῦ, ἀτέλειαν ἕξουσι κηδεμονίας· διάταξις γάρ ἐστιν Ἀντωνίνου, ἥτις φησὶ, πόσους γραμματικοὺς, ἢ ῥήτορας, ἢ ἰατροὺς ἐν ἑκάστῃ [40] δεῖ εἶναι πόλει.

§. XV. Grammatici, Rhetores, Medici in *urbe* Roma, & qui in ſua patria hæc ſtudia tractant, atque intra numerum ſunt conſtitutione comprehenſum, vacationem a tutela & cura habebunt. Eſt enim conſtitutio Antonini, quæ declarat, quot Grammaticos vel Rhetoras vel Medicos in quaque civitate eſſe oporteat.

§. XVI.

40. εἶναι δεῖ F.

ctum; quia tres liberos, morbum chronicum, ſimilemque cauſam habeo. Theoph. fateor, quem libenter alioqui ſequimur: *ὁ δὲ ἄγαν*, inquit ..... Sed non hic ſolus eſt locus, in quo hallucinatus eſt Th. catalogum ſatis grandem errorum ejus collegit Gotofredus: cui quidem hic præ'ens per me licet, addatur. Minus malum non eſt refugiendum, quando alterutrum neceſſario eligendum eſt, ut vel Theophilum vel Juſtinianum erroris & *κακορίας* [*ſic*] inſimulemus HUBER. in *Digr.* pag. 220.

Et ego libenter alioqui Huberum ſequens, deſerere eum hic cogor: quia ridicula ac ſannis exagitanda foret ſive Juſtiniani ſive Tribuniani ratiocinatio, majores 70. annis *ob ætatem* excuſari, minores vero 25. annis non *ob ætatem*, ſed ob alias juſtas cauſas: nam cur ulla minorum fieret mentio, niſi ob ætatem excuſarentur? Sicuti milites ob militiam, grammatici &c. ob artem, maritus ob matrimonium, tutores & curatores ob tutelam & curam, pauperes ob paupertatem &c. excuſantur. Concedo equidem Hubero adverſus Vinnium ibidem diſputanti, Tribunianum ab eo male reprehendi, ſed non ideo Theophilus vapulare debet, qui Tribuniano nequaquam contradixit. Concedo etiam & Hubero & Vinnio, non videri veriſimile, minores a magiſtratibus tutores aliquando fuiſſe datos, licet credat Heineccius ad Vinn. ſed ſi & Tribunianum & Theophilum de legitimis ac teſtamentariis tutoribus intelligamus, illos ſe *ob minorem ætatem*, ſi vellent, excuſare potuiſſe, non video, quin tota res ſalva ſit. Quid autem Juſtinianus mutaverit, quasque inde leges Tribunianus interpolaverit, docebunt cum Cujacio Schulting. ad Ulpian. XI. 20. & Heinecc. l. c. Errat deinde Huberus, quum dicit Gothofredum ſatis grandem errorum Theophilinorum catalogum collegiſſe: qua de re vid. ad Mylium in *Hiſtor. Th.* cap. VI. §. 3 fin. G. O. R.

q. l. 8. l. 9. l. 10. ff. *eod.* l. 4. Cod. *qui dare tutores.* D. GOTH.

l. 16 Cod. de Re militari (12: 36.) *militares viros civiles curas arripere prohibemus.* Confer S. Pauli ſententiam in 2. *ad Timoth.* II. 4. quam illuſtrat Salmaſius *de Uſuris* pag. 935. citante Wolfio. G. O. R.

r. l 6. §. 1. § 2. & ſequent. ff. *eod.* D. GOTH.

Quinam dicantur grammatici, docet Empiric. 1. adv. Mathem. cap. 3. Cic. de orat. in grammaticis poëtar. pertractatio, hiſtoriarum cognitio, verborum interpretatio, pronuntiandi quidam ſonus. Epictet. Enchir. c. 73. ad grammaticos igitur pertinet, edomare vocem, ut loquitur Tertull. de Pall.

B.

§. XVI. Ὁ πολλὰς [u] ἔχων ἐξκουσα- 357
τίονας, εἴ τισιν ἐξ αὐτῶν χρησάμενος ἀπεδοκιμάσθη, δύναται ἐντὸς τῶν τῆς ἐξκουσατίονος χρόνων ταῖς λειπομέναις κεχρῆσθαι.

§. XVII. Ὁ κληθεὶς εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κουρατίωνα, καὶ θέλων διαφυγεῖν τὸ τοιοῦτο βάρος, ἐξκουσατίονι κέχρηται, οὐ μὴν [41] ἐκκαλεῖται· τότε [x] γὰρ ἡ [42] ἔκκλητος ἀναγκαία, ὅτε τις χρησάμενος τῇ ἐξκουσατίονι μὴ κρατήσῃ τοῦ ἀγῶνος· ὁ δὲ χρώμενος τῇ ἐξκουσατίονι εἴσω ν̄ ἡμερῶν ἐφεξῆς τρεχουσῶν, οὐ μὴν οὐτιλίων, ταύτῃ χρῆται· ἐξ [y] οὗ γὰρ ἔγνω ἑαυτὸν ἐπίτρο- 358
πον δεδόσθαι, ἄρχονται τρέχειν· κεχρῆσθωσαν [43] τῇ ἐξκουσατίονι, εἴτε τεσταμεντάριοι [44], εἴτε λεγίτιμοι [z], εἴτε πάτρωνες, εἴτε φιδουκιάριοι, εἴτε [45] ὑπὸ ἄρχοντος δεδομένοι, ἢ καὶ κουράτωρές εἰσιν ἰδικῶς δεδομένοι, ἢ ὑπὸ νόμων καλούμενοι, εἴτε

§. XVI. Qui multas habet excuſationes, ſi quibusdam ex illis utens rejectus ſit, poteſt intra excuſationis tempora reliquis uti.

§. XVII. Vocatus ad tutelam vel curam, volensque tale onus effugere, excuſatione utitur, non autem appellat: tunc enim appellatio *eſt* neceſſaria, quum quis excuſatione utens litem non obtinuerit. Porro excuſatione utens intra quinquaginta dies continue currentes, non utiles, ea utitur: ex quo enim novit, ſe tutorem eſſe datum, currere incipiunt. Excuſatione utantur *tutores* ſive teſtamentarii, ſive legitimi, ſive patroni, ſive fiduciarii, ſive a magiſtratu dati; ſive etiam curatores ſint ſpecialiter dati, ſive a legibus vocati, ſive in eadem urbe habitent

41. ἐκκαλεῖται F. 42. ἔκκλητος F. 43. δὲ inſerit F. 2. 44. λέγει adjicit F. 45. ἀπὸ Lugd. & ſeqq.

B. quoque Auguſtinus differentiam inter primos magiſtros, & grammaticos obſervat Confeſſ. lib. 1. c. 13 & quemadmodum à Critico differat gramm. docet idem Empiric. d. cap. 3 Grammatiſtæ verò ſunt qui a Græcis τεχνικοὶ dicuntur, ſive primi informatores literarum Tertull. loco cit id eſt, qui rudibus pueris prima elementa dant, l. 2. §. ult. D. *de vac. mun.* l. 11. §. ult. D. *de mun.* Arrian. Diſſert. Ep. 3. c. 22. Ariſtid. orat. Platon. 2. pro Quatuorv. FABR. I.

Schol. ἐκ ἁπλῶς γραμματικὸς ἔχει ἐξκουσατίονα. [leg. οὐχ] FABR. II.

Quinam per Grammaticos & Rhetoras hodie intelligendi ſint, docui in Diſſert. Inaug. *de Matheſi Juridica* pag. 32. ſqq. De Medicis vid. Menagius in *Amænitt.* G. O R.

s. Mar. Victorin. ad 1. Cic. de Invent. *Rhetor eſt qui docet literas, atque artes tradit eloquentiæ: Sophiſta eſt, apud quem dicendi artificium diſcitur.* FABR. I.

t. Qui περιοδευταὶ vocantur, l. 6. D. *eod.* Lucian. in Nigr. ἰατροῖς παρέχουσιν ἀφορμὰς περιόδων. Xenoph. Oeconom. ὅμοιος ἄν μοι δοκεῖ εἶναι τῷ περιόδευτῇ ἰατρῷ, καὶ ἐπισκοποῦντι τοὺς κάμνοντας. quos Luc. in Act. Apoſt. c. 19. περιερχομένους appellare videtur, ut Arrian. Ep. 3. c. 22. περιοδευταὶ dicti ἀπὸ τοῦ περιοδεύειν, quod circuire & perambulare ſignificat. Sen. 6. de ben. c. 16 excuſantur medici, ὡς περὶ τὸν ἄνθρωπον φιλόσοφοι, ut ait Strabo 15. Excuſationem igitur non præbet ἰατρολογία ἀπεζευγμένη ἔργων, δι' ἧς τοὺς κάμνοντας εἰκός ἐστι σώζεσθαι. Philo περὶ γεωργ. FABR. I.

u. l. 21. §. 1. D. *eod.* D. GOTH.

x. l. 13. D. *eod.* D. GOTH.

De appellatione a ſententia rejectæ excuſationis vid. Cujac. l. IX. c. 65. c. 35. GEN. ED.

Appellandi neceſſitas remiſſa eſt. Si tamen ejus excuſatio repulſa, atque recepta non ſit, appellare debebit, ut hic ait Th. & gr. ad l. 4. D. *eod.* ex l. 1. § 1. D. *quand. app. ſit*, l. 15. Cod. *eod.* FABR.

y. Ut cauſa appellationis inducitur, ex quo ſcivit quis ſe condemnatum eſſe, ut notat Thal. ad l. 4 Cod. *de liber. cauſ* FABR. I.

z. Licentiam ſibi adrogare videtur Theophilus hoc loco: Juſtinianus dixit, Tutores cujuscunque generis ſint, excuſare ſe intra certum tempus debere, & *cujuſque generis* interpretatur *qualitercunque dati fuerint*, unde colligit [*Juſtin.* ic.] legitimos non contineri, nec enim dantur legitimi l. 5. *de legit. tut* Poſſunt tamen ſe excuſare ad tempus l. 10. ff. *eod.* ſed hæc excuſatio non eſt propria

Gaium

εἴτε ἐνδημοῦσιν αὐτῇ τῇ πόλει ᾗ κέκληνται, εἴτε ἐντὸς ἑκατοστοῦ [a] μιλίου εἰσὶν ἐκείνου τοῦ τόπου, ἔνθα δίδονται ἐπίτροποι, εἴτε περαιτέρω τοῦ ἑκατοστοῦ διατρίβουσι μιλίου· ψήφου γενομένης, καὶ εἴκοσι [b] μιλίων καθ' 46 ἑκάστης παρεχομένων ἡμέρας, ἅπερ ὀφείλει ποιεῖν ὁ κληθεὶς, ἐπὶ τῷ παραγενέσθαι καθ' ὃν ὠνόμασται τόπον, ἵνα χρήσηται τῇ ἐξκουσατίονι· οὕτω μέντοι, ὥστε αὐτῷ περιλιμπάνεσθαι λ̄ ἡμέρας, κατὰ τὸ ἐπιστῆναι ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἐν ᾗ βούλεται ἑαυτὸν ἐξκουσατεῦσαι· ὅπερ 47 καὶ Σκαιβόλας οὕτως ἔφασκε χρῆναι ψηφίζεσθαι, ὥστε ἐλάττονας μὲν τῶν ν̄ ἡμερῶν μηδέποτε ἔχειν τὸν ἐπίτροπον εἰς ἐξκουσατίονα, πλείονας δὲ 48 ἐνίοτε· οἷον ἀφέστηκε σ̄ μιλίοις, μεθ' ὃ ἔγνω, ἔχει εἰς μὲν τὴν ὁδὸν δέκα ἡμέρας, 49 μετὰ δὲ τὴν ἄφιξιν μ̄· ἀφέστηκε τ̄, ἔχει εἰς μὲν τὴν ὁδὸν

359 bitent *in* qua vocati ſunt, ſive intra centeſimum milliarium ſint ab eo loco, ubi dantur tutores, ſive ultra centeſimum degant milliarium: facta dinumeratione, & præbitis in *unumquemque* diem viginti milliariis, quæ conficere debet vocatus, ut perveniat in quo *tutor* nominatus eſt loco, ad utendum *ſua* excuſatione: ita tamen, ut relinquantur ei triginta dies, poſtquam ſe ſtiterit *in* illa urbe, in qua ſe excuſare cupit. Quod & Scævola ſic
360 dixit debere computari, ut pauciores quidem diebus quinquaginta nunquam tutor habeat ad excuſationem, plures autem aliquando. Veluti aberat ducentis milliariis, poſtquam cognovit, habet in viam dies decem, poſt adventum quadraginta: aberat tre-

46. *ἑκάστην ἡμέραν παρ.* F. 47. *καὶ* deeſt F. 48. *ἔστιν ὅτε* F. 49. *καὶ μετὰ τὴν* F.

ᵛ. Gajum [*leg.* Cujac.] ad l. 13. *eod.* D. GOTH.

Tutores teſtamentarii, legitimi & dativi poſſunt ſe excuſ. ut hic ſcribit Theoph. [quo nomine à quibusdam notatur. Sane l. 13. D. *eod.* loquitur tantum de tutoribus teſtamento datis, aut à magiſtratu: & Juſtin. videtur hoc loco dativos à legitimis tutoribus ſeparare: namque teſtamentarii dati quoque dicuntur, Ulp. t. 11. § *teſtamento.* & *qualitercumque dati*, hoc eſt, ſive teſtamento, ſive a magiſtratu dati fuerint. Sed verius eſt Juſtin. cujuscunque generis tutorem intelligere: certum enim eſt legitimum tutorem ſe excuſare poſſe, l. 9. Cod. *qui dar. tut.* l. 1. Cod *de leg. tut.* Ed. 1.] [vid. ad Juſtin. Inſtit. *Ed.* 2.] FABR.

Et legitimi excuſantur. Qui privilegio ſubnixus eſt, *fratris curationem* ſuſcipere non cogitur. ait Papin. in l. 30. § 2. h. t. Et ne quis de tutela ſecus putet, in l. 3. § 8 de Legit tut. *patroni filius* a tutela legitima excuſatur. Idem *de patruis* in l. 1. Cod. de Legit tut. l. 9. Cod. Qui dari tut. Cujuscunque generis ſunt tutores, excuſare ſe docet Imp. Nec errat Th. (ut Cujacius putat, ipſe errans ad l. 13. *h. t.*) cum id explicat, *εἴτε τεσταμενταρίοι εἴτε λεγίτιμοι.* Imo quod ſequitur, *qualitercunque dati fuerint* indicat, ait Cujacius, teſtamentarios & dativos intelligi, qui ſoli dantur, non legitimos; quod eſſe falſum definitio tutelæ arguit, in qua verbum *data* ad legitimam ſolam pertinere in confeſſo eſt. Hoccene diſſentientes volunt ut agnatis nec liberorum nec tutelarum numerus, nec morbus, paupertas aut ſenectus proſit? quid iniquius? *Hereditatem capiunt*, ait Giphanius ad d. §. 16. *ac proinde onus tutelæ non poſſunt effugere.* Imo dispar eſt ratio. Hereditas futura & incerta eſt, onus tutelæ præſens. Hereditas maxime iis congruit, qui liberis, inopia aliisque incommodis, quæ excuſant, gravantur; tutela minime. Hactenus a lucro ad onus argumentandum, ut tamen naturalis æquitas excuſandi maneat. An ſi in l. 13. h. t. teſtamentariis & dativis excuſatio tribuitur, ideo legitimis negatur? vel an, quod ipſo jure fiunt tutores, id excuſationem tollet, ut vult Cujac. ad Ulp. tit. XI? Lex ſane efficit eos tutores, concedimus, neque enim alii, quam qui jure ſunt tutores, excuſantur, imo & ipſo jure dativi, tutores eſſe dicuntur, antequam excuſentur l. 31. pr. h. t. Etiam teſtamentarii immediate a teſtatore ſunt tutores, tamen excuſantur. Suis heredibus, qui ſucceſſionem repudiare non poſſe dicuntur, quod ipſo jure ſunt heredes, beneficium abſtinendi datur; cur

ὁδὸν ιε, καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν ἔχει 50 τὰς ὑπολοίπους λε ἡμέρας· εἰ δὲ ἀφέστηκε υ μιλίοις, ἔχει 51 λόγῳ μὲν τῆς ὁδοῦ ἡμέρας κ· εἰκοσάκις γὰρ κ, υ· ὑποστρέψας οὖν ἔχει 361 52 τὰς λ ἡμέρας· εἰ δὲ ἀφέστηκε φ μιλίοις, ἔχει κε ἡμέρας 51 λόγῳ τῆς ὁδοῦ, καὶ λ μετὰ τὸ ὑποστρέψαι· c εἰ δὲ χιλίοις κεχώρισται μιλίοις, ἔχει ν προφάσει τῆς ὁδοῦ, καὶ λ 53 ἀκεραίους μετὰ τὴν περιδρομὴν τῶν [ν] ἡμερῶν· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ εὑρίσκεται τῶν μὲν ν ἡμερῶν ἔχων πλείονας, 54 ἥττους δὲ οὐδέποτε, καθὰ οἱ κατὰ μέρος παρέστησαν θεματισμοί.

trecentis, in viam habet quindecim, & poſt adventum habet reliquos triginta quinque dies. Quod ſi aberat quadringentis milliariis, ratione viæ habet dies viginti, nam vicies viginti *ſunt* quadringenta: reverſus igitur habet triginta dies. Sin aberat quingentis milliariis, habet viginti quinque dies ratione viæ, & triginta poſt reditum. Quod ſi mille remotus fuit milliariis, habet quinquaginta dies viæ cauſa, & triginta integros poſt decurſum [quinquaginta] dierum: atque hoc modo invenitur qui plures quinquaginta diebus habet, pauciores vero nunquam, quemadmodum exempla particularia probaverunt.

§. XVII. Ἐδόθη τις ἐπίτροπος· οὗτος 362 ἐπὶ πᾶσι d τοῖς τοῦ πουπίλλου πράγμασι *54 δο-

§. XVII. Datus quis eſt tutor: hic ad omnes res pupilli datus creditur. Ne-

50. τὰς deeſt F. 51. λόγῳ ante F. 52. τὰς non habet F. 53. Sic Pariſ. & Lovan. ἀκαιραίους Baſil. & Lugd. ἀκαιρεμαίους Goth. & F. Paulo poſt ν ſuppleo cum Curt. 54. ἐστιν ὅτι ſubdit F.

cur non & tutoribus, licet ipſo jure ſint, excuſandi? Quin reliquos heredes legitimos repudiandi jus habere conſtat, a quibus ſemper ſecundum tutores legitimos concludimus. Non potuiſſe olim legitimos abdicare tutelam, verum eſt d. t. XI Ulp. §. 17. Sed non fuit eadem abdicationis, quæ excuſandi ratio; non ſuſcepta abdicabatur. Cicero L. VI ad Attic. ep. 1. *Tutela me cogito abdicare*, quam ſcil. habebat, *Ariobarzanis.* At excuſatio ſuſceptæ tutelæ dari non ſolet, nec plane eſt eadem æquitas permittendi abdicationem tutori creato, & excuſationem creando. ULR. HUBER. *in Prælect. ad inſtit. h. t. pag.* 90.

Pro Theophilo ſimiliter adv. Cujac. Hotom. Giphan. ac Menllium judicant *Vinnius* & ad eum *Heinecc. Schulting.* ad d. l. Ulp. & *Ever. Otto* in Comment. quorum novas auctoritates citaſſe nunc ſufficiet: l. 2. §. 5. D. *de Excuſatt.* Papian. *Reſponſor. tit.* 35. l. 7. Cod. Theodoſ. *de navicul.* Novell. CXVIII. c. 6. Conſtit. Juſtin. de jure patronatus ap. *Cujac.* XX. *Obſ. c.* 34. G. O. R.

a. Juſtin. *intra centeſimum lapidem*, [ut l. 21. §. 2. & 3. D. *eod.* id eſt centeſimum milliarium ut l. 41. *eod. Ed.* 1.] Gloſſ. lat. gr. decimus lapis, δέκατον μίλιον. Heraclides Paradiſi cap. 1. *uſque ad quintum lapidem.* Pallad. Lauſ. cap. 2. ἀπὸ πεντεσημείων. Lapis igitur, millium, & milliare, mille paſſus pro eodem ponuntur. [Græci μίλιον dixerunt. *Ed.* 1.] FABR.

b. Quæ quidem efficiunt tredecim leucas Gallicas, & unius trientem: Leuca enim finitur mille & quingentis paſſib. ut ſcribit Iſidorus orig. 15. cap. ult. Jornand. hiſtor. Geticæ cap. 36. FABR. I. In Gothofrediana Iſidori editione 1602. perperam legitur: *Leuca finitur paſſibus quingentis.* G. O. R.

c. Tota hæc dinumeratio huc redit, ut intra quadringenteſimum lapidem a loco tutelæ degentibus, præſcripti ſint quinquaginta dies tam ad iter, quam ad proponendam excuſationem: ultra id ſpatium, adjiciendi ſint tot dies, quot vicenis milliaribus loci diſtantia eum numerum excedit. Cæterum qui non jure dati ſunt, nec excuſatione indigent, niſi confirmati fuerint a Magiſtratu aut adminiſtraverint, l. 13. §. 12. *eod. tit.* DOUJ.

Nondum legeram Doujatium, quum eamdem computationem proponerem in Diſput. Inaug. *de Matheſi Juridica.* G. O. R.

d. l. 21. §. 2. ff. *eodem.* D. GOTH.

a. li

*54 δεδόσθαι πιστεύεται· καὶ ὐ λέγομεν ὅτι τῶνδε μὲν ἐστιν ἐπίτροπος, ἐπὶ 55 δὲ τοῖσδε οὐκ ἔστιν.

§. XVIII. Ἐπετρόπευσα πουπίλλου· γέγονεν ἔφηβος· ὠνομάσθην τούτου κουράτωρ· ἄκων e οὐκ ἀναγκάζομαι κουρατωρεῦσαι αὐτοῦ· ἀμέλει 56 εἰ καὶ πατὴρ ἐν διαθήκῃ ἐπίτροπόν με κατέλιπε τῷ 57 αὐτοῦ ἀνήβῳ παιδὶ, προσθεὶς τὸν αὐτὸν ἐμὲ καὶ κουράτωρα αὐτῷ ἔσεσθαι, οὐκ ἀναγκάζομαι αὐτοῦ γενέσθαι κουράτωρ· τοῦτο γὰρ Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι.

Neque dicimus, cum harum quidem *rerum* tutorem eſſe, in illis vero non eſſe.

§. XVIII. Pupilli tutor fueram. factus eſt puber. cjus curator nominatus ſum. invitus non cogor ejus curator eſſe. Immo etſi pater in teſtamento tutorem me reliquit filio ſuo impuberi, addens cumdem me curatorem quoque illi fore. non cogor ejus curator fieri. Hoc enim divi Severus & Antoninus reſcripſerunt.

§. XIX. Ἐχειροτονήθη τις τῆς οἰκείας 363 γαμετῆς f κουράτωρ· δύναται κεχρῆσθαι ἐξκουσατιόνι, εἰ καὶ ἔφθασεν ἑαυτὸν ἐμμίξαι τῇ διοικήσει.

§. XIX. Conſtitutus quis eſt uxoris ſuæ curator. Excuſatione uti poteſt, licet adminiſtrationi ſe immiſcere cœperit.

§. XX. Ἐπίτροπός τις ὀνομασθεὶς, 58 καὶ δικαιολογίαις χρησάμενος ἐψευσμέναις g, ἔτυχεν ἐξκουσατίονος· οὐκ ἀπαλλάττει αὐτὸν τοῦτο τοῦ τῆς ἐπιτροπῆς βάρους· ἀλλ' εἴ τις 59 ἔτυχεν ἐπισυμβᾶσα ζημία τῷ νέῳ, ἐκ τοῦ αὐτὸν μὴ διοικῆσαι, ταύτην ἀναγκάζεται θεραπεύειν.

§. XX. Tutor quis nominatus, & falſis allegationibus uſus, excuſationem impetravit: non hoc cum liberat tutelæ onere. Sed ſi aliquod damnum pupillo accidat ex eo quod ipſe non adminiſtravit, illud præſtare cogitur.

[ΠΕΡΙ

DE

*54. Sic reſcribo pro vulg. διδόσθαι. G. O. R. 55. δὲ deeſt F. 56. τοι ſubjungit F. 2. 57. αὐτῷ Lugd. & Goth. ἀνήβῳ αὐτοῦ invertit F. 58. καὶ deeſt F. 2. 59. ἔτυχε tantum, ſine ἐπισυμβ. F.

e. l. 20. Cod. *eod.* D. GOTH.

Λειτουργίας τινὸς τὸ πρᾶγμα ἔοικεν, ὡς ἀεὶ τὸν αὐτὸν ἐπιτελέσειν ἐπιεικὲς ἐστι, ut Libanii verbis utar ex Demoſth. Apologia. FABR. I.

f. Adde l. 1. §. ult. ff. *eod.* ubi de ſponſo & ſponſa. l. 4. Cod. *eod.* l. 2. C. *qui dare tut.* adde l. 14. *de curat. furioſ.* ubi de uxore furioſa. Poteſt quoque naſci hæc quæſtio (ut furorem obmittamus) propter receptitia bona uxoris, hoc eſt doti non data, de quibus v. 17. Gel. 6. D. GOTH.

Maritus uxori inſtar curatoris eſt. Philo περὶ καταστάσεως ἄρχοντος· γυναικὶ γὰρ ἀνὴρ εἰς κηδεμονίαν, ὥσπερ γονεῦς παρθένῳ. Sed hoc magis ad uxoris perſonam, quàm res ejus pertinet. Callicratides Pythagor. apud Stob. c. 83. de marito: δεῖ καὶ ἐπίτροπον, καὶ κύριον, καὶ ἐπιστάταν τᾶς αὐτῶ γυναικὸς ἦμεν· ἐπίτροπον μὲν τῷ φροντίζειν τᾶς οἰκίας· κύριον δὲ τῷ ἄρχειν καὶ κυριεύειν. διδάσκαλον δὲ τῷ διδάσκειν τὰ δέοντα. Jure noſtro maritus uxori ſuæ curator dari non poteſt, ne quidem furioſæ, ne cohibeatur ratio adminiſtrationis, l. 2. Cod. *qui da. tut.* l. 14. D. *de cur. fur.* l. 4. Cod. *de excuſ* aut poterit ſe excuſare, licet ſe immiſcuerit, quamquam regulariter qui adminiſtrationem ſuſcepit non excuſatur; l. 2. *ſi tut. vel cur. falſ. allegat.* alioquin removebitur. FABR. I.

De controverſia hac quæ ad Theophilum non pertinet. niſi quod verba Tribuniani *iidem reſcripſerant* ignoret, videri poſſunt præter veteriores Hotom. Cujac. a Coſta & Vinnium, Bynkerſh. IV. *Obſ.* 11. Otto in Diſſert. 4. *de perpetua feminar. tut* pag 218. & in *Comment. Inſtit.* & omnium fuſiſſimus G. d'Arnaud *Conject.* pag. 324. ſqq. G. O. R.

g. v. Tit. Cod *ſi tutor vel curator falſis allegationibus excuſatus ſit.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΥΠΟΠΤΩΝ [a] ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΚΟΥΡΑΤΩΡΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΣΤ.

Εἰπόντες τὰ περὶ τῶν ἐξκυσατιόνων, 364
εἴπωμεν καὶ [1] τὰ περὶ τῆς κατηγορίας τῶν σουσπέκτων ἐπιτρόπων καὶ κουρατόρων· ταύτην δὲ τὴν [aa] κατηγορίαν ὁ δωδεκάδελτος [b] ἐπενόησε νόμος.

§. I. Καὶ [2] σκοπήσωμεν, τίνες ἀκροῶνται τῆς τοιαύτης κατηγορίας, καὶ τίνες ὡς ὕποπτοι ἐκβάλλονται, καὶ τίνες τῶν σουσπέκτων κατηγορεῖν δύνανται· κατηγοροῦνται οἱ σούσπεκτοι ἐν μὲν τῇ Ῥώμῃ παρὰ τῷ πραίτωρι· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ [3] τοῖς ἄρχουσιν, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῷ [c] λεγάτῳ, [[4] ἤγουν τῷ ἐκ προσώπου] τοῦ ἀνθυπάτου.

DE SUSPECTIS TUTORIBUS VEL CURATORIBUS.

TITULUS XXVI.

QUUM diximus de excuſationibus, dicamus etiam de accuſatione ſuſpectorum tutorum & curatorum. Hanc vero accuſationem lex duodecim tabularum invenit.

§. I. Et videamus, quinam de hac accuſatione cognoſcant, & qui ut ſuſpecti removeantur, & qui ſuſpectos accuſare poſſint. Accuſantur ſuſpecti in *urbe* quidem Roma apud Prætorem, in provinciis autem apud Præſides, immo etiam apud legatum [ſive vicarium] Proconſulis.

§. II.

1. τὰ deeſt F. 2. σκοπήσομεν Goth. & F. 3. τοῖς deeſt Goth. 4. In Scholia retulit F.

a. V. tit. D. & C. *de Suſpect. tut. & cur.* ED. GEN.

aa. *Crimen* hoc loco [Inſtit. Lat.] & ap. Ulp. l. 1. §. 2. h. t. pro criminatione ſive accuſatione poni certum eſt..... Quamobrem licet Th. recte verterit κατηγορίαν: cauſa tamen non erat, cur interpretem ejus Curtium, novumque utriuſque παραφράσεως editorem Gothofredum carperet Bachov. quod in Lat. verſione *crimen* retinuerint. VINN. *in Comment. h. l.*

b. Suſpicionis actio deſcendit ex l. 12. tab. l. 1. §. 1. D. *eod.* ut actio rationib. diſtrahendis, l. 55. D. *de adm. tut.* de qua hæc in gloſſis juris ineditis inveni: *Rationibus diſtrahendis*, ἀγωγὴ κατὰ ἐπιτρόπου λόγους αὐτὸν ἀπαιτοῦσα τῶν πραγμάτων ὧν ἀφείλετο· ῥατιὼν γὰρ ὁ λόγος, ἤτοι ὁ λογισμὸς, διστραχῆν δὲ τὸ ἀποσπᾶν, ἢ ἀφέλκειν. Eſt igitur actio, quæ competit adverſus tutorem, ut rationem reddat eorum, quæ abſtulit, avertit, conturbavit: ſive actio, quæ datur adverſus tutorem, qui παρὰ τοὺς κοινοὺς τῆς κηδεμονίας νεμόμενος, rationem pupilli adflixit, & rem diſtraxit, quæ manſiſſet in rationibus & bonis pupilli. Græcorum jure vetuſtiſſimo videtur etiam tutelæ quoddam judicium fuiſſe. Scribit enim Euſtathius ad ιλ. β. Homerum id egiſſe, ut Therſitem in perpetuum infamem redderet, quòd cum Homeri tutelam fraudulenter adminiſtraſſet, remque ejus omnem in ſinus ſuos vertiſſet, per turpitudinem tamen & ſordes judicum ſententiis abſolutus ſit: eâ re igitur tam acerbè tractatum ab Homero, quòd hæc ei ſola injuriæ reponendæ ratio ſupereſſet. FABR. I.

An κοινοὺς νεμομένους Fabrotus ſcripſit pro κοινοὺς νόμους, an voluit, κοινὰ νόμιμα? G. O. R.

c. Schol. ἤγουν τῷ ἐκ προσώπου. Gloſſæ juris: βικάριος, ὁ ἐκ προσώπου, lege, ὁ ἐκ προσώπου. Theophanes in Aphimaro: Παπατζὴν τὸν ἐκ προσώπου αὐτοῦ ἐκεῖσε ὄντα. [pro quibus Landulphus ſagax hiſt. miſc. l. 20. c. 7. *Ed.* 1.] [quæ ita vertit Anaſtaſius bibliothec. in hiſtoria Eccleſiaſtica: *Ed.* 2.] *Papatzin, qui erat illic in perſona ſua vice deputatus.* Idem [Anaſtaſius in collatione S. Maximi cum Theodoſio Epiſc. Cæſareæ: *Epiſcopus Theodoſius, ex perſona, ut dixit, Petri Conſtantinopolitani Præſulis miſſus.* & ibid. *Mittemus ad eum ex perſona noſtra Patricios duos.* Ed. 2.] Th. in Juſtiniano Juniore: ὡς ἐκ προσώπου τοῦ χαγάνου ὄντα. Balſam. in verſ. donat. Conſtant. ὁ ἅγιος Πέτρος ἐκ προσώπου τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐστιν εἰς τὴν γῆν. id eſt, *S. Petrus Vicarius filii Dei eſt in terra*, Conſtantin. Porphyrog.

§. II. Εἰπόντες τοὺς ἀκρατὰς, εἴπω- 365
μεν καὶ περὶ τῶν συσπέκτων· εἰδέναι
χρὴ, ὅτι πάντες οἱ ἐπίτροποι, εἴτε εἰσὶ
[5] τεσαμεντάριοι, εἴτε ἑτέρου γένους, ὀρθῶς
κατηγοροῦνται· ὅθεν καὶ ὁ λεγίτιμος, ὡς
σούσπεκτος ἀποκινεῖται· εἰ δὲ καὶ πάτρων
ἐστὶ, τὸ αὐτὸ ἐροῦμεν· τοῦτο μέντοι εἰδέ-
ναι χρὴ, ὅτι δεῖ φείδεσθαι τῆς τοῦ πάτρω-
νος ἐπιτιμίας, εἰ καὶ ὡς σούσπεκτος ἀπο-
κινηθῇ· τὸ γὰρ τῆς ὑποψίας δικαστήριον
ἀτιμοποιόν ἐστι.

§. II. Quum judices diximus, dicamus & de ſuſpectis. Scire oportet, omnes tutores, ſive teſtamentarii ſint, ſive alius generis, recte accuſari: unde & legitimus, ut ſuſpectus removetur. Sed etſi patronus ſit, idem dicemus. Hoc tamen ſcire oportet, patroni famæ parcendum eſſe, etiamſi ut ſuſpectus removeatur: nam ſuſpecti judicium famoſum eſt.

§. III. Νῦν ἀκόλουθόν ἐστιν εἰπεῖν, τί- 366
νες τῶν συσπέκτων δύνανται κατηγορεῖν·
καὶ δεῖ εἰδέναι τὴν τοιαύτην κατηγορίαν εἶ-
ναι [6] δημοσίαν [d], τουτέστι πᾶσιν ἀνθρώποις
ἐπιτετράφθαι τὸ [7] τοιοῦτον κινεῖν δικαστή-
ριον· τὸ πλέον φημὶ, ὅτι καὶ γυναῖκες
προσδεχθήσονται πρὸς τὴν τοιαύτην κατη-
γορίαν, διατάξεως [8] Σεβήρου καὶ Ἀντω-
νίνου τῶν θειοτάτων ἐπιτρεπούσης· ἀλλ' 367
ἐκεῖναι μόναι, ὅσαι τῆς εὐσεβείας ἀνάγκῃ
πεισθεῖσαι, προῆλθον εἰς τοῦτο, οἷον μήτηρ,
τροφὸς, μάμμη· [9] οὐ κεκώλυται δὲ οὐδὲ
ἀδελφή·

§. III. Nunc conſequens eſt dicere, quinam ſuſpectos accuſare poſſint. Et ſciendum eſt, hanc accuſationem eſſe publicam, id eſt, omnibus hominibus licere hanc movere litem. Plus dico, & mulieres ad hanc accuſationem admittentur, permittente conſtitutione divorum Severi & Antonini: ſed eæ ſolæ, quæ pietatis neceſſitate adductæ, ad hoc proceſſerint, veluti mater, nutrix, avia: nec ſoror quidem prohibetur. Sed &

5. *teſtamentarii* F. 6. *publicam* F. 7. τοιοῦτο F. 2. 8. Βήρου & Βῆρος ediderat Vigl. ſed corrigi juſſit, ut edimus, addens: *fuit enim Severus Antonini pater.* 9. οὐ κωλύεται οὐδὲ ἀδ. F.

phyrog. de adm. Imp. c. 50. ἐκ πλευροῦ ἀποσταλέντος: *Miſſo legato.* & ib. Εὐσταθίῳ τῷ ἐκ πλευροῦ, *Euſtathio legato.* eadem forma dixere legatum à latere, ut Græci ἐκ τοῦ πλευροῦ. Zonar. ad Concil. Carthag. ἵνα ἐκ τοῦ κλήρου αὐτοῦ πρεσβύτεροι ἀποσταλῶσι. FABR.

In Gloſſis Nomicis etiam ἀντιπρόσωπος exponitur. G. O. R.

d. Male Th. omiſit articulum *quaſi.* ſæpe Th. omittit voces neceſſarias, ut vocabulum *tacitam* in §. 23. *de Legat.* & nomen *inſidiatoris* in §. 2. *de L. Aquilia*, & voces *ex eadem cauſa* in §. penult. *de Action* & articulum *fere* in §. 13. *eod.* & in §. 36. *de Rerum diviſ.* Eſt vero accuſatio ſuſpecti neque *publica*, quia non deſcendit ex lege aliqua judicii publici: [Ergone nulla judicia publica ex L. XII. deſcendunt? G. O. R.] neque *popularis*, quia infamiam parit, quæ non ſequitur ex actione populari l. 5. §. 5. & 13. D. *de His qui dejec. vel effud.* Sed eſt *quaſi publica* & *quaſi popularis*, ſive quaſi media inter publicam & popularem, &c. MARCILIUS *ad Inſtit. h. l.*

Omnib. enim patet l. 3. §. 1. D. *eod.* l. 21. in fi. D. *de admin. tut.* D. Chryſ. apud Ant. & Maxim. mon. tit. 55. οἱ παῖδες ἐπιτροπεύεις, καὶ λαβὼν τὰ αὐτῶν, περιεῖδες αὐτοὺς ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντας, μυρίους ἂν ἕξεις κατηγόρους, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νόμων ἔδωκας ἂν δίκην. Athenis quoque publica erat actio. Jul. Poll. 8. c. 6. quod ex Platon. lege deſcendit. Verba ejus hæc ſunt 11. de Leg. ἐὰν δὲ ἐπίτροπος ἀμελεῖν, ἢ κακουργεῖν δοκῇ, τοῖς οἰκείοις ἢ καὶ τῶν ἄλλων τινὶ πολιτῶν, εἰς ταυτὸ ἀγέτω δικαστήριον. FABR. I.

Errat Sam. Petitus *ad leg. Att.* pag. 494. [novæ edit. pag. 595. ubi ſimul in Ulpiani lege pro *Et ſciendum eſt*, *quaſi publicam eſſe hanc actionem*, & dure & minus veriſimiliter legi vult, *Et ſc. eſt*, *ſi qua*, *publ. eſſe h. a.* G. O. R.] quod vere publicam accuſationem exiſtimavit, levi argumento, quia ſe-

ἀδελφή· εἰ δὲ καί τις ἑτέρα γυνὴ, ἧς ὁ πραίτωρ ὁρᾷ τὴν γνώμην ῥέπουσαν [c] εἰς τὸ εὐσεβεῖν, οὐ μὴν ἀναισχυντοῦσαν, οὐδὲ τὴν τῆς φύσεως ἐξιοῦσαν αἰδῶ, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς εὐσεβείας ἑλκομένην, οὐ δύνασθαι κατέχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν κατὰ τῶν ἀνήβων γινομένην ἀδικίαν, [10] προσδέχεται καὶ ταύτην [11] εἰς κατηγορίαν.

& ſi qua alia mulier, cujus propenſam in pietatem voluntatem prætor videt, non impudentem neque ſexus pudorem egredientem, ſed pietate tractam, non poſſe in ſe continere commiſſam in impuberes injuriam, etiam hanc ad accuſationem admittit.

§. IV. Ἄνηβοι τοὺς οἰκείους ἐπιτρόπους 368
οὐκ ἐξωθήσουσιν ὡς σουσπέκτους· ἔφηβοι δὲ τῶν κουρατόρων κατηγορήσουσι, γνώμῃ μέντοι τῶν ἀναγκαίων προσώπων, οἷον συγγενῶν καὶ τῶν κατὰ ἀγχιστείαν αὐτοῖς συναπτομένων· καὶ τοῦτο [8] Σευῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν.

§. IV. Impuberes ſuos tutores ut ſuſpectos non removebunt. Puberes autem accuſabunt curatores, attamen ex conſilio neceſſariarum perſonarum, veluti cognatorum & per adfinitatem ipſis conjunctorum. Et hoc Severus & Antoninus reſcripſerunt.

§. V. Σούσπεκτος δέ ἐστιν, καὶ ὃς μὴ 369
[12] πιστότατος διοικεῖ τὴν ἐπιτροπὴν, εἰ καὶ εὔπορός [f] ἐστι· τοῦτο γὰρ Ἰουλιανός φησιν· Ὁ ἐπίτροπος, καὶ πρὶν ἄρξηται διοικεῖν, ὡς σούσπεκτος ἀποκινεῖσθαι δύναται, Ἰουλιανοῦ τοῦτο ἀποκριναμένου, οὗ τὴν ἀπόκρισιν ἐβεβαίωσε διάταξις.

§. V. Suſpectus autem eſt, & qui non fideliſſime tutelam adminiſtrat, etſi locuples eſt. Hoc enim Julianus dicit. Tutor etiam antequam adminiſtrare incipiat, ut ſuſpectus removeri poteſt, ut Julianus reſpondit, cujus reſponſum conſtitutio confirmavit.

§. VI. Ὁ δὲ ἀποκινηθεὶς ὡς σούσπεκτος, εἰ μὲν [g] διὰ δόλον, ἄτιμός ἐστιν· εἰ δὲ [h] διὰ ῥᾳθυμίαν, [i] οὐκέτι.

§. VI. Remotus autem ut ſuſpectus, ſi quidem ob dolum, infamis eſt: ſin ob negligentiam, non item.

§. VII.

10. προσεδέξατο F. 2. cum Curt. 11. εἰς deest F. 1. ſed in ſecunda πρὸς. 12. πιστότατος F. 2.

feminæ ad accuſationem admittuntur, &c. OTTO *in Comment.*

Ego cum Fabroto facio, ſciens vocem *publici* variis gaudere ſignificationibus, quas nec Th. ignoravit: maxime quum in Tit. *de Publicis Judiciis* ſoleat πουβλικά, non δημόσια δικαστήρια nominare. G. O. R.

c. ῥέπουσαν γνώμην hic pro, *propenſa affectione*, vel, ut loquitur *l.* 1. §. 7. *D. eod. perpenſa*, minus ut opinor ſincera lectione, accedit enim τὸ ῥέπειν propius ad propenſionem, quam perpenſionem. D. GOTH.

f. Licet quoque ſatiſdet, aut ſatiſdederit. *l.* 5. *D. eod.* D. GOTH.

g. Si convictus fuerit κακουργῶν, Plato loco cit. famoſus eſt, l. 39. §. ult. D. *de precar.* & l. ult. D. *ubi pup. ed.* ibi: qui dignus tali nota. & l. 7. C. *de int. mat.* tutor enim fidem præſtare debet. Ut ait Cic. Top. v. eund. 3. offic. 1. de orat. & pro Cec. pro Roſc. eod. [*ſic*] 3. de Nat. Deor. FABR. I.

h. Εἰ δοκῇ ἀμελεῖν, Plat. id eſt, tutor famoſus non eſt, ſi remotus ſit διὰ ῥᾳθυμίαν, hoc eſt, ſegnitiam, ignaviam, & negligentiam, ruſticitatem, inertiam, ſimplicitatem, vel ineptiam. l. 3. §. ult. D. *eod.* l. 2. §. quid ergo. D. *ad Sc. Tert.* l. 5. & ult. *C. eod.* Quid ſi tutoris lata negligentia arguatur, an integrâ exiſtimatione abibit? utique, quia lata negligentia prope fraudem accedit, l. 7. D. *eod.* magna igitur negligentia in crimen & judicium infame vocatur, ut ait alicubi M. Tull. FABR. I.

Illud *utique* Fabroti mentem obſcurat, nam conſequentia oſtendunt, eum negare voluiſſe, Contra

 pro

370 §. VII. Ἐφ' ὅσον δέ τις ὡς σούσπεκτος κατηγορεῖται, [13] μέχρις οὗ περαιωθῇ τὸ δικαστήριον, οὐκ ὀφείλει τῆς διοικήσεως ἅπτεσθαι· ἀπηγόρευται γὰρ αὐτῷ, ὡς δοκεῖ Παπινιανῷ.

§. VII. Quamdiu autem quis ut ſuſpectus accuſatur, donec peragatur judicium, adminiſtrationem attingere non debet: nam interdicta eſt illi, ut Papiniano videtur.

§. VIII. Εἰ δὲ προκαταρχθῇ μὲν ἡ τοῦ σουσπέκτου κατηγορία, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ὁ ἐπίτροπος ἢ [14] ὁ κουράτωρ τελευτήσῃ, [k] ἀποσβέννυται τὸ [15] τοιοῦτον δικαστήριον· πῶς γὰρ δυνατὸν ἐκβάλλεσθαι τὸν ἤδη τελευτήσαντα;

§. VIII. Si cœpta quidem fuerit ſuſpecti accuſatio, ſed tutor vel curator interim moriatur, tale judicium exſtinguitur. Quomodo enim poteſt jam mortuus removeri?

371 §. IX. Ἐὰν ὁ ἐπίτροπος μὴ [16] φαίνηται, ὥστε alimenta τῷ πουπίλλῳ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ὁρισθῆναι, εἴρηται [17] διατάξει [8] Σευήρου καὶ Ἀντωνίνου, εἰς νομὴν τῶν αὐτοῦ πραγμάτων πέμπεσθαι τὸν πούπιλλον, διδομένου κουράτωρος τοῖς πράγμασι τοῦ ἐπιτρόπου, ὀφείλοντος διαπωλῆσαι τὰ χρόνῳ [18] διαφθειρόμενα πράγματα· οἷον [l] ὑποζύγια, καὶ ἐσθῆτα, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ὥστε οὖν ὡς σούσπεκτος ἐκβάλλεσθαι δύναται ὁ μὴ παρέχων ἀλιμέντα [19] τῷ πουπίλλῳ.

§. IX. Si tutor non compareat, ut alimenta pupillo a magiſtratu decernantur, cautum eſt conſtitutione Severi & Antonini, ut in poſſeſſionem bonorum ejus pupillus mittatur, dato bonis tutoris curatore, qui res tempore pereuntia, ut jumenta & veſtem & quæ talia *ſunt*, divendere debet. Itaque ut ſuſpectus removeri poteſt, qui alimenta pupillo non præbet.

§. X. §. X.

13. μέχρις οὗ Goth. μέχρι ἂν F. 1. μέχρις tantum F. 2. 14. ὁ deeſt F. Mox τελευτήσει ante hanc. 15. τοιοῦτο F. 16. φαίνεται ante F. 17. διάταξις F. 18. φθειρ. F. 19. τῷ πουπ. deeſt F.

pro adfirmatione fuſe diſputat Cl. Otto in Comment. ad h. l. quem ſequor. G. O. R.

i. Th. Οὐκ ἴσον id eſt, *nequaquam.* huc pertinet l. 3. §. ult. & l. 4. D. *eod.* Haro interpretatur *non adeo:* Gloſſ. lib. Dionyſ. *non ſimiliter.* Contius *nullo modo*, ut reſpondeat Gr. locutioni οὐ πάνυ. L. CHAROND.

Indiligentia enim non notat, ſed fides mala. Juſtin. ait: *ſi ob culpam, non æquè.* quod Accurſ. accipit συγκριτικῶς: id eſt, non ſimiliter infamis fit, qui removetur ob culpam, ut is qui ob dolum. verior eſt interpretatio Th. Decreto igitur debet cauſa removendi ſignificari, ut appareat de exiſtimatione, l. 4. D. h. t. ut putà, ita pronuntiabit Prætor: *Quia L. T. tutelam Seji propter negligentiam ſuam gerere non poteſt, ob eam rem, tutelâ eum abire placet.* FABR. I.

Non item, ut repoſui. FABR. II.

Rectiſſime: Curtius Tribuniani *non æque* retinuerat; ſed noſtrum *non item* & Tribuniani & Theophili mentem clarius aperit. G. O. R.

k. Hoc caſu finitur tutela, an & ſuſpecti cognitio? finiri hoc loco oſtenditur, *&* *l. penultim. D. eod.* D. GOTH.

Sed etſi alio modo tutela finita ſit, cognitio ſuſpecti ſolvitur, l. pen. D. *eod.* in qua rectè legitur, *recepta.* Tacit. Annal. 2. *Crimen & accuſationem tanquam adverſus receptos jam reos inſtruebat.* FABR. I.

l. Nam poteſt evenire, ut demoriantur jumenta: ſed & aliæ res, quæ facilè corrumpi poſſunt, diſtrahi jubentur, putà fructus αὐθημερινοί, de quibus Pollux ὀνομ. lib. 1. c. 12. FABR. I.

Imo a fructibus incipiendum, iiſque rebus quæ ſervando ſervari non poſſunt. Hæc quippe ſtatim, vel exiguo tempore, deteriora fiunt. DOUJ.

m. *l. 3. §. 15. D. eod. l. 4. §. ſolent D.* de off. præf. urbi. D. GOTH.

Duæ negationes pro una etiam apud Juſtin.

quem

§. X. Εἰ δέ τις παρὼν ἀρνεῖται [m], 372 μὴ δύνασθαι χορηγεῖν ἀλιμέντα τῷ πουπίλλῳ, διὰ τὸ πένητα αὐτὸν εἶναι, ψευδὴς δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ ἀποδειχθῇ, παραπεμφθήσεται τῷ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ τιμωρηθησόμενος· ὥσπερ κἀκεῖνος, ὅστις χρήματα [n] δοὺς, ἐπίτροπος ἐσπούδασε γενέσθαι.

§. X. Sed ſi quis præſens neget ſe pupillo alimenta præſtare poſſe, quod is pauper ſit, & dictum ejus falſum probetur, remittetur ad Præfectum urbis puniendus; ſicut & ille, qui pecuniam largitus, tutor fieri ſtuduit.

§. XI. Απελεύθερος ἐὰν [20] κακῶς διοικήσας τὴν ἐπιτροπὴν τῶν υἱῶν ἢ ἐγγόνων τοῦ οἰκείου πάτρωνος δείκνυται, παραπεμφθήσεται τῷ ἐπάρχῳ [o] εἰς σῶμα τιμωρηθησόμενος.

§. XI. Libertus ſi male adminiſtraſſe tutelam filiorum vel nepotum ſui patroni arguatur, remittetur ad Præfectum in corpore puniendus.

§. XII. Ως ἐν τέλει δὲ τοῦτο ἰστέον, 373 τοὺς κακούργως περὶ τὴν ἐπιτροπὴν ἢ κουρατιόνα ἀναστρεφομένους, [p] εἰ καὶ προσφέρειεν τὴν [21] rem pupilli ſalvam fore ἱκανοδοσίαν, τουτέστιν ὅτι σῶα τὰ πράγματα φυλαχθήσεται τοῦ πουπίλλου, οὐδὲν ἧττον ἀποκινοῦνται τῆς ἐπιτροπῆς· ἡ γὰρ ἱκανοδοσία τὴν κακόθελη τοῦ ἐπιτρόπου προαίρεσιν οὐκ ἀμείβει· ἀλλὰ παῤῥησίαν τοῦ ἐπὶ πλείονα χρόνον ἐπεντρυφᾶν τοῖς τοῦ νέου πράγμασιν αὐτῷ χορηγεῖ.

§. XII. Ad extremum vero hoc ſciendum *eſt*, circa tutelam vel curam malitioſe verſantes, etſi offerunt ſatisdationem, REM PUPILLI SALVAM FORE, nihilominus a tutela removentur. Nam ſatisdatio malevolam tutoris mentem non mutat, ſed licentiam in longius tempus graſſandi in pupilli bonis ei præbet.

§. XIII. §. XIII.

20. κακούργως F. 21. *rem ſalv. pup. f.* F.

[quem vide. *Edit.* 2.] [Varro 2. de vita P. R. *Qua abſtinentia viri mulieresque Romæ fuerint, quod à Rege munera, eorum noluerit nemo accipere.* Propert. lib. 2. *abſenti nemo non nocuiſſe velis.* Regulariter tamen duæ negativæ faciunt unam confeſſivam, ut ait Donat. ſive ut Juven. Schol. & Serv. in 1. Georg. & 2. Æn. *duo negativi unum confirmativum faciunt.* Edit. 1.] FABR. I.

Curtius e Græcis .... hæc ita bene Latinâ fecerat: *ſed ſi quis copiam ſui faciat, & neget propter inopiam alimenta pupillo decerni poſſe.* Fabrotus addita particula negante, *ſed ſi quis præſens neget p. i. a. p. decerni non poſſe*; & quaſi placens ſibi egregia emendatione verſionis Curtianæ adnotat: *duæ negationes pro una etiam apud Juſtin.* [ſed ex ſola Cujacii lectione: vid. quæ in eam rem dixi Miſc. Obſ. Nov. T. V. pag. 400 — I. G. O. R.] Credibile eſt Curtium quoque non ignoraſſe, Latinos more Græcorum nonnunquam duabus negationibus uti pro una; ſed iudicaſſe, ſe inepte facturum, ſi in Latinis e Græco vertendis Græcum potius, quam Latinum genus loquendi ſequeretur, & dedita opera ſententiam ita obſcuraret, ut ea intelligi non poſſet, niſi addita nota illuſtraretur. Doujatius hic recte expulit illud a Fabroto intruſum *non.* ED. LEID.

n. Juſt. *miniſteriis.* Miniſteria ſunt miniſtri Prætorum. [Apul. Mileſia 3. Tunc me per proſcenium medium velut quandam victimam publica miniſteria producunt. *Edit.* 1.] FABR.

o. Hæc verba εἰς σῶμα addita hic à Theophilo, ut corporaliter puniendum tutorem hoc caſu intelligamus *in l.* 1. §. 7. *D. de eff. præf. urbi.* D. GOTH.

Nam Præfecti urbis officium erat audire crimina. Tacit. Annal. 14. Procop. in ἀνεκδότοις. Auctor narrationis qua exponitur exilium S. Martini: *Tradidit eum Sacellarius præfecto urbis dicens: Tolle eum domine præfecte, & continuò membratim incide illum.* FABR.

p. Quid enim aliud hoc eſſet, quam facere copiam qui deterior eſſet? & quid aliud pupilli fa-

§. XIII. Σούσπεκτον q γὰρ ἐκεῖνον νομί- 374
ζομεν, ὅστις ἄτοπός ἐστι τοῖς ἤθεσιν, ὡς ἐξ αὐτῶν r δείκνυσθαι, ὅτι σούσπεκτός ἐστι· Ἐπίτροπος δὲ ἢ κουράτωρ, εἰ καὶ εἴη πένης, s πιστὸς μέντοι καὶ ἐπιμελὴς, ὡς σούσπεκτος οὐκ ὀφείλει ἐξωθεῖσθαι·

§. XIII. Suſpectum enim illum credimus, qui pravus eſt moribus, *ita* ut ex ipſis adpareat, *eum* ſuſpectum eſſe. Tutor autem vel curator, quamvis ſit pauper, attamen fidus ac diligens, non debet ut ſuſpectus removeri.

22 Τέλος σὺν Θεῷ τῆς α Ινστιτουτιόνων Θεοφίλου Αντικένσωρος.

FINIS CUM DEO LIBRI PRIMI INSTITUTIONUM THEOPHILI ANTECESSORIS.

22. Omittunt hanc clauſulam Lugd. & Goth. pro qua F. habet. Ἐπληρώθη ὁ α Ινστιτουτίων Θεοφίλου Αντικένσωρος *feliciter*.

facultates, quam ſpoliorum facilis occaſio? FABR. I.

q. Sic legendum apud Juſtin. [Suſpectum igitur mores faciunt, non tenues facultates: pauperes enim commendat plerumque probitas. Q. Curtius 4. *Cauſa ei paupertatis, ſicut pleriſque, probitas erat.* Plutarchus in Galba. Symmach. Epiſt. 3. 33. Plin. 10. Epiſt. 3. quamquam, ſi ita egeni ſint tutores, ut pupillorum ſubſtantia in lubrico ſit, curator eis idoneus adjungi poterit, l. 6. C. eodem. Matri tamen quæ facultatibus, non moribus, idoneum tutorem filiis ſuis petierit, ignoſcitur l. 2. §. idoneos. D. *ad Sc. Tert.* Cyrillus monachus ad d. l. ἐπιτήδειος κρίνεται τρόπῳ, οὐ πλούτῳ· εὐχερῶς δὲ συναρπάζεται αἰτοῦσα πλούσιον. *Edit.* 1.] FABR.

Vulgo apud Juſtin. legitur *Suſpectum etiam*, ſed *ſuſpectum enim* & MSS. quos verſavimus & aliæ Editt. præferunt. Vide me in iiſdem *Obſ. Miſc.* pag. 402. Nunc crediderim ipſum Tribunianum poſtea *enim* in *etiam* mutaſſe. G. O. R.

r. Schol. τυποῦσιν ὑπὸ τῶν ἠθῶν καὶ τρόπων. FABR. II.

Malim hic δεῖν. G. O. R.

s. *l.* 17. §. 14. *D. de adopt.* D. GOTH.

Fidem & diligentiam tutor præſtare debet, ſup. *de ſatiſd.* ibi: *quia fides* &c. l. pen. D. *de eo qui pro tut.* FABR. I.

INSTITUTIONUM[1] LIBER SECUNDUS.

[ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ [a].]	DE RERUM DIVISIONE.
ΤΙΤΛΟΣ Α.	TITULUS I.
Ἐν τῷ προλαβόντι βιβλίῳ διεξελθόντες	1 In præcedenti libro recenſitis legumla-

LECTIONES VARIANTES.

1. Sic Editiones ternæ principes cum Lugd. Τῆς Ἰνστιτουτζίονος βίβλος Β. INSTITUTIONUM JURIS DIVI JUSTINIANI LIBER SECUNDUS. *Gothofred.* ΑΡΧΗ ΣΥΝ ΘΕΩ ΤΗΣ Β. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΙΩΝΟΣ. INCIPIT FELICITER SECUNDA INSTITUTIO. *Fabr.*

Præterea omnes ante Fabr. primo huic Titulo præfigunt tabellam ſequentem, ab aliis aliter pro chartæ atque editionis forma diſpoſitam: quam Fabrotus, lectore nihil admonito, plane omiſit; ego autem, (licet pro fetu Scholiaſtæ habeam, adeoque in h. l. rejiciam) prout in Baſil. & Lovan. exhibetur, cum verſione Curtiana & variantibus exhibeo:

ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Τὰ μὲν φυσικῷ λόγῳ πάντων ἐστὶ κοινά, ὡς ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ τὸ ῥέον, καὶ ἡ θάλασσα, καὶ οἱ τῆς θαλάσσης αἰγιαλοί, καὶ εἴ τι ἐν αὐτοῖς εὑρίσκεται.	2 Τὰ δὲ τῆς ὁμάδος, οἷον θέατρα, καὶ στάδια, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια.	3 Τὰ δὲ ὑπ' οὐδενὸς 4 δεσπόζονται, ὡς τὰ σάκρα, σάγκτα καὶ 5 ῥελιγιόσα.	Τὰ δὲ τοῦ καθ' ἕκαστόν 6 ἐστι, ἃ τισι πολλοῖς τρόποις τῆς ἡμετέρας γίνεται δεσποτείας. λέγεται δὲ σπεκιάλια.

RERUM

ALIAE QUIDEM SUNT VEL

Naturali ratione omnibus communes, ut aër, aqua profluens, mare & litora maris, & quicquid in illis invenitur.	*Univerſitatis, ut theatra, ſtadia, & his ſimilia.*	*In nullius dominio, ut res ſacræ, ſanctæ, & religioſæ.*	*Singulorum, quæ multis modis noſtri dominii ſiunt. Hæ autem ſpeciales dicuntur.*

2. 3. Harum columellarum ordinem male invertunt Lugd. & Goth. 4. δεσπόζεται Pariſ. Lugd. Goth. 5. ῥελιγ. Lugd. & Goth. 6. ἐστι Lugd. & Goth.

NOTÆ.

a. Plenior eſt inſcriptio Latina: in qua *de adquirendo rerum* quoque *dominio* agitur, ut hic tit. contineat Pandectarum titul. *de diviſione rerum*: & *de adquir. rerum dominio.* His adjungendus Ulpianus tit. *de dominiis & adquiſitionibus rerum*, & Gajus *de rebus* & tit. περὶ διαιρέσεως, &c. ex l. 50. Eclogæ. Eſt & apud autorem μικροῦ ſimilis inſcriptio περὶ διαιρέσεως & 2. *Harmenop.* 1. περὶ τομῆς καὶ διαιρέσεως. D. GOTH.

Rei appellatio latius patet, quam pecuniæ, pa-
ti-

τες τοὺς [b] νομοθέτας, ἀρξάμενοί τε τῆς τῶν νόμων διαιρέσεως, εἰρήκαμεν περὶ τρία ταῦτα [7] τὴν τῶν Ῥωμαίων καταγίνεσθαι νομοθεσίαν, περὶ πρόσωπα, περὶ πράγματα, περὶ ἀγωγάς. [8] πληρώσαντες δὲ ἐν αὐτῷ τὴν τῶν προσώπων [c] διδασκαλίαν, ἐν ᾗ εἰρήκαμεν, τοὺς μὲν ἐλευθέρους εἶναι, τοὺς δὲ δούλους, καὶ τῶν ἐλευθέρων τοὺς μὲν εὐγενεῖς, τοὺς δὲ ἀπελευθέρους· καὶ δευτέραν εἰπόντες διαίρεσιν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν ὑπεξούσιοι, οἱ δὲ αὐτεξούσιοι, καὶ ἡ ὑπεξουσιότης κατὰ τίνων συνίσταται, καὶ πόσοις διαλύεται τρόποις· καὶ ὅτι τῶν αὐτεξουσίων οἱ μὲν ἐπιτροπεύονται, οἱ δὲ κουρατωρεύονται· [9] γνόντες δὲ [10] καὶ τὰς τῶν ἐπιτρόπων [11] συστάσεις τε καὶ λύσεις καὶ ἐξκουσατίονας, καὶ σουσπέκτων κατηγορίας· νῦν ἔλθωμεν ἐπὶ τὸ

gumlatoribus, factoque initio ab legum divisione, diximus circa hæc tria Romanorum versari legumlationem, circa personas, circa res, circa actiones: quumque in eodem *libro* absolverimus personarum doctrinam, in qua diximus, alios esse liberos, alios servos, ac liberorum quosdam ingenuos, quosdam libertinos *esse*; atque alteram *quoque* dixerimus divisionem, quod hominum nonnulli alieni sint juris, nonnulli sui; item
2 in quos jus potestatis cadat, quotque modis dissolvatur; nec non quod sui juris *hominum* quidam in tutela, quidam in cura sint; quumque *præterea* & constitutiones & liberationes & excusationes tutorum, ac suspectorum

7. τὴν ῥωμαϊκὴν F. 8. καὶ πληρώσαντες, ejecto δὲ F. 9. Sic rescribo pro vulg. hactenus γνῶντες. 10. καὶ de: F. 11. καὶ κουρατώρων ad: F.

trimonii, substantiæ, & bonorum: nam etiam ea, quæ extra patrimonium sunt, continet. l. 5. D. *de V. S.* l. 1. D. *ad leg. Falc.* l. 3. §. 2. D. *de bon poss.* aliquando tamen inter *bona* & *res* nihil interest, veluti cum legatur bonorum, aut rerum tertiæ puta partis usufructus, l. ult. D. *de us. & usuf. leg.* Sed & *pecuniæ* appellatione interdum res omnes continentur, l. 222. D. *de V. S.* Seneca Controvers. lib. 2. 7. *Omnium bonorum meorum, omnis pecuniæ meæ sola heres esto.* B. Augustin. de discipl. Christ. c. 6. *Totum enim quicquid homines possident in terra, omnium quorum domini sunt, pecunia vocatur, servus sit vel ager, arbor, pecus; quicquid horum est, pecunia dicitur.* ut apud Græcos χρήματα, Olympiodor. in Phædon. Plat. ἄλλοι φασίν, ὅτι χρήματα καλεῖ ὁ Πλάτων πάντα τὰ κτήματα. Sic Platonem accipiebat Longinus: ὡς δὲ Λογγῖνος, τὰ ἐκτὸς πάντα χρήματα καλεῖ. v. Arist. Ethic. Nicom. 4. c. 1. FABR. I.

b. νομοθέτας vocat populum, plebem, senatum, principem, magistratus seu prætores, & his similes prudentes seu Jurisconsultos, de quibus dixit *supra tit. de jure naturali* §. 4. D. GOTH.

c. Compendiaria prioris Institutionum libri materia, ἡ τῶν προσώπων διδασκαλία. D. GOTH.

d. βιβλίον hic non pro *libro* sed pro *tractatu* videtur accipere. *tractatus*, inquam, *rerum*. D. GOTH.

Scilicet quia Curtius *tractatum* vertit: quem uti non reprehendo, ita non satis causæ video, cur βιβλίῳ hic aliam significationem tribuam, quam ei ipse Th. in primis h. t. verbis cum Imperatore tribuit. G. O. R.

e. Sup. tit. *de jure personarum* ἄνευ διαίρεσιν dixit, ut 1. Harmenop. 18. §. 1. D. GOTH.

f. δεσποτείαν καὶ περιουσίαν, hic pro uno & eodem sumit, hoc est pro *dominio*. D. GOTH.

In patrimonio, in bonis, in pecunia nostra. FABR. I.

g. *Extra bona*, ut in l. 42. D. *de adq. rer. dom.* Sunt tamen quædam res, quæ neque in bonis sunt, neque extra bona, ut servitutes l. 1. D. *de us. & usufr. leg.* eodemque modo Stoici tria genera bonorum esse dicebant. Sextus Empiricus 10. Comm. τούτων γὰρ τὰ μὲν περὶ ψυχήν, τὰ δὲ ἐκτός, τὰ δὲ οὔτε περὶ ψυχὴν οὔτε ἐκτός. FABR. I.

h. φυσικὸν δίκαιον hic Jus gentium exponit, ut & autor μικροῦ tit. περὶ δεσποτείας. D. GOTH.

L. 2. & 4. D. *eod.* est igitur ἤτοι ἐνταῦθα ἑρμηνευτικόν, quod alias est, διαζευκτικόν, Zonar. ad cap. 12. Ap. & Th. Sch. supra *de jure nat.* [cap. 63. not. *f.*] FABR.

i. Facit alia κοινὰ πάντων, alia πύβλικα seu δη-

τὸ δεύτερον τῇ τάξει [d] βιβλίον, καὶ εἴπωμεν περὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαιρέσεως. Διαίρεσις δέ ἐστιν ὕλης ἀμέτρου σύντομος κατάληψις.

ctorum accuſationes intellexerimus: nunc ad alterum ordine librum deveniamus, & dicamus de Rerum Diviſione. Eſt autem Diviſio infinitæ materiæ conciſa comprehenſio.

3 Ἡ δὲ ἀνωτάτη [e] τῶν πραγμάτων διαίρεσίς ἐστιν αὕτη, ὅτι τῶν πραγμάτων τὰ μὲν τελεῖ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν [f] τε καὶ περιουσίαν, τὰ δὲ ἐκτὸς [12] τῆς ἡμετέρας ἐστὶ [g] περιουσίας ἤτοι δεσποτείας· τινὰ γὰρ φυσικῷ δικαίῳ, ἤτοι [13] jure [h] gentium [14], κοινὰ [i] πάντων ἐστί· τινὰ [15] δὲ πούβλικα ἤτοι δημόσια· τινὰ [16] universitatis· τινὰ ἀδέσποτα· πλεῖστα δὲ ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον δεσποζόμενα, ἅτινα ἐκ ποικίλων αἰτιῶν ἑκάστῳ προσπορίζεται· ὡς ἐκ τῶν ἐπαγομένων δειχθήσεται.

Porro ſumma rerum diviſio hæc eſt, quod rerum aliæ in noſtro ſint dominio ac patrimonio, aliæ extra noſtrum ſint patrimonium ſive dominium. Quædam enim naturali jure ſive jure gentium, communia ſunt omnium; quædam publica ſive populica; quædam univerſitatis; quædam ſine domino *ſive nullius*; pleræque autem in ſingulorum dominio ſunt, quæ ex variis cauſis cuique adquiruntur: ſicut ex ſequentibus oſtendetur.

4 §. I. Φυσικῷ μὲν οὖν δικαίῳ [k] κοινὰ πάντων ἀνθρώπων ἐστὶ ταῦτα, ὁ [l] ἀήρ, τὸ ὕδωρ τὸ [m] ἀέναον, ἡ [n] θάλασσα· [17] διὰ τοῦτο καὶ οἱ αἰγιαλοὶ [o] τῆς θαλάσσης· οὐδεὶς

§. I. Naturali ergo jure communia omnium hominum ſunt hæc, aër, aqua perennis, mare: ideoque & littora maris. Nemo igitur ad littus maris

12. ἐστι τῆς ἡμ. περ. ante F. 13. *jure* γεντίῳ F. 14. ὡς προϊόντες φανοῦμεν ad: F.
15. δὲ de: F. ut & ſeqq. ἤτοι δημόσια. 16. ὀυνιβερσιτάτις ante F. 17. καὶ δ. τ. καὶ F.

δημόσια, alia ὀυνιβερσιτάτις, alia ἀδέσποτα ſeu nullius. D. GOTH.

Rectiſſime cum Juſtiniano ſuo; in cujus verbis Hotomanum vel eliminantem τὰ *quædam publica*, vel emendantem *quæ eadem publica*, aut *quorum quædam publica*, & ex hoc Theophili loco & aliis argumentis refutat ABRAH. WIELINGIUS ὁ μακαρίτης in *Lect. Jur. Civ.* p. 39. G. O. R.

Idem adverſus Noodtium probat Schultingius in *Enarrat. Pand.* eod. tit. §. 6. res puta *communes* diverſas eſſe a *publicis.* MEERM.

k. Harum rerum uſus communis eſt omnibus hominibus l. 3. §. 1. D. *ne quid in lo. pub.* Petron. *Quid aquis dici formoſius poteſt? in publico tamen manant.* Prudent. in Sym. *Non nego commune cunctis viventibus ipſum, Aëris, aſtrorum, pelagi, telluris & imbris*, & mox: *Et res natura ſit publica.* Cic. 1. offic. Ovid. Metam. 6. Menand. ſuppoſititio: τὸν ἥλιον, τὸν κοινὸν ἀέρα, ὕδωρ, νέφη, πῦρ. FABR. I.

l. Themiſt. Orat. 15. Chryſoſt. in pr. ad Tim. cap. 4. hom. 12. Theodoret. de Prov. Or. 2. & 6. imo τὸν αὐτὸν ἀέρα τοῖς πλείοσιν ἀνατνέομεν ἅπαντες, ut ait Olympiod. in Eccleſ. c. 3. M. Antonin. 9. FABR. I.

m. ἀέναον ὕδωρ aqua *profluens*, hic & l. 2. in f. D. *de rerum diviſ.* Gloſſis, *jugis aqua.* D. GOTH.

Theodor. d. Orat. 6. ποταμοὶ καὶ πηγαὶ κοινὰ πᾶσιν ἅπασιν ἀναβλύζουσι νάματα: eſt autem aqua profluens, aqua jugis, aqua fluminea. Itaque ad flumen publicum iter quidem cedi poteſt, hauſtus autem non poteſt, l. 3. §. 1. D. *de ſerv. ruſt. pr.* quia jus illud natura comparatur. FABR. I.

De *fluminis* & *aquæ profluentis* differentia vid. a Coſta & Marcilius *h. l.* MEERM.

n. Mare commune omnium eſt, l. 13. §. ult. D. *de injur.* omnibus patet, l. 13. D. *comm. præd.* Chryſoſt. in Pſ. 48. ſerm. 2. & communis eſt uſus omnibus hominibus l. 3. §. 1. D. *ne quid in loc. pub.* & proprietate igitur & uſu commune eſt. FABR. I.

o. Litora maris communia ſunt, l. 3. §. ult. D. *de adq. rer. do.* imo publica l. 50. *eodem.* Cic. Top.

οὐδεὶς τοίνυν αἰγιαλῷ θαλάσσης προσελθεῖν [18] κωλυθήσεται, οἷον ἀναπατεῖν, [p] ἢ ναῦν [19] προσορμίζειν· οὕτω μέντοι, ὥστε [q] τῶν κωμῶν ἤτοι [20] τῶν οἰκημάτων, καὶ τῶν ἐκεῖ διακειμένων μνημάτων, ἢ καὶ κτισμάτων ἀπέχεσθαι, καὶ τούτοις μὴ παρενοχλεῖν· ταῦτα γὰρ οὐ κατὰ πάντων ἀνθρώπων, οὐδὲ juris gentium, ὥσπερ ἡ θάλασσα.

maris accedere prohibebitur, veluti inambulare, aut navem adpellere; ſic tamen, ut villis ſive domiciliis, & ſitis ibi monumentis, nec non ædificiis abſtineat, neque his incommodet: hæc enim omnium hominum non *ſunt* communia, neque juris gentium, ſicuti mare.

§. II. Ποταμοὶ δὲ πάντες καὶ λιμένες, πούβλικοί εἰσι, τουτέστι [21] τοῦ δήμου [r] τοῦ Ῥωμαϊκοῦ. διὸ καὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἁλιεύειν [s] κοινὸν ἅπασίν ἐστιν ἐν [22] λιμέσι καὶ ποταμοῖς.

§. II. Flumina vero omnia & portus, publica ſunt, id eſt populi Romani: ideoque piſcandi jus omnibus commune eſt in portubus ac fluviis.

§. III. Ἐπειδὴ δὲ εἶπον, ὅτι [23] ὁ αἰγιαλὸς juris gentium ἐστὶν, [24] ὥσπερ καὶ ἡ θάλασσα, δεῖ ὁρίζεσθαι, τί ἐστιν αἰγιαλός. [t] αἰγιαλός ἐστι [25], μέχρις οὗ τὸ χειμέριον [u] μέγιστον ἔξεισι κῦμα· ὥστε οὖν

§. III. Quoniam vero dixi, littus juris eſſe gentium, ut & mare, definiendum eſt, quid ſit littus. Littus eſt, quouſque hibernus fluctus maximus excurrit: itaque æſtate etiam uſque

18. κωλύεται F. 19. προσορμίζειν ante F. quem tanto magis hic ſequimur, quoniam & ſq. cap. 6. προσορμίζειν in omnibus legitur. 20. τῶν de: F. 21. τοῦ δημοσίου τοῦ P. Viglius primo ediderat. 22. τοῖς ad: F. 2. 23. ὁ ex Fabr. admiſi. 24. καθάπερ καὶ αὐτὴ ἡ F. 25. τόπος ad: F.

Top. *Dic litora publica eſſe jure gentium*, l. 45. D. *de uſurpat.* nam publica ita ſunt, ut ea, quæ primum a natura prodita ſunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt, l. 14. D. *de adq. rer. do.* Litora igitur proprietate & uſu communia ſunt. FABR. I.

p. Accedendi ad littus maris duo exempla hic proponit, deambulationem & navis inſtructionem, piſcatio adjicitur in l. 4. D. *de rer. diviſ.* D. GOTH.

Navis inſtructionem nominat, quia Curtius vulg. προσορμίζειν ita reddiderat. G. O. R.

q. Imo & hæc permiſſa. 50. Eclog. 1. §. 23. Harmen. 1. §. 36. l. 14. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

Villas ſcil. ædificia & monumenta ibi exſtruere. Videtur autem Gothofredus perperam exiſtimaſſe, Theophilum cum Juſtiniano negare ædificandi in littore facultatem, ſiquidem in notis etiam ad Corpus Juris ab ipſo editum h. l. ait: „ Imo ædificare poteſt. l. 1. §. antepen. *de Oper. novi*. l. 14. „ & 50. D. *de Adq. rer. dom.*". G. O. R.

r. Publica quaſi populica. D. GOTH.

Sola enim ea publica dicenda ſunt, quæ populi Romani ſunt, l. 15. D. *de V. S* H. ERNST.

Fluminum publicorum proprietas populi eſt, uſus autem communis, l. 24. D. *de dam. inf.* ſive quod idem eſt, fl. publica ſunt juris gentium l. 7. §. *quod ſi.* D. *de adq. rer. do.* & alio igitur, atque alio modo publicum quid eſt: eſt publicum generis humani, Senec. Ep. 88. ut apud Perſ. Sat. 5. *Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas.* κοινὸν νόμιμον πάντων ἀνθρώπων. eſt publicum, quod populi eſt. Theodor. Hermop. ad l. 17. D. *de V. S.* σήμερον οὔτε αἱ πόλεις ἔχουσιν ἴδια πράγματα, οὔτε ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ πάντα τοῦ βασιλέως τυγχάνουσι. Lex 4. D. eod. ait, omnia penè flum. publica eſſe, διὰ τοὺς χειμάρρους, ut ibi not. Græci. FABR. I.

Publica proprie accipit. Vide ad Juſtin. FABR. II.

s. Schol. ἐὰν ἐπὶ μακροῦ χρόνου μείνῃ τις ἁλιεύων, δύναται κωλύειν ἕτερον ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τοῦτο ποιεῖν, citat Marcianum in *l.* 7. D. *de diverſ. temp. præſcript.* FABR. II.

t. idem 2. Harmenop. 1. §. 37. & tit. 4. §. 149. 2. Eclog. 112. D. *de verbor. ſignif.* D. GOTH.

Aquil.

οὖν καὶ τῷ θέρει μέχρι τῶν τόπων ἐκείνων
τὸν αἰγιαλὸν ὁριζόμεθα.

§. IV. Καὶ ἡ [x] τῆς ὄχθης δὲ χρῆ- 6
σις [26] πούβλικά ἐστιν, ὡς ὁ ἐθνικὸς βού-
λεται νόμος, ὥσπερ καὶ ἡ αὐτοῦ τοῦ
ποταμοῦ [27] ἐστι χρῆσις πούβλικα· ἀμέ-
λει τοι [28] καὶ τὸ πλοῖον [29] ταῖς ὄχθαις
προσορμίζειν, ἢ σχοίνους ἐκ τῶν ἀναφυέν-
των ἐκεῖσε δένδρων ἀποδεσμεῖν, καὶ τὰ
φορτία τῆς νεὼς ἐν τούτοις ἀποτίθεσθαι
τοῖς τόποις, ἐλευθέρα παντὶ πρόσεστι
παῤῥησία· ὥσπερ καὶ τὸ [30] πλέειν διὰ
αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐστιν ἀκώλυτον· ἡ μὲν
οὖν χρῆσις (ὡς εἴρηται) τῶν ὄχθῶν πούβλι-
κα ἤτοι juris gentium ἐστίν, ἡ δὲ δεσπό-
τεια αὐτῶν τῶν ὄχθῶν ἐκείνων ἐστὶν, ὧν
τοῖς κτήμασι [y] προσπεπήγασιν ἤτοι [31] συν-
ήνωνται· διὸ καὶ τὰ δένδρα τὰ ἐν αὐταῖς 7
ἀναφυόμενα ταῖς ὄχθαις ἐκείνων εἰσὶν, ὧν
καὶ ἡ δεσποτεία [32] τῶν ὄχθῶν· [33] εἴκει [z] γὰρ
τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις.

§. V.

uſque ad ea loca littus definimus.

§. IV. Sed et ripæ uſus publicus eſt, ut jus gentium vult, ſicut & ipſius fluminis uſus publicus eſt. Atque adeo & navigium ad ripas adpellere, vel funes ex natis ibi arboribus religare, & navis onera in his locis deponere, libera cuique eſt facultas; ſicuti etiam per ipſum flumen navigare prohibitum non eſt. Uſus ergo (ut dictum eſt) riparum publicus quidem ſive juris gentium eſt, ſed ipſarum riparum proprietas eorum eſt, quorum prædiis adhærent ſive connexæ ſunt. Quare arbores quoque in ipſis ripis enatæ eorum ſunt, quorum & proprietas riparum *eſt*. Cedunt enim impoſita ſuppoſitis: [*id eſt, ſuperficies cedit ſolo.*]

§. V.

26. *publica* F. hic & deinceps. 27. χρ. ἐστι F. 28. καὶ τὸ de: F. 29. ταύταις ad: F. 30. πλεῖν F. 31. Sic Lovan. Goth. & F. συμφέρονται Baſil. Pariſ. & Lugd. Ead. Pariſ. In marg. quantum ego cum amicis legere poſſum, συμπίγονται, quod nemo intelligit. 32. τῆς ὄχθης F. 33. ἰκεῖ Baſil. & Pariſ. „ *Melior ſenſus eſt, ſi legatur*, εἴκει *id eſt* ce- „ dunt. ANON. DUK. quomodo exhibet Lovan. & ceteræ.

Aquil. Jc. in Top. Cic. Litus definit, *qua fluctus eluderet.* Quintil. lib. 5. c. ult. Caſſiodorus de Dialect. *Septima eſt ſpecies definitionis, quam Græci κατὰ μεταφορὰν, Latini per tranſlationem dicunt, ut Cic. in Top. Litus eſt, qua fluctus eludit.* Javolenus Jc. *qua maxime fluctus exæſtuat*, in l. 112. de V. S. B. Aug. Confeſſ. 2. c. 2. *uſque ad conjugale litus exæſtuarent fluctus ætatis meæ.* Celſus in l. 96. eodem *quouſque maximus fluctus à mari pervenit.* atque ita forte leg. in d. l. 112. imò ita legitur in MS. Cod. FABR. I.

u. Non, ut mediis caloribus ſolet, ſed hibernus, quoniam hieme potiſſimum mare turbatur, mare eſt undabundum, σκληρῶν γε τῶν ἀνέμων καὶ βιαίων καταπνεόντων. FABR. I.

x. Ripæ publicæ ſunt l. 3. D. *de flum.* id eſt, riparum uſus publicus eſt jure gentium, l. 30. §. 1. D. *de adq. rer. dom.* l. 5. D. *de rer. div.* ſive communis eſt uſus ſicut fluminum, l. 24. D. *de dam. inf.* Græci Baſil. 46. t. 3. τῶν ὄχθῶν τῶν ἐν τοῖς ποταμοῖς οὐ λέγω δεσποτείαν, ἀλλ' ἡ χρῆσις publica ἐστὶ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα νόμον· τουτέστι κοινὴ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν πολιτείαν ἐκείνην τελούντων, ἐν ᾗ ὁ ποταμός, τοῦ αὐτοῦ κρατοῦντος παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. πρὸς τοῦτο γὰρ ὁρᾷ τὸ ἐνεστῶτα. Vult riparum uſum communem eſſe civium, in quorum ditione ſunt flumina; idque apud omnes gentes ſervari. imo ripæ jure gentium uſibus omnium deſerviunt. FABR. I.

y. *Quorum prædiis adhærent*, [dedit Fabrotus.] Exprimenda potius fuerat verſio Curtii, quorum prædiis adjunctæ ſunt, vel adhærent: nam in Græcis duo verba ſunt: ſed & συνήνωνται hic ſine reprehenſione verti poſſet *Adunata*, vel, ut Paulus in l. 9. §. 1. D. *de Pact.* & Ulpianus in l. 7. §. 2. D. *Ad exhib. coadunata ſunt.* EDIT. LEID.

z. ſic infra §. 30. Hac eadem regula utitur Harmenop. 2. tit. 1. §. 34. & tit. 4. §. 79. D. GOTH. & L.

§. V. Καὶ ἡ τῶν [a] αἰγιαλῶν [34] δὲ χρῆσις [35] πουβλικά ἐστιν, ὥσπερ καὶ αὐτῆς τῆς θαλάσσης· ὅθεν πᾶσι τοῖς βουλομένοις ἄδεια δίδοται, [b] καλύβας [36] ἐν αὐτοῖς ἐπιτιθέναι [c], ἔνθα ἑαυτοὺς ἀναπαύειν δυνήσονται· ὥσπερ καὶ ψύχειν τὰ δίκτυα καὶ τῆς θαλάσσης [d] ἐξέλκειν· ἡ δὲ τῶν αἰγιαλῶν δεσποτεία ἰδικὸν οὐκ ἐπιγράφεται δεσπότην· ἔστι γὰρ [37] τοῦ αὐτοῦ δικαίου, [38] οὗ καὶ ἡ θάλασσα, καὶ ἡ τῇ θαλάσσῃ [e] ὑποκειμένη γῆ, ἤγουν ἡ ψάμμος.

§. V. Sed & littorum uſus publicus eſt, ſicut & ipſius maris: unde omnibus volentibus data eſt facultas, caſas in iis ponere, quo ſe recipere poſſint: ut & retia ſiccare atque e mari extrahere. At littorum proprietas ſpecialem dominum non agnoſcit: eſt enim ejuſdem juris, cujus & mare, ac terra ſive arena mari ſubjacens.

8 §. VI. Τῆς δὲ ὁμάδος [f] ἤτοι univerſitatis εἰσὶν, οὐ μὴν τῶν καθ' ἕκαστον, οἷον τὰ ἐν ταῖς πόλεσιν ὄντα [g] θέατρα, [h] στάδια, δημόσια [i] λουτρὰ, στοαὶ, καὶ εἴ τινα ἄλλα κοινὰ ταῖς πόλεσίν εἰσιν.

§. VI. Univerſitatis autem ſive multitudinis ſunt, non ſingulorum, veluti quæ in civitatibus ſunt theatra, ſtadia, balnea publica, porticus, & ſi qua alia civitatibus ſunt communia.

§. VII. §. VII.

34. δὲ de: F. 35. *publica* ἤτοι *juris gentium* ἐστὶν, F. 36. ἑαυτοῖς ante F. 37. αὐτοῦ τοῦ ante F. 38. οὗ addidi cum ANON. DUK. & F.

a. L. *fluminum* 24. D. *de damn. inf.* Virg. 1. Æneid. --- *hoſpitio prohibemur arena.* Servius: *Litus jure gentium commune omnibus fuit, & occupantis ſolebat ejus eſſe poſſeſſio*, &c. Virg. 7. Æneid. --- *littuſque rogamus Innocuum, à cunctis undamque auramque patentem.* FABR. I.

b. καλύβη hic pro *caſa*. In lege 180. D. de verb. ſign. pro *tugurio*. Definitur autem καλύβη, τὸ ἀγροικικὸν οἴκημα 2. Eclog. 2. c. 180. Gloſſis, caſa. tugurium, pergula. D. GOTH.

Καλυβοποιεῖν. Heſych. κάσα, οἰκία, καλύβη, οἴκησις παρὰ Ῥωμαίοις. Gloſſæ gr. lat. καλύβη, *caſa*, *tugurium*, *pergula*. FABR.

c. Et ibi ædificare, l. 6. D. *eod.* l. 50. *de adq. rer. dom.* Plin. lib. 9. ep. 7. FABR. I.

d. Deducere eſt in mare mittere. Juven. 13. *& deducendum corio bovis in mare:* reducere autem eſt in terram trahere. FABR. I.

e. Scholiaſtes, ἀδιέσποτοι οἱ αἰγιαλοὶ, καὶ ἡ ψάμμος. l. 51. D. *de cont. empt.* FABR.

f. Ὁμὰς hic & t. prox. inf. & §. 25. infra *de legat.* Gloſſis, *univerſitas*, hinc ἐν ὁμάδι διοικεῖν, edicto 13. Juſtiniani in prin. ἐν ὁμάδι μισθοῦσαι lib. 53. baſil. in univerſo, noſtri *averſione*. l. 1. §. 15. D. *de exercitoria*, ἐν κτίσει 53. Eclog. 17. c. 10 Sed nemo apertius Harmenopul. quid ὁμάς. ὁμάδος μιᾶς οὔσης, οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας, 3. tit. 3. §. 118. & inf. §. ult. Tit. *per quas perſonas cuique adquiritur.* καθ' ὁμάδα κτήσεις per univerſitatem adquiſitiones, quibus opponuntur ἰδικαὶ, hoc eſt ſingulares adquirendi modi, & καθ' ὁμάδα φιδεϊκομμίσσα, quibus opponuntur ἰδικά. D. GOTH.

g. Baſilica ad l. 6. D. *eod.* θέατρα, κυνήγια, theatra, amphitheatra. FABR. I.

h. Stadium, Scamma, locus in quo Athletæ decertabant. Cælius Aurelian. paſſ. 2 cap 1. *ordinat idem in arena ſpatio, quod appellant ſcamma.* FABR I.

i. Chryſoſt. in prior. ad Timoth. cap. 4. homil. 12. ἐποίησε καὶ ἄλλα κοινὰ, οἷον λουτρὰ, πόλεις, ἀγορὰς, περιπάτους. Injuriarum tenetur, qui in publicum lavare prohibet, lege 13. §. 7. D. *de injur.* FABR. I.

k. Et ideo hæc quaſi noſtra vindicare non poſſumus, l. 23. §. 1. D. *de rei vind.* & interdicta, quæ de his locis proponuntur, veluti proprietatis cauſam continere dicuntur, l. 2. §. *quadam*, D. *de interd.* FABR. I.

l. κατὰ τρόπον ὀρθὸν, idem quod *rite*. unde Gloſſis ὀρθῶς rite, quod & ἰθίμως *rite & ritu*. D. GOTH.

Serv. in 3. Æneid. *Sacrum dicitur quod rite ſacratur Deo, ut ædes, ara, ſimulacra, dona*, rite, id eſt,

§. VII. Ἀδέσποτα [k] δέ 39 ἐστι 40 τὰ σάκρα, καὶ τὰ ῥελεγίοσα, καὶ τὰ σάγκτα· ὅπερ γὰρ divini juris ἐστὶ, τοῦτο ὑπ' οὐδενὸς τελεῖ δεσποτείαν.

§. VIII. Σάκρα 41 δέ ἐστιν, ἅτινα 9 42 κατὰ [l] τρόπον ὀρθὸν καὶ διὰ τῶν ἱερέων Θεῷ καθιερώθησαν· ὁποῖαι [m] αἱ ἐκκλησίαι, καὶ τὰ 43 μαρτύρια [n], καὶ τὰ εὐκτήρια [o], καὶ τὰ δῶρα [p], ἅτινα κατὰ τὸ προσῆκον πρὸς ὑπηρεσίαν ἀφώρισται τοῦ Θεοῦ, οἷον τὰ τίμια κειμήλια [q]. Ταῦτα δὲ διάταξις τοῦ 44 ἡμετέρου βασιλέως ἐκποιεῖσθαι ἢ ἐνεχυριάζεσθαι ἐκώλυσεν, ἐξῃρημένης τῆς αἰτίας τῆς 45 ἀναῤῥύσεως [r] τῶν αἰχμαλώτων· εἰ γὰρ συμβῇ ληφθῆναί τινας ὑπὸ βαρβάρων, 46 ἡ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης ἁγιωτάτη ἐκκλησία [s] χρημάτων ἀπορεῖ, παῤῥησία 47 δίδοται τῷ 10 τῆς

§. VII. Nullius vero ſunt ſacra, & religioſa, & ſancta. Quod enim divini juris eſt, hoc ſub neminis cadit dominium.

§. VIII. Sacra ſunt, quæ juſto ritu & per ſacerdotes Deo ſunt conſecrata: cujuſmodi *ſunt* eccleſiæ, & ſacella martyrum, & oratoria, & donaria, quæ decenter ad miniſterium Dei deſtinata ſunt, veluti vaſa pretioſa. Hæc autem conſtitutio Imperatoris noſtri alienari vel oppignerari vetuit, excepta cauſa redemtionis captivorum: ſi enim contingat, ut aliqui a barbaris capiantur, ſanctiſſima autem civitatis illius eccleſia pecuniis egeat, licentia datur civitatis epiſcopo aut diſpenſatori, pretioſa vaſa ven-

39. ἐστι F. 2. 40. τὰ *ſacra*, καὶ τὰ *religioſa*, καὶ τὰ *ſancta*, F. hic & deinceps: Pariſ. autem ῥελιγ. ſemper ſcribit. 41. δὲ de: F. 42. ὀρθῶς καὶ κατὰ τρόπον, F. omiſſo ὀρθὸν. 43. μαρτυρεῖα ante F. 44. εὐσεβεστάτου ἡμῶν. F. 45. ἀναῤῥύσεως Pariſ. Lugd. Goth. & Fabr. I. 46. Melius [pro ἡ] legeretur εἰ id eſt *ſi*. ANON. DUK. καὶ pro ἡ δὲ habet F. Mihi vulgata ſatis placet, quam Curtius bene expreſſit, & convenit textui Latino. G. O. R. 47. δίδοταί Lugd. cum ſqq.

eſt, δικαίως τε καὶ ὁσίως. Syneſ. epiſt. 67. Ovid. I. Faſtor. *Templa ſacerdotum rite dicata manu.* FABR. I.

m. Juſtin. *ædes ſacræ.* FABR. II.

n. Sic in l. ult. Cod. Theod. *de ſepulcris violatis*: martyrum ſedes in l. 2. Cod. *de Sacroſ. Eccleſ.* D. GOTH.

[Matthæus Blaſtares: μαρτύρια (καλοῦσι) τοὺς εἰς ὄνομα μάρτυρος ἀνεγερθέντας σηκούς. *Edit.* 2.] Walafridus Strabo de reb. Eccleſ. cap. 6. *Martyria vocabantur Eccleſiæ, quæ in honorem aliquorum Martyrum fiebant.* Palladius in Lauſiaca [c. de Amm. *Edit.* I.] θάπτεται ἐν τῷ μαρτυρείῳ. FABR.

o. εὐκτήρια oratoria, ut & Novella Leonis 4. D. GOTH.

Gloſſæ gr. lat. εὐκτήριον, *oratorium.* Antiochus in Pand. hom. 106. καὶ ἔξω που τῶν εὐκτηρίων δωμάτων αὐλιζόμενα. [Oratoria erant monachorum. *Edit.* I.] FABR.

p. Plutarchus in Gracchis: ἱερὰ δὲ καὶ ἄσυλα οὐδὲν οὕτως ἐστὶν, ὡς τὰ τῶν θεῶν ἀναθήματα. Juſtinianus, *donaria.* Gloſſæ: *donaria*, ἱερὰ ἀναθήματα, Heſychius: ἀνάθημα, κόσμημα. *Ornamentum*, Macrob. Saturn. III. c. XI. Suidas: ἀνάθημα πᾶν τὸ ἀφιέρωμα θεῷ. [Theodorus Balſamon in collectione conſtitut. Eccleſ. σεπτὰ κειμήλια vocat, quæ Juſtinianus ἱερὰ σκεύη, Novel. CXX. cap. 10. *Edit.* 2.] FABR.

q. Intelligere videtur res pretioſas in eccleſiarum theſauris ſepoſitas ac reconditas. JAC. CURT.

Hinc κειμηλιαρχεῖον l. 20. §. I. Cod. *de agricolis.* κειμηλιάρχης Novell. 40. κειμηλιοφυλακεῖον. Novell. 74. c. 4. in f. D. GOTH.

Theodorus Balſam. in Paratitlis, σεπτὰ κειμήλια vocat, quæ Juſtin. ἱερὰ σκεύη, Novell. 120. c. 10. FABR. I.

Adde Cujac. Comment. ad Inſt. h. l. Tom. VIII. Operum. MEERM.

r. dixi ad lib. 21. Cod. *de Sacroſ. Eccleſ.* D. GOTH.

L. 21. C. *de Sacroſ. Eccleſ.* can. 22. Concil. Remenſ. Anna Comnena Alex. 6. καὶ ἄλλως δὲ καταμαθεῖν ἐστι τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἐν ἑτέροις ἐνδεδόντας τὰ ἱερὰ πιπράσκεσθαι ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως αἰχμαλώτων. Theoph. Schol. ἐπειδὴ σώματα τῶν ἀψύχων τὰ ἔμψυχα. FABR. I.

s. Hic

τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ ἤτοι οἰκονόμῳ, τὰ τίμια κειμήλια πιπράσκειν 48 καὶ ὑποτίθεσθαι ἐπὶ λήψει χρημάτων, ὥστε ἐντεῦθεν τοὺς αἰχμαλώτους ἀγοράσαι.

vendere & opponere pro accipiendis nummis, ut inde captivos redimat.

Εἰ δέ τις κατ' [t] οἰκείαν αὐθεντίαν ὡσανεὶ σάκρον ἑαυτῷ κατέστησε τόπον, οὐκ ἄν τις τοῦτο καλέσαι σάκρον· εἰρήκαμεν γὰρ ἅπαξ τὸν τρόπον, πῶς τὰ σάκρα εἴωθε γίνεσθαι· ἀλλὰ φαμὲν τὸν τοιοῦτον τόπον [u] βέβηλον 49 εἶναι ἤτοι ἰδιωτικόν.

At ſi quis propria auctoritate quaſi ſacrum ſibi conſtituerit locum, nemo hoc adpellaverit ſacrum; ſemel enim modum diximus, quo ſacra ſoleant fieri: ſed dicimus ejuſmodi locum profanum eſſe ſive privatum.

Εἰ [x] δὲ συμβῇ ναὸν ἱερὸν σεισμοῦ γενο- 11
μένου καταπεσεῖν, ἢ καὶ ὑπὸ παλαιότητος κατενεχθῆναι, οὐδὲν ἧττον ὁ τόπος, ἐν ᾧ 50 ὁ ναὸς εἱστήκει, σάκρος ἐστὶ καὶ ἀδέσποτος, ὥς 51 ὁ Παπινιανός [y] φησιν· ὁ γὰρ γενόμενος [z] σάκρος, οὐδενὶ τρόπῳ παύεται τοῦ εἶναι σάκρος.

Si vero accidat, ut ſacra ædes facto terræ motu corruat, aut etiam vetuſtate collabatur, nihilominus locus, in quo templum ſteterat, ſacer eſt & nullius, ut Papinianus ait: qui enim ſacer *ſemel* factus eſt, nullo modo ſacer eſſe deſinit.

§. IX. Τῶν ἀδεσπότων ἐστὶ καὶ τὰ 12
ῥελεγίοσα 52. Τὸ δὲ ῥελεγίοσον 53 ὁ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπος οἰκείᾳ συνίστησι γνώμῃ, νεκρὸν

§. IX. Nullius ſunt etiam *loca* religioſa. Religioſum autem quilibet homo ſua conſtituit voluntate, proprio

48. ἤτοι pro καὶ F. 49. ἤτ. ἰδ. εἶν. F. 50. ᾧ de: F. 51. ὡ de: F. & in 2. legitur Παπιανός, latine tamen *Papinianus*. 52. ὡς εἴρηται ad: F. 53. ὁ καθ' ἕκαστος ante F.

s. Hic diſpenſator pauperum in l. 33. §. 4. Cod. *de Epiſcopis.* Plura v. l. 35. & 42. d. tit. Novell. 7. c. 10. & 12. Novell. 123. c. 23. D. GOTH.

t. L. 6. §. 3. D. *de rer. diviſ.* D. GOTH.

Feſt. [in v. *Sacer mons*] ex Æ. Gallo Jc. *Quod autem privati ſuæ religionis cauſa aliquid earum rer. dedicent, id Pontifices Romanos non exiſtimare ſacrum.* domeſtica conſecratio ſacrum non facit. FABR. I.

u. Soſip. Char. 2. *Profanus locus, id eſt, non ſacer, quaſi porro à fano poſitus, quod Græci* βέβηλον *dicunt.* FABR. I.

x. 2. Harmenop. 1. §. 73. l. unica. C. *de uſucap. transform.* D. GOTH.

Poſterior citatio perverſa eſt, niſi ultima huj. Conſtit. verba eo perperam traxerit, quod vix credibile. G. O. R.

y. L. 73. D. *de contr. empt.* Cic. Philipp. 9. Trajan. ad Plin. 10. ep. FABR. I.

z. Expreſſis verbis hoc negatur in l. 36. D. *de Relig. & ſumt.* cui adde l. 9. D. *hoc tit.* [§. 2.] H. ERNST.

Prior lex de locis ſacris & religioſis ab hoſte captis agens, quum dicat ea poſtliminio reſtitui, non tam tollit quam ſuſpendit eorum religionem: poſterior de evocandis ſacris ita intelligenda eſt, ut quocumque quid modo contrahatur, eodem & diſſolvatur, l. 35. D. *de Reg. Jur.* cujuſmodi exceptiones hanc noſtri regulam parum infirmant. Alioqui nec nuptiæ *individua vitæ conſuetudo* dici poſſunt. G. O. R.

a. Græci ad l. 1. D. *eod.* religioſa, *τὰ περὶ τὴν ὁσίαν, ἤτοι τὴν τῶν τελευτησάντων ἀφωρισθέντων ταφήν.* Æl. Gall. Jc. apud Feſt. in *religioſus: Religioſum ſepulcrum, ubi mortuus ſepultus, aut humatus ſit.* Cur. Fortunat. 2. *loca*, inquit, *religioſa, ut mauſoleo.* Frontin. de limitibus agr. Cenotaphium autem ſive inane ſepulchrum, inanis tumulus, *κενὸς τάφος, κενὸν μνῆμα*, non eſt locus religioſus, ut Antonino, & Vero placebat. l. 7. D. *eod.* Scitu dignum eſt, quod relatum eſt, Pythagoræos cenotaphia ſtruxiſſe iis, qui defeciſſent à philoſophia, velut mortuis, ut ſcribit Origen. contra Celſum, lib. 2. & 3. vel qui minus idonei viderentur, ut ſcribit Olympiod. in Alcibiad. Plat. cap. 15. cujus verba hic ſubjiciam è Regio cod. *ἐκεῖνοι γὰρ ἀνεπιτηδείους ἐξέβαλλον ἐκ τοῦ ὁμακοεῖν* [*ſic*] *σὺν τοῖς οἰκείοις χρήμασι, καὶ κενοτάφιον ποιοῦντες ἀπεδύροντο αὐτούς, καὶ*

νεκρὸν [a] ἐπεισφέρειν τῷ τόπῳ τῷ οἰκείῳ· εἰ δὲ ἐπίκοινος ὁ τόπος εἴη, εἰ μὲν καθαρός [b] ἐστι, καὶ οὔπω γέγονε ῥελεγίοσος, ἄκοντος τοῦ κοινωνοῦ [[c] ἐπεισφέρειν [54] ἐκείνῳ μὴ βουλομένου] οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ ἀποτίθεσθαι [d] λείψανον· εἰ δὲ κοινὸν [55] ὑπάρχει μνῆμα, καὶ μὴ βουλομένων τῶν [56] κοινωνῶν, ἔξεστιν αὐτῷ ἀποτίθεσθαι λείψανον.

13 Εἰ δὲ τόπου τινὸς ἕτερος μὲν [57] ἔχει τὸν οὐσούφρουκτον, (οὐσούφρουκτος δέ ἐστι δικαιόν τι φανεροῖς [58] τρόποις συνιστάμενον, νῷ [e] καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ με κατὰ τῆς ἑτέρου δεσποτείας ἔχειν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν [f]) εἰ τοίνυν τοῦ [59] αὐτοῦ τόπου ἕτερος μὲν ἔχει τὸν οὐσούφρουκτον, ἕτερος δὲ τὴν [60] proprietatem, ὁ προπριετάριος ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ ἀποτιθέμενος λείψανον, παρὰ γνώμην τοῦ [61] οὐσουφρουκτουαρίου, ῥελεγίοσον [g] οὐκ ἀποτελεῖ τὸν τόπον· ἐπειδὴ γὰρ ῥελεγίοσος [62] γενόμενος οὐχ οἷός 14 τέ ἐστι δεσπόζεσθαι, κατὰ δὲ τῆς ἑτέρου δε-

prio loco mortuum inferens. Quod ſi communis ſit locus, ſiquidem purus eſt, & nondum religioſus factus, invito ſocio [illum inferri nolente] non licet illi reliquias *ibi* condere: ſin commune ſit monumentum, etiam nolentibus ſociis, licet ei reliquias *ibi* condere.

13 At ſi loci alicujus alius habeat uſumfructum, (Uſusfructus autem eſt jus quoddam certis modis conſtitutum, quod mente comprehenditur, atque efficit ut in alterius proprietate uſum & fructum habeam:) ſi igitur ejuſdem loci alius uſumfructum habeat, alius proprietatem, proprietarius in dicto loco reliquias condens, præter voluntatem uſufructuarii, locum religioſum non facit. Quum enim 14 religioſus factus in dominio eſſe nequeat, ſed uſusfructus definitio nos do-

54. ſic editt. principes. Lugd. & Goth. ἐκεῖνο. Fabrotus ut in nota *c* dicam. 55. ὑπάρχοι F. 56. λοιπῶν ad: F. 57. ἔχει Lugd. Goth. F. 58. τόποις Lugd. Goth. F. I. Statim malo συνεστάμενον 59. αὐτοῦ Lugd. Goth. & F. I. 60. *proprietariam*. F. 61. οὐσουφρουκτουαρίου omnes ante hanc. Vide Gloſſ. Th. 62. γεν. ante F.

καὶ ὡς περὶ ἀποιχομένων διελέγετο. idemque repetit Scholiis in Phædon. FABR. I.

b. Locus purus eſt locus privatus & profanus, l. 2. §. 2. D. *de relig.* Livius. FABR. I.

Quid ex Livio velit, quis intelliget? G. O. R.

c. Si ſocius non velit, ut in illum locum inferantur, non licet invito ſocio ipſi inferre cadaver. Nannius putavit ante μὴ βουλομένου interponendum ἤτοι id eſt *ſive*. ANON. DUK.

Quod ego neque apud Nannium invenio, neque ſatis intelligo, niſi voluerit ἤτοι interponendum ante ἐπεισφέρειν. Fabrotus omiſſis quæ obſtabant, longe aliter edidit: ἐπεισφέρειν ἐκεῖ οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ λείψανον. Curtius liberrime vertit, quaſi legeretur: ἄκ. τοῦ κοιν. καὶ μὴ βουλ. [τὸν νεκρὸν] ἐπεισφ. ἐκεῖ οὐκ ἔξ. αὐ. καὶ ἀποτ. λείψ. Mihi vix dubium eſt, quin quæ incluſi, pro Scholio τοῦ Ἄκοντος ejicienda ſint. Alioqui ſi καὶ poſt κοινωνοῦ inſeratur, & ἐκεῖνον, id eſt νεκρὸν legatur, ſanatus etiam erit locus. Sin ἐκείνῳ malis, intellige τόπῳ: ſin ἐκεῖνο, ſubaudi λείψανον. Monuit doctiſſ. Gaveilius, poſſe & ἐκείνου legi, ſc. τοῦ κοινωνοῦ. G. O. R.

d. Hinc λείψανα ἁγίων, ſanctorum reliquiæ. 3 Harmenop. 3. c. 40. I. Eclo. I. C. περὶ λειψάνων ἁγίων. D. GOTH.

e. *V.* quæ dicam infr. titulo *de uſufructu.* D. GOTH.

f. Ἐπικαρπία Gloſſis *uſusfructus*. Idem igitur, quod χρῆσις. D. GOTH.

Interdum dicitur χρῆσις ἐπικαρπίας. Gloſſ. Labb. GEN. ED.

Miror, Gothofredum χρῆσιν & ἐπικαρπίαν confundere, quod Grammatici forte Græculi, Doſitheo ſimiles, in Gloſſ. Labbæi, non JCti facerent. Videantur tantum Tit. IV. & V. hujus Libri ap. noſtrum Th. G. O. R.

g. De religioſo adde l. 6. §. 4. D. *de rerum diviſione*. Feſtum in *religioſum* & *religioſus*. D. GOTH.

δεσποτείας τὸν οὐσούφρουκτον συνεστάναι, ὁ ὅρος ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ τοῦ οὐσουφρούκτου· εἰκότως ἀναγκαία τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου ἐστὶν ἡ συναίνεσις, [63] καὶ οὐδὲν ἔσται ὀχυρὸν τῶν ἀπὸ τοῦ προπριεταρίου γινομένων ἐπὶ βλάβῃ τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου.

docuerit, in alterius proprietate uſumfructum conſiſtere: conſequenter neceſſarius eſt uſufructuarii conſenſus, nihilque erit firmum *eorum* quæ a proprietario in damnum uſufructuarii fiunt.

Καὶ ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ, συγχωροῦντος τοῦ δεσπότου, ἔξεστι λείψανον ἀποτίθεσθαι, καὶ ῥελεγίοσος ὁ τόπος ἀποτελεῖται. Εἰ δὲ καὶ παρὰ γνώμην ἀπέθετο, μαθὼν δὲ [64] τοῦτο κύριον [h] ἡγήσατο τὸ πραχθὲν ὁ δεσπότης, καὶ οὕτως γίνεται ῥελεγίοσος ὁ τόπος.

In alieno quoque loco, permittente domino, reliquias condere licet; & locus fit religioſus. Sed etſi præter voluntatem condiderit, dominus autem hoc intelligens factum ratum habuerit, & ſic locus fit religioſus.

§. X. Τὰ [65] δὲ σάγκτα πράγματα, οἷον [i] τείχη, [k] πύλαι, τρόπον τινὰ divini juris ἐστι, [66] καὶ ὑπ' οὐδενὸς δύναται δεσπόζεσθαι. Διὰ τοῦτο δὲ τὰ τείχη εἰρήκαμεν σάγκτα, ἐπειδὴ κεφαλικὴ [l] ὥρισται τιμωρία κατ' ἐκείνων, οἵτινές τι κατὰ τῶν τειχῶν ἥμαρτον, οἷον, λίθον λαβόντες, ἢ καὶ ὅπως δήποτε βλάψαντες τὸ τεῖχος. Ὅθεν κἀκεῖνα τὰ μέρη τῶν νόμων, ἐν οἷς μέρεσιν αἱ τιμωρίαι [67] εἰσὶν, αἱ γεγραμμέναι κατὰ τῶν ἐναντιουμένων τοῖς νόμοις, σαγκτι- 15

§. X. Porro res ſanctæ, veluti mœnia, portæ, quodammodo divini juris ſunt, atque a nemine poſſideri poſſunt. Ideo autem mœnia diximus ſancta, quoniam capitalis pœna ſtatuta eſt adverſus eos, qui quid in mœnia deliquerint, veluti lapidem eximentes, aut quomodocumque murum lædentes. Unde & illas partes legum, quibus partibus inſunt pœnæ, adverſus violatores legum ſcriptæ, ſan-

63. οὐδὲ γὰρ ἔσται ἰσχυρὸν F. 64. μετὰ ταῦτα pro τοῦτο F. 65. εἰ δὲ: F. 66. καὶ διὰ τοῦτο ὑπ' οὐδενὸς δεσπόζεται. F. 67. εἰσὶ γεγρ. F.

h. In quibuſdam libris apud Juſtin. *ratum non habuerit.* ſed videtur ibi abnutiva νοθέυεσθαι, ex Th. & l. 6. §. 3. D. *eod.* ſecundum ſcripturam Flor. quam confirmant Baſil. in quibus ſic habetur. εἰ δὲ καὶ μὴ ἐξ ἀρχῆς συνεχώρησε, μεθ' ὃ δὲ τὸ λείψανον εἰσηνέχθη, ῥατωαβίτευσε ὁ τούτου δεσπότης. FABR.

Lege vel εἰσηνέχθη vel εἰσενεχθῇ, & mox ῥάτον ἀβίτευσεν. Theophilo autem adfirmative hunc locum legenti adſentiuntur etiam Ant. Auguſtinus, Meſſaggius, Muretus, Heineccius ad Vinn. Ev. Otto aliique. G. O. R.

i. Muri ſancti. adde l. 8. l. 9. l. ult. D. *de rerum diviſione*, Feſtum *in Sanctum.* D. GOTH.

Æl. Gall. apud Feſt. [in v. *Religioſus*] *Sanctum murum, qui ſit circum oppidum.* v. eund. in *ritua les.* Tull. 3. de Nat. D. Stephan. Tornac. Ep. 12. *Sicut muros almæ urbis jure civili ſanctos, & inviolabiles eſſe didicimus, adeo ut qui eos tranſierint, pœna capitali ſeveritate Romulea puniri debeant* FABR. I.

k. Portas ſanctas eſſe ait, ut & l. 2. D. ne quid in loco ſacro, quod tamen Plutarchus negat in Quæſtionibus Romanis & Romulo. D. GOTH.

Tu vide Heinecc. *Syntagma Antiq.* Otton. *præf.* T. IV. *Theſ. Jur.* p. 19. & G. d'Arnaud *Conject.* p. 94. G. O. R.

l. Scribit Pompon. Romuli fratrem Remum occiſum, ob id quod murum tranſcendere voluerit, id eſt, ἡλλάσθη τε καὶ ἐπιχείρησεν. gr. ad l. ult. D. *de rerum div.* quo verbo utitur quoque Plut. *in Rom. Q.* δοκεῖ Ῥώμυλος ἀποκτεῖναι τὸν ἀδελφὸν, ὡς ἄβατον καὶ ἱερὸν τόπον ἐπιχειροῦντα διαπηδᾶν, καὶ ποιεῖν ὑπέρβατον καὶ βέβηλον. Servius tamen fabuloſum id eſſe ait in 6. Æneid. vide eundem Plut. *in Romulo.* Feſtus quoque inde ſanctum tradit, quod ei, qui id violavit, pœna ſit multave ſancita. FABR. I.

m. Partes legis conſuetæ & ordinariæ *proœmium, capita*

68 σαγκτιόνας [m] καλοῦμεν. λέγονται δὲ καὶ ἐντεῦθεν σάγκτα· σάγκιρε [n] γάρ ἐστι τὸ ὀχυροῦν· 69 ἐπεὶ οὖν ἀσφαλίζεται [o] ἡμᾶς τὰ τείχη, διὰ τοῦτο 70 σάγκτα προσαγορεύεται.

Δυνατὸν δὲ καὶ μυθώδη τινὰ αἰτίαν ἀποδοῦναι τῆς προσηγορίας· Φασὶ γὰρ πάλαι τοὺς Θεοὺς συνεῖναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἀβλαβεῖς αὐτοὺς πανταχόθεν διαφυλάττειν· τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, καταγνόντας τῶν ἀνθρώπων, ἀπολιπεῖν αὐτούς· οἱ τοίνυν ἄνθρωποι τῆς ἐκείνων βοηθείας ἐρημωθέντες, πρὸς μίμησιν τῆς ἐκεῖθεν Φυλακῆς, ἐπενόησαν τὰ τείχη· 71 ἐπεὶ οὖν σάγκτον ἐστὶ τὸ τίμιον, διὰ τοῦτο, ὡς 72 ἐν τάξει τῶν τιμιωτάτων ἐπινοηθέντα, τὰ τείχη καὶ τὰς πύλας ὠνόμασαν 70 σάγκτα.

ſanctiones vocamus. Dicuntur autem & inde ſancta; nam ſancire eſt munire: quum ergo mœnia nos muniant, ideo ſancta adpellantur.

16 Licet autem & fabuloſam quamdam cauſam *hujus* adpellationis reddere: ferunt enim Deos olim cum hominibus converſatos fuiſſe, atque eos undique incolumes ſervaviſſe: ſed procedente tempore hominum pertæſos reliquiſſe eos. Homines igitur auxilio eorum deſtituti, ad imitationem illius cuſtodiæ, mœnia excogitaverunt. Quum igitur ſanctum ſit *quod* pretioſum *eſt*, idcirco mœnia ac portas vocaverunt ſancta, tamquam in locum pretioſiſſimarum *rerum* excogitata.

§. XI. Εἴπωμεν λοιπὸν 73 καὶ περὶ τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἀναφέρεται ὑπὸ τὴν δεσποτείαν 74 τῶν καθ' ἕκαστον ἀνθρώπων· ταῦτα δὲ πολλοῖς [p] τρόποις τῆς ἡμετέρας γίνεται περιουσίας· τινῶν μὲν 75 γὰρ πραγμάτων γινόμεθα δεσπόται [q] Φυσικῷ 76 νόμῳ, ὅπερ (καθὰ εἴρηται) jus gentium προσαγορεύεσθαι· τινῶν δὲ ἀκριβεῖ [r] καὶ πο-

17 §. XI. Dicamus porro etiam de rebus, quæ ad dominium ſingulorum hominum referuntur. Hæ autem multis modis noſtri fiunt patrimonii: quarumdam enim rerum domini fimus naturali jure, quod (uti dictum eſt) jus gentium adpellatur; quarumdam vero ſtricta & civili ratione, id eſt

68. *ſanctionas*, & mox *ſancta*· *ſancire* F. 69. ἐπειδὴ F. 70. *ſancta* F. 71. ἐπειδὴ & mox *ſancton* F. 72. εἰς τάξιν F. 73. καὶ de: F. 74. τοῦ κ. ἑκ. ἀνθρώπου F. 75. γὰρ de: F. 76. νομίμῳ F.

capita legis varia. *ſanctio* hac ultima parte pœnæ conſtituebantur adverſus eos, qui contra leges feciſſent, ut hoc loco. adde l. ſanctio legum D. *de pœnis*. l. 9. §. 3. in f. D. *de rer. diviſ.* caput denique ejus qui contra feciſſet conſecrabatur. Cicero pro Cornelio Balbo. adde Feſtum in Satura. *De ſanctione* v. Ciceronem 3. ad Atticum, et in fine Verrinæ de ſignis. D. GOTH.

Idem ſcripſerat Feſt. in v. *ſanctum*. Cic in Verr. 6. *Niſi legis ſanctionem pœnamque recitaſſem*. Eſt igitur ſanctio τιμωρία, Liban. in Socrat. Apolog. ſive ποινηλασία τοῦ νόμου, id eſt, pars legis in qua deviantibus pœna ſancitur, unde & ſanctæ leges, quæ pœnæ ſanctione corrumpi vetantur. Macrob. 3. c. 3. FABR. I.

n. Serv. in 8. Æneid. *Leges ſanctas dicimus, id eſt, firmas à ſanciendo* FABR.

o. Stephanus lib. 46. Baſilic tit. 3. περιποιοῦσι γὰρ ἡμῖν τὸ ἀσφαλὲς, καὶ ὀχυροῦσιν ἡμᾶς, διὸ καὶ ſancta προσαγορεύονται. Serv. in 11. Æneid. *Mœnia dicta, quaſi munia, à munitione civitatis.* FABR.

p. Dio Chryſ. Rhod. μυρίους γὰρ εὑρήσετε τρόπους, καθ' οὓς ἑκάστῳ τι φασὶν εἶναι· καὶ πλεῖστον διαφέροντας FABR. I.

q. Jure gentium dominia diſtincta: nam jure naturali πάντα ἦν κοινὰ, καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων ἴδιον ἔλεγεν εἶναι. FABR. I.

r. Jus civile ſcrupuloſum, anxium, ſubtile aſperum, diligens. Jus naturale benignum, lene, manſuetum, humanum. Syneſ. Epiſt. 66. ἀλλὰ τὸ μὲν

πολιτικῷ λόγῳ, τουτέστι τῷ ἰδικῷ τῶν Ῥωμαίων.

Ἔστι δὲ λυσιτελέστερον ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ποιήσασθαι τῆς διδασκαλίας [77] τὰ προοίμια· ὡμολόγηται δὲ, παλαιότερον εἶναι τὸ Φυσικὸν δίκαιον, ὅπερ ἅμα τῷ γένει [s] τῶν ἀνθρώπων εἰς Φῶς ἡ Φύσις [t] προήγαγε· τὰ γὰρ πολιτικὰ δίκαια τηνικαῦτα εὑρίσκεσθαι [78] ἤρξαντο, ὅτε καὶ πόλεις [u] οἰκοδομεῖσθαι, καὶ ἄρχοντες χειροτονεῖσθαι, καὶ νόμοι ἤρξαντο γράφεσθαι.

§. XII. Τὰ [uu] ἄγρια τοίνυν θηρία, καὶ τὰ [79] πτηνὰ, ἔτι δὲ καὶ [x] οἱ ἰχθύες, ([80] τουτέστιν, ὅσα ζῶα ἐν γῇ, ἢ ἐν θαλάσσῃ, ἢ ἐν οὐρανῷ [y] τίκτεται) ἅμα τῷ ληφθῆναι ὑπό του, κατὰ τὸν ἐθνικὸν νόμον εὐθέως ἄρχεται τῆς ἐκείνου [81] δεσποτείας εἶναι· ὅπερ [82] γὰρ πρότερον ὑπ' οὐδενὸς ἐτέλει δεσποτείαν, τοῦτο Φυσικῷ λόγῳ τοῦ προκαταλαμβάνοντος [z] γίνεται· ἀδιάφορον δὲ, πότερον τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ πτηνὰ ἐν οἰκείῳ τις ἀγρῷ θηρᾷ ἢ ἐν ἀλλοτρίῳ ἀγρῷ, εἰσιὼν ἐπὶ τῷ κυνηγῆσαι, ἢ τοῦ ἰξεῦσαι χάριν.

Ορθῶς

eſt Romanis propria. [*id eſt, jure Romanis proprio.*]

18 Commodius autem eſt ab antiquis *temporibus* doctrinæ initia facere. Atqui conſtat, vetuſtius eſſe jus naturale, quod ſimul *cum* hominum genere in lucem natura produxit: namque jura civilia tum demum inveniri cœpta ſunt, quum & urbes ædificari, & magiſtratus creari, & leges cœptæ ſunt ſcribi.

19 §. XII. Feræ igitur beſtiæ, & volucres, itemque piſces, (hoc eſt, quæcumque animalia in terra, aut in mari, aut in cœlo naſcuntur) ſimul atque ab aliquo capta ſunt, ſecundum jus gentium continuo in dominio ejus eſſe incipiunt. Quod enim prius ſub nullius erat dominio, hoc naturali ratione occupantis fit. Indifferens vero, utrum feras beſtias & volucres in proprio quis agro venetur an in alieno agro, ingreſſus ad venandum, vel aucupandi gratia.

Recte

77. τὸ προοίμιον F. 78. ἤρξατο F. 79. πετεινὰ F. 80. τουτέστι πάντα τὰ ζῶα, ὅσα ἐν τῇ γῇ ἢ θαλάσσῃ ἢ οὐρ. τ. F. 81. ἐκ. δεσπ. F. 82. γὰρ de: Goth.

μὲν εἴκω τῷ νόμῳ, τὸ δὲ τῇ φύσει χαρίζομαι ῥεπούσῃ πρὸς τὸ φιλάνθρωπον. FABR.

Curtius ſatis libere, ut ſolet, vertit: *exacta ſtrictaque & civili ratione, quod jus proprie Romanorum eſt.* Quid Gothofredi operæ hic aberrarint, haud operæ eſt pretium memorare. Fabrotus in priore ſimpliciter, *jure civili, quod proprie Romanorum eſt:* at in poſteriore tanto auctius, *ſtricta & civili ratione, id eſt jure proprio civium Romanor. quod proprie Romanor. eſt.* Ego ad verbum quidem verti, ſed addidi aliam quoque verſionem, quia credo voculam νόμῳ excidiſſe poſt Ῥωμαίων. G. O. R.

s. Ἐξ ἧς γένος ἀνθρώπων ἐστίν. Philo, ἀσπασάμενοι τὴν φύσιν, ὅπερ ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν πρεσβύτατον νόμιμον. FABR. I.

t. Juſtin. *rerum natura* hic, & §. *in pecudum.* Gloſſ. lat. græc. *Rerum natura*, ἡ τοῦ παντὸς φύσις. Martial. 9. 12. Columella lib. 8. cap. 16. *rerum omnium mater natura*, Macrob. Satyr. 5. cap. 1. FABR. I.

u. Civitatibus conſtitutis jura condita. Virg. 1. Æneid. — *pars ducere muros, Molirique arcem, & manibus ſubvolvere ſaxa, Pars optare locum tecto, & concludere ſulco. Jura magiſtratuſque legunt, ſanctumque Senatum.* Servius, *bene poſt conditam civitatem addidit jura, & magiſtratus ſanctumque Senatum.* & lib. eod. Virg. *Moreſque viris, & mœnia ponet.* Servius, *Hyſteroproteron in ſenſu: ante enim civitas, poſt jura conduntur.* FABR. I.

uu. Quintil. Decl. 13. *Multa nihilominus quæ libera fuerant, tranſeunt in jus occupantium, ſicut venatio, & aucupatio.* FABR. I.

x. Plaut. Rud. Act. 4. ſc. 3. *ecquem eſſe dices in mari piſcem meum? Quos cum capio, ſiquidem cepi, mei ſunt, habeo pro meis: Nec manu aſſeruntur, neque illinc partem quiſquam poſtulat. In foro*

palam

Ὀρθῶς δὲ κωλύεται ὑπὸ τοῦ δεσπότου τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν τοῦτο ἐκεῖνος προΐδῃ· δύναται γὰρ αὐτὸν εἰς τὸν οἰκεῖον εἰσιέναι κωλύειν ἀγρόν. Εἴ τι δὲ τῶν προειρημένων ζώων λάβῃ τις, μέχρι τοσούτου ὑπὸ τὴν οἰκείαν ἔχει δεσποτείαν, ἕως οὗ ὑπὸ τὴν αὐτοῦ συνέχεται φυλακήν· εἰ δὲ τὴν τοῦ λαβόντος [83] κατοχὴν διαφύγῃ, καὶ εἰς τὴν φυσικὴν [b] ἐλευθερίαν ἀναδράμῃ, παύεται τῆς δεσποτείας εἶναι τοῦ πάλαι λαβόντος, καὶ πάλιν τοῦ καταλαμβάνοντος γίνεται [84] τὸ ζῶον.

20 Recte tamen prohibetur a domino agri, ſi hoc ille prævideat: poteſt enim prohibere eum in ſuum ingredi agrum. At ſi quid animalium ſupradictorum ceperit quis, eo uſque in ſuo habet dominio, quouſque ſub ejus cuſtodia continetur. Quod ſi capientis poſſeſſionem effugerit, atque in naturalem libertatem recucurrerit, deſinit in dominio eſſe *illius* qui ante ceperat, ac rurſus occupantis fit animal.

Τὴν φυσικὴν δὲ ἐλευθερίαν καταλαμβάνειν νοεῖται τὸ ζῶον, ὁπότε ἢ τὴν ἡμετέραν θέαν διαφύγῃ, ἢ ὑποπέπτωκε μὲν τῇ ἡμετέρᾳ θέᾳ, δυσχερὴς [c] δὲ ἡ τούτου κατάληψίς ἐστι· τί γάρ, εἰ εἰς [85] ὑψηλότατόν τινα καὶ δύσβατον τόπον διέφυγεν;

21 Naturalem vero libertatem animal recipere intelligitur, quando vel viſum noſtrum effugerit, vel viſui quidem noſtro ſe obtulerit, ſed difficilis ejus ſit captio. Quid enim, ſi in altiſſimum quemdam & invium locum perfugerit?

§. XIII. Ἐκεῖνο δὲ τῶν ζητουμένων γέγονεν· ἔλαφος [86] ἢ σύαγρος οὕτως ἐτρώθη ὑπ' ἐμοῦ, ὡς εὐχερῆ τὴν τούτου θήραν γενέσθαι. τινὲς λέγουσιν, εὐθέως τὸ τοιοῦτον ζῶον τῆς ἐμῆς γίνεσθαι δεσποτείας· ἑτέροις [d] δὲ

§. XIII. Hoc autem inter quæſita fuit: Cervus aut aper ita a me vulneratus eſt, ut facilis ejus ſit captura.
22 Quidam dicunt, ſtatim ejuſmodi animal mei dominii fieri: aliis autem pla-

83. διαφ. κατ. F. 84. τὸ ζῶον de: F. cum Curt. 85. ὑψ. ἦγεν καὶ δυσβ. ἵστανται τόπον; F.
86. ἤγουν σύαγρος ὡς οὕτως F.

palam omnes vendo pro meis venalibus. Mare quidem commune certo 'ſt omnibus. T. *Aſſentio. Qui minus hunc communem quæſo mihi eſſe oportet vidulum? in mari inventu 'ſt, commune eſt.* FABR. I.

y. οὐρανὸς hic pro aëre. Unde οὐράνια ζῶα. 2. Harmen. 1. §. 12. 50. *Eclog.* 1. c. 1. adde l. 1. §. 1. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

Cœlum pro aëre. Galen. Comm. 2. in 1. Hippocr. de morb. vulg. οὐρανὸν ἔλεγεν κατὰ τὸ τῶν ἰδιωτῶν ἔθος τὸν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀέρα μέχρι τῆς χώρας τῶν νεφελῶν. Idem ſcribit Chalcid. *in Tim.* Joan. Grammat. *in* 1. *Meteor.* [Atque ita ſacri etiam ſcriptores accipiunt, ut obſervant Greg. Nyſſ. & Baſil. *in Hex.* Andr. Cæſarienſ. *in Apocal.* Auguſt. *de nat. boni adverſus Manich.* & *Confeſſ.* 13. c. 32. Edit. 1.] FABR.

z. l. 3. pr. §. 1. & 2. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

a. l. 16. D. *de ſervit. ruſticorum præd.* D. GOTH.

Quidam enim venationis obtentu alienas fruges diripiunt. Theophylact. Simoc. Ep. 56. FABR. I.

b. φυσικὴν ἐλευθερίαν ait. Eſt enim libertas a natura, ut ex hoc loco poſſis argumentum ducere, in dubio rem præſumi liberam, neque ſervituti obnoxiam. D. GOTH.

c. An *difficilis* eſt impoſſibilis? ut accipit Acc. ad Juſtin. Sic græcis quoque χαλεπὸν pro impoſſibili. Zenob. cent. 6. pr. 38. ἄλλοι δὲ τὸ χαλεπὸν ἀκούουσιν ἐπὶ τοῦ ἀδυνάτου: imo difficilis perſecutio differt ab impoſſibili, l. 4. § 1. D. *de ſtatul.* impoſſibilis eſſe creditur, ſi in locum impenetrabilem καὶ ἀδιάδυτον, in avia & derupta, fera vulnerata fugerit: difficilis, ſi in locos difficiles fera confugerit. FABR. I.

d. Errat Th. qui tres Jureconſultorum ſententias hic comminiſcitur. v. l. 5. D. *de adq. rerum dom.* FABR.

Hi non alii ſunt: ſed idemmet Trebatius autor primæ opinionis, cujus pars erat, quod ſubjicitur. J. DOUJ.

Bal-

δὲ ἤρεσε γίνεσθαι μὲν ἐμὸν τὸ ὑπ' ἐμοῦ πληγὲν, ἅμα τῇ [87] καιρίᾳ πληγῇ, μέχρι δὲ τοσούτου ἕως οὗ ἐπιδιώκω τὸ ζῶον· εἰ δὲ [88] παύσομαι τοῦ ἐπιδιώκειν αὐτὸ, τῆς ἐμῆς εἶναι παύεται δεσποτείας, [89] καὶ τοῦ καταλαμβάνοντος γίνεται· τρίτη γέγονε γνώμη τινῶν λεγόντων, μὴ ἑτέρως ἐμὲ τὸν τρώσαντα γίνεσθαι δεσπότην τοῦ θηρίου, [90] εἰ μὴ ἕως οὗ τούτου δράξομαι.

placuit, fieri quidem meum, quod a me vulneratum eſt, ſtatim *ab ipſo* vulnere letali; aſt eo uſque, donec animal perſequar. Quod ſi illud deſinam perſequi, mei dominii eſſe deſinit, fitque occupantis. Tertia extitit ſententia nonnullorum dicentium, non aliter me vulnerantem feræ dominum fieri, niſi quouſque ejus potiar.

23 Καὶ ταύτην μᾶλλον τὴν τρίτην [91] γνώμην βεβαιοῖ ἡμέτερος βασιλεὺς, λογισμὸν προσθεὶς [92] τοιοῦτον· Φησὶ γὰρ, ὅτι πολλὰ ἐν τῷ μεταξὺ [e] συμβῆναι δύναται, ἅτινα οὐκ ἐᾷ με τὸ εἰρημένον θηρᾶσαι ζῶον· τυχὸν γὰρ θηρίον ἀπαντῆσαν ἄγριον ἐκώλυσέ με περαιτέρω προβῆναι, [93] ἢ καὶ ἥρπασε τὸ παρ' ἐμοῦ τρωθέν· ἢ καὶ ἐν τῷ ἐπιδιώκειν δυσχερέσι περιπεσὼν τόποις, οὐκ ἠδυνήθην ἐπιζητῆσαι τὸ θηρίον.

Atque hanc potius tertiam ſententiam confirmat Imperator noſter, hoc addens ratiocinium: ait enim multa interim accidere poſſe, quæ me dictum animal capere haud ſinant: nam forte occurrens fera beſtia prohibuit me ulterius progredi, vel rapuit etiam vulneratum a me; aut *ego* inter perſequendum in loca difficilia incidens, beſtiam indagare non potui.

24 §. XIV. Ἡ τῶν μελισσῶν [f] φύσις ἐστὶν ἀγρία· ἀμέλει τοι αἱ ἐν τῷ σῷ δένδρῳ καθεσθεῖσαι μέλισσαι τῆς σῆς οὐ γίνονται δεσποτείας, πρὶν αὐτὰς τοῖς σίμβλοις [94] ἐναποκλείσῃς, ἃς λέγομεν [95] κυψέλλας·

§. XIV. Apium natura fera eſt. Scilicet apes in tua arbore conſidentes tui dominii non fiunt, antequam eas alvearibus incluſeris, quæ κυψέλλας *Græce* dicimus: uti neque aves, quæ

87. καιρίᾳ F. 88. forte παύσωμαι præſtat: certe in fine huj. cap. malim δράξωμαι. G. O. R. 89. καὶ γίν. τοῦ κατ. F. 90. εἰ μὴ de: F. 2. 91. βεβ. γν. ἡμ. F. 1. βεβ. γν. ὁ ἡμ. F. 2. 92. τοῦτον F. 93. ἤγουν ἥρπ. F. 94. ἐναποκλείσῃς ante hanc. Mox poſt ἃς inſerunt καὶ Lugd. & Goth. 95. κυψέλας & in verſ. Lat. κυψέλαν unico λ, ſola F. 2.

Balduinus h. t. primam ſententiam ridiculam pronunciat: quæ an ſit, amplius deliberandum. H. MYL. *in ſched.*

Quidni credamus alios ante Trebatium ſimpliciter & abſolute ita ſenſiſſe, ſed ipſum hoc temperamenti primum addidiſſe? quod mihi cum multis hodie JCtis magis placere quam Juſtiniani ratiocinationem fateor. Trebatii fere ſententiam in legem convertit Langobardorum rex Rothar cap. 319. ſive apud Lindenbrogium L. 1. T. 22. l. 6. Præterea Theophilum, qui integros veterum prudentium libros habuit, iniquiſſime ex ſolis fragmentis hodie ſuperſtitibus judicamus. G. O. R.

e. Sicut vulgo dici ſolet: πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου, quod proverbium præter alios uſurpat Chryſoſt. *ad vid. jun.* & potentior igitur eſt, qui tenet, quam qui perſequitur. FABR. I.

f. 2. Harmen. 1. §. 23. 50. Eclog. 1. c. 2. l. 5. §. 2. D. *de adquir. rerum domin.* D. GOTH.

Plin. ait, apes nec placidas eſſe, nec feras, ſed mediæ inter utrumque naturæ, *lib.* 8. *cap.* 56. mixtæ igitur ſunt. Apium tamen naturam feram eſſe placet prudentibus. Si quis igitur inanis arboris trunco, vel cavis inventos petris, domum favos retulerit, ut eſt in Quintil. *decl.* 13. ſuos facit: & ſi apes feras, quæ in arbore tua conſederint, quis abſtulerit, non tenetur tibi furti, quia non

λας· ὥσπερ ἐδὲ τὰ ὄρνεα, ἅτινα νεοτλιὰν ἐν τῷ σῷ δένδρῳ κατεσκεύασε, πρὶν ἰξευθῇ, τῆς σῆς ἐκ ἔστι δεσποτείας· ὅθεν εἴ τις Φθάσας τὰς εἰρημένας μελίσσας ἐν ἰδίοις ἀπέθετο σίμβλοις, γενήσεται δεσπότης αὐτῶν.

Καὶ τὰς 96 μελικηρίδας g δὲ, εἴ τινας ὑπὸ τῶν μελισσῶν γενέσθαι συμβῇ, ὁ βουλόμενος ἐξελέσθαι δύναται, εἰ καὶ κατὰ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν αὗται 97 γεγόνασιν· εἰ δὲ, πρὶν ἕτερος ἅψηται τῶν μελικηρίδων, προθεωρήσας ἐγὼ εἰσελθεῖν αὐτὸν ἐς τὸν ἐμὸν ἀγρὸν διεκώλυσα, (δύναμαι γὰρ κατὰ νόμους τοῦτο ποιεῖν) λήψομαι τὰς μελικηρίδας, 98 οὐδενὸς ἐμποδίζοντος.

99 Ο τῶν μελισσῶν ἑσμὸς h, ἐὰν τὰς σὰς σίμβλους καταλιπὼν ἀποπτῇ, μέχρι τοσούτε τῆς σῆς εἶναι 1 δεσποτείας νοεῖται, ἄχρις ὃ τοῖς 2 σοῖς i ὑποπέπτωκεν ὀφθαλμοῖς, καὶ ἡ τούτου κατάληψις οὐκ ἔστι δυσχερής· 3 εἰ δὲ τὴν σὴν διέφυγε θέαν, τοῦ καταλαμβάνοντος γίνεται.

§. XV. 4 Η τῶν ταώνων k καὶ ἡ τῶν περιστερῶν l φύσις ἐστὶν ἀγρία· καὶ μήτις λεγέτω, ὅτι σύνηθές 5 ἐστιν αὐτοῖς ἀφίπτασθαι

quæ nidum in arbore tua fecerunt, antequam captæ ſint, tui ſunt dominii. Unde ſi quis anticipans dictas apes in ſuis repoſuerit alvearibus, earum dominus fit.

25 Porro favos quoque, ſi quos ab apibus fieri contingat, *quilibet* volens eximere poteſt, etſi in meo agro illi effecti ſunt. Sin autem, antequam alius favos adprehenderit, ego *hoc* prævidens ingredi eum in agrum meum prohibui, (hoc enim ſecundum leges facere poſſum) *ipſe* capiam favos, nemine inhibente.

26 Et apium examen, ſi alvearia tua relinquens avolet, eo uſque tui eſſe dominii intelligitur, quouſque tuis ſe offerat oculis, neque ejus captura difficilis ſit: quod ſi viſum tuum effugerit, occupantis fit.

§. XV. Pavonum & columbarum natura fera eſt. Nec quiſquam dicat, conſuetum illis eſſe avolare ac rurſus re-

96. μελικηρίδας, ἅς τινας ἀπὸ ante F. 97. γεγονυίας ante F. 98. μηδενὸς F. 99. Καὶ præponunt Lugd. & Goth. 1. εἶ. δεσπ. F. 2. σοῖς de: F. 3. εἰ γὰρ δυσχερής ἐστιν ἡ κατάληψις, ἢ τὴν σὴν δ. θ. F. 4. ἡ deerat ante F. 5. αὐτ. ἐστ. F.

non fuerint tuæ, l. 26. D. *de furt.* Lex Longobard. *Si quis de arbore ſignata in ſylva alterius apes tulerit, componat ſolid. ſex.* Et mox: *nam ſi ſignata non fuerit, tunc quicunque invenerit, jure naturali habeat ſibi, excepto de Gajo Regis.* FABR. I.

Lex eſt numero 324. Rotharis regis, apud Lindenbr. L. 1. T. 25. l. 37. *Gajum* autem ſive *Gagum* convenit hodiernæ voci Gallicæ *Gage.* G. O. R.

g. Eclog. & Harmen. d. l. 5. §. 3. D. *de adqu. rerum dominio.* D. GOTH.

Alveus eſt χειροποιητὸς, puta ex vimine, aut inani cortice: *favum* ipſæ ſibi apes conficiunt. Varro *de re Ruſt.* c. 16. FABR. I.

h. d. l. 5. §. 4. Harmen. & Eclog. d. loc. D. GOTH.

Schol. πλῆθος. FABR. I.

i. Apes quæ adhuc quaſi feræ ſunt, quæque nondum induerunt animum revertendi, ſi evolaverint, migrationem inſtituere videntur. Itaque ſi deſierint eſſe in conſpectu noſtro, vel diff. ſit eat. perſ. fiunt occupantis. FABR. I.

k. 2. Harmenop. 1. §. 23. in f. l. 5. §. 5 D. *de acquir. rerum dom.* 50. Eclog. 1. c. 3. D. GOTH.

Ex facili tamen cicures fieri poſſunt. Hinc pavo manſuetus l. 37. D. *de furt.* & pavones olim ἐν ταῖς οἰκίαις τιθασσοὺς, ſive cicures educatos docet Athen. 14. FABR. I.

l. Ἀγρίαν, feram ſeu agreſtem naturam eſſe ait pavonum: cum tamen Varro 3. *de re ruſtica* 5. ut rem miram referat, pavones in Samo & Planaſia inſulis

σθαι [m] καὶ πάλιν ὑποστρέφειν· 6 καὶ γὰρ αἱ μέλισσαι [n] πράττουσι 7 τοῦτο, καὶ ἄμαχόν ἐστιν, ἀγρίαν εἶναι τὴν φύσιν αὐτῶν· Καὶ 2 ἐλάφους 8 γάρ τινες οὕτως [o] ἡμέρους ἔχουσιν, ὥστε αὐτὰς καταλιμπάνειν τοὺς δεσπότας, καὶ εἰς ὕλας ἀπιέναι, καὶ πάλιν ὑποστρέφειν· καὶ αὐτῶν δὲ 9 οὐδὲν ἧττον ἡ φύσις ἐστὶν ἀγρία.

Ἐπὶ τούτων δὲ τῶν ζώων, ἅτινα κατὰ συνήθειαν 10 ὑποστρέφειν εἰώθεν ἀπιόντα, τοιοῦτος [p] ἡμῖν ἰσχυρότατος παραδέδοται κανὼν, 11 οἷον ἐπὶ μελισσῶν, περιστερῶν, ταώνων, ἐλάφων· λέγομεν γὰρ μέχρι τοσούτου τῆς ἡμετέρας εἶναι ταῦτα δεσποτείας, ἕως οὗ λογισμὸν [q] ἔχει τοῦ πρὸς ἡμᾶς 12 ὑποστρέφειν· εἰ δὲ παύσεται τοιαύτην ἔχειν διάνοιαν, 13 παύεται τῆς ἡμετέρας εἶναι δεσποτείας, καὶ τοῦ καταλαμβάνοντος [r] γίνεται.

Ἀλλ'

reverti. Nam & apes hoc faciunt, & *tamen* extra controverſiam eſt, feram 7earum eſſe naturam. Etenim cervas quoque ita cicures quidam habent, ut relinquant dominos, atque in ſilvas abeant rurſusque redeant: attamen harum natura nihilominus fera eſt.

In his autem animalibus, quæ ex conſuetudine reverti ſolent, poſtquam abierunt, hæc nobis firmiſſima tradita eſt regula, veluti in apibus, columbis, pavonibus, cervis: dicimus enim eo uſque illa eſſe dominii noſtri, quousque animum ad nos revertendi habent: ſi vero hanc mentem habere deſinant, & noſtri dominii eſſe deſinunt, atque occupantis fiunt.

Sed

6. καὶ γὰρ καὶ αἱ. F. 7. κατὰ τοῦτο F. 2. 8. δὴ F. cum Curt. & mox αὐτὰς. ſed ſequenti ſtatim capite in genere τὰς ἐλάφους neuter quidquam mutavit: cur ergo hic? 9. οὐδὲν δε: Lugd. & Goth. Fabrotus autem ἐστιν poſt ἧττον reponit. 10. ἀπιέναι καὶ πάλιν ὑποστρ. εἰώθεν, τοιοῦτος F. 11. οἷον ante F. 12. ὑποστρ. ante F. mox παύσεται omnes ante hanc. 13. παύσεται F. ſed ſic deinde γίνεται reſcribere quoque debuiſſet.

ſulis agreſtes haberi, ut & Curtius lib. 9. [cap. 1. n. 13.] juxta Hydraotem flumen. & Sigebertus anno 1086. ſcribit, pavones è domibus evolantes feros evaſiſſe. D. GOTH.

Sed hæ quoque [columbæ] cicurari poſſunt. Agræt. *columbæ, quæ manſuetæ fieri poſſunt, & domibus aſſueſcere.* FABR. I.

m. Varro *de re Ruſt.* 3. c. 7. *Columbas redire ſolere ad locum licet animadvertere*, &c. Arnob. 2. *Columba manu miſſa revolare ad dominicas ſedes.* FABR. I.

n. Quintil. decl. 13. *An non ipſæ domum ſuâ ſponte revolant, finemque laboris ſui ſole metiuntur, & omnis intra ſolitas domos turba conditur, noctemque modeſto ſilentio trahunt? age porro, ut non ſit earum certa poſſeſſio dum volant: nempe quia cum remearunt, concludi, transferri, donari, vanire poſſunt, in poteſtate ſunt.* in quibus verbis antiquæ controverſiæ veſtigia comparent. de qua apud Rufin. tit 12. in fin. FABR. I.

o. ἡμερωθέντας τε καὶ εἰς τὸ πρᾶον ἐκ τοῦ θηριώδους μεταβαλλομένους. de cerva Sertorii Plut. & Appian. 1. Civil. FABR. I.

p. idem Harmenopolus 2. tit 2. §. 24. D. GOTH.

Animalia quæ genitalem feritatem non exuerunt, noſtra eſſe deſinunt, ſi poteſtatem noſtram evaſerint; animalia vero quæ manſuefacta ſunt, domita, & condocefacta, quæque hominem didicere pati, & manus obvia paſcit, (ἐκεῖνα μὲν γὰρ, B. Chryſoſt. verba, καίτοι κατὰ φύσιν ἄγρια ὄντα, ἀνθρωπίνης ἀπολαύσαντα τέχνης, ἥμερα πολλάκις γίνεται,) eouſque noſtra intelliguntur, donec animum revertendi habent. Creduntur autem deſinere animum revertendi habere, cum revertendi conſuetudinem deſeruerunt: tunc enim naturalem feritatem recipiunt, ſive ut Claudiani verbum uſurpem, ſæva feris natura redit. FABR. I.

q. λογισμὸν, *i. animum*, tribuit feris, ut & poſt, διάνοιαν: author Eclogæ d. c. 3. τῆς ὑποστροφῆς συνήθειαν vocat. ſic alibi animantia juris naturalis peritia cenſentur, ſup. *de jure naturali* in principio. D. GOTH.

Sed

Ἀλλ' [14] ἐπεὶ ἐπὶ ζώων τοῦτο καταλαβεῖν ἀδύνατον, ἐκ τῆς περὶ τὴν ὑποστροφὴν συνηθείας τοῦτο ληψόμεθα· ὑπόθου γὰρ, ὅτι ἡ ἐμὴ ἔλαφος καταλιμπάνουσά με εἰώθει ἐπὶ τὰς ὕλας ἀπιέναι, [15] καὶ αὐθήμερον ὑποστρέφειν, ἢ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ ἤγουν [16] τῇ τρίτῃ, οὐδέπω δὲ περαιτέρω τῶν τριῶν ἡμερῶν τῆς ἐμῆς [17] οἰκίας ἀπελείφθη· εἰ μὲν οὖν εἴσω [s] τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς ὑποστρέφειν εἰώθει, ὑπό τινος ἐλήφθη, ὡς ἀδικούμενος ἐγὼ περὶ τὴν δεσποτείαν, ἕξω κατ' αὐτοῦ τὴν in rem. εἰ δὲ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐθήρευσέ τις αὐτὴν, οὐδεμίαν κατ' αὐτοῦ κινήσω ἀγωγήν· πρόδηλον γὰρ, ἐξ ὧν μὴ ἐφύλαξε τῆς ὑποστροφῆς τὴν συνήθειαν, ὅτι τῆς ἐμῆς κατεφρόνησε δεσποτείας.

28 Sed quum illud in animalibus deprehendere nequeamus, ex reverſionis conſuetudine hoc deprehendemus. Finge enim, cervam meam me relicto conſueviſſe in ſilvas abire, atque eopſe die reverti, aut altero vel tertio etiam die; nunquam vero ultra tres dies *a* mea domo emanſit: ſi igitur intra tres dies, quibus reverti conſuevit, ab aliquo capta ſit, ego utpote circa proprietatem *meam* læſus, habebo adverſus eum *actionem* in rem. Quod ſi quis quarto die eam venatus
29 ſit, nullam adverſus eum actionem movebo. Manifeſtum enim *eſt*, *eam* ex quo reverſionis conſuetudinem non obſervavit, meum ſpreviſſe dominium.

§. XVI. Τῶν κατοικιδίων [t] ὀρνίθων καὶ τῶν [u] χηνῶν ἡ φύσις οὐκ ἔστιν ἀγρία· καὶ τοῦτο ἐντεῦθεν νοῆσαι δυνατὸν, ὅτι ἕτεραί εἰσιν ὄρνεις, ἃς ἀγρίας καλοῦμεν, τουτέστιν [18] ἀγριόρνιθας, καὶ πάλιν ἕτεροι χῆνες, οὓς

§. XVI. Domeſticarum gallinarum atque anſerum natura fera non eſt. Et hoc inde intelligere licet; quod aliæ ſint gallinæ, quas feras vocamus, itemque alii anſeres, quos feros vocamus.

14. ὅτι Lugd. & Goth. ἐπειδὴ F. 15. καὶ ἢ F. 16. καὶ ad: F. & mox οὐδέποτε δὲ edidit. 17. ſic Lovan. Ceteræ οἰκείας. 18. ἀγριορνίθων F.

Sed philoſophi, e Lycæo præſertim, λογισμὸν & διάνοιαν brutis denegant. GEN. ED.

r. περικαταλαμβάνοντος legit Harmenopul. & author Eclogæ d. loco. D. GOTH.

s. Non vult Theoph. ut quidam putant, [*Merillium tangit*] tempus trium dierum huic rei præſtitutum eſſe: ſed ex conſuetudine revertendi intra triduum puta, id eſt, quia forte intra tertium diem reverti ſolebat cerva, videri conſuetudinem revertendi deſeruiſſe, ſi per triduum non redierit. Denique exempli cauſa tantum, ſolere cervam eodem die, poſterove vel tertio redire, fingit Th. non quod ei dies certus præſtitutus ſit, nam ſi eodem die poſterove redire ſoleret, nemo dixerit, tridui lapſum expectandum. FABR. II.

Cæterum Theophilo aſſentiendum non eſt, qui ſpatio trium dierum redeundi animum amitti exiſtimavit. Interpretis enim non eſt, definire tempora; ſed ſolius legis, aut potius judicis, qui pro varia cujuſque animantis natura, adhibito peritorum in ea re hominum conſilio, hæc æſtimabit. D. GALTIER.

Mirum, quomodo hæc poſt Fabroti notam ſcribere potuerit: niſi priori editione contentus, quæ hac nota caret, poſteriorem (quis enim omnes ejuſdem ſcriptoris editiones comparare ſibi ſemper ſolet?) haud conſuluerit. G. O. R.

t. Gloſſis κατὰ οἶκον. eâdem autem forma dicitur, qua κατοικίδιος θεὸς lar. κατοικίδιοι θεοὶ, lares, hoc eſt Dii domeſtici. D. GOTH.

Ut Nov. 69. cap. 1. [Gloſſæ: ὄρνις, ἡ κατὰ οἶκον, *gallina. Edit.* 2.] Clem. Alex. Strom. 3. Jerocles in Ippiatricis: ἀλεκτορῶν, ἢ τῶν κατοικιδίων ὀρνίθων. FABR.

u. Quidam enim anſeres ſunt manſueti, quidam feri, Varro de re Ruſt. 3. c. 10. Columella 8. c. 14. hos Servius agreſtes vocat in 1. Georgic. illos Græci ἐπινομίδιοι appellant, Homer. autem ἡμέρους, Odyſſ. ι. FABR. I.

x. Har-

οὓς ἀγρίους καλοῦμεν, καὶ λέγεται ἀγριοχηνάρια· ὅθεν εἰ μὲν οἱ σοὶ χῆνες, ἢ τὰ x σὰ ὀρνίθια ἔκ τινος τύχης 19 ταραχθέντα 30
ἀποπτῇ, ἢ καὶ 20 τὴν σὴν διαφύγῃ θέαν, 21 οὐδὲν ἧττον τῆς σῆς ἐστι δεσποτείας, ἐν οἳῳδήποτε τόπῳ εὑρεθῇ· καὶ ὅστις κέρδους χάριν, ἤτοι ψυχῇ ἀποστεροῦντος, τὰ τοιαῦτα παρακατέχει ζῶα, κλέπτειν δοκεῖ, καὶ γίνεται y τῇ furti ὑπεύθυνος.

§ XVII. Φυσικὴ κτῆσίς ἐστι καὶ 22 τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων· ὁ γὰρ ἐθνικὸς νόμος ἡμέτερα z παραχρῆμα βούλεται γίνεσθαι, ὅσα εἰλήφαμεν ἀπὸ τῶν πολεμίων· ἀμέλει καὶ ἐλεύθεροι ληφθέντες ἄνθρωποι, εὐθέως ἡμῖν καταδουλοῦνται· εἰ δὲ ταῦτα διαφύγῃ τὴν 31
ἡμετέραν 23 ἐξουσίαν, οἷον τὰ ἀνδράποδα, καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους ὑποστρέψαι συμβῇ, τὴν 24 ἀρχαίαν ἀπολαμβάνει κατάστασιν.

§. XVIII. Οἱ λίθοι οἱ τίμιοι, ἔτι δὲ καὶ αἱ ψηφῖδες, καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἐν αἰγιαλῷ εἴωθεν εὑρίσκεσθαι, φυσικῷ λόγῳ τοῦ εὑρετοῦ 25 γίνονται παραχρῆμα.

§. XIX.

camus. Unde ſi anſeres tui vel gallinæ tuæ aliquo caſu turbatæ avolaverint, aut tuum etiam viſum effugerint, nihilominus tui ſunt dominii, in quocumque loco reperiantur: & quisquis lucri cauſa, aut ſpoliandi animo, ejuſmodi animalia retinet, furari videtur, atque *actioni* furti ſit obnoxius.

§. XVII. Naturalis quoque adquiſitio eſt quæ ex hoſtibus *capiuntur*. Jus enim gentium noſtra confeſtim vult fieri, quæcumque ex hoſtibus cepimus: itaque & liberi homines capti, ſtatim noſtri ſervi fiunt. Quod ſi hæc poteſtatem noſtram effugerint, veluti mancipia, atque ad ſuos reverti *iis* contigerit, priſtinum recipiunt ſtatum.

§. XVIII. Lapides pretioſi, itemque gemmæ, & reliqua quæ in littore inveniri ſolent, naturali ratione inventoris ſtatim fiunt.

§. XIX.

19. ἐκταρ. F. 20. τὴν de: F. 21. ἐν οἱῳδήποτε εὑρεθέντα τόπῳ, τῆς σῆς οὐδ. ἧτ. ἐστὶ δεσπ. F. 22. ὁ pro τὰ F. 23. ſic corrigere jubemur in Baſil. pro eo quod editum fuerat δεσπότειαν, quod tamen retinuit Lugd. & Goth. 24. ἀρχαίαν pro ἀρχ primo ediderat Vigl. Mox ἀναλαμβ. F. 25. γίνεται F. quod non recepi ob præced. λίθοι καὶ ψηφῖδες.

x. Harmenop. 1. §. 25. 50. Eclog. 1. c. 4. in f. D. GOTH.

y. L. 5. §. pen. D. *adq. rer. dom.* l. 37. D. *de furt.* Nov. 69. c. 1. Julian. antec. Quamvis enim minima videatur hujuſmodi res eſſe, attamen juſtitiæ ratio non ex quantitate, ſed ex ſuis regulis debet æſtimari: Nam & quod aliis viliſſimum eſſe videtur, hoc aliis pretioſiſſimum eſt, vide Demetrium de Eloc. Et propter rem modicam igitur furti civiliter agi poteſt: adeo magis voluntatem peccandi intuebantur, quam modum. v. Hieron. *Ep. ad Titum* cap. 2. Conſtant. Manaſſ. *Annal.* in reb. Beliſarii. Idemque jus Atticum. Plato: κλέπτῃ δὲ, ἐάν τε μέγα, ἐάν τε σμικρὸν κλέπτῃ, τῆς εἰς ἂν νόμος κείσθω. Lyſias adv. Leocr. De Dracone v. Gell. 11. c. 18. Plut. in Sol. Joann. Tzetz. chil. 5. FABR. I.

z. L. 5. in f. D. *de adquir rerum dom.* 2. Harmen 1. §. 32. d. l. §. *eod.* Eclog. *eod.* c. 4. D. GOTH. Quæ ex hoſtib. capimus, ratione naturali noſtra fiunt, l. 3. §. pen. D. *de adq. poſſ.* Ariſt. Polit. 1. c. 4. & 5. id eſt, jure gentium, ex quo bella introducta ſunt, l. 5. §. ult. D. *de adq. rer. dom.* Juſtin. 38. *Quam jure gentium victor occupaverat* Polyb. 10. ait, παρὰ τοῖς πλείστοις πᾶν τὸ ληφθὲν ἔοικε κυριεύειν[αι]: apud Romanos vero inquit. οἱ χιλίαρχοι διαιροῦσι πᾶσιν ἴσον. vid. Iſidor. *Orig.* 5. 7. Liberi quoque homines in ſervitutem adducuntur, Xenoph. 3. παιδ. Deorum ſigna, atque donaria tranſeunt in jus ditionemque victoris. Pauſan. in Arcad. Marcellus tamen, qui Deor. quoque ſigna victor exportarat, dicebatur etiam de diis velut captivis triumphaſſe, ut ſcribit Plut. & templa, ſtatuas, ejuſque generis ornamenta delere, corrumpere, &

§. XIX. Καὶ τὰ ἐκ τῶν ζώων τῶν ὑπ' ἐμοῦ δεσποζομένων τικτόμενα, τῆς ἐμῆς ἐστι δεσποτείας, καθάπερ ἐκεῖνα ἐξ ὧν 26 ἐτέχθη. 32

§. XX. Φυσικὴ κτῆσίς ἐστι δὲ ἡ τῆς 27 ἀλλυβίονος· (ἀλλουβίων [a] δέ ἐστιν ἡ πρόσκλυσις ἢ πρόσχωσις·) ὅπερ γὰρ διὰ τῆς ἀλλυβίονος τῷ ἡμετέρῳ ἀγρῷ ὁ ποταμὸς 28 προσπορίζει, τῆς ἐμῆς γίνεται δεσποτείας φυσικῷ νόμῳ. Ἔστι δὲ ὡς ἐν ὅρῳ ἀλλυβίων, αὔξησις λανθάνουσα [b].

Διὰ δὲ ἀλλυβίονος τοῦτο δοκεῖ προστίθεσθαι, ὅπερ οὕτω [c] κατὰ μικρὸν προστίθεται, ὡς μὴ δύνασθαί τινα νοῆσαι, πόσον καὶ ἐν ποίῳ χρόνῳ [d] τῆς ἡμετέρας ἐστὶ δεσποτείας τὸ προστιθέμενον. Ὑπόθου γὰρ δύο εἶναι ἀγροὺς, τὸν σὸν, ἔτι δὲ καὶ τὸν ἐμόν· μέσον δὲ ῥεῖν ποταμόν· ἐὰν ὁ ποταμὸς κατὰ βραχὺ καὶ ἀνεπαισθήτως προσθῇ τι τῇ ἐμῇ γῇ, τοῦτο 29 διὰ τῆς ἀλλυβίονος ἐμὸν γίνεται. 33

§. XXI. Εἰ δὲ ἡ τοῦ ποταμοῦ [e] βία 34 καὶ ὁρμὴ μέρος τι τοῦ σοῦ ἀφείλετο ἀγροῦ,

§. XIX. Etiam quæ ex animalibus meo dominio ſubjectis naſcuntur, mei ſunt dominii, ſicuti illa ex quibus nata ſunt.

§. XX. Naturalis etiam adquiſitio eſt alluvionis. (Alluvio autem eſt *Græce* προσκλυσις vel προσχωσις:) Quidquid enim per alluvionem flumen noſtro agro adjicit, lege naturali mei fit dominii. Eſt vero quantum ad definitionem alluvio, incrementum latens.

Per alluvionem autem id videtur adjici, quod ita paulatim adjicitur, ut nemo intelligere poſſit, quantum & quo tempore *id* quod adjicitur, noſtri fiat dominii. Finge enim, duos eſſe agros, tuum item & meum; medium autem fluere flumen: ſi flumen paulatim nec ſenſibiliter aliquid terræ meæ adjiciat, hoc per alluvionem meum fit.

§. XXI Sin vero vis & impetus fluminis aliquam agri tui partem abſtulit,

26. ἐτέχθησαν ante F. 27. ἀλλυβ. hic & deinceps duplici λλ ſola Fabr. 2. 28. προστιθῇ, φυσ. νόμῳ τῆς ἡμετέρας γίν. δεσπ. F. unde ἡμετέρας pro ἐμῆς recipiendum videtur. 29. διὰ τοῦ δικαίου τῆς ἀλ. F.

exportare ſummæ eſt impietatis. Polyb. 5. de Philippo, qui Deorum aras ſpoliaverat. & lib. 9. de eod. Philip. περὶ μὲν τῆς Φιλίππου παρανομίας, τίς χρεία πλείω λέγειν; τῆς μὲν γὰρ εἰς τὸ θεῖον ἀσεβείας ἱκανὸν ὑπόδειγμα, αἱ περὶ τοὺς ἐν Θέρμῳ ναοὺς ὕβρεις. quod explicat lib. 11. in Fragm. Φίλιππος πορευθεὶς ἐπὶ τὴν Τριχωνίδα λίμνην, καὶ παραγενόμενος εἰς τὸν Θέρμον, ὅπου ἦν ἱερὸν Ἀπόλλωνος, ὅσα πρότερον ἀπέλειπε τῶν ἀναθημάτων, τότε πάλιν ἅπαντα διελωβήσατο· κακῶς μὲν πρὸ τοῦ, κακῶς δὲ τότε χρώμενος τῷ θυμῷ· τὸ γὰρ τοῖς ἀνθρώποις ὀργιζόμενον εἰς τὸ θεῖον ἀσεβεῖν τῆς πάσης ἀλογιστίας ἐστὶ σημεῖον. FABR. I.

a. Adde l. 7. §. 1. D. *de adqu. rerum dominio.* 2. Harmenopul. 1. §. 38. [& 150 it. 111. 3. 15.] D. GOTH.

b Incrementum non apparens, l. 9. § 3. D. *de uſufr.* lucrum quod pedetentim, & obſcurè increſcit. Donum fluminis inſubjectum oculis, ut Νείλου δῶρον, Strabo 15. FABR. I.

c. Proinde *Alluvio* dicitur τὸ ἀνεπαισθήτως διὰ τοῦ ποταμοῦ προστιθέν. Eclog. eod. ad c. 5. in pr. [mox vide] 2. Harmenop. 1. § 41. D. GOTH.

L. 7. §. 1 D. *de adq. rer. dom* l. 1. C *de alluv.* paulatim, eſt minuatim [*ſic*] κατ' ἀνεπαισθησίαν, fallentibus & furtivis incrementis. FABR. I.

d. Χρόνον hic uſurpat pro *momento* D GOTH.

e. Alia cauſa eſt, ſi ſubito toto impetu pars fundo meo detracta ſit: conſtat enim meam permanere, d. l 7 §. 2. Theophyl Ep 53. quia non poſſeſſoris negligentiâ, ſed tempeſtatis violentiâ abreptum adparet; per contrarium, quicquid aqua lambendo abſtulerit, id poſſeſſor amittit, quia poſſeſſoris negligentiâ damnum id contigerit. Caſſius Longinus Jc. apud Aggenum in Frontin. *de limit. agror.* FABR. I.

ſ. Δει

γροῦ, καὶ τῷ ἐμῷ προσήγαγεν ἀγρῷ, δῆλόν ἐστιν ὅτι τὸ προστεθὲν τῆς σῆς μένει δεσποτείας, οὐδὲ γὰρ ἀνεπαισθήτως 30 γέγονεν.

lit, meoque adpulit agro, manifeſtum eſt, *id quod* adjectum *fuit*, tui manere dominii: neque enim non ſenſibiliter factum eſt.

Εἰ δὲ τὸ μέρος τὸ ἐκ τοῦ σοῦ ἀγροῦ ἀφαιρεθὲν, δενδροφόρον [f] ἦν, καὶ τῷ ἐμῷ προσενεχθὲν ἀγρῷ ἐπὶ πλεῖστα χρόνον [g] αὐτῷ προσεπάγη, καὶ τὰ δένδρα, ἃ ἐπεφέρετο, τὰς οἰκείας ἐξέτεινε ῥίζας, ὥστε τοῦ ἐμοῦ ἅψασθαι ἀγροῦ, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου 31 ταῦτα τῆς ἐμῆς γενήσεται δεσποτείας, ἐξ οὗ 32 λοιπὸν ἤρξατο τρέφεσθαι ἐκ τῆς ἐμῆς γῆς, 33 οἷον τὰς ῥίζας ἔχοντα ἐν τῇ ἐμῇ γῇ.

Quod ſi pars ex agro tuo ablata, arborifera ſit, meoque agro adjecta, longiori tempore ei adhæſerit, atque arbores, quas ferebat, ita ſuas extenderint radices, ut meum agrum contingant, illæ ex eo tempore mei fient dominii, ex quo deinde e mea terra ali cœperunt, ut quæ radices habeant in mea terra.

§. XXII. Νῆσον [h] ἀναφυῆναι 34 συνέβη 35 ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, (τῶν δὲ σπανίως τοῦτο συμβαινόντων ἐστί) 35 τοῦ περιλαμβάνοντος ἡ νῆσος γίνεται· οὐδενὸς γὰρ πρότερον οὖσα, νῦν ἄρχεται δεσπόζεσθαι.

Εἰ

§. XXII. Inſulam naſci contigit in medio mari, (eſt autem hoc ex raro contingentibus) occupantis fit inſula. Nullius enim quum antea eſſet, nunc dominum habere incipit.

Quod

30. τοῦτο ad: F. 31. τῆς ἐμ. ταῦτα F. 32. λοιπὸν de: F. 33. οἷα F. 34. ἐν μέσῳ συνέβη F. 35. περικαταλαμβ. ſine articulo F. forte rectius.

f. Δενδροφόρον μέρος, *pars agri arboribus conſita.* Qui autem dendrophori, v. l. 1. & 2. C. Theodoſ. *de centonariis & dendrophoris.* D. GOTH.

Inſignis Gothofredi patris error, quum in Cod. Theod. neutiquam de agris dendrophoris, ſed de Collegio & corpore Dendrofororum agatur, de quibus Gothofredus filius conſulendus, Tom. V. p. 118. G. O. R.

g. Scholiaſtes: ὁ μακρὸς χρόνος ἐστὶν ὅτε δύναται ῥυζῶσαι [leg. ῥιζῶσαι] δένδρον. quaſi ex quo arbores radices egerunt in fundum meum, pars illa unitatem cum fundo meo feciſſe intelligatur: & tam igitur pars prædii, quam arbores quibus eſt conſita, prædio meo adquiruntur. FABR.

Vide l. 7. §. 2. D. *de Adq. Rer. dom.* add. l. 9. §. 2. verſ. *ita demum* D. *de Damno inf.* Poterit tamen ſuccurri priori domino, ſi nulla ejus negligentia arguatur, l. 5. §. 3. D. *de Rei vind.* J. DOUJ.

h. L. 7. §. 3. D. eod. 2. Harmenopul. 1. §. 39. 50. Eclog. 1. c. 5. D. GOTH.

Inſulæ interdum in medio mari naſcuntur, ſive emergant, atque unda dehiſcens terram inter fluctus aperiat, ut receſſu maris Rhodum, ἄνω ὑπὸ τῇ θαλάσσῃ καὶ κεκρυμμένην, ut ait Ariſtid. perhibent exiliiſſe, & ſurrexiſſe. Philo Byzant. περὶ τῶν ἑπτὰ θεαμάτων. Ῥόδος ἐστὶ πελαγία νῆσος, ἐν τῷ παλαιὸν ἐν βυθῷ κρυπτομένην ἥλιος ἀνέδειξεν, αἰτησάμενος παρὰ θεῶν ἰδίαν γενέσθαι τὴν ἀναφανεῖσαν. Heraclid. de Polit. Plin. 2. 87. de Hiera & aliis. Ammian. Marcellin. lib. 17. Pauſan. in Arcad. Plin. d. c. 87. de Thera & Theralia præter Plinium, Plutarch. de Pyth. oraculo. Sen. Nat. Q. 6. c. 21. Strabo 1. Xiphil. Juſtin. 30. Jul. Obſeq. de prod. c. 57. *In Sicilia Vulcani inſula ſaxoſa, deſerta, quæ externis crateribus flammas eructabat, magna hominum admiratione nata eſt:* inſulæ igitur, quæ in profundo eriguntur, nullius ſunt, ſicut & ipſum mare, & proinde ejuſmodi inſulæ maritimæ cedunt occupanti. FABR. I.

i. Νῆσον ἐν πελάγῳ *dixit*, ἀντὶ τῆς ποταμίας. 2. Harmenop. 1. §. 40. Eclo. d. loco verſ. νῆσος ποταμία. D. GOTH.

k. Scribit etiam Aggen. in Frontin. flumen torrens ſæpe inſulas efficere. Verum inſulas accipe, quæ fluminis alveo cohærent, de quib. Plin. 8. Epiſt. 20. ex emend. Jacobi Lectii, & Paul. in l. pen. §. 2. *de adq. rer. dom.* FABR. I.

l. Ceteros triginta ſibi vindicabit proxime ſequentis agri dominus, ſive is privatus ſit ſive populus Rom. Poſſem præterea hic Geometram agere, ſed

Εἰ δὲ ἐν ποταμῷ [i] ἀναφύει, (*35 συνεχῶς δὲ τοῦτο [k] συμβαίνει) εἰ μὲν ἐν μέσῳ τῷ ποταμῷ, ἔσται κοινὴ τῶν ἐξ ἑκατέρου μέρους τοῦ ποταμοῦ πλησίον τῆς ὄχθης ἐχόντων τὰ κτήματα, κατὰ τὸ μέτρον τῆς πλατύτητος τῶν ἐντεῦθεν 36 καὶ ἐντεῦθεν κειμένων ἀγρῶν, ἥτις πλατύτης τοῦ ἀγροῦ τῇ ὄχθῃ πλησιάζει· οἷον, ἐπεκτείνεται ἡ νῆσος αὕτη ἐπὶ πόδας λόγου χάριν ρ̄. ἀλλ' ὁ μὲν ἔχων τὸν ἀγρὸν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς νήσου, τῆς ὄχθης πλησίον, πλατυνόμενον ἔχει τὸν ἀγρὸν μέχρι ποδῶν ρ̄. 37 ὁ δὲ ἕτερος ο̄· ὁ μὲν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ἐπὶ πλάτος δεσπόσει ποδῶν ρ̄, ὁ δὲ ἐν τῷ ἀριστερῷ [l] ἐπὶ πλάτος ο̄ 37. Εἰ δὲ τῇ μὲν μιᾷ πλησιάζει ὄχθῃ, 38 τῆς δὲ ἑτέρας ἀφέστηκε, τούτων ἔσται μόνων, οἳ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τὸ πλησιάζον ἐγγὺς τῆς ὄχθης ἔχουσι τοὺς ἀγρούς.

Quod ſi in fluvio naſcatur, (hoc
autem frequenter evenit) ſi quidem
in medio flumine, communis erit *eo-
rum* qui ex utraque fluminis parte
prope ripam prædia habent, ſecun-
dum menſuram latitudinis agrorum
hinc atque illinc jacentium, quæ la-
36 titudo agri ripæ proxima ſit. Veluti
extenditur hæc inſula ad pedes verbi
gratia centum: atqui ille qui agrum
e dextra inſulæ parte habet, prope ri-
pam extenſum habet agrum ad pedes
centum; alter autem *ad* ſeptuaginta:
ille in parte dextra dominus fiet cen-
tum pedum in latum, hic in ſiniſtra
ſeptuaginta in latum. Si vero uni
quidem ripæ proxima, ab altera au-
tem remota ſit, eorum ſolorum erit,
qui ad illam partem proximiorem jux-
ta ripam agros habent.

Εἰ Quod

*35. Omnino legend. videtur συχνῶς. Vide nos, ſi tanti eſt, in *Obſ. Miſc. Nov.* T. IV. GAVEL. 36. καὶ ἐντεῦθεν deerat in Baſil. ſed in Emend. addere jubemur, unde & F. per incuriam omiſit. 37--37. ὁ δ' ἐν ἀριστερῷ μέρει πλατυνόμενον ἔχει τὸν ἀγρὸν μέχρι ποδῶν ὀ. ὁ μὲν, ὀ· ὁ δὲ ρ' ἐπὶ πλάτος δεσπόσει ποδῶν. F. 38. ἀφ. δὲ τῆς ἑτ. F.

ſed præſtat Lectores harum rerum curioſos remittere ad BUTEONIS ſcripta, quæ mihi poſt editam Diſſert. *de Matheſi Juridica* (ubi vid. pag. 62.) legenda olim obtulit Medicus Litteratiſſ. *Herm. Luſneu*, νῦν ἐν ἁγίοις. Quum autem illa rariſſime occurrant, haud ſpero me rem ingratam Lectoribus facturum, ſi generalem eorum indicem hic adpoſuero:

JOAN. BUTEONIS DELPHINATIS OPERA GEOMETRICA: quorum tituli ſequuntur: (1.) De *arca Noë*, cujus formæ capacitatiſque fuerit. (2.) De *ſublicio ponte* Cæſaris. (3.) Confutatio *Quadraturæ circuli* ab Orontio Finæo factæ. (4.) Ad locum *Quintiliani* [*I. Inſtit. Orat. cap. X. al.* 18. *Burm. Edit. p.* 112. *ſeqq.*] Geometricum explanatio (5.) Ad problema *Cubi duplicandi*. (6.) De *fluentis aquæ* menſura. (7.) Emendatio figurationis *Organi a Columella* [*L. III c.* 13. §. 9. *& ſeqq.*] deſcripti. (8.) De *libra & ſtatera*. (9.) De pretio *margaritarum*. IN JURE CIVILI: (1.) De *fluviaticis inſulis* ſecundum Jus Civile dividendis: ubi confutatur *Tyberias* Bartoli. (2.) De diviſione fructus arboris in confinio natæ. (3.) *Geometriæ cognitionem* Jureconſulto neceſſariam. (4.) Ad l. *Fructus* D. *Soluto matrim.* (5.) Ad l. *Si ita ſcriptum* D. *de Lib. & poſth. her. inſt.* (6.) Ad §. *Qui ducenta* l. *Qui quadringenta* D. *Ad L. Falcid.*

LUGDUNI apud Mich. Jovium. M. D. LIX.

Potiſſima horum Operum argumenta atque excerpta recenſere aliquando conſtitui, ubi novam d. Diſſertationis editionem adornare continget. Interim & Poëta hic Buteo fuit, ut qui ex. gr. in auctorem veteris ac vulgatæ in Columella figuræ ſic luſerit:

Quiſquis in hac forma te, falſa Ciconia, pinxit:
Ruſticus, atque parum ruſticus ille fuit
Verba nec authoris norat, nec viſibus unquam
Sulcum pangendis viderat is fieri.

Quod ſi Buteonianas hujus *Ciconiæ* delineationes videre contigiſſet Cl. Geſnero, non dubito quin eas mecum probaturus neque alias quæſiturus fuiſſet. Jam e diverticulo, quo animi cauſa non ſine aliorum exemplo ſeceſſeram, in viam redeamus.

G. O. R.

m. Neru

Εἰ δὲ ὁ ποταμὸς τῷ ἐμῷ 39 περιῤῥέων ἀγρῷ, κατὰ μέρος διαιρεθεὶς καὶ εἰς δύο τμηθεὶς, 40 [εἰς] τὸν ἐμὸν περιῆλθεν ἀγρὸν ἤτα ἐκύκλωσεν, εἶτα τελευταῖον ἑνωθεὶς ἑαυτῷ, ἕν τι γίγνεται, ὥστε τὸν μέσον τόπον νήσου [m] τύπον ἐπέχειν, [ὡς εἰς δύο τμηθέντος αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν περιελθόντος ἤτοι κυκλώσαντος] τῆς ἐμῆς μένει δεσποτείας ὁ κυκλωθεὶς ἀγρὸς, διὰ τὸ καὶ πάλαι 41 ὑπ' ἐμοῦ δεσπόζεσθαι.

37 Quod ſi flumen meum agrum præterfluens, pro parte diviſum atque in duo ſciſſum, agrum meum circumierit ſive incluſerit, deinde poſtremo ſibi coadunatum, unum factum ſit, ita ut locus medius inſulæ inſtar obtineat, [tamquam illo in duo ſciſſo, agrumque meum circumeunte ſive includente] mei dominii manet incluſus ager, quia & ante a me poſſidebatur.

§. XXIII Εἰ δὲ τῆς φυσικῆς [n] νηδύος, 42 ἤτοι κοίτης, παντελῶς καταλειφθείσης, κατ' ἄλλο μέρος ἤρξατο 43 ῥέειν ὁ ποταμὸς, ἡ μὲν προτέρα αὐτοῦ νηδὺς ἐκείνων ἔσται, οἳ πλησίον τῆς ὄχθης αὐτοῦ ἀγροὺς κέκτηνται, κατὰ τὸ μέτρον δηλαδὴ τῆς πλατύτητος 44 ἑκάστου ἀγροῦ τῶν παρ' ἑκάτερα, ἥτις πλατύτης πλησιάζει τῇ ὄχθῃ· ἡ δὲ 45 καινὴ νηδὺς ἐκείνου ἄρχεται εἶναι τοῦ δικαίου, οὗ ὑπῆρχε καὶ ὁ ποταμὸς, τουτέστι [o] πουβλίκου.

38 §. XXIII. Quod ſi naturali alveo, ſive curſu, omnino relicto, per aliam partem flumen fluere cœperit, prior ejus alveus illorum erit, qui prope ripam ejus agros poſſident, pro menſura ſcilicet latitudinis cujusque agri qui utrimque *adjacent*, quæ latitudo ripæ proxima ſit. Novus autem alveus ejus incipit juris eſſe, cujus etiam flumen erat, id eſt publici.

Εἰ

Si

39. περιῤῥέων ante F. 40. *in fundum meum excurrerit*, vertit Curt. ac retinuit F. Ego εἰς delendum cenſeo, uti paulo poſt in verbis a me cancellatis jam afuerat, quæ Fabrotus non male omiſit. G. O. R. 41. ἐπ' ante Lugd. 42. ἤτ. κοίτ. de: F. hic, non ſub fin. huj. cap. 43. ῥεῖν. F. 44. ἑκατέρα ante F. 45. καὶ pro καινὴ F.

m. Νήσου τύπος forma inſulæ, ut hic & *l.* 7. §. 4. *D. eod.* author Eclogæ d. loco τάξιν νήσου dixit. D. GOTH.

Ποταμοῦ κύκλῳ περιῤῥέοντος, id eſt, cum fluvius τεμὼν ἑαυτὸν περιβάλλει τὸ χωρίον, καὶ ἀπέφηνε περίῤῥουν, & circumluvius ager dicitur. Cicero etiam circumluvionem appellat 1. *de Or.* & cauſa proprietatis non mutatur, l. 1. C. *de alluv.* Aggen. in Frontin. *Si vero inſulam feciſſet, à cujus agro feciſſet, is poſſideret.* FABR. I.

n. Νηδὺς ποταμοῦ, Gloſſis *alvus*: niſi forte inibi legendum *alveus.* D. GOTH.

Anna Comn. Alex. 1. ſcribit, τοὺς μεγιστάνας τῶν ποταμῶν τοῦτο πάσχειν, ut alveum in univerſum relinquant, καὶ τὴν μὲν παλαιὰν καταλείπουσι παρόδον διάκενον ὑγροῦ, χερσοῦσαν ὕδατος. FABR. I.

Duæ poſtremæ voces interpretatio videntur eſſe binarum præcedentium. G. O. R.

Schol. νηδὺς ἡ κοίτη ταυτὸν. Gloſſæ: νηδὺς ποταμοῦ, *alveus.* Baſilica lib. 50. tit. 1. c. 7. εἰς τὴν παλαιὰν κοίτην πάλιν ἐλθὸν. *in veterem alveum reverſum.* FABR. II.

o. Alveus à flumine occupatus à nobis poſſideri deſiit, l. 30. §. 3. D. *de adq. poſſ.* & publicus eſt juris gentium, l. 7. §. 4. l. 30. §. 3. D. *de adq. rer. dom.* l. 24. D. *quib. mod uſ. am.* FABR. I.

oo [Si flumen ſe ſibi reddiderit, & in veterem alveum ſe converterit, novus alveus derelictus eorum eſt, qui ſecundum ripam prædia poſſident. Sed vix eſt, ut id obtineat, d. l. 7. §. 4. id eſt, *ex Edit.* 1.] ſubtilis quidem ratio videtur hoc poſtulare, ſed aliud æquitatis ratio ſuggerit: [& quia humanitatis rationi congruum non eſt, vix eſt ut id obtineat, id eſt, prorſus non obtinet, ut recte gloſſa in v. *incipit.* Donat. in Eunuch. Act. 3. Sc. 2. *vix, aut difficile ſignificat, aut non,* &c. Sic loquitur Pap. in l. 7. D *de ſerv. export.* ex æquo igitur & bono dominus agrum ſuum recipit, καὶ τὸ ἀκριβὲς

Εἰ δὲ μετά τινα χρόνον εἰς τὴν πρoτέραν [46] ὑπέστρεψε ῥηδὼν ἤτοι κοίτην, πάλιν ἡ νῦν ὑπ' αὐτȣ̃ καταλειφθεῖσα ῥηδὼν [oo] ἐκείνων εἶναι ἄρχεται, τῶν πλησίον τῆς ὄχθης αὐτȣ̃ κεκτημένων ἀγρȣ́ς.

Si vero poſt tempus aliquod in proprium redierit alveum ſive curſum, alveus nunc ab eo relictus rurſus eorum eſſe incipit, qui prope ripam ejus agros poſſident.

39 §. XXIV. Ἕτερόν τι ἐστὶν, εἰ πλημμυρήσας ὁ ποταμὸς ὅλον ἐπέκλυσε [p] μȣ τὸν ἀγρόν. ἐνταῦθα γὰρ οὐκέτι λέγομεν, τὸν ἀγρὸν [47] ὅλον γίνεσθαι πȣ́βλικον, ȣ̓δὲ ἀμείβεσθαι αὐτȣ̃ τὴν δεσποτείαν· μένει γὰρ οὐδὲν ἧττον ἐμός· ὅθεν ἐὰν ἀναχωρήσῃ τῶν τόπων ἐκείνων, ȣ̃ς ἐκάλυψεν [q] ἐπικλύσας, τὸν ἐμὸν ἀγρὸν ἀναλήψομαι, τῆς δεσποτείας οὐ [*47] γινομένης τῶν παρακεκτημένων· καθάπερ ἡ νέα ῥηδὼς γενομένη [r] πȣ́βλικα, τῇ τȣ̃ ποταμȣ̃ ἀναχωρήσει τῶν παρακεκτημένων γίνεται.

§. XXIV. Aliud quid eſt, ſi reſtagnans flumen totum agrum meum inundaverit. Hic enim non item dicimus, totum agrum fieri publicum, neque dominium ejus mutari: manet enim nihilominus meus. Unde ſi receſſerit ab illis locis, quos inundando texerat, agrum meum recipiam, dominio non translato ad poſſeſſores vicinos: ſicuti novus alveus publicus factus, receſſu fluminis poſſeſſoribus vicinis adquiritur.

40 §. XXV. Ἐξ [s] ἀλλοτρίας ὕλης εἶδος ἐποίησέ τις· ζητεῖται, τίς τȣ̃ εἴδȣς ἔσται δεσπότης κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον· πότερον ὁ τὴν ὕλην εἰς εἶδος ἀμείψας, ἢ ὁ τῆς ὕλης δεσπότης, κύριος ἔσται καὶ τȣ̃ εἴδȣς; οἷον [48] ἐξ ἀλλοτρίων φαρμάκων [t] ἔμπλαστρον ἢ [49] κολλȣ́ριον [u] συντέθεικεν, ἢ ἐξ ἀλ-

§. XXV. Ex aliena materia ſpeciem quis fecit. Quæritur, quis ſpeciei futurus ſit dominus naturali ratione; utrum qui materiam in ſpeciem mutavit, an dominus materiæ etiam dominus ſpeciei ſit futurus? Veluti, ex alienis medicamentis empla-

46. ἐπίςρ. Lugd. & Goth. 47. ὅλον de: F. quamvis Latine expreſſerit. γίνεσθαι cum F. 2. reſcripſi pro vulg. γίνεσθαι ob ſequens ἀμείβεσθαι. *47. Malim γινομ. G. O. R. 48. Verba ſequentia ad συντέθ. ἢ uſque, rejicit F. poſt ἀνάμαλι ἢ, forte ut cum Lat. textu concordent. 49. κολλύριον Lugd. & Goth. κολλύριον F.

βὶς παραιτητέον κριτικόν, vel ſi flumen non receſſerit, vetus alveus ejus fiet. *ex Edit.* 1.] Scholiaſt. Theoph. κατὰ ἀκρίβειαν ἀπόλλει τὸν τόπον· κατὰ δὲ φιλάνθρωπον λογισμὸν ὁ δεσπότης ἀναλαμβάνει τὸν αὐτοῦ τόπον, τουτέστιν, ὅθεν παρῆλθεν τὸ ὕδωρ· ἢ ἀντ' αὐτοῦ τὴν προτέραν ῥηδὼν, εἰ τύχοι μὴ ἀναστρέψας τὸν ποταμὸν, ὡς κεῖται βιβ. μη. τιτλ. α. διγ. 3. ῥητῷ Γαΐου. intelligit d. l. 7. §. 4. [Intumeſcentis autem fluminis inundatione non amittitur agri proprietas: cum nimirum exit flumen, & riparum fræna contemnit: nam remeante flumine, & poſt diſceſſum fluctuum fundus ejus manet, cujus & fuit. Neque enim inundatio fundi ſpeciem commutat, id eſt, inundatione non fit locus publicus. *ex Edit.* 1.] FABR.

p. Ἐπομβρίαν ἐπίκλυσιν dixit author Eclogæ *d. t. 5. in f.* inundationem & imbrium magnitudine factam. D. GOTH.

q. Theophylact. Epiſt. 32. ὁ ποταμὸς ἀνασκιρτήσας, καὶ κακὴν ἡμῖν ὀρχήσατο σκίρτησιν· ὅλον τὸν ἀγρὸν ἐπεκλύσατο. FABR. I.

r. L. 38. D. *de adquir. rerum domin.* v. ſupra, §. 23. FABR. I.

s. 2 Harmenop. 1. §. 27. 50. *Eclog.* 1. c. 6. l. 7. §. 7. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

t. Ἔμπλαστρον ut d. §. 7. l. 18. §. 10. D. *de instructo.* Paul. 3. *ſent.* 6. § 61. D. GOTH.

u. Κολλύριον, quod Gloſſis κολλύριον ἰατρῶν Collurion. Collyrium l. 18. §. 10. D. *de instructo.* d. §. 7. D. GOTH.

[Joan. Apocalypſ. c. 3. Horat. Serm. 1. 5. *Hic oculis ego nigra meis collyria lippus, Illinere.* Anaſtaſ.

ἀλλοτρίων σταφυλῶν ἢ ἐλαιῶν ἢ σταχύων, οἶνον ἢ ἔλαιον ἢ σῖτον 50 ἐποίησέ τις· ἢ ἐξ ἀλλοτρίου χρυσοῦ ἢ ἀργύρου ἢ χαλκοῦ ἐποίησέ τις σκεῦος· ἢ ἐξ ἀλλοτρίου οἴνου καὶ μέλιτος ἐποίησεν οἰνόμελι· x ἢ 51 ἐξ ἀλλοτρίου ἐρίου ἐσθῆτα ἐποίησεν, ἢ ἐξ ἀλλοτρίων σανίδων πλοῖον, 52 [ἢ ἀρμάριον y ἢ ὑποπόδιον κατεσκεύασε.]

plaſtrum aut collyrium compoſuit, vel ex alienis uvis aut olivis aut ſpicis, vinum aut oleum aut frumentum quis fecit: vel ex alieno auro aut
41 argento aut ære vas fecit aliquis: vel ex alieno vino & melle fecit mulſum: vel ex aliena lana veſtem fecit, vel ex alienis tabulis navem [aut armarium aut ſuppedaneum fabricavit.]

Καὶ γεγόνασιν ἐπὶ 53 τούτων πολλαὶ φιλονεικίαι τῶν Σαβινιανῶν καὶ 54 τῶν Προκουλιανῶν. Οἱ μὲν Προκουλιανοὶ ἔλεγον, τὸν τὸ εἶδος κατασκευάσαντα, 55 γίνεσθαι δεσπότην τοῦ z κατασκευασθέντος. Οἱ δὲ Σαβινιανοὶ τὸν τῆς ὕλης δεσπότην a κύριον ἠβούλοντο εἶναι τοῦ εἴδους.

Et fuerunt ſuper his multæ contentiones Sabinianorum ac Proculianorum. Proculiani quidem dicebant, *eum* qui ſpeciem fabricaſſet, dominum fabricatæ *rei* fieri: Sabiniani autem dominum materiæ volebant dominum eſſe ſpeciei.

Τρίτη δὲ γέγονε γνώμη b, μέση τις οὖσα, ἥτις ποτὲ μὲν τοῖς Σαβινιανοῖς, ποτὲ δὲ τοῖς Προκουλιανοῖς συντρέχει, ἣν καὶ ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν 56 ἐπελέξατο δεσπότης· Φησὶ γὰρ ἡ τρίτη γνώμη, εἰ τὸ κατα-

42 Exſtitit porro tertia ſententia, quodammodo media, quæ aliquando Sabinianis, aliquando Proculianis conſentit, quam & religioſiſſimus dominus noſter elegit. Dicit enim tertia ſenten-

50. ἐποίησεν abſque τις F. 51. huc trajicit F. verba lect. 48. deſignata. 52. Incluſa adjicit F. 53. τούτῳ F. 54. τῶν de: ante F. 55. γιν. F. 56. ἐπεδέξατο Lugd. & Goth. ἀπεδ. F.

ſtaſ. Sinaïta, ἀδήγου c. 2. κολλύριον, τὸ κυλινδρωθὲν τὸ φάρμ. ex *Edit.* 1.] Gloſſ. gr. lat. κολλύριον ἰατροῦ, collurium. FABR.

x Οἰνόμελι mulſum, ut 2. Harmenop. 1. §. 27 28. adde l. 6. D. *de tritico* D GOTH.

Ulp. quoque in l. 5. §. 1. *de rei vind.* ſcribit, mulſum ex melle & vino fieri. Martial. 13. 105. *Attica nectareum turbatis mella Falernum*, &c. Boët. de Conſ. 2. *Nec bacchica munera norat, liquido confundere melle.* Lucian. in Prometh. ἐξ οἴνου καὶ μέλιτος τὸ ξυναμφότερον ἥδιστον. v. Dioſc. 5. c. 12. Plin. 22. c. 24. FABR. I. [Adde mox ſeq. notam *f.*]

y. [Utuntur auctores Baſil. Libro XV. tit. IV. cap. VII. *Edit.* 2. &] Joannes Moſchus Limonarii cap. 79. FABR.

z. Non potuiſſet enim æs puta in habitum ſtatuæ figurari, niſi acceſſiſſent peritæ manus. Sed & qui fecit, naturali ratione dominus eſſe videtur, quia ſumma ratione noſtrum eſt, quod ipſi ut in rerum natura eſſet, fecimus l. 3. §. pen. D. *de adq. poſſ.* formam enim rebus dare ſubſtantiam. Chalcid in Tim. Plat. Plato ſilvam eſſe dicit in nullâ ſubſtantiâ, propterea quod nulla ſilveſtria habeant perfectionem: dum enim ſunt adhuc ſilveſtria, informia ſunt, ac ſine ordine, ac ſpecie, ut ſaxa, &c. & mutata forma prope interimit ſubſtantiam rei, l. 9. §. ſi quis D. *ad exhib* l. 5. D. *de aur. & arg. leg* l. 26. D *de adquir. rerum dom.* l. 18. §. 3. D. *de pign. act.* Optat. Milevit 5. *Utique dum incipit eſſe quod non erat, deſinit eſſe quod fuerat.* FABR. I.

a. Κύριος proprie dicitur, de cujus poteſtate omnia pendent. ANON. DUK.

Quia ſine materia nulla ſpecies effici poſſit. *nihil ars ſine materia*, Quintil. 2. c. 20. Æs prima ſtatuæ cauſa eſt. nunquam enim facta eſſet, niſi fuiſſet id, ex quo ea funderetur, duceretur ve, ut ait Senec. Epiſt. 65. non fit navis ſine lignis, ait idem Ep. 88 æquum autem videtur, ut quod ex re noſtra fit, noſtrum quoque ſit l. 12. § 1. D. *ad exhib.* l. 31. D. *de don. int. vir. & uxor.* FABR. I.

b. Po-

ταςκευασθὲν εἶδος ἀναλυθῆναι δύναται εἰς τὴν παλαιὰν ὕλην, ἐξ ἧς γέγονεν, ὁ τῆς ὕλης δεσπότης καὶ τοῦ εἴδους ἔσται δεσπότης· εἰ δὲ τὸ εἶδος ἀναδραμεῖν εἰς τὴν ἀρχαίαν [c] ὕλην οὐ δύναται, τὸν κατασκευάσαντα τὸ εἶδος, εἶναι τοῦ γενομένου [d] δεσπότην· οἷον ὡς ἐπὶ θέματος, ἀπὸ βώλου χαλκοῦ ἢ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ τὸ κατασκευασθὲν σκεῦος, δύναται χωνευθὲν τὴν ἀρχαίαν ἀποτελέσαι 57 μορφὴν χαλκοῦ ἢ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ· ὁ δὲ [e] οἶνος ἢ τὸ ἔλαιον ἢ ὁ σῖτος, εἰς σταφυλὰς ἢ ἐλαίας ἢ στάχυας ὑποστρέφειν οὐ δύναται· ἀλλ' οὐδὲ τὸ οἰνόμελι εἰς οἶνον καὶ μέλι διαλύεσθαι δύναται. Ταῦτα μὲν, ἐν ᾧ ἡ πᾶσα ὕλη ἀλλοτρία ἦν.

Εἰ δὲ 58 ἐξ ἐμῆς καὶ σῆς ὕλης ἐποίησά τι εἶδος, οἷον ἐξ ἐμοῦ οἴνου καὶ 59 σοῦ μέλιτος [f] οἰνόμελι· ἢ ἐξ ἐμῶν καὶ σῶν Φαρμά-

tentia, ſi fabricata ſpecies reſolvi poteſt in priorem materiam, ex qua facta fuit, materiæ dominus etiam ſpeciei erit dominus: ſi vero ſpecies in veterem materiam reverti non pot-
43 eſt, *eum* qui ſpeciem fabricaverit, dominum eſſe *rei* confectæ. Veluti in hac ſpecie: Ex maſſa æris vel argenti vel auri confectum vas, poteſt conflatum priſtinam æris vel argenti vel auri formam reddere: aſt vinum vel oleum vel frumentum, in uvas vel olivas vel ſpicas reverti non poteſt: immo neque mulſum in vinum & mel reſolvi poteſt. Hæc quidem *locum habent*, ubi omnis materia aliena fuit.
44 Si vero ex mea materia ac tua ſpeciem aliquam fecero, veluti ex meo vino ac tuo melle mulſum; aut ex me-

57. βῶλον pro μορφὴν F. 58. ἐξ de: ſoli Goth. Mox τὸ pro τι habet F. 59. μελ. σοῦ F.

b. Poſteriorum JCtorum Caji, Pauli, Ulpiani, quam ſecutus eſt Juſtinianus. GEN. EDIT.
Veram ideo Tribuniani ſcripturam puto, quam in Miſc. Obſerv. Anni 1744. pag. 54?. ex MS. Inſtitutt. Gottorpienſi exhibui, ſcil. *placuit NOBIS media ſententia:* ubi dixi. G. O. R.

c. Ἀρχαίαν ὕλην dixit, ut Harmenop. d. §. 27. pro quo Synopſis, τὴν αὐτὴν ὕλην. priorem & rudem materiam, ἀρχαίαν μορφὴν, ut pro eodem ſumatur ὕλη καὶ μορφὴ, ut hic. addamus pro μορφὴν Harmenopulum illo loco dixiſſe βῶλον, maſſam. D. GOTH.
Ad rudem materiam, non deformatam, & infabricatam. FABR. I.

d. Si ſuo nomine fecerit, l. 7. §. 7. D. *de adquir. rerum dom.* FABR. I.

e. Mihi videtur Th. hæc tranſtuliſſe ex Cajo, l. *adeo*, D. *de Adquir. domin.* nec meminiſſe tum Pauli diſtinctionem, [an bona fide fecerit, an non:] l. *de eo* D. *Ad exhib.* quæ probabilem tamen habet rationem, & hunc locum velut exceptione quadam corrigit: quæ res ἀντινομίαν nullam habet, l. *in toto* D. *de Reg.* l. *incivile* D. *de Legg.* De ſpicis magis equidem miror Caji ſententiam hic nominatim non probari: qui locus Theophilum hæc ſcribentem fugere non potuit. Sed, ut dixi, Cajus priorem de granis ſententiam (quam hic Juſtinianus probat) non damnat; ſed probabilem habet diverſam ſententiam. EG. BARO *in Comment.*
Vinum nova ſpecies eſt, quæ proprio nomine cenſetur, nec uvæ ad id, quod eſſe deſierunt, reduci poſſunt. Theodoretus Dial. 1. cap. 4. καὶ τῆς ἀμπέλου τὸν καρπὸν σταφυλὴν ὀνομάζοντες, ὅταν ἀποθλίψωμεν οὐ σταφυλὴν, ἀλλὰ οἶνον προσαγορεύομεν. Quid ergo? Si quis ex alienis ſpicis frumentum excuſſerit, frumentum ſuum faciet? Gajus id negat in l. 7. §. 5. *de adquir. rerum dom.* quod igitur hic deeſt, omnino ſuppleri debet ex d. §. 5. Eorum qui mediam viam ſequebantur ſententia placebat Gajo: placuit & Juſtiniano. Denique Servius Stoïcos, à quibus juris auctores fere profecti, *erciſcundos* appellat, id eſt, medium ſecutos. Sext. Empiric. 2. de Philoſoph. de Stoïcis: μέσην ὁδὸν τέμνοντες. Theodoretus græcar. paſſ. curat. 12. οἱ δὲ τῆς ποικίλης μέσην τινὰ ὁδὸν ἐβάδισαν. Certe alias auctores noſtri medium ſequuntur, ut in l. 3. in fin. D. *ſi pars hered. pet.* l. 25. D. *de pigner. act.* Juſtin. §. 7. ſupra *qui & ex quibus cauſ.* & Nov. 105. v. Cornel. Celſum præf. lib. 1. FABR. I.

f. Ita vertit *mulſum* heic & ſup. Gloſſæ: οἰνόμελι, *mulſum*. Philoxeni: mulſum, οἰνόμελι quod & μελίκρατον. Julius Pollux lib. 6. cap. 2. μελίκρατον δὲ, τὸ νῦν οἰνόμελι. Gloſſæ: μελίκρατον, *mulſum*. Vide tamen leg. *ſi quis* 9. D. *de trit. vi & ol. leg.* FABR. II. [Confer præced. notam *x*.]

g. cum

μάχων ἔμπλαστρον [60]· ἢ ἐξ ἐμοῦ καὶ σοῦ ἐρίου ἐσθῆτα, ἀναμφίβολον ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ θέματος, τοῦτον εἶναι δεσπότην τὸν κατασκευάσαντα· οὐ γὰρ μόνον οἰκείαν ἐργασίαν ἐδαπάνησε περὶ τὸ εἶδος, ἀλλὰ καὶ μέρος [61] παρέσχε τῆς ὕλης.

medicamentis meis ac tuis emplaſtrum; aut ex mea lana ac tua veſtem: in hac ſpecie non *eſt* controverſum, eum eſſe dominum, qui fecerit: non enim ſuam modo operam in ſpeciem impendit, ſed & partem materiæ præbuit.

§. XXVI. Εἰ δέ τις ἀλλοτρίαν [h] πορφύραν ἰδίῳ ἐνύφανεν ἐσθήματι, εἰ καὶ προστεθεῖσα ἡ πορφύρα τιμιωτέρα τοῦ [62] προστεθέντος ἐστὶν ἐσθήματος, ἀλλ' ὅμως ἐν προσθήκης [i] δεχθήσεται μέρει, καὶ ὁ τῆς πορφύρας δεσπότης κατὰ τοῦ ὑφελομένου καὶ ταῦτα πράξαντος ἕξει τὴν furti [63] καὶ τὴν furti condictionem. εἴτε [64] αὐτὸς ὁ κεκλοφὼς τὸ ἔσθημα κατεσκεύασεν, εἴτε ἕτερος μὲν ὑφείλετο, ἕτερος δὲ τὸ κλαπὲν συνήνωσε τῇ ἐσθῆτι· In rem γὰρ κινεῖν οὐ δύναται ὁ τῆς πορφύρας δεσπότης·

§. XXVI. Sed ſi quis alienam purpuram ſuo intexuit veſtimento, etiamſi adjecta purpura pretioſior ſit adhærente veſtimento, tamen acceſſionis vice accipietur, & dominus purpuræ adverſus ſuffurantem atque hæc committentem habebit furti *actionem* & furti condictionem: ſive ipſe fur veſtem confecit, ſive alius ſurripuit, & alius *rem* ſubreptam veſti adjunxit. Namque in rem agere non poteſt purpuræ dominus: videtur enim

60. ἢ κολλύριον ad: F. 61. παρέσχε F. 62. συνενωθέντος F. Scripſiſſet ſaltem συνη. 63. *actionem* add: Goth. poſt: Mox τὸν φωρτίβον κονδικτίκιον F. 64. αὐτὸ F. 2. κεκλωφὼς Baſil. & Lugd. κεκλαφὼς Goth.

g. Cum priſtina ſpecies non manet. FABR. I.

h. Laurentius Pignorius ſegmenta veſtium cum oris purpureis antiquis habebat. FABR. I.

i. Acceſſio cedit principali l. 19. §. perveniamus. 13. D. *de auro.* D. GOTH.

Quidam apud Juſtin. legunt, *jure acceſſionis.* perperam: ſic enim [*acceſſ. vice*] legitur in l. 23. §. 1. D. *de aur. & arg. leg.* Nec refert quanti ſit acceſſio, hoc eſt, plus in ea ſit, quam in ipſa re cui accedit, tametſi videatur inconveniens, ut acceſſio pretioſior ſit: οὐ γὰρ πέφυκε τὸ μέρος ὑπερέχειν τοῦ παντὸς, ut ait Ariſt. Polit. 3. c. 12. non eſt κυριώτερον τὸ ὅλον τοῦ μέρους, Arrian. Diſſert. Ep. 2. c. 10. Verum cum quærimus, quid cuique rei cedat, ſemper illud ſpectamus, quid cujus rei ornandæ cauſa adhibetur, non quod ſit pretioſius. l. 19. §. *perveniamus*, eod. Purpura hic quid eſt? an clavus purpuræ, an prætextum, id eſt, ſegmentum, fimbria, lacinia, limbus, ornatura, inſtita? FABR. I.

k. ἀποσβεσθεῖσα καὶ ἀφανισθεῖσα pro eodem poſuit: tametſi illud prius *exſtinctum*, hoc *depravatum* & *deformatum* quoque ſignificet. meminit lex 7. §. 2. D. *de verb. ſignific.* πραγμάτων διεφθαρμένων καὶ μεταπλασθέντων, *rerum corruptarum & transfiguratarum*: ſed & earum rerum quarum ἡ μορφὴ ἐνηλλάχθη, id eſt, *forma mutata.* quas mutationum ſpecies ſane exactius viderint, qui juris ſtudio Philoſophiam adjungunt D. GOTH.

l. v. l. ult. D. *de condict. furtiva.* l. 1. §. 34. D. *de vi & vi armata*, ubi dixi. D. GOTH.

m. Quod ait [Juſtin.] purpuram, qua de agitur, vindicari non poſſe, quod extincta ſit, condici tamen poſſe à furibus, & quibusvis poſſeſſoribus, mihi ſcrupulum nullum injicit: quandò condictiones tam furtivæ, quam indebiti &c. ad æſtimationem rei conſumptæ intendantur, l. *in re* D. *de Cond. furt.* l. *in ſum.* D. *de Cond. indeb.* licet Th. condictionem furtivam in eum, qui in rem ſuccedit, dicat competere: quod mihi jure probari non videtur. In ſucceſſores quidem, & civiles & prætorios, datur, ſed in eos, qui in rem ſuccedunt, dari non convenit. l. *ſi pro* D. *de Cond. furt.* l. *quædam* D. *de Edendo.* Neque vero de condict. furt. hoc a Juſtiniano dictum eſt, ſed in univerſum de omni condictione, qua iis, qui res extinctas poſſederunt, condicuntur. EG. BARO *in Comment.*

Quibusque Haloander & ſecuti eum interpretes: & *quibuſque* hic ſignificat *quibuſcunque*: ſic & Th.

πάντων

σπέτης· δοκεῖ γὰρ ἡ πορφύρα τρόπον τινὰ ἀποσβέσθαι, τῷ μὴ εἶναι αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἑτέρᾳ ἐσθῆτι [65] συνενωθῆναι· κινηθήσεται δὲ πάντως [66] condictio furti. 46 τὰ [k] γὰρ ἀποσβεσθέντα πράγματα ἤτοι ἀφανισθέντα, εἰ καὶ διὰ τῆς in rem ἐκδικεῖν οὐχ οἷόν τε, κατὰ [l] τῶν κλεπτῶν μέντοι [67] τὴν furti condictionem, καὶ κατὰ [m] πάντων νομέων, εἰ καὶ μὴ εἶεν κλέπται, κινεῖν δυνησόμεθα· ἀλλ' εἰ μὲν κλέπτης ἐστὶν, ὁ νεμόμενος τὸ τὴν πορφύραν [68] ἔχον ἔσθημα, & furti & condictio furti ἐναχθήσεται· εἰ δὲ ἕτερος παρὰ τὸν κλέπτην, τῷ Φουρτίβῳ κονδικτικίῳ κρατεῖται, οὐκέτι δὲ καὶ τῇ Φούρτι.

§ XXVII. Ὕλαι δύο τινῶν κατὰ γνώμην [n] ἐμίγησαν τῶν δεσποτῶν, ἅπαν τὸ ἐκ τῆς 47

enim purpura quodammodo exſtincta, eo quod ipſa per ſe non exſiſtat, ſed alii veſti coadunata ſit: omnino autem condictio furti intendetur. Nam res exſtinctæ ſive deſtructæ, etſi per *actionem* in rem vindicari nequeunt, adverſus fures tamen furti condictionem, & adverſus poſſeſſores omnes, licet fures non ſint, intendere poterimus. Sed ſi quidem fur eſt, qui poſſidet veſtimentum purpuram habens, & furti *actio* & condictio furti intendetur: ſi vero alius præter furem, furtiva condictione tenetur, non item *actione* furti.

§. XXVII. Materiæ duorum quorumdam ex voluntate dominorum com-

65. συνεν. Vide lect. 62. 66. ὁ φουρτίβος κονδικτίκιος F. 67. τὸν φουρτίβον κονδικτίκιον F. 68. ἔχων ante Lugd. male. Mox & *furti actio & cond. furtiva* Lugd. & Goth. καὶ *furti* καὶ *furtivo condictici* F.

πάντων νομέων. Ego vero in omnibus meis MSS. ſcriptum inveni *quibuſdam*, quam lectionem ut veriſſimam probo. Quomodo enim id de quibuscunque defendi poteſt, cum b. f. poſſeſſor, qui ſine dolo deſiit poſſidere, nec rei vindicatione nec condictione tenetur, l. ult. *de R. V.?* Sed ſive *quibuſque* ſive *quibuſdam* legas, objicitur l. ult. *Uſufruct. quemadm. cav.* qua dicitur, neminem niſi a fure rem ſuam condicere: quod repetitur & in §. *plane De act.* quæ ſane objectio mire torſit omnes interpretes, quicunque vel ad h. l. vel ad illum §. *de Act.* ſcripſerunt: nec ullus tamen probabilem conciliationem attuliſſe mihi viſus eſt, pace omnium dixerim. Ego ſic reſpondeo, illud in jure certe eſſe ſingulare, ut ab eo rem noſtram extantem etiam apud ipſum condicamus: atque ita admirabili actionum contrarietate dicamus eum dare oportere, quod noſtrum eſt: atque ideo dare, i. in dominium transferre non poteſt, cum non poſſit amplius eſſe in dominio quam eſt. At hoc loco & d. l. ult *Uſufr. quemadm. c.* non condicimus rem noſtram extantem, ſed extinctam: porro hoc non eſt proprie condicere rem ſuam, ſi non niſi extinctam licet condicere; nec habet hæc condictio rei extinctæ admirabilem illam in ſe pugnam, quam illa habet quæ adv. furem proponitur. Furem cum dico, raptorem etiam intelligi volo, l. 10. D. *de Cond. furt.* A. CONT.

Fallitur Th. nam condictione furtiva ſolus fur tenetur l. 13. D. *de Jurej.* & nemo rem ſuam niſi a fure aut furis herede poteſt condicere. §. 14. Inſt. *de Act.* Quare verius eſt, apud Juſt. h. l. condictionem ſic debere intelligi, ut furtiva quidem detur adverſus furem furiſve heredem, at condictio incerti detur ad æſtimationem purpuræ furto ſubreptæ adverſus alios poſſeſſores l. 12. §. ult. D. *de Condict. furt.* MERILL. *ad* §. 34. *Inſt. h. t.*

• Recte igitur apud Juſtinian. legitur, *quibuſque*, id eſt, quibuſcunque: & male quidam reponunt, *quibuſdam* [Vide dicta nobis ad Inſtitut. Juſtiniani. *ex Edit.* 2.] FABR.

Idem tamen Fabr. ad notas Cujacii fatetur, neminem rem ſuam, niſi furi aut ejus heredi condicere poſſe, l. ult. D. *Uſufr. quemadm. cav.* l. 5. D. *de Cond. furt.* adde l. 13. §. 2. D. *de Jurejur.* Videtur itaque, aut non dari condictionem, niſi adv. m. f. poſſeſſores, qui & ipſi quodammodo fures ſunt: aut ſi adv. quoſvis poſſ. detur, id non de cond. furt. intelligendum, ſed de alia minus odioſa, veluti condictione ſine cauſa, arg. l. 19. §. ult. & l. 23. D. *de Reb. cred.* Illud certum eſt, dominum, cui rem ſuam alienæ junctam vindicare non licet, fere ad exhib. agere poſſe, l. 7. §. 2. & paſſim D. *Ad exh.* l. 23. D. *de R. V.* J. DOUJ.

n. l. 7. §. 8. D. *de adquir. rerum dominio.* 2. Harmen. 1. §. 32. l. 1. D. *de rei vindicat.* D. GOTH.

 Fa-

τῆς μίξεως ἀποτελούμενον σῶμα ἑκατέρων ἔσται κοινόν· οἷον, δύο τινὲς τὸν ἴδιον ἔμιξαν οἶνον, ἢ βώλους ἀργύρου ἢ χρυσοῦ συνεχώνευσαν. 69 Εἰ δὲ διάφοροί εἰσιν ὕλαι, καὶ αἱ τῶν διαφόρων ὑλῶν μίξεις ἀπετέλεσάν τι ἰδιάζον· οἷον ἐξ οἴνου καὶ μέλιτος οἰνόμελι, ἢ ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου 70 ἤλεκτρος [o]· κἀνταῦθα λέγομεν κοινὸν εἶναι τῶν δύο τὸ ἀποτελεσθέν· ταῦτα μὲν, ἐν ᾧ κατὰ γνώμην 71 τῶν δεσποτῶν ἐπράττετο· Εἰ δὲ 72 καὶ ἐκ [p] τύχης, καὶ οὐ κατὰ προαίρεσιν τῶν δεσποτῶν 73 συνεχύθησαν αἱ ὕλαι, ἢ ἑτερογενεῖς ἢ ὁμογενεῖς, 74 τὸ αὐτὸ [q] γενήσεται.

commixtæ ſunt, totum ex commixtione confectum corpus utriuſque erit commune: veluti, duo quidam proprium confuderunt vinum, aut maſſas argenti vel auri conflaverunt. Quod ſi materiæ ſint diverſæ, & diverſarum materiarum commixtiones ſpecificum quid effecerunt; veluti ex vino & melle mulſum, aut ex auro atque argento electrum: & hic dici-
48 mus amborum commune eſſe *quod confectum eſt.* Hæc quidem, ubi ex voluntate dominorum *hoc* factum eſt: Sed etſi fortuito, ac non ex dominorum propoſito materiæ confuſæ ſint, ſive alius ſive ejuſdem ſpeciei, idem fiet.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

69. εἰ δὲ διάφοροί εἰσιν ὕλαι, ὧν ἡ μίξις ἀπετέλεσέ τι ἰδ. F. 70. ἤλεκτρον in accuſativo requirit cohærentia. G. O. R. 71. ἐπρ. τῶν δεσπ. F. 72. καὶ addimus fide Fabroti. 73. Sic Gothofr. ante quem συνεχώθησαν, F. συνεχεύθησαν. 74. ἐν τῷ αὐτῷ. ante F. *vid. Notas* q.

Fabrotus & cum eo Doujatius pro *confuſæ ſunt*, & *ex confuſione* [apud Curtium & Juſtin.] non recte ſubſtituunt *commixtæ ſunt*, & *ex commixtione.* Non quod μίγνυσθαι & μίξις, quæ hic apud Th. ſunt, recte verti non poſſint *commiſceri* & *commixtio:* ſed quod huic loco non conveniat ea ita verti. Nam, ut notant Interpretes Inſtitutionum ad h. l. in hoc argumento verba generalia *confundere* & *miſcere* ita diſtinguuntur, ut illud de liquidorum, hoc de ſolidorum mixtione dicatur, quarum rerum diverſi ſunt in Jure effectus. De liquidis agitur in hoc articulo, de ſolidis in ſeq. ED. LEID.

Quum vero nos Theophilum conſtituerimus κατὰ πόδα, quantum per Latinitatem fieri poteſt, in uſum ſtudioſorum vertere, & *miſcere vinum* non modo auctoribus claſſicis uſitatiſſimum ſit, ſed & ipſe Cajus, unde hæc Inſt. loca ſunt deſumta, in l. 7. §. 8. *de Adq. domin* ſic loquatur: *Voluntas duor. dominor.* MISCENTIUM *materias, commune totum corpus efficit: ſive ejuſdem generis ſint materiæ, veluti vina* MISCUERUNT, *vel argentum conflaverunt:* malumus propriam τῷ μίγνυσθαι ſignificationem retinere atque exprimere; præſertim cum Græcia alterum quoque verbum habeat συγχεῖσθαι, quo ipſe Th. cap. ſeq. utitur pro *confundi.* Neque tam in *confuſione* vel *commixtione* conſiſtit juris differentia, quam in eo, utrum quæque materia in ſua ſubſtantia perduret ſepararique poſſit, an formam mutet: unde utramque uno adquirendi modo comprehendit Th. & ſeq. Tit. cap. 89 & Tit. IX. huj. L. cap. 224. Alia de σύγχυσει, μίξει & κράσει fuſe ex philoſophis diſputat H. GROTIUS *in florum ſparſione* ad h. l. pag. 38—42. G. O. R.

o. ἤλεκτρον Suidæ ἤλεκτρον, de quo v. Iſidorum 16. c. 23. l. 7. §. 8. D. *de adquir. rerum domin.* D. GOTH.

Tertull. in libr. adv. Hermog. c 25. *electrum ex auro & argento fœderatum* ait, ut & cap. 27. libr. adv. Praxeam. vid. Plin. XXXIII. 4. Serv. ad lib VIII. Æn. GEN. ED.

Electrum ex auro & argento fœderatur, ut loquitur Tertull. adv. Herm. & adv. Prax. *Ex carne & ſpiritu mixtura quadam, ut electrum ex auro & argento.* Pauſan. ηλ. I. Dionyſ. Areop. cœl. Hierarch. c. ult. Silius Italicus I. Euſtath. ad Od. δ. vide eund. ad Dionyſ. de Sit. verſ. 293. Strabon. 3. Plin. 33. cap. 4. Joan. Tzetz. Chil. Stephan. in ἠλεκτρίδες. FABR. I.

p. 2. Harmenop. I. §. 33. ἐκ τύχης autem opponit ei quod ſuperius dixit κατὰ γνώμην. Illud autem idem quod *fortuito*, ut hic: *caſu*, ut l. 7. §. 9. D. eod. D. GOTH.

q. Th. ἐν τῷ αὐτῷ ἔσαι quod falſum eſt: ſcripſiſſe tamen eum arbitror τοῦτο αὐτὸ ἔσαι. FR. HOTOM. *in Comment. Edit.* I.

In edit. V. mutat ſententiam, & contra apud

§. XXVIII. Εἰ δὲ ὁ τοῦ Τιτίου σῖτος τῷ σῷ σίτῳ συνεμίγη, καὶ μία γέγονε σωρὸς, εἰ μὲν ὑμετέρᾳ γνώμῃ, κοινὴ ἔσται ἡ σωρὸς, ἐπειδὴ ἓν ἕκαστον σῶμα (τουτέστιν ἕκαστος κόκκος) ἐξ ὑμετέρας συναινέσεως ὑπὸ τὴν κοινὴν γέγονε δεσποτείαν.

Εἰ δὲ [75] τυχηρῶς [1] γέγονεν ἡ μίξις, ἢ 49
ὁ Τίτιος οὐ κατὰ [76] σὴν γνώμην ἔμιξε τὸν σῖτον, οὐκ ἔσται κοινὴ ἡ σωρὸς, ἐπειδὴ οἱ καθέκαστον κόκκοι ἐν [77] τῇ ἰδίᾳ μεμενήκασιν ὑποστάσει, καὶ οὐκ [78] ἤμειψεν αὐτοὺς

§. XXVIII. Quod ſi frumentum Titii tuo frumento commixtum, atque unus acervus factus fuerit, ſi quidem veſtra *de* ſententia, communis erit acervus: quoniam unumquodque corpus, (id eſt, quodlibet granum) ex veſtro conſenſu ſub commune redactum eſt dominium.

Sed ſi fortuito commixtio accidit, vel *ſi* Titius non ex voluntate tua frumentum miſcuit, acervus haud erit communis, quoniam ſingula grana in ſua manſerunt ſubſtantia, neque mixtio

75. ἢ ad: F. 76. τὴν ad: F. 77. τῇ οἰκείᾳ F. 78. ἔμιξεν F. male, ſed bene quod verſ. Curt. retinuit.

Caj. & ap. Imper. æque ac Th. cum negatione legend. & corrigend. *non idem juris*, vult idem
FR. HOTOM.

Sed rejecta ab Hotom. emendatio τοῦτο αὐτὸ adeo placuit & L. Charondæ, & G. Fornerio, ut eam uterque pro ſua propoſuerit, ille in notis marginal. *ad Inſtit.* tam ſeorſim quam cum reliquo Juris corpore editas; hic *Select.* III. *c.* 30.
G. O. R.

Vera tamen eſt ſententia Theophili. Cum enim dicit, *non idem juris* eſſe in fortuita ac voluntaria commixtione, intelligo, cum diverſi generis res ſunt. Ut ſi ex ære meo & argento tuo res conflata ſit, ſine alterius voluntate, non eſt tibi & mihi communis, l. *lacus* 12. § 1. l. *quicquid* 27. §. *cum partes* D. *de A. R. D.* At ſi res ejuſdem generis confuſæ ſint, idem jus eſt, ac ſi voluntate dominorum confuſæ eſſent.
FR. BROEUS.

Atqui Th. cum Juſtin. diſerte ait ἢ ἑτερογνωμοσύνῃ ἢ ὁμογνωμοσύνῃ.
G. O. R.

Sic legitur in Regiis codd. & apud Conſtantin. Harmen. libro 2. tit 1. §. 31. [Nec igitur verum eſt, Theophilum non probare Gaji ſententiam & Juſtiniani, ut quidam ſcribunt: qui ſi Theophilum noſtrum conſuluiſſent, poterant hac culpa carere. *ex Edit.* 2.]
FABR.

Paraphraſtes vertit negative. Et ſane non eſt idem juris per omnia: nam ſi materiæ caſu confuſæ ſeparari poſſunt, nulla earum communio eſt, ſicut jam diximus. Arbitror tamen contra Hotomannum, eod. modo hic legend. quo legitur ap. Caj. l. 7. §. 9 *de A. R. D* unde hæc deſcripta ſunt, nimirum affirmative: & utrumque locum ex a iis cum Accurſio ſic temperandum, ſi tales materiæ fortuito confuſæ ſint, quæ diduci non poſſunt: cujus etiam generis exempla, nec alia a Juſtin. & Cajo propoſita ſunt. Sed & Harmenop. affirmative legit.
A. VINN. *in Comment.*

[Optime meo judicio: quod autem uterque & Imp. & JC. auri argentique in electro confuſi meminerunt, quæ ſeparari tamen poſſunt, indicio eſt, veteres aurifices, propter defectum aquæ chryſulcæ, hodiernam ſeparandi hæc metalla artem ignoraſſe: qua de re plura Ev. Otto *h. l.*
G. O. R.]

Sed tamen, ſi facta confuſione ſpecies emerſerit nullius uſus, v. c. ſi vinum & cerviſia confuſa ſint, vix dubitandum, quin in foro confundens ſolus damnum ſentire, alterique non partem novi iſtius liquoris, ſed pretium rei ſuæ reddere teneatur.
HEINECC. *ad Vinn.*

Verumenimvero in noſtra hac quæſtione de caſu fortuito, non de culpa confundentis agitur. Denique Janus a Coſta Theophilum Accurſio juniorem falſo exiſtimans, ex hujus Gloſſa negationem ab illo additam fuiſſe cenſet. Ego miror, neminem omnium pro adfirmativa lectione ad partes vocaſſe ſolitam ipſius noſtri ανακεφαλαιωσιν in pr. *tit. ſeq.* c. 89 & 90. ubi ſic ſcribit: Και το, δυο τινων υλας ΤΑΣ ΑΥΤΑΣ, Η ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ, γνωμη των δεσποτων, Η ΚΑΙ ΤΥΧΗΡΩΣ, μιγνυναι· η και διαφορων δεσποτων σωρους σιτων γνωμη αυτων μιγηναι. [hæc quippe omnia eodem jure cenſeri ipſe ſatis indicat, quum ſtatim opponat ſequentia:] ΟΥΚ ΕΤΙ ΔΕ, ει βουλησει του ενος η και τυχη τουτο συνεβη. Scilicet prioribus verbis ſtrictim repetit totam §. 27 cum pr. §. 28. his poſterioribus verſiculum *quod ſi caſu* ejuſdem §. 28.
G. O. R.

1. Scholiaſtes: ὑπόθου σύμπτωμα γεγονέναι, ἔνθα ἦν ὁ σῖτος. FABR. [id eſt, Finge ruinam accidiſſe, ubi frumentum erat.]

τὺς ἡ μίξις· ὥστε οὔτι οὐ γενήσεται κοινὴ ἡ σωρὸς ἐπὶ τῷ τοιούτῳ θεματισμῷ· ὥσπερ ἡ ἀγέλη τῶν προβάτων οὐ κοινοποιηθήσεται, ἐὰν τὰ πρόβατα Τιτίου τοῖς σοῖς προβάτοις [s] συναναμιγῇ.

50 Εἰ [79] δὲ συμβῇ τὴν τοῦ σίτου σωρὸν, ἢ ὑπὸ σοῦ ἢ ὑπὸ Τιτίου, διακατέχεσθαι, ὁ ἕτερος κατὰ τοῦ νεμομένου [t] κινήσει τὴν in rem. [80] Officium [u] δὲ ἔσται τοῦ δικαστοῦ ὥστε διατιμήσασθαι, ὁποῖος ἦν ὁ ἑκάστου σῖτος, καὶ πρὸς τὴν ποιότητα καὶ τὸ μέτρον [81] τῷ ἄκτορι καταδικάσαι τὸν νομέα.

§. XXIX. Ἐάν [x] τις ἐν τῷ ἰδίῳ ἐδάφει οἶκον κατασκευάσῃ ἐξ ἀλλοτρίων ὑλῶν, δεσπότης γίνεται τοῦ κατασκευασθέντος· τὸ γὰρ ἐποικοδομηθὲν εἴκει τῷ ἐδάφει.

51 Ἐκεῖνο [y] δῆλον ὄντος, ὅτι ὁ τῆς ὕλης δεσπότης [82] οὐκ ἐκπίπτει τῆς δεσποτείας τῆς ὕλης αὐτῆς εἰς τὸ διηνεκὲς, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ὅσον ἕστηκε τὸ οἰκοδόμημα, οὔτε τὴν in rem

mixtio ea immutavit. Itaque acervus in hac ſpecie communis non erit: ſicuti ovium grex non fiet communis, ſi oves Titii tuis ovibus commiſceantur.

Si vero contingat, ut frumenti acervus, aut a te aut a Titio, poſſideatur, alteruter adverſus poſſeſſorem aget in rem. Officium autem judicis erit æſtimare, quale ſit cujusque frumentum, & pro qualitate ac menſura poſſeſſorem actori condemnare.

§. XXIX. Si quis in ſuo ſolo domum exſtruxerit ex alienis materiis, dominus fit ædificii: quod enim inædificatur, ſolo cedit.

Enimvero illud manifeſtum eſt, quod materiæ dominus non excidat dominio hujus materiei in perpetuum, ſed quouſque ædificium conſiſtit,

79. ἢ de: Goth. 80. *Officion* F. 81. τῷ *actori* F. 82. τῆς δεσπ. ἐκ ὅλης. F.

s. l. 30. in f. D. *de uſucap.* D. GOTH.

t. l. 5. l. 23. §. 5. D. *de rei vindicat.* D. GOTH.

u. §. 2. infr. *de off. judicis.* D. GOTH.

x. 2. Harmenop. 1. §. 33. l. 7. §. 10. D. *de adquir rerum dominio.* D. GOTH.

Superficies & civili & naturali ratione ejus eſt, cujus & ſolum, l. 56. D. *ad leg. Aquil.* l. ult. D. *de ſuperf.* Th. regulam vocat, §. ſeq. FABR. I.

y. Qui ædificavit, dominus eſt ædificii: alius materiæ dominus, ex qua conſtat ædificium, l. 7. §. 1. D. *de except. rei jud.* quo nomine vindicare poſſet. & hoc ſc unt quidem decemviri, ſed interim id ſolvi prohibuerunt, pretiumque ejus dari voluerunt, l. 98. in fin. D. *de ſolut.* itaque male ibi libri veteres habent, *ſi ſcit*, id eſt, ſi is qui junxit, ſcit tignum alienum eſſe. FABR. I.

z. V. Feſtum *in Tignum*, & quæ ſcripſi ad leges XII Tabularum titulo *de privatis delictis* c. *de tigno injuncto.* & D. *de tigno juncto* D. GOTH.

Lex 12. tab. tignum ſolvi vetat & vindicari, l. 6. D. *ad exhib.* l. 1. D. *de tign. junct.* FABR. I.

a. Ἐργαζόμενα ξύλα dicuntur, quibus utuntur in operibus ſuis materiarii. ANON. DUK.

Tignum ſic recte a Th. reddi, pronuntiat Scaliger in *notis ad Feſtum* h. v. G. O. R.

b. *Solvere*, ut in l. 12. quo verbo utitur Paulus, in d. l. 6. & in d. l. 98. & Ulp. in d. l. 1. FABR. I.

c. Id eſt, Beſſalem ſcil. lapidem. Apud Vitruvium de Beſſali lapide, & apud Budæum *de Aſſe.* Eſt autem Beſſalis lapis octo unciarum. ANON. *in utroque.*

Th. tigni appellatione βήσαλον contineri ait, id *peſſulum* interpretantur: male. Eſt enim idem prorſus, quod *teſta*, l. 1. D. *de Tign. junct.* ſive *later*, ut in Baſil. ad l. *fiſtulam* D. *de ſerv. urb. pr.* ex figlino opere, ἀπὸ βησάλων, & in Gloſſ. *laterculum*, βήσαλον καὶ στρωτία, & apud Chariſ. *beſalia.* Jo. Tzetzes: ὀπτὴν δὲ πλίνθον γίνωσκε, τὴν βήσαλον καλοῦμεν. CUJAC. IX. *Obſ.* 26.

Βήσαλον interpres vertit *peſſulum.* Gloſſis βήσαλον *later coctus*, βήσαλα *latercula.* l. 19. D. *urbanorum* βήσαλον pro figlino opere accipitur. *teſta* dicitur in l. 1. §. 1. D. *de tigno juncto.* D. GOTH. adde eumdem in Gloſſar. Harmenop.

Βήσαλον eſt *laterculum coctile*, ſeu *later coctus* in veteribus Gloſſ. gr. lat. atque ita hic repoſui. Joan. Tzetzes Chiliad. 9. ὀπτὴν δὲ πλίνθον γίνωσκε, τὴν βη-

rem κινεῖν, οὔτε τὴν ad exhibendum 83 (ἤγουν τὴν παραστατικὴν εἰς ἀπαίτησιν) δύναται, διὰ τὸν [z] δυωδεκάδελτον νόμον, ᾧτινι διηγόρευται, ἵνα μηδεὶς ἀλλότριον [a] ξύλον ἐργάσιμον, τοῖς ἰδίοις οἰκήμασι συζευχθὲν, [b] ἐξελεῖν ἀναγκασθῇ, ἀλλ᾽ ἵνα τὴν διπλασίονα αὐτοῦ καταβάλῃ τιμὴν, κινουμένης ἀγωγῆς 84 περσοναλίας, ἥτις λέγεται de tigno injuncto. χώρα δὲ ταύτῃ τῇ ἀγωγῇ, οὐ μόνον ἡνίκα ξύλον τῆς ἐμῆς δεσποτείας ὑποβάλῃ τις τῷ ἰδίῳ οἰκοδομήματι· ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰ λίθον, ἢ [c] βήσαλον, 85 ἢ κίονα· τῇ [d] γὰρ τοῦ τίγνου προσηγορίᾳ ἅπασα ὕλη σημαίνεται, δι᾽ ἧς οἰκοδομεῖν οἷόν τε. 52

ſtit, neque in rem neque ad exhibendum *actionem* (ſive exhibitoriam ad repetitionem) movere poteſt, propter legem XII. tabularum, qua cautum eſt, ne quis alienum tignum, ſuis ædificiis injunctum, eximere cogatur, ſed ut duplum ejus pretium perſolvat, inſtituta actione perſonali, quæ DE TIGNO INJUNCTO dicitur. Locus autem *eſt* huic actioni, non tantum ubi quis lignum mei dominii ædificio ſuo ſubjunxerit; ſed etiam ſi lapidem, aut laterem, aut columnam: nam tigni appellatione omnis materia ſignificatur, per quam ædificari poteſt.

Διὰ τοῦτο δὲ ταῦτα νενομοθέτηται τῷ δυωδεκαδέλτῳ νόμῳ, ὥστε μὴ κινεῖσθαι in rem ἢ ad exhibendum, προφάσει τοῦ ξύλου τοῦ συναναπλακέντος τῷ ἐμῷ οἰκοδομήματι, ἵνα μὴ τοῦ δικαστοῦ καταδικάσαντές με εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἀναγκασθῶ 53

Ideo autem hæc Lege XII. tabularum conſtituta ſunt, ne in rem aut ad exhibendum agatur, *ex* cauſa ligni meo ædificio adplicati, ut ne judice ad eamdem rem me condemnante, domum deſtruere cogar, ad ſatis-

83. incluſa non habet F. 84. περσονάλις ante F. qui mox *de t. juncto* hic & infr. edidit. 85. καὶ εἰ pro ἢ F.

βήσαλον καλοῦσιν. Sic Ariſt. ædium materia πλίνθοι καὶ ξύλα. 2. Phyſ. 2. v. 9. FABR.

WISSENBACH ad l. 62. D. *de V. S.* poſtquam ſuperiora ex Cujacio transſcripſit, iis ſubjungit: „ Vide Cujac. IX. [debuit procul dubio ſcribere „ Obſ. 26. & *Rittershuſ.* IIX.] *ſacr. lect.* 12. ubi „ ab amico per epiſtolam ſibi reſponſum ait, hanc „ vocem origine eſſe Hebraicam, בָּשַׁל enim in „ conjugatione Cal eſſe *maturuit*; בִּשֵּׁל in conjuga- „ tione Piel eſſe *coxit ad maturitatem.*" Vid. etiam Meurſii Gloſſar. G. O. R.

Βήσαλον poſterior Græcia dixit laterem, βησάλους *laterculos.* Ut Theophilum in Inſt. & alios taceam, Tzetzes Chiliad. IX. Ὀπτὴν δὲ πλίνθον γίνωσκε, ὃν [*ſic*] βήσ. καλ. Ex hoc loco notavit G. Fabricius materiam laterum, quibus Semiramis urbem Babylona circumdedit, dictam Babylonice βήσαλον. Sed non tradit id Tzetzes [*ſequitur ſcil. apud Tzetzem:* Τὸ Βαβυλῶνος κτίσμα γὰρ ὑπῆρχεν ἐκ βησάλου. G. O. R.] Permovit tamen hic error Fabricii doctiſſimum Rittershuſium, ut & ipſe Chaldaicam vocabuli originem putaret, decurreretque ad Hebræorum *Baſchal*, coxit, aſſavit, *Sacr. Lect.* IIX. *cap.* 12. At Latinis debetur. Erat certum genus laterum, qui quoniam octo pollices ſive longitudinis ſive latitudinis ſive altitudinis habebant, *beſſales* appellabantur. Vitruv. L. V. *ſuperque laterculis beſſalibus pilæ ſtruantur.* Quod cum in uſu frequentaretur, factum eſt generis vocabulum, ut *beſſales* & *beſſalia* pro lateribus dicerentur. Unde Chariſius inter neutra pluralia refert *brevia*, *beſſalia*, *juſta*. Hoc adjeceram, cum me primum id obſervaſſe putarem: ſed inveni poſtea anticipaſſe magnum Salmaſium ad Solinum. [pag. 1231. E.] J. F. GRONOV. *de Pecun. Vet.*

d. V. quæ ſcripſi ad legem *Tigni* 62. D. *de verb. ſignific.* D. GOTH.

Lex 12. *Tignum junctum ædibus vineæque concapet ne ſoluito*, apud Feſtum. Joſeph. Scaliger emend. *concapes.* Cujacius probavit. id ait, ſignificare depactum ac defixum terræ ad vineam ſuſtinendam, *tignum*, inquit, *junctum ædibus dicitur. concapes vineæ tantum.* Hanc emendationem verba legis non ferunt; tignum enim dicitur ſive ædibus ſive vineæ junctum ſit in d. l. 12. tab. & l. 1. D. *de tign. junct.* Horatii quoque Schol. in 2. epiſt. 2. tignum interpretatur lignum, aut aliam materiam. FABR. l. c. Up.

κασθῶ τὸν οἶκον καταλῦσαι, προφάσει τοῦ ποιῆσαι τῇ ἀποφάσει τὸ ἱκανόν· [86] καὶ πολλῆς τῆς ἐξ αὐτοῦ προνοίας [e] ἠξίωσεν ὁ δωδεκάδελτος τὰς οἰκίας. Εἰ δὲ συμβῇ ἔκ τινος αἰτίας τὸ εἰρημένον οἴκημα καταπεσεῖν, ὁ τῆς ὕλης δεσπότης, εἰ μήπω διὰ τῆς de tigno [87] injuncto [f] ἀγωγῆς τὸ διπλοῦν ἔτυχε κομισάμενος, δύναται κινεῖν ἀκωλύτως [88] καὶ in rem καὶ ad exhibendum.

tisfaciendum ſententiæ. Atque *ſic* multâ per ſe curâ XII. tabularum lex domos dignata eſt. Sed ſi aliqua ex cauſa eveniat, ut dictum ædificium collabatur, dominus materiæ, niſi jam per actionem de tigno injuncto duplum conſequutus ſit, ſine impedimento & in rem & ad exhibendum agere poteſt.

§. XXX. Προλαβόντες [89] εἴπομεν ἐν 54
οἰκείῳ [g] ἐδάφει ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης οἴκημά τινα κατασκευάσαντα, νῦν τὸ ἐναντίον [90] θεματίζομεν· ἐν τῷ σῷ ἐδάφει ἐὰν ἐμαῖς ὕλαις οἶκον κατεσκεύασα, ὁ τοῦ ἐδάφους κύριος καὶ τοῦ οἰκήματος [91] ἔσῃ δεσπότης. διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, εἴκειν [h] τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις· ὥστε οὖν [92] καὶ τῆς ὕλης ἀπώλεσα τὴν δεσποτείαν ἐγὼ διηνεκῶς· εἰδὼς γὰρ ἐν ἀλλοτρίῳ ᾠκοδόμουν ἐδάφει· ἀμέλει, εἰ καὶ συμβῇ τὸν οἶκον καταπεσεῖν, [i] οὐκ ἔχω ἐπὶ ταῖς ὕλαις τὴν in rem.

§. XXX. Supra propoſuimus aliquem in ſuo ſolo ex aliena materia ædificium exſtruentem, nunc contrarium fingamus. In tuo ſolo ſi *ex* meis materiis domum exſtruxi, *tu* ſoli dominus etiam ædificii dominus eris, propter regulam dicentem, impoſita cedere ſuppoſitis: itaque ego materiæ quoque dominium perpetuo amiſi: nam ſciens in alieno ædificavi ſolo: ſcilicet, etſi eveniat ut domus collabatur, in *his* materiis actionem in rem non habebo.

Ἐκεῖνο δὲ τῶν ἀμάχων ἐστίν, ὅτι εἰ συμβῇ

Illud autem inter indubitata eſt, quod

86. πολλάκις γὰρ τῆς F. 87. *juncto* F. 88. καὶ de: F. 89. εἴπαμεν F. 90. Malim θεματίζωμεν cum Curt. Mox ἐὰν de: F. 91. ἔσται F. 92. σου τῇ ὕλῃ ἀπολλύω F.

e. Ulp. in d. l. 1. ait, id providenter legem 12. tab. effeciſſe, ne vel ædificia ſub hoc prætextu diruantur, vel vinearum cultura turbetur: quoniam ædificia ad publicum decus pertinent, l. 20. §. *deinde*. D. *de nov. oper. nunt.* l. 6. C. *de ædif. priv.* Caſſiodor. *Var* 2. 7. Ex diverſis ruinis urbes deformantur. l. 7. D. *de off. præſ.* Hirtius de bello Alex. *Parceret præclariſſimæ patriæ, quæ turpiſſimis incendiis & ruinis eſſet deformata.* Plin. 10. *Placuit locus in quo fuit aliquando domus, ut audio pulcra: nunc deformis ruinis*. l. 5. C. *de oper. publ* FABR. I.

f. Edit. pr. *injuncto*, ut apud Livium 43 *tigni injungebatur*. FABR.

g. L. 7. §. 12. D. *de adquir. rerum dominio* 2. Harmenop. 1. §. 34. 35. D. GOTH.

h. Eadem regula iiſdem verbis extat. § 4. in f. inf. *eod.* ubi dixi. adde §. 33. inf. *eod.* D. GOTH.

i. Scholiaſtes ait obſtare videri l. 2. C. *de rei vind.* vindicationi enim locum fore, ſive bonâ fide ſive malâ ædificium extructum ſit. & ita ſolvit: λέγει, τότε δύνασθαι διεκδικῆσαι τὴν ὕλην, ὅτε διελύθη τὸ κτίσμα. Ait, vindicari poſſe materiam, cum diſſolutum eſt ædificium: nec enim vindicare poſſe quoad in eadem cauſa manet, ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει ut vertit Harm. d. l. 2. C. *de ſervit. & aq.* Dico, ſummo quidem jure materiam eum amiſiſſe videri in perpetuum, ut ait Th. qui autem dominium amiſit, etiam diruto ædificio, vindicare non poteſt. Is autem ex cujus materia in alieno ſolo ædificatum eſt, diruto ædificio ideò vindicare non prohibetur; quia materiæ proprietatem non amiſit Verum illud æquitatis benignitas non patitur, & materia igitur ad priſtinum dominum redibit, tametſi mala fide ædificium extructum ſit, διὰ τὴν δικαίαν τινὰ φιλανθρωπίαν, humanitatis intuitu. FABR.

k. Bonæ fidei poſſeſſor non aliter ædificium re-

βῆ ἐμὲ τὸν οἰκοδομήσαντα ἐν νομῇ εἶναι τῆς οἰκίας, ὁ δὲ τοῦ ἐδάφους δεσπότης χρώμενος τῷ κανόνι τῷ λέγοντι, εἴκειν τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, κινεῖ κατ' ἐμοῦ τὴν in rem· εἰ μὲν 93 bonæ fidei ὑπῆρχον νομεὺς, (ἐνόμιζον γὰρ ἐμὸν εἶναι τὸ ἔδαφος) λήψομαι οὐ μόνον τῆς ὕλης [k] τὴν διατίμησιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μισθοὺς [l] τῶν τεχνιτῶν· καὶ μὴ βουλόμενον 94 ταῦτα 56
πράττειν, αὐτὸν ἐξωθῶ διὰ τῆς τοῦ δόλου [m] παραγραφῆς. 95 λέγων· Ἀλλ' εἰ μὴ καλῇ πίστει ἔκτισα. Εἰ δὲ mala fide ἐνεμόμην τὸν τόπον, (ἠπιστάμην γὰρ αὐτὸν ἀλλότριον ὄντα) οὐδεμίαν ἔχω παραγραφὴν, ἀλλ' ἀναγκάζομαι τὸν τόπον ἀποδιδόναι μετὰ τῶν ἐπιτεθέντων· δύναται γὰρ ἕκαστος ἐγκαλεῖν 96 μοι, τίνος χάριν εἰδὼς προπετῶς εἰς ἀλλότριον ᾠκοδόμουν τόπον.

quod ſi contingat me ædificatorem in poſſeſſione eſſe domus, & ſoli dominus uſus regula dictante, impoſita cedere ſuppoſitis, adverſus me *actionem* in rem inſtituat: ſi quidem bonæ fidei poſſeſſor eram, (putabam enim meum eſſe ſolum) accipiam non tantum materiæ æſtimationem, ſed etiam fabrorum mercedes: & nolentem hæc facere, repello eum per doli exceptionem, dicens: AT SI BONA FIDE NON ÆDIFICAVI. Sed ſi mala fide locum poſſidebam, (ſciebam enim eum eſſe alienum) nullam habebo exceptionem, ſed cogor locum cum *ipſa* inædificatione reſtituere: poteſt enim quiſque mihi objicere, cujus *rei* gratia ſciens temere in alieno ſolo ædificaverim.

§ XXXI. 97 Εἰ [n] Τίτιος ἀλλότριον 57
δένδρον ἐν τῷ οἰκείῳ ἐφύτευσεν ἀγρῷ, Τιτίου ἔσται τὸ δένδρον· εἰ δὲ καὶ Τίτιος οἰκεῖον δένδρον ἐν τῷ ἀγρῷ ἐφύτευσε 98 Μαιβίου, Μαιβίου γενήσεται τὸ δένδρον μόνον, εἰ ἐν ἑκατέρῳ θέματι τὰς οἰκείας τὸ φυτευθὲν

§. XXXI. Si Titius alienam arborem in ſuo plantaverit agro, Titii arbor erit: ſed & ſi Titius ſuam arborem in agro Mævii plantaverit, Mævii arbor tantum erit, ſi in utraque poſitione proprias plantata arbor

93. *bona fide* F. 94. αὐτὸν hoc loco F. 95. ſeptem voculas ſeq. ad ſcholia refert F. 96. μοι προπετῶς, ἤτοι χωρὶς διατιμήσεως τῆς ὕλης. τίνος χάριν εἰδὼς εἰς ἀλλ. οἰκ. τ. ediderat Viglius: ſed in Emend. ait: „ pro προπετῶς lege ὅτι προπετῶς, & dele ſequentia uſque „ ad εἰδὼς". & ſic Pariſ. ac Lovan. habent. Nos Lugd. & Goth. ſecuti ſumus. Fabr. dedit, μοι προπ. τίνος χάρ. εἰδὼς εἰς ἀλλ. τον οἰκοδ. Verba autem ap. Viglium ſuperflua videntur gloſſema eſſe verborum paulo ſuperiorum ἀναγκάζομαι τὸν τόπον ἀποδιδόναι. G. O. R. 97. Εἰ de: F. 98. *Mævii, Mævii* F.

reſtituet, quàm ſi ſumptus receperit, l. 29. §. *domus* D. *de pign.* Theodericus in Edicto. §. 137. *Si quis neſciens alienam aream eſſe, ædificium in ea conſtruxerit, ſumptus quos fecit, recipit: ſed amittit quam in ſolo alieno fecerat manſionem.* FABR. l.

l. Μισθοὺς τῶν τεχνιτῶν. hoc loco ſumere videtur pro *manupretio*, quod Gloſſis χειροδόσιον. D. GOTH.

[οἰκοδόμων *Edit.* 1.] Aedium fabrorum, ſtructorum. FABR.

Voluit credo οἰκοδόμων, ſed rectius in *Edit.* 2. omiſit, quum *ædificatores* ſignificet. G. O. R.

m. l. 14. D. *de Except. doli.* D. GOTH.

Hac formula: ἀλλ' εἰ μὴ καλῇ πίστει ἔκτισα, Th. Schol. *ſi non bona fide ædificavi.* [niſi b. f. æd. ſi b. f. Vid. lib. 4. t. *de Except.* ex Edit. 1.] FABR.

De formulis exceptionum conſulatur CUJAC. V. *Obſerv.* 34. G. O. R.

n. l. 7. §. 13. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

o. Ἔρτεο

τευθὲν 99 ῥίζας ἐξέτεινε· πρὶν γὰρ τὰς [1] οἰκείας ἐκτείνῃ ῥίζας, καὶ τῆς ὑποκειμένης δράξηται γῆς, τοῦ πάλαι δεσπότου ἐστὶ τὸ δένδρον· μεθ' ὃ μέντοι ῥιζωθῇ τὸ εἰρημένον φυτὸν, μετατίθεται αὐτοῦ ἡ δεσποτεία ἐπὶ τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ ἵσταται.

Ἀμέλει ἐντεῦθεν ἐζητήθη τι τοιοῦτον· 58 ὁ ἐμὸς ἀγρογείτων ἐν τέλει τοῦ οἰκείου ἀγροῦ, πλησίον τῶν ἐμῶν γηδίων, δένδρον εἶχε· συνέβη τοῦ τοιούτου δένδρου κατὰ μικρὸν ἑρπυσάσας [o] ὑπὸ γῆν τὰς ῥίζας ἐφικέσθαι τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ, καὶ τῆς ἐμῆς [2] δράξαι γῆς, κἀκεῖθεν, τρέφεσθαι. Ζητήσεως γινομένης, ἤρεσεν ἐμὸν γίνεσθαι τὸ δένδρον· οὐδὲ γὰρ φυσικὸς [p] ἐπιτρέπει λογισμὸς, ἑτέρου τὸ δένδρον εἶναι [3] ἤπερ ἐκείνου, οὗ ἐν τῇ γῇ τὰς ῥίζας ἔχει. Ὅθεν εἰ ἐν τοῖς ὅροις [q] τῶν δύο ἀγρῶν [4] ἀναφύει δένδρον, ἐκταθεῖσαι δὲ αἱ [5] τούτου ῥίζαι ἑκάτερον κατέλαβον ἀγρὸν, [r] κοινὸν γίνεται τὸ δένδρον.

§. XXXII.

bor radices extenderit. Antequam enim proprias radices extenderit, & ſubjectam terram adprehenderit, arbor prioris domini erit: poſteaquam autem dicta planta radices egerit, transfertur ejus dominium ad dominum ſoli, in quo ſita eſt.

Hinc adeo tale quid quæſitum eſt: Vicinus meus in fine ſui agri, prope terrulas meas, arborem habebat; evenit ut radices hujus arboris paulatim ſub terra ſerpentes meum ſubirent agrum, meamque terram adprehenderent, atque inde alerentur: Exorta quæſtione, placuit meam fieri arborem: neque enim naturalis permittit ratio, alius eſſe arborem quam illius, in cujus terra radices habet. Unde ſi in finibus duorum agrorum arbor naſcatur, ſed extenſæ ejus radices utrumque comprehendant agrum, arbor fiet communis.

§. XXXII.

99. ἐξέτ. ῥ. F. 1. ἰδίας F. 2. δράξασθαι F. 3. ſic primus correxit Reſcius in Lov. probante Nannio, vertitque Curt. & edidit Fabr. pro lect. Baſil. εἴπερ, quam & Lugd. & Goth. exhibent: in Pariſ. legitur ἥπερ. G. O. R. „ Mollior lectio eſſet, ſi le„geremus ἤπερ id eſt *quam*. περ autem parelcon eſt." ANON DUK. „ Mollius legere„tur ἤπερ *quam*." ANON. NISP. 4. Sic Lov. & F. 2. ἀναφυῇ F. 1. reliquæ ἀναφυεῖ. 5. αὐτοῦ F. 2.

o. Ἕρπειν ὑπὸ γῆν τὰς ῥίζας nihil aliud, quam quod à Gajo l. 7. in f. D. *de adquir. rerum dominio* dicitur, arborem ita terram preſſiſſe, ut in meum fundum radices ageret. Proinde cum hic legatur ἑρπύσας, videndum ne illo loco *ſerpſerit* pro *preſſerit* ſit legendum. D. GOTH.

De lectione d. l. 7. vid. G. d'Arnaud *Conjectur.* pag. 4. G. O. R.

p. Naturalis rationis auctoritas pro lege habenda. D. GOTH.

Ratio igitur apud Gajum in l. 7. §. ult. *de adq. rerum domin.* pro ratione naturali, ſive jure gentium. FABR.

q. Ὅροι τῶν ἀγρῶν confinium. Gloſſis συνορία. D. GOTH. & ὁροθεσία ED. GEN.

Adde G. d'Arnaud *Conject.* pag. 17.

r. L. 19. D. *comm. divid.* l. 7. §. ult. D. *de adquir. rerum domin.* Varro de ling. lat. 4. *e queis nonnulla nomina in utraque lingua habent radices ut arbores, quæ in confinio nata in utroque agro ſerpunt.* FABR. f.

s. Argumentum à plantatione, ad ſationem l. 9. D. *de adquir. rerum dominio.* D GOTH.

Juſtin. *quæ terra coaleſcunt.* Coaleſcere eſt radices agere & terræ hærere, l. idem Pomp. 5. §. pen. D. *de rei vind.* & l. ult. D. *quod vi aut cl.* Columella lib. 2. c. 18. *Impetus aquarum proluit terram nudatiſque radicibus gramina non patitur coaleſcere,* id eſt, cum terra coaleſcere, ut Lucretii VI. *Saxa vites primum ſola coaleſcere calce,* id eſt, *jungi una,* ut verſu ſeq nec neceſſe eſt ibi legi *coaleſcere* [voluitne *coaleſcere*, an aliud?] quod interpretantur concreſcere. Theoph. *coaleſcere* interpretatur, in terra ali, & creſ. Sic Baſilica in d. §. pen. *coaleſcere*

§. XXXII. Ὥσπερ [6] γὰρ τὰ φυτὰ [s] τὰ 59 ἐν τῇ γῇ τρεφόμενα καὶ [7] αὐξανόμενα ἐκείνου γίνεται, [8] τοῦ δεσπότου τῆς ὑποκειμένης γῆς, τῷ αὐτῷ λόγῳ καὶ τὰ σπειρόμενα, οἷον σῖτος, κριθὴ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὑπείκει τῷ ἐδάφει. Ἀλλ' ὥσπερ ὁ [9] bona fide κτίσας ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ, ἐναγόμενος τῇ in rem, διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς ἑαυτῷ ποιεῖ τὸ ἀζήμιον, ὁμοίως καὶ σπείρας [10] τοῖς οἰκείοις δαπανήμασι τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, [11] εἰ bona fide τοῦτο πεποίηκε, διὰ τῆς τοῦ δόλου [t] παραγραφῆς ἕξει τὸ ἀσφαλές [12].

§. XXXII. Sicuti enim plantæ, quæ in terra aluntur & creſcunt, ejus fiunt, qui dominus eſt ſubjectæ terræ, eadem ratione etiam ſata, veluti frumentum, hordeum, & omnia ejusmodi, cedunt ſolo. Sed ſicuti, qui bona fide in loco alieno ædificavit, *actione* in rem conventus, per exceptionem doli ſibi indemnitatem procurat, ſimiliter & qui ſuis impenſis alienum agrum conſevit, ſi bona fide hoc fecit, per exceptionem doli ſecuritatem conſequetur.

§. XXXIII. [13] Ἐμὰς [u] τις λαβὼν χάρ- 60 τας, ἢ ἐμὰς [x] μεμβράνας, ἐνέγραψέ τι ἐν αὐτοῖς, καὶ βιβλίον κατεσκεύασε· κἀνταῦθα κατὰ μίμησιν τοῦ ἐδάφους εἴκει τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, εἰ καὶ τὰ μάλιστα χρυσᾶ [y] ἐστι τὰ ἐπιτεθέντα γράμματα, κἀγὼ γίνομαι τοῦ βιβλίου δεσπότης· ἀδιάφορον δέ ἐστιν, εἴτε ἔμμετρον ἔπος, εἴτε [14] ἱστορικὸν ἤγουν ῥητορικὸν ἐνέγραψε λόγον·

§. XXXIII. Meas aliquis chartas meaſve membranas capiens, in iis quid inſcripſit, & librum *inde* confecit. Etiam hic ad ſimilitudinem ſoli impoſita cedunt ſuppoſitis, quamvis maxime litteræ impoſitæ ſint aureæ, & ego libri dominus fio. Indifferens autem eſt, ſive metricum carmen, ſive hiſtoricum aut rhetoricum

6. δὲ pro γὰρ F. 7. αὐξόμενα F. 8. ἐν δεσπόζει τῆς F. 9. βοναφίδη Lov. & F. 1. βόνα φίδη F. 2. Sed aliis locis F. aut ſolus aut cum ceteris Latine ſcripſit, quod ego conſtanter ubique feci. Ceteræ βοναφίδη. 10. ταῖς de: F. 11. ἐν ᾧ pro εἰ. F. 12. His ſubjuncta fuerant in Edit. Baſil. ἤγουν ὥσπερ ἐνόμιζεν ἴδιον τὸν ἀγρὸν ἀλλότριον, ἀναλαμβάνων τὰς δαπάνας: ſed in Emend. deleri jubentur. 13. ἐμὰς F. 1. 14. ἱστορίαν F. Statim ἢτι pro ἤγ. Lugd. & Goth.

ſcere interpretantur συναύξειν. arbores enim ex quo radices egerunt, & coaluerunt, novo terræ alimento vivere & adolere ſeu creſcere intelliguntur, Gloſſæ: *coaleſcit*, συνακμάζει. FABR. II.

t. Per doli mali exceptionem ſementem, & ſumptus ſervabit, l. 9. D. *ad adquir. rerum domin.* l. 11. C. *de rei vind.* conſita enim tollere non poteſt l. 53. D. *eod.* quam legem intelligere videtur Th. Schol. cum ait, eum qui bona fide conſevit, ſementem recipere, non fructus inde quæſitos, ut libro 2. τῶν *de judiciis* tit. 1. dig. νβ. ſcribe, νγ. niſi donandi animo fundum alienum conſeruerit: qui enim donationis cauſa excolit, domini res ab illo injectas continuo efficit, l. 14. D. *de donat.* [hoc eſt, ut ibi græci, ἐπειδὴ παραχρῆμα τὰ βληθέντα ἐν τῷ ἀγρῷ διὰ τὴν γεωργίαν σπέρματα τὴν δεσποτείαν ποιεῖ τοῦ κυρίου τοῦ ἀγροῦ. & ut ait interpr. anonym. εἴκουσι γὰρ τῷ ἐδάφει· εἰ δὲ μὴ κατὰ δωρεὰν ἐγεώργησε, ἀσφάλεια αὐτῷ γίνεται διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς, lib. 47. Baſil. t. 1. *ex Edit.* 1.] [*cedunt enim ſolo. Sin autem non donationis cauſa, ei conſulitur data exceptione doli*; interpres anonymus lib. 47. Baſil. tit. 1. *ex Edit.* 2.] FABR.

u. Ἐμὰς fœminine legit Harmenop. 2. t. 1. §. 42. ſed dicitur etiam ὁ χάρτης. D. GOTH.

x. D. Paul. ad Timoth. 2. c. ult. verſ. 13. καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. Suid. περγαμηναὶ, αἱ μεμβράναι, αἱ διφθέραι. Euſtath. Il. ξ. ἀπὸ μεμβράνας, ἢ ἀπὸ βιβλίου. Gloſſæ lat. gr. *membrana*, διφθέρα. Græcolat. διφθέρα, *membranum*, *codex.* FABR.

y. L. 9. §. 1. D. *de adquir. rerum dominio.* 2. Gajus 1. §. 6. D. GOTH.

Ut olim ſcripti erant libri legis Judaïcæ. Ariſteas: παρελθόντας δὲ σὺν τοῖς ἀπεσταλμένοις δώροις, καὶ ταῖς διαφόροις διφθέραις, ἐν αἷς ἡ νομοθεσία γεγραμμένη χρυσογραφίᾳ τοῖς Ἰουδαϊκοῖς γράμμασι. FABR. I.

γον· ὅθεν κινῶν ἐγὼ τὴν in rem κατὰ τοῦ τὸ βιβλίον ποιήσαντος, καὶ τὰ [z] δαπανήματα τῆς γραφῆς μὴ [15] καταβαλὼν ἑτοίμως, ἐκβληθήσομαι διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς, εἰ ὢ [16] bonæ fidei νομεὺς ἦν ὁ ταῦτα γράψας.

cum ſermonem inſcripſerit: unde ego in rem agens adverſus eum qui librum confecit, neque ſcripturæ impenſas promte perſolvens, repellar per exceptionem doli, dummodo bonæ fidei poſſeſſor, ſit qui ſcripſit.

§. XXXIV. Λαβών τις ἀλλοτρίαν 61 σανίδα [a] ἐζωγράφησε, καὶ εἰκόνα κατεσκεύασε· τίνος ἐστὶν ἡ εἰκὼν, ἐζητήθη. καὶ οἱ μὲν λέγουσι τὸν ζωγράφον γίνεσθαι δεσπότην τῆς σανίδος, καὶ τὴν σανίδα εἴκειν τῇ γραφῇ· ἕτεροι [17] δὲ τὸν τῆς σανίδος [b] δεσπότην καὶ τῆς γραφῆς [18] κύριον γίνεσθαί φασιν, ὁποιαδήποτε εἴη γραφή· ὁ δὲ ἡμέτερος [c] βασιλεὺς τὴν [19] προτέραν μᾶλλον ἐδέξατο γνώμην, καὶ τὸν ζωγραφήσαντα τῆς εἰκόνος [20] βούλεται γίνεσθαι δεσπότην· καταγέλαστον [d] γὰρ ἐνόμισεν εἶ- 62 ναι, τὴν Ἀπελλοῦ [e] ζωγραφίαν (ζωγράφος δὲ οὗτος, τῶν παρ' Ἕλλησιν ἀριστευσάντων) ἢ [21] Παῤῥασίου (εὐδοκίμησε δὲ οὗτος παρὰ Ῥωμαίοις [f]) ὑπείκειν τῇ εὐτελεστάτῃ σανίδι·

§. XXXIV. Capiens quis tabulam alienam pinxit, & imaginem expreſſit: cujus ſit imago, quæſitum eſt. Et alii quidem dicunt pictorem fieri tabulæ dominum, tabulamque cedere picturæ: alii autem dominum tabulæ dicunt etiam picturæ fieri dominum, qualiſcumque ſit pictura. At noſter Imperator priorem potius probavit ſententiam, ac pictorem vult imaginis dominum fieri: ridiculum enim eſſe cenſuit, picturam Apellis (pictor autem hic *fuit unus eorum*, qui apud Græcos excelluerunt) aut Parrhaſii (hic vero apud Romanos claruit) viliſſimæ cedere tabulæ.

Ὅθεν   Un-

15. Curtius vertit, quaſi legens καταβαλῶν ἕτοιμος, non adeo male. 16. βονοφίδει Baſil. βονφίδει reliquæ. Vid. lect. 9. præced. 17. δὴ de: F. 18. γίν. κύρ. F. 19. προτέραν Goth. 20. γίν. βούλ. F. 21. Sic Lugdun. & F. Παῤῥασίου ante Lugd. Παῤῥασίου Goth. ſtatim εὐδοκ. F.

z. Sepiaticum, quanti ſcriptura conſtet. FABR. I.

a. *Inf.* [cap. 225.] per quas perſonas unicuique adquir. v. l. 9. §. 2. D. *eod.* 2. Harmenop. 1. §. 42. D. GOTH.

b. In ea ſententia fuit Gajus 1. tit. 2. §. 6. in f. Paulus l. 23. §. 3. D. *de rei vindicat.* Sane Gajus l. 9. §. 2. D. *de acquir. rerum dominio* nominatim putat, tabulam picturæ cedere. D. GOTH.

c. Juſtin. ſequitur Cajum ſuum, l. 9. §. 1. D. *de adq. rerum domin.* utique igitur ζωγραφία efficacior eſt pictura literarum. FABR.

d. Nec tamen potior ratio eſt clariſſimorum pictorum, quam ignobiliorum artificum. Sed quia ridicula res eſt, non modo Parrhaſii, Apellis, aut Phidiæ, ſed præſtantiſſimi cujuſque picturam exigui pretii tabulæ in acceſſionem cedere, placuit in univerſum tab. picturæ cedere, non in gratiam obſcuri pictoris, ſed ne pictoribus eximiis injuria fieret, nam plerumque plus in manibus eſt, quam in tabula. Phidias O'ympium in Elide Jovem feciſſe dicitur, *cujus pulchritudo adjeciſſe aliquid etiam receptæ religioni videtur; adeo majeſtas operis Deum æquavit*, ut ait Quintil. 12. c. 10. FABR. I.

e. De Apelle Origenes 8. contra Celſum: ἐπὶ τῶν ἀγαλματοποιῶν οἱ μὲν τινές εἰσι θαυμαστῶς κατορθοῦντες τὸ ἔργον, ὥσπερ [l. ὥσπερ] εἰπεῖν Φειδίας, Πολύκλειτος, ἢ ζωγράφοι Ζεῦξις καὶ Ἀπελλῆς [vide Theophylactum *de quæſtion. phyſic.* ex Edit. 2.] [vid. Quintil. *declam.* 10. Edit. 1.] FABR. I.

Immo XII. *Inſtit. Orat.* 10. G. O. R.

f. De Parrhaſio non memini, quod apud Romanos claruerit: uterque certe, & Appelles & Parrhaſius Græci fuere. Parrhaſius autem Epheſi natus, Zeuxim in pictura ſuperavit: idem poſtea a Timanthe in Samo victus fuit. Conſule Plinium L. XXXV. *Natur. hiſt.* c. 10. P. NANN.

[Textus hic vitioſus eſt, & illa videntur ab ali-

quo

Ὅθεν εἰ ὁ τῆς σανίδος δεσπότης ἐν κατοχῇ γέγονε τῆς εἰκόνος, ὁ δὲ ζωγραφήσας ἔλθῃ κινῶν κατ' αὐτοῦ τὴν in rem, οὐ μὴ καταβαλὼν τὸ τῆς σανίδος τίμημα, διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς ἐκβληθήσεται. Εἰ δὲ ὁ ζωγραφήσας νέμεται τὴν εἰκόνα, τότε ὁ τῆς σανίδος δεσπότης [22] διρέκταν μὲν ἔχειν in rem οὐ δύναται, (ἐξέπεσε γὰρ τῆς δεσποτείας τῆς γραφῆς ἐπιτεθείσης) δίδοται δὲ αὐτῷ [23] utilis in rem, ἵνα κινῶν οὕτω λέγῃ, ὡσανεὶ [24] ὑπῆρχον δεσπότης· τῇ δὲ εἰρημένῃ utili in rem χρώμενος, εἰ μὴ παράσχῃ τὰ περὶ τὴν ζωγραφίαν γενόμενα δαπανήματα τῷ bona fide ζωγραφήσαντι, ἐξωθεῖται διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς· καὶ ταῦτα μὲν τετρακτάϊσται, ὅσον ἐπὶ τῇ δεσποτείᾳ τῆς εἰκόνος· ἐκεῖνο γὰρ τῶν ὡμολογημένων ἐστὶν, ὅτι εἴτε ὁ ζωγραφήσας ἔκλεψε τὴν σανίδα, εἴτε ἕτερός τις, δίδοται τῷ δεσπότῃ ἡ [25] furti κατὰ τοῦ κλέπτου.

63 Unde ſi tabulæ dominus in poſſeſſione ſit imaginis, & pictor veniat adverſus eum in rem acturus, non perſoluto tabulæ pretio, per exceptionem doli repellctur. Sin autem pictor imaginem poſſideat, tunc dominus tabulæ directam quidem *actionem* in rem habere nequit, (excidit enim dominio imaginis impoſitæ) ſed datur illi utilis in rem, ut agens ſic dicat: Quaſi dominus eram. Dicta autem *actione* in rem utili utens, niſi impenſas circa picturam factas bona fide pingenti præbuerit, repellitur per doli exceptionem. Atqui hæc tractata ſunt, quantum ad imaginis dominium: illud enim inter confeſſa eſt, ſive pictor tabulam ſubripuerit, ſive alius quis, dari domino adverſus furem furti *actionem*.

§. XXXV. Ὑποπτεύσας εἶναί [26] σε δεσπότην [h], ἀλλότριον ἠγόρασα παρὰ σοῦ ἀγρὸν,

64 §. XXXV. Opinans te eſſe dominum, alienum de te agrum emi, aut dono

22. *directam* μὲν *in rem* ἔχειν F. 23. *utilia* F. Cur ergo Græce non ſcripſit, uti mox ὑτιλία? 24. Sic Anonym. in utroque correxit, & F. edidit pro vulg. ὑπῆρχεν. 25. φέρει ante F. 26. σε de: ante F.

quo in margine adjecta. Nam *Cod. Niſp.*] Parrhaſius nec Romanus fuit, nec Romæ claruit, ſed in Epheſo natus eſt. Ap. Plin. lib. xxxv. [Et ante Romulum iſti claruerunt, cum gens illa inculta nullas humaniores artes noſſet. *Cod. Duk.*] ANON. *media in utroque Cod.*

Quod *ante Romulum* dicit, valde errat: poſt quem totis annis trecentis floruit Parrhaſius, utpote Socrati æqualis, teſte Quinctil. XII. *Inſtit.* 10. pag. m. 1086. G. O. R.

Parrhaſium hic falſo Romanum facit, cum fuerit Epheſius. Simili errore Faber *Apellem* Judæum facit, cum fuerit Cous. unde κατ' ἐξοχὴν Cous dicitur Ovidio 4. *de Ponto.* D. GOTH.

Epheſius erat, [non Romanus *Edit.* 1.] de quo vid. Harpocration. in Παῤῥάσιος. [Quintil. *declam.* cap. 10. Plin. 35. 5. *Edit.* 1.] FABR.

Utraque citatio falſa: priorem correximus ad not. *e*, poſteriorem rectius citat Nannius; ſed Fabrotus deſumſiſſe videtur ex *H. Ernſtii* notula, qui cum *Hotomano* in Lugdun. Theophili errorem ſimiliter caſtigavit. Quin enim Th. cum optimo quoque in quæſtionibus facti errare potuerit haud diffiteor: licet alius forte vel cum Anon. Niſp. Gloſſatori hoc adſcribere mallet; vel dicere, εὐδοκιμεῖν hic non vertendum, *floruiſſe* ac *vixiſſe*; ſed *in ſumma exiſtimatione & fama celebratum eſſe.* G. O. R.

g. Et quidem directam l. 9. §. 2. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

h. Aut jus vendendi habere, l. 109. D. *de verb. ſignif.* FABR. I.

i. A.

ἀγρὸν, ἢ κατὰ [i] δωρεὰν ἔλαβον, ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας εὐλόγου, bona fide μέντοι, οἷον ἀπὸ περμουτατίονος· ὁ φυσικὸς λόγος βούλεται [27] δεσπότην [k] γίνεσθαί με τῶν ληφθέντων καρπῶν, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν φροντίδα, ἣν ἐν αὐτοῖς ἐποιησάμην. Διὸ μετὰ ταῦτα παραγενόμενος ὁ τοῦ ἀγροῦ δεσπότης, καὶ διὰ τῆς in rem ἐκδικῶν τὸν ἀγρὸν, οὐδεμίαν ἀγωγὴν ἕξει κατ' ἐμοῦ περὶ τῶν καρπῶν, οὓς ἐντεῦθεν λαμβάνων ἐδαπάνησα· Εἰ δὲ εἰδὼς ἀλλότριον ἐνεμήθην ἀγρὸν, οὐ τεύξομαι αὐτῶν· ἀμέλει τοι τὸν ἀγρὸν ἀποκαθιστᾶν [28] ἀναγκάζομαι μετὰ τῶν ἐντεῦθεν ληφθέντων καρπῶν, εἰ καὶ τούτους ἔτυχον ἀναλώσας.

§. XXXVI. Τοῦ αὐτοῦ ἀγροῦ ἐγὼ μὲν

dono accepi, aut ex alia justa cauſa, bona tamen fide, veluti ex permutatione: vult ratio naturalis me fructuum perceptorum fieri dominum, propter diligentiam & curam, quam in iis adhibui. Quapropter agri dominus poſtea ſuperveniens, & per *actionem* in rem agrum vindicans, nullam adverſus me de fructibus habebit actionem, quos inde percipiens conſumſi. Si vero alienum agrum ſciens poſſedi, illis non potiar: immo agrum reſtituere cogor cum fructibus inde perceptis, etſi eos conſumſero.

§. XXXVI. Ejuſdem agri ego proprie-

27. με δεσπ.. γίν. F. 28. ἀναγκάζομαι Goth. & F. male.

i. A non domino. Sed & domino donatum mortis cauſa vindicante, donatarius lucratur *καρποὺς καὶ τοκετοὺς καὶ πᾶσαν ἐπικαρπίαν*, ut notant gr. ad l. 14. D. *de mort. cauſ. don.* FABR. I.

k. Fructus naturali ratione fiunt ejus, qui bona fide tanquam ſuum aut tuum eſſe exiſtimans, alienum coluit atque ex eo fructus percepit, de quo vide, quæ ſcripſi ad l. 22. C. *de rei vindic.* D. GOTH.

Vid. Ant. Fabr. l. IV. *Conject.* c. 17. ED. GEN.

Aut fructus ex facto, diligentiâ & operâ bonæ fidei poſſeſſoris perveniunt, veluti ſerendo, l. 45. D. *de uſur.* multa enim cura ſata perducuntur ad ſegetem. *Nihil in fructum pervenit, quod non à primo uſque ad extremum æqualis cultura proſequitur*, ut ait Sen. *de Benef.* lib. 2. cap. 11. Horum numero cenſentur fructus pecudum, quæ ſine procuratione hominum ſalvæ eſſe non poſſunt: ut puta ovium, quæ quidem neque ali, neque ſuſtentari, neque ullum fructum edere ex ſe ſine cultu hominum, & procuratione potuiſſent, ut ait Tull. 2. *de Nat. Deorum.* Idem *offic.* 2. *Qui denique ex beſtiis fructus, aut quæ commoditas, niſi homines adjuvarent, percipi poſſet?* Frumenta igitur manu ſata, & ejuſmodi fructus conſumptos bonæ fid. poſſeſſor naturali ratione ſuos facit pro cultura & cura. Aut fructus ſine facto proveniunt, & *αὐτομάτως*, qui naturales ſunt, & ſpontanei, id eſt per ſe & ſponte naſcuntur. Virgil. Georg. 2. *Principio arboribus*, &c. & circa fin. *Contra non ulla eſt oleis cultura*, &c. Columella 3. *de re ruſt.* c. 1. quales etiam ſunt fructus, qui ex arboribus ſylveſtribus naſcuntur, de quibus Galen. 2 *περὶ τροφ. δυνάμ.* Syneſ. Ep. 147. Sponte igitur nata, & nulla ſatione prolata, ſponte edita, *αὐτόματα, ἄσπαρτα, καὶ ἀνήροτα*: ejuſmodi inquam fructus, & arborarii proventus, arborei fœtus, bonæ fid. poſſ. non fiunt, l. 45. D. *de uſur.* & evicto fundo ipſi conſumpti reſtituentur. Malæ fid. poſſ. omnes fructus reſtituit, etiam conſumptos, l. 22. C. *de rei vind.* tenetur quoque de percipiendis, l. 62. §. 1 D *eod.* l. 4. C. *und. vi.* l. 2. C. *de fruct. & lit. exp.* l. 1. C. *de fid. & jur. haſt. fiſc.* l. 1. C. Th. *de fruct. & lit. exp.* FABR. I.

M. Aur. Galvanus Diſſ. *de Uſufr.* cap. 28. § 10. notat Th. quod verba Juſtiniani *pro cultura & cura* reſtringat ad ſolos fructus induſtriales, & putet, rationem naturalem eſſe, quæ ſuadet ut, qui ſenſit incommodum culturæ curæque pro his fructibus, pro hiſdem pariter commodum dominii capere debeat: nam & falſum eſſe, hunc poſſeſſorem ſolos induſtriales, non etiam naturales lucrari. Quapropter verba illa *pro cultura & cura* non ad fructus referenda cenſet Galvanus, ſed ad fundum ipſum, qui proprie dicitur coli, ut & *agricultura* nomen evincit. Verum Zach. Huber. III *Diſſert.* 3. cap. 1. §. 19. docet, Th. recte percepiſſe mentem Juſtiniani, & ejus ſententiam congruere cum Paulo l. 48. pr. *de A. R. D.* REERMAN.

l. *Δεσποτείαν* hic accipit pro *proprietate.* D. GOTH.

Schol. *τὴν δεσποτείαν.* Gloſſæ gr. lat. *δεσποτεία*, pro-

μὲν εἶχον τὴν [l] προπριεταρίαν, σὺ δὲ τὸν οὐσούφρουκτον· οὐχ ἑτέρως σὺ οὐσουφρουκτουάριος τῶν καρπῶν γενήσῃ δεσπότης, εἰ μὴ τούτους λάβῃς ἀπὸ τῆς γῆς· διό, εἰ πεπείρων ὄντων τῶν καρπῶν, καὶ τῇ γῇ [29] συνημμένων, συμβῇ σε τελευτῆσαι, οὐ λήψεται τούτους ὁ σὸς κληρονόμος, ἀλλὰ τῷ προπριεταρίῳ διοίσουσι. Τὰ αὐτὰ σχεδόν ἐστι καὶ ἐπὶ τοῦ κολωνοῦ, τουτέστι τοῦ μισθωσαμένου [m]· ἐὰν γὰρ μισθώσω σοι ἀγρόν, οὐ πρότερον γενήσῃ δεσπότης τῶν ἐντεῦθεν λαμβανομένων καρπῶν, εἰ μὴ τούτους ἐξέλῃς τῆς γῆς. [[30] τὸ [n] fere δὲ ἤτοι σχεδὸν παρέλκεται [o].]

prietatem habebam, tu uſumfructum: non aliter tu uſufructuarius fructuum fies dominus, niſi eos a terra ſuſtuleris. Quapropter, ſi maturis fructibus ac terræ cohærentibus, mori te contingat, non capiet eos heres tuus, ſed ad proprietarium pertinebunt. Eadem fere ſunt *jura* & in colono, id eſt qui mercede conduxit. Si enim agrum tibi locavero, non prius fies dominus fructuum inde perceptorum, niſi hos a terra exemeris. [Aſt *illa vocula* FERE ſupervacua eſt.]

§. XXXVII. Ἐπειδὴ δὲ περὶ οὐσουφρούκτου 66

§. XXXVII. Quoniam vero de uſu-

29. συνηνωμένοις F. ſed tum ſcribend. συνηνωμένων. 30. Τὸ δὲ fere παρέλκεται. F. Ego incluſi, & delendum cenſeo. vid. *Not.* n.

proprietas. FABR.

m. V. 3. Harmenop. 8. §. 3. D. GOTH.

De objectione Meriliiana VIII. *Obſerv.* 27. vide Fabroti *Apolog. pro Græcis & Th. Antec.* in Excurſu noſtro I. G. O. R.

n. Th. *ferè* parelcon eſſe putavit, explendæ orationis cauſſa adjectum: quod verum eſt, ad acquiſitionis naturalis modum quod attinet. Uterque enim ita demum fructus facit ſuos, ſi eos perceperit, non ſi alius a terra ſeparaverit: quod faciunt, qui loco dominorum habentur, ut b. t. poſſeſſor. vectigalis. &c. EG. BARO *in Comment.*

Fructuarius fructus ſuos ante non facit, quam à terra eos ſeparaverit. *Eadem fere* dicuntur de colono: Imo *pene eadem.* Theophilus putat, *fere* ſupervacuo adjungi: ſane falſo. Eſt enim uſufructuarii & coloni differentia. Mortuo uſufructuario, perit uſusfructus, mortuo colono non perit. l. 10. C. *de locato* §. ult. inf. *de locat.* §. ult. inf. *de uſufr.* Colligitur & alia differentia ex l. 26. D. *de furtis*, & l. 12. §. Julianus D. *de uſufructu.* D. GOTH.

Quantum ad acquiſitionis naturalis modum attinet, verum eſt; quantum ad differentiam coloni & fructuarii nequaquam: nam colonus ad heredes transmittit fructus, fructuarius non item, §. ult. inf. *de Loc. & cond.* Adde Eg. Bar. H. ERNST.

Nec minus ineptum eſt, quod in eod. §. ſubjicit, τὸ *ferè* παρέλκεται: non enim eſt ſuperfluum, ſed expreſſim additum: quia licet in perceptione fructuum colonus & fructuarius comparentur, in aliis differunt. Etenim fructuarius, qui maturis fructibus & nondum perceptis deceſſit, jus percipiendorum fructuum ad heredem non transfert, ut colonus: §. ult. Inſt. *de Locat. & cond.*

E. MERILL. VIII *Obſerv.* 27.

Imo neceſſario adjicitur. Nam & hoc intereſt, quod uſusfr. morte perimitur: conductio autem ad hæredes transmittitur, l. 10 C. *de loc.* FABR.

Τὸ *fere* παρέλκεσθαι, verum eſt duntaxat, quantum attinet ad naturalem adquirendi modum, de quo ibi agitur. IDEM *in Apolog. pro Græcis.*

Quantum tamen attinet ad ipſum colonum, verum eſt eum percipere debere, ut fructuum dominus fiat, l. 61. §. 8. D. *de Furt.* J. DOUJ.

Th. non modo particulam *fere* abundare putat, ſed & peius h. §. explicat, a Merillio ea propter recte reprehenſus, fruſtra renitente Fabr. in *Apolog.* EV. OTTO *in Comm.*

Nullus dubito, quin æquus Lector, integro ap. Th. loco attentius conſiderato, mecum pronuntiaturus ſit, incluſa a me verba non videri a Theophili eſſe manu, atque adeo illas doctorum velitationes ferire aërem. Ego certe pro Scholiaſtæ male ſeduli verbis habeo: primo, quia Th. unus (ut hodie inter Eruditos ſatis conſtat) ipſarum Inſtitutionum architectus, nuſquam ſciens prudensque Latino textui contradicit, namque variantium lectionum alia eſt ratio: deinde, ſi contradicere voluiſſet, haud addidiſſet ſuperius τὰ αὐτὰ ΣΧΕΔΟΝ ἐστι, ne ſic ſibi ipſe videretur contrarius: tertio, quia (ut Fabr. ait) neceſſaria omnino eſt illa vocula, quod ſane Th. non magis ignoravit, quam ejus adverſarii. Accedit nunc quarto, quod in Niſpiano exemplari adſcriptum lego ab ANON. „*videtur hoc adjectum fuiſſe in margine*". G. O. R.

o. Παρέλκει Suidæ περιττόν. D. GOTH.

φρούκτου διελέχθην ἀγροῦ, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι οὐσούφρουκτος θρεμμάτων [p] ἐστὶν ἡ ἐξ αὐτῶν γονὴ, ὥσπερ καὶ τὸ γάλα, καὶ αἱ τρίχες, καὶ [q] τὸ ἔριον· τοιγαροῦν οἱ ἀρνοὶ, καὶ οἱ ἔριφοι, καὶ οἱ μόσχοι, καὶ οἱ μικροὶ [r] ἵπποι, ἅμα τῷ τεχθῆναι, φυσικῷ λόγῳ τῆς δεσποτείας γίνονται τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου.

Οἱ δὲ τοκετοὶ τῆς θεραπαίνης οὐκ εἰσὶν 67
ἐν καρπῷ· ὅθεν εἰ παραχωρήσω σοὶ ἐγὼ τῆς ἐμῆς θεραπαίνης τὸν οὐσούφρουκτον, σὺ μὲν ἕξεις ἐν καρπῷ [s] τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς, καὶ τὴν ἀπὸ χειρῶν ἐργασίαν· τὸ δὲ τεχθὲν [t] τῆς τοῦ προπριεταρίου [31] γίνεται δεσποτείας· ἀνόητον γὰρ ἐνομίσθη, ἄνθρωπον συναριθμεῖσθαι τοῖς καρποῖς, ὁπότε πάντας [u] τοὺς καρποὺς ἡ τῶν πραγμάτων [x] φύσις χάριν ἐπενόησε τῶν ἀνθρώπων.

§. XXXVIII. Εἰ δὲ ἀγέλης ἔχει τις 68
οὐσούφρουκτον, εἰς τάξιν τῶν [32] τελευτησασῶν κεφαλῶν, ἐκ τῆς [y] γονῆς ὁ οὐσουφρουκτουάριος ὑποβάλλειν, καὶ τὸν ἀριθμὸν ἀνα-

uſufructu agri diſſerui, ſcire debes, pecorum uſumfructum eſſe feturam ex illis, uti & lac, & pilos, & lanam. Itaque & agni, & hœdi, & vituli, & equuli, ſimul atque ſunt nati, naturali ratione in dominio fiunt uſufructuarii.

Partus autem ancillæ in fructu non ſunt: unde ſi ego ancillæ meæ uſumfructum tibi ceſſero, tu quidem in fructu habebis miniſterium ejus, & manuum operam; partus autem in dominio naſcitur proprietarii: abſurdum enim creditum eſt, hominem connumerari fructibus, quum fructus omnes rerum natura hominis gratia comparaverit.

§. XXXVIII. Quod ſi quis gregis uſumfructum habet, in locum capitum demortuorum ex fetura uſufructuarius ſubjicere, numerumque explere

31. προσγίνεται F. 32. τελευτησάντων κεφαλαίων F.

p. L. 28. D. *de uſuris.* l. 68. D. *de uſufructu.* D. GOTH.

q. Pili vel capilli caprarum ſunt, lana ovium. A. Gell. 12. c. 1. Varro *de re Ruſt.* 2. c. ult. FABR. I.

r. *Μικροὶ ἵπποι*, noſtris equuli & equulei & eculei. de quo plura ſcripſi ad l. 14. §. 15. D. *de furtis.* D. GOTH.

s. In homine enim uſuf. operæ ſunt. l. 2. & 3. D. *de oper. ſerv* FABR. I.

t. Hoc fuit olim controverſum. Nam Manilius & Scævola partum ancillæ in fructu eſſe ſentiebant, Cic. 1. *de finib.* ac Brutus negabat, l. *partus* D. *de Uſufr.* cujus ſententia prævaluit, vid. l. *ancillarum* 28. D. *de Petit. hered.* Conſule Connan. IV. *Comment. Jur. Civ.* 2. GEN. ED.

Fructuarii proventus ad fructuarium pertinent, non etiam partus ancillæ: homo enim in fructu hominis eſſe non poteſt, l. 28. D. *de uſur.* l. 68. D. *de uſufr.* l. 10. §. 2. *de jur. dot.* FABR. I.

u. Omnes fructus hominum emolumentis deſtinantur, Ariſt. Polit. 1. cap. 5. & 2. Phyſ. Xenophon λόγων. 4. Plin. lib. 7. procem. Porphyr. περὶ ἀποχ. Theophyl. 1. ad Autolyc. Ea quoque fuit Stoïcorum ſententia, à quibus auctores noſtri fere imbuti ſunt. Lucret. 2. *Ne genus occidat humanum, quorum omnia cauſa Conſtituiſſe deos confingunt.* Stoicos intelligit, qui putabant cætera nata eſſe hominum cauſa Origenes c. 4. contra Celſ. Lactantius *de ir. D.* cap. 13. Ambroſ. *offic.* 1. cap. 28. ex Ciceronis etiam 1. *offic.* Marcus Antoninus inter magnos ſectæ hujus auctores lib. 7. Arrian. *Diſſert. Ep.* l. 1. c. 16. FABR. I.

x. *ἡ τοῦ παντὸς φύσις.* FABR. I.

y. Fructuarius debet ex fœtura gregem ſupplere, & ſufficere prolem. d. l. 68. & d. l. 10. §. 2. *ut ex ſuo genere vicaria ſoboles ſuppareetur*, ut loquitur Tertullianus. FABR. I.

z. L. 7. in f. l. 18. l. 59. D. *de uſufructu.* D. GOTH.

Verum ſi vi ventorum arbores evulſæ ſunt, fructuarius non tenetur alias ſubſtituere, l. 59. D. *de Uſufr.* H. ERNST.

Eſt enim boni patrisfamilias in demortuarum arbo-

ἀναπληροῦν ὀφείλει· τοῦτο γὰρ καὶ Ἰουλιανῷ δοκεῖ· οἷον, παρεχώρησά σοι οὐσούφρουκτον ἀγέλης προβάτων ἑκατόν· συνέβη τελευτῆσαι τριάκοντα πρόβατα, τεχθῆναι δὲ πεντήκοντα· δεῖ σε τὰ τριάκοντα συναναμίξαι τοῖς πρωτοτύποις, ὥστε σώζεσθαι τὸν δεδομένον σοι ἀριθμὸν, καὶ οὕτω τὰ λοιπὰ εἴκοσι πρόβατα ἕξεις ἐν δεσποτείᾳ.

plere debet; hoc enim & Juliano videtur: veluti, uſumfructum tibi gregis centum ovium conceſſi; accidit ut oves triginta morerentur, quinquaginta autem naſcerentur: oportet te triginta commiſcere primigeniis, ut numerus tibi datus conſervetur, & ſic reliquas oves viginti in dominio habebis.

Εἰ δὲ ἀμπελῶνος, ἤγουν καὶ ἀγροῦ, οὐσού- 69
φρουκτόν σοι παρεχώρησα, εἰς τάξιν τῶν 33 τελευτησασῶν [z] ἤτοι γεγηρακυιῶν ἀμπέλων, καὶ εἰς τάξιν τῶν καμόντων ἤτοι καταπεσόντων δένδρων, ἕτερα ὀφείλεις ἀντικαθιστᾶν· δεῖ γάρ σε ὀρθῶς καὶ κατὰ [a] τρόπον 34 ἀγαθὸν ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἀγροῦ, οὗ παρεχωρήθη σοι ὁ οὐσούφρουκτος, καὶ οὕτω διάγεσθαι, ὡς ἂν διεγίνετο κάλλιστος οἰκοδεσπότης.

Quod ſi vineæ, aut etiam agri, uſumfructum tibi conceſſi, in locum mortuarum vel effœtarum vitium, atque in locum defectarum aut prolapſarum arborum, alias reſtituere debes. Oportet enim te recte & juſto modo agrum curare, cujus tibi uſusfructus conceſſus eſt, atque ita verſari, ut paterfamilias optimus verſaretur.

§. XXXIX. Εὗρέ τις θησαυρὸν [b] ἐν τῷ 70
ἰδίῳ ἀγρῷ· ὁ θειότατος Ἀδριανὸς τὸ φύσει [c] φυλάξας δίκαιον, τῷ εὑρόντι παρεχώρησε τὸν θησαυρόν· τὸ αὐτὸ κελεύσας, ἐάν τις [d] ἐν σάκρῳ ἢ 35 ῥελεγιόσῳ τόπῳ ἐκ τύχης εὕρῃ·

§. XXXIX. Invenit quis theſaurum in agro proprio: divus Adrianus natura æquum ſervans, inventori theſaurum conceſſit; idem ſtatuens, ſi quis in ſacro aut religioſo loco caſu in-

33. τελευτησάντων & mox tamen γεγηρακυιῶν F. Goth. poſt. & F. adde p. 213. lect. 40. 34. ἀγαθὸν de: F. 35. ῥελιγ. Pariſ.

borum locum alias ſubſtituere. Columella 4. 17. *Neque enim ea quæ ſeruntur à nobis, immortalia eſſe poſſunt: attamen æternitati eorum ſic conſulimus, ut demortuis ſeminibus alia ſubſtituamus: nec ad occidionem univerſum genus perduci patimur plurium annorum negligentia.* Sed & fructuarius cogitur adſerere arbores, ἐγκεντρίζειν, l. 7. §. 2. D. *de uſuf.* FABR. I.

Columella de re ruſt. v. c. 6. *Primam quamque ſenio, aut tempeſtate afflictam ſummoveat*, &c. & in fin. cap. *Primam quamque arborem ſenio defectam tollere.* FABR. II.

a. Κατὰ τρόπον ἀγαθὸν dixit pro *more boni patrisfamilias*: quamquam & καλλίστου οἰκοδεσπότου paulo poſt mentionem faciat. D. GOTH.

b. Adde §. ult. infr. per quas perſonas cuique adquiritur. D. GOTH.

c. Τὸ φύσει δίκαιον, pro *naturali æquitate* poſuit. *Dei beneficium* appellat lex unica Cod. *de theſauris.* D. GOTH.

Theſaurus fit ejus qui invenerit, quia dominum non habebat, l. 31. §. 1. D. *de adquir. rerum domin.* Caſſiod. 4. 34. & lib. 6. 8. Dio Chryſoſt. Orat. 12. ὥσπερ νόμισμα ἀρχαῖον ἐν θησαυρῷ ποθὲν ἀδίσκοτον. & quia fortunæ donum eſt, l. 63. §. 1. eod. Liban. Decl. 28. ſive Dei beneficium, l. un. C. *de Theſ.* θεοῦ δῶρον, Liban. Decl. 10. & 11. Philoſtr. de vit. Apoll. 2. cap. 15. χάρις δαιμόνων, Æſop. fab. 220. τύχης καλὸν, Euſtath. ad Odyſſ. ζ. Juſtin. 44. detectum aurum velut Dei munus colligere permittitur. v. Spartian. in Adriano. Sed & cum Herodes Atticus theſaurum inveniſſet, ejusque Nervæ indicium feciſſet, Nerva ei ita reſcripſiſſe fertur: χρῶ οἷς εὗρες. Philoſtrat. in Herode. FABR. I.

d. L. 3. §. penult. D. *de jure fiſci.* D. GOTH.

e. Ut

εὕρῃ· εἰ δέ τις ἐν ἀλλοτρίῳ ἀγρῷ, οὐκ ἐξεπίτηδες, ἀλλὰ [e] τυχηρῶς 36 εὕρῃ θησαυρὸν, τὸ ἥμισυ τῷ δεσπότῃ τοῦ ἐδάφους συνεχώρησεν Ἀδριανός.

Οὐκοῦν ἀκολούθως, ἐάν τις ἐν βασιλικῷ τόπῳ 37 εὕρῃ θησαυρὸν, τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ θησαυροῦ παρέξει τῷ βασιλεῖ, τὸ δὲ ἥμισυ ὁ εὑρὼν κατασχήσει. Εἰ δὲ καί τις ἐν πολιτικῷ [f] τόπῳ ἢ φισκαλίῳ εὕρῃ, ὡσαύτως τὸ μὲν ἥμισυ ὁ εὑρὼν ἀποκερδαίνει, τὸ δὲ 38 ἕτερον ἥμισυ ὁ [g] φίσκος, ἤγουν ἡ πόλις λήψεται.

invenerit: at ſi quis in alieno agro, non conſulto, ſed caſu theſaurum invenerit, dimidium domino ſoli conceſſit Adrianus.

71 Conſequenter igitur, ſi quis in loco regio theſaurum invenerit, dimidium quidem theſauri præſtabit Imperatori, dimidium autem inventor *ſibi* retinebit. Sed & ſi quis in loco civitatis aut fiſci invenerit, ſimiliter dimidium inventor lucratur, & alterum dimidium fiſcus, aut civitas accipiet.

§. XL.

§. XL.

36. Sic reſcripſi pro vulg. omnium εὕρῃ. ſunt F.

37. εὕρῃ ante F.

38. ἕτερον & mox ὁ deſunt F.

e. Ut puta ſi quis colendi agri cauſa fodiens humum, aurum defoſſum inveniat, non ſtudio perſcrutandi, ut apud Euſeb. demonſtrationis Euang. 6. Themiſt. in 2. Phyſ. ἔςι δὲ ὅτι τὸ διορύττειν τύχης, καθ' ἑαυτὸ, ὅτι τοῦ θησαυροῦ ἡ εὕρεσις· ὀρύξει γὰρ ἄν τις καὶ θησαυρὸν εὑρήσειν ἐλπίζων. ἀλλ' ὅταν τοῦτο ἐκείνου μὴ γένηται χάριν. ἀπαντήσῃ δὲ ἀλλήλοις, καὶ οἷον συμπέσῃ, ἡ τούτων συνδρομὴ τύχη καλεῖται. FABR. I.

f. Πολιτικὸν τόπον interpres hic vertit *publicum locum*: *civitatis* commodius vertiſſet. quod & vox ſequens πόλις ſatis indicat. Proinde ut ſingula ſingulis reddantur, Theſaurum ἐν πολιτικῷ τόπῳ repertum, pro parte dimidia fieri τῆς πόλεως dicemus, at non fiſci: ἐν φισκαλίῳ τόπῳ repertum, pro parte quoque dimidia fiſci fieri, non ipſius civitatis. D. GOTH.

Scholiaſt. εἰς τὸν φίσκον, καὶ εἰς τὸ Αὔγουστον. [*ſic*] Th. omiſiſſe videtur hæc verba: *in loco publico*. Cujac. autem hoc in not. prior. ait, hæc, *vel civitatis*, ſupereſſe. quæ tamen non expunxit in edit. poſter. Nam ea publica ſunt, quæ pop. Ro. ſunt l. 15. & 16. D. *de verb. ſ.* Th. ſup. §. 2. FABR.

Quum in nonnullis Inſtit. Juſtin. Codicibus legatur *in fiſcali loco vel publico*, omiſſis verbis *vel civitatis*: putaverim legend. ἐν πυβλικῷ τόπῳ ἢ φισκαλίῳ. Longe enim rectius omittere potuit & Th. & ipſe Juſtin. *locum civitatis*, quam quidem locum publicum, quum rerum publicarum appellatione res etiam civitatum contineantur, docente Ulp. l. 17. pr. *de V. S.* MEERMAN.

Obſtat inf. Tit. IX. cap. 126. ubi Th. repetit. G. O. R.

g. Niſi partem ad fiſcum pertinentem ſuppreſſerit: tunc enim totum cum altero tanto cogitur ſolvere, ut hic not. Scholiaſt. ex l. 3. in fin. D. *de jur. fiſc.* FABR.

h. Hæc definitio eſt ambigua. Nam plerunque his verbis *de manu in manum* ſignificatur mutua traditio, cum viciſſim eodem tempore datur & accipitur aliquid, ut emptione venditione, ſi quis tradenti rem numeret pretium ſtatim, ut Charondas & Plato fieri jubent . . . . . . ſed ſi fidem habuerit quis alteri, (puta venditor emptori vel contra) non eſſe actionem. Ipſum enim ſibi injuriæ cauſam attuliſſe, apud Stobæum λόγῳ XLII. At jure civili P. R. longe aliter ſe res habet. . . . Et traditionem quidem hanc, quæ fit ex una parte tantum, veluti *de manu mea in manum tuam*, intellexit Th. non traditionem reciprocam. Quæ tamen definitio vim traditionis perfecte non explicat. Nam fieri poteſt, ut res cujus tu poſſeſſor non es, de manu tua in manum meam tranſeat, me etiam mox forſitan reddituro eandem ipſam rem, aut derelicturo, nec tamen ſit traditio. Et ſane verior definitio hæc eſt: Traditio eſt datio poſſeſſionis, l. 3. Cod. *de Act. empt.* l. *ſi rem tradi* D. *de V. O.* &c. CUJAC. XI. *Obſerv.* 19.

Huic [Cujacio] diceret Th. μετάθεσιν ſive tralationem dico non corporis tantum, (frigida iſtiuſmodi cavilla eſt) ſed corporis cum jure, ſive corporis cum intellectu juris, ut l. 16. §. 3. D. *ad Trebell.* & vice verſa hereditas ſine ullo corpore juris intellectum habens, l. 50. §. 1. D. *de Hered. pet.* Neque iidem recte l. 3. §. 1. [immo *pr.*] D. *de Act. emti* reſcribunt *Obſ.* 35. *lib.* XIII. *Datio poſſeſſionis*: magis eſt, ut ſcripſerit Pomponius *Traditio poſſeſſionis*. [Atqui ſic in meo exemplari Cujacium quoque corrigentem video, non *datio*. G. O. R.] Tradit poſſeſſionem, qui alienat; dat etiam Prætor. MARCIL. *Interpr. L. XII.*

Ait

72 §. XL. Φυσικὸς τρόπος κτήσεώς ἐστι καὶ ὁ τῆς τραδιτίονος· καὶ τί ἐστι τραδιτίων; [b] ἡ ἀπὸ χειρὸς εἰς 39 χεῖρα μετάθεσις, εὐαπάλλακτον καὶ ἀπερίεργον [i] καὶ φυσικὴν τὴν πρᾶξιν ἔχουσα· οὐδὲν γὰρ οὕτω τῇ φύσει συνᾴδει, ἢ τὸ βεβαιοῦσθαι τὴν τοῦ δεσπότου γνώμην, τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα μετατιθέντος εἰς ἕτερον.

73 Εἰς δὲ τὸ διὰ τραδιτίονος μετατεθῆναί με τὴν δεσποτείαν, δεῖ ταῦτα συνδραμεῖν, ὥστε δεσπότην [k] εἶναι τὸν τραδιτεύοντα· καὶ ψυχῇ 40 τοῦ βούλεσθαι [l] μετατεθῆναι τὴν δεσποτείαν, ποιεῖσθαι τὴν τραδιτίονα· καὶ σωματικὸν [m] εἶναι τὸ τραδιτευόμενον· σωματικὸν μὲν διὰ τοῦτο εἶπον, ἐπειδὴ τὰ ἀσώματα, ἀφῆς ὄντα κρείττονα, οὐκ 41 ἐπιδέχεται τραδιτίονα· δεσπότην

§. XL. Naturalis adquiſitionis modus etiam eſt *modus* traditionis. Et quid eſt Traditio? de manu in manum translatio, perfunctione facilem minimeque negotioſam ac naturalem actionem continens. Nihil enim naturæ ſic convenit, quam domini ſuam rem in alium transferentis voluntatem confirmari.

Ut autem dominium per traditionem transferam, hæc concurrere debent: ut tradens ſit dominus; & *ut* animo transferendi dominii fiat traditio; *ut*que corporale ſit quod traditur. Corporale quidem ideo dixi, quoniam incorporalia, tactus haud capacia, traditionem non recipiunt: ut

39. χεῖρας ante F. 40. τὸ pro τοῦ ante Lugd. 41. ἐπιδέχονται F. 2.

Ait [Th.] *de manu in manum tranſlatio*; quia traditio primum locum habuit in rebus mobilibus, quæ manu tractantur; & in quibus contractus, qui jure gentium introducti ſunt, cœpiſſe videntur, itemque omnia rerum commercia. *Etc.*

A COSTA *in Comment.*

Ut apud Cic. Ep. 7. 5. itaque *manu datio* pro traditione accipitur in l. 37. D. *de adq. rer. domin.*

FABR.

Traditio Theophilo definitur *de m. in m. tr.* nimis tropice, cum rebus immobilibus, quarum eſt vera quoque traditio, proprie utique non conveniat. ULR. HUBER. *in Prælect. P. I.*

Neutiquam tropice, ſed proprie ac ſimpliciſſime loquitur paraphraſtes, quum res immobiles potius pro traditis in jure habeantur, quam naturaliter ac vere tradi ſive transdari poſſint: atque adeo Th. veram traditionis originem ſimul & etymon nobis tradit, ut a Coſta bene expoſuit. Neque opus cenſeo, cum Marcilio *juris intellectum* hic ſubaudire, quoniam nuda tantum traditio ſic definitur, ut ex ſeq. capp. 73. & 74 claret. Poſſem alioqui *manus* vocabulum ſive de *poteſtate*, ſive de *poſſeſſione* interpretari. Sed quid diutius diſputamus, quum ex veteri aliquo JCto hanc definitionem hauſiſſe noſter videatur, uti locus Cicer. VII. *Epiſt. fam.* 5. opportune a Fabroto laudatus indicat: *totum denique hominem tibi ita trado* de manu (*ut ajunt*) in manum *tuam iſtam, & victoria & fide præſtantem.* G. O. R.

i. Adde l. 9. §. 3. D. *de adquir. rerum dominio.* Traditionem *ἀπερίεργον*, hoc eſt *citra ſolemnitatem* fieri ait, qua in re à mancipatione differre colligimus, quod & indicat Ulpianus tit. *de dominiis.* 19. §. 3. 4 5. 6. 7. D. GOTH.

Mancipatio autem ſolemniter fiebat, Ulp. tit. I. [vide Cujac. lib. 9. *Obſerv.* c. 19. ex Edit. 2.]

FABR.

Si cui preſſior verſio mea diſplicet, amplectatur vel Curtianam, *naturalem quendam minimeque multæ ſolennitatis actum, & qui facile abſolvi poſſit, continens:* vel Fabrotianam, *facile explicabilem, ac liberam nimiâ juris obſervatione, ſeu nudam ac naturalem actionem continens.* G. O. R.

k. Tertull. de præſcr. adv. hæret. *Habeo origines firmas, ab ipſis auctoribus, quorum fuit res.*

FABR. I.

l. Hoc agi debet inter dantem & accipientem, ut dominium transferatur, l. 9. §. ult. ibi: ſed quia non puto, D. *de jur. dot.* FABR. I.

m. Auguſt. lib. locut. de Gen. *in jure dicitur traditio corporum.* Gloſſ. gr. lat. *σωματικὴ νομὴ, incorporatio.* res enim incorporales proprie traditionem non recipiunt, l. 43. §. 1. D. *de adq. rerum dom.* l. ult. D. *de ſervit.* FABR.

σπότην εἶναι τὸν τραδιτεύοντα· διὰ τοῦτο εἶπον, ἐπειδὴ ὁ μὴ ὢν δεσπότης, οὐ δύναται μετατιθέναι [n] δεσποτείαν, ἣν οὐκ ἔχει· ψυχῇ 74 τοῦ βούλεσθαι ποιῆσαι δεσπότην τὸν λαμβάνοντα, διὰ τοῦτο πρόσκειται, ἵνα ἐξέλω [nn] τὴν χρῆσιν καὶ τὴν παρακαταθήκην· ἐπὶ τούτων γὰρ, 42 εἰ καὶ σωματικὸν τὸ πρᾶγμα, καὶ δεσπότης ὁ τραδιτεύων, ἀλλὰ παραδίδωσι, μικρὸν ὕστερον ἀναλαμβάνειν [o] ἐλπίζων ταῦτα. Οὐ [p] διαφέρομαι δὲ, ὁποῖον δήποτέ ἐστι τὸ παραδιδόμενον πρᾶγμα ὑπὸ τοῦ δεσπότου, εἴτε ἀγρὸς Ἰταλικὸς,

ut tradens ſit dominus, ideo dixi, quoniam qui dominus non eſt, dominium quod non habet, transferre nequit: animo volentis dominum facere accipientem, ideo adjectum eſt, ut uſum & depoſitum excipiam: in his enim, etſi corporalis *eſt* res, & tradens dominus, attamen tradit, paullo poſt *ſe* recepturum ſperans. Non diſtinguo autem, qualiscumque ſit res a domino tradita, ſive ager Italicus, ſive

42. pro εἰ videtur Curtius voluiſſe ἐστι.

n. Nilus de Prim. Pap. 2. *οὔτε γὰρ ἄν τις ἑτέρῳ μεταδοίη, ὅπερ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἔχει.* FABR. I.

Epictetus Enchirid. c. 31. *τίς δὲ δύναται δοῦναι ἑτέρῳ, ἃ μὴ ἔχει αὐτός; Quis vero dare poteſt quod ipſe non habet?* FABR. II.

nn. Nemo non videt, hæc duo negotia a Th. exempli tantum cauſa adferri. In pignore enim, in locatione conductione aliiſque negotiis ſimiliter rem ſine translatione dominii tradi nimis notum eſt, quam ut probatione egeat. MEERMAN.

o. Poſſeſſionem & proprietatem retinet, l. 8. & 9. D. *comm.* l. 17. §. 1. D. *depoſ.* FABR.

p. Tandem ſubjicit [Juſtinianus], *Itaque ſtipendiaria quoque* &c. Ex quibus verbis dicendum videtur, olim ſtipendiaria & tributaria prædia per traditionem alienari non potuiſſe, quod tamen contrario ſeſe habuiſſe modo ex veterum monumentis conſtat . . . . . ut merito dicere liceret, jam quæque Italica prædia eodem modo alienantur. . . . . Vidit hoc incommodum orationis Juſtinianeæ Th. . . . . . qui hujus loci incongruitatem in ſua verſione circumlocutus eſt. . . . . Rectiſſime ſententiam novæ Conſtitutionis Juſtiniani expreſſit, quæ omne diſcrimen inter prædia tam provincialia quam Italica ſuſtulit. *Etc. &c.* HUBER. *in Digreſſ.* pag. 547.

Hauſit hæc ex parte, & ampliavit ex *Vinnii Comment.* h. l. qui conſulatur cum diatriba Meermanni *de Reb. Mancipi* Sect. 19. & 20. G. O. R.

q. Adde inf. *de uſucap.* in f. prin. D. GOTH.

r. In primis Th. verbis mendum eſſe putat vir eruditiſſ. Jul. Cæſ. Bulengerus, & inducendam eſſe vocem *καὶ τριβουτάρια*, quia *tributaria* Cæſaris erant, non populi. Sed vox iſta delenda non eſt, quæ omnino neceſſaria eſt, & ita habes in ſequentibus: *καὶ τὰ στιπ. καὶ τριβ. ἐχ. πάλαι κατὰ συγχώρ. δήμου ἢ βασ. οὐκ ἠδ. διαπ.* Non itaque vox iſta eſt, quæ in mendo cubat, ſed alia; locus igitur ita legendus eſt: *Στιπ. δὲ καὶ Τριβ. λεγ. τὰ ἐν τ. ἐπ. διαφέρ. κτ. βασ. κελ. ἤτοι τοῦ δ. κρ.* quibus verbis docet ea eſſe *tributaria* in provinciis prædia, quæ poſſidentur ex conceſſione Imperatoris: *ſtipendiaria* vero, quæ poſſidentur ex conceſſione populi. *Etc.*
SAM. PETIT. *in Var. Lect.* p. 88.

Voluitne ἤτοι (ἤτω enim incognitum Græcis vocabulum credo) pro ἤγουν vel ἤτοι, quod poſterius mihi maxime hic placeret: ita ſaltem verti. Curtius reddiderat *poſſeſſiones principis juſſu a populo occupata.* G. O. R.

In ora additur. *βασιλικῇ κελεύσει ὑπὸ τοῦ δήμου κρατούμενα.* [quæ ſunt in editione Viglii Zuichemi, *Edit.* 2.] FABR.

Hinc concludo vocem *κτήματα* in editt. Fabr. contra ejus mentem deſiderari, cum & Latine *poſſeſſiones* expreſſerit. G. O. R.

s. De hac diviſione provinciarum Strabo in fine ſui operis, & Suet. in vita Aug.
ANON. *in utroque.*

Hoc commentum eſt Theophili. Nam provinciæ quidem ſic ab Auguſto diviſæ ſunt, ut aliæ populi, aliæ ipſius eſſent, quemadm. Suet. & Strabo declarant: ſed multo ante Auguſti imperium, denique ſimul atque Populi R. imperium extra Italiam propagatum eſt, Provinciæ vectigales fuerunt: quarum aliæ *certum* (aut in pecunia ſcil. aut in frumento) vectigal ſolvebant, quæ *ſtipendiaria* dicebantur; aliæ *Decumanæ*, quæ decimam frugum partem ſolvebant: quod vectigal, quia ex annorum ratione & frugum copia aut inopia, modo minus modo amplius eſt, *non certum* appellatur.
HOTOM. *in Lugd.*

Eadem fere repetit Hotom. ad *Cicer.* L. III. *in Verrem* cap. 6. pr. Atqui Th. non negat, ante Aug. provincias fuiſſe vectigales, ſed docet ab ipſo alias ſtipendiarias, alias tributarias factas. G. O. R.

Idem

κὸς, [q] εἴτε στιπενδιάρια κτήματα εἴτε τριβουτάρια.

ſive prædia ſtipendiaria ſive tributaria.

75 Στιπενδιάρια δὲ καὶ τριβουτάρια λέγεται τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διακείμενα [43] κτήματα, ([r] βασιλικῇ κελεύσει ὑπὸ τοῦ δήμου κρατούμενα) τῆς δὲ προσηγορίας [44] αὐτοῖς γέγονεν ἐντεῦθεν ἡ πρόφασις· ὁ πάλαι Ῥωμαίων βασιλεὺς [s] πάσης κρατήσας γῆς, θαυμασθεὶς δὲ παρὰ Ῥωμαίων ἕνεκα τῆς οἰκείας ἀνδρείας, διεῖλε τὰς ἐπαρχίας· καὶ τὰς μὲν [45] ἐκράτησεν αὐτὸς ἑαυτῷ, τὰς δὲ ἀφώρισε τῷ δήμῳ.

Stipendiaria autem & tributaria dicuntur prædia in provinciis ſita, (quæ juſſu Imperatoris aut populi poſſidentur.) Appellationis autem cauſa inde illis accidit: vetus Romanorum Imperator omnem regens terram, ac propter fortitudinem ſuam apud Romanos in admiratione habitus, provincias diviſit; & quaſdam ipſe ſibi retinuit, quaſdam populo attribuit.

76 Καὶ αἱ τοῦ δήμου ἐκλήθησαν [t] στιπενδιάριαι

Et populo *attributæ* vocabantur ſti-

43. κτήματα cum 6. vocib. ſeqq. de: F. *vid. Not. r.* 44. αὐτῆς Lugd. Goth. Fabr. Voluerunt forte ταύτης cum Curtio. 45. αὐτ. ἐκρ. F.

Idem Scholion Harmenop. 1. tit. 2. §. 46. vide Suetonium in Auguſto, ubi de ordinatione provinciarum, Dionem & Strabonem libro 3. ubi de Hiſpanicarum provinciarum diviſione loquens, refert, Provinciarum alias populo, alias Principi adtributas. Et in populi mitti ſolitum στρατηγὸν, ταμίαν, πρεσβευτὴν, *Præſidem*, *Quæſtorem*, *legatum.* In Cæſaris, δύο ἡγεμόνας, (ſic enim lego, non πρεσβευτάς) στρατηγικὸν, καὶ ὑπατικόν. Priori adjunctum πρεσβευτὴν, *eundemque* δικαιοδότην, (ita quidem accipio locum illum Strabonis,) alteri tres legatos. Porro, quod de diviſione provinciarum hic dicitur, idem Strabo confirmat in f. libri ult. niſi quod in Cæſaris provincias mitti ſolitos διοικητὰς refert: in populi στρατηγοὺς καὶ ὑπάτους. D. GOTH.

Quædam erant provinciæ ſtipendiariæ, quædam tributariæ, prout quædam provinciæ erant proconſulares, quædam præſidales [*ſic*], de quibus Strabo lib. 3. & ult. Dio 53. [Illæ ſtipendia pendebant, hæ tributum. *ex Edit.* 2.] FABR.

t. Si verum eſt, quod Th. noſter ſcripſit, *ſtipendium* populo, *tributum* principi præſtari, ſicut fiſci & ærari, ita & ſtipendii ac tributi differentia hodie nulla eſt, qui [*leg.* quia] tandem ad extremum ſenſim infracto populi jure provincias omnes ſibi ſepoſuit princeps. An igitur ea ratione Ulp. l. *Ager de V. S.* ſtipendium tributum etiam appellari ait? . . . . . Equidem exiſtimo, hoc minime omnium ſenſiſſe Ulpianum, ſed promiſcuum uſum vocabulorum notaſſe: nam ætate Ulpiani nondum erat ea differentia ſublata, quæ ab eo retinetur in l. 7. D. *de Uſufr.* &c. CUJAC. VII. *Obſerv.* 3.

Tributum eſſe puto, quod extra ordinem ſolemnium vectigalium ad exercitum alendum imperabatur civibus. . . . . . . Cicero pro L. Flacco cap. 9. *In ærario nihil habent civitates, nihil in vectigalibus, duæ rationes conficiendæ pecuniæ aut verſura aut tributo.* . . . . . Tributum vocat Th. βαρὺ τέλος. eodem modo & Cicero VIII. Epiſt. fam. 3. *Niſi quod principes civitatum me poſtulaſſent, ne indictionem tributorum & illam acerbiſſimam exactionem, quam tu non ignoras, capitum atque oſtiorum.* hoc eſt, quod dicitur tributum capitis in l. ult. D. *de Cenſib.* . . . . . Stipendium etiam a tributo differt, quod particulatim colligitur, & ut ait Th. κατὰ μικρόν. Liv. XXXIII. 46. *Quin & pecunia, quæ in ſtipendium Romanis ſuo quoque anno penderetur, deerat, tributumque grave privatis imminere videbatur.* [Non probat hic locus, quod auctor innuit, G. O. R.] Quod autem dicitur *tributum* idem eſſe quod *ſtipendium* in l. 27. D. *de V. S.* hoc verum eſt, quando abutimur voce tributi, quod facere cogimur, ſi alendus eſt exercitus, quia tum tributum eſt ſtipendii cauſa. Tacit. IV. Hiſtor. 74. pr. *Nam neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi poſſunt.* Liv. XXIII. 31. *Senatus, quo die primum eſt in Capitolio conſultus, decrevit ut, quo eo anno duplex tributum imperaretur, ſimplex confeſtim exigeretur, ex quo ſtipendium præſens omnibus militibus daretur.* Quo ſenſu tributum accepit JC. in d. l. 27. ut illa verba ſatis oſtendunt, ex eo quod militibus tribuatur. *Etc.* PERRENON, *Animadv. ult.*

διάριαι ἐντεῦθεν, 46 ὅτι στίπες [u] ἐστὶν ὁ ἔρανος, καὶ ἡ κατὰ μικρὸν γινομένη τοῦ 47 ἀργύρου καὶ τῶν ἄλλων συλλογή· ἐπειδὴ οὖν ὀλίγα τινὰ [x] οἱ ἐπαρχιῶται ἐκ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς γινομένων συνάγοντες, ἔπεμπον τῷ δήμῳ, ἐπὶ τῷ ταῦτα δαπανᾷν εἰς οἰκείας χρείας τε καὶ [y] τέρψεις, διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν στιπενδιάριαι· καὶ λοιπὸν ἀκολούθως καὶ αἱ οἰκίαι 48 καὶ οἱ ἀγροὶ στιπενδιάριοι.

ſtipendiariæ inde, quia ſtipes collatio eſt, atque argenti aliarumque rerum minutatim facta collectio. Quum igitur minutula quædam provinciales ex *rebus* apud ipſos naſcentibus colligentes, mitterent populo, ut ea in ſuos uſus ac delectationes impenderent, ideo dictæ ſunt ſtipendiariæ: & porro conſequenter tam domus quam agri *dicti ſunt* ſtipendiarii.

77 Αἱ δὲ τοῦ βασιλέως ἐπαρχίαι ὠνομάσθησαν τριβουτάριαι· ἐπειδὴ τριβοῦτον [z] ἐστι τὸ βαρὺ τέλος, ὅπερ 49 ἐπέβαλε τοῖς οἰκείοις

Imperatoris autem provinciæ vocabantur tributariæ: quoniam tributum eſt grave vectigal, quod ſuis provincia-

46. ὅτι de: F. 47. ἀργυρίου F. 2. 48. στιπενδιάριαι ad: F. ante quem paulo poſt legebatur στιπενδιάρια. 49. ἐπέβαλλε F. *vid. Gloſſ. Theoph.*

u. Hæc vox ſignificat omnem collationem, quacunque ex cauſa fieri ſolitam. Stipendium autem à *ſtipe* dici tradit & Varro quinto de L. L. à *ſtipe pendenda*, ut ait Iſidorus Origin. lib. 16. c. 17. *quod* ut ait Varro, *as quoque ſtipem dicebant.* Soſipater Chariſius 1. Inſt. Gramm. *In æris ſignificatione corrupte ſtips dicitur.* FABR. II.

Stipes, *itis* truncum ſignificat, ſeu fuſtem terræ defixum. At pro nummo ſignato non facile in nominandi caſu occurrit. Ex eo dictam *ſtipem* putat Varro L. IV *de L. L.* ſub fin. quod aſſes olim librales in cella ſtipabant. *Etc.* J. DOUJ.

Stipes numero ſingulo pro nummo nunquam uſitatum etiam ego credo, ſed *ſtipis* & *ſtips.* Th. autem *ſtipes* plurium numero ſumſiſſe videtur: namque ut antiquiores *ſtipem* ſingulariter, ita juniores *ſtipes* pluraliter efferre maluiſſe, multis exemplis probare poſſum. De ipſa voce & inde derivatis videantur præter Varr. Feſtus, Becmani *Origg.* Voſſii *Etymol.* Menagii *Amœnit.* pag. 442. & omnes DD. ad l. 27. D. *de Verb. ſignif.* G. O. R.

x. Schol. ἐπαρχιώτας λέγει τοὺς ὑποτελεῖς. FABR.

y. Τρίψεις, ita legitur apud Harmenopulum. D. GOTH.

Procul dubio vitioſum hoc apud Harmen. nec ſatis Græcum, etſi Mercerus *uſus* reddiderit I. 2. 46. G. O. R.

z. Aequius & magis moderatum Præſidis imperium fuiſſe, manifeſte docet Corn. Tacit. I. ann. 76. *Achaia* (inquit) *& Macedonia onera deprecantes, proconſulari imperio ad præſens levata, Cæſarique tradita ſunt.* Quo exemplo planum fit, verum non eſſe, quod ait h. l. Th. ex populi provinciis leviſſima & minuta ſtipendia colligi; ex principis autem provinciis grande cogi vectigal. Sed ne hoc quoque is, qui hunc Th. locum ad Romane & bene loquendi normam exigat, probare poſſit, quod de tributo addit, quod proprie ad principis vectigalia pertinere affirmat, ut tributum grave vectigal, ſtipendium leve, neſcio quod, & incertum eſſe dicat. *Etc. &c.* GROSLOTIUS *de Uſucap.*

Gravius ſemper vectigal Imperatorum fuit, qui non ſolum priſtino non contenti, ſed quotidie etiam novos inveniebant emungendi modos, ut autor Sueton. & alii. Quæ cum ita ſint, vix Cujacio VII. Obſ. aſſentiri poſſum, qui de veritate ejus, quod Th. de hac re ſcribit, dubitandum putat. *Etc.* [ſupra not. t.] GOEDDAEUS *de V. S.*

Addit Bulengerus [vid. ſupra in not. r.], Theophilum aliquid hoc loco peccare, qui *ſtipendiariis* provinciis levius onus quam *tributariis*, id eſt proconſularibus quam præſidialibus eſſe velit, cum Tacitus ſcribat, I. ann. *Achaiam ac Maced. on. depr. levari in præſens proconſulari imp. tradique Cæſ. placuiſſe.* Sed nil peccat Th. nam procul dubio provinciæ Cæſaris, ut quæ armis eſſent tenendæ, graviori onere premebantur, quam provinciæ populi: *vectigalia* enim pendebant non minus quam provinciæ pop. & exemplo Judææ docemur, & præterea *tributum* quoque alendis militibus. Quod vero ſcribit Tac. Achaiam ac Macedoniam, ut onere levarentur, levatas fuiſſe proconſulari imperio, & traditas Cæſari, habet peculiarem cauſſam: traduntur hæ provinciæ Cæſari, non ut armis tenerentur; itaque in iis non fuit habendus nec alendus exercitus, nec propterea *tributum* imponendum, ſed tantum ut ſumptu levarentur, quem

κείοις ἐπαρχιώταις ὁ βασιλεὺς, ὡς πολλὰ
δαπανῶν περὶ τὴν τῶν [a] στρατιωτῶν [50] ἀ-
ποτροφήν· Καὶ οἱ τὰ στιπενδιάρια καὶ τρι-
βυτάρια ἔχοντες πάλαι, κατὰ συγχώρησιν
δήμου ἢ βασιλέως, οὐκ ἦσαν δεσπόται· ἡ
γὰρ δεσποτεία αὐτῶν ἦν ἢ παρὰ τῷ δήμῳ, ἢ
παρὰ τῷ βασιλεῖ· ἀλλ' εἶχον τὴν ἐπ' 78
αὐτοῖς χρῆσιν [b] καὶ ἐπικαρπίαν καὶ πλη-
ρεστάτην κατοχὴν, ὥστε δύνασθαι [51] μετα-
φέρεσθαι καὶ κληρονόμοις παραπέμπειν· τῶν
γὰρ Ἰταλικῶν [c] ἀγρῶν ἤτοι [52] οἰκιῶν οἱ δε-
σπόται τὴν δεσποτείαν εἶχον.

cialibus imponebat Imperator, utpote multa impendens circa ſuſtentationem militum. Stipendiaria autem & tributaria *prædia* olim habentes, ex conceſſione populi aut principis, domini non erant; nam dominium eorum vel apud populum erat, vel apud principem: ſed habebant in iis uſum & fructum & pleniſſimam poſſeſſionem, ut transferre & ad heredes transmittere poſſent: Italicorum vero agrorum aut domuum domini dominium habebant.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· σήμε-
ρον

Aſt hæc olim: hodie autem conſti-
tutio

50. Ignorat (ni fallor) hoc vocabuli Græcia: unde ἀνατροφὴν reponendum mihi videtur. G. O. R. Sequens artic. ἡ de: Goth. in marg. Pariſ. male. 51. καὶ ἐφ' ἑτέρους μεταφέρειν F. 52. οἰκείων

quem faciebant: Quomodo autem ſumptu levatæ ſint, cum levatæ proconſulari imperio Cæſari traditæ ſunt, facile animadvertere eſt: nullis copiis inſtruendæ fuerunt hæ provinciæ, pacatæ namque erant: itaque nullum exercitui alendo fuit imponendum *tributum*; ſola ab illis exigebantur *vectigalia*, ſed cum ſumptus facerent propter proconſulem, qui in eas cum imperio mittebatur, & legatos, qui tres erant proconſuli, ut auctor eſt Dio L. LIII. eo onere iiſque ſumptibus magna ex parte levatæ ſunt, cum traditæ ſunt Cæſari: proprætore enim, qui provincias Cæſaris nomine adminiſtrabat, unum tantum habebat legatum, ut eſt apud Dion. l. laud. itaque longe minores ſumptus fecerunt provinciales. SAM. PETIT. *in Var. Lect. p.* 89.

Præivit Petito ex parte Lipſius in Excurſu *M.* legi digniſſimo, cui omnino junge Gronovii patris notam ad decantatum hunc Taciti locum, & Spanhemii Diſſert. XIII. *de Uſu & Præſt. Num.* pag. 590-1. G. O. R.

a. *Nam neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi poſſunt*, ut ſcribit Tacit. Hiſt. 4. Quintilianus Declam. 341. *Neceſſaria eſſe vectigalia civitati: exercitus ſtipendium accipiunt.* D. Auguſtinus contra Fauſtum 22. 74. *Ad hoc enim tributa praſtantur, ut propter bella neceſſario militi ſtipendium prabeatur*: adde Novel. 149. c. 2. & ibi. FABR. II.

b. Provinciales dominium poſſeſſionis habebant, quod ab uſufructu non multum diſtat. prædia tamen alienare poterant, & ad heredes transmittere, novum opus nuntiare, l. 3. D. *de nov. op. nunt.* ſervitutes in prædiis conſtituere, l. 3. C. *de ſervit. & aq.* utique tamen magis detentatores, quam domini prædiorum, dominio apud populum aut principem manente: erant enim in mancipio pop. R. Provinciales ergo poſſidere dicebantur, quaſi agri excolendi cauſa, non ſolido, perfecto jure, atque ex jure Quiritium. FABR.

Hoc pluribus exſequitur cum laude Theophili GROSLOTIUS paulo ante adlatum in nota *z*. locum, & poſt eum alii. G. O. R.

Sic verto, paulo aliter, quam alii: *Qui olim, ex conceſſione Populi vel Principis, ſtipendiaria vel tributaria* (prædia) *habebant, domini non erant: nam dominium illorum erat aut apud Populum, aut apud Principem, ſed uſum & fructum eorum habebant, & pleniſſimam poſſeſſionem, ita ut & transferre poſſent in alios, & ad heredes transmittere. Italicorum autem fundorum domuumque domini dominium habebant.* BYNKERSH. *in Opuſc. Var. Argum. p.* 131.

Quomodo Curtius verterit & Fabr. retinuerit, niſi quod hic ἐφ' ἑτ. *in alios* addiderit, non opus transſcribere. Nos jam verteramus, antequam in Bynkersh. locum incidimus, nec poſtea quidquam mutavimus. G. O. R.

c. Non tantum intra Italiam valebat hoc jus, ſed etiam in provinciis, quantum ad colonias Italici juris. *&c.* Vide Cujac. x. *Obſ.* 35. J. DOUJ.

Optime, ſed neque aliud voluit aut Th. aut Imp. Adi omnino Spanhemii Exercit. *de Orbe Rom.* & DD. ad Tit. D. & C. *de Cenſibus.* G. O. R.

d. Adde

ϱον δὲ διάταξις 53 τοῦ ἡμετέρου βασιλέως εὐδεμίαν d. βούλεται εἶναι διαφορὰν Ἰταλικῶν, καὶ στιπενδιαρίων, καὶ τριβουταρίων· ἀλλ᾽ εἰ μὲν δεσπότης 54 τραδιτεύσῃ μοι τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα ἀπὸ δωρεᾶς ἢ προικὸς, ἢ ἐξ ἄλλης οἵας δήποτε αἰτίας, οἷον ἀπὸ 55 περμουτατιῶνος, ἀναμφιβόλως μεταφέρει τὴν δεσποτείαν ἐπ᾽ ἐμέ.

79 §. XLI. Εἰ δὲ πωλήσας 54 τραδιτεύσῃ, οὐχ ἑτέρως ἐπὶ τὸν ἀγοραστὴν ἡ δεσποτεία μέτεισιν, ἐὰν e μὴ ὁ ἀγοραστὴς τῷ πράτῃ τὸ τίμημα καταβάλῃ τοῦ πράγματος, ἢ τὸ ἱκανὸν αὐτῷ 56 ποιήσῃ ἐπὶ τῷ τιμήματι. τί γάρ; ὅτι ἔδωκε Τίτιον τινα ὑπὲρ αὐτοῦ ὁμολογήσαντα δώσειν τὸ τίμημα, ἢ καὶ ἐνέχυρον παρέσχεν ὑπὲρ τοῦ τιμήματος· τοῦτο δὲ καὶ τῷ δυωδεκαδέλτῳ f διηγόρευται νόμῳ· 57 καὶ οὐδὲν ἧττον εὑρίσκομεν juris gentium ὑπάρχειν τοῦτο τὸ νόμιμον, ἐπειδὴ πρόσεστιν αὐτῷ φυσικὴ δικαιοσύνη, διὸ παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πολιτεύεται.

80 Ὥστε οὖν ἀεὶ μὲν ἐξ ἑτέρας αἰτίας τραδιτεύων δεσπότης, μεταφέρει 58 τὴν δεσποτείαν· ἐπὶ δὲ πράσεως οὐχ ἑτέρως, εἰ μὴ λά-

tutio noſtri Imperatoris nullam vult eſſe differentiam Italicorum *prædiorum*, & ſtipendiariorum ac tributariorum. Sed ſiquidem dominus tradiderit mihi rem ſuam ex donatione vel dote, vel ex alia quacumque cauſa, veluti ex permutatione, indubitate dominium in me transfert.

79 §. XLI. Quod ſi vendens tradat, non aliter in emtorem dominium tranſit, niſi emtor venditori pretium rei perſolverit, aut ei de pretio ſatisfecerit. Quid enim? ubi Titium quemdam pro ſe dedit ſpondentem, *ſe* pretium ſoluturum, vel pignus etiam pro pretio dedit. Hoc autem ex lege XII. tabularum ſancitum eſt: & nihilominus juris gentium hoc jus eſſe invenimus, quoniam naturalis ei æquitas ineſt, quapropter apud omnes gentes obſervatur.

80 Itaque ex alia cauſa tradens dominus dominium ſemper transfert: in venditione autem non aliter, niſi pretium

53. τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασ. F. 54. τραδιτεύσει ante hanc. 55. περμουτατζίονος ante F.
56. ποιήσει ante F. qui mox δέδωκε. 57. οὐδὲν δὲ F. & mox: *juris gention* εἰ τοῦτο τὸ νόμ.
58. τὴν deſ. ante F.

d. Adde l. unicam Cod. *de uſucap. transformanda.* D. GOTH.

e. Idem Harmenop. 3. tit. 3. §. 4. Scholiaſtes 39. Eclog. 1. c. 15. l. 53. D. *de contr. empt.* D. GOTH.

Emptor rei ſibi à domino traditæ dominus efficitur. Varro 2. *de re Ruſt.* cap. 6. *in mercando item, emptionibus & traditionibus dominium mutant.* Martial. 2. 10. Sed hoc ita, ſi emptor pretium venditori ſolverit, aut aliter ei ſatisfecerit, vel etiam fidem ei venditor habuerit, l. 19. D. *de cont. empt.* FABR. I.

f. Dixi ad leges duodecim Tabularum *t. de cont. emptione.* D. GOTH.

Hoc quidem lege 12. tab. cautum eſt, ſed quia naturali juri conveniens eſt, non malè dicitur & jure naturali id effici. Denique pretio noſtrum facimus. Varro *de re Ruſt.* 2. c. 2. *Nec cum id factum eſt, tamen grex dominum non mutavit, niſi ſit as adnumeratum.* Tertull. *de Pœnit.* c. 6. Lex autem 12. tab. abſciſè loquebatur de ſolutione. Prudentes vero legem 12. tabul. primùm ſic acceperunt, ut ſi fidejuſſor datus eſſet, res emptoris fieret. Lucian. *in vit. auct.* Tum quod de fidejuſſore diximus, procedente tempore plenius acceptum eſt, ut idem juris eſſet, ſi qualibet ratione venditori de pretio ſatisfactum eſſet, veluti expromiſſore aut pignore dato, l. 53. *eod.* ita ut res in bonis emptoris eſſe incipiat, ſi venditori quolibet modo pro pretio ſatisfactum ſit, l. 25. §. 1. D. *de uſufr.* l. 38. §. 2. D. *de lib. cauſ.* Poſtremò eo decurſum eſt, ut ſi venditor fidem emptoris ſecutus fuerit, id

λάβῃ [59] τὸ τίμημα, ἢ τὸ ἀσφαλὲς αὐτῷ γένηται ἐπὶ τῷ τιμήματι. [60] Εἰ δὲ ὁ πράτης οὔτε ἔλαβε τὸ τίμημα, οὔτε ἔλαβέ τινα τὸν ὑπὲρ τοῦ ἀγοραστοῦ ἐπερωτώμενον, οὔτε ἐνέχυρα, [61] ἀλλ' ἠρκέσθη τῇ τοῦ ἀγοραστοῦ πίστει, θαῤῥήσας ὅτι λήψεται τὴν διατίμησιν, κἀνταῦθα λέγομεν εὐθέως ἐπὶ τὸν ἀγοραστὴν μετιέναι τὴν δεσποτείαν.

tium acceperit, aut ſatis ei de pretio factum ſit. Si vero venditor neque pretium accepit, neque pro emtore ſponſorem quemdam neque pignora accepit, ſed emtoris fide contentus fuit, confidens ſe pretium accepturum, & hic dicimus ſtatim ad emtorem tranſire dominium.

81 §. XLII Τραδιτίονος δὲ γινομένης, οὐδεμία οὔ τις [62] ἔσται διαφορά, πότερον αὐτὸς ὁ δεσπότης ἐστὶν ὁ τραδιτεύων, ἢ ἕτερος [h] κατὰ γνώμην αὐτοῦ.

§. XLII. Traditio ubi ſit, nulla erit differentia, utrum tradens ſit ipſe dominus, an alius ex ipſius voluntate.

§. XLIII. Τούτῳ τῷ λόγῳ, ἐὰν ἄδειαν [i] παράσχω τινὶ τοῦ διοικεῖν ὡς βούλεται τὴν ἐμὴν οὐσίαν, οὗτος δὲ ἐκ τούτων τι πωλήσῃ τῶν πραγμάτων, καὶ τραδιτεύσῃ, μεταφέρει [k] τὴν δεσποτείαν ἐπὶ τὸν [63] λαβόντα· δοκεῖ γὰρ γνώμῃ τοῦ δεσπότου τοῦτο πράττειν.

§. XLIII. Hac ratione, ſi facultatem alicui præbuero adminiſtrandi, prout voluerit, patrimonium meum, hic autem ex iis rebus aliquid vendiderit ac tradiderit, transfert dominium in accipientem: videtur enim domini voluntate hoc facere.

82 §. XLIV. Ἔστι [l] δὲ εὑρεῖν [64] τινὰ θέματα, ἐν οἷς καὶ παραδόσεως χωρὶς, [65] γυμνὴ δὲ ὅμως βούλησις, ἀρκεῖ πρὸς τὸ μεταθεῖναι [66] τὴν δεσποτείαν· οἷον, ἔχρησά σοι τὸ ἐμὸν βιβλίον, ἢ ἐμίσθωσά σοι τὸν ἐμὸν ἀγρὸν, ἢ παρεθέμην σοι τὸ ἐμὸν

§. XLIV. Invenire licet ſpecies quaſdam, in quibus etiam citra traditionem, nuda tantummodo voluntas ſufficit ad transferendum dominium: veluti, commodavi tibi librum meum, vel locavi tibi agrum meum, vel

59. τὸ de: F. 60. Εἰ δὲ καὶ F. Et ipſe tamen in ſuperiori nota *f*. vulgatam putat veriorem. 61. ἀλλ' ἠρκ. δὲ F. 1. ſed in 2. δὲ rectius ſic deeſt. 62. ἔστι F. 63. λαμβάνοντα & mox κατὰ γνώμην F. 64. τινὰ de: F. 65. γυμνὴ μόνον βούλ. F. 2. 66. τὴν de: F.

id eſt, fidem ei habuerit ſine ulla ſatisfactione, res vendita fiat accipientis. d. l. 19 ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐπίστευσεν τῇ ψιλῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ, ut aiunt qui in ſimili ſpecie ad l. 4. §. *addici* D *de fid lib.* & hoc eſt quod ait hoc loco Juſtin. *ſed & ſi is qui vendidit.* nam ita legiſſe videtur Th. [ex Fabr. ſcilicet editione, vid. *lect. var.* 60.] Verior tamen eſt, quæ vulgo circumfertur lectio hac ſententia: res vendita & tradita non antea fit emptoris, quam venditori ſatisfactum ſit ære ſoluto, vel alias ſatisfacto: niſi venditor fidem emptoris ſecutus ſit: tunc enim traditione illicò res emptori adquiritur. FABR. I.

g L. 9. §. 4. D. *de acquir. rerum dominio.* D. GOTH.

h. Quidam teſtantur in veteribus Juſt. legi: *cui ejus rei poſſeſſio permiſſa ſit.* Cujac. tamen expunxit, auctore Th & Cajo in l. 9. §. 3. D. *de adquir rerum dom.* FABR.

i. L. 58. l. 59. D. *de procurat.* D. GOTH.

k. Eſt enim, ut ait Cicero pro Cecina, *quaſi quidam pene dominus*, hoc eſt, alieni juris vicarius. FABR. I.

l. L. 9. §. interdum 5. D. *de adquirendo rerum dominio.* D. GOTH.

m. *Men-*

μὸν 67 μισσάριον m· ἐὰν μετὰ ταῦτα πωλήσω σοι ταῦτα ἢ 68 δωρήσωμαι, εὐθέως ἅμα τῇ δωρεᾷ, ἢ ἅμα τῇ πράσει, δεσπότην σε ποιῶ 69 τούτων, καὶ ταῦτα τραδιτίονος μὴ γενομένης· ἐπειδὴ γὰρ προϋπῆρχε φυσικὴ κατοχὴ παρά σοι τῶν εἰρημένων πραγμάτων. διὰ τοῦτο 70 ὅτι βούλομαι σὸν εἶναι τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, εὐθέως 71 παραγίνεταί σοι ἡ δεσποτεία 72, ὥσπερ εἰ δωρεᾶς χάριν ἤγουν πράσεως γέγονεν 73 ἰδικὴ τραδιτίων.

vel depoſui apud te meum miſſorium. Si poſtea hæc tibi vendidero aut donavero, ſtatim cum donatione, aut cum venditione, dominum te horum facio, idque non facta traditione: quoniam enim dictarum rerum naturalis poſſeſſio apud te præceſſit, ideo quia volo tuam eſſe rem meam, dominium tibi ſtatim adquiritur, tamquam ſi donationis aut venditionis cauſa ſpecialis traditio facta fuiſſet.

§. XLV. 74 Ἐπεθέμην n ἐν ὡρείῳ φορτία 83 διάφορα· 75 διελέχθης μοι ὥστε ταῦτά σοι πωλῆσαι· συμφώνου γενομένου δέδωκας τὸ τί-

§. XLV. Repoſui in horreo varias merces: egiſti mecum, ut has tibi venderem: celebrato contractu pretium

67. Sic F. 2. μητσόριον F. 1. Cæteræ μισσόριον. *vid. Not.* 68. καὶ ad: F. δωρήσωμαι omnes ante hanc. 69. τούτο F. 2. 70. ὃ pro ὅτι F. 71. παραγίνεται F. 72. ὁμοίως ad: F. 2 73. ἂν ad: F. 2. 74. Ἀπεθ. & ὀρείῳ conſtanter F. cujus notam vide. 75. διαλ. Baſ. & Lugd. unde lego διειλέχθης G. O. R.

m. *Menſulam.* Verbum ex Latino factum. ANON DUK.

Alii μισσούριον dicunt, alii μισσώριον ſcribunt. μισσώριον, Antholog. lib. 4. *miſſorium* in Rhemigii teſtamento, apud Flodoard. FABR. I.

Alii μισσώριον dicunt, ut Anthol. 4. μισσώρια τὰ ἀνάγλυφα, alii μισσώριον ſcribunt, aut μισσώριον. miſſorium in Remigii teſtamento, apud Flodoardum. Vas aureum vel argenteum. FABR. II.

Secundum poſteriorem Fabroti editionem crederes in Anthol. legi μισσώρια τὰ ἀνάγλυφα, ſed falſo; hoc enim occurrit apud Conſtantinum Porphyrogen. *de Themat.* L. I, pag. 7. aſt in Anthol. edit. Wechel. pag. 516. & 517. bis legitur μισσώριον, ut prior Fabr. editio recte citat: Brodæus ibi *menſam* interpretatur. Curtius hic cum Anon. *menſulam* vertit; nos cum Fabr. *miſſorium.* Etſi vero ſatis magna exemplorum copia apud Sirmondum, Meurſium & du Cangium occurrat, nullum tamen eorum, cui uſui proprie hoc vas inſervierit, nos docet: unde perquam varie exponitur. Audiamus ante alios omnes JAC. SIRMONDUM, ex quo fonte ceteri ſuos fere hortulos irrigarunt. Is Tomo Oper. I. pag. 1120. ad *Ennodii Epigr.* XVIII. *In Miſſorio, quod habet loricatum juvenem* &c. ſic commentatur: „ *In lance ſeu diſco*. ut Epigr. 92. „ Miſſorium [vulgo *Meſſorium* legitur, G. O. R.] „ inter vaſa eſcaria numerat Iſidor. Orig. XX. „ [cap. 4.] dictumque a *menſa* putat, qs. menſarium: ego a *miſſu* dictum malim, ut guſtato-„ rium a guſtatione. Gloſſæ Iſidori: *lancibus,* „ *miſſoriis.* Vetus aliud Gloſſarium: *diſcum, miſ-* „ *ſorium.* Græci Μισσώριον. Atque ut miſſorium „ hoc equitem habet cum victoria, & alterum „ infra imaginem ipſius Ennodii; ſic Anthol. L. „ IV. μισσώριον duplex deſcribitur, unum in quo „ τὰ δώδεκα ζώδια, alterum ἴχνος Ἀφροδίτης τῆς ἑρμῆς. Idacius *orbiculum* vocat, cum de aureo „ quingentarum librarum miſſorio ſcribit, quod „ Aetius Patricius Thoriſmundo Gothorum regi „ ob navatam adv. Attilam operam dedit, pro „ quo numerata a Siſenando, quia direptum a „ Gothis fuerat, cum ad Dagobertum regem mitteretur, ſolidorum millia ducenta, [*credo, unum* „ *mille cum ducentis:*] tradit vetus auctor vitæ „ Dagoberti cap. 29. De altero item aureo Chilperici regis miſſorio meminit Greg. Turon. VII, „ 5. de utroque Aimoinus L. III. & IV. De aliis „ duobus, ſed argenteis [*& poſteriori deaurato*] „ Flodoardus Presbyter in teſtamento S. Remigii „ & Sonnatii, præſulum Remenſium". quæ teſtamenta invenies apud eumd. Sirmond. Oper. T. IV. pag. 33. & pag. 75. Præter nonnulla ex his & alia, apud du Cangium in Gloſſario Lat. hæc leguntur: „ Gloſſæ antiquæ MS. *Fercula, miſſoria.* „ Papias: *Lances, vaſa quibus ſacrificatur, Miſſoria.* Jo. de Janua: *Miſſorium, concha medica,* „ *ubi aliquid liquoris immittitur, & dicitur a mitto.* „ Auctor Mamotrecti ad Cantic. c. 3. *Ferculum,* „ *menſa ſive diſcus edentium, & vaſculum miſſo-* „ *rium,*

τίμημα· ἐὰν παρεστὼς τῷ ὠρείῳ, τὰς τοῦ ὠρείου [76] παραδῶ [o] σοι κλεῖς, εὐθέως δεσπότης γίνῃ τῶν φορτίων.

§. XLVI. Πολλάκις ἑκὼν μεταφέρω δεσποτείαν ἐπί τινα τῶν ἐμοὶ ἀγνοουμένων, περὶ οὗ ἐρωτηθεὶς, καὶ πρὸ τῆς [77] παραδόσεως καὶ μετὰ τὴν παράδοσιν, οὐ πάντως δύναμαι εἰπεῖν, ποῖον τοῦτό ἐστι τὸ [p] πρόσωπον· τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐπὶ τῶν πραι- 84
τώρων ἢ τῶν ὑπάτων, [q] οἵτινες εἰώθασιν ἢ ἐν ταῖς [78] προελεύσεσιν [r] ἢ ἐν ταῖς θέαις [s] ῥίπτειν τινὰ τοῖς δημόταις, καὶ δεσπότης εὐθέως γίνεται ὁ [t] λαβών. καίτοι ὁ ταῦτα ἀφιεὶς

tium dediſti: *quod* ſi horreo adſtans, claves tibi horrei tradidero, ſtatim mercium ſis dominus.

§. XLVI. Sæpe volens transfero dominium in aliquem mihi ignotorum, de quo interrogatus, & ante traditionem & poſt traditionem, omnino dicere non poſſum, qualis illa ſit perſona. Hoc autem accidit in prætoribus vel conſulibus, qui ſolent vel in proceſſibus vel in ſpectaculis aliqua projicere plebejis; & accipiens ſtatim fit dominus; etſi qui illa mittit,

76. παραδώσω σοι F. 77. δόσεως & δόσιν F. 78. προελ. ante hanc, *vid. N.*

„ *rium, in quo epulæ feruntur.*" Poſtremo M. Martinius in Lex. Philol. putat uſurpari *pro* κειμηλίῳ, *donario, quod mitti dono ſoleret.* Quid jam ex his omnibus concludemus, niſi miſſorium videri idem quod Feſtus *Ariſtophorum* vocat, atque interpretatur, *vas in quo prandium fertur, ut diſcus?* maxime, quum Th. inf. *de Uſucap.* cap. 141. pariie exemplum in ipſo δίσκῳ vocabulo ponat. Si quid certius invenero, monebo in Gloſſario Theoph.

G. O. R.

n. id eſt, *horreo.* Latina vox corrupta.

ANON. DUK.

In duob. Codicib. apud Th. legitur, ἐν ὀρείῳ: Gloſſ. gr. lat. ὀρεῖον, *horreum.* Typicum Sabæ c. 36. εἰς τὸ κελλάριον, εἰς τὰ ὄρια. Chronic. Alexandrin. ἔκτισε δὲ ἔνδον τοῦ παλατίου μαγκίπια [*ſic*] καὶ ὄρια εἰς τὸ ἀποτίθεσθαι σῖτον. in uno autem, ὠρρείῳ, conſtanter. Interpr. gr. ad l. 40. D. *de ſtatulib.* καὶ λαθραίως διαρρήξας τὰ ὀρεῖα. promiſcue videntur dixiſſe ὄρια ut apud Theophanem, ὄρια ἀπόθετα σίτου, & ὀρεῖα.

FABR.

o. Quæ in horreis depoſita ſunt, tradita videntur, ſi claves horreorum traditæ fuerint emptori, qui pretium ſolvit, l. 9. §. *item ſi quis* D. *de adquir. rerum dom.* l. 1. §. pen. D. *de adquir. poſſ.* l. 74. D. *de cont. empt.* Denique clavium traditione mulier olim fiebat juris humani ſocia. Heſych. κλειδοῦχος, οἰκοδέσποινα. Ait, παρεστὼς τῷ ὀρείῳ, id eſt, in re præſenti. d. §. pen. ſive ut eſt in d. l. 74. *apud horrea.*

FABR. I.

Recte *ap. horrea*, nim. in re præſenti, l. 1. §. 21. *de A. R. D.* alias non acquireretur rei poſſeſſio, l. 3. §. 3. *de Acq. poſſ.* nec ex conſequenti dominium.

J. DOUJ.

p. Græci πρόσωπον non ſolum *perſonam*, ſed etiam *vultum* & *faciem* vocant.

ANON. DUK.

q. d. l. 9. §. *hoc amplius.* Adde l. 7. in f. D. *de manu. teſt.* v. Novell. *de conſulib.* 105. & l. 2. C. *de conſulib. & non ſpargendis ab iis pecuniis.*

D. GOTH.

r. προελεύσεις interpres vertit *adventus. proceſſiones* vertere debuit, ut l. 2. d. Novell. 105. c. 1. ubi de ſeptem proceſſionibus conſulum, quas ibidem Græci προόδους.

D. GOTH.

Euſtathius ad Iliad. ι. πομπὴ, ὁ θρίαμβος, [θρίαμβος *Edit.* 1.] ἣν προέλευσιν ἡ κοινὴ γλῶσσα καλεῖ.

FABR.

Fabrotus in Corrigendis Edit. 1. προελ. legi juſſerat, ſed 2. pejus multo προσέλευσιν habet. Nos & illi & Cl. HEMSTERHUSIO ad *Luciani Prometh.* pag. 33. *a.* qui omnino conſulendus, paruimus.

G. O. R.

s. Vid. Nov. 105. c. 1. D. GOTH. & ibi Cujac.

FABR.

t. ὁ ἁρπάσας. Dio Coccejanus 57. ut cum quis æs ſparſerit, aut aves emiſerit, l. 5. D. *pro derel.* de emiſſis avibus, Sueton. in Nerone c. 11. Joſeph. Antiq. 19. c. 1. Denique miſſilia cujuſque generis, quæ Conſules aut Prætores ſpargunt in vulgus, fiunt accipientis. id eſt, ſportulæ, ὑπάτεια, toga.

FABR. I.

Duas poſtremas notæ Fabrotianæ voculas peritioribus aut emendandas aut interpretandas relinquere cogor. Nec enim ſatis placet ἱμάτια, *toga.*

G. O. R.

ἀφιεὶς ἀγνοεῖ, τίς ὑποδέχεσθαι 79 μέλλει ἕκαστον τῶν ῥιπτομένων.

tit, ignorat quisnam quodlibet *rerum* jactarum accepturus ſit.

§. XLVII. Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι ἐὰν τοῦ ἐμοῦ καταφρονήσω [u] πράγματος, καὶ τοῦτο τῆς ἐμῆς ἀποβάλωμαι κατοχῆς, τοῦ καταλαμβάνοντος εὐθέως γίνεται, ὅπερ λέγουσιν οἱ παλαιοὶ 80 προδερέλικτον. προδερέλικτον δέ ἐστιν, ὅπερ ὁ δεσπότης ταύτην ἔχων τὴν διάνοιαν ἀποβάλλεται, ὥστε μὴ βούλεσθαι αὐτὸ τῆς οἰκείας εἶναι περιουσίας· ἀμέλει 81 παραχρῆμα παύεται τοῦ εἶναι δεσπότης.

§ XLVII Hinc manifeſtum *eſt*, ſi meam rem ſprevero, atque poſſeſſione mea ejecero, eam occupantis ſtatim fieri, quod veteres pro derelicto dixerunt. Pro derelicto autem eſt, quodcumque dominus hanc habens voluntatem abjicit, ut nolit illud ſui eſſe patrimonii. Scilicet confeſtim dominus eſſe deſinit.

§. XLVIII. Ἕτερόν [x] τί ἐστιν 82 ἐπὶ ἐκείνων τῶν πραγμάτων, ἅτινα διὰ τὴν συμβᾶσαν ἐν τῇ θαλάσσῃ 83 ζάλην, κουφότερον οἱ πλέοντες βουλόμενοι ποιῆσαι τὸ ἐπικείμενον τῇ νηῒ βάρος, ἀπεβάλοντο· ταῦτα γὰρ τὰ ἀποβληθέντα τῆς τῶν ἀποβαλλόντων μένει δεσποτείας· ὡμολόγηται γὰρ τὴν τούτων ἀποβολὴν γενέσθαι, οὐ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ταῦτα τῆς ἑαυτῶν 84 δεσποτείας εἶναι τοὺς ἀποβάλλοντας, ἀλλὰ διὰ τὸ μᾶλλον ἐπιθυμεῖν μετ' αὐτῆς τῆς νεὼς τὸν

§. XLVIII. Aliud quid eſt in illis rebus, quas propter exortam in mari tempeſtatem, nautæ volentes impoſitum navi onus reddere levius, projecerunt. Hæc enim projecta in dominio projicientium manent. Namque conſtat horum jacturam non factam eſſe, quod projicientes nolint hæc in ſuo eſſe dominio, ſed quod optent potius cum ipſa navi maris periculum effugere. Unde ſi quis has res

79. μέλλει in finem periodi rejecit F. 80. *pro derelicto* bis maluit F. 81. καὶ παύ. παρὰ. F. 82. ἐστὶ de: F. 83. ἄλμην. F. ſed hoc *ſalſuginem*, non *tempeſtatem* notat. Mox κουφότερον primo ediderat Vigl. 84. εἶναι δεσπ. F.

u. Ῥιπτόμενα *miſſilia*. l. 8. in f. D. *de contr. empt.* adde l. 5. §. 1. D. *pro derelicto*. D. GOTH.

Qui res ſuas pro derelicto habet, eas facit adprehendentis, l. 5. D. *quæ in fr. credit.* ſunt enim nullius, ſive ἀδέσποτα. Itaque græci titulum Pandectarum *pro derelicto* ita reddiderunt, περὶ τῶν ἐγκαταλελειμμένων, ἤγουν ἀδεσπότων. lib. 50. Baſil. tit. 7. & ne naturaliter quidem poſſidentur, Theodor. Balſam. ad Can. 4. Gregor. Thaumat. FABR. I.

x. Qui pro derelicto rem habet, omnimodo à ſe rejecit: alioquin occupantis non fieret; neque enim intelligitur quæſitum, quod ablatum alteri non eſt: quæ vero tempeſtate agente levandæ navis cauſa ejiciuntur, dominorum permanent, quia pro derelicto non habentur, ſed ſalutis cauſa interim dimittuntur, l. 9. §. ult. D. *de adq. rerum dom.* l. 21. §. 1. D. *de adq. poſſ.* l. 2. & 8. D. *de leg. Rho.* Juvenal. Sat. 12. Auguſt. Ep 45. Guillelm. Brito Armoric. Philipp. 4. Hildebert. Ep. 66. FABR. I.

y. Adde 2. Harmenop. 1. §. 58. l. 43. §. 11. D. *de furtis*. D. GOTH.

Non ſtatim furti tenetur, qui jactum ex nave tulit: nam ſi quis poſt naufragium jactumve, rem fluctibus ejectam, ac in litore jacentem, vel quum natet in mari, tulerit, lucrifaciendi cauſa, furti quidem tenetur, l. 3. D. *de inc. ru. & naufrag.* ſed ſi non ſine ſummo vitæ diſcrimine jactum è profundo traxerit, æquitatis ratione cedit occupanti, ut ſcribit Harmen. lib. 2. t ult. §. 19. FABR. Adde l. 6. *Pro derel.* & l. 1. *Pro empt* J. DOUJ.

z. De carrucha v. l. 13. D *de auro*, Paul. 5. ſent. 6. §. 91. II. [immo §. 5. ubi *carruca* legitur. Forte hic apud Goth. quid intercidit. *Carpenta vel carra* conjunguntur in Papiani Reſp. Tit. 18. G. O. R.] dicitur etiam Carrus & Carrum 3. Nonius 35. numer. & carracutium: 20. Iſidor. 13 Porro à carrucha carrucharius l. 13. D. *locati*. qui ἁμαξάριος 20. Eclog. 1. c. 12. D. GOTH.

Heſych. ἅρμα, ὄχημα, καῤῥοῦχα, δίφρος. Cod.

τὸν τῆς θαλάσσης κίνδυνον διαφυγεῖν. ὅθεν εἴ τις τούτων τῶν πραγμάτων ἀπὸ τῶν κυμάτων ἐκβρασθέντων, ἢ καὶ φερομένων ἐν τῷ ὕδατι, δράξηται, καὶ λογισμῷ κερδαίνοντος ἤτοι ἀποστεροῦντος ταῦτα λάβῃ, κλοπὴν ἁμαρτάνει.

86 res a fluctibus ejectas, aut in aqua etiam fluitantes, adprehenderit, & lucrandi ſive ſpoliandi animo eas ceperit, furtum committit.

Παραπλήσια δὲ τούτοις ἐστὶ κἀκεῖνα τὰ πράγματα. οἷον, ἐβουλόμην [85] ἀπελθεῖν ἐπί τινα τόπον. εἶχες σὺ [86] καροῦχαν, δι' ἧς ἠδυνάμην ἐγὼ τὴν ὁδὸν διανύσαι. ἠρώτησά σε ὥστε [87] με ἐπιλαβέσθαι αὐτῆς, καὶ τὰ ἐμὰ ἐπιθέσθαι πράγματα, ἐπὶ τὸ ἀφικέσθαι με εἰς ὃν ἐζήτουν τόπον. τοῦτό μοι ποιεῖν [87] ὑπέσχου ἐπὶ μισθῷ, ἢ καὶ δίχα μισθοῦ. ἀπεθέμην ἐν τῇ καρούχᾳ τὰ ἐμὰ πράγματα. ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ὁδοῦ συνέβη τινὰ τῶν πραγμάτων ἐκπεσεῖν [a] τῆς καρούχας αὐτῆς, ἀγνοοῦντός μου. οὐκ [88] ἔσται ταῦτα τῶν εὑρισκόντων, ἀλλὰ πεφύλακται τῇ ἐμῇ δεσποτείᾳ. δίδοται γάρ μοι ἐπ' αὐτοῖς [b] in rem, [89] ad exhibendum, furti καὶ φουρτίβος κονδικτίτιος, [τουτέστιν ἐκδικήσεως ἀγωγή, ἢ ἐκνίκησις κατὰ τῶν κλεπτῶν.]

His autem adfines etiam ſunt illæ res: veluti, volebam proficiſci in quemdam locum; tu carrucam habebas, per quam ego iter poteram conficere; rogavi te ut in ea conſiderem, meaſque res imponerem, ut in quem deſiderabam locum, pervenirem. Hoc mihi *tu* facere promiſiſti pro mercede, aut etiam citra mercedem: impoſui in carruca res meas: in medio itinere evenit ut quædam res de illa carruca deciderent, me ignorante; hæ non erunt invenientium, ſed meo dominio reſervatæ ſunt. Datur enim mihi *actio* in rem, ad exhibendum, furti, & condictio furtiva, [id eſt vindicationis actio aut evictio adverſus fures.]

§. 85. ἵνα ad. F. 86. καροῦχαν conſtanter F. per ... 87. με ... F. addidi, quod ... qui ... mittit. 88. ἔσται ante F. ... 89. ... ante F. qui ... copula ... κονδικτίτιος, omiſſis quæ ſequuntur atque ... cancellantur. Pro ... primo ediderat ..., quod contra ... emendare neglexerunt Lugd. & Goth.

[a] ... origin. Conſtant. ... Juſtin. ... Heſych. ... Gloſſ. gr. ... rheda. Andreas Cæſarienſ. in Apocal. c. 55. Pallad. hiſt. Lauſ. c. 20. Fortunat. ... genus eſt, memorat quod Gallia ... FABR. ... l. 43. §. 4. D. *de furtis*. D. GOTH. Vid. ... L. 1. cap. ult. ubi docet ex Sabino, eum qui ... jacens lucri faciendi cauſa ſuſtulit, furti ... ſive ſcit, cujus ſit, ſive neſcit. GEN. ED. Nam hæc ſunt in deperdito, non in derelicto. ... lex apud Bithos, Ælian. var. 4. c. 1. ... is qui jacens aliquid ſuſtulit, non videbitur ... animo feciſſe, ſi, ut plerique ſolent, ... propoſuerit continentem ſe inveniſſe, & ... ei, qui deſideraverit l. 43. §. 4. D. *de furt.* Lucianus in Demonacte [c. 17.]: ... ἀγορᾷ ... Ulp. in ... aliquid, ... & non turpiter, aut illicite recipi idem Ulp. in l. 4. §. ult. D. *de cond. ob turp. cauſ.* l. 15. D. *de præſcr. verb.* Balſamon ad Can. 10. Gregor. Thaumat. Sed licet indicinæ præmium accipere turpe non ſit, videtur tamen inverecunde peti, quoniam a viro honeſto & liberali alienum videtur ejuſmodi mercedem accipere. ... eſt *indicium*, *indicina*, quod & ... dicitur, Plutarch. Gloſſ. vett. Moſch. in *am. fugit.* ... vocat. ... Xenoph. ... 2. in fine. FABR. I. [b] Vid. ad §. ult. inf. Tit. 1. Lib. IV. FABR. II.

[ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ [c] ΣΩΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΩΜΑΤΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Β.

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι περὶ 88
τῆς τῶν πραγμάτων διαιρέσεως, ὅτι τινὰ μέν ἐστι [1] Φυσικὰ [νατουράλια] ἤτοι juris gentium, τινὰ πούβλικα, τινὰ τῆς ὁμάδος, τινὰ ἀδέσποτα, τὰ δὲ πλεῖστα τῶν καθέκαστον· καὶ εἰρήκαμεν ὅτι πολλοῖς τρόποις τῆς ἡμετέρας γίνεται δεσποτείας τὰ πράγματα· καὶ Φυσικοὺς [2] εἴπομεν τρόπους [d] τούτους, τὴν θήραν, τὰ λάφυρα, τοὺς ἐν αἰγιαλῷ εὑρισκομένους λίθους ἤτοι ψηφίδας, καὶ τὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων τικτόμενα ζώων, καὶ ἀλουβίονα, καὶ νῆσον ἢ ἐν θαλάσσῃ, ὅπερ σπάνιον, ἢ ἐν ποταμῷ 3 ἀναφυομένην, ὅπερ συνεχές· ἔτι δὲ 89
καὶ τὸ γειτνιάζειν τῇ τοῦ ποταμοῦ καταλειφθείσῃ κοίτῃ, (ἤτοι κοίτῃ·) καὶ τὸ ἐξ ἀλλοτρίων ὑλῶν εἶδος κατασκευάσαι, ὡς μὴ δύνασθαι τὸ κατασκευασθὲν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀνατρέχειν ὕλην· 4 καὶ τὸ ἐξ ἰδίας καὶ ἀλλοτρίας ὕλης κατασκευάσαι, ἢ 5 τὸ ἀλλοτρίαν πορφύραν συνυφάναι τῇ οἰκείᾳ ἐσθῆτι· καὶ τὸ, δύο τινῶν ὕλας τὰς αὐτὰς ἢ

DE REBUS CORPORALIBUS ET INCORPORALIBUS.

TITULUS II.

DIXIMUS in ſuperioribus de rerum diviſione, quod quædam ſint naturales ſive juris gentium, quædam publicæ, quædam univerſitatis, quædam nullius, ſed pleræque ſingulorum: Et diximus multis modis res noſtri fieri dominii: ac naturales diximus modos hoſce: I. venationem, II. ſpolia, III. lapillos in littore inventos ſive gemmas, quæque IV. ex animalibus noſtris naſcuntur, & V. alluvionem, atque VI. inſulam aut in mari, quod rarum, aut in fluvio enatam, quod frequens: item VII. vicinum eſſe relicto fluminis alveo: atque VIII. ex alienis materiis ſpeciem conficere, ita ut confecta nequeat in priſtinam recurrere materiam: atque IX. ex propria & aliena materia *quid* conficere; aut alienam purpuram ſuo veſtimento intexere: atque X. duorum quorumdam materias eaſdem vel diverſas etiam,

1. φυσικὰ de: F. Mihi νατουράλια potius delendum videtur, quare incluſi. Mox edidit *juris gentia*, τινὰ δὲ πούβλ. 2. εἴπαμεν F. 3. ἀναφ. in finem periodi F. rejicit. 4. ἢ τὸ F. 5. καὶ ad: F.

c. L. 1. §. 1. D. *de rerum diviſ.* 2. Gaj. 1. §. 3. D. GOTH.

d. Ex ſententia Thi: nam variant alii interpretes. Vide Contium lib. *Diſput. Jur. Civ.* c. 12. GEN. ED.

Theophilus inf. Tit. IX. cap. 223. QUATUORDECIM numero eſſe ait, & ſimul iiſdem pæne verbis repetit: quam ob cauſam Latinæ verſioni numeros in tironum gratiam utrobique adjeci. Ceterum de Logica & Mathematica horum adquirendi modorum diviſione jam minime ſum ſollicitus; modo ipſam rem & jura teneamus Poſſem alioqui æque philoſophari & diſputare, atque alii, ni fallor. G. O. R.

e. Extat hæc eadem ſententia §. 4. §. 30. & 33. *de rerum diviſ.* Harmenopul. 2. tit. 1. §. 34. & tit. 4. §. 39. Gajus 2. tit. 1. §. 6. *ſuperpoſita & inferiora* dixit. D. GOTH.

f. Quia hic communem omnium editionum lectionem mutare ſum auſus, dabo facti rationem. Le-

ἢ καὶ διαφόρως, γνώμῃ τῶν δεσποτῶν ἢ καὶ τυχηρῶς, μιγῆναι, ἢ καὶ διαφόρων δεσποτῶν [6] σωροὶ σίτου γνώμῃ αὐτῶν μιγῆναι, οὐκέτι δὲ εἰ βουλήσει τοῦ ἑνὸς, ἢ καὶ τύχῃ τοῦτο συνέβη· καὶ ὁ κανὼν ὁ
90 λέγων, εἴκειν [e] τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, ὡς ἐν πολλοῖς ἐθεωρήθη θέμασιν, οἷον, ἡνίκα ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης ἐν τῷ ἐμῷ [7] ᾠκοδομήθη ἐδάφει, ἢ ἐκ τῆς ἐμῆς ὕλης ἐν ἀλλοτρίῳ [8] οἶκον κατεσκεύασα, ἢ ἀλλότριον δένδρον ἐν ἰδίῳ τις ἐφύτευσεν ἀγρῷ, ἢ ἴδιον δένδρον ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ, ὥστε καὶ ῥιζῶσαι· ὅπερ ἐκράτησε καὶ ἐπὶ τοῦ σπειρομένου σίτου, καὶ [9] ἐπὶ τῶν ἐπιτιθεμένων γραμμάτων ἐμοῖς χάρταις,
91 ἢ ἐμαῖς μεμβράναις· τὸ δὲ ἐναντίον ἐπὶ τῆς εἰκόνος· [10] ἐκεῖ γὰρ ἡ ξένη σανὶς εἴκει τῇ γραφῇ. Ἐν δὲ ταῖς φυσικαῖς κλήσεσίν ἐστι καὶ τὸ bona fide λαβεῖν παρὰ τοῦ μὴ δεσπότου ἀγρόν· αὕτη γὰρ ἡ [11] bonæ fidei νομὴ ἀρκεῖ εἰς τὸ ποιῆσαι αὐτὸν δεσπότην τῶν δαπανηθέντων καρπῶν· καὶ [12] ἡ τοῦ θησαυροῦ εὕρεσις ἢ τὸ ὁλόκληρον ἢ μέρος περιποιεῖ τῷ εὑρόντι [13] κατὰ τὴν [f] διάταξιν. Φυσι-

iam, voluntate dominorum vel etiam fortuito miſceri, aut diverſorum quoque dominorum frumenti acervos voluntate ipſorum miſceri; non item,
90 ſi voluntate unius, vel fortuito etiam hoc accidit: & XI. regula dictans, impoſita cedere ſuppoſitis, ut in multis viſum eſt exemplis; veluti ſi ex aliena materia in meo ædificatum eſt ſolo, aut ex mea materia in alieno domum exſtruxi, aut alienam arborem in ſuo quis plantavit agro, aut propriam arborem in aliena terra, ita ut radices etiam ageret; quod obtinuit quoque in frumento ſato, & in litteris quæ meis chartis meisve mem-
91 branis imponuntur: contrarium autem in imagine; hic enim tabula aliena picturæ cedit. Porro inter naturales adquiſitiones etiam eſt XII. bona fide a non domino accepiſſe agrum: hæc enim bonæ fidei poſſeſſio ſufficit ad faciendum quem dominum fructuum conſumtorum. Et XIII. theſauri inventio aut totum aut partem inventori tribuit ſecundum conſtitutionem [*vel diſtinctionem Hadriani.*] Na-

6. σωροὶ ante F. 7. οἰκοδομήσω τι F. 8. τόπῳ ad: F. 9. ἐπὶ de: F. 10. εἴκει hoc loco F. omiſſo ἐκεῖ, & Latine tamen *illic* addit. 11. βονεφίδεï Lovan. βόνα φίδε F. Ceteræ βονεφίδεï. Ego hic & paulo ante Latine malui ſcribere. Vide ſupra pag. 241. lect. 9. 12. ἡ de: F. 13. καὶ hinc primus ejeci: mox διάστιξιν habet F. *vid. notam ſubjectam.*

Legebatur ac diſtinguebatur antea, Καὶ ἡ τοῦ θησαυροῦ εὕρεσις, ἢ τὸ ὁλόκληρον, ἢ μέρος περιποιεῖ τῷ εὑρόντι· καὶ κατὰ τὴν διάταξιν [Fabr. διάστιξιν] φυσικὴ κλῆσις καὶ ἡ [διὰ] τῆς τραδιτίονος, quæ Curt. ſic vertit: *Præterea & theſauri inventio, aut totum aut partem inventori tribuit. Per traditionem quoque, ſecundum quod conſtitutum eſt, (ſecundum diſtinctionem* Fabr.) *naturalis adquiſitio eſt.* Quid autem vel διάταξις vel διάστιξις hic ad *traditionem* faciat, nullus intelligo; in tantum, ut mirer neminem hic JCtorum offendiſſe, aut Tho dicam more ſolito ſcripſiſſe: quum utrumque vocabulum, ſive διατ. ſive διαστ. cum Fabroto legas, optimum fundat ſenſum, ſi referatur ad inventionem & adquiſitionem *theſauri* pro toto vel parte, ex conſtitutione & diſtinctione Cæſaris Hadriani, qua de re actum ſuper. tit. §. 39. cap. 70. & 71. Itaque non dubitavi diſtinctionem mutare, & tollere voculam καὶ ex ſequenti κατὰ male duplicatam: quomodo Thum ſibi reddidiſſe quidni glorier?

G. O. R.

φυσικὴ κτῆσις καὶ ἡ [14] διὰ τῆς τραδιτίονος· ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάντα εἰρήσθω περὶ τῶν σωματικῶν.

Naturalis etiam adquiſitio eſt XIV. per traditionem. Sed hæc quidem omnia de corporalibus dicta ſunto.

§. I. Επειδὴ δὲ τῶν g πραγμάτων τὰ 92
μέν ἐστι σωματικὰ, τὰ δὲ ἀσώματα· (σωματικὸν δέ ἐστιν, ὃ καὶ ὀνόματι γνωρίζεται, καὶ ἁφῇ h καὶ θέᾳ ὑποπίπτει· οἷον ἀγρὸς, οἰκία, ἐσθὴς, οἰκέτης· ἀσώματον δέ ἐστιν, ὃ i νῷ μόνῳ γνωρίζεται, οὔτε δὲ ἁφῇ [15] ἢ θέᾳ k ὑποπίπτει·) εἰπόντες οὖν περὶ τῶν σωματικῶν, εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν ἀσωμάτων· [16] ἀσώματον δέ ἐστιν, ὃ l ἐν δικαίῳ ἵσταται, οἷον κληρονομία.

§. I. Quoniam autem rerum aliæ ſunt corporales, aliæ incorporales: (corporalis autem eſt, quæ & nomine cognoſcitur, & tactui ac viſui ſubjacet; veluti ager, domus, veſtis, ſervus: incorporalis vero eſt, quæ ſola mente cognoſcitur, neque tactui aut viſui ſubjacet:) Poſtquam igitur diximus de corporalibus, dicamus etiam de incorporalibus. Incorporale autem eſt, quod in jure conſiſtit, veluti hereditas.

Καὶ τί ἐστι κληρονομία m; δικαιόν τι 93
φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ με τῆς ἑτέρου περιουσίας n ἀθρόον γενέσθαι δεσπότην. Ετι δὲ καὶ [17] ὁ οὐσούφρουκτος· οὐσούφρουκτος δέ ἐστι δικαιόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστά-

Et quid eſt HEREDITAS? Jus aliquod certis modis conſtitutum, quod mente concipitur, facitque ut alieni patrimonii univerſalis ſim dominus. Item & uſusfructus: USUSFRUCTUS autem eſt jus aliquod cer-

14. διὰ cum Curt. & F. addidi. 15. οὔτε pro ἢ F. 16. ἀσώματά ἐστιν, ἃ ἐν δικ. συνίστανται. F. 17. ὁ de: F.

g. L. 1. §. 1. D. *de rerum diviſ.* 2. Gajus 1. §. 3. D. GOTH.

Juris auctores videntur hanc rerum in corporales & incorporales diviſionem à Stoicis accepiſſe: Stoici enim τῶν ὄντων φασὶ τὰ μὲν εἶναι σώματα, τὰ δὲ ἀσώματα, ut ſcribit Sext. Empir. adverſ. Math. 8. *corpora, vel incorpora*, ut loquitur Candidus Arrianus in libello quodam ad Marium Victorin. Tertullian. qui & ipſe Juriſconſultus fuit, adverſus Hermog. *Niſi fallor enim, omnis res aut corporalis, aut incorporalis ſit, neceſſe eſt.* Gregor. Nyſſ. περὶ κατασκ. ἀνθ. c. 8. *nihil tertium eſt*, ut ait Seneca Ep. 58. FABR. I.

h. Adde d. §. *corporales* 2. Gajum 1. §. 4. Corporalia ſeu σωματικὰ ἁφῇ καὶ θέᾳ dignoſci ait: ſic Servator, corporeum aut potius corporatum ſe probaturus, ψηλαφήσατέ με, inquit, καὶ ἴδετε, Luc. 24. verſ. 36. D. GOTH.

Quod adſpectabile, & tractabile eſt, ut loquitur Cic. in Timæo, id eſt, quod ſub aſpectum & tactum cadit. Lucret. 3. Sen. Ep. 106. Tertull. de Anim. c. 2. Lactant. *de div. pr.* cap. 12. Chryſoſt. in Joh. hom. 25. Serv. in 6. Æn. idem *ſenſibile* dicitur S. Auguſt. *de Civ. Dei*, 8. c. 6. FABR. I.

i. Marc. Tull. in Top. [ad Trebat. cap. 5. *Definitionum autem duo ſunt genera prima. Unum earum rerum, quæ* SUNT: *alterum earum, quæ* INTELLIGUNTUR.] *Eſſe ea dico, quæ cerni tangive poſſunt, ut fundum, ædes,* &c. [*parietem, ſtillicidium, mancipium, pecudem, ſupellectilem, penus, cetera, quo ex genere quædam interdum nobis definienda ſunt.*] *Non eſſe rurſus ea dico, quæ tangi demonſtrarive non poſſunt, cerni tamen* [ANIMO] *atque* INTELLIGI *poſſunt: ut, ſi uſucapionem, ſi tutelam, ſi gentem, ſi adgnationem definias,* &c. [*quarum rerum nullum ſubeſt quaſi corpus: eſt tamen quædam conformatio inſignita & impreſſa intelligentia, quam notionem voco.*] Boët. *ibid.* Feſtus in Schedis v. *poſſeſſio.* FABR. I.

Ne inſignis hic locus, quo Theophilum ſatis defendi credo adverſus Merillii notam, mancus atque hiulcus eſſet, addidi inter diſtinctionis ſigna, quæ Fabroto viſum erat omittere. G. O. R.

k. Quod intractabile eſt, ἀψηλάφητον, ἀμεταχείριστον, & inſubjectum oculis. Pſellus de dæmon. τὴν ὄψιν διαφυγγάνον καὶ τὴν ἁφὴν, ἀσώματον. Quintil.

στάμενον, 18 τῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ με κατὰ τῆς ἑτέρου δεσποτείας ἔχειν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν. Ἔτι δὲ καὶ αἱ ἐνοχαὶ, αἱ ὁπωσδήποτε συστᾶσαι· πολλοὶ γὰρ τρόποι συστάσεως ἐνοχῆς, ὡς περιϊόντες μαθησόμεθα. Καὶ τί ἐστιν ἐνοχή; 19 δεσμὸς δικαίου, δι' οὗ τις ἀναγκάζεται ποιεῖν ἕκαστον, ὃ ὀφείλει ποιεῖν.

certis modis conſtitutum, quod mente concipitur, facitque ut in alterius proprietate uſum habeam & fructum. Itemque obligationes quocumque modo contractæ: multi enim *ſunt* modi contrahendæ obligationis, uti deinceps diſcemus. Et quid eſt OBLIGATIO? Vinculum juris, quo quis cogitur facere quodcumque facere debet.

§. II. Καὶ q μή τις λεγέτω, ὅτι ἐν τῇ 94
κληρονομίᾳ εὑρίσκεται πράγματα σωματικά· καὶ γὰρ ἡ κληρονομία καὶ οἰκέτας ἔχει, καὶ ἀγροὺς καὶ οἰκήματα καὶ βιβλία· καὶ 17 ὁ οὐσούφρουκτος δὲ ἔχει ἐν ἑαυτῷ τοὺς καρποὺς τοὺς ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ λαμβανομένους, οἵτινες σωματικοί εἰσι· καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνοχῆς ἡμῖν ἐποφειλόμενον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σωματικόν ἐστιν, οἷον ἀγρὸς, οἰκέτης, χρήματα. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον 20 εἶπον, ἐπειδὴ (ὡς μαθησόμεθα περιϊόντες) πολλάκις καὶ ἀσώματόν τι διὰ τῆς ἐνοχῆς ἀπαιτοῦμεν·

§. II. Neque dicat aliquis, quod in hereditate inveniantur res corporales: namque hereditas & ſervos habet, & agros & ædificia & libros: atqui & uſusfructus habet in ſe fructus ex agro perceptos, qui corporales ſunt; & quod nobis ex obligatione debetur, ut plurimum corporale eſt, veluti ager, ſervus, pecunia. UT PLURIMUM dixi, quoniam (ut deinceps diſcemus) ſæpe & incorporale quid per obligationem petimus. Ergo ne quis dicat, here-

18. τῷ καταλ. de: ante F. ex quo adſcivimus, etſi Latine non expreſſit. 19. Ἐνοχή ἐστι repetit F. 2. Mox ἕκαστον, ὃ ὀφείλει ποιεῖν vitioſe deſunt Goth. 20. δὴ ad: F.

Quintil. 5. c. 10. *Jus quod ſit incorporale, apprehendi manu non poſſe.* ut puta hereditas, uſusfruct. uſus, obligatio, ἐπειδὴ τούτων ἕκαστον αἰσθήσει μὲν οὐχ ὑποπίπτει, ἀλλὰ νοΐ καταλαμβάνεται. non manu tangitur, ſed animo cernitur. FABR. I.

l. Non hoc vult, incorporalia omnia in jure conſiſtere; ſed ea demum, de quibus his libris agitur. D. GOTH.

Non omnia incorporalia in jure conſiſtunt: nummi inter res incorporales recenſentur, l. *qui heredis* 46. [D. *de Condict. indeb.*] nam pecunia non corpore, ſed quantitate valet, l. 1. D. *de contr. empt.* ſed omnia quæ in jure conſiſtunt, incorporalia ſunt. FABR. II.

Herm. Vultejus L. I. Juriſpr. Rom. cap. 62. haud abſurde res incorporales duplicis generis eſſe ſtatuit, *Quantitatis* nim. aut *Qualitatis*: illas eſſe nummum, pondus, menſuram; has proprie *Jura* appellari. G. O. R.

m. Hereditas juris nomen eſt, l. 119. D *de V. S.* Quintil. d. c. 10. *ut alia ſit conditio heredis, alia victoris, quia ad illum jus, ad hunc res tranſeat.* & ſine ullo corpore juris intellectum habet, l. 50. D *de pet. her.* FABR. I.

n. Eſt enim hereditas ſucceſſio in univerſum jus, l. 24. D. *de V. S.* l. 62. D. *de reg. Juris* l. 6. D. *de except.* FABR.

Ex hoc Th. loco adv. Vinnium, qui in Comment. pag. 205. *b.* noſtrum carpit, late diſputat Ulr. Huberus IV. *Digreſſ.* 28. pag. 375. docetque, hereditatem non eſſe univerſum patrimonium, ſed jus circa illud, quod vocetur *Succeſſio*, & jus ſucceſſionis jam adquiſitæ, non adquirendæ. Etc. G. O. R.

o. Adde pr. Tit. *de uſufructu:* & §. 9. ſup. *de rerum diviſione.* D. GOTH.

Uſusfr. in jure conſiſtit, l. 66. §. pen. D. *de leg.* 2. de corporali autem prædicatur, Th. infr. *de uſufr.* [cap. 108.] ideoque jus ipſum à fructibus qui percipiuntur, ſeparatur in l. 7. §. 2. D. *de jur. dot.* FABR.

p. Idem inf. tit. *de obligationibus.* D. GOTH.

q. L. 1. §. 1. verſ. *nec ad rem* D. *de rerum diviſ.* 2. Gaj. 1. §. 4. D. GOTH.

r. Ser-

μεν· μὴ τοίνυν λεγέτω τις, ὅτι ἡ κληρονομία καὶ ὁ οὐσούφρουκτος καὶ ἡ ἐνοχὴ σωματικά ἐστιν, ἐπειδὴ τὰ ὑποπεπτωκότα αὐτοῖς (ὡς εἴρηται) ἐστὶ σωματικά· δεῖ γὰρ σκοπῆσαι, ὅτι αὐτὸ τὸ δίκαιον τὸ παρέχον μοι παῤῥησίαν, ὥστε ἀθρόως τὴν ἑτέρου λαμβάνειν περιουσίαν, ἢ καρποῦσθαι τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, ἢ ἀπαιτεῖν τὰ ἐποφειλόμενα, ἀσώματόν ἐστιν [r], εἰ καὶ περιέχεται [21] αὐτοῖς σωματικά.

95 hereditatem & uſumfructum & obligationem eſſe corporalia, quoniam quæ his ſubjacent (ut dictum eſt) corporalia ſint: oportet enim *illud* ſpectare, quod ipſum jus præbens mihi facultatem, ut alterius patrimonium univerſaliter adquiram, aut ex alieno agro fructus capiam, aut debitum repoſcam, incorporale ſit, etiamſi illo *jure* corporalia comprehendantur.

§. III. [22] Εἰσὶν ἐν τοῖς ἀσωμάτοις καὶ 96 αἱ καλούμεναι [s] δουλεῖαι, τοῦτο μὲν οἰκίας, τοῦτο δὲ ἀγροῦ. Καὶ τί ἐστι [t] δουλεία οἰκίας; [23] δίκαιόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ τὸν γείτονα ἀνέχεσθαι τῶν τοῦ γείτονος βαρῶν. Δουλεία δὲ ἀγροῦ [u] ἐστι δίκαιόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ τὸν ἀγρογείτονα [x] ἀνέχεσθαι τῶν τοῦ ἀγρογείτονος βαρῶν.

§. III. Inter incorporalia ſunt etiam ita dictæ ſervitutes, tam ædium quam agri, *ſive*, *tam urbanæ quam ruſticæ*. Et quid eſt SERVITUS ÆDIUM? Jus aliquod certis modis conſtitutum, quod mente concipitur, facitque ut vicinus vicini onera ſuſtineat. Servitus autem ruris eſt jus aliquod, certis modis conſtitutum, quod mente concipitur, facitque ut finitimus onera finitimi ſuſtineat.

Ἔτι δὲ καὶ [17] ὁ οὖσος· καὶ τί ἐστιν 97 οὖσος; οὖσός ἐστι χρῆσις· χρῆσις δέ ἐστι δίκαιόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ [24] με κατὰ

Itemque & uſus. Et quid eſt uſus? USUS *Græcis* eſt χρῆσις. Eſt autem jus aliquod certis modis conſtitutum, quod mente concipitur, facitque ut in

21. αὐτῷ legendum videtur, ut referatur ad δίκαιον. G. O. R. 22. Εἰσὶν de: F.
23. Δουλεία οἰκίας ἐστὶ repetit F. 24. με μετὰ τῆς F.

r. Servitutes licet corporibus accedant, incorporales ſunt, l. 19. §. ult. D. *de pet. hered.* l. 14. D. *de ſervit.* FABR. I.

s. Jura hæc præſertim ſervitutes appellantur, quod Th. obſervaſſe non videtur: & ideo tit. ſeq. inſcribitur, *de ſervitutibus*, [ut & apud Th. *Edit.* 2. quod tamen ſequitur Th. *Edit.* 1.] qui ita vertit, περὶ δουλειῶν, nam ita leg. in veteribus. FABR.

Primo non ſatis capio, quid Th. hic admiſerit, vellemque Fabrotus mentem ſuam clarius aperuiſſet. Negatne paraphraſtes ſervitutes *jura* vocari? An vero hereditas, obligatio, pignus &c. minus æqua ratione jura & ſunt & vocantur? Si dubitas, confer §. ult. Inſt. *de Uſu & habit.* cum §. 1. *h. t.* Deinde Rubricas ab auctore noſtro haud eſſe profectas, ſuo loco oſtendam. G. O. R.

t. Dicitur quoque id genus ſervitutis 2. Harmenop. 4. §. 126. δουλεία ἐν τοῖς κτίσμασι. δουλεία ἐν τῷ κτίσματι *ſuperficiei ſervitus*. Dicuntur & §. 1. inf. t. *proximo* δουλεῖαι πολιτικαὶ: ut & 58. *Ecloz.* 2. c. 1. D. GOTH.

u. Eadem δουλεία ἐδαφικὴ, ἡ ἐν τῷ ἐδάφει. 2. Harmenop. 4. §. 126. *ſervitus ſoli* & inf. *eod.* §. 3. δουλεῖαι ἀγρῶν ἢ οἰκιῶν & 58. *Ecloz.* 1. c. 2. δουλεῖαι ἀγροικικῶν τόπων καὶ οἰκιῶν. D. GOTH.

x. Ut vicinus onera vicini ſuſtineat, ſpecies magis eſt ſervitutis urbanæ quam ruſticæ, §. 1. inf. h. t. Theoph. ſumere videtur pro generali effectu

τὰ τῆς ἑτέρου δεσποτείας ἔχειν χρῆσιν μόνην. Ετι καὶ ἡ ἀβιτατίων [25] ἤτοι οἴκησις· καὶ τί ἐστιν ἀβιτατίων; δικαιόν τι φανεροῖς τρόποις συνεστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ δίδωσί μοι παῤῥησίαν οἰκεῖν ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκίᾳ, κεχωρισμένον [26] ὔσου καὶ ὐσουφρούκτου.

in alterius proprietate uſum ſolum habeam. Itemque habitatio. Et quid eſt HABITATIO? Jus aliquod certis modis conſtitutum, quod mente concipitur, mihi*que* dat facultatem habitandi in alterius domo, ſeparatum ab uſu & uſufructu.

25. ητ. οικ. de: F. 26. *uſu* καὶ *uſufructu.*

fectu cujuſvis ſervitutis: quod ſtare non poteſt, niſi onera vicini (Gr. τὰ βάρη) interpretemur incommoda, ſeu moleſtias, quæ oneri ſunt, & quas ferre vicinus a vicino debet. Gall. *Les charges, qu'un voiſin eſt obligé de ſupporter, de ſouffrir de ſon voiſin.* J. DOUJ.

Confer not. *o.* ad cap. 101. in tit. ſeq. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΔΟΥΛΕΙΑΣ [a] ΑΓΡΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ Γ.

ΕΙπωμεν κατὰ πρώτην τάξιν περὶ δουλείας ἀγροῦ· [1] καὶ τὸν μὲν ὅρον οἶδας· εἰπεῖν δὲ ἀναγκαῖον εἴδη [2] δουλείας. Δουλεία ἀγροῦ ἐστιν, [3] οἷον iter [b], actus, via, aquæductus. Καὶ τί ἐστιν [c] iter; οἷον εἶχον ἀγρὸν ἐγὼ, εἶχες δὲ καὶ σὺ πλησίον ἀγρόν· βουλόμενος ἐγὼ ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν ἀπιέναι, ἐδεόμην πολλοῦ κύκλου· ἤτησά σε, ἵνα παραχωρήσῃς μοι iter, τουτέστιν ὥστε ἐξεῖναί μοι βαδί-

DE SERVITUTIBUS.

TITULUS III.

98 DICAMUS primo loco de ſervitute ruris. Et definitionem quidem noſti: neceſſarium vero ſervitutis dicere ſpecies. Servitus ruris eſt, veluti iter, actus, via, aquæductus. Et quid eſt ITER? Veluti ego agrum habebam, habebas & tu agrum in propinquo: ego volens in meum abire agrum, multo indigebam circuitu: rogavi te, ut iter mihi concederes, id

1. Δουλεία ἀγροῦ ποῖά ἐστιν, ad: F. ſatis incommode. 2. δουλειῶν F. 3. οἷον de: F. Mox ἴτερ, ἄκτυς, βία, *aq.* ante F. cum quo omnia in toto hoc tit. Latine malui ſcribere, quam cum reliquis eaſdem voces modo Græce, modo Latine.

a. Confer Tit. D. *de S. R. P.* & *de S. U. Prædiorum.* GEN. ED.

b. Schol. ὁδὸς, ἐλασία, στράτα, ὕδατος ἀγωγή. στράτα Græcobarbara vox eſt. Aſtrampſychus ἐν τῷ Πυθαγ. λαχευτηρίῳ· τὸ ὀσπίτιον τῆς στράτας λέγεται. Item: δηλοῖ στράταν, καὶ κίνησιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Theophanes in Mauricio: ὁ δὲ Πέτρος ἀπὸ κ'. μιλίων τῆς στράτας τὴν διατριβὴν ἐποιεῖτο. Maximus Epiſc. Margunii Homil 1. ἐκεῖ στράτον πορεία καὶ στράτα. Specialiter autem hic accipitur pro *via*, ut Baſilicῶn lib. 58. tit. 3. τῶν ὀκτὼ ποδῶν στράτα συνίσταται, ex l. 8. D. *de ſervit. ruſtic. præd.* FABR.

c. V. l. 1. D. *de S. R. P.* Anton. Fabr. l. *Conject.* 20. GEN. ED.

d. Th.

βαδίζειν διὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ· 4 σύντομος γὰρ ἦν ἄυτη ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν φέρουσα· παρεχώρησάς μοι τὸ iter, ὥστε με [d] παριέναι, οὐ μετὰ [e] ὑποζυγίου οὐδὲ μετὰ [f] ὀχήματος.

Actus 5 δέ ἐστιν [g] ἐλασία, ὅτε αἰτήσω 99
σε, ὥστε ἐξεῖναί μοι διὰ τοῦ σοῦ βαδίζειν ἀγροῦ μετὰ ὑποζυγίου [h] ἢ ὀχήματος· ὥστε οὖν ὁ ἔχων τὸ iter, οὐκ ἔχει τὸ actus· μετὰ γὰρ ὑποζυγίου ἢ ὀχήματος παριέναι οὐ δύναται· ὁ δὲ ἔχων τὸ actus, ἔχει καὶ τὸ iter· δύναται γὰρ καὶ μόνος [i] καὶ μετὰ 6 ὑποζυγίου παριέναι. Via [k] ἐστὶ δικαῖον τοῦ ἐμὲ πορεύεσθαι 7 καὶ ἔχειν [l] ὑποζύγια· ὥστε

id eſt ut liceret mihi per tuum ire agrum; compendiaria enim erat hæc, quæ in agrum meum ducebat via: conceſſiſti mihi iter, ut tranſirem, non cum jumento, neque cum vehiculo.

ACTUS autem eſt *Græcis* ελασια, quum rogavero te, ut mihi liceat per agrum tuum ire cum jumento aut vehiculo. Itaque qui habet iter, actum non habet; nam cum jumento aut vehiculo tranſire non poteſt: qui vero actum habet, habet etiam iter; poteſt enim & ſolus & cum jumento tranſire. VIA eſt jus eundi & agendi

4. forte συντόμως voluit Curtius. GAVEL.

5. *Actus* δὲ τί ἐστιν; *Actus* ἐστὶν, ὅτε αἰτ. F.

6. ὑποζυγίων pluraliter uno hoc loco F.

7. καὶ ἔχειν καὶ ὑποζύγιον F.

d. Th. non percepit illa Juſt. *ambulandi hominis:* aliud enim eſt ire, aliud ambulare. *ire* eſt tranſire, ſive per alienum prædium in ſuum recta pergere: *ambulare*, animi gratia ambulare in ſeceſſib. & eandem viam ire & redire. FABR.

Sed receptum fuit, ut cui ire permittitur, prædii utilitatis cauſa, & ei ambulare permittatur. Ad ſpatium quod attinet, idem eſt *ire* ac *ambulare*. Atque eo factum exiſtimo, ut Theophilus verbum *ambulandi* omiſerit; certe Tribonianus a verbo *eundi* ſeparaſſe non debuit, nec τὸ *agendi* inter utrumque collocaſſe. . . . . Quanto melius Baſilicorum interpretes! παριέναι, καὶ διαβαδίζειν, καὶ ἐλαύνειν. *Ire*, & *ambulare*, & *agere*.

MENAG. *in Amœnit. pag.* 282.

Aliud eſt, ait Briſſonius L. 1. de V. S. *ambulare quam ire, nam qui ſpatia facit & in ſua veſtigia reflectit*, ambulare *dicitur: It vero, qui porro & ulterius pergit*. Sed non eſſe id perpetuum, vel Flori ad Hadrianum verſiculus iſte probaverit: *Ego nolo Cæſar eſſe, Ambulare per Britannos, Scythicas pati pruinas*. Item *cum telo ambulare*, id eſt, cum ferro incedere l. 1. pr. *Ad L. Corn. de Sicar.* Cic. pro Quintio, *Neminem eſſe qui poſſit biduo, ad ſummum triduo, centum millia paſſuum ambulare.* Non eſt igitur neceſſe, ut ambulare ſignificet animi gratia ſpatiari, quod ſervituti repugnat l. 8. h. t. ſed ultro citroque commeare ad uſus prædio neceſſarios. Theophilus inter *ire* & *ambulare* parum aut nihil quoque diſcriminis agnoſcit, uno verbo βαδίζειν utrumque complexus.

HUBER. *in Prælectt. ad h. t. pag.* 156.

Si quis plura velit, addat Joh. Roberti IV. *Sent. Jur.* 5. & Jo. Strauchii Diſſert. VII. *ad Jus Juſt. priv.* not. ad theſ. 6. ubi pro ἔχειν itidem ἄγειν emendat, quod Baſilicis eſt ἐλαύνειν. [vide mox notam *l.*] MEERM.

Juvenis Doctiſſ. P. BONDAM ſuſpicatur THum hic dediſſe, ὥστε με πεζὸν παριέναι, nam ſic Gloſſæ Nom. Iter, δίκαιον τοῦ βαδίζειν με πεζὸν διὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ. Mihi magis placeret μόνον addere, quia mox de actu ait: δύναται γὰρ καὶ μόνος καὶ μετὰ ὑποζυγίου παριέναι, & clarius etiam §. 2. *de Stipul. ſervor.* IRE, τουτέστι παριέναι μόνῳ, vel cum Fabr. μόνον. Ceterum THum noſtrum, inprimis adv. Fabrotum, defendit ſingulare Juriſprudentiæ decus JO. DAN. RITTERUS, in Diſſert. per communem amicum RUHNKENIUM mihi procurata, quam Excurſus numero XIX. Lectoribus ſiſtet. G. O. R.

e. Jumentum ἀχθοφόρον κτῆνος, ὑποζύγιον, *ſubjugalis beſtia*, Prudent. in agone Rom. FABR.

f. [Ulpianus in l. 1. de ſerv. ruſtic. præd. non loquitur de vehiculo, Tribon. addidit: namque *ex Edit.* 2.] iter eſt, qua vehiculum ire non poteſt, l. 12. & 23. D. *de ſervit. ruſt.* l. 13. D. *de ſerv.* FABR.

g. Dicitur autem *Actus* apud auctorem Eclog. d. c. 1. πάροδος. D. GOTH.

Arrian. [leg. Anianus] ad Paul. 1. Sent. t. 18. actum interpretatur, *qua pecora minare conſuevimus*, id eſt, qua pecora aguntur: nam agi dicuntur pecora, ut ait Serv. ad Virg. Eclog. 1. Uſus

ὥστε οὖν [8] τὸ via ταῦτα ἔχει, ἃ καὶ τὸ actus· διαφοραὶ δέ εἰσιν ἐν ἑτέροις, ἃς μαθησόμεθα ἐν τοῖς Διγέστοις.

9 Aquæductus [m] ἐστὶ δικαῖον τοῦ ἕλ- 100 κειν με ὕδωρ δι' ἀλλοτρίου ἀγροῦ· οἷον, εἶχες ἀγρὸν ὕδατι πλουτοῦντα· εἶχον δὲ [10] ἐγὼ πλησίον ἀγρὸν ὕδατος δεόμενον· ἠτησά σε, ὥστε μοι ἐξεῖναι ἐκ τῆς παρὰ σοὶ φυομένης πηγῆς ὕδωρ ἕλκειν εἰς τὸν ἐμὸν ἀγρόν· παρέσχες μοι τοῦτο· αὕτη ἡ δουλεία λέγεται aquæductus.

§. I. [11] Νῦν μὲν εἴπωμεν τὰς δουλείας τῆς

di jumenta: itaque via eadem habet quæ & actus; in ceteris autem differentiæ ſunt, quas in Digeſtis diſcemus.

AQUÆDUCTUS eſt jus aquæ ducendæ per alienum agrum: veluti, habebas agrum aqua abundantem; & ego in propinquo habebam agrum aqua indigentem: rogavi te, ut mihi liceret ex fonte apud te exoriente aquam ducere in meum agrum; hoc mihi conceſſiſti. Hæc ſervitus dicitur aquæductus.

§. I. Jamnunc dicamus ſervitutes ædium.

8. ἡ *Via* F. & mox tamen τὸ ἄκτυς habet. 9. Ἀκυαιδούκτυς ante F. 10. κἀγὼ F. 11. Νῦν μὲν de: F. 2.

τῷ *minare* non infrequens. Apul. mil. 3. & 7. Auſon. Ep. 60. Heraclides Paradiſi c. 5. *Minans aſinum*, Pallad. Lauſ. c. 18. ἐλαύνων ὄνον. occurrit in veteris, & novi fœderis interprete. FABR. I.

h. Sic Varro 4. *de L. lingua* qua agi poterat, quo agebant. Actus, iter quatuor pedum dicitur Feſto *in Actus*. Eſt & actus genus menſuræ agrorum. hinc actus minimus, quadratus, duplicatus. 15. Iſidor. 15. D. GOTH.

Itaque Græci actum vertunt ἁμαξικὴν ὁδόν. actus tamen dicitur, licet vehiculum duci non poſſit, d. l. 13. FABR.

i. Qui actum habet, & iter habet: poteſt enim & ſolus ire, id eſt, ſine jumento & cum jumento: quatenus ſolus it, itinere utitur. quatenus jumentum agit, actu. utroque uti poteſt. FABR. II.

Niſi aliter convenerit, ut l. 4. §. 1. *Si ſerv. vindic.* J. DOUJ.

k. Auctori *Eclog.* d. c. 1. & 2. Harmenop. 4. §. 126. ὁδὸς πλατεῖα, id eſt, lata. D. GOTH.

l. Th. & hic jus *ambulandi* cum jure *eundi* permiſcet, ſive unum idemque eſſe putat, quod ſecus eſt. Sed & in jure agendi *actum* à *via* non diſtinguit: atqui non mediocriter inter ſe differunt: *actus* enim intelligitur, licet vehiculum duci non poſſit, dum jumentum agi poſſit. *via* non eſt, niſi vehiculum duci poſſit, d. l. 23. [Rurſus quod ait Juſtin. *Nam & iter, & actum via in ſe continet*, ſic excipiendum eſt, ut utrumque nominatim contineat. vet. inſcript. ITER ACTUS DEBETUR, pag. 201. 3. id eſt, via. Edit. 1.] [De his ſollicitius inquiremus in Comment. ad hunc tit. & quæ amicus noſter Ægidius Menagius v. c. doctiſſimusque objicit, diluere conabimur. *Edit.* 2.] FABR.

Vid. Cujac. hic, & XXII. Obſerv. 35. J. DOUJ.

Iſtud poſtremum καὶ [*apud Fabrot.*] vocem aliquam excidiſſe indicio eſt. Scriptum fuiſſe videtur, καὶ ἐλαύνειν ὄχημα καὶ ὑποζύγιον: vel καὶ ἄγειν ὄχημα καὶ ὑποζ. aut quid ſimile. Certe vocem, quæ jus *vehendi* ſignificat, h. l. apud Th. excidiſſe, quæ ſequuntur verba, ὥστε οὖν ἡ via ταῦτα ἔχει, ἃ καὶ τὸ ἄκτυς, manifeſte oſtendunt.

MENAG. *in Amœnit. pag.* 290.

Quod non probo, niſi quod ἔχειν mutet in ἄγειν, id enim omnino ſequor. Cæteroquin ſi poſtrema conjunctim legas, ſublata diſtinctione, integer ſenſus erit, hac ratione: *Via eſt jus eundi & agendi quoque jumentum.* Sed quum ita fatear abeſſe κριτήριον viæ, ut abeſt etiam in Latina definitione, niſi eundi mutes in *vehundi*, ego quoque malim apud Th. non verba aliquot infarcire, ſed levi mutatione ita legere: καὶ ἄγειν καὶ ὑποζυγίῳ.

BYNKERSH. IV. *Obſerv.* 7.

In Theophili definitione *Via* forte pro ἔχειν legi poſſet ὀχεῖν. ALBERTI *ad Gloſſ. Nom. p.* 233.

Quomodo hic erit ſenſus: τῷ ἐμὲ πορεύεσθαι, καὶ ὀχεῖν καὶ ὑποζύγια, ſcil. πορεύεσθαι. Mihi aliquando in mentem venit ὀχεῖν, ſi *minandi* ſenſu accipi poterit. Alioqui Menagianum ἄγειν cum Bynkershoekio probo. Ceterum quia Fabroti Comment. ad Inſtit. necdum prodiit, Auctores artis noſtræ adverſus argumenta Menagiana defendit Ulr. Huberus *Digreſſ. P. II. Lib. II. cap.* 12. 13. & 14. ſed ea ad Th. proprie non faciunt. G. O. R.

m. ὑδραγώγιον dicitur 2. Harmenop. 2. § 125. D. GOTH.

n. 58.

τῆς οἰκίας· δȣλεῖαι οἰκίας εἰσὶν, ἅιτινες συνήνωνται τοῖς οἰκοδομήμασι· διὰ τοῦτο δὲ Ρωμαϊςὶ λέγονται urbanorum prædiorum, [12] ἤτοι τῶν πολιτικῶν οἰκιῶν, ἐπειδὴ πάντα τὰ οἰκήματα [13] urbana prædia προσαγορεύεται, εἰ [n] καὶ ἐν κώμῃ ἐςί.

Καὶ ποῖαί εἰσι δουλεῖαι τῶν οἰκιῶν; τὸ 101
ὁ ἀνέχεσθαί με τῶν βαρῶν τοῦ γείτονος· Εἰσὶ δὲ αὗται· εἶχον οἰκίαν, εἶχες δὲ καὶ σὺ πλησίον οἰκίαν· ἤτησά σε, ἵνα ἐξῇ μοι τὰς ἐμὰς δοκȣ̀ς [p] τοῖς σοῖς [14] ἐπιθεῖναι τοίχοις· ἢ ὥςε μοι ἐξεῖναι τοὺς [q] ςαλαγμοὺς, ἤτοι τοὺς κρȣνοὺς [r] τοὺς ἀπὸ τῶν ἐμῶν κεράμων, ἐκπέμπειν [s] κατὰ τῶν σῶν δωμάτων, ἢ κατὰ τοῦ σοῦ [t] μεσαύλȣ· ἢ σὺ

ædium. Servitutes ædium ſunt, quæ ædificiis inhærent. Ideo autem Latine dicuntur URBANORUM PRÆDIORUM ſive ædium, quoniam omnia ædificia, urbana prædia vocantur, etſi in villa ſunt.

Et quænam ſunt ſervitutes ædium? ut onera vicini ſuſtineam. Sunt autem hæ: habebam domum, habebas & tu in propinquo domum; rogavi te, ut mihi liceret trabes meas tuis immittere parietibus: vel, ut mihi liceret ſtillicidia aut flumina ex meis regulis derivare in tua tecta, vel in tuam aream: vel tu habebas tale jus adver-

12. græca interpretatio de: F. 13. ὀρθῶνται προάστεια ante F. 14. ἐπιτιθέναι τοίχοις F.

n. 58. Eclog. 4. c. 1. l. 1. D. *com. præd.* D. GOTH.

Ut puta, ſtabula, πανδοχεῖα, meritoria, ξενοδοχεῖα, in Gloſſ. lat. gr. vel Prætoria voluptati tantum deſervientia, l. 198. D. *de verb. ſign.* Tertull. de Idolol. *voluptati ſervientia Prætoria.* villa urbana, Varro de re Ruſt. c. 13. Græci ἐπαύλια vertunt. FABR. I.

o. Th. genus conſtituit, onera vicini ſuſtinere, hic & ſupra *t. 2. in fin* ſed ſpecialem eſſe ſervitutem non ambigitur: eſt autem jus quo vicinus vicini onera fert, & ſuſtinet: ut puta, ſi columna ædium tuarum onus ædium mearum ferat: vel ædes tuæ porticum ab ædibus meis extenſam ſuſtineant, l. pen. D. *de damn. inf.* FABR.

Idem ante Fabrotum obſervarunt in ſuis Comment. ad Inſtit. & MARCILIUS & BROEUS, qui adlegant inſuper l. 33. D. de S. U. P. l. 6. §. 2 & l. 8. §. 2. *Si ſervit. vindic.* Adde notam Doujatii x. ad fin. ſuper. tit. Tantiſne ego JCtis, ut recentiores taceam, obloqui audebo? Licebit tamen eos interrogare, anne leges citatæ potius ſignificent, unam eamdemque eſſe ſervitutem, atque ideo immitti tignum, ut vicini paries alienarum ædium onus ferat? Et videtur ſane & Imperator id dicere, ſiquidem pronomen EJUS ſequentem orationem cum ſuperiori conjungat, ita ut, ſi poſt *ſubſtineat* ſolo commate diſtinguatur, hic foret ſenſus: *Ut vicinus onera vicini ſuſtineat, ut* ſcilicet *in parietem ejus liceat vicino tignum immittere.* Debuiſſet alioqui dictum eſſe, ſi ſeparata ſit ſervitus: *Ut in par. vicini lic. vicino t. imm.* Eadem de ratione Imp. nullam *oneris ferendi* mentionem facit in fine h. t. ubi ſervitutes urbanas repetit. Neque *Brachylogus Jur. Civ.* ſive *Corpus Legum* illius meminit L. 11. cap. 15. *de Servit.* ſed inter alias ſolius juris *tignum immittendi.* Theophilus tamen aliter, fateor, quam ego hactenus, locum hunc interpretatus eſt, & illa verba *Ut vicinus onera vicini ſuſtineat*, pro nova definitione accepit urbanarum ſervitutum, eoque verba Imperatoris maxime ducunt: nam quum antea dixiſſet, *Prædior. urb. ſervitutes ſunt hæ, quæ ædificiis inhærent*, paullo poſt ſubjungit: ITEM *urb. prædior. ſerv. ſunt* (*hæ*), *ut vicinus on. vic. ſuſt.* Quæ ego omnia meliori aliorum judicio relinquo. G. O. R.

p. 58. *Eclog.* 2. c. 6. dicuntur etiam ξύλα. ibidem c. 1. *tigna.* D. GOTH.

[Secunda ſervitus urbana eſt, tigni immittendi in parietem vicini. *Ex Edit.* 1.] tignum hic ſignificat ξύλον ἢ δοκόν. Gloſſ. lat. gr. *tignum*, ξύλον, δοκός. gr. lat. δοκὸς, *tignus*, *tignum*, *trabes.* Heſych. πέταβρα, τίγνα. FABR.

q. [Tertia Serv. urb. eſt ſtill. immittendi, ſeu avertendi, l. 2. D. *de Serv. urb.* parta fluminis. *ex Edit.* 1.] Stillicidium ſtillatim cadit, flumen cum impetu. FABR.

r. Κρȣνὸς ἀπὸ τῶν κεράμων dixit pro eo, quod author Eclogæ 58. tit. 2. c. 1. ςαλαγμὸν κεράμων, Harmen 2. tit. 4. §. 126. ὑδάτια κεράμων D. GOTH.

Canalis pro flumine. Gloſſæ Baſilic. κανάλης, ἀγωγὸς ὕδατος. FABR. II.

Confundit Gothofredus ςαλαγμὸς & κρȣνοὺς, quaſi Harmenop. τῶν κρȣνῶν non meminerit: ſed hi male apud illum exponuntur, ut in Gloſſario Th. do-

σὺ εἶχες [15] τοιοῦτον δίκαιον [u] κατὰ τῶν 102
ἐμῶν οἰκημάτων, [16] καὶ ἤτησά σε, ὥστε μὴ [x] ἐκπέμπειν σε κατὰ τῶν ἐμῶν δωμάτων ἢ κατὰ τῶν ἐμῶν μεσαύλων τοὺς σταλαγμοὺς, [17] ἢ τοὺς χειμῤῥοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν σῶν κεράμων· ἢ ἤτησά σε παραχωρῆσαί μοι τοιοῦτον δίκαιον, ὥστε σοι μὴ ἐξεῖναι ἀνυψοῦν τὴν σὴν οἰκίαν, καὶ ἐντεῦθεν [y] ἀφαιρεῖσθαι τὸ τῆς ἐμῆς οἰκίας φῶς.

§. II. Ἐν ταῖς δουλείαις τῶν ἀγρῶν 103
(δεῖ γὰρ ἀναδραμεῖν εἰς αὐτὰς) φασί τινες συναριθμεῖσθαι δικαίως [z] aquæhauſtum, οἷον ὥστε μοι ἐξεῖναι [18] διέρχεσθαι ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ, καὶ ἀπὸ τῆς οὔσης [a] παρὰ σοὶ πηγῆς ὕδωρ ἀντλεῖν, ἢ ὥστε [19] ποτίζειν [b] ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ τὰ ἐμὰ πρόβατα, ἢ κατανέμειν [c] αὐτὰ ἐκεῖ, διὰ τὸ τυχὸν πολ-

adverſus ædes meas, & rogavi te, ut ne derivares in mea tecta aut in meas areas ſtillicidia aut flumina ex tuis tegulis: vel rogavi te, ut concederes mihi tale jus, ut ne tibi liceret domum tuam altius tollere, atque inde lumen mearum ædium eripere.

§. II. In ſervitutibus ruris (ad illas enim recurrendum eſt) dicunt nonnulli merito connumerari aquæhauſtum: veluti ut mihi liceat transire per tuum agrum, & ex fonte qui apud te eſt, aquam haurire; aut in agro tuo meas oves potare, casve ibi paſcere, quia multa forte gramina ha-

15. τὸ ad: F. Obſerva hic & paulo poſt τοιοῦτον in neutro. G. O. R. 16. καὶ de: F.
17. ἢ τὸν χειμῤῥὸν ἀπὸ F. 18. ἔρχεσθαι F. 19. μοι ad: F. ex quo ſequens τῷ admiſi.

docebo. Curtius hic verterat, *vel canales aquarum in tegulis meis collectarum in* ÆDES *tuas vel aream projicere.* Quid tanta licentia opus? G. O. R.

s. Hæc ſervitus *avertendi* dicitur. Hic autem legitur ἐκπέμπειν. *Eclog.* 2. ἀποπέμψαι. & δῶμα pro tecto l. 2. D. *de ſerv. urban.* D. GOTH.

t. Μέσαυλον vocant Græci *aream, quæ eſt in medio aula.* Quidam *impluvium* vocant. ANON. DUK.

Area, ὕπαιθρον, μέσαυλον· Gloſſ. gr. lat. μέσαυλον, *atrium, compluvium* [cum D. GOTH.]: eſt autem compluvium, quo de diverſis tectis aqua pluvialis confluit in eundem locum. Feſtus. FABR.

u. Rectius ſtatutum ita, quam pactum ſupponitur, quo ſervitus recipiendi antea ſit conſtituta, quemadmodum Th. HUBER. *Prælect. h. t. pag.* 159.

Reprehendit Th. Huberus, quod pactum in ſervitute præſupponat: ſed nec id dicit. [verum δίκαιον.] MYLIUS *in ſchedi. poſt.*

x. Hæc ſervitus *non avertendi* apud authorem Eclog. c. 2. dicitur μὴ ἐκπέμψαι. D. GOTH.

Rectè interpretatur illa Juſtin. *vel non recipiat.* adquiro igitur ſervitutem non recipiendi ſtillicidii, qui antea ſervitutem recipiendi debebam. FABR.

Theophili de ſervitute ſtillicidii non recipiendi ſententiam . . . . ſequuntur Viri egregii Jac. Cujacius, Jan. a Coſta & Fabrotus. Cum vero hic non ſit nova ſervitus, ſed res ad naturalem tantum redeat libertatem, merito illam improbabimus cum viro Egregio, Ulr. Hubero *Præl. ad Inſt. h. t. n.* 9. SCHULT. *ad Cajum p.* 76.

y. Una eſt ſervitus, ut etiam hic Th. adgnovit. FABR.

z. In Græcis eſt ἀκυαιδύκτον, quod nihil ad rem facit. Ideoque aut ἀκυαιαυστον legendum eſt: aut forte καὶ ταῦτα, quoniam nec id male convenit huic loco, aut tale aliquid. J. CURT.

Baſil. & Lov. ἀκυαιδύκτου (*ſic*) Pariſ. ἀκυαιδύκτους exhibent: Lugd. & Goth. Curtianum ἀκυαιαύστον: Fabrotus denique *aquæauſtum* edidit; cui vocabulo adſpirationem inſerere non dubitavi. G. O. R.

a. Δίκαιον ἀντλήσεως εἰς τὸ διαφέρον ὕδωρ. Harmen. 2. tit. 4. §. 115. D. GOTH.

Lege 9. & l. 35. D. *de ſerv. ruſt.* l. 17. D. *quemadmodum ſerv. amitt.* qui autem habet hauſtum, iter quoque habere videtur ad hauriendum. l. 3. §. 1. *eod.* quod aquandi iter vocat Arnob. 5. FABR. I.

b. Δουλεία τοῦ ποτίζειν dicitur 2. Harm. 4. §. 117. D. GOTH.

Jus adaquandi. Gloſſ. gr. lat. ποτίζω κτῆνος, *adaquo.* Lucæ c. 13. FABR.

c. Δουλείαν τοῦ βόσκειν ἐν τῷ ἀγρῷ τὰ θρέμματα appellat Harmen. d. §. 117. Eclog. 3. c. 3. cui adjungit δίκαιον τοῦ ἐλαύνειν θρέμματα, *pecoris appellendi.* D. GOTH.

πολλὰς ἔχειν βοτάνας, ἢ ὥστε [d] ἄσβεστον καίειν, ἢ ψάμμον λαμβάνειν.

§. III. Διὰ τοῦτο δὲ αὗται αἱ εἰρημέναι λέγονται δουλεῖαι ἀγρῶν ἢ οἰκιῶν, ἐπειδὴ δίχα τῶν ἀγρῶν ἢ οἰκιῶν συνεστάναι οὐ δύνανται· οὐδεὶς γὰρ δύναται δουλείαν κτήσασθαι οἰκίας ἢ ἀγροῦ, εἰ μὴ ὁ ἔχων ἀγρὸν ἢ οἰκίαν· οὐδὲ [e] πάλιν ἐποφείλειν τις δύναται μίαν τῶν προειρημένων δουλειῶν, εἰ μὴ ἔχει οἰκίαν ἢ ἀγρόν. 104

§. IV. Ὁ [20] δὲ βουλόμενος τῷ γείτονι παραχωρῆσαι δουλείαν, διὰ [f] συμφώνων καὶ ἐπερωτήσεων τοῦτο δύναται ποιεῖν· συμφώνου γὰρ γενομένου περὶ τοῦ παραχωρηθῆναι τὴν δουλείαν, ἐπερωτᾷ ὁ μέλλων λαμβάνειν κατὰ παραχώρησιν, Ὁμολογεῖς ἐμμένειν τῇ παραχωρηθείσῃ δουλείᾳ; εἰ δὲ μὴ ἐμμένῃς, ὁμολογεῖς διδόναι μοι [21] λόγῳ προστίμου νομίσματα ἑκατόν; Δύναται δὲ καὶ ἐν διαθήκῃ [22] τις τὸν ἴδιον κληρονόμον [g] καταδικάζειν, λέγων, Καταδικάζω σε, ὦ κληρονόμε, μὴ ἀνυψοῦν σε τὰ οἰκήματα, ἵνα μὴ καταβλάψῃς τῆς γειτνιαζούσης οἰκίας τὸ φῶς· ἤ, Καταδικάζω σε, ὦ κληρονόμε, ὥστε σε ἀνέχεσθαι τοῦ γείτονος βουλομένου ξύλον ἐπιτιθέναι κατὰ τοῦ σοῦ τοίχου, ἢ τοὺς σταλαγμοὺς ἐκπέμπειν τὸν [23] γείτονα κατὰ τῶν σῶν δωμάτων, ἢ ἵνα ἀνάσχῃ τὸν γείτονα τὴν τοῦ iter δουλείαν, ἢ [24] τοῦ actus ἔχειν κατὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ, ἢ ὕδωρ ἕλκειν ἐξ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἴδιον ἀγρόν. ὥστε οὖν 105 106

habet; aut ut calcem coquam, aut arenam tollam.

104 §. III. Ideo autem dictæ hæ ſervitutes agrorum vel ædium vocantur, quoniam ſine agris vel domibus conſiſtere nequeunt. Nemo enim ſervitutem ædium vel ruris adquirere poteſt, niſi qui domum habet vel agrum: neque rurſus debere quis poteſt unam prædictarum ſervitutum, niſi domum habeat vel agrum.

105 §. IV. Qui autem vicino ſervitutem vult concedere, per conventiones & ſtipulationes hoc facere poteſt. Facta enim conventione de concedenda ſervitute, rogat qui *eam* accepturus eſt per conceſſionem, Spondesne manere *ac ſtare* conceſſa ſervitute? Et ſi non ſteteris, ſpondesne dare mihi pœnæ nomine centum aureos? Sed & poteſt quis in teſtamen- 106 to ſuum heredem damnare, dicens, Damno te heres, ne ædes altius tollas, ut ne lumini ædium vicinarum obſicias: aut, Damno te heres, ut patiaris ſi vicinus velit lignum immittere parieti tuo; aut ut ſtillicidia derivet vicinus in tua tecta; aut ut patiaris vicinum habere itineris vel actus ſervitutem in agro tuo, aut aquam ex eo ducere in agrum ſuum. Ita-

20. δὴ de: Lugd. & Goth. 21. λόγῳ ante F. 22. τις poſt ἴδιον reponit F. 23. ἀγρὸν γείτονα F. male. 24. τοῦ cum F. addidi.

d. Græci ἄσβεστον, id eſt, calcem vocant a σβέννυμι, quod *extinguo* ſignificat, quaſi extingui non poſſet. ANON. DUK.

e. Rectè igitur in veteribus codd. legitur, *nec quiſquam debere niſi qui prædium habet.* FABR.

f. Idem 2. Harmen. 4. §. 127. l. 4. l. 11. l. 14. §. ult. l. 16. D. *de Servit.* adde §. 1. inf. tit. prox. D. GOTH.

Pactionibus ex continenti contractibus adjectis, vel pactionibus ſtipulatione firmatis, ut hic Theoph. & gloſſa apud Juſtinianum. FABR.

g. L. ſi teſtamento 31. D. *de ſervitut. urban.* l. poteſt

ὧν συνίσταται ἡ δουλεία πάκτοις καὶ ἐπερωτήσεσι [25] καὶ ἐν διαθήκαις [h].

Itaque conſtituitur ſervitus pactis & ſtipulationibus & in teſtamentis.

25. ἢ ἐν διαθήκῃ F.

l. poteſt etiam in teſtamento 16. D. *communia prædiorum.* D. GOTH.

Servitus legari poteſt per damnationem, aut per vindicationem, l. 31. *de ſerv. urban.* l. 16. D. *com. præd.* l. ult. D. *de ſervit. leg.* FABR.

h. Addi poteſt ex Harmenop. ἢ διὰ χρονίας παραγράφεως, 2. tit. 4. §. 127. temporis diuturnitate. D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΧΡΗΣΕΩΣ [a] ΚΑΡΠΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Δ.

Νῦν διεξέλθωμεν περὶ οὐσουφρούκτου, 107
μετὰ τὴν δουλείαν τοῦ ἀγροῦ καὶ τῆς οἰκίας· καὶ οἶδας μὲν, πῶς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν [b] ὡρισάμεθα, τί ἐστιν οὐσούφρουκτος· οὐκ ἄτοπον δὲ, καὶ ἕτερον ὅρον εἰπεῖν. Οὐσούφρουκτός ἐστι δίκαιόν τι, ὃ ποιεῖ με κατὰ τῶν ἀλλοτρίων [c] πραγμάτων ἔχειν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν, ἐφ' ὅσον αὐτὰ τὰ [d] πρωτότυπα [1] σώζεται πράγματα·

DE USUFRUCTU.

TITULUS IV.

NUNC diſſeramus de Uſufructu poſt ſervitutem ruris atque ædium. Et noſti quidem, quomodo in ſuperioribus definierimus, quid ſit uſusfructus: non abſurdum tamen *erit*, aliam quoque dicere definitionem. USUSFRUCTUS eſt jus quoddam, quod facit ut in alienis rebus & uſum habeam & fructum, quouſque

1. σώζεσθαι ante F.

a. L. 6. Eclog. 1. D. GOTH.

Qui ſibi perſuadere poterit, Theophilum ſic reddidiſſe uſquam *Uſumfructum*, quaſi ſit *uſus fructuum*, næ is eumdem aut non legit, aut judex eſt iniquiſſimus. Plura dicam in *Excurſu* VI. G. O. R.

b. §. 9. *de R. D.* & §. 2. *de Reb. corp.* [cap. m. 13. & 93.] D. GOTH.

c. Impropriè igitur uſusfructus eſt, qui proprietati cohæret, l. 126. §. 1. D. *de verb. oblig.* FABR. I.

d. πρωτότυπον uſusfructus, vocat id *corpus*, cujus uſusfructus legatus, donatus aut venditus eſt, cui denique inhæret aut adhæret uſusfructus. D. GOTH.

Uſusfructus conſiſtit, quandiu manet rerum principalium ſalva ſubſtantia, id eſt, rerum quibus inhæret uſusfructus: fructuum enim, quibus utimur, non remanet ſalva ſubſtantia: φυλαττομένης τῆς τοῦ πράγματος ὑποστάσεως, καὶ καταστάσεως. Schol. apud Juſt. [&] Theoph. *Eſt enim jus in corpore*, &c. ſic legendum conſtat ex Th. & l. 2. D. *eod.* ſed neque finitur uſusfructus, ſi acceſſio ſalva eſſe deſierit, puta ſi villa diruta ſit, quæ fundi acceſſio eſt, l. 8. D. *quibus mod. uſusfr. amitt.* FABR. I.

Φυλαττομένης τῆς τοῦ πράγματος ὑποστάσεως [καὶ] καταστάσεως. Ἔστι γὰρ ἡ χρῆσις &c. ex l. 1. & 2. D. eod. Sch. & Th. Apud Juſtinianum igitur ex Th. & d. l. 2. legendum: *eſt enim jus in corpore.* FABR. II.

Vinnius in Comment. pag. 221. „ *Salva rerum* „ *ſubſtantia*: id eſt, ſi Theophilo & Giphanio „ credimus, quamdiu res ſalvæ manſerint. Ego „ vero hoc amplius hac adjectione proprium ſeu „ modum indicari arbitror, ut intelligamus, fru„ctuarium ita uti & frui debere, ut rem ſalvam „ ſervet domino." In eadem videtur ſententia fuiſſe Curtius, qui vertit, *Quantum tamen fieri poſſit, ſalva rerum primitivarum principaliumque ſubſtantia*: quod miror Fabrotum retinuiſſe, (nec enim ad rem facit, quod *primitivarum* ejecerit) quum tota ipſius idem dicant, quod ego in verſione fideliori, quæ ex conſequentibus non tantum probatur, ſed & ex ipſis Imperatoris verbis:

eſt

ματα· ἐπειδὴ γὰρ ἀσώματός [e] ἐστιν ὁ οὐσούφρουκτος, κατηγορεῖται [f] δὲ σωματικοῦ, ἀνάγκη συναπόλλυσθαι τῷ σωματικῷ καὶ αὐτόν. οἷον παρεχώρησά σοι τὸν ὑσούφρουκτον τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου, καὶ σὺ μὲν [2] εἶς ὑσουφρουκτουάριος, ἐγὼ δὲ προπριετάριος· ἐφ᾽ ὅσον περίεστιν ὁ οἰκέτης, ὁ οὐσούφρουκτος συνίσταται· τούτου δὲ τελευτήσαντος, [g] ὁ οὐσούφρουκτος ἀποσβέννυται.

§. I. Κεχώρισται οὖν ὁ ὑσούφρουκτος 109
ἀπὸ τῆς προπριεταρίας· καὶ πολλοῖς τοῦτο συμβαίνει τρόποις, οἷον ὡς ἐπὶ θέματος· ἐληγάτευσά σοι τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ τὸν [h] ὑσούφρουκτον· ὁ μὲν κληρονόμος ἔχει τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ [3] τὴν προπριεταρίαν, ὁ δὲ ληγατάριος τὸν ὑσούφρουκτον· ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐληγάτευσά σοι τὸν ἀγρὸν deducto uſufructu, τουτέστι περικατεχομένου τοῦ ὑσουφρούκτου· ἐνταῦθα ὁ μὲν ληγατάριος τὴν προπριεταρίαν ἔχει, ὁ δὲ κληρονόμος τὸν ὑσούφρουκτον· ἢ πάλιν, [4] ἑτέρῳ μὲν ἐλη-

108
que ipſæ res primitivæ ſuperſunt. Quum enim uſusfructus ſit incorporalis, ſed prædicetur de *re* corporali, neceſſe *eſt* & ipſum cum corpore una perimi. Veluti conceſſi tibi uſumfructum ſervi mei; & tu quidem es uſusfructuarius, ego vero proprietarius: quouſque ſervus ſupereſt, conſiſtit uſusfructus: illo autem mortuo uſusfructus exſtinguitur.

§. I. Sejunctus ergo eſt uſusfructus a proprietate: atque hoc multis contingit modis, veluti in *hac* ſpecie: Legavi tibi agri mei uſumfructum; heres quidem habet agri mei proprietatem, legatarius vero uſumfructum: aut ex contrario etiam, Legavi tibi agrum deducto uſufructu, id eſt retento; heic legatarius quidem proprietatem habet, heres autem uſumfructum. Vel rurſus, alii quidem uſumfructum legavi, tibi autem proprietatem,

2. Is Goth. poſt. & F. 3. τὴν de: F. 4. σοὶ μὲν ἐληγ. τὴν προπρ. ἑτ. δὲ τ. ὑσ. F.

Eſt ENIM *jus in corpore, quo ſublata & ipſum* (uſumfr.) *tolli neceſſe eſt.* Pro Th. etiam ſtant Charondas, Merillius, & Riccius apud Ev. Ottonem, quod monuiſſe nunc ſufficit. G. O. R.

e. Eſt enim uſusfructus jus incorporale. Proinde d. §. 9. uſumfructum vocat jus τῷ καταλαμβανόμενον, mente ſola comprehenſum. Sic ſupra de rebus corporalibus dixit, ἀσώματα τῷ μόνῳ γνωρίζεσθαι. D. GOTH.

f. Κατηγορεῖσθαι dixit, id eſt *prædicari.* Paulus in l. 14. D. *de ſervitutibus* eadem ratione dixit, *corporibus accedere ſervitutes.* D. GOTH.

g. Sic Cicero in Topicis in loco à ſimilitudine. D. GOTH.

h. Uſusfructus rei alicujus apud unum eſſe poteſt, apud alium proprietas. Donat. in Adelph. Act. 5. Sc. 8. *Huic demus fruatur:) id eſt, qui fructum capiat, non proprietate potiatur. proprie ergo, & quaſi de jure dixit,* FRUATUR id autem pluribus modis contingit, ut puta: uſusfr. per vindicationem, per damnationem, & ſinendi modum relinqui poteſt. Paul. 3. S. 5, 6, §. *uſusfr.* l. 3. D. h. t. l. 14. D. *de uſ. & uſufr. leg.* B. Chryſoſt. hom. 2. ad pop. Antioch. διὸ καὶ πολλάκις ἐγέλασα διαθήκας ἀναγινώσκων λεγούσας· ὁ δεῖνα μὲν ἐχέτω τὴν δεσποτείαν τῶν ἀγρῶν, ἢ τῆς οἰκίας, τὴν δὲ χρῆσιν ἄλλος. FABR. I.

i. V. l. 1. & paſſim D. *quib. modis uſusfr. amittat.* D. GOTH.

Ut etiam uſusfr. conſtitui non poſſit, ut nunquam finiatur, arg. l. 14. C. *eod.* & ideo dubitabatur uſusfr. an conſiſteret civitati relictus: periculum enim erat, ne perpetuus fieret, διὰ τὴν ἀθανασίαν τῶν πόλεων, ut eſt in Iſocr. *Orat. de Pace.* Sed tamen placuit uſumfr. centum annis extingui, qui finis vitæ longiſſimus eſt, l. 56. D. *eod.* l. 8. D. *de uſ. & uſ. leg.* Varro 5. de ling. lat. Artemidor. 2, 75. quamquam & ipſarum civitatum quaſi morte finiri poterat uſusfr. urbes enim ſicut homines fatalis interitus manet. Sen. Epiſt. 91. Tam hominum quam urbium fata volvuntur, quod Græcis verbis ita extulit Apian. de bello Syr. μοῖρα δέ τις καὶ πόλεών ἐστιν, ὥσπερ ἀνδρῶν. Lucian. in Contemplat. Apulej. de mundo. Lycurg. adv. Leocr. ſo-

ἐχρημάτισα τὸν οὐσούφρουκτον· σοὶ δὲ τὴν 110 προπριεταρίαν· καὶ ταῦτα μὲν ἐν διαθήκῃ.

Δίχα δὲ διαθήκης, εἴ τις βούλεται οὐσούφρουκτον ἑτέρῳ [illegible], διὰ συμφώνων καὶ ἐπερωτήσεων τοῦτο ποιεῖν ὀφείλει. Ἵνα δὲ μὴ τελείως ἄχρηστοι εἶναι αἱ προπριεταρίαι, [illegible] τοῦ οὐσουφρούκτου, [illegible] τρόποις [illegible] τὸν οὐσούφρουκτον, καὶ [illegible] πρὸς τὴν προπριεταρίαν.

§. II. Παραχωρεῖται δὲ οὐσούφρουκτος, 111 [illegible] ἀγροῦ, ἢ οἰκίας, [illegible] καὶ οἰκετῶν καὶ [illegible] τῶν λοιπῶν πραγμάτων, [illegible] ἅπερ [illegible] δαπανᾶται τῇ χρήσει· ἐπὶ τούτων [illegible] [illegible] λόγῳ οὐδὲ [illegible] οὐσούφρουκτος δύναται συνίστασθαι. Καὶ ποῖα ταῦτά ἐστι τὰ πράγματα; οἷον οἶνος, ἔλαιον, σῖτος, ἐσθής· οἷς ἔοικε [illegible] καὶ τὰ ἀργύρια (ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ χρήσει καὶ τῇ 112 συνεχεῖ ἀλλαγῇ, ἐκ τοῦ ἐξ ἑτέρου μετιέναι εἰς ἕτερον, τρόπῳ τινὶ [illegible] ἀποσβέννυνται.)

tatem: & hæc quidem in teſtamento.

Sed ſine teſtamento, ſi quis uſumfructum alii concedere velit, per pactiones & ſtipulationes hoc facere debet. Ne autem prorſus inutiles eſſent proprietates, uſufructu ſemper ſeparato, placuit certis modis uſumfructum exſtingui, atque ad proprietatem reverti.

§. II. Conceditur autem uſusfructus, non modo agri vel ædium, ſed ſervorum quoque & jumentorum, aliarumque rerum, exceptis iis, quæ ipſo uſu conſumuntur: in his enim neque naturali ratione neque ſtricta uſusfructus conſiſtere poteſt. Et cujuſmodi ſunt hæ res? veluti vinum, oleum, frumentum, veſtis: quibus conſimiles ſunt nummi, (in ipſo enim uſu & continua permutatione, ex eo quod ab alio tranſeunt in

[illegible] Interdum vi nobili funditus urbes pereunt, & aratrum in eas inducitur. Horat. 1. carm. 16. Niceph. Caliſt. lib. 17. c. 49. vid. Scaliger. Canon. Iſagog. lib. 3. & Joan. Coccejum in Excerptis Geſtarum Sanhedrin c. 7. §. 8. ut paſſa eſt Carthago. ideoque quaſi morte civitates uſumfr. habere deſinunt. l. 21. D. *quib. mod. uſusfr. am.* ait, qui morte. [illegible] & Tertull. Apolog. cap. [illegible] FABR. I.

k. Imo & earum rerum uſusfructus legari poteſt. l. 1. D. *de uſufr. earum rerum quæ uſu conſumuntur.* Non ipſo ſine jure, ac lege poteſt, ut paulo poſt φυσικῷ λόγῳ καὶ [illegible], ſed legis inductione, d. l. 1. ſeu [illegible] cautionis [illegible] D. GOTH.

kk. Licet pugna Inſtitutionis inter ac Digeſta, de veſtimentorum uſufructu aut quaſi, ad Juſtinianum quam ad Th. pertineat: data tamen hac occaſione, [illegible] animo impetrare nequeo, quin novam meam ſententiam, vel ſi mavis opinionem (quam necdum poſt tot aliorum interpretum conciliationes, emendationes, digladiationes ab ullo eorum occupatam reperi) paucis proponam. Credideram ergo, Imperatorem hic loqui de veſtimento, quod detritum eſt, etſi defectum non ſit, [illegible] id eſt, de panno, lineo, ſerico, aliaque veſtium materia, quæ uſui eſſe non poſſunt, niſi deſecentur & conſcindantur, atque in novam formam ita tranſeant, ut prior qualitas & ſpecies periiſſe intelligatur. Quum JCti in Pandectis loquuntur de veſtibus jam confectis & generaliter [illegible], quibus ſalva earum ſubſtantia uti poſſumus. G. O. R.

l. Juſtin. *quibus proxima eſt pecunia numerata*, ſimile, vicina. FABR. II.

m. Pecunia *interior* dicitur apud Cornel. Nep. in Themiſt. FABR. I.

Mm n. Quo-

ται·) Ἐπειδὴ τοίνυν οὐδὲ λέγεται [n] περιβαίνειν ἐπὶ αὐτῶν [6] οὐσουφρούκτος, δόγμα συγκλήτου γέγονε τὸ λέγον, ὥστε καὶ ἐπὶ αὐτῶν [o] διὰ μεθόδου [7] συνίστασθαι οὐσούφρουκτον.

Ἐὰν γὰρ τελευτῶν τις ἐνστήσηταί [8] με κληρονόμον, ληγατεύσῃ δέ σοι [p] χίλια νομίσματα, ἢ χιλίους ξέστας οἴνου ἢ ἐλαίου, ἢ [9] ῑ μοδίων σίτου οὐσούφρουκτον, λαμβάνων σὺ ὁ ληγατάριος τὰ νομίσματα, ἢ τὸν οἶνον, ἢ τὸ ἔλαιον [10], γίνῃ τούτων δεσπότης παρὰ τὴν φύσιν τοῦ οὐσουφρούκτου· ὁ γὰρ οὐσούφρουκτος κατὰ ἀλλοτρίας δεσποτείας ἐστίν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οὐ συνέστηκε [11] κατὰ τούτων κατὰ νόμους οὐσούφρουκτος, εἰκότως καὶ οἱ [q] κανόνες ἐπὶ αὐτῶν παραβαίνονται τοῦ οὐσουφρούκτου· (ὁ γὰρ οὐσούφρουκτος, ὡς εἴρηται, κατὰ ἀλλοτρίας δεσποτείας ἐστί·) παρέξεις δέ μοι ἱκανοδοσίαν, ὅτι [r] τοσαῦτα [12] μοὶ ἀποκαταστήσεις, ὅσα καὶ λαμβάνεις, ἐὰν συμβῇ τελευτῆσαί

in alium, quodam modo exſtinguuntur.) Quoniam igitur in his ne quidem procedere dicitur uſusfructus, SCtum factum eſt dicens, ut etiam in illis per *quoddam* remedium uſusfructus conſtituatur.

Si enim moriens quis heredem me inſtituerit, & tibi legaverit mille aureos, vel mille ſextarios vini aut olei, vel modiorum decem frumen-
113 ti uſumfructum; tu legatarius accipiens aureos vel vinum vel oleum vel frumentum, ſis horum dominus præter naturam uſusfructus: nam uſusfructus in aliena eſt proprietate: ſed quoniam in his ſecundum leges uſusfructus non conſiſtit, merito etiam regulæ uſusfructus in iis negliguntur. (uſusfructus enim, ut dictum
114 eſt, in aliena eſt proprietate.) Præſtabis autem mihi ſatisdationem, quod tantum ſis reſtituturus, quantum & ac-

6. οὐσούφρουκτον ante F. 7. τινὸς ad: F. 2. cum Curtio. Reciperem, ſi de MS. conſtaret. 8. με addo cum F. 9. χιλίων F. 10. ἢ τὸν σῖτον, ad: F. 11. ἐπὶ τούτων κατὰ νόμον ὁ οὐσ. F. 12. μὴ Lugd. Goth. & F. 1.

n. Quoniam hæc abuſui ſunt. Donat. *in Prolog. Andr.* Boëtius in Top. lib. 2. *utimur his, quæ nobis utentibus permanent: his vero abutimur, quæ nobis utentibus pereunt.* FABR. I.

o. V. hunc locum plenius in f. hujus paragraphi, ubi dixi. [cap. 115.] D. GOTH.

Propter utilitatem receptum eſt, quod jurisprudentia non erat admiſſum. FABR. I.

p. Intellige mille aureorum, ſextariorum vini vel olei uſumfructum, quemadmodum modiorum frumenti. J. DOUJ.

q. Quoniam jure civili harum rerum uſusfr. non eſt, [ut jam dictum, *Edit.* 2.] non mirum, ſi nec ſerventur juris regulæ: nam penes alium quidem ſolet eſſe proprietas, penes alium uſusfr. hic autem fructuarius harum rerum, quæ in abuſu ſunt, dominus efficitur. FABR.

r. Hæc cautio differt ab ea, quam præſtat is qui cæterarum rerum uſumfr. habet. hic enim cavet, uſurum fruiturum ſe boni viri arbitratu, & ſinito uſufructu reſtituturum quod inde extabit, l. 1. & ult. D. *uſufr. quem. cau.* quæ uſitata ſtipulatio dicitur in l. 20. D. *de damn. inf.* ille autem non cavet de re reſtituenda, ſed tantum de reb. ejusdem qualitatis reſtituendis, aut æſtimatis rebus, de tanta pecunia reſtituenda: nam cum proprietas rerum quæ uſu conſumuntur, ad legatarium transferatur, abſurdum eſſet caveri, uſurum ſe boni viri arbitratu: rei enim domino non uti ſolum, ſed etiam abuti conceſſum eſt. Cæterum utiliter cavere apud Juſtinianum eſt ſatisdato, ut apud Paul. Sent. 5. tit. 9. FABR. I.

s. Eſt enim certa pecuniæ æſtimatio. l. 3. D. *de in litem jurando:* l. 42. D. *de fidejuſſorib.* D. GOTH.

Pecunia non recipit æſtimationem, l. *ſi ita* 42. D. *de fidejuſſor.* ſed per eam cætera æſtimantur. Heliodorus Pruſæus Ethicor. Nicom. lib. 5. c. 6. *τὸ νόμισμα μέτρον τῆς τῶν πραγμάτων ἀξίας.* FABR. II.

t. Facit

τρωθῇ σε ἢ ὑποστῆναι κάπιτις διμινουτίονα.

Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἐστὶ ταῦτα, ἀλλὰ [illegible] καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, οἷον ἐσθημάτων, ἢ [13] κηρῶν, ἢ ἔνθα ἁπλῶς ἡ χρῆσις δαπανᾷ [14] τὸ ὑποκείμενον. γίνεται δὲ ταῦτα τῆς δεσποτείας τοῦ ληγαταρίου, [15] καὶ ἡ διατίμησις αὐτῶν ἀποκαθίσταται, (οὐ τῶν ἀργυρίων φημί· τὰ 115 γὰρ ἀργύρια [illegible] οὐ διατιμᾶται, ὁπότε αὐτὰ [illegible] ἐστι διατίμησις) ἀσφάλειαν [illegible] τῷ ληγαταρίῳ, ὅτι τελευτήσας ἢ ὑποστὰς κάπιτις διμινουτίονα, τὴν τούτων τῶν πραγμάτων ἀποκαθίστα διατίμησιν. Ὥστε οὐχ ἡ σύγκλητος, ἡ τοῦτο νομοθετήσασα, [illegible] μὲν ἐπ' αὐτοῖς οὐσούφρουκτον, (οὐδὲ γὰρ ἠδύνατο,) διὰ δὲ τῆς [u] μεθόδου [16] cautionis, ἤτοι ἀσφαλείας, μίμησιν [x] ἐπενόησεν οὐσουφρούκτου.

§. III. Ἀποσβέννυται δὲ [17] οὐσούφρουκτον 116 τῇ [z] τελευτῇ τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου, καὶ ταῖς δυσὶ [a] κάπιτις διμινουτίοσι, τῇ μα-[illegible]

accipis, ſi eveniat ut moriaris aut capitis diminutionem ſubeas.

Verum hæc non modo in dictis rebus procedunt, ſed etiam in reliquis, veluti veſtimentis, vel cera, vel ubi uſus ſimpliciter conſumit objectum. Fiunt autem hæc in dominio legatarii, atque eorum æſtimatio reſtituitur, (non dico PECUNIÆ: neque enim pecunia æſtimatur, quoniam ipſa ceterorum eſt æſtimatio;) legatario cautionem præſtanto, quod moriens vel capitis diminutionem ſubiens harum rerum æſtimationem reſtiturus ſit. Itaque Senatus, qui hoc ſanxit, non quidem uſumfructum in his conſtituit, (neque enim poterat) ſed per remedium cautionis ſive ſecuritatis ſimilitudinem uſusfructus excogitavit.

§ III. Exſtinguitur autem uſusfructus morte uſufructuarii, & duabus capitis diminutionibus, magna ac media,

13. [illegible] correxit ANON. *in utroque*, atque edidit F. Mox [illegible] pro [illegible] F. 15. [illegible] Græca cum [illegible] quæ tamen cum Curtio dedit, *ſi & æſtimatio eorum ineatur*) minus fideliter. Idem [illegible] poſt [illegible] rejecit. 16. [illegible] *cautionos* [illegible] F. omiſſo [illegible]. 17. [illegible] F.

t. Facit l. 2. §. 1. C. *de conſtitut. pecunia.* Ariſtoteles 5. Ethic. 5. [illegible] & [illegible] Polit. 8. [illegible] appellat [illegible] G O T H.

u. [illegible] hic interpres verſio [illegible]. Remedium dicitur l. 2. D. *de uſufr. earum rerum.* D. G O T H.

Supra cap. 112. idem interpres [illegible] vertit, non male quidem, ſed ego voluiſſem diverſitatem effugere malui. G. O. [illegible]

x. [illegible] interpres ſic [illegible] *introduxit.* Paulus dixiſſet, *induxit.* [illegible] *uſusfr.* [illegible] Jus inducimus rerum interpretatione [illegible] introducimus de novo. Cæterum hanc inductionem juris opponi [illegible] ex ſuperioribus colligimus, ut ſunt ſane *inductiones.* D. G O T H.

Obſecutus eſt huic admonitioni Fabrotus in Edit. [illegible] pro Christiano *introduxit* ſubſtituit; [illegible] ſtupiditas, abſque neceſſitate præſtare [illegible] *novum*, quod [illegible] committere potuiſſet, [illegible] atque id quidem poſt Ciceronis tempora [illegible] in Topicis cap. 3. [illegible] ſic ſcribit: [illegible] *mulier*, *cui vir* [illegible] *legavit*, [illegible] *Uſus enim non abuſus legatus eſt: ea ſunt inter ſe contraria.* G. [illegible]

y. L. 1. [illegible] 3. §. morte D. *quibus modis uſusfr. amitt.* Paul. 3. Sent. 6. §. 28. 29. 30. D. G O T H.

z. Sicuti, [illegible] quid aliud quod perſonæ cohæret. F A B R.

a. Quia [illegible] alius eſſe videtur, l. 98.

γάλῃ καὶ τῇ μέσῃ, καὶ τῷ non utendo [b] τρόπῳ ῥητῷ καὶ ὡρισμένῳ χρόνῳ, ἅτινα πάντα περιέχεται [c] διατάξει τοῦ ἡμετέρου βασιλέως.

Ὁμοίως ἀποσβέννυται ὁ οὐσούφρουκτος, ἐὰν ὁ οὐσουφρουκτουάριος τῷ προπριεταρίῳ τὸν οὐσούφρουκτον [d] παραχωρήσῃ· ἐξωτικῷ γὰρ παραχωρῶν [e] οὐδὲν πράττει, ἀλλὰ ἀνενέργητός ἐστιν ἡ παραχώρησις· εἰ δὲ καὶ ἐκ 117
τοῦ ἐναντίου ὁ οὐσουφρουκτουάριος [18] ἐπικτήσηται τὴν δεσποτείαν, ὁμοίως παύεται· λέγεται δὲ τοῦτο consolidatio [f], ἤτοι σώρευσις, [19] ὅτε συνέρχεται κατὰ ταυτὸν ὁ οὐσούφρουκτος τῇ προπριεταρίᾳ.

Εἰ δὲ [20] οἰκίας ἔχει τις οὐσούφρουκτον, ἐμπρησθῇ δὲ ἡ οἰκία, ἢ ὑπὸ σεισμοῦ κατα-

dia, & non utendo certo modo & conſtituto tempore, quæ omnia continentur Imperatoris noſtri conſtitutione.

Similiter exſtinguitur uſusfructus, ſi uſufructuarius proprietario uſumfructum conceſſerit: namque extraneo cedens nihil agit, ſed inefficax eſt ceſſio. Sed &, ſi e contrario uſufructuarius proprietatem adquirat, ſimiliter deſinit. Hoc autem dicitur conſolidatio, *Græce* σώρευσις ſive cumulatio, quando uſusfructus cum proprietate in unum conveniunt.

Quod ſi quis ædium uſumfructum habet, ædes autem deflagraverint, aut *terræ*

18. κτήσηται τὴν προπριεταρίαν F. Mox *conſolidati•n* ſcribit, omittitque ἤτ. σώρ. 19. ὅτι F. & mox κατ' αὐτὸν, ſed ſic maluiſſem κατὰ τὸν αὐτὸν. 20. καὶ ad: F. & mox τὸν οὐσ.

§. *aream*, D. *de ſolut.* l. 27. D. *de adim. leg.* FABR. I.

b. Uſusfr. non utendo conſtituto tempore amittitur, l. 10. D. *de vi & vi arm.* l. 27. D. *de nox. act.* l. 78. verſ. *quod ſi mulier*, ibi: *non utendo ipſius pereat*, id eſt, τῷ non utendo, ἢ τῇ ἀχρησίᾳ τοῦ ἀνδρὸς, inuſu, D. *de jur. dot.* & non utendo per modum: tam enim is qui legitimo tempore, quo ſervitutes pereunt, non utitur, quam is, qui contra præſcriptum modum utitur, non uti videtur. FABR. I.

Theophilum ſequitur Cuj. cæterique Inſtitutionum interpretes. verum, ut videtur, ea Juſt. & Th. mens eſt, ut ſcilicet uſusfructus amittatur, ſi fructuarius alio modo, quam quo initio conſtituendi uſusfructus placuerat, uſus ſit per tempus finiendo uſuifructui legibus definitum: ut heic non duo modi ſint, quibus non utendo interit uſusfructus, nempe contrarius modus, & tempus jure ſtatutum; ſed unus idemque, id eſt, inuſus per tempus legitimum. Denique uſusfructus finitur non utendo ſimpliciter per tempus, l. pen. C. *de uſufr.* & non utendo per modum ac tempus conventione & jure conſtitutum. Et hanc interpretationem confirmat lex *ſi communem* 10. §. 1. D. *quemadm. ſervit. amitt.* in qua ſi is qui nocturnam ſervitutem habet, interdiu (quod eſt non uti per modum) per conſtitutum ad amiſſionem tempus uſus ſit, ſervitutem amittit. alio igitur modo uſus eſt per ſtatutum tempus ad amittendam ſervitutem. Concurrit ergo tempus cum inuſu. Non igitur continuo qui aliter utitur, uſumfructum amittit, ſed qui per tempus legitimum, quo uſusfructus amittitur, alio modo uſus eſt, quia non utitur qui alio modo utitur. Qui dicit uſumfructum non utendo per modum & tempus perire, utique dicit & non utendo per tempus, interire. FABR. II.

Adde Otton. Comment. pag. 210. *b.* Perlongus eſt in hac quæſtione Janus A COSTA, qui inter alia hæc ſcribit pag. 198. *a.* „ Olim is, qui „ fundum, cujus uſusfructus alienus erat, uſucapiebat, non potuit uſucapere uſumfructum l. 44. „ §. 5. D. *de Uſurp. & uſucap.* & ibi Cujac: hodie cum ipſo fundo, ſi fructuarius non interpellat poſſidentem, præſcribi poteſt uſusfructus. „ Hodie igitur quia præſcribitur, vel uſucapitur „ uſucapione Juſtinianea libertas uſusfructus, non „ omnimodo amittitur uſusfructus non utendo; „ ſed ut Juſtitinianus ait h. l. *non utendo per modum* „ *& tempus*, id eſt, ut dixi, certo modo certoque tempore, conſtitutione Juſtiniani præfinito. „ Nec ſi rem omnem penitius inſpicias, Theophili interpretatio hunc ſenſum rejicit, *non utendo*, „ inquit, τρόπῳ ῥητῷ, [ῥηθῷ ter male ſcribit,] καὶ „ ὡρισμένῳ χρόνῳ: quæ verba non male vertas *per* „ *modum conventum, & tempus conſtitutum*: [quomodo Curtius vertit ac Fabrotus retinuit, quod quibus haud placebat, debuiſſent hos interpretes, non ipſum παραφραστὴν criminari, quorum παραγράμματα miſer Th. ſæpius luere debuit.] „ tamen & quod „ ait

[illegible] ἢ [illegible] παλαιότητος κατε- [illegible] ἐξ ἐδάφους τῶ [illegible] ἀλλ' οἰκίας [illegible]

[illegible] ὁ συγχωρηθεὶς 18 [illegible] ἀποκατάστασιν ἐπὶ [illegible] ἐξ ἐκείνου τοῦ χρό- [illegible] τοῦ πράγματος [illegible] ἔχει παρρησίαν [illegible] καρπούς λαμβά- [illegible] λαβεῖν τοὺς [illegible]

terræ motu conciderint, aut vetuſtate collapſæ ſint, uſusfructus ita exſtinguitur, ut ne nudi quidem ſoli uſusfructus uſufructuario reſervetur, quoniam non ſoli, ſed ædium ipſi conceſſus fuit uſusfructus.

§. IV. Exſtinctus autem uſusfructus uno ex dictis modis, ad proprietatem revertitur; atque ex eo tempore dominus rei pleniſſimam in re habet poteſtatem: id eſt, poteſt etiam fructus capere; antea enim quum fructus percipere non poſſet, non videbatur plenam in re habere poteſtatem.

[illegible] F.

[illegible] mihi verâ interpretari [illegible] [illegible] gloſſarium [illegible] & [illegible] adjectum [illegible] [illegible] contrarium, [illegible] [illegible] conſtitutionis, quæ non [illegible] tempus [illegible] certum modum [illegible] quo non utendo, hodie amittit [illegible] G. O. R.

[illegible] G. O. T. H.

[illegible] cenſio [illegible] non [illegible] enim [illegible] Comm. in Inſtit. [illegible] ſingularis [illegible] FABR.

[illegible] Comment. [illegible] in [illegible] 3. Sent. 6.

§. 3. D. GOTH.

g. [illegible], ſolum, area, [illegible], Xenoph. FABR.

h. [illegible] totus, ut apud Juſtin. quod omitti non debuit à Th. nam præter cap. deminutionem, & mortem, reliquæ cauſæ etiam pro parte intentum uſusfructus recipiunt, l. 14. *De quibus mod. uſusfr. am.* FABR. I.

Nibil admiſit Th. nam quod juris eſt in toto [illegible] idem juris & in parte eſt, ut ſcil. & hæc ad [illegible] Præterea Cujacianæ editio- [illegible] ignoravit. An ideo in poſte- [illegible] compare noluit Fabrotus? G. O. R.

i. Plenam proprietatem, perfectam, integram. Phœbadius: *[illegible] autem proprium Dei niſi plenum atque perfectum.* [In l. *quod* §. 1. D. *de ali- ment. leg.* idem eſt quod perfecte in l. *omnes* 239. D. *de [illegible]* [illegible] 21] plenum jus, plenum [illegible] dominium. FABR.

[ΠΕΡΙ [a] ΧΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΟΙΚΗΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ε.

Μετὰ τὰς δουλείας καὶ τὸν οὐσούφρου- 119
κτον, ἀκόλουθον εἰπεῖν περὶ οὔσου καὶ ἀβιτατίωνος. Ὁ οὖσος τοῖς αὐτοῖς συνίσταται τρόποις, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀποσβέννυται, οἷς καὶ ὁ οὐσούφρουκτος.

§. I. Ἧττον [b] δέ ἐστι τὸ κέρδος τὸ ἐκ τοῦ οὔσου, ἤπερ τὸ ἐκ τοῦ οὐσουφρούκτου· ὁ γὰρ οὖσον ἔχων [1] ἐν τῷ ἀγρῷ, οὐδὲν πλέον ἔχειν δύναται, ἤπερ τὸ κεχρῆσθαι τοῖς ἐκεῖσε [2] γινομένοις λαχάνοις, [c] ὀπώραις, ἄνθεσι, [3] χόρτοις, ταῖς [d] φυλλάσι, ξύλοις τοῖς πρὸς τὴν καθ᾽ ἡμέραν [e] χρῆσιν [4] ἀρκοῦσι. μέχρι δὲ τοσούτου ἔξεστι τῷ οὐσουα- 120
ρίῳ διατρίβειν ἐν τῷ ἀγρῷ, ὥστε μὴ φαίνεσθαι αὐτὸν ἐπαχθῆ τῷ δεσπότῃ τοῦ ἀγροῦ, οὐδὲ τοῖς τὸν ἀγρὸν γεωργοῦσι γίνεσθαι πρὸς [5] ἐμπόδιον. οὐκ ἔξεστι δὲ αὐτῷ τὸν οὖσον πιπράσκειν, ἢ μισθοῦν, ἢ προῖκα [f] παραχωρεῖν ἑτέρῳ, ὁπότε τῷ οὐσουφρού-
κτου-

DE USU ET HABITATIONE.

TITULUS V.

Post ſervitutes & uſumfructum conſequens *eſt* dicere de uſu & habitatione. Uſus iiſdem conſtituitur modis, atque iiſdem exſtinguitur, quibus & uſusfructus.

§. I. Minus autem eſt emolumentum ex uſu, quam ex uſufructu. Nam qui uſum habet in fundo, nihil amplius habere poteſt, quam ut natis ibi oleribus, pomis, floribus, pabulis, frondibus, ligniſ*que* ad quotidianum uſum ſufficientibus utatur. Eo uſque autem uſuario licet in fundo verſari, ut ne moleſtus exſiſtat domino fundi, neque agrum colentibus impedimento ſit. Sed non licet ei uſum vendere, aut locare, aut gratis alteri concedere, quum uſufructuario

1. ἐπὶ ἀγροῦ, οὐδὲν πλεῖον F. 2. γιν. F. 3. χόρτῳ F. 4. ἐξαρκ. F. 5. ἐμπόδισμα F.

a. 7. D. 8. & ſup. tit. 2. in f. D. GOTH.

b. Natis tantum utitur uſuarius: uſufructuarius iis etiam, quæ cultura proveniunt, Scholion 16. *Eclo.* 9. & lib. 51. ti. 4. c. 4. ver. 14. l. 10. in f. D. *eod.* D. GOTH.

In uſu minus juris eſt, id eſt minus compendii & emolumenti. deniq. fructuarius defruitur: *defrui eſt omnem rei fructum percipere*, Feſtus: omnis enim fructus rei ad fructuarium pertinet, l. 7. & 9. D. *de uſufr.* uſusfr. omne emolumentum rei continet, l. 66. §. *fundo.* D. *de leg.* 2. uſuarius autem utitur, non abutitur. FABR. I.

c. Græca ὀπώρας vocant, quicquid autumnus protulit, ſive nuces, ſive alia. ANON. DUK.

d. Sic *ſtramenta* Juſtiniani noſter reddit, idque Curt. retinuit. Cui mea verſio minus placet, aut illud, aut *folia*, vel proprie *foliorum congeriem* ſive *frondium ſtruem* ſubſtituat. Ceterum de uſu foliorum ac frondium late poſt alios diſputant Ever. Otto in præf. II. Tom. *Theſ. Jur.* & G. d'Arnaud I. *Conject.* 15. G. O. R.

e. χρεῖαν legitur d. Scholio. Incluſa deſunt d. loco Scholii. Sunt autem petita ex l. 11. *de uſu & habitatione.* D. GOTH.

Incluſerat ſcil. Goth. a [μέχρι uſque ad ἐμπόδιον.] G. O. R.

f. Hoc eſt in uſum concedere, ut eſt in l. 88. D. *de leg.* 2. vel precario, l. 12. §. *uſufructuarius*, D. *de uſufr.* id ſignificat concedere in l. 163. D. *de reg. jur.* FABR.

g. Fructuarius uſumfructum vendere poteſt, etiam invito herede, ſi fructus legatus ſit, l. 67. D.

κληαρίῳ 6 πάντα ταῦτα 8 πράττειν ἐπιτέτραπται.

ctuario omnia hæc facere permiſſum ſit.

§. II. Ὁ δὲ οἰκίας οὖσον ἔχων μέχρι 121
h τοσούτου νοεῖται παῤῥησίαν ἔχειν, ὥστε αὐτὸν μόνον οἰκεῖν, 7 μὴ μέν τοι μεταφέρειν ἐφ' ἕτερον τὴν ἀβιτατίωνα, 8 ἤγουν τὴν οἴκησιν. Ἐζητήθη δὲ, εἰ φίλον i ἔξεστιν αὐτῷ δέχεσθαι· καὶ ἤρεσεν k, ὥστε δύνασθαι· ἐπιτέτραπται δὲ αὐτῷ ἔχειν ἐν τῇ ἀβιτατίωνι τὴν γαμετὴν καὶ τοὺς οἰκείους παῖδας, καὶ ἀπελευθέρους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἐλευθέρους, l οἷς οὐχ ἧττον ὡς οἰκέταις 122
9 κέχρηται, οἷον m μισθωτοῖς. Εἰ δὲ καὶ γυναικὶ οὖσος οἰκίας καταλειφθῇ, ἔξεστιν αὐτῇ ἀκωλύτως ἐκεῖ συνοικεῖν τῷ ἀνδρί.

§. II. Aedium vero uſum habens eo uſque intelligitur habere poteſtatem, ut ipſe ſolus habitet, non tamen in alium transferat habitationem. Quæſitum autem eſt, an amicum ei liceat recipere: & placuit, ut poſſit. Permiſſum porro eſt ei in habitatione habere uxorem & proprios liberos, ac libertos non ſolum, ſed & alios liberos, quibus non minus ac ſervis utitur, veluti mercenariis. Quod ſi mulieri ædium uſus relictus ſit, licet ei ſine impedimento ibi habitare cum viro.

§. III. Ἐὰν οἰκέτου οὖσός μοι παραχωρηθῇ, ἐγὼ μόνος ταῖς 10 operis αὐτοῦ καὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ κεχρῆσθαι δύναμαι 11· τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ ὑποζυγίου οὖσός μοι παραχωρηθῇ.

§. III. Si uſus ſervi mihi conceſſus ſit, ego ſolus operis ac miniſterio ejus uti poſſum. Idem eſt, & ſi jumenti uſus mihi conceſſus ſit.

§. IV. Εἰ δὲ n θρεμμάτων, 12 οἷον 123
προβάτων, οὖσός μοι ληγατευθῇ, οὔτε τῷ γάλακτι, οὔτε τοῖς ἀρνίοις, οὔτε τῷ ἐξ

§. IV. Quod ſi pecorum, veluti ovium, uſus mihi ſit legatus, neque lacte, neque agnis, neque illarum lana

6. ταυ. πασ. F. 7. μὴ μὴν μεταφ. F. 8. ἤγ. τ. οἴκ. de: F. 9. χρῆται F. 10. *operais* F. 11. εἰς ἕτερον δὲ τοῦτο μεταφέρειν τὸ δίκαιον κεκώλυμαι ad: F. (*ad alium vero hoc jus transferre non poſſum.*) 12. οἷον F.

D. *de uſufr.* ſive ut generaliter ſcribunt Græci, καὶ ἄκοντος τοῦ δεσπότου, ἢ καὶ τοῦ κληρονόμου αὐτοῦ. FABR. I.

h. Jus habitationis reciſius quam uſusfructus. 16. *Eclo.* 8. c. 30. & 31. D. GOTH.

i. Juſtin. *hoſpitem* [Baſilic. ξένον. Gloſſæ: hoſpes, ἐπὶ ξένης φίλος. *ex Edit.* 2.] ex veteri more hoſpitii, quod inter privatos contrahebatur. FABR.

Unde hoſpitem Belgice *buitenvriend* ſoleo interpretari. G. O. R.

k. Juſt. *vix receptum eſt*, id eſt, prope fuit, ut non reciperetur. FABR.

l. Idem ſcribit græcus Schol. ad leg. 6. D. *de teſtib.* FABR. II.

m. Mercenarios quidam in ſervorum cenſum referunt: eſt enim merces auctoramentum ſervitutis: & mercenarii quodammodo, τροφῆς ἕνεκα δουλεύοντες. Petr. Chryſolog. Serm. 2. Joannes Caſſian. collat. 11. c. 6. hinc *mercenariam ſervitutem ſervire*, Arnob. adv. gent. 4. Itaque ſervus, ut placet Chryſippo, perpetuus mercenarius eſt. Seneca de Benef. 3. c. 22. Sed verius eſt eos loco ſervorum eſſe, l. 4. D. *eod.* quia conditione non ſerviunt, ſed paupertate. Flor. 2. c. 14. *dubium liber an ſervus, mercenarius certe.* id autem evidenter confirmat l. 1. §. *familiæ*, & §. *ſi filiusf.* D. *de vi & vi arm.* ut ibid. notat Gloſſa in v. *competit*, & Gr. lib. 60. Baſ. t. 17. FABR.

n. l. 12. §. 2. D. *eod.* 16. *Eclog.* 9. ex lib. 51. tit. 4. c. 4. verſ. 14. 1. *Eclog.* 10. §. 10. D. GOTH.

o. Itaque

ἐξ αὐτῶν ἐρίῳ συγχωροῦμαι κεχρῆσθαι· ἐπειδὴ ταῦτα [o] ἐν καρπῷ ἐστι, τουτέστιν οὐσουφρούκτου ἐστὶ καὶ οὐχὶ οὔσου. ἀλλ' εἰς τοῦτο μόνον συμβάλλεταί μοι τὸ ἔχειν οὖσον προβάτων, ὥστε δύνασθαι ἄγειν αὐτὰ εἰς τὸν ἐμὸν ἀγρὸν, [13] καὶ τοῦτον κοπρίζειν· ἡ δὲ τῶν προβάτων κόπρος [p] εὐθαλῆ καὶ γόνιμον ἀποτελεῖ τὸν ἀγρόν.

lana permittor uti: quoniam hæc in fructu ſunt, hoc eſt uſusfructûs ſunt, non uſûs. Sed in hoc ſolum prodeſt mihi uſum habere ovium, ut eas poſſim in agrum meum agere, eumque ſtercorare. Ovium autem fimus agrum reddit uberem ac fertilem.

§. V. Ἐὰν ἀβιτατίων [q] ληγατευθῇ τι- 124 νι, ἢ καὶ ἑτέρῳ τρόπῳ συστῇ, οὔτε οὖσος δοκεῖ τοῦτο εἶναι, οὔτε οὐσούφρουκτος, ἀλλ' ὡσανεὶ ἰδιάζον δικαιόν τι· Ἐζητήθη δὲ, εἰ ὁ ἔχων ἀβιτατίονα δύναται ταύτην ἑτέρῳ μισθοῦν· καὶ πολλῶν ἐναντιωμένων νομικῶν, μόνου δὲ Μαρκέλλου ἐπιτρέποντος τὸ μισθοῦν, γέγονε διάταξις [r] τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, τέμνουσα τὴν ζήτησιν, καὶ τὴν Μαρκέλλου δεχομένη γνώμην, διὰ τὸ χρήσιμον τῶν πραγμάτων ἐπιτρέπουσα, μὴ μόνον οἰκεῖν αὐτὸν εἴγε βούλεται, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις μισθοῦν.

§. V. Si habitatio alicui legata aut alio etiam modo conſtituta ſit, neque uſus videtur id eſſe, neque uſusfructus, ſed velut ſingulare quoddam jus. Quæſitum eſt autem, an habens habitationem alii eam poſſit locare. Et multis Jurecconſultis contradicentibus, ſoloque Marcello locationem permittente, facta eſt conſtitutio religioſiſſimi Imperatoris noſtri, quæ hanc quæſtionem decidit, & Marcelli ſententiam probat: permittens propter utilitatem rerum, non modo ipſum habitare ſi velit, ſed & locare aliis.

§. VI. Ἀρκεῖ ταῦτα περὶ δουλειῶν καὶ 125 οὐσουφρούκτου καὶ οὔσου καὶ ἀβιτατίονος διεξελθεῖν· περὶ δὲ κληρονομίας καὶ ἐνοχῶν ἐν τοῖς οἰκείοις ἐκτεθήσεται τόποις. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν ὡς ἐν συντόμῳ, τίσι τρόποις φυσικῶς κτώμεθα τὰ πράγματα, νῦν ἀναγκαῖον εἰπεῖν, τίσι τρόποις νομίμῳ καὶ πολιτικῷ δικαίῳ τὰ ἀλλότρια κτᾶσθαι δυνάμεθα.

§. VI. Hæc ſufficit de ſervitutibus & uſufructu & uſu & habitatione diſſeruiſſe. De hereditate autem & obligationibus in propriis exponetur locis. Sed quoniam velut in ſumma diximus, quibus modis naturaliter res adquiramus, nunc neceſſarium *eſt* dicere, quibus modis jure legitimo & civili aliena adquirere poſſimus.

13. ὥστε pro καὶ F.

o. Itaque τὸ *magis* in l. 12. §. 1. D. *h. t.* θετικῶς accipitur, non συγκριτικῶς. ideoq. Tribunianus illud omiſit [Ulpianus tamen ait, hoc amplius etiam modico lacte uſurum: *neque enim tam ſtricte*, inquit, *interpretandæ ſunt voluntates defunctorum.* d. §. 1. imò in teſtamentis plenius voluntates teſtantium interpretantur. l. 12. *de reg. jur.* plenius, id eſt, largius, pinguius, impenſius, ſolutius. *ex Edit.* 1.] FABR.

p. Serv. in 1. Georg. *Pingues efficit terras cinis, intermiſſio arandi, incenſio ſtipularum, ſtercoratio.* Dio Chryſoſtom. Orat. 35. FABR.

q. Greg. Naz. in teſtamento ſuo, de habitatione Ruſſianæ virgini legata: ὥστε οἰκίαν ἔχειν ἀδελφῇ ἀνεγκλήτως εἰς χρῆσιν καὶ καρπίαν μέχρι βίου ζωῆς. FABR. I.

r. L. 13. C. *eod.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ [a] ΧΡΗΣΕΙ ΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΔΙΑΚΑΤΕΧΟΜΕΝΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ς.

Διεξελθόντες τὰς φυσικὰς κτήσεις, 126
διαλάβωμεν καὶ περὶ τῶν ἐννό-
μων· ὅτι μὲν, ἐάν τις τὸ οἰκεῖον [1] ἐμοὶ
τραδιτεύσῃ πρᾶγμα, μεταφέρει τὴν προσ-
οῦσαν [2] δεσποτείαν, συνωμολόγηται. Τί
δὲ, ὅτι ἀλλότριόν τις πρᾶγμα, οὗ οὐκ ἦν
δεσπότης, ἐτραδίτευσέ μοι; ἆρα μεταφέ-
ρει ἐνταῦθα τὴν δεσποτείαν; 3 καὶ λέγο-
μεν, ὅτι οὐδαμῶς· πῶς γὰρ, ἣν οὐκ εἶχε; τί
οὖν; 4 μετήγαγεν ἐπ᾽ ἐμὲ αὐτὴν, ἣν εἶχε
νομὴν, ἤτοι κατοχήν· καὶ οὐκ ἔστι τοῦτο 127
μικρόν· εἰ 5 γὰρ bona fide δέξομαι τὸ πρᾶγμα
(bona fide δέ ἐστι τὸ πιστεύειν με, δεσπότην
εἶναι τὸν πεπρακότα, ἢ δωρησάμενον, ἢ ἐξ
ἄλλης εὐλόγου αἰτίας, οἷον ἀπὸ περμυτα-
τίονος ἤτοι ἀνταλλαγῆς, παραδεδωκότα)
πάλαι μὲν, εἰ 6 κινητὸν [b] ἦν τὸ πρᾶγμα, ἐνι-
αυτοῦ παραδραμόντος ἐγινόμην δεσπότης,
εἴτε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις
διῆγον· εἰ δὲ ἀκίνητον, διετίας παρελθού- 128
σης, ἐν ᾧ ἦν ἀγρὸς 7 ἐν Ἰταλίᾳ διακείμενος ἢ οἰκία, οὐσουκαπιτεύετο παρ᾽ ἐμοῦ,
τοῦτ-

DE USUCAPIONIBUS, ET LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIONIBUS.

TITULUS VI.

Loquuti de adquiſitionibus naturalibus, diſſeramus etiam de legitimis. Quod quidem, ſi quis ſuam mihi rem tradiderit, dominium *ſibi* competens transferat, in confeſſo eſt. Quid autem, ſi alienam quis rem, cujus non erat dominus, mihi tradidit? Num & hic dominium transfert? Et dicimus, minime. Quomodo enim, quod non habebat? Quid ergo? transtulit in me eam, quam habebat poſſeſſionem ſive detentionem. Neque hoc exiguum eſt: ſi enim bona fide accepero rem, (bona fide autem eſt, ſi credam dominum eſſe, qui vendidit aut donavit, aut ex alia juſta cauſſa, veluti ex permutatione, tradidit) olim quidem, ſi res mobilis eſſet, anno elapſo fiebam dominus, ſive in Italia ſive in provinciis agerem. Si vero immobilis, biennio tranſacto, dum fundus aut domus in Italia

1. μοι F. 2. αὐτῷ ad: F. quod in verſione expreſſi, pro Curtiano *adhærens*. Mox malim τί δὲ, ὅτι ἀλλ. 3. καὶ de: F. 4. οὐ ad: F. 5. δὲ Lugd. & Goth. Mox βονεφίδε Baſil. & Lovan. βοναφίδε Pariſ. Lugd. Goth. βόνα φίδε F. confer lect. 19. inf. Ego hic & deinceps Latine ſcripſi: & mox δέξωμαι lego. 6. μὲν repetit F. 2. 7. ἢ οἰκία ἐν Ιτ. διακειμένη, F. Mox οὐσουκαπιτεύεται ante Lugd.

a. Uſucapere eſt uſu ſuum facere, l. 1. §. 1. D. *ex quib. cauſ. maj* Auctor rhetoric. ad Her. 4. *Te aut vacuum poſſediſſe, aut uſu tuum feciſſe*, nam uſucapione dominium adipiſcimur. Horat. Ep. 2. c. ult. *Quædam, ſi credis conſultis, mancipat uſus* Scholiaſt. *Nec ſolum per mancipationem, ſed etiam per uſucapionem, proprietas adquiritur*, ideoque uſucapio definitur adeptio dominii. Theodor. Hermopolit. ad l. 26. D. *de verb. S.* uſucapio, ἤτοι διὰ χρήσεως δεσποτεία. FABR. I.

b. Adde Ulpianum tit. *de dominiis* 19. §. *uſucapione* 1. D. GOTH.

τυτέστι, διὰ τῆς χρήσεως [c] ἐλαμβάνετο, καὶ τῆς ἐμῆς ἐγίνετο δεσποτείας, [8] τοῦ δυωδεκαδέλτου [d] νόμου τοῦτο κελεύσαντος.

Καὶ μή τις νομιζέτω [e] ἄδικον εἶναι τὸν νόμον, ὅτι ἕτερος μὲν διὰ τῆς οὐσουκαπίονος, τουτέστι τῆς [f] χρονίας νομῆς, ἐγένετο δεσπότης, ἕτερος δὲ τῶν οἰκείων ἐστερεῖτο πραγμάτων· τοῦτο γὰρ ἐπενοήθη ὑπὲρ τοῦ 129 μὴ φθείρεσθαι αὐτὰ τὰ πράγματα· ἕκαστος γὰρ ἀγνοῶν, πότερον αὐτῷ διαφέρει τὸ πρᾶγμα ὃ νέμεται, οὐδεμίαν ἐποιεῖτο τούτου φροντίδα, ἐλπίζων ὁτεδήποτε παραγενήσεσθαι τὸν ἀληθῆ δεσπότην, καὶ τοῦτο ἀποσπᾶν· καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης [9] αἰτίας ἐρρᾳθύμουν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ῥᾳθυμούντων αὐτῶν, [10] ἔμελλεν ἀπερίοπτα [8] τὰ πράγματα, καὶ τῶν πραγμάτων ὄντων ἀπερινοήτων, ἀπώλεια καὶ φθορὰ εἰκότως αὐτοῖς προσεγίνετο· καταστοχασάμενος 130 [h] οὖν ὁ δυωδεκάδελτος [11] τῆς τοιαύτης ἀνθρώπων ἐννοίας, ὥρισε χρόνον [12] ἐνιαυτοῦ ἐπὶ τῶν κινητῶν, διετίαν δὲ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων, οὗ ἐντὸς εἰ μὴ παραγένηται ὁ δεσπότης,

Italia eſſet ſita, a me uſucapiebatur meique fiebat dominii, lege XII. tabularum hoc ſanciente.

Nemo autem iniquam eſſe legem putato, quod alius quidem per uſucapionem, hoc eſt annalem poſſeſſionem, dominus fieret, alter autem ſuis privaretur rebus: hoc enim introductum eſt, ut ne res ipſæ corrumperentur. Quiſque enim ignorans, num ad ſe pertineret res quam poſſidet, nullam ejus gereret curam, metuens quandoque adventurum verum dominum eamque *ſibi* erepturum: atque ex hac cauſa homines forent negligentes, iiſque negligenter agentibus res manerent ſine cura; &, ſi res ſine cura eſſent, interitus & corruptio iis neceſſario accideret. Perpendens igitur lex XII. tabularum hanc hominum cogitationem, definivit anni tempus in mobilibus, biennium vero in immobilibus; intra quod niſi advenerit do-

8. τῦτο h. l. F. 9. ἐνδείας F. Mox ἐρρᾳθ. omnes ante hanc. 10. ἔμενον ante F.
11. τοιαύτης τῶν F. 12. ἐνιαυτὸν F.

c. Uſucapere eſt per uſum adquirere, l. *ait prætor* 23. §. 1. D. *ex quib. cauſ. maj.* FABR. II.

d. Theoph. & Gloſſa apud Juſtin. *jus civile* accipiunt pro l. 12. tab. ut alias ſæpe accipitur, GOTH. & FABR.

Namque Imp. in pr. huj. tit. dicit: *Jure civili conſtitutum fuerat*, &c. faciuntque cum noſtro inter alios à Coſta & Ever. Otto: qui poſterior uti recte monet, per vocem *antiquiores* hic intelligi Decemviros; ita quod addit *Non dominos, ut Th. putabat*, fateor me non adſequi, quomodo hoc Theophilo exprobrari poſſit. Adde not. *i.* G. O. R.

Galvanus de Uſufr. cap. 6. §. ult. & Merillius h. l. notant Th. quod verba *jure civili* ap. Juſtin. accipiat de L. XII. Tabb. quæ illi accipienda putant de media Juriſprudentia; at ſi quid video, injuria: origo etenim uſucapionis apud Romanos omnino petenda eſt ex lege Decemvirali, quæ ſic cavit: *Uſus auctoritas fundi biennium, ceterarum rerum annuus uſus eſto.* V. Cic. in Top. c. 4. MEERM.

e. Dixerit aliquis, uſucapionem pugnare cum civili ratione, quod domino rem ſuam citra factum ejus auferat. Sed & qui uſucapit, ex alterius damno lucrifacit, quod naturalem æquitatem impugnat, l. 18. & l. ſeq. D. *ex quib. cauſ. maj.* Cic. de off. 3. *Illud quidem natura non patitur, ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus*, &c. bono tamen publico uſucapio introducta eſt, l. 1. D. *eod.* bono communi, ut Lucretius loquitur, egregio publico, ut Tacitus, & Sulpit. Sever. quo vera ac ſolida utilitas continetur: ne ſcilicet quarundam rer. dominia diù, & ferè ſemper in incerto eſſent. Uſucapio igitur dominium adſerit & certam poſſeſſionem facit, *μηκέτι ἀμφισβητεῖν ἐξεῖναι*, Plato 11. *de legib.* ut vetuſtior rei dominus ſuam rem eſſe, petere non poſſit. FABR. I.

f. Curtius *temporalem* vertit, quod non damno; ſed *annalem* malui, quia Græci ſequiores χρόνον

σπότης, ἀναφαίρετον μένει τὸ πρᾶγμα παρὰ τῷ νεμομένῳ, οὐκ ἀγανακτούντων [i] τῶν δεσποτῶν· ἤρκει γὰρ αὐτοῖς ἐνιαυτοῦ ἢ διετίας χρόνος πρὸς ἀναζήτησιν τῶν οἰκείων πραγμάτων. [13] Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ δυωδεκάδελτος.

Ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς καλλίονι καὶ 131
φιλανθρωποτέρᾳ [14] διανοίᾳ χρησάμενος προσέταξε, [k] μὴ συντόμως [15] στερεῖσθαι τοὺς δεσπότας τῶν οἰκείων πραγμάτων· καὶ οὐδὲ ῥητῷ τόπῳ τὴν οἰκείαν ἐστένωσεν εὐεργεσίαν, ἀλλ' ἐξεφώνησεν ὑπὲρ τούτου γενικὴν διάταξιν, ἐν ᾗ διηγόρευται, [l] ὥστε τὰ μὲν κινητὰ πράγματα πανταχοῦ τῆς τριετίας παραδραμούσης οὐσουκαπιτεύεσθαι, τὰ δὲ ἀκίνητα διὰ τῆς τοῦ μακροῦ χρόνου κατοχῆς· [16] εἰ μὲν πάρεισιν οἱ δεσπόται, δεκαετίας, εἰ δὲ ἀπολιμπάνονται, εἰκοσαετίας παρελθούσης· οἷον, ἀ- 132
γρὸν ἐτραδίτευσάς μοι, ἢ οἰκίαν Τιτίῳ διαφέρουσαν, ὑποπτεύοντί μοι εἶναί σε δεσπότην, καὶ διὰ τοῦτο bona fide δεχομένῳ τὸ πρᾶγμα· εἰ μὲν ἐνδημεῖ ὁ Τίτιος, ἀρκεῖ μοι πρὸς οὐσουκαπίονα δεκαετία·

dominus, irrevocabilis remanet res apud poſſeſſorem, non indignantibus dominis; nam ſufficiebat iis anni vel biennii tempus ad inquiſitionem rerum ſuarum: ſed hæc quidem *lex* XII. tabularum.

Noſter autem Imperator meliori atque humaniori uſus ſententia juſſit, ne *tam* celeriter domini ſuis privarentur rebus: neque certo loco ſuum coanguſtavit beneficium, ſed ea de *re* generalem promulgavit conſtitutionem, in qua ſancitum eſt, ut res quidem mobiles ubicumque elapſo triennio uſucapiantur, immobiles autem per longi temporis poſſeſſionem: ſi quidem præſentes ſint domini, decennio, ſin vero abſentes, vicennio elapſo. Veluti, agrum tradidiſti mihi vel domum ad Titium pertinentem, me ſuſpicante te dominum eſſe, atque ideo bona fide rem accipiente. Si quidem in loco *præſens* ſit Titius, ſufficit mihi ad uſucapionem decennium:

13. Quum in prima Gothofredi edit. ἀλλὰ ταῦτα μὲν per incuriam deeſſent, in poſter. vel pater vel filius ex ingenio ſupplevit καὶ οὕτως μὲν. 14. χρησ. διαν. F. 15. τοὺς δεσπ. στερ. F. 16. τετάρτην ad: F. cum Curt.

χρόνον pro *anno* uſurparunt, ut in Gloſſario oſtendam. Sequens quoque caput idem directe per indicativos, ego oblique per ſubjunctivos verti; licet nihil obloquar, ſi quis Curtium ſequi malit. Meum tamen putavi, lectorem de eo admonere. G. O. R.

g. Contra deſides & ſui juris contemptores odioſæ exceptiones compoſitæ ſunt, l. ult. C. *de ann. except.* §. 7. h. t. FABR. II.

h. Dixi ad l. XII. tabularum tit. *de uſucapionibus.* D. GOTH.

Et alii poſt eum, inprimis Jacobus filius. G. O. R.

i. Non percepit verba Juſtin. qui ait, *antiquiores*, id eſt, legis 12. tab. conditores *putaſſe*, *dominis ſufficere*, &c. Th. verò, *hoc placuiſſe ipſis dominis.* FABR.

Nego Th. ſic vertiſſe, cujus paraphraſis h. l. plane libera eſt, nec verbis Latinis preſſe inhæret. V. paulo ante ad not. *d.* G. O. R.

k. Uſucapio olim ſpatiis concludebatur iniquis: nam per annum, vel biennium miſeri rerum domini excludebantur. Boëtius in Top. lib. 2. *Plurimarum rerum uſucapio annua eſt: ut ſi quis eis anno, & continuo fuerit uſus, id firma juris auctoritate poſſideat, velut rem mobilem. fundi vero uſucapio, biennii temporis ſpatio continetur.* Ex Juſtin. autem conſtitutione minuitur uſucapionum compendioſa dominis jactura, ut loquitur Juſtin. in l. un. *de uſucap. transf.* compend. id eſt, σύντομος ζημία. FABR. I.

l. L. 1. C. *de uſucap. transformanda.* Idem 2. Harmenopul. 1. §. 52. Paul. 5. Sentent. 2. §. 3. D. GOTH.

τία· εἰ δὲ ἀπολιμπάνεται, εἰκοσαετία· ταῦτα δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐν [17] Ἰταλίᾳ διακειμένων ἀκινήτων, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις, ἃ πάλαι στιπενδιάρια [m] καὶ τριβουτάρια [18] προσηγόρευται· καὶ ἁπλῶς ἐν πάσῃ [n] γῇ, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ τελούσῃ βασιλείαν, κρατεῖν ἐνομοθέτησε· πανταχοῦ μέντοι [19] bonæ fidei νομῆς [o] προηγουμένης.

§. I. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, τὸν bona 133
fide νεμόμενον δύνασθαι οὐσουκαπιτεύειν, ἔστιν εὑρεῖν θέματα, ἃ μὴ περιποιεῖ ἡμῖν [20] οὐσουκαπίονα· οἷον, ἐάν τις νέμηται [p] ἐλεύθερον πρόσωπον, ἢ σάκρον, ἢ ῥελεγίοσον· ἐπειδὴ γὰρ ἡ οὐσουκαπίων δεσποτείαν περιποιεῖ, κρείττονα δὲ ταῦτα τὰ πράγματα τοῦ δεσπόζεσθαι, εἰκότως οὐχ ὑπόκειται οὐσουκαπίονι. Τὸ αὐτὸ νοεῖν ὀφείλομεν, καὶ ἐάν τις τὸν ἀλλότριον [21] νέμηται φυγάδα, [q] οὐχ [22] ὑπόκειται ὑσουκαπίονι.

§. II.

nium: ſin abſens, viceunium. Hæc autem non ſolum de immobilibus in Italia ſitis, ſed etiam de his *quæ* in provinciis, quæ olim ſtipendiaria & tributaria *prædia* appellabantur: & ſimpliciter in omni regione ejus imperio ſubjecta *hoc* obtinere ſanxit: ubique tamen bonæ fidei poſſeſſione præcedente.

§. I. Quoniam vero diximus, poſſidentem bona fide uſucapere poſſe, invenire licet ſpecies; quæ nobis uſucapionem non tribuunt. Veluti, ſi quis poſſideat liberam perſonam, aut *rem* ſacram vel religioſam. Quum enim uſucapio dominium adquirat, hæ autem res dominii ſint expertes, neceſſario uſucapioni non ſubjacent. Idem intelligere debemus, etiam ſi quis alienum poſſideat fugitivum; non *enim* ſubjacet uſucapioni.

§. II.

17. τῇ ad: F. 18. προσηγορεύετο F. 19. βοναφίδεῖ Baſ. Pariſ. Lugd. Goth. βονεφίδεῖ Lovan. βόνα φίδε F. Nos Latine ubique ſcripſimus. Confer ſupra lect. 5. 20. ἃ οὐσουκαπίων· F. Optime, ſi ex MS. & tum verterem potius: *quas nobis uſucapio haud adquirit*, quam Curtianam retinerem: *in quibus uſucapio non procedat*. G. O. R. 21. νέμεται ante Lugd. 22. ὑποπίπτει τῇ F. An hic pro οὐχ legendum οὐ γὰρ? G. O. R.

m. Dictum eſt ſup. tit. *de rerum diviſione* §. 40. [*cap.* 74. ſeqq.] D. GOTH.

n. In orbe Romano. FABR. I.

o. Juſt. *juſta cauſa poſſeſſionis:* id eſt, juſto titulo. Sic in l. 7. C. *de adq. poſſ.* titulus dicitur in pr. & deinde cauſa poſſeſſionis: nam titulus eſt poſſeſſionis cauſa, ut ait Th. ad §. 2. j. *de interd.* & j. §. 11. veram eſſe poſſeſſionis cauſam oportet, id eſt, titulum. [Juſta traditio neceſſaria eſt lib. 4. *de Feud.* t. 87. & origo firma. Tertull. *de præſcript. adv. hær.* atque ita origo accipitur in l. 24. C. *de fideic.* & initium in l. 2. C. *de præſcript.* 30. *vel* 40. *ann.* ut ibi Azoni placet: *hic autem*, inquit, *appellatur initium, vel origo, id eſt titulus.* ex Edit. 1.] FABR.

p. L. 9. in f. D. *eod.* 2. Harmenop. 1. §. 43. l. 73. §. ſacram D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

Liberi homines, res ſacræ, religioſæ, uſucapionem non recipiunt, l. 9. D. *h. t.* Aggen. Urbic. de controv. agror. *Sed cum aut ſacra, aut religioſa nominentur, ſtatum generalem jure ordinario accipiunt: Primum enim quæritur an ea loca ullo modo uſucapi poſſint: deinde quatenus poſſint.* FABR. I.

q. Quoniam enim ſervus fugitivus ſui furtum facit, l. 60. D. *de furt.* l. ult. §. 1. C. *de his qui ad Eccleſ. confug.* ideo nec uſucapio, nec longi temporis præſcriptio in eo locum habet, l. 1. C. *de ſerv. fugit.* Cur longi temporis præſcriptio in reb. mobilib. & moventibus? quoniam etiam in reb. mobilibus longi temporis præſcriptioni locus eſt, ut notant Græci lib. 60. Baſil. & Cujac. in Parat. tit. *de furt.* C. actio tamen de fugitivis revocandis tricennio extinguitur, ſi dominus deſierit poſſidere. Azo ad d. l. 1. Cujac. *de div. tempor. præſcr.* c. 30. FABR. I.

r. 2. Harmen. 1. §. 47. l. ult. D. *vi bonorum rapt.* D. GOTH.

s. Hujus legis XII. Tabularum verba videntur ſuccedentibus ſeculis in legem Atiniam translata: fuere

§. II. Οὐδὲ τὰ furtiva [r] οὐδὲ τὰ vi 134
possessa, 23 ἤτοι τὰ βιαίως κατεχόμενα, οὐδὲ δεκαετίας ἢ εἰκοσαετίας παραδραμούσης, καὶ bona fide 24 νεμομένῳ· ἀλλὰ τὰ μὲν furtiva δέξαι ἐπὶ τῶν κινητῶν, τὰ δὲ vi possessa ἐπὶ τῶν ἀκινήτων· ἐκώλυσε γὰρ τὴν οὐσουκαπίονα τῶν μὲν φουρτίβων ὁ δυωδεκάδελτος καὶ ὁ [s] Ἀτίλιος νόμος, τῶν δὲ vi 25 possessorum ὁ [t] Ἰούλιος καὶ ὁ [u] Πλαύτιος.

§. II. Neque *res* furtivæ neque vi poſſeſſæ, ne quidem decennio vel viceennio elapſo, quamquam bona fide poſſeſſæ. Sed furtivas cape de mobilibus, vi poſſeſſas de immobilibus. Prohibuit enim furtivarum quidem uſucapionem lex XII. Tabularum atque Atilia, vi autem poſſeſſarum *lex* Julia & Plautia.

§. III. Ηνίκα οὖν ἐρωτᾷ σέ τις, εἰ ὁ 135
δεῖνα, ὃ νέμεται 26 κατὰ πρᾶσιν, δύναται οὐσουκαπιτεύειν· δεῖ σε ζητεῖν κατὰ πρώτην τάξιν, πότερον bona fide, ἢ mala fide νέμεται· καὶ εἰ μὲν μάθῃς, ὅτι bona fide, ὅρμησον εὐθέως ἐπὶ τὴν δευτέραν ἐρώτησιν, καὶ ἐρώτησον, μὴ σάκρον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, μὴ ῥελεγίοσον, μὴ ἐλεύθερον πρόσωπον, μὴ φούρτιβον, μὴ βὶ πόσσεσσον; καὶ ἐάν τι τούτων εὕρῃς, λέγε μὴ προβαίνειν τὴν οὐσουκαπίονα, διὰ τὸ προσὸν τῷ πράγματι βίτιον, 27 [ἤτοι [x] ψόγον, ἐπειδὴ φούρτιβόν ἐστιν, ἢ βὶ πόσσεσσον.]

§. III. Quum ergo roget te quis, num ille *rem*, quam ex venditione poſſidet, uſucapere poſſit? oportet te quærere primo loco, utrum bona fide, an mala fide poſſideat: &, ſi cognoveris, bona fide *poſſidere*, decurre ſtatim ad alteram quæſtionem, & roga, anne ſacra ſit res, an religioſa, anne perſona libera, anne *res*
136 furtiva, an vi poſſeſſa? Et ſi quid horum inveneris, dicito uſucapionem haud procedere, propter inhærens rei vitium.

Ἀρα | Num

23. Gr. interpr. de: F. 24. μου ad: F. Ego νεμόμενα lego. 25. *poſſeſſon* F. 26. πρᾶγμα pro κατὰ πρᾶσιν habet F. 27. incluſa de: F.

fuere autem hæc, *Quod ſubreptum erit, ejus rei æterna auctoritas eſto.* Neque id mirum. exoleſcente enim metu antiquioris, novæ legis auctoritas quæritur: idq. in ipſis XII. tabulis factum teſtatur Macrob. 3. Saturnalior. D. GOTH.

Sic omnes Th. veteres & apud Pſellum Synopſ. verſ. 640. δόγμα Ἀτίλειον. apud Juſtin. autem, *Atinia*, & in l. 4. §. 4. & l. 33. D. *eod.* [*quæ verior lectio.* DOUJ.] [Cujus verba hæc exſtant apud Gellium 17. 7. *Quod ſurreptum erit, ejus rei æterna auctoritas eſto:* id eſt, rei furtivæ jus penes dominum æternum eſto, ut uſucapione alii non poſſit adquiri. *Ed.* 1.] FABR.

De orthographia huj. leg. vide præter Commentatores ad *Inſtitut.* Heinecc. *in Antiqq.* & Otton. *præfat. Tom. IV. Theſ. Jur.* pag. 16. G. O. R.

t. In uno Cod, Ἰούνιος, in d. l. 33. §. 2. *Julia.* FABR. I.

L. 33. §. 2. D. *eod.* Plotia dicitur Cœlio *epiſtola ad Ciceronem*, & Ciceroni *in Milone.* Ibidem Aſconio Plautia. 10. D. GOTH.

u. Legis Plautiæ meminit Galius apud Diomedem lib. 2. & Aſconius Pedian. in Milonianam: FABR. I.

Duas fuiſſe leges, Juliam, & Plautiam, & repetitio articuli ὁ indicat, nec quiſquam JCtorum dubitat. Adde Excurſum noſtrum XII. de L. Julia & Titia. *Plautius* autem, *Claudius*, *clauſtrum*, *plauſtrum* &c. antiquis & pronuntiata & ſcripta ſæpe fuiſſe *Plotius*, *Clodius*, *cloſtrum*, *ploſtrum* &c. hodie vel pueri norunt. G. O. R.

x. ψόγον pro vitio nove poſuit. Eſt enim culpa, vituperatio. D. GOTH.

Quia hæc incluſa cum Fabroto Theophili eſſe non puto, ideo in verſione omiſi. G. O. R.

y. Si

Ἆρα οὖν ὁ κλέπτης [28] καὶ ὁ βίαιος δύναται οὐσουκαπιτεύειν; ἴσως προπηδήσας ἐρεῖς, ὅτι οὐδαμῶς, διὰ τὸ πρόσον [29] βίτιον, ἐπειδὴ φούρτιβόν ἐστιν, ἢ βὶ πόσσεσσον· ἀλλ' οὐ δεῖ σε τοῦτο λέγειν· ἐπελάθου γὰρ τῆς τάξεως, ἀλλὰ χρή σε λέγειν, μὴ προβαίνειν τὴν οὐσουκαπίονα διὰ [30] τὸν πρεσγενέστερον λόγον, τουτέστιν ἐπειδὴ mala fide [31] νέμεται· οἶδε γὰρ, ὅτι φούρτιβον ἢ βὶ πόσσεσσόν ἐστιν· εἰ δὲ ὁ βίαιος ἢ ὁ κλέπτης ἑτέρῳ τοῦτο παράσχῃ bona fide λαμβάνοντι, τότε, ὅσον μὲν ἐκ τῆς προτέρας ἀποκρίσεως, ἐπειδὴ bona fide νέμεται ὁ κατέχων τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἐμποδίζεται ἡ οὐσουκαπίων, ἀλλὰ διὰ τὸ πρόσον τῷ πράγματι βίτιον κωλυθήσεται· ἔστι γὰρ φούρτιβον ἢ βὶ [y] πόσσεσσον.

Num igitur fur vel violentus uſucapere poteſt? forte præcipitans dices, nequaquam, propter vitium inhærens, ſiquidem furtivum eſt vel vi poſſeſſum. Verum hoc te dicere
137 non oportet; oblitus enim es ordinem: ſed dicere te oportet, non procedere uſucapionem propter priorem rationem, id eſt quoniam mala fide poſſidet; novit enim, furtivum vel vi poſſeſſum eſſe. Si vero violentus vel fur alii hoc tradiderit bona fide accipienti, tunc, quantum ad priorem reſponſionem, quia bona fide poſſidet, qui rem detinet, uſucapio haud impeditur, ſed propter inhærens rei vitium prohibebitur: eſt enim furtiva vel vi poſſeſſa.

138 Καὶ τί ἐστι φούρτιβον; φούρτιβόν ἐστιν, οὐ μόνον τὸ νύκταρ ἢ μεθ' ἡμέραν λάθρα λαμβανόμενον, ἀλλὰ γὰρ πᾶν πρᾶγμα κινητὸν ἀλλότριον, παρὰ γνώμην [32] τοῦ δεσπότου ψηλαφάμενον· ψηλαφᾶν [z] δέ ἐστι, τὸ ὡς δεσπότην ἀναστρέφεσθαι περὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ πράττειν τὰ πρέποντα [33] δεσπόταις ἐπ' αὐτῷ· ἀλλ' εἰ ἀληθὲς τὸ εἰρημένον, [a] οὐδέποτε [34] ἀλλότριον πρᾶγμα δύναται οὐσουκαπιτεύεσθαι·

Et quid eſt FURTIVUM? Furtivum eſt, non ſolum quod noctu vel interdiu clam ſubripitur, ſed omnis res aliena mobilis, quæ præter domini voluntatem contrectatur. CONTRECTARE autem eſt, ut dominum circa rem verſari, & facere quæ dominis in ea licent. Sed ſi verum eſt *hoc* dictum, nunquam res aliena poteſt uſucapi. Namque omnis, qui alienam

28. ἢ pro καὶ F. 2. 29. τῷ πράγματι ad: F. 30. τὸν de: F. 31. νέμονται F. Idem cum aliis hic & alibi ψηλαφεῖν. 32. τοῦ de: F. 33. δεσπότῃ F. 34. τὸ ad: F.

y. Si res ab auctore vi poſſeſſa ſit, impeditur uſucapio, l. 5. C. *de uſuc. pro empt.* propter ejus improbam fidem. FABR. I.

z. Sane non eſt ſola cogitatio. l. 1. §. 1. D. *de furtis.* [nec ſola] inficiatio. l. *inficiando* 67. D. *de furtis.* D. GOTH.

a. V. tit. 1. Inſtitutionis 4. FABR.

Franc. Amaya 1. 11. Obſerv. 9. notat Th. quod *contrectare* rem furtivam explicet, ut dominum circa rem verſari; quum contra ſignificet rem amovere ex eo loco, ubi erat. l. 3. §. 18. *de Adquir. poſſ.* l. 21. pr. verſ. *nam etſi quis* & §. 8. l. 22. l. 56. §. 3. *de furt.* Ita Amaya. MEERM.

Hoc quidem eſt verba captare: primo enim vix intelligo, quomodo ut dominus circa rem verſari, eaque quæ domini ſunt, in re agere poſſim, ſine motu & uſu rei: deinde etſi contrectatio, Belgice *de behandeling*, ut plurimum in motione conſiſtat, tamen generalius & poſſeſſionem & uſum ejus, id eſt dominium malo animo arreptum (ut Th. mox addit) comprehendit: ita ut ipſa Imperatoris verba in §. 6. *de Oblig. q. ex del.* ſatis Theophi-

σθαι· πᾶς γὰρ, ὃς νέμεται τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα, παρὰ γνώμην 35 τοῦ δεσπότου ψηλαφᾷ, εἰ δὲ παρὰ γνώμην δεσπότου ψηλαφᾷ, Φούρτιβον ἀποτελεῖ τὸ πρᾶγμα, εἰ δὲ Φούρτιβόν ἐστιν, ἐπέχεται ἡ οὐσουκαπίων· ἐλλιπῶς 36 ὁ ὅρος ἔχει, καὶ δεῖ προστεθῆναι αὐτῷ τὸ κακῇ [b] διαθέσει, καὶ λέγειν, ὅτι Φούρτιβόν ἐστιν, οὐ μόνον τὸ νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν λάθρα λαμβανόμενον, ἀλλὰ πᾶν πρᾶγμα κινητὸν ἀλλότριον, παρὰ γνώμην δεσπότου κακῇ διαθέσει ψηλαφώμενον· οὕτως γὰρ ἔχων ὁ ὅρος, ἀνελλιπής ἐστιν.

§. IV. Ἀλλὰ 37 καὶ τούτου προστεθέντος, εὑρίσκομεν 38 τὴν οὐσουκαπίωνα μὴ προβαίνουσαν· 39 εἰ γὰρ νέμεταί τις τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα παρὰ γνώμην δεσπότου, κακῇ διαθέσει τοῦτο ψηλαφᾷ, καὶ ἀποτελεῖ αὐτὸ Φούρτιβον· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἀληθές· ἐνδέχεται [c] γάρ τινα ψηλαφᾶν τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα παρὰ γνώμην δεσπότου, καὶ κλοπὴν μὴ ἁμαρτάνειν, διὰ τὸ 40 ἐστερῆσθαι αὐτὸν κακῆς διαθέσεως· οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος, ἔχρησα ἐγὼ Τιτίῳ τὸ ἐμὸν βιβλίον, ἢ ἐμίσθωσα αὐτῷ τὸν ἐμὸν οἰκέτην, ἢ παρέθεμην αὐτῷ τὸν ἐμὸν δίσκον· ἐτελεύτησεν οὗτος ἐπί σοι

139 nam rem poſſidet, præter domini voluntatem contrectat; quod ſi præter voluntatem domini contrectat, furtivam rem efficit; ſi autem furtiva eſt, inhibetur uſucapio. Imperfecte *igitur ſe* habet definitio, eique addendum eſt malo animo, ac dicere, FURTIVUM eſſe, non ſolum quod noctu vel interdiu clam ſubripitur, ſed omnem rem alienam mobilem, quæ præter domini voluntatem malo animo contrectatur. Sic enim *ſe* habens definitio, perfecta eſt.

140 §. IV. Atqui hoc etiam addito, invenimus uſucapionem non procedentem. Si quis enim rem alienam præter domini voluntatem poſſidet, malo animo eam contrectat, furtivamque reddit. Sed hoc verum non eſt. Fieri enim poteſt, ut quis rem alienam præter domini voluntatem contrectet, & furtum *tamen* non committat, ideo quod is malo animo ca-
141 reat. Veluti in hac ſpecie: Commodavi ego Titio librum meum, aut locavi ei ſervum meum, aut depoſui apud eum diſcum meum: hic mortuus eſt

35. τῶν δεσποτῶν ante F. 36. ὁ ad: F. cum Curt. Mox προστεθῆναι omnes præter Lovan. 37. γὰρ ad: F. Mox εὑρίσκομεν ante F. 38. μὴ προβαίνουσαν τὴν οὐσ. F. 39. ὡς pro εἰ F. 1. Sed plura mutavit in 2. ſcil. ὡς γὰρ νέμεταί τι ἀλλ. cum Curt. 40. στερῆσθαι F. voluitne στερεῖσθαι?

philum defendant: *Furtum autem fit non ſolum, quum quis intercipiendi cauſa rem alienam* AMOVET, *ſed generaliter quum quis alienam rem invito domino* CONTRECTAT, id eſt quaſi ipſe ſit dominus, utitur, Belgice *behandelt*. G. O. R.

a. Quia vix eſt, ut res mobilis apud non dominum ſit ſine furti vitio: ecce enim, qui alienam rem ſciens vendit, furtum committit. Itaque licet bona fide quis emerit, non uſucapiet propter cohærens vitium, l. 10. C. *de furt.* FABR. I.

b. Διάθεσει hic ut & §. 5. & §. 18. inf. tit. *de obligation. quæ ex delicto.* affectus l. furtum 37. D. *de uſucap.* voluntas & propoſitum in l. qui injuriæ 53. D. *de furtis.* cogitatio l. 1. §. 1. D. *de furtis.* deſtinatio l. quo deſtinaverit 4. & paſſim *de furtis.* D. GOTH.

c. l. 36. D. *de Furtis.* D. GOTH.

d. Sed

σοι κληρονόμῳ· [41] εὗρες ταῦτα ἐν τῇ κληρονομίᾳ· ὑποπτεύσας αὐτὰ [d] ἐρεδιτάρια εἶναι, διεπώλησάς τινι bona fide λαμβάνοντι, ἢ ἐδωρήσω, ἢ [e] εἰς προῖκα [42] ἐπέδωκας· ἰδοὺ ἀλλότριον πρᾶγμα, καὶ παρὰ γνώ- 142
μην δεσπότου ψηλαφᾷς, καὶ ὅμως φούρτιβον οὐκ ἀποτελεῖται τὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ πονηρᾶς [f] ἀπήλλακται διαθέσεως· διὸ ὁ λαβὼν, ἀμάχως οὐσουκαπιτεύσει τὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ καὶ bona fide νέμεται, καὶ ἀπήλλακται βιτίου τὸ πρᾶγμα· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν εἰπεῖν κλοπὴν ἁμαρτάνειν τὸν κληρονόμον, τὸν bona fide πωλήσαντα.

§. V. Ἔστιν εὑρεῖν τοῦτο καὶ ἐπὶ ἑτέρου 143
[g] θέματος· παρεχώρησά σοι τῆς ἐμῆς θεραπαίνης τὸν οὐσούφρουκτον· (οὐσούφρουκτος δὲ [h] θεραπαίνης ἐστὶν, ἡ ἀπὸ τῆς χειρὸς ἐργασία [43] αὐτῆς καὶ ἡ ὑπηρεσία) τέτοκεν αὕτη παρὰ σοὶ, καὶ δῆλον ὅτι ὁ τοκετὸς ἐμοὶ [44] τῷ δεσπότῃ διέφερε, κατὰ τὰ προειρημένα [45] ἐν τοῖς προλαβοῦσι· νομίσας οὖν τὸν τοκετὸν τῆς θεραπαίνης διαφέρειν σοι τῷ οὐσουφρουκτουαρίῳ, ἐπώλησας τοῦτον ἢ ἐδωρήσω· ἰδοὺ κἀνταῦθα παρὰ γνώμην ἐποίησας δεσπότου, καὶ διὰ τὸ ἐλεύθερόν σε εἶναι πονηρᾶς διαθέσεως, οὐχ ἁμαρτάνεται κλοπὴ διὰ τοῦ γινομένου· 144
καθ' ὅλου γὰρ ὀφείλεις εἰδέναι, κλοπὴν δίχα κακίστης δια-

eſt *relicto* te herede. Inveniſti illa in hereditate: ſuſpicans ea eſſe hereditaria, vendidiſti cuidam bona fide accipienti, vel donaſti, vel in dotem dediſti: en *hic* rem alienam; & præter domini voluntatem contrectas: & tamen res furtiva non fit, quoniam animo malo libera eſt. Ideo accipiens ſine dubio rem uſucapiet, quoniam & bona fide poſſidet, & res a vitio libera eſt. Neque enim dici poteſt, heredem qui bona fide vendidit, furtum committere.

§. V. Hoc & in alia ſpecie invenire licet. Conceſſi tibi ancillæ meæ uſumfructum: (Uſusfructus autem ancillæ eſt manuum ejus opera ac miniſterium) hæc apud te peperit, & manifeſtum *eſt*, partum ad me dominum ſpectare, ſecundum dicta in ſuperioribus. *Tu* igitur putans partum ancillæ ad te uſufructuarium ſpectare, eum vendidiſti vel donaviſti. Ecce & hic præter voluntatem domini feciſti, & quia liber es animi mali, furtum eo facto non committitur. In univerſum enim ſcire debes, furtum ſine peſſimo affectu nunquam committi.

41. ἦρες τὸ ἐν τῇ κλ. omiſſo ταῦτα F. 42. ἐπιδέδωκας· ἰδοὺ καὶ ἀλλ. F. 43. καὶ ἡ αὐτῆς F. 44. διέφερε τῷ προπρειταρίῳ F. 45. ἡμῶν ad: F.

d. Sed & ipſe heres, ſi putet rem aliquam eſſe ex hereditate, quæ non ſit, poterit uſucapere, l. pen. D. *pro her.* heres enim maximè bona fide poſſidet. Aug. in Serm. de Decal. ad pop. c. 10. *Denique qui volunt res alienas tanquam juſte poſſidere, heredes ſe quærunt fieri à morientibus. Quid enim tam juſtum videtur, quam rem ſibi derelictam poſſidere, habere jure communi?* FABR. I.

e. Poſſumus exponere hic προῖκα, id eſt, *in dotem*, aut *gratis*. utrumque ſignificat. ANON. DUK. Sed dicitur hic εἰς προῖκα, & præceſſit ἐδωρήσω. G. O. R.

f. Furtum non fit ſine fraude: eſt enim contrectatio fraudulenta, l. 1. §. 3. D. *de Furt.* at fraus a doloſo animo proficiſcitur. Bargal. *de Dolo.* L. V. c. 5. GEN. ED.

g. L. 36. §. 1. in f. D. *eod.* D. GOTH.

h. L. 4. D. *de operis ſervor.* Gloſſæ juris: *opera, οἱ καρποὶ τῶν οἰκετῶν.* operæ tamen non per omnia uſumfructum imitantur. vide Cujac. Par. D. tit. *de oper. ſerv.* FABR. II.

i. L. furtum 37. D. *eod.* D. GOTH.

k. Ἀδέσποτον ἀγρὸν ſumit pro vacuo ſeu vacante v. l. 3. §. 1. D. *eod.* quem poſt paulo vocat ἰδ'

διαθέσεως μηδέποτε ἁμαρτάνεσθαι. Furtum [i] enim ſine affectu furandi non committitur. [46 τουτέστι, κλοπὴ ἄνευ διαθέσεως τοῦ κλέπτειν οὐχ ἁμαρτάνεται.]

§. VI. Καὶ ἐγὼ μὲν 47 ὀλίγοστά σοι εἶπον θέματα· ἡ δὲ τῶν πραγμάτων περίστασις ἐπινοεῖν δύναται πάμπολλα, ἐν οἷς εὑρεθήσεταί τις τὸ ἀλλότριον ἐκποιῶν παρὰ γνώμην δεσπότου, καὶ Φύρτιβον αὐτὸ μὴ ἀποτελῶν.

§. VII. Ταῦτα μὲν περὶ τῶν Φυρτίβων· 145 τὸ δὲ βὶ πόσσεσσον ἀπὸ τῆς ἐν ἔργῳ κρίνεται βίας, ὅτε τις ἐπελθών μοι, βίᾳ με 48 ἐξωθήσῃ τῆς ἐμῆς οἰκίας, ἢ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ· τὸ γὰρ Φούρτιβον 49 ἀπὸ νομικῶν κανόνων καταλαμβάνεται· ὥστε οὖν ἐὰν βίᾳ σε ἐξωθήσω τοῦ ἀκινήτου πράγματος, οὐ δύναμαι τοῦτο οὐσουκαπιτεύειν, ἐπειδὴ mala fide νέμομαι· οὐ μὴν οὐδὲ ὁ bona fide 146 50 τοῦτο λαβὼν παρ' ἐμοῦ, διὰ τὸ προσὸν τῷ πράγματι βίτιον· ἔστι γὰρ βὶ πόσσεσσον· εἰ δὲ 51 καθαρεύει τῆς ἐν ἔργῳ βίας ὁ τοῦτο λαμβάνων παρ' ἐμοῦ bona fide, 52 οὐσουκαπιτεύειν δύναται.

Καὶ πῶς συμβαίνει, ἀναγκαῖον εἰπεῖν· εἶχέ τις ἀγρὸν, ἀποδημήσας 53 κατέλιπε τοῦτον [k] ἀπρονόητον, ἢ καὶ παρὼν οὐδεμίαν ἐτίθετο Φροντίδα τοῦ ἀγροῦ· 54 ἢ ἐτελεύτησέ

mitti. FURTUM ENIM SINE AFFECTU FURANDI NON COMMITTITUR.

§. VI. Et ego quidem pauculas tibi enarravi ſpecies: ſed rerum circumſtantia quamplurimas producere poteſt, in quibus invenietur aliquis alienum præter voluntatem domini alienare, nec *tamen* furtivum illud reddere.

§. VII. Hæc quidem de furtivis. Vi autem poſſeſſum ex vi in facto *commiſſa* judicatur, quum quis me adgreſſus, vi *ex* ædibus meis aut *ex* fundo meo me expulerit. Nam furtivum ex regulis juris dignoſcitur. Itaque ſi vi te expulero *ex* re immobili, non poſſum eam uſucapere, ſiquidem mala fide poſſideo: quin neque qui bona fide eam a me acceperit, propter vitium rei inhærens; eſt enim vi poſſeſſa. Quod ſi pura ſit a vi in facto *commiſſa*, poteſt qui eam a me bona fide accepit, uſucapere.

Et quomodo *hoc* contingat, neceſſe *eſt* dicere. Habebat quis agrum; peregre proficiſcens eum reliquit ſine cura, vel præſens etiam nullam agri curam

46. interpretatio Gr. de: F. 47. ὀλίγιστα Goth. poſt. & F. 48. ἐξωθήσει ante hanc. τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ ἢ τῆς οἰκ. F. 49. καὶ ἀπὸ νομίμων καν. F. 50. παρ' ἐμοῦ h. l. F. 51. καθαρεύοι F. 52. δύν. οὐσ. F. 53. τοῦτ. κατ. F. 54. ἢ καὶ F.

ὑπ' οὐδενὸς κατεχόμενον. Adde l. 38. D. *eod.* D. GOTH.

In rebus immobilibus facilius procedit uſucapio, quia furti vitium in res immobiles non cadit: jampridem enim exploſa ſententia eſt Sabini exiſtimantis, etiam fundi locive furtum fieri. Gell. 11. ult. ut puta ſi quis abſentis fundum occupaverit, ἅτε μονήρους ὄντος τοῦ κωλύσοντος, ut in re eadem Dio Chryſoſt. Or. 46. aut etiam præſentis, ſed negligentis, ut in l. 5. C. *unde vi*, vel ejus qui ſucceſſorem non reliquit, vel certe cujus hereditatem nullus adivit. ipſe quidem non uſucapiet, quia licet rei immobilis furtum non commiſerit, tamen ſubſeſſor eſt, & incubator: intelligit enim ſe mala fide poſſidere, l. 3. §. 2. D. *de adq. vel amitt. poſſ.* ſed is qui bona ſide eam acceperit, etiamſi à mala fide poſſeſſore comparaverit, uſucapere poterit, l. 4. C. *de rei vind.* quia neque violenta poſſeſſio hic uſucapioni impedimento eſt. FABR. I.

σέ τις ἀδιάδοχος, καὶ οὐδεὶς παντελῶς τὴν τούτου κατεδέξατο περιουσίαν· ἑωρακὼς ἐγὼ ὑπ' οὐδενὸς 55 κατεχόμενον τὸν ἀγρὸν, ἐν κατοχῇ γέγονα τούτου· οὐσουκαπιτεύειν αὐτὸν οὐδενὶ δυνήσομαι λόγῳ· mala fide γὰρ νέμομαι, εἰδὼς αὐτὸν ἀλλότριον ὄντα· εἰ μέντοι ἑτέρῳ τοῦτον τραδιτεύσω bona fide λαμβάνοντι, προέρχεται ἡ οὐσουκαπίων, καὶ ὁ μακρὸς χρόνος, ὡς εἴρηται, περιποιεῖ τὴν δεσποτείαν αὐτῷ· τέως 56 γὰρ ἡ μὲν πρώτη ἀπόκρισις οὐκ ἐμποδίζει τῇ οὐσουκαπίονι· νέμεται γὰρ bona fide· 57 οὔτε ἡ δευτέρα, ἀπήλλακται γὰρ βιτίου τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, φούρτιβον 58 ἀποτελεῖσθαι τὸ πρᾶγμα· ὡς ὅτι γὰρ εἰδὼς ἐγὼ ἀλλότριον ὄντα τὸν ἀγρὸν, ἐξεποίουν αὐτὸν, φούρτιβον ποιῶ τὸν ἀγρόν· ἀλλὰ μάταιος οὗτος ὁ λόγος· κλοπὴ γὰρ ἐπὶ [l] ἀκινήτων οὐχ ἁμαρτάνεται.

Ἀνῃρέθη γὰρ καὶ τῆς πολιτείας 59 ἐξεβλήθη ἡ γνώμη τῶν δοξασάντων [m] νομικῶν, ὅτι ἐπὶ [n] τῶν ἀκινήτων 60 κλοπὴ ἁμαρτάνεται· ἀλλ' οὐδὲ βὶ πόσσεσσόν ἐστι τὸ πρᾶγμα· οὐδὲ γὰρ ἡ πρᾶξις τῆς βίας παρηκολούθησε· λείπεται τοίνυν, δεκαετίᾳ 61 ἢ εἰκοσαετίᾳ δεσπότην γίνεσθαι τοῦ ἀγροῦ τὸν bona fide λαμβάνοντα, φυλαττόμενον ὑπὸ τῶν διατάξεων [o] τῶν λεγουσῶν,

147 curam gerebat: aut deceſſit quis ſine ſucceſſore, ac nemo omnino ipſius ſuſcepit patrimonium; ego videns a nemine agrum poſſideri, in poſſeſſionem ejus intravi: uſucapere eum nulla potero ratione, namque mala fide poſſideo, ſciens eum eſſe alienum. Si tamen alii eum tradidero bona fide accipienti, procedit uſucapio, & longum tempus, ut dictum eſt, illi do-
148 minium adquirit. Utique enim neque prior reſponſio obſtat uſucapioni; nam bona fide poſſidet: neque altera; namque res vitio vacat. Sed dicere quis poſſit, rem reddi furtivam; ac ſi, quoniam ego ſciens alienum eſſe agrum, cum alienavi, furtivum reddam agrum: ſed vana hæc eſtr atio: furtum enim in immobilibus non committitur.

149 Nam ſublata atque civitate expulſa eſt ſententia Juriſperitorum opinantium, furtum in immobilibus committi: ſed neque res vi poſſeſſa eſt; neque enim factum violentiæ acceſſit: reliquum eſt ergo, decennio vel vicennio agri dominum fieri, qui bona fide eum accepit, quum adjuvetur conſtitutionibus dicentibus, ne cui lon-

55. ἀδιακατεχ. F. 56. μὲν h. l. F. 57. οὔτε δὲ F. Malim οὐδέ. 58. ἀποτ. αὐτό· ὡς γὰρ εἰδ. F. 59. ἐκβέβληται. F. 2. Ob quam vero neceſſitatem? 60. ἁμ. κλ. F. 61. ἢ καὶ δεκ. τὸ δεσπ. F.

l. Adde l. 14. §. 12. D. *quod metus cauſa*, & mox 2. Harmenop. 1. §. 68. D. GOTH.

m. Subaudi veterum, hoc eſt Maſuri Sabini 11. Gell. 18. adde d. §. 12. D. GOTH.

n. Th. hæc duo, fundi locive, pro reb. immobilibus accipit. atqui differunt, l. 60. D. *de verb. S.* FABR.

Pudeat Fabrotum talia notare. differant quantumlibet *fundus* ac *locus*; immo etiamſi Imp. *ædes*, *paſcua*, *agros*, *villas* &c. addidiſſet: an de his ſolis, an vero de immobilibus quibuſcumque hic ſermo eſt? Quare & ipſe Juſtin. mox generatim ait, *&* *eorum utilitati*, *qui* RES SOLI *poſſident* &c. G. O. R.

o. l. ult. Cod. *unde vi.* D. GOTH.

p. Adde 2. Harmenop. 1. §. 55. l. 4. §. 6. D. *eod* l. 13. §. 2. D. *de verb. ſignificat.* D. GOTH.

[Lex Atinia rei furtivæ uſucapionem impedit, niſi in poteſtatem ejus, cui ſurrepta eſt, revertatur,

σῶν, μηδενὸς ἀφαιρεθῆναι τὴν μάκραν καὶ ἀναμφίβολον νομήν.

longa & indubitata poſſeſſio auferatur.

§. VIII. Εἰρήκαμεν τὰ Φούρτιβα καὶ 150
τὰ βὶ πόσσεσσα μὴ δύνασθαι οὐσουκαπιτεύεσθαι· ἔστι δὲ ὅτε [62] ὑποπίπτει ταῦτα τῇ οὐσουκαπίονι, οἷον ἐὰν ὑποστρέψῃ p εἰς τὴν τοῦ δεσπότου κατοχήν· τότε γὰρ ἐλευθεροῦται τοῦ περιέχοντος αὐτὰ βιτίου, καὶ ὑπόκειται τῇ οὐσουκαπίονι· οἷον, κλέψας σὺ τὸν οἰκέτην Τιτίου, ἢ βίᾳ λαβὼν τὸν αὐτοῦ ἀγρὸν, ἐπώλησάς μοι· ἐπείχετο τὰ τῆς οὐσουκαπίονος. συνέβη ἐν τῷ μεταξὺ [63] ἀπ' ἐμοῦ ἐπὶ Τίτιον τὸν δεσπότην μετατεθῆναι τὴν νομήν· εὐθέως [64] παύεται τοῦ εἶναι Φούρτιβα, ἢ βὶ πόσσεσσα τὰ πράγματα· διὸ γενόμενα μετὰ ταῦτα ὑπὸ τὴν ἐμὴν κατοχὴν, ἀκωλύτως οὐσουκαπιτευθήσεται.

§. VIII. Diximus, *res* furtivas ac vi poſſeſſas uſucapi non poſſe. Aliquando tamen hæ uſucapioni ſubjacent, veluti quum in domini poſſeſſionem reverterint. Tunc enim liberantur vitio quo tenebantur, atque uſucapioni ſubjacent. Veluti, tu Titii ſervum ſubripiens, aut agrum ejus vi capiens, mihi vendidiſti: *jus* uſucapionis inhibebatur. Interea evenit, ut poſſeſſio a me in Titium dominum transferretur: ſtatim res deſinunt furtivæ eſſe vel vi poſſeſſæ. Itaque poſt illa in meam pervenientes poſſeſſionem, ſine impedimento uſucapientur.

§. IX. Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. 151
ἐάν q τις [65] ἐπὶ διαθήκῃ τελευτήσῃ, ὁ γεγραμμένος διαδέχεται αὐτὸν κληρονόμος· εἰ δὲ ἀδιάθετος, ἥξουσιν ἐπὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, εἰ μὲν [66] ὕπεισι παῖδες, αὐτοί· τούτων δὲ μὴ ὑπόντων, οἱ ἀδνάτοι, [67] καὶ γίνονται heredes· ἀδνάτων δὲ μὴ [68] ὑποκειμένων, οἱ cognati, καὶ γίνονται bonorum poſſeſſores, τουτέστι διακάτοχοι τῶν πραγμάτων. τῶν δὲ εἰρημένων

§. IX. Habe hæc in modum præviæ contemplationis: ſi quis cum teſtamento obierit, ſcriptus ei heres ſuccedit; ſin inteſtatus, ad hereditatem ejus venient, ſi quidem ſint LIBERI, *hi* ipſi; his vero non exſtantibus, AGNATI, & fiunt HEREDES; agnatis autem non exſtantibus, COGNATI, & fiunt BONORUM POSSESSORES. Sed *omnibus* his dictis haud ex-

62. καὶ ad: F. 63. τὴν νομ. ἀπ' ἐμ. μετ. ἐπὶ T. τὸν δεσπ. F. 64. πέπαυται F. 65. ὡς ad: F. 66. Veterem lectionem ſic diſtinxi ac verti. Goth. poſt. & Fabr. dederunt: ὕπεισι, παῖδες αὐτοῦ. 67. καὶ de: F. minus recte ob *heredis* & *bonorum poſſeſſoris* diſtinctionem. 68. ὑπόντων F.

tur, l. 20. §. 1. D. *de furt.* quæ quidem verba legis prudentes ſic acceperunt, ut in domini poteſtatem debeat reverti, non in ejus utique cui ſurreptum eſt, l. 4. §. *quod autem.* D. *de uſurp. & uſuc.* vel heredis ejus, l. ult. D. *vi bon. rapt.* tunc autem in poteſtatem domini rediiſſe creditur, cum dominus corporaliter rei ſuæ poſſeſſionem nactus eſt, l. 10. & 12. C. *de furt.* l. 7. C. *de uſuc. pro empt.* & quidem juſte ut avelli non poſſit. d. l. 4.

§. 8. *ex Edit.* 1.] Notat [præterea] Scholiaſtes hic, videri rem in poteſtatem rediiſſe, ſi ſciat ſuam rem eſſe. ex d. §. 8. [alioquin non videbitur res in domini poteſtatem reverſa, l. 86. D. *de furt.* tantumdem juris eſt, ſi res vi poſſeſſa in domini poteſtatem pervenerit, l. 5. C. *de uſuc. pro empt.* d. l. 86. ex Edit. 1.] FABR.

q. Succedendi ordo is eſt, ut primum ſuccedatur *ex teſtamento*, ſi teſtamentum fuerit: ſin minus,

νων μὴ ὑπόντων, ἢ μὴ βουλομένων κληρονομῆσαι, vacantia [r] γίνεται τὰ πράγματα, καὶ ἐπὶ τὸν Φίσκον παραγίνεται, καὶ πᾶς ὁ ἔχων ἀγωγὴν οἵαν δήποτε κατὰ τοῦ τελευτήσαντος, in rem, ἢ περσοναλίαν, ἢ ὑποθηκαρίαν, ταύτην εἴσω τετραετίας κινήσει κατὰ τοῦ Φίσκου· ἐπειδὴ 69 ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· 70 Ἐν τοῖς περιλαβοῦσιν εἴπομεν, τὰ Φούρτιβα καὶ βὶ πόσσεσσα μὴ δύνασθαι οὐσουκαπιτεύεσθαι· ἔστι δὲ εὑρεῖν, καὶ ἕτερον μὴ οὐσουκαπιτευόμενον οἷον, τὸ Φισκάλιον [s] πρᾶγμα οὐσουκαπιτεύεσθαι οὐ δύναται· ὁ μέντοι Παπινιανὸς [t] φησιν, ὅτι ἐὰν τις τελευτήσῃ ἀδιάδοχος, καὶ vacantia αὐτοῦ 71 γένηται τὰ πράγματα, πρὶν δὲ ἢ [u] καταμηνυθῇ ἡ οὐσία τῷ Φίσκῳ, τινὰ ἐκ τῶν 72 αὐτοῦ πραγμάτων πωλήσῃ τις ἐμοὶ καὶ τραδιτεύσῃ bona fide ἀγοράζοντι, προβαίνει 73 ἡ οὐσουκαπίων· οὔπω γὰρ γεγόνασι Φισκάλια τὰ πράγματα, μὴ δεξαμένου τῆς οὐσίας τοῦ 74 Φίσκου· τοῦτο γὰρ οὐ μόνον Πῖος ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι.

§. X.

152 exſtantibus, aut hereditatem adire nolentibus, bona fiunt vacantia, & ad fiſcum perveniunt, atque omnis actionem habens qualemcumque adverſus defunctum, *ſive* in rem, ſive perſonalem, ſive hypothecariam, eam intra quadriennium, inſtituet adverſus fiſcum. Poſtquam *tibi* hæc præcognita ſunt, vide reliquum argumentum. In ſuperioribus diximus, furtiva ac vi poſſeſſa uſucapi non poſſe: aſt invenire eſt & aliud quod uſu
153 haud capitur; veluti, res fiſcalis uſucapi nequit. Papinianus tamen dicit: Si quis ſine ſucceſſore moriatur, bonaque ejus vacantia fiant, ſed antequam ea fiſco denuntientur, aliquis nonnulla ex hujus bonis mihi vendat & tradat, bona fide ementi, procedere uſucapionem: nondum enim res fiſcales factæ ſunt, quum fiſcus ſubſtantiam non adprehenderit. Hoc enim non modo Pius Imperator, ſed etiam Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt.

§. X.

69. δὲ και ad: F. 70. Εἰρήκαμεν ἐν τ. περιλ. τὰ *furtiva* καὶ τὰ *vi poſſeſſa* F. 71. γίνεται ante F. qui mox maluit, πρὶν ἢ δὲ, & οὐσία pro ὑσία. 72. αὐτοῖς F. 73. ἡ de: F. 74. *fiſcu* F.

minus, *ab inteſtato*, & hoc quidem caſu hic ordo receptus eſt, ut liberi, agnati, cognati, bonorum poſſeſſores & fiſcus ſuccedant. D. GOTH.

r. Ea ſunt ἀκληρονόμητα, ἀδέσποτα, Strabo 17. quæ ad fiſcum pertinent ex lege Julia caducaria. Jac. Cujac. de caducis legibus putabat accipiendam l. 4. §. *eadem* D. *de fideic. libert.* ubi legitur, *caducis legionis*. Græci videntur eandem mendam in libris ſuis reperiſſe, quorum hæc verba ſunt ad d. §. εἰ δὲ καὶ στρατιώτου οὔσα ἡ οὐσία τῇ λεγεῶνι αὐτοῦ ἐχωρήσεν, ἁρμόζειν λέγομεν τὰς ἐλευθερίας, 48. Baſilic. tit. 4. ſed hoc interim in medio relinquamus. FABR. I.

s. l. 2. C. *de uſucap.* D. GOTH.

Schol. ἐνγράφιον. FABR.

t. Et Modeſtinus l. 28. D. *eod.* D. GOTH.

u. A delatoribus, qui nuntiabant aliquid cecidiſſe in fiſcum. vacantium autem bonorum nuntiatio quadriennio finitur à die vacationis, l. 1. §. *divus* D. *de jur. fiſc.* l. 1. C. *de quadr. præſcr.* l. 10. D. *de diverſ. temp. præſc.* FABR. I.

x. l. vitia poſſeſſionum 11. C. *de adquir. poſſeſſione.* D. GOTH.

In ſumma, ut procedat uſucapio, res talis eſſe debet, ut in ſe non habeat vitium, ut à bonæ fidei emptore, vel qui ex alia quavis juſta cauſa ſine titulo poſſideat, uſucapi poſſit. Juſtinianus breviter complectitur ea, quæ pariunt uſucapionem. res debet vitio carere, bona fides deſideratur, & titulus. FABR. I.

§. X. [x] Ὡς ἐν τέλει δὲ 75 καὶ τοῦτο εἰδέ- 154
ναι χρή· τὸ πρᾶγμα τὸ μέλλον οὐσουκαπι-
τεύεσθαι, 76 ὀφείλει τοιοῦτον εἶναι, ὥστε
παντὸς στερεῖσθαι βιτίου, καὶ bona fide
αὐτὸ ἠγοράσθαι, ἢ κατὰ δωρεὰν 77 ληφθῆ-
ναι, ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας αἰτίας προσγεγονέναι.

§. X. Poſtremo autem & hoc ſcire oportet: res uſu capienda, talis eſſe debet, ut omni vitio careat, bonaque fide emta, vel dono accepta, vel etiam ex alia cauſa comparata ſit.

§. XI. Καὶ δεῖ ἀληθῆ [y] τῆς νομῆς εἶναι τὴν αἰτίαν· ψευδοῦς γὰρ αἰτίας πλάνη οὐ δίδωσι τῇ οὐσουκαπίονι χώραν· οἷον, ἐνεμόμην πρᾶγμα, ἐνόμιζον 78 δὲ ἠγορακέναι τοῦτο, καὶ ταῦτα μὴ ἠγορακὼς, ἢ δεδωρῆσθαι 79 αὐτὸ, ὁπότε οὐκ ἦν δωρηθέν· ἐπειδὴ [z] ψευδὴς ἡ τῆς νομῆς ὑπόνοια, ἐμποδίζεται ἡ οὐσουκαπίων.

§. XI. Etiam veram poſſeſſionis oportet cauſam eſſe: error enim falſæ cauſæ locum uſucapioni non præbet. Veluti, poſſidebam rem, putabamque hanc emiſſe, quum non emiſſem, aut eam donatam eſſe, quum donata non eſſet: impeditur uſucapio, quoniam falſa *eſt* poſſeſſionis opinio.

§. XII. Ἐνέμετό τις bona fide τὸν 155
ἀλλότριον ἀγρὸν, καὶ ἐδεῖτο τοῦ μακροῦ
χρόνου, εἰς τὸ γενέσθαι 80 δεσπότης· καὶ
μετὰ η̄ τυχὸν 81 ἢ θ̄ ἐνιαυτοὺς ἐτελεύτησεν ἐπὶ
πολιτικῷ κληρονόμῳ, ἢ πραιτωρίῳ διαδό-
χῳ· ὁ τούτου κληρονόμος [a] ἢ bonorum
poſſeſſor τὸν ἐπίλοιπον χρόνον νεμηθεὶς,
ἀναφαίρετον ἕξει τὸ πρᾶγμα, εἰ καὶ ἠπί-
στατο [b] ἀλλότριον ὄντα τὸν ἀγρόν· τὴν γὰρ 156
bona fide ἀρχθεῖσαν νομὴν ἡ κακίστη τοῦ
δια-

§. XII. Alienum quis agrum bona fide poſſidebat, & longo ei opus erat tempore, ut dominus fieret: & poſt octo forte aut novem annos obiit, *relicto* herede civili, vel poſſeſſore prætorio. Hujus heres vel bonorum poſſeſſor reliquo tempore poſſidens, rem tenebit irrevocabilem, etſi credebat alienum eſſe agrum. Namque poſſeſſionem bona fide cœptam peſſima

75. καὶ de: F. 76. ὀφείλειν F. 77. εἰλῆφθαι F. 78. δὲ de: F. 79. μοι ad: F.
80. δεσπότην F. qui & ſequens καὶ omittit. 81. ὁ καὶ F.

y. l. Celſus 27. D. *eod.* l. 6. D. *pro derelicto* l. 2. D. *pro legato.* l. 3. l. 4. C. *pro herede.* 2. Harmenop. 1. §. 50. D. GOTH.

Si ex ea quoque cauſa res tradita non ſit. l. pen. D. *pro ſuo.* aliud juris eſt, ſi putem me ex cauſa venditi tibi teneri, & ideo tradam: hic enim niſi ſubſit cauſa vel titulus emptionis, uſu non capies. l. pen. D. *de uſurp. & uſuc.* l. 2. D. *pro empt.* niſi ſi quæ juſta cauſa fuerit exiſtimandi emptionem revera præceſſiſſe, l. 11. *eod.* FABR. I.

z. L. 2. l. 11. D. *pro emptore*: l. 3. D. *pro legato.* l. 1. D. *pro donato.* 2. Harmen. 1. §. 50. D. GOTH.

Melius legeretur ψευδεῖ, & ὑπονοίᾳ ſubſcribatur, id eſt *ſuſpicione.* ANON. DUK.

Eaſdem voces ſic correxit ANON. NISP. Unde patet utrumque ſcriptorem nec Græce nec Latine ſatis doctum fuiſſe, ſed ex magiſtri forte dictantis ore excepiſſe, qui deleto inſuper articulo ἡ voluit legend. ἐπειδὴ ψευδεῖ τῆς νομῆς ὑπονοίᾳ ἐμποδίζεται ἡ οὐσουκ. Neque Curtius ſanum videtur crediiſſe locum, ſed ceteris ſalvis in fine legiſſe, ἐμποδίζει τὴν οὐσουκαπίονα. Sed nulla mutatione opus, ſi verbum ſubſtantivum ἐστι (ut millies) ſubaudias, quomodo verti. G. O. R.

a. l. de acceſſionibus 14. §. 1. l. 15. §. 2. D. *de diverſis & temporalib. præſcript.* adde 2. Harmenop. 1. §. 72. Eclog. 11. c. 10. D. GOTH.

b. Nam ſicuti perſeverat uſucapere, qui poſtea cognovit rem alienam eſſe, l. 48. §. 1. D. *de adq. rer. dom.* ita heredis mala fides non impedit cœptam

διαδόχου πίστις οὐκ ἀφανίζει· εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου mala fide τις ἐνέμετο τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, ὁ τούτου κληρονόμος ἢ bonorum poſſeſſor, εἰ καὶ ἠγνόει τὸν ἀγρὸν ἀλλότριον ὄντα, οὐκ ὠφεληθήσεται, διὰ τὸ mala fide [c] ἀρχθῆναι τὴν νομὴν ἀπὸ τοῦ τελευτήσαντος.

157 Τοῦτο δὲ τὸ ἐπὶ τοῦ μακροῦ χρόνου διάταξις [d] τοῦ θειοτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ ἐπὶ [82] οὐσουκαπίονα ἐξέτεινεν· ὥστε [e] τὴν bona fide ἀπὸ τοῦ τελευτήσαντος [83] ἀρχθεῖσαν νομὴν ἐπὶ τῷ κινητῷ πράγματι λυσιτελεῖν τῷ διαδόχῳ πρὸς πλήρωσιν οὐσουκαπίονος, καὶ [84] κοντινουατεύεσθαι τὸν χρόνον αὐτῆς, εἰ καὶ οἶδεν αὐτὸς ἀλλότριον τὸ πρᾶγμα· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, κακῶς ἀρξαμένου νέμεσθαι τοῦ τελευτήσαντος, ἡ bonæ fidei νομὴ τὸν κληρονόμον οὐκ ὠφελεῖ.

158 §. XIII. Εἰ δὲ καί τις bona fide ἠγόρασεν [f] ἀλλότριον πρᾶγμα, καὶ χρόνον ἐνεμήθη τινὰ, εἶτα ἐπώλησεν· ἐνεμήθη δὲ καὶ

ma ſucceſſoris fides haud corrumpit. Quod ſi ex contrario mala fide quis poſſederit alienum agrum, hujus heres aut bonorum poſſeſſor, etſi ignorat alienum eſſe agrum, non adjuvabitur, quoniam poſſeſſio mala fide a defuncto cœpta fuit.

Hoc autem de longo tempore *dictum* conſtitutio ſanctiſſimi Domini noſtri etiam ad uſucapionem extendit; ut poſſeſſio bona fide a defuncto inchoata in re mobili proſit ſucceſſori ad conſummationem uſucapionis, ac tempus ejus continuetur, etiamſi ipſe ſciat rem *eſſe* alienam: atque e diverſo, ſi male poſſidere cœperit defunctus, bonæ fidei poſſeſſio heredem non juvat.

§. XIII. Sed & ſi quis bona fide rem alienam emerit, & *per* tempus aliquod poſſederit, poſtea vendiderit; poſ-

82. οὐσουκαπίονος F. 83. ἀρχθ. νομ. poſt πράγματι F. 84. κομφιρματεύεσθαι ἤτοι βεβαιοῦσθαι ante F.

cœptam à defuncto uſucapionem, cum initium ei bonæ fidei ratio tueatur, & heres defuncti vice fungatur, l. 22. D. *de uſucap.* FABR. I.

c. Propter initii vitium, l. ult. C. *comm. de uſuc.* vitia enim poſſeſſionum ab auctoribus contracta perdurant, & ſucceſſorem auctoris ſui culpa ſequitur. Denique cum quis utitur adminiculo ex perſona auctoris, uti debet cum ſua cauſa, ſuiſque vitiis, l. 13. §. 1. D. *de adq. poſſ.* nec heres ignoratione ſua defuncti vitia excludit, l. 11. D. *de div. temp. præſcr.* ἁμαρτίας ἐστὶ κληρονομία. FABR. I.

d. l. un. C. *de Uſuc. transf.* δεσπότης hic pro imperatore, ut & inf. §. ult. in f. δέσποινα pro Auguſta ſeu pro Imperatoris uxore. D. GOTH.

Vide nos ad Mylii præfat. Hiſt. Th. G. O. R.

e. Th. heic uſucapionem pro triennii uſucapione dici putat; alii quoque pro longi temporis acquiſitione accipiendam cenſent. H. ERNST.

Hodie in uſucapione ſatis eſt, ſi initio bona fides interveniat, ſecundum quod exigit longi temporis præſcriptio, ut eſt in l. un. C. *de uſuc. transf.* id eſt, ut olim obtinebat in præſcriptione longi temporis, d. l. 48. §. 1. Nec igitur verum eſt quod putabat Jac. Cujacius, qui arcem juriſprudentiæ condidit, apud Juſtin. verſum illum, *quod noſtra conſtit.* &c. reponendum eſſe poſt §. *inter vend.* Nec etiam velim in d. l. un. *tricennium* in *triennium* mutari: Juſtinianus enim ſuprà de triginta annis jam erat locutus. Theodericus in Ed. §. 12. *de triennali præſcriptione.* „Tali autem poſ„ſeſſori etiam auctorum, proauctorumque ſuo„rum tempora ſecundum leges proficere debere „cenſemus". Nec mutat quod ait V. C. Juſtin. mox exigere juſtum titulum, qui in tricennio non deſideratur: nec enim ait in triennio [*ſic*] juſtum titulum exigi, ſed in omni juſto titulo poſſeſſionis (ſic leg. ex veteribus) auctoris juſtam detentionem non interpellari atque interrumpi incidente mala fide ejus, qui bona fide rem mobilem poſſidere cœpit, ſive ex donatione, ſive ex alia lucrativa cauſa quis poſſideat. FABR. I.

Addantur, quæ in præf. T. V. *Theſ. Jur.* pag. 9. ſcribit EV. OTTO.

f. l. 14.

καὶ ὁ παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ ἀγοράσας· συζευγνύμενος ἑκατέρου προσώπου ὁ χρόνος τῆς νομῆς, τῷ δευτέρῳ ἀγοραστῇ τὴν τοῦ πράγματος περιποιεῖ δεσποτείαν, ἀντιγραψάντων τοῦτο Σεβήρου καὶ Αντωνίνου.

poſſederit vero & is, qui de emtore emit: conjunctum utriuſque perſonæ tempus poſſeſſionis, ſecundo emtori dominium rei adquirit, id quod Severus & Antoninus reſcripſerunt.

§. XIV. Γέγονεν ὡς ἐν ἐδίκτῳ διάταξις 159
Μάρκου g τοῦ βασιλέως, λέγουσα τὸν ἀλλότριον πρᾶγμα ἠγορακότα παρὰ 85 τοῦ φίσκου, πενταετίας παραδραμούσης, γίνεσθαι δεσπότην τοῦ πράγματος. Τὸ δ' ἔδικτον ἀναγκαῖον ἦν ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων διὰ ἐλάττονος χρόνου τῆς πενταετίας δεσπόζειν τοῦ ἀγορασθέντος· οἷον, ἐπειδὴ φούρτιβον gg τυχὸν ἦν, καὶ μετὰ 86 τὸν πενταετῆ χρόνον ἐναγόμενος ὁ ἠγορακὼς 87 ἐξώθει παραγραφῇ τὸν ἐνάγοντα· καὶ ταῦτα μὲν Μάρκος ὁ θειότατος.

§. XIV. Facta eſt per modum edicti conſtitutio Imperatoris Marci, jubens ut, qui rem alienam de fiſco emerit, elapſo quinquennio, dominus rei fiat. *Hoc* autem edictum neceſſarium erat iis, qui per tempus quinquennio brevius *rei* emtæ domini fieri non poterant: veluti, quia forte furtiva erat, & poſt quinquennale tempus emtor conventus actorem præſcriptione repellebat. Et hæc quidem Divus Marcus.

Διάταξις δὲ γέγονε τοῦ θειοτάτου 88 Ζή- 160
νωνος h λέγουσα, τὸν ἠγορακότα παρὰ τοῦ φίσκου, ἢ κατὰ δωρεὰν δεξάμενον, ἢ κατὰ περμουτατίονα, αὐτὸν μὲν τὸ ἀμέριμνον i ἔχειν παραχρῆμα, καὶ, εἴτε ἐνάγεται εἴτε ἐνάγει,

Facta eſt autem conſtitutio Divi Zenonis jubens, ut qui de fiſco emerit, vel per donationem acceperit, aut ex permutatione, ipſe quidem confeſtim ſecurus fiat; &, ſive conve-

85. τοῦ de: F. 86. τὸν de: F. 87. Sic malui pro vulg. ἐξώθει, ut imperfecti ſit temporis, quam cum F. 2. ἐξωθεῖ, quod eſt præſentis. 88. βασιλέως ad: F.

f. l. 14. §. 2. D. *de diverſis & tempor. præſcrip.* ubi plenius dixi. D. GOTH.

Longiora ſunt, quam ut huc transferantur, quæ de continuata venditorem inter & emtorem poſſeſſione diſputant P. BURGIUS *Elector.* cap. VII. ac MERILLIUS V. *Obſerv.* 31. & I. *Var. ex Cujac.* 46. Sufficit enim, quod Theophilum laudent ac ſequantur. G. O. R.

g. l. ult. Cod. *ſi adverſus fiſcum.* καὶ Κομμόδου. Id enim additur ab Harmenopulo 3. tit. 3. §. 95. adde & §. 93. ibidem. D. GOTH.

Et Commodi, ut addunt gr. ſyn. 19. t. 13. Harm. 3. 3. 95. FABR. I.

gg. Edictum D. Marci & Commodi neceſſarium erat in re furtiva, quæ anno, ut cæteræ res mobiles, uſucapi non poterat. [poſt D. Marcum vendita à fiſco poteſt uſucapi *ex Edit.* 2.] Edicto autem hoc excipiebantur res minorum: id eſt, emptor quinquennii præſcriptione minorem non repellebat, l. ult. C. *ſi adverſ. fiſc.* Schol. ex Stephano: *ἆρα οὐδὲ ὁ ἐλάττων τῶν κε. ἐνιαυτῶν καλῶς κινεῖ παρελθούσης τετραετίας κατὰ τοῦ φίσκου; Στέφανος λέγει· κατὰ τοῦ φίσκου ἀληθῶς οὐ δύναται κινεῖν μετὰ τὴν τετραετίαν, πλὴν εἰ μὴ εἴπῃ ὅτι τὸ πολλοῦ ἄξιον, ἐλάττονος οὕτως ἰσχῦον, ἐπράθη κατὰ περιγραφήν μου. δύναται δὲ κινεῖσθαι κατὰ τοῦ ἀγοραστοῦ ἕως πενταετίας, ὡς εὑρεῖται βιβ. β. τοῦ κωδ. τίτλῳ λς. διατάξ. γ. ἧς ἡ ἀρχὴ, edicto quidem.* Falſum eſt, quod ait: poſt quadriennium minorem adverſus fiſcum agere non poſſe, niſi res ejus nimis exiguo pretio vænierit: nam d. l. ult. loquitur de re minoris, quæ væniit debiti paterni cauſa: quo caſu ſi minor deceptus fuerit, etiam poſt quinquennium adverſus fiſcum reſtituitur. Falſum quod ait, intrà quinquennium adverſus emptorem minorem agere poſſe: nec enim poſt quinquennium agere prohibebitur. In ſumma præſcriptio quinquennii aut quadriennii minorem non ſummovet. FABR.

h. l. 2. Cod. *de quadr. præſcrip.* D. GOTH.

i. Nec igitur opus ei eſt ſecuritate, quam parit uſucapio, l. 1. C. *de comm. rer. alien.* l. 7. C. *de præſcript. long. temp.* FABR. I.

k. De

ἐνάγει, τὴν καλλίονα αὐτὸν ἀποφέρεσθαι ψῆφον· τὸν δὲ τοῦ πράγματος κύριον μέχρι τετραετίας ἀγωγὴν ἔχειν κατὰ τοῦ Φίσκου. Ταῦτα δὲ οὐκ ἐπὶ μόνης δεσποτείας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὑποθήκης 89 ἡ αὐτὴ διάταξις ἐνομοθέτησεν, ὥστε μήτε τὸν δεσπότην τὴν in rem, μήτε τὸν κρεδίτωρα τὴν Σερβιανήν, k ἐπὶ τοῖς ἐκποιηθεῖσιν ὑπὸ τοῦ Φίσκου, σωζομένας ἔχειν 90 τὰς ἀγωγὰς μετὰ τὴν τετραετίαν· Ἐφοίτησε δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, l ἣν ἔναγχος ἐξεφώνησε, τὰ αὐτὰ βουλομένη κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκποιουμένων ἢ παρὰ τῆς αὐτοῦ γαληνότητος, ἢ παρὰ τῆς εὐσεβεστάτης ἡμῶν 91 δεσποίνης m, ἅτινα ἡ Ζήνωνος διάταξις ἐπὶ τῶν Φισκαλίων διετύπωσεν ἐκποιήσεων.

veniatur ſive agat, potiorem auferat calculum; *ipſe* vero rei dominus ad quadriennium uſque actionem habeat adverſus fiſcum. Hæc autem non de ſola proprietate, ſed etiam de pignore eadem conſtitutio ſanxit, ut neque
161 dominus actionem in rem, neque creditor Servianam, in *rebus* a fiſco venditis, ſalvam habeat poſt quadriennium. Exiit porro Imperatoris noſtri conſtitutio, quam nuper promulgavit, eadem jubens obtinere etiam in *rebus* alienatis aut ab ipſius Serenitate, aut ab religioſiſſima Domina noſtra, quæ Zenonis conſtitutio in fiſcalibus alienationibus diſpoſuit.

89. ἡ de: F. 90. τὰς ἀγ. de: F. 2. 91. Sic Lovan. & F. 2. Reliquæ δεσποίνης.

k. De Serviana vide §. 7. inf. *de actionibus*. D. GOTH.

l. l. 3. Cod. *de quadr. præſcript.* D. GOTH.

m. δέσποινα pro Auguſta hic accipitur, ut & ſupra §. 12. δεσπότης pro imperatore. Dicitur quoque alias βασίλισσα. Hinc tit. 2. *Eclog.* 3. περὶ βασιλίσσης καὶ βασιλέως ὅτου ἀνυγένη. D. GOTH.

Oppiani Schol. βασίλεια, δέσποινα. Procop. ἀνεκδοτ. δέσποιναν αὐτὴν (Theodoram) προσειπεῖν μέλλοντες. Nummus Theodoræ Aug. *Θεοdora deſpuna.* [ſic]. FABR. J.

Quidni auctorem ſuum laudat? G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΔΩΡΕΩΝ a.]

ΤΙΤΛΟΣ Ζ.

Ἔστι καὶ ἕτερος τρόπος b κτήσεως, ὁ τῆς δωρεᾶς· καὶ ἀναγκαῖον περὶ αὐτῆς διαλαβεῖν. Ἐμνήσθημεν δὲ ταύτης, ὡς ἐν παρεκβάσει, καὶ ἐν τοῖς c προλαβοῦσι·

DE DONATIONIBUS.

TITULUS VII.

162 EST & alius adquiſitionis modus, Donatio: & neceſſarium de ea diſſerere. Meminimus autem ejus, tamquam in digreſſione, etiam in ſupe-

a. Adde 47. Eclog. 1. 2. 3. 3. Harmenop. 1. 5. Paul. ſenten. 13. 39. D. 5. 6. D. GOTH.

b. Si donatio per traditionem fiat, jurisgentium eſt: res enim ſuas quibuſque donare apud omnes gentes jus poteſtaſque eſt, Demoſth. *adverſ. Leptin.* Hodie civilis eſt. FABR. J.

c. V. ſup. tit. proximo §. 11. §. 12. D. GOTH. Plerique ad h. l. explicandum adducunt §. 11. & 12. Inſt. *de Uſucap.* ſed perperam. Theophilum enim ad §. 40. φυσικῆς ſup. *de Rer. diviſ.* reſpexiſſe, nullum certe eſt dubium. ERNST.

d. l. 1.

βοῦσιν· ἀλλὰ νῦν τελείαν περὶ αὐτῆς ποιούμεθα διδασκαλίαν. Τῶν δὲ δωρεῶν δύο [1] ἐστὶ γένη, καὶ ἡ μὲν λέγεται mortis cauſa, ἡ δὲ inter vivos.

perioribus: ſed nunc plenam de ea tradimus doctrinam. Donationum vero duo ſunt genera: atque una quidem dicitur mortis cauſa, altera autem inter vivos.

§. I. [2] Καὶ mortis [d] cauſa ἐστὶ δω- 163
ρεὰ, ἡ διὰ ὑπόνοιαν [3] γενομένη θανάτου· οἷον, ἐάν τις δωρήσηται τινὶ μέλλων [4] πλέειν ἐπικίνδυνον πλοῦν, ἢ ὁδεύειν ὁδὸν ἐνοχλουμένην ὑπὸ θηρίων ἢ λῃστῶν ἢ πολεμίων, ἵνα, εἴ τι ἀνθρώπινον [e] τῷ δωρησαμένῳ συμβῇ, ἀναφαίρετον ἔχῃ τὴν δωρεὰν ὁ ταύτην δεξάμενος· εἰ δὲ τοῦ [f] δωρησαμένου [5] προτελευτήσῃ ὁ ταύτην δεξάμενος, ἐξεῖναι τῷ 164
δωρησαμένῳ ῥεπετιτεύειν τὸ δωρηθέν· εἰ δὲ μεταγνῷ [g] ὁ δωρησάμενος, [6] ἀναλαμβάνει τὴν δωρεὰν, ὥσπερ εἰ καὶ προετελεύτησεν ὁ τὴν δωρεὰν δεξάμενος.

§. I. Et mortis cauſa donatio eſt, quæ propter mortis ſuſpicionem fit: veluti, ſi quis periculoſam navigationem ſuſcepturus, aut iter ingreſſurus infeſtatum a feris vel latronibus vel hoſtibus, alicui donaverit; ut, ſi quid humani acciderit donanti, irrevocabilem habeat donationem *is* qui eam accepit. Quod ſi ante donatorem moriatur qui eam accepit, ut liceat donanti *rem* donatam repetere. Si vero pœnituerit donatorem, donationem recipit, quemadmodum ſi præmortuus ſit qui donationem accepit.

Αὗται δὲ αἱ mortis cauſa δωρεαὶ ἐοίκασι ληγάτοις διαπαντός· πάλαι [7] γὰρ μετα-

Hæ vero mortis cauſa donationes legatis per omnia ſimiles ſunt. Olim enim

1. ἐστὶ ante F. Paulo ante malo ποιούμεθα. G. O. R. 2. καὶ de: F. 3. γιν. F. 4. πλεῖν F. 5. προτελευτήσῃ ante F. 6. ἀναλήψεται F. 7. γὰρ ad: F.

d. l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. D. *de mortis cauſa donationibus.* 3. Harmenop. 1. §. 7. 8. 9. 10. Paul. 3. ſent. 7. D. GOTH.

Hæc eſt prima & antiquiſſima mortis cauſa donandi ratio, ut conſtat ex Hom. verſibus h. t. relatis: cujus exemplum exſtat apud Xenophont. 5. ἀναβ. deinde cœpit quoque donari ab eo qui nullo præſentis periculi motu [l. metu] conterritus, ſed ſola cogitatione mortalitatis donat, l. 2. D. *de mort. cauſ. donat.* id eſt, cui ex humana ſorte, mortis cogitatio eſt, l. 35. §. 2. *eod.* FABR. I.

e. Si quid me fuat. ſi quid mihi humanitus contigerit. ſi quid acciderit. Si quid mihi fatale contigerit, quibus verbis mors ſignificatur, l. 162. D. *de verb. ſignif.* Græci, *ἐάν τι συμβῇ* dicunt, *ἐάν τι πάθω, ἐάν τι συμβῇ περὶ ἡμᾶς ἀνθρώπινον.* Inſcriptio vet. *Si cui quid veſtrum humanitus contigerit.* Alia: *εἰ μὴ αὐτὸς ὁ Ἀχιλλεὺς πάθοι τι ἀνθρώπινον.* FABR. I.

f. Primus caſus quo mortis cauſa donatio revocari poteſt: adde l. 29. D. *de mortis cauſa donat.* Paul. 3. ſent. 7. §. 1. D. GOTH.

Th. non intellexit quid eſſet *ſupervivere.* ſupervivere alias dicitur quis reſpectu ejus, qui morte præventus eſt. Hic autem qui ſalvus ſanus rediit. tribus enim modis hæc donatio revocatur. Si donator ſupervixerit, ſi donationis pœnitens ſit, & ſi prior vitâ deceſſerit, qui donatum accepit. [quibus caſibus donator rem veluti fiduciariam dare videtur, aut παρακαταθήκην ut appellat Xenoph. 5. ἀναβ. donatarius accipere. Liv. 31. *Optimum ratus Nabidi eam Lacedæmoniorum tyranno velut fiduciariam dare, ut victori ſibi reſtitueret: ſi quid adverſi accidiſſet, ipſe haberet.* ex Edit. 1.] FABR.

Idem jam notaverat Ernſtius. Videtur autem Th. præ feſtinatione forte, vel alia humana incuria legiſſe, quaſi ſcriptum eſſet, *ſin autem ſupervixiſſet ei cui donavit, reciperet.* G. O. R.

g. Secundus caſus l. 30. D. *de mortis cauſa donat.* D. GOTH.

μεταξὺ τῶν νομικῶν ἀμφιβολία τις ἦν, πότερον δωρεᾶς, ἢ ληγάτε μίμησιν ἔχει· καὶ 165 ἐπειδὴ ἑκατέρων εἶχε γνωρίσματα, δωρεᾶς φημὶ καὶ ληγάτε, οἱ μὲν ἐοικέναι τῇ δωρεᾷ, οἱ δὲ παραπλησίαν εἶναι ληγάτῳ ταύτην ἔφασκον· ταύτην δὲ τέμνουσα τὴν φιλονεικίαν παρῆλθε διάταξις [h] τὰ ἡμετέρου βασιλέως, θεσπίζεσα κατὰ πάντα σχεδὸν ἐξισοῦσθαι αὐτὴν τοῖς ληγάτοις. τὸ δὲ [i] σχεδὸν εἶπον, ἐπειδὴ ἀπὸ ζῶντος εἰς ζῶντα [8] γίνεται· συνιστάσθω τοίνυν κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ θείᾳ διατάξει.

enim inter Juriſperitos dubitatio quædam erat, utrum donationis an legati inſtar haberet. Et quum utriuſque haberet indicia, donationis inquam & legati, alii eam donationi eſſe ſimilem, alii legato proximam dicebant. Sed prodiit noſtri Imperatoris conſtitutio hanc controverſiam dirimens, *ac* ſanciens, ut ea legatis fere per omnia exæquetur. FERE autem dixi, quoniam a vivente fit in viventem. Celebretur ergo ſecundum *ea* quæ ſacra conſtitutione dicta ſunt.

Ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ mortis cauſa 166 [k] δωρεά ἐστιν, ὁπότε ἑαυτὸν τις βούλεται ἔχειν, ἤπερ ἐκεῖνον ᾧ ἐδωρήσατο, καὶ μᾶλλον τὸ πρᾶγμα κερδαίνεσθαι βούλεται ὑπὸ τὰ τὴν δωρεὰν δεξαμένε, ἤπερ [9] ὑπὸ τοῦ οἰκείου κληρονόμε· τοιαύτην ποιῦντα δωρεὰν Ὅμηρος [l] ὁ θεσπέσιος ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ τὸν Τηλέμαχον εἰσάγει Πειραίῳ διὰ τέτων τῶν ἐπῶν·

Est autem veluti in ſumma mortis cauſa donatio, quando ſe quis mavult habere, quam eum cui donavit, & rem adquiri potius vult ab eo qui accipit donationem, quam ab herede ſuo. Hujuſmodi donationem divinus Homerus in Odyſſea facientem inducit Telemachum Piræo in hiſce verſibus:

Πείραι᾽,

Piræe,

8. Pro γίνονται reſcribo γίνεται, nam legata non transeunt in legatarios ante mortem donantis. ERNST. Cui emendationi cum Fabroto locum dedimus. G. O. R. 9. ὑπὸ ante F. qui tamen ἤπερ hic & paulo ſupra male dedit.

h. l. ult. in f. C. *de mortis cauſa donat.* D. GOTH.

i. Mortis cauſa donatio legato comparatur, l. 17. §. 1. D. *ſi quid in fraud. patr.* vice legati fungitur, l. 3. §. pen. D. *de bon. libert.* Cur ait *fere?* quia ſuperſunt quædam differentiæ: nam præſens præſenti dat, ut eſt in l. 38. D. *de mort. cauſ. don.* id eſt, ut Græci interpretantur, ἡ θανάτου αἰτίᾳ δωρεὰ παραχρῆμα δίδοται, 47. Baſil. t. 3. legata autem ab herede præſtantur. Aliæ notantur a Græcis ad l. 25. 27. & 35. *eod.* [& ad leg. 20. §. 1. D. *de leg. præſt. cont. tab. bon. poſſ. pet.* XXXIX. Baſ. tit. 1. *ex Edit.* 2.] FABR.

Adde & l. 5. §. 17. D. *de His quæ ut ind.* DOUJAT.

Falſam eſſe differentiam Theophili pronuntiat A COSTA, ſatis dictatorie; nec enim rationem addit. Noſtrum præter Fabrotum ſatis defendere poſſis ex Comment. VINNII pag. 256. n. 5. G. O. R.

k. 47. Eclog. 3. c. 1. 5. Harmenop. 1. §. 4. Gajus 10. l. 1. D. *de mortis cauſa donat.* D. GOTH.

Quid Gajus 10. ſibi velit, neſcio. G. O. R.

l. Σοφὸς καὶ θεῖος ποιητής, Jul. Or. 2. [θεῖος ποιητής. Menander Rhet. *Edit.* 2.] egregius §. 2. *I. de jur. nat.* præcipuus Poëtarum l. 16. §. *eventus*, D. *de pœn.* ſummus Poëtarum, l. 236. D. *de Verb. S.* μέγιστος τῶν ποιητῶν, Diod. Sic. 16. πολυφωνότατος ἁπάντων τῶν ποιητῶν, Dionyſ. Halic. δαιμόνιον ἐν μούσαις πνεῦμα, Plutarchus. τῶν ποιητῶν ὁ κορυφαῖος, Iſidor. Peluſiot. Ep. 162. lib. 5. [τῶν ποιητῶν ἄριστος, Cyrill. 1. contra Julian. Lucret. verſ. 1051. lib. 3. *Adde Heliconiadum comites, quorum unus Homerus Sceptra potitus*, Edit. 2] FABR.

m. Odyſſ. 17. in princ. [verſ. 78. ſeqq.] D. GOTH.

Hi verſus abſunt à regiis codicibus, & in uno adnotatur: κεῖται ἐν τῷ ῥητῷ τὰ ἔπη. perperam autem abeſſe oſtendunt illa Th. διὰ τούτων τῶν ἐπῶν. FABR.

n. Schol.

Πείραι, ὐ γάρ τ' ἴδμεν, ὅπως ἔσται τάδε ἔργα,
Εἴ κεν ἐμὲ μνηστῆρες ἀγήνορες ἐν μεγάροισι
Λάθρη κτείναντες, πατρώϊα πάντα δάσονται,
Αὐτὸν ἔχοντά σε βούλομ' ἐπαυρέμεν, ἤ τινα τῶν δε.
Εἰ δέ κ' ἐγὼ τούτοισι φόνον καὶ κῆρα φυτεύσω,
Δὴ τότε μοι χαίροντι φέρειν πρὸς δώματα χαίρων.

Piræe, nec enim ſcimus, quomodo caſura ſint hæc cœpta:
Si quidem me proci inſolentes in ædibus
Clanculum occidentes, paterna omnia dividant,
Malo te ipſum poſſidentem *bis* frui, quam ullum eorum;
Sin autem ego illis cædem ac mortem intulero,
Tum ſane *tu* lætus mihi læto in ædes referes.

§. II. Μαθόντες περὶ τῆς mortis cauſa δωρεᾶς, εἴπωμεν περὶ τῶν λοιπῶν δωρεῶν, αἵ τινές εἰσιν inter [n] vivos. γίνονται δὲ αὗται, μηδεμίας ἐννοίας ὑποκειμένης θανάτου, αἵ τινες [o] ἀπεοίκασι τοῖς ληγάτοις. Ταύτας δὲ τὸ πέρας ἐσχηκυίας, ὡς ἔτυχεν, οὐ [p] δυνατὸν ἀνακαλεῖσθαι. Περαιοῦνται δὲ, ἡνίκα ὁ δωρούμενος τὴν οἰκείαν δηλώσῃ γνώμην ἐν γράμμασιν ἢ καὶ ἀγράφως. Καὶ ὥσπερ ὁ πωλήσας τὸ πραθὲν ἀναγκάζεται τραδιτεύειν, [q] οὕτω διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως τὸν δωρήσασθαι βουληθέντα ἀναγκάζει πάντως παραδοῦναι τὸ δωρηθὲν, τὸ τέλειον παρέχουσα τῇ δωρεᾷ, εἰ καὶ μὴ [r] παρηκολούθησεν ἡ τραδιτίων. 167 168

§. II. Quum de mortis cauſa donatione cognoverimus, dicamus de reliquis donationibus, quæ ſunt inter vivos. Hæ autem fiunt, nulla exſiſtente mortis ſuſpicione, quæ legatis ſunt abſimiles. Porro has exitum adeptas, *temere* prout inciderit, non licet revocare. Perficiuntur autem, quum donator ſuam in ſcripto aut etiam ſine ſcripto voluntatem declaraverit. Et ſicuti venditor *rem* venditam tradere cogitur, ita Imperatoris noſtri conſtitutio *eum* qui donare voluit, cogit omnino *rem* donatam tradere, tribuens donationi perfectum *robur*, etſi traditio non ſit ſecuta.

Οὐ — Nec

10. δηλώσῃ ante hanc.

n. Schol. δωρεὰ ἐστὶ δόσις, ἤτοι συγχώρησις ἐξ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης τὴν αἰτίαν ἔχουσα. nemo munificus niſi volens. FABR.

o. Schol. ἀνόμοιαί εἰσιν. FABR.

p. v. l. 4. 5. & paſſim. C. *de revocandis donationib.* 47. Eclog. 2. c. 4. 3. Harmenop. 1. 14. & 17. D. GOTH.

Juſtin. *temere*, id eſt, facile, l. 3. C. *de cont. empt.* vel ſine cauſa. Serv. in 9. Æneid. *Temere ſignificat & facile, & ſine cauſa*, [perfecta igitur donatio temere non revocatur, ἡ δωρεὰ δόσις ἀναπόδοτος, Ariſt. 4. Top. c. 4. Demoſth. adv. Leptin. *Edit.* 1.] FABR.

q. v. l. 11. §. 2. D. *de act. empti.* l. 35. Cod. *de donationib.* D. GOTH.

Si res emptori non tradatur morâ præfractâ, ſeu procaciâ, & contumaciâ venditoris, in id quod intereſt emptoris emptionem compleri, tenetur, l. 4. C. *de act. empt.* ſi tamen emptor rem ipſam diſtricte malit, præſtatione ejus venditor omnino defungi debet, Paul. ſent. 1. tit. 13. FABR. I.

r. In uno: εἰ καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ποιήσεως τοῦ συμβολαίου μὴ παρηκολούθησεν ἡ τραδιτίων. [Scholion eſt: *licet inſtrumenti conſcribendi tempore, aut donationis celebrandæ, traditio ſecuta non ſit.* ex Edit. 2.] FABR.

3. In-

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο [11] περὶ τῶν δεχομένων τὰς δωρεὰς ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν ἐνομοθέτησε βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι προσεπενόησεν· οἱ μὲν γὰρ πάλαι βεβασιλευκότες τὰς δωρεὰς [s] ἐμφανεῖς ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων γίνεσθαι παρεκελεύσαντο, εἴγε ἡ δωρεὰ μείζων εἴη τῶν [t] διακοσίων νομισμάτων· αὐτὸς δὲ ἐθέσπισε [u] μέχρι πεντακοσίων νομισμάτων καὶ ἀνεμφανίστον οὖσαν ἐρρῶσθαι τὴν δωρεάν· [12] ἐξεῦρε δὲ τινὰς [x] δωρεὰς, ἃς μηδὲ δεῖσθαι πράξεως εἶπεν ὑπομνημάτων, [13] εἰ τῶν φ νομισμάτων [y] ὑπερβαίνοιεν τὴν ποσότητα, ἀλλ' ἔχειν αὐτὰς τὸ ἰσχυρὸν ἐκέλευσε. Πολλὰ [14] δὲ καὶ ἕτερα πρὸς πλατυτέραν ἔξοδόν τε καὶ ἰσχὺν [12] ἐξεῦρε τῶν δωρεῶν· ταῦτα δὲ [15] πάντα ἐστὶν εὑρεῖν τὸν ταῖς θείαις αὐτοῦ διατάξεσιν [z] ἐντυχόντα.

Ἐκεῖνο δὲ εἰδέναι χρὴ, ὅτι εἰ καὶ [16] τὸ τέλειον ἔχοιεν αἱ δωρεαὶ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον γενόμεναι, [a] ἀχάριστος δὲ περὶ τὸν εὐεργετήσαντα ὁ τὴν δωρεὰν δεξάμενος [17] δειχθῇ, διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως δέδωκε

Nec vero hoc ſolum de *iis* qui donationes accipiunt, religioſiſſimus Imperator noſter conſtituit, ſed & aliud 169 quid adinvenit. Veteres enim Principes juſſerant donationes publice cum confectione actorum fieri, ſi quidem donatio ducentis ſolidis major eſſet: ipſe autem ſanxit, donationem quamquam non inſinuatam valere uſque ad ſolidos quingentos. Invenit quoque donationes aliquas, quas nec actorum confectione indigere dixit, ſi quingentorum ſolidorum quantitatem ex- 170 ceſſerint, ſed robur eas habere juſſit. Multa vero alia etiam ad pleniorem donationum exitum atque vim invênit. Sed hæc omnia invenire poteſt, qui ſacras ejus conſtitutiones legerit.

Hoc autem ſcire oportet, quod, licet perfectum *robur* habeant donationes dicto modo factæ, ſed *is* qui donationem accepit, erga beneficum ingratus *eſſe* probetur, Imperatoris noſtri

11. ὑπὲρ F. Mox ὁ εὐσ. βασ. ἐνομ. omiſſo ἡμῶν F. 2. 12. ἐξεῦρε F. & mox μὴ δεῖσθαι. 13. εἰ καὶ F. 2. De ſequenti ὑπερβαίνοιεν vide Not. *y*. 14. δὲ de: F. 15. σύμπαντα εὑρεῖν ἔνεστι τῷ F. 16. τὸ de: F. 17. ἀποδειχθῇ F.

s. Inſinuationis ratio exſtat in edicto Athalarici apud Caſſiod. Var. 9. 18. FABR.

t. [l. ult. C. Theod. *de Sponſ.*] & 300. poſtea l. 34. C. *de donat.* D. GOTH.

u. l. 36. in f. C. *de donationib.* Novell. 162. c. 13. Harmenop. 1. §. 21. 32. 47. Eclog. 1. c. 63. D. GOTH.

[Schol. διατάξει λϛ'. *ex Edit.* 2.] C. 36. *de Donat.* ex qua Græci in l. 34. *eod.* pro *trecentis* repoſuere quingentos. [Cæterum in rationem donationis, ſive εἰς τὴν τῆς δωρεᾶς ποσότητα, fructus ex re donata percepti non veniunt in computationem donationis, l. 9. §. 1. & l. 11. D. *de don.* ἀλλ' αὐτὸ μόνον τὸ πρωτοτύπως δωρηθὲν πρᾶγμα, ut ibi aiunt gr. id eſt, res ipſa principalis. & ideo licet fructus poſteà percepti una cum ipſa re quingentos ſolidos excedant, non indigent inſinuatione, ut ſcribunt iidem gr. ad d. §. 1. *Edit.* 1.] FABR.

x. v. d. l. 36. in pr. & §. 1. & 2. 3. Harmenop. 1. §. 21. & Eclog. d. c. 63. *circa princ.* D. GOTH.

y. ὑπερβαίνειν pro ὑπερβαίνοιεν. altera inflexio barbara eſt. NANCELIUS. Quidam C. ὑπερβαίνοιεν. FABR. II.

Mirum ergo, Fabrotum huic Codici non obſecutum, quod mihi faciendum putavi addito ν finali: ſed ipſum cum omnibus ante ſe Editoribus retinuiſſe barbarum ὑπερβαίνειν, niſi quod Fabr. I. exhibeat ὑπερβαίνειν. G. O. R.

z. l. 33. 34. 35. 36. C. *de donationib.* adde Novell. 52. c. 2. & 101. & 162. c. 1. D. GOTH.

a. 3. Harmenop. 2. §. 3. 47. Eclog. 2. c. 10. l. ult. C. *de revocand. donationib.* D. GOTH.

Ob crimen ἀχαριστίας revocantur donationes. l. 1. pen. & ult. C. *de revoc. don.* οὐδὲν γὰρ ὅλως φιλίας οὔτε συνδεῖ μᾶλλον εὐχαριστίας, οὔτε διαλύει [ſic] ἀχα-

κε παῤῥησίαν, ἐκ φανερῶν αἰτιῶν εἰς ἀχα- 171
ριστίαν [18] ἀναγραφομένων, ταύτας ἀνα-
τρέπειν· ὥστε μή τινα τὰ οἰκεῖα πράγ-
ματα φιλοτιμίας χάριν εἰς ἕτερον μετα-
τιθέντα, ὕβριν καὶ ζημίαν τινὰ ὑφίστα-
σθαι παρ᾽ ἐκείνων οἷς [19] ἐδωρήσατο. Τοὺς
δὲ τρόπους τῶν ἀχαριστιῶν, καὶ τὰς ἀγω-
γὰς δι᾽ ὧν ἀνατρέπονται αἱ δωρεαὶ, μα-
θεῖν ἔνεστι τὴν εἰρημένην διάταξιν [*19] ἀνα-
γνόντα.

§. III. Ἔστι καὶ ἕτερον εἶδος τῆς inter 172
vivos δωρεᾶς, ὃ τοῖς μὲν νομικοῖς ἄγνωστον
ἦν, διατάξεις δὲ βασιλικαὶ τῶν νομικῶν
νεώτεραι ταύτην ἐκαινοτόμησαν· λέγεται δὲ
αὕτη πρὸ γάμου δωρεά· ποιεῖται δὲ ταύ-
την [b] ὁ μνηστὴρ εἰς τὴν μνηστήν. σιωπη-
ρὰν [20] ἔχουσα αἵρεσιν ἐν ἑαυτῇ, ὥστε
[21] τότε τὸ κῦρος ἔχειν αὐτὴν, ἡνίκα
παρακολουθήσουσιν οἱ γάμοι· ὠνόμασται 173
δὲ [c] πρὸ γάμου [22], διὰ τὸ πρὸ τῆς
συστάσεως τοῦ συνοικεσίου γίνεσθαι αὐ-
τὴν, οὐδέποτε δὲ μετὰ τὸν γάμον· καθ᾽
ὅλου

noſtri conſtitutio facultatem dederit, eas ex certis cauſis ad ingratitudinem relatis revocare: ut ne quis, qui res ſuas benignitatis cauſa in alium transfert, injuriam & damnum aliquod ſuſtineat ab iis quibus donavit. Modos autem ingratitudinum, atque actiones per quas revocantur, diſcere poteſt qui dictam conſtitutionem legit.

§. III. Eſt etiam alia ſpecies donationis inter vivos, quæ Juriſconſultis quidem ignota erat, ſed conſtitutiones Imperiales Juriſconſultis juniores eam introduxerunt; hæc autem dicitur ante nuptias donatio: facitque eam ſponſus in ſponſam: tacitam in ſe habens conditionem, ut ea tunc robur habeat, quum nuptiæ ſint conſecutæ. Vocata autem eſt ante nuptias, quia ante contractum matrimonium fiebat, nunquam vero
poſt

18. ἀναφερομένων F. 19. ἐδωρήσατο ante F. qui mox ἀχαριστιῶν dederat in Edit. 1. *19. ἀναγνῶντα ante hanc. 20. ἔχουσαν F. 2. 21. τότε de: F. 2. Mox παρακολουθήσουσιν ante F. 2. 22. δωρεὰ ad: F. 2. Vid. Not. *c*.

ἀχαριστίας, ut ait Themiſtius. Item revocantur donationes ex cauſa ſupervenientium liberorum, l. 8. *eod.* Lex Longob. tit. 61. §. 5. quod quidem jus antea non obtinebat, ut colligere licet ex c. ult. 17. q. ult. *ſed nos paterna caritas eo perducit, ut credamus patrem haud donaturum fuiſſe, ſi de liberis cogitaſſet.* Legem tamen ſi unquam non pertinere ad remunerationes magis placet: nam mera donatio non eſt, cum præmii loco merenti quid conceditur. B. Chryſoſtom. Hom. 23. tom. 5. τοιοῦτο γὰρ τῶν χαρισμάτων ἡ φύσις, οὐκ ἔχει στεφάνους, οὔτε ἀμοιβάς. οὐ γὰρ τῶν δεξαμένων τὸ δῶρόν ἐστι κατόρθωμα, ἀλλὰ τῆς τοῦ παρεσχηκότος φιλοφροσύνης χάρισμα. FABR. I.

b. Donatio propter nuptias eſt veluti contraria dos mariti, repenſatrix dotis, æquipendium, hoſtimentum, ἀντιτίμημα dotis uxoriæ. quidam ſponſalia vocant, Martianus Capella de Nupt. Philol. 2. Græci ἕδνα. FABR. I.

GALTERIUS ſic definit: *quæ dotis compenſandæ cauſa a ſponſo in ſponſam, vel a marito in uxorem confertur. Unde ſequitur*, inquit, *mancam eſſe THi definitionem, dum ait*, donationem ante nuptias eſſe illam, quam ſponſus in ſponſam confert. *Neque enim convenit illa reſtrictio præfatæ Juſtini conſtitutioni.* Atqui nihil peccavit noſter, dummodo contextum accuratius legiſſet Galterius, quem quid opus hic deſcribere? Nonne prius Th. de *vera* & antiqua *ante nuptias* donatione agit, antequam de conſtit. Juſtini nondum præfata quidquam dicit? G. O. R.

c. Legendum πρὸ γάμου δωρεὰ ut infra. ſic enim ſcribitur 28. Eclog. 5. Novell. 39. c. 1. Harmen. 4. tit. 3. dicitur δωρεὰ μνηστείας, donatio ante vel propter nuptias. D. GOTH.

Unde Fabr. in 2. edit. δωρεὰ addidit, ſed abſque ulla neceſſitate, quandoquidem vel ipſe Juſtin. hic habet: *quod ante nuptias vocabatur.* G. O. R.

ὅλου γὰρ [23] ἅπασα δωρεὰ ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ γινομένη [d] μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀπηγόρευται.

Ἀλλὰ γέγονε διάταξις [e] τοῦ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνου, ἐπιτρέπουσα, ὥσπερ ἐκ τῶν παλαιῶν νομικῶν ἔξεστιν ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ αὔξειν τὴν προῖκα, καὶ εἰ συμβῇ [24] νομίσματα ἐπιδοθῆναι εἰς προῖ- 174
κα ἑκατὸν, ἠδύνατο καὶ μετὰ χρόνον τῆς συστάσεως ἡ γυνὴ [25] ἐπιδοῦναι ἄλλα ὅσα ἂν ἐβούλετο χρήματα, καὶ πλείονα ποιῆσαι τὴν προῖκα, καὶ δωρεὰν οὐδεὶς ἐκάλει τὸ τοιοῦτον· ὡσαύτως καὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν δύνασθαι τὸν ἄνδρα μείζονα ποιεῖν, καὶ τοῦ ἑνὸς αὔξοντος μέρους, ἐπέτρεψεν ἐξεῖναι καὶ τῷ ἑτέρῳ τὰ αὐτὰ πράττειν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα μὲν ἐβούλετο ἡ διάταξις, τὸ δὲ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ὄνομα ἦν τοῖς [26] γινομένοις ἀσύμφωνον, καὶ ἐλέγετο πρὸ γάμου ἡ μετὰ γάμον γινομένη· [f] ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς ἀνελλι- 175
πεῖς τὰς νομοθεσίας εἶναι βουλόμενος, καὶ [g] πρόσφορα τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι σπουδάζων εἶναι, διετύπωσε [h] τὰς τοιαύτας δωρεὰς μὴ μόνον αὔξεσθαι συνεστῶτος τοῦ

poſt nuptias. Omnino enim omnis donatio conſtante matrimonio facta inter virum & uxorem prohibita eſt.

Sed facta eſt conſtitutio Juſtini divæ memoriæ, permittens, ut, quemadmodum per veteres Juriſconſultos licet conſtante matrimonio dotem augere, & ſi forte centum aurei in dotem fuerint dati, poterat etiam poſt tempus contracti *matrimonii* mulier aliam pecuniam, quantumcumque vellet, ſuperaddere dotemque facere majorem; atque nemo hoc vocabat donationem: ita & vir donationem ante nuptias majorem poſſit facere, atque una parte augente, permiſit etiam alteri licere eadem facere.

Sed quum hæc quidem vellet conſtitutio, ſed *tamen* ante nuptias donationis nomen diſſonum eſſet *iis* quæ fiebant, diceretur que ante nuptias quæ fiebat poſt nuptias: Imperator noſter religioſiſſimus, haud imperfectas eſſe volens ſanctiones, ac rebus nomina eſſe convenientia ſtudens, conſtituit hujusmodi donationes

23. πᾶσα F. 24. νομισμάτων F. 2. qui in utraque ſequens εἰς omittit. 25. αὔξειν ἤγουν ad: F. 26. γὰρ. F. & mox: ἐλέγ. γάρ.

d. Donationes inter virum & uxorem ipſo jure non valent. Plutarcho ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς hæc præ cæteris ratio placet: ὅτι δεῖ κοινὰ καὶ γυναιξὶν εἶναι τὰ ἀνδρῶν, καὶ ἀνδράσι τὰ γυναικῶν, quam etiam adfert in λαμ. παρ. Muſonius apud Stob. λόγῳ 67. Macarius Homil. 16. ἐν τοῖς φαινομένοις γὰρ πάντα τὰ τοῦ νυμφίου τῆς νύμφης εἰσί. Senatus tamen ὑφελὼν ἠρέμα, καὶ ὑποχαλάσας τοῦ νόμου τὸ λίαν ἀκριβὲς καὶ ἀντιθέστατον, ut cum Agathia loquar, aliquid laxavit ex juris vigore, & morte confirmari conſtituit, l. 32. D. *de don. int. vir. & ux.* Meretrici tamen donare licet, Andocid. Orat. 2. niſi ſit miles l. 2. C. *de Donat. int. v.* FABR. I.

e. l. 19. C. *de donat. ante nupt.* D. GOTH.

f. Hic plene diſtinguebant Goth. ac Fabr. novamque periodum cum Curtio ſic inchoabant. *Itaque Princeps noſter:* quam inconcinnitatem & Græce & Latine correximus. G. O. R.

g. Cognatas de quibus loquuntur rebus oportet eſſe appellationes. hoc nimirum eſt cognata vocabula rebus imponere, ut ait Horat. Liban. Decl. 1. Iſidorus Peluſiotes Ep. 3. 31. & *propter nuptias* igitur rectius appellatur ejuſmodi donatio. cæterum aliquid abſurdum atque inelegans neceſſe erat evenire, ut donatio facta conſtante matrimonio ex vocis ſono retro facta crederetur. FABR. I.

h. l. 20. C. *donat. ante nuptias.* Novell. 119. D. GOTH.

i. Schol.

τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ [i] λαμβάνειν ἀρχήν. εἰ γὰρ συνήφθην ἐγὼ γυναικὶ πρὸς γάμον, οὐ ποιησάμενος [27] πρὸς αὐτὴν πρὸ γάμου δωρεὰν, [28] διὰ πενίαν τυχὸν ἢ καὶ ἑτέραν αἰτίαν, νῦν δὲ συστήσασθαι βούλομαι, ἀκώλυτόν [29] μοι τὸ πρᾶγμα εἶναι, οὐκέτι 176
πρὸ γάμου δωρεὰν [k], ἀλλὰ διὰ γάμους δωρεὰν ταύτην καλεῖσθαι θεσπίσας. [30] Ἐξισοῦται τοίνυν ἡ πρὸ γάμου δωρεὰ τῇ προικὶ [l] διὰ τούτων· καὶ ὥσπερ οὐ μόνον αὔξειν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιδόναι προῖκα μετὰ σύστασιν γάμου δυνατὸν, οὕτω καὶ αἱ διὰ γάμους γινόμεναι δωρεαὶ μὴ μόνον προηγείσθωσαν τῶν γάμων, ἀλλὰ καὶ μετὰ σύστασιν αὐτῶν, καὶ ἐκ μέρους [m] γινέσθωσαν καὶ ἀρχὴν δεχέσθωσαν.

nes non modo augeri conſtante matrimonio, ſed & initium capere *poſſe*. Si enim ego mulieri junctus ſim matrimonio, haud celebrata cum ea ante nuptias donatione, ob paupertatem forte vel aliam quam cauſam, nunc autem celebrare velim: permiſſum mihi hoc eſſe, nec amplius Ante nuptias donationem, ſed Propter nuptias donationem vocari eam ſanciens. Exæquatur itaque per hæc doti ante nuptias donatio. Et ſicut non ſolum augere ſed etiam conſtituere dotem poſt contractas nuptias licet, ita & donationes quæ propter nuptias fiunt, non modo præcedant nuptias, ſed poſt eas quoque celebratas, vel ex parte fiant initiumque capiant.

§. IV. Εἰρήκαμεν ἐννόμους κτήσεις, τὴν 177
διὰ [31] οὐσουκαπίωνος, καὶ τὴν διὰ τῆς τοῦ μακροῦ χρόνου νομῆς· ζητῶν δέ τις [32] παλαιότερον καὶ ἄλλον εὑρήσει τρόπον ἐννόμου κτήσεως· οὗτος δέ ἐστιν ὁ τῆς [n] προσαυξήσεως. ἐγίνετο δὲ τοῦτον τὸν τρόπον· [33] Πατρῖμος καὶ Τίτιος εἶχον [o] ἐπίκοινον οἰκέτην· ὁ Πατρῖμος παρὰ γνώμην [34] Τιτίου κοινὸν ἠλευ-

§. IV. Diximus legitimas adquiſitiones, & per uſucapionem & per longi temporis poſſeſſionem. Quærens autem aliquis etiam alium veteriorem adquiſitionis legitimæ modum inveniet: hic vero eſt *modus* adcretionis; fiebatque *in* hunc modum: Patrimus & Titius communem

27. εἰς F. 28. ἢ ad: F. 29. εἶναι h. l. F. 30. ἐξισοῦθαι F. ſed voluit ἐξισοῦσθαι. 31. τῆς ad: F. 32. παλαιότερος F. nec tamen verſionem mutavit. 33. Πρῖμος & ſic deinceps F. 34. τοῦ Τιτίου τὸν F.

i. Schol. τουτέστι καὶ μετὰ γάμον δύναται γίνεσθαι δωρεάν: *ut ejuſmodi donatio etiam poſt nuptias fieri poſſit.* FABR. II.

k. πρὸ γάμου δωρεὰ ut hic, 28. *Eclog.* 5. quæ & προγαμιαία δωρεὰ ex Harmenop. 7. D. 13. & ſequentibus. Nunc vero διὰ γάμους δωρεὰ ut hic & 119. [*ſic*] 29. *Eclog.* 1. vel, διὰ γάμον. Nov. 39. c. 1. 28. *Ecl.* 15. c. 11. §. 6. id eſt, *propter nuptias* donatio & ἀντίφερνα ult. Cod. *de donat. ante nuptias*, & ἀντιπροίκωσις Schol. 29. *Eclog.* 1. c. περὶ γαμικῶν δωρεῶν μνηστείας. 4. Harmenop. 3. ſponſalitia donatio ſeu largitas l. 4. C. *de ſecundis nuptiis.* Eſt & ὑπόβολον. D. GOTH.

De ὑποβόλῳ forte dicam in Gloſſar. Th. G.O.R.

l. Recte διὰ τούτων *in his* dixit donationem propter nuptias comparari ſeu exæquari, nec enim in omnibus exæquatur. D. GOTH.

m. Schol. τουτέστι καὶ ἐὰν μερικῶς καταβληθῇ. [ex ſententia Juſtin. *Edit.* 1.] donatio conſtante matrimonio & fieri & augeri poteſt. Quæ augetur, ex parte fieri dicitur, ſicut & dos [Martianus Capella de Nupt. Philolog. lib. ult. ſub init. *ex B-dit.* 1.] FABR.

n. προσαύξησις pro *jure adcreſcendi*, ita quoque dicitur §. ult. in f. inſ. *per quas perſonas cuique adquiritur.* & in f. pr. inſ. *de exheredatione liberorum.* D. GOTH.

o. Hujus juris adcreſcendi meminit Ulpianus tit. 1. §. 18. Paul. 4. ſent. 12. §. 1. & 3. tit. 6. §. 4. & 5. D. GOTH.

p. [Nihil

ἠλευθέρωσεν οἰκέτην βινδίκτα, ἤγουν 35 ἐπὶ ἄρχοντος. Ἐκέλευσεν ἡ πολιτικὴ νομο- 178 θεσία ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος, μὴ μόνον τὸν Πατρῖμον οὐδὲν ποιεῖν, μηδὲ τὸν οἰκέτην [p] ἀπαλλάττειν τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ ἀπολλύειν, ὅπερ ἐπ' αὐτῷ μέρος εἶχε δεσποτείας· ἀπολλύμενον δὲ τοῦτο ἐπὶ τὸν Τίτιον ἔρχεσθαι δικαίῳ προσαυξήσεως, καὶ ἐξ ἀποτελέσματος μόνον 36 Τίτιον γίνεσθαι αὐτοῦ δεσπότην.

Ἀλλ' ἐπειδὴ κάκιστον ἦν τοῦτο παράδειγ- 179 μα, τὸ καὶ τὸν οἰκέτην στερεῖσθαι τῆς ἐλευθερίας, καὶ τοὺς μὲν φιλάνθρωπόν τι βουλευσαμένους ἐπὶ τῷ οἰκέτῃ δεσπότας ζημιοῦσθαι, τοὺς δὲ μὴ βουληθέντας 37 τοῦτον [q] ἐλεῆσαι καὶ δουλείας ἀπαλλάξαι, κερδαίνειν, τοῦ μέρους 38 αὐτοῖς προσαυξανομένου τοῦ οἰκέτου· βασκανίας ἀνάμεστον 39 τοῦτο κρίνας ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς, θείαν 40 ἐξεῦρεν [r] αὐτὸς θεραπείας ὁδὸν ἐπινοήσας· δι' ἧς καὶ 33 Πατρῖμος ὁ ἐλευθερώσας, καὶ Τίτιος ὁ μὴ συναινέσας, καὶ ὁ τὴν ἐλευθε- 180 ρίαν δεξάμενος οἰκέτης, τῇ αὐτοῦ χάριτας 41 ὁμολογήσουσι διατάξει· ἐκέλευσε γὰρ τὸν μὲν οἰκέτην 42 ἐλεύθερον εἶναι, ἐπειδὴ καὶ οἱ [s] πάλαι νομοθέται πολλὰ καὶ παρὰ τοὺς [t] κοινοὺς κανόνας 43 σπουδῇ τῆς ἐλευθερίας ἐπενόη-

nem habebant ſervum: Patrimus præ- 178 ter voluntatem Titii communem manumiſit ſervum vindicta, ſive apud magiſtratum. Volebat jus civile in hac ſpecie, non ſolum nihil agere Patrimum, neque ſervum liberare ſervitute, ſed & amittere, quam in eo habebat dominii partem: eamque amiſſam ad Titium pervenire adcretionis jure, atque ex effectu ſolum Titium ejus fieri dominum.

179 Sed quum peſſimum hoc eſſet exemplum, & ſervum libertate privari, & dominos qui humanum quid erga ſervum meditarentur, defraudari; eos autem qui illius miſereri *illum*que ſervitute liberare nollent, lucrum facere, ſervi parte iis adcreſcente: invidiæ hoc plenum judicans religioſiſſimus Imperator noſter, ſacram ipſe excogitans remedii viam adinvenit: per quam & Patrimus manumiſ- 180 ſor, & Titius haud conſentiens, & ſervus libertatem nanciſcens, ejus conſtitutioni agent gratias. Juſſit enim ſervum eſſe liberum, quoniam veteres quoque legumlatores multa & adverſus regulas communes libertatis

35. ἐν διαθήκῃ pro ἐπὶ ἀρχ. F. cum Juſtin. forte e MSS. 36. τὸν ad: F. 37. τούτους ante F. 38. αὐτῶν ante F. 39. τὸ τοιοῦτον F. 40. ἐξηῦρεν αὐτῷ F. 41. ὁμολογήσωσι F. 2. 42. πάντως ad: F. 43. εἰς σπουδὴν F.

p. [Nihil agebat manumiſſor, id eſt, inefficax erat manumiſſio, & pars manumiſſoris amittebatur, eademque ſocio accreſcebat. *Edit.* 2.] Hebræorum jure ſemiliber efficiebatur, & ſemiſervus manebat. Maimonides in *Hilcot Abhadim.* c. 7. FABR.

q. Qui ſervum manumittere vult, ad rationem pietatis pervenire dicitur in l. 1. C. *de comm. ſerv. man.* FABR.

r. l. ult. C. *de comm. ſervo manumiſſ.* D. GOTH.

s. l. 24. §. *ſi quis ſervo* 10. D. *de fideicom. libertatib.* D. GOTH.

t. Servus invito domino libertatem non conſequitur, Quintil. 7. c. 4. videtur igitur Juſtiniani conſtitutio à jure communi recedere. Sed favor libertatis id extorquet. Cujus & ipſe Juſtinianus fautor eſt, l. 2. C. *de comm. ſerv. manum* l. [1.] in fin. C. *comm. de manum.* FABR. I.

u. Pro parte dominica, pro portione dominii, v. Th. ad §. ult. tit. pen. lib. 3. videtur autem Juſtin. dicere, ſe pretia ſervorum definiiſſe, ut conſtat ex d. l. 1. ſervos enim viginti aut triginta ſolidis æſtimari decrevit: quamquam veterem potius taxationem ſequutus videtur, l. 47. D. *de manum.*

ἐπινόησαι, καὶ τὸν μὲν Πατρίμον 44, ἐφ' οἷς ἡ παρ' αὐτοῦ δοθεῖσα ἐλευθερία τὸ βέβαιον ἔχει, χαίρειν, τῷ δὲ κοινωνῷ φυλάττεσθαι τὸ ἀζήμιον τοῦ τιμήματος, ἀποκαθισταμένου αὐτῷ παρὰ τοῦ ἐλευθερώσαντος, καθ' ὅπερ 45 ἐπ' αὐτοῦ ου δεσποτείας ἔχει μέρος, καθὰ τῇ αὐτῇ περιέχεται νομοθεσίᾳ.

tatis ſtudio excogitarunt: & Patrimum quidem, quod libertas ab ipſo data maneat firma, lætari; ſocio autem pretii indemnitatem ſervari, quod ei a manumiſſore reſtituitur, ſecundum partem dominii quam in eo habebat; prout eadem conſtitutione continetur.

44. χαίρειν h. l. F.   45. αὐτὸς F. 1. ἐπ' αὐτῷ F. 2.

num. teſtam. quo videtur alludere Agobardus Ep. ad Adelardum, &c. *In unoquoque homine quamvis ſervo majorem portionem habere Dominum Deum, qui in utero creavit, ad lucem hujus vitæ produxit, conceſſam vitam cuſtodivit, ſanitatem ſervavit, quam illum qui viginti aut triginta ſolidis datis fruitur corporis ejus ſervitio.* FABR. I.

[ΤΙΣΙΝ ΕΚΠΟΙΕΙΝ ΕΞΕΣΤΙΝ Η ΟΥΚ.]

ΤΙΤΛΟΣ Η.

ΑΝαγκαῖον ἐντεῦθεν ἐξαριθμῆσαι [a] παράδοξα θέματα, πότε ὁ δεσπότης τὸ ἴδιον ἐκποιεῖν οὐ δύναται πρᾶγμα, καὶ πότε ὁ μὴ ὢν δεσπότης [1] ἐκποιεῖ τὸ μὴ οἰκεῖον· καὶ εἴπωμεν κατὰ πρώτην τάξιν, πότε ὁ δεσπότης οὐ δύναται ἐκποιεῖν. Οἷον, γυνή τις ἀνδρὶ συναπτομένη πρὸς γάμον, ἐπιδέδωκε διάφορα πράγματα λόγῳ προικός· ἐπιδέδωκε δὲ καὶ ἀγρὸν, καὶ διὰ [b] τῆς τρα-

QUIBUS ALIENARE LICET, VEL NON LICET.

TITULUS VIII.

181 NEceſſarium hic enumerare caſus *miros ac* paradoxos, quando dominus ſuam rem alienare non poſſit, & quando qui dominus non eſt, *rem* non ſuam alienare *poſſit*. Et dicamus primo loco, quando dominus alienare non poſſit. Veluti, mulier quædam viro ſe jungens per matrimonium, varias res nomine dotis dedit:

1. ὀρθῶς ἐκποιεῖ F.

a. παράδοξα Gloſſis *mirabilia*, hic autem, *quæ raro*. Et tamen quod hic dicitur παράδοξον, novum non eſſe ſcribitur in l. *non eſt novum*. 46. D. *de adquir. rerum dominio*. D. GOTH.

b. Dotalis rei maritus δεσπότης fit traditione ut hic, quod generaliter dici anceps maxime & lubricum eſt. Dos enim in bonis mariti eſſe dicitur, & tamen mulieris eſſe l. 7. §. 3. l. *quamvis in bonis* 70. D. *de jure dotium*. Æſtimatæ res viri eſſe dicuntur. l. ult. D. *de fundo dotali*. l. unica. §. *cumque* 9. verſ. *æſtimatarum*. Cod. *de rei uxoriæ actione*. Imo & non æſtimatarum rerum dominium utile vir habere cenſetur l. *nec ullam* 13. §. *apud Marcellum* 10. D. *de petit. hereditatis*. l. *doce ancillam* 9. C. *de rei vindic.* D. GOTH.

Maritus rerum dotalium dominus eſt dotis cauſa, l. 16. D. *de jur. dot.* Cic. in Top. *Cum mulier viro in manum convenit, omnia quæ mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine.* Achilles Tatius 5. Lucian. in Rhetor. præcept. Macarius Homilia 32. ὥσπερ γυνὴ μεμνηστευμένη ἀνδρὶ, πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆς, καὶ ὅλην τὴν προῖκα λαμβάνει ἐκ πολλῆς ἀγάπης εἰς

τραδιτίονος δεσπότην αὐτὸν ἐποίησε τῆς 182 πάσης προικός· ὁ τοίνυν ἀνὴρ πάντα τὰ ἐπιδοθέντα αὐτῷ ἐν προικὶ ὡς δεσπότης ἐκποιῶν, μετατίθησιν ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα τὴν δεσποτείαν· τὸν δὲ δοτάλιον ἀγρὸν, τουτέστι τὸν εἰς προῖκα ἐπιδοθέντα, ὁ Ἰούλιος

dit: dedit autem & agrum, & per traditionem dominum totius dotis eum fecit. Vir igitur omnia ſibi in dotem data tamquam dominus alienans, dominium in accipientem transfert: dotalem vero agrum, id eſt in dotem da-

εἰς τὰς χεῖρας ῥίψασα τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τοῦτο λέγει· ἐμὸν οὐδὲν ἔχω, τὰ ἐμοὶ ὑπάρχοντα σά ἐστι καὶ ἡ προὶξ σή ἐστι, καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα τὸ ἐμὸν, σόν ἐστι. maritus, inquam, jure naturali per traditionem dotis fit dominus. §. *per traditionem* ſupra *de rer. div.* & juris civilis fictione. Mulier verò domina eſt, l. 8. §. 1. D. *qui ſatiſd.* naturaliter, ſive ex jure naturali, ut ait Juſt. l. 30. C. *de jure dot.* id eſt, non juris fictione, ſed reapſe, ſine fuco, nulloque juris colore arceſſito, cujus quidem dominium conſtante matrimonio velut obducitur & operitur, ſed non deletur, aut confunditur illa juris fictione, quâ vir oneribus matrimonii obnoxius ἐσχηματισμένως dominus eſt: nam viri dominium uxoris quidem dominii luminibus, ut ita dicam, obſtruit, ſed non obruit, & extinguit. In ſumma vir dominus fictitius eſt, quaſi commentitio, & imaginario quodam dominio ei quæſito, quod intra fructuum perceptionem conſiſtere, ait Theodorus ad l. 21. C. *de don.* uxor autem jure & veritate, ut loquitur Quintil. Declam. 336. id eſt, uxoris dominium naturale eſt, hoc eſt, verum. Sic *naturale* pro *vero* dicere ſolet Cyrillus, ut ſcribit Anaſtaſius Sinaïta ὁδηγῷ c. 8. eſt inquam naturale, merum & citrà juris fictionem, & duo itaque dotis domini, ut alibi. Seneca de benef. 7. c. 4. *Non ideo quod habeo, meum non eſt, ſi tuum eſt: poteſt enim idem eſſe meum & tuum.* v. ibid. c. 6. Maritus igitur licet dominus ſit, tamen rem uxoriam nec deminuere, nec abſumere poteſt. B. Chryſoſtom. in Pſalm. 50. τὴν προῖκα αὐτῆς οὐ τολμᾷ μειῶσαι, οὐδὲ τὰ πράγματα αὐτῆς τολμᾷ δαπανῆσαι. Lex autem Julia alienationem fundi dotalis invita muliere, obligationem vero etiam conſentiente impedit. Eſt autem fundus in l. Julia, ἀγρὸς, ut vertit Th. ſupra in pr. at utimur eodem jure in ædibus, quæ in lege non appellantur, ut ait Cicero pro Cecinna de illa lege decemvirali loquens, *uſus auctoritas fundi biennium eſto.* utramque enim legem plenius acceperunt, & hoc eſt quod ait Ulp. in l. 13. *de fund. dot.* dotale prædium accipiendum tam urbanum, quam ruſticum: *ad omne enim*, inquit, *ædificium lex Julia pertinebit.* Porrò lex Julia accipienda eſt de fundo inæſtimato, ut rectè gl. ad l. ult. D. *de pact. dot.* fundus enim inæſtimatus propriè dotalis appellatur, l. un. §. *& cum lex*, C. *de rei ux. act.* & Theoph. Schol. ad ſit æſtimationem imitari emptionem, imo vera venditio eſt, l. 10. §. 3. l. 15. D. *de jur. dot.* Alienationis autem verbo intelligitur omnis actus, per quem dominium transfertur, l. 1. C. *de fund. dot.* etiam emphyteuſis, ut notat Thalel. ad d. l. 1. Poſt emendationem legis Juliæ fundus dotalis nec conſentiente quidem muliere alienari vel obligari poteſt. d. §. *& cum lex.* Verùm hodie fundi dot. alienatio non impeditur conſenſu mulieris repetito poſt biennium, ſi modo ex cæteris mariti bonis mulieri ſatisfieri poſſit, Nov. 61. in qua ſententia fuit Julian. anteceſſ. in d. Nov. & Theodor. ad d. l. 1. FABR. I.

Cl. Salmaſius in confut. theſium *de Mutuo* Jac. Wiſſenbachii ad Diſp. 1. th. 10. notat Th. quod ait, uxorem maritum Dominum facere dotis *per traditionem*, cum potius ſcribere debuiſſet *per dationem*: nam *traditio* naturale, verum *datio* civile dominium transfert. Quum ergo mulier dominium non naturale, ſed civile dotis datione transferat, utique ea id non *traditione*, verum *datione* facit. Ita Salmaſ. MEERM.

Dum Salmaſ. Panſophum ſe credidit, miſerrime ſæpe allucinatus eſt. Ego necdum aut veterem aut novum Juris interpretem legi, qui *traditione* naturale, *datione* civile dominium transferri doceat. Legerat Salmaſ. inter naturales adquirendi modos numerari traditionem: ſed inde concludere non debebat, per eam naturale tantum dominium transferri: quum naturalibus non minus quam civilibus adquirendi modis civile etiam transferatur dominium, dummodo legitimi in ſingulis adſint tituli. Confudit itaque ὁ πάνυ pro ſua juris ſcientia modos ac titulos dominii adquirendi. In noſtro hoc caſu titulus eſt *Pro dote*, quæ vel datur, vel dicitur, vel promittitur; modus eſt *Traditio.* Hæc nunc ſufficiant. Ne autem ſine lege loqui arguar, en loca ipſorum Juris auctorum: neque enim recentiorum Jctorum teſtimoniis, qui cum Th. *dotis traditione* maritum fieri dominum ajunt, contra Salmaſium certare ſuſtineo. Quod Paulus l. 31. D. *de A. R. D.* ſic extulit: *Nunquam nuda traditio transfert dominium: ſed ita, ſi venditio aut aliqua juſta cauſa præceſſerit, propter quam traditio ſequeretur:* id Juſtinianus clare ad dotem extendit §. 40. de R. D. *Sed ſi quidem ex cauſa donationis aut* DOTIS, *aut qualibet alia ex* CAUSA [id eſt, juſto titulo] TRADANTUR, *ſine dubio transferuntur.* Ulpianus l. 5. Soluto matrim. dos quemadm. petatur: *quæritur ex die matrimonii, an ex die* TRADITI FUNDI *mari-*

tus

λιος νόμος ἐκποιεῖσθαι κωλύει, καὶ ταῦτα δεσπότου ὄντος τοῦ ἀνδρός.

Ἀλλ' ὁ μὲν Ἰούλιος [c] νόμος τὰ [2] ἀκίνητα 183
τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διακείμενα ἐκώλυσεν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκποιεῖσθαι παρὰ γνώμην τῆς γυναικός· ὑποτίθεσθαι δὲ ταῦτα ὁ ἀνὴρ οὐδὲ συναινούσης ἠδύνατο τῆς γυναικός·

datum, lex Julia alienari prohibet, quamquam vir ſit dominus.

Sed lex quidem Julia immobilia in Italia ſita a viro præter uxoris voluntatem alienari prohibet: oppignerare autem ea, neque uxore conſentiente, maritus poterat. Sed videbatur ab-

2. ἀκιν. μᾶλλα προκείμενα ἐν F.

tus ſibi computet tempus . . . . . ſed quo primum dotale prædium conſtitutum eſt, id eſt, TRADITA *poſſeſſione.* Paulus l. 6. eod. *Si ante nuptias fundus* TRADITUS *eſt* &c. adde l. 14. D. *de Fundo dot.* Ulp. l. 1. §. 1. Pro dote: *Et Julianus inquit, ſi ſponſa ſponſo ea mente* TRADIDERIT *res*, &c. Paulus l. 2. eod. *Si æſtimata res ante nuptias* TRADITA *ſit.* l. 4. Cod. de Dotis promiſſione: *ſi voluntate dotantis in dotali inſtrumento plura tibi* TRADITA *ſcripſiſti, quam ſuſcepiſti*, &c. G. O. R.

c. Dotalem fundum in Italia ſitum volente uxore maritus alienare poterat: alibi ſitum ne quidem ea volente, poterat; idque lege Julia de fundo dotali. Novo jure, i. Juſtiniani conſtitutione, maritus fundum dotalem ſive in Italia ſive in provincia ſit, alienare vel obligare prohibetur, etiamſi in eam alienationem vel obligationem mulier conſentiat. Porro legis Juliæ meminit Juriſconſultus paſſim tit. D. *de fundo dotali* & l. unic. §. penul. C. *de rei uxoriæ actione.* D. GOTH.

In prædiis igitur provincialibus legi locus non fuit: ſed potuit maritus ea libere alienare. . . . . . Cur igitur magis in Italia, quam in provinciis mulieribus proſpectum, cum idem ubique ſit, aut eſſe debeat, dotium favor? Exiſtimo, non defuiſſe alia remedia, quibus nupturæ ſibi in provinciis conſulere potuerint. [forte prædia provincialia nunquam niſi æſtimato in dotem dabantur. G. O. R.] Lepidum vero eſt, quod Dion. Gothofr. in notis ad Th. ſcribit, fundum extra Italiam ſitum per L. Juliam ne volente quidem uxore alienari potuiſſe.
VINN. *in Comment.*

Immo nec opus fuit prohibere alienationem fundi dotalis provincialis, quippe qui ab emtore uſucapi non poterat, adeoque ſoluto matrimonio ſemper poterat vindicari, quod ſecus ſe habebat in fundo Italico. HEINECC. *ad Vinn.*

In provinciis Cujacius putavit, ne volente quidem uxore, ſecundum L. Juliam, valuiſſe alienationem, id quod repetiit D. Goth. ad Th. ſed *lepidum* videtur Vinnio. Quiritarium ſane dominium fundi provincialis nec uxor nec maritus habebat, neque tributaria prædia erant mancipi . . . . . . at bonitarium dominium conſentiente uxore per traditionem transferri, fundus autem invita muliere alienatus, ſoluto matrimonio vindicari potuit: donec Juſtinianus &c.
EV. OTTO *Præfat. T. V. Theſ. Jur. p.* 23. 24.

Niſi alius quis hanc VV. Cll. opinionem vel certa lege vel indubia ratione probaverit, quod ſcil. fundus provincialis invita muliere alienatus, ſoluto matrimonio vindicari potuerit: amplector cum Vinnio adv. Cujacium argumentationem A. Coſtæ, qui in Comment. ad h. l. inter alia multa ſic ſcribit: „ Ante L. Juliam maritus in Italia res dotales „ etiam invita muliere alienabat, utpote rei dotalis factus dominus ſubtilitate legum, ut loquitur l. 30. C. *de Jure dot.* Idemque opinor in „ provinciis obtinuit; quamvis enim provinciales „ rerum ſuarum non eſſent domini, ſed ut Th. „ ait §. 40. *de R. D.* habebant tantum uſumfructum & pleniſſimam detentionem; res tamen „ ſuas transferre poterant contractibus juris gentium, & ad heredes transmittere, ut idem Th. „ recte, & nominatim h. l. *Provincialibus rei dotalis interdicitur alienatio.* Nam quod notandum, tempore hujus Juſtinianeæ conſtitutionis, „ id eſt l. un. C. *de Rei ux. act.* non ſuſtulerat Juſtinianus rerum Italicarum & provincialium differentiam. Eſt enim data Coſſ. Lampadio & „ Oreſte; l. vero un. C. *de Uſuc. transf.* qua hæc „ differentia ſublata eſt, lata eſt poſt conſulatum „ Lampadii & Oreſtis. Vetus ergo jus illud, quo „ marito libera rei dotalis alienatio permittebatur, „ abrogavit L. Julia de fundo dotali, quæ in provinciis locum non habuit. Unde ſequitur neceſſario, in provinciis remanſiſſe vetus illud jus, „ & potuiſſe provinciales res dotales alienare, etiam invitis mulieribus: nam ſi alienare non potuerunt, meliore conditione fuiſſe videntur poſt „ L. Jul. provinciales res dotales quam res Italicæ. „ Et fruſtra, imo falſo Juſtinianus primum auctorem „ ſe venditat hujus novi remedii, quo mulieribus „ pleniſſime cautum eſſe ait, ſi id ante in provinciis obtinuit poſt ipſam L. Juliam: quod ſane „ tinnire non poſſunt verba, quibus utitur: *Utrique*, inquit, *remedium impoſuimus, ut & in eas* „ *res, quæ in ſolo provinciali poſitæ ſunt, interdicta* „ *ſit*

γαικός· ἀλλ' ἐδόκει ἀλόγιστον εἶναι, ὅτι τὴν μὲν ἐκποίησιν συναινούσης τῆς γυναικὸς ὀρθῶς ἐποίει, ἔνθα ἀπαλλοτρίωσις ἦν τοῦ πράγματος, τὴν δὲ ὑποθήκην, ἔνθα [d] ἐσώζετο ἡ δεσποτεία ἔτι παρὰ τῷ ἀνδρὶ, οὐδὲ κατὰ γνώμην συνεχωρεῖτο 3 τοῦτο ποιεῖν· ἀλλὰ λέγομεν, ὅτι ἐκ τοιαύτης ἐννοίας ὁρμηθεὶς ἦλθεν ἐπὶ τοῦτον 4 τὸν λογισμὸν ὁ νόμος· [e] ᾔδει γὰρ ὁ νόμος, ὅτι λεγομένης 5 ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκποιήσεως τῇ γυναικὶ περὶ τοῦ δοταλίου κτήματος, καὶ πρὸς αὐτὴν συμβαίνει τὴν ἀκοὴν ἐκταράττεσθαι τὴν γυναῖκα, καὶ συναινεῖν οὐκ ἀνέχεσθαι· εἰ δὲ περὶ ὑποθήκης εἴπῃ τι ὁ ἀνὴρ, 6 εὐκόλως [f] ἡ γυνὴ γενήσεται πρὸς πειθώ· εἰκότως [g] οὖν τὸ μὲν τῆς ὑποθήκης διὰ τῆς οἰκείας ἠσφαλίσατο νομοθεσίας, τὸ δὲ τῆς ἐκποιήσεως εἴασε τῇ δυσχερείᾳ τῆς γυναικός· ὁ τοίνυν Ἰούλιος τὴν μὲν παρὰ γνώμην 7 τῆς γυναικὸς ἐκποίησιν ἐπεῖχε, τὴν δὲ ὑποθήκην ἐκώλυσεν, εἰ καὶ κατὰ γνώμην αὐτῆς ἐγίνετο, καὶ χώραν εἶχεν ἐπὶ μόνων τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀκινήτων πραγμάτων· ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς ἐπωφελεστάτῃ διανοίᾳ τὰ δύο 8 μετέθηκεν· ἐκέλευσε γὰρ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις, ἀπηγορεῦσθαι τῷ ἀνδρὶ ἐκποίησιν καὶ ὑποθήκην τῶν προικι-

abſurdum eſſe, *eum* alienationem quidem conſentiente uxore recte facere, ubi *plena* erat rei tranſlatio, oppignerationem autem, ubi dominium adhuc apud virum remanebat, neque cum conſenſu facere ei permit-
184 ti. Sed dicimus, legem hujusmodi cogitatione impulſam ad hoc perveniſſe ratiocinium. Sciebat enim lex, ſi prædii dotalis alienatio uxori memoraretur a marito, fore ut mulier vel ad ipſum auditum perturbaretur, neque conſentire ſuſtineret. Si vero de oppigneratione aliquid dixerit maritus, facile ad perſuaſionem induceretur mulier. Merito igitur oppignerationis *cauſam* per ſanctionem ſuam muniit, alienationis autem *cauſam* difficultati mulieris reliquit. Itaque *L.* Julia
185 alienationem quidem præter uxoris voluntatem inhibuit: oppignerationem vero vetuit, etſi cum ejus voluntate fieret; locumque habebat in ſolis rebus immobilibus in Italia ſitis. Noſter autem Imperator utiliſſima ratione ambo *hæc* immutavit: juſſit enim non ſolum in prædiis Italicis, ſed etiam in provincialibus, interdictam eſſe viro alienationem & oppignera-
tio-

3. τοῦτο de: F. alioqui τούτῳ legere poſſes. 4. ὁ νόμ. h. l. F. Mox οὐδὲν legebatur ante Goth. 5. λοιπὸν ante F. 6. Ἰουλιος F. 2. 7. καὶ pro τῆς vitioſe Lugd. & Goth. 8. Sic feci e vet. lect. μετέθηκε, quam F. mutavit in μετατίθησιν. Voluitne μετατίθησιν? „ Non male legeretur ἀνατίθησι, id eſt, *appoſuit*". ANON. DUK.

„ *ſit alienatio:* quæ omnino convincunt, in ſolo „ provinciali antea alienationem non fuiſſe inter- „ dictam, quam hodie interdictam eſſe vult". G. O. R.

d. Pignus manet in dominio debitoris, §. 1. infra l. *pignus* 9. C. *de pignerat. act.* FABR. II.

e. Ut in l. *qui res* 93. §. ult. D. de ſolut. *lex* 12. *tab. ſcit.* [quamquam in ſcripto codice, qui olim penes me fuit, legeretur, *ſciſcit*, ut & vulgo legitur. *ex Edit.* 2.] FABR.

f. Proinde ab Harmen. 1. tit. 13. §. 2. dicuntur mulieres ὀλισθηρὸν καὶ εὐπαράγωγον ἔχειν φρόνημα. D. GOTH.

g. Curtii verſionem carpit Nannius *in Apolog.* §. 24. G. O. R.

h. Σαθρὸς Gloſſis *quaſſabundus*, *fragilis.* in l. 202.

χιμαίων πραγμάτων, εἰ καὶ τοῖς γινομένοις ἡ γυνὴ συναινεῖ, ἵνα μὴ τὸ τῆς [9] γυναικὸς φύσεως [h] σαθρὸν ἀπώλειαν τοῖς [10] αὐτῆς πράγμασιν ἐμποιήσαιτο.

§. I. Νῦν δὲ χρὴ λέγειν, πότε ὁ μὴ 186
ὢν δεσπότης δύναται ἐκποιεῖν· τοῦτο δὲ προβαίνει, ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· ἐδανεισάμην παρὰ σοῦ ἑκατὸν νομίσματα, [11] ἐνεχυρίασά σοι τὸν ἐμὸν ἀγρὸν, συμφωνήσας ὥστε [i] σοι ἐξεῖναι ἐνιαυτοῦ παραδραμόντος κἀμοῦ μὴ καταβαλόντος τὸ χρέος, [12] πιπράσκειν τὸ ἐνέχυρον· ἰδοὺ ἐνταῦθα, ὁ κρεδίτωρ μὴ [k] ὢν δεσπότης, καλῶς ἐκποιεῖ· ἀλλ' ἐάν τις ἐξετάσῃ τὸ ἀκριβὲς, οὐ γίνεταί τι παράδοξον· δοκεῖ γὰρ ὁ δεβίτωρ πι- 187
πράσκειν [13] ὁ δεσπότης ὢν αὐτῷ τούτῳ, ᾧ διὰ συμφώνου συγχωρεῖ τῷ κρεδίτωρι τὸ πιπράσκειν, [l] ἀγνωμοσύνης [14] γενομένης περὶ τὴν τοῦ χρέους ἀπόδοσιν.

Ἀλλὰ πάλαι μὲν οἱ κρεδίτωρες εἶχον τύπον [m] τινὰ, καθ' ὃν ἐπετέτραπτο αὐτοῖς πιπράσκειν τὰς ὑποθήκας, ἤτοι τὰ ἐνέχυρα· διάταξις [n] δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις οὐδὲ τοὺς δανειστὰς ἐμποδίζεσθαι βούλεται περὶ τὴν τῶν ἐποφειλο- 188
μένων ἀπαίτησιν, οὐδὲ τοὺς χρεώστας προπετῶς

tionem rerum dotalium, etſi iis quæ fiunt, conſentiat mulier, ut ne naturæ muliebris imbecillitas perniciem rebus ipſius inferat.

§. I. Nunc vero dicere oportet, quando qui dominus non eſt, alienare poſſit. Hoc autem procedit, velluti in hac ſpecie: mutuos a te accepi centum aureos, oppigneravi tibi agrum meum, pactus ut tibi liceat anno transacto, neque me debitum ſolvente, pignus vendere. Ecce hic, creditor qui dominus non eſt, recte alienat. Sed ſi quis accurate inquirat, nihil *miri ac* paradoxi hic fit. Videtur enim debitor qui dominus eſt, vendere eo ipſo, quod per pactum creditori concedat vendere, ceſſatione facta in debiti ſolutione.

Sed olim quidem creditores habebant formam quamdam, ſecundum quam iis permittebatur hypothecas aut pignora vendere: ſed facta eſt conſtitutio Imperatoris noſtri, quæ neque creditores vult impediri in debitorum repetitione, neque debitores te-

9. γυναικείας F. 10. αὐτοῖς ante F. qui mox ἐμποιήσῃ. „ Melius legeretur αὐτῶν." ANON. DUK. 11. Sic nos cum Lov. probante Nannio: ἐνεχυριάσασά σοι Baſ. & Par. ἐνεχυριάσας σοι Lugd. & Goth. ἐνεχύρασά σοι F. 1. ἐνεχύρασά σοι F. 2. 12. διαπιπρ. F. 13. ὁ καὶ δεσπ. ὢν αὐτὸ τοῦτο F. 14. γιν. F. 2.

202. inſ. *de verb. ſignific.* pro periculoſo ſumitur, ut cum dicitur πᾶς νομικὸς καιὼν σαθρὸς ἴσαι. D. GOTH.

Ne fragilitate naturæ ſuæ, τῷ τῆς φύσεως ἀσθενῶ, in repentinam deducatur inopiam. d. §. *& cum lex.* εὐκαταφρόνητον γὰρ εἰς βλάβην γυνὴ, Clem. Alex. Pæd. 2. c. 11. τί γὰρ εἰς ἀπάτην εὐκολώτερον γυναικὸς, Liban. Decl. 35. Theophyl. in Euang. Marci c. 7. ἕκαστος ἡμῶν, ὅταν ἁμαρτάνῃ, γυνή ἐστι, τουτέστιν ἀσθενὴς ψυχή. ideoque mulierem τὸ σκεῦος καὶ ἀσθενὲς καὶ εὐεπηρέαστον vocat Chryſoſt. hom. de SS. Beren. & Proſd. FABR. I.

Τὸ τῆς γυναικὸς εὐεξαπάτητον, Libanius decl. 35. FABR. II.

i. l. 3. D. *de diſtract. pignerum.* l. 8. in f. l. ſi convenerit 18. D. *de pignoratitia act.* 2. Harmenop. 5. §. 12. l. 4. Cod. *de pigneratit. act.* D. GOTH.

k. l. non eſt novum. 46. D. *de adquir. rerum dominio.* l. 9. C. *de pigneratit. act.* D. GOTH.

l. Vide ad tit. 6. Inſtit. 2. in princip. FABR. II. Sed pro 2. leg. IV. Libr. cap. 118. G. O. R.

m. De his ſolennibus dixi ad l. 1. C. *de jure dominii impetrando.* D. GOTH.

n. l. ult. Cod. *de jure dominii impetrando.* D. GOTH. & ERNST.

πιτῶς καὶ ἀνεξετάστως τῶν οἰκείων ἐκπίπτειν πραγμάτων· ῥητὸν οὖν ἐπενόησε τῶν ἐκποιήσεων τρόπον, δι' οὗ τρόπου ἡ τῶν ἐνεχύρων δύναται προϊέναι πρᾶσις· ἥτις διάταξις ἑκάτερον εὐηργέτησε, τόντε χρεώστην καὶ τὸν δανειστήν. τοὺς δὲ τρόπους καθ' οὓς ταῦτα γίνεσθαι [15] δυνατὸν, τὸν ταύτην ἀναγνόντα τὴν θείαν νομοθεσίαν ἐστὶν εὑρεῖν.

temere atque inexplorate ſuis excidere rebus. Certum ergo alienationum modum excogitavit, per quem modum venditio pignorum procedere poſſit: quæ conſtitutio utrumque beneficio adfecit, & debitorem & creditorem. Modos autem, ſecundum quos hæc queant fieri, invenire poteſt qui ſacram hanc conſtitutionem legerit.

§. II. Ἔστιν εὑρεῖν καὶ ἄλλον [16] οὐ δυ- 189
νάμενον ἐκποιεῖν τὰ οἰκεῖα πράγματα· οἷον, [o] ὁ πούπιλλος ἢ [17] ἡ πουπίλλα οὐ δύνανται ἐκποιεῖν [18] τὰ οἰκεῖα πράγματα ſine tutoris auctoritate· διὸ οὐδὲ [p] δανείζουσι. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ἔχε δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· [q] ὅρος [r] δανείου ἐστὶ, τὸ τὸν [19] λαμβάνοντα γίνεσθαι δεσπότην, εἶναι δὲ ἡμῖν ἔνοχον, οὐκ εἰς αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ποσότητος· διὰ τοῦτο εἶπον, τὸν [19] λαμβάνοντα γίνεσθαι δεσπότην, ἵνα φύγω [s] χρῆσιν καὶ παρακαταθήκην· ἐπὶ τούτων [t] γὰρ οὐ γίνεται δεσπότης ὁ λαμβάνων· διὰ τοῦτο εἶπον, γίνεσθαι ἡμῖν ἔνοχον, ἵνα φύγω δωρεάν· ἐπὶ γὰρ ταύτης οὐκ ἔστιν ἔνοχος ὁ λαμβάνων· διὰ τοῦτο δὲ εἶπον, οὐκ εἰς αὐτὰ

§. II. Invenire licet & alium, qui res ſuas alienare nequit: veluti, pupillus vel pupilla res ſuas alienare nequeunt ſine tutoris auctoritate; quare nec mutuum dant. Sed quid hoc ſit, neceſſe *eſt* dicere. Habe autem hæc in modum præviæ inſpectionis: definitio MUTUI eſt, ACCIPIENTEM FIERI DOMINUM, SED NOBIS OBLIGARI, NON IN EADEM ILLA, SED IN ALIA EJUSDEM SUB-
190 STANTIÆ AC QUANTITATIS. Ideo dixi, accipientem fieri dominum, ut commodatum & depoſitum effugiam: in his enim accipiens non fit dominus. Ideo dixi, *eum* nobis obligari, ut donationem effugiam: nam in hac accipiens haud obligatur. Ideo autem

15. δυν. ἔξεστι λαβεῖν αὐτὴν ἀναγνόντα [hanc vocem ſic omnes præter Lovan. ſcribunt] τὴν θείαν νομ. F. 16. δεσπότην ad: F. 17. ὁ de: F. 18. ἑαυτῶν τὰ πρ. F. Mox & deinceps *authorit.* ante F. 2. 19. λαβόντα F.

o. Pupillus alienare nullam rem poteſt, niſi præſente tutore auctore, l. 11. D. *de adq. rerum dom.* quia rerum adminiſtrandarum jus ei non competit, l. 17. §. 1. D. *de jurej.* & convenienter mutuam pecuniam dare non poteſt, quia mutui datio eſt alienatio, l. 2. §. 2. D. *de reb. cred.* pecunia igitur mutua non fit, l. 2. §. 2 D. *de Senat. Maced.* ideoque vindicari nummi poſſunt, ſicubi extent. nummis bona fide conſumptis naſcetur condictio, l. 19. §. *ſi pupillus.* D. *de reb. cred.* nam bona fides & conſumptio mutuum conciliant. Sed ſi mala fide conſumpti ſint, ad exhibendum agetur: nam qui dolo malo nummos conſumpſit, proinde eſt ac ſi non conſumpſiſſet, l. 131. D. *de reg. jur.* dolus pro poſſeſſione eſt. FABR. I.

p. Gloſſæ: δανείζω, *fœnero, mutuo.* Gl. Philoxeni, mutuum dat, δανείζει. FABR. II.

q. ὅρος pro *definitione*, ſed & hic pro *lege* poteſt ſumi: tametſi vel ex ipſa definitione δανείου ſeu mutui ſatis intelligi poſſit ex meo tuum fieri. Porrò quæ hic παρέργως dicuntur à Theophilo, eadem iiſdem verbis repetuntur inf. titul. *quibus modis re contrahitur.* D. GOTH.

r. l. 2. in pr. D. *de rebus creditis.* quemadmodum

αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα [u] τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ποσότητος, ἵνα μὴ τὴν χρείαν ἀνέλω τοῦ δανείου· εἰ γὰρ ἠναγκάζετο ὁ δανεισάμενος αὐτὰ διδόναι ἅπερ ἔλαβε, περιττὸν ἦν τὸ δανείζεσθαι· Δανείζεται δὲ οὐ πάντα τὰ πράγματα, 191 ἀλλὰ τὰ [20] in pondere, numero, menſura, τουτέστιν ὅσα ἐστὶν ἐν σταθμῷ καὶ ἀριθμῷ καὶ μέτρῳ· καὶ [20] in pondere μέν ἐστιν, οἷον χρυσὸς, ἄργυρος, [21] μόλιβδος, κασσίτερος, κηρὸς, χαλκὸς, πίσσα, καὶ ὅσα τοιαῦτα. [20] In numero δὲ, ὅσα ἐν ἀριθμῷ ἐστιν· οἷον οἱ [x] λεπτοὶ νοῦμμοι. In menſura, οἷον σῖτος, κριθὴ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

tem dixi, non in eadem illa, ſed in alia ejuſdem ſubſtantiæ ac quantitatis, ut ne uſum mutui tollam: namque ſi mutuans cogeretur eadem dare, quæ accepit, ſupervacuum eſſet mutuari. Mutuo autem dantur non quælibet res, ſed quæ in pondere, numero, menſura *conſiſtunt*: atque IN PONDERE *conſiſtunt*, ex. gr. aurum, argentum, plumbum, ſtannum, cera, æs, pix, & omnia hujusmodi: IN NUMERO autem, ex. gr. minuti nummi: IN MENSURA, ex. gr. frumentum, hordeum, & ſimilia.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα 192 λοιπὸν τὸ προκείμενον· εἰρήκαμεν τὸν [y] πούπιλλον μὴ δύνασθαι ſine tutoris auctoritate ἐκποιεῖν τὰ οἰκεῖα πράγματα· τί οὖν [22] ὅτι ἐδάνεισε παρὰ γνώμην τοῦ ἐπιτρόπου, ἆρα ἔρρωται τὸ δάνεισμα; καὶ λέγομεν [23] οὐδαμῶς· εἰ γὰρ ἐπὶ τοῦ δανείου ὁ λαβὼν γίνεται [z] δεσπότης, οὐ γίνεται δὲ ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ὁ πούπιλλος οὐ δύναται ἐκποιεῖν δίχα τοῦ ἐπιτρόπου· οὐκ οὖν οὐδὲ συνέστη 193 τὸ δάνεισμα, οὐδὲ ἔνοχος [a] ἐγένετο ὁ λαβών.

Poſtquam hæc tibi ſunt præcognita, vide reliquum argumentum. Diximus pupillum non poſſe ſine tutoris auctoritate res ſuas alienare. Quid ergo, ſi præter tutoris auctoritatem mutuum dedit, an valet mutui datio? & dicimus, Nequaquam: nam ſi in mutuo accipiens fit dominus, non tamen heic fit, quoniam pupillus ſine tutore alienare nequit: itaque neque mutui datio conſtitit, neque accipiens obligatus eſt.

Τί

Quid

20. *in* de: F. tribus locis: ſed ultimo loco ipſe habet *In menſura*. 21. Sic Baſ. & Lovan. Reliquæ μόλιβδος. 22. ὅτι legend. videtur, ut lect. 30. G. O. R. 23. ὅτι ad: F.

dum τὸ χρέος καθολικώτερον τοῦ δανείου vide 3. Harmenop. 5. §. 1. D. GOTH.

s. Gloſſæ: χρῆστον, *commoda*. FABR. II.

t. Commodatarius rei commodatæ dominus non fit, l. *rei* 8. & l. ſeq. D. *commod.* nec depoſitarius rei depoſitæ, l. *licet* 17. §. 1. D. *depoſ.* FABR. II.

u. Ut inf. tit. 14. lib. 3. in princ. FABR. II.

x. Heſych. ἐν τῷ λεπτῷ νομίσματι, ᾧ σιδηρῷ, καὶ ἐλαχίστῳ ἐχρῶντο οἱ Βυζάντιοι. FABR.

y. Pupillus ſine authoritate tutoris res ſuas alienare non poteſt l. 5. §. 1. l. 9. §. 1. D. *de auctor. tutor.* l. 11. D. *de adquir. rerum dominio*: ſed nec ſolvere l. 14 in f. D. *de ſolutionib.* D. GOTH.

Juſtin. *quos mutuò minor dederit*, minor igitur pro pupillo. Jul. Firmic. lib. 3. c. 12. *Curatores quoque aut tutores minimorum.* videtur legendum, *minorum.* FABR.

z. Et inde nomen traxit, l. 2. §. 2. D. *de reb. cred.* Nonius. FABR. I.

a. Si de meo non fiat tuum, non naſcitur obligatio d. §. 2. FABR. I.

Ex mutuo ſcil. ſed competunt remedia ſequentia. G. O. R.

b. Res

Τί οὖν; ἕξει ὁ πούπιλλος τὴν in rem ἐπὶ ἐκδικήσει τῶν νούμμων τῶν ὑπ' αὐτοῦ δανεισθέντων· ταῦτα [24] μὲν, ἐν ᾧ [b] φαίνονται οἱ νοῦμμοι· εἰ δὲ ὁ λαβὼν mala fide ἐδαπάνησεν αὐτοὺς, τουτέστιν εἰδὼς ὅτι πούπιλλός ἐστιν ὁ δανείσας, κατασχεθήσεται τῇ ad exhibendum. Ἐφ' ὧν [bb] γὰρ φαινομένων κινεῖται ἡ in rem, ἐπὶ τούτων κρυπτομένων ἢ mala fide δαπανηθέντων χώρα τῇ ad exhibendum· εἰ δὲ ἀνηλώθησαν bona fide, τουτέστι τοῦ δανεισαμένου νομίσαντος ἔφηβον εἶναι τὸν δανείσαντα, τότε [25] ἡ in rem κινεῖσθαι οὐ δύναται, οὐδὲ γὰρ φαίνονται οἱ νοῦμμοι· οὔτε μὴν ad exhibendum, [26] ἐπεὶ οὐδὲ κρύπτονται οἱ νοῦμμοι, οὐδὲ μὴν mala fide [27] δεδαπάνηνται. τί οὖν γενήσεται, ἵνα μὴ τὸ ὑπὲρ τοῦ πουπίλλου [c] εἰσενεχθὲν νόμιμον εὑρεθῇ τρεπόμενον εἰς βλάβην αὐτοῦ, καθ' ὃ οὐδεμία αὐτῷ [28] παρέχεται ἀγωγὴ ἐκ τῶν νομίμων κανόνων; λοιπὸν [d] δοθήσεται αὐτῷ ὁ κονδικτίτιος· καὶ ὅπερ οὐκ ἐποίησεν ἡ τῶν χρημάτων ἀπαρίθμησις, τουτέστι τὸ συστῆναι [29] τὸ δάνεισμα, καὶ γενέσθαι τὸν δανεισάμενον ὑπεύθυνον τῷ κονδικτιτίῳ, τοῦτο ποιεῖ ἡ bonæ

Quid ergo? Pupillus *actionem* habebit in rem ad vindicationem nummorum ab ipſo mutuo datorum. Hæc quidem, donec nummi exſtant: ſi vero accipiens mala fide eos conſumſit, id eſt ſciens pupillum eſſe, qui
194 mutuos dedit, tenebitur ad exhibendum *actione.* In quibus enim exſtantibus *actio* in rem movetur, in iis occultatis aut mala fide conſumtis locus *eſt actioni* ad exhibendum. Quod ſi bona fide conſumti ſint, id eſt putante *eo* qui accepit, puberem eſſe qui dedit, tunc in rem *actio* moveri nequit, neque enim exſtant nummi;
195 neque ad exhibendum, quia neque occultantur nummi, neque mala fide conſumti ſunt. Quid igitur fiet, ut ne jus pro pupillo introductum inveniatur converſum in ejus damnum, quando ei nulla datur actio ex regulis juris? Poſtremo dabitur ei condictio: & quod pecuniæ numeratio non effecit, id eſt ut mutui datio conſiſteret, atque accipiens teneretur condictione, hoc facit bonæ fidei con-

24. μὲν de: F. 25. ἡ de: F. 26. ἐπειδὴ F. 27. δεδαπάνηνται ante Lugd. 28. περιέχ. ante F. mox νομικῶν F. 29. τὸ de: F.

b. Res enim conſumptas nemo ſuas eſſe petit, nemo vindicat res extinctas, §. *ſi tamen* ſuprà *de rer. diviſ.* FABR. I.
Pag. huj. Edit. 232.—233.

bb. Vide l. 9. D. *Ad exhibend.* & l. 5. C. *eod. tit.* ERNST.

c. Quod favore pupilli introductum eſt, ad damnum ejus introductum videri non debet, l. *quod favore* 6. C. *de legibus.* FABR. II.

d. l. 19. §. 1. D. *de rebus creditis.* D. GOTH.

e. Pupillo res omnes dari poſſunt ſine tutore: nec enim pupillus ad adquirendum indiget tutoris auctoritate d. l. 11. ideòque pupillo rectè non ſolvitur, quia non dat qui pupillo ſolvit: imò qui debitorem liberat, obligationem deminuit, l. 22. D. *de ſolut.* FABR. I.

f. v. l. pupillo ſolvi 15. D. *de ſolutionibus.* D. GOTH.

g. Alias enim pupillo liceret ſine tutoris authoritate obligationem alienare. GEN. ED.
Qui debitorem liberat, obligationem alienat, l. *pupillo* 15. & l. *filiusfamilias* 22. D. *de ſolution.* FABR. II.

h. Pupillo recte non ſolvitur citra interventum tutoris, ne ſolutio ex pupilli imbecillitate pereat, l. 5. D. *de pact.* Cic. in Top. *Non quemadmodum quod mulieri debeas, recte ipſi mulieri ſine tutore auctore ſolvas: ita quod aut pupillæ aut pupillo debeas, recte poſſis eodem modo ſolvere.* v. Boetium ibid. FABR. I.

i. Adde l. 25. C. *de adminiſt. tutor.* quæ eſt ad Joannem præfect. Prætorio. Hæc enim ad Cæſarienſes,

bonæ fidei δαπάνη· τίκτεται γὰρ κἀνταῦθα ὁ κονδικτίτιος.

Τί δὲ, 30 ὅτε ἐκ τοῦ ἐναντίου 31 δέδωκέ 196
τις πρᾶγμα ἀνήβῳ ſine tutoris auctoritate; δεσπότης [e] γίνεται ὁ πούπιλλος· οὐδὲ γὰρ ὁ νόμος φθονεῖ αὐτῷ αὔξοντι τὴν οἰκείαν περιουσίαν 32 ſine tutoris auctoritate. Τί οὖν 30 ὅτε ὁ χρεώστης τοῦ πουπίλλου κατέβαλεν [f] αὐτῷ τῷ πουπίλλῳ τὸ χρέος; ὅτι μὲν δεσπότης ἐστὶν 33 ὁ ἄνηβος τῶν καταβληθέντων, συνωμολόγηται· ἆρα δὲ ὁ debitor ἠλευθέρωται τῆς ἐνοχῆς; 32 λέγομεν ὅτι οὐδαμῶς. εἰ γὰρ εἴπομεν 197
[g] ἐλευθεροῦσθαι τὸν χρεώστην, εὑρίσκεται ἐκποιῶν τὴν ἐνοχὴν ὁ πούπιλλος, ἐξ ὧν λαμβάνει τὸ χρέος ſine tutoris auctoritate, ὅπερ κεκώλυται· ὥστε οὖν ἐπὶ τῇ καταβολῇ τοῦ χρέους ἡ τοῦ ἐπιτρόπου συναίνεσις ἀναγκαία· εἰ γὰρ 34 μὴ κατὰ γνώμην αὐτοῦ καταβληθῇ, ὁ χρεώστης [h] οὐκ ἐλευθεροῦται.

Καὶ τοῦτο σαφεστάτῃ διατάξει ὁ εὐσε- 198
βέστατος ἡμῶν διετύπωσε βασιλεὺς, ἀντιγραφείσῃ πρὸς [i] τοὺς Καισαρείας [k] δικολόγους, 35 ex ſuggeſtione Τριβουνιανοῦ, τοῦ ὑπερφυεστάτου κυαίστωρος· ἐν ᾗ παρεκελεύσατο 36 τῷ ἐπιτρόπῳ ἢ κουράτωρι [l] τὸν δεβίτω-

conſumtio: hinc enim naſcitur condictio.

Quid autem, ſi quis ex contrario rem dederit impuberi ſine tutoris auctoritate? Dominus fit pupillus. Nec enim lex ei invidet ſuam rem augenti ſine tutoris auctoritate. Quid ergo, ſi debitor pupilli ſolvit debitum ipſi pupillo? Dominum quidem *eorum* quæ ſolvuntur, impuberem eſſe conſtat: ſed num debitor ab obligatione liberatus eſt? Dicimus, nequaquam. Si enim dicamus, debitorem liberari, invenitur pupillus obligationem alienare, dum ſine tutoris auctoritate debitum accipit, quod prohibitum eſt. Itaque in ſolutione debiti tutoris auctoritas *eſt* neceſſaria: niſi enim ſecundum voluntatem ejus ſolvatur, non liberatur debitor.

Atque hoc evidentiſſima conſtitutione religioſiſſimus Imperator noſter ſanxit, reſcripta ad cauſidicos Cæſarcenſes, ex ſuggeſtione Tribuniani, Quæſtoris excellentiſſimi: in qua juſſit debitorem impuberis ſolutionem fa-

30. ὅτι ante Lugd. 31. ἐκ ad: F. 2. 32. καὶ ad: F. 33. ἐστιν de: ante F.
34. παρὰ γν. F. 35. ἀπὸ συζυγιστίου, & mox κυαίστωρος F. 36. τὸν δεβ. τοῦ ἀν. ἐπὶ τὸν ἐπίτρ. ἢ τὸν κουράτωρα αὐτοῦ· εἰδὼς γὰρ, ὅτι ἄνηβος κυρ. ὄντα κατ. ὀφείλειν, ὥστε &c. F. vid. *Not.* m.

rienſes, cujus hic fit mentio, non extat. D. GOTH.

Qui erant in Cæſarea metropoli Capadociæ. in actis ſextæ Synodi hujusmodi ſubſcriptio reperitur. *Philalites miſericordia Dei Epiſcopus Cæſareæ, metropolis primæ Cappadociæ, regionis primæ Ponticæ diœceſeos ſubſcripſi.* Thalelæus 45. Baſil. tit. 1. ait Juſtinianum reſpondere Cæſarienſibus advocatis, quamvis conſtitutio miſſa ſit ad Joannem præf. Prætorio. eſt lex 25. C. *de adm. tut.* FABR. I.

k. δικολόγους pro advocatis hic ſumit. dicuntur δικολόγοι 8. Eclog. 1. c. 17. & 12. & συνήγοροι ibidem περὶ συνηγόρων. D. GOTH.

l. Juſtin. *debitorem pupillarem ſolvere.* ſic debitor ſolvi dicitur in l. 91. D. *de ſolut.* Donat. in Adelph. act. 2. Sc. 4. *Dicuntur etiam ſervi illi ſolvi, qui quum debitores potiorum fuerint, pecuniam reddunt debitam.* legendum videtur: *dicuntur etiam ſolvi illi, q. q. d. pratiorum* (ſic legitur in vet. Cod.) *fuerint*, &c. ex diverſo creditorem abſolvere dicimus, ut d. l. 4. & l. 37. D. *de uſur.* FABR. I.

βίτωρα τοῦ ἀνήβου ποιήσασθαι τὴν καταβο-
λήν· οἶδας γὰρ, ὅτε ὁ ἄνηβος [m] κουρατωρεύε-
ται· οὕτω καταβαλεῖν ὀφείλει, ὥστε πρό- 199
τερον ἀπόφασιν γενέσθαι δικαστοῦ δίχα [n] πά-
σης δαπάνης, ἐπιτρέπουσαν γίνεσθαι τὴν
καταβολήν· τούτου δὲ παρακολουθήσαντος,
καὶ 37 ἀποφηναμένου τοῦ δικαστοῦ, καὶ τοῦ
δεβίτωρος καταβαλόντος, τὸ ἀμέριμνον ὁ
καταβαλὼν ἔχει, οἷα τοῦ χρέους ἀπαλ-
λαγείς.

facere tutori aut curatori; ſcis enim quando impuber curatorem habeat: ſic *autem* ſolvere debet, ut prius ſententia judicis ſine omni ſumtu feratur, permittens ſolutionem fieri. Quo ſubſequuto, ſi & judex decreverit, & debitor ſolverit, ſolvens ſecuritatem nanciſcitur, utpote debito abſolutus.

Εἰ δὲ παρὰ τὴν εἰρημένην διατύπωσιν
38 ἡ τοῦ χρέους γενήσεται καταβολή, τὰ δὲ
καταβληθέντα χρήματα σώζεται παρὰ
τῷ πουπίλλῳ, ἢ λαβὼν ταῦτα ἐδαπάνη-
σε, καὶ ἐντεῦθεν ὠφελήθη αὐτὸς 39 ἤγουν
ἡ αὐτοῦ περιουσία· τυχὸν γὰρ οἰκίαν ἀνώρθω- 200
σεν, ἢ ἰδίους [o] ἀγροὺς ἐφιλοκάλησεν, ἢ δι-
δασκάλοις παρέσχε μισθούς, ἢ κρεδίτορσι
κατέβαλεν· 40 οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἔχει ὁ
ἄνηβος ἐρρωμένην κατὰ τοῦ δεβίτωρος τὴν
ἀγωγήν· πειρώμενος δὲ ταύτην κινεῖν καὶ
τὸ χρέος ἀπαιτεῖν, ἐκβληθήσεται [p] διὰ
τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς.

Quod ſi præter dictam conſtitutionem debiti fiat ſolutio, ac pecunia ſoluta apud pupillum exſtet, vel eam acceptam conſumſerit, atque ipſe inde commodum ceperit vel ejus patrimonium: forte enim domum inſtauravit, aut agros ſuos inſtruxit, aut præceptoribus mercedes præbuit, aut creditoribus ſolvit: nihilominus etiam ſic ſalvam impuber actionem habet adverſus debitorem; ſed eam movere tentans ac debitum petere, repelletur per doli exceptionem.

Εἰ δὲ [q] λαβὼν ταῦτα ἀσώτως [r] ἐδαπά- 201
νησε,

Si vero accipiens eam prodige abſum-

37. ἐπιφη. ante F. 38. ἡ de: ante F. qui mox habet σώζονται. 39. ἤτοι & paulo poſt οἰκίας F. 40. οὐδὲ μὴν ἧτ. F.

m. Juſtinianus loquitur de curatoribus adultorum in l. 25. C. *de admin. tut.* FABR.

Sed quum hic Inſt. locus *debitorem pupillarem* tantum memoret, neque d. l. 25. ad Cæſareenſes advocatos emiſſa ſit, (vid. notam Goth. *i.*) fieri poteſt, ut quod Juſtin. primo de ſolis pupillis ad Cæſar. adv. reſpondit, deinde generali conſtitutione per d. l. 25. ad minores etiam annis extenderit. Præterea locum hunc Th. minus ſanum eſſe, ſponte patet, cui lectio Fabrotiana medetur quidem, ſed urendo ſecando: cui tanto minus parere potui, quia ποιησ. την καταβ. ejicit, quum tamen in d. l. 25. (quæ ad formam illius Cæſareenſis ſcripta mihi videtur) eadem ſit locutio, *ad eos ſolutionem facere.* Curtius ante ὅτε in verſione inſerit ἢ; quod ſane magis placet: ſed maxime hoc, ut poſt ὅτε inſeramus δὴ, quomodo ego verti. Denique retinui cum Curtio vulg. οἶδας γαρ, ὅτι: nam ſi cum Fabroto legas οἶδ. γαρ, ὅτι (*ſcis enim quod impuberi curator detur*) videtur deeſſe aliquid, & ſupplendum ὅτε και ὁ ανηβ. κυρ. aut ſimile quid. Immo vero utraque lectio ſic conjungi poterit: οἶδ. γαρ ὅτι ποτε [vel cum Gavellio ὅτι ποτε.] ὁ αν. κυρ. *ſcis en. aliquando impuberem in cura eſſe.* Utinam hic atque alibi MStis uti frui mihi liceret! G. O. R.

n. Ut in cap. 2. ext. *de ſponſal* & apud Julian. Antec. *ſine omni detrimento*, χωρὶς ζημίας, & Ivon. Carnot. Epiſt. 78. *ſine omni repulſione.* damnum pro *ſumptu.* Juvenalis Sat. 6. *Nec mentio fiet damnorum.* FABR. I.

Juſt. *ſine omni damno* id eſt, ſine ullo ſumptu, ut in d. l. 25. & l. pen. C. *de teſtib.* FABR. II.

o. Ut agri, de quo hic, ita ἄλσους φιλοκαλία

2.

νησε, καὶ οὐκ ἐπωφελᾶς, ἢ κλοπὴν ἐπ' αὐτοῖς ὑπέστη, ἀπαιτήσει τὸ χρέος τὸν χρεώστην ἐξ ἀρχῆς, οὐδεμίας ἀντικειμένης παραγραφῆς· καταδικάζεται γὰρ ἀμάχως ὁ δεβίτωρ, ἐπειδὴ προπετῶς ſine tutoris auctoritate, καὶ οὐ κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ διατάξει τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, [41] ἐποίησε τὴν καταβολήν.

ſumſerit, atque inutiliter, vel furtum in ea paſſus ſit, repetet debitum denuo a debitore, nulla obſtante exceptione. Condemnatur enim debitor ſine controverſia: quoniam temere ſine tutoris auctoritate, neque ſecundum *ea* quæ conſtitutione Principis noſtri dicuntur, ſolutionem fecit.

[42] Καὶ οἱ ἄνηβοι ſine tutoris auctori- 202
tate καταβαλεῖν [s] οὐ δύνανται· [43] οὐδὲ γὰρ μετατιθέασιν ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα τὴν δεσποτείαν· διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν αὐτοὺς ἄδειαν [44] τοῦ ἐκποιεῖν ſine tutoris auctoritate τὰ οἰκεῖα πράγματα· Τί οὖν γενήσεται; ὁπότε κατέβαλον καὶ οὐκ ἠλευθερώθησαν τοῦ χρέους· οἷα μὴ ποιήσαντες δεσπότην τῶν νουμμων τὸν λαβόντα; καὶ φαμεν, ὅτι φαινομένων μὲν αὐτῶν, ἔξουσι τὴν in rem· κρυπτομένων δὲ, ἢ mala fide 203
δαπανηθέντων, τὴν ad exhibendum· εἰ δὲ bona fide ἐδαπανήθη, ὁ γὰρ κρεδίτωρ νομίσας αὐτοὺς ἐφήβους εἶναι, ταῦτα ἐδαπάνησεν, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν in rem μὴ φαινομένων αὐτῶν, ἀργεῖ καὶ ἡ ad exhibendum, μήτε γενομένου κακίστου δαπανήματος, μήτε μὴν κρυπτομένων τῶν νουμμων, τότε

Impuberes quoque ſine tutoris auctoritate ſolvere non poſſunt: neque enim dominium transferunt in accipientem: quia nullam res ſuas alienandi licentiam habent ſine tutoris auctoritate. Quid igitur fiet? quando ſolverunt neque debito liberati ſunt; ut qui accipientem non fecerint dominum nummorum? Et dicimus, illis exſtantibus habere eos *actionem* in rem: ſuppreſſis autem vel mala fide conſumtis, ad exhibendum: quod ſi bona fide ſint conſumti, creditor enim eos credens puberes eſſe, illos conſumſit, quoniam *actio* in rem non eſt iis haud exſtantibus, ceſſatque etiam ad exhibendum *actio*, cum neque improba fuerit conſumtio, neque

41. ἐποιήσατο F. 42. καὶ de: F. 43. οὐ γὰρ F. 44. τοῦ admiſſ ex F.

o. Eclog. 2. 2. 79. quæ arbuſti paſtinatio dicitur in l. 71. §. 1. D. *de verbor. ſignific.* D. GOTH.

p. Dixi ad l. 4. §. 4. D. *de doli mali exceptione:* L. 15. D. in f. D. *de ſolutionibus.* D. GOTH.

L. 15. D. *de ſolution.* Non enim abſumitur, quod in corpore patrimonii retinetur, l. 72. D. *de leg.* 2. non abſumptum videtur, quod in corpus patrimonii verſum eſt, l. 23. D. *de adim. leg.* & pupillus igitur non debet occaſionem juris ad iniquum trahere compendium. FABR. I.

q. ἡμεῖς ἐπειδὰν λάβωμεν τὰ ὀφειλόμενα, τότε εὐπορώτεροι γινόμεθα, ut ait Chryſoſt. hom. *de decem millium debitore.* pupillus tamen locupletior non creditur, ſi pecuniam ſolutam male conſumpſerit. FABR. I.

r. ἀσώτως δαπανᾶν pro *male conſumere.* Recte quoque interpres per *luxum:* hoc. n. ſenſu, luxurioſe vivere in l. 14. D. *de curatoribus*, nihil aliud quam ἀσώτως vivere, ut ibidem dixi. D. GOTH.

Prodige, & profuſe. Gloſſ. gr. lat. ἄσωτος, *prodigus, profuſus. ſumptuoſus.* Juſtin. *per luxum.* Tacit. hiſt. 1. *Falluntur quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit.* Gloſſ. lat. gr. *luxus*, ἀσωτία. item: *luxuria:* ἀσωτία. [Theages Pythagor. Stob. cap. 1. ὑπερβολὰ τῶ δέοντος ἐν δαπάνῃ χρημάτων. *ex Edit.* 1.] FABR.

s. L. 14. in f. D. *de ſolutionib.* l. 29. D. *de condict. indebiti.* D. GOTH.

Pupillus ſolvendo ſine tutore nihil agit, quia id quod ſolvit, non fit accipientis, nec ipſe liberatur,

τότε ἐξ ἀποτελέσματος ἐλευθερωθήσεται τοῦ χρέους ὁ πούπιλλος. καὶ ὅπερ οὐκ ἐποίησεν ἡ ſine tutoris auctoritate γενομένη ἀπαρίθμησις, τοῦτο ἀποτελεῖ ἡ bona fide δαπάνη.

que nummi ſupprimantur; tunc ex facto pupillus liberabitur debito: quodque ſolutio ſine tutoris auctoritate facta haud præſtabat, hoc efficit bonæ fidei conſumtio.

tur, l. 9. §. 1. D. *de auct. tut.* non enim qui ſolvit prius liberatur, quam creditor dominus effectus ſit, l. 55. 60. 69. 78. D. *de ſolut.* ſi nummi non fiunt accipientis, vindicari poterunt, l. 14. §. ult. *eod.* Plane ſi ſint conſumpti, diſtingui debet: vel enim bona fide conſumpti ſunt, & pupillus liberabitur, d. l. 14. & d. l. 9. quia facto ejus intelliguntur ad creditorem perveniſſe, l. 19. §. 1. D. *de reb. cred.* quod ſi mala fide conſumpti ſint, ad exhibendum de his agi poterit; actio autem ad exhibendum vindicationem præparat. FABR.

[ΔΙΑ ΠΟΙΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΗΜΙΝ ΠΡΟΣΠΟΡΙΖΕΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ Θ.

Πάντα τὰ εἰρημένα, εἴτε ἐν πράγμασιν εἴτε ἐν ἀγωγαῖς, [1] προσπορίζονται ἡμῖν, [a] οὐ μόνον δι' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνων, οὓς ἔχομεν in poteſtate, καὶ διὰ τῶν ἀλλοτρίων οἰκετῶν, ἐφ' οἷς ἔχομεν οὐσούφρουκτον, καὶ δι' ἐλευθέρων προσώπων, καὶ οἰκετῶν ἀλλοτρίων, οὓς bona fide νεμόμεθα, νομίζοντες ἡμετέρους εἶναι οἰκέτας. Περὶ δὲ ἑνὸς ἑκάστου ἐπιμελέστερον [2] σκοπήσωμεν. 204

PER QUAS PERSONAS CUIQUE ADQUIRITUR.

TITULUS IX.

PRæfata omnia, ſive in rebus ſive in actionibus, adquiruntur nobis, non ſolum per nos, ſed etiam per illos, quos habemus in poteſtate, & per ſervos alienos, in quibus uſumfructum habemus, & per liberas perſonas, ſervosque alienos, quos bona fide poſſidemus, rati noſtros eſſe ſervos. Sed de unoquoque diligentius diſpiciamus.

§. I.

§. I.

1. προσπορίζεται F. Ego hic pluralem præfero, quoniam hæc omnia non ſimul ac ſemel, ſed ſingula quæque his modis adquiruntur. Vide omnino, quæ fuſe diſputavi de hoc Græciſmo in BELGA GRÆCISSANTE, pag. 364. ſeqq. G. O. R. 2. Sic Lov. Goth. & F. σκοπήσωμεν Baſ. Par. & Lugd. „Legend. eſt σκοπῶμεν aut σκοπήσομεν. ANON. in utroque.

a. 2. Gaj. 2. §. 9. Ulp. 29. §. 18. l. *adquiruntur.* 10. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

b. Liberi per initia parentibus jure poteſtatis omnia adquirebant quaſi ſervi, §. 1. Inf. *quib. non eſt perm. fac. teſt.* Philo περὶ τῶν δέκα λόγ. παίδων γὰρ οὐδὲν ἴδιον, ὃ μὴ γονέων ἐστὶν, ἢ οἴκοθεν ἐπιδεδωκότων, ἢ τὰς αἰτίας τῆς κτήσεως ἐπιπαρεσχομένων. quæ totidem verbis exſtant apud Michaëlem Apoſtolium in prov. Ariſtoxenus 4. ſent. Pythag. apud Stob. λ'. 77. Arrian. Diſſert. Ep. 2. c. 2. Sextus Empir. Pyrrh. Hyp. 3. c. 24. de Romanis: ὅ τε Ῥωμαίων νομοθέτης τοὺς παῖδας ὑποχειρίους καὶ δούλους τῶν πατέρων κελεύει εἶναι· καὶ τῆς οὐσίας τῶν παίδων μὴ κυριεύειν τοὺς παῖδας, ἀλλὰ τοὺς πατέρας, ἕως ἂν ἐλευθερίας οἱ παῖδες τύχωσι κατὰ τοὺς ἀργυρωνήτους. Dion. Halic. Ant. 8. Verum patria majeſtas, ut loquitur Quintil. Declam. 375. & Valer. Max. lib. 7. c. 7. §. 5. Seu eximium illud jus patrium delibatum eſt: primò enim peculium caſtrenſe militis proprium eſſe cœpit. Iuvenalis Sat. ult. [✠. 51. *Solis præterea* qui-

205 §. 1. Κατὰ πρώτην τάξιν b προσπορίζουσιν ἡμῖν οἱ ἡμέτεροι παῖδες οἱ in poteſtate, τοῦτο μὲν ἄρρενες, τοῦτο δὲ 3 θήλειαι· ἀλλὰ πάλαι μὲν τὸ ὅθεν δήποτε εἰς αὐτοὺς περιελθὸν προσεπόριζον ἡμῖν, τοῖς ἔχουσιν αὐτοὺς ὑπεξουσίους, ἐξῃρημένων τῶν καστρενσίων πεκουλίων· καὶ οὕτως ἐγίνετο ταῦτα τῶν γονέων τὰ ὑπὸ τῶν παίδων προσπορισθέντα, ὥστε αὐτοῖς πᾶσαν ἐξουσίαν 4 προσεῖναι, τὸ ὑφ' ἑνὸς υἱοῦ ἢ ὑπὸ μιᾶς θυγατρὸς προσπορισθὲν, ἑτέρῳ παιδὶ ἢ ἐξωτικῷ δωρήσασθαι ἢ πωλῆσαι, ἢ οἱῳδήποτε τρόπῳ μεταγαγεῖν.

206 Ὅπερ ἀπάνθρωπον εἶναι δόξαν 5 τῷ ἡμετέρῳ βασιλεῖ, γενικῇ διατάξει c τὴν προσήκουσαν ἐδέξατο θεραπείαν, δι' ἧς καὶ τῶν παίδων ἐφείσατο, καὶ τοῖς πατράσι d τὸ ἐποφειλόμενον ἐφύλαξεν· ἐκέλευσε γὰρ, εἰ μὲν ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ πατρὸς 6 προσγενήσεταί τι τῷ ὑπεξουσίῳ, 7 τοῦ πατρὸς τυχὸν δωρησαμένου, ἢ ἑτέρως ὅπως δήποτε εἰς αὐτὸν μεταθέντος, ὥστε τοῦτο, κατὰ τὸ

§. 1. Primo loco adquirunt nobis liberi noſtri, *qui ſunt* in poteſtate, tam maſculi quam feminæ: ſed olim quidem quod undecumque ad eos pervenerat, adquirebant nobis eos in poteſtate habentibus, exceptis peculiis caſtrenſibus; atque hæc a liberis adquiſita adeo fiebant parentum, ut omnis illis poteſtas competeret, *idquod* ab uno filio aut ab una filia adquiſitum *fuerat*, alii filio aut extraneo donare vel vendere, vel quocumque modo transferre.

Quod quum inhumanum videretur Imperatori noſtro, generali conſtitutione conveniens accepit remedium, per quam & liberis pepercit & patribus debitum conſervavit: juſſit enim, ſi quidem ex bonis patris aliquid filiofamilias obvenerit, patre forte donante aut aliter quomodocumque in eum transferente, ut hoc, ſecundum quod

3. καὶ ad: F. 4. προσεῖναι F. 2. 5. τῷ εὐσεβεστάτῳ ἡμῶν βασ. F. 6. προσγένηται F.
7. ἴσως ad: F.

teſtandi militibus jus Vivo patre datur:] *nam quæ ſunt parta labore. Militiæ, placuit non eſſe in corpore cenſus. Omne tenet cujus regimen pater.* Scholiaſtes: *Caſtrenſe peculium liberum habens*, & ad exemplum ejus quaſi caſtrenſe, quaſi militum contemplatione literatæ militiæ, tum bona materna, & materni generis excepta ſunt, quæ antea patri adquirebantur pleno jure, Th. §. 2. inf. Thalelæus ad l. 1. C. *de bon. mat.* αὕτη ἡ διάταξις, ὡς τὸ παλαιὸν τῶν πραγμάτων πάντων προσπορίζομένων καὶ κατὰ δεσποτείαν, ἔλεγεν ὡς ἐν ξένῳ τὰ μητρῷα πράγματα ἀποπερίεστα εἶναι. Et ibidem: τὸ αὐτὸ νόησον, κἂν μὴ ὦσι μητρῷα τὰ πράγματα, ἀλλ' ὦσιν ἔκ τινος τῶν ἀπὸ μητρικῆς συγγενείας καταφερομένων, quod verum eſſe probat præter alias, l. 3. §. qui in ejuſdem. D. *de don. int. vir. & ux.* tum quæ ex matrimonio obveniunt, & ſponſalibus. Poſtremo adventitia omnia, quorum uſusfr. tantum patri per filium adquiritur, proprietas autem ad liberos pervenit. Scribit autem Thalel. ad l. 6. §. non autem. C. *de bon. quæ liber.* filium, per quem fit, ne pater libere utatur fruatur, exheredari poſſe: Sic enim interpretatur illa verba. d. l. *patria poteſtas exercenda eſt*, τουτέστιν, ἵνα ὡς εὐλόγως ἀποστρεφόμενος αὐτοὺς δύναται ποιεῖν αὐτοὺς ἐξερεδάτους [*ſic*]. Pater tamen qui peculii adventitii uſumfr. habet, uti frui debet boni viri arbitratu. d. l. 1. in qua illud adnotatum eſt, cautionem fructuariam à patre non exigi. Thal. πρόσεχε, πῶς οὐδαμοῦ τὸν πατέρα βαρεῖ τὴν ἱκανοδοσίαν [*ſic*], ἣν ὁ οὐσουφρουκτουάριος ἀναγκάζεται παρέχειν τῷ προπριεταρίῳ περὶ τοῦ τὸ πρᾶγμα φυλάττειν ἀβλαβές. ἐπιτρέπει δὲ αὐτοῖς φυλάττειν τὰ πράγματα. quæ tamen poſtea nominatim ei remiſſa eſt, l. ult. §. ſin autem æs; in fin. C. *de bon. quæ liber.* FABR. I.

c. L. 6. C. *de bonis quæ liberis.* D. GOTH.

d. Quidam libri apud Juſtinian. *debitum honorem*: non videtur tamen Th illam vocem adgnoviſſe, quem ſequutæ ſunt editiones emendatiſſimæ: nec agitur hic de honore debito, ſed de patribus debito. FABR.

Id eſt, de eo quod patribus debetur. DOUJ.

τὸ ἐξ ἀρχῆς κρατοῦν, [c] ὅλον προσπορίζεσθαι τῷ πατρί· οὐδεὶς γάρ ἐστι [f] φθόνος, 207
ὅπερ ἐκ [8] τῆς τοῦ πατρὸς προφάσεως ἦλθεν εἰς αὐτὸν, τοῦτο παλινδραμεῖν ἐπὶ τὸν πατέρα· ὅπερ δὲ ἐξ [g] ἄλλης αἰτίας ὁ ὑπεξούσιος ἐκτήσατο, τούτου τὴν μὲν οὐσούφρουκτον προσπορίζεσθαι τῷ πατρί, [9] ἡ δὲ δεσποτεία μενέτω παρὰ τῷ παιδί· ἄδικον γὰρ, [10] τὸ πολλοῖς καμάτοις ἢ δεξιότητι τύχης τινὶ [11] προσγινόμενον, ἑτέρῳ τοῦτο παρασχεῖν, καὶ ὀδυρμῶν αἴτιον γενέσθαι τῷ τὴν ἀρχὴν κτησαμένῳ. λυπεῖ γάρ τινα, [h] οὐχ οὕτω τὸ μὴ κτηθὲν, ὡς τὸ μετὰ τὴν κτῆσιν [12] ἀφαιρεθέν.

quod ab initio obtinebat, totum patri adquiratur. Nulla enim eſt invidia, quod ex cauſa patris ad eum pervenit, hoc ad patrem recurrere. Quod autem ex alia cauſa filiusfam. nactus eſt, ut hujus quidem uſusfructus patri adquiratur; ſed proprietas apud filium remaneat: iniquum enim *eſt*, quod multis laboribus vel fortunæ dexteritate alicui obvenit, id alii tradere, & querelarum cauſam fieri ei qui primum adquiſivit. Nec enim alicui tam dolet quod non adquiſitum eſt, quam quod poſt adquiſitionem ereptum eſt.

§. II. [13] Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸ τῆς τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως διατάξεως ἦν τινα μὴ προσπορίζόμενα τῷ πατρὶ, οἷον τὰ [14] ματρῷα, καὶ τὰ ἀπὸ γάμων κερδαινόμενα· Ἦν δὲ καὶ διάταξις [i] λέγουσα, ἐξεῖναι τῷ πατρὶ ἐμαγκίπατον ποιοῦντι τὸν [k] παῖδα τὸ τρίτον [l] μέρος τῶν ἀπροσπορίστων 208

§. II. Quoniam vero & ante religioſiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutionem nonnulla erant, quæ patri non adquirebantur, veluti *bona materna*, quæque ex nuptiis lucrifiunt: Erat autem & conſtitutio dictitans, licere patri filium emancipanti tertiam

8. τῆς de: F. 9. τὴν δὲ δεσποτείαν μένειν F. 2. 10. τοῖς pro τὸ F. 11. προσγενόμενον F. 12. ἀφαιρεθῆναι F. Ergo & κτηθῆναι dare debuiſſet. 13. Ἐπειδὴ δὲ F. 14. μητρῷα F.

c. Schol. τουτέστι, καὶ ἡ δεσποτεία, καὶ ὁ οὐσούφρουκτος. FABR.

f. Ut in l. pen. in fine C. *ad Sc. Orph.* nulla invidia eſt: ſic enim habetur in quibuſd. Cod. & Baſ. lib. 45. t. 1. ſic invidioſum in l. 20. D. *de ſtatulib.* Virgil. Æneid. 4. *Quæ tandem Auſonia Teucros conſidere terra, Invidia eſt?* quid enim rectius, quidve æquius, quam ut, ubi res à patre diſcedit, ad eum revertatur, à quo profectum eſt. totum autem adquiritur. FABR. I.

g. Adventitium peculium unde dicitur? an quia velut externum & adventitium eſt? ut in l. ult. C. *de fideicomm.* adventitia probatio, & paulo poſt, extranea fides: id eſt, quia aliunde acceſſit quam ex re patris. Cicer. 5. de Fin. *Adjumentis externis, & adventitiis uteretur*, & 2. de Div. *externus, & adventitius pulſus.* Gloſſ. lat. gr. *adventitium*, ξένον, ἐπήλυτον. An vero ea demum adventitia ſunt, quæ fors fortuna nobis obtulit? vet. onom. *adventitia bona*, τυχηρά. FABR. I.

h. Sumptum videtur ex Oratione Cyri apud Xenoph. Lib. Pæd. VII. paulo ante fin. libri: οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ οὕτω χαλεπὸν, ὥσπερ τὸ λαβόντα στερηθῆναι λυπηρόν. J. CURT. *in Lugd.* 1558.

Similibus fere verbis Ælianus: [Ποικ. ἱσ. XIV. I. Ἀλλ' ἐν φρεσὶν ᾤετο, μὴ ὅμοιον εἶναι, ἀρχήν τινα μὴ λαβεῖν, ἢ λαβόντα ἀφαιρεθῆναι. G. O. R.] Τὸ μὲν γὰρ οὐδὲν μέγα, τὸ μὴ τυχεῖν· τὸ δὲ ἀλγεινὸν, τὸ τυχόντα εἶτα ἀποστερηθῆναι. MEERM.

i. L 6. Cod. §. 3. *de bonis quæ liberis.* D. GOTH.

k. Recte igitur in veteribus Juſt *emancip. liberum ſuum.* ſic inf. de gradibus. §. illud, *liberum vel liberos habuerit.* Aurelius Victor: *Nerva Trajanum in liberi locum adoptavit.* [Aliter tamen ſentiunt Grammatici *Edit.* 2.] Itaque non recte *Edit.* 1.] in Gloſſ. græcolat. τέκνα, *liberi, pluraliter tantum declinatur.* [Soſipater Char. 1. Gramm. *Maſculina ſemper pluralia.* Idem Diomedes lib. 1. Phocas in Arte. *ex Edit.* 2.] FABR.

Adde V. Cl. Dukerum in Latin. JCtor. p. 385.

l. L. 1.

στων πραγμάτων 15 κατέχειν λόγῳ δεσποτείας, ὡσανεὶ τίμημα m λαμβάνοντα τῆς ἐμαγκιπατίονος. καὶ συνέβαινέ τι ἀπάνθρωπον, ὅτι ἡ ἐμαγκιπατίων, ἡ n διὰ τιμὴν 16 διδομένη τῷ ὑπεξουσίῳ, καθ' ὃ αὐτεξούσιον αὐτὸν 17 ποιεῖ, εἰς ζημίαν αὐτῷ περιετρέπετο· τῶν γὰρ οἰκείων ἐστερεῖτο πραγμάτων, τῆς οὐσίας αὐτοῦ μειουμένης· ὅθεν διετύπωσεν ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς, μηκέτι τὸ τρίτον τῆς δεσποτείας τῶν τοῦ παιδὸς ἀπροσπορίστων πραγμάτων τὸν πατέρα παρακατέχειν, ἀλλὰ τοῦ 18 ἡμίσεος μέρους τὸν οὐσούφρουκτον· τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ καὶ ἀμείωτος ἡ τοῦ παιδὸς περιουσία μένει παρὰ τῷ παιδὶ, καὶ τοῦ 18 ἡμίσεος o μέρους τὸν οὐσούφρουκτον λαμβάνων ὁ πατὴρ, ὀνόματι 19 μείζονι p χαίρει τιμηθεὶς, ἀντὶ γὰρ τρίτου 20 τὸ ἥμισυ λαμβάνει.

§. III. Οὐ μόνον δὲ 21 οἱ ὑπεξούσιοι 210 παῖδες ἡμῖν προσπορίζουσιν, ἀλλὰ 22 καὶ οἱ ἡμέτεροι q οἰκέται. εἴτε κατὰ r τραδιτίονα λά-

tiam partem rerum adventitiarum retinere proprietatis jure, tamquam emancipationis pretium accipientem; & inhumanum quid eveniebat, quoniam emancipatio, quæ filiofam. ob
209 honorem dabatur, eo quod ſui eum juris facit, in damnum ipſi vertebatur: nam ſuis rebus ſpoliabatur, imminuto ejus patrimonio. Unde religioſiſſimus Princeps noſter conſtituit, ne poſthac tertiam proprietatis rerum adventitiarum *partem* pater retineat, ſed dimidiæ partis uſumfructum. Hoc enim modo & filii patrimonium manet imminutum apud filium, & dimidiæ partis uſumfructum accipiens pater, nomine majoris *ſummæ* gaudet *ſe* honoratum, nam pro triente ſemiſſem capit.

§. III. Non ſolum autem filiifamilias nobis adquirunt, ſed etiam ſervi noſtri: ſive per traditionem quid ac-

15. παρακατ. F. 16. τῷ ὑπεξ. παρεχομένη F. 17. λοιπὸν F. ante quem mox ἑαυτῷ legebatur. 18. ἡμίσεως F. 2. 19. μείζονος F. *vid. Not.* p. 20. τὸ de: F. 1. ejus loco μέρους ad: F. 2. 21. οἱ de: F. 22. γὰρ ad: F.

l. L. 1. 2. & pen. C. Th. *de bon. mat.* FABR. I.

m. Τίμημα quod Juſtinianus hic *pretium*, tametſi alibi *præmium*. l. 3. Cod. *de bonis maternis*, ubi dixi. D. GOTH.

Juſtinianus eleganter. *quaſi pro pretio quodammodo emancipationis.* Sic Ulp. in l. 17. §. adeo de pact. *quaſi quodammodo.* & Paul. in l. 14. §. 1. D. *de uſuc.* Cic. 1. de Orat. *quaſi quodammodo colligunt.* FABR.

n. Honor filio ex emancipatione accedit: beneficium emancipationis vocatur in l. 7. D. *ut legat. cauſ. cav.* l. 2. in fin. C. *de bon. quæ liber.* beneficium bonor. quærendorum, l. 1. D. *ſi à par. quis manum.* emancipatus enim ſibi quærit, ut abdicatus. Lucian. in Abdic. FABR. I.

o. L. ult. C. *de emanc. liber.* exceptis caſtrenſibus, & quaſi caſtr. l. 6. §. cum autem. C. *de bon. quæ liber.* FABR. I.

p. Curtius vertit *majoris honoris nomine lætatur:* Fabrotus, qui μείζονος habet, *majoris partis nomine gaudet.* Ego μείζονος non ſpernerem, ſi ſubſtantivum haberet adjunctum: nunc ἰσχύει, locum minus ſanum eſſe judicans, quamquam ſenſus vel ex Juſtiniano adparet. G. O. R.

q. L. 10. §. 1. D. *de adquir. rerum dominio* 50. Eclog. 1. c. 9. Ulp. 19. §. 18. D. GOTH.

r. Sive ſtipulentur, ſive eis poſſeſſio fuerit tradita. FABR. I.

Movet hic ſcrupulum Eg. Baro, qui in Comment. p. 167. *Inter juſtas vero cauſas*, inquit, *traditionis ſtipulatio eſt: etſi Accurſius actionem ex ſtipulatu domino acquirere, ex hoc loco arguat; cui & Th. in ſua paraphraſi aſſentitur. de acquiſitione tamen rerum corporalium, non obligationum hic diſputatur: de obligationib. per ſervos quærendis alibi ſuo loco, inf. Per quas perſ. nob. obl.* Sed Th. nihil aliud dicit, quam Juſt. cum ſuo Cajo in l. 10. *de A. R. D.* Vinnius ſimiliter in Comment. h. l. „ Subobſcure hoc [*ſive quid ſtipulentur*] dictum videtur, „ pro

λάβωσί τι, εἴτε 23 ἐπερωτήσωσιν, [s] ἢ ἐξ
ἑτέρας οἵας δήποτε κτήσωνται αἰτίας·
τοῦτο γὰρ καὶ [t] ἀγνοοῦσιν, 24 ὅτι καὶ τὸ μεῖζον
25 μὴ βουλομένοις προσπορίζεται τοῖς δε-
σπόταις· (ὁ γὰρ οἰκέτης [u] οἷα ὑπεξούσιος
ὢν, οὐδὲν ἴδιον ἔχειν δύναται·) 26 ἔξελε [x] τὴν
κληρονομίαν· εἰ γὰρ ὁ ἐμὸς οἰκέτης ὑπό τι-
νος γραφῇ κληρονόμος, [y] οὐχ ἑτέρως ταύ-
την κτᾶσθαι δύναται, εἰ μὴ [z] κατὰ κέ-
λευσιν ἐμὴν 27 ἀδιτεύσῃ· ἐπειδὴ ἐνδέχεται, 211
μείζονα εἶναι τῶν ἐν ὄψει κερδῶν τὰ λανθά-
νοντα βάρη, 28 καὶ μὴ φαινόμενα· ἄτοπον
δὲ ἦν, ἀγνοοῦντας ἡμᾶς ἤγουν καὶ ἄκοντας
ἐπιζήμιον ὑπεισιέναι κληρονομίαν· διὰ τοῦ-
το ἐπὶ τῆς κτήσεως αὐτῆς ἀναγκαῖόν ἐστι,
τὴν τοῦ δεσπότου προηγεῖσθαι κέλευσιν. Καὶ
ἐὰν ὁ ἐμὸς οἰκέτης, κατὰ γνώμην ἐμὴν ἀδ-
ιτεύσῃ, οὕτω γενήσομαι κληρονόμος, ὥσπερ
εἰ 29 ἐγὼ αὐτὸς ἐγράφην κληρονόμος. Ακο- 212
λούθως δὲ τοῖς ἄνω εἰρημένοις, καὶ τὰ κα-
ταλειφθέντα τοῖς δούλοις ληγάτα προσπο-
ρίζεται ἡμῖν.

Οὐ μόνον δὲ δεσποτεία [a] διὰ τῶν in potestate προσπορίζεται ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ νο-

acceperint, ſive ſtipulati fuerint, ſive ex alia quacumque cauſa adquiſiverint: hoc enim & ignorantibus, &, quod majus *eſt*, nolentibus dominis adquiritur; (nam ſervus utpote in poteſtate, nihil proprium habere poteſt.) Excipe hereditatem: ſi enim ſervus meus ab aliquo heres ſcriptus fuerit, non aliter eam adquirere poteſt, niſi juſſu meo adierit; quoniam fieri poteſt, ut majora ſint lucris adparentibus onera latitantia ac non viſa. Abſurdum autem eſſet, nos ignorantes aut etiam invitos damnoſam adire hereditatem: quare ad illius adquiſitionem neceſſe eſt, ut domini juſſus præcedat. Et ſi ſervus meus pro mea voluntate adierit, perinde heres ſiam, acſi ipſe ego heres ſcriptus fuiſſem. Conſequenter vero ſupra dictis, etiam legata ſervis relicta adquiruntur nobis.

Non ſolum autem per eos *qui* in poteſtate *ſunt*, dominium nobis adqui-

23. ἐπερωτήσωσιν & κτήσονται ante F. 24. ὅτι de: F. Fabroti lectio linguæ genio accommoda: ſed legend. ſi Gothofredi edit. ſequaris: ὅ,τι, niſi malis ὅτι. GAVEL. 25. καὶ repetit F. 26. ὑπεξελε F. 27. ἀδιτεύσει ante hanc. Poſt ἐπειδὴ ad: γὰρ F. 28. καὶ μὴ φαιν. de: F. 29. καὶ ad: F.

„ pro *ſive quid ab ſe ſtipulatum per traditionem naniſcantur*". &c. Verumenimvero quid hac tortura opus? nam quum res ipſa ſit veriſſima, dicamus eam hic vel per prolepſin vel per datam occaſionem moneri. G. O. R.

s. Donationis & legati exempla hic omittit Theophilus, quæ tamen apud Juſtinianum hic, & in l. 86. §. 2. D. *de legat.* D. GOTH.

Verbi gratia ex donatione, vel legato l. 86. §. 2. *de leg.* 1. quæ verba ex gloſſa irrepſerunt in contextum Juſtiniani. FABR. I.

Vide interpretes ad *Inſt. Juſt.* G. O. R.

t. L. 35. D. *de pet. her.* & invitis, l. 32. D. *de adq. rer. dom.* l. 46. D. *de jur. dot.* FABR. I.

u. Servi nihil ſuum proprium habere poſſunt, διὰ τὸ μὴ κυρίους ἑαυτῶν εἶναι. Dio Chryſoſt. Orat. 75. Anonym. auctor fabul. Æſopiar. 54. *Servus habet, nec ſe, nec ſua.* Theophylact. in Euang. Joann. c. 17. ὁ μὲν γὰρ δεσπότης ἔχει πάντα τὰ τοῦ δούλου. Valerianus Hom. 11. Quicquid enim ſervus in domini poſitus poteſtate laboraverit, neceſſario domini eſt. & ideo ſive quid ſervus ſtipuletur, vel quâ aliâ cauſa acquirat, domino acquiritur, l. 10. §. 1. D. *de adq. rer. dom.* l. 25. §. 1. D. *de liber. cauſ.* Porphyr. περὶ ἀποχ. 3. οἱ δέ γε ἐλευθερωθέντες, ἃ πάλαι τοῖς δεσπόταις ὑπηρετοῦντες ἐπόριζον, ταῦτα ἑαυτοῖς πορίζουσιν, οὐκ ἄλλοις. FABR. I.

x. Et ideo Caj. in d. l. 32. ait, *pene ex omnibus cauſis.* FABR. I.

y. Ulp. XIX. §. 19. D. GOTH.

z. Inſ. §. 1. *de Hered. inſtit.* D. GOTH.

a. d. l. 10. §. 2. D. *de adquir. rerum dominio:* & d. c. 9. l. 1. §. *item adquirimus* 5. D. *de adquir. poſſeſſ.* D. GOTH.

b. L. 10.

νομή· εἰ γάρ τις τὸ μὴ οἰκεῖον πρᾶγμα τῷ ἐμῷ ὑπεξουσίῳ παραδῷ, ἢ κινητὸν ἢ ἀκίνητον, *29 bona fide δεχομένῳ, διὰ τῆς αὐτοῦ κατοχῆς γενήσομαι τούτου δεσπότης διὰ τῆς οὐσουκαπίονος, ἢ διὰ τῆς τοῦ μακροῦ χρόνου νομῆς.

quiritur, ſed & poſſeſſio. Nam ſi quis rem non ſuam, ſive mobilem ſive immobilem, meæ poteſtatis *homini* tradiderit, bona fide accipienti, per ejus detentionem fiam illius *rei* dominus per uſucapionem, vel per longi temporis poſſeſſionem.

§. IV. Ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἡμετέρων 213 οἰκετῶν. Προσπορίζουσι δὲ ἡμῖν (καθὰ εἴρηται) καὶ ἀλλότριοι οἰκέται, ἐφ' οἷς ἔχομεν οὐσούφρουκτον· [b] ἀλλὰ οὐκ ἐκ πάσης αἰτίας, ἀλλὰ ἐκ δύο τούτων, ex re mea [30] vel ex [c] operis ſuis. Ex re mea ἐστὶν, [31] ἡνίκα φροντίδας αὐτῷ τῶν ἐμῶν κτημάτων κατεπίστευσα, ἢ ἐπέτρεψα αὐτῷ [d] τὰ ἐμὰ [32] ἐκδανείζειν χρήματα, καὶ ἐποίησα αὐτὸν τὸν λεγόμενον [e] δισπενσάτορα· ἠδυνήθη δὲ [33] ὁ οὗτος ἐκ περινοίας 214 οἰκείας, ἢ ἐκ τῶν γεωργιῶν ἢ ἐκ [34] τῶν [f] δανειζομένων, ἔξωθέν τι [35] τῶν ἡμῖν ἐποφειλομένων [g] κερδᾶναι· τοῦτο λέγεται ex re mea, καὶ προσπορισθήσεταί μοι. Ex operis δὲ ſuis, οἷον, ῥάπτης ἦν ἢ τέκτων ἢ ζωγράφος, ἐμίσθωσα αὐτὸν ἐγὼ ἐπὶ τῷ ἑτέροις ἐργάζεσθαι, καὶ μισθὸν ὡρισμένον ὑπὲρ

§. IV. Hæc quidem de ſervis noſtris. Adquirunt autem nobis (ut dictum eſt) etiam ſervi alieni, in quibus uſumfructum habemus: attamen non ex omni cauſa, ſed ex his duabus, ex re mea vel ex operis ſuis. EX RE MEA eſt, ſi curas ei mearum poſſeſſionum credidi, vel permiſi ei meas fenori dare pecunias, eumque *ita* dictum diſpenſatorem feci. Potuit autem hic ex ſua ſolertia, aut ex agricultura aut ex fenori datis, aliquid extra *res* nobis debitas lucrifacere: hoc dicitur ex re mea, mihique adquiretur. EX OPERIS autem SUIS, veluti, ſutor erat vel faber vel pictor; hunc ego locavi, ut aliis operaretur, & certam mercedem pro arte

*29. Vide ſup. pag. 241. lect. 9. 30. *vel* de: ante F. 31. ἔστιν ἡνίκα φροντίδας F. 32. ἐδαν. F. 1. δαν. F. 2. 33. ὁ de: F. qui mox γεωργῶν dedit. 34. τῶν de: Lugd. ac Goth. 35. μὴ ζημιουμένου τοῦ ἡμῖν ἐποφειλομένου F. quod reddidit, *ſine damno rei meæ.*

b. L. 10. D. *de his autem ſervis.* 3. D. *de adquir. rerum dominio*: l. 20. D. *de uſufructu.* D. GOTH.

c. Et ideo cogi poteſt operari, l. 23. D. *de uſuf. ear. rer.* FABR. I.

d. De h. l. late agit SALMASIUS in diatr. de Mutuo p. 191. ſqq. item in diſquiſ. de Mutuo p. 266. ſqq. nec non in Confutat. Theſ. Wiſſenb. de Mutuo p. 280. ſqq. ubi ex verbis Th. concludere vult, in mutuo non fieri alienationem, hoc fere argumento: *Quod ex* MEA *pecunia fænus dicor percipere, non ex aliena cenſeor percipere & proinde nec alienata.* Optime vero reſpondet G. GOSSIUS in Specim. Controverſiæ de Mutui alienat. p. 233. recte ſcribere Th. ſed ridiculam eſſe Salmaſii ratiocinationem, quum verba RES MEA ap. Th. non ſignificent rem, quæ in dominio meo adhuc eſt, ſed rem a me, non ab alio, profectam, ſeu quæ ante mutui dationem mea fuit: perinde atque cum dico, me *librum meum* Titio vendidiſſe, unde ſane ineptiſſime quis concluſerit, librum adhuc meum eſſe. WISSENB. autem in Theſ. de Mutuo (poſt ejus Diſputt. ad Inſt.) Diſp. III. th. 15. male hic erroris accuſat Theophilum. MEERM.

e. De diſpenſatore v. lib. 3. tit. *de mand.* FABR. [cap. 426.]

f. Uſura ex re domini provenire videtur, ut hic ſignificat Th. v. Cujac. ad l. 68. D. *de proc.* lib. 3. Reſp. Pap. FABR.

g. Ut in l. 31. D. de uſufruct. *ex adminiſtratione*

ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ τέχνης [36] λαμβάνειν· οὗτος ὑπὲρ τοὺς ὁρισθέντας μισθοὺς ἠδυνήθη λαβεῖν τι· καὶ τὸ ἐντεῦθεν κτηθὲν ἐμοὶ προσπορίζει· τοῦτό ἐστιν ex operis ſuis. Εἰ δέ τι παρὰ τὰς δύο ταύτας αἰτίας ἐκτήσατο, τοῦτο πρὸς τὸν προπριετάριον ἀνήκει. ὥστε οὖν, εἴτε κληρονόμος ἐγράφη [37] ἢ καὶ ληγατάριος, καὶ ληγάτου ἔτυχεν, ἢ παρά τινος ἐδέξατο δωρεὰν, οὐ τῷ οὐσουφρουκτουαρίῳ, ἀλλὰ τῷ προπριεταρίῳ [38] τοῦτο προσπορίζει.

Τὰ εἰρημένα ἐπὶ [39] οἰκέτου, καθ' οὗ ἔχω τὸν οὐσούφρουκτον, τὰ αὐτὰ ἤρεσε [h] καὶ περὶ ἐκείνου, ὃν bona fide νέμομαι, εἴτε ἐλεύθερός ἐστιν, εἴτε ἀλλότριος οἰκέτης· καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν δύο αἰτιῶν ἡμῖν προσπορίζουσι, τουτέστιν ex re[40] mea, vel ex operis ſuis. εἰ δέ τι παρὰ τὰς δύο ταύτας αἰτίας κτήσονται, εἰ μὲν ἐκτήσατο ὁ ἐλεύθερος, ὃν bona fide νέμομαι, ὁ νόμος αὐτῷ φυλάττει, ὀφείλων ἀποσώσαι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἐπειδὰν ἐπιγνῷ τὴν οἰκείαν τύχην· εἰ δὲ οἰκέτης ἐστὶ [41] bona fide κατεχόμενος ὑπ' ἐμοῦ, τῷ [i] ἀληθεῖ δεσπότῃ προσπορίζεται, δίχα τῶν δύο αἰτιῶν,

215 te ſua acciperet: hic ſuprà mercedes definitas potuit quid accipere; & quod inde nactus eſt, mihi adquirit: hoc eſt ex operis ſuis. Sed ſi quid præter has duas cauſas adquiſivit, hoc ad proprietarium pertinet: itaque, ſive heres ſcriptus eſt ſive etiam legatarius, & legatum adeptus eſt, ſive ab aliquo donum accepit, non uſufructuario, ſed proprietario hoc adquirit.

216 *Quæ* dicta *ſunt* de ſervo, in quo uſumfructum habeo, eadem placuerunt & in illo, quem bona fide poſſideo, ſive liber ſit, ſive alienus ſervus. Namque & hi ex duabus illis cauſis nobis adquirunt, id eſt ex re mea, vel ex operis ſuis. Sed ſi quid præter has duas cauſas adquiſierint, ſi quidem adquiſiit liber quem bona fide poſſideo, lex ipſi reſervat, debetque cuſtodire in illud tempus, 217 quum ſuam agnoverit conditionem: ſin autem ſervus eſt bona fide a me poſſeſſus, vero domino adquiruntur, extra

36. λαμβάνειν F. vertens *acciperem*. Sed ſic tamen infinitus modus præſtat; aut deleto καὶ dicendum ληψόμενος. G. O. R. 37. εἴτε pro ἢ καὶ F. 38. ταῦτα F. 39. τοῦ F. 40. *noſtra* F. 41. ὁ ad: F. nec male.

tione rerum ejus compendii ſervus fecerit. FABR.

h. L. 10. §. Idem 4. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

i. Id eſt proprietario. l. quod fructuarius 49. D. *de adquir. poſſeſſ.* D. GOTH.

k. Lubet hic tenui ſpecimine docere ſtudioſos utilitatem lectionum criticarum ſive variantium. In Baſil. & Pariſ. editt. quas ſecuta eſt Lugd. legitur ἀπολήψει, unde Reſcius in Lovan. fecit ἀπολάβοι. Sed nos ſequimur Goth. ac Fabr. qui ἀπολαβὸν ediderunt: quoniam certum eſt, in Vigilii Codd. τὸ βῆτα formam fere τοῦ ὑψιλοῦ habuiſſe, quæ ipſum hic feſellit. Vide ſupra ad Tit. de Nupt. pag. 87. lect. 5. & Placentini Epitom. Palæographiæ Gr. pag. 102. ubi monemur, eam ſcripturam nono ſeculo fuiſſe poſteriorem. G. O. R.

l. Res enim ſe moventes triennio uſucapiuntur; l. un. C. *de uſucap. transform.* FABR.

m. L. adquiruntur. D. *de adquir. rerum dominio.* l. 1. C. *de uſufructu.* D. GOTH.

n. Fructuarius uſucapere non poteſt, quia non poſſidet, l. 10. §. ult. D. *de adq. rer. dom.* l. 1. §. per eum. D. *de adq. poſſ.* uſusfr. enim non poſſidetur, ſed magis tenetur, l. 1. §. quod ait Prætor, 4. D. *quod legat.* id eſt, naturaliter tenetur, l. 49. D. *de adq. poſſ.* aut ut eſt in l. 12. *eod.* fructuarius videtur naturaliter poſſidere. fructuarius enim qualiter qualiter eſt in poſſeſſione, l. 3. §. ult. D. *de vi & vi arm.* quod eſt quaſi poſſiderei, l. 23. §. item ei, D. *ex quibus cauſ. maj.* videtur poſſidere, quaſi poſſidet. FABR. I.

τιῶν, τὰ ἀπὸ τοῦ οἰκέτου κτηθέντα· ὁ δὲ bona fide νεμόμενος τὸν ἀλλότριον οἰκέτην, ἐπὶ τοσοῦτον ἐκ [42] τῶν δύο μόνων αἰτιῶν [k] ἀπολαύει τοῦ προσπορισμοῦ, ἐφ' ὅσον μὴ παρέδραμε [l] τριετία· ταύτης δὲ παρελθούσης, οὐσουκαπιτεύει λοιπὸν τὸν οἰκέτην, καὶ τὰ ἐκ πάσης αἰτίας προσγινόμενα τῷ οἰκέτῃ, προσπορισθήσεται αὐτῷ· ὁ γὰρ τὸν ἐλεύθερον bona fide νεμόμενος οὐκ οὐσουκαπιτεύει, ὡς εἴρηται.

218 Καὶ [43] ὁ οὐσούφρουκτον δὲ ἔχων, οὐσουκαπιτεύειν οὐδέποτε [m] δύναται· πρῶτον μὲν, ἐπειδὴ [n] οὐ νέμεται· νομῆς γὰρ μὴ [o] ὑποκειμένης, οὐ [44] προάγεται οὐσουκαπίων· νομὴ δέ ἐστι, [p] τὸ ψυχῇ δεσπόζοντος νέμεσθαι· οὗτος δὲ [45] ἔχει δίκαιον τοῦ κεχρῆσθαι καὶ καρποῦσθαι· εἰ δὲ καί τις μὴ νομικαῖς ἐννοίαις ἀκολουθῶν, ἀλλὰ τῷ ὁρωμένῳ δουλεύων, εἴπῃ τὸν οὐσουφρουκτουάριον νέμεσθαι, ἑτέρῳ μείζονι λόγῳ [46] ἡ οὐσουκαπίων ἐπισχεθήσεται· διὰ τὸ mala fide νέμεσθαι τὸν οὐσουφρουκτουάριον· οἶδε γὰρ ὅτι ἀλλότριός ἐστιν.

219 Οὐ [q] μόνον δὲ δεσποτεία διὰ τούτων τῶν οἰκετῶν, ἐφ' οἷς [47] ἔχομεν τὸν οὐσούφρουκτον, ἢ οὓς bona fide νεμόμεθα, ἢ διὰ τοῦ

extra duas illas cauſas, quæ a ſervo adquiruntur. Qui autem bona fide ſervum alienum poſſidet, tam diu ex duabus tantummodo cauſis adquiſitione fruitur, quamdiu triennium non præteriit: eo enim elapſo, deinceps ſervum uſucapit, & quæ ex omni cauſa ſervo obveniunt, ipſi adquirentur: namque liberum bona fide poſſidens non uſucapit, ut dictum eſt.

218 Sed etiam qui uſumfructum habet, nunquam uſucapere poteſt: primo quidem, quia non poſſidet; nam poſſeſſione non ſubſiſtente, nec uſucapio procedit: poſſeſſio autem eſt, animo domini detinere; hic autem jus utendi ac fruendi habet. Sed &, ſi quis legalibus notionibus haud obtemperans, ſed iis quæ videntur ſerviens, dixerit uſufructuarium poſſidere, alia majori ratione uſucapio inhibebitur, eo quod uſufructuarius mala fide poſſidet: ſcit enim alienum eſſe.

219 Non ſolum autem dominium per hos ſervos, in quibus uſumfructum habemus, aut quos bona fide poſſide-

42. τῶν de: F. Mox μόνων habet F. 2. De ſequenti ἀπολαύει *vid. Not.* k. 43. ὁ de: F. 44. προσάγ. F. 45. μόνον ad: F. cum Curt. 46. ἡ de: F. 47. ἔχομεν ante F.

o. L. ſine poſſeſſione 25. D. *de uſurp. & uſucap.* FABR. II.

p. Fructuarius non poſſidet animo domini, opinione domini, ut in L. ſi ſervus 22. §. 1. D. *de noxal. act.* hæc eſt poſſeſſio civilis. Græci ad l. 10. C. *de adquir. poſſ.* κατὰ δὲ τοὺς νόμους, νομή ἐστι ψυχῇ δεσπόζοντος κατοχή. quæ verba Conſt. Harmenop. exſcripſit, & qui Gloſſas græcas κατὰ στοιχεῖα congeſſere. FABR.

Male h. l. multi Interpretes, uti Franc. Davydargenteus Lib. Notarum Juris Select. Tit. de Interdict. fol. 6. *a.* Th. notant, quod animum ſive affectum domini requirat ad poſſeſſionem: ſiquidem Th. agens interpretem Juſtin. proinde loquitur de illa ſpecie poſſeſſionis, de qua Imp. loquebatur. At Juſt. h. l. non agit de poſſeſſione abſolute conſiderata, ſed de tali poſſeſſione, quæ ad uſucapionem ordinatur: adeoque etiam Th. de illa duntaxat ſpecie poſſeſſionis, quæ *civilis* dicitur, hic accipiendus eſt. Si enim voluiſſet *poſſeſſionem* in genere definire, eam non aliter deſcripſiſſet, quam fecit pr. Inſt. de Interd. ubi ſimpliciter eam definit, quod ſit *detentio rei.* Plenius hac in parte Th. defendunt GALVANUS de uſufr. c. 33. n. 5. & VINNIUS II. Select. Quæſt. 36. MEERM.

q. L. 1. §. ſed & per eum. D. *de adquir. poſſeſſio.* adde l. 1. C. *per quas perſonas.* D. GOTH.

τοῦ ἐλευθέρου ὃν καλῇ νέμομαι πίστει, ἐμὸν ὑποπτεύων οἰκέτην εἶναι, ἀλλὰ γὰρ καὶ νομὴ ἡμῖν προσπορίζεται· δηλαδὴ κατὰ τὰ ἔναγχος εἰρημένα, τουτέστιν 48 ex re mea, vel ex operis ſuis. ἐὰν γὰρ 49 ἀλλότριον πρᾶγμα ἐκ τῶν δύο αἰτιῶν λάβωσι παρὰ τοῦ μὴ 50 δεσπόζοντος, δι' ὧν χρόνων αὐτοὶ κατέχουσιν, ἡ οὐσουκαπίων 51 προβήσεται, ἤγουν ἐμοὶ δραμεῖται.

demus, vel per liberum *hominem* quem bona fide poſſideo, ſuſpicans meum eſſe ſervum, ſed etiam poſſeſſio nobis adquiritur; videlicet ſecundum modo dicta; id eſt ex re mea vel ex operis ſuis: ſi enim rem alienam ex duabus illis cauſis a non domino acceperint, per quos annos ipſi detinent, uſucapio procedet ſive mihi curret.

§. V. Ex τῶν εἰρημένων οὖν φαίνεται, 220 ὅτι δι' ἐλευθέρων προσώπων, ἅτινα οὐκ ἔστιν ἡμῖν ὑπεξούσια, οὐδὲ bona fide δουλεύει ἡμῖν, ὁμοίως καὶ διὰ τῶν ἀλλοτρίων οἰκετῶν, ἐφ' οἷς οὐδὲ οὐσούφρουκτον οὐδὲ bona fide ἔχομεν νομήν, ἐξ οὐδεμιᾶς 52 προσπορίζεσθαι αἰτίας ἡμῖν τι δύναται, καὶ τοῦτο ἐστι τὸ παρὰ πᾶσι [r] λεγόμενον, δι' ἐξωτικοῦ προσώπου μηδὲν προσπορίζεσθαι δύνασθαι, ἐξῃρημένου τοῦ λεχθησομένου [s] θέματος· ἐὰν γὰρ πωλήσῃ τις ἐμοὶ κτῆσιν, ἐν 221 ἑτέρῳ διακειμένην τόπῳ, εἶτα οὐ δυνηθεὶς τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐπιστῆναι, πέμψω τὸν ἐμὸν προκουράτωρα, καὶ τὴν νομὴν οὗτος παραλάβῃ τῶν κτημάτων, προσπορισθήσεταί μοι δι' αὐτοῦ ἡ νομή· καὶ οὐ μόνον, εἰ γνωσκόντων ἡμῶν τοῦτο συνέβη, ἀλλὰ καὶ εἰ ἀγνοούντων 53 ἐδόθη τι αὐτοῖς [t] ἡμετέρῳ ὀνόματι, ἡ νομὴ ἡμῖν προσπορίζεται, ὡς βούλεται ἡ διάταξις 54 τοῦ βασιλέως Σεβή-

§. V. Ex dictis igitur adparet, per liberas perſonas, quæ in noſtra poteſtate non ſunt, neque bona fide nobis ſerviunt, ſimiliter & per ſervos alienos, in quibus neque uſumfructum neque bonæ fidei poſſeſſionem habemus, ex nulla nobis cauſa aliquid adquiri poſſe, atque hoc eſt quod ab omnibus dicitur, per extraneam perſonam nihil poſſe adquiri, excepto caſu mox dicendo. Si quis enim mihi vendat prædium in alio ſitum loco, deinde, quum nequeam in iis locis adeſſe, meum procuratorem miſero, atque hic prædiorum poſſeſſionem adprehenderit, adquiretur mihi per illum poſſeſſio: nec ſolum, ſi hoc ſcientibus nobis evenit, ſed etſi ignorantibus aliquid noſtro nomine iis datum fuit, poſſeſſio nobis

48. ἐκ τῶν δύο αἰτιῶν ad: F. 49. ἄλλο τι πρ. F. 50. δεσπότου F. 51. οὐσ. ἤγ. de: F. 52. αἰτίας h. l. F. Pro ſequenti τι ANON. DUK. *melius*, inquit, *legeretur* τὶς *id eſt quis*: ſed fallitur. G. O. R. 53. εἰ hinc duce Fabroto ejecimus. 54. Σεβ. h. l. F.

r. L. 11. §. 6. D. *de pigneratitia actione* l. 1. C. *per quas perſonas*: l. 11. Cod. *de adquir. poſſeſſione.* l. ſi procurator 12. D. *de adquir. rerum dominio.* l. 1. §. 20. l. 18. D. *de adquir. poſſeſſione.* D. GOTH.

L. 15. D. *de pec. conſt.* l. 24. §. 2. D. *de uſur.* ejus regulæ vitium proponit hic Juſtin. his verbis: *excepto eo*, &c. FABR. I.

s. Per procuratorem, tutorem, curatoremve poſſeſſio nobis adquiritur, l. 1. §. per procuratorem. *de adq. poſſ.* l. 1. C. *eod.* l. 1. C. *per qu. perſ. nob. adq.* in qua *poſſeſſionis cauſa* pro *poſſeſſione*, ut apud Tibullum lib. 3. Eleg. 2. *cauſſa Neæra* pro *Neæra ipſa*, ut placet Joſepho Scaligero. FABR. I.

t. Nam ſi ſuo nomine procurator nanciſcatur poſſeſſionem, mihi non adquiritur. d. §. *per procur.* FABR. I.

u. Ex

Σεβήρου. Λοιπὸν δὲ τῆς νομῆς ἡμῖν προσπορισθείσης, σιωπηρῶς ἕπεται ἡ δεσποτεία, ἐν ᾧ δεσπότης ἦν ὁ [55] παραδιδούς· εἰ δὲ οὐκ ἦν δεσπότης, διὰ [u] οὐσουκαπίωνος, ἢ μακροῦ χρόνου παραδρομῆς, τοῦ τραδιτευθέντος κτῶμαι τὴν δεσποτείαν.

§. VI. Ἀρκεῖ μέχρι τοσούτου διεξελ- 222
θεῖν, τίνα τρόπον τὰ καθ' ἕκαστον ἡμῖν προσπορίζεται πράγματα· ἔστι δὲ καὶ ἕτερος [56] νόμιμος τρόπος κτήσεως, ὁ διὰ τοῦ ληγάτου, δι' οὗ τὰ καθ' ἕκαστον ἡμῖν [57] προσπορίζεται πράγματα· ἔτι δὲ καὶ ὁ τῶν φιδεϊκομμίσσων, δι' ὧν [58] καὶ αὐτῶν ἰδικὰ ἡμῖν πράγματα δύναται καταλιμπάνεσθαι· ταῦτα δὲ ἐπιτηδειότερον ἐν τοῖς [59] κατωτέροις λεχθήσεται τόποις.

Ὥστε οὖν ἢ φυσικαὶ κτήσεις εἰσὶν ἢ ἔννο- 223
μοι. Καὶ φυσικαὶ μὲν [60] τεσσαρεσκαίδεκα [x]· οἷον ἡ θήρα· τὰ λάφυρα· καὶ οἱ ἐν αἰγιαλῷ εὑρισκόμενοι λίθοι [61] ἢ τίμιαι ψηφίδες· καὶ ἡ ἐκ τῶν ἡμετέρων ζώων γονή· ἡ [62] ἀλλουβίων· ἡ νῆσος ἡ ἐν θαλάσσῃ ἢ ἐν ποταμῷ ἀναφυομένη· ἢ τὸ πλησίον κεκτῆσθαι τῆς ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καταλειφθείσης νηδύος· τὸ ἀλλοτρίαν ὕλην εἰς εἶδος μετασχηματίσαι, εἰς τὴν ἀρχαίαν οὐ δυνάμενον ἀναδραμεῖν ὕλην· τὸ [63] ἐξ ἀλλοτρίας 224
καὶ οἰκείας ὕλης εἶδος κατασκευάσαι· τὸ δύο ὕλας τὰς αὐτὰς ἢ καὶ διαφόρους [64] κατὰ

bis adquiritur, ut vult conſtitutio Imperatoris Severi. Porro autem adquiſita nobis poſſeſſione, tacite ſequitur dominium, quando dominus fuit, qui tradidit: quod ſi dominus non fuit, per uſucapionem vel longi temporis lapſum traditæ *rei* dominium adipiſcor.

§. VI. Hactenus ſufficit diſſeruiſſe, quemadmodum res ſingulæ nobis adquirantur: eſt autem & alius legitimus adquirendi modus, per legatum, quo ſingulæ nobis res adquiruntur: item & *per* fideicommiſſa, per quæ & ipſa ſingulares nobis res relinqui poſſunt. Sed hæc commodius in locis inferioribus dicentur.

Itaque adquiſitiones vel naturales ſunt vel legitimæ. Et naturales quidem quatuordecim, veluti I. Venatio; II. Spolia; ac III. inventi in littore lapilli vel gemmæ pretioſæ; & IV. Fetura ex animalibus noſtris; V. Alluvio; VI. Inſula ſive in mari ſive in fluvio enata; vel VII. in propinquo Alvei a flumine relicti prædium habere; VIII. alienam materiam in Speciem transformaſſe, quæ ad antiquam non poſſit recurrere materiam; IX. ex aliena & propria materia Speciem con-

55. παραδοὺς F. 56. τρ. νόμ. F. 57. προσγίνεται F. 58. αὐτῶν καὶ F. 2. 59. κατωτέρω F. 2. 60. δεκατέσσαρες F. 2. 61. ἤτοι F. 62. ἀλλουβίων sola F. 2. Mox ego malim ἢ ἐν θαλ. 63. οἰκ. ἢ ἀλλ. 64. παρὰ F. *vid. Not.* y.

u. Ex quo ſciverim procuratorem accepiſſe meo nomine, l. 47. D. *de uſucap.* l. 49. D. *de adquir. poſſeſſ.* l. 1. C. *eod.* FABR. I.

x. MERILLIUS ad §. 11. d. R. D. ait, 14. modos, quos Th. enumerat, ad decem referri poſſe. MEERM.

Immo vero ad tres: namque dominium jure gentium adquirimus vel *rei* NULLIUS *Occupatione*, vel ALIENÆ *Traditione*, vel vi rei NOSTRÆ per *Acceſſionem*. Sed hæc alii ante nos jam ſatis exſecuti fuerunt. G. O. R.

τὰ γνώμην y μιγῆναι τῶν δεσποτῶν, ἢ ἐκ τύχης· ὁ κανὼν ὁ λέγων, εἴκειν τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, ὡς ἐν πολλοῖς ἐθεωρήθη θέμασιν· 65 οἷον, ἵνα ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης οἶκον ἐποίησα ἐν ἐμῷ ἐδάφει, ἢ ἐξ ἐμῆς ἐν ἀλλοτρίῳ· 66 τὸ ἀλ- 225
λότριον δένδρον ἐν οἰκείῳ 67 φυτεῦσαι ἀγρῷ, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἴδιον δένδρον ἐν ἀλλοτρίῳ φυτεῦσαι ἐδάφει, ὥστε 68 καὶ ῥιζωθῆναι· 66 γράμματα ἐπιτιθέμενα ἐμαῖς μεμβράναις ἢ χάρταις· ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος ὁ κανὼν παρεβαίνετο· ἐνικᾶτο γὰρ ὑπὸ τῆς γραφῆς ἡ σανίς· τὸ bona fide ἀλλότριον νέμεσθαι ἀγρὸν, καὶ σπεῖραι τοῦτον· τὸ θησαυρὸν εὑρεῖν ἐν ἰδίῳ τόπῳ ἢ σάκρῳ ἢ ρελεγιόσῳ κατὰ τύχην· εἰ γὰρ ἐν 226
ἀλλοτρίῳ, τοῦ ἡμίσεως γενήσεται δεσπότης, εἴτε ἰδιώτου, εἴτε βασιλέως, εἴτε φίσκου, εἴτε πολιτικὸς ὁ τόπος ὑπάρχει· καὶ ἡ τραδιτίων δὲ πρὸς τούτοις.

Εννομαι δὲ κτήσεις πάλαι μὲν πέντε, νῦν δὲ τέσσαρες, οἷον ἡ οὐσουκαπίων, z ἡ χρονία νομὴ, καὶ ἡ πάλαι γενομένη προσαύξησις ἐκ προσπετοῦς τοῦ ἐπικοίνου οἰκέτου

confeciſſe; x. duas Materias easdem aut diverſas etiam dominorum voluntate commixtas eſſe, aut caſu; xi. Regula dictitans, Impoſita cedere ſuppoſitis, ut in multis viſum eſt poſitionibus: veluti, quando ex aliena materia in meo ſolo domum ſtruxi, aut ex mea in alieno; alienam arborem in ſuo plantaſſe fundo, atque e contrario ſuam arborem in alieno ſolo plantaſſe, ita ut radicata ſit; litteræ meis membranis vel chartis inſcriptæ; ſed in imagine regula præteribatur, namque tabula vincebatur a pictura. xii. Bona fide alienum poſſidere agrum, & hunc conſeviſſe; xiii. Theſaurum inveniſſe forte fortuna in ſuo loco vel ſacro vel religioſo: ſi enim in alieno, dimidii dominus fiet, ſive privati, ſive Principis, ſive fiſci, ſive civitatis locus ſit; & xiv. Traditio inſuper.

Legitimæ autem adquiſitiones olim quidem quinque, nunc vero quatuor, Uſucapio puta, Diutina poſſeſſio, & quod olim erat Jus adcreſcendi ex teme-

65. ἵνα de: F. 66. ἢ ad: F. 2. 67. φυτεῦσαι ἀγρῷ, ἢ ἐν F. 68. καὶ de: F.

y. Fabrotus, etſi παρὰ γν. edidit, id eſt *præter voluntatem*, tamen cum Curtio Latine habet *voluntate dominorum*. Atqui hoc unice hic verum eſt, tum quia ſequitur ἢ ἐκ τύχης, quod idem foret ac παρὰ γν. tum quia noſter *de Rer. diviſ.* cap. 47. pr. ac fin. & Tit. ſeq. cap. 89. fin. itidem dicit κατὰ γνώμην, & deinde opponit εἰ δὲ ἐκ τύχης καὶ οὐ κατὰ συναίνεσιν τῶν δεσποτῶν. Confer quæ dixi ad d. c. 89. Gothofredus hic ad marginem ſingulas Tituli de R. D. paragraphos parallelas addiderat, quas omittere ſatius duximus. G. O. R.

z. Uſucapio quidem civilis adquiſitio eſt, ſed longa poſſeſſione dominium non adquiritur? non enim parit in rem actionem, ſed exceptionem. Hodie vero poſſeſſori datur tantum utilis in rem actio: debuit potius in eum numerum donationem referre, quæ hodie civilis adquiſitio eſt, ut olim quæ per mancipationem fiebat. FABR.

Miror, qui negare poſſit Fabrotus, longa poſſeſſione hodie dominium adquiri, & jus in rem. Non autem vereor, ne quis eum hic ſequatur, qui ſuperiorem Tit. *de Uſucap. & longi temp. poſſeſſ.* recte intellexerit. G. O. R.

a. Ex legati quidem cauſa dominium adquirimus, Ulp. t. 19. [§. 17.] l. 47. §. ult. D. *de pecul.* Sed non ex cauſa fideicommiſſi, L 3. D. *ſi uſusfr. pet.* FABR. I.

Quid tricaris, Fabrote? Nonne fideicommiſſa legatis omnino ſunt adæquata ab Juſtin.? Vid. §. 2. & 3. Inſtit. *de Legatis*, &c. Immo ne quidem leges citatæ evincunt, quod Fabr. ait. G. O. R.

b. Decipiuntur, quotquot Th. ita interpretantur,

του ἐλευθερίας, καὶ τὸ ληγάτον, ἔτι δὲ καὶ τὸ [a] φιδεϊκόμμισσον· ἀλλ' αὗται μὲν 227 ἰδικαὶ λέγονται κτήσεις, ἐπειδὴ ἕν τί ἐστι τὸ γινόμενον, καὶ ἓν [b] ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν ἔρχεται πρᾶγμα· εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι κτήσεις [c] αἱ λεγόμεναι καθομάδα, ἐν αἷς ἓν μέν τί ἐστι τὸ γινόμενον, [d] πολλὰ δὲ 69 ὑφ' ἑνὸς ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν 70 γίνεται πράγματα.

meraria communis ſervi manumiſſione, & Legatum, item & Fideicommiſſum. Verum hæ dicuntur adquiſitiones Singulares, quoniam unum eſt quod fit, atque una res in dominium noſtrum pervenit: ſunt vero & aliæ adquiſitiones, quæ vocantur Univerſales, in quibus unum quidem eſt quod fit, ſed multæ ſub uno res in noſtrum perveniunt dominium.

Εἰσὶ δὲ 68 καὶ αἱ καθομάδα κτήσεις αὗται· κληρονομία, βονόρουμ ποσσεσσίων ἤτοι διακατοχή, 71 ἀδρογατίων, καὶ τὸ προσκυρωθῆναι ἡμῖν 72 ἀλλοτρίαν περιουσίαν libertatum conſervandarum cau- 228 ſa, 73 [ἤγουν τῶν ἐλευθεριῶν ἕνεκα συντηρήσεως καὶ φυλακῆς·] Καὶ δεῖ πρότερον 74 περὶ κληρονομίας διεξελθεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν κληρονομιῶν διπλῆ τίς ἐστιν ἡ κτῆσις, (ἢ γὰρ ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου ἡμῖν 75 προσγίνονται) δεῖ πρότερον περὶ τῆς ἐκ διαθήκης προσγινομένης διαλεχθῆναι· καὶ τέως ἐν προοιμίοις διδάξαι χρὴ, τίνα τρόπον αἱ διαθῆκαι γίνονται.

Sunt autem univerſales adquiſitiones hæ: Hereditas, Bonorum poſſeſſio, Adrogatio, & Aliena bona nobis addici libertatum conſervandarum cauſa. Atqui prius de Hereditate diſſerere oportet: ſed quoniam hereditatum duplex eſt adquiſitio, (aut enim ex teſtamento aut ab inteſtato nobis obtingunt) oportet prius de ea, quæ ex teſtamento obvenit, diſſerere: ac primo in exordio docendum eſt, quemadmodum teſtamenta fiant.

69. ἐφ' ἑν F. 70. γίνονται ante F. 71. ἢ ad: F. 72. τὴν ἀλλ. οὐσίαν F. 73. Incluſa omittit F. 74. περὶ de: F. 75. προσγίνονται F.

tantur, ut cum dixit, *unam* rem *adquiri*, intelligant *unum jus*: nam per contractum ſolum adquiritur jus ſive in perſonam, ut in emtione venditione, ſive in rem, ut in pignore vel hypotheca. At per modos adquirendi quæritur nobis *res ipſa* ſeu jus dominii in re.

DOM. AULISIUS *Comment. Jur. Civ.*

c. Adde 2. Gaj. 2. §. 1. D. GOTH.

d. Recte ait Th. in adquiſitionibus univerſalibus *multa* nobis ſub uno adquiri. Non autem dixit *omnia*. Nam licet olim adrogato patrefam. omnia, quæ ejus erant, exceptis iis, quæ capitis diminutione pereunt, in eum tranſirent, qui adoptabat: hodie tamen ex Juſtin. conſtit. adrogator in bonis adventitiis adrogati tantum uſumfr. habet ad ſimilitudinem naturalium parentum, l. 6. C. *de Bon. q. lib.* In hereditate etiam jura defuncti in heredem tranſeunt, ſed non rerum poſſeſſio, quæ niſi naturaliter comprehenſa ſit, ad heredem non pertinet, l. 23. pr. *de Adquir. poſſ.* l. 1. §. 15. *Si is qui teſt. lib.* Etc. DOM. AULISIUS *d. l.*

[ΠΕΡΙ ΔΙΑΘΗΚΗΣ[a] ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ι.

ΠΡὸ τῶν ἄλλων [b] ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὸν 229
τῆς διαθήκης [c] ὅρον ἤτοι [d] ἐτυμολογίαν· ἡ δὲ διαθήκη παρὰ Ῥωμαίοις λέγεται Teſtamentum, ἐντεῦθεν δεξαμένη τὴν ἐτυμολογίαν, quod [e] teſtatio mentis ſit, [1] [ἐπειδὴ μαρτυρία διανοίας ἐστί·] καὶ γὰρ μαρτυρίαν ἔχει τῆς τοῦ τελευτήσαντος διανοίας.

§. I. Ινα δὲ μηδὲν [2] τῶν πάλαι πολιτευο- 230

DE TESTAMENTIS ORDINANDIS.

TITULUS X.

ANte alia neceſſe *eſt* dicere teſtamenti definitionem ſive notationem. TESTAMENTUM autem, apud Romanos dicitur, *quod Græcis* διαθήκη, inde notationem *ſive veriloquium* habens, quod teſtatio mentis ſit: etenim teſtimonium habet mentis defuncti.

§. I. Sed ut nihil *eorum* quæ olim obti-

1. Ego quæ incluſi, pro Scholio rejicerem. Fabrotus rejectis μαρτ. διαν. ἐστί. καὶ γὰρ edidit: ἐπειδὴ μαρτυρίαν ἔχει & reliqua. 2. ἡμῶν ad: F.

a 5. Harmen. 1. 35. Eclog. 1. Ulpian. 20. 2. Gaj. 2. Paul. 3. ſentent. 4. D. GOTH.

[Id eſt *de teſtamenti ordinatione*, ut *Edit.* 1.] Sic *Edit.* 2.] concipitur titulus in duob. Reg. Codd. in uno autem eoque recentiore, *de teſtamentis ordinandis.* ordinari dicuntur teſtamenta, ut apud Quintil. 6. c. 4. *ordinare ſuprema judicia.* Senec. 4. de Benef. cap. 11. A. Marcell. 28. *ſupremis judiciis ordinatis.* FABR.

b. Sic Ulp. in l. 1. de Juſt. & J. *prius noſſe oportet, unde nomen juris deſcendat.* FABR.

c. Alia definitio eſt, quæ ὀνοματώδης dicitur, ὡς ὀνόματος ἑρμηνευτικὴ, alia οὐσιώδης, quæ τί εἶναι δηλοῦσα. Galen. 4. *de diff. pulſ.* hæc eſt ὀνοματώδης οὐσιώδης, quæ in l. 1. D. *qui teſt. fac. poſſ.* FABR. I.

d. Hinc apparet, non injuria a Valla reprehenſum eſſe hunc locum. J. CURT.

Non Th. ſed ipſius Juſt. textum reprehendit Valla L. VI. *de Elegantia L. L.* c. 37. cujus nec non aliorum concertationes vide in aureolo *de Latinitate JC. vet.* libro V. CL. DUKERI pag. 23. ſeqq. Stoicæ autem huic ſive definitioni ſive etymologiæ perquam ſimilis eſt illa, quam e Gloſſa MS. Inſt. adtulimus in Miſc. Obſ. Nov. Tom. V. p. 328. quæ inter alia ſic: *dictum eſt teſtamentum, quia valet poſt* TESTA*toris* MONUMENTUM. Quid, ſi non hoc eſt ſapere? G. O. R.

e. Sic §. 1. inf. *quib. non eſt permiſſum facere teſt.* conteſtationem dixit Ulp. 20. §. 1. & quidem juſtam, in id ſolemniter factam, ut poſt mortem noſtram valeat. Modeſtinus in l. 1. D. *eod.* voluntatis noſtræ ſententiam. Author Synopſeos 35. tit. 1. c. 1. & Harmen. 5. tit. 1. c. 1. δικαίαν βούλησιν. Et inf. §. 9. definitur τῶν ὄντων διατύπωσις ut & inf. tit. *quib. non eſt permiſſum facere teſtam.* in f. princip. D. GOTH.

Teſtamentum eſt teſtatio. Gloſſæ gr. lat. διαθήκη, *teſtamentum*, *teſtatio:* ſive judicii conteſtatio, §. ult. inf. h. t. l. 24. eod. *mentis noſtra conteſtatio:* verbum ſimplex. Servius enim Sulpitius juris civilis auctor notationem ejus verbi quærit ineptam, ut videtur grammaticis. Verum hac ſive notatione, ſive alluſione Servius innuit, hominis tantum ſani voluntatem ratihaberi, non ejus, qui mentem non habet. & Stoicos, opinor, imitatur, qui putabant nullum eſſe verbum, cujus non certa ratio explicari poſſit, ut ait Auguſtinus in princip. Dialecticæ. FABR. I.

f. Th. §. 1. [cap. 183.] inf. *de bon. poſſeſſ.* [Iſidor. Hiſpal. Orat. 5. cap. 1. *Paulatim autem antiquas leges vetuſtate, atque incuria exoleverunt, quarum etiamſi uſus jam nullus eſt, notitia tamen neceſſaria eſt; ne quis nos putaverit antiquitatis penitus eſſe contemptores,* ut eſt in l. ult. §. & hæc. C. *de jur. delib.* Senec. 6. de Benef. cap. 1. *etiam quod diſcere ſupervacuum eſt, prodeſt cognoſcere.* ex Edit. 1.] FABR.

Ulr.

γινομένων ἄγνωστον εἴη, 3 κἂν ἡ τούτων ἄγνοια οὐδένα φέρει κίνδυνον, f ἀλλ' οὖν πρὸς ἱστορίαν, καὶ τὸ μαθεῖν πῶς κατὰ μικρὸν προϊόντος ἠμείφθη τοῦ χρόνου, εἰπεῖν οὐκ ἄτοπον. Τὸ παλαιὸν δύο γένη ἦν διαθηκῶν, καὶ τὸ μὲν ἐλέγετο calatis comitiis, τὸ δὲ procinctum. Καὶ τὸ μὲν 231
calatis g comitiis ἐγίνετο καιρῷ εἰρήνης, δὶς h τοῦ ἐνιαυτοῦ, τοῦτον 4 τὸν τρόπον· ὁ κῆρυξ ἅπασαν περιῄει τὴν πόλιν συγκαλῶν, καὶ πᾶς ὁ δῆμος συνέτρεχε, καὶ ὁ βουλόμενος ὑπὸ μάρτυρι i διετίθετο τῷ δήμῳ· Εἴρηται δὲ calatis comitiis ἐντεῦθεν· Calare 5 γάρ ἐστι k τὸ καλεῖν, co-

obtinebant ignotum ſit, etſi horum ignorantia nullum adfert periculum, attamen ad cognitionem & intellectum, quomodo paullatim tempore procedente mutatum ſit, *hoc* dixiſſe non abſurdum *erit*. Antiquitus duo teſtamentorum genera erant, & alterum dicebatur Calatis comitiis, alterum vero Procinctum. Et illud CALATIS COMITIIS tempore pacis fiebat, bis in anno, hunc *in* modum: Præco totam circumibat urbem convocans, omniſque populus concurrebat, & qui volebat, teſte populo teſtabatur. Dictum

3. εἰ καὶ ἡ F. 4. τὸν addo cum F. 5. γὰρ de: F.

Ulr. Huberus *Digr.* pag. 380. Zach. Huberus II. *Diſſert.* 5. pr. & Heinecc. *Diſſert. de Orig. teſt. fact.* §. 1. reprehendunt Th. quod dicat, antiquitatum ignorantiam nihil adferre periculi. MEERM.

Alludit THus ad juris ignorantiam, quæ regulariter periculum affert. Hæc igitur ejus mens eſt: *Etſi horum ignorantia non, ut juris, periculum affert; tamen.* &c. *ex Epiſt.* RUHNKEN.

g. Adde quæ ſcripſi ad Ulp. xx: §. 2. & xv. Gell. 27. D. GOTH.

h. Quod autem TH. bis in anno tantum ea fieri ſolita ſcribit, equidem non facile crediderim: cum ſatis conſtet, nullum aliorum legitimorum actuum certum tempus fuiſſe.

FR. HOTOM. *in Comment.*

Gloſſæ lat. gr. *calata comitia*, *ἀρχαιρέσια δὶς τοῦ ἔτους γινόμενα*. [Non recte igitur quidam (*Merillium tangit.*) Theophilum notant, quod ſine auctore ullo ſcripſerit, calata comitia bis quotannis fieri ſolita: auctor enim Gloſſ. teſtis optimus eſt, eumque ante Juſtinianum vixiſſe inter peritiores convenit. *ex Edit.* 2.] FABR.

Quæ refert Th. de populo bis in anno hujus rei cauſſa convocato, ab eruditis vocantur in dubium: maxime ob locum Gellii N. A. xv. 27. Inde ergo patet, populum non teſtamentorum cauſa calatum, ſed teſtamenta fuiſſe comitiorum veluti adpendicem. Thomaſ. Diſſert. *de prim. init. ſucceſſ. teſtam.* §. XVI. HEINECC. *in Antiquitt.*

Duplicem hanc accuſationem pluribus inſtruit V. Cl. A. D. Trekell *de Orig. atque progreſſu Teſt. fact.* pag. 30. ſeqq. Thomaſii fere veſtigia premens. Sed quod adtinet ad priorem de illo *bis in anno*, ſi cui licet & THo & Gloſſis fidem denegare, mihi æque ac Fabroto liceat cum Gronovio ad Gell. iis fidem habere, maxime quum Gellius ea de re nihil aut ajat aut neget. Adde quæ ſupra dixi pag. 26. not. (1) Poſterior vero accuſatio, quaſi velit Th. populum teſtamentorum cauſa convocatum fuiſſe, nullius plane ponderis eſt; nec enim aliud quid dicit noſter, quam ipſe Gellius his verbis: *Iſdem comitiis, quæ calata appellari diximus, ſacrorum deteſtatio & teſtamenta fieri ſolebant*, &c. adeoque ea comitiorum veluti adpendicem fuiſſe, & nos credimus. Si ex. gr. diceremus, ſervos variis modis manumiſſos fuiſſe, veluti teſtamento, cenſu, ac poſteriori tempore in eccleſiis, teſte toto populo: nonne perperam argueres, nos dixiſſe, teſtamentum non conſcribi, cenſum non inſtitui, eccleſias non frequentari, niſi ſervorum manumittendorum gratia? G. O. R.

i. Iterum falli Theophilum cenſet cum Thomaſio idem V. Cl. p. 32. neque enim Populum R. ut teſtem hic, ſed ut legislatorem interveniſſe. At enim quid prohibet, legislatorem ſimul eſſe & teſtem? (Ne quis autem male me intelligat, teſtem hic non dico eo ſenſu juridico, ut in Tit. Juris *de Teſtibus*, ſed communi ſignificatu, ſicuti quum dicimus: DEUM *teſtem ſumere* &c.) Nam ſi quis actus voluntariæ, immo & contentioſæ jurisdictionis, vel confirmatione vel decreto Principis aut ſummæ majeſtatis indiget, quo ratus ſit: an non Princeps ejuſdem actus ſimul teſtis eſt, atque ubi res poſcit, publicum perhibet teſtimonium, hunc illumve actum revera ſic celebratum fuiſſe? Ceterum Theophilinam de hoc teſtamenti genere doctrinam ſæpius laudat & illuſtrat præter alios GALVANUS *de Uſufr.* cap. x. §. 8. ſeqq. pag 82—86. G. O. R.

k. Dionyſ. Halicarn. 4. ὁ γὰρ ἡμεῖς ῥῆμα ἀποκα-λοῦμεν

comitia δὲ [l] ἡ σύνοδος· ἐπειδὴ οὖν καλούμενοι [6] συνήεσαν, ἐκλήθη calatis comitiis. Τὸ δὲ procinctum [m] ἐγίνετο, ἡνί- 232 κα ἤμελλον ἐξιέναι ἐπὶ πόλεμον, τὸ ὄνομα δεξάμενον ἐκ τοῦ σχήματος, ὅπερ ἔχοντες διετίθεντο. Procinctus [n] γὰρ λέγεται ὁ ἐζωσμένος καὶ ἕτοιμος πρὸς παράταξιν· ἐπειδὴ γὰρ ἄδηλα [o] τὰ τῆς ὑποστροφῆς, διατιθέμενοι [7] πρῶτον, οὕτως ὥρμουν ἐπὶ τὸν πόλεμον.

Οντων δὲ τούτων τῶν δύο γενῶν, συνέβαι- 233 νέ τινας [8] αἰφνιδίῳ [p] νόσῳ κατασχεθέντας, ἀδιαθέτους τελευτᾷν· οὔτε γὰρ calatis comitiis

ctum autem eſt calatis comitiis inde: nam calare eſt vocare, comitia vero congregatio: quum ergo vocati convenirent, vocatum eſt calatis comitiis. At PROCINCTUM fiebat, quando exituri erant in bellum, nomen accipiens ex habitu, quem habentes teſtabantur. Procinctus enim dicitur inſtructus & ad prœlium paratus. Nam quia incerta erat *ſpes* reditus, prius teſtati, ita ruebant in bellum.

Porro quum hæc duo eſſent genera, accidebat, ut nonnulli repentino morbo correpti, morerentur inteſtati;

6. συνίεσαν F. 2. 7. πρότερον F. 8. αἰφνιδίῳ θανάτῳ κατεχ. F.

κλικῶς σχηματίσαντες ἐκφέρομεν, κάλει, τοῦτ' ἐκεῖνοι λέγουσι cala. FABR.

l. Σύνοδος Gloſſis ἀνθρώπων συνέλευσις, *conventus*, *cœtus*. D. GOTH.

m. Hoc *in procinctu* tantum Latini vocant. J. CURT.

Quod pluribus exſequuntur Hotomanus, Vinnius, Huberus in Digr. Heinecc. in Antiquitt. & qui non? Sed ad Th. non pertinet, quum Juſtin. ipſe habeat: *quod procinctum dicebatur.* G. O. R.

n. Adde Feſtum in *Procincta claſſis.* D. GOTH.

Gloſſæ lat. gr. *endo procinctu*, ἐζωσμένοι ἐν πολέμῳ. [Hinc *procinctus* pro exercitu. Ammian 18. *procinctus adventans.* Prudentius: *Fauſtus ut ſecum det gloriam procinctus.* ex Edit. 1.] FABR.

o. Non ſatisfacit hic rurſus THus Auctori *de Orig. atque progr. Teſt. fact.* pag. 48. cum negat, milites hæc teſtamenta feciſſe, antequam in hoſtem exirent: immo potius jam in ipſa pugna ſtantes, immo jam in præſentiſſimo mortis periculo conſtitutos, hoc modo teſtamenta ſua nuncupaſſe. Ego vero Lectoribus pro ſua æquitate judicandum relinquo, num Paraphraſtes contraria dicat his auctoribus, qui in aciem adv. eum producuntur. PLUTARCHUS in vita Coriol. p. 217. Ην δὲ τοτε τοις Ρωμαιοις εθος, εις ταξιν καθισταμενοις, και μελλουσι τας θυρεους αναλαμβανειν, και περιζωννυσθαι την τηβεννον, αμα και διαθηκας αγραφους γινεσθαι, τριων και [*legend.* η *Vid. Gloſſ. THin.*] τετταρων επακουοντων, ονομαζοντας τον κληρονομον. Vell. Paterc. II. 5. *Facientibusque omnibus in procinctu teſtamenta, velut ad certam mortem eundum foret* Gellius d. l. *alterum in procinctu, cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur.* Cicero de N. D. II. 3. *nulli viri vocantur, ex quo in procinctu teſtamenta perierunt.* Nec enim conſtat ſolum, Gr. πολεμον, ut Lat. *bellum* apud optimos utriuſque linguæ auctores pro ipſo prælio conflictuque hoſtili uſurpari: (unde & Curtius bis per *prælium* recte reddidit: ego autem ſæpius profeſſus, me Græca fere κατα ποδα vertere, non dubitavi vocabulum *belli* dicto ſenſu adhibere.) ſed & ipſe noſter *Procinctum* exponit ἑτοιμον προς παραταξιν. Denique nec verba τα της ὑποστροφης opinioni adverſæ favere, Lectores ſatis per ſe videbunt. G. O. R.

p. Anaſtaſ. Sinaïta quæſt. 96. οἱ μὲν ἄφωνοι, καὶ ἀδιάθετοι ἁρπάζονται, καὶ θνήσκουσι. FABR. I.

q. Mali ominis videtur, ſanum, & in bona valetudine poſitum de ſupremis ordinandis cogitare: teſtamentum enim quiſque fere in extrema valetudine conſtitutus facit. B. Chryſ. in Ep. Pauli ad Hebr. c. 9. hom. 16. ἡ διαθήκη πρὸς τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ γίνεται τῆς τελευτῆς· FABR.

Quid ergo teſtamentum per æs & libram tantumne ab ægrotis & morientibus ſeu ſtatim morituris fiebat? Vera hujus tertiæ ſpeciei a prudentibus introductæ cauſa fuit, ut quoties liberet, teſtari quiſque libere poſſet. DOUJ.

Miſerum ſane Th. qui nihil quidquam ſine reprehenſionis nota dicere poſſit! Sed primo, nonne hodieque quamplurimos mortalium eadem teneri ſive religione ſive ſuperſtitione, ſatis notum? Deinde non video veræ illius cauſæ a Doujatio allatæ aliam cauſam ac rationem, quam eam, quod multi repentino morbo oppreſſi, ut noſter ait, morerentur inteſtati. G. O. R.

r. Vehementer nimis ob eamdem hanc cauſam in paraphraſten invehitur TREKELLIUS pag. 118. ſeq. ubi

mitiis διετίθεντο, διὰ τὸ μήπω ἐπιστῆναι τὸν καιρὸν, οὔτε procinctu, διὰ τὸ μὴ εἶναι πόλεμον· ἄλλως τε 9 δὲ διατίθεσθαί q τις ἀπαίσιον ἐνόμιζεν ὑγιαίνοντι σώματι. Διὰ τοῦτο r ἐπενοήθη τρίτον γένος, ὅπερ ἐλέγετο s per æs & libram, τουτέστι διὰ χαλκοῦ καὶ ζυγοῦ· ἐγίνετο 10 δὲ κατὰ ἐμαγκιπατίωνα. Ἐμαγκιπατίων δέ ἐστιν, t εἰκονικὴ πρᾶσις· ἐπράττετο δὲ τοῦτον τὸν τρόπον· παρεγίνοντο 234
u πέντε μάρτυρες καὶ x ζυγοστάτης, 11 [καὶ] πολῖται Ῥωμαῖοι y ἔφηβοι, καὶ παρόντων αὐτῶν ἐκεῖνος, ὃς ἤμελλε 12 γενέσθαι διάδοχος τοῦ τελευτήσαντος, ἠγόραζε τὴν τοῦ μέλλοντος τελευτᾶν z περιουσίαν, λέγων τινὰ

ti; neque enim calatis comitiis teſtabantur, quia nondum tempus aderat, neque procinctu, quia bellum non erat: aliter autem teſtari, aliquis inauſpicatum credebat ſano corpore. Ideo excogitatum eſt genus tertium, quod dicebatur PER ÆS ET LIBRAM, fiebatque per emancipationem. Emancipatio autem eſt, imaginaria venditio; & peragebatur hunc *in* modum: Aderant quinque teſtes, & libripens, cives Romani puberes, atque his præſentibus is, qui ſucceſſor futurus erat defuncti, emebat morituri patrimonium, dicens quædam verba ſolemnia,

9. καὶ pro δὲ F. 10. γὰρ pro δὲ F. 11. καὶ delendum omnino eſt, quod neque Curtius neque Fabrotus expreſſerunt. G. O. R. 12. γιν. F.

ubi non veretur addere, *certiſſime ſe compertum habere, Th. in tota h. §. 1. explicatione nullum bonum ſcriptorem præ oculis habuiſſe, ſed eum potius ex ingenio tantum ſuo locum hunc, & male quidem intellectum, paraphraſi ſua illuſtraſſe.* Verum enim vero, audiamus quæ ipſe deinde his ſubſtituat: *Quum itaque*, inquit, *ex Th. prudentiores hic fieri non poſſumus, alia nobis ſubſidia comparanda ſunt. Sed veteres hic magis ſunt muti, quam mutæ natantes ſquamigerum pecudes: ergo tota res res ad* CONJECTURAS *redibit.* Nihil jam aliud reſpondeo, niſi me auctoritati Theophilinæ confidere malle, quam nudis hujuſmodi conjecturis. G. O. R.

s. De quo locus elegans exſtat apud Clem. Alex. Stromate 5. ejus præter Feſt. in *nexum*, meminit Cic. 2. de leg. FABR. I.

t. Cajus apud Boët. in Top. *Eſt autem mancipatio imaginaria quædam venditio, quod ipſum jus proprium Romanorum eſt civium. eaque res ita agitur, adhibitis non minus, quam quinque teſtibus civibus Romanis puberibus: & præterea alio ejuſdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens:* quem locum citat Priſcianus lib. 6. in fine. FABR. I.

u. Quibus teſtamenta ſcripta offerebant, oblatarumque eis tabularum perhibere teſtimonium poſtulabant, ut eſt in Nov. Theod. *de teſtam.* Formula autem mancipationis & teſtationis, quæ ſuprema conteſtatio dicitur in l. 20. §. ult. D. *qui teſtam.* exſtat apud Ulpianum t. 20. Quinque autem teſtes adhibiti, velut ex quinque claſſibus, ex quibus P. Rom. conſtabat, Serv. in 7. Æn. Favon. Eulog. in Cic. ſomn. Scip. ut coram univerſo populo quodammodo teſtamentum ordinari videretur, ſicut teſtamentum quod fiebat calatis comitiis. FABR. I.

De claſſicis teſtibus omnium fere JCtorum opiniones recenſet, & tandem ad ſacram ignorantiæ ancoram confugit Trekellius pag. 94—104. Nos Scaligeri ac Vinnii ſententiam ita ampliamus, ut claſſicos teſtes fuiſſe eos credamus, qui claſſes & comitia obire potuerint. qua una voce ſignificatur, non modo cives Rom. ſed eoſdem mares, puberes, ſanæ mentis, nec improbos inteſtabileſque eſſe debere; adeoque & filiosf. eſſe poſſe. G. O. R.

x. In emptionibus quæ mancipi erant, libra interponebatur auctore Plin. 33. cap. 3. quoniam veteres ad [*forte* ad libram æs] appendere, non numerare ſolebant. FABR. I.

Anteſtationis ritum hic quoque interveniſſe docet Clemens Alex. V. Strom. 8. Vide quæ de Anteſtato dixi in Diatr. de Reb. Mancipi Sect. 167. ſeqq. MEERM.

Adde, ſi vis, noſtra ſupr. pag. 131. not. *x*. G. O. R.

y. Tam teſtes, quam libripens. Liv. apud Priſcian. lib. 8. *Impubes libripens eſſe non poteſt.* FABR. I.

z. Non ipſa bona hereditaria, ſed jus hereditarium

τινὰ ῥήματα [a] τυπικά, ἃ νῦν περιττόν ἐστι λέγειν, καὶ [13] ἐδίδου λόγῳ τιμήματος εἰκονικοῦ νοῦμμον τῷ δεσπότῃ τῆς περιουσίας, καὶ ἐλέγετο [b] ὁ ἀγοράζων [14] familiæ emtor, καὶ λοιπὸν [c] ὁ μέλλων τελευ- 235
τᾷν [15] διετύπου, τί ὀφείλει δοθῆναι μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτήν· ἔλεγε γὰρ τῷ familiæ emtori [d] ἤτοι τῷ κληρονόμῳ, ὅτι βούλομαί σε τῷδε δοῦναι ἀγρὸν, τῷδε οἰκίαν, τῷδε ἑκατὸν νομίσματα.

Καὶ τούτου ἐπινοηθέντος τοῦ γένους, τὰ πρότερα ἐκεῖνα δύο γένη, τὸ calatis comitiis

nia, quæ nunc dicere ſupervacuum eſt, dabatque pretii imaginarii nomine nummum domino patrimonii, & emens dicebatur FAMILIÆ EMTOR, & moriturus porro ordinabat, quid dari oporteret poſt ſuam mortem: dicebat enim familiæ emtori ſive heredi: Volo ut huic agrum, illi domum, alii centum aureos des.

Atque hoc invento genere, priora illa duo genera, calatis comitiis & pro-

13. ἐκδίδου F. 14. φαμιλιέμπτωρ ante F. hic & deinceps. 15. διετυποῦτο, τί F.

tarium hic in ſpeciem mancipio dabatur, quemadm. jam oſtendi in dicta Diatr. Sect. 95. & fuſius adhuc probabo in altera meæ Diatr. editione, quam multo auctiorem aliquando in lucem emittam. Quum vero jus hereditarium eſſet res incorporalis, ſymbolo eam in ipſo mancipationis actu repræſentatam fuiſſe, probabiliter conjecit Ampl. BYNKERSHOEK Opuſc. de Reb. Manc. cap. 8. MEERMAN.

Quam TH. hic περιουσίαν & cap. 236. ὑπόστασιν nominat, Plutarchus Tom. II. p. m. 550. B. οὐσίαν eadem de materia adpellat: Ῥωμαῖοι δὲ, inquit, ὅταν διαθήκας γράφωσιν, ἑτέρους μὲν ἀπολείπουσι κληρονόμους, ἑτέροις δὲ πωλοῦσι τὰς οὐσίας· ὃ δοκεῖ παράλογον εἶναι. G. O. R.

a. Comprobat hoc Ulp. Fragm. tit. 20. §. 13. Hanc autem ſolemnem formulam optime mihi concepiſſe videtur JOS. FERN. DE RETES Opuſc. I. cap. 21. §. 11. *Hæc familia Lucii Titii empta mihi eſto hoc ære æneaque libra. Vos in eam rem boni Quirites teſtimonium perhibetote.* Plura dicam in nova d. Diatr. editione. MEERM.

b. Sueton. Neron. cap. 4. Quint. Declam. 308. FABR. I.

„ In Gelriæ urbe Bommelia teſtamenta, in ſcriptis vel nuncupativa, fiunt coram duobus loci Scabinis & Secretario, *per imaginariam venditionem & familiæ emptorem*, juxta antiquum jus Rom. idque quotidie ſtricte obſervatur ſub pœna nullitatis, ut latius videre eſt apud Ant. Matthæum *Rer. judicat. in Reviſ. Obſ.* 52. *n.* 8. & Neerl. Adv. I. Deel, Adv. 46. & 87. & ſequentes formulæ indicant". Hæc ad *Jo. Loenii Deciſ. & Obſerv.* pag. 617. adnotavit TOB. BOEL: quæ formulæ, etſi lectu digniſſimæ, hic locum habere nequeunt. Adde laudatam ſæpius Meermanni noſtri Diatr. pag. 131—132.

c. Cæterum videtur Th. exiſtimaſſe, teſtamentum per æs & libram ab initio fuiſſe nuncupativum, at recentioribus temporibus in ſcripturam redigi fuiſſe ſolitum, quod tamen haud probabile eſt. vid. Cl. TREKELL de Orig. teſtam. cap. 3. §. 35. Forte tamen eatenus excuſari poſſet Th. ſi ejus verba ita accipiamus, ut teſtator teſtamentum ſuum quidem in ſcriptis confecerit, ſed ſimul totum illud teſtibus prælegerit, quod uti in teſtamento per æs & libram abſciſſe neceſſarium haud erat, ita factum id tamen quandoque fuiſſe, ex Cicer. pro Mil. c. 18. evidens eſt. Verum ipſius nuncupationis verba non tam ad familiæ emtorem, etiamſi is forte ipſe heres ſimul eſſet, ſed potius ad quinque teſtes directa fuiſſe, ex verbis formulæ *Vos Quir. teſtim. præbitote*, adparet. Ulp. T. 20. §. 9. MEERM.

Non loquitur hic Th. de confirmatione & ultimo actu, ſed de tenore ipſius teſtamenti, in quo quid frequentius illo: DAMNO TE, HERES. &c. G. O. R.

d. Antiquiſſimis temporibus eumdem fuiſſe familiæ emtorem & heredem, pro Th. adv. Hotom. cenſet Vinnius, cui ſe ex parte opponit Huberus in Digr. pag. 383—384. Defenſionem quoque Theophili ſuſcepit F. C. CONRADI *Exercit. I. de pacto fiduciæ* §. 7. contra quem, præeunte Thomaſio, incaſſum diſputat Trekellius pag. 132. ſqq. Primo enim, hoc argumenti, *Ciceronis & Auguſti ætate fam. emtor & heres diverſi fuerunt; ergo & primis reip. R. temporibus*, refutatione haud indiget. (2) Clare pro Th. loquitur ipſe Imp. §. 10. h. t. *ad imitationem priſtini fam. emtoris, merito nec heredi* [hodierno ſcil.] *qui imaginem vetuſtiſſimi familiæ emtoris obtinet:* qualitercumque hæc verba pag. 229. in alium deflectantur ſenſum. Quo de loco in Addendis ad cap. 252. quædam ex Bynkershoekio exſcribemus. Accedit (3) quod regula Juris Civ: *neminem alteri adquirere poſſe* antiquitus ſtricte ac rigide

mitiis καὶ τὸ 9 procinctu, ἐκ πλείστων 16 ἤδη τῶν χρόνων c εἰς ἀσυνήθειαν ἐχώρησε, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ per æs & libram κατεφρονήθη f κατὰ μικρόν· ἐπειδὴ γὰρ ὁ familiæ emtor αὐτὸς ἦν καὶ κληρονόμος, καὶ ἐντεῦθεν 17 λοιπὸν γινώσκων, ὅτι αὐτὸς ἔσται διάδοχος, ἐπεβούλευε τῷ δεσπότῃ τῆς περιουσίας· διὰ τοῦτο κατὰ μὲν τὸ ἀρχαῖον σχῆμα παρελαμβάνετο familiæ emtor, ὅστις εἰκονικῶς ἠγόραζε τὴν τοῦ μέλλοντος τελευτᾶν ὑπόστασιν· ὁ δὲ 18 διατιθέμενος ἰδίᾳ οὐ ἔγραφεν ἐν δέλτοις ἢ ἐν

procinctu, ex multis jam temporibus in deſuetudinem conceſſerunt, atque ipſum per æs & libram paula-
236 tim ſpretum fuit. Quoniam enim familiæ emtor idem erat ac heres, & inde porro ſciens ſe fore ſucceſſorem, inſidiabatur domino patrimonii: ideo ſecundum antiquam quidem formam adhibebatur familiæ emtor, qui morituri patrimonium imaginarie emebat; ſed teſtator ſeorſum in tabulis vel

16. ἤδη de: F. 17. ἤδη ad: F. Mox dedit, αὐτὸς ἔστιν ὁ διαδ. 18. διατιθέμ. F.

rigide obſervaretur. (4) ipſum ſ. *mancipationis* ſ. *emtionis fam.* vocabulum ſatis indicat, quæ hujus actus prima fuerit origo: ut taceam, plus quam probabilem omnino eſſe cauſam, quam factæ poſtea mutationis noſter c. 236. adfert, procul dubio ex veteribus vel JCtis vel hiſtoricis deſumtam. G. O. R.

FR. CAR. CONRADI II. Parerg. I. *de Coëmtionib. ſacror. interimendor. cauſa factis* §. 5. Ut itaque, miſſis aliorum conjecturis, veriſimilem rei tam obſcuræ explicationem adſequamur, videamus quid Jureconſultis agendum fuerit, ut ſalvo jure pontificio bona defuncti patrisfam. ſine ſacrorum onere poſſent ad heredem pervenire? Et apparet, inveniendum fuiſſe modum, quo bona ad heredem non viderentur perveniſſe morte teſtatoris. Hoc vero commenti genus utique procedebat, ſi quidem in poſterum alius & ab heredis perſona diverſus adhiberetur familiæ emtor, (Quod, ut inſtituti alicujus plures poſſunt eſſe cauſæ, neutiquam pugnat cum eo, quod refert Th. inſidias heredipetarum occaſionem huic conſilio præbuiſſe.) qui quidem adhibitus erat ſenex orbus, capularis & de herede ſibi extituro parum ſolicitus, qui certa pecunia ad impenſam ferendam accepta, & lucello aliquo adſperſus, ſacra teſtatoris familiaria, ſecum interitura, adminiſtraret. CONRADI *d. l.*

e. Neque hoc Trekellio placet pag. 117—118. quem forte Curtiana verſio *in deſuetudinem* ABIERANT decepit: haud videor mihi operæ pretium facturus, ſi plura verba perdam. G. O. R.

f. Non, ut male Th. interpretatus eſt, *ſenſim & paulatim*, ſed *ex parte:* tum ſcil. quod is, qui antiquitus emptor familiæ atque hæres verus eſſet, poſtea adhibitus ſit tantum dicis ac ſolemnium cauſa emptor: ideoque jam partim deſierit in uſu eſſe genus illud teſtamenti per æs & libram: tum etiam, quod tractu temporis Principalibus conſtitutionibus, quamvis teſtamenta præſentibus ſuperſtitibus fierent, ſolemnia tamen mancipationum ſublata ſint, l. 12. 15. 19. 21. C. *de Teſtam.* Unde partim adhuc in uſu eſſe deſiit modus teſtamenti per æs & libram condendi; inque illius locum ſucceſſit teſtamenti ſcribendi modus jure prætorio, §. 3. Inſt. *de Teſt. ord.* l. 19. D. *de Bonor. poſſ. contra tab.* JAC. CONSTANT. I. Enodat. c. 36.

Partim in uſu eſſe deſiit: quia ex duabus partibus, mancipatione & nuncupatione, quibus hoc teſtamentum conſtabat, [vid. Ulp. xx. 9.] unam tantum retinemus, id eſt nuncupationem cum ſolemnibus quibuſdam. A COSTA & VINN.

Partim ex vario uſu hominum (teſtamenta ex jure Prætorio condentium), *partim* Principum conſtitutionibus, per quas hoc teſtamentum paulatim cum teſtamento prætorio exæquari cœpit, quemadm. optime Imp. ex ſe ipſo §. 3. explicari poſſe mihi videtur, licet alii aliter. Cæterum teſtamenta per æs & libram tunc demum omnino exoleverunt, quando Impp. Theod. & Valent. in Nov. 9. *de Teſtam.* jus civile & prætorium in unam conſonantiam redegerunt, ut optime docet Jac. Gothofr. ad l. 1. Cod. Th. *de Teſtam.* [T. I. pag. 376. al. 335.] MEERMAN.

Ergo ita *partim* & *particulatim*, (nam Gr. κατὰ μικρόν ſic quoque verti poteſt) ut procedente tempore omnino obſoleverit. G. O. R.

g. Hoc abſurdum eſſe graviſſ. auctor Plutarch. exiſtimabat lib. *de ſera num. vind* [vid. ſupr. not. z.] Id Conſtantinum primum ſuſtuliſſe quidam putant in l. 15. C. *de teſtam.* quamquam d. l. verba illa, quorum imaginarius uſus eſt, intelligi poſſint de inani, & ſupervacua verborum obſervatione in poſtremis judiciis ordinandis. Euſeb. 4. de vita Conſtantini formulam juris antiqui, & inanem ver-

ἢ ἐν χάρταις, ὃν ἠβούλετο ἔσεσθαι [19] αὐτῷ κληρονόμον.

§. II. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ εἰρημένα τῶν 237
διαθηκῶν γένη ἡ πολιτικὴ νομοθεσία ἠπίστατο μόνη· μετὰ δὲ ταῦτα τὸ τοῦ πραίτωρος ἔδικτον ἕτερον τύπον [20] ἐπὶ τῶν διαθηκῶν ἐξεῦρε· κατὰ γὰρ τὸ πραιτώριον δίκαιον οὐδεμία ἐμαγκιπατίων, τουτέστιν εἰκονικὴ πρᾶσις, ἐπράττετο· ἀλλὰ [h] ἑπτὰ μαρτύρων σφραγῖδες ἤρκουν εἰς τὸ ποιῆσαι πραιτωρίαν διαθήκην· εἰ γάρ τις διέθετο, καὶ ταύτην τὴν διαθήκην [21] ἑπτὰ μαρτύρων σφραγῖσιν ἐποίησε σφραγισθῆναι, ἀπετελεῖτο πραιτωρία διαθήκη, ὁπότε τὸ πολιτικὸν οὐκ οἶδεν ἀναγκαίας τὰς τῶν μαρτύρων σφραγῖδας.

§. III. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ βραχύ, [i] τοῦτο 238
μὲν ἐκ τῆς διαφόρου τῶν ἀνθρώπων χρήσεως, τοῦτο δὲ καὶ ἐξ ὧν [22] ἐδιωρθώσαντο αἱ διατάξεις, εἰς μίαν συμφωνίαν τὸ πολιτικὸν ἅμα καὶ τὸ πραιτώριον δίκαιον ἤρξαντο συνάπτεσθαι· [23] ἐκράτησεν, ὥστε ἐν [k] ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ὅπερ ἠβούλετο

vel in chartis ſcribebat, quem ſibi vellet heredem eſſe.

§. II. Verum dicta hæc teſtamentorum genera ſolum Jus civile noverat: poſtea vero Prætoris edictum aliam formam in teſtamentis invenit. Nam ſecundum jus prætorium nulla emancipatio, id eſt venditio imaginaria, celebrabatur: ſed ſeptem teſtium ſigna ſufficiebant ad faciendum teſtamentum prætorium. Si quis enim teſtatus fuerat, atque hoc teſtamentum ſeptem teſtium ſignis ſignari curaverat, perficiebatur prætorium teſtamentum, quum *jus* civile teſtium ſigna haud neceſſaria agnoſceret.

§. III. Sed poſtquam paulatim, partim ex diverſo hominum uſu, partim etiam ex iis quæ conſtitutiones correxerunt, in unam conſonantiam jus ſimul civile & prætorium conjungi cœperunt: obtinuit, ut uno codemque tempore, quod volebat *jus* civile,

19. αὐτοῦ F. 20. ἐπὶ τῇ ποιήσει διαθηκῶν ἐξεῦρε. F. 21. αὐτὴν ad: F. ſatis pleonaſtice. 22. Sic Baſ. Par. Lov. & Lugd. ἐδιωρθώσαντο Goth. διώρθωσαν F. Malim διωρθώσαντο vel διώρθωσαν, ut pag. 56. c. 89. 23. ἐκράτησε δὲ ante F.

verborum conquiſitionem tantum ſublatam à Conſtantino ſcribit: quem etiam veterum calumnioſas ambages ſuſtuliſſe ſcribit Nazarius in Paneg. Conſtantini. FABR. I.

Nonnunquam tamen teſtator plane non occultabat in teſtamento per æs & libram, quosnam heredes inſtitueret, uti patet ex teſtamento Cyri Architecti per æs & libram condito, qui illud palam fecerat. Cic. pro Mil. c. 18. MEERMAN.

Mihi necdum de hoc Cyri teſtamento liquet, cum Cicero & obſignationis, quæ jure prætorio introducta dicitur §. 2. & 3. h. t. mentionem faciat, & heredes ſcriptos, non nuncupatos fuiſſe dicat: confer l. 21. pr. D. h. t. & Trekell pag. 146. ſq. quem mecum video ſentire. G. O. R.

h. Jure civili quinque teſtes ſufficiebant, jure Prætorio ſeptem deſiderantur, l. 1. C. Theod. *de Teſtam.* & Nov. Valentin. *de teſtam.* Iſidorus Hiſpal. Orig. 5. c. 24. D. Chryſoſt. in Pſal. 13. καὶ ὁ μὲν πέντε, ἢ ἑπτὰ μαρτυρίας ἐν διαθήκαις ἀναγράψαι θέλων, συγκατάθεσιν ἀποδοκιμάζεται. qui locus pertinere videtur ad ea teſt. quæ fiebant jure civili, aut Prætorio. Idem jus ſecutus eſt Theod. in ed. §. 28. FABR. I.

i. Ad h. l. vide diſtinctionem Harmenopul. L. V. t. 1. pr. ERNST.

k. Ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ dixit pro eo quod Ulp. in l. *heredes* 21. §. 3. D. *de teſtamentis.* uno contextu actus, nullo alieno actu interjecto ſeu interveniente, de quo v. plura in l. 28. C. *de teſtamentis·* μιᾷ ὁρμῇ συναπτῶς: & inf. tit. exheredat. liber. in princ. μηδενὸς ἐν μέσῳ παρεμπεσόντος. D. GOTH.

Uno contextu, id eſt, nullo actu alieno interveniente, ἀδιαλείπτως, ſine intermiſſione, & ut ita dicam, uno ſpiritu continenter. FABR. I.

l. Atqui videntur quinque teſtes ſufficere, Nov. 107. c. 1. Sed verius eſt illa verba, ἢ πέντε,

λετο τὸ πολιτικὸν, [l] ἑπτὰ [24] μαρτύρων παρόντων καὶ ὑπογραφόντων, ὅπερ ἐπενόησαν αἱ διατάξεις, καὶ σφραγῖδας [25] ἐπιτιθέντων, ὅπερ ὁ πραίτωρ ἠβούλετο, ἡ διαθήκη πληροῦται. ὥστε οὖν σήμερον αἱ δια- 239 θῆκαι ἐκ τούτων τῶν τριῶν [m] νομίμων τὴν σύστασιν ἔχουσιν, ἐκ τοῦ πολιτικοῦ καὶ τῶν διατάξεων καὶ τοῦ [26] πραίτωρος· ἐκ μὲν [27] τοῦ πολιτικοῦ κατάγεται, τὸ παρόντων [28] τῶν μαρτύρων μιᾷ ὑφῇ συναπλῶς πληροῦσθαι τὴν διαθήκην· αἱ δὲ τοῦ [n] τεστάτωρος καὶ τῶν μαρτύρων ὑπογραφαὶ ἐκ τῶν διατάξεων· αἱ δὲ [o] σφραγῖδες καὶ ὁ τῶν ἑπτὰ ἀριθμὸς μαρτύρων ἐκ τοῦ ἐδίκτου τοῦ πραίτωρος.

§. IV. Πᾶσα [p] δὲ ἡ τοιαύτη παραφυ- 240 λακὴ, διὰ τὸ κακουργίας πάσης ἀπηλλάχθαι τὴν τῶν διαθηκῶν ποίησιν, καὶ παντὸς αὐτὰς καθαρεύειν δόλου, ἐκ διατάξεως [q] τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως προστέθειται, ὥστε [29] τὸν διατιθέμενον οἰκείᾳ χειρὶ

le, ſeptem teſtibus præſentibus ac ſubſcribentibus, quod conſtitutiones invenerunt, & ſigna imponentibus, quod prætor volebat, teſtamentum 239 perficeretur. Itaque hodie teſtamenta ex tribus hiſce juribus ſubſtantiam habent, ex civili & conſtitutionibus & prætoris *edicto*. Ex civili quidem deſcendit, præſentibus teſtibus uno contextu conjunctim teſtamentum perfici *debere*; teſtatoris autem & teſtium ſubſcriptiones, ex conſtitutionibus; ſigna vero & ſeptem teſtium numerus, ex edicto prætoris *deſcendunt*.

240 §. IV. Cunctæ autem hujusmodi obſervationi, ut teſtamentorum factio omni malitia careat, & ipſa omnis doli ſint expertia, ex conſtitutione religioſiſſimi Imperatoris noſtri adjunctum eſt, ut teſtator ſua manu

24. παρ. μαρτ. F. Mox ὑπογραφόντων ante F. quod ob ambiguitatem hic locum tenere nequit. 25. ἐπιτιθέντων ante F. 2. 26. πραιτωρίου apud Harmen. V. 1. 4. æque bene: non illud, quod §. 5. κατέχεται legitur pro κατάγεται. G. O. R. 27. γὰρ ad: F. 28. τῶν de: F. 29. τὸν de: F.

τι, addita eſſe ex Leon. Nov. 41. qua in urbe quinque teſtes, in agro tres ſufficere conſtituit, quod quidem jus in Oriente receptum fuiſſe conſtat ex Mich. Pſello, verſ. 982. & ex his, quæ notant gr. ad l. 5. D. *ſi tab. teſt.* ſic enim legitur in Baſil. διαθήκη ἔχουσα τὰς πέντε σφραγῖδας, in Gloſſis autem: Ἀνώνυμος καὶ τὸ πλάτος ἔχει ζ΄. Iidem gr. ad l. 23. D. *qui teſt.* jus vetus inflectunt ad novum, leguntque ἢ πέντε. & in l. 8. & 27. C. *de teſtam.* ſubſtituunt, ἢ πέντε. Denique græci ajunt hoc jus moribus receptum eſſe 45. Baſil. t. 1. ὁ δὲ συνήθεια ἐπὶ πάσας διαθήκας πέντε μάρτυρας ἐδέξατο. FABR. I.

Mich. Attal. tit. 31. Synopſ. Jur. T. 11. Leuncl. αἱ δὲ σφραγῖδες, καὶ ὁ τῶν ζ ἢ ε ἀριθμὸς μαρτύρων ἐκ τοῦ πραίτωρος, imperite ἢ ε ex jure ſua ætate obtinente addidit. MEERM.

m. 5. Harmen. 1. §. 4. 5. 6. & 9. D. GOTH.

n. Collatio Carthag. 1. *Non etiam morientes teſtamentis ſuis ſubſcribunt.* FABR. I.

o. Σημεῖα, οὕτω λέγουσι τὰς σφραγῖδας, Harpocrat. *Sigilla.* Moſchop. σιγίλλιον λατινικῶς, ἡ σφραγίς. Gloſſ. gr. lat. σφραγίς, διὰ γλυφίδος, *ſigillum.* à ſignaculis ſignatores dicti, & ſubſcriptores, quod ſubſcriberent. FABR. I.

p. Hic locus uſque ad ἰδιοχ. κληρ. ad verbum exſtat (omiſſis tantum ἐκ διατ. τοῦ εὐσ. ἡμ. βασ.) apud Harmenop. V. 1. 8. ubi Mercerus vertit: *Caeterum univerſæ huic obſervationi, quo fraude omni teſtamentorum confectio vacet, & ab omni dolo teſtamenta pura ſint ac ſyncera, illud inſuper eſt adjectum, ut* &c. Curtius apud Th. & Fabr. *Omnis autem hæc obſervatio ad hoc pertinet, ut fraudes in teſtamenti confectione removerentur & omnis dolus abeſſet:* [Fabr. 2. & Ed. Leid. *ut nulla fraus adhibeatur in teſtamentis ordinandis, & omnis dolus abſit:*] *unde & a religioſiſſimo Principe noſtro, hoc conſtitutione quadam additum eſt, ut* &c. Cum quibus & ego legendum cenſens Πᾶσα δὲ τοιαύτη παραφυλακὴ κ. τ. λ. Græca exactius expreſſi. G. O. R.

q. L. 29. Cod. *de teſtamentis* Nov. 66. c. 1. §. 1. Quod poſtremum hodie immutatum Nov. 119.

χειρὶ τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα δηλῶσαι γράφοντα, ὅτι τόνδε ἐνεστησάμην κληρονόμον· τοῦτο δὲ αὐτοῦ μὴ ποιήσαντος, ἀνάγκη τοῖς [r] μάρτυσι λέγεσθαι τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα· καὶ ἁπλῶς ἅπαντα δεῖ προβαίνειν κατὰ τὰ εἰρημένα αὐτῇ τῇ [30] διατάξει.

manu nomen heredis ſignificet, ſcribens Hunc inſtitui heredem. Hoc autem illo non faciente, neceſſe *eſt coram* teſtibus heredis nomen nuncupari: & ſimpliciter omnia procedere debent ſecundum *ea quæ* illa conſtitutione *ſunt* dicta.

§. V. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν [31] τοῖς μάρτυσι [s] χρῆναι σφραγῖδας ἐπιτιθέναι, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι καὶ ἐνὶ [t] δακτυλίῳ [32] δύνανται σφραγίζειν τὴν διαθήκην. τί γάρ; [33] ὅτι οἱ ἑπτὰ μάρτυρες εἶχον δακτυλίους, μιᾶς 241

§. V. Quum vero diximus, oportere teſtes ſigna imponere, ſcire debes, etiam uno annulo *eos* ſignare poſſe teſtamentum. Quid enim? ſi ſeptem teſtes haberent annulos, ſed *omnes*

30. θείᾳ ad: F. 31. τοὺς μάρτυρας F. *vid. Not.* s. 32. δύναται ante F. 2. 33. ὅτι ἑπτὰ μὲν μ. F.

119. c. 9. Auth. & non obſervato. Cod. *de teſtamentis*, cum poſſit teſtator etiam per alium nomen teſtatoris [*leg.* heredis] adſcribere; ut militibus pagani in eo ſint exæquati. vide infra tit. *de militari teſtament.* D. GOTH.

r. Si teſtator literas neſciat, aut certe ſcribere non potuerit, præſentibus teſtibus nomen heredis nuncupari debet, & ipſi teſtes in ſuis ſubſcriptionibus ejus nomen ſubſcribere, ut eſt in l. 29. C. *de teſtam.* quæ abrogatur Nov. 119. c. 9. ſufficit enim per alium ſcribi nomen heredis, ne teſtator nudaret intima, & ſecreta aperiret. FABR. I.

s. Fabrotus per accuſativum edidit, forte ex Harmenop. V. 1. 9. forte ex Codd. ſed dativo hic quoque locus eſt: Thomas Mag. χρὴ με ποιεῖν πανταχοῦ λέγε, οὐ χρὴ μοι, εἰ καὶ Σοφοκλῆς ἅπαξ. G. O. R.

t. 5. Harmen. 1. §. 9. An annulo tantum, an & alio ſigno. v. l. *ad teſtium* 22. §. ſignum 5. D. *qui teſtament.* D. GOTH.

Seneca Ep. 8. *Tabulis teſtamenti annulum imprimerem.* Ait, *uno annulo*, Michaël Attal. ἐνὶ δακτυλίῳ, ἤτοι βουλλωτηρίῳ. FABR. I.

u. χαρακτῆρα hic & γλυφὴν pro eodem ſumit. adde d. §. 5. & 35. *Eclog.* 1. c. 26. D. GOTH.

Ἀποσφράγισμα. Plin. Ep. 16. L. 1. FABR. I.

x. L. 22. §. 2. D. *eod.* 35. *Eclog.* 1. c. 22. proprio tamen chirographo adnotari convenit. l. 30. D. *eod.* D. GOTH.

y. Cum eo teſtamenti factionem uſitate habere dicimur, quem inſtituere heredem poſſumus, vel qui ipſe nos heredes inſtituere poteſt .... ſed magis, qui (teſtam.) facere poteſt, l. 3. D. *eod.* ut teſtimonii dictionem &c. Ideoque nec cum Accurſio lego, nec cum Th. cum quib. teſtamenti factio eſt, id eſt qui heredes inſtituere & inſtitui poſſunt: intelligiturque *tantum.* Sed non ſolum ii, cum quibus factio teſtamenti non eſt, teſtes adhiberi non poſſunt, verum ex iis quoque qui inſtitui poſſunt, nonnulli idonei non ſunt teſtes, ut mulier, impubes, &c. Ex THi interpretatione filiusfam. teſtis eſſe non poterit teſtamentarius §. *pater* inf. eod. quod a contrario colligitur.

EG. BARO *in Comment.* p. 176.

Teſtamenti factionem habere intelligimur, ſi vel teſtari poſſumus, vel capere ex teſtam. non ſolum, ſi utrumque poſſumus, ut Th. ait, ſed pro loco uſurpatur. ID. *ibid.* p. 233.

Ex interpretatione Th. rectiſſime concluditur, quod filiusfam. teſtis eſſe non poſſit. Adi Baronem, & quæ infra notavi ad §. 4. *de Hered. qual.* H. ERNST. h. t.

Ex hoc §. (4. *de Hered. qual.*) apparet ſupra §. 6. *de Teſtam.* ita legend. eſſe: οἱ τινὲς ὑφ' ἡμῶν δύνανται κληρονόμοι γραφῆναι ἢ γράφειν: ut in locum καὶ ſubſtituatur ἢ, ne quid ſit ambiguitatis. ID. d. l.

[Teſtes in teſtamentis adhiberi debent, Chryſoſtom. in Epiſt. Paul. ad Hebr. c. 9. atq. inde teſtamentum dictum quidam putant, v. Gloſſ. Baſil. *ex Edit.* 1.] Teſtes (autem) adhiberi poſſunt illi, cum quibus teſtamenti factio eſt: id eſt, qui ex teſtamento ſibi vel aliis adquirere poſſunt. quod loquendi genus Theoph. non percepit. [Latinus Junianus teſtamentum facere non poterat, & cum eo tamen teſtamenti factio erat, Ulp. tit. 20. §. Latinus Junianus. 1. & 2. *ex Edit* 2.] FABR.

Eamdem cantilenam nobis multi alii occinunt: ſed ſi vel ἢ, vel quod magis placet, ἢ καὶ legamus, vel καὶ disjunctive accipiamus (vid. Gloſſ. Th. his vocibus) nulla remanebit difficultas. Optime Ev. Otto in Comment. h. l. „ *Ut cum illis* „ *eſſet*

μιᾶς δὲ γλυφῆς ἦσαν οἱ ἑπτὰ, τουτέστιν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶχον [u] χαρακτῆρα, 34 καθὰ τῷ Πομπονίῳ δοκεῖ. Καὶ ἀλλοτρίῳ δὲ [x] δακτυλίῳ ἔξεστι σφραγίζειν.

omnes ſeptem unius eſſent ſculpturæ, id eſt unam eamdemque notam haberent, ſicuti Pomponio videtur. Alieno quoque annulo ſignare licet.

§. VI. Ἐκεῖνοι 35 πρὸς μαρτυρίαν παραλαμβάνεσθαι δύνανται, μεθ' ὧν ἔχομεν [y] τεσταμέντι φακτίονα, τουτέστιν οἵ τινες ὑφ' ἡμῶν δύνανται 36 κληρονόμοι γράφεσθαι, καὶ γράφειν ἡμᾶς· εἰσὶ δέ τινες παντελῶς εἰργόμενοι τῆς ἐν 37 διαθήκῃ μαρτυρίας, οἷον [z] γυνὴ, ἄνηβος, 38 ἄλαλος, κωφὸς, μαινόμενος, ἄσωτος, [a] οἰκέτης, ἔτι δὲ καὶ ὁ improbus [b] inteſtabiliſque. Τίς δὲ οὗτός ἐστιν; 242

§. VI. Ad teſtimonium ii adhiberi poſſunt, cum quibus habemus teſtamenti factionem, id eſt qui a nobis heredes ſcribi, ac ſcribere nos poſſunt. Sunt autem quidam omnino prohibiti *a* teſtimonio teſtamentario, veluti mulier, impubes, mutus, ſurdus, furioſus, prodigus, ſervus, item & improbus inteſtabiliſque.

34. ὡς F. 35. δὴ ad: F. 36. γρ. κλ. F. de ſeq. καὶ *vid. Not. y.* 37. διαθήκαις F. 38. οἰκέτης, h. l. F.

„ *eſſet teſtamenti factio*, l. 18. D. h. id eſt jus comitiorum: neque enim activa neceſſaria eſt, „ quia filiusfam. teſtis idoneus eſt, licet teſtari nequeat: neque paſſiva ſatis erat, uti mulieris „ exemplo docemur. Hinc *claſſici teſtes*, qui ſignandis teſtamentis adhibebantur". Adde HEINECC. ad Vinnium, & quæ dixi cap. 234. not. *u*. G. O. R.

z. γυνὴ l. 20. §. 6. D. h. ἄνηβος d. l. 20. pr. 1. Harm. 6. §. 60. ἄλαλος §. 2. inf. *de Teſt. mil* μαινόμενος d. l. 20. §. 4. ἄσωτος l. 18. D. h. niſi recepta vitæ ſanitate, ut loquitur Paulus 3. Sent. 4. §. 12. οἰκέτης d. l. 20. §. 7. inteſtabilis l. 18. §. 1. l. 26. *eod.* D. GOTH.

De mulieris teſtimonio v. Schol. Harmen. lib. 1. t. 6. §. 53. FABR. I.

a. Seneca Controverſia 1. lib. 2. FABR. I.

b. Quem Th. *inteſtabilem* ait, equidem nuſquam relatum memini. E. BARO p. 177.

Hanc nominis rationem alius, quod ſciam, nemo tradidit. Dion L. LVII. de Auguſto commemorans ſic ſcribit: ἀπεῖπε δὲ ὁ Τιβέριος τοῖς πυρὸς καὶ ὕδατος εἰρχθεῖσι μὴ διατίθεσθαι, καὶ τοῦτο καὶ νῦν φυλάττεται. id eſt *Tiberius vetuit, ne, quibus aqua & igni interdictum eſſet, teſtamentum facerent:* quod etiam hodie obſervatur. HOTOM. in Lugd.

Idem extat 1. Harmenop. 6. §. 59. 15. Gel. 13. Dixi ad leges XII. tabularum tit. *de teſtament.* D. GOTH.

Inteſtabilis, qui teſtis fieri non poteſt . . . . Inteſtabilis inſuper, qui nec facere teſtamentum poteſt . . . Prior ille ſignificatus a decemviris, poſterior a Juriſperitis, ſive ex Juriſprudentia media . . . Aliter neque recte capit hoc verbum decemvirale Theophilactus [*ſic*] §. 6. Inſt. *de Teſtam.* & notæ priores [*Cujacii*] ad d. §. In ſalebra eadem & Conſtantinus t. 6. L. 1. §. 59. Suſpicati nempe inteſtabilem primo ſignificatu eſſe, qui teſtatori pollicitus ſe teſtem fore, nec fuerit: [*immo teſtis fuit, ſed poſt illius mortem ſuum haud vult agnoſcere teſtimonium.* G. O. R.] at Decemviri communiter ad omnia libræ penſa ſive omnes contractus reſpexere. MARCIL. *ad L. XII. Cap. V.*

Videas velim Harm. L. α. t. 5. & A. Gell. XV. 13. in fine: ubi verba L. XII. Tabb. in hanc fere ſententiam interpretatur Jac. Cujac. ERNST.

Verba hæc, vilis, improbus, inteſtabilis, perditorum hominum appellationes ſunt. Saluſt. Jugurt. Tacit. Annal. 15. Plin. 30. c. 2. A. Gell. 7. 18. Apul. 2. de dogm. Plat. Joannes Lugdun. Archiep. apud Ivon. Carnot. Ep. 237. In libris noſtris inteſtabilis dicitur, qui teſtimonium dicere non poteſt. Gloſſ. vet. in Excerpt. *inteſtabilis*, ἀμάρτυρος. l. 21. D. *de teſt.* ubi probroſi carminis convictus, & damnatus inteſtabilis eſſe dicitur: Græci namque ſic interpretantur 21. Baſil. tom. II cap. 21. ἀπόβλητος εἰς μαρτυρίαν. & l. 5. §. pen. D. *de injur.* com [*leg* conj.] Baſil. interpretatione. Gloſſæ Baſ *improbus & inteſtabilis*, ἀδόκιμος καὶ ἀμάρτυρος. Gloſſæ lat. gr. *inteſtabilis*, ἀπηγορευμένος, μὴ προσδεκτέος εἰς μαρτυρίαν Schol. Horat. in Sat. 3. lib. 2. Inteſtabilis quoque dicitur, cui non licet teſtamentum condere, vel teſtamento quid ab alio accipere. verba ſunt ejuſd. Schol. Gloſſæ gr. lat. ἀδιάθετος, *inteſtatus*, *inteſtabilis*: quod confirmat l. 9. C. Th. *de heret.* cum inteſtabili vero non eſſe teſtamenti factionem putat Th. & Joannes ad l. 18. D. *qui teſtam.* FABR. I.

Caput L. XII: QUI SE SIRIT TESTARIER, LIBRIPENSVE FUERIT, NI TESTIMONIUM FARIATUR, IMPROBUS

ἐστιν; [c] οἷον, 39 διαθεμένου τινὸς, ἐκλήθη 243
Τίτιος ἐπὶ μαρτυρίαν· ἐμαρτύρησε, τουτέστιν ὑπέγραψεν ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἐσφράγισε· τελευτήσαντος τοῦ τεστάτωρος, οὐκ ἠθέλησε [d] παραγενέσθαι καὶ μαρτυρῆσαι, ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἥτε ὑπογραφὴ καὶ ἡ σφραγίς· μισοῦσι τὸν τοιοῦτον οἱ νόμοι, καὶ οὐκ ἐῶσιν αὐτὸν [e] λαβεῖν τι ἐξ ἀλλοτρίας διαθήκης· οὐδὲ διδόασιν αὐτῷ τοῦ διατίθεσθαι παῤῥησίαν, οὐδὲ συγχωροῦσιν αὐτῷ μαρτυρεῖν ἑτέρου διατιθεμένου· λέγεται 40 δὲ ὁ τοιοῦτος improbus inteſtabiliſque.

§. VII. Τί οὖν, ὅτι εἷς τῶν μαρτυρησάν- 244
των τῇ διαθήκῃ κατὰ μὲν τὸν καιρὸν τῆς διαθήκης ἐλεύθερος ἐνομίζετο, ὤφθη δὲ μετὰ ταῦτα δοῦλος; σκοπήσωμεν, εἰ 41 ἀκυροῦται ἡ διαθήκη· ἐπειδὴ δοῦλος, ὡς εἴρηται, κεκώλυται μαρτυρεῖν· ταύτης οὖν οὔσης τῆς ἀμφιβολίας, γέγονε 42 πρότερον μὲν διάταξις Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως πρὸς Κατόνιον
[f] Βῆρον· πάλιν δὲ τοῦ αὐτοῦ συμβάντος, 245
Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν, ἐξ οἰκείας φιλοτιμίας τῇ τῆς διαθήκης ἰσχύϊ συν-

que. Sed quiſnam hic eſt? veluti: teſtante aliquo, vocatus fuit Titius ad teſtimonium; teſtis fuit, hoc eſt ſubſcripſit in teſtamento & ſignavit. Mortuo teſtatore, noluit adeſſe ac teſtimonium perhibere, ſuam eſſe & ſubſcriptionem & ſignum. Oderunt hunc leges, neque permittunt eum quid capere ex alieno teſtamento: neque dant ei teſtandi licentiam, neque concedunt ei teſtem eſſe alio teſtamentum condente. Dicitur autem hic improbus inteſtabiliſque.

§. VII. Quid igitur, ſi quis teſtium in teſtamento liber credebatur *facti* teſtamenti tempore, ſed poſtea ſervus adparuit? Videamus, an teſtamentum infirmetur: quoniam ſervus, ut dictum eſt, teſtis eſſe prohibetur. Hoc ubi dubium exſtitit, facta eſt primo conſtitutio Adriani Imperatoris ad Catonium Verum. Quum vero idem accideret iterum, Severus & Antoninus reſcripſerunt, ex

39. διατιθεμ. F. 40. δεν pro δὲ F. 41. ἐντεῦθεν ad: F. 42. πρότερον F. Mox Ἀδριανοῦ legebatur ante Lugd. *vid. Gloſſ. noſtrum.*

PROBUS INTESTABILISQUE ESTO. Quod ita acceptum eſt, quaſi illi, qui denunciati teſtimonia detrectant, improbi inteſtabileſque eſſe hoc capite jubeantur; cum tamen ejus longe alia ſententia ſit, & ad eum tantum pertineat, *qui ſe ſirit*, id eſt ſiverit *teſtarier*, id eſt in teſtem adhiberi, *libripenſve fuerit*, ſive in teſtamento, quod per æs & libram fiebat, ſive alio negotio, quo emancipatio nexuſve fiebat, nec teſtimonium *fariatur*, id eſt teſtimonium de eo, cui tanquam teſtis interfuit, dicere detrectet. Nam veteres *fariari* dixerunt pro *fari*. Eumque horum verborum ſenſum eſſe, aperte docet Th. licet id ad teſtem teſtamentarium (quod nec dicit Th. uti eum velle putat Rævard. ad L. XII. Tabb. cap. 10.) minime reſtringendum, ſed ad alios ſimiles, uti jam monitum, referendum ſit. WESTENB. *in D. Marco* p. 96-98.

Auctoritates veterum ſcriptorum, quibus omnia ſua dicta confirmat Weſtenb. brevitatis ſtudio hic omiſimus. Perperam ergo alii (quos omnes recenſere quid attinet?) pro regula acceperunt, quod paraphraſtes aperte ſatis pro exemplo poſuit.
G. O. R.

c. Ita cautum lege XII. tabul. ut ſcribit Cuj. heic Notis prioribus. FABR. II.

d. An ergo cogebatur teſtamenti fidem approbare? ſic videtur ex lege 12. tab. ut emend. Cujac. convenienter juri Attico, de quo Poll. 8. cap. 6. in v. λειπομαρτύριον. v. Harpocr. in κλητῆρες, ſed ei adverſatur Conſtantin. Harm. 1. tit. 6. §. 59. quod & ſignificat hoc loco Th. FABR. I.

e. Inteſtabilis igitur eſt I. qui teſtimonii officio fungi non poteſt. II. cui teſtamento relinqui non poteſt. III. qui teſtamentum facere non poteſt. Cum

συντρέχειν, ὥστε εἶναι αὐτὴν ἐν τοιαύτῃ [43] τῇ τάξει, ἐν ἧπερ ἤμελλεν εἶναι, εἰ τὴν ἀρχὴν ἀνεπιλήπτως ἐγένετο, πάντων ἐλευθέρων μαρτυρησάντων· διὰ τὸ κατὰ τὸν ȣ χρόνον τῆς ποιήσεως τῆς διαθήκης, τὸν εἰρημένον μάρτυρα κατὰ τὴν πάντων γνώμην ἐλεύθερον εἶναι νομίζεσθαι, καὶ [44] μὴ ὑπεῖναι [h] τινα τὸν περὶ καταστάσεως [45] ζήτησιν αὐτῷ ἐπάγοντα.

ex ſua *ſe* liberalitate teſtamenti firmitati ſuccurrere, ut ea id eſſet conditione, in qua futurum erat, ſi principio inculpate factum fuiſſet, omnibus liberis qui teſtes fuiſſent: ideo quod faciendi teſtamenti tempore dictus teſtis ſecundum omnium opinionem liber eſſe credebatur, nec quisquam fuerat qui illi de ſtatu quæſtionem moveret.

§. VIII. Ἐμοῦ διατιθεμένου, δύναται 246 μαρτυρεῖν τῇ ἐμῇ διαθήκῃ Πρῖμος ἅμα [i] Σεκούνδῳ τῷ ἰδίῳ ὑπεξουσίῳ· εἰ δὲ καὶ δύο [46] ἦσαν συνυπεξούσιοι ἀδελφοὶ, ὁμοίως τὸ τῆς μαρτυρίας ἀκώλυτον· οὐδὲν γάρ ἐστι τὸ ἐμποδίζον, ἐξ ἑνὸς οἴκου ἤτοι μιᾶς Φαμιλίας πολλοὺς [47] ἐν ἀλλοτρίᾳ μαρτυρεῖν [k] διαθήκῃ.

§. VIII. Me teſtante, teſtis meo teſtamento eſſe poteſt Primus cum Secundo filiofamilias ſuo. Sed & ſi duo ſint fratres in ejuſdem poteſtate, ſimiliter *jus* teſtimonii invetitum *eſt*: nihil eſt enim quod prohibeat, ex una domo ſive una familia plures in alieno teſtamento eſſe teſtes.

§. IX. Ἡνίκα [48] διατίθεταί τις, εἰ 247 βούλεται τὴν διαθήκην ἀνεπίληπτον εἶναι, [49] σκοπείτω τοὺς μέλλοντας μαρτυρεῖν, καὶ ἐξεταζέτω, μή τις τῶν μαρτύρων ὑπεξούσιός ἐστι τῷ τεστάτωρι, καὶ [l] εὑρὼν τῆς μαρτυρίας αὐτὸν [50] ἐξελαυνέτω· οὐκ ἔτι δὲ ζητοῦμεν, μή τις τῶν μαρτύρων ὑπεξούσιον

§. IX. Quando quis teſtatur, ſi teſtamentum inculpatum eſſe vult, conſiderato teſtes futuros, atque inquirito, num quis teſtium in poteſtate ſit teſtatoris, & inveniens *a* teſtimonio eum repellito. Non item vero quærimus, num quis teſtium in pote-

43. τῇ de: F. 44. μηδὲ F. 45. αὐτῷ h. l. F. 46. εἶναι F. 47. ἐν de: F. Ego potius adderem in pr. h. §. 48. δὲ ad: F. 49. σκόπει F. & mox ἐξέταζε in 1. ἐξέτασον in 2. Edit. 50. ἐξέλαυνε F. qui adeo perſonam ſecundam prætulit, ſatis incommode: & Latinam tamen Curtii verſionem in tertia retinuit, *videat*, *inquirat*, *repellat*. G. O. R.

Cum inteſtabili non eſſe teſtamenti factionem putat Th. & Joannes ad l. 18. D. *eod.* Cujacius contra. FABR. II.

Vide de hac quæſtione Vinnium & Huberum in Prælectr. h. t. adverſ. Thomaſium, nec non Mylium in Hiſt. Th. pag. 26. 27. & Trekell. pag. 212. & 219. G. O. R.

f. Sic in l. 1. C. *de teſtamentis*: alias *Caſonem*, ut hic apud Juſtinianum. D. GOTH.

Ego per vocalem longam ſcribere malim Κατώνων. Varians autem lectio ad Interpretes Juſtinianeos pertinet. G. O. R.

g. L. 22. §. 1. D. *eod.* l. 1. C. *de teſtamentis.* D. GOTH.

h. Sufficit non fieri controverſiam ſtatus, nec anxie diſquiritur, an teſtis civis Romanus ſit. idemque juris eſt in heredibus, ut ſignificatur in l. 15. C. *de teſt. milit.* FABR. I.

i. L. 22. in pr. D. *eod.* 35. *Eclog.* 1. §. 22. D. GOTH.

k. Quia hic actus ad eos non pertinet. GEN. ED.

l. Quia teſtimonium domeſticum reprobatur, l. 2. & l. pen. D. *de Teſtibus.* GEN. ED.

ἐξουσίῳ ἔχει [51] τὸν τεστάτωρα, ἢ συνυπεξούσιός ἐστιν αὐτῷ· [52] καὶ ὁ λογισμὸς οὗτός ἐστι· τί βούλῃ τὸν διατιθέμενον εἶναι; αὐτεξούσιον ἢ ὑπεξούσιον; εἰ μὲν αὐτεξούσιον [53] εἴποις, οὐ προβαίνει τὸ λέγεσθαι, μή τίς ἐστιν αὐτῷ συνυπεξούσιος, ἢ ἔχει αὐτὸν ἐν ὑπεξουσιότητι. Εἰ δὲ ὑπεξούσιον [m] αὐτὸν [54] θεματίσεις, ἑτέρῳ μείζονι λόγῳ τὰ τῆς διαθήκης ἐπέχεις· ὑπεξούσιος γὰρ οὐ δύναται διατίθεσθαι· ἐπειδὴ διαθήκη [n] ἐστὶ τῶν ὄντων διατύπωσις, οὐ νομίζεται δέ τι ἔχειν ὁ ὑπεξούσιος ἐν πληρεστάτῃ [55] ἐξουσίᾳ, ὥστε πράττειν [56] ἃ βούλεται ἐπ' αὐτῷ.

poteſtate habeat teſtatorem, aut cum eo in ejuſdem poteſtate ſit. Et ratio hæc eſt: quid teſtatorem vis eſſe, ſui an alieni juris? Si quidem ſui dicas, non procedit *ſuperius* dictum, num quis cum eo in ejuſdem ſit poteſtate,
248 aut ipſum habeat in poteſtate. Si vero alieni juris cum fingas, alia majori ratione *jus* teſtamenti prohibes: alieni enim juris *qui eſt*, teſtari non poteſt; quoniam teſtamentum eſt rerum *ſuarum* ordinatio, verum *qui* alieni juris *eſt*, haud creditur quidquam in pleniſſima habere poteſtate, ita ut quæ velit, in eo facere poſſit.

Εἰ δὲ δυνηθῶμεν εὑρεῖν ὑπεξούσιον διατιθέμενον, τότε λοιπὸν [57] σκοποῦμεν, εἰ δυνατὸν προβαίνειν τὰ ἑξῆς· καὶ ζητοῦντες εὑρίσκομεν τὸν [58] βετερᾶνον ὑπεξούσιον, (Βετερᾶνος [o] δέ ἐστιν, ὁ στρατευσάμενος, καὶ

Quod ſi filiumfamilias invenire potuerimus teſtantem, tum porro diſpiciamus, num reliqua procedere poſ-
249 ſint. Atqui quærentes invenimus filiumfam. veteranum, (VETERANUS au-

51. τὸν de: F. 52. καὶ τίς ἐστιν ὁ λογισμός; ὁ λογ. οὗτ. ἐστι. Τί βούλει &c. F. poſtremum ἀττικῶς. 53. εἴπεις de: F. 54. θεματίζεις F. Ego malim θεματίσεις. 55. τῇ ad: F. 56. ὃ pro ἃ F. 57. σκοπήσομεν F. forte σκοποῦμεν præſtat, & cap. ſeqq. τεχνάζομεν. 58. Οὐετερ. hic & mox, ſed paulo poſt lect. 60. Βετερ. F.

m. L. 20. §. 3. D. *eodem.* D. GOTH.

n. Ita quoque definitur infra tit. *quib. non eſt permiſſum facere teſtamentum*, in princ. D. GOTH.

o. Veteranum pro emerito & exautorato ponit, nam ita poſtea exponit, μετὰ τὴν ἄφεσιν, τουτέστι ἡνίκα γένωνται βετεράνοι, *id* [*eſt*] *poſt miſſionem, hoc eſt, ubi Veterani fuerint.* P. NANN.

V. §. 3. inf. *de milit. teſt.* FABR.

p. Vid. l. 11. D. *de Caſtr. pec.* l. 3. §. 4. D. *de Donat. int. V. & U.* GEN. ED.

q. Mihi nunquam THi interpretatio placuit, qui domeſticum teſtimonium accipi *non ex conſanguinitate, ſed ex unitate ſubjectionis*, ſcribit. Verius enim eſt, domeſticos dici teſtes, qui ex ead. domo & familia producuntur. Noſtram ſententiam confirmat Ulp. l. 20. §. 2. D. *eod.* Cum enim ex Marcelli authoritate dixiſſet: *patrem ejus, qui de caſtrenſi peculio poteſt teſtari, adhiberi ab eo ad teſtamentum teſtem poſſe*; ſubjecit, *& frater ergo poterit*: oſtendens fratrem æquo jure cum eo cenſeri, qui teſtis alioqui non admitteretur. Unde a contrario colligi facile poteſt, fratrem qui ei teſtamento accedit teſtis, in quo juris ſolennia non requiruntur, aliis regulariter non adhiberi.

CHAROND. II. *Veriſim.* 10.

Senſum (Imperatoris) non ſatis aſſecutus videtur THus, cum cauſam iſtius reprobationis (teſtimonii domeſtici) deducit ab illa unitate perſonarum, quam inducit patria poteſtas; potius eſt enim, ut dicatur ideo in ea re teſtimonium patris eorumque qui ſunt in ejus poteſtate, reprobatum eſſe: quia non tam jure poteſtatis, quam jure familiæ pater & omnes alii, qui ſunt in familia, pro una habentur perſona, ita ut, quæ res ſunt in peculio caſtrenſi filiifamilias, eædem jure familiæ in dominio patris eſſe exiſtimentur, eoque is tanquam in re domeſtica & propria non poſſit dicere domeſticum teſtimonium. Neque vero prædictis obſtat, quod paſſim jactatur, filiumfam. in peculio caſtrenſi a legibus haberi pro patrefam. l. 2. D. *ad SC. Maced.* quo admiſſo videtur concludendum eſſe, in eodem peculio patrem carere jure familiæ, & conſequenter dominio prædicto. Reſpondetur enim, eum locum non eſſe abſolute intelligen-

καὶ ἤδη τῆς στρατείας ἀφεθεὶς) εἰς τὸ καστρένσιον πεκούλιον 59 δυνάμενος διατίθεσθαι, τουτέστιν, ὃ ἐκτήσατο P ἐκ τῶν ἐν πολέμοις καμάτων· ἐτίμησαν γὰρ αὐτὸν αἱ διατάξεις· οὐκοῦν, ἐπειδὴ ὁ διατιθέμενος ὑπεξούσιος εὑρέθη, 60 τρακταίσωμεν τὰ ἑξῆς· ἆρα τοῦ βετεράνου ὑπεξουσίου διατιθεμένου εἰς τὸ καστρένσιον πεκούλιον, ὁ πατὴρ 61 ὁ ἔχων αὐτὸν ὑπεξούσιον, ἢ 62 ἀδελφὸς ὁ συνυπεξούσιος δύνανται μαρτυρεῖν; καὶ λέγομεν, ὅτι οὐδαμῶς· ἡ γὰρ 250
63 οἰκιακὴ μαρτυρία, ὃ λέγουσιν οἱ νομικοὶ domeſticum teſtimonium, οὐ καλῶς ἐν 64 διαθήκῃ γίνεται· τὴν δὲ q οἰκιακὴν μαρτυρίαν οὐκ ἐκ τῆς συγγενείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑνώσεως τῆς ἐν ὑπεξουσιότητι λαμβάνομεν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ αἱ διατάξεις διατίθεσθαι συγχωρῆσαι αὐτῷ ἐν ὑπεξουσιότητι, ἀλλ' οὖν ἀπαιτοῦσιν

autem eſt, qui militavit, & nunc militia ſolutus eſt) qui de caſtrenſi peculio teſtari poſſit, id eſt, quod adquiſivit ex laboribus bellicis: hunc enim conſtitutiones honoraverunt. Itaque, poſtquam inventus eſt filiusfamilias teſtans, tractemus reliqua. An ergo teſtante filiofam. veterano de peculio caſtrenſi, pater eum in poteſtate habens, vel frater in ejuſdem poteſtate, teſtari poſſunt? Et dicimus, nequaquam: nam quod Juriſperiti domeſticum vocant teſtimonium, in teſtamento haud recte adhibetur. Domeſticum autem teſtimonium non ex cognatione, ſed ex coadunatione per poteſtatem patriam deprehendimus: licet enim conſtitutiones *vel* maxime ei permittant ſub aliena poteſtate teſtari, attamen exigunt

59. δυνάμενος F. cum quo ne quis fallatur, Curtianam parentheſin adpoſui. Mox idem ſic edidit: τουτ. εἰς ὃ ἐκ τῶν ἐν πολέμῳ ἐκτ. καμ. 60. Vid. lect. 57. 61. ὁ de: Goth. poſt. & F. 62. ὁ ad: F. 63. οἰκιακὴ F. hic & mox ad not. *q*. cum Goth. poſt. 64. διαθήκαις F.

gendum, quaſi filius in ea cauſa ſolus habeat jus familiæ, neque ullum jus familiæ in eadem patri competeret; ſed preſſim accipi debet, *&c.*

GALVANUS *de Uſufr. cap. VIII.* §. 18.

Οἰκιακαὶ μαρτυρίαι hic, & 1. Harmen. 6. §. 58. & 21. *Eclog.* 1. c. 24. domeſtica teſtimonia. teſtes de domo l. pen. D. *de teſtibus.* adde § 10. in f. inf. *eod.* D. GOTH.

Græc. interpres: *οἰκειακὴ μαρτυρία οὐκ ἐκ τῆς συγγενείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑνώσεως τῆς ὑπεξουσιότητος λαμβάνεται, ὡς ἐν τῷ 1. τ. τῆς β'. ἰνστ. διαγόρευται.* Sic ait Juſtinian. *liberos per poteſtatem parentibus coadunari,* [verſ *licet*, atque ita videtur Ulp. domeſticos teſtes accipere, tit. 20. §. *qui in pot.* alii igitur domeſtici, id eſt, qui in eadem domo habitant, non prohibentur in teſtamentis teſtes adhiberi, cum tamen in aliis cauſis non admittantur, l. pen. D. *de teſt.* l. 3. C. *eod.* Paul. ſent. 5. t. *de teſt.* §. 1. vide Zonaram ad can. 145. Synodi Carthagin. Quidam domeſticos accipiunt pro cognatis, licet alibi morentur, quos notat Cujac. Iidem proverbium illud, *οἴκοθεν ὁ μάρτυς*, de domeſtico teſte accipiunt. perperam, ut idem putat, ad l. 22. D. *qui teſt.* cum de eo potius accipiendum ſit, qui adverſus ſemetipſum teſtimonium dicit, quive ſeipſo, ut ita dicam, teſte ſuperatur. Michaël Apoſtolius, Diogenian. & append. Vatic. *οἴκοθεν ὁ μάρτυς· ἐπὶ τῶν καθ' ἑαυτῶν φερόντων μαρτυρία* [*leg. μαρτυρίαν vel μαρτυρίας.*] Auctor Anonym. vitæ S. Athanaſii: *τῆς ἀκολάστου τοίνυν ἐκείνης οὕτως ἀπὸ τῶν ἑαυτῆς ῥημάτων ἐλεγχθείσης, καὶ οἴκοθεν ὁ μάρτυς, τὸ τοῦ λόγου, φανείσης.* ut *ἡ οἴκοθεν κρίσις* apud Plutarchum *de diſcrim. amici ab adulat.* Themiſt. Orat. 4. probat evidenter, de præconio quoque domeſtico proverbium uſurpari. *ex Edit.* 1.] FABR.

Pro THo ſtat Balduinus in *Comment.* pag. 256. pr. nec non Vinnius ad h. §. qui pluribus differentiam inter teſtes judiciales ac teſtamentarios docet. Et ſane qui Imperatorem ſimpliciter hic legit, non poteſt pro THo non judicare. Charondæ autem argumentatio talis eſt, ut ea ſaltim in re pro malo Dialectico ſit habendus, quum contraria plane inde concluſio debeat inferri, ſcil. hæc: ſi ob *conſanguinitatem* prohiberetur teſtimonii dictio, ne-

 que

τοῦσιν αὐτὸν, ὥστε διατιθέμενον μὴ καταφρονεῖν τῆς ἀκριβείας.

§. X. Διατιθέμενός τις ἐνεστήσατό με 251 κληρονόμον· οὐ δύναμαι μαρτυρεῖν τῇ ποιήσει ταύτης τῆς διαθήκης, οὐδὲ ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος, οὐδὲ ὁ ἔχων με ἐν ὑπεξουσιότητι πατὴρ, οὐδὲ ὁ ἀδελφός μου ὁ συνυπεξούσιος· ὅλον γὰρ τὸ σήμερον [65] πραττόμενον ἐπὶ διατυπώσει τῆς διαθήκης μεταξὺ τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ τεστάτωρος πράττεται. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ συνεκέχυ- 252 το [66] πάλαι τὸ τοιοῦτον νόμιμον, καὶ πολλῆς ἐπεπλήρωτο ταραχῆς, ἡνίκα ἐκράτει τὸ τοῦ Φαμιλιέμπτορος· (ἐπειδὴ [r] κατὰ πρώτην ὄψιν αὐτὸς ἐνομίζετο κληρονόμος εἶναι, οὐκ ἠδύναντο οἱ [67] κατὰ ὑπεξουσιότητα συναπτόμενοι [s] τῷ Φαμιλιέμπτορι μαρτυρεῖν τῇ διαθήκῃ· οἱ δὲ τῷ κληρονόμῳ τῷ ἰδίᾳ γραφομένῳ, καθὰ προείρηται, [67] κατὰ ὑπεξουσιότητα συνημμένοι, καὶ αὐτὸς μέντοι [t] ὁ κληρονόμος ἀκωλύτως [68] ἐμαρ- 253 τύρει, τῆς ἀκριβείας οὐκ ἐναντιουμένης τῇ μαρτυρίᾳ, διὰ τὸ δοκεῖν ὅλον φέρεσθαι τὸ κέρδος εἰς τὸν Φαμιλιέμπτορα, [u] τὸν δὲ ἰδίᾳ γραφόμενον κληρονόμον ἀγνοεῖσθαι.) [69] ἀλλὰ μὴν οἱ τοῦτο ἐπιτρέποντες ἀρχαῖοι,

gunt ab eo, ut ne teſtamentum condens rigorem *juris* negligat.

§. X. Teſtamentum quis faciens heredem me inſtituit: non poſſum teſtari *in* hujus teſtamenti confectione, neque meus filiusfam. neque pater qui me in poteſtate habet, neque frater meus in ejuſdem poteſtate. Totum enim *negotium*, quod hodie in teſtamenti ordinatione agitur, inter he- 252 redem ac teſtatorem agitur. Licet enim hoc jus olim maxime confuſum, multaque conturbatione plenum fuerit, quum *ſolemnitas* familiæ emtoris obtineret: (quoniam prima facie ipſe videbatur heres eſſe, non poterant qui per patriam poteſtatem familiæ emtori conjuncti erant, *in* teſtamento eſſe teſtes: qui autem heredi ſeorſim ſcripto, ut ſupra dictum eſt, per pa- 253 triam poteſtatem coadunati erant, & ipſe quoque heres ſine impedimento teſtis erat, *civili* rigore *huic* teſtimonio non adverſante, eo quod totum lucrum in familiæ emtorem videbatur conferri, & heres ſeorſim ſcriptus ignoraretur.)

65. πραττ. de: F. 66. τὸ τοιοῦτο πάλαι F. 2. τοιοῦτον reſcripſi ex Baſil. Pariſ. & Lovan. 67. καθ' F. 68. ἐμαρτύρει F. 69. ἀλλ' ὅμως F.

que in communi neque in militari teſtamento aut pater aut frater adhiberi poſſet: ſed qui ob unionem patriæ poteſtatis prohibentur, hos certum eſt in militari teſt. non prohiberi, ob rationem vel tironibus notam. Quantum ad Galvani opinionem, ea primo intuitu vix differre videtur a Theophilina, quum hic idem fere valeant *patria poteſtas* & *jus familiæ*: attamen ex ipſa difficultate, quam ſibi Galvanus opponit, nec ſatis poteſt ſolvere, ſiquidem in caſtrenſi peculio nihil plane juris habet pater, adparet THum veriora dixiſſe. Ceterum pugna inter §. 9. Inſt. h. & l. 20. D. *eod.* hujus non eſt loci. G. O. R.

r. Ut facilius hunc locum intelligamus: ſciendum eſt, Familiæ emptorem alium veteribus fuiſſe ab herede clam ſcripto ſeu futuro. In hoc autem caſu quo de agitur, hoc eſt teſtimonio, apud veteres familiæ emptor in eo teſtamento (in quo familiæ emptor eſſet) teſtis eſſe non poterat: ſed nec ii qui per patriam poteſtatem eum attingebant, hoc eſt ejus liberi, parentes, fratres in ejuſdem patris poteſtate. Hæres autem clam ſcriptus poterat in eodem teſtamento adhiberi teſtis: nec is tantum, ſed & ii omnes qui per patriam poteſtatem ei conjungebantur, hoc eſt parentes, liberi, fratres in ejuſdem patris poteſtate. Quod ſane fieri ab hærede ſatis durum videtur: unde periti juris teſtatoribus ſuadebant, ne paſſim ac temere teſtes eos admitterent in teſtamento, quos in eo clam heredes feciſſent. Id conſilium Juſtinianus

χωρεῖ, καὶ μὴ κωλύοντες τὸν σκρίπτον κληρονόμον, μήτε τοὺς συναπτομένους αὐτῷ καθ' ὑπεξουσιότητα, τῇ διαθήκῃ μαρτυρεῖν, παρῄνουν [x] χρῆναι [70] τοὺς διατιθεμένους μὴ ἀποκεχρῆσθαι τῇ δεδομένῃ τοιαύτῃ παρρησίᾳ. καὶ ταῦτα μὲν παρὰ τοῖς παλαιοῖς.

Ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς τὴν τοιαύτην 254 διορθῶν ἀταξίαν, (ἀταξία γὰρ [71] ἐδόκει, τὸ διδόναι μὲν παρρησίαν, παραινεῖν δὲ ταύτῃ μὴ κεχρῆσθαι·) τὴν τῶν ἀρχαίων συμβουλὴν εἰς ἀνάγκην μετήγαγε νόμου. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ φαμιλιέμπτορος ἐκεκώλυτο πᾶσα μαρτυρία τῶν συνημμένων τῷ φαμιλιέμπτορι κατὰ ὑπεξουσιότητα, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ κληρονόμου, σώζοντος εἰκόνα τοῦ παλαιοῦ φαμιλιέμπτορος, οὔτε αὐ- 255 τῷ μαρτυρεῖν, οὔτε τοῖς συναπτομένοις αὐτῷ καθ' ὑπεξουσιότητα συνεχώρησε· δοκεῖ γὰρ εἰς [y] οἰκεῖον κέρδος μαρτυρεῖν· καὶ ἐπειδὴ ἡ διάταξις τῶν παλαιοτέρων [72] βασιλέων τῷ κληρονόμῳ μαρτυρεῖν ἐπέτρεπε, τὴν τοιαύτην διάταξιν ἐκώλυσεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐγγραφῆναι τῷ οἰκείῳ κώδικι.

§. XI.

ignorabatur:) attamen *ipſi* antiqui hoc permittentes, neque heredem ſcriptum prohibentes, neque *eos* qui per patriam ei poteſtatem conjuncti erant, teſtimonium præbere *in* teſtamento, admonebant teſtatores, ne data hac licentia abuterentur. Et hæc quidem apud veteres.

Sed Imperator noſter hanc corrigens confuſionem, (confuſio enim videbatur, dare quidem licentiam, ſed admonere ne *quis* ea uteretur) conſilium antiquorum in legis neceſſitatem tranſtulit: & ſicut in vetere familiæ emtore omne teſtimonium prohibebatur *eorum* qui per patriam poteſtatem familiæ emtori erant conjuncti; ita & in herede, imaginem veteris familiæ emtoris ſervante, neque ipſi teſtem eſſe, neque *iis* qui per patriam poteſtatem illi conjuncti ſunt, permiſit: videtur enim in ſuum commodum eſſe teſtis. Et quoniam vetuſtiorum Principum conſtitutio heredi teſtem eſſe concedebat, prohibuit ſanctiſſimus Imperator noſter hanc conſtitutionem ſuo Codici inſcribi.

§. XI.

70. τὸ μὴ τοὺς διατιθ. ἀποκεχρ. F. 71. ἐῴκει F. 72. ἦν ad: F. & deinde legit ἐπιτρέπουσα.

nianus in legis neceſſitatem poſtea tranſtulit hoc edicto, ut ne in teſtamento, qui clam ſcriptus heres eſſet, teſtis fieret. D. GOTH.

s. Ulp. tit. 20. *Qui in poteſtate teſtatoris eſt, aut familiæ emptoris, teſtis aut libripens adhiberi non poteſt.* FABR. I.

t. M. Tull. in Miloniana: *Teſtamentum ſimul obſignavi cum Clodio. Teſtamentum autem palam fecerat, & illum heredem & me ſcripſerat.* FABR. I.

u. Vertit Curtius & retinuerunt ceteri editores: *& clam ſcriptus heres rerum omnium eſſe ignarus:* quod nec Græcitati nec menti Theophilinæ convenire Lector admonitus ſatis intelligit. G. O. R.

x. Nam hæc etiam legis virtus eſt, *conſilium*, quod ſane aliud eſt quam *permittere*, ut colligi poteſt ex 1. Harmenop. 1. §. 21. Eſt enim illo loco ἐπιτρέπειν, τὸ μήτε κωλύειν μήτε προτρέπειν, id eſt *neque vetare neque hortari.* Pars igitur hæc, quæ paulo poſt συμβουλὴ dicitur, addi poteſt aliis, de quibus lex 7. D. *de legibus.* D. GOTH.

y. Nullus idoneus in re ſua teſtis intelligitur, l. 10. *de teſt.* Cicero pro Roſc. Amer. *Si ſua res ageretur, teſtimonium non diceret.* Demoſthenes in Dol. [*ſic*] μάρτυρας εἶναι, οἷς μὴ μέτεστι τοῦ πράγματος, περὶ οὗ ἡ δίκη, & 2. in Steph. FABR. I.

x. Actio

§. XI. Ληγαταρίοις δὲ καὶ Φιδεϊκομμισσαρίοις, ἐπειδὴ οὐκ ἀσωμάτου [z] γίνονται διάδοχοι, καὶ πᾶσι τοῖς συναπτομένοις αὐτοῖς καθ' ὑπεξουσιότητα, ἀκώλυτος ἡ μαρτυρία γενήσεται· ἀλλὰ 73 διάταξις [a] πρὸς τούτοις ἐστὶ γαληνοτάτου ἡμῶν βασιλέως, ἰδικῶς ἐπιτρέπουσα [b] τούτοις, τὸ δύνασθαι ληγάτα καταλιμπάνειν τοῖς μέλλουσι μαρτυρεῖν τῇ διαθήκῃ, καὶ πολλῷ πλέον τοῖς 74 συνημμένοις αὐτοῖς καθ' ὑπεξουσιότητα. 256

§. XI. Legatariis vero ac fideicommiſſariis, quia *juris* incorporalis ſucceſſores non fiunt, atque omnibus qui per patriam illis conjunguntur poteſtatem, haud prohibitum erit teſtimonium: verum conſtitutio inſuper eſt Sereniſſimi Principis noſtri ſpecialiter his permittens, ut legata poſſint relinquere futuris *in* teſtamento teſtibus, multoque magis *his* qui per patriam illis coadunati ſunt poteſtatem.

§. XII. Οὐ διαφέρομαι δὲ, ἐν [c] ποίᾳ γέγονεν ὕλῃ ἡ διαθήκη, πότερον 75 ἐν [d] σανίσιν, ἢ ἐν χάρταις, ἢ ἐν 76 μεμβράναις, ἢ ἐν ἑτέρᾳ ὕλῃ, οἷον ἐν [e] δέρματι ἢ ἐν ἐλεφαντίνοις πτυχίοις. 257

§. XII. Non diſtinguo autem, in quali materia teſtamentum fiat, num in tabulis, an in chartis, an in membranis, an *vero* in alia materia, veluti in corio aut in eboreis pugillaribus.

§. XIII. Δύναταί 77 τις [f] διατιθέμενος πολλὰς ἰσοτύπως γράφειν διαθήκας· οὕτω μέντοι, ὥστε μίαν ἑκάστην αὐτῶν κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐν διαθήκαις παραφυλακὴν περαιοῦσθαι· τοῦτο δὲ ἀναγκαῖόν ἐστι, τὸ εἶναι

§. XIII. Poteſt aliquis teſtans multa uniformiter ſcribere teſtamenta; ita tamen, ut unumquodque eorum ſecundum obtinentem in teſtamentis obſervationem perficiatur. Hoc autem

73. καὶ ad: F. 74. συνημμένοις F. 75. ἢ ad: F. 76. μεμβράνῃ F. 77. δὲ ad: F. Mox ἰσοτύπως habet, de quo vid. illius notam.

z. Ἀσώματον pro *jure* hic accipit; non male. Nam, ut ante dictum eſt *ſup. de rebus corporalibus*, ἀσώματα in jure conſiſtunt D. GOTH.

L. 9. §. 1. D. *de Edendo.* FABR. I.

a. Quæ hodie non extat. D. GOTH.

Fuit hæc procul dubio conſtitutio Græce tantum ſcripta, eamque ob cauſam cum aliis multis deperdita, ut jam Cujac. obſervavit. Quam vero laudant vulgo l. 22. Cod. *de Teſtam.* ea eſt Zenonis. Vinnius in Comment. eam conſtitutionem priori Codici inſertam, ſed in repet. præl. omiſſam cenſet. G. O. R.

b. L. 20. D. *eod.* l. 22. Cod. *de teſtamentis.* D. GOTH.

Aut ita legend. eſt: ἐπιτρέπουσα τούτοις, μαρτυρεῖν τῇ δ. & ita reponend. in verſ. *quæ ſpecialiter id iis permiſſum eſt, ac multo magis*, &c. aut Th. hujus §. ſententiam non percepit: nec enim heic legatariis capiendi facultas conceditur, (ſed alia conſtitutione) aut iis qui in eorum poteſtate ſunt, ſed eos recte teſtes adhiberi traditur. Cæterum Juſtin. his verbis, *licentiam damus*, innuere videtur, ſe nova conſtitutione teſtimonii dicendi facultatem iis concedere, qui ſunt in legatariorum poteſtate: niſi ita malis accipere, ut eadem conſtitutione tam legatariis, quam eis qui per poteſtatem iis conjuncti ſunt, teſtimonium perhibere concedat. FABR. I. *in Add.*

Legatariis, & iis, qui in legatariorum poteſtate ſunt, vel qui legatarios in poteſtate habent, teſtimonii dicendi jus & facultas conceditur: ut autem ei qui in teſtem rogatur, legari poſſit, hac conſtitutione non cavetur. FABR. II.

Vix intelligo, quid ſibi Fabrotus in notando hic THō velit: quum nihil equidem videam diſc iminis, utrum dicamus, *Legatario licet teſtem eſſe*, an *Teſti licet eſſe legatarium*; imo vero hoc poſterius, ſi tricari velimus, magis verum eſt, quam prius, quum feminis, impuberibus &c. liceat eſſe legatariis, non teſtibus. G. O. R.

c. L. 15. in f. Cod. *eod.* adde l. 15. C. *de teſtam. milit.* tametſi id quodammodo ſpeciale. D. GOTH.

d. Sicut in tabulis leges perſcribebantur, hinc leges

εἶναι πολλὰ τῶν διαθηκῶν ἰσότυπα· ἔσθ' ὅτε 258 γάρ τις μέλλων ἀποπλεῖν, ἔχειν μεθ' ἑαυτοῦ βούλεται τὴν διαθήκην, καὶ ἑτέραν οἴκοι καταλιπεῖν, ἐξ ἧς δείκνυται τοῦ τελευτήσαντος ἡ διάνοια. καὶ δι' ἄλλας συμβαίνει πολλὰς αἰτίας, ἀναγκαιότατον εἶναι τοῦτο, αἵτινες ἐξ ἀνθρωπίνων συμβαίνουσι περιστάσεων· 78 ἔσθ' ὅτε γὰρ κλαπῆναι συμβαίνει τὸ ἓν ἰσότυπον, ἢ καὶ τὸν λαβόντα ἐν παρακαταθήκῃ ὁδεῦσαι, καὶ ἄδηλον εἶναι τὸν τόπον, ἐν ᾧ διατρίβει.

tem neceſſarium eſt, ut multa ſint teſtamentorum exemplaria: aliquando enim aliquis navigare volens, ſecum habere cupit teſtamentum, & aliud domi relinquere, unde defuncti adpareat voluntas. Et propter alias cauſas multas evenit, ut hoc maxime ſit neceſſarium, quæ ex humanis contingunt caſibus: namque accidit interdum, ut unum exemplar ſubripiatur, aut etiam *is* qui in depoſitum accepit, peregrinetur, atque incertus ſit locus, in quo verſetur.

§. XIV. Ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῶν 259 ἐγγράφων 79 δεῖ νοεῖσθαι διαθηκῶν· εἰ δέ τις ἄγραφον [h] βούλεται ποιῆσαι διαθήκην, (πολιτικὴν δηλονότι, ἄγραφον γὰρ ὁ πραίτωρ οὐκ ἐπίσταται διαθήκην· 80 πῶς γὰρ ὁ [i] σφραγῖδας ἀπαιτῶν ἀεί;) εἰ τοίνυν παρ-

§. XIV. Hæc autem omnia de ſcriptis intelligi oportet teſtamentis. Sed ſi quis non ſcriptum velit facere teſtamentum, (civile ſcilicet, nam Prætor teſtamentum non ſcriptum haud novit: quî enim *noſceret*, *utpote*,

78. ἢ γὰρ ἔσθ' ὅτε συμβ. κλ. F. 79. νόει (Intellige) F. 80. πῶς γὰρ de: F.

leges 12. tab. & Ῥωμαϊκοὶ ἄξονες, Syneſ. in Dione: ita & teſtamenta, quæ de pecunia cujuſque ſanctiones erant, in tabulis primum deſcripta. Iſidorus Orig. 5. cap. 24. *Tabulæ teſtamenti ideo appellatæ ſunt, quia ante chartæ, & membranarum uſum in dolatis tabulis non ſolum teſtamenta ſcribebantur*, &c. Formula ſupremæ conteſtationis; *Hæc, uti his tabulis, cerisve ſcripta ſunt*, Ulp. reg. t. 20 id eſt, tabulis cera illitis. Hinc tabulæ teſtamenti, vel etiam tabulæ pro teſtamento. Juven. Sat. 14. . . . *tabulaſque mutare parabis*, & bonorum poſſeſſio contra lignum, id eſt, contra ipſum teſtamentum, l. 4. & 19. D. *de bon. poſſ. cont. tab.* FABR. I.

e. In corio [vel codicibus eboreis. *Edit.* 2.] l. *librorum* 52. D. *de legat.* 3. [nec debuerunt mutare in *roboreis*. Edit. 2.] FABR.

f. Plures tabulæ teſtamenti exemplarii cauſa vulgo ſcribi ſolent, l. 47. D. *de leg.* 2. ut de Antonii teſtamento ſcribit Dio, de Theophraſto Laërt. Aimonius Monachus de geſt. Francorum, lib. 4. c. 30. de Dagoberto Franc. R. *Conſtitui etiam quatuor fieri uno tenore exemplaria, & ea manibus ſubterfirmare, non tantum meis, ſed etiam filiorum meorum Sigeberti, ac H. Ludovici, quos hodie reges conſtituo, veſtris quoque qui aſtatis ſanctiſſimi Pontifices, nec non gentis noſtræ principes, à quibus unum Lugduni in Gallia, aliud Pariſiis, tertium Mettis, quartum autem*, &c. FABR. I.

g. Claudius Salmaſius ſcribit, melius legi in editis & ſcriptis codicibus ἰσοτύπως, quam quod edidit Fabrotus, ἰσοτύπους. Ego ſecutus ſum Regios codices, nec eſt cur Salmaſianos magis ſequamur. Salm. etiam in rebus minimi momenti carpendi occaſionem rapit. FABR. II.

h. Adde l. 21. D. *eodem*; l. 21. §. 2. C. *de teſtamentis.* D. GOTH.

[Veteres Romani nuncupatione uſi ſunt, hoc eſt, teſtamenti genere, quod ſine ſcripto fit, l. 21. §. 2. C. *de teſtam.* Edit. 1.] Gloſſæ gr. lat. διαθήκη ἄγραφος, *nuncupatio.* [Plin. 14. cap. 21. *Teſtamenta ſua alii nuncupant.* Eſt enim nuncupare, lingua & voce voluntatem ſuam ſignificare. Gloſſæ Baſil. *nuncupatio*, ἐκφώνησις ἄγραφος, nuda & ſine ſcriptura conteſtatio. Juſtinus hiſt. lib. 12. *voce nuncupatus heres.* Macrob. Sat. 1. c. 10. *Cum decederet, populum Romanum nuncupavit heredem.* In hoc teſtamento verborum ſolemnitate non magis neceſſaria eſt, quam in eo quod per ſcripturam fit ex conſtitutione Conſtantini, auctore Euſebio 4. de vita Conſt. *Edit.* 1.] FABR.

i. §. 2. ſup. tit. prox. FABR. II.

παρόντων ἑπτὰ μαρτύρων τὴν οἰκείαν γνώμην ἐπ' αὐτῶν [81] φανερώσει, τελεία καὶ ἰσχυρὰ ἡ τοιαύτη κατὰ τὸ πολιτικὸν ἔσται διαθήκη.

te qui ſigna ſemper requirat?) ſi igitur præſentibus ſeptem teſtibus ſuam coram iis mentem declaraverit, perfectum & firmum hoc erit teſtamentum ſecundum *jus* civile.

81. φανερώσῃ lego.

[ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ [a] ΔΙΑΘΗΚΗΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΑ.

ΕΝ τοῖς προλαβοῦσιν εἰρήκαμεν, τίνα 260
τρόπον δεῖ τυποῦσθαι τὴν διαθήκην. Ἀλλ' ἐκείνη μὲν ἡ πολλῆς ἀκριβείας ἐχομένη παραφυλακὴ ἐν ταῖς παγανικαῖς χώραν ἔχει διαθήκαις· ἐπὶ δὲ τῶν στρατιωτικῶν διαθηκῶν ἅπας ὁ τοιοῦτος σχολάζει λόγος. συγκεχω-

DE MILITARI TESTAMENTO.

TITULUS XI.

IN ſuperioribus diximus, quemadmodum teſtamentum oporteat formari. Verum illa quidem multam ſolemnitatem habens obſervatio in paganorum teſtamentis locum habet: ſed in militaribus teſtamentis omnis hæc

a. Adde 35. *Eclog.* 3. ex tit. 21. περὶ διαθήκης στρατιωτῶν. D. GOTH.

Et titt. D. & C. *de Teſtam. milit.* GEN. ED.

Milites ſunt, qui manu ſignati (ut in Ep. Greg. M. ad Mauric. Imp. hinc *militiæ character.* c. 97. §. ſi forte 1. q. 1. Chryſoſtom. hom. 3. in poſter. ad Corinth. Auguſtin. 2. contra Ep. Parmen. c. 13.) *cincti* l. 25. l. 38. & l. pen. D. *eod.* (B. Chryſoſt. adverſ. vituper. vitæ monach. lib. 3. Hinc *zona militaris*, ζώνη στρατιωτικὴ, Greg. Nazian. Orat. 42. στρατηγικὴ ζώνη, Baſilio, Seleuc. de vit. Theo. 1. Zonaras ad can. 12. Syn. Nic. τὰς ζώνας, ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα.) itaque diſcingebantur exauctorati, Herodian. 2. & antequam animadverteretur in milites, diſcingebantur, Cæſarius ἀποκρ. 140. Et ſacramento adacti (de ſacramento militari pleni ſunt authorum libri) in numeros relati ſunt l. 4. d. l. 38. §. 1. & l. 42. *eod.* & matriculis inſerti, ἢ στρατιωτικοῖς καταλόγοις, l. pen. & ult. C. *de commeat.* l. 16. C. *eod.* Veget. 2. c. 5. & deniq. à Rep. armantur & aluntur l. 31. C. *de locat.* l. 15. C. *de re milit.* Numerus eſt cohors, agmen, legio, τάγμα, στῖφος. Oecumen. in act. Apoſt. c. 15. & Theophylact. c. 10. στῖφος δέ ἐστιν, ὃ καλοῦμεν τὸν νούμερον. ex Chryſoſtom. hom. 22. in acta. Exercitus multis numeris militum conſtat l. 2. §. 1. D. *qui not. inf.* itaque milites jubentur numeris & ſignis ſuis inhærere d. l. 31. τάγμασι, καὶ σίγνοις, ἢ βάνδοις. FABR. I.

b. Conſtitutionibus principum venia datur militum imperitiæ & ſimplicitati, l. 40. D. *de admin. tut.* l. 1. D. *eod.* l. 3. C. *eod.* l. 1. C. *de jur. & fact. ign.* Tacit. in Agric. *Credunt plerique militarib. ingeniis ſubtilitatem deeſſe, quia caſtrenſis juriſdictio ſecura, & obtuſior, ac plura manu agens calliditatem fori non exerceat.* Syneſ. de Regno: τὸ δέ τοι στρατιωτικὸν τοῦτο φῦλον ἁπλοϊκόν τέ ἐστι, καὶ ἀφελές. FABR. I.

Imperitia igitur apud Juſtinianum eſt juris imperitia, ut in l. impuberi 40. D. *de admin. tut.* FABR. II.

c. Teſtamentis militaribus hoc eſt ſpeciale, ut vel uno tantum teſte adhibito teſtamentum facere poſſint milites, ut hic. Imo ſi Leonis Novell. 40. integræ ac puræ lectionis eſt, nullo teſte adhibito. Quæ ſane authoritates mihi ſuſpectæ. Vult enim Juſtinianus §. ult. & l. 24. D. *de teſtam. militis.* milites convocatis hominibus teſtari & in l. 40. D. *de teſtam. militis* vult legitimis probationibus teſtamentum militis oſtendi. proinde duobus ſaltem teſtibus adhibitis l. ubi D. *de teſtibus.* adde quæ ſcripſi ad Novel. Leonis 40. & 41. Idque mihi juſtius videtur: cum & ipſorum militum interſit, ſucceſſiones ſuas non deferri ex unius tantum hominis teſtimonio. D. GOTH.

Si miles ſine ſcripto teſtetur, & teſtamenti fides teſtibus tantum nitatur, puto unum non ſufficere: unius enim teſtimonio credendum non eſt, l. 20. D. *de quæſt.* & probationis privilegium ſolitaria teſtimonia non merentur, Arnulph. Ep. ad Adrian. Pontif.

κεχώρηται [1] γὰρ αὐτοῖς ἐκ τῶν διατάξεων, b διὰ τὴν ἐν νόμοις ἀπειρίαν, [2] τὸ παρὰ τὴν ἀκρίβειαν διατίθεσθαι. Ἀμέλει τοι, 261 εἰ καὶ ἑνὸς c παρόντος μάρτυρος [3] διατίθενται, ἢ καὶ ἐὰν μὴ γράψωσιν οἰκείᾳ d χειρὶ τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ἡ αὐτῶν ἔρρωται βούλησις· ἠσχολημένοι γὰρ περὶ τὴν στρατείαν, εἰκότως ἀγνοοῦσιν ἀκριβείας ἁπάσης παρατήρησιν·

Ἀλλὰ πάλαι μὲν ὅπου e δήποτε διάγοντες στρατιωτικῶς ἠδύναντο διατίθεσθαι· διάταξις f δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως τότε συνεχώρησεν αὐτοῖς τοῦτο πράττειν, ἡνίκα ἐν

hæc ratio ceſſat; illis enim permiſſum eſt ex conſtitutionibus, propter legum imperitiam, extra *eam* ſolemnitatem teſtari. Proinde, etſi uno teſte præſente teſtentur, vel etiamſi propria manu heredis nomen non ſcripſerint, rata eſt eorum voluntas. Occupati enim in militia, ignorant conſequenter omnis ſolemnitatis obſervationem.

Sed olim quidem ubicumque degentes militariter teſtari poterant: at Imperatoris noſtri conſtitutio tunc illis hoc facere permiſit, quum in caſtris

1. ἐν ante F. 2. τὸ μὴ κατὰ ἀκρ. F. 3. διατίθενται, ἢ καὶ μὴ F.

Pontif. Plutarch. in Cat. Utic. quoniam igitur numerus teſtium non adjicitur, puto duos ſufficere arg. l. 12. D. *de teſt.* Quid ſi aliis probationibus de militis voluntate conſtet? non puto teſtes deſiderari, l. 40. D. *eod.* Si vero ſcripto teſtetur, verius dicetur teſtes non deſiderari; maxime ſi miles ſaucius in acie teſtetur, & in vagina, aut clipeo literis ſanguine ſuo (alias legitur, fuſo, ſed Mich. Attal. habet, *ἰδίῳ αἵματι*) rutilantibus, quod fieri vult, adnotet, aut in pulvere inſcribat gladio ſuo, vel haſta, ut apud Poëtam ... *verſa pulvis inſcribitur haſta*, ſub ipſo tempore quo vitæ ſortem derelinquit, ut eſt in l. 15. C. *eod.* Sufficit igitur ſola militis adnotatio. FABR. I.

Vel miles ſine ſcripto teſtatur, & cum teſtamenti fides teſtibus tantum nitatur, puto unum non ſufficere: unius enim teſtimonio credendum non eſt, l. 20. D. *de quæſt.* quoniam igitur numerus teſtium non adjicitur, puto duos ſufficere, arg. l. 12. D. *de teſt.* Si vero ſcripto teſtetur, verius dicetur teſtes non deſiderari. De hoc plenius agemus in Comment. *in Inſtitut.* FABR. II.

Adverſus THum diſputant A COSTA pag. 240. VINNIUS *in Comment.* pag. 312. & D. GALTIER h. l. nec non (monente Meermanno) DAVYDARGENTEUS *in Not. Jur. Sel.* fol. 291. a. Pro noſtro ſtant VIGLIUS ad h. t. pag. 53. & FABROTUS in poſter: ſed paulo obſcurius. Audiamus Vinnium, qui inſtar omnium eſſe poteſt, ad verba §. 1. *convocatis ad hoc hominibus* ſic diſſerentem: „ Ex his „ conſtitutionis verbis triplex orta controverſia „ eſt: una de neceſſitate adhibendorum teſtium „ in teſtamento militis; altera de numero; tertia „ de eorum rogatione. De prima aſſentior Viglio, Cujacio, Hotom. Bachovio [*& a Coſta*] „ ſcil. intereſſe, utrum miles per nuncupationem „ & ſine ſcriptura teſtetur, an per ſcripturam: in „ nuncupatione omnino teſtibus opus eſſe ..... „ in ſcripto autem teſtamento & ſi nulli teſtes a „ milite adhibiti ſint, ratam tamen eſſe militis „ voluntatem. .... De numero teſtium adhibendo a milite, per nuncupationem teſtante, „ ſic ſentio, neque unum teſtem, quod putat „ THus, ſufficere, neque plures exigi quam duos „ ...... de rogatione teſtium, quod tertium „ erat, eam non exiſtimo in militari teſtamento „ eſſe neceſſariam". Deletis tribus his voculis, *quod putat THus*, omnia recte ſe habent, atque id ipſum, quod dicturus fueram, exprimunt. Planum enim eſt lectori paulo magis attendenti, paraphraſten de ſcripto loqui teſtamento, primo quia hic Imperator agit de ſolemnitatibus teſtamentorum; atqui duo teſtes in nuncupativo militis teſtamento probationis, non ſolemnitatis cauſa requiruntur: deinde quia THus ſtatim addit, de nomine heredis propria manu ſcribendo. Jam vero Theophilomaſtixin incumbit probatio, noſtrum de nuncupativo ſenſiſſe. G. O. R.

d. *Οἰκείᾳ χειρὶ* id eſt, *propria manu* heredis nomen non ſcribi, ſingulare jus olim fuit militibus: in paganis contra fuit, quod tamen poſtea mutatum, ut ſcripſi ad §. 3. ſup. *de teſtamentis.* D. GOTH.

Ut in paganorum teſtamentis obſervari ſolet, l. jubemus 19. C. *de teſtam.* FABR. II.

e. Olim quocumque in loco, omni tempore. hodie militiæ tantum tempore jure proprio, jure ſuo teſtantur. FABR. II.

Dignus legi Cl. Otto ad §. 3. h. t. G. O. R.

f. Vid. l. 17. C. *de teſtamento militis.* D. GOTH.

ſ. Ἐξεσί-

ἐν τοῖς κάστροις 4 ἢ ἐν τῷ g ἐξπεδίτῳ διάγουσιν· ὅπως δήποτε γὰρ ἡ βούλησις αὐτῶν, ἐγγράφως ἢ ἀγράφως, διατυπωθεῖσα 5 ἦ, τὸ ἰσχυρὸν ἐχέτω ἐν ἑαυτῇ· Ἐν οἷς δὲ χρόνοις ἐν ἑτέροις διατρίβουσι τόποις, ἢ ἐν τοῖς λεγομένοις 6 αὐτῶν σεδέτοις,

ſtris vel in expeditione agunt; quo-
262 modocumque enim voluntas eorum, ſive in ſcripto ſive ſine ſcripto, ordinata ſit, robur in ſe habeat. Quibus autem temporibus in aliis degunt locis, aut in dictis eorum ſedetis, id eſt,

4. ἤτοι F. 5. ᾖ de: F. 6. αὐτοῖς ante F. ſed αὐτῶν ipſe citat Viglius in *Comment. ad h. t.* pag. 47.

g. Ἐξπεδίτῳ dixit Harmenop. 4. tit. ult. §. 28. D. GOTH.

h. *Vel ſuis ædibus* [vulgo in textu Lat.] Melius legitur, *ſedibus*: ad proprias enim domos poſt miſſionem primum redibant, & ſic in ead. conſtit. emendatiores habent codices, (l. fin. C. *de Teſtam. mil.* in Numb. edit.) eoque modo interpres etiam legiſſe videtur, utcunque Lat. vocem declarans: ἐν τοῖς λεγομ. αὐτῶν σεδέτοις &c. Intelligo autem hyberna, id eſt loca, in quibus ſtationem hyeme milites facere ſolent . . . . . *ſedium* tamen appellatio etiam extra hyemem intelligi poteſt, quotieſcunque ſcil. ceſſat belli neceſſitas. Credo itaque *ſtationarios* (l. *limenarchæ* D. *de fugit.*) qui ad provinciæ quietem aluntur, & *Limitaneos* (l. 2. §. *pro limitaneis* C. *de offic. pr. pr. Afr.* & tit. *de fund. limitr.* lib. XI.) qui in finitimis hoſtium locis ad repentinas incurſiones intenti ſunt, & equites qui publico ordinarioque ſtipendio etiam in pace apud nos retinentur, interea privilegiis hiſce non frui. VIGLIUS *in Comment. X. titul.*

Aedibus, al. *ſedibus*, ut & TH. σεδέτοις: quam lectionem puto veriorem. Certe ea confirmatur ex l. ult. C. *de Reſtit. mil.* ubi ita legitur, cum illa eadem ſit cum l. ult. C. *Quib. non obj. long. temp. pr.* & l. pen. C. *de Teſt. mil.* ut indicant eædem inſcriptt. & ſubſcriptt. A. CONT. *ad Inſtit.*

Dies tamen differunt, cum una harum legum Kal. April. altera IV. Id. Apr. tertia VI. Id. data ſit: adeoque non ſufficit, quod Contius in binis harum aut IV. aut VI. Id. legendum putet. Præterea ipſe Contius in iiſd. ll. *ædibus* edidit, ſed in marg. *ſedibus* ex TH. emendat, quod & ego cum Haloandro & D. Gothofr. præfero: ſed oſtendere debui, mancam eſſe Contii probationem. G. O. R.

Quæri merito poteſt, cur in ſuis ſedibus vel ædibus (Aedes enim veræ militum foſſata, ſtationes, caſtra ipſa) privilegio militari non fruantur: aut cur tum [*l.* dum] in illis ſunt, abeſſe reip. cauſa non dicantur? eo magis quod niſi & in illis locis conſtituti privilegio militari fruantur, exiguo admodum tempore beneficium militare duraturum eis ſit, ſi in momentum ſolum expeditionis & procinctus tempus extenditur, neque ad ſtationum militarium tempora porrigetur. Denique nulla mihi videtur ratio, ut cum in ſuis ſedetis vel hybernis ſunt (*en garniſon*) privilegio ſpolientur, cum vel eo temporis ſpatio annonas militares accipiant. l. 18. ſup. *de Epiſc. aud.* l. 2. C. Th. *de Domeſt. & prot.* l. 6. tit. 24. ut mihi ſuſpicio magna juſtaque ſit, hic & in l. ult. ſup. *de Reſt. mil.* (ubi hæc conſtitutio totidem verbis repetitur) & verſ. *illis autem temporibus* & apud THum *de mil. teſt.* legend. *milites non juvari*: eos jure denique militari in teſtando non frui, cum citra expeditionis neceſſitatem in aliis locis quam in ſuis ædibus ἢ μὴ ἐν τοῖς λεγομένοις αὐτῶν σεδέτοις degunt, ut loco τῶν vel legamus ἢ μὴ i. e. *quam.* [An ſcripſit Goth. ut loco τῶ, ἢ i. e. *vel* leg. *&c.*] Quod & TH. ſatis indicat, cum ſedeta exp. ἔνθα διάγ. αὐ. αἱ. Quid quod vix a paganis different milites, ſi in expeditione tantum militari eo beneficio fruentur: cum pagani ipſi in expeditione etiam jure militari teſtari poſſint. l. ult. D. *de Teſt. mil.* . . . . . . Poſſis tamen & h. locum ſic accipere: miles non fruitur privilegio militari, quoties non militarib. locis, vel quoties in ſuis ædibus citra expeditionis neceſſitatem moratur.

D. GOTH. *ad l. ult. Cod. Quib. non obj. l. t. pr.*

Σέδιτα militum hic pro *ædibus* ipſorum accipit. Sane *ſedeta* hic dicuntur, ἔνθα διάγειν αὐτοὺς αἱρῶσιν, ut *ſtativa* eſſe intelligamus. In his autem jure militari teſtari haud poſſe milites negat hoc ipſo loco THus. De quo vide quæ ſcripſi ad l. 18. Cod. *de Epiſcop. Audient.* D. GOTH.

Quod autem hoc in §. eſt *vel in ædibus ſuis*, TH. legit *vel in ſedibus ſuis.* V. Cl. Cujac. notis ſecundis & Conſult. 49. reſpondet melius eſſe *in ſuis ædib.* vel idem eſſe *in ſuis ædib.* & *in ſuis ſedib.* ut in l. 1. C. Th. *de Domeſt. & protect.* l. ult. C. *de poſtlim. revers.* Sed eæ leges nihil ad hunc §. Et vero melior lectio eſt THi *in ſuis ſedib.* quam habent quoque libri manu antiquiſſima ſcripti. Quippe de *ædibus* nulla dubitandi ratio erat, quin ibi a militibus paganica teſtamenta fierent: ſed Juſtinianus intelligi voluit *de aliis locis*, id eſt extra caſtra, & *de ſedibus ſuis*, hoc eſt de ſtativis, hibernis atque æſtivis dubitari poſſe, an militaria ibi teſtamenta fierent *Etc.* MARCIL. *ad Inſtit.*

In l. 2. §. 1. [Cod. *de Off. Præf. pr. Afr.*] cum agit de pluribus ducum Africanorum ſtationibus, recte *Sedium* voce utitur. Similes ſedes intelligit TH. per Σέδιτα, non vero *Foſſata*, ut veteres gloſſæ Baſilicῶν, & Suidas in Σέδιτον: quod advertit

τοις, b τουτέστιν ἔνθα διάγειν αὐτοὺς ἀνάγκη, τῶν στρατιωτικῶν ἐν τῷ διατίθεσθαι προνομίαν οὐκ ἀπολαύουσι· καὶ ὑπεξούσιοι δὲ ὄντες ἀκωλύτως διατίθενται, πανταχοῦ μέντοι τὴν ἀκρίβειαν παραφυλάττοντες, ἐν ᾧ τῶν κάστρων εἰσὶν ἐκτός.

§. I.

eſt, ubi agere eos neceſſe eſt, militaribus in teſtando privilegiis haud fruentur: quamquam ſi filiifamilias ſint, ſine impedimento teſtantur, ubique tamen ſolemnitatem obſervantes, quatenus extra caſtra ſunt.

§. I.

vertit Coryphæus juris interpretum Cujac. in prioribus not. Viglium ſecutus; quamvis reclamet vulgaris lectio Inſtit. in qua pro *Sedibus* ſcriptum eſt *Aedibus*. Sed de hac quæſtione fuſius dicam in notis Inſtit. TRIVOR. *Obſerv. Apolog.* c. 9.

Hunc locum varie vexant viri docti: quidam enim cenſent, milites . . . . non poſſe jure militari teſtari in hybernis, ſtativis, præſidiis, quæ *ſedeta* vocat l. 18. C. *de Epiſc. aud.* ut & h. l. TH. qui hæc verba intellexiſſe non videtur: legens enim *in ſuis ſedib.* non, *in ſuis edib.* hoc ſic interpretatur, *aut in qua ſedeta vocantur*, id eſt *ubi eos agere neceſſe eſt.* Et fruſtra eſt amicus quidam noſter [*Rigaltius*] vir doctiſſ. qui in Gloſſario mixto-barbaro THi verba ſic eſſe accipienda contendit, in teſtamentis non poſſe uti milites privilegio, quando aliis in locis degunt, *quam in ſedetis*, id eſt in locis, in quibus ſedere & conſiſtere neceſſe habent. Quem ſenſum ex verbis THi nemo unquam eruere potis erit: aperte enim negat TH. militem in ſedetis jure militari poſſe teſtari, quam ſententiam plerique ſequuntur hodie. *Etc.*

A COSTA *in Comm. Inſtit.*

Omnino legendum *ſedibus* apud Juſtin. non *ædibus.* Moveor auctoritate Th. quem ita legiſſe non dubito. ex quib. efficitur, milites non teſtari jure militari in aliis locis, quam in expeditione. expeditio belli res eſt. Caſſiod. Var. 1. 17. *Hanc merito expeditionem nominavere majores, quia mens devota præliis, non debet aliis cogitationibus occupari.* Hinc *expedire*, Tacit. hiſt. 1. Græci recentiores, ἐν ἐξπεδίτῳ dicunt. Juſtin. Nov. 117. c. 11. περὶ τῶν ἐν ἐξπεδίτῳ ὄντων. Græci in Baſilic. ſic interpretantur: ἐν ταξειδίοις ὄντων. Leo Imp. Tacit. Conſt. 4. §. ἐν τῷ ἐξπεδίτῳ ἤγουν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῦ φοσσάτου. In expeditione igitur, id eſt, in caſtris, & exercitu, v. Th. Schol. ad §. 6. inf. *de exhered. lib.* Alii pro caſtris & exercitu foſſatum dicunt, φοσσάτον Leo d. §. 1. Codin. de offic. cap. 4. n. 56. cap. 5. n. 4. Chryſoſt. hom. 23. in Epiſt. ad Epheſ. ὁ παρὼν βίος ὁδός τίς ἐστι καὶ στρατιά, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις τὸ λεγόμενον, παρ' αὐτοῖς, φοσσάτον. Auctor Anonym. de invent. S. Cruc. Edeſſen. mon. in Elench. Agar. Aſtrampſychus, ἐν Πυθαγορικῷ λαξευτηρίῳ, ἢ ῥαβδολίῳ, qui in Biblioth. Reg. & Memmiana: περὶ συναγωγῆς ἀνθρώπων, οἷον φοσσάτου, ἐκκλησίας, συμποσίων, καὶ ὀνείρων νεκρῶν. Et ita Gr. accipiunt in l. 21. §. in exercitu, D. *commod.* Jc. in l. 3. §. 2. D. *de re mil.* vide collection. antiq. Decretal. lib. 3. t. 36. & cap. 4. ext. *de immun. Eccleſ.* Annales Franc. *Qui in continuo Africa foſſato, id eſt, caſtris præſidebat.* Idacius in Faſt. Coſſ. Concil. Florent. Seſſ. 25. atque ita quoque hodie Græci φωσσάτον dicunt. Foſſatum nimirum poni cœpit pro caſtris, quia caſtra vallo, & foſſa, ſeu foſſato cingebantur. Latinis enim foſſatum pro foſſa poni non dubitatur. Gloſſæ gr. lat. in τάφρος. Procop. Gaz. in 1. Regnor. cap. 20. Quidam pro caſtris, vel loco caſtrorum campum, ἢ κάμπον dixerunt, Alexand. mon. de invent. S. Cruc. Theodor. lect. 1. Petrus Chryſol. Serm. 13. & 14. Idac. in Chron. Coripp. 3. —*campos, acies, & caſtra parate.* In ſumma milites in expeditione, ſive expedito, caſtris, foſſato, aut campo, ut in Oriente jam occiduo Græci locuti ſunt, in hoſte, jure proprio teſtantur; in ſedetis autem ſuis, ſive ſedibus, ſtativis & hibernis jure militari teſtari negat Th. cujus ſententiam adjuvat ejuſdem Schol. ad §. 3. h. t. Sedeta ſunt ſtativa, l. 18. C. *de epiſc. aud.* idem Schol. ad v. σεδίτοις, τουτέστιν παρασεδέιμοις.

FABR. I.

Adde ejuſd. notam ſeq. y.

Sedes h. l. vocantur, quas ſuperiore lege *Pleromos ac terminos ſuos* Julianus vocavit. *Sedes* ſcil. ſunt (quarum & ap. Veget. & ap. Ammianum frequens mentio extat . . . . .) quæ alias *ſedeta* quoque vocantur apud TH. paraphraſten, Suidam v. Σέδιτον, Rufum in *Legib. militar.* στρατιώτης ἐν παραχειμαδίῳ ἢ κατὰ πάροδον ἢ εἰς τὰ σέδετα, [v. quæ obſervat du Freſne in Gloſſar. & ante eum Meurſius. RITTER.] & Gloſſ. *Baſil.* Foſſata, ſtativa, caſtra: ubi videlicet milites (armatæ vel palatinæ militiæ) otioſi interim ſedebant & vivebant, citra expeditionis neceſſitatem, TH. l. c. ubi Sch. σεδέτοις παρασεδέιμοις, ut liquido conſtat ex inſigni Vegetii loco L. III. c. 4. & l. 1. C. Juſt. *de Off. pr. pr. A.* Ideo in *expeditione* & in *ſedibus* Juſtinianus opponit in l. ult. C. *de Reſt. mil.* & l. ult. C. *Quib. non obj.* Verum de eo plura in libris *Benedictorum THi*, ad aſſerendam lectionem, quam Conſultatio 49. perperam ſollicitat, ubi demonſtro militem non potuiſſe in ſedibus jure militari teſtari.

JAC. GOTH. *ad Cod. Theodoſ. T. II. p.* 133.

Theoph. legit *ſedibus* apud Juſtin. non *ædibus.* quod tamen idem eſt. ex quibus efficitur, milites non teſtari jure militari in aliis locis, quam in

§. I. Οὐκ ἄτοπον δὲ εἰς μέσον ἀγαγεῖν, 263
καὶ ἃ Τραϊανῷ 7 περὶ στρατιωτικῆς [l] εἴρηται διαθήκης, ἐπὶ θέματος τοιούτου· στρατιώτης τις συγκαλεσάμενός τινας, ἐπὶ αὐτῶν εἶπε, τόνδε 8 ἢ τόνδε βούλεσθαι κληρονόμον 9 εἶναι, καὶ τόνδε τὸν οἰκέτην 10 ἐλευθερωθῆναι· ἀγράφως δὲ ταῦτα ἐπράττετο· ζήτησις μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν μεταξὺ τοῦ ἐξ ἀδιαθέτου καὶ τοῦ ὀνομασθέντος
κληρονόμου ἀνεφύη· καὶ οἱ μὲν ἐξ ἀδιαθέτου 264
ἔλεγον, τὰ παρὰ τοῦ τελευτήσαντος εἰρημένα οὐχ ὡς ἐπὶ ἐννοίᾳ διαθήκης εἰρῆσθαι· ὁ δὲ κληρονόμος προεβάλλετο τὸ στρατιωτικὸν προνόμιον, ἐκεῖθεν τὴν διαθήκην βεβαιῶν· Στατίλιος [k] δὲ Σεβῆρος τῆς τοιαύτης

§. I. Non abſurdum autem *erit* in medium proferre, etiam quæ *a* Trajano de militari ſancita ſint teſtamento, in hac ſpecie: Miles aliquis, convocatis quibuſdam, coram iis dixit, hunc aut illum *ſe ſibi* velle heredem eſſe, & ſervum illum manumitti. Hæc autem ſine ſcripto fiebant. Poſt ejus mortem quæſtio inter *heredes* ab inteſtato, ac nuncupatum heredem coorta eſt. Et *heredes* quidem ab inteſtato dicebant, *ea* quæ a defuncto *eſſent* dicta, non tamquam teſtandi animo dicta eſſe: heres autem prætendebat privilegium militare, confir-

7. τῷ βασιλεῖ ad: F. 8. ἢ τόνδε de: F. 9. αὐτῷ γενέσθαι F. 10. αὐτοῦ ad: F.

in expeditione: id eſt, in caſtris & exercitu. Vide Theophili Schol. ad §.6. inf. *de exhered. lib.* In ſedetis autem ſuis, ſive ſedibus, ſtativis & hibernis jure militari teſtari negat Th. cujus ſententiam adjuvat ejuſdem Schol. ad §. 3. h. t. Sedeta ſunt ſtativa, l. 18. C. *de epiſc. aud.* idem Schol. ad v. σεδίτοις τουτέστι προεδρείαις. Non recte tamen Th. *ſedes* accepit pro *ſedetis:* (nam perinde eſt, ac ſi Juſtinianus diceret, eos qui apud ſedes ſuas & domicilium ſuum ſunt, ceu loquitur Ulpianus in l. 28. §. ult. *de fideicomm. libert.* jure ſingulari non teſtari.) Et rejicienda eſt eorum ſententia, qui Theophilum ſic exponunt: milites non poſſe uti privilegio, quando in aliis locis degunt, quam in ſedetis. neque τὸ ἢ apud Th. eſt, *quam* ſed *vel*, ut apud Juſtin. Ejus interpretationis primus auctor fuit Nicolaus Rigaltius in Gloſſario, qui deinde adſertorem habuit E. Merillium, non laudato Rigaltio. FABR. II.

Intermedia hujus notæ verba idcirco a me ſunt prætermiſſa, quia mendo non carere viſa ſunt. J. DOUJ.

Doujatius verba a me his (incluſa) ſignis prætermiſit: ſed cur illud mendi tribus non indicavit verbulis? Non videtur intellexiſſe Fabrotum, qui nunc cum Cujacio, D. Goth. & a Coſta, quamvis perperam, facit. G. O. R.

Expeditio appellatur locus, ubi copiæ degunt ſub vexillis, & omnis etiam peregrinatio & occupatio militaris ſuſcepta belli publici cauſa. Imo vero & milites ipſi, qui ſunt in ſedetis & præſidiis, (*dans les garniſons*,) & qui militant Romæ ſub præfecto vigilum (*les ſoldats du guet*) privilegio militari perfruuntur, l. 1. §. pen. D. *de bonor. poſſ. ex teſt. mil.* & l. 8. §. *plane* D. *de Excuſatt.* Cæterum male videtur h. l. THus translatus a Curtio, quaſi dixerit, milites qui ſunt in ſedetis, ex privilegio militari teſtari non poſſe; nec recte videtur eo nomine reprehenſus: ejus enim verba ſunt hæc: *In illis vero temporibus, in quibus in aliis locis commorantur,* quam *in illis, quæ dicuntur* Sedeta, *id eſt, ubi degere ipſos neceſſe eſt, militaribus in teſtando privilegiis non fruuntur.* Ex quibus apparet, THum ſedeta, ubi militantes ex neceſſitate degunt, diſtinguere voluiſſe ab ædibus & ab aliis locis, in quibus milites degunt citra expeditionis neceſſitatem, ubi privilegia militiæ interim ceſſant. Erroris cauſam Curtio dediſſe videtur particula ἢ, qua utitur TH. hæc apud Græcos ſignificat *Vel*, & ſignificat etiam *Quam.* Cum enim textus Juſtinianæus haberet particulam *vel*, credidit quoque THum eandem particulam habuiſſe. D. GALTIER.

Neque Curtium neque THum ego erraſſe puto, neque citatæ a Galterio leges dignæ, quæ refellantur. Cauſam ſatis pro THo dixerunt Viglius, Marcilius & Jac. Gothofr., quibus addi poteſt VINNIUS in *Comment.* & ad eum HEINECC. Vir Cl. OTTO in Nota Critica recenſitis Variorum ſententiis nihil definit. G. O. R.

Gebauer in præf. ad Grot. [*Flor. Sparſ.*] Sedes an pro ædibus, an pro caſtris ſtativis? Prius Grotius & plurimi. Prius mihi placet, ob (1) Βασιλικῶν lectionem: ob (2) ea quæ J. a Coſta monuit: ob (3) Cujacii auctoritatem, & ob Auguſtini duo loca *de Civ. Dei* L. 1. cap. 15. & L. 11. cap. 20. quibus ſedes idem quod ædes. MYLIUS *in ſchedis.*

Nulla

τῆς ἀναφυείσης ἀμφιβολίας, ἐπὶ Τραϊανὸν ἀνήγαγε τὸν θειότατον· ὁ δὲ ἀντέγραψε ταῦτα· τὸ στρατιωτικὸν προνόμιον, 265
τὸ λέγον τὰς ὅπως δήποτε [11] γενομένας ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διαθήκας βεβαίας εἶναι, οὕτω νοεῖσθαι χρὴ, ὥστε κατὰ προτέραν τάξιν πρόδηλον εἶναι τὸ γεγενῆσθαι διαθήκην, εἴτε ἔγγραφον [l] εἴτε ἄγραφον· ὁ τοίνυν τελευτήσας στρατιώτης, οὗ ὑπὲρ τῆς οὐσίας [12] κινεῖται ζήτησις, εἰ συγκαλεσάμενός [m] τινας ἐπὶ τούτῳ, ὥστε [13] τὴν οἰκείαν γνώμην ἐπὶ μαρτύρων δηλῶσαι, σαφῶς παρέστησε τίνα, βούλεται [14] ἔχειν κληρονόμον, καὶ τίνα τῶν οἰκετῶν [15] ἐλευθερῶσαι 266
ἠξίωσεν, ἄγραφον ἰσχυρὰν τὴν τοιαύτην καλοῦμεν διαθήκην· εἰ δὲ, ὥσπερ ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν ὁμιλίαις [n] εἴωθε συμβαίνειν, παρ-

firmans inde *illud* teſtamentum. Sed Statilius Severus hujus controverſiæ judex, ad Divum Trajanum retulit. Hic autem hæc reſcripſit: Privilegium militare dictitans, facta quomodocumque a militibus teſtamenta eſſe rata, ita intelligi oportet, ut primo loco manifeſtum ſit, teſtamentum eſſe factum, ſive ſcriptum ſive non ſcriptum. Itaque miles defunctus, de cujus bonis quæſtio movetur, ſi convocatis quibuſdam ad hoc, ut ſuam mentem coram teſtibus declararet, evidenter demonſtravit, quem velit habere heredem, & quem ſervorum dignatus ſit manumittere; ratum vocamus hoc teſtamentum non ſcri-

11. γιν. F. 12. κεκίνηται F. 13. τὴν ἑαυτοῦ γν. F. 14. αὐτῷ εἶναι κληρ. F. Sequens τῶν de: F. 2. 15. ἐλευθερίας F.

Nulla harum rationum eſt peremtoria. Βασιλικῶν ſcriptores, THo longe juniores, ſæpius lectionibus corruptis deceptos fuiſſe, hodie ſatis conſtat. J. a Coſta nihil habet, quod alii non ſatis refellerint. Cujacium quoque plurimi rectiſſime hic deſerunt, ut ſuperiores notæ oſtendunt. Auguſtini loca huc nihil pertinent, quum nemo dubitet, quin *ſedes* idem ſæpe ſignificet quod *ædes*; ſed quæſtio eſt, an pro *ſedetis* & hic & alibi accipiantur, quod eædem notæ plane evincunt. Denique *ſedes* veram eſſe lectionem, vel inde probo, quod militibus qua militibus vix niſi per contrarietatem in adjecto, aut ſaltim abſurde *ædes* tribuantur, quæ proprie ſunt civium. Sapienti ſat! G. O. R.

i. l. Divus Trajanus 24. D. *eodem.* D. GOTH.

k. Sive *Statilius* legas cum Pand. Flor. ac noſtro, nec non Cujacii editt. atque duobus Codd. quos ego verſavi, ſive *Catilius* cum vulg. circum haud interduim, niſi quod priorum auctoritas prævalere debeat, licet Viglio atque Ottoni poſterius placeat. Primo enim nihil ad jus facit, etiamſi totum nomen ignoraretur: deinde, nobisne hodie omnium Romanorum nomina nota eſſe poſſunt? tertio, cogitemus Statilios decuplo plures occurrere in monumentis atque inſcriptt. Catilio præ uno. G. O. R.

l. Fallitur TH. qui legit, *Quod & ſine ſcriptura a militantibus fieri poteſt.* Intelligi enim vult Trajanus, valere teſtamentum jure militari, etſi a non milite factum ſine ſcripto, ſi poſtea factus miles, in expeditione id ratum habuerit. MARCIL. *ad Inſtit.*

Trajan. ait: *quod & ſine ſcriptura, & à non militantibus fieri poteſt*, l. 24. D. *eod.* in quibus verbis nondum cuiquam ſuboluit mendum ſubeſſe, videtur autem legendum, *ut à non milit.* Atque ita apud Juſt. reponend. in quam ſententiam me pertraxit Gallicus Inſtitut. interpres, qui in Biblioth. Reg. Chriſtianiſſ. cujus verba ſunt hæc: *Qu'on doit premierement eſtre certain que le teſtament a eſté fait; car il peut eſtre fait ſans eſcrit, auſſi bien cil à ceux qui ne ſont mie Chevaliers.* FABR. I.

Conſultus fuit Trajanus de teſtamento militis, quod hæredes ab inteſtato eo prætextu impugnabant, quod id ſine ſcriptura factum eſſet. Atque ita quoque TH. quem falſo Giphanius [*nec non Marcilius*] aliter legiſſe exiſtimat. Fabrotus mavult legi UT *a non mil.* Quod valde placet. VINN. *in Comment.*

Sed ſenſus idem manet, ſi ET retineas. Nihil ergo opus eſt emendatione. HEINECC. *in Vinn.*

m. Juſt. *convocatis ad hoc hom.* id eſt rogatis, ut in c. 8. *de ſponſalibus*, Decret. collect. prima. FABR.

n. Ὁμιλίαις hic pro *ſermonib.* accipit, ut ex Juſtiniano hoc loco & l. 14. D. *eod.* intelligimus, ſermonibus,

παρόντων τινῶν, ἀποτεινόμενος πρός τινα
εἶπεν, Ἐγώ σε κληρονόμον ποιῶ, ἢ τὰ ἐμὰ
πράγματά σοι καταλιμπάνω, οὐ χρὴ τοῦ-
το διαθήκης ἔχειν δύναμιν· ἐπ᾽ οὐδενὸς
γὰρ μάλιστα τοῦτο χρὴ σκοπεῖσθαι,[16] ἤ-
περ [o] ἐπὶ στρατιωτῶν, οἷς ἐν προνομίῳ 267
δέδοται, τὸ ὅπως βούλονται, διατίθε-
σθαι· ὥστε τὰ ἐν ὁμιλίαις λεγόμενα εἰς
[p] τύπον διαθήκης μὴ ἀναφέρεσθαι· ἐ-
πείτοι γε πάσης δυσκολίας ἐκτὸς μετὰ
τελευτὴν στρατιώτου παντὸς, ἀναφανή-
σονται μάρτυρες, διαβεβαιούμενοι ἑαυτοὺς
ἀκηκοέναι, ὅτι ὁ δεῖνα ὁ τελευτήσας εἶπε
τῷδε, [17] Ὅτι ἐῶ σε κληρονόμον, ἢ Ὅτι
καταλιμπάνω σοι τὰ ἐμὰ πράγματα· καὶ
ἐκ τούτου αἱ ἀληθεῖς ἀνατραπήσονται τῶν
στρατιωτῶν [q] βουλήσεις.

§. II. Στρατιώτης, εἴτε ἄλαλος εἴη 268
εἴτε κωφὸς, ἰσχυρῶς διατίθεται· ὑπόθου
[s] δὲ αὐτὸν μὴ [18] ἐκβληθέντα τῆς στρατείας
cauſaria [t] miſſione. ἄτοπον γὰρ [19] τοιοῦ-
τον

ſcriptum: ſin vero, quomodo ut plurimum in ſermonibus ſolet accidere, nonnullis præſentibus, ad aliquem converſus dixit, Ego te heredem facio, vel Bona mea tibi relinquo, hoc teſtamenti vim habere non oportet. In nullo etenim hoc magis ſpectandum eſt, quam in militibus, quibus pro privilegio datum eſt, quomodocumque velint, teſtari; ita ut in ſermonibus dicta ad formam teſtamenti non referantur: quandoquidem extra omnem difficultatem poſt omnis militis obitum, teſtes comparebunt, adfirmantes ſe audiiſſe, illum defunctum dixiſſe huic, Facio te heredem, vel Bona mea tibi relinquo: atque hinc vera militum teſtamenta ſubvertentur.

§. II. Miles, ſive mutus ſit ſive ſurdus, valide teſtatur. Finge autem eum non*dum* militia ſolutum *eſſe* cauſaria miſſione: abſurdum enim, hunc mi-

16. ἤπερ Omnes: *vid. Not.* o. 17. Ὅτι ἐῶ σε κλ. ἢ de: F. 18. μὴ de: F. *vid. Not. meam* s. 19. ἐστι ad: F. 2.

[r] ...nibus, inquam, quales familiares eſſe inter milites ſolent. D. GOTH.

o. Pro ἤπερ legend. ἧπερ [*voluit, quod edidimus.*] Servit enim comparationi, non conditionem fingit. NANN.

Eamdem correctionem adſcripſit ANON. DUK. & ſic jam vertit Curtius. Confer pag. 240. lect. 3. G. O. R.

p. Εἰς τύπον διαθήκης ἀναφέρεσθαι, ad formam teſtamenti referri. Idem quod, pro teſtamento obſervari. D. GOTH.

Pro teſtamentis habeantur. FABR. II.

q. Βουλήσεις. id eſt, *voluntates. Judicia* dixerat Juſtinianus & Florentinus l. 24. D. *eodem.* D. GOTH.

r. Ἄλαλον teſtimonium ferre non poſſe in teſtamento dictum eſt. §. 6. *ſup. de teſtam.* D. GOTH.

s. Jure militari ſurdus & mutus teſtamentum facere poteſt ante cauſariam miſſionem in numeris manens, l. 4. D. *eod.* poſt cauſariam miſſionem non poteſt ut nec ad militiam admitti; quippe ſurdus ducis ſui mandata exaudire, mutus loqui non poteſt. D. GOTH.

Scholiaſtes: ὑπόθου δὲ αὐτὸν μὴ [μὲν *Edit.* 2.] ὄντα καυσάριον [*ſic*] παντελῶς, τουτέστι κωφὸν ἐκ γενετῆς καὶ ἄλαλον· ὁ γὰρ τοιοῦτος, οὔτε στρατιωτικῶς, οὔτε πολιτικῶς διατίθεται· ὁ τοιοῦτος γὰρ καυσαρίᾳ μισσίονι ἐκβάλλεται. Idem quoque ſentit Th. nimirum militem ſurdum, aut mutum effectum ante cauſariam miſſionem in numeris manentem jure militari teſtamentum facere poſſe, quod confirmatur l. 4. D. h. t. FABR.

Quamvis prima ſpecie valde blandiatur Fabroti lectio, negativum μὴ ejicientis, tamen vulgata verior eſt, dummodo μὴ ſumatur pro μήπω, ut Latine reddidi. Nam affirmativa non militem eum, ſed veteranum adeoque privilegii expertem faceret: quum negativa ſignificet, eum poſt factum demum teſtamentum militia eſſe miſſum. Confer nunc Heinecc. ad, vel potius adverſus Vinnium h. §, licet de THi loco nihil agant. G. O. R.

t. L. 12.

τον στρατεύεσθαι· ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἀκούει τῶν τοῦ στρατηγοῦ παραγγελμάτων, ὁ δὲ ἐάν τινος ἀναγκαίου δεῖται, οἷον ὅπλου, οὐ δύναται τοῦτο δηλῶσαι.

§. III. Μέχρι δὲ τοσούτου ἐκ τῶν Βασι- 269 λικῶν διατάξεων συγκεχώρηται τοῖς στρατιώταις τὸ διατίθεσθαι παρὰ τὴν ἀκρίβειαν, [20] μέχρις οὗ ἂν [u] στρατεύωνται, ἢ καὶ διατρίβωσιν ἐν κάστροις· μετὰ [x] δὲ τὴν ἄφεσιν, τουτέστιν ἡνίκα γένωνται βετεράνοι, ἢ τῶν κάστρων [21] εἰσὶν [y] ἐκτὸς, εἰ καὶ ἔτι στρατεύονται, τὴν τῶν παγανῶν ἀκρίβειαν [22] φυλάττειν ὀφείλουσιν. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, τοὺς μὲν στρατιώτας ἐν κάστροις διατιθεμένους ἀκινδύνως τῆς ἀκριβείας κα- 270 ταφρονεῖν, τοὺς δὲ βετεράνους τὴν ἀκρίβειαν ὀφείλειν παραφυλάττειν, ὅρα τὸ ἐντεῦθεν ζητηθὲν, ὅπερ [23] μεταξὺ στρατιώτου καὶ βετεράνου ἐστί· στρατιώτης ἐν κάστροις διάγων, καθ᾽ ὃν ἠβουλήθη διέθετο τρόπον· ἀφείθη τῆς στρατείας, [24] καὶ ἐτελεύτησε· σκοπῶμεν, εἰ δεῖ κρατεῖν αὐτοῦ τὴν βούλησιν·

militare: namque alter ducis præcepta non audit; alter, ſi alicujus *rei* neceſſariæ indiget, velut teli, hoc declarare nequit.

§. III. Eo autem uſque ex conſtitutionibus Principalibus conceſſum eſt militibus citra ſolemnitatem teſtari, quouſque militent, atque in caſtris degant: ſed poſt miſſionem, id eſt quum facti ſunt veterani, aut extra caſtra degunt, etſi adhuc militant, paganorum ſolemnitatem obſervare debent. Quoniam vero diximus, milites quidem in caſtris teſtantes ſine periculo ſolemnitatem negligere, veteranos autem ſolemnitatem obſervare debere; vide *quid* hinc quæſitum *ſit*, quod militem inter & veteranum vertitur. Miles in caſtris agens, quomodo volebat, teſtamentum fecit: militia miſſus & mortuus eſt. Videamus, an ejus voluntas valere debeat. Et ſi quidem aliquis tempus inqui-

20. ἐφ᾽ ὅσον καὶ στρατεύονται καὶ διατρίβουσιν F. Ego in vulgata cum Curtio ἂ tantum delerem, ut verti. 21. ὦσιν F. 1. in Corrig. legit: in 2. turpiſſime dedit βετεράνοι, τῶν κάστρων εἰσὶν ἢ ἐκτὸς. 22. ἐφ. παραφυλ. F. 23. μετέχει (omiſſo mox ἐστί) F. 24. καὶ admiſi ex F. 2. Mox σκοποῦμεν ante F. 2.

t. l. 12. §. 3. D. *de re militari.* D. GOTH.

u. Quandiu militant. Juſtinianus: *quatenus militant.* quatenus pro quandiu. FABR.

x. Adde l. 21. l. 26. l. 38. D. *eod.* l. 5. C. *eod.* 35. *Eclog.* 3. ex tit. 21. c. 17. & 21. & 27. D. GOTH.

Veterani ſunt, qui militiâ dimiſſi ſunt, tit. ſeq. in pr. apud Juſtin. Gloſſ. Baſil. & Suid. in βετεράνος, id eſt, quem peracta ſtipendia militiæ laboribus ſolvunt, Xiphil. 48. Tacit. hiſt. 4. Plut. in Pomp. Liban. in Demoſth. Apol. & Orat. 1. ad Theodoſ. Militiæ juſtum tempus viginti anni, l. 2. C. *de re milit.* Suid. in βετεράνος ex Tiberii conſtitutione, Dio, Tacit. antea vero 25. Ierocles Ιππιατρικῶν 1. Serv. in 2. Æneid. Iſid. Orig. 9. c. 1. Hi ſunt qui honeſte miſſi dicuntur, ſive ut loquitur Julianus Orat. 1. ἀφέσεως ἐντίμου τυχόντες· Alii ſunt cauſarii. Cauſaria autem miſſio eſt, quæ propter adverſam valetudinem indulgetur, l. 2. §. 2. D. *de his qui not. inf.* Apul. Mileſ. 4. Cauſaria à cauſa, ſive morbo, Senec. Ep. 68. *Sic in animo noſtro ſunt quaſi cauſaria partes, quibus adhibenda curatio eſt.* Denique ſunt, qui ignominiæ cauſa, & ut loquitur Tacit. ob culpam miſſi ſunt. Quoniam igitur miſſicius (quæ vox extat in Notis, quæ falſo Tironi adſcribuntur, & duab. vet. inſcript.) id eſt, ut exponitur in Gloſſ. Nom. παλαιὸς στρατιώτης, ἀπολυθεὶς, id eſt, veteranus, ἀπήλλακται τῶν στρατιωτικῶν νόμων, Plutarch. in Rom. Q. communi jure teſtatur, ſed ſi in caſtris teſtamentum fecerit, poſt miſſionem honeſtam, vel cauſariam, intra annum jure militari valebit, l. 26. D. *eod.* l. 17. D. *ad leg. Falcid.* eorum autem teſtamenta, qui ignominiæ cauſa miſſi ſunt, ſtatim valere deſinunt, d. l. 26. FABR. I.

y. Scholiaſtes: τυχὸν γὰρ ἐν στεδίτοις εἰσί. quaſi milites,

σιν· καὶ εἰ μὲν τις 25 ἐξετάσῃ τὸν χρόνον, 26 ἐν ᾧ γέγονεν ἡ διαθήκη, ἐῤῥῶσθαι φημὶ, καὶ [z] παρὰ τὴν ἀκρίβειαν· εἰ δὲ τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ 27 τελευτᾷ, τὴν μὴ γενομένην κατὰ ἀκρίβειαν ἰσχύειν οὐ δεῖ· τί οὖν; ὁ χρόνος τέμνει τὴν ἀμφισβήτησιν· 28 καὶ εἰ μὲν εἴσω ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν ἄφεσιν ἐτελεύτησε, τυχὸν τῷ δεκάτῳ ἢ ἑνδεκάτῳ 29 ἢ δυωδεκάτῳ μηνὶ, στρατιωτικὴν ἔτι ταύτην ἀποκαλῶν, τὸ ἰσχυρὸν αὐτῇ δίδωμι. εἰ δὲ 30 μετὰ τὴν ἄφεσιν ἐνιαυτοῦ παραδραμόντος, μηκέτι ἐῤῥώσθω· ἱκανὸς γὰρ ἦν ὁ μεταξὺ χρόνος ἐκπαιδεῦσαι αὐτὸν τὴν ὀφείλουσαν παραφυλάττεσθαι περὶ τὰς διαθήκας ἀκρίβειαν, ὥστε αὐτὸν τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην ἀμείψαντα, οὕτω διατίθεσθαι.

quirat, quo factum eſt teſtamentum, ratum eſſe dico, etiam citra ſolemnita-
271 tem: ſin autem tempus, quo obiit, *teſtamentum* citra ſolemnitatem factum valere non oportet. Quid igitur? Tempus *ipſum* controverſiam decidit: & ſi quidem intra annum poſt miſſionem obiit, forte decimo vel undecimo vel duodecimo menſe, militare adhuc illud *teſtamentum ego* adpellans, vires *ac robur* ei concedo: ſi vero poſt miſſio-
272 nem anno clapſo (*obiit*), haud amplius ratum eſto. Sufficiens enim erat tempus intermedium ad eum edocendum ſolemnitatem, quæ circa teſtamenta obſervari debet, ut ipſe ſuum teſtamentum immutans, ita teſtaretur.

Τί δὲ, [a] εἰ διέθετο μὲν τις στρατιωτικῶς, ἐνεστήσατο δὲ κληρονόμον ὑπὸ αἵρεσιν, ἐτελεύτησε δὲ εἴσω ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν ἄφεσιν, ἡ δὲ τῆς ἐνστάσεως αἵρεσις μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐξῆλθε; 31 σκοπῶμεν εἰ βλάπτει τοῦτο τὴν διαθήκην, καὶ λέγομεν, ὅτι οὐδαμῶς· τὴν γὰρ τελευτὴν ἀπαιτοῦμεν εἴσω ἐνιαυτοῦ γενέσθαι μετὰ τὴν

Quid autem, ſi quidem militariter quis teſtatus ſit, ſed heredem ſub conditione inſtituerit, obieritque intra annum poſt miſſionem, ſed inſtitutionis conditio poſt annum evenerit? diſpiciamus, num hoc teſtamento noceat, ac dicimus Nequaquam. Mortem enim exigimus intra annum poſt miſſio-

25. ἐξετάσει ante hanc. 26. ἐν ᾧ γέγονεν, ἐῤῥῶσθαι, καὶ παρὰ τὴν ἀκρ. F. 27. ἐτελεύτησεν F. Ego malim ἐτελεύτα. 28. καὶ de: F. 29. ἢ δυωδ. de: F. 30. κατὰ Goth. 31. Sic pro σκοποῦμεν cum Curt. & F. 2. repono.

milites, qui ſunt in ſtativis & hibernis, non ſint in caſtris, & expeditione. [Salluſt. in Jugurth. *Milites menſe Januario ex hibernis in expeditionem evocat. Milites in ſedibus otioſe delicateque vivunt*, Veget. 3. c. 4. *ex Edit.* 1.] [vid. Comment. in Inſtitut. *ex Edit.* 2.] (immo ſup. not. *h.* pag. 348—351.) FABR.

z. Schol. διὰ τὸ ἐν ἐξπεδίτοις, καὶ αὐτοῦ τὴν διαθήκην γράψαντος, ἢ καὶ ἐν κάστροις. FABR.

a. Vid. l. 38. D. h. t. ex qua ſumta eſt quæſtio, quæ hic deciditur. GEN. ED.

b. d. l. 38. in f. l. 25. D. *eod.* l. 8. §. 3. D. *de Codic.* GEN. ED.

c. Si miles exſignato teſtamento, quod non jure fecerat antequam militaret, id legerit in expeditione, ac rurſus ſuo ſigno ſignaverit, valebit ex nova voluntate, id eſt, quaſi militiæ tempore factum, l. 20. §. 1. D. *eod.* nam ſi legerit, & nihil fecerit, ex quo voluntas ejus conſtare poſſit, teſtamentum ad privilegia militum non pertinebit. reſignare eſt ἀποσφραγίζειν, l. 1. §. *ſi pecunia.* D. *dep.* Hiſtoria Apollonii Tyrii: *Puella reſignavit codicillos.* idem igitur eſt, quod abſigno, deſigno in Gloſſ. vet. FABR. I.

d. Quod TH. in ſua paraphraſi dicit de milite, qui non jure exacto fecit teſtamentum, ad Juſtiniani voluntatem quid pertinet? Qui enim convaleſcere poteſt nova voluntate teſtamentum, quod miles non fecit jure ſummo? Sed ita accipiendum eſt quod ait, ut in ſuo robore manere teſtamentum videatur, etiam poſt capitis minutionem. Παρὰ τὴν ἀκριβ. interpres [Curtius, qui vertit *non jure fecit teſtam.* quod ceteri retinuerunt, idque ſatis defendi poteſt, G. O. R.] vertere debuit, *non jure exacto*, præter diligentem obſervationem

τὴν ἄφεσιν, οὐ μὴν τὸ γενέσθαι τὴν ἀδιτίονα.

§. IV. Παγανός τις ὢν διέθετο παρὰ 273 τὴν ἀκρίβειαν· ἐστρατεύσατο [b] μετὰ ταῦτα· διάγων ἐν κάστροις, ἀποσφραγίσας τὴν διαθήκην, τινὰ προσέθηκεν 32 ἢ ἀφεῖλεν, ἢ καὶ μόνον [c] ἀνέγνω τὴν διαθήκην, ἢ ἔπραξέ τι ἕτερον, ἐξ οὗ ἐδείκνυτο ἡ τοῦ στρατιώτου βούλησις, βουλομένου 33 δὴ ταύτην ἰσχύειν· ἐτελεύτησε μετὰ ταῦτα· ἰσχύει καὶ παρὰ τὴν ἀκρίβειαν ἡ διαθήκη, ὡς ἀπὸ καινοτέρας αὐτοῦ βουλήσεως, ἣν διάγων ἐν τοῖς κάστροις ἔσχεν ἐπὶ τῇ διαθήκῃ.

§. V. Στρατιώτης διάγων ἐν κάστροις 274 διέθετο [d] παρὰ τὴν ἀκρίβειαν· ὑπέστη μετὰ ταῦτα κάπιτις [e] διμινουτίονα· ἢ γὰρ αὐτεξούσιος ὢν δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίονα, ἢ ὑπεξούσιος ὢν γέγονεν ἐμαγκίπατος· μενέτω ἡ διαθήκη ἐπὶ τῆς οἰκείας οὐδὲν ἧττον ἰσχύος, ὡς 34 καινοτέρας [f] εὐτυχήσασα γνώμης τοῦ στρατιώτου μετὰ τὴν ἐμανκιπατίονα. ἐν ᾧ γὰρ οὐκ ἤμειψεν αὐτήν, τὸ βέβαιον ἔχειν αὐτὴν ἠβουλήθη· οὐδὲ ἡ κάπιτις διμινουτίων 35 ἴρριτον ποιεῖ τὴν διαθήκην, ἐπειδὴ 36 ἐστι στρατιώτης ὁ διατιθέμενος.

miſſionem evenire, non vero aditionem fieri.

§. IV. Paganus aliquis teſtamentum fecit citra ſolemnitatem: poſtea militavit: in caſtris agens, reſignato teſtamento, aliqua adjecit aut ademit, vel etiam teſtamentum modo legit, aut aliud quid fecit, unde voluntas militis oſtendebatur, volentis utique illud valere: poſt illa obiit: valet teſtamentum etiam citra ſolemnitatem, tamquam ex recentiori ejus voluntate, quam in caſtris agens habuit de teſtamento.

§. V. Miles agens in caſtris præter ſolemnitatem teſtatus fuit: poſtea ſubiit capitis deminutionem: aut enim ſui juris quum eſſet, in adrogationem ſe dedit, aut quum eſſet filiusfamilias, emancipatus eſt: maneat nihilominus teſtamentum in robore ſuo, tamquam ſortitum novam militis voluntatem poſt emancipationem. Dum
275 enim illud haud mutavit, vires id habere voluit: neque capitis deminutio irritum facit teſtamentum, quoniam miles

32. ἢ καὶ F. 33. δὴ de: F. Quid ſi δηλαδὴ legamus? G. O. R. 34. *vid. Not.* f. 35. Sic ſola Lovan. Reliquæ ἴρριτον. 36. ἐστι de: F.

tionem juris, &c. Nam cum ait, *non jure* militem teſtatum, id quoque intelligitur, nec proprio quidem vel ſingulari, quod loco non congruit.
EG. BARO *in Comment.*

Schol. τουτέστι παρὰ τὴν πολιτικὴν διάθεσιν. præter diligentem obſervationem: non communi jure.
FABR.

e. Hoc quoque ſpeciale eſt in teſtamento militis: nam jure communi teſtamentum capitis diminutione fit irritum, §. *alia* Inſt. *Quib. mod. teſt. infirm.* militare non item, l. 22. & ſq. D. h. t.
GEN. ED.

f. Voluntas quæ defecerat, judicio recenti rediſſe intelligetur.
FABR. I.

Ὡς μὴ καινοτέρας ἐντυχ. γνώμης editum in principe Baſil. ſed in Emend. ſic: „Pro μὴ καιν. ἐντ. „ lege καινοτέραν ἐντυχ. deleta negatione, quan„ quam nec Latina ſatis ſibi in eo conſtant". Pariſ. hanc correctionem nimis ſerviliter ſequens dedit: ὡς καινοτέραν ἐντυχ. γνώμης. Lovan. ut edidimus, ſed in marg. ἀλ. ἐαν ἐντυχ. γνώμην. Lugd. & Goth: ὡς καινοτέρας ἐντ. (Goth. poſt: ἐντ.) γνώμης. Fabrotus denique ὡς καινοτέραν ἐντυχ. γνώμην. Ego vetuſtiſſimam lectionem, deleta juſſu Viglii negatione, cum Reſcio reſtitui, utpote Latino textui congruentem: quamquam etſi negative concipiatur, bono ſenſu explicari poſſit. Quod ſi quis accuſativum malit, equidem non intercedo, dummodo ἐντυχ. haud præferat, cujus aoriſti nullam novi auctoritatem. Ceterum hanc Juſtiniani §. aliis inextricabilem viſam explicat Ulr. Huberus *in Prælect.* Tom. I. pag. 216—217.
G. O. R.

νος· ἐπείτοιγε (ὡς προϊόντες μαθησόμεθα) ἡ τοῦ τεστάτωρος [g] κάπιτις διμινυτίων ἀνατρέπει τὴν διαθήκην, ἐνταῦθα δὲ οὐ παραφυλάττεται ταῦτα· ἄτοπον γὰρ, [37] τὴν μὴ κατὰ νόμους γενομένην διαθήκην, ἰσχύουσαν δὲ, ταύτην ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀναιρεῖσθαι κανόνων.

miles eſt qui teſtator: namque (ut inferius diſcemus) capitis deminutio teſtatoris ſubvertit teſtamentum; hic autem hæc non obſervantur: abſurdum enim *foret*, teſtamentum non ſecundum leges quidem factum, ſed ratum *tamen*, per regulas *juris* civilis ſubverti.

§. VI. Εἰσί τινες ὑπεξούσιοι, οἳ [38] καστρένσιον μὲν οὐκ ἔχουσι πεκούλιον, κουάσι [h] δὲ καστρένσιον ἐκ τῶν παλαιοτέρων νόμων ἢ ἐκ τῶν μεταγενεστέρων διατάξεων ἔχουσιν· [39] οἷά ἐστι τὰ ἀπὸ [i] συνεδρίας, ἢ τὰ ἀπὸ [k] συνηγορίας, ἢ τὰ ἀπὸ ἀρχῆς, τουτέστι τῶν ἀννόνων [l] ἐκ τοῦ δημοσίου παρεχομένων αὐτοῖς· καὶ τούτοις [m] ἐπιτέτραπται ἐν ὑπεξουσιότητι διατίθεσθαι· ἀλλ' ἐπειδὴ [n] μικρά

276 §. VI. Sunt quidam filiifamilias, qui caſtrenſe quidem peculium non habent, ſed quaſi caſtrenſe ex vetuſtioribus legibus vel ex poſterioribus conſtitutionibus habent: qualia ſunt, quæ ex adſeſſura, vel ex advocatione, vel ex magiſtratu *percipiuntur*, hoc eſt *ex* annonis quæ illis ex publico præbentur. Etiam his in patria po-

37. τὴν μὲν μὴ κατὰ κανόνας γεν. F.
38. καστρένσια . . . . . πεκούλια, κουάσι καστρένσια δὲ F.
39. ὁποῖα F.

g. V. §. 4. inſ. *quibus mod. teſtamenta infirmentur.* D. GOTH.

h. Eſt urbana militia ſive togata, & armata ἡ ἔνοπλος στρατεία. Lucanus Paneg. ad Calp. Piſon. — *Licet exercere togata Munera militiæ.* militant cauſarum patroni, Cicer. pro Mur. Quintil. 10. cap. 5. l. 14. C. *de adv. div. jud.* cujus verba uſurpat Petr. Damian. in ſerm. de Reſurrect. Dom. Hinc *caſtra forenſia*, Symm. 5. 16. *bella forenſia* B. Aug. Confeſſ. 9. 2. *& arma facundiæ*, Quint. 2. c. 17. *arma fori*, Ovid. Triſt. 4. Eleg 10. *Arma caſtrenſia.* Propert. *Mars forenſis.* Idem Ovid. 4. de Ponto. Eleg. 6. *Militant qui in palatio munus aliquod gerunt*, Ambroſ. Serm. 7. Qui armatam militiam ſequuntur, caſtrenſe peculium habent; qui urbanam, quaſi caſtr. de quo licet in parentum poteſtate ſint, jure vulgato, & communi teſtari poſſunt, l. 7. §. 1. D. *de donat.* l. 15. D. *de mort. cauſ. don.* FABR. I.

i. Adſeſſores velut caſtrenſe peculium habent, l. 7. C *de Adſeſſ.* Adſeſſoribus enim ſalaria præſtituta. Lamprid. *in Alex.* Spartian. *in Peſcenn* FABR.

k. Advocati [quaſi] caſtrenſe peculium habent. l. ult. C. *de inofficioſo.* D. GOTH.

De peculio quaſi caſtr. teſtantur advocati, quos vocarunt Scholaſticos, σχολαστικοὺς Macarius, Palladius in Lauſiaca. δικανικοὺς, Marcus Erem. in diſput. πρὸς σχολαστικόν. Gloſſæ lat. gr. *dicentarius*, ῥήτωρ, δικανικός. Hinc δικανικὴ Marino in vita Procli. FABR.

l. Annonæ ſunt emolumenta, ſalaria, Gloſſ. gr. lat. ἀννῶνα, *ſalarium.* Petr. Chryſol. Serm. 14. Gregor. M. Epiſt. ad Leont. Epiſc. viſit. Arim. Macar. hom. 26. eand. vocem uſurpat. εἰσὶ πόλεις λαμβάνουσαι δῶρα, καὶ ἀννόνας παρὰ τοῦ βασιλέως. FABR.

m. l. 1. §. 6. D. *ad Trebell.* D. GOTH.

In editionib. Gothofredianis ac Genevenſi hæc notula loco alieniſſimo ad vocem διάταξις in pr. cap. 277. adpoſita fuerat. G. O. R.

n. Juſtinus [Juſtinianus] *& horum quibuſdam* &c. quæ TH. percepiſſe non videtur. Vide not. priores Cujacii. FABR. I.

Sane in THum quidvis harum rerum convenit, quæ ſunt dicta in ſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus; ſi talia non percepit: tum vero ejiciatur ex juvenum manibus! Feliciſſimos vero mortalium ac ſapientiſſimos Theophilomaſtigas, qui tam acutum cernunt! Puduit fortaſſe Fabrotum hujus temerarii judicii, nam in poſteriori editione ſequens nota ſubjecta eſt. G. O. R.

Quod favore quorumdam inductum fuerat, poſtea ad ſimiles perſonas porrectum eſt: ita tamen ut jure communi, non jure proprio, de peculio quaſi caſtrenſi teſtentur, licet ſui juris non ſint. FABR. II.

o. l. fin.

χρά τις ἦν ἐπ' αὐτοῖς ἀμφιβολία, γέγονε γενικὴ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως [o] διάταξις λέγουσα· πάντα ὑπεξούσιον κουάσι καστρένσιον ἔχοντα πεκούλιον, ἐπ' αὐτῷ [p] κοινῷ νόμῳ δύνασθαι διατίθεσθαι· τὴν εἰρημένην 40 οὖν διάταξιν ἀναγνοὺς, οὐδὲν ἀγνοήσεις τῶν εἰς τοῦτο φερόντων.

277 poteſtate *conſtitutis* teſtari permiſſum eſt. Sed quum parva quædam de illis eſſet dubitatio, facta eſt generalis Imperatoris noſtri conſtitutio, dicens: Omnem filiumfamilias quaſi caſtrenſe peculium habentem, de eo poſſe jure communi teſtari. Dictam ergo conſtitutionem legens, nihil ignorabis *rerum* ad hoc pertinentium.

40. ὦν de: F. 2.

o. l. fin. C. *de Inoffic.* l. 34. C. *de Epiſc. & Cler.* ad quam illuſtrandam pertinent, quæ de *militiæ ſpiritualis & mundanæ* comparatione Janus a Coſta diſſeruit *ad Decret* pag. 10. quæque de toto argumento & progreſſu quaſi caſtr. peculii Jac. Gothofredus præclare obſervavit ad l. 2. C. Th. *de Aſſeſſor. domeſt.* & l. 3. C. Th. *de Poſtul.* T. I. p. 96. & 141. OTTO *in Comment.*

p. Schol. τουτέστι κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀκρίβειαν: ſecundum diligentem juris obſervationem. FABR. II.

[ΤΙΝΕΣ ΟΥ ΣΥΓΧΩΡΟΥΝΤΑΙ ΔΙΑΘΗΚΑΣ ΠΟΙΕΙΝ. [a]]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΒ.

Τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν διατίθενται, οἱ δὲ οὐ διατίθενται· [1] καὶ εἴπωμεν περὶ τῶν δυναμένων διατίθεσθαι· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ τὸν ἀριθμόν εἰσιν, [b] εἴπωμεν περὶ τῶν μὴ δυναμένων [c] διατίθεσθαι, ὀλίγων ὄντων, ἵνα ἐκ τούτων μάθωμεν τοὺς πολλούς. Κατὰ πρώτην τάξιν οὐ δύναται διατίθεσθαι ὁ ὑπεξούσιος, ἐπειδὴ διαθήκη

QUIBUS NON EST PERMISSUM TESTAMENTUM FACERE.

TITULUS XII.

278 Hominum alii teſtamentum faciunt, alii non faciunt. Et dicemus *quidem* de his qui teſtamentum facere poſſint: ſed quoniam numero multi ſunt, dicamus de his, qui teſtari non poſſunt, qui pauci ſunt, ut ex his multos *illos* cognoſcamus. Primo loco teſtari non poteſt filiusfamilias,

1. An καὶ εἴπωμεν δε, an potius καὶ εἴπομεν ἄν? GAVEL. Probabile: & ſic Latine expreſſi. G. O. R. Mox, διατ. δυν. F. 2.

a. Adde 33. *Eclog.* 3. 2. Cod. 25. 3. Paul. ſent. 4. *de teſtamentis.* D. GOTH.
Et titt. D. & C. *Qui teſt. facere poſſunt.* GIN. ED.

b. Et ſane methodi ea ratio eſt, ut caſus qui pauciores ſunt, priore loco oſtendantur: ut inde colligamus, quæ ab illis ſunt reliqua, juris eſſe generalis. D. GOTH.
Ut in l. 8. D. *de accuſation.* qui accuſare poſſunt intelligemus, ſi ſcierimus qui non poſſunt. FABR. II.

c. Teſtamentum quod fecerit is, qui teſtamenti faciendi jus non habet, non habetur pro teſtamento. M. Tull. Ep. 7. 21. *Negare aiebat Servium, tabulas teſtamenti eſſe eas, quas inſtituiſſet is, qui factionem teſtamenti non habuerit.* FABR. I.

d. Te-

χη [d] ἐστὶ τῶν ὄντων διατύπωσις· ὑπεξού- 279
σιος [e] δὲ οὐ δύναται, ὡς βούλεται, τὰ οἰκεῖα διατυποῦν· [2] ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον κεκώλυται διατίθεσθαι, ὅτι εἰ καὶ ἐγὼ ὁ πατὴρ (οἷα φιλεῖ γίνεσθαι) θεραπεύων αὐτὸν, ἐπιτρέψω αὐτῷ, εἰς ὅσον βούλεται μέρος τῆς ἐμῆς διαθέσθαι περιουσίας, οὐκ ἔρρωται τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον· οὐ δεῖ γὰρ [f] ἰδιώτου γνώμην ἰσχυροτέραν εἶναι τῶν νόμων. εἰσὶ δὲ, οἵ τινες ἐν ὑπεξουσιότητι διατίθενται, οἷον οἱ ἔχοντες καστρένσιον πεκούλιον.

lias, quoniam teſtamentum eſt rerum *ſuarum* ordinatio; filius autem familias *res* ſuas, ut vult, ordinare nequit: atqui in tantum vetitus eſt teſtari, ut, etſi ego pater (ſicut fieri amat) obſervans & *colens* eum, permiſero ei, pro quanta velit parte patrimonii mei teſtari, non valeat *quod* ab eo factum *eſt*. Neque enim oportet privati ſententiam firmiorem eſſe legibus. Sunt tamen, qui in aliena poteſtate *conſtituti* teſtantur, veluti qui caſtrenſe peculium habent.

280 Τοῦτο δὲ τὴν ἀρχὴν μόνοις ἐπετράπη στρατιώταις, ἐξ αὐθεντίας τοῦτο μὲν Αὐγούστου, τοῦτο δὲ [3] Νέρουα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀρίστου [h] βασιλέως Τραϊανοῦ· μετὰ [4] δὲ ταῦτα διάταξις Ἀδριανοῦ δυσφοροῦσι τοῖς βετερανοῖς καὶ αὐτοῖς ἐπέτρεψε [5] τὸ διατίθεσθαι ἐν ὑπεξουσιότητι. Καὶ εἰ μὲν διάθωνται πάντες οἱ εἰρημένοι εἰς τὸ καστρένσιον

Hoc autem initio ſolis conceſſum fuit militibus, ex auctoritate partim Auguſti, partim Nervæ, nec non Imperatoris Optimi Trajani: poſtea vero conſtitutio Adriani veteranis ægre ferentibus & ipſis teſtari permiſit, in patria poteſtate *conſtitutis*. Et, ſi quidem omnes *hi* dicti de peculio ca-

2. ἐπὶ τοσ. δὲ F. 3. Νέρουα F. 2. 4. γὰρ pro δὲ F. 5. τοῦ ante F.

d. Teſtamenti eadem deſcriptio extat §. 9. ἐπὶ δὲ: *ſupr. de teſtamentis.* Definitionem pete ex ejuſdem tit. principio. D. GOTH.

Id eſt, de pecunia ſua quis teſtatur, l. 13. C. *de teſtam.* l. 77. §. *mando*, D. *de leg.* 2. filius autem famil. nihil in ſuo cenſu habet, ut eſt in l. 7. C. *qui bon. ced. poſſ.* [nihil ſuum habet, *ex Edit.* 2.] ut de eo teſtari poſſit. Ulp. tit. 20. ſed quoniam hodie filiusfam. aliquid ſuum habere poteſt, verius dicetur ideo teſtari eum non poſſe, quia lex 12. tabul. quæ teſtamenta confirmat, loquitur de patrefamilias. FABR.

e. Filiifamilias teſtari an poſſint? adde 35. *Eclog.* 3. c. 21. & ibidem Scholion. l. 6. D. *eod.* Ulp. 20. §. 10. D. GOTH.

f. Legis eſt jus teſtandi permittere, non privati hominis, cujus indulgentia legum auctoritate non cenſetur. FABR. II.

g. Paul. 3. Sent. 4. §. 3. D. GOTH.

[Militibus in poteſtate de caſtrenſi peculio teſtamentum facere permiſſum eſt ex *Edit.* 1.] Principum conſtitutionibus, ut ait Juſtin. quæ verba non debuit omittere Th. per quas peculium filiifamil. militis, hereditas efficitur, l. 2. §. 2. D. *famil. erc.* itaque beneficium principale dicitur in l. 92. D. *ad l. Falc.* [& ne juris ratio violetur, filiusfam. miles, quantum ad teſtandum, de caſtrenſi peculio pro patrefamilias habetur, l. 6. §. ult. D. *de inj. rupt.* l. ult. D. *ad Sc. Tert.* Ex Edit. 1.] FABR.

Nihil intererat hoc addi, quum ταυτολογία ſit apud Juſtinianum, nam ſequentia idem ſatis exprimunt. G. O. R.

h. Ἀρίστου cognomen tribuit Trajano. unde Plinio *in Panegyrico* Trajani bonitas. D. GOTH.

Plin. in Paneg. *Jam quid tam civile, tam ſenatorium, quam illud additum à nobis* OPTIMI *cognomen?* FABR. I.

i. Jure patrio, quaſi peculium paganum, non jure hereditario, l. 1. & 2. D. *de caſtr. pec.* l. 11. D. *de fideicom.* [v. ad Inſtit. *Edit.* 2.] FABR.

k. Regula. vide leg. *quoties* 91. D. *de reg. jur.* FABR. II.

l. 5. Harmenop. 2. §. 5—9. l. ult. C. *de bonis quæ liberis.* l. 3. §. *ſed utrum* D. *de minoribus.* l. 1. §. *nec caſtrenſe.* D. *de collationib.* D. GOTH.

Sparſas ac divulſas haſce leges a Goth. per capita 281. 282. 283. in unum maluimus locum colligere. G. O. R.

m. *Neque*

σιον πεκούλιον, λήψεται τοῦτο ὁ παρ' αὐτῶν γραφεὶς κληρονόμος· εἰ δὲ ἀδιάθετοι [6] τελευτήσωσι, μήτε παῖδας ἔχοντες, μήτε μὴν ἀδελφοὺς περιόντας, [i] κοινῷ δικαίῳ [7] ὡς οἷον δήποτε παγανικὸν πεκούλιον, ἐπὶ τοὺς γονεῖς [8] ἔρχεται· ἡνίκα [k] γάρ τις μὴ χρήσηται τῇ φιλοτιμηθείσῃ αὐτῷ καινοτομίᾳ, τοῖς παλαιοῖς χώρα [9] νόμοις· πάλαι δὲ παντοῖον πεκούλιον τελευτήσαντος τοῦ παιδὸς ὁ πατὴρ ἐλάμβανε.

Πολλαὶ διαφοραὶ [l] παγανικοῦ καὶ καστρενσίου πεκουλίου. Καὶ πρώτη μὲν αὕτη, ὅτι εἰς μὲν τὸ [10] καστρένσιον ὁ ὑπεξούσιος [11] δύναται διατίθεσθαι, εἰς δὲ τὸ παγανικὸν οὐ δύναται.

Δευτέρα [12] δὲ διαφορά· ἀγανακτήσας ὁ πατὴρ κατὰ τοῦ ὑπεξουσίου τὸ μὲν παγανικὸν ἀδεμπτεύειν, τουτέστιν ἀφαιρεῖσθαι δύναται πεκούλιον, τὸ δὲ καστρένσιον οὐκέτι.

Τρίτη διαφορά· ἐὰν πολλοῖς ἐποφείλων τις [m] ὑποστῇ διάπρασιν ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ κρεδι-

caſtrenſi fuerint teſtati, capiet illud heres ab iis ſcriptus: ſi vero inteſtati deceſſerint, neque liberos habentes,
281 neque fratres ſuperſtites, communi jure tamquam qualecumque peculium paganum ad parentes pervenit. Si quis enim conceſſo ſibi jure novo haud uſus fuerit, antiquis locus *eſt* legibus: olim autem omnis generis peculium filii defuncti pater capiebat.

Multæ *ſunt* differentiæ pagani & caſtrenſis peculii. Et prima hæc *eſt*, quod filiusfamilias de caſtrenſi quidem teſtari poſſit, de pagano autem non poſſit.

282 Secunda differentia: pater iratus filiofamilias paganum quidem adimere, id eſt eripere poteſt peculium, caſtrenſe vero non item.

Tertia differentia: ſi quis multis obæratus, *bonorum* venditionem a ſuis pa-

6. τελευτήσουσι ante F. 2. 7. τοιοῦτον ad: F. 8. ἐρχέσθω ante F. 2. 9. νομίμοις F.
10. Hinc incipit Baſil. καστρένσιον ſcribere, ſublato ν. Vid. Excurſ. noſtrum VI.
11. διατίθεται F. 2. 12. δὲ de: F.

m. *Neque patris creditores id* [pecul. caſtr.] *vendere* [ait Imper.] Videtur itaque profectitium peculium ab creditoribus poſſe inquietari: quod expreſſius vult TH. Cui tamen obſtat quod legimus, (l. 3. §. *ſed utrum* D. *de Minor.*) ſi patris bona a fiſco occupata ſint, peculium filii ſeparari ex conſtit. D. Claudii: cujus argumento vulgo traditum, in confiſcatione patris non venire profectitia filii: nec ad h. textum præter Fabrum quiſquam advertit, (in l. *ſi finita* §. *ſi de vectigalibus* D. *de Damno inf.* ubi late Alex.) Alibi tamen dicitur, fiſcum qui patris deportati bona accepit, de peculio teneri, l. 1. §. *alienatio* D. *Quando de pecul. act. ann.* ut neceſſe ſit fateri, peculium illic ad fiſcum delatum fuiſſe. De conſtitutione autem Claudii multi ambigunt, in qua ſcil. cauſa confiſcationis, intelligenda ſit. quod tamen Haloandri editio in d. §. *ſed utrum* edit. Nurnb. [ubi pro *debito* legitur *delicto*] diſſolvere videtur, modo fidem apud refractarios iſtos interpretes habeat: ibi enim additur ob debita pecuniaria a fiſco occupata patris bona fuiſſe. Et ſi ſeparatur peculium profectitium, quum bona fiſcus propter talia debita occupat, quis non idem in privatis dicat? arg. tit. *de Privil. fiſci.* Eſt autem hæc quæſtio multis diverſiſque doctorum opinionibus involuta in d. §. *ſi de vectig.* Sed ego puto ſaniorem eſſe eam ſententiam, ut profectitium peculium tanquam bona patris a creditoribus vendi, atque etiam a fiſco occupari poſſit, quoties ſcil. ob crimen bona confiſcantur, ſecus quum pro debito. *Etc.* VIGLIUS *in Comment. h. t.*

Si tamen fiſcus ob debitum patris bona ejus occupaverit, peculium filii ex conſtitutione Claudii ſeparatur, l. 3. §. *ſed utrum*, D. *de min.* & hoc notavit hic Th. Scholiaſtes. [*εἰ γὰρ ὁ φίσκος ἦν κρεδίτωρ, οὐ συνδιαπιπράσκεται τὸ τοῦ ὑπεξουσίου πεκούλιον, ἀλλὰ τοῦτο αὐτῷ τῷ παιδὶ παραχωρεῖται.* ex Edit. 2.] FABR.

In ſolo profectitio peculio nihil mutatum eſt: ſed quemadm. id totum patris manſit, ita poteſt filio id pater adimere; ita patre mortuo cum fratribus communicandum; ita filius pati debet, ut id

κρεδιτώρων, τὸ μὲ[13] τοῦ παιδὸς συνδιαπιπράσκεται πεκούλιον, ἤγουν[n] τὸ παγανικὸν, τὸ δὲ καστρένσιον οὐδαμῶς.

patiatur creditoribus, filii quidem peculium una venditur, ſcilicet paganum; caſtrenſe autem nequaquam.

283 Ἔστι καὶ τετάρτη διαφορά· ἐὰν πολλῶν ὄντων παίδων ὁ πατὴρ τελευτήσῃ, συμβῇ δὲ[14] ἐξ αὐτῶν ἕνα παγανικὸν ἔχειν πεκούλιον καὶ καστρένσιον· τὸ μὲν παγανικὸν κοινὸν ἔσται[15] τῶν ἀδελφῶν, τὸ δὲ καστρένσιον μόνου[o] τοῦ κτησαμένου· καί τοι πάντα[p] τὰ τῶν ὑπεξουσίων παίδων πεκούλια, μέρος εἶναι νομίζονται τῆς πατρῴας περιουσίας, ὥσπερ καὶ τὰ τῶν οἰκετῶν πεκούλια[q] συναριθμεῖται τῇ δεσποτικῇ περιουσίᾳ.

Eſt & quarta differentia: ſi multis exſtantibus liberis pater deceſſerit, atque contigerit unum ex illis habere & paganum peculium & caſtrenſe; paganum quidem commune erit fratrum, caſtrenſe autem ſolius qui adquiſivit: etſi omnia filiorumfamilias peculia pars eſſe putantur patrimonii paterni, ſicuti & ſervorum peculia patrimonio dominico connumerantur.

284 Τὰ δὲ εἰρημένα[r] περὶ τῶν καστρενσίων, νόει καὶ ἐπ᾽ ἐκείνων τῶν μὴ[s] προσπορίζομένων

Quæ vero de caſtrenſibus dicta *ſunt bonis*, intellige etiam de his quæ patri

13. παγανικὸν h. l. F. poſtea omittens ἔχ. τὸ παγ. 14. ἕνα ἐξ αὐ. ἔχ. παγ. F. 15. Loco τῶν ἀδελφῶν habet F. 1. πάντων τῶν κατὰ ὑπεξουσίων. F. 2. auctius, πάντων τῶν παίδων, τῶν π. ὑπ.

id creditores paterni ſibi habeant. Nam quod ab Ulp. traditum eſt, l. 3. §. 4. *de Minor.* ſi patris bona a fiſco propter debitum occupata ſunt, peculium profect. filio ex conſtit. Claudii ſeparari, id ſpecialis humanitatis eſt. Princeps dum jus fiſci minuit, ſuum minuit: at alteri jus quæſitum auferre non debet, l. 2. *de His q. ſui v. al. jur.* & fortaſſis debitum καταχρηστικῶς JCtus accepit pro debito ex cauſa delicti damnato patre. Nullam certe rationem habet, quod D. Viglius putat, ex cauſa delicti peculium a fiſco occupari, at non ex cauſa debiti: longe enim major ratio eſt, ut peculium filii ſeparetur patre damnato, quam cum fiſcus venit ut verus creditor: quippe cum in pœna nec privilegium habeat, ſed creditoribus poſtponatur, l. 11. 17. 37. *de Jure fiſci*, l. un. C. *pœn. fiſc. cred. præf.* L. x. Ergo, inquis, non fiſcus, ſed filius damnato patre actione de peculio conveniendus eſt, contra quam reſpondet idem Ulp. l. 1. §. 4. *Quando act. de pec. ann.* Reſpondeo, fiſcum etiam ea actione teneri, ſed tunc cum filius peculium repudiavit: alioqui conventum exceptione ſe tueri, & creditores ad filium remittere poſſe.

VINN. *in Comment.*

n. Quod THi interpres paganicum peculium ad profectitium coanguſtat, diſplicet: quia paganum peculium intellexit generaliter TH. ex jure veteri, quo caſtrenſe duntaxat filiis acquirebatur, ſup. *Per quas perſ.* & hic. Ex novis conſtitutionibus paulo poſt Juſtinianus excepit adventitium, verſ. *exceptis.* EG. BARO *in Comment.*

Verſionem ita correxit Fabr. G. O. R.

o. Caſtr. pec. eſt proprium patrimonium filiifam. militis d. l. 3. §. pen. & ideo inter legitimos heredes id præcipuum retinet, l. 1. §. *nec caſtrenſe.* D. *de coll. bon.* l. 12. & l. ult. C. *de coll.* l. 52. §. idem Pap. D. *pro ſoc.* FABR. I.

p. Verba *jure civili* a THo male detrahi, cum otioſa non ſint, ſed commune civium Romanorum ſignificent, & quod de peculio caſtrenſi dictum ſit, non jure civili, ſed privilegio dato militibus & veteranis, introductum ſit, diſputat ibidem EG. BARO.

Th. omittere non debuit illa Juſtiniani: *jure civili:* nam antiquo jure patri filius omnia adquirebat, etiam caſtrenſia, & quaſi conſtitutionibus excepta ſunt caſtr. & alia quædam. ad ultimum omnia adventitia. FABR.

Immo orationem Juſtiniani hic perplexam & ſalebroſam pronuntiat VINNIUS.

q. Peculium ſervi noſtri, peculium noſtrum, l. 16. § ult. D. *de uſu & hab.* Senec. de Ben. 7. c. 4. Petr. Chryſolog. ſerm. 15. Aug. in Pſal. 49. Aſterius Homil. 2. σὺ δοῦλος, καὶ τὰ σὰ τοῦ κυρίου· δοῦλος γὰρ ἐλεύθερον πεκούλιον οὐκ ἔχει. FABR. I.

r. TH. male hunc verſic. vertit. Nam Juſtinianus adventitia excipit: TH. idem jus eſſe quod in caſtrenſibus ait, quod manifeſto falſum eſt, l. fin.

σιν [16] τῷ πατρὶ ἐκ τῆς διατάξεως κατὰ διαφόρους αἰτίας· δίχα τοίνυν τοῦ ἔχοντος καστρένσιον ἢ κουάσι καστρένσιον πεκούλιον, ἐάν τις ὑπεξούσιος ὢν διατίθεται, ἄχρηστος [17] ἡ τούτου διαθήκη, [s] καὶ γενόμενος αὐτεξούσιος ἐτελεύτησε. σκοποῦμεν γὰρ ἀεὶ οὐ μόνον τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς ποιήσεως τῆς διαθήκης, [t] εἰ ἐν ἑκατέρῳ χρόνῳ παῤῥησίαν εἶχε τοῦ διατίθεσθαι.

285 §. I. Ἐν δευτέρᾳ τάξει [u] οὐ δύνανται διατίθεσθαι οἱ ἄνηβοι· οἶδας γὰρ, ὅτι [18] teſtamentum λέγεται teſtatio mentis, ἤτοι μαρτυρία διανοίας· ἐστέρηται δὲ [x] διανοίας ὁ ἄνηβος. Οὐ διατίθενται [19] οὐδὲ οἱ μαινόμενοι [y], ἐπειδὴ χηρεύουσι λογισμοῦ· ὥστε οὖν

tri non adquiruntur ex conſtitutionibus propter varias cauſas. Itaque ſi quis filiusfamilias, extra eum qui caſtrenſe aut quaſi caſtrenſe habet peculium, teſtetur, inutile *eſt* ejus teſtamentum, etſi ſui juris factus obiit. Spectamus enim ſemper non modo tempus mortis, ſed & confectionis teſtamenti, an utroque tempore teſtandi licentiam habuerit.

§. I. Secundo loco teſtari non poſſunt impuberes: noſti enim, teſtamentum dici teſtationem mentis ſive judicii; atqui judicii expers eſt impubes. Neque teſtantur furioſi, quoniam ratione *ac mente* carent: itaque nec

16. τῷ πατρὶ de: F. 17. ἐστιν ad: F. 18. Gr. litteris hoc & ſeq. ante F. qui omiſit ἤτ. μαρτ. διαν. 19. οὐδὲ de: F. 2.

fin. C. *de Bon. q. lib.* Ad quaſi caſtrenſia vero peculia exceptionem Juſtiniani coarctare non licet: in quibus ante Juſt. idem jus obſervatum conſtat, quod in caſtrenſibus, l. 1. D. *de Coll. bon.* d. l. fin. C. & l. fin. C. *comm. de ſucceſſ.* EG. BARO.

Quidam. hoc loco TH. non jure notant, quaſi exiſtimarit filiumfam. de eo quod ex cauſa adventitia quæſitum eſt, teſtamentum facere poſſe; quod manifeſto falſum eſt, l. ult. §. 5. C. *de bon. q. lib.* l. ult. C. *qui teſtam.* Hæc igitur Th. ſententia eſt: ſicut caſtrenſe peculium filiifam. proprium eſt, ita [nullorum adventitiorum dominium adquiri patr per filiumf. *Sic Edit.* 1.] & adventitiorum dominium ei adquiritur, non patri per filiumfam. *Edit.* 2.] FABR.

s. Τὰ ἀπὸ διαθήκης, στρατείας, ἐπιστήμης. Schol. *Eclog.* 35. tit. 3. c. 14. D. GOTH.

t. L. 1. §. exigit, D. *de bonor. poſſ. ſec. tab.* FABR. II.

u. L. 5. D. *eod.* Paul. 3. ſent. 4. §. 1. Ulp. 20. §. 12. D. GOTH.

L. 10. §. 1. D. *de capt. & poſtl. rev.* quia nondum plenum animi judicium habet, Ulp. tit. 20. Nondum ſtabilem mentem adeptus eſt, l. ult. C. *de teſt. mil.* Ovid. 3. de Arte: *Nec ſtabiles animos annis.* ſive ut ait Juſt. *nullum ejus animi judicium eſt*, quod exurgit ab anno 14. hæc eſt κρίσεως λογισμοῦ δεκτική. Senec. Epiſt. 118. Tertull. de Anim. c. 20. Procop. Gaz. in Gen. cap. 39. & ideo in eo quod animi judicio fit, ei tutoris auctoritas neceſſaria eſt, l. 189. *de reg. Jur.* Cum autem impub. teſt. facere non poſſit, dici etiam poterat eunuchos teſt. facere non poſſe, quia non pubeſcunt, Hippoc. περὶ φυσ. παιδ. Prudentibus tamen placuit, ſpadones eo tempore teſt. facere poſſe, quo plerique pubeſcunt, id eſt anno 18. Paul. 3. t. 4. §. 2. Hodie vero 14. ſicut cæteri l. 5. C. *qui teſt.* FABR. I.

x. Galenus: τὰς φρένας ὁρῶσι βεβλαμμένας, ὡς δὴ καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν ὀνομάζουσιν. [Niceph. Blemm. Epit. Log. c. 5. καλεῖται δὲ ἡ διάνοια καὶ δύναμις νοῦς. *Edit.* 1. *in add.*] FABR.

y. L. 16. in f. D. *eod.* Ulp. 20. §. 13. D. GOTH.

Furioſus, ὁ ὑπὸ φρενίτιδος ἐξεστηκὼς τὴν διάνοιαν, nec teſtam. nec codicillos facere poteſt, l. 5. C. *de codic.* idemque cautum lege Solonis, Demoſth. 2. *in Stephan.* Iſæus Orat. 3. & 5. quia concedi ei non debet ſapientium hominum jura pertractare, ut eſt in l. ult. C. *de teſt. milit.* cum ipſe mentis compos non ſit, l. 13. §. 1. D. *de off. praſ.* ſive ut ait Ulp. quia mentem non habet, ut de ea teſtari poſſit, tit. 20. argumentatur à nomine, ſicut Paul. in l. 12. §. 2. *de judic.* Lactant. 7. c. 12. *in furioſis mens extinguitur, anima manet, & ideo non exanimes, ſed dementes vocantur.* Teles ajebat, τὸν ἄφρονα ἔχειν μὲν φρένας, μοχθηρὰς δὲ, apud Stob. λ. 106. Itaque Caligula Tiberii teſtamentum irritum fecit,

 ὡς

οὖν οὔτε ἄνηβος οὔτε μαινόμενος [20] διατίθεται, ἐπειδὴ τὸ φρονεῖν τῷ μὲν οὐ προσγέγονε, [21] τὸν δὲ ἀπέλιπεν· ἀνίσχυρος δὲ αὐτῶν ἡ διαθήκη, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὁ μὲν γενόμενος ἔφηβος ἐτελεύτησεν, ὁ ἀνανήψας· εἰ δὲ ὁ μαινόμενος κατ' ἐκεῖνον διά-286 θηται τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ παύεται τοῦ μαίνεσθαι, τουτέστιν ἐν τοῖς διαλείμμασι, [z] ζητεῖται εἰ κρατεῖ; καὶ λέγομεν, ἔννομον εἶναι τὴν διαθήκην· τί δὲ, ὅτε διαθέμενός τις ἐμάνη; τὸ μετὰ ταῦτα πάθος [22] ἐπιγενόμενον τῆς μανίας τὴν ὀρθῶς διατυπωθεῖσαν οὐκ ἀνατρέπει διαθήκην, ὥσπερ οὐδὲ ἕτερον συνάλλαγμα ἐπιγενομένη μανία διαφθείρει.

§. II. Οὐδὲ τὸν ἄσωτον, [a] ᾧ τῶν οἰ- 287 κείων πραγμάτων ἡ διοίκησις ἀπηγόρευται, ὁ νόμος συγχωρεῖ διατίθεσθαι· ἡ δὲ πρὸ τῆς ἀσωτείας γενομένη διαθήκη, τουτέστι πρὶν ἡ διοίκησις αὐτῷ [23] τῶν πραγμάτων ἀπαγορευθῇ, βεβαία μένει.

§. III. Ἄλαλος [24] καὶ κωφὸς [b] οὐκ ἀεὶ διατίθενται· διαλεγόμεθα δὲ περὶ ἐκείνου τοῦ κωφοῦ, τοῦ παντελῶς μὴ [25] ἀκούοντος,

nec impubes nec furioſus teſtatur, quia judicium illi needum contigit, hunc autem defecit. Infirmum porro *eſt* horum teſtamentum, etſi maxime ille quidem puber factus deceſſit, hic reſipiſcens. Quod ſi furioſus illo teſtatus fuerit tempore, quo ceſſat furere, id eſt in *lucidis* intervallis, quæritur an valeat *teſtamentum*? Et dicimus, legitimum eſſe teſtamentum. Quid autem, ſi quis teſtamento facto furioſus fiat? Furoris vitium poſtea obveniens, teſtamentum recte ordinatum non ſubvertit; ſicuti neque alium contractum ſuperveniens furor corrumpit.

§. II. Nec prodigum, cui bonorum ſuorum adminiſtratio interdicta eſt, lex teſtari permittit: ſed teſtamentum ante prodigentiam factum, id eſt antequam ei bonorum adminiſtratio interdicta ſit, firmum manet.

§. III. Mutus & ſurdus non ſemper teſtantur: loquimur autem de illo ſurdo, qui prorſus non audit, non vero

20. διατίθενται F. 2. 21. τῶν F. 2. & utraque ἀπολέλοιπεν. 22. ἐπιγιν. F. 23. τῶν de: F. Mox ἀπηγορευθῇ Goth. & F. debuiſſent certe ἀπηγορεύθη. 24. ἢ pro καὶ F. cui ſeq. ἀεὶ de: male. 25. ἐξακ. F.

ὡς καὶ τ' ἀπήνη (?) παραφρονήσαντος. Joannes Antiochenus in Chronicis de Tib. ὥστε αὐτὸν καὶ παραφρονεῖν νομισθῆναι, καὶ ὑπό τινος ἐλαύνεσθαι δαιμονίου. Legata tamen præſtitit, quæ non debebantur, quaſi de ſuo, Dio Coccejanus 59. Hinc deſcendit vulgaris illa cautio teſtamentorum, qua teſtator profitetur ſano ſe animi judicio, & integra mente teſtamentum facere. Greg. Naz. in teſt. ſuo. Furioſum autem accipimus eum, qui diurnas, non intercapedinatas exacerbationes habet, ut loquitur Cæl. Aurel. id eſt à quo furor nunquam recedit. Veteres tamen auctores dubitabant, an furioſus in ſuis induciis teſtam. facere poſſet: licet enim intermitti videatur furor, plerumque tamen in conſpectu inumbratæ quietis eſt conſtitutus, ut eſt in l. 18. §. 1. D. *de adq. poſſ.* Sed tamen novum non eſt, furioſum quaſdam inducias habere: Lucretius enim amatorio poculo in furorem verſus aliquot libros per intervalla inſaniæ conſcripſiſſe dicitur, auctore Euſeb. Chron. lib. 1. FABR. I.

Gloſſæ: λογισμὸς διανοίας, *ratio.* FABR. II.

z. ἐν διαλείμμασι hic & 35. *Eclog.* 3. cap. 9. 5. Harmenop. 1. §. 15. id eſt, per id tempus quo furor intermiſſus, ut hic: in ſuis induciis, dilucidis intervallis l. 9. C. *qui teſtamenta facere:* intermiſſo furore Paul. 3. ſent. 4. §. 5. D GOTH.

a. 35 *Eclog.* 1. c. 9. l. 6. §. 1. D. *eod.* Ulp. 20. §. 13. D GOTH.

b. Mutum accipimus eum qui non loquitur: eſt autem *loqui* ſignificabilem vocem ore emittere, ut

ὄντος, οὐ μὴν τοῦ βραδέως ἀκούοντος, οὗτος γὰρ διατίθεται· καὶ γὰρ [26] ἄλαλον ἐκεῖνον φα- 288
μεν, οὐ τὸν βραδέως λαλοῦντα, ἀλλὰ τὸν παντελῶς μὴ φθεγγόμενον· τὸ δὲ οὐκ ἀεὶ, προστέθεικα δι' ἐκείνην τὴν αἰτίαν· πολλάκις [27] γάρ τις εἰδὼς γράμματα καὶ πεπαιδευμένος, συμφορᾶς ἐπιγενομένης, (πλεῖσται δὲ αἱ ταύτην ἐπάγουσαι αἰτίαι) τῆς ἀκοῆς ἢ τῆς γλώττης ἐστερήθη, καὶ ἐπειδὴ παρὰ τοῖς παλαιοῖς οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἠδύναντο διατίθεσθαι, διάταξις [c] ἐφοίτησε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως κελεύουσα, τοῖς ἐκ πά- 289
θους εἰς τοῦτο ἐλθοῦσι, μετά τινος παραφυλακῆς δύνασθαι διατίθεσθαι· τὸν δὲ τρόπον [28] καὶ παρατήρησίν ἐστιν ἀνελλιπῶς μαθεῖν, [29] τὸν τὴν εἰρημένην ἀναγνόντα νεαρὰν διάταξιν· εἰ δέ τις διαθέμενος, νόσου συμβάσης, ἢ ἐκ τιμωρίας [30] ἀρχοντικῆς, ἢ ἐξ ἄλλης οἱασδήποτε περιστάσεως, ἄλαλος ἢ κωφὸς γέγονεν, ἡ προγενομένη φυλάττει τὴν ἰδίαν ἰσχὺν διαθήκη.

vero de eo qui tarde audit; hic enim
288 teſtatur. Nam & illum mutum dicimus, non qui tarde loquitur, ſed qui omnino non loquitur. Hoc autem NON SEMPER, addidi propter hanc cauſam: ſæpe enim aliquis litteras ſciens atque eruditus, calamitate accidente, (eam vero multæ inducunt cauſæ) auditu aut ſermone privatus fuit; & quoniam hi apud veteres teſtari non poterant, prodiit conſti-
289 tutio Imperatoris noſtri, jubens *eos* qui ex morbo in hoc *vitium* inciderint, cum quadam obſervatione teſtari poſſe: modum vero & obſervationem perfectiſſime diſcere poteſt, qui dictam conſtitutionem novellam legerit. Quod ſi quis teſtatus, accidente morbo, aut ex pœna magiſtratuum *vel præſidis*, aut ex alio qualicumque caſu, mutus vel ſurdus factus eſt, teſtamentum antefactum ſuum retinet robur.

§. IV. Ὁ τυφλὸς δύναται διατίθεσθαι, 290
παραφυλάττων [31] τὰ ἐν τῇ εἰρημένῃ [d] διατάξει τοῦ τῆς θείας λήξεως Ιουστίνου.

§. IV. Cœcus teſtari poteſt, obſervans *ſancita* in dicta conſtitutione Juſtini divæ memoriæ.

§. V. §. V.

26. καὶ repetit F. 27. γὰρ de: F. 28. τὸν pro καὶ F. voluit καὶ τόν. 29. τὸν de: F. 30. ἄρχοντι γῆς Goth. miro errore. 31. τὰ εἰρημένα τῇ διατ. F. Melius legeretur, ſi interponeretur εἰρημένα ANON. DUK. Nihil opus. G. O. R.

ut loquitur Varro 5. *de ling. lat.* ſive articulata voce ſignum dare. articulata vero dico, quod comprehendi literis poteſt, ut ait Auguſtin. in pr. Dial. itaque literalis, vel ſcriptilis appellatur, ut ait Diomedes gramm. 2. cui opponitur ἀναρθρος φωνὴ in l. 7. in fin. D. *de ſupell. leg.* Mutum, inquam, intelligimus eum qui non loquitur, non eum, qui tarde loquitur, qui attubus dicitur. Gloſſ. lat. gr. *attubus*, μογιλάλος, μόγγος, ἄτυπος. Auſon. Ep. 22. item ſurdum accipimus, qui omnino non exaudit, non qui tardius exaudit, qui *ſurdaſter*, & *ſubſurdus*, ὑπόκωφος dicitur in Gloſſ. vet. Ex conſtitutione Juſtiniani ſurdus mutus ita natus teſtamentum facere non poteſt: qui enim neque ſcribere, neque articulate loqui poteſt, mortuo ſimilis eſt, l. 29. C. *de teſtam.* ſurdus mutus ita factus teſt. fac. poteſt, ſi ſciat literas [Scriptura eſt tacita vox. Virg. in Cul. *tacita format quod litera voce.* Ex Add.] ſurdus omnimodo l. 10. C. *qui teſt.* tametſi ἐκ παραλόγου contingere videatur, ut ſurdus ita natus, non idem ſit & mutus. Alexander Aphrodiſ. problem. 1. 138. Sed & mutus ita factus fere ſurdus eſt. Lactantius *de opif.* D. c. 11 Liban. *de vita ſua* de Ætherio quodam: Αἰθέριος δὲ τέθνηκε μὲν, πολλὰ δὴ καὶ μεγάλα πρότερον ἰσχύων κακὰ καὶ τό,τε λαλεῖν, τό,τε ἀκούειν ἀπολαλών. FABR. I.

c. L. *diſcretis* 10. C. *qui teſtament. facere non poſſunt* 35. *Eclog.* 3. c. 10. 5. Harmenop. 1. §. 17. 18. D. GOTH.

d. L. 8. Cod. *qui teſtamentum* 35. *Eclog.* 3. c. 8. 5. Harmen. 1. §. 31. Paul. 3. ſent. 4. §. 2. v. quæ ſcripſi ad Novell. Leonis 69. D. GOTH.

e. L. 8.

§. V. Ὁ [e] παρὰ τοῖς πολεμίοις ὢν οὐ καλῶς περὶ αὐτοῖς [f] διατίθεται, εἰ καὶ συμβῇ τοῦτον εἰς τὴν ἡμετέραν πολιτείαν 32 ἐλθεῖν· τὴν δὲ παρ' ἡμῖν γενομένην διαθήκην ἐῤῥῶσθαί φαμεν, μετὰ ταῦτα γενομένου αὐτοῦ αἰχμαλώτου· εἴτε γὰρ ὑπέστρεψε, τὸ δίκαιον τοῦ ποστλιμινίου παρέχει αὐτῇ τὸ βέβαιον, εἴτε παρὰ τοῖς πολεμίοις 33 τελευτήσει, ὁ Κορνήλιος νόμος χαρίζεται αὐτῇ τὴν ἰσχύν.

§. V. Qui apud hoſtes eſt, non recte apud illos teſtatur, etſi eum contingit in civitatem noſtram redire. Factum vero apud nos teſtamentum valere dicimus, ipſo poſtea captivo facto. Sive enim redierit, jus poſtliminii *robur* & firmitatem illi *teſtamento* præſtat; ſive apud hoſtes deceſſerit, lex Cornelia illi vires largitur.

32. Præſtat ἐπανελθεῖν. Prima videtur abſorpta ab ultima præced. GAVEL. An ἐπανέλθοι? GAVEL. An vero ὑπεστρέψῃ & τελευτήσῃ. G. O. R. 33. An

e. L. 8. D. *eod.* 35. *Eclog.* 9. vſ. ὁ ἐν αἰχμαλωσίᾳ διαθέμενος: 5. Harmen. 1. §. 26. Paul. 3. ſent. 4. §. 8. D. GOTH.

f. Ex Novella Leonis 40. recte captivus teſtatur. D. GOTH.

Quod hodieque obſervatur: ſed non facit ad tempora aut Juſtiniani aut THi. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΑΠΟΚΛΗΡΩΝ [a] ΠΑΙΔΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΓ.

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι, τίνα τρόπον δεῖ γίνεσθαι τὰς διαθήκας· οἷον, 1 τὸν τεστάτωρα οἰκείᾳ [b] χειρὶ γράφειν τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ἢ 2 τοῦτο λέγειν ἐπὶ τῶν μαρτύρων· καὶ ἑπτὰ εἶναι 3 μάρτυρας, καὶ τούτους ὑπογράφειν ἐν τῇ διαθήκῃ, 291

DE EXHEREDATIONE LIBERORUM.

TITULUS XIII.

Diximus in ſuperioribus, quemadmodum teſtamenta fieri oporteat: veluti, ut teſtator ſua manu nomen heredis ſcribat, aut illud coram teſtibus nuncupet: atque ut ſeptem ſint teſtes, hique teſtamento ſubſcribant,

1. τὸ τὸν F. 2. τοῦ λεγ. F. 3. τοὺς ad: F.

a. Huic titulo reſpondet titulus Pandectarum *de liberis & poſthumis heredibus inſtituendis vel exheredandis*, & C. *de liberis præteritis vel exheredatis* & 2. Gaj. 3. D. GOTH.

Liberi tam naturæ, quam parentum communi voto ad hereditatem eorum vocantur, l. 7. D. *ſi tab. teſt. nul. exſt.* L. 15. D. *de inoff. teſtam.* Cic. 3. in Verr. Philo de vit. Moſ. 3. Julian. in Cæſar. Machar. hom. 30. Prudentib. tamen placuit, liberos, quos in lege 12. tab. ſuos heredes appellari ſciebant, judicio parentum heredes inſtitui. eapropter inter cætera, quæ in ſupremis ordinandis neceſſario deſiderantur, præcipuum jus eſſe dicitur de liberis heredibus inſtituendis, vel exheredandis. idque ſumma cum ratione, ut his hereditate abjectis, abdicatiſque quibus ratio naturalis, quaſi lex quædam tacita, parentum hereditatem addicit, quique jam domini, atque heredes ipſo jure deprehenduntur, l. 30. D. *de liber. & poſt.* alios heredes parentibus facere liceat: nam qui liberos habet, heredes habere creditur, niſi pater exheredes fecerit. Paul. ad Rom. c. 8. εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι. FABR. I.

b. §. 4. ſup. *de teſtamentis* ubi dixi [cap. 140. q.] D. GOTH.

c. Vide

χη, καὶ ταύτην σφραγίζειν, μηδενὸς [c] ἐν μέσῳ πραττομένου· ἐν δέ τι τούτων παραλειφθὲν, ἄχρηστον δείκνυσι τὴν διαθήκην· οὐ μόνον δὲ τῆς εἰρημένης δεόμεθα παραφυλακῆς πρὸς τὸ ἰσχυρῶς διατίθεσθαι, ἀλλ' ἐπιζητοῦμεν καὶ ἄλλό τι· δεῖ γὰρ σκοπεῖν, εἰ υἱὸν ὑπεξούσιον 4 ἔχει ὁ τεστάτωρ· δεῖ γὰρ τοῦτον [d] ἢ κληρονόμον γράφειν, ἢ 5 ἀποκληρον [e] nominatim ποιεῖν· εἰ δὲ σιωπῇ πραιτεριτεύσει τοῦτον, ἀνυπόστατος [f] ἡ διαθήκη ἐξ αὐτῆς τῆς γραφῆς· [ff] ἀμέλει, εἰ καὶ συμβῇ τὸν παῖδα προτελευτῆσαι τοῦ οἰκείου πατρὸς, οὐδὲν ἧττον ἄκυρος ἡ διαθήκη, 6 κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, τὰ [g] ἐξ ἀρχῆς 7 ἀνυπόστατα, ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ἐπιγενομένων ἰσχὺν λαμβάνειν οὐ δύναται, καὶ οὐ δυνήσονται οἱ σκρίπτοι κληρονόμοι διαδέξασθαι τὴν τοῦ τελευτήσαντος περιουσίαν, εἰ καὶ μὴ ὕπεστι παῖς, ὁ διὰ τῆς πραιτεριτίονος βλαπτόμενος· καὶ ταῦτα μὲν, ἡνίκα υἱός ἐστιν ὑπεξούσιος.

bant, & id ſignent, nulla *re* in medio agenda: unum autem horum omiſſum, efficit teſtamentum inutile.
292 Non ſolum autem dicta opus eſt obſervatione ad valide teſtandum, ſed requirimus etiam aliud quid. Spectare enim oportet, an filium in poteſtate habeat teſtator. Namque hunc vel heredem ſcribere, vel exheredem nominatim facere debet. Quod ſi ſilentio eum præterierit, ſubſiſtere ne-
293 quit teſtamentum ex ipſa ſcriptura. Nimirum, etſi contingat filium ante ſuum patrem mori, nihilominus teſtamentum *eſt* irritum, ſecundum regulam dictantem, Quæ ab initio non ſubſiſtunt, ex poſtea factis vim *ac robur* accipere nequeunt, nec ſcripti heredes patrimonium defuncti capere poterunt, etſi filius non exſtat, *qui* per præteritionem læſus *fuit*. Et hæc quidem, quum filius in poteſtate eſt.

Εἰ δέ τις ἔχει θυγατέρα [h] ὑπεξουσίαν, ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἢ προέγγονον ἢ προεγγόνην,

294 Sed ſi quis filiam in poteſtate habet, vel nepotem aut neptem, vel pro-

4. εἴτε αὐτεξούσιον, hinc ejeci fide Fabroti, quia *de emancipatis* §. 3. agetur, cap. 307. Idem F. hic dedit: ὁ τεστ. εἶχε. 5. ἀποκληρονόμον F. 6. διαθ. F. 7. ἐν διαθήκαις ad: F.

c. Vide quæ ſcripſi §. 3. ſup. *de teſtamentis.* [cap. 238. k.] D. GOTH.
Nullum actum alienum teſtamento intermiſcere oportet, l. *heredes* 21. §. ult. D. *qui teſtam.* FABR. II.

d. Filios in poteſtate nominatim inſtituere aut exheredes facere debemus 35. *Eclog.* 8. c. 30. 2. Gaj. 2. §. 3. D. GOTH.
Nam ſi parens eum ſilentio præterierit, quod græci παραλείπειν dicunt, id eſt, nec heredem inſtituerit nec exheredaverit, l. pen. C. *de fideic.* quo ſenſu τὸ præterire uſurpatur à Cic. Phil. 2. inutile erit teſtamentum d. l. 30. Juſtin. hic: *pater inutiliter teſtabitur.* FABR. I.

e. Elogio certo exheredationi adſcripto ex Nov. 115. c. 4. Elogium in vet. Gloſſ. MS. exponitur, *textus geſtorum malorum.* ſic loqui videtur Ammianus libro 20. *Famoſum quidam libellum humi projecit.* Et mox: *quo textu ad comitatum perlato.* Hinc maledictionis Elogia, Arnob. 4. mali elogium, ſuperſtitionis & maledictionis, ſacrilegii & adulterii, Tertull. v. Iſidori Gloſſ. in v. *Elogium.* Cic. 1. de Orat. *Quem pater teſtamento neque heredem, neque exheredem ſcripſiſſet nominatim.* FABR. I.

f. Teſtamentum ipſo jure nullum eſt, Th. ad §. 1. inf. *de ſucceſſ. libert.* [Nullius eſt momenti, l. 1. D. *de inj. rup. teſtam.* ex Edit. 2.] FABR.

ff. Theop. videtur legiſſe apud Juſt. *ut etſi vivo patre.* FABR.

g. V. l. 29. D. *de reg. juris*, ubi dixi. D. GOTH.
Arnulph. Lexov. Epiſc. ad Arch. Angl. FABR. I.
L. quod initio 29. D. *de regul. jur.* FABR. II.

h. Adde Ulpianum tit. 22. §. 16. 3. Paul. ſenten.

γόνην, οὐκ ἔγραψε δὲ αὐτοὺς κληρονόμους, οὐδὲ μὴν ἐξερεδάτους ἐποίησεν, [i] ἀλλ' ὕβρισεν αὐτοὺς πραιτεριτίονι, οὐκ ἀκυροῦται μὲν ἡ διαθήκη, οἱ δὲ πραιτεριτευθέντες τοῖς γεγραμμένοις κληρονόμοις προσαύξουσι· προσαύξησις [k] δέ ἐστι μέρους ἀφαίρεσις· ἀλλ' εἰ μὲν ἐξωτικοί εἰσιν οἱ γεγραμμένοι, εἰς τὸ ἥμισυ γίνεται ἡ προσαύξησις, εἰ δὲ σουοι, εἰς τὸ ἀναλογοῦν. οἷον, τρεῖς ἐνεστήσατό τις κληρονόμους, τὴν θυγατέρα ἢ τὸν ἔγγονον πραιτέριτον καταλιπών· εἰ μὲν ἐξωτικοί εἰσιν οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι, ἡ μὲν θυγάτηρ ἤγουν ὁ ἔγγονος λήψεται ἑξαούγκιον, οἱ δὲ τρεῖς [8] ἐξωτικοὶ κληρονόμοι ἑξαούγκιον· εἰ δὲ σουοι, [9] λαμβάνει τὸ ἀναλογοῦν, τουτέστι τρεῖς οὐγκίας, ὅσον ἤμελλε λαμβάνειν, εἴγε ἀδιάθετος ἐτελεύτησεν ὁ πατήρ, τουτέστι τὴν τετάρτην τῆς περιουσίας αὐτοῦ μοῖραν· ἐξῆν [l] δὲ [10] τούτους οὐ μόνον nominatim, ἀλλὰ καὶ inter cæteros [11] (ἤτοι [m] ἀορίστως) ἐξερεδατεύειν, καὶ

pronepotem aut proneptem, neque eos heredes ſcripſit, neque vero exheredes fecit, ſed eos præteritione notavit, teſtamentum quidem non infirmatur, ſed præteriti ſcriptis here-
295 dibus adcreſcunt. Adcretio autem eſt partis ablatio: ſed ſi quidem ſcripti ſunt extranei, adcretio fit in ſemiſſem; ſi autem ſui, in *portionem* æqualem. Veluti, tres aliquis inſtituit heredes, filiam aut nepotem præteritum relinquens: ſi quidem heredes ſcripti ſunt extranei, filia aut nepos ſex uncias accipiet; & tres ex-
296 tranei heredes ſex uncias: ſin autem ſui, accipit *portionem* æqualem, id eſt uncias tres, quantum accepturus fuiſſet, ſi pater inteſtatus obiiſſet, id eſt quartam patrimonii illius partem. Licebat autem hos non modo nominatim, ſed etiam inter ceteros, (ſive, in-

8. [illegible] repetit F. 9. λαμβάνουσι ante F. qui in verſione pluralem tamen retinuit.
10. [illegible] ante F. 11. ἤτ. ἀορ. dee F.

[illegible] ten. 4. §. 11. Gajum 2. tit. 3. §. 2. D. GOTH.

i. Sic [illegible] exheredationis, Cornelius Nepos in Themiſtocle. FABR. II.

k. Adde §. ult. ſup. *de donationib.* §. ultim. [illegible] *per quas perſonas.* D. GOTH.

[illegible] Novella Leonis & Major. de ſanctimon. & vid. [illegible] Inſtit. 2. tit. 3. Ulp. tit. 22. [Paulus Sentent. [illegible] tit. 4. §. *filio*, Edit. 2.] l. ult. C. *de liber.* [illegible] FABR.

[illegible] Filius qui in poteſtate, ſi non hæres inſtituitur, nominatim (hoc quid ſit v. l. 1. 2. 3. D. *de liber. & poſthumis*: l. 4. Cod. *qui teſtament.*) exheredari debet: reliqui heredes utriuſque ſexus [illegible] nominatim, aut inter cæteros, ut hic & a[illegible] Ulp. 22. & 20. D. GOTH.

[illegible] Ut ita, cæteri omnes filii filiæque omnes [illegible] heredes ſunto, l. 25. D. *de liberis.* D. GOTH.

[illegible] Scholiaſtes hic & Gloſſæ Baſilic. *inter cæteros* [illegible] Greg. Naz. in teſtam. [illegible] [illegible] [Et in teſtam. Re[illegible] apud Flodoard. hiſt. Eccl. Rhem. 1. c. 18. *Hæc ita do, ita lego, ita teſtor. Cæteri omnes exheredes eſtote, ſuntote*: & in teſt. B. Cæſarii Arel. *Edit.* 1.] FABR.

n. Quod & ὀνομαστὶ 35. *Eclog.* 8. c. 1. D. GOTH.

[An teſtator debet ὀνομαστὶ [illegible], ſive [illegible]: imo nominatim exheredatur quis [illegible] prænomine, nomine, & cognomine. quin [illegible] nullo adjecto nomine filius recte exheredatur [illegible] modo: *filius meus exheres eſto*, ſi modo teſtator unicum filium habeat, l. 2. D. *de lib. & poſtum.* [illegible] in illud 4. Æneid. *morientem nomine clamat.* „[illegible]tractum eſt à jure ubi dicitur, nihil intereſſe, „utrum quis unum filium habens dicat, *fili, he*„*res eſto*. [E]dit. 1.] Theoph. omiſit alterum modum, [illegible] nominatim exheredatio fieri poteſt, ut [illegible] *meus heres eſto.* FABR.

o. Adde l. *nominatim.* 34. D. *de condit. & demonſtrat.* l. 90. D. *de legat.* 3. D. GOTH.

p. Ulp. 12. §. 21. l. 9. l. 12. D. *de liber. & poſthumis.* D. GOTH.

Po[illegible]

ἐν τῷ λέγειν, Οἱ λοιποὶ ἔστωσαν [illegible] ἀποκλῆροι. [illegible]

297 Ἡ δὲ nominatim [illegible] ἐξερεδατίων ἐγίνετο τοῦτον τὸν τρόπον· Τίτιος ὁ υἱός μου ἔστω [illegible] δύναται [illegible] καὶ ἀπὸ ἐπιτηδεύματος, Ὁ Γραμματικὸς ἔστω ἐξερέδατος· [illegible] ἀπὸ τέχνης, Ὁ χαλκεὺς· καὶ ἀπὸ ἡλικίας, Ὁ [illegible] καὶ ἀπὸ χρώματος. Ὁ [illegible] καὶ ἁπλῶς, πᾶσα φωνὴ σαφῶς [illegible] nominatim ἐξερεδατίωνα [illegible]

298 §. I. Δεῖ [illegible] ἐν φύσει, ἀλλὰ καὶ [illegible] γράφειν [illegible] κληρονόμους, [illegible] ἀποκλήρους [illegible] ἅμα τῷ τεχθῆναι, [illegible] καὶ [illegible] θυγατρός. [16] [illegible] ἔγγονος ἢ ἐγγόνη [illegible] [17] [illegible] ἅμα τῇ γραφῇ, [illegible] τοῦ [illegible]

indefinite) exheredare, dicendo, Ceteri exheredes sunto.

297 Nominatim exheredatio hunc *in* modum fiebat: Titius filius meus exheres esto. Poteſt etiam ab artificio fieri; Ille Grammaticus exheres eſto; & ab opificio, Aerarius ille; & ab ætate, Major aut minor *natu*; & ab colore, Albus ille aut niger: & ſimpliciter, omnis dictio manifeſte ſignificans perſonam propoſitam, nominatim exheredationem facit.

298 §. I. Oportet autem teſtatorem non ſolum *jam* natorum, ſed etiam poſtumorum curam gerere, eoſque heredes ſcribere, aut exheredes facere: quandoquidem præteriti, ſimul cum nativitate, ruptum faciunt teſtamentum: neque hic invenire licet differentiam filii aut filiæ, vel nepotis aut neptis. His enim præteritis, teſtamentum ex *ipſa* quidem ſcriptura valet, ſed ex quo

13. [illegible] 14. [illegible] pro [illegible] & F. recepi. 15. [illegible] F. 16. [illegible] F. 2. Gr. & Lat. 17. [illegible] poſt [illegible] F. 2.

Poſtumi dicuntur, qui poſt mortem parentis naſcuntur. l. 6. D. *de inoff. teſt.* Plutarch. in [illegible] & Sylla. Gloſſæ [illegible] Marcell. lib. 21. [illegible] *de edita paterna.* [illegible] qui poſt teſtamentum [illegible] l. [illegible] verſ. [illegible] §. [illegible] 3. [illegible] 12. D. [illegible] l. 1. C. *de poſtum.* Gloſſæ [illegible] de quibus [illegible] accipienda [illegible] Th. [illegible] his verbis [illegible] Schol. [illegible] §. 21. [illegible] *ſi poſt mortem* [illegible] jure civili, id eſt, ex [illegible] ſi [illegible] ſint tempore teſtamenti, & mortis [illegible] ſui non ſint tempore teſtam. ſed [illegible] mortem ſui futuri ſint. verb. cauſa, ſi [illegible] tur filius vivo avo, & deinde poſt mortem [illegible] nepos naſcatur, ex formula Aquiliana, utrumque continetur juris civilis nomine. Hos [illegible] auctores induxerunt acceſſio [illegible] eſt in [illegible] humanis, [illegible] Pontificum [illegible] ad Od. [illegible] Schol. ad Od. 1. [illegible] quam [illegible] heredem inſtitui poſſe, [illegible] defuit [illegible] rumpi teſtamentum, Cic. 1. de Orat. [illegible] FABR. I.

[illegible] exheredatione locus eſt [illegible] Gell. lib. 9. cap. 16. FABR. I.

1. [illegible] TH. [illegible] caſum excepiſſet, qui [illegible] *poſtumos* 2. [12.] D. *de lib. & poſt.* [illegible]

[illegible] nec [illegible] hic illum caſum excepit.

[illegible] 9. 12. 13. 14. D. [illegible] L. 2.

τα τεχθῆναι τὸν ποστοῦμον ἢ τὴν ποστοῦ- 299
μαν, ῥήγνυται ἡ διαθήκη καὶ πᾶσα ἀκυ-
ροῦται ἐντεῦθεν, δηλονότι τῇ πραιτεριτίονι
αὐτῶν. [18] οὐκ ἐξ αὐτῆς ἀκυροῦται τῆς
γραφῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ τοκετοῦ· [19] ὅτι εἰ
συμβῇ τὴν γυναῖκα, ἐξ ἧς ὁ ποστοῦμος
ἠλπίζετο τίκτεσθαι, [20] ἀμβλωθῆναι [t], ἀν-
εμποδίστως οἱ σκρίπτοι κληρονόμοι [21] ἀδι-
τεύσουσι τὴν κληρονομίαν.

Ἀλλ' αἱ [u] μὲν θήλειαι ποστοῦμαι ἢ no- 300
minatim ἢ inter cæteros ἐξερεδατεύον-
ται· εἰ γὰρ εἴπῃ ὁ τεστάτωρ, ἔστω μοι ὁ
δεῖνα κληρονόμος, οἱ δὲ λοιποὶ ἔστωσαν
ἐξ ἀπόκληροι, διὰ τούτων τῶν ῥημάτων ἐξε-
ρεδατεύεσθαι δοκεῖ [22] ἡ ποστοῦμα· πλὴν
μέντοι, ἵνα μὴ μετὰ τὸ τεχθῆναι [x] ἀναί-
σχυντον εἰσέρχηται δίκην πρὸς τὸν σκρίπτον
κληρονόμον λέγουσα, ὅτι οὐκ ἐνεθυμήθη
περὶ ἐμοῦ ὁ τεστάτωρ, ὁπότε καὶ ἠγνόει
με· δεῖ [23] ληγάτα αὐτῇ καταλιπεῖν· ἵνα 301
οὕτως εἴπῃ ὁ διατιθέμενος, ἔστω μου ὁ
δεῖνα κληρονόμος, οἱ δὲ λοιποὶ [y] ἔστωσαν
ἐξ ἀπόκληροι, τῇ δὲ τικτομένῃ μοι ποστού-
μᾳ ληγατεύω ἑκατὸν νομίσματα. τούτου
γὰρ οὕτως ἔχοντος, λέγομεν αὐτῇ, ὅτι πε-
ρὶ σοῦ τὴν inter cæteros [24] ἔγραψεν ἐξε-
ρε-

quo poſtea poſtumus vel poſtuma nata fuerit, rumpitur teſtamentum ac totum inde infirmatur, ſcilicet *ex eorum præteritione*. Non (*igitur*) ex ipſa infirmatur ſcriptura, ſed ex nativitate: nam ſi contigerit, mulierem ex qua poſtumus naſci ſperabatur, abortiri, ſcripti heredes ſine obſtaculo hereditatem adibunt.

Atqui poſtumæ feminini ſexus vel nominatim vel inter ceteros exheredantur. Si enim teſtator dixerit, Ille mihi heres eſto, ceteri autem exheredes ſunto: per verba hæc poſtuma exheredari videtur. Verumtamen, ut ne, poſtquam nata fuerit, turpiſſimum (*inofficioſi teſtamenti*) judicium moveat adverſus ſcriptum heredem, dicens: Non cogitavit de me teſtator, quippe & me ignoravit: legata ei relinquere oportet; ut ita dicat teſtator: Ille mihi heres eſto, ceteri autem exheredes ſunto; poſtumæ vero quæ naſcetur, lego centum aureos. Hoc enim ſic facto, dicimus illi: Teſtator de te inter ceteros exheredationem

18. Οὐκοῦν οὐκ legendum cenſeo. G. O. R. 19. ὅθεν F. 2. credo, ex Curtiano *unde*.
20. ἀμβλῶσαι F. 1. ἀμβλῶναι F. 2. 21. ἀδιτεύουσι ante F. 22. καὶ ad: F. 23. ληγάτον F.
24. ἔγραψε ante Lugd. quæ ſola *ceteros* ſcribit. „ Melius ἔγραψε ANON. DUK. & MEERM.

t. L. 2. C. *de poſtum.* eſt autem abortivus, qui pleni temporis non eſt, ἄωρος γαστρὸς μητρώας ἐκτιτρὸν ἔμβρυον, Greg. Thaumat. Metaph. in Eccleſiaſtem Salom. cap. 6. FABR. I.

u. Ulp. 12. §. 21. l. 3. *circa finem* Cod. *de heredibus inſtituendis.* D. GOTH.

x. Ad intelligendam hujus epitheti vim confer TH. princ. tit. *de Inoffic. teſt.* & ll. quinque priores D. *eod.* G. O. R.

y. Hoc inter ceteros exhæredare eſt. l. 25. D. *de liberis & poſthumis.* D. GOTH.

z. Adde l. *poſthumorum.* l. 13. D. *de liberis & poſthumis*: adde 2. Gajum 3. §. 3. ubi etiam duo poſtumorum genera facit, unum eorum qui poſt patris mortem: alterum eorum qui poſt teſtamentum patris naſcuntur. D. GOTH.

De voce autem poſthumus vid. Gell. 2. 16. Cujac. III. Obſ. 4. Canter. II. Nov. Lectt. 10. GEN. ED.

Et omnino præ tot aliis Menagii *Amœnit. Jur. Civ.* pag. 392. G. O. R.

Id eſt, non proprie poſtumi, ſed poſtumorum loco. Poſtumi adgnaſci dicuntur, hi, quaſi adgnaſci l. 13. D. *inj. rupt.* ex 2. capite legis Velleæ ſuccedentes in locum liberorum ſi inveniantur ſcripti, vel nominatim exheredati, non rumpunt teſtamen-

ρεδατίονα, ἀμέλει καὶ ληγάτον σοι κατέλιπε.

Τοὺς ἄῤῥενας [25] δὲ ποστουμους, τουτέ- 302
στιν υἱὸν, [26] ἔγγονον, προέγγονον, ἤρεσε μὴ ἄλλως ἐξερεδατεύεσθαι, εἰ μὴ nominatim· καὶ ποῖον ὄνομα δυνατὸν εἰπεῖν ἐπὶ τοῦ μήπω τεχθέντος; ἐροῦμεν, ὅτι [27] τοῦτον δηλώσομεν τούτῳ τῷ τρόπῳ, ἵνα εἴπωμεν, Ὅστις δήποτέ μοι παῖς τεχθῇ, [28] ἀπόκληρος ἔστω· ἢ ἵνα εἴπω, Ὁ μέλλων [29] τίκτεσθαι ἀπὸ τῆσδε τῆς ἐμῆς γαμετῆς, ἀπόκληρος ἔστω.

§. II. Εἰσὶ καὶ ἕτεροι τοῖς ποστούμοις 303
2 ἐοικότες, οἵτινες τοῦ προλαμβάνοντος κατὰ βαθμὸν σοῦ τελευτήσαντος, σοῦοι γίνονται· [30] ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· εἶχον υἱὸν ὑπεξούσιον, καὶ ἐκ τούτου ἔγγονον ἢ ἐγγόνην· ἀλλ' ὁ μὲν υἱὸς ἦν καὶ σοῦος, διὰ τὸ μὴ προλαμβάνεσθαι· ὁ δὲ ἔγγονος ἢ ἐγγόνη ὑπεξούσιοι μὲν ἦσαν, διὰ δὲ τὸ προλαμβάνεσθαι ὑπὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς, οὐκ εἶχον παρ' ἑαυτοῖς τὸ σοῦον· διατιθέμενος 304
ἐγὼ, τίνος ὀφείλω φροντίδα ποιήσασθαι; πρόδηλον ὅτι τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦτον γράφειν κληρονόμον ἢ ἐξερεδατεύειν· ἆρα [*30] δὲ τοῦ ἐγγόνου ἢ τῆς ἐγγόνης; οὐδαμῶς· οὗτοι γὰρ οὐκ

nem ſcripſit: utique & legatum tibi reliquit.

Maſculos autem poſtumos, id eſt filium, nepotem, pronepotem, non aliter exheredari placuit, niſi nominatim. Et quale nomen dici poteſt de nondum nato? Dicemus, nos eum hoc modo demonſtraturos, ut dicamus, Quicumque mihi filius natus erit, exheres eſto: vel ut dicam, Qui ex illa uxore mea naſcetur, exheres eſto.

§. II. Sunt etiam alii poſtumis ſimiles, qui mortuo ſuo herede præcedente quoad gradum, ſui fiunt. Veluti in hac ſpecie: Habebam filium in poteſtate, atque ex eo nepotem vel neptem: atqui filius erat etiam ſuus *heres*, quia a nemine præcedebatur; nepos autem vel neptis in *mea* quidem poteſtate erant, ſed quia a patre ſuo præcedebantur, non habebant in ſe ſuorum *heredum jura*. Ego teſtamentum faciens, cujusnam curam agere debeo? manifeſtum eſt, filii, cumque heredem ſcribere aut exheredare.

25. δὴ de: F. 1. τοὺς δὲ ἀῤῥ. F. 2. 26. ἢ ἐγγ. ἢ πρ. F. Paulo poſt ac deinceps t. t. νομινάτιμ ante hanc. 27. τοῦτο ante F. qui tamen *id* retinuit. 28. ἀποκληρονόμος hic & deinceps F. 29. μοι ad: F. 30. οἷον ὡς ἐπὶ θέμ. F. Statim εἶχέν τις F. 1. εἶχέν τις F. 2. & Lat. *Habebat quis*. Male propter ſequentia. *30. Pro δὲ legere malim καί. G. O. R.

mentum l. 2. C. *de lib. præt.* Sed nec utroque legis Velleæ capite ſatis proviſum eſt, ne teſtamenta rumperentur. finge te filium habere, & poſtea nepotem ex eo vivo patre ſuo naſci, & mox patrem denaſci: utique præteritus rumpet teſt. quia ſuccedit in locum ſui, erit igitur inſtituendus vel exheredandus. Porro procedere debet, ut utiliter ſit inſtitutus, qui nondum natus erat, ut eſt in d. l. *Gall.* §. ult. id eſt, ne ejuſmodi nepos ſuccedendo rumpat teſt. neceſſe eſt ut inſtituatur utiliter. Hoc autem non potuit ex jure antiquo, quia poſt mortem teſtatoris non naſcitur. Sed neque ex legis Vell. primo cap. non enim ſuus naſcitur, qui vivo patre naſcitur: non etiam ex poſteriore, quia tempore teſtamenti nepos hic nondum natus erat. Verum Julianus duobus quaſi capitibus legis Vell. commiſtis, in hoc quoque legem induxit, ne rumpantur teſtamenta. quoniam enim vivo teſtatore naſcitur, videtur ad primum caput legis pertinere: & quod in patris locum ſuccedit, ad ſecundum. & ejuſmodi ſententia obtinuit. Hic eſt ille caſus, qui dicitur eſſe in difficili. Sic loquitur Ulp. in l. 4. §. 1. *de her. inſt.* Liv. 3. Corn. Celſ. 5. c. 26. & lib. 8. c. 4. *ſi id ex facili fieri non poteſt*, ut in l. 4. §. 1. D. *de eo quod cert. loc.* quibus adde Columell. *de re ruſt.* 6. c. 1. Val. Max. 7. c. 2. §. 1. & lib. 8. c. 7. §. 4. Symmach. Epiſt. 48. lib. 18. FABR. I.

οὐκ ὄντες σοῦοι, ἐὰν πραιτεριτευθῶσιν, οὔτε ipſo jure, [31] ἤγουν αὐτῷ τῷ δικαίῳ, ἀνυπόστατον ποιοῦσι τὴν διαθήκην, οὔτε προσαύξειν δύνανται· ταῦτα γὰρ τῶν σούων ἴδια· ἀλλ' εἰ μὲν μέχρι τέλους ἐσώ- 305
ζετό [32] μοι τὸ αὐτὸ σχῆμα, καλῶς ἐλέγετο ταῦτα· ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἐμοῦ ζῶντος τὸ μέσον πρόσωπον ἐξελθεῖν τῆς ὑπεξουσιότητος, ἢ τελευτῇ, ἢ ἐπειδὴ ἔτυχεν ἀξιώματος πατρικίου, εὑρίσκεται λοιπὸν ὁ ἔγγονος ἢ [33] ἡ ἐγγόνη, [34] σοῦος ἢ σούα, ὥσπερ ἐπιτεχθέντες, μιμούμενοί τε κατὰ τοῦτο τοὺς ποστούμους· μὴ ὄντες γὰρ πάλαι σοῦοι, νῦν γίνονται σοῦοι· [35] καὶ ὥσπερ οἱ ποστοῦμοι τῷ τοκετῷ, [36] καὶ οὗτοι [a] τῇ ἐπαναβάσει ῥοῦπτον ποιοῦσι τὴν διαθήκην.

dare. Num & nepotis vel neptis ? Nequaquam. Hi enim cum ſui non ſint, ſi prætereantur, neque ipſo jure irritum faciunt teſtamentum, neque adcreſcere poſſunt: hæc enim ſuorum *ſunt* propria. Sed ſi quidem ad ſinem uſque idem mihi ſtatus conſervetur, hæc recte dicerentur. Quoniam vero fieri poteſt, ut me vivente media perſona poteſtate *mea* exeat, vel morte, vel quoniam patriciam meruit dignitatem; invenitur deinceps nepos vel neptis, ſuus vel ſua, tamquam adgnati, & per hoc poſtumis ſimiles. Quum enim antea non eſſent ſui, nunc ſui fiunt: & ſicut poſtumi nativitate, *ita* & hi *ſurſum* ſuccedendo ruptum efficiunt teſtamentum.

Ἵνα μὴ οὖν χωρὶς σοῦος, ἐπαναβαίνων 306
ὁ ἔγγονος, ῥοῦπτον ποιήσῃ τὴν διαθήκην, ὥσπερ αὐτὸν τὸν υἱὸν, οὕτω καὶ τὸν ἔγγονον

Ut ne igitur novus ſuus *heres*, ſuccedens nepos, rumpat teſtamentum; ſicuti ipſum filium, ita & nepotem vel

31. ἤγ. αὐ. τῷ δικ. de: F. 32. μοι de: F. 33. ἡ de: F. 34. ἢ ad: F. 35. καὶ de: F. 36. οὕτω F. 2. ſine καὶ cum Curtio. *Vid. not.* a.

a. Plane, ut in Oratione Dominica: ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, pro οὕτω καὶ &c. GAVEL.

aa. V. l. Gallus 29. §. *Nunc de lege Velleja* 11. & ſequentib. D. *de liber. & poſth.* Ulp. 22. §. 19. D. GOTH.

Sic etiam Cujacii editio: *Julia* [Velleja *Ed.* 1.] *Vellea.* ut in Pand. Florent. Anton. Auguſtinus mavult, *Junia Velleja.* FABR.

Legitur apud Ulp. *ex lege Julia*, ubi Schulting. mavult *Junia*, & pleno nomine *Junia Velleja*, non *Vellea*: vid. eum pag. 640. quem deſcribit ac ſequitur Maſcovius de Sect. JCtor. pag. 206. G. O. R.

b. Græca depravata ſunt, quæ ſic emendo: ἐγγόνην νομινάτιμ. νομινάτιμ δὲ ἢ *int. cat.* (μετὰ δοσ. δὲ λεγ.) τὰς θυγατ. [καὶ typographi culpa omiſſum videtur] ἐγγ. J. CURT.

Gr. ſic legend. videtur, [ſcil. poſt ἔγγονον *nom.*] τὴν δὲ ἐγγόνην *nominatim*, ἢ *int. cat.* μετὰ δοσ. δὲ λεγ. id eſt, *neptem vero nominatim, aut inter ceteros, cum legati tamen adjectione.* Vid. Ulp. tit. 22. §. 19. FABR. I. *in Add.*

Legendum: τὴν δὲ ἐγγόνην *nominatim*, ἢ *int. cat.* μετὰ δοσ. λεγ. Vid. Ulp. tit. 22. §. *poſtumus filius* & ſeq. FABR. II.

Curtius vertit & Fabr. I. retinuit: *nepotem quidem nominatim: neptem vero vel inter ceteros, dum tamen hic legatum ei detur.* Fabr. 2. poſteriora ſic mutavit, *dummodo inter ceteros exheredata aliquid detur, legetur.* Ego lectionem Fabr. 1. amplector atque in verſione ſequor. Quid enim credibilius, quam ob repetitum *nominatim* media intercidiſſe? Appendix autem τὰς θυγ. καὶ ἐγγ. h. l. ſane tolerari nequit. G. O. R.

c. Ulpianus 22. §. *emancipatos* 23. §. *emancipati* 9. inf. *de heredit. ab inteſtato.* D. GOTH.

cc. In ſumma exheredationem arbitror non a XII. Tab. ſed a media Juriſprudentia prodiiſſe, cui Imperator multa tribuit in tit. Inſt. *de Exhered. liber.* ut in §. *ſed non ita.* Ibi, *Antiquitati* (id eſt Juriſprudentiæ mediæ) *fuerat obſervatum*; & in §. *emancipatos.* Ibi, *Jure Civili*, quo nomine contineri mediam Juriſpr. oſtendimus cap. 6. Prorſus cum antiqua

νον 37 ἢ τὴν ἐγγόνην ὀφείλω γράφειν κληρονόμους, ἢ ἐξερεδάτους nominatim ποιεῖν· εἰ δὲ πραιτεριτευθῶσι, τῇ ἐπαναβάσει, 38 ὅτε τὸ μέσον δηλονότι πρόσωπον ὑπεξέλθῃ, ὡς μὴ ἐννόμως ἠσφαλισμένην ἀκυροῦσι τὴν διαθήκην· καὶ τοῦτο τῷ Ἰουλίῳ 39 Βελλείῳ νόμῳ εἴρηται· ὅστις νόμος, κατὰ μίμησιν τῶν ποστούμων, ἐξερεδάτους αὐτοὺς εἶπε γενέσθαι· τουτέστι τὸν μὲν ἔγγονον nominatim [b] ἢ inter cæteros· μετὰ δόσεως 40 δὲ ληγάτου, τὰς θυγατέρας καὶ ἐγγόνους.

§. III. Εἶχέ τις υἱὸν ἢ θυγατέρα ἐμαγκιπάτους. [c] διατιθέμενος οὗτος, ὅσον κατὰ τὴν πολιτικὴν νομοθεσίαν, οὐκ ἀναγκάζεται γράφειν αὐτοὺς κληρονόμους ἢ ἀποκλήρους ποιεῖν· ἄγνωστοι γάρ εἰσι τῷ δυωδεκαδέλτῳ, δι' ἣν ὑπέστησαν κάπιτις δημινουτίονα· ὁ δὲ πραίτωρ πρὸς τὴν φυσικὴν ὁρῶν συγγένειαν, οἶδε καὶ τούτους παῖδας, καὶ κελεύει 41 τούτους τοὺς ἐμαγκιπάτους γράφεσθαι κληρονόμους· εἰ δὲ μὴ βούλεται ὁ διατιθέμενος, οἱ μὲν ἄρρενες nominatim ἐξερεδατευέσθωσαν· αἱ δὲ θήλειαι

vel neptem heredes debeo ſcribere, aut nominatim exheredare. Quod ſi prætereantur, ſuccedendo (ubi media nempe perſona diſceſſerit) irritum faciunt teſtamentum, tamquam haud legitime munitum. Et hoc Lege Julia Velleja cautum fuit; quæ lex ad ſimilitudinem poſtumorum & hos exheredari juſſit: id eſt, nepotem quidem nominatim, neptem vero nominatim aut inter ceteros, aſt cum legati datione.

§. III. Habebat quis filium vel filiam 307
emancipatos. Hic teſtamentum faciens, quantum ad jus civile, non cogitur eos heredes ſcribere aut exheredes facere. Incogniti enim ſunt *Legi* XII. Tabb. propter capitis deminutionem, quam ſubierunt. Sed Prætor ad naturalem reſpiciens cognationem, & hos agnoſcit liberos, jubet-
que hos emancipatos heredes ſcribi. 308
Quod ſi teſtator nolit, maſculi nominatim exheredentur, feminæ & nomi-

37. ἤγουν F. 38. ὅτε - - ὑπεξέλθῃ, totum hoc comma de: F. 39. Βελλείῳ F. 2.
40. δὲ de: F. Inſuper F. 2. ejecit [illegible] καὶ ἐγγ. vid. Not. b. 41. τούτους de: F.

tiqua exheredationum jura nullibi accuratius enarrentur, quam in d. t. *de Exh. lib.* tamen Juſtinianus ibi neque quidquam dicit de legibus XII. Tab. & omnino ita loquitur ſemper, ut eruditis oculis mediam Juriſpr. exhibere videatur. Denum ſi exheredatio non eſt a XII. Tab. vix eſt ac ne vix quidem, ut quævis alia pars juris civilis poſſit illam ſibi vindicare. Quamobrem caveamus a THo, qui in d. t. eam adſcribit legibus XII. Tab. cum eſſet Juriſprudentiæ mediæ tribuenda.

GALVANUS *cap. VIII. de Uſufr.*

Conſtat Lege XII. Tab. liberrimam teſtandi facultatem patribusfam. fuiſſe conceſſam; imo infinitam, ſic ut liberos præterire, exheredare, aliosque extraneos inſtituere impune liceret. Amplam hanc interpretationem [illegible] extenſionem patiuntur verba Legis XII. Tab. ut recte quoque advertit J. A COSTA ad pr. Inſt. *de Inoffic. teſt.* Non id tam ſerio admonerem, niſi ſcirem, Marc. Aurel. Galvanum, virum eruditum & in repetendis juris fontibus ſagaciſſimum, divortium hic feciſſe, in Diſſert. *de Uſufr cap* VIII. *n.* 13. *ſqq.* & THum immerito male eo nomine a Galvano audire.

VAN DE WATER *Obſerv. Jur. R.* pag. 55.

Qui idem argumenta Galvani deinceps & erudite & fuſe redarguit, quæ Juris maſculi ſtudioſum haud pœnitebit legiſſe. Quod autem idem Galvanus *Juſtinianum* ait *neque quidquam de XII. dicere:* valde fallor, niſi Imperator hoc ſatis ſignificet §. 5. h. t. Alioqui novus noſter *Index Rerum* docebit, per *Jus Civile* ſæpiſſime in Inſtitutt. Cæſareis XII. Tabulas intelligi.

G. O. R.

Et Ant. Caimus in *Lucubr. Var. ad l. Gallus* n. 51. ſqq. exheredationem refert ad med. Juriſpr. Contra van de Poll *de Exhered.* c. 7. ſtatuit eam eſſe antiquiorem L. XII. Tabb.

MEERMAN.

d. Ita-

λιπαι [d] καὶ nominatim καὶ inter cæteros. Εἰ δὲ μήτε [e] γραφῶσι κληρονόμοι, μήτε (καθὰ εἴρηται) ἐξερεδατευθῶσι, δίδωσιν [f] αὐτοῖς ὁ πραίτωρ τὴν 42 contra tabulas. δι' ἧς ὁ μὲν υἱὸς 43 ἤγουν ὁ ἔγγονος πᾶσαν λήψεται τὴν τοῦ τελευτήσαντος 44 περιουσίαν· ἡ δὲ θυγάτηρ ἤγουν ἐγγόνη τοσοῦτον λαμβάνει, ὅσον ἐκέρδαινε διὰ [g] τῆς προσαυξήσεως, οὖσα ὑπεξουσία.

§. IV. Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· 309 ἐπειδὰν λάβω τινὰ εἰς υἱοθεσίαν, οὗτος 45 ἔσται μοι υἱός, καὶ νόμῳ καὶ φύσει· νόμῳ μὲν διὰ τὴν θέσιν 46 αὐτήν, φύσει δὲ διὰ τὸν νόμον· ὁ γὰρ νόμος κατέχει παρ' ἑαυτῷ τὴν φύσιν· μέχρι δὲ τοσούτου φύσει τοῦ παιδὸς νομίζομαι εἶναι πατήρ, ἐφ' ὅσον ἀκμάζει τὰ τῆς θέσεως. Εἰ δὲ ποιήσω αὐτὸν ἐμανκίπατον, νόμιμος [h] οὖσα 47 ἡ πρᾶξις διαλύει τὸν νόμον, τὸν διὰ τῆς θέσεως συστάντα· τοῦ νόμου 48 δὲ μηκέτι σωζομένου, συναφίσταται καὶ ἡ φύσις, οὐκ ἔχουσα τὸν κατέχοντα· Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἐκδέδωκά σοι πρὸς γάμον τὴν ἐμὴν θυγατέρα· ἐτέχθη παῖς· ὃν ὑπεξούσιός 49 σοι δηλονότι· αἰτηθεὶς παρ' ἐμοῦ, δέδωκάς μοι τοῦ-

nominatim & inter ceteros. Sin vero neque heredes ſint ſcripti, neque (ut dictum eſt) exheredati, dat iis Prætor *actionem* contra tabulas: per quam filius quidem vel nepos omne defuncti accipiet patrimonium; filia autem vel neptis tantum capit, quantum lucraretur per adcretionem, ſi in poteſtate eſſet.

§. IV. Habe hæc in modum præviæ contemplationis. Quum aliquem in adoptionem adſcivero, hic erit mihi filius, & lege & natura: lege quidem propter ipſam adoptionem; natura vero propter legem. Lex enim naturam in ſe continet. Eo autem uſque natura pater *hujus* filii eſſe cenſeor, quouſque adoptionis *cauſa* viget. Quod ſi eum emancipavero,
310 actus hic legitimus diſſolvit legem, ex adoptione conſtitutam: lege autem haud amplius ſervata, etiam natura ſimul abſcedit, non habens quo continebatur. Poſtquam tibi hæc ſunt præcognita, vide reliquum argumentum: collocavi tibi in matrimonium filiam

42. κοντραταβούλας ante F. 43. ἢ ὁ ἔγγ. F. 1. ἢ ἔγγ. Goth. & F. 2. 44. οὐσίαν F. 45. ἐσί μοι F. 46. αὐτὴν de: F. 47. ἡ de: F. 48. δὲ de: F. 49. σε F.

d. Itaque apud Juſtin. legend. *& inter ceteros*, ut in Edit. Cuj. FABR.

e. Suis præteritis teſtamentum ipſo jure nullum eſt. ſuis exheredatis querela inofficioſi ſubvenitur. emancipatis autem præteritis bonorum poſſeſſione contra tab. emancipatus enim præteritus à patre, adfectus injuria dicitur, l. pen. C. *de fideicomm.* FABR. I.

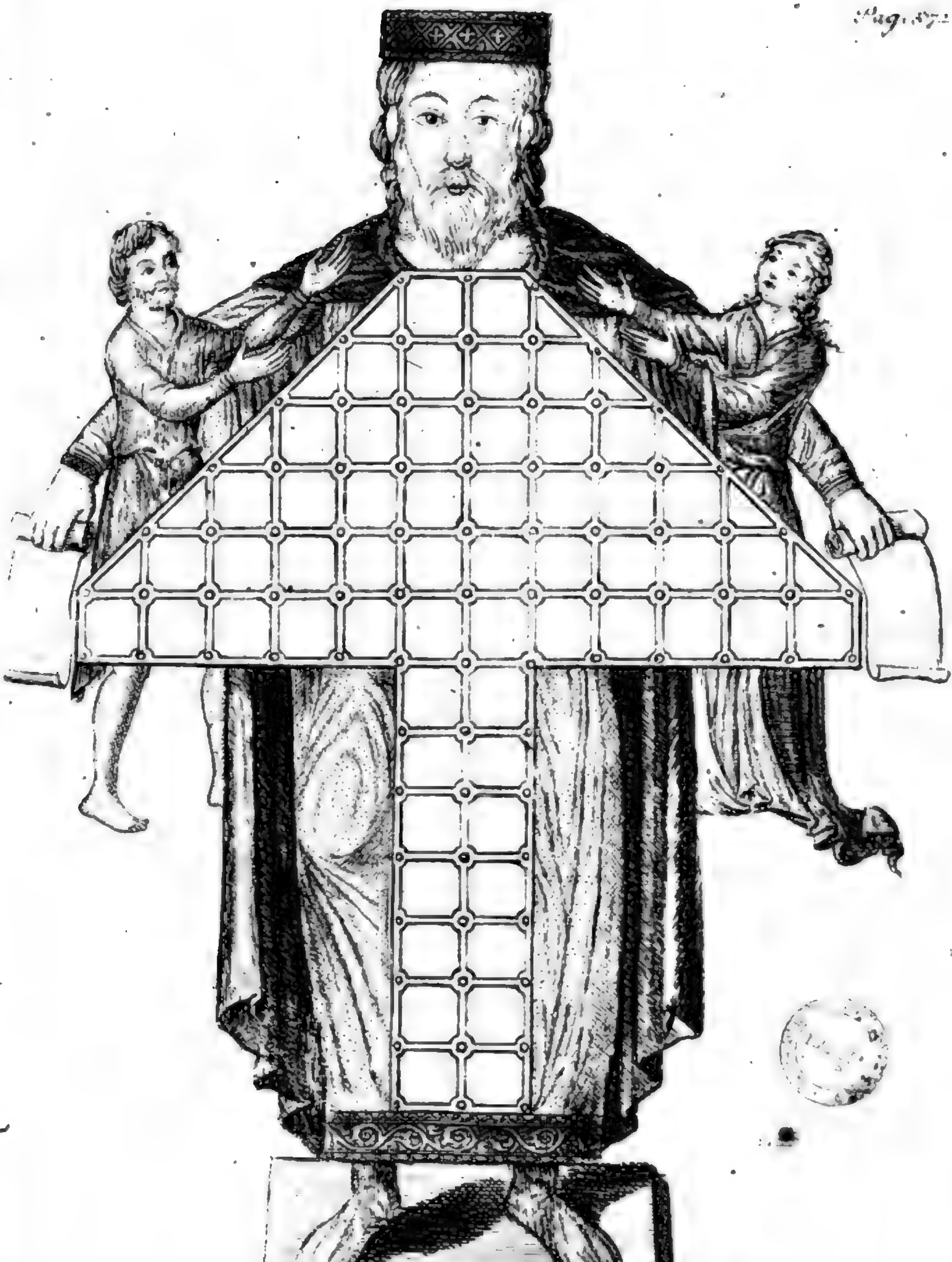
f. Et legendum igitur apud Juſtin. *promittit.* [D. GOTH.] ut in l. 7. C. *comm. de ſucceſſ.* nam Baſilica habent, ἐπέγγελται. FABR.

g. Schol. τουτέστι τὸ ἥμισυ μέρος τῆς περιουσίας, *ſemiſſem hereditatis.* FABR.

h. Emancipatio, νόμιμος πρᾶξις, hoc eſt *actus legitimus* dicitur: ut & §. 6. ſup. *quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur*, ubi dixi. [pag. 130. r.] D. GOTH.

De actu *adoptionis* legitimo vid. ſupra pag. 109. c. G. O. R.

i. Parens naturalis liberos quos in adoptionem dedit, nec heredes inſtituere nec exheredare compellitur: nam ei extraneorum loco ſunt. Scribit tamen Val. Max. lib. 7. c. 7. §. 2. M. Annejum M. Carſeolani filium à Sufenate avunculo ſuo adoptatum, teſtamentum naturalis patris, quo præteritus erat, apud Centumviros reſcidiſſe. Verum ipſe Valerius ſignificat, adverſus teſtamentum legitime factum M. Annejum obtinuiſſe propter arctiſſimum inter homines procreationis vinculum, id eſt, ob liberorum favorem præcipuum: namque

EX MS. COD. INSTIT. V. CL. DORVILLI

Digitized by Google

τοῦτον εἰς υἱοθεσίαν· ζητοῦμεν, τίς ἐξ ἡμῶν [50] διατιθέμενος ἀναγκάζεται φροντίδα τούτου τίθεσθαι· καὶ λέγομεν, ὅτι 311 ἐγὼ, ὁ θετὸς πατήρ· διὰ γὰρ τῆς θέσεως ἔοικεν οὗτος τοῖς ἀπὸ ἐννόμων γάμων τεχθεῖσί μοι· ὥστε οὖν, ὥσπερ τὸν νόμιμόν μου υἱὸν τὸν ὑπεξούσιον ἀναγκάζομαι γράφειν κληρονόμον, ἢ κατὰ τὰ προειρημένα ἐξερεδατεύειν, οὕτω καὶ τὸν θετόν· σὺ μέντοι ὁ φυσικὸς [i] πατὴρ οὐκ ἀναγκάζῃ αὐτὸν γράφειν κληρονόμον· οὐδὲ γὰρ νόμιμός σου υἱός ἐστιν, οὐδὲ γὰρ ἔχεις αὐτὸν ὑπεξούσιον· οὐδὲ φύσει, [51] ἐπειδὴ διὰ τοῦ 312 νόμου ἐγὼ ὁ θετὸς δοκῶ [k] φυσικὸς εἶναι αὐτοῦ πατήρ. [52] οὐδεὶς δὲ δύο [l] φυσικοὺς πατέρας ἔχειν δύναται. Εἰ δὲ ποιήσω αὐτὸν ἐμαγκίπατον, οὔτε κατὰ τὸ πολιτικὸν, οὔτε κατὰ τὸν πραίτωρα, μεταξὺ τῶν παίδων [53] συναριθμηθήσεται· οὐκοῦν ἐγὼ μὲν οὐκ ἀναγκάζομαι γράφειν αὐτὸν κληρονόμον, οὐδὲ [54] ὁ φυσικὸς πατὴρ ἀναγκασθήσεται τοῦτο πράττειν· οὕτω γὰρ ἔσται [55] οὗτος ὁ παῖς, ὥσπερ εἰ ἀπὸ σοῦ

filiam meam. natus eſt filius. in tua ſcilicet erat poteſtate. rogatus a me dederas eum mihi in adoptionem. Quærimus, uter noſtrum teſtamentum faciens hujus curam agere debeat? Et dicimus, me, patrem adoptivum; namque per adoptionem hic ſimilis eſt natis mihi ex legitimis nuptiis. Itaque, ſicut filium meum legitimum in poteſtate *mea conſtitutum* cogor heredem ſcribere, aut ſecundum ſupra dicta exheredare, ita & adoptivum. Tu vero, pater naturalis, non cogeris eum heredem ſcribere: neque enim lege tibi eſt filius, namque eum in poteſtate non habes; neque natura, quoniam per legem ego *pater* adoptivus videor ejus naturalis eſſe pater: nemo autem duos patres naturales habere poteſt. Quod ſi eum emancipavero, neque jure civili neque a Prætore inter liberos connumerabitur. Itaque nec ego cogor eum ſcribere heredem, nec pater naturalis hoc fa-

50. διατιθέμενος F. 51. ἐπεὶ γὰρ διὰ τοῦ νόμου ἔχω αὐτὸν ἐγὼ ὁ θετὸς πατὴρ υἱὸν, καὶ φύσει δοκῶ εἶναι πατήρ. F. 52. [illegible] - - - [illegible]. Hæc cum intermediis deſunt F. etſi Latine habet. 53. ἀριθμ. F. 54. ὁ de: F. 55. ἔσται, ὡς εἰ Goth.

que ipſo jure filius hic præteritus quæri [queri] non poterat, ut innuit quoque Valerius his verbis: *& aliquantulum adjuvabat heredes, quod M. Anneius in Suſenatis familiam ac ſacra tranſierat*: quaſi diceret, neceſſe non fuiſſe, ut filium heredem vel exheredem ſcriberet, quamdiu eſſet in adoptiva familia. Ex Conſtitut. Juſtiniani, ſi pater naturalis extraneo filium dederit in adoptionem, à familia patris non abdicatur, & jus ſui heredis retinet. Si vero pater alii parenti filii, avo puta, vel proavo paterno, aut materno, in familiam ejus tranſit, patri autem naturali extranei loco eſt, l. pen. C. *de adopt.* FABR. I.

Pater naturalis filium in adoptionem datum ante l. pen. C. *de Adopt.* heredem ſcribere non debebat. Sed nodus difficillimus eſt apud Val. Max. VII. 7, §. 2. quem ſolvere tentavit Fabr. ad THum, & felicior Cl. Schulting. *exercit. ad d. l. Valerii* poſt Torrenii editionem; OTTO *in Comment.*

k. Non hoc vult, omnem adoptivum patrem filio adoptivo naturalem patrem eſſe: nec enim adoptivus filius extraneo parenti adoptivo filius eſt naturalis: ſed in hypotheſi hujus paragraphi adoptatum fingi à patre naturali. D. GOTH.

Hypotheſis falſiſſima: nec enim obſervavit Gothofredus, jus vetus, non novum, hic referri a paraphraſte: vid. pr. & fin. ſequentis §. 5. G. O. R.

l. Quod hic dicitur, *Neminem duos ſimul patres naturales habere poſſe*, referri debet ad patrem proprie ac vere ſumptum: ut patris appellatione avum aut deinceps perſonas haud intelligamus. Nec enim ita rerum ipſarum natura prohibet, uni ac eidem plures parentes eſſe naturales. D. GOTH.

σοῦ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς γέγονεν ἐμαγκίπατος.

§. V. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ παλαιόν· 313 διάταξις [m] δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, μηδεμίαν εἶναι βουλομένη διαφορὰν ἐν [56] διαθήκῃ ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν· ἑκάτερον γὰρ πρόσωπον [n] πρὸς παίδων γέννησιν ἐπιτήδειον ὁμοίως ἡ φύσις προήγαγε· κἀκεῖθεν δῆλον, μὴ εἶναί τινα μεταξὺ αὐτῶν διάκρισιν, ἐξ ὧν ὁ δυωδεκάδελτος ἐξ ἀδιαθέτου ὁμοίως ἄῤῥενας καλεῖ καὶ θηλείας· καὶ ὁ πραίτωρ [57] δὲ ἀκολουθήσας φαίνεται τῷ δυωδεκαδέλτῳ· ἁπλοῦν τοίνυν καὶ ὅ- 314 μοιον εἰσηγήσατο νόμον ἐπὶ υἱῶν καὶ θυγατέρων, καὶ πάντων τῶν ἐξ ἀῤῥενογονίας κατ-αγομένων, οὐ μόνον τεχθέντων ἤδη, ἀλλὰ καὶ κυοφορουμένων, καὶ οὐ μόνον ὑπεξουσίων, ἀλλὰ καὶ ἐμαγκιπάτων· καὶ ἐκέλευσεν, εἴτε σούοι εἰσὶ παῖδες εἴτε ἐμαγκίπατοι, εἰ μὴ γράφωνται κληρονόμοι, nominatim αὐτοὺς ἐξερεδάτους γίνεσθαι· πραι- 315 τεριτευθέντες γὰρ ὡσαύτως [o] ἀκυροῦσιν ἐξ αὐτῆς τῆς γραφῆς τὴν διαθήκην, εἴτε σοῦοί εἰσιν εἴτε ἐμαγκιπάτοι, εἴτε εἰσὶν ἐν φύσει,

facere cogetur. Talis enim erit hic filius, ac ſi a te, naturali patre, emancipatus fuiſſet.

§. V. Verum hæc quidem ſecundum *jus* vetuſtum: ſed facta eſt conſtitutio Imperatoris noſtri, nullam eſſe volens differentiam in teſtamento maſculorum ac feminarum. Utramque enim perſonam ad liberorum procreationem natura perinde produxit: atque inde manifeſtum *eſt*, non eſſe aliquod inter eos diſcrimen, quod *Lex* XII. Tabb. ab inteſtato æque maſculos ac feminas vocet. Etiam Prætor *Legem* XII. Tabb. ſecutus videtur: ſimplex igitur & ſimile introduxit jus in filiis & filiabus, atque omnibus ex virili ſexu deſcendentibus, non modo jam natis, ſed etiam qui in utero ſunt; neque ſolum in poteſtate *conſtitutis*, ſed & emancipatis: ac juſſit, ſive ſui ſint liberi ſive emancipati, niſi heredes ſcribantur, nominatim eos exheredari. Præteriti enim itidem infirmant ex ipſa ſcriptura teſtamentum, ſive ſui ſint ſive eman-

56. διαθήκαις F.

57. ὁ δε: F.

m. L. 4. C. *de liberis præteritis.* D. GOTH.

n. Lege 14. C. *de legit. her.* Nov. 18. FABR. I.

o. Ex l. ult. C. *de lib. præter.* petenda eſt interpretatio hujus §. Omnes per virilem ſexum deſcendentes inſtituendi, vel nominatim exheredandi ſunt, ſublata differentia inter maſculos & fœminas, filios & cæteros deſcendentes. non eſt verum, filii emancipati præteritione teſtamentum ipſo jure nullum eſſe: ſui præteritione inutile teſtamentum eſt; emancipato præterito datur bonorum poſſeſſio contra tabulas; poſtumi præteriti nativitate rumpitur teſtamentum. Theophilus hac interpretatione adjuvandus eſt, ut errore liberetur. [Hanc inter ſuos & emancipatos differentiam contineri putat Thalelæus his verbis, l. 1. §. 1. C. *comm. de manum.* „in aliis pene omnib. nulla eſt inter liberos „ diſcretio". καλῶς εἶπε, τὸ σχεδὸν, ἐπειδὴ οἱ μὲν ὑπεξούσιοι *præteriti* γινόμενοι, ἀφανίζουσι παντελῶς τὴν διαθήκην. οἱ δὲ *emancipati* τὴν *contra tabulas* ἔχουσιν. ex Edit. 1.] [Novo jure quia ſine certæ cauſæ adjectione exheredatio non procedit, poſtumi non exheredantur: nam qui nondum natus eſt, juſtas iraſcendi cauſas præbuiſſe intelligi non poteſt. *ex Edit.* 2.] FABR.

Adde, ſi vis, Eg. Baronem p. 197. & Vinnium p. 337. quamquam contra ſentiunt Broëus & Vultejus *in Juriſpr. Rom.* Quod autem Baro ibidem ſubjungit: „ſane ſi poſthumi, vel quaſi poſthumi „ non adgnaſcantur, non infirmabitur teſtamen- „ tum: etſi Th. contradicat": fateor me non intelligere, nec ſcire ubi Th. huic veritati veriſſimæ ac vel pueris notæ contradicat. G. O. R.

p. ἐν

ἐν φύσει, ἢ καὶ ποστοῦμοι ὄντες μετὰ ταῦτα τεχθῶσιν.

Ἐπὶ δὲ τοῖς θετοῖς παισὶ, ἰδιάζουσάν τινα ἐπενόησε παρατήρησιν ἐν ἑτέρᾳ αὐτοῦ διατάξει q ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἣν τέθεικε περὶ τῶν υἱοθετουμένων.

§. VI. Στρατιώτης r ἐν ἐξπεδίτῳ διάγων διέθετο· τοὺς 58 οἰκείους παῖδας ὄντας ἐν φύσει, ἤγουν κυοφορουμένους, οὔτε κληρονόμους ἐγγράφει, οὔτε nominatim ἐξηρεδάτευσεν, ἀλλ' ἔδωκεν 59 αὐτοὺς πραιτεριτίονι· ζητοῦμεν, εἰ ἔρρωται αὐτοῦ ἡ διαθήκη; καὶ φαμὲν, ὅτι εἰ μὲν ἠπίστατο τούτους ὑπάρχοντας, καὶ μνήμην αὐτῶν οὐκ ἐποιήσατο, ἡ σιωπὴ ἀντὶ nominatim ἐξηρεδατίωνος παραλαμβάνεται, ὡς βούλονται αἱ βασιλικαὶ s διατάξεις, καὶ ἔρρωται αὐτοῦ ἡ διαθήκη· εἰ δὲ ἠγνόει, ipſo jure ἀνυπόστατός ἐστιν αὐτοῦ ἡ διαθήκη.

§. VII. Μήτηρ ἤγουν πάππος πρὸς μητρὸς διατιθέμενοι, οὐκ ἀναγκάζονται τοὺς ἰδίους παῖδας γράφειν κληρονόμους ἢ ἐξηρεδατεύειν, ἀλλὰ δύνανται τούτους ἀποσιωπᾶν· t ἡ γὰρ σιωπὴ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πάππου

mancipati, ſive in *rerum* natura *jam* ſint, ſive etiam poſtilla naſcantur poſtumi.

In filiis autem adoptivis ſpecialem quamdam adinvenit obſervationem in alia conſtitutione ſua Sanctiſſimus Imperator noſter, quam fecit de adoptandis.

316 §. VI. Miles in expeditione agens teſtatus eſt: ſuos filios qui in *rerum jam* natura aut in utero adhuc erant, neque heredes ſcripſit, neque nominatim exheredavit, ſed præteritione eos notavit. Quærimus, an ejus teſtamentum ratum ſit? Et dicimus, ſiquidem eos ſcivit exſtare, neque eorum mentionem fecit, ſilentium pro *facta* nominatim exheredatione accipi, ut volunt conſtitutiones Principales, ratumque eſt ejus teſtamentum: ſi vero ignoravit, ipſo jure teſtamentum ejus eſt invalidum.

317 §. VII. Mater vel avus maternus teſtamentum condentes, non coguntur ſuos liberos heredes ſcribere aut exheredare, ſed poſſunt eos ſilentio præterire. Nam ſilentium matris & avi

58. ἐν ad: F. 59. δέδωκε de: F. Sequentem vocem & ſimiles hinc incipit Vigliana editio per ω ſcribere, & cum ea reliquæ præter Lovan.

p. ἐν φύσει εἶναι dicuntur, qui in *utero* ſunt, ſed & *in rerum natura* eſſe. l. 26. D. *de ſtatu hominum*, *perinde ac ſi in reb. humanis* l. 7. D. *de ſtatu hom.* ac *jam nati* l. 2. §. 6. D. *de excuſ. tut.* non tamen proprie *homines* l. 9. §. fin. D. *ad l. Falcid.* D. GOTH.

q. l. penult. C. *de adopt.* D. GOTH.

r. L. 7. l. 33. D. *de teſtam. mil.* GEN. ID. Scholiaſtes: ἐν τῷ πολέμῳ, [illegible] ἐξπεδίτῳ. Vide ſupra ad tit. *de milit. teſtam.* Theophan. in Juſtiniano: [illegible] τοῦ ἐξπεδίτου [illegible]. FABR.

s. Gordian. & Philipp. l. 9. & 10. Cod. *de teſt. militis.* D. GOTH.

Sive miles, ſive paganus ignorans ſe filium habere, eum præterierit, teſtamentum non valet, l. 1. D. *de [illegible] teſt.* l. 9. & 10. C. *de teſt. milit.* FABR.

t. Exheredare ſilentio liberos ſuos poteſt mater, avuſque maternus, ut hic: ſed & miles l. 10. Cod. *de teſtamento militis.* Qui ita exheredati, jure civili ac Prætorio deſtituti, querelam tamen inofficioſi habent. D. GOTH.

Præteritio matris, ſive ſciat ſive ignoret, an habeat liberos, habetur pro exheredatione, ſed hoc inter errantem & ſcientem intereſt, quod in illo caſu legata non intercidunt: ſervantur quoque libertates, l. 28. D. *de inoffic. teſtam.* quia furoris, aut dementiæ color obtendi non poteſt in errante. FABR. I.

u. Errore

πάππου τοσοῦτον *59 ἰσχύουσιν, ὅσον ἡ τοῦ πατρὸς ἐξερεδατίων. οὐδὲ γὰρ μήτηρ τὸν υἱὸν ἢ 60 τὴν θυγατέρα, οὐδὲ πάππος τὸν ἀπὸ θυγατρὸς ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἀναγκάζονται γράφειν κληρονόμους ἢ ἐξερεδατεύειν· ἀμέλει πραιτέριτοι γενόμενοι οὐδὲ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς βοηθοῦνται νομοθεσίας, οὐδὲ ὁ πραίτωρ τὴν 61 contra tabulas αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται διακατοχήν· ταῦτα γὰρ ἐπὶ τῶν σουῶν, 62 ἤτοι [u] τῶν παυομένων σουῶν πρακτεύεται. Ἔσται δὲ αὐτοῖς ἑτέρα πρὸς 63 τοῦτο βοήθεια, ἣν ἐροῦμεν [x] μικρὸν ὕστερον.

avi *materni* tantumdem valet, quantum patris exheredatio. Neque enim mater filium vel filiam, neque avus ex filia nepotem vel neptem, heredes ſcri-
318 bere aut exheredare coguntur. Quare præteriti, neque jure civili adjuvantur, neque prætor bonorum poſſeſſionem contra tabulas iis pollicetur: hæc enim in ſuis, vel qui ſui eſſe deſierunt, tractantur. Sed *ſupererit* iis aliud ad hoc auxilium, quod paulo poſt dicemus.

*59. Lego ἰσχύει. G. O. R. Potuiſſes etiam conjeciſſe, ἰσχυκά ἐστι: ni mavis, ἰσχύοντα ſc: ἐστι. GAVEL. 60. τὸν deeſt F. 61. κοντρατάβουλας ante F. 2. quæ habet κόντρα τάβουλας. Ego conſtantiæ ergo Latine malui. 62. οὐ μέντοι ante F. 2. qui in utraque τῶν παυομένων dedit. *vid. Not.* u. 63. τούτοις ante F.

u. Errore manifeſto, cum aperte conſtet, haud minus emancipatos, quam ſuos ad eam bon. poſſ. admitti, l. 1. §. 2. D. *de Bon. poſſ. c. tab.* Sed & illud quam inepte, *Qui ſui eſſe deſinant!* quaſi unquam cœperint eſſe, aut deſinat quod nunquam fuerit, l. 96. D. *de Cond. & dem.* ſed ego non difficulter adducar, ut mendum ſubeſſe credam, neque οὐ μέντοι, ſed ἤτοι, legendum eſſe, ut verbo παύεσθαι tam emancipandi effectus inſit, quam aliter de poteſtate patris exeundi, d. §. 2. CURT. ΕΙΚΑΣΤ. II. *cap. ult.*

Corruptus videtur locus, qui de Jure Civ. & Prætorio agens, quod æque filio adv. teſtamentum matris non ſuccurrit, ait: ταῦτα γὰρ ἐπὶ τῶν σουῶν, οὐ μήν τοι τῶν παυ. ἤ. σουῶν πρακτ. Videtur autem loco negativæ hujus οὐ ſubſtituenda disjunctiva ἤ, ut ſingulis ſingula reddantur, np. Jus Civ. ſuis hæredibus; prætorium iis, qui ſui eſſe deſierunt. BALDUIN. *in Comment.*

Theophilus hoc loco emendandus eſt in verſiculo ταῦτα γὰρ ἐπὶ τῶν σουῶν οὐ μήν, &c. lege καὶ τῶν παυομένων, &c. BARO *in Comment.*

Sic ad litteram hæc ſcripta invenio: Sed παρορατῶν typorum eſſe errorem, ut bis apud ſeq. Ernſtium, nemo ambiget. Idem ſtatuendum quidem de μέντοι pro μήν τοι: ſed hoc aliam quoque lectionem mihi ſuppeditat, quam tamen nemini obtrudo: τ. γ. ἐ. τ. σουῶν, ἢ μόνον τῶν παυ. &c. G. O. R.

Pro οὐ μέντοι τῶν παυομένων. Malim καὶ τῶν παυομένων hæc enim & iis, qui ſui eſſe deſierunt, conſtituta ſunt. ERNST.

Bonorum poſſeſſio contra tabulas datur liberis ſuis, aut qui ſui eſſe deſierunt, id eſt, qui emancipatione, vel alias exierunt de patris poteſtate, ſi neque inſtituti ſint, neque rite exheredati, l. 1. l. 8. §. 3. D. *de bon. poſſ contra tab.* l. 2. C. *eod.* l. 15. D. *de legat. præſt.* non his qui nec ſui ſunt, nec eſſe deſierunt. [THus opinor, ſcripſerat: ἐπὶ τῶν σουῶν, καὶ ἐπὶ τῶν παυσαμένων. *Edit.* 1.] [Putabam Theophilum ſcripſiſſe: ἐπὶ τῶν σουῶν, καὶ ἐπὶ τῶν παυσαμένων. Sed ſcripti Codicis lectio, quem conſului, magis placet. *Edit.* 2] Ad teſtamenta igitur fœminarum edictum contra tab. bonorum poſſeſſionis non pertinet, quia ſuos heredes non habent, l. 4. §. 2. D. *de bon. poſſ. contra tab.* nec deſinere habere poſſunt, l. 13. D. *de ſucc. & legit. hered.* Vide Th. inf. *de inoff. teſt.* in princ. FABR.

x. Hoc eſt, inf. tit. *de Inoffic. teſtam.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ ΕΝΣΤΑΣΕΩΣ [a].]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΔ.

Μετὰ τὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐπὶ τῇ 319
ἐνστάσει καὶ ἐξερεδατίωνι τ͂ παίδων ἐποιησάμεθα, ἀναγκαῖον εἰπεῖν, [1] καὶ ὁπόσα ἄλλα πρόσωπα δυνάμεθα γράφειν κληρονόμους. Γράφειν δὲ δυνάμεθα [2] τοῦτο μ̃ οἰκέτας, τοῦτο δὲ ἐλευθέρους· καὶ οὐ μόνον ἡμετέρους, ἀλλὰ καὶ ἀλλοτρίους οἰκέτας. Ἀλλὰ τοὺς [3] μ̃ ἡμετέρους [b] οἰκέτας πάλαι μὲν, [c] κατὰ τὴν τῶν πλειόνων νομικῶν γνώμην, οὐχ ἑτέρως, εἰ μὴ cum libertate, γράφειν ἐξῆν· σήμερον δὲ καὶ δίχα 320
ἐλευθερίας ἡ τοῦ οἰκέτου ἔνστασις ἔρρωται, ἐκ

DE HEREDIBUS INSTITUENDIS.

TITULUS XIV.

Poſt doctrinam, quam de inſtitutione & exheredatione liberorum tradidimus, neceſſe *eſt* dicere, quas etiam alias perſonas poſſimus heredes ſcribere. Scribere autem poſſumus tam ſervos quam liberos, nec ſolum noſtros ſed etiam alienos ſervos. Sed olim quidem ſervos noſtros, ſecundum plurium prudentum ſententiam, non aliter, niſi cum libertate, ſcribere licebat: hodie vero etiam ſine libertate inſtitutio ſervi valet, ex conſtitutione Imperatoris

1. καὶ de: F. 2. τοῦτο μὲν ἐλ. τοῦτο δὲ οἰκ. καὶ οἰκ. ἡμετ. ἔτι δὲ καὶ ἀλλ. F. 3. μὲν de: F.

a. Vel ἐνστάσεως 35. *Eclog.* 9. adde tit. *Digeſtorum & C. de heredibus inſtituendis.* D. GOTH.
Scil. Gothofredus in Græca Rubrica hic dederat καταστάσεως, quum ipſe in Indice Titulorum præfixo cum aliis omnibus ἐνσ. recte habeat. G. O. R.
Heredis inſtitutio non ex verbis legis 12. tabularum deſcendit, ſed ex prudentium ad leges interpretatione, quibus placuit, ſine heredis inſtitutione nihil in teſtamento ſcriptum valere. quæ quidem inſtitutio primum in tabulis locum obtinebat. Horat. Serm. 2. 5. —— *quid prima ſecundo Cera velit verſu: ſolus, multisne coheres.* Schol. „*prima* „ *cera:* prima tabula: nam in primæ tabulæ ſe„ cundo verſu heredis nomen continetur". Juvenalis Satira 4. & ibidem Scholiaſtes. Apul. in Apol. *Qui teſtatur*, inquit Sabinus, *ab heredis inſtitutione plerumque debet initium facere teſtamenti*, l. 1. D. *de hered. inſt.* in qua videtur παρέλκειν τὸ *plerumque*, ut arguit Ulp. nota. vel certe interjectum eſt a Tribuniano propter l. 24. & 25. C. *de teſtam.* quia vis & poteſtas teſtamenti ab heredis inſtitutione incipit, Ulp. t. 24. Cætera vero, ut puta mandata, commendationes, legata, adoptiones in ima cera ſcribebantur. Itaque recte hodie legitur apud Sueton. in Julio cap. 83. in hunc modum: *Noviſſimo teſtamento tres inſtituit heredes ſororum nepotes, C. Octavium ex dodrante. L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante reliquo. in ima cera, C. Octavium etiam in familiam, nomenque adoptavit.* Sic eum locum emendavit Juſt. Lipſ. Elect. 1. 20. poſt Joann. Mercerium opinion. 1. cap. 12. Nicolaus Damaſcenus περὶ βίου Καίσαρος, de teſtamento Jul. Cæſaris: ἐν δὲ ταῖς διαθήκαις αὐτοῦ ὑιοῦται, ἅπαις ὢν ἀῤῥένων παίδων, καὶ κληρονόμον ἀποδείκνυσι τῆς τύχης πάσης· τετάρτην δὲ μοῖραν τῶν χρημάτων τοῖς ἄλλοις δίνειμε φίλοις τε καὶ ἀστοῖς. Cum autem placeret prudentibus heredis inſtitutionem, veluti caput & fundamentum eſſe totius teſtamenti, quemadmodum heres inſtitui, aut exheredari deberet, iidem prudentes conſtituerunt, ejuſque rei formulas compoſuerunt, Ulp. tit. 21. FABR. I.
b. Ulpian. XXII. §. 7. D. GOTH.
c. Obtinet ſententia plurimorum c. ult. ext. *de his quæ fi. à maj. part.* cap. 6. Syn. Nic. l. 36. D. *de re judic.* nam pro eo eſt, ac ſi omnes in eam ſententiam ierint. Theophyl. in Euang. M. c. 1. πολλοὺς ἀντὶ τοῦ πάντας· οἱ γὰρ πάντες, πολλοί. Et ex diverſo, πάντες ἀντὶ τῶ πολλοί. Orig. in Joan. c. 3. vſ. 25. apud auctorem *Catenæ Græc. PP. in S. Joh.* FABR. I. *cum Add.*

d. L.

ἐκ διατάξεως [d] τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις καὶ ſine libertate γραφέντας αὐτοὺς ἀκωλύτως ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖ· τοῦτο δὲ οὐ κατὰ καινισμόν τινα ἡ αὐτοῦ διάταξις εἰσήγαγεν, ἀλλὰ γνώμῃ νομικῶν ἀκολουθήσασα. Ἀτιλίκινος γὰρ ὁ νομικὸς ἐ- 321 δέξατο, καὶ ſine libertate τὴν τοῦ οἰκέτου καλῶς ἔνστασιν γίνεσθαι· ὡς [4] ἀναφέρει αὐτὸν Παῦλος [e] ὁ σοφώτατος, τοῦτο μὲν ἐν τοῖς [5] ad Maſurium Sabinum αὐτοῦ βιβλίοις, τοῦτο δὲ ἐν τοῖς ad Plautium. Ἡμέτερος [f] δὲ οἰκέτης [6] νοεῖται κἀκεῖνος, οὗ τὸν οὐσούφρουκτον ἑτέρῳ παραχωρήσαντες, γυμνὴν ἐπ' αὐτῷ προπριεταρίαν ἔχομεν.

ris noſtri, quæ etiam eos ſine libertate ſcriptos citra impedimentum ad hereditatem vocat. Hoc autem non per innovationem quamdam conſtitutio ejus introduxit, ſed ſententiæ Juriſconſultorum obſecuta. Atilicinus enim Juriſconſultus recepit, etiam ſine libertate inſtitutionem ſervi recte fieri: ut refert de eo prudentiſſimus Paulus, cum in libris ſuis ad Maſurium Sabinum, tum ad Plautium. Noſter autem ſervus intelligitur & ille, cujus uſumfructum alii concedentes, nudam in illo proprietatem habemus.

Ἔστι δὲ εὑρεῖν [g] ἓν παράδοξον θέμα, 322 πότε τις τὸν [7] οἰκέτην οὐδὲ cum libertate γράφει κληρονόμον ἰσχυρῶς, καὶ τοῦτο διατάξει περιέχεται Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου τῶν θειοτάτων, ἥτις χώραν [8] ἔχει ἐπὶ τοιούτου θέματος· ἀπέθετό τις κατηγορίαν κατὰ Τιτίας, λέγων αὐτὴν ὑπὸ Στίχου τοῦ ἰδίου οἰκέτου μοιχεύεσθαι· μήπω περαιωθέντος τοῦ δικαστηρίου ἡ εἰρημένη Τιτία τελευτῶσα τὸν εἰρημένον Στῖχον cum libertate ἐνεστήσατο κληρονόμον· μετὰ τὴν ἐκείνης τελευτὴν ζήτησις γέγονεν, εἰ ἔρρωται

Invenire autem licet unum caſum mirabilem, ubi quis ſervum nec cum libertate valide heredem ſcribit; atque hoc conſtitutione divorum Severi & Antonini continetur, quæ locum habet in hac ſpecie: Inſtituit quis accuſationem adverſus Titiam, dicens eam a Sticho ſervo ejus adulteratam. Finito nondum judicio Titia prædicta moriens dictum Stichum cum libertate heredem inſtituit. Poſt illius mortem quæſtio orta eſt, an

4. Inſolita locutio: vid. *Gloſſar. Theoph.* G. O. R. 5. ἀδ Μασούριουμ, & mox ἀδ Πλαύτιουμ ante F. qui tamen *Maſſurium* duplici S male ſcribit. Vid: OTTO in Not. Crit. & ad I. Tom. Theſ. 6. ποιεῖται F. 1. κινεῖται F. 2. Sic error errorem trahit. 7. ἴδιον ad: F. 8. ἔχει καὶ F. 1. ἔχειν ὡς F. 2.

d. L. penult. C. *de neceſſariis ſervis heredibus inſtituendis.* D. GOTH.

e. L. 5. C. de Nupt. *reſponſum viri prudentiſſimi Pauli.* Juſtin. ad Anteceſſ. *pro reſponſis prudentiſſimi Pauli* FABR.

f. *Noſtrum* dicitur id etiam, cujus uſusfructus alienus eſt, *ut hic*, adde l. 25. D. *de verb. ſignific.* & per contrarium *alienum* id dicitur, in quo uſumfructum habemus, in f. inf. *eod.* D. GOTH.

g. L. 48. §. 2. D. *de heredib. inſtituendis.* D. GOTH.

h. Recte ἔνοχον id eſt *maculatum* dixit, non κατηγορούμενον. nec enim duo, mas ſcilicet & fœmina, rei adulterii ſimul fieri poſſunt. l 8. C. *ad l. Juliam de adulteriis:* atque ita in l. *his verbis.* 48. §. 2. D. *de heredib. inſtituendis* legendum videtur *maculatum*, non *accuſatum* D. GOTH *cum Cujac.*

Græci ad l. 1. C. *qui non poſſ. ad libert. perv.* παρασημείωται· οὐ γὰρ ἕτερον μηδὲ μετὰ ἐλευθερίας δυνάμεθα γράφειν κληρονόμον, καὶ εὐθέως αὐτὸν τῷ δούλῳ τῷ ὑποπτευθέντι ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ τῆς δεσποίνης, ὅστις οὐδὲ αὐτὸς δύναται ἐλεύθερος γενέσθαι. FABR. I.

ἀπο-

ται τὰ τῆς ἐνστάσεως; καὶ οἱ εἰρημένοι θειότατοι βασιλεῖς ἀντέγραψαν, τὸν οἰκέτην ἔνοχον [h] ὄντα τῇ μοιχείᾳ οὐκ ἰσχυρῶς ἐν τῇ διαθήκῃ ἐλευθεροῦσθαι, [i] πρὸ τοῦ πέρατος τοῦ δικαστηρίου, [k] ὑπ' ἐκείνης αὐτοῦ τῆς δεσποίνης, ἥτις ὡς ὑποπεσοῦσα τῷ ἐγκλήματι κατηγορεῖται· ὥστε οὖν ἡ ἔνστασις ἡ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ γενομένη 9 δούλῳ πάσης ἰσχύος ἐστὶν ἐκτός. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, καὶ τὸν ἀλλότριον οἰκέτην καλῶς γράφειν ἡμᾶς κληρονόμον, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ἀλλότριός ἐστι κἀκεῖνος, ἐφ' ᾧ ὁ τεστάτωρ οὐσούφρουκτον εἶχεν.

323 an institutionis *jus* valeat? & dicti D. Imperatores reſcripſerunt, ſervum adulterii reum in teſtamento non valide manumitti ante judicii finem ab ea domina ſua, quæ tamquam crimini obnoxia accuſatur. Itaque inſtitutio in hujuſmodi ſervo facta extra omnem vim eſt. Quoniam vero diximus, nos etiam alienum ſervum recte heredem ſcribere, ſcire debes, alienum eſſe cum quoque, in quo teſtator uſumfructum habet.

§. I. Ἡνίκα δὲ τὸν ἐμὸν οἰκέτην γράψω κληρονόμον cum libertate, 10 ἢ ſine libertate, (ἀδιάφορον γάρ, καθὰ λέλεκται) εἰ [l] μὲν μένει τελῶν ὑπὸ τὴν ἐμὴν δεσποτείαν, ἐλεύθερος γενήσεται καὶ νεκεσσάριός μοι κληρονόμος. Εἰ δὲ ἐπιζήσας [m] τῇ διαθήκῃ τοῦτον ἐλευθερώσω, βολουντάριος γενήσεται κληρονόμος, ἐν παρρησίᾳ ἔχων τὸ ἀδιτεῦσαι ἢ μή· νεκεσσάριος γὰρ οὐ δύναται εἶναι, 11 οἷα τὰ δύο ἐκ τῆς τοῦ δεσπότου [n] μὴ δυνάμενος ἔχειν διαθήκης, τουτέστι τὴν 12 κληρονομίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

324 §. I. Quando autem ſervum meum heredem ſcribo cum libertate, aut ſine libertate, (indifferens enim, ſicut dictum eſt) ſi quidem in dominio meo permanet, liber fiet & neceſſarius mihi heres. Quod ſi teſtamento ſupervivens cum manumiſero, voluntarius fiet heres, licentiam habens adeundi nec ne. Neceſſarius enim eſſe nequit, quippe qui ex domini teſtamento utrumque habere *jam* non poſſit, id eſt hereditatem ac libertatem.

Εἰ δὲ μὴ ἐλευθερώσω μὲν αὐτόν, ἐκποιήσω [o] δέ, κελεύσει τοῦ 13 νέου δεσπότου ἀδιτεύ-

325 Sin autem cum non manumiſero, ſed alienavero, juſſu novi domini adiens,

9. δούλου ante F. 2. qui tamen verſionem non mutavit. 10. καὶ ante F. 11. ἐὰν F.
12. ἐλευθ. præponit F. 13. καινοῦ F.

ὑποπεσθέντα ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ τῆς δεσποίνης, Thalelæus ad l. 1. C. *qui non poſſ. ad libert. perv.* FABR. II.

i. Juſtin. *ante ſententiam.* Sententia eſt terminus litis, §. 2. inf. *de ſatiſdat.* τέλος τῆς δίκης, Th. ib. *finis litis.* FABR. II.

k. Melius legeretur ὑπὲρ id eſt ſuper illa ejus domina. [& poſtponamus τοῦ *Cod. Niſp.*] [Sed hic locus omnino videtur corruptus. Tolerandus tamen eſt, ſi pro ὑπὸ legamus ὑπὲρ, & præponamus τοῦ i. e. *quod ſuper illa domina eſt. Cod. Duk.*] ANON.

Putavit ergo ὑπὲρ referendum ad τοῦ δικαστηρίου: ſed locus hic piſce ſanior; & ὑπ' regitur a verbo præcedenti ἐλευθεροῦσθαι. G. O. R.

l. Ulp. XXII. §. 11. D. GOTH.

m. Hoc eſt, ſi vivo teſtatore manumiſſus. Ulp. 22. §. 12. *in princip.* D. GOTH.

n. Veliem ſcripſiſſet Th. μὴ ἔχων. FABR. I. *in Add.*

Et ego mallem, uti jam vertit Curtius. Tamen vulgatam addito *jam* vel *nunc* utcumque ſuſtinere tentavi. G. O. R.

o. Ulp. d. §. 12. in fin. [vid. l. 9. §. *ſervus* & l. 50. D. h. t.] D. GOTH. & GEN. ED.

τεύσας [p] ἐκείνῳ παραπορίζει [14] τὴν κληρονομίαν· αὐτὸς γὰρ ἐκποιηθεὶς, καὶ μὴ μείνας ὑπὸ τὴν ἐμὴν δεσποτείαν, οὔτε ἐλεύθερος, [q] οὔτε κληρονόμος εἶναι δύναται, εἰ καὶ cum libertate ἦν [15] ἐνσταθείς· δοκεῖ γὰρ ὁ δεσπότης ἀφίστασθαι τῆς ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ δόσεως, καθότι αὐτὸν ἐξεποίησε.

326 Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου [16] δούλου· εἰ δὲ [r] τὸν ἀλλότριον οἰκέτην ἐνστήσομαι κληρονόμον, εἰ μὲν μένει παρὰ [17] τῷ αὐτῷ δεσπότῃ, κελεύσει [s] αὐτοῦ τὴν κληρονομίαν ἀδιτεύων, αὐτῷ ταύτην προσπορίζει· εἰ δὲ ἐκποιηθῇ ζῶντος τοῦ διατιθεμένου, ἤγουν καὶ μετὰ τελευτὴν, πρὶν [18] ἀδιτεύσῃ κατὰ κέλευσιν αὐτοῦ, τηνικαῦτα προστάξει τοῦ καινοῦ δεσπότου ἀδιτεύειν δυνήσεται. εἰ δὲ ζῶντος τοῦ τεστάτωρος ἔτυχεν ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότου ὁ δοῦλος ἐλευθερωθεὶς, ἢ καὶ μετὰ τελευτὴν πρὸ ἀδιτίωνος, ὡς ἐλεύθερος γεγονὼς, κατὰ τὴν οἰκείαν ἐξουσίαν ἀδιτεύσει.

327 §. II. Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· ὧν [t] τοὺς δεσπότας δυνάμεθα γράφειν κληρονόμους, τούτων καὶ [19] τοὺς οἰκέτας· ὁ γὰρ οἰκέτης ἀπρόσωπος ὢν, ἐκ τοῦ οἰκείου χαρακτηρίζεται δεσπότου· [20] ταῦτα προθεωρήσας, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· Τί-

iens, hereditatem huic adquirit: Ipſe enim alienatus, & in dominio meo non permanens, neque liber neque heres eſſe poteſt, etſi cum libertate fuerit inſtitutus: namque dominus a libertatis datione deſtitiſſe videtur, propterea quod eum alienavit.

Hæc quidem in ſervo noſtro: ſi vero alienum ſervum inſtituero heredem, ſi quidem apud eumdem dominum manet, juſſu ejus hereditatem adiens, hanc ei adquirit: ſed ſi alienatus ſit vivo teſtatore, aut etiam poſt mortem, antequam illius juſſu adierit, tunc novi domini juſſu adire poterit. Quod ſi vivo teſtatore ſervus a proprio domino manumiſſus fuerit, aut etiam poſt mortem ante aditionem, pro ſuo arbitrio adibit, utpote liber factus.

§. II. Habe hæc in modum prævia contemplationis: Quorum dominos ſcribere poſſumus heredes, horum quoque ſervos. Nam ſervus perſonam non habens ex ſuo perſonatur domino. His præcognitis, vide reliquum ar-

14. τὸν κλῆρον F. 15. ἡ ἔνστασις F. 16. δούλου de: F. Mox ἐνστήσωμαι legerem. G. O. R.
17. αὐτῷ τῷ F. 18. ἀδιτεύσει ante F. 19. τὸν οἰκέτην F. 20. ταυ. προ. de: F.

p. Ut in l. ſervum 5. D. eod. v. *Comment. in Inſtit.* FABR. II.

q. Servus enim per ſe heres eſſe non poteſt. Phœbadius Epiſc. adverſ. Arrian. *Subjectus deinde patri filius dicitur, non tamen ut filius patri, ſed ut ſervus domino, cum legamus ſervum heredem eſſe non poſſe.* FABR. I.

r. Ulp. XXII. §. 13. [l. 7. D. h. t.] D. GOTH. & GEN. ED.

s. Adde §. 3. ſup. *per quas perſonas cuique adquiritur.* D. GOTH.

t. L. 31. *in princip.* l. 52. D. *de heredibus inſtituendis.* Ulp. XXII. §. 1. D. GOTH.

u. Juſtinian. accipiendus eſt de ſervo domini jam mortui. Ratio dubitandi, quia teſtamenti facti tempore ſervus nullius eſt. decidendi, quia jacens hereditas perſonæ defuncti locum ſuſtinet, l. 31. l. 52. & l. 64. D. *eod.* [Itaque ſervus ſine domino eſſe non creditur. *ex Edit.* 2.] FABR.

Verba *poſt domini mortem* cum THo non ſunt accipienda de clauſula quadam & quaſi conditione, *Stichus poſt mortem Titii, domini ſui, mihi heres eſto:* ſed vera formula eſt: *Stichus, defuncti Sempronii ſervus, heres eſto.* Ratio dubitandi erat, quia Stichus jacente hereditate neque dominium habebat, neque ex ſua perſona poterat adire: ſed ſcrupu-lum

Τίτιος εἶχεν οἰκέτην λεγόμενον Στῖχον· ἐνεστησάμην ἐγὼ τὸν εἰρημένον Στῖχον κληρονόμον, οὕτως εἰπών· Ἔστω μοι [21] κληρονόμος Στῖχος [u] μετὰ τελευτὴν Τιτίου τοῦ οἰκείου δεσπότου. ζητοῦμεν μή τι [22] ἡ 328 διαθήκη ἀνυπόστατός ἐστιν, ἐπειδὴ Τίτιος τελευτήσας οὐκ ἔστιν ἐν φύσει, ἵνα πρὸς αὐτὸν ὁ οἰκέτης χαρακτηρισθῇ; ἀλλ' ἤρεσεν, ὥστε τὴν ἔνστασιν [23] τῆς διαθήκης ἐῤῥῶσθαι. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐ περίεστιν ὁ Τίτιος, ὁ γεγονὼς αὐτοῦ δεσπότης, ἀλλ' οὖν ὑπὸ τὸ ἀσώματον τελεῖ τῆς κληρονομίας, καὶ ἐρεδιτάριός ἐστιν [24] οἰκέτης.

argumentum. Titius habebat ſervum nomine Stichum: ego dictum Stichum inſtitui heredem, ſic locutus: Stichus heres mihi eſto poſt mortem Titii, domini ſui. Quærimus, numquid teſtamentum ſubſiſtere nequeat, quoniam Titius defunctus in *rerum* natura non eſt, ut ex eo ſervus perſonetur? Sed placuit, teſtamenti inſtitutionem valere: licet enim vel maxime Titius haud ſuperſit, qui illius dominus fuit; attamen ad incorporale *jus* hereditatis pertinet, atque hereditarius eſt ſervus.

Μετὰ δὲ τῶν ἐρεδιταρίων οἰκετῶν ἔχομεν 329 [25] τεσταμέντου φακτίονα· ἡ γὰρ κληρονομία, [x] μήπω ἀδιτευθεῖσα, πρόσωπον ἐπέχειν δοκεῖ τοῦ τελευτήσαντος, οὐ τοῦ ἐσομένου κληρονόμου· ὅτι γὰρ τοῦτο ἀληθές ἐστι, δῆλον ἐντεῦθεν· ἐάν τις τελευτήσῃ παῖδα κυοφορούμενον [y] καταλιπὼν, τὸν τοῦ τελευτήσαντος οἰκέτην καλῶς δύναμαι γράφειν κληρονόμον, καὶ μήπω τεχθέντος τοῦ ποστούμου· καίτοι τὸν ἀλλότριον ποστοῦμον (ἀλ- 330 λότριος δέ ἐστιν, ὃς τικτόμενος οὐκ [26] ἔστι μοι σοῦιος) [z] οὐ συγχωροῦσί μοι γράφειν οἱ παλαιοὶ κληρονόμον· καίτοι, εἰ τὸ ἀσώμα-

Cum ſervis autem hereditariis teſtamenti factionem habemus. Hereditas enim, nondum adita, perſonam defuncti obtinere videtur, non heredis futuri. Nam verum hoc eſſe, inde manifeſtum: ſi quis obierit filium in utero relinquens, defuncti ſervum recte ſcribere heredem poſſum, necdum nato poſtumo: etſi poſtumum alienum (alienus autem eſt, qui natus non eſt mihi ſuus) veteres mihi non permittunt heredem ſcribere. Atqui, ſi incorporale *jus* hereditatis perſonam

21. Στ. κληρ. F. 22. ἡ διαθ. de: F. 23. τῆς διαθ. de: F. & ſane omitti poteſt. 24. ὁ ad: F. 25. *teſtamenti* φακτ. F. 26. ἐστιν F. cum Curt.

lum bene hic eximit Imp. ex l. 31. §. 1. D. *h. t.* cui non eſt contraria l. 24. D. *de Novat.*

OTTO *in Comment.*

Utro modo verba Juſtiniani accipias, nam ſunt ſane ambigua, eadem manet juris quæſtio, eademque ratio tam dubitandi quam decidendi. G. O. R.

x. Dixi ad l. *non minus* 31. in fin. l. 52. D. *de heredibus inſtituendis.* D. GOTH.

y. Κυοφορούμενος, poſthumus, qui in utero eſt, qui poſt mortem meam naſcitur. adde autem huic loco l. 84. D. *eod.* §. 28. inf. *de legatis.*

D. GOTH.

z. Nempe ex jure civili, ut inf. *de Bonor. poſſ.* §. 1. [immo pr. cap. 173—174.] Vide ad priora Baronem. ERNST.

Scholiaſtes: *νόησον ἔξωθεν, οἱ πάλαι γὰρ οὐ συνεχώρουν* [leg. *συνεχώρησαν*] *γράφεσθαι κληρονόμον τὸν ἀλλότριον ποστοῦμον. νῦν δὲ οὐ κεκώλυται.* imo accipe quemlibet alienum poſtumum, non nepotem ex filio emancipato. [De inſtitutione poſtumi alieni vid. inf. *de Legat.* §. 28. Edit. 1.] [Juſtiniani ſententia hæc eſt: Servus poſtumi heres inſtitui poteſt: non enim ſine domino eſt, cum is qui in utero eſt, pro jam nato habeatur, quoties de commodo ejus agitur, puta de hereditate, ut heic, l. 7. D. *de ſt. homin.* Edit. 2.] FABR.

a. Scho-

μᾶλλον τῆς κληρονομίας τὸ πρόσωπον ἐπεῖχε τοῦ ἐσομένου κληρονόμου, [a] οὐκ ὀρθῶς ὁ ἐρεδιτάριος οἰκέτης ἐπὶ τοῦ παρόντος [27] ἐγράφετο κληρονόμος θέματος.

§. III. Πολλοί τινες [28] ἐδέσποζον οἰκέ- 331
του ἑνός· δύναμαι τοῦτον γράφειν κληρονόμον, καὶ ἐν ᾧ πρὸς πάντας ἔχω τεσταμέντου φακτιόνα, pro parte [b] dominica [29] (τουτέστι πρὸς τὰ μέρη τῆς δεσποτείας) ἑνὶ ἑκάστῳ ἡ ἐμὴ προσπορισθήσεται κληρονομία.

§. IV. Δύναμαι καὶ ἕνα, καὶ πολλοὺς, [30] καὶ εἰς ἄπειρον [c] γράφειν κληρονόμους.

§. V. Ἡ κληρονομία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ- 332
στον εἰς δυώδεκα [d] διαιρεῖται οὐγκίας, καὶ αὕτη μὲν ἡ πᾶσα κληρονομία [31] As [e] προσαγορεύεται· ἔχει δὲ ἐν ἑαυτῇ ταῦτα τὰ μέρη, ἰδιαζούσας ἔχοντα προσηγορίας, ἀπὸ οὐγκίας μέχρι αὐτῆς τῆς λίτρας. Ἔστι δὲ [32] ταῦτα· Uncia, τὸ δωδέκατον μέρος τῆς [33] κληρονομίας· Sextans, τουτέστι τὸ διούγκιον, ὅπερ ἐστὶν ἕκτον μέρος· Quadrans, τὸ τέταρτον, ὅπερ ἐστὶ [34] τρεῖς οὐγκίαι· Triens, τὸ τρίτον, ὅπερ ποιεῖ τέσ-

nam obtineret heredis futuri, hereditarius ſervus in ſpecie præſenti haud recte ſcriberetur heres.

§. III. Plures quidam unius ſervi erant domini. Hunc poſſum heredem ſcribere, & dummodo cum omnibus teſtamenti habeam factionem, pro parte dominica unicuique mea adquiretur hereditas.

§. IV. Poſſum & unum, & multos, & in infinitum heredes ſcribere.

§. V. Hereditas ut plurimum in duodecim uncias dividitur, & univerſa hæc hereditas appellatur AS. Habet autem in ſe has partes, ſpecialia habentes nomina, ab uncia uſque ad *aſſem ſive* libram ipſam. Hæ vero ſunt: UNCIA, duodecima hereditatis pars; SEXTANS, id eſt, unciæ duæ, quæ eſt pars ſexta; QUADRANS, *pars* quarta, id eſt, unciæ tres; TRIENS, *pars* tertia, quæ facit

27. θεμ. h. l. F. 28. ἐνὸς h. l. F. 29. Sex verba ſeqq. de: F. 30. καὶ de: F. 31. Ἀὶς hic & poſtea ante F. 32. ταῦτα de: F. deleta interpunctione. 33. οὐσίας F. 34. τριούγκιον F. 2.

a. Scholiaſt. ἐπειδὴ οὔπω ἐξῆλθεν ὁ κεσοῦμος. FABR.

b. Sic in l. *ſervus communis* 67. D. *de adquir. heredit.* hic, *pro portione dominii.* D. GOTH.

c. Puta collegium, vel corpus, certum tamen, l. 1. §. *ſi autem collegium.* 15. D. *ad Trebellianum.* Alias incerta perſona heres inſtitui non poteſt, Ulp. XXII. 6. Paul. 3. Sent. 4. §. 16. l. 9. §. *heres* D. *de heredib. inſtituend.* adde §. *incertis* 25. inf. *de legatis.* ut & incertum corpus Ulp. XXII. §. 5. D. GOTH.

d. Adde l. *ſervum* 50. in f. D. *eodem.* D. GOTH.

Aſſis diſtributio, & in heredum inſtitutione, & in aliis multis neceſſaria eſt, ut ait Voluſ. Mec. Hereditas igitur plerumque dividitur in duodecim uncias. Galen. *de cuj. an. pec. not. & med* & ideo ſolennis diſtributio dicitur in l. 13. §. 1. D. *eod.* quia perfectus eſt numerus duodenarius, Philo περὶ φυγῆς. Diod. Sic. in Excerpt. lib. 40. Aug. in Pſal. 59. Hermias in Phædrum Platon. τελειότατος γὰρ σύμβολος, ὁ δώδεκα· καὶ τῶν ἀριθμῶν μουσικώτατος, ut ait Ariſtides περὶ μουσικῆς. & Manuel Bryennius lib. 3. Sect. 9. FABR. I.

e. Rhemm. Pal. *Nunc dico ſolida quæ ſit diviſio libræ, Sive aſſis: nam ſic legum dixere periti, Ex quo quod ſoli capimus, perhibemur habere.* vid. Auſon. *de rat. libr. vet.* Horat. Schol. in Artem. hinc heres ex aſſe, & in aſſem vendere, id eſt, in ſolidum, l. 9. D. *quib. mod. pign. vel hyp. ſol.* FABR. I.

f. Ἡμικοσάριον, Gloſſ. Lat. Gr. eſt enim aſſarium, ſive ἀσσάριον, as in Gloſſ. eiſdem. Euſtath. ad Odyſſ. η. ἀσσαρίου κανδήλας τρία, ἤγουν, ἐξάντας, ex Cephiſodoro. Denique ſemis pro dimidia rei

τέσσαρας οὐγκίας· Quincunx, τρίτον [35] δωδέκατον, ὃ ποιεῖ πέντε οὐγκίας· Semis [f], τὸ ἥμισυ, ὃ ποιεῖ ἓξ οὐγκίας· Septunx, τὸ ἥμισυ [36] καὶ δωδέκατον, ὃ ποιεῖ ἑπτὰ οὐγκίας· Bes, τὸ δίμοιρον, ὃ ποιεῖ ὀκτὼ οὐγκίας· Dodrans, τὸ δίμοιρον [g] καὶ δωδέκατον, ὃ ποιεῖ ἐννέα οὐγκίας· Dextans, δίμοιρον [35] ἕκτον, ὃ ποιεῖ δέκα οὐγκίας· Deunx, τὸ δίμοιρον [35] τέταρτον, ὃ ποιεῖ ἕνδεκα οὐγκίας· [37] As, δυώδεκα οὐγκίαι.

333 facit uncias quatuor; QUINCUNX, *pars* tertia & duodecima, quod facit uncias quinque; SEMIS, *pars* dimidia, quæ facit uncias ſex; SEPTUNX, *pars* dimidia & duodecima, quod facit uncias ſeptem; BES, duæ *partes* tertiæ, quod facit uncias octo; DODRANS, duæ *partes* tertiæ & duodecima, quod facit uncias novem; DEXTANS, duæ *partes* tertiæ & ſexta, quod facit uncias decem; DEUNX, duæ *partes* tertiæ & quarta, quod facit uncias undecim; AS, unciæ duodecim.

Οὐ πάντως [38] δὲ δυώδεκα οὐγκίας τὴν περιουσίαν εἶναι δεῖ, [39] εἰς ἣν διατίθεται ὁ τεστάτωρ· τοσαῦται [h] γὰρ οὐγκίαι τὴν λίτραν ἀποτελοῦσιν, ὅσας ἂν ὁ [40] διαθέμενος βουληθῇ. εἰ [41] ἕνα τις ἐνεστήσατο κληρονόμον, λόγου χάριν, εἰς ἓξ οὐγκίας, ἡ πᾶσα [i] λίτρα ἐν ταῖς ἓξ οὐγκίαις ἐστίν· οὐδὲ γὰρ λέγομεν, ὅτι ὁ μὲν σκρίπτος τὰς ἓξ οὐγκίας λαμβάνει, οἱ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου τὰς ἕξ· παγανὸς [k] γὰρ κατὰ [l] [42] ταυτὸν ἐκ δια-

334 Non ſemper autem patrimonium, de quo diſponit teſtator, duodecim eſſe oportet uncias: tot enim unciæ aſſem efficiunt, quot teſtator voluerit. Si quis unum, verbi gratia, heredem inſtituit in ſex uncias, totus as in ſex illis unciis conſiſtit. Nec enim dicimus, ſcriptum quidem heredem capere ſex uncias, *heredes* vero ab inteſtato *alias* ſex: paganus enim ſimul ex

35. καὶ inſerendum puto. G. O. R. 36. καὶ de: F. 37. As, ἤτοι ὅλον, ἤγουν δώδεκα οὐγκίας. F. Sic ἤγουν delend. 38. δὲ & mox τὴν περ. de: F. 39. εἰς ἃς ὁ τεστ. διατ. F. 40. διατιθέμ. F. 41. δὲ καὶ ad: F. 42. ταυτό F. 2.

rei cujuſque parte. hinc *ſemiſſem Africæ* dicit Plin. l. 8. c. 6. FABR. I.

g. Poſſet etiam ἥμισυ καὶ τέταρτον definiri, aut brevius τρίμοιρον vel τριμοιρία cum Xenoph. G. O. R.

h. L. 13. §. *pater familias.* 1. D. *eod.* Paul. 3. Sent. 4. §. 19. D. GOTH.

i. L. 2. §. 2. D. *de bonorum poſſeſſ. ſecundum tabulas.* D. GOTH.

Τουτέστι, κληρονόμος ἔσται πάσης τῆς οὐσίας, quaſi ſit ex aſſe ſcriptus, quod juris poteſtate fit. FABR.

k. L. 7. D. *de reg. jur.* Sed ne vitietur hæc regula, ei addendum eſt, *ab initio*: ut ſcilicet paganus ab initio pro parte teſtari non poſſit; l. pen. §. *filiusf.* D. *de caſtr. pec.* ex poſtfacto novum non eſt, ut quis pro parte teſtatus decedat, pro parte inteſtatus. miles tamen etiam pro parte teſtatus decedit, l. 37. D. *de teſt. milit.* puta ſi caſtrenſium bonorum duntaxat heredem fecerit, vel cæterorum, l. 1. & 2. C. *eod.* Sed quia naturaliter pugnat teſtato & inteſtato decedere, & naturalis ratio auctoritate juris civilis commutari non potuit, eo colore id receptum eſt, quaſi duorum hominum duæ ſint hereditates, l. 17. §. 1. D. *eod.* l. 25. D. *fam. erc.* id eſt, difficile eſt, ut unus homo duorum vicem ſuſtineat, l. 9. D. *de pact.* Sed jure ſingulari miles duorum veluti hominum perſonam ſuſtinet: & duorum igitur hominum duo patrimonia ſunt: regulariter enim unius hominis duo patrimonia eſſe non videntur, l. 30. §. 1. D. *de excuſ. tut.* Ait denique d. l. 7. *earumque rerum naturaliter pugna eſt*: id eſt, hæc ſunt contraria, quæ

διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖσθαι οὐ δύναται, στρατιώτης [l] δὲ καὶ πάνυ· νόμος γὰρ αὐτοῖς ἐστιν ἐν ταῖς διαθήκαις 335 ἡ βούλησις, ὡς ἔχει· ἀμέλει στρατιώτης διατιθέμενος ἐὰν εἴπῃ, Εστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος εἰς τρεῖς οὐγκίας, τὰς ἐννέα οἱ ἐξ ἀδιαθέτου λαμβάνουσι· Δύναται δέ τις διατιθέμενος, ὥσπερ εἰς ἐλάττονας οὐγκίας συστέλλειν τὴν λίτραν, οὕτω καὶ εἰς πλείονας ἐκτείνειν αὐτήν· οἷον, δύναται λέγειν, Ο δεῖνα ἔστω μου κληρονόμος εἰς ὀκτὼ οὐγκίας, καὶ ὁ δεῖνα εἰς ἑπτά.

ex teſtamento atque ab inteſtato heredes habere nequit, miles autem vel maxime; nam his voluntas, ut*cumque ſe* habet, lex eſt in teſtamentis. Adeoque miles teſtamentum faciens ſi dixerit, Ille mihi heres eſto in tres uncias, accipient heredes ab inteſtato *reliquas* novem. Poteſt autem quis teſtamentum condens, ſicuti in pauciores uncias aſſem contrahere, ita etiam in plures eum extendere. Veluti, dicere poteſt, Ille mihi heres eſto in uncias octo, & ille in ſeptem.

§. VI. Ἐὰν πολλοὺς γράψω κληρονό- 336 μους, θέλω δὲ αὐτοὺς ἐξ ἴσου τὴν ἐμὴν διαδέξασθαι περιουσίαν, ἀρκεῖ τὸ ſine [m] parte γράψαι αὐτοὺς, λέγοντα· Ο δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα ἔστωσάν μου κληρονόμοι· οὐγκίας [43] γάρ μου μὴ ὀνομάσαντος, τὸ ἴσον αὐτοῖς προσγενήσεται. Εἰ δὲ θέλω ἐξ ἀνίσων μερῶν αὐτοὺς κληρονομῆσαι, τότε ex certa parte [44] αὐτοὺς γράφειν χρὴ, καὶ λέγειν· Ο δεῖνα εἰς τέσσαρας, ὁ δεῖνα εἰς ἕξ, [45] ἔστωσαν κληρονόμοι.

§. VI. Si multos ſcribam heredes, eoſque velim ex æquo meum capeſſere patrimonium, ſufficit ſine parte eos ſcripſiſſe, dicentem: Ille, & ille, & ille heredes mihi ſunto. Nam uncias me non nominante, æquum iis obveniet. Quod ſi velim eos ex inæqualibus partibus eſſe heredes, tum ex certa parte illos oportet ſcribere ac dicere: Ille in quatuor, hic in ſex heredes ſunto.

Τί δὲ, ὅτι πολλοὺς γράψας κληρονό- 337 μους ἐπὶ τινῶν μὲν ἐξεφώνησα τὸν οὐγκιασμὸν, ἐνεστησάμην δὲ ἕνα ſine parte· ἆρα πόσον λήψεται ὁ ſine parte; καὶ [n] λέγομεν, [46] ὅτι εἰ μὲν ὑπολιμπάνεταί τι τῇ λίτρᾳ, τυχὸν γὰρ Πρῖμον ἔγραψα κληρονόμον εἰς πέντε οὐγκίας, Σεκοῦνδον εἰς τρεῖς, Τέρτιον εἰς δύο· εἶπον δὲ, [47] Κουάρτος ἔστω μου

Quid vero, ſi multos ſcribens heredes in quibuſdam unciæ diviſionem expreſſi, ſed unum ſine parte inſtitui: quantum ergo capiet *ſcriptus ſine parte*? Et dicimus, ſiquidem aſſi aliquid relinquitur, forte enim Primum heredem ſcripſi in quinque uncias, Secundum in tres, Tertium in duas;

43. μου γὰρ F. 44. δεῖ h. l. pro χρὴ F. 45. ὁ δεῖνα εἰς οὐγκίας, ad: F. Quidni εἰς διούγκιον, vel h. l. δύο οὐγκίας? G. O. R. 46. ὅτι de: F. 47. Καὶ ad: F. qui ſequens μου omittit.

quæ natura non recipit, Arrian. Diſſert. Epicteti 2. cap. 1. Macrob. 2. in ſomn. Scip. Greg. Nazianz. Orat. 46. Chryſoſtom. 1. de Prov. FABR. I.

l. L. 6. in f. D. *de teſtamen. militis.* D. GOTH.

m. L. 9. §. *heres* 12. in f. D. *eod.* 35. *Eclog.* 9. c. 9.

μου κληρονόμος, ἢ οὕτως, Κούαρτος καὶ Κουίντος καὶ Σέξτος ἔστωσάν[48] μοι κληρονόμοι· τότε λέγομεν, ὅτι εἰς τὸ διούγκιον ὁ εἷς ἢ καὶ οἱ τρεῖς, οἱ ſine parte γραφέντες, παραγενήσονται.

338 Εἰ δὲ ἔφθασα τὴν λίτραν δαπανῆσαι εἰς τοὺς τρεῖς, τὸν μὲν εἰς ἕξ, τὸν δὲ εἰς τέσσαρας, τὸν δὲ εἰς δύο γράψας[49] κληρονόμον, ſine parte δὲ ἐπήγαγον ἕνα ἢ καὶ πλείους, τότε ἐπειδὴ οὐκ ἔστι τι ἀπολιμπανόμενον τῆς λίτρας, εἰς ὃ δύνανται ἐλθεῖν οἱ ſine parte γραφέντες, τὸ ἥμισυ δοθήσεται τῷ ſine parte,[50] ἢ τοῖς ſine parte ὡς δοκεῖν τὸν τεστάτωρα εἰς εἴκοσι [51] καὶ τέσσαρας οὐγκίας διατίθεσθαι, ὥστε ἂν ὁ ſine parte ἢ τὸ ἐλλεῖπον τῇ λίτρᾳ, ἢ τὸ ἥμισυ τῆς λίτρας λαμβάνει. Καὶ οὐ διαφέρομαι, πότερον πρῶτος ἐγράφη ὁ ſine parte, ἢ μετὰ πάντας, ἢ ἐν μέσῳ πάντων· πανταχοῦ[52] τὸ αὐτὸ ἔσται ἀποτέλεσμα.

339 §. VII. Πολλοὺς ἐνστησάμην κληρονόμους [53] ex certa parte· οὐκ ἐδαπάνησα δὲ εἰς αὐτοὺς τὴν λίτραν, ἀλλ' ἔτι ὑπελείπετό τι· ἆρα τὸ ἀπολειφθὲν[54] εἰς τίνα παραγενήσεται; καὶ λέγομεν, ὅτι σιωπηρῶς τοῖς γραφεῖσι προσαυξάνεται τὸ ὑπόλοιπον· οἷον, τρεῖς ἐνστησάμην κληρονόμους ἀπὸ[55] τριῶν οὐγκιῶν, ὡς ἀπολιμπάνεσθαι ἄλλο τριούγκιον·[56] τὸ τριούγκιον τεῦ-

duas; & dixi, Quartus mihi heres eſto, vel ſic, Quartus & Quintus & Sextus heredes mihi ſunto: tunc dicimus, in duas uncias illum unum, aut etiam illos tres ſine parte ſcriptos, venturos.

338 Quod ſi aſſem jam conſumſerim in illos tres, uno in ſex, altero in quatuor, tertio in duas *uncias* heredem ſcribens, & adjeci ſine parte unum vel etiam plures: tunc quoniam nihil eſt relictum aſſi, in quod ſine parte ſcripti venire poſſint, ſemis dabitur illi ſine parte *ſcripto*, vel illis ſine parte *ſcriptis*: ut videatur teſtator in viginti & quatuor uncias diſpoſuiſſe. Itaque ſine parte *ſcriptus* aut quod aſſi deeſt, aut dimidium aſſis capit. Neque diſtinguo, utrum primus ſit ſine parte ſcriptus, an poſt omnes, an in medio omnium. Ubique idem erit effectus.

339 §. VII. Multos inſtitui heredes ex certa parte; non impendi autem in eos aſſem, ſed adhuc aliquid reliquum erat. Reliquum ergo ad quem perveniet? Et dicimus, reliquum ſcriptis *heredibus* tacite adcreſcere. Veluti, tres inſtitui heredes ex ternis unciis, *ita* ut aliæ tres unciæ deſint. Hæ tres unciæ tacite unicuique ſcripto-

48. μου F. 49. κληρονόμους F. οὐκ ἀφεὶς hic & deinceps ante F. 50. [illegible] F.
51. καὶ de. F. 52. γὰρ ad. F. cum Corr. 53. [illegible] hic & t. t. ante F.
54. τοῦτο ad. F. 55. [illegible] F. 56. τὸ τριούγκιον de. Goth. Fabrotus autem dedit: ἀπὸ τὸ τριούγκιον τοῦτο.

c. 9. 5. Harmenop. 7. §. 5. Paul. 3. Sent. 4. §. 79. D. de bon. poſſ. ſec. tab. FABR. I.
n. GOTH.
n. Qui ſine parte heres inſtitutus eſt, vacantem portionem, vel etiam aſſem occupat. l. ult. [illegible]
o. L. 38. §. 2. in f. D. eod. n. GOTH.
p. L. 17. §. denique 2. D. eod. n. GOTH.

τῦτο σιωπηρῶς ἑκάςῳ τῶν σχρίπτων [57] pro parte hereditaria προσαυξήσει, καὶ εὑρίσκονται λοιπὸν ἐξ ἀποτελέσματος [58] εἰς ἕκαςος ἀνὰ τέσσαρας οὐγκίας γεγραμμένος, ὡσανεὶ ἑνὸς ἑκάςου εἰς τὸ τρίτον τῆς λίτρας ἐνταθέντος.

ptorum *heredum* pro parte hereditaria adcreſcent; atque inveniuntur deinde ex effectu unusquiſque in quaternas uncias ſcriptus, tamquam uno quoque in trientem aſſis inſtituto.

Εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου πολλοὺς [59] ἐνστήσομαι κληρονόμους ex certa parte, καὶ ἐν τῇ ex certa parte γραφῇ ὑπερέβην τὰς δυώδεκα οὐγκίας, σιωπηρῶς ἑνὸς ἑκάςου τὸ περιττὸν ἀπομειοῦται· οἷον, τέσσαρας ἐνεστησάμην κληρονόμους ἀπὸ τεσσάρων οὐγκιῶν· ὁ νόμος ἐξ ἑνὸς ἑκάστου σιωπηρῶς ἀφαιρεῖται ἀνὰ οὐγκίαν, καὶ ἐξ ἀποτελέσματος εὑρίσκονται ἀνὰ τρεῖς ἔχοντες οὐγκίας.

340 Quod ſi e contrario multos inſtituero heredes ex certa parte, & in illa ex certa parte ſcriptura duodecim uncias exceſſero, tacite uniuscujuſque *pars* ſuperflua deminuitur. Veluti, quatuor inſtitui heredes ex unciis quatuor. Lex unicuique tacite adimit unam unciam, atque ex effectu inveniuntur *ſinguli* ternas habentes uncias.

§. VIII. Ἐνεστησάμην πολλοὺς κληρονόμους ex certa parte, καὶ [q] ὑπερέβην τὰς δυώδεκα οὐγκίας· προστέθεικα δὲ καὶ ἄλλον ſine parte· ἆρα πόσον λήψεται ὁ ſine parte; καὶ φαμὲν, ὅτι ὅσον εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν δύο [r] λιτρῶν ὑπολιμπάνεται· οἷον, [60] εἶπον οὕτως· Πρῶτος ἔστω μου κληρονόμος εἰς πέντε οὐγκίας, Σεκοῦνδος εἰς ἕξ, Τέρτιος εἰς ὀκτὼ, ἔστω δὲ καὶ Κουάρτος κληρονόμος· λέγομεν, τὸν Κουάρτον τὰς ὑπολοίπους πέντε οὐγκίας λαμβάνειν· [61] ἐννεακαίδεκα γὰρ οὐγκίαι τοῖς ex certa parte γραφεῖσι κατελείφθησαν. Τὸ [s] αὐτό

341 §. VIII. Multos inſtitui heredes ex certa parte, & exceſſi duodecim uncias; addidi autem & alium ſine parte: quantum ergo capiet ſine parte ſcriptus? Et dicimus, quantum ad complementum duorum aſſium deeſt. Veluti, ſic dixi: Primus mihi heres eſto in uncias quinque, Secundus in ſex, Tertius in octo; ſed Quartus
342 quoque heres eſto: dicimus Quartum reliquas capere uncias quinque; nam undeviginti unciæ ſcriptis ex certa parte relictæ ſunt. Idem eſt, & ſi in tres

57. περὶ πάρτι ἐρεδιταρία ante F. 58. Omiſſo εἰς ἕκ. Fabrotus dedit εἰς τίον. 59. ἐνστήσωμαι lego. G. O. R. 60. εἰ ad: F. 61. δεκαεννεὰ οὐγκίαι γὰρ F.

q. L. 17. §. *ſed ſi expleto aſſe*, 4. D. *eod.* D. GOTH.

r. Id eſt, dupondio. *Aſſipondium*, & *dupondium dicimus*, Feſtus in *diſpenſatores*. Gloſſ. Gr. Lat. δίλιτρος, *bilibris*, *dupondius*. Gloſſ. eæd. διπλοῦς χρύσινος, ἤγουν ὀβολὸς, *dipundium*: item ὀβολὸς, *dupondium*. vide Varr. 4. & 8. de L.L. FABR. I.

s. L. 16. §. ult. D. *eod.* D. GOTH.

t. Vid. tit. D. *de conditionibus inſtitutionum.* D. GOTH.

Puta ſub conditione nuptiarum, vel emancipationis, l. 1. & 3. C. *de inſtit. & ſubſtit. ſeu reſt. ſub. cond.* Plin. 8. Ep. 18. FABR. I.

u. Dixi, ad l. 34. D. *de heredib. inſtituend.* D. GOTH.

x. Fabr. in utraque, & Douj. *vel Kalendis Jan.* Ap. eoſd. mox hæc omnia, *Aut ſi q. ita dix. Ille m. h. eſto uſq. ad Kal. Jan.* deſunt, ſine dubio errore operarum. Nam in Græcis ea leguntur, quæ in verſione expreſſit Curtius. ED. LEID.

y. Tem-

τά ἐστω, εἰ καὶ ἐκ τοῦς [illegible] τὰς δύο λίτρας, καὶ [illegible] τινα ſine parte: [illegible] λίτραν, ὡς εἶναι τὰς [illegible] [illegible] σεῖται λίτρας.

343 §. IX. [illegible] καὶ ὑπὸ [illegible] ſi navis ex Aſia venerit. [illegible] ad certum tempus, vel ex certo tempore, [illegible] Ἐστω [illegible] Ἰανουαρίων [illegible] γεγενημένη.

344 §. X. Ἐ[illegible] τινὰ [illegible] ἀδυνάτῳ [illegible] Ἐστω [illegible] μιτσοι [illegible] σι τῆς [illegible] ἀντὶ [illegible] γέγραμμένης [illegible]

62. [illegible] F. 63. [illegible] F. 64. [illegible] F. 65. Omiſſa a F. habent: *Ex* [illegible] 66. [illegible] 67. [illegible] F. [illegible] legit. 68. [illegible] F. 2. [illegible] F. 71. [illegible] F. 2. 72. [illegible] F. [illegible] F. 74. [illegible] F.

y. Tempus [illegible] igitur [illegible] D. [illegible] miles tamen [illegible] te poteſt [illegible] l. [illegible] *de teſt. milit.* [illegible]

z. Adde l. 1. D. *de* [illegible] l. 3. ubi divi §. *de conditionibus* [illegible] Paul. 3. Sent. 4. §. 24. [illegible]

tres conſumſi duos aſſes, ac poſtea adjunxi aliquem ſine parte: *hic* unum capiet aſſem, ut univerſæ unciæ ſint triginta ſex; *enim*vero viginti quatuor aut triginta ſex uncias in unum poſſum aſſem conſtituere.

343 §. IX. Heredem & pure & ſub conditione ſcribere poſſumus. Pure quidem, Ille mihi heres eſto: ſub conditione autem, Ille mihi heres eſto, ſi navis ex Aſia venerit. Sin autem ad certum tempus vel ex certo tempore, non recte quis heres ſcribitur: velut, Ille mihi heres eſto poſt quinquennium mortis meæ, aut a Calendis Januariis: vel ſi ſic dicat, Ille mihi heres eſto uſque ad Calendas Januarias. Sublato enim tempore, a Calendis vel uſque ad Calendas, ſcriptura perinde erit ac pure facta.

344 §. X. Inſtitui quemdam ſub conditione impoſſibili heredem, dicens: Ille mihi heres eſto, ſi mare ebiberit: aut [illegible] ſub hujuſmodi conditione [illegible] reliqui, aut fideicommiſſum, vel [illegible] ſervo: detractione conditionis impoſſibilis pro [illegible]

a. Sub impoſſibili conditione [illegible] D. *de* [illegible] [illegible]

a. Hoc

ρα ἀπτελεῖται τὰ καταλειφθέντα τῷ κληρονόμῳ.

§. XI. Κληρονόμον ἐνεςησάμην τινὰ ὑπὸ 345
πολλὰς αἱρέσεις· ζητοῦμεν, εἰ δεῖ περιμένειν, 75 ἕως οὗ πληρωθῶσιν αἱ πᾶσαι; καὶ λέγομεν, εἰ μὲν conjunctim ἐγγράφησαν, (εἶπον γὰρ, Εστω ὁ δεῖνα κληρονόμος, ἐὰν ἀνέλθῃ εἰς τὸ 76 Καπιτώλιον, καὶ εἰ ἡ ναῦς ἔλθῃ ἀπὸ Ἀσίας, καὶ ὁ δεῖνα γένηται ὕπατος) δεῖ πασῶν ἀναμένειν τὴν ἔκβασιν· εἰ δὲ ſeparatim καὶ διαζευκτικῶς ταῦτα ἔγραψα, εἰπὼν Εστω 77 ὁ δεῖνα κληρονόμος, ἐὰν ἀνέλθῃ εἰς τὸ Καπιτώλιον, 78 ἢ ἐὰν δῷ Τιτίῳ ί νομίσματα· οἵαν [a] βούλεται ἐξ αὐτῶν ἀποπληρῶν, γενήσεται κληρονόμος.

§. XII. Ισχυρῶς τις γράφει κληρονό- 346
μους καὶ ἐκείνους, οὓς 79 ἂν οὐδέποτε ἐθεάσατο· οἷον, εἶχέ τις ἀδελφὸν ἐπὶ ξένης [b] διάγοντα· ἐπαιδοποίησεν οὗτος· δύναται τοὺς

nec ſcripta accipitur, & relicta heredi pura efficiuntur.

§. XI. Heredem quem inſtitui ſub multis conditionibus: quærimus an exſpectandum ſit, donec omnes impletæ ſint? Et dicimus, ſi quidem conjunctim ſunt ſcriptæ, (dixi enim, Ille heres eſto, ſi in Capitolium adſcenderit, & ſi navis ex Aſia venerit, & ille Conſul factus fuerit) cunctarum eventus exſpectandus eſt: ſin vero ſeparatim & disjunctim illa ſcripſi, dicens: Ille heres eſto, ſi adſcenderit in Capitolium, aut ſi Titio aureos decem dederit: quam velit ex illis *conditionibus* implens, heres fiet.

§. XII. Valide quis & illos heredes ſcribit, quos nunquam forte viderit. Veluti, habebat quis fratrem peregre agentem, hic liberos procreavit:

75. ἕως ἂν πληρ. ἅπασαι F. 76. καπιτώλιον, (per ι conſtanter) καὶ ἡ ναῦς ἔλθῃ ἀπὸ τῆς Ασ. F.
77. μου ad: F. 78. ἢ de: F. 2. 79. ἂν de: F.

a. Hoc eſt, non *cuilibet.* (ut male legitur in inſtitutionibus hoc loco) ſed *cui libet.* i. alterutri, non vero utrique. D. GOTH.

Eliget igitur heres, cui pareat. FABR.

Vide l. 12. § ult. *de Legat.* 1. DOUJ.

Cujacius legit *cui libet* voce divulſa, id eſt, cui placet. Th. οἷ ἂν βούλεται. VINN. *in Comment.*

Apud *Cujacium* non invenio, pro quo ſubſtituendus videtur vel *Contius*, vel *Charondas*: rem ipſam probo. Tum ſi Vinnius οἳ ἂν β. interpretari voluit *cui cumque v.* vel *cui forte v.* bis peccat; primo quia οἳ ſignificat *qui*, & οἷ *ſibi*, ſed ᾗ vel ᾗ τινι *cui*; deinde quia ἀποπληρῶν accuſativum ἃς regeret. Vix autem operæ pretium eſt monere, præter Reſcium omnes hic male edidiſſe οἵαν. G. O. R.

b. Hic differt à peregrino l. 1. Cod. *eod.* adde l. 11. C. *de heredibus inſtituendis.* & l. 29. *de donationib.* D. GOTH.

Th igitur legit, *peregri natos* divulſa voce: nam idem eſt peregri, & peregre, ut ſcribit Chariſ. Plaut. prol. Amphitr. — *peregrique & domi.* ſidem *proculi* dicuntur Gloſſ. Lat. Gr. Feſt. Plutar. in Coriol. Arabic. Fratris igitur filius peregri natus, imo extraneus etiam penitus ignotus, teſtatori heres inſtitui poteſt, l. 46. D. *h. t.* l. 11. C. *eod.* Nov. 89. c. 12. §. 2. Seneca Controverſ. lib. 2. 7. *Sola heres eſto, quamvis aliena, quamvis ignota.* M. Tull. Antoniana 2. *Te is, quem tu vidiſti nunquam, L. Rubrius Caſſinas fecit heredem.* vide Dionem de eodem Antonio lib. 45. in fine. Val. Max. lib. 9. c. 4. Etſi enim ob meritum quis heres ſcribitur, l. 9. D. *pro ſoc.* & is quem teſtator dilexit, l. 4. D. *de conſ. tut.* Tacit. *Nemo heredem inſtituit niſi amicum.* οὐκ ἴσι δὲ αὐτοὺς ἀγνοουμένους φιλεῖσθαι, ut ait Liban. Orat. ad Icarium. Attamen novum non eſt fratris filium peregri natum inter affectus cenſeri: vel abſentes etiam nunquam viſos liberalitatem noſtram officiis provocare. Denique diligimus eos cum quibus nobis eſt jus cognationis, vel adfinitatis: vel etiam illos quorum præcipua virtus ob ingenitum animis noſtris ejus amorem nobis conjunctiſſimos facit. FABR. I.

Cujacius legit *peregri natos*, dictione diviſa; quomodo in omnibus quoque libris MSS. legi teſtatur Hotomannus, quos quidem videre illi contigit, aitque cum iſta lectione conſentire & THum: quo

[c] τοὺς παῖδας τοῦ ἀδελφοῦ, οὓς οὐκ ἐθεάσατο [80] πώποτε, γράφειν ὀρθῶς κληρονόμους· ἡ γὰρ περὶ τὸν κληρονόμον ἄγνοια τοῦ διατιθεμένου, τὴν ἔνστασιν οὐκ ἀκυροῖ.

vit: poteſt fratris filios, quos nunquam vidit, recte heredes ſcribere. Teſtatoris enim circa heredem ignorantia, inſtitutionem haud infirmat.

80. ποτε F.

quo tamen nomine reprehenditur a Bachovio, quaſi lectori imponat, cum etiam THus habeat ἐπὶ ξένης διάγοντα. Verum ſi bona fide agit Bachovius, neceſſe eſt, valde oſcitanter THum ab eo inſpectum eſſe: quippe cum THus non proponat fratrem ipſum ἐπὶ ξέν. διάγ. hæredem inſtitutum, ſed liberos ex fratre, cum peregre ageret, procreatos. VINN. *in Comment.*

c. Hoc omnes, etiam Curtius, ſatis obſcure verterunt, *filios eos quos numquam vidit.* Non erat ratio, cur ita relinqueretur. [Ergo reſtitutum: *filios fratris, quos nq. v.*] ED. LEID.

[ΠΕΡΙ ΧΩΡΙΚΗΣ [a] ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΕ.

Ἀκώλυτόν ἐστι τῷ διατιθεμένῳ καὶ 347 ἔνστασιν ποιήσασθαι καὶ ὑποκατάστασιν [b], καὶ ἁπλῶς, πολλοὺς ποιήσασθαι βαθμοὺς [c] κληρονόμων. βαθμὸς δὲ λέγεται κληρονόμων, ὁ ἔχων [d] τὰς δώδεκα οὐγκίας· ἔξεστι γὰρ ἡμῖν οὕτω [e] διατίθεσθαι·

DE VULGARI SUBSTITUTIONE.

TITULUS XV.

Licitum eſt teſtatori & inſtitutionem facere & ſubſtitutionem, & ſimpliciter, multos heredum gradus facere. Gradus autem heredum dicitur, qui *omnes* duodecim habet uncias. Sic enim teſtari nobis licet: Pri-

a. Quæ & ἰδιωτικὴ 35. *Eclog.* 11. c. 43. adde 2. Gaj. 4. §. 1. D. GOTH.

Dicam de Gr. Rubrica in Excurſu VI. G. O. R.

b. Subſtitutio definitur, *ſecundi heredis appellatio*, in Epit. Inſt. Caji lib. 2. t. 4. Hanc definitionem Aniani eſſe, non Caji conſtat ex his Aniani ad l. 1. C. Gregor. *de fam. ercisc.* „ Si quis „ per teſtamentum heredem aliquem appellave„ rit", &c. & definiri quoque poteſt, *ſecundi vel ulterioris heredis inſtitutio.* Secundum heredem Cicero, Suet. δεύτερον κληρονόμον Plut. in Cæſ. & Appian. 2. Civ. vocant, quem nos *ſubſtitutum.* Ulterior eſt, quilibet à primo l. 7. C. *de praſc.* 30. *ann.* §. 1. infra *de her. qual.* & infra *de Sc. Tert.* §. *præferuntur*, ſive primi gradus, ait Tribun. ſive ulterioris, ubi Th. ſive primi gradus, ſive ſecundi, ſive infra ſecundum. FABR. I.

c. 5. Harmen. 8. §. 3. l. 36. D. *eod.* hoc eſt, inſtituere & ſubſtituere. quippe *inſtituti*, primogradu heredes: *ſubſtituti*, ſecundo & tertio. l. 1. D. *de vulgari.* Paul. 3. Sent. 4. §. 17. 35. *Eclog.* 11. c. 1. 5. Harmenop. 8. §. 1. & 2. Ulp. XXII. §. 32. D. GOTH.

d. THus h. l. in animo habuit neſcio quid Geometricum, cum dixit gradum conſtare 12. unciis: poteſt enim conſtare ex unica uncia, ſi quis heredi ex uncia inſtituto, qui ex ceteris partibus aſſis coheredes habet, ſubſtitutus ſit. A COSTA *in Comment.*

Cæterum probandum non videtur, quod ait TH. h. l. gradum continere 12. uncias, id eſt totum aſſem: quaſi vero non valeat ſubſtitutio, ſi quis heredi ex uncia vel ex triente inſtituto fuerit ſubſtitutus. D. GALTIER.

THi definitio ultra ſubjectam hujus pr. materiam extendi non debet: nam de coheredum vel aliorum in unius heredum ſubſtitutione §. 1. & deinceps agetur. G. O. R.

e. Adde 2. Gajum 4. §. 2. Ulp. XXII. §. 34. l. 1. §. 1. D. *eod.* 35. *Eclog.* 10. c. 1. 5. Harmen. 8. §. 2. D. GOTH.

σθαι· Ἔστω Πρῖμος κληρονόμος· ἐὰν δὲ [f] μὴ γένηται Πρῖμος κληρονόμος, ἔστω Σεκοῦνδος· [1] εἰ δὲ οὐ μὴ γένηται Σεκοῦνδος, [g] ἔστω Τέρτιος· εἰ δὲ μὴ [2] Τέρτιος, ἔστω Κουάρτος· καὶ εἰς ἀπέραντον ὑποκαθιστᾷν δυνάμεθα, καὶ ἐν τελευταίῳ [h] τόπῳ ἤτοι βαθμῷ, ὡς εἰς ἐσχάτην βοήθειαν, οἰκέτην ἡμέτερον ἐνίστασθαι δυνάμεθα· ἵνα, εἰ συμβῇ πάντας παραιτήσασθαι, ὁ οἰκέτης ἐξ ἀνάγκης [i] κληρονομήσῃ.

Primus eſto heres; ſi Primus heres non fiat, Secundus eſto; ſi nec Secundus fiat, Tertius eſto; ſi nec Tertius, Quartus eſto. Et in infinitum ſubſtituere poſſumus, atque in ultimo loco ſive gradu, tamquam in ultimum auxilium, ſervum noſtrum inſtituere poſſumus: ut, ſi omnes contingat recuſare, ſervus neceſſario heres fiat.

§. I. Δυνάμεθα δὲ ἑνὶ ἕνα [k] ὑποκαθι- 348 στᾷν, καὶ ἑνὶ πολλοὺς, καὶ πολλοῖς ἕνα, καὶ πολλοῖς πολλούς· ἑνὶ ἕνα, οἷον, Ἔστω [3] μοι Πρῖμος κληρονόμος· εἰ δὲ μὴ γένηται Πρῖμος, ἔστω Σεκοῦνδος· ἑνὶ πολλοὺς οὕτως, Ἔστω [3] μοι Πρῖμος κληρονόμος, εἰ δὲ μὴ γένηται, Σεκοῦνδος καὶ Τέρτιος ἔστωσάν [3] μοι κληρονόμοι· πολλοῖς ἕνα ὑποκαθιστῶμεν οὕτως· Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος ἔστωσάν μοι κληρονόμοι. εἰ δὲ μὴ γένωνται, ἔστω [3] μοι Τέρτιος κληρονόμος· καὶ πολλοὺς πολλοῖς, 349 Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος ἔστωσάν μοι κληρονόμοι·

§. I. Poſſumus autem uni unum ſubſtituere, & uni multos, & multis unum, & multis multos. UNI UNUM, velut: Primus mihi heres eſto; ſi Primus non fiat, Secundus eſto. UNI MULTOS ſic: Primus mihi heres eſto; ſi non fiat, Secundus & Tertius mihi heredes ſunto. MULTIS UNUM ſic ſubſtituimus: Primus & Secundus heredes mihi ſunto; ſi non fiant, Tertius mihi heres eſto. Et MULTOS MULTIS: Primus & Secundus heredes

1. ἐὰν δὲ F. 2. γένηται ad: F. 3. μου F. notatis locis, ſed ceteris retinet μοι.

f. Appian. 2. Civ. Δέκιμος ὁ Βροῦτος ἐν τοῖς δευτέροις κληρονόμοις ἐγέγραπτο παῖς· ἴδιος γάρ τοι Ῥωμαίοις παραγράφειν τοῖς κληρονόμοις ἑτέρους, εἰ μὴ κληρονομοῖεν οἱ πρότεροι. Dio 44. ἄν γε μὴ ἐς ἐκεῖνον ἔλθοι: ſi heres non erit. FABR. I.

g. Heredes ſubſtituuntur ſecundo, vel tertio gradu, vel ſequentibus, l. 1. D. *eod.* Ulp. XXII. Tacit. Ann. 1. [cap. 8.] *Tiberium & Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam nomenque Auguſta adſumebatur: in ſpem ſecundam nepotes, pronepoteſque; tertio gradu primores civitatis [ſcripſerat.]* FABR. I.

h. Locus pro gradu, ut in l. 2. §. 4. D. *de bon. poſſ. ſec. tab.* FABR.

Adde l. 55. *de Hered. inſtit.* atque ad eam Cujac. cum Hotom. G. O. R.

i. Defunctorum intereſt, ut habeant ſucceſſores, l. 6. D. *de interrog. in jur. fac.* FABR. I.

k. L. poteſt 36. §. 1. l. 37. D. *de vulgari & pupillari ſubſtitutione* 35. *Eclog.* 10. c. 34. 5. Harmenop. 8. §. 3. D. GOTH.

l. Non omnis igitur ſubſtitutio mutua ſive reciproca breviter & compendio fit, ut in hoc exemplo Th. [& perperam interpretes reciprocam ſubſtitutionem, breviloquam appellant. Certe ſi ita ſubſtituti ſint: *eoſque invicem ſubſtituo*, breviter factam ſubſtitutionem dicemus. Hujus ſubſtitut. exemplum exſtat apud Sueton. Tiber. cap. ult. & Lucian. in Tox. *Edit.* 1.] FABR.

m. Hujuſce autem conſtitutionis Divi Pii (vid. mox not. Fabr. cum ἐπιχειρεῖ.) receptus vulgo eſt intellectus ſecundum Ulp. reſponſum. l. *ſi plures* D. *eod.* THus tamen aliter hic eſt interpretatus. . . . . . . Mihi communis magis placet intellectus. VIGLIUS *ad h. t. & §.*

Species l. ſi plures 24. D. *de vulgari & pupillari ſubſtitutione.* D. GOTH.

Plures heredes heic induci debent, ut in l. *ſi plures* 24. D. h. t. ERNST.

Rectius apponi potuit ſpecies ex l. 24. D. *de vulg.* & verba hæc Juſtin. *& ita D. Pius reſcr.* perperam hic omittuntur. FABR.

Sed forte hæc omiſſio diſcipulis ſive auditoribus tribui jure poteſt. G. O. R.

Male

μοι· εἰ δὲ μὴ γένωνται, Τέρτιος καὶ Κουάρτος ἔστωσάν μοι κληρονόμοι. Δυνάμεθα [1] καὶ invicem, τουτέστιν ἀμοιβαδὸν, τοὺς κληρονόμους ἀλλήλοις ὑποκαθιστᾶν· οἷον, Ἔστω μου κληρονόμος [4] Πρῖμος εἰς ἓξ οὐγκίας, [5] καὶ Σεκοῦνδος εἰς ἓξ οὐγκίας· ἐὰν [6] δὲ μὴ γένηται Πρῖμος, ἔστω Σεκοῦνδος [7] καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ μέρος· εἰ δὲ Σεκοῦνδος μὴ [8] ἀδιτεύσει, ἔστω Πρῖμος ὑποκατάστατος εἰς τὸ Σεκούνδου μέρος.

§. II. Εἰ δὲ καὶ ἐξ ἀνίσων [m] μερῶν γράψας τινὰς κληρονόμους, οἷον, τὸν μὲν εἰς [9] ἑπτὰ [n], τὸν δὲ εἰς πέντε, invicem αὐτοὺς [10] ὑποκατέστησεν, οὐδεμίαν μνήμην ἐν τῇ ὑποκαταστάσει οὐγκιασμοῦ ποιησάμενος, τοσαύτας [o] λήψεται ὁ ὑποκατάστατος, ὅσας ἤμελλε λαμβάνειν, εἴγε ἠδίτευσεν ἐκεῖνος, οὗ γέγονεν οὗτος ὑποκατάστατος· ἐὰν γὰρ συμβῇ ἀδιτεῦσαι τὸν εἰς πέντε οὐγκίας γεγραμμένον, παραιτήσασθαι δὲ τὸν εἰς [11] ἑπτὰ, οὐ δεῖ λέγειν, ὅτι πέντε οὐγκίας λήψεται ὁ Πρῖμος ἐκ τῆς ὑπο-

des mihi ſunto; ſi non ſiant, Tertius & Quartus mihi heredes ſunto. Poſſumus & invicem, id eſt alternatim, heredes ſibi ſubſtituere: veluti, Primus mihi heres eſto in ſex uncias, & Secundus in ſex uncias; ſi Primus non fiat, etiam Secundus eſto in illius partem; ſin vero Secundus non adierit, Primus in Secundi partem ſubſtitutus eſto.

350 §. II. Sed & ſi ex inæqualibus partibus aliquis heredes ſcribens, veluti, hunc in ſeptem, illum in quinque *uncias*, eos invicem ſubſtituit, nullam in ſubſtitutione diviſionis mentionem faciens, ſubſtitutus tot capiet, quot capturus fuerat, ſi ille adiiſſet, cui hic ſubſtitutus eſt. Si enim contingat ut in quincuncem ſcriptus adeat, & in ſeptuncem *ſcriptus* repudiet, dicendum non eſt, Primum ex ſubſtitutione accepturum quinque uncias

4. ὁ ad: F. 2. 5. καὶ Σεκ. εἰς ἓξ οὐγκ. de: F. 2. male, ſed Lat. habet. 6. δὲ de: F. 2. 7. καὶ de: F. 2. 8. ἀδιτεύσει ante hanc. 9. ἓξ ante F. *vid. Not.* n. 10. ὑποκατέστησεν (ſubſtituero) F. 11. τὰ ad: F. Sed ſic maluiſſem τάς.

Male exemplum poſuit TH. in duobus heredibus invicem ſubſtitutis. Verum tamen eſt, quod dicit, & male carpitur a Pac. [in *Analyſi Inſtit.* vide poſtr. notam G. O. R.] VINN. *in Comment.*

Cavendum eſt h. l. a THo, quem conſtat erraſſe in ſpecie hujus §. conſtituenda. Supponit enim duos duntaxat fuiſſe heredes ſcriptos ex diſparibus partibus & unum ex his repudiaſſe; quo caſu nulla poteſt eſſe controverſia de partium diverſitate: cum ſit unicus ſubſtitutus, qui totum obtinet.

D. GALTIER.

Sed ſic neque Galterius Juſtinianum intellexit, quem alii Interpretes ſatis explicant, ut chartas perdere nolim. G. O. R.

Notant THum in appoſita ſpecie Cujac. in Comm. ad l. 1. D. *de Impub. & al. ſubſt.* item Focquelinus in Prælectt. Aurelian. ad h. §. nec non Viglius, Marcilius, Vinnius, Coſta & Otto h. l.

MEERM.

Cauſam aberrandi non ab ipſa juris veritate, ſed ab Imperatoris mente, Latini textus ambiguitas THo præbuit: namque prima facie non aliud quam quod noſter expreſſit, dicere videtur: ſed hæret nodus in his verbis *quas* (*partes*) *in inſtitut. expreſſit*, quæ paraphraſtes de inſtitutione heredis deficientis intellexit, quum de prima plurium coheredum ſubſtitutorum inſtitutione ſint capienda. Eodem pæne modò Pacium expoſuiſſe, nunc video: quem dubito an ſatis intellexerit Vinnius. G. O. R.

n. Legend. pro ἓξ, ἑπτά: loquitur enim de toto aſſe; poſtea enim dicit παραιτήσασθαι τὸν εἰς ἑπτά. P. NANN.

Hanc correctionem cum Curtio ac Fabroto recepimus; namque librarii facilis eſt lapſus in his numerorum notis: immo ipſe Viglius in Comment ex TH. h. l. meminit quincuncis & ſeptuncis. G. O. R.

o. Imo, qua ex parte inſtitutus eſt, ad ſubſtitutionem perveniet. [d. l. 24. *Edit.* 2.] FABR.

p. Spe-

ὑποκαταστάσεως, ἀλλ' ἑπτά· τοσαύτας γὰρ Σεκοῦνδος [12] ἀδιτεύων ἤμελλε λαμβάνειν.

cias ſed ſeptem: tot enim Secundus adiens accepturus fuerat.

§. III. Ἐνεστήσατό τις [13] κληρονόμους 351
[p] Πρῖμον εἰς ἓξ οὐγκίας, καὶ Σεκοῦνδον εἰς ἕξ· εἶπε δὲ οὕτως· Ἐὰν μὴ γένηται Σεκοῦνδος κληρονόμος, ἔστω Πρῖμος κληρονόμος καὶ εἰς τὸ Σεκούνδου μέρος· εἰ δὲ μὴ γένηται Πρῖμος, ἔστω Τέρτιος κληρονόμος. Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν, τὸν Τέρτιον [q] ἀδιαστίκτως δύνασθαι κληρονομεῖν, εἴτε Πρῖμος μόνος, εἴτε Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος [14] οὐκ ἐκληρονόμησαν.

351 §. III. Inſtituit quis heredes Primum in ſex uncias, & Secundum in ſex: ſic autem dixit: Si Secundus non fiat heres, Primus heres eſto & in Secundi partem; ſi autem Primus non fiat, Tertius heres eſto. Severus & Antoninus reſcripſerunt, Tertium indiſtincte poſſe heredem eſſe, ſive Primus ſolus, ſive Primus & Secundus heredes non fuerint.

§. IV. Τὸν σὸν οἰκέτην, νομίσας [r] αὐτ- 352
εξούσιον εἶναι, ἐνεστησάμην κληρονόμον· ἐπήγαγον δὲ οὕτως, Εἰ δὲ μὴ γένηταί μοι κληρονόμος, ἔστω Μαίβιος κληρονόμος· μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν ἐκέλευσας σὺ [15] τὸν σὸν οἰκέτην, ὃν ἐνεστησάμην, [16] κληρονομίαν ἀδιτεῦσαι· ζητοῦμεν, εἰ χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει; καὶ λέγομεν, ὅτι ὁ ὑποκατάστατος [s] τὸ ἥμισυ λαμβάνει· ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι δεῖ τὸν ὑποκα- 353
τάστατον τὸ ὅλον λαμβάνειν· ὁ γὰρ τεστάτωρ εἶπεν, Ἔστω μὲν ὁ δεῖνα κληρονόμος, εἰ δὲ

352 §. IV. Servum tuum, ſui juris eſſe credens, inſtitui heredem, & ſic adjeci: ſi autem heres mihi non fiat, Mævius heres eſto. Poſt mortem meam tu juſſiſti ſervum tuum, quem inſtitueram, adire hereditatem. Quærimus, an locus ſit ſubſtitutioni? Et dicimus, ſubſtitutum accipere ſemiſſem. Sed dicere quis poſſit, ſubſti-
353 tutum accipere totum; dixit enim teſtator: Ille mihi heres eſto; ſi autem non fiat, Mævius eſto: igitur heic, quo-

12. ἀδιτ. de: F. 13. Πρῖμον κληρονόμον F. 14. οὐκ de: Goth. & F. 15. οἰκέτην h. l. F. 2. 16. κληρονόμον F. Mox γίνηται male.

p. Species l. ſi Titius 27. D. *de vulgari & pupillari ſubſtitutione.* D. GOTH.
Species. Primus & ſecundus heredes ſunto. ſi P. heres non erit, S. heres eſto. ſi S. heres non erit, Tertius heres eſto. *Verius puto*, inquit Julian. *Tertium in utramque partem ſubſtitutum eſſe*, l. 27. *eod.* [poſt Julianum hoc jus productum eſt: nam D. Sever. & Anton. reſcripſerunt, ſine diſtinctione Tert. ad utramque partem admitti, id eſt, ſine diſtinctione mortis, & ſcripturæ. Finge: *Secundus ante Pr. deceſſit, deinde Pr. ad Tert. utraque portio pertinebit.* Vel pone: *Primus & S. heredes ſunto. Si Sec. heres non erit, Tertius heres eſto. Si Primus heres non erit, Secundus heres eſto.* tam Primo quam Sec. Tertius videtur ſubſtitutus, l. 41. *eod.* vulgo enim dicitur, ſubſtitutum ſubſtituto, inſtituto ſubſtitutum eſſe. Palam autem eſt, Tribun. intelligere diſtinctiones, de quibus agit Papin. in d. l. 41. *ex Edit.* 1.] FABR.

q. Vid. Comm. in Inſt. FABR. II.
Theod. Marcilius, quem alii deinceps, ut fit, imprudenter ſecuti ſunt, THum reprehendit, quaſi omiſerit verba *ſine diſtinctione*, quæ heic præcipua; & ſane reprehenſione dignus fuiſſet, ſi feciſſet: ſed contrarium omnes, quicunque oculos habent, videre poſſunt. Non tantum non omiſit, ſed loco maxime opportuno inſeruit: ex quibus patet illa *ſine diſt.* non conjungenda eſſe cum voce proxima *reſcripſerunt*, ſed cum remotiſſima *admittis*: ut perinde, nulla diſtinctione habita, quis prior quis poſterior deceſſiſſet, ad utramque ſucceſſionis partem ſubſtitutus vocetur. Quin parum abeſt, quo minus verba Juſtin. (THi auctoritatem ſecutus) levi transpoſitione adhibita, ſic conſtituenda eſſe rear: *D. Sev. & Ant. reſcr.* SINE DIST. *ad utrq. part. ſubſt. adm.*
D'ARNAUD *in Conject.* pag. 89.

r. Spes

δὲ μὴ γένηται, ἔστω Μαίβιος· οὐκοῦν ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ὁ ἰνστιτοῦτος [17] ἤγουν ὁ ἔνστατος, οἰκέτης ὤν, οὐκ ἠδύνατο γενέσθαι κληρονόμος, ἔδει τὸν ὑποκατάστατον εἰς ὁλόκληρον καλεῖσθαι.

Ἀλλὰ δεῖ πρὸς τοῦτο λέγειν, ὅτι τὰ ῥήματα ἐκεῖνα, [18] Si heres non erit, (τουτέστιν, ἐὰν κληρονόμος οὐ γένηται) εἰ μὲν ὑπεξούσιός ἐστιν ὁ ἰνστιτοῦτος, καὶ τοῦτο οἶδεν ὁ τεστάτωρ, οὕτω νοεῖν ὀφείλομεν, τουτέστιν, εἰ μήτε αὐτὸς ὁ ἰνστιτοῦτος γένηται κληρονόμος, μήτε ἕτερον [19] ποιήσῃ κληρονόμον, τουτέστι μὴ προσπορίσῃ, ὥστε χώραν λαμβάνειν [20] τότε τὴν ὑποκατάστασιν· ἐπὶ δὲ τοῦ ἰνστιτούτου ἐκείνου, ὃν αὐτεξούσιον ὁ [21] διαθέμενος ἐνόμιζεν εἶναι, τοῦτο σημαίνει τὸ Si heres non erit ῥῆμα, ἐὰν τὴν κληρονομίαν ἑαυτῷ, ἤγουν ἐκείνῳ οὗ μετὰ ταῦτα ὑπεξούσιος εἶναι ἄρξεται, μὴ προσπορίσῃ, ὥστε [22] χώραν λαμβάνειν τὴν ὑποκατάστασιν εἰς ὁλόκληρον· ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ ἤδη ὑπεξούσιος ἦν [23] ὁ νομισθεὶς εἶναι αὐτεξούσιος, διὰ τοῦτο τὸ ἥμισυ ὁ ὑποκατάστατος λαμβάνει· καὶ τοῦτο ὁ θειότατος [24] ἀντέγραψε [t] Πῖος, ἐπὶ

quoniam inſtitutus, qui ſervus eſt, heres eſſe non poterat, ſubſtitutum oportet in totum *aſſem* vocari.

354 Sed ad hoc dicendum eſt, verba illa SI HERES NON ERIT, ſiquidem inſtitutus eſt alieni juris, atque hoc teſtator novit, ſic intelligere debemus, hoc eſt, ſi neque ipſe inſtitutus heres fiat, neque alium heredem faciat, hoc eſt, *alii* haud adquiſierit, ut ſic ſubſtitutio locum inveniat. Aſt in illo inſtituto, quem ſui eſſe juris teſtator credidit, dictio SI HERES
355 NON ERIT hoc ſignificat; ſi hereditatem ſibi, aut ei cujus in poteſtate poſtea eſſe incipiet, non adquiſierit, ut ſubſtitutio locum capiat in univerſum. Heic autem, quoniam alieni juris jam erat, qui credebatur ſui *eſſe* juris, idcirco ſubſtitutus ſemiſſem accipit. Atque hoc Divus Pius reſcripſit

17. ἤγ. ὁ ἔνστ. de: F. Mox γιν. 18. καὶ præmittit F. Cui bono? nec incluſa mox agnoſcit. 19. ποιήσει ante F. 20. τότε deeſt F. 21. διατιθέμ. F. 22. τότε ad: F. 23. ὁ de: F. 2. 24. ἀντέγραψεν Ἀντωνῖνος ἐπὶ Π. F.

r. *Species* l. ſi paterfamilias 40. D. *de heredib. inſtituendis.* D. GOTH.

s. Juſtin. ait, ſubſtitutum in partem admitti. Th. in partem dimidiam. recte: pars enim ἁπλῶς poſita, dimidiam ſignificat, l. 43. D. *de uſufr.* FABR.

Quod pars ſimpliciter ſæpe id quod pars dimidia, ex Euripide Phœniſſ. vſ. 606. conſtat exque antecedentibus: *Του μοιρας εχει [εχων] το πλειστον. Plus habens quam partem.* MYLIUS *in Schedis.*

Item l. 13. pr. D. *de Jure Fiſci*, coll. §. 1. l. 15. §. 3. *eod.* nec non l. un. C. *de His q. ſe defer.* l. 164. §. 1. *de V. S.* Ulp. XXIV. §. 25. Ovid. V. Triſt. El. x. vſ. 30. *Et tecti plus quoque parte tenet.* G. O. R.

t. In vulgaribus exemplaribus Inſtitutionum legitur *Titus Cæſar.* THus ad *Pium* refert: quanquam in altero exemplari *Antonino* hoc adſcribitur. Alciatus l. *diſput.* 2. maluit id nos de Tito Imp. intelligere ob Parthenium, qui necis Domitiani fratris Titi conſcius fuit. Sed ego neſcio an is Parthenius ſervus Titi fuerit: liberum fuiſſe non eſt dubium eo tempore, quo Domitiano fuit a cubiculis. Meminit autem Suidas Parthenii celebris poëtæ, qui captus apud Romanos fuit, & ad Tyberii ætatem vixit. Scribit & Tranquillus, Tyberium Græca feciſſe poëmata, imitatum Euphorionem, Arrianum & Parthenium, ut & ab hoc ſervo eum indidiſſe nomen veriſimile ſit. & hoc exemplum apud Sextum Pompejum recitari Pomponius indicat, l. 41. D. *de Hered. inſtit.* Fuit autem fortaſſis is Sex. Pompejus, quo conſule mortuus

ἐπὶ Παρθενίυ [u] τοῦ ἰδίυ οἰκέτυ· Παρθένιον γὰρ τὸν τοῦ βασιλέως οἰκέτην νομίσας τις ἐλεύθερον ἔιναι, ἐνεστήσατο κληρονόμον, ὑποκαταστήσας καὶ ἐιπών, Ἐὰν [25] δὲ μὴ Παρθένιος γένηταί μοι κληρονόμος, ἔστω [26] Μαίβιος κληρονόμος· καὶ γέγονε τότε διάταξις, ὥστε τὸ μὲν ἥμισυ τῆς κληρονομίας διὰ τοῦ Παρθενίυ προσπορισθῆναι τῷ βασιλεῖ, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ κληθῆναι [26] Μαίβιον τὸν ὑποκατάστατον.

356 pſit in Parthenio ſervo ſuo: Parthenium enim Imperatoris ſervum aliquis credens liberum eſſe, heredem inſtituit, *ſic* ſubſtituens ac dicens: ſin autem Parthenius mihi heres non fiat, Mævius heres eſto. Et facta tunc eſt conſtitutio, ut ſemis hereditatis per Parthenium Cæſari adquireretur, in alterum vero ſemiſſem Mævius ſubſtitutus vocaretur.

25. δὴ de: F. 26. Μαιβ. nunc ſcribit F.

tinus eſt Tyberius. nam alter S. Pompejus Jureconſultus, Pompeji Magni patruus antiquior eſt, (de quo in l. 2. *de Orig. Jur.*) quam ut de Tyberio id referre potuerit. Certe librariorum errore *Tyberii* prænomen ſæpe obſervavimus in *Titum* eſſe depravatum; quod forte Græcos Inſtitutionum compoſitores decepit. & ut etiam *Tito* hoc adſcribamus, non tamen poteſt de Veſpaſiani filio intelligi: ſed Antonino Pio, cui *Tito* prænomen fuit, cui ſententiæ Græcarum Inſtitutionum exemplaria adſtipulantur. VIGLIUS *in Comment. ad h. t.*

THus, *Pius Cæſar.* Multi Codices *Titus Cæſar.* Errorem ex nota manaſſe conſtat: cum *Ti.* Tiberium, *T.* Titum ſignificet. Placeret autem *Titum* legi, ut ad T. Antoninum Pium auctore THo referamus. HOTOM. *in Comment.*

Tiberius. ita legitur in l. 41. D. *de heredibus inſtituendis.* legendum *Titus Veſpaſ.* ex Dione & Suetonio. D. GOTH.

Sic legitur in trib. codicib. Reg. & uno Viglii [in ejus tamen editione legitur Πῖος. *Edit.* 2.] v. l. 41. D. *de her. inſtit.* [& Comment. in Inſt. *Edit.* 2.] FABR.

Tiberio id tribuitur a Juſtin. hic & a Pomponio JCto in d. l. 41. Atque ad hunc caſum referendum opinor, quod in fine l. 40. *eod.* ſcribit Julianus, *ſemiſſes fieri, ita ut alter ſemis inter eum qui dominus inſtituti heredis fuerit & ſubſtitutum æquis portionibus dividatur:* ſemiſſe nimirum altero penes ſervum Cæſaris remanente: quia ſervus publicus *Principisve* (ſic enim legendum, non *Prætorisve*) pro parte dimidia teſtamenti factionem habet, ut auctor eſt Ulp. in *Fragm.* xx. §. ult. At ſi privati ſervus inſtitutus eſſet, locum, ni fallor, haberet opinio Cujacii, legentis in d. l. 40. *ita ut* AS *dividatur*, &c. DOUJAT.

Immo Schultingius poſt alios docet, *Populi Romani* eſſe legendum: nec enim probari poteſt, ſervos Principis in ulla Juris Civilis parte potiores fuiſſe privatorum ſervis. De lectione Cujaciana & de tota hac controverſia cum omnium JCtorum libri ſint pleni, non aliud nunc monebo, quam pleroſque omnes cum THo facere, quorum longiſſimi ſunt PAPILLONIUS T. IV. Theſ. Jur. pag. 689. ſq. & JAC. GOTHOFREDUS T. III. Theſ. Jur. pag. 305—312. De Parthenio autem & ejus domino, ſive Tiberio, ſive Tito, ſive Pio, dicemus cum GUNDLINGIO in Excurſu XIV. G. O. R.

u. Parthenii mentio in vet. inſcript. Grut. pag. DCXVI. 5. FABR.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ ΟΡΦΑΝΙΚΗΣ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ιϛ'.

ΟΥ μόνον ἐξωτικοῖς γραφομένοις κλη- 357
ρονόμοις δυνάμεθα ὑποκαθιστᾷν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἡμετέροις [a] παισὶ, λέγοντες οὕτως· Ὁ δεῖνα ὁ υἱός μου ἔστω κληρονόμος, εἰ δὲ μὴ γένηται, ἔστω [1] ὁ δεῖνα κληρονόμος. καὶ λέγεται αὕτη βυλγαρία [b] ὑποκατάστασις· ἁρμόζει γὰρ ἐπὶ παντὸς, τοῦτο μὲν [c] ἐξωτικοῦ, τοῦτο δὲ καὶ παιδός· Ἀλλ' ἐπὶ μὲν ἐξωτικοῦ ἐν πολλοῖς 358
θέμασι δύναται χώραν λαβεῖν ἡ ὑποκατάστασις· οἷον, ἐὰν ὁ ἰνστιτοῦτος προτελευτήσῃ τοῦ τεστάτωρος, ἢ ρεπουδιατεύσῃ [2] ἤγουν παραιτήσηται τὴν κληρονομίαν, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν γραφέντος αὐτοῦ ἀτονήσῃ ἡ αἵρεσις· ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ [3] ἐν ἑνὶ μόνῳ [d] θέματι χώρα

DE PUPILLARI SUBSTITUTIONE.

TITULUS XVI.

357 NOn ſolum extraneis ſcriptis heredibus ſubſtituere poſſumus, ſed liberis quoque noſtris, ſic dicentes: Ille filius meus heres eſto; ſi non fiat, ille heres eſto. Et hæc vocatur vulgaris ſubſtitutio: quadrat enim in omnem, tam extraneum quam etiam filium. Sed in extraneo quidem in
358 multis caſibus locum habere poteſt ſubſtitutio: veluti, ſi inſtitutus ante teſtatorem moriatur, aut repudiet ſive recuſet hereditatem, aut eo ſub conditione ſcripto conditio deficiat. In filio autem in uno ſolo caſu locus fit ſubſtitutioni: veluti, ſi filiusfamilias

1. μὴ ad: F. 2. ἤγ. παρ. de: F. 3. ἐν de: F.

a. L. 2. D. *de vulgari & pupillari ſubſtitutione* 2. Gajus 4. §. 2. Ulp. 23. §. 7. D. GOTH.

Qui in familia ſunt teſtamenti & mortis tempore, l. 41. §. 2. D. *de vulg.* & l. 8. C. *de impub.* FABR. I.

b. Quæ & χωρικὴ titulo prox. ſup. ἰδιωτικὴ. 35. *Eclog.* 11. c. 43. D. GOTH.

c. Itaque pater, qui vulgari modo liberis impuberib. ſubſtituit, eo quo extraneis modo ſubſtituere dicitur, Ulp. tit. 23. §. *liberis.* FABR.

d. Ant. Faber de Error. Pragm. Dec. 32. Err. 7. & poſt eum Ant. Caimus in Lucubr. Var. p. 229. putant hoc ſic explicari poſſe, ut id potius referatur ad meram illam rationem juris, quæ non patitur, ut vivo filio, qui revera heres manet, ipſo jure ſubſtitutus heres fiat, quam quidem ad effectum ſubſtitutionis inſpecto prætoris beneficio. MEERM.

Non eſt ſine herede, qui ſuum heredem habet, licet abſtinentem ſe, l. 30. §. *ſed & ſi quis.* D. *de fideic. libert.* Ideoque putat Th. vulgarem ſubſtitutionem non aliter locum facere ſubſtituto, quam ſi filius in poteſtate vivo patre vita decedat. Non recte: nam verba illa, *Si heres non erit*, hanc habent ſententiam: ſi filius heres ex teſtamento non extiterit: ſi ſucceſſionem ex teſtamento omiſerit, ut in l. 3. C. *de impuber.* Denique tunc filius ſubſtituto nocet, quoties rem habet, ne nudum nomen ſui heredis noceat ſubſtituto. Non igitur ἀνάφανσις, ſed exiſtentia, & immiſtio ſubſtitutum excludit: nam & hunc qui abſtinuit, Prætor non habet heredis loco, l. 12. D. *de interr. act.* Si vero miſcuerit ſe, ex teſtamento videtur heres eſſe, l. 1. §. 3. D. *ſi quis om. cauſ. teſt.* in qua legendum videtur: *Qui ſunt in poteſtate, ſtatim heredes ſunt: nec quod, &c.* id eſt, qui ſunt in poteſtate, ſunt quidem heredes ipſo jure: ſed ſi miſcuerint ſe, ex teſtamento magis heredes eſſe videntur. FABR. I.

Imo nudum nomen ſui heredis & ἀνάφανσις ſubſtituto non nocet, & ſola immiſtio ſubſtitutum excludit. Qui ſunt in poteſtate, ſunt quidem heredes ipſo jure: ſed ſi miſcuerint ſe, ex teſtamento magis heredes eſſe intelliguntur. FABR. II.

Non tamen THo aſſentiendum eſt, ubi definit non

χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει· οἷον, ἐὰν [4] τελευτήσῃ ὁ ὑπεξούσιος πρὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς [5] τοῦ διαθεμένου· εἰ γὰρ [6] τελευτήσῃ ὁ πατὴρ πρὸ τοῦ παιδὸς, οὐ χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει· ἀναφαίνεται γὰρ εὐθέως κληρονόμος τῷ πατρὶ, καὶ οὐδὲ [7] ἀβστιναττεύει ἑαυτὸν, ἤγουν ἀποτίθεται τὸ ἀσώματον ὄνομα· τὸ [8] ἀσώματον γὰρ ὄνομα τῆς κληρονομίας [e] ἅπαξ ἐμπαγέν τινι, δυσχερῶς ἐφ' ἕτερον μετέρχεται.

milias deceſſerit ante patrem ſuum teſtantem: nam ſi pater ante filium 359 obierit, locus non fit ſubſtitutioni; exſiſtit enim confeſtim patri heres, ac neque abſtinens ſeſe, nomen incorporale ponit: nam incorporale hereditatis nomen alicui ſemel infixum, difficulter in alium tranſit.

Εστι δὲ καὶ ἑτέρα ὑποκατάστασις, ἥτις προβαίνει ἐπὶ τῶν ἡμετέρων παίδων, καὶ οὐ μόνον παίδων, ἀλλὰ καὶ ὑπεξουσίων, καὶ οὐ μόνον ὑπεξουσίων, ἀλλὰ καὶ σούων ἀνήβων. Λέγεται [f] δὲ πουπιλλαρία ἐκ τῆς ἡλικίας, [9] ἐφ' ᾗ πρακταιζεται. Καὶ δυνάμεθα τὴν πουπιλλαρίαν ὑποκατάστασιν οὕτω ποιεῖν· Εστω μου ὁ υἱὸς κληρονόμος, [10] εἰ δὲ γενόμενος κληρονόμος ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω αὐτῷ ὁ δεῖνα κληρονόμος· καὶ ἐὰν ὁ παῖς γενόμενος κληρονόμος, ἄνηβος τελευτήσῃ, χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει.

Eſt vero & alia ſubſtitutio, quæ procedit in liberis noſtris, nec ſolum liberis, ſed in poteſtate quoque *conſtitutis*, neque ſolum *conſtitutis* in 360 poteſtate, ſed etiam ſuis impuberibus. Dicitur autem pupillaris ex ætate, circa quam celebratur. Atqui poſſumus pupillarem ſubſtitutionem ſic facere: Filius meus heres eſto; ſin heres factus impubes moriatur, ille ei heres eſto. Et ſi filius heres factus, impubes moriatur, locus fit ſubſtitutioni.

Εξεστι

Porro

4. τελευτήσει F. 5. καὶ ad: F. 2. Mox in utraque διαθεμ. 6. τελευτήσει ante hanc. καὶ ad: F. 7. εἰ ἀβστιναττεύσῃ ἑαυτὸν, ἀποτ. F. Ego ἤγουν deleto, ἀβστιναττεύων lego. G. O. R. 8. γὰρ h. l. F. 9. ἐφ' ᾧ καὶ F. 10. εἰ δὲ ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω μου κληρονόμος ὁ Πρίμος. Εἰ μὲν ἡβήσας ἀποθάνῃ, σβέννυται ἡ ὑποκατάστασις· εἰ δὲ γεν. κληρ. ἄνηβ. τελ. F.

non eſſe locum ſubſtitutioni vulgari, ſi filius heres inſtitutus patri ſuperſtes fuerit: eo quod filius ipſo jure fiat heres patri, neque abſtinendo nomen heredis ponat. Verum licet id indubitatum ſit, quantum ad Juris Civ. ſubtilitatem, aliud tamen dicendum ex æquitate Prætoria. § 1. in f. *de Hered. qual. & diff.* quia Prætor filium, qui abſtinuit, non habet heredis loco, l. 12. D. *de Interr. act.*

D. GALTIER *ad T. de Vulg. Subſtit. pag.* 212.

Dictum aliquoties, ſufficere ad effectum pupillaris ſubſtitutionis, quod filiusfam. patri ſuperſtes fuerit, tametſi bonis ejus ſe non miſcuerit, neque hereditatem agnoverit, ſed timore æris alieni ſemet abſtinuerit: ſiquidem jus abſtinendi characterem ſui heredis nequaquam tollit, ut latius ad §. 1. *de Hered. qual. & diff.* Traditur hæc res diſerte in l. 12. h. t. l. 42. *de Acquir. her.* l. 44. *de Re judic.* aliiſque locis. Atque hoc eſt, quod communiter dictum eſt: Nudam ſui heredis exiſtentiam confirmare tabulas pupillares. Unde e contrario ſequitur, verba huj. pr. ſi quidem *non exſtiterit heres filius*, ad eum caſum non pertinere, ſi filius *ſe abſtinuerit*, ut recte habet THi paraphraſis: quam cur D. Vinnius [*cujus verba hic conſulto omiſimus, ne toties eandem adponeremus cramben.* G. O. R.] reprehendendam putet, aut quid inconcinni ex ea interpretatione oriatur, non animadverto; ſane quod videtur ſubeſſe, id nihili eſſe apparet.

HUBER. l. *Prælectt. p.* 243. *b.*

Idem repetit noſter h. t. cap. 368. fin. G. O. R.

e. Ut hereditas infixa, in l. ult. C. *de ju. deliber.* FABR. II.

Vid. omnino inf. *de Hered. qualit.* cap. 433.

G. O. R.

f. Ut pupillarius tutor, apud Pſeudocornutum in Perſium, FABR. II.

g. Hæc

361 Ἔξεστι δὲ μῖξαι τῇ πουπιλλαρίᾳ τὴν βουλγαρίαν, καὶ ποιῆσαι τὴν λεγομένην [11] βουλγαροπουπιλλαρίαν [g], οὕτως· Ἔστω μου ὁ υἱὸς κληρονόμος· ἐὰν δὲ μὴ γένηται (ὅπερ ἐστὶν ἴδιον βουλγαρίας) ἢ γενόμενος ἄνηβος [h] τελευτήσῃ, (ὅπερ ἐστὶν ἴδιον πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως) ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος· [12] τί [i] λέγεις; προετελεύτησεν ὁ παῖς τοῦ πατρός· ἐκ τῶν προτέρων ῥημάτων ὁ ὑποκατάστατος [13] παραγίνεται, καὶ γίνεται κληρονόμος τοῦ πατρὸς, [14] οὐ τοῦ τελευτήσαντος παιδός· ἀλλ' εἰ ὁ πατὴρ προετελεύτησεν, 362 ἀναφανεὶς δὲ κληρονόμος ὁ παῖς ἄνηβος ἐτελεύτησε, χώρα γίνεται τῇ πουπιλλαρίᾳ ὑποκαταστάσει ἀπὸ τῶν δευτέρων ῥημάτων, καὶ γίνεται κληρονόμος ὁ ὑποκατάστατος, οὐ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τοῦ [15] τελευτήσαντος παιδός.

Porro vulgari licet pupillarem miſcere, & facere quæ vocatur vulgari-pupillaris, ita: FILIUS MEUS HERES ESTO: SI NON FIAT, (quod proprium eſt vulgaris) AUT FACTUS IMPUBES MORIATUR, (quod proprium ſubſtitutionis pupillaris) ILLE MIHI HERES ESTO. Quid ais? Filius ante patrem obiit: ex prioribus verbis ſubſtitutus venit, & fit heres patris, non filii defuncti. Sed ſi pater præmoriatur, & filius heres factus 362 impubes decedat, locus fit ſubſtitutioni pupillari ex ſequentibus verbis, ſubſtitutusque fit heres, non patris, ſed filii defuncti.

Τοῦτο δὲ τὸ τῆς πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως, οὐκ ἀπὸ ἰδικοῦ νόμου ἐπινενόηται, ἀλλ' ἐξ ἀγράφου [k] συνηθείας [16] εἰσῆκται· ἐπειδὴ [17] γὰρ πουπίλλοι ὄντες οὐκ ἠδύναν-

Hoc autem pupillaris ſubſtitutionis *jus* non ex propria lege inventum, ſed ex conſuetudine non ſcripta introductum eſt. Quum enim pupilli teſtari

11. βουλγαρεῖτων. F. 12. καὶ ad: F. 13. παραγ. καὶ de: F. 14. οὐ τοῦ τελ. παιδ. Mox εἰ & deinde κληρονόμος deſunt F. 15. τελευτ. de: F. 2. 16. εἰσενήνεκται F. 17. γὰρ admiſi ex Curt. & F.

g. Hæc ſubſtitutio duplex eſt: nam utroque caſu expreſſo ſit. Verum ex D. Marci & Veri conſtitutione ſubſtitutio ſimplex vulgaris, aut pupillaris, id eſt, quæ alterutro caſu expreſſo fit, in utrumque caſum facta intelligitur: tametſi quidam putent, ſub expreſſa pupillari non contineri tacitam vulgarem, neque bona vel probabili ratione. hoc enim jus hodie certiſſimum eſt poſt Divorum fratrum conſtitutionem. olim quæſitum fuit in Curiano judicio, de quo Cicero multis locis, & Quintil. 7. c. 7. FABR. I.

Eſt enim *duplex* ſubſtitutio. cum vulgari tantum modo fit ſubſtitutio, vel pupillariter tantum, *ſimplex* dicitur, l. 4. D. *de vulg. & pupill.* FABR. II.

h. Hoc eſt, priuſquam pubes fiat, aut ut hic loquitur Imperator, *priuſquam in ſuam tutelam venerit.* Hinc ſuæ tutelæ fieri. l. quotiens. 9. §. 1. D. *de adminiſt. tut.* D. GOTH.

Si quis caſus puerum egerit orco: vel ut ait Juſtin. *Si prius morietur, quam in ſuam tutelam venerit*, ut Cornelius Nepos in Eumene. FABR. I.

i. λέγει; exhibet Fab. I. λέγει ϛ'. F. 2. Quam varietatem hic noto, ut adpareat, quam negligenter aut Fabrotus ſua, aut corrector quicumque aliena emendaverit. Videtur autem Fabrotus in exemplari primæ editionis adſcripſiſſe ϛ, unde numerus ϛ' enatus fuit. Cujuſmodi aliquando errores notaſſe, ſtudioſorum Critices intereſt. G. O. R.

k. In eo differt pupillaris à vulgari, quæ ex lege XII. Tabularum eſt l. 162. D. *de verb. ſignif.* & l. 2. D. *de vulgari & pupillari ſubſtitutione.* D. GOTH.

Jure civili, l. 43. D. *de vulg.* cum enim moribus primo introductum eſſet, ut quis liberis impuberib. teſtamentum faceret, id deinde prudentium adſenſu receptum eſt. Prudentes igitur vel ipſi jus inducunt: vel jus populi conſenſu introductum ipſi conſenſione ſua probant, atque confirmant. FABR.

l. Juſti-

ἠδύναντο διατίθεσθαι, [18] ὑπὲρ αὐτῶν τοὺς πατέρας δίκαιον ἐνομίσθη διατυποῦν τὰς διαθήκας.

§. I. Ἐκ τοῦ τοιούτου κινηθεὶς λογισμοῦ 363 ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐξεφώνησε διάταξιν, ἣν καὶ ἐγγραφῆναι τῷ οἰκείῳ προσέταξε κώδικι, ἐν ᾗ πρόνοιαν καὶ τοῦ τοιούτου θέματος ἐποιήσατο· Φησὶ γὰρ, ἐάν τις [l] μεμηνότας ἤγουν παραφρονοῦντας ἔχει υἱοὺς, ἢ ἐγγόνους ἢ προεγγόνους, οἱασδήποτε φύσεως ἢ οἱουδήποτε βαθμοῦ, ἐξέστω αὐτῷ, εἰ καὶ εἶεν ἔφηβοι, πρὸς μίμησιν τῆς που- 364 πιλλαρίας ὑποκαταστάσεως, ῥητὰ πρόσωπα ὑποκαθιστᾷν [19], εἴγε συμβῇ τοὺς τοιούτους παῖδας ἐν τῷ τῆς παραφροσύνης τελευτῆσαι πάθει· εἰ δὲ [20] ἀνανήψωσιν, ἀκυροῦσθαι τὴν ὑποκατάστασιν ἐκέλευσε. τοῦτο δὲ πρὸς [m] ὁμοίωσιν τῆς πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως εὗρεν, ἥτις, ἅμα τῷ ἔφηβον γενέσθαι τὸν πουπίλλον, ἀκυροῦται.

§. II. Ἐν ᾧ δὲ κατὰ τὸν παραδεδομέ- 365 νον τύπον ἡ πουπιλλαρία ὑποκατάστασις διατυπωθῇ, δύο τρόπον [n] τινὰ διαθῆκαι εἰσιν· ἡ μὲν ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν παῖδα γινομένη, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ παιδὸς [21] εἰς τὸν

ſtari non poſſent, æquum viſum eſt, ut patres pro iis teſtamenta formarent.

§. I. Hac ratione motus ſanctiſſimus Imperator noſter promulgavit conſtitutionem, quam ſuo quoque inſcribi Codici juſſit, in qua etiam hujus caſus curam habuit: Dicit enim, ſi quis furioſos vel dementes habet filios, aut nepotes vel pronepotes, cujuslibet ſexus vel cujuslibet gradus: liceat illi, etiamſi puberes ſint, ad imitationem pupillaris ſubſtitutionis, certas perſonas ſubſtituere, ſiquidem accidat ut hujuſmodi liberi in dementiæ vitio moriantur: ſed ſi reſipuerint, ſubſtitutionem juſſit infirmari. Hoc autem ad ſimilitudinem pupillaris ſubſtitutionis invenit, quæ, ſimulac pupillus factus eſt pubes, infirmatur.

§. II. Quum vero ſecundum formam traditam ſubſtitutio pupillaris ordinata fuerit, duo quodammodo teſtamenta ſunt: alterum a patre in filium perveniens, alterum a filio in ſub-

18. εἰ πατέρες ὑπ. αὐτ. διετύπουν τὰς διαθ. F. 21. ἐπὶ F. 2.

19. αὐτοῖς ad: F. 20. ἀνανήψωσιν ante F.

l. Juſtinianus mente captos appellat hic & in l. 9. C. *de impuber. & al.* Theoph. autem mente captos accipit pro furioſis & dementibus. recte: [Paul. enim in d. l. 43. de furioſo loquitur. *ex Edit.* 1.] ſic enim in l. 2. C. *de curat. fur.* mente captus & furioſus pro eodem ponuntur. FABR.
Vid. Vigl. h. l. Alciat. 2. Parerg. 16. Ræward. III. Conject. 18. MEERM.
Et præ aliis omnibus pro THo Vinnium in *Comment. h.* §. Huberus tamen in *Prælect.* pag. 244. contendit, de *perpetuo mente captis* hoc tantum intelligendum, ſic concludens: „Proinde liberis furioſis ſtricte ita dictis, qui rabie agitantur, in „caſum quo in furore morientur, ſubſtitui poſſe „a parentibus, affirmare non auſim; multoque „minus prodigis, a quibus verba conſtitutionis „[d. l. 9. Cod.] adhuc longius abſunt". G. O. R.

m. Πρὸς ὁμοίωσιν ſuperius dixit πρὸς μίμησιν. Imperator hic & l. 9. C. *eod.* ad exemplum. D. GOTH.

n. Recte hoc addidit. Nam reipſa patris & filii teſtamenta pro uno habentur. l. *patris* 20. D. *de vulgari & pupillari.* Quod & infr. *eod.* confirmatur, licet duæ ſint hereditates l. 2. §. 4. D. *eod.* D. GOTH.

o. Juſtin. *aut certe.* Videtur igitur prudentibus magis placuiſſe, ut non tam duo quaſi quodammodo ſint teſtamenta, quam unum teſtamentum duarum hereditatum. FABR. II.

p. *Δύο μὲν αἱ διαθῆκαι, εἷς δὲ νομοθέτης*, ut B. Chry-

τὸν ὑποκατάστατον, ὥσπερ εἰ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἑαυτῷ κληρονόμον ἐνεστήσατο· ° ἢ μᾶλλον, εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, μία μὲν ἐστι διαθήκη, δύο P δὲ κληρονομίαι· ἡ μὲν ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν παῖδα καταφερομένη, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ παιδὸς [22] εἰς τὸν ὑπο- 366
κατάστατον ἐρχομένη· πάντα γὰρ, ὅσα διεδέξατο ὁ πουπίλλος ἐκ τοῦ πατρὸς, ἢ καὶ αὐτὸς ἐπεκτήσατο, μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς ἐπὶ τὸν ὑποκατάστατον μετέρχεται· ὅτι γὰρ μία διαθήκη ἐστὶ, δῆλον q ἐξ ὧν ἑπτὰ μόνοι μάρτυρες παραλαμβάνονται, καίτοι, εἰ δύο ἦσαν διαθῆκαι, ιδ´ ἔδει παρεῖναι μάρτυρας.

§. III. Συμβαίνει πολλάκις, τινὰ που- 367
πιλλαρίως ὑποκαθιστῶντα τῷ παιδὶ, εἰς ἔσχατον ἐμπίπτειν r δέος, μήπως ὁ [23] τοῦ πουπίλλου ὑποκατάστατος, γνοὺς ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ πατρὸς ἑαυτὸν πουπίλλου ὑποκατάστατον, ἐπιβουλεύσῃ τῷ ἀνήβῳ· πρόχειρος δὲ διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας ὁ πούπιλλος s εἰς ἐπιβουλήν. Εἰ τοίνυν εὑρεθῇ δειλότατος ὁ πατὴρ, καὶ [24] βούλεται τὸν ἐντεῦθεν ἐκκλίναι φόβον, [25] γράφων τὸν πούπιλλον κληρονόμον, τὸν μὲν βουλγά- 368
ριον ὑποκατάστατον t εὐθέως μετὰ τὴν ἔνστασιν

ſubſtitutum, tamquam ſi ipſe filius ſibi heredem inſtituiſſet. Vel potius, ſi verum oportet dicere, unum quidem eſt teſtamentum, ſed duæ hereditates: altera a patre in filium dela-
366 ta, altera a filio in ſubſtitutum deveniens: omnia enim, quæcumque pupillus a patre accepit, aut ipſe etiam adquiſivit, poſt mortem patris in ſubſtitutum transeunt. Nam unum eſſe teſtamentum, manifeſtum *eſt* ex eo quod ſoli ſeptem teſtes adhibeantur: quum, ſi duo forent teſtamenta, quatuordecim oporteret eſſe teſtes.

367 §. III. Evenit ſæpe, ut aliquis filio pupillariter ſubſtituens, in ſummum incidat metum, ne pupilli ſubſtitutus, ſciens ſimul *cum* morte patris ſeſe ſubſtitutum pupilli *eſſe*, inſidietur impuberi: accommodus autem *eſt* pupillus inſidiis propter ætatis defectum. Si ergo pater inveniatur formidoloſior, & velit metum inde *exortum* evitare, *is* pupillum he-
368 redem ſcribens, vulgarem quidem ſubſtitutum ſtatim poſt inſtitutionem pupilli

22. ἐκεῖ F. 23. πουπιλλάριος F. & mox πουπιλλάριον. 24. βούληται malim. G. O. R. 25. γρ. κληρ. τ. πουπ. ὄντος μὲν βουλγαρίου ὑποκαταστάτου εὐθ. &c. F. quod neſcio an ipſe intellexerit.

Chryſoſtomi verbis utar: aut certe unum teſtamentum eſt duarum cauſarum, id eſt, duarum hereditatum, l. 2. §. *illud poteſt.* D. *de hered. vel act. vend.* Pſell. αὐθεντικὴ, ὀρφανικὴ διατύπωσις μία, κληρονομίαι δὲ δισσαί. FABR. I.

q. Patris & filii teſtamentum pro uno habetur. l. 20. D. *eodem.* proinde, ut ibidem notatur ab interpretibus, una ſolennitas ſufficit: & ut autor noſter ait, ſeptem teſtes ſufficient, neque quatuordecim exigentur. D. GOTH.

Septem ſigna patris ſufficiunt, ut eſt in l. 20. D. *de vulg. & pup.* FABR.

r. Propter ſubſtitutos inſidiis infames. vide Sueton. in Galba cap. 9. & quod ex oratione pro Cluentio refertur in l. 39. D. *de pœn.* FABR. I.

s. Ætas impubes ad omnem injuriam expoſita eſt. Sueton. in Galba cap. 9. *Tutorem, quod pupillum cui ſubſtitutus erat, veneno necaſſet, cruce affecit.* FABR. II.

t. Εὐθέως Curtius verterat *palam*; Fabrotus utrumque conjunxit *palam .... ſtatim*: ſed quum Juſtinianus de teſtamento ſcripto, quod hodie clauſum vocamus, loquatur, ut apertius & clarius THus noſter docet & hoc cap. & in fin. cap. 370. illud *palam* Lectoribus tenebras offundit, quod de nuncupativo plerumque uſurpatur. Fateor ipſum Tribunianum dicere, *vulgarem quidem ſubſtitutionem palam facere . . . debet*: ſed contendo ſimul, THum rectius pro eo ſubſtituiſſe bina hæc εὐθέως & ἀφανῶς, quæ ſane Imperatoris mentem optime de-

σιν τοῦ πουπίλλου ἀφόβως γραφέτω· οὕτως γὰρ ἐπιβουλεύειν οὐ δυνήσεται τῷ ἀνήβῳ, οὔτε ζῶντος τοῦ πατρὸς, ἀγνοεῖται γὰρ τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ γεγραμμένα· οὔτε μετὰ τελευτὴν τοῦ [26] διαθεμένου, ἤδη γὰρ ἀναφανεὶς ὁ παῖς τῷ πατρὶ κληρονόμος [u] οὐ δίδωσι χώραν τῷ [27] βουλγαρίως ὑποκαταστάτῳ· οὐδεὶς δὲ ἀκερδῶς [x] ἐπιβουλεύσει τῷ πουπίλλῳ· ταῦτα μὲν περὶ τῆς βουλγαρίας.

369 Τὴν δὲ πουπιλλαρίαν ὑποκατάστασιν, ἡνίκα τις βούλεται τυπῶσαι, λεγέτω οὕτως· Εστω μου ὁ υἱὸς κληρονόμος· ἐὰν δὲ μὴ γένηται, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος. Καὶ μεθ' ὃ [28] καταλείψῃ ἐπιτρόπους, ληγάτα, φιδεϊκόμμισσα, ἐλευθερίας, ἐν τῷ [29] κατωτέρῳ [y] μέρει τῆς διαθήκης τὰ ῥήματα γραφέτω οὕτως· Εὰν δὲ ὁ παῖς [30] γενόμενος κληρονόμος, ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω [31] αὐτῷ ὁ δεῖνα κληρονόμος· καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἰδιάζοντι λίνῳ δεσμείτω, καὶ ἰδιάζοντι σφραγιζέτω κηρῷ· ἐν μέντοι 370 τοῖς προτέροις τῆς διαθήκης μέρεσι τὰ ῥήματα γραφέτω ταῦτα· Οὐ βούλομαι τὸ κατώτερον μέρος τῆς διαθήκης ἀνοιγῆναι, ζῶντός [z] μου τοῦ παιδὸς καὶ ἔτι ἀνήβου ὄντος·

pilli ſine timore ſcribat: ſic enim impuberi inſidiari non poterit, nec vivente patre; ignorantur enim *quæ* in teſtamento ſcripta *ſunt:* nec poſt teſtatoris mortem; jam enim filius patri heres exſiſtens locum vulgariter ſubſtituto haud facit: nemo enim ſine lucro inſidiabitur pupillo. Hæc quidem de vulgari.

Pupillarem autem ſubſtitutionem ſi quis formare vult, ſic dicat: FILIUS MEUS HERES ESTO; SI NON FIAT, ILLE MIHI HERES ESTO. Et poſtquam tutores, legata, fideicommiſſa, libertates reliquerit, in parte teſtamenti inferiore verba ſic ſcribat: SIN AUTEM FILIUS HERES FACTUS, OBIERIT IMPUBES, ILLE EI HERES ESTO. Et hanc partem proprio lino liget, & propria cera ſignet. Attamen in prioribus teſtamenti partibus hæc verba ſcribat: INFERIOREM TESTAMENTI PARTEM APERIRI NOLO, VIVENTE MEO FILIO ET ADHUC IMPUBERE. Sic enim facta ſubſtitu-

26. διατιθ. F. 27. βυλγαρίῳ F. 28. καταλείψει ante F. 2. 29. κάτω F. 30. μου ad: F. 31. αὐτοῦ F.

declarant; namque adverbium *palam* opponi his *occulte*, *ſecreto*, & idem ſæpe eſſe ac *libere*, *ſine timore*, vel Turſellinus de Particulis docebit. Confer hæc cum cap. 369. & 370. ubi de *occulta* & *ſecreta* agitur ſubſtitutione, & ſic judicium interpone. G. O. R.

u. Vide omnino ſupra ad cap. 359. not. *d.* G. O. R.

x. [Δῆλον γὰρ ὅτι πάντες κέρδους ἕνεκ' ἀδικοῦσιν, *Certum eſt enim omnes lucri cauſa injuriam facere.* Iſocrat. adverſ. Euthynum. *ex Edit.* 2.] D. Auguſt. Conf. 2. cap. 5. *Cum de facinore quæritur qua cauſa factum ſit, credi non ſolet, niſi cum appetitus adipiſcendi alicujus illorum bonorum, quæ infima diximus, eſſe potuiſſe apparuerit, aut metus amittendi.* FABR.

y. *Inferiores partes teſtamenti*, Juſtiniano, hoc loco: Gajo 2. t. 4. §. 3. *pagina extrema*: Suetonio, *ima cera.* D. GOTH.

Juſtinianus ſuadet poſt Cajum inſtitutione 2. tit. 4. propter ſubſtitutos, qui ob ſpem ſucceſſionis ad malignam ſuſpicionem propiores ſunt, ut pater in ima cera, id eſt, ima parte teſtamenti, ut in l. 34. D. *de uſu & uſufr. leg.* noviſſima parte l. ult. D. *de fideicomm. liber.* inferioribus verbis teſtamenti, l. 15. C. *de fideicomm.* pupillarem ſubſtitutionem ſcribat, eamque partem proprio lino propriaque cera obſignet, ut ſolebant tabulæ teſtamenti lino per foramina trajecto obſignari. Lucian. in Timone, Sueton. Neron. c. 16. & in primore cera caveat, ne ſecundæ tabulæ vivo filio & adhuc impubere aperiantur, pupillares tabulas aperiri vetabat pa-

rens,

ὄντος· οὔτω γὰρ γινομένης τῆς πουπιλλαρίας, ἕξει τὸ ἀνεπιβούλευτον ὁ παῖς· οὔτε γὰρ περιόντος αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἐπιβουλεύεται, διὰ τὸ πᾶσαν κεκλεῖσθαι τὴν διαθήκην, οὔτε μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς, διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι τὰ ἐν τῇ πουπιλλαρίᾳ ὑποκαταστάσει γεγραμμένα.

371 Διατιθέμενός τις, καὶ γράψας τὸν ἄνηβον παῖδα κληρονόμον, εὐθέως ἐπήγαγε τὴν πουπιλλαρίαν ὑποκατάστασιν· ἔρρωται μὲν οὐδὲν ἧττον ἡ ὑποκατάστασις· πλὴν ὁ οὕτως βουλευσάμενος, κἀκεῖ γράψας τὴν 32 ὑποκατάστασιν, ἔνθα ἑαυτῷ ἐνεστήσατο 33 κληρονόμον τὸν παῖδα, ἐπικινδύνως, ὅσον πρὸς τὸν παῖδα, δοκεῖ διατίθεσθαι.

372 §. IV. Οὐ μόνον δὲ κληρονόμοις [a] γραφεῖσι τοῖς ἀνήβοις παισὶ πουπιλλαρίως οἱ γονεῖς ὑποκαθιστᾶν δύνανται, ἀλλὰ 34 καὶ ἐξερεδάτοις αὐτοῖς γινομένοις· 35 ὥστε οὖν διὰ τὴν ὑπεξουσιότητα, 36 οὐκ ἐπειδὴ γράφονται κληρονόμοι, δέχονται πουπιλλαρίους ὑποκαταστάτους, διὸ καὶ ἐξερεδάτοις καλῶς ὑποκαθιστῶμεν τοῖς παισίν· Ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, καὶ τί λήψεται ὁ τοῦ ἐξερεδάτου πουπίλλου ὑποκατάστατος; ἐροῦμεν, ὅτι ἐάν

ſtitutione pupillari, inſidiarum expers erit filius: nam neque patre ejus ſuperſtite inſidiis adpetitur, quia totum teſtamentum clauſum eſt; neque poſt mortem patris, quia ignorantur *quæ* in ſubſtitutione pupillari ſcripta *ſunt*.

Quidam teſtamentum faciens, & filium impuberem heredem ſcribens, ſtatim ſubſtitutionem pupillarem adjecit. Valet quidem nihilo minus ſubſtitutio: attamen qui ita agit, atque ibi ſubſtitutionem ſcripſit, ubi ſibi filium inſtituerat heredem; periculoſe, quantum ad filium, teſtari videtur.

§. IV. Non ſolum autem liberis impuberibus heredibus ſcriptis parentes pupillariter ſubſtituere poſſunt, ſed etiam exheredibus iis factis. Sicuti igitur propter poteſtatem *patriam*, non quia heredes ſcribuntur, ſubſtitutos pupillares accipiunt, ideo & exheredatis liberis recte ſubſtituimus. Sed dicere quis poſſit; Et quid pupilli exheredati ſubſtitutus capiet? Dicemus, ſi quid pupillo ex

32. πουπιλλαρίαν ad: F. 33. τὸν π. κλ. F. 34. γὰρ ad: F. 35. ὥσπερ omnino legend. vid. Gloſſar. Theoph. G. O. R. 36. καὶ ad: F.

rens, l. 3. C. *quemadm. teſtam. aper.* aut vetaſſe intelligebatur, ſi ſeorſum eas ſignatas reliquiſſet, l. 8. D. *eod.* Suadet hic Juſtinianus, non imperat: οὐκ ἀνάγκη ἐστιν, ἀλλ' αἵρεσις, μηδὲ νόμος, ἀλλὰ παραίνεσις, ut §. 10. ſuprà *de teſtam.* Nov. 22. c. 48. Julian. Antec. N. 36. c. 32. *perſuadentes magis, quam legis neceſſitatem imponentes, dicimus.* & l. 2. §. ult. C. Theod. *de ſec. nuptiis*: οὐκ ἔστι δὲ ταυτὸν συμβουλεύειν, καὶ νομοθετεῖν· ὁ μὲν γὰρ νομοθετῶν ἐκ παντὸς τρόπου βούλεται τὸ ἐπιταττόμενον δέχεσθαι· ὁ δὲ συμβουλεύων, καὶ παραινῶν, καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ ἀκούοντος ἐπιτρέπων τὴν αἵρεσιν τῶν λεγομένων, κύριον ποιεῖ τοῦ δέξασθαι καὶ μὴ τὸν ἀκροατὴν, ut ait B. Chryſoſt. homil. 17. tom. 5. FABR. I.

z. Similis cautio eſt in l. ult. D. *ad Trebel.* D. GOTH.

a. Exheredatis rectè pater ſubſtituit pupillariter, Ulp. t. 23. §. 8. l. 1. 2. & 10. §. *ſi ex aſſe.* D. *de vulg. & pup.* l. 10. D. *ad leg. Falc.* l. 24. C. *de legat.* quia pupillaris ſubſtitutio jure poteſtatis fit: καὶ πατὴρ, οὐχ ὅταν θεραπεύῃ τὸν υἱὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐκβάλλῃ τῆς οἰκίας, καὶ ὅταν ἐπιτιμᾷ καὶ μαστίζῃ, ὁμοίως ἐστὶ πατὴρ, καὶ οὐχ ἧττον, ἢ ὅταν ἐπαινῇ, ut ait Chryſoſt. Hom. 61. tom. 5. Nec hodie infirmabuntur tabulæ pupillares, licet exheredatus querela inoff. teſtamenti obtinuerit. Nov. 115. c. 3. in fin. FABR. I.

ἐάν τι συμβῇ τῷ πουπίλλῳ ἀπὸ κληρονο- 373
μίας, ἢ ληγάτων, ἢ δωρεῶν συγγενῶν, ἢ
πατρῴων φίλων προσγενέσθαι, τοῦτο ἅ-
παν πρὸς τὸν ὑποκατάστατον ἐλεύσεται.

Τὰ εἰρημένα περὶ τῆς ὑποκαταστάσεως
τῶν ἀνήβων παίδων γραφέντων κληρονόμων ἢ
ἐξερεδάτων γινομένων, [37] τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ
ποστούμων ἕλκομεν· δυνάμεθα γὰρ τοῖς πο-
στούμοις [b] βουλγαρίως ὑποκαθιστᾷν οὕτως·
Εστω μου ὁ ποστοῦμος κληρονόμος, ἐὰν δὲ 374
μὴ γένηται, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος·
Οὐ γίνεται δὲ, ἐὰν [38] μὴ τεχθῇ, ἢ τε-
χθεὶς [c] προτελευτήσῃ τοῦ πατρός. Δυ-
νατὸν [39] δὲ καὶ πουπιλλαρίως οὕτως· Εστω
[40] μου ὁ ποστοῦμος κληρονόμος· ἐὰν δὲ γε-
νόμενος, ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω αὐτοῦ ὁ
δεῖνα κληρονόμος· Καὶ ἀκολούθως τοῖς προ-
ειρημένοις [41] βουλγαροπουπιλλαρίαν ἐπ' αὐ-
τῷ ποιοῦμεν ὑποκατάστασιν.

§. V. Εχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· 375
τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς διαθήκης, ἔνθα ὁ πα-
τὴρ ἑαυτῷ γράφει [42] κληρονόμους, λέγε-
ται [d] πριγκιπαλία· τὸ δὲ μέρος ἐκεῖνο, ἐν
ᾧ τῷ ἀνήβῳ παιδὶ ὑποκαθίστησι, λέγεται
πουπιλλαρία· ἤρτηται δὲ ἐκ τῆς πριγκι-
παλίας ἡ πουπιλλαρία, καὶ ἐξ ἐκείνης
λαμβάνει τὴν ἰσχύν. ἐπειδή σοι ταῦτα
προ-

ex hereditate aut legatis aut donationibus cognatorum vel amicorum paternorum obtigerit, hoc omne ad ſubſtitutum perventurum.

Quæ dicta *ſunt* de ſubſtitutione liberorum impuberum heredum ſcriptorum, aut exheredum factorum, eadem & ad poſtumos trahimus. Poſſumus enim poſtumis vulgariter ſubſtituere ſic: POSTUMUS MIHI HERES ESTO: SI NON FIAT, ILLE MIHI HERES ESTO. Non fit autem, ſi *aut* non naſcatur, aut natus ante patrem decedat. Poteſt & pupillariter ſic *fieri*: POSTUMUS MIHI HERES ESTO: QUOD SI *heres* FACTUS, MORIATUR IMPUBES, ILLE EI HERES ESTO. Et conſequenter *his* dictis vulgaripupillarem *quoque* ſubſtitutionem in eo facimus.

§. V. Habe hæc velut in prævia contemplatione: Pars illa teſtamenti, ubi pater ſibi heredem ſcribit, vocatur principalis: ea vero pars, in qua filio impuberi ſubſtituit, dicitur pupillaris. Pendet autem pupillaris ex principali, atque ex hac robur capit. Poſtquam tibi hæc præcognita ſunt, vide

37. ταῦτα F. 38. ἢ ad: F. 39. δὲ de: F. 40. μου de: F. 2. 41. βουλγαριπουπ. F.
42. κληρονόμον F. 2.

b. Poſtumis quoque, qui vel ſui ſunt, vel ſi vivo parente naſcerentur, in poteſtate ejus futuri forent, parentes ſubſtituere poſſunt, l. 2. D. *de vulg.* Nam qui in utero eſt, perinde eſt ac ſi in reb. humanis eſſet. Alieno autem poſtumo ſubſtitui non poteſt, quia natus inter ſuos heredes futurus non eſt. FABR. I.

c. Subſtitutus admittitur, ſi poſtumus natus non ſit, l. 46. D. *de vulg.* & l. ult. C. *de inſtit. ſubſt.* aut natus ante patrem deceſſerit. Cur omiſit Th. quod de exheredatis ait Juſtinianus? quoniam hodie poſtumi non exheredantur: nec enim elogium, ſive cauſa exheredationis eis aſcribi poteſt. FABR. I.

d. Hinc teſtamentum principale, cui opponitur pupillare *his* & l. 44. D. *eod.* D. GOTH.
Paternum teſtamentum *principale* vocatur, *καὶ αὐθεντικὸν*, l. 1. §. 7. D. *ad l. Falc.* l. 2. D. *de vulg.* l. 2. §. 1. & l. penul. D. *quem. teſt. aper.* l. 5. §. qui principale. D. *de his quæ ut indign.* Gloſſæ Baſilic. in πριγκιπαλία. Euſtath. περὶ χρ. διαφ. & hereditas patris, principalis inſtitutio, πριγκιπάλια ἰνστιτοῦτιο, lib. 48. Baſ. tom. 5. FABR.

e. Subſtituere liberis impuberibus quando liceat. adde *l.* 2. §. *prius.* 4. D. *eod.* D. GOTH.
Pater vero poterit teſtamentum in tabulis ſibi facere, filio autem impuberi per nuncupationem ſubſtituere. l. 8. §. ult. D. *de bonor. poſſ. ſec. tab.* FABR. I.

f. Ergo

προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. Εἰρήκαμεν, ὅτι τοῖς ἡμετέροις ἀνήβοις παισὶ δυνάμεθα ὑποκαθιστᾷν· ἀλλὰ τότε [e] νόει, ἡνίκα ἑαυτοῖς γράφομεν κληρονόμους, τουτέστιν ὅτε ποιήσομεν πριγκιπαλίαν· ταύτης γὰρ μὴ 43 γενομένης, ἡ 376 πουπιλλαρία οὐκ ἔχει, ὅθεν ἑαυτῇ περιποιήσει τὸ ἰσχυρόν· μέρος γὰρ ὥσπερ [f] καὶ παρακολούθημα τῆς πριγκιπαλίας ἐστὶν ἡ πουπιλλαρία· παρακολούθημα [g] δὲ εὑρεῖν οὐ δυνατὸν, μὴ ὑποκειμένου πρωτοτύπου· ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐκεῖθεν δέχεται τὴν ἰσχὺν ἡ πουπιλλαρία, ὅτι τῆς πριγκιπαλίας [h] μὴ ἐῤῥωμένης, οὐδὲ ἡ πουπιλλαρία ἰσχύει· ὑπόθου γὰρ, οἰκείᾳ [i] χειρὶ μὴ γεγραφέναι αὐτὸν ἐν τῇ πριγκιπαλίᾳ τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ἐν δὲ τῇ πουπιλλαρίᾳ τοῦτο ποιῆσαι, οὐδὲν ὄφελος τῇ πουπιλλαρίᾳ, τῆς πριγκιπαλίας ἀσθενούσης.

vide reliquum argumentum. Diximus, nos poſſe liberis noſtris impuberibus ſubſtituere: ſed tum intellige, quum nobismet ipſis heredes ſcribimus, id eſt, quum faciemus principalem. Hac enim non facta, non habet pupillaris, unde ſibi robur adquirat. Nam pars quaſi & ſequela *teſtamenti* principalis eſt pupillare. Sequelam autem invenire haud licet, *re* principali non exſiſtente. Sed in tantum robur inde capit pupillare, ut non valente principali, neque valeat pupillare. Finge enim, propria cum manu non ſcripſiſſe in principali heredis nomen, ſed feciſſe hoc in pupillari, nihil hoc juvat *teſtamentum* pupillare, quum principale ſit infirmum.

§. VI. Δυνάμεθα 44, πολλοὺς ἀνήβους 377 ἔχοντες παῖδας, ἑνὶ ἑκάστῳ [k] πουπιλλαρίως ὑποκαταστῆσαι, ἤγουν καὶ τῷ τελευταίῳ ἀνήβῳ [l] τελευτῶντι· ἀλλ' 45 εἰ μὲν μηδένα βούλομαι τῶν ἀνήβων παίδων ἀδιάθετον [m] τελευτῆσαι, ἑνὶ ἑκάστῳ ἰδιαζόντως ὑποκαθιστῶ· εἰ δὲ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴν μεταξὺ τῶν παίδων ἀποσώζεσθαι βούλομαι, τότε τῷ τελευταίῳ ἀνήβῳ τελευτῶντι

§. VI. Poſſumus, ſi multos impuberes habeamus liberos, unicuique pupillariter ſubſtituere, aut etiam poſtremo morienti impuberi. Sed ſi quidem neminem liberorum impuberum velim inteſtatum mori, unicuique ſpeciatim ſubſtituo. Sin autem ab inteſtato ſucceſſionem inter liberos ſervari velim, tunc poſtremo impuberi mo-

43. γὰρ. (γεν. F. 2.) ἄκυρος ἡ πουπ. οὐκ ἴσχυσε, F. 44. δὲ ad: F. 45. ἐν τῷ μὲν F.

f. Ergo unum teſtamentum eſt. Seneca Ep. 113. *Animus meus animal eſt, & ego animal ſum: duo tamen non ſumus. quare? quia animus mei pars eſt*, &c. & pars, aut ſequela, ut apud Ariſt. περὶ ἀρετ. . . . ἡ εὐσέβεια, ἤτοι μέρος οὖσα δικαιοσύνης, ἢ παρακολουθοῦσα. FABR. I.

g. L. *cum principalis* 129. §. 1. l. 178. D. *de Reg. jur.* FABR. II.

h. Et non adita patris hereditate, ſequentes tabulæ evaneſcunt. l. 14. D. *ad Sc. Trebell.* l. 10. §. 3. D. *de vulg.* ὡς ἑπομένου πάντη τε καὶ πάντως τοῦ μέρους τῷ ὅλῳ, Syneſ. Ep. 94. φυσικός ἐστι νόμος, ἐμπεριέχεσθαι τῷ καθόλου τὰ μέρη. FABR. I.

i. Vid. l. 29. C. *de teſtam.* & Nov. 119. c. 9. FABR. I.

Immo vid. ſupra *de Teſtam.* cap. 140. not. q. & r. G. O. R.

k. L. vel ſingulis 37. D *eod.* D. GOTH.

l. Ei qui ſupremus morietur, ſubſtitui poteſt. l. 9. D. *de reb. dub.* FABR. I.

m. Inteſtatus hic decedere dicitur, qui moritur, antequam teſtamentum facere poſſit, vel cui parens teſtamentum non fecit. FABR. I.

n. Ex-

ταῦτι ὑποκαθιστῶ [46] ἄλλον τινὰ ξένον· καὶ εἰ μὲν οἱ ἄλλοι τελευτήσωσιν, οἱ περιόντες ἀδελφοὶ ἕξουσιν ἐξ ἀδιαθέτου τὸν κλῆρον· εἰ δὲ [47] ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν τελευταῖος ἄνηβος ἀποθάνῃ, τότε ὁ ὑποκατάστατος περιγίνεται.

morienti ſubſtituo alium quemdam extraneum. Et ſi quidem alii obierint, fratres ſuperſtites hereditatem ab inteſtato habebunt: ſin autem unus ex iis poſtremus moriatur impubes, tunc ſubſtitutus veniet.

§. VII. Δύναμαι δὲ ὑποκαθιστᾷν τῷ 378
ἀνήβῳ ὀνομαστὶ, καὶ λέγειν· [48] Ἐὰν ὁ υἱός μου γενόμενος κληρονόμος, ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω αὐτοῦ Τίτιος κληρονόμος· Δύναμαι δὲ καὶ γενικῶς αὐτῷ ὑποκαθιστᾷν· οἷον, πολλοὺς ἐνστησάμενος κληρονόμους μετὰ τοῦ παιδός μου, ἢ πολλοὺς γράψας κληρονόμους, ἐξερεδάτον [n] ἐποίησα τὸν παῖδα· δύναμαι γενικῶς [o] οὕτως [49] ὑποκαθιστᾷν, εἰπών· Εἴ τις ἐμοὶ τῷ πατρὶ γένηται κληρονόμος, ἔστω ὑποκατάστατος ἀνήβου τελευτῶντος τοῦ παιδός μου· Διὰ τῶν ῥημάτων ἐκ τῆς ὑποκαταστάσεως 379
εἰς τὰ τοῦ ἀνήβου πράγματα παραγενήσονται, οἵτινες καὶ ἐγράφησαν [p] κληρονόμοι καὶ γεγόνασιν· εἰ γὰρ γραφέντες παρῃτήσαντο τὴν πριγκιπαλίαν, οὐ λήψονται τα

§. VII. Poſſum porro impuberi ſubſtituere nominatim, ac dicere: ſi filius mihi heres factus, moriatur impubes, Titius ei heres eſto. Poſſum autem & generaliter ei ſubſtituere: veluti, multos inſtitui heredes cum filio meo, vel multos heredes ſcribens, exheredem feci filium: generaliter poſſum ſic ſubſtituere, dicens: Si quis mihi patri heres fiat, ſubſtitutus eſto filii mei morientis impuberis. Per quæ verba ex ſubſtitutione ad bona impuberis pervenient, qui & heredes ſcripti & facti ſunt. Si enim ſcripti recuſaverint principalem *inſtitutionem*, neque ex pupillari ſubſtitutione *bona* capient. Di-

46. ἄλ. τ. ξέν. de: F. Mox τελευτήσουσιν ante F. 47. ὁ de: F. 48. ὅτι ad: F. 49. ὑποκαταστῆναι F. 2.

n. Exheredato enim pupillariter ſubſtitui poteſt. FABR. I.

o. L. 3. l. 5. l. 8. §. 1. l. 10. in pr. D. *eod.* D. GOTH.

p. Et ideo neque pater qui per filium, neque dominus qui per ſervum heres extitit, ad ſubſtitutionem admittetur, neque heredis heres, quia non ex judicio defuncti veniunt, l. 8. §. 1. D. *de vulg.* FABR. I.

q. L. 7. D. *eod.* 35. *Eclog.* 10. c. 5. D. GOTH. Uſque ad pubertatem ſubſtitui poteſt, l. 22. D. *de adopt.* & jure civili pubertate finitur pupillare teſtamentum, licet longius tempus comprehenſum ſit, l. 7. l. 14. l. 43. D. *de vulg.* niſi ſit miles, l. 15. *eod.* nec ſubſtitutio poſt quartum decimum ætatis valet jure fideicommiſſi: nam ſubſtitutio quæ evaneſcit, nullo genere poſt pubertatem valere intelligitur. FABR. I.

r. *Finitur.* d. l. 14. FABR. I.

s. Schol. τοῦτο λέγει, ὅτι ἐξωτικῷ πουπίλλῳ οὐδεὶς δύναται ὑποκαθιστᾷν πουπιλλαρίως, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐφήβῳ παιδὶ, ἀλλὰ βουλγαρίως. *Extraneo*, inquit, *pupillo quis ſubſtituere pupillariter non poteſt: ſed neque filio puberi, ſed vulgari modo.* Th. ſic accipere videtur, quaſi verbis civilibus tam extraneæ perſonæ, quam filio poſt decimum quartum annum ætatis ſubſtitutio fruſtra fiat: ſolus enim miles extraneæ perſonæ directo ſubſtituit in ſecundum caſum, l. 6. C. *de teſt. mil.* [Sed de tota hac re λευκότερον διαλεξόμεθα lib. ſingulari *var. lect.* ex Edit. 1.] [Scholiaſtæ interpretatio verior eſt. *Edit.* 2.] FABR.

Non capio, cur Scholiaſtæ interpretatio verior ſit; primo, cum THus ſic omnino etiam intelligi poſſit; deinde quia paraphraſtes Imperatoris verba fideliter ſequitur; tertio, ſequentia & textus Latini & paraphraſtæ nec non Gaji mox citandi verba-

τὰ ἀπὸ τῆς πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως· Μερίζονται δὲ τὰ τοῦ πουπίλλου πράγματα pro parte hereditaria, τουτέστι καθόσον διεδέξαντο τὸν πατέρα.

Dividuntur autem pupilli bona pro parte hereditaria, id eſt in quantum patri ſucceſſerunt.

§. VIII. [50] Καὶ τοῖς μὲν ἄῤῥεσι παι- 380
σὶν ἕως ιδʹ [51] ἐνιαυτῶν ἔξεστιν ὑποκαθιστᾷν, ταῖς δὲ θηλείαις μέχρι δωδεκάτου· ταύτην δὲ τὴν ἡλικίαν αὐτῶν ὑπερβάντων, ἡ ὑποκατάστασις [r] ἀποσβέννυται.

§. VIII. Et liberis quidem maſculis uſque ad annos XIIII. ſubſtituere licet, femininis autem uſque ad duodecimum. Ipſis vero hanc ætatem ſupergreſſis, ſubſtitutio exſtinguitur.

§. IX. [52] Τῷ ἐξωτικῷ δὲ [s] ἤγουν ἐφήβῳ παιδὶ, γραφεῖσι κληρονόμοις, [t] οὐδεὶς [53] ὑποκαθιστᾷ πρὸς μίμησιν τῶν ἀνήβων παίδων, λέγων, ὅτι ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος· εἰ δὲ γενόμενος κληρονόμος [54], τε- 381
λευτήσῃ, λόγου χάριν, πρὸ τοῦ λʹ ἐνιαυτοῦ, ἔστω αὐτοῦ ὁ δεῖνα κληρονόμος· Τοῦτο [55] δὲ μόνον ποιεῖν ἡμῖν [u] ἐπιτέτραπται· γράφοντες [x] γὰρ κληρονόμον τινὰ, δυνάμεθα διὰ φιδεϊκομμίσσου ἔνοχον αὐτὸν ποιεῖν, ὥστε ἑτέρῳ τὴν κληρονομίαν [y] ἀποκαταστῆσαι, ἢ πᾶσαν, ἢ μέρος. Τὸ δὲ τοῦ φιδεϊκομμίσσου ὁποῖον ἔχει ἀποτέλεσμα, ἐν τῷ οἰκείῳ [z] παραδοθήσεται τόπῳ.

§. IX. Extraneo autem aut puberi filio, heredibus ſcriptis, nemo ſubſtituit ad imitationem liberorum impuberum, dicens: Ille mihi heres eſto; ſin heres factus, moriatur, verbi gratia, ante annum triceſimum, ille ei heres eſto. Sed hoc ſolum facere nobis permiſſum eſt: ſcribentes enim aliquem heredem, poſſumus per fideicommiſſum obligare eum, ut alii hereditatem reſtituat, aut omnem, aut partem. Verum fideicommiſſi *jus* qualem habeat effectum, in ſuo tradetur loco.

50. Ἀλλὰ pro καὶ F. 51. ἐνιαυτοῦ F. 52. Ἐξωτ. δὲ, ἤγ. καὶ ἐφ. F. 53. ὑποκαθιστᾷν δύναται F. 54. τελευτήσει ante F. 55. μόνον δὲ F. 2.

ba indicant potius, de ſubſtitutione heredis jam facti, ſive pupillus ſit ſive pubes, generaliter hic ſermonem fieri. G. O. R.

t. Excipe militem l. 15. D. *eod.* D. GOTH.

u. 2. Gaj. 4. §. ult. D. GOTH.

x. A filio exheredato fideicommiſſum relinqui non poteſt, l. 41. §. 2. D. *de vulg.* FABR. I.

y. Noſtram ſcilicet, non heredis propriæ [*leg.* proprias] facultates. d. §. 2. FABR. I.

z. Infra tit. 23. *de Fideic. heredit.* D. GOTH.

[ΠΟΙΟΙΣ ΤΡΟΠΟΙΣ ΑΙ ΔΙΑΘΗΚΑΙ [a] ΑΚΥΡΟΥΝΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΖ.

ΕΓνώμεν, ὅπως [1] γίνονται νομίμως αἱ 382
διαθῆκαι. Ἀλλ' εἰ μὴ παρελείφθη τι τῶν τῆς ἀκριβείας ἐχομένων, λέγεται ἡ διαθήκη [b] non Jure Civili facta, [2] ἤγουν οὐ δικαίῳ πολιτικῷ γεγενημένη· ἢ συντόμῳ λόγῳ [c] injuſta, [2] ἤτοι παράνομος· παρώφθη γὰρ τυχὸν ὁ λεγίτιμος τῶν μαρτύρων ἀριθμὸς, ἤγουν ὁ ὡρισμένος ἀπὸ νόμου· ἢ παρῆσαν μὲν οἱ ἑπτὰ, οὐ πάντες δὲ ὑπέγραψαν· ἢ ὑπέγραψαν μὲν πάντες, οὐκ ἐσφράγισαν δέ·

QUIBUS MODIS TESTAMENTA INFIRMANTUR.

TITULUS XVII.

DIdicimus, quomodo teſtamenta legitime fiant. Sed ſi quid omiſſum eſt eorum quæ ad ſolemnitatem pertinent, dicitur TESTAMENTUM NON JURE CIVILI FACTUM, aut conciſo ſermone INJUSTUM, ſive illegitimum. Neglectus enim eſt forte legitimus teſtium numerus, id eſt a lege definitus: aut ſeptem quidem adfuerunt, ſed non omnes ſubſcripſe-

1. γίνονται Lugd. γίνωνται Goth. γίνονται F. 2. Gr. interpretatio de: F.

a. Adde tit. *Digeſtorum de injuſto, rupto, & irrito teſtamento.* D. GOTH.

Teſtamenta quæ rite facta ſunt, temere non infirmantur, ſicut nec aliud negotium jure factum. Terent. in Phorm *Non videtur, quod ſit factum legibus, reſcindi poſſe.* Cic. Philipp. 2. *In publicis nihil eſt lege gravius: in privatis firmiſſimum eſt teſtamentum.* Iſid. Peluſ. συνθῆκαι μὲν γὰρ πολλάκις ἀνατρέπονται· διαθῆκαι δὲ νόμιμοι οὐδαμῶς. Ambr. in Ep. ad Gal. c 3. *Teſtamentum defuncti jure factum non poteſt ſcindi.* Sed tamen præter calumnias, quas circa teſtamenta inferunt homines litium, temporumque varietatibus exercitati, de quibus Aſterius in homil. quadam, variæ ſunt rumpendi ſpecies: vitia enim teſtamentorum tria ſunt: vel enim rumpitur teſtam. vel in irritum conſtituitur, vel per querelam reſcinditur. Nam teſtamentum non jure civili factum, quod compendio, non juſtum, ſive injuſtum dicitur, abuſive teſtamentum appellatur, l. 2. D. *quem. teſt. ap.* Cic. lib. 7 Ep. 21. Quintil. dec. 308. Gregor. Nyſſen. de homin. conf. cap. 15. καὶ πάντα τὰ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἃ μὴ δι' ὅλων ἐστὶν ὅπερ λέγεται, ἐκ καταχρήσεως ἔχει τὴν κλῆσιν. FABR. I.

b. THus teſtamentum *non jure* factum ſub h. t. accipit *non jure civili* factum, & ideo teſtamentum jure prætorio factum non vitiari, quod injuſtum ſit. Quod a Juſtiniani voluntate alienum eſſe, ex ſupraſcriptis conſtat. Eſt enim non jure factum, in quo ſolennia partim jure civili, partim prætorio introducta deſiderantur, & quod alioqui ab initio non valet. EG. BARO *in Comment. p.* 222.

Recte THus: juris enim civilis vocabulum quum ſit πολυσήμων, hic accipitur pro *jure communi*, cui opponitur *militare*, plane ut Ulp. l. 7. D. h. t. *Si miles jure civili teſtamentum fecerit.* Nec tantum ſolennia juris civilis ac prætorii, ſed etiam ea quæ conſtitutionibus addita fuerunt, requiruntur: vid. ſup. *de Teſtam.* cap. 138—240. atqui hæc tria in unum confuſa, quod aliud nomen niſi juris civilis merebunt? vid. §. 3. *de Jure Nat. G. & C.* & l. 2. §. 5. D. *de Orig. Jur.* cum nota Cujac. & adde inf. not. ad cap. 394. G. O. R.

c. παράνομος διαθήκη, ut hic & 34. *Eclog.* 2. c. 1. 5. Harmenop. 5. §. 1. injuſtum teſtamentum, ἡ δικαίῳ πολιτικῷ γεγενημένη ſup. *eod.* non jure factum l. 1. D. *eod.* D. GOTH.

Generaliter injuſtum teſtamentum dicitur, quod jure deficitur: id eſt, ubi juris ſolemnia defuerunt l. 1. D. *de inj. rup. irr.* FABR. II.

d. Teſtamentum in quo filius in poteſtate præteritus eſt, injuſtum dicitur. l. 3. §. 2. & l. 6. §. 2. D. *de inj. rupt.* Gloſſæ juris ineditæ: *non juſtum teſtamentum*, παράνομος διαθήκη, ὅτε υἱὸς παρεωράθη, τουτέστιν ὑπεξούσιος ἀμνημόνευτος ἐάθη. Generaliter tamen injuſtum teſtamentum dicitur, quod

δὲ· ἢ ταῦτα μὲν ἐποίησαν, ὁ δὲ τεστάτωρ οἰκείᾳ χειρὶ [3] τὴν τοῦ κληρονόμου προσηγορίαν οὐκ ἔγραψεν, οὐδὲ μὴν ἐπὶ τῶν μαρτύρων ὀνόμασε τὸν ἐσόμενον αὐτοῦ διάδοχον· ἢ παῖδάς τις ἔχων [d] σούους, οὐδὲ κληρονόμους οὐδὲ ἐξερεδάτους [4] τούτους ἐποίησεν. Ἐπὶ τούτων πάντων λέγεται ἡ διαθήκη non Jure Civili facta. Εἰ δὲ [5] μηδὲν τούτων παρώφθη, οὐδὲ οὕτω πάντως μέχρι τέλους τὸ ἰσχυρὸν [6] παρέσται τῇ διαθήκῃ· ἢ γὰρ ῥοῦπτα γίνεται, ἢ ἴρριτος.

383 ſcripſerunt: aut omnes quidem ſubſcripſerunt, ſed non ſignaverunt: aut hæc fecere quidem, ſed teſtator propria manu heredis adpellationem non ſcripſit, neque coram teſtibus futurum ſibi heredem nuncupavit: aut ſuos quis liberos habens, neque heredes neque exheredes eos fecit. In his omnibus *caſibus* dicitur teſtamentum non jure civili factum. Quod ſi nihil horum neglectum ſit, neque ſic omnino ad finem uſque robur teſtamento inerit: aut enim ruptum fit, aut irritum.

§. I. Ῥοῦπτα [e] δὲ γίνεται [7] τούτῳ τῷ τρόπῳ· διέθετό τις ἀνεπιλήπτως· [8] μὴ μείναντος [f] τοῦ τεστάτωρος ἐπὶ τῆς αὐτῆς κατα-

384 §. I. Ruptum autem fit hoc modo. Teſtatus quis fuit inculpate: non manente teſtatore in eodem ſtatu, jus te-

3. τὸ τοῦ κλ. ὄνομα F. 2. Cur, quæſo? 4. τούτους de: F. 5. καὶ ad: F. 6. πάρεστι F.
7. τοῦτον τὸν τρόπον F. 2. 8. μὴ de: F. *vid. Not.* f.

quod jure deficitur, hoc eſt, ubi ſolemnia juris defuerunt, l. 1. *eod.* quod etiam Th. hic notavit. id autem in quo filiusfamil. præteritus eſt, *nullum* dicitur, d. l. 1. & ideo qui filium præteriit, nullas tabulas reliquiſſe videtur, l. 1. §. ult. D. *ſi tab. teſt. n. ext.* Baſ. ὥσπερεὶ ἀδιάθετος ἐτελεύτησεν ὁ πατήρ. FABR. I.

e. Quæ & ῥηγνυμένη 39. *Eclog.* 2. cap. 1. 5. Harmenop. 5. §. 2. D. GOTH.

f. Miror cur TH. contrario ſenſu hunc l. verterit (ſi modo corrupta non eſt apud eum lectio) μὴ μειν. . . . . . Certe quando teſtamentum infirmatur, non manente in eod. ſtatu teſtatore, non dicitur proprie rumpi, ſed irritum fieri.

BALDUINUS *in Comment. pag.* 303.

Fr. Hotomanus putabat & ſententiam loci, & THi autoritatem poſtulare, ut cum negatione legatur *Non manente.* Status enim intelligitur, quoad liberos pertinet, non quoad teſtatorem.

MESSAGGIUS.

Videatur Hotomani Comment. Edit. I. pag. 219. vel Edit. V. p. 203. G. O. R.

Apud THum legitur μὴ μείναντος, id eſt, *non manente:* ſed vitio librariorum, qui primum geminaverunt primam ſyllabam participii μείναντος: deinde pro μεὶ ſcripſerunt μή. Committi ſæpe a librariis hujuſmodi errata, norunt ii qui libros MSS. hodie tractant. L. CHAROND.

TH. negative legit: ſed mendum eſſe deprehenditur ex l. 3. §. ex his, *de Inj. rupt.* & §. poſthumorum, *de Exhered. liberor.*

CRISPIN. *in not. marg.*

Difficilis hic ſane locus eſt, qui JCtorum ingenia diu ſatis exercuit: Imperatoris enim verbis ὁ Θεόφιλος, quod ajunt, opponitur. Sed quid conſilii? Melius profecto nullum, quam ut particula negativa μὴ expungatur. ERNST.

TH. omnino male legiſſe videtur *in eod. ſtatu non man.* quaſi in eod. ſtatu non maneat is, qui filium adoptavit vel adrogavit, quia novo quodam facto, id eſt, adoptione vel adrogatione, cœpit habere filium, eumdemque ſuum heredem, quem tempore teſtamenti non habebat. Et in hanc rem eſt elegantiſſima, quam & forſitan in animo habuit Th. l. 28. §. 1. D. *de Lib. & poſt.* Sed tamen veriſſimum eſt, quod h. l. ait Juſtin. non mutari ſtatum teſtatoris, id eſt, teſtatorem non minui capite; & rumpi teſtamentum agnatione vel qs. agnatione ſui heredis, ut Ulpian. docet tit. 23.

A COSTA.

In editione priore [Viglianam aut aliam inde derivatam intelligit. G. O. R.] perperam legebatur hic: [*ſed cum teſtator eodem in ſtatu non manſiſſet:*] in duobus enim Regiis codicibus abeſt negatio, quamquam in tertio τὸ οὐ ſuperſcriptum eſt, eadem, ut videtur, manu. In vetere tamen Inſtitutionum codice negativa, quam quidam admiſere, non extat. Denique teſtamentum *Edit.* I.] [μὴ μείναντος, te-

ταστάσεως, τὸ τῆς διαθήκης δίκαιον ἠλαττώθη· εἰ γάρ τις μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης λάβῃ g τινὰ εἰς υἱοθεσίαν, ἢ αὐτεξούσιον παρὰ βασιλεῖ, ἢ ὑπεξούσιον παρὰ τοῖς ἄρχουσι, κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ διατάξει τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, τουτέστιν ἡνίκα πάππος ἐστὶν ὁ λαμβάνων, (τότε γὰρ 9 ἡ θέσις ἐπιδείκνυται τὰ ἑαυτῆς) ἡ γενομένη ῥήγνυται διαθήκη, κληρονόμου σοὺς ἐπιγενομένου, ὥσπερ εἰ ποστοῦμος ἐτέχθη.

teſtamenti imminutum eſt. Si quis enim poſt teſtamenti factionem aliquem in adoptionem adſciſcat, ſive patremfamilias apud Principem, ſive filiumfamilias apud magiſtratus, ſecundum *ea quæ* conſtitutione religioſiſſimi Imperatoris noſtri dicta *ſunt*, id eſt, quando avus eſt adoptans, (tunc enim adoptio *vires* ſuas exſerit) factum teſtamentum rumpitur, novo ſuo *herede* adgnato, acſi poſtumus ſit natus.

§. II. Καὶ διαθήκη δευτέρα h νομίμως 385 πληρωθεῖσα δύναται τὴν προτέραν ῥηγνύειν διαθήκην· εἴτε γέγονέ τις κληρονόμος ἐξ αὐτῆς, εἴτε μὴ γέγονεν, ἠδύνατο δὲ *9 ὅλως κληρονομῆσαι· τοῦτο γὰρ μόνον σκοποῦμεν, εἰ ἔν τινι θέματι ἠδύνατο κληρονομῆσαι. Καὶ πῶς δυνάμενός τις κληρονομῆσαι οὐκ ἐκληρονόμησεν; ὑπόθου, 10 ὅτι ἐρεπουδιάτευσεν ὁ γραφεὶς ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ κληρονόμος, ἢ ζῶντος τοῦ τεστάτωρος ἐτελεύτησεν, ἢ μετὰ 11 τὴν τελευτὴν τοῦ διαθεμένου πρὸ τῆς ἀδιτίωνος· ἢ ὑπὸ αἵρεσιν ἐ- 386 γράφη, καὶ ἡ αἵρεσις ἠτόνησε. καὶ ἐν τούτοις τοῖς θέμασι συμβαίνει τὸν τεστάτωρα δύο

§. II. Et poſterius teſtamentum rite perfectum poteſt prius teſtamentum rumpere: ſive quis heres ex eo factus eſt, ſive non factus, ſed potuit certe heres eſſe: hoc enim ſolum ſpectamus, num aliquo caſu heres eſſe potuerit. Et quomodo quis, qui heres eſſe poteſt, non exſtitit heres? Finge, ſcriptum in poſteriori teſtamento heredem repudiaſſe; aut vivo teſtatore obiiſſe, vel poſt teſtatoris mortem ante aditionem: aut ſub conditione ſcriptum fuiſſe, & conditionem defeciſſe. Atque in his caſibus evenit, ut

9. καὶ ad: F. alieno loco: voluit forte cum Curtio ante ſequens ἡ γενομ. addere.
*9. Videtur legendum ὅμως *tamen*. GAVEL. προστιθ.
10. γὰρ ad: F. 11. τὴν de: F. Mox dedit

teſtamentum igitur *Edit.* 2.] rumpitur, teſtatore in eodem ſtatu manente. irritum vero fit teſtatore in eodem ſtatu non manente, §. 4. *inf.* id eſt, ſi capite deminutus ſit. FABR.

Quem jam conſentiens fere DD. ſententia, quibus addere poſſis Muretum, Vinnium, Ottonem, non moveret ad tollendam negationem? Cur autem me minus moverit, cauſam dicam: primo contendere auſim, nec orationem nec ſenſum in Græca paraphraſi ſibi conſtare, ſublata negatione, (niſi forte, monente Gavellio, καὶ pro ea ſubſtituas:) quod mente magis concipere, quam verbis nunc declarare poſſum: tentabo tamen. Imperator ſic ratiocinatur: *Teſtamentum ideo rumpitur, quoniam ipſius jus vitiatur, licet teſtator in eodem ſtatu maneat:* THus ita: *Teſtamentum jure factum rumpitur, id eſt, illius jus ideo vitiatur, quoniam teſtator in eod. ſtatu non manſit.* Tum credibile mihi fit, THum hic pro IN *eod. ſtatu* legiſſe NON *eod. ſt.* atque exiſtimaſſe, ſtatum teſtatoris per adgnationem ſui heredis mutari, quomodo in l. 28. §. 1. *de Lib. & poſt.* fere dicitur, obſervante A Coſta. Ceterum fateor, noſtrum a mente Imperatoris, non tamen ab Juris veritate, aberraſſe. G. O. R.

g. 2. Gaj. 3. § *ſi quis poſt factum teſtamentum.* 4. Ulp. 23. §. 2. & 3. ibi, *adoptando.* 39. *Eclog.* 2. c. 7. l. 8. D. *de injuſto.* D. GOTH.

h. L. 1. l. 2. l. 8. D. *eod.* 5. Harmenop. 5. §. 1. 2. Gaj. 3. §. *poſteriore.* 5. Ulpian. 23. §. 1. 39. *Eclog.* 2. c. 8. D. GOTH.

Poſte-

δύο ποιήσαντα διαθήκας, ἀδιάθετον τελευτᾷν· τῆς μὲν προτέρας ῥηγνυμένης τῇ ποιήσει τῆς δευτέρας, τῆς δὲ μεταγενεστέρας ἀκυρουμένης, διὰ τὸ μηδένα ἐντεῦθεν γενέσθαι κληρονόμον.

ut teſtator duobus factis teſtamentis, moriatur inteſtatus: priori quidem rupto confectione poſterioris, poſteriori vero infirmato, quod nemo inde heres exſtiterit.

§. III. [12] Διαθέμενός τις ἐνεστήσατο 387
Πρῖμον κληρονόμον· εἶτα μετὰ χρόνον τινὰ ἦλθεν ἐπὶ ποίησιν δευτέρας διαθήκης, ἣν καὶ αὐτὴν νομίμως ἐπεραίωσε, Σεκοῦνδον ἐνστησάμενος κληρονόμον οὕτως, Ἔστω [13] Σεκοῦνδος κληρονόμος εἰς τόδε καὶ τόδε πρᾶγμα· οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἡ [14] πρώτη ῥήγνυται διαθήκη· οὐδὲ γὰρ τὸ ex certa parte, [15] ἤγουν εἰς δῆλα πράγματα, γραφῆναι τὸν Σεκοῦνδον ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ, ἀνίσχυρον ποιεῖ τὴν ἔνστασιν· καὶ [16] τοῦτο Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι·

§. III. Teſtans aliquis Primum inſtituit heredem: deinde poſt tempus aliquod ad confectionem alterius proceſſit teſtamenti, quod & ipſum legitime conſummavit, Secundum heredem inſtituens ſic: SECUNDUS HERES ESTO EX ILLA ET ILLA RE. Nihilominus & ſic prius teſtamentum rumpitur. Neque enim, quod ex certa parte ſive ex certis rebus Secundus in poſteriori teſtamento ſcriptus eſt, invalidam facit inſtitutionem: idque Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt.

Τῆς δὲ τοιαύτης διατάξεώς ἐστι τὰ ῥή- 388
ματα ταῦτα· (οὐκ ἄτοπον γὰρ αὐτῶν μνημονεῦσαι, διὰ τὸ καὶ ἕτερόν τι χρήσιμον ἐξ αὐτῶν [17] δυνάμενον σημαίνεσθαι·) Διαθέμενός τις καὶ γράψας πολλοὺς κληρονόμους, ἐν δευτέρᾳ διαθήκῃ ἕτερον εἰς φανερὰ [i] κληρονόμον ἐνεστήσατο, προσθεὶς [k] οὐδὲν ἧττον

Hujus autem conſtitutionis hæc ſunt verba: (non abſurdum enim *eſt* ea memorare, quia & aliud quid utile ex iis declarari poteſt:) Quidam teſtamento condito, multiſque ſcriptis heredibus, in ſecundo teſtamento alium ex certis *rebus* heredem inſtituit, ad-

12. Εἰ δὲ καὶ ad: F. 13. μου ad: F. 14. προτέρα F. 2. 15. ἤγ. εἰς δ. πρ. de: F.
16. οὕτω F. 2. cum Curt. 17. δύνασθαι F. 2.

Poſteriore teſtamento, quod rite perfectum eſt, ipſo jure ſuperius rumpitur, l. 2. D. *de inj. rupt.* Egeſipp. *de excid. Hieroſ.* De teſtamenti autem prælatione quis dubitaret, cum & poſterius præferri ſoleat ſuperioribus. Juſtin. διαλ. πρὸς Τρυφ. νόμος δὲ κατὰ νόμον τεθεὶς τὸν πρὸ αὐτοῦ ἔπαυσε, καὶ διαθήκη μετ' ἔπειτα γενομένη τὴν προτέραν ὁμοίως ἔστησεν. Quintil. decl. 308. ſicut leges poſteriores & pacta noviſſima derogant prioribus. Plutarch. Symp. 9. 13. idque ſumma ratione: cum enim ambulatoria ſit hominis voluntas. uſque ad vitæ ſupremum exitum l. 4. D. *de adim. leg.* l. 32. §. 3. D. *de donat. int. vir. & ux.* Ea demum voluntas rata eſſe debet, quæ noviſſima eſt, quæque morte confirmatur, ideoque teſtamentum dicitur ultimum judicium, l. 18. D. *de inoff. teſt.* l. 19. C. *eodem* l. 36. *de leg.* 3. ultimæ ceræ. Martial. Ep. 70. lib. 4. id eſt, quod poſtremum conditum eſt, ſicut is ultimus dicitur, quem nemo ſequitur, l. 2. §. 3. D. *de ſu. & legit. her.* FABR. I.

i. L. *ſi quis priore* 29. D. *ad Trebell.* Certis autem in rebus heres inſtituitur l. 1. §. *ſi & fundo* 4. D. *de heredibus inſtituend.* qui ex altero atque altero fundo inſtituitur l. 10. *de heredib. inſtitu.* D. GOTH.

k. Nec per hoc efficietur, ut duo teſtamenta fiant: nam cum fidei heredis committatur, ut valeat prius teſtamentum, conſtat defunctum non ipſo jure valere voluiſſe, ſed in cauſam fideicommiſſi, & codicillorum, vim prioris teſtamenti convertiſſe. l. 19. D. *de teſt. milit.* FABR. I.

l. In-

τον βούλεσθαι, τὴν προτέραν ἐῤῥῶσθαι διαθήκην· ἐτελεύτησεν. ἦλθεν ἐπὶ Σεβῆρον καὶ Ἀντωνῖνον τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀντέγραψαν Κοκκείῳ Καμπανῷ. Ἡ μὲν κατὰ [18] τὴν δευτέραν τάξιν γινομένη διαθήκη, εἰ καὶ ἐπὶ φανεροῖς πράγμασι γέγραπταί τις ἐν αὐτῇ κληρονόμος, ἀλλ' οὖν ἀνατρέπει τὴν προτέραν ὁμοίως, ὥσπερ εἰ δίχα μνήμης πραγμάτων ἡ ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ ἐνστασις ἐγεγόνει· ἐκέλευσε δὲ κληρονομεῖν μὲν τὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ γεγραμμένον, κατέχεσθαι δὲ τοῖς ἐνσταθεῖσι κληρονόμοις ἐν τῇ προτέρᾳ διαθήκῃ ἐπὶ ἀποκαταστάσει τῆς κληρονομίας, ἀρκούμενον αὐτὸν τοῖς πράγμασιν, εἰς ἃ καὶ γέγραπται κληρονόμος· εἰ καὶ μὴ ταῦτα τὰ ἐαθέντα αὐτῷ ποιεῖ τὸν Φαλκίδιον, [19] ὅμως δεῖ ἀναπληροῦσθαι αὐτῷ τὸ ἐλλεῖπον τῷ τετάρτῳ [l]. [20] τούτου δὲ αἰτία, τὰ ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ γεγραμμένα ῥήματα, ἐν οἷς εἶπε τὴν

addens *ſe* nihilominus velle, ut prius
389 teſtamentum valeret. Deceſſit. Delata eſt res ad Severum & Antoninum, reſcripſeruntque Coccejo Campano: Secundo quidem loco factum teſtamentum, etſi ex certis rebus aliquis in eo ſcriptus eſt heres, tamen ſubvertit prius ſimiliter, ac ſi ſine mentione rerum inſtitutio in ſecundo teſtamento
390 facta fuiſſet. Juſſit autem heredem quidem eſſe in ſecundo teſtamento ſcriptum, ſed obligari heredibus in primo teſtamento inſtitutis ad reſtitutionem hereditatis, ipſum contentum rebus, ex quibus & heres ſcriptus fuit. Quod ſi hæ *res* relictæ Falcidiam ei non efficiant, tamen quod quadranti deeſt, ſupplendum ipſi eſt. Hujus autem *rei* ratio
391 *eſt, quod* in ſecundo teſtamento hæc verba ſcripta *fuere*, quibus dicebat prius

18. τὴν de: F. 2. 19. ὥστε ἀναπλ. F. Paulo ante malim Εἰ δὲ μὴ G. O. R. Quid ſi legas: ἤδη εἰ μὴ - - ὅλως δεῖ &c. GAVEL. 20. τούτων F. De ejecto gloſſemate *vid. Not.* l.

l. Inſerta hic erant in altero Græcarum Inſtitutionum exemplari hæc verba: τέταρτον δὲ ἀπὸ πατρὸς τὸ τρίτον ἐστὶν ὁ φαλκίδιος. quæ ego in textum ab aliquo interprete, qui vetera jura novis conſtitutionibus accommodare vel potius miſcere voluerit, addita, in mea editione expungere non ſum veritus: neque ea hic ſatis conveniunt: quartæ enim mutatio tantum inducta eſt in liberis atque etiam parentibus. *&c.*

VIGLIUS *in Comment. ad x. Titt.*

[Falcidia igitur inducta eſt Senatusconſulto Pegaſiano in fideicommiſſis, l. 10. C. *ad leg. Falc.* Cæterum *ex Edit.* 1.] in altero Viglii codice legebatur hic: τέταρτον δὲ ἀπὸ πατρὸς τὸ τρίτον ἐστὶν ὁ φαλκίδιος, quæ merito expunxit V. Cl. nec in trib. Reg. codicib. habentur. Hæc igitur è Scholiis in contextum invecta ſunt. FABR.

m. Teſtamentum rumpitur adgnatione poſtumi, quaſi adgnatione, id eſt, ſucceſſione in locum ſui, & adoptione, & poſteriore teſtamento, ut tradit hic Th. auctior hac editione. Scholiaſtes ad verbum, ἐπεισβάντος, τουτέστιν ἐγγόνου: ad verbum, ἐπιγεννώμενος, ὁ εἰς ἐνηλικίαν. [Iſid. Hiſp. lib. 5. c. 24. Ruptum teſtamentum inde vocatum, eo quod naſcente poſtumo, nec exheredato nominatim, neque herede inſtituto rumpitur. *Edit.* 1.] FABR.

Hoc augmenti admiſimus, quum TH. ipſe ſic repetat pr. *de Hered. ab int.* cap. 3. alioqui ſolum καινὸς σοῦ ἐπιγέγονε. ſufficeret, utpote qua *civilis ſui heredis adgnatio* (cum ποστούμου τοκετὸς ſit *naturalis*) ſignificari poſſet: atqui hæc triplex eſt, vel nepotis §. 2. *de Exher. lib.* vel filii adoptivi §. 1. *h. t.* vel filii legitimati §. 2. *de Hered. q. ab int.* quæ poſtrema a Scholiaſte & Fabroto omiſſa eſt, ſed olim ſub adoptione latebat, l. ult. D. *de Adopt.* l. 6. Cod. *de Natur. lib.* quod abrogatum Nov. 89. c. 11. §. 2. G. O. R.

n. Vide Feſt. in *Procitum.* FABR. I.

o. Adde §. ult. ſup. *de militari teſtamento*: 2. Gaj. 3. §. 6. l. 6. §. 5. D. *de injuſto*: Ulp. 23. §. 4. 39. *Eclog.* 2. c. 6. 5. Harmenop. 5. §. 27. & 29. D. GOTH.

Iſid. d. c. 24. *Irritum teſtamentum eſt, ſi is qui teſtatur, capite deminutus eſt.* FABR. I.

p. Adrogatione quoque impuberis finitur pupillaris ſubſtitutio, l. 2. §. 3. D. *ad SC. Tertull.* l. 17. §. 1. D. *de adopt.* FABR. I.

q. Tria vitia teſtamentorum hic. Duo tantum, rupti ſcilicet & irriti, enumerat Ulp. 23. §. 1. Papinianus vero 1. definitionum l. 1. D. *de injuſto*, qua-

τὴν προτέραν ἐῤῥῶσθαι διαθήκην. Τὸ μὲν οὖν 21 τοῦ ῥύπτου πάθος διὰ πολλῶν συμβαίνει τρόπων· ποστούμου m γὰρ πραιτερίτου τοκετὸς, καὶ καινὸς σοῦος 22 ἐπαναβαίνων, καὶ καινὸς σοῦος ἐπιγινόμενος, καὶ ποίησις δευτέρας διαθήκης, ῥύπταν 23 ποιεῖ τὴν διαθήκην· ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πάθους τοῦ ῥύπτου.

§. IV. Τὸ δὲ 24 ἴῤῥιτον n καταλύει καὶ 392
αὐτὸ τὴν γενομένην διαθήκην· οἷον, ἡνίκα ὁ διαθέμενος ὑποστῇ κάπιτις o δημινουτίωνα· Ποίοις δὲ τρόποις συμβαίνει, ἐν τῇ πρώτῃ διεξήλθομεν Ινστιτουτίανι· ἐὰν γὰρ ὁ τεστάτωρ 25 ὑποστῇ ἢ τὴν μεγάλην, καὶ γένηται δοῦλος, ἢ τὴν μέσην, καὶ τῆς πολιτείας ἐκπέσῃ, ἢ τὴν ἐλαχίστην, καὶ γένηται ὑπεξούσιος, δοὺς ἑαυτὸν p εἰς ἀδρογατίωνα, ἴῤῥιτος γίνεται ἡ διαθήκη.

§. V. Ὥστε οὖν, ὡς καὶ ἤδη εἴρηται, 393
τρία q πάθη παρενοχλεῖ ταῖς διαθήκαις, non

prius teſtamentum ratum eſſe. Rupti igitur *teſtamenti* vitium per multos contingit modos: nam poſtumi præteriti nativitas, & novus ſuus *heres* agnaſcens, & ſecundi teſtamenti confectio, ruptum facit teſtamentum. Sed hæc quidem de vitio rupti *teſtamenti*.

§. IV. Irritum autem & ipſum diſſolvit teſtamentum factum. Veluti, quum teſtator capitis deminutionem ſubierit. Quibus vero modis accidat, in prima diſſeruimus Inſtitutione. Si enim teſtator ſubierit vel magnam, & fiat ſervus; vel mediam, & civitate exciderit; vel minimam, & filiusfam. fiat, dans ſeſe in adrogationem: irritum fit teſtamentum.

§. V. Itaque, uti jam dictum quoque eſt, tria vitia teſtamentis incommo-

21. τοῦ de: F. 22. ἐπαναβαίνων, καὶ καινὸς σοῦος de: ante F. *Vid. Not.* m. 23. ποιοῦσι F. Mox καὶ pro ἀλλὰ F. 24. ἴῤῥιτον legendum, ut paulo ante & c. 395. & alibi τὸ τοῦ ῥύπτου, ſc. πάθος. G. O. R. Mox γινομ. ante F. 25. ὑποσταίη τὴν μ. F.

quatuor enumerat, Injuſti, nullius, rupti, irriti, & author *Ecloga* 39. tit. 2. c. 1. & 5. Harmenop. 5. §. 1. 2. & 3. D. GOTH.

Vitia juris auctores appellant, l. 1. §. 3. D. *de tab. exhib.* l. 2. C. *de ed. D. Adr. toll.* l. 11. C. *de prob.* Græci πάθη, Th. hic, Harm. 5. 5. §. 1. vel ἐλαττώματα, Schol. Syn. Baſ. lib. 39. t. *de injuſto.* [Sed quædam vitia ſtatim inſunt, verbi cauſa, ſi nullum, aut injuſtum ſit teſt. quædam accedunt ex poſtfacto: nam quæ rupta, vel irrita facta ſunt, ab initio jure facta ſunt, ſed poſtea ad irritum recidunt. cæterum rumpi proprie, vel irritari non dicerentur. *Edit.* 1.] [Hinc vitioſum teſtamentum, Quintil. *declam.* 308. Edit. 2.] FABR.

Ego methodi ac memoriæ cauſa ſtudioſis vitia teſtamentorum in tali tabella præſcribere ſoleo, expoſitiones atque exceptiones dictatis reſervans: G. O. R.

TESTAMENTVM INVALIDVM	ab initio		Nullum		ſi teſtari nequit.
					ſi ſuus præteritus.
			Injuſtum		ſi ſolemn. omiſſa.
	ex poſt facto	JURE Civili	Rumpitur		adgnat. natur.
					& civili.
					teſtam. poſter.
					mutata volunt.
			Irritum fit		cap. demin. teſtat.
			Deſtituitur		ſi heres eſſe nolit aut non poſſit.
			Reſcinditur		querela inoffic.
		JURE Prætorio	per bonorum poſſeſſ. contra tabulas.		

non Jure Civili factum, ruptum, irritum. δυνάμεθα δὲ καὶ τὸ ἴρριτον, ῥοῦπτον καλέσαι· καὶ τὸ ῥοῦπτον, ἴρριτον· καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς μὴ νομίμως γενομένην διαθήκην, ἴρριτον δυνάμεθα καλεῖν, καὶ ἀδιαφόρως [r] χρώμεθα τοῖς ὀνόμασι· διὰ τοῦτο 394 δὲ ἰδιαζόντως ἑκάστῳ πάθει κυριότητα προσηγορίας ἐπενοήσαμεν, ἵνα ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων [26] γνόντες τὸ ὑποκείμενον πάθος, δυνηθῶμεν τοῦτο διαφυγεῖν. Ἀλλὰ τὰ μὲν εἰρημένα γ′ πάθη τὴν πολιτικὴν ἀνατρέπει διαθήκην, [s] τῆς δὲ πραιτωρίας οὐχ ἅπτεται· τὸ μὲν γὰρ τοῦ non Jure Civili facti πάθος, καὶ μωρόν ἐστι λέγειν ἐπὶ τῆς πραιτωρίας.

modant, non jure civili factum, ruptum, irritum. Poſſumus autem & irritum nominare ruptum, & ruptum irritum: & ab initio haud rite factum teſtamentum, poſſumus irritum vocare, & indifferenter utimur *his* nominibus. Ideo autem ſpecialiter cuique vitio proprietatem adpellationis excogitavimus, ut ex propriis nominibus cognoſcentes vitium ſubjectum, hoc effugere poſſimus. Sed dicta quidem tria vitia civile ſubvertunt teſtamentum, ſed ad prætorium non ſpectant. Namque vitium non jure civili factum, etiam ſtultum eſt de prætorio dicere.

§. VI. [27] Οὐδὲ τὸ τοῦ ῥούπτου καταλύει 395 αὐτὴν, οὐδὲ μὴν τὸ τοῦ ἰρρίτου, ἐὰν συμβῇ τὸν τεστάτωρα διαφυγεῖν, ἣν ὑπέστη κάπιτις δημινουτίωνα· ὁ γὰρ πραίτωρ τοὺς δύο χρόνους ἐπιζητεῖ, [28] τόν τε τῆς ποιήσεως τῆς διαθήκης, καὶ τὸν τῆς τελευτῆς· καὶ ἐὰν εὕρῃ ἐν ἑκατέρῳ χρόνῳ ἔχοντα αὐτὸν τε-

§. VI. Neque rupti *vitium*, neque etiam irriti diſſolvit illud, ſi contingat, ut teſtator capitis deminutionem, quam ſubiit, effugiat. Prætor enim duo tempora inquirit, & facti teſtamenti & mortis: &, ſi invenerit utroque cum tempore teſtamenti factio-

26. γνῶντες omn. præter Lovan. 27. Τὸ δὲ τοῦ ῥούπτου οὐ κατ. F. 28. τὸν τῆς F.

r. [Teſtamentum enim, in quo filius in poteſtate præteritus eſt, ruptum quoque dicitur. l. 3. D. *de lib. & poſtum.* licet ipſo jure nullum ſit, & generaliter rumpi dicuntur, quæ infirmantur, Ulp. tit. 23. in inſcriptione. Denique his nominibus promiſcue utimur. ſed tamen *ex Edit.* r.] commodius eſt *ſingulas cauſas*, ut ait Juſtin. id eſt, ſingula vitia, ut recte Th. interpretatur, *ſingulis appellationibus diſtingui.*

FABR.

s. Quod TH. addit Juſtiniano, vitium rupti teſtamentum non infirmare prætorium, an verum ſit, videamus. Finge enim, adgnatione poſthumi ruptum teſtamentum, ſed eodem [*leg.* eumdem] vivo teſtatore deceſſiſſe l. 1. C. *de Jure codic.* vel poſteriori teſtamento ruptum prius, ſed teſtatorem poſterius deinde incidiſſe, ut veteriores tabulas relinqueret, l. *qui ex liberis* D. *de Bon. poſſ. ſec. tab.*

BARO *in Comment. pag.* 222.

Hoc fortaſſe dictum alicui videatur obſcurius: ſed turpiter hallucinatum eſſe THum, ut quoſdam ſcripſiſſe video, [quem notet, ignoro. G. O. R.] mihi non videtur. Nam hoc ſignificat, quod proxime declarat, non, ſi jus Civile his affectum incommodis teſtamentum repudiat, iccirco tamen a Prætore continuo repudiari. Prætorem enim duorum duntaxat habere temporum rationem: teſtamenti conditi & mortis; ut, quod medium tempus interceſſit, non noceat.

HOTOM. *in Lugdun. Edit.*

L. 12. D. *eod.* Ulp. 23. §. *ſi ſeptem ſignis.* 6.

D. GOTH.

Etiamſi jure civili non valeat teſtamentum, puta quod familiæ mancipatio, vel nuncupatio defuit, vel teſtamentum, jure civili ruptum, vel irritum factum ſit, tamen Prætor ſcriptis heredib. bonor. poſſ. ſec. tab. dat, ſi teſtator & civis Romanus, & ſuæ poteſtatis cum teſtamentum faceret, & cum moreretur fuit. l. 1. §. exigit. D. *de bon. poſſeſſ. ſec. tab.* Si ſignatum teſtamentum ſit non minus quam ſeptem teſtium civium

29 τεσταμέντου φακτίωνα, ἰσχυρὰν οἶδεν
εἶναι τὴν 30 διαθήκην αὐτοῦ, τὸν μέσον χρό-
νον οὐ περιεργαζόμενος, εἴτε 31 τὴν πολι-
τείαν εἴτε τὴν ἐλευθερίαν ἀπώλεσεν· ὅλως 396
γὰρ, ἐν ᾧ ἑπτὰ μαρτύρων ἐπίκεινται σφρα-
γῖδες, καὶ ἐν ἑκατέρῳ χρόνῳ 29 τεσταμέν-
του φακτίωνα εἶχεν ὁ τελευτήσας, ἦν γὰρ
καὶ Ῥωμαῖος καὶ αὐτεξούσιος, δίδωσι τῷ
σκρίπτῳ κληρονόμῳ τὴν 32 secundum ta-
bulas διακατοχήν· εἰ μέν τοι ἐτελεύτησεν
ἐν τῇ κάπιτις διμινουτίωνι, δοὺς γὰρ ἑαυτὸν
εἰς ἀδρογατίωνα ἐτελεύτησεν, πρὶν αὐτεξού-
σιος γένηται, τότε καὶ αὐτὸς ὁ πραίτωρ
οἶδεν ἴρριτον οὖσαν τὴν διαθήκην, καὶ οὐκ ἐπ-
αγγέλλεται τῷ σκρίπτῳ τὴν 32 secun-
dum tabulas διακατοχήν.

§. VII. Διαθέμενός τις, καὶ ἐπιζήσας 397
τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης εἶπεν, οὐ βούλομαι
ταύτην ἰσχύειν· ἐκ τούτων [t] μόνον τῶν ῥημά-
των ἀνίσχυρος οὐκ ἀποτελεῖται ἡ διαθή-
κη· τὰ [u] γὰρ ἐννόμως 33 γινόμενα, ἐννόμως
ἀνατρέπεσθαι δεῖ· τὸ πλέον φημὶ, εἰ καὶ
μετὰ τὸ διαθέσθαι τις ἦλθεν ἐπὶ ποίησιν δευ-
τέρας

ctionem habuiſſe, validum cenſet ejus eſſe teſtamentum, de medio haud ſollicitus tempore, ſive civitatem ſive libertatem amiſiſſet. Omnino enim, dummodo ſeptem teſtium ſigna ſint impoſita, & utroque tempore teſtamenti factionem habuerit teſtator, nam & *civis* Romanus & ſui juris erat, heredi ſcripto dat *bonorum* poſſeſſionem ſecundum tabulas. At ſi in capitis deminutione obiit, nam in adrogationem ſeſe dans obiit, antequam ſui fieret juris, tunc & ipſe prætor novit teſtamentum eſſe irritum, neque *heredi* ſcripto *bonorum* poſſeſſionem ſecundum tabulas promittit.

§. VII. Quidam teſtatus ac teſtamenti factioni ſupervivens dixit, Nolo illud valere. Ex his tantum verbis teſtamentum non fit irritum. Legitime enim facta, legitime *etiam* ſubverti debent. Plus dico: etſi quis poſtquam teſtamentum fecit, ad ſecundi

29. *teſtamenti* φ. F. 30. αὐτοῦ h. l. F. 31. τὴν de: ante F. 32. σεκούνδουμ ταβούλας ante F. 33. γιν. F.

vium Romanor. ſignis, quæ bon. poſſeſſio cum re, id eſt, cum effectu habetur, ſi nemo alius jure heres ſit, Ulp. tit. 23. & 28. Eſt quædam poſſeſſio cum re, quædam ſine re, ut explicat idem Ulp. d. t. 28. Vell. Paterc. *Sillam imaginem Tribunitiæ poteſtatis ſine re.* Ovidius 3. Am. *Aut ſine re Deus eſt.* FABR. I.

Non eſſe generaliter verum, quod dicat THus, notat GALTIER in *THo renovato*: ſed nec generalem is poſuit regulam, quam §. ſeq. ſatis reſtringit. G. O. R.

Explicat THum Maranus ad Tit. D. *de Injuſto, rupto.* pag. 264. MEERMAN.

t. Scriptum igitur teſtamentum ſola non rumpi voluntate contraria Th. cum Imp. conſentit. quod nonnulli exagitant [Connanus *Comment.* IX. 7, 4] propter l. 1. *ſi tab. teſt. nul. exſt.* Sed videamus, ne aut Ulp. in ea lege de voluntatis immutatione loquatur, quæ non oratione tantum, ſed facto etiam demonſtrate ſit, veluti conciſione tabularum aut inductione: aut idem adoleſcentibus parum conſuluerit, quum in Inſtitutiunculis, ubi, quibus modis teſtamenta infirmentur, demonſtrat, nullam hujuſce rationis mentionem faciat. HOTOM. *in Lugd.*

Vide l. *ſancimus* 27. Cod. *de teſtamentis:* aliud in legatis l. 3. in f. D. *de adimendis legatis.* D. GOTH.

Nuda voluntate non infirmatur teſtamentum: nam quæ legitimo modo fiunt, legitime quoque ſolvi debent, qua ratione utitur etiam Harmen. 5. tit. 5. §. 17. [Ap. Græcos teſtamentum infirmabatur, ſi teſtator coram magiſtratu & teſtibus diceret, ſe teſtamentum irritum eſſe velle, Iſæus Orat. 5. *ex add. Edit.* 1.] FABR.

De hac quæſtione vide Interpretes Juſtiniani, inprimis Connanum d. l. Vinnium h. t. & Huberum in Prælectt. I. pag. 252. G. O. R.

u. Adde l. omnia 100. & l. 35. & l. 153. D. *de regulis juris:* authorem Eclog. tit. *de regulis juris* c. 98. Harmenop. tit. *de regulis* §. 40. D. GOTH.

 x. Jul.

τέρας διαθήκης, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τελευτήσας, ἢ καὶ μεταγνὺς ταύτην οὐκ ἐπεράιωσε, τῦ θειοτάτου Περτίνακος [x] γέγονε διάταξις, βεβαίαν εἶναι τὴν προτέραν διαθήκην κελεύυσα· Φησὶ [y] γδ, μὴ ἑτέρως 398 τὴν νομίμως 34 γεγονῦιαν προτέραν διαθήκην ἐκ τῆς δευτέρας ἀκυρῦσθαι, εἰ μὴ ἐννόμως 35 ἡ δευτέρα περαιωθῇ. ἡ γὰρ ἀτελὴς διαθήκη, ἀσθενὴς ἀμάχως ἐστί.

cundi teſtamenti factionem proceſſit,
ſed interim *aut* moriens aut pœnitens
etiam illud non perfecit; facta eſt Di-
vi Pertinacis conſtitutio, jubens te-
398 ſtamentum prius eſſe firmum. Dicit
enim, non aliter prius teſtamentum
legitime factum per ſecundum infir-
mari, niſi ſecundum legitime ſit con-
ſummatum. Imperfectum enim teſta-
mentum ſine controverſia infirmum
eſt.

§. VIII. Τῇ αὐτῇ διατάξει [z] κἀκεῖνο περιέχεται· ὡς ὐ δεῖ τὴν τοιαύτην ἐνστασιν ἐῤῥῶσθαι, ἔνθα τις διὰ τὸ δίκην ἔχειν πρός τινα, τὸν βασιλέα κληρονόμον ἐνεστήσατο· ὐδὲ βεβαίας, ἀποκαλεῖ τὰς τοιαύτας δια- 399 θήκας οὐδὲ ἄγραφον εἰς βασιλέα γενομένην ἔνστασιν δέχεται, οὐδὲ 36 λέγει αὐτὸν ἀνέχεσθαί τι λαβεῖν ἀπὸ γραφῆς, 37 ὡς ἐπὶ τελευταίᾳ βυλήσει, εἰ μὴ προσείη ἀνελλιπὴς αὐθεντία τῦ νόμυ· 38 τῇ τοιαύτῃ διατάξει Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος οἱ θειότατοι πολλάκις ἀκολυθήσαντες ἀντέγραψαν,

§. VIII. Eadem conſtitutione etiam
hoc continetur: non oportere eam
inſtitutionem valere, ubi quis quia li-
tem adverſus quem habet, Principem
399 inſtituit heredem; nec firma vocat hu-
juſmodi teſtamenta; neque factam ſi-
ne ſcripto inſtitutionem Principis re-
cipit; neque eum ſuſtinere quid ca-
pere ait ex ſcriptura, tamquam ex ul-
tima voluntate, niſi perfectiſſima le-
gis adſit auctoritas. Huic conſtitu-
tioni Divi Severus & Antoninus ſæ-
pius

34. γενομένην F. 35. ἡ addidi ex F. 1. pro quo ἢ F. 2. 36. φησὶν ἑαυτὸν F. 37. τῆς ὡς ἐπὶ τελ. βυλ. γινομένης F. 38. τῇ de: F. 2.

x. Jul. Capitol. in Pertinace: *Legem ſane tulit, ut teſtamenta priora non prius eſſent irrita, quam alia perfecta eſſent.* FABR. I.

y. Adde l. 2. D. *eod.* l. 21. §. 1. D. *qui teſtamenta.* D. GOTH.

z. [Principis inſtitutio legib. non improbatur, niſi quis litis cauſa principem heredem inſtituat: hoc enim invidioſum eſt, l. pen. D. *de hered. inſtit.* quod eadem Pertinacis oratione cavetur. Capitol. *Nullius ſe aditurum hereditatem, quæ aut adulatione alicujus delata eſſet, aut lite perplexa.* Plerumque enim Principes, aut potentiſſimi civitatis in tabulis falſis, aut non legitime factis, vel propter inimicitias heredes ſcribebantur. Valer. Max. lib. 9. c. 4. Plin. Paneg. *Non tu falſis, non tu iniquis tabulis advocaris,* &c. Tacit. Ann. 2. de Tib. *Neque hereditatem cujuſquam adiit, niſi cum amicitia meruiſſet. Ignotos & aliis inſenſos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat.* Idem *ex Edit.* 1.] Pertinax eadem oratione expreſſit, neque tabulas non legitime factas, in quibus ipſe ob eam cauſam heres inſtitutus erat, ſe probaturum, ut ait Juſtin. quod Th. non percepit, [nec Accurſius. Accurſ. ait: Principem non probaturum tabulas non legitime factas, in quibus ipſe ob litem inſtitutus eſt: Nam legitime quoque factas, in quibus litis cauſa Princeps heres inſtitutus ſit, probaturus non eſt, ut in princip. §. Itaque *ex Edit.* 1.] Juſtin. ſenſus hic eſt: Se non probaturum teſtamentum non legitime factum, in quo ipſe, quod non eſſet legitime factum, heres inſtitutus erat: hoc eſt, nihilo magis valet teſtamentum non legitime factum, quod in eo Princeps heres ſcriptus ſit, ut recte quoque Cuj. hic notavit in poſterioribus. [Item Th. verba illa Juſtin. *neque ex nuda voce,* &c. ſic accipit, quaſi Princeps heres nuncupari non poſſit, aut heres eſſe ἐκ τῆς ἀγράφυ διαθήκης. Ego dicebam eam eſſe Juſtin. ſententiam: *ex Edit.* 1.] [Item ait: *Edit.* 2.] Principem heredis nomen ex nuda voce non admiſſurum, id eſt [ex nuda volunta-
te

ψαι, [a] ὅτι εἰ καὶ τοῖς νόμοις οὐχ ὑποκείμεθα, ἀλλ' οὖν κατὰ νόμους [b] πολιτευόμεθα. Licet enim legibus ſoluti ſimus, attamen 39 ſecundum leges vivere volumus. δεῖ γὰρ θαυμάζοντας τὴν οὕτω θείαν φωνὴν ἐπὶ ςόματος ἔχειν.

pius obſecuti reſcripſerunt: ETSI LEGIBUS HAUD SUBJACEMUS, ATTAMEN SECUNDUM LEGES NOS GERIMUS. Oportet enim *nos* admirantes vocem tam divinam in ore *ſemper* habere.

39. *legibus vivimus.* F. Paulo ante *ſimus* cum Curtio & Latino textu dedimus, cum omnes ante hanc habeant *ſumus.* G. O. R.

te & ſine juris ſolemnibus: nuda enim voluntate teſtamentum non conſtituitur, l. pen. D. *de Bon. poſſ. ſec. tab.* ex Edit. 1.] [nec ex teſtamento quod ſine ſcripto fieret, nec ex ulla ſcriptura quidquam accepturum, ſi utrumque jure deficeretur. *ex Edit.* 2.] Scholiaſt. ἐὰν μὴ νόμιμος γένηται διαθήκη, ἀλλὰ κατὰ ἔριδα καὶ φθόνον τὸν βασιλέα ἐποίησε κληρονόμον, ἰσχὺν οὐκ ἔρρωται. FABR.

His ſimilia habet D. Galtier, qui plura malorum principum exempla addidit. Videri etiam dignus in Comment. Ever. Otto, & inter eos quos laudat, maxime GUNDLINGII Diſſert. XI. de Principe herede ex teſtamento civium cap. 4. in *Exercitatt. Academ.* pag. m. 440. ſqq. In eo autem fallitur Vinnius cum Fabroto, quaſi TH. doceat, Principem heredem nuncupari non poſſe; quum ejus oratio cum ſequenti ἀπὸ γραφῆς hoc ſenſu conjungi debeat: *Principem neque ex teſtamento non ſcripto, neque ex ſcripto, quorum alterutri Juris auctoritas deſit, quidquam accepturum.* Atque hoc ipſe Fabrotus in Edit. 2. voluiſſe videtur. G. O. R.

a. Horum reſcriptum non extat, ſed tamen ſimile eſt in l. ex imperfecto Cod. *de teſtament.* D. GOTH.

Princeps liber exolutuſque eſt legum vinculis, τουτέςιν ἐλεύθερος ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας νομίσεως. Dio Cocc. 53. Pacat. in Paneg. Theod. Chryſoſt. Hom. 75. in Joan. FABR. I.

b. Plin. paneg. *Ipſe te legib. ſubjeciſti*, &c. Julian. Orat. 1. ad Conſtant. Agapet. ad Juſt. Coripp. de laud. Juſt. — *& ſe pietate ſubegit Legibus ultro ſuis.* FABR. I.

Digniſſimus omnino legi VINNIUS h. t. in fin. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΑΤΑΚΤΟΥ [c] ΔΙΑΘΗΚΗΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΗ.

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι, δύνασθαι τοὺς ἀνιόντας [d] διατιθεμένους μὴ γράφειν τοὺς κατιόντας κληρονόμους, ἀλλ' ἐξερεδάτους ποιεῖν, ἢ πραιτεριτίωνι [e] ὑβρίζειν, 400

DE INOFFICIOSO TESTAMENTO.

TITULUS XVIII.

Diximus in præcedentibus, parentes teſtantes poſſe liberos non ſcribere heredes, ſed exheredes facere, aut præteritione notare, in quibus

c. Adde titul. *Digeſt. & C. de inofficioſo:* 5. Harmenop. 6. περὶ μέμψεως καὶ ἀνατροπῆς διαθήκης. & 39. *Eclog.* 1. περὶ τῆς κατὰ διαθήκης μέμψεως. Paul. 4. ſent. 5. *de inofficioſi querela.* D. GOTH.

d. Schol. οἷον πατὴρ, ἢ πάππος. FABR.

e. Sic loquitur ſupra *de Exher. liber.* in *pr.* Juſtin. Nov. 115. cap. 5. τὴν ὕβριν τῆς *præteritionos.* [Et Schol. Baſil. h. t. in pr. *Edit.* 2.] Ex diverſo quis hereditate vel legato honorari dicitur, l. 26. D. *Si quis om. c. teſt.* [Chryſoſt. Hom. 18. in Epiſt. ad Rom. *Edit.* 1.] Græci ad l. 35. §. ult. D. *de Mort. c. donat.* τῷ τιμηθέντι ἀναλίῳ λεγάτῳ. [In teſtam. Lycon. apud Laërtium: ὡς ἂν ἐφ' ὅσον ἂν ἥκει περὶ τιμήν, καὶ τοῦτον φανῶμεν μὴ ἀμνημονοῦντες. *Edit.* 1.] Valer. Max. lib. 7. cap. 7. in pr. [*honorem hereditatis tranſtulerunt.* Edit. 2.] [Et inde ratio inducendæ a prudentibus querelæ. Queritur & qſ. vindictam perſequitur filius, cujus injuria eſt & indignatio,

ζειν, ἐφ' ὧν ἡ πραιτεριτίων [f] ἀντὶ ἐξερεδατίωνος παραλαμβάνεται· ἀλλ' ἐπειδὴ ταύτης δρεπτόμενοι τῆς ἀδείας οἱ γονεῖς τοὺς οἰκείους ἔβλαπτον παῖδας, καταλιμπάνοντες αὐτοὺς ἐν πενίᾳ· εἰ μὲν γὰρ ἦν τις τῶν κα- 401
τὰ ἀῤῥενογονίαν ἀνιόντων, ἐποίησε δὲ ἐξερεδάτον τὸν παῖδα, οὔτε ipſo jure [g] ἀνυπόστατος ἦν ἡ διαθήκη, οὔτε ἐξ ἀδιαθέτου ὁ παῖς ἠδύνατο [1] παραγενέσθαι· πῶς γὰρ διαθήκης ὑποκειμένης; οὔτε ἀπὸ τοῦ πραίτωρος [h] τὴν [2] contra tabulas εἶχεν, πραιτερίτοις γὰρ, οὐ μὴν ἐξερεδάτοις αὕτη [3] παρείχετο· εἰ δὲ μητὴρ ἦν ἡ διατιθεμένη, 402
[4] τοῖς κατὰ μητέρα κατιοῦσιν οὐδὲ ἐνθυμηθῆναι περὶ τῆς contra tabulas ἦν· κατὰ γὰρ διαθήκης [5] θήλεος προσώπου [i] παισὶν οὐ δίδοται contra tabulas.

Ἐν ἐσχάτῃ [k] τοίνυν βοηθείᾳ ἐπενοήθη τοῖς παισὶ de inofficioſo, μεμφομένοις καὶ λέ-

bus præteritio pro exheredatione accipitur. Sed quoniam parentes hanc licentiam arripientes ſuos lædebant liberos, in paupertate eos relinquentes: ſi quis enim adſcendentium per virilem ſexum erat, & filium exheredem faciebat, neque ipſo jure invalidum erat teſtamentum, neque filius ab inteſtato venire poterat: Quî enim, exſtante teſtamento? neque a prætore *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas habebat; hæc enim præteritis, non exheredatis dabatur. Sin autem mater erat teſtatrix, deſcendentibus per matrem nec cogitare licebat de *bonorum poſſeſſione* contra tabulas: nam adverſus teſtamentum femininæ perſonæ liberis *bon. poſſ.* contra tabulas non dabatur.

In ultimum igitur auxilium inventa eſt liberis *querela* de inofficioſo teſtamento,

1. παραγιν. F. 2. κόντρα ταβούλας hic & deinceps ante F. 3. παρέχεται F. 4. οἱ κ. μ. κατιόντες F. peſſime. 5. θήλεως F.

tio, l. 8. & l. 22. D. *eod.* Pater durus reus eſt inofficioſitatis, ut loquitur Valerian. hom. 14. *Edit.* 1.] FABR.

f. Verbi gr. ſi mater ſit. tunc ſilentio quis exheredari dicitur, l. 12. D. *de bon. libert.* id eſt, ſilentium tantum facit, quantum exheredatio patris, §. ult. ſuprà, *de exhered.* [Præteritionem intelligit Pap. in l. ult. D. *de his qui not. inf.* his verbis: *cujus hereditas ad filium non pertinet.* ex Edit. 1.]

g. Schol. ἐποίησε δὲ ἐξερεδάτον τὸν ἔγγονον, ἢ ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν, οὐκ αὐτῷ τῷ νόμῳ εὐθέως ἀκυροῖ τὴν διαθήκην ὁ παῖς, εἰ μὴ δείξῃ ὁ κληρονόμος τὰς ἀχαριστίας, Nov. 115. c. 3. FABR.

h. Schol. αὐτεξουσίοις γὰρ πραιτεριτευθεῖσιν ἐδίδοτο ἡ *contra tab.* μόνοις, ὡς εἴπεν ἀνωτέρω εἰς τὰς ἐξερεδατίονας, hoc eſt, §. 7. ſupra *de Exh.* [*l. non putavit* 8. D. *de bonor. poſſeſſ. cont. tab.* Edit. 2.] FABR.

i. Quia ſuos heredes non habent, l. 4. §. 2. D. *de bon. poſſ. cont. tab.* FABR.

k. Ultimum adjutorium dicitur in l. ult. C. *de lib. præt.* FABR.

l. Val. Max. lib. 7. c. 7. §. 3. *Summa cum iniquitate paternum nomen abrogaverat.* FABR. I.

m. 39. Eclog. 1. c. 2. l. *hoc colore* 2. D. *eod.* D. GOTH.

De inoffic. teſt. non agitur incolorate, ἀλλ' ἐπὶ τῇ προφάσει καὶ προσχήματι, & ſpecioſo titulo; id eſt color, vel titulus, ut ſic dixerim, querelæ quæritur, quia creditur paternum nomen exuiſſe, ſupremamque pietatem. καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως χεῖρον ἐξελθὼν, ἀπώλεσε τὸν πατέρα, τὸ φιλόστοργον, τὸ ἥμερον· & quaſi furioſus, videtur teſtamentum facere non potuiſſe, l. 36. *de leg.* 3. nam qui filium ſuum immerenter exheredat, improbus & demens fuiſſe videtur. Vid. Hippocrat. Ep. ad Demag. Serv. in illud 10. Æn. *Gnatis parce tuis.* FABR. I.

n. Melius legeretur διέτυπεν, id eſt *formabat*, vel διετύπετο. ANON. DUK.

In exemplari Meermanniano, cujus nunc dono meum eſt, prius ſimiliter correctum, aut corruptum verius. Debuiſſet ſaltem διέτυπε: ſed neque verbum διατύπτω in uſu eſt, neque huic loco conveniret. Vera autem lectio eſt a διατυπόω, imperfecti temporis contracti. G. O. R.

o. ἐυσε-

λέγουσιν, [l] ἀδίκως [6] αὐτοὺς ἐξερεδάτους [7] γε-
νέσθαι ἤγουν πραιτεριτευθῆναι, τοῦτο προϊ-
σχομένοις [m] τὸ χρῶμα, ὡς ὅτι μεμηνὼς
ἦν ὁ τελευτήσας, ἡνίκα τὴν διαθήκην [n] διε-
τύπου. Τοῦτο δὲ λέγεται παρὰ τῶν παί- 403
δων οὐχ ὡς τῇ ἀληθείᾳ μανέντος τοῦ τελευ-
τήσαντος, ἀλλ' ὅτι γεγένηται μὲν ἰσχυρῶς
ἡ διαθήκη, οὐχ ὡς ἀπαιτεῖ δὲ τῆς εὐσεβείας
[o] ὁ λόγος. εἰ γὰρ ἐμαίνετο τῇ ἀληθείᾳ,
οὐκ ἠδύνατο διατίθεσθαι· ἢ μᾶλλον ἐμεμή-
νει διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ τὴν φύσιν [p] ἀλόγως
ἐμίσησεν.

mento, querentibus ac dicentibus, ſe
injuſte exheredatos aut præteritos eſ-
ſe, hunc prætendentibus colorem,
acſi furioſus fuiſſet teſtator, quando
testamentum formabat. Hoc autem
a liberis dicitur, non quaſi defunctus
vere furioſus fuerit, ſed quia teſta-
mentum valide quidem factum fuit,
non tamen ut pietatis ratio poſtulat;
ſi enim revera furioſus fuiſſet, teſta-
ri non potuiſſet; aut potius furioſus
fuit ideo, quod naturam inhumani-
ter odit.

§. I. Οὐ μόνον δὲ τοῖς παισὶν ἐπιτέτρα- 404
πται τῆς τῶν γονέων διαθήκης, ὡς μὴ προσ-
ηκόντως γενομένης, κατηγορεῖν, ἀλλὰ
[8] καὶ γονεῦσιν [q] ἐστι παῤῥησία, τὴν τῶν
παίδων διαβάλλειν διαθήκην· ἀδελφὴ δὲ
καὶ ἀδελφὸς [9] ἀνατρέπουσι τηνικαῦτα τὴν
τοῦ τελευτήσαντος διαθήκην, τῶν σκρίπτων
προτιμώμενοι, ἡνίκα αἰσχρὸν ἐπέχουσιν οἱ
γεγραμμένοι πρόσωπον· οἷον [r] ἡνίοχοι, μῖ-
μοι,

§. I. Non ſolum autem liberis con-
ceſſum eſt, teſtamentum parentum, ut
non convenienter factum, incuſare,
ſed etiam parentibus licentia eſt libe-
rorum teſtamentum criminari. Soror
autem & frater defuncti teſtamen-
tum tunc ſubvertunt, ſcriptis *here-
dibus* prælati, quando *heredes* ſcripti
turpem gerunt perſonam: velut auri-
gæ

6. ἑαυτοὺς F. 7. γεν. ante F. 8. γὰρ ad: F. 9. ἀνατρέψουσι F. Voluit credo, ἀνατρέψουσι.

o. εὐσέβειαν, id eſt *pietatem*, hic ſumit pro officio pietatis, ut apud Imperatorem hoc loco l. 2. D. *eod.* Paul. 4. ſent. 5. §. 1. D. GOTH.

p. Πῶς γὰρ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν μανίαν, τὸ χαλεπαίνειν οὕτως κατὰ τῆς φύσεως; *cur furorem non dicemus ita naturæ ſuccenſere?* ut ajunt Græci Baſil. libro 39. tit. 1. FABR. II.

q. Parentibus quoque licet de inoff. diſceptare, ἔξεστι διαδικάζεσθαι l. 1. D. *eod.* Nam licet parentib. non debeatur filiorum hereditas, l. 15. *eod.* Philo 3. *de vita Moſ.* cum tamen turbato ordine mortalitatis (αὕτη γὰρ ἀκολουθία τῆς φύσεως, ἵνα τὰ τέκνα διαδέχωνται τοὺς τεκόντας, Baſilius Seleuc. Orat. de Eliſ. Plutar. ad Apollon.) cum inquam liberi & ſucceſſores noſtri præpoſteritate naturæ præcedunt, parentes ad bona liberor. ratio miſerationis admittit, l. 7. §. 1. D. *Si tab. teſt. nul. exſt.* ἵνα μὴ ἀποβαλλόμενοι τοὺς ἰδίους παῖδας, καὶ τῆς οὐσίας αὐτῶν ἀποστερῶνται, ut ait Gr. int. ad d. l. Baſil. lib. 45. t. 1. & ideo parentibus non minus, quam liberis piè relinqui debet, d. l. 15. Cæterum videbitur filius jura pietatis violare. à querela autem arcentur fratres uterini, l. 27. C *eod.* Hebræorum jure fratres ex matre tantum, ſive uterini, non habentur pro fratribus. Nam non eſt fraternitas quæ à patre non eſt. Moſes Maimonides. FABR. I.

r. Quia olim erant ſtudioſiſſimi aurigarum & apud Romanos & apud Græcos. ANON. DUK.

[Qui artis ludicræ pronuntiandive cauſa in ſcenam prodeunt, famoſi ſunt, l. 1. D. *de his qui not. inf.* Tull. apud Auguſt. de C. D. 2. c. 13. Laber. apud Macrob. S. 2. c. 7. Calp. Flacc. declam. 50. Chryſoſt. hom. 38. in Matth. in Ep. Pauli ad Cor. & hom. de S. Phoca, Dion. 56. Tertull. de Spect. cap. ult. & Apolog. cap. 15. Arnob. 7. Raban. Maur. Pœnitent. lib. c. 1. Apud Græcos autem primum hiſtriones famoſi non erant. Livius 24 Auctor dial. de Orat. Porro *ex Edit.* 1.] Schol. hic notat, Theophilum οὐκ ἀκριβῶς τοὺς ἡνιόχους ἀτίμους dicere: neque, inquit, hoc invenire eſt in contextu Inſtit. imo contrarium exſtat in l. 4. D. *eod.* mox addit: καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ Θεόφιλος ἐν τῷ ἰδίῳ indici

μοι, [s] κυνηγοί, καὶ οἱ ἀπὸ αἰσχρᾶς [t] μίξεως ἐγνωσμένοι· τοῦτο γὰρ ταῖς θείαις περιέχεται [u] διατάξεσιν. Ὥστε οὖν ἀνιόντες [10] καὶ κατιόντες, ἐν ᾧ μὴ γεγόνασιν ἀχάριστοι περὶ τὸν τελευτήσαντα, κατὰ παντὸς σκρίπτου [11] κινήσουσι τὴν de inofficioſo· ἀδελφὸς δὲ καὶ ἡ ἀδελφὴ κατὰ μόνων αἰσχρῶν προσώπων· οἱ δὲ περαιτέρω [x] τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τῆς ἀδελφῆς συγγενεῖς [12] οὐδεμίαν πάροδον ἔχουσιν ἐπὶ τὴν de inofficioſo, ἀλλὰ καὶ κινήσαντες ἡττηθήσονται.

405 gæ *ſive agitatores*, mimi, venatores *ſive beſtiarii*, & qui ex turpi conſuetudine notitiam contraxere: hoc enim ſacris continetur conſtitutionibus. Itaque adſcendentes & deſcendentes, dum in defunctum ingrati non fuerint, adverſus omnem *heredem* ſcriptum *querelam* de inofficioſo movebunt: frater autem ac ſoror adverſus ſolas perſonas turpes. Ulteriores vero fratre aut ſorore cognati nullum habent aditum ad *querelam* de inofficioſo, ſed *eam* etiam moventes ſuccumbent.

§. II. Παῖδες δὲ κινοῦσι τὴν de inofficioſo, τοῦτο μὲν φυσικοί, τοῦτο δὲ [13] καὶ θετοί, κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως [y] διατάξει· τότε δὲ [14] κινοῦντες τὴν de inofficioſo, ἰσχυρῶς ταύτῃ χρήσονται, ἡνίκα πάσης [15] ἐστέρηνται βοηθείας· ἐσχάτη γάρ ἐστιν ἡ ἀπὸ τῆς de inofficioſo βοήθεια· ὁ γὰρ εὐπορῶν ἑτέρου δικαίου,

406 §. II. Liberi autem de inofficioſo agunt, tum naturales tum adoptivi, ſecundum *ea quæ* Imperatoris noſtri conſtitutione *ſunt* cauta. Verum tunc de inofficioſo agentes, valide ea *querela* utentur, ubi omni deſtituti ſunt auxilio: ultimum enim ex *querela* de inofficioſo exſiſtit auxilium. Nam cui aliud

10. τι ſubjungit F. 11. κινήσωσιν F. itidem male. 12. ὅτι F. ante quem mox ἐπὶ τῇ legebatur. 13. καὶ & mox τοῦ de: F. 14. οἱ ad: F. 15. ἐστέρηνται ad: F.

dici τῶν προσώπων ἃ λέγει τοὺς ἡνιόχους αἰσχρὰ ἢ ἄτιμα πρόσωπα. Sed videtur Theoph. noſter reſpexiſſe ad l. 4. C. *de Spectac* quæ agitatores famoſos & inhoneſtos facit. & Harmenop. 5. t. 6. §. 2. [Nec etiam Thymelici ignominioſi habentur, d. l. 4. v. Balſamonem ad can. 130. Syn. Carthagin. & Phot. Nomoc. tit. 13. cap. 21. neque *exuſtici*, d. l. 4. ſic legitur Florent. pro *xyſtici*. ſic etiam ſcribebant *exenia*, pro *xenia*. vet. inſcr. *Athenodorus xiſticus Paridi thymelico bene merenti fecit.* Edit. 1.] FABR.

Xyſticus rectius edidit Gruterus in Corpore Inſcriptt. pag. CCCXXXII. 6. G. O. R.

Adde concilii Arelatenſis 1. can. 4. ubi aurigæ, quandiu agitant (equos in circo), a communione ſeparari jubentur. DOUJAT.

Cæterum quod eod. loco Ulp. [l. 4. *de his q. infam not.*] ait, agitatores famoſos non eſſe, in dubitationem (1) a THo adducitur, qui inter famoſas perſonas ἡνιόχους numerat, quem *aurigam agitatorem*ve interpretari licet. Cui & κυνηγέτας conjungit, eum, ut exiſtimo, intelligens, qui ludo venatorio operas ſuas locat, aut in arena honorari ſe patitur, l. 8. §. pen. D. *de Pœnis:* quomodo & *venatorem* apud Veget. II. 24. interpretor. Nam qui virtutis cauſa, vel etiam mercede, feras extra arenam venatur, nota caret, l. 1. §. 6. D. *de Poſtul.* ſed quod ad aurigas attinet, in famoſis eos nemo Ulpiano repugnante jure numeraverit, cum & laudi virtutique duci hoc exercitationis genus ſolitum, hiſtoriarum monimenta teſtentur, & ex nobiliſſima quoque virtute ampliſſimoque ordine in circum nonnullos aurigas productos Suet. in Aug. 43. & in Calig. 18. narret. Itaque ex eorum, quibus vixit, temporum (2) moribus potius, quam ex prudentum definitione aurigas THus inter infames collocavit. BRISSON. I. *Antiq. Sel.* 10.

(1) Auctor ſine dubio reſpexit ad § 1. *de Inoff. teſt.* ubi etiam propterea a Schol. notatur. Ipſe Fabrottus addit: *Sed videtur* &c. Ego tamen dicere mallem, THum agitatores proprie non inter infames collocare, ſed tantum in genere inter perſonas turpes, & levis notæ macula laborantes, qui fra-

δικαίου, δι' οὗ δυνήσεται τὴν πᾶσαν τοῦ τελευτήσαντος λαβεῖν περιουσίαν ἢ μέρος αὐτῆς, οὐκ ἔχει πάροδον ἐπὶ τὴν de inofficioſo. Τοῦτο δὲ οὐ μόνον περὶ τῶν ἐν φύσει παίδων, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ ποστούμων [z] νοῆσθαι χρή.

§. III. Ταῦτα δὲ οὕτω δεχόμεθα, εἰ μηδὲν αὐτοῖς παντελῶς ἀπὸ τοῦ τελευτήσαντος κατελείφθη· τοῦτο γὰρ καὶ ἐκ διατάξεως τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως ἐπινενόηται, τῇ φύσει τὴν προσήκουσαν [a] ἀσπαζόντος αἰδῶ· πάλαι γάρ, εἰ μὴ [b] τὸ ὀφειλόμενον ἅπαν [c] κατελείφθη, ἐδίδοτο χώρα τῇ de inofficioſo· Οἷον, υ΄ νομισμάτων εἶχέ τις [16] περιουσίαν· ἔδει αὐτὸν πάντως ρ΄ [17] καταλιπεῖν, τουτέστι τὸ τέταρτον τῆς οὐσίας, ἵνα μὴ κινηθῇ [18] ἡ de inofficioſo· σήμερον δέ, εἰ καὶ ἓν νόμισμα τῷ ἐξερεδάτῳ, ἢ καὶ ὅσον δήποτε μέρος τῆς κληρονομίας καταλειφθῇ, ἤγουν καὶ πρᾶγμα οἷον δήποτε, ἡ ἐκ τῆς de inofficioſo μέμψις ἀργεῖ,

aliud jus ſuppetit, per quod poterit totum defuncti patrimonium aut partem ejus capere, aditum non habet ad *querelam* de inofficioſo. Hoc autem non ſolum de liberis jam natis, ſed etiam de poſtumis intelligendum eſt.

407 §. III. Hæc vero ita accipiamus, ſi nihil iis omnino a defuncto relictum eſt. Nam & hoc ſanctiſſimi Imperatoris noſtri, competentem naturæ verecundiam conſervantis, conſtitutione excogitatum eſt. Olim enim, niſi totum quod debebatur, relictum eſſet, locus *querelæ* de inofficioſo dabatur. Veluti, Quadringentorum quis ſolidorum patrimonium habebat:
408 hunc oportebat omnino centum relinquere, id eſt, quadrantem patrimonii, ut ne de inofficioſo ageretur. Hodie autem, etiamſi unus ſolidus exheredato, aut etiam quantacumque

16. οὐσίαν F. 17. ν. ad: F. (*id eſt* νομισμάτα.) 18. ἡ de: F.

fratribus & ſororibus in teſtamento præferri non poſſunt. de qua *lev. n. mac.* ſingularem diſſertat. ſcripſit J. G. Heineccius, quæ in Sylloge ejus *Opuſcul. Varr.* num. VII. occurrit. TREKELL. *ad Briſſon.*

(2) Poſt introductam ſcil. religionem Chriſtianam ſpectaculorum iſtorum honorem eviluiſſe auctor ſine dubio indicare voluit, ut patet ex l. 4. C. *de Spectac.* Conf. J. G. Heineccii Comm. ad L. Jul. II. 1. §. 7. & Caroli du Freſne Gloſſar. Lat. voc. *agitatores.* IDEM *ibid.*

Elegans eſt locus Pſeudo-Clement. L. VIII. *Conſtit. Apoſtol.* cap. 32. Τὸν ἐκ σκηνῆς ἐάν τις προσίῃ ἀνὴρ ἢ γυνή, ἢ ἡνίοχος, ἢ μονομάχος, ἢ σταδιοδρόμος - - - - - ἢ παυσάσθωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν. Ubi Cotelerius inter alia ex Auguſtino *de opere Monachorum* c. 13. citat: *nec effractor aut latro erat, nec auriga, aut venator, aut hiſtrio, aut turpilucrus.* G. O. R.

s. Beſtiarii. Gloſſæ Baſil. κυνηγοὺς καλεῖ ἐν τῷ νόμῳ τοὺς θηριομάχους. [vid. quæ ibi notavi. *Edit.* 1.] FABR.

t. Schol. τουτέστιν οἱ ἀπὸ πορνείας, καὶ ἀπὸ ἀθεμιτογαμίας, ex vulgari & nefario coitu quæſiti. vid. Anian. ad l. 1. C. Th. *ibid.* FABR.

u. L. 27. Cod. *eod.* 37. *Eclog.* 1. c. 47. D. GOTH.

x. L. 1. D. *eod.* l. 21. l. 27. Cod. *eod.* 39. *Eclog.* 1. c. 1. 5. Harmenop. 6. §. 1. D. GOTH.

y. L. pen. verſ. omnia igitur. ibi *ſive ad inofficioſi querelam.* C. *de adopt.* D. GOTH.

z. L. poſthumus 6. D. *eod.* 39. *Eclog.* 1. c. 4. D. GOTH.

a. L. 30. C. *eod.* D. GOTH.

Id ipſorum parentum gratia proviſum eſt, ob id quod querela, qua ſubvertitur eorum judicium, nonnullam infamiam habet: nam is cujus teſtamentum inofficioſum dicitur, dementiæ videtur inſimulari. ejus certe opinio læditur, & pudor ſuggillatur, Plin. 5. Epiſt. 1. ubi de Gratillæ teſtamento. FABR. I.

b. ὃ ἤδη τὸ χρέος καλοῦσι, Nov. 18. in princ. FABR. II.

c. L. 8. §. *quoniam autem* D. h. t. FABR. II.

ἀργεῖ, τῆς διατάξεως τὸ ἐλλεῖπον [d] τῷ τετάρτῳ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου μοίρας ἀναπληρούσης, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὁ διαθέμενος οὐκ ἐνέγραψε τῇ οἰκείᾳ χειρί· ὅτι ἐάν τι εὑρεθῇ ἐλλεῖπον, βούλομαι αὐτὸ ἀναπληρωθῆναι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μεσιτείᾳ· τοῦτο γὰρ καὶ μὴ προσκείμενον [19] ἡ αὐτὴ διάταξις φυσικῶς παραδέχεται, ἤγουν ὡς φύσει παρεπόμενον.

§. IV. Ἐάν τις ἀσπάσηται τὴν τοῦ πα- 409
τρὸς βούλησιν, οὐ δύναται ταύτην [e] ἀνατρέ-
πειν διὰ τῆς de inofficioſo. Ὅθεν ὅρα,
οἷον ἐζητήθη· ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος ἐπετρό-
πευε πουπίλλου τινός· τελευτῶν ἐγὼ καὶ
γράψας ἕτερον κληρονόμον, τὸν ἐμὸν ὑπ-
εξούσιον ἐξερεδάτευσα· [20] κατέλειπον δὲ λη-
γάτον τῷ πουπίλλῳ, οὗπερ ἦν ἐπίτροπος·
ἀπῄτησε τὸ ληγάτον ὁ ἐμὸς παῖς, τὸ κα-
ταλειφθὲν τῷ πουπίλλῳ· μετὰ ταῦτα βού- 410
λεται κινῆσαι τὴν de inofficioſo, ὡς μηδ-
ὲν ἔχων ἐκ τῆς πατρῴας περιουσίας· ἆρα
δύναται, ἢ μή τι βέβλαπται, [f] ὡς ἐπιγνοὺς
τὴν τοῦ τελευτήσαντος βούλησιν, αὐτῷ
τούτῳ ᾧ τὸ ληγάτον ἀπῄτησε; καὶ λέ-
γομεν, μηδὲν αὐτὸν ὑφίστασθαι πρόκρι-
μα, ἐπειδὴ ἐπιτροπικόν τι πράττων ὀφ-
φίκιον,

que hereditatis pars relinquatur, vel res quoque qualiſcumque, querela de inofficioſo ceſſat, ſupplente conſtitutione quod quadranti portionis ab inteſtato deeſt; etſi *vel* maxime teſtator propria manu non adſcripſit: ſi quid deeſſe inveniatur, volo illud ſuppleri boni viri arbitratu. Hoc enim quamquam non additum eadem conſtitutio naturaliter admittit, tamquam naturæ *ipſi* conſequens.

409 §. IV. Si quis patris voluntatem amplexus fuerit, non poteſt eam per *querelam* de inofficioſo ſubvertere. Unde vide, quid quæſitum ſit: Filius meus familias tutor erat pupilli alicujus. Ego moriens aliumque heredem ſcribens, filium meum exheredavi: ſed legatum pupillo reliqui, cujus *ille* erat tutor. Legatum pupillo relictum exegit meus
410 filius. Poſtea de inofficioſo vult agere, ut qui nihil ex paternis bonis habeat. Num poteſt, ecquidnam læditur, tamquam qui defuncti voluntatem adgnoverit, eo ipſo quod legatum exegit? Et dicimus, nihil eum præjudicii pati, quoniam aliquod officium tutorium præſtans, legatum accepit:

19. ἡ αὐτ. διάτ. δέχεται, ὡς φύσει παρ. F. omiſſis reliquis. 20. κατέλειψα F.

d. L. 36. C. *eod.* D. GOTH.
Quarta legitimæ partis, quæ dicitur apud Juſt. hic exponitur quarta ab inteſtato ſucceſſionis, ut in l. 8. & 31. C. *eod.* & Nov. 1. c. 1. & §. 6. inf. h. t. uti ex veteribus emendatum eſt. FABR.

e. Videtur enim abſurdum, licere eidem partim comprobare judicium defuncti, partim evertere; & monſtro proximum eſt, partim velle, partim nolle. B. Auguſt. Confeſſ. lib. 8. cap. 9. [*Non igitur monſtrum partim velle, partim nolle* &c. Edit. 2.] FABR.

f. L. 22. in prin. l. *adverſus* 30. D. *eod.* D. GOTH.
Ab inoffic. querela excluditur qui legatum percepit: agnovit enim defuncti judicium, d. l. 8. §. *ſi conditioni.* l. 30. D. *de min.* leg. 6. C. *de inoff. donat.* niſi id totum alii adminiſtravit, l. 10. §. 1. D. *h. t.* puta tutor pupillo. Græci 39. Baſ. t. 1. non enim proprio nomine tutor percepit, ſed proſpectu officii. FABR.

g. L. 22. §. 1. D. *eodem.* D. GOTH.

h. Qui inofficioſi querelam inſtituit, & non tenuit, id quod ſibi relictum eſt, perdit, d. l. 8. §. *meminiſſe.* & merito; impugnavit enim judicium defuncti: niſi tutor pupilli ſui nomine egerit; fides enim tutoris excuſata eſſe debet. Id quod in teſtamento filius accepit, non perdit in ſpecie l. 87.
&

φίκιον, ἔλαβε τὸ ληγάτον· ὥστε οὖν ἀκωλύτως ſuo nomine κινήσει τὴν de inofficioſo.

411 §. V. Καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τοῦτο ζητεῖται· εἶχον ἐγὼ ἄνηβον παῖδα ὑπεξούσιον· ἕτερον γράψας κληρονόμον, τὸν ἄνηβον ἐξερεδάτον ἐποίησα, μηδὲν αὐτῷ καταλιπών· ἐληγάτευσα δὲ νομίσματα ρ΄ Τιτίῳ τινὶ, ὃν ἐγὼ κατέλιπον τεσταμεντάριον ἐπίτροπον τῷ ἀνήβῳ· ἤγουν ὁ ἄρχων δέδωκεν, ἢ καὶ ἴσως ἀπὸ νόμου ἐκλήθη· ἐκίνησεν ὁ Τίτιος ὀνόματι τοῦ ἀνήβου τὴν 412 de inofficioſo, καὶ ἡττήθη·[21] εὐλόγως γὰρ ἴσως εὑρέθη ὁ ἄνηβος ἐξερεδατευθείς· Μετὰ ταῦτα ὁ Τίτιος χωρεῖ κατὰ τοῦ σκρίπτου κληρονόμου, τὸ ληγάτον[22] αὐτὸν ἀπαιτῶν, ὅπερ αὐτῷ κατελείφθη· ἀμάχως [h] λήψεται τοῦτο.

§. VI. Ἀποκλείει δὲ τὴν de inofficio- 413 ſo τὸ τέταρτον [i] καταλιμπανόμενον[23] τῷ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμῳ, ἢ ἐν ληγάτῳ, ἢ ἐν φιδεικομμίσσῳ, ἢ mortis cauſa δωρεᾷ[24]· ἡ δὲ inter vivos δωρεὰ [k] οὐ συναριθμεῖται, εἰ[25] μή πωγε ἐπὶ τούτῳ ἐδόθη, ὡς ἐν ἐκείνοις τοῖς θέμασιν, ὧν ἡ διάταξις τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως μέμνηται· καὶ ἑτέροις

cepit: Itaque ſine impedimento ſuo nomiue de inofficioſo *querelam* movebit.

§ V. Et ex contrario hoc quæritur: habebam ego filiumfamilias impuberem. Alium heredem ſcribens, impuberem exheredem feci, nihil ei relinquens. Legavi autem centum aureos Titio cuidam, quem impuberi tutorem teſtamentarium reliqui; aut prætor dedit, aut forte etiam ex lege vocatus fuit. Egit Titius nomine impuberis de inofficioſo & victus eſt: Forte enim impubes juſte exheredatus comperitur. Poſt illa Titius contra ſcriptum agit heredem, legatum ab eo poſcens, quod ſibi relictum eſt: hoc ſine controverſia accipiet.

§ VI. Excludit autem de inofficioſo *querelam* quadrans heredi ab inteſtato relictus, ſive per legatum, ſive per fideicommiſſum, ſive *per* mortis cauſa donationem: ſed inter vivos donatio *his* non connumeratur, niſi forte in hoc data ſit, ut in illis caſibus, quorum conſtitutio ſanctiſſimi Imperatoris noſtri me-

21. εὐρ. γ. ἰσ. ἐυλ. F. 22. αὐτῷ ante F. Poſterius probari poteſt ex textu Lat. 23. τῷ ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἐν κληρονομίᾳ, ἢ ἐν ληγ. F. 24. ἢ *inter vivos*, ad: F. 25. μήπωγε F.

& l. 90. *de leg.* 1. & l. pen. D. *de his quæ ut ind.* quia judicium defuncti non impugnat. FABR. I.

i. Chryſoſt. in Pſal. 8. καθάπερ γάρ τις υἱὸν ἀποκληρονόμον ποιῶν, οὐ πάντων ἐκβάλλει, ἀλλὰ μοίρας. & mox: ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἀποκληρονόμον ποιῶν τοῦ πλείονος ἐκβάλλει μοίρας, τὸ δὲ ἔλαττον ἀφίησιν. quibus verbis innuere videtur Chryſoſt. filiis exheredatis relinqui quartam debitæ portionis ad excludendam querelam. Græci νόμιμον μέρος vocant, vel νόμιμον τεταρτημόριον. Gloſſæ Baſ. τεταρτημόριον, τὸ νόμιμον μέρος. Gloſſæ Lat. Gr. *portiuncula*, τεταρτημόριον. Pſellus Th. 45. Baſ. t. 4. μετὰ τὸ νόμιμον τεταρτημόριον. ſic legitur in Regio codice. Ex quo autem jure illud deſcendat, valde quæritur. an id ad D. Marcum referemus, auctore Niceph? 2. hiſt. Eccl. 3. c. 31. & Chron. Alexandrino: τῷ ἀχαρίστῳ δὲ παιδὶ τὸ τεταρτημόριον δίδοσθαι τῆς πατρῴας οὐσίας. imo τετάρτην, ſecundum jus vetus. Sed & ante Marc. inductum id fuiſſe jam convenit ex Plin. Ep. 1. lib. 5. an D. M. juris civilis conſtitutionem reduxit, vel confirmavit? FABR. I.

k. [Fabrotus in 1. Edit. cum Curtio bene dederat:] *Donatio autem inter vivos his non connumeratur, niſi in hoc donatum fuerit, ut in his caſibus.* Fabr.

26 ἑτέροις τρόποις, περιεχομένοις τοῖς παλαιοῖς [l] νόμοις καὶ ταῖς θείαις μέντοι διατάξεσιν, ἐὰν τὸ τέταρτον περιγένηται τῷ παιδὶ, ἡ 27 de inofficioſo σχολάζει.

Καὶ εἰ μὲν εἷς ἐστι παῖς, τὸ τέταρτον 414 αὐτῷ δεῖ με καταλιμπάνειν τῆς οἰκείας περιουσίας· εἰ δὲ δύο εἰσὶν ἢ καὶ πλείονες, τὸ τέταρτον πᾶσι καταλειφθὲν ἀναλόγως καὶ ἐξ ἴσου, ἡσυχάζειν ποιεῖ τὴν de inofficioſo· οἷον, [m] δύο εἰσί· δεῖ αὐτοῖς καταλιμπάνειν ἀνὰ μίαν 28 ἥμισυ οὐγκίαν· εἰ δὲ τρεῖς εἰσι, δεῖ καταλιμπάνειν αὐτοῖς ἀνὰ μίαν οὐγκίαν.

minit. Et aliis modis, qui antiquis legibus & vero ſacris conſtitutionibus continentur, ſi quadrans filio obvenerit, *querela* de inofficioſo ceſſat.

Et ſi quidem unus eſt filius, oportet me quadrantem mei patrimonii ei relinquere: ſin vero duo ſunt aut etiam plures, quadrans omnibus relictus viriliter & ex æquo *querelam* de inofficioſo quieſcere facit. Veluti, duo ſunt: relinquere iis oportet ſingulis ſesquiunciam: ſi vero tres ſunt, relinquere iis oportet ſingulis unciam.

26. ἐν ad: F. Mox περιεχ. F. male. 27. ἡ inoffiςιόσῳ hic omnes ante hanc: ſed mox ſolæ editiones Fabroto priores. 28. ἡμίσειαν οὐγκίαν· τρεῖς, εἰσὶ, δεῖ F. *ſic.*

Fabr. in 2. & Doujatius peſſime: *don. aut. int. viv. his connumeratur, niſi in his caſibus.* ED. LEID.

l. Vid. l. penult. Cod. *de donationib.* l. *omnimodo* 30. Cod. *de inofficioſo.* l. *quoniam novell.* 29. C. *eod.* l. *ut liberis* D. *de collationib.* D. GOTH.

Recte igitur in libris vett. abſunt illa: *in noſtris.* FABR. I.

m. Schol. ἐν τῇ πρώτῃ νεαρᾷ, τουτέστι, περὶ τοῦ Φαλκιδίου, λέγει ἕως τεσσάρων παίδων τὸ τρίτον τὸν πατέρα αὐτοῖς καταλιμπάνειν, εἰ δὲ εἰσι πέντε ἢ καὶ πλείονες, τὸ ἥμισυ τῆς αὐτοῦ περιουσίας. In Baſil. nimirum d. Nov. c. 2. ſcripſerunt: ὅσοι αὐτοῖς ποιεῖ τὸ τρίτον, ἢ τὸ ἥμισυ, ex Nov. 18. in qua Juſt. auxit legitimam portionem ad modum trientis, vel ſemiſſis [ſi plures ſint quatuor. *Edit.* 2.] [pro numero liberorum. Græci autem ad heredes legatis oneratos produxerunt, ut Falcidia triens ſit, & rationem habet, ne melior ſit conditio liberorum non inſtitutorum, quam inſtitutorum. quamquam idem juris eſſe putant in extraneis heredibus, de quo infra t. 22. Parentum quoque legitimam portionem trientem eſſe Magiſter cenſuit apud Harm. 5. t. 9. §. 14. Similiter & fratrum aucta portio eſt turpibus perſonis inſtitutis. Theodorus diaconus: νόμιμον μέρος αὔξεται ἐπὶ τῶν ἀνιόντων, καὶ κατιόντων ἢ τετάρα. ὁμοίως νῦν ἐπὶ ἀδελφῶν. quod etiam admittit Accurſ. ad d. Nov. 18. Nec prætereundum eſt hodie legitimam portionem titulo inſtitutionis relinquendam eſſe, in qua ſententia ſunt Græci ad l. 8. *De inoff. teſt.* lib. 39. Baſil. tit. 1. *Edit.* 1.] FABR.

THum ante omnes Novellas ſcripſiſſe, plus ſemel monui. De additamento Latini textus dixi in Obſerv. Miſcell. G. O. R.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ [a] ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΘ.

Ο Κληρονόμος ὄνομά ἐστι γενικὸν, διαιρεῖται δὲ εἰς τρία· τῶν γὰρ κληρονόμων οἱ μὲν λέγονται νεκεσσάριοι [1] ἤτοι ἀναγκαῖοι, οἱ δὲ σουοι νεκεσσάριοι, οἱ δὲ ἐξστράνεοι ἤγουν ἐξωτικοί.

§ I. Καὶ τίς ἐστι νεκεσσάριος; ὁ οἰκέτης ὁ γραφεὶς [b] κληρονόμος, διὰ τοῦτο οὕτως ὀνομασθεὶς, ἐπειδὴ καὶ βουλόμενος καὶ ἄκων παντὶ τρόπῳ μετὰ τὴν τοῦ δεσπότου τελευτὴν εὐθέως ἐλεύθερος καὶ νεκεσσάριος γίνεται κληρονόμος· ἀμέλει, οἵτινες ὑπόπτους ἔχουσι τὰς οἰκείας περιουσίας, καὶ λογίζονται, ὡς οὐδεὶς [2] ἀνέξεται διὰ τὸ ἄπορον τὴν αὐτῶν καταδέξασθαι [3] περιουσίαν, εἰώθασιν ἴδιον οἰκέτην ἐν πρώτῳ, [4] ἢ δευτέρῳ ἢ ἐν τρίτῳ βαθμῷ, ἢ καὶ ἐπέκεινα γράφειν κληρονόμον· οἷον, [5] Στίχος ὁ ἐμὸς οἰκέτης ἔστω κληρονόμος· ἰδοὺ ἐν [6] τῷ πρώτῳ βαθμῷ· ἢ ἐν δευτέρῳ οὕτως, Ἔστω Πρῖμος κληρονόμος· εἰ δὲ μὴ γένηται, ἔστω Στίχος ὁ ἐμὸς οἰκέτης κληρονόμος· ἢ καὶ ἐπέκεινα· λοιπὸν οὖν μηδενὸς ἀνεχομένου προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ, ἐξ ἀνάγκης ὁ Στίχος ἐλεύσεται, καὶ γενήσεται κληρονόμος· καὶ ἐὰν μὴ καταβληθῇ τοῖς κρεδίτωρσι τὰ χρέα τοῦ τελευτήσαντος, μηδὲ τὸ ἱκανὸν αὐτοῖς [7] γένηται ἐπὶ τοῖς ὀφλήμασι,

DE HEREDUM QUALITATE ET DIFFERENTIA.

TITULUS XIX.

415 HERES nomen eſt generale, ſed dividitur in tria. Namque heredum alii dicuntur Neceſſarii, alii Sui neceſſarii, alii Extranei.

§. I. Et quis eſt Neceſſarius? Servus heres ſcriptus, ideo ſic dictus,
416 quoniam & volens & nolens omni modo poſt domini mortem ſtatim liber & neceſſarius fit heres. Videlicet qui facultates ſuas habent ſuſpectas & reputant fore, ut nemo propter inopiam patrimonium ſuum ſuſtineat ſuſcipere, ſolent ſervum proprium in primo aut ſecundo aut in tertio gradu, aut etiam ulterius heredem ſcri-
417 bere. Veluti, Stichus ſervus meus heres eſto; ecce in primo gradu: aut in ſecundo ſic: Primus heres eſto; ſi non fiat, Stichus ſervus meus heres eſto: aut ulterius etiam. Porro nemine ſuſtinente hereditatem adire, Stichus ex neceſſitate veniet, heres-
418 que fiet. Et, ſi creditoribus debita defuncti non ſolvantur, neque iis de *rebus* creditis ſatisfiat, defunctus quidem

1. οὔτ. ἀν. de: F. uti & mox ἤγ. ἐξωτ. Tum *extranei* ſcribit. 2. ἀνέξεται F. 3. κληρονομίαν F. 4. ἢ ἐν δευτ. ἢ καὶ ἐν F. 5. ὁ ad: F. 6. τῷ de: F. ut & ſequens ἐν. 7. γέν. ἐπὶ τοῖς male de: F. 2.

a. Huic titulo duo reſpondent tituli Digg. *de Jure deliber.* & *de Acquir. her.* & duo tituli Cod. *de Jure delib.* & *de Adeunda hered.* GEN. ED.

b. Adde Tit. Cod. *de neceſſariis ſervis heredibus inſtituendis.* adde Gajum 2. 3. §. 7. & l. 12. D. *Qui teſt. fac.* D. GOTH.

μάσι, μένει μὲν ἀνύβριστος ὁ τελευτήσας, ἡ δὲ κληρονομία διαπιπράσκεται· οὐκέτι λεγόντων ἐκείνων, ὅτι τὰ τοῦδε [8] τοῦ τελευτήσαντος διαπιπράσκεται πράγματα, ἀλλὰ τὰ τοῦ Στίχου τοῦ κληρονόμου· γινόμενοι [9] δὲ οἱ κρεδίτωρες ἐν νομῇ ἢ διαπιπράσκουσι ταῦτα, ἢ μεταξὺ ἀλλήλων μερίζονται.

Μισθὸν [c] δὲ τῆς τοιαύτης ὕβρεως ἕξει, 419 πρῶτον μὲν τὴν ἐλευθερίαν, ἧς οὐδὲν [d] τιμιώτερον· ἔπειτα κἀκεῖνο αὐτῷ περιγίνεται· ὅσα γὰρ μετὰ τελευτὴν τοῦ οἰκείου πάτρωνος ἑαυτῷ περιεπορίσατο ὁ Στίχος [e] ἐξ ἑτέρων αἰτιῶν, τουτέστιν οὐκ ἐκ προφάσεως τῆς κληρονομίας, αὐτῷ φυλαχθήσεται, καὶ οὐκ ἐνοχληθήσεται ὑπὸ τῶν κρεδιτώρων, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἡ τοῦ τελευτήσαντος περιουσία οὐκ ἐξήρκεσεν ἀποπληρῶσαι τὰ ὀφειληθέντα· καὶ οὗτοι μέν εἰσι νεκεσσάριοι.

§. II. Σοῦοι [f] δὲ [10] νεκεσσάριοι τίνες εἰσι, 420 σκοπήσωμεν. σοῦοι νεκεσσάριοί εἰσιν, οἷον υἱὸς, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, οἱ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἐφεξῆς πάντες παῖδες, οἵτινές εἰσιν in poteſtate ἐν τῷ καιρῷ τῆς τε-

dem ignominiæ expers manet, ſed divenditur hereditas: his jam non dicentibus, illius defuncti bona diſtrahi, ſed Stichi heredis. Creditores autem in poſſeſſione conſtituti ea aut vendunt, aut inter ſe partiuntur.

Mercedem vero hujus ignominiæ habebit, primo libertatem, qua nihil pretioſius: deinde & hoc ei obtingit: quæcumque enim poſt mortem ſui patroni ex aliis ſibi cauſis Stichus adquiſiit, id eſt non ex cauſa *illius* hereditatis, ſervabuntur ipſi, neque moleſtabitur a creditoribus, etiamſi maxime defuncti patrimonium debita implere non potuerit. Atque hi ſunt neceſſarii.

§. II. Sui porro neceſſarii qui ſint, videamus. Sui neceſſarii ſunt, veluti filius, filia, nepos *ac* neptis ex filio, & deinceps omnes liberi, qui in poteſtate ſunt mortis tempore: at filius qui-

8. τοῦ ex F. addidi. Mox πιπρ. F. 9. γὰρ pro δὲ F. non male. 10. Quinque voces ſeqq. deſunt F.

c. Propter notam adſperſam, præter libertatem quam conſequitur, ſi quid poſtea adquiſierit, ſeparatur, l. 1. §. ult. D. *de ſepar.* FABR. I.

d. Libertatis ſummum pretium. l. 176. §. 1. D. *de regulis juris.* D. GOTH.

Plin. 8. Ep. ult: *Quid libertate pretioſius?* [quâ nihil gratius ſervo præſtari poteſt, l. 39. §. 1. D. *de fideicom. libert.* ideoque libertas pecunia lui nec reparari poteſt, l. 9. §. 2. D. *de ſtatul.* Edit. 1.] FABR.

Adde ſupr. pag. 51. *k.* & pag. 76. *g.* G. O. R.

e. Ex hoc loco Cujac. ipſum Juſtinian. in hunc modum emendavit: *tamen ex alia cauſa, quas ſibi res adquiſivit, non veneunt.* Quod Franc. quoque Hotomanno ſuboluerat, ex veteribus ut puto codicibus, quorum interdum utitur auctoritate. FABR.

Lectionem Cujac. probat quoque a Coſta: ſed vulgatam bene explicat Heinecc. ad Vinn. & confirmant MSS. quos tractavi. Nec THus hic verba nobis adpendit, ſed perquam libere παραφράζει. G. O. R.

f. Adde l. 1. §. ſuos 2. D. *de Suis:* 45. *Ecloq.* 1. c. 15. 2. Gaj. 3. §. 7. adde lib. 3. tit. *de hereditatib. ab inteſt.* 1. §. 2. infra. D. GOTH.

Sic legitur in omnibus Th. codicibus, ut apud Ulp. Reg. t. 22. §. *inter*, ibi: & *ſuos ſcilicet neceſſarios.* [Ex his autem qui in familia defuncti ſunt, ſuus heres proprie eſt, quem nemo antecedit, l. 33. D. *de teſt. mil.* nemo in ſucceſſione prævenit, l. 7. D. *ſi tab. teſt. nul. exſt.* l. 6. D. *de inj. rupt.* Dixi *in familia:* nam qui in poteſtate non eſt, ſuus heres non eſt. Priſcianus libro 17. *Suus dicitur ad diſcretionem illius, qui ſecundum leges ſuus non eſt, id eſt, ſub poteſtate patris legitimi non eſt.* Suus autem dicitur quaſi ſibi ipſi heres, αὐτοκληρονόμος, hoc eſt, οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχων τὸ κληρονομεῖν, quemadmodum Demoſthenes Æſchinem appellat αὐτοτραγικὸν πίθηκον, id eſt, ut Scholiaſt.

τελευτῆς· ἀλλ' ὁ μὲν υἱὸς καὶ ἡ θυγάτηρ ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς πάντως τὸ σουὰν· ὁ δὲ ἔγγονος καὶ ἡ ἐγγόνη οὐ μόνον, ἐὰν ὦσιν ὑπεξούσιοι τοῦ πάππου τοῦ τελευτήσαντος, ἔχουσι τὸ τοῦ σουὰ δίκαιον, ἀλλὰ γὰρ [11] χρεία 421
αὐτοῖς πρὸς τὸ κτήσασθαι τὸ σουὰν, [12] τοῦ πεπαῦσθαι τὸν αὐτῶν πατέρα, ἐξ οὗ γεγόνασιν, ὑπεξούσιον εἶναι [13] τοῦ οἰκείου πατρὸς, τελευτῇ [h] τυχὸν ἢ ἐμανκιπατίωνι ἢ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐξεληλυθότος αὐτοῦ τῆς ὑπεξουσιότητος· τότε γὰρ ὁ ἔγγονος ἢ ἡ ἐγγόνη εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πατρὸς ἐπάνεισι τάξιν.

Καὶ σοῦοι μὲν διὰ τοῦτο προσαγορεύονται, 422
ἐπειδὴ οἰκειακοὶ [i] κληρονόμοι εἰσὶ, τουτέστι καὶ ζῶντος τοῦ πατρὸς τρόπον τινὰ δεσπόται νομίζονται· ὅθεν καὶ [k] ὁ δυωδεκάδελτος πρώτην [l] αὐτοῖς δέδωκε κλῆσιν, τάττων τὰ ἐξ ἀδιαθέτου· καὶ σοῦοι μὲν κληρονόμοι διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας λέγονται. Νεκεσσάριοι δὲ, ἐπειδὴ παντὶ τρόπῳ, καὶ θέλοντες [14] καὶ μὴ βουλόμενοι, ἐκ διαθήκης

quidem & filia omnino in ſe *jus* ſuitatis habent; ſed nepos & neptis non tantum, ſi in poteſtate demortui avi fuerint, habent jus ſuitatis, ſed etiam opus iis eſt ad hoc jus adquirendum, ut ipſorum pater, ex quo nati ſunt, deſierit in poteſtate eſſe ſui patris; eo forte per mortem vel emancipationem vel *per* alium quemcumque modum poteſtate patria exſoluto: tunc enim nepos aut neptis in proprii patris locum ſubit.

Et ſui quidem ideo adpellantur, quoniam domeſtici ſunt heredes, id eſt & vivente patre quodammodo domini cenſentur: unde etiam *Lex* XII. Tabularum ordinans ab inteſtato jura primam iis ſucceſſionem tribuit. Et ſui quidem heredes ob dictas cauſas vocantur: neceſſarii autem, quoniam omni modo, & volentes & nolentes,

11. χρὴ αὐτοὺς F. 12. τὸν pro τοῦ F. 13. τῷ οἰκείῳ πατρὶ F. 14. τε ad: F.

liaſt. interpretatur, οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχοντα τὸ ἐνθρονίζεσθαι. Cyrill. Alexandrinus contra Neſtor. lib. 4. c. 1. οὐκ εἰσκεκρημένον ἔξωθεν, ἀλλ' οἴκοθεν ἔχει καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι. Itaque filium heredem ſcripſit, τὸν ἴδιον ἔγραψε κληρονόμον, ut eſt in verſu quodam Lucilii. Liberi enim pene ad propria veniunt, l. 1. §. *largitur*, D. *de ſucc. ed.* & à parentibus eis obvenit hereditas quaſi debitum, l. 10. D. *pro ſoc.* Plutar. περὶ φιλαδ. Valerian. hom. 20. ut qui vivo patre quodammodo domini exiſtimentur, l. 11. D. *de lib. & poſt.* Filius herus minor dicitur à Plauto Merc. act. 1. ſc. 2. ut à Polluce 3. c. 8. νεώτερος δεσπότης. *Domina minor*, B. Aug. Confeſſ. 9. c. 8. pro filia. vid. Plaut. Trin. act. 2. ſc. 2. Auſon. Edyll. 3. Lact. 4. c. 29. *Edit. 1.*] FABR. I.

g. *Sch.* Id eſt, qui ex maſculis naſcuntur, qui & in avi poteſtate ſunt tempore mortis ejus. Qui autem ex filia naſcuntur, non ſunt in patris ejus poteſtate, niſi eos adoptaverit, & ſui non fiunt, ſed ſunt in patris eorum poteſtate. FABR. II.

h. *Opiter* Feſto dicitur is, cujus pater vivo avo mortuus eſt. D. GOTH.

i. Unde apud Poëtas ſæpe herilis filius dicitur *herus minor.* ANON. DUK.

Qui & γνήσιοι 45. Eclog. 1. c. 15. adde l. *in ſuis* 11. D. *de lib. & poſth.* D. GOTH.

Domeſtici ſunt, non alieni, l. 17. §. ult. D. *ad Sc. Treb.* FABR. I.

k. Dixi ad leges XII. tabularum tit. *de hereditatibus ab inteſtato.* vid. inf. tit. *de hered. ab inteſtato.* §. 1. D. GOTH.

Quid ſi legatur apud Juſtin. *prima cauſa eſt liberorum ex lege* 12. *tab.* poſtremis verbis perperam trajectis in ſequentem clauſulam? ſane Th. ita legiſſe videtur. vid. §. 1. inf. *de hered. quæ ab int.* FABR. Confer mox notam *m.*

l. Τί γὰρ νομιμώτερον γνησίου παιδὸς εἰς πατρῴαν διαδοχήν; ut eſt in Nov. 89. c. 5. FABR. I.

m. Vulgo

θήκης ἅμα καὶ ἐξ ἀδιαθέτου, γίνονται [m] κληρονόμοι.

Ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ πολιτικὸν οὐδεμία διαφορὰ νεκεσσαρίου, καὶ σουου νεκεσσαρίου· ὁ δὲ πραίτωρ ὁρῶν πρὸς τὸ φύσει δίκαιον δίδωσιν αὐτοῖς παῤῥησίαν τοῦ ἀβστινατεύειν [n] ἑαυτοὺς τῆς πατρῴας κληρονομίας, ἐν ᾧ ταύτην ὑπόπτον ἡγοῦνται· ἐν δύο γὰρ εὐγενέσι [15] κάλλιον ὑβρίζεσθαι τὸν τελευτήσαντα, ἢ τὸν ζῶντα, τὸν καὶ αἰσθανόμενον τῆς ἐντεῦθεν ἀτιμίας· αὐτοῦ τοίνυν ἀβστινατεύσαντος, τὰ πράγματα λήψονται οἱ κρεδίτωρες τοῦ τελευτήσαντος, οὐ μὴν ἐπ᾽ ὀνόματι [o] τοῦ παιδός. 423

§. III. Ἐξστράνεοι [p] δέ εἰσι πάντες οἱ παρὰ τούτους ἁπλῶς, ὅσοι μὴ ὑποβέβληνται τῇ τοῦ τελευτήσαντος ὑπεξουσιότητι. Ἀμέλει καὶ οἱ ἡμέτεροι παῖδες [16] ἐμαγκιπάτοι, ἐξστράνεοι κληθήσονται. Καὶ ὁ παῖς τῇ μητρὶ ἐξστράνεος [17] κληθήσεται, καὶ γενήσεται κληρονόμος· θήλεια γὰρ in potestate τοὺς παῖδας ἔχειν οὐ δύναται. 424

Δια-

tes, ex teſtamento ſimul & ab inteſtato, heredes fiunt.

At enim ſecundum *jus* civile nulla *eſt* differentia neceſſarii, & ſui neceſſarii: ſed Prætor ad naturalem æquitatem reſpiciens dat illis licentiam abſtinendi ſe hereditate paterna, quando eam ſuſpectam habent. Ex duobus enim ingenuis melius *eſt*, defunctum contumelia affici, quam viventem qui & ignominiam inde *natam* ſentiat. Illo igitur abſtinente, creditores bona accipient defuncti, non vero nomine filii.

§. III. Extranei vero ſunt ſimpliciter omnes præter hos, quiqui poteſtati defuncti ſubjecti non ſunt. Itaque & liberi noſtri emancipati, extranei vocabuntur. Et filius matri extraneus vocabitur ac fiet heres: mulier enim in poteſtate liberos habere nequit.

Teſta-

15. καλλίω F. male. 16. οἱ ad: F. 17. κληθ. καὶ de: F.

m. Vulgo hic additur [apud Juſtinian.] *ex Lege* XII. *Tabularum*, contra ſcriptorum librorum auctoritatem, & contra rationem juris a Cujac. allatam: quoniam hæc neceſſitas non eſt ex XII. Tab. ſed ex patria poteſtate, D. *de Condit. & Demonſtr.* l. 5. moribus introducta, D. *de His qui ſui v. al. jur. ſ.* l. *parte* 8. Accurſius quoque videtur hæc verba non legiſſe. THus ea legit, vel potius de ſuo adjicit in calce ſuperioris verſic. quia ex L. XII. tab. inteſtati hereditas primum ad ſuos heredes pertinet. inf. *de Hered. quæ ab int. def.* §. 1.

PACIUS *in edit. Criſpini.*

Neceſſitas hæc a jure patriæ poteſtatis, l. 4. [immo 5.] *de Cond. & Dem.* quæ & ipſa eſt ex Lege Decemvirali. Dion. Halic. L. II. pag. 96.

VINN. *in Notis.*

Non ſatis recte. Dionyſius enim L. II. pag. 26. & 27. memorato patriæ poteſtatis rigore ſub Romulo, atque oppoſita Græcorum lenitate, apud quos ſæpe indecora multa in parentes committunt liberi, ſic concludit: *τουτον τον νομον εν αρχαις μεν οι βασιλεις εφυλαττον*, ΕΙΤΕ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΝ ΕΙΤΕ ΑΓΡΑΦΟΝ, (*ου γαρ εχω το σαφες ειπειν*) *απαντων κρατιστον ηγουμενοι νομων*. [*νομον* vel *των νομων* Sylb.] *Καταλυθεισης δε της μοναρχιας . . . ότε ουχ οι ανδρες δεκα . . . . πρωτοι εισηγησαντο Ρωμαιοις τον νομον*, *αλλ᾽* ΕΚ ΠΟΛΛΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΝ *παραλαβοντες ουκ ετολμησαν ανελειν, εκ πολλων μεν και αλλων καταλαμβανομεν κ. τ. λ.* *Hanc legem* [de filio ter venumdando ſatis notam] *primi quidem reges obſervabant*, *SIVE SCRIPTAM SIVE NON SCRIPTAM*, (*neque enim certum dicere poſſum*) *habentes pro omnium optima: Sublata autem monarchia, non decemviros primos eam legem apud Romanos introduxiſſe, ſed JAM DUDUM POSITAM recepiſſe nec tollere auſos fuiſſe, tum ex multis aliis intelligimus*, &c. Unde patet, ipſam patriſ. poteſtatem jam ante Romulum moribus fuiſſe receptam, ut l. 8. *de His q. ſui v. al. j.* quoque docet. Si ergo illa neceſſitas ex jure patriæ poteſtatis oritur, nihil melius quam

Διατιθέμενός τις τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐνεστή- 425
σατο κληρονόμον· ἐπιζήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης [18] βινδίκτα τοῦτον ἠλευθέρωσεν· ἐτελεύτησεν, οὐκ ἀμείψας τὴν διαθήκην· ζητοῦμεν, εἰ ὁ γραφεὶς κληρονόμος, πότερον νεκεσσάριός ἐστιν ἢ ἐξτράνεος; καὶ λέγομεν αὐτὸν ἐξτράνεον εἶναι· ἐπειδὴ μὴ τὰ δύο ἐκ τῆς τοῦ τελευτήσαντος διαθήκης αὐτῷ περιγίνεται, τουτέστιν ἡ ἐλευθερία καὶ [19] ἡ κληρονομία.

§. IV. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐξτρανέων κληρονό- 426
μων ἐκεῖνο δεῖ παραφυλάττειν, ὥστε ἡμᾶς ἔχειν [q] μετ' αὐτῶν τεσταμέντου φακτίωνα, εἴτε αὐτοὶ ἐγράφησαν κληρονόμοι, εἴτε οἱ αὐτῶν ὑπεξούσιοι. Ταύτην δὲ τὴν τεσταμέντου φακτίωνα ἔχειν αὐτοὺς [r] ἀπαιτοῦμεν ἐν [20] δυσὶ καιροῖς· ἡνίκα διατιθέμεθα, ὥστε τέως ἐρρῶσθαι τὴν ἔνστασιν· καὶ ἡνίκα τελευτῶμεν, ὥστε τὴν καλῶς γενομένην ἔνστασιν χρηστὸν ἔχειν ἀποτέλεσμα· εἰ δέ τις 427
ἀκριβῶς [21] ἐξετάσει, καὶ τρίτον ἐπιζητοῦμεν καιρὸν, ἐν ᾧ δεῖ τὴν τεσταμέντου φακτίωνα ἔχειν αὐτὸν, τουτέστιν, ἡνίκα προσέρχεται

Teſtator quidam ſuum ſervum in- 425
ſtituit heredem: teſtamenti confectioni ſupervivens vindicta eum manumiſit: obiit, non mutato teſtamento. Quærimus, ſcriptusne heres, utrum neceſſarius ſit an extraneus? Et dicimus eum eſſe extraneum: quoniam ei hæc ambo ex teſtamento defuncti non obveniunt, hoc eſt & libertas & hereditas.

426 §. IV. Sed in heredibus extraneis hoc obſervandum eſt, ut cum iis habeamus teſtamenti factionem, ſive ipſi ſcripti ſint heredes, ſive qui in illorum ſunt poteſtate. Hanc vero teſtamenti factionem requirimus ut habeant duobus temporibus: quum teſtamur, ut ante omnia valeat inſtitutio; & quum morimur, ut recte fa-
427 cta inſtitutio bonum habeat exitum. Si vero quis accurate inquirat, & tertium invenimus tempus, in quo eum oporteat teſtamenti habere factionem, hoc

18. *vindictâ* F. 19. ἡ de: F. Mox ter τεσταμέντι ante hanc. 20. δύο F. 21. ἐξετάσῃ lego.

quam cum libris ſcriptis, inter quos etiam Gottorpienſem & Dorvillianum numeramus, vulgata verba *ex lege* XII. *tab.* quæ nec THus habet, hinc ejicere: aut cod. THo præeunte ad ſuperiora referre, cum Fabroto in præced. nota *k*. G. O. R.

Servi autem neceſſarii ſunt tantùm ex teſtamento. FABR. I.

n. Vid. l. 57. D. *de adquir. heredit.* D. GOTH.

o. [Qui ſe abſtinet, licet creditoribus hereditariis jure civili teneatur, tamen in eum actio non datur, l. 57. D *de adq her.* Sext. Empir. Pyr. Hyp. 1. c. 14. *Edit.* 1.] Cuſtodite (autem) loquitur Th. de duobus ingenuis: ſervi enim inſtituti nomine res hereditariæ diſtrahuntur, ne injuriâ defunctus adficiatur, §. 2. ſupra, *qui & ex quibus cauſ. manum.* cum autem heres ingenuus eſt, res defuncti nomine væneunt. FABR.

p. Adde 2. Gaj. 3. §. 7. inf. D. GOTH.

q. L. ſi alienum 49. §. in extraneis D. *de heredib. inſtituendis.* D. GOTH.

Quidam enim ſunt, qui teſtamenti factionem non habent, ut puta probroſæ feminæ. Sueton. Domitiani cap. 8. *Probroſis feminis lecticæ uſum ademit: juſque capiendi legata, hereditateſq.* & ut videtur, Lenones. Val. Max. lib. 7. c. 7. *Multo Q. Metellus Prætorem urbanum ſeveriorem egit, quam Oreſtes geſſerat, qui Vecilio lenoni Juventii poſſeſſionem ſecundum tabulas teſtamenti non dedit, quia vir nobiliſſimus, & graviſſimus, fori ac lupanaris ſeparandam conditionem exiſtimavit.* Queritur Symmachus, quod cum Veſtalibus non eſſet teſtamenti factio, 10. Ep. 54. *Capiunt legata liberti: ſervis teſtamentorum juſta commoda non negantur. Tantum nobiles virgines, & fatalium ſacrorum miniſtri excluduntur prædiis hereditate quæſitis.* Per contrarium Ambroſius contra Relat. Symm. *Contra nobis etiam privatæ ſucceſſionis emolumenta, recentibus legibus denegantur.* FABR. I.

r. Adde l. 62. D. *de heredibus inſtituendis.* D. GOTH.

χεῖραι τῇ κληρονομίᾳ· οὐδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς, πότερον πούρως ἢ ὑπὸ αἵρεσιν γέγραπται κληρονόμος· [22] τὸ γὰρ δίκαιον τοῦ κληρονόμου, τουτέστιν εἰ δύναται κληρονομῆσαι, ἐν ἐκείνῳ μάλιστα σκοπεῖται τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ δεῖ τὴν κληρονομίαν [23] ἀδιτεῦσαι.

Ἐν δὲ τῷ μέσῳ χρόνῳ, [24] ὃς μεταξὺ [s] τῆς 428
ποιήσεως τῆς διαθήκης καὶ τῆς τοῦ τεστάτορος τελευτῆς, ἤγουν τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεώς ἐστιν, ἐν ᾧ αἱρετικῶς ἐγράφη τις κληρονόμος, τὸ τοῦ κληρονόμου δίκαιον ἐναλλαγὲν οὐδεμίαν αὐτῷ φέρει βλάβην εἰς τὸ διαδέξασθαι· ὥστε οὖν, εἰ συμβῇ τὸν ὑπ' ἐμοῦ γραφέντα κληρονόμον εἶναι Ῥωμαῖον, εἶτα μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ἐκπεσόντα τῆς πολιτείας, ταύτην ἀνέλαβε πρὸ τῆς 429
ἐμῆς τελευτῆς, ἤγουν ἐν ᾧ αἱρετικῶς ἐγέγραπτο κληρονόμος, πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως, ἀκωλύτως κληρονομήσει· ὥστε οὖν (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ συναγόμενον, [25] ἤγουν τὸ ἀποτέλεσμα) τρεῖς ἐπιζητοῦμεν χρόνους, ἐν οἷς τὸν κληρονόμον ἔχειν δεῖ [26] τεσταμέντου φακτίωνα· τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης, τὴν τελευτὴν τοῦ διαθεμένου, τὸν χρόνον τῆς ἀδιτίωνος· μᾶλλον δὲ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης καὶ τὴν ἀδιτίωνα.

Τεσταμέντου [27] φακτίωνα δὲ ἔχειν [t] νοεῖ- 430
ται, οὐ μόνον ὁ δυνάμενος διατίθεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξ ἀλλοτρίας διαθήκης δυνάμενος

hoc eſt, quum hereditatem adit: nullo diſcrimine, utrum pure an ſub conditione heres ſit ſcriptus. Jus enim heredis, hoc eſt an poſſit heres eſſe, illo maxime tempore ſpectatur, quo hereditas eſt adeunda.

Medio autem tempore, quod eſt inter teſtamenti confectionem & teſtatoris mortem, aut conditionis eventum, cum quis conditionaliter ſcriptus eſt heres, mutatum heredis jus nullum ei adfert damnum ad ſuccedendum. Itaque ſi contingat, heredem a me ſcriptum, eſſe Romanum, & deinde poſt factum teſtamentum civitate excidens, eam recepit ante meam mortem, aut ſi conditionaliter heres ſcriptus erat, ante conditionis eventum, ſine obſtaculo heres fiet. Itaque (hæc enim eſt concluſio ſive ſumma) tria inquirimus tempora, quibus heres teſtamenti factionem habere debeat: teſtamenti confectionem, teſtatoris mortem, & aditionis tempus: maxime vero teſtamenti confectionem atque aditionem.

Teſtamenti vero factionem habere intelligitur, non ſolum qui teſtari poteſt, ſed etiam qui ex alieno teſtamento

22. τίδη γὰρ Lugd. & Goth. 23. ἀδιτεῦσαι omiſſo δεῖ F. 24. τῷ ante F. 25. ἤγ. τὸ ἀποτ. de: F. 26. τεσταμέντι hic & alias F. 27. δὲ ad: F. Sequens ὁ de: Goth.

s. L. 6. §. ſolemus dicere D. *de hæredib. inſtit.* D. GOTH.

t. Teſtamenti factio duplex: una teſtamenti faciendi: altera, ex teſtamento capiendi. l. filiusfamilias. 16. §. 1. D. *qui teſtamentum facere.* D. GOTH.

Illa *activa*, hæc *paſſiva* dicitur. ED. GEN.

Vide de hac materia ſupra ad Tit. x. cap. 242. G. O. R.

u. Schol. ἐκλαττής. in edit. priore addebatur, καὶ ὁ ποιητικός, quæ in trib. codicibus Reg. deſunt. FABR.

Hoc tamen verum, ſive paraphraſtæ ſit ſive Scholiaſtæ. G. O. R.

x. Et ideo Plinius jun. dicebat, ſe permittere ſervis ſuis *quaſi teſtamenta* facere, 8. Ep. 16. FABR. L.

y. Lo

τος λαμβάνειν, ἤγουν ἑτέρῳ προσπορίζειν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὗτος οὐ δύναται ποιεῖν διαθήκην. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μαινόμενος καὶ ὁ ἄλαλος 28 καὶ ὁ πούπιλλος [u] καὶ ὁ ἴμφας καὶ ὁ ποστοῦμος καὶ ὁ υἱὸς ὁ ὑπεξούσιος καὶ ὁ ἀλλότριος οἰκέτης ἔχειν λέγονται 29 τεσταμέντου φακτίονα· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐ δύνανται διατίθεσθαι, [x] ἀλλ' οὖν ἐκ τῆς ἑτέρου διαθήκης, 30 ἢ ἑαυτοῖς [y] ἢ ἑτέρῳ, δύνανται προσπορίζειν· ἐπὶ δὲ τοῦ μεμηνότος [z] δεῖ θεματίζειν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς γεγραμμένον κληρονόμον· ὑφ' ἑτέρου γὰρ γραφεὶς, μέχρις οὗ 31 ἀνανήψῃ, οὐδὲ ἑαυτῷ οὐδὲ ἑτέρῳ δυνήσεται προσπορίζειν κληρονομίαν.

§. V. Οἱ δὲ ἐξστραίνεοι κληρονόμοι λέγονται καὶ 32 βολουντάριοι, [a] ἐν προαιρέσει ἔχοντες τὸ κληρονομῆσαι, ἢ μή· οἱ δὲ ἕτεροι λέγονται νεκεσσάριοι, διὰ τὸ ἐξ ἀνάγκης αὐτοὺς καλεῖσθαι· καὶ οὐ μόνον ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ διαφορὰ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ, ὅτι τὸ καταδέξασθαι τὴν κληρονομίαν ἐπὶ μὲν τοῦ ἐξστραν έου λέγεται ἀδιτίων, 33 ἤτοι καταδοχή· ἐπὶ δὲ [b] τῶν νεκεσσαρίων immixtio ἤτοι ἔμμιξις· καὶ τὸ ἀπώσασθαι τὴν κληρονομίαν ἐπὶ μὲν τοῦ ἐξστρανέου λέγεται ῥεπουδιατίων, ἤτοι χωρισμός· ἐπὶ δὲ τοῦ νεκεσσαρίου [c] ἀβστινατίων· Ἀλλ' ὁ μὲν ἐξωτικὸς 34 ῥεπουδιατεύων οὕτως ἐστὶν,

mento poteſt capere, aut alteri adquirere, etiamſi is maxime teſtamentum facere non poſſit. Ideo & furioſus & mutus & pupillus & infans & poſtumus & filiusfamilias & alienus ſervus dicuntur habere teſtamenti factionem:
431 quamquam enim maxime teſtari nequeunt, attamen ex aliis teſtamento, aut ſibi aut alii, adquirere poſſunt. In furioſo autem ponere oportet, eum a patre ſcriptum *eſſe* heredem: ab alio enim ſcriptus, donec reſipuerit, neque ſibi neque alii hereditatem adquirere poterit.

432 §. V. Porro extranei heredes dicuntur quoque Voluntarii, quorum in arbitrio eſt hereditatem adire nec ne: alii vero Neceſſarii dicuntur, quoniam ex neceſſitate *ad ſucceſſionem* vocantur. Neque in hoc tantum eſt differentia, ſed in illo etiam, quod hereditatem ſuſcipere in extraneo quidem dicatur ADITIO, in neceſſariis vero IMMIXTIO: & reſpuere hereditatem in extraneo dicitur REPUDIATIO, in neceſſario autem ABSTENTIO. Verum extraneus quidem repudians talis eſt, tamquam qui nunquam

28. καὶ ὁ πυπ. de: F. Tum edidit, καὶ ὁ ποστ. καὶ ὁ *infans*. 29. τεσταμέντι ante hanc. 30. Vide notam y. 31. ἀνανήψει F. 2. 32. βουλυντ. F. 2. 33. ἤτοι καταδ. & mox, *immixtio* ἤτοι, item deinde ἤτ. χωρ. de: F. 34. ῥεπουδιατεύοντας F.

y. Legendum eſt ἢ ἑαυτ. ἢ ἑτέρῳ. Disjunctiva ſunt, non conditionalia. D. NANN.
Scil. editum fuerat εἰ ἑαυτ. εἰ ἑτ. ante Gothofr. qui primus ſive Nannio ſive Curtio, qui ſic jam verterat, paruit. G. O. R.
z. d. l. 16. §. 1. l. 17. D. *qui teſtamentum.* D. GOTH.
L. *furioſus* 63. D. *de Adquir. hered.* FABR. II.
a. L. 3. §. 3. D. *de her. inſt.* l. 13. D. *de opt. leg.* l. 18. & l. ult. D. *de vulg.* l. 15. & ſeq. D. *de adq. her.* Extraneus enim invitus non efficitur heres, l. 12. D. *de condit. inſtit.* l. 16. C. *de jur. del.* FABR. I.
b. Schol. ὑπεξούσιοι interdum tamen ſui adire dicuntur, l. ult. C. *de rep. vel abſt. her.* FABR.
c. Abſtentio, l. ult. §. ſimiliq. modo, C. *de jur. delib.* FABR.

d. Semel

ἐστὶν, ὡς μηδέποτε κληθεὶς ἐπὶ τὴν κληρονομίαν· ὁ δὲ σοῦος νεκεσσάριος ἀβστινατεύσας, ἐπειδὴ μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς εὐθέως ἀνεφάνη, οὐδὲν ἧττον ἔχει [35] ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀσώματον, καθάπερ εἴρηται πολλάκις, ὅτι τὸ ἀσώματον ὄνομα [36] τῆς κληρονομίας ἅπαξ [d] ἐμπαγὲν τινι, δυσχερῶς ἐφ' ἕτερον μεθίσταται· εἰ μὴ ὅτι ὁ πραίτωρ, ὁ τὴν ἀβστινατίωνα ἐπινοήσας, ἀπὸ τῶν δανειστῶν περιποιεῖ αὐτῷ τὸ ἀνενόχλητον· καὶ ἐν τούτοις μὲν αἱ διαφοραί, ἐν ἐκείνῳ [37] δὲ ἡ κοινωνία, ὅτι εἴτε ὁ νεκεσσάριος ἐμμίξει ἑαυτὸν, εἴτε ὁ ἐξωτικὸς [38] ἀδιτεύσει, οὐ δύνανται μετὰ ταῦτα [e] ἀποστῆναι τῆς κληρονομίας, εἰ μὴ ἄρα [f] ἐλάττονές εἰσι τῶν εἴκοσι [39] καὶ πέντε ἐνιαυτῶν· τοῖς γὰρ ἄγουσι ταύτην τὴν ἡλικίαν, ὥσπερ ἐν τοῖς [40] λοιποῖς ἅπασι πράγμασιν, ἀπατηθεῖσιν, οὕτω κἀνταῦθα, ἐν ᾧ προπετῶς ἐπιζήμιον [41] καταδέξωνται κληρονομίαν, ὁ πραίτωρ συντρέχει, διδοὺς αὐτοῖς τὴν [42] ἀποκατάστασιν, ὥστε τῆς κληρονομίας ἀποστῆναι.

433 quam ad hereditatem vocatus fuit: ſed
ſuus neceſſarius *ſe* abſtinens, quoniam
poſt patris mortem ſtatim exſtitit
heres, nihilominus in ſe habet *jus*
incorporale, ſicuti ſæpius dictum eſt,
nomen hereditatis incorporale alicui
ſemel infixum difficulter in alium
transferri: niſi quod prætor, qui abstentionem
invenit, cum a creditoribus
ſecurum præſtat. Atque in his
434 quidem differunt, in illo autem conveniunt,
quod, ſive neceſſarius ſe immiſcuerit,
ſive extraneus adierit, non
poſſunt poſt illa hereditate deſiſtere,
niſi forte viginti quinque annis ſint
minores: hanc enim ætatem agentibus,
ſicut in reliquis omnibus negotiis,
deceptis, ita hic, quando temere
damnoſam ſuſceperint hereditatem,
prætor ſuccurrit, dans iis reſtitutionem,
ut hereditate deſiſtant.

Τί δὲ, ὅτι μείζων τις ὢν τῶν κε' ἐνιαυτῶν, 435
εὔπορον εἶναι νομίσας τὴν τοῦ τελευτήσαντος περιουσίαν, ἠδίτευσε· μετὰ δὲ ταῦτα χρέος ἀπροσδόκητον ἀνεφάνη, ὅπερ πολλῷ τῷ μέτρῳ τὴν κληρονομίαν ὑπερέβαινε; γέγονε διάταξις Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως βοηθοῦσα τού-

§. VI. Quid autem, ſi quis major xxv. annis, opulentum eſſe ratus defuncti patrimonium, adiit: poſtea debitum improviſum adparuit, quod hereditatem extra modum exceſſit? Facta eſt conſtitutio Adriani Cæſaris

35. παρ' ἑαυτῷ F. 36. τῆς de: F. 37. δὲ ἡ de: F. 38. ἀδιτεύει F. Ego ἐμμίξῃ & ἀδιτεύσῃ reſcribendum cenſeo. 39. καὶ de: F. 40. λοιποῖς de: Lugd. & Goth. 41. καταδέξονται ante F. 2. qui in utraque τὴν ſubdit ſine neceſſitate. 42. ἀποκατ. F. male.

d. Semel heres ſemper heres: l. 3. & 4. C. *de repudianda hereditate.* D. GOTH.

[Ut *hereditas infixa* d. l. ult. *Edit.* 1. Vid. ſup. *de Pupill. ſubſtit.* in pr. *Edit.* 2.] ut hærere actiones dicuntur in l. 13. D. *ad Sc. Trebell.* FABR.

Vide ſupra cap. 359. med. & inf. cap. 566. o. atque exceptionem §. 5. *de Hered. q. ab int.* cap. 14. f. G. O. R.

e. Hereditatis aditæ omittendæ jus, qui habeant vel non habeant: adde Paul. 3. ſent. 4. §. *ultimo.* D. GOTH.

f. Si minor 25. ann. juvenili calore inconſideratior immiſcuerit ſe hereditati, vel adierit hereditatem, pro herede geſſerit, aut bonorum poſſeſſionem agnoverit, in integrum reſtituitur, l. 5. D. *de cond. ind.* l. 90. D. *de ſolut.* l. 1. C. *ſi ut ab hered. ſe abſt.* l. 4. §. 1. conj. Græc. interpretatione, D. *de fideic. libert.* ut in aliis etiam, quæ inconſulte mi-

τούτῳ, εἴγε κατὰ πρώτην ὄψιν εὔπορος ἡ κληρονομία ἐφαίνετο, [h] ἀπροσδόκητον δὲ μετὰ ταῦτα χρέος ἀνεφάνη, ὅπερ κατὰ τὸν καιρὸν ἐλάνθανε τῆς ἀδιτίωνος· ἀλλ' Ἀδριανὸς [i] μὲν ἐξ ἰδικῆς φιλοτιμίας ῥητῷ προσώπῳ τὴν τοιαύτην δέδωκε συγγνώμην· ὁ δὲ θειότατος Γορδιανὸς μετὰ ταῦτα ἐπὶ στρατιωτῶν μόνων τὴν τοιαύτην ἐξέτεινε φιλοτιμίαν.

Τὸ δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως καλοθελὲς 436
κοινὴν ταύτην τοῖς τελοῦσιν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ 43 πολιτείαν ἐδωρήσατο βοήθειαν· τέθεικε γὰρ διάταξιν, [k] ἐπίσημόν τε καὶ δικαιοτάτην, 44 τοῦ ποιεῖν ἰνβεντάριον πρὸ ἀδιτίωνος, φανερὰς ἔχουσαι 45 τὰς παρατηρήσεις· ἃς ἐάν τις παραφυλάξῃ, εἰ καὶ ἀπόρῳ προσέλθῃ κληρονομίᾳ, εἰς τοσοῦτον κατασχεθήσεται, εἰς ὅσον ἡ τῶν πραγμάτων τῆς κληρονομίας συνάγεται ποσότης,
ὥστε λοιπὸν μηδὲ ἀναγκαίαν εἶναι τὴν διά- 437
σκεψιν· ἐπινενόηται γὰρ ἡ διάσκεψις, διὰ τὸ γνῶναι πρότερον, εἰ αἱρετός ἐστιν ὁ κλῆρος, καὶ οὕτως 46 ἀδιτεῦσαι, ἵνα μή τις ἐξ ἀπροόπτου ἐπιβλαβῆ καταδέξηται κληρονομίαν· εἰ δέ τις καταφρονήσας [l] τῶν περιεχομένων τῇ θείᾳ διατάξει τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, αἰτήσῃ διάσκεψιν, καὶ μετὰ ταῦτα προσέλθῃ 47 τῷ κλήρῳ, οὐ τεύξεται τῆς ἀπὸ τῆς διατάξεως βοηθείας, ἀλλ' ἅπαν ἀπαιτηθήσεται τὸ χρέος.

ris ei ſuccurrens, ſiquidem prima ſpecie opulenta videbatur hereditas, ſed poſtea improviſum debitum adparebat, quod tempore aditionis latebat. Sed Adrianus quidem ex ſingulari beneficio certæ perſonæ hanc dedit veniam: divus autem Gordianus poſtilla ad milites ſolos hoc extendit beneficium.

Verum Imperatoris noſtri benevolentia commune hoc auxilium *omnibus* ſub imperio ejus degentibus tribuit. Namque conſtitutionem fecit, inſignem æque ac juſtiſſimam, certasque continentem obſervationes, de faciendo inventario ante aditionem: quas ſi quis cuſtodierit, etſi inopem adierit hereditatem, in tantum tenebitur, in quantum rerum hereditariarum valor colligitur, ut in poſterum nec jus deliberandi neceſſarium ſit. Inventum eſt enim jus deliberandi, ut prius noſcatur, num hereditas ſit expetenda, & ſic adeatur, ut ne quis ex improviſo damnoſam ſuſcipiat hereditatem. At ſi quis ſpernens ea quæ ſacra Imperatoris noſtri conſtitutione continentur, deliberationem petierit, ac poſtea hereditatem adierit, non fruetur illis conſtitutionis auxiliis, ſed omne ab eo æs alienum exigetur.

§. VII.

§. VII.

43. βασιλείας F. 44. τὸ & paulo ante τέθεικε ante F. 45. τὰς de: F. 46. Sic feci ex vulg. ἀδιτεῦσαι, pro quo ἀδιτεῦσαι F. 2. 47. τῇ κληρονομίᾳ F.

minores geſſerunt, eis ſubveniri ſolet propter mobiles adoleſcentium animos. Διὰ τὸ ἁπαλὲς τῆς ἡλικίας, καὶ διὰ τὸ σαθρὸν τοῦ φρονήματος, Theodor. Hermopol. ad l. 99. D. *de R. J.* FABR. l.

g. Vid. tit. Cod. *ſi minor ab hereditate ſe abſtineat.* D. GOTH.

Vel minus lucroſam, l. 7. §. *non ſolum* verſ. *ſed etſi*, D. *de min.* FABR. l.

h. Ratio igitur improviſi æris alieni habebitur, quod ea quæ poſtea emergunt, auxilio indigent, l. 11. §. *ex cauſa*, D. *de interr. in jur. fac.* FABR. l.

i. Hadriani & Gordiani hæc reſcripta (quorum hic fit mentio) hodie non exſtant. D. GOTH.

k. L. ult. C. *de jure deliberandi.* 35. Eclog. 14. c. 10. D. GOTH.

l. Adde Novell. 1. c. 2. 35. Eclog. 15. ex l. 41. tit. 4. c. 3. 5. Harmenop. 9. §. 27. D. GOTH.

m. He-

§. VII. Ὁ ἐξστράνεος [m] γραφεὶς κληρονόμος, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου ὡς λεγίτιμος [48] κληρονόμος, δύναται [n] προερεδεγεριτεύειν, ἤγουν [49] ὡς κληρονόμος διοικεῖν, ἐνεργεῖν, χειρίζειν, τουτέστι [o] γυμνῇ βουλήσει καταδέξασθαι τὴν κληρονομίαν, καὶ γενέσθαι κληρονόμος· δοκεῖ δὲ προερεδεγεριτεύειν, ὁ τοῖς κληρονομιαίοις πράγμασι [p] χρώμενος ὡς δεσπότης, [50] ἢ ἐν τῷ πιπράσκειν, ἢ ἐν τῷ γεωργεῖν τοὺς ἀγροὺς, ἢ ἐν τῷ μισθοῦν αὐτοὺς, καὶ ἁπλῶς, οἱῳδήποτε τρόπῳ, εἰ τὴν οἰκείαν γνώμην [51] δηλώσει, ἢ πράγματι [q] ἢ ῥήματι, ὅτι καταδέχεται τὴν κληρονομίαν· μόνον μέντοι, [52] εἰ οἶδε πότερον ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖ· εἰ γὰρ ἐγέγραπτο κληρονόμος, ἠδίτευσε

438 §. VII. Extraneus ſcriptus heres, vel ab inteſtato tamquam legitimus heres, poteſt pro herede gerere, ſive ut heres adminiſtrare, agere, tractare, id eſt nuda voluntate hereditatem ſuſcipere, heresque fieri. Videtur autem pro herede gerere, qui rebus hereditariis ut dominus utitur, ſive in vendendo, ſive in agris colendis, ſive in iis locandis, & ſimpliciter quocumque
439 modo, ſi voluntatem ſuam declaraverit, vel re vel verbo, quod *ſcil.* ſuſcipiat hereditatem: duntaxat, ſi noverit utrum ex teſtamento an ab inteſtato ſit heres. Si enim heres ſcriptus eſt, ſed adiit tamquam ab inteſtato vo-

48. κληρονομῶν F. non male. 49. *Vide notam* o. 50. ἢ de: F. 51. δηλώσῃ lego. 52. ἵνα pro εἰ F.

m. Hereditas adquiritur aditione, cretione, pro herede geritione, immiſtione, agnitione, aditione, l. 17. D. *de adq. her.* quæ fiebat verbis ſolemnibus, l. 51. §. 1. *eod.* ob quæ & alia ſolemnia quis dicebatur ſolemniter adire hereditatem, l. 12. C. *de teſt. man.* & ideo mutus, aut ſurdus pro herede quidem gerere poteſt, ſed hereditatem adire aut cernere non poteſt, ut ſignificatur in l. 5. & l. 93. §. 2. *eod.* & §. ult. *h. t.* Aditio erat actus legitimus, & ideo qui adibat hereditatem, lege agere dicebatur, Val. Max. lib. 7. t. 7. §. 5. Ii qui ſub cretione heredes inſtituuntur, cernendo fiunt heredes. Cic. *de leg. agr. ad pop.* Liv. 24. Plin. 2. c. 26. *Cælo in hereditate cunctis relicto, ſi quiſquam, qui cretione eam caperet, inventus eſſet.* Symm. 4. 35. Quid ſit cretio & cernere, docet Ulp. t. 22. Eſt igitur cretio quoque aditionis genus. Feſt. Gloſſ. Lat. Gr. in *cernis*, & *cretio.* Prudentius, — *jubet adire regnum & cernere.* Unde autem dicatur cretio, v. Varr. 4. de L. L. Aditionis & cretionis ſymbolum erat digitorum percuſſio, Cic. 3. off. [19.] Ambroſ. 3. off. c. 11. [Negamus cum Ottone *de Juriſp. Symb.* p. 205. ſq. G. O. R.] Pro herede gerere, eſt deſtinatione futuri dominii aliquid ex hereditariis rebus uſurpare. Paul. 4. S. t. 8. hoc modo proprie non adquirebatur hereditas: qui tamen pro herede geſſiſſet, hereditati obligabatur, l. 5. 22. 93. §. ult. D. *de adq. her.* Sed tandem placuit cretionis ſolemnitate ſublata, ut non minus pro herede geritione, quam ſolemni aditione adquireretur hereditas, l. 4. C. *de jur. del.* Immiſtione adquiritur hereditas, ſi ſui heredes ſint. Poſtremo nuda voluntate heres fit, qui animi deſtinationem patefecit, ac voluntatem amplectendæ hereditatis verbis quibuſcumque declaravit. Detractæ igitur ſunt cretionum ſolemnitates, detracti teſtes, qui adhibebantur in cretione, ut ex Varrone conſtat. detractæ formulæ cretionis. Denique detracta corporis hereditarii apprehenſio, de qua in l. 1. C. Th. *de leg. her.* Poſtremo detracta percuſſio digitorum. FABR. I.

n. Adde Paul. 4. ſentent. 8. §. 6. l. pro herede 20. D. *de adquir. hereditate.* v. l. 1. C. *de repudianda hereditate.* D. GOTH.

o. Præcedentia verba ὡς κληρ. διοικ. ἐν. χειρ. τουτ. deſunt Fabr. 2. Græce ac Lat. Aſt in F. 1. Latine tantum: quæ cauſa videtur eſſe, cur (neſcio quis) & Græce in dicta 2. abſtulerit. Miror ergo incuriam ipſius Fabroti, qui in Addendis primæ edit. pag 915. hæc monuerat: *Pag.* 370. *l.* 8. *g* *ſ. in verſ. lege:* „pro herede gerere, id eſt, ut heres „ adminiſtrare, agere, ſeu tractare, aut etiam" *&c.* Hac nota Lectores non gravaſſem, niſi e re ipſius foret monere, quam parum Fabrotianæ diligentiæ fidere poſſit. G. O. R.

p. Apud Juſtinian. igitur verba illa, *tanquam heres utatur* hunc ſenſum habent, tanquam dominus utatur, non tanquam ſucceſſor. FABR. II.

q. Non ait pro herede gerere eum qui voluntatem ſuam verbo declaret: is enim nuda voluntate

τεύσει δὲ ὡς ἐξ ἀδιαθέτου κληθεὶς, ἤγουν τὸ ἐναντίον, οὐ γενήσεται κληρονόμος· Προσρεδεγεριτεύειν 53 ἐστὶ pro domino gerere· οἱ γὰρ παλαιοὶ τῷ heredis [r] ὀνόματι ἀντὶ τοῦ 54 δομίνου ἐκέχρηντο.

vocatus, aut contra, heres non fiet. Pro herede gerere eſt pro domino gerere: nam veteres heredis nomine pro Domino utebantur.

Ὥσπερ δὲ γυμνῇ βουλήσει τῷ εἰπεῖν, ὅτι καταδέχομαι τὴν κληρονομίαν, γίνεται κληρονόμος ὁ ἐξστράνεος, οὕτω καὶ τῇ ἐναντίᾳ ἀποκρίσει [s] τῷ εἰπεῖν, ὅτι οὐ προσοίημι τὸν κλῆρον, εὐθέως ἐκπίπτει τῆς κληρονομίας. 440

Uti autem nuda voluntate dicendo, ſuſcipio hereditatem, extraneus heres fit, ita & contrariâ reſponſione dicendo, non admitto hereditatem, ſtatim hereditate excidit.

Ὁ ἄλαλος ἤγουν κωφὸς τεχθεὶς, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα γεγονὼς ἐκ πάθους, ἀκωλύτως δύναται προσρεδεγεριτεύειν, καὶ ἑαυτῷ περιποιεῖν τὴν κληρονομίαν· μόνον μέντοι, εἰ οἶδεν ὅτι προφάσει ταῦτα πράττει κληρονομίας.

Mutus aut ſurdus natus, vel poſtea etiam ex vitio factus, ſine obſtaculo pro herede poteſt gerere, & ſibi hereditatem adquirere: duntaxat ſi noverit ſe hæc hereditatis cauſa facere.

53. γὰρ ad: F. forte ex textu Lat. 54. *dominu* F.

tate heres fit. Denique illis verbis continentur duo modi adeundæ hereditatis: geritio quæ factum continet [ſine verbis *Edit.* 2.] & nuda voluntas, quæ verbis quibuſcumque ſignificatur, [ut in l. *eum qui* 51. §. 1. D. *de adquir. hered.* hereditatem adeo. *Edit.* 2.] aditionis verbo uterque continetur. FABR.

Gloſſæ Lat. Gr. heres, κύριος κληρονόμος. Plaut. in Menæch. act. 3. ſc. 2. —— *abſtuli hanc, cujus heres nunquam erit poſt hunc diem.* Itaque Theoph. §. 5. infra *de oblig. quaſi ex contr.* dominum pro herede dicit. FABR. I.

Et vice verſa Th. dominum pro herede dicit in §. 5. inf. *de oblig. qu. ex contr.* FABR. II.

r. *Heres*, pro domino: adde l. his verbis. 48. D. *de heredibus inſtituendis.* D. GOTH.

s. Adde Paul. 4. ſent. 4. *de repudianda hereditate.* adde l. 7. D. *ad Trebellianum.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΛΗΓΑΤΩΝ. [a]]

ΤΙΤΛΟΣ Κ.

ΜΕτὰ τὴν περὶ διαθηκῶν διδασκαλίαν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ [1] ληγά- 441

DE LEGATIS.

TITULUS XX.

POſt doctrinam de teſtamentis neceſſe *eſt* dicere de Legatis. Sed di-

1. λεγ. conſtanter h. t. t. cum derivatis per ε ſcribit ſolus Fabr. licet in ſuperioribus titulis ſoleat per η ſcribere: cui & Latina vox, & ipſius Fabroti etymologia reclamat.

a. Qui jus de hæreditatibus dicebant apud Athenienſes, Lexiarchici appellabantur: λῆξιν enim hæreditatem dicebant: ἀπὸ τοῦ λήγειν, id eſt *deſinendo*, quod ab uno in alterum deſinat, id eſt ut Galli dicunt *in mortuis vivi ſeſſitant*: ſic enim ajunt, *le mort ſaiſit le vif.* Qua ratione ego etiam verbum *lego* in L. XII. Tab. generaliter acceptum arbitror ſege *verbis de V. S.* pro qualibet deficientium volun-

γάτων· ἀλλ᾽ [b] ἔχει τις εἰπεῖν, τὸν τοῦτο πεποιηκότα τὴν συνέχειαν διακόψαι τῆς διδασκαλίας· προέκειτο γὰρ εἰπεῖν ἐφεξῆς περὶ τῶν καθ᾽ ὁμάδα κτήσεων, καὶ δέον εἰπόντα περὶ τῆς ἀπὸ διαθήκης καταφερομένης κληρονομίας ἐπαγαγεῖν εὐθέως καὶ περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου, καὶ οὕτως [2] ἐκ τῶν λειπομένων ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ληγάτον, ὅπερ ἰδικὴ κτῆσίς ἐστι· ἀλλ᾽ ἐγγὺς ἡ ἀπολογία· ἐπειδὴ 442
γὰρ περὶ τῆς ἀπὸ διαθήκης κληρονομίας διειλέχθημεν, ἐν διαθήκῃ δὲ καὶ ληγάτα καταλιμπάνεται, οὐκ ἐκτὸς λόγου τινός ἐστιν ἐφεξῆς εἰπεῖν καὶ περὶ ληγάτων.

dicere quis poſſit, eum qui hoc fecerit, doctrinæ continuationem abſcindere: propoſitum enim erat deinceps dicere de adquiſitionibus per univerſitatem, & oportere eum, qui dixerit de hereditate ex teſtamento delata, ſtatim ſubjungere etiam de illa ab inteſtato, & ſic ſecundum ea quæ reſtant devenire ad legatum, quæ ſingularis eſt adquiſitio. Sed in promtu eſt reſponſio: poſtquam enim de hereditate ex teſtamento diſſeruimus, aſt in teſtamento legata quoque relinquuntur, haud extra rationem quamdam eſt, deinceps etiam de legatis dicere.

§. I. §. I.

2. περὶ pro ἐν F.

voluntate; ἀπὸ τοῦ λέγειν, unde & λέγατον Græci ſcribunt, qua voce utitur THus, ut appareat non deduci ἀπὸ τοῦ λέγειν, quod & indicat ſyllaba, quæ in legato prima producitur, cum alioquin eſſet corripienda. ALCIATUS X. *Parerg.* I. 44. *Eclog.* 1. Paul. 3. ſent. 6. D. GOTH.

Multa ſunt in hoc tit. quæ in Digeſtorum libris in plures titulos diſpertita ſunt propter ubertatem materiæ: ut etiam titulus de verborum obligationibus in tres partes diviſus eſt. Sic Diodorus Sicul. ait, ſe librum primum propter magnitudinem diviſiſſe εἰς δύο μέρη. Sic apud Hebræos liber Paralipomenon unus eſt, qui propter magnitudinem, ut ait Hieronymus Ep. ad Domnionem, apud nos diviſus eſt, quod nonnulli etiam in Bruto Ciceronis dialogo faciunt, ut eum in tres partes ſecent, cum unus à ſuo auctore ſit editus. *Legare* Juſtinianus interpretari videtur, νομοθετεῖν, Nov. 22. c. 2. quaſi teſtatoris voluntas legis habeat vigorem. Sed & *legati* nomen Ulp. deducere videtur, *quod legis modo*, id eſt, *imperativè relinquatur*, tit. 24. Quid ſi à Græco verbo λαγχάνειν figuratum dicemus? unde λάξις, hereditas. Heſych. λάξεως, κληρονομίας. Lexic. τῶν ῥητ. λεξ. λάξιν, λῆξιν, μερισμὸν, κλῆρον. Pachymer. in Dionyſ. Areop. ἱερ. ἱεραρ. c. ult. λῆξιν γὰρ τὴν κληρονομίαν οἱ παλαιοὶ ἔλεγον, ὅθεν καὶ ληγάτα καὶ ληγατάριοι. Sed ſive illud, ſive hoc verius eſt, id obſervemus modo, legandi verbum in lege 12. tab. pleniſſime accipi: his enim verbis, *uti legaſſit*, Pomponius ſcribit, latiſſimam poteſtatem tributam videri, & heredis inſtituendi, & legata, & libertates dandi, & tutelas conſtituendi, l. 120. *de verb. S.* Sed tandem hanc, qua de hic agitur, ſpeciem capiendi ex morte alterius, nomen generis proprium ſibi feciſſe: legatum enim dicitur κατάλειψις, ut exponitur in Excerpt. è vett. Gloſſ. aut καταλειπόμενον. & legatarius rei certæ ſucceſſor. FABR. I.

De voce καταλιμπανόμενον vid. Spanhem. *in orbe R. Exerc.* II. c. 4. pag. 138—139. MEERM.

b. De legatis cur hoc loco dicatur, adde §. ult. ſup. *per quas perſonas cuique adquiritur.* D. GOTH.

c. Legatum enim eſt liberalitas ex teſtamento, l. 6. D. *ſi cui plus quam per leg. F.* hinc legatorum donationes, l. 24. C. *de teſt.* FABR. I.

d. ἐν διαθήκῃ, ita legitur apud authorem *Eclega* 44. tit. 1. c. 1. horum verborum ἀπὸ τοῦ τελευτήσαντος loco. Ibid. c. 105. legatum dicitur μείωσις τῆς κληρονομίας. D. GOTH.

An à teſtatore? nam hic agitur de leg. teſtamento relictis. Modeſtin. apertius ait, teſtamento relicta, l. 36. *de leg.* 2. ut apud Suid. ληγάτον, τὸ ἐν διαθήκαις λιμπανόμενον. Hodie cum legata fideicommiſſis exæquata ſint, non ambigitur, quin relinqui quoque poſſint ab inteſtato. FABR. I.

[Illa verba, ab herede præſtanda, nec libri veteres, nec Th. agnoſcunt. *Edit.* 2.] Schol. hic adfert legati definitionem ex l. 116. de leg. 1. ληγάτον ἐστὶ μείωσις κληρονομίας. *delibatio hereditatis.* delibare eſt, deminuere. Gloſſæ Lat. Gr. *delibavit*, ἐμείωσεν. [Lucret. 3. *Edit.* 1.] FABR.

c. THum

§. I. Καὶ δεῖ πρότερον ὁρίσασθαι, τί ἐστι ληγάτον· ληγάτον ἐστὶ [c] δωρεὰ ἀπὸ τοῦ [d] τελευτήσαντος καταλειφθεῖσα [e].

§. II. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ τοῦ ληγάτου πρωτότυπόν 3 ἐστι, καὶ ὥσπερ ὕλη· ἐντεῦθεν δὲ πρόεισι δ' γένη [f], 4 Vindicatio [g] ἤγουν ἐκδικητική· damnatio ἤτοι καταδικαστική· ſinendi modo· præceptio ἤτοι ἐξαίρετος· ἔστι δὲ ῥήματά τινα [h] τυπικὰ, ἑκάστῳ γένει ληγάτου ἀφωρισμένα, δι' ὧν τὸ γένος χαρακτηρίζεται.

Καὶ βινδικατίωνος μὲν ἐστι ταῦτα τὰ ῥήματα. [i] Δίδωμι τῷδε νομίσματα ρ'· αὕτη δὲ βινδικατίων δεσπότην ἐποίει τὸν ληγατάριον, ἅμα τῇ τοῦ κληρονόμου ἀδιτίωνι,

§. I. Et prius deſinire oportet, quid ſit legatum. LEGATUM eſt donatio a defuncto relicta.

443 §. II. Sed nomen quidem legati primitivum eſt, & quaſi materia. Inde autem quatuor procedunt genera: VINDICATIO; DAMNATIO; SINENDI MODO; PRÆCEPTIO. Atqui ſunt verba quædam ſolemnia cuique legati generi propria, per quæ genus deſignatur.

444 Et Vindicationis quidem hæc ſunt verba: DO ILLI SOLIDOS CENTUM. Hæc autem vindicatio legatarium faciebat dominum, ſimul cum heredis adi-

3. τι ad. F. 4. *vindicatiωn, damnatiωn, ſinendi modo, præceptiωn*, F. omiſſis Græcis interpretationibus.

e. THum male rejeciſſe Latinas voces *ab herede præſtanda* judicat D. Galtier, tam in THo renovato h. l. quam in adjecta Diſſert. I. quum ipſe fateatur, Contium, Ruſſardum, Hotomanum & Cujacium ea verba cum noſtro atque Harmenopulo omittere, quibus addo binos Codices noſtros & Balduinum in Comment. Qui plura volet, conſulat notam criticam Ever. Ottonis. G. O. R.

f. Quæ hic & 2. Gaj. 5. §. 1. γένη id eſt *genera* vocat, Ulp. 24. §. 2. appellat modos. Adde quintum genus *Partitionis*, de quo vide §. 5. int. *de fideicommiſ. heredit.* D. GOTH.

g. THus non recte appellat *vindicatiωn*. Nam ſane aliud eſt *vindicatio*, aliud *legatum per vindicationem.* D. GALTIER.

Neminem hic in errorem implicabit paraphraſtes, qui didicerit verba ſecundum ſubjectam materiam eſſe capienda. G. O. R.

h. Formalia, certa, ſpacta, Schol. Jul. antec. ad Nov. 17. Tull. 1. de Orat. *certis quibuſdam verbis divortium fieri.* Ulp. t. 24. *Edit.* 1.] FABR.

i. Sed & ita, *do lego, capito, ſumito, habeto.* Ulp. 24 §. 3. *præſume, habe, vindica*, 2. Gaj. 5. §. 3. Uti differat hoc genus legati, à damnationis legato, v. 2. Gajum 5. §. 4. 5. 6. Quæ res ita legari poterant, vide apud Ulp. 24. §. 7. 12. 13. D. GOTH.

Vel, *do lego, ſumito, ſive habeto*, Ulp. d. t. 24. Legatum vindicationis poſt mortem teſtatoris ſtatim legatarius non expectato herede ſibi præſumit. Verba ſunt Aniani, quæ pro Caji geminis obtruſit lib. 2. t. 4. ut conſtat ex ejuſdem interp. ad Paul. 3. 8. tit. de leg. §. *uſuf.* Serv. in 5. Æn. [533.] *Sume, percipe: nam verbum eſt juriſconſultorum, quoties legatum, non ab herede datur, ſed eſt in accipientis arbitrio.* [*id eſt, vindicationis vel optionis.*] Nec tamen ante aditam hereditatem legatarius dominus efficitur, ut ait Th. ſicut nec antea legatum peti poteſt, l. 7. D. *quando di. leg.* FABR. I.

Errorem ſuum in culpando THo Fabrotus tacite corrigit per notam ſeq. G. O. R.

Ante aditam hereditatem legatarius dominus non efficitur, nec antea legatum peti poteſt, l. 7 D. *quando di. leg.* FABR. II.

Cl. Salmaſius in Elencho ἐκδόσεως de Mutuo adv. Taborem pag. 341. notat hic THum, quum legatarius poſſet in legato vindicationis vindicare *non exſpectato herede*, ut ait Cajus 2. Inſt. t. 5. §. 1. id eſt *non exſpectata heredis aditione:* verum Maranus in Tr. *de Tranſmiſſ.* pag. 651. conciliat THum cum Paulo III. Sent. 6. §. 3. B. Adde interpretes ad d. l. Caji. MEERM.

An igitur ante aditam hereditatem? minime gentium: nam ſi hereditas non adeatur, infirmatur teſtamentum; & nihil valet ex his, quæ teſtamento ſcripta ſunt, l. 9. D. *de Teſt. tut.* quamobrem intelligendum poſt aditam hereditatem. Quod autem ait, *non exſpectato herede*, hoc vult inferre, ut legatarius neceſſe non habeat e manu heredis rem legatam percipere, cum ipſe per ſe poſſit vindicare: habet enim hujuſmodi legatarius actionem in

νι, ὡς δύνασθαι αὐτὸν κατὰ παντὸς κινεῖν [k] τὴν in rem· καὶ διὰ τοῦτο ἀνεφέρετο καὶ αὕτη ἐν ταῖς ἰδικαῖς πράξεσι, ταῖς περιποιούσαις ἡμῖν δεσποτείαν, ὡς ἄνω προαπεφωνήσαμεν· ἐλέγετο δὲ βινδικατίων παρὰ τὸ 5 vindicare, ὅ ἐστι διὰ τῆς in rem ἐκδικῆσαι τὸ πρᾶγμα.

6 Τῆς δαμνατίωνος δὲ τὰ ῥήματα, [l] Κα- 445
ταδικάζω σε ὦ κληρονόμε, δοῦναι τῷδε νο-
μίσματα ρ'· ἐτίκτετο δὲ ἐντεῦθεν τῷ λη-
γαταρίῳ κατὰ τοῦ κληρονόμου περσοναλία
ἀγωγὴ, ἡ λεγομένη 7 ex testamen-
to.

Sinendi modo δὲ, [m] Καταδικάζω σε ὦ κληρονόμε, συγχωρῆσαι τῷδε λαβεῖν τόδε τὸ πρᾶγμα· [n] καὶ ἐντεῦθεν ὁμοίως 8 ἥρμοζεν ἡ ex teſtamento.

Πραικεπτίωνος δὲ τὰ ῥήματα· [o] Κατεξ- 446
αιρέτω 9 ὁ δεῖνα ὁ μερικὸς κληρονόμος
10 λαβέτω τόδε τὸ πρᾶγμα· ἀμέλει, οὐ
καλῶς τῷ [p] μὴ ὄντι μερικῷ κληρονόμῳ κα-
τὰ

aditione, ut adverſus quemlibet *actionem* in rem movere potuerit: atque ideo etiam hæc referebatur in modos ſingulares, qui nobis dominium adquirebant, ut ſupra memoravimus. Dicebatur vero vindicatio a *verbo* vindicare, quod eſt rem per *actionem* in rem evincere.

Damnationis porro verba ſunt: DAMNO TE HERES, DARE ILLI SOLIDOS CENTUM. Hinc naſcebatur legatario adverſus heredem actio perſonalis, quæ dicebatur ex teſtamento.

Sinendi modo: DAMNO TE HERES, UT PERMITTAS ILLI REM ILLAM SUMERE. Et hinc ſimiliter competebat ex teſtamento *actio*.

Præceptionis item verba: PRÆCIPUAM ILLE EX PARTE HERES HABETO ILLAM REM. Scilicet, non recte ei qui ex parte non eſt heres, per

5. Βινδικάρει & mox ἐν ῥήμ ante F. 6. Δαμνατίωνος δὲ ῥήμα; F. 7. ἐξ τεσταμέντω hic & deinde: item Σινένδι μόδο ante F. 8. ἥρμοζεν Baſ. & Pariſ. ἥρμοσεν Lugd. Goth. & F. 1 Nos edimus ut F. 2. 9. δὲ ad: F. 10. λαμβανέτω F.

in rem adv. quamcumque perſonam: quod & TH. exponit. ALEANDER *ad Cajum*.

k. Sciendum eſt inſuper competere ex hoc legato actionem in perſonam, l. 33. & 84. §. ult. & l. 85. D. *de leg.* 1. licet id auctor noſter omiſerit: quia heres cum omnibus legatariis quaſi contraxiſſe intelligitur, l. 5. §. *heres quoque* D. *de Obl. & Act.* D. GALTIER.

Nihil certi ex Juſtinianeo jure, quo omnium legatorum una natura facta eſt, probari poteſt, quum ſatis ſcire nunc nequeamus, ad quodnam genus illa exempla pertinuerint. Tum ſatis habuit THus præcipuam & maxime propriam memorare actionem: nec putavit operæ pretium, teneras novorum Juſtinianorum aures atque animos rebus ſubtilibus nulliuſque in foro uſus conturbare. At ſi cui volupe eſt plura de horum generum differentiis legere, adeat Merillii VI. *Obſ.* 32. & 33. & Schulting. *ad Ulp.* T. 24. cum Cl. Voorda inſ. not. *p.* G. O. R.

l. Alias formulas vide apud Ulpianum 24. §. 4. & 2. Gaj. 5. §. 3. Hæc autem continentur, *Heres meus damnas eſto dare, dato, facito, heredem meum dare jubeo, heres da.* Porro de ſimilitudine & differentia legati vindicationis & damnationis, vide apud 2. Gaj. 5. §. 4. 5. 6. quæ res ita legarentur, vide apud Ulpianum 24. §. 8. 9. D. GOTH.

Vulgaris formula: *dare damnas eſto.* Notæ juris: *D. D. E. dare damnas eſto.* Serv. in 12. Æn. [727.] *In jure cum dicitur*, damnas eſto, *hoc eſt, damnatus es ut des: hoc eſt, damno te ut des.* [*neque alias libereris.*] FABR. I.

m. Sed & hæc verba in uſu, *Heres ſine Lucium ſumere, præſumere, habere.* Ulp. 24. §. 2. 2. Gaj. 5. §. 6. quæ res ita legari poſſent, vid. Ulpianum 24. §. 10. D. GOTH.

Ulp. d. t. 24. l. 20. §. 1. D. *de leg.* 3. l. 2. D. *de ann. leg.* In legato per damnationem factum heredis intercedebat: in legato per ſinendi modum legatarius rem ſumebat. FABR. I.

n. Imo ex legato *Sinendi modo* oriebatur etiam actio in rem, uti docet Cajus 2. Inſt. 5. §. 6. ibi-

τὰ 11 πραικεπτίωνα καταλιμπανόμενα· τὸ γὰρ 12 εἰπεῖν ῥωμαϊστὶ Præcipito, τουτέστι Κατεξαίρετον λαμβανέτω, δηλωτικόν ἐστι προϋποκειμένου μέρους κληρονομίας· τουτέστι πρὸς τῷ μέρει, ὅπερ αὐτῷ καταλέλοιπα, βούλομαι αὐτὸν καὶ τόδε ἔχειν ἐν ἐξαιρέτῳ· ἀπῃτεῖτο δὲ ἡ πραικεπτίων q διὰ τοῦ familiæ 13 erciſcundæ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· αἱ διατάξεις δὲ τῶν νεωτέρων r βασιλέων ἀνεῖλον τὰ τυπικὰ ῥήματα, δι' ὧν τὸ γένος ἐσημαίνετο.

Γέγονε δὲ καὶ διάταξις s τοῦ θειοτάτου 447 ἡμῶν βασιλέως, ἣν μετὰ πολλῆς ἐποιήσατο τῆς ἀγρυπνίας, σπουδάζων ἰσχυροτέρας καὶ βεβαιοτέρας εἶναι τὰς τῶν τελευτώντων βουλήσεις· ἐν ᾗ παρεκελεύσατο οὐ τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ ταῖς γνώμαις τῶν 14 τελευτώντων προσέχειν· ὥστε πᾶσι τοῖς γένεσι τῶν ληγάτων t μίαν εἶναι φύσιν· καὶ οἵοις δήποτε ῥήμασιν ἐάν τι συμβῇ καταλειφθῆναι, ἐξεῖναι τοῖς ληγαταρίοις τοῦτο λαμβάνειν, εἴτε

per præceptionem relinquimus. Nam dictio Romana PRÆCIPITO, id eſt præcipuum capito, deſignatio eſt præſuppoſitæ partis hereditariæ: id eſt præter partem, quam ei reliqui, volo eum & hoc habere præcipuum. Petebatur autem præceptio per familiæ erciſcundæ *judicium*. Sed hæc quidem olim: recentiorum vero Principum conſtitutiones ſuſtulerunt verba ſolemnia, per quæ genus ſignificabatur.

Facta eſt autem & ſanctiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutio, quam multa cum vigilia fecit, ſtudens validiores ac firmiores morientium eſſe voluntates, in qua juſſit non verbis, ſed morientium menti attendere: ut omnibus legatorum generibus eadem ſit natura; & ſi quid quibuſcumque verbis contingat relinqui, legatariis hoc nanciſci liceat, ſive ve-

11. *præceptiona* F. 12. εἰπ. ῥωμ. de: F. 13. *herc.* ante F. 14. τελευτησάντων F.

ibique interpr. Adde Vinn. in Comment. h. l.
MEERM.

o. Vel ita, *Lucius illam rem præcipito.* Ulp. 24. §. 6. quæ res ita legarentur. vid. Ulp. 24. §. 11.
D. GOTH.

Aut, præcipito, ſumito, tibique habeto, ut in Notis juris à Magnone collectis, aut, præcipito, ſumito extra partem hereditatis, ut in l. 12. C. *de leg.* nam ita legatur uni ex heredibus; ut hic ſcribit Th. & Cajus tit. *de leg.* Donatus in 5. Æn. *Præcipuum, quod præter communionem ſingulis proprio nomine deputatur, ut fit ſæpe in teſtamentis, cum aliqua per præceptionem ſingulorum heredum cenſuerit eſſe teſtator.* Gloſſæ juris ineditæ: *Præceptio*, τὸ ἐξαίρετον λεγάτον, ἤγουν τὸ ἔξωθεν τῆς κληρονομίας, ὡς ἐν διαθήκῃ καταλιμπανόμενον τῷ μετόχῳ κληρονόμῳ, οἷον ὅταν οὕτως εἴπω. πρὸς τῷ μέρει τῆς κληρονομίας, ἧς κατέλιπον τῷ δεῖνι, βούλομαι αὐτὸν καὶ τόδε τὸ πρᾶγμα ἔχειν ἐν ἐξαιρέτῳ. Gregor. Nazianz. in teſtam. ſuo: ἔτι δὲ ἐξαιρέτως Γρηγόριον τὸν διάκονον καὶ κληρονόμον μου γνησίως ὑπηρετήσαντά μοι, βούλομαι κατασχεῖν ἰδίῳ δεσποτείας δικαίῳ χρυσίνους τὸν ἀριθμὸν πεντήκοντα. Hæc capiendi figura præceptio dicitur, prælegatum, & præcipuum. Gloſſ. Lat. Gr. *præceptio* ἐξαιρέτου δόσις. De legato per præceptionem loquitur Plin. Ep. 5. 7. & lib. 10. 7. ſi emendate legatur. Hoc legatum præſtatur judicio familiæ erciſcundæ, Th. hic, & l. 17. §. 2. D. *de leg.* 1.
FABR. I.

p. 2. Gaj. 5. §. ult. Paul. 3. ſent. 6. §. 1.
D. GOTH.

q. Adde l. heres §. ult. l. ſeq. D. *familiæ.*
D. GOTH.

Ad h. l. vid. Cl. Voorda in Interpr. & Emend. Jur. cap 25. [qui non dubitat, quin coheredum alter eod. judicio familiæ erciſc. conſequi olim potuerit, quod ſibi alio legati genere erat relictum &c.]
MEERM.

r. Conſtantini, Conſtantis, & Conſtantii, l. 21. Cod. *eod.* D. GOTH.

s. L. 1. Cod. *comm. de legatis.* D. GOTH.

t. Adde §. ult. in f. inf. *de oblig. quæ ex quaſi contractu.* D. GOTH.

u. Suf-

εἴτε βούλονται [15] περσοναλίας ἀγωγὰς, ἤγουν κινῆσαι τὴν in rem, [u] ἢ καὶ τὴν ὑποθηκαρίαν· πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα χρήσιμα ἡ προειρημένη διάταξις διδάσκει· τὴν δὲ ταύτης ἐξητασμένην ἰσχὺν μαθεῖν ἔνεστι [16] τελεώτερον τοῖς αὐτῆς ἐντυγχάνοντα [17] ῥήμασιν.

velint perſonales movere actiones, ſive in rem, ſive etiam hypothecariam. Multa autem & alia *per*utilia conſtitutio prædicta docet: aſt exquiſitam hujus vim diſcere perfectius poteſt, qui ejus verba legerit.

448 §. III. Ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τούτων ἡ αὐτὴ διάταξις ἔστη, ἀλλὰ καί τι μεῖζον προσέθηκεν· ὁπότε γὰρ ἑώρα, τὰ μὲν ληγάτα πολλῆς ἀκριβείας ἐχόμενα, ἐπὶ δὲ τῶν φιδεϊκομμίσσων μᾶλλον τὴν βούλησιν θαλπομένην τοῦ τεστάτωρος, καὶ διὰ τοῦτο πλατυτέραν ἔχοντα φύσιν, ἀναγκαῖον ᾠήθη πάντα τὰ ληγάτα τοῖς φιδεϊκομμίσσοις ἐξισῶσαι, ὡς μηδεμίαν εἶναι μεταξὺ αὐτῶν διαφοράν· ἀλλ' ὅπερ ἐλλείπει τοῖς ληγάτοις, ἐκ τῆς τῶν φιδεϊκομμίσσων ἀναπληροῦσθαι φύσεως· καὶ εἰ ἔν τινι πλεονεκτεῖ τὸ ληγάτον, τούτου [18] μεταδιδόναι τῷ φιδεϊκομμίσσῳ·

§. III. Sed neque in his eadem conſtitit conſtitutio, ſed & majus quid addidit. Quum enim videret, legata quidem multum complecti rigorem, at in fideicommiſſis voluntatem magis teſtatoris foveri, ideoque latiorem *ea* habere naturam, neceſſarium putavit omnia legata fideicommiſſis exæquare, ut nulla inter hæc foret differentia: ſed quod deeſt legatis, ex fideicommiſſorum ſuppleatur natura; & ſi qua in *re* legatum eſt plenius, hanc participet *cum* fideicommiſſo.

449 Ἀλλ' ἵνα μὴ χύδην καὶ ἀναμὶξ περὶ ληγάτων καὶ φιδεϊκομμίσσων διαλεγόμενοι ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν νόμων προοιμίοις, ἀπαλωτέρας

Verum ut ne confuſe & mixtim de legatis ac fideicommiſſis differentes in ipſis legum elementis, teneriores

15. περσοναλίων ἐκίνασθαι F. omiſſo ἀγ. 16. τελειότατον F. 17. ῥητοῖς F. 18. μεταδιδότω F.

u. Sufficiunt igitur hæ tres actiones, ſublata in rem miſſione, l. 1. & l. ult. §. 2. C. *comm. de leg.* de qua hæc inveni in Gloſſis juris manuſcriptis. *Remiſſio*, συγχώρησις τοῦ κινεῖν κατὰ τοῦ κληρονόμου περὶ τοῦ ληγάτου, ἢ φιδεϊκομμίσσου. ἰστέον δὲ ὅτι τὸ παλαιὸν εἴδη πολλὰ ληγάτων ἦσαν, ὡς φησὶ ὁ κ'. τοῦ β'. βιβλίου τῶν Inſtit. οὐ πάντα δὲ τὴν αὐτὴν εἶχον φύσιν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀπὸ τῶν λεγομένων βινδικατίων αὐθὺς [l. εὐθὺς] ἔνοχον ἐποίει τῷ ληγαταρίῳ τὸν κληρονόμον. τὰ δὲ λοιπὰ δοκιμασίας ἐδεῖτο δικαστικῆς· εἰ γὰρ ὁ κληρονόμος ἀπεκτήσατο τὸ ληγατευθὲν πρᾶγμα, δυσχεράνας αὐτὸ ἢ πωλήσας πρός τινα πίστει κακῇ λαμβάνοντα, μετὰ πολλῆς διασκέψεως [διασκέψ.] ἐδίδοτο τῷ ληγαταρίῳ ῥεμισσίων. λέγεται δὲ οὕτως ἡ παραχώρησις τοῦ ποιεῖν τι ἢ μὴ ποιεῖν· οἷον, ἡ παραχώρησις τοῦ κινεῖν ἀγωγὴν, καὶ ποιεῖν ἔνοχον κληρονόμον. ταύτην ἐν ῥεμισσίωνα Ἰουστινιανὸς ἀνεῖλεν, ἴσην ἀπονείμας τοῖς ληγάτοις τάξιν. Verum eſt, ſi cui rem legatam fideicommiſſamve heres vendiderit, eamque ſciens comparaverit, legatario vel fideicommiſſario dari in rem miſſionem ἐξ ἀπορίας, id eſt, ſi heres ſolvendo non ſit, ut ex Paulo conſtat, Sent. 4. tit. 1. §. *rem fideicomm.* Nov. 39. quam quidem *in rem miſſionem* Juſtinianus ſuſtulit, ut jam ſupra dictum eſt. Abſurdum autem eſt, quod ait *de remiſſione*, quam παραχώρησιν interpretatur. Huc pertinet ſolemnis in rem miſſio: remiſſio autem vox eſt ab imperito græculo conficta formataque. FABR. I.

x. Vertit Curtius ac retinuit Fabrotus: *ne ... teneriores adhuc adoleſcentium aures per difficiliores has traditiones offendamus in ipſis inſtitutionibus:* adeoque δυσχερεστέρας διδασκαλίας habuiſſe videtur pro plurali, aut ſuppleviſſe ſaltim διά, non omnino male, ſi quidam Codex adſentiretur. At nunc malui pro genitivo ſumere & conjungere cum ἐπεισαγωγῇ. G. O. R.

Neſcio, quomodo mihi placeat dativus περσοναλίοις. At tum erit Pleonaſmus. GAN. EL.

y. Res

τέρας ἔτι τὰς τῶν νέων [19] ἀκοὰς, [x] δυσχερεστέρας διδασκαλίας ταράξωμεν ἐν ἐπεισαγωγῇ, ἀξιολογώτατον ἐνομίσαμεν εἶναι, πρότερον περὶ ληγάτων κεχωρισμένως, εἶτα μετὰ ταῦτα περὶ φιδεϊκομμίσσων διεξελθεῖν· ὅπως τῆς ἑκατέρου φύσεως ἰδίᾳ γνωσθείσης, ἐκπαιδευθέντες λοιπὸν καὶ ἐν ἕξει γενόμενοι, λεπτοτέραν καὶ ἀκριβεστέραν ἀθορύβως [20] δέξωνται διδασκαλίαν.

riores adhuc juvenum aures conturbemus in difficilioris doctrinæ inſtitutione, operæ maxime pretium eſſe credidimus, prius de legatis ſeorſim, dein poſt illa de fideicommiſſis tractare: ut cognita ſeparatim utriuſque natura, deinceps eruditi & habitu *quodam* præditi, ſubtiliorem & accuratiorem doctrinam ſine perturbatione accipiant.

§. IV. Οὐ μόνον δὲ τὰ τοῦ τεστάτωρος ἢ τοῦ κληρονόμου πράγματα, ἀλλὰ καὶ [y] ἀλλότρια δύναται ληγατεύεσθαι· οὐχ [21] ὥστε τὸν δεσπότην τῶν ἰδίων πραγμάτων στερεῖσθαι· ἀναγκάζεται γὰρ ὁ κληρονόμος προσιέναι τῷ δεσπότῃ, καὶ διαλέγεσθαι περὶ ἀγορασίας· καὶ εἰ μὲν ἕλοιτο ὁ δεσπότης πωλῆσαι, ἀγοράσας ὁ κληρονόμος δίδωσι τοῦτο τῷ ληγαταρίῳ· εἰ δὲ μὴ δυνηθῇ, τοῦ δεσπότου μὴ βουληθέντος, τὴν τοῦ πράγματος διατίμησιν [yy] παρέξει τῷ ληγαταρίῳ. 450

§. IV. Non ſolum autem res teſtatoris aut heredis, ſed alienæ quoque legari poſſunt: non ut dominus ſuis rebus privetur; nam heres dominum adire cogitur, & de emtione *cum eo* loqui: & ſi quidem dominus vendere malit, heres illam emens dat legatario: ſi vero *emere* non poſſit, domino nolente, rei æſtimationem legatario præſtabit.

Εἰ δέ τις τελευτῶν τοιοῦτόν μοι ληγατεύσῃ πρᾶγμα, ἐφ' ᾧ [22] κομμέρκιον [z] οὐκ ἔχω, 451

Quod ſi quis moriens talem mihi rem legaverit, in qua commercium

19. οὔσας ad: F. 20. δέξονται F. 21. ὡς στερ. τὸν δεσπ. &c. F. 22. Sic ſcribo cum Schol. & Gloſſ. pro F. *commercion*, ante quem κομμέρκιον hic legebatur. Paulo ante ληγατεύσῃ lego.

y. Res aliena legari poteſt, non tamen in præjudicium domini, adde §. 11 inf *eod.* l. 67. § 8. D. *de legatis* 2. l. 25. Cod. *fideicommiſſ.* D. GOTH.

[Atqui de pecunia ſua teſtari permiſſum eſt, l 13. Cod. *de Teſtam.* non etiam de aliena, Iſæus Orat. 9. ſed rei alienæ pretium ex bonis defuncti heres præſtat. Res autem aliena legari poterat. *ex Addend.*] Per damnationem non etiam per vindicationem; l. 39. D. *de manum teſt.* ad quam Græc. interpres hæc adnotavit Bas. 48. t. 3. τοῦτο δὲ περὶ τὸν κατὰ βινδικατίονα εἴρηται, ἐφ' ἧς τὰ ἴδια μόνα ἐληγάτευεν ὁ τεστάτωρ. σήμερον δὲ οὐδεὶς μὲν οὐκ ἔστι τὸ ληγάτον, ἀλλὰ ἀνάγκην ἔχει τῇ ἀλλοτρίᾳ χρήσασθαι. ὅσον οὖν περὶ τὴν in rem νομίζεται ἀδύνατον. Rem autem alienam legari poſſe tradit quoque ex auctoribus noſtris Gregor. M. Epiſt. lib. 7. 4. ind. 1. FABR. I.

An jure Canonico legatum rei alienæ irritum ſit, ob cap. 5. x. *de Teſt.* vide Vinnium in Comment. h. l. & Böckelmanni *Different. Jur. Civ. & Can.* cap. XXXIII. §. 20. adj. Ev. Ottonis nota. G. O. R.

yy. Adde 41. Eclog. 1. c. 38. l. 40. D. *de legat.* 1. Paul. 4. Sent. 1. 6. 7. Adde §. 4. inf. *de ſingulis rebus per fideicommiſſ.* D. GOTH.

z. Theophil hoc loco fidelis interpres non fuit: aliud enim eſt rei non eſſe commercium, aliud rei commercium non habere. Res quarum commercium non eſt, à nullo adquiri poſſunt, quales ſunt campus Martius, baſilicæ, templa. Rei commercium quis non habet, quam ipſe quidem adquirere non poteſt, alius autem poteſt. [Similiter donari non poteſt, quod donatario adquiri non poteſt, l. 9. §. ult. D. *de Donat.* οἷον χριστιανὸν ἀνδράποδον αἱρετικῷ πρὸς ὄνομα, ut ibi notant

χω, τουτέστι δίκαιον τοῦ κτᾶσθαι αὐτὸ, οὐ μόνον οὐκ *22 ἐποφληθήσομαι αὐτὸ τὸ καταλειφθὲν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τούτου διατίμησιν ἀπαιτεῖν δυνήσομαι· τί γὰρ, ὅτι ἐληγάτευσέ τις ἐμοὶ τὸν κάμπον [a] τὸν Μάρτιον, (τόπος δέ ἐστι δημόσιος πλησίον τῆς Ῥώμης) [b] ἢ τὴν βασιλικὴν, [c] ἢ τὸν ναὸν, ἢ τὰ δημοσίαις χρείαις ἀφιερωθέντα, οἷον θέατρον, [d] κυνήγιον, [e] ἱππικόν; πάντα γὰρ τὰ τοιουτότροπα ληγάτα ἀνίσχυρά ἐστι.

cium non habeo, id eſt jus poſſidendi eam, non ſolum non debebitur mihi ipſa *res* relicta, ſed neque ejus æſtimationem petere potero. Quid enim, ſi quis mihi legavit campum Martium, (eſt autem locus publicus prope Romam) vel baſilicam, vel templum, vel publicis uſibus deſtinata, veluti theatrum, amphitheatrum, circum? omnia enim hujuſmodi legata ſunt invalida.

Τὸ δὲ εἰρημένον ἡμῖν πρὸ βραχέος, ὅτι 452 τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἰσχυρῶς δύναμαι ληγατεύειν, τότε χρὴ νοεῖν, ἡνίκα ἐγὼ ὁ διαθέμενος ἠπιστάμην ἀλλότριον εἶναι τοῦτο· εἰ γὰρ ἠγνόουν, ἀνυπόστατον τὸ ληγάτον· εἰ γὰρ ἠπιστάμην οὐκ ἐμὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἔσθ' ὅτε [f] οὐκ ἂν αὐτὸ κατέλειψα· καὶ τοῦτο περιέχεται διατάξει τοῦ θειοτάτου [g] Πίου.

Quod autem brevi ante dictum eſt nobis, poſſe me alienam rem valide legare, tunc intelligere oportet, quando ego teſtans ſcivi, hanc eſſe alienam: nam ſi ignoravi, legatum non ſubſiſtit. Si enim ſciviſſem, meam rem non eſſe, forte eam non reliquiſſem: & hoc conſtitutione Divi Pii continetur.

Ἐὰν ληγατεύσῃ τις 23 ἀλλότριον πρᾶγμα ἐμοὶ, καὶ ὁ κληρονόμος μὴ βουλόμενος ἀγοράσαι αὐτὸ καὶ δοῦναι, ἤγουν παρασχεῖν τὴν διατίμησιν, ἀνυπόστατον 24 δὲ εἶναι 453

Si quis alienam mihi rem legaverit, hereſque eam emere ac dare, aut æſtimationem præſtare nolens, dicat legatum eſſe invalidum, quia te-

*22 Legerem ἐποφληθήσεταί μοι GAVEL. 23. ἐμοὶ h. l. F. 24. δὲ εἶναι de: F. 2.

tant Græci. *ex Edit.* 1.] Schol. hoc loco: κομμερκιόν ἐστιν, ἐφ' ᾧ τις πραγματεύεται, hinc κομμερκιάριος, Joann. Moſch. Limonar. c. 186. FABR.

Nihil hic intereſt, utrum ego legatarius rei illius commercium non habeam, an alius præter me nemo; adeoque THus nihil aut falſi dixit, aut quod juvenes in errorem ducere poſſit. G. O. R.

Requiritur hoc caſu, ut rei legatæ commercium habeat legatarius ratione juris ſive dominii. Quare fruſtra Judæo legaretur Chriſtianum mancipium. DOUJAT.

a. Extra mœnia olim & uſque ad Ciceronis ætatem fuiſſe, ſatis conſtat: poſtea vero intra urbem receptus eſt, mœnibuſque cinctus. HOTOM. *in Lugd.*

Vellem docuiſſet, quo tempore: namque apertum fuiſſe campum ſeculo etiam quinto oſtendit Jacob. Gothofr. *ad Cod. Theod.* L. XIV. t. 14. Hoc nunc ſufficiat. G. O. R.

Campus Martius qui Tiberianus [Tiberinus] 6. Gellius 7. locus extra urbem Romam 15. Gell. 27. in f. prope portam Fluentanam v. Halicarn. 5. Strabonem 5. 36. Plin. 10. Livium 39. Campi etiam Martii meminit l. 39. in f. D. *de legat.* 1. l. uni. C. Theodoſ. *de campo Martio urbis Romæ.* D. GOTH.

De quo Veget. 1. c. 10. Dio Coccejanus ἱερὸν τόπον appellat 39. in fi. quia conſecratus Marti, Livius 2. FABR. I.

b. βασιλικαὶ ædes regiæ, templa. 15. Iſidor. 4. D. GOTH.

Niceph. Calliſt. lib. 8. c. 28. ναὸν δ' ὕστερον εἰς κάλλος ἐξαίσιον τῷ Χριστῷ ἀνεγεῖραι. & paulò poſt: οὐ μόνον βασιλικὰς καὶ τῶν πανταχοῦ βέλτιστα, &c. FABR. I.

c. Ναὸς *templa* ut hic, *ædes ſacra* l. 39. in f. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

d. Κυνήγιον, quod hic theatro adjungit, ſumit pro

εἶναι φησὶ τὸ ληγάτον, διὰ τὸ τὸν τεστάτωρα ἀγνοεῖν ἀλλότριον εἶναι τοῦτο· [25] ἐνίσταμαι δὲ ἐγὼ ὁ ληγατάριος, ἰσχυρὸν αὐτὸ διαβεβαιούμενος εἶναι, διὰ τὸ τὸν τελευτήσαντα εἰδέναι, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀλλότριον ἦν· τίς ἄρα βαρύνεται τῇ ἀποδείξει, ὁ κληρονόμος λέγων ἠγνοηκέναι τὸν τεστάτωρα, ἢ ὁ ληγατάριος ἐπίστασθαι φάσκων αὐτόν; καὶ λέγομεν, τὸν ληγατάριον βαρύνεσθαι τῇ ἀποδείξει, οὐ μὴν τὸν κληρονόμον ἀποδεικνύειν ἀναγκάζεσθαι· ὁ γὰρ ληγατάριος [h] ἄκτωρ ὢν εἰκότως βαρύνεται τῇ ἀποδείξει.

454 §. V. Τίτιος δανεισάμενος παρὰ Πρίμου [i] ἐνεχυρίασεν, ἤτοι ὑπέθετο αὐτῷ ἐπὶ τῷ χρέει, οἰκεῖον ἀγρόν· τελευτᾷ ὁ Τίτιος πρὶν ἀποδῷ τὸ χρέος, ἐληγάτευσέ μοι τοῦτον τὸν ἀγρόν· ἀνάγκην ὁ κληρονόμος ἕξει καταβαλεῖν τὸ χρέος τῷ Πρίμῳ, καὶ τῆς ὑποθήκης [k] ἐλεύθερον [26] αὐτὸν διδόναι μοι· κἀνταῦθα δὲ ἡ αὐτὴ χώραν [27] ἔχει διάστιξις, ἥτις καὶ ἐπὶ τοῦ προλαβόντος θέματος, ἡνίκα ἀλλότριον ἐληγατεύθη πρᾶγμα· τότε γὰρ ἀναγκάζεται ὁ κληρονόμος

testator eam eſſe alienam ignoraverit;
453 ego autem legatarius inſtem *meque opponam*, contendens illud eſſe validum, quia defunctus ſcierit rem eſſe alienam: quiſnam oneratur probatione, heres*ne* dicens ignoraſſe testatorem, an legatarius ajens eum ſciviſſe? Et dicimus, legatarium probatione onerari, non vero heredem cogi *contrarium* demonſtrare. Legatarius enim quum actor ſit, probatione merito oneratur.

454 §. V. Titius a Primo mutuatus oppigneravit, ſive oppoſuit ei pro debito, ſuum agrum. Titius moriens antequam debitum reddat, hunc mihi agrum legavit. Neceſſe habebit heres debitum Primo ſolvere, atque cum *a* pignore liberum mihi dare. Aſt etiam hic eadem diſtinctio locum habet, quæ & in præcedenti ſpecie, quando aliena res legata fuit: tunc
455 enim cogitur heres ſoluto debito legatum

25. ἐναντιοῦμαι δὲ ἐγὼ ὁ ληγατ. ἰσχ. &c. F. 26. Sic feci e vulg. αὐτὸ G. O. R. 27. ἐχέτω F.

pro theatro venationibus populo exhibendis adcommodato. unde & theatrocynegium ſeu θεατροκυνηγία Novell. 105. D. GOTH.

Vetus interp. Novell. vertit, *amphitheatrum* 117. c. 8. recte, ut conſtat ex Dionis 43. & Procop. γ. Γοτθ. FABR.

e. ἱππικὸς τόπος Circus, Circenſis. Gloſſ. iiſdem Circum ἱππικόν. & Circus κύκλος ἐν ᾧ ἱπποδρομίαι γίνονται. Proinde interpres hic male *Equirium* vertit. Equlria enim Varroni 5. *de lingua n.* 3. cies quo equi currunt in campo Martio: Feſto vero, Ludi à Romulo Marti inſtituti. Hic autem ἱππικόν, neque tempus, ſed locus. De circo maximo vide Varronem 4. de lingua numero 32. D. GOTH.

Gloſſ. Lat. Gr. *circum*, ἱππικόν. Item, *circus*, κύκλος ἐν ᾧ ἱπποδρομίαι γίνονται. Gloſſ. Gr. Lat. ἱππικὸς τόπος, *circus*. FABR.

Curtius verterat, *Theatrum*, *Arenam*, *Equirium*: Fabrotus vocem poſtremam correxit, ego & mediam. G. O. R.

f. Legare rem alienam ſcientes poſſumus: at non ignorantes, ut hic. adde Paul. 4. ſent. 1. §. 8. (niſi proximæ perſonæ l. cum alienam 10. Cod. *de legatis*, ubi dixi) Proinde legatarius probare debet, teſtatorem ſcientem ac prudentem rem alienam legaſſe. D. GOTH.

Sunt enim magis in legandis ſuis rebus quam in alienis comparandis, & onerandis heredibus faciliores voluntates, l. 67. §. *ſi rem*, D. *de leg.* 2. FABR. I.

g. Quæ non extat. Eſt autem ſimile Alexandri in d. l. 10. D. GOTH.

h. L. 2. D. *de probat.* l. 4. Cod. *de edendo.* D. GOTH.

i. Adde 44. *Eclog.* 1. c. 116. 5. Harmenop. 10. §. 33. Paul. 3. ſent. 6. §. 8. l. *ſi res obligata* 57. D. *de legat.* 1. 5. Harmenop. 10. §. 57. D. GOTH.

k. Juſtinianus uno verbo, *luere*. Eſt autem luere, pignus ſolutione vel ſatisfactione liberare. [Servius in illud XI. Æneid. [841.] *crudele luiſti. Juris verbo*, inquit, *uſus eſt*; *luere enim debere dicitur*,

μος καταβαλὼν τὸ χρέος ἐλευθερῶν τῆς ὑποθήκης τὸ ληγάτον, ἐν ᾧ ἠπίστατο ὁ τελευτήσας ὑποκεῖσθαι τὸ πρᾶγμα καὶ τοῦτο Σεβῆρος καὶ Αντωνῖνος ἀντέγραψαν [l] οἱ θειότατοι· εἰ μέν τοι ὁ τελευτήσας ἠβουλήθη, τὸν ληγατάριον τοῦ δεσμοῦ τῆς ὑποθήκης τὸ ληγάτον ἀπαλλάξαι, καὶ τοῦτο ἰδικῶς ἐξεφώνησεν, οὐκ ὀφείλει ὁ κληρονόμος τοῦτο λυτροῦσθαι.

gatum *a* pignore liberare, quum defunctus ſcivit rem eſſe oppoſitam: atque hoc Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt. Si tamen defunctus voluit, ut legatarius pignoris vinculo legatum liberaret, & hoc ſpecialiter expreſſit, heres illud luere non debet.

§. VI. Ἐληγάτευσά σοι ἀλλότριον πρᾶ- 456
γμα· ἐπιζήσαντές μου τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης, γέγονας αὐτοῦ τοῦ πράγματος σὺ δεσπότης ὁ ληγατάριος. ὅτι μὲν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸν κληρονόμον ἀπαιτεῖν οὐ δύνασαι, (πῶς γὰρ τὸ τελοῦν ὑπὸ τὴν σὴν δεσποτείαν;) συνωμολόγηται· ἆρα οὐδὲ τὴν διατίμησιν τούτου ἀπαιτεῖν δυνήσῃ; καὶ χρὴ οὕτω διαστίζειν· εἰ μὲν ἀπὸ ἀγορασίας 457
[m] ἐκτήσω τοῦτο, κινῶν κατὰ τοῦ κληρονόμου τὴν ἐξ τεσταμέντου, λήψῃ τὴν [28] τούτου τοῦ πράγματος διατίμησιν· εἰ δὲ ἀπὸ δωρεᾶς γέγονας τούτου δεσπότης [29] ἢ ἀπὸ ληγάτου, οὐκ ἀπαιτήσεις [n] τὸ τίμημα· διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, [30] Duas lucrativas cauſas in eumdem hominem & eamdem rem concurrere non poſſe. Τουτέστι, δύο ἐπικερδεῖς αἰτίας εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον [31] καὶ εἰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα συντρέχειν οὐ δυνατόν.

§. VI. Rem tibi alienam legavi: ſupervivente me confectioni teſtamenti, tu legatarius illius rei factus es dominus. Quod ipſam quidem rem ab herede exigere non poſſis, (quomodo enim, quæ in tuo eſt dominio?) in confeſſo eſt: num ergo nec æſtimationem ejus exigere poteris? Et oportet ita diſtinguere: ſi quidem ex emtione eam adeptus fuiſti, *tu* agens adverſus heredem ex teſtamento, hujus rei æſtimationem accipies; ſin autem ex donatione ejus dominus es factus vel ex legato, non repetes æſtimationem: propter regulam dicentem, DUAS LUCRATIVAS CAUSAS IN EUMDEM HOMINEM ET EAMDEM REM CONCURRERE NON POSSE.

Τού- Hac

28. τούτου de: F. 29. καὶ ad: F. 30. *Ex duabus lucrativis cauſis eadem res ſæpius adquiri non poteſt.* F. Tum ſubjungit: Δύο γὰρ ἐπικ. αἰτ. &c. 31. Sic ſcripſi pro vulg. ἐ. Vid. Gloſſ. noſtrum. G. O. R.

tur, qui pecuniam ſolvit, quod hic uſurpatum eſt in capitis pœnam, v. Feſt. in *reluere.* Itaque ſi res obligata creditori, cujus cauſam teſtator non ignorat, legata ſit, luitio ad heredis ſollicitudinem ſpectat. Cæterum legatarius luet, ut &, ſi defunctus id onus in legatarium nominatim transtulerit. *ex Edit.* 1.] FABR.

l. Adde l. *prædia.* 6. Cod. *de fideicommiſſis.* quæ eſt Alexandri. D. GOTH.

m. Et hic ex non lucrativa cauſa l. 108. §. 4. D. *de legat.* 1. Cæterum quæ cauſæ lucrativæ, vide l. *unicam.* §. *lucrativas.* Cod. *de imponenda lucrativis deſcriptione* lib. 10. tit. 35. D. GOTH.

n. d. §. 4. l. *Nutu* 21. §. 1. D. *de legat.* 3. 44. *Eclog.* 3. c. 21. l. *omnes* 17. D. *de obligationibus.* D. GOTH.

o. His adde l. *Mævius 66. in prin.* & §. 1. D. *de legat.* 2. Simpliciter tamen ac nude dicitur in l. plus

Τούτῳ τῷ λόγῳ, ἐὰν 32 Πρῖμος καὶ 458 Σεκοῦνδος ληγατεύσωσί μοι o τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, εἶτα τελευτήσωσι· ζητοῦμεν, εἰ τῶν δύο τοὺς κληρονόμους δύναμαι ἀπαιτεῖν τὸ ληγάτον; καὶ λέγομεν 33, εἰ μὲν ἐκ τῆς τοῦ ἑνὸς διαθήκης ἔτυχον λαβὼν τὸ πρᾶγμα, ἐκ τῆς ἑτέρας διαθήκης οὐ λήψομαι, οὐδὲ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· πῶς γὰρ, ὁπότε τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐμὴν δεσποτείαν; οὐδὲ τὴν διατίμησιν· ἔτυχον γὰρ τὸ πρᾶγμα 459 ἐξ ἐπικερδοῦς αἰτίας κτησάμενος· εἰ δὲ πρότερον ἐκ τῆς μιᾶς διαθήκης ἔλαβον τὴν διατίμησιν, ἐκ τῆς ἑτέρας ἀκωλύτως ἀπαιτήσω τὸ πρᾶγμα.

Hac ratione, ſi Primus & Secundus eamdem mihi rem legaverint, poſteaque obierint: quærimus, an ab utriuſque heredibus legatum exigere poſſim? Et dicimus, ſi quidem ex unius teſtamento rem nactus fuerim, ex altero teſtamento non nanciſcar, neque ipſam rem; quî enim, quum ſub meo ſit dominio? neque æſtimationem; namque rem ex lucrativa cauſa nactus fui. Si autem ex uno teſtamento æſtimationem prius accepi, ex altero ſine impedimento rem petam.

§. VII. Οὐ μόνον τὰ ὄντα ἐν φύσει, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ ὄντα p, ἐλπιζόμενα δὲ γίνεσθαι, ὀρθῶς ληγατεύομεν· οἷον τοὺς καρποὺς τοὺς ἐσομένους ἀπὸ τοῦδε τοῦ ἀγροῦ, ἢ τὸ μέλλον τίκτεσθαι 34 ἀπὸ τῆσδε τῆς θεραπαίνης.

§. VII. Non ſolum quæ in rerum ſunt natura, ſed etiam quæ non ſunt, ſed naſci ſperantur, recte legamus: veluti fructus qui naſcentur ex illo agro, vel quod naſcetur ex illa ancilla.

§. VIII. Ἐὰν δύο τισὶν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ 460 ληγατεύσω πρᾶγμα, εἴτε conjunctim q εἴτε disjunctim, 35 ἤγουν συμπεπλεγμένως ἢ διῃρημένως, ἔλθωσι δὲ ἀμφότεροι ἐπὶ 36 τὴν τοῦ ληγάτου ἀπαίτησιν, εἰς δύο μέρη μεταξὺ αὐτῶν r τμηθήσεται τὸ ληγάτον· εἰ δὲ ὁ ἕτερος 37 ἀτονήσῃ, ἢ γνώμῃ ἢ τύχῃ, (γνώμῃ μὲν, ἐπειδὴ ἐρεπουδιάτευσε τὸ ληγάτον· τύχῃ δὲ, ἐπειδὴ ζῶν-

§. VIII. Si duobus quibuſdam unam eamdemque rem legavero, ſive conjunctim ſive disjunctim, id eſt, complexim aut diviſim, & ambo ad petitionem legati perveniant, in duas inter illos partes legatum ſcindetur: quod ſi alter defecerit, aut voluntate aut forte, (voluntate quidem, quoniam legatum repudiavit; forte autem,

32. ὁ ad: F. 33. οὕτως ad: F. 34. ἐν F. 35. Gr. interpr. de: F. 36. τὴν de: F.
37. ἀτονήσει ante hanc.

plane. 34. §. *ſed ſi duorum* 2. D. *de legat.* 1. duorum teſtamentis eadem re legata, bis peti poſſe: ut ex unius teſtamento rem conſequar, ex altero æſtimationem. D. GOTH.

p. L. *quæ in rerum natura* 24. D. *de leg.* 1. D. GOTH.

q. L. *duobus conjunctim* 85. D. *de legat.* 1. l. *Conjunctim.* 80. D. *de legat.* 3. D. GOTH.

r. Sive re & verbis conjuncti ſint ſive re tantum, ab initio ſolidum habent ſinguli: Sed ſi ambo perveniant ad legatum, id eſt, legatum agnoſcant, admittant, concurſu partes fiunt, l. 80. *de leg.* 3. l. 7. C. *eod.* ſive ut ait Juſt. *ſcinditur inter eos legatum.* Sic loquitur Jc. in l. 23. D. *de cond. & dem.* l. 1. §. 11. D. *ad Sc. Treb.* & actio perſonalis inter heredes ſcindi dicitur, l. 2. C. *ſi un. ex plur. her.* Verbis conjuncti, non etiam re, ſemper partes habent, l. 89. *de leg.* 3. non concurſu. FABR. I.

ζῶντος ἐτελεύτησε τοῦ τεστάτωρος ἢ καὶ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε ἠσθένησε τρόπῳ· τυχὸν γὰρ ἐξέπεσε τῆς πολιτείας·) τότε ὅλον τὸ ληγάτον πρὸς τὸν 38 συλληγατάρα [s] περιγίνεται.

Καὶ conjunctim [t] μέν ἐστιν, ἐὰν οὕτως 461
39 καταλίπω, Τιτίῳ καὶ Σηΐῳ 40 τὸν οἰκέτην Στῖχον δίδωμι καὶ ληγατεύω. Disjunctim δὲ οὕτως, Τιτίῳ Στῖχον τὸν οἰκέτην δίδωμι καὶ ληγατεύω· Σηΐῳ τὸν οἰκέτην Στῖχον δίδωμι καὶ ληγατεύω· εἰ δὲ καὶ προστέθεικα, 41 Σηΐῳ τὸν αὐτὸν οἰκέτην, ὁμοίως disjunctim τὸ ληγάτον ἀποτελεῖται· εἶπον γὰρ, Τιτίῳ Στῖχον τὸν οἰκέτην ληγατεύω, Σηΐῳ τὸν αὐτὸν οἰκέτην ληγατεύω· ὥστε οὖν ὁ Καὶ σύνδεσμος παρὼν, conjunctim 42 ποιεῖ τὸ ληγάτον· εἰ δὲ μὴ γέγραπται 43 ὁ Καὶ, [u] disjunctim αὐτὸ ποιεῖ.

§. IX. Τὸν Τιτίου ἀγρὸν τελευτῶν ἐληγάτευσάς μοι· σοῦ ζῶντος ἔτι ἠγόρασα [x] τοῦτον τὸν ἀγρὸν παρὰ Τιτίου, deducto usufructu· τουτέστιν, ἔλαβον γυμνὴν τὴν προπριεταρίαν, 44 ἐξῃρημένης τῆς χρήσεως· ἔμεινε δὲ παρὰ Τιτίῳ ὁ οὐσούφρουκτος· μικροῦ διαδραμόντος χρόνου [y] ἐτελεύτησεν ὁ Τί-

tem, quoniam vivo obiit teſtatore; vel alio etiam quocumque defecit modo, forte enim civitate excidit) tunc totum legatum ad collegatarium pervenit.

Et CONJUNCTIM quidem eſt, ſi ſic reliquero: Titio & Sejo Stichum ſervum do ac lego. DISJUNCTIM autem ſic: Titio Stichum ſervum do ac lego: Sejo Stichum ſervum do ac lego. Sed & ſi addidi, Sejo cumdem ſervum, itidem disjunctim. legatum efficitur: dixi enim, Titio Stichum ſervum lego, Sejo eumdem ſervum lego. Adeoque conjunctio ET adjecta, conjunctim legatum efficit: ſi autem non ſcripta ſit *conjunctio* ET, facit illud disjunctim.

§. IX. Titii agrum *tu* moriens mihi legaviſti. Te adhuc vivente hunc agrum a Titio emi, deducto uſufructu; id eſt, nudam accepi proprietatem, excepta utilitate, ſed manſit apud Titium uſusfructus: parvo tempore elapſo obiit Titius, & exſtinctus

38. συλληγατάριον F. 39. καταλείπω Goth. poſt: & F. 40. Στῖχον h. l. F. 41. καὶ ad: F. 42. ἀποτελεῖ F. 43. ὁ Καὶ de: F. 44. ἐξῃρ. τ. χρ. de: F.

s. L. 1. §. 3. D. *de uſufruct. adcreſcendo.* D. GOTH.

Editiones priores: συλληγάτερα. συλληγάτωρ igitur, ut συμβιβαστής in l. 8. D. *de exc. tut.* voce partim Græca, partim Latina. Excerpta è veter. Gloſſ. *legator*, ληγατάριος. FABR.

t. L. *triplici modo* 142. D. *de verborum ſignificatione.* D. GOTH.

u. Inter re & verbis conjunctos, & inter disjunctos, eſt jus accreſcendi. inter verbis conjunctos non item: niſi aliud ſuadeat voluntas teſtatoris. FABR. I.

x. L. *non quodcunque modo*, 82. §. *fundus mihi legatus eſt*, 2. D. *de legat.* I. D. GOTH.

y. Vel capite deminutus; L. *non quocunque* 82. §. 2. *de leg.* I. FABR. I.

z. Male omnino THus hoc loco hanc fuiſſe Juliani ſententiam ait, legatarium actione perſonali ex teſtamento æſtimationem proprietatis petere debere: Julianus enim contra aſſeverabat non æſtimationem proprietatis, non proprietatem deducto uſufructu, ſed fundum ipſum recte petere legatarium, nec ex veteri jure incidere in periculum plus petitionis. A COSTA.

Juſtin. *fundum petere*, id eſt, plenam proprietatem. FABR.

Julianus in l. 82. §. 2. *de legat.* I. ſimpliciter ait: *ſi ex teſtamento egero*, nihil de petitione aut fundi, aut

Τίτιος, καὶ τῇ αὐτοῦ τελευτῇ ἀποσβεσθεὶς ὁ οὐσούφρουκτος, ὃν ἔτυχε παρακρατήσας, 45 ἀνέδραμεν ἐπὶ τὴν προπριεταρίαν. τελευτήσαντός σου, βούλομαι κινῆσαι 463
τὴν ἐξ τεσταμέντου κατὰ τοῦ σοῦ κληρονόμου· ὁ Ἰουλιανός φησι, καλῶς ἀπαιτεῖν με διὰ τῆς περσοναλίας ἀγωγῆς τὴν τῆς προπριεταρίας [z] τοῦ ἀγροῦ διατίμησιν· ὁ γὰρ οὐσούφρουκτος ἐνταῦθα ἐν τάξει δουλείας ἐστίν· ὀφφίκιον δέ ἐστι τοῦ δικαστοῦ, ὥστε deducto uſufructu κελεύειν, ἵνα ὁ κληρονόμος παράσχῃ 46 τὴν διατίμησιν· οἷον, ὁ ἀγρὸς μετὰ τοῦ οὐσουφρούκτου ἄξιός ἐστιν ρνʹ νομισμάτων, δίχα δὲ τοῦ οὐσουφρούκτου ρʹ· κινῶ οὖν ἐγὼ ἀπαιτῶν ρνʹ νομίσματα· ἀλ- 464
λὰ τὸ ὀφφίκιον τοῦ δικαστοῦ παρασκευάζει, ἵνα λάβω τῆς προπριεταρίας μόνης τὴν διατίμησιν, τουτέστι ρʹ νομίσματα· τίμημα γὰρ λαβεῖν με τοῦ οὐσουφρούκτου ἀτοπώτατον, διὰ τὸ τὸν οὐσούφρουκτον ἐξ ἐπικερδοῦς αἰτίας 47 ἐπ' ἐμὲ παραγενέσθαι.

§. X. Ἐληγάτευσέ τις ἐμοὶ τὸν ἐμὸν ἀγρόν· ἄχρηστον [a] τὸ ληγάτον, τὸ γὰρ ἐμὸν ἐπὶ πλέον ἐμὸν 48 γενέσθαι οὐ δύναται. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα 49 ἐξεποίησα τὸν ἀγρὸν, οὐκ ἐποφληθήσεταί μοι, οὐδὲ αὐτὸς, οὐδὲ ἡ τούτου διατίμησις.

§. XI.

ctus ejus morte uſusfructus, quem *ſibi* retinuerat, recucurrit ad proprietatem. Mortuo te, adverſus heredem tuum ex teſtamento agere volo. Julianus ait, recte me per actionem perſonalem petere æſtimationem proprietatis agri. Uſusfructus enim heic loco ſervitutis eſt: ſed officium eſt judicis, ut jubeat deducto uſufructu heredem præſtare æſtimationem. Veluti, ager cum uſufructu centum quinquaginta ſolidis valet, ſed abſque uſufructu centum: ego igitur actionem inſtituo petens CL. ſolidos: ſed officium judicis efficit, ut ſolius proprietatis æſtimationem accipiam, id eſt centum ſolidos. Nam abſurdiſſimum *eſt*, me pretium uſusfructus conſequi, quia uſusfructus ex cauſa lucrativa ad me pervenit.

§. X. Legavit mihi aliquis meum agrum: inutile *eſt* legatum; meum enim amplius meum fieri non poteſt. Etiamſi maxime agrum alienavi, non debebitur mihi, neque ipſe, neque ejus æſtimatio.

§. XI.

45. ἀνέτρεχεν F. 46. μοι ad: F. 47. ἐκ F. 48. γίν. malim. G. O. R. 49. ἐκποιήσω F.

aut proprietatis aut æſtimationis memorans. Sed demus addidiſſe eum (ut Tribunianus h. l. refert) fundum ab herede recte peti, nonne legatarius hoc fere modo actionem inſtituere deberet? *Fundum illum ex illius teſtamento tu heres mihi debes; at, quia cum ex onerosa cauſa poſſideo, æſtimationem ejus peto, id eſt plenæ proprietatis: nam uſusfructus qui poſtea accrevit, non pars illius, ſed ſervitus tantum fuit.* Itaque non invenio, quid noſter peccet: quin enim plenam proprietatem hic intelligat, dubitare nequit, qui orationis ſeriem perlegerit. Quid autem judicis officium poſtulet, de eo nulla eſt controverſia. G. O. R.

a. Legari nobis non poſſunt res nobis propriæ. l. *proprius* 13. C. *de legatis.* quinimo ut initio non valet hujuſmodi legatum, ita neque ex poſt facto (ut ſi res alienatione mea eſſe dèſierit) convaleſcit. ut hic & l. *cetera* 41. §. 2. D. *de legat.* 1. Et hæc obtinent, quoties pure res noſtræ nobis legantur: alias ſub conditione legari nobis poſſunt. l. *mea res* 98. D. *de condit. & demonſtrat.* D. GOTH.

Res mea legari mihi non poteſt, non magis, quam donari, l. 82. §. 2. *de leg.* 2. l. 13. C. *de legat.* Liban. declam. 3. legato enim dominium mutatur, l. 47. §. ult. D. *de pecul.* quod in re jam mea non contingit. FABR. l. b. L. 4.

465 §. XI. Τίτιος ἐδέσποζεν οἰκέτου· ἐληγάτευσέ μοι τοῦτον, νομίζων εἶναι Πρίμου· ἔρρωται τὸ ληγάτον, πλέον γὰρ ἰσχύει ἡ ἀλήθεια [b] τῆς ὑπονοίας. Εἰ δὲ ἐμοῦ τοῦ ληγαταρίου τοῦτον ὑπώπτευσεν εἶναι τὸν οἰκέτην, ἔρρωται καὶ οὕτως οὐδὲν ἧττον· ἀποτέλεσμα γὰρ χρηστὸν ἔχει τὸ ληγάτον· καὶ γὰρ ὁ τελευτήσας δεσπόζει, κἀγὼ οὐ δεσπόζω, καὶ ἀνεμποδίστως ἐπ' ἐμὲ δύναται μεταφέρεσθαι ἡ δεσποτεία.

§. XI. Titius erat dominus ſervi: hunc mihi legavit, putans *eum* eſſe Primi. Valet legatum; plus enim valet veritas quam opinio. Quod ſi meum legatarii illum eſſe ſervum ſuſpicatus eſt, & ſic nihilominus valet: utilem enim exitum habet legatum: nam & defunctus erat dominus, & ego non ſum, & ſine impedimento dominium in me transferri poteſt.

466 §. XII. Ἐληγάτευσάς μοι τὸ σὸν πρᾶγμα· ἐπιζήσας ἐξεποίησας τοῦτο· [c] Φησὶν ὁ Κέλσος, [50] ὡς εἰ μὲν, ὡς ἀδεμπτεύων καὶ τῆς πρὸς ἐμὲ [51] φιλίας ἀφιστάμενος, ἐξεποίησας τοῦτο, οὐκ ἐποφληθήσεταί μοι τὸ ληγάτον· εἰ δὲ οὐ τοιαύτην ἐσχηκὼς προαίρεσιν ἠλλοτρίωσας αὐτὸ, (τυχὸν γὰρ ἀνάγκη σοι ἐπετέθη δημοσίων χρεῶν ἢ ἰδιωτικῶν, καὶ ἀπορῶν χρυσίου πέπρακας τοῦτο·) ἀπαιτήσω τὸν σὸν κληρονόμον τὸ ληγάτον· καὶ τοῦτο Σευῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν.

§. XII. Rem tuam mihi legaviſti: ſupervivens eam alienaſti. Ait Celſus, ſi quidem, ut adimens & amicitiæ erga me renuntians, illam alienaſti, legatum mihi non deberi: ſi autem tale non habens conſilium eam alienaſti, (forte enim neceſſitas tibi impoſita fuit publicorum vel privatorum debitorum, *tu*que auri indigens illam vendidiſti:) exigam legatum ab herede tuo: atque hoc Severus & Antoninus reſcripſerunt.

467 Κτῆμά τις οἰκεῖον ἐληγάτευσέ μοι· ἐπιζήσας ἐνεχυρίασε τοῦτο· ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀντιγέγραπται [d] βασιλέων, μὴ δοκεῖν τὸν ἐνεχυριάζοντα ψυχῇ ἀφαιρουμένου τὸ ληγάτον,

Suum quis prædium mihi legavit: ſupervivens id oppigneravit. Ab iiſdem reſcriptum eſt Imperatoribus, non videri oppignerantem animo adimen-

50. ὡς de: F. 51. φιλοτιμίας F.

b. L. 4. §. 1. D. *de manumiſſ. vind.* Imo opinio prævalet. l. 15. D. *de adquir. hered.* D. GOTH.

Plus enim in re eſt, quam in exiſtimatione. FABR. I.

c. Paul. 4. ſent. 1. §. 9. l. 11. §. *ſi rem ſuam* 12. D. *de legat.* 3. D. GOTH.

Teſtator ſupervivens, ſi eam rem quam reliquerat, alienaverit, non continuo extinguitur legatum: Celſ. enim putat, ſi non adimendi animo teſtator vendiderit, nihilominus deberi, id eſt, ubi alienatio non eſt voluntaria, ſed neceſſitas alienandi ex cauſa æris alieni pendet. Cæterum nihil deberi, ſi mera & nuda voluntate, nec ullis creditoribus obnoxius vendiderit, ut ille apud Martial. *Errat, ait, ſi quis Mario putat eſſe neceſſe, Vendere: nil debet; fænerat imo magis.* cujus diſtinctionis meminit l. 34. in fi. D. *de aur. arg. leg.* Porro cuſtodite Juſtin. hic loquitur de venditione: nam ſi teſtator vivus rem alii donaverit, omnino extinguitur legatum: eamque inter venditionem & donationem differentiam intelligit Modeſtin. in l. 18. *de adim. leg.* Rem autem neceſſario vendidiſſe heres probat, l. 11. §. *ſi rem*, *de leg.* 3. ſcit enim quibus defunctus eſſet obſtrictus. FABR. I.

d. L. 3. C. *de legatis.* vid. Paul. 3. ſent. 6. §. 16. D. GOTH.

e. Ut quod juris eſt in toto, idem ſit & in parte, l. *quæ de tota re* 76. D. *de rei vindicat.* D. GOTH.

f. Adde titul. *Digeſt. de liberatione legata* 44. Eclog. 16. περὶ ἐλευθερίας χρεῶν ληγατευθείσης. D. GOTH.

Lycon in teſtamento ſuo apud Laërt. *δίδωμι δὲ καὶ*

τον, τοῦτο πράττειν· ὅθεν ὁ ληγατάριος 52 ἀναγκάσει τὸν κληρονόμον, τὸ χρέος καταβαλόντα τῷ κρεδίτωρι, ἐλεύθερον ὑποθήκης παρέχειν τὸ κτῆμα, 53 καὶ τῷ ληγαταρίῳ δοῦναι.

mentis legatum, hoc facere: unde legatarius heredem coget, ſoluto creditori debito, *a* pignore liberum præſtare prædium, ac legatario dare.

Εἰ δέ τις ληγατεύσας μοι ἀγρὸν, ἐπιζήσας μέρος ᶜ ἐξεποίησε τούτου, τὸ μὲν 54 μέρος τὸ μὴ ἐκποιηθὲν, ἐποφληθήσεταί μοι πάντως. τὸ δὲ ἐκποιηθὲν τηνικαῦτα, ὅτε οὐκ ἀφιστάμενος τῆς πρὸς ἐμὲ φιλίας ἠλλοτρίωσε τοῦτο. 468

Quod ſi quis qui agrum mihi legavit, ſupervivens ejus partem alienavit, pars quidem haud alienata mihi omnino debebitur: alienata autem tunc, quum amicitiæ erga me non renuntians illam alienarit.

§. XIII. Εχρεώστεις μοι ρ' νομίσματα· ἐληγάτευσά σοι λιβερατίωνα ᶠ τοῦ χρέους, τουτέστιν ἐλευθερίαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῆς ἀπαιτήσεως· ἔρρωται τὸ ληγάτον, καὶ ὁ ἐμὸς κληρονόμος οὔτε σὲ, οὔτε τὸν σὸν κληρονόμον, ἀπαιτήσει, οὔτε ἕτερόν τινα, τάξιν ἐπέχοντα κληρονόμου· οἷον τὸν καθ' 469 ὁμάδα ᵍ φιδεϊκομμισσάριον, ἢ βονόρουμ ποσσέσσωρα· ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δυνήσῃ κινεῖν κατὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τὴν 55 ex teſtamento, ἀναγκάζων αὐτὸν, ἵνα σε ἀκκεπτιλατίωνι ἐλευθερώσῃ.

§. XIII. Centum mihi ſolidos debebas; legavi tibi liberationem debiti, id eſt remiſſionem exactionis: valet legatum, & heres meus neque a te neque ab herede tuo petet, neque ab alio quodam, heredis obtinente locum; veluti a fideicommiſſario univerſali vel bonorum poſſeſſore. Sed etiam ex contrario adverſus heredem meum ex teſtamento agere poteris, eumque cogere ut acceptilatione te liberet.

Οὐ μόνον 56 δὲ διηνεκῶς δύναμαι τὴν ἀπαίτησιν τοῦ χρέους συγχωρεῖν τῷ ἐμῷ δεβίτωρι, ἀλλὰ γὰρ ʰ καὶ πρόσκαιρως, 57 καὶ λέγειν· Καταδικάζω ⁱ σε ὦ κληρονόμε, ἵνα μέχρι

Non ſolum autem in perpetuum debiti exactionem debitori meo remittere poſſum, ſed ad tempus quoque ac dicere, Damno te heres, ut ne ad

52. ἀναγκάζει F. 53. καὶ τ. ληγ. δ. de: F. 54. οὐκ ἐκπ. μέρος F. 55. ἐξ τεσταμέντου ante F. 56. δὲ de: F. 57. καὶ de: ante F. Mox ὁ κληρονόμε præter Pariſ. & Lovan. omnes.

καὶ Σόρῳ ἐλεύθερα ἔστι τέλεως μοῦ, καὶ τὴν Μεσοδιορατικὴν δίδωμι· καὶ ὅτι [ὅ,τι] μοι ὀφείλει, ἀφίημι αὐτόν. Teſtamentum Cuſpidii: *a reliqua debitione liber eſto.* An tamen liberatio legari poſſet, quærebatur: debitor enim dominus ejus eſt, quod debet, l. 1. D. *de liber. leg.* nec enim proprie noſtrum eſt, quod in credito eſt, l. 27. & l. 34. D. *de aur. arg.* Boëtius in Top. lib. 2. Pecunia in nominibus debita non eſt noſtra. quod autem proprium eſt alicujus, inutiliter ei legatur: tamen poſt magnas varietates admiſſum eſt, liberationem debitori legari poſſe, l. 3. *eod.* non conſtitiſſe inter prudentes ſignificatur in d. l. 3. his verbis: *jam certum eſt*; quibus verbis utuntur prudentes, ut ſignificent de re amplius non quæri. idem eſt, hodie conſtat in l. 15. §. 6. D. *de damn. inf.* jam conſtat in l. 1. §. 2. D. *ut leg. nom. cav.* id eſt, jam deciſa quæſtio eſt. ideo autem liberatio relinqui poteſt, quia jus liberationis legatur, l. ult. jus debiti. l. 28. §. *ſticho*, ſive obligatio, l. 8. §. 6. D. *de lib. leg.* quæ in bonis creditoris eſſe intelligitur. FABR. I.

g. §. quos autem inf. *de bonor. poſſeſſ.* §. reſtituta, inf. *de fideicomm. hered.* FABR. II.

h. Recte interpretatur illa Juſtin. *vel ad tempus.* FABR. II.

i. Liberatio legari quidem poterat omni legandi genere, ſed plerumque heres damnabatur non petere, vel actionem remittere, l. 2. l. 7. §. 1.

μέχρι δέκα ἐνιαυτῶν μὴ ἀπαιτήσῃς 58 τὸ χρέος τὸν ἐμὸν δεβίτωρα.

§. XIV. Τί δὲ, 59 ὅτι ἐκ τοῦ ἐναντίου 470 ὁ δεβίτωρ τελευτῶν, ὅπερ ἐχρεώστει χρέος, ἐληγάτευσε [k] τῷ κρεδίτωρι; ζητοῦμεν εἰ ἔρρωται; καὶ φαμὲν ἀνυπόστατον εἶναι τὸ ληγάτον, εἰ μηδὲν πλέον 60 ἐστὶν ἐν τῷ ληγάτῳ· εἰ γὰρ ρ' χρεωστῶν 61, ρ' ἐληγάτευεν, οὐκ ἔρρωται· 62 τοιγαροῦν ὡς χρέος ἀπαιτεῖται, καὶ χώραν λαμβάνοντος τοῦ Φαλκιδίου οὐ μειοῦται, ὡς τὰ λοιπὰ ληγάτα· εἰ δὲ 63 ριέ, ἔρρωται [kk] διὰ τὴν προσθήκην. ἐν ᾧ δὲ ρ' μόνα ἐστὶν ἐν τῷ ληγάτῳ, οὐκ ἰσχύει διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἀκερδές ἐστι τὸ ληγάτον 64.

ad decem annos uſque debitum a debitore meo exigas.

§. XIV. Quid autem, quum ex contrario moriens debitor, quod debebat debitum, creditori legavit? Quærimus, an valeat? & dicimus, invalidum eſſe legatum, ſi nihil amplius eſt in legato. Si enim centum debens, centum legavit, non valet: itaque tamquam debitum petitur, & *lege* Falcidia locum habente, non deminuitur, ut cetera legata: ſin centum & quindecim, valet propter adjectionem. Quum vero ſola centum in legato ſunt, non valet ideo, quod inutile eſt legatum.

Εἰ δὲ ἐχρεώστουν σοι in diem· (τυχὸν 471 γὰρ ἐπηρώτησάς με δώσειν σοι ρ' νομίσματα μετὰ 65 ιέ ἔτη· ἢ ἐχρεώστουν σοι ὑπὸ αἵρεσιν, οἷον, Si navis ex Aſia venerit·) ἐληγάτευσά 66 σοι τοῦτο τὸ χρέος πούρως· ζητοῦμεν, εἰ ἔρρωται τὸ ληγάτον; καὶ χρὴ λέγειν ἐρρῶσθαι αὐτὸ, διὰ τὸν ἐμπαρ-

Quod ſi tibi in diem debui: (forte enim ſtipulatus fuiſti, me tibi daturum centum ſolidos poſt annos quindecim; aut debui tibi ſub conditione, veluti ſi navis ex Aſia venerit:) hoc tibi debitum pure legavi. Quærimus, an valeat legatum? & dicendum eſt, valere

58. τὸν ἐμ. δεβίτορα τὸ χρ. F. 59. Malim ὅτε, ut alias. G. O. R. 60. ἴσοτι F. 61. νομίσματα ad: F. 62. τοιγαροῦν - - - - ληγάτα: deſunt hæc omnia F. 63. ἑκατὸν δέκα F. 64. Τὰ δὲ ἀκερδῆ λεγάτα ἀνυπόστατά ἐστιν ad: F. 65. ί (decem) F. 66. δὲ ad: F.

1. l. 8. §. 1. l. 10. 11. 15. *de liberat. leg.* l. 26. §. adeo, D. *de cond. ind.* FABR.

k. L. 28. in f. l. 29. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

kk. Id quod amplius eſt, legatum facit, l. 5. D. *ad leg. Falcid.* & ſi nullum erit emolumentum, non agetur ex teſtamento, ſed ex priſtina obligatione: & ut ait Schol. ὡς χρέος ἀπαιτεῖται καὶ χώραν λαμβάνοντος τοῦ Φαλκιδίου οὐ μειοῦται, ὡς τὰ λοιπὰ ληγάτα. Sed ſi propter repræſentationem legatum utile erit, lex Falcidia in eo commodo locum habebit, l. 1. §. *ſi quis creditori*, eod. FABR.

l. Ἐμπαρουσιασμὸς, id eſt, *repræſentatio* dicitur, quoties id quod in diem vel ſub conditione debetur, *repræſentatur*, id eſt, præſenti die ac ſtatim ſolvitur, aut ſolvi jubetur. alias ſi neque modo, neque conditione, neque loco, neque tempore legatum differat ab eo quod debetur, inutile erit legatum l. *ſi autem.* 29. D. *de liber. legat.* D. GOTH.

Gloſſæ vet. ἐμπαρουσιασμὸς, repræſentatio. [Tertullian. de Patientia: *Cum etiam diſcipuli tam contumelioſo oppido cœleſtem ignem repræſentari voluiſſent.* ex Edit. 1.] repræſentatio eſt præſens, & præmatura ſolutio. FABR.

m. Græci: ἐρρῶσθαι Πακτικὸς ἀνατρέπειν τελευτώσης βούλησιν τοῦ τελευτήσαντος τὴν ἅπαξ βεβαίαν. [Iidem ad l. 5. D. *ad leg. Falcid.* ἐρρῶσθαι γὰρ ὁ νόμος ... πιστωτὴς βούλεσιν ἣν ἅπαξ ἐκύρωσεν, lib. 41. Baſil. tit. 1. *ex Edit.* 2.]. FABR.

n. Pauli l. 82. D. *de leg.* 2. l. 140. in f. D. *de verb. obligat.* Marcell. l. 98. D. *de verb. obliga.* D. GOTH.

o. Quæ ita dos legatur, Græcis ἀντιληγατευθεῖσα dicitur 44. *Eclog.* 6. c. 15. περὶ προικὸς ἀντιληγατευθείσης. D. GOTH.

Dos prælegari, & relegari dicitur, quia mulier dotem recepiſſe magis creditur, quam accepiſſe, l. 2. §. 1. D. *de dot. præl.* l. 81. §. 1. D. *ad leg. Falc.*

παρουσιασμόν [l], τουτέστιν, ἐπειδὴ ἐντεῦθεν ἤδη καταβάλλεται· κερδαίνει γὰρ ὁ κρεδίτωρ, ἐντεῦθεν ἤδη λαμβάνων τὸ μέλλον αὐτῷ παρέχεσθαι μετὰ δεκαετίαν, ἤγουν μετὰ ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως· ἢ καὶ ἔσθ' ὅτε μὴ δοθησόμενον, εἴγε ἡ αἵρεσις [67] ἀτονήσει·

Τί δὲ ἐπὶ τοῦ τοιούτου ληγάτου, [68] εἰ 472
συνέβη, ζῶντος τοῦ τεστάτωρος τοῦ ἐποφείλοντος, τὴν ἡμέραν παραγενέσθαι, ἢ τὴν αἵρεσιν ἐξελθεῖν; Φησὶν [69] ὁ Παπινιανὸς, [m] χρήσιμον οὐδὲν ἧττον εἶναι τὸ ληγάτον, διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐῤῥῶσθαι, καὶ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ [70] τὸ κέρδος, ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστιν· οὐδὲ γὰρ ἐκράτησεν ἡ γνώμη τῶν λεγόντων νομικῶν [n] ἀποσβέσθαι τὸ ληγάτον, ἐπειδὴ εἰς τοιαύτην παρεγένετο τάξιν, ἐξ ἧς ἄρχεσθαι οὐκ ἠδύνατο· ἰδοὺ γὰρ, παραγενομένης τῆς 473
ἡμέρας ἢ ἐξελθούσης τῆς αἱρέσεως, πουρον λοιπὸν εὑρίσκεται τὸ χρέος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ τεστάτωρος τελευτῆς· εἰ δέ τις τὸ ἐξ ἀρχῆς πούρως [71] ληγατεύσῃ, εἰρήκαμεν μὴ ἐῤῥῶσθαι τὸ ληγάτον· ἐνταῦθα δὲ ἔῤῥωται, ἐπειδὴ συνίστατο τὴν ἀρχήν.

§. XV.

lere illud propter repræſentationem, id eſt, quoniam hinc ſtatim ſolvitur; lucratur enim creditor, hinc ſtatim accipiens quod ei præſtandum erat poſt decennium, aut poſt conditionis eventum: aut forte etiam non dandum fuerat, ſi conditio defeciſſet.

Quid autem in hoc legato, ſi contingat, vivo teſtatore qui debet, diem venire, aut conditionem exſiſtere? Ait Papinianus, utile nihilo ſecius eſſe legatum, quia ab initio valeat & lucrum in ſe habeat; quod & verum eſt: nec enim obtinuit ſententia prudentum dicentium, exſtinctum eſſe legatum, quoniam in eam devenerit cauſam, ex qua incipere non potuerit: ecce enim, veniente die aut exſiſtente conditione, purum deinceps debitum ſub tempus mortis debitoris deprehenditur; ſed ſi quis *quod* ab initio pure *debebatur*, legaverit, diximus legatum non valere: hic autem valet, quoniam conſtitit ab initio.

§. XV.

67. ἀθετήσει F. 68. ἡ de: F. 69. ὁ Παπιανὸς F. 70. τὸ de: F. 71. ληγατεύσει ante hanc.

Falc. ſive reddi potius, quam dari, l. 77. §. fidei. D. *de leg.* 2. quæ eſt ratio juris deciſi in l. 88. §. impuberem *eod.* Uxori autem utiliter dos prælegatur propter commodum repræſentationis, *ἐμπαρουσιασμοῦ*, ſive præſentis ſolutionis: aut ut aiunt Græci, dos ipſa proprie legatum non eſt, *ἀλλ' ὁ ἐμπαρουσιασμὸς αὐτῆς, εἴτουν ἡ ἐντεῦθεν καταβολή*, ut eſt in Gloſſ. MS. Dos enim quæ pondere numero menſurâ continebatur, annua bima trima die reddebatur, Ulp. t. 6. l. 1. § 2. D. *de dot. præl.* ubi legitur præciſe *annua* pro annua bima trima die, ut apud Ulp. d. t. 6. §. mariti, *quæ à die reddi debet*; legendum enim, *quæ annua die*. annua autem bima trima die, id eſt tribus penſionibus annuis, l. 3. §. ſtich. D. *de ſtatul.* ſive ut ibi Gr. *ἐνιαυτῷ, διετίᾳ, τριετίᾳ.* Sic apud Tertull. in Apol. *menſtrua die*, id eſt, ſingulis menſibus. Idque optima ratione: ſicut enim dos promiſſa, annua bima trima die ſolvebatur, auctore Polybio in fragm. ſummo rei literariæ bono à viro doctiſſimo Henrico Valeſio nuper editis: ita ſoluto matrimonio eâdem die reddi debuit. Hodie vero dos, quæ in mobilibus vel moventibus conſiſtit, annuâ die præſtatur, l. un. §. cum autem, C. *de rei ux. act.* Legatum autem ſtatim ſolvitur, ut ait Th. eſt enim repræſentare, *ἐν παρουσίᾳ ποιεῖν.* ut in vett. Gloſſ. id eſt, ante diem exiſtentem ſolvere, Sen. Ep. 95. Suet. Aug. c. ult. l. 21. §. 3 D. *rer. am.* d. l. 88. §. *teſtator*, id eſt, poſt aditam hereditatem, l. 7. D. *qu. di. leg.* in quo repræſentationis commodo Falcidia locum habet, l. 1. §. 6. D. *de dot. pr.* dos enim relegata extra rationem legis Falcidiæ eſt, d. l. 81. §. 1. & cum maritus uxori ſuæ dotem prælegat, fideique commiſſum ab ea relinquit, id tantum, quod ex repræſentationis commodo ſentit, reſtituit, l. 2. §. 1. D. *de dot. præl.* FABR. I.

§. XV. Ὑποδεξάμενος ἐγὼ προῖκα πα- 474
ρὰ τῆς [72] ἐμῆς γαμετῆς· συνεστῶτος ἔτι
τοῦ γάμου τελευτῶν, ἐληγάτευσα [o] αὐτῇ
τὴν προῖκα· ἔρρωται τὸ ληγάτον· κερδαί-
νει γὰρ μᾶλλον ἡ γυνὴ, ἀπαιτοῦσα τὰ πρά-
γματα ὡς [73] ληγάτα, ἢ ὡς ἀπὸ προικός·
ἐπειδὴ, ὡς ἔχομεν μαθεῖν, οὐχ ἅμα τῇ
διαλύσει τοῦ γάμου [p] ἀεὶ ἡ προῖξ ἀποδί-
δοται, τὸ δὲ ληγάτον ἐντεῦθεν ἤδη κατα-
βάλλεται· Τί οὖν, ὅτι προῖκα μὴ ὑποδε-
ξάμενος, ἐληγάτευσα προῖκα τῇ ἐμῇ
γαμετῇ; Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγρα- 475
ψαν· εἰ μὲν ἁπλούστερον [q] ληγατεύσω, (εἶ-
πον γὰρ, ὅτι ληγατεύω τῇ γυναικί μου τὴν
προῖκα, ἣν ἐπιδέδωκέ μοι) ἄχρηστον τὸ
ληγάτον· οὐδὲν γὰρ ἐπιδέδωκέ μοι, καὶ ἄδη-
λος ἡ ποσότης· εἰ δὲ [74] Φανερᾶς ἐμνήσθην
ποσότητος, [75] καὶ εἶπον, Τὰ ἑκατὸν νο-
μίσματα, ἃ λόγῳ προικὸς ἐπιδέδωκέ μοι,
ληγατεύω αὐτῇ, ἢ καὶ τυχὸν, Τόνδε τὸν
ἀγρὸν, ὃν ἐπιδέδωκέ μοι, ληγατεύω αὐτῇ,
ἰσχυρὸν τὸ ληγάτον· ἢ καὶ εἶπον, Τὰ πε-
ριεχόμενα [r] τῷ προικῴῳ γραμματείῳ λη-
γατεύω αὐτῇ, καὶ οὕτως ἰσχύει τὸ ληγά-
τον.

§. XV. Οἰκέτην [s] ἐληγάτευσά σοι· δίχα 476
Φάκτου ἤτοι δίχα δόλου τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου
ἐτελεύτησεν οὗτος ὁ δοῦλος· ὁ ληγατά-
ριος ἐκ τούτου ζημιωθήσεται· εἰ δὲ καὶ ἀλ-
λότριος ἦν ὁ ληγατευθεὶς οἰκέτης, ἠλευθε-
ρώθη

§. XV. Dotem ego ab uxore mea accepi: conſtante adhuc matrimonio moriens, dotem ei legavi. Valet legatum: plus enim lucratur mulier, petens res tamquam legata, quam tamquam ex dote; quoniam, ut diſcere poterimus, non ſimul *cum* diſſolutione matrimonii dos ſemper redditur, ſed legatum hinc ſtatim ſolvitur. Quid igitur, ſi dotem non adeptus, uxori meæ dotem legavero? Severus & Antoninus reſcripſerunt: ſi quidem ſimpliciter legavero, (dixi enim, Uxori meæ dotem lego, quam mihi tradidit) inutile *eſt* legatum: nam mihi nihil tradidit, & incerta eſt quantitas. Sin vero certam memoravero quantitatem, & dixero, Centum aureos, quos dotis nomine mihi tradidit, ei lego; aut forte etiam, Illum agrum quem mihi tradidit, ei lego; firmum *eſt* legatum: aut dixi etiam, Quæ dotali inſtrumento continentur, ei lego; & ſic legatum valet.

§. XVI. Servum tibi legavi: ſine facto aut ſine dolo heredis mei hic ſervus obiit: inde damnum feret legatarius. Sed & ſi alienus erat legatus ſervus, & hic a domino ſit manu-

72. ἐμαυτοῦ F. 73. λεγάτον F. Mox lego: ὡς ἔχομεν μαθεῖν. G. O. R. 74. καὶ ad: F. 75. εἶπον γὰρ F.

p. Hodie dos quæ in mobilibus vel moventibus conſiſtit, annua die præſtatur, l. un. §. cum autem, C. *de jus. dot.* legatum autem ſtatim ſolvitur. FABR. II.

Nec modo propter commodum repræſentationis utile eſt hoc legatum, ſed etiam quod ſic tollantur pacta, ſi quæ doti adjecta ſint mulieri incommoda. J. DOUJ.

q. Non expreſſa dotis quantitate, ut mox. FABR. II.

r. Exprimitur igitur quantitas certa. FABR. II.

s. Si res legata citra culpam aut moram heredis perierit, legatarii damnum eſt, puta ſervo fataliter interempto, id eſt, fatali forte, ἰδίῳ θανάτῳ, & ſua natura, Paul. Sent. 3. t. 6. §. 9. l. 6. D. *de uſu & uſuf. leg.* ſed & ſi antequam per heredem ſtaret, alienus ſervus mortuus, vel manumiſſus ſit, legatum extinguitur: hæc enim manumiſſio morti proxima eſt, l. 92. D. *de ſolut.* FABR. I.

ss. Quam

ρώθη δὲ οὗτος ὑπὸ τοῦ δεσπότου, οὐ κατὰ γνώμην τοῦ κληρονόμου, ἢ ἐτελεύτησεν οὗτος, ἀνεύθυνος ὁ κληρονόμος. Εἰ δὲ τὸν τοῦ κληρονόμου οἰκέτην ἐληγάτευσά σοι, αὐτὸς δὲ ὁ κληρονόμος τοῦτον ἠλευθέρωσε· κατέχεσθαι τὸν κληρονόμον Ἰουλιανός φη- 477
σιν [76] ἐπὶ τῇ δόσει τῆς διατιμήσεως· οὐ διαφερομένων ἡμῶν, πότερον ἠπίστατο ἢ ἠγνόει, τὸν τοιοῦτον ὑπ᾽ ἐμοῦ καταλελεῖφθαι οἰκέτην. Τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ αὐτὸς μὲν οὐκ ἠλευθέρωσε τὸν οἰκέτην, ἐδωρήσατο δὲ αὐτὸν ἑτέρῳ [77], καὶ ὁ δεξάμενος αὐτὸν κατὰ δωρεὰν ἠλευθέρωσε· κἀνταῦθα γὰρ ἀπαιτηθήσεται τὴν τούτου διατίμησιν ὁ κληρονόμος, εἰ καὶ ἠγνόει τὸ ληγατευθῆναι αὐτόν.

§. XVII. Τὴν ἰδίαν τις θεράπαιναν ἐ- 478
ληγάτευσε μετὰ τῶν ἰδίων [ss] τέκνων [78]· ἐπιζήσαντος τοῦ τεστάτωρος ἐτελεύτησεν ἡ θεράπαινα· ἐπ᾽ αὐτῇ μὲν [79] ἔσβεσται τὸ ληγάτον, ἐπὶ δὲ τοῖς παισὶν ἔρρωται, καὶ οὐ συναναιρεῖται αὐτῇ τὸ ἐπὶ τοῖς παισὶ ληγάτον.

Ὁ ἐμὸς οἰκέτης λέγεται [t] ὀρδινάριος· ὁ δὲ τοῦ οἰκέτου μου οἰκέτης λέγεται [u] βικάριος· ἔχων οὖν τις οἰκέτην Στῖχον λεγόμενον, ὃς εἶχε βικαρίους, ἐληγάτευσε τὸν ὀρδινάριον ἐμοὶ μετὰ τῶν βικαρίων· συνέβη τὸν ὀρδινάριον τελευτῆσαι· κἀνταῦθα ἀσθενῆσαν τὸ ληγάτον ἐπὶ τῷ ὀρδιναρίῳ, ἰσχύει ἐπὶ τοῖς βικαρίοις.

Ἐχε

numiſſus, non ex voluntate heredis, vel mortuus ſit idem, immunis *eſt* heres. Quod ſi heredis ſervum tibi legavi, ipſe autem heres eum manumiſit; teneri heredem ait Julianus ad æſtimationis dationem: nobis haud diſtinguentibus, utrum ſcierit an ignoraverit, hunc ſervum a me *tibi* relictum eſſe. Idem eſt, & ſi ipſe quidem ſervum non manumiſerit, ſed alii eum donaverit, & per donationem accipiens eum manumiſerit: nam & heic illius æſtimatio ab herede petetur, etiam ſi ignoraverit eum eſſe legatum.

§. XVII. Propriam aliquis ſervam cum ſuis natis legavit: ſupervivente teſtatore obiit ſerva. In ipſa quidem exſtinctum eſt legatum, ſed in natis valet, neque una cum ipſa perimitur natorum legatum.

Meus ſervus vocatur Ordinarius: ſervi autem mei ſervus dicitur Vicarius. Quidam igitur habens ſervum Stichum dictum, qui vicarios habebat, ordinarium mihi legavit cum vicariis: evenit ut ordinarius moreretur; & hic legatum in ordinario deficiens, valet in vicariis.

Habe

76. ἐπιδόσει F. peſſime. 77. *bona fide*, τουτέστι μὴ αὐτὸς ἀδιαγραφεῖν τοῦ ληγαταρίου. addit F. 78. εἰπὼν, ὅτι ληγατεύω Τιτίῳ τὴν δέ μου τὴν θεράπαιναν ad: F. 79. ἔσβεσται F.

ss. Quam vel infidus vel non attentus ſive interpres ſive editor fuerit in utraque edit. Fabrotus, en novum exemplum: Græce addidit, quæ lectio 78. exhibet, Latine autem, *dicens: Lego Titio ancillam hanc cum natis ſuis.* Jam vero vel incuriæ accuſandus eſt, quod Græca manca ediderit, in quibus deſunt μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς ſive μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων: vel verſionis minus fidæ, in qua *meam* omittit, & *cum natis ſuis* addit. Sed tota periodo facile caremus. G. O. R.

t. Vid. ad tit. *Quod cum eo, qui in al. pot.* inſtitutione 4. FABR.

u. Martialis [II. Epigr. 18.].
Eſſe ſat eſt ſervum: nam [*jam*] *nolo vicarius eſſe.*
[*Qui Rex eſt, regem, Maxime, non habeat.*]
ANON. DUK.

Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· ἔστι τινὰ 479
[x] πρωτότυπα, ἔστι δὲ καὶ τούτων παρακολουθήματα· καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔρρωται τὰ πρωτότυπα, ὑφίσταται καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν· ἀνῃρημένων δὲ ἐκείνων [y] καὶ ταῦτα συναποσβέννυται· οἷον, ἔστι πρωτότυπον [80] ὁ οἰκέτης· παρακολούθημα δέ [81] ἐστι, τὸ πεκούλιον αὐτοῦ· ἐφ' ὅσον ὁ οἰκέτης [82] ὑφίσταται, συνίσταται καὶ τὸ πεκούλιον· τοῦ δὲ οἰκέτου [z] ἢ τελευτήσαντος, ἢ ἐλευθερωθέντος, ἢ ἐκποιηθέντος, ἀποσβέννυται τὸ πεκούλιον· πῶς γὰρ δύναται τὸ πεκούλιον ὑπεῖναι παρ' ἐμοὶ, τοῦ πρωτοτύπου μὴ
ὑφεστῶτος; Πάλιν ἐστὶ πρωτότυπον ἀ- 480
γρὸς, παρακολούθημα δὲ τὸ ἰνστρουμέντον αὐτοῦ· ἰνστρούμεντον [a] δέ [83] ἐστιν ἀγροῦ, πᾶν ὅπερ συντελεῖ εἰς [84] γένεσιν καὶ συλλογὴν καὶ μετακομιδὴν καὶ παραφυλακὴν τῶν καρπῶν· εἰς [84] γένεσιν μὲν, οἷον οἱ γεωργοῦντες οἰκέται, βόες, ἄροτρα, δίκελλαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα [85]· εἰς συλλογὴν [86], δρέπανα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· εἰς μετακομιδὴν δὲ, οἷον ἅμαξαι, κόφινοι, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια· εἰς παραφυλακὴν,

Habe hæc in modum prævıæ contemplationis: ſunt quædam PRINCIPALIA, ſed ſunt etiam horum ACCESSIONES. Et quamdiu principalia valent, ſubſiſtunt quoque quæ ex iis *conſentur*: illis autem ſublatis, & hæc una exſtinguuntur. Veluti, principale eſt ſervus, acceſſio autem eſt peculium ejus. Quamdiu ſervus exſiſtit, ſubſiſtit etiam peculium; ſed ſervo vel mortuo, vel manumiſſo, vel alienato, peculium exſtinguitur. Quî enim poteſt peculium exſtare apud me, principali non exſiſtente? Rurſus principale eſt ager, acceſſio autem inſtrumentum ejus. At inſtrumentum agri eſt, omne quod ad fructuum procreationem & collectionem & transportationem & conſervationem pertinet. Ad procreationem, veluti ſervi agricolæ, boves, aratra, ligones, & quæcumque hujuſmodi: ad collectionem, falces atque his ſimilia: ad transportationem, veluti plauſtra, cor-

80. τι ad: F. 81. ἐστι de: F. 82. ὑφίσταται, F. 83. ἀγροῦ ἐστι F. & Mox συντείνει, pro quo leg. συντείνει. 84. ζήτησιν F. 85. ἐστιν ad: F. 86. δὲ ad: F. Mox ὅσα pro τά.

x. Πρωτότυπα καὶ παρακολουθήματα hic opponuntur: ut & 24. *Eclog.* 1. c. 1. παρενθῆκαι καὶ πρωτότυπα acceſſiones & quæ principalia. D. GOTH.

y. L. 2. D. *de peculio legato*, ubi dixi & l. 178. D. *de regulis juris.* D. GOTH.

z. Adde 44. *Eclog.* 11. c. 1. & 12. l. 1. D. *de peculio legato.* D. GOTH.

a. Ἐξοπλισμὸν vocat author *Ecloga* 44. tit. 10. c. 8. 5. Harmenopul. 10. §. 40. D. GOTH.

Phædrus fab. 4. lib. 4. *Boves, jumenta, & inſtrumentum ruſticum.* Inſtrumentum eſt cujuſque rei apparatus. Gloſſæ Lat. Gr. *inſtrumentum*, παντὸς πράγματος ἐφοδιασμός. Hic de inſtrumento, ſive, ut Plaut. loquitur, mundo ruſtico agitur. Apul. Mileſ. 6. Erant & falces, & operæ meſſoriæ, mundus omnis. Lyſ. Or. 3. [4] in pr. καὶ τὸ μὲν ζεῦγος, καὶ τὰ ἀνδράποδα, καὶ ὅσα ἐξ ἀγροῦ κατασκευὰ, καὶ γεωργίας ἀφορμαὶ, Plutarch. in Gracch. Chryſoſtom. in Pſ. 7. σκεύη γεωργίας, τὰ γεωργίαν ποιοῦντα. in ſumma dos prædiorum, l. 52. §. 2. D. *de fidei.* l. 2. D. *de inſtr. & inſt. leg.* Inſtrumenti definitionem adfert Th. ex l. 8. *eod.* Varro 4. de L. L. *Inſtrumenta ruſtica, quæ ſerendi, aut colendi fructus cauſa facta.* & ibid. *quibus comportantur fructus, ac neceſſariæ res. de iis fiſcina, à ferendo dicta.* Quotuplex autem ſit inſtrumentum, idem docet 1. de re R. c. 17. FABR. I.

Vid. omnino l. 8. D. *de inſtr. & inſt. leg.* ERNST. & FABR. II.

b. *Lenticula.* [Eſt autem genus vaſis: *Cod. Duk.*] unde illud, *in lente unguentum.* ANON. *Duk. & Niſp.*

In inſtrumento conſervandi cauſa comparato ſunt cibaria ruſtica, Paulus Sent. lib. 3. tit. 6. §. *conſervandorum.* Veluti *lenticulæ*, hoc vult Th. ut puto. FABR. II.

De vaſe lenticularis formæ potius, quam de lente

κὴν, πίθοι, κέραμοι, [b] φακοὶ, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

corbes, & his adfinia: ad conſervationem, dolia, teſtæ, lenticulæ, & quæcumque hujuſmodi.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα 481
λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἐληγάτευσά σοι τὸν ἐμὸν οἰκέτην μετὰ τοῦ πεκουλίου αὐτοῦ· ἐπιζήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης, ἠλευθέρωσα τὸν οἰκέτην, ἢ ἐξεποίησα αὐτὸν, ἢ συνέβη αὐτὸν τελευτῆσαι· οὐ μόνον ἐπ' αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ πεκουλίῳ τὸ ληγάτον ἐξασθενεῖ· τῶν γὰρ πρωτοτύπων μὴ σωζομένων, ὑφεστάναι οὐ [87] δύνανται τὰ παρακολουθήματα· Τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ 482
ληγατεύσω τὸν ἐμὸν ἀγρὸν [c] inſtructum, ἤτοι μετὰ [88] τῶν ἰνστρουμέντων, ἐπιζήσας δὲ τοῦτον ἐκποιήσω· κἀνταῦθα γὰρ, ἐπειδὴ τὸ ἰνστρούμεντον τοῦ ἀγροῦ ἐστι παρακολούθημα, ἀποσβεσθήσεται τὸ ληγάτον καὶ ἐπὶ [89] τῶν ἰνστρουμέντων.

Poſtquam hæc tibi ſunt præcognita, vide reliquum argumentum. Legavi tibi ſervum meum cum peculio ejus; teſtamenti confectioni ſupervivens, ſervum manumiſi, vel alienavi eum, vel mori eum contigit: non ſolum in eo, ſed in peculio quoque perit legatum; Principalibus enim non ſervatis, acceſſoria ſubſiſtere nequeunt. Idem eſt, & ſi agrum meum inſtructum legavero, ſive cum inſtrumentis; ſed ſupervivens hunc alienavero: nam & hic, quoniam inſtrumentum agri eſt acceſſio, legatum quoque inſtrumentorum exſtinguetur.

§. XVIII. Ἐληγάτευσά σοι τὴν ἐμὴν ἀγέλην τῶν προβάτων· συνέβη μετὰ ταῦτα, εἰς ἓν [d] προβάτιον τὴν πᾶσαν ἀγέλην περιστῆναι· δύναται ὁ ληγατάριος τὸ περιλειφθὲν ἀπαιτεῖν πρόβατον.

§. XVIII. Gregem ovium meum tibi legavi; poſtea evenit, ut ad unam ovem grex totus recideret: poteſt legatarius relictam ovem petere.

Τὴν ἐμὴν ἀγέλην ἐληγάτευσά σοι, οὖσαν 483
προ-

Meum tibi gregem legavi, qui centum

87. δύναται F. 88. τῶ inſtrumentu F. 89. τῶ ἰνστρουμέντῳ F.

lente legumine, ſenſiſſe THum crediderim. Nomen Gr. φακὸς utrumque ſignificat. DOUJ.

c. Deleto ſequenti ἤτοι adſcripſit ANON. DUX. *ſic Baro reſtituit*: ad Digeſta forte, nam in Comment. Inſtit. haud invenio. Ceterum de diſcrimine fundi inſtructi, ac fundi cum inſtrumento, legati vide interpretes Inſtitutionum Cæſarearum. G. O. R.

Schol. ἐρῆκτον κυρίως ἐστὶν ἡ ἐνεργίκευσις. τὸ αὐτὸ δ' ἐστι καὶ τὸ ἰνστρουμέντον. vide ad Gloſſ. Baſilicorum. FABR. I.

[In Schol. hoc] lege ἰνστρουκτον vel ἰνστρουκτον. eo forte reſpiciunt Gloſſæ veteres MS. *Inſtrumento, ornamento.* Sed non adeo notum eſt, quid per ἐνεργίκευσις voluerint Scholia. dicam per hanc vocem id intelligi, quod per ἐνθήκας in l. 34. §. 1. D. *de Legat.* 2. nec non in Nov. 128. c. 8. M. RÖVER *ad Gl. Nom.*

d. L. 21. & l. ſeq. *de leg.* 1. Sic quadrigæ legatum, equo poſtea mortuo non extinguitur, licet deſierit eſſe quadriga: eſt enim quadriga, τέθριππον. Quadrigæ tamen legatum perire quibuſdam placet, ſi equus deceſſit, qui demonſtrabat quadrigam, id eſt, ὁ καλλιστεύων ἐν αὐτοῖς ἵππος, ut eſt in Ecloga Baſil. ſed ſi medio tempore diminuta ſuppleatur, ad legatarium pertinebit, id eſt, εἰ περιὼν ὁ διαθέμενος ἀναπληρώσει τὸ τέθριππον, l. 65. §. 1 D. *de leg.* 2. Denique idem juris eſt in choro legato: nec enim uno homine mortuo legatum perit, l. 79. *de leg.* 3. eſt a. chorus τὸ σύστημα τῶν παίδων καὶ τῶν ᾀδόντων, ut ait Ammon. περὶ ὁμ. καὶ διαφ. λεξ. vid. Sen. Ep 84. Serv. in 1. Georg. niſi mortuus ſit ἡγεμὼν, ὅτι τὸν ἡγεμόνα ἂν ἀφέλῃ τις, οἴχεται ὁ λοιπὸς χορὸς, ut ait Demoſthenes adverſ. Mid. argumento d. l. 65. FABR. I.

προβάτων ἑκατόν· ἐπιζήσαντός μου συνέβη, ἄλλων [c] ἐπιτεχθέντων γενέσθαι αὐτὴν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα· καὶ τὰ μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ἐπιτικτόμενα συναριθμεῖται τῇ ἀγέλῃ, καὶ πάντα λήψεται ὁ ληγατάριος, ὥς φησι Ἰουλιανός. Ἡ γὰρ [f] ἀγέλη ἕν τι σῶμά ἐστι, συνεστηκὸς ἐκ διαφόρων κεφαλῶν.

tum erat ovium; me ſupervivente evenit, ut ſubnatis aliis centum & quinquaginta *capitum* fieret: etiam hæc poſt factum teſtamentum ſubnatæ gregi adnumerantur; & legatarius omnes capiet, ut ait Julianus. Grex enim unum quoddam corpus eſt, ex diverſis conſtans capitibus.

§. XIX. Ὥσπερ καὶ ἡ οἰκία ἐστὶν ἓν σῶμα, συνεστηκὸς ἀπὸ συνηνωμένων λίθων ἤτοι ὑλῶν· ἀμέλει, ἐὰν οἰκίαν σοι ληγατεύσω, μετὰ δὲ [90] διαθήκην κίονας ἢ μάρμαρα προσθῶ, καὶ ταῦτα λήψῃ τὰ προστεθέντα.

§. XIX. Sicuti & domus unum corpus eſt, ex coadunatis lapidibus aut materiis conſtans. Itaque ſi domum tibi legavero, ſed poſt teſtamentum columnas aut marmora adjunxero, etiam hæc adjuncta capies.

484 §. XX. Ἐληγάτευσά σοι τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου τὸ πεκούλιον, ἔχον πρᾶγμα δέκα νομισμάτων· εἴτε γένηται πεντεκαίδεκα [91] εἴτε πέντε, ζῶντος ἐμοῦ, [g] τοῦτο σὲ ὁρᾷ τὸν ληγατάριον, εἴτε κέρδος ἐστὶν εἴτε ζημία.

§. XX. Servi mei peculium tibi legavi, ſubſtantiam habens decem aureorum: ſive quindecim fiat ſive quinque, me vivente, hoc te ſpectat legatarium, ſive lucrum ſit ſive damnum.

Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· παραχώρησίς [h] ἐστι τῶν μήπω ληφθέντων ληγάτων ἡ εἰς κληρονόμους παραπομπή· ὅπερ δέ ἐστι τῷ αὐτεξουσίῳ ὁ κληρονόμος, τοῦτο τῷ οἰκέτῃ ἐστὶν ὁ δεσπότης· ὅπερ γὰρ 485 [i] δύναμαι ἐγὼ ὁ αὐτεξούσιος πρὸ τῆς λήψεως ἐπὶ τὸν ἐμὸν παραπέμψαι κληρονόμον,

Habe hæc in modum præviæ contemplationis: CESSIO eſt legatorum nondum perceptorum ad heredes transmiſſio. Porro quod patrifamilias eſt heres, hoc ſervo eſt dominus: quod enim ego paterfamilias ante perceptionem ad meum heredem poſſum transmit-

90. τὴν ad: F. Mox προσθῶ ταύτῃ, λήψῃ καὶ τὰ πρ. edidit idem. 91. ἔγει F. & ſtatim μου.

e. L. grege 21. D. *de legat.* 1. 44. Eclog. 1. §. 21. verſ. ἀγέλης. 5. Harmenop. 19. §. 6. D. GOTH.

f. Corporum duæ ſpecies hoc & ſequente §. enumerantur. Prima τῶν ἐκ διαφόρων κεφαλῶν. Altera τῶν ἀπὸ συνημμένων σωμάτων. vid. l. *rerum* 50. D. *de uſucapionibus.* l. 41. §. 1. l. 44. §. 4. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

Plutarch. ἐν γαμικ. παραγ. τῶν σωμάτων οἱ φιλόσοφοι μὲν ἐκ διεστώτων λέγουσιν εἶναι, καθάπερ στόλον, καὶ στρατόπεδον, τὰ δὲ ἡνομένα, [l. ἡνωμένα] καὶ συμφυῆ, καθάπερ ἐστὶ τῶν ζώων ἕκαστον. eadem corporum genera ponit Jc. in L. 30. D. *de uſurp. & uſuc.* Non recte igitur in quibuſdam Juſtiniani codd. legitur: *eſt autem gregis*, [pro, *eſt enim gr.* ut in MSS: ex Edit. 2.] FABR.

g. Vid. l. *peculium* 65. D. *de legat.* 2. quædam adde ex 44. Eclog. 11. περὶ πεκουλίου ληγατευθέντος. D. GOTH.

Juſtin. *Quidquid peculio accedit, vel decedit.* decedere eſt decreſcere, deminui, l. un. §. 6. D. *ſi mul. vent. nom.* [Terent. in Adelph. Act. 5. Sc. 3. *de ſumma nihil decedet: quod hinc acceſſerit, &c.* ex Edit. 1.] [vid. Comm. in Inſt. *Edit.* 2.] FABR.

h. Legata enim quorum dies ceſſit, in heredem legatarii transmittuntur, l. 26. D. *de uſ. & uſufr. leg.* FABR.

i. Gothofredus in prima edidit vitioſe δυναμένου,

μεν, τοῦτο ὁ οἰκέτης προσπορίσει τῷ δεσπότῃ· ὃ δὲ μὴ δύναται [k] προχωρεῖν, μηδὲ εἰς κληρονόμους μετιέναι, τοῦτο δεσπόταις οὐ προσπορισθήσεται· προχωρεῖ δὲ τὰ ληγάτα [kk], ἐπειδὰν κατενεχθῇ 92 εἰς ἡμᾶς· καταφορὰ δέ ἐστιν ἡ τῆς ἀγωγῆς ἅρμοσις· ἁρμόζει δὲ ἐπὶ μὲν τῶν πούρων a morte teſtatoris, 93 ἤγουν μετὰ θάνατον τοῦ διαθεμένου, ἐπὶ δὲ τῶν αἱρετικῶν μετὰ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως· Πάλαι μὲν γὰρ ab adita [l] hereditate προεχώρει τὰ ληγάτα· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο τοῖς ληγαταρίοις ἦν ἐπιζήμιον, οἱ γὰρ κληρονόμοι ὁρῶντες τινὰς τῶν ληγαταρίων ἐπικινδύνως ἔσθ' ὅτε νοσοῦντας, ὑπερετίθεντο τὴν ἀδιτίωνα, ὥστε αὐτοῖς μὴ ἁρμόσαι τὰ ληγάτα, μηδὲ ἐπὶ τοὺς αὐτῶν διαβῆναι κληρονόμους· διὰ τοῦτο ἤρεσεν, ὥστε [m] a morte teſtatoris γίνεσθαι τὴν προχώρησιν [n] ἤτοι καταφοράν· ἐπειδὴ οὗτος ὁ χρόνος οὐκ ἐν τῇ γνώμῃ ἀπόκειται τοῦ κληρονόμου· Ἔστι δὲ εὑρεῖν καὶ σήμερον ληγάτα τινὰ, διὰ τὴν τῶν κανόνων περίστασιν, ab adita hereditate κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔχοντα τὴν προχώρησιν·

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· 94 Στίχου [o] τοῦ ἐμοῦ οἰκέ-

mittere, hoc ſervus adquiret domino; quod autem cedere non poteſt, neque ad heredes tranſire, hoc dominis non adquiretur. At legata cedunt, poſtquam ad nos delata fuere: delatio autem eſt quum actio competit: atqui competit in puris quidem *legatis* a morte teſtatoris, in conditionalibus autem poſt conditionis eventum.
486 Nam olim quidem legata cedebant ab adita hereditate: ſed quum legatariis hoc eſſet damnoſum, namque heredes videntes quoſdam legatariorum periculoſe nonnunquam ægrotantes, differebant aditionem, ut ne iis legata competerent, neque ad heredes eorum tranſirent: ideo placuit, ut a morte teſtatoris ceſſio ſive tranſmiſſio procederet; quia hoc tempus in heredis arbitrio non eſt ſitum.
487 Sed hodieque invenire licet quædam legata, quæ propter regularum circumſtantiam, ſecundum *jus* antiquum ceſſionem ab adita hereditate recipiunt.

Poſtquam hæc tibi ſunt præcognita, vide reliquum argumentum: Stichi

92. ἐφ' F. 93. Quinque voc. ſeqq. deſunt F. 94. Στίχῳ τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ F. male.

μακκὸν, pro quo ipſe aut filius in poſterioribus, nec non Genevenſis, non ſatis attenta mente ex Curtiana verſione (quæ ſatis recta ſed libera eſt) *nondum percepta* emendaſſe videtur οὐ δύναμαι ἐγώ. G. O. R.

k. Schol. λέγει διὰ τὰ σάκρα, καὶ τὰ σάξετα, καὶ τὰ ῥελιγίοσα· ἐὰν γὰρ ληγατεύσω τινὶ τὸν φόρον, οὐ λήψεται, οὔτε αὐτὸς, οὔτε ὁ κληρονόμος αὐτοῦ. videntur hic poſt voc. ῥελιγ. deeſſe verba hæc, ἢ πούβλικα, quia mox loquitur de foro legato. FABR.

kk. Vid. mox notam *n*.

l. Ex jure antiquo & noviſſimo pura legata cedunt à morte teſtatoris, jure novo ab apertis tabulis. Sunt tamen quædam legata, quæ ab adita hereditate cedunt. vide Cujacii Notas in hunc §. FABR. II.

m. Cujac. ad l. 3. D. *de reg. Caton.* Cur inſtitutum eſt, legata à morte cedere, non ab aditione? ne ſcilicet heredes aditioni moram faciendo, & tranſmiſſioni moram facerent. ex Th. FABR. II.

n. Ceſſionem & delationem confundit. Cuj. Parat. D. tit. *quando dies leg. vel fid. ced.* [ſcribit, legata cedere ex die mortis, deferri ex die aditæ hereditatis. *ex Edit.* 2.] FABR.

Itaque Cujacius *deferri legatum* vult, ubi dies venit: THus autem, ubi dies ceſſit. At cum prior nulla juris auctoritate ſuam roboret ſententiam, & *delationis* verbum varie poſſit accipi: faciamus interim cum paraphraſte, qui haud temere credendus eſt hoc idem præmiſiſſe in med. cap. 485. G. O. R.

o. Curtius ſecutus Græca Viglii; *Stichi ſervi mei*

οἰκέτου ἐληγάτευσα τὸ πεκούλιον. Μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν, πρὸ τῆς ἀδιτίωνος, Στῖχος ὁ εἰρημένος προσεκτήσατό τινα· ἆρα ταῦτα τίνι ἔσται κέρδος; πότερον 95 μενεῖ παρὰ τῷ κληρονόμῳ, ἢ δοθήσεται τῷ ληγαταρίῳ; καὶ φησὶν Ἰουλιανὸς, εἰ μὲν αὐτῷ τῷ Στίχῳ, ἐλευθερωθέντι 96 ἐν τῇ διαθήκῃ, ἐληγατεύθη τὸ οἰκεῖον πεκούλιον, ἅπαν ὅπερ πρὸ τῆς ἀδιτίωνος 97 τοῦ κληρονόμου ἐπεκτήσατο, αὐτῷ δοθήσεται· διὰ ποῖον λογισμὸν, ἐροῦμεν· ἐπειδὴ τοῦ ταύτου ληγάτου ἡ ἡμέρα μετὰ τὴν ἀδιτίωνα τοῦ κληρονόμου 98 προχωρεῖ· καίτοι εἰ a morte testatoris προεχώρει τὸ ληγάτον, ἥρμοζεν ἂν τῷ κληρονόμῳ· τῆς γοῦν ἀλλοιότητος τίς ἡ αἰτία; οἶδας, ὅτι προχώρησίς p ἐστι τῶν μήπω κληθέντων ληγάτων ἡ εἰς κληρονόμους παραπομπή· οὗτος οὖν ὁ Στῖχος τὸ ληγατευθὲν αὐτῷ πεκούλιον ἐπὶ τίνα μεταφέρειν ἤμελλε πρὸ τῆς ἀδιτίωνος; ἐπὶ 99 κληρονόμους οὐκ ἠδύνατο· οἰκέτης γὰρ κληρονόμον q ἔχειν οὐ δύναται· ἀλλὰ προσπορίσει τῷ δεσπότῃ· καὶ τίς τούτου δεσπότης πρὸ ἀδιτίωνος; εἰκότως οὖν ἀπροχώρητον 1 μενεῖ τὸ ληγάτον· μετὰ δὲ τὴν ἀδιτίωνα ἐπειδὴ γέγονεν ἐλεύθερος, καὶ κληρονόμον ἔχειν δύναται, εἰκότως καὶ προχώρησιν ἔχει τὸ ληγάτον· ἰδοὺ τοίνυν θέμα, ὃ κατὰ τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν ἔχει σήμερον ab

chi ſervi mei peculium legavi. Poſt
mortem meam, ante aditionem, di-
ctus Stichus quædam adquiſivit: hæc
igitur cujus erunt lucrum? utrum apud
heredem manebunt, an dabuntur le-
488 gatario? Et ait Julianus, ſi quidem
ipſi Sticho, per teſtamentum manu-
miſſo, ſuum peculium ſit legatum,
omne quod ante heredis aditionem
adquiſivit, ipſi dabitur. Ob quam ra-
tionem, dicemus: quia hujus legati
dies poſt heredis aditionem cedit; at-
qui ſi a morte teſtatoris cederet lega-
tum, heredi competeret. Quæ igi-
489 tur varietatis ratio? ſcis ceſſionem eſ-
ſe legatorum nondum perceptorum ad
heredes transmiſſionem: hic ergo Sti-
chus legatum ſibi peculium ad quem
transmiſſurus erat ante aditionem? Ad
heredes non poterat; ſervus enim he-
redem habere nequit: ſed adquiret
domino. Et quis ejus *eſt* dominus
ante aditionem? Utique igitur ceſſio-
nis expers manebit legatum. Poſt adi-
490 tionem vero quia liber factus eſt, &
heredem habere poteſt, recte &
ceſſionem recipit legatum. En igi-
tur caſum, qui ſecundum jus anti-
quum hodie ceſſionem ab adita here-
ditate

95. μένει F. 96. ἐλευθ. poſt διαθ. F. 97. προσεκτήσατο h. l. F. 98. προχωρεῖ F. 1. προχωρεῖ F. 2. 99. τὸν κληρονόμον F. 1. ut lect. 95.

mei peculium legavi. Fabrotus in utraque: *Sticho ſervo meo p. l.* haud dubie, quia in ſcriptis ſuis invenerat, quod & edidit, Στίχῳ &c. Hoc quoque retinuit Doujatius. Sed non poteſt probari ſcriptura librorum Fabroti, ut apparet ex iis, quæ ſubjiciuntur. Nam ſi conſtet Sticho legatum eſſe peculium, fruſtra & abſurde mox dicatur, diſtinguendum eſſe in hac ſpecie, utrum ipſi Sticho legatum ſit peculium ſuum, an extraneo alicui.

ED. LEID.

p. Adde 44. *Eclog.* 20. ποίαις ἡμέραις τὰ ληγάτα προχωρεῖ. D. GOTH.

q. Scholiaſt. ἐν τῷ γὰρ μεταξὺ ὁ κληρονόμος ἰδιοκτησίαν τοῦ δούλου, καὶ δῆλον ὡς ὁ δεσπότης ὢν πρὸ τῆς ἀδιτίωνος, ἐκείνῳ προσπορίζειν ἤμελλεν: [interim enim heres dominus erat ſervi: certum autem eſt, id quod ſervus adquiſierit, ejus eſſe debere, qui dominus erat ante aditionem hereditatis. *ex Edit* 2.] FABR.

r. Qua ratione utitur hic Cujac. in poſter.

FABR.

s. Re-

ab adita hereditate τὴν παραχώρησιν· εἰκότως οὖν, ἐπειδὴ πρὸ τῆς παραχωρήσεως ηὐξήθη τὸ ληγάτον, [2] πάντα καὶ τὰ προσκτηθέντα ἐπὶ Στῖχον τὸν ληγατάριον παραγίνεται·) Εἰ δὲ ἐξωτικῷ τινι τὸ Στίχου τοῦ οἰκέτου πεκούλιον ἐληγάτευσα, 3 τὰ μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν πρὸ ἀδιτίωνος προσπορισθέντα μένει παρὰ τῷ κληρονόμῳ· τὸ γὰρ τοιοῦτον ληγάτον a morte teſtatoris [r] παραχωρεῖ· ταῦτα δὲ λέγω, ὅτι τὰ κτηθέντα μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν οὐ δίδοται τῷ ληγαταρίῳ, εἰ μὴ ἄρα τὰ ἐπιγενόμενα ἐκ πρωτοτύπων πραγμάτων, ὄντων ἐν τῷ πεκουλίῳ, προσγέγονεν· οἷον, θεράπαινα ἦν ἐν τῷ πεκουλίῳ, καὶ τέτοκεν· ἀγρὸς, καὶ γεγόνασιν 4 ἐνταῦθα καρποί·

ditate recipit: merito ergo, quoniam legatum ante ceſſionem auctum fuit, omnia etiam ſuperadquiſita ad Stichum legatarium perveniunt.) Si au-
491 tem extraneo cuidam Stichi ſervi peculium legavero, *quæ* poſt meam mortem ante aditionem adquiſita *fuere*, apud heredem manebunt: hujuſmodi enim legatum a morte teſtatoris cedit. Hæc autem dico, *quæ* adquiſita *ſunt* poſt meam mortem, non dari legatario, niſi forte *hæc* adquiſita ex rebus principalibus, quæ in peculio fuerunt, acceſſerint: veluti, ancilla erat in peculio, & peperit; ager, & inde fructus ſunt nati.

Ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι 5 ἐλευθερουμένου τοῦ οἰκέτου [s] ἐν διαθήκῃ οὐχ ἕπεται τὸ πεκούλιον· εἰ δὲ inter vivos [t] αὐτὸν ἐλευθερώσω, λήψεται τὸ πεκούλιον ὁ ἐλευθερωθεὶς, εἰ μὴ ἄρα ἰδικῶς ἀδεμπλεύσω αὐτό· τοῦτο γὰρ Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι.

492 Scire autem debes, manumiſſum in
teſtamento ſervum non ſequi peculium: ſi autem inter vivos cum manumiſero, manumiſſus peculium capiet, niſi forte id ſpecialiter ademero: hoc enim Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt.

Ὁ δὲ ἐμὸς οἰκέτης ἔχει ἐν πεκουλίῳ οὐ μόνον, ὅσα κτᾶται ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας, ἀλλὰ καὶ ἐάν τι δαπανήσῃ [u] περὶ ἐμὲ τὸν δεσπότην, τοῦτο αὔξει τὸ πεκούλιον· οἷον εἶχέ τις χιλίων νομισμάτων πεκούλιον, ἐχρεώστουν δὲ αὐτῷ ἑκατὸν νομίσματα, ἅπερ ἔτυχε

Meus autem ſervus in peculio non tantum habet, quæcumque ex qualibet cauſa adquirit, ſed etiam ſi quid cir-
493 ca me dominum impenderit, hoc auget peculium. Veluti, habebat quis mille ſolidorum peculium, ſed debebam

2. Malim καὶ πάντα τὰ πρ. G. O. R. Statim ἐπὶ τὸν Στ. λιγ. F. 3. τὰ poſt τελευτὴν rejicit F. 4. ἐντεῦθεν F. 5. ἐλευθερουμένῳ τῷ οἰκέτῃ F.

s. Recte ſupplet, *in teſtamento.* FABR.

t. Vid. l. unicam. C. *de peculio ejus qui libertatem meruit.* D. GOTH.

Dubitationis tamen tollendæ cauſa manumiſſionem & peculii remiſſionem confirmat teſtamento ſuo Gregor. Nazian. τοὺς οὖν οἰκέτας, οὓς ἠλευθέρωσα, &c. τούτους βούλομαι καὶ νῦν ἐπ' ἐλευθερίας μένειν, καὶ τὰ πεκούλια αὐτοῖς πάντα μένειν βεβαίως ἀνενόχλητα. Alii ſervis inter vivos manumiſſis peculium ſpecialiter concedebant. Vetus libertatis inſtrumentum: *Per hunc manumiſſionis, aut ingenuitatis titulum, bene ſemper ingenuus, atque ſecurus exiſtat, ſuumque peculiare quod habet, aut quod adhuc adquiri poterit, faciat inde ſecundum canonicam libertatem quicquid voluerit.* ſed hæc eſt ſequioris ſæculi cautio. FABR. I.

u. l. 6. §. 4. verſ. *Cum [peculium ſervo legatur* D. *de] peculio legato.* D. GOTH.

ἔτυχε περὶ ἐμὲ δαπανήσας· ἔσται τὸ πεκούλιον χιλίων καὶ ἑκατὸν νομισμάτων· εἰ τοίνυν τὸν τοιοῦτον οἰκέτην ἐλευθερώσω ἐν διαθήκῃ, ληγατεύσω δὲ αὐτῷ τὸ πεκούλιον, ὅτι μὲν λαμβάνει τὰ χίλια νομίσματα, συνωμολόγηται· ἆρα δὲ καὶ τὰ ἑκατὸν, ἅπερ ἔτυχε περὶ ἐμὲ δαπανήσας; οἱ αὐτοὶ βασιλεῖς ἀντέγραψαν, μὴ ἔχειν αὐτὸν ἐπὶ τούτοις ἀπαίτησιν· τὰ γὰρ ἐν προχείρῳ ὄντα καὶ ἐν ἑτοίμῳ ἔδοξα ληγατεύειν αὐτῷ, οὐ μὴν ἅπερ ἐδαπάνησε περὶ τοὺς ἐμοὺς λογισμούς.

Ἐὰν δὲ τὸν διοικητὴν [x] τῆς ἐμῆς οὐσίας ἐ- 494
λευθερώσω ἐν διαθήκῃ ὑπὸ αἵρεσιν, τὴν ἐὰν παράσχῃ λογισμοὺς τῆς [6] οἰκείας διοικήσεως, ληγατεύειν αὐτῷ δοκῶ τὸ πεκούλιον, καὶ λέγειν, (ὡς τοῖς αὐτοῖς ἤρεσε βασιλεῦσιν) ἐκ τοῦ δοκοῦντος [7] ληγατεύεσθαι αὐτῷ πεκουλίου δεῖν αὐτὸν τὰς λοιπάδας [y] καταβάλλειν· πόθεν γὰρ οἰκέτης ὢν, ἤμελλεν ἀποπληροῦν τὰ ἐποφειλόμενα, εἰ μὴ [z] ἐκ τοῦ πεκουλίου; ἐξ οὗ ἤμελλε καταβάλλειν, εἰ καὶ ζῶν ὁ δεσπότης ἀπῄτει αὐτὸν τὰ λοιπασθέντα.

§. XXI. Οὐ μόνον σωματικὰ, ἀλλὰ 495
καὶ ἀσώματα [a] πράγματα δυνάμεθα ληγατεύειν. Διὸ, ἐάν τις ἐποφείλει [8] μοι νο-

bam ei centum ſolidos, quos circa me impenderat: erit peculium mille & centum ſolidorum. Si igitur hunc ſervum in teſtamento manumiſero, & legavero ei peculium, in confeſſo quidem eſt capere cum mille ſolidos. Num igitur & centum, quæ circa me impenderat? iidem Imperatores reſcripſerunt, cum non habere horum petitionem: nam quæ in promtu ſunt & in parato, videor ei legaſſe, non item quæ circa rationes meas impendit.

Quod ſi diſpenſatorem bonorum meorum in teſtamento manumiſero ſub hac conditione, ſi adminiſtrationis ſuæ rationes reddiderit, peculium ei legare videor, & dicere, (ut iiſdem placuit Imperatoribus) oportere eum ex peculio, quod legatum ipſi videtur, reliqua inferre. Unde enim, quum ſervus ſit, debita exſoluturus erat, niſi ex peculio? ex quo, etiamſi vivens dominus reliqua ab eo exegiſſet, *ea* illaturus fuerat.

§. XXI. Non modo res corporales, ſed & incorporales legare poſſumus. Ideo ſi quis mihi centum debeat ſolidos,

6. ἰδίας F. 7. αὐτῷ λη. F. 8. μοι de: Goth.

x. Διοικητὴς οὐσίας *diſpenſator*, qui & Gloſſis διοικητικός: ſic διοίκησις, *diſpenſatio*, *actus*. D. GOTH.

Diſpenſatorem ſervum cum noſtri dicunt, qui rationibus præeſt, cuique libera peculii adminiſtratio conceditur. Cui non abſimilis eſt, qui *Actor* ab ea, opinor, negotiorum procuratione adminiſtrationeque quam ſuſtinet, appellatur, quem Græci & πραγματευτὴν, l. 41. §. 4. D. *de Fideic. libert.* & διοικητὴν TH. 6. pen. *de Injur.* vocant. BRISSON. l. *de Solut. & Liber.* pag. 119.

Actor & diſpenſator interdum diſtinguuntur, interdum conjunguntur. Vide de iis *Marc. donat.* ad Sueton. in Theſ. Crit. Grut. *Boxhorn.* ad Sueton. Galb. 12. *Cuperi* apotheoſ. Hom. *Fabretti* inſcriptt. *Reineſii* Epiſtt. *Revardi* Var. V, 20. *Goldaſt.* ad Doſith. p. 863. *a Wower* ad Petron. p. 149. *Heinecc.* Antiq. l. 23. §. ult. nec non *Lexica* & ſcriptores *de Servis.* TREKELL *ad Briſſon.*

Adde Valeſ. in Emendatt. L. 11. p. 73. & ibid. Burm. GAVIL.

y. Λοιπάδας vocat, quæ poſt λοιπασθέντα, id eſt, *reliqua*, *reliquationes*, quæ Gloſſis *reliquarium* & λοιπαδάριον quæ iiſdem ἔκθεσις λοιπάδων eſt, & iiſdem λοιπογραφία, *reliquatio.* D. GOTH.

z. Qua ratione quoque Cujac. hic utitur in poſt. N. FABR.

a. L. Cætera 41. D. *de legat.* 1. Paul. 3. ſent. 6. §. 10. 11. D. GOTH.

b. Hic enim extinguitur ipſa conſtantia debiti, ut eſt in l. 11. §. ſi rem de leg. 3. ἡ σύστασις τοῦ

νομίσματα ρ', δύναμαι τὴν κατὰ τούτου ἀγωγὴν ἑτέρῳ ληγατεύειν· ἀναγκάζεται δὲ ὁ κληρονόμος ταύτην ἐκχωρεῖν τῷ ληγαταρίῳ· εἰ δὲ ἐπιζήσας τῇ διαθήκῃ ἀπαιτήσω τὸ χρέος, [b] ἀποσβέννυται τὸ ληγάτον· Ἰδοὺ τοίνυν, ἐνταῦθα ἀσώματόν ἐστι τὸ καταλειφθέν· ἐληγατεύθη γὰρ ἀγωγή.

Ἔρρωται τὸ ληγάτον τὸ οὕτω καταλειφθὲν, Καταδικάζω σε ὦ κληρονόμε, τὴν τοῦδε οἰκίαν ἀνανεῶσαι, ἤγουν Τίτιον ἐλευθερῶσαι τῶν χρεῶν, οἷς ἐνέχεται.

§. XXII. Γενικῶς τις ἐληγάτευσεν οἰ- 496
κέτην ἢ ἕτερον 9 πρᾶγμα, εἰπών· Δίδωμι καὶ ληγατεύω τῷδε [c] οἰκέτην, ἢ Δίδωμι καὶ ληγατεύω τῷδε ἵππον. Ζητοῦμεν, τίνι δίδοται ἡ ἐπιλογὴ, πότερον τῷ κληρονόμῳ, ὥστε καταβάλλειν ὃν βούλεται, ἢ τῷ ληγαταρίῳ, ὥστε λαβεῖν τὸν αὐτῷ ἀρέσκοντα; καὶ λέγομεν, τὸν ληγατάριον [d] ἔχειν τὴν ἐπιλογήν· εἰ μὴ ἰδικῶς τὸ ἐναντίον εἶπεν ὁ τεστάτωρ.

§. XXIII. Τὸ τῆς ὀπτίωνος 10 ἤγουν 497
τῆς ἐπιλογῆς [e] ληγάτον, τουτέστιν ἔνθα ὁ τελευτήσας ἐκ τῶν ἰδίων οἰκετῶν, ἢ ἐκ τῆς ἰδίας ἐσθῆτος ἢ βιβλίων, τὸν ληγατάριον ἐκέλευσεν ἐπιλέξασθαι, αἵρεσιν [f] ἔχει ἐν ἑαυ-

dos, poſſum hanc adverſus illum actionem alteri legare: cogiturque heres eam legatario cedere. Si autem *ego* teſtamento ſupervivens debitum exegerim, exſtinguitur legatum. En igitur, hic incorporale eſt relictum: legata enim eſt actio.

Valet legatum ſic relictum: Damno te heres, illius domum renovare, aut Titium liberare debitis, quibus tenetur.

§. XXII. Generaliter quis legavit ſervum aliamve rem, dicens: DO AC LEGO HUIC SERVUM, aut DO AC LEGO ILLI EQUUM. Quærimus, utri detur electio, utrum heredi, ut tradat quem velit; an legatario, ut capiat quem ei placuerit? Et dicimus, legatarium habere electionem, niſi teſtator contrarium ſpecialiter dixerit.

§. XXIII. Optionis ſive electionis legatum, id eſt ubi defunctus ex propriis ſervis, aut propria veſte vel libris, legatarium juſſit eligere, conditionem in ſe habet: unde, niſi legatarius

9. ἐνδέχεται ad: F.

10. ἤγ. τ. ἐπ. de: F.

τοῦ χρέους. *Conſtantia* autem, ut *exſtantia* apud Vigilium martyrem. FABR. I.

c. Licet teſtator nec ſervos, nec equos habeat. Quid ſi domum, aut fundum legaverit, qui nec fundum, nec domum habebat? magis deriſorium erit legatum, quam utile, l. 71. *de leg.* 1. l. 69. §. gener. D. *de jur. dot.* ad quam recte Græci notant, nullum eſſe legatum, aut ſtipulationem, quia nullos teſtator, aut promiſſor habuit fundos. FABR. I.

d. Imo heres electionem habet. l. 32. §. 1. l. 37. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

De hac quæſtione Commentatores juris Juſtinianei conſule. G. O. R.

e. Adde tit. *Digeſtorum de optione legata.* Adde 44. Eclog. 8. περὶ τῶν κατ' ἐπιλογὴν ληγατευομένων. D. GOTH.

f. Nolim addi *tacitam*, quod THi interpres addidit: ipſum enim per ſe optionis verbum condicionem facit, l. 13. illo loco *quaſi pure legato*, *De opt. leg.* Alioquin aliud non fuiſſet olim receptum in legato generaliter relicto, l. *nec ſemel* §. ult. *Quando dies leg. ced.* l. 10. *de Opt. leg.* CUJAC. *ad Inſtit.*

Ex eo quod Juſtinianus legatum optioni olim habuiſſe in ſe conditionem dicit, τὸ *in ſe* ſatis innuit, conditionem illam fuiſſe tacitam, non expreſſam: & ita quod TH. αἵρεσιν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, interpres recte vertit, *habet tacitam conditionem*; quaſi nihil aliud ſit habere conditionem in ſe, quam habere

ἑαυτῷ· ὅθεν, εἰ μὴ ὁ ληγατάριος αὐτὸς 11 ἐπιλέξεται ζῶν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπιλογῆς 12 ἐτελεύτησεν, οὐ διαβαίνει τὸ ληγάτον ἐπὶ τὸν αὐτοῦ κληρονόμον, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, αἱρετικὸν ληγάτον, πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως τελευτήσαντος τοῦ ληγαταρίου, ἐπὶ 13 κληρονόμους οὐ μετέρχεται·

tarius ipſe vivus elegerit, ſed ante electionem obierit, legatum ad ejus heredem non tranſit, propter regulam dicentem, Legatum conditionale, mortuo legatario ante conditionis eventum, ad heredes non tranſit.

Οπτιὼν δέ ἐστι ἤτοι ἐπιλογή, ἡνίκα οὕ- 498
τως εἶπεν ὁ τεστάτωρ· Optato Titius 14 de familia mea ſervum unum. (ἤτοι ἐπιλεξάσθω ἐκ τῆς ἐμῆς Φαμιλίας ἕνα δοῦλον·) Αλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· διάταξις h δὲ τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως 15 τοῦτο μετήγαγεν ἐπὶ τὸ κάλλιον· δέδωκε γὰρ παῤῥησίαν καὶ τῷ κληρονόμῳ τοῦ ληγαταρίου τὸν οἰκέτην ἐπιλέγεσθαι, 16 ὃν ὁ ληγατάριος οὐκ ἐπελέξατο περιών.

Optio autem ſive electio eſt, quando teſtator ſic dixit: OPTATO TITIUS DE FAMILIA MEA SERVUM UNUM. Sed hæc quidem olim: conſtitutio autem ſanctiſſimi Imperatoris noſtri hoc in melius transformavit; nam & heredi legatarii licentiam dedit ſervum eligendi, quem legatarius ſuperſtes non elegit.

17 Επιμελέστατον δὲ τοῦτο πραγματεύσας, 499
κἀκεῖνο τῇ οἰκείᾳ προσέθηκε διατάξει· ἐπειδὴ γὰρ τὸ παλαιὸν δύο τισὶν ἢ καὶ πλείοσιν ὀπτίονος καταλειφθείσης, εἰ συνέβη μὴ ὁμονοεῖν αὐτοὺς περὶ τὴν ἐπιλογήν, ἀλλ' ὁ μὲν

Diligentiſſime autem illud tractans, & hoc ſuæ addidit conſtitutioni: quia enim olim duobus quibuſdam aut etiam pluribus relicta optione, ſi eveniret ut circa electionem non conſenti-

11. ἐπιλέξηται malim vel ἐπελέξατο. 12. τελευτήσῃ F. 13. κληρονόμοις F. 14. *ex tota mea familia unum ſervum.* F. omiſſa Gr. interpr. 15. καὶ ad: F. cum Curt. & Inſtit. 16. οἷον F. 17. Επιμελέστατα F.

bere tacitam conditionem. Expreſſa eſt illa conditio: *Titio unum ex ſervis, ſi optaverit, do lego.* Sed in legato hujuſmodi, *Titius quem volet ex ſervis, optato, eligito*, ineſt non expreſſa, ſed tacita conditio; ut Titius optare debeat, ac niſi optaverit, ei legatum non acquiratur, neque ad heredes transmittatur. Non movet, ut expreſſa conditio legato optionis ineſſe cenſeatur, quod legatum optionis pure relicto opponitur, *Etc. &c.*

MERILL. II. *Obſervat.* 8.

Ad verbum: *habet in ſe conditionem.* Curt. tamen addit, *tacitam.* Sic Th. infra *de bonor. poſſ.* §. 2. verba hæc Juſtin. *hoc in ſe habeat privilegium*, Græce ita extulit: ὥστε σιωπηρῶς αὐτὴν τὴν ὑπεξαιρέτησιν τοῦτο ἔχειν ἐν ἑαυτῇ. [Ulp. in l. 21. *de ju. dot. habere in ſe conditionem hanc.* Baſil. σιωπηρὰν αἵρεσιν ἔχει: *tacitam habet conditionem*, ex Edit. 2.] Juſtinian. autem addidit in §. *eſt & aliud*, ſupra *de donat.* & Th. ibid.

FABR.

Qui ſcripſiſſe THum dicunt, conditionem *tacitam* huic legato ineſſe, vapulant merito a Vinnio. deceperunt eos [etiam alios poſt Vinnium G. O. R.] verſiones Latinæ: nam interpres Jac. Curtius inſeruit τὸ *tacitam*, ex cujus verſione vox illa migravit in alias. Cæterum diſputatur, ſitne tacita ea conditio, nec ne. Cum Cujac. diſſidet hac de re Merillius. Utri adſentiamur, parvi referre arbitror, dum ne inficiemur, ex teſtamento ipſo hanc conditionem veniſſe, & legatum propterea, ut Juſt. teſtatur, feciſſe conditionale, quæ in cæteris conditionibus tacitis contra ſe habent, l. 99. D. *de Cond. & Dem.* Etc.

VOORDA *Interpr.* 9.

g. Adde l. 19. D. *de optione.* l. 3. D. *quando dies legat.* D. GOTH.

h. L. ult. Cod. *comm. de legatis.* D. GOTH.

De h. l. ult. vide diſputantes Vinnium in Comment. cum nota Heineccii, & Cl. Voorda l. c.

G. O. R.

i. Quam-

μὲν Στίχον [18] ἐπιλέγεται, ὁ δὲ Πάμφιλον, κατὰ μέν τινας τῶν νομικῶν ἡσύχαζε τέως ἡ τοῦ ληγάτου ἀπαίτησις, ἕως οὗ ὁμονοήσαι, κατὰ δέ τινας [19] ἀπεσβέννυτο τῇ διχονοίᾳ· ἐκέλευσεν ἐν τῇ αὐτῇ 500 διατάξει, εἴτε ἑνὸς ληγαταρίου πολλοὶ ἦσαν κληρονόμοι, [20] οἵτε [i] περὶ τὴν ἐπιλογὴν οὐχ ὁμοφωνοῦσιν, ἤγουν πολλοὶ ληγατάριοι ὄντες οὐ τὸν αὐτὸν ἐπιλέγονται οἰκέτην, καὶ οὐχ ὁμοφωνοῦσι, μὴ ἀπόλλυσθαι τὸ ληγάτον, εἰ καὶ τοῖς πλείοσι τῶν νομικῶν οὐκ ἐδόκει τοῦτο, ἐναντιουμένοις [k] τῷ καλῶς ἔχοντι· ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ὀπτίωνα ἤτοι ἐλεκτίωνα τύχῃ ἐπιτρέπειν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναμένειν κρίσιν· κλήρου 501 [l] γὰρ [21] ἤτοι λαχμοῦ γενομένου, ᾧ τοῦτο παρέσχεν ὁ κλῆρος, ἐκεῖνον ἔχειν τὴν ὀπτίωνα ἤτοι ἐλεκτίωνα, καὶ τοὺς ἄλλους συλληγαταρίους ἢ συγκληρονόμους ἕπεσθαι τούτῳ· [22] κἀκεῖνον λαμβάνειν, ὃν ἐπελέξατο ὁ ὑπὸ [23] κλήρου τιμηθείς.

tirent, ſed alius Stichum eligeret, alius Pamphilum, ſecundum nonnullos Juriſconſultorum interim legati petitio ceſſabat, donec conſenſiſſent; ſecundum alios autem diſſenſu *eorum* exſtinguebatur: juſſit in eadem conſtitutione, ſive unius legatarii multi ſint heredes, qui circa electionem non conſentiunt, ſive multi ſint legatarii, qui non eumdem eligunt ſervum, neque conſentiunt, legatum non perimi, licet prudentum plurimis hoc viſum non ſit, adverſantibus ei quod bene ſe habet, (*id eſt, æquitati;*) ſed hujuſmodi optionem ſive electionem fortunæ permittere, & inde judicium opperiri: ſorte enim ſive alea jacta, cui hoc ſors præbuerit, eum habere *juſſit* optionem ſive electionem, atque alios collegatarios vel coheredes ei obſequi, illumque *ſervum* capere, quem elegerit *is qui* ſorte honoratus *fuit.*

§. XXIV. Ἐκείνοις [24] δὲ ληγατεύειν δυνά-

§. XXIV. Iis autem ſolis legare poſſu-

18. ἐπιλέγετο F. 19. δὲ h. l. F. 20. εἴτε ante F. 2. 21. ἤτοι λαχμοῦ de: F. ante quem γεν. legebatur. 22. κἀκεῖνο F. 2. male. 23. τοῦ ad: F. 24. δὲ de: F. & μόνοις ante δυν. reponit.

i. Quamvis poſterior Fabroti editio ſæpius aut corruptior, aut ex conjecturis tantum pro lubitu emendata ſit, aliquando tamen rem acu tetigiſſe videtur, ita ut ei non parere non potuerim. Unde hoc loco οἵτε pro vulg. εἴτε recepimus, ſive ex MS. ſic recognoverit, ſive ex Curtii verſione, atque ipſis Inſtitutt. & l. ult. Cod. *Comm. de Legat.* G. O. R.

k. Juſtin. *contra benevolentiam*, id eſt, benignitatem, ut in l. 62. D. *de hered. inſt.* Gloſſæ Lat. Gr. *benivolentia*, καλοκαγαθία [*ſic*]. Lat. Gr. καλοκαγαθία, *benignitas.* FABR.

Optime: miror adeo, cur aut Curtianam metaphraſin *contra omnem rationem* in Edit. 1. retinuerit, aut in 2. parva mutatione dederit, *contra rationem.* Nec enim ratio hos JCtos fefellit, ſed ἀκρίβεια, *juris rigor*, cui hic opponitur τὸ καλῶς ἔχον, *jus æquius, benignius*, &c. G. O. R.

l. Sorti quæ committantur, dixi ad d. l. ult. *in prin.* D. GOTH.

Res dirimitur per incertum ſortis, l. ult. C. *comm. de leg.* Sic etiam alias res in ſortitum caſumque deducuntur, nov. Theod. *de bon. decur.* l. 14. D. *de judic.* & l. 5. D. *fam. erc.* l. 24. §. quid ergo *de fideic. libert.* quæ videtur optima ratio litium finiendarum, Quintil. 7. c. 5. Euſtathius ad Il. ά. ἐξ οὗ διδάσκει, ὅτι ἔστιν δι' ἀπαραξίαν, καὶ ὁμονοητικὴν εὔνοιαν, κλήρῳ γίνεσθαι τὰς διαιρέσεις, καὶ μηδένα τῆς ἐκλογῆς, ἤτοι τῆς περὶ τὸν κλῆρον ἐυτυχίας, φθονεῖν. Adde vet. Schol. ad Iliad. ά. FABR. I.

An legendum: μηδένι ... φθονεῖν? GAVEL.

m. Proin-

δυνάμεθα μόνοις, μεθ' ὧν ἔχομεν [m] τεσταμέντυ Φακτίωνα.

poſſumus, cum quibus teſtamenti habemus factionem.

§. XXV. Ινκέρτοις [25] προσώποις [n] ὔτε ληγάτα ὔτε φιδεϊκομμίσσα καταλιμπάνειν ἔξεστι. Καὶ οὐ μόνον ἐπὶ παγανῶν τοῦτο κρατεῖ, ἀλλ' οὐδὲ στρατιώταις ἐπιτέτραπται, ὡς ἀντέγραψεν Αδριανὸς ὁ θειότατος.

§. XXV. Incertis perſonis neque legata neque fideicommiſſa relinquere licet. Neque hoc ſolum in paganis obtinet, ſed nec militibus permiſſum eſt, uti Divus Adrianus reſcripſit.

Ινκέρτον [o] δὲ πρόσωπόν ἐστιν, ὅπερ ἀ- 502 δήλῳ κρίσει ὁ τεστάτωρ ἑαυτῷ ὑπέθετο, περὶ ὖ ἐρωτώμενος ὐδὲν σαφὲς εἰπεῖν δύναται· οἷον, ἐάν τις οὕτως [p] εἴπῃ· Οστις δήποτε τῷ ἐμῷ υἱῷ τὴν ἰδίαν θυγατέρα πρὸς γάμον κατεγγυήσῃ, λαμβανέτω παρὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τόνδε τὸν ἀγρόν. Η ὕτως, τοῖς πρώτοις μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν χειροτονουμένοις ὑπάτοις διδότω ὁ ἐμὸς κληρονόμος [26] δέκα νομίσματα· ἰνκέρτον κἀνταῦθα τὸ πρόσωπον· ἄδηλον γάρ ἐστι, 503 τίς μέλλει τὴν ἰδίαν θυγατέρα διδόναι πρὸς γάμον τῷ παιδὶ τοῦ τεστάτορος, ἢ τίς μέλλει δεσιγνατεύεσθαι [27] ἤτοι ἀποδείκνυσθαι μετὰ τὴν διαθήκην ὕπατος· ἐρωτώμενος γὰρ ὁ τεστάτωρ περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἂν [28] εἴπῃ τι σαφές· καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ θέματα δύνατον ἐπινοῆσαι.

Incerta autem perſona eſt, quam incerto judicio teſtator ſibi propoſuit, de qua interrogatus nihil perſpicui dicere poteſt: veluti, ſi quis ita dixerit, Quicumque filio meo ſuam filiam nuptum deſponderit, ab herede meo illum agrum accipiat. Aut ſic: Primis poſt obitum meum deſignatis conſulibus, heres meus decem aureos dato: & hic incerta eſt perſona; incertum enim eſt, quis filiam ſuam teſtatoris filio nuptum daturus ſit, vel quis deſignandus ſive creandus ſit conſul poſt teſtamentum: namque teſtator de eo interrogatus nihil perſpicui dicere poſſit. Et alios autem multos caſus excogitare poſſumus.

Καὶ ἐλευθερία δὲ ἰνκέρτῳ προσώπῳ κατα-

Sed & libertas incertæ perſonæ relicta

25. δὶ ad: F. 26. ι' νομ. F. 27. ἤτ. ἀποδ. de: F. 28. εἴποι F.

m. Proinde ei qui in hoſtium eſt poteſtate, utiliter non legatur, ſi apud hoſtes deceſſit, l. *ſi ſervo* 101. in f. D. *de legat.* 1. adde quædam alia ex Ulpiano 24. §. 23. 24. D. GOTH.

n. Paul. 3. ſent. 6. §. 13. Ulp. 24. §. 18. l. cum poſt 69. §. 4. D. *de jure dotium.* D. GOTH. Collegia hereditates capere non poſſunt, quia incerta corpora ſunt, ſiquidem in confuſa multitudine certa non poſſit eſſe perſona, cum hoc conſtet etiam legibus definitum, ut ait vetus auctor: niſi ſpeciali privilegio ſubnixa ſint, l. 8. C. *de her. inſt.* erant quædam συνέδρια, ſeu collegia licita, quædam illicita. Chriſtianorum cœtus erant illiciti, Origenes contra Celſ. 1. Hodie collegio Chriſtianorum relinqui poteſt, l. 1. C. *de Sacr. Eccleſ.* Civitatibus quoque quaſi incertis perſonis ante conſtitutiones, & Senatusconſulta, legari non poterat, Ulp. tit. *de leg.* l. 122. *de legat.* 1. FABR. I.

o. Adde l. 39. in f. D. *de verb. ſignific.* D. GOTH.

p. Aliud eſt, ſi corpori vel collegio leget. hoc enim caſu, licet incertæ nobis ſint perſonæ corporis aut collegii, certum tamen eſt nobis ipſum vel corpus vel collegium, adde l. 1. §. *ſi autem* 15. D. *ad Trebellianum* §. 4. ſup. *de hered. inſtit.* quod in legatis corpori aut collegio pauperum obtinere æquiſſimum eſt, l. 24. C. *de Epiſcopali audientia.* Adde l. 1. C. *de Sacroſ. Eccleſiis.* D. GOTH.

q. Vid.

ταλιμπάνομένη ἄχρηστός ἐστιν· ἤρεσε γὰρ ὀνομαστὶ [q] τοὺς οἰκέτας ἐν διαθήκῃ ἐλευθερεῦσθαι.

licta inutilis eſt: placuit enim ſervos nominatim in teſtamento manumitti.

Ὑπὸ δὲ [29] κέρται δεμονστρατίωνα, ἰν- 504
κέρτῳ προσώπῳ ἰσχυρῶς ληγατεύομαι· οἷον ἐὰν εἴπω, Ex τῶν νῦν ὄντων μοι συγγενῶν, ἐάν τις τὴν ἐμὴν θυγατέρα λάβῃ πρὸς γάμον, λαμβανέτω παρὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τόδε τὸ πρᾶγμα· ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν πρόσωπον ἄδηλον, ἡ δὲ δεμονστρατίων, τουτέστιν ἡ ὁμὰς, δήλη· εἶπον γὰρ τῶν νῦν ὄντων μοι συγγενῶν· οὗτος δὲ ὁ ἀριθμὸς δῆλός ἐστιν.

Sub certa autem demonſtratione incertæ perſonæ valide lego. Veluti ſi dixero: Ex cognatis qui nunc mihi ſunt, ſi quis filiam meam in matrimonium accipiat, ab herede meo illam rem accipito. Heic enim perſona quidem eſt incerta, ſed demonſtratio, id eſt univerſitas, certa: dixi enim, ex cognatis qui mihi nunc ſunt; hic autem numerus certus eſt.

Ινκέρτῳ προσώπῳ κατέλιπον ληγάτον, 505
δηλονότι ἀνυπόστατον τὸ καταλειφθέν· εἰ δὲ κατὰ πλάνην [r] ὁ κληρονόμος τοῦτο [30] κατέβαλεν, οὐ δυνήσεται ρεπετιτεύειν· τοῦτο γὰρ ταῖς θείαις περιέχεται διατάξεσι.

Incertæ perſonæ legatum reliqui, patet ſubſiſtere non poſſe, *quod* relictum *eſt*: ſi autem per errorem heres hoc ſolvit, repetere non poterit: nam hoc ſacris continetur conſtitutionibus.

§. XXVI. Ο ἀλλότριος ποστοῦμος ἔοικε τοῖς ἰνκέρτοις [s] προσώποις· διὸ ἀχρήστως [31] αὐτοῖς ληγατεύομεν· ἔστι δὲ ἀλλότριος ποστοῦμος ἐκεῖνος, ὃς τεχθεὶς [t] σοῦος οὐ γίνεται κληρονόμος· διὸ ὁ ἐκ τοῦ ἐμαγκιπάτου μου παιδὸς συλληφθεὶς καὶ τεχθεὶς ἔγγονος, ἐξστράνεος ἔσται μου ποστοῦμος.

§. XXVI. Poſtumus alienus ſimilis eſt perſonis incertis: ideo inutiliter iis legamus. Alienus vero poſtumus eſt ille, qui natus non fit ſuus heres: ergo nepos ex filio meo emancipato conceptus ac natus, extraneus mihi poſtumus erit.

§. XXVII. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάντα 506
κατὰ τὸ παλαιόν· διάταξις [u] δὲ τοῦ ἡμετέρου

§. XXVII. Sed omnia hæc ſecundum *jus* antiquum. Conſtitutio autem

29. *certam demonſtrationem* F. & mox λιγατεύομεν. 30. καταβάλῃ F. 31. αὐτῷ F. cum Curtio. Mox habet ὁ ἀλλότρ.

q. Vid. Paul. 4. Sent. ult. §. 1. l. 24. D. *de manumiſ. teſtamento.* Ulp. 1. §. ult. D. GOTH.

r. Vide §. ult. in fin. inf. *de obligat. quæ ex quaſi contractu.* D. GOTH.

s. Ad h. l. vid. Alph. a Caranza *de Partu* cap. 2. §. 1. n. 99. & n. 274. MEERM.

t. Lege apud Juſtinianum: *Qui natus inter ſuos heredes teſtatori futurus non eſt*, ut ex hoc loco conſtat, & infra *de bonor. poſſ.* in princ. FABR.

u. Hæc conſtitutio fuit in vet. Codice Juſtiniani, eaque conſtitutum veriſimile eſt tantum fuiſſe, ut incertæ perſonæ & alieno poſthumo legari poſſet. D. GOTH.

Scholiaſtes: κεῖται ἡ διάταξις β. ς. τοῦ κωδ. Τιτ. μη. α. ὅστα. Hæc conſtitutio periit. FABR.

In priori ergo Codice fuerit oportet ea Conſtitutio: nunc certe in poſteriori non reperitur: etſi Th. Scholiaſtes eam teſtetur poſitam fuiſſe L. VI. T. 8. [lege T. 48.] h. e. *de Incert. perſonis*, & quidem primam ejus tituli fuiſſe. DOUJ.

Unde Contius eam & ex Inſtit. & ex Photio ac Balſamone dicto loco in Codice hodierno ſupplevit. G. O. R.

x. L. 20.

τέρου βασιλέως, ἐν τῷ [32] αὐτοῦ κώδικι κειμένη, ἅπαν τοῦτο τὸ [33] τῶν ἰνκέρτων παραδόξως διώρθωσεν, οὐ μόνον ἐν κληρονομίαις, ἀλλὰ καὶ ἐν ληγάτοις, καὶ ἐν φιδεικομμίσσοις· σαφέστατα δὲ ἡ εἰρημένη διάταξις ἀναγνωσθεῖσα δείκνυσιν ἑαυτήν. Ἐπίτροπος [x] δὲ ἰνκέρτος δίδοσθαι οὐδὲ ἐκ τῆς προειρημένης δυνήσεται διατάξεως· ὀφείλει γὰρ εἶναι πρόδηλος· δεῖ γὰρ τὸν διατιθέμενον σαφῶς τοῖς οἰκείοις παισὶ καταλιμπάνειν ἐπίτροπον· Ἄχρηστος τοίνυν ἔσται ἡ δόσις τοῦ ἐπιτρόπου, ἐὰν ὁ τεστάτωρ εἴπῃ, Ἔστω ἐπίτροπος τοῦ ἐμοῦ παιδὸς ὁ πρῶτος ἐρχόμενος ἐπὶ τὴν ἐμὴν κηδείαν.

§. XXVIII. Ὁ ἀλλότριος [y] ποστούμος κληρονόμος γράφεσθαι ἠδύνατο καὶ πάλαι, καὶ νῦν ἀκωλύτως γραφήσεται· εἰ μὴ ἄρα συμβῇ αὐτὸν ἐκείνης ἐν γαστρὶ τῆς γυναικὸς εἶναι, ἣν ἐννόμως [z] γαμετὴν ἔχειν οὐ δύναμαι.

§. XXIX.

tem Imperatoris noſtri, in ipſius Codice poſita, omne hoc de incertis *perſonis* mirabiliter correxit, non modo in hereditatibus, ſed in legatis quoque & in fideicommiſſis: clariſſime autem dicta conſtitutio, ſi legatur, ſe ipſa oſtendit. Sed tutor incertus
507 neque ex prædicta conſtitutione dari poterit; debet enim manifeſtus eſſe: namque oportet teſtatorem ſuis liberis tutorem perſpicue relinquere. Inutilis igitur erit tutoris datio, ſi teſtator dixerit: Filii mei tutor eſto, qui primus venerit ad meas exſequias.

§. XXVIII. Alienus poſtumus heres ſcribi poterat & olim, & nunc ſine impedimento ſcribetur: niſi forte in ejus mulieris utero ſit, quam legitime uxorem habere non poſſum.

§. XXIX.

32. αὐτῷ ante F.

33. τῶν de: F.

x. L. 20. & 30. D. *de teſtam. tut.* D. GOTH.

y. Hunc locum Alciatus addita negatione legit 1. Paradox. [Parerg. MEERM.] 9. quo nomine reprehenſus à Roberto 1 *recepta lectionis* 3. Poſthumus igitur inſtitui poteſt alienus, ut hic. Sic ejus qui in utero eſt ſervus recte inſtituitur §. 2. ſup. *de hered. inſtituend.* D. GOTH.

De jure ſcil. prætorio. ERNST.

Alieno quidem poſtumo legari anteà non poterat, §. 26. *ſuprà*, prætorio tamen jure heres inſtitui antea quoque poterat, §. 1 infra *de bon. poſſ.* nec igitur recte faciunt, qui apud Th. legunt, οὐ ἀλλότριος. FABR.

Ejus tamen inſtitutionem non valuiſſe, docet Imp. pr. *de B. P.* quin ei nec olim legari potuiſſe, Imp. aſſeruit in §. 26. h. t. De jure prætorio quidem inſtitutus alienus poſthumus bonorum poſſeſſor efficiebatur juxta pr. cit. Sed de hoc caſu vix accipi verba poſſunt, quæ jus antiquius ſupponunt. Robertus L. 1. *Recept. Lect.* c. 3. caſum ſupponit, quo quis alienum poſthumum teſtamento adoptavit inſtituitque. Verum hic divinatorius eſt, quin quod ita non *alienus*, ſed *ſuus* inſtitutus ſit. Alii textum mutant, & *poſthumum non alienum* legend. eſſe aſſerunt. Sed huic mutationi reſiſtunt antiquiſſimi Codices, & THi paraphraſis. Non reſpuenda videtur Lælii Taurelli ad l. *Gallus & L. Vellej.* ſententia, putantis LL. XII. Tabb. tam latiſſimam poteſtatem diſponendi tributam fuiſſe, ut quoſcunque poſthumos inſtituere permiſſum fuerit: eam autem demum coangustatam interpretatione prudentum, l. 120. *de V. S.* ut in aliis quoque caſibus factum; vid. §. 5. *de Exher. lib.* Eam libertatem reſtituit Imp. in pr. Inſt. *de B. P.*

BÖHMER *ad Inſtit.*

z. Schol. λέγει δὲ διὰ τὰς ἐξ ἀθεμιτογαμίας οὔσας. Juſtin. *quæ jure noſtro uxor eſſe non poteſt*, id eſt, cum qua nemo connubium habet. FABR.

a. Id authori Eclogæ (de quo infr.) πατρωνυμία. D. GOTH.

b. Non me latet inferius *de Legatis* Thum alia de hac re [id eſt, de variis Romanorum nominibus] tradere: ſed ille ſuo tempori inſervivit: nec Romani uſus ſatis peritus fuit, qui & ipſe ſæpe variatus fuit: ut nihil eſt in rebus humanis ſtabile: in nominibus certe magna omnibus ſeculis fuit licentia, atque etiam hodie perdurat.

VIGLIUS *de Exhered. liber.* p. 85.

Hoc totum falſum & commentitium videtur. *Nomen* enim Romanis familiam gentemque ſignificabat,

§. XXIX. Πρὸς δήλωσιν τῶν ὑποκει- 508
μένων προσώπων πολλὰς ἐπενόησαν οἱ παλαιοὶ προσηγορίας· Ἔστι γὰρ [34] nomen, τουτέστι τὸ κύριον ὄνομα, οἷον Τίτιος· Cognomen, [a] τὸ ἐπώνυμον, ὅπερ [35] ἀπὸ ψόγου ἢ ἀπὸ ἐπαίνου λαμβάνεται· ἀπὸ ψόγου μὲν, οἷον Superbus [36] ἤγουν ὑπερήφανος· ἐξ ἐπαίνου δὲ, οἷον Pius ἤτοι εὐσεβής· Ἔστι καὶ prænomen, [b] τουτέστιν ὁ χρηματισμός· οὗτος δὲ λαμβάνεται ἢ ἀπὸ προγόνων, ἢ ἀπὸ εὐεργετῶν. Ἀπὸ 509
προγόνων μὲν, οἷον ἐάν τις καλέσῃ [c] Αἰακίδην τὸν Ἀχιλλέα· ἀπὸ εὐεργετῶν, ὥσπερ ὁρῶμεν τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐπαρχιῶν προτάττοντας τῆς ἰδίας προσηγορίας τὰ ὀνόματα ἐκείνων, δι᾽ ὧν γεγόνασιν, οἷον [d] Στρατήγιον ἢ Κωνσταντῖνον. Εἰ τοίνυν ληγατεύων [e] τις ἐπλανήθη περὶ τὸ ὄνομα τοῦ ληγαταρίου, καὶ δέον εἰπεῖν Τίτιον, εἶπε Σέιον, καὶ ἐπλανήθη περὶ τὸ nomen· ἢ [37] περὶ

§. XXIX. Ad demonſtrationem perſonarum propoſitarum multas commenti ſunt priſci adpellationes. Eſt enim NOMEN, id eſt nomen præcipuum, veluti Titius. COGNOMEN, ſingulare & proprium, quod a vituperio aut ab laude ſumitur: a vituperio, veluti Superbus; ab laude, veluti Pius. Eſt & PRÆNOMEN, id eſt gentile: hoc autem adſumitur vel a majoribus, vel a benefactoribus. A majoribus, veluti ſi quis Achillem nominet Æaciden: a benefactoribus, quemadmodum videmus provinciarum præſides propriæ adpellationi præponere eorum nomina, per quos facti ſunt *præſides:* veluti Strategium aut Conſtantinum. Si quis igitur legator circa nomen legatarii erravit, & quum oporteret dicere Titium, dixit Sejum, atque

34. νώμην & dein κογνώμην & πραινώμην, item Σουπέρβους & Πίους ante F. & hic & paulo poſt. 35. ἢ ad: F. 36. ἤγ. ὑπ. & mox ἤτ' εὐσ. de: F. 37. περὶ de: F.

cabat, ut Tullius, ut Pomponius, ut Julius. *Prænomen*, quod ei nomini præponitur, ut Marcus, Titus, Cajus. *Cognomen*, quod nomini poſtponitur, ut Cicero, Atticus, Cæſar. Tametſi ab hac conſuetudine poſteriorum ætatum ratio paululum deflexit. HOTOM. *in Lugd.*

Ex hoc interim loco diſcimus, κύριον ὄνομα hoc eſt nomen, ἐπώνυμον id eſt cognomen, χρηματισμὸν hoc eſt prænomen, veteribus fuiſſe. Author Eclogæ & ibidem Scholiaſtes lib. 35. tit. 2. §. 3. quatuor hæc recenſet: κύριον ὄνομα id eſt nomen, χρηματισμὸν id eſt prænomen, (πατρωνυμίαν id eſt cognomen,) καὶ προσηγορίαν id eſt agnomen. His adde, quæ ſcripſi ad l. 4. C. *de teſtam.* D. GOTH.

Prænomen quid ſit, TH. noſter, Latine haud feliciter doctus, plane non intellexit. Eſt autem prænomen, quod nomen præcedit, ut certa demonſtratione in magna familia inter ſe liberi diſcernantur. De nomine & cognomine adeundus eſt Anton. Auguſt. L. III. *Emend.* 8. ERNST.

Th. non agnoſcit vocem, *agnomine* apud Juſtin. quæ tamen in quibuſdam editionibus exſtat. [de agnomine vid. Mar. Victorin. expoſit. in 1. Rhet. Cic. de nomine, prænomine, cognomine vid. librum ſingularem lectionum noſtratum. *ex Edit.* 1.] [De nomine, prænomine, cognomine dico in Comment. in Inſtitut. *ex Edit.* 2.] FABR.

Plura qui volet, adeat *Alciatum* IV. Diſpunct. 1. *Ant. Auguſtinum* T. IV. Theſ. Roman. pag. 1520. ſq. *Fer. Adduenſem* ib. T. II. p. 594. ſq. *Baronem* in Comment. p. 266. *Vinnium* in Comment. cum not. *Heineccii*: *Weſſelingium* II. Obſerv. c. 21. & *Ottonem* in Comment. præter Antiquarios, & Gloſſ. TH. MYL. MEERM. & G. O. R.

c. MS. αἰακὸν. Æacides, ab avo Æaco. Virgil. Æneid. 6. v. 58. Juven. Sat. 8. v. 270. FABR. II.

d. Eadem ratione Prætores Conſtantinopolis Flavialis, Conſtantinianus, Theodoſius, Arcadius, ut notavi ad l. 2. C. *de officio Prætoris* D. GOTH.

Vid. l. 25. C. Theod. *de Prætorib.* GEN. ED.

e. Error nominis non nocet, non modo ſi, *ut fieri ab ægrotantibus moris eſt, nomen pro nomine teſtator commutet*, ut ait Martianus Capella 3. ſed etſi à ſano & in bona valetudine poſito in nomine erratum ſit. FABR. I.

ρὶ τὸ cognomen, δέον γὰρ εἰπεῖν Superbus, εἶπε Pius· ἢ περὶ τὸν χρηματισμὸν, δέον γὰρ εἰπεῖν Στρατήγιος, εἶπε Πρῖμος· ζητοῦμεν, εἰ τὸ ληγάτον ἐστὶν 510 ἄχρηστον; καὶ λέγομεν, εἰ ὡμολόγηται, περὶ τίνος ἐνεθυμήθη, οὐδὲν ἧττον ἔρρωται [f] τὸ ληγάτον. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ κληρονόμων φυλάττεται· εἰ γὰρ γράφων τινὰ κληρονόμον πλανηθῶ περὶ ἕν τι τῶν εἰρημένων, ἡ ἔνστασις ἐντεῦθεν οὐκ ἀκυροῦται· καὶ εἰκότως· τὰ γὰρ ὀνόματα δηλώσεως ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων ἐπινενόηται· εἰ δὲ δυνατὸν ἐξ ἑτέρου οἱουδήποτε τρόπου τὸ ὑποκείμενον καταληφθῆναι πρόσωπον, οὐδεμία ἔσται διαφορὰ οὐδὲ βλάβη ἐκ τῆς περὶ τὸ ὄνομα πλάνης.

atque erravit circa nomen: aut circa cognomen; quum enim dicere oporteret Superbus, dixit Pius: aut circa prænomen; quum enim dicere oporteret Strategius, dixit Primus: quærimus an legatum ſit inutile? Et dicimus, ſi conſtet de quo cogitaverit, nihilominus valet legatum. Idem & in heredibus ſervatur: nam ſi quem heredem ſcribens erravero circa unum aliquod dictorum *nominum*, non infirmatur inde inſtitutio. Et merito: nomina enim propter deſignationem hominum inventa ſunt: ſi autem ex alio qualicumque modo perſona propoſita deprehendi poſſit, nullum erit diſcrimen neque damnum ex errore in nomine.

§. XXX. Ἔοικε τούτῳ τῷ λόγῳ ἐκεῖνος 511 ὁ κανὼν ὁ λέγων, falſa demonſtratio [g] legatum non [38] perimit, τουτέστι ψευδὴς δήλωσις ληγάτον οὐκ ἀκυροῖ· ὀφείλεις γὰρ εἰδέναι, ὅτι παρέπεται τοῖς ληγάτοις ποτὲ μὲν δεμονστρατιὼν, ποτὲ δὲ καῦσα· δεμονστρατιὼν δέ ἐστι δήλωσις πράγματος, ὃ ληγατεύεται· οἷον, ἐληγάτευσέ τις,

§. XXX. Huic rationi convenit illa regula dictitans: FALSA DEMONSTRATIO LEGATUM NON PERIMIT. Scire enim debes, legatis accedere interdum demonſtrationem, interdum cauſam. DEMONSTRATIO autem eſt rei quæ legatur deſignatio: veluti, legavit quis ita dicens: Stichum

38. *peremit* F. omittens Gr. interpr.

f. Nil intereſt, quibus quidque nominibus appelletur, dum res ipſa manifeſta ſit. Ambigui ratio hæc eſſe poterat, quia nomen perſonam demonſtrat, ut ait alicubi Auguſtinus: & quorſum nomina, niſi ut demonſtrarent voluntatem dicentis, ut eſt in l. 7. §. 1. D. *de ſupell. leg.* error tamen in nomine, præn. aut cogn. legatum non vitiat, cum de perſona conſtat, l. 4. C. *de teſt.* & multo minus error in ſyllaba, l. 54. D. *de manum. teſt.* nomina enim ſignificandorum quidem hominum gratia reperta ſunt, ſive ut eſt in l. 10. C. *de ing. manum.* ad recognoſcendos ſingulos nomina comparata ſunt publico conſenſu: πρὸς τὴν διάγνωσιν τῶν ὄντων τὰ ὀνόματα τίθεται, Hermes, nomina ſunt rerum ſymbola, Ariſtot. περὶ ἑρμ. c. 2. σύμβολα τῶν ἐν τῇ ψυχῇ νοήσεων, Ierocl. ad aur. C. Pyth. ὧν ἕνεκα τὰ ὀνόματα πάντες τίθενται, Lyſ. Or. 9. Sed ſi alio quolibet modo intelligantur, nil intereſt. FABR. I.

g. L. falſa 33. D. *de condit. & demonſtrat.* Ulp. 24. §. 19. D. GOTH.

h. Οἰκογενὴς verna, domi natus, vernaculus. dixi §. 4. ſup. *de jure perſonarum.* D. GOTH.

Gloſſ. vet. οἰκογενὴς, verna, vernus, vernaculus, domi natus [Dio Chryſoſt. Orat. 15. *ex Edit.* 1.] FABR.

i. Adde Ulpianum 24. §. 19. l. 72. §. *falſam cauſam* 6. D. *de condit. & demonſt.* D. GOTH.

Diſcrimen falſæ cauſæ & demonſtrationis parum expendiſſe videtur hic TH. qui omittit hæc verba *Longe magis*, & ſimpliciter confert falſam cauſam cum falſa demonſtratione. Sane in tit. Cod. *de falſa*

τις, οὕτως εἰπών· Στῖχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην 512 τὸν οἰκογενῆ [h] ληγατεύω Τιτίῳ· χρήσιμον τὸ ληγάτον, 39 καὶ εἰ ὁ Στῖχος οὐκ ἦν οἰκογενής, ἀλλ᾽ ἐξ ἀγορασίας αὐτὸν 40 ἔσχον· ἢ καὶ οὕτως εἶπον· Στῖχον τὸν οἰκέτην, ὃν ἀπὸ Σείου ἠγόρασα, ληγατεύω Τιτίῳ, ἔτυχον δὲ αὐτὸν ἀγοράσας ἀπὸ Πρίμου· χρήσιμον καὶ οὕτως τὸ ληγάτον, διὰ τὸν εἰρημένον κανόνα τὸν λέγοντα, falſa demonſtratio legatum non 41 perimit.

§. XXXI. Καὶ πλαστὴ [i] δὲ αἰτία ἐγκειμένη τῷ ληγάτῳ, οὐκ ἀκυροῖ τὸ ληγάτον. 513 Cauſa δέ ἐστι δήλωσις τῆς αἰτίας, δι᾽ ἣν ληγατεύεται. οἷον, ἐληγάτευσέ τις οὕτως· Δίδωμι καὶ ληγατεύω Τιτίῳ Στῖχον τὸν 42 ἐμὸν οἰκέτην, ἐπειδὴ ἀπόντος μου τὰ ἐμὰ διῴκησε πράγματα· ἢ οὕτως· Οἰκέτην ληγατεύω Τιτίῳ, ἐπειδὴ διὰ τῆς αὐτοῦ [k] προστασίας κεφαλικοῦ ἐγκλήματος ἠλευθερώθην· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐ 514 διῴκησε τὰ ἐμὰ πράγματα Τίτιος, οὐδὲ διὰ τῆς αὐτοῦ προστασίας κεφαλικοῦ ἠλευθερώθην κινδύνου, ἰσχυρὸν τὸ ληγάτον διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, falſa cauſa legatum non 41 perimit. Εἰ μέντοι αἱρετικῶς τὴν αἰτίαν ἐξεφώνησα, εὑρέθη δὲ ψευδὴς

chum ſervum meum domi natum lego Titio: utile *eſt* legatum, etſi Stichus domi *meæ* natus non eſt, ſed ex emtione eum habui. Vel etiam ſic dixi: Stichum ſervum, quem de Sejo emi, lego Titio; hunc autem mercatus fui de Primo: & ſic legatum *eſt* utile, propter dictam regulam dicentem, Falſa demonſtratio legatum non perimit.

§. XXXI. Sed & ficta cauſa legato adjecta, non infirmat legatum. CAUSA autem eſt, ſignificatio rationis propter quam legatur. Veluti, legavit quis ita: Do ac lego Titio Stichum ſervum meum, quoniam abſente me mea adminiſtravit negotia. Aut ſic: Servum lego Titio, quoniam per ejus patrocinium capitis crimine liberatus fui. Licet enim maxime Titius negotia mea haud adminiſtrarit, neque per ejus patrocinium capitali diſcrimine liberatus ſim, validum *eſt* legatum propter regulam dicentem: Falſa cauſa legatum non perimit. Si tamen conditionaliter cauſam

39. εἰ καὶ F. 40. ἠγόρασεν-εἶπεν-ἔτυχεν F. 2. nec mutavit tamen verſionem. 41. *peremit* F. 42. ἐμὸν δὲ F.

falſa cauſa adjecta legato ſimul etiam agitur de falſa demonſtratione. BALDUIN. *in Comment.*

Juſtinianus ait, id quod de falſa demonſtratione dixit, *longe magis* obtinere in falſa cauſa, poſt Caj. in l. 17. §. 1. D. *de condit. & dem.* quia cauſa ſive ratio legandi non cohæret legato, l. *cum tale*, §. *falſam* eod. id eſt, conſtat legatum, quod venit ex munificentia teſtatoris, etiam citra rationem adjectam legato, falſa igitur cauſa non nocet, quia vera quoque neceſſaria non eſt: & longe itaque minus falſa cauſa legato nocet, quam falſa demonſtratio, ex qua de voluntate defuncti quæri atque ambigi poteſt. FABR. I.

[Falſa cauſa legatario non nocet: puta quod negotia mea adjuta ab eo dixi: licet non ſit factum, quia donare volui. At ſi conditionaliter concepta ſit cauſa, non aliter utile legatum erit, quam ſi factum ſit. Cæterum *ex Edit.* 1.] ex Theophilo conſtat apud Juſtinianum legendum eſſe: *ſi negotia mea curavit.* FABR.

Sic ex libris antiquis Æm. Ferrettus apud Meſſaggium & Cujac. jam emendarunt, quibus accedit MS. Gottorpienſis &c. G. O. R.

k. *Προστασία patrocinium.* Id autem potentioribus tribui ſolet 7. Eclog. 9. *περὶ τῶν προσφευγόντων εἰς προστασίαν τινῶν δυνατῶν.* adde 1. Harmenop. 9. §. 5. à patronis autem ſeparo *συνηγορίαν* ſeu advocationem, quæ advocatis tribuitur. 8. Eclog. 1. ex lib. 21. tit. 1. c. 36. D. GOTH.

προβάτων ἑκατόν· ἐπιζήσαντός μου συνέβη, ἄλλων [c] ἐπιτεχθέντων γενέσθαι αὐτὴν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα· καὶ τὰ μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ἐπιτικτόμενα συναριθμεῖται τῇ ἀγέλῃ, καὶ πάντα λήψεται ὁ ληγατάριος, ὥς φησι Ἰουλιανός. Ἡ γὰρ [f] ἀγέλη ἕν τι σῶμά ἐστι, συνεστηκὸς ἐκ διαφόρων κεφαλῶν.

tum erat ovium; me ſupervivente evenit, ut ſubnatis aliis centum & quinquaginta *capitum* fieret: etiam hæ poſt factum teſtamentum ſubnatæ gregi adnumerantur; & legatarius omnes capiet, ut ait Julianus. Grex enim unum quoddam corpus eſt, ex diverſis conſtans capitibus.

§. XIX. Ὥσπερ καὶ ἡ οἰκία ἐστὶν ἓν σῶμα, συνεστηκὸς ἀπὸ συνημμένων λίθων ἤτοι ὑλῶν· ἀμέλει, ἐὰν οἰκίαν σοι ληγατεύσω, μετὰ δὲ [90] διαθήκην κίονας ἢ μάρμαρα προσθῶ, καὶ ταῦτα λήψῃ τὰ προστεθέντα.

§. XIX. Sicuti & domus unum corpus eſt, ex coadunatis lapidibus aut materiis conſtans. Itaque ſi domum tibi legavero, ſed poſt teſtamentum columnas aut marmora adjunxero, etiam hæc adjuncta capies.

§. XX. Ἐληγάτευσά σοι τοῦ ἐμοῦ οἰκέ- 484 του τὸ πεκούλιον, ἔχον πρᾶγμα δέκα νομισμάτων· εἴτε γένηται πεντεκαίδεκα [91] εἴτε πέντε, ζῶντος ἐμοῦ, [g] τοῦτο σὲ ὁρᾷ τὸν ληγατάριον, εἴτε κέρδος ἐστὶν εἴτε ζημία.

§. XX. Servi mei peculium tibi legavi, ſubſtantiam habens decem aureorum: ſive quindecim fiat ſive quinque, me vivente, hoc te ſpectat legatarium, ſive lucrum ſit ſive damnum.

Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· προχώρησίς [h] ἐστι τῶν μήπω ληφθέντων ληγάτων ἡ εἰς κληρονόμους παραπομπή· ὅπερ δέ ἐστι τῷ αὐτεξουσίῳ ὁ κληρονόμος, τοῦτο τῷ οἰκέτῃ ἐστὶν ὁ δεσπότης· ὅπερ γὰρ 485 [i] δύναμαι ἐγὼ ὁ αὐτεξούσιος πρὸ τῆς λήψεως ἐπὶ τὸν ἐμὸν παραπέμψαι κληρονόμον,

Habe hæc in modum præviæ contemplationis: CESSIO eſt legatorum nondum perceptorum ad heredes transmiſſio. Porro quod patrifamilias eſt heres, hoc ſervo eſt dominus: quod enim ego paterfamilias ante perceptionem ad meum heredem poſſum transmit-

90. τὴν ad: F. Mox προσθῶ ταύτῃ, λήψῃ καὶ τὰ πρ. edidit idem. 91. ἔχει F. & ſtatim μου.

e. L. grege 21. D. *de legat.* 1. 44. Eclog. 1. §. 21. verſ. ἀγέλης. 5. Harmenop. 19. §. 6. D. GOTH.

f. Corporum duæ ſpecies hoc & ſequente §. enumerantur. Prima τῶν ἐκ διαφόρων κεφαλῶν. Altera τῶν ἀπὸ συνημμένων σωμάτων. vid. l. *rerum* 50. D. *de uſucapionibus.* l. 41. §. 1. l. 44. §. 4. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

Plutarch. ἐν γαμικ. παρ. τῶν σωμάτων οἱ φιλόσοφοι μὲν ἐκ διεστώτων λέγουσιν εἶναι, καθάπερ στόλον, καὶ στρατόπεδον, τὰ δὲ συνημμένα, [l. συναπτόμενα] καὶ συμφυῆ, καθάπερ ἐστὶ τῶν ζώων ἕκαστον. eadem corporum genera ponit Jc. in L. 30. D. *de uſurp. & uſuc.* Non recte igitur in quibuſdam Juſtiniani codd. legitur: *eſt autem gregis*, [pro, *eſt enim gr.* ut in MSS. ex Edit. 2.] FABR.

g. Vid. l. *peculium* 65. D. *de legat.* 2. quædam adde ex 44. Eclog. 11. περὶ πεκουλίου ληγατευθέντος. D. GOTH.

Juſtin. *Quidquid peculio accedit, vel decedit.* decedere eſt decreſcere, deminui, l. un. §. 6. D. *ſi mul. vent. nom.* [Terent. in Adelph. Act. 5. Sc. 3. *de ſumma nihil decedit: quod hinc acceſſerit, &c.* ex Edit. 1.] [vid. Comm. in Inſt. *Edit.* 2.] FABR.

h. Legata enim quorum dies ceſſit, in heredem legatarii transmittuntur, l. 26. D. *de uſ. & uſufr. leg.* FABR.

i. Gothofredus in prima edidit vitioſe δυναμένη,

μεν, τοῦτο ὁ οἰκέτης προσπορίσει τῷ δεσπότῃ· ὃ δὲ μὴ δύναται [k] προχωρεῖν, μηδὲ εἰς κληρονόμους μετιέναι, τοῦτο δεσπόταις οὐ προσπορισθήσεται· προχωρεῖ δὲ τὰ ληγάτα [kk], ἐπειδὰν κατενεχθῇ 92 εἰς ἡμᾶς· καταφορὰ δέ ἐστιν ἡ τῆς ἀγωγῆς ἅρμοσις· ἁρμόζει δὲ ἐπὶ μὲν τῶν πούρων a morte teſtatoris, 93 ἤγουν μετὰ θάνατον τοῦ διαθεμένου, ἐπὶ δὲ τῶν αἱρετικῶν μετὰ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως· Πάλαι μὲν γὰρ ab adita [l] hereditate προεχώρει τὰ ληγάτα· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο τοῖς ληγαταρίοις ἦν ἐπιζήμιον, οἱ γὰρ κληρονόμοι ὁρῶντες τινὰς τῶν ληγαταρίων ἐπικινδύνως ἔσθ' ὅτε νοσοῦντας, ὑπερετίθεντο τὴν ἀδιτίωνα, ὥστε αὐτοῖς μὴ ἁρμόσαι τὰ ληγάτα, μηδὲ ἐπὶ τοὺς αὐτῶν διαβῆναι κληρονόμους· διὰ τοῦτο ἤρεσεν, ὥστε [m] a morte teſtatoris γίνεσθαι τὴν προχώρησιν [n] ἤτοι καταφοράν· ἐπειδὴ οὗτος ὁ χρόνος οὐκ ἐν τῇ γνώμῃ ἀπόκειται τοῦ κληρονόμου· Ἔστι δὲ εὑρεῖν καὶ σήμερον ληγάτα τινά, διὰ τὴν τῶν κανόνων περίστασιν, ab adita hereditate κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔχοντα τὴν προχώρησιν·

mittere, hoc ſervus adquiret domino; quod autem cedere non poteſt, neque ad heredes tranſire, hoc dominis non adquiretur. At legata cedunt, poſtquam ad nos delata fuere: delatio autem eſt quum actio competit: atqui competit in puris quidem *legatis* a morte teſtatoris, in conditionalibus autem poſt conditionis e-
486 ventum. Nam olim quidem legata cedebant ab adita hereditate: ſed quum legatariis hoc eſſet damnoſum, namque heredes videntes quoſdam legatariorum pericloſe nonnunquam ægrotantes, differebant aditionem, ut ne iis legata competerent, neque ad heredes eorum tranſirent: ideo placuit, ut a morte teſtatoris ceſſio ſive transmiſſio procederet; quia hoc tempus in heredis arbitrio non eſt ſitum.
487 Sed hodieque invenire licet quædam legata, quæ propter regularum circumſtantiam, ſecundum *jus* antiquum ceſſionem ab adita hereditate recipiunt.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· 94 Στίχου ὁ τοῦ ἐμοῦ οἰκέ-

Poſtquam hæc tibi ſunt præcognita, vide reliquum argumentum: Stichi

92. ἐφ' F. 93. Quinque voc. ſeqq. deſunt F. 94. Στίχῳ τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ F. male.

μακὸν, pro quo ipſe aut filius in poſterioribus, nec non Genevenſis, non ſatis attenta mente ex Curtiana verſione (quæ ſatis recta ſed libera eſt) *nondum percepta* emendaſſe videtur οὐ δύναμαι ἐγώ. G. O. R.

k. Schol. λέγει διὰ τὰ σάκρα, καὶ τὰ σάγκτα, καὶ τὰ ῥελιγίοσα· ἐὰν γὰρ ληγατεύσω τινὶ τὸν φόρον, οὐ λήψεται, οὔτε αὐτός, οὔτε ὁ κληρονόμος αὐτοῦ. videntur hic poſt voc. ῥελιγ. deeſſe verba hæc, ἢ πούβλικα, quia mox loquitur de foro legato. FABR.

kk. Vid. mox notam *n*.

l. Ex jure antiquo & noviſſimo pura legata cedunt à morte teſtatoris, jure novo ab apertis tabulis. Sunt tamen quædam legata, quæ ab adita hereditate cedunt. vide Cujacii Notas in hunc §. FABR. II.

m. Cujac. ad l. 3. D. *de reg. Caton.* Cur inſtitutum eſt, legata à morte cedere, non ab aditione? ne ſcilicet heredes aditioni moram faciendo, & tranſmiſſioni moram facerent. ex Th. FABR. II.

n. Ceſſionem & delationem confundit. Cuj. Parat. D. tit. *quando dies leg. vel fid. ced.* [ſcribit, legata cedere ex die mortis, deferri ex die aditæ hereditatis. *ex Edit.* 2.] FABR.

Itaque Cujacius *deferri legatum* vult, ubi dies venit: THus autem, ubi dies ceſſit. At cum prior nulla juris auctoritate ſuam roboret ſententiam, & *delationis* verbum varie poſſit accipi: faciamus interim cum paraphraſte, qui haud temere credendus eſt hoc idem præmiſiſſe in med. cap. 485. G. O. R.

o. Curtius ſecutus Græca Viglii; *Stichi ſervi mei*

οἰκέτου ἐληγάτευσα τὸ πεκούλιον. Μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν, πρὸ τῆς ἀδιτίωνος, Στῖχος ὁ εἰρημένος προσεκτήσατό τινα· ἆρα ταῦτα τίνι ἔσται κέρδος; πότερον 95 μενεῖ παρὰ τῷ κληρονόμῳ, ἢ δοθήσεται τῷ ληγαταρίῳ; καὶ φησὶν Ἰουλιανὸς, εἰ μὲν αὐτῷ τῷ Στίχῳ, ἐλευθερωθέντι 96 ἐν τῇ διαθήκῃ, ἐληγατεύθη τὸ οἰκεῖον πεκούλιον, ἅπαν ὅπερ πρὸ τῆς ἀδιτίωνος 97 τοῦ κληρονόμου ἐπεκτήσατο, αὐτῷ δοθήσεται· διὰ ποῖον λογισμὸν, ἐροῦμεν· ἐπειδὴ τοῦ ταύτου ληγάτου ἡ ἡμέρα μετὰ τὴν ἀδιτίωνα τοῦ κληρονόμου 98 προχωρεῖ· καίτοι εἰ a morte teſtatoris προεχώρει τὸ ληγάτον, ἥρμοζεν ἂν τῷ κληρονόμῳ· τῆς γοῦν ἀλλοιότητος τίς ἡ αἰτία; οἶδας, ὅτι προχώρησίς [p] ἐστι τῶν μήπω κληθέντων ληγάτων ἡ εἰς κληρονόμους παραπομπή· οὗτος οὖν ὁ Στῖχος τὸ ληγατευθὲν αὐτῷ πεκούλιον ἐπὶ τίνα μεταφέρειν ἤμελλε πρὸ τῆς ἀδιτίωνος; ἐπὶ 99 κληρονόμους οὐκ ἠδύνατο· οἰκέτης γὰρ κληρονόμον [q] ἔχειν οὐ δύναται· ἀλλὰ προσπορίσει τῷ δεσπότῃ· καὶ τίς τούτου δεσπότης πρὸ ἀδιτίωνος; εἰκότως οὖν ἀπροχώρητον [1] μενεῖ τὸ ληγάτον· μετὰ δὲ τὴν ἀδιτίωνα ἐπειδὴ γέγονεν ἐλεύθερος, καὶ κληρονόμον ἔχειν δύναται, εἰκότως καὶ προχώρησιν ἔχει τὸ ληγάτον· ἰδοὺ τοίνυν θέμα, ὃ κατὰ τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν ἔχει σήμερον ab

chi ſervi mei peculium legavi. Poſt
mortem meam, ante aditionem, di-
ctus Stichus quædam adquiſivit: hæc
igitur cujus erunt lucrum? utrum apud
heredem manebunt, an dabuntur le-
488 gatario? Et ait Julianus, ſi quidem
ipſi Sticho, per teſtamentum manu-
miſſo, ſuum peculium ſit legatum,
omne quod ante heredis aditionem
adquiſivit, ipſi dabitur. Ob quam ra-
tionem, dicemus: quia hujus legati
dies poſt heredis aditionem cedit; at-
qui ſi a morte teſtatoris cederet lega-
tum, heredi competeret. Quæ igi-
489 tur varietatis ratio? ſcis ceſſionem eſ-
ſe legatorum nondum perceptorum ad
heredes tranſmiſſionem: hic ergo Sti-
chus legatum ſibi peculium ad quem
tranſmiſſurus erat ante aditionem? Ad
heredes non poterat; ſervus enim he-
redem habere nequit: ſed adquiret
domino. Et quis ejus *eſt* dominus
ante aditionem? Utique igitur ceſſio-
nis expers manebit legatum. Poſt adi-
490 tionem vero quia liber factus eſt, &
heredem habere poteſt, recte &
ceſſionem recipit legatum. En igi-
tur caſum, qui ſecundum jus anti-
quum hodie ceſſionem ab adita here-
ditate

95. μένει F. 96. ἐλευθ. poſt διαθ. F. 97. προσεκτήσατο h. l. F. 98. προχωρεῖ F. 1. προχωρεῖ F. 2. 99. τὸν κληρονόμον F. 1. ut lect. 95.

mei peculium legavi. Fabrotus in utraque: *Sticho ſervo meo p. l.* haud dubie, quia in ſcriptis ſuis invenerat, quod & edidit, Στίχῳ &c. Hoc quoque retinuit Doujatius. Sed non poteſt probari ſcriptura librorum Fabroti, ut apparet ex iis, quæ ſubjiciuntur. Nam ſi conſtet Sticho legatum eſſe peculium, fruſtra & abſurde mox dicatur, diſtinguendum eſſe in hac ſpecie, utrum ipſi Sticho legatum ſit peculium ſuum, an extraneo alicui.
ED. LEID.

p. Adde 44. *Eclog.* 20. ποίαις ἡμέραις τὰ ληγάτα προχωρεῖ. D. GOTH.

q. Scholiaſt. ἐν τῷ γὰρ μεταξὺ ὁ κληρονόμος ἐδέσποζεν τοῦ δούλου, καὶ δῆλον ὡς ὁ δεσπότης ὢν πρὸ τῆς ἀδιτίονος, ἐκείνῳ προσπορίζειν ἤμελλεν: [interim enim heres dominus erat ſervi: certum autem eſt, id quod ſervus adquiſierit, ejus eſſe debere, qui dominus erat ante aditionem hereditatis. *ex Edit* 2.] FABR.

r. Qua ratione utitur hic Cujac. in poſter. FABR.

s. Re-

ab adita hereditate τὴν παραχώρησιν· εἰκότως οὖν, ἐπειδὴ πρὸ τῆς παραχωρήσεως ηὐξήθη τὸ ληγάτον, [2] πάντα καὶ τὰ προσκτηθέντα ἐπὶ Στῖχον τὸν ληγατάριον παραγίνεται·) Εἰ δὲ ἐξωτικῷ τινι τὸ Στίχου τοῦ οἰκέτου πεκούλιον ἐληγάτευσα, [3] τὰ μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν πρὸ ἀδιτίωνος προσπορισθέντα μένει παρὰ τῷ κληρονόμῳ· τὸ γὰρ τοιοῦτον ληγάτον a morte teſtatoris [r] παραχωρεῖ· ταῦτα δὲ λέγω, ὅτι τὰ κτηθέντα μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν οὐ δίδοται τῷ ληγαταρίῳ, εἰ μὴ ἄρα τὰ ἐπιγενόμενα ἐκ πρωτοτύπων πραγμάτων, ὄντων ἐν τῷ πεκουλίῳ, προσγέγονεν· οἷον, θεράπαινα ἦν ἐν τῷ πεκουλίῳ, καὶ τέτοκεν· ἀγρὸς, καὶ γεγόνασιν [4] ἐνταῦθα καρποί·

492 Ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι [5] ἐλευθερουμένου τοῦ οἰκέτου [s] ἐν διαθήκῃ οὐχ ἕπεται τὸ πεκούλιον· εἰ δὲ inter vivos [t] αὐτὸν ἐλευθερώσω, λήψεται τὸ πεκούλιον ὁ ἐλευθερωθεὶς, εἰ μὴ ἄρα ἰδικῶς ἀδεμπτεύσω αὐτό· τοῦτο γὰρ Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι.

Ὁ δὲ ἐμὸς οἰκέτης ἔχει ἐν πεκουλίῳ οὐ μόνον, ὅσα κτᾶται ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας, ἀλλὰ καὶ ἐάν τι δαπανήσῃ [u] περὶ ἐμὲ τὸν δεσπότην, τοῦτο αὔξει τὸ πεκούλιον· 493 οἷον εἶχέ τις χιλίων νομισμάτων πεκούλιον, ἐχρεώστουν δὲ αὐτῷ ἑκατὸν νομίσματα, ἅπερ ἔτυχε

ditate recipit: merito ergo, quoniam legatum ante ceſſionem auctum fuit, omnia etiam ſuperadquiſita ad Stichum legatarium perveniunt.) Si au-
491 tem extraneo cuidam Stichi ſervi peculium legavero, *quæ* poſt meam mortem ante aditionem adquiſita *fuere*, apud heredem manebunt: hujuſmodi enim legatum a morte teſtatoris cedit. Hæc autem dico, *quæ* adquiſita *ſunt* poſt meam mortem, non dari legatario, niſi forte *hæc* adquiſita ex rebus principalibus, quæ in peculio fuerunt, acceſſerint: veluti, ancilla erat in peculio, & peperit; ager, & inde fructus ſunt nati.

492 Scire autem debes, manumiſſum in teſtamento ſervum non ſequi peculium: ſi autem inter vivos eum manumiſero, manumiſſus peculium capiet, niſi forte id ſpecialiter ademero: hoc enim Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt.

Meus autem ſervus in peculio non tantum habet, quæcumque ex qualibet cauſa adquirit, ſed etiam ſi quid cir-
493 ca me dominum impenderit, hoc auget peculium. Veluti, habebat quis mille ſolidorum peculium, ſed debebam

2. Malim καὶ πάντα τὰ πρ. G. O. R. Statim ἐπὶ τὸν Στ. λιγ. F. 3. τὰ poſt τελευτὴν rejicit F. 4. ἐντεῦθεν F. 5. ἐλευθερουμένῳ τῷ οἰκέτῃ F.

s. Recte ſupplet, *in teſtamento*. FABR.

t. Vid. l. unicam. C. *de peculio ejus qui libertatem meruit*. D. GOTH.

Dubitationis tamen tollendæ cauſa manumiſſionem & peculii remiſſionem confirmat teſtamento ſuo Gregor. Nazian. τοὺς οὖν οἰκέτας, οὓς ἠλευθέρωσα, &c. τούτους βούλομαι καὶ νῦν ἐπ' ἐλευθερίας μένειν, καὶ τὰ πεκούλια αὐτοῖς πάντα μένειν βεβαίως ἀνεγκλητα. Alii ſervis inter vivos manumiſſis peculium ſpecialiter concedebant. Vetus libertatis inſtrumentum: *Per hunc manumiſſionis, aut ingenuitatis titulum, bene ſemper ingenuus, atque ſecurus exiſtat, ſuumque peculiare quod habet, aut quod adhuc adquiri poterit, facias inde ſecundum canonicam libertatem quicquid voluerit*. ſed hæc eſt ſequioris ſæculi cautio. FABR. I.

u. l. 6. §. 4. verſ. *Cum [peculium ſervo legatur* D. *de] peculio legato*. D. GOTH.

ἔτυχε περὶ ἐμὲ δαπανήσας· ἔσται τὸ πεκούλιον χιλίων καὶ ἑκατὸν νομισμάτων· εἰ τοίνυν τὸν τοιοῦτον οἰκέτην ἐλευθερώσω ἐν διαθήκῃ, ληγατεύσω δὲ αὐτῷ τὸ πεκούλιον, ὅτι μὲν λαμβάνει τὰ χίλια νομίσματα, συνωμολόγηται· ἆρα δὲ καὶ τὰ ἑκατὸν, ἅπερ ἔτυχε περὶ ἐμὲ δαπανήσας; οἱ αὐτοὶ βασιλεῖς ἀντέγραψαν, μὴ ἔχειν αὐτὸν ἐπὶ τούτοις ἀπαίτησιν· τὰ γὰρ ἐν προχείρῳ ὄντα καὶ ἐν ἑτοίμῳ ἔδοξα ληγατεύειν αὐτῷ, οὐ μὴν ἅπερ ἐδαπάνησε περὶ τοὺς ἐμοὺς λογισμούς.

Ἐὰν δὲ τὸν διοικητὴν [x] τῆς ἐμῆς οὐσίας ἐ- 494 λευθερώσω ἐν διαθήκῃ ὑπὸ αἵρεσιν, τὴν ἐὰν παράσχῃ λογισμοὺς τῆς [6] οἰκείας διοικήσεως, ληγατεύειν αὐτῷ δοκῶ τὸ πεκούλιον, καὶ λέγειν, (ὡς τοῖς αὐτοῖς ἤρεσε βασιλεῦσιν) ἐκ τοῦ δοκοῦντος [7] ληγατεύεσθαι αὐτῷ πεκουλίου δεῖν αὐτὸν τὰς λοιπάδας [y] καταβάλλειν· πόθεν γὰρ οἰκέτης ὢν, ἤμελλεν ἀποπληροῦν τὰ ἐποφειλόμενα, εἰ μὴ [z] ἐκ τοῦ πεκουλίου; ἐξ οὗ ἤμελλε καταβάλλειν, εἰ καὶ ζῶν ὁ δεσπότης ἀπῄτει αὐτὸν τὰ λειπασθέντα.

§. XXI. Οὐ μόνον σωματικὰ, ἀλλὰ 495 καὶ ἀσώματα [a] πράγματα δυνάμεθα ληγατεύειν. Διὸ, ἐάν τις ἐποφείλει [8] μοι νο-

bam ei centum ſolidos, quos circa me impenderat: erit peculium mille & centum ſolidorum. Si igitur hunc ſervum in teſtamento manumiſero, & legavero ei peculium, in confeſſo quidem eſt capere eum mille ſolidos. Num igitur & centum, quæ circa me impenderat? iidem Imperatores reſcripſerunt, eum non habere horum petitionem: nam quæ in promtu ſunt & in parato, videor ei legaſſe, non item quæ circa rationes meas impendit.

Quod ſi diſpenſatorem bonorum meorum in teſtamento manumiſero ſub hac conditione, ſi adminiſtrationis ſuæ rationes reddiderit, peculium ei legare videor, & dicere, (ut iiſdem placuit Imperatoribus) oportere eum ex peculio, quod legatum ipſi videtur, reliqua inferre. Unde enim, quum ſervus ſit, debita exſoluturus erat, niſi ex peculio? ex quo, etiamſi vivens dominus reliqua ab eo exegiſſet, *ea* illaturus fuerat.

§. XXI. Non modo res corporales, ſed & incorporales legare poſſumus. Ideo ſi quis mihi centum debeat ſolidos,

6. ἰδίας F. 7. αὐτῷ ληγ. F. 8. μοι de: Goth.

x. Διοικητὴς οὐσίας *diſpenſator*, qui & Gloſſis διοικητικός: ſic διοίκησις, *diſpenſatio*, *actus*. D. GOTH.

Diſpenſatorem ſervum cum noſtri dicunt, qui rationibus præeſt, cuique libera peculii adminiſtratio conceditur. Cui non abſimilis eſt, qui *Actor* ab ea, opinor, negotiorum procuratione adminiſtrationeque quam ſuſtinet, appellatur, quem Græci & πραγματευτὴν, l. 41. §. 4. D. *de Fideic. libert.* & διοικητὴν TH. §. pen. *de Injur.* vocant.

BRISSON. l. *de Solut. & Liber.* pag. 119.

Actor & diſpenſator interdum diſtinguuntur, interdum conjunguntur. Vide de iis *Marc. donat.* ad Sueton. in Theſ. Crit. Grut. *Boxhorn.* ad Sueton. Galb. 12. *Cuperi* apotheoſ. Hom. *Fabretti* inſcriptt. *Reineſii* Epiſtt. *Ravardi* Var. V. 20. *Goldaſt.* ad Doſith. p. 863. *a Wower* ad Petron. p. 149. *Heinecc.* Antiq. l. 23. §. ult. nec non *Lexica* & ſcriptores *de Servis.* TREKELL *ad Briſſon.*

Adde Valeſ. in Emendatt. L. II. p. 73. & ibid. Burm. GAVIL.

y. Λοιπάδας vocat, quæ poſt λειπασθέντα, id eſt, *reliqua*, *reliquationes*, quæ Gloſſis *reliquarium* & λοιπαδάριον quæ iiſdem ἔκθεσις λοιπάδων eſt, & iiſdem λοιπογραφία, *reliquatio.* D. GOTH.

z. Qua ratione quoque Cujac. hic utitur in poſt. N. FABR.

a. L. Cætera 41. D. *de legat.* 1. Paul. 3. ſent. 6. §. 10. 11. D. GOTH.

b. Hic enim extinguitur ipſa conſtantia debiti, ut eſt in l. 11. §. ſi rem de leg. 3. ἡ σύστασις τοῦ

νομίσματα ρ', δύναμαι τὴν κατὰ τούτου ἀγωγὴν ἑτέρῳ ληγατεύειν· ἀναγκάζεται δὲ ὁ κληρονόμος ταύτην ἐκχωρεῖν τῷ ληγαταρίῳ· εἰ δὲ ἐπιζήσας τῇ διαθήκῃ ἀπαιτήσω τὸ χρέος, [b] ἀποσβέννυται τὸ ληγάτον· Ἰδοὺ τοίνυν, ἐνταῦθα ἀσώματόν ἐστι τὸ καταλειφθέν· ἐληγατεύθη γὰρ ἀγωγή.

Ἔρρωται τὸ ληγάτον τὸ οὕτω καταλειφθὲν, Καταδικάζω σε ὦ κληρονόμε, τὴν τοῦδε οἰκίαν ἀνανεῶσαι, ἤγουν Τίτιον ἐλευθερῶσαι τῆς χρείας, οἷς ἐνέχεται.

§. XXII. Γενικῶς τις ἐληγάτευσεν οἰκέτην ἢ ἕτερον 9 πρᾶγμα, εἰπών· Δίδωμι καὶ ληγατεύω τῷδε [c] οἰκέτην, ἢ Δίδωμι καὶ ληγατεύω τῷδε ἵππον. Ζητοῦμεν, τίνι δίδοται ἡ ἐπιλογὴ, πότερον τῷ κληρονόμῳ, ὥστε καταβάλλειν ὃν βούλεται, ἢ τῷ ληγαταρίῳ, ὥστε λαβεῖν τὸν αὐτῷ ἀρέσκοντα; καὶ λέγομεν, τὸν ληγατάριον [d] ἔχειν τὴν ἐπιλογήν· εἰ μὴ ἰδικῶς τὸ ἐναντίον εἶπεν ὁ τεστάτωρ. 496

§. XXIII. Τὸ τῆς ὀπτίονος 10 ἤγουν τῆς ἐπιλογῆς [e] ληγάτον, τουτέστιν ἔνθα ὁ τελευτήσας ἐκ τῶν ἰδίων οἰκετῶν, ἢ ἐκ τῆς ἰδίας ἐσθῆτος ἢ βιβλίων, τὸν ληγατάριον ἐκέλευσεν ἐπιλέξασθαι, αἵρεσιν [f] ἔχει ἐν ἑαυ- 497

dos, poſſum hanc adverſus illum actionem alteri legare: cogiturque heres eam legatario cedere. Si autem *ego* teſtamento ſupervivens debitum exegerim, exſtinguitur legatum. En igitur, hic incorporale eſt relictum: legata enim eſt actio.

Valet legatum ſic relictum: Damno te heres, illius domum renovare, aut Titium liberare debitis, quibus tenetur.

§. XXII. Generaliter quis legavit ſervum aliamve rem, dicens: DO AC LEGO HUIC SERVUM, aut DO AC LEGO ILLI EQUUM. Quærimus, utri detur electio, utrum heredi, ut tradat quem velit; an legatario, ut capiat quem ei placuerit? Et dicimus, legatarium habere electionem, niſi teſtator contrarium ſpecialiter dixerit.

§. XXIII. Optionis ſive electionis legatum, id eſt ubi defunctus ex propriis ſervis, aut propria veſte vel libris, legatarium juſſit eligere, conditionem in ſe habet: unde, niſi legatarius

9. οἱονδήποτε ad: F.

10. ἤγ. τ. ἐπ. de: F.

τοῦ χρέους. *Conſtantia* autem, ut *exſtantia* apud Vigilium martyrem. FABR. I.

c. Licet teſtator nec ſervos, nec equos habeat. Quid ſi domum, aut fundum legaverit, qui nec fundum, nec domum habebat? magis deriſorium erit legatum, quam utile, l. 71. *de leg.* 1. l. 69. §. gener. D. *de jur. dot.* ad quam recte Græci notant, nullum eſſe legatum, aut ſtipulationem, quia nullos teſtator, aut promiſſor habuit fundos. FABR. I.

d. Imo heres electionem habet. l. 32. §. 1. l. 37. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

De hac quæſtione Commentatores juris Juſtinianei conſule. G. O. R.

e. Adde tit. *Digeſtorum de optione legata.* Ad de 44. Eclog. 8. περὶ τῶν κατ' ἐπιλογὴν ληγατευομένων. D. GOTH.

f. Nolim addi *tacitam*, quod THi interpres addidit: ipſum enim per ſe optionis verbum condicionem facit, l. 13. illo loco *quaſi pure legato*, *De opt. leg.* Alioquin aliud non fuiſſet olim receptum in legato generaliter relicto, l. *nec ſemel* §. ult. *Quando dies leg. ced.* l. 10. *de Opt. leg.* CUJAC. *ad Inſtit.*

Ex eo quod Juſtinianus legatum optioni olim habuiſſe in ſe conditionem dicit, τὸ *in ſe* ſatis innuit, conditionem illam fuiſſe tacitam, non expreſſam: & ita quod TH. αἵρεσιν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, interpres recte vertit, *habet tacitam conditionem*; quaſi nihil aliud ſit habere conditionem in ſe, quam habere

ἑαυτῷ· ὅθεν, εἰ μὴ ὁ ληγατάριος αὐτὸς 11 ἐπιλέξεται ζῶν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπιλογῆς 12 ἐτελεύτησεν, οὐ διαβαίνει τὸ ληγάτον ἐπὶ τὸν αὐτοῦ κληρονόμον, διὰ τὸν κανόνα ȣ τὸν λέγοντα, αἱρετικὸν ληγάτον, πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως τελευτήσαντος τοῦ ληγαταρίου, ἐπὶ 13 κληρονόμους οὐ μετέρχεται·

tarius ipſe vivus elegerit, ſed ante electionem obierit, legatum ad ejus heredem non tranſit, propter regulam dicentem, Legatum conditionale, mortuo legatario ante conditionis eventum, ad heredes non tranſit.

Ὀπτιὼν δέ ἐστιν ἤτοι ἐπιλογή, ἡνίκα οὕ- 498
τως εἶπεν ὁ τεστάτωρ· Optato Titius 14 de familia mea ſervum unum. (ἤτοι ἐπιλεξάσθω ἐκ τῆς ἐμῆς φαμιλίας ἕνα δοῦλον·) Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· διάταξις [h] δὲ τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως 15 τοῦτο μετήγαγεν ἐπὶ τὸ κάλλιον· δέδωκε γὰρ παῤῥησίαν καὶ τῷ κληρονόμῳ τοῦ ληγαταρίου τὸν οἰκέτην ἐπιλέγεσθαι, 16 ὃν ὁ ληγατάριος οὐκ ἐπελέξατο περιών.

Optio autem ſive electio eſt, quando teſtator ſic dixit: OPTATO TITIUS DE FAMILIA MEA SERVUM UNUM. Sed hæc quidem olim: conſtitutio autem ſanctiſſimi Imperatoris noſtri hoc in melius transformavit; nam & heredi legatarii licentiam dedit ſervum eligendi, quem legatarius ſuperſtes non elegit.

17 Ἐπιμελέστατον δὲ τοῦτο τρακτεύσας, 499
κἀκεῖνο τῇ οἰκείᾳ προστέθεικε διατάξει· ἐπειδὴ γὰρ τὸ παλαιὸν δύο τισὶν ἢ καὶ πλείοσιν ὀπτίωνος καταλειφθείσης, εἰ συνέβη μὴ ὁμονοεῖν αὐτοὺς περὶ τὴν ἐπιλογήν, ἀλλ' ὁ

μὲν

Diligentiſſime autem illud tractans, & hoc ſuæ addidit conſtitutioni: quia enim olim duobus quibuſdam aut etiam pluribus relicta optione, ſi eveniret ut circa electionem non conſenti-

ti-

11. ἐπιλέξεται malim vel ἐπιλέξατο. 12. τελευτήσῃ F. 13. κληρονόμοι F. 14. *ex tota mea familia unum ſervum.* F. omiſſa Gr. interpr. 15. καὶ ad: F. cum Curt. & Inſtit. 16. οἷον F. 17. Ἐπιμελέστατα F.

bere tacitam conditionem. Expreſſa eſt illa conditio: *Titio unum ex ſervis, ſi optaverit, do lego.* Sed in legato hujuſmodi, *Titius quem volet ex ſervis, optato, eligito*, ineſt non expreſſa, ſed tacita conditio; ut Titius optare debeat, ac niſi optaverit, ei legatum non acquiratur, neque ad heredes transmittatur. Non movet, ut expreſſa conditio legato optionis ineſſe cenſeatur, quod legatum optionis pure relicto opponitur, *Etc. &c.*

MERILL. II. *Obſervat.* 8.

Ad verbum: *habet in ſe conditionem.* Curt. tamen addit, *tacitam.* Sic Th. infra *de bonor. poſſ.* §. 2. verba hæc Juſtin. *hoc in ſe habeat privilegium*, Græce ita extulit: ὅτι συντηρῶς αὐτὸν τὴν ἐμφανιστα-τίσαν τοῦτο ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. [Ulp. in l. 21. *de ju. dot. habere in ſe conditionem hanc.* Baſil. σιωπηρὰν αἵρεσιν ἔχει: *tacitam habet conditionem.* ex Edit. 2.] Juſtinian. autem addidit in §. *eſt & aliud*, ſupra *de donat.* & Th. ibid.

FABR.

Qui ſcripſiſſe THum dicunt, conditionem *tacitam* huic legato ineſſe, vapulant merito a Vinnio. deceperunt eos [etiam alios poſt Vinnium G. O. R.] verſiones Latinæ: nam interpres Jac. Curtius inſeruit τὸ *tacitam*, ex cujus verſione vox illa migravit in alias. Cæterum diſputatur, ſitne tacita ea conditio, nec ne. Cum Cujac. diſſidet hac de re Merillius. Utri adſentiamur, parvi referre arbitror, dum ne inficiemur, ex teſtamento ipſo hanc conditionem veniſſe, & legatum propterea, ut Juſt. teſtatur, feciſſe conditionale, quæ in cæteris conditionibus tacitis contra ſe habent, l. 99. D. *de Cond. & Dem.* Etc.

VOORDA *Interpr.* 9.

g. Adde l. 19. D. *de optione.* l. 3. D. *quando dies legat.* D. GOTH.

h. L. ult. Cod. *comm. de legatis.* D. GOTH.

De h. l. ult. vide diſputantes Vinnium in Comment. cum nota Heineccii, & Cl. Voorda l. c.

G. O. R.

i. Quam-

μὲν Στῖχον 18 ἐπιλέγεται, ὁ δὲ Πάμφιλον, κατὰ μέν τινας τῶν νομικῶν ἡσύχαζε τέως ἡ τοῦ ληγάτου ἀπαίτησις, ἕως οὗ ὡμονόησαν, κατὰ δέ τινας 19 ἀπεσβέννυτο τῇ διχονοίᾳ· ἐκέλευσεν ἐν τῇ αὐτῇ 500
διατάξει, εἴτε ἑνὸς ληγαταρίου πολλοὶ ἦσαν κληρονόμοι, 20 οἵτε [i] περὶ τὴν ἐπιλογὴν οὐχ ὁμοφωνοῦσιν, ἤγουν πολλοὶ ληγατάριοι ὄντες οὐ τὸν αὐτὸν ἐπιλέγονται οἰκέτην, καὶ οὐχ ὁμοφωνοῦσι, μὴ ἀπόλλυσθαι τὸ ληγάτον, εἰ καὶ τοῖς πλείοσι τῶν νομικῶν οὐκ ἔδοξε τοῦτο, ἐναντιουμένοις [k] τῷ καλῶς ἔχοντι· ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ὀπτίωνα ἤτοι ἐλεκτίωνα τύχῃ ἐπιτρέπειν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναμένειν κρίσιν· κλήρου 501
[l] γὰρ 21 ἤτοι λαχμοῦ γενομένου, ᾧ τοῦτο παρέσχεν ὁ κλῆρος, ἐκεῖνον ἔχειν τὴν ὀπτίωνα ἤτοι ἐλεκτίωνα, καὶ τοὺς ἄλλους συλληγαταρίους ἢ συγκληρονόμους ἕπεσθαι τούτῳ· 22 κᾀκεῖνον λαμβάνειν, ὃν ἐπελέξατο ὁ ὑπὸ 23 κλήρου τιμηθείς.

tirent, ſed alius Stichum eligeret, alius Pamphilum, ſecundum nonnullos Juriſconſultorum interim legati petitio ceſſabat, donec conſenſiſſent; ſecundum alios autem diſſenſu *eorum* exſtinguebatur: juſſit in eadem conſtitutione, ſive unius legatarii multi ſint heredes, qui circa electionem non conſentiunt, ſive multi ſint legatarii, qui non eumdem eligunt ſervum, neque conſentiunt, legatum non perimi, licet prudentum plurimis hoc viſum non ſit, adverſantibus ei quod bene ſe habet, (*id eſt, æquitati*;) ſed hujuſmodi optionem ſive electionem fortunæ permittere, & inde judicium opperiri: ſorte enim ſive alea jacta, cui hoc ſors præbuerit, eum habere *juſſit* optionem ſive electionem, atque alios collegatarios vel coheredes ei obſequi, illumque *ſervum* capere, quem elegerit *is qui* ſorte honoratus *fuit*.

§. XXIV. Ἐκείνοις 24 δὲ ληγατεύειν δυνά-

§. XXIV. Iis autem ſolis legare poſſu-

18. ἐπιλέγεται F. 19. δὲ h. l. F. 20. εἴτε ante F. 2. 21. ἤτοι λαχμοῦ de: F. ante quem γὰρ legebatur. 22. κᾀκεῖνο F. 2. male. 23. τοῦ ad: F. 24. δὲ de: F. & μόνοις ante δυν. reponit.

i. Quamvis poſterior Fabroti editio ſæpius aut corruptior, aut ex conjecturis tantum pro lubitu emendata ſit, aliquando tamen rem acu tetigiſſe videtur, ita ut ei non parere non potuerim. Unde hoc loco οἵτε pro vulg. εἴτε recepimus, ſive ex MS. ſic recognoverit, ſive ex Curtii verſione, atque ipſis Inſtitutt. & l. ult. Cod. *Comm. de Legat.* G. O. R.

k. Juſtin. *contra benevolentiam*, id eſt, benignitatem, ut in l. 62. D. *de hered. inſt.* Gloſſæ Lat. Gr. *benivolentia*, καλοκαγαθία [*ſic*]. Lat. Gr. καλοκαγαθία, *benignitas.* FABR.

Optime: miror adeo, cur aut Curtianam metaphraſin *contra omnem rationem* in Edit. 1. retinuerit, aut in 2. parva mutatione dederit, *contra rationem.* Nec enim ratio hos JCtos fefellit, ſed ἀκρίβεια, *juris rigor*, cui hic opponitur τὸ καλῶς ἔχον, *jus æquius. benignius*, &c. G. O. R.

l. Sorti quæ committantur, dixi ad d. l. ult. *in prin.* D. GOTH.

Res dirimitur per incertum ſortis, l. ult. C. *comm. de leg.* Sic etiam alias res in ſortitum caſumque deducuntur, nov. Theod. *de bon. decur.* l. 14. D. *de judic.* & l. 5. D. *fam. erc.* l. 24. §. quid ergo *de fideic. libert.* quæ videtur optima ratio litium finiendarum, Quintil. 7. c. 5. Euſtathius ad Il. ό. ἐξ οὗ διδάσκει, οἷον ἔστι δι' ἀταραξίαν, καὶ ὁμονοητικὴν ἔννοιαν, κλήρῳ γίνεσθαι τὰς διανομάς, καὶ μηδένα τῆς ἐκλογῆς, ἤτοι τῆς περὶ τὸν κλῆρον εὐτυχίας, φθονεῖν. Adde vet. Schol. ad Iliad. ά. FABR. I.

An legendum: μηδένα . . . φθονεῖν? GAVEL.

m. Proin-

δυνάμεθα μόνοις, μεθ' ὧν ἔχομεν [m] τεσταμέντι φακτίονα.

§. XXV. Ινκέρτοις [25] προσώποις [n] οὔτε ληγάτα οὔτε φιδεϊκομμίσσα καταλιμπάνειν ἔξεστι. Καὶ οὐ μόνον ἐπὶ παγανῶν τοῦτο κρατεῖ, ἀλλ' οὐδὲ στρατιώταις ἐπιτέτραπται, ὡς ἀντέγραψεν Αδριανὸς ὁ θειότατος.

Ινκέρτον [o] δὲ πρόσωπόν ἐστιν, ὅπερ ἀ- 502
δήλῳ κρίσει ὁ τεστάτωρ ἑαυτῷ ὑπέθετο, περὶ οὗ ἐρωτώμενος οὐδὲν σαφὲς εἰπεῖν δύναται· οἷον, ἐάν τις οὕτως [p] εἴπῃ· Ὅστις δήποτε τῷ ἐμῷ υἱῷ τὴν ἰδίαν θυγατέρα πρὸς γάμον κατεγγυήσῃ, λαμβανέτω παρὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τόνδε τὸν ἀγρόν. Ἢ οὕτως, τοῖς πρώτοις μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν χειροτονουμένοις ὑπάτοις διδότω ὁ ἐμὸς κληρονόμος [26] δέκα νομίσματα· ἰνκέρτον κἀνταῦθα τὸ πρόσωπον· ἄδηλον γάρ ἐστι, 503
τίς μέλλει τὴν ἰδίαν θυγατέρα διδόναι πρὸς γάμον τῷ παιδὶ τοῦ τεστάτορος, ἢ τίς μέλλει δεσιγνατεύεσθαι [27] ἤτοι ἀποδείκνυσθαι μετὰ τὴν διαθήκην ὕπατος· ἐρωτώμενος γὰρ ὁ τεστάτωρ περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἂν [28] εἴπῃ τι σαφές· καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ θέματα δυνατὸν ἐπινοῆσαι.

Καὶ ἐλευθερία δὲ ἰνκέρτῳ προσώπῳ κατα-

poſſumus, cum quibus teſtamenti habemus factionem.

§. XXV. Incertis perſonis neque legata neque fideicommiſſa relinquere licet. Neque hoc ſolum in paganis obtinet, ſed nec militibus permiſſum eſt, uti Divus Adrianus reſcripſit.

Incerta autem perſona eſt, quam incerto judicio teſtator ſibi propoſuit, de qua interrogatus nihil perſpicui dicere poteſt: veluti, ſi quis ita dixerit, Quicumque filio meo ſuam filiam nuptum deſponderit, ab herede meo illum agrum accipiat. Aut ſic: Primis poſt obitum meum deſignatis conſulibus, heres meus decem aureos dato: & hic incerta eſt perſona; incertum enim eſt, quis filiam ſuam teſtatoris filio nuptum daturus ſit, vel quis deſignandus ſive creandus ſit conſul poſt teſtamentum: namque teſtator de eo interrogatus nihil perſpicui dicere poſſit. Et alios autem multos caſus excogitare poſſumus.

Sed & libertas incertæ perſonæ relicta

25. δὲ ad: F. 26. ρ' νομ. F. 27. ἤτ. ἀποδ. de: F. 28. εἴποι F.

m. Proinde ei qui in hoſtium eſt poteſtate, utiliter non legatur, ſi apud hoſtes deceſſit, l. *ſi ſervo* 101. in f. D. *de legat.* 1. adde quædam alia ex Ulpiano 24. §. 23. 24. D. GOTH.

n. Paul. 3. ſent. 6. §. 13. Ulp. 24. §. 18. l. cum poſt 69. §. 4. D. *de jure dotium.* D. GOTH. Collegia hereditates capere non poſſunt, quia incerta corpora ſunt, ſiquidem in confuſa multitudine certa non poſſit eſſe perſona, cum hoc conſtet etiam legibus definitum, ut ait vetus auctor: niſi ſpeciali privilegio ſubnixa ſint, l. 8. C. *de her. inſt.* erant quædam συνέδρια, ſeu collegia licita, quædam illicita. Chriſtianorum cœtus erant illiciti, Origenes contra Celſ. 1. Hodie collegio Chriſtianorum relinqui poteſt, l. 1. C. *de Sacr. Eccleſ.* Civitatibus quoque quaſi incertis perſonis ante conſtitutiones, & Senatusconſulta, legari non poterat, Ulp. tit. *de leg.* l. 122. *de legat.* 1. FABR. I.

o. Adde l. 39. in f. D. *de verb. ſignific.* D. GOTH.

p. Aliud eſt, ſi corpori vel collegio leget. hoc enim caſu, licet incertæ nobis ſint perſonæ corporis aut collegii, certum tamen eſt nobis ipſum vel corpus vel collegium, adde l. 1. §. *ſi autem* 15. D. *ad Trebellianum* §. 4. ſup. *de hered. inſtit.* quod in legatis corpori aut collegio pauperum obtinere æquiſſimum eſt. l. 24. C. *de Epiſcopali audientia.* Adde l. 1. C. *de Sacroſ. Eccleſiis.* D. GOTH.

q. Vid.

ταλιμπανομένη ἄχρηστός ἐστιν· ἤρεσε γὰρ ὀνομαστὶ [q] τοὺς οἰκέτας ἐν διαθήκῃ ἐλευθεροῦσθαι.

licta inutilis eſt: placuit enim ſervos nominatim in teſtamento manumitti.

504 Ὑπὸ δὲ [29] κέρταν δεμονστρατίονα, ἰνκέρτῳ προσώπῳ ἰσχυρῶς ληγατεύομαι· οἷον ἐὰν εἴπω, Ἐκ τῶν νῦν ὄντων μοι συγγενῶν, ἐάν τις τὴν ἐμὴν θυγατέρα λάβῃ πρὸς γάμον, λαμβανέτω παρὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τόδε τὸ πρᾶγμα· ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν πρόσωπον ἄδηλον, ἡ δὲ δεμονστρατίων, τουτέστιν ἡ ὁμὰς, δήλη· εἶπον γὰρ τῶν νῦν ὄντων μοι συγγενῶν· οὗτος δὲ ὁ ἀριθμὸς δῆλός ἐστιν.

Sub certa autem demonſtratione incertæ perſonæ valide lego. Veluti ſi dixero: Ex cognatis qui nunc mihi ſunt, ſi quis filiam meam in matrimonium accipiat, ab herede meo illam rem accipito. Heic enim perſona quidem eſt incerta, ſed demonſtratio, id eſt univerſitas, certa: dixi enim, ex cognatis qui mihi nunc ſunt; hic autem numerus certus eſt.

505 Ἰνκέρτῳ προσώπῳ κατέλιπον ληγάτον, δηλονότι ἀνυπόστατον τὸ καταλειφθέν· εἰ δὲ κατὰ πλάνην [r] ὁ κληρονόμος τοῦτο [30] κατέβαλεν, οὐ δυνήσεται ῥεπετιτεύειν· τοῦτο γὰρ ταῖς θείαις περιέχεται διατάξεσι.

Incertæ perſonæ legatum reliqui, patet ſubſiſtere non poſſe, *quod* relictum *eſt*: ſi autem per errorem heres hoc ſolvit, repetere non poterit: nam hoc ſacris continetur conſtitutionibus.

ſ. XXVI. Ὁ ἀλλότριος ποστοῦμος ἔοικε τοῖς ἰνκέρτοις [s] προσώποις· διὸ ἀχρήστως [31] αὐτοῖς ληγατεύομεν· ἔστι δὲ ἀλλότριος ποστοῦμος ἐκεῖνος, ὃς τεχθεὶς [t] σοῦος οὐ γίνεται κληρονόμος· διὸ ὁ ἐκ τοῦ ἐμαγκιπάτου μου παιδὸς συλληφθεὶς καὶ τεχθεὶς ἔγγονος, ἐξστράνεος ἔσται μου ποστοῦμος.

ſ. XXVI. Poſtumus alienus ſimilis eſt perſonis incertis: ideo inutiliter iis legamus. Alienus vero poſtumus eſt ille, qui natus non fit ſuus heres: ergo nepos ex filio meo emancipato conceptus ac natus, extraneus mihi poſtumus erit.

506 ſ. XXVII. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάντα κατὰ τὸ παλαιόν· διάταξις [u] δὲ τοῦ ἡμετέρου

ſ. XXVII. Sed omnia hæc ſecundum *jus* antiquum. Conſtitutio autem

29. *certam demonſtrationem* F. & mox ληγατεύομεν. 30. καταβάλῃ F. 31. αὐτῷ F. cum Curtio. Mox habet ὁ ἀλλότρ.

q. Vid. Paul. 4. Sent. ult. ſ. 1. l. 24. D. *de manumiſſ. teſtamento.* Ulp. 1. ſ. ult. D. GOTH.

r. Vide ſ. ult. in fin. inf. *de obligat. quæ ex quaſi contractu.* D. GOTH.

s. Ad h. l. vid. Alph. a Caranza *de Partu* cap. 2. ſ. 1. n. 99. & n. 274. MEERM.

t. Lege apud Juſtinianum: *Qui natus inter ſuos heredes teſtatori futurus non eſt*, ut ex hoc loco conſtat, & infra *de bonor. poſſ.* in princ. FABR.

u. Hæc conſtitutio fuit in vet. Codice Juſtiniani, eaque conſtitutum veriſimile eſt tantum fuiſſe, ut incertæ perſonæ & alieno poſthumo legari poſſet. D. GOTH.

Scholiaſtes: κεῖται ἡ διάταξις β. ϛ. τοῦ κωδ. Τιτ. μη'. α. ὅρα. Hæc conſtitutio periit. FABR.

In priori ergo Codice fuerit oportet ea Conſtitutio: nunc certe in poſteriori non reperitur: etſi Th. Scholiaſtes eam teſtetur poſitam fuiſſe L. VI. T. 8. [lege T. 48.] h. e. *de Incert. perſonis*, & quidem primam ejus tituli fuiſſe. DOUJ.

Unde Contius eam & ex Inſtit. & ex Photio ac Balſamone dicto loco in Codice hodierno ſupplevit. G. O. R.

τέρȣ βασιλέως, ἐν τῷ 32 αὐτȣ̃ κώδικι κειμένη, ἅπαν τȣ̃το τὸ 33 τ̃ ἰνκέρτων παραδόξως διώρθωσεν, οὐ μόνον ἐν κληρονομίαις, ἀλλὰ καὶ ἐν ληγάτοις, καὶ ἐν φιδεϊκομμίσσοις· σαφέστατα δὲ ἡ εἰρημένη διάταξις ἀναγνωσθεῖσα δείκνυσιν ἑαυτήν. Ἐπίτροπος x δὲ ἰνκέρτος δίδοσθαι ȣ̓δὲ ἐκ τῆς προειρημένης δυνήσεται διατάξεως· ὀφείλει γὰρ εἶναι πρόδηλος· δεῖ γὰρ τὸν διατιθέμενον σαφῶς τοῖς οἰκείοις παισὶ καταλιμπάνειν ἐπίτροπον· Ἄχρηστος τοίνυν ἔσται ἡ δόσις τοῦ ἐπιτρόπου, ἐὰν ὁ τεστάτωρ εἴπῃ, Ἔστω ἐπίτροπος τȣ̃ ἐμȣ̃ παιδὸς ὁ πρῶτος ἐρχόμενος ἐπὶ τὴν ἐμὴν κηδείαν.

§. XXVIII. Ὁ ἀλλότριος y ποστοῦμος κληρονόμος γράφεσθαι ἠδύνατο καὶ πάλαι, καὶ νῦν ἀκωλύτως γραφήσεται· εἰ μὴ ἄρα συμβῇ αὐτὸν ἐκείνης ἐν γαστρὶ τῆς γυναικὸς εἶναι, ἣν ἐννόμως z γαμετὴν ἔχειν οὐ δύναμαι.

§. XXIX.

tem Imperatoris noſtri, in ipſius Codice poſita, omne hoc de incertis *perſonis* mirabiliter correxit, non modo in hereditatibus, ſed in legatis quoque & in fideicommiſſis: clariſſime autem dicta conſtitutio, ſi legatur, ſe ipſa oſtendit. Sed tutor incertus
507 neque ex prædicta conſtitutione dari poterit; debet enim manifeſtus eſſe: namque oportet teſtatorem ſuis liberis tutorem perſpicue relinquere. Inutilis igitur erit tutoris datio, ſi teſtator dixerit: Filii mei tutor eſto, qui primus venerit ad meas exſequias.

§. XXVIII. Alienus poſtumus heres ſcribi poterat & olim, & nunc ſine impedimento ſcribetur: niſi forte in ejus mulieris utero ſit, quam legitime uxorem habere non poſſum.

§. XXIX.

32. αὐτῷ ante F. 33. τῶν de: F.

x. L. 20. & 30. D. *de teſtam. tut.* D. GOTH.

y. Hunc locum Alciatus addita negatione legit 1. Paradox. [Parerg. MEERM.] 9. quo nomine reprehenſus à Roberto 1 *recepta lectionis* 3. Poſthumus igitur inſtitui poteſt alienus, ut hic. Sic ejus qui in utero eſt ſervus recte inſtituitur §. 2. ſup. *de hered inſtituend.* D. GOTH.

De jure ſcil. prætorio. ERNST.

Alieno quidem poſtumo legari anteà non poterat. §. 26. *ſuprà*, prætorio tamen jure heres inſtitui antea quoque poterat, §. 1 infra *de bon. poſſ.* nec igitur recte faciunt, qui apud Th. legunt, οὐ ἀλλότριος. FABR.

Ejus tamen inſtitutionem non valuiſſe, docet Imp pr. *de B. P.* quin ei nec olim legari potuiſſe, Imp. aſſeruit in §. 26. h. t. De jure prætorio quidem inſtitutus alienus poſthumus bonorum poſſeſſor efficiebatur juxta pr. cit. Sed de hoc caſu vix accipi verba poſſunt, quæ jus antiquius ſupponunt. Robertus L. 1. *Recept. Lect.* c. 3. caſum ſupponit, quo quis alienum poſthumum teſtamento adoptavit inſtituitque. Verum hic divinatorius eſt, quin quod ita non *alienus*, ſed *ſuus* inſtitutus ſit. Alii textum mutant, & *poſthumum non alienum* legend. eſſe aſſerunt. Sed huic mutationi reſiſtunt antiquiſſimi Codices, & THi paraphraſis. Non reſpuenda videtur Lælii Taurelli ad l. *Gallus & L. Vellej.* ſententia, putantis LL. XII. Tabb. tam latiſſimam poteſtatem diſponendi tributam fuiſſe, ut quoſcunque poſthumos inſtituere permiſſum fuerit: eam autem demum coanguſtatam interpretatione prudentum, l. 120. *de V. S.* ut in aliis quoque caſibus factum; vid. §. 5. *de Exher. lib.* Eam libertatem reſtituit Imp. in pr. Inſt. *de B. P.*

BÖHMER *ad Inſtit.*

z. Schol. λέγει δὲ διὰ τὰς ἐξ ἀθεμιτογαμίας ὄντας. Juſtin *qua jure noſtro uxor eſſe non poteſt*, id eſt, cum qua nemo connubium habet. FABR.

a. Id authori Eclogæ (de quo infr.) κατηγορουμένα. D. GOTH.

b. Non me latet inferius *de Legatis* Thum alia de hac re [id eſt, de variis Romanorum nominibus] tradere: ſed ille ſuo tempori inſervivit: nec Romani uſus ſatis peritus fuit, qui & ipſe ſæpe variatus fuit: ut nihil eſt in rebus humanis ſtabile: in nominibus certe magna omnibus ſeculis fuit licentia, atque etiam hodie perdurat.

VIGLIUS *de Exhered. liber.* p. 85.

Hoc totum falſum & commentitium videtur. *Nomen* enim Romanis familiam gentemque ſignificabat,

§. XXIX. Πρὸς δήλωσιν τῶν ὑποκει- 508 μένων προσώπων πολλὰς ἐπενόησαν οἱ παλαιοὶ προσηγορίας· Ἐστι γὰρ 34 nomen, τουτέστι τὸ κύριον ὄνομα, οἷον Τίτιος· Cognomen, a τὸ ἐπώνυμον, ὅπερ 35 ἀπὸ ψόγου ἢ ἀπὸ ἐπαίνου λαμβάνεται· ἀπὸ ψόγου μὲν, οἷον Superbus 36 ἤγουν ὑπερήφανος· ἐξ ἐπαίνου δὲ, οἷον Pius ἤτοι εὐσεβής· Ἐστὶ καὶ prænomen, b τουτέστιν ὁ χρηματισμός· οὗτος δὲ λαμβάνεται ἢ ἀπὸ προγόνων, ἢ ἀπὸ εὐεργετῶν. Ἀπὸ 509 προγόνων μὲν, οἷον ἐάν τις καλέσῃ c Αἰακίδην τὸν Ἀχιλλέα· ἀπὸ εὐεργετῶν, ὥσπερ ὁρῶμεν τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐπαρχιῶν προτάττοντας τῆς ἰδίας προσηγορίας τὰ ὀνόματα ἐκείνων, δι' ὧν γεγόνασιν, οἷον d Στρατήγιον ἢ Κωνσταντῖνον. Εἰ τοίνυν ληγατεύων e τις ἐπλανήθη περὶ τὸ ὄνομα τοῦ ληγαταρίου, καὶ δέον εἰπεῖν Τίτιον, εἶπε Σήϊον, καὶ ἐπλανήθη περὶ τὸ nomen· ἢ 37 περὶ

§. XXIX. Ad demonſtrationem perſonarum propoſitarum multas commenti ſunt priſci adpellationes. Eſt enim NOMEN, id eſt nomen præcipuum, veluti Titius. COGNOMEN, ſingulare & proprium, quod a vituperio aut ab laude ſumitur: a vituperio, veluti Superbus; ab laude, veluti Pius. Eſt & PRÆNOMEN, id eſt gentile: hoc autem adſumitur vel a majoribus, vel a benefactoribus. A majoribus, veluti ſi quis Achillem nominet Æaciden: a benefactoribus, quemadmodum videmus provinciarum præſides propriæ adpellationi præponere eorum nomina, per quos facti ſunt *præſides*: veluti Strategium aut Conſtantinum. Si quis igitur legator circa nomen legatarii erravit, & quum oporteret dicere Titium, dixit Sejum, atque

34. νόμεν & dein κογνόμεν & πραινόμεν, item Συπέρβους & Πίους ante F. & hic & paulo poſt. 35. ὃ ad: F. 36. ἤγ. ὑπ. & mox ἤτ. εὐσ. de: F. 37. περὶ de: F.

cabat, ut Tullius, ut Pomponius, ut Julius. *Prænomen*, quod ei nomini præponitur, ut Marcus, Titus, Cajus. *Cognomen*, quod nomini poſtponitur, ut Cicero, Atticus, Cæſar. Tametſi ab hac conſuetudine poſteriorum ætatum ratio paululum deflexit. HOTOM. *in Lugd.*

Ex hoc interim loco diſcimus, κύριον ὄνομα hoc eſt nomen, ἐπώνυμον id eſt cognomen, χρηματισμὸν hoc eſt prænomen, veteribus fuiſſe. Author Eclogæ & ibidem Scholiaſtes lib. 35. tit. 2. §. 3. quatuor hæc recenſet: κύριον ὄνομα id eſt nomen, χρηματισμὸν id eſt prænomen, (πατρωνυμίαν id eſt cognomen,) καὶ προσηγορίαν id eſt agnomen. His adde, quæ ſcripſi ad l. 4. C. *de teſtam.* D. GOTH.

Prænomen quid ſit, TH. noſter, Latine haud feliciter doctus, plane non intellexit. Eſt autem prænomen, quod nomen præcedit, ut certa demonſtratione in magna familia inter ſe liberi diſcernantur. De nomine & cognomine adeundus eſt Anton. Auguſt. L. III. *Emend.* 8. ERNST.

Th. non agnoſcit vocem, *agnomine* apud Juſtin. quæ tamen in quibuſdam editionibus exſtat. [de agnomine vid. Mar. Victorin. expoſit. in I. Rhet. Cic. de nomine, prænomine, cognomine vid. librum ſingularem lectionum noſtrarum. *ex Edit.* I.] [De nomine, prænomine, cognomine dico in Comment. in Inſtitut. *ex Edit.* 2.] FABR.

Plura qui volet, adeat *Alciatum* IV. Diſpunct. I. *Ant. Auguſtinum* T. IV. Theſ. Roman. pag. 1520. ſq. *Fer. Adduenſem* ib. T. II. p. 504. ſq. *Baronem* in Comment. p. 166. *Vinnium* in Comment. cum not. *Heineccii*: *Weſſelingium* II. Obſerv. c. 21. & *Ottonem* in Comment. præter Antiquarios, & Gloſſ. TH.
MYL. MEERM. & G. O. R.

c. MS. αἰακὸν. Æacides, ab avo Æaco. Virgil. Æneid. 6. v. 58. Juven. Sat. 8. v. 270. FABR. II.

d. Eadem ratione Prætores Conſtantinopoli Flavialis, Conſtantinianus, Theodoſius, Arcadius, ut notavi ad l. 2. C. *de officio Prætoris* D. GOTH.
Vid. l. 25. C. Theod. *de Prætorib.* GEN. ED.

e. Error nominis non nocet, non modo ſi, *ut fieri ab ægrotantibus moris eſt*, *nomen pro nomine teſtator commutet*, ut ait Martianus Capella 3. ſed etſi à ſano & in bona valetudine poſito in nomine erratum ſit. FABR. I.

τις, ὕτως εἰπών· Στῖχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην 512
τὸν οἰκογενῆ [h] ληγατεύω Τιτίῳ· χρήσιμον τὸ ληγάτον, 39 καὶ εἰ ὁ Στῖχος οὐκ ἦν οἰκογενὴς, ἀλλ' ἐξ ἀγορασίας αὐτὸν 40 ἔσχον· ἢ καὶ οὕτως εἶπον· Στῖχον τὸν οἰκέτην, ὃν ἀπὸ Σείου ἠγόρασα, ληγατεύω Τιτίῳ, ἔτυχον δὲ αὐτὸν ἀγοράσας ἀπὸ Πρίμυ· χρήσιμον καὶ ὕτως τὸ ληγάτον, διὰ τὸν εἰρημένον κανόνα τὸν λέγοντα, falſa demonſtratio legatum non [41] perimit.

§. XXXI. Καὶ πλαστὴ [i] δὲ αἰτία ἐγ- 513
κειμένη τῷ ληγάτῳ, οὐκ ἀκυροῖ τὸ ληγάτον. Cauſa δέ ἐστι δήλωσις τῆς αἰτίας, δι' ἣν ληγατεύεται. οἷον, ἐληγάτευσέ τις οὕτως· Δίδωμι καὶ ληγατεύω Τιτίῳ Στῖχον τὸν [42] ἐμὸν οἰκέτην, ἐπειδὴ ἀπόντος μυ τὰ ἐμὰ διῴκησε πράγματα· ἢ ὕτως· Οἰκέτην ληγατεύω Τιτίῳ, ἐπειδὴ διὰ τῆς αὐτοῦ [k] προστασίας κεφαλικοῦ ἐγκλήματος
ἠλευθερώθην· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐ 514
διῴκησε τὰ ἐμὰ πράγματα Τίτιος, οὐδὲ διὰ τῆς αὐτοῦ προστασίας κεφαλικοῦ ἠλευθερώθην κινδύνυ, ἰσχυρὸν τὸ ληγάτον διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, falſa cauſa legatum non [41] perimit. Εἰ μέν τοι αἱρετικῶς τὴν αἰτίαν ἐξεφώνησα, εὑρέθη δὲ ψευδὴς

chum ſervum meum domi natum lego Titio: utile *eſt* legatum, etſi Stichus domi *meæ* natus non eſt, ſed ex emtione eum habui. Vel etiam ſic dixi: Stichum ſervum, quem de Sejo emi, lego Titio; hunc autem mercatus fui de Primo: & ſic legatum *eſt* utile, propter dictam regulam dicentem, Falſa demonſtratio legatum non perimit.

§. XXXI. Sed & ficta cauſa legato adjecta, non infirmat legatum. CAUSA autem eſt, ſignificatio rationis propter quam legatur. Veluti, legavit quis ita: Do ac lego Titio Stichum ſervum meum, quoniam abſente me mea adminiſtravit negotia. Aut ſic: Servum lego Titio, quoniam per ejus patrocinium capitis crimine liberatus fui. Licet enim maxime Titius negotia mea haud adminiſtrarit, neque per ejus patrocinium capitali diſcrimine liberatus ſim, validum *eſt* legatum propter regulam dicentem: Falſa cauſa legatum non perimit. Si tamen conditionaliter cauſam

39. εἰ καὶ F. 40. ἔχων-εἶπεν-Στῖχον F. 2. nec mutavit tamen verſionem. 41. *peremit* F. 42. ἐμὸν de: F.

falſa cauſa adjecta legato ſimul etiam agitur de falſa demonſtratione. BALDUIN. *in Comment.*

Juſtinianus ait, id quod de falſa demonſtratione dixit, *longe magis* obtinere in falſa cauſa, poſt Caj. in l. 17. §. 1. D. *de condit. & dem.* quia cauſa ſive ratio legandi non cohæret legato, l. *cum tale*, §. *falſam* cod. id eſt, conſtat legatum, quod venit ex munificentia teſtatoris, etiam citra rationem adjectam legato, falſa igitur cauſa non nocet, quia vera quoque neceſſaria non eſt: & longe itaque minus falſa cauſa legato nocet, quam falſa demonſtratio, ex qua de voluntate defuncti quæri atque ambigi poteſt. FABR. I.

[Falſa cauſa legatario non nocet: puta quod negotia mea adjuta ab eo dixi: licet non ſit factum, quia donare volui. At ſi conditionaliter concepta ſit cauſa, non aliter utile legatum erit, quam ſi factum ſit. Cæterum *ex Edit.* 1.] ex Theophilo conſtat apud Juſtinianum legendum eſſe: *ſi negotia mea curavit.* FABR.

Sic ex libris antiquis Æm. Ferrettus apud Meſſaggium & Cujac. jam emendarunt, quibus accedit MS. Gottorpienſis &c. G. O. R.

k. *Προστασία patrocinium.* Id autem potentioribus tribui ſolet 7. Eclog. 9. *περὶ τῶν προσφευγόντων εἰς προστασίαν τινῶν δυνατῶν.* adde 2. Harmenop. 9. §. 5. à patronis autem ſeparo *συνηγορίαν* ſeu advocationem, quæ advocatis tribuitur. 8. Eclog. 1. ex lib. 21. tit. 1. c. 36. D. GOTH.

l. Pro-

δὴς ἡ αἰτία, λήψεται οὐδὲν ὁ ληγατάριος· εἶπον γὰρ οὕτως, Ληγατεύω Τιτίῳ 43 τὸν ἀγρὸν, εἴγε διῴκησε τὰ ἐμὰ πράγματα. εἰ μὴ γὰρ διῴκησε, λήψεται ὡς τῆς αἱρέσεως ἐξελθούσης· εἰ δὲ μὴ διῴκησεν, ὡς τῆς αἱρέσεως ἀσθενούσης, τούτῳ τῷ τρόπῳ οὐδεμία ἀγωγὴ τῷ ληγαταρίῳ δοθήσεται.

§. XXXII. Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προ- 515
θεωρίᾳ· ἐπειδὰν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον συνετῆ τὰ δίκαια τοῦ ἐνάγοντος καὶ τοῦ ἐναγομένου, ἡ γινομένη κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον κονφουσίαν, τουτέστι σύγχυσις, ἀποσβέννυσι τὴν δίκην· οὐδεὶς γὰρ καθ' ἑαυτοῦ δύναται κινεῖν δικαστήριον· κἀκεῖνο δὲ πάλιν ὀφείλεις εἰδέναι, τὸ πρὸ ὀλίγων [kk] εἰρημένον, ὅτι καταφορὰ τοῖς ληγάτοις ἐστὶ, τοῖς μὲν πούροις ἡ τοῦ τεστάτωρος τελευτὴ, τοῖς δὲ αἱρετικοῖς ἡ τῆς αἱρέσεως ἔκβασις· ἐπειδὴ 516
σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· τελευτῶν τις ἐνεστήσατό με κληρονόμον, εἶτα Στίχῳ τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ ληγάτον κατέλιπε παρ' ἐμοῦ· ζητοῦμεν, εἰ ὀρθῶς κατελείφθη τὸ ληγάτον, ἐπειδὴ 44 εἰς ἓν πρόσωπον συντρέχει τὰ δίκαια τοῦ ἐνάγοντος καὶ τοῦ ἐναγομένου; ἐγὼ γάρ εἰμι ῥέος, οἷα κληρονόμος ὤν, ἐγὼ 45 πάλιν ἄκτωρ, οἷα δεσπότης ὤν· ἐπειδὴ οὖν εἰς ἐμὲ συνέδραμε τὸ δίκαιον τοῦ ἐναγομένου καὶ τοῦ ἐνάγοντος, συγχέεται ἡ δίκη.

Ἀλλὰ τινὲς λέγουσι [l] τῶν νομικῶν, ὅτι 517
δεῖ προσέχειν τῇ καταφορᾷ, τουτέστιν, ὅτε

ſam enuntiavi, cauſa vero falſa invenitur, legatarius nihil accipiet. Dixi enim ſic: Titio lego agrum, ſi quidem mea adminiſtravit negotia. Nam ſi adminiſtravit, accipiet tamquam conditione eventum ſortita: ſin autem non adminiſtravit, tamquam conditione deficiente, hoc modo nulla legatario dabitur actio.

§. XXXII. Habe hæc in modum præviæ contemplationis: Quando in unam atque eamdem perſonam jura actoris & rei incidunt, facta hoc modo confuſio actionem exſtinguit: nemo enim adverſus ſe judicium movere poteſt. Et illud rurſus ſcire debes, *quod* paullo ante dictum *eſt*, delationem *in* legatis quidem puris eſſe teſtatoris mortem, *in* conditionalibus autem conditionis eventum. Poſtquam tibi hæc ſunt præcognita, vide reliquum argumentum. Moriens aliquis heredem me inſtituit; poſtea Sticho ſervo meo legatum a me reliquit. Quærimus, an legatum recte ſit relictum, quoniam in unam perſonam jura actoris & rei concurrunt: ego enim reus ſum qua heres; ego rurſum actor qua dominus. Quoniam igitur in me jus rei atque actoris concurrit, confunditur actio.

Sed prudentium quidam dicunt, ſpectandam eſſe delationem, id eſt, quum

43. τόνδε ad: F. 44. εἰς τὸ αὐτὸ πρ. F. 45. πάλιν de: F. 2. Mox ἄκτωρ εἰμὶ, οἷα δεσπόζων τοῦ ληγαταρίου. dedit F.

kk. Sup. cap. 485—486.
l. Proculeiani, an Sabiniani? FABR. I.
m. Eodem verbo utitur Ariſtoteles 5. Eth. Nicom. c. 6. V. infra *de inutil. ſtip.* §. 4. Manumiſſione vel emancipatione duæ perſonæ conſtituuntur, l. 10. D. *de opt. leg.* FABR.
n. Nemo ſimul heres & legatarius eſſe poteſt. l. 12. l. 18. l. 116. D. *de legat.* 1. D. GOTH.
Hoc cum grano ſalis, quod ajunt, accipiendum. Minus obſcure & verius dixiſſet Goth. ſic: *Nemo ſimul*

ὅτε [46] ἁρμόζει ἡ τοῦ ληγάτου ἀγωγή· καὶ εἰ μὲν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀλλήλων [m] κεχώρισται τὰ πρόσωπα τοῦ κληρονόμου [n] καὶ τοῦ ληγαταρίου, (εἰκὸς γὰρ ἐπιζήσαντος τοῦ [47] διαθεμένου, Στίχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην ἠλευθέρωσα ἢ ἐξεποίησα) ἐπειδὴ [48] διακρίνεται τὰ πρόσωπα, ἔρρωται [49] τοῦτο· εἰ δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς τοῦ τε- 518
στάτωρος εὑρέθην [50] ἐγὼ ὑπεξούσιον ἔχων τὸν οἰκέτην τὸν καὶ ληγατάριον, [51] ἀπέσβεσται τὸ ληγάτον διὰ τὸν εἰρημένον λόγον. Ταῦτα, ἐν ᾧ πούρως κατελείφθη· εἰ δὲ αἱρετικῶς, σκοποῦμεν οὐκ ἔτι τὴν τελευτὴν τοῦ διαθεμένου, ἀλλὰ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως· καὶ εἰ μὲν [52] ἐξιοῦσα ἡ αἵρεσις εὗρε τὸν Στίχον ἢ ἐλεύθερον, ἢ ἑτέρου ὄντα οἰκέτην, ἰσχυρὸν τὸ ληγάτον· εἰ δὲ ταύτης παραγενομένης ἐμὸς ὑπεξούσιος εὑρέθη, τὸ ληγάτον ἀνυπόστατον· ταῦτα μὲν τινές· τὸ δὲ κρατῆσαν οὕτως ἔχει.

Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν αἱρετικῶν [o] ἀληθές ἐστι τὸ 519
[53] προκείμενον, ὅτι δεῖ σκοπεῖν τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως· ἐπὶ δὲ τῶν πούρων ἅμα τῇ γραφῇ τὸ ληγάτον ἄχρηστόν ἐστι, διὰ τὸν Κάτωνος [p] κανόνα τὸν λέγοντα· πάντα τὰ ληγάτα, ὅσα ἤμελλεν ἄχρηστα εἶναι, εἴγε παραχρῆμα μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ἐτελεύτησεν ὁ τεστάτωρ, ταῦτα μὴ διὰ τοῦτο [54] ἐπιβεβαιοῦσθαι, ἐπειδὴ συνέβη πολὺν αὐτὸν ἐπιβιῶναι χρόνον τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης, ὥστε χώραν γενέσθαι τῷ 520
κληρονόμῳ Στίχον τὸν ἴδιον οἰκέτην ἢ ἐκποιη-

quum legati actio competit: & , ſi quidem eo tempore inter ſe ſunt diſtinctæ perſonæ heredis ac legatarii, (forte enim vivo teſtatore Stichum ſervum meum manumiſi vel alienavi) quoniam perſonæ ſunt diſcretæ, valet illud: ſin autem mortis teſtatoris
518 tempore invenior ego ſervum eumdemque legatarium in poteſtate habens, exſtinctum eſt legatum propter dictam rationem. Hæc, ſi pure relictum eſt: ſed ſi conditionaliter, non jam ſpectamus teſtatoris mortem, ſed conditionis eventum. Et, ſi quidem exſiſtens conditio Stichum vel liberum invenit, vel alſus ſervum, validum *eſt* legatum: ſi vero illa adveniente in mea invenitur poteſtate, invalidum *eſt* legatum. Hæc quidem nonnulli: quod autem obtinuit, ſic *ſe* habet.

519 Namque in conditionalibus verum eſt quod propoſuimus, ſpectandum eſſe conditionis eventum: aſt in puris ſimul cum ſcriptura legatum eſt inutile, propter regulam Catonis dicentem: Omnia legata. quæ inutilia erant futura, ſi confeſtim poſt teſtamenti confectionem teſtator obiiſſet, ea haud ideo confirmari, quod ei contigerit longum tempus ſupervivere te-
520 ſtamenti confectioni, ita ut occaſio data ſit heredi Stichum ſervum ſuum vel

46. κ̀ ad: F. 47. ἰν ἐμοὶ ad: F. 48. διακέκριται F. 49. τὸ ληγάτον. F. 50. ἐγὼ de: F. 51. ἀπεσβ. ... F. 2. Voluit ἀπεσβ. 52. ἐξελθοῦσα F. 53. εἰρημένον F. L. προκειμ. F. 2. 54. βεβ. F.

ſimul heres & legatarius a ſe eſſe poteſt. G. O. R.

o. L. 86. D. *de condic. & demonſt.* D. GOTH. Quia Catonis definitio ad conditionalia legata non pertinet, l. 41. §. 1. *de leg.* 1. FABR. l.

p. Catonis regula. V. tit. *Digeſtorum de regula Catoniana.* Dicuntur & Catonis ſententiæ, l. 86. D. *de optione.* D. GOTH.

ποιῆσαι ἢ ἐλευθερῶσαι· εἰ γὰρ ἅμα τῷ 55 ποιῆσαι τὴν διαθήκην ὁ τεστάτωρ ἐτελεύτησεν, ἤμελλεν ὁ οἰκέτης ὑπεξούσιος εὑρίσκεσθαι τοῦ κληρονόμου.

§. XXXIII. Τί δὲ ὅτι ἐκ τοῦ ἐναντίου τελευτῶν τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην q ἐνεστήσατο κληρονόμον, ληγάτον δέ μοι κατέλιπεν ἀπ' αὐτοῦ; ἐνταῦθα δίχα πάσης ἀμφιβολίας ἰσχύει τὸ καταλειφθέν· καὶ γὰρ εἰ 56 μετὰ 521 τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ὁ τεστάτωρ εὐθέως ἐτελεύτησεν, οὐκ ἤμελλε παρὰ τῷ κληρονόμῳ ἢ τοῦ ληγάτου προχωρεῖν ἡμέρα· ἄνω μὲν γὰρ, ἔνθα κληρονόμος ἦν 57 ὁ δεσπότης, ληγατάριος δὲ ὁ οἰκέτης, κατενεχθὲν τὸ ληγάτον ἐπὶ τὸν οἰκέτην εὐθέως προσεπορίσθη τῷ δεσπότῃ· ἐπὶ δὲ τούτου τοῦ θέματος οὐ δυνατὸν εἰπεῖν, ὅτι τὸ ληγάτον 58 κατενεχθὲν ἐπὶ τὸν δεσπότην προσεπορίσθη τῷ οἰκέτῃ τῷ γραφέντι κληρονόμῳ· ἐνταῦθα γὰρ ἡ κληρονομία κεχώρισται 522 τοῦ ληγάτου, καὶ δύναται ἕτερος διὰ τούτου τοῦ Στίχου κληρονόμος γίνεσθαι· εἰ γὰρ, πρὶν κελεύσω 59 ἀδιτεῦσαι καὶ προσπορίσαι μοι τὴν κληρονομίαν, εἰς τὴν ἑτέρου 60 μετέλθῃ ὑπεξουσιότητα, τῷ κυρίῳ δεσπότῃ προσπορίζει τὴν κληρονομίαν· εἰ δὲ ἠλευθερώθη, αὐτὸς ἀδιτεύων ἑαυτῷ προσπορίζει τὴν κληρονομίαν· καὶ ἐν τούτοις τοῖς θέμασι χρήσιμον ἔσται τὸ ληγάτον· διακέκριται γὰρ 523 τὸ πρόσωπον τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ ληγαταρίου· δυνήσομαι γὰρ κατὰ τοῦ ἐλευθερωθέντος

vel alienare vel liberare: nam ſi teſtator ſimul ac teſtamentum fecit, mortuus fuiſſet, futurum erat ut ſervus in heredis poteſtate inveniretur.

§. XXXIII. Quid autem, quum e contrario moriens quis meum ſervum inſtituit heredem, & legatum mihi ab illo reliquit? Hic citra omnem controverſiam valet *quod* relictum *eſt*. Nam & ſi poſt teſtamenti confectionem teſtator ſtatim obiiſſet, non ceſſurus erat apud heredem legati dies: ſupra enim, ubi dominus erat heres, ſervus autem legatarius, legatum in ſervum delatum ſtatim adquirebatur domino: ſed in hac ſpecie dici nequit, legatum in dominum delatum adquiſitum eſſe ſervo, ſcripto heredi: hic enim hereditas a legato ſeparata eſt, atque alius per hunc Stichum heres poteſt fieri. Si enim, antequam adire hereditatemque mihi adquirere juſſero, in alterius poteſtatem tranſierit, novo domino hereditatem adquirit: ſin vero manumiſſus ſit, ipſe adiens ſibi hereditatem adquirit: & in his caſibus utile erit legatum; diſcreta eſt enim perſona heredis & legatarii: namque potero adverſus manumiſſum & adeuntem, aut adverſus novum dominum,

55. πληρῶσαι τ. δ. ἐτελεύτησεν ὁ διαθέμενος F. 56. ἡ ad: F. 57. ὁ de: F. 58. κατενεχθὲν ante F. 2. 59. αὐτῷ ad: F. 60. μετενεχθῇ F.

q. Adde ſpeciem l. 25. D. *de legat.* 1. quæ eſt de filio herede inſtituto, & patre legatario: cum hæc pertineat ad ſervum heredem inſtitutum [&] dominum legatarium factum. D. GOTH.

Vel filium in poteſtate, l. 25. D. *de leg.* 1. FABR. I.

r. Adde Paul. 3. ſent. 6. §. 3. Ulp. 24. §. 15. l. 1. in fin. D. *de vulgari*; l. ult. D. *de jure codicillorum.* D. GOTH.

Ambroſ. 2. de Abrah. *Teſtamenta hominum prius heredem ferre, poſtea legatum exprimere.* FABR. I.

s. Quam ſtulte igitur tradunt aliqui in arte, quam Notariatus vocant: pro ordine ſervandum eſſe, ut prius legata dentur, deinde ad extremum hæres ſcribatur. J. CURT.

t. Ordo ſcripturæ non ſemper ſervandus l. 6. D. *de ſolutionibus.* D. GOTH.

Schol. τουτέστι τοῦτο τὸ παράδοξον, τὸ παρὰ τῆς ἐναντίας

θέντος καὶ ἀδιτεύσαντος, ἢ κατὰ τοῦ χρήστου δεσπότου, κινῶν ἀπαιτεῖν τὸ ληγάτον· εἰ δὲ ἔτι μένων ἐν τῇ ἐμῇ ὑπεξουσιότητι τῇ ἐμῇ κελεύσει ἀδιτεύσῃ, ἐξασθενεῖ τὸ ληγάτον· εὑρίσκομαι γὰρ ἐγὼ καὶ ληγατάριος ἀπὸ τῆς γραφῆς, καὶ κληρονόμος ἀπὸ τοῦ προσπορισμοῦ.

minum agens, legatum petere: ſin autem manens adhuc in poteſtate mea juſſu meo adierit, evaneſcit legatum; ego enim & legatarius ex ſcriptura, & heres ex adquiſitione invenior.

§. XXXIV. Ante heredis [r] inſti- 524
tutionem, [61] ἤτοι πρὸ τῆς ἐνστάσεως κληρονόμου, ἀχρήστως ληγατεύομεν· [62] καὶ εἰκότως [s], ἐπειδὴ αἱ διαθῆκαι τὴν ἰσχὺν λαμβάνουσιν ἐκ τῆς ἐνστάσεως τῶν κληρονόμων· διὸ κεφαλὴ ὥσπερ καὶ θεμέλιος τῆς πάσης διαθήκης εἶναι νοεῖται τοῦ κληρονόμου ἡ ἔνστασις· ὥστε οὖν τὸ καταλιμπανόμενον πρὸ τῆς ἐνστάσεως τοῦ κληρονόμου, ἐκτὸς εἶναι δοκεῖ τῆς διαθήκης. [63] Τούτῳ τῷ λόγῳ οὐδὲ ἐλευθερία πρὸ ἐνστάσεως δίδοσθαι δύναται.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπον ἐνόμισεν [64] εἶναι ὁ 525
θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, τὴν μὲν τάξιν ἡμᾶς παραφυλάττειν τῆς ἐν [65] τῇ διαθήκῃ γραφῆς, ὅπερ καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐψέγετο [t] τῶν ἀρχαίων, καταφρονεῖν δὲ τῆς τῶν τελευτώντων βουλήσεως, τέθεικε [u] διάταξιν, δι' ἧς καὶ τὸ παρὸν ἐλάττωμα διώρθωσεν, ὥστε ἐξεῖναι καὶ ante heredis inſtitutionem, καὶ inter medias heredum inſtitutiones, ληγάτον καὶ πολλῷ πλέον ἐλευθερίαν, καταλιμπάνειν, ἥτις ἐλευθερία [x] πλεί-
στης

§. XXXIV. Ante heredis inſtitutionem inutiliter legamus: & merito, quia teſtamenta vim capiunt ex heredum inſtitutione. Ideo tamquam caput ac fundamentum totius teſtamenti heredis inſtitutio eſſe intelligitur. Itaque quod ante heredis inſtitutionem relinquitur, extra teſtamentum eſſe videtur. Eadem ratione neque libertas ante inſtitutionem dari poteſt.

Sed quoniam abſurdum eſſe putavit ſanctiſſimus Imperator noſter, nos ordinem quidem ſcripturæ in teſtamento ſervare, quod & ab ipſis reprehenſum eſt antiquis, morientium autem voluntatem negligere, fecit conſtitutionem, per quam præſens quoque vitium correxit, ut liceat & ante heredis inſtitutionem, & inter medias heredum inſtitutiones, legatum multoque magis libertatem relinquere,
quæ

61. Gr. interpr. de: F. 62. καὶ de: F. 63. Τῷ αὐτῷ λ. F. 64. εἶναι de: F.
65. τῇ de: F.

σεως τοῦ κληρονόμου ληγάτον καταλιμπάνειν, fort. legend. μὴ καταλ. Juſtinian. ait generaliter, veteres prudentes defuncti magis voluntatem ſpectaſſe, quam ordinem ſcripturæ. FABR.

u. L. 25. [ſic] Cod. *de teſtament.* D. GOTH.

An ea ſit *L. Ambiguitates 24. Cod. de Teſtam.* dubitari poteſt. Hæc enim ea improbat, quæ vitio teſtamentarii ſeu tabellionis, non quæ ex teſtatoris mente ſic ſcripta ſunt. DOUJ.

x. Schol. ἥτις ἐλευθερία καὶ πρὸ τῆς ἐνστάσεως τοῦ κληρονόμου ἐδίδοτο πάλαι, καὶ νυνὶ δὲ ἐκ τῆς βασιλικῆς διατάξεως δίδοται καὶ πρὸς μίμησιν ταύτης καὶ τὰ ληγάτα πρὸ τῆς ἐνστάσεως τοῦ κληρονόμου δίδοσθαι ἐπενόησαν [ſic]. lege: οὐκ ἐδ. παλ. νυνὶ δὲ, &c. Libertas enim ante heredis inſtitutionem teſtamento dari non poterat, excepto teſtamento militis, Ulp. tit. 1. §. [20.] *poſt mortem.* Hodie etiam in pagani teſtamento ante heredis inſtitutionem relinqui poteſt. FABR.

y. Adde

στης ἠξιώθη σπουδῆς. Καὶ ante heredis μὲν 526
institutionem[66], οἷον ἐὰν εἴπω ἀρχόμενος τῆς διαθήκης οὕτως, Ληγατεύω τῷδε ἑκατὸν νομίσματα· ἢ, Εστω ὁ δεῖνα ἐλεύθερος· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπαγάγω, Εστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος. Inter medias heredum[y] institutiones ἐστὶν, ἡνίκα εἴπω· Εστω μου [67] ὁ δεῖνα κληρονόμος εἰς ἓξ οὐγκίας, ληγατεύω τῷδε [68] καὶ τῷδε ἑκατὸν νομίσματα· ἤγουν, Εστω ἐλεύθερος ὁ Στῖχος ὁ οἰκέτης· ἐπαγάγω δὲ μετὰ ταῦτα, καὶ τὸν δεύτερον κληρονόμον [69] εἰς τὸ ἕτερον ἐξαούγκιον.

§. XXXV. Post mortem[z] heredis, 527
ἢ post mortem legatarii, ἀχρήστως καταλιμπάνεται τὸ ληγάτον· οἷον, ἐάν τις εἴπῃ, Μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ [70] κληρονόμου ληγατεύω τῷδε ἑκατὸν νομίσματα· τέως μὲν γὰρ, ἐν ὅσῳ περίεστιν ὁ κληρονόμος, οὐκ ἀπαιτεῖται τὸ ληγάτον· μετὰ [71] δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, οὐδὲ ὁ κληρονόμος [72] ἀπαιτηθήσεται, διὰ τὸν κανόνα[a] τὸν λέγοντα, ἀγωγὴ [73] ἡ καθ' ἡμῶν μὴ ἀρξαμένη, κατὰ τῶν ἡμετέρων οὐ διαβαίνει κληρονόμων. Τὸ 528
αὐτὸ καὶ ἐπὶ [74] ληγαταρίου· ἐὰν γὰρ εἴπω, Ληγατεύω Πρίμῳ νομίσματα ἑκατὸν, μεθ' ὃ τελευτήσει, ἀνυπόστατον τὸ ληγάτον· οὔτε γὰρ αὐτὸς δύναται ἀπαιτεῖν διὰ τὰ ῥήματα τοῦ τεστάτωρος, οὔτε ὁ αὐτοῦ κληρονόμος διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, ἀγωγὴ [73] ἡ ἀφ' ἡμῶν μὴ ἀρξαμένη, ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους οὐ διαβαίνει κληρονόμους.

Καὶ

quæ libertas ſummo dignata fuit ſtudio. Et ante heredis quidem inſtitutionem, veluti ſi dixero teſtamentum ſic incipiens: Lego illi centum ſolidos; aut, Ille liber eſto; & poſtea ſubjunxero, Ille mihi heres eſto. Inter medias heredum inſtitutiones eſt, quando dico: Ille mihi heres eſto in ſex uncias, Lego illi & illi centum ſolidos; aut, Stichus ſervus liber eſto; & poſtea ſubjungo: & alterum heredem in alterum ſemiſſem.

§. XXXV. Poſt mortem heredis vel poſt mortem legatarii legatum inutiliter relinquitur. Veluti, ſi quis dicat: Poſt mortem heredis lego illi centum ſolidos. Utique enim, quamdiu heres ſupereſt, legatum haud petitur: poſt ejus autem mortem neque ab herede exigetur, propter regulam dicentem, Actio adverſum nos non cœpta adverſus heredes noſtros non tranſit. Idem quoque *eſt* in legatario. Si enim dixero: Primo lego centum ſolidos, poſtquam obierit, conſiſtere nequit legatum. Nec enim ipſe petere poteſt propter verba teſtatoris; neque heres ejus propter regulam dicentem, Actio a nobis non cœpta ad heredes noſtros non tranſit.

Item

66. ἐστὶν ad: F. 67. Πρῖμος pro ; δεῖνα F. 68. καὶ τῷδε de: F. 69. καὶ εἴπω; Εστω Σεκοῦνδος κληρονόμος ad: F. 70. ἐμοῦ ad: F. 71. δὴ de: F. 2. 72. αὐτοῦ ad: F. 73. ἡ de: F. 74. ληγαταρίων F.

y. Adde Paul. 3. ſent. 6. §. 2. in fin. D. GOTH.

z. Paul. 3. ſent. 6. §. 5. Ulp. 24. §. 16. D. GOTH.

a. L. 8. C. Theod. *de div. reſcr.* l. 36. §. 1. D. *ad leg. Falc.* [hanc ſuſtulit Juſtin. in l. un. C. *ut act. ab hered. & contr. hered. inc.* Edit. 1.] FABR.

b. Adde Paul. 4. ſent. 1. §. 11. in f. Ulp. 24. §. 16. *de legato in tempus mortis legatarii & heredis* v. Paul. 3. ſent. 6. §. 6. D. GOTH.

c. Vid. l. unicam Cod. ut actiones ab heredibus & contra heredes incipiant. l. 11. C. *de contrah. ſtipulatione.* D. GOTH.

d. Schol. τὸ σχῆμα τοῦτο φιδεϊκομμίσου τάξιν ἔχει μᾶλλον, ἤπερ ληγάτου. FABR.

e. Ulp. 24. §. 17. adde l. 1. & 2. D. *de his*

quo

Καὶ τὸ pridie [b] quam heres 75 aut 529
legatarius morietur, τουτέστι ληγάτον τὸ πρὸ ἡμέρας τῆς τοῦ κληρονόμου ἢ τῆς τοῦ ληγαταρίου τελευτῆς, 76 ἄχρηστόν ἐστιν· οἷον ἐὰν εἴπω, Πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ μέλλειν τελευτᾷν τὸν ἐμὸν κληρονόμον, ἢ τοῦ μέλλειν τελευτᾷν 77 Τίτιον, ληγατεύω Τιτίῳ ἑκατὸν νομίσματα· ἄδηλος γὰρ 78 ἡ ἡμέρα ἡ πρὸ μιᾶς τῆς τελευτῆς· μετὰ γὰρ τὴν τελευτὴν τότε εἰς τὸ παρελθὸν ἀνατρέχοντές λέγομεν, ὅτι ἡ χθὲς ἡμέρα πρὸ μιᾶς ἦν τῆς τελευτῆς· καὶ ἐπειδὴ ἐκ τελευτῆς καταλαμβάνεται, πάλιν εἰς τὸ post mortem ἐμπίπτει.

Item legatum Pridie quam heres aut legatarius morietur, inutile eſt. Veluti, ſi dicam: Pridie quam moriturus eſt heres meus, aut quam moriturus eſt Titius, centum ſolidos Titio lego. Incertus enim *eſt* dies pridianus ante mortem: nam poſt mortem tunc ad præteritum recurrentes dicimus, heſternus dies fuit pridie mortem: & quia ex morte cognoſcitur, rurſus in *legatum* poſt mortem incidit.

Ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς ἠξίωσεν ὁ 530
θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς [c] διορθώσεως, τὸ ἰσχυρὸν παρέχων τοῖς οὕτω καταλιμπανομένοις, πρὸς μίμησιν τῶν φιδεϊκομμίσσων· τὰ γὰρ οὕτω καταλιμπανόμενα φιδεϊκόμμισσα ἐδέχοντο οἱ παλαιοὶ, διαβάλλοντες τὰ ληγάτα· ὥστε οὖν οὐδεμία 79 ἐν τούτοις διαφορὰ ληγάτων [d] καὶ φιδεϊκομμίσσων ἐστίν· ἔρρωνται γὰρ ἀμφότερα

Sed etiam hæc eâdem emendatione dignatus eſt ſanctiſſimus Imperator noſter, robur præbens his ita relictis, ad ſimilitudinem fideicommiſſorum. Namque fideicommiſſa ſic relicta veteres recipiebant, damnantes legata. Itaque nulla in his differentia eſt legatorum & fideicommiſſorum: utraque enim valent.

§. XXXVI. Καὶ τὸ pœnæ [e] nomi- 531
ne καταλιμπανόμενον ληγάτον, ἢ ἀδεμπτευόμενον 80 ἤγουν ἀφαιρούμενον, ἢ τρανσλατευόμενον ἢ μεταφερόμενον, ἀνυπόστατόν ἐστι. Pœnæ 81 nomine ληγατεύεσθαι δοκεῖ, ὅπερ τιμωρίας [f] χάριν καταλιμπάνεται τοῦ κληρονόμου, ὅπως μᾶλλον 82 ποιήση

§. XXXVI. Etiam legatum pœnæ nomine relictum aut ademtum aut tranſlatum conſiſtere nequit. POENÆ NOMINE legari videtur, quod puniendi heredis cauſa relinquitur, quo magis quid faciat aut non faciat. Quum enim multi morientes quædam fieri ju-

75. ἢ *quam leg.* F. qui mox Gr. interp. omittit. 76. ληγάτον ad: F. 77. τὸν ad: F. 78. ἦν ad: F. 79. λοιπὸν ad: F. 80. ἤγ. ἀφ. & mox ἢ μετ. de: F. 81. δὲ ad: F. 82. τι ποι. F.

quæ pœnæ cauſa relinquuntur: & C. *de his quæ pœnæ nomine in teſtamento vel codicillis ſcribuntur vel relinquuntur.* Uti differat à conditione, vide l. 2. D. *de his quæ pœnæ nomine.* D. GOTH.

[Pœnæ nomine nec utiliter dari legatum, nec adimi, nec transferri poterat ex conſtitutione Antonini Pii Julius Capitol. in Anton. „Primus conſtituit ne pœnæ cauſa legatum relictum maneret". Legatum enim in heredis voluntate poni non poteſt, ut hic ait Th. *ex Edit.* 1.] l. 43. §. legatum, D. *de leg.* 1. [vel quod magis eſt, quia legata relinqui debent propter benevolentiam & propenſam erga legatarium voluntatem, non ob heredis coercitionem. Sed hodie legatum ejuſmodi utile eſt. *Edit.* 1.] FABR.

f. Vocabulum τιμωρίας THo uſurpatum, rem quodammodo intricavit: neque enim pertinet hic ad uſum artis, ſed ad locutiones populares & criminales.

σῃ τι, ἢ μὴ ποιήσῃ· ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ
τελευτῶντες προσέταττον γίνεσθαί τινα παρὰ τῶν κληρονόμων, καὶ [83] βίαν αὐτοῖς ὑπέγραφον τρόπον τινὰ, καθ' ὃν ἔδει αὐτοὺς πολιτεύεσθαι, εἶτα οἱ κληρονόμοι τῶν τοιούτων κατεφρόνουν βουλήσεων ἀζημίας· οὗ διὰ 532
τοῦτο ἑωρακότες οἱ ἄνθρωποι [84] καταφρονούμενα τὰ παρ' αὐτῶν προστατττόμενα, λοιπὸν ἐπινόησαν χρηματικὴν ποινὴν, [85] δι' ἧς ἠναγκάζετο ὁ κληρονόμος πρᾶξαί τι καὶ παρὰ σκοπόν. Καὶ εἴπωμεν [86] ὡς ἐπὶ θέματος τὸ pœnæ nomine [87] ληγάτον· οἷον, Ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος, διδότω δὲ [88] τὴν οἰκείαν θυγατέρα πρὸς γάμον Τιτίῳ, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, Μὴ διδότω· εἰ δὲ τῇ [89] ἐμῇ γνώμῃ ἐναντιωθῇ, διδότω Σείῳ δέκα νομίσματα· ἢ καὶ οὕτως, Ὁ ἐμὸς κληρονόμος, ἐὰν τὸν ἐμὸν οἰκέτην Στίχον ἐκποιήσῃ, ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, Μὴ 533
ἐκποιήσῃ, Τιτίῳ δέκα νομίσματα διδότω· οὐκ

juberent ab heredibus, atque iis per vim modum quemdam præſcriberent, ſecundum quem eos *vivere* & agere oporteret, & poſtea heredes impune has voluntates negligerent: ideo homines videntes juſſa ſua negligi, deinceps invenerunt pœnam pecuniariam, per quam heres cogebatur facere quid, etiam adverſus *animi* propoſitum. Atqui dicamus exempli ergo legatum pœnæ nomine. Veluti, Ille mihi heres eſto, ſed filiam ſuam in matrimonium dato Titio, aut ex contrario, Ne dato: Quod ſi meæ voluntati adverſetur, Sejo decem ſolidos dato. Vel etiam ſic: Heres meus, ſi ſervum meum Stichum alienaverit, aut ex contrario, Non alienaverit, Titio decem ſolidos dato: non valet legatum ob duas rationes. Primo quidem, quia

83. βίαιον F. Ego legerem vel καὶ κατὰ βίαν, vel καὶ βίου. G. O. R. 84. κατ. τὰ π. αὐ. προστ. de: F. 2. *vid. Not.* g. 85. ἧς δεῖ F. 2. 86. ὡς de: F. 87. Hinc ſcribere incipiunt ποινα νόμινε Baſ. & Par. ποιν. νομ. Lovan. ποινῃ ν. Lugd. & Goth. Nos cum Fabr. Latine, ut omnes ſupra, maluimus. 88. τὴν de: F. 89. ἐμῇ de: F. Mox δέκα edidit.

minales. . . . Rectius TH. ipſe [*cap. ſq.*] vocat χρηματικὴν ποινὴν, quæ cogit heredem aliquid facere καὶ παρὰ σκοπὸν, Jac. Curtius, *vel contra animum ſuum*. Potius ad mentem teſtatoris referas; heres cogitur facere, etſi ad ſcopum intentionemque teſtatoris non collineet vel penetret, ſed inde aberret. Ποινὴ habent etiam veteres gloſſæ Juris: atque iterum Th. τὸ πέναι νόμινε ληγάτον: ſic enim plane diſtinguitur vocabulum artis ab uſu vulgi.

WAECHTLER. *in Opuſc. p.* 755—756.

Neque hæc, neque quæ deinceps apud Waechtlerum ſequuntur, quæque ad Opuſc. Bynkershoekii *de Legatis pœna nomine* in Actis Lipſ. aliquando ſcripſit, me ſatis capere fateor. Adde finem notæ ſeq. & notæ *k*. G. O. R.

g. Sequentem periodum totam Fabr. in 1. edidit, ut nos cum Viglio & ceteris. Verſionem tamen Curtianam, quæ vix a noſtra diſcrepat, hoc modo interpolavit: *Ideo id videntes homines deinceps pecuniariam quandam pœnam excogitaverunt, cujus metu heres facere quidque cogeretur vel contra animum ſuum.* Hinc in Edit. 2. edidit, ut variantes 84. & 85. indicant: Latine autem, *Quod cum animadverterent homines, pecuniariam pœnam excogitaverunt, cujus metu heres facere quidquam cogeretur præter animi ſui ſententiam.* At enim cur tam varie? Nonne hujus varietatis rationem aperire debuiſſet? Jam ego poſteriorem quidem lect. ἧς δεῖ non damno, ſed auctoritatem deſidero: priorem autem non intelligo, niſi emendare voluerit Δι' ὃ [id eſt διὰ ὃ, *propter quod*] τοῦτο ἑωρ. &c. Aſt verba παρὰ τὸν σκοπὸν & Fabr. in 1. cum Curtio, & aliis verbis in 2. & ego aliis rurſus in mea verſione, in eamdem tamen quiſque ſententiam, rectius reddidiſſe credum, quam Waechtlerus volebat, qui mihi ænigmata loqui videtur. G. O. R.

h. Quin & tertia ejuſdem juris ratio dari poteſt, quod ſcil. per ejuſmodi legata infringebatur libertas faciendi, quod jure cuique facere licet, & licere debet; quod & ipſum jus civile improbat, l. 71. §. 2. *de Condit. & dem.* atque hanc quoque rationem videtur ſignificare THus, cum ait hoc genus

οὐκ ἔῤῥωται τὸ ληγάτον διὰ δύο λογισμούς· πρῶτον[h] μὲν, ὅτι μισεῖ ὁ νόμος τὸ ληγάτον τὸ ἐν 90 τῇ γνώμῃ ἀποκείμενον τοῦ κληρονόμου· ἐνταῦθα δὲ ἐν αὐτῷ ἐστιν ἐποφλῆσαι, καὶ μὴ ἐποφλῆσαι· εἰ μὲν γὰρ *90 πληρώσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος εἰρημένα, οὐδὲν καταβάλλει· εἰ δὲ ἐναντιωθῇ, ἔνοχος τῷ ληγαταρίῳ γενήσεται· 91 Ἔπειτα δεῖ ληγάτα εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ τῇ περὶ τὸν ληγατάριον καταλιμπάνειν, οὐ μίσει τοῦ κληρονόμου.

quia Lex odit legatum in arbitrio heredis poſitum; hic autem penes ipſum eſt debere & non debere: nam ſi impleverit a teſtatore dicta, nihil ſolvit: ſin adverſetur, obligatus erit legatario. Deinde legata *ex* benevolentia & amore erga legatarium relinquenda ſunt, non *ex* odio heredis.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ οὗτος ὁ κανὼν ὁ λέγων, 534
ἄχρηστα εἶναι τὰ ληγάτα τὰ pœnæ nomine καταλιμπανόμενα, κρατεῖ, ὅτι καὶ πολλαὶ διατάξεις εἰσὶ βασιλικαί, ἐν αἷς σημαίνεται, μηδὲ βασιλέα ἀνέχεσθαι λαβεῖν τὸ pœnæ nomine καταλειφθὲν ληγάτον· ἀλλ' οὐδὲ 92 στρατιωτικὴ διαθήκη βέβαιον οἶδε τὸ pœnæ nomine 93 ληγάτον καταλειφθέν· εἰ καὶ 94 τὰ μάλιστα ἄλλως

In tantum vero hæc regula dicens, inutilia eſſe legata pœnæ nomine relicta, obtinet, ut multæ etiam conſtitutiones Imperatoriæ ſint, quibus declaratur neque Principem ſuſtinere legatum pœnæ nomine relictum accipere. Sed neque teſtamentum militare novit validum eſſe legatum pœnæ nomine relictum: etſi alioquin maxi-

90. τῇ de: F. *90. πληρώσει ante hanc. 91. ἐπεὶ ante F. 92. στρατιώτου F.
93. ληγ. de: F. 94. τὰ de: F.

genus legatis modum quendam præſcribi heredibus, καθ' ὃν ἰδεῖ αὐτοὺς πολιτεύεσθαι.

VINN. *in Comment.*

Prima ratio, ut & alii obſervarunt, [Timæus Faber in *Annot. Jur.* c. 1. n. 3. & Wiſſenbach *Emblem. Tribon.* c. 5. MEERM. Item Cujac. ad African. Tract. V. p. m. 444. ſed vide fin. notæ *k.* G. O. R.] THo plane eſt indigna, utque adeo mirer eam probare potuiſſe Franc. Hotomanum *Comment.* ad §. ult. Inſt. *de Legat.* Omnis enim conditio, quæ in poteſtate eſt hæredis, ſimul eſt in ejus arbitrio, ut implere eam, ſi velit, poſſit, nec id quicquam vitiat. Poſtrema ratio THi ſola & vera ratio eſt prohibitionis in eo, quod nos definimus, legato pœnæ nomine: nulla quippe cauſa fingi poterit, qua motus teſtator hæredem ſubjecerit *illicitæ vel probroſæ conditioni*, quam ut eum terreret, puniat & coërceat.

BYNKERSH. *Opuſc. Var. Argum. pag.* 374.

Dubium non eſt, THum integrum habuiſſe Africani librum illum quæſtionum, e quo ſumpta eſt l. 1. noſtra: [*de His q. pœnæ c. relinq.*] certe integrum Africani locum illum, unde fragmentum noſtrum decerptum. Si vidit TH. igitur ibi τὸ *illicite vel probroſe*, qui potuit omittere promptum illum & nobiſcum natum λογισμὸν, & ſubſtituere aliam tanto anteceſſore & in jure veterum verſatiſſimo indignam ratiunculam? *Lex improbat*, μισεῖ *odit, legatum, quod in arbitrio heredis poſitum eſt.* Atqui omnes illæ conditiones, de quibus actum cap. 3. [a Bynkershoekio] erant in arbitrio, & parendum iis tamen eſt. Legiſſem inſerta negatione, τὸ ἐν τῇ γνώμῃ οὐκ ἀποκείμενον, quod *non* eſt in arbitrio viri boni poſitum: [Mira & indigna tanto Viro criſis! G. O. R.] ſed vel ſic corrigenda eſſent etiam reliqua. Altera ratio THi utique ſtringit cauſam. Sumpta eſt ex Gloſſis verborum Juris, [Ego dicere mallem, Gloſſas J. eam hauſiſſe ex THo. MEERM.] ληγάτον ἐστὶ δωρεὰ . . . εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης, ἵνα ὁ λαβὼν αὐτὸ ἀνάμνησιν ἔχῃ τοῦ τελευτήσαντος. Omitterem οὐ κληρονομίας, ſed ſupple ex Harmenop. οὐ κατὰ λόγον κληρονομίας. Firmat nunc λογισμὸν THi Pomponius in l. 54. pr. *de Leg.* 1. *Quæ legata denotandi magis legatarii gratia ſcribuntur, & odio ſcribentis, pro non-ſcriptis habentur.* Quæ verba ſi in mente habuiſſet Africanus, tuto omitti poſſet τὸ *illicite vel probroſe*, & *talem.* Ac tota hæc lis eſſet compoſita, ſalva in reliquis Juſtiniani

ἄλλως αἱ τῶν στρατιωτῶν βουλήσεις ἐν ταῖς διαθήκαις 95 ὡς νόμοι [i] κρατοῦσιν· ἀλλ' οὐ- 535 δὲ ἐλευθερία [k] pœnæ nomine καταλειφθεῖσα τὸ βέβαιον ἔχει, οὐδὲ κληρονόμον pœnæ nomine ἰσχυρῶς τις γράφει, ὡς Σαβῖνος [l] φησίν· οἷον, ἐάν τις οὕτως εἴπῃ, Τίτιος ἔστω μου κληρονόμος, 96 εἰ μέλλει διδόναι τὴν ἰδίαν θυγατέρα πρὸς γάμον Σείῳ· ἐὰν δὲ ὁ Τίτιος τὴν ἰδίαν θυγατέρα [m] μὴ ἐκδῷ Σείῳ πρὸς γάμον, ἔστω αὐτῷ συγκληρονόμος ὁ Σεῖος· ἄχρηστος ἡ τοῦ Σείου ἔνστασις· ὥσπερ γὰρ λυπεῖ τὸν κληρονόμον ἡ τοῦ ληγάτου δόσις, οὕτω καὶ τὸ λαβεῖν συγκληρονόμον 97 ζημιοῖ αὐτόν, ἀφαιρεῖται γὰρ τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομίας.

maxime militum voluntates in teſtamentis tamquam leges valent. Immo nec libertas pœnæ nomine relicta robur habet; neque heredem pœnæ nomine valide quis ſcribit, ut Sabinus ait. Veluti, ſi quis ita dicat: Titius heres mihi eſto, ſi filiam ſuam Sejo in matrimonium daturus eſt: ſi vero Titius filiam ſuam Sejo in matrimonium non dederit, coheres illi eſto Sejus: inutilis *eſt* Seji inſtitutio. Sicut enim legati datio heredem moleſtia adficit, ita & coheredem accepiſſe, ei nocet; nam ſemis hereditatis aufertur.

Ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ἀκρίβειαν ὁ θειό- 536 τατος ἡμῶν βασιλεὺς οὐκ ἀρέσασαν αὐτῷ γενικῇ διατάξει περιεῖλεν, εἰπὼν εἰ καὶ pœnæ nomine τινὰ καταλειφθῇ ἢ ἀδεμπτευθῇ, ἢ εἰς ἑτέρους μετενεχθῇ, μὴ διεστάναι ταῦτα τῶν λοιπῶν ληγάτων, ἐν οἷς δίχα ποινῆς ἡ δόσις 98 ἢ ἡ ἀδεμπτίων, ἢ ἡ τρανσλατίων ἐστιν· ἐξῃρημένων [n] δηλονότι ἐκείνων, ἅτινα ἢ ἀδύνατα, ἢ τοῖς νόμοις ἀπηγορευμένα,

Sed hujuſmodi rigorem ſanctiſſimus Imperator noſter, ipſi haud placitum, generali conſtitutione ſuſtulit, dicens: Etſi pœnæ nomine quædam relinquantur aut adimantur aut in alios transferantur, ea non diſtare a legatis reliquis, in quibus citra pœnam datio aut ademtio aut translatio eſt: exceptis ſcilicet illis, quæ aut impoſſibilia aut

95. ὡς νομικοί φασιν, κρ. ante F. 96. εἰ μ. δ. τ. ἰδ. θ. πρ. γ. Σ. de: F. 97. ζημιοῖ ante F. 2. 98. ἢ ἀδ. ἢ τρανσλ. F.

ſtiniani conſtitutione, l. un. Cod. *eod.* Nihil enim ibi de odio vel teſtatoris vel heredis erga legatarium. WAECHTLER *pag.* 757—758.

i. Eleganter Th. ait militum voluntates pro jure ſervari ex l. 1. C. *de teſt. milit.* Nam antea perperam legebatur, ὡς νομικοί φασιν. FABR.

k. Pœnæ quoque cauſa fideicommiſſa dari non poterant. Gaj. Ulp. 24. §. 13. D. GOTH.

TH. quod hic de libertate dicitur, ſimpliciter vertit, non explicat; nec vidi etiam Interpretes, qui explicaverint: ſed ſalva ratione juris non aliter hæc accipi poſſunt, quam de conditione, non ſervo adſcripta, ſic enim libertas competeret, at ipſi hæredi, ut ille,, niſi paruerit, multetur, atque ita ſervum manumittat. BYNKERSH. *ibid. p.* 400.

Rectiſſime hoc quidem: at Præſidis ampliſſ. novam de his legatis opinionem, quam in laudato ſæpius opuſculo fuſe proponit, ego non magis amplecti poſſum, quam Viri Clariſſimi Heineccius *in Antiqq.* & Ev. Otto *in Comment. ad h §.* ſed plane cum his ac Vinnio atque Hubero *in Prælectt.* tam ad Inſt. quam ad Pandect. facio, ex quibus juris ſtudioſi ſimul diſcent, cur & prima THi ratio optime conſtet. Sicut autem inſtituti noſtri ratio non patitur, ut motas ab Illuſtri Viro objectiones hic ſolvam, præſertim quum ad Juſtin. & Tribun. maxime ſpectent: ita hoc tantum Lectoribus expendendum relinquo, anne recte ſtatuam, conditionem inter & pœnam hoc intercedere, quod illa demum impleta vel heredem vel legatarium deſignet, hæc autem heredem jam exſtitiſſe atque adiiſſe ſupponat; cujus libertatem, civi ingenuo competentem, (verbi cauſa, in deligendo ſibi domicilio, in uxore ducenda, in munere ambiendo, in

μένα, ἢ ἄλλως ἐστὶν ἐφύβριστα ἤτοι ἐπονείδιστα· τὰς γὰρ τοιαύτας τῶν τεστατάρων διατυπώσεις κρατεῖν, ἀλλότριον εἶναι [99] τῶν εὐσεβῶν [o] χρόνων τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐθέσπισε· Καὶ [1] ἀδύνατον μὲν, οἷον ἐὰν εἴπω, Δίδωμι καὶ ληγατεύω Τιτίῳ ἑκατὸν νομίσματα, ἐὰν ἀνέλθῃ [p] εἰς τὸν οὐρανόν· ἐὰν δὲ μὴ ἀνέλθῃ [2], ληγατεύω αὐτὰ Πρίμῳ· ἐνταῦθα γὰρ ὁ Τίτιος λήψεται· ἢ καὶ οὕτως εἶπον, Ληγατεύω Τιτίῳ νομίσματα ἑκατὸν, ἐὰν μοιχεύσῃ τὴν τοῦδε γαμετήν· ἐὰν δὲ μὴ μοιχεύσῃ, [3] ληγατεύω αὐτὰ Πρίμῳ· καὶ ἐνταῦθα [4] ὁ Τίτιος λήψεται· ἢ οὕτως [5], ληγατεύω Τιτίῳ ἑκατὸν νομίσματα, [6] ἐὰν τυπτήσῃ [q] τὴν ἰδίαν μητέρα· εἰ δὲ μὴ [7], δίδωμι τὰ ἑκατὸν νομίσματα Πρίμῳ. [8] Η καὶ ἀδεμπτεύω οὕτως· Εἰ δὲ μὴ ἀνέλθῃ εἰς τὸν οὐρανὸν, ἤγουν μὴ μοιχεύσῃ τὴν τοῦδε γαμετὴν, ἢ μὴ τυπτήσῃ τὴν [9] οἰκείαν μητέρα, οὐ ληγατεύω αὐτῷ τὰ ἑκατὸν νομίσματα· ἀνίσχυρος γὰρ ἡ ἀδεμπτιὼν, ὥσπερ ἐπὶ [10] τοῦ προειλαβόντος θεματισμοῦ ἡ τρανσλατιών· εἰ δὲ οὔτε ἀδύνατά

τά

aut legibus vetita aut aliter probroſa
537 ſive ignominioſa ſunt. Nam hujuſmodi teſtatorum diſpoſitiones obtinere, a religioſis imperii ſui temporibus alienum eſſe ſanxit. Et quidem impoſſibile *eſt*, veluti ſi dicam: Do ac lego Titio centum ſolidos, ſi in cœlum adſcenderit; ſin autem non adſcenderit, lego ea Primo: hic enim capiet Titius. Vel etiam ſic dixi: Titio centum ſolidos lego, ſi adulteraverit hanc illius uxorem; ſin autem non adulteraverit, lego ea Primo: & hic capiet Titius. Aut ſic: Titio centum ſolidos lego, ſi matrem ſuam verberaverit: ſin autem non, centum
538 ſolidos do Primo. Vel adimo etiam ſic: Quod ſi in cœlum non adſcenderit, aut hanc illius uxorem non adulteraverit, aut matrem ſuam non verberaverit, centum illi ſolidos non lego. Invalida *eſt* enim ademtio, ſicuti in præcedenti ſpecie tranſlatio. Si vero

ro

99. τῶν εὐσ. αὐ. χρ. τῆς βασ. ante F. 1. ἀδύνατα F. 2. εἰς τὸν οὐρανὸν ad: F. 3. ληγατεύσω F. 4. γὰρ ad: F. 5. εἶπον ad: F. 6. εἰ pro ἐὰν F. 7. τυπτήσῃ ad: F. 8. ἢ de: F. 9. ἰδίας F. 10. τοῦ de: F.

in vitæ genere amplectendo, &c.) reſtringat & coërceat. At enim deſino: vel ideo, quod has moroſi teſtatoris ſive ineptias ac ſomnia, (Gallice *caprices*) ſive regnandi poſt obitum cupiditatem, Juſtinianus rata eſſe juſſit. G. O. R.

l. Sabinus ajebat, nec heredem pœnæ nomine adjici poſſe, quod eſt, coheredem dari, non ſimpliciter heredem inſtitui. FABR. I.

m. Juſtin. *ſi collocaverit.* Negativam adjecit [etiam in Regiis codd *Edit* 2.] auctor hujuſce gloſſematis, *εἰ μέλλει δίδοσθαι τὴν ἰδίαν θυγατέρα πρὸς γάμον Σεΐῳ*, quod libris auctoribus expunxi. quamquam pœnæ quoque nomine ita relinquitur. Sed nihil eſt, cur recedatur à Juſtin. ſcriptura. FABR.

Nonne ſibi & textui ſuo Gr. contraria hic ſcribit Fabrotus? Mihi ſaltim videtur. G. O. R.

n. Conditionibus, quæ turpitudinem aut probrum habent, impune non paretur. FABR. I.

o. Juſtin. *Secta meorum temporum*, &c. Secta, diſciplina, juſtitia, ut in l. ult. C. *de pact.* edicto Diocl. C. Greg. t *de nupt.* Trajan. ad Plin. 10. 56. Conſtantin. Imper. in Epiſt. apud Athanaſ. Apol. 2. *ὅπερ ἐπειδὴ εὔλογον εἶναί μοι, κἂν τοῖς καιροῖς πρέπον κατεφαίνετο.* FABR. I.

p. Juſtin. loquitur de conditione impoſſibili, quæ imponitur heredi, hoc modo: *heres meus ſi digito cœlum* [non] *tetigeris, Cajo decem aureos dato.* & verius eſt, nil deberi, ut hîc Si vero impoſſibilitas imponetur legatario, nihilominus valebit legatum: ut puta: *Titio ſi digito cœlum tetigerit, centum do lego:* hæc enim conditio pro non ſcripta habetur, §. impoſſ. ſupra *de her. inſtit.* hoc adnotavit hîc Cuj. in poſter. N. poſt Azon. ad l. 1. D. *de cond. inſtit.* FABR I.

q. Vel: *omnes, qui in teſtamento meo legata habent, præter liberos* [libertos] *meos, hac conditione per-*

τά ἐϛι τὰ [r] ἐπικλασθέντα τῷ ληγαταρίῳ, ὄυτε τοῖς νόμοις ἐναντία, ὄυτε ἐπονείδιστα τὰ λεγόμενα probroſa, τότε καὶ ἡ pœnæ nomine γενομένη δόσις καὶ ἀδεμπτίων καὶ ἡ τρανσλατίων 11 ἰσχύει.

ro neque impoſſibilia ſunt, *quæ* legatario injuncta *ſunt*, neque legibus contraria, neque ignominioſa, quæ dicuntur probroſa, tunc & pœnæ nomine facta datio & ademtio & translatio valet.

11. ἰσχύσει F.

percipient, quæ dedi, ſi corpus meum in partes conciderint, & aſtante populo comederint. Petronius. [*cap. ult.*] FABR. I.

r. Quid ſi ἐπαγγελθέντα? Nancelius. FABR. Nihil opus quidquam mutari. Vid. *Gl. Th.* G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΑΦΑΙΡΕΣΕΩΣ [a] ΤΩΝ ΛΗΓΑΤΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΑ.

ΚΑὶ [1] ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ ποιεῖν [b] ἰσχυρῶς ἀφαίρεσιν τ̃ ληγάτων ἔξεστι, καὶ [c] ἐν κωδικέλλοις· καὶ ἀδιάφορον, εἴτε κοντραρίοις [d] ῥήμασι γίνεται ἡ ἀδεμπτίων· εἶπον γδ, Τιτίῳ δίδωμι καὶ ληγατεύω ἑκατὸν νομίσματα· εἶτα ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ μικρὸν ὕστερον, ἢ ἐν τῷ [2] κωδικέλλῳ, προσθεὶς τὸ non, [3] ἢ ἵνα εἴπω· [e] Ἃ δοθῆναι εἶπον Τιτίῳ ἑκατὸν νομίσματα, non do, [4] nec lego, ἀντὶ τ8 8 δίδωμι, 8 ληγατεύω· ἰδὸυ 539

DE ADEMTIONE LEGATORUM.

TITULUS XXI.

ET in eodem teſtamento legatorum ademtionem facere licet & in codicillis: *eſt*que indifferens, ſive contrariis verbis ademtio fiat: Quum enim dixi, Titio centum ſolidos do ac lego; deinde in eodem teſtamento paulo poſt, aut in codicillo, addito NON, [dixi, Titio centum ſolidos non do, nec lego;] vel ſi dicam: Quæ dari juſſi Titio centum ſolidos, non

1. Totam periodum Fabr. ſic edidit: Ἀδεμπτίονα ἤτοι ἀφαίρεσιν τῶν ληγάτων δυνάμεθα καὶ ἐν τῇ αὐ. διαθ. ποι. ἰσχ. καὶ ἐν κωδικέλλοις· καὶ ἀδ. εἴτε κοντ. ῥ. γίνεται ἡ ἀδεμπτίων, εἴτε ἑτέροις· εἰπὼν (ſic F. 1. ſed εἶπον 2.) γδ &c. 2. κωδικέλλῳ F. & ſic conſtanter. 3. ἢ ἵνα εἴπω· Ἃ δοθῆναι de: F. *Vid. Not.* e. 4. *non* pro *nec* F. omittens Gr. interpr.

a. Plenior extat hæc inſcriptio apud authorem ſynopſeos, hoc modo. περὶ ἀφαιρέσεως καὶ μεταφορᾶς καὶ ἀπαιτήσεως ληγάτων 44. *Eclog.* 17. Et ſane non *ademptionis* modo, ſed & μεταφορᾶς, id eſt *translationis* legati fit mentio hoc titulo. adde tit. *Digeſtorum, de adimendis & transferendis legatis.* & Ulpian 24. § 29. D GOTH.

b. Mutari poteſt cauſa præcedentis legati ademptione, l. 12. §. 3. D. *de leg.* 1. & quod ademptum eſt, nec datum videtur, l. 14. *eod.* FABR. I.

c. Teſtamento confirmatis. Ulp. tit. 24. FABR. I.

d. Hodie legatum adimitur quibuſcunque verbis: olim eodem modo, quo datum erat. Ulp. d. t. §. leg. FABR. I.

Fabrotus adparens ἀνακόλουθον additis vocibus εἴτε ἑτέροις (vid. *lect. var.* 1.) tollere conatur: ſed Collega Doctiſſ. Gavel nullum hic videt ἀνακ. quum τῷ, εἴτε κοντρ. reſpondeat ſequens, ἢ δὲ καὶ ἑτέροις; ubi fere legere mavult, εἴτε καὶ ἑτ. *ſive & aliis verbis*

ἰδοὺ ταῦτα κοντράρια λέγεται· 5 δι' ὧν γὰρ δέδωκα, διὰ τῶν αὐτῶν ἀφαιροῦμαι, προσθεὶς τὸ non· τὸ γὰρ do τῷ non [6] do κοντράριον. Εἰ δὲ καὶ ἑτέροις [7] ῥήμασι, καὶ οὕτως ἰσχύει. [8] εἰπὼν γὰρ, Τιτίῳ ἑκατὸν νομίσματα ληγατεύω, εἶτα εἶπον, Οὐ βούλομαι Τιτίῳ δοθῆναι ἑκατὸν νομίσματα.

non do nec lego. Ecce hæc contraria dicuntur: per quæ enim *verba* dedi, per eadem adimo, addens NON: nam DO contrarium *eſt illi* NON DO. Sed etſi aliis verbis *fiat*, & ſic valet. Quum enim dixi, Titio centum ſolidos lego; deinde dico, Nolo Titio centum ſolidos dari.

Δυνάμεθα 9 καὶ τρανσλατεύειν ἤτοι με- 540 τατίθεσθαι ἀπὸ ἑτέρου εἰς ἕτερον [f]· οἷον, κατέλιπον Τιτίῳ Στῖχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην, δύναμαι οὕτως εἰπεῖν· Τὸν Στῖχον, ὃν ἐληγάτευσα Τιτίῳ, ληγατεύω Σεΐῳ· καὶ τοῦτο δύναμαι εἰπεῖν ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ ἤγουν ἐν κωδικέλλοις· ἡ δὲ τρανσλατιὼν ἔχει ἐν ἑαυτῇ [g] σιωπηρὰν ἀδεμτίωνα· [10] ὃ γὰρ ἀπὸ Τιτίου εἰς Σεῖον μεταφέρω [11] ληγάτον, τοῦτο σιωπηρῶς ἀπὸ Τιτίου ἀφαιροῦμαι.

Poſſumus quoque transferre ab alio in alium: veluti, Stichum ſervum meum Titio reliqui; poſſum ita dicere: Stichum, quem Titio legaveram, lego Sejo. Et hoc in eodem teſtamento aut in codicillis poſſum dicere. Tranſlatio autem tacitam in ſe ademtionem habet: quod enim legatum a Titio transfero in Sejum, hoc tacite Titio adimo.

5. ὅτι ad: F. Cui bono? 6. *do* addidi ex Goth. poſt. ac F. 7. ῥήμασι de: F. 8. εἶπεν F. 9. δὲ ad: F. Mox omittit ἤτ. μετατ. 10. ὅτι F. 2. 11. τὸ ad: F.

bis fiat. Adſentior, præſertim ſi cum Fabroto ibi ῥήμασι tollas. G. O. R.

e. Huic ego ἀνακολούθῳ non ſubtrahendo, ut Fabrotus, (hoc enim librarii ſatis per ſe facere ſolent, maxime ſi eædem voces recurrant, quod hic ſuſpicor) ſed addendo ac ſupplendo ſic medeor, ut in verſione expreſſi, legens: εἰπὼν γὰρ, Τιτίῳ δίδ. καὶ ληγ. ρ' νομ. εἶτα ἐν τῇ αὐ. διαθ. μ. ὕσ. ἢ ἐν τοῖς κωδ. προσθεὶς τὸ *non*, ΕΙΠΟΝ· ΤΙΤΙΩΙ Ρ. ΝΟΜ. *NON DO*, *NON LEGO.* ἢ ἵνα εἴπω. Ἀ δοθῆναι ΕΙΠΟΝ, &c. Idem Gavellius nullo ſupplemento opus eſſe cenſet, dummodo ἢ tollatur ante ἵνα εἴπω, Eligat lector! G. O. R.

f. Tranſlatio fit à perſona in perſonam (vel heredis gravati vel legatarii) fit & rei & conditionis. l. 6. D. *de adimendis & transferendis legatis.* D. GOTH.

g. L. 5. D. *eod.* Non. Marcellus: *Auferre, legatum transferre.* idem Cornel. Fronto. Tranſlationis exemplum extat in hac vet. inſcr. *Quot. ſi. quis. eorum. at. munera. vocitus. fuerit. tum. ea.* X. VIL. *D. at. Remp. Tarrac. transferri. jubeo. ſub. eadem. forma ſpectaculorum. quot. Ss. eſt. edendorum. Tarracone.* FABR. I.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΦΑΛΚΙΔΙΟΥ. [a]]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΒ.

Ἐντεῦθεν ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ [1] τοῦ 541
Φαλκιδίου νόμου, δι' οὗ μέτρον ὥς ἐν τέλει τοῖς ληγάτοις ἐπετέθη. Πάλαι γὰρ ἐξῆν πᾶσαν τὴν οὐσίαν διὰ ληγάτων δαπανᾶν, ἢ καὶ σχεδὸν πᾶσαν, τοῦτο τοῦ δυωδεκαδέλτου [b] νόμου ἐπιτρέποντος, ὅστις φησὶν, [2] Uti quiſque legaſſit ſuæ rei, ita jus eſto· τουτέστιν, ὡς ἂν ληγατεύσῃ, καὶ διατυπώσῃ τις ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ περιουσίᾳ, τοῦτο νόμος ἔστω. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα 542
ἤρεσε, τὴν τοιαύτην τοῦ ληγατεύειν παῤῥησίαν συστεῖλαι, καὶ τοῦτο ὑπὲρ τῶν διατιθεμένων [c] εὕρηται, ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀδιάθετοι [3] ἐτελεύτων οἱ τεστάτωρες, τῶν σκρίπτων κληρονόμων παραιτουμένων τὴν

DE LEGE FALCIDIA.

TITULUS XXII.

Exinde neceſſe *eſt* dicere de lege Falcidia, per quam legatis ad ultimum modus eſt impoſitus. Olim enim licebat totum patrimonium per legata exhaurire, vel etiam fere totum, permittente hoc LEGE XII. Tabularum, quæ ait: UTI QUISQUE LEGASSIT SUÆ REI, ITA JUS ESTO: id eſt, utcumque quis legaverit vel diſpoſuerit de ſuo patrimonio, illud Lex eſto. Sed poſtea placuit, hanc legandi licentiam contrahere, atque hoc pro teſtatoribus *ipſis* inventum eſt, quoniam ut plurimum inteſtati moriebantur teſtatores, ſcriptis heredibus

1. τοῦ de: F. 2. *Uti legaſſit ſuæ rei quis*, F. Mire! 3. ἐτελεύτων F.

a. Paul. 3. ſent. 8. 2. Gaj. 6. & 41. *Eclog.* 1. περὶ Φαλκιδίου. 5. Harmen. 9. D. GOTH.

Lex Falcidia à P. Falcidio lata ſub Auguſto, Dio 48. Suidas ex verbis Dionis ea detraxit, quæ vim, poteſtatemque legis continent. Falcidiæ primo capite libera legandi facultas conceditur: Nam lege Voconia peræque mulieribus, ac maribus legari non poterat. Epit. Liviana 41. Dio 56. Secundo capite cavetur, ne plus legare liceat, quam dodrantem totorum bonorum. apud heredem igitur quadrans integer remanet, Plin. Ep. 5. 1. Euſeb. ex Hieronymi interpretatione: *C. Falcidius* (Publium vocant Græci) *tribunus plebis legem tulit, ne quis plus teſtamento legaret, quam ut quarta pars apud heredem ſupereſſet.* Cætera quæ homines inepti addiderant, merito ſunt expuncta: nec aliud habet Iſidor. Orig. 5. c. 15. nec auctor collectionis hiſt. Chronographicæ ex Idacio, lib. 2. c. 31. nec Papias in vocabulario, quos omnes Hieronymi verba exſcripſiſſe credibile eſt. FABR. I.

b. Dixi ad leges XII. tabularum tit. *de teſtamentis.* D. GOTH.

Recte! Nam teſtamentum quaſi lex priva ſive domeſtica eſt patris fam. Nov. 22. c. 1. Unde legis & teſtamenti comparatio apud Cicer. Phil. 2. c. 42. MARCIL. *ad L.* XII.

c. Lege Falcidia ſubventum eſt, & teſtatorib. & hered. ut reſcripto D. Marci proſpectum dicitur & libertatib. & defunctis, §. 2. infra *de eo cui libert. cauſ* & teſtatoribus quidem, quod plerumque inteſtati morerentur deſtitutis teſtamentis: heredibus autem, quoniam ex eo, quod refici ex hereditate poteſt, quarta heredi tribuitur: & ideo lex Falcidia heredis cauſa lata dicitur, l. 71. D. *eod.* FABR. I.

d. Legis Furiæ meminit Cicero *pro Balbo.* D. GOTH.

e. Vetus L. Furia teſtamentaria mille aſſium legatum prohibet capere, ut Ulp. ſcribit *L. ſingul. Regular.* Perperam interpres Latinus Thi *mille aureorum*, cum *nummûm* ſcripſerit Th. non *aureorum.* Nummûm autem illo loco eſt aſſium, qui ſi ſint mille, æquant CCL. ſeſtertios, quartam ſc. partem mille ſeſtertiorum. Lex habuit, *mille æris:* ſed auctore Varrone VII. *de L. L.* æs pro aſſibus accepit, & quidem libralibus, ut ſupradictæ leges XII. tab. de injuriis, & de arboribus injuria cæſis: rectiſſimeque Dionyſius IX. aſſem interpretatur eſſe χαλ-

τὴν ἀδιτίωνα, διὰ τὸ μηδὲν ἢ ἐλάχιστον 4 αὐτοῖς ἐντεῦθεν περιγίνεσθαι κέρδος.

Καὶ ἐτέθη μετὰ ταῦτα ὁ νόμος [d] ὁ Φούριος, ὅστις εἶπε, μὴ ἐξεῖναί τινι ληγατεύειν περαιτέρω χιλίων [e] νομισμάτων· εἰ δέ τις πλείονα ποσότητα καταλειφθεῖσαν κατεδέξατο, τὸ τετραπλοῦν τοῦ ὑπὲρ πλεῖον ὄντος ἀνεδίδου· οἷον, εἰ ἔλαβε ασ´ νομίσματα, ἀνεδίδου τὸ τετραπλοῦν τῶν σ´, τουτέστιν ω´· ἀλλ᾽ εὐχερῶς ὁ τοιοῦτος παρελεγράφετο νόμος· εἰ γάρ τις ε νομίσματα ἔχων περιουσίαν, ε´ ληγαταρίοις [f] ἐληγάτευσεν ἀνὰ α´, 5 οὐδὲν τῷ νόμῳ προσέκρουε· καὶ ηὑρίσκετο πάλιν ὁ κληρονόμος, διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν κέρδος, ῥεπουδιατεύων τὴν κληρονομίαν, καὶ οὕτω πάλιν ἀνετρέποντο αἱ διαθῆκαι.

Αλλ᾽

dibus aditionem recuſantibus, quia nullum aut minimum iis inde lucrum adveniebat.

543 Et lata eſt poſtilla LEX FURIA, quæ ſanciebat non licere cuiquam legare ultra mille nummos. Si vero quis relictam quantitatem majorem accepiſſet, quadruplum ejus quod ſupererat, reſtituebat. Veluti, ſi mille ducentos accepiſſet nummos, reddebat quadruplum ducentorum, id eſt octingentos. Sed facile hæc lex eludebatur: nam ſi quis patrimonium habens quinquies mille nummorum, legatariis quinque millenos legaret *nummos*, nihil in legem offendebat: & heres rurſus cernebatur hereditatem repudiare, quod nullum haberet lucrum, atque ita rurſus ſubvertebantur teſtamenta.

Verum

4. αὐτῆς ante F. niſi quod Anonym. quoque correxit. 5. οὐδὲ F. 2.

χάλκεον νόμισμα, βάρος λιτραῖον.

CUJAC. XIX. *Obſerv.* 31. *fin.*

Contra Cujacium, THum & Curtium vindicat Hottoman. *de Re nummaria* pag. 431 & 484

MYLIUS *in ſchedis.*

Nemo in tanta hodie litterarum luce a ſtipulabitur Hotomano: licet Curtii error admodum ſit excuſabilis, quum alias νόμισμα THo *aureum* ſive *ſolidum* ſignificet. Nec alii ab hoc errore immunes fuerunt, ut notavit Wielingius L. II. Lect. J. C. cap. 18. pag. 181. ubi vide plura. G. O. R.

Ulp. tit. 1 §. *qua prohibet* [2.] *Lex Furia plus quam mille aſſium legatum, mortiſve cauſa prohibet capere.* in lege fuit. *mille æris:* ſed æs pro aſſibus dixit, auctore Varr. 8. de L. L. Idem, lib. 3. de vita P. R. *Plebiſque ſcito cautum, ne quis legaret, cauſſave mortis donaret ſupra aſſis mille.* Hoc fragmentum extare ajunt apud L. Calpurnium Piſon. lib. 2. de continentia veterum poetarum. Fides eſto penes referentem. Supra mille nummos igitur apud Theop. id eſt, ſupra mille aſſes. Cuj. Obſ. lib. 19. c. 31. in fi. FABR.

Lex ergo hæc non tam adverſus teſtatores, quam legatarios directa fuit, & ſic loquitur quoque Ulp. T. 28. §. 2. quamvis aliud dicat Thus. . . . . . Potuit tamen fieri, ut & legari vetuerit, & etiam capi. SCHULTING. *ad Ulp* I. §. 2.

Niſi Schultingius eſſet, cujus manes revereor, Domitianam hanc quæſtionem adpellarem. Licet enim demus, fragmentum illud ſpurium eſſe, quod mox Wielingius vindicabit: tamen, ſi Præſides, legati &c. dona ac munera accipere vetantur, nonne eo ipſo cives iis quid donare prohibentur?

G. O. R.

Equidem de αὐθεντίᾳ fragmenti [Varroniani] ſubdubitaſſe video Fabrottum, [& Schulting c. l.] verum abſque juſta ſuſpicionis cauſſa: quem enim inter Varronis λείψανα ex Cod. MS in Bibliotheca Veneta S. Victoris primus id produxit Merula, teſtis eſt oculatus, auctorque omni exceptione major, quem ipſum videſis in vita Ennii pag. 15. *Etc.*

WIELING. pag. 180.

f. Nec enim caverat lex, ne pluribus legaretur, vid. Quintiliani Declamat. 264. FABR.

g. Poſta-

Ἀλλ' ἐτέθη ἐν [6] τρίτῃ [g] τάξει ὁ Βοκώνιος [h] νόμος, ὅστις εἶπε, μηδὲν πλέον [i] λαμβάνειν τὸν ληγατάριον τοῦ κληρονόμου, καὶ αὐτὸς δὲ εὐανάτρεπτος· εἰ γάρ τις [7] ἑκατὸν νομισμάτων [k] ἔχων περιουσίαν ἐνεστήσατό με κληρονόμον, [8] καὶ ἐνενήκοντα ἐννέα ληγαταρίοις [l] ἐληγάτευσεν ἀνὰ ἓν νόμισμα, οὔτε τὸν νόμον ὑπερέβαινε, καὶ πάλιν ἐδίδου χώραν τῇ ῥεπουδιατίωνι· διὰ ἓν γὰρ νόμισμα οὐκ ἠνείχετο ὁ κληρονόμος ὁλοκλήρου κληρονομίας ὑπεισελθεῖν βάρη. 544

Verum tertio loco lata eſt LEX VOCONIA, quæ ſanxit, ne legatarius plus caperet quam heres; ſed & hæc facile ſubverti poterat. Nam ſi quis centum nummorum patrimonium habens me inſtituiſſet heredem, & nonaginta novem legatariis ſingulum cuique nummum legaſſet, neque legem transgrediebatur, & rurſus locum repudiationi præbebat. Propter unum enim nummum non ſuſtinebat heres univerſæ hereditatis onera ſubire.

Ὡς ἐν τέλει τοίνυν ἐτέθη ὁ νόμος ὁ Φαλκίδιος, [m] ὅστις τὴν τοῦ τελευτήσαντος περιουσίαν εἰς ιβʹ διεῖλεν οὐγκίας· καὶ εἶπε μὴ ἐξεῖναί τινι πλέον τῶν θʹ οὐγκιῶν [n] τῆς πάσης περιουσίας ληγατεύειν, εἴτε εἷς ἐστιν ὁ γραφεὶς κληρονόμος, εἴτε πλείονες· ἀλλὰ τὸ τέταρτον [o] μένειν παρὰ τῷ κληρονόμῳ ἢ τοῖς κληρονόμοις τῆς περιουσίας. 545

Ad poſtremum igitur lata eſt lex FALCIDIA, quæ defuncti patrimonium in duodecim diviſit uncias, & ſanxit non licere cui plus novem unciis totius patrimonii legare, ſive unus ſit heres ſcriptus, ſive plures; ſed quadrantem patrimonii manere *juſſit* apud heredem vel heredes.

§. I. §. I.

6. *δευτέρᾳ* F. *Vid. Not.* g. 7. *ἔχων ρʹ νν.* F. omiſſo *περιουσίαν.* 8. *καὶ ἐν. ἐννέα ἐληγάτευσεν νν. ὅτι* &c. F. peſſime.

g. Poſtulat hanc lectionem antecedens Oratio, qua *primo* loco L. XII. tabb. *ſecundo* Furia erat relata; quibus *tertio* loco Voconia, & *ultimo* Falcidia ſubjiciuntur: quo & particulæ faciunt: *πάλιν, μετὰ ταῦτα, ἐν τρίτῃ τάξει, ἐν τέλει.* Qua ergo de cauſſa eruditiſſ. Fabrottus, in utraque ſua edit. ſive ex ingenio, ſive ſcripto Codice, pro *τρίτῃ* repoſuerit *δευτέρᾳ*, ignorare me fateor.

WIELING II. *Lect. J. C. c.* 25. *fin.*

h. Quæ & *Voconia rogatio* Paul. 4. Sent. 8. §. 3. quam nonnulli male *Volumniam* appellant, decepti mendoſa lectione Flori, 41. ubi dicitur Volumnius Trib. pleb. legem tuliſſe, ne quis heredem mulierem inſtitueret. aut ut Cicero *Verrina*, de prætura urbana, *ut ne qui cenſus eſſet, heredem virginem mulierem inſtitueret*; cujus capitis legis Voconiæ meminit Gell. 17. Cicero in Orat. *pro Balbo. in Catone.* & 2. *de finib.* Auguſtus (ut Dion refert lib. 56.) quibusdam poſtea mulieribus indulſit, ut 25000 hereditatis nomine caperent, hoc eſt quartam partem bonorum ejus, qui cenſus dicebatur. Quintilianus *Declamat.* 264. ſemiſſem dixit, non trientem. Erat & aliud caput legis Voconiæ, ut ne ultra conſanguineas fœminæ ab inteſtato ſuccederent. Paul. 4. ſent. 8. §. 3. Ulp. 26. § 6. Erat & aliud quoque caput legis Voconiæ, de quo hoc loco, ut ne qui cenſus plus quidquam legaret, quam ad heredem perveniret: quod etiam refert Cicero 3. *Verrina.* D. GOTH.

De hac lege conſuli maxime merentur Hotoman. l. *Obſerv* 7. Gronovius *de Pecun vet.* pag. 244. ſq. Perizon *Diſſert de L. Vocon.* & noviſſime omnium Wieling. II. Lect. Jur. Civ. cap 19—27. præmittens cap. 17. *de L.* XII. *Tabb teſtamentaria*, & cap. 18. *de L. Furia teſtamentaria*, & ſubjungens cap 28—11. *de L. Falcidia* & cap. ultimo *de L. Julia Viceſimaria.* G. O. R.

i. Cic. Verr. 3. *Quod ſi plus legarit, quam ad heredem, heredeſve perveniat, quod per legem Voconiam ei, qui cenſus ſit, non licet.* FABR.

k. Centum millia ſeſtertium: qui cenſus dicebatur. Aſcon Ped. in 3. cont. Verr. FABR.

l. *Et nonaginta novem legaſſet neque leg. tranſgr.* Fabr. in utraque, ſed unde vel cur, nullus intelligo: neque quomodo legem non transgreſſus fuiſſet? Quid autem certius lectione Viglianæ? qua de re ſi dubitas, adi H. G. van Vryhoff in *Obſerv. Jur. Civ. pag.* 26—27. G. O. R.

m. Adde

§. I. Ἔχων τις υ´ νομισμάτων περιου- 546
σίαν ἐνεστήσατο δύο κληρονόμους ἐξ ἴσου,
Τίτιον καὶ Σέϊον. ἐληγάτευσε δὲ ὀνομαστὶ
παρὰ Τιτίου εἰπών, Καταδικάζω σε ὦ Τί-
τιε, δοῦναι τῷδε καὶ τῷδε πράγματα συν-
τείνοντα εἰς σ´ νομίσματα 9· ἀπὸ δὲ τοῦ
Σεΐου ἢ οὐδὲν ἐληγάτευσεν ἰδικῶς, ἢ ἐληγά-
τευσε τοσαῦτα, ὅσα συνέτεινεν εἰς τὸ ἥμισυ
τῆς ἐνστάσεως αὐτοῦ, 9 ἢ εἰς ρ´ νομίσμα-
τα, ὡς ὑπολειφθῆναι αὐτῷ ἀκέραια ρ´ νο-
μίσματα· παρεγένοντο οἱ ληγατάριοι κι- 547
νοῦντες κατὰ τοῦ Τιτίου, καὶ ἀπαιτοῦντες αὐ-
τὸν ἀκέραια τὰ ληγάτα· ὁ δὲ ἢ οὐδὲν ἔχων
ὑπόλοιπον μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ληγάτων, ἢ
ὀλίγιστα, ἠβούλετο τῆς οἰκείας ἐνστάσεως
παρακατέχειν τὸ τέταρτον, τουτέστι ν´
νομίσματα· ἀντετίθεσαν δὲ οἱ ληγατάριοι,
λέγοντες τὸν τεστάτορα τὸ ἱκανὸν πεποιη-
κέναι τῷ Φαλκιδίῳ νόμῳ, 10 μηδὲ γὰρ πε-
ραιτέρω τῆς ἐνεακουγκίου δαπανῆσαι τὴν οὐ-
σίαν

§. I. Quidam habens patrimonium quadringentorum ſolidorum, duos heredes Titium & Sejum ex æquo inſtituit: legavit autem nominatim a Titio dicens, Damno te o Titi, illi & illi dare res valentes ad ducentos ſolidos: aſt a Sejo vel nihil legavit ſpecialiter, vel tantum legavit, quantum ad ſemiſſem inſtitutionis ejus facit, ſeu ad ſolidos centum, *ita* ut centum ei ſolidi relinquerentur integri. Aderant legatarii cum Titio agentes, cumque integra legata poſcentes. Sed is vel nihil reliquum habens poſt legatorum detractionem, vel pauciſſima, volebat inſtitutionis ſuæ quadrantem retinere, id eſt ſolidos quinquaginta. Opponebant legatarii dicentes, teſtatorem legi Falcidiæ ſatisfeciſſe, neque enim ultra dodrantem exhauſiſſe patrimonium

9. *Vid. Not.* q.

10. μὴ δὲ ante hanc.

m. Adde leg. 73. in fin. D. *eod.* Paul. 3. ſent. 8. §. 1. D. GOTH.

Schol. *Φαλκίδιος νόμος ἐστὶ ὑπεξαίρεσις τοῦ τετάρτου μέρους τῆς καθαρᾶς οὐσίας τοῦ τελευτήσαντος, ἥτις οὐσία διαιρεῖται εἰς οὐγκίας ιβ. κατὰ δὲ τὴν νεαρὰν τὸ τρίτον.* [Non ſ lum enim Græci putant auctam eſſe portionem debitam ex lege Falcidia inſtitutis liberis, vel parentibus, ſed etiam extraneis, Harmen. breviarii 5. t. 9. §. 6. Mich. Pſell. Synopſ. verſ. 295. Similiter Falcidiam, quæ ex fidei commiſſis detrahitur, auctam volunt, Harm. d. lib. 5. t. 8. Denique quartam adrogato debitam ex conſtitutione D. Pii ad hunc modum auctam exiſtimant: nam cum in l. 2. §. 1. D. *fam. erc.* legatur: *ſi quarta* &c. ipſi repoſuerunt, *τὸ τρίτον τῆς οὐσίας*. Sed vereor ne Græci quod favore liberorum receptum eſt, temere producant ad extraneos heredes: nam quantum poteſt defuncti voluntas ſervanda eſt, à qua in tantum receditur, in quantum favetur, & ſubvenitur heredibus. *Ex Edit.* 1.] FABR.

n. Ad legem Falc. pertinet locus Taciti ex 1. Annal. ubi de teſtamento Auguſti: *Legata non ultra civilem modum.* Atque ita Cuj. videtur Par. D. Sed verior eſt obſervatio Mureti, civilem modum accipientis pro modico, quod etiam ſuadent verba, quæ ſequuntur. Curt. 9. *Modico, civilique cultu.* Plin. lib. 14. c. 4. *uſura civilis & modica.* FABR. I.

o. Schol. *νῦν τὸ τρίτον ὁρίζει ἡ ιϛ. νεαρά.* V. ſupra ad tit. *de inoffic.* FABR.

p. Plures conjunctim, & ſine partibus inſtituti unam Falcidiam deducunt. Sed ſi diſcretis portionibus inſtituti ſint, in ſingulis ponitur ratio legis Falcidiæ FABR. I.

q. Omnes ante noſtram hanc editionem ſubjungebant h. l. ἢ [οὐδὲν Fabr.] *εἰς ρ´ νομίσματα*: ad quæ verba Fabrotus in utraque notavit:

„ Error in numeris: lege igitur, *ρπ´*. vel, *ρϙ´*.
„ 180. vel, 190. Nam ſi *ρ´* vel, centum legas,
„ ultra quartam partem ſuæ partis haberet. propo-
„ nitur autem exolutis legatis omnino nihil, aut
„ admodum pauca ſemiſſarium heredem habitu-
„ rum ". FABR.

Admodum veræ ſimilis eſt quidem hæc emendatio, namque errorem hic librariorum eſſe, nemo ambiget: mihi tamen verior correctio viſa eſt, ſi eadem illa verba tranſponerem poſt *ἐνστάσεως αὐτοῦ*, lect. 9. Verum enim vero nihil contra dicam, ſi quis Fabrotum ſequi malit. G. O. R.

σίαν λεγάτοις· [r] ὁ δὲ Τίτιος (καθὰ εἴρηται) τῆς οἰκείας ἐνστάσεως ἠξίου παρακατέχειν τὸ τέταρτον· [s] ζητήσεως τοίνυν 548
τοιαύτης ἀναφυείσης ἤρεσεν, ὥστε ἕνα ἕκαστον τῆς οἰκείας ἐνστάσεως [11] τὸ τέταρτον παρακατέχειν· καὶ οὐκ, ἐπειδὴ ἀκέραιόν ἐστι παρὰ τῷ Σείῳ τὸ ἑξαούγκιον [12] ἢ τριούγκιον, παρὰ τοῦτο ἐμποδισθήσεται ὁ Τίτιος τῆς ἑαυτοῦ παρακατέχειν ἐνστάσεως τὸ τέταρτον· ἕνα γὰρ ἕκαστον [t] κληρονόμον δεῖ [13] τὸ τέταρτον ἔχειν τῆς οἰκείας ἐνστάσεως.

§ II. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ὅτι τὸ τέ- 549
ταρτον τῆς τοῦ τελευτήσαντος οὐσίας ἀκέραιον τῷ κληρονόμῳ φυλάττεσθαι [14] χρὴ, τὴν ποσότητα τῆς τοῦ τελευτήσαντος ὑποστάσεως [15] ἐν πόσῳ καιρῷ σκοπεῖσθαι δεῖ, πόση ἐστί; πότερον ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς, ἢ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀδιτίωνος; καὶ μᾶλλον ἤρεσε [u] τὸν καιρὸν σκοπεῖσθαι τῆς τελευτῆς τοῦ τεστάτωρος· οὐκοῦν μέχρι τῆς ἀδιτίωνος εἴτε γέγονέ τις ζημία καὶ μείωσις τῶν πραγμάτων, εἴτε ηὐξήθη ἡ περιουσία, τοῦτο τοὺς ληγαταρίους, ὅσον ἀπὸ τοῦ Φαλκιδίου, οὔτε ζημιοῖ οὔτε εὐεργετεῖ, ἀλ- 550
λὰ τῶν δύο τὰ ἀποτελέσματα, μειώσεως φημὶ καὶ αὐξήσεως, ὁ κληρονόμος ἐπιγνώσεται· Οἷον ὡς ἐπὶ θέματος· εἶχέ τις ἑκατὸν νομισμάτων περιουσίαν· ἐληγάτευσεν ρʹ νομίσματα, καὶ πρόδηλον ὅτι [16] ἥρμοττε τῷ κληρονόμῳ [17] ἀπὸ τοῦ Φαλκιδίου παρακατασχεῖν [18] κέ, τουτέστι τὸ δʹ.

nium legatis: Titius vero (ut dictum eſt) ſuæ inſtitutionis quadrantem retinere æquum cenſebat. Exorta igitur hujuſmodi quæſtione placuit, ut unuſquiſque ſuæ inſtitutionis quadrantem retineret: neque, quia apud Sejum integer eſt ſemis aut quadrans, ideo Titius prohibebitur ſuæ inſtitutionis retinere quadrantem: unum enim quemque heredem oportet ſuæ inſtitutionis quadrantem habere.

§ II. Quum vero diximus, quadrantem bonorum defuncti integrum heredi eſſe ſervandum, quonam tempore quantitatem bonorum defuncti ſpectari oportet quanta ſit? utrum mortis tempore, an tempore aditionis? Et placuit potius tempus mortis teſtatoris ſpectari. Itaque aditionem uſque, ſive quod damnum & deminutio rerum accidit, ſive patrimonium crevit, hoc legatariis, quantum ad Falcidiam, neque nocet neque prodeſt, ſed utriuſque, deminutionis ſcilicet & augmenti, eventum heres agnoſcet. Veluti in *hac* ſpecie: Habebat quis patrimonium centum ſolidorum; legavit ſolidos c manifeſtumque *eſt*, heredem ex *L.* Falcidia poſſe retinere xxv. id eſt quadrantem. Dilata *autem* aditione, contigit ut per ſer-

11. τὸ de: ante F. 12. ἔχειν F. 13. τὸ de: F. & pro οἰκ. habet ἰδίας. 14. δεῖ F. omittens mox τοῦ. 15. ἐν πόσῳ Goth. poſt. 16. ἥρμοζεν Goth. citra neceſſitatem. 17. ὡς ad: F. 18. τὰ κέ νομίσματα. F.

r—s. His litteris incluſa Fabrotus æque ac Viglius cum ceteris editoribus Græce ſine ulla varietate exhibent: ſed Latinam eorum verſionem duce Curtio omnes omiſerunt; per incuriam credo. Licet enim iis facile nos carere poſſe fatear, tamen ſi volentes paraphraſten corrigere voluiſſent, noxula hunc locum adſpergere debuiſſent. Sed hujuſmodi repetitiones apud noſtrum haud magis quam apud ceteros Græculos, immo Juſtinianum ipſum in Novellis, ſunt creberrimæ G. O. R.

t. Vid. l. *in ſingulis heredibus* 77. D. *eod* adde 4. *Eclog.* 1. c. 71. 5. Harmenop. 9. §. 30 l. 2. C. *eod.* D. GOTH.

u. Prudentes ita legem Falcidiam interpretati ſunt,

δ'· ὑπερτεθείσης τῆς ἀδιτίωνος, συνέβη διὰ
τῶν ἐρεδιταρίων οἰκετῶν προσπεριστῆναί τινα
τῇ κληρονομίᾳ· ἢ ἔτεκον θεράπαιναι, ἢ γονὴ 551
θρεμμάτων γέγονε, [19] καὶ τοσαύτη προσ-
γέγονεν αὔξησις τῇ κληρονομίᾳ. ὥστε τὸν
κληρονόμον δύνασθαι ἔχειν τὸ τέταρτον, καὶ
μὴ χρείαν ἔχειν τοῦ Φαλκιδίου. ἀλλ' ἐπειδὴ
ἤρεσε τὸν καιρὸν σκοπεῖσθαι τῆς τελευτῆς,
τότε δὲ ἥρμοζεν ὁ Φαλκίδιος, ἡ ἐν μέσῳ
γενομένη προσθήκη τοῖς πράγμασιν ὠφελεῖ
τὸν κληρονόμον· αὐτὸς γὰρ [20] οὗτος οὐδὲν
ἧττον τῶν ρ' νομισμάτων τὸ τέταρτον παρα-
καθέξει, ἔξωθεν ἔχων ἐν κέρδει τὰ προσ-
τεθέντα.

servos hereditarios hereditati quædam adquirerentur: *namque* vel ancillæ pepererunt, vel animalium fetura nata eſt, & tantum hereditati acceſſit augmentum, ut heres quartam poſſet habere, neque Falcidiæ indigeret. Sed quoniam placuit tempus mortis ſpectari, atque tunc Falcidia competebat, facta interim bonis acceſſio heredem juvat. Hic enim ipſe nihilominus quadrantem ſolidorum c. retinebit, extrinſecus in lucro habens quæ acceſſerunt.

Πραγματευσώμεθα δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ ἐναν- 552
τίου. Ἔχων τις ἑκατὸν νομισμάτων περιου-
σίαν, ἐληγάτευσεν οε', καὶ πρόδηλον ὅτι
οὐκ ἐδεῖτο τῆς ἀπὸ τοῦ Φαλκιδίου παρακα-
τασχέσεως ὁ κληρονόμος, ἔχων [21] τὸ τέ-
ταρτον ἀπὸ γνώμης τοῦ τεστάτωρος· μετὰ
δὲ τὴν αὐτοῦ [x] τελευτὴν, πρὸ τῆς ἀδιτίω-
νος, ἐμπρησμοῦ γενομένου [22] οἰκίας ἐρεδιτα-
ρίας ἢ ναυαγίου γενομένου, ἀπώλετο πράγ-
ματα ἐρεδιτάρια, ἢ ἐτελεύτησαν οἰκέται
κληρονομιαῖοι. ὥστε τὴν κληρονομίαν εἰς κε' 553
νομίσματα ἐλαττωθῆναι, καὶ εἰς οε' περι-
στῆναι νομίσματα, ἢ καὶ εἰς ἐλάττονα,
τουτέστιν εἰς ο'· προσιὼν ὁ κληρονόμος ἀναγ-
κάζεται ἀκέραια τὰ ληγάτα καταβαλεῖν·
κατὰ γὰρ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ τεστάτω-
ρος τελευτῆς [23] εἶχεν ἀπὸ γνώμης αὐτοῦ
τὸ

Tractemus autem hoc & ex contrario. Quidam centum ſolidorum patrimonium habens legavit LXXV. & manifeſtum *eſt*, heredem non indigere retentione ex *L.* Falcidia, quum quartam ex teſtatoris voluntate habeat. Sed poſt mortem ejus, ante aditionem, facto domus hereditariæ incendio, vel naufragio facto, res hereditariæ perierunt, vel ſervi hereditarii mortui ſunt, ita ut hereditas ſolidis XXV. deminueretur, atque ad ſolidos LXXV. aut etiam ad pauciores. id eſt ad LXX. deveniret: heres adiens integra cogitur legata ſolvere; nam tempore mortis teſtatoris ex voluntate illius quartam habebat, neque indi-

19. καὶ de: F. 20. ἦττον de: F. nec ego deſiderarem. 21. τὸ τέτ. de: F. 22. οἰκίας συνέβη ἐρεδ. καυθῆναι, F. 23. ὡς ἔχων ἀπὸ γν. αὐ. τὸ δ', τῆς βοηθ. οὐκ ἐδ. τ. φαλκ. F.

ſunt, ut ſinguli heredes quartam partem ſuæ partis ſalvam haberent, ſicut ſupra dictum eſt Sed & prudentibus quoque mortis tempus in ratione legis Falcidiæ ineunda placuit, viſum eſt obſervari, l. 56. 73. D. h. t. l. 53. 9. 1. D. *de pecul.* ſtatim enim à morte teſtamentum effectum habet.

FABR. I.

x. L. 9. l. 30. l. 77. D. *eod.* Eſt igitur heredis illo caſu τῆς κληρονομίας ζημία καὶ ἐπαύξησις, 41. *Ecloz.* 1. c. 29. ubi vide Scholiaſtem. D. GOTH.

Damna poſt mortem teſtatoris ad ſolum heredem reſpiciunt: cujus regulæ vitia traduntur in l. 30. §. 2. D. h. t.

FABR. I.

y. Ut

τὸ δ΄, καὶ οὐκ ἐδεῖτο τῆς βοηθείας τοῦ Φαλκιδίου· ὥστε οὖν ἐπὶ [24] τοῦ τοιούτου θεματισμοῦ [25] οὐδὲν κερδαίνει, ἢ ἔσθ᾽ ὅτε καὶ ζημιοῦται· καὶ μὴ ἀγανακτείτω· ἐξῆν γὰρ αὐτῷ τὴν τοιαύτην διαφυγεῖν βλάβην μὴ ἀδιτεύοντι· καὶ τοῦτο παρεσκεύαζε τοὺς ληγαταρίους, εἰδότας ὡς, ἐκείνου παραιτησαμένου τὴν κληρονομίαν, οὐδὲν αὐτοῖς [26] ἐκ τῶν ληγάτων προσγίνεται, συμφωνῆσαι [y] μετὰ τοῦ κληρονόμου, ὥστε μέρος τι λαβεῖν αὐτοὺς τῶν καταλελειμμένων ληγάτων· καὶ ὅπερ ὁ Φαλκίδιος οὐκ ἐδίδου, [z] τοῦτο ἡ μέθοδος παρεῖχε [27] τοῦ κληρονόμου, διὰ τὸ ἀπειλῆσαι ῥεπουδιατίονα.

§. III. Ἡ δὲ ποσότης τῆς περιουσίας οὕτως σκοπεῖται· δεῖ γὰρ ἐξαιρεθῆναι τὰ ἐποφληθέντα [a] ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος, [28] τὴν περὶ τὴν κηδείαν δαπάνην, καὶ τὰ τιμήματα [b] τῶν ἐλευθερωθέντων οἰκετῶν, καὶ λοιπὸν τὸ ὑπόλοιπον σκοπεῖν, ὁπόσον ἐστί· τοῦτο γὰρ [c] νομίζεται [29] εἶναι καθαρὸς οὐσία· καὶ ταύτης τὸ τέταρτον παρακατέχειν· Οἷον ὡς ἐπὶ θέματος· ἐτελεύτησέ τις ω´ νομισμάτων ἔχων περιουσίαν· [30] ἐληγάτευσε τετρακόσια· ἐχρεώστει δὲ κρεδιτόρσι σ´, οἱ δὲ ἐλευθερωθέντες οἰκέται ἦσαν ρν´

digebat Falcidiæ auxilio. Itaque in hujuſmodi ſpecie nihil lucratur, aut interdum etiam damnum patitur. Ne-
554 que *vero* indignetur: licebat enim ei hoc effugere damnum non adeunti: atque hoc legatarios, ſcientes ſibi nihil ex legatis datum iri, illo hereditatem repudiante, coëgiſſet cum herede paciſci, ut ipſi aliquam relictorum legatorum partem acciperent: & quod Falcidia non tribuebat, hoc heredis fictio & *commentum* præbuiſſet, eo quod repudiationem minabatur.

555 §. III. Patrimonii autem quantitas ſic ſpectatur. Nam eximi oportet quæ a defuncto debentur, impenſam in funus, & ſervorum manumiſſorum pretia, & tum reliquum ſpectare quantum ſit; hoc enim purum eſſe cenſetur patrimonium; atque hujus quartam retinere. Veluti pro exemplo:
556 Obiit quis DCCC. ſolidorum patrimonium habens; Legavit CCCC; Creditoribus debebat CC. Servi manumiſſi valebant ſolidos CL. In funus impenſi ſunt

24. τοῦ de: F. 2. 25. ἢ ad: F. 26. ἐκ τοῦ ληγάτου ante F. 27. τῷ κληρονόμῳ F. 28. καὶ ad: F. 29. εἶναι de: F. καθαρὸς dedit Goth. 30. ληγατεύσας F.

y. Ut in l. 54. §. 1. D. *de man. teſt.* FABR. I.

z. Curtius vertit, Fabrotuſque in 1. retinuit, *id ratio hac heredi præſtaret, propterea quod minitaretur repudiationem*: in 2 malunt, *id heredi præſtabitur, quod comminetur ſe hereditatem repudiaturum.* Curtianam equidem verſionem non reprehendo: ſed poſteriorem Fabroti quis ampleċtatur? Attamen & ego novam procudere auſus ſum, de qua in Gloſſario noſtro forte dicam. G. O. R.

a. L. 6. Cod. *eod* Paul. 4. Sent. 1. §. 3. l. *ſubſignatum* 39. §. 1. D. *de verb. ſignificat.* l. *impenſa* 45. D. *de religioſis.* l. 33. D. *eod.* D. GOTH. L. 6. C. h. t. l. 8. §. ſi mulieri, D. *ad Sc. Vell.* Falcidia enim detrahitur ex bonis, non ex iis, quæ extra bonorum quantitatem ſunt: nam id in bonis meis eſſe creditur, quod liberum in patrimonio meo eſt. vid. Quintil. declam. 273. FABR. I.

b. Qui libertatem in teſtamento vel directam, vel fideicommiſſariam acceperunt, l. 1. §. 8. D. *ſi cui plus quam per leg. Falc.* l. 13. C. *eod.* Præterea dona deorum, ad quæ lex Falcidia non pertinet, l. 1. §. *ad municipum*, D. eod. ſi modo cum Cuj. ibi reponas, *non etiam ea.* Sed Theod. Balſamo vulgatam retinet. FABR. I.

c. Quarta pars puræ ſubſtantiæ remanet apud heredem, Th. hîc, & Sch. ſupra. Pura dicitur, quæ

μ' νομισμάτων· ἐδαπανήθη περὶ τὴν αὐτοῦ ταφὴν ν', ὡς ἀπολιμπάνεσθαι υ', 31 ἤγουν αὐτὸ τὸ ληγάτον· οὐκοῦν, ὡς ἀπὸ υ', ἑκατὸν ὀφείλει παρακατέχειν, οὐχ ὡς ἀπὸ ω' διακόσια, διὰ τὰς γενομένας, ὡς εἴρηται, ἐξαιρέσεις· ὥστε οὖν τὰ μὲν τρία μέρη δοθήσεται τοῖς ληγαταρίοις d κατὰ ἀναλογίαν· τὸ δὲ δ', τουτέστι 32 τὰ ρ', μένει παρὰ τῷ κληρονόμῳ.

Ἔχων τις υ' νομισμάτων e περιουσίαν καθαρὰν, υ' ἐληγάτευσε· τὸ δ' δεῖ παρακατέχεσθαι, 33 τουτέστι ρ'. Τί δὲ, ὅτι ἐληγάτευσε τν'; f τὸ ὄγδοον 34 δεῖ παρακατέχεσθαι· ὄγδοον τῶν υ' τὰ ν'· ἔχει οὖν ὁ κληρονόμος 35 ἀπὸ γνώμης τοῦ διαθεμένου ν', ἐκ τοῦ νόμου δὲ ἕτερα ν', ἅπερ συνίστησι τὴν τοῦ τετάρτου ποσότητα· Εἰ δὲ φ' ἐληγάτευσεν, ἔχων υ' ἐν περιουσίᾳ, ἐληγάτευσε δὲ τὰ φ' οὕτως· 36 Πρίμῳ ρ', Σεκούνδῳ ρ', Τερτίῳ, Κουάρτῳ, Κουίντῳ, ἀνὰ ρ'· τέως δεῖ τὸ περιττὸν ἐξαιρεθῆναι, τουτέστι ἑνὸς ἑκάστου ληγάτου μειωθῆναι τὴν πέμπτην μοῖραν, ὡς ἀπολιμπάνεσθαι ἑκάστῳ ληγαταρίῳ νομίσματα π'· λοιπὸν ὡς ἀπὸ τῆς Φαλκιδίου παρακατέχει ὁ κληρονόμος ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ληγαταρίου ἀνὰ κ' νομίσματα· καὶ αὐτὸς μὲν ἑαυτῷ περιποιήσει τὰ ρ', τουτέστι τὸ

ſunt L. *ita* ut relinquantur CCCC. ſive ipſum legatum. Itaque, tamquam ex CCCC. retinere debet C. non CC. tamquam ex DCCC. propter factas, ut dictum eſt, detractiones. Adeoque tres quidem partes legatariis pro rata dabuntur, quarta autem, id eſt C. apud heredem manebit.

557 Quidam habens purum CCCC. ſolidorum patrimonium, legavit CCCC. quartam retinere debet, id eſt C. Quid autem, ſi CCCL. legavit? Octavam retinere oportet; octava *autem* CCCC. *pars* eſt L. Habet ergo heres ex teſtatoris voluntate L. & ex lege alios L. qui *ſimul* quartæ quantitatem efficiunt. Quod ſi D. legavit, in patrimonio habens CCCC legavit autem D.
558 ſic: Primo C. Secundo C. Tertio, Quarto, Quinto, ſingulis C. Primo oportet ſuperfluum deduci, id eſt uniuſcujuſque legati quintam deminui partem, ut cuique legatario relinquantur ſolidi LXXX. deinde tamquam ex Falcidia retinet heres ab unoquoque legatario ſolidos vicenos, &

31. ἤγ. αὐ. τὸ ληγ. de: F. 32. τὰ de: F. & μένει habet. 33. τουτ. ρ' de: F. 34. ἐνταῦθα παρακατεχέσθω F. 35. ἐκ γν. μὲν F. 36. *Primo* ρ'. *ſecundo* ρ'. *tertio, quarto,* ἀνὰ ρ', F. omittens Græce *quinto*.

quæ ſalva eſt creditoribus impletis, l. ult. §. *ſin autem as.* C. *de bon. quæ liber.* FABR.

d. Legata ad contributionem dodrantis pro rata ſuæ cujuſque quantitatis revocantur, l. 2. & 6. C. *eod.* FABR. I.

e. L. 73. §. ult. D. h. t. FABR. I.

f. Neque Gajum in l. 73. §. 5. *Ad L. Falcid.* neque Tribunianum aut noſtrum Mathematicos fuiſſe, cum hic pars ſeptima, non octava ſit ſubtrahenda; & Hallenſes apud Otton. *in Comment.* & ego in *Matheſi Jurid.* pag. 63—64. probavi, ubi hanc generalem propoſui regulam: „ Ut autem „ ἀγεωμέτρητοι ſciant, quænam ex ratione legis „ Falcidiæ pars ſingulis legatariis ſit detrahenda, „ ponemus in eorum gratiam hunc canona: *Dodrans patrimonii puri ſubtrahatur a legatorum ſumma. Numerus reſiduus dividatur per eamdem legatorum ſummam, ſic quotiens dabit nomen partis quæſita.* G. O. R-

g. Ἐκτὸς

τὸ δ΄ τῆς οὐσίας τοῦ τελευτήσαντος· ἕξουσι δὲ οἱ ε΄ ληγατάριοι, οἷς ἀνὰ ρ΄ ἑκατὸν ἐληγατεύθη, 37 ἀνὰ ξ΄.

& ipſe quidem ſibi capiet c. id eſt quartam bonorum defuncti; quinque autem legatarii, quibus ſingulis centeni ſunt legati, habebunt ſexagenos.

37. ἀνὰ ξ. ἑν. F. male.

g. Ἑκτὸν legebatur ante Gothofr. ſed Anonymus in omnibus Viglii editt. quas vidi ἑκατὸν correxit: qui vel ex Nannii notula ſequenti, vel ex Curtii verſione, vel ex alterutrius ore hoc adnotaſſe videtur. G. O. R.

Pro ἑκτὸν legend. ἑκατὸν. ſi literas ademptas videas, parum diſcriminis; ſi ſenſum, nihil diſſidentius. In hoc nodo me, cum hærerem, D. Daniel Secretarius Epiſcopi Brixinenſis [ſic] eripuit. P. NANN.

[ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΠΙΣΤΕΙ [a] ΚΑΤΑΛΙΜΠΑΝΟΜΕΝΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΩΝ, ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΕΣΠΙΣΜΑΤΟΣ ΤΡΕΒΕΛΛΙΑΝΕΙΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΓ.

Εἰπόντες [b] περὶ τῶν ληγάτων, νῦν μετ- 559
έλθωμεν ἐπὶ τὰ 1 Φιδεϊκόμμισσα. τῶν Φιδεϊκομμίσσων τὰ μέν ἐστιν ἰδικὰ, τὰ δὲ καθομάδα· δεῖ δὲ κατὰ πρώτην τάξιν περὶ

DE FIDEICOMMISSARIIS HEREDITATIBUS, [ET AD SC. TREBELLIANUM.]

TITULUS XXIII.

Quum de legatis diximus, nunc ad fideicommiſſa tranſeamus. Fideicommiſſorum quædam ſunt ſpecialia, quædam univerſalia. Primo autem

1. *fideicommiſſa*. F.

a. Paul. 4. ſent. 1. *fideicommiſſis.* & 2. *de Sc. Treb.* tit. Digeſt. & Cod. ad Sc. Trebellia Paul. 4. ſent. 2. D. GOTH.

Originem fideicommiſſa duxerunt ab eo, quod primis temporibus ſolerent teſtatores fidei, religioni, pietati, & ſanctitati illorum, qui capere ex teſtamento poterant, committere, ut iis reſtituerent, quibus non poterant palam relinquere, ut puta peregrinis, quibus cum legibus Romanis nihil erat commercii. Ulp. t. 22. Fideicommiſſa igitur appellata ſunt, quod nullo juris vinculo, ſed mera fide continerentur, & ſolo pudore commonerentur ii, qui fidem præſtare rogabantur, & ſuprema mandata, commendati neque mortuorum exequi: id enim, qui tum pudor erat hominum, videbatur vinculum ſatis validum implendæ voluntatis defuncti: nullis enim teſtibus accitis, ſed tacite, & ſecreto reſtituere rogabatur heres, cujus fidem teſtator elegerat. Heſychius: *Φιδεϊκόμμισσον, ἡ διὰ μαρτύρων πίστις.* leg. *ἡ δίχα.* Hodie vero quia fideicommiſſa juris ordinarii ſunt, vim legis eludere prohibitum eſt, atque his nullo jure relinqui poteſt, qui palam relictum capere non poſſunt, l. 1. C. *de delat.* ſive, ut ait Ulpian. t. 25. fideicommiſſa dari poſſunt his, quibus legari poteſt: & ideo fideicommiſſum tacitum dicitur, quoties heres in fraudem legis tacitam fidem accommodat, ut incapaci reſtituat, l. 103. *de leg.* 1. Gloſſæ Baſ. *tacitum*, *ὅταν ἐπαγγείληται ὁ κληρονόμος διδόναι τῷ μὴ δυναμένῳ λαβεῖν.* Dio Chryſoſt. Orat. 73. Tacitum fid. intelligit Syneſius Ep. 1. ejuſque exemplum extat apud Quintil. Declam. 325. tacitum autem dicitur, quod ſine ſcripto, clam, & occulte fit. Illi enim qui in fraudem juris fidem accommodant, ſe domeſtica cautione obligant, aut nuda pollicitatione d. l. 103. l. 3. D. *de probat* l. 10. D. *de his quib. ut ind.* FABR. I.

b. Cur hoc loco de fideicommiſſis dicatur, repete ex §. ult. ſup. *per quas perſonas cuique adquiritur.* D. GOTH.

c. Pe-

περὶ τῶν καθ᾽ ὁμάδα διαλεχθῆναι, καὶ οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ἰδικά.

autem loco de univerſalibus oportet diſſerere, atque ita ad ſpecialia venire.

§. I. Τέως δὲ σκοπήσωμεν περὶ τῆς 560
ἀρχαιογονίας αὐτῶν· Ἀνυπόστατα πάλαι πάντα [2] ὑπῆρχον τὰ Φιδεϊκόμμισσα· οὐδεὶς γὰρ ἄκων ταῦτα κατέβαλεν ἐκείνοις, οἷς ἠξιώθη παρασχεῖν· Ἐπενοήθη δὲ ἐντεῦθεν τὰ Φιδεϊκόμμισσα· συνέβαινε πολλάκις Ῥωμαῖον τελευτᾷν, ἔχοντα [c] συγγενεῖς περεγρίνους· οἷς [3] οὐκ ἐξῆν οὐδὲ κληρονομίαν οὐδὲ ληγάτα καταλιμπάνειν, διὰ τὸ διαφόρου πολιτείας εἶναι· ἐκάλει τοίνυν οὗτος Ῥωμαῖόν τινα, ὃς ἠδύνατο [4] αὐτοῦ γενέσθαι κληρονόμος ἐκ διαθήκης, εὔνουν ὄντα καὶ πιστὸν ἐσόμενον· καὶ αὐτὸν μὲν ἔγραφε κληρονόμον· ἠξίου δὲ αὐτὸν [d] ἐκτὸς τῆς δια- 561
θήκης, ὥστε ἢ πᾶσαν τὴν κληρονομίαν, ἢ μέρος αὐτῆς, ἢ καὶ ῥητὰ πράγματα, τῷδε τῷ περεγρίνῳ ἀποκαταστῆσαι· καὶ ἐν τῇ τοῦ σκρίπτου κληρονόμου ἀπέκειτο ἐξουσίᾳ, πότερον βούλεται ταῦτα δοῦναι, ἢ οὔ· οὐδεὶς γὰρ νόμου [e] σύνδεσμος ἦν, ὁ τοῦτο ποιεῖν [5] ἀναγκάζων, ἀλλὰ μόνης τῆς πίστεως καὶ αἰδοῦς τῶν παρακληθέντων ἤρτητο ταῦτα· ἀμέλει καὶ ἐντεῦθεν Φιδεϊκόμμισσα προσηγορεύθη, τουτέστι [6] τῇ πίστει καταπιστευθέντα.

§. I. Sed prius de origine eorum videamus. Olim omnia fideicommiſſa infirma erant: nemo enim ea invitus ſolvebat illis, quibus rogatus fuerat dare. Hinc autem inventa ſunt fideicommiſſa. Eveniebat ſæpe ut Romanus moreretur, cognatos habens peregrinos, quibus relinquere non licebat, neque hereditatem neque legata, eo quod diverſæ eſſent civitatis. Hic igitur vocabat Romanum aliquem, qui heres ejus ex teſtamento eſſe poterat, *hominem* benevolum ac fidum futurum: & hunc quidem heredem ſcribebat, ſed extra teſtamentum rogabat eum, ut aut totam hereditatem, aut partem ejus, aut certas etiam res, illi peregrino reſtitueret: atque in ſcripti heredis poteſtate ſitum erat, utrum illa dare vellet, nec ne. Nullum enim juris vinculum erat, hoc facere cogens, ſed *ex* ſola fide ac pudore eorum qui rogati fuerant, ea pendebant. Scilicet & hinc FIDEI COMMISSA adpellabantur.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ τοὺς παλαιοτά- 562
τους

Verum hæc antiquiſſimis quidem tem-

2. ὑπεῖχε F. 3. pro omiſſo οὐκ ἐξῆν F. deinde habet καταλιμπάνειν ἐξῆν. 4. αὐτῷ F. 5. αὐτὸν ἀναγκ. ἀλλ᾽ ἐκ μ. F. 6. τὰ ad: F.

c. Peregrini qui, v. l. 1. C. *de heredib. inſtituendis.* D. GOTH.
Vide Comment. in Inſtitut. FABR. II.

d. Proinde fideicommiſſa, quæ precativo modo; legata, quæ legis modo & imperatione relinquuntur. Ulp. 24. § 1. D. GOTH.
Heres neque teſtamento, neque codicillis rogatur, ſed tacite, & ſermone ſecreto. Gloſſæ Baſil. *tacitum*, σιγηρὸς ὅ ἐστιν ἔξω τῆς διαθήκης. [Gloſſæ juris ineditæ: σκρίπτος λέγεται ὁ πρῶτος κληρονόμος, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου. Solebat inquam heres ſcribi, qui reſtituendi tacitum miniſterium ſuſcipiebat. Fideicommiſſarii nomen tabulis non continebatur *ex Edit.* 1.] FABR.

e. Fideicommiſſa nullam jure civili pariebant obligationem, juris vinculum non obtinebant. FABR. L.

τους χρόνους· Μετὰ δὲ ταῦτα 7 πρῶτον Αὔγουστος ὁ βασιλεὺς ἅπαξ καὶ δὶς 8 κινηθεὶς διὰ τὸ χαρίεν τῶν, οἷς ταῦτα 9 κατελείφθη, περεγρίνων δηλαδὴ ὄντων· (ἦν γὰρ ἔσθ' ὅτε αὐτῷ 10 γνώριμα τὰ τοιαῦτα πρόσωπα, ἢ καὶ τιμῆς ἄξια, διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς παίδευσιν, ἢ καὶ ἕτερόν τι πλεονέκτημα·) 11 ἢ καὶ, ἐπειδὴ πολλάκις κατὰ τῆς αὐτοῦ ee σωτηρίας ὁρκωθέντες, τοῦ ὅρκου κατεφρόνησαν οἱ κληρονόμοι. ἢ διὰ μεγίστην 12 ἀπιστίαν· (ἔσθ' ὅτε γὰρ ἠξιώθη τις πλούσιος ἂν πενιχροῖς παισὶ καὶ σφόδρα νέοις, ἢ καὶ γεγηρακόσι τοῦ τελευτήσαντος γονεῦσιν, ἀποκαταστῆσαι, εἶτα τὴν πίστιν παρέβη·) Τοῖς ὑπάτοις 563
οὖν ἐκέλευσε τὴν οἰκείαν αὐθεντίαν θεῖναι μέσην, 13 καὶ ἀναγκάσαι τὸν ἀξιωθέντα, ποιήσασθαι τὴν ἀποκατάστασιν· τοῦτο δὲ δίκαιον νομισθὲν, καὶ χαρίεν f παντὶ τῷ δήμῳ, κατὰ μικρὸν εἰς ἰουρισδικτίωνα g μετετράπη καὶ εἰς ἀνάγκην· καὶ τοσαύτη γέγονεν ἐπὶ τοῖς φιδεϊκομμίσσοις σπουδὴ, ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ πραίτωρ h ἰδιάζων ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τῶν φιδεϊκομμίσσων 14 ἐχειροτονήθη, ὁ λεγόμενος φιδεϊκομμισσάριος.

temporibus *obtinebant*: poſtea autem primo Auguſtus Imperator ſemel atque iterum motus gratia eorum quibus hæc relicta erant, quod ſcilicet peregrini eſſent: (aliquando enim notæ erant ei hujuſmodi perſonæ, vel honore etiam dignæ, ob inhærentem iis eruditionem vel aliam quamdam excellentiam) aut etiam quoniam heredes ſæpe jurati per ſalutem ipſius, jusjurandum contemnebant, aut propter ſummam perfidiam: (forte enim aliquis locuples rogatus fuerat liberis pauperculis & admodum juvenibus, aut parentibus etiam defuncti ſenio confectis, reſtituere, poſteaque fidem violabat) Conſulibus igitur imperavit ſuam interponere auctoritatem, & cogere eum qui rogatus fuerat, reſtitutionem facere. Hoc autem quum æquum cenſeretur & gratioſum *eſſet* omni populo, paulatim in juriſdictionem atque in neceſſitatem converſum fuit: & tantus fideicommiſſis favor acceſſit, ut procedente tempore proprius etiam Prætor ad petenda fideicommiſſa crearetur, dictus fideicommiſſarius.

§. II. §. II.

7. πρῶτος F. 8. παρακιν. F. 9. καταλέλειπται F. Voluitne κατελέλειπτο? Mox omittit περεγρ. δηλ. ὄντ. 10. γνώρισμα F. 11. ἢ de: F. cum quo tamen ὁρκωθέντες admiſi pro vulg. ὁρκωθέντος. 12. ἀπιστείας omnes præter Lovan. & F. 2. 13. καὶ καταναγκάσαι F. 14. μόνως ad: F.

ee. Rogati per Deum arctius obligantur, ut in l. 3. D. *de jur. fiſc.* vel per ſalutem Principum, Plin. 10. Ep. 67. & 87. hoc vero eſt cum jurejurando rogare, ut hic ſignificat Th. & l. 77. §. filius *de leg.* 2. & ut videtur Tertull. de præſcription. adverſ. hær. *Ego ſum heres Apoſtolorum, ſicut caverunt teſtamento ſuo, ſicut fideicommiſerunt, ſicut adjuraverunt, ita teneo.* Per ſalutem autem Principum jurabant etiam Chriſtiani, S. Athanaſius in pop. Alexand. Proteſt. Tertull. Apolog. c. 31. Prudent. περὶ στεφ. & antiquiſſimum jurisjurandi genus eſt. Geneſ. 42. μὰ τὴν ὑγίειαν Φαραώ. Sic in vet. MS. vide Regnor. 2. c. 11. Baſilium in Pſ. 14. FABR. I.

f. Juſtin. *populare.* Plin. pan. *Non quia populare, gratumque audientibus.* FABR.

g. Schol. εἰς δικαιοδοσίαν, τουτέστιν, εἰς τόπον, τουτέστι νόμον. juriſdictio igitur pro lege, & juris neceſſitate, ut in l. 3. §. 1. D. *de recept.* FABR.

h. De Prætore fideicommiſſario adde l. 2. §.

capta

§. II. Μετὰ τὴν ἀρχαιογονίαν τῶν Φι- 564 δεϊκομμίσσων εἴπωμεν περὶ τῶν καθομάδα· ἵνα δὲ τὸ καθομάδα φιδεϊκόμμισσον ἰσχύσῃ, χρὴ κατὰ πρώτην τάξιν εἶναί τινα, τὸν διρέκτως [i] ἐν τῇ διαθήκῃ γραφόμενον κληρονόμον, καὶ ἀξιούμενον ἑτέρῳ τὴν κληρονομίαν ἀποκαταστῆσαι· ἐπείτοιγε ἄχρηστός [k] ἐστιν ἡ διαθήκη, ἐν ᾗ μηδεὶς γέγραπται κληρονόμος· ἐὰν τοίνυν γράψω τινὰ κληρονόμον λέγων, Λούκιος Τίτιος [l] ἔστω 565 μου κληρονόμος, δύναμαι προσθεῖναι καὶ εἰπεῖν, Ἀξιῶ σε, ὦ Λούκιε 15 Τίτιε, ἵνα, ἡνίκα πρῶτον δυνηθῇς τὴν ἐμὴν ἀδιτεῦσαι κληρονομίαν, ταύτην 16 Γαΐῳ ἀποδώσῃς καὶ ἀποκαταστήσῃς. Δύναμαι 17 οὖν ἀξιοῦν τὸν κληρονόμον καὶ περὶ μέρους [m] κληρονομίας, ὥστε ἀποκαταστῆσαι, οὐ μόνον περὶ πάσης.

Καταλιμπάνεται δὲ καὶ πούρως καὶ ὑπὸ αἵρεσιν, [n] καὶ ἀπὸ φανερᾶς ἡμέρας, οἷον μετὰ δύο ἔτη τῆς ἐμῆς τελευτῆς.

§. III. Εὰν δέ τις γραφεὶς κληρονό- 566 μος, καὶ ἀξιωθεὶς ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν, ἀποκαταστήσῃ ταύτην, οὐδὲν ἧττον μένει [o] κληρονόμος, ἐπειδὴ τὸ ἀσώματον αὐτῷ προσεπάγη· ὁ δὲ ταύτην δε-

§. II. Poſt fideicommiſſorum originem dicamus de univerſalibus. Ut autem fideicommiſſum univerſale valeat, oportet primo loco eſſe aliquem, qui directe in teſtamento ſcriptus ſit heres, ac rogatus hereditatem alii reſtituere: ſiquidem inutile eſt teſtamentum, in quo nemo ſcriptus eſt heres. Si igitur aliquem ſcripſero heredem dicens, Lucius Titius heres mihi eſto; poſſum adjicere & dicere, Rogo te, Luci Titi, ut, quum primum meam potueris adire hereditatem, eam Gajo reddas ac reſtituas. Poſſum ergo & de parte hereditatis heredem rogare, ut reſtituat, non tantum de tota.

Relinquitur autem & pure, & ſub conditione, & ex certo die, veluti poſt biennium meæ mortis.

§. III. Sed ſi quis heres ſcriptus hereditatemque reſtituere rogatus, eam reſtituerit, nihilominus heres manet, quia *jus* incorporale ei infixum eſt. Qui autem eam recipiebat, anti-

15. Τίτιε de: F. 16. Γαΐῳ Σεΐῳ ἀποδῷς F. 17. οὖν pro ἂν F.

capta 33. D. *de origine juris.* Ulp. 25. §. 12. ubi plura dixi. D. GOTH.

Claudius duos Prætores creaverat, qui de fideicommiſſis duntaxat jus dicerent. vid. Suet. Claud. c. 23. ex quibus Titus unum detraxit, l. 2. §. capta, D. *de orig. jur.* alius fideicommiſſarius dictus eſt, quia de fideicommiſſis jus dicebat, l. 2. C. *qui pot. in pign. hab.* l. 92. D. *de condit. & dem.* l. 78. §. pen. *de leg.* 3. l. pen. in fin. D. *quib. ad libert. procl.* quem intelligit Antoninus in l. 2. C. *de uſur. & fr. leg.* Lapis Rom. PR. DE FIDEICOMMISSIS. Quintil. 3. Inſtit. *Non debes apud Prætorem petere fideicommiſſum, ſed apud Conſules: major enim Prætoria cognitione ſumma eſt.* Quod ergo ſcribit Ulp. Reg. t. 25. cognitionem eſſe Romæ Conſulum, aut Prætoris, ex ſuperiore loco interpretationem accipit. FABR. I.

i. Schol. ὀρθῶς, ἐξ εὐθείας. Juſtin. *recto jure* [ut rectum judicium pro directo, l. 18. §. ult. D. *commod.* hinc directa ſubſtitutio, cui opponitur precaria, l. 19. D. *de teſt. mil.* ex Edit. I.] FABR.

k. L. 14. C. *de teſtament.* D. GOTH.

l. Pauciſſimis his verbis heres etiam inſtitui poteſt. l. 1. §. 2. D. *de heredib. inſtituend.* D. GOTH.

Schol. δυσαίνυμοι γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι. FABR. II.

Lege Διώνυμοι vel Διώνυμοι: *Binomines enim ſunt Romani*: non, *mali nominis.* C. O. R.

m. L. 16. §. 4. D. *ad Sc. Treb.* D. GOTH.

n. L. ubi pure 19. D. *ad Sc. Trebellian* l. 13. D. *ad Trebellian.* Paul. 4. Sent. 1. §. *in tempus emancipationis.* D. GOTH.

o. V. l. 88. in f. D. *de heredibus inſtituendis.* 5. Harmenop. 8. §. 2. D. GOTH.

δεξάμενος, ἐν μὲν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις [p] ἀγοράστου τάξιν ἐπεῖχε, μετὰ δὲ ταῦτα πότε μὲν κληρονόμου, πότε δὲ ληγαταρίου. [18] Καὶ εἴπωμεν κατὰ πρῶτον λόγον περὶ τοῦ ἀγοραστοῦ. Ἐπειδὴ ἄτοπον ἐνομίζετο εἶναι, τὸν κληρονόμον [19] μὲν ἐπιγινώσκειν τὰ τῆς κληρονομίας βάρη, τῶν δὲ κερδῶν ἀπολαύειν τὸν φιδεϊκομμισσάριον, διὰ τοῦτο ἤρεσεν [q] εἰκονικὴν [20] γίνεσθαι πρᾶσιν· καὶ ὁ κληρονόμος ἑνὸς νούμμου τὴν πᾶσαν ἐπίπρασκε κληρονομίαν, καὶ τινες ἐπερωτήσεις [21] ἐγίνοντο μεταξὺ τοῦ κληρονόμου καὶ [22] τοῦ ληγαταρίου, ἤτοι τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου, καὶ [23] ἐλέγοντο αἱ ἐπερωτήσεις emptæ & venditæ hereditatis· ἐπηρώτα γὰρ ὁ κληρονόμος τὸν φιδεϊκομμισσάριον οὕτως, Ὁμολογεῖς, ὦ φιδεϊκομμισσάριε, ἐὰν ἀπαιτηθῶ τι ὑπὸ τοῦ ἐρεδιταρίου [r] κρεδίτωρος, διδόναι μοι τοῦτο, ἤγουν καὶ δεφενδεύειν με, καὶ περιποιεῖν μοι τὸ ἀνέγκλητον; καὶ ἔλεγεν ὁ φιδεϊκομμισσάριος, Ὁμολογῶ· [24] ἐπηρώτα δὲ καὶ ὁ φιδεϊκομμισσάριος τὸν κληρονόμον οὕτως· Ὁμολογεῖς, ὦ κληρονόμε, ἐὰν ἀπαιτήσῃς ἐρεδιτάριον δεβίτωρα, διδόναι μοι τοῦτο, ἤγουν

tiquiſſimis quidem temporibus emtoris vicem obtinebat, poſt illa vero interdum heredis, interdum legatarii. Et dicamus priori ſermone de emto-
567 re. Quia abſurdum eſſe credebatur, heredem quidem onera hereditatis agnoſcere, lucris autem frui fideicommiſſarium; ideo placuit, imaginariam fieri venditionem: atque heres uno nummo totam vendebat hereditatem, & ſtipulationes quædam fiebant heredem inter & legatarium ſive fideicommiſſarium, dicebanturque Stipulationes emtæ & venditæ hereditatis. Interrogabat enim heres fideicommiſ-
568 ſarium ſic: Spondeſne, fideicommiſſarie, ſi quid exigor ab hereditario creditore, illud mihi dare, vel me defendere etiam, moleſtiiſque immunem præſtare? & dicebat fideicommiſſarius, Spondeo. Interrogabat autem & fideicommiſſarius heredem ſic: Spondeſne, heres, ſi *quid* a debitore hereditario exegeris, hoc mihi dare, vel actiones etiam mihi cedere, ut

18. Καὶ εἴπωμεν ἔξωθεν τὸ τοῦ ἀγορ. F. retenta Curtii verſione. 19. μὲν de: F. 20. γὰρ. F. 21. ἐγέν. F. 22. τοῦ ληγ. ἤτοι de: F. 23. ἐγένοντο F. omittens ſequens &. 24. ἀντεπ. F.

Qui ſemel heres extitit, non deſinit heres eſſe, l. 88. D. *de her. inſtit.* ſive, ut ait Th. ad §. 5. ſupra *de her. qu. & diff.* heredis nomen infixum ex facili non eximitur. Is autem cui reſtituitur hereditas, fictitius heres eſt, Th. infra *de perp. & temp. act.* ſive, ut ait Paul. in l. 5. *quod cum eo qui in al. pot.* effectu quodammodo heres eſt. heredis vice fungitur. heredis loco habetur, pro qua parte ei reſtituta eſt hereditas. Apud heredem igitur nihil aliud quidquam niſi inane nomen relinquitur. FABR. I.

Adde ſupra pag. 430. not. *d.*

p. Fideicommiſſarius alias vicem emptoris, heredis & legatarii ſuſtinuit. emptoris, ut hoc §. [cap. 567 -- 568 item c. 580.] heredis §. 4. [cap. 570 -- 571.] *legatarii* §. 5. [cap. 574 -- 577.] inf. *ead.* D. GOTH.

q. Hoc remedio inter Auguſti & Neronis tempora uſos fuiſſe heredes & fideicommiſſarios, mihi quoque probabile eſt.
EG. BARO *Comment. pag.* 283.

Imaginaria venditio dicebatur, quia nullum pretium accedebat: heres enim unum aut duos nummos quaſi in ſimilitudinem pretii accipiebat juris adumbrandi, & rerum expediendarum cauſa. FABR.

r. Quantam pecuniam creditor hereditarius, &c. l. 95. *de leg.* 3. FABR.

s. Schol. τουτέστι εἰς ὄνομα ἑαυτοῦ κινεῖν ταύτας τὰς ἀγωγάς. FABR.

t. Adde infra tit. *de his per quos agere poſſumus.* D. GOTH.

u. Ego hinc malui novam §. inchoare, quam cum Goth. ac Fabr. paulo poſt à cap. 570. qui ſic cohærentiam ruperunt. G. O. R.

x. Hi

γυν καὶ [25] ἐγχωρεῖν μοι τὰς ἀγωγὰς, ὥστε δυνηθῆναί με procuratorio [s] nomine κινεῖν ταύτας; (Τίς δέ ἐστι προκουράτωρ, προϊόντες [t] μαθησόμεθα·) καὶ ἔλεγεν ὁ κληρονόμος, Ομολογῶ·

§. IV. Αλλ᾽ ἐπειδὴ τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ κληρονόμος σπουδάζων διαφυγεῖν [26] τὸ δικαστήριον δυσὶ περιέπιπτε δίκαις· ἠναγκάζετο γὰρ δικάζεσθαι πρὸς τὸν ἐρεδιτάριον κρεδίτορα, καὶ πάλιν κινῆσαι κατὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου, ὡς ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως, ἵνα λάβῃ, ἅπερ ἔτυχε καταβαλών· διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν Νέρωνος χρόνων, ἐπὶ Τρεβελλίου Μαξίμου καὶ Αννέου Σενεκᾶ [x] τῶν ὑπάτων, δόγμα συγκλήτου γέγονε, τὸ λέγον ἵνα, ἐὰν [27] κληρονομία τινὶ κατὰ φιδεϊκόμμισσον καταλειφθῇ καὶ [28] ἀποκαταστῇ, πᾶσαι αἱ ἀγωγαὶ, αἵτινες κατὰ τὸ πολιτικὸν [29] τῇ τοῦ νόμου ἀκριβείᾳ ἥρμοζον τῷ κληρονόμῳ καὶ κατὰ τοῦ κληρονόμου, [30] αὗται ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον καὶ κατὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου μετέλθωσι· καὶ λοιπὸν ὁ πραίτωρ ὑπουργῶν τῷ τοιούτῳ δόγματι, οὐτιλίας ἀγωγὰς, τουτέστι [y] πλαγιαστικὰς, δέδωκε τῷ

569 ut eas procuratorio nomine movere poſſim? (Quis vero ſit procurator, deinceps docebimur.) & dicebat heres, Spondeo.

§. IV. Verumenimvero, quum his ita *ſe* habentibus heres judicium devitare ſtudens, in duas incideret lites: cogebatur enim cum creditore hereditario litigare, & rurſus cum fideicommiſſario agere, ex ſtipulatione puta, ut reciperet, quæ ſolviſſet:
570 ideo temporibus Neronis, ſub Trebellio Maximo & Anneo Seneca Conſulibus, Senatusconſultum factum eſt, ſanciens ut, ſi cui hereditas per fideicommiſſum relicta & reſtituta foret, omnes actiones, quæ ſecundum *jus* civile rigore legis heredi competerent & adverſus heredem, hæ ad fideicommiſſarium & adverſus fideicommiſſarium tranſirent:
571 & poſtea prætor huic decreto obſequens utiles, id eſt obliquas, actiones fideicommiſſario & adverſus fidei-

25. ἐγχωρεῖς ante F. 26. τὸ de: F. & pro δυσί habet δύο. 27. Sic Curtius, Ernſt. & Fabr. recte pro vulg. κληρονόμῳ. 28. ἀποκατασταθῇ lego. G. O. R. 29. κἀν τῇ τοῦ νόμου ἀκριβείᾳ F. 30. αὗται omnes præter Lovan.

x. Hi conſules ſuffecti, non ordinarii. Nam cum in indice conſulum non reperiantur, credendum eſt initio anni eos non fuiſſe in magiſtratu, ſed ſuffectos. Idem dicendum de Rubrio Gallo & Ceſtio Hiſpone Coſſ. in l. *cum vero* 26. §. 7. D. *de fideicomm. libert.* & alias Dion 43. & 48. refert, annos conſulum ab his duobus, qui primis duobus menſibus creati eſſent, nomen accepiſſe, quod etiam Caſſiodorus ſequitur. At qui reliquis menſibus creabantur, (quod à Cæſare introductum) minores conſules dicebantur, & in Senatusconſultis & autoritatib. ſcribebantur. D. GOTH.

y. Ex hoc loco poſſit colligi, precaria verba, *obliqua* dici poſſe. Sic inf. §. 9. πλαγιαστικῶς ἐνάγεσθαι, *oblique conveniri.* D. GOTH.

L. pen. in fin. C. *ad Sc. Treb.* Theop. πλαγιαστικὰς vocat hic, & ad §. 9. h. t. Actiones autem in fideicommiſſarium transferuntur, quia unicuique damnoſam eſſe fidem ſuam non oportet, Paul. Sent. 4. t. 2. quæ ratio eſt Sc. l. 1. D. *ad Sc. Tr.* In emptorem autem hereditatis non dantur utiles actiones, licet utiles ipſe habeat ex conſtit. D. Pii. l. 16. D *de pact.* & l. 5. C. *de her. vel act. vend.* ideoque interponuntur ſtipulationes emptæ venditæ hereditatis: nam ſi quid venditor ſolverit, ab emptore repetit, l. 2. §. ſicuti, D. *eod.* nec igitur emptor hereditatis in omnibus, & per omnia fideicommiſſario ſimilis eſt. uterque tamen vicem heredis obtinet, d. l. 2. §. pen. v. ſupra ad §. 3. FABR. I.

2. Do

τῷ Φιδεϊκομμισσαρίῳ καὶ κατὰ τοῦ Φιδεϊκομμισσαρίου, ὡσανεὶ κληρονόμου αὐτοῦ ὑπάρχοντος· ἵνα κοινῶν λέγῃ, ὡσανεὶ [31] ὑπῆρχε κληρονόμος, Εἰ φαίνεται τόνδε χρῆναι δοῦναι· ἰδοὺ ἐνταῦθα τάξιν ἐπέχει κληρονόμου.

§. V. Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, ἐπειδὴ 572
οἱ σκρίπτοι κληρονόμοι πᾶσαν σχεδὸν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀξιούμενοι τὴν κληρονομίαν ἀποκαταστῆσαι, ὤκνουν ἀδιτεῦσαι δι' οὐδὲν [32] ἢ ἐλάχιστον κέρδος, καὶ διὰ τοῦτο ἐρεπουδιάτευον, καὶ ἐντεῦθεν ἀπεσβέννυτο τὰ Φιδεϊκόμμισσα, μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν Οὐεσπασιανοῦ χρόνων, Πηγάσου καὶ Πουσίωνος ὑπατευόντων, γέγονε δόγμα [z] Πηγασιάνειον, κελεῦον τῷ ἀξιωθέντι κληρονόμῳ ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν ἑτέρῳ, ἐξεῖναι τὸ τέταρτον μέρος παρακατέχειν· ὥσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ Φαλκιδίου 573
[a] τὴν τετάρτην ἐκ τῶν [33] ληγάτων μοῖραν ἐπιτέτραπται παρακατέχειν· καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν καθομάδα ἀμέτρων Φιδεϊκομμίσσων,

deicommiſſarium dabat, quaſi ipſe heres eſſet: ut actor diceret, quaſi heres eſſet, Si paret hunc dare oportere. Ecce hic vicem heredis obtinet.

§. V. Sed quoniam, quum hoc ita ſe haberet, heredes ſcripti omnem fere hereditatem, ut plurimum, reſtituere rogati, adire verebantur ob nullum aut minimum lucrum, atque ideo repudiabant, & inde fideicommiſſa exſtinguebantur: deinde temporibus Veſpaſiani, Pegaſo & Puſione Conſulibus, factum eſt *Senatus*conſultum Pegaſianum, ſanciens ut heredi rogato hereditatem alii reſtituere, liceat quartam partem retinere; ſicut & ex *L.* Falcidia quartam legatorum partem retinere permiſſum eſt: nec ſolum in immodicis fideicommiſſis univerſalibus, ſed etiam in ſingularibus ca-

31. ὑπῆρχεν F. non mutata verſione.

32. δι ad: F.

33. ληγαταρίων F. male.

z. De Sc. Pegaſ. adde Paul. 9. Sent. 3. [& Ulp. xxv. 15. 16.] D. GOTH.
Hujus meminit Schol Juvenal. in illud Satiræ 4. [77.] *Pegaſus attonita.* FABR. I.
Franc. Huſmanus in Paradoxis VII—X. omnem quartæ retentionem, ſecundum Jctos, fieri tantum putat per L. Falcidiam, tam in fideicommiſſis quam in legatis; Trebellianicæ vero nomen prorſus eſſe inutile; nec unquam poſt illam inventam interpoſitas eſſe ſtipulationes partis & pro parte: nunquam denique Sc. Pegaſianum rogatum fuiſſe, quod Triboniani commentum appellat; neque verba Ulpiani ac Pauli in fragmentis, quæ ejus meminere, pro verbis Jctorum habenda eſſe contendit. Quis vero tam patiens eſt, quin exclamet, frontem periiſſe de rebus? Quid enim cauſæ habuit Tribonianus, ut omnem SCtorum hiſtoriam fingeret; & quibus Conſulibus ſuffectis ea condita ſint, mentiretur? Et nonne *juris Pegaſiani* meminit Schol. Juvenalis? Mitto Paulum, Ulpianum & THi paraphraſin ampliſſimam, in quæ nihil potuit manus Triboniani. OTTO *Præf. IV. Tom. Theſ.*

a. Pegaſianum enim factum eſt πρὸς τὴν τοῦ *Falcidiu* μίμησιν, Juſtin. Orat. ad Senat. FABR. I.
b. In ſingulis rebus per fideicommiſſum relictis idem juris eſt ex Senatusconſulto Pegaſ. quod in generali fideicommiſſo. FABR. I.
c. In heredem actiones conſervabantur. Fideicommiſſarius autem legatarii loco habebatur. Ulp. t. 25. FABR. I.
d. Prudentes partis & pro parte ſtipulationes induxerunt ad exemplum earum quæ inter heredem & legatarium partiarium interponebantur. Stipulationes quoque emptæ venditæ hereditatis primis temporibus ab eiſdem inductæ ad ſimilitudinem earum quæ interponebantur inter venditorem hereditatis, ne heredi periculoſa eſſet fides ſua. Sed quoniam heredum haberi rationem par erat, ne litibus vexarentur, Senatuſconſultum Trebellianum voluit fideicommiſſario, & in fideicommiſſarium dari. FABR. I.
e. Partitio genus legati, de quo dixi ad l. *nomen filiarum* 164. §. 1. D. *verb. ſignif.* Ulp. 24. §. 25. & tit. 25. §. 15. D. GOTH.

Schol.

μίσσων, ἀλλὰ 34 καὶ ἐπὶ τῶν ἰδικῶν [b] ἡ αὐτὴ παρακατάσχεσις ἰδικῶς συγκεχώρηται. ὅπερ γὰρ ἐν ἀμετρίᾳ ληγάτων ἐστὶν ὁ Φαλκίδιος, τοῦτο ἐν ἀμετρίᾳ Φιδεϊκομμίσσων ἐστὶ τὸ Πηγασιάνειον.

574 Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ δόγμα ὁ κληρονόμος μόνος ὑπέκειτο [c] τοῖς βάρεσι 35 τῆς κληρονομίας, οὐ μὴν ὁ Φιδεϊκομμισσάριος· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἤρεσε [d] τὸν Φιδεϊκομμισσάριον τάξιν ἐπέχειν [e] ληγαταρίου παρτιαρίου, [36] τουτέστιν ἡμισυμερίτου, ἤγουν ἥμισυ μέρος λαμβάνοντος· τὸ γὰρ παλαιὸν ἦν πέμπτον γένος ληγάτου, καὶ ἐλέγετο παρτιτίων 37 ἤτοι μερικόν· κατελιμπάνετο δὲ τοῦτον τὸν τρόπον· [38] Titius mihi heres eſto, & cum Sejo hereditatem dividito [f] in dimidia portione· τουτέστι, Τίτιος ἔστω μου κληρονόμος, καὶ μεριζέσθω μετὰ Σηΐου τὴν κληρονομίαν κατὰ τὸ ἥμισυ μέρος· λοιπὸν οὖν 39 ἐγίνοντο ἐπερωτήσεις μεταξὺ αὐτῶν τοιαῦται· ὁ κληρονόμος ἐπηρώτα τὸν ληγατάριον οὕτως· Ὁμολο-

eadem retentio ſpecialiter permiſſa fuit. Quod enim in legatis immodicis *lex* Falcidia eſt, hoc in fideicommiſſis immodicis eſt *SC.* Pegaſianum.

Poſt hoc autem decretum heres ſolus ſubjacebat oneribus hereditatis, non vero fideicommiſſarius. Sed deinde placuit fideicommiſſarium vicem obtinere legatarii partiarii, id eſt partem dimidiam accipientis. Quondam enim quintum genus legati erat, dicebaturque PARTITIO; & relinquebatur hoc modo: TITIUS MIHI HERES ESTO, ET CUM SEJO HEREDITATEM DIVIDITO IN DIMIDIA PORTIONE.
575 Porro igitur hujuſmodi inter eos ſtipulationes fiebant: Heres legatarium ſic interrogabat: Sponden, legatarie, ſi *ego* conventus viginti aureos ſolvero, eorum mihi ſemiſſem dare? & dicebat, Spondeo. Rurſuſque legatarius

34. γὰρ ad: F. 35. τῆς κλ. de: F. 36. Sequentia ad Schol: rejicit F. 37. ἤτοι μερ. de: F. 38. *Tit. her. eſto, partitoque hered. meam cum Sejo parte dimidia.* F. 39. ἐγίν. F.

Schol. *τουτέστιν ἡμισυμερίτου, ἤγουν ἥμισυ μέρος λαμβάνοντος.* Hæc antea legebantur in contextu, in quem, opinor, irrepſerant, quoniam abſunt à tribus regiis codicibus, ut credibile ſit ſimile gloſſema Juſtiniani codices occupaſſe, in quibus ita legitur: *legatarii partiarii loco erat, id eſt, ejus legatarii cui pars bonorum legabatur*: videntur enim quæ ſequuntur, ſufficere ad verbi vim & poteſtatem explicandam: *quæ ſpecies legati*, &c. ut apud Ulp. t. 25. *cum quo partitus eſt heres.* Porro formula partitionis ſincerior jam editur: cui ſimilis extat apud Ulp. tit. 24. in quo videtur abundare τὸ *dividito.* FABR.

Recte hoc adv. Fabr. negat Schulting. d. t. § 25. in cujus pr. typographorum pueri perperam negationem addiderunt, dantes: *Sicuti ſingulæ res legari poſſunt, ita univerſarum quoque ſumma legari* NON *poteſt.* G. O. R.

Ant. Caimus in Lucubr. var. ad l. 1. D. *de Leg.* 1. n. 58. ſqq. ait, hoc legatum non fuiſſe univerſale, licet a Th. dicatur quintum genus legati. Nam olim erant tantum 4. genera legatorum, & omnia particularia, unde & quintum potuit eſſe ejuſdem naturæ. Igitur legatum partitionis non eſt ſingularium rerum ſed univerſarum, non tamen univerſale. Et ita etiam accipiendus Ulp. Tit. XXIV. §. 25. Hæc Caimus. MEERM.

Univerſale fuiſſe patet cum ex ipſa formula, quam & TH. & Ulp. nobis ſervarunt, tum ex verbis Juſtiniani, *quia cum herede legatarius partiebatur* HEREDITATEM. An vero ab *hereditatis partitione* differat *partitio bonorum*, quod adfirmat cum Cujacio Schultingius, negatque in Diſſertat. ſingulari poſt *Comment. de L. Falcidia* Jac. Voorda, rurſuſque ait G. d'Arnaud II. Conject. cap. 2. ſi hic diſcuterem, extra oleas vagarer. G. O. R.

f. Cic. pro Cluent. *Is fecit heredem illum adoleſcentulum, eumque partiri cum Dinea matre juſſit.* Poteſt tamen & alia pars veluti tertia vel quarta legari, Ulp. d. t. 24. l. 164. §. 1. D. *de verb. ſign.* FABR. I.

g. Schol.

μολογεῖς, ὦ ληγατάριε, ἐὰν ἐναχθεὶς καταβάλω κ′ νομίσματα, τούτων μοι διδόναι τὸ ἥμισυ; καὶ ἔλεγεν, Ὁμολογῶ· καὶ πάλιν ὁ ληγατάριος ἐπηρώτα τὸν κληρονόμον 40 οὕτως, Ὁμολογεῖς, ἐὰν λάβῃς πα- 576 ρὰ ἐρεδιταρίου δεβίτορος κ′ νομίσματα, διδόναι μοι τὸ ἥμισυ, τουτέστι 41 τὰ ί; καὶ ἔλεγεν, Ὁμολογῶ· καὶ ἐκαλεῖτο ἡ τοιαύτη ἐπερώτησις partis & pro parte· 42 Κατὰ μίμησιν οὖν τοῦ παρτιαρίου ληγαταρίου ἡ ἐπερώτησις προεχώρει μεταξὺ τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ Φιδεϊκομμισσαρίου· 43 καὶ ἐπηρώτα τὸν Φιδεϊκομμισσάριον οὕτως, Ὁμολογεῖς, ὦ Φιδεϊκομμισσάριε, ἐὰν ἀπαιτηθῶ μ′ νομίσματα ὑπὸ κρεδίτωρος ἐρεδιταρίου, διδόναι μοι τὰ λ′; καὶ ὁ κληρο- 577 νόμος ἐπηρωτᾶτο ὑπὸ τοῦ Φιδεϊκομμισσαρίου· Ὁμολογεῖς, ὦ κληρονόμε, ἐὰν παρὰ ἐρεδιταρίου δεβίτορος μ′ νομίσματα λάβῃς, διδόναι μοι τὰ λ′; καὶ ἔλεγεν, Ὁμολογῶ· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ληγαταρίου ἐπεῖχε τάξιν ὁ καθ' ὁμάδα Φιδεϊκομμισσάριος· καὶ ἔδει κοινὸν εἶναι μεταξὺ τοῦ Φιδεϊκομμισσαρίου καὶ τοῦ κληρονόμου [g] ἀναλόγως τὸ κέρδος καὶ τὴν ζημίαν· καὶ ἐλέγοντο αἱ τοιαῦται ἐπερωτήσεις 44 ex parte [h] & pro parte.

rius heredem ſic interrogabat: Sponden, ſi ab hereditario debitore viginti aureos acceperis, ſemiſſem mihi dare, id eſt decem? & dicebat, Spondeo: atque hæc ſtipulatio vocabatur PARTIS ET PRO PARTE. Ad exemplum igitur legatarii partiarii ſtipulatio procedebat heredem inter ac fideicommiſſarium. Et interrogabat *heres* fideicommisſarium ſic: Sponden, fideicommisſarie, ſi quadraginta aureos poſcar a creditore hereditario, dare mihi triginta? Et heres interrogabatur à fideicommisſario: Sponden, heres, ſi a debitore hereditario quadraginta aureos acceperis, triginta mihi dare? Et dicebat, Spondeo. Atque hoc modo fideicommisſarius univerſalis vicem obtinebat legatarii: oportebatque commune eſſe pro rata fideicommisſarium inter & heredem lucrum & damnum: & ſtipulationes hujuſmodi vocabantur Ex parte & pro parte.

§. VI. Ὥστε οὖν δεῖ 45 συνελόντα εἰ- 578 πεῖν, εἰ μὲν θ′ οὐγκίας, ἢ καὶ ἐλάττονα [i] ποσότητα, ὁ κληρονόμος ἀξιοῦται 46 ἀποκαταστῆσαι τῷ Φιδεϊκομμισσαρίῳ, καὶ ἔχει

§. VI. Itaque conciſe dicendum eſt: ſi quidem novem uncias, vel minorem etiam quantitatem, heres fideicommisſario reſtituere rogatur, habetque

40. οὕτω de: F. 41. τὰ de: F. 42. οἷον κατὰ μίμ. τοῦ &c. F. ſine ſenſu 43. καὶ ἐπηρωτᾶτο ὁ Φιδεϊκομμισσάριος οὕτως. F. 44. *partis & p. p.* F. 45. γὰρ ad: F. 46. Sic edidere Reſcius, probante [illegible], & F. pro vulg. [illegible].

g. Schol. ἵνα τυχὸν κατὰ τὸ δ′. λαμβάνει ὁ κληρονόμος ἐκ τοῦ χρέους τοῦ ἀπαιτουμένου, καὶ τὸ λοιπὸν ὁ Φιδεϊκομμισσάριος, οὕτως νοητέον τὸ ἀναλόγως. δεῖ ὁμοίως καὶ τὴν ζημίαν κατὰ τὸ δ′. ὃ λαμβάνει, καὶ ὁ Φιδεϊκομμισσάριος καθὸ μέρος ἔχει. [ſic dedit] FABR.

h. Alii, *partis & pro parte* D. GOTH. Qui ſint illi *Alii*, neſcio; niſi Paulum & Ulpian. ſignificarit. An *alias* ſcripſit Gothofr.? G. O. R.

i. Inter heredem & fideicommiſſarium dividitur æs alienum pro dodrante, & quadrante. l. 1. C. *ad Sc. Treb.* legatorum autem actio in fideicommiſſarium datur, l. 1. §. ult. D. *eod.* ſi vero minorem partem heres reſtituat, puta ſemiſſem, tam æs alienum, quam onera legatorum pro rata dividuntur, d. l. 1. §. pen. l. 2. C. *eod.* Gloſſ. ad d. l. 2. Cujac. parat. Azo contra putat. FABR. I.

k. Greg.

ἔχει παρ' ἑαυτῷ ἀπὸ γνώμης τοῦ τεστάτωρος τὸ τέταρτον ἢ καὶ πλέον τοῦ τετάρτου, τότε ἀπὸ τοῦ Τρεβελλιανείου δόγματος γίνεται [47] ἡ ἀποκατάστασις· καὶ εἰς μὲν τὰ γ΄ μέρη ὁ Φιδεϊκομμισσάριος ἐνάγει καὶ ἐνάγεται οὐτιλίως, εἰς δὲ τὸ τέταρτον μέρος ὁ κληρονόμος διρέκτως καὶ ἐνάγει καὶ ἐνάγεται· εἰ δὲ πλέον τῶν θ΄ οὐγκιῶν, οἷον ι΄ ἢ 579
ια΄, ἢ καὶ πᾶσαν [k] τὴν περιουσίαν ὁ κληρονόμος ἠξιώθη ἀποκαταστῆσαι [48] τῷ Φιδεϊκομμισσαρίῳ, καὶ οὐκ εἶχεν ἀπὸ γνώμης τοῦ τεστάτωρος τὸ δ΄, χώρα ἐδίδοτο τῷ Πηγασιανείῳ δόγματι· καὶ ὁ [49] κληρονόμος ἅπαξ ἀδιτεύσας οἰκείᾳ γνώμῃ, (διὰ τί δὲ εἶπον οἰκείᾳ γνώμῃ, προϊόντες μαθησόμεθα) εἴτε παρεκράτησε τὸ δ΄, εἴτε οὐκ ἠβουλήθη παρακρατῆσαι, αὐτὸς ὁ κληρονόμος πάντα [50] ὑφίστατο τὰ ἐρεδιτάρια βάρη· ἀλλ' εἰ μὲν παρεκράτησε τὸ 580
δ΄, ἐγίνοντο μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Φιδεϊκομμισσαρίου αἱ partis [51] καὶ pro parte ἐπερωτήσεις, κατὰ μίμησιν τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ παρτιαρίου ληγαταρίου· εἰ δὲ πᾶσαν ἀποκατέστησε τὴν κληρονομίαν, ἤργει τὸ Τρεβελλιάνειον, ἐπειδὴ οὐχ ἑώρα [l] τὸ δ΄ τῆς οὐσίας ἀπὸ γνώμης τοῦ τεστάτωρος [52] ὂν παρὰ τῷ κληρονόμῳ· ἤργει καὶ τὸ Πηγασιάνειον, οὐδὲ γὰρ ἠβουλήθη παρακρατῆσαι· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐγίνοντο αἱ partis καὶ pro parte ἐπερωτήσεις· λοιπὸν οὖν πάσης σχολαζούσης βοηθείας, ἐγίνοντο

beatque per ſe ex teſtatoris voluntate quartam aut plus etiam quarta, tunc ex Sc̄to Trebelliano fit reſtitutio: & in tres quidem partes fideicommiſſarius utiliter & agit & convenitur, in quartam vero partem heres directe & agit & convenitur. Sed ſi heres 579 rogatus erat plus novem unciis, veluti decem vel undecim, vel totum etiam patrimonium fideicommiſſario reſtituere, neque ex teſtatoris voluntate quartam habebat, locus dabatur Sc̄to Pegaſiano: atque heres ſemel adiens ſua voluntate, (cur autem dixerim ſua voluntate, deinceps diſcemus) ſive quartam retinuerit, ſive retinere noluerit, ipſe (heres *ſcil.*) omnia ſuſtinebat onera hereditaria. 580 Quod ſi quartam retinuiſſet, fiebant inter eum & fideicommiſſarium ſtipulationes partis & pro parte, ad exemplum heredis & legatarii partiarii. Si vero totam reſtituiſſet hereditatem, ceſſabat *Sc.* Trebellianum, quoniam *hoc* quartam patrimonii ex teſtatoris voluntate non videbat apud heredem eſſe: ceſſabat quoque Pegaſianum, namque noluerat *eam* retinere atque ideo nec ſtipulationes partis & pro parte fiebant: denique igitur omni ceſſante auxilio, fiebant ſtipulationes

47. ἡ de: F. 48. τῷ φιδ. de: F. 49. μὲν ad: F. 50. ὑφίστατο ante F. 51. et F. 52. ὢν F. male.

k. Greg. Naz. in Teſt. ſuo: οὕτω μέντοι, ὥστε αὐτὸν πᾶσάν μου τὴν οὐσίαν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, ἀποκαταστῆσαι τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, &c. FABR.

l. Non quod quarta ex Trebelliano deſcendat, ſed quia poſt Sc. Pegaſ. id juris obtinuerit, ut cum heres ex judicio defuncti quartam haberet, hereditas ex Senatuſconſulto Trebelliano reſtitueretur: ſi vero non haberet, ex Pegaſiano. FABR. I.

Explicat h. l. Maranus ad T. Pand. *ad Sc Trebell.* p. 340. MEERM.

νοντο m ἐπερωτήσεις 53 αἱ emptæ καὶ venditæ n hereditatis.

Ταῦτα μὲν, ἡνίκα τις ἑκὼν προσέλθῃ 581
τῇ κληρονομίᾳ· εἰ δέ τις 54 παραιτεῖται τὸν κλῆρον, ὕποπτον εἶναι λέγων τὴν κληρονομίαν διὰ τὸ ἐπιζήμιον, περιέχεται τῷ Πηγασιανείῳ δόγματι, ὥστε προσιέναι τὸν φιδεϊκομμισσάριον τῷ πραίτωρι, καὶ τὸν πραίτωρα κελεύειν τῷ κληρονόμῳ ἀδιτεῦσαι, καὶ τὴν πᾶσαν ἀποκαταστῆσαι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ κληρονομίαν· καὶ εἰς ὁλόκληρον μεθίστανται αἱ ἀγωγαὶ ἀπὸ τοῦ κληρονόμου ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον καὶ κατὰ 55 τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου, o ὥσπερ εἰ ἀπὸ τοῦ Τρεβελλιανείου γέγονεν ἡ ἀποκατάστασις· καὶ ἐν τούτῳ τῷ θέματι 582
συνδρομὴ γίνεται τῶν δύο δογμάτων· καὶ τὸ μὲν Πηγασιάνειον ἀναγκάζει τὸν σχέτλιον ἀδιτεῦσαι, τὸ δὲ Τρεβελλιάνειον p μεταφέρει τὰς ἀγωγὰς, καὶ λοιπὸν οὐδεμία ἐπερώτησις χρειώδης ἐνταῦθα 56 γίνεται· τῷ γὰρ ἀποκαταστήσαντι τὴν κληρονομίαν περιγίνεται τὸ ἀμέριμνον, οὐκέτι ἐναγομένῳ, καὶ τὸ ἀσφαλὲς τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ προσγίνεται, ἔχοντι πάσας τὰς ἀγωγάς.

§. VII.

nes emtæ ac venditæ hereditatis.

Hæc quidem, ſi quis volens hereditatem adiiſſet: ſed ſi quis hereditatem recuſet, ſuſpectam dicens hereditatem propter damni periculum, continetur Scto Pegaſiano, ut fideicommiſſarius Prætorem adeat, & Prætor heredem jubeat adire, totamque fideicommiſſario reſtituere hereditatem: & *ſic* in totum transferuntur actiones ab herede ad fideicommiſſarium & adverſus fideicommiſſarium, acſi reſtitutio ex *Scto* Trebelliano ſit facta. Atque in hoc caſu duorum decretorum ſit concurſus: & Pegaſianum quidem heredem adire cogit, Trebellianum vero actiones transfert, ac nulla denique ſtipulatio neceſſaria hic fit: namque hereditatem reſtituenti tranquillitas obvenit, quia non convenitur amplius: & fideicommiſſario ſecuritas obtingit, quia omnes habet actiones.

§. VII.

53. & αἱ & καὶ de: F. 54. παραιτήσεται F. 55. τοῦ de: F. 56. γίνεται F.

m. Hodie ex Sc. Trebelliano, aut vi prætoris ex Sc. Pegaſiano, nullis interpoſitis ſtipulationibus: l. *qui totam* 45. D. *ad Sc. Trebellian.* adde Paul. 4. ſent. 3. §. 2. D. GOTH.

n. Schol. ἐγίνοντο γὰρ αἱ καὶ τὸ παλαιὸν ἐπερωτήσεις πράσεως καὶ ἀγορασίας· ἀγοραστὴν γὰρ ἐμιμεῖτο ὁ φιδεϊκομμισσάριος, τοῦ κληρονόμου πεπρακότος αὐτῷ τὴν κληρονομίαν εἰς νοῦμμον. Ejuſmodi ſtipulatio interponebatur inter heredem, & emptorem hereditatis, l. 37. D. *de pecul.* l. 21. D. *de her. vel. act. vend.* & ad ejus ſimilitudinem inter venditorem, & emptorem imaginarios. FABR.

o. Schol. καὶ ἄνωθεν ἴστεν τὸ Τρεβελλιάνειον ἀναγκάζειν τὸν κληρονόμον ἀποκαθιστᾶν τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ τὴν κληρονομίαν, καὶ τὰς ἀγωγάς. ſupra §. 4. FABR.

p. L. 68. D. *ad Sc. Trebell.* FABR.

q. Juſtin. in conſtit. de confirm. Digeſtorum, §. 3. *Captioſas etenim, & ipſis veteribus odioſas Pegaſiani Senatuſconſulti ambages*, &c. quod repetit in Orat. Gr. v. Nov. 1. c. 1. FABR. I.

r. De voce νομικὸς vide Bynkersh. *Obſerv. Tom.* II. pag. 148 — 149. & Jo. Alberti *Miſcell. ad Gl. Nom.* pag. 130 — 131. G. O. R.

s. Captioſas haſce ſtipulationes Papinianus appellat, non quia callidæ aut argutæ, ſed quia captioni & damno obnoxiæ, plenæque difficultatibus: quia captioſæ propter has ſtipulationes Scti Pegaſiani ambages, auctore Juſtiniano l. 2. §. 6. C. *de vet. J. enucl.* Captioſum enim noſtris etiam id dicitur, quod alicui fraudi aut damno eſt, l. 5. *de Transact.* l. 14. §. 5. *Quod met. cauſa*, l. 6. §. 10.

§. VII. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐπερωτήσεις αἱ 583 ἀπὸ τοῦ Πηγασιανείου ἐπινενοημέναι καὶ τοῖς ἀρχαίοις [q] ἀπήρεσκον, καὶ ἔν τισι θέμασιν ὁ ἄριστος τῶν νομικῶν [r] Παπινιανὸς ἐπιζημίους [s] ταύτας ἐκάλει, τῷ δὲ θειοτάτῳ ἡμῶν βασιλεῖ ἐστιν ἐν σπουδῇ, ἁπλούστερα μᾶλλον ἤπερ δυσχερείας εἶναι πλήρη τὰ νόμιμα· 57 ἀνενεχθεισῶν αὐτῷ ἁπασῶν ὁμοιώσεων καὶ διαφορῶν τῶν δογμάτων, ἤρεσεν [t] ἐκβληθῆναι μὲν τὸ Πηγασιάνειον, τὸ μεταγενεστέροις ἐπινοηθὲν χρόνοις, πᾶσαν δὲ τῷ Τρεβελλιανείῳ δόγματι τὴν αὐθεντίαν παρασχεῖν, ὥστε ἐξ αὐτοῦ τὰς φιδεϊκομμισσαρίας ἀποκαθίστασθαι κληρονομίας, εἴτε ἔχει τὸ τέταρτον ὁ κληρονόμος ἀπὸ γνώμης τοῦ διαθεμένου, εἴτε πλέον εἴτε ἔλαττον, εἴτε 58 οὐδὲν παντελῶς· ἡνίκα γὰρ πᾶσαν, ἢ ὑπὲρ τὸ ἐννεαούγκιον, ἀξιωθῇ ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν ὁ σκρίπτος, ἐξέστω αὐτῷ τὸ δʹ ὅλον, ἢ καὶ τὸ ἐλλεῖπον τῷ δʹ, ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως παρακατέχειν, [u] ἢ καὶ καταβληθὲν 59 ῥεπετιτεύειν, [x] τῶν ἀγωγῶν [y] ἀναλόγως ἐκ τοῦ Τρεβελλιανείου [z] μεταξὺ τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου

§. VII. Verum enimvero quia ſtipulationes ex *SCto* Pegaſiano inventæ & antiquis diſplicebant, & in caſibus quibuſdam præſtantiſſimus Juriſconſultorum Papinianus damnoſas eas vocabat; ſanctiſſimo autem Imperatori noſtro cordi eſt, ſimplicia potius quam difficultatis plena eſſe jura: *ideo* relatis ad eum omnibus Senatusconſultorum ſimilitudinibus ac differentiis, placuit Pegaſianum, poſte- 584 rioribus inventum temporibus, rejici, omnemque Trebelliano SCto auctoritatem tribui, ut ex eo hereditates fideicommiſſariæ reſtituantur, ſive quartam habeat heres ex voluntate teſtatoris, ſive plus ſive minus, ſive nihil omnino. Si enim totam hereditatem aut ultra dodrantem *heres* ſcriptus reſtituere ſit rogatus, liceat illi totum quadrantem, aut etiam 585 quod quadranti deeſt, ex conſtitutione Imperatoris noſtri retinere, aut exſolutum quoque repetere, actionibus pro rata ex *SCto* Trebelliano he-

57. καὶ ἀνεν. αὐ. καὶ πασῶν ὁμ. τε καὶ διαφ. F. ſatis pleonaſtice. 58. γὰρ ad: F. 2. Mox ἡνίκα δὲ ἢ πᾶσαν, ἢ καὶ ὑπὲρ F. 1. ἐν. καὶ ἢ π. ἢ καὶ ὑπ. F. 2. 59. ῥεκυδιατεύειν ante F.

10. *Quæ in fraud. credit.* Recte igitur TH. reddidit ἐπιζημίους, id eſt *damnoſas:* neque cauſam video, cur Bachovio hæc ratio appellationis non placeat. VINN. *in Comment.*

Patet ex iis quæ Th. ſupra indicavit ad §. 3. in fi e. [mihi §. 4. in pr.] DOUJ.

t. Sc. Pegaſianum exploſum & in Trebellianum transfuſum Novel. 1. ut & actio rei uxoriæ in actionem ex ſtipulatu. D. GOTH.

Immo ante Novellas omnes conſtitutione quadam hodie deperdita, licet ante ipſum Codicem repet. præl. edita ab Juſt. ut ex hoc Inſtit. textu atque ex §. 29. *de Actionib.* patet. G. O. R.

u. Nam ignorantia facti facile excuſari poteſt, l. 68. D. *ad Sc. Trebell.* FABR. I.

x. Legendum eſt ῥεπετιτεύειν. Poteſt enim, qui ex Trebelliano reſtituit totam hereditatem, quartam condicere, ut hic. quod ei qui ex Pegaſiano totam hereditatem reſtituerat, non licebat. Paul. 4. ſent. 3. §. ult. Rationem differentiæ vide ibidem apud doctiſſimum interpretem. D. GOTH.

Sic etiam legit Curtius atque edidit Fabrotus: quos tres Viros ſequimur. G. O. R.

y. Schol. Τουτέστι, κατὰ τὸ δʹ ἐνάγειν, καὶ ἐνάγεσθαι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ εἰς τὸ λοιπόν [ſic] FABR.

z. Non capit Juſtinianum: ait in quartam retineri [Non hoc, ſed *repetere ſolutum:* G. O R.] *quaſi ex Senatuſconſulto Trebelliano*, quoniam quarta ex Senatuſconſulto Pegaſ. deſcendit. Transfuſo autem Pegaſiano in Trebellianum recte quaſi ex Trebelliano quarta retineri dicitur, ex quo & actiones inter heredem & fideicommiſſarium ſcinduntur,

σαρίου διαιρουμένων· Εἰ δὲ πᾶσαν τὴν κληρονομίαν ἑκὼν ἀποκαταστήσῃ ὁ κληρονόμος, πᾶσαι αἱ ἀγωγαὶ τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ καὶ κατὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου δοθήσονται.

heredem inter & fideicommiſſarium dividendis. Quod ſi omnem hereditatem volens reſtituerit heres, actiones omnes fideicommiſſario & adverſus fideicommiſſarium dabuntur.

Κἀκεῖνο δὲ, ὅπερ [60] ἐξαιρέτως περιέχεται τῷ Πηγασιανείῳ δόγματι, μετατίθησιν ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς διὰ τῆς οἰκείας διατάξεως ἐπὶ τὸ Τρεβελλιάνειον· οἶδας γὰρ μαθὼν πρὸ βραχέως, ὅτι ἡνίκα παρῃτεῖτο ὡς ὕποπτον προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ ὁ κληρονόμος, ἠναγκάζετο ὑπὸ τοῦ Πηγασιανείου δόγματος ἀδιτεῦσαι, καὶ πᾶσαι μετετίθεντο ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον αἱ ἀγωγαί· τοῦτο τοίνυν γινέσθω ἀπὸ μόνου τοῦ Τρεβελλιανείου δόγματος· καὶ ἄκων ὁ κληρονόμος ἀδιτευέτω, καὶ τὴν κληρονομίαν ἀποκαθιστάτω τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ βουλομένῳ, οὐδεμιᾶς ζημίας [61] ἢ κέρδους τινὸς [b] παρὰ τῷ κληρονόμῳ μένοντος.

586 Sed illud etiam, quod præcipue *Scto* Pegaſiano continetur, religioſiſſimus Imperator noſter ſua conſtitutione in Trebellianum tranſtulit: noſti enim paulo ante edoctus, ſi heres hereditatem tamquam ſuſpectam adire recuſaret, eum Senatusconſulto Pegaſiano coactum fuiſſe adire, omneſque in fideicommiſſarium actiones tranſiiſſe. Hoc igitur ex ſolo Scto Trebelliano fiat: & heres invitus adeat, atque hereditatem fideicommiſſario volenti reſtituat, nec damno ullo aut lucro aliquo apud heredem remanente.

§. VIII. Ὅσα σοι εἴρηται περὶ τοῦ εἰς 587 ὁλόκληρον γεγραμμένου κληρονόμου, τὰ αὐτά σοι εἰρήσθω, καὶ ἡνίκα εἰς μέρος τι, οἷον εἰς [62] ἐξαούγκιον, γραφεὶς ἠξιώθη ὅλον τὸ μέρος, [63] ἢ τοῦ μέρους μέρος ἀποκαταστῆσαι, [ἤγουν τὸ τέταρτον] κἀνταῦθα γὰρ τὰ αὐτὰ φυλάττεσθαι ὁ θειότατος [64] ἡμῶν ἐκέλευσε βασιλεὺς, ἅτινα ἐπὶ πάσης κληρονομίας εἰρήκαμεν.

§. VIII. Quæcumque tibi dicta ſunt de herede in aſſem ſcripto, eadem tibi dicta ſunto, &, ſi in partem aliquam, veluti in ſemiſſem [aut quadrantem] ſcriptus, rogatus eſt partem totam aut partis partem reſtituere. Hic enim eadem ſervari ſanctiſſimus Imperator noſter juſſit, quæ de tota hereditate diximus.

§. IX.

§. IX.

60. ἐξαιρέτων Goth. ἐν ἐξαιρέτῳ F. 61. οὐδὲ pro ἢ F. 62. ἐξ οὐγκίας F. 63. ἢ τὸ μέρος τοῦ μέρους. F. omittens ſeqq. ἀποκατ. ἤγ. τὸ τέτ. Ego quæ incluſi ejicerem, aut paulo ante poſt ἐξαούγκιον reponerem. G. O. R. 64. κελεύει abſque ἡμῶν F.

duntur, ac dividuntur. Sic in uſucapionibus rerum mobilium anno in triennium mutato, is qui eas uſucepit, firmo jure poſſidere dicitur, quaſi per uſucapionem quæſitas, l. un. C. *de uſuc. transf.* FABR.

Rectius Vinnio aliud videtur, qui ſic: *Repetitur hoc non beneficio SCti, ſed jure communi, quo ejus quod per errorem quacunque ex cauſa ſolutum eſt, omnibus repetitio conceditur.* Et ego verba *qs. ex Treb. SC.* non conjungo cum ſuperioribus *repetere ſolutum*, (nam ſic ex Fabroti mente *quaſi ex L. Falcidia* verius dicendum fuiſſet: quid enim Trebelliano rei eſt cum quarta?) ſed cum ſequentibus *pro rata portione* &c. ut Thum optime feciſſe patet ex ſuper. §. 6. cap. 578. & pr. 579. Quin etiam illud *quaſi* more Græcanico, ut ὡς, poſitive ſumi poſſit pro *tamquam*. G. O. R.

a. Schol. Τουτέστιν ἀπὸ τοῦ πραίτωρος. heres rogatus hereditatem reſtituere paſſim cogi dicitur ex Senatusconſulto, qui compellitur à Prætore cauſa

§. IX. Τελευτῶν τις ἐνεστήσατό με 588
κληρονόμον, εἶτα οὕτως εἶπεν· Ἀξιῶ σε ἐξελόντα [c] τόνδε τὸν ἀγρὸν, ἢ ἕτερον πρᾶγμα, ἤτοι κατεξαίρετον λαβόντα, (ὑπόθου δὲ τὸν ἀγρὸν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τῆς πάσης περιουσίας [d] τὸ δʹ) ἀποκαταστῆσαι τῷδε τὴν κληρονομίαν· καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ [65] θεματισμοῦ χώρα ἐστὶ τῷ Τρεβελλιανείῳ δόγματι· ὥσπερ εἰ εἶπεν, Ἀξιῶ σε τὸ δʹ τῆς κληρονομίας παρακατασχόντα, τὸ λοιπὸν ἀποκαταστῆσαι.

[66] Ἡ δὲ διαφορά ἐστιν ἐν τούτῳ, ὅτι 589
ἔνθα [67] ἐν πράγματί ἐστι τὸ δʹ [e] παρὰ τῷ κληρονόμῳ, εἰς ὁλόκληρον [68] ἀπὸ τοῦ Τρεβελλιανείου αἱ ἀγωγαὶ ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον καὶ κατὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου μετέρχονται, καὶ τὸ πρᾶγμα μένει παρὰ τῷ κληρονόμῳ [f] δίχα βάρους παντὸς, ὥσπερ ληγατευθὲν αὐτῷ· ἔνθα μέντοι ἐν δικαίῳ ἔχει τὸ δʹ, (εἶπε γὰρ ὁ τεστάτωρ· παρακρατήσας τὸ δʹ ἀποκατάστησον τὴν κληρονομίαν) μερίζονται αἱ ἀγωγαί· καὶ 590
εἰς μὲν τὰ γʹ μέρη πλαγιαστικῶς ἐνάγει καὶ ἐνάγεται ὁ φιδεϊκομμισσάριος, εἰς δὲ τὸ δʹ ὁ κληρονόμος διρέκτως ἀπαιτεῖ καὶ μεθοδεύεται.

Εἰ καὶ τὰ μάλιστα δὲ ὁ γραφεὶς κληρονόμος, καὶ ἀξιωθεὶς ἓν παρακρατήσας πρᾶγ-

§. IX. Moriens quidam me inſtituit heredem, poſteaque ſic dixit: Rogo te, ut hunc agrum aut aliam rem eximens, ſive præcipiens (finge autem agrum habere in ſe totius patrimonii quadrantem) hereditatem illi reſtituas: & in hac poſitione Sᶜᵗᵒ Trebelliano locus eſt, acſi dixiſſet: Rogo te ut quartam hereditatis retinens, reliquum reſtituas.

Differentia autem in eo eſt, quod ubi quarta IN RE apud heredem eſt, actiones ex *Sᶜᵗᵒ* Trebelliano in totum ad fideicommiſſarium atque adverſus fideicommiſſarium tranſeant, & res apud heredem maneat ſine omni onere, tamquam ei legata: ubi vero quartam IN JURE *hereditario* habet, (dixit enim teſtator, Quadrantem retinens reſtitue hereditatem) actiones dividuntur, atque in tres quidem partes fideicommiſſarius oblique agit & convenitur, in quartam vero heres directe agit & convenitur.

Sed etiamſi maxime heres ſcriptus, ac rogatus una re retenta ſive præcepta

65. θέματος F. 66. Διαφ. δέ ἐστιν F. 67. μὲν ἐν πρ. F. 1. μὲν πρ. F. 2. Ego πράγματι reſcripſi pro vulg. omnium πράγμασι: G. O. R. 68. ὑπὸ F. minus recte.

ſa cognita reſtituere. FABR.

b. Falcidiam amittet, prælegata, & mortis cauſa capiones: nam cum alieno periculo adierit hereditatem, jure nullum commodum conſequitur, l. 4. & l. 55. §. 2. verſ. adeo, D. *ad Trebell.* l. 34. D. *de cond ind.* FABR. I.

c. Præcepta re aliqua vel certa quantitate, l. 3. §. cum Pollid. D. *de uſuc.* l. 5. §. ſi quis, 10. D. *de don. int. vir. & uxor.* l. 13. §. ſed etſi, D. *de pet. her.* Plin. 10. Epiſt. 79. Similiter notant Gr. ad l. 3. C. *de ſent. paſſ.* debitorem in inſulam deportatum, ac ex indulgentia principis reſtitutum, ære alieno liberari, ſi non totam ſubſtantiam, ſed rem certam duntaxat ut haberet, impetravit. 60. Baſil. t. 68. FABR. I.

d. Alioquin quarta ſupplebitur ex l. Falcidia, l. 1. §. ſi heres, D. *ad Sc. Trebell.* quamvis heredem teſtator certâ re pro Falcidia contentum eſſe præceperit, l. 11. C. *ad leg. Falcid.* FABR. I.

e. V. l. *ſi legatus* 30. § multum intereſt 3. D. *ad Sc. Trebellianum.* D. GOTH.

f. Qui tamen præcepto ſervo & peculio ejus

πρᾶγμα, ἤτοι κατεξαίρετον λαβὼν, ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν, ἐν τῷ παρακατασχεθέντι πράγματι τὸ πλέον μέρος ἔχει τῆς κληρονομίας· τυχὸν γὰρ [69] 591 πάσης οὔσης κληρονομίας υ νομισμάτων, ὁ ἀγρὸς ὃν ὁ κληρονόμος ἐκελεύσθη παρακατασχεῖν, ἄξιός ἐστιν σν νομισμάτων· καὶ οὕτως οὐ εἰς ὁλόκληρον αἱ ἀγωγαὶ ἐπὶ τὸν Φιδεϊκομμισσάριον καὶ κατὰ τοῦ Φιδεϊκομμισσαρίου [70] μετέρχονται, καὶ χρεία ἐνταῦθα τοῦ διασκέψασθαι τὸν Φιδεϊκομμισσάριον, εἰ συμφέρει αὐτῷ καταδέξασθαι τὸ Φιδεϊκόμμισσον.

cepta hereditatem reſtituere, in retenta re majorem hereditatis partem habeat: forte enim, quum tota hereditas cccc. eſſet ſolidorum, ager quem heres retinere juſſus eſt, valebat ccl. ſolidos: & ſic actiones in totum ad fideicommiſſarium & adverſus fideicommiſſarium tranſeunt; & neceſſe hic *eſt*, ut fideicommiſſarius diſpiciat, an ſibi expediat fideicommiſſum ſuſcipere.

592 Τὸ αὐτὸ φαμὲν, εἰ καὶ ὁ κληρονόμος δύο ἢ καὶ πλείονα πράγματα, ἢ [71] ποσότητα ῥητὴν, ἐκελεύσθη παρακατασχεῖν, καὶ οὕτως ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν· κἀνταῦθα γὰρ, εἴτε τὸ δ΄ ἢ καὶ πλέον τοῦ δ΄ ἦν ἐν τοῖς ῥητοῖς πράγμασιν [72] ἢ τῇ ῥητῇ ποσότητι, ἐκ τοῦ Τρεβελλιανείου εἰς ὁλόκληρον ἐπὶ τὸν Φιδεϊκομμισσάριον αἱ ἀγωγαὶ μετέρχονται.

Idem dicimus, etſi heres duas vel plures etiam res, aut certam quantitatem, juſſus eſt retinere, & ſic hereditatem reſtituere. Nam & hic, ſive quadrans ſive etiam plus quadrante in certis rebus aut certa ſit quantitate, actiones ex *SCto* Trebelliano in totum ad fideicommiſſarium tranſeunt.

593 Τὰ εἰρημένα [73] περὶ τοῦ εἰς ὁλόκληρον γραφέντος, καὶ ἀξιωθέντος ῥητὸν ἢ ῥητὰ πράγματα παρακρατῆσαι, καὶ τὴν κληρονομίαν ἑτέρῳ ἀποκαταστῆσαι, νοοῦμεν, καὶ ἡνίκα τις εἰς μέρος γραφεὶς κληρονόμος ἠξιώθη ὡρισμένον τι πρᾶγμα [74] ἢ πράγματα παρακρατήσας, τὴν οἰκείαν ἔνστασιν ἀποκαταστῆσαι· καὶ ἐπὶ τούτου γὰρ τοῦ θέ-

Quæ dicta *ſunt* de *herede* in aſſem ſcripto ac rogato certam *rem* vel certas res retinere, aliique hereditatem reſtituere, intelligimus etiam, quum quis in partem ſcriptus heres rogatus eſt, retenta aliqua certa re vel rebus, ſuam reſtituere inſtitutionem: nam & in hac ſpecie actiones in ſolidum

69. τῆς ad: F. 70. μεταφέρονται F. 71. καὶ ad: F. 72. ἤτοι τῇ F. 73. ἐπὶ F. 74. ἤγουν F.

rogatus eſt hereditatem reſtituere, utiliter actione de peculio convenitur: nimirum quia fideicommiſſarius peculium non habet, l. 1. §. ſi præcepto, D. *quando de pecul. act. ann.* FABR. I.

g. Nec enim onera patitur, niſi qui partem jure hereditario retinet, L. 30. §. multum, D. *ad Sc. Trebell.* FABR. I.

h. Vide l. 1. §. hoc autem Senatusconſultum 5. l. 6. §. 1. l. Lucius Titius 78. D. *ad SC. Trebellianum.* l. 3. Cod. *eod.* Ulpianus 25. §. 4. l. 13. D. *de inofficioſo.* l. 114. §. 2. D. *de legat.* 2. l. 89. §. Lucius D. *legat* 2. l. 4. C. *de codicillis* §. 1. *in prin. infra de codicillis.* D. GOTH.

Et licet Falcidia ad teſtamentarias ſucceſſiones pertineat, tamen inducta eſt à D. Pio etiam in inteſtatorum ſucceſſionibus propter fideicommiſſa, l. 18.

θέματος εἰς ὁλόκληρον αὐτοῦ τοῦ μέρους ἐπὶ τὸν Φιδεϊκομμισσάριον αἱ ἀγωγαὶ μετελεύσονται.

§. X. Οὐ μόνον δὲ τὸν σκρίπτον κληρο- 594
νόμον δυνάμεθα βαρύνειν τῷ καθ' ὁμάδα Φιδεϊκομμίσσῳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ [h] τὸν ἐξ ἀδιαθέτου [75] διαδεξάμενον τὴν ἡμετέραν περιουσίαν, [76] ἢ λεγιτίμῳ [i] δικαίῳ, ἢ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος, (τυχὸν γὰρ κογνάτος ἦν) λέγοντες· Ὦ κληρονόμε λεγίτιμε, ἢ πραιτώριε διάδοχε, ἀξιῶ σε, πᾶσαν ἢ μέρος τῆς κληρονομίας, ἢ καὶ τόνδε τὸν ἀγρὸν, ἢ καὶ [77] οἰκέτας, ἢ νομίσματα τόσα, τῷ-
δε ἀποκαταστῆσαι· ὁπότε ληγάτα [78] ἐν 595
διαθήκῃ, οὐ μὴν ἐξ ἀδιαθέτου καταλιμπάνεσθαι δύναται· ὥστε οὖν ἐστιν [79] αὕτη διαφορὰ [k] ληγάτων καὶ Φιδεϊκομμίσσων, ὅτι τὰ μὲν ληγάτα ἐν διαθήκῃ μόνῃ [80] καταλιμπάνονται, τὰ δὲ Φιδεϊκόμμισσα καὶ ἐξ ἀδιαθέτου.

§. XI. Δύναμαι δὲ γράψας κληρονόμον Πρῖμον, ἀξιῶσαι αὐτὸν ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν Σεκούνδῳ, καὶ πάλιν Σεκοῦνδον ἀξιῶσαι, ἵνα Τερτίῳ πᾶσαν τὴν δοθεῖσαν [l] κληρονομίαν αὐτῷ ἢ μέρος αὐτῆς ἀποκαταστήσῃ, [81] ἢ καὶ ἵνα παράσχῃ Τερτίῳ τόδε τὸ πρᾶγμα.

§. XII. Ἐπειδὴ δὲ, καθὰ εἴρηται ἐν 596
ἀρχαῖς τοῦ παρόντος τίτλου, τὰ προοίμια τῶν Φιδεϊκομμίσσων τῆς πίστεως ἤρτηται τῶν

dum illius partis ad fideicommiſſarium tranſibunt.

§. X. Non ſolum vero ſcriptum heredem fideicommiſſo univerſali onerare poſſumus, ſed etiam eum qui ab inteſtato patrimonium noſtrum, ſeu legitimo jure ſeu prætorio, recepturus eſt, (forte enim cognatus fuerit) dicentes: Heres legitime, aut ſucceſſor prætorie, rogo te, ut *vel* omnem vel partem hereditatis, vel agrum etiam vel ſervos vel tot aureos, illi reſtituas: quum legata in teſtamento, non item ab inteſtato relinqui poſſint. Itaque legatorum ac fideicommiſſorum hæc eſt differentia, quod legata quidem in ſolo teſtamento relinquantur, fideicommiſſa autem etiam ab inteſtato.

§. XI. Poſſum porro Primum ſcribens heredem, rogare eum ut hereditatem reſtituat Secundo, & rurſus rogare Secundum, ut totam hereditatem ipſi datam vel partem ejus Tertio reſtituat, aut etiam ut rem illam Tertio præſtet.

§. XII. Quoniam autem, ut dictum eſt in principio tituli præſentis, fideicommiſſorum initia *ex* fide heredum

75. διαδεξάμενον lego, & verto cum Curtio. 76. ἢ καὶ F. 77. οἰκέτην ἢ καὶ ν. F. 78. ἐκ διαθήκης F. 79. αὕτη Baſil. αὐτὴ Lugd. Goth. F. male. 80. καταλιμπάνεται F. 81. ἢ ἵνα παρ. καὶ τερτ. ante F.

l. 18. D. *ad leg. Falcid.* FABR. I.

i. Schol. λεγίτιμοι οἷον ἀδελφὸς, ἢ τοὺς υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ. πραιτώριοι δὲ διάδοχοι οἷον τοὺς κογνάτους, ἤτοι τοὺς ἀπὸ θηλυγονίας. FABR.

k. Paul. 4. ſent. 1. §. 10. adde 2. Gaj. 7. §. 9. l. 43 D. *de fideicom. libertat.* ubi alias vide differentias legatorum & fideicommiſſorum. Nec id mirum, cum in fideicommiſſis ſola voluntas ſpectetur. l. 127. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

l. L. 1. §. *de illo* 8. l. 22. in f. D. *eod.* D. GOTH.

Hic autem quartam non retinet, l. 22. §. ult. D. *ad Sc. Treb.* FABR. I.

m. L.

τῶν κληρονόμων, κἀκεῖθεν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὑπόστασιν ἐδέξαντο, καὶ ἐν προαιρέσει πάλαι ὄντα εἰς ἀνάγκην ἔννομον τοῦ [82] δίδοσθαι ὁ θειότατος Αὔγουστος ἤγαγεν· ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου τὸν εἰρημένον θειότατον Αὔγουστον ὑπερβάλλεσθαι σπουδάζων, φάκτου συμβάντος, ὅπερ ἐπὶ τὰς θείας αὐτοῦ ἀκοὰς [83] Τριβουνιανὸς ὁ ἐνδοξότατος ἀνήγαγε κυαίστωρ, διάταξιν [m] ἐξεφώνησεν, ἐν ᾗ διετύπωσεν, ἵνα ἐὰν καταλείψῃ τις [84] ἄγραφον φιδεϊκόμμισσον παρὰ τοῦ οἰκείου κληρονόμου, ἢ καθομάδα ἢ ἰδικόν, καὶ μηδὲ ἀπὸ γραμμάτων δείκνυσθαι τοῦτο δύναται, μηδὲ ἐκ καταθέσεως πέντε μαρτύρων, ὧν ἡ παρουσία πρὸς σύστασιν ἀρκεῖ φιδεϊκομμίσσου· ἔσθ' ὅτε γὰρ ἐλάττονες [85] τῶν πέντε μαρτύρων παραγεγόνασιν, ἢ παντελῶς οὐδείς· τότε [86], εἴτε πατήρ ἐστιν ὁ παρὰ τοῦ κληρονομοῦντος παιδὸς τὸ φιδεϊκόμμισσον καταλιμπάνων, εἴτε ἕτερος ὅστις δήποτε, ἐὰν ὁ κληρονόμος, [87] φαινόμενος ἄδικος, τὸ τῇ πίστει αὐτοῦ καταπιστευθὲν πληρῶσαι παραιτεῖται, ἀρνούμενος καὶ λέγων, μηδὲν τοιοῦτον παρηκολουθηκέναι, [88] τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου ἀντιλέγοντος πρὸς ταῦτα, ἐξεῖναι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ (πρότερον ὀμνύντι τὸν περὶ καλουμνίας ὅρκον, [n] ὅτι οὐ κατὰ συκοφαντίαν ἐπάγει τὸν ὅρκον) οὕτως ἀναγκάσαι τὸν κληρονόμον [89] ὀμόσαι, ὡς οὐ κατελείφθη φιδεϊκόμμισσον. Εἰ δὲ παραιτήσηται τὸν ὅρκον ὁ κληρονόμος, ἀναγκαζέσθω τὸ καθομάδα [90] γοῦν ἢ τὸ ἰδικὸν κατα-

dum pendebant, atque inde & nomen & ſubſtantiam acceperunt, eaque quum in arbitrio olim eſſent, in legitimam dandi neceſſitatem Divus Auguſtus traduxit: ſed Imperator noſter haud longo abhinc tempore dictum Divum Auguſtum ſuperare ſtudens, exiſtente facto, quod ad di-
597 vinas ejus aures Tribunianus Quæſtor glorioſiſſimus retulerat, conſtitutionem promulgavit, in qua ſanxit ut, ſi quis ab herede ſuo fideicommiſſum non ſcriptum, ſive univerſale ſive ſingulare, reliquerit, atque hoc neque ex litteris probari poſſit, neque ex quinque teſtium teſtimonio, quorum præſentia ad fideicommiſſi ſubſtantiam ſufficit; nam aliquando paucio-
598 res quinque teſtibus aderant, aut omnino nullus: tunc, ſive pater eſt, qui ab herede filio fideicommiſſum relinquit, ſive alius quicumque, ſi heres improbus viſus *id quod* fidei ſuæ creditum *eſt*, implere recuſet, negans ac dicens, nihil tale ſubſecutum eſſe; fideicommiſſario ad hæc contradicente, liceat fideicommiſſario (ubi prius calumniæ jusjurandum præſtitit, ſe non per calumniam deferre jusjurandum) heredem ita ad jus-
599 jurandum cogere, non eſſe relictum fideicommiſſum. Sed ſi heres jusjurandum recuſaverit, cogatur ſane univer-

82. διδ. ante F. 83. ὁ Τριβ. ἀνήγ. κυαι. abſque ἐνδοξ. ante F. 84. ἀγράφως F. 85. μάρτυρες ad: F. omiſſo ſeq. μαρτύρων. 86. γὰρ ad: F. 87. ἀπίστως φαιν. F. 88. τοῦ φιδεϊκ. reponit F. poſt ταῦτα. 89. ὀμόσαι omnes ante hanc. 90. ἤγουν τὸ ἰδ. F. forte rectius.

m. L. ult. C. *de fideicommiſſis.* D. GOTH.
n. Adde l. 34. §. 4. *de jurejurando.* D. GOTH.
o. [In omni enim ultimo judicio, excepto teſtamento, quinque teſtes adhibentur, l. ult. C. *de codicil.* ſed etſi nullum teſtem adhibitum cauſificetur, ad præſtationem fideicommiſſi compelletur.

ex

καταβάλλειν, ἵνα μὴ ἡ τελευταία τοῦ διαθεμένου βούλησις ἀνατραπῇ, ἀνδρὸς τὸ ὅλον τῷ κληρονόμῳ καταπιστεύσαντος.

niverſale aut ſingulare *fideicommiſſum* exſolvere, ut ne ultima teſtatoris voluntas ſubvertatur, quum *is* vir heredi *rem* totam crediderit.

Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ ληγαταρίου ἢ φιδεϊκομμισσαρίου κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον φιδεϊκόμμισσον κατελείφθη, τὰ αὐτὰ κρατείτω· καὶ ἀρνούμενος 91 ὁ ληγατάριος τὸ καταλειφθῆναί τι, ὀμνύτω μὴ καταλελεῖφθαι, ἢ παραιτούμενος ἀπαιτείσθω τὸ φιδεϊκόμμισσον.

Sed etſi a legatario vel fideicommiſſario fideicommiſſum dicto modo relictum eſt, eadem obtineant: & legatarius negans aliquid relictum eſſe, juret non eſſe relictum, aut a recuſante exigatur fideicommiſſum.

600 Εἰ δὲ ὁ βαρηθεὶς τῷ φιδεϊκομμίσσῳ συνομολογεῖ μὲν τὸ καταλελεῖφθαι παρ' αὐτοῦ φιδεϊκόμμισσον, ἐπὶ δὲ τὴν ἀκρίβειαν κατατρέχει τῶν νόμων, λέγων ὡς οὐ παρῆσαν οἱ πέντε μάρτυρες, ἡνίκα τὸ φιδεϊκόμμισσον κατελιμπάνετο, ὡς ματαίας οὔσης τῆς τοιαύτης δικαιολογίας, καταβαλεῖν ἀμάχως 92 ἀναγκασθήσεται τὸ φιδεϊκόμμισσον.

Quod ſi fideicommiſſo oneratus fateatur quidem, relictum a ſe eſſe fideicommiſſum, ſed ad legum ſubtilitatem recurrat, dicens quinque teſtes non adfuiſſe, quum fideicommiſſum relinqueretur: ſine controverſia fideicommiſſum exſolvere cogetur, quandoquidem hujuſmodi cauſificatio vana eſt.

91. ὁ λεγατ. ἢ φιδεϊκομμισσάριος κατελ. ἢ ὀμνύτω τοῦτο μὴ καταλελ. F. 92. ἀναγκαζέσθω F.

ex Edit. 1.] Perperam quidam libri apud Juſtinian. habent, *poſtquam negaverit*, quæ nec Th. nec libri veteres agnoſcunt. FABR.

[ΠΕΡΙ ΙΔΙΚΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΦΙΔΕΙΚΟΜΜΙΣΣΟΥ ΚΑΤΑΛΙΜΠΑΝΟΜΕΝΩΝ.]

DE SINGULIS REBUS PER FIDEICOMMISSUM RELICTIS.

ΤΙΤΛΟΣ ΚΔ.

TITULUS XXIV.

601 ΟΥ μόνον a καθομάδα φιδεϊκόμμισσα κατὰ τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν εἰρημένα δυνάμεθα καταλιμπάνειν, ἀλλὰ γὰρ 1 καὶ ἰδικά, οἷον ἀγρόν, 2 οἰκέτην, ἐσθῆτα, ἄργυρον, νούμμους· 3 καὶ ἢ αὐτὸν τὸν κληρονό-

NON modo fideicommiſſa univerſalia, ſecundum *ea quæ* jam a nobis dicta *ſunt*, relinquere poſſumus, ſed etiam ſingularia; veluti agrum, ſervum, veſtem, argentum, num-

1. καὶ de: ante F. 2. οἰκέτας ante F. 3. ἢ καὶ ante F.

a. Sic ſupra tit. proximo. [cap. 559.] Ulpianus 24. §. 25. D. GOTH.

b. L. 22.

νόμον ἀξιῶσαι, ὥστε ἑτέρῳ τοῦτο ἀποκαταστῆσαι, ἤγουν καὶ ληγατάριον, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἀπὸ ληγαταρίου [b] ληγάτον οὐ [4] δυνατὸν καταλιμπάνεσθαι.

nummos: & vel ipſum heredem rogare, ut alii hoc reſtituat, vel etiam legatarium, licet maxime a legatario legatum relinqui non poſſit.

§. I. Καταλιμπάνομεν δὲ κατὰ φιδεϊ- 602
κόμμισσον οὐ μόνον τὰ ἡμέτερα πράγματα, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ κληρονόμου, καὶ [5] τὰ τοῦ ληγαταρίου, καὶ τὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου· οὐ μόνον δὲ παρακαλεῖσθαι δύναται τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἑτέρῳ ἀποκαταστῆσαι, ὅπερ ἔτυχεν αὐτῷ καταλειφθὲν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἕτερον, εἴτε αὐτοῦ [6] ἐστιν εἴτε καὶ [c] ἀλλότριον· ἐὰν γὰρ ἀγρόν σοι καταλείψω, δύναμαί σε ἀξιοῦν, ἢ αὐτὸν τὸν ἀγρὸν, ἢ [7] οἰκίαν ἀντὶ τοῦ ἀγροῦ, ἑτέρῳ δοῦναι· ἀδιαφόρου ὄντος, πότερον σὴ ἢ ἀλλοτρία ἐστὶν ἡ οἰκία.

§. I. Per fideicommiſſum autem relinquimus non tantum res noſtras, ſed etiam heredis, & legatarii, & fideicommiſſarii. Nec ſolum rogari poteſt eam rem alii reſtituere, quæ ipſi relicta fuit, ſed aliam quoque, ſive ipſius ſit ſive aliena. Si enim agrum tibi reliquero, rogare te poſſum, aut ipſum agrum, aut domum pro agro, alii dare: eſtque indifferens, utrum tua ſit domus an aliena.

Τούτου δηλαδὴ παραφυλαττομένου, ἵνα 603
μή τις πλέον [d] ἀξιωθῇ ἑτέρῳ παρασχεῖν, ὧν αὐτὸς κερδαίνει· τὸ γὰρ πλέον ἐν τῷ φιδεϊκομμίσσῳ ἄχρηστόν ἐστιν· οἷον, κατέλειψά σοι ρʹ νομίσματα, ἐβάρυνα δὲ σὲ φιδεϊκομμίσσῳ ριʹ [8] νομισμάτων· εἰς τὸ ὑπέρπλεον ἀνυπόστατον τὸ φιδεϊκόμμισσον.

Hoc ſcilicet obſervandum eſt, ut ne quis rogetur alii plus præſtare, quam ipſe lucratur. *Quod* enim plus *eſt* in fideicommiſſo, inutile eſt. Veluti, centum tibi ſolidos reliqui, ſed fideicommiſſo cx. ſolidorum te oneravi: in *ſummam* ſuperfluam invalidum eſt fideicommiſſum.

Ἡνίκα δὲ ἀλλότριον πρᾶγμα [e] κατὰ φιδεϊκόμμισσον καταλιμπάνεται, ἐπάναγκές ἐστι τῷ ἀξιωθέντι τοῦτο ἀποκαταστῆσαι· ἢ γὰρ ἀγοράσας δίδωσι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ, ἢ εἰ μὴ δύναται, τὴν διατίμησιν παρέχει.

Cum vero res aliena per fideicommiſſum relinquitur, neceſſe eſt *perſonæ* rogatæ hoc reſtituere: aut enim emens dat fideicommiſſario, aut ſi nequeat, æſtimationem præſtat.

§. II.

§. II.

4. δύναται F. 5. τὰ ληγ. καὶ τοῦ φιδ. ante F. 6. ἐστιν del: F. & ſeq. καὶ de: F. 2.
7. καὶ ad: F. 8. νομ. de: F.

b. L. 22. in f. D. *ad SC. Trebellianum.* hodie à legatario legari poteſt: l. 2. in f. Cod. *commun. de legat.* D. GOTH.

A legatario fideicommiſſum relinqui poteſt, l. 4. §. 1. D. *ſi quis om. cauſ. teſt.* l. 32. D. *de fideic. libert.* FABR. I.

c. Alienæ res per fideicommiſſum relictæ redemptæ præſtantur, Paul. Sent. 4. tit. 1. §. 7. FABR. I.

d. Dixi pleniſſime ad l. 1. §. *ſi is qui* 17. D. *ad SC. Trebellianum.* D. GOTH.

Eſt enim fideicommiſſum ejus quod quis accepit reſtitutio, nec heredi damnoſa eſſe debet fides ſua. FABR. I.

§. II. Οὐ μόνον δὲ χρηματικὰ φιδεϊ- 604
κόμμισσα δυνάμεθα καταλιμπάνειν, ἀλλὰ
καὶ ἐλευθερίαν [f] κατὰ φιδεϊκόμμισσον δι-
δόναι συγχωρούμεθα· δύναμαι γὰρ ἀξιῶσαι
τὸν ἐμὸν κληρονόμον, τόνδε μου τὸν οἰκέ-
την ἐλευθερῶσαι, ἤγουν τὸν ληγατάριον καὶ
φιδεϊκομμισσάριον· ἀδιάφορον δέ ἐστι, πό-
τερον περὶ [9] τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου παρακαλῶ
τούτους, ἢ περὶ ἰδικοῦ τοῦ κληρονόμου ἢ
τοῦ ληγαταρίου, ἤγουν [10] ἑτέρου τινός.
Δύναμαι γὰρ λέγειν, Ἀξιῶ σε, ὦ κληρονό-
με ἤγουν ληγατάριε, τόνδε σου τὸν οἰκέ-
την, ἢ τὸν Μαιβίου δοῦλον, ἐλευθερῶσαι·
ἀναγκάζεται [11] γὰρ τοῦτον ἀγοράσαι, καὶ
ἐλευθερίᾳ τιμῆσαι· Εἰ δὲ ὁ δεσπότης αὐ- 605
τὸν οὐ πιπράσκει, (οὐδὲ γὰρ ἀναγκάζεται)
μὴ λεγέτω τις, [g] ἀποσβέννυσθαι τὴν φι-
δεϊκομμισσαρίαν ἐλευθερίαν [12] δηλαδή, ἀλ-
λὰ τέως μὲν ἠρεμεῖ καὶ ὑπέρθεσιν ἔχει· καὶ
εἴποτε δυνατὸν γένηται, ἐπιτεθήσεται ἐλευ-
θερία· ἐὰν γὰρ ὁ ἀξιωθεὶς ὅπως δήποτε γέ-
νηται δεσπότης τοῦ τοιούτου οἰκέτου, ἀναγ-
κάζεται αὐτὸν ἐλευθερῶσαι· ταῦτα μὲν ἐν
ᾧ ὁ τοῦ οἰκέτου δεσπότης οὐδὲν ἀπὸ γνώ-
μης τοῦ τεστάτωρος ἔχει· εἰ γάρ τι
[13] κερδαίνει ἐκ τῆς τοῦ διαθεμένου [h] βου-
λήσεως, [14] ἀναγκάζεται πάντως ἐκποιεῖν
τὸν οἰκέτην.

§. II. Non ſolum autem pecuniaria fideicommiſſa relinquere poſſum, ſed libertatem quoque per fideicommiſſum dare nobis permittitur. Poſſum enim heredem meum rogare, aut legatarium vel fideicommiſſarium, ut ſervum illum meum manumittat. Indifferens vero eſt, utrum de meo ſervo hos rogem, an de proprio heredis vel legatarii, aut alicujus alterius. Namque dicere poſſum: Rogo te, heres vel legatarie, illum hominem tuum, aut Mævii ſervum, manumittere: cogitur enim hunc emere ac libertate donare. Quod ſi dominus eum non vendat, (neque enim cogitur) nequis dicat, libertatem fideicommiſſariam exſtingui videlicet: ſed interim quidem ceſſat ac dilationem patitur: &, ſi quando fieri poſſit, libertas *ei* præſtabitur. Nam ſi rogatus *ille* quomodocumque hujus ſervi dominus fiat, cogitur eum manumittere. Hæc, quum ſervi dominus nihil ex teſtatoris voluntate habet: nam ſi quid ex teſtantis voluntate lucratur, ſervum omnino alienare cogitur.

Ἐὰν τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ καταλείψω φιδεϊ- 606
κομμισσαρίαν ἐλευθερίαν, ἐλευθερωθεὶς ἐ-
μὸς ἀπελεύθερος οὐ γενήσεται, ἀλλὰ τοῦ
ἐλευ-

Si ſervo meo fideicommiſſariam libertatem reliquero, manumiſſus libertus meus non fiet, ſed manumitten-

9. τοῦ de: F. 10. καὶ ad: F. 11. γὰρ de: F. 12. δηλ. de: F. 13. ἐκέρδαινεν F.
14. ἀναγκάζεσθαι F.

e. V. quæ ſcripſi ad §. 4. *ſup. de legat.* D. GOTH.

f. L. 12. §. 1. & l. 16. D. *de fideicommiſſ. libertatib.* Ulp. 2. §. 7. D. GOTH.

g. Nec rem alienam emere, neque ſuam diſtrahere quiſquam compellitur, l. 16. C. *de ju. delib.* l. 11. C. *de contr. empt.* [v. ſupra *de his qui ſui vel al. jur.* §. ult. *ex Edit.* I.] FABR.

h. Idem ſcribit gloſſa ad l. 6. C. *de fideic. libert.* FABR.

ἐλευθερώσαντος, τουτέστι τοῦ ἐπιθέντος τὸ φάκτον τῆς ἐλευθερίας· Εἰ μὲν τοι διρέκταν ἐλευθερίαν [15] κατέλιπον τῷ οἰκέτῃ μου· εἶπον γὰρ, Κελεύω Στίχον ἐλεύθερον εἶναι, ἢ Στίχος ἐλεύθερος ἔστω, ἀπελεύθερος ἐμὸς ἔσται ὁ Στίχος· κληθήσεται δὲ οὗτος παρὰ τοῖς νομικοῖς [i] Orcinus libertus, τουτέστι χαρωνιανὸς ἀπελεύθερος.

tentis, id eſt ejus qui factum manumiſſionis præſtiterit: At ſi directam ſervo meo libertatem reliquero, dixi enim: Stichum liberum eſſe jubeo, aut, Stichus liber eſto, meus libertus erit Stichus: & hic apud Juriſperitos vocabitur Orcinus libertus, id eſt Charonianus.

Ἐκείνῳ δέ μου τῷ οἰκέτῃ μόνῳ [k] δύναμαι διρέκταν ἐλευθερίαν καταλιπεῖν, ὃς ἐν ἑκατέρῳ καιρῷ ὑπὸ τὴν ἐμὴν [16] τελεῖ δεσποτείαν, ἐν τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης, καὶ κατὰ τὴν ἐμὴν τελευτήν. Διρέκτα [l] δὲ ἐλευθερία τότε καταλιμπάνεσθαι δοκεῖ, ἡνίκα μὴ ἀξιοῖ ὁ διαθέμενος ἕτερον παρασχεῖν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' αὐτὸς ὥσπερ ἐκ τῆς οἰκείας διαθήκης βούλεται [17] αὐτῷ καταφέρεσθαι [m] τὴν ἐλευθερίαν. 607

Illi autem ſervo meo ſoli directam relinquere poſſum libertatem, qui utroque tempore ſub meo eſt dominio, in conficiendo teſtamento, & ſub meam mortem. Tunc autem libertas directe relinqui videtur, quum teſtator non rogat alium præſtare libertatem, ſed ipſe tamquam ex ſuo teſtamento libertatem ei vult deferri.

Ἔστι δὲ καὶ ῥήματα [18] πεποιημένα πρὸς 608
φιδεϊκομμίσσου δόσιν· πολλὰ μὲν, μάλιστα δὲ ταῦτα [n] ἐν πολιτείᾳ καὶ ἐν χρήσει ἐστὶ, peto [o], rogo, volo [p], mando

§. III. Sunt autem verba quoque ad fideicommiſſi dationem apta; multa quidem, ſed maxime hæc in civitate atque in uſu ſunt: PETO, ROGO,

15. Sic Lovan. & F. 2. ſed κατέλειπον F. 1. & reliquæ κατέλειπον. 16. δεσπ. h. l. F. 17. ἐπ' αὐτὸν F. 18. ἐπιτηδευμένα mihi magis placeret. G. O. R. Mox φιδεϊκομμίσσου F.

i. Adde §. 1. in f. tit. 12. lib. 9. dixi ad Ulpianum 2. §. 8. D. GOTH.

L. 10. C. *de teſtam. manum.* Gloſſæ Iſidori: *orcinus, morte manumiſſus.* Græci ὄρκινον dicunt ad l. 4. §. 7. D. *de fideic. libert.* Th. autem Χαρωνιακὸν vocat, ut Plutarch. in Antonio Χαρωνίτας appellat, quos vulgus *orcinos Senatores* vocabat, ut ad Sueton. obſervatum eſt. non male Charoneum dixeris, ut Χαρώνειον πνεῦμα, Pſell. de dæmon. Galen. ἐν τοῖς Χαρωνείοις ὀνομαζομένοις χωρίοις. Locus Aretæi medici, quem citat Cuj. tr. 9. ad Afr. extat lib. 1. c. 7. Locus Antigoni extat in Collect. hiſt. mir. c. 135. Denique orcini ſunt liberti familiæ, l. 48. D. *de man. teſtam.* FABR. l.

Orthinus legit Alciat. 1. Prætermiſſ. *Horcinus* Cujacius: ſed vide Schulting. ad Ulp. & Vinn. in Comment. &c. G. O. R.

k. Adde l. 35. D. *de manumiſ. teſtam.* D. GOTH.

l. Adde l. 19. D. *de manumiſſ. teſt.* D. GOTH.

m. Adde l. 13. C. *de Fideic. libert.* ERNST.

n. His adde verbum *deprecor*, *cupio*, *injungo*, *deſidero*, *impero*. Paul. 4. Sent. 1. §. 6. *jubeo.* l. 38. §. pen. D. *de liber. legat.* *Commendo*, non eſt precarium. Paul. d. *loco.* l. ex verbo. C. *de fideic. libert.* l. *fideicommiſſa.* §. *ſi ita quis.* D. *de legat.* 3. niſi probetur teſtatorem fideicommittere eo verbo voluiſſe. *Relinquo* autem non eſt precarium. Paul. d. *loco*, cui repugnare videtur l. Lucius. 78. §. *filiam.* D. *ad Trebell.* D. GOTH.

Verba hæc opponuntur directis, id eſt, imperativis. Gloſſ. Baſ. *directa*, ὁ ὀρθὸς, καὶ προστακτικά. Schol. Horat. ad Sat. 2. lib. 2. Ambroſ. off. 3. c. 14 *Virga eſt enim verbum directum, regale, plenum poteſtatis, inſigne imperii.* hæc autem fideicommiſſaria dicuntur, precaria, vel precativa, Iſidor. Origin. 5. c. 24. fideicommiſſum enim precative relinquitur, Ulp. reg. tit. 25. ut pax precativa, Amm. Marcell. 17. Dicuntur & inflexa. FABR. I.

o. SERV. Petere eſt cum precibus poſtulare. Donat. in Ter. *petimus precario.* Serv. in 9. Æneid.

do q, fidei tuæ committo· 19 [τουτέστιν Ἀπαιτῶ, παρακαλῶ, βούλομαι, ἐντέλλομαι, πίστει σῇ βεβαιῶ·] ἅτινα καὶ ἰδίᾳ λεγόμενα, καὶ ἅμα 20 κατὰ ταυτὸν, τὴν αὐτὴν ἐπέχει δύναμιν.

GO, VOLO, MANDO, FIDEI TUÆ COMMITTO: quæ & ſeorſim dicta, & ſimul conjunctim, eamdem vim obtinent.

19. Incluſa non habet F. & mihi ſuſpecta ſunt ob verbum βεβαιῶ. G. O. R. 20. καὶ ad: F. 2. ſuperflue.

ex Varrone: *Petere eſt, cum aliquid humiliter & precibus poſtulamus*, l. pen. D. *de fidejuſſ. tutor.* FABR. I.

p. Ut Joann. 17. ad fin. θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ. Græci utuntur verbo ἐπισκήπτειν. Lucian. in Catap. Chryſoſtomus ad Antioch. Hom. 20. FABR. I.

q. Ovid. Amor. 1. & 11. *Aſpicias oculos, mando, frontemque legentis.* Ovid. Eleg. ad Solan. de Ponto 2.

Quod ſi forte liber veſtras pervenit ad aures,
Tutelam mando ſentiat ille tuam.

Perperam libri MS. quos laudant, *precor ut ſentiat.* FABR. I. *cum Add.*

[ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΕΛΛΩΝ. a]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΕ.

Εἴπωμεν λοιπὸν περὶ 1 κωδικέλλου. 609
Κωδίκελλος δέ ἐστιν b ἐλλιποῦς ἐν διαθήκῃ γνώμης τεστάτωρος ἀναπλήρωσις.

Ἔστι δὲ οὐκ ἄτοπον περὶ τῆς ἀρχαιογονίας τῶν κωδικέλλων διαλεχθῆναι· 2 πρότερον ἐπὶ τῶν Αὐγούστου χρόνων ἡ τῶν κωδικέλλων ποίησις οὐκ ἦν ἐν χρήσει· πρῶτος δὲ Λούκιος Λεντοῦλος τούτους ἐξεῦρε, καὶ εἰς πολιτείαν ἤγαγεν· ὁ γὰρ Λεντοῦλος ἐν Ῥώμῃ διατιθέμενος ἔγραψε κληρονόμον τὴν ἰδίαν

DE CODICILLIS.

TITULUS XXV.

Dicamus porro de Codicillo. Eſt autem codicillus, imperfectæ in teſtamento ſententiæ teſtatoris ſuppletio.

Nec vero abſurdum eſt de origine codicillorum diſſerere: Auguſti temporibus primo codicillorum confectio in uſu non erat. Primus autem Lucius Lentulus eos invenit, atque in civitatem induxit: namque Lentulus Romæ teſtamentum condens heredem

1. κωδικίλλων F. qui t. t. tertiam ſyllabam per ἰῶτα ſcribit. Vid. *Gloſſ. Th.* 2. πρὸ τῶν Αὐγ. F. cum Curt.

a. 5. Harmenop. 7. & 36. *Eclog.* 1. περὶ κωδικίλλων. D. GOTH.

b. Idem omnino extat apud authorem *Eclog.* 36. tit. 1. c. 1. Harmenopul. 5. tit. 7. §. 3. κωδίκελος autem & κωδικίλλου differentiam vide apud Harmenop 5. tit. 7. §. 1. [Qui locus lectu digniſſimus. G. O. R.] D. GOTH.

Eadem definitio extat 36. Syn. Baſ. tit. 1. [Moſchop. autem περὶ σχεδ. ita definit: κωδίκελλος ἡ διόρθωσις τῆς διαθήκης. uterque recte definire videtur inſpecta codicillorum origine. Nam L. Lentulus Romæ teſtamentum fecerat, in quo filiam heredem ſcripſerat, Auguſto, aliiſque coheredib. adjectis. Sed poſtea receptum eſt, ut & ab inteſtato fierent codicilli. Codicillus igitur erit acceſſio teſtamenti, vel inteſtati voluntas libera ſolemni juris obſervatione. *ex Edit.* 1.] FABR.

c. Au-

ἰδίαν θυγατέρα, καὶ Αὔγουστον [c] τὸν βα-
σιλέα, καὶ ἑτέρους· εἶπε δὲ ἐν τῇ διαθή- 610
κῃ οὕτως, Ἐάν τινα ποιήσω [d] μετὰ ταῦ-
τα κωδικέλλον, ἰσχυρὸς ἔστω, τουτέστιν
[e] ἐκομφιρμάτευσε [3] τὸν ἐσόμενον κωδικέλ-
λον. Ἐκδημήσας [f] ἐπὶ τὴν Ἀφρικὴν, εἶτα
μέλλων ἐκεῖ τελευτᾷν, ἐποίησε κωδικέλ-
λον, ἐν ᾧ κωδικέλλῳ ἠξίωσε τὸν Αὔγου-
στον, μερικὸν ὄντα [4] αὐτοῦ κληρονόμον,
ποιῆσαί τι, οἷον κατασκευάσαι τινὶ οἰκίαν,
[5] ἢ ποιῆσαι, ἢ καὶ ἕτερόν τι τοιούτου τρό-
που· κατέλιπε δὲ καὶ φιδεικόμμισσα καὶ
ληγάτα τισὶν ὀνομαστὶ [g] ἀπὸ τῆς οἰκείας
θυγατρός. [6] Τῆς διαθήκης δὲ μετὰ τὴν τοῦ 611
Λεντούλου τελευτὴν ἀναγνωσθείσης, [7] προ-
ενεχθέντος δὲ καὶ τοῦ κωδικέλλου, Αὔγου-

dem ſcripſerat filiam ſuam, & Augu-
610 ſtum Imperatorem, & alios, dixerat-
que in teſtamento ſic: ſi quem poſt
hæc fecero codicillum, validus eſto;
id eſt, futurum codicillum confirma-
vit. Profectus in Africam, deinde
fecit ibi moribundus codicillum, in
quo codicillo rogabat Auguſtum, qui
ex parte heres ei erat, ut quid face-
ret, veluti ut domum alicui exſtrue-
ret aut etiam aliud quid hujuſcemodi
faceret: ſed & fideicommiſſa & lega-
ta quibuſdam nominatim a filia ſua
611 relinquebat. Lecto autem poſt Len-
tuli obitum teſtamento, prolatoque
codicillo, Auguſtus Imperator ex ſua
per-

3. τὸν de: F. 4. κληρ. præponit F. 5. Lego ἢ καὶ ποιῆσαι ἕτ. G. O. R. Mox τοιουτότροπον habet F. 6. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ Λεντ. τελ. τῆς διαθ. ἀναγν. F. 7. Melius προεν. ANON. *Duk.* & *Meerm.* quomodo edidit F. ſine neceſſitate.

c. Auguſtus igitur coheres adjectus. FABR. II.

d. Non puto Lentulum cautionem hanc teſtamento ſuo adhibuiſſe, qui cum teſtamentum faceret, de ejuſmodi judicii ordinatione non videtur cogitaſſe: & hujuſcemodi cautiones poſt uſum codicillorum receptum, omnino videntur introductæ. FABR.

Quid igitur ſibi volunt verba Juſtiniani, *ſcripſit* (Lentulus) codicillos TESTAMENTO CONFIRMATOS? Eane plane ſupervacua ſunt? Confer §. 1. ſeq. cap. 614-5. G. O. R.

e. Codicillis teſtamento confirmatis fideicommiſſum relinqui poteſt, ut hic. Imo & non confirmatis, uti dixi ad §. 10. *ſupra de fideicom. hereditatib.* D. GOTH.

f. Videtur Th. legiſſe: *cum diſcederet in Africam.* Contius. FABR. II.

g. Lentulus codicillis à filia legata, ab Auguſto vero & reliquis heredibus fideicommiſſa reliquit. FABR. I.

h. Et legata quidem fuiſſe codicillis a filia data TH. ſcribit: ſed addit incapacibus fuiſſe data, ut exponat illa verba, *quæ jure non debebat*; quæ veram interpretationem admittunt ex ipſo codicillorum defectu, qui tunc erant jure civili incogniti. Quod & D. Cujacio placet *in priori nota*; nam poſterior in h. l. corrupta videtur a manu librarii, illo loco quo ait *a filia teſtamento legata fuiſſe relicta*; vel eſt memoria lapſus vir inſignis: nam ſi teſtamento relicta fuerint, quamvis fieri poſſit, ut non debeantur, ſi, ut fingit TH. legatarii incapaces ſunt, tamen non video, quid hoc faciat ad hiſtoriam codicillorum, quorum originem atque progreſſum hoc loco dicere voluit. A COSTA *in Comm.*

Pro THo dicam poſt notam Galterii. G. O. R.

Schol. τουτέστι Σαμαρείταις Ἰουδαίοις· τούτοις γὰρ χριστιανοὺς κληρονόμους, ἢ ληγαταρίους ἔχειν οὐ δύναται, κατὰ δὲ φιδεικόμμισσον δύναται. Non videtur Th. ejuſque Scholiaſtes cepiſſe verba hæc Juſtiniani: *quæ jure non debebat.* Nam verius eſt indebita fuiſſe legata, quod codicillorum uſus nondum eſſet receptus. FABR.

Potuit etiam relictum quid fuiſſe peregrino cuipiam, ſive ei qui per leges capere non poſſet tempore Auguſti. De Judæis ſane & Samaritis nihil adhuc cautum fuerat ſpeciatim. DOUJAT.

Ridiculum inprimis, quod Chriſtianos hic memoret Scholiaſtes, quaſi jam ante Auguſtum Chriſtiani Imperatores regnaverint. Tum ejus verba miſere corrupta ſic reſtituere conabar: τουτ. Σαμ. ἢ Ἰουδ. τούτοις γὰρ χριστιανοῖς κληρονομίαν ἢ ληγάτα ἔχειν οὐ δύναται. &c. ſed felicior Collega. G. O. R.

An verba Schol. ſic corrigere licet: τούτους γὰρ χριστιανοὺς &c. ut editur? GAVEL.

Cæterum tria videntur h. l. apud Th. cavenda. PRIMO quidem non eſt plena, quam affert, definitio codicillorum: ut ſint eorum, quæ in teſta-
mento

[5] ὥστε ὁ βασιλεὺς ἀποπεπλήρωκεν ἐξ οἰκείου προσώπου τὰ βουληθέντα τῷ Λεντούλῳ· καὶ οἱ λοιποὶ δὲ συγκληρονόμοι, τὸν Αὔγουστον μιμησάμενοι, παρέσχον τὰ φιδεϊκόμμισσα· καὶ ἡ Λεντούλου δὲ θυγάτηρ τὰ παρ᾽ αὐτῆς ὀνόμασι καταλειφθέντα ληγάτα προσώποις [8] μὴ δυναμένοις [h] λαμβάνειν κατέβαλε.

perſona quæ Lentulus voluerat, implevit; ſed & reliqui coheredes, Auguſtum imitati, fideicommiſſa præſtiterunt; quin & filia Lentuli legata a ſe nominatim relicta perſonis, quæ capere non poterant, exſolvit.

Καὶ τούτων οὕτω παρακολουθησάντων, 612 λόγος τὸν θειότατον Αὔγουστον συγκαλέσασθαι τοὺς τότε σοφούς, ἐν οἷς καὶ Τρεβάτιον [i], οὗτινος κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπὶ παιδεύσει νόμων ἦν [9] αὐθεντία μεγίστη· ζητῆσαι δὲ παρόντων τῶν νομικῶν, εἰ δεῖ τοῦτο δεχθῆναι τοῦ κωδικέλλου, καὶ εἰ τῶν νομικῶν οὐκ ἀφέστηκε λογισμῶν; ταῦτα τοίνυν [10] ἐπερωτήσαντος Αὐγούστου, λέγεται τὸν Τρε-

Hoc ita quum proceſſiſſet, fama *eſt*, Divum Auguſtum convocaſſe ſapientes illius temporis *viros*, in quibus & Trebatium, cujus ob legum peritiam maxima eo tempore erat auctoritas, & quæſiviſſe præſentibus his Jureconſultis, num hoc codicilli *jus* recipiendum eſſet, & an a legitimis rationibus non abhorreret? Hæc igitur

8. λαμβάνειν h. l. F. 9. ἡ ad: F. Mox. ζητῆσαί τι F. 10. ἐρωτ. F.

mento teſtatoris voluntati deſunt, ſupplementum. Conſtat enim ex §. ſq. codicillos non tantum a teſtato, ſed etiam ab inteſtato fieri poſſe. PRÆTEREA ut explicet, quæ fuerint ea legata, quæ filia Lentuli jure non debebat, fruſtra ad divinationem recurrit, quod hæc legata illis relicta fuiſſent, qui capere ex teſtamento non poterant. Nam manifeſtum eſt, jure communi eo tempore codicillos & legata in codicillis relicta, nullam habuiſſe juris auctoritatem: Filia tamen Lentuli legata illa, quæ jure non debebat, ſolvit; quia bonis heredibus voluntatem defuncti intellexiſſe, pro jure eſt. Neque enim minus apud illos honeſtas, quam apud alios neceſſitas valet, ut ait eleganter *Plin. L. IV. Ep.* 10. His DENIQUE addere poſſumus, rejiciendam eſſe alteram ipſius divinationem, qua *cæteros*, qui Auguſtum ſecuti ſunt, ſupponit fuiſſe ejus coheredes: cum neceſſe non ſit hunc locum ita reſtringere: & longe plenior & commodior ſenſus ſit, ad enarrandam conſuetudinis inductionem juxta mentem Juſtin. ſi ad cæteros indiſtincte aliis aliorum codicillis rogatos, hæc verba referantur.

D. GALTIER.

Ad PRIMUM accuſationis caput reſpondeo: Galterium ex Fabroti jam nota (ſupr. *b.*) diſcere potuiſſe, quod TH. ad primam codicillorum originem reſpexerit. Ad SECUNDUM: qui probare poteſt, THum hæc ex divinatione magis, quam ex ipſa hiſtoriæ fide nobis reliquiſſe? Jam vero nihil ait Juſtin. de codicillis ad filiam, ſed ad Auguſtum ſolum ſcriptis: adeoque putem, quum & codicilli & fideicommiſſa ex L. Lentuli perſona cœpiſſe dicantur, hoc ita intelligendum, ut Auguſtus codicillis vim & jus primus tribuerit, filia autem legata incapacibus relicta, non ut legata, ſed ut fideicommiſſa, præſtiterit. Nam legata nonniſi teſtamento relinqui potuiſſe, diſertis verbis & Ulpian. XXIV. 1. & Modeſt. l. 36. *de Leg.* 2. & ipſe Imperator §. 10. ſ. *de Fideic. hered.* docent: ideoque caute Juſtin. toto hoc tit. cap. 610. 614. 615. & 617. ſola codicillis fideicommiſſa, nuſquam legata, attribuit; licet teſtamento fuerint confirmati: quibus tamen legata interdum, ſed improprie, tribui concedo. TERTIO negat Galterius adv. noſtrum, *cæteros qui Auguſtum ſecuti ſint*, ejus fuiſſe coheredes: at enim, ſi Juſtin. de eodem Lentulo non pergit loqui, cur mox ad Lentuli filiam recurrit? Suamne αὐθάδειαν Juſtiniano obtrudere audet Galterius? Immo vero plenior longe & commodior eſt ille ſenſus, quod demum poſt hanc Lentuli hiſtoriam D. Auguſtus convocaſſe dicitur viros ſapientes ad jus novum & commune inducendum.

G. O. R.

i. Trebatius juris civilis peritia commendatur. l. 2. §. 45. D. *de origine juris.* D. GOTH.

k. Vide-

Τρεβάτιον εἰπεῖν τῷ Αὐγούστῳ, χρησιμώτατον [k] καὶ ἀναγκαῖον εἶναι [11] τοῦτο τὸ τῶν κωδικέλλων Ῥωμαίοις, διὰ τὰς μεγάλας 613 καὶ μακρὰς ἀποδημίας, αἵτινες συνεχεῖς ἦσαν παρὰ τοῖς παλαιοῖς, διὰ τοὺς ἀνακύπτοντας πολέμους· ἵνα, ἐάν τις διαθήκην μὴ δύνηται ποιῆσαι, ἀπορῶν τῶν εἰς τοῦτο ἐπιτηδείων, κωδικέλλον ποιήσῃ. Μετ' ἐκείνους οὖν τοὺς χρόνους, ὁπότε καὶ Λαβεὼν ὁ νομικὸς [13] κωδικέλλον ποιήσας ἐτελεύτησεν, οὐδενὶ γέγονεν [14] ἀμφισβήτησις, νόμιμον ἔχειν σύστασιν τοὺς κωδικέλλους.

igitur interrogante Auguſto, dicitur Trebatius dixiſſe Auguſto, utiliſſimum & neceſſarium eſſe Romanis hoc codicillorum *jus*, propter magnas & longinquas peregrinationes, quæ apud veteres ob bella emergentia continuæ erant: ut, ſi quis teſtamentum facere non poſſet, deſtitutus *rebus ac perſonis* ad hoc neceſſariis, codicillum faceret. Poſt illa igitur tempora, quum etiam Labeo Juriſconſultus facto codicillo moreretur, dubium nemini fuit, legitimam codicillos habere ſubſtantiam.

§. I. Οὐ μόνον δὲ διαθήκης γενομένης 614 δύναταί τις [15] κωδικέλλον γράφειν, ἀλλὰ καὶ ἀδιάθετος [l] τελευτῶν [16] ἐν αὐτῷ φιδεϊκόμμισσα συγκεχώρηται καταλεῖψαι. Εἰ δέ τις κωδικέλλους ποιήσας, τῇ γραφῇ τούτων ἐπιζήσας, διάθηται μετὰ ταῦτα, Παπινιανὸς οὐ βούλεται τοὺς προγεγραμμένους ἐρρῶσθαι κωδικέλλους, εἰ μὴ ἄρα ἰδικῶς ἐν τῇ διαθήκῃ [m] ἐκομφιρμάτευσεν αὐτούς, εἰπών· Τοὺς πρὸ τῆς διαθήκης μου γενομένους 615 κωδικέλλους ἰσχύειν βούλομαι. ἀλλὰ ταῦτα μὲν Παπινιανός· Σεβῆρος δὲ καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι, τὰ καταλειφθέντα φιδεϊκόμμισσα ἐν τοῖς κωδικέλλοις,

§. I. Non ſolum autem facto teſtamento codicillum quis ſcribere poteſt, ſed inteſtatus etiam moriens fideicommiſſa in eo relinquere poteſt. Quod ſi quis factis codicillis, ſcripturæ illorum ſupervivens poſt illa teſtamentum fecerit, non vult Papinianus codicillos ante ſcriptos valere, niſi eos in teſtamento ſpecialiter confirmaſſet, dicens: Factos ante teſtamentum meum codicillos valere volo. Sed hæc quidem Papinianus: Divi autem Severus & Antoninus reſcripſerunt, fideicommiſſa in codicillis ante

11. τοῦτο de: F. 2. 12. ποιήσει F. 2. 13. κωδικέλλοις F. 14. ἀμφισβητήσιμον ἔννομον ἔχ. F. 15. κωδ. de: F. male. 16. ἐν αὐτοῖς F. 17. οὐ βούλ. Παπ. τοὺς προγεγραμμένους. F. Sic legend. foret προγρ. G. O. R.

k. Videtur uſus codicillorum juri conſonans, quod utiliſſimus: nam civilem rationem utilitate, vel neceſſitate metimur. FABR. I.

l. 36. *Eclog.* 1. c. 3. in princ. 5. Harmenop. 7. §. 2. l. 8. l. 16. D. *de jure codicillorum.* D. GOTH.

m. *Eclog.* d. l. verſ. πρὸ τῆς διαθήκης. Harmenop. d. l. §. εἰ πρὸ τῆς διαθήκης. 7. l. ante tabulas 5. D. *de jure codicillorum.* D. GOTH.

V. Pſelli Synopſ. verſ. 1325. FABR. I.

Papinianum hic non præcipere, vult Bynkersh. VIII. Obſerv. c. 13. pag. 492. codicillos teſtamento antiquiores præciſe ipſo teſtamento eſſe confirmandos, ut plerique interpretes, perperam (ut ait) præeunte THo, eum intellexiſſe videntur: ſed ſimpliciter facto teſtamento requiri in hac §. 1. ſpecialem voluntatem, codicillos adprobantem. Præterea ad ſequentia noſtri verba καὶ μὴ πρ. κομφιρμ. εἰ μὴ &c. ſic commentatur: „THum ſe„quuntur longe plurimi Interpretes, rati verſ. *ſi* „*appareat* ita eſſe intelligendum, atque ſi ſcri„ptum eſſet, *niſi appareat teſtatorem a codicillari* „*voluntate receſſiſſe*, hoc eſt niſi mutata voluntas „pro-

λεις, τοῖς πρὸ τῆς διαθήκης γραφεῖσιν, ἀκωλύτως ἀπαιτεῖσθαι, καὶ μὴ γενομένης κομφιρματίωνος· εἰ μὴ ἄρα [18] δείκνυται ὁ τεστάτωρ τῶν ἐν τῷ κωδικέλλῳ γεγραμμένων ἀναχωρήσας.

§. II. [19] Ἔστι δὲ γενικὸς κανών, ὁ λέ- 616
γων· Non poſſum codicillos faciens [n] dicere, Ille mihi ſit heres: τουτέστιν, οὐ δύναμαι [13] κωδίκελλον ποιῶν λέγειν, Ὁ δεῖνα ἔσω μου κληρονόμος· ἤγουν γράφειν, Ὁ υἱός μου ἔστω [o] ἐξερεδάτος· ἵνα μή τις σύγχυσις γένηται μεταξὺ διαθήκης καὶ κωδικέλλου, καὶ εἶησαν ἀδιάκριτοι· ταῦτα γὰρ ἐν διαθήκῃ γίνεται. Ὥστε οὖν, ὡς εἴρηται, οὔτε ἐξερεδατεύειν οὔτε γράφειν κληρονόμον δυνατὸν ἐν κωδικέλλῳ, φιδεϊκομμισσαρίαν [p] δὲ κληρονομίαν δυνατὸν καταλιμπάνειν.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ [20] ὁ κανὼν ὁ εἰρημένος 617
ἰσχύει, ὅτι ἐὰν γράψω Πρῖμον [21] πούρως κληρονόμον, οὐ δύναμαι ἐν κωδικέλλῳ αἵρεσιν αὐτῷ [22] προσθεῖναι, καὶ λέγειν· Ἔσω μου κληρονόμος, ſi navis ex Aſia venerit· ἐὰν γὰρ δεξώμεθα τὴν αἵρεσιν, ἀτονησάσης αὐτῆς, εὑρίσκεται ὁ τεστάτωρ διὰ τῆς ἐν [23] αὐτῷ διδομένης αἱρέσεως ἀφαιρῶν τοῦ Πρίμου τὴν κληρονομίαν· ἀλλ' οὐδὲ τῷ γρα-

ante teſtamentum ſcriptis relicta ſine impedimento peti *poſſe*, etiam non facta confirmatione: niſi forte teſtator ab his, quæ in codicillo ſcripta erant, receſſiſſe probetur.

§. II. Eſt autem regula generalis, dicens: NON POSSUN CODICILLOS FACIENS DICERE, ILLE MIHI SIT HERES: vel ſcribere, Filius meus exheres eſto: ut ne confuſio aliqua oriatur teſtamentum inter & codicillum, ſintque indiſtincta: hoc enim in teſtamento fit. Itaque, ut dictum eſt, neque exheredare, neque heredem ſcribere in codicillo licet: ſed fideicommiſſaria hereditas relinqui poteſt.

In tantum vero dicta regula valet, ut, ſi Primum pure heredem ſcripſero, non poſſum in codicillo conditionem ei adjicere & dicere: Heres mihi eſto, ſi navis ex Aſia venerit. Si enim conditionem recipiamus, illa deficiente invenietur teſtator per datam in illo *codicillo* conditionem Primo hereditatem ademiſſe. Sed neque he-

18. τεστ. δείκν. ὁ τῶν F. mira σύγχυσις. 19. Κανὼν δέ ἐστι γεν. ὁ λέγων. *Codicillis hereditas neque dari neque adimi poteſt*. F. Sequentem tamen cum Viglio ac nobis interpr. Græcam habet. 20. ὁ εἰρ. καν. F. 21. κληρ. h. l. F. 22. προστεθῆναι F. 23. κωδικέλλῳ pro αὐτῷ F.

„ probetur: ea enim non probata, ſatis apparere, a priore voluntate receſſum non eſſe....... „ At vero Imperatores Juriſprudentiam, quæ Plinii ævo obtinebat (11. Epiſt. 16.) & tantum rationis habebat, penitus abrogaſſe, grave eſt ut dicamus, &c.". Mihi vero neutiquam hoc grave videtur. Sed quæ porro de hoc reſcripto D. fratrum Vir Conſultiſſ. (collato ipſo Papiniano in l. 5. D. h. t.) partim pro Tribuniano, partim adv. eumdem diſputat, in compendium ægre redigi poſſunt, quum varias vel conciliationes vel conjecturas contineant, neque certum quid definiant. G. O. R.

n. 36. *Eclog.* 1. c. 10. 5. Harmenop. 7. §. 4. l. 2. in f. l. 6. l. 10. D. *de jure codicillorum*. l. 27. in f. D. *de cond. inſtitut.* D. GOTH.

o. Pſell. οὐτ' ἀφαιρεῖ ὃν ἔγραψεν ἐν τῇ διατυπώσει. FABR. I.

p. Adde l. 27. in fin. D. *de conditionib. inſtit.* l. 2. C. *de codicillis* l. 2. l. 6. l. 10. D. *eod.* 36. *Eclog.* 1. c. 10. & ibid. ex tit. 11. c. 71. l. 76. D. *ad Trebellianum.* Sed & in codicillis nomen heredis declarari poteſt. *Eclog.* ibidem & tit. 9. c. 62. l. 77. D. *de heredib. inſtit.* D. GOTH.

 q. Ante

γραφέντι κληρονόμῳ ἐν τῇ διαθήκῃ q, διρέκτως δυνατὸν ὑποκαθιστᾷν ἐν κωδικέλλῳ, καὶ λέγειν· Ἐὰν ὁ Πρῖμος, ὃν ἐν τῇ διαθήκῃ ἐνεστησάμην κληρονόμον, μὴ γένηταί μου κληρονόμος, ἔστω μου Σεκοῦνδος κληρονόμος.

heredi in teſtamento directe ſcripto, ſubſtituere licet in codicillo ac dicere: Si Primus, quem in teſtamento heredem inſtitui, heres mihi non fiat, Secundus mihi heres eſto.

§. III. Καὶ ἕνα r καὶ πολλοὺς 24 δυ- 618
νάμεθα ποιεῖν κωδικέλλους· Γινομένων δὲ κωδικέλλων οὐδεμίαν ἐπιζητοῦμεν τάξιν s ἐπὶ τῇ τούτων γραφῇ, ὥσπερ ἐπὶ τῆς διαθήκης λέγομεν προηγεῖσθαι τὴν ἔνστασιν· καὶ 25 ὅτι μόνοι t πέντε μάρτυρες ἀρκοῦσι.

§. III. Et unum & multos facere poſſumus codicillos. *In* faciendis autem codicillis nullum requirimus ordinem in ſcriptura eorum: ſicut in teſtamento dicimus præcedere inſtitutionem. Et hic ſoli quinque teſtes ſufficiunt.

26 ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΕΛΟΣ.

SECUNDI LIBRI FINIS.

24. συγχωρούμεθα, & mox: Κωδ. γιν. abſque δὲ F. 25. ὅτι ſolus Goth. 26. Clauſula hæc de: Lugd. & Goth. Fabrotus hanc ſubſtituit: Ἐπληρώθη σὺν Θεῷ ὁ β΄. Ἰνστιτουτίων Θεοφίλου ἀντικήνσωρος *feliciter*.

q. Ante Fabroti 2. diſtinguebatur poſt διρέκτως, verteratque Curtius & Fabr. in 1. *nec heredi directo in teſtamento inſtituto ſubſtituere in cod. poſſumus*: aſt in 2. editum δυνατὸν διρέκτως & verſum: *nec her. in teſt. inſt. directo ſubſt. in cod. p.* Eumdem ego ſenſum præſtiti, tranſpoſito commate ante διρέκτως. G. O. R.

r. L. 6. §. 1. D. *eod.* 36. *Eclog.* 1. c. 3. in f. D. GOTH.

s. Adde l. 6. §. 1. D. *eod.* ubi dicitur, codicillos teſtatoris manu ſcribi & ſubſignari neceſſe non eſſe. D. GOTH.

Iſidor. Orig. 5. c. 24. *Codicillum* [*Codicellum* in meo exemplari aliquoties. G. O. R.] *ut veteres aiunt, ſine dubio ab auctore dictum, qui hoc ſcripturæ genus inſtituit* (imo eſt ὑποκοριστικὸν à codice: Juven. Sat. 10. —— *nam codice ſævo, Heredes vetat eſſe ſuos*) *eſt autem ſcriptura nulla indigens ſolemnitate verborum, ſed ſola teſtatoris voluntate qualiscumque ſcriptura ſignificatione expreſſa: cujus beneficio voluntatibus defunctorum conſtat eſſe ſubventum, propter legalium verborum difficultatem, aut certe propter neceſſitatem adhibendorum ſolemnium.* & ideo pagani cum teſtamentum faciunt per ſcripturam vulgo ſolent adjicere, velle teſtamentum etiam vice codicillorum valere, l. 3. D. *de teſt. mil.* Gregor. Nazianz. in teſtam. ſuo, ὡς βούλομαι, εἴτ' ἐν κωδικέλλῳ αὐτὴν ἰσχύειν βούλομαι. FABR. I.

Jure veteri codicilli erant epiſtolæ, nullamque ſolennitatem nec teſtem deſiderabant. Idem, cum componerentur inſtitutiones, jus erat; neque opus eſt ut cum THo ad ſolennitatem ſcripturæ inſtitutionis hæc verba reſtringamus. OTTO *in Comment.*

Nego idem juris fuiſſe Inſtitutionum tempore: nam licet §. fin. in l. ult. Cod. h. t. legi Theodoſianæ a Tribun. adjectam eſſe concederem, quia abeſt in l. ult. Cod. Theod. *de Teſtam. & Codic.* tamen in l. 1. ejuſd. Cod. ac tit. (ſive eam Conſtantino A. Chr. 326. ſive cum Gothofr. Conſtantio A. 354. tribuas,) jam in codicillis, quos teſtamentum non præcedit, vel ſeptem vel quinque teſtium numerus exigitur: atque adeo reſtrictio THi aut non eſt de nihilo, aut dicendum illud ὥσπερ exempli tantum indicem eſſe. Præterea mutilam hic eſſe paraphraſin, ideo crediderim, quod ſequens καὶ ὅτι non habet quo referatur, niſi ἴσον cum Gavellio ſuppleas. G. O. R.

t. Adde 5. Harmenop. 7. §. 8. atque l. ult. C. *de codicil.* D. GOTH.

INSTITUTIONUM[1] LIBER TERTIUS.

[ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΩΝ ΤΩΝ ΕΞ ΑΔΙΑΘΕΤΟΥ [a] ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Α.

Μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν κατ' εἶδος κτήσεων, ἀρξάμενοι περὶ τῶν καθομάδα διαλέγεσθαι, ἠρξάμεθα τῆς κληρονομίας, εἰπόντες ταύτην ἢ ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου [2] εἰς ἡμᾶς καταφέρεσθαι· Εἰπόντες οὖν τὰ ἐκ διαθήκης ὡς ἐν [3] εἰσαγωγῇ, ὡς οἷόν τε ἀνελλιπῶς, [b] διὰ τὴν ἀκολουθίαν εἰπόντες καὶ περὶ ληγάτων καὶ φιδεϊκομμίσσων, νῦν εἴπωμεν περὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομιῶν. Χώρα δὲ ταύταις, ἡνίκα τις μὴ διαθέμενος τελευτήσῃ.

Τε-

DE HEREDITATIBUS, QUÆ AB INTESTATO DEFERUNTUR.

TITULUS I.

1 Poſt expoſitionem adquiſitionum ſpecialium, quum inciperemus diſſerere de univerſalibus, cœpimus ab hereditate, dicentes eam aut ex teſtamento aut ab inteſtato ad nos deferri. Quum igitur *de hereditatibus* ex teſtamento diximus, prout in elementis, quam potuit pleniſſime, quum*que* ob conſequentiam & de legatis & fideicommiſſis diximus; nunc de hereditatibus ab inteſtato loquamur. His vero locus *eſt*, ſi quis inteſtatus deceſſerit.

De-

LECTIONES VARIANTES.

1. Τῆς Ινστιτούτων βιβλίον γ'. Goth. Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς γ'. Ινστιτουτίων. F. 2. ἐφ' F. 3. εἰσαγωγῆς F.

NOTÆ.

a. Adde 4. Paul. Sent. 8. *de Inteſtatorum ſucceſſione*. 45. Eclog. 45. & Novell. 118. 5. Harmenop. 8. D. GOTH.

Heredibus teſtamentariis hereditas ex teſtamento obvenit, legitimis lege, ſive jure legitimo, l. 3. §. 2. D. *pro ſoc.* l. 87. §. 3. D. *ad L. Falcid.* l. 29. §. 1. D. *de ſtatul.* Tacit. Hiſt. 2. *Rata fuere eorum, qui acie Othoniana ceciderant, teſtamenta, aut lex inteſtatis.* ideo legitimi heredes dicti, Apul. Apol. quoniam ad eos bona lege redire, aut venire dicuntur. Terent. in Andr. act. 4 Sc. 5. & in Hecyra act. 1. Sc. 2. & ibi Donat. Cicero in Verr. 3. Symmach. 1. 3. Liban. in Baſilico: πατρῴας καὶ παππῴας κληρονομοῦσιν οὐσίας, νόμον τοὺς τοῦτο καλοῦμεν. FABR. I.

b. Concordat cum mea verſio Curtiana ac Fabrotiana, licet omnes editores Græca aliter diſtinxerint: *Cum igitur de ea, quæ ex teſtamento defertur, quam fieri potuit* [*in Iſagoge ſive inſtitutione* CURT. *in Inſtitutionibus* FABR.] *accuratiſſime pleniſſimeque dixerimus: dictumque etiam ſit ob rerum continentiam conſequentiamque de leg. ac fideic.* Vix autem dubito, quin καὶ ante διὰ reponendum, & illud poſt εἰπόντες delendum ſit. G. O. R.

c. Adde

Τελευτᾷ [4] τις ἀδιάθετος [c] ἢ φάκτῳ ἢ 2
νόμῳ· φάκτῳ μὲν, ἡνίκα τις παντελῶς μὴ ποιήσῃ διαθήκην· νόμῳ δὲ [d], ἡνίκα τις ποιήσῃ διαθήκην, ἣν ὁ νόμος οὐ προσίεται. ἢ γὰρ non jure civili facta [5] (τουτέστιν, οὐ δικαίῳ πολιτικῷ γεγενημένη) ἐστὶ, παραλειφθέντων τῶν ὅρων, τῶν εἰς ἀκριβῆ συντεινόντων διατύπωσιν διαθήκης· ἢ τυπωθεῖσα ἰσχυρῶς, γέγονε [e] ῥοῦπτα [6] τουτέστι ῥηγνυμένη, (οἶδας δὲ τὸ ῥοῦπτιον πόσοις συμ- 3
βαίνει τρόποις· ποστούμου [f] πραιτερίτου τοκετῷ, [7] τουτέστιν υἱοῦ γεννηθέντος μετὰ τὴν τῆς διαθήκης ποίησιν· καὶ καινῷ σουῷ [g] ἐπαναβαίνοντι· ἢ καινῷ σουῷ ἐπιγενομένῳ) ἢ ἴρριτος, [8] τουτέστιν ἄκυρος, ἀποτελεσθῇ, [9] δι' ὧν ὑπέστη κάπιτις διμινουτίωνα ὁ τεστάτωρ, ἐν ᾗ καὶ ἐτελεύτησεν· ἢ μηδενὸς τοιούτου παρακολουθήσαντος, ὁ γραφεὶς κληρονόμος οὐ προσῆλθε τῷ κλήρῳ.

§. I. Ἀδιαθέτου τοίνυν τελευτήσαντός 4
τινος

Decedit quis inteſtatus vel facto vel jure: facto quidem, ſi quis teſtamentum omnino non fecerit; jure autem, ſi quis teſtamentum fecerit, quod jus non admittit. Aut enim NON JURE CIVILI FACTUM eſt, neglectis modis ad ſolemnem teſtamenti ordinationem pertinentibus; aut rite ordinatum RUPTUM fuit, (noſti autem quot modis ruptum fiat; poſtumi præteriti adgnatione, id eſt nato filio poſt teſtamenti confectionem, & novo ſuo *herede* ſuccedente, aut novo ſuo *herede* adſcito) aut IRRITUM eſt factum, eo quod capitis deminutionem teſtator ſubiit, in qua etiam obiit: aut nulla hujuſmodi *re* ſubſecuta, ſcriptus heres hereditatem non adiit.

§. I. Igitur aliquo ſecundum dictos modos

4. δὴ ad: F. 5. incluſa deſunt F. 6. τουτ. ῥηγ. de: F. 7. τουτ. : : : : ποίησιν. hæc omnia de: F. 8. τουτ. ἄκ. de: F. ſtatim ἀπετελέσθη legendum. G. O. R. 9. ἢ δι' ἂν ὑπέστη *capitis* δημιν. F.

c. Adde l. 1. D. *de ſuis & legitimis heredibus.* Quid, qui teſtari non potuit? proprie non eſt inteſtatus, ſed pro inteſtato: d. l. 1. D. GOTH.
Nonius: *Inteſtatus eſt, qui ſine teſtamento perit.* cum teſtamentum facere poſſit, l. 2. §. 2. D. *und. leg.* l. 1. D. *de ſuis & legit. hered.* Gloſſ. Gr. Lat. ἀδιάθετος, *inteſtatus.* excerpta & vett. Gloſſ. *ex inteſtato*, ἐξ ἀδιαθέτου. FABR. I.

d. Quintil. Decl. *Neque ego negaverim, non uno genere fieri inteſtatos: aut enim is eſt inteſtatus, qui non ſcripſit omnino teſtamentum, aut qui id ſcripſit, quod valere non poſſit.* FABR. I.

e. Hic non improprie inteſtatus deceſſiſſe dicetur, l. 1. D. *de ſuis & legit. her.* id eſt, ut Græci vertunt, κυρίως, l. 14. C. *de fideicomm.* FABR. I.

f. Teſtamentum rumpitur adgnatione, & quaſi. adgnaſcitur poſtumus: quaſi adgnaſcitur ulterior, qui ſuccedit in locum ſui, & filius adoptivus, & hos rumpendi modos ponit etiam lex 28. §. 1. D. *de lib. & poſtum.* FABR. I.

g. Ad hæc ſatis intelligenda novi Juſtiniani reſpiciant ad §. 2. & 4. *de Exhered. liber.* cap. m. 305. 306. 309. & maxime: §. 3. fin. *Quib. mod. teſt. infirm.* not. *m.* G. O. R.

h. Sic ſup. §. 2. tit. *de heredum qualitate & differentia.* dixi ad l. 1. §. 1. & 5. D. *ſi tabulæ teſtamenti nullæ extabunt.* D. GOTH.

i. Dixi ad l. XII. tab. Titu. *de heredit. ab inteſt.* Adde Ulp. 26. §. 1. 2. Gaj. 8. §. 1. D. GOTH.
Ulp. R. t. 26. Theop. ad §. 2. *ſupra de her. qual. & diff.* FABR. I.

k. Libro 2. titulo *de heredum qualitate & differentia* §. 2. adde 2. Gaj. 8. §. 1. v. ſui l. 1. D. *de ſuis.* D. GOTH.

l. Juſtin. *Pronepos, proneptiſve ex nepote ex filio nato prognatus, prognatave.* NATUS dicitur de filio: auctor Tragœd. quæ inſcribitur. Herc. Oeteus. — *natus jacet, nepos ſuperſum.* PROGNATUS de nepote vel pronepote. v. Cuj. in poſteriorib. N. FABR. I.

m. Ut & apud Græcos, Iſæus Orat. 5. FABR. I.

n. §. ult. ſup. *de Nupt.* D. GOTH.

o. Th ſcribit, nothos curiæ oblatos decuriones factos fuiſſe, & jura ſuorum heredum habuiſſe:

τινος κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους, [10] ἡ κληρονομία κατὰ πρώτην [h] τάξιν ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου [i] νόμου εἰς τοὺς σοὺς περιγίνεται κληρονόμους.

§. II. Σοῦοι δὲ κληρονόμοι νομίζονται, καθὰ καὶ ἐν τῇ προλαβούσῃ [k] εἰρήκαμεν ἰνστιτουτίων, οἱ in poteſtate ὄντες τοῦ τελευτήσαντος, οἷον υἱὸς θυγάτηρ· ἔγγονος ἐγγόνη, οἱ ἀπὸ τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ· προέγγονος [l] προεγγόνη, οἱ πρὸ τῆς ἐμῆς τεχθέντες τελευτῆς ἐκ τοῦ ἐγγόνου, ὃν ὁ ἐμὸς ἐγέννησεν υἱός. Καὶ οὐ [11] διαφέρομαι, πότερον φυσικοὶ παῖδές εἰσιν ἢ θετοί.

[m] Τούτοις δὲ τοῖς σουοις [12] συναριθμεῖσθαι ἀνάγκη καὶ τοὺς μὴ τεχθέντας μὲν ἀπὸ νομίμων γάμων, ἐπιδοθέντας δὲ, καθὰ ταῖς βασιλικαῖς περιέχεται διατάξεσι, [n] βουλευτηρίῳ πόλεως· γενόμενοι γὰρ βουλευταὶ [o] τὰ τῶν σουίων ἔχουσι δίκαια.

Προσ-

modos inteſtato mortuo, hereditas primo loco ex Lege XII. tabularum ad ſuos heredes pervenit.

§. II. Sui autem heredes cenſentur, ſicut & in ſuperiori Inſtitutione diximus, qui in poteſtate ſunt defuncti, velut filius filia; nepos neptis ex filio præmortuo, pronepos proneptis, ante mortem meam nati ex nepote, quem meus genuit filius. Neque diſtinguo, utrum filii ſint naturales an adoptivi.

His autem ſuis & *eos* adnumerari neceſſe *eſt*, qui ex legitimis quidem nuptiis non ſunt nati, ſed *tamen*, ut principalibus continetur conſtitutionibus, curiæ civitatis oblati ſunt: nam decuriones facti ſuorum jura habebunt.

His

10. ἡ Goth. & F. 11. διαφερόμεθα F. 12. συναριθμεῖν F. omittens ſeqq. καὶ & μὲν.

ſe: verum nothi ita curiæ oblati erant ſtatim legitimi, ſui heredes, & antequam decuriones eſſent; nec decurionatus honorem, ſed conditionem curialem per hujuſmodi oblationem ſortiebantur, l. 3. C. *de Natur. lib.* puta ut muniis curiæ ſervirent, l. 50. C. *de Decur.* periculo ſuarum facultatum l. 60. l. 64. C. *eod.* Et propterea decuriones & curiæ ſubjecti diſtinguuntur, l. 55. C. *de Decur.* ejuſdemque conditionis erant, qui pœnæ loco addicebantur, ut Chriſtiani olim, ut officiales l. 33. C. *de Decur.* Et quidem abſurdum fuiſſet, nothos curiæ traditos, mox fuiſſe decuriones, cum aut ætatem non haberent, aut non eſſent idonei ad remp. adminiſtrandam, aut plenus eſſet numerus decurionum: & decurionatus honorem fuiſſe ſtatim aſſecutos, quem legitime nati haud ita facile aſſequebantur, &c. MERILL. VIII. *Obſerv.* 26.

Hanc Merillii cenſuram quum non ſatis ſolide refellere ſciverit FABROTUS in Apologia pro Græcis, (quam Excurſus I. ſiſtet) inde factum credo ut Viri Conſultiſſimi D. GALTERIUS in THo renovato, & HEINECCIUS tam in Syntagm. Antiquit. quam ad Vinn. §. ult. *de Nupt.* eamdem ſatis inconſulte ſuam fecerint: quibus accenſeas, cave, Ever. OTTONEM, in Comment. Inſtit. d. §. ult. namque hic poſtea ſententiam mutavit, in ſecunda edit. Libri ſui de Ædilibus Colon. & Munic. cap. V. pag. 157. hæc ſcribens: „ Naturales vero „ curiæ oblati ſtatim fiebant decuriones, & jura „ ſuorum heredum habebant, etſi legitimæ non„ dum eſſent ætatis, neque ad rem publicam ad„ miniſtrandam idonei: nam licet olim ætas viginti „ quinque annorum legitima fuerit l. 6. §. 1. l. 11. „ D. *de Decur.* tamen infantes etiam adſcriptos legi„ mus in l. 21. §. 6. D. *Ad munic.* & l. 1. C. *de* „ *Mun. & honor.* [ſed hoc vetitum a Conſtantino M. l. 4. C. Theod. *de Decur.* G. O. 2.] „ & ju„ venes ſedecim vel octodecim annorum l. 4. C. „ Th. *de fil. mil. app.* l. 7. C. Th. *de Decur.* eoque „ pertinent decuriones PRÆTEXTATI, ultimum lo„ cum in ænea tabula Canuſina tenentes, apud Fa„ brett. cap. IX. inſcr. 9. juniores ſc. qui diſcendi „ cauſa in curiam veniebant, ſententiam vero non „ rogabantur: uti Abbas Damadenus in explic. d. „ tabulæ cap. 30. oſtendit. idque contra MERILLII „ iniquam cenſuram, THo impactam, notandum „ eſt".

Recte quidem hic ait Vir Ampl. *naturales curiæ obla-*

Προστίθει τούτοις, καὶ ἣν ἡ τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως ἐπενόησε διάταξις, p κελεύουσα, ἡνίκα τις [13] ἐμίγη τινὶ γυναικὶ οὐ γαμικῇ διαθέσει, ἣν ἐκ νόμων γαμετὴν ἔχειν οὐκ ἐκωλύετο; q εἴγε τεχθεῖεν [14] ἐκ 6 ταύτης παῖδες, τῆς δὲ στοργῆς ἐντεῦθεν r αὐξανομένης προικῷα πρὸς αὐτὴν συμβόλαια [15] ποιήσηται, τοὺς τεχθέντας ἢ τὰς τεχθείσας οὐ μόνον μετὰ τὴν τοῦ προικῴου γραφὴν ἐννόμους καὶ in poteſtate γίνεσθαι τοῖς πατράσιν, ἀλλὰ καὶ s τοὺς πρὸ τῶν προικῴων τεχθέντας, οἳ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα πρόφασιν παρέσχον τοῦ κληθῆναι τὸ τιμιώτατον τῶν νομίμων παίδων ὄνομα. Κρατεῖν δὲ τοῦτο ὁ θειότατος ἡμῶν 7 ἐκέλευσε βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς γεννηθεῖσι πρὸ τῶν προικῴων [16], εἰ καὶ μηδένα μετὰ τὰ προικῷα τεχθῆναι συνέβη, ἢ καὶ τεχθέντες ἐτελεύτησαν.

His adde & *eos*, quos ſanctiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutio adinvenit, ſanciens, ſi quis mulieri cuidam non maritali adfectione mixtus fuerit, quam ex legibus uxorem habere non prohibebatur; ſi quidem ex illa liberi ſint nati, *ipſe* autem amore inde adaucto dotalia cum ea inſtrumenta fecerit: ut nati aut natæ non modo poſt *inſtrumenti* dotalis ſcripturam legitimi atque in poteſtate patrum fiant, ſed etiam ante dotalia *inſtrumenta* nati, qui etiam poſtea *natis* occaſionem adquirendi honoratiſſimum legitimorum liberorum nomen præbuerunt. Hoc autem obtinere juſſit ſanctiſſimus Imperator noſter in natis ante dotalia *inſtrumenta*, etiamſi neminem poſt *inſtrumenta* dotalia naſci contingat, vel nati etiam ſint mortui.

Ὁ δὲ ἔγγονος ἢ ἐγγόνη, καὶ ὁ προέγγονος ἢ προεγγόνη, συναριθμοῦνται τοῖς σουίοις κληρονόμοις τηνικαῦτα, t ἡνίκα τὸ [17] προλαμβάνον αὐτοὺς πρόσωπον ἐπαύσατο εἶναι in poteſtate τοῦ οἰκείου γονέως, τελευτῇ τυχὸν ἢ ἄλλῳ τρόπῳ, οἷον ἐμαγκιπατίωνι. Εἰ γὰρ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, ἐν ᾧ 8 τις

Nepos vero vel neptis, & pronepos vel proneptis, ſuis heredibus tunc adnumerantur, quando præcedens eos perſona in poteſtate patris ſui eſſe deſiit, morte fortaſſis aut alio modo, velut emancipatione. Namque ſi illo tempore, quo quis moritur,

13. ἰμμιγῇ F. ſatis naturaliter. 14. ἐντεῦθεν pro ἐκ ταύ. F. 15. Vulgo ποιήσηται, ſed F. ποιήσητε. 16. συμβολαίων ad: F. 17. προλ. omnes præter Lov. & F.

oblatos, ſtatim factos eſſe decuriones, ſed nullo argumento probat: quod nos facimus in *Excurſu* XV. G. O. R.

p. L. 10. 11. C. *de naturalib. liberis* 28. *Eclog.* 2. c. 55. in fin. D. GOTH.

q. Sic reſcribere ſuſtinui pro vulg. εἰ γὰρ: quum Fabr. in Add. 1. Edit. monuerit, Nancellium legere εἰ μὲν, & ſic ediderit in 2. G. O. R.

r. Liberi enim amicitiæ vinculum. Ariſtot. Ethic. Nic. 8. c. 14. Seneca, vel quiſquis auctor eſt, in Herc. Oet. act. 2. *Conciliat animos conjugum partus.* Claudian. 1. in Eutrop. *Femina cum ſenuit, retinet connubia partu, Uxoriſque decus matris reverentia penſat.* Juvenal. Sat. 2. *Interea tormentum ingens nubentib. hæret, Quod nequeunt parere, & partu retinere maritos.* Hinc matrimonium liberis ſubnixum, l. 1. §. ult. D. *de lib. exh.* Juſtin. *Procedente affectione.* Cæl. Aurelian. acut. morb. 1. c. 11. *procedente declinatione.* FABR. I.

s. Legitimatio plerumque retrotrahitur ad anteriores liberos ut hic. adde l. 53. D. *de Ritu* [*Nupt.*] D. GOTH.

Hoc

τις τελευτᾷ, τὸν υἱὸν ὑπεξούσιον ἔχει, ὁ ἐξ αὐτοῦ ἔγγονος [u] εἶναι σοῦος οὐ συγχωρεῖται. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν παίδων· ἐν ᾧ γὰρ ὑπεξούσιον ἔχω τὸν υἱόν μου, ἢ τούτου τελευτήσαντος τὸν ἔγγονον τὸν ἐξ αὐτοῦ, ὁ προέγγονος οὐ δύναται σοῦος εἶναι.

Καὶ ἐν τοῖς ποστούμοις [x] ἐστὶν εὑρεῖν τὸ σοῦον, ἀλλ' [18] ἐν ἐκείνοις, οἵ τινες, εἴγε ζῶντος ἐτέχθησαν τοῦ πατρὸς, ἤμελλον εἶναι in poteſtate.

9 §. III. Οἱ δὲ σοῦοι κληρονόμοι, καὶ [y] ἀγνοοῦντες γίνονται κληρονόμοι, ἤτοι ἀναφαίνονται· ἀμέλει καὶ [z] μεμηνότες οὐδὲν ἧττον κληρονόμοι γίνονται. Κανόνα γὰρ ἴσθι καθολικόν· ἐξ ὧν αἰτιῶν [a] ἀγνοοῦσιν ἡμῖν προσπορίζεταί τι, ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν, καὶ μαινόμενοι κλῶνται· ἐοίκασι γὰρ τοῖς ἀγνοοῦσι.

10 Καὶ ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ πατρὸς [b] ὥσπερ κοντινουατεύεται ἡ δεσποτεία, τουτέστιν, οὐ λέγομεν ὅτι τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς τὰ πράγματα [19] ἐπαύσατο εἶναι ὑπὸ τὴν τοῦ τελευτήσαντος δεσποτείαν, εἶτα μετὰ χρόνον τινὰ ὑποβάλλεται τῇ τοῦ παιδὸς ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ἀδιακόπως, καὶ οὐδενὸς μέσου παρακολουθοῦντος, ἡ δεσποτεία [c] συναπλῶς οὐδενὸς διαλείποντος χρό-

νου

tur, filium in poteſtate habet, nepos ex eo ſuus eſſe non poteſt. Idem & in ceteris liberis *obtinet*: dum enim filium meum in poteſtate habeo, aut hoc mortuo nepotem ex eo, pronepos nequit ſuus eſſe.

Etiam in poſtumis *jus* ſuorum *heredum* invenire licet; aſt in illis, qui, ſi quidem vivente patre eſſent nati, in poteſtate *patris* futuri erant.

§. III. Sui autem heredes etiam ignorantes fiunt heredes ſive exſiſtunt: immo & furioſi nihilominus heredes fiunt. Generalem enim ſcito regulam: Ex quibus cauſis aliquid ignorantibus nobis adquiritur, ex his cauſis furioſi quoque adquirunt; namque ignorantibus ſunt ſimiles.

Et, ſtatim *cum* morte patris quaſi continuatur dominium: id eſt, non dicimus, patre defuncto res deſiiſſe ſub dominio eſſe defuncti, *ac* deinde poſt tempus aliquod filii poteſtati ſubjici, ſed ſine intermiſſione nullaque *re* intermedia ſecuta, dominium continuo, nullo intermiſſo tem-

18. ἐν de: F. 19. ἐπαύσατο ante F.

Hoc recte capiendum. Lex autem citata non quadrat. Voluitne 57.? G. O. R.

t. Vid. l. 5. in pr. D. *ſi tabul. teſt.* D. GOTH.

u. Adde §. 7. in fin. inf. *eod.* D. GOTH.

x. L. 3. §. utique. 9. D. *de ſuis.* 2. Gaj. 8. §. 2. D. GOTH.

Licet non fuerint in poteſtate, Paul. 4. Sent. apud Rufin. collat. t. 16. FABR. I.

y. Suus heres ignorans heres fit, Paul. 4. Sent. apud Licin. Ruf. t. 16. l. 3. §. 5. D. *de ſu. & legit. her.* γίνεται τῷ νόμῳ κληρονόμος, ut ibi Gr. l. 8. C. *de ſu. & legit. lib.* Theodorus ibid. καὶ ἀγνοῶν ὁ υἱὸς κληρονομεῖ τὸν τελευτῶντα αὐτοῦ πατέρα παρὰ πολεμίοις. FABR. I.

z. L. 63. D. *de adquir. hered.* D. GOTH.

Aut infantes, aut peregrinantes, Paul. d. lib. 4. FABR. I.

a. Regula eſt, L. ſi a furioſo 24. D. *de obligat.* quæ deſumpta eſt ex Pomponii libro ſingulari regularum. FABR.

b. Vid. l. 11. D. *liberis & poſthumis.* l. 8. C. *de jure deliberandi.* D. GOTH.

In heredem dominium tranſlatum continuatur, l. 34. D. *de ſtatulib.* ſed hoc in ſuis heredibus evidentius apparet, qui vivo quoque patre quodammodo domini exiſtimantur, L. 11. D. *de lib. & poſtum.* FABR. I.

c. ἀδιακόπως καὶ συναπλῶς καὶ οὐδενὸς μέσου παρακο-

νου ὑπὸ τὴν τοῦ παιδὸς ἐξουσίαν εὑρίσκεται.

11 Ὅθεν οὐδὲ τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς, [20] εἰ ὁ παῖς ἄνηβος εἴη, πρὸς κτῆσιν τοῦ πατρῴου κλήρου δεῖται τῆς τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντίας, διὰ τὸ καὶ ἀγνοοῦσιν αὐτοῖς, οἷα σούοις κληρονόμοις, μεταφέρεσθαι τὴν κληρονομίαν. Ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ ἔφηβος μὲν ἀφῆλιξ δὲ, ἢ ὁ μεμηνὼς [d] δεῖται πρὸς τοῦτο τῆς τοῦ κουράτωρος συναινέσεως· καί τοι κληρονομίαν [21] ξένην [e] ἀδιτεύειν, ὁ μὲν παρὰ γνώμην [f] τοῦ ἐπιτρόπου, ὁ δὲ δίχα τῆς τοῦ κουράτωρος [g] συναινέσεως, οὐ δύναται.

12 §. IV. Ἔστιν εὑρεῖν θέμα, ἔνθα τις κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς [h] οὐκ ἔστιν in poteſtate τοῦ πατρὸς, γίνεται δὲ ὅμως αὐτῷ σοῦος κληρονόμος. οἷον, ὁ ἐμὸς υἱὸς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐλήφθη· μετὰ χρόνον τῆς ἐμῆς τελευτῆς [i] ὑπέστρεψε· τὸ δίκαιον τοῦ ποστλιμινίου [k] σοῦον αὐτὸν ἀποτελεῖ κληρονόμον, καίτοι ὑπεξούσιον οὐκ ὄντα μου κατὰ [22] τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς.

13 §. V. Καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου [l] συμβαίνει, εἶναι μέν τινα ἐν τῇ ἐμῇ [23] φαμιλίᾳ κα-

tempore ſub filii poteſtate invenitur.

Unde neque mortuo patre, ſi filius impubes ſit, ad adquiſitionem hereditatis paternæ auctoritate tutoris indiget, quoniam his etiam ignorantibus, tamquam ſuis heredibus, defertur hereditas. Sed neque pubes minor annis, neque furioſus ad hoc curatoris conſenſu indiget, etſi hereditatem extraneam ille citra voluntatem tutoris, hic ſine conſenſu curatoris adire non poteſt.

§. IV. Invenire licet caſum, ubi quis ſub tempus mortis in poteſtate patris non ſit, ſed ſuus tamen ei heres fiat: veluti, filius meus ab hoſtibus captus eſt; poſt mortis meæ tempus revertit: illum poſtliminii jus ſuum heredem facit, etſi in mea poteſtate ſub tempus mortis haud fuit.

§. V. Et rurſus e contrario accidit, ut quis ſub tempus mortis meæ in

20. ὁ παῖς, εἰ F. 21. ξένην de: F. *Vide Not.* e. 22. τὸν de: F. 2. 23. *familia* F. & ſic alibi.

κεκληθῆναι, pro eo quod Gajus in l. penult. D. *de ſuis*, ſtatim ipſoque jure heredes exiſtere ſine aditione. D. GOTH.

Dominia rerum hereditariarum, Paul. d. lib. 4. FABR. I.

d. Quamvis etiam furioſus ſi reſipuerit, & pupillus ſi adoleverit, abſtinere poſſint, ſi ſolvendo non ſit hereditas. hoc ordine legendum videtur apud Paul. d. lib. 4. FABR. I.

Verſum ante fuerat, *ſed neque pubes, qui aut minor annis eſt, aut furioſus:* non ſatis accurate, quum articulus voci μεμηνὼς additus ſignificet, de alio quam pubere, id eſt de majore annis, ſed furioſo ſermonem eſſe. G. O. R.

e. Schol. ξένην. id ſignificat Th. verbo ἀδιτεύειν. adire enim dicuntur heredes extranei. FABR.

Vix crediderim, Thum tam implicite hic loqui voluiſſe, ſed ipſum addidiſſe ξένην. G. O. R.

f. §. ult. ſup. *de auct. tut.* l. 18. in f. Cod. *de jur. delib.* FABR. II.

g. Juſt. non loquitur de curatore minoris, ſed de curatore furioſi. FABR. I.

Sed & THus ſic accipi poteſt, aut etiam de ambobus, uti Curt. vertit, *neque hi ſine curatoris conſenſu quicquam facere poſſint:* pro quo Fabr. in 2. dedit, *neque hic ſine c. c. poſſit.* abſque ulla notula. Quid autem ſi legamus, οἱ δὲ - - - οὐ δύνανται? G. O. R.

h. Paul. 4. Sent. 8. §. 5. D. GOTH.

i. Paul. d. t. 16. de eo qui erroris cauſa probata poſt mortem patris civitate donabatur, & eo qui ex prima, ſecundaque mancipatione poſt mortem patris manumittebatur, quod ſcribit hic Cujac. in poſterioribus, id habet ex Paulo, d. t. 11. FABR. I.

k. Vid. l. 9. l. 14. Cod. *de captivis & poſtliminio*

κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐμῆς τελευτῆς, σοῦον δὲ μὴ γίνεσθαι κληρονόμον· οἷον, ἐτελεύτησε Πρῖμος ὑπεξούσιον ἔχων υἱόν. μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἀπετέθη κατηγορία κατὰ τοῦ [24] τελευτῶντος, ἐπάγουσα τὸ τῆς τυραννίδος [m] ἔγκλημα· (τῇ γὰρ τελευτῇ τῶν ἐγκλημάτων ἀποσβεννυμένων, τοῦτο καὶ κατὰ τῶν τελευτώντων κινεῖται·) ἀπεδείχθη τύραννος ὁ Πρῖμος· ψῆφος ἐξηνέχθη τοῦτο 14 μηνύουσα· ὁ Φίσκος [n] τὴν τούτου διαδέχεται περιουσίαν, καὶ συμβαίνει τὸν ὑπεξούσιον αὐτοῦ κληρονόμον μὴ γίνεσθαι. Ἀλλ' ἐάν τις τὸ ἀκριβὲς ἐξετάσῃ, αὐτῇ μὲν τῇ ἀκριβείᾳ [25] καὶ τῷ νόμῳ γίνεται κληρονόμος, παύεται δὲ κληρονόμος εἶναι, τῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μνήμης καταδικασθείσης. Ἰδοὺ [nn] τοίνυν θέμα, ἐν ᾧ τὸ ἀσώματον τῆς κληρονομίας ὄνομα ἐμπαγέν τινι ἀφίσταται [26] ἀπ' αὐτοῦ.

in mea familia ſit, ſed ſuus heres non fiat: veluti, obiit Primus filium in poteſtate habens: poſt ejus mortem mota eſt accuſatio adverſus defunctum, importans perduellionis crimen: (nam quum crimina morte exſtinguantur, hoc etiam adverſus mortuos infertur:) Primus perduellis *fuiſſe* probatus, *ac* ſententia hoc declarans lata fuit: hujus patrimonium fiſcus occupat, atque accidit ut filiusfamilias ejus heres non fiat. Sed ſi quis exactius inquirat, ipſo quidem rigore & jure heres fit, ſed heres eſſe deſinit, damnata patris ejus memoria. En igitur caſum, in quo incorporale hereditatis nomen alicui infixum ab eo recedit.

§. VI. Τίτιος [27] ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον 15 ἤγουν θυγατέρα, καὶ ἀπὸ υἱοῦ προτελευτήσαντος ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἐτελεύτησεν ἀδιάθετος· ἥξουσιν ἐπὶ τὸν κλῆρον αὐτοῦ [o] ἅμα ὁ υἱὸς ἤγουν ἡ θυγάτηρ, καὶ [28] ὁ ἀπὸ

§. VI. Titius filium vel filiam in poteſtate habens, & ex filio præmortuo nepotem vel neptem, inteſtatus deceſſit: ad hereditatem ejus venient ſimul filius vel filia, & ex præmortuo

24. τελευτήσαντος F. 25. ἢ καὶ F. 26. ἀπ' de: F. 27. τις ad: F. 28. ὁ de: F.

minio reverſis, eoque ſenſu, lege Cornelia hæreditates firmari dicuntur. Paul. 3. Sent. 4. §. 5. in f. D. GOTH.

l. Ulp. in l. 1. §. 3. *de ſu. & leg. her.* „interdum etiam filius ſuus heres excluditur, fiſco „prælato: utputa ſi perduellionis fuerit damna„tus pater poſt mortem ſuam. Hoc quo? ut „nec jura ſepulchrorum hic filius habeat". Interpretes Baſilic. lib. 45. t. 1. ἐπὶ αὐταρσίᾳ μετὰ τελευτὴν διεβλήθη, ὡς ἐπιβουλεύων τῇ σωτηρίᾳ τοῦ βασιλέως. in contextu autem Baſil. ἐπὶ τυραννίδι κατακριθῇ, ut Th. hic. & §. 3. infra *de pub. jud.* Judæi Chriſtum accuſabant, ut regnum affectantem, id eſt, ut tyrannum. B. Chryſoſtom. lib. 1. *Quod Chriſtus ſit Deus*: ἐπὶ ὑποψίᾳ τυραννίδος τὸν βίον κατέλυσεν, ὡς βλάσφημος, ὡς τύραννος. Rurſus iidem Gr. illa Ulp. verba: *hoc quo?* ſic interpretantur. ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ λέγομεν ἀποκλείεσθαι τὸν υἱὸν τοῦτον δημευομένης τῆς τοῦ πατρὸς περιουσίας, ὥστε μὴ καὶ τὰ δίκαια τῶν τάφων τῶν πατρῴων ἔχειν τοῦτον τὸν υἱόν. FABR. I.

m. Vid. l. 5. C. *ad* l. Jul. Majeſt. l. ult. D. ad l. Jul. Majeſt. ἐπὶ τυραννίδι ἐλεγχθεὶς *Eclog.* 36. ex tit. 52. c. 15. *reus perduellionis.* Dicitur & hoc crimen d. tit. 36. καθοσίωσις *Majeſtatis*, ut & *lex Majeſtatis*, περὶ τῶν ἐπιβούλων νόμος. D. GOTH.

n. Etiam jure Hebræorum bona ejus fiſco vindicantur, David Kimchius 1. Reg 21. 15. FABR. I.

nn. Vide ad tit. *de Pup. ſubſt.* c. 359. & *de Hered. qual.* c. 433. G. O. R.

o. Adde l. 2. 3. C. *eod.* 2. [Gaj.] 8. §. 3. Ulp. 26. §. 2. Novell. 118. c. 1. 5. Harmenop. 8. §. 9. D GOTH.

Sic Ulp. R. t. 26. ait, *æquum eſſe.* Philo περὶ τῆς πρεσβ. πρὸς Γαι. de legib. Rom agens: ἱκανοὶ γὰρ πατέρων ἀποθανόντων, ἐν υἱῶν τάξει παρὰ πάπποις καταλείπονται. Ex prudentium interpretatione in liberorum linea qui gradu proximior eſt, ulteriorem non excludit, Caj. apud Ruffin tit. 16. FABR. I.

p. Adde

πὸ τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ ἔγγονος ἤγουν ἐγγόνη, καὶ οὐδὲ ὁ ἐγγύτερος ἂν τῷ βαθμῷ, τουτέστιν ὁ υἱὸς, 29 ἀποκλείει τὸν ἐπέκεινα, ἤγουν τὸν ἔγγονον· δίκαιον γὰρ ἔδοξεν εἶναι, 30 ὥστε τοὺς ἐγγόνους καὶ τὰς ἐγγόνας εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πατρὸς ὑπεισιέναι τάξιν.

tuo filio nepos vel neptis; neque propior gradu, id eſt filius, excludit ulteriorem, ſive nepotem. Æquum enim eſſe viſum eſt, ut nepotes, nepoteſque in patris ſui locum ſuccedant.

Τῷ αὐτῷ λόγῳ, εἰ καί τις *30 τελευτήσῃ, ἔγγονον ἢ ἐγγόνην ἀπὸ Πρίμου τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ καταλιπὼν, καὶ ἀπὸ ἐγγόνου καὶ αὐτοῦ τελευτήσαντος προέγγονον ἢ προεγγόνην, ὁ ἔγγονος ὁ ἀπὸ τοῦ Πρίμου, καὶ ὁ προέγγονος ὁ ἀπὸ τοῦ ἐγγόνου, ἅμα κληρονομοῦσιν· ὥσπερ γὰρ οἱ ἔγγονοι τὴν τῶν υἱῶν, οὕτω καὶ οἱ προέγγονοι τὴν τῶν οἰκείων προγόνων τάξιν ὑπεισέρχονται.

16 Eadem ratione & ſi quis moriatur, nepotem neptemve ex Primo præmortuo filio relinquens, atque ex nepote & ipſo mortuo pronepotem proneptemve, nepos ex Primo, & pronepos ex nepote, una heredes fiunt. Ut enim nepotes filiorum, ita & pronepotes majorum ſuorum locum ſubeunt.

Ὅθεν ἀκόλουθόν ἐστι λέγειν, 31 οὐκ in capita p, ἀλλ' in ſtirpem q διαιρεῖσθαι τὴν τοῦ τελευτήσαντος περιουσίαν· ὥστε οὖν ὁ μὲν υἱὸς λήψεται r τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομίας, οἱ δὲ ἐκ τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ ἔγγονοι, δύο ἢ καὶ πλείονες ὄντες, τὸ ἕτερον λήψονται ἥμισυ· ἐπειδὴ γὰρ ὁ τούτων πατὴρ περιὼν ἐλάμβανε τὸ ἥμισυ, οὗτοι δὲ τὸν ἐκείνου τόπον ὑπεισελθόντες 32 εἰσὶν, εἰκότως, ὥσπερ 33 ἐξαύγκιον ἐδίδοτο περιόντι, οὕτω καὶ αὐτοῖς.

17 Unde conſequens eſt dicere, defuncti patrimonium non in capita, ſed ſtirpem dividi. Itaque filius ſemiſſem hereditatis capiet, nepotes autem ex filio præmortuo, *ſive* duo ſive plures ſint, alterum ſemiſſem capient. Nam quia pater horum ſuperſtes ſemiſſem accepiſſet, at hi in ejus locum ſubierunt, merito ſicuti ſemis ſuperſtiti datus fuiſſet, ita & his.

Εἰ δὲ καί τις ἐτελεύτησεν, υἱὸν μὲν μὴ καταλιπὼν, ἀπὸ δὲ δύο υἱῶν προτελευτησάντων ἐγγόνους, ἀπὸ μὲν τοῦ ἑνὸς ἕνα ἔγγονον

18 Sed & ſi quis deceſſit, filium quidem non relinquens, ſed ex duobus filiis præmortuis nepotes, ex uno unum

29. ἀποκινεῖ F. Mox omittit ηγ. τ. ἐγγ. 30. ὥστε de: F. *30. τελευτήσει ante hanc. 31. οὐχ omnes præter Goth. 32. εἰσὶν de: F. 33. ἐκείνῳ ad: F. cum quo ἐδίδοτο damus pro vulg. ἐδίδοται, quod Reſcius mutaverat in δίδοται.

p. Adde Novell. 118. c. 1. Ulp. 26. §. 2. Gajus 8. §. 3. D. GOTH.
Schol. ἐν ἀγάπῃ, ἤγουν ἐξ ἰσότητος. Juſtin. in conſtit. de jure patron. προσωπικῶς Nov. 118. c. 3. in fi. conj: Græcorum interp. *par teſtes.* FABR.

q. Schol. κατὰ στιρπάς. ut in d. conſtit. Græca. d. Nov. 118. c. 1. in ſtirpem igitur ſuccedere eſt, per corpora, ut in ep. Trajani, opponuntur viritim, & per corpora, apud Plin. 10. Ep. 118. *par ſouches.* FABR.

r. Caj. apud Ruf. tit. 16. *ut filius dimidiam partem hereditatis fruat.* Non puto Cajum antiquo verbo uſum, ſed legend. *ferat.* FABR. I.

s. Cum ergo nepotes in ſtirpes ſuccedant, & in ſtirpes legitimam portionem ferent: nam legitimam portionem metimur ſecundum jus ſucceſſionis

γονον ἢ καὶ δύο, ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου τρεῖς ἢ τέσσαρας· ὁ μὲν εἷς ἢ καὶ οἱ δύο 34 τὸ ἥμισυ μέρος, οἱ δὲ γ´ ἤγουν οἱ δ´ τὸ ἕτερον ἥμισυ [s] λαμβάνουσιν.

§. VII. Ηνίκα δὲ ζητοῦμεν, εἰ ὁ δεῖνα ὡς σοῦος δύναται ἀναφαίνεσθαι τῷ τελευτήσαντι κληρονόμος, τότε ἀπαιτοῦμεν εἶναι παρ᾽ αὐτῷ τὸ σοῦον, ἡνίκα δείκνυται ἀδιάθετος ὁ τελευτήσας.

Τοῦτο δὲ συμβαίνει, οὐ μόνον ἡνίκα παντελῶς μὴ γένηται διαθήκη, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα γένηται μὲν, μηδεὶς δὲ ἐντεῦθεν [t] κληρονομήσῃ. Διὸ, ἐάν τις ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον καὶ ἔγγονον ἐκ τούτου, τὸν υἱὸν ἐξερεδατεύσας ἐξωτικὸν γράψῃ κληρονόμον, μετὰ 35 δὲ τελευτὴν τοῦ διαθεμένου, ἔτι διασκεπτομένου τοῦ ἐξωτικοῦ, ὁ υἱὸς τελευτήσῃ, μετὰ ταῦτα δὲ ὁ ἐξωτικὸς ἢ ῥεπουδιατεύσῃ, ἢ μὴ δυνηθῇ κληρονομῆσαι· (τυχὸν γὰρ ὑπὸ αἵρεσιν ἐγράφη κληρονόμος, καὶ ἡ τῆς ἐνστάσεως ἠτόνησεν αἵρεσις·) ὁ ἔγγονος σοῦος τῷ πάππῳ γενήσεται κληρονόμος· ἐπειδὴ, καθ᾽ ὃν γέγονε χρόνον δῆλον, ἀδιάθετον τετελευτηκέναι τὸν τεστάτωρα, μόνος ὁ ἔγγονος εὑρίσκεται ἐν τῇ αὐτοῦ φαμιλίᾳ, διὰ τὸ τελευτῆσαι [u] ἐν τῷ μεταξὺ τὸν υἱόν.

§. VIII. Τὰ αὐτὰ χώραν ἔχει, εἰ [x] ζῶντος μὲν τοῦ πάππου συνελήφθη ὁ ἔγγονος, μετὰ

num nepotem vel etiam duos, ex altero tres vel quatuor: unus quidem vel etiam duo dimidiam partem, tres vero vel quatuor alteram dimidiam capiunt.

§. VII. Quum autem quærimus, num quis ut ſuus heres defuncto exſiſtere poſſit, tunc exigimus apud eum jus ſui heredis eſſe, quando apparet defunctum *eſſe* inteſtatum.

19 Aſt hoc evenit non modo quum teſtamentum omnino factum non fuerit, ſed & quum factum quidem fuerit, ſed nemo inde heres exſtiterit. Quare, ſi quis filium in poteſtate habens atque ex eo nepotem, filio exheredato extraneum ſcripſerit heredem, ſed poſt mortem teſtatoris, deliberante adhuc extraneo, filius de-
20 ceſſerit, & deinde extraneus vel repudiet vel heres eſſe nequeat: (forte enim ſub conditione ſcriptus eſt heres, & inſtitutionis conditio defecit) nepos avo ſuus heres fiet: quoniam, quo tempore manifeſtum fiebat teſtatorem obiiſſe inteſtatum, ſolus nepos in ejus familia invenitur, quandoquidem interea filius obierat.

21 §. VIII. Eadem locum habent, ſi vivente quidem avo nepos conceptus, ſed

34. τὸ de: F.

35. δὴ de: F.

nis ab inteſtato. Græci lib. 39. Baſil. tit. 1. ad l. 8. §. quoniam, D. *de inoff. teſt.* qua confirmatur ejuſmodi ſententia. FABR. I.

t. Teſtamentum dicitur hoc caſu deſtitutum. *Deſtitutum*, inquam, quoniam ex eo nemo hæres exſtitit. adde l. ult. D. *de condi. inſtitut.* & l. 1. §. ſciendum: 8. D. *de ſuis.* D. GOTH.

Juſtin. *deſtituto teſtamento.* deſtitui igitur, & deſeri teſtamentum dicitur, cum nemo ex eo heres extitit, §. 2. in fin. *ſupr. de lege Falc.* l. 73. D. *ad leg. Falc.* l. ult. D. *de condit. inſtit.* FABR. I.

u. Filius igitur in hac ſucceſſione non obſtat nepoti, quia quo tempore defertur hereditas ab inteſtato, filius deſierat eſſe in rebus humanis, l. 7. D. *ſi tab teſtam. null. ext.* l. 1. §. ſciendum, D. *de ſu. & legit. her.* FABR I.

x. L. 7. D. *de ſuis & legitimis.* D. GOTH.

y. L. 6.

μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἐτέχθη, καὶ εὑρέθη μόνος ὁ ἔγγονος ἐν τῇ τοῦ τελευτήσαντος ἂν φαμιλίᾳ, μὴ προλαμβανόμενος κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὅτε ἐξωτικὸς, ἢ γνώμῃ ἢ τύχῃ, οὐκ ἐκληρονόμησεν. Εἰ δὲ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἔγγονος [y] συνελήφθη καὶ ἐτέχθη μετὰ τὴν τοῦ πάππου τελευτὴν, εἶτα τοῦ μέσου τελευτήσαντος ὁ ἐξωτικὸς οὐκ ἐκληρονόμησεν, ὁ ἔγγονος οὐκ ἔτι 36 γίνεται σοῦος κληρονόμος· οὐδὲν γὰρ εἶδος συγγενείας πρὸς τὸν διαθέμενον ὁ τοιοῦτος 37 ἕξει.

ſed poſt ejus mortem natus fuit, ſolusque nepos in defuncti eſſe familia comperitur, neque *ab aliis* præcedatur ſub illud tempus, quo extraneus vel ſponte vel ſorte heres non fuit. Quod ſi nepos ex filio conceptus natusque ſit poſt avi mortem, & poſtea medio mortuo extraneus heres non fuit, nepos haud amplius ſuus heres fiet: nullam enim cognationis ſpeciem hic cum teſtatore habebit.

22 Ὥσπερ οὐδὲ ἐκεῖνος τοῖς παισὶ συναριθμηθήσεται, ὃν ὁ ἐμὸς υἱὸς 38 ἐμαγκίπατος ὢν [z] ἔλαβεν εἰς θέσιν. Εἰ γὰρ συμβῇ με τελευτῆσαι ἀδιάθετον, τοῦ ἐμαγκιπάτου παιδός μου προτελευτήσαντος, ὃν ἔλαβε περιὼν αὐτὸς ὁ ἐμαγκίπατος εἰς θέσιν, οὗτος οὐ διαδέχεται τὰ ἐμὰ δίκαια, 39 οὐδὲ ἓν εἶδος πρὸς ἐμὲ συγγενείας προΐσχεσθαι δυνάμενος. Οὐ μόνον δὲ γενέσθαι κληρονόμοι οἱ εἰρημένοι ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ οὐ δύνανται, ἀλλ᾽ οὐδὲ αἰτῆσαι διακατοχὴν οἷοι τέ εἰσιν, ὡς κογνάτοι. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν σοῦων κληρονόμων.

Sicut neque is liberis connumerabitur, quem filius meus emancipatus in adoptionem accepit. Nam ſi accidat, ut inteſtatus moriar, præmortuo filio meo emancipato, is quem vivens ipſe emancipatus in adoptionem accepit, in mea jura non ſuccedet, quum nullam mecum cognationis ſpeciem prætexere poſſit. Non ſolum autem hi dicti ex *jure* civili heredes fieri non poſſunt, ſed neque ut cognati bonorum poſſeſſionem petere poſſunt. Hæc igitur de ſuis heredibus.

23 §. IX. Οἱ δὲ ἐμαγκίπατοι [a] παῖδες, καθὰ εἰρήκαμεν καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἰνστιτουτίωνι, [b] ὅσον μὲν ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ, οὐδὲν πρὸς τοὺς οἰκείους γονεῖς ἔχουσι δίκαιον· οὔτε γὰρ σοῦοι κληρονόμοι δύνανται γένεσθαι, διὰ τὸ παύσασθαι αὐτοὺς εἶναι in poteſtate

§. IX. Emancipati vero liberi, ſicut & in ſecunda Inſtitutione diximus, quantum ad *jus* civile, nullum adverſus parentes ſuos jus habent: neque enim ſui heredes fieri poſſunt, quia in poteſtate parentis eſſe deſierunt;

36. γίνεται F. 37. ἔγγονος ad: F. 38. ὁ delevi cum F. Mox ἀνέλαβεν F. 39. οὐδὲ F.

y. L. 6. verſ. quod ſi poſt mortem avi. D. *de ſuis & legitimis.* D. GOTH.

z. L. quem filius 26. D. *de adoptionibus.* D. GOTH.

a. Emancipati non ſunt legitimi ſucceſſores, l. 6. §. 1. D. *de bon. poſſ.* l. un. C. *quando non pet. part. pet. acc.* cujus ſpeciem ponit Cuj. in emancipatis liberis poſt Azonem. FABR. I.

b. Tit. de exhæredatione liberorum. §. 3. D. GOTH.

c. Dixi ad leges XII. Tab. tit. *de hæred. ab inteſt.* D. GOTH.

d. Adde §. 11. inf. *eod.* l. 5. C. *de cond. indeb.* D. GOTH.

Emancipatus jus ſui quidem amittit, ſed non deſinit eſſe filius: nam jus naturale civili ratione cor-

ſtate τοῦ γονέως, ἀλλ' οὐδὲ ὡς κογνάτοι ὑπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου [c] κληθήσονται, δι' ἣν ὑπέστησαν κάπιτις διμινουτίωνα.

runt; immo neque ut cognati a *Lege* XII. Tabularum vocabuntur, propter capitis deminutionem, quam ſubierunt.

Ὁ δὲ πραίτωρ, ὁρῶν εἰς τὸ Φύσει δί- 24
καιον, δίδωσιν αὐτοῖς [d] τὴν unde liberi
διακατοχὴν, καλῶν ἐπὶ τὰ πράγματα
τοῦ τελευτήσαντος, ὥσπερ εἰ, καθ' ὃν
ἐτελεύτα τις καιρὸν, εἶχεν αὐτοὺς ὑπεξου-
σίους· εἴτε μόνοι εἰσὶν, εἴτε 40 ὑπεξουσίους
ἔχει παῖδας ὁ τελευτήσας· ἅμα γὰρ αὐτοῖς
[e] κληρονομήσουσιν. Ἀμέλει, ἐάν τις ἀδιά- 25
θετος τελευτήσῃ, δύο παίδων ὑπόντων,
ὧν ὁ μὲν ἦν ἐμαγκίπατος, ὁ δὲ 41 in pote-
ſtate· ὁ μὲν ὑπεξούσιος, ὅσον ἀπὸ τῆς πο-
λιτικῆς νομοθεσίας, μόνος κληρονομήσει,
ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὸ τοῦ σούου δίκαιον· ἐπει-
δὴ δὲ 42 ὁ ἐμαγκίπατος ὑπὸ τῆς εὐερ-
γεσίας βοηθεῖται τοῦ πραίτωρος, καὶ εἰς
τὸ ἥμισυ καλεῖται, συμβήσεται τούτῳ τῷ
τρόπῳ τὸν σοῦον ἐξ ἀποτελέσματος μὴ
εἰς ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς μέρος [f] κληρονο-
μεῖν.

At Prætor, ad jus naturale reſpiciens, dat illis bonorum poſſeſſionem unde liberi, vocans *eos* ad bona defuncti, acſi, quo quis tempore obiit, eos in poteſtate habuiſſet, ſive ſoli ſint, ſive defunctus liberos in poteſtate habeat; una enim *cum* iis heredes erunt. Itaque, ſi quis moriatur inteſtatus, exſtantibus liberis duobus, quorum unus erat emancipatus, alter in poteſtate: is quidem *qui* in poteſtate *eſt*, quantum ad civilem legiſlationem, ſolus heres erit, habens in ſe jus ſui *heredis*; ſed quia emancipatus beneficio Prætoris adjuvatur, atque in ſemiſſem vocatur, eveniet hoc modo ut ſuus *heres* in effectu non in aſſem, ſed in partem heres fiat.

§. X. Εἶχον οὐ δύο παῖδας ὑπεξουσίους, 26
Πρῖμον καὶ Σεκοῦνδον· ἐποίησα τὸν Πρῖμον
ἐμαγκίπατον, in poteſtate παρακρατή-
σας τὸν Σεκοῦνδον· ὁ Πρῖμος γενόμενος ἐμαγ-
κίπατος, δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς 43 θέσιν Τι-
τίῳ· ἐὰν συμβῇ με ἀδιάθετον τελευτῆσαι,
ὁ Σεκοῦνδος μόνος με διαδέχεται, οὐ μὴν
καὶ Πρῖμος, ὁ ἐν τῇ θετῇ ὢν Τιτίου Φαμι-
λίᾳ·

§. X. Duos in poteſtate habebam filios, Primum & Secundum; Primum emancipavi, retinens in poteſtate Secundum; Primus emancipatus factus, in adoptionem ſe dedit Titio: ſi eveniat ut inteſtatus moriar, ſolus mihi Secundus ſuccedit, non item & Primus, qui in adoptiva Titii familia eſt;

40. καὶ ad: F. 41. ὑπεξουσίους F. 42. ὁ admiſi ex F. 43. ἀδρογατίονα F.

corrumpi non poteſt: ſive, ut loquitur Cic. pro Cluentio, *natura nomen amitti non poteſt.* Libanius Declam. 20. πατὴρ ἐγὼ σὸς, εἰ καὶ παρωξύνθην ποτέ· οὐ γὰρ τὸ παρ' ἐμοῦ σοι γεγονὸς δύναται λυθῆναι νόμῳ. FABR. I.

e. Ita tamen ut emancipati ſuis, [delenda vox *ſuis*, aut mox legend. *id eſt, his qui.* G. O. R.] *ſi quæ propria habent, his qui in poteſtate manſerunt, conferant*, Ulpian. lib. 2. Inſtit. apud Ruff. tit. 16. l. 18. C. *de collat.* FABR. I.

f. Frater jure gentium, ex parte heres eſt. Quintil. Inſtit. 7. c. 1. *Pater inteſtatus duos nos filios reliquit: partem jure gentium peto.* & merito igitur Prætor, qui naturalem æquitatem ſequitur, fratrem emancipatum in partem admittit. FABR. I.

g. L. 5. D. *unde liberi.* D. GOTH.

λίᾳ· οὗτος γὰρ ὁ παῖς ἐπὶ τὰ ἐμὰ οὐ παραγίνεται πράγματα. Ταῦτα δὲ λέγω μόνον, εἰ, καθ' ὃν ἐτελεύτων ἐγὼ καιρὸν, ἦν ἐν τῇ θετῇ φαμιλίᾳ· εἰ γὰρ ἐμοῦ ζῶντος ὁ 27 Τίτιος ἐποίησεν αὐτὸν ἐμαγκίπατον, ὁμοίως παραγενήσεται εἰς τὰ πράγματα ἐμοῦ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς, ὥσπερ εἰ ἐγὼ ἐποίησα αὐτὸν ἐμαγκίπατον, καὶ οὐδέποτε ὑπὸ θετὴν γέγονε φαμιλίαν. Ἀκόλουθον οὖν ἐστι λέγειν, ὅσον πρὸς τὸν γενόμενον αὐτοῦ θετὸν πατέρα, ἐξωτικὸν αὐτὸν εἶναι.

Εἰ δὲ μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν [h] ἐμαγκίπατον αὐτὸν ὁ Τίτιος ἐποίησε, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐξωτικὸς φανήσεται. Τοῦτο 28 δὲ οὕτως ἔχειν ἤρεσεν, ἐπειδήπερ ἄδικον εἶναι 44 νενόμισται, ἐν ἐξουσίᾳ εἶναι τοῦ θετοῦ πατρὸς, εἰς τίνα δεῖ παραγένεσθαι τοῦ φυσικοῦ γονέως τὰ πράγματα, πότερον εἰς τοὺς υἱοὺς 45 ἢ τοὺς ἀδνάτους. Ἐὰν γὰρ ἔχων υἱὸν 46, ποιήσω τοῦτον ἐμαγκίπατον, παράσχῃ δὲ οὗτος ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίωνα Τιτίῳ, τελευτήσω δὲ ἀδνάτους ἔχων· ἔξε- 29 στι Τιτίῳ, ἐν τῇ θέσει παρακρατοῦντι τὸν παῖδα, πάροδον δοῦναι τοῖς ἀδνάτοις 47 εἰς τὴν κληρονομίαν· ἤγουν ἐὰν βουληθῇ ποιῆσαι αὐτὸν ἐμαγκίπατον ἐμοῦ τελευτήσαντος, ὥστε ἐξωσθῆναι μὲν τοὺς ἀδνάτους, τοῦτον δὲ κληθῆναι ἐπὶ τὴν ἐμὴν περιουσίαν, ἀκωλύτως πράξει τοῦτο· ἀτοπώτατον δὲ εἰρήκαμεν εἶναι, τὸ ὑπόκεισθαι [i] ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ θετοῦ

eſt; hic enim filius ad bona mea non pervenit. Hoc autem tantummodo dico, ſi, quo tempore ego moriebar, 27 in adoptiva fuit familia: nam ſi me vivo Titius eum emancipavit, ſimiliter ad mea naturalis patris bona perveniet, acſi ego eum emancipaſſem, & nunquam in adoptiva fuiſſet familia. Conſequens igitur eſt dicere, quantum ad factum ei patrem adoptivum, illum eſſe extraneum.

Quod ſi poſt meam mortem Titius eum emancipet, etiam ad il- 28 lum extraneus videbitur. Hoc autem ita *ſe* habere placuit, quod iniquum eſſe viſum eſt, in arbitrio adoptivi patris eſſe, ad quem bona naturalis patris pervenire debeant, utrum ad filios an ad agnatos. Si enim *ego* filium habens, eum emancipavero; 29 hic autem ſe Titio in adrogationem dederit; & *ego* moriar, agnatos habens: licitum eſt Titio, filium in adoptione retinenti, agnatis dare aditum ad hereditatem: aut ſi velit eum mortuo me emancipare, ut agnati repellantur, & ipſe ad bona mea vocetur, ſine obſtaculo hoc faciet: ſed abſurdiſſimum eſſe diximus, in patris adop-

44. ἐνομίσθη F. 45. ἢ καὶ εἰς τοὺς ἀ. F. 46. ἐγὼ ad: F. 2. 47. ἐπὶ F.

h. L. penult. §. 2. D. *de adoptionibus.* D. GOTH.

i. Adde l. 32. l. 70. D. *de hared. inſtituendis.* D. GOTH.

k. §. 9. ſup. *eod.* D. GOTH.
Minus juris habent adoptivi, quam naturales: nec enim naturales deſinunt filii filiæve eſſe. Adoptivi autem liberorum nomen perdunt: ſicut pater adoptivus nomen patris amittit, l. 2. §. 11. D. *ad Sc. Tertull.* l. 6. D. *de Senator.* Cicero pro domo ſua: *adoptatum emancipari ſtatim, ne ſit ejus filius, qui adoptarit.* Nec igitur adoptio per omnia naturam

θετοῦ πατρὸς, ἀπὸ τίνων δεῖ με κληρονομεῖσθαι, πότερον ἀπὸ τοῦ υἱοῦ μου, ἢ ἀπὸ τῶν ἀγνάτων.

adoptivi arbitrio ſitum eſſe, a quibus velit mihi ſuccedi, utrum a filio meo an ab agnatis.

§. XI. Ὥστε οὖν (δεῖ γὰρ ἀναδραμεῖν 30 εἰς τὸ πρὸ βραχέως [k] εἰρημένον, ἔνθα εἴρηται, ὅτι ὁ γενόμενος ἐμαγκίπατος ἀπὸ τοῦ θετοῦ πατρὸς ἐξωτικὸς νομίζεται παρ' [48] αὐτῷ) ἐλάττονα [l] τὰ δίκαια ἐστι τῶν θετῶν παίδων, ἤπερ τῶν φυσικῶν· ὁ γὰρ φυσικός μου παῖς γενόμενος ἐμαγκίπατος, [49] [ἀπὸ τοῦ θετοῦ πατρὸς, ἐξωτικὸς νομίζεται παρ' αὐτῷ, πρὸς ἐμὲ δὲ] εἰ καὶ τὸ δίκαιον ἀπόλλυσι τῆς διαδοχῆς, ὅσον ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ, ἀλλ' οὖν ἀπὸ τοῦ πραίτωρος [m] συναριθμηθήσεται τοῖς παισίν· οἱ δὲ θετοὶ παῖδες γεγονότες ἐμαγκίπατοι, 31 καὶ κατὰ τὸ πολιτικὸν τῆς τάξεως τῶν παίδων ἐκπίπτουσι, καὶ ὁ πραίτωρ αὐτοῖς οὐ βοηθεῖ· καὶ εἰκότως· τὰ γὰρ φυσικὰ δίκαια [n] ὁ πολιτικὸς νόμος ἀνατρέπειν οὐ δύναται· καὶ οὐκ ἐπειδὴ ἐπαύσαντο εἶναι σουῒ κληρονόμοι, παύονται καὶ [50] τοῦ φύσει εἶναι υἱοὶ ἢ θυγατέρες, ἢ ἔγγονοι ἢ ἐγγόναι· οἱ δὲ θετοὶ παῖδες [o] ἐμαγκιπατευθέντες, ἄρχονται εἶναι ἐξωτικοί· τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ υἱοῦ ἢ θυγατρὸς, ὅπερ ἔσχον διὰ τῆς θέσεως, ἑτέρῳ πολιτικῷ λόγῳ, τουτέστιν ἐμαγκιπατίωνι, ἀπολλύουσι.

30 §. XI. Itaque (recurrendum eſt enim ad paulo ante dicta, ubi dictum fuit, emancipatum ab adoptivo patre, extraneum ei cenſeri) minora ſunt jura filiorum adoptatorum, quam naturalium: nam filius meus naturalis emancipatus [a patre adoptivo, extraneus ei cenſetur: *quantum* vero ad me,] etſi jus ſucceſſionis amittit, quantum ex *jure* civili, attamen a prætore liberis connumerabitur: ſed liberi adoptivi emancipati & ſecun- 31 dum *jus* civile liberorum gradu excidunt, & Prætor eos non adjuvat. Et merito: namque jura naturalia lex civilis ſubvertere non poteſt; neque, quia ſui heredes eſſe deſierunt, deſinunt etiam natura eſſe filii vel filiæ, aut nepotes vel neptes: at liberi adoptivi emancipati incipiunt extranei eſſe; filii enim vel filiæ nomen, quod per adoptionem habuerunt, alia ratione civili, id eſt emancipatione, amittunt.

§. XII. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἐξ 32 ἀδιαθέτου κλήσεως ἐστιν εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ

32 §. XII. Hæc vero non modo de ſucceſſione ab inteſtato dicenda ſunt, ſed

48. αὐτοῦ & mox ἐπὶ pro ἐστι ante F. 49. Incluſa a Fabroto omiſſa & ego ejicerem. 50. τῇ F. Sed τοῦ ad εἶναι recte refertur.

turam imitatur. Eſt quidem adoptio imago naturæ: ἀλλὰ μηδεμία εἰκὼν φθάνει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ut ait Greg. Nazianz. 2. de Pace. eſt ὁμοιότης, non ταυτότης. FABR. I.

l. Adde 45. Eclog. 1. c. 1. in fin. c. 4. D. GOTH.

m. L. 3. C. *de legitimis heredibus* l. 5. C. *de condict. indeb.* Novel. 118. c. 1. in fin. D. GOTH.

n. Adde §. ul. ſup. *de legitima agnatorum tutela.* l. 8. D. *de reg. jur.* D. GOTH.

Petr. Cellenſ. Epiſt. 9. lib. 1. *Civilia nunquam naturalia corrumpunt.* FABR. I.

o. L. 4. D. *unde liberi.* D. GOTH.

p. L.

ἐπὶ τῆς [51] contra tabulas διακατοχῆς, ἣν ὁ πραίτωρ κατὰ τῆς πατρῴας τοῖς παισὶ δίδωσι διαθήκης, [52] μὴ γραφεῖσι κληρονόμοις, μηδὲ γεγονόσι [p] νομίμως ἐξερεδάτοις, τουτέστι nominatim, [53] ἤγουν ὀνομαστί· οὓς μὲν γὰρ εὗρεν in poteſtate τοῦ τελευτήσαντος, καὶ τοὺς γενομένους [54] ἐμαγκιπάτους φυσικοὺς ὁπλίζει πραιτερίτους ὄντας τῇ contra tabulas· τοῖς δὲ μένουσιν ἐν τῇ θετῇ φαμιλίᾳ, καθ' ὃν ὁ φυσικὸς [q] τελευτᾷ καιρόν, οὐ χορηγεῖ τὴν contra tabulas. Ἐὰν τὸν θετόν μου υἱὸν ἐμαγκίπατον ποιήσω, οὐ μόνον ἀδιάθετόν με τελευτήσαντα [r] οὐ διαδέχεται, ἀλλ' οὐδὲ πραιτεριτευθεὶς ἐν τῇ ἐμῇ διαθήκῃ λήψεται κατ' αὐτῆς τὴν contra tabulas· ἐπαύσατο γὰρ τοῖς ἐμοῖς συναριθμεῖσθαι παισίν.

ſed etiam de bonorum poſſeſſione contra tabulas, quam prætor contra paternum teſtamentum liberis dat, heredibus non ſcriptis, neque rite, id eſt nominatim, exheredibus factis. Quos enim in defuncti poteſtate invenit, & naturales *quoque* emancipatos armat, ſi præteriti ſint, *bonorum*
33 *poſſeſſione* contra tabulas: ſed manentibus in familia adoptiva, quo tempore naturalis *pater* moritur, non præbet *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas. Si filium meum adoptivum emancipavero, non ſolum mihi inteſtato obeunti non ſuccedit, ſed neque in teſtamento meo præteritus adverſus illud *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas habebit: nam liberis meis connumerari deſiit.

§. XIII. Ἐκείνου δὲ μεμνῆσθαι [55] ἡμᾶς 34
χρή, ὅτι ὁ φυσικός μου παῖς, δοὺς ἑαυτὸν εἰς θέσιν, καὶ μείνας ἐν τῇ θετῇ φαμιλίᾳ, ἢ

§. XIII. Illud nos meminiſſe oportet, quod filius meus naturalis, ſe ipſum in adoptionem dans, atque in familia

51. κοντρατάβουλας ante F. cum quo ſemper Latine ſcripſi. 52. μηδὲ F. 53. ἤγουν de: F. 54. δὲ ad: F. 55. ἡμᾶς de: F.

p. L. 1. §. 1. & ſequentib. D. *de bon. poſſ. contra tabulas.* D. GOTH.
L. 2. C. *de bon. poſſ. cont. tab.* rite exheredatis, l. 8. §. 1. D. *de bonorum poſſ. cont. tab.* FABR.

q. L. penult. in pr. C. *de adopt.* D. GOTH.

r. Adde §. 11. ſup. *eod.* l. 1. §. 6. D. *de poſſeſſ. contra tab.* D. GOTH.

s. L. 4. D. *unde liberi.* l. 1. §. 4. D. *unde cognati.* D. GOTH.

t. Antonius Lautrecus SANGERMERIUS, vir cum ingenio, tum etiam doctrina excellens, mihi vero ſumma ac prope ſingulari neceſſitudine conjunctiſſimus, THi ſententiam non improbat, putatque Senatus hoc conſilium fuiſſe, cum e Rep. non videretur fore, ſi ei, qui unum duoſve tantum filios haberet, eos in adoptionem tradere liceret, itaque tum familiarum nomina, tum etiam ſacra interirent, cenſuiſſe ne qui eorum filios adoptarent, qui minus trium filiorum haberent, iis emancipatis quicquam relinquere cogerentur: ut ea ratione, qui unum tantum duoſve haberet, ab alienando ſuo filio revocaretur, cum intelligeret, adoptanti jus eſſe, nihil emancipato adoptato relinquere. HOTOM. *in Lugd.*

Videtur hic locus [Inſtit.] THi ſententiam confirmare, qui Sabiniani SCti vim hanc fuiſſe tradit, ut qui unum e tribus filiis alterius adoptaret, ei non minus quam quadrantem hereditatis ſuæ relinquere cogeretur. At Fr. CONNANUS [*ſic Edit.* I. *ſed in V. maluit non nominare h. m.* At ſunt, qui . . . . . interpretantur] ex tribus maribus contra L. L. conſuetudinem ſic interpretatur *ſupra tres mares:* quod mihi perabſurdum videtur. Quæret aliquis, quid ita non idem juris conſtitutum eſt in eo, qui unicus patri cum eſſet, datus in adoptionem eſt? Reſpondeo primum, quia Senatus non tam favere patribus voluit, qui, cum unum duoſve tantum filios haberent, quibus nihil eſt jucundius, eos ex ſua familia quodammodo relegarent, quam iis qui tribus aut pluribus onerati, unum aliquem

ἢ μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν ὑπὸ τοῦ θετοῦ πατρὸς ἐμαγκιπατευθεὶς, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐπὶ τὰ πράγματα ἐμοῦ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς οὐ δύναται παραγινέσθαι, ὡς ἀπὸ τῆς 56 unde liberi διακατοχῆς [s], ἀλλ' οὖν ἐξ ἑτέρας κληθήσεται τάξεως, τοῦτ' ἔστιν, ἐξ ἧς οἱ 57 τοῦ τελευτήσαντος παραγίνονται κογνάτοι. 35 Ἀλλὰ τοῦτο τότε οὕτως 58 εἶχεν, ἡνίκα μὴ κατέλειψα μηδὲ σούους κληρονόμους μηδὲ ἐμαγκιπάτους, μήτε μὴν ὕπεστί μοί τις ἀδνάτος· οὗτοι γὰρ αὐτοῦ προτιμηθήσονται. Πρότερον γὰρ ὁ πραίτωρ τοὺς παῖδας καλεῖ, τοῦτο μὲν σούους, τοῦτο δὲ ἐμαγκιπάτους· τούτων δὲ μὴ ὄντων, ἀδνάτους· μὴ ὑποκειμένων δὲ ἀδνάτων, 59 οἱ κογνάτοι κληθήσονται· ἐν οἷς πρωτεύουσιν οἱ παῖδές μου, οἱ ὄντες ἐν 60 τῇ θετῇ φαμιλίᾳ.

milia adoptiva manens, vel poſt mortem meam ab adoptivo patre emancipatus, etſi maxime ad mea patris naturalis bona venire non poteſt, ex bonorum poſſeſſione UNDE LIBERI; tamen ex alio gradu vocabitur; id eſt ex quo COGNATI defuncti veniunt. Sed hoc tum ſic *ſe* habet, quando nec ſuos heredes, nec emancipatos reliqui; neque item agnatus aliquis mihi exſtat; hi enim illi præferentur: nam Prætor primo vocat liberos, tam ſuos quam emancipatos; his vero non exſtantibus, agnatos; agnatis autem non exſtantibus, cognati vocabuntur: in quibus liberi mei principatum tenent, qui in adoptiva ſunt familia.

36 §. XIV. Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. Ἐὰν ἔχων 61 τρεῖς ἄρρενας παῖδας ὑπεξουσίους, παράσχω 62 ἕνα εἰς θέσιν, λέγεται ἡ τοιαύτη υἱοθεσία [t] ex tribus maribus.

§. XIV. Habe hæc in modum præviæ contemplationis. Si tres *ego* filios maſculos in poteſtate habens, unum in adoptionem dedero, dicitur hu-

56. ὑνδε λίβερι ante F. 57. τοῦ de: F. 1. unde in F. 2. ſciolus corrigere volens, ut conveniret cum art. οἱ, peſſime dedit τελευτήσαντες. 58. ἔχει & mox καταλείψω F. 59. οἱ de: F. 60. τῇ de: F. 2. 61. ἐγὼ ad: F. 62. τι ad: F. mox ἐξ τρίβυς μάριβους F. ſemel, ceteri ubique ſcripſere.

quem amico concedebant: deinde, propter jus trium liberorum, quod magnas patri naturali commoditates adferebat.

IDEM *in Comment. pag.* 284. I. [265. V.] *Edit.*

Connani locum non adſcribo, quum & longior ſit, & ipſe duplici ſuæ expoſitioni parum fidat: quamquam aliorum lectionem *ex tribus manibus* recte refellit in *Comment. Jur. Civ.* II. 15. pag. 175. G. O. R.

Dixi ad l. penult. §. 3. C. *de adoptionibus.* D. GOTH.

Hujus SCti prope nomen ſolum relictum eſt. Quantum tamen ex THo conjici poteſt, videtur hæc illius ſententia fuiſſe. Qui unum tantum aut duos filios habebant, ſi eos in adoptionem dare, & domo quodammodo ejicere voluiſſent, non ſatis humane facere videbantur. At qui tres aut plures habebant, ſi exonerare ſe vellent, & in aliquam locupletem familiam unum ex eis dare in animum inducerent, videbantur id facere benevolentia adducti, ut liberos opulentiores relinquerent: præcipue autem, cum multa privilegia tribuerentur iis, qui tres liberos habebant. Si quis igitur e tribus filiis maſculis unum in adoptionem dediſſet, cum ſe multis commodis privaret, æquum erat aliqua ratione ſuccurri. [Hoc recte negat MYLIUS.] Sabiniano igitur SCto cautum erat, ut &c. MORETUS *ad Inſt. h. t.*

Quia, ut ait TH. [ego certe nuſquam in eo legiſſe memini. G. O. R.] cum quis tres tantum filios haberet, aliquem in adoptionem dabat, non tam levandæ famis a numero liberorum cauſa, quam ut faveret adoptanti, dabat: propterea huic quartam debebat. BROEUS *ad Inſtit. h. t.*

Qui lectionem hanc immutant, corrumpunt, non corrigunt locum, qui mendo vacat. [Qui THum hæc comminiſci putant, a veri regione multum aberrant. *ex Edit.* 2.] FABR.

ribus. Καὶ ἔστι δόγμα Σαβινιανὸν τὸ λέγον, ἀνάγκην σε ἔχειν [63] πάντως τῷ τοιούτῳ παιδὶ τῷ ex tribus maribus υἱοθετηθέντι [u] τὸ τέταρτον τῆς σῆς περιουσίας καταλιπεῖν· εἰ δὲ μὴ καταλίπῃς αὐτῷ, δίδωσιν αὐτῷ τὸ εἰρημένον δόγμα ἀγωγὴν κατὰ τῶν σῶν κληρονόμων, ἐπὶ ἀπαιτήσει τοῦ τετάρτου.

hujuſmodi adoptio EX TRIBUS MARIBUS. Atque eſt Senatusconſultum Sabinianum, ſanciens neceſſe tibi eſſe omnino hujuſmodi filio ex tribus maribus adoptato quartam tuorum bonorum *partem* relinquere: ſin autem ei non reliqueris, dictum SCtum dat ei adverſus heredes tuos actionem, ad quartæ petitionem.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ἔςα 37 λοιπὸν τὸ προκείμενον. Ἅπαντα τὰ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἰρημένα ἐκράτει τὸ παλαιόν· ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς μετρίαν τούτοις διόρθωσιν προσήγαγε διὰ τῆς οἰκείας [x] διατάξεως, ἐν ᾗ περὶ τῶν δεδομένων εἰς θέσιν ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς διελέχθη. Ἐπειδὴ γὰρ εὗρε θέματα, ἅτινα καὶ προειρήκαμεν, ἐν οἷς οἱ παῖδες καὶ τὴν τοῦ φυσικοῦ πατρὸς, διὰ τὸ εἶναι ἐν θέσει, κληρονομίαν [64] ἀπολλύοντες, καὶ τῆς θέσεως ῥαδίως διὰ τῆς ἐμαγκιπατίωνος διαλυομένης, πρὸς οὐδετέρου πατρὸς ἐκαλοῦντο διαδοχήν· κατὰ τὸ σύνηθες αὐτῷ καὶ 38 τοῦτο μεταφέρων ἐπὶ τὸ κάλλιον, ἐποίησεν (ὡς εἴρηται) διάταξιν, δι᾽ ἧς ἐκέλευσεν, ἵνα ἐὰν ὁ φυσικὸς πατὴρ τὸν ἴδιον υἱὸν εἰς θέσιν ἑτέρῳ παράσχῃ, ἀκέραια πάντα [65] τὰ δίκαια παρὰ τῷ φυσικῷ πατρὶ τοῦτον ἔχειν, καὶ μὴ ἐξιέναι [y] τῆς αὐτοῦ φαμιλίας, ὥσπερ εἰ παντελῶς οὐκ ἐγένετο υἱὸς θετός.

Poſtquam tibi hæc præcognita ſunt, vide reliquum argumentum. Omnia in ſuperioribus dicta olim obtinebant: noſter autem Imperator modicam his correctionem adtulit per conſtitutionem ſuam, in qua de datis a patre naturali in adoptionem diſſeruit. Quum enim inveniret caſus, quos & ſupra diximus, in quibus liberi & patris naturalis hereditatem, eo quod in adoptione eſſent, amittebant, & adoptione facile per emancipationem diſſoluta, ad neutrius patris ſucceſſionem vocabantur: pro ſuo more & hoc in melius transferens, fecit (ut dictum eſt) conſtitutionem, per quam ſanxit ut, ſi naturalis pater filium ſuum alii in adoptionem dederit, omnia is jura apud naturalem patrem integra habeat, neque hujus familia exeat, quaſi adoptivus filius omnino non fuerit.

63. Vulgo πάντι (Lov. παντὶ) ante F. Poſſet & πάντῃ legi. 64. ἀπολλύοντες F. Ego lego ἀπόλλυον τε καὶ G. O. R. 65. μόνον ad: F. omittens ſq. τοῦτον ἔχειν.

Favore quippe digna hæc adoptio videbatur, qua pater unum e tot filiis in alienam fam. transire paſſus eſſet, quo ei melius proſpiceretur.

DOUJAT.

Ad l. 132. Cod. Theod. de Decurion. [*Si quis Curialis tres mares filios ſuſceperit, unum dare Senatui non vetetur*] J. GOTHOFR. inter alia ſic commentatur: „ Haud abſimile eſt, quod ex SCto Sabiniano „ pater adoptivus uni *ex tribus maribus* in adoptio„ nem a patre naturali ſibi dato, quartam teſta„ mento ſuo relinquere tenebatur, (ſicut arrogato „ impuberi quarta ex D. Pii Sanctione debebatur) „ ut docet Juſtin. l. pen. §. 3. C. *de Adopt* & §. „ 14. Inſt. *de hered. q. ab int.* & ibi TH. Quo „ etiam alluſit M. Seneca Rhetor in contr. 1. L. 11. „ [Et hoc negat MYLIUS.] Quod quidem privile„ gium SC. Sabiniano datum, ſeu quadrantem Sa„ binianum, inductum alii cenſent in genere favo„ re

θετός. Εν τούτῳ δὲ μόνῳ τῷ θέματι δοκεῖ τι ἔχειν ἡ θέσις, εἰς τὸ δύνασθαι τὸν παῖδα ἐξ ἀδιαθέτου [66] παραγίνεσθαι εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ καλουμένου θετοῦ πατρός· ἐπείτοιγε διαθήκης ὑπ᾽ αὐτοῦ γενομένης, 39 οὔτε κατὰ τὸ πολιτικὸν οὔτε κατὰ [67] τὸ πραιτώριον δίκαιον, δύναταί τι ἐκ τῆς τούτου κληρονομίας ἀποσπᾶσαι, οὐδὲ contra tabulas [68] αἰτῶν, οὐδὲ de inofficioso κινῶν, διὰ τὸ μηδὲ ἀνάγκην εἶναι τῷ θετῷ πατρὶ, ἢ γράφειν αὐτὸν κληρονόμον ἢ ἐξηρεδάτον ποιεῖν, οἷα μηδενὶ φυσικῷ δεσμῷ κρατούμενον [69] αὐτόν. Τὸ πλέον φημὶ, οὐδὲ εἰ κατὰ τὸ Sabinianum δόγμα ex tribus maribus ἔτυχεν αὐτὸν λαβὼν εἰς θέσιν· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς τοιαύτης θέσεως οὐδὲ τὸ τέταρτον αὐτῷ φυλαχθήσεται ἀπὸ [70] δόγματος, οὔτε τὶς ἀγωγὴ πρὸς ἀπαίτησιν ἁρμόσει τοῦ τετάρτου.

rit. In eo autem ſolo caſu adoptio aliquid habere videtur, ut filius ab inteſtato venire poſſit ad patris adoptivi dicti hereditatem: quandoquidem facto ab eo teſtamento, neque ſecundum jus civile neque ſecundum prætorium, ex illius hereditate quidquam auferre poteſt, neque *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas petens, neque *querelam* de inofficioſo movens: quia nec patri adoptivo neceſſe eſt, aut heredem eum ſcribere aut exheredem facere, utpote nullo vinculo naturali ſibi conjunctum. Plus dico, nec ſi ſecundum SCtum Sabinianum ex tribus maribus eum in adoptionem accepiſſet: namque & in hujuſmodi adoptione nec quarta ei ſervabitur ex SCto, neque ulla competet actio ad quartæ petitionem.

Εξῄρηται δὲ ἐκ τῆς εἰρημένης διατάξεως 40 τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως ἐκεῖνος ὁ θετὸς παῖς, ὃν ὁ φυσικὸς πατὴρ τῷ πάππῳ αὐτοῦ τοῦ παιδὸς δέδωκεν εἰς θέσιν· ἑκατέρου γὰρ ἐνταῦθα συντρέχοντος δικαίου, (τοῦτο μὲν τοῦ φυσικοῦ διὰ τὴν συγγένειαν, τοῦτο δὲ τοῦ ἐννόμου διὰ τὴν θέσιν) τὰ ἀρχαῖα δίκαια τῇ τοιαύτῃ θέσει φυλάττομεν οὕτως, ὥσπερ εἴ τις αὐτεξούσιος ἂν δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς θέσιν· ταῦτα δὲ ἰδικῶς καὶ καθ᾽ ἕκαστον ἐκ

Exceptus eſt autem a dicta ſanctiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutione ille filius adoptivus, quem pater naturalis avo ipſius filii in adoptionem dedit: utroque enim hic jure concurrente, (tam naturali propter cognationem, quam civili propter adoptionem) vetera jura in hujuſmodi adoptione ita ſervamus, acſi quis ſui juris in adoptionem ſe dediſſet. Hæc autem

66. παρελθ. F. 67. τὸν πραίτωρα F. 68. αὐτῶν de: F. Mox ἰνοφφικιόσο ante F.
69. αὐτοῦ lego. G. O. R. 70. τοῦ ad: F. & mox πρὸς τὴν ἀπαίτ. habet.

„ re trium liberorum & ob fœcunditatis privilegium: alii, quia qui ex parvo illo numero unum in adoptionem daret, non tam exonerandæ familiæ ſuæ, quam adoptantis gratia id facere videretur. Sed enim vera ratio hæc eſt, favor ſc. non in commune trium liberorum, neque enim idem ſtatutum de filia ex tribus liberis in adoptionem data, verum favore *maſculorum*, per quos familia nomenque propagatur, pariter ut in ſpecie h. l." GRAVINA *de Legib.* & *SCtis* §. 78. pag. m. 407. cum VINNIO ad præmia πολυπαιδίας refert in gratiam parentium, quod tres reip. mares dediſſent. Denique H. MYLIUS in ſchedis poſtumis ſingulare caput de hoc SCto reliquit, quod ejuſd. *Vindiciis in Excurſu III.* subjiciam. G. O. R.

u. Quadrantem Sabinianum. FABR.

x. L. pen. C. *de adoptionib.* D. GOTH.

y. Cum extraneo in adoptionem datus eſt, §. *ſed hodie* ſupra *de adopt.* FABR.

z. Quia

ἐκ τῶν ῥημάτων τῆς προλαβούσης διατάξεώς ἐστι λαβεῖν.

tem ſpecialiter ac ſingulatim ex ſuperioris conſtitutionis verbis intelligere eſt.

§. XV. Ὁμοίως ἔτυχε κἀκεῖνο θεραπείας προσηκούσης· τῶν γὰρ παλαιῶν τοὺς ἐξ ἀῤῥένων [z] καταγομένους πλέον φιλούντων, καὶ μόνοις ἐγγόνοις [a] ἢ ἐγγόναις τοῖς ἐξ ἀῤῥενογονίας καταγομένοις τὰ τῶν σουΐων παρεχόντων δίκαια, καὶ τῶν ἀγνάτων αὐτοὺς προτιμώντων· τοὺς δὲ ἀπὸ θυγατρὸς ἐγγόνους, καὶ τοὺς ἀπὸ ἐγγόνης προεγγόνους, τοῖς κογνάτοις συναριθμούντων, καὶ τῶν ἀγνάτων δευτέρους τιθέντων· ἐκαλοῦντο γὰρ εἰς τὰ 42 πράγματα, τοῦτο μὲν τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου, τοῦτο δὲ [71] εἰς τὴν κληρονομίαν τῆς μάμμης ἢ προμάμμης, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς, ἡνίκα μὴ ὑπῆσαν ἀγνάτοι· οἱ δὲ πρὸ ὀλίγων [b] βεβασιλευκότες ἐνιαυτῶν οὐ κατέλιπον ἀδιόρθωτον τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα· ὁπότε γὰρ τὸ τοῦ ἐγγόνου καὶ προεγγόνου ὄνομα κοινόν ἐστι τῶν ἐξ ἀῤῥενογονίας καὶ θηλυγονίας καταγομένων, διὰ τοῦτο κοινὴν αὐτοῖς τάξιν, καὶ τὸν αὐτὸν τῆς διαδοχῆς ἐφιλοτιμήσαντο βαθμόν.

41 §. XV. Similiter & illud debitam curam ſortitum eſt: quum enim veteres ex maſculis prognatos magis diligerent, ſoliſque nepotibus vel neptibus ex virili ſexu prognatis jura ſuorum *heredum* tribuerent, atque eos agnatis præponerent; ex filia vero nepotes, & ex nepte pronepotes, cognatis adnumerarent, atque agnatis poſtponerent: 42 namque ad bona vocabantur, tam avi materni, quam ad hereditatem aviæ vel proaviæ, ſive paternæ ſive maternæ, quando non aderant agnati: ſed qui ante paucos imperaverunt annos, hanc abſurditatem haud reliquerunt incorrectam: quum enim nepotis ac pronepotis nomen commune ſit ex virili progenie & *ex* feminina deſcendentibus, ideo communem iis ordinem atque eumdem ſucceſſionis gradum conceſſere.

Οὕτω μέντοι, ὥστε πλεονεκτεῖν ἐν βραχεῖ τοὺς ἐξ ἀῤῥενογονίας, εἶτα καὶ γινωσκομένους τῇ φύσει, καὶ ὑπὸ τῶν παλαιῶν τιμηθέντας, ὥστε αὐτοὺς ἐν τρίτῳ μέρει τὸ [72] πλεῖον ἔχειν· ἐὰν γάρ τις τελευτήσῃ καταλιπὼν υἱὸν, καὶ ἀπὸ θυγατρὸς τελευτησάσης ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, [73] προέγγονον

43 Sic tamen, ut ex virili progenie *nati* paullo plus acciperent, utpote & natura cogniti & a priſcis honorati, ita ut tertia parte plus haberent. Nam ſi quis deceſſerit relinquens filium, & ex filia defuncta nepotem vel neptem, pronepotem vel proneptem, filius quidem

71. καὶ ad: F. 72. πλίον F. 73. ἢ ad: F.

z. Quia per ſexum meliorem, & mares familiarum dignitas ſalva eſt, familiæque fundantur. Maſculi ſunt columina, & firmamenta familiæ, ſive, ut ait Euripid. Iphig. in Taur. Act. 1. Sc. 1. στῦλοι γὰρ οἴκων παῖδές εἰσιν ἄρσενες. Femina autem familiæ ſuæ caput & finis eſt. ideoque & jure divino maſculorum prima cauſa eſt. v. Philon. de vit. Moſ. 3. ex Hebræorum jure, filius & univerſa proles e femore ejus egreſſa præfertur filiæ, ut refertur ex Miſna tit. Baba Bathra. & lege Mahumedana filius tantum capit, quantum filiæ binæ, Alcorani cap. 3. Sed & in ratione carentib. maſculus jure præcipuo eſt, Ælian. περὶ ζώων 11. c. 26. Itaque Strabo lib. 3. ſcribit, minus civile eſſe apud Canta-

γονον ἢ προεγγόνην, ὁ μὲν υἱὸς λήψεται η´ οὐγκίας, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς προτελευτησάσης θυγατρὸς ἔγγονος ἢ ἐγγόνη, ἢ προέγγονος ἢ προεγγόνη, δ´, τουτέστι παρὰ τὸ τρίτον, ὧν ἤμελλεν ἡ μήτηρ ἤγουν ἡ μάμμη [74] περιοῦσα λαμβάνειν· ἡ γὰρ μήτηρ αὐτῶν ἤγουν ἡ μάμμη ζῶσα ϛ´ ἐλάμβανεν οὐγκίας· ἐκείνης δὲ τελευτησάσης. ὁ ἐξ αὐτῆς ἔγγονος ἢ προέγγονος παρὰ τὸ τρίτον, τουτέστι παρὰ τὸ διούγκιον (τῶν γὰρ ϛ´ οὐγκιῶν τὸ τρίτον διούγκιόν ἐστι) λήψεται τῆς παππῴας ἢ προπαππῴας κληρονομίας.

Εἰ δὲ [75] γυναῖκα συμβῇ τελευτῆσαι ἐπὶ υἱῷ ἤγουν θυγατρὶ, καὶ ἐπὶ ἐγγόνῳ [76] ἢ προεγγόνῳ ἀπὸ υἱοῦ ἤγουν θυγατρὸς προτελευτησάντων, ὁ μὲν υἱὸς ἤγουν θυγάτηρ λήψεται η´ οὐγκίας, ὁ δὲ ἔγγονος ἢ προέγγονος ἢ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἢ τῆς θυγατρὸς τῶν προτελευτησάντων δ´ λαμβάνουσι, τουτέστι καὶ αὐτοὶ παρὰ τὸ γ´, ὧν ἤμελλε λαμβάνειν ὁ αὐτῶν πατὴρ ἢ μήτηρ, ἢ πάππος ἢ μάμμη, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρός. Θήλεος γὰρ ὄντος τοῦ τελευτήσαντος προσώπου, περὶ οὗ γίνεται ζήτησις τῆς κληρονομίας, οὐκ ἔτι διαφορά τις ἀναφύεται, πότερον ἐξ ἀῤῥενογονίας ἢ [77] θηλυγονίας οἱ ἔγγονοι ἢ [78] οἱ προέγγονοι κατάγονται.

Εἰ δὲ συμβῇ τελευτῆσαι ἄῤῥενα ἀπὸ θυγατρὸς προτελευτησάσης ἐγγόνους καταλιπόντα,

dem octo uncias capiet, nepos autem vel neptis, aut pronepos vel proneptis, ex filia deſuncta quatuor; id eſt minus *parte* tertia quam mater vel avia ſuperſtes acceptura fuiſſet; nam mater eorum vel avia vivens ſex uncias accepiſſet: illa autem mortua, nepos
44 ex illa vel pronepos minus *parte* tertia, id eſt minus ſextante, *ſive duabus unciis*, (nam tertia *pars* ſex unciarum eſt ſextans) accipiet ex avi vel proavi hereditate.

Sed ſi mulier moriatur *relictis* filio vel filia, & nepote vel pronepote ex filio vel filia præmortuis, filius quidem vel filia octo uncias accipiet, ne-
45 pos autem vel pronepos ſive ex filio ſive filia præmortuis quatuor accipiunt, id eſt & ipſi minus triente, quam pater eorum vel mater, aut avus vel avia, ſeu paterni ſeu materni, accepturi fuerant. Nam muliebri perſona mortua, de cujus hereditate quæſtio eſt, nulla amplius exoritur differentia, utrum ex virili an feminina progenie nepotes vel pronepotes deſcendant.

46 Quod ſi mas moriatur ex filia præmortua relinquens nepotes, aut etiam femi-

74. αὐτῶν ad: F. 75. καὶ ad: F. 76. ἤγουν προεγγ. ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἤγ. θυγ. F. 77. ἐκ ad: F. 78. οἱ de: F.

Cantabros, quod filias heredes inſtituunt. ut & Lycii, de quibus Nicolaus Damaſcenus de moribus gentium. FABR. I.

a. Serv. in 12. Æn. ab hoc nepote, *hic & hæc nepos: nam ut neptis dicamus in iure, eſt propter diſcretionem ſucceſſionis admiſſum.* FABR. I.

b. Valentinianus, Theodoſ. Arcadius. l. 9. C. *de ſuis & legitimis.* D. GOTH.

In l. 9. C. *de ſu. & leg. liber.* quæ non eſt in Baſilicis, quia noviſſimo jure ſublata eſt. FABR. I.

c. Lib.

πόνα, εἰ καὶ συμβῇ θήλειαν τελευτῆσαι, καὶ ἀπὸ υἱοῦ 79 ἤγουν θυγατρὸς προτελευτησάντων ἐγγόνους καταλιπεῖν, ὕπεισι δὲ καὶ ἀδνάτοι τῷ τελευτήσαντι, πάλαι μὲν (ὡς εἴρηται) ὁ δυωδεκάδελτος νόμος [c] τοὺς ἀδνάτους τῶν τοιούτων ἐγγόνων προετίμα.

47 Σήμερον δὲ, εἰ καὶ μόνοι ὕπεισιν οἱ ἔγγονοι, οὐδεμία πάροδος τοῖς ἀδνάτοις ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου δοθήσεται ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῆς τελευτησάσης, διὰ τὸ τοὺς ἐγγόνους ἢ τοὺς προεγγόνους ὑπεισιέναι τὸν τόπον ἐκείνων, ἐξ ὧν καὶ γεγόνασιν· ἀλλ' εἰ μὲν (ὡς εἴρηται) τῷ τελευτήσαντι ἢ τῇ τελευτησάσῃ ἐστὶν υἱὸς ἢ θυγάτηρ, τότε ἐπὶ μὲν τοῦ τελευτήσαντος ἄρρενος οἱ ἀπὸ θηλυγονίας ἔγγονοι, ἐπὶ δὲ τῆς τελευτησάσης θηλείας οἱ ἀπὸ ἀρρενογονίας ἢ θηλυγονίας ἔγγονοι παρὰ τὸ γ' λαμβάνουσι τῶν οἰκείων γονέων.
48 [d] Ἡνίκα δὲ αὐτοῖς πρὸς τοὺς ἀδνάτους μόνους ἐστὶν ὁ ἀγὼν, πᾶσαν λήψονται τὴν κληρονομίαν τῶν ἀνιόντων· ἦν μὲν γὰρ πάλαι διάταξις [e], ἥτις τοῖς μὲν τοιούτοις ἐγγόνοις θ' ἐδίδου οὐγκίας, τοῖς δὲ ἀδνάτοις τρεῖς.

§. XVI. Ἔκειτο δὲ καὶ [f] μεταγενεστέρα διάταξις ἀμυδρῶς ἐναντιουμένη· ἀλλ' ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς τὴν τοιαύτην ἐκ τῆς ἀσαφείας ἐγειρομένην ἀμφιβολίαν ἀναιρῶν, τὴν μὲν εἰρημένην δευτέραν διάταξιν οὐ συνεχώρησεν ἐγγραφῆναι τῷ οἰκείῳ κώδικι, οὐδὲ 81 εἴασεν

femina decedat, atque ex filio vel filia præmortuis nepotes relinquat; ſed agnati quoque mortuo exſtent: olim quidem (ut dictum eſt) Lex XII. tabularum agnatos his nepotibus præferebat.

47 Hodie autem, etſi ſoli exſtant nepotes, nullus agnatis aditus ex *Lege* XII. tabularum dabitur ad bona defuncti vel defunctæ, ſiquidem nepotes vel pronepotes locum eorum ſubeunt, ex quibus etiam nati ſunt: ſed ſi defuncto vel defunctæ (ut dictum eſt) filius eſt vel filia, tunc in defuncto quidem mare nepotes ex feminina progenie, in defuncta autem muliere nepotes ex virili & feminina progenie minus triente accipiunt quam parentes sui.
48 Quando autem adverſus ſolos agnatos certamen illis eſt, omnem adſcendentium hereditatem capient. Erat enim olim conſtitutio, quæ hujuſmodi quidem nepotibus novem dabat uncias, agnatis autem tres.

§. XVI. Sed & poſterior fuerat conſtitutio *ſuperiori* obſcure adverſans: verum Imperator noſter hujuſmodi controverſiam ex obſcuritate ortam tollens, dictam conſtitutionum poſteriorem ſuo Codici non permiſit in-

79. ἤγ. καὶ θυγ. προτ. τὰς ἐγγ. F. 80. γὰρ de: F. 81. εἴασεν ἐντεθῆναι ἐν αὐτῷ, F.

c. L. 3. Cod. *de ſuis & legitimis.* D. GOTH.

d. Hinc alii ante me §. XVI. inchoabant, quos ſequatur qui volet. G. O. R.

e. L. ſi defunctus. 4. Cod. Theodoſ. *de legitimis heredibus.* D. GOTH. & FABR.

f. Non puto hac de re conſtitutionem ullam emiſſam præter d. l. 4. quæ trientis deminutionem, & quadrantem induxit. FABR.

Ex cujuſdam conſtitutionis auctoritate, ait hic Imp., ubi quoſdam *ex ejuſdem conſt.* legere monet Cl. Otto. Verumenimvero quum lex illa 4. Theod. (etſi mutilata) adpareat in d. l. 9. Cod. Juſt. non videtur hoc omnino negaturus fuiſſe Imp. niſi nunc diverſam ab illa ſignificaret. Accedit quod omiſſa legis 4. Th. verba nullam in ſe dubietatem contineant, ſed clariſſima ſint: „Quod ſi hic defun„ctus, de cujus bonis loquimur, habebit ex filia „nepotes, ſed præterea filios non habebit, ſed „qui

σιν αὐτὴν εἶναι ἐν αὐτῷ, ἀπὸ τοῦ [82] Θεοδοσιανοῦ κώδικος μετατεθεῖσαν.

inſcribi, neque in eo exſtare illam paſſus eſt, ex Theodoſiano Codice translatam.

49 Ἀλλ' ἐξεφώνησε γενικὴν καὶ σαφεστάτην διάταξιν, ἣ ἀναιροῦσαν μὲν τὴν τῶν θ' καὶ τριῶν οὐγκιῶν διαίρεσιν, εἰς ὁλόκληρον δὲ τοὺς εἰρημένους ἐγγόνους καὶ προεγγόνους προτιμήσασαν τῶν ἀδνάτων· ἄτοπον γὰρ, τοὺς ἐκ πλαγίου [83] καλλίονας εἶναι τῶν κατιόντων. Ἐν βραχεῖ γοῦν [h] μέρει τὴν αὐτὴν διάταξιν κρατεῖν κατὰ τὰ [84] ἐν αὐτῇ περιεχόμενα καὶ κατὰ τοὺς σημαινομένους [i] ἐν αὐτῇ χρόνους, καὶ νῦν ἐκέλευσεν.

Sed promulgavit generalem & clariſſimam conſtitutionem, quæ novem quidem ac trium unciarum diviſionem tollit, dictos autem nepotes & pronepotes in ſolidum agnatis præponit. Abſurdum enim, ex latere *venientes* deſcendentibus eſſe potiores. Ergo ut breviter dicam, eamdem conſtitutionem ſecundum *ea* quæ in illa continentur, & ſecundum deſignata in illa tempora, & nunc obtinere juſſit.

50 Ὥσπερ δὲ εἰρήκαμεν [k] ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι ἐάν τις τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ [85] ἐγγόνοις καὶ ἐγγόναις ἀπὸ υἱοῦ προτελευτήσαντος, ὅτι in ſtirpem [86] (ἤγουν κατὰ σειρὰν) καλοῦνται [87] οἱ ἀπὸ τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ ἔγγονοι, καὶ οὐχὶ [m] in capita· οὕτω καὶ ἐὰν ἄρρην τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνοις ἀπὸ θυγατρὸς προτελευτησάσης, πάντες οἱ ἔγγονοι in ſtirpem καλοῦνται παρὰ τὸ γ' λαμβάνοντες· εἰ δὲ θήλεια τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνοις ἀπὸ υἱοῦ θυγατρὸς προτελευτησάντων, πάλιν οἱ ἔγγονοι, ὅσοι δήποτέ εἰσι, λήψονται τὸ τετραούγκιον.

Ut autem diximus in ſuperioribus, ſi quis moriatur *relictis* filio & nepotibus ac neptibus ex filio præmortuo, nepotes *nepteſque* ex præmortuo filio in ſtirpem vocari, non in capita; ſic etiam, ſi mas moriatur *relictis* filio & nepotibus ex filia præmortua, omnes nepotes in ſtirpem vocantur, accipientes minus *parte* tertia: ſed ſi femina moriatur, *relictis* filio & nepotibus ex filio vel filia præmortuis, nepotes rurſus, quotquot ſunt, quatuor uncias accipient.

51 Καὶ ὥσπερ, ἐὰν ἄρρην τελευτήσῃ, υἱὸν μὲν μηδένα καταλιπὼν, ἀπὸ δὲ

Et ſicuti cum mas moritur, nullum quidem filium relinquens, ſed ex filiis præ-

82. Θεοδοσιανείου F. 83. παραγινομένους ad: F. 84. ἐν de: F. 85. ἐγγόνοις ante F. 2. 86. Scholiaſtæ tribuit F. 87. οἱ ἀπὸ τοῦ προτ. ἔγγονοι & ſine υἱοῦ ante F. Credo tamen conjungendum ἔγγονοι καὶ ἔγγοναι. G. O. R.

„ qui præferri nepotibus poſſint, agnatos habe- „ bit, [ii] in quandam Falcidiam, & in dodran- „ tem nepotes jure ſuccedant.". G. O. R.

g. L. ult. C. *de ſuis & legitimis heredib.* D. GOTH.

h. Græca ἐν βραχεῖ γοῦν μέρει Curt. & F. 1. *& ne multa*, F. 2. *& ut rem paucis abſolvam* interpretantur: quamvis autem ſimiliter reddiderim, quia melius non ſuccurrebat, tamen dubito anne THus aliud quid voluerit. G. O. R.

i. Hoc eſt, nova conſtitutio non accipitur de præteritis negotiis, ſed de futuris hereditatibus, l. ult. C. *de ſu. & legit. her.* ut ferè leges futuris negotiis formam dant, Nov. 119. c. 8. FABR. I.

k. §. 6. ſup. *eod.* D. GOTH.

l. Schol. κατὰ σειράν. FABR.

m. Schol. ἐν κεφαλῇ. FABR.

n. Hic

δὲ υἱῶν προτελευτησάντων ἐγγόνους διαφόρου ἀριθμοῦ, ἀπὸ μὲν τοῦ ἑνὸς ἕνα 88 ἢ δύο, ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου τρεῖς ἢ δʹ, οὐχὶ in capita, ἀλλ' in ſtirpem γίνεται ἡ διαίρεσις· καὶ ὁ εἷς ἢ οἱ δύο λήψονται τὸ ἐξαούγκιον, οἱ δὲ γʹ ἢ δʹ τὸ ἕτερον ἐξαούγκιον· οὕτω καὶ, ἐὰν τελευτήσῃ ἄῤῥεν πρόσωπον, ἐγγόνους 89 καταλιπὸν ἀπὸ θυγατέρων προτελευτησασῶν, ἢ καὶ θήλεια τελευτήσῃ ἐγγόνους καταλιποῦσα ἀπὸ υἱῶν ἢ θυγατέρων 90 προτελευτησάντων ἢ προτελευτησασῶν

præmortuis nepotes diverſi numeri, ex uno unum vel duos, ex altero tres vel quatuor, non in capita, ſed in ſtirpem ſit diviſio; atque unus vel duo ſemiſſem capient, tres vero vel quatuor alterum ſemiſſem: ita &, ſi perſona maſcula decedat, ex filiabus præmortuis relinquens nepotes, vel femina etiam decedat nepotes relinquens ex filiis vel filiabus præmortuis diverſi numeri, veluti ex una parte

88. ἢ καὶ F. & ſic paulo poſt. 89. καταλιπὼν omnes præter Lov. quod alii certe defendent. 90. προτ. ἢ de: F.

n. Hic locus omnino corruptus eſt meo judicio. Namque & prima facie iis, quæ ſupra dicta ſunt, repugnat, & dictio Græca δὲ, quam ego *item* transtuli, non habet quo ſe referat; cum tamen adverſativa ſit, ut vulgo loquimur. Itaque aut ſupervacanea ſunt omnia, quæ ſequuntur, aut multa alia deſunt. Quid tamen, ſi ſpeciem illam hic dicas repeti, quando nepotes in aviæ hæreditate cum iis, qui agnationis jure præferri volunt, certamen omne & ſolum ſuſtinent? Eſt quidem id magnum loquacitatis vitium: verum quid agas in rebus tam perplexis? Et hoc ſi probamus, τῶν θείων ſignificationem, quæ in Græco eſt, de magnis majoribusque patruis vel avunculis, & amitis vel materteris, intelligere debemus. JAC. CURT.

Quid dicat TH. fateor me neſcire. Sane videtur hoc velle dicere, quod ex noviſſima Juſtiniani conſtitutione *nepotes* vel *neptes*, *pronepotes* vel *proneptes*, in locum matris ſuæ vel aviæ ſuccedant, ſine ulla partis tertiæ diminutione: quod & Martinus, vetus interpres, ſenſit. ERNST.

TH. negat, concurrentibus filiis cum nepotibus detractionem fieri, quod repugnat §. *Divi* h. t. Ideo Contius [in libro ſing. *de Hered. q. ab inteſt.* pag. 99. Opp. Ed. Neap. MEERM.] emendat THum, & loco ἢ μὴ [l. εἰ μὴ] reponit οὐ μήν. FR. BROEUS.

Hunc locum hactenus inemendatum in editt. prioribus, reſtitutum exhibemus ex trib. cod. regiis: [Ἡνίκα γὰρ θῆλυ πρόσωπόν ἐστι τὸ τελευτῆσαν, καὶ οἱ ἔγγονοι πρὸς ἐγγόνους φιλονεικῶσιν, οὐ μὴν πρὸς θείους ἢ θείας, τότε τὸ τοῦ προτελευτήσαντος ἀκέραιον λήψονται μέρος τῆς τοῦ τρίτου μειώσεως οὐ γινομένης.] quamquam inconſequenter hoc ſubjicitur. Itaque puto eſſe Scholiaſtæ, qui hoc adtexuit ex Nov. 18. qua tollitur ille triens. FABR.

Difficillimus ſane locus, quem Curtius ſic vertit: *Item cum femina fuerit, quæ deceſſit, ſi certamen dum habent nepotes cum avunculis ſcil. aut materteris. tunc partem ejus, qui ante obiit, in ſolidum conſequentur, idque ſine ulla tertiæ partis deminutione* [Contius ſic: *Quando vero fœmina mortua eſt, & nepotes vel pronepotes de ejus hereditate certant, non tamen cum patruis, avunculis, amitis, materteris: tunc præmortui vel præmortuæ* (parentis, in cujus locum ſucceſſerunt) *partem illibatam accipient, ſine ulla tertiæ partis diminutione.* MEERM.] Fabrotus autem: *Cum enim femina fuerit, quæ deceſſit, ſi concurrant nepotes cum nepotibus, non tamen cum patruis, aut avunculis, amitis aut materteris, tunc partem ejus &c.* Non autem opus foret hæc ad Schol. ex Nov. 18. cum Fabroto referre, ſi vera eſſet Cujacii & aliorum opinio, qui ipſum Imperat. hic ad illam Nov. quam mox promulgaturus erat, reſpicere putant: ſed erroneam eſſe eam & Jac. Gothofredus ad l. 4. Cod. Th. *de Legit. hered.* (dummodo in hujus verbis, *quæ eſt de quarta agnatorum; ac proinde trientis diminutione illa ſublata*, pro *trientis* ex rei veritate & Gothofredi mente legas *quadrantis*) & pluribus Vinnius in Comment. oſtendit: quorum argumentis hoc addimus, quod Nov. 18. anno demum 536. aut vulgo 537. edita fuit, quæ certe multo maturius & ante ipſum Cod. rep. præl. edita fuiſſet, ſi eam Imp. hic in mente jam habuiſſet. Ego denique olim præter illud εἰ μὴ duo inſuper alia vel auditorum THi vel librariorum vitia ſubeſſe ſuſpicabar, qui forte πρὸς ἐγγόνους & mox τρίτου dediſſent pro πρὸς ἀγνάτους & pro τετάρτου vel τετραουγκίου. Conjiciebam igitur totum locum ſic reſtituendum: Ἡνικα δε θηλυ πρ. εστι το τελ. και οι εγγονοι προς αγνατους φιλονεικωσιν, ου μην προς θειους η θειας, τοτε το του προτ. ακερ. ληψ. μερ. της του τεταρτου μει. ου γιν. vertendumque: *Quum autem mulier fuit quæ deceſſit, & nepotes cum agnatis, non cum avunculis & ma-*

σασῶν διαφόρου ἀριθμοῦ, οἷον ἐκ μὲν τοῦ ἑνὸς μέρους ἕνα [91] ἢ καὶ δύο, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου γ′ ἢ καὶ δ′, in ſtirpem ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται, καὶ ὁ εἷς ἢ καὶ οἱ δύο λήψονται τὸ ἑξαύγκιον, οἱ δὲ τρεῖς ἢ καὶ οἱ δ′ τὸ ἕτερον ἑξαύγκιον. [Ἡνίκα [n] δὲ θῆλυ πρόσωπόν ἐστι τὸ τελευτῆσαν, καὶ οἱ ἔγγονοι ἢ προέγγονοι φιλονεικοῦσιν, [92] εἰ μὴ πρὸς θείους ἢ θείας, τότε τοῦ προτελευτήσαντος ἀκέραιον λήψονται τὸ μέρος, τῆς τοῦ τρίτου μειώσεως οὐ γινομένης.]

52 parte unum aut etiam duos, ex altera tres vel quatuor, hereditas in ſtirpem dividetur, atque unus aut etiam duo ſemiſſem capient, tres vero aut etiam quatuor alterum ſemiſſem. [Si autem feminina perſona fuerit defuncta, & nepotes ac pronepotes litigent, præterquam adverſus avunculos vel materteras, ſolidam præmortui partem accipient, non facta trientis deminutione.]

91. ἢ καὶ δύο hic & mox καὶ de: ante F.

92. Sic ego pro vulg. εἰ μὲν reſtituo: aliorum vide emendatt. *in not.* n.

materteris, litigent: tunc prædefuncti [patris vel matris] *ſolidam conſequentur portionem, nulla Quadrantis facta deminutione:* hunc enim caſum TH. nondum exemplo illuſtraverat. Nunc autem omnia probo, ut edidi, quæ ut recte mecum intelligantur, ſuperiores caſus repetendi ſunt. Cap. 50 med. duplex caſus idem juris habet: *Si pater relinquat filium & ex filia nepotes*; aut *mater filium & nepotes ſive ex filio ſ. ex filia:* utrobique filius in beſſem, nepotes in trientem venient. Tum ſequitur cap. 51. med. duplex itidem caſus, pari jure gaudens: *Si pater ſolos ex filiabus nepotes, aut mater ſ. ex ſolis filiis ſ. ex ſolis filiabus nepotes relinquat:* in ſtirpem hi nepotes ſuccedunt, neque agnatis jure Juſtinianeo locus fit. His nunc ſubdit TH. poſtremum hunc caſum: *Si mulier relinquat nepotes tam ex filio quam ex filia:* aitque, utroſque pari jure gaudere, neque nepotes ex filio tertiam illam partem nepotibus ex filia prærepturos, quaſi in patris ſui locum ſubire deberent, qui ſi viveret hoc juris ſecundum caſum alterum cap. 50. habuiſſet. Jam vero ſupereſt ille caſus, *Si pater ſolos nepotes tam ex filio quam ex filia relinquat:* ſed non dubito ex cap. 41. & ſqq. pronuntiare, hic detractionem tertiæ locum inveniſſe. Ἄλλα ἄλις. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΥ [a] ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΑΡΡΕΝΟΓΟΝΙΑΝ ΔΙΑΔΟΧΗΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ Β.

ΕΧΕ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. Ἡ συγγένεια [b] ὄνομά ἐστι γενικόν. Διαιρεῖται δὲ

DE LEGITIMA AGNATORUM SUCCESSIONE.

TITULUS II.

53 HAbe hæc in modum præviæ inſpectionis. Cognatio nomen eſt ge-

a. Adde Ulp. tit. *de legitimis heredib.* 26. D. GOTH.

Si ſui heredes non ſint, tunc hereditas ex duodecim tabulis ad adgnatum proximum pertinet, l. 25. §. ſcire, D. *de petit hered.* Euſebius de vita Conſtant. 2. quod natura i quoque juri convenit, ideoque apud alias etiam gentes ſervatum. Tacit. de moribus German. *Heredes tamen ſucceſſoreſque ſui cuique liberi: & nullum teſtamentum.* Si liberi non ſunt, proximus gradus in poſſeſſione, fratres, patrui, avunculi. Itaque reſcriptum eſt, legem ipſam naturæ conſanguineos, ſive fratres ſucceſſores facere, l. ult. C. *quor. bonor.* FABR. I.

b Idem ſupra dictum eſt titu. *de legitima adgnatorum tutela.* [cap. 272.] adde infra titul. *de gradib.* D. GOTH.

Item Tit. *de Nuptiis* cap. 158. ſqq. eadem fere habuimus. Iiſdem noſtri verbis uſque ad finem cap. 160.

δὲ εἰς τρία, εἰς ἀνιόντας, κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου. Καὶ ἀνιόντες μὲν εἰσιν, οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, οἷον πατὴρ μήτηρ, πάππος μάμμη, πρόπαππος προμάμμη, καὶ οἱ ἔτι τούτων ἀνωτέρω. Κατιόντες δὲ οἱ ἐξ ἡμῶν [1] γεννηθέντες, οἷον υἱὸς θυγάτηρ, ἔγγονος ἐγγόνη, προέγγονος προεγγόνη, καὶ οἱ ἔτι τούτων κα-
τωτέρω. Ἐκ πλαγίου δὲ, οἱ μήτε ἡ- 54
μᾶς γεγεννηκότες μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες, οἷον ἀδελφὸς ἀδελφὴ, θεῖος θεία, ἀνεψιὸς ἀνεψιὰ, καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγόμενοι.

generale: dividitur autem in tria, in adſcendentes, deſcendentes & ex transverſo. Et adſcendentes quidem ſunt, qui nos genuerunt, veluti pater mater, avus avia, proavus proavia, & his etiam ſuperiores: Deſcendentes autem, ex nobis geniti, veluti filius filia, nepos neptis, pronepos prone-
54 ptis, atque his etiam inferiores: ex obliquo vero, qui neque nos genuerunt, neque ex nobis naſcuntur, ſed ejuſdem ſtirpis ac radicis nobiſcum *ſunt* participes, veluti frater ſoror, patruus amita, *vel avunculus matertera*, conſobrinus conſobrina, atque ex his progeniti.

Ἡ δὲ ἐκ πλαγίου [c] συγγένεια διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς ἀδνάτους καὶ κογνάτους. Καὶ ἀδνάτοι μὲν εἰσιν οἱ κατὰ ἀῤῥενογονίαν ἡμῖν συναπτόμενοι, κογνάτοι δὲ
οἱ κατὰ θηλυγονίαν. Ἑκάστη δὲ τάξις 55
συγγενείας ποικίλους ἔχει καὶ διαφέρους [2] βαθμούς· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἁπλουστέρα τις καὶ εὐχερὴς ἡ κατάληψις τῶν βαθμῶν· ἕκαστον γὰρ τούτων τῶν προσώπων βαθμὸν ἀποτελεῖ, καὶ ἁπλῶς [d] ὅσαι γεννήσεις, [3] τοσούτους καὶ βαθμοὺς εὑρήσεις· ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου δυσχερεστέρα καὶ οὐκ εὐκατάληπτός ἐστιν ἡ τῶν βαθμῶν εὕρεσις. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς οὐκ εὐθέως τρέχειν ἐπὶ τὸ ἐκ πλαγίου πρόσωπον, ἀλλὰ πρότερον ποιεῖσθαι τὴν ἀνάβασιν ἐπὶ τοὺς ἀνιόντας, μέχρις οὗ ἐπι-

Ex obliquo autem cognatio dividitur in duo, in agnatos & cognatos. Et agnati quidem ſunt, qui per virilem progeniem nobis conjunguntur;
55 cognati autem, qui per femininam progeniem. Quiſque autem cognationis ordo varios diverſoſque habet gradus: ſed in adſcendentibus & deſcendentibus ſimplicior quidam & facilis graduum *eſt* intellectus; nam quælibet harum perſonarum gradum facit, ac ſimpliciter, quot generationes, tot etiam gradus invenies: aſt in *cognatis* ex tranſverſo difficilior neque deprehenſu facilis eſt graduum inventio. Non enim oportet nos ſtatim ad perſonam ex tranſverſo decurrere, ſed prius

1. ἐξιόμενοι F. 1. & ſic in Baſilicis dedit, ἐξιόμενοι. F. 2. Quidni ergo ἐξιόμενοι? 2. τὰς ad: F. 3. τοσῦτοι καὶ βαθμοί. Δυσχερεστέρα δὲ καὶ οὐκ εὐκ. ἐστιν ἡ τῶν ἐκ πλ. βαθμῶν εὑρ. F.

160. textus Baſilicor. Tom. IV. pag. 281—4. deſcriptus eſt. G. O. R.

c. Ex hoc THi loco atque aliis argumentis C. D'ARNAUD *Conject.* pag. 52. conficit, agnationem non eſſe in linea recta. Contrariam ſententiam tuetur PERIZONIUS ad Melam in Miſcell. Obſervatt. Vol. VIII. T. I. pag. 118. ſed facile in concordiam redigi poterunt, ſi dicamus, agnatorum voca-

ἐπιστῶμεν ἐκείνῳ, τῷ αἰτίῳ τῆς γεννή-
σεως τοῦ ἐκ πλαγίου· εἶτα τοῦτο εὑρόν- 56
τας κατιέναι ἐπὶ τὸ ζητούμενον πρόσω-
πον 4 τὸ ἐκ πλαγίου· καὶ οὕτως πάσας
ἀριθμεῖν τὰς γεννήσεις τὰς συναγομένας,
τοῦτο μὲν ἐπὶ τῆς ἀνόδου, τοῦτο δὲ ἐπὶ
τῆς καθόδου· ἑκάστην γὰρ γέννησιν ἐν 5 ἰ-
δίῳ τάττων βαθμῷ, ποιοῦ τὸν ἀριθμόν.

prius ad adſcendentes ſurſum precede-
56 re, donec perveniremus ad eum, qui
nativitatis cauſa eſt *illius cognati* ex
transverſo; poſtea*que* hoc invento
deſcendere ad quæſitam ex obliquo
perſonam; atque ita omnes generatio-
nes collectas numerare, tam in ad-
ſcenſu, quam in deſcenſu: namque
ſingulas generationes in proprio col-
locans gradu, collige numerum.

Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν κατιόντων εὐχερὲς τοῦτο·
οἷον, ὁ υἱός μου πόστου 6 μοί ἐστι βα-
θμοῦ; ἐγὼ ἔτεκον, ἰδοὺ μία γέννησις ἕνα
βαθμὸν ἀπετέλεσεν· οὐκοῦν πρώτου μοί ἐ-
στιν 7 ὁ υἱὸς βαθμοῦ. Ὁ ἔγγονος πόστου; 57
ἐγὼ ἐγέννησα τὸν υἱόν, ὁ υἱὸς τὸν ἔγγονον,
ἰδοὺ δύο γεννήσεις δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν·
οὐκοῦν ὁ ἔγγονός ἐστι δευτέρου βαθμοῦ· τὸ
αὐτὸ 8 καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ προεγγόνου καὶ
ἀπεγγόνου. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀνιόντων·
ὁ πατὴρ πόστου μοί ἐστι βαθμοῦ; ἐμὲ ἐ-
γέννησεν ὁ πατήρ, ἰδοὺ μία γέννησις ἕνα βα-
θμὸν ἀπετέλεσεν· ὥστε 9 οὖν πρώτου μοί ἐστι
βαθμοῦ. Ὁ πάππος πόστου; ἐμὲ ὁ πα-
τὴρ ἐγέννησε, τὸν πατέρα ὁ πάππος, ἰδοὺ
δύο γεννήσεις δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν· ἔστιν
οὖν ὁ πάππος δευτέρου βαθμοῦ· τὸ αὐτὸ
καὶ ἐπὶ μητρὸς καὶ μάμμης, καὶ 10 πάν-
των ἀνιόντων, ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν.

Atqui in deſcendentibus hoc facile
eſt: veluti, filius meus quoto mihi
eſt gradu? Ego genui; en una gene-
ratio unum fecit gradum: itaque pri-
57 mo mihi gradu eſt filius. Nepos quo-
to? Ego genui filium, filius nepotem;
en duæ generationes duos fecerunt
gradus: ergo nepos ſecundo eſt gradu.
Idem & deinceps in pronepote & ab-
nepote. Similiter & in adſcendenti-
bus. Pater quoto mihi eſt gradu? Me
pater genuit; ecce una generatio u-
num gradum fecit: itaque primo mi-
hi eſt gradu. Avus quoto? Me pater
genuit, patrem avus; ecce duæ gene-
rationes duos fecerunt gradus: eſt
igitur avus ſecundo gradu. Idem *eſt*
& in matre, & avia, & omnibus ad-
ſcendentibus, maſculis ac feminis.

11 Ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου (ὡς εἴρηται) δεῖ 58
ἀνιέναι ἐπὶ τὸ τῆς συγγενείας 12 αἴτιον πρόσ-
ωπον, τὰς γεννήσεις ἀριθμοῦντα, καὶ πά-
λιν

58 In collateralibus autem (ut dictum
eſt) adſcendere *quis* debet ad perſo-
nam cognationis auctorem, nume-
rans

4. τοῦ F. 2. 5. ἰδιάζοντι F. 6. μοι de: F. & pro πόστου aliquando πόσου dedit, Gothofr. ſemper, ut & Fabr. in Baſilicis 7. ὁ υἱὸς de: F. 8. καὶ de: F. 1. ἐφεξῆς καὶ habet F. 2. 9. οὖν de: F. 2. 10. ἐπὶ ad: F. 2. Tum in utraque πάντων τῶν ἀῤῥ. ἢ θηλ. 11. Omnia ab hoc ἐπὶ uſque ad ſeq. ἐπὶ de: F. 2. 12. πρόσωπον ad: F. Mox ἀριθμοῦντας & ψηφίζοντας malim ob ſequens ἔλθωμεν.

vocabulum modo laxe ac generaliter ſumi, modo ſtricte & ſpecialiter, ut plerumque ap. JCtos.
G O. R.

d. Semper generata quæque perſona gradum adjicit, ut eſt in tit. *de grad.* infra, ſive, ut ait Jc. in l. ult. §. 3. *de gradib.* accedentibus ſingulis creſcit numerus graduum. Idem ſervandum in transverſis gradibus, ſervata ratione Theop. FABR. I.

e. Eman-

λιν κατιέναι ψηφίζοντα τὰς γεννήσεις, ἕως οὗ [13] ἔλθωμεν εἰς τὸ πρόσωπον, περὶ οὗ ἡ ζήτησις. Εἰ γὰρ τίς σε ἐρωτήσει, ὁ ἀδελφός σου πόστου σοί ἐστι βαθμοῦ; λέγε [14] ὅτι δευτέρου. Διὰ τί; ἀνέρχου πρὸς τὸν πατέρα· ἰδοὺ μία γέννησις ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς σὲ ἕνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν· εἶτα, ἐπειδὴ εὗρες τὸ αἴτιον τῆς γεννήσεως [15] πρόσωπον, κάτελθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν, προστιθεὶς ἐνταῦθα ἑτέραν γέννησιν· ἰδοὺ δύο γεννήσεις [16] δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν· οὐκοῦν καλῶς εἴρηται, ὅτι [17] ὁ ἀδελφὸς δευτέρου ἐστὶ βαθμοῦ. Πάλιν ἐάν τίς σε ἐρωτᾷ, ὁ θεῖος πόστου σοί ἐστι βαθμοῦ; λέγε ὅτι τρίτου· ἀνάγκη γὰρ, σὲ ἀνιέναι ἐπὶ τὸν σὸν πατέρα, καὶ λέγειν· ἐμὲ ἐγέννησεν ὁ πατὴρ, τὸν πατέρα ὁ πάππος· ἰδοὺ δύο γεννήσεις· ὁ αὐτὸς πάππος τὸν ἐμὸν θεῖον· ἰδοὺ γ' γεννήσεις τρεῖς βαθμοὺς ἀπετέλεσαν· ὥστε οὖν τρίτου μοί [18] ἐστι βαθμοῦ ὁ θεῖος· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἑξῆς τῷ αὐτῷ προσέχων κανόνι δύνασαι καταλαβεῖν τοὺς βαθμούς.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. Ἐάν τις τελευτήσῃ μηδένα καταλιπὼν [19] [σοῦον], μηδὲ τὸν ἐν τάξει σούου καλούμενον, ἢ ὑπὸ τοῦ πραίτωρος, ὁποῖός ἐστιν ὁ ἐμαγκίπατος [e], ἢ ὑπὸ τῶν διατάξεων, ὁποῖοί εἰσιν οἱ προειρημένοι [f] ἔγγονοι, ἢ ὑπάρχοντα τὰ τοιαῦτα πρόσωπα τὸν τοῦ τελευτήσαντος ὁπωσδήποτε κλῆρον οὐχ [20] ὑπεισέρχον-

rans generationes, & rurſus deſcendere computans generationes, uſque dum deveniamus ad perſonam, de qua *eſt* quæſtio. Nam ſi quis te rogabit,
59 frater tuus quoto tibi eſt gradu? Dic ſecundo. Cur? Adſcende ad patrem; ecce una generatio a patre ad te unum fecit gradum: deinde, poſtquam perſonam nativitatis auctorem *fratris* inveniſti, deſcende ad fratrem, addens hic alteram generationem; ecce duæ generationes duos fecerunt gradus.
60 Ergo recte dictum fuit, fratrem ſecundo eſſe gradu. Rurſum ſi quis te roget, Patruus quoto tibi eſt gradu? Dic tertio: nam oportet te adſcendere ad patrem tuum, ac dicere: Me pater genuit, patrem avus; en duas generationes: idem avus patruum meum *genuit*; ecce tres generationes fecerunt tres gradus: itaque tertio mihi gradu eſt patruus. Sic etiam in reliquis, eidem attendens regulæ, poteris gradus deprehendere.

61 Poſtquam hæc tibi ſunt præcognita, vide reliquum argumentum: ſi quis deceſſerit neminem ſuum *heredem* relinquens, neque *alium* qui loco ſui aut a prætore vocatur, qualis eſt emancipatus, aut a conſtitutionibus, quales ſunt ſupradicti nepotes, aut hujuſmodi perſonæ exſtantes hereditatem defuncti quomodocumque non adie-

13. Eadem omiſſio uſque ad ſequens οὗ in F. 2. 14. ὅτι de: F. Mox ἀνέρχῃ ante Goth. poſt. 15. τοῦ ἀδελφοῦ ego hic adderem. 16. δύο de: F. 2. 17. ὁ de: F. 2. 18. ὁ θεῖος h. l. F. 19. σοῦον ego inſerere auſim. G. O. R. Mox ἐις τάξιν F. 20. ὑπεισέρχεται F.

e. Emancipatos Prætor inter ſuos heredes vocat, Ulp. reg. t. 26. & apud Ruff. tit. 16. FABR. I.

f. De quib. in §. *item vetuſtas* ſupra tit. prox. vide infra *de ſucceſſ. cogn.* in princ. & §. 10. infra tit. 6. FABR. I.

g. Dixi ad leges XII. Tabul. Titul. *de heredit. ab inteſtato*, c. de adgnatis. D. GOTH.
Jus Atticum Ariſtotel. Rhet. ad Alexand. c. 2. ὁ νομοθέτης κληρονόμους πεποίηκε τοὺς ἐγγυτάτω γένους ὄντας τοῖς ἄπαισιν ἀποθνήσκουσιν. FABR. I.

h. Adde

χονται, τότε ὁ δωδεκάδελτος νόμος ἐν δευτέρᾳ τάξει τὸν ἐγγύτατον ἀδνάτον ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖ.

adierint: tunc Lex duodecim tabularum ſecundo loco proximum agnatum ad hereditatem vocat.

§. I. Ἀδνάτοι [h] δέ εἰσιν, ὥσπερ καὶ ἐν 62
τῇ πρώτῃ παραδεδώκαμεν ἰνστιτουτίων, οἱ κατὰ ἀῤῥενογονίαν [21] ἡμῖν συναπτόμενοι συγγενεῖς, quaſi à patre cognati, [22] τουτέστιν ὡσανεὶ ἐκ πατρὸς συγγενεῖς. Ὥστε οὖν οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τεχθέντες ἀδελφοὶ, ἀδνάτοι ἀλλήλοις εἰσὶ, καὶ ῥωμαϊστὶ μὲν λέγονται [23] conſanguinei, ἑλληνιστὶ δὲ ὅμαιμοι [i], οὐ διαφερομένων ἡμῶν, πότερον ἐκ τῆς αὐτῆς μητρός εἰσιν, ἢ ἐκ διαφόρων [k] μητρῶν.

§. I. Agnati autem ſunt, ſicut & in prima tradidimus Inſtitutione, cognati per virilem nobis progeniem conjuncti, quaſi a patre cognati. Itaque ex eodem patre nati fratres, agnati inter ſe ſunt, & Latine vocantur CONSANGUINEI, Græce ʼOMAIMOI: nobis haud diſtinguentibus, utrum ex eadem ſint matre, an ex diverſis.

Καὶ ὁ θεῖος μου ὁ πρὸς πατρὸς, ἀδνά- 63
τος μοί ἐστι, κἀγὼ ἐκείνῳ. Καὶ οἱ ἀπὸ δύο ἀδελφῶν ἀῤῥένων τεχθέντες, ἀδνατικὰ πρὸς ἀλλήλους περιέχονται δίκαια, οἵτινες λέγονται fratres patrueles, [l] καταχρηστικῶς δὲ [24] conſobrini. Conſobrini γὰρ λέγονται κυρίως, οἱ ἐκ θηλειῶν δύο ἀδελφῶν τεχθέντες, quaſi conſororini. Τούτῳ χρώμενος τῷ κανόνι δύναταί τις εἰς πολλοὺς βαθμοὺς παραγενέσθαι, καὶ εἰπεῖν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θείου μου τοῦ πρὸς πατρὸς, καὶ ὁ ἐκ τούτου ἔγγονος, ἀδνάτοι εἰσίν· καὶ ἁπλῶς ἐφ᾽ ὅσον [m] ὁρᾷς θῆλυ πρόσωπον μὴ διακόπτον τὴν συγγένειαν, ἀδνάτους ἀποφαίνου τοὺς τικτομένους. Οὐ 64
μόνον δὲ οἱ ζῶντος τοῦ πατρὸς τεχθέντες, ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, τὰ τῆς ὁμαιμότητος ἔχουσι πρὸς ἐμὲ δίκαια.

Et patruus meus, agnatus mihi eſt, atque ego illi. Et nati ex duobus fratribus agnatica inter ſe jura habent, qui dicuntur FRATRES PATRUELES, abuſive autem conſobrini: Nam CONSOBRINI proprie vocantur nati ex duabus ſororibus, quaſi conſororini. Hac utens regula poteſt quis ad plures pervenire gradus ac dicere, filium patrui mei atque ex illo nepotem, agnatos eſſe: & ſimpliciter, quamdiu non vides perſonam femineam, quæ agnationem ſcindat, progenitos pronuntia agnatos. Non ſolum autem vivo patre nati, ſed etiam poſt mortem ejus, jura conſanguinitatis mecum habent.

Οὐ πάντες δὲ ἅμα οἱ ἀδνάτοι εἰς τὴν τοῦ τε-

Non vero omnes ſimul agnati ad de-

21. ἡμῶν ante F. 22. Interpr. Gr. de: F. ante F. cum quo & γὰρ reſcripſi pro δὲ. 23. κονσαγγύινεοι ante F. 24. κονσοβρῖνοι

h. Adde l. 5. D. *unde legitimi.* 2. Gaj. 8. §. 4. l. 4. §. 2. D. *de gradibus.* Paul. 4. Sent. 8. §. 1. tit. *de legitima adgnator. tutela.* D. GOTH.

i. Gloſſ. vet. *ὁμαιμος, conſanguineus: ὁμαιμότης, conſanguinitas.* FABR.

k. L. 1. C. *de legit. hered.* FABR. I.

l. Caj. *quos plerique etiam conſobrinos vocant,* apud Ruff. tit. 16. FABR. I.

m. L. 1. §. 10. in fin. D. *de ſuis & legitimis* l. ult. D. *unde legitimi.* D. GOTH.

n. Ulp.

τελευτήσαντος καλοῦνται περιουσίαν ὑπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου [n] νόμου, ἀλλ' οὗτοι οἵτινες ἐγγύτερον ἐπεῖχον βαθμὸν, ὁπότε δῆλον γέγονεν ἀδιάθετόν τινα τετελευτηκέναι· πῶς δὲ χρὴ τοῦτο νοεῖσθαι, προϊόντες μαθησόμεθα. Ὥστε οὖν, ἐὰν ἔστιν ἀδελφὸς, ἔστι [25] δὲ καὶ θεῖος, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἀδελφὸς δευτέρου βαθμοῦ [26], ὁ δὲ θεῖος τρίτου ἐστὶ βαθμοῦ, ὁ ἀδελφὸς προτιμᾶται.

§. II. Οὐ μόνον δὲ γέννησις, ἀλλὰ [27] καὶ 65
θέσις ἀδνατίωνα συνίστησιν· οἷον, ἐγὼ ἔχω φυσικὸν παῖδα· ἔλαβον [28] καὶ θετόν· καλέσουσιν οὗτοι ἀλλήλους οὐ μόνον ἀδνάτους, ἀλλὰ καὶ [o] ὁμαίμους. Εἰ δὲ [29] καὶ ἕτερος ἀδνάτος, οἷον ὁ ἀδελφός μου, ἢ ὁ πρὸς πατρὸς θεῖος, ἢ καὶ ὁ υἱὸς ἤγουν ὁ ἔγγονος τοῦ πρὸς πατρὸς θείου, εἰς θέσιν [30] ἔλαβέ τινα, ἀδνατίων μεταξὺ ἡμῶν συνίσταται.

§. III. Ἡ κληρονομία μεταξὺ ἀρρένων 66
ἀδνατικῷ δικαίῳ καταφέρεται, εἰ καὶ μακροτέρου [p] βαθμοῦ εἶεν πρὸς ἀλλήλους ὁ τελευτήσας καὶ ὁ τοῦτον διαδεχόμενος· καὶ ἔστι γὰρ τοῦ πρὸς πατρὸς θείου ἀπέγγονος διὰ πάντων [31] προσιὼν τῶν ἀρρένων, ὅς ἐστιν ἑβδόμου βαθμοῦ· εἰ γὰρ ὁ θεῖος ἐστι γʹ βαθμοῦ, τούτου ὁ υἱὸς δʹ, ὁ ἔγγονος

defuncti patrimonium vocantur ab Lege XII. tabularum, ſed hi qui propiorem obtinebant gradum, quando manifeſtum fuit, aliquem deceſſiſſe inteſtatum: quomodo autem hoc intelligendum ſit, pergentes docebimur. Itaque ſi frater eſt, eſt autem & patruus, quoniam frater ſecundo gradu, ſed patruus tertio eſt gradu; frater præfertur.

§. II. Non tantum vero generatio, ſed etiam adoptio agnationem conſtituit. Veluti, naturalem ego habeo filium; adſcivi quoque adoptivum: hi ſeſe vocabunt non modo agnatos, ſed etiam conſanguineos. Sed &, ſi alius agnatus, veluti frater meus, vel patruus, aut etiam filius vel nepos patrui, aliquem in adoptionem acceperit, inter nos agnatio conſtituitur.

§. III. Hereditas jure agnatico inter maſculos defertur, etſi longiſſimo inter ſe gradu ſint defunctus atque ejus ſucceſſor. Etenim exſtat *aliquando* patrui abnepos, per maſculos omnes deſcendens, qui ſeptimo eſt gradu. Quum enim patruus ſit tertio gradu, hujus

25. δὲ addidi cum F. 26. ἐστιν ad: F. 29. καὶ admiſi ex F. ap. quem ſeq. ὁ de: ſed Fabr. προσιὼν habet ſine τῶν.

27. γὰρ ad: F. 28. καὶ τινα εἰς θέσιν. F. 30. λάβῃ F. 31. ſic feci e vulg. προσιόνται.

n. Ulp. 26. §. 1. in fin. *dixi* ad leges XII. Tabul. tit. *de heredit. ab inteſtato.* c. 16. l. 2. §. 4. D. *de ſuis.* D. GOTH.

o. L. 1. §. 2. & §. ult. l. 2. §. 3. D. *de ſuis & legitimis heredibus.* D. GOTH.

Ulp. in Collatione Ruff. tit. 16. *Conſanguineos, & adoptio facit, & adrogatio.* FABR. I.

p. Septimo, ut hic. Imo & decimo §. ult. inf. *de ſucceſſ. cognatorum.* D. GOTH.

Non quod ſeptimo gradu adgnatorum ſucceſſio terminetur, aut decimo, ut quidam putant ex §. ult. infra *de ſucc. cogn.* in infinitum enim protenditur, l. 2. D. *de ſu. & leg. hered.* FABR. I.

q. Fœminæ ad hæreditates legitimas ultra conſanguineas ad ſucceſſiones olim non admittebantur *jure civili* ut hic; *Voconiave rogatione.* Paul. 4. ſent. 8. §. 3. Ulp 26. §. 6. 2. Gajus 8. §. 6. quod poſtea abrogatum. verſ. ideo nos in fin. inf *eod.* D. GOTH.

Juſt. *Quod ad feminas vero, ita placebat.* An lege Voconia, ut Cuj. placet hic in poſt. N. poſt Franc. Hotomann? non puto. Atqui Paul. 4. Sent. tit. 8. ſcribit, feminas ad hereditates legitimas ultra conſan-

νος ε΄, ὁ προέγγονος ϛ΄, ζ΄ εἰκότως ὁ ἀπέγγονος. Ταῦτα μὲν μεταξὺ ἀῤῥένων.

Εἰ δὲ θήλεια ἦν [32] ἡ κληρονομοῦσα, τότε 67
ἠδύνατο ἀδνατικῷ δικαίῳ τὴν τοῦ τελευτήσαντος λαβεῖν περιουσίαν, ἡνίκα [q] ὁμαιμος ἦν [33] τέως ἡ ἀδελφή· εἰ δὲ ἦν θεία πρὸς πατρὸς, ἢ θυγάτηρ ἀδελφοῦ, οὐκ ἠδύνατο ὡς ἀδνάτα [34] κληρονομεῖν· καθόλου γὰρ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι θῆλυ πρόσωπον ὑπερβὰν βαθμὸν ὁμαιμότητος ἀδνατικῷ δικαίῳ οὐ κληρονομεῖ. Εἰ δὲ θήλεια μὲν ἦν ἡ τελευτήσασα, ἄῤῥεν δὲ πρόσωπον εἰς τὴν ταύτης ἐκαλεῖτο κληρονομίαν, εἴτε γ΄, εἴτε δ΄, εἴτε ε΄ ἦν βαθμοῦ, ἀδνατικῷ δικαίῳ κληρονομεῖ.

[35] Διό, τοῦ [r] ἐμοῦ ἀδελφοῦ ἢ θείου μου 68
τοῦ πρὸς πατρὸς ἡ θυγάτηρ, ἢ ἡ πρὸς [36] πατρὸς θεία, εἰ ἐτελεύτησεν, ὡς [37] ἀδνάταν ἐκληρονόμουν ἐγώ· εἰ δὲ ἐγὼ ἐτελεύτησα, αὗται ἀδνατικῷ δικαίῳ ἐπὶ τὴν ἐμὴν οὐ [38] παρεγίνοντο κληρονομίαν. Ταῦτα δὲ οὕτως [39] ἔχει, ἐπειδὴ [s] λυσιτελέστερον ἔδοξεν εἶναι, συνεχέστερον τοὺς ἄῤῥενας μᾶλλον ἐπὶ τὰς κληρονομίας καλεῖσθαι, ἢ τὰς θηλείας· ἐπειδὴ τῇ πολιτείᾳ χρειώδεις εἰσὶν οἱ ἄῤῥενες, πολεμοῦντες, [t] λειτουργοῦντες, ἄρχοντες.

'Αλλ'

hujus filius IV. nepos V. pronepos VI. conſequenter *erit* abnepos VII. Hæc quidem inter maſculos.

Si autem femina erat heres, tunc jure agnatico patrimonium defuncti capere poterat, quando conſanguinea erat, id eſt ſoror. Quod ſi amita erat vel fratris filia, non poterat, ut agnata, heres eſſe. In univerſum enim ſcire debes, femineam perſonam conſanguinitatis gradum transgreſſam jure agnatico heredem non eſſe. Sed ſi femina quidem obierat, perſona autem maſcula ad illius hereditatem vocabatur, ſive tertio ſive quarto ſive quinto eſſet gradu, jure agnatico heres erat.

Ideo, fratris mei aut patrui filia, vel amita *mea* ſi deceſſerat, ego ut agnatæ heres eram: ſin autem ego obieram, hæ jure agnatico ad meam non veniebant hereditatem. Hæc autem ita *ſe* habebant, quoniam utilius eſſe videbatur, maſculos frequentius ad hereditates vocari quam feminas; quia reipublicæ utiliores ſunt maſculi, bellantes, munia obeuntes, imperantes.

Ve-

32. ἡ de: ante F. 33. τουτέστιν ad: F. 34. κληρονομοῦσαι F. 35. Διὰ ante F. 36. μητρὸς ante F. Vid. ſup. pag. 150. not. *g.* & *i.* 37. ἀδνάτῳ F. 38. παρεγίνονται ante F. 39. Lego εἶχεν. G. O. R.

ſanguineas ſucceſſiones non admitti, idque jure civili *Voconiana ratione.* nam ita recte legitur in quibuſdam codicibus. Quid ait Paulus? lege Voconia cavebatur, non ſimpliciter, ut eſt apud Auguſtin. 3. de Civ. D. c. 21. *ne quis heredem feminam faceret*, ſed ne quis cenſus mulierem heredem faceret ultra quadrantem, Dio 56. Prudentes igitur Voconiana ratione, id eſt, lege Voconia permoti, feminas ad hereditates legitimas ultra conſanguineas, ſive ſorores non admittebant. id ſignificat Paul. qui jus hoc ad jus civile refert. Sed & τὸ *placebat*, quo utitur Juſt. idem innuit: nam, hoc verbo vel Principum placita ſignificantur, vel auctorum prudentia, atque interpretatio. FABR. I.

Quidni *prudentum auctoritas atque interpretatio?* G. O. R.

Adde notam ſq *y* ad cap 71.

r. Forte legendum Διὰ τοῦτο ἡ τοῦ. D. GOTH.

Multo ſane facilior adeoque verior lectio Fabrotiana, quam ſecuti ſumus. G. O. R.

s. Athenis etiam ad hereditatem fratris vocabantur fratres, & filii fratrum: his deficientibus ſorores, & filii earum. Iſæus Orat. 10. FABR I.

t. Theod. Hermop. ex hoc loco, ut videtur,

ad

69 Ἀλλ' ἐπειδήπερ ἄτοπον ἐνομίσθη, ἐξωθεῖσθαι αὐτὰς καθ' ὅλου τῆς τῶν τελευτησάντων διαδοχῆς, ἐξωτικοὺς μιμουμένας, ὁ πραίτωρ αὐταῖς, πρὸς τὸ φύσει δίκαιον ἀφορῶν, τὴν [40] unde cognati διακατοχὴν ἐπηγγείλατο, ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους καλέσας αὐτάς, ἐξ οὗ τοῖς [41] κογνάτοις ἐφιλοτιμήσατο τὴν ἐπὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου πρόσοδον, τουτέστιν ἡνίκα μηδεὶς ἀδνάτος μηδὲ ἐγγύτερος κογνάτος εὑρίσκεται.

Verum quoniam abſurdum videbatur, eas omnino a ſucceſſione defunctorum repelli, extraneis ſimiles, prætor ad naturalem æquitatem reſpiciens, iis bonorum poſſeſſionem, Unde cognati promiſit, ex ea parte illas vocans, ex qua cognatis aditum ad *ſucceſſionem* ab inteſtato præbuit, hoc eſt quando nec agnatus nec proximior cognatus invenitur.

70 Τὸ δὲ εἰρημένον ἡμῖν, ὅτι αἱ θήλειαι ἀδνατικῷ δικαίῳ κληρονομοῦνται μέν, οὐ κληρονομοῦσι δὲ βαθμὸν ὁμαιμότητος ὑπερβᾶσαι, οὐχ εὕρεσίς ἐστι τοῦ δυωδεκαδέλτου· ὁ γὰρ δυωδεκάδελτος [u] τὴν τοῖς νόμοις συνήθη φιλῶν ἁπλότητα, ἅπαντας ὁμοίως ἀδνάτους [x] καὶ ἀδνάτας, οἱουδήποτε εἶεν βαθμοῦ καθ' ὁμοιότητα [42] τῶν σουῶν, ἐπὶ τὰ τοῦ τελευτήσαντος ἐκάλει πράγματα.

Quod autem *a* nobis dictum *eſt*, feminas quidem jure agnatico heredes habere, ſed heredes non eſſe, egreſſas conſanguinitatis gradum, non eſt inventum *Legis* XII tabularum: namque *Lex* XII conſuetam legibus ſimplicitatem amans, omnes ſimiliter agnatos atque agnatas, cujuſcumque forent gradus, ad ſimilitudinem ſuorum, ad bona defuncti vocabat

71 Ἀλλ' οἱ μετὰ τὸν δυωδεκάδελτον σοφοί, [y] νεώτεροι μὲν ὄντες τῆς ἐκείνου νομοθεσίας, πρεσβύτεροι δὲ τῶν βασιλικῶν διατάξεων, ἀκριβείᾳ χαίροντες, τὴν εἰρημένην ἐμηχανήσαντο διαφοράν, ἐξωθοῦντες αὐτὰς καθόλου τῆς τῶν συγγενῶν διαδοχῆς· μέχρις οὗ (καθὰ εἴρηται) οἱ πραίτωρες τὴν ὑπὸ τῶν σοφῶν

Sed prudentes poſt XII. tabulas, qui juniores quidem erant earum legislatione, ſed veteriores conſtitutionibus principalibus, *juris* rigore gaudentes, dictam commenti ſunt differentiam, repellentes omnino eas *ab* agnatorum ſucceſſione: donec (ut dictum

40. ὕνδε κογνάτοι hic & alibi ante F. 41. *cognatis* F. & mox πάροδον. 42. τῶν de: F.

ad l. 17. D. *de R. I.* ἐπειδὴ λυσιτελέστερον ἔκρινε τοὺς ἄῤῥενας καλεῖν εἰς τὴν κληρονομίαν, ἢ τὰς ἐκ θηλυγονίας, ὡς τῶν ἀῤῥένων τῇ πολιτείᾳ λυσιτελούντων ἐν πολέμοις, ἐν ἀρχαῖς, καὶ ἐν δικαστηρίοις. Syneſ. de Regno: τέτακται γὰρ ὥσπερ ἐν οἴκῳ, καὶ πολιτείαις ὁμοίως, τὸ μὲν ὑπερασπίζον κατὰ τὸ ἄῤῥεν, τὸ δὲ εἰς τὴν ἐπιμέλειαν ἀνεσταλμένον τῶν εἴσω κατὰ τὸ θῆλυ. FABR.

Dubito an ſatis bene Curtius ac Fabrotus hic Latine reddiderint: *dum aut bella gerunt, aut ſacra faciunt, aut muneribus publicis funguntur.* G. O. R.

Minime dubitandum eſt, quin male Curr. & F. verterint. Et *femina ſacra faciunt.* Λειτουργία eſt δημοσία ὑπηρεσία. Recte adeo vertiſti. Vid. Petit. ad L. Attic. cap. *de Munerib. & honorib.* pag. 349. GAVEL.

u. Hoc jus confirmatur verſiculo, *dea*, in fin. inf. *eod.* l. 14. Cod. *de legit. hered.* dixi ad leges XII. Tab. Tit. *de hered. ab inteſtato* D. GOTH.

x. Lex XII. Tabularum *nulla diſcretione ſexus agnatos* (ita legendum videtur apud Paul. 4. ſent. 8. §. 3.) admittit. D. GOTH.

Ap. Schulting. eſt §. 22. ibique *cognatos* vulgo legitur: ſed illam emendationem cum multis JCtis adv. Vertr. Maurum tuetur idem Schultingius. G. O. R.

y. Fœminæ penitus arcentur ab agnatorum ſucceſſione jure a prudentibus introducto ſeu media juriſprudentia Ulp. ut Paul. 4. Sent. 8. §. 3. Jure civili & Voconia rogatione, quæ lex hereditatem mulierum coercuit, ne diteſcerent, ac proinde elatæ æquarent ſe viris. D. GOTH.

Juſtin.

σοφῶν εἰσενεχθεῖσαν τραχύτητα τῇ πολιτείᾳ, φιλανθρωποτέρᾳ διανοίᾳ διορθοῦντες, ὡς κογνάτας ταύτας ἐκάλεσαν, ἢ καὶ τὸ ἐλλεῖπον [z] ἀναπληροῦντες, (τοῦτο γὰρ ἔθος αὐτοῖς) τρίτην τάξιν [43] κογνατικὴν ἐπινοήσαντες, ὡς κογνάτας αὐτὰς ἐκάλεσαν, τὴν unde cognati διακατοχὴν αὐταῖς [44] ἐπαγγειλάμενοι.

dictum fuit) prætores introductam in civitatem a prudentibus aſperitatem humaniori corrigentes ſententia, eas
72 ut cognatas vocaverunt, aut etiam defectum ſupplentes, (hic enim illorum mos) tertium cognatorum ordinem commenti, ut cognatas eas vocaverunt, bonorum iis poſſeſſionem Unde cognati pollicentes.

Ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, τὴν ἐπινοηθεῖσαν ἀπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν περὶ τὴν διαδοχὴν ἰσότητα φυλάττων, [a] ἐπαινεῖ μὲν τῆς φιλανθρωπίας τοὺς πραίτωρας, μὴ καθάπαξ ἐκτὸς τοῦ διαδέχεσθαι τὰς θηλείας ἐάσαντας· φησὶ δὲ αὐτοὺς μὴ τελείως τῆς κατὰ τῶν θηλειῶν ἀδικίας εὑρεῖν ἴασιν· ἀτοπώτατον γὰρ [45] εἶναι, ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ τὰς θηλείας τοῖς ἄῤῥεσι συντρεχούσας, καὶ οὐ μόνον τὴν φυσικὴν ἐχούσας συγγένειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν [46] ἀδνατικὴν ἀποσωζούσας, μὴ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τοῖς ἄῤῥεσι διαδέχεσθαι, ἀλλὰ μόνας ἀδελφὰς ἀδνατικῷ δικαίῳ ἐπὶ τὸν τοῦ τελευτήσαντος παραγίνεσθαι κλῆρον.

Sanctiſſimus autem Imperator noſter, inventam ab *L.* XII. Tab maſculorum ac feminarum æqualitatem circa ſucceſſionem ſervans, laudat quidem prætores ſuæ humanitatis,
73 quod non omnino feminas extra ſucceſſionem reliquerint: ait autem, eos non perfecte adverſus feminarum injuriam remedium inveniſſe: namque abſurdiſſimum eſſe, feminas ex uno eodemque gradu *cum* maſculis concurrentes, neque tantum naturalem habentes cognationem, ſed agnaticam quoque conſervantes, non ad ſimilem modum *cum* maſculis ſuccedere, ſed ſolas ſorores jure agnatico ad hereditatem defuncti pervenire.

74 Τούτοις οὖν κινηθεὶς ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς

His igitur motus rationibus, ſanctiſſi-

43. τὴν ad: F. non male. 44. ἐπαγγειλάμενοι F. 45. ἦν F. 46. ἀδγνατικὴν F.

Juſtin. *Media juriſprudentia.* Juriſprudentia igitur pro ipſis prudentibus, ut in l. 1. C. *de adq. poſſ.* & in l. pen. C. *de adopt. Antiqua ſapientia*, pro ſapientibus. FAB. I.

Quod Juſtinianus *media Juriſprudentia* nomine deſignat, id TH. recte de Juriſprudentibus interpretatur, aliter ac Cujacius aliique, qui de L. Voconia hæc accipiunt. Neque enim leges eo nomine ſignificari ſolent, ſed interpretatio prudentum: & videtur L. Voconia pertinuiſſe ad hereditates tantum teſtamentarias claſſicorum ſive locupletiorum, qui ſcil. in prima claſſe cenſi eſſent, id eſt centum millia ſeſtertiûm in cenſualibus libris profeſſi. Vide inprimis Cic. Verr. I. DOUJAT.

Cui non dictus Hylas? Adire poteris præter laudatos ab EV. OTTONE in *Not. Crit* VINNIUM in *Comment.* h. l. cum HEINECCIO, HOFFMANNUM in præfat. ad Panciroolum *de claris Legum interpret* & WIELINGII *Lect. Jur* G. O. R.

z. Prætor adjuvat, ſupplet, vel corrigit jus civile, l. 7. D. *de juſt & jur.* §. 7. infra h. t. & infra *de bon. poſſ.* in princ. FABR. I.

a. Juſtin. *Laudamus quidem Prætores ſuæ humanitatis.* ut in Euang Lucæ cap. XVI. 8. *Laudavit Dominus villicum iniquitatis:* ἐπῄνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας. Corn. Celſus lib. 1. *Laudatur Hippocrates artis & facundiæ.* FABR. I.

Locum Euangeliſtæ & Muretus ante Fabr. & poſt

σιλεὺς τοῖς λογισμοῖς, τὸ ἀρχαῖον ἀνεκαλέσατο δίκαιον, 47 τὸ ἀπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου φημὶ, καὶ οἰκείᾳ διατάξει [b] τὰ ἐξ ἀῤῥενογονίας συναπτόμενα τῷ τελευτήσαντι πρόσωπα, εἴτε ἄῤῥενα εἴτε 48 θήλεα, ἴσῳ τρόπῳ εἰς τὴν λεγιτίμαν ἐκέλευσεν ἐκ ἀδιαθέτου καλεῖσθαι διαδοχὴν, τῆς προτιμήσεως πανταχοῦ τοῦ βαθμοῦ σωζομένης· τὸν γὰρ ἐγγύτερον ἢ τὴν ἐγγυτέραν τοῦ ἐπέκεινα προτιμᾶσθαι βούλεται· καὶ μὴ διὰ τοῦτο ἐλάττονα αὐτὰς ἔχειν, ἐπειδὴ βαθμὸν ὑπερέβησαν ὁμαιμότητος, ἀλλ' ἐάν τις τελευτήσῃ, δύο συγγενεῖς καταλιπὼν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ὧν ὁ μὲν ἄῤῥην, ἡ δὲ ἐστὶ θηλεία, ἅμα [c] παραγινέσθωσαν. 49 Οἷον λόγου χάριν, ἔστω υἱὸς θείου πρὸς πατρὸς προτελευτήσαντος, καὶ θυγάτηρ θείου, εἰ καὶ τοῦ δʹ 50 βαθμοῦ ἐστὶ, καὶ ἐξῆλθε τὴν ὁμαιμότητα, οὐδὲν ἧττον ἅμα τῷ οἰκείῳ ἀδελφῷ τὸν τελευτήσαντα διαδέχεται.

§. IV. Ταῦτα δὲ ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐν τῇ εἰρημένῃ διατάξει διατυπώσας, προστέθεικε κἀκεῖνο· βαθμὸν γὰρ ἕνα ἤτοι 51 πρόσωπον ἐκ τῆς κογνατικῆς τάξεως εἰς τὴν ἀδνατικὴν 52 μετέθηκεν· ἐκέλευσε γὰρ ὡς ἀδνάτους, οὐ μόνον τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ κατὰ τὰ ἤδη κρατοῦντα ἐπὶ τὴν ἐμὴν παραγίνεσθαι κληρονομίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς ἀδελφῆς παῖδας, 53 εἴτε ὁμοπάτριος εἴη εἴτε ὁμομήτριος. Οὐκοῦν

ctiſſimus Imperator noſter antiquum jus revocavit, ex *lege* inquam XII. tabularum; & propria conſtitutione perſonas per virilem progeniem defuncto conjunctas, ſive maſculos ſive feminas, ſimili modo ad legitimam ab inteſtato ſucceſſionem vocari juſſit, ſervata ubique gradus prærogativa; proximum enim aut proximam vult 75 præferri ulteriori: neque ob id minus eas habere, quod gradum conſanguinitatis exceſſerint; ſed ſi quis obierit, duos agnatos relinquens ejuſdem gradus, quorum alter maſculus, altera femina ſit, ſimul perveniant. Veluti verbi gratia, eſt filius patrui præmortui, & filia patrui, etſi *hæc* tertio eſt gradu, & conſanguinitatem exceſſit, nihilominus una *cum* ſuo fratre ſuccedit defuncto.

76 §. IV. Hæc autem ſanctiſſimus Imperator noſter in dicta conſtitutione cum ſanxiſſet, addidit & illud: unum enim gradum ſive perſonam *unam* ex cognatorum ordine in agnatorum transtulit: namque juſſit, ut agnatos non ſolum filium ac filiam fratris mei, ſecundum ea quæ jam obtinent, ad meam pervenire hereditatem; ſed ſororis quoque liberos, ſive conſangui-

nea

47. τὸ pro καὶ cum F. repoſui. 48. Ita emendo pro veteri θήλεια vel θηλεία. G. O. R. 49. οἷον de: F. 50. ἐστι β. F. 51. πρόσωπα F. Ego legam πρόσωπον ἕν. G. O. R. 52. Sic Goth. pro vet. μετέθηκεν. Fabr. μετατέθηκεν, debuit μετατεθήκει. 53. εἴτε ὁμοπάτριοι εἶεν, εἴτε ὁμομήτριοι· ante F. qui μόνον ὁμομ. habet.

poſt eum Vinnius huc traxerunt: ſed perperam omnes, quum οἰκονόμος τῆς ἀδικίας per Hebraiſmum ſatis notum (de quo ſatis egi in *Belga Græciſſ.* pag. 322—3.) dicatur pro οἰκονόμος ἄδικος, *diſpenſator ſ. villicus injuſtus*: & ſic ſq. ſtatim commate Lucas ait ἐκ τοῦ Μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας. G. O. R.

b. L. penult. & ult. C. *de legit. hæredib.*
D. GOTH.

c. Quid enim feminis imputari poteſt, quod feminæ natæ ſint? quin imo paternum vitium eſt, quo non oportet prolem innocentem gravari, ut ait Juſt. in l. pen. C. *de legit. her.* videtur hîc exiſtimaſſe

Οὐκοῦν ἐάν τις τελευτήσῃ, καταλιπὼν ἀδελφοῦ προτελευτήσαντος υἱὸν ἢ θυγατέρα, καὶ ἀδελφῆς προτελευτησάσης ὁμοπατρίου ἤγουν ὁμομητρίου υἱὸν ἢ θυγατέρα, 54 παραγενήσονται ἐξ ἴσου καὶ διαδέξονται· οἱ μὲν ὡς θεῖον πρὸς πατρὸς, οἱ δὲ ὡς θεῖον πρὸς μητρὸς, ὥσπερ εἰ ἐξ ἀῤῥένων πάντες προῆλθον. Ταῦτα δὲ, ὡς ἤδη ἐθεματίσθη, δεῖ νοεῖν, [d] ἡνίκα οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ, ἐξ ὧν οὗτοι κατάγονται, μὴ ζῶσι· τούτων γὰρ περιόντων, καὶ τὸν κλῆρον ἀσπαζομένων τοῦ τελευτήσαντος, οἱ ἐκ τῶν ἑπομένων [e] βαθμῶν ἡσυχάσουσιν.

Εἰς δὲ τὰ εἰρημένα πρόσωπα, ἐκ τῆς 55 εἰρημένης διατάξεως ἐπινοηθέντα, ἡ τοῦ τελευτήσαντος παραγίνεται κληρονομία, in capita μεριζομένη, καὶ οὐχὶ in ſtirpem. Δεῖ δὲ [f] καὶ τὸ προειρημένον καὶ 56 τὸ ἀρτίως λεχθὲν θεματισμῷ σαφηνίσαι· ἐτελεύτησέ τις ἀδελφὴν 57 ὁμομήτριον καταλιπὼν, καὶ υἱὸν ἀδελφοῦ 58 προτελευτήσαντος· πάλαι μὲν ὁ τοῦ προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ υἱὸς ἐκληρονόμει, ὡς ἀδνάτος· παρεγένετο γὰρ ἀπὸ δυνατωτέρας τάξεως, εἰ καὶ ἐπλεονεκτεῖτο τῷ βαθμῷ· αὐτὸς μὲν γὰρ τρίτου ἦν βαθμοῦ, ἡ 59 δὲ ἀδελφὴ δευτέρου· ἀλλὰ σήμερον ἐκ τῶν ἐπινοηθέντων ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως 60 αὐτὴ προτιμηθήσεται τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀδνατικὰ

77 nea ſit ſive uterina. Ergo ſi quis moriatur relinquens fratris præmortui filium vel filiam, & ſororis præmortuæ conſanguineæ vel uterinæ filium vel filiam, ex æquo venient ſuccedentque: illi quidem ut patruo, hi autem ut avunculo, acſi omnes ex maſculis proveniſſent. Hæc autem, ut jam propoſitum fuit, intelligere oportet, quando fratres ac ſorores, ex quibus
78 hi deſcendunt, haud vivunt: his enim ſuperſtitibus, atque hereditatem defuncti amplectentibus, illi ex ſequentibus gradibus quieſcent.

Ad dictas vero perſonas, ab dicta conſtitutione inventas, defuncti hereditas pervenit diviſa in capita, non in ſtirpem. At oportet quoque ſupradictum & modo memoratum exemplo declarare: Obiit quidam ſororem uterinam relinquens, & fratris præmortui filium: olim quidem
79 præmortui fratris filius, ut agnatus, heres erat: veniebat enim ex ordine potiori, etſi gradu vincebatur; ipſe enim tertii erat gradus, ſed ſoror ſecundi: verum hodie ex illis ab Imperatore noſtro inventis ipſa præferetur fratris filio, quippe adepta ex conſtitutione jura agnatica. Illud

54. παραγίνονται & διαδέχονται F. 55. ἱερ. de: F. 56. τὸ ex F. admiſi. 57. ὁμομήτριον ante F. 58. τελευτ. F. 59. δὲ de: F. 60. αὐτὴ F.

ſtimaſſe Juſt. à patre omnem prolem procedere, quæ fuit Diogenis, Hipponis, & Stoicorum ſententia, ut ſcribit Nemeſ. περὶ φυσ. ἀνθ. c. 26. Idem creditum Ægyptiis, de quibus Diod. Sic. lib. 1. Sect. 2. Ipſe tamen Juſtinianus in §. 5. ſupra *de exher. liber.* aliter ſentire videtur: ait enim utramque perſonam in hominum procreatione ſimili naturæ officio fungi. qua de re v. Galenum, & Lucret. lib. 4. ſub fin. FABR. I.

d. Nam conſanguinei interpretatione prudentium primum inter adgnatos locum obtinuerunt, ut ait Paulus 4. Sent. apud Ruff. t. 16. FABR. I.

e. Hoc jus poſtea immutatum: jure repræſentationis introducto. D. GOTH.

f. Nec fideliter nec perfecte Fabr. cum Curtio vertit: *Quæ tamen exemplo aliquo explicanda ſunt.* G. O. R.

g. Signa

κὰ κλησαμένη δίχα ἐκ τῆς διατάξεως. Τὸ δὲ in capita οὕτως [61] ἐστὶ νοεῖν· οἷον, 80 συνέβη ἐμὲ τελευτῆσαι ἀδιάθετον, καταλιπόντα ἀδελφοῦ προτελευτήσαντος καὶ ἀδελφῆς προτελευτησάσης παῖδας· ἀλλὰ τοῦ μὲν ἀδελφοῦ ἦσαν γʹ ἢ [62] δʹ, τῆς δὲ ἀδελφῆς εἷς ἢ [62] βʹ· οὐ δεῖ λέγειν, ὅτι οἱ ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς τὸ ἥμισυ, καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τὸ ἥμισυ λαμβάνουσιν, οὐκ ἀλλ' in capita γίνεται ἡ διαίρεσις· καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τέσσαρες ὄντες, δʹ [63] παραλαμβάνουσι μοίρας· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς ὄντες δύο, ἕξουσι βʹ μέρη

lud autem IN CAPITA ſic intelligendum eſt: veluti, evenit ut inteſtatus morerer, relinquens fratris præmortui ſororiſque præmortuæ liberos; ſed fratris quidem erant tres vel quatuor, ſororis autem unus vel duo. Non dicendum eſt, *liberos* ſororis ſemiſſem, & *liberos* fratris ſemiſſem accepturos, ſed in capita fit diviſio: quumque ex fratre quatuor ſint, quatuor accipiunt partes; duo autem ex ſorore duas partes habebunt.

81 §. V. Ἐτελεύτησέ τις [h] ἀδιάθετος, πολλῶν ὑπόντων ἀδνάτων διαφόρου βαθμοῦ, ὁ δυωδεκάδελτος [i] τὸν ἐγγύτερον καλεῖ· ὥστε οὖν, εἰ λόγου χάριν ὕπεστιν ἀδελφὸς τοῦ τελευτήσαντος, καὶ υἱὸς ἀδελφοῦ προτελευτήσαντος, ἤγουν καὶ θεῖος πρὸς πατρὸς, ὁ ἀδελφὸς ἔσται καλλίων· ὁ μὲν γὰρ δευτέρου, ἐκεῖνοι δὲ τρίτου εἰσὶ βαθμοῦ.

§. V. Quidam inteſtatus obiit, multis exſtantibus agnatis diverſi gradus: *Lex* XII. Tab. proximum vocat. Itaque, ſi verbi gratia exſtat frater defuncti & filius fratris præmortui, aut etiam patruus, frater erit potior: hic enim ſecundi, illi vero tertii ſunt gradus.

82 Οὐ μόνον δὲ, ἡνίκα εἷς ἐστιν ὁ ἐγγύτερος, ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖται τοῦ τελευτήσαντος, ἀλλ' εἰ καὶ πολλοὶ [64] εἶεν ἐν

Non tantum vero, ſi unus eſt proximus, ad hereditatem defuncti vocatur, ſed etiam ſi multi ſint in proximo

61. ἐστὶ, abſque νοεῖν F. 62. καὶ ad: F. 63. λαμβ. F. 64. εἰσὶν F. 2.

g. Signa hæc pro opinione Azonis de fratrum liberis, quam præter paucos, in quibus & Zaſium, cæteri omnes uno ore improbant: ſed falluntur, ut vel hinc liquere poteſt. Nec juvantur nova Cæſaris conſtitutione, quoniam ea iis ſuccurrit, qui jure veteri erant excluſi. Atqui hac in ſpecie (ut vides) fratrum filiis nihil de jure veteri obſtabat. Si quæris alia, adi Zaſium in *Libro ſingul. intell.* & in *Libro Feudor.* [& in *Reſponſis.* ex edit. Antverp. 1539.] JAC. CURT.

Non putavit TH. in patruelibus aliquid eſſe immutatum, nec etiam Harmenop. qui ſimpliciter L. v. Tit. 8. tradit eos in capita, non in ſtirpes ſuccedere. Quorum ſcripta magni facio: quod pure tractarint puram ſolidamque Juriſprudentiam, quæ aliorum poſtea commentis admodum fuit inquinata. Nec finis tamen futurus erat controverſiæ, niſi Carolus V. Imperator vindicata & aſſerta Juris Civ. aperta definitione, ſtatuiſſet filios fratrum inter ſeſe partiri hereditatem patrui in capita, non in ſtirpes. Quod factum eſt in Comitiis Spirenſibus anno Domini 1529.

BALDUIN. *in Comment.*

h. In adgnatorum linea proximior ulteriorem excludit, ex l. 12. tab. & jure Attico, Iſæus Or. 3. & hereditates dividuntur in capita: veluti ſi ſit frater, & alterius fratris filius, frater potior eſt, quia gradu præcedit. Sed ex Novella Juſtin. conſtitutione fratrum filii una cum fratre ſuperſtite, eodemque patruo in ſtirpes ſuccedunt, Nov. 118. c. 3. Quod ſi defuncti nullus frater extet, ſed ſint liberi fratrum, ad omnes quidem hereditas pertinet: Sed antiquæ ſapientiæ incidit dubitatio, ſi diſpari numero ſint, utrum in ſtirpem dividenda ſit hereditas, an potius in capita. Jamdudum autem conſtitiſſe in capita dividendam hereditatem ſcribit Caj. in Licinii collat. t. 16. quod & in Oriente obſervatum conſtat ex Harm. breviario, lib. 5.

ἐν τῷ πλησιάζοντι βαθμῷ, πάντες ἅμα παραγίνονται· εἰ καὶ ἑνικῷ ἀριθμῷ ὁ δυωδεκάδελτος [k] ἐχρήσατο, εἰπών· ὅτι τὸν πρώξιμον προτιμῶ, καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι τοὺς πρωξίμους. Οὐκοῦν ἐὰν εἰσι τρεῖς [l] ἀδελφοὶ τῷ τελευτήσαντι, καὶ παῖς ἑνὸς προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ, οἱ γʹ ἀδελφοὶ κληρονομήσουσιν, τὸν τοῦ προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ παῖδα νικῶντες.

ximo gradu, omnes ſimul veniunt: licet ſingulari numero *Lex* XII. Tab. uſa ſit, dicens: Proximum præfero; neque dixit, Proximos. Ergo ſi tres defuncto ſunt fratres, atque unus fratris præmortui filius, tres fratres heredes erunt, fratris præmortui filium vincentes.

Καὶ πάλιν τὸ εἰρημένον τῷ δυωδεκαδέλτῳ [m] πρώξιμος, τουτέστιν ὁ ἐγγύτερος, τοῦτο σημαίνει κυρίως [n] πλειόνων βαθμῶν σύγκρισιν· πλὴν εἰ καὶ ἡ σημασία τοῦ ῥήματος ἀποφαίνει τοῦτο, ἀλλ' οὖν εἰ καὶ εἷς ὑπόκειται βαθμὸς, χώρα τῇ ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου κλήσει· οἷον, ἐτελεύτησέ τις, θεῖον μόνον πρὸς πατρὸς καταλιπὼν, οὐκ ἔχων ἕτερον συγγενῆ, ὁ θεῖος ὡς πρώξιμος παραγίνεται, καί τοι οὐκ ὄντος ἑτέρου βαθμοῦ, πρὸς ὃν οὗτος συγκρίνεται.

83 Ac rurſus quod dicitur *Lege* XII. Tab. Proximus, hoc proprie ſignificat plurium graduum comparationem: verum quamvis ſignificatio verbi hoc oſtendat, tamen, etſi unus exſtat gradus, locus eſt ſucceſſioni ex L. XII. Veluti, obiit quis ſolum patruum relinquens, neque alium agnatum habens, venit patruus ut proximus, etiamſi non ſit alius gradus, ad quem hic comparetur.

§. VI. Ἀλλ' εἰ μέν τις ἀδιάθετος [65] τελευτήσῃ, ἐκεῖνος ὡς πρώξιμος [o] παραγίνεται, ὃς κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς ἦν ἐγγύτατος τῷ κληρονομουμένῳ· εἰ δὲ διαθέμενός τις τελευτήσῃ, ζητοῦμεν ἐν ἐκείνῳ

84 §. VI. Sed ſi quis inteſtatus deceſſerit, is ut proximus venit, qui ſub tempus mortis deceſſori fuit proximus. Si autem teſtatus quis decedat, quærimus eo tempore, quo manifeſtum

65. τελευτήσῃ hic & paulo poſt ante hanc.

5. tit. 8. §. 21. FABR. I.

i. Verba legis XII. Tabularum vide in l. pronuntiatio 165. §. 1. D. *de verbor. ſignific.* Dixi ad leges XII. Tabul. Tit. *de hered. ab inteſtato c. de adgnatis.* D. GOTH.

k. *Proximum* igitur in lege XII. Tab interpretabimur *proximos.* facit l. 17. §. 1. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

l. Idem Paul 4. Sent. 8. § 2. D. GOTH.

m. Πρόξιμος, & τουτ. ὁ ἐγγύτερος legebatur ante F. ſed poſt ſequens σύγκρισιν, unde in hunc mihi locum videbatur revocandum. Fabrotus autem ſic edidit: Καὶ πάλιν τὸ εἰρημένον τῷ δυωδεκαδέλτῳ *proximus*, σημαίνει κυρίως πλειόνων βαθμῶν σύγκρισιν· τουτέστιν ὁ ἐγγύτερος. τοῦτο δὲ πλὴν εἰ καὶ μὴ ἡ σημασία τοῦ ῥήματος ἀποφαίνει, ἀλλ' οὖν &c. G. O. R.

n. Vid. l. *proximi* 155. D. *de verb. ſignif.* l. 2. §. 4. D. *de ſuis & legitimis hered.* D. GOTH.

o. L. 2. §. 6. D. *de ſuis & legitimis heredib.* D. GOTH.

Cajus apud pariatorem legis Moſaicæ & Romanæ, tit. 16. „Non tamen omnibus ſimul adgnatis „dat lex 12. tab. hereditatem, ſed his, qui tunc „cum certum eſt aliquem inteſtato deceſſiſſe, pro„ximo gradu ſunt: id eſt, cum mortis tempore „certum fuerit aliquem inteſtatum deceſſiſſe: nam „ſi quis teſtamento facto deceſſerit, melius eſſe „viſum eſt, tunc requiri proximum, cum cer„tum eſſe cœperit, neminem ex teſtamento he„redem fore, nec in eo jure ſucceſſio eſt: ideoq. „&c. competit. Quod ad feminas. &c.". ſic legendum videtur apud Cajum. FABR. I.

Aliter emendat. *Pithœus*, quem ſequi malunt *Oiſel.* & *Schulting.* G. O. R.

oo. Scho-

τῷ τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ δῆλον γέγονε, μηδένα ἐκ διαθήκης [66] γενέσθαι τῷ τελευτήσαντι διάδοχον, τίς ἦν ἐγγύτερος· τότε [67] γὰρ κυρίως λέγεται ἀδιάθετος τεθνᾶναι· τοῦτο δὲ ἔσθ' ὅτε διὰ πολλοῦ δηλοῦται χρόνου.

ſtum fuit, neminem ex teſtamento ſucceſſorem defuncto exſtitiſſe, quis proximus fuerit: tunc enim proprie inteſtatus obiiſſe dicitur. Hoc autem aliquando longo poſt tempore manifeſtum fit.

85 Ἐν ᾧ διαστήματι συμβαίνει πολλάκις, ὥστε τὸν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς μακροτέρου ὄντα βαθμοῦ, ἐγγύτερον γινόμενον κληρονομεῖν· οἷον, ἐτελεύτησέ τις ἐξωτικὸν γράψας κληρονόμον, [oo] ὑπόντος ἀδελφοῦ, ὑπόντος δὲ καὶ θείου πρὸς πατρός· ὁ γραφεὶς κληρονόμος διεσκέπτετο, εἰ δεῖ προσελθεῖν· ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ διαθεμένου· ἐρεπουδιάτευσε μετὰ ταῦτα 86 ὁ ἐξωτικὸς τὴν κληρονομίαν· [68] παραγίνεται ὁ θεῖος ὡς ἐγγύτερος· νῦν γὰρ ὁ τελευτήσας ἀπεδείχθη ἀδιάθετος· διὰ γὰρ τὸ μηδένα ἐκ τῆς γραφῆς ἐπὶ τὴν κληρονομίαν παραγενέσθαι, ἐγγύτερος εὑρέθη ὁ θεῖος, καί τοι προλαμβανόμενος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς, διὰ τὸ ἀδελφὸν ὑπεῖναι τότε τῷ τελευτήσαντι.

85 In quo intervallo ſæpe accidit, ut qui ſub tempus mortis remotiori erat gradu, proximus factus heres fiat. Veluti, obiit quis extraneum ſcribens heredem, exſtante fratre, exſtante etiam patruo. Heres ſcriptus diſpiciebat, an adire oporteret: interim teſtatoris frater obiit: poſt illa extra- 86 neus hereditatem repudiavit: venit patruus ut proximus: nunc enim defunctus probatur *eſſe* inteſtatus: nam quia nemo ex ſcriptura ad hereditatem pervenit, proximus invenitur patruus, etſi ſub tempus mortis *ab alio* præveniebatur, quia tunc frater defuncto exſtabat.

87 §. VII. Ἐπὶ τῆς ἀδιατικῆς διαδοχῆς [p] οὐκ οἶδεν ὁ δωδεκάδελτος σουκκεσσίωνα· τουτέστιν οὐ λέγομεν, ὅτι τοῦ ἐγγυτέρου ἢ [69] πρὸ τῆς ἀδιτίωνος τελευτήσαντος, ἢ ῥεπουδιατεύσαντος τὴν κληρονομίαν, ὁ τοῦ ἑπομένου βαθμοῦ λεγίτιμος κληρονομεῖ. Οἷον, ἐτελεύτησέ τις ἀδιάθετος ὑπόντος ἀδελφοῦ, ὑπόντος δὲ καὶ θείου πρὸς πατρός· ὁ ἀδελφὸς ἐκαλεῖτο, δηλονότι ὡς ἐγγύ-

87 §. VII. In agnatorum hereditate *Lex* XII. Tab. non novit ſucceſſionem: id eſt, non dicimus proximo vel ante aditionem mortuo, vel hereditatem repudiante, legitimum ſequentis gradus eſſe heredem. Veluti, obiit quis inteſtatus exſtante fratre, exſtante etiam patruo; vocabatur frater, utpote proximus: ſi accidiſſet ut frater

66. γιν. F. 67. δ ante F. qui & τις ἀδιάθ. dedit. 68. παραγινέσεται F. 69. τελ. h. l. F.

oo. Scholiaſtes Baſilicorum T. VI. pag. 36. C. exemplum ponit in patruo ac patrui filio. G. O. R.

p. De quo vide plura apud Paul. 4. Sent. 8. §. 4. Ulpian. 26. §. 25. Hodie ſucceſſio eſt infra *eod.* D. GOTH.

Imo, ut videtur, prudentes, in legis 12. tabular. interpretatione, quod innuit Juſtin. cum utitur verbo, *placebat.* FABR.

Quum ergo XII. ſic intelligendas eſſe JCti declararint, patet ex XII. proprie non eſſe agnatorum ſucceſſionem. G. O. R.

q. In duob. Regiis: τοῦ πολιτικοῦ. in tertio: τῆς

γύτερος· [70] ἐὰν συμβῇ τὸν ἀδελφὸν πρὸ ἀδιτίωνος τελευτῆσαι, ἢ ῥεπουδιατεῦσαι τὴν κληρονομίαν, ὡς ἀδνάτος ὁ θεῖος οὐ παραγενήσεται, διὰ τὸ ἀγνοεῖν συκκεσσίονα τὸν δυωδεκάδελτον.

Ἀλλ' ὁ πραίτωρ τὸ πλαῖσμα [q] τοῦ δυωδεκαδέλτου διορθῶν, ἀτελῶς μὲν, πλὴν ἐπενόησέ τινα βοήθειαν· τὸν γὰρ θεῖον ἐκάλεσεν ἐκ τῆς κογνατικῆς τάξεως, διὰ τὸ ἀσθενῆσαι τὰ ἀδνατικὰ δίκαια, ἐκ τοῦ μὴ εἶναι συκκεσσίωνα.

Ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, διὰ πάντων [71] τελείας τὰς νομοθεσίας εἶναι σπουδάζων, τέθεικε [r] διάταξιν, ἐν ᾗ περὶ τῶν πατρωνικῶν διελέχθη δικαίων· καὶ φιλανθρώπῳ διανοίᾳ τοῦτο σκοπήσας ἐκέλευσεν, ὥστε συκκεσσίωνα ἐπὶ τῶν ἀδνατικῶν εἶναι [72] κληρονομιῶν. Ἀνόητον γὰρ ἐνόμισεν εἶναι, ὅπερ τοῖς κογνάτοις ὁ πραίτωρ ἐφιλοτιμήσατο, (ἔστι γὰρ ἐπ' αὐτῶν σουκκεσσίων) τοῦτο μὴ προσεῖναι τοῖς ἀδνάτοις, καὶ μάλιστα, ὁπότε περὶ τὸ βάρος [s] τῆς ἐπιτροπῆς ἐστι ſucceſſio. Εἰ γάρ τις ἄνηβός ἐστι, καὶ δύο ὕπεισιν ἀδνάτοι, [73] ἀδελφὸς καὶ θεῖος, ὁ ἀδελφὸς κληθήσεται ὡς ἐγγύτερος ἐπὶ τὴν ἐπιτροπήν· εἰ δὲ [74] καὶ τελευτήσῃ, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ὁ δεύτερος [75] ἀτονήσῃ βαθμὸς, χώρα γίνεται τῇ ſucceſſioni, καὶ λεγίτιμος ὁ θεῖος ἐπίτροπος γενήσεται· ὅπερ τοίνυν ἐπὶ τοῦ βάρους τῆς ἐπιτροπῆς ἐκράτει, ἄτοπον ἦν, μὴ καὶ ἐπὶ τοῦ κέρδους τῆς κληρονομίας κρατεῖν.

§. VIII.

frater ante aditionem obierit vel hereditatem repudiaverit; patruus, ut agnatus, non veniet, quia *Lex* XII. Tab. ſucceſſionem ignorat.

88 Sed prætor errorem *Legis* XII. Tab. corrigens, imperfecte quidem, tamen aliquod auxilium excogitavit: namque patruum ex cognatorum ordine vocavit, quod agnatorum jura *hic* deficerent, quum ſucceſſio non eſſet.

Sanctiſſimus autem Imperator noſter, legumlationes per omnia perfectas eſſe cupiens, conſtitutionem fecit, in qua de patronorum juribus diſſeruit: & humano animo hoc diſpiciens, in agnatorum hereditatibus
89 ſucceſſionem fore ſanxit. Stolidum enim eſſe putavit, id quod cognatis prætor largitus eſt, (in his enim eſt ſucceſſio) agnatis non adeſſe; maximeque quum in onere tutelæ ſit ſucceſſio. Nam ſi quis impuber eſt, & duo exſtent agnati, frater ac patruus, frater ut proximus ad tutelam vocabitur: ſin vero & *is* moriatur, atque hoc modo ſecundus gradus deficiat, ſucceſſioni fit locus, & patruus legitimus erit tutor: quod igitur in onere tutelæ obtinebat, abſurdum erat in lucro quoque hereditatis non obtinere.

§. VIII.

70. ἐὰν ἐν συμβῇ τὸν ἀδ. ἢ περὶ F. 71. εἶναι h. l. F. 72. κληρονόμων ante F. 73. οἷον ἀδ. καὶ θεῖος πρὸς πατρὸς, F. 74. καὶ de: F. 75. τελευτήσει & ἀτονήσει ante hanc.

τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, id eſt, juris civilis, ut ſupra §. 3. *Prætores aſperitatem juris civilis corrigentes.* FABR.

r. Quæ non extat. D GOTH.
Eam invenit atque edidit Cujacius XX. Obſervat. 34. Unde Baſilicorum libro XLIX. inſeruit Fabrotus Tom. VI. pag. 586—596. G O. R.

s. *Ubi tutela, ibi hereditas.* vide tamen l. *quo tutela*, 73. D. *de regulis juris*, ubi dixi. D. GOTH.

t. Nov.

§. VIII. Ἐκ τῆς τάξεως τῶν λεγιτίμων 90
ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ υἱοῦ ὁ τοῦ τελευτήσαντος [76] καλεῖται [t] πατὴρ, ὅστις ἰδικῶς contracta fiducia τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα, ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα, ἐμαγκιπάτους ἐποίησε. Σήμερον δὲ ἐκ τῆς τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διατάξεως [u] περιττὸν τὸ ἰδικῶς contracta fiducia ποιεῖν ἐμαγκίπατον· προλήψει γὰρ καὶ σιωπηρῶς ἐνεῖναι τοῦτο βούλεται ταῖς ἐμαγκιπατίωσιν ἡ εἰρημένη διάταξις.

§. VIII. Ex ordine legitimorum ad bona filii pater defuncti vocatur, qui ſpecialiter contracta fiducia filium vel filiam, aut nepotem vel neptem, & deinceps, emancipavit. Hodie autem ex Imperatoris noſtri conſtitutione ſuperfluum *eſt*, ſpecialiter contracta fiducia emancipare: namque *ex* præſumtione & tacite hoc emancipationibus ineſſe vult dicta conſtitutio.

76. ἐκαλεῖτο F.

t. Nov. 118. Cod. *eod.* D. GOTH.
In hac Goth. notula aliquid intercidiſſe videtur, quum in ſuperioribus neque Novellarum neque Codicis meminerit. Nec tamen operæ pretium puto, de ſuppletione illius longum laborare. G. O. R.

u. L. ult. Cod. *de emancipationib.* D. GOTH.
Itaque Baſilicῶν auctores, leges ad hunc articulum pertinentes induxerunt. FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ [a] ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΕΙΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ Γ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν τοῖς προλαβοῦσιν 91
ἔγνωμεν τὴν τοῦ δυωδεκαδέλτου ἀκρίβειαν, καὶ στενότητα [b] περὶ τῆς κληρονομίας· ἐξέβαλε μὲν γὰρ τοὺς ἐμαγκιπάτους τῆς τῶν πατέρων διαδοχῆς, οὐκ ἔτι γινώσκων αὐτοὺς, διὰ τὴν συμβᾶσαν [1] κάπιτις διμινουτίωνα· προετίμα δὲ καὶ τοὺς ἐξ ἀρρενογονίας [2] τῶν ἐκ θηλειῶν προελθόντων, οὐκ ἐπι-

DE SENATUSCONSULTO TERTULLIANO.

TITULUS III.

Ex iis quæ in ſuperioribus dicta ſunt, cognovimus *Legis* XII. Tab. rigorem, & anguſtiam circa hereditatem: excluſit enim *a* patrum ſucceſſione emancipatos, haud amplius eos agnoſcens, propter conſecutam capitis deminutionem: ſed natos quoque ex virili progenie deſcendentibus ex fe-

1. *capitis* διμ. F. 2. τοὺς ἐκ θηλυγ. προελθόντας οὐκ ἐπ. F.

a. Adde l. 38. *Digeſtorum* 17. 4. Paul. Sent. 9. *Ad Senatuſ. Tertull.* D. GOTH.
Sic legitur in Pandectis Flor. rectius autem in aliis Tertullianum, à Tertullo. Sed Græci ſcribunt, Τερτυλλιανὸς, ut Euſeb. Hiſt. Eccleſ. 2. cap. 2. & δόγμα Τερτυλλιάνειον, aut Τερτυλλιανόν. ex quo Librarii etiam Græci fecerunt Tertyllianum, & Tertyllianus. FABR.
Sic in Actis Apoſt. XXIV. 1. fit mentio Τερτύλλου τοῦ ῥήτορος. G O R.

b. Dixi ad leges XII. Tabul. Titulo *de hereditatib. ab inteſtato* C. 1. D. GOTH.

c. Ulp.

ἐπιστάμενος ἐπὶ τοσοῦτον, ὅτι οὐδὲ [c] μήτηρ τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα ἀδιαθέτους τελευτῶντας διεδέχετο, οὐδὲ μὴν ὑπ' αὐτῶν
ἐκληρονομεῖτο. Ἀλλ' ὁ πραίτωρ θάλπων 92
πανταχοῦ τὴν φύσιν, ἐκ τῆς κογνατικῆς τάξεως [d] εἰς τὴν ἀλλήλων διαδοχὴν τούτους ἐκάλει, τὴν unde cognati διδοὺς αὐτοῖς διακατοχήν.

§. I. Αὕτη δὲ ἡ τοῦ νόμου στενότης ἔτυχε μετὰ ταῦτα διορθώσεως. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ θειότατος Κλαύδιος [e] τῇ μητρὶ πρὸς παραμυθίαν τῶν τελευτησάντων παίδων [3] λεγίτιμαν δέδωκε διακατοχήν.

§. II. Χρόνῳ δὲ ὕστερον δόγμα γέγονε 93
[4] Τερτυλλιάνειον ἐπὶ τῆς Ἀδριανοῦ [f] βασιλείας, τελειότερον περὶ τούτου νομοθετοῦν· καὶ θρηνούσῃ [g] τῇ μητρὶ τὴν τῶν παίδων ἀποβολὴν, [3] λεγιτίμαν ἐχαρίσατο διαδοχὴν, [h] τῇ μάμμῃ τοῦτο μὴ [5] φιλοτιμησάμενος· εἶπε γὰρ, ἐὰν τελευτήσῃ παῖς μητέρα καταλιπὼν, εἰ μὲν εἴη εὐγενὴς, [i] καὶ τριῶν παίδων [6] ἔχοι δίκαιον, εἰ δὲ ἀπελευθέρα τεσσάρων, ὡς ἀδνάταν ἐπὶ τὰ τῶν παίδων

feminis præferebat, in tantum *eos* non noſcens, ut neque mater filio vel filiæ inteſtatis decedentibus ſuccederet, neque ipſos heredes haberet. Sed Prætor naturam ubique fovens, eos ex cognatorum ordine ad mutuam ſucceſſionem vocabat, dans illis *bonorum* poſſeſſionem Unde cognati.

§. I. Hæc autem legis anguſtia poſtea emendationem ſortita fuit. Et primo quidem divus Claudius matri in ſolatium liberorum defunctorum legitimam dedit ſucceſſionem.

§. II. Poſtero tempore SCtum factum eſt Tertullianum, ſub Adriani imperio, perfectius ea de *re* ſanciens: & matri liberorum amiſſionem lugenti legitimam tribuit ſucceſſionem, aviæ hoc non largitus. Dixit enim, ſi filius *vel filia* decedat, matrem relinquens, ſi quidem *hæc* ſit ingenua, & trium liberorum jus habeat, ſed ſi libertina quatuor, *eam* ut aguatam ad li-

3. *legitimam* F. 4. Τερτυλλ. Lovan. Τερτυλλιαν. ceteræ ante F. 5. φιλοτιμησάμενος rectius videtur. G. O. R. 6. ἔχει ante F.

c. Ulp. Reg. tit. 26. §. 7. & ult. D. GOTH. & FABR. I.

d. Adde §. 3. *ſup. de legitima agnat. ſucceſ.* D. GOTH.

e. Sueton. in Claudio. c. 19. D. GOTH.

Infelices parentes, qui liberos ſuos efferunt: aut, ut ait Quintil. decl. 344. qui liberos ſuos ad rogum deflent. Lyſias ἐπιτ. λογ. Τί γὰρ ἂν τούτων ἀνιαρότερον γένοιτο, ἢ τεκεῖν μὲν καὶ θρέψαι, καὶ θάψαι τοὺς αὐτῶν; FABR. I.

f. Ἀδριανοῦ dixit, cum ſit Divi Pii, teſte Zonara: ſed ideo ſub Hadriano factum dicitur, quod Pius Adriani nomen ſit ſortitus adoptionis jure. Factum eſt autem Sc. Tertullianum Tertullo & Sacerdote Coſſ. [A. Chr. 158.] D. GOTH.

D. Pio Tertullo & Sacerdote Coſſ. Hi ſub T. Ælio Adriano, Antonino Pio Conſules fuere. *Cujac.* FABR. I.

g. Primus D. Claudius ad bona liberorum amiſſorum admiſit — *triſtem gnatorum funere matrem.* poſtea conſulto Tert. pleniſſime de triſti ſucceſſione matri deferenda cautum eſt: ut ad quam ſummus mœror turbato ordine morte filii pervenit, ad eandem quoque luctuoſa, &, ut loquitur Apulejus, celerata hereditas perveniret. FABR. I.

h. Hodie avia ſuccedit. Novel. 118. c. 2. D. GOTH.

i. Idem Ulp. 26. §. 8. Paul. 4. Sent. 9. §. 1. D. GOTH.

Mulieres infelicis uteri jus liberorum impetrabant. Pallad. Lauſ. c. 118. περὶ Μελάνης: ἴρθασιν δὲ καὶ εἰς γάμον κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἐπίδοξον, καὶ ἐκτὸς τῶν κοσμικῶν ἀξιωμάτων ἐγένετο. ἔχει δὲ καὶ τέκνων δύο δικαίωμα. Joann. Meurſ. vir. cl. legit, τέκν. τριῶν. δ. at in edit. Pariſ. ſic habetur: ἔχει δὲ καὶ τέκνων δυάδα. Bibl. Patr. tom. 2. Gr. Lat. utra lectio verior? ἐγὼ μὲν τίθημι τὸ ζήτημα εἰς μέσον. FABR. I.

 k. L.

δων ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν ἀδιαθέτων τελευτώντων παραγίνεσθαι πράγματα· οὐ μόνον ἐὰν αὐτεξούσιός ἐστιν ἡ μήτηρ, ἀλλ' εἰ καὶ τελεῖ ὑπὸ [k] τὴν τοῦ ἰδίου πατρὸς ὑπεξουσιότητα, οὕτω μέν τοι ὥστε κατὰ κέλευσιν τοῦ πατρὸς ἀδιτεύειν αὐτάς.

liberorum tam maſculorum quam fe-
94 minarum inteſtato decedentium bona pervenire: non modo, ſi ſui ſit juris mater, ſed etiam ſi ſub patris ſui agat poteſtate, ita tamen ut hæ ex juſſu patris adeant.

§. III. Προτιμῶνται [l] δὲ τῆς μητρὸς ἐν τῇ κληρονομίᾳ, τοῦ τελευτήσαντος οἱ παῖδες· εἰ γάρ τις παῖδας καὶ μητέρα καταλείψας 7 τελευτήσῃ, οἱ παῖδες παραγίνονται, εἴτε σουοί εἰσιν 8, εἴτε ἐν τάξει τῶν σούων, ὁποῖοί εἰσιν οἱ ἐμαγκιπάτοι, εἴτε πρώτου βαθμοῦ, εἴτε δευτέρου, εἴτε 9 ἐπέκεινα. Εἰ δὲ 9 θήλειά ἐστιν ἡ τελευτήσασα, οἱ τῆς τελευτησάσης παῖδες οὐκ ἐῶσι κληρονομῆσαι τὴν 10 ἰδίαν μάμμην.

§. III. Matri autem præferuntur in hereditate, liberi defuncti. Nam ſi quis liberos & matrem relinquens deceſſerit, liberi venient, ſive ſui ſint, ſive ſuorum loco, quales ſunt emancipati, ſive primi gradus, ſive ſecundi aut deinceps. Si autem mulier eſt
95 quæ deceſſit, liberi defunctæ heredem eſſe non ſinunt aviam ſuam.

Ἄῤῥην ἢ καὶ θήλεια ἐτελεύτησεν· ὑπῆν δὲ πατὴρ, ᾧ οὐχ ἦσαν ὑπεξούσιοι, ὑπῆν δὲ καὶ μήτηρ· ὁ πατὴρ [m] προτιμηθήσεται· εἰ δὲ πάππος ὑπῆν ἢ πρόπαππος, ᾧ οὐχ ἦσαν [n] ὑπεξούσιοι, τότε ἡ μήτηρ προτιμᾶται, πρὸς αὐτοὺς 11 μόνη ἀγωνιζομένη περὶ τοῦ κλήρου.

Mas aut etiam femina deceſſit: exſtabat pater, in cujus poteſtate non erant; exſtabat etiam mater: præfertur pater. Si autem avus exſtabat aut proavus, in cujus poteſtate non erant, tunc mater præfertur, ſola adverſus hos de hereditate certans.

Καὶ ἀδελφὸς δὲ ὅμαιμος τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῆς τελευτησάσης, τῆς αὐτῶν προτιμᾶται [o] μητρός. Εἰ 12 γὰρ εἴη ὅμαιμος ἀδελφὴ, συναναπέμπεται, τουτέστιν ἐξ ἴσου κληρονομεῖ. Εἰ δὲ ὑπῆσαν ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ, ὁ μὲν ἀδελφὸς προετιμᾶ-

Et frater conſanguineus defuncti vel defunctæ præfertur ipſorum matri: ſed ſi ſoror ſit conſanguinea, una admittitur, id eſt ex æquo ſit heres.
96 Quod ſi exſtent frater & ſoror & mater, frater quidem præferebatur matri,

7. τελευτήσει ante hanc. 8. οἱ παῖδες repetit F. mox omittit εἰσιν οἱ. 9. καὶ ad: F.
10. οἰκείαν F. 11. μόνης F. 12. δὲ lego cum Curtio.

k. L. 12. in pr. C. *de collat.* D. GOTH.

l. L. 2. §. *liberi defuncti.* 6. D. *ad Sc. Tertullianum.* D. GOTH.

m. Hodie non anteponitur. l. ult. §. penult. Cod. *eod.* D. GOTH.

Legend. l. ult. §. 1. Cod. *Ad. SC. Tertull.* G. O. R.

Naturæ convenienter, quæ jus præcipuum patribus aſſerit. Ælian. περὶ ζώων 9. c. 5. ἔοικε δὲ φιλοσοφεῖν ἐν τῷδε ἡ φύσις προτιμῶσα τὸ ὑποδεχόμενον τὸ σπεῖρον. FABR. I.

n. Nam ſi avus nepotem, vel neptem habuerit in poteſtate, occupat omnia bona jure peculii. FABR. I.

o. Hodie non præfertur. l. ult. C. *ad Sc. Tertull.* D. GOTH.

p. Ex his verbis, & Ulp. Reg. t. ult. §. ult. conſtat legendum apud Juſtin. *liberis honorata* [κεκοσμημένη, §. 5. infra. M. Tull. Tuſcul. q. 1. *Metellus ille honoratus quatuor filiis.* ex Edit. 1.] FABR.

q. L. ult. C. *de jure liberorum.* D. GOTH.

r. L. ult. C. *qui potiores.* D. GOTH.

Ex

τιμᾶτο τῆς μητρὸς, καὶ ταῦτα p ἐχούσης δίκαιον παίδων· κοινὴ δὲ ἡ κληρονομία μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς ἀδελφῆς ἐγίνετο· 13 ὥστε εἰ ἦν μόνος ἀδελφὸς τῷ τελευτήσαντι, ἢ καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ, καὶ μήτηρ, ἀπεκλείετο ἡ μήτηρ· εἰ δὲ ἀδελφὸς μὲν οὐχ ὑπεστιν, ἀδελφὴ δὲ μόνη καὶ μήτηρ, τότε ἐξαούγκιον μὲν ἡ μήτηρ, 14 ἐξαούγκιον δὲ ἡ ἀδελφὴ λήψεται.

tri, etiam jus habenti liberorum: ſed hereditas communis fratres inter ac ſororem fiebat. Ita ut, ſi ſolus frater defuncto eſſet, vel frater etiam ac ſoror, & mater, excluderetur mater: ſi autem frater quidem non exſtat, ſed ſola ſoror & mater, tunc mater ſemiſſem, & ſoror ſemiſſem capiet.

§. IV. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· 97 διάταξις q δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις καὶ τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ἐμφέρεται κώδικι, 15 δι᾽ ἧς παρεκελεύσατο, πρὸς τὴν φύσιν ὁρῶν καὶ πρὸς τὸν 16 τῆς λοχείας r κίνδυνον, ὃς ἔσθ᾽ ὅτε καὶ τελευτὴν ἐπάγει, βοηθεῖσθαι τὴν μητέρα· ἀσεβέστατον εἶναι νομίσας, ζημίαν αὐτῇ προσφέρειν τὸ ἐκ τύχης s, καὶ μὴ κατὰ γνώμην συμβαῖνον. Εἰ 98 γὰρ μὴ συμβῇ τὴν εὐγενῆ μητέρα τρεῖς, τὴν δὲ ἀπελευθέραν δʹ τεκεῖν παῖδας, οὐ δικαίως τῆς τοῦ τελευτήσαντος ἐξωθεῖτο διαδοχῆς· ποῖον γὰρ 17 αὐτῇ ἐνομίζετο πλαῖσμα, εἰ μὴ γʹ ἢ δʹ τέτοκε, δι᾽ ὧν ἠδύνατο λεγιτίμῳ δικαίῳ κληρονομεῖν, ἀλλὰ τὸν τελευτήσαντα ἢ τὴν τελευτήσασαν μόνους;

§. IV. Sed hæc olim: facta autem eſt conſtitutio Imperatoris noſtri, quæ & proprio ejus Codici inſerta eſt, per quam præcepit, reſpiciens ad naturam & ad partus periculum, qui aliquando mortem quoque adfert, adjuvandam eſſe matrem: cenſens eſſe impiiſſimum, caſum & quod non ex voluntate accidit, damnum illi inferre. Nam ſi minus contigerit, ut mater ingenua tres, & libertina quatuor pareret liberos, non juſte *a* defuncti ſucceſſione repellebatur: quale enim ei imputabatur peccatum, ſi non tres aut quatuor peperiſſet liberos, per quos poſſet jure legitimo heres eſſe, ſed ſolos defunctum vel defunctam?

§. V. Ὁπότε δὲ αἱ τῶν πρὸ βραχέως 99 t βεβασιλευκότων διατάξεις, περὶ 18 λεγιτίμας διαδοχῆς διαλεγόμεναι, ποτὲ 19 μὲν ἐβοήθουν τῇ μητρὶ, ποτὲ δὲ ταύτην ἐβάρυνον,

§. V. Quum vero conſtitutiones *principum* qui paulo ante regnaverunt, de legitima ſucceſſione differentes, matrem interdum adjuvarent, cam-

13. ὥστε εἰ εἴτε ἦν F. 14. τότε ad: F. 2. 15. ἐν ᾗ F. 16. ἐκ ad: F. 17. αὐταῖς ante F. 18. λεγιτίμου ante F. 19. μὲν admiſi e F.

Ex h. l. Fornerius in Comment. ad l. 137. *de V. S.* in Inſtit. pro *puerperium & periculum*, legit *puerperii periculum*. MERRM.

Theocrit. ὠδῖνες τρομέω. χαλεπὸν βίλος Εἰλειθυίης. Arnob. 3. *Telis gravibus & dolorum acuminibus fixas ejulare:* & lib. eod. *Matrum intereunt cur quotidie millia parricidalibus nixibus interempta* v. Moſchi eidyl. 2. Plutarch. περὶ φιλοστοργ. Philo περὶ κοσμοπ. Petr. Chryſolog. Ser. 33. Chryſoſtom. in Pſalm. 7. Pet. Bleſenſ. Ep. 55. FABR. I.

s. Nov. XXII. c. 43. ut apud Dionem in re eadem lib. 55. οἷς γὰρ ἂν τὸ δαιμόνιον, &c. Martial. 2. 91. *Quod fortuna vetat fieri, permitte videri, Natorum genitor credar ut eſſe trium.* Itaque adoptio dicebatur eſſe fortunæ remedium, Seneca contr. lib. 2. 1. FABR. I.

t. Vide l. 1. 2. 7. C. Theod. *de Legit. hered.* ERNST. & FABR.

Præivit Cujac. in not. priorib. ad Inſt. qui conſuli poterit. G. O. R.

νον, οὐκ εἰς ὁλόκληρον αὐτῇ τὴν τῶν παίδων
[20] φιλοτιμησάμεναι διαδοχὴν, ἀλλ' ἔν τι-
σι θέμασιν, οἷον ἡνίκα δίκαιον εἶχε παίδων,
τὸ τρίτον αὐτῆς ἀφαιρούμεναι, ῥητοῖς παρ-
εῖχον προσώποις· [21] λεγιτίμου δὲ αὐτὴν 100
ἀπορεῦσαν δικαίου, ἐκ τοῦ ἐναντίου, φανε-
ρᾷ παρεμυθοῦντο μοίρᾳ τῆς κληρονομίας.
Ἵνα δὲ σαφέστερον ᾖ τὸ λεχθὲν, ὡς ἐπὶ θέ-
ματος ἀναγκαῖον εἰπεῖν· εἰ συνέβη τελευτῆ-
σαί τινα ἔχοντα μητέρα δικαίῳ παίδων κε-
κοσμημένην, ὑπῆν δὲ θεῖος λεγίτιμος ἤγουν
υἱὸς θείου, ὀκτὼ μὲν οὐγκίας ἐλάμβανεν ἡ
μήτηρ, ὁ δὲ θεῖος ἤγουν ὁ τοῦ θείου υἱὸς τέσ-
σαρας· εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου οὐκ εἶχε δίκαιον 101
παίδων ἡ μήτηρ, ὁ μὲν θεῖος ἤγουν ὁ τοῦ
θείου υἱὸς ἐλάμβανεν ὀκτὼ οὐγκίας, ἡ δὲ μή-
τηρ τέσσαρας. Ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βα-
σιλεὺς [u] ἐξ εὐθείας καὶ ἀπλουστάτης ὁδοῦ
τὴν μητέρα πάντων προετίμησε τῶν λεγιτί-
μων, ἀμείωτον τὴν τῶν τελευτησάντων παί-
δων αὐτῇ παρέχων διαδοχὴν, ἐξῃρημένου
ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, εἴτε εἶεν ὅμαιμοι τοῖς
τελευτήσασιν, εἴτε κογνατικὰ πρὸς αὐτοὺς
ἔχοιεν δίκαια.

eamque interdum onerarent, non in ſolidum ei liberorum ſucceſſionem largientes, ſed in quibuſdam caſibus, veluti ſi jus liberorum habebat, trientem illi ademtum certis præberent perſonis: ſed eamdem legitimo jure carentem ex contrario certa hereditatis parte conſolarentur. Quo autem clarius ſit *quod* dictum *eſt*, neceſſe eſt veluti per caſum dicere: Si quis moriebatur matrem habens jure liberorum ornatam, exſtabat autem legitimus patruus vel patrui filius; octo quidem uncias accipiebat mater, patruus autem vel patrui filius quatuor: ſed ſi e diverſo mater jus liberorum non habebat, patruus quidem vel patrui filius accipiebat octo uncias, mater autem quatuor. Sed ſanctiſſimus Imperator noſter ex recta & ſimpliciſſima via matrem omnibus prætulit legitimis, non imminutam ei defunctorum liberorum ſucceſſionem præbens, excepto fratre ac ſorore, ſive defunctis ſint conſanguinei, ſive cognatica cum illis habeant jura.

Ὥσπερ γὰρ πάντων τῶν λοιπῶν λεγιτί- 102
μων αὐτὴν προετίμησεν ὁ βασιλεὺς, οὕτω
πάντα ἀδελφὸν καὶ πᾶσαν ἀδελφὴν, εἰ
καὶ μὴ εἶεν [22] λεγίτιμοι, ἅμα αὐτῇ ἐπὶ
τὴν κληρονομίαν ἐκάλεσεν· οὕτω μέν τοι,
ἵνα εἰ μὲν μόναι εἴησαν ἀδελφαὶ, ἀδνατικὰ ἢ
καὶ

Sicut enim omnibus eam reliquis legitimis prætulit Imperator, ita omnem fratrem omnemque ſororem, etiamſi legitimi non ſint, ſimul *cum* ea ad hereditatem vocavit: ita tamen, ut ſi ſolæ ſint ſorores, agnatica

20. φιλοτιμούμεναι F. 21. λεγιτίμων . . . . δικαίων F. 22. *legitimi* F.

u. L. ult. C. *ad SC. Tertull.* D. GOTH.

w. Mater ad ſucceſſionem liberorum admittitur una cum defuncti filii filiæve fratribus: & cum iis ſuccedit in virilem, mutato hujus §. jure Novell. 22. c. 47. in fin. D. GOTH.

x. Si mater vel non petierit tutores idoneos filiis ſuis impuberibus, vel prioribus excuſatis rejectiſve, non confeſtim aliorum nomina ediderit; jus legitimæ hereditatis amittit, l. 2. D. *qui petant tut.* l. 2. §. ſi mater, & 5. ſequentib. D. *h. t.* à pupillo enim exigendum non eſt, ut ſibi tutores petat, l. 2. D. *de tutel.* Sed mater quæ filio puberi curatorem non petierit, emolumentum ſucceſſionis non amittit, d. §. ſi mater: αὐτὸν γὰρ ἑαυτῷ αἰτεῖ,

[23] καὶ κογνατικὰ ἔχουσαι δίκαια, καὶ μήτηρ τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῆς τελευτησάσης· τὸ μὲν ἥμισυ ἡ μήτηρ [24] [τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῆς τελευτησάσης,] τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ πᾶσαι λάβοιεν αἱ ἀδελφαί· οἷον ἐτελεύτησέ τις ὑπαρχούσης [25] τῆς μητρὸς, ὑπουσῶν δὲ καὶ δύω ἢ τριῶν ἀδελφῶν θηλειῶν, ἐξαύγκιον [26] μὲν ἡ μήτηρ, [w] ἐξαύγκιον δὲ αἱ πᾶσαι ἀδελφαὶ λήψονται.

ca aut & cognatica habentes jura, & mater defuncti vel defunctæ; ſemiſſem quidem mater [defuncti vel defunctæ], omnes autem ſorores alterum ſemiſſem accipiant. Veluti, deceſſit aliquis exſtante matre, atque exſtantibus quoque duabus vel tribus ſororibus, mater quidem ſemiſſem, & omnes ſorores ſemiſſem capient.

103 Εἰ δὲ περίεστιν ἀδελφὸς τῷ τελευτήσαντι προσώπῳ, [27] ἤγουν ἀδελφὴ, ἢ ἀναμὶξ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ κογνατικὰ [28] [ἢ ἀδνατικὰ] περιϊσχόμενοι ἢ περιϊσχόμεναι δίκαια, in capita ἡ κληρονομία διαιρείσθω· ὥστε οὖν ἀδελφοῦ μὲν μὴ ὑπάρχοντος, ἡ μήτηρ τὸ ἥμισυ πάντως λήψεται, αἱ δὲ ἀδελφαὶ, ὅσαι δήποτέ εἰσιν, ἀντὶ μιᾶς παραλαμβάνονται· ἀδελφοῦ δὲ ὑποκειμένου, οὐκ ἔτι αἱ πολλαὶ ἀδελφαὶ τάξιν [29] ἐπέχουσι μιᾶς.

Si autem frater perſonæ defunctæ ſupereſt vel ſoror, vel mixtim fratres & ſorores [agnatica vel] cognatica jura habentes, hereditas in capita dividitur. Itaque fratre non exſtante, mater ſemiſſem omnino capiet, ſorores autem, quotcumque ſunt, pro una habentur: ſed fratre exſtante, non jam multæ ſorores locum unius obtinent.

104 §. VI. Ὥσπερ δὲ τῆς μητρὸς [x] ἐποιήσατο πρόνοιαν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, οὕτω κελεύει καὶ αὐτὴν τῶν οἰκείων φροντίδα [30] ποιεῖσθαι παίδων· παρεγγυᾷ γὰρ αὐταῖς, ἀνήβοις [31] οὖσι τοῖς παισὶ καὶ κηδεμόνος ἀπορεῦσιν, ἡνίκα μὴ ἔστιν ἐπίτροπος τὴν ἀρχὴν, ἢ χειροτονηθείς τις ἐξκουσατίονι ἐχρήσατο, ἢ ὡς σούσπεκτος ἀπεκινήθη, ὥστε αἰτεῖν ἐπίτροπον, καὶ μὴ ἀπρονοήτους αὐτοὺς καταλιμπάνειν. 105 Δέδωκε δὲ αὐτῇ [32] χρόνου ἐντὸς ἔχειν παῤῥησίαν τοῖς παισὶν αἰτεῖν ἐπίτροπον, τουτέστιν [y] εἴσω ἐνιαυ-

§. VI. Uti autem matris curam habuit ſanctiſſimus Imperator noſter, ita & ipſam jubet liberorum ſuorum gerere curam: namque iis præcipit, ut liberis impuberibus ac rectore egentibus, quando ab initio [*aut omnino*] non eſt tutor, aut qui creatus fuit, excuſatione uſus eſt, vel ut ſuſpectus remotus, tutorem petant, neque incuſtoditos eos relinquant. Permiſit autem ei intra *certum* tempus licentiam habere petendi liberis tutorem, id

23. καὶ de: F. 24. Incluſa ejicerem cum F. 25. τῆς de: F. 26. μὲν & ſequens δὲ de: F. 27. ἢ καὶ ἀδ. ἤγουν ἀν. F. 28. ἢ ἀδν. de: ante F. 29. ἐπέχ. ante F. 30. ποιεῖσθαι F. 31. μὲν ad: F. 32. καὶ ad: F. Quidni hic αὐταῖς legimus? G. O. R.

αἰτεῖν, ut ibi notant Græci, l. 6. C. *qui pet. tut.* l. 25. D. *de tutor. & cur.* niſi quo caſu impuberi curator petendus eſt, l. 1. D. *qui pet. tut.* Item avia quæ nepoti tutorem non petierit, damno legitimæ hereditatis coercebitur, l. un. C. Th. *qui pet. tut.* FABR. l.

y. Ex D. Severi conſtitutione mater confeſtim tutores impuberibus petere debet, l. 2. §. 1. D. qui

ἐνιαυτοῦ· εἰ δὲ 33 ῥαθυμήσουσιν αἱ μητέρες εἴσω τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπίτροπον αἰτῆσαι τοῖς πουπίλλοις, ἄνηβοι δὲ οὗτοι τελευτήσουσιν, οὐ κληρονομήσουσιν αὐτοὺς αἱ μητέρες· ἄτοπον γάρ ἐστιν ἀβοήθητον καταλιποῦσαν τὸν παῖδα, τῆς τούτου διαδοχῆς ἀπολαύειν.

§. VII. Καλεῖται δὲ 34 εἰς τὰ τοῦ παιδὸς πράγματα ἀπὸ Τερτυλλιανείου δόγματος, εἰ καὶ ἀπὸ πορνείας [z] ἔσχε τὸν τελευτήσαντα παῖδα.

id eſt intra annum. Si autem ceſſaverint matres intra annum pupillis tutorem petere, atque hi impuberes deceſſerint, matres iis non ſuccedent: abſurdum *eſt* enim, *eam* quæ filium ſine auxilio reliquit, ejus hereditate frui.

§. VII. Vocatur autem ad bona filii *vel filiæ* ex SCto Tertulliano, etſi ex meretricia conſuetudine defunctam prolem habuit.

33. Malo ῥαθυμήσωσιν & τελευτήσωσιν G. O. R.

34. ἡ μήτηρ ad: F. & mox τοῦ Τερ.

qui pet. tut. & l. 2. §. ſi mater. D. *ad Sc. Tertull.* Quemadmodum autem confeſtim accipiendum ſit, docet Jc. in d. l. 2. *ad Tertull.* § confeſtim: ad quem ſerva Græcorum notam in illa verba: *huic rei ſedentis*: τουτέστι τῇ διοικήσει τῶν πουπιλλαρίων πραγμάτων. Hodie vero ſufficit intra annum peti, l. 10. C. *de legit. her.* ex qua Tribuniani manum agnoſcere eſt in d. §. *confeſtim.* FABR. I.

Χρόνω ἐντὸς, verterem: *intra annum.* Sequentia τουτ. εἴσω ἐν. videntur pro gloſſemate habenda. GAVEL.

Vid. Gloſſar. Theoph. G. O. R.

z. L. 2. in pr. D. *unde cognati.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ ΟΡΦΙΤΙΑΝΕΙΟΥ. [a]]

ΤΙΤΛΟΣ Δ.

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν [b], ὡς ὁ 106
δυωδεκάδελτος οὐδὲ μητέρα εἰς τὰ τῶν παίδων, οὐδὲ παῖδας εἰς τὰ τῆς μητρὸς ἐκάλει πράγματα· ἀλλ' ὁ πραίτωρ ἐπενόησεν αὐτοῖς τὴν κογνατικὴν διαδοχήν. Εἰρήκαμεν δὲ, ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου δόγμα [1] Τερτυλλιάνειον ἐγένετο, τὸ παρέχον τῇ μη-

DE SENATUSCONSULTO ORPHITIANO.

TITULUS IV.

Diximus in ſuperioribus *Legem* XII. Tab. neque matrem ad bona liberorum, neque liberos ad matris vocaſſe: ſed Prætorem iis inveniſſe ſucceſſionem cognaticam. Diximus quoque, procedente tempore SCtum Tertullianum eſſe factum, tribuens matri jura

1. Vide ſuper. tit. pag. 552. notam *a* Fabr. & lect. var. 4.

a. Adde titul. Dig. ad S. C. Trebellianum & Orphitianum, adde 4. Paul. ſent. 10. Ad S. C. Orphitianum. D. GOTH.

b. Sup. tit. 1. §. 1. D. GOTH.

c. Pari jure ut liberorum matribus, ita liberis matrum, hereditates deferri debuerunt. Similiter cum Nerva conſtituiſſet, ut in bonis paternis liberi neceſſitate viceſimæ ſolverentur: æquum eſſe Trajanus cenſuit, ut eandem immunitatem parentes in liberorum bonis haberent. *Cur enim*, inquit Plin. in Paneg. *poſteris amplior honor quam majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem?* FABR. I.

d. Euſeb. Chronico poſteriore de Marco Antonino

μητρὶ [2] λεγίτιμα δίκαια ἐπὶ τῇ τοῦ παίδων διαδοχῇ· ὅπερ καὶ τελείαν ἐδέξατο διόρθωσιν, ἐκ διατάξεως τῦ ἡμετέρου βασιλέως, ὡς ὁ προλαβὼν ἐδίδαξε τίτλος. Κα- 107
τὰ μίμησιν [c] δὲ τῦ Τερτυλλιανείυ γέγονε δόγμα τὸ λεγόμϑυον Ορφιτιάνειον, ἐπὶ [3] Ορφίτυ καὶ Ρύφυ [d] τῶν ὑπάτων ἐκφωνηθὲν, Μάρκυ βασιλεύοντος· δι᾽ ὃ [4] δέδοται τῦτο μ̀ υἱῷ, τῦτο δὲ θυγατρὶ, λεγίτιμα δίκαια εἰς τὴν μητρῴαν [e] διαδοχὴν, εἰ καὶ εἴησαν ὑπεξούσιοι. Προτιμῶνται δὲ καὶ τῶν ὁμαίμων [f] αὐτῆς ἀδελφῶν ϗ [5] τῶν λοιπῶν ἀδνάτων.

Jura legitima in ſucceſſione liberorum: quod pleniſſimam etiam accepit emendationem ex conſtitutione Imperatoris noſtri, uti præcedens titulus docuit. Ad ſimilitudinem autem Tertulliani factum eſt SCtum dictum Orphitianum, ſub Orphito & Rufo Conſulibus promulgatum, imperante Marco: per quod tam filio quam filiæ legitima jura data ſunt ad maternam ſucceſſionem, etiamſi in poteſtate forent *aliena*. Præferuntur autem & fratribus ejus conſanguineis & reliquis agnatis.

§. I. Τοῦτο δὲ τὸ δόγμα ἐγγόνοις οὐ 108
βοηθεῖ· ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔχει ἡ μάμμη τὸ Τερτυλλιάνειον, οὕτως οὐδὲ οἱ ἔγγονοι τὸ Ορφιτιάνειον· ἀλλὰ ἔτυχε διορθώσεως τὸ Ορφιτιάνειον

§. I. Hoc autem SCtum nepotibus non auxiliatur; nam ſicut avia expers eſt *SCti* Tertulliani, ita & nepotes Orphitiani: ſed Orphitianum ex conſtitu-

2. *legitima* F. hic & deinceps. 3. Ορφιτίυ ante F. 4. διό. F. 5. τῶν de: F.

tonino & Commodo: *Duras quoque leges novis conſtitutionibus temperarunt*: ſive ut ait Georgius monachus, νόμους καὶ διατάξεις ἐν συνεδρίοις ἀνενεώσαντο. proculdubio Sc. Orphitianum intelligit, ait Scaliger ad Euſebium. Hoc Sc. factum eſt Orphito & Vettio Rufo Coſſ. [A. Chr. 178.] Chronicon Alexandrinum: ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάτων νόμος ἐτέθη, ὥστε ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν τὸν πατέρα τὰ τέκνα· καὶ τῷ ἀρχαιοτάτῳ δὲ παιδὶ τὸ τετραούγκιον δίδοσθαι τῆς πατρῴας οὐσίας, *Pollione & Apro Coſſ.* malè, debuit enim dicere, *Orphito, & Rufo Coſſ.* Nicephorus hiſtoriæ Eccleſiaſt. lib. 3. c. 31. Μάρκος δὲ ὁ τούτου υἱὸς τὸν δίκαιον τουτονὶ νόμον καθίστα τοῦ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν τὰ τέκνα τὸν πατέρα. Mendoſe in utroque ſcriptum eſt, τὸν πατέρα, pro τὴν μητέρα. FABR. I.

e. L. 9. D. *eod.* D. GOTH.

Et filii quidem matri ipſo jure ſuccedunt, l. 11. C. *de ſu. & leg. her.* id eſt citra bonorum poſſeſſionem, l. 3. C. h. t. quia non Prætoris, ſed hujus Senatusconſulti beneficio admittuntur. Adeunt tamen, vel pro herede gerunt. Græci ad d. l. 3. ἐπειδὴ γὰρ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας ἐστὶ τὸ ὀρφιτιάνειον δόγμα, εἰκότως οὐδὲ χρεώδης ἐστὶν ἡ διακατοχὴ τοῖς ἐξ αὐτοῦ καλουμένοις ἐπὶ τῇ κληρονομίᾳ, ἀλλὰ δύνανται ὡς πολιτικοὶ διάδοχοι προσφέρεσθαι. FABR. I.

f. Pro αὐτοῖς [ut ante Fabr. editum] legend. αὐτῆς, ut referatur ad matrem. Superius autem nonnihil ſententiæ deeſt, ubi dicit, εἰ καὶ εἴησαν ὑπεξούσιοι. Latinus habet: *etiamſi alieno juri ſubjecti ſint.* Aut igitur adjiciendum τοῖς ἔξωθεν; in matrum enim poteſtate filii non ſunt, & ſi eſſent, non alieniores hoc modo ſed conjunctiores matri eſſent: aut pro ὑπεξούσιοι legend. αὐτεξούσιοι, ut intelligamus emancipatos, ac propterea a familia patris alienos: ſuperius autem magis arridet. P. NANN.

Melius legeretur αὐταῖς, quia ad matres refertur. ANON. DUK.

Alii αὐταῖς. ANON. NISP. & MEERM.

Non video, quid ſibi velit TH. quando dicit: καὶ τῶν ὁμαίμων αὐτοῖς ἀδ. Malim igitur pro αὐτοῖς legatur αὐτῆς: & ſic periodo præcedenti reſpondet, & de ſententia conſtat. ERNST.

Nihil hac emendatione certius, quam duce Nannio Curtius quoque admiſiſſe videtur, vertens *defunctæ matris.* In ſuperioribus autem idem Nannius vanas turbas dat, & neutra ejus correctio admittenda: namque THus cum Imperatore hoc ait: liberos matri non tantum ſuccedere, ſi ſui fuerint juris, atque adeo ipſi pleno ſibi jure maternam adquirant hereditatem; ſed etiam, ſi alieno id eſt patrio juri ſubjecti uſumfructum maternæ hereditatis non ſibi, ſed parenti adquirant. Vid. t. t. Cod. *de Bonis maternis.* G. O. R.

g. Ne-

φιτιάνειον ἐκ τῶν βασιλικῶν [g] διατάξεων· [6] αὗται γὰρ παρεκελεύσαντο, κατὰ μίμησιν υἱοῦ καὶ θυγατρὸς, καὶ ἔγγονον καὶ ἐγγόνην ἐπὶ τὰ τῆς μάμμης περιγίνεσθαι πράγματα.

ſtitutionibus principalibus emendationem accepit: hæ enim præceperunt, ut ad ſimilitudinem filii & filiæ, etiam nepos ac neptis ad bona aviæ perveniant.

109 §. II. Τοῦτο δὲ σημειώσασθαι χρὴ, ὅτι κάπιτις διμινουτίων τὰ [7] ὑπὸ τοῦ Ὀρφιτιανείου ἢ Τερτυλλιανείου δεδομένα λεγίτιμα δίκαια οὐκ ἀναιρεῖ, διὰ τὸν κανόνα [h] τὸν λέγοντα· ὅτι αἱ ἀπὸ καινοτομίας ἐπινενοημέναι λεγίτιμαι κληρονομίαι οὐ φθείρονται [8] τῇ κάπιτις διμινουτίονι, ἀλλ' ἐκεῖναι μόναι, ὅσαι τὸν δωδεκάδελτον εὑρετὴν ἐπιγράφονται.

§. II. Hoc autem obſervandum eſt, capitis deminutionem jura legitima ex *SCto* Orphitiano vel Tertulliano data non tollere, ob regulam dictantem: hereditates legitimas ex novo jure inventas capitis deminutione haud perimi, ſed eas ſolas, quæ *Legem* XII. Tab. inventricem agnoſcunt.

110 §. III. Ἔξεισι δὲ τὸ Ὀρφιτιάνειον καὶ οἱ ἀπὸ πορνείας [i] τεχθέντες παῖδες.

§. III. Fruentur autem *SCto* Orphitiano quoque ex meretricia conſuetudine nati liberi.

§. IV. Ἐάν τις τελευτήσῃ [k] πολλῶν ὑποκειμένων λεγιτίμων προσώπων τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, καὶ οἱ μὲν ἄλλοι [9] ἀδιτεύσωσιν, εἷς δὲ ῥεπουδιατεύσῃ, ἢ κωλυθῇ κληρονομῆσαι ἀπὸ τελευτῆς, ἤγουν [10] δι' ἑτέρας αἰτίας οὐ κληρονομήσῃ· εἰσὶ γὰρ πολλοὶ ὑπὸ 111 τῶν διατάξεων εἰργόμενοι κληρονομεῖν· [11] τότε τὸ τούτου μέρος προσαύξει τοῖς ἀδιτεύσασιν. Οἷον, τεσσάρων ὄντων οἱ τρεῖς ἠδίτευσαν, ὁ εἷς ἠσθένησε ῥεπουδιατεύσας, ἢ τελευ-

§. IV. Si quis deceſſerit, multis exſtantibus perſonis legitimis ejuſdem gradus, & alii quidem adierint, unus autem repudiaverit vel prohibitus fuerit heres eſſe ob mortem, aut ob aliam cauſam heres non fuerit; ſunt enim multi qui per conſtitutiones heredes eſſe prohibentur: tunc pars hujus adeuntibus adcreſcit. Veluti, quatuor exſtantibus adierunt tres, unus defecit *vel*

6. αἱ παρεκ. F. Immo αὗται. 7. ἐπὶ ante F. 8. τῇ de: F. tum conſtanter *capitis* διμιν. & *legitim.* ſcribit. 9. ἀδιτεύουσι & mox ῥεπουδιατεύσει ante F. 10. δι & οὐ κληρ. de: F. 11. τότε de: F.

g. Nepotes ex principalibus conſtitutionibus ad aviæ ſucceſſionem vocantur, ut avia ad nepotum ſucceſſionem, l. un. C. Th. *qui pet. tut.* FABR. I.

h. L. 1. §. capitis D. *eod.* D. GOTH.

i. Recte, ut quemadmodum matres ex Senatuſc. Tertulliano ſuccedunt liberis vulgo quæſitis: ita ex Orphitiano filii vulgo quæſiti matri ſuccedant. Paul. 4. ſent. 10. §. 1. l. 1. §. 2. D. *eod.* D. GOTH.

Niſi ſit illuſtris femina, quæ juſtos liberos habeat, l. pen. C. *eod.* Illuſtris in ſcholiis Græcorum exponitur συγκλητικὴ, *uxor Senatoris*, ut Chryſoſt. Epiſt. 4. non *conſularis*, ut in Herveti converſione, in cujus codice forte legebatur, ὑπατικὴ. Naturales autem ſuccedunt matri illuſtri una cum juſtis liberis: hoc eſt, ſi mater ex licito concubinatu & conſuetudine filios procreaverit, hi non excludentur à juſtis in ſucceſſione matris. ex licita conſ. ait Juſt. in d. l. pen. [illegible], ait Thalel. μὴ ἐξ ἀθεμιτογαμίας· ἐκεῖνοι γὰρ σπούριοι καλοῦνται. FABR. I.

k. L. 9. D. *de ſuis & legitimis.* D. GOTH.

τελευτήσας, ἢ 12 ὑπὸ νόμου κωλυθεὶς διαδέξασθαι· τὸ τούτου μέρος τοῖς τρισὶν ἐξ ἴσου προσαύξει, εἴτε ζῶσιν οἱ ἀδιτεύσαντες, εἴτε καὶ τελευτῆσαι αὐτοὺς συνέβη.

vel repudians, vel defunctus, vel a lege prohibitus ſuccedere: hujus pars tribus ex æquo adcreſcit, ſive vivant adeuntes, ſive etiam evenerit ut hi morerentur.

12. ἀπὸ Goth. & F.

[ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΗΣ a ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΘΗΛΥΓΟΝΙΑΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ε.

ΕΠΙ τῆς τοῦ ἀδιαθέτου τελευτήσαντος 112
κληρονομίας εἰρήκαμεν b καλεῖσθαι τοὺς
σούους, καὶ τοὺς τούτοις 1 συναριθμουμένους
ὑπὸ τοῦ πραίτωρος, οἷον τοὺς ἐμαγκιπάτους, καὶ τοὺς ἐκ τῶν διατάξεων c αὐτοῖς συζευχθέντας, οἷον τοὺς ἐν βουλευτηρίοις d ἐπιδοθέντας, καὶ τοὺς τεχθέντας ἀπὸ γυναικός, πρὸς ἣν οὐκ ἦν γαμικὴ διάθεσις, ποιήσει δὲ προικώων τὰ τῶν σούων κλησαμένους δίκαια. Μετὰ δὲ τούτους, ἡ ἐξ ἀδιαθέ- 113
του κλῆσις ἔχει e τοὺς ἀδνάτους, καὶ οἷς ἀδνα-

DE SUCCESSIONE COGNATORUM.

TITULUS V.

AD inteſtati defuncti hereditatem diximus vocari ſuos, quique his a prætore connumerantur, velut emancipatos, & qui iis ex conſtitutionibus adjuncti ſunt, velut curiis oblatos, ac natos e muliere, quacum nuptialis affectus non erat, ſed confectione *inſtrumentorum* dotalium jura ſuorum adeptos. Poſt hos autem ſuc-
113 ceſſio ab inteſtato complectitur agnatos, & quibus jura agnatica præbuit SCrum

1. συναριθμουμένους ante Fabr. Confer inf. cap. 181.

a. Hodie juris adgnatici & cognatici ſublata eſt differentia, quantum ad ſucceſſiones ab inteſtato, & legitimas tutelas. FABR. I.

b. §. 1. ſup. *de hered. ab inteſtato.* D. GOTH.

c. Naturales, qui ex Conſtitutionibus redacti ſunt in poteſtatem patris, ſui ſunt, & hoc eſt, quod Juſtin. ait in tit. prox. [*de Hered. q. ab inteſt.* §. 2.] *Quibus connumerari* &c. id enim eſt Suis connumerari; idemque ipſius tituli ordo indicat: nam uſque ad §. *emancipati* [9.] de Suis tractatur ex XII. Tab. deinde de his, quos Prætor vocat *inter Suos*: tum in §. *item vetuſtas* [15.] de his qui ex Conſtitutionibus vocantur inter ſuos, cujusmodi ſunt nepotes neptesve ex filia, pronepotes proneptesve ex nepte ex filio filiave nata, vel ex nepote ex filia nato: non etiam naturales facti legitimi: quo in errore eſt TH. in tit. *de Succ. cogn.* CUJAC. Not. prior. *de Leg. agnat. ſucc.*

Nullus apud THum error eſt, qui temporis ordinem obſervat. Primo omnium Prætor emancipatos vocavit inter ſuos, id eſt cum ſuis vocavit adeoque ſuis connumeravit, quaſi ſui eſſent; namque hæc omnia eamdem vim habent, neque uſquam in jure noſtro illa inter *vocari* & *connumerari* differentia, quam fingit ingenioſiſſimus Cujacius, traditur. Deinde Conſtitutiones ſuis adjunxerunt, ſic enim ait ipſe TH. id eſt ſuos eſſe voluerunt ſ. τὰ τῶν σούων κληρονομηθῆναι δίκαια, ut diſerte addit, liberos legitimatos. Tertio loco in fine cap. 113. nepotum & neptium ex filia &c. meminit noſter, quibus rectiſſime non τὰ τῶν σούων, ſed τὰ λεγίτιμα tantum δίκαια tribuit. Non ſatis ergo attente egit Cuj. G. O. R.

L. penult. C. *de legit. hered.* D. GOTH.

d. §. 2. ſup. *de hered. ab inteſtat.* D. GOTH.

e. Sup. tit. *de legitima adgna. ſucceſſ.* D. GOTH.

 f. Sup.

ἀδιατικὰ δίκαια [f] παρέσχε τὸ Τερτυλλιάνειον [2] καὶ τὸ Ὀρφιτιάνειον δόγμα, ταῖς μητράσι φημὶ καὶ παισὶν αὐτῶν· καὶ ἡ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως διάταξις τοῖς ἀπὸ θηλειῶν ἀδελφῶν τεχθεῖσιν ἐδίδου τὰ λεγίτιμα δίκαια.

§. I. Μετὰ τοίνυν τοὺς εἰρημένους πάντας ὁ πραίτωρ ἐπενόησε τρίτην τάξιν, ἐξ ἧς τοὺς κογνάτους [g] ἐκάλεσε, τοὺς τῇ φύσει γνωσκομένους, οὓς ἠγνόησεν ἡ τοῦ δυωδεκαδέλτου στενοτάτη νομοθεσία· εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ ὑποστάντες κάπιτις δημινουτίωνα, καὶ οἱ [4] ἐκ τούτων τεχθέντες. Μισηθέντας γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου διὰ τὴν κάπιτις δημινουτίωνα ἐκ τρίτης ὁ πραίτωρ ἐκάλεσε τάξεως. Ταῦτα λέγω ἐξῃρημένων μόνων ἀδελφῶν, ἀρρένων φημὶ καὶ θηλειῶν, ἐμαγκιπάτων, οὐκέτι μέν τοι τῶν ἐξ αὐτῶν τεχθέντων· γέγονε γὰρ διάταξις τοῦ τῆς θείας λήξεως Ἀναστασίου [l] λέγουσα, ἵνα ἐάν τις τελευτήσῃ καταλιπὼν ἀδελφὸν [5] integri juris, τουτέστι μὴ ὑποστάντα κάπιτις δημινουτίωνα, καὶ ἕτερον [6] κάπιτε δημινοῦτον, ὥστε τοὺς δύο καλεῖσθαι ἐπὶ τὴν τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφοῦ ἢ τῆς τελευτησάσης ἀδελφῆς κληρονομίαν, οὐκ ἐξ ἴσων μερῶν, ἀλλ' ὥστε πλέον τι ἔχειν τὸν λεγίτιμον· τουτέστι τὸν μὲν κάπιτε δημινοῦτον [m] λαβεῖν δ' οὐγκίας, τὸν δὲ integri juris

SCtum Tertullianum & Orphitianum, matribus ſcilicet earumque liberis. Nec non piiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutio genitis ex ſororibus jura legitima dedit.

114 §. I. Poſt omnes igitur *hos* dictos Prætor tertium excogitavit ordinem, ex quo vocavit Cognatos, natura cognitos, quos anguſtiſſima XII. tabularum legislatio ignorabat: hi vero ſunt, qui capitis deminutionem ſubierunt, atque ex his progeniti. Hos enim odio habitos ab *Lege* XII. Tab. propter capitis deminutionem Prætor ex tertio Ordine vo-
115 cavit. Hæc dico, exemtis ſolis fratribus ac ſororibus emancipatis, non item tamen horum liberis. Facta eſt enim conſtitutio Anaſtaſii piæ memoriæ dicens, ut ſi quis moriatur fratrem relinquens integri juris, id eſt capitis deminutionem haud paſſum, atque alium capite deminutum, ambo ad de-
116 functi fratris vel defunctæ ſororis hereditatem vocentur, non ex æquis partibus, ſed ut legitimus quid amplius habeat: hoc eſt, ut capite deminutus quatuor uncias, integri autem

2. φημὶ ex hoc loco in paulo inferiorem detrudendum mihi videbatur. G. O. R. 3. τὰ δίκαια τῶν ἀδιαδόχων vulgo hic addita, præeuntibus Curtio & F. ejeci. 4. οἱ de: F. utraque, ſed in 2. addit παῖδες poſt τεχθ. 5. ἴντεγρι ἰούρις hic & dein ante F. 6. *capite* δημ. conſtanter F. NOTA: Nihil notularum in hac pag. excidiſſe, ſciat Lector.

f. Sup. *de ſenatuſc. Tertull.* & *de ſenatuſc. Orphitiano.* D. GOTH.

g. Proximiores, id eſt, propiores cognatos Prætor vocat. Sic loquitur Ulp. 46. ad edict. ut notat Priſcian. 3. FABR. I.

l. V. l. 4. *de legitimis tutor.* l. ult. C. *de legit. hered.* D. GOTH.

Ipſa Anaſtaſii conſtitutio hodie non exſtat, ſed citatæ a Goth. leges, uti hic Inſt. locus & THus inf. *de Grad. Cognat.* cap. 143. illam conciſe exhibent. G. O. R.

m. Frater capite deminutus vocatur ad ſucceſſionem fratris cum deminutione trientis, quod gloſſæ quoque ſuboluit. FABR. I.

n. Pro συγγενῶν lege ἀδιατων, & pro ὑπείσιν legend. ὑπείσονται. NANN. & ANON. *in ternis Codd.* Priori correctione carere poſſumus, quum συγγενὴς ſæpe κατ' ἐξοχὴν pro *agnato* ſumatur, ut Gloſſ. noſtrum

ρις τὸ διπλοῦν, τουτέστιν ἡ οὐγκίας· πᾶν [7] δὲ τὸ περὶ τούτου νόμιμον ἔξεστι [8] μαθεῖν τὸν τὴν εἰρημένην ἀναγνόντα διάταξιν. Ὁ οὖν κάπιτε διμινοῦτος ἀδελφὸς καλεῖται μὲν ἅμα τῷ ἔχοντι ἀκέραια τὰ λεγίτιμα δίκαια, ἥττονα δὲ κομίζεται μοῖραν, καθὰ εἴρηται. Τῶν δὲ ἄλλων [n] συγγενῶν, εἰ καὶ μὴ [9] ὑπ- 117 έστησαν κάπιτις διμινουτίωνα, εἰς ὁλόκληρον προτιμᾶται, πολλῷ δὲ πλέον [10] τῶν κογνάτων. Ἐὰν γὰρ ἐγὼ τελευτήσω καταλιπὼν ἀδελφὸν κάπιτε διμινοῦτον καὶ θεῖον πρὸς πατρὸς, ὁ ἀδελφὸς προτιμηθήσεται. Οὐδεὶς οὖν ὑποστὰς κάπιτις διμινουτίωνα καλεῖται ἀπὸ ἀδνατικῆς τάξεως, εἰ μὴ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ μόνη, οὐ μὴν παῖδες ἀδελφοῦ· οὗτοι γὰρ ὑποστάντες κάπιτις διμινουτίωνα εἰς τὴν [11] κογνάτων καταπίπτουσι τάξιν.

tem juris *frater* duplum, id eſt octo uncias, capiat. Omne autem hac in *re* jus diſcere poteſt, qui dictam conſtitutionem legerit. Capite igitur deminutus frater vocatur quidem, cum eo qui integra jura habet legitima, ſed minorem partem fert, ut dictum eſt. Sed aliis agnatis, etſi capitis deminutionem paſſi non ſunt, in ſolidum præfertur, multoque magis cognatis. Nam ſi ego fratrem capite deminutum & patruum relinquens moriar, frater præferetur. Nemo igitur capitis deminutionem paſſus ex ordine agnatico vocatur, niſi ſolus frater ac ſoror, non autem liberi fratris: hi enim capitis deminutionem paſſi in ordinem cognatorum delabuntur.

§. II. Καὶ τοὺς ἀπὸ θηλυγονίας [12] κα- 118 ταγομένους [o], ὥσπερ τοὺς κάπιτε διμινούτους, ἀγνοουμένους ὑπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου, ὁ πραίτωρ ἀπὸ τῆς τρίτης ἐκάλεσε τάξεως.

§. II. Item ex feminina progenie deſcendentes, ſicut capite deminutos, *Legi* XII. Tab. ignotos, Prætor ex tertio vocavit ordine.

§. III. Ἕξει δὲ ἡ τρίτη τάξις καὶ τὸν εἰς θέσιν [p] δεδομένον παῖδα, ἡνίκα βούλεται ἐπὶ τὴν τοῦ φυσικοῦ πατρὸς παραγίνεσθαι κληρονομίαν.

§. III. Habebit autem tertius ordo etiam filium in adoptionem datum, quando vult ad patris naturalis hereditatem pervenire.

§. IV. Γυνή τις πορνευθεῖσα παῖδας ἔ- 119 σχεν· οὐχ ἕξουσιν οὗτοι πρός τινα [q] λεγίτιμα δίκαια· ἡ γὰρ ἀδνατίων ἀπὸ τοῦ πατρὸς γνωρίζεται· οὗτοι δὲ πατέρα [r] ἔχειν οὐ

§. IV. Mulier aliqua meretrix liberos habuit: hi adverſus neminem jura legitima habebunt; namque agnatio ex patre noſcitur, at hi patrem habere

7. γὰρ ante F. 8. σοι ad: F. omittens dein τὸν. Mox ἀναγνοῦντα omnes præter Lovan. 9. ὑπέστη ante F. 10. καὶ ad: F. 11. κογνατικὴν μεταχ. τ. F. 12. δὲ ad: F.

noſtrum docebit. Poſterior & mihi in mentem venerat, & recepi cum Fabroto. Curtius ſublato μὴ vertit, *etiamſi capitis deminutionem paſſus ſit*, quod bonum præſtat ſenſum, ſed ταυτολογισμὸς eſt, quia jam ante hoc dixerat. Taceo Latini textus auctoritatem. G. O. R.

o. Adde §. 3. verſ. ſed quia, ſup. *de legit. adgnat. ſucceſſ.* [cap. 69.] D. GOTH.

Omiſit hæc Juſtin. *ex tranſverſo.* FABR.

Facile hanc jacturam ferimus, quum ſatis per ſe intelligatur: namque hic tit. agit de Cognatis, ergo de transverſalibus, ſed de matribus actum titulis duobus antecedentibus. G. O. R.

p. L. 1. §. *cognationem* 4. D. *unde cognati.* D. GOTH.

q. L. 4. D. *unde cognati.* l. 4. §. ſciendum. D. *de gradib.* D. GOTH.

r. Spurius patrem habere non creditur, & ideò ad ejus hereditatem non admittitur tam civili, quam Hebræorum jure. Moſes Maimonides: *filius ex*

εὐ νοοῦνται. Ὥστε οὖν [13] οὗτοι οὐδὲ ἀλλήλοις εἰσὶν ὅμαιμοι· ἡ γὰρ ὁμαιμότης εἶδός ἐστιν ἀδνατίωνος· κογνατικὰ δὲ οἱ ἐκ πόρνης μητρὸς τεχθέντες ἀδελφοὶ περιβάλλονται πρὸς ἀλλήλους δίκαια, ὥσπερ καὶ πρὸς πάντα τὸν ἀπὸ μητρὸς [s] αὐτοῖς γνωσκόμενον συγγενῆ. [14] Οὕτω τοίνυν ἐκ τῆς τρίτης παραγίνονται τάξεως.

120 Οὐκοῦν ἡ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος ἐπινενοημένη τρίτη τάξις ἔχει τοὺς ὑποστάντας ἀδνάτους κάπιτις δημινουτίωνα, ἐξῃρημένων ἀδελφῶν, καὶ τοὺς ἐκ τούτων τεχθέντας· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ θηλυγονίας ἡμῖν ἐγνωσμένους· καὶ παῖδα ὄντα μὲν ἐν τῇ θετῇ φαμιλίᾳ, τὸν δὲ φυσικὸν πατέρα κληρονομεῖν σπουδάζοντα, καὶ τοὺς ἀπὸ πορνείας [t] τεχθέντας· οἷς πᾶσι proximitatis nomine τὴν unde cognati διακατοχὴν ἐπαγγέλλεται· τουτέστιν οὐ πάντας ἅμα καλῶν, ἀλλὰ τοὺς πλησιάζοντας τῷ βαθμῷ.

121 §. V. Πολλῶν δὲ διαφορῶν οὐσῶν μεταξὺ ἀδνάτων καὶ κογνάτων, πρὸς ταῖς οὔσαις ἐστὶ καὶ αὕτη· ἐὰν γάρ τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, ὁ τούτου ἀδνάτος ἐπὶ τὴν αὐτοῦ κληθήσεται κληρονομίαν, εἰ καὶ δεκάτου [u] ἐστὶ βαθμοῦ, καὶ δύναται ἀδιτεύειν ὡς ἀπὸ

re non intelliguntur. Itaque hi neque inter ſe ſunt conſanguinei: nam conſanguinitas agnationis ſpecies eſt. Sed ex matre meretrice nati fratres cognatica inter ſe jura habent; ut etiam adverſus omnem cognatum ex matre illis conjunctum. Hi igitur ex tertio veniunt ordine.

120 Itaque tertius ordo a Prætore inventus habet agnatos capitis deminutionem paſſos, exceptis fratribus, atque ex his natos: nec non ex feminina progenie nobis conjunctos: item filium in adoptiva quidem conſtitutum familia, ſed patri naturali ſuccedere volentem, & genitos ex meretricia conſuetudine. Quibus omnibus proximitatis nomine bonorum poſſeſſionem Unde cognati promittit: id eſt, non omnes ſimul vocans, ſed gradu proximos.

121 §. V. Quum vero multæ ſint differentiæ agnatos inter & cognatos, præter illas etiam eſt hæc: Si quis enim inteſtatus moriatur, hujus agnatus ad hereditatem ejus vocabitur, licet decimo ſit gradu, poteſtque adire tam-

13. ἤτοι de: F.

14. Καὶ ad: F.

ex ancilla, aut extranea ſuſceptus non habetur pro filio, nec omnino ad hereditatem admittitur. FABR. I.

s. Lege igitur apud Juſtin. *ſicut ex matre cognati*, ut in vett. FABR.

Hottomannus cum aliis legit: *ſicut ex matre cognati ſunt*, quam lectionem etiam ſecutus videtur THus. Lectio tamen vulgata ex l. 4. D. *Unde cognati* ſuſtineri poteſt, ut dicamus jure prætorio ſpurios matri ſuccedere nomine *proximitatis*, ſeu ex edicto *Unde cognati*. BÖHMER *ad Inſtitt.*

Plane cum Hotomano facit Codex Dorvillianus. Mihi verba THi penſitanti videtur Imperator ſcripſiſſe *ſicut & matri* [ſive *matris*] *cognatis*; quod Charondam ex THo jam monuiſſe & video & lætor. G. O. R.

t. 5. Harmen. 0. §. 19. D. GOTH.

u. V. ad §. 3. ſupra tit. 2. [cap. 66. not. *p.*] D. GOTH. & FABR. I.

x. Natum ex ſobrino *conſobrinum majorem* THus vocat: quod Trebatius dixerit ultimum gradum cognationum ſobrinorum eſſe, & eos qui ex his naſcerentur, proximo nomine etiam appellari, quod proprium nomen non haberent, l. ult § ult. ſub fin. D. *de Gradib.* &c. EG. BARO. *ad Inſtitt.*

Neque hic neque alibi, quod ſciam, THus conſobrinum majorem ſic accipit, ſed in ſexto gradu ponit: vid. nos ad §. 6. ſeq. tit. G. O. R.

L. 1. Hæc autem D. *unde cognati*. nec enim ultra inveniuntur nomina. l. non facile D. *de gradibus*, Paul. 4. ſent. 11. §. 8. D. GOTH.

In edit. Viglii, & uno cod. R. legitur, τοῦ κονσοβρίνου, ἢ τῆς κονσοβρίνης. in duobus reliquis, ut edi

ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου, 15 αἰτεῖν δὲ τὴν unde legitimi, ὡς ἀπὸ τοῦ πραίτωρος.

tamquam ex *Lege* XII. Tab. atque *bonorum poſſeſſionem* petere Unde Legitimi, tamquam ex Prætoris *edicto*.

Εἰ δὲ ἀγνάτος μὲν μὴ ὕπεστι, περίεισι δὲ 122
κογνάτοι τῷ τελευτήσαντι, δοθήσεται αὐτοῖς ἡ unde cognati διακατοχὴ, ἡνίκα εἰσὶ μέχρι 16 τοῦ ἕκτου βαθμοῦ· ἀπὸ γὰρ τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ ταῦτα μόνα καλεῖται τὰ πρόσωπα, ὁ υἱὸς ἤγουν ἡ θυγάτηρ τοῦ σοβρίνου ἢ τῆς σοβρίνας. Τίνες δὲ οὗτοί εἰσιν, ἐν τῷ ἑξῆς μαθησόμεθα τίτλῳ.

Si autem agnatus quidem non exſtat, ſed cognati ſunt defuncto, dabitur iis bonorum poſſeſſio Unde cognati, quando intra ſextum ſunt gradum. Ex ſeptimo enim gradu hæ ſolæ vocantur perſonæ, filius vel filia ſobrini aut ſobrinæ. Qui autem hi ſint, in ſequenti diſcemus titulo.

15. αἰτεῖ δὲ τὴν οὐνδὲ λεγίτιμαν, ante F. 16. τοῦ de: F.

edi curavi, & Juſtiniani contextui congruit, & l. 1. §. 3. D. *unde cogn.* FABR.

Utinam ſic alias rationem facti reddidiſſet! Ceterum plura vide §. 5. & 6. ſq. tit. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΒΑΘΜΩΝ [a] ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ϛ.

Τὸ πρώην [b] ἐν προθεωρίᾳ ἡμῖν εἰρημένον περὶ τῶν βαθμῶν, νῦν ἀναγκαῖον δι' αὐτοῦ παραστῆσαι τοῦ ῥητοῦ, ἐπὶ τὸ πλείονα πίστιν ἔχειν τὸ λεγόμενον. Ἀριθμηθήσονται δὲ οἱ βαθμοὶ τῆς συγγενείας οὕτως. Τέως δὲ κατὰ πρώτην τάξιν εἰδέναι χρὴ, τὴν συγγένειαν 1 [εἶναι] ἢ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων, ἢ τῶν ἀπὸ λοξότητος ἐρχομένων,

DE GRADIBUS COGNATIONUM.

TITULUS VI.

123 Quod antea *a* nobis in prævia contemplatione dictum *fuit* de gradibus, nunc neceſſe *eſt* per ipſum exhibere contextum, ut majorem habeat fidem quod dicitur. Numerabuntur autem cognationis gradus ſic: ſed primo utique loco ſciendum eſt, cognationem eſſe vel adſcendentium &

1. εἶναι ſuppleo cum Curtio.

a. Sic 28. *Eclog* c. περὶ βαθμῶν 45. *Eclog.* 3. 38. Digeſt. 10. adde 4. Paul. ſentent. 11. de gradib. 4. Harmenop. 6. D. GOTH.

Gradus dicti ſunt à ſimilitudine ſcalarum, in quarum modum deſcribebantur. Euſtath. ad Ἰλ. υ. σχῆμα κλιμακωτὸν appellat, quo loco Æneas generis ſui gradus enumerat Ovid. Transformationum 13. — *noſtri quoque ſanguinis auctor Juppiter eſt, totidemque gradus diſtamus ab illo.* Alii pingere ſoliti ramos ex ſtirpe deductos. Perſ. Satira 3. *Stemmate quod Tuſco ramum milleſime ducis* Gloſſ vett. *Ramum aliquem ac lineam ſucceſſionis à genealogo in ſtemmate numeratus obtineas.* Schol. ab Æl. Vin. editus: *Stemmata dicuntur ramuſculi, quos etiam faciunt advocati in jure, cum gradus partiuntur, ut picta: ille filius illius, ille pater illius.* Donat. in Adelph. Act. 5. ſc. 8. *Nam multi gradus, & veluti rami ſunt propinquitatis in affinitate, & cognatione diſpoſiti.* ideoque pater quaſi arbor aut radix, liberi & poſteri velut rami, & ſurculi. Artemid. ὀνειρ. 2. c. 8. Germanus Arch. Conſtantinop. in Encomio Sanctiſſ. Deip. τοῦ γὰρ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος, καὶ τῶν καθεξῆς ὀρπηξ κατίσκηκα [*ſic*]. Itaque Amphiloch. Orat. de occurſu Domini noſtri, &c. matrimonium appellat γεωργὸν τῶν λογικῶν ἐμψύχων κλάδων. FABR. I.

b. Titulo *de legitima adgnatorum tutela*, & tit. *de legitima adgnatorum ſucceſſione.* D. GOTH.

μένων, οἵτινες λέγονται [c] ἐκ πλαγίου, ἀδελφῶν ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν τικτομένων· ἀκολούθως δὲ θείου καὶ θείας, τοῦτο μὲν πρὸς πατρὸς, τοῦτο δὲ πρὸς μητρός.

& deſcendentium, vel ex obliquo venientium, qui dicuntur ex latere, fratrum ac ſororum atque ex his progenitorum: & conſequenter thii ac thiæ, tam paternorum quam maternorum.

124 Καὶ ἡ μὲν τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων συγγένεια ἀπὸ πρώτου ἄρχεται βαθμοῦ· ἡ δὲ [2] τῶν ἐκ πλαγίου ἀπὸ δευτέρου· πρῶτον γὰρ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν βαθμὸν ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου.

Et adſcendentium quidem ac deſcendentium cognatio a primo incipit gradu: ſed ex latere *venientium* a ſecundo; nam primus gradus in collateralibus inveniri non poteſt.

§. I. Ὁ πρῶτος βαθμὸς [d] ἐν μὲν τοῖς ἀνιοῦσιν ἔχει πατέρα, μητέρα· ἐν δὲ τοῖς κατιοῦσιν υἱὸν, θυγατέρα.

§. I. Primus gradus in adſcendentibus habet *I.* Patrem, Matrem: in deſcendentibus *II.* Filium, Filiam.

§. II. Ὁ δεύτερος [e] ἐν τοῖς ἀνιοῦσιν ἔχει πάππον, μάμμην· ἐν [3] δὲ τοῖς κατιοῦσιν ἔγγονον, ἐγγόνην· ἐν δὲ τοῖς ἐκ πλαγίου ἀδελφὸν, ἀδελφήν.

§. II. Secundus gradus in adſcendentibus habet *I.* Avum, aviam: in deſcendentibus *II.* Nepotem, neptem: & in collateralibus *III.* Fratrem, ſororem.

125 §. III. Ὁ τρίτος βαθμὸς [f] ἔχει ἐν τοῖς ἀνιοῦσι πρόπαππον, προμάμμην· ἐν τοῖς κατιοῦσι προέγγονον, προεγγόνην· ἐν τοῖς ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς [g] υἱὸν καὶ θυγατέρα, καὶ ἀκολούθως θεῖον [4] [καὶ θείαν] πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρός [h].

§. III. Tertius gradus habet in adſcendentibus *I.* Proavum, proaviam: in deſcendentibus *II.* Pronepotem, proneptem: in collateralibus *III.* Fratris ac ſororis filium & filiam: & conſequenter *IV.* Thium & thiam, paternos ac maternos.

Ὁ θεῖος ὁ πρὸς πατρὸς ῥωμαϊστὶ λέγεται patruus, τουτέστιν ὁ τοῦ πατρὸς [i] ἀδελφὸς, [5] ὃς ἑλληνιστὶ λέγεται [k] πατρῶος· 126 Ὁ δὲ πρὸς μητρὸς θεῖος καλεῖται ῥωμαϊστὶ μὲν [6] avunculus, τουτέστιν ἀδελφὸς

Thius paternus Latine dicitur Patruus, id eſt patris frater, qui Græce vocatur Πατρῷος. Thius autem maternus Latine dicitur Avunculus, id eſt matris frater, qui apud Græcos pro-

2. τῶν de: F. 3. δὲ de: F. 4. hoc ſolum addendum puto. Fabr. pro ſeq. ἢ habet θεῖον: at ſic plura ſupplenda. 5. ὅστις F. 6. ἀβούνκλος - - ἄμιτα - - ματέρτερα ante F.

c. Salvian. contra Avar. 3. *Siquidem, ut dudum dicere cœperamus, jam non tantum filiis, aut nepotibus, quod ob naturæ neceſſitudinem ferri poteſt, ſed etiam adgnatis atque cognatis, neque ſolum, ut ajunt, ex directo, ſed etiam ex obliquo, & ex tranſverſo, &c.* FABR. I.

d. L. 1. §. 3. l. 10. §. 12. D. *de gradib.* Paul. 4. ſentent. 11. §. 1. *Hoc gradu continentur perſonæ 4.* D. GOTH.

e. d. l. 1. §. 4. l. 10. §. 13. D. *eod.* Paul. d. loco §. 2. *Hoc gradu continentur perſonæ 12.* D. GOTH.

f. L. 1. §. 5. l. 10. §. 14. D. *de gradib.* Paul. d. loco §. 3. *Hoc gradu continentur perſonæ 32.* D. GOTH.

g. Qui Græce ἀδελφιδοῦς dicitur, vel ἀδελφόπαις, id eſt, *fratruelis.* Gloſſ. Gr. Lat. ἀδελφιδοῦς, *fratruelis, fratris filius, vel fraternus.* Gloſſ. Iſid. & Arabicolat. *fraternus, fratris filius.* FABR. I.

h. Adde: θείαν πρὸς πατρὸς, θείαν πρὸς μητρός. FABR.

i. Idem πατράδελφος dicitur. Hom. πατροκασίγνητον appellat. Od. ζ'. FABR. I.

k. Vel

δελφὸς [7] τῆς μητρὸς, ὃς παρ' Ἕλλησι καλεῖται κυρίως [l] μητρῷος· κοινῶς δὲ πᾶς θεῖος [m] λέγεται. Ἡ πρὸς πατρὸς θεία λέγεται amita, τουτέστι τοῦ πατρὸς ἀδελφή· ἡ δὲ πρὸς μητρὸς matertera, τουτέστι τῆς μητρὸς ἀδελφή. Ἑκατέρα δὲ θεία [n] προσαγορεύεται, ἤγουν παρά τισι [8] τιτθὶς [o].

proprie vocatur Μητρῷος: ſed communiter uterque Θεῖος adpellatur. Thia paterna dicitur Amita, id eſt patris ſoror: materna autem Matertera, id eſt matris ſoror: ſed utraque nominatur Θεῖα, aut a nonnullis Τιτθὶς.

127 §. IV. Ὁ δὲ τέταρτος βαθμὸς [p] περιέχει ἐκ μὲν τῶν ἀνιόντων ἀπόπαππον, ἀπομάμμην· ἐκ δὲ τῶν κατιόντων ἀπέγγονον, [q] ἀπεγγόνην· ἐκ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς ἔγγονον, ἐγγόνην· θεῖον πρὸς πατρὸς μέγαν, θείαν πρὸς πατρὸς μεγάλην· ὁμοίως δὲ θεῖον μέγαν [r] πρὸς μητρὸς, θείαν μεγάλην πρὸς μητρός· τουτέστι [9] τοῦ πάππου μου καὶ τῆς μάμμης μου ἀδελφὸν καὶ ἀδελφήν. Ἔστι καὶ ὁ κονσοβρῖνος καὶ ἡ κονσοβρίνα, τουτέστιν οἵτινες καὶ ἅτινες ἀπὸ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων [10] τίκτονται ἤγουν θηλειῶν.

§. IV. Quartus porro gradus continet ex adſcendentibus *I.* Abavum, abaviam: ex deſcendentibus *II.* Abnepotem, abneptem: ex collateralibus *III.* Fratris ac ſororis nepotem, neptem: *IV.* Patruum magnum, amitam magnam; & ſimiliter avunculum magnum, materteram magnam, id eſt avi mei atque aviæ meæ fratrem ac ſororem. Eſt etiam *V.* Conſobrinus & conſobrina, id eſt qui quæve ex duobus fratribus aut ſororibus naſcuntur.

128 Τινὲς δὲ τῶν παλαιῶν κονσοβρίνους μὲν [11] ὀρθῶς λέγουσι τούτους κυρίως, οἵτινες ἐκ δύο [12] ἀδελφῶν θηλειῶν ἐτέχθησαν, [13] quaſi conſororinos· τούτους δὲ, οἵτινες ἐκ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων προῆλθον, κυρίως [14] fratres [s] patrueles καλεῖσθαι λέγουσιν· Εἰ δὲ ἐκ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων θυγατέρες τεχθῶσιν, ἀλλήλας καλοῦσι ſorores patrueles· οἱ δὲ ἀπὸ [15] ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς

Nonnulli quidem veterum recte eos proprie conſobrinos vocant, qui ex duabus ſororibus ſunt nati, quaſi conſororinos: eos autem, qui ex duobus fratribus prodierunt, proprie fratres patrueles vocari dicunt. Si autem ex duobus fratribus naſcantur filiæ, vocantur inter ſe ſorores patrueles: qui vero ex fratre ac ſorore naſcuntur, pro-

7. τῆς de: F. 8. τηθὶς Lov. probante Nannio, & F. abſque neceſſitate. 9. τοῦ πάππου μου καὶ de: F. 10. ἤγ. θηλ. τίκτ. F. 11. κυρ. λέγ. ὀρθ. τούτ. F. 12. θηλ. ἀδ. F. 13. κυρίως κονσοβρίνους ante F. præter Lovan. 14. φράτρες πατρουέλες & mox σορόρες πατρ. hic & alibi ante F. 15. τοῦ cum F. delevi, qui mox ἀπὸ ἀδελφῆς & *amitini* & *conſobrinum* &c. ſcribit.

k. Vel πάτρως Atticè, & μήτρως. FABR. I.

l. Schol. Pind. Od. 9. Olymp. Joſeph. ἀρχ. 1. c. 19. FABR. I.

m. L. 37. §. codicillis, D. *de leg.* 3. Jul. Pollux lib. 3. c. 2. Euſtath. ad Iliad. φ. Moſchop. περὶ σχ. Cic. 2. ad Attic. 2. Gloſſ. Arabicolat. *thius*, *avunculus.* Simplic. in Epict. τοὺς τῶν γονέων ἀδελφοὺς θείους ἐκάλεσαν, ἐνδεικνύμενοι τὴν τάξιν, ἣν τοὺς γονέας ἔχειν περὶ τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν ὑπολαμβάνει. FABR. I.

n. Ruffin. hiſt. Eccl. 1. c. 6. in exemplo fidei Nic. Ammonius περὶ ὁμ. καὶ διαφ. λεξ. FABR. I.

o. Phrynich. τηθὶς, ἡ τοῦ πατρὸς, ἢ τῆς μητρὸς ἀδελφή. Jul. Poll. 3. c. 2. FABR. I.

p. d. l. 1. §. 6. l. 10. §. 15. D. *eod.* Paul. d. loco.

§. 4. *Hoc gradu continentur perſonæ* 80. D. GOTH.

q. *Nepotis Nepotem*, Plin. lib. 7. c. 13. FABR. I.

r. Schol. Perſii. *Major avunculus*, *aviæ frater.* FABR. I.

s. Fratres & ſorores dicuntur abſolute fratrum, ſororumque liberi. Auguſtin. ut refertur 22. q. 2. Soro-

φῆς τικτόμενοι, ἀμίτινοι [t] κυρίως προσαγορεύονται. Τῆς θείας μου τῆς πρὸς πατρὸς οἱ παῖδες ἐμὲ [16] κονσοβρῖνον καλοῦσιν, ἐγὼ δὲ ἐκείνους ἀμιτίνους. Ὥστε οὖν δεῖ [17] συνελόντα εἰπεῖν, καταχρηστικῶς μὲν οἱ ἀπὸ δύο 129
ἀῤῥένων ἤγουν θηλειῶν τικτόμενοι κονσοβρῖνοι προσαγορεύονται· κυρίως δὲ οἱ μὲν ἀπὸ ἀῤῥένων ἄῤῥενες, φράτρες πατρουέλες, οἱ δὲ ἀπὸ θηλειῶν ἄῤῥενες ἤγουν θήλειαι, κονσοβρῖνοι καὶ κονσοβρῖναι, οἱ δὲ ἀπὸ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς ἀμίτινοι· ἀλλ' οὗτος ὁ μὲν τῆς θηλείας υἱὸς τὸν τοῦ ἄῤῥενος κονσοβρῖνον καλέσει, ὁ δὲ τοῦ ἄῤῥενος τὸν τῆς θηλείας ἀμίτινον.

§. V. Ὁ πέμπτος βαθμὸς [u] ἔχει ἐν 130
ἑαυτῷ ἐκ μὲν τῶν ἀνιόντων δίσπαππον, δισμάμμην· ἐκ δὲ τῶν κατιόντων δισέγγονον, δισεγγόνην· ἐκ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς προέγγονον, προεγγόνην· καὶ ἀκολούθως [18] μείζων θεῖος πρὸς πατρὸς, μείζων θεία πρὸς πατρός, τουτέστι τοῦ προπάππου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή· μείζων θεῖος πρὸς μητρὸς, μείζων θεία πρὸς μητρὸς, τουτέστι τῆς προμάμμης ἀδελφὸς καὶ

proprie amitini adpellantur. Amitæ meæ filii me conſobrinum nominant, at ego illos amitinos. Itaque breviter 129
dicendum eſt: abuſive quidem ex duobus fratribus vel ſororibus nati, conſobrini vocantur: proprie autem maſculi ex fratribus fratres patrueles; maſculæ ac feminæ ex ſororibus conſobrini & conſobrinæ: ſed ex fratre ac ſorore amitini; aſt hic ſororis quidem filius fratris *filium* nominabit conſobrinum, ille autem fratris *filius* ſororis *filium*, amitinum.

130 §. V. Quintus gradus habet in ſe ex adſcendentibus *I.* Atavum, ataviam: ex deſcendentibus *II* Atnepotem, atneptem: ex collateralibus *III.* Fratris ac ſororis pronepotem, proneptem: & conſequenter *IV.* Patruus major, amita major; id eſt proavi frater ac ſoror: avunculus major, matertera major, id eſt proaviæ frater ac ſoror. Similiter *V.* natorum ex

16. μὲν ad: F. 17. γὰρ ad: F. 18. Notabile ἀνακόλουθον pro μείζονα θεῖον &c.

Soror enim dicitur, quia filia fratris erat. Pet. Chryſol. Serm. 48. & 49. Procop. Gazæus in Geneſ. c. 20. & 29. Plerumque tamen fratres patrueles, vel ſorores dicuntur, qui quæve ex duob. fratribus progenerati ſunt. Conſobrini vero, qui ex duabus ſororibus, quaſi conſororini. Vet. Grammatic. *Hi conſobrini ſunt, quos genuere ſorores.* Gloſſ. MS. *Conſobrini, qui de ſingulis ſororibus naſcuntur.* Vide Gloſſ. Baſilic. & quæ ibi not. FABR. I.

t. Nonius: *Amitini, fratrum maris & feminæ filii, qui & conſobrini appellantur.* ait eos, qui ex fratre & ſorore progenerantur, etiam conſobrinos appellari, de quo vide Donat. in Hecyr. Act. 3. ſc. 5. Joſeph. ἀρχ. 1. c. 19. & Ruffini interpretationem. FABR. I.

u. d. l. 1. §. 7. l. 10. §. 16. D. *eod.* Paul. d. loco §. 5. *hoc gradu continentur perſonæ* 184. D. GOTH.

Immo 192. ut poſt Charondam & Baronem evici in *Matheſi Juridica* p. 65. ſqq. ubi ſimul omnes gradus dilucide ſatis expoſui. G. O. R.

x. Mendum eſt, non THi niſi fallor, ſed ſcriptoris: legendum eſt, *propius* ſobrinis. Sed ſeq. §. *major conſobrinus* dicitur, quem eſſe ſobrinum conſtat, ut noſter a culpa non omnino vacuus eſſe videatur. HOTOM *in Lugd.*

De *majori conſ.* dicam ad ſeq. §. G. O. R.

In uno codice legitur, πρότερος κονσοβρῖνος: cætera deſunt. in ſecundo, πρότερος σοβρῖνος, καὶ προτέρα σοβρῖνα, τουτέστι, &c. in tertio: *proprius conſobrino, & propria conſobrino.* Secundi codicis ſcriptura propius accedit ad Juſtinianum. Lege igitur *propius ſobrino, & propius ſobrina.* vel, *propior ſobrino*. καὶ *propior ſobrina.* Græci, σοβρίνου ἐγγύτερον appellant in l. 2. C. *comm. de ſucceſſ.* FABR.

y. L. ſexto gradu 3. l. 10. §. 19. D. *eod.* Paul. d. loco. §. 6. Cæterum hoc gradu continentur perſonæ 448. D GOTH.

z. Agathias lib. 1. καὶ μὲν δὴ Χιλδίβερτός τε καὶ Κλωθάριος, οἱ τοῦ παιδὸς μείζονες θεῖοι, ὡς ἂν οἱ ῥωμαίων εἴποιεν νόμοι. FABR. I.

a. *Conſobrinos* etiam Paulus appellavit, qui in ſexto gradu ſunt, qui *ſobrini* proprie vocantur, l. fin. §. *quarto* & §. *ſexto* eod. Thus *conſobrinos majores*

καὶ ἀδελφή· ὁμοίως καὶ ὁ ἀπὸ ἀδελφῶν τικτομένων (οἵτινες, ὡς εἴρηται, ποτὲ μὲν [19] fratres patrueles, ποτὲ δὲ ſorores patrueles, καὶ ποτὲ μὲν κονσοβρῖνοι καὶ κονσοβρῖναι, ποτὲ δὲ ἀμίτινοι καὶ ἀμίτιναι) υἱὸς καὶ θυγάτηρ· καὶ ὁ λεγόμενος [x] πρόπριος [*19] σοβρῖνος καὶ πρόπρεια σοβρῖνα, τουτέστι τῶν μεγάλων θείων τῶν πρὸς πατρὸς καὶ πρὸς μητρὸς υἱὸς καὶ θυγάτηρ.

§. VI. Ἕκτου βαθμοῦ [y] εἰσὶν, ἐκ μὲν τῶν ἀνιόντων τρίσπαππος, τρισμάμμη· ἐκ δὲ τῶν κατιόντων τρισέγγονος, τρισεγγόνη· ἐκ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς ἀπέγγονος, ἀπεγγόνη· καὶ ἀκολούθως θεῖος μέγιστος [z] πρὸς πατρὸς, θεία μεγίστη πρὸς πατρὸς, τουτέστι τοῦ ἀποπάππου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή· θεῖος μέγιστος πρὸς μητρὸς, θεία μεγίστη πρὸς μητρὸς, τουτέστι τῆς ἀπομάμμης ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή· ὁμοίως δὲ ὁ μείζων [a] κονσοβρῖνος καὶ ἡ κονσοβρῖνα . . . . τουτέστιν, ὅστις ἢ ἥτις ἀπὸ υἱῶν καὶ θυ-

131 ex *duobus* fratribus vel ſororibus (qui, ut dictum eſt, modo fratres patrueles, modo ſorores patrueles, & modo conſobrini conſobrinæque, modo amitini & amitinæ *vocantur*) filius & filia. Tum qui dicitur *VI.* Propior ſobrino & propior ſobrina, id eſt patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius ac filia.

§. VI. Sexto gradu ſunt, ex adſcendentibus *I.* Tritavus, tritavia: ex deſcendentibus *II.* Trinepos, trine-
132 ptis: ex collateralibus *III.* Fratris ac ſororis abnepos, abneptis. Et conſequenter *IV.* Patruus maximus, amita maxima; id eſt abavi frater ac ſoror: avunculus maximus, matertera maxima; id eſt abaviæ frater ac ſoror. Similiter & *V.* Conſobrinus & conſobrina major; [*id eſt patrui majoris, amitæ majoris, avunculi majoris, materteræ majoris filius ac filia: item VI. Conſobrinus & conſobrina minor*;] id eſt, qui quæve ex filiis ac filia-

19. λέγονται ad: F. 2. *19 κονσοβρῖνος & mox κονσοβρῖνα ante hanc.

majores eos appellat, & interdum abſolute *conſobrinos* § fin. ſup. *de ſucc. cogn.* ne Paulum mendoſum putes. EG. BARO *ad Inſtit.*

Atqui idem Baro ad fin. tit. ſuperioris THum ajebat ſeptimo gradu *conſobrinum majorem* nominare: quomodo hæc conveniunt? Dicam meam ſententiam, quantum ad noſtrum, ubi Fabrotum audierimus. G. O. R.

In uno legitur: ὁ μείζων κονσοβρῖνος· major conſobrinus. in altero: ὁμοίως καὶ ὁ *conbrinos*, καὶ ἡ *conbrina*, in tertio denique ὁμοίως καὶ ὁ *conſobrinos*. Secundi codicis lectio videtur derivata ex hac ſcriptura, *conbrinos*, ut ſcribi ſolebat τὸ s. quæ lectio proximior eſt Juſtiniani contextui. Sobrini igitur ſunt duorum conſobrinorum filii, Donat. in And. act. 4. Sc. 5. Feſt. in v. Sobrinus. *Sobrinus* Gr. ἀνεψιαδοῦς, ἐξανεψιός. FABR.

Quid alii de Sobrinis & Conſobrinis ſ. Grammatici ſ. JCti ſcripſerint, in primis Ant. Auguſtinus II. *Emend.* 5. Cujac. XIV. *Obſ.* 11. & Hotom. I. *Obſ.* 12. huc non transfero, ſed ſolius THi nunc ſatago. Primus ergo huic loco (quem Curtius ſatis fideliter vertit, niſi quod in verbis ἀπὸ τῶν κονσοβρίνων coactus fuerit præpoſitionem tollere; ſed Fabrotus licentius tria verba υἱῶν καὶ θυγατέρων pro nihilo habuit) lacunarum ſigna adpinxi, quia eum miſere mutilatum pronuntiare non dubito: quod ut dilucide probem, verboſiorem me eſſe oportebit, quandoquidem non omnibus JCtis datur eſſe Arithmeticis. Primo igitur admodum miror, Cujacium τὸν πάνυ atque alios ad corruptiſſimi loci ductum multa ex Inſtit. Latinis ejeciſſe, neque animadvertiſſe, eo pacto ex perſonis 448. id eſt ſepties 64. quas gradus ſextus continet, ejici 128. atque adeo non reſtare niſi 320. ſive quinquies 64. In quolibet ſcilicet gradu diſtinctæ perſonarum claſſes unitate ſuperant numerum ipſius gradus, quas ego claſſes docendi cauſa in verſione Romanis numerorum characteribus diſtinxi, & hic ſimul in compendioſo ſchemate ſub virilibus tantum adpellationibus, per quas femininæ etiam intelliguntur, exhibebo; ſed convenientiori ordine, quam in contextu:

 Gradus

θυγατέρων τῶν φράτρων πατρυέλων . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . ἢ ἀπὸ
τ̃ κονσοβρίνων ἢ ἀμιτίνων, ἐτέχθησαν.

§. VII. Ἀρκεῖ μέχρι τούτων ἀποδεῖξαι, 133 τίνα τρόπον οἱ τῆς συγγενείας ἀριθμοῦνται βαθμοί· ὀφείλεις γὰρ εἰδέναι, ὅτι τὸ τεχθὲν πρόσωπον ἀεὶ βαθμὸν [b] προστίθησιν. Εὐχερέστερον [c] δέ ἐστι τὸ εἰπεῖν, πόσου [20] τίς ἐστι βαθμοῦ, ἢ τὰ ἰδιάζοντα τῆς συγγενείας ὀνόματα δηλῶσαι.

§. VIII.

filiabus fratrum patruelium [*vel conſobrinorum aut amitinorum natus nata eſt. Et poſtremo qui vocantur VII. Sobrini ac ſobrinæ; id eſt qui utrimque ex fratribus patruelibus*] vel ex conſobrinis aut amitinis nati ſunt.

§. VII. Hactenus ſufficit demonſtraſſe, quomodo cognationis numerentur gradus: namque ſcire debes, generatam perſonam ſemper adjicere gradum. Facilius autem eſt dicere, quoto quis ſit gradu, quam propria cognationis nomina deſignare.

§. VIII.

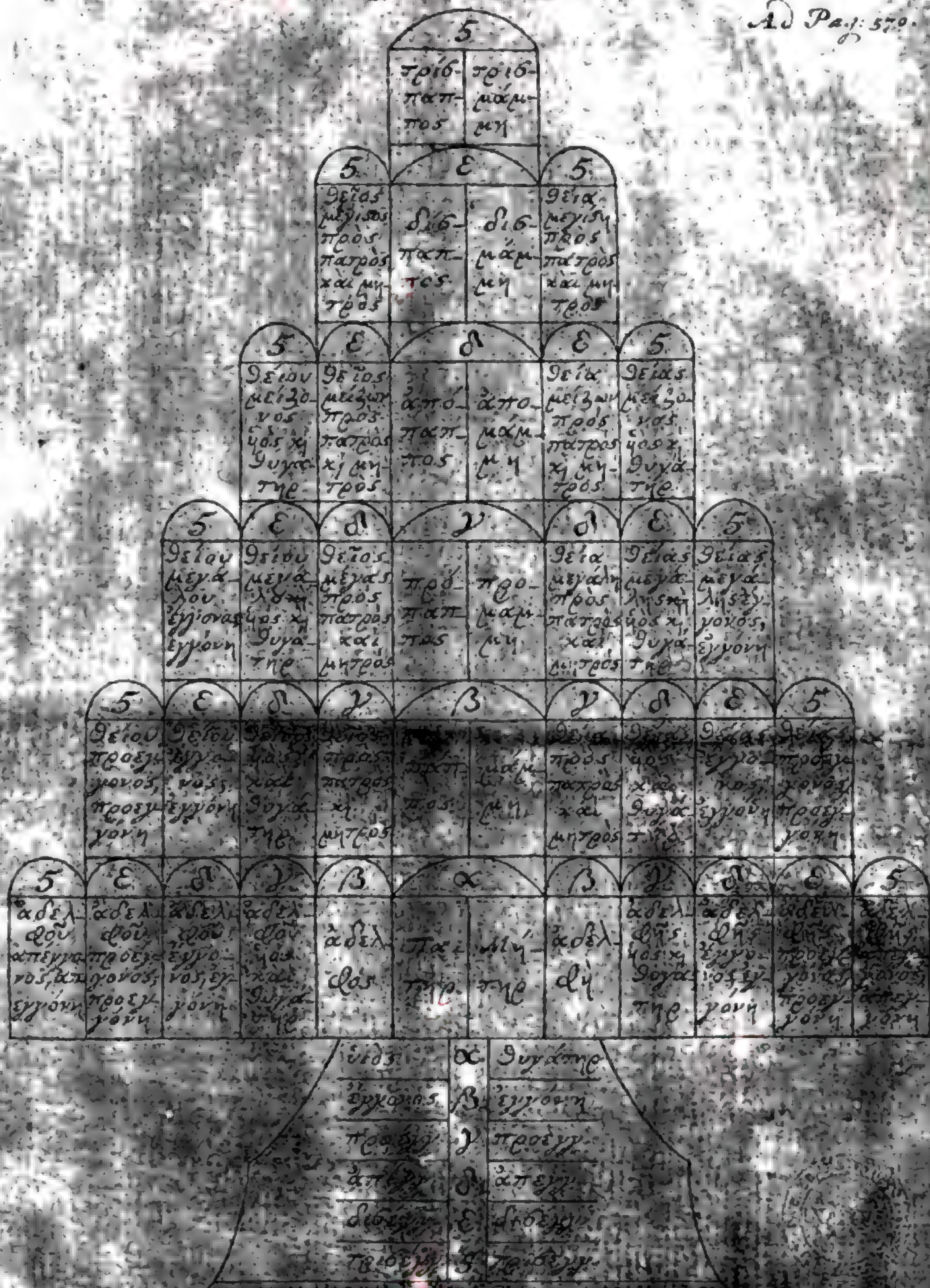
20. Quidni πόσου? GAVEL. τις de: F. 2. & pro ἢ eadem habet ἤπερ.

Gradus		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Claſſes
ADSCEND.		Parentes 2	Avi 4	Proavi 8	Abavi 16	Atavi 32	Tritavi 64	1.
DESCEND.		Liberi 2	Nepotes 4	Pronep. 8	Abnep. 16	Atnep. 32	Trinep. 64	2.
COLLAT. *ex*	*parent.*	. .	Fratres 4	Fratr. lib. 8	Frat. nep. 16	Fr. pron. 32	Fr. abn. 64	3.
	avis.	. . .	. . . .	Thii 8	Conſobr. 16	Conſ. lib. 32	Conſ. nep. 64	4.
	proavis	. .	. . . .	. . . .	Thii magni 16	Prop. ſobr. 32	Sobrini 64	5.
	abavis	. .	. . . .	. . . .	. . . . . .	Thii maj. 32	Th. maj. lib. 64	6.
	atavis	. .	. . . .	. . . .	. . . . . .	. . . . .	Thii max. 64	7.
Perſonæ		(2 bis) 4	(4. ter) 12	(8 quater) 32	(16 quinq.) 80	(32 ſexies) 192	(64 ſept.) 448;	

Hinc videmus primi gradus duas eſſe claſſes, Parentum ac liberorum; ſecundi tres, Avorum, Nepotum, Fratrum; tertii quatuor, Proavorum, Pronepotum, liberorum Fratrum, Thiorum &c. Jam vero Cujacius, quique eum ſequuntur, ſecundum vulgatam Gr. paraphraſtæ lectionem in VI. gradu ternas claſſes confundunt, dum pro iiſdem reputant 1. Thiorum pronepotes ſive conſobrinorum nepotes: 2. Thiorum magnorum nepotes ſive Sobrinos: 3. Thiorum majorum id eſt propatrui, proamitæ, proavunc. promat. liberos, qui tamen terni inter ſe ſunt diverſiſſimi. Vidit ex parte veritatem Vinnius ad Inſtit. hæc ſcribens: „ Hæc verba [*item propius ſobrino ſobrinave filius, filia*] omnino inducenda ſunt ut „ ſuperflua. Etenim filii & filiæ propioris mei ſo„ brini & ſobrinæ, aut ſunt mihi nepotes ac nep„ tes conſobrini & conſobrinæ, aut ipſi mihi ſo„ brini & ſobrinæ: quorum utrorumque mox fit „ mentio. Hoc autem dempto cætera recte ha„ bent: neque aut plura demere cum Cujacio, „ aut ordinem mutare cum Hotomanno aut We„ ſembecio neceſſe eſt. Omnino enim male Go„ thofredus verba illa retinuit; illa autem *item* „ *conſobrini* &c. expunxit". Errat enim, dum filios propioris ſobrini, qui non alii ſunt quam ipſi ſobrini, etiam pro nepotibus conſobrini haberi poſſe putat. Cetera recte apud eum ſe habent. Simile gloſſema in l. 3. D. *de Gradib.* tollendum omnino eſt, licet in Pandectis Flor. legatur, nim. *item patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ nepos. neptis:* qui itidem ipſi ſunt ſobrini, ut ex præmiſſo ſchemate adparet. Jamnunc tempus eſt, ut THum emendaturi prius videamus, quæ apud eum claſſes in VI. gradu deficiant. Reperimus autem eum nominare 1. Tritavos, 2. Trinepotes, 3. Fratrum abnepotes, 4. Thios maximos, in quibus omnibus nulla eſt difficultas: tum vero 5. nominat *Conſobrinos majores*, quos quum hactenus confuderint eruditi cum *Sobrinis* ultimo loco ap. Imp. poſitis, patet eos duas integras neglexiſſe claſſes. Nullus autem intelligo, qui Sobrinus poſſit appellari *major conſobrinus*, quum potius *minor* dicendus ſit, unde & pro ὁ μείζων κονσ. olim conjiciebam ὁ μείων κ. ſed nunc aliud ſedet, & utrumque adſumo atque a ſobrino diſtinguo, ut ternas inde claſſes efficiam. Meo igitur judicio THo μείζων κονσ. eſt propatrui ſ. thii majoris filius: ſcil. ut IV. gradu *conſobrinus* eſt patrui filius, ita V. gradu patrui magni filius erit *conſobrinus magnus*, & VI. gr. patrui majoris filius *conſobrinus major*, & conſequenter gr. VII. patrui maximi filius *conſobrinus maximus*. Aut ſic: IV. gr. meus eſt conſobrinus, V. patris conſobrinus mihi eſt conſobrinus magnus, VI. avi conſobr. mihi conſ. major, & VII. proavi conſ. mihi conſ. maximus. Et contra ὁ μείων κονσ. videtur eſſe conſobrini mei nepos, h.

m,

Ad Pag: 579.

5
τρίϐ-παπ-πος
τρίϐ-μάμ-μη
ε
διϐ-παπ-πος
διϐ-μάμ-μη
θεῖος μέγιστος πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς
θεία μεγίστη πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς
δ
ἀπο-παπ-πος
ἀπο-μάμ-μη
γ
προ-παπ-πος
προ-μάμ-μη
β
α
πα-τήρ
μή-τηρ
ἀδελ-φὸς
ἀδελ-φή
υἱὸς
θυγάτηρ
ἔγγονη
προέγγ.
ἀπέγγ.
διέγγ.
τριέγγ.

§. VIII. Τῷ δὲ αὐτῷ τρόπῳ καὶ τῆς ἀδγατίωνος ἀριθμοῦνται οἱ βαθμοὶ καὶ τῆς κογνατίωνος.

§. VIII. Eodem autem modo & agnationis & cognationis gradus numerantur.

§. IX. Ἀλλ᾽ ὁπότε ἡ ἀλήθεια διὰ τῶν 134
ὀφθαλμῶν [d] μᾶλλον, ἤπερ διὰ τῆς ἀκοῆς ἔχει τὴν πίστιν ἰσχυροτέραν, ἀναγκαῖον ἐνομίσθη διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν τῶν βαθμῶν διήγησιν, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ [e] ἐγγράψαι τοὺς βαθμούς· ὅπως ἂν ἀκοῇ καὶ θέᾳ οἱ νέοι ταῦτα [21] προσλαμβάνοντες, τελειοτάτης τῶν βαθμῶν ἐπιτύχωσι διδασκαλίας.

§. IX. Sed quoniam veritas per oculos potius, quam per auditum firmiorem habet fidem, idcirco neceſſarium viſum eſt, poſt enarrationem graduum, etiam ipſos gradus præſenti libro inſcribi; ut juvenes hæc auditu & viſu accipientes perfectiſſimam graduum doctrinam adipiſcantur.

§. X. §. X.

21. προσλαμβ. F.

m. Gradu IV. eſt meus *conſobrinus*, gr. V. conſobrini mei filius, *conſobrinus parvus*, (quem diſerte Harmenop. IV. t. 6. §. 12. μικρὸν ἀνεψιὸν vocat, cui ego ſim θεῖος μικρός) gr. VI. conſobrini nepos, mihi *conſobr. minor*, & conſequenter gr. VII. conſobrini pronepos, mihi *conſobrinus erit minimus*. Tandem ergo dictas in Tho lacunas ſic ſuppleo: ὁμοίως καὶ ὁ μείζων κονσοβρῖνος καὶ ἡ κονσοβρίνα, [τουτέστι τῶν μειζόνων θείων πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς υἱὸς καὶ θυγάτηρ· καὶ ὁ μείων κονσοβρῖνος ἢ κονσοβρίνα,] τουτέστιν, ὅστις ἢ ἥτις ἀπὸ υἱῶν καὶ θυγατέρων τῶν φράτρων πατρυέλων [ἢ τῶν κονσοβρίνων ἢ ἀμιτίνων ἐτέχθη. Καὶ τελευταῖοι δὲ λεγέσθωσι Σοβρῖνοι καὶ Σοβρῖναι, τουτέστιν ὅστινες ἑκατέρωθεν ἀπὸ τῶν φράτρων πατρυέλων] ἢ ἀπὸ τῶν κονσοβρίνων ἢ ἀμιτίνων ἐτέχθησαν. Si non ipſiſſima paraphraſtæ verba hic exhibeo, ſaltim ſenſum vere arbitror reſtituiſſe; quum non tantum manifeſte jam adpareat, quomodo librarii ob repetitionem earumdem vocum intermedia illa vel per incuriam omiſerint, vel quod ſuperflua crederent; ſed etiam omnia nunc textui Juſtin. ex lectione Vinnii optime concordent. G. O. R.

b. Lactant. de orig. err. c. II. *Quomodo unus gradus, & una progenies orbem terræ tam celeriter potuit hominibus implere?* FABR. L.

c. Sic Paul. 4. ſent. II. §. 7. & 8. *Septimo gradu qui ſunt, cognati propriis nominibus non appellantur, quia ulterius per rerum naturam, nec nomina inveniri, nec vita ſuccedentibus prorogari poteſt.* Cæterum hoc gradu, id eſt ſeptimo, perſonas 1024. contineri notat. Paul. l. 10. §. 18. D. *de gradib.* D. GOTH.

d. Senſuum omnium certiſſimus eſt oculus. Herodot. Cl. Polyb. 12. Philo περὶ δικ. Dio Chryſ. Or. 12. Julian. Ep. ad Leont. hymn. in Sol. & Or. 1. Lucian. de domo, de conſerv. hiſt. & de Salt. Procop. in Eſai. Cyrill. Hieroſ. Catech. myſt. Theodoret. Gr. paſſ. curat. 10. Pallad. hiſt. Lauſ. c. 45. Ruffin hiſt. Eccl. 2. c. 6. Nic. Chon. in Alex. Com. lib. 1. Latin. Pac. in Paneg. Hieron. ad Fabiolam: *Multoque plus intelligitur quod oculis videtur, quam aure percipitur.* FABR. I.

Certior aure arbiter eſt oculus. Manus ignota in principe Cuitianæ verſionis editione A. 1536. adſcripſit, ſed loco alieno ad fin. tit. 3. ſup. G. O. R.

e. Nulla eſt in trib. Regiis codicib. graduum cognationis forma. FABR.

Viglius Zuichemus cognationum diagramma a Bonifacio Amerbachio ex vetuſto Græcorum canonum volumine acceptum editioni ſuæ inſeruit, (vid. ipſum in præfat. ad Carol. V. §. 29.) idque Wechelus in Pariſienſi & Reſcius in Lovanienſi [illegible] inſeruerunt. In prima Cuitianæ verſionis edit. A. 1536. h. l. non comparet, ſed exemplar tamen Vryhovianum in fine libelli adjectum habet folium ſeparatum & incompactum, in quo ſtemma Viglianum Latinis vocabulis expreſſum eſt. Reliquæ ejus verſionis edit. quantum memini, nullum habent, præter Lugdunenſem 1558. ex Hotomano deſumtum, idemque quod Charondas exhibuit. Lugdunenſis Græco-Latina 1580 & Genevenſis 1610. apud Stoer longe aliud & Græce & Latine a Franc. Raaldo effictum dederunt. Apud Gothofredum in nullis exemplaribus inveni. Fabrotus Latinum Cujacii inſeruit. Quam diverſos præterea graduum typos alii ſive in Inſtit. Cæſareis ſive in aliis libris ex ingenio ediderint, nunc memorare nihil attinet. Mihi placuit Vigliano adjungere illud, quod ex Codice MS. Dorvilliano depingendum curavi, etſi nulla cognationum nomina ſunt addita: quum utrumque ſit vetuſtiſſimum, & procul dubio ab ipſo Juſtiniano profectum, ut de ſuo recte prædicat Vigl. d. l. Tum ambo examuſſim inter ſe conveniunt, dummodo in Dorvilliano areolis duabus circa pubem ſupremis inſcriptum fingas vel *Titius, Titia*: vel EGO: vel *is cave de cujus cognatione quæritur*, vel ſimile quid. G. O. R.

f. Hic

§. X. [22] Τοῦτο [f] δὲ πρὸ πάντων εἰδέναι 135 χρὴ, ὅτι ὁ πραίτωρ ἐπινοήσας τὴν κογνατικὴν τάξιν οὐ συνηρίθμησε τοῖς κογνάτοις τὴν ἐν δουλείᾳ συστᾶσαν [g] συγγένειαν· ἐπειδὴ οὐδὲ νόμος ἀρχαιότερος, οἷον ὁ δυωδεκάδελτος, ἢ καὶ ἕτεροί τινες περὶ συγγενῶν διαλεγόμενοι, τούτους ἐπίστανται.

§. X. Hoc autem ante omnia ſciendum eſt, quod Prætor cognaticum commentus ordinem cognatis non connumeravit cognationem in ſervitute contractam: quoniam neque lex antiquior, velut XII. tabularum, aut etiam aliæ ullæ de cognatis loquentes, hos noverunt.

Ἀλλ' ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐν τῇ διατάξει, ἐν ᾗ περὶ τῶν πατρωνικῶν [23] διειλέχθη [h] διαδοχῶν, ἀνελὼν τὴν ἐν αὐτῇ κρατοῦσαν ἀσάφειαν καὶ τῆς νομοθεσίας τὴν σύγχυσιν, φιλανθρώπῳ σκοπῷ 136 [24] ἐνομοθέτησε καὶ τοῦτο, ἵνα ἐάν τις δοῦλος ὢν παῖδα ἢ παῖδας σχοίη, εἴτε ἐξ ἐλευθέρας εἴτε ἐκ δούλης, ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου [25] γυνὴ δούλη, ἐὰν ἐξ ἐλευθέρου ἢ οἰκέτου τέκῃ παῖδας, οἵας δήποτε φύσεως· συμβῇ δὲ τὸν δοῦλον πατέρα ἢ τὴν δούλην μητέρα ἐλευθερωθῆναι, καὶ οἱ ἀπὸ δούλης [26] δὲ γαστρὸς προελθόντες ἐλευθερωθῶσι παῖδες, ἄδειαν ἐχέτωσαν τοὺς οἰκείους διαδέχεσθαι γονεῖς, τῶν πατρωνικῶν σχολαζόντων δικαίων.

Sed ſanctiſſimus Imperator noſter in conſtitutione, in qua de patronorum ſucceſſionibus diſſeruit, tollens in ea obtinentem obſcuritatem jurisque confuſionem, humano propoſito etiam hoc ſanxit, ut ſi quis ſervus quum eſſet, liberum vel liberos habuerit, ſive ex libera *muliere* ſive ex ſerva; aut ex contrario mulier ſerva, ſi ex libero vel ſervo liberos pepererit, cujuslibet ſexus; ſed evenerit ut pater ſervus vel mater ſerva manumittatur, & liberi ex ventre ſervo nati manumiſſi ſint: *ut*, *inquam*, licentiam habeant ſuccedendi parentibus ſuis, ceſſantibus patronorum juribus.

Οὐ μόνον [27] δὲ οἱ οὕτω τεχθέντες τοὺς οἰ- 137 κείους διαδέξονται γονεῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀμοι-

Non ſolum autem hi ita nati ſuis ſuccedent parentibus, ſed etiam mutuas

22. Novum titulum Περὶ συγγενείας δούλων. Τίτλος ζ. de ſuo infarſit D. Goth. 23. διαλ. F. 24. ἐθέσπισε F. 25. δούλη γυνὴ ἐξ ἐλ. F. 26. δὴ de: F. 27. γὰρ pro δὲ, & mox διαδέχονται F.

f. Hic illud etiam admonendum duxi, Latinos temere titulum *de Servili cognatione*, qui pars eſt tituli *de Grad. cogn.* ſeparaſſe, propter arboris, uti arbitror, intervallum deceptos. Certe in Græcis unus eſt titulus, quod poſteriores paragraphi in titulo *de Servili cogn.* etiam exigunt: ejuſque etiam ſatis manifeſtum extat argumentum apud THum in tit. *de Except.* ubi *de Literar. oblig.* titulum citans, vigeſimum primum eum ponit, qui vigeſimus ſecundus erit, ſi vulgatam ſequamur diſtinctionem. VIGLIUS *in præfat.* §. 30.

Nota hic in Inſtit. Latinis eſſe titulum *de Servili cognatione*, qui tamen in Græca THi non notatur. JAC. CURT. *in poſter. editt.*

Hanc epigraphen [περὶ συγγενείας δούλων] ita reſtituendam cenſeo. cur enim deſit Theophilo, cum Latinis hiſce inſtitutionibus non deſit. Et ſane ex Indice titulorum Theophili ſuſpicio eſt, huic titulo ſpecialem ac ſuam epigraphen fuiſſe, ut & ſequenti: ex utroque autem temere hunc in Indice legi περὶ συγγενείας ἀπελευθέρων, cujus pars prior, hujus tituli propria, ſi δούλων addideris: altera ſequentis proxime, ſi διαδοχῆς præpoſueris. D. GOTH.

Non videtur Gothofredus illa Viglii legiſſe, quæ ſunt ἀποδεικτικά. Plura alibi. G. O. R.

Nullus hic titulus eſt in Regiis codicibus, nec in veteribus Juſtiniani. FABR.

Hic Titulus [VII. *de Servili Cognatione*] in editionibus

ἀμοιβαδὸν τὰς ἀλλήλων λήψονται κληρονομίας, ὡς ἡ αὐτὴ βούλεται διάταξις ἰδικῶς, εἴτε μόνοι περίεισιν οἱ ἐν δουλείᾳ τεχθέντες, εἶτα ἐλευθερωθέντες, εἴτε [28] συμβῇ μετὰ ταῦτα τῶν γονέων ἐλευθερωθέντων ἑτέρους τεχθῆναι· ἅμα γὰρ αὐτοῖς τὸν πατρῷον ἢ μητρῷον διαδέξονται κλῆρον, εἴτε ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς, [29] εἴτε τοῦ αὐτοῦ πατρὸς εἰς φῶς προῆλθον οἱ μετὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν γονέων τεχθέντες, εἴτε [i] ἐκ διαφόρων. Καὶ ἁπλῶς ἅπαντα κρατείτω ἐπ' αὐτοῖς πρὸς μίμησιν τῶν ἐξ ἐννόμων τεχθέντων γάμων.

§. XI. Ἐκ τῶν εἰρημένων (δεῖ γὰρ ἀνα- 138
κεφαλαιωσαμένους συντόμως εἰπεῖν) τρεῖς εἰσι τάξεις συγγενείας, ἡ τῶν σουῶν, ἡ τῶν λεγιτίμων, ἡ τῶν κογνάτων. Διὸ οὐ δεῖ λέγειν, ὅτι ὁ ἐγγύτερος τῷ βαθμῷ, ἐκεῖνος προτιμᾶται περὶ τὸ κληρονομεῖν· τάξις γὰρ τάξεως προτιμᾶται, καὶ ὁ προγενεστέρας ὢν τάξεως, εἰ καὶ ἀπολιμπανέται τῷ βαθμῷ, πλὴν ἐκ τῆς τάξεως δυνατώτερος ὢν, προλαμβάνει περὶ τὸ κληρονομῆσαι. Τότε δὲ βαθμῶν γίνεται σύγ- 139
κρισις, ἡνίκα πολλὰ πρόσωπα ἐκ τῆς αὐτῆς ὁρμᾶται τάξεως· οὔτε οὖν οἱ τὸν ἴσον ἔχον-

tuas inter ſe hereditates capient, uti eadem conſtitutio ſpecialiter vult, ſive ſoli exſtent qui in ſervitute ſunt nati *ac* deinde manumiſſi, ſive poſtea evenerit, ut parentibus manumiſſis alii naſcerentur: ſimul enim *cum* illis paternam aut maternam accipient hereditatem; ſive ex eadem matre aut eodem patre in lucem prodierint, qui poſt parentum manumiſſionem nati ſunt, ſive e diverſis. Et ſimpliciter omnia in his obtineant ad ſimilitudinem eorum, qui ex legitimis nati fuere nuptiis.

§. XI. Ex *ſupra* dictis (namque per capita repetendo conciſe dicendum eſt) tres cognationis ſunt ordines, Suorum, Legitimorum, Cognatorum. Ideo non dicendum eſt, qui gradu eſt propior, is in ſuccedendo præfertur: ordo enim ordini præfertur, & qui prioris eſt ordinis, etſi gradu deficit, tamen quum ex potiori ſit ordine, præcedit in ſuccedendo. Tunc vero
139 graduum fit comparatio, quum multæ ex eodem ordine perſonæ veniunt. Neque igitur æqualem cognationis gradum

28. καὶ ad: F.

29. ἢ ἐκ τοῦ F.

tionibus Viglii, Curtii, Fabroti & Doujatii cohæret ſuperiori: idque ita ab ipſo THo profectum oſtendit in præf. Viglius ex §. 2. tit. *de Except.* In pleriſque vetuſtis exemplaribus Inſtitutionum idem eſſe tradunt interpretes. Hic avelli debuit, ut numeri titulorum paraphraſeos THi reſponderent diviſioni, quæ eſt in vulgatis edd. Inſtitutionum Juſtiniani. EDIT. LEID.

Adde Mylii Hiſtor. THi cap. VI. §. 1. fin. cum additamento noſtro. G. O. R.

g. Adde 1. Harmenop. 14. §. 18. Cognatio ſervilis jure XII. Tabularum & Prætorio ignoratur in ſucceſſionibus ut hic: at non in nuptiis §. illud certum. ſup. *de Nuptiis.* D. GOTH.

h. Pro διαδοχῶν Curtius ac F. verterunt δικαίων.

Hanc conſtitutionem ex Baſilicis eruit Cujac. XX. *Obſerv.* 34. G. O. R.

i. Delendum hinc eſt *nuptiis* [in Lat. Inſt.] quod abeſt a THo, qui interpretatur ἐκ διαφόρων, & recte ac linguæ Latinæ convenienter. Nam *alius* diverſus ſignificat. Ita igitur explicat, id eſt *non ex eod. patre & matre, ſed ex diverſis:* nempe quidam ex eod. patre & diverſa matre, quidam vero contra, &c. L. CHAROND.

Recte igitur verbum, *nuptiis*, abeſt à veteribus Juſtiniani. FABR.

Ferri tamen poſſe vulgatam lectionem ex l. ult. §. τῶν δὲ ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν Cod. *de Jure patron.* ac dicendum, *nuptiarum* vocabulum late & improprie accipi, arbitratur Pacius, qui vid. in *Analyſi Inſtit.* h. t. G. O. R.

k. Vid.

[30] ἔχοντες βαθμὸν τῆς συγγενείας ἀεὶ ἅμα καλοῦνται, οὔτε [31] ὁ ἐγγύτερος ἀεὶ προτιμότερος.

dum habentes ſemper una vocantur, neque proximior ſemper præfertur.

Ἔστι γὰρ πρώτη τάξις ἡ τῶν σούων, καὶ τῶν συναριθμουμένων τοῖς σούοις, τουτέστιν ἐμαγκιπάτων, καὶ τῶν ἀπὸ θηλυγονίας ἐγγόνων, καὶ οὓς κατὰ μέρος ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἠριθμήσαμεν. Ὑπόθου τοίνυν εἶναι προέγγονον ἢ ἀπέγγονον τῷ τελευτήσαντι, εἶναι δὲ καὶ ἀδελφὸν ἤγουν πατέρα ἢ μητέρα· ὁ προέγγονος ἤγουν καὶ [32] ἀπέγ- 140
γονος προτιμηθήσεται, ὡς ἀπὸ τάξεως ἐρχόμενος δυνατωτέρας, καίτοι πλεονεκτεῖται τῷ βαθμῷ· ὁ [33] γὰρ πατὴρ ἤτοι ἡ μήτηρ πρώτου ἐστὶ βαθμοῦ κατὰ τὰ εἰρημένα, ὁ δὲ ἀδελφὸς δευτέρου, ὁ προέγγονος γʹ, ὁ ἀπέγγονος δʹ· καίτοι [34] ἀπὸ τετάρτου ὢν βαθμοῦ προτιμᾶται τῶν ἐρχομένων ἀπὸ πρώτου ἢ δευτέρου βαθμοῦ, διὰ τὸ τάξεως εἶναι τιμιωτέρας· οὐδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς, πότερον ὁ προέγγονος [35] ἢ ἀπέγγονος ὑπεξούσιος ἦν τῷ τελευτήσαντι ἢ οὔ, ἐπειδὴ γέγονεν ἐμαγκίπατος, ἢ ἐξ ἐμαγκιπάτου ἐτέχθη, ἢ ἀπὸ [36] θηλυγονίας προῆλθεν.

Nam primus ordo eſt ſuorum, quique ſuis connumerantur, veluti emancipatorum, & nepotum ex feminina progenie, & quos in ſuperioribus particulatim enumeravimus. Finge ergo, eſſe defuncto pronepotem vel abnepotem, & eſſe quoque fratrem aut patrem vel matrem: pronepos vel etiam abnepos præferetur, utpote ex potiori veniens ordine, etſi gradu vincitur: nam pater vel mater primi eſt gradus ſecundum *jam* dicta, frater ſecundi, pronepos tertii, abnepos quarti: quamvis *hic abnepos* quarti ſit gradus, præfertur venientibus ex primo vel ſecundo gradu, quia ordinis potioris eſt: nullo habito diſcrimine, utrum pronepos vel abnepos in poteſtate ſit defuncti, nec ne, quod *vel* emancipatus, vel ex emancipato natus vel ex feminina progenie editus fuit.

§. XII. Ἡνίκα δὲ μὴ ὕπεισι σοῦοι, 141
ἤγουν οἱ μιμούμενοι τοὺς σούους, ὕπεστι δὲ ἀδνάτος, τουτέστιν ἀκέραια ἔχων τὰ λεγίτιμα δίκαια, εἰ καὶ μακροτέρου ἐστὶ βαθμοῦ, [k] ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλλίων ἐστὶ τοῦ ἐγγυτέρου κογνάτου. Ὁ γὰρ τοῦ πρὸς πατρὸς θείου ἔγγονος ἢ προέγγονος, [37] ὧν ὁ μὲν εʹ, ὁ δὲ ϛʹ ἐστὶ βαθμοῦ, τοῦ πρὸς μητρὸς [38] θείου καὶ θείας προτιμηθήσεται, καίτοι τρίτον ἐπεχόντων βαθμόν.

§. XII. Quum vero ſui non ſunt, aut qui ſuos imitantur, ſed exſtat agnatus, id eſt integra habens jura legitima, etſi remotiori gradu eſt, ut plurimum potior eſt cognato propiore. Nam patrui nepos vel pronepos, quorum ille quinto, hic ſexto eſt gradu, avunculo ac materteræ præferetur, licet tertium gradum obtinentibus.

Τοσαυτάκις οὖν τὸν ἐγγύτερον κογνάτον 142
καλ-

Totiens igitur proximiorem cognatum

30. ἐπίχ. F. 31. δὴ ad: Goth. & F. ὁ προτιμότ. ante hanc. 32. ὁ ad: F. 33. μὲν ad: F. 34. forte ὁ ἀπέγγονος legendum. G. O. R. 35. ἤτοι F. 36. θηλείας πρ. F. 37. Sic reſcribo pro vulg. omnium ὧν, ὁ μὲν. 38. δὴ ejeci cum F.

k. Vid. exceptio in fin. h. t. cap. 143. G. O. R.

l. Sup.

καλλίονα λέγομεν εἶναι, ἢ ἅμα καλεῖσθαι τοῖς τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμὸν, ὁσάκις οὔτε σοῦος ὑπόκειται, ἤγουν ὁ τάξιν ἐπέχων σούου, οὐχ ὕπεστι δὲ οὐδὲ ἀδνάτος· οὗτοι γὰρ προτιμῶνται περὶ τὸν κλῆρον. Ταῦτα 39 δὲ λέγομεν ἐξῃρημένου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς τῶν ἐμανκιπάτων· τὰ γὰρ 143 τοιαῦτα πρόσωπα περὶ τὴν ἀδνατικὴν οὐ 40 βλάπτεται διαδοχὴν ἐκ τῆς κάπιτις διμινουτίωνος, ἀλλὰ πάντων 41 ἀδνάτων τῶν ὄντων τρίτου ἢ καὶ τοῦ ἐπέκεινα βαθμοῦ προτιμῶνται, ὡς ἡ Ἀναστασίου βούλεται διάταξις. Ὥστε οὖν τὸ εἰρημένον [1] πρὸ βραχέος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἴρηται διὰ τοὺς ἐμανκιπάτους ἀδελφούς· οὗτοι γὰρ, καίτοι κογνατικὰ ἔχοντες δίκαια ἐκ τῶν παλαιῶν, προετιμήθησαν ἐκ τῆς εἰρημένης διατάξεως.

tum dicimus potiorem eſſe, aut ſimul vocari *cum iis* qui eumdem gradum obtinent, quotiens neque ſuus exſiſtit, aut locum ſui obtinens, neque agnatus exſtat: hi enim in hereditate præferuntur. Hæc autem dicimus exceptis fratre ac ſorore emancipatis; namque hæ perſonæ circa ſucceſſionem agnaticam non læduntur ex capitis deminutione; ſed omnibus agnatis tertii vel ulterioris gradus præferuntur, ut Anaſtaſii vult conſtitutio. Itaque *quod* paulo ante dictum *eſt*, UT PLURIMUM, propter fratres emancipatos dictum eſt: hi enim, quamquam cognatica jura habentes *legibus* veteribus, prælati ſunt ex dicta conſtitutione.

39. δὲ addidi cum F. 40. καταβλ. F. 41. προτιμηθήσονται ἀδνάτων ὄντων τρίτου ἢ τετάρτου ἢ καὶ τοῦ ἐπ. β. F.

1. Sup. med. cap. 141. G. O. R.

[ΠΕΡΙ [1] ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ [a] ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝ.]

DE SUCCESSIONE LIBERTORUM.

ΤΙΤΛΟΣ Ζ.

TITULUS VII.

ΕΧΕ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· [b] Ἡ 144 συγγένεια ὄνομά ἐστι γενικόν· διαιρεῖται δὲ εἰς ἀνιόντας, [2] κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου. Ἀλλ' αὗται [3] αἱ τρεῖς συγγένειαι

HAbe hæc in modum præviæ contemplationis. Cognatio nomen eſt generale; dividitur autem in adſcendentes, deſcendentes & collaterales.

1. διαδοχῆς Goth. & F. 2. καὶ ad: Harmenop. & F. 2. 3. μὲν ad: Harmen.

a. Hanc epigraphen ita reſtituendam eſſe ſuperiori titulo ſatis vere videor explicaſſe. Cæterum huic titulo adde Ulp. 27. *de libertorum ſucceſſionibus vel bonis*: & titul. 29. Adde Ti. *Digeſtorum de bonis libertorum*. Paul. 3. ſent. 4. D. GOTH.
Vide notas ad §. 10. ſup. tit. ſub littera *f*. & nos ad Indicem titulorum. G. O. R.

b. 5. Harmenop. 3. §. 2. D. GOTH.
Qui THum hinc ab ἡ συγγένεια ad verbum deſcripſit uſque ad lect. var. 8. ſed reliqua hujus tituli in compendium redegit pro jure ſui temporis. G. O. R.

γένειαι ἐπὶ 4 εὐγενῶν σκοποῦνται· ἐπὶ 5 γὰρ τῶν ἀπελευθέρων ἀνιόντας οὐκ ἴσασιν οἱ ἀρχαῖοι· πῶς γάρ; ὁπότε ἐν δουλείᾳ ἐτέχθησαν· 6 οὔτε τοὺς ἐκ πλαγίου· ὁ γὰρ μὴ ἔχων ἀνιόντας, οὐδὲ τοὺς ἐκ πλαγίου κέκτηται, ἐξ ἐκείνων γὰρ οὗτοι καταλαμβάνονται· μόνην δὲ ἔχουσι 7 τὴν τῶν κατιόντων συγγένειαν, τουτέστι τῶν συλληφθέντων καὶ τεχθέντων αὐτοῖς 8 μετὰ ἐλευθερίαν.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. Διεξελθόντες τὴν τῶν εὐγενῶν διαδοχὴν, ἀκολούθως ὀφείλομεν εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν ἀπελευθέρων. Ἐὰν ἀπελεύθερος c ἀδιάθετος τελευτήσῃ, τίς ἐπὶ τὸν κλῆρον αὐτοῦ παραγίνεται; εἰ μὲν ὕπεστιν αὐτῷ παῖς συλληφθεὶς μετὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἐκ τῆς τῶν σουΐων οὗτος κληθήσεται τάξεως· τούτου δὲ μὴ ὑπόντος, σκοπήσωμεν τίς καλεῖται. Καὶ τέως ἀδνάτον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οὐ γὰρ ἔχει τοὺς ἀνιόντας ὁ ἀπελεύθερος, οἷα τεχθεὶς ἐν δουλείᾳ, καὶ εἰκότως ἀμοιρεῖ τῶν ἐκ πλαγίου· 9 ἀπ' ἐκείνων γὰρ τούτοις ἐστὶν ἡ προέλευσις. Ἐπειδὴ οὖν οὐκ ἔστιν ἀδνάτος, ἐν τάξει d ἀδνάτου τὸν πάτρωνα ὁ νόμος ἐπενόησεν· ἃ τοίνυν 10 τὸν ἀδνάτον ἐξωθεῖ διαδοχῆς τοῦ τελευτήσαντος, ταῦτα 11 καὶ τὸν πάτρωνα τῆς τοῦ ἀπελευθέρου κληρονομίας

terales. Sed ternæ hæ cognationes ſpectantur in ingenuis: nam in libertinis priſci non noverunt adſcendentes. Qui enim? quum in ſervitute ſint geniti; neque collaterales: nam-
145 que adſcendentes non habens, neque collaterales habet; hi enim ex illis deprehenduntur: ſolam autem habent deſcendentium cognationem, id eſt, eorum qui concepti ac nati ſunt illis poſt manumiſſionem.

Poſtquam tibi hæc ſunt præcognita, vide reliquum argumentum. Locuti de ſucceſſione ingenuorum, conſequenter & de libertis dicere debemus. Si libertus inteſtatus moriatur,
146 quis ad ejus hereditatem pervenit? Si quidem filius ei eſt, poſt libertatem conceptus, hic ex ordine ſuorum vocabitur. Hoc autem non exſtante, videamus quis vocetur. Et agnatum certe dicere non poſſumus, non enim habet adſcendentes libertus, quippe in ſervitute natus, & conſequenter caret collateralibus; ex illis enim his
147 origo eſt. Quum ergo agnatus non ſit, loco agnati Lex patronum induxit: quæ*cumque* igitur agnatum *a* defuncti ſucceſſione repellunt, ea & patronum *a* ſucceſſione liberti rejiciunt. Itaque

4. Sic Harm. & F. Ceteræ editt. συγγενῶν ἐλευθέρων. 5. δὲ pro γὰρ Harm. 6. οὔτε τοὺς ἐκ πλαγίου, male deeſt Harm. 7. τὴν de: Harm. 8. παίδων ἢ ἐκγόνων κατ' ἀφεξῆς. Ὅθεν ἐὰν ἀπελ. ἀδιάθ. τελ. εἰ μὲν ὑπ. αὐ. παῖς συλλ. ἢ μετὰ τὴν ἐλ. ἢ περὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ συναπελευθερωθεὶς αὐτῷ ἢ συναπελευθερωθεὶς, οὗτος κληθήσεται παρὰ [Quidni περὶ?] τὸν κλῆρον. Harm. 9. ἐξ ἐκ. F. 1. in 2. de: præpoſitio. 10. τὸν de: F. 11. καὶ de: F. 2.

c. Ulpian. XXVII. §. 1. D. GOTH.
d. L. 17. D. *de bonis liber.* D. GOTH.
Patronus quaſi adgnatus videtur, v. tit. 17. Inſtitutionis primæ. FABR.
e. Adde Ulp 29. §. 1. *in pr.* D. GOTH.
Juſtin. *herede ſuo nullo relicto*, id eſt, quamvis non naturalis eſſet, ſed uxor quæ in manum convenerat, vel adoptivus filius, lex 12. patrono nihil præſtabat, Ulp. tit. 29. FABR.
f. L. 1. §. ult. D. *de bonis liber.* Ulp. 29. §. 1. verſ. *ſed ex edicto.* D. GOTH.
Juſt. in l. 33. §. 1. C. *de inoff. teſt.* „ legis au-
„ tem

μίας ἐκβάλλει. Οὐκοῦν παιδὸς ὑποκειμένου τῷ ἀπελευθέρῳ, οὐ χώρα τῷ πάτρωνι· ἐπειδὴ δὲ καὶ διαθήκης ποίησις τὸν ἀδνάτον οὐκ ἐᾷ κληρονομῆσαι, εἰκότως οὐδὲ πάτρωνα.

148 Ἐξῆν οὖν πάλαι, ὅσον ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου, [12] πραιτέριτον ποιεῖν τὸν πάτρωνα· σοῦυ γὰρ [c] μὴ ὑπόντος, καὶ διαθήκης μὴ ὑποκειμένης, τότε μόνον ὁ δυωδεκάδελτος ἐδίδου τῷ πάτρωνι πάροδον ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου. Καὶ εἰ μὲν παιδὸς ὑποκειμένου ὁ πάτρων [13] ἐξεβάλλετο, φορητὸν ἦν· οὐδὲν γὰρ ἄτοπον, ὑπείκειν αὐτὸν τῇ φύσει· ἐπειδὴ δὲ καὶ θετὸς παῖς, ἔχων τὰ τοῦ σοῦυ δίκαια, προετιμᾶτο τοῦ πάτρωνος, ἀτόπημα μέγιστον ἐντεῦθεν ἀνεφύετο, τὸ στερεῖσθαι αὐτὸν τῆς τοῦ ἀπελευθέρου διαδοχῆς, ὑπὸ τοῦ θετοῦ νικώμενον παιδός.

149 §. I. Ὅθεν χρόνοις ὕστερον ὁ πραίτωρ [f] διὰ τῆς οἰκείας νομοθεσίας ἐθεράπευσε τὸ τοιοῦτον ἀδίκημα, εἰπὼν [14] τὸν ἀπελεύθερον διατιθέμενον πάντως τὸ ἥμισυ [g] καταλιμπάνειν τῆς ἰδίας περιουσίας τῷ πάτρωνι· εἰ δὲ [15] ἧττον τοῦ ἡμίσεως κατέλιπεν, ἐδίδοτο τῷ πάτρωνι ἡ contra tabulas κατὰ τῆς τοῦ ἀπελευθέρου διαθήκης, δι' ἧς πάντως ἐλάμβανε τὸ ἐξαούγκιον. 150 Εἰ δὲ ἀδιάθετος ἐτελεύτησεν ὁ ἀπελεύθερος, θετὸν παῖδα καταλιπὼν, ὁ πραίτωρ ἐδίδου τῷ πάτρωνι τὴν contra tabulas [h] διακατοχὴν, δι' ἧς ἐλάμβανε τὸ ἐξαούγκιον.

Παῖ-

Itaque exſtante liberti filio, locus non *eſt* patrono: quoniam item teſtamenti confectio agnatum non patitur heredem eſſe, conſequenter neque patronum.

Licebat ergo olim, quantum ex *Lege* XII. Tab. patronum præterire: namque ſuo non exſtante, neque teſtamento relicto, tunc demum *Lex* XII. Tab. patrono ad bona liberti aditum dabat. Et ſi quidem filio exſtante patronus ejiciebatur, ferendum *hoc* erat; nihil enim abſurdi *eſt*, ipſum cedere naturæ: quod autem & filius adoptivus, jura ſuitatis habens, patrono præferebatur, inde maxima exſiſtebat abſurditas, ut ipſe a filio adoptivo ſuperatus, ſucceſſione liberti privaretur.

§. I. Unde poſtero tempore Prætor huic iniquitati per ſuam juriſdictionem ſuccurrit, jubens libertum teſtantem omnino ſemiſſem ſui patrimonii relinquere patrono: ſi autem minus ſemiſſe reliquerat, dabatur patrono adverſus liberti teſtamentum *bonorum poſſeſſio* contra tabulas, per quam ſemiſſem omnino accipiebat. Si autem inteſtatus decedebat libertus, adoptivum filium relinquens, Prætor patrono dabat bonorum poſſeſſionem . . . ., per quam accipiebat ſemiſſem.

Na-

12. ἀπελευθέρῳ πραιτ. καταλίπειν F. 13. ἐξεβάλλετο Baſil. & Lovan. Mox φορητὸν τοῦτο ἦν. F. 14. τὸν de: F. 2. 15. ἢ οὐδὲν ἢ ad: F.

„ tem veteris iniquitatem tollentes." FABR. I.

g. An jus hoc reſpicit Dio 51. καὶ τῷ Ἰουλίῳ τῷ τοῦ Ἀντωνίου, τῆς τε Φουλβίας υἱεῖ, τοὺς ἐλευθέρους αὐτοῦ πάνθ' ὅσα τελευτῶντας σφᾶς καταλιπεῖν αὐτῷ κατὰ τοὺς νόμους ἔδει: non enim hoc pertinere poteſt, ad legem Papiam Popæam, quæ poſtea lata eſt. FABR. I.

h. Qui vero liberto inteſtato defuncto? corruptus eſt Theophilus, v. Ulp. tit. ult. *in pr.* FABR. I. Pluribus hoc idem repetunt D. GALTIER & J. DOUJAT, quorum ille ſubſtituit bonor. poſſeſſionem *Unde legitimi*, hic *Unde patrono*. Sed neutra placet, quum duæ bon. poſſ in ejuſdem inteſtati hereditate a Prætore nunquam conjungantur: namque ſic filium

Παῖδες δὲ φυσικοὶ [i] ὑπάρχοντες τῷ ἀπελευθέρῳ ἐξώθουν τὸν πάτρωνα, οὐ μόνον ὑπεξούσιοι, ἀλλὰ καὶ ἐμαγκίπατοι· ἔτι δὲ καὶ υἱοὶ εἰς θέσιν 16 δεδομένοι τότε, ἡνίκα εἰς μέρος ἐλάχιστον ἐγγράφησαν κληρονόμοι. Οἷον, ἀπελεύθερος ὢν ἐγὼ, ἔχων δὲ πάτρωνα, ἔχων 17 καὶ φυσικὸν υἱὸν, δέδωκα τοῦτον εἰς θέσιν· εἰ μὲν οὖν διαθέμενος γράψω αὐ- 151
τὸν ἐν μέρει κληρονόμον, ἀποκέκλεισται ὁ πάτρων· εἰ δὲ πραιτέριτον αὐτὸν καταλείψω, ἀκωλύτως 18 αἰτήσει κατὰ τῆς διαθήκης μου τὴν contra tabulas. 19 Εἰ δὲ ὁ υἱός μου, ὁ ὑπεξούσιος ἤγουν 20 ἐμαγκίπατος, κληρονομοῦντές με γνώμῃ ἢ νόμῳ, νικῶσι τὸν πάτρωνα· γνώμῃ μὲν, ἡνίκα γράψω αὐτοὺς κληρονόμους· νόμῳ δὲ, ἡνίκα ἀδιάθετος τελευτήσω· ἢ καὶ ἐὰν διάθωμαι πραιτερίτους αὐτοὺς 21 καταλείψας· ὁ μὲν 152
γὰρ ἀνατρέπει ipſo jure, ὁ δὲ ἐμαγκίπατος διὰ τῆς contra tabulas [k] λαμβάνων τὴν ἐμὴν οὐσίαν, οὐ δίδωσι χώραν τῷ πάτρωνι·

Naturales autem liberi liberto exſtantes patronum repellebant, non modo in poteſtate conſtituti, ſed etiam emancipati: item & filii in adoptionem dati tunc, quum in partem minimam ſcripti erant heredes. Veluti, Ego libertus quum eſſem, patronum habens, & filium quoque ha-
151 bens, hunc in adoptionem dedi: ſi quidem teſtatus hunc ex parte heredem ſcripſero, excluſus erit patronus: ſin autem eum præteriero, ſine obſtaculo adverſus teſtamentum meum *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas petet. Itaque filius meus, ſive in poteſtate ſive emancipatus, mihi ſuccedentes vel *mea* voluntate vel lege, vincunt patronum: *mea* quidem voluntate, ſi ipſos heredes ſcripſero;
152 lege autem, ſi inteſtatus moriar: aut etiam ſi teſtatus fuero, ipſos præteriens; namque ille ſubvertens ipſo jure *teſtamentum*, emancipatus autem per *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas

16. δεδ. ante F. 2. 17. δὲ ad: F. 18. ὁ πάτρων hinc eliminavi cum Curt. ac F. 19. ὁ γοῦν δὲ υἱός μου F. Malim ὁ γάρ υ. μ. aut καὶ γὰρ ὁ υ. μ. G. O. R. Videtur legend. κληρονομοῦντες, aut καὶ δὲ &c. GAVEL. 20. καὶ ad: F. 21. καταλείψω ante F. quod retineri poſſit, ſi vel καὶ vel δὲ inſeras. G. O. R.

filium adoptivum ex ordine ſuorum heredum per B. P. *Unde liberi*, patronum autem ex ordine *legitimorum* vel alia parte edicti ſimul vocaret. Quare hic legend. cenſeo cum ipſo Juſtin. & Ulpiano XXIX. §. 1. *contra ſuos* (*heredes*,) ſic enim & inferius cap. 152. Fabrotus not. *l.* docebit, confuſa eſſe a librariis *contra tabulas* & *contra ſuos*. Quod ſi inſtes ac roges, qualis tandem ſit hæc B. P. primo reſpondeo, neque illos, Imper. & JCtum, eam aliter adpellare: deinde mihi videri, eſſe illam *extraordinariam*, quæ infra in ſpeciali titulo cap. 197—8. declaratur. G. O. R.

Conſule & Maranum ad tit. *de Bonis libert.* pag. 404. MEERM.

i. Adde l. 3. D. *de ſuis*. D. GOTH.

k. Libri veteres: λαμβάνοντες τὴν ἐμὴν οὐσίαν οὐ διδόασι χώραν τῷ πάτρωνι. FABR.

Ego ſuperius ἀνατρέπων & dein δίδωσι legens ac vertens cum veritati tum ſtilo opitulor. G. O. R.

l. Sic in uno: in altero: ἢ *contratas* σουὲς: in tertio: *contra ſuos* γὰρ. vide an legendum ſit: κατὰ τοὺς σοὺς γὰρ. vel: κατὰ *ſuos* γὰρ οὐδέποτε δίδωσιν ὁ πάτρων τὴν *contra tabulas*. ut apud Ulp. d. t. ult. *Contra tabulas teſt. liberti, aut ab inteſtato contra ſuos heredes naturales bonorum poſſeſſio eis non competit.* Sic ibi legend. verior tamen videtur lectio edita: nam liberi quoque emancipati obſtant patrono. Cæterum Th. omiſit verba illa Juſt. *nam exheredati*, &c. FABR.

m. Ulp.

ν· [22] τὴν contra tabulas [l] γὰρ οὐδέποτε δίδωσιν ὁ πραίτωρ κατὰ φυσικῶν παίδων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τοῦ πραίτωρος νομοθεσίαν, οὕτω βοηθήσασαν τῷ πάτρωνι, ὑπῆν ἔτι μέθοδος τῷ ἀπελευθέρῳ, δι' ἧς ἀκινδύνως οὐδὲν [23] ἔτι κατελίμπανε τῷ πάτρωνι· εἰ γὰρ εἶχε παῖδα φυσικὸν, οὔτε ὁ δωδεκάδελτος ἐβοήθει τῷ πάτρωνι, οὐδὲ ὁ πραίτωρ τὴν φύσιν ἐρυθριῶν.

§. II. Ἀλλὰ χρόνοις ὕστερον ὁ Πάπιος 153
νόμος [m] ηὔξησε τὰ πατρωνικὰ δίκαια· εἶπε γὰρ, ἐὰν πλούσιος ἀπελεύθερος [24] ᾖ (πλούσιον δὲ ὡρίσατο τὸν ἔχοντα ἑκατὸν χιλιάδων σεστερτίων περιουσίαν) καὶ ἐλάττονας τῶν τριῶν παίδων καταλείψῃ, [25] ἡ ἀναλογοῦσα φυλαχθήσεται τῷ πάτρωνι, εἴτε ἐπὶ διαθήκῃ εἴτε [26] ἀδιαθέτως ἐτελεύτησεν. Ἀμέλει, εἰ συμβῇ τελευτῆσαι τὸν πλούσιον 154
ἀπελεύθερον, υἱὸν ἕνα ἤγουν μίαν ἔχοντα θυγατέρα ἐπὶ [n] διαθήκῃ, συνανέπεμπε τῷ υἱῷ [27] μου ἤγουν τῇ θυγατρὶ ὁ Πάπιος τὸν πά-

las patrimonium meum accipiens, locum patrono non dant: nunquam enim Prætor *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas dat adverſus liberos naturales. Aſt etiam poſt Prætoris jurisdictionem, ſic opitulantem patrono, ſupererat adhuc ratio liberto, per quam abſque periculo nihil amplius relinquebat patrono. Si enim filium habebat naturalem, neque *Lex* XII. Tab. ſuccurrebat patrono, neque Prætor naturam reverens.

§. II. Sed poſtero tempore lex Papia patronorum jura auxit. Sanxit enim, ſi libertus eſſet locuples, (locupletem vero definivit habentem patrimonium CCCIↃↃↃ. ſeſtertium) & minus tribus liberis relinqueret, *ut portio* rata patrono ſervaretur, ſive cum teſtamento ſive inteſtato moreretur. Itaque ſi accidat, ut libertus locuples moriatur, unum habens filium vel unam filiam relicto teſtamento, admittebat cum meo filio vel filia *Lex* Pa-

22. τὴν addidi ex F. 23. ἔτι de: F. 24. ᾖ de: ante F. 25. ἀναλογία ſine ἡ F.
26. ἀδιάθετος F. 27. μου de: F.

m. Ulp. 29. §. 3. 5. 6. l. 1. §. pen. D. *ſi cui plus quam per legem Falcid.* D. GOTH.

n. Th. igitur apud Juſt. legit, *teſtatus.* atque ita legendum putat Cujac. Obſ. 3. c. 13. & hîc in Notis poſter. vide tamen Robert. *recept. lect.* lib. 2. c. 24. [& Comm. noſtrum in Inſtit. *Edit.* 2.] FABR.

Adde eumd. Robertum III. *Anim.* 25. Alciatum ad l. 64. *de V. S.* & Marcil. ad *Inſt. h. l.* MEERM.

Non huc proprie pertinet Cujacii correctio, ſed ad vocem *inteſtatus* quæ apud Juſtin. ſequitur in vſ. *perinde.* Ibi ſane aliter legit THus, aliter habetur in vulgata Inſtitutionum editione. Hoc autem loco nihil differt THus a Juſtin. DOUJAT.

Immo differt, quum THus in his exemplis de teſtato tantum loquatur, at Juſtin. de utroque caſu accipiendus ſit, ut præcedentia ſatis declarant. Quod autem paulo poſt apud Juſtin. controvertitur, utrum *ac ſi . . . . inteſtatus deceſſiſſet* an *teſtatus* legendum ſit, proprie ex THo probari nequit, quum neutram ibi vocem expreſſerit, ὥσπερ εἰ μηδὲ εἷς ὑπῆρχεν υἱός; unde omnes errant, qui ad THum h. l. provocant; quare ſolius Schultingii notam dignam judico, quæ hic legatur. G. O. R.

Hoc ſane falſum; [ſi legas: *ac ſi is ſine ullo filio filiave inteſtatus deceſſiſſet:*] & tali in caſu patrono debita fuit tota hereditas; ac ut id reſtringatur ad ſpeciem, ubi filius nullus vel filia eſt, nempe naturalis, ſed tantum adoptivus, id non patitur recta interpretandi ratio, nec verborum generalitas: quidquid dicant Viri egregii Janus a Coſta & Theod. Marcilius ad d. §. ſed is caſus recte comparatur cum illo, ubi libertus liberos non relinquens eſt teſtatus: adeoque recte pro *inteſtatus* Cujac. repoſuit *teſtatus*, III. Obſ. 13. & XVII. 13. quod proba-

runt

πάτρωνα, διδοὺς αὐτῷ τὸ ἥμισυ τῆς τοῦ τελευτήσαντος περιουσίας, ὥσπερ εἰ μηδὲ εἷς ὑπῆν παῖς· εἰ δὲ δύο υἱοὺς ἤγουν δύω θυγατέρας ἐνεστήσατο κληρονόμους, εἰς τὸ τρίτον ὁ πάτρων συνανεπέμπετο· τριῶν δὲ ὑπόντων, ὁ πάτρων ἐξεβάλλετο διὰ τὸ πλῆθος τῶν παίδων.

§. III. Ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν. Διάτα- 155
ξις δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, [o] ἣν διὰ τὸ πᾶσιν εἶναι πρόδηλον, ἐξεφώνησεν ἑλληνιστὶ, πολλῆς φροντίσας τῆς συντομίας. Ἐν ᾗ διετύπωσεν, ἵνα [p] εἰ μὲν ἀπελεύθερος ἤγουν ἀπελευθέρα ἥττονες [28] εἴησαν τῶν κεντηναρίων [q], τουτέστιν ἥττονα ἔχοιεν περιουσίαν τῶν ἑκατὸν νομισμάτων, (οὕτω γὰρ τὴν ὑπὸ τοῦ Παπίου νόμου τῶν ἑκατὸν χιλιάδων σεστερτίων ὁρισθεῖσαν ποσότητα ἡρμήνευσεν, ὥστε τὰ χίλια σεστέρτια ἓν νόμισμα ποιεῖν·) μηδεμία χώρα τῷ πάτρωνι διδόσθω εἰς τὸ κληρονομῆσαι, διαθήκης ὑποκειμένης. Εἰ γὰρ ἀδιάθετος [29] τελευ- 156
τήσῃ, παῖδας μὴ καταλιπὼν, ἐχέτω τηνικαῦτα ὁ πάτρων τὴν εἰς ὁλόκληρον ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου [r] διακατοχήν. Εἰ δὲ μείζων ἦν τοῦ κεντηναρίου [30], εἰ μὲν ἐπὶ παισὶ τελευτήσῃ, κληρονόμοις καλουμένοις ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἢ [31] τοῦ πραιτωρίου, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς emancipatos, εἴτε εἷς εἴτε πλείονές εἰσι παῖδες, οἱασδήποτε φύσεως ἢ βαθμοῦ, εἰς ὁλόκληρον οὗτοι κληθήσονται, τοῦ πάτρωνος [32] ἢ τῶν παίδων τοῦ

Papia patronum, dans ei ſemiſſem bonorum defuncti, perinde ac ſi nullus exſtitiſſet filius vel filia: quod ſi duos filios duaſve filias heredes inſtituiſſet, in trientem patronus admittebatur: ſed tribus exſtantibus, patronus ob liberorum multitudinem repellebatur.

§. III. Hæc quidem olim. Facta eſt autem conſtitutio Imperatoris noſtri, quam, ut omnibus manifeſta foret, Græce promulgavit, magnæ ſtudens brevitati: in qua ſtatuit, ut, ſi libertus libertave minores ſint centenariis, id eſt patrimonium habeant minus centum aureis, (ita enim definitam a lege Papia quantitatem centum millium ſeſtertiorum interpretatus eſt, ut mille ſeſtertii unum faciant aureum) nullus patrono locus detur in ſuccedendo, exſtante teſtamento. Nam ſi inteſtatus deceſſerit, liberos non relinquens, tunc patronus ex *Lege* XII. Tab. ſucceſſionem in ſolidum habeat. Si autem major ſit centenario, atque relictis moriatur liberis, qui ad hereditatem vocentur ex *jure* civili vel prætorio, eo quod ſint emancipati, ſive unus ſive plures ſint liberi, cujuſcumque ſexus aut gradus, hi in ſolidum vocabuntur, patrono vel li-

28. ἦσαν ante F. 29. τελευτήσει ante hanc. 30. ὁ ἀπελεύθερος ad: F. 31. ἀπὸ ad: F.
32. ἤτοι τ. π. αὐτοῦ, τῆς F.

runt quoque Ant. Contius, Lud. Ruſſardus, Fr. Hotmanus aliique. Quin & TH. locum totum accepit de caſu teſtati, de quo etiam agebat: cum ſi legiſſet *inteſtatus*, debuiſſet hoc addere in paraphraſi. Unde illum legiſſe *teſtatus*, bene vidit Fabrotus, quamvis id non probet.

SCHULT. *ad Ulp.* 676.

o. Cujus fragmenta vide in l. 4. Cod. *de bonis libertorum.* D. GOTH.

Juſt. *pro omnium notione.* Sic lib. vet. v. Nov. 7. c. 1. Sic lex 6. Cod. *de heretic.* Græce & Lat. edita eſt, ὡς πᾶσι σαφῆ, καὶ γνώριμον εἶναι. extat autem Gr. in conc. Epheſ. p. 3. c. 45. [Atqui jam multis retro ſæculis omnes fere latina utebantur lingua, auctore Plut. in Platon. Q. Sed imperii demutatio Romanæ linguæ labem illam intulit. *Ex* 1. *Edit.*] FABRE

Et Græce ex Baſilicis, & (pro ea parte, qua jura

τοῦ πάτρωνος τῆς τοιαύτης ἐκβαλλομένων κληρονομίας.

Εἰ δὲ μείζων ἂν τοῦ κεντηναρίου ὁ ἀπε- 157
λεύθερος τελευτήσῃ ἄπαις, εἰ μὲν ἀδιάθετος, ὁ πάτρων 33 ἢ ἡ πατρώνισσα τὸ ὁλόκληρον λήψονται· εἰ δὲ 34 διαθέμενος πραιτερίτους ἐάσῃ τὸν πάτρωνα ἢ τὴν πατρώνισσαν ἄπαις ὤν, ἢ ἔχων παῖδας, exheredatos δὲ αὐτοὺς ποιήσας, ἢ ἐν ᾧ ἀπελευθέρα ἐστὶν ἡ τελευτήσασα, ἢ ἀπελεύθερος 35 ἐγγόνους ἔχων ἀπὸ θυγατρὸς προτελευτησάσης, πραιτεριτεύσωσι δὲ τούτους, ἡ μὲν τὸν υἱὸν, ὁ δὲ τὸν 36 ἐκ τῆς προτελευτησάσης θυγατρὸς ἔγγονον· (οἶδας γὰρ, ὅτι μὲν τούτων, 158
ὡς ἐδιδάχθημεν [s] ἐν τῇ β', 37 ἡ πραιτεριτιὼν ἀντὶ ἐξερεδατίωνος παραλαμβάνεται) καὶ μὴ δυνηθῶσιν οἱ τοιοῦτοι παῖδες διὰ τῆς de inofficioſo τὴν διαθήκην ἀνατρέψαι· τότε ἐκ τῆς τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως διατάξεως τοῖς πάτρωσι καὶ ταῖς πατρωνίσσαις διδομένης τῆς contra tabulas, οὐ τὸ ἥμισυ, ὥσπερ πάλαι, ἀλλὰ τὸ τρίτον [t] μέρος ἀποσπασθήσεται, ἢ τὸ ἐλλεῖπον τῷ τρίτῳ ἀναπληρωθήσεται· τυχὸν γὰρ εἰς 38 οὐγκίαν ἢ διούγκιον ἢ τριούγκιον 39 αὐτοὺς ἐνεστήσατο· οὕτω δὲ λήψονται διὰ τῆς con- 159
tra tabulas τὸ τρίτον, ὥστε ληγάτα ἢ φιδεϊκόμμισσα [u] ἐκ τούτου μὴ ἀναγκάζεσθαι 40 καταβάλλειν, οὐ μόνον ἐξωτικοῖς, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς παισὶ τοῦ ἀπελευθέρου ἢ τῆς ἀπελευθέρας· ἀλλ' ὅπερ ἔτυχε παρ' αὐτῶν καταλει-

liberis patroni *ab* hujuſmodi hereditate repulſis.

Quod ſi libertus major centenario ſine liberis moriatur, ſi quidem inteſtatus, patronus vel patrona ſolidum capient: ſin autem teſtatus patronum vel patronam præterierit, liberos non habens; aut ſi liberos habens eos exheredaverit; aut cum liberta eſt quæ deceſſit, vel libertus ex filia præmortua nepotes habens, illa filium, hic nepotem ex filia præmortua præterierit; (ſcis enim, horum præteritionem, ut in ſecunda *Inſtitutione* docti ſumus, pro exheredatione accipi) neque hi liberi per *querelam* de inofficioſo teſtamentum ſubvertere potuerint: tunc ex ſanctiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutione, data patronis ac patronabus *bonorum poſſeſſione* contra tabulas, non dimidia, ut olim, ſed tertia pars *ab iis* auferetur, aut quod trienti deeſt, ſupplebitur: forte enim in unciam vel ſextantem vel quadrantem eos *patronos* inſtituerat. Ita tamen per *B. P.* contra tabulas trientem capient, ut legata vel fideicommiſſa exinde ſolvere non cogantur, non modo extraneis, ſed nec liberis liberti vel libertæ, ſed quod ab iis *patronis*

33. ἤτοι F. 34. ὁ ad: F. Mox ἐάσῃ ante hanc. 35. ἢ ad: F. male. Ego ſequens δὲ deleo. 36. ἀπὸ F. 37. ὅτι repetit F. 38. μίαν ad: F. & καὶ ante τελευτ. 39. αὐτὸν ante F. 40. αὐτοὺς ad: F.

jura patronatus definiuntur) Latine expreſſam edidit ex membranis quibuſdam Cujac. xx. *Obſ.* 34. DOUJ.

p. 5. Harmen. 3. §. 5. 6. D. GOTH.

q. V. l. 52. D. *ad l. Falc.* D. GOTH.

Ut apud Tertull. Apolog. c. 6. *centenaria cœna*, à centenis ſeſtertiis. FABR. I.

r. Dixi ad leges XII. tab. D. GOTH.

s. §. 7. *de Exhered. liber.* cap. 317. G. O. R.

t. 5. Harmen. 9. §. 18. D. GOTH.

u. Aliud in ære alieno. Paul. 3. Sent. 2. §. 4. Nam bona deducto ære alieno intelliguntur. D. GOTH.

x. Imo

ταλειφθὲν, ὁ συγκληρονόμος ἐπιγνώσεται τοῦτο· [τυχὸν exhereditatis οὖσιν ἢ πραιτεριτευθεῖσιν, 41 ὅτε ἡ πραιτεριτιὼν ἔοικε τῇ exheredationi. 42 Εἰ δὲ ἐγράφησαν κληρονόμοι, οὐδὲν ἐχρεωστεῖτο τῷ πάτρωνι· καὶ εἰ συνέβη αὐτὸν γραφῆναι κληρονόμον, ἐχρεωστεῖτο x τοῖς παισὶ τὰ ληγάτα.]

160 Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα θέματα ἡ εἰρημένη συνήγαγε διάταξις, πρὸς τὴν τοῦ προκειμένου νομίμου διατύπωσιν ἀναγκαῖα. 43 Καὶ ἐκέλευσε γὰρ τὸν πάτρωνα καὶ τὴν πατρωνίσσαν καὶ τοὺς τούτων κατιόντας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου y μέχρι πέμπτου βαθμοῦ, πρὸς τὴν τῶν ἀπελευθέρων παραγίνεσθαι διαδοχήν· ἐὰν οὖν τοῦ αὐτοῦ πάτρωνος ἢ τῆς αὐτῆς πατρωνίσσης, ἢ δύο πατρώνων ἢ 44 πατρωνισσῶν ἢ καὶ πλειόνων, ὕπεισι παῖδες, ὁ ἐγγύτερος ὢν z τῷ 161 βαθμῷ εἰς τὰ τοῦ ἀπελευθέρου ἢ τῆς ἀπελευθέρας κληθήσεται πράγματα· οἷον, ἐτελεύτησεν ἀπελεύθερος ἢ ἀπελευθέρα ἄπαις καὶ ἀδιάθετος, πάτρωνος ἢ πατρωνίσσης οὐχ ὑπόντων· ὑπῆσαν δὲ παῖδες, 45 ἔγγονος τυχὸν καὶ προέγγονος, ὁ ἔγγονος παραγε-

tronis relictum fuerit, hoc coheres agnoſcet: [exheredatis forte vel præteritis, quando præteritio exheredationi par eſt: ſi vero heredes ſint ſcripti, nihil patrono debebatur; & ſi contingat ipſum *patronum* ſcribi heredem, liberis legata debebantur.]

160 Multos autem & alios caſus dicta collegit conſtitutio, ad propoſiti juris formam neceſſarias. Etenim juſſit patronum ac patronam, atque horum deſcendentes non modo, ſed & collaterales uſque ad gradum quintum ad ſucceſſionem libertorum pervenire. Si igitur ejuſdem patroni vel ejuſdem patronæ, aut duorum patronorum patronarumve aut plurium etiam, liberi 161 exſtent, proximior gradu ad bona liberti libertæve vocabitur. Veluti, libertus vel liberta ſine liberis deceſſit & inteſtatus, non exſtantibus patrono vel patrona: exſtabant autem liberi, nepos forte & pronepos, nepos veniet, hereditaſque in capita, non

41. ὅτι ante F. 2. 42. εἰ γὰρ F. 43. καὶ de: F. 44. δύο ad: F. 2. 45. ἢ & Lat. *vel* ad: F. 2. peſſime.

x. Imo omnibus legata, & fideicommiſſa præſtat, ut conſtat ex conſtit. Gr. & Lat. mendo igitur non caret Th. FABR.

Facilis emendatio legenti πᾶσι pro παισί. J. DOUJ.

Sed obſtat art. τοῖς, niſi & hunc tollas. Præterea ſi omnibus legata & fideicommiſſa præſtare cogitur, nonniſi Falcidiam ejus partis, ex qua inſtitutus eſt, (quæ perexigua eſſe poſſet,) non trientem aſſis hereditarii ſalvum habebit; quum ipſa Conſtitutionis Juſtinianeæ verba apud Cujac. pag. 498. F. hoc ſanciant: εἰ δὲ γραφῶσι κληρονόμοι ὑπὲρ τὸ τετράγκιον, καὶ βαρυνθῶσι ληγάτων, [l. ληγάτοις aut δόσεσι ληγάτων] ἐὰν αὐτοὶ μόνοι ὦσι κληρονόμοι, παρέχωσι τὰ ληγάτα καὶ τὰ φιδεικόμμισσα, δηλονότι μὴ βλαπτομένου τοῦ τετραγκίου αὐτῶν· ὁ γὰρ φαλκίδιος ἐπὶ αὐτοῦ τετραγκίου ἐστί. Ἐὰν δὲ μὴ εἰς ὁλόκληρον, εἰς πλείονα τοῦ τετραγκίου, τυχὸν εἰς ἕξ ἢ εἰς ὀκτὼ οὐγκίας ἐγράφησαν κληρονόμοι, καὶ ἐβαρύνθησαν ληγάτοις, τότε τὸ πλεονάζον ὑπὲρ τὸ τετράγκιον διδότωσαν τοῖς ληγαταρίοις καὶ φιδεικομμισσαρίοις, τὸ δὲ λοιπὸν παρεχέτωσαν οἱ κληρονόμοι, φυλάττοντες ἑαυτοῖς ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας τὸν Φαλκίδιον. Latina ejuſdem conſtit. verba pag. 494. C. breviter hoc ita efferunt: *Sed ſi patronus plus quam in tertiam, vel in aſſem fuerit heres inſtitutus*, QUATENUS HERES [ultra trientem] SCRIPTUS EST, *reſpondebit legatariis & fideicommiſſariis.* Ergo neque liberis exheredatis, neque aliis omnibus extraneis, patronus qua patronus, ſed qua heres ultra trientem ſcriptus, legata debet; ſicut & liberi, heredes ultra Falcidiam ſcripti, patrono legata procul dubio, ut omni extraneo, debebant. Unde non video, quomodo hæc oppoſitio hic locum habere poſſit. Quacumque ergo ratione totum h. l.

ῥαγενήσεται· [a] καὶ in capita [46] οὐ μὴν in ſtirpem ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται· οἷον, ἑνὸς πάτρωνος ἦσαν δύο παῖδες, ἑτέρου δὲ τρεῖς, εἰς πέντε μερισθήσεται ἡ κληρονομία.

Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου συγγε- 162
νῶν τοῦ πάτρωνος ἢ τῆς πατρωνίσσης κρατήσει, ὥστε τὸν ἐγγύτερον πλεονεκτεῖν, καὶ in capita διαιρεῖσθαι τὴν κληρονομίαν· σχεδὸν γὰρ σύμφωνα τὰ τῆς εὐγενείας καὶ [47] τῆς ἀπελευθερότητος ἐν ταῖς διαδοχαῖς ἡ λεχθεῖσα διάταξις ἐκέλευσεν εἶναι νόμιμα. Σχεδὸν [b] δὲ εἶπον διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐπὶ μὲν τῶν εὐγενῶν καὶ περαιτέρω τοῦ πέμπτου βαθμοῦ ἐπεκτείνεται τὰ τῆς κληρονομίας· ἐπὶ δὲ τῶν ἀπελευθέρων μέχρι έ [48] τῶν συγγενῶν τοῦ πάτρωνος ἢ τῆς πατρωνίσσης.

§. IV. Ταῦτα [49] δὲ περὶ τούτων τῶν 163
ἀπελευθέρων σήμερον πραγματεύομεν, τῶν πολιτῶν Ῥωμαίων· [50] οὐ γάρ εἰσιν ἕτεροι ἀπελεύθεροι. Οἶδας γὰρ, [c] μαθὼν [51] ἐν τῇ πρώτῃ, ὅτι καὶ τὰ τῶν Δεδιτιτίων καὶ τὰ τῶν Λατίνων ἀνῃρέθη δίκαια· ἡνίκα δὲ οἱ Λατῖνοι ἐπολιτεύοντο, οὐδεμία ἐπ᾽ αὐτῶν νόμιμος ἐπραγματεύετο διαδοχή· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἔζων [d] ὡς ἐλεύθεροι, ὅμως ἐτελεύτων ὡς οἰκέται, συναπολλῦντες τῇ ψυχῇ

non autem in ſtirpem dividetur: veluti, unius patroni erant duo liberi, alterius vero tres, in quinque partes hereditas dividetur.

Idem & in collateralibus cognatis patroni vel patronæ obtinebit, ut proximior ſuperet, atque hereditas in capita dividatur: fere enim conſonantia ingenuitatis ac libertinitatis jura in ſucceſſionibus eſſe voluit dicta conſtitutio. FERE autem ideo dixi, quoniam in ingenuis etiam ultra quintum gradum *jura* hereditatis extenduntur: at in libertinis uſque ad quintum cognatorum patroni vel patronæ.

§. IV. Hæc vero de his hodie libertis tractamus, qui cives ſunt Romani: neque enim alii ſunt liberti. Noſti enim in prima *Inſtitutione* edoctus, & Dedititiorum & Latinorum jura eſſe ſublata: ſed quo tempore Latini in uſu erant, nulla circa eos ſucceſſio legitima tractabatur. Nam licet maxime ut liberi viverent, tamen moriebantur ut ſervi, libertatem cum ani-

46. δὴ ad: F. Mox *in ſtirpes* F. 2. 47. τῆς de: F. 48. βαθμοῦ ad: F. 49. δὴ addidi ex F. Mox malim πραγματεύομεν. 50. οὐδὲ F. omittens ſq. ἀπελεύθεροι. 51. ὅτι hinc cum F. rejeci poſt πρώτῃ. Λατίνων, omnes ad fin. uſque tit. præter Lovan. & F.

l. a me cancellatum verſo, voluto ac perpendo, non modo Scholiaſtæ, ſed inſuper etiam corruptum eſſe pronuntio. THi ſane non eſſe, probo (1) quod verba à τυχὸν uſque ad *exheredationi* non modo ſuperflua ſint, præcedenti cap. ſatis expoſita, ſed & alieno loco poſita, quum pertineant ad ſuperiora οὐδὲ τοῖς παισί. (2) quod in ſequentibus, quaſi de jure veteri, tempus imperfectum uſurpetur, quum THus cum Imper. utpote in jure novo, præſenti vel futuro utatur. (3) quod noſter ubique plurali numero de patronis egerit, ſed hic in ſingulari τῷ πάτρωνι & αὐτὸν occurrit. (4) quod paraphraſtes vix ſoleat plures caſus proponere quam ipſe Imper. (5) quod h. l. dicat, liberis legata a patrono deberi, id quod Thus paulo ante recte negavit cum Juſtiniano. G. O. R.

y. §. Harmenop. 3. §. 3. D. GOTH.

z. Adde Paul. 3. ſent. 2. §. 1. l. *Libertus præterito* §. pen. D. *de bonis libertorum.* l. penul. D *de adſig. libert.* Ulpian. 27. §. 2. & 3. D. GOTH.

a. Paul. 3. Sent. 2. §. 3. l. 23. §. ult. D. *de bonis libertorum.* Ulp. 27. §. 4. D. GOTH.

b. Idem Gloſſa apud Juſtinianum. FABR.

§. Harmen. 3. §. 6. D. GOTH.

c. Titulo *de libertinis* §. 3. [c. 86. ſqq.]

d. Adde Timoth. ſeu Salvianum 3. ad Eccleſiam. D. GOTH.

e. Verba

χαὶ τὴν ἐλευθερίαν· [52] καὶ [e] ὡς οἰκετῶν [οὐχ] ὑπὸ τῶν ἐλευθερωτῶν ἐκληρονομοῦντο τῶν οἰκείων τὰ bona αὐτῶν, (οὐδὲ γὰρ κληρονομίαν ἐπὶ οἰκετῶν δυνατὸν καλέσαι) ἀλλὰ jure peculii ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου [f] νόμου ἐλάμβανον οἱ ἐλευθερωταί· καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ Ἰουνίου νόμου.

Μετὰ δὲ ταῦτα δόγμα [g] γέγονε Λαργιάνειον, τὸ κελεῦον ὥστε τοὺς παῖδας τοῦ ἐλευθερωτοῦ μὴ γενομένους [53] nominatim ἐξερεδάτους τῶν ἐξωτικῶν κληρονόμων προτιμᾶσθαι περὶ τοῦ Λατίνου διαδοχήν· οἷον, ἠλευθέρωσα ἐγὼ τὸν ἐμὸν οἰκέτην, καὶ ἐποίησα Λατῖνον· ἐτελεύτησα γράψας κληρονόμους *53 παῖδας ἐμούς, ἔτι δὲ καὶ ἐξωτικούς. Ἀπὸ μὲν τοῦ Ἰουνίου, εἰ συνέβη [54] τελευτᾶν τὸν Λατῖνον, οἱ παῖδες οἱ ἐμοὶ ἅμα τοῖς ἐξωτικοῖς [55] κληρονόμοις εἰς τὰ bona παρεγίνοντο τοῦ Λατίνου· ἀπὸ δὲ τοῦ δόγματος τοῦ Λαργιανείου, οἱ παῖδες μόνοι διαδέχονται τὸν Λατῖνον· ἐπειδὴ οὐ γεγόνασι nominatim exheredati.

Μετὰ δὲ τὸ Λαργιάνειον γέγονεν ἔδικτον Τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως, ὅπερ ἐκέλευσεν, ἵνα ἐὰν ὁ Λατῖνος, ἄκοντος ἢ ἀγνοοῦντος τοῦ πάτρωνος, αἰτήσῃ ἑαυτῷ πολιτείαν ῥωμαϊκὴν [h] καὶ ἐπιτύχῃ, ζῇ μὲν ὡς πολίτης Ῥωμαῖος [56], καὶ πάντα πράττῃ τὰ τῶν Ῥωμαίων, τελευτήσῃ δὲ ὡς Λατῖνος.

Ἀλλ’

164 anima amittentes; & tamquam ſervorum, bona eorum a ſuis manumiſſoribus non capiebantur jure hereditario, (neque enim hereditatem in ſervis dicere poſſumus) ſed jure peculii ex lege Junia manumiſſores adquirebant. Et hæc quidem ex lege Junia.

Poſt illa autem factum eſt SCtum Largianum, ſanciens ut manumiſſoris liberi non nominatim exheredes facti extraneis heredibus præferrentur in
165 ſucceſſione Latini. Veluti, ego ſervum meum manumiſi, Latinumque feci: obii heredes ſcribens liberos meos, itemque & extraneos. Ex Junia quidem lege, ſi accidat ut Latinus moriatur, liberi mei una *cum* extraneis heredibus ad bona Latini perveniebant: at ex SCto Largiano ſoli liberi Latino ſuccedunt, quia nominatim non fuerunt exheredati.

166 Poſt Largianum vero *SCtum* exſtitit edictum Cæſaris Trajani, quod juſſit, ut ſi Latinus, invito vel ignorante patrono, civitatem ſibi Romanam petierit & impetraverit, vivat quidem ut civis Romanus atque omnia agat Romanorum *civium propria*, ſed moriatur ut Latinus.

Sed

52. καὶ de: F. Adde not. *e*. 53. νομινάτιμ ante F. qui modo βόνα cum ceteris, modo *bona* ſcripſit: ſed talia, niſi ſingulare quid habeant, haud amplius notabo. *53. Videtur excidiſſe artic. τοὺς GAVEL. 54. τελευτῆσαι F. omittens ſeq. οἱ παῖδες. 55. μὲν ad: F. 56. ὢν ad: F. 2.

e. Verba duo ὡς οἰκετῶν Fabrotus in 1. omiſit, in notula ſcribens, „Schol. ὡς οἰκετῶν". in 2. rurſus inſeruit cum hac nota: „Verba hæc ὡς οἰκετῶν, „ & verbum ἀλλὰ inf. abſunt a MSS. Puto tamen „ retinenda, & leg. οὐκ ἐκληρ. &c.". Neſcio, cur καὶ deleverit. Ego οὐχ alio loco ſubſtituo, aut ſi mavis, legatur: καὶ οὐχ, ὡς οἰκ. G. O. R.

f. De lege Junia *l. bona* [Quid hoc? legendum *Norbana*. G. O. R.] Vide d. §. 3. D. GOTH.

g. De quo vide Nov. 28. [78.] D. GOTH.

h. Latinus ex beneficio Principis civitatem Romanam accipit, ſi jus Quiritium impetraverit, Ulp. Regul. tit. 3. §. 1. quod accipiendum eſt, cum conſenſu patroni. Cæterum locus erit edicto D. Trajani. FABR. I.

l. L.

Ἀλλ᾽ ἡ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, 167
[i] τὰς τῶν τοιούτων αἱρέσεων ἐναλλαγὰς μισοῦσα, ὅτι ἔζη μὲν ὡς Ῥωμαῖος, ἐτελεύτα δὲ ὡς Λατῖνος, καὶ ἑτέρας δὲ δυσχερείας ἐντεῦθεν ἀναφυομένας ἀνεῖλεν, ἐξωθήσασα τῆς πολιτείας οὐ μόνον καὶ τοὺς Λατίνους καὶ τὸν Ἰούνιον νόμον καὶ τὸ Λαργιάνειον δόγμα, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ ἔδικτον Τραϊανοῦ 57, ὥστε πάντας ἀπελευθέρους εἶναι Ῥωμαίους· καὶ μετά τινος ἐπινοίας ἤγουν προσθήκης, δι᾽ ὧν τρόπων ἐγίνοντο πάλαι Λατῖνοι οἱ ἐλευθερούμενοι, διὰ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὴν ῥωμαϊκὴν ἄγει τοὺς οἰκέτας πολιτείαν.

Sed Imperatoris noſtri conſtitutio, has hujuſmodi conditionum mutationes peroſa, quod viveret quidem ut Romanus, moreretur autem ut Latinus, aliaſque inde naſcentes difficultates ſuſtulit, civitate ejiciens non Latinos modo & legem Juniam & SCtum Largianum, ſed & edictum Trajani, ut omnes libertini ſint *cives* Romani: & cum quadam inventione ſive adjunctione, per quos modos manumiſſi olim fiebant Latini, per eoſdem ad Romanam ſervos ducit civitatem.

57. τοῦ βασιλέως ad: F.

i. L. unic. C. *de Latina libertate.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΚΥΡΩΣΕΩΣ [a] ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΙ.

DE ADSIGNATIONE LIBERTORUM.

TITULUS VIII.

Εἰπόντες περὶ τῶν ἀπελευθέρων, εἴπωμεν ὡς ἐν τέλει [1] καὶ περὶ τῆς ἐπ᾽ αὐτοῖς γινομένης [2] προσκυρώσεως [b]. Οἶδας, ὅτι οἱ παῖδες τοῦ πάτρωνος, ἡνίκα τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμὸν, ἅμα καὶ ἐξ ἴσου ἐπὶ τὴν τοῦ πατρῴου ἀπελευθέρου παραγίνονται κληρονομίαν· γέγονε δὲ μετὰ ταῦτα δόγμα [c] συγκλήτου τὸ λέγον, ἐξεῖναι τῷ πάτρωνι πολ- 168

LOquuti de libertis, dicamus velut in ſumma & de uſitata eorum adſignatione. Scis, liberos patroni, ſi eumdem obtinent gradum, una & ex æquo ad liberti paterni hereditatem pervenire. Factum eſt autem poſtea SCtum, decernens licere patrono multos habenti liberos, uni horum

1. καὶ de: F. 2. ἀδσιγνατίονος F.

a. Idem 49. Eclog. 5. adde 38. Digeſt. 4. *de adſignandis libertis.* Porro quid ſit *adſignare libertum*, vide legem 107. *de verborum ſign fic.* D. GOTH. Gloſſæ Baſilicor. *adſignatio*, προσκύρωσις. Græci titulum Digeſtor. de adſignandis libertis, ita vertunt: περὶ προσκυρώσεως ἀπελευθέρων. & in l. 107. adſignare, προσκυροῦν. quid autem ſit adſignare, v. in d. l. 107. FABR.

b. Melius legeretur προσκυρώσεως. ANON. DUK. Et ſic primum σ deletum in Meerm. exemplari, ſed perperam: error hic inde forte natus, quod paulo poſt in Baſil. principe ac Lovan. vitioſe legitur προσκυροῦται. G. O. R.

c. De hoc Senatuſconſulto vide l. 1. D. *de adſignandis libertis.* D. GOTH.

d. Fa-

πολλοὺς ἔχοντι παῖδας, ἑνὶ τούτων ἀδσιγνατεῦσαι ἤτοι προσκυρῶσαι τὸν ἀπελεύθερον· καὶ λοιπὸν μετὰ τὴν τοῦ ἀπελευθέρου τελευ- 169
τὴν οὗτος μόνος 3 ὁ ἀδσιγνατευθεὶς [d] ἕξει τὰ πατρωνικὰ δίκαια, οὐδεμίαν ἐχόντων πάροδον ἐπὶ τὸν αὐτοῦ κλῆρον τῶν ἄλλων παίδων τοῦ πάτρωνος, 4 ὅσοι ἤμελλον ἅμα κληρονομεῖν 5 μηδεμιᾶς [e] γινομένης ἀδσιγνατίωνος. Εἰ δὲ συμβῇ ἐκεῖνον τὸν παῖδα, *5 ᾧ ἀδσιγνατευθῇ ὁ ἀπελεύθερος, ἄπαιδα τελευτῆσαι, τότε οἱ ἄλλοι παῖδες τοῦ πάτρωνος τὸ ἀρχαῖον ἀναλήψονται δίκαιον, καὶ αὐτοὶ τοῦτον διαδέξονται.

§. I. & II. Οὐ μόνον δὲ ἀπελεύθερον, 170
ἀλλὰ καὶ ἀπελευθέραν ἔξεστιν 6 ἀδσιγνατεῦσαι [f] τῷ πάτρωνι [g], τῷ ἔχοντι δύο 7 ἢ πλείο-

rum libertum adſignare ſive addicere: ac deinde poſt liberti mortem hic ſolus adſignatus habebit jura patroni, ceteris patroni liberis, qui pariter ſucceſſuri erant nulla adſignatione facta, nullum ad ejus hereditatem aditum habentibus. Sed ſi eveniat, ut ille ex liberis, cui libertus adſignatus fuerit, ſine prole moriatur, tunc ceteri liberi patroni antiquum jus recipient, & ipſi ei ſuccedent.

§. I. & II. Non ſolum autem libertum, ſed & libertam adſignare licet patrono, duos aut plures liberos haben-
ti

3. ᾧ ἀδσιγνατευθῇ F. vid. not. *d.* 4. ὅστινες F. 5. μιᾶς ante F. *5. Num ᾧ ἀδσιγνατεύθη, an ᾧ ἂν ἀδσιγνατευθῇ? GAVEL. 6. ἀδσιγνατεύειν F. Adde not. *f.* & *g.* 7. ἢ καὶ F.

d. Fabrotus edidit, vel duce Curtio, vel quia ſic paulo poſt ſequitur, ᾧ ἀδσιγνατευθῇ. Ego tamen Vigilianam lectionem ſuſtineri poſſe credidi per hypallagen, quoniam & filius liberto adſignatur. G. O. R.

Solus patronus erit l. 30. §. ult. D. *qui & à quib. manum.* Juſtin. *is ſolus patronus habeatur*, id eſt, jus patroni habeat, l. ult. D. *de oper. libert.* & Th. hic: Libertus enim, qui alteri ex filiis adſignatur, non deſinit alterius filii libertus eſſe, l. 3. §. 5. D. *de bon. libert.* FABR. I.

L. ſub conditione 10. §. 1. D. *eod.* l. ult. D. *de Oper. libert.* FABR. II.

e. Sic reſcribere debui & ſenſu flagitante, & ducibus Curtio, Ernſtio ac Fabroto. Anonymus pro μιᾶς ſimplex μὴ repoſuit, ſatis bene. Tum pro γινομένης hic malim γενομένης. G. O. R.

f. Integra ſententia de nepote & nepte hic in textu Græco deeſt. D. GOTH.

In omnibus Th. codicibus omiſſum eſt, quod apud Juſtin. *de nepote, filia, nepteve* legitur, perperam: nam & filiæ & nepoti adſignari conſtat, l. 1. & l. 3. §. 2. D. h. t. l. 1. §. ult. D. *de legit. tut.* FABR.

Idem repetit Galterius. Licet autem reſpondere poſſimus, voce παίδων (qua THus in t. t. utitur) omnes liberos cujuslibet ſexus & gradus intelligi; tamen concedo, aut intercidiſſe aliqua, aut totam § 1. a noſtro per incuriam fuiſſe omiſſam. Adde not. ſq. G. O. R.

g. Deeſſe hic aliquid videtur, vel ἔξεστι καὶ τῷ πάτρωνι vel ὡς καί. D. GOTH.

Scilicet ſolus Goth. cohærentem apud alios ſermonem in duas §§. ſcidit & §. 1. clauſit voce ἀδσιγνατεῦσαι. Tum §. 2. inchoavit ſic: Τῷ πάτρωνι καὶ τῷ ἔχοντι &c. ubi peſſime etiam inſeruit καί. Si quis §. 1. ſuppletam velit, en illam: Οὐ μόνον δὲ ἀπελεύθερον ἀλλὰ καὶ ἀπελευθέραν [ἔξεστιν ἀδσιγνατεῦσαι, οὐ μόνον υἱῷ ἢ ἐγγόνῳ, ἀλλὰ καὶ θυγατρὶ ἢ ἐγγόνῃ. Τὸν δὲ ἀπελεύθερον ἢ τὴν ἀπελευθέραν] ἔξεστιν ἀδσιγνατεῦσαι τῷ πάτρωνι &c. G. O. R.

h. Imo poteſt l. 9. D. *de adſign. libertis.* D. GOTH.

Pertinet hæc quæſtio ad Interpretes Juſtiniani, de eaque agit Cujac. in not. priorib. G. O. R.

i. Niſi ſubaudias ποτὲ, ut ſit τὸν ποτὲ οἰκ. δοῦλ. non conſtat ſententia: qui enim ſervus eſſe poteſt, qui libertus eſt. Poterant autem illa duo τὸν οἰκ. δοῦλ. ſine ullo incommodo omitti. P. NAN.

„ Hæc vox δοῦλον omnino delenda eſt, aut addendum eſt ποτὲ, ut ſit *aliquando ſervum* id eſt „ qui aliquando ſervus fuit ". Hæc inveni, niſi me fallit memoria, adſcripta in exemplari Dukeriano: ſane δοῦλον deletum in Meermanniano. Quomodo Fabrotus ediderit, lectio 8. docet. Mihi articulo priori τὸν ejecto, vel τις in ejus locum ſubſtituto, ſic reſtitui poſſe videtur: τί δὲ, ὅτε (τις) ἀπελεύθερον ἀδσιγνατεύσας τὸν οἰκ. δοῦλ. τῷ ὑπ. π. quomodo vertendum cenſui. Nec enim poterat, niſi proprius ſervus ab ipſo manumiſſore pro liberto adſignari,

πλείονας παῖδας in poteſtate· ἐμαγκιπάτῳ γὰρ ἀδσιγνατεύειν [h] οὐ δυνατόν. Τί οὖν, ὅτι τὸν ἀπελεύθερον [8] ἀδσιγνατεύσας [i] τὸν οἰκεῖον δοῦλον τῷ ὑπεξουσίῳ παιδὶ, εἶτα ἐπιζήσας ἐμαγκίπατον ἐποίησε [9] τὸν παῖδα· ζητοῦμεν εἰ ἐξασθενεῖ ἡ ἀδσιγνατιών; καὶ ἤρεσεν Ἰουλιανῷ καὶ τοῖς πλείοσι τῶν νομικῶν, ἐξασθενεῖν αὐτήν.

§. III. Δυνατὸν δὲ ἀδσιγνατεύειν οὐ μόνον ἐν διαθήκῃ [k], ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου· οὐ [l] μέν ἐστιν ἐπὶ τούτῳ ἐπινενοημένα ῥήματα τυπικά. Γέγονε δὲ τὸ περὶ [10] τῶν ἀδσιγνατιώνων διαλεγόμενον δόγμα ἐπὶ τῆς Κλαυδίου βασιλείας, ἐπὶ [m] Σουιλλίου Ρούφου, καὶ Ὀστωρίου Σκαπουλᾶ τῶν ὑπάτων. 171

ti in poteſtate: namque emancipato adſignari non poteſt. Quid igitur, ſi (quis), cum ſervum ſuum filio pro liberto adſignaſſet, poſtea ſupervivens filium emancipaverit: quærimus an adſignatio infirmetur? Et placuit Juliano & pleriſque JCtorum, eam infirmari.

§. III. Adſignare autem poſſumus non tantum in teſtamento, ſed etiam ab inteſtato: nec enim ad hoc ſolemnia verba inventa fuere. Factum eſt autem hoc de adſignationibus agens SCtum ſub imperio Claudii, Suillio Rufo & Oſtorio Scapula Conſulibus.

8. ἀσιγνάτευσέ τις F. omiſſo ſeq. δοῦλον. Vid. not. *i*. 9. τὸν de: ante F. 10. τῆς ἀδσιγνατίωνος F. De nominibus Conſulum vid. not. *m*.

ſignari, l. 8. D. *de Adſign. lib.* G. O. R.

k. L. 1. §. 3. l. 13. D. *eod.* D. GOTH.

l. Cur autem verborum ſolennitas hic non requiratur, collige ex l. 7. D. *eod.* D. GOTH.

Manuſcripti tamen ſic habent: ἔστι δὲ ἐπὶ τούτῳ, quod eget emendatione, ut conſtat ex l. 1. §. 1. [potius. §. 3.] D. h. t. FABR.

m. Corrigend. ex Pand. Flor. *Velleo Rufo & Hoſterio Scapula.* HOTOM. *in Lugd.*

Ipſe tamen in Comment. edidit: *Suellio Rufo & Oſterio Scapula.* D. Gothofredus ad prius nomen ſic: „ Alias *Sabellio*, ut hic, [in vulg. Inſt. edit.] „ alias *Vellejo*, l. 1. D. *eod.*" ad poſterius: „ Alias „ *Aſterio*, ut hic in ipſo textu Inſtit. alias *Oſterio*, „ l. 1. D. *eod.* alias Hoſtorio, ut in Pand." Fabrotus in utraque dedit: *Suillu Ruffu & Hoſtoriu Scapula:* cum hac notula ad voc. *Hoſtoriu:* „ Sic „ in vett. Th. & apud Tacit. Annali 14. & Agri- „ colæ vita". Ego in lectione Vigliana ſolam adſpirationem ſuſtuli; neque a me impetrare poſſum, quin hic repetam paucis mutatis, quæ in Obſervatt. Miſcell. A°. 1745. ſcripſi: *Sibillo Ruffo & Oſterio Scapula* habet Cod. Dorvill. *Suillo Rufo & Oſterio Sc.* editiones Cujacianæ, cui & *Suelleo* placet. *Sugillo Rufo & Oſtorio Sc.* MS. Gottorp. teſte MARQ. GUDIO, qui editioni Pariſinæ 1643. hæc adſcripſit. „ Ignotum eſt Romanis nomen *Oſterius:* longius „ eoque gravius aberrant priores editt. in quibus „ *Aſterio:* quod miror Vinnium ſequi. Scribendum omnino ex MS. *Oſtorio*, atque ita hodie ap- „ Tacitum recte legitur. THus Ὀστωρίου Σκ. ſed „ tollenda eſt adſpiratio. Lapis vetus inter Collectanea noſtra: P. OSTORI SCAPULÆ L. PHARNACIS „ OSTORIA P. L. ANME". Extat hæc inſcriptio in Corpore Inſcriptt. Gudianarum ab Heſſelio editarum pag. CCCLX. A. niſi quod ibi perperam legatur PHARNECIS. Apud Gruterum pag. 949. n. 2. in uno Epitaphio quadruplex *Oſterii*, atque unum *Oſtoriæ Chryſidis*, nomen occurrit. Rectiſſ. ergo Bynkershoekius III. *Obſ.* 7. & hic & in Digg. *Oſtorium* reponendum cenſuit. Conſuli præterea de hoc Conſulum pare poſſunt Brencman. in Epiſt. de Coſſ. pag. edit. noviſſ. 607—8. atque Ev. Otto & hic & in præf. I. Tom. Theſ. Jur. pag. 28. Almelovenius ad A. U. 799. recte quidem *Oſtorium* cum Pighio & Goltzio ſcribit, ſed alterum *Suilium* bis perperam nominat pro *Suilium* aut *Suillium*, quem cum Nic. Heinſio eumdem crediderim, qui Naſonis privignam in matrimonio habuit: vid. IV. de Ponto Epiſt. 8. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΑΙΤΩΡΙΑΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ [a].]

ΤΙΤΛΟΣ Θ.

Ὥσπερ ὁ δυωδεκάδελτος ἐπενόησε τὴν 172
[b] ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσιν, καὶ ποτὲ μὲν [c] ἀναφαίνεσθαι ποιεῖ τοὺς καλουμένους, ὁποῖοί εἰσιν [1] οἱ νεκεσσάριοι, [d] ποτὲ δὲ ἀδιτεύειν, ὁποῖοί εἰσιν οἱ παρὰ τούτους· οὕτω καὶ ὁ πραίτωρ ἐπενόησε τὰς διακατοχὰς, δι' ὧν ποτὲ μὲν διορθοῦται [e] τὸ πολιτικὸν, [2] ποτὲ δὲ ἐναντιοῦται.

DE BONORUM POSSESSIONIBUS.

TITULUS IX.

Sicut *Lex* XII. Tab. ſucceſſionem ex teſtamento ab inteſtato invenit, & qui vocantur, interdum facit ut *ſtatim* exſiſtant, cujuſmodi ſunt neceſſarii, interdum ut adire *debeant*, cujuſmodi ſunt *ceteri* præter hos: ita & Prætor bonorum poſſeſſiones excogitavit, per quas interdum jus civile corrigit, interdum impugnat.

Οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου, καθὰ 173
εἴρηται, (τοῦ γὰρ πολιτικοῦ τοὺς κάπιτε δεμινούτους καὶ τοὺς ἐκ τούτων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ θηλυγονίας ἀγνοοῦντος, αὐτὸς τρίτην ἐπινοήσας τάξιν, δέδωκεν αὐτοῖς τὴν Unde cognati διακατοχὴν) ἀλλὰ [3] καὶ ἐν διαθήκαις τὸ πταῖσμα [4] διορθοῦται [f] τοῦ δυω-

Non ſolum in *ſucceſſionibus* ab inteſtato, ut dictum eſt, (nam jure civili capite deminutos & ex his *natos*, immo vero & progenie feminina *venientes* haud agnoſcente, ipſe tertium commentus ordinem, dedit illis bonorum poſſeſſionem Unde cognati) ſed

1. οἱ *neceſſarii* F. 2. tres has voculas fide Fabroti addimus. 3. γὰρ ad: F.
4. Sic Nannius ac F. διωρθοῦτο Lovan. Ceteræ διορθοῦται. ſeq. τὸ de: F.

a. Adde Ulp. Tit. *de poſſeſſionibus dandis* & 1. Harmenop. 3. §. 36. 37. lib. 5. tit. 6. §. 7. D. GOTH.

Quidam habent: περὶ τῆς πραιτωρείας διαδοχῆς. alii διακατοχῆς. ut in tertio Cod. & bonorum poſſeſſores Græci alias appellant ἀγαθῶν, alias τῶν πραγμάτων διακατόχους. in Gloſſis autem Græco Lat. *bonorum poſſeſſio* exponitur, ὑπαρχόντων διακατοχή. FABR.

b. In uno non habentur hæc verba: ἐκ διαθήκης. FABR.

c. *Exiſtere.* hoc verbo paſſim utuntur Græci in baſilicis. Sed & Zonaras ſcribit ex conſtitutione Antonini Pii, liberis inteſtato morientibus parentes heredes exiſtere, κληρονόμους ἀναφαίνεσθαι τοὺς γονεῖς. *exiſtere* eſt repente apparere. [Marc. Tull. de divinat 2. *Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi, cum terra araretur, & ſulcus altius eſſet impreſſus, extitiſſe repente.* idem Græco verbo uti maluit 2. ad Attic. 11. *Quum velim vitare omnium deliciarum ſuſpicionem, repente ἀναφαίνεσθαι.* Ex Edit. 1.] [v. Comment. in Inſt. *Ed* 2.] FABR.

d. Sui neceſſarii ſupra *de her. qualit. & differ.* [cap. 420. ſq.] FABR.

e. Cujuſmodi poteſtas Prætoribus data, l. 7. §. 1. D. *de juſtitia & jure.* D. GOTH.

Sed Prætori non licet eos adjuvare, quos leges vel conſtitutiones recta & nominatim repellunt. l. 12. §. 1. D. h. t. DOUJAT.

f. *Jus vetus* accipit pro lege 12. Tab. recte, ut conſtat ex verſic. *adhuc autem* apud Juſtin. [cap. 180 ſq.] FABR. I.

Jus civile accipit pro lege XII. Tab. FABR. II.

Hugo Donellus in Comm. ad l. *Gallus* D. *de Liber. & poſt.* inter ejus opuſcula poſthuma p. 136. & Ant. Caimus in prælud. ad eamd. leg. n. ajunt, THum errare, quod prohibitionem (ne ſcil. alienus poſthumus inſtitui poſſit) adſcribat legi XII. Tabb, quippe qua latiſſima poteſtas data fuit patrifam-

δυωδεκαδέλτυ· ἐὰν γάρ τις τελευτῶν ἀλ-
λότριον ποςοῦμον γράψῃ κληρονόμον, (οἶ- 174
δας δὲ, τίς ἐςιν ἀλλότριος ποςοῦμος, τυ-
τέςιν 5 ὁ μὴ τικτόμενός μοι σοῦος·) τεχθεὶς
ὁ τοιοῦτος 6, ὅσον ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ, ἀδι-
τεύειν οὐκ ἠδύνατο· 7 διέβαλε γὰρ τὴν τοιαύ-
την ἔνςασιν τὸ πολιτικόν· ὁ δὲ πραίτωρ τὴν
ſecundum tabulas αὐτῷ χορηγεῖ διακα-
τοχὴν, & bonorum 8 poſſeſſorem ὡς αὐ-
τὸν ἀποτελεῖ· 9 ἀλλὰ δὲ διάταξις τοῦ ἡ-
μετέρου βασιλέως τὸν τοιοῦτον ποςοῦμον ὀρ-
θῶς βούλεται γράφεσθαι κληρονόμον, ὡσαν-
εὶ καὶ τῷ πολιτικῷ ἐγνωσμένον.

ſed etiam in teſtamentis defectus XII. Tabularum correctus fuit. Si quis enim moriens alienum poſtumum ſcripſerit heredem; (ſcis autem, quis alienus ſit poſtumus, id eſt qui ſuus mihi non naſcitur) hic natus, quantum *jure* civili, adire non poterat: reſpuebat enim hujuſmodi inſtitutionem *jus* civile: ſed Prætor tribuit ei bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas, bonorumque poſſeſſorem eum facit. Sed & conſtitutio Imperatoris noſtri hunc poſtumum recte heredem ſcribi vult, tamquam & *juri* civili notum.

Ἔςι δὲ, ὅτε ὁ πραίτωρ οὐ διορθοῦται 175
μὲν, ἐναντιοῦται δὲ τῷ πολιτικῷ· οἷον ὡς
εἰρήκαμεν, ἐὰν ὁ ἀπελεύθερος τὸν πάτρωνα
πραιτέριτον καταλείψῃ, ὁ μὲν δυωδεκάδελ-
τος οὐκ ἐδίδου τῷ πάτρωνι πάροδον ἐπὶ τὰ
πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου, ποιήσει δια-
θήκης νικωμένῳ· ὁ δὲ πραίτωρ ἐπενόησε h τὴν
contra tabulas. 10 Οὐκοῦν ἐνταῦθα ἄν-
τικρυς μάχεται.

Aliquando autem Prætor non emendat; ſed impugnat *jus* civile: velut ut diximus, quum libertus patronum præterierit, *Lex* quidem XII. Tab. ad bona liberti aditum non dabat patrono, confectione teſtamenti ſuperato; ſed Prætor *B. poſſeſſionem* contra tabulas commentus eſt: itaque hic ex adverſo pugnat.

§. I. Οὐκ ἔςι δὲ δυσχερὴς hh οὐδὲ Φι- 176
λόνεικος

§. I. Non tamen difficilis vel conten-

5. ὁ τικτ. μοι γίνεται σοῦος. F. 2. male. 6. πόςουμος ad: F. 7. διέβαλε F. 8. *poſſeſſora* F. 9. ἀλλὰ διάτ. τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασ. F. 10. Ιδὲ pro οὐκοῦν F.

ſam. heredes inſtituendi, quum ſit ex interpretatione prudentum. MEERM.

Supra *de Heredib. inſtit.* cap. 330. ipſe THus τοῖς παλαιοῖς *veteribus*, puta *prudentibus*, hoc adſcripſit. Ceterum per *jus vetus* Imperator & legem XII. & conſecutam prudentum interpretationem ſive jus civile comprehendere mihi videtur. Adde notam ad §. 28. *de Legatis* cap. 507. G. O. R.

g. Omnis poſtumus, id eſt, etiam alienus, poſſeſſionem petere poteſt, l. 3. D. *de bon. poſſ. ſec. tab.* jus prætorium humanius eſt, ὁ πραιτώριος νόμος φιλαγαθώτερος, Th. Herm. ad. l. 117. D. *de R. I.* FABR. I.

h. Bonorum poſſeſſio datur, aut contra tabulas teſtamenti, aut adverſus tabulas inteſtati. Ulp. reg. tit. 28. *adv. tab.* inquit, id eſt, ſecundum tabul. Cujac. ad d. t. 28. Ex diverſo *ſecundum* accipitur pro contra. Apul. in lib. de philoſophia morali: *Non ea tantum vitia, quæ ſecundum naturam ſunt, pariunt execrabilitatem*, id eſt, contra naturam. Sic & apud eundem ſcriptorem τὸ *ſecundum* ἀντὶ τοῦ contra, ſemel atque iterum obſervare memini. FABR. I.

Vereor, ne ſic quidlibet fiat ex quolibet. Unicus Ulpiani locus mihi necdum perſanatus videtur. Apulejus loquitur de vitiis, quæ ſecundum naturam ipſam vitia ſunt, non modo ſecundum jus civile. G. O. R.

hh. Carpit hic THum Maranus ad tit. D. *de Bon. poſſ.* pag. 347. quaſi is Prætorem conſideraverit, tanquam legiſlatorem & ſupra leges ipſas. MEERM.

λένικος ὁ πραίτωρ· ἡνίκα γὰρ [11] οἶδε τὸ πολιτικὸν εὐδοκιμοῦν, τότε οὐδὲ ἐπὶ διορθώσει, οὐδὲ ἐπὶ ἐναντιώσει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ βεβαιώσει τίθησι τὴν ἰδίαν νομοθεσίαν· ἐὰν γάρ τις ὀρθῶς [12] γενομένης διαθήκης γραφῇ κληρονόμος, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ δύναται ἀδιτεύειν, ἀλλὰ καὶ ὁ πραίτωρ δίδωσιν αὐτῷ τὴν ſecundum tabulas [i] διακατοχήν· καὶ τὸ μὲν [13] κατὰ νόμον heredem [k] αὐτὸν ἀποτελεῖ, [14] ὁ δὲ bonorum poſſeſſorem.

tentioſus eſt Prætor: quando enim novit comprobari *jus* civile, tunc neque emendationis, neque impugnationis, ſed potius confirmationis cauſa ſuam juriſdictionem interponit. Nam ſi quis recte facto teſtamento heres ſcriptus fuerit, non modo ex *jure* civili adire poteſt, ſed Prætor quoque ei bonorum poſſeſſionem dat ſecundum tabulas: atque illud quidem per legem heredem eum facit, hic autem bonorum poſſeſſorem.

Καὶ ἐξ ἀδιαθέτου [15] συναινεῖ· τοὺς γὰρ 177
σούους κληρονόμους καὶ τοὺς ἀδνάτους καλεῖ τὸ πολιτικόν, καὶ τοὺς μὲν ἀναφαίνεσθαι ποιεῖ, τοὺς δὲ ἀδιτεύειν· ὁ δὲ πραίτωρ συντρέχων τῷ πολιτικῷ, τοῖς μὲν δίδωσι τὴν Unde liberi, τοῖς δὲ δίδωσι τὴν Unde legitimi. Κἂν τὰ μάλιστα δὲ μὴ αἰτήσωσι τὴν διακατοχήν, οὐδὲν ἧττον heredes εἰσὶν ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ.

Etiam ab inteſtato *jus civile Prætor* comprobat: namque ſuos quidem heredes & agnatos vocat *jus* civile, atque ut illi exſiſtant, hi adeant, efficit; Prætor autem *jus* civile adjuvans, illis dat *B. poſſeſſionem* Unde liberi, his dat *B. poſſeſſionem* Unde legitimi. Etiamſi vero maxime B. poſſeſſionem non petierint, nihilo minus heredes ſunt ex *jure* civili.

Ὥστε οὖν ὁ πραίτωρ [l] ἢ διορθοῦται, ἢ 178
ἐναντιοῦται, ἢ συναινεῖ· διορθοῦται μὲν, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐξωτικοῦ ποστούμου· ἐναντιοῦται [16] δὲ, ὡς ἐπὶ τοῦ πραιτερίτου πάτρωνος· καὶ συναινεῖ, ὡς ἐπὶ τῶν σκριπτῶν κληρονόμων, καὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένων, ἀπὸ πρώτης ἢ δευτέρας τάξεως.

Prætor itaque aut corrigit, aut impugnat, aut comprobat: corrigit, velut in poſtumo extraneo; impugnat, velut in patrono præterito; & comprobat, velut in heredibus ſcriptis, iiſque qui ab inteſtato vocantur, ex primo vel ſecundo ordine.

§. II. Οὓς δὲ ὁ πραίτωρ μόνος καλεῖ 179
ἐπὶ

§. II. Quos vero Prætor ſolus ad ſuc-

11. ἴδῃ F. 12. γεν. ante F. 2. 13. κατὰ νόμον de: F. 14. τὸ δὲ F. male. Mox ποσίοσωρα ante hanc. 15. δὲ ad: F. 16. δὲ de: F.

Quis non miſereatur THi, qui nequidem cum ſuo Imperatore loquens, ut ne alia nunc adferam, reprehenſionem effugere poteſt? G. O. R.

i. Ulp. 28. §. 5. *ubi plenius dixi.* D. GOTH.

k. Curtius ob malam diſpunctionem male verterat: *& jus quidem civile ex lege heredem facit, Prætor vero & ab inteſtato bonorum poſſeſſorem approbat.* Verſionem Fabrotus quidem emendavit, ſed Græca nec recte diſpunxerat, nec bene ediderat. Nos utrique rei ſuccurrimus. G. O. R.

l. L. 7. §. 1. D. *de juſtitia & jure.* D. GOTH.

m. §. 4. *de Legit. agnat. ſucceſſ.* cap. 76. ſqq. G. O. R.

n. Bonorum poſſeſſorem Prætor velut heredem facit, l. 1. D. *de poſſ. her. pet.* & in omnibus vice heredis habetur, l. 2. D. *de bonor. poſſ.* & ideo bonorum quoque poſſeſſor pro herede poſſidere videtur, l. 11. *de petit. hered.* FABR. I.

o. *Fictitias*

ἐπὶ τὴν διαδοχὴν, οὐκ ἔτι δὲ τὸ πολιτικὸν, heredes μὲν αὐτῷ [17] τῷ νόμῳ οὐκ ἀποτελεῖ· τὸ γὰρ τοῦ κληρονόμου ὄνομα ὁ πραίτωρ οὐδενὶ περιποιεῖ, ἀλλ' ὁ νόμος ἤγουν ὁ τοῦ νόμου τάξιν [18] ἐπέχων, οἷον δόγμα συγκλήτου ἢ διάταξις βασιλέως· δόγμα συγκλήτου, ὡς ἐπὶ Τερτυλλιανείου καὶ Ὀρφιτιανείου· διάταξις [19], ὡς ἡ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως [m] τὸν παῖδα τῆς ἀδελφῆς συναριθμήσασα τοῖς λεγιτίμοις. Ὁ πραίτωρ 180
οὖν κληρονόμον οὐ ποιεῖ, διδοὺς δὲ διακατοχὴν [n] ἐν τάξει [20] κληρονόμου αὐτὸν καθίστησι, καὶ ἀποτελεῖ bonorum poſſeſſorem, ὥστε αὐτὸν [o] πλαγιαστικῶς καὶ ἐνάγειν καὶ ἐνάγεσθαι.

ſucceſſionem vocat, non item *jus* civile, heredes quidem ipſo jure non facit: nam heredis nomen Prætor nemini tribuit, ſed lex vel qui legis vicem obtinet, veluti Senatusconſultum aut Principis conſtitutio: SCtum, ut in Tertulliano & Orphitiano; Conſtitutio, ut illa Imperatoris noſtri, liberos ſororis legitimis adnumerans. Ergo Prætor heredem non facit, ſed bonorum poſſeſſionem dans loco heredis eum conſtituit, bonorumque poſſeſſorem facit, ut ipſe oblique & agat & conveniatur.

Οὐ μόνον δὲ τὰς εἰρημένας διακατοχὰς, τὴν Unde liberi καὶ τὴν Unde legitimi καὶ τὴν Unde cognati, ὁ πραίτωρ ἐπενόησεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας πλείστας, ἕνα τοῦτον [21] σκοπὸν ἔχων, ἵνα μή τις ἀδιάδοχος τελευτήσῃ· καὶ γὰρ [22] στενωτάτοις ὅροις τὸ δίκαιον τῆς διαδοχῆς ἐκ τοῦ δυωδεκαδέλτου περικεκλεισμένον, ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ τοῦ δικαίου ὁρμώμενος, ὁ πραίτωρ ἐπλάτυνε.

Non tantum vero dictas bonorum poſſeſſiones, Unde liberi & Unde legitimi & Unde cognati, commentus eſt Prætor, ſed & alias plurimas, unum hoc propoſitum habens, ne quis ſine ſucceſſore moriatur. Namque jus ſucceſſionis per *L.* XII. Tab. anguſtiſſimis finibus concluſum Prætor, ex bono & æquo impulſus, dilatavit.

§. III. Τῶν [23] δὲ διακατοχῶν αἱ μὲν 181
εἰσιν ἐκ διαθήκης, αἱ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου. Καὶ ἐκ διαθήκης μέν εἰσι δύο αὗται, [24] ἡ contra tabulas, ἣν ἐπαγγέλλεται τοῖς πραιτερίτοις [p] παισὶ, δευτέρα δὲ [25] ἡ ſecundum

§ III. Bonorum autem poſſeſſiones aliæ ex teſtamento ſunt, aliæ ab inteſtato. Et ex teſtamento quidem ſunt hæ duæ: CONTRA TABULAS, quam liberis præteritis promittit; altera vero

17. τῷ de: ante F. 18. ὑπέχων ante F. 19. ἡ ad: F. 20. κληρονόμων ante F. 21. ἐχ. σκ. F. 22. καὶ repetit F. 23. αἱ de: F. 1. 24. πρώτη ad: F. 25. ἡ pro καὶ reſcripſi cum F.

o. *Fictitias actiones* ab Ulpiano Tit. 28. §. 12. eadem in re pro *utiles* nominari, Charondas obſervat probatque Schultingius, deinde addens: „ *Directa* tranſire non poſſunt, niſi in eos qui ve„ re ſunt heredes: adeoque fictione opus, ut pro „ heredibus habeantur heredumque jure utantur, „ quod fit per omnia, pr. Inſt. l. 1. & 2. D. *de* „ *B. P.* ſimilem quoque bonorum poſſeſſori fuiſſe „ olim bonorum emptorem ſcribit TH. ad pr. Inſt. „ *de ſucceſſ. ſubl.* quod probat Up. l. 4. §. 21. D. „ *de Fideic. libert.* Alibi TH. dicit, bonorum poſ„ ſeſſorem agere & conveniri *oblique*. quod idem „ eſt. Gloſſæ Nomicæ: ὑτιλίως, χρησίμως, πλα„ γιαστικῶς". Etc. G. O. R.

p. Vide l. 1. & paſſ. D. *de bon. poſſ. contr. tab.* D. GOTH.

q. Vi.

dum tabulas, ἣν χορηγεῖ πᾶσι τοῖς κατὰ νόμον [q] γραφεῖσι κληρονόμοις. Ἐπινοήσας δὲ πρώτας τὰς ἀπὸ διαθήκης, μετῆλθεν ἐπὶ τὰς ἐξ ἀδιαθέτου· καὶ κατὰ πρώτην τάξιν τοῖς σουοις [r] κληρονόμοις καὶ τοῖς 26 σὺν αὐτοῖς ἀριθμουμένοις, λέγω δὲ [s] τοῖς ἐμαγκιπάτοις, δέδωκε διακατοχὴν, ἥτις λέγεται Unde liberi.

ro SECUNDUM TABULAS, quam omnibus ſecundum legem ſcriptis heredibus præbet. Quum vero primas haſce ex teſtamento inveniſſet, tranſiit ad illas ab inteſtato: primoque loco ſuis heredibus quique his connumerantur, dico autem emancipatos, bonorum poſſeſſionem dedit quæ vocatur UNDE LIBERI.

182 Δευτέραν ἐξ ἀδιαθέτου τοῖς ἀπὸ νόμου [t] καλουμένοις ἐπὶ τὸν κλῆρον τοῦ τελευτήσαντος δέδωκε, τὴν Unde legitimi, οἷον ἀδνάτοις καὶ πάτρωνι καὶ τοῖς τούτου παισὶν ἐρχομένοις ἐπὶ τὰ 27 πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου, ἢ τὰ τῆς ἀπελευθέρας, καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ Τερτυλλιανείου ἢ Ὀρφιτιανείου 28 καὶ ἀπὸ τῶν διατάξεων ἔχουσι τὰ ἐξ ἀδιαθέτου.

Alteram ab inteſtato *B. poſſeſſionem* UNDE LEGITIMI iis dedit, qui ex lege ad hereditatem defuncti vocantur, velut agnatis, & patrono ejuſque liberis ad bona liberti vel libertæ venientibus, atque iis qui ex *SCto* Tertulliano Orphitianove aut ex conſtitutionibus *jura* ab inteſtato habent.

183 Τρίτην, τὴν Unde decem perſonæ, ἐξ ἧς τοῦ ἐξωτικοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς ἐλευθέρας κεφαλῆς δέκα πρόσωπα προετίμησε συγγενῶν, ἀνιόντων, κατιόντων, καὶ ἐκ πλαγίου μέχρι δευτέρου βαθμοῦ. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν, εἰ καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἐν πολιτείᾳ. Εἰ συνέβη, με τὸν ἐμὸν υἱὸν ποιοῦντα ἐμαγκίπατον, δοῦναί σοι αὐτὸν εἰς πρῶτον [u] μαγκίπιον καὶ δεύτερον καὶ τρί-

Tertiam UNDE DECEM PERSONÆ, ex qua manumiſſori extraneo liberi capitis decem cognatorum perſonas prætulit, adſcendentium, deſcendentium, & collateralium ad ſecundum gradum uſque. Quid autem hoc ſit, neceſſe erit dicere, etſi nunc in uſu non eſt. Si evenerat, ut ego filium meum emancipans, tibi cum

26. ὑπ' αὐτοῦ συναριθμουμένοις σούοις, λέγω δὲ F. τῷ F.

27. πράγματα & ſeq. τὰ δε: F.

28. ;

q. Vide Ulp. 28. §. 5. ſqq. ubi dixi plenius. adde tit. Digeſt. *ſi tabulæ teſtamenti extabunt.* & *de bonorum poſſ. ſecundum tabulas.* D. GOTH.

r. Vide tit. Digeſt. *ſi tabulæ teſtamenti nullæ extabunt: unde liberi.* D. GOTH.

s. Prætor emancipatis velut ſuis ſucceſſionem defert, l. 1. C. Th. *de fam. erciſc.* FABR.

t. Vide Tit. Digeſt. *unde legitimi.* D. GOTH.

u. Schol. ἤγουν εἰς πρώτην αὐτεξουσιότητα. FABR.

x. Non enim libertus eſt, atque ſi ex ſervitute manumiſſus eſſet, ſed in imaginariam ſervilem cauſam deducebatur. FABR.

y. Fabrotus cum Curtio vocem συγγενῶν hic vertens *cognatis* locum obſcuravit, & pejus etiam poſtea τῶν ἄλλων τῶν ὄντων αὐτῷ κογνάτων edidit. Συγγενῶν vocabulum κατ' ἐξοχὴν ſæpe pro *agnatis* accipi, maxime ſi τοῖς κογνάτοις opponitur, docebit Gloſſarium noſtrum. G. O. R.

z. Ulp. apud Licin. tit. 16. *Si is qui deceſſit, liber fuit ex remancipatione manumiſſus, lex quidem* 12. *manumiſſori legitimam hereditatem detulit, ſed Prætor æquitate motus decem perſonas cognatorum ei prætulit, &c. ne quis occaſione juris ſanguinis neceſſitudinem vinceret.* FABR.

a. Filius à patre liber erat, cum pater manumittebat: vel à coemptore ſeu patre fiduciario, cum ab eo manumittebatur. FABR.

Confer inf. cap. 192—3. G. O. R.

b. Vide

τρίτον, καὶ σὺ ἠλευθέρωσας αὐτὸν καὶ αὐτεξούσιον ἐποίησας· διὰ τὴν δόσιν τῆς ἐλευθερίας εἶχες ἐπ' αὐτῷ λεγίτιμα δίκαια, μιμούμενος [x] πάτρωνα· καὶ εἰ συνέβη τοῦτον ἐλευθερωθέντα ἀδιάθετον τελευτῆσαι, σὺ πάντων προετιμήθης τῶν αὐτοῦ [y] συγγενῶν, ἔχων (ὡς εἴρηται) διὰ τὴν ἐλευθερίαν τὰ λεγίτιμα δίκαια, τῶν ἄλλων [29] ὄντων αὐτῷ κογνάτων, δι' ἣν ὑπέστη κάπιτις δεμινουτίωνα. Ἀλλ' ἐπειδὴ [z] ἄτοπον ἦν, διὰ μόνην ψιλὴν [a] ἐλευθερίαν σε προτιμᾶσθαι πάντων τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, διὰ τοῦτο ὁ πραίτωρ ἐκάλεσε δέκα πρόσωπα, [30] ὀφείλοντά σου προτιμᾶσθαι περὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχήν· υἱὸν, θυγατέρα, ἔγγονον, ἐγγόνην, (εἴτε ἀπὸ [31] τοῦ υἱοῦ, εἴτε ἀπὸ θυγατρὸς) πατέρα, μητέρα, πάππον, μάμμην, (εἴτε πρὸς πατρὸς, εἴτε πρὸς μητρὸς) ἀδελφὸν, ἀδελφήν. Τούτους οὖν προετίμησε τοῦ ἐξωτικοῦ μανουμίσσωρος, διδοὺς αὐτοῖς τὴν Unde decem perſonæ διακατοχήν· ἐκ γὰρ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αἰτούντων ἔσχεν ἡ διακατοχὴ τὴν προσηγορίαν.

cum dediſſem in primum & ſecundum
184 ac tertium mancipium, tuque eum manumiſiſſes ac ſui juris feciſſes; propter libertatis dationem habebas in eo jura legitima, patrono ſimilis: &, ſi eveniebat, ut hic manumiſſus decederet inteſtatus, tu omnibus ejus agnatis præferebare, habens (ut dictum eſt) propter manumiſſionem jura legitima: quum ceteri fierent ei cognati ob capitis deminutionem quam ſubierat. Aſt quoniam abſurdum erat, propter ſolam nudam manumiſſionem te omnibus ejus agnatis præferri, ideo Prætor
185 vocavit decem perſonas, quæ tibi in ſucceſſione ab inteſtato præferri debeant: filium, filiam, nepotem, neptem, (ſive ex filio *ſint*, ſive ex filia) patrem, matrem, avum, aviam, (ſive paterni *ſint* ſive materni) fratrem, ſororem. Hos igitur manumiſſori extraneo præpoſuit, dans iis B. poſſeſſionem Unde decem perſonæ: ex numero enim petentium hæc B. poſſeſſio nomen habuit.

Τετάρτην, [b] τὴν Unde cognati.

186 Quartam *B. poſſeſſionem* UNDE COGNATI.

Πέμπτην ἐπηγγείλατο τὴν [32] Tanquam [c] ex familia. Χώρα δὲ ταύτῃ ἐπὶ τούτου τοῦ

Quintam *B. Poſſeſſionem* pollicitus eſt TAMQUAM EX FAMILIA. Huic au-

29. τῶν ad: F. male. 30. τὰ ad: F. conſtanter. 31. τοῦ de: F. 32. *tum quem ex f.* F.

b. Vide tit. Digeſt. *unde cognati.* D. GOTH.

c. Hæc bonorum poſſeſſio Ulp. 28. §. 7. *familia* dicitur: aliis *tum quem ex familia*, ubi bonorum hæc poſſeſſio quarto gradu conſtituitur, quæ hic quinto. Porro de familia adde l. 195. D. *de verbor. ſignific.* D. GOTH.

Quia ibi negligitur B. P. *Unde X. perſonæ.* G. O. R.

Veteres Th. codices habent, *tumquam, toumquaam, toumquam.* Correctores immutarunt in *tanquam.* [Quanquam & in editione Viglii legitur *tanquam ex familia*, ἤγουν *τανκαμ ἐκ φαμιλίας* (in fin. h. cap.) quæ quidem interpretatio licet abſit a Reg. Codd. tamen ita legiſſe antiquos librarios comprobat. *Edit.* 2.] Ego puto Theoph. legiſſe, *tum quem*, ſed librarios Latini ſermonis ignaros depravate ſcripſiſſe, ut in tertio codice, in quo recentiore manu legitur, *tanquam*, pro, *tum quem*, ut in l. 1. & 4. D. *und. legit.* l. 1. §. 1. D. *ut ex legib.* FABR.

Adde quæ ipſe Fabrotus adv. Merillium diſputat in Apologia ſub finem. Quid aliis hic videatur, docebit nota Critica Ev. Ottonis. Mihi ex compa-

τοῦ θέματος· ἀπελεύθερος ἐτελεύτησεν ἄπαις καὶ ἀδιάθετος, πάτρωνος μὴ ὑπάρχοντος· οἱ ἀδιάτοι τοῦ πάτρωνος ἔρχονται ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου ἀπὸ διακατοχῆς 33 τῆς εἰρημένης tanquam ex familia, ἤγουν ὡσανεὶ ἐκ Φαμιλίας.

187 Ἕκτην [d] ἐπενόησεν, ἣν καὶ τῷ πάτρωνι καὶ τῇ πατρωνίσσῃ δέδωκε, καὶ ἀνιοῦσιν αὐτῶν καὶ κατιοῦσιν, ἣν ὠνόμασεν Unde liberi patroni 34 & patronæ & parentes eorum, ἤγουν παῖδες τοῦ πάτρωνος καὶ τῆς πατρωνίσσης καὶ οἱ ἀνιόντες αὐτῶν. Ἐὰν γὰρ ἀπελεύθερος τελευτήσῃ, εἶτα οἱ πάτρωνες καὶ 35 αἱ πατρωνίσσαι, ἤγουν οἱ παῖδες αὐτῶν, μὴ θελήσωσιν ἐλθεῖν ἀπὸ 188 τῆς unde legitimi, ἀλλ' ὁ χρόνος παρέλθῃ τῆς διακατοχῆς, (ἑκάστη γὰρ διακατοχὴ ῥητῷ περικέκλειται χρόνῳ, ὡς προϊόντες μαθησόμεθα·) μήτε δὲ αἰτήσωσι [e] τὴν tanquam ex familia, δύνανται ἀπὸ τῆς παρούσης διακατοχῆς 36 παραγίνεσθαι, ἢ αὐτοὶ οἱ πάτρωνες, ἢ αὐτῶν μὴ ὑπόντων οἱ παῖδες αὐτῶν, ἤγουν οἱ γονεῖς τῶν πατρώνων καὶ τῶν πατρωνισσῶν.

189 Ἐν ἑβδόμῃ τάξει ἔφευγε [f] τὴν Unde vir & uxor. Ἐὰν γάρ τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, μηδενὸς ὑπόντος συγγενοῦς, ἤγουν γυνὴ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, οὐκ ἔχουσά τινα τὸν

autem locus eſt in hac ſpecie. Libertus obiit ſine liberis & inteſtatus, non exſtante patrono: veniunt agnati patroni ad bona liberti ex bonorum poſſeſſione dicta Tamquam ex familia.

187 Sextam excogitavit, quam & patrono patronæque dedit, & eorum adſcendentibus ac deſcendentibus, quam vocavit UNDE LIBERI PATRONI ET PATRONÆ ET PARENTES EORUM. Namque ſi libertus deceſſerit, ac deinde patroni patronæque, vel liberi eorum, noluerint venire ex 188 *B. poſſeſſione* Unde legitimi, ſed & tempus bonorum poſſeſſionis præterierit, (quælibet enim B. poſſeſſio certo circumcluſa eſt tempore, ut pergentes docebimur) neque *B. poſſeſſionem* Tamquam ex familia petierint, poſſunt ex præſenti B. poſſeſſione venire, aut ipſi patroni, aut iis non exſtantibus liberi eorum, vel parentes patronorum ac patronarum.

189 Septimo loco invenit *B. poſſeſſionem* UNDE VIR ET UXOR. Nam ſi quis moriatur inteſtatus, nullo exſtante cognato, aut mulier decedat inteſtata,

33. *τῆς λεγομένης tum quem ex f.* F. omiſſa interpr. Gr. 34. *patronæque* F. Mox omittit interpretationem Gr. 35. αἱ de: F. Mox θελήσουσιν ante F. qui vetus tamen αἰτήσουσι retinuit. 36. παραγίν. ante F.

comparatione omnium lectionum variantium maxime placere *Tum, quæ ex familia*, ſignificavi in Obſ. Miſcell. De ipſa re vide Commentatores Inſtitutionum, & Schulting. ad Ulp. G. O. R.

d. Quinto loco conſtituitur ab Ulp. d. *loco*. D. GOTH.

Vide me ad ſuper. Gothofredi notam. G. O. R.

e. Bonorum poſſeſſio datur familiæ patroni. FABR.

Explicat Cujac. nota prolixa ad h. §. DOUJAT.

f. Sexto loco conſtituitur apud Ulp. d. *loco*.

Vide Tit. Digeſt. & C. *unde vir & uxor*. D. GOTH.

Uxor quæ in viri manum non convenit, & vir ab inteſtato invicem ſibi in ſolidum pro antiquo jure ſuccedunt, l. 1. C. *und. vir & ux.* ad quam Thalelæus hæc adnotavit, quæ uti habentur in Regio cod. adſcripſi. καὶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον δίκαιον ἦν αὕτη ἡ διαδοχή· ὁ δὲ θάνατος [illegible] διάταξις, τοῦτό ἐστι· τὸ παλαιὸν τοῦτο [illegible] εἰς τὰ τῆς γυναικὸς, καὶ ἡ γυνὴ εἰς τὰ τοῦ ἀνδρὸς [illegible] μετὰ δὲ ταῦτα [illegible] ἐκ τοῦ Παπίου νόμου ἡ λεγομένη *decimaria*, τουτέστιν [illegible] ἡ γυνὴ ἐκ τῶν τοῦ ἀνδρὸς [illegible] των

τὸν δυνάμενον κληθῆναι ἐκ τῶν προλαβουσῶν διακατοχῶν, τῇ παρούσῃ διακατοχῇ γίνεται χώρα· καὶ ὁ ἀνὴρ τὰ τῆς γυναικὸς, καὶ ἡ γυνὴ τὰ τοῦ ἀνδρὸς διαδέχεται.

ta, neminem habens qui ex ſuperioribus B. poſſeſſionibus vocari poſſit, locus fit præſenti B. poſſeſſioni: & vir uxoris, ac mulier mariti *bona* accipit.

Ὀγδόην ὃ τόπον ἐπέχει ἐν ταῖς ἐξ ἀδιαθέτου 37 ἡ Unde cognati manumiſſoris, ἤγουν κατὰ θηλυγονίαν συγγενεῖς τοῦ ἐλευθερωτοῦ. Ἐὰν γάρ τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, μηδενὸς παντελῶς ὑπόντος, 38 μὴ πάτρωνος, μὴ παίδων 39 τοῦ πάτρωνος, μήτε ἀγνάτων, οἱ κογνάτοι τοῦ πάτρωνος τὴν παροῦσαν αἰτοῦσι διακατοχήν. 190

Octavum locum obtinet in *B. poſſeſſionibus* ab inteſtato *B. poſſeſſio* UNDE COGNATI MANUMISSORIS, ſive manumittentis cognati per femininam progeniem. Nam ſi quis inteſtatus moriatur, nemine omnino exſtante, nec patrono, nec liberis patroni, nec agnatis, cognati patroni præſentem B. poſſeſſionem petunt.

§. IV. Ταύτας μὲν 40 ὁ πραίτωρ ἐπενόησε τὰς διακατοχὰς, δύο ἐκ διαθήκης, καὶ ὀκτὼ ἐξ ἀδιαθέτου· ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς οὐδὲν ἀπολυπράγμονητον καταλιπὼν, τὰ διορθώσεως δεόμενα ἐπὶ τὸ κάλλιον μετήγαγε, 41 καὶ τὴν contra tabulas καὶ ſecundum tabulas, οἷα οὔσας ἀναγκαίας, εἴασεν ἐπὶ σχήματος, καὶ ἐξ ἀδιαθέτου τὴν Unde liberi καὶ τὴν Unde legitimi. 191

§. IV. Has quidem B. poſſeſſiones invenit Prætor, duas ex teſtamento, & octo ab inteſtato: at ſanctiſſimus Imperator noſter, nihil inelaboratum relinquens, ea quæ emendatione indigebant, in melius traduxit, & *B. poſſeſſiones* contra tabulas & ſecundum tabulas, tamquam neceſſarias, in ſuo ſtatu reliquit, atque ab inteſtato *B. poſſeſſiones* Unde liberi & Unde Legitimi.

Τὴν δὲ τρίτην μὲν οὖσαν τῶν ἐξ ἀδιαθέτου, 192
b πέμπτην δὲ, ὅσον καὶ πρὸς τὰς ἐκ διαθήκης,

Eam vero, quæ tertia quidem eſt ab inteſtato, ſed quinta, quantum & ad illas

37. ἔνθε κογνάτοι μανυμισσῶρις ante F. qui edidit *unde cognati* μανυμίσσορος, omittens interpr. Gr. Ego ἡ addidi. 38. μηδὲ F. 1. bis μήτε F. 2. ter. 39. τοῦ de: F. 40. οὖν ad: F. 41. τὴν de: F.

τον καλουμένη ἐξ ἀδιαθέτου, δίκαιον μέρος λαμβάνη ἐὰν ἔστιν ἄπαις, καὶ καθήκοντα παῖδας ἄλλο δίκαιον· τοῦτο ὃν ἀναιροῦντα ἡ Διάταξις λέγει κατὰ τὸ ἀρχαῖον νόμιμον τὸ περὶ τοῦ Παπίου αὐτοὺς καλεῖσθαι, vide tamen Cujac. Obſerv. 3. c. 12. Succedunt autem vir & uxor deficiente omni legitima & naturali ſucceſſione, ut eſt in d. l. 1. l. ult. C. *quor. bon.* l. 9. D. *de leg.* 3. Caſſiod. Var. 5. 24. excluſo fiſco, l. ult. C. Th. *de legit. her.* Theodericus in edicto, §. 24. imo & liberis extantibus uxor inops in certam partem ſuccedit, Nov. 53. c. ult. & Nov. 117. c. 5. FABR. I.

Recte monet Fabrotus in pr. notæ, uxorem intelligi *quæ in mariti manus non convenit*: nam ſi convenit, pro filia fam: eſt & in ſuis heredibus habetur. Quantum vero ad Thalelæum & Cujacium, conſulatur Jac. Gothofr. ad l. ult. Cod. Theod. *de Legit. hered.* G. O. R.

g. Septimo loco ponitur apud Ulp. d. *loco.* D. GOTH.

h. Ut ne tirones in numerandis his B. poſſeſſionibus errent, en earum tabulam. G. O. R.

θήκης, 42 Unde decem perſonæ τοῦ τῶν διακατοχῶν ἐξώθησεν ἀριθμοῦ, συντόμῳ λόγῳ περιττὴν αὐτὴν ἀποφήνας. Ὁπότε γὰρ ἡ εἰρημένη διακατοχὴ δέκα συγγενῶν πρόσωπα, (καθὰ εἴρηται) τοῦ ἐξωτικοῦ 43 προτιμᾷ μανουμίσσωρος, ἡ δὲ διάταξις 44 τοῦ εἰρημένου [i] βασιλέως, ἣν περὶ τῶν ἐμανκιπατιώνων ἀντέγραψε, πᾶσι 45 πατράσι καὶ μανουμίσσωρσιν ἐν προλήψει δέδωκε τὸ contracta fiducia ἐλευθεροῦν, ὥστε σιωπηρῶς αὐτὴν τὴν ἐμανκιπατίωνα τοῦτο ἔχειν ἐν ἑαυτῇ· εἰκότως 46 εὑρίσκεται περιττὴ ἡ προλεχθεῖσα διακατοχὴ, μηκέτι ἐξωτικοῦ 47 γενομένου μανουμίσσωρος.

illas ex teſtamento, Unde decem perſonæ *dictam*, ex numero B. poſſeſſionum ejecit, conciſo ſermone ſupervacuam eam declarans. Quum enim dicta *B. poſſeſſio* decem cognatorum perſonas (ut dictum eſt) extraneo manumiſſori præponat; conſtitutio autem dicti Imperatoris, quam de eman-
193
cipationibus conſcripſit, omnibus patribus ac manumiſſoribus *hanc* præſumtionem conceſſerit, quod contracta fiducia manumittant, ut ipſa emancipatio hoc tacite in ſe habeat: conſequenter ſupradicta B. poſſeſſio invenitur ſupervacua, extraneo manumiſſore haud amplius exſiſtente.

Περιαιρεθείσης τοίνυν τῆς Unde decem perſonæ, ἥτις ἦν πέμπτη, τὴν ἕκτην πάλαι διακατοχὴν οὖσαν, τουτέστι τὴν Unde cognati, πέμπτην ἐποίησε.

Sublata igitur *B. poſſeſſione* Unde decem perſonæ, quæ erat quinta, ſextam olim B. poſſeſſionem, id eſt Unde cognati, fecit quintam.

194
§. V. Τὴν δὲ ἑβδόμην οὖσαν, λεγομένην δὲ tanquam ex familia, καὶ ὀγδόην τὴν Unde liberi [k] patroni patronæque & parentes eorum, ἑκατέραν ματαίαν ἀπέδειξεν ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ διατάξει, ἣν ἐπὶ τοῖς πατρωνικοῖς 48 συνέθηκε δικαίοις· ὁπότε γὰρ πρὸς

§. V. Septimam vero Tamquam ex familia dictam, atque octavam Unde liberi patroni patronæque & parentes eorum, utramque inutilem effecit in ſacra ſua conſtitutione, quam de juribus patronorum compoſuit: quum enim

42. τουτέστιν ad: F. 43. προτίμα F. 44. τοῦ ἡμετέρου β. F. 45. πάτρωσι ante F. 2. 46. εὑρίσκετο F. 47. γεν. F. 2. 48. συντίθηκε F. Voluit συντέθεικε.

Priscae §. 4. 5. 6.			Bonor. Possess. §. 3.	Justinianeae §. 4. 5. 6.	
	I.	ex teſt.	1 Contra Tab. 181.	I. *cap.* 191.	ex teſt.
	II.	ex teſt.	2 Secund. Tab.	II. - - - - -	ex teſt.
	III.	ab inteſt.	1 Unde liberi.	III. - - - - - 1.	ab inteſt.
	IV.	ab inteſt.	2 - - - legitimi 182.	IV. - - - - - 2.	ab inteſt.
Cap. 192.	V.	ab inteſt.	3 - - - X. perſ. 183. 192.		ab inteſt.
Cap. 193.	VI.	ab inteſt.	4 - - - cogn. prox. 186.	V. *cap.* 193. 3.	ab inteſt.
Cap. 194.	VII.	ab inteſt.	5 - - - ex famil.		ab inteſt.
- - - -	VIII.	ab inteſt.	6 - - - patron. 187.		ab inteſt.
Cap. 196.	IX.	ab inteſt.	7 - - - Vir & ux. 189.	VI. *cap.* 196. 4.	ab inteſt.
- - - -	X.	ab inteſt.	8 - - - Cogn. man. 190—1.		ab inteſt.
Cap. 197.	XI.	. . . . . .	Extraordinaria.	VII. §. 7.	

πρὸς μίμησιν τῆς τῶν εὐγενῶν διαδοχῆς τὰς ἀπελευθερικὰς ἐποίησε κληρονομίας, μέχρι πέμπτου βαθμοῦ ταύτας στενώσας, ὥστε εἶναί τινα διαφορὰν μεταξὺ εὐγενῶν καὶ 195
ἀπελευθέρων, 49 ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀρκεῖσθαι τῇ contra tabulas, καὶ Unde legitimi, καὶ Unde cognati 50 διακατοχῇ, ἐξ ὧν δύνανται καὶ 51 ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίαν ἑαυτοῖς περιποιῆσαι τοῦ ἀπελευθέρου οἱ τοῦ πάτρωνος συγγενεῖς, πάσης δυσχερείας καὶ πέρας οὐκ ἐχούσης πλάνης τὰς τοιαύτας ἐλευθερώσας διακατοχάς.

nim ad imitationem ſucceſſionis ingenuorum libertinas redegerit hereditates, ad quintum uſque gradum eam coarctans, ut aliqua ingenuos inter ac libertinos eſſet differentia, juſſit eos contentos eſſe bonorum poſſeſſione Contra tabulas, & Unde legitimi, & Unde cognati; ex quibus etiam ab inteſtato hereditatem liberti ſibi adquirere poſſunt cognati patroni, omni difficultate nec finem habente errore hujuſmodi bonorum poſſeſſiones liberans.

§. VI. Τὴν 52 δὲ ἐννάτην διακατοχὴν, 196
τὴν λεγομένην Unde vir & uxor, ἐν ἕκτῳ τόπῳ ἀποθέμενος, τὴν δεκάτην, φημὶ δὲ τὴν Unde cognati manumiſſoris, περιττὴν ἀπέδειξε διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας, ἃς διεξῆλθεν ἐν τῇ περὶ 53 τῶν πατρωνικῶν κειμένῃ διατάξει· ὡς λοιπὸν ἓξ μόνας εἶναι τὰς πάσας ὀρδιναρίας διακατοχὰς, δύο μὲν ἐκ διαθήκης, contra tabulas καὶ ſecundum tabulas, τέσσαρας 54 δὲ ἐξ ἀδιαθέτου, Unde liberi, Unde legitimi, Unde cognati, Unde vir & uxor.

§. VI. Nonam vero B. poſſeſſionem, Unde vir & uxor dictam, loco ſexto reponens, decimam, ſcilicet Unde cognati manumiſſoris, ſupervacaneam effecit propter dictas cauſas, quas in conſtitutione de *juribus* patronorum lata recenſuit: ita ut deinceps ſolæ ſint ſex omnino ordinariæ B. poſſeſſiones: duæ quidem ex teſtamento, Contra tabulas & Secundum tabulas; quatuor autem ab inteſtato, Unde liberi, Unde legitimi, Unde cognati, Unde Vir & uxor.

§. VII. Προσκείσθω δὲ αὐταῖς καὶ ἑβδόμη 197
διακατοχὴ, ἣν ἀρίστῳ λογισμῷ οἱ πραίτωρες ἐπενόησαν, ἐν ἐσχάτῃ τάξει τοῦ οἰκείου ἐδίκτου ταύτην ἐπαγγειλάμενοι ἐκείνοις, οἷς αὐτὴν δοθῆναι [l] ἢ νόμος ἢ δόγμα ἢ διάταξις ἐκέλευσε. Ταύτην δὲ οὐδὲ ταῖς ἐκ διαθήκης, οὐδὲ ταῖς ἐξ ἀδιαθέτου, συναριθμεῖν ἔτι 55 σταθηρόν· ἀλλ' ὥσπερ τελευταίαν καὶ παρὰ τὴν ἐπινενοημένην τάξιν βοη-

§. VII. Adjiciatur etiam his ſeptima B. poſſeſſio, quam ratione optima Prætores invenerunt, ultimo edicti ſui loco eam promittentes iis, quibus eam dari vel lex vel SCtum vel conſtitutio juſſit. Hanc autem neque illis ex teſtamento neque illis ab inteſtato conſtanter adnumerare licet; ſed tamquam ultimum auxilium, &

49. κελεύσας F. 50. διακατοχαῖς F. 51. τὴν ad: F. 52. δὲ de: F. 53. τῶν de: ante F. 54. δὲ de: F. ante quem omnia hæc Gr. litteris, ut alias, exarata erant. 55. omnes ante hanc.

i. L. ult. C. *de emancipat. liberorum.* D. GOTH.
k. Adde VI. Cod. 13. D. GOTH.
l. Vide Tit. Digeſt. *ut ex legibus, ſenatusve conſultis bonorum poſſeſſio detur.* D. GOTH.

m. Sic

βοήθειαν, ὡς ἂν ἡ χρεία καλῇ, ταύτην *55 ἐφευρόντες δεδώκασι, ποτὲ μὲν ἐκ διαθήκης, ποτὲ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου· Ὄνομα δὲ αὐτῇ τοῦτο, quibus ut detur, 56 vel lege vel ſenatusconſulto vel Principis conſtitutione comprehenſum eſt· τουτέστιν, οἷς τισιν ἵνα δοθῇ, νόμῳ ἢ συγκλήτου θεσπίσματι ἢ διατάξει βασιλικῇ προηγγελμένον ἐστί. Δυνατὸν δὲ καὶ ἑτέρως αὐτὴν ὀνομάσαι, καὶ καλέσαι 57 τὴν [m] quibus ex legibus, ἤγουν οἷς τισιν ἐκ νόμου.

§. VIII. Πολλῶν δὲ οὐσῶν τῶν ὑπὸ τοῦ πραίτωρος ἐπινενοημένων διακατοχῶν, καὶ κατὰ τάξιν συγκειμένων, ἐπειδὴ συμβαίνει ἐν μιᾷ ἑκάστῃ διακατοχῇ, πολλὰ ἔσθ' ὅτε ὑπεῖναι πρόσωπα ἀνίσου βαθμοῦ, ἵνα μὴ τῶν κρεδιτόρων αἱ ἀγωγαὶ εἰς ὑπέρθεσιν ἄγωνται, ἀλλὰ ἔχοιεν οἱ δανεισταὶ τοὺς δυναμένους μεθοδεύεσθαι, ὅπως μὴ ῥᾳδίως ἐπὶ νομὴν 58 πέμποιντο τῶν τοῦ τελευτήσαντος πραγμάτων, διὰ τῆς νομῆς ἑαυτοῖς τὸ ἀμέριμνον περιποιοῦντες· τούτου χάριν ὁ πραίτωρ μίαν ἑκάστην διακατοχὴν ῥητῷ περιέκλεισε χρόνῳ, οὗ περιδραμόντος τοῖς ἑξῆς γίνεται χώρα. Ἀνιοῦσι μὲν οὖν καὶ κατιοῦσι, τοῦτο μὲν φυσικοῖς τοῦτο δὲ 59 καὶ θετοῖς, ἐνιαυτὸν [n] δέδωκεν ὁ πραίτωρ εἰς αἴτησιν διακατοχῆς πάσης, ἁρμοζούσης αὐτοῖς

& præter excogitatum ordinem, prout
198 neceſſitas poſtulaverit, invenientes dederunt, interdum ex teſtamento, interdum ab inteſtato. Porro nomen illi *eſt* hoc: QUIBUS UT DETUR VEL LEGE VEL SENATUSCONSULTO VEL PRINCIPIS CONSTITUTIONE COMPREHENSUM EST, vel promiſſum eſt. Poſſumus autem & aliter eam adpellare, ac dicere QUIBUS EX LEGIBUS.

199 §. VIII. Quum vero multæ ſint B. poſſeſſiones, a Prætore inventæ & ſecundum ordinem diſpoſitæ, & in unaquaque B. P. eveniat, ut multæ nonnunquam perſonæ diſparis gradus exſtent; ne actiones creditorum dilationem patiantur, ſed habeant creditores quos convenire poſſint, ut ne facile in poſſeſſionem mittantur bonorum defuncti, ſecuritatem ſibi per hanc poſſeſſionem procurantes: hujus
200 *rei* gratia Prætor unamquamque B. poſſeſſionem certo concluſit tempore, quo elapſo ſequentibus fit locus. Itaque adſcendentibus quidem ac deſcendentibus, tam naturalibus quam adoptivis quoque, Prætor annum ad petendam omnem B. poſſeſſionem ipſis

*55. ἐφορμηστάν τε καὶ διδ. F. 56. *vel* & mox *principis* de: F. cum ſeq. interpr. Gr. 57. *tum* pro τὴν F. omittens Gr. interpr. 58. πέμποιντο ante F. 59. καὶ de: F.

m. Sic habetur in uno. Græci ad l. 3. D. *unde legit.* αἰτεῖσθαι τὴν διακατοχὴν τὴν λεγομένην, *tum cujus ex legibus.* corrige: *tum quibus* [vel *tum cui*, Edit. 2.] de qua poſſeſſione hæc adnotavit auctor ἐνιαυτοφ. in Baſ. παρακλέσιόν ἐστι τοῦτο τὸ εἰρημένον περὶ τῆς ex lege βιβ. ιγ'. τιτ. β'. ὅτι ὁσάκις νέος νόμος ἐνοχὴν εἰσάγων μὴ εἴπῃ τὴν ἀγωγήν, ὁ ex lege ἁρμόζει, ad l. un. D. *ut ex legib.* ſic autem dicitur, ut ſupra, *tum quem ex familia*, & in l. 1. & 4. D. *und. legit.* & l. un. D. *ut ex leg.* tum quem ei heredem eſſe oporteret. FABR.

Ego in Schol. Baſil. T. V. pag. 227. οὖν κυῖβους ἐξ λεγίβους, *Ut quibus ex legibus*, invenio. G. O. R.

n. L. 1. §. 12. D. *de ſucceſſorio edicto.* Ulp. 28. §. 10. l. 2. C. *qui admitti.* D. GOTH.

o. L. Harmen. 3. 3. §. 38. & lib. 5. tit. 6. §. ult. D. GOTH.

Th. legiſſe videtur apud Juſtin. *cæteris vero cognatis, aut extraneis:* niſi ex gloſſa irrepſerint in contextum Juſtiniani, quem ſequutus eſt Theoph. [Cognatis & adgnatis dantur centum dies utiles, l. 2. C. *qui adm. ad bon. poſſ.* l. 3. D. *und. cogn.* Li-

τοῖς ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου· τούτου δὲ παραδραμόντος τοῦ χρόνου, ἐκτὸς τῆς ἁρμοζούσης αὐτοῖς γενήσονται διακατοχῆς· τοῖς δὲ λοιποῖς ° πᾶσι συγγενέσι καὶ ἐξωτικοῖς ἑκατὸν ἡμερῶν 60 δέδωκε διάστημα.

ſis ex teſtamento vel ab inteſtato competentem dedit; eo autem elapſo tempore, competentis ſibi B. P. expertes erunt: reliquis autem cognatis omnibus atque extraneis centum dierum ſpatium dedit.

§. IX. Καὶ ἐάν τις 61 εἴσω τῶν ἑκατὸν τούτων ἡμερῶν ρ τὴν ἁρμοδίαν ἐπιγνῶναι ῥαθυμήσῃ διακατοχὴν, εἰ μέν τινες εἶεν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, τὸ τοῦ μὴ αἰτήσαντος μέρος ἐκείνοις προσαύξει· εἰ δὲ μηδεὶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὁρμᾶται βαθμοῦ, οἱ ἐκ τοῦ ἑξῆς παραγενήσονται βαθμοῦ, ὡς ἀπὸ σουκκεσσίονος, ὡσανεὶ μηδὲ γεγονότος τοῦ προηγησαμένου καὶ μὴ αἰτήσαντος. 201

§. IX. Et ſi quis intra centum hosce dies competentem B. P. agnoſcere neglexerit, ſi quidem aliqui ſint ejuſdem gradus, iis portio non petentis adcreſcit: ſi vero nemo ex eodem gradu advenit, *alii* ex ſequenti gradu venient, tanquam ex ſucceſſione, quaſi is, qui præcedit nec petit, non exſiſteret.

Ἥρμοσέ μοι διακατοχὴ, καὶ ἔδει με ταύτην αἰτῆσαι εἴσω ἐνιαυτοῦ, ἐν ᾧ ἐτύγχανον τῶν ἀνιόντων ἢ τῶν κατιόντων, ἢ εἴσω ρ' ἡμερῶν, ἐν ᾧ ἕτερός τις 62 ὑπῆρχον· ἐρεπουδιάτευσα ταύτην· οὐ λέγομεν, ὥστε χρῆναι περιμένειν, ἕως οὗ παρέλθοι τὸ λειπόμενον τοῦ χρόνου ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἢ ἐν ταῖς ἑκατὸν ἡμέραις, ἵνα τότε χώρα γένηται τοῖς ἑξῆς· ἀλλ' εὐθέως οἱ τοῦ ἑπομένου βαθμοῦ, ἢ οἱ τῆς ἑπομένης τάξεως, κληθήσονται ἐπὶ τὴν διακατοχήν. 202

Competebat mihi B. poſſeſſio, eamque me petere oportebat intra annum, quia *unus* adſcendentium vel deſcendentium eram, aut intra C. dies, quia alius quis eram; repudiavi illam: non dicimus, exſpectandum eſſe, donec mihi reliquum temporis ex anno aut ex C. dicbus præterierit, ut tunc ſequentibus locus fiat: ſed ſtatim *ceteri* ſequentis gradus aut ſequentis ordinis ad bonorum poſſeſſionem vocabuntur.

§. X. Ὁ χρόνος 63 τῶν διακατοχῶν ὑτίλιος 203

§. X. Tempus B. poſſeſſionis utile eſt,

60. περὶ τοῦτο ad: F. 61. εἴσω τούτων τῶν ἑκ. F. 62. ὑπῆρχον ante F. 63. ὁ ad: F.

Liberis & parentibus annus: his enim largius tempus conceditur in honorem ſanguinis, quoniam arctandi non erant, qui penè ad bona propria veniunt, l. 1. §. largius, D. *de ſucceſſ. ed.* ἐκεῖ δὲ τῷ παλιτικῷ, τουτέστιν ἐπὶ τῆς ἀδιτίονος, ἕτερον ἔγνωκας βιβ. ς'. τιτ. λ'. ut notat auctor ἐναντιοφανῶν, ad d. l. 3. intelligit autem legem ult. §. & hæc quidem, C. *de jur. del.* ex qua ſi creditores urgeant, annus à Principe, novem menſes à judice heredi ad deliberandum dantur. Sed & inſtituta querelà à filio exheredato, heres inter præſentes intra ſex menſes, inter abſentes intra annum adire debet, l. 36. §. ult. C. *de inoff. teſt.* Nullis creditoribus urgentibus aut liberis exheredatis, jus adeundæ hereditatis perpetuum eſſe putat Cujac. poſt Azonem ad l. 1. C. *de ſu. & legit. hered.* & Græc. interp. ad d. l. 3. *ex Edit.* 1.] FABR.

Th. recte explicat *cognatis aut extraneis*, puta viro & uxori, agnatis & cognatis manumiſſoris & extraneis ſcriptis heredibus. D. GALT.

p. L. 1. §. 10. D. *de ſucceſſorio edicto.* D. GOTH.

q. Vide-

λιός ἐστι, οὐ κοντινοῦος· [q] τουτέστιν, ἐκείνῳ τρέχουσιν αἱ ἡμέραι τῆς διακατοχῆς, ὃς [64] οἶδεν ἁρμόζειν αὐτῷ τὴν διακατοχὴν, καὶ δύναται ταύτῃ χρήσασθαι· εἰ γὰρ ἀγνοεῖ ἑαυτὸν καλεῖσθαι ἐπὶ τὴν διακατοχὴν τοῦ τελευτήσαντος, ἢ καὶ ἀγνοεῖ ἔσθ' ὅτε, ὅτι ἐτελεύτησέ τις τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, ἢ καὶ μαθὼν οὐ δύναται χρήσασθαι τῇ διακατοχῇ, διὰ τὸ συνέχεσθαι μείζοσιν ἀνάγκαις, ὁ χρόνος οὐ δραμεῖται τῆς διακατοχῆς.

Ἀλλὰ πάλαι μὲν [65] ἐν ταῖς αἰτήσεσιν 204
[qq] ἦσαν αἱ διακατοχαὶ, καὶ ἐπανάγκης ἦν ἀπιέναι [66] εἰς τὸν πραίτωρα [r], καὶ ἰδικῶς λέγειν, δός μοι τήνδε τὴν διακατοχήν. Σήμερον δὲ αἱ βασιλικαὶ διατάξεις [s] λέγουσιν, ὅτι [t] οἵῳ δήποτε τρόπῳ ἐὰν ἐκεῖνος, ᾧ ἡ διακατοχὴ [67] ἁρμόσει, εἴσω τοῦ προσφόρου χρόνου δείξῃ ἑαυτὸν ὅπως δήποτε τὴν διακατοχὴν ἀσπασάμενον, ἕξει τελειοτάτην [68] ἐξ αὐτῆς [u] τὴν εὐεργεσίαν.

eſt, non continuum, id eſt illi currunt dies B. poſſeſſionis, qui novit ſibi B. poſſeſſionem competere, atque ea uti poteſt. Nam ſi ſe vocari ignorat ad B. poſſeſſionem defuncti, aut etiam ignorat forte, aliquem cognatorum ſuorum obiiſſe, aut etiam ſciens B. poſſeſſione uti non poteſt, quod majori neceſſitate diſtineatur, tempus B. poſſeſſionis non curret.

Sed olim quidem in petitione conſiſtebant B. poſſeſſiones, & neceſſe erat ad Prætorem abire, ac ſpecialiter dicere, Da mihi illam B. poſſeſſionem. Hodie autem conſtitutiones Principales dicunt, ſi quocumque modo is, cui B. poſſeſſio competet, intra tempus congruum oſtenderit ſe quomodocumque B. poſſeſſionem amplecti, eum habiturum perfectiſſimum ejus beneficium.

64. ἴδιον ante F. 65. ἐν αἰτήσει F. 2. 66. πρὸς F. 67. ἁρμόζει F. 68. ἐξ αὐτῆς εὐεργ. F. 1. ἐξ αὐτῶν εὐεργ. F. 2.

q. Vide l. *utile tempus* 2. D. *quis ordo in poſſeſſionib.* D. GOTH.

Dignus qui addatur Scholiaſtes Baſilic. VI. pag. 86. B. G. O. R.

qq. Sic Enantioph. in Scholiis Baſil. Tom. VI. pag. 87. B. Ὀρδινάριαι δὲ ἤγουν ἰδικτάλιαι - - - - οὐ χρήζουσι διαγνώσεως ἤγουν ποικιλίας ζητήσεως· ἀμέλει οὔτε εἰσὶν ἐν αἰτήσει, ἀλλ' ἐν ἐπιγνώσει, ὡς λέγει. γ'. τίτ. θ'. G. O. R.

r. Solemniter enim petebatur bonorum poſſeſſio, l. 1. & 2. C. *com. de ſucceſſ.* D. GOTH. & FABR. I.

s. L. ult. C. *qui admitti.* D. GOTH.

t. Sufficit qualecumque indicium admittendæ bonorum poſſeſſionis. οἱαδήποτε ἔμφασις τῆς καταδοχῆς. FABR. I.

Οἱῳδήποτε τρόπῳ ſi ad ἁρμόσει referendum, alieno eſt poſitum loco; ſi ad δείξῃ, ſuperfluum. Fuitne ſcholion ſequentis ὅπως δήποτε? Curtius certe & F. in verſione neglexerunt. G. O. R.

u. Theop. igitur legit apud Juſtin. *earum beneficium*, ut Cujacius edidit. non *eorum*, id eſt Principum, ut idem emendaverat in prioribus. FABR.

Quid hoc? cum nihil tale, neque ex libera THi paraphraſi, neque ex varianti Fabroti editione, concludi poſſit. Namque ſi αὐτῆς legas, pertinebit ad διακατοχήν; ſi αὐτῶν, ad διατάξεις; utrumque bono ſenſu. Sed ſi Latine legas *earum*, quo referes, quum modo præceſſerit ſingulari numero *B. poſſeſſione*, & admittentis *eam*: atqui enallagen numeri ſtatuere in tam proximo intervallo, mihi neutiquam placet. Veriſſima adeo Cujacii non tam emendatio, quam e vett. Codd. lectio, ut *eorum* reſpiciat ad præcedens *principes*. Et hoc Charondas probat ex quibuſdam, & confirmat MS. Gottorp. G. O. R.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΠΟΡΙΣΜΟΥ[a] ΔΙΑ ΥΙΟΘΕΣΙΑΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ι.

Εἰρήκαμεν περὶ δύο κλήσεων [1] καθομάδα, 205 τῆς κληρονομίας, ἥτις ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου ἡμῖν προσγίνεται, ἔτι δὲ καὶ [2] τῆς διακατοχῆς, καὶ αὐτῆς ὁμοίως ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου προσφερομένης· εἴπωμεν καὶ τρίτην καθομάδα κλῆσιν. Αὕτη [3] δὲ οὐδὲ ἐκ τοῦ δυωδεκαδέλτου ἐπινενόηται, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγράφου τῶν σοφῶν συναινέσεως εἰς πολιτείαν εἰσηνέχθη. Ἕτερον [4] γὰρ νόμος, καὶ ἕτερον πολιτικὴ νομοθεσία· νόμος μὲν γάρ [5] ἐστιν, ὁ ἔχων ἰδικὴν προσηγορίαν, οἷον δυωδεκάδελτος, Ἀέλιος Σέντιος, Φούριος Κανίνιος, Φαλκίδιος· νομοθεσία δὲ πολιτικὴ, [b] ἡ ἄγραφος συναίνεσις τῶν σοφῶν, ἡνίκα τι εἰσηνέχθη ἀγράφως, εἶτα διὰ τῆς χρήσεως ἐπλατύνθη· καὶ τελευταῖον γνόντες οἱ σοφοὶ τοῦτο χρήσιμον ἐβεβαίωσαν [6] οἰκείᾳ συναινέσει.

DE ADQUISITIONE PER ADROGATIONEM.

TITULUS X.

Diximus de duabus adquiſitionibus univerſalibus, Hereditate quæ ex teſtamento aut ab inteſtato nobis obvenit, item & Bonorum poſſeſſione, quæ & ipſa ſimiliter ex teſtamento aut ab inteſtato defertur: dicamus etiam tertiam adquiſitionem univerſalem. Hæc autem neque a *Lege* XII. Tab. neque a Prætore inventa, ſed ex conſenſu Prudentium non ſcri-
206pto in uſum introducta eſt. Aliud enim *eſt* lex, & aliud jus civile: lex enim eſt, quæ habet ſpecialem adpellationem, veluti *Lex* XII. Tab. Aelia Sentia, Furia Caninia, Falcidia: jus vero civile *eſt* prudentium conſenſus non ſcriptus, quando quid ſine ſcripto introductum *ac* poſtea per uſum dilatatum eſt; & poſtremo prudentes hoc utile judicantes conſenſu ſuo confirmaverunt.

§. I. §. I.

1. τῆς ad: F. voluitne τῶν? 2. τὴν ad: F. Mox αὐτὴν & προσφερομένην dedit, male. 3. δὲ Goth. & F. 4. μὲν γὰρ : F. 5. ἐστιν de: F. 6. τῇ ad: F.

a. Adde §. ult. ſup. *per quas perſonas.* D. GOTH. Sic [περὶ τῶν ἐπιζητησιν διὰ προσκλήσεως] legitur in MSS. FABR. Vide me ad Indicem titt. in Exc. VI. G. O. R.

b. TH. ſignificare videtur, JCtorum conſenſu & comprobatione confirmari morem oportere, [ſiquidem σοφῶν nomine Juriſprudentes intelligimus: quod mihi tamen haud ſatis exploratum videtur.] HOTOM. *in Comment. Inſt.* Hæc Hotom. ad Tit. *de Jure N. G. & C.* pag. 22. Edit I. (pag. 21. Ed. V. in qua verba hic cancellata omittuntur.) Ceterum h. l. Theophilitzæ, ut ait, laudat & pluribus exponit Cujac. ad Enchir. Pomponii §. 5. quem non deſcribo, quia cuique in manibus eſſe debet. Addo tantum ex Scholio Baſilic. Tom. IV. pag. 473. *de Donat. int. Vir. & Ux.* Ἐκ τῆς ἀγράφου συναινέσεως τῶν σοφῶν, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐξ μόρεβους, ἐδόχθη παρ' ἡμῖν τοῖς Ῥωμαίοις, μὴ ἐῤῥῶσθαι μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς δωρεάς Vertit Fabr. *Ex illiterato* [malim *non ſcripto*] *prudentium conſenſu, hoc enim eſt quod hic dicitur* MORIBUS, *apud nos Romanos receptum eſt, ne inter virum & uxorem donationes valeant.* G. O. R.

Ut prudentium ratio, auctoritate data conſuetudini,

§. I. Ἰδοὺ 7, ἐάν τις αὐτεξούσιος ἑαυ- 207
τὸν εἰς ἀδρογατίωνα παράσχῃ, πάντα τὰ πράγματα *7 αὐτοῦ, σωματικὰ καὶ ἀσώματα καὶ τὰ ἐποφειλόμενα ἑαυτῷ, τῷ ἀδρογάτωρι πάλαι μὲν προσεπόριζε, δεσπότην αὐτὸν ἀποτελῶν τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων, ἐξῃρημένων ἐκείνων, ἅτινα τῇ κάπιτις δημινουτίωνι διαφθείρεται· 8 οἷόν ἐστιν ἡ τῶν ὀπερῶν ἐνοχή, (τί δὲ τοῦτο, [c] προϊόντες μαθησόμεθα·) καὶ τὸ τῆς ἀδνατίωνος δί- 208
καιον, (ἀδνατικῷ γὰρ δικαίῳ διὰ τὴν κάπιτις δημινουτίωνα τοὺς πρότερον ἀδνάτους οὐκ ἐκληρονόμει·) ὁ γὰρ οὖσος καὶ 9 ὁ οὐσούφρουκτος πάλαι μὲν ἀπώλλυντο, διάταξις [d] δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως τῇ ἐλαχίστῃ κάπιτις δημινουτίωνι ταῦτα διαλύεσθαι διεκώλυσεν.

§. I. Ecce ſi quis ſui juris in adrogationem ſeſe dederit, omnes ſuas res, corporales & incorporales & quæ ipſi debentur, olim quidem adrogatori adquirebat, dominum cum faciens ſuarum rerum, exemtis illis, quæ capitis deminutione pereunt, qualis eſt operarum obligatio, (quid autem hoc ſit, pergentes docebimur) & jus agnationis, (nam jure agnatico ob capitis deminutionem prioribus agnatis non ſuccedebat:). Uſus enim & uſusfructus olim quidem peribant, ſed Imperatoris noſtri conſtitutio minima capitis deminutione hæc diſſolvi vetuit.

§. II. Ὅτι ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς 209
τὸν κατὰ ἀδρογατίωνα γινόμενον προσπορισμὸν ἐστένωσε, τῷ προσπορισμῷ τῶν φυσικῶν γονέων τοῦτον ἀφομοιώσας· οὔτε γὰρ φυσικῷ οὔτε θετῷ πατρὶ περαιτέρω τι τοῦ οὐσουφρούκτου [e] προσπορίζεται ἐν ἐκείνοις τοῖς πράγμασιν, ἅτινα τοῖς παισὶν ἔξωθεν, οὐ μὴν ex re patris, προσγίνεται.

§. II. Qui ſanctiſſimus Imperator noſter adquiſitionem, quæ per adrogationem fit, coarctavit, ſimilem eam faciens adquiſitioni parentum naturalium: nec enim naturali nec adoptivo patri quidquam ultra uſumfructum adquiritur in iis rebus, quæ liberis extrinſecus, non ex re patris, obveniunt.

Εἰ δὲ συμβῇ, τὸν εἰς ἀδρογατίωνα λη- 210
φθέντα παρὰ τῷ ἀδρογάτωρι τελευτῆσαι, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων δεσποτεία μέτεισιν ἐπὶ τὸν ἀδρογάτωρα· εἰ μὴ ἄρα συμβῇ πρόσωπα [f] παρεῖναι, ἅτινα ἐκ τῆς τοῦ ἡμε-

Si autem eveniat, ut in adrogationem adſcitus apud adrogatorem moriatur, etiam dominium rerum ad adrogatorem tranſit: niſi forte perſonæ exſtent, quæ ex Imperatoris noſtri con-

7. γὰρ ad: F. *7. Lege αὐτοῦ. G. O. R. 8. ὡς F. 9. ὁ de: F.

dini, de conſuetudine in poſteros miſerit legem, ut verbis utar Victorini in 2. Rhet. Cicer. Ex hoc igitur loco intelligere eſt, jus civile originem duxiſſe ex prudentium ad leges interpretatione. Boet. in Top. *Juriſperitorum auctoritas eſt, eorum qui ex duodecim tabulis vel ex edictis magiſtratuum jus civile interpretati ſunt, probata civium judiciis creditaque ſententia.* vel ex conſuetudine prudentium aſſenſu recepta, atque ita jus moribus proditum interpretatur Th. intra *de offic. jud.* hinc moribus quædam introducta dicuntur, quæ alias juri civili tribuuntur. FABR.

c. Hoc quidem heic promittit; ſed nuſquam in hoc libro præſtat: quam negligentiam certe non ſemel in eo deprehendi. ERNST.

Non explicat tamen memoriæ lapſu. FABR.

Ego intelligo de prælectionibus, quas in Pandectas meditabatur: nec enim materiam *de Operis ſervorum* Juſtinianus in elementis tradere voluit. Vide, quæ dicam ad Mylii *Hiſtor. TBi.* G. O. R.

d. L. 16. C. *de uſufructu.* D. GOTH.

e. L. 6. §. 1. C. *de bonis quæ liberis.* D. GOTH.

f. Ut liberi & fratres. l. ult. Cod. *com. de ſucceſſionibus.* D. GOTH.

g. Vide-

ἡμετέρου βασιλέως διατάξεως προτιμᾶται τοῦ πατρὸς περὶ τὴν 10 διαδοχὴν τῶν ἀπροσπορίστων πραγμάτων.

§. III. Εἰ δὲ ὁ δεδωκὼς ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίονα χρεωστεῖ τισιν, αὐτῷ μὲν τῷ νόμῳ καὶ τῇ ἀκριβείᾳ ὁ ἀδρογάτωρ οὐ κατ- 211 έχεται, (πῶς γὰρ ἑτέρου συναλλάξαντος g, ἕτερος ἐνάγεσθαι ὀφείλει;) ἀλλ' ἐξ ὀνόματος h ἐναχθήσεται τοῦ παιδὸς. Καὶ εἰ μὴ βούλεται αὐτὸν διαφενδεῦσαι, ἐξουσία δίδοται τοῖς κρεδίτωρσιν, κελεύσει τῶν προσφόρων ἀρχόντων, ἐκεῖνα τὰ πράγματα, 11 ἅτινα ἐν δεσποτείᾳ μετὰ τοῦ οὐσουφρούκτου ἤμελλεν εἶναι τοῦ υἱοῦ υἱοθετηθέντος, εἰ μὴ δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίωνα, ὑπὸ τὴν οἰκείαν ποιήσασθαι νομὴν, καὶ νομίμῳ τρόπῳ ταῦτα 12 διαθεῖναι.

conſtitutione patri præferuntur in ſucceſſione rerum, quæ adquiri non poſſunt.

§. III. Si vero qui in adrogationem ſe dedit, quibuſdam debeat, ipſo quidem jure ac rigore adrogator non tenetur, (quomodo enim alio contrahente alius conveniri debet?) ſed filii nomine convenietur. Et ſi nolit eum defendere, licentia datur creditoribus, competentium magiſtratuum juſſu, eas res, quæ in dominio filii adrogati cum uſufructu futuræ fuerant, niſi in adrogationem ſeſe dediſſet, ſub poſſeſſionem ſuam redigere, eaſque legitimo modo diſponere.

10. διακατοχὴν ante F. 11. ἅπερ F. 12. διαθῆναι ante F.

g. Videtur Th. intelligere jus civile, quod ἀκρίβεια & ſtrictum eſt, quo jure ex alterius contractu nemo obligatur, l. pen. C. *ne ux. pro mar.* FABR.

h. L. 42. D. *de peculio.* D. GOTH.
Recte igitur vet. Juſtin. *convenietur.* FABR.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΤΗ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ ΑΙΤΙΑ [a] ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΕΠΙΖΗΤΟΥΝΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΑ.

Ἔστι καὶ τέταρτον εἶδος τῆς καθ' ὁμά- 212 δα κλήσεως, 1 χρηστότατον καὶ τοῖς παλαιοῖς ἄγνωστον, ἐκ διατάξεως τοῦ θειοτάτου Μάρκου b ἐπινοηθέν. Ἐὰν γὰρ οἱ τυχόν-

DE EO CUI LIBERTATIS CAUSA BONA ADDICUNTUR.

TITULUS XI.

EST etiam quarta ſpecies adquiſitionis univerſalis, noviſſima ac veteribus ignota, ex conſtitutione Divi Marci inventa. Nam ſi, qui libertatem

1. Sic reſtituit Nann. pro κοινόν.

a. Sic [περὶ τῆς ἐν ταῖς ἐλευθερίαις ἐκζητουμένης αἰτίας.] legitur in veteribus Th. titulus autem latinus ibid. ita concipitur: *de eo quod libertatis cauſa bona adquiruntur.* vel, *de eo cuo.* pro, *de eo cui.* nec tamen auctor ſum, ut quicquam apud Juſt. mutetur: nam præterquam, quod verbum *addici* legitur in Juſt. contextu, quod Th. vertit προσκυρωθῆναι, id ipſum etiam ratio pervincit. FABR.
Vide quæ ad Indicem titt. dicam. G. O. R.

b. L. 2. D. *de fideic. libert.* adde l. ult. C. *de manum. teſt.* D. GOTH. & FABR. I.

c. Hæc

χόντες ἐλευθερίας ἐν διαθήκῃ, μηδενὸς ἀδιτεύοντος, αἰτήσωσιν ἑαυτοῖς προσκυρωθῆναι τὰ πράγματα, φυλακτίων [c] ἕνεκα τῶν ἐλευθεριῶν, ἐπιτεύξονται τούτου.

§. I. Ὡς ἡ εἰρημένη τοῦ Μάρκου βού- 213
λεται διάταξις, Ποπιλίῳ Ῥούφῳ [d] ἀντιγραφεῖσα ἐπὶ [2] τοῦ τοιούτου θέματος. Οὐιργίνιός τις Οὐάλης διατιθέμενος, καὶ γράψας Τίτιον κληρονόμον, οἰκέταις ἰδίοις κατέλιπεν ἐλευθερίαν, ἔχων δανειστάς· ὁ γραφεὶς κληρονόμος [3] οὐκ ἠβουλήθη προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ· ἤμελλον οἱ δανεισταὶ, ἐν νομῇ γινόμενοι τῶν πραγμάτων, ταῦτα διατυποῦν, καθ' ὃν ἠβούλοντο τρόπον· εἷς τῶν τυχόντων ἐλευθερίας ἐν τῇ 214
διαθήκῃ, Ποπίλιος Ῥοῦφος λεγόμενος, ᾔτει προσκυρωθῆναι αὐτῷ τὰ πράγματα, ὥστε

tatem acceperunt in teſtamento, nemine adeunte, petierint res ſibi addici, libertatum conſervandarum cauſa, hoc impetrabunt.

§. I. Quemadmodum dicta Marci conſtitutio vult, Popilio Rufo reſcripta in hac ſpecie: Quidam Virginius Valens teſtans, ac Titium heredem relinquens, ſervis ſuis libertatem reliquerat, creditores habens: heres ſcriptus hereditatem adire nolebat: futurum erat, ut creditores in poſſeſſione rerum conſtituti, eas diſponerent, quomodo vellent: unus eorum qui libertatem acceperat in teſtamento, Popilius Rufus dictus, petebat res ſibi ad-

2. τοῦ de: F. 3. οὐκ ἐβ. F. 2. male.

c. Hæc dictio φυλακτίων raro aut fere nunquam ita invenitur, ut hoc loco, ut ſcil. declinetur. Nam dicitur φυλακτέον adverbii. quæ adverbia ita uſurpantur a Græcis, ut a nobis gerundia. verum non declinantur. ANON. DUK.

Tiro hæc ſcripſerit, non Alciatus, non Sladus &c. G. O. R.

d. TH. exiſtimat, Pompilium Rufum ſervum libertatem Valentis teſtamento conſequi potuiſſe. Ego vero didici ex Diocletiani conſtit. 9. C. *de lib. cauſa* (quam eleganter Alciatus noſter interpretatur V. Parad. 5.) liberum hominem fuiſſe. Cum enim nomini cognomen, quo liberi dumtaxat utuntur, additum ſit, eum liberum eſſe neceſſe eſt. Itaque aut creditorem, aut alium quemcumque interpretari poſſumus: quippe cum in ea conſtit. quam hac de re Juſtinianus tulit, c. ult. C. *de manum. teſt.* eadem Marci conſtit. referatur, qua cuilibet extraneo id petere permiſſum eſſe dicitur.
ANT. AUGUST. III. *Emendat.* 8. atque ex eo ERNST.

Credo Popilium Rufum . . . . . fuiſſe ſervum Virginii teſtatoris. Nec obſtat quod ſervi unico nomine gaudebant, l. 9. C. *de lib. c.* . . . . . Nam Imp. propter certam & indubitatam libertatis ſpem, quæ ex conſtit. ſua competitura eſt, eum præpoſtere & præfeſtine duplici nomine afficit. BROEUS.

Servi igitur erant binomines, quod vir Cl. confirmat in Not. poſter. allata vet. inſcriptione. Sed hæc integrior legitur hoc modo: M. RHENIUS. LIBER. XYSTVS. TI. CAESARIS. SERVUS. Item adfert leg. Caj. Sejus 23. D. *de manum.* Sed hoc ideo fortaſſe, quia omnium conſenſu ſervus liberorum loco fuerat, & ut liber, prænomen & nomen habebat. Id fortius defendi poteſt, l. quæro 32. §. 2. D. *de teſt. tut.* ibi enim ſervus Lucius Eros nuncupatur. Cuj. in recitat. ad Pauli lib. Reſp. & in d. l. ſcribit, ſervum prænomen, & nomen habuiſſe. idem tamen ad l. 77. §. fidei, D. *de leg* 2. ſcribit, teſtatorem ſervo duplex nomen impoſuiſſe honore ſui nominis attributo: ea re videri dominum libertatem ei directam dediſſe. Verum Paul. in d. l. 3. [32.] ait *quia placet*, &c. & libertatem igitur videri dediſſe, quod eum tutorem reliquerit, non quod nomen ei ſuum impoſuerit. Videtur igitur teſtator Lucium appellaſſe, quaſi cum tutela libertatem jam nactus ſit, videtur inquam jam liber eſſe is, cui tutela mandata eſt. aut igitur Pop. R. homo liber: nam extraneis quoque liberis hominibus addicebantur bona, ut hic notat Cuj. in poſt. aut, ut ait Eguinarius Baro [p. m. 351.] ſervus ad quem reſcribit D. Marcus, prænomen ſortitus eſt manumiſſoris, & ad id tempus Juſtin. reſpexit. FABR. I.

Hæc nomina non conveniunt ſervo, non magis quam *Cajus Sejus* l. 23. *de Manum.* & ideo aſſentiri non poſſum THo . . . . Ut ut eſt, etiam extrario libero homini ipſa conſtitutione D. Marci permitti bonor. addictionem, oſtendunt l. 50. §. 1. *de Manum. teſt.* l. ult. C. *eod.* quamvis potius AD EXTRARIOS

ὥστε καὶ τὰς ἐλευθερίας φυλαχθῆναι, καὶ τοὺς κρεδίτωρας μὴ ζημιωθῆναι.

Προσελευθεὶς οὖν Μάρκος ὁ βασιλεὺς ἀντέγραψε περὶ τούτου· εἰ Οὐιργινίου Οὐαλέντος, ἐν τῇ οἰκείᾳ διαθήκῃ οἰκέτας ἐλευθερώσαντος, ὁ σκρίπτος κληρονόμος ἀδιτεῦσαι μὴ βούλεται [e], καὶ ἐκ τούτου κινδυνεύει τὰ πράγματα ὑπὸ τῶν κρεδιτόρων 4 διαπραθῆναι, προσελευθεὶς ὁ ἁρμόδιος ἄρχων ὑπὸ τοῦ τυχόντος 5 ἐλευθερίας ἐν διαθήκῃ, καὶ βουλομένου 6 ἑαυτῷ προσκυρωθῆναι τὰ πράγματα, ὥστε φυλαχθῆναι τὰς ἐλευθερίας, πεισθήσεται τῷ προσερχομένῳ, καὶ προσκυρώσει αὐτῷ τὰ πράγματα. Οὕτω μέν τοι, ὥστε καὶ τὰς διρέκτας, καὶ τὰς φιδεϊκομμισσαρίας [f] ἐλευθερίας παρασχεθῆναι. Πρότερον μέν τοι δι

addici, ut & libertates conſervarentur, & ne creditores fraudarentur.

Aditus igitur Marcus Imperator reſcripſit hac de *re*: ſi Virginii Valentis, in ſuo teſtamento ſervos manumittentis, heres ſcriptus adire nolit, atque inde periculum ſit, ne res a creditoribus divendantur, competens magiſtratus ab eo aditus, qui libertatem accepit in teſtamento, ſibique res addici vult, ut libertates conſerventur, adeunti favebit eique bona addicet: ita tamen, ut & directæ & fideicommiſſariæ libertates præbeantur: prius tamen per fidejuſſorum dationem, aut aliter quoque idonee, ſecuritate credito-

4. διαπραχθ. Goth. & F. 5. ἐλευθερίαν F. 2. 6. αὐτῷ F.

RIOS PRODUCTAM colligas ex l. 6. Cod. *eod.* VINN. *in Comm.*

Et exinde quoque colligas, recte exiſtimare THum, Pompilium illum Rufum ſervum potius aut ſtatu liberum, quam ingenuum vel libertinum fuiſſe. Statu ſane liberos ob ſpem libertatis non raro ſe pro liberis geſſiſſe, & nomina patronorum gentilia ante manumiſſionem adſumſiſſe, colligere mihi videor ex l. 11. C. *de Fideic. lib.* HEINECC. *ad Vinn.*

Servum fuiſſe, mihi vix videtur dubitandum. Quid moviſſet enim extraneum, ut tam duris conditionibus addici ſibi pateretur hereditatem, ære alieno oppreſſam? Nomen vero Pompilii Rufi non a D. Marco, ſed ab Imp. Juſtiniano ei datum videtur per πρόληψιν, quia libertini ſolebant manumiſſorum prænomina adſumere. Atque ita etiam ſentit Eguin. Baro. HEINECC. *in Antiquitt.*

Quum J. a Coſta & Ev. Otto in *Comment. ad h. l.* atque Ortw. Weſtenberg in *D. Marco* non alio adv. THum argumento pugnent, quam quod ſervi binomines non fuerint, quid opus eorum hic verba repetere? Nihil enim hic intereſt, utrum ſervos bina aliquando nomina uſurpaſſe ſtatuam, (quam quæſtionem in *Excurſu XVI.* diſquiſiturus ſum) an unico tantum nomine ſemper adpellatos credam: ſiquidem poſteriori caſu prolepſis locum optime tueri poteſt. Quis eruditorum ex gr. cum Suetonio dubitabit dicere, *Natus eſt* AUGUSTUS *M. Tullio Cicerone & Antonio Coſſ.?* aut cum eod. PUBLIUS TERENTIUS AFER, *Carthagine natus*, SERVIVIT *Romæ Terentio Lucano Senatori? &c. &c.* Marcum certe Imp. hæc reſcripſiſſe ad ſervum, qui poſtea liber ſit factus, non modo probat argumentum, quod ipſe Vinnius ex l. 6. Cod. *de Manum. teſt.* ſuppeditat, & Heinecc. recte adprehendit: ſed clarius etiam l. 2. D. *de fideic. libert.* „ Quæ (conſtit. D. Marci) jubet libertatem competere ſervo, & bona „ ei addici, ſi idonee creditoribus" &c. Omnium autem clariſſime, immo (ſi non cæcutio) ſole meridiano lucidius, hoc patet ex ſimplici ejuſdem hiſtoriæ lectione apud ipſum Juſtinianum, qui ſic narrat: *Acceſſit novus caſus ſucceſſionis ex conſtit. D. Marci.* Sequitur, ad quos hic caſus pertineat: *Nam* SI II QUI LIBERTATEM ACCEPERUNT *a domino in teſtamento, ex quo non aditur hereditas*, VELINT BONA SIBI ADDICI *libertatum conſervandarum cauſa, audiuntur. Et ita D. Marci reſcripto ad Popilium Rufum continetur*, cui eod. deinceps reſcripto bona libertatum tuendarum cauſa addicuntur, ſi idonee caverit &c. Si hic jam Pop. Rufus non fuit *ex iis qui libertatem in teſtamento acceperunt*, fateor me haud ſcire amplius, quomodo ſcriptor quicumque intelligendus ſit. G. O. R.

e. THus omiſit illa, *nemine ſucceſſore ab inteſtato exiſtente.* FABR. II.

Librarii forte culpa: quum ipſe TH. illud explicet §. 4. cap. 221. G. O. R.

f. Juſtin. *quæ per ſpeciem fideicommiſſi rel. ſunt*, ut ſpecies legati in l. 20. §. Papin. D. *famil. erciſc.* FABR. I.

δι' ἐγγυητῶν δόσεως, ἢ καὶ ἑτέρως [g] ἀξιοπίστως, τοῦ ἀσφαλοῦς τοῖς κρεδίτωρσι γενομένου, ὅτι τὸ ὁλόκληρον ἑκάστῳ χρέος ἀποσώζεται.

Καὶ οἱ μὲν διρέκτας ἔχοντες [7] τὰς ἐλευθερίας, οὕτως ἐλευθεροῦνται [h], ὥσπερ εἰ ὁ κληρονόμος ἠδίτευσε, τουτέστιν ὀρκῖνοι [i] γίνονται ἀπελεύθεροι· οἷς δὲ φιδεϊκομμισσαρία ἐλευθερία καταλειφθῇ, τὸ φάκτον ἐπιθήσει τῆς ἐλευθερίας ἐκεῖνος, ᾧ προσεκυρώθη τὰ πράγματα, καὶ αὐτοῦ [8] δηλονότι γενήσονται ἀπελεύθεροι.

217 Ἔξεστι δὲ ἐκείνῳ, ᾧ προσκυροῦνται τὰ πράγματα, λέγειν· Ὅτι οὐχ ἑτέρως βούλομαι προσκυρωθῆναί μοι τὴν οὐσίαν, εἰ μὴ ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ, ὥστε καὶ τοὺς διρέκτας ἐλευθερίας ἔχοντας, ἐμοὺς ἀπελευθέρους γενέσθαι· τοῦτο [9] δὲ προτείνων ἀκουσθήσεται, καὶ τὴν τούτου αἴτησιν βεβαιοῖ βασιλεύς, μόνον [10] δὲ εἰ συναινοῦσιν οἱ τῆς διρέκτας ἀξιωθέντες ἐλευθερίας.

218 Κἀκεῖνο δὲ προστίθησιν ἡ διάταξις πρὸς βεβαίωσιν τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας· φησὶ γάρ, ἐὰν μηδενὸς προσιόντος, ὁ φίσκος [k] ὡς βακάντια βούλεται λαμβάνειν τὰ πράγματα, οὐχ ἑτέρως λήψεται [11] ταῦτα, εἰ μὴ τοῖς ἐλευθερωθεῖσιν ἐν διαθήκῃ [12] τὰς ἐλευθερίας παράσχῃ, καὶ ἡ τοῦ τελευτήσαντος φυλαχθῇ βούλησις, οἱ ταύτης ἤμελλον ἐπιτυγχάνειν ἀδιτίωνος γενομένης.

216 ditoribus præſtita, *fore* ut ſolidum cuique debitum ſervetur.

Et qui directas quidem libertates habent, ita manumittuntur, acſi heres adiiſſet, id eſt orcini liberti fiunt: quibus autem fideicommiſſaria libertas relicta eſt, *iis* factum manumiſſionis imponet is, cui bona addicta ſunt, & ipſius ſcilicet liberti fient.

217 Licet autem ei, cui res addicuntur, dicere: non aliter mihi volo patrimonium addici, niſi cum hac conditione, ut & hi qui directas habent libertates, mei liberti fiant: hoc enim proponens audietur, ejuſque petitionem confirmat Imperator, dummodo conſentiant, qui directam libertatem meruerunt.

218 Sed & illud adjicit conſtitutio ad humanitatis ſuæ confirmationem. Ait enim, ſi nemine adeunte, fiſcus bona ut vacantia occupare velit, non aliter ea capiet, niſi manumiſſis teſtamento libertatem præſtiterit, & defuncti voluntas ſervata fuerit *in his*, qui eam facta aditione adepturi fuerant.

§. II. §. II.

7. τὰς de: F. 8. δῆλον ὅτι ante F. 9. γὰρ F. 10. δὲ de: F. Mox τὰς pro τῆς idem hic & alias. 11. ταῦτα de: F. 12. τὰς ἐλ. παρ. καὶ de: F.

g. L. 4. §. addici. 8. D. *de fideicom. libert.* D. GOTH.

L. 2. D. *de fideicom. libert.* Quid autem ſit idoneè cavere, explicat Ulp. in l. 4. §. addici *eod.* & ſignificat hic Theophilus, idoneè quoque caveri aliter, quam fidejuſſore dato. FABR. I.

h. L. 4. §. 12. D. *fideicom. libert.* D. GOTH.

i. De Orcino liberto v. §. 2. §. qui autem. ſup. *de fideicom. libert.* Ulpianus 2. §. 2. ubi dixi. D. GOTH.

Adde Eguin. Baron. pag. 351 — 2. G. O. R.

k. L. 50. D. *de manum. teſt.* l. 4. §. eadem, D. *de fideicom. libert.* in qua Græci nihil mutant: ſic enim vertunt: εἰ δὲ καὶ ςρατιώτου ὅσα ἡ οὐσία τῷ λεγάτων αὐτοῦ ἤρκεσεν, ἀφαιρεῖν λέγομεν τὰς ἐλευθερίας. in reſcripto Traj. apud Juſtin. *& ita bona cogenda.* Tacit. Ann. 5. *ut in fiſcum cogerentur.* FABR. I.

l. Quod erat ignominioſum defuncto, l. primo gradu 23. D. *quæ in fr. credit.* l. paterfamilias 28. D. *de reb. auctorit. jud. poſſid.* §. 2. ſupra, tit. 6.

§. II. Τὸ παρὸν ῥεσκρίπτον ἐβοήθησεν οὐ 219 μόνον ἐλευθερίαις, ἀλλὰ [13] καὶ τοῖς τελευτήσασιν, ὅπως μὴ τὰ τούτων πράγματα ὑπὸ κατοχὴν γένηται τῶν κρεδιτόρων καὶ διαπραθῇ· προσκυρωμένων γὰρ, προφάσει τῆς ἐλευθερίας, ἑνὶ τῶν τυχόντων ἐλευθερίας τῶν πραγμάτων, ἡ τῶν πραγμάτων [l] ἀργεῖ διάπρασις· εὕρηται γὰρ δεφένσωρ τῷ τελευτήσαντι ἀξιόπιστος, ὃς τὸ ἀσφαλὲς ἐπὶ ὁλοκλήρῳ [m] τῷ χρέει ποιεῖ τοῖς κρεδίτωρσιν.

§. II. Præſens reſcriptum non modo libertatibus ſubvenit, ſed etiam defunctis, ne bona horum ſub poſſeſſionem veniant creditorum ac divendantur. Addictis enim libertatis cauſa bonis uni eorum, qui libertatem acceperunt, ceſſat bonorum venditio: namque idoneus defenſor defuncto inventus eſt, qui ſecuritatem de ſolido debito creditoribus præſtat.

§. III. Ιστέον δὲ τοῦτο κατὰ πρώτην 220 τάξιν, ὅτι χώρα τῇ [14] διατάξει, ἡνίκα [n] ἐλευθερίαι δίδονται ἐν διαθήκῃ. Τί δὲ, ὅτι τελευτῶν τις ἀδιάθετος [15] ἐν κωδικέλλῳ κατέλιπεν ἐλευθερίαν, ἐξ ἀδιαθέτου δὲ οὐδεὶς προσελθεῖν ἠνέσχετο; ἑλκέσθω κἀνταῦθα ἡ τῆς διατάξεως διάνοια. Εἰ δὲ καὶ διαθέμενός τις [o] ἐν διαθήκῃ μὲν ἠλευθέρωσεν οὐδένα, [15] ἐν κωδικέλλῳ δὲ κατέλιπε τὰς ἐλευθερίας, ἄμαχον καὶ οὕτως πρακταίζεσθαι τὴν διάταξιν.

§. III. Primo autem loco hoc ſciendum *eſt* conſtitutioni locum *eſſe*, quando libertates in teſtamento datæ ſunt. Quid *autem*, ſi quis moriens inteſtatus libertatem in codicillo reliquit, ſed nemo ab inteſtato adire auſit? Et huc conſtitutionis ſententia trahatur. Sed etſi quis teſtatus in teſtamento quidem neminem manumiſit, in codicillo autem libertates reliquit, indubitatum *eſt* etiam ſic conſtitutionem uſu venire.

§. IV. [16] [Εἰ καὶ] τὰ τῆς διατάξεως 221 [p] ῥήματα δείκνυσι, τότε χώραν εἶναι ταύτῃ, ἡνίκα μηδεὶς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμος ἀναφαίνεται τῷ τελευτήσαντι· ὥστε οὖν, ἐφ' ὅσον [17] ἄδηλόν ἐστι, πότερον κληρονομήσει [18] τις ἢ οὐ κληρονομήσει, ἡ διάταξις ἀργεῖ· ἡνίκα δὲ γένηται δῆλον, ὡς οὐδεὶς ἀδιτεύσει, ἡ διάταξις τότε τὰ ἑαυτῆς ἐπιδείκνυται.

§. IV. [Quamquam] conſtitutionis verba oſtendunt, tunc ei locum eſſe, quum nemo ab inteſtato heres exſiſtit defuncto. Itaque quamdiu incertum eſt, utrum quis heres ſit futurus an non, ceſſat conſtitutio: quum vero manifeſtum fuerit, neminem aditurum, tunc conſtitutio *vires* ſuas exſerit.

§. V. §. V.

13. καὶ de: Lugd. & Goth. 14. τοιαύτῃ ad: F. Mox malim δίδονται. 15. ἐν κωδικίλλοις F. 16. Εἰ καὶ de: F. 17. ἄδηλος ante F. 18. τις ἢ οὐ κληρ. de: F. per incuriam, ſuſpicor.

6. lib. 1. juncto Th. & ad tit. *de hered. qual.* princ. FABR. I.

m. Solidum autem accipimus, & ſortem & uſuras l. 4. §. 11. D. *de fideicom. libert.* D. GOTH.

n. L. 4. in pr. [& ſeqq. §§.] D. *de fideicom. libert.* D. GOTH.

o. Ex hoc THI §. feliciſſime reſtitui poteſt Juſtiniani §. 3. in primis h. t. *Certe ſi inteſtatus deceſſerit*, &c. Heic pro *inteſtatus* igitur lege *teſtatus*, & in præcedenti membro expunge particulam *an* cum interrogationis nota. Atque ſic de genuino Imperatoris ſenſu conſtabit. ERNST.

Ergo apud Juſt. legend. *teſtatus*, ut in edit. Cuj. FABR. I.

p. Cuj. in not. prior. ſic legit apud Juſtin. *Tunc conſtitutioni locum eſſe.* atque ita legiſſe videtur TH. Idem tamen Cuj. poſtea ſic edidit, *Tunc enim*, &c. [Gallicus interpres: *& les paroles de l'eſtabliſſement, monſtrent.* Ex Edit. 2.] FABR.

q. C.

§. V. Ἐτελεύτησέ τις ἐλευθερίας ἐν διαθήκαις καταλιπών· ἀφῆλιξ ἐπὶ τὴν τούτου κληρονομίαν ἐκαλεῖτο· ἀπέστη τοῦ κλήρου· ἆρα χώρα τῇ διατάξει; ἢ, ἐπειδὴ δι' ἀποκαταστάσεως δύναται πάλιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν κληρονομίαν, ἡ διάταξις ἀργεῖ; καὶ λέγομεν, καλῶς ἐκ τῆς διατάξεως τῷ αἰτοῦντι γίνεσθαι τὴν τῶν πραγμάτων προσκύρωσιν, εἰ καὶ ὁ ἀποστὰς τῆς κληρονομίας δύναται διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως μεταγνοὺς ταύτην ἀναλαμβάνειν. Τί δὲ, εἰ μετὰ [19] τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν τῶν πραγμάτων προσκύρωσιν, [20] ἀποκαταστὰς ὁ νέος ἀπέλαβε τὴν τῶν πραγμάτων περιουσίαν; αἱ ἅπαξ [q] ἁρμόσασαι ἀνατραπήσονται ἐλευθερίαι; οὐδαμῶς.

§. VI. Ἡ γὰρ παροῦσα διάταξις ἐπὶ φυλακῇ τῶν ἐλευθεριῶν ἐπινενόηται· οὐκοῦν ἐλευθερίας μὴ καταλειφθείσης, οὐ δυνατὸν αὐτὴν πρακτάζειν. Τίτιος ἔχων κρεδιτώρας, τινὰς [21] inter vivos ἠλευθέρωσεν οἰκέτας, τισὶ δὲ [22] δέδωκε mortis causa ἐλευθερίας, εἰπὼν ἐν τῷ ἐλευθεροῦν, Βούλομαι ὑμᾶς εἶναι ἐλευθέρους, ἐὰν μὴ διαφύγω τὴν παροῦσαν νόσον. Ἐτελεύτησεν ὁ Τίτιος· οἱ κρεδίτωρες ἠβούλοντο τὰς ἐλευθερίας ἀνατρέψαι, λέγοντες in fraudem αὐτῶν ταύτας δεδόσθαι· οἱ ἐλευθερωθέντες ᾔτουν ἑαυτοῖς προσκυρωθῆναι τὰ πράγματα, τὸ ἀζήμιον τοῖς κρεδίτωρσι περιποιεῖν ὑπισχνούμενοι. Ἀκουσθήσονται τοῦτο λέγοντες, εἰ καὶ τὰ ῥήματα τῆς διατάξεως τοῦ παρόντος οὐχ ἅπτεται θέματος.

§. VII. Πολλὰς δὲ διαιρέσεις [23] ἐλλειπεῖς τῇ παρούσῃ νομοθεσίᾳ ὁ θειότατος ἡμῶν ἑωρακὼς βασιλεὺς, διάταξιν [r] ἐξεφώνησεν, δι' ἧς τελειότατον τῆς τοιαύτης [24] διαδοχῆς ἀπετέλεσε δίκαιον· τὰς δὲ τοιαύτας διαιρέσεις τὰ τῆς διατάξεως [25] αὐτῆς διδάξει ῥήματα.

222 §. V. Obiit quis libertates in tabulis relinquens: minor ad hujus hereditatem vocabatur: abſtinuit hereditate: anne locus *eſt* conſtitutioni? an *vero*, quia per reſtitutionem ad hereditatem iterum venire poteſt, ceſſat conſtitutio? Et dicimus, recte ex conſtitutione petenti bonorum addictionem fieri, licet hereditate abſtinens per reſtitutionem eam recipere
223 pœnitens poſſit. Quid autem, ſi poſt manumiſſionem bonorumque addictionem juvenis reſtitutus bonorum ſubſtantiam receperit: *an* libertates ſemel competentes ſubvertentur? Nequaquam.

§. VI. Hæc enim præſens conſtitutio pro libertatum conſervatione inventa eſt: quare libertate non relicta,
224 non poteſt ea *conſtitutio* uſu venire. Titius creditores habens, quoſdam ſervos inter vivos manumiſit, & quibuſdam mortis cauſa libertates dedit, in manumittendo dicens, Volo vos eſſe liberos, niſi morbum præſentem effugero. Obiit Titius: creditores ſubvertere volebant libertates, di-
225 centes has in ſuam fraudem eſſe datas: manumiſſi petebant ſibi bona addici, pollicentes creditoribus præſtare ſecuritatem. Audientur hoc dicentes, etiamſi verba conſtitutionis præſentem caſum haud attingant.

§. VII. Multas vero diviſiones præſenti *huic* juri deficientes videns ſanctiſſimus Imperator noſter, promulgavit conſtitutionem, per quam hujus ſucceſſionis jus perfectiſſimum effecit. Has autem diviſiones ipſa conſtitutionis illius verba docebunt.

19. τὴν χάριν τῆς ἐλευθερίας F. 20. Præfero ἀποκαταστασθεὶς. G. O. R. 21. ἴστις βίβλ. ante F. 22. διδωκὼς F. 23. ἐλλιπεῖς Lovan. ἐλλείπειν F. 24. διακατοχῆς ante F. 25. ταύτης F. 2.

q. C. Si adverſus libertatem. D. GOTH. L. ergo 4. §. 1. D, *de fideic. libert.* FABR. I.

r. L. ult. C. *de teſtam. manumiſſ.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΩΝ ΥΦΑΙΡΗΘΕΙΣΩΝ, ΤΩΝ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ ΕΚ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΔΙΑΠΡΑΞΕΩΣ, ΚΑΙ ΘΕΣΠΙΣΜΑΤΟΣ a ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΒ.

Πρὸ τῆς καθομάδα κλήσεως, ἣν ἐν τῷ 226
προλαβόντι διεξήλθομεν τίτλῳ, ἦσαν καὶ ἕτεραι καθομάδα κλήσεις, οἷον [1] ἡ bonorum emptio, ἤτοι τῶν πραγμάτων b ἀγορασία, ἥτις ἐπὶ τοῖς πιπρασκομένοις πράγμασι ἐγίνετο τοῦ δεβίτωρος, διὰ πολλῶν κύκλων καὶ πολλῶν περιόδων γενομένη· τότε χώραν ἔχουσα, ἡνίκα τὰ δικαστήρια ὀρδινάρια c ἦν, τουτέστιν ἡνίκα [2] ἐκινεῖτο ἐν μόνῳ τῷ καιρῷ τοῦ κονβέντου· [3] (περὶ δὲ κονβέντου d ἐδίδαξεν ἡ πρώτη ἰνστιτουτιών·)
σήμερον δὲ τῶν δικαστηρίων ἐξτραορδιναρίων 227
ὄντων, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ γυμναζομένων, εἰκότως αἱ [4] bonorum venditiones εἰσὶν ἐν ἀχρηστίᾳ. Καὶ ἐπειδὰν εὑρεθῇ τις πολλοῖς ἐποφείλων, ὀφφικίῳ τοῦ δικαστοῦ δίδοται τοῖς κρεδίτωρσι παῤῥησία ἐν κατοχῇ [5] γενέσθαι τῶν του κοινου δεβίτωρος πραγμάτων, καὶ ταῦτα διαθεῖναι, καθ' ὃν ἂν συνίδοιεν συμφέρειν αὐτοῖς τρόπον. Ἔξεστι δὲ ταῦτα ἐκ τῆς πλατυτέρας τῶν Διγέστων e ἐκδόσεως γνῶναι τελειότερον.

Πά-

DE SUCCESSIONIBUS SUBLATIS, QUÆ FIEBANT PER BONORUM VENDITIONES, ET EX SCTO CLAUDIANO.

TITULUS XII.

Ante adquiſitionem univerſalem, quam in ſuperiori enarravimus titulo, erant & aliæ adquiſitiones univerſales, veluti BONORUM EMTIO, quæ in rebus debitoris vendundis fiebat, per multas ambages multoſque circuitus facta: tunc locum habens, quum judicia ordinaria erant, id eſt quum ſolo conventus tempore exercebantur: (ſed de conventu prima Inſtitutio docuit) hodie autem, quum judicia ſint extraordinaria, atque omni tempore exerceantur, conſequenter bonorum venditiones non ſunt in uſu. Et ſi quis reperiatur multis debens, officio judicis creditoribus facultas datur in poſſeſſionem bonorum communis debitoris venire, eaque diſponere, quemadmodum ſibi conducere cognoverint. Hæc autem licet ex latiore Digeſtorum editione perfectius noſſe.

Olim

1. ἡ & ἤτοι τῶν πρ. ἀγορ. de: F. 2. ἐκινεῖτο F. 3. Τὸν δὲ κονβέντον ἐδιδάξαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἰνστιτουτίονι. F.
4. βονόρουμ βενδιτζίωνες (βενδιτίωνες Lovan.) ante F. Mox ἀχρηστίᾳ F. forte rectius. 5. γίν. F.

a. Adde tit. C. *de Senatuſc. Claudiano tollendo.* D. GOTH.

Eadem, qua hic ſignificatione, accipitur ſucceſſio in l. un. C. *ne pro dot. mul. bona quond. mar. addic.* FABR. I.

b. Hæc bonorum emptio imaginaria ſucceſſerat in locum ſectionis creditorum in partes, lege XII. tab. introductæ. Tertul. in Apol. 3. de qua dixi ad leges XII. tab. Tit. *de hereditatibus in fin.* D. GOTH.

c. Mirifica interpretatio. Quid? Romæ quando conventus habebantur? Ordinaria ergo judicia dicebantur, quum is ordo ad Prætorem adeundi, quem is in edicto ſervaturum ſe dixerat, conſervabatur. At Prætoris ſublata juriſdictione, recta litigatores ad Judicem adibant. Quæ vero de bonis ejus, qui latitaſſet, poſſidendis ac vendendis hic explicantur, etſi a quibuſdam quaſi falſa rideri videantur, vera tamen eſſe Ciceronis oratio pro Quintio demonſtrat, ut omittam quæ Neratius hac ipſa de re loquitur in l. *cujus bonis* D. de Curat. furioſ. HOTOM. *in Lugd.*

Adde l. 1. Cod. *de formulis ſublatis.* D. GOTH.

Videatur Vinnius & ad eum Heinecc. Ego hic de meo nihil adferre habeo. G. O. R.

d. De conventu dictum eſt libro 1. tit. *qui & quibus ex cauſis manumit.* §. 4. D. GOTH.

e. Vide Titul. Digeſtorum quibus ex cauſis in

Πάλαι δὲ τοῦτον ἐγίνοντο τὸν τρόπον· εἰ 228
συνέβη τινὰ πολλοῖς [f] ἐποφείλειν, εἶτα διαλανθάνειν, καὶ [6] μὴ ἔχειν τὸν δεφενδεύοντα, συνιόντες οἱ κρεδίτωρες προσῄεσαν τῷ πραίτωρι, τοῦτο αὐτῷ μεμφόμενοι· καὶ ἐπέτρεπεν 8 αὐτοῖς ὁ πραίτωρ, [g] γενέσθαι ἐν νομῇ τῶν τοῦ δεβίτωρος πραγμάτων, καὶ ἐγίνοντο ἐν κατοχῇ τούτων ἐπὶ ῥητὰς [h] ἡμέρας· παρελθουσῶν [7] δὲ ἐκείνων τῶν ἡμερῶν, ἐγίνετο δευτέρα προσέλευσις ὑπ' αὐτῶν, αἰτούντων ὥστε αὐτοῖς ἐξουσίαν εἶναι ἕνα ἐξ αὐτῶν προβάλλεσθαι, τὸν ὀφείλοντα διαπωλῆσαι τὴν [8] περιουσίαν· ἐπειδὴ γὰρ 229
δυσχερὲς ἦν, πάντας συνιέναι κατὰ ταυτὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἐχειροτόνουν ἐξ αὐτῶν ἕνα, ὅστις ἐλέγετο [i] μάγιστρος, καὶ λοιπὸν αὐτὸς συνεφώνει τοῖς βουλομένοις ἀγοράσαι· καὶ ἐγίνετο προγραφὴ ἐν τοῖς περιφανέσι [k] τῆς πόλεως μέρεσι, [9] ταῦτα δηλοῦσα· ὁ δεῖνα [l] χρεώστης ἡμέτερος ὑπάρχων εἰς αἰτίαν ἐνέπεσε διαπράσεως· ἡμεῖς κρεδίτωρες ὄντες τὴν τούτου διαπιπράσκομεν περιουσίαν· ὠνητὴς ὁ βουλόμενος προσίτω. Εἶτα 230
ὀλίγων παραδραμουσῶν ἡμερῶν ἐγίνετο καὶ τρίτη

Olim autem hunc *in* modum fiebant. Si eveniebat, ut quis multis deberet, & poſtea latitaret, neque defenſorem haberet, creditores convenientes Prætorem adibant, hoc ei querentes: permittebatque iis Prætor, in poſſeſſione eſſe bonorum debitoris, erantque in eorum poſſeſſione per certos dies: his autem diebus præteritis, altera fiebat ab iis aditio, poſtulantibus ut ſibi licentia eſſet unum ex ipſis conſtituendi, qui patri- 229
monium deberet divendere. Nam quia difficile erat, omnes in unum quoque die convenire, unum ex ipſis deligebant, qui Magiſter dicebatur, & ille deinde contrahebat cum iis qui emere volebant. Fiebatque in partibus urbis illuſtribus proſcriptio, hæc ſignificans: Ille debitor noſter in cauſam venumdationis incidit: nos creditores patrimonium hujus diſtrahimus: Em- 230
tor qui volet adeſto. Poſtea paucis diebus elapſis tertia quoque aditio fiebat,

6. μηδὲ F. 7. δὴ de: F. 8. οὐσίαν F. 9. ἔχουσα ταῦτα· ὁ δεῖνα ὁ χρ. F.

in poſſeſſionem eatur: & de rebus auctorit. jud. poſſid. Novell. 53. c. 4. & 7. C. 72. D. GOTH.

Vertit Curtius ac retinuit Fabr. in 1. *Sed hac ex latiore Digeſtorum traditione perfectius cognoſci poterunt:* ſed in 2. pro *traditione* repoſuit *editione*, quod ſequor. G. O. R.

f. Curtius addit, *ac multa nomina confeciſſet.* Hoc in prima edit. retinuit Fabrotus; in ſecunda pro *confeciſſet* ſubſtituit *contraxiſſet*. Doujatius, *ſi contingeret, ut quis multa nomina contraxiſſet*, rejecta lacinia, quum adſuerant alii. Nam THus nihil aliud habet, quam *εἰ συνέβη τινὰ πολλοῖς ἐποφείλειν*. Tamen a verſione illius receſſum eſt, [atque editum: *ſi cont. ut quis grande æs alienum contr.*] quod non ſine ratione dubitari poteſt, an *debitor* recte dicatur *contrahere nomina*. Paul. enim in l. 27. §. 1. D. de Negot. geſt. *contrahere nomina* dicit *creditorem*, & in l. 16. D. de Admin. & peric. tut. *facta & contracta nomina a creditore.* Sed de his non eſt hic quærendi locus. Interim videri poſſunt, quæ de ſignificatione phraſeos *facere nomina* diſputant Salmaſ. *de Uſur.* c. VI. & Grævius ad Cicer. III. *Offic.* 14. EDIT. LEID.

g. Bona debitoris ex edicto Prætoris poſſidebantur, magiſter poſtulabatur, & creabatur, per quem bona diſtrahebantur. Cic. ad Att. 6. 1. l. ult. D. *de cur. bon. dand.* magiſtrum vocant Tull. & Quintilian. lib. 6. c. 4. [quem juris auctores curatorem bonorum, ut quibuſdam placet. videtur tamen nonnihil inter utrumque intereſſe. vide quæ dixi in Gloſſ. Baſilic. in *bonor. emptor.* Edit. 1.] FABR.

Adde ſeqq. notas *i.*

h. Poſt dies 30. quam eſſet vadimonium deſertum, ut ſcribit Cuj. *Obſ.* 5. ex Cicer. Quintiana. hoc ergo receptum exemplo legis 12. tab. ex qua judicati faciendi tempus eſt 30. dierum: nam & decemvirali verbo bonorum diſtractio, *ſectio* dicebatur. FABR.

i. Magiſter hic univerſitatis, dicitur in l. 9. D. *ratam rem habiturum* auctionis, & à me dicetur 1. Epiſt. a d Atticum 1. D. GOTH.

Hinc

τρίτη προσέλευσις, ἐν ᾗ ἐπετρέποντο ποιήσασθαι legem bonorum [10] vendundorum, τουτέστιν ὅρον τῶν [11] διαπιπρασκομένων· λοιπὸν γὰρ τῇ εἰρημένῃ προγραφῇ προσετίθεσαν [12] τάδε· ὁ ἀγοράζων, [m] ὅτι τοῖς κρεδίτωρσι (λόγου χάριν) ἔχει ἀποκρίνασθαι [13] εἰς τὸ ἥμισυ τῶν χρεῶν, ὥστε τὸν ἐποφειλόμενον ἑκατὸν λαβεῖν νομίσματα πεντήκοντα, καὶ τὸν ἐποφειλόμενον σ' λαβεῖν ἑκατόν. Καὶ μεθ' ὃ ἐνταῦθα παρέδραμε [14] ῥητὸς χρόνος, τότε προσεκυροῦτο ἡ [15] περιουσία τῷ ἀγοραστῇ, καὶ ἐλέγετο ὁ ἀγοραστὴς bonorum [n] emptor, [16] ἤτοι τῶν πραγμάτων ἀγοραστής· καὶ πᾶσαι αἱ ἀγωγαί, ἅι τινες ἥρμοζον τῷ ὑποστάντι τὴν bonorum βενδιτίωνα, καὶ ὅσαι ἦσαν κατ' αὐτοῦ, αὗται μετεφέροντο ἐπὶ τὸν bonorum ἔμπτορα, καὶ οὐτιλίως ἐνῆγε καὶ ἐνήγετο, ὥσπερ καὶ ὁ bonorum [o] possessor· ἀμφότεροι γὰρ πραιτώριοι διάδοχοι· ἀλλ' (ὡς εἴρηται) [p] αὗται πᾶσαι σχολάζουσιν αἱ περίοδοι σήμερον, διὰ τὸ ἐξτραορδινάρια εἶναι τὰ δικαστήρια.

bat, in qua permittebatur illis LEGEM BONORUM VENDUNDORUM facere: namque porro dictæ proſcriptioni hæc addebant: Emtor creditoribus (exempli gratia) in dimidiam debitorum partem reſpondere debet: ut cui debeantur centum, accipiat ſolidos quinquaginta, & cui debeantur cc. accipiat centum. Et poſtquam hic certum
231 tempus præterierat, tunc patrimonium emtori addicebatur: emtorque vocabatur BONORUM EMTOR, omneſque actiones, quæ ſubeunti bonorum venditionem competebant, & quotquot adverſus eum erant, illæ in bonorum emtorem transferebantur, atque utiliter & agebat & conveniebatur, ſicuti & bonorum poſſeſſor: ambo enim prætorii *ſunt* ſucceſſores; ſed (ut dictum eſt) omnes hi circuitus hodie ceſſant, eo quod judicia ſint extraordinaria.

§. I. Ἦν δὲ καὶ ἄλλη καθολικὴ κτῆσις, ἥτις ἐπενοεῖτο ὑπὸ τοῦ Κλαυδιανείου [q] δόγματος· εἰ γὰρ ἐλευθέρα [r] ἠράσθη τοῦ ἐμοῦ

232 §. I. Erat autem & alia adquiſitio univerſalis, quæ ex SCto Claudiano inventa fuit. Nam ſi *mulier* libera de- pe-

10. *venditorum* ante F. 11. διαπεπρασκομένων πραγμάτων F. 12. τάτοις ad: F. 13. ὁ ἀγοράζων, in h. l. tranſpoſuit F. 2. 14. ὁ F. 2. 15. οὐσία F. 16. Gr. interpr. de F.

Hinc jocus Ciceronis [apud Quinctil. VI. Inſtit. cap. 3. pag. 543] in quandam, quam dum viveret, ludum habuiſſe dicebat; & mortuam magiſtros habere cœpiſſe. Hinc & ad Fabium Gallum de Cæſare: [VII. Famil. Epiſt. 25.] *ſed heus tu*, (inquit) *manum de tabula: magiſter adeſt.* J. CURT.

Poſteriorem locum Victorius rectius de pueris pictorum explicat. Ceterum de hac bonorum emtione vide præter Viros Doctos ab Ev. Ottone hic laudatos Cujac. V. *Obſ.* 30. Rævard. ad l. 148. *de R. J.* Oiſel. *ad Cajum* pag. m. 92. & Heinec. Antiq. An vero *magiſter* a *curatore bonorum* differat, quod ſtatuit Fabr. in ſuper. nota g., & Merillius V. *Obſ.* 37. pluribus probare conatur, vide omnino Bynkersh. VII. *Obſ.* 14. G. O. R.

k. Cic. pro Quint. *de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur.* FABR.

l. Libellus. *carmen magiſtri*, Cicer. I. de Orat. Sen. 4. de benef. c. 12. FABR.

m. Hoc eſt, creditores libellis propoſitis exponebant, ſe partem crediti remittere paratos, ut emtorem facilius invenirent, hi legem bonorum vendundorum facere dicebantur, ut ait TH. Tull. pro Quint. *Qui* (magiſtri) *qua lege, & qua conditione pereat* (debitor) *pronuntient.* Similiter ut creditores provocent heredem ad adeundum, paciſcuntur in partem crediti, l. 7. §. ſi ante, & l. 60 D. *de pact.* FABR.

n. Gloſſ. Græcolat. ὑπαρχόντων ἀγοραστής, *bonorum emptor*, de quo in l. 13. D. *de privil. credit.* FABR.

o. Bonorum emptor ſimilis eſt bonorum poſſeſſori, l. 4. §. is autem. D. *de fideic. libert.* FABR.

p. L. 2. §. ſi defunctus, D. *pro empt.* FABR.

q. Dixi ad tit. C. de S. C. Claudiano tollendo. adde 48. *Eclog.* 20. περὶ δουλογάμων ex tit. 25. C. I. D. GOTH.

Hoc SC. Claudianum factum fuit T. Statilio Siſenna Tauro, & L. Scribonio Libone Coſſ. A. V. 768. imperante Cl. Tiberio Cæſare. Adde l. 7. & 9.

ἐμοῦ οἰκέτου, καὶ ἐντεῦθεν ἐνεποδίζετο τὰ τῆς ὑπηρεσίας, ἐξῆν μοι πέμψαι αὐτῇ παραγγελίαν [s] ἐπὶ ἑπτὰ μαρτύρων [17] παρεγγυῶσαν αὐτῇ, ὥστε ἀποστῆναι [18] ἐμοῦ τοῦ οἰκέτου· εἰ δὲ μὴ ἀπέστη, ἐχρώμην καὶ δευτέρᾳ παραγγελίᾳ· ἐπιμενούσης δὲ αὐτῆς τοῖς αὐτοῖς, [19] παρήγγελον αὐτῇ καὶ τρίτον· εἶτα [t] οὐκ ἀπεχομένης [20] τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου, ἐμφανεῖς ἐποίουν τὰς παραγγελίας ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος, καὶ διαλαλία ἐγίνετο, καταδουλοῦσα ταύτην ἐμοί, καὶ ἐγινόμην οὐ μόνον αὐτῆς δεσπότης, ἀλλὰ καὶ πάσης αὐτῆς τῆς περιουσίας.

peribat ſervum meum, & inde miniſterium ejus impediebatur, licebat mihi denuntiationem per ſeptem teſtes illi mittere, mandantem ei ut a ſervo meo abſtineret: ſi non abſtinebat, utebar & altera denuntiatione: illa autem iiſdem *rebus* immanente, & tertium ei denuntiabam. Denique non abſtinente *illa* a ſervo meo, manifeſtas faciebam denuntiationes coram magiſtratu, & interlocutio fiebat, eam mihi in ſervitutem addicens, fiebamque ego non tantum dominus illius, ſed & omnium bonorum ejus.

Τοῦτο δὲ ἀνάξιον τῶν [21] ἑαυτοῦ χρόνων 233
κρίνας [u] ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς ἀνεῖλε, καὶ τῆς οἰκείας ἐξώθησε πολιτείας, καὶ οὐδὲ τοῖς οἰκείοις διγέστοις συνεχώρησεν ἐγγραφῆναι. Ὥστε οὖν εἰσι καθομάδα κτήσεις [22] τέσσαρες, ἡ κληρονομία, ἡ διακατοχή, ἡ διὰ τῆς ἀδρογατίωνος, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων προσκύρωσις libertatum conſervandarum cauſa· αὗται μὲν ἐν πολιτείᾳ· ἀνῃρημέναι δὲ δύο, ἡ bonorum βενδιτίων, καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Κλαυδιανείου δόγματος καταδούλωσις.

Hoc autem indignum ſuis temporibus judicans religioſiſſimus Imperator noſter ſuſtulit, ſuaque civitate ejecit, neque Digeſtis ſuis inſcribi permiſit. Sunt itaque adquiſitiones univerſales quatuor, Hereditas, Bonorum poſſeſſio, Per adrogationem, & Bonorum addictio libertatum conſervandarum cauſa. Hæ quidem in uſu *ſunt*: ſublatæ autem duæ, Bonorum venditio, atque Ex SCto Claudiano in ſervitutem redactio.

17. παρεγγυῶσαν ante F. 18. τοῦ ἐμοῦ οἰκ. F. 19. παρήγγελλον F. 20. αὐτῆς ad: F.
21. ἑαυτῶν F. 22. τέσσαρες de: F.

q. C. Th. tit. 8. & l. 12. cod. *de Liber. cauſa, &* *ad SC. Claud.* Earum autem denuntiationum, quarum in SC. fit mentio, veſtigium extat in l. Lucius Titius 24. D. *Depoſiti.* ERNST.

Ejus meminit Tacit. ann. 12. Tertull. 2. ad ux. *Nonne inſuper cenſuerunt ſervituti vindicandas, quæ cum alieno ſervo poſt dominorum denuntiationem in conſuetudine perſeveraverunt?* ex emendatione P. Fabri V. Cl. Semeſtr. 1. c. ult. vide tamen Notas N. Rigaltii V. Cl. cujus juris auctorem Veſpaſianum Suetonius facit c. 11. niſi dicas Claudianum jus ab eo renovatum. Senatuſconſulti Claud. veſtigium in l. 27. D. *depoſ.* obſervavit Cujac. ad l. 3. C. *de ſacrileg.* FABR. I.

Præter Commentatores Cæſareos conſuli poſſunt P. Burgius *Elector.* cap. 8. & G. d'Arnaud l. *Conject.* 20. ubi inter alia hunc locum ſic vertit: „ Etenim ſi libera mulier amaverit ſervum meum, „ indeque miniſterium impeditum fuerit, licebat „ mihi ei denuntiationem facere ſeptem teſtibus „ præſentibus, qua illam monerem, ut ſervo meo „ abſcederet: niſi abſcederet, altera utebar denun„ tiatione: quod ſi illa perſiſteret, tertio ei denun„ tiabam: deinde, ſi ab ſervo meo ſe non abſti„ neret, Magiſtratui notas faciebam denuntiatio„ nes, & interlocutio fiebat, qua illa mihi in ſer„ vitutem addicebatur, & non tantum ejus domi„ nus fiebam, ſed & univerſæ ſubſtantiæ". G. O. R.

r. Juſtin. *ſervili amore bacchata.* Vita S. Eugeniæ cap 13. *Unam me ex illis exiſtimans, de quarum pudore bacchatur, auſus eſt impudenter alloqui.* FABR. I.

s. Anian. ad l. 7. C. Theod. *de lib. cauſ. &* *ad SC. Claud.* FABR.

t. d. l. 7. l. 9. & l. ult. *eod.* [vid. Thalelæum tit. 25. Lib 48. Baſil. *ex Edit.* 2.] FABR.

u. Hodie libera mulier, quæ ſervo ſuccubuit, ancilla non fit ejus, cujus ille ſervus erat, ſed verberibus caſtigatur ſervus, & diſſolvitur ejuſmodi coitus. l. un. C. *de Senat. Claud.* FABR. I.

FINIS TOMI PRIMI.

576260

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible]

Digitized by Google

Digitized by Google